תלמוד

ירושלמי

מסכת

ברכות

ווילנא

בדפוס והוצאת
האלמנה והאחים ראם

שנת
בתוככי ירושלים הללויה (תרפ"ב)
לפ"ק

TALMUD IERUZALIMSKI

Drukarnia «Wdowa i Bracia Romm»

WILNO—1922.

הערות המדפיסים

להדפסת הירושלמי

א) לפירוש מהר"א מפילדא ז"ל על מסכת כלאים. שמנו לבנו לדברי רבינו משולם בר יעקב ז"ל בתשובתו להראב"ד השני (בעל האשכול) כמ"ש בס' ארחות חיים. לרבנו אהרן הכהן מלוניל ז"ל (הוצאת מק"נ צד 221) וז"ל „ואני בעצמי יודע שהלכות כלאים כמה מעורבבין מפני שאין לה גמרא ואותן המשניות לא נתחוורו לנו יפה כשאר המסכתות, דהשתא מה שבררו לנו רז"ל מן הזריעה עד עריכת השלחן אין לנו פה לאכול עאכו"כ במה שלא הניחו לנו מפורש שאנחנו כמוסים בארובה כמששים ובלקטים קצת מן ההלכות אילך ואילך. וגם ראיתי מן הגאונים כגון רבינו האי והרי"ף ז"ל שהם לא יכלו לברר מן ההלכה איזה כלאים דאורייתא ואיזה דרבנן וכו'" עכ"ל. לכן ראינו אנחנו המדפיסים צורך גדול להוסיף על מסכת זו עוד פירוש אחד ליתר באורה.

ב) על דברת תוארי הכבוד של המחברים, יען כי אנחנו המדפיסים לא נדע להעריך ולתאר התוארים של כאו"א מהמחברים איש איש לפי ערך גדולתו כראוי, וביותר בשימנו לבנו אל דברי התכמים שהפליגו מאד בגנותם של תוארי תכבוד (כמו רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל בתשובתו בסוף אגרת תשובת הרמב"ם (ד' קעניגסבערג שנת ובירא"ת) ובס' כפתור ופרח פמ"ד, ובהקדמת רבינו עקיבא איגר ז"ל לתשובותיו הערוכות שכתב לבנו ע"ז ויצוהו שלא להעתיק בדפוס את התוארים שבאו אליו בראש השאלות „פן אהיה לבוז בעולם האמת" וכו' וכו', לכן מנענו מלתאר כל תוארי כבוד להמחברים שזכרנו בשערי הירושלמי ונסתפק לתאר את כלם רק בתואר כללי אחד לכלם „הג"ם" („הגאון מורנו" או „הגדול מורנו") ונקוה לקבל שכר על הפרישה.

ג) לא יכלנו לסדר ההוספות כל אחת במקום הראוי לפי ערכה וצרכה, כי עיקרו של הירושלמי בא אלינו מסודר בשטערעאטיפין (כמבואר בשערי חומת ירושלים עמוד 2) ואנחנו הוספנו על ארכו למדת הדפים בכלי שלנו למען להכרם יחד, ולא היתה תפיסת מקום בגליונות הגוכפים רק להדפסת ענינים קצרים וע"כ נדחו ההוספות הגדולות לאחרי המסכתות. גם סדרן של ההוספות לא נסדר כראוי זה אחר זה לפי ערך גדלו של כל אחד מהמחברים וכן לא נקטו המחברים כשם בשערי הירושלמי בסדר הראוי לפי ע"כם, כ"ז בסבות מסבות שונות, אבל מרגלית בכל מקום שהיא מרגלית שמה ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

לא הדפסנו את הירושלמי למסכתות מסדר קדשים שי"ל מכ"י בשנת תרס"א ע"י הרב שלמה יאודה פרידלענדער בווארשא, יען שיצאו עוררים רבים עליו לאמר שהוא מזויף ולא לנו להכנים ראשנו במחלוקת זו ומכ"ש להכריעה, אבל תורתנו הלא היא תורת אמת ואין האמת נקראת אלא על דבר שלא יפול בו אף שמץ ספק ספיקא כל שהיא ולכן נקרא הקב"ה אמת וכן נקראת תורתנו תורת אמת. וכל ספק מאום זר הוא לה ולא יכנס במחיצתה.

אזהרת המדפיסים

כל ההוספות שבירושלמי הזה יתר על ירושלמי דפוס ווילנא זכות הדפסתם לנו לבדנו ולב"כ לבדם הוא. ואין רשות לאיש בלעדנו או בלעדי ב"כ להדפיסם או להוציאם לאור בשום מקום בעולם לא כלם ולא מקצתם לא עם ירושלמי ולא לבדם. והעובר ע"ז ענש יענש בד"י ובד"א. ולנזהר שלום.

דברי המדפיסים

באורי ראשי תיבות שבנוסחאות השונות ובחומת ירושלים

א א"ב אמר בינימן (מוספיא).
אה"צ אהבת ציון (להרז"פ).
אהצוי"ר אהבת ציון וירושלים (להר"ב ראטנער)
ב בבה"ע בכורי העתים
בל"י בלשון יון
בל"ר בלשון רומי
בעה"ש בעל ערוך השלם
ד ד"ו דפוס וויניציאה
דוה"ר (דוה"ר) דורות הראשונים
ד"ק דפוס קיסטנריצא
דרה"מ דרכי המשנה
דפ"ר דפוס ראשון
ה הג"מ הגאון מורנו, הגדול מורנו
הגר"א הגאון רבינו אליהו
הגרי"מ הגאון ר' יעקב משה (מסלאנים)
הל"ע, ה"ע הליכות עולם
הרא"ג הרב אלי' גריווץ
הרא"פ הרב אלי' פולדא
הרד"א הרב דוד אפפנהיים
הרד"ל הרב דוד לוריא
הרד"ר הרב דוב ראטנער
הרז"פ הרב זכריה פראנקל
הרחיד"א הרב חיים יוסף דוד אזולאי
הרמ"ש הרב מתתי' שטראשון
הרשי"ר הרב שלמה יהודה ראפפארט.
הרש"ש הרב שמואל שטראשון
ח חת"ם חתם סופר
י יפ"מ יפה מרגליות
כ כ"ח כרם חמד
כי"ל כתב יד לידען
כי"מ כתב יד מינכען
כי"ק כתב יד קדישו
כי"ר כתב יד רומי
מ מהי"ר מבוא הירושלמי
מה"ע, מהע"ר — מוסף הערוך
מהרמד"ל מהר"ם די לונזאנו
מהרצב"ח, מהרצ"ח — מורנו הרב צבי חיות
מרה"פ מראה הפנים
מהרש"ם מורנו הרב שלמה סיריליאו
נ נוירש"ב, נירש"ב — נוסחת ירושלמי שבבבלי
ס סה"ד סדר הדורות
סהדה"ח סדר הדורות החדש
סה"כ ספר הכריתות
סו"מ ס"מ סוף משנה
סו"ע ס"ע סוף עמוד
ע ע' ערך
עה"ש ערוך השלם
פ פ"מ פני משה
צ צו"מ, צ"מ — צוקערמאנדל
ר רידב"ז ר' יעקב דוד בן זאב
רי"ע ריש עמוד
ש ש"א, שו"א — שורה אחרונה
שו"ר שורה ראשונה
שרי"ר שרידי ירושלמי
ת תום' הרי"ד תוספות הרב יעקב דוד.

אל הקוראים: בדפוסים האחרונים נשתנו ציוני ההלכות בירושלמי מכפי שהיו חלוקים ומצוינים בדפוסים הראשונים אשר רוב המפרשים החזיקו בחלוקת ההלכות וציוניהם הראשונים. וכן ציין בעל פני משה ומראה הפנים את ההלכות על פי חלוקת דפוס ויניציאה אבל בעל קרבן העדה ושירי קרבן החזיק בחלוקת ההלכות וציוניהם על פי דפוסים האחרונים.

ואנחנו ציינו את מקום הנוסחאות השונות על פי ציוני העמודים ומספר השורות שבירושלמי הזה שנדפיסהו עתה ושנדפס ראשונה בפיעטרקוב. אבל בתורתן של ראשונים הנחנו הציונים כפי שנצטיינו בספר אהבת ציון וירושלים על פי דפוס ויניציאה, והקורא ידרשם בעל פירוש פני משה שהחזיק ג"כ בציוני דפוס ההוא.

מלואים לשערי חומת ירושלים (מקומם בסוף ובמקרה נדפסו בראש)

א) (בשערי חומת ירושלים עמוד 2) נאמר שחלקנו הדפסת התוספתא ומסכתות באופן שתהל כל מסכה פלה להתחבר אל המסכת הירושלמית, יען שהתוספתא היא אחת מיסודות הירושלמי. ע"ז נוסיף לומר: שבהרבה מקומות בירושלמי אין להבין דבריו מבלי לדעת יסודם בתוספתא כמ"ש הר"ש לבית לוי (מובא בספר רב פעלים עמוד ז') וז"ל „ר' יוחנן קיצר מאד את דבריו בירושלמי וסמך שיראה הלומד בתוספתא שמזכיר תחלת התוספתא ופוסק, בידוע להעוסקים בו, לפי שהיו כל הברייתות שגורות בפיו וכו'" עכ"ל.

ואמרו בירושלמי (שבת פ"א ה"ב, ע"ז פ"א ה"ה ועוד בכמה מקומות) „מתניתין צריכה למתניתא דר' חייה ומתניתא דר' חייה צריכה למתניתין". והוספנו עתה על התוספתא הוספה נכבדה מאד היא נוסחאות מהתוספתא כתב יד ערפורט שי"ל ע"י הרש"ש צוקערמאנדל בפאזעוואלק בשנת תרמ"א. רובן של הנוסחאות מאירות עינים. עוד הוספנו עליה מאמר גדול מה בין תוספתא לברייתא".

ב) בשער ג' עמוד ב' נאמר שתלמידי רבי הוסיפו על המשנה כמ"ש רש"י כר ונוסיף בזה לומר כי כן נעשה להרבה ספרי קדמונים.

הנה אמרו (יומא י"ד ע"ב) מאן תנא תמיד ר' שמעון איש המצפה, והלא אי אפשר לומר שכל המסכת תמיד היא לר"ש איש המצפה שהרי נמצאים בה מאמרים גם ממאוחרים ממנו אלא שהכוונה שהוא הראשון שהתחיל לסדר מסכת תמיד והבאים אחריו המשיכו סדורה.

וכן איהא ביומא (ט"ז ע"א) מאן תנא מדות ר' אליעזר בן יעקב הוא, ובה הלא נזכרו גם שמות חכמים המאוחרים ממנו, כמו ר' יהודה, אבא שאול, ר' מאיר, ר' יוסי, רבי ועוד. אלא שהכוונה שראב"י היה הראשון שעסק במדות המקדש שהיה בזמן הבית, והמסדרה הכניס בה גם דעות חכמים אחרים.

וכן אמרו בעירובין (ע"ג ע"א) מאן תנא אהילות ר' יוסי, וע"כ שפירוש ג"כ כנ"ל (ועי' תוס' ד"ה מאן).

וכן הסדר עולם שאמר עליו ר' יוחנן (יבמות פ"ב ע"ב) מאן תנא סדר עולם ר' יוסי, אין כוונתו ג"כ שר' יוסי חיבר כל הסד"ע שהרי מצינו בו מאמרים מחכמים מאוחרים מר' יוסי, כמו ר' יוסי ב"ר יהודה (בפ"ז) שאמר אף בשמני העמידו ופרקו, ובפ"ה והאני ר' חייא הגשמר נגינה אסור משום גזל, שכ"ז תוספות מאוחרות, ועל כרחך שכוונת ר' יוחנן שר' יוסי הניח היסוד לסדר עולם, ושנה וקיבץ מאמרים כחקירתו קורות קדמוניות ומתני מסקורים נאמנים ומדברי רבותינו שהיו לפניו, והבאים אחריו סידרוהו והוסיפו עליו (מבוא לסד"ע להג"מ דוב ראטנער ז"ל).

וכן מגלת תענית שכתבה חנניה בן חזקיה בן גריון (שבת י"ג ע"ב) שהיה בימי זקני בית שמאי וזקני בית הלל, לא נגמרה המגלה על ידו שהרי נזכר בה (בפי"ב) ר' יהודה בן שמוע (תלמידו של ר' מאיר) שביטל שמד (ר"ה י"ט ע"א) מאוחר מחנניה זמן רב, ועל כרחך לומר שנתוסף זה במג"ת אחרי חנניה, ובמ"ש ביוחסין.

ובסוף מגלת תענית איתא שמועתו של ר' אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון כתבו מגלת תענית, כלומר שהמה גמרוה.

וכן בפרקי ר' אליעזר ישנן תוספות רבות מתנאים אחרונים וגם מאמוראים, לפי שבניה מדרש הוסיפו אחריו כמה מאמרים. ועי' יוחסין ערך ר"א

מלואים לשערי חומת ירושלים

ר"א הקפר, שכתב „ונראה שהוא (ר"א הקפר) מהאחרונים א) אע"פ שמובא בפדר"א שכבר ידוע שאע"פ שהוא מיוחס לר"א, האחרונים עשו פרקיו, וכמו הזהר המיוחס לר' שמעון, וכן נמצא ספר יצירה המיוחס לאברהם אבינו ע"ה ג) כמ"ש הראב"ע ז"ל" עכ"ל היוחסין.

הנה גם הזהר של רשב"י גלו גם עליו מאמרים רבים מתלמידי תלמידיו כמ"ש בס' רב פעלים (להגאון ר' אברהם בנו של הגר"א ז"ל מווילנא) אות ו' (זהר) וז"ל „גופיהו (להזהר) על שם של רשב"י מה שלא עשה רק בנו ותלמידיו ותלמידי תלמידיו חברו על מה שקבלו ממנו, וכמו שאמרו שהמשנה וספרא וספרי ותוספתא כולהו אליבא דר' עקיבא, אע"פ שאלו הספרים נעשו על פיו יותר משמים שנה אחרי מותו (של ר' עקיבא), וכן נתחבר גם הזהר אחרי מות רשב"י מתלמידי תלמידיו (מאת כתב היוחסין, וסיים „ובעבור זה דברי הזהר יותר אמתיים, כי ברם דברי האחרונים שראו את המשנה ופסקי ההלכות ומאמרים מהאמוראים שם" עכ"ל) אמנם דעת הישרה היא דעת בעל שלשלת הקבלה שזה יצא מפי רשב"י וחבורתו, אבל ברוחתם לא נכתבו על סדר נכון אלא בקונטרסים מפוזרים, ובמשך הזמן חוברו כהלכתן, ויש בו הוספות מתלמידיו כמו שהוסיפו במשנה משנת רבי במלה ענוה ויראת חטא וכו'" עכ"ל.

ולי הקטן (שמ"ן) נראה הענין יותר פשוט, כי הנה בימי התנאים והאמוראים עד ימי רבנן סבוראי היו שונין רק בעל פה ולא נכתבו אף המשנה והתלמוד רק מדורות האחרונים (כדעת רש"י ובעל המט"צ וכדומה) ועאכו"כ שלא נכתבו סתרי תורה מעשה בראשית ומעשה מרכבה שאין מלמדין אותם אלא לחכם ומבין לחש וכראשי פרקים ואינם נמסרים רק מיחידי סגולה ליחידי סגולה ברשות והערות קטנות (עי' מו"ק ט"ז ע"א) ורשב"י מסרם מפה לאוזן לתלמידיו וכן תלמידיו לתלמידיהם וכו' עד זמן רבנן סבוראי שהותר אז לכתוב דברים שבע"פ. ואפשר שגם אז לא הקילו לעצמן לכתוב רק התורה שבע"פ הנגלית, אבל בסתרי תורה החמירו אולי גם אז שלא לכתבם ואולי עד אחר ימי הגאונים, ואי אפשר אפוא שבכל תקופות הרבים למן רשב"י עד לזמן ההוא זמן של כמה וכמה מאות שנה יעסקו בלמוד חקירת סתרי התורה אלפי תנאים ואמוראים שלא קבלו הרבה עניני נסתרות גם מחכמים אחרים זולת רשב"י או שלא חידשו בעצמם כלום בחקירתם עמקי סתרי התורה בכל הזמן הרב ההוא, והלא הסה בנטיעה זו שפרה ורבה (כדרשת חז"ל על הכתוב (קהלת י"ב י"א) וכמסמרות נטועים) אולם השרשים נטעו ע"י רשב"י וחבריו, ובלי"ס שהיו החכמים כותבים לעצמם במגלות סתרים את השמועות שקבלו מרבותיהם מפה לאוזן בענינים אלה ואת אשר חידשו המה בחקירותיהם, ובאחרית הימים נגלה המגלה וחברו יחדיו לספר שלם (אבל שלא בסדר מדויק).

וכתב הרד"ל (במבוא הנ"ל) וה"א אף בנביאים אמרו (ב"ב ט"ו ע"א) „יהושע כתב ספרו ואסקיה אלעזר (ואח"כ) אסקיה פינחס, ושמואל כתב ספרו ואסקיה גד החוזה ונתן הנביא, עזרא כתב ספרו ... ואסקיה נחמיה בן חכליה". והלא גם ספר תהלים נשלם ע"י עשרה זקנים ונקרא על שמו של דוד המלך ע"ה.

וכתב מהר"צ חיות ז"ל (בחדושיו למס' אבות) „הרבה ברייתות מצינו שנספחו למשנה כמו בפ' מקום שנהגו כ' דברים עשה חזקיה שהיא ברייתא בלשון משנה. וכן בסוף סוטה, וכן נהגו במשנה להוסיף אחר כל סיום וסדר ברייתא אחת, ומאמר ר' חנניה בן עקשיא הוא אחד מהם. וכן בפ"ר דבכורים היא הוספה ולא נמצא בסדר המשנה. סוף מ"ק יש הוספה, אבל לעתיד לבוא הוא אומר ומחה ה' דמעה מעל כל פנים (ועי"ש בתוספות). סדר נשים מסיים במסכת קידושין שקיים אברהם אבינו את התורה עד שלא ניתנה, והוא מאמר רב (יומא כ"ח ע"ב). והוסיפו דברי אמורא על המשנה. סדר נזיקין מסיים בברייתא דקנין תורה, ובפרט הך הוספה דר' חנניה בן עקשיא. קדשים מסיים במסכת קנים „זקני עם הארץ כל זמן שמזקינים" והיא ברייתא במסכת שבת (קנ"ב ע"א). סוף עוקצין הוא מאמר דריב"ל הנזכר ג"כ בסנהדרין (ק' ע"א) וריב"ל לא היה תנא עכ"ל.

ג) **לשער ד' ע"ד חסרון חלקים ומאמרים בשני התלמודים.**
גם יש להעיר דבסדר נזיקין וביותר בתלתא בבי נראה שחסרה גמרא הרבה, בעוד אשר בבבלי האריכו מאד במקצוע הגדול הזה עד כי עלו לתלתא בבי המ"ו דפים משני עבריהם הנה בירושלמי לא עלו (עם המפרשים) רק כרביעית. ומס' בבא בתרא בבבלי עולה קע"ו דפים ובירושלמי רק ל"ג דפים. ומשניות רבות אשר בבבלי יסובו עליהן כמה דפין גמרא הנה בירושלמי לא תבוא עליהן גמרא רק שתים או שלש שורות. והלא מצינו בבבלי דשקלו וטרו במקצוע זה רבים מאד מחכמי א"י ומה מעטים זכרם בתלמוד א"י. ונראה ברור שהגמרא לסדר זה רובה נאבדה ולא זכינו רק למקצתה דמקצתה. וחבל על דאבדין!

ד) כן יש להעיר שברמב"ם ה' תשובה פ"ד ה"א איתא „כ"ד דברים מעכבין את התשובה וכו'". וכתב הכ"מ ע"ז „ברייתא כתבה הרי"ף בפ' בתרא דיומא. וכתב הר"ן לא ידעתי היכן היא שנויה ומצאתי כתוב יגעתי ותפשנו ולא מצאנו בברייתות הנמצאות אצלינו שהיא הנקרא' תוספתא מפני חבורי ר' חייא ור' אושעיא כולהו אבל נמצאות במסכתות קטנות לעצמן" עכ"ל. ואנחנו לא ידענו איה היא, ונראה שנאבד המאמר.

ה) כן המאמר בהגדה של פסח, מעשה בר"א ור' יהושע" שמובא גם בס' רב עמרם וברמב"ם ולא נמצא לא בבבלי ולא בירושלמי ותוספתא, ובתוס' כתובות ק"ה ע"א ד"ה דהשיב הובא המאמר סתם מבלי להזכיר מקורו, ובתוס' ע"ז ס"ה ע"א ד"ה אמר ר"ע „דכמו כן מוזכר באגדת הפסח ר"ע קודם ר' טרפון", ולא ציינו מקור המאמר בש"ס ובדומה, ובלי"ס שגם הוא בין המאמרים האבודים וכאלה הרבה.

ו) **עוד זאת:** הנה לא נמצא בתלמוד בבלי וירושלמי ואף לא במס' סופרים לברך ברכות מפטיר, ועל הדלקת נר בשבת ויו"ט וברכת אשר גאלנו ועוד כמה ברכות ונמצאו רק בסדור רב עמרם (עי' בספר היוצר לר"ה סג"ר) וכן הקריאות בס"ת שני במועדים בקרבנות היום כמ"ש בתוס' מגילה (ל' ע"ב) וז"ל „והא שאנו מעמידין ס"ת שני במועדות וקורין קרבנות היום לא מצינו סמך בתלמוד רק בסי' רב עמרם ישנו" עכ"ל. וכן תמה הרא"ש ע"ז. והלא רב עמרם לא כתב כ"ז מדעתו ובלי"ס מצא כ"ז בתלמוד ומאתנו נאבדו:

ז) **לשער ד' עמוד ג' ע"ד חסרון הגמ' לירושלמי סדר קדשים.**
יש להוסיף להפליאות ע"ז: הנה איתא במנחות (ק' ע"א) על הכתוב (דה"ב ב' ג') „לעולם זאת על ישראל אמר ר' יוחנן אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאלו נבנה מקדש בימיהם" ואיך אפשר שזה ר' יוחנן מרא דתלמוד ירושלמי שמפליג בשבח העסק בהלכות עבודה שהוא בעצמו יעזוב סדור התלמוד דסדר קדשים?! (הערת הסגה"ר בנימין עוריאל ראם ז"ל בעל מסורת הש"ס כו'). ובהרבה ספרי ראשונים נזכרה כמה מסכתות דסדר קדשים ורבים המה מלפורסם פה.

ח) שם להראות שהיה תלמוד ירושלמי גם לס' טהרות יש להוסיף: באו"ז ח"א סי' שנ"ו „בשם ירושלמי סוף נדה ותבדוק עצמה כבעל שני לפי שאין כל האצבעות שוות" עכ"ל. ולפנינו ליתא ירושלמי למס' נדה רק ארבעה פרקי משניות הראשונים תמ"א לשלשה פרקים ושלש שורות מפרק הרביעי.

ט) ובכלל מה רבו ומה עצמו האבדות בספרותנו הקדושה עד לאין מספר! ולא רק בספרות התלמודית כי גם בספרות כתבי הקודש רבו וגדלו האבדות מאד מאד. הנה נזכרו כמה וכמה שמות ספרים שנזכרו דרך אגב במקרי דברי הענינים גם בכתבי הקודש גם בספרות התלמודית שאין אתנו גם אחד מהם בשכבר נאבדו ומה רבו ועצמו הספרים שלא נקרה המקרה להזכיר שמותיהם ונאבדו מבלי נדע גם שמותם!

וביותר רבו האבדות לפנים קודם מציאת הדפוס בהיותם הספרים רק בכתבי יד, והעתקות לכובד המלאכה הזאת מעטו מאד לכן אבדו הרבה ספרים על נקלה אבדות שלמות שאינן חוזרות לעולם.

צאו וראו! הנה נזכרו בכתבי הקדש במקרי ספורי הענינים אלה הספרים שלא זכינו אף לראותם מעולם:

א) ספר מלחמות ה' (במדבר כ"א י"ד).
וע"ז כתב הראב"ע „שספר בפני עצמו היה, ושם כתוב מלחמות ה' בעבור יראיו. ויתכן שהיה מימות אברהם אבינו, כי ספרים רבים נאבדו ואינם נמצאים אצלנו, כדברי נתן ועדו ודברי הימים למלכי ישראל, שירות שלמה ומשליו" עכ"ל. (בשמות י"ז י"ד) מזכיר הראב"ע בתוכם גם את ספר הישר. והרמב"ן כתב (שם) „ודרך הפשט בספר מלחמות ה' שהיו בדורות ההם אנשים חכמים ונבונים כותבים ספרי המלחמות הגדולות לעיין שם כי כן בכל הדורות. ובעלי הספרים היו נקראים מושלים שנושאים בהם משלים ומליצות והנצחונות הנפלאים בעיניהם מיחסים המלחמות ההן לה', כי לו המה באמת" עכ"ל.

ובעלי התוספות (בס' דעת זקנים) כתבו „בספר מלחמות ה' כמו בדברי הימים שכותבין בו מלחמות שבין אומה לאומה, והנצחון שהקב"ה נתן לאומה נגד חברתה וכו'" עכ"ל.

ב) ספר הישר (יהושע יוד י"ג, וש"ב א' י"ח).
אמרו חז"ל (ע"ז כ"ה א') „זה ספר של אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים". וכתב הרלב"ג „והנה ספר הישר אחשוב שהיה נקרא כן ואבד עם הגלות, וכבר רבו בו הפירושים לרבותינו ז"ל" עכ"ל.

ג) ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים (יהושע כ"ד כ"ו)
ות"י „וכתב יהושע את פתגמיא האלין ואצנעינון בספר אורייתא דה'".

ד) וידבר שמואל אל העם את משפט המלוכה ויכתוב בספר (ש"א י' כ"ה)
ות"י „וכתב בספרא ואצנע קדם ה'".

ה) וידבר שלמה שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף (מ"א ה' י"ב)
כתב הרד"ק „אינם נמצאים אצלנו, וכן ויהי שירו חמשה ואלף כי רבים ספרים אבדו לישראל בגלותם. וכן מה שחבר בחכמת הטבע כמו שאמר וידבר על העצים, שהודיע טבעם ורפואתם, וכן על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים בכל מה שהיה נלגל תורת דברה חכמתו וחבר בהם ספרים ואינם נמצאים אצלינו" עכ"ל.

ו) הלא הם כתובים על ספר דברי שלמה (שם י"א מ"א).
כתב הרד"ק „בספר שחבר בחכמתו לא נמצאו היום אצלינו, וגם בשלשה הנמצאים אצלינו „שה"ש משלי וקהלת" וכה שאמר „על ספר" ולא אמר „על ספרי" כי לכל דבר בענינו חבר ספר בפני עצמו" עכ"ל.

ז) ספר דברי הימים למלכי ישראל (מ"א י"ד י"ט ועוד בכמה מקומות).
ח) ספר דברי הימים למלכי יהודה (שם ט"ו כ"ג ועוד).
ט) ואמצא ספר היחש העולים בראשונה ואמצא כתוב בו (נחמיה ז' ה').
י) על ספר מלכי ישראל (דה"א ט' א').
יא) בספר דברי הימים למלך דוד (שם כ"ז כ"ד).
יב) ודברי דוד המלך הראשונים והאחרונים הנם כתובים על דברי שמואל הרואה ועל דברי נתן הנביא ועל דברי גד החוזה עם
כל

הערות

א) כתב הרד"ל במבוא לפדר"א „בפדר"א שלפנינו לא נמצא נזכר ר"א הקפר", ואולי נוסחה אחרת היתה לו, או שהיו בידו הפרקים החסרים בפדר"א שלפנינו ושמה נזכר ר"א הקפר, שהרבה מאמרים מובאים בספרי הראשונים ולפנינו אינם (כמ"ש הרד"ל במבוא אות ז') אולם נזכרו בפדר"א אחרים שהיו אחרי ר"א הקפר, כמו ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא וגם איזה חכמים שנראה משמותם שהם אמוראים. וקשה לי שהיוחסין כתב „ונראה שהוא מהאחרונים" כמסופק בדבר, והלא במס' ע"ז איתא אמר ר' יהושע בן לוי פעם אחת הלכתי אחר ר"א הקפר בדרך הרי שהיה בימי ריב"ל שהיה סוף התנאים וראשון לאמוראים.

ב) ע"ז כתב הרד"ל ז"ל (במבוא שלו לפדר"א) „שאין כוונתו של בעל היוחסין לומר שאחרונים ממש חיברוהו (לס' יצירה) שהרי כבר נזכר בסנהדרין (ס"ה ע"ב) גרבי

מלואים לשערי חומת ירושלים

כל מלכותו וגבורתו והעתים אשר עברו עליו ועל כל ישראל ועל כל ממלכות הארצות (סוף דה"א ג).

יג) הלא הם כתובים על דברי נתן הנביא ועל נבואת אחיה השלוני ובחזות יעדו החוזה (דה"ב פ' כ"ט). כל אלה כתבו ספרים ונאבדו.

יד) הלא הם כתובים בדברי שמעיה הנביא ועדו החוזה להתיחש (שם י"ב ט"ו). כדברי שמעיה הנביא, פרש"י „כל נביא ונביא היה כותב ספרו מה שהיה מתנבא" עכ"ל. (להתיחש, פי' הרד"ק „דברי שמעי' ועדו הנביאים היו בדברי המלכים ובהתיחשם" עכ"ל.)

טו) במדרש הנביא עדו (שם י"ג כ"ב).

פרש"י (לעיל י"ב ט"ו) כל נביא ונביא היה כותב ספרו מה שהיה מתנבא. במדרש הנביא עדו, ספרו היה נקרא מדרש" עכ"ל.

טז) דברי יהוא בן חנני אשר הועלה על ספר מלכי ישראל (שם כ' ל"ד).

יז) מדרש ספר המלכים (שם כ"ד כ"ז).

פי' המבאר לס' דה"י הנ"ל „הוא נבואות ומליצות קדושי הדור אשר ידרשו ויבקרו באופן מוסרי ונבואיי את קורות הזמן ושנויי העתים על פי שלשלת הסבות ע"י השגחת ה' על פועל ידי בניו ועלילותם כו'" עכ"ל.

יח) ויתר דברי עוזיהו הראשונים והאחרונים כתב ישעיהו בן אמוץ הנביא (שם כ"ו כ"ב).

יט) על ספר מלכי ישראל ויהודה (שם כ"ז ז').

כ) דברי מלכי ישראל (שם ל"ג י"ח).

וכל אלה הספרים כבר אבדו ואינם!! ומי יודע כמה וכמה ספרים שנאבדו אשר לא נזכרו בתנ"ך, לפי שלא נצטרכו להענינים שבהנ"ך?!

והנה ספרי דברי הימים ומדרש ספרי המלכים כל"ס לא נעתקו בשביל העם כשאר כה"ק, כ"א נמצאו יחידים בגנזי המקדש או בגנזי המלוכה, והמה היו למקור נאמן לעזרא ולדורותיו (ע' מס' סופרים פ"ו ה"ד) וע"כ נאבדו על נקלה בחורבנות או בגליות (דברי המבאר הנ"ל). אבל גם שאר כתבי הקודש כמו חזיונות הנביאים, ספרי חכמת שלמה, משליו ושיריו וכדומה אשר לגודל קדושתם וליקרת ערכם כל"ס רבו מעתיקיהם והעתקותיהם בין העם, ומה נפלא כי גם אלה נאבדו!!

הנה ממלכת אפרים (עשרת השבטים) ארכו ימיה קרוב לשלש מאות שנה. הנראה כי רבו בהם נביאי ה', אשר בהכרית איזבל אותם החביא עובדיהו מאה נביאים (מ"א י"ח ד') ומכל חזיונות נביאיהם הרבים במשך זמן רב כזה לא נשאר לנו מהם רק מעט מזער! ובל"ס נאבדו ספרי חזיונותיהם בהגלותם ע"י סנחרב לחלח וחבור אשר לא נדע מקומם עד עתה, תאבדו מאתנו גם עשרת השבטים גם ספרי נביאיהם יחדיו! חבל על דאבדין!

עוד זאת נעיר, הנה אמרו רז"ל (קדושין ל' ע"א) „חמשה אלפים שמונה מאות ושמונים ושמונה (ה"פ ואר"ב ושמונה) הוו פסוקי תורה יתר עליהם תהלים שמונה. חסר מהם דברי הימים שמונה" והנה כל הספר דברי הימים שבידנו הלא אין בו רק אלף ושש מאות וחמשים ושבה פסוקים, הלא מוכח ברור שבספר דה"י שלפנינו חסר הרבה מכפי שהיה לעיני חז"ל, ונאבדו ממנו קרוב לשלשה רבעי הספר! (ע' המבאר הנ"ל).

הנה אמרו רז"ל (ע"ז דף י"ד ע"ב) גמירי דמסכת ע"ז דאברהם אבינו ד' מאות פרקין הוין. ולא נשארו לנו מהם כלום.

ויותר מהמה רבו האבדה בספרות התלמודית. הנה אמרו חז"ל (חגיגה י"ד א') שהיו להתנאים הראשונים שש מאות סדרי משנה וי"א שבע מאות ואנו אין לנו רק ששה סדרים! וז"ל מחזור ויטרי „מימות משה ועד הלל שעלה מבבל היו שש מאות סדרי משנה כמו שנתן הקב"ה למשה בסיני, ומהלל ואילך נתמעט העולם ותלשה כבודה של תורה, ולא תקנו הלל ושמאי כ"א ששה סדרים" עכ"ל.

ובספר הכריתות (ימות עולם סי' י"א) כתב „עד ימיהם של הלל ושמאי היו שש מאה סדרי משנה, ומימיהם נתמעטה התורה מפני הגלות ולא תקנו כ"א ששה סדרים מהם" עכ"ל.

ובאגרת רב שרירא גאון איתא (ומובא בערוך ערך אשי) שתקנו רבנן בימי רב אשי שילמדו שתי מסכתות גמרא (תלמוד) בכל שנה ושנה, ויגמרו כל התלמוד בשלשים שנה, הרי שהיה לפניהם תלמוד ששים מסכתות ואנו אין לנו תלמוד רק שבע ושלשים מסכתות!! וכבר הוכחנו במבוא התלמוד הירושלמי של דפוסנו (במחברת חומת ירושלים שער ד') ששני התלמודים הירושלמי והבבלי לשניהם נוסדה הגמרא לכל ששת סדרי המשנה, ולנו אין לנו כעת לתלמוד ירושלמי רק ארבעה סדרים (זרעים מועד נשים ונזיקין) ולקצת מסכת נדה, בחסרון מהם כמה פרקים, ולתלמוד בבלי אין לנו גמרא. ג"כ רק לארבעה סדרים (מועד נשים נזקין וקדשים) ולמסכת ברכות ונדה. וגם לארבעת הסדרים חסרה הגמרא למסכת שקלים, למסכת אבות, עדיות, מדות וקנים. ולעיני הראשונים היתה גמרא למסכת שקלים כמו שהוכחנו בחומת ירושלים הנ"ל בשער המלואים.

וגם אלה שזכינו להם משני התלמודים באו לנו כאוד מוצל מאש, קצוצים ושבורים, כי חסרים בהם כמה הלכות ומאמרים רבים שם באים בספרי הראשונים שאתיי חתימת התלמודים, כמבואר בארוכה בחומת ירושלים הנ"ל שער ד' ובשער המלואים, ושם הוכחנו שהגמרא לסדר קדשים בתלמוד ירושלמי שלא זכינו לראותו נאבד זה לא כבר, כי עוד היה לעיני בעל הערוך, הרמב"ם, הראב"ד והתשב"ץ והרוקח וכהמה להרבה ראשונים.

כן אבדו מאתנו משניות גדולות של ר' חייא ור' אושעיא ובר קפרא ד' שמובאים בירושלמי (הוריות סוף פ"ג) ובמדרש קהלת (פ"ו ובפי"ב ז') ועוד. ובפסקתא מלאתי מספם, ובמדרש תהלים (פ' א') (ובר"ש ק"ד) מזכיר מסכתות של בר קפרא, ובמדרש שה"ש על הפסוק אשכל הכופר מזכיר משניות של בר קפרא ה) ועוד. וכתב רש"י (ברכות כ' ע"א, ד"ה בתלתא מסכתי) „בי"ג פנים יש בינינו משנה ובריתא של ששה סדרים···· כגון משנת רבי חייא ומשנת בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל. ובמס' כתובות (נ"ג ע"ב) ברש"י ד"ה וכן תני לוי בתנויה, כתב „דלוי סידר ברייתא ששה סדרים וכר' חייא ור' אושעיא" עכ"ל.

ובמסכת ביצה (כ"ט ע"א) רש"י ד"ה תנא רבי שמואל „בתוספתא שסידר שמואל מתנאים שלפניו כמו שסידרו ר' חייא ור' אושעיא וכמו שסידר רבי את המשנה" עכ"ל. ואנחנו בעינינו לא ראינו את כל אלה כי אבדו מאתנו!

וכן אבדו ברייתות לאין מספר כמ"ש בס' רב פעלים (בהקדמה דף ט') וז"ל: „ונראה כמו שיש תוספתא על כל הש"ס כן היה ברייתא על כל הש"ס כסדר התוספתא···· כסדר המסכתות ונאבדה ממנו מכל וכל". ומביא שם כמה ראיות ע"ז מגדולי הראשונים עיי"ש.

ואשר כתב בעל ר"פ בדרך הערה בלשון „ונראה" נמצא מפורש כדברי רב שרירא גאון באגרתו, וז"ל „וכל חד וחד מן רבואתה הוה אית ליה ברייתה מניידהו על מסכתא ומסכתא כדאמרי תנא רב ערביא בקדושין דבי לוי בר" עכ"ל.

עוד כתב רש"ג „והוין ברייתה נבי לראשוני ראשונים כדאמרינן בעירובין (י"ט א') תני רבה בר מרי כדבי ר' יוחנן בן זכאי" עכ"ל.

ובפסחים (פ"ב כ') על המאמר „נתני לי מר ספר יוחסין" פרש"י „ברייתא דדברי הימים" עכ"ל.

ובעירובין (י"ט א') ברש"י ד"ה בדבי יוחנן בן זכאי, כתב „ברייתא שנסדרה בבית מדרשו כעין תוספתא שסידר ר' חייא ור' אושעיא" עכ"ל.

והרמב"ם ז"ל כתב בהקדמתו לחבורו „רב חיבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עקרי המשנה, ור' חייא חיבר התוספתא לבאר עניני המשנה, וכן ר' אושעיא ובר קפרא חיברו ברייתות לבאר המשנה" עכ"ל.

ובסנהדרין (פ"ד ב') כתבו בתוספות ד"ה מאן שמעת ליה פלוגתא דר"י ור"ש במקלקל בחבורה ומקלקל בהבערה „לא מצינו בפירוש לא במשנה ולא בברייתא··· וקים ליה להש"ס או בקבלה, או שמא ברייתא שנויה בשום מקום" עכ"ל.

כן אבדו ממנו מספרי קדשם של רז"ל, הרבה מכילתות, מדרשים, מגלות, וספרים מספרים שונים במקצעות שונים שבתורה והחכמה. קצתם נודעו עקבותיהם באיזה מספרי הראשונים (ונקבצם לקמן) שהזכירום בשמותיהם, כי עוד היו לעיניהם, ומי יודע כמה אבדו גם מעיני הראשונים?

ואלה הן קצת ספרים שנזכרו בספרי הראשונים רק מאתנו אבדו:

א) מכילתא דר' אלעזר בן חסמא.

מובאה בציוני פ' בשלח (בפסוק הנני ממטיר לכם).

ב) מכילתא דבן עזאי משמו דר' עקיבא בן יוסף.

מתחיל מפ' ויקהל, שבה סיים ר' ישמעאל מכילתא שלו, עד סוף הספר (שפתי ישנים).

ג) מכילתא דר' חנינא בן אחי ר' יהושע.

מובאה ברוקח הלכות ברכות (סי' ש"ד).

ד) מכילתא דר' ישמעאל עד סוף התורה.

כן כתב הרמב"ם בהקדמתו לס' היד „חוברה עד סוף התורה". ולפנינו איננה רק עד הכתוב „לא תבערו אש" (בפ' ויקהל).

ה) מכילתא דר' עקיבא.

נזכרה בהקדמת הרמב"ם הנ"ל

ו) מכילתא דר' רחומאי.

מובאה בציוני פ' נשא (לברכת כהנים).

ז) מכילתא דר' שמעון בן יוחאי.

מובאה ברמב"ן בסוף פ' ויחי ובפ' משפטים (על הכתוב אם בעל אשה הוא) ובפ' אמור (כ"ג כ"ד) כתב „ובמכילתא ראיתי בפ' החודש וכו', ואח"כ ראיתי במכילתא אחריתא דרשב"י ששנו בה לשון אחר כו'" עכ"ל. ומובאה גם במסורה קטנה פ' שמות (ג' ד').

ואלה קצת כמדרשים וספרי אגדה שנזכרו בקצת ספרי הראשונים ומאתנו נאבדו:

א) מדרש אבכיר.

מובא בילקוט שמעוני ובילקוט ראובני פעמים רבות, וכן בספר הרוקח (סי' שס"א) ובשל"ה (רח"ב), ובעל מאור עינים ראהו בכתב יד, כמובא בחלק אמרי בינה (פנ"ו), וכן מובא בס' שה"ג להרח"א ז"ל ובספר רב פעלים.

ב) מדרש אגור,

נדפס בצפת בשנת שפ"ו ע"י מהר"ם די לתואנו, ונאבד ממנו.

ג) מדרש איוב.

מובא בילקוט איוב (תתצ"ו), ובריקאנטי פ' בראשית, ובילקוט המכירי על

הערות

חגיגה הי' הושעיא תלמידי ר' יוחנן דהוו עסקי בס' יצירה, אלא שכוונתו שלא אמע"ה כתבו".

ג) ספרי הכרונות היו בימים ההם תחת פקודת נביאי הדור והשגחתם, כי הם הנאמנים ביותר מכל העם, ולכן נכתבו בתחלה ע"י שמואל הנביא הראשון מימי ימ"ש... ואחריו ע"י נביאי הדור נתן וגד וכן תמיד, ולא היו דברי שמואל ודברי נתן ודברי גד ספרים נפרדים זה מזה, כ"א הכל ספר הזכרון אחד, ועל שמות סופריו הכותבים בו נקראו גם מחלקותיו, דברי שמואל, דברי נתן ודברי גד, וכן מדרש ספר המלכים (דה"ב כ"ד כ"ז) נחלק למחלקותיו ע"פ כותביו, ונקרא חלק אחד ממנו „מדרש הנביא עדו" (שם י"ג כ"ב), וכן ספר מלכי ישראל כלל בתוכו דברי הרבה נביאים בהמשך הזמן, ולזה נמצא אצל יהושפט (דה"ב כ' ל"ד) „דברי יהוא בן חנני אשר הועלה על ספר מלכי ישראל". וכבר מצאנו בדברי רז"ל (ב"ב ט"ו א') „שמואל כתב ספרו, והכתיב

ושמואל מת, דאסקיה גד החוזה ונתן הנביא", הרי להדיא כי היו ספרי הקורות תחת משמרת נביאי הדור (המבאר לס' דה"י הרה"ם יוסף ווייס ז"ל אבד"ק פרומין).

ד) כתב בס' הכריתות (ימות עולם סי' י"ב) „יש אומרים שהמשניות גדולות הן הן התוספתא אבל מדאמר בירושלמי ומהו איש אשר יתן לו האלהים עושר זה מקרא וכבוד זה תוספתא וא"כ חסר לנפשו מכל אשר יתאוה אלו משניות גדולות כגון משנת ר' חייא ור' אושעיא ומשנת בר קפרא הרי גם התוספתא ומשנת ר' חייא ור"א הרי מילי נינהו" עכ"ל.

ה) עוד לעיני בעל המאירי (רבינו מנחם בר שלמה לבית מאיר) היתה התוספתא של בר קפרא כמבואר בהקדמתו למסכת אבות, וכתב עליה שהיא בכל הש"ס כעין ברייתות של ר' חייא ור' אושעיא כו' עיי"ש.

מלואים לשערי חומת ירושלים

של ישעי' (עמוד 252), ובמתנות כהונה ויק"ר (ריש פ"ט), ועי' בשה"ג להחיד"א ז"ל, ובס' ידיעות שלמה למהרש"ב ז"ל (עמוד 13).

ד) מדרש אספה.

מובא בילקוט בשלח בפסוק וירב העם עם משה, ועוד בכמה מקומות, וכן מובא במנורת המאור לר"י אבוהב, ובבחיי פ' בהעלותך, וברוקח (סי' ש"ב) ובשה"ג להחיד"א ז"ל.

ה) מדרש הגלוי.

הובא פעמים רבות בס' צרור המור על התורה (לר' אברהם סבע), וכן מביאו ר"י קארו זקנו של מרן הב"י בספרו תולדות יצחק פ' חיי.

ו) מדרש דברים זוטא.

מובא בילקוט שמעוני בספר דברים פעמים רבות.

ז) מדרש התינו.

מובא ברש"י בפי' ב"ר (סי' מ"ב, נ"ה ונ"ו), ובשבלי הלקט (סי' צ"ו ורצ"ג) ובב"י (סי' ת"צ), ובס' תניא (דף ק"ו ע"א), ובספר הרוקח (סי' ר"ו, רי"ב, רפ"ו ורי"ו), ובהלכות תשובה (סי' ח' וי"א), ובשה"ג להחיד"א ז"ל.

ח) מדרש השכם.

מובא בתנד"א (פ' פ"ו), ובפסיקתא זוטרתא (פ' וארא) בשם ספר השכם, ובספר המכריע לרבינו ישעי' מטראני הראשון (סי' יו"ד), ובשבלי הלקט הלכות שמחות (סי' ב' י"ו מ"ד), ובאבודרהם (בס' י"ג מדות), ובמנורת המאור לתר"ר ישראל אלנקוה ז"ל (שנשרף על ק"ה בשנת ה"א קנ"א בטוליטולא) בס' הדיינין ובס' המצות שער ב' ובס' משא ומתן. וכן מביאו רבינו ירוחם ואבודרהם, וכן מובא בס' מנורת המאור לר"י אבוהב (נר שלישי כלל ס' חלק ג' פ"ב), ובספר צרור המור סוף פ' תרומה, ובס' המוסר לר' יהודה כלץ (פ"ב) ועוד ועוד.

ט) מדרש ויכלו.

תביאו רש"י (ולר"ק תלמידי רש"י) בפי' דה"א (ג' א'), וברוקח הלכות שבת (סי' ס"ס ק"ח וקצ"ג) ובהלכות ר"ה (סי' ר"מ ורכ"ו) ובשבלי הלקט השלם (סי' רע"ו) ובתוספות סנהדרין (נ"ס ע"א) בשם הר"ר משולם בענין אתם קרויים אדם. ובשיטה מקובצת (שם), ובשה"ג להחיד"א ז"ל ובספר רב פעלים ועוד.

י) מדרש ילמדנו.

גם הוא אבד ואיננו, ובטעות קראו איזה מדפיסים לתנחומא בשם „ילמדנו" כי רק הספר שמות שבתנחומא (שנדפס כבר לפני התנחומא השלם) הוא מילמדנו. ובערוך ובילקוט נמצאו הרבה מאמרים מילמדנו, ובעל ס' מאור עינים (פ"ס) כתב שישנם ביחד שני מדרשי ילמדנו.

יא) מדרש ר' יצחק בן פרנך.

מובא בס' התשבי (אות ח' ערך חבוט הקבר). וכתב בעל הס' רב פעלים „ואפשר הוא בן פרנך שהיה תלמידו של ר' יוחנן שנזכר במסכת שבת (י' ע"א) ובמס' סוכה (ל"ב ע"ב) ובנדה (כ"ו ע"א) ועיי".

יב) מדרש ישעיה.

הובא במדבר רבה פ' שלח (פט"ז) ובהקדמת שלטי הגבורים של ר' אברהם הרופא ממנטובא, ובספר ישועות משיחו להאברבנאל (דל"ג ג') ובמתנות כהונה ויקרא רבה (פכ"ט).

יג) מדרש חנניה לס' יחזקאל.

איתא במנחות (מ"ה ע"א) ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה בן גרון שמו, שאלמ"א הוא גנזו ספר יחזקאל, שהיו דבריו סותרין דברי תורה. מה עשו העלו לו שלש מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרש. וכתב הרד"ק (יחזקאל מ"ה כ') „ומה שדרש חנניה על זה לא נמצא היום אצלינו" עכ"ל. והלא בל"ס חיבר פי' לס' יחזקאל לבאר סתומותיו ופתרותיו, ופירושו זה נאבד ואיננו.

יד) מדרש מי השלח.

מובא פעמים רבות בס' אימה כנרגלות לר' יצחק אונקניירא ובשה"ג להחיד"א ז"ל.

טו) מדרש מ"ט מדות. (כלו' מ"ט כללים או מדות, וכל מדה כוללת כמה מאמרים).

מובא בילקוט פ' נח על הכתוב ויהיו בני נח. וברש"י פ' תרומה (כ"ז ק"ח) וקורהו „משנת מ"ט מדות" ובפירושו לתהלים (ע"ח מ"ו), ובפירושו מלכים א' (פסוק ט"ו ה"ח), ובפי' לב"ר פ' וישלח, ובמסכת סוכה (דף ח' ע"א). ובתענית (כ"ד ע"א) מזכירו רש"י בשם ברייתא דמ"ט מדות. ובעירובין (י"ג ע"ב).

והראב"ע כתב בס' יסוד מורא שר' נתן חברו. והרא"ש בתוספתא לב"ב (דף כ"ו) מביא ברייתא דמ"ט מדות.

וכתב בס' ידיעות שלמה להרש"ב שהס' „משנת המדות" שנדפס ע"פ כ"י מינכען 1864, אינו זה מדרש ל"ט מדות שאין במשנת המדות מאמריו של מדל"ס.

טז) מדרש סדורו של עולם.

מובא בבחיי פ' קרח (ט"ז ל"ג).

יז) מדרש עזרא.

מובא בהקדמת ר' תם ן' יחייא לס' יוסיפון (הוא בעל שו"ת אהלי תם שנדפס בס' תומת ישרים).

יח) מדרש הקצר.

מובא בס' הלוי למהר"ש אלכבץ פעמים רבות.

יט) מדרש תרי עשר.

מובא במנחת כהונה במד"ר פ' שלח (פסוק ט"ז) ובפ' בלק (פ"כ).

כ) ספרא דאגדתא דרב המנונא סבא.

מובא בזהר האזינו (דף רצ"ב) ובפינחס (רל"ו ע"ב).

כא) אגדתא דרב ייבא סבא.

מובא בזהר דאזינו (דף רצ"ב).

כב) אגרת הסודות לר' נחוניא בן הקנה.

מובא בשפתי ישנים ובסדר הדורות.

כג) אגדתא דבי רב.

מובא בזהר ויקרא (תל"ו) ויש בו דינים נ"כ, כמ"ש (סנהדרין נ"ז ב') „אשכח ר' יעקב בר אחא דהוה כתב בספר אגדתא דבי רב „בן נח נהרג בדיין אחד ובעד אחד וכו'".

כד) אגדת רות.

מובאה בילקוט יהושע רמז ל"ח, וכתב בספר רב פעלים שא | זה לא מדרש רות ולא רות רבתי.

כה) ספר הגדה.

מובא ברש"י סנהדרין (ל"א ע"ב) בענין מר עוקבא.

וכתב בס' רב פעלים (עמוד י"א) שגם מהמעט מדרשים שנשארו לנו חסרים הרבה מאמרים שמובאים בספרי הראשונים. ומביא הרבה מהם לדוגמא. וכן מביא באלה הדש"ב במבוא למדרש חשא הערה ה'.

קצת מהמגלות שאבדו לנו:

המגלות שנזכרו בתלמוד ומדרש ובספרי הראשונים ואבדו לנו, כמו:

א) מגלות שהיו לאבותינו במצרים.

במדרש ש"ר (פ"ה אות י"ח) ובתנחומא פ' שמות ובפ' וארא (סי' ו') „ואל ישעו בדברי שקר, שהיו להם מגלות שהיו משתעשעין בהן משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלן, אמר לו פרעה „אל יהו נשענים, ואל יהו משתעשעים ואל יהו נפושים" עכ"ל.

וי"א שהיו ספרים בימי פרע"ה שהיו כתובים בהם דה"י מימות אדה"ר ואילך, כמ"ש באגרה. ספרו של אדה"ר כתוב בו מעשה בראשית ומעשה מרכבה ברמזים.

ב) מגלה שמסר שמואל לדוד.

ירושלמי מגלה פ"א ה"א ובאגרה בראשית, תבנית בהמ"ק שמסר הקב"ה למשה ומשה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לשמואל ושמואל לדוד, ובענין שכתוב (ד"ה א' כ"ח י"א) „ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם... הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית". ובל"ס היתה המגלה הזאת לעיני חכמי התלמוד שממנה הוציאו הלכות תבנית בהמ"ק אל התלמוד ובברייתא דמלאכת המשכן.

ואמרו בירושלמי (שם) מגלה שמסר שמואל לדוד ניתנה להדרש (ובג"ש והיקש), מה טעמא, הכל בכתב זו המסורת (מלא וחסר וקרי וכתיב), מיד ה' זו רוח הקודש (שיש בה דברים מסותרים ע"פ הסוד) עלי השכיל, מכן שניתנה להדרש (והשכיל משמע להבין דבר מתוך דבר, וש"מ שניתנה להדרש).

והרמב"ם בהלכות בית הבחירה אסף מהתלמוד כל הדינים והחוקים השייכים לבנין בהמ"ק וכליו למען נדע איך לבנות בית לשם ה' בב"א.

ג) מגלת אנטיוכוס.

על מלחמות המכבים עם אנטיוכוס, ומעשה נס חנוכה. והיא שונה ממגלת חשמונאי.

ד) מגלת בית חשמונאי, או מגלת חשמונאי.

בעל הלכות גדולות (הלכות סופרים) כתב „זקני בית שמאי וזקני ב"ה תם כתבו מגלת בית חשמונאי" עכ"ל. ונזכרה גם בריש ספר „חבור יפה מהישועה" להר' נסים בר יעקב. ונראה שבימיו עוד היתה מצויה ביד כל אדם. ואם היא מגלת חשמונאי שנמצאה בידנו בספרים הנוספים על תנ"ך (כתובים אחרונים) (אפוקריפין) א"כ לא נאבד ממנו כ"א גוף הספר בלשון עברית, ולא הגיעה לידנו רק העתקתה.

ה) מגלת חסידים או משנת חסידים.

ונקראת כן על שם מילי דחסידי דכתיבי בה (עי' ב"ק דף ר' ע"א) וברש"י פ' עקב על הכתוב אם שמע, וכתב במגלה סתם והיא מגלת חסידים. ובפי' רשב"ם פ' עקב כתב בן שטיה באגרת שמואל במגלת חסידים מצינו כתוב אם תעזבנה יום וגו' ואולי מגילת חסידים היינו הך דבירושלמי תרומות סוף פרק האשה ובב"ר פ' צ"ר נטיתי לה בשם משנת חסידים.

מובאה בריש מדרש שמואל (אגדת שמואל, ובירושלמי שלהי ברכות, ובספרי פ' עקב (פסקא מ"ח) וכן מובאה ברשב"ם פ' עקב (א' י"ב) ובילקוט יעקב (פסקא תתע"ג) מביא המאמר בשם מגלת סתרים ובראשית חכמה שער ענוה(פ"ד).

ו) מגלת יהודית.

נמצאה בכתובים אחרונים (אפוקריפין). לפ"ד ידידיה האלכסנדרי בספרו „העתים" כתב אותה יהושע בן יהוצדק הכה"ג בתחלת ימי בית שני, ואין בידנו רק העתקתה.

ז) מגלת יוחסין.

הוא ספר היחס שמצא שמעון בן עזאי בירושלים (עי' ירושלמי תענית פ"ו ז'). ועוד ספר יוחסין היה שגנזו והיא מתניתא דדברי הימים. (פסחים ס"ב ע"ב) ועי' ירושלמי סנהדרין פ' חלק.

מובאה במשנה יבמות (מ"ט ע"א) ושם בגמרא. ובירושלמי תענית (פ"ד ה"ב) ובב"ר (פצ"ח) נראה שהיו כותבין יחש כמה משפחות, כמו יחוסי כהנים, משפחות יונדב בן רכב. כדי לידעת שמשפחה זו אסורה לשתות יין לעולם וכדומה.

ח) מגלת סממנין של בית אבטינס.

(ביומא ל"ח, במד"ר שה"ש, וירושלמי שקלים פ"ה ה"א), ובמסכת יומא שם פי' הר"ש, מגלת סממנין תוכנה ציורים ותוארי הסממנין כמו שהם גדלים, והיה רשום על כאו"א שמו. ומה נחוצה לנו המגלה לכשיבנה בהמ"ק ב"ב!

ט) מגלת סתרים.

נזכרה בתלמוד פעמים רבות, וכתובים עליה הלכות פסוקות (לדעת הערוך) או דברי היחיד שלא נשנו בבהמ"ד (לדעת רש"י) או משניות קדמוניות לפני רבינו הקדוש (לדעת בעל ס' הליכות עולם), והתירוה משום דברים שבע"פ כו' והתירו לעצמן לכתבם על ספר בשביל שלא ישתכחו, ולא היו מסתכלין בהן רק דרך ארעי (עי' תמורה י"ד ע"ב) (ועי' בב"מ נ"ב ע"א בפרש"י).

י) מגלת שושן.

מזכירה הרמב"ן בס' תצא עה"פ לא תתעמר בה.

אבדות ספרים שונים מספרי חז"ל:

ומי מנה את הכק שאר הספרים הקדמונים מספרי רז"ל שבא זכרם בתלמוד ומדרשים ובשארי ספרי הראשונים, ואנחנו לא זכינו לראותם כי אבדו. ונפקוד בזה קצת מהם:

מלואים לשערי חומת ירושלים

א) ספרא דאדם קדמאה.
נזכר בזהר יתרו (דף ע') ובז"ח יתרו. ובמסכת ב"מ (דף פ"ה ע"ב בשוליו) נזכר ספרא דאדם הראשון.

ב) ספרא וגניזא דשלמה מלכא.
בזהר יתרו (שם) ומובא בהקדמת פי' הרמב"ן עה"ת.

ג) ספ"א דרב המנונא סבא.
בזהר ח"ג (דף ז') ועוד בכמה מקומות, ובתקו"ז (קפמא קל"ז).

ד) ספרא דחכמתא דשלמה מלכא.
בזהר פ' בלק (דף קצ"ג) ובמדרש הנעלם (זו"ח פ' בראשית).

ה) ספרא דהרשין של שלמה.
סוד העבור. וכתב בס' רב פעלם (דף מ"ז) „נעתק אצל תאומות וטיטוס הביאו מירושלים, ונדפסו ט"ז נוסחאות ואחר בא לידי, ואל עמו אביאנו. עכ"ל. ואנחנו לא זכינו לראותו.

ו) ספ"א דרב ייבא סבא. מובא בזהר ריש משפטים ועוד.

ז) ספרא דר' ייסא סבא. נזכר בתקונין.

ח) ספרא דר' כרוספדאי. בתקוני זהר (נ' קפמא דף קל"ז וקל"ו).

ט) ספרא דשלמה מלכא
מובא בזהר, ואולי הוא חד עם ספרא וגניזא הנ"ל?

י) ספרא דשלמה מלכא בחכמתא דאבנין יקרין.
זהר פ' תרומה (קנ"ב).

יא) אותיות ר' אליעזר ביסוד כ"ה צרופי א"ב.
מובא במדרש יהי אור (זהר) פ' בראשית (נ' קיסונה דף כ"ב ע"ג).

יב) אותות עליונים.
מובא בס' חג הפסח, וברשימת רד"א מביא אותיות שהראה הקב"ה לעזרא.

יג) ארחות תושיה שמסרם צדקיאל המלאך לאברהם אבינו בכורות הברית.
מועתק בס' הפלאה ובהקדמת פי' הראב"ד על ספר היצירה ובספר שושן סודות (לתלמידו של הרמב"ן) ובספר הקנה (ועי' בס' ר"מ עמוד 38).

יד) ספר הבטחון מאת ר' יהודה בן בתירא.
הביאו רב חמאי גאון בספר היחוד, והקדוש קנה בספר הפליאה (כ"כ בספר עבודת הקודש חלק התכלית פי"ו (דף צ"ו ע"ב)).

טו) ברייתא דרב אדא [בר אהבה] על סוד העבור
היא היתה עוד לעיני הרב עובדיה ב"ר דוד (בעל הפירוש על קידוש החודש להרמב"ם ז"ל. (עי' ירמב"ם שם פ"ו) וכן מזכירו בפי' קול יהודה על הכוזרי) וזה רב אדא היה בימי רבי (דתרי רב אדא הוו) עי' תוספות תענית (כ' ע"ב) ד"ה אמר לה, ותוס' קדושין (דף ע"ב ע"ב) ד"ה היום, ובתוס' ב"ב (כ"ב, ע"א) ד"ה אמר ליה רבא.
וכתב בס' היוחסין „שהוא (רב אדא) דקדק בחכמת התקופות יותר משמואל, כי עליו אנחנו נסמכין בשנים מעוברות כשסוד את חדש האביב שיהיה יום העומר באביב של התקופה כהלכה" עכ"ל.

טז) ספר היחוד לר' נחוניה בן הקנה ור' ישמעאל כה"ג.
מובא בס' נובלות חכמה (דף קנ"ד או קנ"ח) ובס' עבוה"ק (חלק היחוד פי"ח ובחלק העבודה (פל"ד).

יז) ספר יוחסין.
נזכר בגמ' פסחים (ס"ב ע"ב) ומוכח שם שהיו בו טעמי תורה והלכות ודרשות על מקראות שבדה"י וכדומה (עי"ש ברש"י). אבל מגלת יוחסין היתה רק לספר היחש (כתובות ו' ב') לתולדות הדורות.

יח) ספר יסוד הנקוד הגדול של רב אשי.
רב האי גאון בספר הקביצה שלו כתב „שהיה נמצא בישיבתו ספר יסוד הנקוד הגדול שחברו רב אשי בבבל, ושם גלה הטעמים והיסודות מן הדרשים הזרים בבבלי להק"ק".
ובמנחת שי פ' מקץ כתב „וכבר חבר ע"ז הסוד ספר הנקוד הגדול אשר חברו רב אשי בבבל" עכ"ל.
וכן מזכירו הר"מ בוטריל (בפירושו לס' יצירה).

יט) ספר מראות הצובאות ממדרשו של ר"ש בן יוחאי.
מובא בס' עבה"ק לר"מ בן גבאי ז"ל (פכ"ד).

כ) ספר נמוקי רב נחמן ריש מתיבתא בסורא,
מובא בספר בפתור ופרח לר"י הכהן ז"ל (חבר ספרו בשנת ה"א פ"ב).

כא) כפרי זוטא. הובא כמה פעמים בילקוט, ונקרא נ"כ ספרי של פנים שני (ברש"י ויקרא י"ד י"ט), וברש"י סוטה ט"ז „מדרש שני בפנים אחרים. ובסנהדרין (כ"ס ע"א) כתב רש"י „זה מצאתי בברייתא דספרי. ולא בספרי שלנו אלא כוונתו על הספרי זוטא.
ובהגהות לפי הר"ש, פרה פ"ח מ"ז קוריהו „וישלחו זוטא". ובערך שרך ברדס ב' ועיך מג כתב „ובמדרש פנים אחרים של ויישלחו".

כב) עיטא דחכמתא דשלמה.
מובא בזהר ויחי (רכ"ה ע"ב) בספרא דשלמה מלכא.

כג) פרקי ר' יום. מובא ברוקח סי' שי"ב

כד) ספר ציוני דרב טבומי. ילקוט ראובני פ' נשא.

כה) ספר שעור קומה.
בתשובות הגאונים (סי' קכ"ב) מובא ששאלו לרב האי גאון ע"ד שעור [illegible] שבברייתות דפרקי היכלות דר' ישמעאל כו' (עי' בקדמות ספר הזהר דף י"ג).

ובס' רב פעלים 110 מביא שיש מיחסים אותו לרבינו הקדוש, ויש שמיחסים אותו לשמעון הצדיק" ומובא בכמה ספרי ראשונים ע"ש.
ועוד נזכרו בספרי הראשונים ספרי חז"ל בעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה רבים מאד שאבדו מאתנו, ולא הזכרנו בזה רק מקצת מן המקצת לדוגמא. ומה רבו בל"ס כהנה והנה אשר לא נזכרו גם בספרי הראשונים אם מפני שלא הביאום מקרי הענינים לזה, או שאבדו גם מהם.
וכתב הרמב"ם ז"ל בס' מורה נבוכים (פע"א) וז"ל „דע כי החכמות הרבות אשר היו באומתנו באמתת אלה הענינים א) אבדו באורך הזמן ב) ובשלוט האומות הסכלות עלינו ג), ובהיות הענינים ההם בלתי מותרים לבני אדם כלם ד) שאפילו התלמוד המקובל לא היה כחובר בספר כקדם, לענין התפשט באומה דברים שאמרתי לך על פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב והיה זה תכלית החכמה ברת סבה שנפל בו באחרונה ר"ל רוב הדעות והשחרנם וספקות נפלות בלשון המחובר בספר ושגגה תתחבר לו ה). ותהחדש המחלקה בין האנשים ושבם חבורות. והתחדש הפלפול במעשים... ואם תורה שבעל פה נפלה בו הקפדה מהשאירו לעד כתבור מפורסם לבני אדם כלם למה שיגיע בזה מן ההפסד ו) כל שכן שיחובר דבר מאלו מתרי התורה ויפורסם מבני אדם כלם ז) אבל הם נמסרים מיחידי סגולות ליחידי סגו'ו'... וזאת היא הסבה המחייבת להפסק אלו השרשים העצומים מן האומה, ולא המצא מהם אלא הערות קטנות ורמיזות באו בתלמוד ובמדרשות והן גרגירי לב מעטין עלידם קליפות רבות עד שיתעסקו בני אדם כלם בקליפות ההן וחשבו שאין תחתם לב בשום פנים ח) עכ"ל.
כן אבדו מאתנו כל כתבי הכתובים האחרונים (אפוקריפין) במקורם בלשון עברי, ולא הגיעו לנו רק העתקתם בלשון העמים.
ואלה הידועים לנו מכל הספרים שנכתבו ונוספו על כתבי הקודש:
א) ספר החשמונאים א' וכ'. ב) ספר ברוך. ג) חכמת שלמה. ד) הבל בבבל, או „בל". ה) התנין בבבל. ו) שושנה. ז) מעשה יהודית. ח) מעשת דניאל. ט) חכמת יהושע בן סירא. י) מעשה טוביה. יא) חלום מרדכי וכפרי אחשורוש. יב) תפלת מנשה. יג) תפלת עזריה בתוך כבשן האש. יד) שיר שלשת האנשים בתוך הכבשן.
ומכל המון הספרים הקדמונים יצירי כל נביאי ישראל והחוזים, כל זקני ישראל וחכמיו הרבים, כל התנאים והאמוראים אשר יצרו וכתבו במשך זמן של אלפים שנה הראשונות לתולדותינו עמנו והיותר עשירות בענקי הרוח הקודש, בנבואה כבירה בלהקות נביאים וחוזים בחכמים וסופרים לאין מספר הנה מכל המון יצירי רוחם וכתבי ידיהם לא הציל ה' לנו רק מעט מהרבה, כהשריד המעט אשר הותיר ה' לנו מכל המון רבבות ישראל, וכשם שנתקיימה בנו הקללה „ונשארתם במתי מעט (דברים כ"ח ס"ב) כך נתקיימה בנו הקללה „ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר" (ישעי' כ"ט, י"ד). לומר שיאבדו גם העם גם ספרי חכמים, וספרי בינתם יסתרו בבסתרים לבל ימצאון, שהרי כאבדן ספריהם האבד חכמתם ובינתם שהשקיעו בהם. ועל קללה זו אמר ה' הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו וגו'. וכשתה קללה זו מן צ"ח קללות שבתוכחה שבמשנה תורה ובחורבן בהמ"ק, דאלו בתוכחת כתיב „והפלא ה' את מכותך" (דברים כ"ח) ובחורבן בהמ"ק כתיב „ותרד פלאים" (איכה א' ט') [ולא נאמרה בשתיהן רק הפלאה אחת] ואלו כאן נאמר „הפלא ופלא" [שתי הפלאות]. במדרש איכה א' ובילקוט ישעיה תל"ז נדרש כזאת על סלוקן של צדיקים שאין זאת רק צרת דורם ועאכו"כ אבדת ספרי חכמתם שהיא צרה לדורי דורות!
ואין להתפלא כלל אל האבדות הגדולות האלה לרגלי הרדיפות והצרות הנוראות דעדו על ישראל ועל ספרותו הקדושה בהריגות ושרפות הגופים יחד עם הנשמות (הספרות), ובשכדות רבות ובאלפי הגליות שהגלו מדינה למדינה מגוי אל גוי ומעיר לעיר למן גלות אשור עד היום הזה, ורשעת הגוים גברה ביותר על ספרי קדשי ישראל ויתאמצו לכלותם ולבערם מן העולם ופעמים רבות צררום ושרפום ברחובות קריה או גזרו על היהודים שימצאון ספרי קודש בידיהם לשרפם יחד עם הספרים ויקדימו היהודים לשרפם או לקברם בארץ לבלי למסרם לידי צורריהם לבלי יתעללו בם ויחללום.
ויד רשעי ישראל היתה בספרותנו ראשונה לעכרה ולבערה מן הארץ כי הנה מלכי ישראל ויהודה שרובם היו רשעים והטו את העם לעבודת אלילים והעבידו להם נביאי שקר נביאי הבעל וכדומה, הן הכה ביערו את ספרותנו הקדושה. והיו ימים שגם ספרי תורת ה' היתה לבער ולכלות ורק ספר אחד אשר כתב משה עבד ה' ע"פ ה' הצילוהו הכהנים מידי המשחיתים ויטמנוהו בין שורות חומת בהמ"ק, ויהי בשמונה עשרה שנה למלך יאשיהו בחזקם את בדק הבית מצא חלקיהו הכהן הגדול בין שורות הבנין את ספר התורה ההוא (ככתוב במלכים ב' כ"ב) ספר תורת ה' ביד משה (ככתוב דהי"ב ל"ד י"ד) ובמששו אל המציאה הגדולה אשר מצא שלח לבשר זאת להמלך. כי הנה אחז ואמון שרפו את התורה, אחזיהו ומנשה היו קודרין את האזכרות שבתורה וכותבין שם ע"ז תחתיהן (סנהדרין דף ק"ב ע"ב ודף ק"ג ע"ב) ואם כל כך הרשיעו לעשות לספרי תורת ה' ביד משה עאכו"כ שהחריבו רבים מספרי הנביאים והחוזים ומשארי ספרי ספרותנו הקדושים שהלא כלם תלעיגו באליליהם ובעובדיהם. ולא נשאר לנו שריד מכל ספרותנו הקדושה רק אלה שבידינו כיום אשר הצילם ה' לנו בחסדו הגדול. ובשעה שנקונן במר נפש על האבדות הגדולות חבל על דאבדין ולא משתכחין נודה ונברך לאלהינו על ההצלה הפורתא שהציל לנו מספרותנו הקדושה ויתנם למורשה לנו ולבנינו עד עולם, כי דבריהם הקדושים הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה.

וליקרת קדושת הספרים שנאבדו הצגנו לקצתם פה מצבת קודש בשערי חומת ירושלים לזכרון נצח לבל יאבד זכרם לעולם.

הערות

א) ענייני מעשה מרכבה ומעשה בראשית. ב) שבאורך הזמן נשכחו החכמות מפני העדר לומדיהן. ג) לא לסתו החכמות יען היותנו סבוכים ושקועים בים הגלות. ד) כי לא היה מותר ללמוד דעניינים הללו כ"א ליחידי סגולה, שאין מוסרין סתרי תורה כ"א לחכם ונבון והתש וכיאשי פיקס. ובעבור סבה רביעית כי לא הותר לכתוב דבר מאלו הדברים.

האפודי
[illegible]) סדר מעות סותר. ו) ר"ל רבוי הדעות בענין הנכתב. ז) ר"ל כ"ש שנפלה הקפדה לחבר בספר שום דבר מסתרי התורה מצד שיפורסם הענין לכל ויתלבשו בהאמונות. ח) ר"ל כאשר בסודשם התם דבר עמוק שיש לו תוך.

חומת ירושלים*)

שער א׳

הכל תלוי במזל

אמר המאסף: כמה גדולים דברי חכמים שאמרו (זהר פ׳ נשא קל״ד) „הכל תלוי במזל אפילו ס״ת שבהיכל״. הנה לפנינו שני התלמודים הירושלמי והבבלי. הלא אחים הא-ים המה. שניהם בני אב אחד. ובזמן אחת יצאו (מסורת הסופרים) והירושלמי הלא יצא ראשון. ואחרי כן יצא אחיו הקטן—הבבלי—וידו אוחזת בעקב אחיו הגדול ב) והנה באחרית הימים אחיו הקטן גדל כמט ורב יעבוד צעיר. — הנה גדורוה האמוראים הראשונים היו חכמי בבל כפופים לחכמי א״י. וקבלו הוראותיהם עליהם באלו יצאו בלשכת הגזית (עי׳ שבת קמ״ו ע״א). כדבר ישעיהו (ב׳ ג׳) כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלים״ וכל כך היו נכנעים לתורתם כתלמידים לפני רבותיהם עד אשר כשהתיר ר׳ יהודה נשיאה (בנו של רבן גמליאל בן ר׳ יהודה הנשיא—רבינו הקדוש) שמן של נכרים. ורב—בבבל—לא רצה לקבל ההיתר לאכול השמן. אמר לו שמואל „אכול״ דלא כן אנא כתיב עלך „זקן ממרא (ירושלמי שבת פ״א ה׳ ד׳ ע״ב) אע״פ שרב היה הגא (כמ״ש קידושין נ׳ ע״ב וס״ג) ור יהודה נשיאה הי׳ אמורא. והנה בימי האמוראים האחרונים נהפך הגלגל ושלטון ההוראה עבר לבבל ג) וזקני בת ציון ישבו לארץ ידמו. כדבר ירמיהו (איכה ב׳ י״ד). כי גברו או הגזירות והשמדות בא״י. ובטלו הישיבות. והתלמידים נפוצו. ורבים מהם ירדו לבבל. כמ״ש רב האי גאון (בתשובותיו המובאות בספר האשכול הלכות ספר תורה ח״ב) וז״ל „בימי רב אשי ורבינא היה שלום בבבל ונפיש שמדא בא״י ד) ואפסקא הוראה תמן טובא ונחית מן דהוה תמן לבבל כגון רבין ורב דימי וכלהו נחתי דנחתין הוא רבנן חכמי דארעא דישראל כו׳ עכ״ל. ובכן נקבעה הלכה כהלכה בבלי בכל מקום שהוא נגד הירושלמי. ובבצר מעגב חומת ירושלים השח השפיל כדבר ה׳ ביד ירמיהו (י״ח פ׳. כ׳ ה׳) ככה אשחית את גאון יהודה ואת גאון ירושלים הרב... ונתתי... ואת כל יגיעה ואת כל יקרה... ולקחום והביאום בבלה:

ועוד זאת התלמוד—הבבלי יען שחכמיו ישבו רובי ימיהם בבבל בשלום ושלוה ומאות בשנים אחרי התלמוד ירושלמי עוד שקדו עליו רבנן סבוראי והגאונים ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם. וכרבות התלמידים כן רבתה התפשטותו במדינות רבות ויפוצו מעינותיו חוצה לכל ארצות פזורי ישראל. ויד כל ישראל ממשמשין בו ה). ולעומתו התלמוד ירושלמי נפסק תלמודו מאות בשנים מקודם ע״י הגזירות והשמדות. וחכמיו ותלמידיהם שתו ושקעו מרור לדור הגוך וחסור. ומעינות המים החיים אשר יצאו מירושלים שנבעו ממקור חכמתם לא נפוצו חוצה מפני עתות החירום שארכו שם ימים רבים במלחמות בין א״י לארצות אחרות. והמעין אשר יצא מבית ה׳ נשאר בארץ מעין חתום ועדרי הצאן נבכו ולא יכלו לשתותם. ורק שרידים יחידים השכילו לחתור למצוא מוצא מימיו לרוות צמאונם. אבל לפני כל העם נשאר סתום וחתום מאות רבות בשנים:

ועוד בה שלישית. התלמוד בבלי מעת שנחתם לא חדו ידם של חכמי ישראל ממנו למן רבנן סבוראי והגאונים עד לדורות האחרונים. כלם „נכשו כמחו ועדרו. קצרו ועמרו. זרו וב-רו. טחנו והרקידו״ את תלמודו. חקרוהו ובחנוהו וספרו ומנו כל מלה ומלה שבו. ושקדו על תקנתו בכל חכמתם ובינתם לצרפו ולזקקו מכל שגיאה ושבוש שנפל בו ע״י הסופרים והמעתיקים. והאמצו לפרשו ולבארו כפי רוח חכמתם הגדולה. ומפרשיו ומבאריו רבו עד לאין מספר. לכן עלתה בידם להעמיד את חזני הגרסאות על מכון האמת. ולפרש ולבאר—כמעט—כל סתום שבו. ולעמתו היה התלמוד —ירושלמי מונח בקרן זוית. וחקריו ובותניו ושוקדיו ומגיניו מעטו ודלו מאד. כי מפני הגזירות והרדיפות לא מצאו החכמים את ידיהם ודעתם לצרפו ולזקקו משגיאות הסופרים ושבושי המעתיקים. לכן רבו בו השגיאות והשבושים עד לאין מספר. כמו שכתב הרשב״א ז״ל (בשו״ת המיוחסות להרמב״ן סי׳ צ״ו) וז״ל וכבר ידעת שרבו השבושים בנוסחאות הירושלמי. והסבה הגדולה למעט השנחת הלומדים בו ואין עומדין עליו רק אחד בדור...עכ״ל: ו)

וכבר צווחו גדולי הראשונים שמרוב השבושים שבירושלמי אי אפשר לעמוד על דבריו. כי הסופרים והמעתיקים חבלו את כרמו. ואת חומת ירושלים נתצו:

> וחומת ירושלים כפרצת (נחמי׳ ב׳ ג׳)
> לכו ונבנה את חומת ירושלים (שם ב׳ י״ז)

ובעוד אשר מפרשי הבבלי רבו לרבבות למן ראשוני הראשונים עד לאחרוני האחרונים הנה מפרשי הירושלמי נער יכתבם. תם אלה המעטים רק ילידי האחרונים המה. אבל מהראשונים לא נמצא אף פירוש אחד שלם מיוחד לכל הירושלמי או אף רק לאחד מחלקיו. רק שקצת מהראשונים מבארים לפעמים איזה ממאמריו דרך אגב. כדי הביאם אותו לבאר על פיו איזה הלכה או איזה שיטה בבלית. והיה אם המאמר ההוא של הירושלמי צריך באור אז יבארוהו דרך אגב למטרת כוונתם. אבל לפירוש מיוחד להירושלמי אין זכר בכל ספרי הראשונים. מלבד אשר זכר הרשב״א ז״ל בתשו׳ חקב״ג וז״ל תמה אני במה אתה שואלני בפירוש ירושלמי ואתם יש לכם אב למקרא ולפירוש הרב הגדול ר׳ יהודה בר יקיר ז״ל ז) עכ״ל. והרשב״ץ בספרו מגן אבות פ״ד ס״א מביא פירושו של ר׳ יהודה בר יקיר הנ״ל. אבל אנחנו לא זכינו לראותו בימינו. אף לא נדע אם חבר פירושו על כל הירושלמי או אולי רק לקצת ממנו; **והמאירי** בסוף פתיחתו לסם׳ אבות בס׳ בית הבחירה כתב וז״ל „הרב ר׳ יצחק הכהן אשר היה מתלמידי הרב הגדול הראב״ד ז״ל יסד פירוש ירושלמי ברוב הלכא סדרי. הגיע לידנו מהם בקצתם״ עכ״ל. ולידנו לא הגיע אף מקצת ממקצתם. ולא נדע כלל תכנו ומהותו:

ורק אחד מאחרוני הראשונים או מראשוני האחרונים חיבר פירוש נפלא על ירושלמי סדר זרעים ומס׳ שקלים. הוא ניהו רבינו שלמה בכר יוסף סיריליאו ז״ל (ממגורשי ספרד) ח) אבל עוד אורו גנוז בגנזיות הספרים בבריטיש מוזעאום בלונדון. ולא זכינו לאורו בדפוס רק למסכה ברכות לבד (מאינץ תרל״ה). ומעט הפירושים לירושלמי שזכינו להם אינם רק מגדולי דורות האחרונים (כמאתים וחמשים שנה לפנינו) מלבד הפירוש הקצר שנדפס בירושל׳ בד׳ קראקא בשנת שס״ט. שאין בו לא כאיכהו ולא כבמותו רק זכר לפירוש:

והמפרשים האחרונים האלה במה היה כחם גדול? הנה המה לא ראו את הירושלמי בכתבי יד שונים למען לבור ולברר על פיהם את הנוסחאות המקוריות המדוקדקות לזרוה הלאה את שבושי הסופרים והמעתיקים. כי רובם כבולם רק אל נוסחאות הנדפסים היו עיניהם. והנדפסים מה רבו ומה עצמו השגיאות בהם. כי הנה מלבד הדפוס את הירושלמי ראשונה (בוויניציאה—רפ״ג לערך) שהדפיסו (לפי דבריו בסוף הירוש׳) ע״פ ארבעה כתבי יד. לא היה לעיני המדפיסים שאחריו—וביותר להמדפיסים האחרונים—כל ירושל׳ בכ״י. כי בכל אוצרות הספרים לא נמצא עוד ירוש׳ בכ״י. ורק אחד נמצא בכ״י באוצר הספרים בליידן (במדינת האלאנד) אבל הוא מלא שבושים לאין מספר. כמו שהתודה (המעתיק) בעצמו מעיד על עצמו שהיא רעה ט) ובעיקר הוא שזה חבו לירושל׳ ד׳ וויניציאה הנ״ל. — ועוד נמצא בכ״י ירושלמי סדר זרעים עד מסכת ערלה. ברומי באוצה״ס בוואטיקאן י) ורובי המדפיסים לא די כי לא היה לעיניהם כל ירו׳ בכ״י כי גם הירו׳ ד׳ וויניציאה הנ״ל—בהיותו יקר המציאות מאד — לא היה לעיניהם (ואולי היה לעיני אחד או שנים מראשוני המדפיסים?) כי רק כאו״א הדפיס ע״פ הירו׳ שנקרה ראשון לפניו מאלה הנדפסים שקדמוהו יא). והדרך ככלי אל כלי מדפוס לדפוס. ויען שאי אפשר לדפוס בלי טעות לכן כרבות מעט הדפוסים בדפוסים שונים זה אחר זה וזה בעקבו של זה כן רבו בו השבושים כי כאו״א נטל חלקו וחלק חבירו בטעות הדפוס. בשבושי המלות ובחסר ויתיר במלות וגם בשורות שלמות, בחלוף השטות או בהשמטתן. ובמוקדם ומאוחר ובדוסה בערבוביא רבה עד אשר יתבלבל הקורא ויהיה כסנורים ולאה למצוא הפתח. — וכמעט אין לך סוגיא שנשנית באיזה מקומות שלא תמצא בה שנויים וטעיות ממקום למקום:

והמפרשים בהקשותם בהבנת פירושי הגרסאות המשובשות שנקרשו בדפוסים שונים. ויתאמצו לישבן ולהצדיק קיומם בפלפולם

בפלפלם

---

*) הדברים הנאמרים בשערי חומת ירושלים—מהם מבלי חוברת של מולידם. ורובם רמה חכמתם של דברי חכמים שקדמוני וביותר תמצית דברי הג״מ זכריה פראנקל ז״ל (במבוא הירושלמי וקצת מספרו אהבת ציון).

מהראיות והדוגמאות הרבות שמביא כל מתר מהתכמים לכל ענין שהובא בשערי חומת ירושלים. לא הבאתי רק אחת או שתים כדי למנוע האריכות:

א) אני חומה (שה״ש ח׳ י״ד) זו תורה (פסחים בבלית פ״ז ע״א וש״נ). אני חומה, אני מעמיד דברי תורה כחומה (ילקוט שה״ש תתקצ״ר):

ב) חכמי בבל הלכו בעקבות חכמי א״י, וקבלו הוראות מהם (עי׳ ביצה דף ד׳ ע״ב):

ג) עי׳ לקמן שער ה׳. מאמר יחש המוסקים להירושלמי:

ד) באגרת רש״ג כתב שבימי אביי ורבא נפיש שמדא בא״י, ונראה שהחלה השמדה אז ונמשכה עד דורו של רב אשי:

ה) עי׳ לקמן שער ג׳ בסוף המאמר כסדר התלמוד—ירושלמי:

ו) הרמב״ן ז״ל במלחמות (סוכה פ״א ד״ה ועוד אותו מכה) כתב וז״ל, „וכך פירשו הגאונים רבינו שרירא ורב האי ז״ל וכך מצאתי בירושלמי נוסחאות מדוקדקות״ עכ״ל. סוכה מוכריו שמגע א״ע מלאמר ירושלמי סתם לפי שמוחזק לשבוש. לכן דקדק יותר „בירושלמי נוסחאות מדוקדקות״: ובשו״ת חות יאיר סי׳ כ״ג כתב „נוסחאות ירושלמי שלנו מרובים בטעיות חסר ויתיר וחלוף״ עכ״ל: ובעל שאגת ארי׳ כתב (בתשובתו לרגאו, ראש מרגליות ז״ל בענין קדושי קטן). מובאה בשו״ת בית אפרים חלק אהע״ז סי׳ מ״ב) וז״ל „הלכך נ״ל שגירסת ירושלמי זו משובשת ומהופכת, והסופרים טעו ושבשו את הגירסא.. ואל תתמה ע״ז דגמרא ירושלמית נשתכחה בימי הקדמונים כמ״ש התוספות והפוסקים בכמה מקומות וסכ״ש הגמרא ירושלמית שבידינו שרוב דברים מהופכין ומשובשין ע״י טעות סופרים״ עכ״ל:

ז) חי בערך ראש אלף הששי:

ח) שמו גדול בפי מהרש״ם. ובישיבה מקבצת. בכמה משנה ובס׳ אבקת רוכל בתשובות של מרן בעל הבית יוסף, וחי במאה השלישית לאלף הששי: והג״מ שלמה עדני ז״ל בספרו מלאכת שלמה (עי׳ על שיתא סדרי משנה הנדפס בדפוסנו) העתיק הרבה מחדושיו על ירושלמי זרעים ושקלים:

ט) וז״ל המעתיק בסוף הירוש׳ ההוא „אני יחיאל בר׳ יקותיאל... העתקתי זה הספר ירושלמי מספר משובש ומוטעה הרבה עד מאד, ומה שיכלתי להבין ולהשכיל בו הגהתי בו כפי עניות דעתי. ויודע אני שלא הגעתי לתכלית השבושים והטעיות אשר מצאתי בהעתק ההוא ואפילו לחציים. לפיכך הקורא בספר הזה וימצא בו שבושים וטעיות ירחני לזכות ואל יתלה כלם בי,... כמש״נ שגיאות מי יבין מנסתרות נקני... ונשלם בי״ב ימים לחודש שבט שנת ה׳ אלפים ס״ט לב״ע״ עכ״ל:

י) שנויי הנוסחאות שבו. נדפסו בספר „שרידי הירושלמי״. ואנחנו הדפסנום בירוש׳ הזה בשולי גליונותיו כמבואר בשער הירושלמי:

יא) הרי״ס (במהד״ר דף קל״ה ע״ב) מונה התדפסות של הירוש׳ ותוכנם ע״ש. והנה דפוסים האחרונים השמיטו את המשניות שאין עליהם גמרא. ותחום קשו לנו. כי בכ״ז הקדימו את המפרשים על המשניות ההן שהשמיטום. ותחת זה במלח נתנו לנו מלה בלי מה—

---

*) אמר המגיה בגיסין עזריאל ראם. הרב ר׳ בגיסין מבזיא (בעל מוסף הטורק) חבר ג״כ פירוש על ירושלמי אבל בצוואתו כתב שצוה לקבור את פירושו בקברו (כ״ל בספר שארית ישראל ד׳ ממשמרים תקל״ל הנדפס בראשונה בלשון אשכנז).

שער חומת ירושלים א

בשכלם החריף. או כי נוכחו אשר משחתם בם ואי אפשר לקיימם ויחרצו כמשפטם לשנותם לגירסות אחרות שהולידתם בינתם. לישר וליַשב על פיהן את פשטן של הסתיות והמאמרים. ואיש איש שינה את הגירסות כפי העֵנת שכלו וה"א עשה בהירו' כאדם העושה בשלו. אבל לרוב לא נרפא הנגע. ונתגם נפוצו אל הסלעים האלה כמה קבין מחי חכמים. כי הנה כשם שביצה רקובה אחת מבאישה ומקלקלת את כל העִיסה ואין לה תקנה כך שבוש סלה אחת לפעמים אפילו שבוש אות אחת משבשת לפעמים את כל הסוגיא. ואין לה תקנה כל עוד שהשבוש במעיה:

ועוד יותר רבתה הרעה שאיזה מדפיסים טאלו להרפים בהירושלמי את הגרסאות החדשות שהמציאן איזה מפרש מדעתו. והדפיסום התחת הגרסאות הישנות יב). ותחת „גמרא ירושלמית" יצאה לנו אפוא גמרא של מפרש פלוני עם גרסאותיו שהירשן כפי השגתו. ויהי הירוש' כשדה הפקר בבקעה פרוצה אשר אין לה גדר. כי גם המפרשים גם המדפיסים פרצו גדרו ויהי למרמס ויעלה שמיר ושית. וחומת ירושלים מפרצת! —

ויהי בשנת תער"ך ויער ה' את רוח הנדיב הגדול כליל המדעים פאר ישראל הרהח"ש השוע הבארון מר דוד גינצבורג ז"ל בפטערבורג. ויפרוש כנפיו על דופסנו והחזיק בו בנסותו לנפול לרגלי הצרות שתקפו על ישראל. והאציל עליו מרוחו מאונו והונו לכוננו ולחוקו למען הרחיב הגדיל פעלתו לתועלת ספרות ישראל. אשר מעודו נתן הנדיב את נפשו עליה לרומם את קרנה להגדילה ולהאדירה. ויתן את לבו להעשירה עושר רב ברגליות טובות הצפונות במצפוני האוצרות רבות מאד. המה הטֻמן כתבי ידי רבותינו הגדולים הנפוצים וטמונים בגנזי אוצרות הספרים בכל קצות תבל, ולא זכינו לאורם בדפוס. וראשון לכל אותו נפשו מאד להוציא לאור תלמוד ירושלמי מתוקן ומשוכלל בנוסחאות מדויקות ובהגהה מדויקת. לרפא הריסותיו ולגדור פרציו. ותהי ראשית דברו אלינו לאמר „הכו נא תכנה את חומת ירושלים אשר הם פרוצים. נסתום את הפרצים כי רבו. ונרפא את הריסותיהן. ואשלמה נא את נדרי זה אשר נדרתי לה' שר בימי נעורי להעלות ארוכה לחומת ירושלים ונרפא שבריה ולגדור את פרציה. ככל אשר אוכל". —

והנה פתאום פרץ ה' פרץ גדול בישראל. כי עוד במרם שעכבה ישנה אותו לקח אלהים מעל ראש ישראל את דוד בחירו. ויסר את נזר עמו מעל ראשו ביום כ"ב בכלו שנת הרע"א". ויהי אבל כבד לישראל ותאבל עמו גם ספרותנו הקדושה. כי אבדה כלי חמדתה, מגינה ומושיעה. — ונציב לו בשערי חומת ירושלים האלה מצבת קודש לסוכרת נצח לספעליו הטובים. להצדקות והחסדים הגדולים אשר פעל לכל אחיו בכלל ולמחשבותיו הגדולות ולמפעליו הטובים לספרות ישראל בפרט זכר נא ה' את כל זאת לדוד עבדך לנצח ויגון שמו לעולם וזכרו לדור דורים! — הוא נולד לאביו החה"ש הנדיב השוע הבארון נפתלי הערץ ז"ל בקאמיניץ-פאדאלסק בשנת תרי"ג, ויגוע ויאסף אל עמיו בפעטרבורג ביום ו' עש"ק כ"ב בכסלו שנת הדור יתום. תנצב"ה סלה. — ויהי אחרי מותו ולא מצאה עוד ידינו די חיל לסדר מחדש תלמוד ירושלמי מתוקן ומשוכלל כאשר היה עם לבב דוד, וקיימנו דברי הנה „ואתי הוה" בפקצתם. כפי אשר עלתה בידנו. וקנינו את השטערעאטיפן של הירושלמי הזה ד' פיעטרקוב. על מנת להקנו ולעזור לשכללו בכל אשר תמצא ידנו. ואנכי מלאתי את ידי קודש לה' ולתורתו ברצון דוד עבדו, ואספתי בע"ה אבנים יקרות אבני קודש לסתום הפרצים ביסוד החומה. המה פרצות שבושי הנוסחאות אשר עוו ועִרערו את יסוד התלמוד הזה. וכנסתי נוסחאות הראשונות בירושלמי מכל אשר מצאה ידי. ממקורים הנקובים בשערי הירוש' הזה, אשר רובן מקוריות ועקריות שלא תלו בהן ידים. ואמתתן בולטת ומאירה את עיני הקורא. האור הראשון יופיע מן תורתן של ראשונים בגרסאות ונוסחאות אמתיות הם בפירושים ובאורים לירושלמי, הנמצאים בספריהם של הגאונים הראשונים אשר נדחים, קבצתים ואצלתים מהקבוצה

הגדולה שקבצה כורעו וברוחו הכביר הנ"ש בער ראטנער ז"ל מוילנא (נין ונכד להגאון בעל פנים מאירות ז"ל) ויאספם בספרו אהבת ציון וירושלים בשנים עשר חלקים לסדרי זרעים ומועד מלבד מסכת עירובין. ועשיהי רצונו הטוב כמ"ש בשער ספרו למסכה שביעית. וחבל על דאבדין כי במרם כלה מלאכתו הגדולה הזאת לשכלול יתר הירושלמי לקח אותו אלהים מעל ראשנו. ונציב לו בשערי ירושלמי האלה מצבת קודש לכוכרת עולם לפעולתו הגדולה הזאת אשר אין לשער ולהעריך גודל תועלתה לתקן פרצות חומת ירושלים. וזכרה לו אלהיו את כל זאת לטובה לנשמתו הקדושה לנצח. ותנצב"ה סלה. הוא נולד ביום י"ז תמוז תרי"ב וימת ביום א' שבט תרע"ז.

כן בררתי והעתקתי נוסחאות מדויקות מהמקורים אשר פרטו בשער הירוש' הזה. ולאיזה מטרה העתקתי לפעמים גם איזה מגרסותיהם המשובשות ילקוט מסכתות כדפוס ווויניציאה ולרובי הנוסחאות מס' ירידי ירושלים עזרני בהעתקתן הרה"ג מר יהודה ליב בהרר משה פרידלאנד ז"ל (יג) גם העתיק הנוסחאות לספ' שקלים כס' דקדוקי סופרים. והמגיה הרה"ג מר בנימין עוריאל ראם ז"ל עזרני בהעתקת הנוסחאות לאיזה מסכתות מירוש' ד' קושטנדינא.

גם ענדתי להירושלמי מחרוזות של ברגליות טובות אשר אכפתים מספר הערוך מהמבקשת שנבלעו בערבין זרים, ולא נערכו בערכין מיוחדים וע"כ נעלמו מעיני המפרשים. וקראתים בשם מערכת הערוך.

ועל כל אלה נתן ה' בלבי להשיב אבדות גדולות להירושלמי ע"פ הערת רבים מחכמים בספריהם, ואספתי בעדה כשלש מאות הלכות ומאמרים שנאבדו מהירושלמי ויהיו פזורים נפוצים בספרי הראשונים, והשבתים אל הירושלמי הזה במקומי המסכתות או הסדר.

גם עשיתי ב"ה עבודה גדולה להתוספתא כי בררתי והעתקתי את הנוסחאות השונות שבתוספתא כתב יד לרפורם שי"ל ע"י הרה"ג מר משה שמואל ציקערמאנדל בפאזועואלק... מרובן דרובן מאירות עינים, ומעמידין את הלשון על האמת.

על כל המקראות שבאו בירושלמי. שרובם ורובם נשנו מכפי שהם בתנ"ך. הצבתי בשולי הגליונות את נוסחת כל מקרא ומקרא כפי שהיא בתנ"ך (יד):

עוד דבר חשוב עשינו להועלת הירושלמי. כי חלקנו הדפסת הירושלמי למסכתות מסכתות כדי שתוכל כל מסכת ירושלמית להתחבר אל אותה המסכת הבבלית. למען יהי הירוש' מסך הואת להבבלי כדי שיוכל הלומד לעיין בכל ענין על דברי שני התלמודים. אשר ע"ז יאירו עיני הלומד גם כבבלי גם בירושלמי לפי שיש הרבה מאמרים הסתומים בזה ומבוארים באחר ובא זה וליסר על זה, כי התורה עניה במקום זה ועשירה במקום אחר — ועל ידי זה תרבה הדעת מאד. גם יתרבה ויתפשט לימוד הירושלמי בין הלומדים בהיותו מצוי ביד כל אדם כהבבלי. ויהרגל הלומד מסכת בבלית ללמוד עמה גם אותה המסכת הירושלמית ויפוצו מעינותיו חוצה.

עוד דבר נכבד עשינו לתועלת למוד הירושלמי, כי חלקנו גם את התוספתא עם פירושיה — למסכתות. באופן שתוכל כל מסכה מתוספתא להתספח על המסכת ההיא הירושלמית. כי הלא התוספתא היא אחת מראשי היסודות שהירושלמי נבנה עליה והיתה אפוא צמודה לו כתכור לבנינו. וההוספתא תוסב לו לפעמים להבנת דברי הירושלמי יותר מכמה מפרשים.

גם הקדמתי בראש הירושלמי את המבוא הזה שקראתיו בשם „שערי חומת ירושלים" ונוסף עליו גם „שער המלואים" שרובו הוא אספת דברי חכמים (ורק קצתו היא מנחתי תלה) להאיר באור בהיר על תולדות הירושלמי על מקריו ואבדותיו ועל הובנו מזהתו סגנוני ודרכיו. והדוצה ליכנס לטרקלין עליו ליכנס לפרוזדור תחלת:

אלה דברי המאסף שמואל שרגא פייגענזאהן (מכונה שפ"ן הסופר)

דלינא בשנת ונובה כלה מהרה לאוח (ה' הרפ"ב)

שער שם התלמוד הזה ב'

להחבור הגדול הזה נקראו שמות שונים. יש שקורין לו ירושלמי סתם. או „תלמוד ירושלמי" (בכמה תשובות הגאונים. ובירושלמי שנמצא בכ"י באוצר הספרים בליידן ועוד הרבה). ויש שקורין לו „תלמוד ארץ ישראל" (רב סעדיה גאון בשו"ת שערי צדק שער ב' סי' מ'. ובתשובות הגאונים (שי"ל ע"י חברת מקי"נ—ברלין 1886) תשובות רס"ו. רנ"ז. ש"ל ועוד בהרבה תשובות שם). ויש שקראו לו „תלמודא דמערבא" (בהלכות גדולות ועוד) או תלמודא דבני מערבא (כ"י „קאנטאבריגיא כתניתא דתלמודא דבני מערבא) ויש שקראו לו „גמרא ירושלמית" או „גמרא דבני מערבא" (הרי"ף סוף עירובין ועוד ועוד):

ולפי דעתי יותר יאות לו השם „תלמוד ארץ ישראל" או „תלמודא דמערבא" או „גמ' דבני מערבא" מאשר לקרותו בשם ירושלמי. לפי שהוא לא נתחבר בירושלים. כי מיכוה חורבן הבית ואילך כל ימי התנאים והאמוראים לא מצינו

יב) וכבר מוחה על זה מהרש"א ז"ל בהקדמתו לחידושי אגדות במסכתא ברכות וז"ל ואנכי נודע ראיתי עוד להזכיר כדבר הנוגע גם בהלכות שיש מתכמי הדור שנראה להם מתוך קושיא ודקדוק מה להגיה בגמ"ת ויישבו נוסחאות הישנות לפי דעתו ובעל המדפיסים תוואת דגה"ה זו חושב בלבו כי היא אמיתית ומביאה בתוך הספרים יותר והדפסים מתוש ולפעמים המעיין היטב בהגהות אלו יבצא כמה טעות גמור ושיבוש כאשר ידוע לי באמת בכמה ככתות כי בדפוסים דרשים נמצאו כמה הגהות בגמ"ת כתוב ונגרשן שאין להם עי"ר ושורש אבל הם טעות נסור לסעיין כרם בל דצוך ונוכהאות הישנות ישרות הם בלי דגה"ה ויש לכל דוא ורוד על דבר זה להתעורר בזה ומן ישחו התלמידים דבאים ספי התלמוד את מים המאררים האלה ויש לנו למחות ולעקור בבעל המדפיסים שלא ישניח בסוף הגה"ה שאינה ברורה ופשוטה לכל וגם אם יהיה נראות לו דגה"ה ברורה יניח נוסחא הישנה במקומה ויעמיד הגה"ה מן הצד בגליון. כל זאת ראיתי כ"ב ואכרתי לעלותן על הספר להתעורר לב המעיינים בהלכות ובסזרים שיהיו זריזים וזהירים עכ"ל. ועי' ס"ס הרס"א ביו"ד סי' רע"ט סק"א. וז"ל ואין להגיה שום ספר על פי הסברא כ"א ברא ה ברורה שיש בו טעות (ורב ר' דוד כהן בית ס"ו וחרם קדמונים) וע"ש בביאור הגר"א סי' ב' ודברי הרכב"ן שכב א שם וסכיים; והגהת ספרים בסברא עבירה גבורה וראוי לנדות עליה וע"ש בש"ת כ' ג' שכביא כתשובה יד אלידו מיכן כ"ו שהביא תלונת הרכב"ן ע"ז וכתב דהיינו בשרוצה למחוק הנוסחא הישנה ולהעמיד נוסחא אחרת ע"פ דסברא זו אין נכון אבל להעמיד שניהם ולכתוב בצ ו סברתו אינו בכלל זה:

יג) הרי"ל פרידלאנד ז"ל חיבר תוספות אנשי שם למשניות זרעים וטהרות שנדפסו בדפוסנו. ויגוע וימת ביום י"א כסלו שנת הרפ"א באונגקא (פלך מסעריניטוב) תנצב"ת. והמגיה הרב"ע ראם ז"ל חיבר מסורת הסדרש, שביבי נגה להזהר, ציונים למשניות, חדושי גאונים לעין יעקב, (שכלם נדפסו בדפוסנו) גם הערה כמה השרות בירושלמי ועוד בפפ"ק. ויגוע וימת ביום י"ב ניסן שנת תר"פ. תנצב"ה. זכרה אלוה לטובה לנשמות שניהם את כל עמלם למען שכך הקודש!

יד) על השנויים שבמקראות שבירושלמי שאל רב נחשון בר ברכיה מרב חאי גאון מובא בתשו' הגאונים (שי"ל ע"ח מק"נ, ליק התרב"ז בסוף סי' מ"ו). ח"ל ואם נאמר כי אלו כאו"א לא כתבו הפסוקים כמו שהן מפני שלא שרטטו ולכה לא שרטטו וכתבו הפסוקים אלא הפכם. והשיב רב חאי „ולענין מאי דשנו רהם פסוקי ואקדמו ואחרו (ואחרו) מחד מילתא ולא משום שרטוט אלא משום שלא יכתבו פסוק כצורתו ניהיה משולת ביד גוים... עכ"ל. ולפי דעתי הטעם לפי שלמדו אז בעל פה ובדי שלא לעבור על האיסור לומר בעל פה דברים שבכתב לכן שינו לשון המקרא. וכשהורגלו בשינוי הלשון כתבו כן גם במגילותיהם. וכן נעתקו ע"י המעתיקים והמדפיסים:

בית ועד לחכמים בירושלים (ולפי התראה אסרה עליהם מלכות רומי להתאסף בירושלים ולקבוע שם ישיבות חכמים) והוא הגהו קובץ של השמועות וההלכות ומאמרי חכמי א״י שבצפונה ובדרומה וביותר בישיבות טבריא צפורי וקסרי. אשר נקבצו וחוברו יחד ע״י ר׳ יוחנן בישיבות ועד חכמי טבריא. וא״כ מה מקום לשם ירושלמי לחבור זה?:

ואפשר שלגודל ערכה וקדושתה של ירושלים נקראה כל ארץ ישראל על שמה. כמו שנקראה מדינת בבל על שם העיר שעליה הותה ראשונה שם בבל. ובני הארץ נקראו „בבליים״. וכן נקראה כל מלכות רומי על שם העיר. ובני הארץ נקראו רומיים. וכן יקראו רבים לבני ארץ רוסיא „מוסקביים״ או „מוסקוביטור״ (בלשון אשכנז) על שם העיר מוסקבה החשובה לבני ארץ רוסיא. והפולנים קוראים לחיל רוסית „מוסקלים״ ג״כ על שם העיר „מוסקבה״. — והלא באמור הכתוב „שלמה מלך בירושלים״ וכן יאמר כן במקרא להרבה מלכים. על כרחך שבולל במלת „ירושלים״ את כל ארץ ישראל. וכן כדברי הנביאים בהרבה מקומות כלולה כל הארץ בשם ירושלים. וע״כ קראו אל נכון לתלמוד ארץ ישראל בשם תלמוד ירושלמי:

שער ג׳ מסדר התלמוד ירושלמי ואופן סדורו

התלמוד ירושלמי נסדר אחרי מית רבינו הקדוש. ומחברו ר׳ יוחנן בר יצחק נפחא טו) (בירושלמי ר״ה פ״ב ה״ה נקרא „בן הנפח״) גיסו ובר פלוגתיה דריש לקיש. ויסוי המשך חבורו עולין לערך מאתים ושלשים שנה. וז״ל הראב״ד הראשון (ר׳ אברהם בן דאוד) בסדר הקבלה (חובר בשנת התקכ״א) „ובימיהם היה ראש ישיבה בארץ ישראל ר׳ יוחנן שקבל מר׳ הושעיה (אושעיא טז) והאריך ימים. כי שמנים שנה היה ראש ישיבה יז) והוא חיבר תלמוד ירושלמי קרוב למאתים שנה אחר החורבן (והרמב״ם בהקדמתו לס׳ משנה תורה כתב בזה״ל „ור׳ יוחנן חיבר הגמרא הירושלמית בארץ ישראל אחר חורבן הבית בקירוב שלש מאות שנה״ עכ״ל) ונפטר ר׳ יוחנן בשנת ד׳ אלפים ל״ט לב״ע״ עכ״ל הראב״ד יח). והוא גדול האמוראים של הירושלמי וישב בתחלה לפני רבינו הקדוש (עי׳ חולין קל״ז ע״ב) ובנערותו היה בקסרין ושימש שם את ר׳ הושעיא רבה ור׳ ינאי. ור׳ חנינה (שהיה לו בתלמיד חבר). ואח״כ עלה לטבריא שהיתה כאז עיר גדולה של רבבים גדולים. כמ״ש (בבבלי עירובין כ״ט ע״א ועוד) הריני כבן עזאי בשוקי טבריא. וזמן קצר לפני מות רבי קבע שם ישיבתו (ירושל׳ שביעית פ״ט ה״א). ומעת שעלה ר׳ יוחנן לשם וקבע שם בית מדרשו נתקבצו לרגלו חכמים רבים ונתגדלה הישיבה מאד ונהייתה טבריא עיקר בית ועד לחכמים. ועכרה הישיבה בתקפה עד חתימת התלמוד ירושלמי. ור׳ יוחנן ישב בה עד יום מותו:

והנה ר׳ יוחנן (וסייעתו חכמי דורו) יסדו חבור התלמוד ירושלמי. והאמוראים שאחריו המשיכו את סידורו ימים רבים. והאמוראים שנזכרו בירושלמי נמשכו ששה דורות אחרי מות רבינו הקדוש (כמאתים שנה) לכן תתק״נ או תתק״ס לאלף הרביעי עד לערך ק״ס או ק״ע לאלף החמישי. ובאמרם שר׳ יוחנן חיבר התלמוד ירושלמי אין הכוונה שהוא חיברו כלו עד גמירא. אלא שהוא יסד חבורו והחכמים שאחריו המשיכוהו כמה דורות. שכן גם באמרם שרב אשי חיבר התלמוד בבלי ג״כ הכוונה כן שרב אשי (וסייעתו חכמי דורו) יסדו סידורו. והאמוראים שאחריו המשיכו את סדורו. ונמשך עד אחרי רבנן סבוראי יט) והגאונים הראשונים. כמ״ש רב שרירא גאון באגרתו בהמשך דבריו וז״ל: „ולסוף הכי איתוספא הוראה דרא בתר דרא עד רבינא ובתר רבינא איפסקא „כדתנא שמואל ירחינאה בספריה דאדם הראשון דהוה כתוב ביה רב אשי „ורבינא סוף הוראה — (בבלי ב״מ פ״ו ע״א) ובתר הכין ודאי אע״ג דהוראה לא „הוות הוו סבוראי דמפרשי וסברי דמקרבי להוראה דאיקרו הנהו רבואתה „רבנן סבוראי וכל מאי דהוה תלי וקאים פירשוה כגון רב ריחומי ורבה „יוסי ורב אחא מבי חתים....וכמה סבארי קבעי בגמרא דאיגון „מרבנן דבתריהון נמי כגון רב עינא ורב סימונא״...עכ״ל. עוד כתב „רש״ג (בתשובתו) שקבלה בידו דשמעתתא ריש קדושין עד בבסף מגלן היא „הוספה מרבנן סבוראי״. וכן מביא שם עוד כאלה עיי״ש:

והריטב״א ב״מ ג׳ ע״א כתב „כל הלשון בין לרבנן בין לר׳ יוסי התם נבי חנני על פנקסו פירוש זה אינו מעיקר הש״ס אלא לישנא דמר (בר) [רב] יהודאי גאון הוא ויש ספרים שאינו כתוב בהן כלל ואפילו הכי שפיר אתיא לפי שיטתנו כו׳״. ובמסכת קדושין דף נ׳ ע״א סוף ד״ה אלא כל היכא דאיכא פלוגתא תני דרכים כו׳ „קבלנו מרבותינו ז״ל דבולה סוגיין עד הכא דבתר הדאה היא ומרב הונא גאון ז״ל סמורא איהו תני ליה ואיהו דאמר כנהא וביומוהי תקינו הקנהא דמורדת דנהיגו בה גאונים ז״ל״ וכתב „בשיטה מקובצת לב״מ מ״ו ע״ב „בין לרב בין לשמואל האי לארעא במה נחית. דהיא הוספת מרב יהודאי גאון״. (מהר״צ חיות במבוא התלמוד ועיי״ש עוד כאלה):

וכן גם בחיבור המשנה שרבינו הקדוש סידרה בסיעת חכמי דורו והתלמידיו שאחריו המשיכו חיבורו והוסיפו על משנתו. כמ״ש רש״י (ב״מ פ״ו ע״א) ד״ה רבי ור׳ נתן סוף משנה „שהם כללו האמור שלפניהם וסידרו את המסכתות ואחריהם לא תוסיפו אלא מעט״ עכ״ל. וכן מוכח מלשון המשנה (סוטה מ״ט ע״א) „משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא״. וכן הלשון „דברי רבי״ או „רבי אומר״ שבאים במשנה הרבה פעמים מוכיח שתלמידיו חותמי המשנה קראוהו כן. שבוודאי ענוו שבמותו לא יכנה א״ע כך. גם שמות בניו הנזכרים במשנה בתואר „רבי״ או „רבן״ כמו „ר׳ שמעון ברבי״ (סוטה כ״ג ע״ב) „רבן גמליאל בנו של ר׳ יהודה הנשיא״ (אבות פ״ב מ״ב) כ״ז כהבו מאחרים מרבי. שהרי רבי אמר (כתובות ק״ג ע״ב) „שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא״ מבלי לצרף התואר „רבי״ לשמם. ובמשנה סוף עוקצין בא מאמר דר׳ יהושע בן לוי „עתיד הקב״ה להנחיל כו׳״. ובגמרא חשבוהו לאמורא. דאמרו (בגרה י״ח ע״ב) על מאמרו דריב״ל דאמרי „שמעתא״ ולא „מתניתא״ — ופרש״י דריב״ל אמורא הוא. —ובס׳ הזכרונות כתב י״א שמאמר „ריב״ל אינו מן המשנה והמדפיסים סיימו מעצמם במאמרו דאיירי משכר הצדיקים״ וזה לא נראה לפי שמצינו שאף האמוראים שנו הך מימרא דריב״ל [ור״ש בן חלפתא] ג״כ בסוף עוקצין. שכן אמרו במדרש (במדבר רבה פי״ג סוף סימן פ״ו ט״ו) — „ושמונים ספרים מן משנה שמתחלת בס״ם (מאימתי) ומסיימת במ״ם (בשלום)״ והיינו הך משנה דריב״ל ורשב״ח ומוכח אפוא שבשתתמו הלמודי רבינו הקדוש את המשנה כבר סידרו באחריתה מאמר דריב״ל ורשב״ח כ). וע׳ מ״ש בנוב״י תניינא (יו״ד ס״ס קס״א) ועי׳ במס׳ ע״ז (ל״ז ע״א) בתוס׳ ד״ה אשר. וז״ל „כתב רשב״ם בשם רש״י דלא גרס במתניתין. „רבי״ (רבי ובית דינו התירו השמן) דר׳ יהודה הנשיא בר בריה. ובית דינו. התירוהו. ותכסי דורו קבעו דבר זה במשנה שסידר רבי זקנו. כי הוא היה בנו של רבן גמליאל הנזכר במס׳ אבות (פ״ב מ״ב) „רבן גמליאל בנו של ר׳ יהודה הנשיא אומר יפה ת״ת כו׳״ ואותו ר׳ יהודה הנשיא הנזכר כאן (בהיתר שמן) הוא ר׳ יהודה נשיאה שהיה בימי האמוראים אלא שבלשון משנה ובריתא קורא אותו „הנשיא״ ובלשון אמורא קורא אותו „נשיאה״ (ע״ש בתוס׳). [ס׳ בן יוחאי דף קס״ז]:

וזה לשון הסמ״ג בהקדמתו „ורבינו הקדוש קבץ כל חכמי הארצות ויסד ששה „סדרי משנה ע״פ הקבלה וכו׳... ואח״כ עמדו צרות רבות על ישראל „ותפזרו חכמי הדורות ונולדו ספיקות בבאור המשנה מפני שנתמעטו הלבבות. „ועמדו אמוראים רב בבבל ור׳ יוחנן בא״י ותלמידיהם אחריהם וביארו „טעמי המשנה ומחלוקותיה. וכאשר האריך הזמן מפני הפיזור הגדול ולא היו „חכמי הארצות בדעה אחת ובהסכמה אחת בפי׳ המשנה עד שעמד רב אשי „כשלש מאות ושמנה ותשעים שנה אחר החורבן...וקבץ כל חכמי ישראל „שבכל הארצות והעמידו פי׳ המשניות על מתכונתו. והיא הנקרא „תלמוד בבלי״... עכ״ל. ומלשונו שאמר לעיל „ותלמידיהם אחריהם״ מוכח שגם כוונתו היא שר׳ יוחנן לא גמר סדור הירושלמי ורב אשי לא גמר סדור הבבלי אלא שתלמידיהם אחריהם המשיכו סדורם של התלמודים:

ואופן סדורו של הירוש׳ היה כאופן הסידור של הבבלי. שר׳ יוחנן בסיעת חכמי דורו אספו וסידרו כל הסוגיות שנשנו בבתי המדרש והישיבות והחכמים. ומאמרי האמוראים ומחלקותיהם. וכל השקלא וטריא שלהם בפירושי המשניות והברייתות. וכן כל הדברים שנתחדשו בכל ב״ד וב״ד מימות רבינו הקדוש עד חבור הגמרא בסברותיהם ובפלפולם. קצתם היו בקבלה איש מפי איש. וקצתם מאשר כתבו החכמים והתלמידים לעצמן מגילות מגילות בקצור נמרץ או ברמזים לזכרון בעלמא. או בבאור רחב ובשקלא וטריא מפורשת. את כל אלה אספו מסדרי התלמוד ירוש׳ יחד. ובמקום שבאו הדברים בקצור או ברמזו לזכרון העמיקו חקר לבאר ולפרש כוונתם ולהרחיב הענין ענינם. אבל לפעמים הניחו את המאמרים ההם כמו שמצאום סתומים מבלי לפרשם כלל. יש מהם שהסבת היתה לזה לפי שהיה פירושם ידוע ומפורסם בימיהם בין החכמים והתלמידים. וחשבו ליפות יהר להעליהם על הספר (כמ״ש רב נסים גאון בהקדמתו לס׳ מפתח מנעולי התלמוד) וכדאיתא בסכה (קמ״ז ע״א) ר׳ ירמיה הוה יתיב קמיה דר׳ זירא א״ל הכי מא״ר א״ל אמר והכי מאי א״ל אמר ופרש״י קולט חלוקו בפניו בענין אחר ושאלו כגון זה מרוב או לא וחזר וקלטו בענין אחר ושאלו (עי׳ מהר״ץ ס״ז ע״ב) אבל רבים הענינים שנמנעו להעמיק חקר בכוונותיהם ולבארם ולפרשם מפני שנטרפה השעה בשל הגזירות והרדיפות והשמדות של הרומיים על בני א״י כמ״ש רב שרירא גאון באגרתו דבימי אביי ורבא נפיש שמדא בא״י ואיגעטא הוראה תמן טובא כו׳. ולא מצאו אז החכמים את ידיהם לסדר את המאמרים והסוגיות של הראשונים בסדר נבון. ולפרש ולבאר את אשר כהבו החכמים בקיצור וברמז במגילותיהם רק הצילו את אשר מצאו להעלות על הספר את הדברים כאשר הם. לאיזה משנה מצאו נמרא לחכם אחד מרווח ומדוייק ולאחרת לא מצאו רק איזה קצור נמרץ או איזה רשימה והעלום כאשר הם. ויש שלא מצאו כלל את התלמוד לפי שנאבדו הרבה מגילות של פירושי החכמים בסבות הרדיפות והשנושים ולכן נשארו הרבה משניות בלי תלמוד ופירוש כלל (ע׳ לקמן שער ד׳ מאמרנו החרון הלקם בתלמוד) ואף התלמוד בבלי שנמשך סידורו עד הגאונים הראשונים לא השפיקו כנ״ז לסדרו עד הוס׳ בסבות הגזירות והצרות שעלו על ב״י בבבל בסוף מלכות הפרסיים כא) ואף מסכת תמיד שהתחילו הסבוראי לסדרה לא השפיקו לגמרה כסבות אלה:

טו) סנהדרין דף צ״ו ע״א ויחלק עליהם. א״ר יוחנן כו׳ ר׳ יצחק אמר כו׳. א״ר לקיש סבא רנפחא כרבי נפחא וזי׳ רערוך „פי׳ כמתכר כעמא דר׳ יצחק נפחא מטעמא ר׳ יוחנן דהוו קרו ליה בר נפחא״. ועי׳ מ״ש בערוך השלם ערך בר נפחא:

טז) עי׳ עירובין נ״ג ע״א „ואמר ר׳ יוחנן כשהיינו לומדין תורה אצל ר׳ אושעיא וכו׳״. ובירוש׳ (קדושין פ״א ה״ד) איתא ר׳ יוחנן הלמידיה דר׳ ינאי. ובכלאים פ״ח ה״א אי׳ נתה ר׳ ינאי מקלס ליה (לר׳ יוחנן) דולים זהב מכים וגו׳ (ישעיה מ״ו ו׳) בני אל ילזו מעיניך (משלי ג׳ כ״א) תן לחכם ויחכם עוד (שם ט׳ ט׳) ישמע חכם ויוסף לקח (שם א׳ ה׳):

יז) ובאגרת רב שרירא גאון כתוב שמת ר׳ יוחנן בן שמנים שנה שנת תק״צ לשטרות (ד״א ל״ח לב״ע):

יח) וי״א שמת בשנת ד״א וחמשים שנה לב״ע. ועי׳ שה״ג להחיד״א ערך ירושלמי:

יט) כתב הראב״ד בסדר הקבלה ור״ש ונגיד במבוא התלמוד (מובא בס׳ קורא הדורות) שאחר רבינא בשנת ד״א רנ״ו ליצירה היה רבה יוסי ראש רבנן סבוראי בסורא ל״ח שנה ובשנת כ״ד לנדולתו נחתם התלמוד בשנת ד״א ר״ס (בשנה ההיא מת ר׳ אבינא). בשנת קכ״ז לאלף החמישי הוחל סדור הש״ס ע״י רב אשי ונפטר רב אשי בשנת תשל״ח לשטרות (ד״א קפ״ז לב״ע) ולא הספיק לסיימו וסיימוהו תלמידיו. ובשנת ע״ג לפטירתו של רב אשי (ר״ס) נחתם. ולדברי קבלת הראב״ד שנחתמה המשנה בשנת תתקכ״ח — תק״ך לשטרות נמצא משעת חתימת המשנה עד חתימת התלמוד שי״ב שנה. ולדברי רב שרירא נחתמה המשנה בשנת תתקע״ה — תקכ״ל לשטרות. ואין ביניהם רק רס״ב שנה. וכתב הרמב״ם בהקדמתו לס׳ משנה תורה וז״ל „ורב אשי הוא שחבר הגמרא הבבלית בארץ שנער אחר שחבר ר׳ יוחנן הגמרא ירושלמית בכמו מאה שנה עכ״ל:

כ) ועיין רש״י בעין יעקב (פרק פ׳ ע״ב) שר״ש בן חלפתא תלמיד רבי הוה ואמוראי הוה; והרמב״ן בחדושיו לשבו׳ ע״ו (ר׳ ל״ז ע״א) כתב על הא דאיתא בכתובו׳ (ל״ח ע״ב) רבי וב״ד התירו השמן שהוא תוספות שהוסיף לוי או בר קפרא:

כא) כמ״ש רב שרירא גאון בענין רבנן סבוראי (מובא בס׳ קה״ד) וז״ל „ובתר הכי רב עינא בסורא ור׳ סימונא בפומבדיתא ובתר הכי רב רבאי מרוב...והוין שני שמד וגזרות בסוף מלכות פרסיים ולא הוו יכלין למקבע פרקי״. וכתב בס׳ הקבלה להראב״ד „שהישיבות בטלו כחמשים שנה אחרי מות ר׳ סימונא מפני שגזרת מלכי פרס גזירותיהם״ וכ״כ במבוא התלמוד לר״ש הנגיד (עי׳ קה״ד):

וכתב הרשי"ר (בנ"ח ח"ג) „שמיטות רבין השני (ר' אבין או אבין) שהיה כדור הרביעי והחמישי לאמוראי א"י ישראל לא נמצאו עוד בארץ ישראל אמוראים שאמרו עוד איזה הלכות ופלפולים בגמרא. והבאחרים שם הנזכרים במדרשים עסקו רק באגדות ודרוש פסוקים כג) וליסוד התלמוד נשאר רק בבבל עד סוף ימי הגאונים. ומשם הלך לאפריקא ובזמן מאוחר לספרד לרומי ולאיטליא. ולכן כתב הרא"ש בתענית נשמים. שכל מנהגינו א"ר בני בבל שמשם קבלנו את התלמוד ולא מא"י עכ"ל. — והתפשטות התלמוד היתה ע"י ארבעה השבויים בימי רב שרירא גאון (בערך ר"א ת"ש) כמ"ש הראב"ד בס' הקבלה (עי' גם' קדיד דף ה' ע"ב) שהיו הולכים בספינה ממדינת בארי למדינת סבסהאן ד' חכמים גדולים רבינו חושיאל אביו של רבינו חננאל ורבינו משה אביו של ר' חנוך ורבי חנוך עמו. ורבינו שמריה בר אלחנן. והשליש מכר את ר' שמריה באלכסנדריא של מצרים ומשם עלה למצרים והיה לראש. ומכר את ר' חושיאל לאפריקא — בחוף הים. ומשם עלה למדינת אל קירואן שבארץ המערב. ושם היה לראש. והוליד שם את רבינו חננאל בנו. ובא השליש לקורטובה (בספרד) ומכר עם את ר' משה ור' חנוך בנו ופראום אנשי קורטובה כו' (יוחסין וקה"ד) ותלמידים מספרד הלכו לאפריקה ללמוד עם בישיבה. כנראה בספרים מבעלי התלמוד לרב נסים גאון (ברכות נ"ו ע"ב) בענין אין מראין דלועין אלא לירא שמים שכתב שם „כבר שאלני עליה תלמיד מבני ספרד היש לה טעם ...„והיה ישר בעיני השואל זה הפירוש גם בעיני כל התלמידים שהיו לשם" עכ"ל:

שער חסרון חלקים ומאמרים בשני התלמודים ד

בלי ספק שהיה הלמוד בבלי לכל ששת סדרי בשנה. וזה מוכח ממה שאמר רב פפא (ברכות כ' ע"א) בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוי ואנן קא מתנינן שיתא סדרי. עוד שם: ואנן קא מתנינן בעוקצין הלכתא בהיבתא ופי' רש"י „בי"ג פנים יש בינינו משנה וברייתא של ששה סדרים יבפ' „עוקצין גם היא בי"ג פנים. כגון משנת רבי ור' חייא ומשנת בר קפרא ולוי. „ותנא דבי שמואל. והכי אמרינן בכם' נדרים (מ"א ע"א) רבי מתני הלכתא „בי"ג פנים" עכ"ל. הלא מוכח שגם בסדרי טהרות שנו האמוראים:

ובאגרת רב שרירא גאון כתב (ומובא בערוך ערך אשי) וז"ל „ונהג רב „אשי ריש מתיבתא קרוב לשתין שניי רשותא במתיבתא והיינו „דאמרינן במי שמת (ב"ב קנ"ז ע"ב) מהדורא קמא דרב אשי אמר לן הכין „ומהדורא בתרא דרב אשי אמר לן באנפי אדרי דהכין תקינו רבנן לתנויי „בכל כלה תרתי סדי מתיבתא שיתא ועשא תרתין מסכתין הן יתר והן „יתיר דהדר תלמודא כוליה בתלתין שנין"... עכ"ל הרי מוכח שרב אשי סידר תלמודו על כל המסכתות שבששה סדרי משנה שנחלקים לס"א מסכתות היינו. סדר זרעים י"א מסכתות. מועד י"ב. נשים ז'. נזיקין ח' (שלשת הבבות למסכת אחת תחשבנה). קדשים י"א. טהרות י"ב. הרי מספר כולן ס"א. ואנו אין לנו גמרא בתלמוד בבלי רק לשבע ושלשים מסכתות (ומס' תמיד לא נשלמה הגמרא לשלשה פרקים האחרונים) והיתרם אבדו מאתנו כג):

ובספר מבוא התלמוד להג"ם צבי הירש חיות מביא כמה ענינים מש"ס בבלי שהיו לפני הקדמונים ונשכחו מהש"ס שלפנינו כמו בשאלתות פ' בראשית גבי יוסף מוקיר שבא מביא הגאון גירסת הש"ס „מאן העכו"ם למרא דיוסף והנך נפשיה" וסיום זה לא נמצא אצלנו בתלמוד. וכבר העיר ע"ז והגרי"ו ברלין:

וכן מביא בה"ג הרבה מאמרים מן התלמוד ואינם בש"ס שלפנינו, כמו בהלכות ברכות פ"ג בבווה מ"ע שהז"ג „מר"א האיל וכתוב ביה בשבבך ובקומך תהוי כמ"ע שהז"ג וכו'" ולפנינו ליתא וזאת בברכות ב' ע"ב:

וכן בששא רבא על הל' תפילין (שחיבור רב שלום גאון כד). מביא הרבה מאמרים מן אמוראים שאין להם רמז וזכר בתלמודנו. כאשר כבר התעוררו הקדמונים ע"ז. מובא בטוא"ח הל' תפילין. שמביא עד כמה השכחות מש"ס שלפנינו כה). —

לפי הנראה היו אבדות המסכתות והמאמרים בסבת הרדיפות והשמדות של הפרסים שעשו בישראל בסוף ימי האמוראים ורבנן סבוראי כמ"ש באגרת רב שרירא גאון (הוצאת ב"ג תרל"ג) „ושכיב רב אשי בשנת תשל"ח (ר"א קפ"ז „ליצירה)... ורב נחמן בר הונא שכיב בשנת תפס"ו (ר"א רי"ד ליצירה) ונפל „שמדא וגזר יזדגרד דבבלי שבתא... וגארבע בשבא דהוא י"ג בכלו „שנת תהי"א שכיב רבנא אבינא בריה דרב הונא דהוא ראבינא והוא סוף „הוריה... וביומא דהדין רב סמא בטבת שנת תשפ"א (ר"א ת"ש) איתאכרו „רבנא אמימר בר מר ינקא ותוני מרי בר ריש גלותא וכשרשיה בר פקוד. „וביה בו בטבת אתקטל הונא מרי בר מר זוטרא נשיא ומעשיה אילין „ובאדר דשתא הדא איתקטל רבנא אמימר בר מר ינקא דנן. ובשנת תשפ"ה „[תשפ"א] דשכב רבה הוספאה איתסרו כל כנשתא בבבל ואתנקיטו ינוקי „בני יהודה לאמגושי... והוו רבנן סבוראי... ובתר דהכי רב עינא בסורא „ורב סימונא בפומבדיתא. ובתר הכין רב רבאי מרוב כו) מן מתיבתא די לנא. „ואמרין דגאון הוה. והוו שני שמד וצרות בסוף מלכות פרסים ולא הוו „יכילין למקבע פרקי ואותיבי מתיבתא ומדבר מרגני גאונות עד בתר „כסה שני"... עכ"ל. ובעתות צרה ומהומה כאלה אין פלא אם נאבדו מאמרים והלכות והרבה חלקי הש"ס. וביותר אלה המסכתות שלא היו בהן צורך ישעתן שמעטו לומדיהן. ולפיכן מעטו ההעתקות והמגילות שכתבון החכמים לעצמן. ולמעוט מציאותן נקלה אבדתן במשך הזמן בעתות המהומות. וסדר קדשים אע"פ שרובו הוא על עניני הקרבנות שאינם נוהגים בזה"ז בכ"ז רבו לומדיו בבבל ולפיכן רבו בו גם העתקותיהם ומגילותיהם של החכמים. לפי שאמרו חז"ל (בסוף מס' מנחות) כל העוסק בתורת הקרבנות כאלו הקריבן. ובויק"ר (פ"ו) איתא „אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם כאלו אתם מקריבין אותן". ע"כ רבו העוסקים בהלכותן ורבו מגילותיהם והעתקותיהם וניצולו מעט מהרבה אבדותיהן ונשתיירו לנו אלה הנמרות למסכתות הסדר הזה:

אולם המאמרים שהיו לעיני הראשונים ונשכחו מהש"ס שלפנינו תאבדו. או שנדפסו בשנויים גדולים. בל"ס אשמת המדפיסים בזה שהדפיסו את הש"ס מאיזה ב"י משובשים שנקרו לפניהם מבלי לנקום ע"פ כתבי יד מדוקדקים ומוסכמים ע"פ גדולי התורה. למען לזרות ולהבר התבן מן הבר. כי ידוע שאי אפשר להעתקה מבלי טעיות ושגיאות. והתרשלותם זאת היו לצור מכשול לפני המדפיסים שבאו אחריהם. שבעיניהם נתקדשו ההדפסות שלפניהם בקדושה ראשונה. וכל אחד הדפיס על פי הדפוס שקדם לו מבלי להרהר ולדקדק אחריו ע"פ כתבי יד מדויקים והדפיסו כמהו כמעט עם כל שגיאותיו או רובם. ולא מילאו את חסרונותיו והשמטותיו ולא תקנו שבושיו. ויש אשר תקנו איזה שבושים. אבל לא תקנום ע"פ יסוד איזה כ"י מדוקדק או ע"פ גירסות הראשונים. כ"א לפי קוצר דעתם. או ע"פ איזה מפרש שתיקן כפי שעלה על רוחו. וע"פ רוב תקוניהם היו קלקוליהם כי לא קלעו אל האמת. והשגיאות עוד הוכפלו. ועוד הוסיפו עליהם שגיאות משלהם. כי אי אפשר לדפוס בלי טעיות ושגיאות. עד כי נלאו אח"כ המפרשים למצוא את האמת בהגירסאות המשובשות ולבור הבר מן התבן (עי' מבוא התלמוד הנ"ל):

עוד זאת הרעו כמה מדפיסים לעשות אשר בהדפיסם הש"ס על פי איזה הדפסה שלפניהם שחלו בה ידי הצענזוריע ונשתנו בה או נשמטו ממנה כליות או ענינים ומאמרים בהיקף תקוי הצענזוריע שבמדינה ההיא. ויעשו כן גם המה לשנות או להשמיט את כל אלה. אע"פ שבמדינתם לא נגעו כלל חוקי הצענזוריע ההיא. לדוגמא. במדינות שהיו כפופות למלכות רומי היו יראים להדפיס מלה נגד כבוד רומי. וביותר החמיר בזה הצענזור (המוסר מארקו מארינו מבריקס) שנפקד ברומי במאה הרביעית לאלף הששי) ובש"ס בסיליאה שנדפסה בשנת של"ח—שמ"א ע"פ הבקרת שלו השמיט הרבה ושינה הרבה מאד ממטבעות הישנות. ובכל מקום שנזכרה רומי או אדום לרעה כגון „רומי חייבת" או „מלכות הרשעה" (שהכוונה על רומי) וכרומה השמיט המלות או החליפן באחרות. ותחת מלת רומי או אדום הציג „בבל או פרס" וכדומה. ולכן נדפס שם בפסחים (קי"ח ע"ב) „מלכות ישמעאל" תחת „מלכות רומי הרשעה" וכן השמיט או שינה הרבה מאמרים מטעמים לפנם שלו (כמבואר בד"ס במאמרו השני על הדפסת התלמוד עמוד 68) וכשהתיר הפאבסט פיוס הרביעי בשנת שכ"ד להדפיס התלמוד ואגדה (אחרי שריפתם ע"פ האינקוויזיציע כמה פעמים) על תנאי שיעברו התחת שבט הבקורת של הצענזור' מרומי. ושלא יקראו אותם בשמם הראשון. החמיר הצענזור על יסוד זה לאסור בהדפסת הש"ס בסיליאה כל זכר למלת הלמוד אף בפנים הגמרא ובמפרשיה. ואף גם במקום שלא באה המלה להוראת השם כ"א להוראת הפעולה החמיר ג"כ לאסור אזכרתה. והדפיסו תחתיה מלת „גמרא" או „ש"ס" או „למוד". וגמא הרבינו בסוכה (נ"א ע"ב) „שיתת ת"ח צריכה למוד". וכן במו"ק (ט"ו ע"א) „שלא יפסיק את למודו". ובתענית (ז' ע"ב) „שלמודו קשה עליו כברזל" וכיוצא באלו. וכים דנוחה בד' ווניציאה „תלמוד" או „גמורא". והדפסים שאחר ד' בסיליאה הדפיסו כלם ג"כ כמוהו אף במקומות שלא שלטה בהם הצענזוריע (מלבד בש"ס הגדול האחרון של ראממו שנדפסו ע"פ רוב כפי הנוסחאות הישנות) ואף דפוסי קראקא לובלין ובנבנשטי שהחזירו בהדפסתם את ההשמטות של הצענזוריע לא הזכירו בכ"ז מלת „תלמוד" למקומותיה. והדפיסו הרתיה המלות „ש"ס. גמרא. או למוד" כבדפוס בסיליאה מפני שלא ידעו שנשתנו ע"י הצענזוריע. ורק בכמה ד"ז שלא נהגה הצענ' רשות להדפיס כלל בבסיליאה והדפיסוה ע"פ ד' ווניציאה היתה הצלה למלת „תלמוד" בכל המסכת בכל הדפוסים. וכן היתה לה הצלה באלפס ובילקוט ובעין יעקב שלא נדפסו בבסילאה. (ועי' ערוך דשלם ע' הלמוד). וביומא (יו"ד ע"א) איתא אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות ארם בכל העולם כולו תשעה חדשים. ובמסכת סנהדרין צ"ח ע"ב נרם עד שתפשט המלכות על ישראל תשעה חדשים. והגירסא הישנה העקרית היא „מלכות הרשעה תשעה ח' על כל העולם כלו" ונשתנתה הנוסחא ע"י הצענזוריע בבסילאה. רק במס' ע"ז (כ' ע"ב) בתוס' ד"ה משבא הגי' מלכות רומי על כל העולם. לפי שלא נדפסה המס' ע"ז בבסיליאה (ד"ס):

וגם ענינים שלמים נשמטו בכבה זו בש"ס. והיו לפליטה בעי"י לדוגמא. בכסבה יומא (ע"ז ע"א) נשמט בכל הש"ס שנדפסו אחר ד' בסיליאה כל הענין כדוביאל שרא דפרס לפי שנשמט בבסיליאה. ובעי"י איתא. וכן נשמט בבסיליאה במגילה (דף י"ו ע"ב) כל הספור מברך גדול של רומי. וכן נשמט גם בכל השכי"ן. ונמצא בעי"י (וכן נדפסו שני הענינים הא"ה בש"ס הגדול האחרון של דפוכנו) ועוד הרבה כאלה (עי' במבוא התלמוד להגר"צ חיות ז"ל). אבל הוא השבם בין אבדת המאמרים דרבים שנאבדו ע"י פגעי הזמן ולא ידע כי אלה וכאלה נשכחו בזדון הצענזוריע. ויש שנשכחו גם קודם יצירת הצענזוריע ע"י המדפיסים בזמנם מפני איבת הפלשינות למלכות כמו שעשו בדפוס שונצינו ופיזרו במסכתות שהדפיסו בשנת רמ"ד — ר"פ כי פיזרו היתה עיר מושב

כב) איתא (בפת"ש רבה פי' בסכוני) אמר ר' לוי לעבר היהה דכרומר כצויה ודיה אדם כרצוה לקבוע דבר בלנה דלבר ותלמוד. ובקשיו שאין דגרוכר כצויה וביותר שהן תולים מן השעבור אין מבקשין לשמוע אלא דברי ברכות ונדמות. ואי' בירוש' (סוף פאה) ענג נך נהדורו כבני דצרה עד אמר נשדוש ר' שמלאי שחייב אדם לעשות בגדי שבת מבגדי חול כבו החברים בעטעם זאת. כי לא היה להם בגדים לדרליף. ומפני זה רפתה רורב ודעהב בן דריכה וגרסינה רוולדר. ונא דיה לבב אלא לאגור ומדרש:

כג) עוד כתב רש"ג באגרתו „ואמריתון פ"ט הקדישו כפורים לשקלים ....״אנן הכי אתנינן בי רבנן שקלים ואח"כ כפורים" מזה מוכח שהיה לפניו תלמוד למס' שקלים: כד) ויש מיחסין אותו לרבנן סבוראי (עי' קה"ד ב' ע"ב):

כה) וכן הביא בחובות הלבבות בשער עבודת האלהים (סוף פ"י) וז"ל ואמרו חז"ל כל העושה טובה למי שאינו מכירה כאלו זרק אבן למרקולים ובש"ס לא נמצא זה המאמר ורק בילקוט משלי (רמז תתקס"א) ובעין יעקב חולין (סימן נ"ו) בשניהם בן הנוסחא כל הקונה רחל.... שאינו הגון, כאילו זורק אבן למרקולים שנאמר כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו. אמר ר' חמא בר חנינא כל העושה טובה למי שאינו יודעת (בתו"ה הגירסא למי שאינו מכירה) כזורק אבן למרקולים שנאמר כצרור אבן וגו' ונחסר בש"ס מן כצרור הראשון עד כצרור השני. והרב בעל ר"ס במאמרו „על דבר הדפסת התלמוד כתב ....לפני החכמים שראשון חסר המאמר"ע"ש. והגרי"ב הגיה בגליון הגמרא וכתב שכן הוא בעי"י ולא זכר שכן הוא גם בילקוט:

כו) עי' פי' ר"ח בסנהדרין מ"ג ע"א:

שיסב ההלכם הבפוף לרומא (עי' ד"ס במאמר הנ"ל עמוד כ"ה). תם בכתבי יד רבים נעשתו מיראת המלשינות בכמה מקומות לכן ראשית שנות אלף הששי. לכן אז נגזרה שריפת התלמוד בשנת תתקצ"ט כמבואר לקמן בהערה סי' כ"ז ורובי ההשמטות לא חזרו למקומם. וכיון דאיתחו איתחו:

ועוד זאת שעל ידי הגלות והנדידה וביותר ע"י שריפות התלמוד וכל ספרי יתשב"ע. שגזרו הגוים עלינו כמה פעמים כז) כלו רובי ספרי התלמוד שהיו בכ"י הראשונים. וכאוד מוצל מאש ניצלו מהם מזער העתקות אחרונות שנעתקו העתקה מהעתקה וזו אחר זו כמה פעמים. וכיון שאי אפשר להעתקה בלי שגיאות והשמטות כח) לכן נגרמו השבושים זה על זה ונעדרו הרבה חלקים ומאמרים מהתלמוד שנדפס בראשית הימים (בשנת המאה השלישית והלאה) על פי ההעתקות האחרונות שהורקו מכלי אל כלי כמה פעמים. והשגיאות וההשמטות היו אחר כך לכורשה לכל הדפוסים שהדפיסו על פי הדפוסים ההם:

ובכל אלה הסבות וההרפתקאות פגעו עוד יותר בירושלמי. לפי שעוד זמן רב מקודם פגעו בבני א"י שמדות ורדיפות מרובים. כמ"ש רב שרירא גאון באגרתו "ובתר הכין אביי ורבא ונפיש שמדא בא"י וכו'" ובטלו שם הישיבות והתלמידים נפוצו לכל רוח, ולסבות אלה נאבדו אז בא"י הרבה חלקים ומגילות מהירושלמי, ואת כ אבלה בו האבדה גם בשארי ארצות. שגם שם נשנו השמדות והגזירות. וביותר שריפות ספרי ישראל בכה פעמים. ובכלל קודם מציאת הדפוס היו אז גם הספרים המצויים מעטים. יקירי המציאות מאד עד שכמה תלמידים למדו בספר אחד יחדיו או בזה אחר זה כט). ואין פלא אם אלה כ"י המעטים נאבדו או נקרעו ונתמזמזו ע"י רוב השמושים. והמדפיס הראשון את הירושלמי (בומבירגי בוויניציאה) לא מצא לפניו בכל יגיעותיו רק ארבעה כ"י (כמ"ש בסוף הירושל') ורק לארבעה סדרים שלפנינו. ויתרם אבדו. ובאמת אין ספק שגם תלמוד ירושלמי היה ג"כ לכל ששת הסדרים. כמו שנבאר לקמן ולפנינו אין נמצא התלמוד ירו' רק לארבעה סדרים הראשונים. ומשניות למסכת נדה לארבעה פרקים הראשונים. וגמרא למסכת נדה רק לשלשה פרקים הראשונים ולשלש שורות מפ' הרביעי. ובסדר מועד חסרה הגמרא לארבעה פרקים האחרונים ממס' שבת ובסדר נזיקין חסרה הגמרא לפרק ג' ממסכת מכות. ולמסכת אבות ועדיות חסרה גם המשניות (לשתי מסכתות אלו חסרה הגמרא גם בש"ס בבלי). ונמצא תלמוד ירושלמי רק לתשע ושלשים מסכתות. ונוסף על התלמוד בבלי בזה שיש לו התלמוד לכל סדר זרעים ולמס' שקלים מה שאינו בבבלי מסדר זרעים רק למסכתא ברכות לבד. ולעומת זה נוסף בבבלי תלמוד לתשע מסכתות בסדר קדשים. שאין להן תלמוד בירוש' שלפנינו:

ומדברי הראשונים נראה שהיה לפניהם תלמוד ירושלמי לסדר קדשים גם לאיזה מסכתות ופרקים שחסרה הגמ' לפנינו בסדרים אחרים כנ"ל. הנה הראב"ד (רבינו אברהם בן דיואד ז"ל בעל ספר הקבלה) כתב בזה"ל "ר' יוחנן חיבר תלמוד ירושלמי לחמשה סדרים. כי אין מסדר טהרות רק מס' נדה" עכ"ל. ורש"י במס' הסדה מביא את הירוש' במס' מקוואות. הרמב"ם בהקדמתו לפי המשנה כתב וז"ל "ונמצא מן הירושלמי חמשה סדרים שלמים. אבל סדר טהרות לא נמצא לו תלמוד בשום ענין לא בבלי ולא ירושלמי אלא מסכת נדה" עכ"ל. וכן כתוב בכמה ספרי הראשונים ל) שיש תלמוד ירוש' לכל חמשת הסדרים. ונראה אפוא שהי' לפניהם הירוש' לסדר קדשים. וגם למסכתות אבות ועדיות ולפרקים החסרים לפנינו במס' שבת ומכות, שאלמלא כן היו אומרים מפורש שחסרים לחמשת הסדרים איזה מסכתות ופרקים. כראוי לגברי דדייקי בלישנא כמותם. וכן באמרם שנמצא הירוש' למס' נדה ולא אמרו "קצת המסכת" או "לאיזה פרקים ממס' נדה" ש"מ שהי' לעיניהם תלמוד ירוש' לכל המסכת כולה:

והרד"פ (בס' זהר) רוצה לומר שלפני הרמב"ם לא היו אולי מסכת קדשים ירוש' רק איזה דפים ולא נקט לשון "שלמים" על כל חמשת הסדרים אלא על הרוב כלו' על ד' הסדרים. אבל זה לא יתכן שהרי הרמב"ם בפירושו על סדר טהרות אמר בפירוש שלא נמצא לו הלמוד אלא למסכת נדה בלבד. ולא קרא עליה שם הסדר כלו. ואיך יקרא שם הסדר קדשים על איזה דפים שנמצאו כמנו לפניו ?:

גם מזכיר הרמב"ם בפירושו למס' מכות (פ"ג מ"ז) "וכך פירש בירושלמי" ומוכח שהיה לפניו הירוש' לפ"ג דמס' מכות מה שחסר לפנינו:

ובמס' מעילה (י"ז ע"ב) בתוספות ד"ה אילו ובד"ה אל יחזיר כתבו "כדמפרש בירושלמי" "בירושלמי מפרש". ובתוס' נדה (ס"ו ע"א) ד"ה ותבדוק כתבו "וכן משמע בירוש' פרק דם הנדה (פ"ז דמס' נדה)" ומוכח אפוא שהיו לפניהם תלמוד ירוש' גם למס' מעילה וגם להפרקים דמס' נדה שאינם לפנינו.

וכתב הרחיד"א (בשה"ג ערך ירושלמי) "דנראה מדברי הראב"ד בהשגות פ"ב דבכורים דין ו' ומהריב המגיד פכ"ז דמכירה דין י"ח שהיה להם תלמוד ירוש' דסדר קדשים (וכן כתב בשה"ג ח"א אות יו"ד סי' ג"ג). ובריש תקוני זוהר דף ט' ע"א איתא "ובגין דא אוקמוה מארי דתלמודא ירושלמי הויות באמצע (עי' בבבלי מנחות ל"ד ע"ב)... והרב בעל מגדל עוז פ"ג ופי"ד דאיסורי ביאה מזכיר ירושלמי דמס' נדים ואיננו פה עמנו" לא) מלבד ירוש' דסדר קדשים שהיה לראשונים וחסר לנו. ועל הרב כמה קושיות בהרמב"ם בקדשים יתורצו בירושלמי דקדשים. חבל על דאבדין" עכ"ל הרחיד"א:

וכמה ראשונים כמו הערוך. הראב"ד (בעל ההשגות) והרוקח ודומה מביאים כמה מאמרים מירוש' דסדר קדשים:

וכתב התשב"ץ בסוף פירושו למס' קנים וז"ל "והסדר החמשי חכמת הוא סדר קדשים... ובכל הסדר יש תלמוד בבלי וגם ירושלמי זולת מסכת מדות" וכו' עכ"ל. ובידי משה בב"ר (פל"ה סי' ב') כתב "ובירושלמי פ' גיד הנשה":

ולבד כל אלה הנה בסדר קדשים בבבלי נזכרו הרבה אמוראי א"י כמו ר' יוחנן ור"ל וכדומה. הרי שעסקו חכמי א"י בזה הסדר. ואיך נעדרה לו הגמרא הירושלמית? — גם מצינו שהשיבו חכמי א"י לבבל בעניני קדשים להלכה. עי' זבחים (פ"ז ע"א) מתקיף לה רב יוסף ומאן לימא לן דחצות בראש המזבח משויא להו עיכול כו' שלחו מתם הלכתא כרב יוסף. — ועי' בבלי חולין (ק"י ע"ב) אמר אביי לרב ספרא כי סלקת להתם בעי מינייהו כבדא מה אתון ביה כו'. הרי שחכמי א"י עסקו בדיני טריפות והיו בקיאים בהם יותר מחכמי בבל. ובירוש' אין תלמוד ירוש' למס' חולין. ואיך אפשר שלא יעסקו במס' חולין לרוב דיניה הנהוגים בכל מקום ובכל זמן. והן במסכתות אחרות דס' קדשים כמו מנחות ובכורות שיש בהם דינים רבים הנהוגים גם בזה"ז. ולבד זאת הלא האמינו בלי"ס באפשרות ביאת המשיח בכל יום. וכאמרם ז"ל (ר"ה ל' ע"א) "מהרה יבנה בית המקדש" ואיך יקריבו קרבן מבלי דעת הלכותיו:

ובמסכת מעילה ותמיד שנסדרו בזמן מאוחר. ואולי מהסבוראי והגאונים הראשונים. נמצאו ג"כ כמה מאמרים מאמוראי א"י שאינם נמצאים בספרי הירוש' שלפנינו. הרי מוכח שהיה להם תלמוד ירוש' למסכתות אלו ובלי"ס גם לכל סדר קדשים:

וכן נראה שהיה תלמוד ירוש' גם לסדר טהרות. הנה רב האי גאון כתב בפירושו לס' טהרות (כלים פט"ו מ"ו) פירוש "המרטוף" אמרו שמצאו תלמוד מסכת כלים בארץ רומי ומצאו בו פירוש זה הדבור וכו'" עכ"ל. והובא בערוך ערך מרטוף. ובר"ש וברא"ש. ונראה מזה שהיה תלמוד ירוש' על מס' כלים ובמכה תקיש על כל סדר טהרות כי למה יעסקו האמוראים במס' כלים יותר מכל המסכתות דס' טהרות? ועי' דמאי (פ"ה ה"ה) ר' יונה בעי וכו' דתנינן תמן (סנהדרין פ"ו ס"ב) אמר ר' מאיר וכי מפני מה סימו וכו'. ועי' כלאים (פ"ו ה"ג). ועוד בהרבה מקומות הובאו משניות דס' טהרות לביאור המשנה. ועי' ירוש' שבת (פ"ו הל"ב) "אמר ר' סידור יהודה ברבי עבדין הוי במכשירין שיתא ירחין. בסופה אתא חד תלמיד מן דר' סימאי ושאיל ליה ולא אגיביה. אמר ניכר הוא זה שלא עבר על פיתחה של תורה". הרי שהיו מתעסקין הרבה בדיני טומאות וטהרות (פהי"ד צד ל"ד). ולי נראה קצת ראיה מלשון הרמב"ם הנ"ל שאמר (שם) על הירושלמי "והמחברו הוא רבי יוחנן" ונמצא מן הירוש' חמשה סדרים שלמים אבל סדר טהרות לא נמצא לו הלמוד בשום ענין לא בבלי ולא ירושלמי..." ומלשונו שאמר "נמצא" "ולא" "נמצא" ולא אמר "חיבר" ולא "חיבר" שיסוב על המחברו. משמע שכוונתו שבאמת חובר הירוש' על כל ששת הסדרים אבל לא נמצא רק על חמשה ולא נמצא לסדר טהרות:

הרשב"ץ בפירושו למס' אבות ובעל מתנות כהונה בפירושו למדרש ב"ר פס"ח שניהם מביאים את הירושלמי למס' מכות פ"ג שחסר לפנינו. הרז"פ (במהי"ר ל"ט ע"ב) מביא מירוש' פיאה פ"ה הל"ב שהבאר שם אמר ר' יוסי הדא דרבי כא וכו' נשנה בעיקרו בכם בכורות ומשם הובא להלכה במס' פאה. ומוכח אפוא שהיה תלמוד ירוש' למס' בכורות:

ואין מספר להמאמרים הרבים מירוש' שמובאים בספרי הראשונים ולפנינו אינם. רבים מהם נפקדים בשו"ת מהר"ץ חיות ח"ב ס"ב ובמאמר הרשי"ר בכ"ח. ובמחברת ירושלים הבנויה לסהר"ש באבער (בהוספה ירושלים הוצאת לונץ) ובספרי אהבת ציון וירושלים למהר"ר ראטנר ודומה הרבה. ומהר"צ חיות הביא (בגה"ע התלמוד) כמה מאמרים שהביאו הרא"ש הר"ן והמרדכי מהירוש' בעניני הלכה וציינו המקום מדברי הירוש' אמורים שם ובירוש' שלפנינו אין זכר לכל אלה ההלכות. מלבד המאמרים הרבים שהביאו הראשונים מהירוש' בלי ציון מקומם ולא נמצאו בירוש' שלפנינו כלל. וכל אלה אבדו מאתנו. וכן אבדו מאתנו הרבה מדרשות ואגדות שהיו לפני הראשונים ואינם לפנינו. חבל על דאבדין. עוד הביא מהר"ץ חיות שם כמה ענינים שהביאו הראשונים מהירוש' בשנויים רבים מאשר הנה בירו' שלפנינו. וכבר נודע שרבו מאד השנויים בגירסה הקדמונים בירו' מכפי שהם לפנינו לפי שנשתבשו מאד בדפוסים שונים. וגירסות הקדמונים יאירו את העינים לראות את האמתיות בגירסות הירו'. וכבר עוררו ע"ז כמה גאונים:

והנה הגר"צ חיות הביא (בגכה"ע הנ"ל) כמה וכמה ענינים בדברי הראשונים כמו הערוך. רש"י. תוספות. הרא"ש. הטור והמרדכי הגה"מ ודומה שהביאים בשם הירו' ולא נמצאו בירו' שלפנינו. אבל נמצאים הדברים במדרשים ובפסיקתות. ורצה ליישב הדבר לומר שהקדמונים היו רגילים לכנות את המדרשים והפסיקתות בשם ירושלמי לפי שנתחברו בא"י. אכן לא יתכן הדבר. כי הלא אלה הראשונים עצמם מביאים הרבה ענינים מפורש בשם איזה מדרש או פסיקתא ופרדר"א וכדומה. ומה נשתנו אלו שלא זכרום שמה בשם ירושלמי? אלא על כרחך שבאמת היו לפניהם בירושלמי כל אלה הענינים שהביאים בשם ירושלמי. אלא שבאלו נאבדו עוד קודם מציאת הדפוס. אבל יש מאלה ראיות שנתקיימו במדרשים ובפסיקתות. יען שרבו

ההעתקות

כז) בשנת ד"א תתקצ"ט גזר האפיפיור גרעגאר התשיעי לשרוף את התלמוד ונשרפו לאלפים במדינות צרפת ואיטליא. ונשנית הגזירה הזאת מהאפיפיור קלעמענס הרביעי בשנת ה"א כ"ד, וגזר שכל מי שנמצא אתו ספר מספרי ישראל אחת דתו להמית. ובגירוש ישראל בספרד ומפורטוגאל לא חורבה יהב לקחת עמם ספריהם ונשרפו כלם ע"י האינקוויזיציאן. ובגזירת האפיפיור יוליוס השלישי נשרפו בר"ח ש"ד ברומי ובוויניציאה וברוב מדינות איטליא אלפים ורבבות מספרי ישראל. ובחודש סיון ש"ד גזר האפיפיור שכל מי שתחביא ספר עוד מהתלמוד ולא יביאנו בכסף תוך ימים לפני חוקרי הדת יענש בגופו ובממונו. — ובשנת ש"ם נגזרה שריפת התלמוד גם במדינת באייערנד ונשרפו יותר מעשרת אלפים מספרי התלמוד. והישיבה הגדולה שהיתה בקרימונא לה"ם יוסף אטלינגא ז"ל נשבתה. (ר"ם במאמרו על רדיפת התלמוד סוף מסכת כגילה):

כח) כתב הרמב"ם במורה נבוכים ס' ע"א על דרשת רז"ל (תמורה י"ד ע"ב) דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב, מפני שהכתב יפול בו המעות וספקות הרבה נופלות בלשון המחובר בספר ומפני זה השאירו את הכתות המקובלות בפני שיהיו נמסרות מפה לאוזן למען לא יחובר איהם סגה" עכ"ל:

כט) בס' אבן ספיר כתב שבתימן לכדו הרבה תלמידים בספר אחד יחדיו איש בצד רעהו וגם לעשות רעהו כנגדו וקראו השורות בהיפוכן:

ל) בספר כפתור ופרח. ובפתיחה לבס' אבות להרב המאירי, ובס' שערי ציון לר' יצחק די לאטיש (הוצאת ר"ש באבער צד ב"ז) ובספר יוחסין השלם צד קנ"א. והרשב"ץ בסוף התשו' לכס' נדה, ועוד ועוד בכמה ספרי ראשונים:

לא) בגליון הרמב"ם נדפס ע"ז "המסכת הזאת לא שמענו ששנה וכו'" אולם הרחיד"א מצא והעתיקה בסוף כתרו שכתה הרגל מהש"ס כ"י על קלף שנמצאת בעיר פפעריא. נכתב בשנת ה"א ק"ע לאחד מקרובי מהר"ש בשאנץ. ובש"ס הגדול האחרון שלנו נדפסה עם פי' נחלת יעקב. ומסכתות הקטנות נתחברו במ"ע. (עי' שה"ג ח"ב קמ"א ור"ם בהקדמתו למס' ברכות)

ההעתקות להמדרשים שרבים נפצו עליהם (כמ״ל הערה כ״ב) אבל להלכות מעטו או הלומדים. ולכן מעטו העתקותיהן. עוד זאת שהאגדות נהגו לכותבן עוד בימי רבינו הקדוש כראי׳ בירו׳ (פ״ס דכלאים ה״ג) דר׳ חייא לא קם מן קמיה דר׳ ישמעאל בי רבי יוסי מפני שהיתה מחשבתו טרודה לעיין בספר אגדת תלים. ובבבלי גיטין (ס׳ ע״א) אי׳ דר׳ יוחנן וריש לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא משום עת לעשות לה׳ הפרו תורתך. ובסנהדרין (נ״ז ע״ב) אי׳ אשכח ר׳ יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגרתא דבי רב. ונראה דמשו״ה ההירו לכתוב אגדות משום דאמרו (בירוש׳ ברכות פ״ה ה״א) „כרית כרותה היא הלומר אגדה מתוך הספר לא במהרה היא משכח״. אבל כתיבת הלכות נשארה באיסורה הראשון עד ימי רבנן סבוראי כראי׳ בתמורה (יד ע״ב) ר׳ יוחנן אמר כותבי הלכות כשורף התורה. ולא התעסקו בהם רק בעל פה (כמ״ש רש״י בב״מ (ל״ג ע״א) דהמשנה וגמרא התחילו דורות האחרונים לכתבם לפי שנתמעטו הלבבות) רק שנהגו לפנים לכתוב לעצמם בגניזות סתרים דברים חדשים ששמעו. שאינן נישנין בבהמ״ד וכותבין אותן ש״א ישתכחו ומכתירין את המגילה (עי׳ רש״י שבת ו׳ ע״ב וב״מ צ״ב ע״א) אבל לא ניתנו ללמוד בפרהסיא רק בעל פה (סימו של מהצ״ח במבוא התלמוד פל״ג):

וכתב רב שרירא גאון (באגרתו) „ודהבן כיצד נכתבה המשנה ונכתב התלמוד. התלמוד ומשנה לא אכתבו אלא תריצו אתריצו וזהירין רבנן לגרס על פה. אבל כן נוסחי לא דאמרינן (גיטין ס׳ ע״ב) דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב. ואמרינן (שם) „אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות״. —

וממעם זה רבו המגילות וההעתקות מדרשים ואגדות שהיו כתובות עוד מימי קדם. ומעטו מאד ההעתקות של ההלכות. ועי״כ ניצולו הרבה מהעתקות של המדרשים ומעטו מאד הנצולים מהעתקות של ההלכות:

ונראה שאיזה מגילות וקנטרסים נאבדו זה לא כבר. כדמוכח לעיל שהיו עוד לעיני האחרונים כהריטב״א ובעל מתנות כהונה ויד״י משה ואנחנו לא זכינו להם:

וכן מצינו גם להפך שכמה מאמרים בירושלמי שישנם לפנינו לא היו לעיני רבותינו הראשונים. הנה רבינו נתן בעל הערוך מביא את הירו׳ בכמה מקומות אין מספר ונראה בהם עוצם בקיאותו בירו׳ ובכ״ז מביא בהרבה מקומות מאמרים מב״ר וילמדנו וכו׳ בעוד שעיקרן של מאמרים אלה הוא בירושלמי. והוא לא זכר את שם הירו׳ עליהם. עי׳ ערוך (ע׳ אלם א׳) תאלמנה שפתי שקר. בו׳ ענינים מפורש בב״ר „אמרכן אתחרשן אשתתקן״. והוא בירו׳ תעניה (פ״ב ה״א) וכן בערך אפליון ב׳ ציין בריש ילמדנו...ועיקרו בירו׳ ברכות (פ״ט). ובערך ארלגין במסקתא דהחודש למלך שהיה לו ארלוגין.... והוא בירו׳ ר״ה (פ״א ה״ג):

וכן נראה שגם לעיני רש״י לא נגלו הרבה מאמרי הירו׳ ולכן לא הרבה להביא את הירוש׳ בפירושו לבבלי. ובקצת מקומות יש שמביא אותו בשם אחרים שהביאוהו והוא בעצמו לא ראה את המאמר בירו׳. עי׳ רש״י ברכות (ז״ב ע״א ד״ה ופת הערוך) וז״ל „מצאתי בה״ג נאמרי במערבא כשהערוד נושך וכו׳״ והוא בירו׳ במקומו (ברכות פ״ה סוף ה״א). וכן בשבת (צ״ב ע״א ד״ה שכן משא בני קהת) וז״ל „ובשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי שמפורש בש״ס ירו׳ ומקורת אלעזר כו׳ והוא בירו׳ במקומו. וכן בגיטין (ל״ו ע״א רש״י ד״ה בשביעית בזה״ז) וז״ל „ומצאתי בתלמידי רבינו יצחק הלוי שכתב במס׳ גיטין בירושלמי מניין שאין השמיטה עתגת אלא בזמן שיוכל נוהג שנא׳ וזה דבר השמטה שמט וכו׳״ והוא בירושלמי במקומו (גיטין פ״ד ה״ג ושביעית פ״י ה״ב (מה״ר):

ולי נראה עד ראית ברורות שלא נגלו לרש״י כמה מאמרים מירו׳ שישנם לפנינו. עי׳ בבלי מו״ק (כ״ה ע״ב) כי נח נפשיה דר׳ מנחם (בר סימאי) איסתיר צלמניא והוו למחלצייא. ופרש״י „והוו למחלצייא כלומר נחלקה ונתמעכה כל צורת פרצוף של צלמים וצורת המטבעות מפני צורת החסיד שנשתגית...למחלצייא כעין שנחלקה במעגל כו׳״ עכ״ל. ואותו הסיפור עצמו מובא בירו׳ ע״ז (פ״ג ה״א) בפשטות שכימו וחיפו לכבודו של ר׳ מנחם את צורות הצלמים במחצלאות (ובאמת הגירסא גם בבבלי כ״י ובערוך ובעי׳ היא „לפחצלייא״ היא „למחלצייא״) וז״ל הירוש׳ „כד דמך ר׳ נחום בר סימאי חפון איקונתא מחצלן אמרו כמה דלא חמתין בתיויי (שלא חכים בצורת מטבע מימיו) לא יתמינן בדמטותיה״ עכ״ל. והלא אין ספק שאלמלי ראה רש״י את הירוש׳ הזה כי אז בוודאי היה מביא גי׳ הירושלמי „מחצלן״ תחת „מחלצייא״ ואת פירושו הפשוט לכל העברא. ולא היה נרחק לפרש הסיפור בדרך נס ופלא:

עוד ראי׳ לזה עי׳ בבלי שבועות (ל״ט ע״ב) קאמר הש״ס „שבועת ה׳ תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם. ופירש״י „ששניהן נענשין בה (ר״ל גם המשביע) שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ובאו לידי חלול השם״ וזה נדול הרוחק שיענש אדם ע״ז (ויקרא רשע כמ״ש בגמרא) בשביל שנכשל בממונו כאדם שאינו הגון. והלא בוודאי שאדם נוהר בממונו מאד וידקדק שלא למסרם לאדם שא״נ נאמן. אלא שטעה ונכשל בהאמינו בצדקת הלזה. העל כן יקרא רשע ויענש? אולם בירו׳ שבועות (פ״ו ה״ח) כפרש „שבועת ה׳ תהיה בין שניהם אינה וזה מבין שניהם לעולם. אם המשביע משביע לשקר סוף לצאת עליו. ואם הנשבע נשבע לשקר סוף לצאת עליו מ״מ זאת האלה וגו׳ הוצאתיה נאם ה׳ צבאות ובאה אל בית הגנב (שגונב דעת הבירו לחבעו כתנם ולהשביעו על שקר) ואל בית הנשבע בשמי לשקר (זכרי׳ ה׳)״. ולוא ראה רש״י את מאמר הירו׳ הזה אז בוודאי לא היה נכנס בפי׳ דחוק כזה. ועי׳ פי׳ רבינו חננאל שבועות (מ״ז ע״ב) ח״ל „מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלומר אי אפשר שאין אחד מהם [בא] „על שקר או דתובע תובע מה שאין לו עליו ומשביעו בהנם. לפיכך השבועה חלה על המשביע בחנם. או הנשבע כופר ונשבע על שקר״ עכ״ל.

ועי׳ בערוך (ע׳ מלח) שם מפיתי רב נסים גאון ז״ל נמצא מאמר ירושלמי שישנו לפנינו. ח״ל הערוך „משיא ליה לרבי נסים בר רבי יעקב ז״ל מכדי חטה ושעורה שני מינין הן והזרען כאחת חייב דתנן בפ״ק דכלאים (מ״ט) הזורע חטה ושעורה כאחת הרי זה כלאים רבי יהודה אומר אינו כלאים עד שיזרע שני חטים ושעורה וכו׳ ואפי׳ לר׳ יהודה חטה ושעורה שני מינין הן ורחמנא אמר (דברים כ״ב כ׳) לא תזרע כרמך כלאים וכו׳ איל וחטה וחרצן כלאים ושעורה וחרצ׳ כלאים מאי שנא אמר ר׳ יאשי׳ אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. ולא עוד אפי׳ אם זרע חטה ושעורה בכרם פטור לר׳ יאשי׳ עד שיזרע

עליהן נבפולת יד כדרשי׳ בפ״א דקידושין בגמ׳ כל מצות (הזהר ל״ט ע״א) א״ל לא צריכיתו כי לא ...ר׳ יאשיה ...ואני מצאתי ...ודקח כמאים מלמד שאינו חייב עד שיזרע שני מינין בכרם ...(ר׳ יונה ר׳ יאשיה) [צ״ל ר׳ יאשיה ר׳ יונתן] אמר אפי׳ מין אחד על דעתיה דר׳ יונתן כתיב (ויקרא י״ט י״ט) שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים חבריא אמרין [להוסיף עליו אפי׳ מין אחד. על דעתיה דר׳ יאשיה שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים חבריא אמרין] להתראה שאם התרו בו משום שדך ...כרם ...כלאים ...(סי׳ ל״ב ...):

וכתב הרו״ש „אנ״מ שבימי בעלי התוס׳ כבר רבו קונטרסי הירוש׳ והתוס׳ מביאין הירו׳ במקומות אין מספר בכ״ז נראה שהיו חסרים להם הרבה מאמרים מהירו׳... עי׳ תוס׳ ביצה (ל״ד ע״ב ד״ה ואומר) וז״ל מקשה בירוש׳ „מחלפא שיטתייהו דב״ש וכו׳ וי״ל דלא קשה דלא מחלפא שיטתייהו דמוקצה דבע״ח עדיף עכ״ל והנה הירו׳ בעצמו מתרץ בתירוץ הזה במקום קושייתו (ביצה פ״א ה״ד) ומוכח שלא היה לפניהם התירוץ בירוש׳... ומצינו שהתוס׳ מקשין ומתרצין והקושיא והתירוץ הם בירו׳ כמעט בבקוש לב). עי׳ תוס׳ גיטין (ע״ב ע״א ד״ה קלי)... שהקושיא והתירוץ של התוס׳ נמצאים בירוש׳ שם (פ״ו ה״א) אמר לסופר כו׳ — ויש להיפך שהתוס׳ מביאין מאמר הירו׳ לאמת וקים והירו׳ שלפנינו מקשה ע״ז המאמר ותוזר בו עי׳ תוס׳ שבועות (כ״ג ע״א סוף ד״ה גמר)... כדיליף בירו׳ מדכתיב וכל דם לא תאכלו ואי בשקרש וכו׳. והירו׳ הזה הוא במקומו שבועות (פ״ג ה״ב) וז״ל „ר׳ יונה שמע כלהון מבא... כל נפש מכם לא תאכל דם מה אנן קיימין אם בדם שקרש כו׳ והש״ס מקשה על זה ומפיק חזר בו ר׳ יונה״:

ובמ׳ עמודי אש (בקונט׳ עמודי ירושלים) בר״ה פ״ג ה״ג מביא בשם א״ז ה׳ ברכת המציא (כי׳ קי״ב) וה׳ שופר (ס׳ רפ״א) שכ׳ בשם הירו׳ פ״ג דר״ה דהתוקע בשופר צריך לברך ברוך כו׳ לשמוע בקול שופר ושהחיינו ואח״כ תוקע עכ״ל. והנה הרא״ש הביא בר״ה (פ״ד סי׳ י״ג) בשם הראבי״ה שהוא כתב כן בשם הירו׳. והקרבן נתנאל שם אמר ע״ז הירו׳ לא מצאתיו דטעות דמוכח הוא מ״ש בשם הירושלמי דהא הרז״ה והרמב״ן נחלקו אם ברכת שופר היא כהגנת הבאתים יע״ש אולם הרי לפנינו בא״ז כמה המקומות שכתוב כן בירו׳ ולפני הראבי״ה והא״ז היה כן הנוסח בירו׳ ולפני הרז״ה והרמב״ן לא הי׳ כתוב בירו׳. וכן מוכח מכה שחקרו בס׳ הישר לר״ת ובבעל העימור האיך נוסח הברכה ולא מעבוהו מהירו׳ הזה. מוכח שלא היה בגרבתם עכ״ל. ועי׳ עטורי ירושלים ביצה (דף י״ח ע״ב) ד״ה מחמין את המתילה בענין ברכת הדלקת הנר בשבת וי״ט שיש פוסקים שמביאים מירו׳. ויש שלא הי׳ הירו׳ לפניהם. מכ״ז נראה שלפני הרבה מהראשונים נעדרו כמה מאמרים מהירו׳:

והרז״פ (מהי״ד צד קל״ג—קי״ד) מביא עוד כמה תוס׳ וכמה גדולי הראשונים שנעלמו מהם כמה מאמרים מירו׳. וכבר זכרנו לעיל שהגר״צ חיות (במבה״ע התדשים) הביא מאמרים רבים בדברי הקדמונים שהביאום ממדרשים ופסקתות ולא ראו שכל אלה נמצאים בירו׳ לפי שחסרו בהירו׳ שלפניהם:

וסבת הדבר היא לפי שהתלמידים היו מעתיקים לעצמן את הסוגיות וההלכות שעסקו בהן מגילות בקונטרסים בודדים ומפני הגיסות הגליות ושריפות ספרי ישראל שהיו מצויות לפנים נאבדו הרבה מהמגילות והקונטרסים לגמרי או נגנזו לשעתן. או שנאבדו במקום אחד ונתקיימו במקום אחר. ולכן ישנם קונטרסים ומאמרים שנגלו לזה ולא נגלו לאחר ויש שנגלו להראשונים ונעלמו מהאחרונים. ויש להפך שנעלמו מהראשונים ונגלו להאחרונים אחרי ששקטה הארץ ממלחמות או אחרי שנחו מהרדיפות ושבו מהגליות ונמצאו הרבה קנטרסים שנאבדו או שנגנזו לשעתן. ומסבות אלה לא היה הירוש׳ לפנים מצוי בעולם ולפיכך לא נתפשט למודו הרבה באיזה דורות ראשונים. אבל בדורות האחרונים שנתגלו הרבה חלקי הירו׳ שנאבדו או שנגנזו וגם רבו העתקותיהם ונעשה הירו׳ מצוי בעולם לכן נתפשט גם למודו יותר. —

והנה מצינו לפעמים שהתוס׳ מביאים דברי הירוש׳ ממסכת אחרת באשר בירו׳ שלפנינו נמצאים אלה הדברים במקומן. עי׳ סוכה (י״ט ל״ט בתוס׳ ד״ה לא יהא) דמייתו מירוש׳ ברכות פ״ג. וזה הענין הוא בירו׳ סוכה במקומו מלה במלה. וכן בסוכה (כ״ד ע״א תוס׳ ד״ה והא אמר ר׳ יותנן כסומו) מייתו הירו׳ פרק אין מעמידין (צ״ל פ׳ ר׳ ישמעאל). והמאמר ההוא נמצא בירוש׳ סוכה במקומו כאן. ובכתובות (ע״ה ע״א תוד״ה נפלו לה) מייתו ירו׳ מס׳ פאה והוא בירו׳ פה במקומו. וסבת הדבר היא לפי שהרבה מעתיקים נהגו להשמיט במסכת זו מה שכבר בא במסכת אחרת. ובהעתקות שהיו בידי בעלי התוס׳ הנ״ל השמיטו הסופרים ממס׳ סוכה משני המקומות הנ״ל וממסכת כתובות את המאמרים שכבר באו במסכת ברכות ובמס׳ ע״ז ופאה (ואף שבמס׳ ע״ז מאוחרת לסוכה אבל עיקר מקום השמטה הוא בע״ז) ולכן הוכרחו בעלי התוספת להביא ממרחק לחמם. — (הרו״פ במה״ד קמ״ג):

וכן אנו רואים בירושלמי כ״י שנמצא בעקר הספרים בעיר ליידן (האללאנד) שהמאמר שנשנה ונכפל בשתי מסכתות לא נכתב בכ״י רק במסכת אחת. כי ההרשל המעתיק ההוא להעתיקו שנית:

ועי׳ ירו׳ פסחים (פ״ה ה״א) ריב״ל אמר תפלות מאבות למדום אב בית דין. ונלאו המפרשים למצוא באור נכון לכוונת המלות „אב בית דין״ שאין להן שום שייכות להענין שם. ויהיו לחידה סתומה עד שבא הרה״ם רוב ראטנער ויפתור את החידה (בחיבוריו אהבת ציון וירושלים למס׳ ברכות צד 105 ולמס׳ פסחים צד 75) וזה פתרונה שהמעתיק רמז שנשנית כאן (בפסחים) ההלכה ממס׳ ברכות פ׳ תפלת השחר (בירו׳ זה עמוד 58 שורה 24) למן „ריב״ל אמר תפלות מאבות למדום״ עד סוף ההלכה (שם ל״ג ע״א שורה 14) שמסיימת „אלא סנו אותו אב בית דין״ והמעתיק התעצל להעתיק כ״ז שנית והסתפק ברמז בציינו ראש הענין וסופו. ומהרד״ר מוכיח שם שלפני הרבה מהראשונים היתה ההלכה הזאת שנויה גם במס׳ פסחים. שהמה הביאו המאמרים השנויים באותה ההלכה. ממסכת פסחים נ״כ. כמו רב נסים גאון בפירושו למס׳ ברכות דף כ״ז ע״ב שכתב „ובגמרא דפרקין דבני מערבא וגם בפסחים בפ׳ תמיד נשחט גרסינן הלכו ומינו את ר׳ אלעזר בן עזריה בן י״ז שנה ונתמלא כל ראשו שיבה וכו׳״ עכ״ל. וזה ליתא לפנינו בירו׳ פסחים שם. ומוכח שלפני רבינו נסים היה כ״ז גם במס׳ פסחים (ולהגם רקתו המגיהים (*) בש״ס ווילנא בפי׳ רב נסים את המלות „בפ׳ תמיד נשחט״ לאמר שזה משובש כי לא נמצא שם. והמה לא ידעו שלפני הר״ן גאון היו הדברים שנויים גם בפסחים):

כב) עוד סוכה שלא היו מצויים לעיניהם כמה ענינים מירושל׳. כדתוס׳ כתובות ק״ס ע״א ד״ד חסב. ורבי יוסל (כמו שדגיה וכהרש״א) דבירו׳ מוקי כו׳ ואני חפשתי בירו׳ ומצאתי. ועי׳ זבחים פ״ח ע״ב בתוס׳ ד״ה הבדיל ששם הקשו דתוס׳ מה שכבר העיר ע״ז הירו׳ בריש פ״ק דיומא וגמ״ש בספרי זבחי אפרים שם. ועי׳ מנחות נ״ע ע״ב בתוס׳ ד״ה ומחצה ששם הקשו קושית הירו׳ בשקלים פ״ז ה״ו ויש מקומות שמבואר בירושלמי ולא כהתוספות (גליון אפרים):

(*) אמר המגיה בניסין עוריאל ראם. המגיהים ש״ס ווילנא סמכו א״ע על הערת מהר״י גאלדקנטהאל רם״ל את המפתח לר״נ (ווין 1547) שכתב ע״ז „לא מצאתי שם״ אבל ראיתיה בירוש׳ תענית פ״ד ה״א:

ובמנהיג (ד׳ פ״ין מד 48) כתב „ובירו׳ דתפלת השחר ובפ׳ תמיד נשחט ובפ׳ אחרון דתענית איתי היא נעילה רבנן דקסרין כו״. וזה ליתא לפנינו בירו׳ פבהים והיה לפני המנהיג באיתה התלה הנ״ל: **וביוחסין** (קראקא שפ״א ל״ח ע״ב) כתב „ואני מצאתי בפ׳ תמיד נשחט ואשכחיה עביד כתנין עכ״ל. וכ״ז נמצא באותה ההלכה לפני בעל היוחסין בפ׳ תמיד נשחט (ע״כ תמצית דברי החרד״ד הנ״ל):

ומהרים די לונזאנו ברגהגיו לירו׳ (מובא בס׳ כנר לאור להחיד״א דף קס״ד ובס׳ פתח עינים ח״א ד׳ יו״ד) העתיק מירו׳ כ״י מה שנשמט בדפוס בירו׳ ב״ם סוף פ״ג „וט״ט דב״ש פשע… עד „סקלו והרמילו עליו תויב״ וגירו׳ ד׳ המאמר הכן בירו׳ הוה שנדפס ראשנה בפינצווקב הדפיסו את ההשמטה הזאת בשם מהר״ם די לונזאני. ובאמת נדפסה כבר ההשמטה הזאת (אבל בשנויים רבים) בכל ספרי ירו׳ בבס׳ שבועות פ״ח מאמצע הלכה א׳ עד סופה. מזה מוכח שבכ״י הירו׳ שהיה לעיני מהרמד״ל באו הדברים גם בבס׳ ב״ם וגם בשבועות וסופר אחד לא חש להעתיקם פעמים ואף לא מפני השנויים שבהם. ומפני המדפיסים נקיהה העתקה בזו שלא נשנה בה הענין בב״ם לכן נחסר שם בהדפסתם. והנה הרא״ש בב״ק (פ״ו סי׳ ה׳) מביא לשון הירו׳ כפי שהיא לפנינו בבס שבועות הנ״ל. אבל הטור בחו״מ (סי׳ ש״ג) מביא לשון הירושלמי כפי שהיא כהשמטה לב״מ (בשנוי קצת) „אבל שומר שכר אפי׳ הקיפוהו חומה של ברזל כו״ והדרישה כתב ע״ז „ז״ל מו״ש ז״ל ראיתי נרפס מראה מקום בפרק המפקיד וטעות הוא כי לא נזכר שם משומר שכר כלל. אלא מהירושלמי פרק בתרא דשבועות כמ״ש הרא״ש בפ׳ הכונס. ומ״ש ואפי׳ הקיפוה במחיצה של ברזל ליתא לשם אלא הטור מעצמו הוסיף כן בפירושו פי׳ הרא״ש אביו ז״ל שדייק כן מהירושלמי״ עכ״ל. ומי יגלה עפר מעיני מור״ש והדרישה ז״ל ויראו את הירושלמי שנשמט מב״מ שבאו בו עניני שומר שכר ויש בו באמת הלשון שמביא הטור בשמו „אפי׳ הקיפוהו כחומה של ברזל כו״ ולא שהוסיף אותם מעצמו כי רק שהי׳ לעיני הירו׳ שהי׳ בכ״י לתוספות בכס׳ ב״ם. ומראה המקום לפ׳ המפקיד הנ״ל הוא אמת וצדק. אולם לעיני הרא״ש לא היתה ההשמטה הנ״ל. לאשר כן לא תחה לעיני מור״ש והדרישה, והרבה כזאת קרה גם לפני המפרשים בהלכות ומאמרים רבים שלא נשנו פעמים והכרו לפניהם במקומם והוכרחו להביא ממרחק לחמם:

שער יחש הפוסקים לירושלמי–להלכה. ה׳

(והנותר בירושלים קדוש יאמר לו (ישעיה ד׳ ג׳))

לפנים עד זמנם של אביי ורבא היו בני בבל כפופים לחכמי א״י ומציון יצאה הורה לכל הגולה. משם שלחו לגולה פסקים ודינים בין גדני איסור והיתר (ביצה ד׳ ע״ב) ובין בריני ממון (כ״ב קנ״ח ע״ב). ור׳ אבא הקרא בשם „רבותינו שבא״י״ (סנהדרין י״ו ע״ב שבועות מ״ז ע״א) נזכר בפירוש שנשלח הוראה לבבל (ב״ב קכ״ז ע״ב קכ״ח ע״א ת״ב). וכן ר׳ אלעזר בן פרת הנקרא „מרא דארעא ישראל״ (יומא ט׳ ע״ב) שלח הלכות לגולה (ביצה ס״ו ע״ב ב״ב קל״ה ע״ב) והוראה שיצאה כב״ד של אחד מגדולי א״י קבלוה בבבל כאלו יצאה מלשכת הגזית (שבת קס״ו ע״א. ב״ב פ״א ע״ב ועוד) ושמן של נכרי שהתיר ר׳ יהודה נשיאה (נכדו של רבינו הקדוש ר׳ יהודה הנשיא) קבלותו עליהם רב ושמואל. תשלא רצה רב לקבל עליו ההיתר לאכול אמר לו שמואל „אכיל׳ הלא כן אנא כתב עלך זקן ממרא (ירוש׳ שבת פ״א ה׳ י״ד ע״ב) ומדרש רבא אשה תופפת בע״ש וטבלת במוצ״ש ואמר ליה רב פפא הא שלח רבין באגרתיה אשה לא תחוף בע״ש ותטבול במוצ״ש וכו׳ אוקי רבא אמורא עליה ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי כו׳ (נדה ס״ח ע״א). ואביי אמר (לענין חומרי המקום שיצא משם כו׳) כבבל לא״י כיון דאנן ביפינן להו עבדינן כוותיהו (פסחים נ״א ע״א חולין י״ח ע״ב) ואמרו (ב״ר פט״ז) אין תורה כתורת א״י ואין חכמה כחכמת א״י. ובירו׳ (נדרים פ״ו ה״ח) איתא תביבה כת קטנה שבא״י מסנהדרי גדולה שבחו״ל. ואמר ר׳ זירא (כ״ב קנ״ח ע״ב) אוירא דא״י מחכים. ואיתא בהטורה (כ״ם ע״א) ידע בהא לעניי שמעתתא ואי לא דסליק התם לא הוה ידע דא״י גרמה לו. לג) ואיתא בזוה״ח (מדרש איכה) „עד אשר לא תחשך השמש אינון מארי. מתניא דהוו בארעא דישראל פטישי דפרזלא מהדקין מגרין הלשין מורין רבאין. והאור זה תלמוד ירושלמי דנהיר נהורא דאורייתא כבהר דאתבטל כביכול אשתארו בחשכא כו׳. והירח אלין אינון הברייתות דהוו נהירין נהירו דחכמה מתניאה. והכבבים אלין אינון משבילים דהוו בארעא קדישא כל אינון תנאים ואמוראים כו״. ובזו״ח רות ר׳ איתא „על התעודה. (ירו״ל גרס. וזאת התעודה) זו תלמוד ירושלמי דכתיב צור תעודה חתום תורה בלמודי בארץ ישראל שם נקראו למודי ה׳ ושם היו ולא בחו״ל וכתיב לתורה ולתעודה כו״ עכ״ל:

אבל כשגברו הגזרות והשמדות בא״י (כמובא לקמן מאגרת רש״ג) ובטלו שמה הישיבות וירדו חכמי א״י לבבל. וגם חכמי בבל שעלו לא״י חזרו אז לבבל (כמובא לקמן מאגרת רש״ג) אז עבר עמהם גם מרכז ההוראה לבבל. ונקבעה הלכה כתלמוד בבלי במקום שהוא נגד תלמוד א״י כמ״ש רב האי גאון בתשובתו המובאת בס׳ האשכול (לר׳ אברהם בר יצחק מנרבונה הר״א אב״ד השני) הלכ׳ ס״ה (ח״ב) וז״ל בהמשך דבריו. „כיון כל מה שמצינו בתלמוד א״י ואין „חולק עליו בתלמודנו. או שנוהן מעם יפה לדבריו נאחזנו ונסמך עליו. דלא „זע מפירושי הראשונים. אבל מה שמצינו שחולק על תלמודנו נעזבנו. — „הא רעם ר׳ זירא דלישתכח תלמודא דבבלאי (ב״מ פ״ה ע״א) ור׳ ירמיה אמר „במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי (סנהדרין כ״ד ע״א) ואמר נמי בבלאי „טפשאי משום דיתבי [דדיירי] בארעא דחשוכא אמריתון [אמרי] שמעתתא „דכתשכן (יומא נ״ז ע״א) בזמנם לא נהיר להו טעמא דמתניתין כחכמי א״י לד) „דעדיין היו עם כנהדרין. וגדולי הרכסים היו בא״י וגזירות מרובות היו בבבל „כדאיתא בשהיבות חתין (ס״ו ע״א) פומבדא דאתא לפומבדיתא ואגב מיסרא „נח נפשיה וכו׳). והו ודאי א״י נתקדשה מכל הארצות כדברי ר׳ זירא „ע״ם „אוירא דא״י מחכים (ב״ב קנ״ח ע״ב) אבל ביומי רב אשי ורבינא היה שלום „בבבל ונפיש עפרא בא״י ואיטמא הוראה המן מובא ונחית מן דוהה המן „לבבל כגון רבין ורב דימי וכולהו נחותי דנחתין הנא לה) רוכן חכימי „דארעא ישראל. ואמרו מימות רבי עד רב אשי לא מצינו הורה וגדולה „במקום אחד. וההורה כתגברת והולכת בימיו. ואמרו ולציון יאמר איש ואיש „ילד בה. חד מינייהו עדיף כתרי מינן. ותני נמי הוי התם ונפיק מינייהו „תלמודנו. לכך עדיפא מתלמוד א״י. והו קמייתו הוי תלמוד א״י ורעו מעמי „דקמאי. והיכא דלא ניחא להו נאדי מן מעמי דקמייתו. וכללא הוא „הלכתא כבתראי״ עכ״ל:

עוד כתב רב האי (בתשו׳ לרב נחשון בר נרכיה. בתשובות הגאונים ד׳ ליק סי׳ ס״ו. ובשערי תשובה סי׳ ל״ם. ומובאת גם בס׳ האשכול ח״ב עמוד 53) וז״ל בהמשך דבריו „אנו על תלמוד שלנו סמכינן. ומאי דפסק הבא לא חייכינן למאי „דאיתא התם. ודאי לגלויי מילתא דכמתבא הבא אי דלא מיפרשא הכא ולא „מבחשא נמי סמכינן עליה. ואי נמי כילתא דפרושי… עכ״ל:

והרב אלפסי כתב בסוף עירובין ומובא בהרא״ש שם וז״ל וחזינן למקצת „רבואתה דסבירא להו כעו״א וסמכי אגמרא דבני מערבא. דגרסינן „התם בבבכת יום מוב אמר ר׳ אלעזר כל כששמעי קול אסדק בשבת וכו׳. „ואנן לא כבירא לן הכי דכיון דכתיין דגמרא דילן להיתירא לא איכפת לן „בכאי דאמרי בגמרא דבני מערבא. דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא היא: „ואינהו הוו בקיאי בגמרא דבני מערבא מפי מינן. ואי לאו „דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא קא שרי ליה אינהו״ עכ״ל. ודבריו אלה מובאים ומוסכמים בפוסקים הראשונים והאחרונים:

ובכללי מבוא התלמוד לר׳ שמואל הנגיד כתב „שהסכימו הראשונים לסמוך „על הבבלי לפי שרבינא ורב אשי מסדרי הבבלי כבר ידעו „הישב והיו רגילים בירושלמי. ואלו היו מקבלים שכן הלכה הוו „קובעין אותה בבבלי. לח) —

ובשיטה מקובצת (ב״ק פ״י) [illegible] „שהרי בבל מפוסקינו „שבקים כדברי האחרונים. ומשום האי טעמא פסקו הגאונים אשר „מסרו לנו את התורה דמאביי ורבא ואילך הלכתא כבתראי ואפי׳ בתלמוד „נגד הרב והמ״ם מתבאר יפה מתוך דברי רב אלפס בשלהי עירובין (וסיימי „שם את דבריו המובאים לעיל)… ואפילו להקל סמכינן אגמרא דילן כהאי טעמא „כמ״ש רב אלפס. והוא הדין והוא הטעם דהלכה כבתראי כאביי ורבא ואילך „לפי הנלע״ד. כשום דבתראי ידעי במילי דקמאי אבל קמאי לא ידעי במילי רבתראי. ומדחזינן דבתראי לא חשו למילי דקמאי אלמא קים להו דמאי „דאמרי קמאי בהא דלאו מילי דסמכא נינהו״. —

לד) הריטב״א ביומא פ׳ דוציאו לו מביא דברי הרמב״ן במימרא דר׳ ירמי׳ מקום דלא נהירא יהו מעמי דמתניתא כדמבה נבה דנהירין לרבנן בא״י. ור׳ זירא נמי בעי דלשתכח ליה מעמי דבבלאי משום דלא נהירין ליה בתר דשמע מעמי דמערבאי. דמבגוא דעמא דמיתר אינש כמי מאי דגמר ברישא. מיהו לאו בכל הדורות היה אלא כימי רבה ורב יוסף ואביי ורבא דהוו להו שמרות כדאי׳ ב״מ (פ״ו ע״א) ואמרינן בפ׳ אלו מריפות (מ״ו ע״א) ערקו רבה ורב יוסף. ור׳ זירא אמר „שרוקאי״ שהיו בורחי׳ כחבת השמדות ואמר להו ר״ז שעם ב״ז לא ישבתו דברי התורה. ואמרינן במנחות (ק״ג ע״ב) התם דלא אתחר ליה משום שאין דעתו מיושבת עליו לפי שהוא סמך על הפוסר והיו חייך תלויים לך מנגד זה הלוקח תבואה משנה לשנה. ואם כך ללוקח תבואה משנה לשנה כל שכן לשמדות שיש בו סכנת נפשות. וזהו מעסן של ר׳ זירא ור׳ ירמי׳. אבל אח״כ נתגברה התורה בבבל. כ״ש בימי רב אשי ואמרינן (גיטין נ״ם ע״א) מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחר. עכ״ל הרמב״ן:

לה) פולמסא כו׳ נמצא בחולין (מ״ו ע״א) אבל „אגב שמדא נח נפשיה״ ליתא שם ובכל המסכת. ונמצא בבבא מציעא [פ״ו ע״א] (גליון אפרים):

לו) פלא לי על רה״ג וכן על אביו רש״ג בתשובתו המפורסמת לס׳ יוחסין. שהקדימו רבין לרב דימי. הגא אמרו בחולין (ק״ו ע״א) „וסימנך אתא רב דימי אפקה אתא רבין קסרי״. ונכתב רש״י שם „ונן היו יודעין דרב דימי אתא מא״י מקמי רבין ומשו״ה הקדימו בכל הש״ם דברי רב דימי לדברי רבין. ועפ״ז הבנתי לשון התוספות בע״ז (ס״ו ע״א ד״ה אמר רב יהודה) שכתבו מדרב יהודה שמעינן בהדיא כו׳ ומכתמא רבה בבב״ח ורב דימי נמי שבאו לפרש המשנה כמו בן אזל כשמתיהו וכן רש״י כותב שם ע״ב בר״ה מדברי כולן גלמד רב יהודה ורבב״ח ורב דימי ור״ל ור׳ אבהו. הנה רש״י ותוס׳ כתבו רב יהודה ולא הזכירו שמואל אף שרב יהודה אמר שמואל מפני שלא הזכירו רק שם האמורא הראשון שנזכר במאמר. וכן כותב רש״י ור׳ אבהו. אף שר׳ אבהו אמר ר׳ יוחנן. וכן כתבו רש״י ותוספות רב דימי אף שרב דימי אמר רבה בבב״ח א״ר יוחנן. ויפלא מדוע כתבו רש״י ותוס׳ רבת בב״ח היא רבין אמר רבב״ח. אבל ברוך כעיני שהם לא גרסו כלל וכן כי אתא רבין אמר רבב״ח כו׳ אלא אמר רבב״ת א״ר יוחנן. מפני שנגירסתנו כי אתא רבין יפלא מדוע הקדימו פה רבין לרב דימי. והתם לומר מפני שרב דימי הוסיף על רבין באמרו וכך היו עושין (גליון אפרים):

לז) כן… שמוא… עד „דנחתין הנא״ נמצא גם באגרת׳אביו רב שרירא גאון:

לח) עי׳ בשו״ת אור זרוע סי׳ תשנ״ד תשו׳ רבינו ישעיה בי רבנא מלי ז״ל לרבינו יצחק בר משה ז״ל (בעל אור זרוע) וז״ל בהמשך דבריו. ואע״ג דתני בספי שמרות ועל אביו ועל אמו עד שישלח פרע ויגעו כו חבריו אין רכמוך על אותה תניסא שכל הברייתות שמביא התלמוד באלו כגלון על מרתה מיתתו כו׳… כוזן הן שנויות שם נספכת שמחות כך בשנוי מסת שהן שנויות בתלמוד ואין לסמוך עליהן כי הספרים נשתבשו מידי סופרים הדיוטות שכתבום ולא נכנסו בישיבה לתקן ומשו״ה אמרינן (חולין קס״א ע״ב) כי מתני׳ ברייתא בי ר׳ חייא ור׳ אושעיא לא מותבינן מינה תיובתא מפני שהיו משובשות ואין לסמוך עליהם. והנה התלמוד שלנו שאנו עוסקין בו תמיד כמה גירסות משונות יש בו כ״ש ברייתות וירושל׳ שאין אנו עוסקין בו ואפי׳ תוספתא דר׳ חייא וספרא וספרי אנו רואין שבכמה מקומות מביאין בתלמוד ומשנה גירסתו ומחסר בהן ומיותר בהן ישנך אין לסמוך על שום ברייתא או על שום ירושלמי אם רן כנגד התלמוד שלנו. כי התלמוד נכתב להוראה כדאמרינן (ב״ם פ״ו ע״א) רבינא ורב אשי סוף הוראה. וכבכה מיסות ונדק ירוש׳ על רבבלי ואין לסמוך אלא על תלמוד בבלי שלנו. אכנם טוב הוא לרביא (ארב) [איזה] כער כן הברייתות ומן הירושלמי לבאר דבר שהוא סתום ונעלם בתלמוד אבל יפתור דברי התלמוד אין סומכין לא על הברייתות ולא על הירושלמי דאמרינן או מעות סופר הוא או אח״כ שהן דו א הויא פלוגתא ועל ביוצא בזה אומר הרבה בתלמוד והוא ר״ אלינו [illegible] משבשים או מעמידין אותה כיחידאה לפיכך אין לסמוך כ״א על התלמוד״ עכ״ל:

וכי דאמר א"כ אפי' לפני אביי ורבא נמי תהי' הלכה כדברי התלמיד האחרון ולא כדברי הרב שקדם לו. ולמה פסקו הגאונים כתלמיד מאביי ורבא ואילך? לפי דעד זמנם לא היו התלמידים לומדים אלא ע"פ קבלת רבותיהם כפי מה שהיו שונים להם כהם היו שונים ע"פ כשנת ר' חייא ור' אושעיא ומהם ע"פ משנת בר קפרא או מתניתא דבי לוי או מתניתא דבי שמואל וכן כלם. ומתוך כך ראוי לפסוק כדברי הרב כיון שהתלמיד לא ידע אלא מתוך דברי רבו. ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. אבל מאביי ורבא ואילך למדו כל תרשת. ר"ל משנת ר' חייא ור' אושעיא ובר קפרא וכו' ולפיכך ראוי הוא לפסוק כדברי התלמיד משום דבתרא הוא. ולפעמים שהרב הלך לשיטה אחת מן הברייתות כגון משנת ר' חייא ור' אושעיא. והאחרון וקוק מכח ברייתא אחרת כגון משנה בר קפרא או איפך דאין הלכה כן. או כתיפך. או לפעמים לא עיין הרב בחדא מהני מתנייתא והתלמיד עיין בו ודקדק ממנו שלא כדברי רבו. וכדאשכחן בכמה מקומות בתלמוד דאמר רב חסדא לרבא פוק עיין בה דלאורתא בעי לה וכו', ותו איתא בממ' ברכות (כ' ע"א) מה שנא ראשונים... עד, אי כשום תנויי דרב יהודה כולא תנויי בנזיקין הוו כו'... עד, וכי הוי מטי רב יהודה בעוקצין... אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואלו רב יודא וכו". ופי' שם רש"י ז"ל בתליסר מתיבתא בי"ג פנים יש בינינו משנה וברייתא של ששה סדרים ומס' עוקצין גם הוא בי"ג פנים כגון משנת רבי ור' חייא ומשנת בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל. והכי אמרינן בממ' נדרים (מ"א ע"א) רבי מתני הלכתא בי"ג פנים עכ"ל רש"י. ומשמע שבימי אביי ורבא היו לומדים כל אותם הי"ג מתנייתא מה שלא עשו בדורות הראשונים דהיינו רב יודא וכיוצא בו. מדקאמר ואנן מתנינן בתליסר מתנייתא דמשמע אנן דוקא ולא אינהו. וכדמוכח כל שיטתם דה"ם. ותדע שכן הוא שבימי אביי ורבא נתוספה חכמת התלמוד דהרי מצינו בב"ב (קל"ד ע"א) וכן בסוכה (כ"ח ע"א) שמפליג לדבר בחכמת רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח לא מקרא ולא משנה ולא תלמוד כו'. ומנה והם מובא ולבסוף — הויות דאביי ורבא. ולא כהאמוראים הראשונים הקודמין להם אע"ג שהיו גדולים מהם. כגון רב ושמואל ור' יוחנן. אלא ע"כ הייט טעמא כדפירשנו שאביי ורבא התחילו ללמוד כל הברייתות וישבו ותרצו את כולם שלא יקשה מזו על זו ומתוך כך הוציאו כמה דינים והעמידו כמה שמועות על בוריין ועל אמיתתם. וכן עשו כל הבאים אחריהם מדור ודור כדפירש'. ומשום כך קבעו הגאונים הלכה כדברי התלמיד מפני שהוא אתיין מאביי ורבא ואילך ולא מקודם"

עכ"ל מהרי"ק.

והנה בכיסה מקובצת ב"ם דף ס"ה ע"ב (מובא בס' יד מלאכי ח"ב ס' ב') מביא דברי רבינו יהונתן. וז"ל "ואין אנו חוששין לגמרא דירושלמי. דאותן רבנן בתראי שסדרו לנו התלמוד בבלי הביאו בו אותן סברות שהן כהלכה הנאמרות בתלמוד ירו'. ורוב התלמוד בבלי מהן כגון דברי ר' יוחנן ז"ל וכל הנקראים בשם רבי. ומה שראו שהוא שלא כהלכה הניחו אותו בתלמוד ירושלמי" עכ"ל. אבל רבינו שלמה סיריליאו ז"ל כתב להיפך. שדוקא ההלכות שתניחום חכמי בבל בירושלמי ולא כתבו היפך ממנו בבבלי ודאי שהלכה כתלמוד ירושלמי. וז"ל רבינו הרש"ס בפתיחתו לפירושו על ירוש' ברכות (ד' סנגצא תרל"ה) "ודע שאין אנו סומכין על הירושלמי במקום שחולק על הבבלי בין בגירסא (כגון בפ' הפאה ניתנת דגרסי' התם ר' עקיבא אומר התוספות פטור וחכ"א התוספות חייב. ואילו בחולין (קל"ו ע"א) תני' בהפך ר' עקיבא אומר התוספות חייב וחכ"א התוספות פטור וכן באמוראים פעמים הפוכה הגי' משם לכאן) וכן בפסקי הלכות על הכל סומכין על הבבלי. והטעם היא דהאמוראים של בבל היו אחרונים וראו תלמוד הירושלמי שחובר קודם לתלמוד בבלי. ודקדקו בו יפה. הלכך סומכין עליו בכל. ובמה שדעת כל חכמי בבל או רובן הסכימה על הירושלמי והניחו אותו כמו שהוא ולא כתבו היפך ממנו בבבלי ודאי שהלכה כתלמוד ירושלמי. וזהו דרכן של הגאונים ז"ל שמביאין הירושלמי בחיבוריהם במקום שאין אותו ענין מוזכר בבבלי ואין הבבלי מדבר בו כלל מיתביין על הירושלמי להלכה ולמעשה. אבל מה שראו רבותינו שבבבל שאין הרוב מחכמי דורן מסכימים על מה שכתוב בירושלמי דחאוהו וכתבו בבבלי היפך ממנו. לומר שאין סומכין בזה על הירושלמי. וכן תמצא שהרי"ף ז"ל כתב בסוף עירובין וז"ל "ואנן לא סבירא לן כו' (עד סוף המאמר כמובא לעיל) עכ"ל:

והרז"ה (במבוא הירושלמי) (שלא ראה עוד דברי מהרש"ס הנ"ל שבימיו היה עוד אורו גנוז בכ"י ונדפס מפירושו לירושלמי) תמה מאד על דברי רבינו יהונתן הנ"ל. וז"ל "והלא גדולי הראשונים וביותר רבינו חננאל ורבינו נסים והרי"ף וכו' מביאין מאמרי הלכה מירוש' במקום שלא נמצא פסק ההלכה בבבלי או שאין להכריע ההלכה מהבבלי. הרי לך שלא עלה על לבם מעולם שמה שהניחו המסדרים בתלמוד ירושלמי הוא מפני שראו שהוא שלא כהלכה. ועוד זאת הלא הרבה מאמרים של חכמי בבל נמצאים בירו' ולא בבבלי ולמה הניחו אותם מסדרי הבבלי? הכי גם בזה יש לומר מפני שהם שלא כהלכה? ומדוע לא הובאו בבבלי המאמרים שבירושלמי דלית מאן דפליג עליהן שבוודאי הלכה כמותן. כמו המאמר של שמואל בירו' דברכות (פ"ח ה"ה) המשתמש בבלי כהונה מעל. דלית מאן דפליג עליה וכדומה? ועוד הלא כמה וכמה מאמרים של חכמי בבל שהם שלא כהלכה ובכ"ז מובאים בבבלי (וע"ש עוד בזה):

ובס' רוה"ר ח"ג (עסוד 112) מוכיח "שכל עצמו של רבינו יהונתן במה שאמר "דרבנן בתראי שסדרו לנו התלמוד בבלי והביאו כל אותן סברות שהן כהלכה הנאמרות בתלמוד ירושלמי כו' ומה שראו שהוא שלא כהלכה הניחו בתלמוד ירוש' כל עצמו לא בא לומר אלא בהענינים שדברו עליהם בתלמוד בבלי וסוגית הבבלי בהכרעת ההלכה אם לאיסור או להיתר. אבל בודאי יש ויש בירוש' שלא דברו בבבלי בהן כלל. הכי יעלה על הדעה שסדר זרעים שיש בו ירושלמי ואין שם בבלי האם נאמר שכל זה נדחה מהלכה?... והלא מכש כן נהגו רבותינו פוסקי הלכות עם התוספתא והספרי והמכילתא שבוודאי ראו אותם מסדרי התלמוד בבלי. אבל במקום שיזכר שם במה שלא נזכר בתלמוד פסקו כן. אבל לא במה שהוא סותר מפני שמסדרי התלמוד כבר ראו זה. כי מכיון שדברו מזה הנה בזה עצמו שלא הביאו זה ופסקו להיפך נודע שהוא שלא כהלכה. ומשום שזה הוא כוונת הרי"ף ואחריו רבינו יהונתן על הירושלמי". עכ"ל. וכ"ז כמפורש לעיל בדברי רב האי:

עוד מוכיח בדוה"ר שם אשר בשאלתות דרב אחאי משבחא (ס) וכן בה"ג מיוסדים הרבה הלכות על הירושלמי (ומביא שם כמה הוכחות) ועי' בה"ג (שיצא לאור על פי כ"י רומי ע"י הג"מ עזריאל הילדעסהיימר ז"ל ברלין תרמ"ח במבוא לתלמוד ירושלמי) שציין שם הלכות רבות שנוסדו בה"ג על הירושלמי. וכן רב עמרם גאון (בר ששנא) בסדור שלו יסד ג"כ כמה הלכות על הירושלמי. עי"ש ס). ובתשו' הגאונים (שנדפס בברלין תרמ"ה ע"פ כ"י באוצר הספרים בפ"כ) סי' הל"ר כתוב בזה"ל "מעשים בכל יום דמיסתייעא מן תלמוד רא"י דססכא הוא":

והג"מ דוב ראטנר (בס"ס אהבת ציון וירושלים) הוכיח במאמרו "מעוה סופרים" (במה"ע הבליץ תרנ"ט) שרבינו חננאל ורבינו נסים גאון והרמב"ם ועוד מהראשונים פסקו לפעמים כהירוש' אף נגד הבבלי (ע"ש ואיתיו ע"ז) ומביא שם מ"ש באור זרוע ח"א סי' תשס"א תשובת ר' שמחה ב"ר שמואל ז"ל "ומן הירו' הוכחתי כדברי כו' וכל היכא דחזינן פלוגתא בגמ' דידן ועובדא בירו' סמכינן אירושלמי" עכ"ל. גם הביא עם דברי מהרי"ק סי' ק' שכתב "והוא דבר ידוע שרבינו משה רגיל לפסוק ע"פ הירושלמי יותר מכל הפוסקים הידועים אצלנו. ואפי' במקום שאין תלמודנו מוכיח כדברי הירושלמי לפעמים יפסוק כמותו היכא שתלמודנו מעמיד משנה או ברייתא בשנויי דחיקי והירושלמי מפרשה כפשטא תופס לו שיטת הירושלמי כו'". עכ"ל:

וכן כתב במראה הפנים לירושלמי ב"ם פ"ח ה"נ וז"ל "שהרמב"ם ז"ל רגיל לפסוק כתלמודא דהכא (דא"י) במקום שאין צר הבריע מוכרח מהתם דלא כהאי תלמודא כמבואר למעיין ורגיל בדבריו שלא עשה חבורו כ"א אחר שבירר כל ההלכות מהתוספתא ומהירושלמי. ורמז הוא ז"ל בעצמו לזה בפי' המשנה דמס' תמיד. וכ"כ מהרי"ק שורש ק' וז"ל "והוא דבר ידוע שרבינו משה כו' עד "שיטת הירוש' כמובא לעיל" עכ"ל מהר"ר: —

והגמ' מרדכי זאב איטינגא ז"ל (בעה"ס ס' מגדי הים ועוד) כתב בהסכמתו לירושלמי ד' זיטאמיר וז"ל "כי זה ראיש משה (הרמב"ם) במקור הירושלמי הלכותיו דלה דלה... ובתר גוד בירושלמי מתלמוד בבלי להעתיק הנוסחאות ממנו (עי' בפירושו תמיד פ"ה ס"א) "ואשר עיניו פקוחות יחזה בס' היד כי אור לו בציון..." עכ"ל:

והחיד"א כתב (בשכנות גדולים ערך הרמב"ם) "שהרמב"ם ז"ל חיבר הלכות מהירו' כמו שכתב בפי' המשנה ריש פ"ה דתמיד וז"ל "וכבר אמרנו והבהרנו בירושלמי שחברנו' כנראה שחיבר הלכות מהירוש' כמו שהרי"ף חיבר מהבבלי. וכ"כ ר' יעקב בן עבסאי (מעתיק פי' המשנה) בהקדמתו לסדר נשים "שהרמב"ם חיבר הלכות מירו' כו'" עכ"ל הרחיד"א. אבל הרמב"ן ז"ל במלחמותיו כתב בזה"ל "ואין בידנו הלכות קצובות ממחלוקתן של בני א"י" ומוכח שלא היה לפניו הלכות הירו' מהרמב"ם ז"ל.

ובתוס' חגיגה (י"ג ע"א ד"ה ורגלי) כתבו שר"א הקליר היה ורוב שבכמה מקומות היה מניח שיטת הש"ס שלנו כדי לאחוז שיטת הש"ס ירושלמי. — ובתוס' חולין (ק"ט ע"ב ד"ה גחה) כתבו "והכל עשה (ר"א הקליר) ע"פ הירושלמי:

וכן נראה בסליחה ליוה"כ (סי' ס"א) "אבל אנחנו חטאנו ואשמנו" שהפייטן יסד שהכתונת של כה"ג מכפרת על כלאים כדברי הירושלמי (יומא פ"ז ה"נ) ולא כהבבלי שאמר (זבחים דף פ"ח ע"ב) שהכתונת מכפרת על שפיכות דמים. ובמד"ר פ' צו ובשוח"ט פ"ר סי' ו' איתא כהירושלמי:

ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' כ"ח כתב שהקלירי יסד רוב דבריו על פי תלמוד ארץ ישראל. וכ"כ בהל' מילה סי' ז' דרוב פיוטים של הקלירי ע"פ הירושלמי. וזמנו של הקלירי הוא קודם רב סעדיה גאון כי רס"ג בפירושו לס' יצירה מביא את ר"א הקליר (לי' מהרנ"ר במאמרו ס"ס תצ"ל):

שער לשונות וסגנון של תלמוד ירושלמי (מא) ו'

אף כי התלמוד ירושלמי והבבלי שניהם ממעין אחד יצאו בכ"ז יש הפרש גדול ביניהם הן בהברת האותיות והן בשמוש הלשונית והדיבורים המושאלים. ואף היודע היטב לשון הבבלי ודרכו יהיו לו לפעמים דברי הירו' כספר החתום. הנה בדרכי הלשון שימשו הבבליים בלשון ארמית בלולה בל' פרסי החדשה וע"פ רוב מעורבת בעברית. ואנשי א"י ע"ש שהיו קרובים לארץ סוריא החזיקו בדרכי לשון סורסית (סב) ת"ב מעורבת בעברית. אף שאם ל' ארמית לא רחקה ממנו. דבנו השמות והפעלים ע"ד ל' סורסית. גם נמצא בו דרכי שמות ופעלים שיסודם בל' יונית נשחתה. יען שא"י היתה או תחת ממשלת רומי. ובסוריא השתמשו או בלשון יונית שנשחתה כפי המון העם ביופיה וצודתה. ורוב האמוראים דירושלמי היו בגליל. "ואמרו (בבלי עירובין נ"ג ע"א) רבני גליל לא דייקי בלשנא. ובב"ק (ו' ע"ב) על המשנה חב המזיק חייב המזיק מיבעי ליה אמר רב יהודה אמר רב האי תנא ירושלמי הוא דתני

לישנא קלילא:

הברת אנשי א"י. הירושלמיים בחיסים אותיות אחה"ע כמ"ש בב"ר (פ"ב) בגלילא צווחין לחיא עויא. ואמרו על המקרא ויעתר לו בערבא צווחין לחתירה עתירה. ובא לפעמים בירו' א' במקום ה' שבבבלי. בירו' "איכן" במקום היכן

ים) הרז"פ בהקדמתו לס' אהבת ציון כתב וז"ל. בסוף כל שאילתא בא הראשון "ברם צריך" שהוא לשון הירוש' שאומר "צריכה" בכיוס שבא בבבלי "מיבעיא ליה" או "מבעיא ליה" עכ"ל: ם) וכ"כ הרז"פ שכתב גם בשם הג"מ רש"ל ראפאפורט (בכ"ח תר"א) (במתי"ד [illegible]ב) שה"ג והשאלתות לר' אחא משבחא לא נתיסדו בשום מקום בהלכותיהם על הירושלמי. ולא תקשי מדוע לא זכרו שם הירוש' כי זה דרך רבים מהראשונים שלא להזכיר גם המכילתא ספרא וספרי ובתוספה במקומות שדבריהם מיוסדים עליהם. והלא כן נהג גם הרמב"ם לבלי הזכיר שמות היסודות שעליו יסד ההלכות: מא) מיסודו של הרז"פ במתי"ר וקצת מספרו אה"צ: סב) עי' ב"ק (פ"ב ע"ב) אמר רבי בא"י לשון סורסי למה או לשון הקודש או לשון יונית ואמר רבי יוסי בבבל לשון ארמי למה או לה"ק או לשון פרסי:

„חיכן" כבבלי. ולפעמים לא יבמא הירו' כלל אל"ף או ה"א בראש התיבה כמו „מר" במקום „אמר". ר' „בא" במקום ר' „אבא". „ליעזר" במקום „אליעזר". „לעזר" במקום „אלעזר" סג) „גן" במקום „אגן" וכדומה [ולפעמים יבלעו את האות הגרונית ולא יבמאו אותה. כמו „דו' תחת „דהוא" „תוהך" תחת „תתיהך" וכדומה. כי כן דרך לשון הארמית]. (מי"ש"ס)

גם באותיות בומ"פ ניכר רפיון הברת בני א"י. הירו' מבמא בי"ת כמו וי"ו ויאמר „אביר" במקום „איר. „הרבר" במקום „תרה". ר' ווא כמ' ר' „בא" תיקרי „אבא" ונפלה האל"ף כמש"ל. וברצותם לבמא הבי"ת במבמא ככר ישימו מ"ם במקום בי"ת. ותחת „יבנה" בבבלי יבוא בירו' „ימנה". דרבנניות בבבלי· ובירו' דמימציות וכדומה. הבבלים יבמאו במבמא קשה והירושלמים במבמא רך. ולכן בי"ת להבבליים הוא להירושלמיים מ"ם פ"א. ולפעמים המלה בירו' בו"ו ובבבלי ע"י בוכר ההברה בפ"א:

גם נתחלפו לפעמים בירו' אותיות ג'. כ' (נויב במקום כזיב) וכן צ' במקום סמ"ך (צמר במקום סמר). ולפעמים יבוא למ"ד במקום נ"ן או במקום רי"ש ואנמולינוס במקום אנמונינוס. גלעיני במקום גרעיני) סד). לפעמים מוסיף הירו' אל"ף בראש התיבה „אימכמא" במקום „סימטא". ולפעמים גם באמצע התיבה „כלינמאוה" במקום „כלונסות" סה):

הרבה שמות פרטיים הבאים בבבלי בסופם באל"ף הם לרוב בירו' בה"א. בבבלי עקיבא סו) חייא. חנינא. חנניא. ובירו' עקיבה. חייה. חנינה. חנניה (ולפעמים גם באל"ף). וכן לפעמים בראש התיבה בבבלי באל"ף ובירו' בה"א. בבבלי „אושעיא" ובירו' „הושעיה" (כבמקרא). והשם יהודה בא לרוב בירוש' „יודא" (עי' הערה מ"ג לעיל):

משתנה בירו' הרבה פעמים האל"ף קודם יו"ד ואחר יו"ד ליו"ד: ינ"י. ייטן. זכיי. ודיי, דמיין. תניין. במקום ינאי. אינון. זכאי. ודאין. דמאין. תנאין. וכתב מראה הפנים (בפ"ב דע"ז ה"ז ד"ה הוה ליה להשיאו) וז"ל וכבר נודע שדרך הירושלמי להשתמש בבי"ת במקום כ"ף. ומביא ראיות ע"ז עיי"ש:

לשונות הירושלמי

מדרך הירו' לקרב שתי תיבות אחת אל אחת ועל ידי זה נבלע לפעמים האל"ף או הה"א בסוף התיבה הראשונה או השניה. וזה נמצא לרוב בשמות פרטיים: „אבמרי" במ' „אבא מרי". „רבסי" במ' „רבי אסי". „רבמי" במ' „ר' אמי" (וזה נמצא גם בבבלי „רבא" במ' „ר' אבא" „רמי" במקום „ר' אמי" „רבין במ' „ר' אבין" עי' ערוך ערך אבי"ו) „אתינן" כמו „אית אינון" (פי' יש תם) „הכיני" כ"ו' „הכין היא" (כן יש לפרש) „והכני" יבוא במ' „הכיני". והרבה פעמים בא „כיני" במ' „הכיני". „היידא" כלו' „האי דא אנהו" וכדומה הרבה. ויבארו לנו ע"ז גם מלות אחרות בירו' שקשה לפעמים לעמוד על כוונתם:

גם נפקדו בירו' בכמה מקומות אותיות החיבור והפירוד. לפעמים נפקד דל"ת החיבור. פסחים (פ"ח ה"ג) שאינו יוצא לחולין החוזר וקדש „תמן תנינן" במקום „דתמן תנינן". וכשמביא שתי מימרות מאמורא אחד אומר גם במימרא השניה „אמר" ולא „ואמר" ובמקום „אמר פלוני" אומר „פלוני אמר" ונראה שעי"ז חסרה הו"ו. במקום שאמר חכם בשם חכם חסר תיבת אמר לפני האומר הראשון. ולפני בעל המאמר עצמו בא תיבה „בשם" או „משום". וכן במקום שבאים ג' או ד' אומרים זאח"ז חסר תיבת אמר אצל ב' או ג' הראשונים.

כמו ר' ידמי' ר' סיישא בשם ר' שמואל בר יצחק. לפעמים נפקדה תיבת החיבור „אי נמי" או תיבת „וכן" (במקום שצ"ל „וכן אמר" חסרה מיחה וכן") וכן נפקדה תיבת הפירוד „או" וכן נפקדה ברוב מקומות תיבת „מהו" וזה במעט בכל מקום כשצד האחד פשוטא לו ובצד האחר יש ספק וישאל עליו נפקד תי' מהו. דוגמאות לזה תמצא במבוא הירושלמי דף ס"ו:

אצל דרשת המקראות בהגדה נפקד לפעמים „דכתיב" „שנאמר" ברכות פ"ד ה"ד בקורה שרחב נשא עיניו כי ביתה בקיר החומה וגו'. ולא אמר „שנאמר". לרוב נפקד „אל תקרי" ברכות ריש פ"ה השתחוו לה' בהדרת קודש בחרדת קודש: ובבבלי ברכות שם ל' ע"א „אל תקרי בהדרת א"א בחרדת סו):

לפעמים הלשון אינו מדויק בירו' וצריך לסרסו. ברכות ריש פ"ו כגון שכל המצות טעונות ברכה---דקיש הורה למצוה מה תורה טעונה ברכה כו' תצריך לסרסו הקיש מצוה לתורה. כלאים (פ"ב ה"ג) ירקה של נינה תנ"ל נינה של ירקה. ואפשר שמקומות אלה נשתבשו ע"י סופרים:

וישנם לשונות וכגון המיוחדים לבבלי ואינם בירו' והן: הכי השתא. לאיי. כלפי לאיי. ולטעמיך. והסברא. תיקו. בשלמא. בידי אריא. דקארי לה מאי קארי לה. ת"ק (בירו' נאמר „חכמים" במ' ת"ק) לימא מסייע. והלכתא (גם הסוגיא) מגרף בה פלוני. לייט עלה. — במקום תנו רבנן אומר הירו' תני. וכן לא נמצא בירו' „טפא" להרר אדלעיל [כן לא מסיק בירוש' תיובתא או קושיא כשנשאר בקושיא, ולא מסיק תיקו באיבעיא דלא איפשטא. ולפעמים מסיק בה „צריכה" ר"ל דלא איפשטא האיבעיא וצריכה עיון]:

הכתיבה בירו' היא לרוב מלאה גם במקום חירק קטן או צירי. עיניכי. קיבל. משאליניה. שימתיה וכו'. ולפעמים באה יו"ד ואין לה כלום כלל: צונין. וגם במקום שוא דילועין:

בסוף התיבה נוספת לפעמים יו"ד על יו"ד נח נראה: תניי במקום תני. ולפעמים באה יו"ד במקום דגש חזק אף שהקריאה בפת"ח: מיקל במקום מקל. המידל במקום המדל:

והכתיבה המלאה והנוספת נמצאת ג"כ בהבאת פסוקי תנ"ך. מיני. השיבינו. מליך. יריאיו וכו' סח):

[**עוד** יש להעיר שבגנון הירושלמי בסדר זרעים משנה קצת מגנון שאר הסדרים. ולפה"נ הטעם יען שנשנו הסוגיות בישיבות שונות. עוד זאת נראה שבשני סדרים הראשונים נזכר בהכיפות המבמא „תני שמואל" שמסר בנהרדעא מאמרי התנאים. ובסדר השלישי והרביעי לא נזכר מבמא זה אף פ"א. ולעומת זאת ישנם בשני סדרים האחרונים כמה וויכוחים של ר' כהן ור' אבין ובשני סדרים הראשונים חווינם יקר מאד]:

וכתב הרז"פ (בהקדמת ספרו „אהבת ציון") וז"ל „גם שונים המה בדקדוק הלשון שהבבלי שמר חוק הלשון ביחיד ורבים. בזכר ונקבה, בעבר ועתיד וכדומה. וללשון הירו' אין חוק ואין משטר ואין גבול וגדר. שם יחיד לרבים ורבים ליחיד עבר לעתיד ועתיד לעבר וכדומה עד כי לא נודעו כלל דרכיו. והאשמה תלויה בהסופרים והמדפיסים כי העתיקו והדפיסו בזדון נפש בלי כל עיון ותגיון והם היו בעוכרי התלמוד ירו' תם כשבשו לשונו":

שער דרכי הלימוד של שני התלמודים סט) ז

תוכן אחד לשני התלמודים. אם לפרש המשנה והברייתא. או לברר ההלכות שנתחדשו מפי האמוראים ע"פ הוכחה ממשנה וברייתא או ע"פ הסברא. אבל יבדלו שני התלמודים לרוב בדרך לימודם וחקירתם. הירושלמי דרכו ע"פ רוב לקצר. והבבלי דרכו להאריך בשקלא וטריא. הירו' הולך בדרך ההגיון הפשוט ודברי הבבלי בנויים על היקשים עמוקים והיקש על היקש ומעמיק יותר הרבה מן הירו'. — הירוש' אינו מפרש לפעמים את המשנה הצריכה באור. עי' ר"ה (ריש פ"ד) ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה וכו' והבבלי נתייגע הרבה בפי' המאמר ועוד זאת. והירו' שותק לגמרי. — משנה ריש ביצה ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה שאפר כירה מוכן הוא. והבבלי נתקשה במאמר זה ואמר אפר כירה כאן דבר שמיה והירושלמי אינו מפרש כלום. וכן הרבה משניות מצריכות ביאור לפי שהן סותרות או שיש סתירה בין רישא לסיפא והבבלי נתייגע לפרשן והירושלמי שותק:

ולפעמים מקשה הירו' על המשנה ומסתלק ממנה בלא תירוץ. פאה (פ"ו ה"ב) וקשיא על דב"ש בנפה ובגדיש כו' וקשיא על דבית הלל בבקר ובכליס כו' ואינו מתרץ כלום. — ועי' יומא (פ"א סוף ה"א) דמקשה הירו' דברי ר' יהודה דמתני' דאמר אף אשה אחרת מתקינין לו חוייש למיתה אמתני' דגיטין (פ"ג ה"ג) ושקלים (פ"ו ה"ד) ואינו מתרץ כלום. ובבבלי סכה (כ"ד ע"א) מתרץ מעלה עשו בכפרה. ועיי"ש גיטין כ"ח:

הירו' אינו מישב המשנה בדרך חסורי מחסרא כהבבלי וגם אינו מעיר כלל שיש חסרון במשנה. עי' ביצה (פ"ג מ"ב) מצודות חיה ועופות ודגים שעשאן מעיו"ט לא יטול מהן ביו"ט א"א א"כ ידוע שניצודו מבעוד יום (מעיו"ט) מעשה בנכרי אחד שהביא דגים לר"ג ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו. ומקשה ע"ז בבבלי (ביצה כ"ד ע"א) מעשה לסתור ומתרץ חסורי מחסרא והכי קתני מסק מוכן אסור ור"ג מתיר והירושלמי אינו מעיר כלל ע"ז לא מקשה ולא מתרץ. וכדומה הרבה:

כשנראה במשנה בבא מיותר או מחר לבבא אחריתא אינו מעורר ע"ז בדרך קושיא כדרך הבבלי א"א מקים מיר את המשנה על מכונת ולרוב באמרו כיני מתניתא. ותיבת כיני באה לפרש המשנה. ולפעמים באה לומר שיש טעות במשנה. ר"ה (רפ"ג) ראוה ב"ד וכל ישראל וכו' כיני מתניתא בית דין או כל ישראל. פי' הוי"ו הכל היא וי"ו המחלקת. והבבלי (ר"ה שם) מרחיב לומר למה לי למיתני ראוה ב"ד וכל ישראל ע"ש. ביצה (פ"ד מ"ג) אין מבקעין עצים לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט. ואין מבקעין לא בקרדום ולא במגרה ולא במגל אלא בקופיץ. ובבבלי (שם ל"א ע"ב) פריך והאמרת רישא אין מבקעין כלל. אמר רב יהודה אמר שמואל חסורי מחסרא והכי קתני אין מבקעין מן הקורות של קורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט אבל מבקעין מן הקורה שנשברה מעיו"ט. וכשהן מבקעין אין מבקעין לא בקרדום וכו' — וז"ל הירו' (ה"ג שם) הדא דאת אמר בקורה שנשברה ביו"ט אבל בקורה שנשברה מעיו"ט מותר:

הירו' לא נחית לדייק כבבלי כאי אתי לאודויי מנינא דמשנה. כבלי יבמות (ג' ע"א קידושין ג' ע"א) מנינא דרישא למעוטי מאי מנינא דסיפא למעוטי מאי וכן בשאר מקומות. ובירו' לא נמצא מזה כלל. — וכן לא מדייק לומר שזה הבבא נשמע כבר מבבא אחר ולישנות צריכא ביניהם כהבבלי. עי' בבלי קידושין (ס"ד ע"ב). וכן במקום שבא במשנה „הכל" או „זה הכלל" אין דרך הירו' לדייק כהבבלי כללא לאתויי מאי. — עי' עירובין (פ"ג מ"א תגיגה פ"א מ"א ועוד):

ובמקום שלא נשנו במשנה כל השייכין להכלל דרך הבבלי לומר תנא ושייר אבל הירו' נראה שמצא בזה גירעון בסדור המשנה. עי' יבמות (פ"ט ה"ב) הדא מסייע לר' יונה דר"י אמר ליה כללה דרבי כללין כו' עי"ש.

וכדרך הירו' במשנה כך דרכו בברייתא שלא לדייק הרבה בפי' הברייתא ולהרחיב ביאורה. ומניח לפעמים הברייתא בקושי' בלי תירוץ כדרכו

סג) רבים משמות החכמים ששמות הקדושים משולבים להם כמו „אליעזר. יהושע. יהודה" וכדומה באים בירו' לרוב כקצורים בלי השמות הקדושים. כמו „ליעזר. ישוע. יודא" וכדומה. ובל"ס כדי לטעם בתוכחת השמות הקדושים. ובבבלי גיטין (י"א ע"ב) איתא „רוב ישראל שבחו"ל שמותיהם כשמות נכרים". וכן איתא בירו' גיטין פ"א ה"א. אבל גם בשמות חכמי א"י מצינו ג"כ הרבה שמות כשמות הנכרים: סד) ובספר מחקרי לשון (ווילנא תר"ס) הניח הכ"ל בדקדוק הלשון העברית גם כן שאותיות למנ"ר מתחלפים:

סה) והרב בעל תפארת ישראל כתב בפסחים (פ"י מ"ח) על תי' מפטירין. אפיקומן ז"ל ונ"ל דאע"ג דנראה שהמלות נפתרו הרבה מהם שהן במקורם בלשון יון אבל חז"ל שהם רם בעלי לה"ק כמ"ש הרמב"ם ריש תרומות כך דרכם בקדש שכשקבלו מלה יוונית יהוך יכוננו הקדושה הבריזהה להחידד הז"ל לכן שבשו המלה במקורה בכוונה והכבו לקיוחת באופן אחר והיינו כפי הנאות לפרשה על דרך לשוננו הקדושה כדאמרינן שבת דף ע"ז ע"ב דרגא דרך גג מתבילתא מתי תבלא דא כו' עכ"ל ועי"ש עוד בזה:

סו) וכתב בעל סדר הדורות ח"ב ערך עקיבא סימן י"א) „ובריא"ז שנסתפק איך לכתוב עקיבא באל"ף או בה"א והראו לו בחלום פסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. סופי התיבות „ר' עקיבה" עכ"ל. ומפני זה קרא שם ספרו „אור זרוע": סז) גם בבבלי נפקד לפעמים „אל תקרי" עי' ר"ה י"ח ע"א כתוב אחד אומר כ:כי ט'... ע"ש: סח) הכי איתא בבבלי (ע"ז מ' ע"א) וסימנך ספרא בצירא תנא תוספאה. פי' רעוך (ע' ספר) מנהג הכותב מקרא לכתוב כתיפור (כפי המסורה) כגון משה בלא ויו, לאמר בלא ויו, אבל התנא מנהגו לכתוב התיבה מלאה בלא חוסר. ועי' לעיל הערה י"ד מעמי השנויים בירושלמי בלשונות המקרא:

סט) סידורו של מהר"ם סבוא הירושלמי פ"ג:

במשנה. דמאי (פ״ב ה״א) איזהו התגר כל שהביא ושנה ושילש (והוא פיתוספתא שם פ״ד) ר׳ יונה בעי הביא ג׳ משואין באחת אין זה תגר. זה אחר זה תגר. ועי׳ שביעית (פ״ב ה״ה) מניין שהלכו בירק כו׳ התיבון הרי פול המצרי כו׳ והירו׳ אינו מתרץ כלום אף שעל ידי הקושיא הזאת הברייתא מופרכת:

הירו׳ אינו מהדר לתת טעם כהבבלי במאי פליגי ב׳ ברייתות או התנאים החולקים זה על זה. עי׳ יבמות (פ״ד הט״ו) וכולהם מאשת אב למדו וכו׳ והש״ס אינו מחדר למצוא טעם מרוע נפלגו התנאים בילפותא דא כיון שכולם למדו מאשת אב. ולעומתו ראה דרך הבבלי בזה שם פ״ט ע״א נ) —:

ויותר מזה שהירו׳ מביא לפעמים טעם התנא מן הכתוב ואינו מפרש האיך דורש בר פלוגתיה דההוא תנא מקרא זה. עי׳ ר״ה (פ״א ה״ו) שאינו מפרש האיך דריש ת״ק להא קרא דדריש מיניה ר״ש. ועי׳ בבלי (שם כ״ב) דמפרש טעמא דהחולקים על ר״ש:

וגם בדרך דרשת המקרא יש הבדל בין הירו׳ להבבלי. הבבלי קשר מקרא במקרא ומקרא במקרא עד שיוצא ממר להלכה. ואין כן דרך הירושלמי. בבלי פסחים (ז׳ ע״ב) כאור הנר מנה״מ אר״ח למדנו מציאה ממציאה ומציאה מחיפוש וחיפוש מנרות ונרות מנר וכו׳. ובירושלמי שם (פ״א ה״א) מפני שהנר בודק כל שהוא אע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (צפניה א׳ י״ב) והיה ביום ההוא אחפש את ירושלים בנרות:

הבבלי דורש לפעמים מייתור אות בתיבה של המקרא כמו כרת כריתות (סוכה כ״ד ע״ב) עבר העבר (קדושין ס״ו ע״א) וכדומה. ולא מצינו כן בירושלמי. —

והנה הערנו לעיל שהירו׳ מקשה לפעמים על המשנה והברייתא ומניח הקושיא בלי תירוץ וזה דרכו נ״כ במקום שמקשה ממשנה או מברייתא על איזה אמורא. עי׳ ר״ה (פ״א ה״ב) ר׳ יונה ור׳ יוסי תריהון... עד „לשתי שנים״. כתובות (פ״י ה״ד) מי שהיה נשוי שלש נשים... עד „אה אמרית״ ועוד באלה שמניח הקושיא בלי תירוץ. והבבלי מהדר הרבה לתרץ קושיות כאלה. ועי׳ גיטין (פ״ז ה״א) איתפלגין ר׳ יוחנן ור״ל ר״א עודיהו קרדייקוס עליו כותבין גט ונותנין לאשתו ר״ל אמר לכשישתפה... אמר ר׳ זעירא מתניתא פליגא על ר״ל ולית ליה קיום הרי שהיה צלוב כו׳. ובבבלי גיטין (ע׳ ע״ב) נשנית הך פלוגתא בחילוף שמות האומרים והש״ס מקשה נ״כ מהברייתא דראוהו צלוב ומיישב הקושיא. — נא)

והנה מכה שנאמר כאן „ולית ליה קיום״ נראה קצת שהקושיות במקום אחרות לא היו כ״כ חזקות בעיני הירו׳ ודימה שאפשר שיש שימצא להן תירוץ. אף שהמקשה לא מצא תירוץ. ובדרך הבבלי שמקשה ואומר „קשיא״. וכתב רבינו חננאל דהיכא דעלתה בקשיא לא בטלו דבריו. דאמרינן לא הוה ברירה להן דבמלה שטעה זו לגמרי. אלא לא אישתכח פירוקא כההוא שעתא דתליא וקיימא (עי׳ רשב״ם ב״ב (נ״ב ע״ב) ד״ה קשיא). ויותר מזה מצינו לפעמים תיובתא וכב״ז מקיים הבבלי המאמר. עי׳ כתובות (ס״א ע״ב) תיובתא והלכתא אין וכו׳. וכן מצינו בס״א:

ובזה תנוח הדעת במה שהירו׳ מניח לפעמים הקושיא על משנה וברייתא בלי תירוץ ולא אמר „ולית לה קיום״ כי אי אפשר להרים יד במשנה וברייתא ולהדחן מפני קושיא אלא שהמקשה בא לבד להעיר שיש כאן מקום קושיא ואפשר שיעמוד מי שיחכם למצוא תירוץ:

בירושלמי לא נמצא „ליכא מסייע לו״ בדרך שאלה כהבבלי. והירושלמי אומר תמיד בניחותא „ותני כן״:

לפעמים נמצא שקו״א וטריא בירו׳ בהלכה והבבלי לא ירד כלל להקשות ולתרץ. ורוב קושיות כאלה המיוחדות להירו׳ תשובתן בצדן והבבלי לא הביאן לבהמ״ד. עי׳ שביעית (פ״ה ה״ג) תני המוכר שור לחבירו... מתלפא שיטתיה... עד „מכרתיו לך״ ועי׳ בבלי ב״ב (ריש פ״ו) דהש״ס לא מקשי דברי רב ושמואל אהדדי כהירושלמי. ועוד הרבה הבדלים כאלה ישנם בדרכי הלימוד בין הירוש׳ והבבלי (עי׳ מהי״ר שם):

ועלינו לחקור איך נפרדו שני התלמודים זה מזה. הלא הבבלי מלא על כל גדותיו מאמרי האמוראים הירושלמיים והרבה חכמי בבל עלו לא״י. והרבה חכמי א״י ירדו לבבל ואיך נפרדו אפוא בדרכי למודם?

וזאת סבת הדבר: בבבל ישבו ישראל ברובי העתים בשלום ושלוה. ולבם של החכמים היה פנוי ודעתם מיושבת להעמיק חקר בבירור ההלכות ובפירושי המשנה והברייתא עמק עמוק דור אחר דור. וברבות הדעות כן רבו החקירות והמשא ומתן של תורה. והדורות היותר אחרונים מצאו לפניהם מקום רחב להעמיק בפלפול וחקירה יותר מהדורות שלפניהם. וע״כ היה הפלפול בימי אביי ורבא יותר עסק ורחב מאשר בימי הדורות הראשונים לפי שהם מצאו כבר בקעה רחבת ידים מלאה ממאמרי החכמים שלפניהם ומהלכותיהם. והם הביאו אותם בכור הבחינה והחקירה. והדרך הזה ידוע בשם הויות דאביי ורבא. ובזה הדרך הלכו נ״כ בפירוש המשנה והברייתא וחקרו על כל קוץ וקוץ ולא הניחו דבר שלא בחנוהו וחקרוהו בעומק וברוחב. אבל להאמוראים הראשונים לא נמצא דרך הפלפול העמוק כדרך האמוראים האחרונים ודרכם

של האמוראים הראשונים בשקו״א וטריא קרוב לדרך הירושלמי בזה — אולם בא״י בימי ר׳ יונה בן הדרו של רבא לרגלי הגזירות והרדיפות נתמעטו שם הישיבות. והלימוד לא עמד בתקפו. והחכמים שנמצאו שם בזמן ההוא לא היו יכולים שלוים ושקטים. ולא היתה עוד דעתם צלולה ומחשבת כל כך לחקור בסברה מרובה בהלכות של הקודמים הקדמים לקודמים להקשות ולפרק כדרך הבבליים בהיותם שלוים ושקטים. ומזה נ״כ שלא ירדו כ״כ לדייק במשנה וברייתא וגם לא לפרק ולירד; כל הקושיות בדרך עמוקה ורחבה. [וממבה כזו רבו מחלוקת בין תלמידי שמאי והלל כמ״ש רש״י (ב״מ ל״ג ע״ב) בר״ה בימי רבי וז״ל „לפי שכשרבו תלמידי שמאי והלל... רבו מחלוקת בתורה ונעשית כשתי תורות מתוך עול שעבוד מלכויות מלכות יון ורומי גזרות שהיו גוזרים עליהם. ומתוך כך לא היו יכולין לתת לב לברר דברי החלוקים כו׳״] והסתפקו להעיר לבד על הקושיא למען יבואו אחרים ויחקרו ויתרצו. וע״כ אחזו בדרך הפשוט והקיצור בכל האפשרי. ולא השפיקו לפעמים לתת די באור וטעם לדבריהם. וסמכו א״ע על המבינים מדעתם. ובזה יבואר מה שהירו׳ הולך בדרך פשוט והבבלי בדרך עמוק עמק לאין חקר:

וכתב הרז״פ (במהי״ר שב) עוד איזה פרטים בדרכים המיוחדים להירושלמי. הירו׳ מרמז לפעמים על איזה משנה ולא הביא המשנה כלל. וכן אמר כתנא פלוני ואינו מזכיר כלל המאמר של אותו התנא. בהמשנה כיוצא בו (פאה פ״ד הלכה ה׳) המקדיש פרותיו כו׳ ולמה תנינן הדין זמנין... ולא הביא הש״ס כלל את המקום ששם נשנית עוד המשנה דפאה. והכוונה על חלה (פ״ג מ״ג) עי״ש. — דמאי (פ״א ה״ב) כהו כרין חמן ר״מ ברם הכא רבנן. ולא נתפרשה כלל הפלוגתא דר״מ ורבנן. ועי׳ בבלי ב״מ (נ״ה ע״ב). — דמאי (פ״א ד״ד) מבין השמשות הרא דתנינן ספק חשיכה ספק לא חשיכה. ומרמז אמתני׳ סוף פ״ב דשבת „ספק חשיכה כו׳ מעשרין את הדמאי״. שבועות (פ״ג ה״ד) ר׳ בא בר ממל בעי על דעת ר׳ יוחנן דאמר בכולל שבועות חלות על האיסורין ניתני שבועה שלא אוכל ואכל. ואין להבין קושיא זאת. ועי׳ בבלי (שם כ״ד ע״ב) יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבעה חטאות וכו׳. ואם איתא משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה ש״א אוכל תמרים וחלב. וע״ז כיון הירו׳ הנ״ל. לפעמים בא בקיצור במקום אחד ומרחיב במקום אחר. דמאי (פ״ה ה״א) דר׳ אלעזר בן יהודה איש ברתותא היא. ולא הובאו דברי ר״א איש ברתותא. ובמס׳ חלה (פ״כ ה״א) הובא בארוך. וכאלה מצינו בירושלמי בהרבה מקומות נב):

עוד מביא הרז״פ מקומות שבבבלי הן סתומין ובירושלמי המה מבוארים: בבלי חולין (ק״ו ע״ב) עד כאן לחולין עד כאן לתרומה. והדברים סתומים ונסמכים על ירושלמי (ברכות פ״ח ה״ב) ששם מפורש נטילת ידים לתרומה עד הפרק ולחולין עד קשרי אצבעותיו. ועי׳ בבלי ברכות (י״ב ע״ב) אף בגבולין בקשו לקרות כן (עשרת הדברות) אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין. וזה אינו מובן כ״א מהירושלמי (שם פ״א ה״א) שלא יהיו אומרים אלו לבדן ניתנו למשה מסיני. ונראה שסמך הבבלי על המאמר המפורסם של הירושלמי מבלי מצוא צורך לשנותו (עי׳ לעיל הערה נ״ב).

[ולדעתי יש להוסיף: בבלי גיטין (י״ז ע״א) מפני מה תקנו זמן בגיטין ר׳ יוחנן אמר משום בת אחותו. ורומז לירוש׳ גיטין (פ״ד ה״ג) מעשה באחד שהיה נשוי בת אחותו וזינתה עד שהיא אשת איש ועמד וגירשה והקדים זמן הגט. אמר מוטב תידון כפנויה ואל תידון כאשת איש. ועי׳ ערוך ערך בת אחותו. ולאשר המעשה היה מפורסם בירושלמי לכן סמכו הבבליים על המפורסם בירושלמי]. —

וכתב תג״ם הרי״צ חיות (במבוא התלמוד פ׳ ל״ב) שמאמרי הירו׳ והנהגותיו היו כל כך ידועים ומפורסמים לחכמי בבל עד אשר רמזו לפעמים ברמז קל על איזה מאמר או סוגיה שבירושלמי כעל דבר ידוע ומפורסם לכל שא״צ לשנותו עוד. והוא מביא כמה ראיות ע״ז. ואלה קצת מהן: בנזיר (כ׳ ע״ב) דקאמרינן השתא יש לומר חמירתא אמר רב קילתא לא כ״ש ע״ש. והנה דברי רב בחמירתא לא נזכר אצלנו בתלמוד. רק נודעים מהירושלמי (סנהדרין פ״ח ה״ב) כמו שפי׳ רש״י כאן. והתלמוד שלנו הניח שדברי רב בירושלמי נודעים לכל:

ועיין נדרים (ג׳ ע״ב) במערבא אמרי אית תנא דמפיק ליה לידות מן לנדור נדר ואית תנא דמפיק ליה מן כל היוצא מפיו יעשה. ועי׳ ר״ן שם דהביא דבאמת בירו׳ מבואר כן דמכל היוצא מפיו תרתי שמע מינה עי״ש. ונראה דפלוגתתם בירו׳ היו ידועים לחכמי בבל; — ועוד מביא שם כמה ראיות ע״ז עי״ש. —

ונראה לי שהטעם לכמה מאמרים הסתומים בירו׳ ובבלי הם מבוארים. מפני שחכמי א״י היו הענינים ההם ידועים ומפורסמים וסמכו א״ע על הידוע והמפורסם. אבל לבני בבל לא היו מפורסמים. לכן הוכרחו לבארם שמה. שאי אפשר לומר שהירו׳ סמך א״ע על הבבלי המאוחר ממנו הרבה. וכן לפעמים מזכיר בירו׳ מעשה שהיה ולא פירש המעשה ובבבלי היא מפורשת. הוא ג״כ מפני שהמעשה היה בא״י ידוע ומפורסם. ובבבל לא נתפרסם ולכן הוצרכו

נ) כתב בפירוש הפנים סנהדרין פ״ג הל׳ ד׳ בד״ה שמואל אמר ח״ל: כשכבר מבואר בהרבה מקומות להמסתכל בש״ס וזה ודחו בחליפין בענין מגרת התנאים והאמוראים וכבר אמר נ״כ הרמב״ן ז״ל בחדושיו וכן תמצא בס׳ המלחמות בכמה מקומות שכתב שדרך הירוש׳ בחליפין בענין זה. ובפרקין נופה מצינו לעיל בהלכה ב׳ כזה כו׳ עכ״ל ע״ש:

נא) כתב הרשב״א בתשו׳ סי׳ רצ״ח על מה שמצינו שהבבלי שינה התירוץ ממה שתירץ בירושלמי „אפילו בגמרתנו יארע כן שיתרץ במקום אחד ענין אחד ובמקום אחר בענין אחר ו׳ד׳ באיבא ואמרי. ונהלולי סוו והנה יש בגמרתנו סתירות מתחלפות (עי׳ תוס׳ מנחות נ״ח ע״ב ד״ה: איבא דאמרי) והני כלישנא אחרינא וכ״ש שארע כן בין הבבלי והירושלמי עכ״ל. ובסוף הסימן כתב וז״ל הירושלמי לעתים מהפך המלוא ופעמים אפילו נרסת הברייתא ואפי׳ המשניות ותמצא זה בהרבה מקומות עכ״ל:

נב) מה שיחס הרז״פ הרחבים האלה ביחוד להירושלמי. לא יתכן. כי באמת המה כן גם דרכי הבבלי. כמו שכתב רב נסים גאון ז״ל בהקדמתו לספר מפתח מנעולי התלמוד. וז״ל בהמשך דבריו „ולפי שהיו אותם אשר כתבוה (את התלמוד) גורסין אותו על פה. הם ידעו שמות המעתיקן והיה התלמוד כקבוע מחוברת למקומו שמא הצריך להן להביא ראיה בענין אחד מב׳ מקומות או מג׳ קיצרו במקצת מקומות שיוכרו כל הראיות אשר נקדמו בשים זה במקום אחר והיה די כי יספיק זכרון בעל השמועה. כי ידעו שאנו יכולין לידע אותה שמועה מהפסק אשר נזכרה כבר. ופעמים תהיה אותה שמועה באותו הפרק. ושמא תהיה באותה מסכת ולא באותו הפרק. ושמא תהיה באותו הסדר ולא באותה מסכת. אבל הנמצא באותו הפרק... וכאמרם בפ׳ השיל (יבמות ע״א) לכדרבא אמר ר׳ יצחק מבואר דבריו בסוף הפרק (דף ע״ד ע״א)... הנמצאות באותה המסכת לא באותו הפרק כאמרם בפ״ק דיבמות (דף ח׳ ע״ב) לצרור מפיק ליה רבי לכדר׳ שמעון. ודברי ר׳ שמעון מפורשין בפ׳ ארבע אחין (יבמות כ״ח ע״ב) בברייתא כתובה בגמרא... הנמצאות באותו הסדר לא באותה המסכת כאמרם בפ׳ אלמנה לכ״ג (יבמות ס״ח) גזרה משום דעולא. ועיקר דברי עולא בפ׳ אע״פ (כתובות נ״ז ע״ב)... והנמצאות בסדר אחר ולא באותו סדר כאמר בפ׳ מי שהיה טמא (פסחים צ״ו ע״א) סמכו לפת לי לכדרבא א״ר יצחק. ועיקרו בפ׳ השיל (יבמות ע״ד ע״א)... והרבה כמו זה... ושמא ענין לא הוא מבואר בתלמודנו אבל הוא מבואר בתלמוד א״י כאשר אמרו בפ׳ סנהדרין (מ״ד ע״ב) כי ההוא מעשה דבעיא מכבא אשר ביאורו בגמרא דסנהדרין דא״י (פ״ו הלכה ו׳). ויבא שיזכור ענין שאינו בתלמודנו ולא בתלמוד א״י כאמרם בסוטה (כ״ב ע״א) כגון יוחני בת רטיבי. וכאמרם בתענית (ה׳ ע״א) כמה גדולים בעלי אמנה בתולות ובור. וכאמרם בברכות (ח׳ ע״ב) ובערבי פסחים (קי״ב ע״ב) אל תשבו על מטה ארמית משום מעשה דרב פפא ואני אבאר כאו״א במקומו בעזרת האל... ולא אמרית עתה בזה הספר ותודעת מקום עיקרי הברייתות אשר הוזכרו בתלמוד כי לא מה שנזכר מהברייתות בתלמוד מצויות לרב הברייתות ומהן אשר אינן מצויות עתה״. עכ״ל בנוגע לענינינו. —

הצרכו לבארו בבבלי ולא בירו׳. ועי׳ במו״ק (פ״א ה״ח) תנו לא ישא אדם אשה שיש לה בנים אפי׳ בקבר משום מעשה שאירע. וכתב הרמב״ן בתורת האדם שער ההספד שרומז על הכפור בבבלי מו״ק (ח׳ ע״א). ובלי ספק היה המעשה מפורסם בא״י ומכבו א״כ על הירוע ומפורסם:

עוד כתב הרו״פ (מהי״ד ל״ו ע״ב) שהירו׳ מביא ראיה מן הכתוב ועיקר הראיה חסר מן הכתב. עי׳ מגילה (פ״א הל׳ י״א) והא כתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וגו׳ ועיקר הראיה ממה דכתיב בסיפא דקרא ויזבחו שלמים. אבל גם דרך זה אינו מיוחד להירו׳ כדעת הרו״פ. כי גם בבבלי מציע כן. עי׳ סנהדרין (כ״ו ע״ב) מהו דהימא הא עריפא לית דכתיב (משלי ט) מים גנובים ימתקו וגו׳ וכוונת הגמ׳ על סוף הכתוב „ולחם סתרים ינעם" לתת כנוי לאשה, כמ״ש (בראשית ל״ט) כי אם הלחם אשר הוא אוכל. עיי״ש פרש״י ע״פ ב״ר פ׳ פ״ו. ועי׳ בבלי נדרים בסוף המסכת:

והגר״ל הביא דוגמא לזה מסס׳ ע״ז (כ״ו ע״ב) ומנא הימ״א דלתיי שעת לא חיישינן דכתיב (מלכים ב׳ ז׳) אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם. והתולה הלא היא בסיפא דקרא. ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו. — [וכן מצינו בבבלי יומא (פ״ב ע״ב) בעוברה שהריחה ביוה״כ דר׳ חנינא אמר להו לחושו לה הלא אילחיבא קרו עליה (תהלים נ״ח) זורו רשעים מרחם. וסמיך על סיפא דקרא „אשר לא ישמע לקול מלחשים" (נדפס בשם הת״ח אלעזר לנדא ז״ל בעל המחבר ספר יד המלך על הרמב״ם)

עוד כתב הרז״פ שבירו׳ נמצא בהרבה מקומות „תרין אמוראין" אי „תלתא אמוראין" „חד אמר" „וחד אמר" או „תרנא אמר" ולא נזכרו שמותיהן. עי׳ ברכות (ריש פ״ז). ודמאי (פ״ו הל׳ ו׳) ועוד. וגם אם נקבו שמות החולקים לא נתפרש מי בעל מאמר זה ומי בעל מאמר האחר. ואף במקום שבבבלי מפורשים שמות האומרים נשאר בירו׳ סתום. עי׳ בבלי סוכה (מ״ד ע״ב) „וכמה שיעורה א״ר נחמן ג׳ בדי עלין לחין ורב ששת אמר אפי׳ עלה אחד ובד אחד" ובירו׳ שם (פ״ד ה״ג) „תמן אמרין רב ששת ורב נחמן בר יעקב חד אמר ג׳ בדי עלין וחורנא אמר תני אפי׳ בד אחד". ובבבלי נזכרו תמיד שמות החולקים. ובמקום שנפל ספק כי בעל מאמר זה ומי האחר שם מהדר הבבלי לרוב לברר כי הוא בעל כל מאמר ומאמר. ועי׳ גיטין (ח׳ ע״ב) כפלוגתא דר״י וריב״ל. וכן בהרבה מקומות. ובירו׳ נשאר לרוב בספק ואך במקומות מעטים מהדר לברר זאת:

לפעמים נמצא מאמר בירו׳ שאין לו מקום כלל בסוגיא ואת גם לא ע״י שגיאת הספרים. ברכות (פ״ב ה״ג) ערב את האותיות איה הניי תני כשר וכו׳ והוא מירו׳ מגילה (פ״א ה״ב) ואין כאן מקומו כלל. ועוד באלה. והוא ע״י ערבוב הספרים. ועי׳ סוף מגילת ודא מוזות יתבין לה היכא וכו׳ עד סוף הפרק ונענין שם הרבה דיני מזוזה ומקום זאת הסוגיא נראה שהוא עם (פ״א ה״ט) כי שם מדבר מענין מזוזה. ונראה שהמספר שכח לכתבה שם. ואחר שנזכר כתבה בסוף המסכת. —

לפעמים חסר בירו׳ ציון הבבא של המשנה אשר עליו קאי הגמרא ובאו כל המימרות תכופות זה לזה בלי הפסק (עי׳ מהי״ר דף מ׳ ע״א):

שער זכרון אמוראים בבלים בירושלמי. ואמוראים ירושלמים בבבלי.[נג] ח׳

הרבה חכמי א״י ומאמריהם נזכרו בתלמוד בבלי. וכן נזכרו לרוב חכמי בבל ומאמריהם בירושלמי. חכמי א״י כמו ר׳ יוחנן. ריש לקיש. ר׳ יוסי בר חנינא ור׳ אבהו וכדומה באים מאמריהם לרוב בבבלי והמה לא ירדו לבבל כלל. ולהפך נזכרו בירושלמי לרוב. שמואל. רב נחמן בר יעקב ור׳ יהודה וכדומה ומושבם היה בבבל ולא עלו כלל לא״י. וגם רב הלא עיקר ישיבתו היה בבבל והמה מאמריו באים בירו׳. ומלבד החכמים הנקובים בשם נזכרו בבבלי חכמי א״י בכלל בשם „מערבא" אי „התם" (תם הוא והתם בלומר א״י) וחכמי בבל נזכרו בירו׳ בכלל בשם „רבנן דהמן" או „המן". ובבבל נהגו כבוד גדול בחכמי א״י ודבר בני מערבא היה להם כאשר ישאל איש בדבר אלהים (עי׳ עליו בארוכה יעי׳ במאמרנו „יחוס הפוסקים הירושלמי"):

וכן חכמי א״י שקלו וטרו הרבה בדברי חכמי בבל וכמה שנחלקו עם חכמי א״י. עי׳ שבת (פ״ג ה״ג) המן אמרין... רבנן דהכא אמרין... ועי׳ כתובות (פ״ב ה״ב) רבנן דהכא... רבנן דהמן... ומצינו ג״כ ששאלו בני א״י דבר הלכה מחכמי בבל. עי׳ בבלי (ב״מ דף צ׳ ע״א) דשלחו ליה לאבוה דשמואל... אמר רב פפא בני מערבא כו׳ פרש״י בני מערבא דשלחו ליה לאבוה דשמואל. וכן נזכרו בירו׳ לשבת „רבותינו שבגולה" שבת (סוף פ״ה ועוד) ביצה (פ״ה ה״ט) „רבותינו שבגולה נהגו כן". ואיתא בבבלי סנהדרין (י״ז ע״ב) רבותינו שבבבל רב ושמואל:

והנה הרבה מאמרים של אמוראים בבליים באים בירו׳ ולא נזכרו בבבלי. ברכות (פ״ה ה״ה) אמר שמואל המשמש בכוונה מעל. והמאמר הזה לא נזכר בבבלי. ועי׳ ברכות (ריש פ״ב) ר׳ הונא... בשם שמואל צריך לקבל עליו מלכות שמים מעומד. והמאמר הזה לא נזכר בבבלי. ועוד הרבה כאלה:

וכן מצינו לפעמים שהבבלי לא הכריע במאמרי דאמוראי בבל מי הוא בעל המאמר והירו׳ הציג בראש המאמר שם אומרו. בבלי עירובין (נ״ג ע״א) רב ושמואל חד תני מעברין וחד תני מאברין (ע״ז כ׳) רב ושמואל חד תני אידיהן וחד תני עידיהן. ובירו׳ ברכות (פ״ח ה״ו) איתא המן תנינן כיצד מעברין את הערים רב אמר מאברין ושמואל אמר מעברין... תמן תנינן לפני אידיהן רב אמר עידיהן ושמואל אמר אידיהן. —

ויותר מזה מצינו לפעמים בפירוש שהמאמר של אמורא פלוני הבבלי נשנה במערבא (כלומר ומשם הובא לבבל) עי׳ ביצה (ח׳ ע״ב) אמרו במערבא פליגי בה ר׳ יוסי בר חמא ור׳ זירא ואמרי לה רבא בריה דרב יוסף בר חמא ור׳ זירא. ובירושלמי שם (פ״א ה״ג) איתא ר׳ יוסי בי רבי בון אמר איתפלגון ר׳ זירא ור׳ אבא ב״ר יוסף. וידוע דרבא הוא ר׳ אבא והוא בנו של ר׳ יוסף בר חמא. — וכן נמצאו הרבה מאמרים של חכמי א״י בבבלי ולא נזכרו כלל בירו׳. ואין צורך לראי׳ כי כמעט כל דף ודף מעיר ע״ז — ואין כזה היפה לפי שהירו׳ לא נסדר כראוי והרבה מאמרים חסרים בו. ולפעמים בא אותו הענין בעצמו בבבלי ובירו׳ ובבבלי נזכר המאמר של האמורא הירוש׳ ובירו׳ נחסר אותו המאמר. בבלי ברכות (מ׳ ע״ב) ועל כולן אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין ור׳ יוחנן אמר אפי׳ פת ויין. ובירו׳ שם (פ״ו ה״ב) רב הונא אמר חוץ מן היין ומן הפת ולא נזכר המאמר של ר׳ יוחנן:

ולפעמים בא בבבלי מאמר בשם אמורא דא״י ובירו׳ איתא ג״כ זה המאמר אבל נפקד שם האומר. בבלי סוכה (נ״ג ע״א) והאמר ר׳ יוחנן שבועה שלא אישן ג׳ ימים מלקין אותו וישן לאלתר ובירו׳ שם (פ״ה הלכה ב׳) איתא והא תני שבועה שלא אישן ג׳ ימים מלקין אותו וישן לאלתר:

ומצינו ג״כ שהבבלי מביא מאמר ירו׳ כפי מה שהוא מתרץ בירוש׳. בבלי (ב״מ נ״ד ע״א) אמר ר׳ יוחנן הכל מודים בהקדש שחלל הואיל וגזברים תובעין אותו. ובירו׳ מע״ש (פ״ד הל׳ ב׳) אמר ר׳ יוחנן הקדש פדויין ולא תוסיף חומש ח״ו פדוי. מע״ש שפדויו ולא הוסיף חומש ח״ו אינו פדוי. מה בין הקדש ומה בין מע״ש אמר ר׳ הילא הקדש יש לו תובעין מע״ש אין לו תובעין ע״כ. הרי שהבנים הבבלי טעמא דר׳ הילא בתוך דברי ר׳ יוחנן. — וכן מביא הירו׳ דברי אמורא בבלי כפי מה שעולה המסקנא מן הבבלי. ירוש׳ גיטין (פ״א ה״ב) רב אמר עשינו עצמנו כא״י לגיטין ושמואל אמר אפי׳ משכונה לשכונה. ואיתא שם בבבלי (ו׳ ע״א) איתמר בבל רב אמר כא״י לגטין ושמואל אמר כחו״ל. ... כוותיה דרב מר אמר ... אמר רב פפא מתני ... הכי אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן... מר זוטרא מתני הכי אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל כמפטירין אחר המצה אפיקומן. מגילה (י״ח ע״ב) אמר רב כהנא אמר רב הילכה כר׳ טונא ושמואל אמר אין הלכה כר׳ טוני רב ביבי מתני איפכא. ויותר מזה עי׳ שבועות (כ״ז ע״א) כדרב אסי ורב כהנא כי הוו קיימי מקמי דרב מר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב. כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מינייהו א״ל אידך ואנא בשיקרא אישתבע א״ל לבך אנסך ע״כ. והננו רואים שלפעמים טעה התלמיד בדברי רבו ושכח האיך שמע מרבו. —

שלא בידיעהו נגד רצונו. כמו ר׳ זירא (שם קי״ב ע״ב) וכן ר׳ אבא (כתובות כ״ד ע״ב). והרבה תלמידים מבבל ישבו בא״י לפני ר׳ יוחנן (עי׳ תוס׳ סוכה מ״ד ד״ה הא אמר) והתלמידים האלה הביאו עמם לא״י המאמרים של חכמי בבל. וקצת אלה המאמרים נמצאים בבבלי ובירו׳. וקצתם נמצאו בירוש׳ לבד. וזה לא יפלא כפי שלמדו הגמרא בעל פה. ותלמיד אחד שמע מאמר מפי רבו ואחרים לא שמעוהו. וכאשר עלה אותו התלמיד לא״י נודע המאמר לבני א״י ונעלם מחכמי בבל. והתלמידים שעלו מבבל לא״י אמרו לפעמים מאמר של חכם בבלי באופן אחר מאשר אמרוהו התלמידים שבבבל. ואין לתמוה ע״ז שהרי גם בבבלי עצמו מצינו שאמר אמורא חכם פלוני אוסר או מתיר ואמורא אחר אומר להיפך בשם אותו חכם. עי׳ פסחים (קי״ט ע״ב עד ק״כ ע״א) אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן... מר זוטרא מתני הכי אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל כמפטירין אחר המצה אפיקומן.

אמר כתתה לארץ ומסיק שם הש״ס דרב ששת מצריך משכונה לשכונה (ועיי״ש ברשב״א):

ובבבלי הובא לפעמים מאמר אמורא דא״י וטעמו בצדו. ובירו׳ איתא זה המאמר בלא טעם והבבלי הוסיפו. עי׳ בבלי כתובות (ס׳ ע״א) אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן כו׳ ועי׳ ירוש׳ שם (פ״ג ה״ז) אמר ר׳ יוחנן איתא דר׳ אלעזר כו׳:

ומצינו שנויים רבים בשמות האומרים בין הירו׳ להבבלי. והשנויים מצויים מאד גם בירו׳ וגם בבבלי אף ממסכת למסכת. ואולי נולדו השנויים ע״י מסדרים שונים או ע״י סופרים:[נד]

ולפעמים הובא בבבלי מאמר אמורא ירו׳ בהיפך ממה שהובא בירושלמי. עי׳ ירו׳ תרומות (פ״ת הל״ד) לא כן אמר ר׳ יוחנן היסח הדעת דבר תורה. ובבבלי פסחים (ל״ר ע״א) איתא ר׳ יוחנן אמר היסח הדעת פסל טומאה הוי ע״ש. גיטין (פ״ז הל״א) ר׳ יוחנן אמר עודהו טרדייקום עליו כותבין גם ונותנין לאשתו ר״ל אמר לכשישתפה. ובבבלי גיטין (ע׳ ע״ב) איתא בהיפך אר״ש בן לקיש כותבין ונותנין גט לאלתר ור׳ יוחנן אמר אין כותבין אלא לכשישתפה (וכבר הרגיש הר״ן בזה בפירושו להרי״ף גיטין ע״ש ועי׳ במראה הפנים שם):

ולפעמים מצינו שנויים בין הירו׳ והבבלי בכמה סוגיות לא רק בשמות האומרים אלא אף בעיקר ענין הסוגיא והכגון עי׳ ירושלמי כתובות (פ״ג ה״ב) אלו שאין להן קנס....עד „הלכה כר׳ דוסא" ובבבלי כתובות (ל״ו ע״ב) א״ר יוחנן ר׳ יהודה ור׳ דוסא... עד „שלא יהא חוטא נשכר וכו׳". ועיקר הסוגיא נשנית בא״י ומשם באה לבבל בשינויים כאלה. —

וזאת היא סבת הסתירות והשנויים בין הירושלמי והבבלי: הנה ידוע שמרבית חכמים ותלמידים עלו מבבל לא״י ללמוד שם תורה שבעל פה לפי שא״י היא א״י מולדת להשכע״פ כי שם החל לדרוש בתורת משה הכתובה משנים קדמוניות. וכבר אחרי שובם מהגולה כמו זאת הדריכה למקומם. ובמשך שנה מאות רבות התרחבו הדברים מבלי היות לבני בבל במשך הזמנים ההם כל חלק עם אחיהם שבא״י בדריכה זו. לכן שאפו החכמים והתלמידים הבבליים לעלות לא״י למען יוכלו לשאוב הקבלה ממקורה הראשון היותר נאמן להם. ככתוב (ישעיה ב׳ ג׳) כי מציון תצא תורה. ומצינו בהרבה מקומות בבבלי אמר ההוא מרבנן אוכח ואסקי להם. וכל כך הרבו החכמים והתלמידים לעלות מבבל לא״י עד שר׳ אביהו שלח לרב יהודה מכתב הלונה על שעוזבים נשותיהם עגונות ובניהם בלי משען לחם. וכתב „בני אדם העולין כשם לכאן הן קיימו בעצמן ויהנו את הילד בזונה" (גיטין דף ו׳ ע״ב) ורב יהודה יצא בשביל זה הדרש „כל העולה מבבל לא״י עובר בעשה שנאמר (ירמיה כ״ז) בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה׳" (כתובות ק״י ע״ב) ועוד אמר שם (קי״א ע״א). כל הדר בבבל כאלו דר בא״י. והיו מתלמידיו שהיו משתמטין ממנו לעלות לא״י

(נג (סה״ד שם) נד) ויש בזה נפקא מינה גדולה גם לדינא כי הוא האומר אם לקבוע ההלכה בזה או כזה. למשל יחיד ורבים שנקבעה הלכה כרבים (ברכות פ׳ ע״א הל״נ) ר״מ ור׳ יהודה דהלכה כר׳ יהודה. ר״מ ור׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי (עירובין מ״ז ע״ב):

והחכמים והתלמידים שעלו מבבל לא"י עמדו שם לפעמים איזה זמן ואח"כ חזרו לבבל. עי' חולין ק"י א"ל אביי לרב ספרא כי סלקית להתם וכו' כי אתא לגביה וכו'. וגם מצינו שהרבה חכמי א"י ירדו משם לבבל. עי' ירו' ברכות (סוף פ"ד ור"ה סוף פ"ד) "מערבא דנחתין". ועי' ערלה קרוב לסוף פ"ג כד נחתין מערבא לתמן. גם קצת חכמי הישיבה שבדרום נחתו לבבל. עי' בבלי סוכה (נ"ז ע"א) כי אתא ר' אחא בר חנינא מדרומא. ב"ק (פ"ב ע"א) כי אתא ר' תני מדרומא אתא ואייתי מתניתא בידיה. וביותר רבו היורדים מא"י לבבל בעת שגברו גזירות הרומיים על בני א"י כמ"ש רב שרירא גאון בתשובתו וז"ל "ונפיש שמדא בא"י ואיתעטפא הוראה התם טובא ונחית מן דהוה התם כן בבלאי כגון רבין ורב דימי כו'". ומצינו כמפורש בבבלי שחכמים אשר באו מא"י לבבל היו שונים דברי חכם א"י זה באופן זה וזה באופן מתנגד לו. עי' פסחים (נ"ו ע"ב) אמר עולא אמר רשב"ל מחלוקת בשל מכבדות וכו' אבל בשל בין הכיפין ד"ה מותר... כי אתא רבין אמר רשב"ל מחלוקת בשל בין הכיפין וכו' אבל בשל בין מכבדות ד"ה אסור. ויותר מזה שם (ע' ע"ב) אמר עולא אמר ר' אלעזר שלמים ששחטן מעיו"ט אינו יוצא בהן לא משום שמחה ולא משום חגיגה כו' ושם (דף ע"א ע"א) כי אתא רבין א"ר אלעזר שלמים ששחטן מעיו"ט יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בהן משום חגיגה. ובירו' סוכה (פ"ד ה"ח) איתא הא דעולא בשם ר' אלעזר דאינו יוצא ידי שמחה. ולא מייתי כלל הא דאמר רבין בשמיה דר' אלעזר דיוצא משום שמחה. והא דרבין שנודע בבבל ולא נודע בא"י ה"ז מורה דלפעמים הביא אמורא דא"י מאמר לבבל הלא נודע בא"י. ועי' בבלי שבת (פ"ג ע"ב) כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן וכו' כי סליק רב דימי לנהרדעא שלח להו דברים שאמרתי לכם טעות הם בידי ברם כך אמרו משום ר' יוחנן כו'. וביבמות (ס"ד ע"ב) אבין דסבבא יצחק מזבקי לאו בר סבכא אבין ישנו בחורה יצחק מוזקי אינו בחורה. עי"ש פרש"י:

וכאלה לאין מספר שנויים וסתירות בין הירו' והבבלי מסבות שכחה ושגגה התלמידים והחכמים שגלו ונדדו ממקום למקום. לפי שהצרות והנדידה גורמת שכחה ובלבול הדעת נה) ואין דעת הגולה צלולה ומיושבת. כדאיתא בב"ר פל"ד. חד תלמיד מן דר' יוסי הוה יתיב קדמוי הוה מסבר ליה ולא סבר ליה. א"ל למה ליה את סבר א"ל דאנא גלי מאתראי. ואי' במגילה (י"ב ע"ב) מיום שחרב בהמ"ק וגלינו מארצנו נטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות... ומקרא דכתיב (ירמיה מ"ח) שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר. —

שער אגדות הירושלמי (בבבלי נקרא "הגדה"). ט

בירושלמי מציע "רבנן דאגדתא" (מעשרות פרק א' הלכה ב' — ויבמות פרק ד' הלכה ב') חזו מרה שכבו שעסקו קצת חכמים לשנות ברייתות. ונודעים בשם "שוני הלכות" כך עסקו קצתם באגדות. ונקראים "רבנן דאגדתא". והאגדות כוללות מדרש המקראות וסיפורים. ועיקרם של מדרשי המקראות באו כדברי מוסר ומדות להורות הדרך ילכו בה ישראל. או בדברי נחמה ותקוה לחזק לב האומללים והנדכאים בעול הגלות ולאמץ לבם בהתקוה לגאולה תחשה. —

ושני התלמודים נגדלו גם בדרכי האגדה. בבבלי באים הסיפורים שבאגדה לפעמים במליצות עמוקות שאינן מובנות כלל לפי פשוטן (כדרך הרשב"ח ובחסה) רק שיש להן תוך נסתר ותרומו נו). ובירו' נאמרים הסיפורים לפי פשוטם ורק לפעמים נמצא בהם קצת זרות. — ונמצאו אגדות בבבלי שעיקרן בירו'. ואגדות בירו' שעיקרן בבבלי. עי' בבלי יבמות (ק"ח ע"א) לוי נפק לקרייתא בעו מיניה גידסת כהו שתלוץ כו'... עד "שאין עמו שבועה". ובירו' שם קרוב לסוף פי"ב איתא זה הסיפור בהרחבה גדולה ובשינויים. והמעשה הזה היה בא"י והסיפור בא לבבל ע"י חכמים שירדו מא"י לשם והם סיפרו אותו בקיצור ובקצת שנויים. וכן באו אגדות דבבל לא"י ע"י חכמים שעלו לשם ועל ידי זה נתהוו שינויים בהם. עי' בבלי כתובות ס"ז ר' חנינא הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה כו'... עד "לרבאין". ובירו' פאה מיוחס זה הסיפור לשמואל. וקשה להאמין שקרו שני מעשים מכוונים לר"ח ולשמואל. ויותר נראה שהמעשה דבבלי הוא עיקר ומבבל בא לא"י בשינוי. וישנם סיפורים שעיקרם בירו' ובבבלי קשה להבינם ובירו' באו באיזה שנויים ומובנים היטב. עי' בבלי סנהדרין (ח' ע"ב) שתלמיד אחד דרש להם מי ביצים אין מכשירין ואינהו סברי מי בצעים קאמר ונתקשו שם ההוספות איך טעו בין ביצים לבצעים. ובירו' שביעית רפ"ז מבואר שלא טעו רק בזה שחשבו שמי ביצים שדרש הוא מי שלק של ביצים ולא מי ביצים עצמן. והסיפור בא מא"י לבבל בשינוי במעות. (ועי' [illegible]):

ועוד בבבלי מסכת ע"ז (דף י' ע"ב) יום שתפסה בו רומי מלכות כו' אחת בימי קלפטרא מלכתא ואחת שתפסה בימי יוונים כו' תלתין ותרין קרבי עבוד רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו כו' ובירושלמי מבואר הענין איך שתפסה חסי המלכות ח"ל הירושלמי (ע"ז פ"א ה"ג) מלכות מצרים (היא קלפטרא הנזכרה בבבלי) ומלכות רומי היו עושין מלחמת אילו עם אילו אמרו עד מתי אנו הורגים בפולמוס זה עם זה בואו ונתקין שכל מלכות שתאמר לשר צבא שלה פול על חרבך וישמע לה התפוס המלכות ההלה דמצרים לא שמע לה ודרומי הוה תמן חד גבר סב והוה שמיה ייטוברים והוה ליה הריסרי בני אמרו ליה שמע לן ואנו עושין בגיך דוכוכין ואיפרכין ואיסטרטליטין ושמע לון בגין כן צווחין ליה קלנדס ייטוברים (ועיין ערוך השלם ערך ייטוברים וע' קלנדס)]: [ועיין בבלי כתובות (ס"ז ע"ב) ת"ר מעשה באנשי גליל העליון שלקחו לעני בן טובים אחד בציפורי ליטרא בשר בכל יום. ופריך ליטרא בשר מאי רבותא כו' ומתרצו שלשה אמוראים פירבא זו. ובירו' פאה (פ"ח הל"ז) בא אותו הסיפור בלשון זה. שב מעשה באנשי הגליל שהיו מעלין לזקן אחד ליטרא בשר ציפרים בכל יום ובערוך השלם ע' צפורי כתערה בביא גירסת הספרי ראה פ' ק"ו "בשר של צפור" וע"ז כתב הרד"ד פרדו בפירושו על ספרי "וכל זה טרחו רבנן לפי שהבינו תיבת מ ציפורי שהעני היה מציפורי. אבל מספרי נראה הה"פ שלקחו לו ליטרא בשר משל צפורים והצפורים היו יקרים" עכ"ל. ונראה אפוא שהסיפור שבא מא"י לבבל נשתנה ולכן נולדה השקלא וטריא בבבלי]:

וכתב הרו"פ (כפתו"פ שם) שגם המאמרים בעניני הרפואה שנכללו באגדה שנים הם מהבבלי. שהירו' מביא ע"פ רוב רפואות שיש בהן תועלת בדרך הטבע. ובבבלי רבו הסגולות והרפואות שיועילו באיזה כח נסתר ולא על פי הטבע (ועי' על אודותם בתשו' הרשב"א ח"א תכ"ה נז) ובן לא חשש בא"י לקצת סכנות ע"י מזיקין. כדאיתא בבלי פסחים (ק"י ע"ב) במערבא לא קפדי אזוגי:

ויש להעיר שהרבה אגדות של הירו' באות במדרש רבה וביותר בב"ר. ורש"י בפ' ויגש מ"ז כ' מכנה את הב"ר בשם "אגדת א"י". ומהמדרשים נוכל לפעמים לברר ולהבין הרבה אגדות בירושלמי מסורסי הבנה. ולפעמים נשתבשו ע"י טעות סופרים וע"פ המדרשים יתוקנו להעמידן על תכונתן. וגם בילקוט שמעוני היקן לפעמים האגדות שבירושלמי:

ולפעמים משונים שמות התנאים והאמוראים במדרש רבה מן הירו'. גם נמצאו הרבה שמות אמוראים ירושלמיים שלא נזכרו כלל בירו'. — ונראה שלפני מסדרי המדרשים היו מאמרים רבים ירושלמיים שנאבדו מאתנו. כאשר כן מצינו בספרי הגאונים מאמרים רבים בירו' שנאבדו ואינם בירוש' שלפנינו (כמבואר לעיל שער ד'). —

שער תוארי הכבוד של חכמי התלמוד. העשירי

כתב הערוך (ערך אביי) ח"ל: שאל מר רב יעקב החבר בן מר רב נסים אשר ממדינת קירואן לב"ר הגדול של ארוניט שרירא ראש ישיבת "גאון יעקב" ולב"ד הגדול של ארוניט [רב] האי אב ב"ד ישיבת גאון יעקב זו השאלה. והשיבוהו כך:

וששאלתם אית בפירושי דרבנן כל רב מבבל כל רבי מא"י. מ"מ מקצת תנאי ואמוראי בשמא גרידא. כגון: שמעון הצדיק (אבות פ"א ב'... ושד) אנטיגנוס איש סוכו (שם ג') יוסי בן יועזר (שם ד') יוסי בן יוחנן (שם ה' ושד) רב ושמואל אביי ורבא. ומקצתהון בשם רבי. כגון

נה) וכזאת כתב רב שרירא גאון באגרתו עמוד 8 (ד' מאינץ תרל"ג) וז"ל. וכיון דחזיב בהמ"ק ואולי לביתר וחרבה נמי ואפליגו [ואתבדרו] ורבנן לכל צד ומשום הנך מיטוטות ומעשי השמד וצרות לא שמשו כל צרכן נפשו כחליכת כו' עכ"ל. ויש (בעמוד 6) מאמרי (מסתרי) ההפסד הגדול [שהיה בחורבן הבית] והספיקות שנולדו באות; הפהומות כו': נו) כתב הרמב"ם בהקדמתו לס' זרעים וז"ל "הדרש הנמצא בתלמוד אין ראוי להחשב שתכליתו מעוטה ותועלתו חסרה אבל יש בו תבונה גדולה מפני שהוא כולל חידות פליאות וחמודות נפלאות, כי הדרשות ההם כשיסתכלו בהם הסתכלות שכלי יובן בהם מהטוב האמתי מה שאין למעלה ממנו ויגלה מהם מן הענינים האלקיים ואמתות הדברים מה שהיו אנשי החכמה מעלימים אותו ולא רצו לגלותו וכל מה (שכלו) [שכילון] בו הפילוסופים [ל]דורותיהם. ואם תבט אותו עד פשוטו תראה בו ענינים רחוקים מן השכל שאין למעלה מהם. אבל עשו דבר זה לענינים נפלאים... שברם ובחורם אין מגלין דרם את יסוד מפני שאין שכלו שלם כדי לקבל האמתיות כל כוחים. וכן החכמים לא היו יותם תלות קצתם ילצחב סודות החכמה... [כדאיתא במס' חגיגה דף י"ג בענין מעשה"ב ומ' מרכבה] בשביל שראה בעצמו ראוי לקבל מה שיש אצלם ושאינם ראויים לקבל מה שיש אצלו. והביא על ענין זה דברי החכמה (שיר ד') דבש וחלב תחת לשונך ופירשו עליהם השלום ואמרו שענין דבר זה שהחכמות המתוקה שנמשלו בנפש תנעם בהם כמו שינעם החיך בדבש וחלב צריכים להסתירם... וזה שאמר תחת לשונך שהענינים האלה אינם כמה שראוי ללמוד ולרבות גם בישיבות החכמה. ואולם ירמוז בכתוב מהם רמזים נעלמים ובשאלה הקב"ה מסוה הסגלות מלב סי שירנה אחרי אשר ייגע ויגיל בחכמות או יבין מהם כפי שכלו... ועל כן אין ראוי לאיש חכם לגלות מה שידע מן הסודות אלא למי שהוא גדול ממנו או כמוהו שאם יגלה אותו לכסיל אע"פ שלא יגנהו לא ייטב בעיניו וע"כ אמר החכם (משלי כ"ג) באזני כסיל אל תדבר כי יבוז לשכל מליך. ועוד שהלימוד להבין הקם צריך שיהיה בדרך חידה ומשל כדי שיהיה כולל הטיפ ורנערים דקטנים עד אשר ישלם שכלם ואז יתבוננו ויבינו ענייני הרמזים ההם ולענין זה רמז שלמה עליו השלום באמרו (שם א') להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם. ומפני אלה הסבות כדרו הרבים עליהם השלום דבריהם בדרשות על ענין שירחיקהו שכל הכסיל לפי מחשבתו. ואין ראוי לסמוך החסרון אל הדרש ההוא אבל יש לחשוב שהחסרון גם משכלו וכשיראה כשל ממשליהם שהוא קשה להשכיל אפי' פשוטו ראוי לו להשתומם מאד על שכלו שלא הבין הענין עד אשר הסרו בעיניו האמונות בתגלית הרוחק... אבל כשיחזק בעינינו דבר מהדברים נרגז נפשנו ברכמות עד שנבין ענינים כדבר והוא אם יוכלו לרכיל לבותינו הדבר הגדול הזה. שדרי החכמים אע"פ שהיה להם מן התאות ללמוד וסוב הרעיון והיגיעה וחברת החסידים הנכבדים ובהבת העולם בכל מה שיש בו היו מיתבים דברונות רנפשם כקדם מעריכים נפשותם לפי כר שקדם אותם. והוא מה שאמרו (עירובין דף נ"ג ע"א) לבם של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים אפילו כפתח מרקית וכ"ש אנחנו שהחכמה נעדרה ממנו כאשר הודיענו הקב"ה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר (ישעי' כ"ט) יחד דכתוב כל אחד ממנו בארבעה דברים. בדורשת השכל וחזק התאוה. ועצלות בבקשת החכמה. והזריזות בבצע העולם. ארבעה שפטיו הרעים. ואיך רא נסמך על דהמר ונפשותינו בשנעריך אותה אלידם. ומפני אשר ידעו עליהם השלום בענין זה שכל דבריהם ברורים ונקיים ואין בהם כיגים מו לירב ודוריו שרא ירעג אדם עליהם יאמרו (גיטין נ"ז ע"ב) כל המלעיג על דברי חכמים נידון כו' (עי"ש): נז) וכבר הוכיחו כמה ספרים בלשונות שונות מגדולי חכמי הרפואה שבדורות האחרונים המבירים שחכמת הרפואה של התלמוד מסכמת הרבה עם חקרי הרפואה של חוקרי זמננו. ורבות מרפואות התלמוד מועילות גם בדורותינו:

כגון רבי עקיבה רבי יוסי רבי שמעון. ומקצתהון בשם מר. כגון מר עוקבא מר ינוקא. ומקצתהון בשם רב כגון רב הונא ורב יהודה. ומקצתהון בשם רבן כגון רבן גמליאל ורבן יוחנן בן זכאי. ודאי כמו ששמעת. כי רבי מתכני א"י המסמכין שם בסנהדרין שלהן דאמרינן לענין סמיכה וקנים (סנהדרין י"ג ע"ב) דסמכין ליה וקרו ליה רבי ויהבין ליה רשותא למידן דיני קנסות: נח)

ורב מחכמי בבל הסמכין בישיבות שלהן: נט)

והדורות הראשונים שהיו גדולים מאד לא היו צריכים לרבנם לא ברבן ולא ברבי ולא ברב לא לחכמי בבל ולא לחכמי א"י שהרי [אמרו] הלל עלה מבבל ולא נאמרה רבנות בשמו ובנביאים היו חשובין שאמר חגי הנביא. לא עלה עזרא מבבל. ואין מרבבין אותן עם הזכרת שמותיהן. ולא שמענו כי ההתחלה זו אלא בנשיאים מרבן גמליאל הזקן ורבן שמעון בנו שנהרג בחורבן בית שני ורבן יוחנן בן זכאי כלן נשיאים. ואף רבי התחיל מסמכים מאותה שעה ר' צדוק ור' אליעזר בן יעקב. ופשט הדבר מתלמידי רבן יוחנן בן זכאי ולהלן. והדור בפי הכל „גדול מרב רבי. וגדול מרבי רבן. גדול מרבן שמו". ולא מצאנו אדם שנקרא רבן חוץ מן הנשיאים... רבן גמליאל. רבן שמעון. רבן יוחנן בן זכאי... רבינו הקדוש ואע"פ שנקרא ר' יהודה הנשיא ולא נקרא רבן בלשון הזה אלא רבינו [לתוספת כבוד]:

ויש בתנאים שקרואין רב במקומות ידועין. כגון רב חמא [אביו של ר' חנינא בר חמא] ס) (שבת קל"ה ע"ב) רב אבא אמר בהוראה תחלה וסוף (ברכות ס"ב ע"א) רב אבא אמר שאלתי את סופכום (כתובות פ"א ע"א): סא)

אבל מר אתה משני דרכים או מי שזה עיקר שמו כגון מר בר אמימר (שבת ס"ה ע"ב ועוד) מר בר רב אשי (ברכות כ"ו ע"א ועוד) או מי שזה חלק משמו. כגון מר קשישא ומר ינוקא בני רב חסדא (פסחים ק"ז ע"א ועוד) אלו דרך אחד. ודרך שנייה ראשי גליות שבבבל והנשיאים המיוחדים לנשיאות מבית דוד כגון מר עוקבא (ברכות י"ד ע"א ועוד) מר יוחנא (חולין קל"ג ע"א) מר יהודה (עירובין כ"ד ע"א ועוד) ומר זוטרא (ברכות ה' ע"א ועוד). ויש בהן שמאחרין את מר אחר שמותיהן. כגון הונא מר (כתובות י"ד ע"א ועוד) יהודה מר (כתובות פ' ע"ב) בר מרי מר (בר מרי נמצא ביומא (פ"ו ע"ב ועוד) והשם מרי הוא מהשם „מרימר") אמי מר (אמימר). אלא „רבינו שמואל" שתלמידיו אמרו „מר שמואל" (ברכות י"ט ע"א ועוד). ומבית דוד שקורין אותו רבנא נחמיה ורבנא עוקבה בני ברתיה דרב (ב"ב נ"א ע"ב ועוד). ואמרינן (פסחים קט"ו ע"ב ועוד) ארבייה רב חסדא לרבנא עוקבא ודריש. אבל רב שכתבת כי הוא בקרואין בשמותיהן לא רב שמו אלא אבא שמו. ומפורש בכמה מקומות מן התלמוד... (סב):

אבל שמואל האי כיון דהוא רישא דאמוראי ליקריה [בשמו] ומשום רבוליהו שמעיה לא קריוהו רב ולא איסתמיך (ב"מ פ"ה) התם דליקרי רבי. הלכך רב הוו מכני ליה לשמיה הכי. ושמואל סיכני אריוך (שבת נ"ג ע"א ע"ש פרש"י) ושבור (פסחים נ"ד ע"א וע"ש פרש"י) סג). אבל כנוי של רבנות לא:

ואביי ורבא שכתבת הרי אנו מפרשין לך דאביי נחמני שמו ומפרשא בכמה דוכתי מגמרא (שבת ל"ג ע"א ועוד) ונקיטי רבנן דבר אחוהי דרבה בר נחמני הוה ותלמידיה. וכיון דההוה שמיה נחמני כשם אבוהי דרבה לא הוה קרי ליה כל שכאן נחמני כשם אביו. אלא הוה קרי ליה אביי בלשון ארמית. כאדם שקורא אבי וסליק ליה אביי. וכיון שהיה מן האבות והגדולים קריוה רבנן הכי: סד)

ורבה ורבא „אבה ואבא" שמותיהן. כאשר הוא ברור דאמר רב נחמן רציית ליה לאבא (פסחים מ' ע"א ע"ש פרש"י) וזה ריש שבראש המלה סימן הוא לרב ולישנא קלילא:

וכן ראמי בר חמא אמי שמו... ראבין אבין שמו... רבון (רב בון) אבון שמו. רבינא אבינא שמו... רחבה רב אחבה הוא. וכגון רפרם [רב אפרים הוא] ודומה... עכ"ל הערוך:

וכתב הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות ח"ל „רבי חלק מעלות האנשים הנזכרים במשנה שהם מאה ושמונה ועשרים לשלש מעלות שכל מי שהיה בעיניו נכבד מאד במעלתו על כל המעלות קראו בשמו כגון שאמר הלל ושמאי ושמעיה ואבטליון. וזה לגודלם וכבוד מעלם בשביל שאי אפשר למצוא כנוי ראוי להם לכבד את שמם כמו שאין כנוי לנביאים. אבל החכמים שהיו בעיניו לכמה מן המעלה הזו יכנה אותם ברבן כגון רבן גמליאל ורבן יוחנן בן זכאי. ושהיו בעיניו למטה מן המעלה הזאת יכנה את שמם רבי כמו שאמר רבי מאיר ורבי יהודה. והיה מכנה אנשי המעלה הזאת כמו כן אבא כמו שהוא אומר אבא שאול. ולפעמים יעביר הכנוי מהם ואינו חושש כגון שהוא אומר שמעון אחי עזריה ואליעזר איש ברתותא. וכלל האנשים אשר נקראו בשמם על דרך כבוד ולא כנה אותם אלו הן שמעון הצדיק אנטיגנוס איש סוכו יוסי בן יועזר יוסי בן יוחנן איש ירושלים יהושע בן פרחיה נתאי הארבלי חוני המעגל אליהועיני בן הקף חנמאל המצרי יהודה בן טבאי שמעון בן שטח שמעיה ואבטליון חנן ואדמון ועקביא בן מהללאל הלל ושמאי נחום הלבלר חנניה בן חזקיה בן גרון בבא בן בוטא. וכל מי שנזכר בשמו מלבד אלה העביר כנויו משמו ולא הקפיד עליהם" (עכ"ל הרמב"ם):

וכתב הרז"פ במתי"ר (דף נ"ח ע"א וקמ"ד ע"ב) וז"ל „בירושלמי דפוס וויניציא בא בערביביא רבי פלוני רב פלוני ולרוב רבי פלוני. ובירושלמי כ"י ליידן לא נמצא כלל אצל אמוראי דא"י רבי או רב כ"א „ר'"... אבל אמוראי דבבל נזכרו הן בד' וויניציא הן בכ"י בשם „רב". ולפעמים סמכו בא"י איזה חכמים שעלו לשם מבבל (עי' בבלי כתובות י"ז ע"א) והם נקראים בירו' „רבי". כמו „רבי אמי רבי אסי רבי זעירא רבי ירמיה". (ובדפוס קראקא וקראטאשין קלקלו הרבה בזה והדפיסו „רבי רב" בלי כל הבחנה): —

לפעמים נזכר בירושלמי שם אומר בלי כנוי רבי או רב. והוא לפעמים ע"י שגיאת הסופרים. ולפעמים האומר לא הגיע למעלה כזו להיות מכונה בשם רבי ולפעמים יש טעם אחר לזה:

עוד כתב (מתי"ר קל"א ע"ב) חב שמות האמוראים דירושלמי מקורם בכתבי הקודש ונשתנו לפעמים ע"י רכות המבטא של בני א"י כגון ינאי במקום יוחנן. יוסי במקום יוסף. סימון הוא שמעון... ומזה סיכאי סימי... ביבי הוא בבא (עזרא ח' י"א) בימי הוא בסי (עזרא ב' מ"ט) (אך שם הוא נתיני). ולפעמים השמות פרטיים נעתקו משמות תוארים כגון אבא מן אב. רחומי מן רחום. טביומי הוא יום טוב... ונמצאו גם שמות יונים ורומיים ובשנוי קצת... אלכסנדרי. אנטיגנוס אבקלוס... והמה שמות יונים. ושכוה רומיים בימני. טיברי, יוסטי... גם הרבה שמות מושאלים מל' סורסי:

עוד יש להעיר על הא דאיתא בבבלי (יומא ל"ח) ושם רשעים ירקב דלא אסקי בשמיהו. נראה שבא"י לא חששו לזה דהרי מצינו אמורא ושמו ר' בייתוס. וביתוס היא שם איש שיצא למינות בידוע. וכן נמצא ר' חייא בר טיטס. ר' יודה בר טיטס. והוא שם הרומי הידוע אשר החריב בית מקדשנו (עכ"ל הרז"פ):

ולפי דעתי אין מזה ראיה. שאפשר שבשמות הללו נקראו אז גם ישרים. ואם השתמשו גם רשעים בשמות האלה האם יפסל השם עי"ז? ואם יפסל שם אלישע בשביל שגם (אחר) אלישע בן אבויה נקרא בו? ואולי לא קאי המאמר רק על שם רשעים שלא נקראו בו צדיקים מעולם.—

שער כנויי החכמים ושמותיהם הכתומים. סח) יא

ר' אליעזר סתם — במשנה — הוא ר' אליעזר בן הורקנוס הוא ר' אליעזר הגדול (תלמיד ריב"ז):

ר' יהושע סתם — במשנה הוא ר' יהושע בן חנניה (תלמיד ריב"ז):

ר' יהודה סתם „ | ר' יהודה בר אלעאי [או
מעשה בחסיד אחד | ר' יהודה בן בבא]: סט)

ר' יוסף קרא (בבלי הבורא שלו):

ר' שמעון סתם הוא ר' שמעון בן יוחאי (תלמיד ר' עקיבא):

ר' מאיר הוא ר' מיאשה (ר' מישא) ולמה נקרא שמו ר' מאיר שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה. ס)

ר' נהוראי הוא ר' נחמיה ואמרי לה ר' אליעזר בן ערך שמו. ולמה נקרא שמו נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה: סו)

ר' אלעזר — סתם — בתנאים. הוא ר' אלעזר בן שמוע הכהן (בחזו של רבן גמליאל):

ר' אלעזר סתם — בגמרא הוא ר' אלעזר בן פדת:

יוחנן כהן גדול „ יוחנן בן מתתיהו שנזכר בתפלת:

ר' יוסי — סתם „ ר' יוסי בן חלפתא:

ר' יהושע בן קרחה — הוא בנו של ר' עקיבא: סח)

בית שמאי — | החבורה הנוטה לדעת שמאי:
בית הלל — | החבורה הנוטה לדעת הלל:
| שתלמידיו האדם הם אנשי ביתו:

בן עזאי |
בן זומא | כלם שמם „שמעון":
בן ננס |

בן בתירא הוא ר' יהושע (רמב"ם):
„ ר' יהודה תרי בן בתירה הוו. התחמא
„ ר' יהודה (הליכות עולם):
בן בג בג „ ר' יוחנן: (תוספתא ב"ה וכתובות) כט)
בר .

נח) ולפעמים סמכו בא"י איזה חכמים שעלו לשם מבבל והם נקראים בירושלמי רבי. כמו רבי אמי. רבי אסי. רבי זעירא. רבי ירמיה (מתי"ר): ותואר ברבי כשמוכיר רבו ומוסיף עליו כנוי „ברבי" הוא תואר גדולה ותשבחות. עי' קידושין (כ"א ע"ב) יוחנן „ברבי" פרש"י יוחן שמו וגדול בדורו היה וכל חובא דקרי ליה „ברבי" לשון חכמה והריפות הוא, בחולין (כ"ח ע"א) ר"א הקפר „ברבי" פרש"י „ברבי גדול הדור". בכורות (כ"ד ע"ב) אחאי „ברבי" פרש"י „ברבי אדם חשוב וגדול בדורו", ועוד כאלה. אבל כשאינו נזכר שם החכם אלא „ברבי" לבד אז הוא שם העצם. סכות (דף ח' ע"ב) „ברבי" אומר פרש"י כך שמו: נט) אם שאין סמיכה בחו"ל לא לדון דיני נפשות ולא דיני קנסות אבל הפירוש שנתמנה בישיבות בבלי להיות בתור הגדולים. והסמוכה היה נקרא רבי גם זקן. וקודם התמנות לא נקרא חכם דא"י לא בשם רבי וי"א בשם רב... והיה בכלל חבר. נע"י הסימני דיד יהמסמכה דין שמחה והיה לו רשות לדון איסור והיתר ודיני ממונות. גם היה לו דין זקן לענין שנתן לו רבי בושתו משלם (כתובות פ"ד הלכה ח'). ושאין סנהדרין אותו א"א א"ב עשה כירבעם בן נבט (מו"ק פ"ג הלכה א'). ולא היו סמכין כ"א חכם שהיה מושבו בא"י ואם היה בשעה יהתמנות בחו"ל מינוהו ע"מ לחזור (עי' רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ד ה"ו). והתמנות היתה ע"פ הנשיא וע"פ ב"ד... ולפעמים לא היו ממנין כ"א לדברים יחודים (להתיר נדרים או לראות בחמים...) אע"פ שהתמנות היה ראוי לדון בכל הדברים... ולרוב לא מינו לראיית מומי בכורות. וזה עשו לכבוד הנשיא... ולפעמים לא היו ממנין כ"א לזמן (מתי"ר דף קמ"ה):

ס) בערוך ערך רב גרס „רב אבא" במקום „רב חמא" עיי"ש: סא) ואבא הוא רב כמבואר לקמן. ורב תנא הוא (חולין קכ"ב ע"ב ועוד):

סב) בפסחים (קי"ט ע"ב) קרי שמואל לרב „אבא" (וכן עוד בכמה מקומות) ופירש רשב"ם „כך שמו של רב אלא בבכור קורין אותו רב בבבל הכי כמו שקורין לר' יהודה הנשיא בא"י „רבינו" (עיי"ש). וכן כתבו התוס' חולין ל"ח ע"א ד"ה איצטריך. אבל שיטת רש"י דיא שאבא הוא לשון חביבות (עי' ברכות מ"ז ע"א ברש"י ד"ה אירו מיתי. ועד בכ"ם):

סג) ע"ש שהלכה כמותו בדיני ואריוך יוה אז מלך פרסים ודינא דמלכותא דינא. א"נ משום דכתי' אריוך מלך אלסר כלו' שמואל מלך בכולהו מילי מלבד באיסור דלית הלכתא כוותיה. וכן היו קורים לו „שבור מלכא" משום דהלכתא כוותיה בדינין. כדין חוצא מפי המלך. ושבור היה אז מלך פרסים. ובערוך (ע' שבור) פירש שהוא חשוב בין ישראל כשבור מלכא בין האומות שהוא מלך:

סד) וכתב היוחסין (הובא בסה"ד) על שם „אביי" שהוא ר"ת „אשר בך ירוחם יתום" מפני שאביו מת קודם שנולד ולאחר שנולד מתה אמו ולא היה לו לא אב ולא אם ומפני כך נקרא אביי (מקורו בקדושין דף ל"א ע"א): סה) ע"פ הרמב"ם בהקדמתו לפירושו. וס' הבריתות וס' הליכות עולם וכללי הגמרא למרן יוסף קרא וס' יבין שמועה:

סו) בן פירש ר"ח. מובא בסדר הדורות ערך ר' נהוראי ולא כהרמב"ם שכתב (בהקדמתו למשנה) שר' מאיר נקרא גם נהוראי ושמו העיקרי ר' נחמיה. ולפלא שבהקדמתו לספר היד כתב שחברו של ר"מ היה „ר' נחמיה". (ועי' בסה"ד מה שהביא בשם ס' היוחסין):

סח) ר' עקיבא דרח היה כמו שאמר עליו בן עזאי (בכורות נ"ח ע"א) כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה וכנו עקיבא בן יוסף. (ועי' שבת קנ"ב ע"א בתוס' ד"ה ור"י בן קרחה היא. ועי' שה"ג מרר הגאים ערת כ'):

סט) והתוס' בחגיגה דף ט' ע"ב כתבו שבן בג בג גר היה. ובתוספתא דכתובות כ"י רביימא בבגג בחופה אחת. ובקדושין דף ו' בב' תיבות, ובספרי פ' פרשת דנירנא רבי יוחנן בן בג בג:

בר קפרא — שמו אבא (קה"ר פסוק מה יתרון. וביוחסין כתב ששמו „שמעון") (ועי' בסה"ד):

אחרים אומרים, הוא ר' מאיר:
יש אומרים, ר' נתן: (*

חכמים אומרים (במשנה) לפעמים יכנה במשנת בחכמים בשביל אחד. ויבאר לפעמים בתלמוד מאן חכמים ר' פלוני: ע)

כל מקום שנאמר „משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא". הוא ר' מאיר. ששימש את שניהם בישיבה:

תני רב ספרא משום חד דבי רבי — הוא רבן גמליאל (חד המיוחד בבניו של רבי):

קהלא קדישא הם ר' שמעון בן מנסיא ור' יוסי בן משולם: (עא

הדנין לפני חכמים: הם שמעון בן עזאי. שמעון בן זומא. חנן המצרי וחנניא בן חכינאי. (והרמב"ם בהקדמת המשנה חנניה איש אונו). רב נתן בר יצחק מוסיף שמעון התימני (פרש"י בסנהדרין י"ז ע"ב) והרמב"ם (בפי' המשניות) פירש שמעון בן ננס:

המדין לפני חכמים הוא לוי מרבי. [לוי עם בני ישיבתו לפני רבי (יבין שמועה)]:

בנן של קדושים, ר' מנחם בר סימאי: (עב

רבי הוא רבינו הקדוש ר' יהודה הנשיא מחבר המשנה. (ששי להלל הזקן):

רבותינו שבארץ ישראל הוא ר' אבא:

רבותינו שבבבל, רב ושמואל:

דייני ארץ ישראל, ר' אמי ור' אסי:

דייני גולה, קרנא:

דייני דפומבדיתא, רב הונא ורב יצחק:

דייני דפומבדיתא, רב פפא בר שמואל:

דייני דנהרדעא, רב אדא בר מניומי:

סבי דסורא, רב הונא ורב חסדא:

תשרי בבל, רב הונא ורב חסדא (תענית כ"ג ע"ב):

סבי דפומבדיתא, רב יהודה ורב עינא (בני פומבדי"):

חריפי דפומבדיתא, עיפא ואבימי בני רחבה (יבין שמועה):

אמוראי דפומבדיתא הוא רבה ורב יוסף:

אמוראי דנהרדעא, רב חמא:

אמרי בי רב, רב הונא: (עג

נהרבלאי מתני, רמי בר ברוכי [בר ברוכי (רש"י ביצה ח' ע"ב)]:

אמרי דמערבא, ר' ירמיה:

אמרו עליו במערבא, ר' חנינא:

מחכו עלה במערבא, ר' יוסי בר חנינא:

שלחו מתם, ר' אליעזר:

סיני, רב יוסף: (עד

עוקר הרים, רבה חבירו: (עה

קמינא תריך שקא, ר' זירא: (עו

רבי יהודה נשיאה הוא ר' יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל בן ר' יהודה הנשיא רבינו הקדוש. ואמורא הוה. (כדמוכח בע"ז ל"ז ע"א): עז)

ר' יהודה נשיאה (אחר) שהיה בימי ר' אמי (כראי' בר"ה כ' ע"א). ועי"ש בתוספות. (כללי הגמרא לרבן ר' יוסף קרא הנ"ל):

רב. עיקר שמו אבא (כמ"ש בשם הערוך לעיל) והוא בר אחוה דר' חייא ובר אחתיה: (עח

שמואל. היו קורין לו „אריוך" או „שבור מלכא" (כמ"ש לעיל) (עיין הערה ס"ב): [גם היו קורין לו יקוד. שהיה שוקד על דלתי התורה (ערוך ע' שקד)]:

שיננא. שמואל קרי לתלמידו רב יהודה „שיננא" חכם מחודד:

אבוה דשמואל שמו „אבא בר אבא הכהן: (עט

רב יהודה סתם הוא רב יהודה בר יחזקאל:

רב נחמן סתם הוא רב נחמן בר יעקב (תוס' ב"ב ס"ו ע"ב):

רבה סתם הוא רבה בר נחמני (חבירו של רב יוסף):

רב זירא. קודם שעלה לא"י קרו ליה רב:

רבי זירא. לאחר שעלה לא"י ונסמך נקרא רבי (כתובות כ"ג ע"ב):

אביי. שמו נחמני (עי' לעיל ד"ה תבי' ורבא): (פ

רבא סתם הוא בנו של ר' יוסף בר חמא:

* * *

בתרבה מקשות — והיינו בתלמוד ירושלמי באים שמות רבים מקוצרים, כמו:

אבדן במקום אבא ידן:

אבמרי „ אבא מרי:

בוסי „ אבימי:

רבמי „ ר' אמי:

רבאי „ רב אשי:

רבין „ ר' אבין:

רבון ר' בון „ ר' אבון:

רבינא „ ר' אבינא:

קים „ אליקים:

ליעזר „ אליעזר:

ליעזר „ אליעזר:

לא. לייא. ילא. אילי. אילא. הילא. — אילעא:

זירא „ זעירא:

יודא „ יהודה:

ר' פס „ ר' אפס:

ובדומה הרבה:

* * *

סתם מתניתין ר' מאיר
סתם תוספתא ר' נחמי'
סתם ספרא ר' יהודא
סתם ספרי ר' שמעון בן יוחאי:
— וכולהו אליבא דר' עקיבא: (פא

כל „אמר רחמנא" היא הלכה למשה מסיני (עי' ש"ה סדר הגאים ואמוראים הקדמה ר'):

כל הקנה סתם היא הקנה עזרא:

באמת אמרו — היא הלכה למשה מסיני:

סתם משנה — הוא מה שהסכימו עליו דעת רבים והשהוו עיונם בו ולא נפלה בו מחלוקה. או שקבלוהו רבים מפי רבים עד משה. והמקבל הקרוב שנתייחס אליו המאמר הוא ר' מאיר. יוהו ענין שאמרו סתם משנה ר' מאיר... (עכ"ל הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לפי' המשניות):

*) רמ"ה, הרי"ם פרי ישמות משום מעשה שהיה (סוף הוריות) שבקשו לזלזל ולעקור כבודו של רשב"ג הנשיא (אביו של רבינו הקדוש) וקנסינהו דלא ליברו שמעתתא משמייהו ואפיקו לר"מ אחרים ולר"נ י"א. אולם נמצא בברכה מקומות דתני אחרים ור"מ. וכתב בס' הכריתות (לשון עולם סי' י"ב) שכשהיה ר"מ אומר דבריו בשם אלישע בן אבויה שנכנס בשם „אחר" אז היו אומרים עליו אחרים אומרים. והתוס' בע"ז (ס"ד ע"ב) כתבו שיש „אחרים" שאינו ר"מ ובן „י"א" שאינו ר' נתן (עי' כללי הגמ' לרבן רי"ק וכס' יבין שמועה):

ע) ומעשה זה בהרי המקבלים רבים שקבלו מן החכם ההוא. בהיות אנשי הדעת ההיא רבים יקראם חכמים ואפילו שיהיו לאיש אחר (רמב"ם בהקדמת המשנה):

עא) לפי שהיו משלשים (משולשים) יומיהן שליש בתורה שליש בתפלה שליש במלאכה (הל"ע): עב) ולמה קרו ליה בנן של קדושים דלא הוה מסתכל אפי' בצורתא דזוזי (עיין יבין שמועה שם): עג) עי' סנהדרין י"ז ע"ב בתוס' ד"ה ארא רב המנונא. ועי' סדר הדורות „רב הונא": עד) שרב יוסף היה בקי במשניות כנתינתם מסיני:

עה) רבה היה חריף ומפלפל: עו) לא שהיה בודק את עצמו כבבשן אי שלטא בו אור של גיהנם. יומא חד יהבו ביה רבנן עינייהו ואחריכו שקיה ואסיקו ליה האי שמא (ב"מ פ"ה): ונקרא קטינא לפי שהיה קצר קומה (רש"י שם): עז) והוו בי דינא דשרי משחא (כדמוכח בע"ז ל"ז ע"א) והוא ובית דינו נקראים רבותינו כדאיתא בירוש' [illegible]

(ב' ע"ב) (כללי הגמ' למרן רי"ק קרא): עח) ותלמידיו קרין לו „רב" ור' חייא קורא לו „בר פחתי" כדיבר בן נשיא... והוא היה קורא לר' חייא „חביבי" כלומר יקירי ואהובי או דודי. (הל"ע. ועי"ש כללי דגמרא למרן רי"ק. ועי' לעיל הערה ס"ב): עט) מגילה כ"ב ע"א שמואל דכהנא הוה. ובירושלמי פאה פ"ח ה"ח „אבא בר בא" „יהב לשמואל בריה פרשי" פ) וי"א שעיקר שמו אביי הוה ועל שם שגידלו רבה בר נחמני גידולו בתוך ביתו ולמדו תורה שהיה יתום ויצאו את שמו נחמני ע"ש אביו (הל"ע) וכן פרש"י בגיטין (ל"ד ע"ב): פא) משום דכולהו תלמידוהי הוו. וסתמא דרבי הוה רגיל למסתם אדעתייהו דהני. אבל ומנין דקים ליה לגמרא שיש משניות נסתמות על דעת אחרים כדאמרינן במגילה (כ"ו ע"א) דברי ר' מנחם בר יוסי סתימתאה. וכיוצא בו (הל"ע):

הוספות

א) להערה יד בעמוד 2 — לחומת ירושלים עמוד 17

ע"ד חשנויים בירושלמי בלשון המקראות. הטעם לפי שלמדו אז בעל פה ובודי שלא לעבור על האיסור לומר בע"פ דברים שבכתב לכן שינו לשון המקרא. והתלמידים שכתבו כמגלותיהם את הדברים שלמדו מרבם בעל פה לא כינו לשון רבם לפי שחייב אדם לומר בלשון רבו (כמ"ש עדיות פ"א מ"ג). ועוד לפי שהורגלו בשטיי לשונות המקראות כתבום כן לפי שקשה לשנות הגירסא השגורה. שמטעם זה אמרו חז"ל בכמה מקומות „משנה לא זזה ממקומה" כפרש"י בקדושין (כ"ה ע"א) שאחר שנקבעה (המשנה)... והיתה שגורה בפי התלמידים כך לא זזה ממקומה... לפי שגירסא השגורה בפה קשה לשנותה ולחזור ולגורסה בלשון אחר. עכ"ל: עוד נ"ל שיתכן באמת כפי שעלה על דעתו של רב נחמן בר ברכיה ז"ל (מובא לעיל בעמוד 2 הערה י"ד) שלכך לא כתבו בא"י הפסוקים כמו שהן מפני שלא שרטטו. ודקשיא ליה „ולמה לא שרטטו וכתבו הפסוקים אלא הפנים" נ"ל הטעם פשוט לפי שיש בזה טרחה מרובה. כי הנה לפי מסקנת רבינו שכתה ז"ל רבו של בעל אור זרוע (מובא בלו"ז ח"ר פי' הקמ"ג) צריך השרטוט להיות „שרטוט המתקיים וניכר לעולם" ולא סגי בשרטוט דנראה לסופר בשעת כתיבה כדי שיהא הכתב יפה כגון בעופרת שנמחקת השריטה לאחר זמן (עיי"ש). ונראה שערטוט כזה קשה טרחתו עד שכמה מחכמי התלמוד חסו על טרחתם זו אף לשרטוט קצר למקרא אחד ושינו בשביל זה לשון המקרא. כדאשכחן בירושלמי מגילה (פ"ג ה"ב עיי"ש) ועאכו"כ שקשה מאד הטרחה לשרטט לכל מקרא ומקרא שמובאים בתלמוד לרוב מאד. ולכן בחרו לשנות לשון המקראות באשר להטריח את לסודם בשרטוט השורות:

ב) על דבר הצמדת שני התלמודים יחד.

עתה מצאתי בד"ס (במאמרו השני פ"ד הוכסה ההגמוד ע' 108) שהדבר הזה לבר עלה במחשבה דגאון הגדול כר יהודה כילר ז"ל אבד"ק דייץ בימי התוספס בעל פני יהושע. הו"ת ווגב"י... מזכירי הרמד"ה בתפ"ע כי מ"ד) וגאוני דורו הסכימו עמו ע"ז. והרב משה מאי ז"ל שהדפיס בשנה תקכ"ת בד' מיץ ש"ס בבלי בהבנית שמינית באנגין (בהסכמת כל שלנת הרי' ועוד גאונים רבים) אבל ג"כ לרצמיד כל מסכת ירושלמיה דבבלית. והוא מצא בעיר מונא בין כתבי קודש של הג"מ יהודה כילר ז"ל את דבריו עם גאוני דורו ע"ז והסכמתם עמו. אבל לא איכתייעא ליה מילתא זו. ואשמח מאד שכוונתי לדעת הגדולים. ואודה לאלהי חסרי שחנני לי המקום להתגדר בו. ואתפלל לו שיזכני לראות בצאת עצתי זאת לפעולה ויסייעני שיתגלגל הזכות על ידי להגדיל תורה ולהאדירה:

דברי המאסף.

הקדמת הרב המחבר (ספר פני משה ומראה הפנים) בשפה ברורה מדבר

אסדר האי תשבחתא לדיליה חכמתא וגבורתא
מגלא עמיקתא ומסתרתא לחכימין יהב חכמתא
מהימנא עדניא וזמניא מהודע פשרין ומחוי רזיא
משיזיב ועבד אתיא ותמהיא הוא אלהא קים ולעלמין הוא

אברך את ה' אשר יעצני. ונמתח חסדו עלי. ובכלך אמת כונתי. אהודנו בכל לבב כסוד ישרים ועדה. אומרה שמו לעד ואגדלו בתודה. אשר הביאני עד הלום וזכני לתורה ולתעודה. ועל כל יתר נבחר ועדה. אשר נתן לנו תורת אמת על יד ישראל ויחמדה את בני ישראל בתורה והמצוה הקדושה ומכשיסים נדיקים בתורה זו בתורה שבכתב והמשנה זו פירושה וביאורה על פה. ונתברכה בם דור לאחר דור עד רבינו הקדוש במחבר המשנה בלשון ברורה ודרך קצרה. ונלכו עמים רבים לאורה. ונתנה לנו לפנים לראות באספקלריא המאירה. ולמסרת נגי ולפירות תסלגה. על אשר פניה העלה את גרויה מגורה בסגורה. ואל נכר יוגל תעלת שרשיה ילנו יונקותיה בויה בדה ובידה. ואשר הנהלים אשר לבבת אויר כנהנים נסיו כנגות עלי נהר. כיה תכשחיות מראבי הם ודים אלה שני בני יוכר. על הנהל יעלו כל בנתו מזה ומזה ימה נכתובים. הלמוד ירושלמי והלמוד בבלי במכם אים אל אחיו מפי הכרובים פורשי כנפים לרבנה. יחדיו יהיו תמים ונבאר במשנה על תלה. ואת תורה השלם. זה כותם וזה מפרש זה מכסה וזה מגלה. וגלה מקשה אחת וזב טהור כל הכלים האלה. זה כים גדול ורחב ידים הלמוד בבלי שם אגות תרבית יבלכון. במה ביאורי כגאונים ופירושיהן ובלם ישופעו לנקש דבי ימליכם אליהם ישברון. והיה כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו ממש ישתה כל נבא יין בלא כסף ואלב בלא מחיר. כי כל יקר וכל פלא וכל סוד עמוק וחום באוצרו. ותגל ים זה ים תלמוד ירושלמי אשר כל הגאונים רבנן קמאי ובתראי לאחו בגהנתו ושתו ביון מסכתו וממנו ימלקו שלל. ומפסקי הלכותיו הוגים כפין גחושת קלל. ישאבו באר מים מים לבוליב הלכה ברורה. אשר בתוכו לשונה ומשורה באלכה מבוארה:

האמנם כנה הוא כגור ותוגבר. אשר לו הומה ולא שור לאחר. דקדוקיה צריך נגר בר בר חכמים וחגם הרבים כחרש וקמבור. בגנם בפותחה בו תבה נתרב. כי אני נזר המחשבות בלין בואל ואין דורש. ואין דרש ידרשנו. והנה רחק ממנו. גל יוגל ננעור בלויות סים ואין הדיר לא יסברנו. יען פתמהו כל התום. והיה חות הכל כדברי הספר החתום:

את כל זה נתתי אל לבי ורותי ניראתי בקרבי. ותרתי לאוספה ולשכונה יעטר עלי פה ולקולה ולבינה את והמיד בגלו תמהתי ויבטתי. ואל קרני סריה ירדתי לתפום תגום לשים בלב יחיד הנגיד וכביאו יסברו והיסבירה ובכויה ראבוגם והירושים. כם נראות נחלי בגאל כפרים הגפן הנגו הרמונים. ובכם לדעת לרדבה נדעה. והקרו ונכבוש עד הקם ידי יד כהה מגעת. כי אכן רוח הוא באנוש ונבמה שדי הבינה. קטן וגדול שם הוא. הקטון יהיה נחלף היינים לנבר. נמפה את ישוף דבר. ואני תפלה לאל חיי יתן לי דעת לכבין אמרי בינה. כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

שבתי וראיתי אחרי ראשי והנה שחים חברות בחים מכלות לגבה. ממעוטות אריות מכתרי נמרים יבאו כראש אמנה. כמו חורחי דמחיק להדדי סדר זרעים שנדפסו מכבר ע"י המחבר וקן כוליה סדר מועד כל כי סלוי זוגא ואופא פגרא לגרא. שמפהייהו מרפקן לגרא. ירדקן בכיתיו ולימהם קלייטו בבי מדרשא בביאור אלה מי הבדרים. בראשונה נהגו לנלח אשר כיהי לגגים וגברי בין כבהרים. חמור רגנן נספהא ואמור רגנן בכפילא דמדפיסא מזה יושב בשולחן בארוך הדך ליב ביא לנסג כמכילה וליסר כדוריה. הלא התגם יקרתי לבי אל בדה טעים לאמר אבוריה גם ואראה את המראה לכבין במשורם וטום שכל את ספין כשפחים ימירי לה את כמסירות דמהיבן והקריין קול קורא פגו דרך ישה בערבה וביה בעקוב למישור. ויהי בראותי ואבא פיני ובנה הופן אחד בהדך באין חזון נפרץ כי עוד קץ למועד כת מים והאודות בדברים. לכן הרהרתי הספרים כמו כנה אלמנה לדעת זאת עמל הוא בעיני יצוא אחר הקונים ונתקן הדבים ולהפוך גפתר בהבכבת אריה. כי גם גלא נבוכת בדברים גם יסבון על כי ביתי פני לגלותי לכת אחדי כבהורים. לכן שמפי ישבוגי ואמינה מבין האינהו תבתי והויאל יסדי ביה ירגא ונסתר בקמייתא. מבתייה נבגי תרתי בתרייתא. ואבי יועדיה הגית בריחים נבי קרת ליד בפרים. חלקו ה' אמרה נפשי נסדר הפים ופתר יבושות נבדבה ולגברם ביד ה' בסיבה עלי נדברים חזקים כרלי מתק ומשוגבות כסירים. כהיבם על לבי כהוחס על זרוטי כי ירחיב ה' את גבולי וכה יהמר נקוד יהיה סכרי להקים עיתר נמקום גאגן עוד ידי נסויה נסורת כפ"י ג"ה לעירד חדים עם יבגים ולא כרפטוטת סבה נאו לבסמים ולהגיד חדשים לבקרים:

הבדרי כי אזכיר תהלות יה' כפל כל אשר נמלנן כרחמיו וברוב חסדיו בהם אמים בחי כי הלמענך נגדי ישע ומעיל צדקה יעטני ולבוליא מתבנתי מכח אל בפועל זכני. ואחרי הבחידה ורב הפיון וגודל טניפה והנה זאת המרגפה אשר יגעתי ומצאתי ת"ל לחבר חיבור יקירים נחמד ורכפיה על כדר כביה. וגבי אכשר לדרכי כל הי כ הבוגהו הבינה ואר גנה זה דנת רקן ונור י אשר יאה גרים גב ונדגם רוחי להגיאו גבית הדפים להקדן בגם בגחל וכוזכרת לרצן הטוב למספרת ורבו גם ישראל לה פני ג"שה כי יקרא על שמי נקראת יעקב מורבה. וגו יתבאר ויצא כל הדבר קנבה. לנכין דברי החכמים לדרגונות ובמסמרות נטועים. גרס המד כרם ה' גנאות נגע נטעועים. כי ניוגבים נכני ה' ולמיימינים ומקבלים את פרי בלבויו יהיה בהרה נאגל לבנפה וגרכבה למגדו טו ומהבה לגאה וגבא בדרך הם ם הזה וילך לנפת דרכו להיור ביוך יזרח ובון תוליו כבחר. כי סובה הבית מבכימים ודמה מרין גביר. גם שם הרזתי ביד ימיני להגיה מכל מכשול ושמוה ולסקל האבנים מהכבה כי עלה לנו יקבוצים. ואלה לני אל הנירשות הגסנות אשר גררתי אחר החפוש והפון וכפי אשר דגלתי נספרי המפקים והגאונים ראשונים אשר גימיהם היו בוהים או אשר התחדי הגירסא גפ"ם הזה גבקום אחד על רכייה או הם מתוך הבנית מוכחת וניכרת בייקונה ועירות על כבה. ולפעמים על ביניתי לא גשענתי ואת בחיבן הוגהתי גי כיבנות ויורבה ברורית. ואל הכל רבויתי סיתגים והגבתי גיונים. כל גלה אגניה יקרות מסודי גויה. דרך הפיגה הדים בן הכרך היותית. ונכתן הבוית אשר על הביאודים בהים לנבות הבויתי יר זכב גיכגרהו הגיב ויקיההו **מראה הפנים** ע"פ שבאה מרלא פניה לכל לב. יגב. מהום אשר דמה יותא מדברי הש"ם הזה נבי"ב הבבלי בן במקומו הן במקומות אחרים בכל ביסת התלמוד מנבד מרלא מקומות אשר רשמתי על הגליון ואינם כ"א לבראות יקים על הש"ם הזה בכל כדי מדרים אשר נמלאו לפנינו ואף בספרא ובספרי והתוספתא.

ובמרלה כאוסן בתוך אלופין לפלפל ולהבין דרך שקלא וטריא כסכי תרי תלמודי דיתני ומקשי אהבא לבתא ומהתם לבכא. את מי מבין לכבין אם יש אחו הלכה וסוגיא בבבלי אשר למראית עין תחשוב כי היא מנגדת וסותרת לשיטת התלמוד הזה ראיתי בעזרת חונן דעת להשוותם בכל סיטות על לגר בשבתי למען יבאו נבריה יחד והיו לאחדים. ואם הנה אחר הסברת מחולקים זה מזה נפרדים. ראיתי לבאר כל אחד ואחד לפי שיטתו וטעמו וגימוקו עמו וירון הקורא בו לידע ולהבין ספקת ודפותיהם שונות והבלכה היוצאת מבין שניהם ונפקא מינה לדינא. וגלדו גם כן בכל מקום מנוהר המשקנא. מקור ופירות שמתי לדברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו מקום אשר דרך נפקבי התלמוד הזה שוק התרומה ותגופת חזם מכחידושים שחדשתי בדבריו ז"ל ראיתי גם כן לכלנו ולהביגו במראה סלו אל המקום אשר יבאו דבריו בסדר הזה. ויען סוחם מעורים את הנה ואחת הנה ראיתי בסוף כחיבור למסר מפתח מפתחות פיתוחי חותם. ועל דגלם שמתי אותותם לבית אבותם:

במה אקדם ואכף לאלהי טרח כי גמל עלי שמים חסדו עמדי חכיתי לקרנה אל כמגלכה לכבין אותה ולסדרה ולגמרם אנכי לה' אגכי אשירה בקול רנה ותודה חמרה בקידה בבריתם ובהשתחויה על ביהספקן כל תולוית שבעדרם זאליו אתפלל ואתחגן בלב נדכא יגסם סטורם להביא נפשי מף שחת ולבגלגי גיום עגרם. לבוליכני בארח צדקה בתוך תבונות מעפם ומעגל ישרם. ויכא לבי פתוח כפתחו של אולם בפתחה של תורה ויזכני לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות כשורה. ולסמיעתו קול רגלי מבשר תשמיע שלום מבשר טוב במהרה אמן:

לבי לחוקקי ישראל המתנדבים נפש כמה הנטרים אשר העולם אנכי כשם כי חופיהו עלי נסנן ישפם. מראש הררי קדם ונבעות עולם ראשון שבראשון אין למעלה ממנו רוח ה' דבר בו ומלתו על לשונו אדו בלבנון ריף בנדבו אריה דבי עילאי אין על עפר משלו. כ"ה הדמ"ש הרב הגאון המפורסם. מופת הדור רבן של כל בני הגולה מעטרת זהב ועל ראשה נזם כבוד מוהר"ר **אריה ליב** נר"ו אב"ד ור"מ דכאן אמשטרדם נכך ה' סלו ופעל ידיו תרצה כי הגדיל הושיע כסלות מלה. ותומם לי ימינו ולדקתו היא סמכתני לבולית חיבורי לאורה טוב עין הוא יבורך כי מאך נפתי ידיו עלי יד להכשר יד למסרה. פרחו יכון שלום כסא כבודו וטלמוי יגדל למעלה עד כי יגא שילה כימי השמים על הארץ כן יאריך על אויביו יתגבר על במותימו ידרוך. וממפם נדיו יגא פריון לחדוהו יבבר פ"ס חחן המלך חביבי וידידי עלר טובי הרב המאה"ג כבוד מוהר"ר **שאול** שלוי נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק האג כי מתן ידו לתמכני ולעזרני קרנו תרום בכבוד ולדקתו עומדת לעד עוד יעוד כגיבה גרעת כמובה עם אשתו הרבנית המאסנית תחי' יוחי"א:

הצבי על במותיו נתן אדרת ישלח אמרותיו חיותי אם מכיר במלאכתו יתיצב לפני מלכים ככתר מופלא ברומי המעלה בין עגידים ונשיאים ואין בנומקב על בלכה אשרי כסם שלו ככה ה"ה הרב הגאון המפורסם השר והנגיד כבוד מוהר"ר **צבי הירש אופנהיים** נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק **הילדסהיים** ומדינה יצ"ו בית נדיק חוסן רב ומפיגתיה הסיב עמי נסך מכרים לבוא להדפסת חיבורי ישמרהו ה' ויארגש כחיבון פינו כנבר יעיר קם ויבנא שבתו לעד בלי ירח עם אשתו הרבנית המאמנית הגבירה הנסירה החיה וגם כתולי זתים פגודים בבכוריכם כבית נוחה שלחנו מלא דשן אמן:

זכרה אלהי לטובה לכמנוח הקצין הגביר המפורסם בימיו טדע שמו בשער בת רבים כהר"ר **בענדיט** קליף ז"ל עם שנתי טחת נפס הגבירה מרת **נימלה** ז"ל אשר טדע ומפורסם כי היה בית המיד פתוח לרווחה לעניים ולמשירים ומקרבים ואוהבים בכל לבבם ובנפשם ומאודם לנעמדי תורה וגם אשר שפינו נגבדם עמדי בביותי בק"ק ני"א מתגין כל ימי עסקי בחיבורי שפה חנגב"ה חבותם יעמוד לזרעם לגניכם ולבני בניכם. ובימוד נגנו האברך הקצין הנעלה כבוד הרב רבי **אלי'** קליף ס"י עם אשתו הגבירה עם בניו יחיו יחי שלום בחילו שלוה בארמנותיו ובוא גם כוא בסבב חיל להיות מן המסייעים נדמי מעה בכך מבייב. כאשר עשה לי גם כן חתנו ה"ה אביר הנגיר הקצין ס"ו כהר"ר **נטפיל** קליף ס"י ה' אלהיו יהיה בעזרו הם אשתו הגבירה והנפירה תחיה כי עמו טובה עמדי בגלוי הגה להדפים חיבורי יבלו ימיהם בטוב ויתפנו כל רוב שלום עם בניו ובני ביתו ס"י. ובני תרי אחי הגבירים הקצינים ה"ה הקצין כהר"ר **בנימין** והקצין כהר"ר **זגויל** סלק כי בחזיק ידי נסך מסוים יבלם ה' פעלם ויהי מבורכים שלמם ויגמלם בטוב עם גליהם הגבירות ובניהם ובני בניהם כל הכתוב לחיים:

ועל טוב יזכר שמו ה"ה אביר הגביר הקצין כהר"ר **יונה** כ"ץ מק"ק אמשטרדם כי ה' ליא לעשות עמדי לסייעני בכך מסוים ורב רודף לדקה וחסד ימלא חיים עושר וכבוד עם בנו החורני הקצין כהר"ר **בנימין** ס"י. וכן עשו לי שארי קצינים פרנסים ויחידי בגולה דכאן אף יתם תבון עמדי בסיוע ועזר להדפסת חיבורי אתם ה' השמרם ותגרם ולעד תחיים:

ובהיותי בעיר גדולה לאלהים ק"ק **לונדריש** התנדבו ראשי עם קצינים אנשים ויחידי הגולה וביחוד הגבירים והקצינים והפרנסים דק"ק ספרדים חסד חמטוני ביפין לדקה וביותר מנכי תמדה של נכ"ת ק"ק ספ"ם כם כי התשדרו ואיש את אחיו יעזרו ולרלבו יאמר. חזק נגמול חסד נעדי ה"ה הגביר התורני כהר"ר **יצחק דכהן די לזגטוי** והתורני החכם השלם כהר"ר **משה הכהן די אזווידו** כי מתפלט לדיקים בתומם ובפלת מתגנוחם לעשרי בכל יכולתם **והרב** אשת **בנימין** מתשלחת כלם ה"ה הגביר הנעלה והמשכיל בעמון כהר"ר **בנימין מינדיס דא קוסטא** הוא אשר הגדיל נמונו ובחסדו לעשות עמדי ברכם לרחם לדיק ועסב הרוים תדושן יזייא יהלך לפניהם לדקתם ויגיהם ישחר טורם ומהרה תגמית הרוכה כנוד ה' יאספם והשביעו בגחחות נפשותם ויקים בם מקרא שכתוב ושדויי ה' ישוטן לגיון ברנה כי נחם ה' נחם אותם:

סוום יום שפיר לחדש הבדי לסדר ונפרם ירכנתו על נמתי אהן לפ"ק

כ"ג יצירא דסן חבריא הצעיר **משה מרגלית** באאמ"ו כמהור"ר שמעון זצה"ה הוא אשר היה אב"ד בכמה קהלות במדינת **זאבוט** ולע"ע מורה בעבודת הקדש על התעודה ישל ותורה פה **אמשטרדם** עיר המעטירה ונתצאה לישועה במהרה:

הקדמה

מהרב הגאון מהו' **מרדכי זאב הלוי** זלה"ה מלבוב

בהנחל עליון נר קדוש דת שעשוע. ודברות קדשו מלהבות אש. מימינו אש דת למו הופיע. קרנים מידו לו על נפשות בית ישראל יגיה. את אשר ישנו. ואת אשר איננו. אכן רוח היא באנוש. ושם היה. בנשמת שדי הבינה ויהי לנפש חיה. ואשר חלק לו בבינה ה' לו למנה. ולעת ישלח רוחו יבראון מלא אותם חכמת לב. אשר לעת שמש שכלו תחל פרח. אל מקומו שואף זורח. ויתופו עליו נהרה. אשר מסיני לו נמסרה. הגות לבו תבונות. ויגבש מצפונות. שפונות טמונות. ואשר לא שם אל לבו. פתאום יבוא אל היכלו. וימצא את אשר הכין לו. ועלה לגורלו. כי רוחו אשר בקרבו יביאנו לראות. במראות הצובאות אשר צבאו פתח שער השמים. ורא אור גדול באור פני מלך חיים. ולכן כל איש אשר נשאו לבו בחכמה בתבונה ובדעת. ויגדל ויעשה פרי ויטע כרם ומטעת. ידע כי לא ממנו הוא כי אם מי הבריכה העליונה עליו נובעת. ולזה אמרו ז"ל (אבות פ"ב) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. אמרו נוצרת ולא נבראת. כי ענין בריאה הוא יש מאין ואור החכמה הוא היש תמצא מאין. וכבר קדמה לו הבריאה. אמנם אמרו לכך נוצרת כי יצירה היא נפש התנועה (ע' רמב"ם בראשית) אשר חכמה חכמת לך בעמל ויגיעה. ולזה אל תחזיק הטובה לעצמך כי גם כאשר יפרוש כנפיו יקחהו. על אברתו ישאהו. ויתנה למרעהו ואם מבינתך תבינו. ירך תעשנו. כמאמרם ז"ל (סנהדרין צ"ט:) כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו (ע' מהרש"א בחד"א שם) לזאת ייקרא עשייה כי מאיש לוקחה זאת וישלם ה' פעלך כי כונתך רצויה:

ועתה ברכי נפשי את ה'. הגדלת מאוד חסדך על עבדך. נתת לו לב שומע מבין ויודע גם מימי הנערות הילדות והשחרות. לא משו מאוהל תורתך. ובעגני עגני הזמן וממר המרודות ירוקו. חשמלי זיקי תורתך עליו הבריקו. מטנה נגדו עביו עברו גם בעת זרם מים כבירים עליו נגרו. בצל כנפי חכמתך מצא מחסה וישובו הטים. עוד לא כלאו לי עשרים שנה. גדולי החור קרבוני. ונפשי עז הרהיבוני. התצאתי לאור חיבורי הראשון. והיה לחן בעיני הוגי התורה ולומדיה. נתנו מהודם על כל מחבריה. וגם אחרי כן בעת נפוצו יתר חיבורי מלא רוחב ארץ. נתת לי שם כשם הגדולים אשר בארץ. אותי יום יום ידרושון ומכתב שאלתם אלי ירוצו ודעת דרכי יחפצו. לא מרכבותי. כי נבונותי. כי אם אתה היית בעזרתי. והנני עתה הודאה על העבר. כאשר תסדך עלי גבר. ואתפלל על העתיד אל תעזבני ואל תטשני. בעצתך תנחני. ופנית אל תפלת עבדך ותסעדני בחסדך. ומדי שוטטו רעיוני אנה ואנה. להתחקות על שרשי הלכה הנכונה. רוחי נשאתני ותביאני **ירושלימה** הוא תלמוד **ירושלמי** קרובה בזמן וקרובה במעלה. עלית על כולה כמאמרם ז"ל (ב"ר פט"ז) אין תורה כתורת ארץ ישראל אור הורהנו ומנת דתינו. הוא האור הגדול אשר האיר ר' יוחנן לבאר המשניות אשר שנו חכמים בלשון קצרה. ודרכם נסתרה. לדלות ממנו הלכה ברורה בראותו בשלש מאות שנה אחרי גלות ישראל מעל אדמתם. אשר נתמעטו הלבבות. השכו הרואות בארובות. ביאר להם המשניות וחלקם את כל התחדשות מדברי התוספתות וברייתות אמרוה התנאים ואמוראים אשר לפניו ואשר בדורו. והיה על חמשת ספרי משנה סדורות. ועל מסכת נדה מסדר טהרות. כאשר היה למאורות לפני רבותינו. (וע' בהקדמת הרמב"ם לזרעים) אמנם כמו מאה שנה אחרי כן סדרו רב אשי ורבינא ש"ס בבלי (ע' בהקדמת הרמב"ם (פ' ה')). ולאשר בא באחרונה. והכבי בכל הריש תרומה ממנה. ועוד הוסיפו עליו כהנה וכהנה. וגם אשר דברי הירושלמי בקוצר יבואו וכמאמרם ז"ל. (ב"ק דף ו') האי תנא ירושלמי הוא דנקט לישנא קלילא. ויגהו אחריו רבנן סבוראי והגאונים גדולי המורים. שמו כל מעיינם בו. וירדו לשערים. לזקק ולצרף ולפרש בביאורים. כאשר הם לפנינו סדורים. אמנם התלמוד ירושלמי היה הולך וחסר. ובמעט זמן נפקד כל סדר קדשים. ומקצת מסכת שבת. ונדה. גם הנשאר לפנינו רבו בו המכשולים וגדלו השבושים. כל שעריה שוממין. ואשר יבא המעיין לחקור אחרי מקור ושורש הלכה. ילאה למצוא הפתח והיא נבוכה. יחזה בו תוית קשות. כי נתיבותיה עוה דרכיה עקושות. ובעת **עת רצון** התעורר הרב מהר"א פולדא ושם על לבו לפרשה ולבארה. ואח"כ כמ' שנה ביאורי הגאונים בעל **הקרבן עדה** ובעל **פני משה** על פני הבל האירו. אמנם גם הכה לא השליכו מעשיהם. והרב מהר"א פולדא לא נראה כי אם סדר זרעים ונזיקין. והרב בעל הקרבן עדה מועד ונשים. והרב הפני משה סדר נשים ונזיקין. והנשאר המה עדנה בכתובים. ואף גם אחרי כי סקלו המסלה ושוו פניה. עוד ירופפו אדניה. כי לא מכת הראשונים המה אשר אין להרהר אחריהם. ואין לנטות ימין ושמאל מדבריהם. כי את אחרונים המה והבא אל שעריה לכל אשר יחפוץ ימה כאשוריהם. אשר על כן רפאוה ולא נרפתה. עוד לא העלו ארוכה לה:

והנה קנאתי לציון קנאה גדולה. נשאתי בערת רנה ותפלה. אתה ה' הלבעבור על ארצך קצפת. גם חכמות שרותיה הענגה. העד תשוב תרחם ציון כאשר דברת הלהן תעגנה. לבלתי היות לה ער ועונה בליסודיה. ביכי עניה ומרודיה. שלח אורך ואמתך יגלו מוכדותיה. תעלומות חכמותיה. אחרי בלותה תהי לה עדנה ויאירו אפילותיה. באור פניך יהלכו וידעו מסילותיה. עדי ייטב בעיניך ותשוב אל משבעותיה. ותגדל חסדך עמדי. לעשות התשועה הגדולה הזאת על ידי. והנה שמע אלהים את תפלתי. האיר עיני שכלי ומצאתי ראיתי. אחרי ביטחי כי אך טוב הוא לעשות לו ציונים. ויורהו הציק אל דברי הראשונים. לעצור בעד המעיינים. לבל ימו מני הדרך אשר גבלו ראשונים. וזה יצא ראשונה להעיר על פסק הדינים. הרמב"ם ושו"ע. כי זה האיש משה ממקור הירושלמי הלכותיו דלה דלה. וישק את בני ישראל. מתלמוד ארץ ישראל. וכתר עוד בירושלמי מתלמוד בבלי לתעתיק הנוסחאות ממנו (ע' תמיד פ"ה מ"ה) ואשר עיניו פקוחות. וספרי היד לפניו פתוחות. עיניו יחזו עפעפיו יישירו. כי אור לו בציון ומפרשיו יאירו. ואם כן איפוא על דרכו יגה אור מהלכת להבין סוגיות הירושלמי בקדם ונמשך. וילך אור ולא חושך. וזאת שנית מצאתי לו עזרה. לתיות התורה עגייה במקום זה ובמקום אחר עשירה. אציגה נא עמו. כל המקומות אשר בש"ס בבלי וירושלמי ספרי וספרא תוספתא ומכילתא אשר שוה לו. ואשר איננו שוה לו אעשה לו ע' במקומו. גם ממדרש רבה הנק' רגדת ארץ ישראל רשמתי אפס קצהו כי כבר קדמני בעל יפה מראה ואינו בדין שיניף המקצר על המאריך. ובשובו עין שמה ימצא מבוקשו. מקורו ושורשו. אשר על כן אף אם בהרבה מקומות בבבלי הם נמצא לא ציינתי זולת אחד מהמקומות.

והגהות

מהרב הגאון מהו' **יוסף שאול הלוי** האב"ד דק"ק לבוב

ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה ·

הפסוק הזה אל יזוז מפיך (ירושלמי פ' אין עומדין):

עת יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו. קדוש ישראל לה' ראשית תבואתו. ה' אור לתורתו. אור כלי חמדתו. אשר עוד טרם אדם יולד היתה כתובה גנוזה אלפים שנים בבתי מעונתו. לפני ממרומך אשר מלאכי אש שרפי מעלה כלו כהלכות קדשך. ויגועו ויעמדו מרחוק לחזות נועם ישעיך. מתב בנחת מכתוך ועל ארץ אשים מבטחיך. לחלקך ביעקב ולהפיצך בישראל ע"י עבדי משה מבחר היצורים. הוא יישר הדורים. ויגלה מסתרים. אשר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו את הגלוי ואת התתום שתי תורות. בכתב ובעל פה נאמרות. שתיהם גם יחד על הלוחות חרות. בתיכן חוברות. אשה אל אחותה יחדו יהלכו. ולא יתפרדו. אף כי בתיים סגורות. לא יכלו לבנים ביפיה ועלות נסתרות. ותהיינה צרורות. אמנם זה מהם אלים הוא יחשוף שובל. ויגלה ניצו ויסיר התגלגל. מפיגי חמוקים. ויגלם אור נביר בחקים. הוא יבנה כך עליות מרווחות. על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות. עמודי יסודות נאמנות וחזקות. כרמי תנוקות. י"ג מדות אשר מפי אליו נפתקות. ודור לדור יבים אומר אשר ינצו ויטעו ויתירו דרכיה ופירושיה. ואשר יביטו להוכה על כל אות ואות נקודותיה וטעמיה. ולא יכירו והיפו כל אשר נשון. סמך נמעתקי סודותיה. ואשר הסכימו על אדני הלכות יסודותיה. אור יקר ותגבה מרך ועבר על כל גחוזים. אתנה כל אלה היו בהיותם על ארץ גבי הרים. ובית תופש לדורשי התורה לפניהם נבונים. ואנשי שם אשר על נרכי התורה אמונים. לבבם ידרשו ולאורותיהם יפוש כיונים. אך אחרי כן כאשר נגולה הלכו ונטשו הרעיונים. לא עמד גם סמך זקנים. ומעט כל הגולה נשכחה. כי לא מצאו רוחה. ובכל זאת גם בהיותם בארץ איביהם חסדי ה' כי לא תמו והופיע עליהם רוח ממרום ויאמר ר' יהודה יעלה הוא רבינו יסודה הנשיא וכ במו חזה זכו רבינו הקדוש ויתן נתן חנו בעיני המלך. ומספר המלך אמר לעשות כיח ועד נאכתים ונטנים. אשר יתנו למשנה התורה בוונים. ולאסף איזה שבור אמרת אלוה צרופה ומזוקקה. אשר תלמנים לבוני דת אך משה אל פה נפתקה. ויגזור אומר למהון בכנס סופר ועל ספר חקה. ולא יהיה למכשול ולפוקה. ונפסק הוא והתחשב לנדקה. ובחוקת היו קנין כל המון דברי חכמים למחלוקות. ונדחו כל ההלכות קנין אשר לא יעלו מחתותם. ואשר עם הספר להקוק אותם למקומם לתשנותם. ויקרא שם משנה גנוז אבוד ט ובמשניתו. וברבות ימים עלה כבוד תפארת אנשי עלה נגבה חכמתו. קמה עליהם המשניות הסתומות. ולאמנה בבחורות והנעלמות. והתמודדו חכמי לב אשר בארץ הקדושה השרידים אשר ה' קורא למו הבל נחלתו. הלא המה שתיו חמד אשר נטע ה' בכרם חמדתו. אשר יורו לישראל דרך ואור לנתיבתו. כלה המה האמוראים אשר בארץ הקדושה ועל גביהם ר' יוחנן אשר למעלה חן ולמטה חק ה' אותו רוח מבינתו. ויחבר ספר תלמוד ירושלמי ויגל את מסך יסודי"ס (כמדרשה ז"ל באילנה רבתי נגא דכסה) לבאר דברי המשנה ולגדור הפרצות ולבנות יסודותיה כברי קודם. והאר רבות בשנים אחר יד ה' על רב אושעיא ורב אשי ועברו ושנו מספר לספר בשבת הסדרים. לישב הסתירות וליסר הדורים. וקרא שמו תלמוד בבלי אשר שם נגלו כל אשר פנו חכמים בלשון המשנה ויאשר הפרוה שרים בארץ הקדושה כרוב מדיני עם במחוקק מספנותם על הירושלמי. ועוד פתחו גם נגבו חיל לסלל ולסלסל יותר והמלא כקן ידם. ללע נמים אדירים. וזכירו כזוהר הרקיע מזהירים:

ולאשר תלמוד בבלי נתיסד ומן רב אחרי התיסד תלמוד ירושלמי ע"כ כל הגאונים הקדמונים ראשונים והאחרונים שמו פניהם לבנין דברי התלמוד בבלי כאשר כתב הרי"ף במסכת עירובין פ' המוצא תפלין בסופו הביא דברי הירושלמי וכתב ואנן לא ס"ל הכי כיון דסוגיא דגמרא דילן להתירא לא איכפת לן במה דאסרו בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוו בקיאי בגמרא דילהו טפי מינן ואי לאו דקים להו דהאי שמעתא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא הוו קא מקבלי לה. גם אני מצאתי בשני מקומות שהש"ס דילן סמך על זה דאמר בירושלמי (עי' נזיר דף כ' ע"ב ונדה דף ח' ברש"י ד"ה אמר ר' אלעזר) וכ"כ לא שמו פניהם אל דברי הירושלמי להאיר עינים בפרשו ובאורו. ובהמה פעמים נמצא בדברי רבותינו הצרפתים שממעט שבתלמוד ירושלמי נמצא ולפעמים כתבו שמצאו בירושלמי (עי' תוס' חולין דף ו' ע"ב) ופ' במקרים לדברי הימים המיוחס לרש"י ה' כ"ש שמהב וכן בהגיגה ירושלמי כמדומה לי ולא ביש רגיל על לשונם. ורבינו הרמב"ם אשר היה לנו למאורה כתב שלפי הלכות ממש הב"ל לא ביארו והמעתיק פירוש המשנה ליבמות כתב ... סדרים בבלי שביאר כפין מסרם ועל הירושלמי לא נעמד. והראב"ן אשר היה רבינו נסים גאון שהיה לנהר מקוה דברי הש"ס בבלי עפ"י הירושלמי (ע' תוס' פסחים דף נ"ט ע"ב ד"ה כל) ונעת נדבה קלא מזב לספר ולא זכינו לראותו כלל. והרמב"ן בתשובותיו ח"א סי' הקכ"ג כ' כמה קשה עלינו לבאר הירושלמי. אף במשכיל מסל גמר הירושלמי אלו בכל זאת היה כבד עליו הדבר. וכמעט הפיל גם רבינו יהודה נר יקר חיבר פירוש על ירושלמי ונאבד מאתנו. ומי לא גדל סדבינו הרמב"ן אשר במלחמותיו וחידושיו ולקוטיו ובפירושו על התורה ובתורת אדם נמצא כמה פעמים פירושו וביאורו על הירושלמי ובגמתי בתנגותי. בכל זה הרבה פעמים כתב שאין להביא ראיה מן הירושלמי בעוד שלא נדע פירוש כל המאמר ממעלה למטה. הנה כי כן לאשר לא נגה אור קדמונינו על הירושלמי ולא זכינו לביאור ר"ח ורבי' ורבותינו הצרפתים וכו' בערוך. ע"כ תפוג תורה. ולא מתנו יותר עד מה גם בביאור מלות קשות אשר נמצאו בו. אף כי בפשט המאמר. ובדורות שלפנינו התעוררו גדולי הדור לבאר הירושלמי. כרמשק אשר נא צהובי ירושלים הגאון מהר"א פולדא וכתב פירוש ס' זרעים כולו ע"פ פסחים ומסכת שקלים (וסדר מועד) והלכה בנות נזיקין. ואחריו קמו ישרי לב הגאון בעל קרבן עדה. חיבר ביאור ופלפול על סדר מועד ונשים. וקצת מסדר נזיקין. ואחריו הגאון בעל פני משה חיבר על סדר הש"ס נזיקין ובאשר עוד כתב ממנו על זרעים ומועד ובכל זה לא מצאו ספק וביררו כמה פעמים הירושלמי בלי ביאור וכמה פעמים נלחצו אל הקיר. ... הסורח ובכל אשר עליהם היה. כי אין מאמר בירושלמי אשר יתרצה עלה במליל פירושו. והנה בימי חורפי היה כמו אש עצורה בעצמי לאמר אולי יזכני ה' להניח ציונים במקומות אשר רבותינו הצרפתים מביאים דברי הירושלמי וגם במקומות אשר הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והפוסקים מביאים דבריו בכלל ח. אולי ע"י אנכה לבאר קצות דברי הירושלמי. ולאשר נפתולי אלהים נפתלתי עם כבוד ניכי הרב הגאון המפורסם מוה' מרדכי זאב נ"י עלה בלבנו לעשות בירושלמי כתבנית עין משפט ומסורת הש"ס בבבלי והערות ופלפול קצר כדמות ספר כבפ"ז. ובאשר האדון הגאון הנ"ל עדר פלך במיד מדבים כוונת כבעיר קול כמתבב בעגריב. כי על דעתו לנדפים מפרי הירושלמי. שלהנו אהבה עלים אל כבוד הגאון הצדיק גדול הדור מהרמ"ם ז"ל לספיד בגודלו ... תרלה בספרנו והוסב נשיניו מאד. ובהסכמותו היקרה כתב כי אלמלא ראה כזאת לא האמין. אמנה לאשר האדון הנ"ל ושבה ממלאכתו ע"כ ובאשר המחברת בנקוב נשם נר מעמדי כמום התה דיע. וכבר היה ערוך ומסודר על זרעים כולו על הגליון עם הערות ופלפול. ועל יתר הסדרים קלה מסודר על הירושלמי בגליון והפורף כוכו למסבבה בכתב יד לוקים חידושים וביאורים. ותהא נפרדת אם מאתיו נמסר בכל לאשר לכל הי"י נופי לי:

וזה ראיתי בנים אשר כהמורך הרב וכו' בפלס תכ' יתובע הפסיל למווין מווילנא ליי לבדכם ספרי הירושלמי ונמצא ח"י מחברת כפ"מ נכתב יד על זרעים ומועד ועוד כמה תוספות הדרות אשר רצה לכביה עדי ועוד על הירושלמי. ויתר אשר נתן מידו נר מערבי. ובשנהיו כי ימינו ת"י. ולקחת אותו לבקר בנית. הנה מלבד כי אין הזמן בידי כי רבות הררים עלי לאשר על עלי עול משרת הרבנות בעיר הגדולה להלקים רבתי עם כה לנגד. ב' המרם. ויוה ידע הדרשוני הלך מכה והלך מרחוק. אף גם כי לא כתלמוד בבלי התלמוד ירושלמי כי התלמוד בבלי אשר כל קדמונינו הביאו אור בביאור דברי התלמוד ותכלוכותיה רולזיה ימבואיה אך איפה נקל היה לציין הדינים ע"ש פירש"י התוס' והרבנים. לא כן דברי הירושלמי הרבוא רבה מהרפים על אחד לבי דרכו ובא רמכו והקרו. וגם אני בעלותי נסיתי לבכבים קו למעגל דרך חדש. ע"כ מי לידי יתקם או מי יערכנו פירוש הגאון והרהוקן אשר אוכל לבנית ציונים ב"כ היה ידי מסולקים ממנו וגהתי נידו המעות ובנבוה וכלכלה כל בבוא אשר הגהתי לגדנה. אהל אשר בהפירדי ברבנים בגבורים גנן על קדושים והקים והסידים מוה' חנינא ליפא ומוה' יהושע העשיל בכירא נ"י מדפיסי זיטאמיר. ובאו נפחק בבוא עם הרב בנ"י שמם בדיהם ידפיסו הירושלמי. והרב ה"ג כא הגה ונם פה איש אחר אשר שלהו המדפיסים. והמדפ הריעות להיות מסכים ... נלהפים הגר הכרוי בגליון הש"ס וגיבי נ"י היכל עליו לזכור ציונים כל הירושלמי כאשר כעת נדפס כבר סדר מועד בהבלות השלימות ואני נתתי עליו הגהות והערות אשר לפדתי לנדי ראה קראתי בשם ציון ירושלים ע"ש כי בהגהה הב ציון על ירושלמי וגם שמי נקרא כי ניון נימפריח יוכן רצון רמם. וירושלים ר"ת מן ר' יוסף שאול לוי. וידעתי כי לא השלמתי כהלכה כי גם לאהבה הכלפון לגלם מלאכה כזאת. ומה גם כי לא נתתי הזמן להפגיק אף מה שכתבתי בחבורי כתב יד דברים רבים על הירושלמי. רק מה שציינתי על הירושלמי אחת הזה והדה כגה. אולי יתני ה' בכח נמר להוסיף אחם ציונים בל"ג אי"ה. ויפתח אלינם אוכים להרלה. לאינם וראיה נגת ניה וירושלים נספרם

בביאורם לו בזמן פירושים יקרים. ובאשר זכינו לסדר אותם. כן מסה לראות בנגין ירושלים על הלה. כגבה לתמלה למעלה:

ב' ר"ח תמוז אב תרכ"ה לפ"ק

נאום יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אב"ד דק"ק לבוב והגליל

הקדמה שניה

הן כבר הדברים אשר כתבתי בבית הרכ"ה בר"ח תמוז. ובבר כתבתי כי בהגהות וציונים היו שמחים חי' גיסי הרב הגאון המחבר ז"ל קצת ביאורים על הגליון ירושלמי וקצת לא השיב לכם יד. והוא קבל וקיים עליו לכוון מראים כסדרן. וע"כ הרשתי לבאר כל הבער ונגמר וגסדר בי"ע הגאון מהרש"א. והנה עברו פימים וחלפו הזמנים וגיסי הרב הגאון ז"ל לא כילים במלאכה יבל סדר נזיקין לא שלח ידו לעשות ליונים וביאורים. והרבנים הגבירים המדפיסים נ"י בקשו מתי שהשלים המלאכה למען לא יתרב איש זר. להבחיר זר, והנה אם כי מאוד היה קשה עלי לעשות כואת כאשר כונתי בהקדמתי כי נלאתי נשאת בסבך הטרדות. בכל זאת אמרתי למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט וממש מעט לקחתי לי מועד ותה"ל נערך שני חדשים ומעט יותר עברתי משער לשער וציינתי כל המקומות אשר ראיתי מקום לציין. כי באמת בירושלמי כולו יש פניו במשוגים ותוכנים. ומלבד דברים רבים המגלים בש"ס בבלי נעלם נהרבה מקומות בירושלמי בשינוים רבים. וגם בירושלמי נשנתו מאה שינויים ממקום למקום. ויתאמר אחד אשר הוא נהרבה מקומות בירושלמי כמעט אינו כלום בלי שינויים. וגם הנוגע לדין במקושות רבות יש שינוים בירושלמי הצריך להפרש ע' תוס' יבמות ק"ד ד"ה מר סבר). וגם בפ"מ ונראה הגהים שהאריך בכמה מקומות הגר הפוסקים ונמתן מתולקים בפירושו ואשר הוא בעצמו נפסק בפירושו ולא יכולתי לציין ובמקומות רבות אשר לפי דעתי הפסק לאסוף ולפיכך יהיה הציון נפתרה. וי"א שבותי בזה מלאכה וביוקם מקומות נאחרי בקצרה נהנכותי. והנה הרשב"ם פ' ויאסב הפיר בשם רש"י שאם היה הזמן מספיק פמו היה צריך בכל פעם פירוש אחר לפי הפסק המתחדשות וכן אני אומר בירושלמי אשר לא הלו ע"י הראשונים כהלכרים. כמעט בכל יום הייתי יכול לחדש פירושים אחרים ויתקנה הדין. ובכל זאת הקרה אשר במקומות רבות יהלו המגיהים והביאורים לתלמוד והבונה לילך אחר מסלול האמת. ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם. לטוב יום ג' נסדר לפעלות גב המיל הרכ"ד פ' אשר ראתן:

נאום יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אב"ד דק"ק לבוב והגליל

והגהות על הש"ס בבלי דרך שם יבא לכילם. ופוקים התבוננתי ובדרכיהם הלכתי. כאשר עשה לנו הגאון מהו' יהושע בועז עין משפט ומסורת הש"ס בבבלי במקום אשר רבותינו הראשונים רש"י והוספות סקלו מסילה. ללכת דרך סלולה. אף כי בש"ס ירושלמי אקוה בטו לרוחות. ורב ההועלת. ועד השלשה אני בא לרעום המקומות אשר הובא דברי הירושלמי בתוס' ורמב"ן ורשב"א ויתר הראשונים. וגדולי האחרונים. ובמקום שבעלי תשובה עוסדים אם לראיה אם לפירוש השמועות. כי ממנו נקח לנקותו מהטעיות והשניאות. ולדעת אמיתת הנוסחאות. ובפירושי הירושלמי במקומות אשר שלחו יד להגיה. או נראה להם הדברים בתמוה. אמרתי דבר לתקן שיהיו דברי חכמים קיימים. כי לא מחשבותם מחשבותי בפירוש הירושלמי. והצגתי אותן לבדנה. והמעיין יבחר הטובה והנכונה. והאמנם רעיתי יבהלוני. השבץ אחזני. כי כבשא כבר יכבד ממני. לחפש את ירושלים בנרות להציג עליו המקורות. עדן הבוונה נעדרת. מפני חסרות ויתרות. ואם הגאון מהו' יהושע בועז ז"ל כתב בהקדמתו כי בהציונים ונראה מקושית לא ירד לתכליתן אף כי היה לפניו פירושי הראשונים. ולבבו נאמן בחדרי התלמוד. ומה גם אנכי. בירושלמי אשר הוא כספר החתום. עמום וסתום. אשר המלאכה כבידה. ואך בעצם עיון ושקידה. גם בבבלי גם בירושלמי לעמוד על שרשי הסתייא ועמקותיה. לדעה קצות דרכיה והוצאותיה. ואז אולי על נקודת האמת הועמד ציון בקורותיה. תכבד העבודה עד מאוד. ואך אם צוך אלהים ויכלת עמוד. אם גם כעיפי ישיבני אל תניחהו. כל אשר תמצא בכחך עשה. ואל תזניחהו. ואם יכונו מחשבותיך. ה' יהיה בעזרך. ועל ידך יראה אור כי יהל. בתלמוד ארץ ישראל:

ויהי כאשר התחלתי עיסק הטוב ראיתי. חלתי ויראתי. כי צעיר הימים הייתי ומה גם לגשת אל דקודש פנימה. להקריב קרבני מבלי בקור חכם. אם תמורה אם תמימה. ואשרי אותה עד איש האלהים הגאון ראמתי מאור הגולה מה' עקיבא איגר זצ"ל לדרוש כאיתו. ואדר עצתו אז אקרב לעשותו.

והנה ידו החזיקתני. וזרועו סמכתני. לאמר למה אתה בוש לכך נכתרת. מהר ועשה כאשר דברת. חזק ואמץ מעשה ידיך אל תרף. ואברך את ה' אשר יעצני. נערתי חצני. והתחלתי לסדריאותו על הירושלמי משני עבריו. עבר מזה מסורת הש"ס ועבר מזה עין משפט וקראתיו בשם נר מערבי כי הוא נר להתלמוד המערב. אקוה כי רבים יאירו לאורו. אור נערב. ואשר העליה מצודתי. הערות שונות על הירושלמי ומפרשיו נתתי לדם מקום בן הצד על הגליון נקרא בשם גליון הש"ס ויהי בשנת תקצ"ח. הקול נשמע מפרעשבורג כי כבשר מהמדפיסים שמה להוציא לאור תלמוד ירושלמי. וראיתם בעת אשר היה עבדי כי זה' מקרוב ההילותי מעשה עבודתי. אברהי יהי סה ארוצה. אראה אם פועל ידי ירצה. ו אשר למדתי את גיסי הרב הגאון נ"י יהחלנו יחד לסדר סדר זרעים. וכתבנו אל אביר הרועים. הגאון כופת הדור מוה' משה כופר זצ"ל אבד ק פ"ב ושיחנו לו עלים שנים ממסכת כלאים והיה אב יטב בעיניו. יטא כמאות מאת פניו. ויצוה אל המדפיסים להדפיס. ויהן מודו עלינו וכתב בהסכמתו כדברים הא ה. ורנה קבו ונתעוררו הני תרי גברי רברבי וכו' אשר כבר יצא להם מוניטין בעולם ועמלו וטרחו זרעו וקצרו דשו וטחנו והוציאו כלה נקי לדבר על גליון הירושלמי מסורת הש"ס כמו בבבלי בהגאון ר' ישעיה ברעסלוי זצ"ל ועין משפט כעין אותו שבבבלי ולמצוא כל נקום שהוזכר בש"ס בבלי והוספיה ופוסקים דברי הירושלמי, ושני דפים היו לנגד עיני. אלו לא ראיתי לא האמנתי. כי לולא עזרת ה' בגבורים לא יכלו על ככה. והחזק יעיד על הכל ויהיה מהדה ש"ס ירושלמי מאיר לעולם כולו בכבודו כמו הבבלי. עב"ל הזהב. ואחרי שישו בני מעי שישו. כי כבר רצה האלהים את מעשי. אכנם ישוא הית תקוה. עוד לא זה היום שקויתי. כי כמעט נגמר סדר זרעים וירושלמי כאשר במקומות במקצת על העא. חזרו המדפיסים מבריתם ולא שמרו הבטחותיהם. נמשרי את עבודתי עד עת מועד:

ובשנה העברה העיר ה' את רוח מהורי לב. הרבנים המופלגים יראים ושלמים גבירים מפורסמים בנן של קדושים מוה' חנינא ליפא ומוה' יהושע העשיל נ"י. מדפיסי סלאוויטא. להעלות ע"י בית דפוסם המפוארה תלמוד ירושלמי. ושלו קורא אלי ידרשו ויבקשו הסכמתי וחידושי. אמרתי באה העת יצאה הצפירה. אור המערב כשחר יהאירה. את אשר יעצוני כליותי נתה הפעם כאשר הבטיחו אצבלותי. יעצו ענף ויהיה לגפן אדרת. צפירת תפארת. ואת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי אקח לי לעזרה. נצר משרשי ארח לי לחברה. יושר שבלו וזך ליחו תגרתי. בו בטח לבי ונעזרתי. דוא בני ותלמידי יקירי חמודי. הרב הג' חריף ובקי דק הדעיון מוה' יצחק אהרן נ"י ביום בחשיבה באורה. סוגיית הירושלמי והבבלי עמו לבדתי. בבל כחי עבדתי. בעסקי מצולות התלמודים ירד ירדתי. סקור ושורש הדינים הוצאתי. במקומות המפחרות בש"ס כפירא וספרי התוספתא ובבילתא הגאתי. על מקומם רשמתי. גם זהב ורב פנינים העליתי. אקוה כי אחרי היגיעה רחוקים הם כפניאה. ועתה אברך את ה' אשר לא עזב חסדו ואמתו ממני. החייני וקימני. לראשת כיום חיבורי היקר לאור עולם כי יצא. כן תחייני ותקימני. להפיץ גם יתר מעיינותי חוצה. וכבן הבטחתי להרבנים המופלגים מדפיסי סלאוויטא כי נתן אתן להם חיבורי נר מערבי על סדר מועד נשים נזיקין ומסכת נדה. שמורה וערוכה. אך לאם לאם לי ירגל המלאכה. כמעט כמעט אעשנו. ולהם אתננו. אמנם על סדר זרעים את אשר כבר נעשה ומצטרף לדעת אחרת. וגם לעת הייתי כבן שלשים שנה ולא הגעתי לימי בינה היהה כסדרת. ועתה כאשר שמתי עיני עליו עוד איננה מסודרת. ולעבור עליה שנית קשה עתיקא מחדהא לכן תהיה נשארת. ותהי נדפסת כאשר הסכמנו יחד אני וגיסי הרב נ"י. והמה חרדו לקראתי. וערבה להם מנחתי. והנני נותן את ברכתי עליהם. תהי ברכת ה' בכל משלח ידיהם. כי באמונה הם עושים מעשיהם. ישלם ה' פעלם. ויראו שכר טוב בעולם. כל צדקתם תזכרנה. ונזכה לעלות לציון ברנה. בעתירת אוהב התורה ולומדיה. יום ג' ש"ק ז' ניסן הצמח לנו ישועה לפ"ק

הק' מרדכי זאב מ"ל איטינגא בהרב מו' שהר"ר יצחק אהרן ז"ל בעהמ"ח ס' מפרשי הים. ומגן גבורים. וש"ת מאמר מרדכי. והגהות על הש"ס. ורב אלפס. ומאירת עינים

הסכמת הרב הגאון החסיד מהר"מ סופר זצוק"ל על החיבור נר מערבי סבעהמ"ח מפרשי הים

קוה קויתי אל ה' ויט אלי וישמע שועתי. יהי"ר ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו. אחז"ל שלשה פ' בני העיר כל סקירא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר נתתי להם חוקים לא טובים. ופריך. משום דלא ידעי לבסומי קלא חוקים לא טובים קרית להו. ומשני שני ת"ח שאין נוחים זה לזה בהלכה עליהם נאמר חוקים לא טובים. ולפמש"ד לא הדר ביה מדמ"ל קורא בלא נעימה דהיינו אין טוחן אל"ה בהלכה. ע"ש ש"ס סנהדרין ק"ד ע"א מקל נוטה אלו ת"ח שנאה שמנעימים זל"ה בהלכה. הרי כהיפך מטעם הוא אם אינם נוחים זל"ה בהלכה. וא"כ הייט דקאמר בהס"ד כל הקורא בלא נעימה שאינו נח בהלכה עליו הכתוב אומר חוקים לא טובים. והס"ד והמסקנא עולים בהגנון אחד:

והנה אמרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו שנפל עולנו בנעימים הוא תלמוד ירושלמי מקל נוטה הכתמן של בני א"י. והנה שם בסנהדרין אחז"ל במחשכים הושיבני כמתי עולם. זה תלמוד בבלי ומרגלא בפומי כמת"י עולם דייקא גדולים לדיקים במיתתם יותר מבחייהם. כי תלמוד בבלי הוא חיינו ואורך ימינו ובו נהגה יומם ולילה. וקרי ליה היהבים שהיבה כאורה. כ' נתושן אור לי כי הוא מאירה עיני כל ישראל. ומשם יוצא הוראה לכל ישראל ומ"מ אין טע"ם בלי צירוף תלמוד ירושלמי. אבל בעוונותינו לא זכינו לנפיטע"ת כימין לא כי אינו מצוי אחד בעיר ושנים במשפחה. אפי' להראשונים לא היה שכיחא נבייהו ואינו כן לא הגיה רבינו חננאל ורש"י מלפרשו. והטעם אשר נתלא מסור בסעודי ישראל. הוא קושה שאין לה מאים כי ש"ס בבלי לרוב עוסקים בה סקלו המסילה ב"ה הגאון מהרש"א ובה"ז הגיהו הש"ס רוטו. והגאון מוה' יהושע בועז ואחריו הגאון מוה' יוסף שמואל. ב"ה ר' ישעיה הפליאו לעשות עין משפט למלאת הדינים בפוסקים. ומסורת הש"ס עם תוספת מרובה של הגאון מוה' ישעיה מברעסלוי והגהות החדשות בדפוס ווינא החדשים. כל אלה האירו עיני בעלי הש"ס בבלי אך בירושלמי אין גם אחד מהם. ובדור האחרון הזה גלה מפליאי יד פתוחה בש"ס ופוסקים לחפש ולמלאות כל מקום שלא הדבריה בבדבן ומקומן:

והנה ימו ונתעדדו כמי תרי נברי רברבי הגאונים המפורסמים לשבח ולתהלה תרי

נתחרות החכם כבוד מו' מרדכי זאב ובכוד מו' יוסף שאול נ"י אשר בבר יצא להם מוניטין בעולם. ועמלו וטרחו זרעו וקצרו דשו וטחנו והוציאו סולת נקי לחבר על גליון ירושלמי מסורת הש"ס כעין בבבלי מהגאון ר' ישעיה ברעסלוי זצ"ל. ועין משפט כעין אותו שבבבלי. ולמלאות כל מקום שהוזכר בש"ס בבלי ובתוס' ופוסקים דברי הירושלמי. ושני דפים היו לנגד עיני אלו לא ראיתי לא האמנתי כי לולא עזרת ה' בגבורים לא יכלו על ככה והחלק יעיד על הכל. ויהיה מעתה ש"ס ירושלמי מאיר לעולם כולו כבודו כמו הבבלי. ועוד הוסיפו הגאונים הנ"ל חידושים והתשרדרות מוסך מהלכם. אשר לא ראו עיני. אך כבר טעם מלאכתם מלאכת שמים כחם ונטריהם כמנן גבוריה שתברו על א"ח וכל דרכיהם דרכים דדבנן דרכים בחוקת תקנ"ה. וגם זה אינו טפל מהם. וכל זמן שמוקרין דפתח והוספת הוספת מרובה:

וברוך ה' אשר לא השבית גואל כי קם ונתעודד איש לבבי הרבני המופלג הנגיד המפורסם כבוד מהו' יעקב קאפיל בנן של קדושים בן לאותו צדיק ונגיד הרבני המפורסם מהו' אברהם הירש לבוב לשרר לב האדון הגדול עדלער פי' מתיד מדפים בעירנו. להעלות על מכבש דפוסם בשותפות ספרי ירושלמי עם כל יופי האחור למעלה. יהי כן ה' עמו ויזכה לברך על המוגמר יראו עינינו וישמח לבנו ונותן התורה ית"ש יעזה את שלו ע"י שלוחו הנ"ל. אתלי נא אחב"י שומרי תורה יהיו מוריים מקדימים לנות ע"ה לקנות ספרי הירושלמי הנ"ל בכדי שיכלו המדפיסים להתל וכלה נפוצ"ה. היינו לסבל מתוך זמן ח' הדפים מיום דלמפה ולגמור אחר שתי שנים מיום ההתחלה. ואם ככה יהיה יעורם ה' ויברכם עם המסייעים. ובתוך משך פ"י שנים אחרי כלות הדפוס מהירושלמי הנ"ל לא יתגדר שום מדפיס לכתוב במלאכת להדפיס הירושלמי במתכונת הנ"ל לא מיניה ולא מקצתו. ולא שום קונה ישראל יקנה מהמדפיס העובר על הנ"ל. ויהיה בכלל מסיג גבול עוסקי מלאכת שמים. לא יצליח ולא ירויח ופריו לא יפריח. בלמודי בספרים הנ"ל. והשומע יפחד ומתים. יהיה כמעין הנובע כגבור ירויח אף ירית. וכעץ שתול על פלגי מים נפות.

כה"ד פה פ"ב עב ליום ד' י"ב בבם תקנ"ח לפ"ק:

החם סופר לעם. משה הק' סופר מפ"ב

קצת לשונות המיוחדים להירושלמי

רובם מיסודו של הג"מ זכריה פראנקעל ז"ל בספרו מבוא הירושלמי. עם קצת הוספות והערות מחכמים אחרים או מהמאסף. גם הצגנו פירוש הגליון הורית של"א נת:אר" בערוך. סיסודו של רבינו שלמה בכר יוסף כירילאו ז"ל בפתיחתו יפירושי על ירושלמי ברכוה (סג:א הרל"ה):

אביר כמו „איר":

אבמ"י כמו „א:א מרי":

אהן פתרונו „הה:א" „הוה":

אין לפעמים כמו „אי" „אם" כ:אים פ"ג סוף ה"ג. „מה אין ר' יהודה דהיא מחמיר הכא מיקל תמן רבנן ראילין מקילין הכא לא כל שכן יקילון תמן כו'. ובשבועות ריש פ"ה שנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול שלו „אין" שומעין לו ויעשה ככופר בחלקו ויהא חייב וכו' כלומר „אם" שומעין לו יעשה וכו'. עי' רא"ש פ"ה דשבועות סי' ב' בשם הרמב"ן. ועל המעין לשום על לבו זה הצד של תיבת „אין" כי הרבה פעמים יש מקום לטעות בזה:

איכן כמו בבבלי „היכן":

אלא כפלוני אלא כפלוני פי' איבעית אימא כפלוני איבעית אימא כפלוני. דמאי (פ"ה ה"ג) אלא כר' יוחנן כו' אלא כר'. אלעזר:

אמר פלוני בזה הסגנון בא לרוב המאמר במקום שבא להורות שזה פלוני חולק על החכם הקודם לו. ובבבלי נאמר תמיד בזה הענין ר' פלוני אמר. — ולהיפך איתא בירושלמי „פלוני אמר" במקום שאין שם חולק ולסגנון הבבלי צריך להיות „אמר פלוני":

אמר פלוני ותני כן. פירושו פלוני אמר וגם בברייתא תני כן ערלה פ"א ה"ג דאמר ר' יוחנן ותני כן הקדיש ואח"כ נטע פטור מן הערלה. ומדרך הבבלי בענין זה להביא המאמר של האומר ואח"כ מביא הברייתא בלשון „תניא כוותיה" או „תניא נמי הכי" והירושלמי מקצר ואומר כיון אתר שוכר שם האומר „ותני כן" ואינו מכפיל להביא המאמר והברייתא. אבל בא ע"ז לידי חסרון. שלא מביא הברייתא בצורתה. ולרוב הברייתא משונה באיזה תיבה או אומר מן המאמר של האמורא:

אינן מחוור אינו ברור כל כך:

איסטמא במקום „סוממא':

אנטולינום כמו „אנטונינוס":

את אמר עיקרו „אתאמר" והוא תיבה אחת וכן בבבלי „איתמר" עיקרו אתאמר. וכן נמצא בירושלמי „איתמר" ומצינו לפעמים ו„אתאמר" בתיבה אחת:

אתא חמי.... „בוא ראה" להעיר שיש תמיהא בדבר. וכן כשבא לפשוט כדרך „בתמיה" וכן אם מביא איזה אופנים ובא להעיר שדברי הברייתא או האמורא לא עמדו גם באחד מאלה האופנים דמאי ריש פ"א אתא חמי וכיצינו אתאחמי... בתיבה אחת והתלמוד לא מהרץ כלום ואפ"ה המאמר לא נדחה מהלכה. פאה פ"ג ה"ז:

אתינן כמו „אית אינן" יש הם. **אתינן כתניתין** אמוראים עשתין. באנו לשנות (דמאי פ"ג ה"א)

איתפלגין פליגין. במקום שבא בבבלי „נחלקו" „חולקין". ובמיקובא דמיקומא נאמר בירושלמי „נחלקו":

אית תני. אית תניי תני. רובם כוונתם שאיזה חכמים שני המשנה בלשון זה כלומר שהיתה להם הגירסא הזאת ולאיזה חכמים היתה גירסא אחרת. ומעטים יוצאים מהכלל שהכוונה באית תני שאיזה תנא חולק על המשנה. וכן נמצא „אנן תנינן" „תניי רבית רבי" שהכוונה גם כן על גרסאות שונות:

■

בא ר' בא — „ר' אבא":

באיזה צד-כמו „כיצד" בבבלי:

בדא. פתרונו אמר אי „סבר":

* **בדא.** לא בדא לא יש מקום לחשוב בו מחשבה זאת:

בי פתרונו „בן" ר' יודן בי ר' ישמעאל. ר' יוסי בי ר' בון. ולפעמים פתרונו „בית" כלומר ביה מדרש של חכם פלוני. כמו בי ר' ינאי בבבלי. ובירושלמי לפעמים „בית ר' ינאי":

בן אבטיח. במקום שאמר הבבלי להפליג הדבר „עות מלך הכשן" אמר בירוש' „בן אבטיח" (עי' בבלי יומא פ' ע"ב ובירושלמי שם פ"ח הלכה ב'):

בעא. בעי. עיקר פתרונו „דרש" „חקר" „חפש" ובבבלי נאמר „איבעיא להו" „בעי מיניה" „כי קאמיבעיא ליה" על ספק שעלה בלב השואל. הוא ל' שאלה הבאה ע"י דרישה. וכיוו' השתמשו בם' „בעא. בעי" על פנים שונים. א) בלי קושיא „דמאי פ"א הל' א' ר' יוחנן בעי כו' ושם הל' ב' ר' בון כר חייא בעא כו'. ב) לפעמים בלשון איבעיא כמו בבבלי. דמאי (פ"ב ה"א) ר' יונה בעי כו' ר' מנא בעי כו'. ומהרש"ס כ"כ יש בעי שאינו ש"א ה דמספקא ליה אלא ששאל להלמידים או להכ..ים ולדידיה פשיטא ליה כגון ההוא דאמרינן פרק י"ג עופרות א"ר יוסי בר ביבין ר' אבא בר ממל בעי האומר הרי עלי עץ כביא גזיר אחד וכן כתבו התוספות פ' בהדא דמנחות (דף ק"ו ע"ב) ד"ה לא יפחות והכי אמרינן ר' פלוני בעי מה כו' כגון ההוא דאמרינן סוף פ' מעות שנמצאו ר' יוחנן בעי מה שלימה בשחרית כו' ההיא בעיא דמספקא ליה הוא:

בעיא דא מילתא בטבן „צריכה" (שבת ריש פ"ס וביצה פ"א הל' ז'):

בעון מימר. סברין מימר פי' „רצו לומר" וכן הוא באמת. ולא כמו בבבלי „סברוה" שמשמעותו שעלה כן על דעת האומרים ולא נתקיים לפי המס־נא:

ברם מלבד הוראתו הידועה בא לפעמים במקום „אף" (ברכות פ"ג הלכה ה'):

בישנין כלומר „בית שאנין" (אנשי בית שאן) [וכן הוא בבבלי בגילה כ"ד ע"ב אמר ר"א חיפני וכישני לא ישא את כפיו תנ"ה אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה כו' (גליון אפרים)]:

*

גזיב במקום „כזיב":

גרעיני כמו „גרעיני":

גרמך. גרמיה. פי' עצמך. עצמו. כלומר „את גופך" „הוא גופא":

*

דברי פלוני בא לפעמים בראש המאמר. והוא כמו פלוני אומר כמו בבבלי „תניא ר' פלוני אומר":

* **דו אמר.** דהוא אמר" אלא מפני שהאות גרונית בלעו אותה:

דלא. דילא. „דאי לא" ופתרונו כמו „אלא" בבבלי. וכן מצינו לא צורכה דלא פי' „לא נצרכה אלא. לית טעמא דילא „אין הטעם אלא" לא מסתברא דילא. „אין הסברא נותנת אלא. והנה בכל מקומות אלה קדמה שלילה לא... דלא „ומצינו נ"כ „דלא" פתרונו „אלא" בלא הקדמת שלילה. סוכה פ"ד הל' ב' „בעי מתניתא דלא כר' דוסא ופירושו „אלא" כר' דוסא (ע"ש):

דלכן כמו „דאי לא כן" עי' ערך דלא ירו' יומא (פ"ח ה"ב) אמר ר' יוסי זאת אומרת שצריך למעך את חללו דלכן כו' פירושו דאי לא כן. וכן פי' רב נסים גאון ז"ל. ומובא בערוך ערך כותבת ובתוספות יומא (ע"ט ע"א ד"ה כותבת הגסה עי"ש):

דלמא פתרונו „מעשה. עובדא" ולא בא אחריו את השימוש בי"ה כמו בבבלי „מעשה ב...גם לא בא פעל קודם לו או אחריו כמו בבבלי „הוה עובדא" אי „עובדא הוה" אבל עומד תמיד בפני עצמו בראש המאמר. והוא כעין קריאה לעורר הקורא „ספור"! עי' ברכות (פ"א הלכה א') „דלמא ר' חייא רבא וכו'" ושקלים סוף פ"ה „דלמא ר' חמא וכו'). וביצה פ"א הל' ו' „דלמא ר' ליעזר וכו'". והמרש"ס פירש „כמו „דא ליבא" זאת להגיד לאנשים שישמעו מוסר. והלשון בא כשבא התלמוד לספר לנו מעשה שאירע לחכמים:

דמדמניות כמו „דכדבניות":

דמיין כמו „דמאין":

דרובא אתא איטור לך פי' „גדולה מטנה (רבותא) בא לאשמעינן. ועיין לקמן ערך „והוא דרבה סנה"—:

■

האיך עבידא משמש לפעמים על לשון „איבעיא" ר"ל „האיך הדין אם קרה כך וכך" ולפעמים בל' „מאי נפקא מינה":

הבא לך רצועה ל' „נערה ינויפה כשלא נתקיימו כ"ל דברי האומר". ופירושו „ראוי את ללקות (כלאים פ"א הל' א'):

הבקר כמו הפקר:

הניעך כוף... פי' הורידו אותך לסוף הדבר והקילו עליך (כתובות פ"ב הלכה ה'):

הדא דאמר... אבל הוא כמו בבבלי „לא שנו אלא":

הוי כמו „באמת או הרי":

היידנו כלומר „האי דא איננו":

היא הדא היא הדא כמו בבבלי „היא היא":

הביני. הבני. כלומר „הכין הוא" פירוש כן יש לפרש:

הלפס כמו „אילפס":

הס"ע הדעת „ „היסח הדעת":

הס"ע עצמו מלאכול „ „הסיח דעתו":

הושעיה בבבלי אושעיא:

■

ווא כמו ר' „בא" ועיקרו „אבא":

ואדיין את לזו כלומר „עוד את צריך לזו" פירוש „עוד אתה מתקשה בזה". ואדיין הוא במקום „ועדיין":

<table>
<tr><td>ואיידא אמר דא
ווי דא או וויידא
אמרה דא
והיידא אמרה דא</td><td>עיקר פירושם „כי זאת אשר אמרה זאת" — או „איזה ברייתא או משנה אמרה זאת" — כשמביא הש"ס ראייה לדברי אמורא ממשנה או</td></tr>
</table>

מברייתא והראייה מוכרחת אמר „ויידא אמרה דא" וענינו „ואלא מאיזה משנה או ברייתא יש להביא ראיה" או אם מקשה הש"ס אדברי אמורא ומתרץ קאמר „והיידא אמר דא" או „ואיידא אמר דא" כלומר ואילו איזה משנה או ברייתא אמרה כדברי המקשן:

תיין . כמו „ודאין":

והוא דרבה מנה והוא גדול ממנה כלומר הסברא נוהגת להיפך. והיא בבבלי „אדרבא":

וחרינא כמו „ואחרינא":

ולכן. כמו „ואי לא כן":

וליה ליה קום הוא כמו „תיובתא" בבבלי. ועוד מצינו לשון אשר מורה שא"א לקיים דברי האמר „הכא פרם כהנא מצורתיה על ריש לקיש וצדייה" (כלאים פ"א הלכה ו'):

■

זכיי „זכאי":

*

חייה... הייא:

חכנא במקום „עכנא":

חייליה דפלוני „ראיית פלוני" ועיקר פתרון „חייליה" היא „כחו":

חנינה במקום „חנינא".

חנניה „ חנניא":

* **חרינא** „ אחרינא:

* **מתא** „ מוענא [ובבבלי מטתך (ר"ה דף ר' ע"ש וש"נ) ופרש"י ממבאך שבאת עליט כו' (גליון אפרים)]:

■

יורא במקום „יהודה":

* **יבא כהדא** פי' יהבה בהדא. וזה הלשון תמצא לפעמים כשרוצה לפשוט בעיא אמר „יבא כהדא" פירוש יבא ראיה מהדומה לו. ולפעמים אומר נשמעינה מן הדא. הוא משיב מן הענין עצמו:

ייבק כמו יהבון:

ייני „ „ינאי":

יינון „ „אינון":

*

כאינש דשמע מילא (מלה) ומקשי עלה אם אמורא מקשה על אמורא אחר והוא בעצמו אמר המאמר הוה אמר הירושלמי כאינש דשמע כו' כלומר הוא מספק קצת אם ישרו דבריו לכן הוא מקשה פן יאמר לו זה החכם מעם הגון (עי' יומא פ"א ריש הל' א):

כיי עיקרו „כי האי":

* **כל דלמא** כמו „דא ליבא" זאת להגיד לאנשים שישמעו מוסר:

כל עמא הוא כמו בבבלי „כולי עלמא" הוראת על הרבים: [אבל בשבועות (פ"ז ה"ח) מצינו „כל עמא" כפתרון „שניהם מודים" כיון דכל עמא מודו „שהכוונה ששניהם מודים"]:

כלרבא ודמיא היא כלרבא — כמו „כל ארבא" כלומר כך דומה זה כמו קברניט דארבא. דהיינו ספינה שמנהיגין אותה מאחוריה כמו „דבר שהוא מהופך. זה שאינו דומה כלל". [כמו שפי' הר"ח בפסחים (דף ח' ע"ב) כלפי איה כלומר דברים מהופכין הן וכמו שהאליה היפך מן הראש שכל המהלך בדרך המהלכין הולך ראשו לפנים וזנבו לאחריו והמהופך הולך זנבו לפנים והראש אחריו כך גם זה כו']. וכן אדרבא האמור בבבלי כן פירושו זה שאתה אומר הוא כארבא בקברניט

קצת לשונות המיוחדים להירושלמי

בקברניט להנהגת הספינה. אירבא. כלומר שהוא היפך. ולפעמים יבא „ולכלירבא" פי' „ולכולה אירבא" כלומר כל מה שבספינה היה לך לשאול ר"ל אין לך דעה ולא רמי:

כיני מתניתא „כן היא מתניתא" כמו „הכי קתני" בבבלי. ובא לפרש המשנה, ולפעמים בא לומר שיש טעות במשנה. ולפעמים בא במקום „הכיני" (עי' ערך הכיני):

•

לא בדא. אין מקום לחשוב מחשבה זאת:

לא הכל ממנו פי' אין הכל תלוי ממנו. כלומר מדעתו או מדבורו. כמו בבבלי „לאו כל כמיניה"

לכל דבה לכל שיש לך לומר בה. לכל דין שיש בה (עי' דמאי פ"ג ה"ד וע"ז פ"ב הלכה ג' ושם כפ"ה הלכה י"א בפני משה):

ילא מסתברא דלא חילופין הוא כמו „איפכא מסתברא" בבבלי (פסחים פ"א סה"ד ועיין לעיל ערך דלא):

לא צורכא דלא. לית צורכא דלא. פי' לא נצרכה אלא (ועי' לעיל ערך דלא). ומהרש"ם כתב וז"ל פי' צורכא לשון ספק ובעיא וכמתמה על הדבר כלומר והמשנה הזו אינה צריכא רבא דלא תנא דין אחר כגון בפ' ז' דשקלים דלא תנן במתניתין בין שקלים לקינין [נ"ב ופריך עלה בגמרא לית צורכא דלא שקלים לקינין] כדימר ומה פי' ראשונים עליה. ויש אחרים דגרסי דלָא בגרסינן פרק עשרה יוחסין וגם הוא חכם ויבא רע לא מכתברא דילָא וגם הוא חכם ויבא טוב פי' אין הסברא מקבלת כמו שכתוב אם לא ויבא טוב אלא ללמדך שאפי' רעה שהקב"ה מביא לעולם בחכמה הוא מביאה והוא כמו דא אלא. וכן מצאתי בפ' כיצד מברכין בהריא לית צורכא. דאילָא למה הוא חותם בארין כמו דא אם לא. וכן מצאתי בפ' בשלשה פרקים במסכתא תעניות דתנן התם בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם והיינו בתעניות ובמעמדות וביה"כ ואלו הן המעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וכו' תרסינן עלה בגמ' בירושלמי לא צורכא דא אילָא אלו הן המעמדות שהכנסין בעריהם וקורין וכו' בא להתחיל מתחלת הפרשה ע"כ. ובגמ' דילן (תענית דף כ"ו ע"א) גרסינן עליה מאי קאמר הכי קאמר אלו הן מעמדות ומה טעם תקנו מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וכו' ופרש"י ז"ל מאי קאמר דקא בעי מאי ניהו מעמדות ומייתי קרא את קרבני לחמי אלו הן מעמדות דלקמן וטעמא מאי היקון מעמדות לפי שנאמר וכו' ע"כ. ונ"ל דפי' הירוש' כן לפי שקשה לו לבעל התלמוד הרא כמו שכתב רש"י ז"ל דקא בעי מאי ניהו מעמדות ומייתי קרא את קרבני לחמי [נ"ב כלומר כי קרא לחמי הוו מעמדות] וכו'. ועוד דתרי גווני מעמדות הוו חד הנהו דעומדים בירושלם וחד הנהו דמתכנסים בעיירות וקאמר תימרא ודאי דלא נשאלה שאלה זו דבעי היניהו מעמדות עלייהו משנה זו דמייתי עלה קרא דאת קרבני לחמי דהא כהנים של מעמדות שמתענין ומתפללין שלש תפלות ביום שחרית מנחה ונעילה וביה"כ שהוזכרו אינן של המעמדות העומדים בירושלים העומדים על הקרבן דהנהו כיון דמסייעין לעבודה הוו בכל יום כל אחד במשמרתו ולהכי אמרינן להו יין ביום [ההוא] כראיתא התם וע"כ בצרת להו או מוסף או נעילה כדתנן התם וליכא ד' פעמים ביום הכפורים אלא על המעמדות של שאר עיירות שמתכנסין בעריהם הוא דמיירי מתני' וה"ק כהנים של המעמדות שהוזכרו דנושאין כפיהן ד' פעמים היינו אותן שמתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית. וכן רמז רש"י ז"ל אלו הן מעמדות דלקמן [נ"ב ולקושיא קמייתא מתרץ] שבא להתחיל מתחלת הפרשה לדרוש וטעמא מאי תקון מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וכן מצאתי להראב"ד ז"ל במסכת שקלים בפ' מעות שנמצאו שפירש אף הראשון כן דפריך התם לית צורכא דלא בין שקלים לקינין וכתב עלה בין שקלים לנדבה מחצה על מחצה לא צריכה למשאל דמתניתין היא אלא בין שקלים לקינין אם נמצאו מעות מחצה על מחצה מה נאמר עליהם ע"כ:

לידא הוא „להאי דא" „לאי דא" פי' „לאיזה צורך":

למידת הדין פירושו בירושלמי „דין ממן" כלומר מה שהוא ע"פ שורת הדין. ויען שבריתי משנות ליה לו לבטל לקולא או לחומרא כ"א ע"פ המשפט בלי נטות ימין ושמאל לכן נקרא דין כמון; „מידה הדין" — ומזה בא בקצת מקומות מידת הדין להורה שהעמידו הדבר על עיקר הדין ולא הוסיפו עליו:

• לינן אמרינן פי' לית אנן אמרין:

לעור ליעזר כמו אלעזר. אליעזר:

לשעבר. לבא הוא כמו בבבלי „בדיעבד. לכתחלה" ובא לרוב „כאן לש עבר. כאן לבא":

לית טעמא דלא פי' אין הטעם אלא.. (ועי' לעיל ערך דלא):

•

מאחר הוא במקום „מינו" בבבלי:

מאי כדון } מאי עתה פי' „מאי איכא למימר" או „כה הוה עלה" עי' ערך

מיי כדון } עד כדון:

מה הוא כי „שאלה וספק" ולפעמים „לי תמירא"

מה דנפל לדין נפל לדין פי' מה דשייך בזה שייך בזה:

מהלכה נאמר לפעמים בירושלמי על דבר שאינו מן התורה כ"א מדברי חכמים.

מחוורין כמו „מחברין":

מתלפה שיטתיה דפלוני פי' „דבריו סותרין זה את זה". ובבבלי הסגנון „ורמי דידיה אדידיה":

• ממו בה משמיה דפלוני כלומר היו טועים השמועה עד אותו פלוני [בבבלי ב"ב קי"ג ע"א אמר ר' ינאי אמר רבי וממו בה משמיה דר' יהושע בן קרחה. (גליון אחרים)]:

מי לפני פעל הוא כמו „כד" (כאשר) (ע"ז פ"ג הל' א') ר' אבוה מי דמך .. ואפשר שהוא כמו „מן" „מי דכך" „מן דדמך":

מילהון דרבנן אמרי } כשמביא הירושלמי ראי' מאמורא אחר לדברי

מילהון דרבנן מסייען } השני אומר „מילהון דרבנן אמרי" כלומר כאמורא פלוני, או אומר „מילהון דרבנן מסייען ומילהון דרבנן" קאי לרוב אמוראי יחידי וכן נאמר „מילהון דרבנן פליגין" אף במקום שאין שם רק יחיד החולק:

מילתא אמרה. או מילתיה.... ר"ל דמוכח כך משיטתיה דהאי תנא או אמורא:

מן אולפן פי' „בקבלה מרבותיו". } [ובבבלי ערובין (ס"ז ע"א) משמיה דאולפנא (ופרש"י. משמע מרבו ורבו

מן דיעה פי' „מסברת עצמו". } מרבו) וכן צ"ל בערכין כ"ח ע"ב אמר ר"ח בר אבי משמיה דאולפנא ולא כגרסתנו „משמיה דתלפנא". (וכבר הגה בן כש"ס ווילנא בהגהות) (גליון אחרים)]:

מעתה היא כמו „אם כך":

מר כמו „אמר":

מתניתא כינוי בירושלמי בין למשנה בין לברייתא ורק באיזה מקומות נאמר על המשנה „מתניתין". ובבבלי „מתניתא" כינוי לברייתא לבד. ודע דבירושלמי לא נמצא לשון „ברייתא":

•

נן כמו „אנן":

[נא כמו אנא (סבועות פ"ג ה"ח)]:

נמנה בעלייה בא להורות שפלוני הסכים בדבר והדבר ברור ואין חולק עליו (עי' שביעית פ"ב הל' ד') ונקט עלייה לפי שהיו רגילין לעשות גזירות בעלייה כדאמרינן בבבלי (סנהדרין ע"ד ע"א) „בעליית בית נתזה בלוד" (שבת י"ג ע"ב) „בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון:

נסיב ויהיב כמו בבבלי „נשא ונתן":

•

סברין מימר עי' לעיל „בעון מימר":

▪

עיבא במקום „היבא":

עבד. עשה ניתוסף לפעמים על הפעל. ובא להורות התמדת המעשה (דמאי פ"א הר"ג חמיתות דר' פינחס בן יאיר נגטנה למסי בלילא עבדת ספורה גבן תלתא יומין. (פסחים פ"ג הל' ג') שלש עשרה שנה עשת ר' עקיבא נכנס אצל ר' ליעזר ולא היה יודע בו):

עבד לה שמועה במקום שהש"ס מסתפק בדבר ומשים לה ואמורא אחר אמר זה פשוט בשם רבו כיוצא שאין ספק בדבר. מדרך הירו' לומר „פלוני עבד לה שמועה" (סוכה פ"א סוף הל' א') ודע דשמועה בכל מקום מאמר אמורא ולא ברייתא (ועי' מעשר שני פ"ב ה"א). ולא ידעינן אם מן שמועה אם מן מתניהא:

עד כדון. עד עתה. עד כאן. ברכות (פ"ג ה') עד כדון בטומאה של דבריהם אפי' טומאה שהיא מדברי תורה. פי' עד כאן אשמעינן בטומאה דרבנן מה דינו בטומאה דאורייתא:

עוד לפעמים הוא כמו „גם" בבבלי (עי' ברכות ריש פ"ה) אמר ר' יוחנן עוד הוא בדברי נחמות כו'... שם עוד הוא מהלכת קצובות...

עויא במקום „חויא":

על אתר כמו „לאלתר" בבבלי. אך כבבלי נתחברו הב' תיבות ועיקרו „אל אתר":

עוקים „ „חוקים":

עקיבה במקום „עקיבא":

עהירה „ „חתירה":

•

פלוני בשם פלוני במקום שאמר חכם בשם חכם חסר תיבת אמר לפני המאמר הראשון. ולפני הבעל מאמר עצמו בא תיבת „בשם" או „משום". ר' יצחק בר מרי בשם ר' יוחנן (והיך חבבלי אמר רב יהודה אמר שמואל) וכן במקום שבאים ג' או ד' אומרים זה אחר זה חסר תיבה אמר אצל ב' או ג' הראשונים: ר' שמואל ר' אבוה בשם ר' יוחנן. וזה הוא דרך הירושלמי בכל מקום.

צמר במקום סמר:

•

צריכה לשון איבעיא וספק. ופירושו „הך מילהא צריכה דרישה וחקירה (ברכות פ"ו הלכה ב') הדם צריכה ליה ובא פשיטא ליה.

•

קבלה כאינש דאמר בעל דינא קבליה. לפעמים מקבל תנם בפלפולו על דברי חכם אחר והוא אינו משיב. ואמר הש"ס „קבלה" הרי אנו רואין שקיבל הקושיא וא"כ איתותב וע"ז אמר הש"ס דמה שאינו משיב לו הוא משום דלא חש להשיב. ומה שנראה שקבלה הוא כמו שאדם שמת לאשר בעל דין קבליה כלומר זה שכנגדו קבל דבוריו (סוגיות) אם הנמען לא השיב עליה. ואינו משום על לבו שאינו משיב מפני שרואה שאין במענותיו ממש. (נדר פ"ו הלכה א'):

קצוצטרה כמו נוחטרא:

•

[illegible] „ רבי אבי:

[illegible] „ רבי אסי:

•

שאל משמש לפעמים בלשון איבעיא לפעמים בלשון קושיא:

שמועה עי' לעיל עבד לה שמועה.

שרע מינה השמים עצמו ממנה. כלומר ברח מתהיא — . בעיא או קושיא ולא רצה להשיב מפני שהיה מגמגם בדבר. או שלא רצה להכניס עצמו בין המחלוקת:

•

תיי כמו „אתיא" בבבלי:

תמן. שם. נאמר על המשנה הנישנית במקום אחר. ובלשון „תמן תנינן" (ובבבלי „תנן התם") או על מאמר אמורא שבסוגיא אחרת. ובא גם על בבל בלי „רבנן דתמן" או „כד נחית לתמן". ולעמת זה נאמר „הכא" על א"י „כד סליק להכא". ובבבלי נאמר להיפך התם על א"י „שלחו מתם" כלומר מהם. ופירוש מא"י — . ולפעמים נאמר „תמן" גם על ארצות אחרות חוץ מבבל ויק"ר פ"ג תמן קורין למלכייא אלהייא. וקאי על רומי:

תניין „ תנאין:

תפלוגתא כמו „מחלוקת" בבבלי.

תפתר כמו „תריץ" בבבלי — ובירוש' לא נמצא כלל „תריץ. תירוץ ותירוצא" כ"א „פיתרא" ובל' קושיא נאמר בירו' „בעי „שאל" וגם „אקשי".

תרבד כמו „תרוד":

תשובת הפלג השיבו כלומר דיחוי בעלמא וכמפליגו בדברים (עי' ע"ז פ"ג ה"ד):

• התוך כמו התוך:

מסורת הש"ס

הלכה א מתני' מאימתי

קורין את שמע בערבין. תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך וה"ק זמן קריאת שמע דשכיבה אימת: משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן. כהנים שנטמאו וטבלו אין יכולין לאכול בתרומה עד שיעריב שמשן והיינו עד צאת הכוכבים והא דלא קתני משעת צאת הכוכבים מילתא אגב אורחיה קמ"ל שאם נטמאו הכהנים בטומאה שטהרתן תלויה בקרבן כגון זב ומצורע אין כפרתן מעכבן מלאכול בתרומה דכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים ומוקמינן בפ' הערל דהאי קרא בתרומה איירי ודרשינן ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. ואע"ג דתנינן להא בהדיא בפ' י"ד דנגעים העריב שמשו אוכל בתרומה אורחיה דהתנא לאשמועינן בקצרה אף למאי שמפורש במקום אחר: עד סוף האשמורת הראשונה. והו שליש הראשון של לילה שהלילה נחלקת לשלשה משמרות ומכאן ואילך לא מיקרי תו זמן ק"ש דשכיבה ולא קרינן ביה בשכבך ומקמי צאת הכוכבים נמי לא דלאו יממא הוא ולאו זמן שכיבה: עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה מיקרי זמן שכיבה והלכה כר"ג לפי שלדינא גם חכמים מודו ליה ולא אמרו חכמים עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה כדלקמן. ומיהו לכתחילה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית אסור לאדם לסעוד וכל שכן לישן עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל: מעשה ובאו בניו מבית המשתה. בני רבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות וה"ק ליה הא דאמרי רבנן עד חצות דוקא קאמרי ותו לא ופליגי עלך ויחיד ורבים הלכה כרבים או דילמא

רבנן כוותך סבירא להו והא דאמרי עד חצות לסייג הוא דקאמרי ואמר להו אין רבנן כוותי ס"ל ומשום סייג הוא דקאמרי וחייבים אתם לקרות: ולא זו בלבד. כולא מילתא דר"ג היא דאמר לבניו: הקטר חלבים. של כל הקרבנות: ואיברים. של עולת תמיד של בין הערבים והוא הדין לכל איברי העולה שנזרק דמן ביום: מצותן. להעלות כל הלילה דכתיב היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר: וכל הנאכלין ליום אחד. כגון תודה וחטאת ואשם וכיוצא בהן שהן נאכלין ליום ולילה זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר והוא המביא לידי טהר: אם כן למה אמרו חכמים. בכל אלו עד חצות: כדי להרחיק את האדם מן העבירה. שלא יבא לאכלן אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת וכן להקטיר החלבים אחר כך והן כבר נפסלו בלינה אם היו למטה מן המזבח לאפוקי אם היו על המזבח אין לינה מועלת בראש המזבח לחד מאן דאמר בפרק ט' דזבחים וכן בקריאת שמע שלא יאמר עדיין יש לי שהות לקרות ובתוך כך תעבור שנתו: גמ' אנן תנינן. במתני' משעה שהכהנים וכו' שמתא וליכא תנא במתני' דפליג עלה בהתחלה ומנה: תני ר' חייא. בתוספתא ריש מכלתין דהוכא דפליגי בהא דגרסינן שם מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שבני אדם נכנסין לאכול פיתן בערבי שבתות דברי רבי מאיר וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים: ותני עלה קרובים דבריהם להיות שוין. אף על גב דלאו חד שיעורא ממש הוא מכל מקום קרובין דבריהן להיות שוין דזמן דבני אדם בערבי שבתות אינו כל כך רחוק מזמן דכהנים מותרין לאכול בתרומתן:

איתא

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"א מהל' ק"ש ה"ט סמ"ג עשין יח טוש"ע או"ח סי' רלה ס"א

ב
ב ג מיי' ופסמ"ג שם טוש"ע שם ס"ג

ג
ד מיי' פ"ד מהל' מעשה"ק ה"ג סמ"ג שם קנג

ד
ה מיי' פ"י שם ה"ט

מאימתי

קורין את שמע בערבין [א] משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן עד סוף האשמורת הראשונה דברי ר"א. וחכמים אומרים [ב] עד חצות. ר"ג אומר [ג] עד שיעלה עמוד השחר. מעשה ובאו בניו מבית המשתה ואמרו לו לא קרינו את שמע אמר להן אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות. ולא זו בלבד אמרו אלא [ה] כל שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר. [ד] הקטר חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר. [ה] כל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה:

גמ' אנן תנינן משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן. תני רבי חייא [ו] משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבת. ותני עלת קרובים דבריהן להיות שוין. איתא

מגילה כ:

שם

ברכות ב: תוספתא פ"ק דברכות

מראה הפנים

מאימתי קורין את שמע בערבין. כך היא הנוסחא כאתיותה וכך היא גי' הרי"ף [illegible]

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

על ירושלמי מס' ברכות מהרב הגאון רבי אלעזר אזקרי"י

מאימתי קורין וכו'. כהנים שנטמאו וכו' [illegible]

[illegible]

ותני עלה קרובים דבריהם להיות שוין. [illegible]

שנוי נוסחאות (פורס ז') חייבין כצ"ל מותרין.

חדושי רד"א

ותני עלה קרובים דבריהן להיות שוין וכו'. נ"ב פי' דאלת"ה ר' לא שנה ר' חייא סנא ליה. אלא תשיעור דתני ר' חייא הוא כמו השיעור דתנא ר' במתני' וקרובים דבריהם להיות שוין:

הרי"א מגריידין

משנה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבת ופי' שעה ותרתי לילה הוא. המפרש ה"ר אליהו מפולדא ז"ל יש מפרשים לפי שדרכן היה להתאסף ולדרוש בלילי שבתות כדי משמע בש"ס במס' שבת. נ"ב אפשר במס' ברכות כ"ז ב' ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה [illegible] שבתם המחבר הרי"א ז"ל דכן משמע במס' שבת [illegible] עם בברכות פעם אחת התפלל רבי של שבת בערב שבת ונכנס למרחץ [illegible] תפלת מעריב של שבת]:

עמודי ירושלים

משנה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבת וכו' [illegible]

עין משפט נר מצוה

איתא חמי. ומתמה הש"ס עלה בא וראה מאי האי דקאמר הא משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן יממא הוא ועם טכביא הוא כלומר מיד אחר סוף היום ועם צאת הכוכבים שהוא התחלת הלילה והלו משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת מאוחר הרבה הוא דכבר שעה ותרתי בליליא הוא והיכי את אמר קרובין דבריהן להיות שוין: תיפתר. הא דקאמר משעה שבני אדם נכנסין לאו בכל בני אדם קאמר אלא דאיכא אינשי דאכלי בהאי שעתא כגון באילין כופרניא דקיקייא. באלו בני כפרים הקטנים שאין להם מלאכה כל כך ויש לכן פנאי לתקן סעודתן מבעוד יום: דאורחיהן מסתלקא עד דהוא יממא. כלומר שדרכן להסתלק ממלאכתן בעוד היום גדול וזמן התחלת סעודה שלהם מקודם הוא: ודלי לון מיקמי חיותא. לפי שכבר מוכן להם מקודם לרכי מזון בסעודה וממהרין לאכול ובסוף היום יכולין ליכנס לסעודתן בלילי שבת: קודם לכן. קודם לה"כ: אם כן למה קורין אותה בבה"כ. בעוד שהוא יום: מתוך דבר של תורה. ולא לצאת ידי חובת ק"ש והלכך כשיגיע זמן ק"ש צריך לחזור לקרותה לצאת ידי חובתו: צריך לברך. לפי שברכת המזון מן התורה כדכתיב ואכלת וגו' וכלומר בהא פשיטא לן דאפי' מספק צריך שיברך: ספק התפלל. וכן בספק התפלל או לא פשיטא לן לאידך גיסא שלא יתפלל מספק מכיון דתפלה מדרבנן היא: ודלא כר' יוחנן וכו'. וטעמיה לפי שאין תפלה מפסדת ולדידיה אם ספק הוא לו צריך שיתפלל שהרי אינו מפסיד כזה: ספק קרא ספק לא קרא. אלא הא דקמיבעיא לן אם הספק הוא בק"ש אם קרא או לא מהו שיקרא מספק מי נימא הואיל וק"ש מדאורייתא דינה כברכת המזון או דילמא מכיון שיכול לצאת י"ח בפסוק ראשון לבד אינו צריך לחזור ולקרות כולה מספק: נשמעינה מן הדא. בריתא דלעיל: וקודם לכן לאו ספק הוא. כלומר וכי ספק לאו כלל קודם לכן נ"כ הוא שהרי אם קרא בין השמשות נמי קודם לכן הוא וזהו ספק מיקרי דמספקא לן אם יום הוא ולא יצא או לילה הוא ויצא ואפ"ה את אמר דצריך לחזור ולקרותה בזמנ' דהא לא יצא ידי חובתו קתני וא"כ הדא אמרה דה"ה ספק קרא ספק לא קרא דצריך לקרות: סימן לדבר וכו'. כמו נופה הא דתנינן בתוספתא דלעיל ומסיים שם ואע"פ שאין ראיה לדבר וכו' משום דקרא לאו לענין ק"ש מתנטי: וכתיב עד צאת הכוכבים ולא מיעוט כוכבים שנים. בתמיה כלומר והלא מיעוט כוכבים אינו אלא שנים וקרי להו לילה והיכי קאמרת דשנים ספק: קדמייא לא מתחשב. הכוכב הראשון שהוא ודאי יום לא קחשיב ליה ועד צאת הכוכבים דקאמר אשנים האחרונים הוא דקאי: אין

תורה אור

איתא חמי משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן יממא הוא ועם כוכביא הוא משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת [י]שעה ותרתי ליליא הוא ואת אמרת קרובים דבריהן להיות שוין אמר רבי יוסי תיפתר באילין כופרניא דקיקייא דאורחיהון מסתלקא עד דהוא יממא דצדי לון מיקמי חיותא. תני [א] הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת אמר רבי יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת בשביל לצאת ידי חובתו אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר של תורה. ר' זעירא בשם רב ירמיה [ג] ספק בירך על מזונו ספק לא בירך צריך לברך דכתיב [ו]אכלת ושבעת וברכת. [ח] ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל ודלא כרבי יוחנן דא"ר יוחנן [י] ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו למה שאין תפילה מפסדת. ספק קרא ספק לא קרא נישמעינה מן הדא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו וקודם לכן לאו ספק הוא ואת אמרת צריך לקרות [י]הדא אמרה [ו] ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות. [י]סימן לדבר משיצאו הכוכבים. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר [י]ואנחנו עושים במלאכה וחציים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים וכתיב [י]והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה. [י]כמה כוכבים יצאו ויהא לילה. רבי פינחס בשם רבי אבא בר פפא [ט] [י]כוכב אחד ודאי יום. שנים ספק לילה. שלשה ודאי לילה. שנים ספק והכתיב עד צאת הכוכבים אלא מיעוט כוכבים שנים קדמיא לא מתחשב. בערב שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה פטור. [י]שנים מביא אשם תלוי. שלשה מביא חטאת. במוצאי שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה

מסורת הש"ס: [illegible]

גליון הש"ס: [illegible]

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (פ"ג) ועם כנ"ר ועד. (פ"ג) והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה [illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

מעיני יהושע

[illegible]

מלאכה מביא חטאת. שנים מביא אשם תלוי. שלשה פטור. רבי יוסי בר' בון בעי אין תימר שנים ספק ראה שני כוכבים בערב שבת והתרו בו ועשה מלאכה ראה שני כוכבים במוצאי שבת והתרו בו ועשה מלאכה מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן ויהא חייב על האחרונים אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויהא חייב על הראשונים. ראה שני כוכבים בערב שבת וקצר כחצי גרוגרת בשחרית וקצר כחצי גרוגרת ראה שני כוכבים במוצאי שבת וקצר כחצי גרוגרת מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן ויצטרף של שחרית עם של מוצאי שבת ויהא חייב על האחרונים אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויצטרף של שחרית עם של לילי שבת ויהא חייב על הראשונים. הדא דתימר באילין דלית אורחתהון מתחמיא בימטא ברם באילין דאורחהון מתחמיא בימטא לא משערין בהון. א"ר יוסי בר' בון ובלחוד דיתחמון תלתא כוכבין בר מן הדא כוכבתא. רבי יעקב דרומנה בשם רבי יהודא בן פזי כוכב אחד ודאי יום שנים לילה. ולית ליה ספק. אית ליה ספק בין כוכב לכוכב. תני כל זמן שפני מזרח מאדימים זהו יום הכסיפו

אין תימר שנים ספק. א"כ מעתה איכא לאיבעויי ראה ב' כוכבים בע"ש והתרו בו מספק אל תעשה מלאכה שמא לילה הוא ועשה מלאכה ושוב ראה ב' כוכבים במ"ש והתרו בו מספק שמא יום הוא ועשה מלאכה מהו אם כהתראת ספק הואי או לא: מה נפשך. כלומר דהש"ס פשיט ליה דלאו כהתראת ספק מחשבינן לה דאם הראשונים יום הן וכו' וממ"נ חייב הוא או על המלאכה שעשה בע"ש או על שעשה במ"ש וכגון שעשה מלאכה כל בין השמשות כשתיהן: ראה שני כוכבים בע"ש. זו בעיא אחריתא ובדרך את"ל מתפרשא דאת"ל בהאי קדמיתא מתחייב ממ"נ מכיון דבכל חדא וחדא שיעור מלאכה הוא דעביד ואם זה יום וכו' מיהו לענין צירוף קמבעיא לן אם בבין השמשו' של ע"ש קצר כחצי גרוגרת וחזר וקצר כחצי גרוגרת בשחרית בשבת כחצי גרוגרת וחזר וקצר כחצי גרוגרת בתוך העלם במ"ש מהו מי אמרינן מכיון דבכל בין השמשות לא עשה אלא כחצי שיעור לא מצרפינן חצי גרוגרת של שחרית בהדי כל חדא מינייהו דזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא דכי מצרפת לה בהדי חצי גרוגרת של ע"ש אמרינן שמא יום הוא ואי מצרפת לה בהדי של מ"ש אמרינן שמא לילה הוא או דילמא דהואיל ומ"מ איכא שיעור חיובא הכא בצירוף דממ"נ או בהאי מצטרף או בהאי מצטרף מיחייב הוא: מה נפשך וכו'. כלומר דהדר פשיט ליה דאוף הכא מיחייב ממ"נ דאם זה יום וכו' וא"כ לעולם איכא צירופא לחיובא וכגון דעשה בשתיהן בתחלת בין השמשות או בסופו דהכא לא שייך לומר שעשה כל בין השמשות: הדא דתימר. והא דמשערינן בהכוכבים כדאמר לעיל דוקא באילין כוכבים שאין דרכן להתראות ביום אבל באלו שדרכן להיות נראין ביום לא משערין בהן כלל: ובלחוד דיתחמון תלתא כוכבין וכו'. כלומר דר' יוסי בר בון בא להוסיף ולפרש דלא תימא דג' כוכבים דמחשבינן לילה בהדי כוכב הראשון הוא דהא ליתא שהרי כוכב א' ודאי יום הוא ואנן לא משערינן באלו הכוכבים שדרכן להיות נראין ביום והלכך קאמר דבלבד שיהו נראין ג' כוכבי' חוץ מן הדא כוכבתא קדמייתא שאינו מן החשבון של הג' כוכבים דמחשבינן להו לילה: ולית ליה ספק. בתמיה והא אנן תנן ספק חשיכה ספק אינו חשיכה אלמא דלכ"ע איכא בין השמשות שהוא ספק ומ"ט לא קחשיב ליה: ומשני אית ליה ספק. וכהאי הוא דפליג אתנא דברייתא דלעיל דקחשיב שנים לספק ואלו לדידיה לא מיחשב ספק אלא בין כוכב לראשון לבין כוכב שני: כל זמן שפני מזרח מאדימות. כשהחמה שוקעת במערב והרוצי חמה מאדימין את המזרח:

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

חדושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

מעיני יהושע

[illegible]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ט מהל' ברכות הל' ב' ... [illegible]

אמשו. בגמ' פרק נמה מדליקין תני הכסף התחתון ולא הכסיף העליון כו'. ... כסיפ כמחר. שמחתון. התחתון של כיפת הרקיע המסובב לארץ. עליון גוכב של כיפה ... [illegible]

הכסיפו. השחירו אבל לא לגמרי שעדיין ניכרה של כיפת הרקיע לא הושחרה זהו בין השמשות: השחירו. שניהם שנעשה העליון של הכיפה שוה לתחתון של הכיפה המסובה להארץ זהו לילה: הלבנה בתקופתה. כשהלבנה במלוא החדש והיא תקופתה שאז דרכה לעלות בתחילת הלילה: התחיל גלגל חמה לשקע. מתחילת השקיעה כבר נקרא בין השמשות ולא הוא נס כן התחלה גלגל לבנה לעלות: ר'

א הכסיפו זהו בין השמשות השחירו נעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה. רבי אומר הלבנה בתקופתה התחיל גלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה לעלות זהו בין השמשות. אמר רבי

[illegible]

מראה הפנים

כיראה

[illegible]

מערכת הערוך הכסיפ'. בערוך (ע' כסף א') פירש שיתחילו ויהלבן. (כלמעם ווערען) כמ"ש בבבלי (דף ט"ו ע"ב) מסיבכסיפ' ראש התוספ' פי' כשיתחיל להלבין ראש הר"ז (שו"ע. ענין כסף כלומר מלבינת כמו כסף):

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

יא

ר' חנינא. פליג וס"ל שסוף השקיעה של החמה הוא בין השמשות וזא"ת התחלה גלגל לבנה לעלות ולהאיר : ותני שמואל כן . כר' חנינא שאין הלבנה זורחת ביום אלא בשעה שהחמה שוקעת לגמרי וכן לא שוקעת בשחרית בשעה שכבר החמה זורחת אלא מקודם לזה : אדם עומד בראש הר הכרמל . שהוא על שפת הים ושם החמה נראית ביותר סמוך לשקיעתה : חזקה ביום טבל . ומפני שיש שהוא מתחלת שקיעה כדי שירד ויטבול ויעלה ועדיין יום הוא ועלה לו הערב שמש דר' חנינא לטעמיה דאמר מסוף השקיעה זהו בין השמשות אבל מקודם לכן יממא הוי : הדא דתימר בההוא דאזיל ליה בקפונדריא . לא אמרן אלא אם ירד והלך לו בדרך הקצרה שיש שם : כרם . אבל אם הולך הוא באיסרטא זהו דרך הרבים המנוסה לכל : לא כדה . לא כזה אמרו חזקה ביום טבל לפי שהוא ארכה כשיטב הליכה דרך האיסרטא : נחלקה הטיפה לכאן ולכאן . כלומר אם הטיפה נתונה היא על חודה של סייף ודאי שאינה עומדת שם אלא נחלקת לכאן ולכאן וכשיעור הזה הוא בין השמשות ולהכי קאמר טיפה של דם שהדם יותר עב מן המים וטיפה של מים אינה עומדת כלל על חוד כזה ואין כאן שיעור וכהרף עין לא ס"ל לר' תנחומא ודעת ר' יוסי בברייתא דלקמן היא : משתשקע החמה . מסוף השקיעה : כהרף עין . כשיעור קריצת העין בעפעפיו : לא מסתברא סוף חצי מיל דר' נחמיה כהרף עין דר' יוסי . כלומר ודאי לא מסתברא לפרש בענין אחר אלא לומר דשלים בין השמשות דר' נחמיה והדר מתחיל בין השמשות דר' יוסי דהא מדקאמר אי אפשר לעמוד עליו משמע שבהרף העין שהלילה נכנס היום יוצא וכל מקמי הכי יממא הוי וא"כ כל בין השמשות דר' נחמיה כשר הוא לטבילה איכא דר' יוסי דלכתי איכא הערב שמש : אלא כל הרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה ספק הוא . איכא דר' יוסי וכבא פליגי דר' נחמיה דקאמר כדי שילך אדם חצי מיל הוא בין השמשות וא"כ כל שיעורא דידיה איכא לספוקי או כולו יום או כולו לילה או חציו יום וחציו לילה ואלו לר' יוסי כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל יש להסתפק וא"כ הרף עין הראשון שהוא אחר שתשקע החמה זהו נ"כ יקרא בין השמשות והא דקאמר כל הרף עין וכו' לאו דוקא אלא דהטוגה שאף הרף עין הראשון נ"כ בכלל וא"א לעמוד עליו : קשייתה קומי דר' חזקיה כדתנינן תמן וכו' . כשעד שהגיע נמס' זבים המתני' דלקמיה הקשיתי לדבריו במה דמפרש איכא דר' יוסי ולא מסיק הקושיא עד לבתר הכי קשתה על דעתך וכו' כדלקמן : ראה אחת . חסר כאן בהעתקה וה"ג כמו שהיא שניה בסוף פ"ק דזבים ראה אחת היום ואחת בין השמשות אחת בין השמשות ואחת למחר אם ידוע שמקצת וכו' דין הזב הוא שמיטמא בראיות ובימים אם ראה שלש ראיות ביום אחד או שלשה ראיות בשני ימים או בג' ימים ובלבד שיהו רצופין שלא יפסיק ביום טהור בין הראיות בכל אלו טמא וחייב בקרבן ואם ראה שתי ראיות פטור מן הקרבן אבל טמא טומאת זיבה וזה שראה ראייה אחת היום ואחת בין השמשות ואחת למחר אם ידוע שמקצת הראייה מהיום שראה קצת הראייה בסוף היום וקצתה בתחלת הלילה של מחר אע"פ שלא היה ביניהם כדי טבילה וסיפוג שהיא השיעור לחלק ראייה אחת לשתי ראיות אפי' הכי נחשבים כשתי ראיות מפני שהימים חולקין והלכך ודאי לטומאה ולקרבן דיש כאן שלש ראיות ואותה של בין השמשות נחלקת לשתים כיון שיש בה משני ימים : ואם

רבי חנינא סוף גלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה לעלות . ותני שמואל כן אין הלבנה זורחת בשעה שהחמה שוקעת ולא שוקעת בשעה שהחמה זורחת . רבי שמואל בר חייא בר יהודה בשם רבי חנינא התחיל גלגל חמה לשקע אדם עומד בראש הר הכרמל ויורד וטובל בים הגדול ועולה ואוכל בתרומתו חזקה ביום טבל . הדא דתימר בההוא דאזיל ליה בקפונדריא ברם ההוא דאזל ליה באיסרטא לא כדה . איזהו בין השמשות אמר רבי תנחומא לטיפה של דם שהיא נתונה על גבי חדה של סייף נחלקה הטיפה לכאן ולכאן זהו בין השמשות : איזהו בין השמשות משתשקע החמה כדי שיהלך אדם חצי מיל דברי רבי נחמיה רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין ולא יכלו לעמוד עליו חכמים . רבי יוסי ורבי אחא הוו יתבין אמר רבי יוסי לרבי אחא לא מסתברא סוף חצי מיל דרבי נחמיה כהרף עין דרבי יוסי אמר ליה אוף אנא סבר כן . רבי חזקיה לא אמר כן אלא כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דרבי נחמיה ספק הוא . אמר רבי מנא קשייתה קומי דרבי חזקיה כד תנינן תמן ראה אחת ביום ואחת בין השמשות [אחת בין השמשות] ואחת למחר אם יודע שמקצת הראייה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומאה ולקרבן ואם

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנוי נוסחאות (ס"א) תרה נכ"ל הודה. (ס"ג) משתשקע נכ"ל אמר ר' תנחומא משתשקע. (ס"ד) כהרף נכ"ל משתשקע החמה כהרף. (ס"ג) יודע נכ"ל ירוע.

ואם ספק שמקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומאה וספק לקרבן. רבי חייא בר יוסף בעא קומי רבי יוחנן מאן תנא ראיה נחלקת לשנים רבי יוסי אמר לה קשהה על דעתך דאת אמר כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דרבי נחמיה ספק הוא למה. אמר ליה קשתיה לכשיבא אליהו ויאמר זהו בין השמשות. מאן פליג ר' חנינא חברהון דרבנן בעי כמה דאת אמר בערבית נראו שלשה כוכבים אע"פ שהחמה נתונה באמצע הרקיע לילה הוא. ומר אף בשחרית כן. א"ר אבא כתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וכתיב ויבא השמש וטהר מקיש יציאתו לביאתו מה ביאתו משיתכסה מן הבריות אף יציאתו לכשיתודע לבריות. אמר

ואם ספק. השמש עולה מן היום או כולה מן הלילה: ודאי לטומאה. דמה נפשך איכא שתים: וספק לקרבן. דמוספקא לן שמא שתים שמא שלש דאי כולה מן היום או כולה מן הלילה שתים ואי מקצתה ביום ומקצתה בלילה שלש: ר' חייא בר יוסף וכו'. כל זה הוא מדברי ר' מנא שהקשה לר' חזקיה כששנו זה הדין כדמסיק לקמן. וכלומר וכבא ר' חייא בר יוסף לפני ר' יוחנן מאן תנא ראייה נחלקת לשנים כלומר שראיית בין השמשות תחשב כשתי ראיות: ר' יוסי אמר לה. והשיב ר' יוחנן ר' יוסי היא דכך שנינו בתוספתא פרק קמא דזבים ראה אחת מרובה כשתים יש מתחלתה ועד סופה כדי טבילה וסיפוג יש בידו שתי ראיות ואם לאו אין בידו אלא אחת ר' יוסי אומר אין בידו אלא אחת ומודה ר' יוסי שאם ראה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג יש בה שתי ראיות מפני שבשני ימים חולקין אותה: קשהה על דעתך. השתא מסיק ר' מנא הקושיא לר' חזקיה: על דעתך דאת אמר כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה ספק הוא למה. כלומר לדידך דאמרת דלר' יוסי כל הרף עין שבכל שיעורו של ר' נחמיה ספק הוא א"כ קשה למה ולאיזה ענין ספק הוא אליבא דר' יוסי הא כיון דר' יוסי גופיה ס"ל דראיית בין השמשות לעולם נחשבת כשתי ראיות ומעתה אין נ"מ לטומאה אליבא דר' יוסי דאם נימא שבכל הרף עין באותו שיעור דחצי מיל מספקינן ביום או בלילה או חציו מיום וחציו מלילה הרי עכ"פ כל ראייה שבאותו שיעור נחשבת כב' ראיות וא"כ למאי הוא כספק לדידך ואליבא דר' יוסי והא ודאי נמי ליכא למימר דנ"מ לענין טבילה דאינו כשר לטבילה לפי שבכל הרף עין יש להסתפק שמא הוא לילה דא"כ היינו דר' נחמיה דאיהו נ"כ ס"ל דכל השיעור של חצי מיל ספק הוא ובמאי פליגי ואם לענין טומאה נמי ליכא נ"מ כדאמרן קשיא למאי הוא דאמרת אליבא דר' יוסי דספק הוא: אמר ליה קשתיה לכשיבא אליהו ויאמר זהו בין השמשות. כלו' דר' חזקיה השיב לו דמאי תיקשי לדידי תיקשי לך טפי אליביה דר' יוסי גופיה דאמר בין השמשות כהרף עין ואי אפשר לעמוד עליו וא"כ אם יבא אליהו ויברר לנו זהו הרף עין הוא בין השמשות וכי שייך לומר בראייה אחת כהרף עין לחלקה לב' ראיות כדקאמר ר' יוסי וכך היה לך להקשות אליביה וזו הקושיא קשה אפי' למ"ד אליבא דר' יוסי דבין השמשות דידיה לבתר דשלים בין השמשות דר' נחמיה והא כהרף עין הוא והיאך נחלק הראייה לב' ראיות ומאי חזית דאקשת לדידי ואי דיכולת לשנויי להך קושיא דאע"ג דס"ל לר' יוסי בין השמשות כהרף עין אפ"ה לענין ראייה ס"ל דנחשבת כב' ראיות א"כ גם לדידי ל"ק מאי דאקשת לי ועפי ניחא לדידי דהכי קאמרי כל הרף עין שבחצי מיל ספק הוא אליבא דר' יוסי דיש נ"מ להסתפק על הראשון שמא מקצת יום ומקצת לילה הוא והלכך כל ראייה שבתוך אותו השיעור נחשבת כב' ראיות וא"כ נ"מ טובא איכא לענין טומאה אליבא דר' יוסי: מאן פליג. על ענין כוכבים דלעיל וקאמר ר' חנינא חברהון דרבנן הוא פליג דבעי על הא דאמר לעיל שלשה לילה דכמה דאת אמר וכו': אע"פ שהחמה נתונה באמצע הרקיע. כלומר כאמצע עובי הרקיע ועדיין לא נגמר שקיעתה ואפ"ה מחשבינן ללילה וא"כ ומר אף בשחרית כן אע"פ שכבר התחילה החמה לצאת מאויר והיא עדיין בעובי הרקיע לילה היא דלעולם כל זמן שהיא בתוך עובי הרקיע נדון אותה כלילה ולכן קי"ל מעלות השחר יממא הוא ולמאי: א"ר אבא כתיב השמש יצא. דסבי ר' אבא נ"כ מצין הקושיא דר' חנינא מה כתיב השמש יצא וכתיב ובא השמש ונימא דמקיש יציאתו לביאתו דמה ביאתו משיתכסה מן הבריות אינה מחשב ללילה ואף על פי שעדיין השמש בתוך עובי הרקיע אף יציאתו לכשיתודע לבריות חוקא אבל כל זמן שהיא בתוך עובי הרקיע לא מיקרי השמש יצא על הארץ ומפני מה אמרו מחשבין סוף מעלות השחר:

אמר

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

כמה [illegible]

חדושי רד"א

השמש יצא על הארץ כו'. נ"ב סיומא דאיבעיא הוא, כד לכשיתודע לבריות, וה"פ מה ביאתו משיתכסה מן הבריות דהיינו היילון שמאיר ביום ניכנס לנרתיקו בלילה ומתוך כן נראים הכוכבים אף יציאתו לכשיתראה לבריות דהיינו כשיוצא הוילון לעולם ואינן נראים הכוכבים ואז [illegible]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

אמר ר' בא. היינו שמעתא דכתיב הבוקר אור א"כ התורה קראה לאור בוקר אע"פ שעדיין לא נתודע השמש להבריות אור השחר קרייה בוקר: תני ר' ישמעאל. והכתוב הזה שבתורה למדנו כן דכתיב וילקטו אותו בבקר בבקר בא הכתוב כדי ליתן תחום לבוקרו של בוקר והוא בוקר דעלות השחר לבוקר של זריחת תורה אור השמש: אמר ר' יוסי בר בון. כלומר יכי לא מצית אמרת לידון עיבי של הרקיע ללילה אף בשחרית לפי שאם אומר את ליתן עיבי של הרקיע ללילה בין בערבית בין בשחרית א"כ נמצאת אומר שאין היום והלילה שוין וכלומר שאין אנחנו יכולין לכוין בשום זמן שיהיו היום והלילה שוין דהכי דבערבית אנחנו מחשבין ללילה משעה שהתחילה החמה לכנס בעובי הרקיע מ"מ בשחרית אין אנו יודעין באיזה שעה נכנסת למעלה לתוך עובי הרקיע כדי לחשוב יום מאותה השעה והא תנינן בברייתא באחד של תקופה ניסן ושל תשרי היום והלילה שוין הן ומהיכן כיונו זה על יום הראשון של התקופות הללו: אם לא שנאמר דיש גבול הנראה

לעין ולחשוב ליום מאותה שעה והיינו עלות השחר: אמר ר' הונא נלפינה. דבר זה למדנו נ"כ מדרך הארץ שכשהמלך יתחיל לצאת מהפלטין שלו הכל אומרים המלך יצא אע"פ שעדיין לא יצא ממש ולא נתגלה לעין הבריות וכך השמש אף על פי שעדיין היא בתוך עיבי הרקיע נפיק מיקרי ושייך לומר השמש יצא: שרי עליל. אבל כשהמלך התחיל להכנס לפלטין אינם אומרים נכנס עד שעה שיכנס וכלומר שיתכסה מעין הבריות כך השמש כביכול משעה שיתכסה מעין להכנס בעובי הרקיע יצא היום קרינן ביה: תרין אמורין. פליגי בפירושא דלהשוות את רגליו: מ"ד ככהנים. הכי להשוות זה לפני זה הוא עקב בצד גודל כמו שהיו הכהנים מהלכין ע"ג הכבש של המזבח ומ"ד כמלאכים להשוות זה אצל זה הוא דכתיב ישרה: אין להם קפיצין. חוליות ברגליהם שיכולין לקבוץ אותן כדי לישב אלא תמיד עומדין הן דכתיב קמייא קרי ביה קיימא: זה שרואה את הכהנים בבהכ"נ. כשנושאין את כפיהם: אם

אמר רבי בא כתיב [a]הבוקר אור התורה קראה לאור בוקר. תני רבי ישמעאל [b]בבקר בבקר כדי ליתן התחום לבוקרו של בוקר. אמר רבי יוסי בי ר' בון אם אומר ליתן עוביו של רקיע ללילה בין בערבית בין בשחרית נמצאת אומר שאין היום והלילה שוין ותני באחד בתקופת ניסן ובאחד בתקופת תשרי היום והלילה שוין אמר רבי הונא נלפינה מדרך הארץ שרי מלכא נפק אף על גב דלא נפק אמרין דנפק שרי עליל לא אמרין דעל עד שעתה דייעול. [c]זהו שעומד ומתפלל צריך להשוות את רגליו. תרין אמורין רבי לוי ורבי סימון חד אמר כמלאכים וחד אמר ככהנים. מאן דאמר ככהנים [d]לא תעלה במעלות על מזבחי שהיו מהלכים עקב בצד גודל וגודל אצל עקב. ומאן דאמר כמלאכים [e]ורגליהם רגל ישרה. ר' חנינא בר אנדריי בשם רבי שמואל בר סוטר המלאכים אין להן קפיצין ומה טעמא [f]קרבת על חד מן קמייא קיימיא. אמר רבי הונא זה [g]שרואה את הכהנים בבית הכנסת בברכה ראשונה צריך לומר [h]ברכו את ה' מלאכיו. בשנייה [i]ברכו את ה' כל צבאיו. בשלישית [j]ברכו ה' כל מעשיו. בתוספת בברכה

ברכות י

סוטה לט: במדבר קלח. תהלים קג

יב
א מיי' פ"ה מהל' תפלה ה"ד סמ"ג עשין יט טוש"ע או"ח סי' צה ס"א

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

[illegible]

אמר [illegible]

זהו בעומד ומתפלל צריך להשוות את רגליו וכו' כמלאכים וכו'. וכן אמר ר' יוסי ב"ח בבבלי פרקין דף י' ע"ב דריש ורגליהם רגל ישרה ולמ"ד ... [illegible] **בברכה** ראשונה צריך לומר ברכו את ה' מלאכיו. [illegible]

שנויי נוסחאות (ג"ד) ליתן עוביו בכ"י את לעוביו. (ב"ע) לא במקרא כתוב ולא. (עפ"ע) אצל בכ"י צד. (פ"ח) קמייא במקרא קאמיא. (פ"כ) ברכו את ה' מלאכיו את ליתא במקרא. ברכו את ה' כל צבאיו. את ליתא במקרא.

חדושי רד"א

עקב בצד גודל וגו'. ותיסא ודא דתנן יומא בבבלי דף כ"ב במשנה' ונזכן שתן פרחין רצין ועולין בכבש כמאן כשכל שהיו הולכין עקב בצד גודל ואסור לרוץ משום איסורא כדי שלא תעלה ערותך עליו וע"י בבבלי סוכה דף נ"ב ע"ב:

טוב ירושלים

תני ר"י בבקר בבקר כדי ליתן תחום לבוקרו של בוקר. פי' נגלי כי [illegible] דסיל נוקר תקרי עד תוות קמי על נין הראשונות והדבר בבקר נקר בקרים ולר"י להקדים שעה אחת ותרווייהו משמע דפליגי אהא דכאן מ"ש ווה לבון ... וגליון בתכילתא כתיב ליתן תחום לבוקרו של בקר. [illegible]

גרסה בא על פסוק והסתר ממנו עד בקר בלא הדרוש. עד בקר למה נאמר אלא בא הכתוב ...

אם היו ארבע. ואם היום הוא שמתענין כפיהם ארבע פעמים כגון בתעניות במעמדות וביה"כ כדתנן ריש פ"ד דתענית: חוזר. תחילה באלו הפסוקים: תליתיאתא. בפעם השלישית אומר כמו בפעם הראשונה וברביעית כמו בפעם השניה שהוא תפילת מוסף וכך אומר בנעילה: מאיילת השחר. הוא כעין שני עמודים האורין במזרח כדלקמן: וכמו השחר עלה. זהו האיר המזרח ויאירו וגו׳ ומדכתיב בתריה השמש יצא וגו׳ ד׳ תיבות עד ולוט בא רמז לד׳ מילין: ומן. וכי מן סדום לצוער ד׳ מילין והלא יותר הוון: היה מקדר. היה מקדר לפניהן הדרך בכדי שיכולו לצעור עם הנץ החמה והביא אותו בשיעור מן מהלך ד׳ מילין וכדפרישית דתיבות על הארץ מיותר אלא לרמז על ד׳ מילין: כמו. היה צריך לומר כמו וכתיב וכמו השחר עלה משמע שיש עוד דבר הדומה לשיעור הזה ונלמד מחבירו הוא וכבר לנודע ומשהאיר במזרח עד הנץ החמה ד׳ מילין א"כ מאילת השחר עד שיאיר המזרח נ"כ ד׳ מילין: מאן דאמר כוכבתא היא טעיא. טעות הוא לפרש כן שהרי אנו רואין לאותו כוכב שמכנין טכב השחר לפעמים הוא מקדים ועולה ולפעמים הוא מתאחר: מאי כדון. ומהו זה שנקרא איילת השחר: כמין תרין דקורנין דנהור: כמין קרניים

המתפללים לכאן ולכאן במזרח ונראין כעמודים המאירין: דלמא. מעשה כר׳ חייה רבה וכו׳ בקרילתה בהשכמה קודם שהאיר היום: בי רבי. אדם גדול וכן הוא בנוסח ריש פ"ג: מ"ט כי אשב בחשך ה׳ אור לי. כלומר הגלות הוא החשך והגאולה אורה וכשם שהאור בשחר בא מעט מעט והולך ומתרבה כך גאולתן של ישראל שנדמה לאור וכך היה בימי מרדכי ואסתר: ואתיא דר׳ חנינא. גרסינן וכן גרים ביומא דר׳ חנינא הוא דאמר לעיל מאיילת השחר וכו׳ ד׳ מיל וזהו כר׳ יודא וכו׳ עד שהחמה נוסרת ברקיע וכו׳ וזהו משיאיר המזרח עד שתנץ החמה: חוג. חוג לגזירה שוה. יליף חוג דארץ ודתהום מחוג השמים: עץ חיים מהלך חמש מאות שנה. איידי דאיירי בעובי הרקיע מייתי נמי להא: לא סוף דבר נופו אלא אפי׳ קורתו. כלומר לא תימא דסביבות העץ ותחת נופיו הוא דהוי כחשבון הזה וא"כ אין בעובי עצו כ"א הפליס דת"ק שנה דכל שיש ברחבו טפח הקיפו שלשה טפחים אלא אפילו עובי קורתו ועצו הוא מהלך ת"ק שנה וחשבון עובי קורתו בלבד הוא דנקט בברייתא א"נ לא סוף דבר טפו כלומר דנופו נ"כ כחשבון הוא אלא עובי קורתו וסביבו נלבד הוא דקאמר: על פלגי מים. על כל פילוג המים: תמצית כור תרקב סותה

בברכה הראשונה צריך לומר שיר המעלות הנה ברכו את ה׳ כל עבדי ה׳ העומדים בבית ה׳ בלילות. בשנייה שאו ידיכם קדש. בשלישית יברכך ה׳ מציון. אם היו ארבע חוזר תליתיאתא בקדמיתא ורביעתא בתיניוותא. אמר רבי חצנא מאיילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבעת מילין משיאור המזרח עד שתנץ החמה ארבעת מיל. ומניין משיאור המזרח עד שתנץ החמה ארבעת מיל דכתיב וכמו השחר עלה ונומר וכתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה. ומן סדום לצוער ארבעת מיל יותר הוון אמר רבי זעירא המלאך היה מקדר לפניהן הדרך ומניין מאיילת השחר עד שיאור המזרח ארבעת מיל כמו וכמו מילה מדמיא לחבירתה. אמר רבי יוסי בי רבי בון הרא איילתא דשחרא מאן דאמר כוכבתא היא טעיא זימנין דהיא מקדמא וזימנין דהיא מאחרה. מאי כדון כמין תרין דקורנין דנהור דסלקין מן מדינחא ומנהרין. דלמא רבי חייא רבא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא רבה לר׳ שמעון בן חלפתא בי רבי כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת. מאי טעמא כי אשב בחושך ה׳ אור לי. כך בתחילה ומרדכי יושב בשער המלך ואחר כך ויקח המן את הלבוש ואת הסוס ואחר כך וישב מרדכי אל שער המלך ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ואח"כ ליהודים היתה אורה ושמחה. ואתיא דר׳ חייא כר׳ יודה דתני בשם ר׳ יודה עוביו של רקיע מהלך חמשים שנה אדם בינוני מהלך ארבעים מיל ביום עד שהחמה נוסרת ברקיע מהלך חמשים שנה אדם מהלך ארבעת מיל נמצאת אומר שעוביו של רקיע אחד מעשרה ביום וכשם שעוביו של רקיע מהלך חמשים שנה כך עוביה של ארץ ועוביו של תהום מהלך חמשים שנה ומה טעם היושב על חוג הארץ וכתיב וחוג שמים יתהלך וכתיב בחוקו חוג על פני תהום חוג חוג לגזירה שוה. תני עץ חיים מהלך חמש מאות שנה אמר רבי יודה בי ר׳ אלעאי לא סוף דבר נופו אלא אפי׳ כורתו וכל פילוג מי בראשית מתפלגין מתחתיו ומה טעם והיה כעץ שתול על פלגי מים. תני עץ חיים אחד מששים לגן והגן אחד מששים לעדן ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן תמצית כור תרקב שותה

מראה הפנים

במסכת דף ל"ט פ"ב ובמוסף דבהא גרים בפס ב״ר תפלות וגו׳ ברוך ה׳ מציון וגו׳ ולימא נמי יברכך ה׳ מציון דכתיב [illegible]

[illegible]

וגן אחד מששים לעדן וכו׳. בבבלי פ"ק דתענית דף י׳ קאמר ריב"ל כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

בבבלי במסכת סוטה כפרש שמקבל פרס מרבו ומחזיק לו טובה: אם היו ארבעה [illegible]

[illegible]

שנויי נסחאות (פ"י) חצנא נ"ל חננא. (פכ"מ) חייא כמ"ש חנינא.

חדושי רד"א

מאילת השחר וכו׳ וכמו מילה מדמיא לחברתה כו׳. [illegible]

מהרי"א נריורץ

תני עץ חיים מהלך חמש מאות שנה. [illegible]

ובמדרש חזית כשיר השירים על הפסוק תחת הים יונתי:

מסורת הש"ס

שותה. תהמים שמשקין בית כור שהוא ל' סאין יכולין להשקות מתמצית שיעור זריעת תרקב שהוא ג' קבין תרי וקב והוא אחד מששים לבית כור שהבית הוא ו' קבין וכן הגן שותה מתמצית העדן שהוא א' מששים שבעדן: רבנן אמרין וכו'. פליגי על ר' יודה דלעיל דאמר עוביו של רקיע מהלך חמשים שנה כרמוסיינו וכשם וכו': יהי רקיע בתוך. באמצע וכפי המרחק מלמעלה שהוא בין רקיע לרקיע והמרחק מלמטה שהוא מן השמים עד הארץ כך הוא עוביו באמצע: מלתיה דר' חנינא פליגא וכו'. דאמר שהן דקין ועשוין כטס הזה: יכול שהן נתרפין. אח"כ מזמן לזמן: על ידי שהות רפה. כשהוי הזמן נתרפה: ר"ש בן לקיש אמר כנוהג שבעולם אדם נוסך כלים וכו'. כלומר דר"ל דריש לסיפי' דקרא כראי מוצק

על תולדות השמים ולא על השמים עצמם: על הא דר"ש בן לקיש וכו'. כלומר דכך הוא רמוז בפ' ע"י סמיכות הכתובים דעל תולדות הוא אמורות: וכתיב אלה תולדות השמים וגו'. לומר שאע"פ שזמן נכנס וזמן יוצא הכי בהבראם וביום עשות אותם: ארבע אשמורות וכו'. וכל אשמורה ג' שעות ולפרושי עד סוף האשמורה ראשונה דמתני' קאי: ר' נתן אומר שלש דכתיב ראש אשמורה התיכונה. האמצעית אלמא דשלש הן: וכתיב קדמו עיני אשמורות. שתים והן חצות לילה: פעמים חצות לילה וכו'. ולא דשתי אשמורות הן הן חצות לילה: מכל מקום לא היה שחרא אתיא. כלומר אף שלפעמים היה מוקדם ולפעמים מאחר אבל לעולם לא היה השחר בא ומלא לדוד כשהוא ישן: איתעיר יקרי

תורה אור

שותה. תמצית כוש במצרים שותה. נמצאת אומר מצרים מהלך ארבעים יום וכוש מהלך שבע שנים ויעוד. ורבנן אמרין כשני אבות הראשונים כימי השמים על הארץ וכשם שבין הארץ לרקיע מהלך חמש מאות שנה כך בין רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו מהלך חמש מאות שנה. ומה חמית מימר עוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה. אמר רבי בון יהי רקיע בתוך המים יהי רקיע בתווך. רב אמר לחים היו שמים ביום הראשון ובשני קרשו רב אמר יהי רקיע יחזק הרקיע יקריש הרקיע יגלד הרקיע יִמתח הרקיע אמר רבי יודה בן פזי יעשה כמין מטלית הרקיע היך מה דאת אמר וירקעו את פחי הזהב ונומר. תני בשם ר' יהושע עוביו של רקיע כשתי אצבעיים. מילתיה דר' חנינא פליגא דא"ר אחא בשם ר' חנינא תרקיע עמו לשחקים חזקים כראי מוצק תרקיע מלמד שהן עשויין כטס יכול שאינן בריאין ת"ל חזקים יכול שהן נתרפין ת"ל כראי מוצק בכל שעה ושעה נראין מוצקים. רבי יוחנן ור' שמעון בן לקיש. ר' יוחנן אמר כנוהג שבעולם אדם מותח אוהל על ידי שהות רפה ברם הכא וימתחם כאהל לשבת וכתיב חזקים רבי שמעון בן לקיש אמר כנוהג שבעולם אדם נוסך כלים על ידי שהות הוא מעלה חלודה ברם הכא כראי מוצק בכל שעה ושעה הן נראין כשעת יציקתן רבי עזריה אמר על הא דרבי שמעון בן לקיש ויכולו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלהים ביום השביעי ויברך אלהים את יום השביעי מה כתיב בתריה אלה תולדות השמים וכי מה ענין זה אצל זה אלא יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס שבת יוצא חודש נכנס חודש יוצא שנה נכנס שנה יוצאה וכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. רבי אומר ארבע אשמורות ביום וארבע אשמורות בלילה העונה אחד מעשרים וארבעה לשעה העת אחד מעשרים וארבעה לעונה הרגע אחד מעשרים וארבעה לעת כמה הוא הרגע רבי ברכיה בשם ר' חלבו אמר כדי לאומרו ורבנן אמרין הרגע כהרף עין תני שמואל הרגע אחד מחמשת ריבוא וששת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה לשעה ר' נתן אומר שלש ראש האשמורת התיכונה. ר' זריקן ור' אמי בשם ר' שמעון בן לקיש טעמא דר' חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך וכתיב קדמו עיני אשמורות. ר' חזקיה אמר רבי זריקן רבי בא חד אמר טעמא דמר טעמיה דרבי וחרינה אמר טעמיה דר' נתן מאן דמר טעמא דרבי חצות לילה ומאן דמר טעמיה דרבי נתן ראש האשמורת התיכונה מה מקיים רבי נתן טעמיה דר' חצות לילה פעמים חצות לילה ופעמים קדמו עיני אשמורות הא באי זה צד בשעה שהיה הוא סועד סעודת מלכים חצות לילה ובשעה שהיה סועד סעודת עצמו קדמו עיני אשמורות מכל מקום לא הוה שחרא אתיא ומשכח לדוד דמיך הוא שדוד אמר עורה כבודי עורה הנבל וכינור אעירה שחר איתעיר יקרי

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

מראה הפנים

כשני אבות הראשונים כימי השמים על הארץ. כמאמר אשר נשבע ה' לאבותיכם [illegible]

[illegible]

כרם הכא וימתחם כאהל לשבת וכתיב חזקים. [illegible]

[illegible]

העונה [illegible]

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

המים כוש. [illegible]

[illegible]

שנויי נוסחאות (פי"ז) אחא נ"א יוסה. (שם"ו) נתרפין כו"ל מתרתים [illegible]

מערכת הערוך נוסך כלים. בערוך (ע' פנקי) [illegible]

חדושי רד"א

וכוש מהלך שבע שנים ויעוד כו'. נ"ב לפי החשבון מדת כוש מהלך ששת שנים ושבעה חדשים [illegible]

ורבנן אמרי כשני אבות הראשונים כו'. [illegible]

יהי רקיע בתוך כו'. [illegible]

דר' חנינא [illegible]

ורגע הוא כו'. [illegible]

וששת אלפים כו'. [illegible]

חצות לילה אקום כו'. [illegible]

יקרי וכו'. וקרא הכי מדרש עורה כבודי מלפני כבוד בוראי ולפיכך אעירה שחר: והיה יצרו מקטרגו. ומפתה אותו: המנגן. משמע הרוח ומנגן מאליו: סופה של שניה. ובתחלה רבתי ג"כ ראשה של שניה וסופה של שלישית כלומר בשתי אשמורות האמצעות הוא מדבר שהן מתכוות את הלילה: אמר ר' מנא ויאות. בתמיה ומי כתיב תיכונות לא תיכונה כתיב דמשמע אחת: קדמייתא לא מתחשבא. כלומר אלא הכי בעינן לשנויי אליבא דר' דלעולם ד' משמרות הוין והא דכתיב התיכונה משום שהאשמורה אינה בחשבון של שומרי המחנה לפי שעדיין הבריות ניעורין הן ואין דרכן להשים שומרים תחילת הלילה: אין בעיתון מתעסקין באורייתא. אם אתם רוצים להתעסק בתורה כל הלילה תזהרו לקרות שמע קודם חצות ואח"כ מתעסקו בתורה: מילתיה אמרה. שמעינן ממילתיה דס"ל שהלכה כחכמים דזמן קריאת שמע עד חצות: מילתיה אמרה. וש"מ עוד ממילתיה דס"ל שאומר דברים אחר אמת ויציב והיינו אמת ואמונה והם היו רגילין לומר גם בערבית אמת ויציב כל זאת כדמשמע לקמן דקאמר פתר לה באמת ויציב של שחרית אלמא דגם בערבית היו אומרים אמת ויציב

וכלומר דע"כ דס"ל שאומרים פסוקים אחר ברכות ק"ש של ערבית קודם התפלה ואין חששין לסמוך גאולה לתפלה בק"ש של ערבית משום דתפלות באמצע תקנום ראי לאו הכי מפני מה הסדרים על ק"ש בלבד ולא הזכיר להם כלום מתפלה אלא מפני שכבר התפללו תפלת ערבית מקודם א"נ מילתי'

תורה אור

אמרה שאומר דברי' אחר אמת ויציב כלו' שאינו צריך לקרות שמע סמוך לשינתו ושלא יפסיק בדברים אחרים דהא אמר להם אתון קרייה שמע ומתעסקין בתורה אח"כ אלמא דק"ש של ערבית לאו דוקא סמוך לשינה והא דקאמר אחר אמת ויציב לישנא דמתני' נקט בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק ומפני שמסיימין אחר ק"ש בלאמת נקט הכי ור' ייסא ס"ל דיכול לומר איזה דברים ופסוקים אחר ק"ש של ערבית והכי מוכח מדלקמן: בבית הכנסת. עם הציבור: בערב לא יצא ידי חובתו. כדאמרי' לעיל בריש הלכה אין קורין אותה בבית הכנסת בשביל לצאת ידי חובתו אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דבר של תורה: מה בין הקורא בשחרית ומה בין הקורא בערבית. כלומר ומפני מה באמת לא תקנו לקרות בערבית גם בבהכ"נ כמנהג ולא יהא צריך כל א' וא' לחזור ולקרות בביתו: בשביל

יקרי מן קומי איקריה דברייי איקרי לא חשיב כלום מן קדם איקריה דברייי. אעירה שחר אנא הוינא מעורר שחרה שחרה לא הוה מעורר לי. והיה יצרו מקטרגו ואומר לו דוד דרכן של מלכים להיות השחר מעוררן ואת אטר אעירה שחר דדרכן של מלכים להיות ישינין עד שלש שעות ואת אמר חצות לילה אקום *להודות לך על משפטי צדקך. ומה היה דוד עושה ר' פינחס בשם ר' אלעזר בר' מנחם היה נוטל נבל וכינור ונותנו מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם כדי שישמעו חבירי תורה. ומה היו חבירי תורה אומרים ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו עאכ"ו. א"ר לוי כנור היה תלוי כנגד חלונותיו של דוד והיה רוח *צפונית מנשבת בלילה ומנפנפת בו והיה מנגן מאליו הה"ד *והיה כנגן המנגן כנגן במנגן אין כתב כאן אלא כנגן המנגן הכינור היה מנגן מאיליו. מה מקיים רבי טעמא דרבי נתן ראש האשמורת התיכונה א"ר הונא סופה של שנייה וראשה של שלישית הן *מתכונות את הלילה. אמר ר' מנא ויאות מי כתיב תיכונות לא תיכונה קדמיתא לא מתחשבא דעד כדון ברייתא עירין: פיסקא וחכמים אומרים עד חצות: רבי יוסא בשם ר' יוחנן [a] הלכה כחכמים רבי יוסא מפקד לחברייא אין בעיתון מתעסקא באוריתא אתון קרייה שמע קודם חצות ומתעסקין מילתיה אמרה שהלכה כחכמים מילתיה אמרה שאמר דברים אחר אמת ויציב. תני הקורא את שמע בבית הכנסת בשחר יצא ידי חובתו בערב לא יצא ידי חובתו מה בין הקורא בשחרית ומה בין הקורא בערבית ר' הונא בשם רב יוסף מה טעם אמרו *אדם צריך לקרות שמע בביתו בערב בשביל

מראה הפנים

והוא אומר על משפטי צדקך. [illegible]

הלכה כחכמים. [illegible]

הקורא את שמע בבית הכנסת בשחר יצא וכו'. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

ושם כנגן המנגן כנגן אין כתיב כאן אלא כנגן המנגן כבר היה מנגן מאליו וכו'. [illegible]

פנויי נוסחאות (שי"ר) מנשבת בלילה ומנפנפת נכ"ל יוצאת בלילה ומצפצפת. (שו"מ) מתכנות ד"ו מתוכות

חרושי רד"א

והיה מנגן מאליו כו'. [illegible]

מילתיה [illegible]

מתעסקין בתורה אחר שקראו ק"ש [illegible]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

בשביל להבריח את המזיקן. הלכך הואיל ובלאו הכי צריך כל א' וא' לקרות בביתו סמוך למטתו לא רע לתקן שיהא הכל קורין ביחד בזמנו שלא יסמכו על זה ולא יקרא טוב סמוך למטתו: מילתיה אמרה שאין אומר דברים אחר אמת ויציב. פ"מ דרך הגה ס"ל שאין צריך להפסיק בדברים אחרים בין ק"ש לשינה דתקנת ק"ש סמוך למטתו להבריח את המזיקן והכי ס"ל ר' שמואל בר נחמני דלקמיה שכך למדו ממנהגו: כד הוה נחית לעיבורה. כשהיה יורד לעיבור השנה והיה מקבלו ר' יעקב גרוסה בביתו ור"ז היה מטמין עצמו בין הקופות שלא ירגישו בו והיה רוצה לשמוע מנהגו בק"ש: עד דהוא שקע מיניה גו שינתיה. ולא היה אומר דברים ופסוקים אחרים אחר ק"ש: אמרו בלבבכם. זהו ק"ש שצריך כוונת הלב וסמיך ליה על משכבכם: קרי מזמורים בתרה. דק"ש קודם השינה: והא תני אין אומר דברים אחר אמת ויציב. וקס"ד דהק"ש של ערבית קאי וכהאי מ"ד דאין להפסיק בפסוקים אחרים בין ק"ש לשינה: פתר לה באמת ויציב של שחרית. ודינא אחריתא קמ"ל בהאי ברייתא דצריך לסמוך גאולה לתפלה בשחרית וכדרב זעירא: יהיו לרצון אמרי פי. וסיפיה דקרא צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה' בתפלה: אין פסול נוגע. מובטח לו שלא יארע שום פסול את"כ באותו קרבן: ואיתצדית באנגריא. ונלכדתי במס באותו היום שכפו אותי להביא הדס לפלטין של מלך: רבו היא. וכי זה דבר גדול הוא לך הא אית בני אינשי שטחנין ממון בשביל להכיר הפלטין ולראות המלך: שבא והרתיק. ודפק: עוד הוא הפליג. גם המלך הפליג ממנו: אתיא דרבן גמליאל כר' שמעון. דאמר דיוצא בק"ש של ערבית אם קראה לפני עמוד השחר: הא ר"ג כר"ש בערבית. כלומר בק"ש של ערבית ודאי שמענו דס"ל כוותיה והא הוא דמבעיא לן אם אף בשחרית כן דס"ל נמי כוותיה כשקורא מיד אחר עמוד השחר יוצא י"ח או דיבא כהאי דאמר ר' זעירא הקורא עם אנשי המשמר לא יצא

תורה אור

בשביל להבריח את המזיקן. מילתיה אמרה שאין אמר דברים אחר אמת ויציב. מילתיה דר' שמואל בר נחמני אמר בן ר' שמואל בר נחמני כד הוה נחית לעיבורה הוה מקבל גבי ר' יעקב גרוסה והוה ר' זעירא מטמר ביני קופייא משמענא היך הוה קרי שמע והוה קרי וחזר וקרי עד דהוא שקע מיניה גו שינתיה ומאי טעמא ר' אחא ור' תחליפתא חמוי בשם ר' שמואל בר נחמן רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. מילתיה דר' יהושע בן לוי פליגא דר' יהושע בן לוי קרי מזמורים בתרה והא תני אין אומר דברים אחר אמת ויציב פתר לה באמת ויציב של שחרית. דמר ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה שלש תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה תכף לגאולה תפילה תכף לסמיכה שחיטה וסמך ושחט תכף לנטילת ידים ברכה שאו ידיכם קדש וברכו את ה' תכף לגאולה תפילה יהיו לרצון אמרי פי מה כתיב בתריה יענך ה' ביום צרה. א"ר יוסי בי ר' בון כל מי שהוא תוכף סמיכה לשחיטה אין פסול נוגע באותו קרבן. וכל מי שהוא תוכף לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה. וכל מי שהוא תוכף גאולה לתפילה אין השטן מקטרג באותו היום. א"ר זעירא אנא תכפית גאולה לתפילה ואיתצדית באנגריא טובליא הדס לפלטין אמרו ליה ר' רבו היא אית בני אינשי הבין פריטין מחכים פלטין. א"ר אמי כל מי שאינו תוכף לגאולה תפילה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא והרתיק על פתחו של מלך יצא לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג עוד הוא הפליג: פיסקא רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. אתיא דרבן גמליאל כרבי שמעון דתני בשם ר' שמעון פעמים שאדם קורא את שמע אחת לפני עמוד השחר ואחת לאחר עמוד השחר ונמצא יוצא ידי חובתו של יום ושל לילה. הא רבן גמליאל כרבי שמעון בערבית אף בשחרית כן או יהא בה כיי דמר ר' זעירא תנאי אהוי דרב חייא בר אשיא ודרב אבא בר חנה הקורא עם אנשי משמר לא יצא

גליון הש"ס

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ש"ו) עד דהוא לו עד דהוה. (שו"א) טובליא ד"ו טובלא.

חרושי רד"א

מילתיה אמרה שאין אומרים דברים אחר אמת ויציב כו'. [illegible]

מילתיה דר' שמואל בר נחמני אמרה כן כו'. [illegible]

מילתיה דריב"ל פליגא. [illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

[illegible]

אלא מפני שמשכימין היו לקרותה מיד אחר עלות השחר ועיקר זמנה בשחרית עם הנץ החמה ולא ס"ל ר"ג כוותיה דר"ש בשל שחרית ולא איפשטא אליבא דר"ג: פיסקא מעשה שבאו בניו וכו'. ור"ג פליג על רבנן ועבד עובדא כוותיה. בתמיה והא ר"מ וכו' כדמייתי לקמן:

את קספית לידך לא תקגור היינו שלא יקגור כתוך שיקגור בכל שנה אלא קוצר מעט מעט ואוכל: חוץ מספיחי כרוב. שאין כיוצא בהם בירקות שדה שדרך רוב האדם לזורעם בגינות וגזרו עליהן חכמים שמא יזרעם בגינה ויאמר ספיחין הן: כל הספיחין אסורין. מדבריהם ואפי' מיני תבואה וקטנית גזרו עליהם מטעם זה ורשב"י עבד עובדא בשמיטתא כוותייהו דחכמים כדמסיים ואזיל וא"כ כל אלו לא סמכו על עצמן למעשה ומפני מה ר"ג דפליג עם רבנן ועבד עובדא כוותיה: שנייא הכא שהיא לשינון. ללימוד ואינו מפסיד בקריאת שמע ואפי' לאחר שעבר זמן ודחי לה הש"ס להאי שינויא דהא כן מעתה אף משיעלה עמוד השחר יקרא ולמה אמר להן אם לא עלה עמוד השחר: יאית

תורה אור

וכן. והיכא אשכחן להא דפליג ר"מ עם רבנן ואפ"ה לא עבד עובדא כוותיה: כהאי דתנינן תמן. בפ"ב דאהלות: השדרה והגלגלת מב' מתים. אלו חוליות השדרה ממת זה ואלו חוליות השדרה ממת זה וכן הגלגלת: אבר מן החי מב' אנשים. אלו אבר נתלש מחי זה ואלו אבר כזה נתלש מחי אחר ונראין כאבר אחד: ר"ע מטמא. באהל וחכמים מטהרין מטומאת אהל: התחילו מר"ע. למנות והוא טיהר ומשום חכמים דפליגי עליה: כהאי דתנינן תמן. פ"ט דשביעית כל הספיחין מותרין לכל בשביעית דהא דכתיב

יצא כי משכימין היו: פיסקא מעשה שבאו בניו וכו'. ורבן גמליאל פליג על רבנין ועבד עובדא כוותיה. והא רבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. והא רבי עקיבא פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. והן אשכחנן דרבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. דתני סכין אלוונתית לחולה בשבת אימתי בזמן שטרפו ביין ושמן מערב שבת אבל אם לא טרפו מערב שבת אסור. תני ‹אמר ר' שמעון בן אלעזר מתיר היה רבי מאיר לטרוף יין ושמן ולסוך לחולה בשבה. וכבר חלה ובקשנו לעשות לו כן ולא הניח לנו ואמרנו לו רבי דבריך מבטל בחייך ואמר לן אף על פי שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי דהא פליגי עלי חברי. והן אשכחנן דרבי עקיבה פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה כיי דתנינן תמן ‹השדרה והגולגולת מב' מתים. רביעית דם מב' מתים. ורובע עצמות מב' מתים. אבר מן המת מב' מתים. ‹אבר מן החי מב' אנשים ר' עקיבה מטמא וחכמים מטהרין. תני ‹מעשה שהביאו קופה מליאה עצמות מכפר טבי והניחוה באויר הכנסת בלוד ונכנס תודרוס הרופא ונכנסו כל הרופאים עמו אמר תודרוס הרופא אין כאן שדרה ממת אחד ולא גולגולת ממת אחד אמרו הואיל ויש כאן מטהרין ויש כאן מטמאין נעמוד על המניין התחילו מרבי עקיבה ומיהר אמרו לו הואיל והיית מטמא ומיהרת טהור. והן אשכחנן דר' שמעון פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה כיי דתנינן תמן ‹רבי שמעון אומר כל הספחין כותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה וחכמים אומרים ‹כל הספחין אסורין. ר' שמעון בן יוחי עבד עובדא בשמיטתא חמא חד מלקט ספיחי שביעית אמר ליה ולית אסיר ולאו ספיחין אינון אמרו ליה ולא את הוא שאת מתיר אמר ליה ואין חבירי חולקין עלי וקרי עלוי ‹ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הות ליה. ורבן גמליאל פליג על רבנן ועבד עובדא כוותיה. שנייא הכא שהיא לשינון. מעתה אף משיעלה עמוד השחר. ואית דבעי

מראה הפנים

אם נקרא כה אם עלה שוב אין אדם יוצא י"ח בכל פרקים. [illegible] נרבנ"י בכל נתרית דלם קרא אחר שעלה עמוד השחר יצא וכנון בשעת הדחק [illegible] לרבן וכיוצא בזה כמ"ש הרי"ף והרמב"ם דלאפי' לכתחלה והכא כפ"א דלא אפשיטא אליבא דר"ג אם מודה הוא לרבנן בזה דהא אמרינן בקורא בשעת הדחק לא יצא. ולא ראיתי להראשונים ז"ל שהביאו לברייתא דהכא [illegible] כשם כל מנות ז"ל [illegible] כהקדמות וזכו בשעת הדחק [illegible] ואלא כרבנ"י אף בכל שחרית אם הוא בשעת הדחק:

ורבן גמליאל פליג על רבנן ועביד עובדא כוותיה. מפרקין בפשיטות הכי משמע דס"ל להא ש"ס דפליגי אף לכתחלה וכין בדיעבד [illegible] להלכתא פליגי כמה שמבואר למעלה [illegible] ומשמע [illegible] ואע"ג דבכא וכו' ומשמע דאף בדיעבד לא מודו ליה חכמים לר"ג כי אם מפלגו [illegible] שוסר שמבוא לשינון [illegible] שעד דמי [illegible] חנוט וכו' וחכמים לא אמרו אלא לכתחלה ומפוז שיג:

דתני סכין אלוונתית. כהאי שברא גרסינן בבבלי פ' ר"א דמילה דף קל"ד ע"ב ביין ושמן. ואלוונתית מפרש לה בבבלי פ"ו דף [illegible] יין ישן ומים צלולין ואפרסמון:

תני מעשה שהביאו קופה וכו'. תוספתא היא בפ"ד דאהלות. והובא במס' נזיר דף נ"ב כמנו דהכי איתא בספרי ובספרי שלפנינו לא מצאתיה:

דתנינן תמן רבי שמעון אומר כל הספחין וכו'. פירשתי [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

[illegible]

שינוי נוסחאות (פוי"מ) כמהרין ויש כאן מטמאין בגיר"ג מטמים ויש כאן מטהרין. (טוכ"א) כרוב בפנ"מ אכרוב. (טוכ"ג) עבר עובדא בפ"מ הוה עבר וכ"ה בפני"מ. (טוכ"ג) ולאו ספיחין אינון אמרו ליה ו"א את בנ"מ א"ל ולאו ספיחין אינון ואת.

מערכת הערך ר' שמעון בן יוחי עבד עובדא [illegible] הוה עבר בשמיטתא חמא חד סליק שביעית אמר ליה [illegible] ולית את דשרי אמר ליה ולאו חבירי חולקין עלי קרא עליה כו':

חדושי רד"א

כי משכימים היו כו'. נ"ב בפ' הש"ס הוא משני דר"ג ססכים עם ר"ש אף בשחרית [illegible] רב"א [illegible] לא יצא משום דמשכימין היו קודם עלות השחר: כל הספיחין כו' [illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

[illegible]

מסורת הש"ס

דבעי נימר. דסאי הכא דזמן כהני עובדי היו יכולין לקיים דברי חכמים ולפיכך לא סמכו על דעת עצמן למעשה אבל הכא כבר עבר זמן דחכמים ולפיכך אמר לון עבידו עובדא כוותי דידי : פיסקא ולא זו בלבד וכו'. אנן תנינן אכילת פסחים. היו גורסין במתני' גם אכילת פסחים שמצותן עד שיעלה עמוד השחר : רבנן. דאינהו סברי דמדאורייתא זמן אכילת פסחים כל הלילה : רבי אליעזר. דס"ל דמדאורייתא היא עד חצות : נאמר כאן לילה. ואכלו את הבשר בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה : ולית כאן אכילת פסחים אפי' כרבנן. כלומר דלא היה דאפי' לרבנן דס"ל דמן התורה זמן אכילת פסחים כל הלילה אפ"ה לא מצינן למיתני בהדי אינך דאם עבר חצות נותרין עכ"פ לאכלן או להקטירן עד עלות השחר דלא אמרו חכמים אלא לכתחילה אבל באכילת פסחים לא משכחת לה אפי' בדיעבד שהרי גזרו חכמים טומאה עליהן כדתנן בסוף פסחים הפסח אחר חצות מטמא את הידים : כל הנאכלין ליום א' קדשים קלים. כלומר אע"ג דאיכא קדשי קדשי' הנאכלין ליום א' כחטאת ואשם ותודה כל הוא דדייק דלא תני והנאכלין ליום א' הלכך קאמר דאי הוה תני הכי ה"א דלא גזרו חכמים לכתחילה עד חצות אלא בקדשי קדשי' דחמירי ואע"ג דלענין חומרא דנותר שוין הן מ"מ מכיון דהאוכלין בקדשי קלים מרובים הן ביותר שנאכלין לכל אדם סד"א דלא גזרו כהן למיעבד הרחקה כמו בקדשי קדשים דהאוכלין מועטין

ברכות ט. זבחים פ. קכ: מגילה כ: וזבחים נז:

פסחים פה

ברכות ט: פסח ת מג:

מנחות מ: תו' ח פ' מנחות כב. ז"ס כן

הורה אור

דבעי מימר תמן היו יכולין לקיים דברי חכמים ברם הכא כבר עבר חצות ולא היו יכולין לקיים דברי חכמים אמר לון עובדין עובדא כוותיה : פיסקא ולא זו בלבד וכו' הקטר חלבים ואיברים ואכילת פסחים מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אנן תנינן אכילת פסחים אית דלא תני אכילת פסחים. מאן תנא אכילת פסחים רבנן ומאן דלא תנא אכילת פסחים ר' אליעזר. ומאי טעמא דרבי אליעזר נאמר כאן לילה ונאמר להלן לילה מה לילה שנאמר להלן חצות אף כאן חצות. אמר רבי חונה ולית כן אכילת פסחים אפילו כרבנן דתנינן הפסח אחר חצות מטמא את הידים : פיסקא כל הנאכלין ליום אחד וכו'. כל הנאכלין ליום אחד קדשים קלים וא"כ למה אמרו חכמים וכו' אם את הוא אומר עד שיעלה עמוד השחר הוא סבור שלא עלה עמוד השחר נמצא אוכל ומתחייב מתוך שאת אומר לו עד חצות אפי' הוא אוכל אחר חצות אינו מתחייב :

הלכה ב מתני'

מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן ר"א אמר בין תכלת לכרתן. עד הנץ החמה ור' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות הקורא מיכן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה :

גמ' כיני מתני' בין תכלת שבה ללבן שבה ומה

מתניתא. כן צריך לפרש בין תכלת שבה שבלילית ללבן שבה כדמפרש

מועטין כן שאינן נאכלין אלא לזכרי כהונה ותיישב טפי דלא אתי לידי נותר ונס"ה קאמר כל הנאכלין דאפי' קדשי קלים אמרו בהן חכמים עד חצות ומשום ס"נ כדמפרש ותיל דשמא ישהה ויבא לידי חיוב :

הלכה ב מתני'

משיכיר בין תכלת ללבן. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית: בין תכלת לכרתן. כרתן כרישין פי"רש בלעז וצבע התכלת קרוב לגוון כרתן : עד הנץ החמה. עד שעה שהחמה מתחלת לזרוח כדאמרי אינשי: עד שלש שעות. ביום עד סוף שעה שלישית שהוא רביע היום בזמן שהימים והלילות שוין ולעולם זמן ק"ש הוא עד רביע היום בין שהימים ארוכים בין קצרים וכן הא דתנן לקמן תפלת השחר עד ד' שעות ביום היינו עד שליש היום ולפי שבשליש היום הוא ד' שעות בזמן שהימים והלילות שוין נקט ד' שעות וכל מקום שנזכר במשנה כך וכך שעות ביום על דרך זה אתה צריך לחשוב ולדון : שכן דרך בני מלכים. שאין עומדין ממטתן עד סוף שעה שלישית. ולהתנהג דאמר וכקומך עד שעה שכל בני אדם עומדים ממטתן קאמר והלכ' כר' יהושע ומיהו לכתחל' צריך לכוון לקרות ק"ש עם הנץ החמה כמו שהיו הותיקין עושים : לא הפסיד. כלומר לא הפסיד מלברך לפניה ולאחריה אלא אע"פ שעברה עונתה קורא ומברך לפניה ולאחריה : כאדם שהוא קורא בתורה. אע"פ שלא יצא ידי חובת ק"ש בעונתה יש לו קבול שכר כקורא בתורה : גמ' כיני ... ולבן שבה כדמפרש ואזיל דת"פ

עין משפט נר מצוה

כג

כד

כה

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נסחאות (ש"ג) עובדין נמ"ל עברו. (ש"י) קדשים קלים נבי"ל ק"שי ק"שים. (ש"ג) השחר נמצא נמ"ל השחר והוא עלה נמצא. (ש"ג) בני גר"ו ...

מערכת הערך

כיני מתני'. בערוך (ע' כן ס') כיני מתניתא פירוש כן היא מתניתא. [כין ת"כ לה] ... בערוך (ע' תכלת) ...

מהר"ם יפ"ה

כיני מתניתין ג"ב לקמן בהלכה ח' בפרק המפרש כיני לשון כן הוא : ... דאכילת פסחים הוא כל הלילה מ"מ מדרבנן אסור לאחר חצות ... [illegible]

מעיני יהושע

אמר רבי חונה ולית כן אכילת פסחים וכו' נ"ב כלומר דהוה ס"ל דגם לרבנן דמ"ע ... [illegible]

ומה טעמון דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו . ומ"ט דרבי אליעזר וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבועים. תני בשם ר"מ וראיתם אותה אין כתיב כאן אלא וראיתם אותו מגיד שכל המקיים מצות ציצית כאלו מקבל פני שכינה מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים דומין לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד והכסא דומה לספיר דכתיב ויראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרוב כאבן ספיר כמראה דמות כסא. אחרים אומרים וראיתם אותו כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו רב חסדא אמר כהדא דאחרים מה אנן קיימין אם ברגיל אפילו רחוק כמה חכים ליה ואם בשאינו רגיל אפילו קרוב ליה לא חכים ליה אלא כי אנן קיימין ברגיל ושאינו רגיל כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואתא לקיצין. אית תניי תני בין זאב לכלב בין חמור לערוד ואית תניי תני כדי שיהא רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו. הוא בעי מימר מן דמר בין זאב לכלב בין חמור לערוד כמן דמר בין תכלת לכרתן. ומן דמר כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו. כמן דמר בין תכלת ללבן. אבל אמרו מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום. אמר רבי זעירא ואנא אמרית טעמא ייראוך עם שמש אמר מר עוקבא הוותיקין היו משכימים וקורין אותה כדי שיסמכו לה תפילתן עם הנץ החמה . תני אמר רבי יודה מעשה שהייתי מהלך בדרך אחרי רבי אלעזר בן עזריה ואחרי רבי עקיבה והיו עסוקים במצות והגיע עונת קרית שמע והייתי סבור שמא נתייאשו מקרית שמע וקריתי ושניתי ואחר כך התחילו הם וכבר היתה החמה על ראשי ההרים : עד הנץ החמה : רבי זבדיה בריה דרבי יעקב בר זבדי בשם רבי יונה כדי שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים : ר' יהושע אומר עד ג' שעות : רבי אידי ורב המנונא ורב אדא בר אחא בשם רב הלכה כרבי יהושע בשוכח רבי הונא אמר תרין אמוראין חד אמר בשוכח אניב ליה חבריה וכי יש הלכה בשוכח בך הוא הלכה ולמה אמרו בשוכח כדי שיהא אדם מזרז בעצמו לקרותה בעונתה :

תמן

פני משה

דמ"ט דרבנן דכתיב וראיתם אותו נגן הסמוך לו משיכחין בלילה בין הכלה ללבן הסמוך לו לראותו הו הוא עונת ק"ש : כדי שיהא ניכר בין הצבועין [illegible] וראיתם אותו דקאי על תכלת דלעיל מיניה ומשיכיר תכלת בין שאר הצבועין הקרובים לגוון התכלת : וראיתם אותה אין כתיב כאן. דהוה משמע דקאי על אותה מצוה : אחרים אומרים וראיתם אותו . משמע על האדם העומד לנגדו וכמה ראיה ד' אמות הוא וכדמפרש רב חסדא כהדא דאחרים באותו חבירו מיירי : אם ברגיל . חבירו הרגיל עמו אפי' רחוק כמה ממנו מכירו בראיה בעלמא ואם בשאינו רגיל שלא ראה אותו אפי' קריב לו ביותר אינו מכירו ומאי משיכיר דקאמרי : ואתי לקיצין . לפעמים הוא בא והולך לו באכסניא הזה והוא רגיל ואינו רגיל : לערוד . חמור הבר : הוא בעי מימר . רב חסדא דמפרש לעיל להא דאחרים הוא היה מפרש נ"כ להך פלוגתא דתנאי דפליגי בפלוגתא דר"א ורבנן במתני' : מן מר . מאן דאמר בין זאב לכלב וכו' ס"ל כמאן דאמר בין תכלת לכרתן דצריך שיאור היום ביותר כדי שיכיר בין הצבע הקריב כמעט לצבע אחר וזהו השיעור בעלמא משיכיר בין

קרבן העדה

זאב לכלב או בין החמור לערוד : ומאן דאמר כדי שיהא אדם רחוק וכו' . ס"ל כמ"ד בין תכלת ללבן שהוא יותר קודם שבמעט אורה יכול להבחין ביניהם וכן להכיר חבירו הרגיל ואינו רגיל ברחוק ד' אמות : יראוך עם שמש . מורא והיינו ק"ש שהם מקבלין עליהם מלכות שמים עם שמש עם הנץ החמה : היו משכימין. מעט קודם הנץ החמה כדי שיסמכו לה התפילה עם הנץ החמה : תני . בתוספתא פ"ק והתם קאמר שהיו עוסקין בצרכי ציבור : שמא נתייאשו מק"ש. לפי שעסוקין במצות ופטורין מק"ש : וכבר היתה החמה על ראשי ההרים . כשקראו הם : מטפטפת . מתחלת לזרוח : הלכה כר' יהושע בשוכח. אם שכח לקרותה בהנץ החמה יכול לקרותה עד ג' שעות כר' יהושע : מניב ליה חבריה . השיב לו חבירו וכי שייך לומר הלכה בשוכח ולא היה לך לומר אלא אם שכח קורא כר' יהושע : כך היא הלכה . אלא אמת כך היא הלכה כר' יהושע ואפי' לכתחלה ולא אמרו בשוכח אלא כדי לזרז את האדם שיהא קורא בעונתה בהנץ החמה שהיא למצוה מן המובחר :

תורה אור

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (בר"מ) על נמקמא אל. (סו"ם) הכרוב נסו"כ הכרובים וכ"ש בקמא. (סו"י) כסא נפרי"ל כסא נראה עליהם [illegible] (סו"ג) רב חסדא אמר כהדא נפרי"ל רב אמר בהדא, [illegible] וראיתם אותו נמ"ל ליתא. לנביה. [illegible] כן. כההוא גז"ו בההוא. (סו"ז) בין חמור לערוד [illegible] (סו"ג) כמה גז"ו כמן. (סו"ד) קרוב ליה נפרי"ל קריב סו"ם) מן דמר גז"ו מן מר. (שנ"נ) שיסמוך גאולה לתפלה נפרי"ג שיסמוך לה תפלה. (סו"ם) בריה נט"ע בשם. (סו"ג) אחא נפרי"ל אחבא. רבי התנא נפרי"ל רב הונה. אניב נפרי"ל מתיב גז"ו מניב.

מערכת הערוך

[illegible]

מעיני יהושע

[illegible]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

פני משה

תמן תנינן. פ"ק דשבת מפסיקין לק"ש וכו' ומפרשי הכי אמוראי מ"ט: תפילה אינה ד"ת. אלא מדרבנן: קשייתה. הקשיתי לפני ר' יוסי דאפי' תימר דק"ש כונה אינה צריכה כוונה ולפיכך קאמרת דמפסיקין וקורין ואע"פ שטרוד הוא ואינו יכול לכוון מי לא מודית דמיהת ג' פסוקים הראשונים צריכין הן כוונה והרי אינו יכול לכוון: מן גו דאינון ניבחר. מתוך שהן מועט יכול לכוון דעתו אף שהוא טרוד: כגון אנו שעוסקין בתלמוד תורה. תמיד ואין אנו מפסיקין לדברים אחרים: דין כדעתיה וכו'. ואזלו לטעמייהו ר' יוחנן דקאמר הלואי שיתפלל אדם כל היום אלמא חשיבא ליה תפילה מתלמוד תורה והלכך הוא דקאמר דמפסיקין לתפילה ואפי' מת"ת: וחד דעביד ליה כל צורכיה. ולאתפלג בו נס על טרכיו ולא כפה הזה שהוא ינע בתורה אלמא חשיבא ליה תלמוד תורה יותר מן התפילה: חזר ואמר. דלא היא ואין לגרוע אחר מדותיו של הקב"ה שברא לאדם פה אחד דמה עכשיו כשהפה אחד הוא אין העולם יכול להתקיים מלשון הרע שלו אם היו לו שתי פיות עאכ"ו: אתיא דר' יוחנן כר"ח בן עקביא. דס"ל כותבי ספרים שהן כעוסקין בתורה ומפסיקין גם לתפילה: דתני. בתוספתא פ"ק: ולא מודי. וכי לא מודי רשב"י שמפסיקין מד"ת לעשות המצוה ולקיימה בזמנה כגון סוכה ולולב וכיוצא בהן והרי עיקר הלימוד הוא על מנת לעשות וא"כ אמאי לא יפסיק כדי לקיים מצות קריאת שמע: זה

לא

לב

תמן תנינן *מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפילה. אמר רבי אחא קרית שמע דבר תורה ותפילה אינה דבר תורה. אמר רבי בא ק"ש זמנה קבוע ותפילה אין זמנה קבוע. אמר רבי יוסי ק"ש אינה צריכה כוונה ותפילה צריכה כוונה. אמר רבי מנא קשייתה קומי רבי יוסי ואפילו תימר קרית שמע אינה צריכה כוונה שלשה פסוקים הראשונים צריכין כוונה מן גו דאינון צבחר מיכוון: רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי כגון אנו שעוסקים בתלמוד תורה אפילו לקרית שמע אין אנו מפסיקין. רבי יוחנן אמרה על גרמיה כגון אנו שאין אנו עסוקים בתלמוד תורה אפילו לתפלה אנו מפסיקין. דין כדעתיה ודין כדעתיה. רבי יוחנן כדעתיה דאמר *רבי יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום למה שאין תפילה מפסדת. רבי שמעון בן יוחאי כדעתיה דרשב"י אמר אלו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאתיהיבת תורה לישראל הוינא מתבעי קומי רחמנא דיתברי לבר נשא תרין פומין חד דהוי לעי באוריתא וחד דעבד ליה כל צורכיה. חזר ומר ומה אין חד הוא לית עלמא יכיל קאים ביה מן דילטוריא דיליה אילו הוו תרין עאכ"ו. א"ר יוסי קומי רבי ירמיה אתיא דרבי יוחנן כרבי חנינא בן עקביא דתני *כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה ר' חנינא בן עקביא אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפילה ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה. ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב. ולית ליה לרשב"י הלמד על מנת לעשות ולא הלמד שלא לעשות *שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא. וא"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שילייתו על פניו ולא יצא לעולם. טעמיה דרשב"י זה

גליון

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ש"ב) ותפילה כ"י תפילה. (ג"ת) צריכין גכי"ל אינן צריכין. (ש"ב) שאין אנו גכי"ל שאנו. (ש"ג) דאמר רבי יוחנן כ"י דרי יוחנן אומר. (ש"ד) יוחאי כ"י יוחי.

עמודי ירושלים

[illegible]

טוב ירושלים

דרשב"יא אילו הוינא קאים כו'. [illegible]

זהו שינון. מפיס דתלית ק"ש שינון ודיבור הוא ואין מבטלין דיבור הלימוד מפני לימוד אחר: והא תנינן וכו'. ומשמע הא ק"ש בעונתה חביבה יותר מד"ת ומשני היא היא כלומר לר"ש הוא הוא כדאמר ר' יודן לפי שהיה ר"ש תדיר בד"ת ולפיכך אין ק"ש בעונתה חביבה יותר מד"ת וכי קתני במתני' לשאר כל אדם הוא דקאמר: א"ר אבא מרי. בלאו הכי ל"ק דלא תנינן אלא כאדם שהוא קורא בתורה והיינו מקרא ותיובתא הא בעונתה כמשנה היא וא"כ ר"ש שהיה לומד במשנה א"צ להפסיק אפי' בעונתה: ר"ש בן יוחי כדעתיה. דאמר לקמן פ' כל כתבי העוסק במקרא מדה שאינה מדה היא ואינו כשוסק במשנה: ורבנן עבדי מקרא כמשנה. ולהכי לא נופרש להמתני' כר"ש ומפסיקין לק"ש מד"ת:

הלכה ג מתני' ישו. על גרייהם

דכתיב בשכבך דרך שכיבה: יעמדו. דכתיב ובקומך דרך קימה:

כדרכן. בין בקימה בין בישיבה בין בשכיבה בין בהליכה: גמ' הא דב"ה מקיימין תרין קרייא. דידהו וקרא דב"ש אלא דב"ש מה מקיימין קרא דב"ה: בשבתך בביתך פרט לעוסקים במצות. דמשמע בשבת דידך שאתה עוסק בדברי רשות: ובלכתך בדרך פרט לחתנים. דמשמע בלכת דידך שאתה טרוד בדבר רשות פרט לחתן שטרוד במצוה:

זה שינון וזה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון. והא תנינן [1]הקורא מכאן ואילך [2]לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה. הא בעונתה חביבה מד"ת. היא היא. א"ר יודן רשב"י ע"י שהיה תדיר בד"ת לפיכך אינה חביבה יותר מד"ת. אמר רבי אבא מרי לא תנינן אלא כאדם שהוא קורא בתורה הא בעונתה כמשנה היא רשב"י כדעתיה דרשב"י אמר [3]העוסק במקרא מדה ואינה מדה ורבנן עבדי מקרא כמשנה:

הלכה ג מתני' [4]בש"א בערב כל אדם יטו ויקרו ובבוקר יעמדו שנאמר [5]בשכבך ובקומך וב"ה אומרים [6]כל אדם קורין כדרכן שנאמר [7][בשבתך בביתך] ובלכתך בדרך א"כ למה נאמר בשכבך ובקומך אלא בשעה שבני אדם שוכבין ובשעה שבני אדם עומדים: גמ' [8]הא דב"ה מקיימים תרין קריין מה מקיימין דב"ש בשבתך בביתך ובלכתך בדרך. [9]בשבתך בביתך פרט לעוסקים במצות ובלכתך בדרך [10]פרט לחתן. ותני [11]מעשה בראב"ע ור' ישמעאל שהיו שרויין במקום אחד והוה ראב"ע מוטה ור' ישמעאל זקוף הגיע זמן ק"ש נזקף ראב"ע והטה רבי ישמעאל אמר ראב"ע לר' ישמעאל אמר לאחד מן השוק מה לך זקנך מגודל והוא אומר יהיה כנגד המשחיתים אני שהייתי מוטה נזקפתי ואתה שהיית זקוף הטית. א"ל אתה נזקפת כדברי ב"ש ואני הטיתי כדברי ב"ה. ד"א שלא יראוני התלמידים ויעשו הלכה קבע כדברי ב"ש:

הלכה ד מתני' [12]א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי ב"ש וסיכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה: גמ' [13]חברייא בשם ר' יוחנן דודים דברי סופרים לד"ת וחביבים כד"ת [14]חכך כיין הטוב. שמעון בר ווה בשם ר' יוחנן דודים דברי סופרים לד"ת וחביבים יותר מד"ת [15]כי טובים דודיך מיין. ר' בא בר כהן בשם ר' יודה בן פזי תדע לך שחביבים דברי סופרים מד"ת שהרי ר"ט אלו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה וע"י שעבר על דברי ב"ה נתחייב מיתה ע"ש [16]ופורץ גדר ישכנו נחש. תני רבי ישמעאל ד"ת יש בהן איסור ויש בהן היתר יש בהן קולין ויש בהן חומרים אבל דברי סופרים כולן חמורין הן תדע לך שהוא כן דתנינן תמן [17]האומר אין תפילין לעבור על ד"ת פטור [18]חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. רבי חנניה בריה דרב אדא בשם רבי תנחום בי ר' חייא חמורים דברי זקנים מדברי נביאים דכתיב

הלכה ד מתני' אמר ר' טרפון וכו'

כדי היית. ראוי היית ליהרג ואם היית מת היית מתחייב בנפשך:

גמ' חברייא בשם ר' יוחנן וכו'. גרסינן להא בפ' י"א דסנהדרין הלכה ד' ובפ"ב דע"ז דודים ד"ס לד"ת כלומר קרובים הן לד"ת וחביבים הן כד"ת: וחכך כיין הטוב. חכך של סופרים כיין הטוב של תורה: כי טובים דודיך. דברי סופרים הקרובים לד"ת וחביבים יותר מיינה של תורה: יש בהן קולין. כלומר לפעמים חמלא בהן יותר קולא מד"ס והן חמורין לעולם כדקתני במתני' דסנהדרין ומייתי לקמיה דכתיב

מראה הפנים

הא בעונתה חביבה מדברי תורה. וקס"ד דהאי' כאלו בתורתן אומנותן קאמרינן... [illegible]

בשבתך נכיהן פרט לעוסקים במצות ובלכתך בדרך פרט לחתנים... [illegible]

תני מעשה בראב"ע וכו'... [illegible]

דודים דברי סופרים וכו' אין תפילין וכו'... [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

והא תנינן הקורא וכו'... [illegible]

עניי עסתאות (פי"ח) ואינה כצריך ונד"ו שאינה. (פני"ה). יעמדו נד"ו יעמודו שנאמר בשכבך ובקומך נד"ו שנאמר כשבתך כביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. (פני"ג) בשבתך בביתך נד"ו ניתח. (פפ"ו) שבני נכרי"ל שדרך בני. (פני"ה) לחתן ותני נד"ו לחתניב תני. (פני"ש) והוה נד"ו והיה. (פ"כ) וזמן ק"ש נד"ו זמן עונת ק"ש. ראב"ע לר' ישמעאל נד"ו ר' אלעזר לר' ישמעאל. מן השוק נד"ו בשוק. זקנך מגודל נפרי"ל סגדל וסנך. (פנ"א) יהיה נפרי"ל ניסח. (פנ"ו) לחוב בעצמך נד"ו לחוב על עצמך. חברייא נד"ו ניתח. (פנ"ה) חבר במקום וחבר.

עטורי ירושלים תנינא

שהרי ר"ט אילו לא קרא לא היה עובר עליו אלא בעשה... [illegible]

טוב ירושלים

לא היה עובר אלא בעשה כו'. מבואר מזה דלא כדעת ספר חרדים נסתפק... [illegible]

מסורת הש"ס

דכתיב אל תטיפו יטיפון. מקרא הוא במיכה שהנביא אומרה להם בשם ה' שרוצי למנוע מהן דברי נביאות הואיל ואינם מקבלין ומבזין דבריו כמו שאמר אל תטיפו יטיפון לא יטיפו לאלה לא יסג כלימות לפי שאינם חפצים אלא בדברי שקר וכזב כמו שמסיים שם לו איש הולך רוח ושקר כזב אטיף לך ליין ולשכר והיה מטיף העם הזה ולפיכך צוה השם למנוע דברי נביאות מהם אבל בדברי הזקנים לא מצינו כן אלא אף ע"פ שאינם מקבלין אמרה תורה והגידו לך את דבר המשפט ועשית לאו המורים ואינם שומעין לדבריהם הרי חמורים הם דברי זקנים מדברי נביאים: פלימנטרין. הבא בשליחות המלך לעשות ולפקח על דבר פרטי נקרא פלימנטרום בלשון רומי: סמנטרין. סימן כתבולות מהמלך: ברם הכא ע"פ התורה אשר יורוך. אשר הם אומרים כך צוותה התורה מבלתי אות וסימן תאמין להם: הדא דתימר. דעבדינן כב"ה מקולא בת קול כדלקמן: הדין דתימר. להא דאמרן הרוצה להחמיר וכו' או כקולי וכחומרי ב"ש עושה עד שלא יצאת בת קול שהלכה כב"ה לעולם: ביבנה. כשהיו סנהדרין קבועין ביבנה:

תורה אור

דכתיב אל תטיפו יטיפון לא יטיפו לאלה לא יסג כלימות. וכתיב אטיף לך ליין ולשכר. נביא וזקן למי הן דומין למלך ששולח ב' פלמטרין שלו למדינה על אחד מהן כתב אם אינו מראה לכם חותם שלי וסמנטירין שלי אל תאמינו לו. ועל אחד מהן כתב אע"פ שאינו מראה לכם חותם שלי האמינוהו בלא חותם ובלא סמנטירין כך בנביא כתיב ונתן אליך אות או מופת ברם הכא על פי התורה אשר יורוך. הדא דתימא משיצאת בת קול אבל עד שלא יצאת בת קול כל הרוצה להחמיר על עצמו לנהוג כחומרי בית שמאי וכחומרי ב"ה על זה נאמר הכסיל בחושך הולך כקולי אילו ואילו נקרא רשע אלא אי כקולי דדין וכחומרי דדין אי כקולי דדין וכחומרי דדין הדא דתימא עד שלא יצאת בת קול אבל משיצאת בת קול לעולם הלכה כדברי בית הלל וכל העובר על דברי בית הלל חייב מיתה. תני יצאת בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים אבל הלכה כדברי בית הלל איכן יצאה בת קול רבי ביבי אמר בשם רבי יוחנן ביבנה יצאה בת קול:

הלכה ה מתני'

בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום שלא לחתום אינו רשאי לחתום:

גמ' ר' סימון בשם ר' שמואל בר נחמן ע"ש והגית בו יומם ולילה שתהא הגיות היום והלילה שוין רבי יוסי בר אבון בשם רבי יהושע בן לוי ע"ש שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. ר' נחמן בשם רבי מנא כל המקיים שבע ביום הללתיך כאלו קיים והגית בו יומם ולילה: מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום. רבי לוי ורבי סימון. רבי סימון אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקימה רבי לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בהן. אנכי ה' אלהיך שמע ישראל ה' אלהינו. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ה' אחד. לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ואהבת את ה' אלהיך. מאן דרחים מלכא לא משתבע בשמיה ומשקר. זכור את יום השבת לקדשו למען תזכרו. רבי אומר זו מצות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה דכתיב ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחוקים ותורה צוית וגו' להודיעך שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה. כבד את אביך ואת אמך למען ירבו ימיכם וימי בניכם. לא תרצח ואבדתם מהרה מאן דקטיל מתקטיל. לא תנאף לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם א"ר לוי ליבא ועינא תרין סרסורין דחטאה דכתיב תנה בני

הלכה ה מתני' בשחר מברך שתים לפניה. יוצר אור ואהבה: ואחת לאחריה. אמת ויציב: ובערב מברך שתים לפניה. מעריב ערבים ואהבת עולם ושתים לאחריה אמת ואמונה והשכיבנו: אחת ארוכה ואחת קצרה. אשתים שלפניה קאי בין בשחרית בין בערבית ארוכה היא שפותחת בברוך וחותמת בברוך והיא יוצר אור וכן מעריב ערבים. קצרה היא אהבה בשחרית ובערבית שחותמת בברוך ואינה פותחת בברוך: לפתוח ולחתום בברוך: אינו רשאי לקצר. שלא לפתוח או שלא לחתום בברוך או שלא לחתום אינו רשאי להאריך לפתוח בברוך או לחתום: לחתום. אקצרה קאי דמקום שאמרו לחתום בברוך ולא לפתוח אינו רשאי לשנות שלא לחתום ולפתוח בברוך: ושלא לחתום. מקום שאמרו שלא לחתום כגון ברכת הפירות וברכת המצות אינו רשאי לחתום: גמ' שתהא הגיית היום והלילה שוין. ולפיכך תיקנו בשחר שתים לפניה ואחת לאחריה וג' פרשיות של ק"ש הרי שלש ג"כ ובערבית לחד מ"ד לקמן שאין אומרים כי אם ב' פרשיות של ק"ש תיקנו שתים לפניה ושתים לאחריה וכזה היום והלילה שוין: על שם שבע ביום הללתיך. ר' יהושע בן לוי טעמא דכל הברכות הללו קאמר דשחרית וערבית: כל המקיים שבע ביום הללתיך. וקורא ק"ש עם ברכותיה שלפניה ושלאחריה בשחרית ובערבית: מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום. שמע והיה אם שמוע שאומרין אותן בבקר ובערב דהא פ' ויאמר פלוגתא היא לקמן בפרקין אם מזכירין יציאת מצרים בלילות: מפני שעשרת הדברות כלולין בהן. כדמפרש ואזיל דבפסוק ראשון כלולין ב' דברות הראשונות אנכי ולא יהיה לך וכן כולן בכל הג' פרשיות וכולן בב' פרשיות הראשונות הן. ואגב נקט מפני מה קורין ב' פרשיות הללו. וכאידך מ"ד: למען תזכרו. ועשיתם את כל מצותי זו היא מצות שבת כדדרים רבי: כבד את אביך ואת אמך. למען יאריכון ימיך והאי גרמא בפסוק למען ירבו ימיכם וימי בניכם שאם תקיימו מצוה זו ירבו ימיכם וכן ימי בניכם אם הם יקיימו: כתיב תנה בני

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

מראה הפנים

על שם והגית בו יומם ולילה שתהא הגיית היום והלילה שוין. [illegible]

מפני שעשרת הדברות כלולין בהן. [illegible]

פירוש מבעל ספר החרדים

דכתיב אל תטיפו וכו'. [illegible]

שנויי נוסחאות (פו"ג) למי נ"א למה. (כו"י) ובלא סמנטירין נ"ל וסמנטירין. (שו"ג) הכסיל נמקרא והכסיל. (טו"ד) אי כקולי דדין וכחומרי דדין אי כקולי דדין וכחומרי דדין נ"ל אי כקולי וכחומרי דדין אי כקולי וכחומרי דדין. (טופ"ו) הדא דתימא נ"ל הדין דתימר. (טו"ח) יצאה נ"ל יצאת. (שו"ח) יצאה נ"ל יצאת. (שכ"ע) הגיות נ"ל הגיית. (פו"ם) לא משתבע נ"ל לא לישתבע. (פח"ם) דכתיב נ"ל א"ר אלעזר בר אבינא דכתיב.

מערכת הערוך

פלמטרין. [illegible]

וסמנטירין. [illegible]

עמודי ירושלים

למען תזכרו [illegible]

בני לבך לי ועיניך. דריש ועיניך אדלעיל שאם תתן לי לבך ועיניך אז דרכי תצרנה כדמסיים אמר הקב"ה וכו': וכתיב וה' אלהים אמת. כלומר אחר שיאמר אלהיכם צריך לומר אמת ולא יפסיק כדכתיב וה' אלהים אמת ובכאן נרמז שלא יעיד שקר כ"א אמת כמו שהקב"ה הוא אמת וכדמסיים ר' לוי לקמיה ואיידי דדריש מלת אמת מייתי נמי להא דר' בון דדריש בפ"ק דסנהדרין הלכה א' אגב הא דאמר התם חותמו של הקב"ה אמת ומהו אמת. ולמה חותמו אמת א"ר בון שהוא אלהים חיים ומלך עולם ונוטריקון של אמת אלהים מלך תמיד: ביתך ולא בית חבירך. ובזה נרמז כל הדבור לא תחמוד שאם חומד לבית חבירו סוף שיחמוד אשתו וכל אשר לו: תמן תנינן. פ"ה דתמיד: זו ברכת תורה. לפי שקורין בעשרת הדברות הוו צריכין לברך ברכת התורה בתחילה: זאת אומרת שאין הברכות של ק"ש מעכבות. שהרי לא בירכו ברכות שלפניה: אין מן הדא לית ש"מ כלום. דהיינו טעמא שלא הוו מברכין ברכות ק"ש משום שקורין בתחילה עשרת הדברות והן הן גופה של קריאת שמע כדלעיל ועל עשרת הדברות לא תיקנו ברכות וברכת התורה כבר בירכו והיינו כדרב מתנה וכו' כלומר שאם הוו יכולין לקרות גם בגבולין לעשרת הדברות לא הוו צריכין נ"כ לברך ברכות ק"ש אחרי כן שכבר יצאו

בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה. אמר הקב"ה אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי. לא תגנוב ואספת דגנך ולא דגנו של חבירך. לא תענה ברעך עד שקר אני ה' אלהיכם וכתיב וה' אלהים אמת מהו אמת אמר רבי אבון שהוא אלהים חיים ומלך עולם. אמר רבי לוי אמר הקב"ה אם העדת לחבירך עדות שקר מעלה אני עליך כאלו העדת עלי שלא בראתי שמים וארץ. לא תחמוד בית רעך וכתבתם על מזוזות ביתך ולא בית חבירך: תמן תנינן אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן בירכו. מה בירכו רב מתנא אמר בשם שמואל זו ברכת תורה. וקראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע ויאמר. רבי אמי בשם ר"ל זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. אמר ר' בא אין מן הדא לית את ש"מ כלום שעשרת הדברות הן הן גופה של שמע. דרב מתנא ור' שמואל בר נחמן תרוויהון אמרי בדין היה שיהיו קורין עשרת הדברות בכל יום ומפני מה אין קורין אותן מפני טענות המינין שלא יהו אומרים אלו לבדן ניתנו לו למשה בסיני. ר' שמואל בר נחמן בשם רבי יהודה בר זבודא בדין היה שיהיו קורין פרשת בלק ובלעם בכל יום ומפני מה אין קורין אותן שלא להטריח את הצבור. רבי חונה אמר מפני שכתיב בה שכיבה וקימה. ר' יוסי בי רבי בון אמר מפני שכתיב בהן יציאת מצרים ומלכות אמר ר"א מפני שכתובה בתורה ובנביאים ובכתובים: אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן בירכו. מה בירכו מר רב מתנה בשם שמואל זו ברכת התורה. והלא לא בירכו יוצר המאורות רבי שמואל אחוי דרבי ברכיה עדיין לא יצאו המאורות ותיכר יוצר המאורות. ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא מהו ברכה אמר ר' חלבו זו היא השוכן בבית הזה יטע ביניכם אחוה ואהבה ושלום וריעות: שמואל אמר השכים לשנות קודם ק"ש צריך לברך לאחר ק"ש א"צ לברך א"ר בא והוא ששנה על אתר: ר' חונה אמר נראים הדברים מדרש צריך לברך הלכות א"צ לברך. רבי סימן בשם רבי יהושע בן לוי בין מדרש בין הלכות צריך לברך. א"ר חייא בר אשי נהנין הוינן יתבין קומי רב ובין מדרש בין הלכות וקיקינן למיברכה. תני הקורא עם אנשי מעמד לא יצא

בקריאת הדברות שנכללו כאן כל ג' פרשיות של ק"ש: ר' חונה וכו'. כלומר דמפרשי מפני מה בדין היה לקרות גם לפ' בלק ובלעם: מפני שכתיב בה שכיבה וקימה. כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ודמי לבשכבך ובקומך שהקב"ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכיב שלוים ושקטים כארי וכלביא ולפיכך היה בדין שיהו קורין נ"כ פרשה זו אי לאו משום טורח לבור: יציאה ומלכות. יציאת מצרים אל מוציאם ממצרים ומלכות ותרועת מלך בו: בתורה בנביאים ובכתובים. נתחסדי המקום עלינו שלא אבה לשמוע אל בלעם בנביאים עמי זכר נא מה יען בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור ובכתובים בנחמיה ביום ההוא נקרא בספר משה וגו' אשר לא יבא עמוני ומואבי וגו' כי לא קדמו וגו' וישכור עליו את בלעם לקללו ויהפך אלהינו את הקללה לברכה: מה בירכו וכו'. כמו אמר מר הוא ופריך והלא לא בירכו יוצר המאורות ומשני ר' שמואל מפני שעדיין לא יצאו המאורות שהיו משכימין מקודם ואיך תיתר יוצר המאורות: צריך לברך. ברכת התורה: לאחר ק"ש א"צ לברך. שכבר נפטר באהבה רבה: והוא ששנה על אתר. מיד דהואיל ואין ברכת אהבה רבה נתקנה על התורה אלא דמ"מ פוטרת היא הלכך דוקא אם למד מיד אח"כ:

כי

מראה הפנים

שבנלך לא רצו לתקן משום טורח הציבור כדאמר לקמן וכן בבבלי דף י"ב ע"ב בקשו לקבוע פרשת בלק בק"ש וכו' ושם מסוף' היכא דאמר ג' פרשיות וכו' ר"ע דלהכי אמרו בקשו לקבוע פ' בלק בק"ש והיינו שיאמרו גם אותה פ' עם ק"ש ולא רצו לנחות ום תמני זה ולא"א משום דבק"ש כל עיקרת הדברות כלולין בה:

זו ברכת תורה. ובבבלי דף י"ג קאמר שהיו אומרים אהבה רבה ו... יוצר אור כי משם נמצא ולא דייקינן כ"א ס"ד הברכות אינן מעכבות... ולא שמעינן מכאן דאין הברכות מעכבות כדפרישית ועיין ברש"ס ס"ב ד"ס וזאת אומרת שאין הברכות מעכבות:

והוא ששנה על אתר. בתוס' ... דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה אבל עיקר ברכת התורה ...

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

[illegible]

שנויי נוסחאות (פוס"י) את גל"ו ליתא. (ש"י) בר נחמן תרווייהון אמרי גל"ו בר נחמן אמר תרווהון אמרין. (ש"נ) טענות גי"ו טינת. (פנ"ד) את הצבור גל"ו על הצבור. (פונ"י) יציאת מצרים ומלכות גל"ו יציאה ומלכות. ר"א גל"ו ר' אלעזר. (ש"ע) ושלום גל"ו שלום. (ש"נ) יתבין גל"ו ויתבין. ובין גל"ו בין.

מערכת הערך טענות המינין שלא יהו אומרים אלו לבדן ניתנו לו למשה בסיני בערוך (ע' תיפיפית) גרס טינת המינים שלא יאמרו אלו לבדם ניתנו למשה בסיני.

מסורת הש"ס

כי מאחרים היו. לאנשי מעמד קאמר שהיו משכימין וקורין שלא להפסיק בעבודה אבל אנשי מעמד והם ישראל הבאים לעמוד בשעת הקרבה והיו מסייעין אותם במה שהם יכולין מאחרין וקורין היו: הוינן נפקין לתעניתא. כשגוזרין תענית על הציבור ומתוך שהיו מאחרין להתאסף היו קורין ק"ש אחר ג' שעות ולאע"פ כן לא היה ר' יוחנן מוחה בידם: והלא כבר קראו אותה בעונתה. לצאת ידי חובת ק"ש בזמנה ומה שהם קורין עכשיו אינו אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה: מפני ההדיוטות. שאינם יודעין שקראו מקודם לכן שלא יהיו אומרים שעכשיו הם קורין אותה בעונתה ויוצאין י"ח אף לאחר ג' שעות: אלו ברכות וכו'. תוספתא היא בפ"ק: אם תלמיד חכם הוא אם בור הוא. אם מאריך הוא במקום שאינו ראוי להאריך: ברכת המזון. ברכת הזן על הכל: הא כל שאר הברכות אדם מאריך. בתמיה והיכי קתני אלו ברכות שמקצרין בהן דמשמע דהני דוקא וכי שאר כל הברכות מאריכין בהן: אמר חזקיה מן מה דתני וכו'. כלומר על כרחך לאו דוקא קתני בתוספתא אלו ברכות שמקצרין בהן שהרי ממה דתני בברייתא המאריך במקום שלא הוכר בהדיא להאריך. ה"ז מגונה והמקצר ה"ז משובח א"כ ש"מ שאין זה כלל במה שאמרו אלו ברכות שמקצרין בהן ולאו דוקא הוא: בגואל ישראל בתענית. כמו ששנינו בפ"ב דתענית שמתחיל להאריך בגואל ישראל ומוסיף עוד שש ברכות זכרונות ושופרות וכו' והיינו דקא מתמה הא בשש שהוא מוסיף אינו מאריך והלא מאריכין בהם כדקתני התם: א"ר יוסה. רבותא קמ"ל דאפי' בגואל ישראל שהיא מעין י"ח שלא תאמר וכו' לפום כן צריך למימר שאף בגואל ישראל עצמה מאריכין בתענית מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה וכו' ומסיים בא"י גואל ישראל: הראה בריכה לפני רבי וכו'. ובפ' החליל גרים קידה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונשק את הרצפה וזוקף ואם כן בריכה היא כפיפה מעט בברכים: כנון הדין נקדים. כעין האוטקד ומצייר על הכותל כך היה עומד מבלתי תנועה אנה ואנה כ"א בתימה וביראה וזהו כפיו פרושות השמים ודוגמתו שנינו בפ"ק דמעשרות החרובין משינקדו ומפרש הש"ס משיעשו נקודות נקודות שחורות: ככפים הללו שלא חטפו וכו'. כלומר דרבי אלעזר דריש דלהכי פירש כפיו להראות ככפים הללו שהן עכשיו פרושות ואין בהם כלום כך לא נהנה מכל האוצרו' שהקדיש דוד אביו לבנין בית המקדש כלום: עם הש"צ בהודאה. כשאומר מודים וכדמפרש ר' זעירא שהשוחה במודי' בלבד הוא:

תורה אור

כי מאחרים היו. רבי זעירא בשם רבי אמי ביומי דרבי יוחנן הוינן נפקין לתעניתא וקרוי שמע בתר תלת שעין ולא הוה ממחי בידן. רבי יוסי ורבי אחא נפקין לתעניתא אתו ציבורא ומקרי שמע בתר תלת שעין. בעא רב אחא מחויי בידן. א"ל ר' יוסי והלא כבר קראו אותה בעונתה כלום קורין אותה אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך ד"ת. א"ל מפני ההדיוטות שלא יהו אומרים בעונתה הן קורין אותה. אלו ברכות שמאריכין בהן ברכות ר"ה ויה"כ וברכות תענית ציבור מברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם בור הוא. אלו ברכות שמקצרין בהם המברך על המצות ועל הפירות וברכת הזימון וברכה אחרונה של ברכת המזון. הא כל שאר ברכות אדם מאריך. אמר חזקיה מן מה דתני המאריך הרי זה מגונה והמקצר הרי זה משובח הדא אמרה שאין זה כלל. תני צריך להאריך בגואל ישראל בתענית. הא בשש שהוא מוסיף אינו מאריך א"ר יוסה שלא תאמר הואיל והוא מעין י"ח לא יאריך בה לפום כן צריך מימר צריך להאריך בגואל ישראל בתענית: אלו ברכות ששוחין בהן בראשונה תחילה וסוף ובמודים תחילה וסוף. השוחה על כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה. רבי יצחק בר נחמן בשם ר' יהושע בן לוי כהן גדול שוחה על סוף כל ברכה וברכה המלך ראש כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי המלך משהוא כורע אינו נזקף עד שהוא משלים כל תפילתו. מ"ט ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפילה ואת כל התחינה הזאת קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו. אי זו כריעה ואי זו בריכה. ר' חייא רבא הראה בריכה לפני ר' ונפסח ונתרפא. רבי לוי בר סיסי הראה כריעה לפני רבי ונפסח ולא נתרפא. וכפיו פרושות השמים א"ר אייבו כנון הדין נקדים היה עומד. א"ר אלעזר בר אבינא ככפים הללו שלא חטפו מבנין בהמ"ק כלום. תנא רבי חלפתא בן שאול הכל שוחין עם ש"צ בהודאה. ר' זעירא אמר ובלבד במודים. רבי

ח

לעיל ב' ע"א. תוספתא פ"ק. ברכות ג. תוספתא פ"ק ברכות לו. מלכים א ח. תהלים כב. ... פה. ... מלכים א ח

עין משפט נר מצוה

סא [illegible]

סב [illegible]

סג [illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

רבי יוסי ור' אחא נפקין לתעניתא וכו'. [illegible]

כהדין [illegible]

[illegible]

שנויי נוסחאות (פו"ח) יוסי נד"ו יוסה. (פו"ח) של נד"ו ליתא. (פו"ד) ברכת המזון נכ"י ליתא. (פולי"ב) ששוחין נד"ו ששותחין. (שכ"ו) השוחה נד"ו השוחח. (שכ"ד) שלא ישחה נד"ו שלא ישוח. (שכ"ה) שוחה נד"ו שוחח. (שכ"ח) התפילה ואת כל התחינה נמקום התפלה ותחנה. (ש"ט) נקדים נכ"י נקרים. בר נד"ו בר. בכפים הללו שלא חטפו מבנין נכ"י תוחיר בכפים הללו שלא ינטפו בבנין. (שכ"ט) שוחין נד"ו שותחין.

מערכת הערוך הכל שוחין עם ש"צ בהודאה. בערוך (ע' רד 6) „הכל שוחין עם שליח צבור במודים ובמתחן ואומרים" (ע' פס"ט)

רבי זעירא סבר לקרובה. קרובה הוא הפיוט שאומרים בשעת חזרת הש"ץ כמודים כדלקמן מודים אנחנו לך וכו' ודוגמתו ברכה פ' א"ער בפסוק ולקחתם לכם מהו מכל אבקת רוכל דאהו קריי ותני ופייטן ודרשן ופי' בערוך קרוב ופייטן כלומר דלע"ג דר' זעירא אמר דאין החיוב כ"א במודים בלבד ולא בסוף הברכה מכל מקום היה מחמיר על עצמו ומהלך כפיוט המודים שאומר כדי לשוח עם הש"ץ תחלה וסוף. סבר. מלפה מלשון שלא קאמר אבד סברם הוא: ולא שמיע. ומתמה הש"ס ומה היא השאלה מהו דין לחישה וכי לא שמיע ליה מה דאמר ר' חלבו וכו' שנוהגין לומר כנוסחאות הללו: או הדא. או נוסח הזה או הזה ולא אמרין כולהון: כהדין חרדונא כנוהלב הזה כשהוא שוחה ראשו זוקף אלא כל עצמותי וגו' ואף ראשו יהא כפוף: מילתא דחנן בר בא פליגא. אהא דקדים מכל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך דמשמע שאף בהזכרת השם צריך שיהא גם ראשו כפוף במקום שאמרו לשוח אבל ר' חנן לא ס"ל הכי אלא כהאי דאמר לחברייא בשמיה דרב והוטב זה גם בעיני שמואל דכשבא להזכיר את השם זוקף: לא מסתברא אלא מפני שמי ניחת הוא. דמשמע דאף בהזכרת השם צריך שיהא שוחה וניחת: אילו הוה כתיב בשמי ניחת. ספיר הוי קאמרת אבל השתא דכתיב מפני שמי הכי הוא משמע דמזכבר קודם שהזכיר את השם ניחת הוא: ר' אמי אמר ר' יוחנן הוה מעבר.

ר' יוחנן היה מעביר אלו שוחין יותר מדאי ור' חייא בר בא אמר לא היה נוהג ר' יוחנן להעביר בשביל כך אלא נער בהם שלא יעשו כן: אלו ברכות שפותחין וכו'. תוספתא בפ"ק: כגון ק"ש. כלומר ברכה הסמוכה לק"ש. וכן שנוי בתוספתא ולא גרים שם ותפלה ולפי גי' הספר י"ל דעל ברכה שלאחר ק"ש וסמוכה לתפלה קאמר דהוי כעין ברכה הסמוכה לחבירתה לאותה שלפני ק"ש דלא מיחשבא ק"ש הפסק כיון דהברכות בשבילה נתקנו: הרי גאולה. ברכת אשר גאלנו שאנו אומרים לאחר הלל בלילי פסח והלא סמוכה היא לברכת הלל ולפ"ה היא פותחת בברוך: שנייא היא. אשר גאלנו דהאמר ר' יוחנן בשביל אם שמע בבית הכנסת כמו שנוהגין הספרדים לאומרו אחר תפלת ערבית יצא ושוב אין צריך לברך עליו בבית והשתא לא הויא ברכת גאולה סמוכה ולפיכך תיקנו אותה בפתיחה לעולם: והא סופה. שהיא חותמת בברוך וקס"ד דהודלה בעלמא היא ולא הויא אלא כמטבע הקצר כברכת הפירות ואמאי חותמין בה בברכה: א"ל שתים הנה. ברכת הגאולה זו לאו ברכה אחת היא אלא דכוללת שתי גאולות אחת לגאת נקמת דמים על העתיד כן ה' אלהינו יגיענו למועדים וכו' ונאכל שם מן הפסחים וכו' ואחת הודאה לשעבר

רבי זעירא סבר לקרובה כדי לשוח עמו תחלה וסוף: ר' יסא כד סליק להכא חמתון נחנין וטלחשין. אמר לון מהו דין לחישה ולא שמיע דמר רבי חלבו ר"ש בשם ר' יוחנן בשם ר' ירמיה רבי חנינא בשם ר' מיישא ר' חייא בשם ר' סימאי ואית דאמרין ליה חברייא בשם ר' סימאי מודים אנחנו לך ארון כל הבריות אלוה התושבחות צור עולמים חי העולם יוצר בראשית מחיה מתים שהחייתנו וקיימתנו וזכיתנו וסייעתנו וקרבתנו להודות לשמך ב"א אל ההודאות. רבי בא בר זבדא בשם רב מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לשמך תרננה שפתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית ב"א אל ההודאות. רבי שמואל בר מינא בשם רבי אחא הודייה ושבח לשמך לך גדולה לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכנו מנפילתינו ותזקפנו מכפיפתינו כי אתה סומך נופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים ואין עוד מלבדך ב"א אל ההודאות. בר קפרא אמר לך כריעה לך כפיפה לך השתחויה לך בריכה כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך בכל לב ובכל נפש משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו ב"א אל ההודאות. אמר ר' יודן נהגין רבנן אמרין כולהון. ואית דאמרי או הדא או הדא. תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה ובלחוד דלא יעביד כהדין חרדונא אלא כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. מילתא דחנן בר בא פליגא דחנן בר בא אמר לחברייא נימר לכון מילתא טבא דחמית לרב עביד ואמריתה קמיה דשמואל וקם ונשק על פומי ברוך אתה שוחה כשבא להזכיר את השם זוקף. שמואל אמר אנא אמרית טעמא ה' זוקף כפופים. אמר רבי אמי לא מסתברא אלא מפני שמי נחת הוא א"ר אבין אלו הוה כתיב בשמי ניחת הוא יאות לית כתיב אלא מפני שמי ניחת הוא קודם עד שלא הזכיר את השם כבר ניחת הוא. רבי שמואל בר נתן בשם ר' חמא בר חנינא מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי. ר' אמי אמר ר' יוחנן הוה מעביר א"ל ר' חייא בר בא לא היה מעבירו אלא נער [ביה]: אלו ברכות שפותחין בהן בברוך כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה כגון ק"ש ותפילה אין פותחין בהן בברוך. התיב רבי ירמיה הרי גאולה. שנייא היא דמר רבי יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא. התיב רבי אליעזר בי רבי יוסה קומי ר' יוסה והא סופה. א"ל שתים הנה אחת לבא ואחת לשעבר

מראה הפנים

רבי זעירא סבר לקרובה. כדפרישית דמחמיר על עצמו היה וכבי שמספק מדברי הרבה"א כבס הלמ"ד ז"ל כמ"ש כפ' קכ"ו וגרים שם סיך לקרובה וכן מלתתי מפירוש הרבנ"א סוף פ' אין עומדין ולפי גי' זו מהפרש כפשטיה שהיה מתכוין לומר נוסח פסם פסם כדי לסמוך ולקרב לכהנים עם הש"ץ:

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות [illegible]

חדושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

[illegible]

פני משה

לשעבר אשר גאלנו וכו' וגמלאת הרלשונה פותחת בברוך ואינה חותמת והשניה חותמת ואינה פותחת: והרי הבדלה. שהיא פותחת בברוך ואף ע"פ שהיא סמוכה לברכת המאור: שנייה היא. הבדלה דלאו ברכה סמוכה לחבירתה מדינא היא שהרי יכול הוא לפזרן כל ברכה וברכה בפני עצמה כמו שהיה רבי עושה שהיה מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס: הרי נברך. כלומר דהקושיא על ברכת הזן היא אמאי פותחת בברוך הרי סמוכה לברכת הזימון נברך שאכלנו הויא: שנייה היא. ברכת הזן שהרי אם היו שנים דליכא ברכת הזימון ולא הויא סמוכה וצריך לפתוח בברוך וכיון שלפעמים פותחת בברוך הקבע אותה בפתיחה לעולם: הרי הזן את הכל. האי מקשה נמי קס"ד דבנוסבע קצר הויא וא"כ אמאי חותמת בברוך הזן את הכל: הרי הטוב והמטיב. שהיא פותחת בברוך והיא סמוכה לחבירתה הויא: שנייה היא. דברכה שנתחדשה אח"כ היא כדאמר רב הונא שתקנו אותה על הרוגי ביתר ולהכירא תקנוה בפתיחה כאלו לא נסמכה: הא קדושא. קידוש היום בשבתות וי"ט שפותחת בברוך והא סמוכה לברכת היין היא: שנייה היא. שאף היא לפעמים אינה סמוכה שהרי אם היה יושב ושותה מבעוד יום וקדש עליו היום שאינו חוזר ומברך על היין: והא סופה. קידוש היום שהיא חותמת בברוך ולמתי: א"ר מנא. השתא מסיק לטעמא דכולהו ברכות לפי שטופס ברכות כך הוא כדר' יודן דכל שהוא מטבע קצר וכו' וסופה דהזן נמי לא קשיא דמטבע ארוך הויא וכן ברכת הנאלה לא צריכין לטעמא דשהי גאלנו' אלא הואיל ומטבע ארוך הויא לפיכך חותם בה בברוך: כל הברכות אחר חותמיהן. קס"ד דה"ק הכל הולך אחר החיתום והיינו דמקשי עלה כדלקמן: אין אומרים ברכה פסוק. אין חותמין הברכה בפסוק כגון בא"י גואלינו ה' צבאות וגו' וכיוצא בזה: מכיון דתימר אחר חיתומיהן אין אומרין ברכה פסוק. בתמיה וכפ"ב

תורה אור

לשעבר. התיבון הרי הבדלה. שנייא היא דמר רבי בא בר זבדא רבי היה מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס רבי חייא רבה היה מכנסן. התיבון הרי נברך. שנייא היא שאם היו שנים יושבים ואוכלים שאינן אומרים נברך. הרי הזן את הכל. קשיא. הרי הטוב והמטיב. שנייא היא דמר רב הונא משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב. הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה. הא קדושה. שנייא היא שאם היה יושב ושותה מבעוד יום וקדש עליו היום שאינו אומר בורא פרי הגפן. והא סופה. א"ר מנא טופס ברכות כך הוא. א"ר יודן מטבע קצר פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך מטבע ארוך פותח בהן בברוך וחותם בברוך. כל הברכות אחר חיתומיהן אין אומרים ברכה פסוק. התיב ר' יצחק בר' אלעזר קומי ר' יוסה מכיון דתימר אחר חיתומיהן אין אומרין ברכה פסוק. אמרין חכימי הדין ט"יא דהוא סבר מהו אחר חיתומיהן שאם היה עומד בשחרית ושכח והזכיר את של ערבית וחזר וחתם בשל שחרית יצא. א"ר אחא כל הברכות כעין חותמותיהן. ואילין דאמרין צהלי ורוני יושבת ציון וגו' אין בו משום ברכה פסוק:

הלכה ו מתני'

מזכירין יציאת מצרים בלילות אמר להן ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך העולם הבא להביא את ימות המשיח: **גמ'** אע"פ שנכנס לגדולה האריך ימים הדא אמרה שהגדולה מקצרת ימים. תמן

מראה הפנים

דתעניות גרים ויימר ברכה פסוק והיינו דך לפי דס"ד לפרש אחר חיתומיהן כדלקמיה: אמרין חכימי הדין עלייה. בלשון תמיה תכם הוא זה הבחור לפי סברתו הוא מקשה: דהוא סבר. לפרש מהו אחר חיתומיהן דקאמר היינו לענין האי דינא שאם עמד בשחרית כיוצר אור ושכח והזכיר את של ערבית מעריב ערבים וחזר ונזכר וחתם בשל שחרית יצא והיו אחר חיתומיהן אנו הולכין והלכך יצא ולפיכך הוא מקשה דא"כ היכי אמרת אין אומרין ברכה פסוק הרי אם חתם בשל שחרית והוא יוצר אור א"כ הברכה פסוק הוא כדכתיב יוצר אור וגו' אבל באמת לאו היינו פירושא דאחר חיתומיהן אלא כדרב אחא דאמר כל הברכות כעין חותמותיהן מעין שהוא מזכיר בסוף נוסח הברכה כך הוא חותם כגון עושה ומטיב ומגן בא"י מגן אברהם וכן כולן ולעולם אין חותמין הברכה בפסוק: ואילין דאמרין צהלי וגו'. נוהגין היו לומר אחר ברכת הפטרה פסוק הזה ואין בו משום ברכה בחותם פסוק הואיל וכבר חתם בנוסח הברכה עצמה ואינו אלא כמוסיף בדברים:

הלכה ו מתני' מזכירין יציאת מצרים בלילות. פרשת ציצית אומרים אותה בק"ש של ערבית ואע"פ שאין לילה זמן ציצית דכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה אומרים אותה מפני יציאת מצרים שבה: כבן שבעים שנה. הייתי נראה זקן ולא זקן ממש אלא שהלבינו שערותיו יום שמינו אותו נשיא כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה: ולא זכיתי. לא נצחתי לחכמים: גמ' אע"פ שנכנס לגדולה. שמינוהו לנשיא כדאמרינן לקמן פרק תפלת השחר: האריך ימים. שאמר הריני כבן שבעים שנה: הדא אמרה שהגדולה מקצרת ימים. כדאמרי' הוי לרבנות שמקברת את בעליה ולהכי קאמר הריני כבן שבעים דאם שזכיתי לגדולה עם כל זה האריכתי ימים: תמן

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ש"מ) הסריחו נד"ו נסרחו. (ש"נ) קצר נד"ו קצרה. (מו"ד) בהן נד"ו בו. (מו"ס) להן נכ"ל להם.

חדושי רד"א

הרי נברך כו'. נ"ב פי' דהוה ליה לסיים נברך א' שלך שאכלנו משלו, ותו לא היה צריך לומר שם ומלכות בברכת הזן משום דהוות ברכה הסמוכה לחבירתה יתי' יכול להתחיל בברכת הזן את העולם וכו' ומשני כיון דשנים שאוכלין אין אומרים נברך לכך תקנו בברכת הזן כשם ומלכות: הרי הזן את הכל וכו'. נ"ב אין, לפרש למה היא חותם בברוך שאינה אלא כברכת פירות. דא"כ הוי לי לברך שתים ה.ח אחת להבא ואחת לשעבר כדלעיל שמקשה והא ס פה כי דהא בברכת הזן נמי איכא בי' תרתי עבר ולהבא תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו, אלא דקשי' הש"ס היא משום דאשר דברכת הארץ נ"כ התחילו בברוך וקא קשי' ליה הרי הזן את הכל דחותמת בברוך ולמה מתחיל ברכת הארץ בברוך והא הוה ברכת הסמוכה לחבירתה. ומשום דהניח הש"ס

בקושיא משום הכי אנו נהגין שאין מתחילין בברכת הארץ בברוך אין ... פסוק כו'. נ"ב עיין לקמן במסכת תענית (פרק ב ה"ג) וז"ל כל הברכות אחר חיתומיהן ואין אומר אחר ברכה פסוק יתיב ר' יצחק ברבי אליעזר קומי ר' יוסי מכיון דאמר אחר חיתומיהן ויאמרו ברכה פסוק אמרין הדין תרין הוא סלייא דהוא סבר מהו אחר חיתומיהן שאם היה ... ושכח והזכיר את של ערבית וחזר וחתם בשל שחרית יצא. אמר רב אחא כל הברכות כעין ... ואילין דאמרי צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל אין בו משום ... לפ"ז הכי פירושו דאין אומרים אחר סיום הברכה שום פסוק. וגם הכא הוא סלייא ... חרב ... הכים הוא תרין סלייא ...

עין משפט נר מצוה

המן. כבבל אמרין לא יתחיל פ׳ ויאמר בלילה אבל אם התחיל גומר ורבנן דהכא אמרין מתחיל ואינו גומר ואיגהו מפרשי למתני׳ דקתני מזכירין יציאת מצרים בלילות כדרב דאמר שהתחיל בתחילת הפרשה אומר מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים וכו׳ כדמסיק: מתני׳ פליגא על רבנן דתמן ויאמר אינו נוהג אלא ביום. כדתנן לקמן בפ״ב וקשיא לרבנן דתמן דס״ל דגומר כל הפרשה ומשני דה״ק כל פ׳ ויאמר אינו נוהג אלא ביום שהרי בהתחלתה כתובה מצות ציצית ואינה נוהגת בלילה ולפיכך איגהו דאמרי לא יתחיל אבל אם כבר התחיל ואמר ועשו להם ציצית גומרה משום יציאת מצרים שבה: חמיתון. ראה אותן נוהגין לכתחילה להתחיל ולגמור וקאמר הש״ס ולא שמיע דתמן אמרין לא יתחיל וכלומר דלא כדשמעינן לעיל דרבנן דתמן ס״ל דלא יתחיל לכתחילה: היך הוה אבוך נהוג עביד. משום דר׳ זעירא עלה מבבל לא״י ולפיכך שאלו אם היה נוהג כאן כרבנן דהכא או כמנהגו בתחילה כרבנן דתמן: מסתברא דר׳ יוסה. כמו שאמר ר׳ יוסה מפני שר׳ זעירא היה נוהג להיות מחמיר על עצמו כמו דאינון מחמירין בבבל והיה מתנהג כוותייהו: צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב. מפני שיש בה הודאה על החסד שעשה עם אבותינו ועמנו: מלכות. מלכותו ואמונתו לעד קיימת ומלכנו מלך אבותינו: צריך להזכיר את כולן. ככולהו תנאי וצריך נ״כ לומר צור ישראל וגואלו כדי לסמוך גאולה לתפלה: אם לא הזכיר תורה. בברכת הארץ על המזון: שנייא היא.

תורה אור

תמן אמרין *לא יתחיל ויאמר ואם התחיל גומר. ורבנן *דהתם אמרין מתחיל ואינו גומר. מתניתין פליגא על רבנן דהכא מזכירין יציאת מצרים בלילות ר׳ בא רב יהודה בשם רב *מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים ופדיתנו מבית עבדים להודות לשמך. [ו]מתניתא פליגא על רבנן דתמן *ויאמר [ח] אינו נוהג אלא ביום כל פרשת ויאמר אינו נוהג אלא ביום. ר׳ בא בר אחא נחית לתמן חמיתון מתחילין ונומרין ולא שמיע דתמן אמרין לא יתחיל ויאמר ואם התחיל גומר. ורבנן דהכא אמרין מתחיל ואינו גומר. בעון קומי ר׳ אחייא בר׳ זעירה היך הוה אבוך נהוג עביד כרבנן דהכא או כרבנן דהתם ר׳ חזקיה אמר כרבנן דהכא ר׳ יוסה אמר כרבנן דהתם. א״ר חנינא מסתברא דר׳ יוסה דר׳ זעירא מחמיר וינון מחמרין והוא עבד נהיג דכוותהון. תני *הקורא את שמע בבוקר צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב. ר׳ אומר צריך להזכיר בה מלכות. אחרים אומרים צריך להזכיר בה קריעת ים סוף ומכת בכורים. ר׳ יהושע בן לוי אומר [י] צריך להזכיר את כולן [ז]וצריך לומר צור ישראל וגואלו. ר׳ סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי אמר [י] *לא הזכיר תורה בארץ מחזירין אותו מה טעם *ויתן להם ארצות גוים מפני מה בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו. ר׳ בא בר׳ אחא בשם רבי אם לא [ד] הזכיר ברית בארץ או שלא הזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד מחזירין אותו. א״ר אילא אב [ה] אמר מנחם ירושלים יצא. *בר קפרא אמר *הקורא לאברהם אברם עובר בעשה. רבי לוי אמר בעשה ולא תעשה *ולא יקרא עוד את שמך אברם הרי בלא תעשה והיה שמך אברהם הרי בעשה. התיבון הרי אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברם. *אתה הוא ה׳ האלהים אשר בחרת באברם. שנייא היא שעד שהוא אברם בחרת בו. ודכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה. הוא נצטווה עליה. ודכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה. שני ניתוסף לו הראשון לא נעקר ממנו. ולמה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב ושמו של יצחק לא נשתנה. אילו אבותן קראו אותן בשמן אבל יצחק הקב״ה קראו יצחק שנאמר *וקראת את שמו יצחק. ד׳ נקראו עד שלא נולדו ואלו הן. יצחק וישמעאל יאשיהו ושלמה. יצחק וקראת את שמו יצחק. ישמעאל דכתיב *וקראת את שמו ישמעאל. יאשיהו *הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. שלמה *כי שלמה יהיה שמו. עד כדון בצדיקים אבל ברשעים *זורו רשעים מרחם. בן זומא אומר עתידין הן ישראל שלא להזכיר יציאת מצרים לעתיד לבוא ומה טעם *לכן הנה ימים באים נאם ה׳ לא יאמר עוד חי ה׳ אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה׳ אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפון. אמרו לו לא שייעקר יציאת מצרים אלא מצרים מוסף על המלכיות מלכיות עיקר ומצרים טפילה. וכן הוא איטר *לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. אמרו לא שייעקר שם יעקב אלא יעקב מוסף על ישראל. ישראל עיקר ויעקב טפל. וכן הוא אומר *אל תזכרו ראשונות אילו המצרים וקדמוניות אל תתבוננו אילו המלכיות *הנני עושה חדשה עתה תצמח זו של גוג. משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו התחיל מספר מעשה הזאב ואח״כ פגע בו הארי וניצל מידו שכח מעשה הזאב התחיל מספר מעשה הארי ואח״כ פגע בו נחש וניצל מידו שכח מעשה שניהם והתחיל לספר מעשה הנחש. כך היו ישראל הצרות האחרונות משכחות את הראשונות:

התם דקמסדרו לשבחיה דרחמנא מה דהוה מעיקרא שעד שהוא אברם בחרת בו ושמת שמו אברהם: ודכוותה. כיוצא נמי הקורא לשרה שרי עובר בעשה: הוא. בלבד נצטווה עליה דכתיב לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה אבל גביה כתיב ולא יקרא שוד שמך אברם לא יקרא כלל: שני. שם השני ישראל ניתוסף לו להיות לשם העיקר והשם הראשון יעקב לא נעקר ממנו: עד כאן בצדיקים. הוא דמצינו שנקראו בשמם עד שלא נולדו אבל ברשעים זורו רשעים מרחם ולא יזכר שמם וישמעאל תחילתו צדיק כדדרשינן מכאשר הוא שם וכן אמרינן שעשה תשובה בסוף ימיו: שלא להזכיר יציאת מצרים לעתיד לבא. והלכך לא דרש לקרא דלמען תזכור כדדרשי חכמים במתני׳:

הדרן עלך מאימתי

הדרן עלך מאימתי

מראה הפנים

כל פ׳ ויאמר אינו נוהג אלא ביום. וגירסא: לא היינו דאמר ועשו להם ציצית וכו׳ ... בפ״ב [illegible] וכו׳ עד דאמר ועשו להם ציצית:

בעשה ול״ת. [illegible] ולא יקרא וגו׳ ולא אמר אף [illegible] ולא יקרא מן [illegible] ... כמו [illegible]:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (פ״נ) דהתם נכ״ל דהכא. (ש״י) אמרין לא יתחיל ויאמר ואם התחיל גומר נכ״ל אמר ר׳ יוסה דהתחיל (גומר) [נ״ל לומר] ׳אמר גומר. (ס״ע את היה במקום ליתא. (ש״ד) לא יאמר במקום ולא יאמרו. (ש״ס) צפון נמצא צפונה.

חדושי רד״א

מתניתין פליגא על רבנן דהכא כו׳. נ״ל דמצות [illegible] ... ואמר כלל. [illegible]

עמודי ירושלים תנינא

ארבע נקראין עד שלא נולדו ואלו הן יצחק וישמעאל יאשיהו ושלמה [illegible]

מסורת הש״ס

ברכות יג. ר״ס כח.

פ׳ הוס׳ ברכות יג. ז״ב כ״ב

ו״כ פ״א פ״ב. כנל׳ יב:

עין משפט נר מצוה

א
א מיי׳ פ״ב מהל׳ ק״ש הל׳ א סמג עשין יח טוש״ע או״ח סי׳ ס סעי׳ ד

ב
ב מיי׳ ובת׳ שם טוש״ע או״ח סי׳ סו

היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא. ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב. ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר׳ מאיר. ור׳ יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד. ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם:

גמ׳ א״ר בא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. א״ר יוסה אם אומר את שהוא צריך לברך בירך צריך שיכוין את לבו בכולן. התיבון ואינו מפסיק ולא תנינתה והכא אע״ג דלא תנינתה צריך לברך. זאת אומרת צריך לכוין את לבו בכולן. נישמעינה מן הדא ר׳ אחי אמר משום ר׳ יהודה אם כיון לבו בפרק ראשון אע״פ שלא כיון לבו בפרק שני יצא. מה בין פרק ראשון ומה בין פרק שני. א״ר חנינא כל

מה

הלכה א מתני׳ היה קורא בתורה. בזמן ק״ש והוא קורא אותה בתורה: אם כיון לבו. לצאת ידי חובת ק״ש יצא ואם לאו לא יצא וכמ״ד מצות צריכות כונה שיהא מכוון לצאת י״ח ומ״ד מצות אין צריכות כונה מפרש אם כיון לבו לקרות ולאפוקי בקורא להגיה את הספר אם יש בו טעות דלאפי׳ לקריאה נמי לא מתכוין אא״כ שהקורא להגיה אינו קורא התיבות כנקודתן אלא קורא ככתיבתן כדי להבין בחסרות ויתירות ובקריאה כזו לא יצא: בפרקים. מפרש במתני׳ לקמן מה הן הפרקים: שואל מפני הכבוד. שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום: ומשיב. ואין צ״ל שמשיב לו שלום אם הקדים לו: ובאמצע. הפרק שואל מפני היראה אדם שהוא ירא מפניו כגון אביו או רבו וכ״ש אם מתירא ממנו שלא יהרגהו ואין צ״ל שמשיב לו שלום אבל מפני הכבוד לא: ר׳ יהודה אומר באמצע. הפרק שואל בשלום מי שירא ממנו ומשיב שלום לאדם נכבד: ומשיב שלום לכל אדם. שהקדים לו שלום והלכה כר׳ יהודה ובכל מקום שאסור להפסיק כך אסור לדבר בלשון הקדש כמו שאר הלשונות: **גמ׳** זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. מדלא תני אלא אם כיון לבו לצאת בק״ש והרי הוא קורא בתורה ולא בירך ברכת הק״ש ש״מ שאין ברכות ק״ש מעכבות: אם אומר את שהוא צריך לברך. דברי ר׳ יוסה הכי מתפרשין דלמאי דדייק ר׳ בא ממתני׳ דאין הברכות מעכבות מדלא קתני מידי מהברכות ועלה קאמר דהאי לאו דיוקא הוא וכדמותבינן לקמן והיינו דאקדים לה להאי מילתא וכדלקמיה: אם אומר את וכו׳. כלומר הא לכשתמצי לומר שצריך הוא לברך דהוה סבירא לן דהברכות מעכבות א״כ ודאי הוא שאם בירך שצריך שיכוין את לבו בכל הג׳ פרשיות שהרי אם אפי׳ הברכות מעכבות פשיטא הוא דכל ג׳ הפרשיות מעכבות ועד שיכוין לבו בכולן לצאת ידי חובתו והשתא קשיא על עיקר דיוקא דידך כדמסיק: התיבון. על האי דיוקא דר׳ בא: ואינו מפסיק ולא תנינתה. וכי אינו מפסיק הוא בין פרשה של ק״ש לפרשה אחרת שבה שהרי הוא קורא בתורה כסדר וכמה וכמה פרשיות איכא בין חדא פ׳ של ק״ש לחברתה ואפ״ה לא תנינתה להאי דינא במתני׳ וזה היה צריך להשמיענו דהא איכא למ״ד לקמן שאם הפסיק בק״ש כדי לקרות את כולה לא יצא ידי חובתו: והכא אע״ג דלא תנינתה צריך לברך. כלומר והשתא הכא נמי לענין הברכות מנא לך למידק שאינן מעכבות מדלא קתני לה במתני׳ הרי לא קתני נמי מדינא דהפסקה מידי ועל כרחך לומר דלא קתני הכא אלא מה דשייך לגופא דדינא דאין הקורא כדרכו יוצא י״ח עד שיכוין לבו לצאת ומברכות ומהפסקה לא איירי הכא מידי ולעולם אימא לך שצריך הוא לברך: זאת אומרת צריך לכוין את לבו בכולן. השתא שואל הש״ס למאי דקאמר בירך צריך וכו׳ אי דנקטינן הכי בהגות לדינא שעד שיכוין בכולן ואע״ג דלא משכחת לה בלא הפסק בין פרשה לפרשה הא לא קשיא מידי דאיכא אין הכי נמי שצריך שיקרא פ׳ שניה אח״כ מיד בלא הפסקה וכן פ׳ השלישית והא קאמרת דלא איירינן הכא מדינא דהפסקה ולא איירי התנא אלא מדינא דכוונה ואם כן מי נימא עד שיכוין בכולן: נשמעינה מן הדא דר׳ אחי וכו׳. בתוספתא פ״ב דעיקר הכוונה בפרק ראשון הוא וכדמפרש ר׳ חנינא טעמא דכל

מה

אמר ר׳ בא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. פי׳ דאל״כ מאי תהני בכיון לבו הא לא בירך וברכות מעכבות ולמה לא תני התנא דיברך ע״ז אמר ר׳ יוסי אם אומר את שהוא צריך לברך בירך צריך שיכוין את לבו בכולן פי׳ דר׳ יוסי מילתא באנפי נפשי׳ קאמר דאם תימר שצריך להפסיק מתורה ולברך דמפסיקין לק״ש ומפסיק ומברך א״כ לפ״ז שמעינן הדין בהי׳ קורא בתורה והגיע זמן המקרא דצריך להפסיק מתורה ולקרות כל הפרשיות שבק״ש בכונת לצאת י״ח דהא בין פרשה לפרשה איכא כמה פרשיות בשיעור כדי לגמור כולה וע״כ דצריך להפסיק ולקרות כל הפרשיות רצופין בזא״ז ולא תמצי מה שיקרא בתורה ועומד בפרשה של ק״ש שיכוין את לבו דהא צריך לכוין בכל הפרשיות וע״כ דמפסיק בתורה ויקרא ק״ש כמו דמפסיק לברך וע״ז התיבון ואינו מפסיק בתמי׳ והא קי״ל דבאמת מפסיק דמפסיקין לק״ש והי״ל להתנא למיתני הי׳ קורא בתורה והגיע זמן המקרא מפסיק וקורא ק״ש ולא תנינתה א״כ ה״ה לענין ברכה דבאמת צריך להפסיק ולברך ורק התנא לא תני לה וא״כ אין ראי׳ ממתני׳ להא דר״ב. ופ״ז קאמר הגמ׳ זאת אומרת צריך לכוין את לבו בכולן בניחותא פי׳ דתוכח מכאן דצריך לכוין בכל הג׳ פרשיות דכן מוכח מהאי תימרא דר׳ יוסי וקאמר ע״ז בתמיה נשמעינה מן הדא דאינו כן דר״ל דסלקי פ״ז [וכן איתא בירושלמי לפעמים בתמיה] מן הדא למימר נשמעינה מן הדא דאינו כן וצ״ע על הא דלעיל וכן איתא בירושלמי כמס׳ כתובות פ״ב ה״א אריב״ב נשמעינה מן הדא ר״ל דאינו כן וכן פי׳ גם ביאור הגר״א ז״ל מו״מ סי׳ ס״ה] ר״א אומר משום ר״י אם כיון לבו בפרק ראשון אע״ג שלא כיון בפרק שני יצא:

פיסקא

פירוש מבעל ספר חרדים

פרק ב היה קורא בתורה. פרשת קריאת שמע: והגיע זמן המקרא. זמן קריאת שמע: בפרקים. בין הפסקות ולקמן מפרש להו במתניתין: שואל מפני הכבוד. שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום: משיב שלום. אם הקדימו ונתנו לו [illegible] סריך כיון דשואל פשיטא דמשיב ומשני זו ואצ״ל זו קתני: באמצע. הפרק שואל מפני היראה. אדם שהוא ירא מפניו שלא יהרגנו אבל מפני הכבוד לא [illegible] כאן לבון בש״י. [illegible] מפני היראה אדם שהוא מתירא שמא יהרגנו ולא נשירה דהא פשיטא שאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש. [illegible] אמר ר׳ בא זאת אומרת שאין ברכות מעכבות. מתניתין דקתני דהקורא בתורה וכיון בקריאתו בקריאת שמע יצא [illegible] ואומר ברכות יצא [illegible]

[illegible]

מראה הפנים

היה קורא בתורה. לכאורה הני אוקימתות שבכאן כפנים דאיכא בפלוגתא דאמוראי אם מצות צריכות כוונה: או לא פלוגתא דברייתא היא נ״ב דהרי״ף והרמב״ם ז״ל פסקו כר׳ זירא דפס״ל דר״י דמצות צריכות כוונה ואם כן מיתוקמא מתני׳ דהכא בפשטה ובין קורא בתורה כדרכו או קורא להגיה צריך כוונה לצאת לכל הדעות כפסק ראשון כדכתב הרמב״ם רפ״ב מהלכות ק״ש [illegible] צריכות כוונה. ועיין במה שכתבתי סוף פ״ב דסוכה בס״ד:

זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. [illegible]

[illegible]

מעכבות

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

[illegible]

ולא תנינתה והכא אע״ג דלא תנינתה כו׳ [illegible] חוו״ח בלקוטים [illegible]

ברכות יב

חידושי רד״א

אם ר׳ יוסה אם אומר את וכו׳. נ״ב נ״ל דר״י פליג לר׳ בא דאין הברכות מעכבות דאם את אומר צריך לברך בירך צריך לכוין בכולם והוי לר׳ לתנא דמתני׳ למיתני ובירך וכיון לבו יצא, אלא לא תני בירך ש״מ דאין הברכות מעכבות כלל. ומשו״ה אף לא כיון בברכה יצא. לכך תני במתני׳ הי׳ קורא וכו׳. דמשמע קריאה צריכה כוונה ולא הברכה. משום דאין מעכבות ועי״ז והתיבון דלעולם איכא לך דהברכות מעכבות ובאמת צריכה כוונה. והא דלא תני לה במתני׳ משום דתני ושייר. כמו ואינו מפסיק דלא תניתא יצ״ל דתני ושייר. וה״נ אע״ג דלא תניתא צריך לברך נמי תני ושייר ולעולם דהברכות מעכבות. וא צריך לכוין בכולם. ומתרץ נשמעינא מן הדא ר׳ אחא אמר וכו׳ אם כיון לבו בפ׳ ראשון אע״ג שלא כיון בפ׳ שני יצא. ואי ס״ד דהברכות מעכבות למה לי לחלק בין פ׳ ראשון לשני הו״ל לחלק בין אם כיון לבו על הברכה או לא כיון ומדלא מחלק ש״מ דאין הברכות מעכבות:

מה שכתוב כפ' ראשון ואהבת וגו' ובשנתם וקפרשה כתוב כפ' שני וכבר ילא י"ח בכוונת פ' הראשון: מעתה וכו'. ולמה קורין לפרק השני: הראשון ליחיד. דהכל הוא בלשון יחיד ובפרק השני נאמר בלשון רבים לציבור: והראשון לתלמוד. שאינו מפורש בו כ"כ מעשיית המצות כמו בזה אם שמוע תשמעו אל מצותי שהוא למעשה: ותני. בברייתא כן ובשנתם מפסוק הזה ואילך די בשינון לבדו: מה. שאלה היא וכי אם היה יושב צריך הוא לעמוד וקאמר דלא כן הוא אלא אם היה מהלך צריך הוא לעמוד: ובלבד בד'. אבל בא' לא יאריך כלל וכן בחי"ת לא יאריך כל כך: הוה מאריך סגין. הרבה יותר מדאי: ולינא חמי לרבי. איני רואה לרבי כשהוא לומד עם התלמידים שהוא מקבל עליו עול מלכות שמים וא"ל כשאתה רואה אותו נתן ידו על פניו אז הוא אומר פסוק הראשון ומקבל עליו עול מלכות שמים: לית אפשר דלא יטי מילה. אי אפשר שלא יטה לאיזה דבר כשמועה שהוא שונה שלא יהא מוזכר מיציאת מצרים לפי שהוא מהדר אחר זה: לית הדא אמרה. וכי לאו ש"מ ממילתיה דרבי שאינו צריך כוונה אלא בפסוק הראשון בלבד שהרי ר' חייה אמר שהוא מקבל עול מלכות שמים באותה שעה ולא יותר ואכן הא אמרינן לעיל דצריך כוונה בג' פסוקים הראשונים: א"ל אדא יתנה עד ובשנתם. אדא. בתוך כך

כלומר בתוך כך שהוא מניח ידיו על פניו יכול היא לשנות ולומר עד ובשנתם ולכוין בהם: אף בהלל ובקריאת מגילה כן. אם הפסיק ושהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש: רב הונא בשם רב. ג"ל וכן הוא בפ"ב דמגילה בהלכה ב': אפי' שמען. לאלו תקיעות בט' שעות יצא: עד דאנא תמן צריכה לי. בעוד שהייתי בבבל הוה מספקא לי בדין זה וכשעליתי לכאן שמעתי משמיה דר' יוחנן שאפי' אם שמען בכל היום כולו יצא: ה"ז זה צריך פשוטה ראשונה. שעדיין לא שמע כלום והאחר שמע כולן חוץ מפשוטה האחרונה ושמעו תקיעה אחת מהו שמוציאין ידי שתיהן ולא איפשיטא: ק"ש וברכותיה. היא דאמרינן אם הפסיק כדי לגמור את כולה לא יצא ואי אם כולה דקאמר היינו ק"ש עם ברכותיה או היא ולא ברכותיה או אפי' כדי לומר ברכותיה ולא היא: הפסיק שלישה. כלומר אם לא הפסיק בהפסקה אחת כדי לגמור את כולה אלא הפסיק כדי לגמור שליש וקרא וחזר והפסיק כדי שליש וכן אח"כ עוד כדי שליש מהו שילטרפו להפסקה כדי שיעור כולה ולא איפשטו הני בעיות: בקורא משערין. וכן הא דאמרינן הפסיק וכו' בקורא משערינן או בקריאת סתם כל אדם משערינן: מסתברה בקורא. משערין כל א' וא' לפי קריאתו: נפק אנא ידי חובתי. אם אני נומרה אח"כ מדקדק

מה שכתוב בזה כתוב בזה. מעתה לא יקרא אלא אחד. א"ר עילא הראשון ליחיד והשני לציבור והראשון לתלמוד והשני למעשה. בר קפרא אמר אין לך צריך כוונה אלא ג' פסוקים הראשונים בלבד ותני כן ושננתם עד כאן לכוונה מיכן ואילך לשינון. ר' חונה ר' אורי רב יוסף רב יהודא בשם שמואל צריך לקבל עליו מלכות שמים מעומד. מה אם היה יושב עומד. לא אם היה מהלך עומד. תני צריך להאריך באחד. רב נחמן בר' יעקב אמר ובלבד בד'. סומכוס בר יוסף אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה. ר' ירמיה הוה מאריך סגין א"ל ר' זעירא לית את צריך כל הכין אלא כדי שתמליכהו בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם. רב שאיל לר' חייא רבא ולינא חמי לרבי מקבל עליו עול מלכות שמים. א"ל כד תחמיניה יהיב ידיה על אפוהי הוא מקבל עליו עול מלכות שמים. וא"ל ואינו צריך להזכיר יציאת מצרים א"ל לית איפשר דלא יטי מילה. ר' סבויי שאל לר' חזקיה לית הדא אמרה שאין לך צריך כוונה אלא פסוק הראשון בלבד. א"ל אדא יתנה עד ושננתם. ר' מני אמר משום ר' יודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי אם הפסיק בה כדי לקרות את כולה לא יצא ידי חובתו. ר' בא ר' ירמיה בשם רב הלכה כר' מינא שאמר משום רבי יהודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי. רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק אף בהלל ובקריאת המגילה כן. אבא בר רב הונא ורב חסדא הוו יתבין אמרין אף בתקיעות כן. סלקון לבית רב ושמעון רב חונה בשם רב הונא אפילו שמען עד תשע שעות יצא אמר ר' זעירא עד דאנא תמן צריכה לי וכד סליקית להכא שמעית ר' יסא בשם ר' יוחנן אפילו שמען כל היום יצא והוא ששמען על הסדר. ר' יוסי בעי הוה זה צריך פשוטה הראשונה וזה צריך פשוטה האחרונה. תקיעה אחת מוציאה ידי שתיהן. ר' אבון בר חייא בעי ק"ש וברכותיה היא ולא ברכותיה ולא היא. הפסיק שלישה וחזר והפסיק שלישה בקורא משערין או בכל אדם משערין. אמר ר' מתניא מסתברא בקורא. ר' אבהו שאל לרבי יוחנן בנין דאנא קרי שמע ועבר במבואות המטונפות ומפסק נפיק אנא ידי חובתי. א"ל אבהו בני אם מפסיק את כדי לקרות את כולה לא יצאת ידי חובתך. ר' אלעזר סליק מבקרא לר"ש בר אבא א"ל בגין דאנא תשיש ואנא קרי שמע ומתנמנם נפיק אנא ידי חובתי א"ל אין. ר' ירמיה בעא קומוי ר' זעירא בנין דרבי אליעזר ידע דר"ש בר אבא מדקדק

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מ בעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ש"ז) אירי רב כצ"ל אמי בר. (פו"ח) וא"ל כד"ו א"ל. (פו"פ) מינא כצ"ל מנא. (א"פ) חונא כשם רב הונא אפילו כצ"ל הונא בשם"ב אפילו. (ש"ע) צריכה כד"ו צריכת. יסא גג"ל מנא. (טו"ן) מסתברא כצ"ל לא מסתברא.

מערכת הערוך צריך יקבל עליו מלכות שמים מעומד. בערוך (ס' פד ס') על הא דאמרו בבבלי ברכות (דף ו' ע"ב) עד על לנבך בעמידה. כתב הערוך וז"ל פי' בירושלמי צריך לקבל מלכות

חרושי רד"א

מה אם היה יושב עומד כו'. פירוש הלא בישיבה לבו מיושב יותר מבעומד (עיין באמות דרי נתן [ריש פכ"ם] הוא היה אומר בכל מקום שאדם הולך לבו הולך. עומד לבו עומד. יושב דברים מיושבים כנגדו) ומשני הש"ס לא אם היה מהלך עומד. דבעומד לבו מיושב יותר מבהלך אבל אם יושב אינו צריך לעמוד. וראי' לזה פי' לקמן פ' שלשה שאכלו (סוף הל' ח') אבל מהלך עומד ומברך אבל עומד יושב ומברך כו'. והכ"ש דלא ככ"ה שמפרש כה אם יושב עומד שמע בזה דהא הש"ס דקאמר צריך לקבל עליו עמ"ש מעומד סתם קאמר וקאי על ק"ש בין של שחרית ובין של ערבית. ובי"ש סברי דשל ערבית קרין מיושב וא"כ אתי' דלא כמאן. אלא ע"כ דמילתא באפי נפשה היא ולאו אפלוגתא דב"ש וב"ה קאי עיין בהריה [ריש פ' היה קורא] ובמרדכי [פ"ב סימן ל"ם] שמביא בשם התנחומא [ריש פ' לך לך]:

עמודי ירושלים

אפילו שמען עד תשע שעות יצא. ע' בפירוש מבעל ספר חרדים שכ' ופסקו כל התוספות והפוסקים ק"ש והלל ומגילה לשופר [illegible] ובק"ש הלל ומגילה לא יצא עב"ל ולא תירץ כלום. והנה בדברי הירושלמי תאלו א"ש הסורי אבן ר"ה (דף ל"ב ע"ב) על מה דאיתא התם תנ"ה שמע ט' תקיעות בט' שעות כו' יצא הש"א דאיך שייך לומר תנ"ה בדבר שהוא מחלוקת תנאים דתניא בפ"ב דמגילה דר"ת קרא סירוגין לא יצא ר' מונא אומר משום ר"י אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר עב"ל. ולתג"ל א"ש דהפלוגתא דגבי מגילה אינו שייך לתקיעת שופר כמבואר בירושלמי כאן דתקיעת שופר משאר דברים. ומה שתקשה חבעל חרדים לק"ם דחוינן דהש"ס דילן להלכה מחלקת בין שופר לשאר דברים דהא כר"ה שם דפסקה על ר' יוחנן דירידיה לא הוא ר' אבהו שקיל ואזיל בתרית דר' יוחנן ותני קרי ק"ש כו'. א"ל כי שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ולפמ"ש הש"א שם לחלק בין דאורייתא לרבנן י"ל דר' יוחנן לשיטתו דס"ל ק"ש דאורייתא

איתא מאי קושיא הא שאני שופר משאר דברים אע"כ דהש"ס דילן אינה מחלקת בין שופר לשאר דברים.

עמודי ירושלים תנינא

ר' יוסי בעי הוה זה צריך פשוטה הראשונה כו' ע' בפי' מפי' חרדים שכתב דהר"ל מד"א ולהוסיף ותסרגי ספסק גפשיטת היפך מבה שנפסק בש"ג א"ת כי' תקפ"ת ס"ב לקולא והוא מדברי הר"ף וד"ת דחוותא לא גרם כלל דהוי איבעיא דם שאמר וה לפשיטות ועי' בש"ק מגילה (פ"ב ס"ב)

טוב ירושלים

הפסיק שלישה וחזר והפסיק שלישה. עי' כס"ג נגלי מטמות יין ג'. מולך פ', לם ססות מנפרשם לנגין איסרה:

מדקדק במצוותא סנין הורי ליה או בנין דהוא תשיש הורי ליה א"ל בפירוש פליגין ר' אלעזר אמר יצא ר' יוחנן אמר לא יצא. מה פליגין בק"ש מפני שהיא עשויה פרקים פרקים אבל בהלל ובקריאת המגילה אוף ר"א מודי. תני השואל בשלום רבו או במי שהוא גדול ממנו בתורה הרשות בידו. הדא אמרה שאדם צריך לשאול במי שהוא גדול ממנו בתורה. ועוד מן הדא דתני קרע וחזרה בו נשמה אם על אתר אינו צריך לקרוע אם לאחר זמן צריך לקרוע. וכמה הוא על אתר כדי דיבור. וכמה הוא כדי דיבור ר' סימון בשם ר' יהושע ב"ל כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו אבא בר בר חנה בשם ר' יוחנן כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד ויאמר לו שלום עליך רבי. ר' יוחנן הוה מיסתמיך על ר' יעקב בר אידי והיה ר' אלעזר חמי ליה ומיטמר מן קדמוי אמר הא תרתיי מילין הדין בבלייא עביד בי חדא דלא שאל בשלומי וחדא דלא אמר שמועתא משמי. א"ל כך אינון נהגין גביהן. זעירא לא שאל בשלמיה דרבה דאינון מקיימין ראוני נערים ונחבאו. מי מהלכין חמי ליה חד בית המדרש. א"ל הכא הוה ר"מ יתיב דרש ואמר שמועתא מן שמיה דרבי ישמעאל ולא אמר שמועתא מן שמיה דר' עקיבה. א"ל כל עלמא ידעין דר"מ תלמידו דר' עקיבא אמר לו כ"ע ידעין דר' אלעזר תלמידיה דר' יוחנן. מהו מיעבור קוטי אהדורי צילמיה א"ל מה איתפלין ליה איקר אלא עבור קומוי וסמי עיניה. א"ל ר' אלעזר יאות עבד דלא עבר קומיך. אמר רבי יעקב בר אידי יודע את לפיים. ור' יוחנן בעי דייטרון שמועתא מן שמיה. אף דוד ביקש עליה רחמים אגורה באהלך עולמים. ר' פינחס ורבי ירמיה בשם ר' יוחנן וכי עלת על לב דוד שהוא חי לעולם אלא אמר דוד אזכה שיהו דברי נאמרין על שמי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מהניא ליה. לוי בר נזירא אמר כל האומר שמועה משם אומרה שפתותיו רוחשות עמו בקבר מה טעם דובב שפתי ישנים ככומר הזה של ענבים שהוא זב מאליו ר' חנינא בר פפאי ור' סימון חד אמר כהדין דשתי קונדיטון וחרנה אמר כהדין דשתי חמר עתיק אף על גב דהוא שתי ליה טעמיה בפומיה אין דור שאין בו ליצנים מה היו פריצי הדור עושין היו הולכין אצל חלונותיו של דוד ואומרים לו דוד אימת יבנה בית המקדש אימתי בית ה' נלך והוא אומר אע"פ שמתכונין להכעיסני יבא עלי שאני שמח בלבי שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. והיה כי ימלאו ימיך א"ר שמואל בר נחמני אמר הקב"ה לדוד דוד ימים מלאים אני מונה לך איני מונה לך ימים חסירים כלום שלמה בנך בונה בית המקדש לא להקריב בו קרבנות חביב עלי משפט וצדקה שאתה עושה יותר מן הקרבנות ומה טעם עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח: פיסקא ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב. מפני מה הוא משיב מפני היראה או מפני

פני משה

מדקדק במצוותא סנין הורי ליה. כלומר אם מה שהוא הורה לו שלא יצא אע"פ שמפסיק בה הורא זו לדינא היא שאני הוא יודע דר"ש בר אבא מדקדק הרבה במצות ומחמיר על עצמו ואפ"ה הורה לו כן אא"כ להלכה ס"ל לר"א כן או דילמא בשביל דר"ש בר אבא אם כח הוא ולא היה רוצה להטריחו לפיכך היה מקיל לו אבל לדינא לא ס"ל לר"א הכי: א"ל בפירוש פליגין. לדינא ר"א ור' יוחנן וס"ל לר"א להלכה דינא ידי חובתו אע"פ שהפסיק בה: מה פליגין. עד כאן ל"פ אלא בק"ש דוקא מפני שהיא עשויה פרקים פרקים שאין פרשיות שבה סמוכות זו לזו בתורה: אבל בהלל. שפרשיות שלו תכופות זו לזו וכן במגילה אף ר"א מודי דאם הפסיק אפי' בין פרק לפרק כדי לגמור את כולו לא יצא וצריך לחזור לראש: ועוד מן הדא דתני וכו'. כלומר מהכא נמי שמעינן דצריך התלמיד שישאל בשלום רבו ויאמר לו שלום עליך רבי כדקאמר לקמן: קרע. על מתו שהיה נדמה לו שמת וחזרה בו נשמה ואח"כ מת אם לאלתר מת אינו צריך לחזור ולקרוע: והיה ר' אלעזר. תלמידו רואה אותו ומטמין עצמו מלפניו: זעירא לא שאיל בשלמיה דרבה. וזהו דרך ארץ שלהם שאין הקטן שואל בשלום מי שגדול ממנו שלא יטריח אותו להשיבו: מי מהלכין. בעוד שהיו מהלכין וראו בית המדרש וא"ל הכא הוה ר"מ יתיב כו' וכן כ"ע ידעין דר"א תלמיד שלך ואע"פ שאינו אומר השמועה בפירוש משמך: מהו מיעבור. אח"כ שאל ר' יעקב לר' יוחנן מהו לעבור לפני אהדורי צלמא ע"ז א' שהיתה עומדת על הדרך ובפ"ב דשקלים גרים אחורי עבו"ם: מה איתפלין ליה איקר. אם רוצה אתה לחלוק לו כבוד שלא לעבור לפניו אלא אדרב' עבור לפניו ולסמות את עיניו א"ל אם כן ר' אלעזר יאות עביד שאינו נראה לפניך כשאתה עובר דזהו הכבוד שלך: אמר ר' יוחנן יעקב בר אידי יודע אתה לפיים וכן הוא שם: ור' יוחנן בעי וכו'. לפי שאף דוד ביקש עליה רחמים: מהניא ליה. ומה הנאה יש לו: אע"פ שמתכונין להכעיסני. שהן יודעין שכל זמן שאני חי לא יבנה שאמר לו הקדוש ב"ה והיה כי ימלאו ימיך וגו': מפני מה הוא משיב. לר' מאיר בין הפרקים אי דוקא מפני היראה וה"ק שואל מפני

קרבן העדה

מפני הכבוד ומשיב מפני היראה או משיב מפני הכבוד. ר"ל אם מפני היראה דוקא משיב אבל לא מפני הכבוד דכיון דמחבירו שואל בשלומו תחלה ע"כ אין משיב מפני הכבוד כיון דהוא מכובד יותר מחבירו ורק מפני היראה משיב כיון דאם לא ישיבנו יעשה לו רעה וקאמר ניםמעינה' מן הדא והכא שואל מפני היראה ומשיב דברי ר"מ כן הני"בדפוס אמשטרדם והאם פ"כ משיב מפני היראה כמו דמוכיח לקמן במתוך וא"כ ע"כ מוכח דבקמייתא נמי ובפרקים משיב אף מפני הכבוד וע"ז שאל על הא דבלמגע שואל מפני היראה ומשיב וג"ל היהם גופי' אם משיב מפני היראה דווקא או אפילו מפני הכבוד דאולי להשיב די אפילו מפני הכבוד ואפילו דלהשיב אינו כבוד כ"כ כמו הכבוד דשאלה מ"מ כלהשיב כבוד כל דהו מני ע"ז קאמר נישמעינה' מן הדא כי' באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד מכלל ע"כ דבקמייתא ר"ל כדר"מ שואל ומשיב מפני היראה דוקא ומתח ר"י וקאמר מפני הכבוד משיב:

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (בוכ"ג) אמר ר' יעקב גמרי"ל אמר יעקב וגכי"ר אמר ליה ר' יעקב. (שכ"ו) מרגיא גכי"ל ומה הגיא. לוי בגי"כ ליתא. (שכ"א) אצל גכי"ר אחר. (בוכ"נ) שמחתי (תהלים קכב). (שלי"ע. והיה כמקלה ליתא.

מערכת השרוך

[illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

חדושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

[illegible]

הר"א מגריידין

א"ל כו"ע ידעין דר"א תלמידו דר' יוחנן. נ"ב כן איתא בבבלי יבמות צ"ו ב':

מנחת יהודה [illegible]

מפני הכבוד אם הוא חייב בכבודו כגון אביו או רבו או שואל הוא והאי ומשיב ה"ק אם אינו חייב בכבודו אלא שעושה לו כבוד מפני היראה זו משיב היא לו אבל אינו שואל. או לפי' מפני הכבוד והאי ומשיב יתא"ל הוא דקאמר: נשמעינה מן הדא ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני היראה דר"מ. גרסינן וזה מוכח הוא מדלקמן. כלומר ע"כ האי ומשיב דבאמצע לר"מ הייט מפני היראה דא"א לפרש בענין אחר וה"מ הא בקדמיתא בין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב מפני הכבוד וכולהו יתא"ל דמשיב קאמר. ובאמצע וכו'. הבתא מפרש לה להאי ומשיב דבאמצע לר"מ אם מפני היראה ותא"ל קאמר או דוקא מפני הכבוד שאינו רשאי להקדים שלום לזה כ"א משיב היא לו: נשמעינה מן הדא דר' יהודה אומר באמצע וכו'. וא"כ ע"כ הא קדמייתא היינו באמצע לר"מ שואל מפני היראה ומשיב מפני היראה יתא"ל קאמר דא"כ היינו דר' יהודה: עד כדון. לא שמענו אלא באמצע הפרשה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: ואפי' באמצע הפסוק. אם מותר להפסיק אף באמצע הפסוק לכל חד כדאית ליה וקאמר דר' ירמיה מדמי דרך דמיון הוא מראה א"נ מרמז גרסי' ולא היה מדבר ור' יונה היה מתמי: ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בם. לכשהגיעך להפסיק כמו במתני':

הלכה ב מתני' בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. כדמפרש בגמרא הכ"ב

וה' אלהים אמת הלכך אין להפסיק בין אני ה' אלהיכם לאמת וכן הלכה: **גמ'** אמר ר' לוי וכו'. וכשאומר אני ה' אלהיכם צריך לומר אמת מיד כלי שום הפסק, ואחר שאומר אמת או הוא דינו כבאמצע הפרק:

הלכה ג מתני' שיהיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה. דכתיב ולמדתם אותם את בניכם וה"א נוהג ביום ובלילה: ויאמר אינו נוהג אלא ביום. דא"כ ביה מצות ציצית שאינה נוהגת בלילה דכתיב וראיתם אותו: **גמ'** לובש תפילין. בתחלה ואחר כך קורא את שמע ומתפלל דאז הוא קבלת מלכות שמים שלימה שקורא ק"ש ותפילין עליו שכתובה ק"ש בהם: רב אמר קורא את שמע. בתחלה כדמפרש טעמיה לקמן דקתני שיקבל עליו מלכות שמים בתחלה ואח"כ עול מצוה תפילין: מתניתא. ברייתא זו פליגא עליה דרב דקתני לובש תפילין בתחלה: למקום טהרה. ברחוק ד' אמות: מתני'. דידן מסייע לרב דמתנה למד דעול מלכות שמים קודם יאת לעול מצות בכל מקום דהא לא כך תני שאדם וכו' אלמא עול מלכות קדים: מפני מה לא החזיקו כהן. לאדם המניחן מפני מה לא החזיקו בו בנאמנות שיהיה כנאמן לתעברות וגזולה כהן: מפני הרמאין. שהיו מניחין תפילין להחזיק עצמן ככשרים ולרמות בני אדם וכהאי עובדא דלקמיה: לאילן

תורה אור

מפני הכבוד. נשמעינא מן הדא ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד דברי ר"מ הא בקדמיתא שואל מפני הכבוד ומשיב מפני הכבוד: ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר"ם. מפני מה הוא משיב מפני היראה או מפני הכבוד נשמעינה מן הדא ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד הא קדמייתא שואל מפני היראה ומשיב מפני היראה. עד כדון באמצע הפרשה ואפילו באמצע הפסוק ר' ירמיה מדמי ר' יונה משתעי ר' חונה רב יוסף ודברת בם מיכן שיש לך רשות לדבר בם:

הלכה ב מתני' ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנייה בין שנייה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר בין ויאמר לאמת ויציב. ר' יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק: **גמ'** א"ר לוי טעמיה דר' יודה אני ה' אלהיכם וכתיב יוה' אלהים אמת:

הלכה ג מתני' א"ר יהושע בן קרחה למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו מלכות שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מצות והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג ביום ובלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום: **גמ'** ר' חייה בשם ר' יוחנן מה טעם אמרו אדם לובש תפילין וקורא את שמע ומתפלל כדי שיקבל עליו מלכות שמים תחילה משלם רב אמר קורא את שמע ולובש את תפיליו ומתפלל מתניתא רב פליגא עילוי הרי שהיה עסוק עם המת בקבר והגיע עונת ק"ש הרי זה פורש למקום טהרה ולובש תפילין וקורא את שמע ומתפלל מתניתא מסייעא לרב לא שאדם יקבל עליו מלכות שמים תחילה ואח"כ יקבל עליו עול מצות א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי מפני מה לא החזיקו בהן מפני הרמאים עובדא הוה בחד בר נש דאפקיד גבי חבריה וכפר ביה א"ל לא לך הימנית אלא לאילן

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מתניתא [illegible]

ספני [illegible]

שנויי נסחאות (בי"י) מדמי נכי"ל מרמז. (שו"פ) וה' אלהים אמת (ירמיה י'). (שונ"כ) כדי נכ"ל אלא. (שונ"ד) נוהג ביום ובלילה כו"ו נוהג בין ביום בין בלילה. (שכ ה) חייה נכ"ו חייא. (שונ"ח) עילוי נכי"ל עלוה. (שונ"ם) בהן מפני נגי"ל בהן בארץ ישראל מפני.

מערכת הערוך

רב חונה רב יוסף ודברת בם. מיכן שיש לך רשות לדבר בם [illegible]

[illegible]

עטורי ירושלים תנינא

ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בם עסס"כ מלת פי' ס"נ שפי' בק"ש אתה יכול לדבר בין הפרקים [illegible]

לאילין דבריש הימנית. לתפילין אלו שבראש האחרות שמשכתי אדם כשר הוא זה שתפילין עליו כל היום: למר שחולי ממרק. את הגוף וגופו נקי הוא להיות תפילין עליו כל היום והכי מבואר הוא במדרש תהלים ק"נ דגרים התם ר' ינאי היה לובש תפילין בתר בישיה תלתא יומין דאמר מר תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים וכיון שהדם עומד מחליו גופו נקי ואמר בלשה היה מניח אותן ר' יוחנן היה לובש תפילין בכל יום ויום כדי שיאמר הסולח לכל עוניכי המשביע בטוב עדיך. וכך צריך לגרוס כאן ושייך הא דקאמר מה טעם הסולח וכו' דקאי על הא דר' יוחנן: ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישיה. מחמת התמימות לא היה מניח אלא של יד. ויש גורסין בהפך בקייטא ולא הוה תפיש ברישיה הוה לביש תרויהון ברם בסיתוא דהוה תפיש ברישיה מחמת הקור לא הוה לביש אלא דאדרעיה: ואינו אסור משום ערוה. לא שייך האי מילתא הכא ומילוף הטיטות יש כאן וגרסינן להא לקמן בתר דקאמר וכד הוה נפיק מכתי הוו יהבין ליה: כד הוה אזיל מסתי. כשהלך לרחוץ במרחץ ותפילין עליו כיון שהיה מגיע אצל האולייירין היה חולצן כלומר מקום שהבלנין עומדין ומקבלין מלבושי בני אדם שפושטין עצמן שם היה חולצן: עד יעקב תרמוסרה היה לובשן. שהיה בית זה סמוך להמרחץ ושם היה לובשן כשיצא אח"כ מבל רשות המרחץ והכי מוכח מדלקמן דקאמר אבל אינו לובשן עד שילא מתוחו

רשות של כל אותה מרחץ והא מסייעא כהאי דאמר ר' יצחק בנין ר' יוחנן עד יעקב תרמוסרה היה לובשן: וכד הוה נפיק מסתי הוו יהבין ליה. וגרסינן הכא להא דכתוב בספרים לעיל דפריך ואינו אסור משום ערוה דהא משמע מיד שהיה יוצא מלמרחץ הוו נותנין לו התפילין והרי עדיין ערום היה ומשני ר' חייא בר אבא אפיקרסין היה לובש מבפנים קודם שילא להפסיק בין לבו לערוה אפיקרסין הוא לבוש התחתון שעל הבשר והוא פתוח בכתפים וכשלובשו קושרו על הכתף וכמו ששנינו בפרק ז' דמקוואות הקשר שבאפיקרסין שבכתף: וכד הוה מייתן ליה הוה אמר דא מילתא שני ארונות וכו': מונין את ישראל. אומרין להן דברי אוגאה וכי אפשר וכו': בנין מימר מילי דאוריא. בשביל לומר דברי תורה אחר יציאתו ממקום שהיה אסור בד"ת: והכין לא הוה ליה מילא וכו'. וכי לא היה לו דברי תורה אחרים לאומרן ומאי שנא זה שהיה אומרו בכל פעם שילא מן המרחץ דהכי משמע וכד הוה מייתן ליה הוה אמר דא מילתא: אלא קינתורין הוון. דברי קינתורין היה מתכוין לומר להן על שהו של הרוב מאחרין מלהביא לו התפילין מיד לפי שהיו טרודין בלבושים הבלנים למרחץ וכדמסיק לומר יוסף לא זכה למלכות אלא ע"י ששימר וכו' לכל הכבוד הזה שעושין לנו לכבוד התורה אלא ע"י ששמרנו מצותיו של הקב"ה ואתון בעיי מבטלה מצותא מינן ואינכם ממהרין להביא אותן לי: באותה לך. כילד מברך על התפילין:

ואתית

תורה אור

לאילין דברישך הימנית ר' ינאי היה לובשן אחר חולייו ג' ימים לומר שהחולי ממרק מה טעם הסולח לכל עוניכי הרופא לכל החלואיכי רבן יוחנן בן זכאי לא הוון תפילוי זעין מיניה לא בקייטא ולא בסיתוא וכך נהג ר' אליעזר תלמידו אחריו ר' יוחנן בסיתוא דהווה חזיק רישיה הוה לביש תרויהון ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה. ואינו אסור משום ערוה. א"ר חייא בר אבא אפיקרסין היה לובש מבפנים. כד הוה אזיל מסחי כיון שהיה מגיע אצל האולירין היה חולצן. א"ר יצחק עד יעקב תרמוסרה היה לובשן וכד הוה נפיק מסחי הוו יהבין לה וכד הוה מייתן ליה הוה אמר דא מילתא שני ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר ארונו של חי העולמים וארונו של יוסף והיו אומות העולם אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו והיו ישראל אומרין להן זה ארונו של יוסף עם ארונו של חי העולמים והיו אומות העולם מונין את ישראל ואומרים וכי אפשר לארון המת להיות מהלך עם ארונו של חי העולמים והיו ישראל אומרים על ידי ששימר זה מה שכתב בזה ולמה הוא אמר דא מילתא. א"ר חנינא בגין מימר מילא דאוריא. א"ל ר' מנא והכין לא ה"ל מילא דאוריא חורי למימר אלא דא אלא קינתורין הוון לומר יוסף לא זכה למלכות אלא על ידי ששימר מצותיו של הקב"ה ואנו לא זכינו לכל הכבוד הזה אלא ע"י ששמרנו מצותיו של הקב"ה ואתון בעיי מבטלה מצוותא מינן באי זה צד הוא מברך עליהן ר' זריקן בשם ר' יעקב בר אידי כשהוא נותן על יד מהו אומר ברוך אקב"ו על מצות תפילין כשהוא נוהן על הראש מהו אומר ברוך אקב"ו על מצות הנחת תפילין כשהוא חולצן מהו אומר ברוך אקב"ו לשמור חוקיו.

ואתיא

מסורת הש"ס

תהלים קג

שבת נ:

מנחות לו:

נדה נ"ז:

פירוש מבעל ספר חרדים

רבי ינאי היה לובשן אחר חוליו ג' ימים וכו'. כלומר כל זמן שהיה חולה לא היה מניחן וגם אחרי קומו מחליו כל ג' ימים עד שהמתוק וגם כוחו אליו ובסוף הלכות קטנות כתבה מרדכי מכאן שהחולה פטור מתפילין וכבי ובבי אליעזר דהיו מניחין אותן מתמירין היו על פניהן לפי שהיו מתנהגין בקדושה ובטהרה יותר מהרב: לומר שהחולי ממרק. כלומר שהחולי ממרק כל גברו ועוונותיו [illegible]

[illegible]

מראה הפנים

תפילין וכו' והכרי ר' יהושע ושנו בפ"ב דסוטה דף כ"ב בגיבגאות דתמים [illegible]

[illegible]

שינוי נוסחאות (בי"ג) עוניכי נמחלת עונכי. ובי"נ' מייתן ליה בכ"י מתעני למתיו לילה וגנ"ו מויתין לי ליה [illegible] (סו"ג) מצות הנחת בכ"י הנחת להניח.

מערכת הערך אפיקרסין היה לובש מבפנים. בערוך (ע' אפקרסין) אפיקרסין היה לובש מבפנים... [illegible]

שיורי קרבן

[illegible]

מהר"ם די לונזאנו

ר' יוחנן בסיתוא דהוה חזיק רישיה הוה לביש תרויהון פי' תפלין של יד ושל ראש ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה ע"כ. [illegible]

ירושלים

[illegible]

ואקיא כמ"ד בחוקת התפילין הכתוב מדבר. ושמרת את החוקה הזאת וגו' דמימים כתיב ולא לילות והלכך מברך לשמור חקיו כשהוא חולצן בסוף היום: לא כדא. דלאו מ"ד החוקה לפסח קאי לא מברכינן אחליצת תפילין משום דס"ל דזמן התורה לילה זמן תפילין הוא אלא דרבנן גזרו שמא יפיח בהן: מצדדין הוה. מן הצד כרחבו בלא במקום הנחת תפילין היו כמן פקדון היו בידו לשמרן ולא לשם מצוה: אית דבעי מימר. דטיט טעמיה דר' אבהו שהיה מניח כרחבו לפי שכבר היו עליו מבעוד יום ולא אמרו עובר בעשה אלא הנותן עליו בתחילה בלילה: אית דבעי מימר. על פרט לשבתות וי"ט

התיבון הרי מיכל כו'. וכהאי גוונא מקשה במס' עירובין דף צ"ו ע"א דאי ס"ד דנשים פטורות מתפילין היכי מניחה תפילין ומברכת עליהן כדאיתא בתוס' ז"ל במס' ר"ה דף ל"ג ע"א והתוס' ז"ל במס' עירובין פירשו דתפילין צריכין גוף נקי ונשים לא זהירי בזה:

ר"ח בשם ר"ה אשתו של יונה הושבה מיכל בת כושי מיחו בידי' חכמים. המפרשים ז"ל מפרשים הושבה חזורה ואינו מובן לאיזה נה קאמר בתרווייהו מיחו בידי' חכמים ונראה לפענ"ד דפי' הושבה הוא כמו דאיתא בירושלמי במס' תענ"ה פ"ג ובמס' ביכורים פ"ב ה"ב דהושבה כמו הושוו ר"ל דליכא פלוגתא דלא נחלקו ע"ז קאמר דבאשתו של יונה לא נחלקו חכמים עלי' ובמיכל בת כושי נחלקו עלי' ומיחו בידה חכמים עי' בשנו"א ז"ל במס' בכורים שם:

ר"ו

הורה אור

ואתיא כמאן דמר בחוקת תפילין הכתוב מדבר ברם כמאן דמר בחוקת הפסח הכתוב מדבר לא בדא. ר' אבהו בשם רבי אלעזר הנותן תפילין בלילה עובר בעשה. ומה טעם ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות ימימה פרט לשבתות וימים טובים והא ר' אבהו יתיב מתני ברמשא ותפילוי עילוי מצדדין הוה וכמין פיקדון היו בידו אית דבעי מימר לא אמר אלא הנותן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר אית דבעי מימר נשמעינה מן הדא והיה לך לאות את שהוא לך לאות פרט לימים טובים ושבתות שכולן אות ולא כן כתב מימים ימימה לית לך אלא כיי דמר ר' יוחנן כל מילא דלא מחוורא מסמכין לה מן אתרין סגין. [תמן תנינן נשים ועבדים פטורים מק"ש ומן התפילין] נשים מניין ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם את שהוא חייב בת"ת חייב בתפילין נשים שאינן חייבות בת"ת אינן חייבין בתפילין התיבון הרי מיכל בת כושי היתה לובשת תפילין ואשתו של יונה היתה עולה לרגלים ולא מיחו בידיה חכמים ר' חזקיה בשם ר' אבהו אשתו של יונה הושבה מיכל בת כושי מיחו בידיה חכמים. תני נכנס למרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם מקרא ותפילין ואין צ"ל שאילת שלום נותן תפילין ואינו צ"ל שלא יחלוץ מקום שרוב בני אדם רגילין להיות עומדין ערומין אין שם שאילת שלום ואין צ"ל מקרא ותפילה וחולץ תפילין ואין צ"ל שלא יתן מקצתן ערומין ומקצתן לבושין יש שם שאילת שלום ואין שם לא מקרא ולא תפילה ואינו חולץ תפילין ואינו נותן אבל אינו לובשן עד שיצא מאותה רשות של כל אותה מרחץ.

ודא

קאי דאיכא דאמרי מהכא נפקא לן דכתיב והיה לך לאות פרט לשבתות וי"ט שהן עצמן אות שאסורין בעשיית מלאכה: ולא כן כתב מימים ימימה. כלומר והא כבר נפקא לן למעט שבתות וי"ט מימימה והאי דרשא לך לאות למה לי: לית לך. לשנויי להא אלא כהאי דאמר ר' יוחנן כל מילא דלא מחוורא שאינו כתוב בפירוש אלא דאסמכינן לה אדרשא דקרא מסמכין לה מן אתרין סגין מן מקומות הרבה ולא קשיא כל הני למה לי שהרי אינם אלא אסמכתות: נשים מניין. למעט מתפילין: אשתו של יונה הושבה. החזירו אותה וכן למיכל בת שאול מיחו בידיה לפי שפטורות הן ממצות עשה שהזמן גרמא: תני. בתוספתא פ"ב: אבל אינו לובשן. כלומר אע"פ שאמרו דבבית החיצון מקום שבני אדם עומדין שם לבושין נותן תפילין היינו דמותר להניח שם אבל מ"מ נכון הוא שלא ללובשן עד שיצא מאותו רשות של כל אותו המרחץ ואפי' מהבית החיצון לפי שעכ"פ שם מרחץ הוא על כל אותו רשות:

מראה הפנים

[illegible]

ברם [illegible]

נשים מנין [illegible]

תני נכנס למרחץ וכו'. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנוי נוסחאות (פ"מ) אית בנ"י ואית. (פו"פ) לא אמר אלא הנותן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר בנ"י מצותן כדי שתיסלק רוב הרגל מן השוק. (מוג"ה) תפילין נ"ל הפילין. (פו"פ) בת כושי נ"ל בת שאול כושי. [illegible] מקרא ולא בנ"י מקרא ולא משנה ולא.

חדושי רד"א

ואשתו של יונה הושבה. [illegible]

מהרי"ס די לונזאנו

[illegible]

מסורת הש"ס

ודא מסייעא כיי דמר ר' יצחק בנין ר' יוחנן עד יעקב תורטוסרה היה לובשן. ר' ירמיה בעא קומוי ר' זעירא היתה מרחץ מרחצת בימות החמה ואינה מרחצת בימות הגשמים א"ל מרחץ ואע"פ שאינה מרחצת ובית הכסא אע"פ שאין בו צואה. מר עוקבא אמר אהן חזירא בית כסא מטולטל הוה. ר' יונה בעי אהן צררה דעל ניף ימא מהו א"ר אמי אסיא הורי רבי ירמיה מעבר ליה בפיליום ולא סמכינן עילוי. ר' זעירא בשם אבא בר ירמיה, אוכל בהן אכילת עראי ואינו אוכל בהן אכילת קבע ישן בהן שינת עראי ואינו ישן בהן שינת קבע. אית תניי תני מברך פעם אחת אית תניי תני פעמין מאן דמר פעם אחת ניחא מאן דמר מברך שתי פעמים הא אכל ואינון עילוי. א"ר זעירא קיימא אבא בר ירמיה באוכל בהן אכילת עראי. ר' זעירא בשם ר' אבא לא יכנס אדם לבית המים וספריו ותפיליו בידיו רבי יוחנן כד הוה סיפרא בידיה הוה יהיב ליה לחורן כד הויין תפילוי עילוי הוה קאים בון. מתניתא פליגא על אבא בר ירמיה נכנס אדם לבית המים וספריו ותפיליו בידו. א"ר זעירא קיימא אבא בר ירמיה כאן ביכול ללובשן כאן בשאינו יכול ללובשן דלכן מצוה לא עביד בון למה הוא מבזי לון בראשונה היו נותנין אותן לחביריהן והיו נוטלין אותן ובורחין התקינו שיהו מניחין בתורין וכשאירע אותו מעשה

ודא מסייעא כהאי דאמר וכו'. דר' יוחנן לא היה לובשן עד בית יעקב תרמוסרה שהיה תוך מרשות המתיקן וסמוך לו כדאמרי' לעיל: ואינה מרחצת בימות הגשמים. מהו שיהא דין מרחץ עליה בימות הגשמים: מרחץ ואע"פ שאינה מרחצת. בלותו זמן מ"מ שם מרחץ עליו מכבר וכן בית הכסא אע"פ שפינו ממנו: אהן חזירא. החזיר הזה כבית הכסא מטולטל הוא שעובר לפניו ואסור לקרות כנגדו: אהן צררה. צואה יבישה שעל שפת הים לפי שדרך בני אדם לפנות שם מהו לקרות כנגדה האיל ויבישה היא: א"ר אמי אסיא. כך היה שמו: הורי ר' ירמיה מעבר ליה בפיליום. פיליום הוא כלי כעין מחתה שמפנין בו האשפה אי נמי מעפחת כלומר שמפנין בפרק כ"ט דכלים הסדין והסודרין והמלפין והפילין של ראש כלומר שצריך להעביר אותה ולפנותה משם וקאמר הש"ס ולא סמכין עלוי דר' ירמיה בהוראה זו: אוכל בהן. בתפילין שעליו מותר לאכול אכילת עראי: אית תניי תני מברך. על התפילין פעם אחת ביום ואית תניי תני פעמיים כדמפרש ואזיל ויש בכאן חילופי סיטות וכצ"ל מאן דאמר מברך שתי פעמים ניחא לפי שצריך הוא לאכול וחולץ ואח"כ כשמניחן חוזר ומברך עליהן: מאן דאמר פעם אחת הא אכל ואינון עילוי. כלומר א"כ על כרחך בשעת אכילה לא היה חולץ והרי אסור לאכול בהן אכילת קבע ומשני ר' זעירא קיימה אבא בר ירמיה להא דתני פעם אחת כאוכל בהן אכילת עראי והא קמ"ל האי תנא דמותר לאכול בהן אכילת עראי ולהכי קתני מברך פעם אחת עליהן: לבית המים. מקום שמשתינין מים: כד הוה סיפרא בידיה. והוא נכנס להשתין מים היה נותן הספר לאדם אחר לאחזו: הוה קאים בון. היה עומד בהן ומניחן עליו: מתניתא. ברייתא פליגי עליה דר' אבא דקתני נכנס ואפי' תפילין בידיו: קיימא אבא בר ירמיה. להאי ברייתא דמיירי ביכול ללובשן אח"כ דאיכא שאות ביום והאי דקאמר לא יכנס בתפילין בידיו כשאין שהות עוד ביום ללובשן: דלכן. כלומר דאי לא כן אלא יכנס עמהן א"כ נמצא הוא עושה לתפילין שהרי מצוה לא עביד בהן עוד היום ולמה הוא מבזי להון להכניסן עמו לבית המים: בתורין. הסמוכין לרה"ר וכן בתוך מחיצת בית הכסא: וכשאירע אותו מעשה

ר"ז בשם אבא בר ירמי' אוכל בהן אכילת עראי ואינו אוכל בהן אכילת קבע כו' אית תניא תנא מברך פעם אחת כו'. פי' הסוגיא הזאת עפ"מ שפסק הרמב"ם ז"ל פ"ד מה"ת הט"ו היו תפילין כרוכין בידו מותר לישן בהם אפילו שינת קבע והיה אוכל בהם אלא אכילת עראי אבל אם נכנס לסעודת קבע חולצן ומניחן על שולחנו כו' וצ"ב גדול למה נקט הדין הזה דאכילת עראי נכי אוחזן בידו והנ"ל לאימר שאם היה לבוש תפילין מותר לאכול סעודת עראי אבל לא סעודת קבע וע"כ נלפענ"ד דהרמב"ם ז"ל הוציא הדין הזה מהאי ירושלמי דסוגיא דידן דהגה גרסינן במס' סוכה דף כ"ו לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרוע ויתפלל ולא ישתין מים ולא יישן בהם לא שינת עראי ולא שינת קבע ופרש"י ז"ל דלא יישן בהם הוא בדנקט להו בידי' הרי מוכח בתיבת בהם משמעותו באוחזן בידו ולא כאינון עילוי והרמב"ם ז"ל מפרש ג"כ כן עי' בכ"מ ו"ל ובהגהות מיימוני ז"ל עיי"ש ופס"ז מפורש סוגיא דידן וה"ט אית תניא תנא מברך פעם אחת אית תניא תנא פעמים ר"ל באוכל בתפילין דהוא ע"כ באכילת עראי דבאכילת קבע אסור חד תנא ס"ל דצריך לברך אחר אכילתו עוד פעם שני על התפילין ומשום דע"כ חולצן קודם אכילה וחד תנא ס"ל דא"צ לברך פעם שני משום דלא צריך לחלוץ מ"מ מקשה דלת"ד א"צ לברך ב' פעמים ניחא משום דא"צ לחלוץ דהא מותר לאכול אכילת עראי בתפילין אבל למ"ד דצריך לברך ב' פעמים קשה דס"ד דמותר לאכול אכילת עראי בתפילין אפילו כשהוא לבוש בתפילין א"כ קשה למה יברך הא אכל ואינון עילוי ר"ל דהא מותר לאכול והוא לבוש בהם דאינון עליו ע"ז משני ר"ז בשם אבא בר ירמי' דאויל לטעמו באוכל בהם אכילת עראי ר"ל דלא שרי לאכול ואינון עליו אלא באוכל דווקא בהם אכילת עראי ר"ל דאוחזן בידו וכרוכין על ידיו אז מותר לאכול עראי ולא קבע אבל באינון עליו אסור לאכול אפילו עראי דבהם דווקא אבל לא באינון עילוי ופסק הרמב"ם ז"ל לאותרא דבאינון עליו אסור לאכול אפילו עראי ועיין ברמב"ם ז"ל בפ"ד מה"ת הט"ו דמשמעות תיבת בהם הוא באוחזן בידו ובהט"ו מיירי שלא כרכן ובהט"ו מיירי שכרכן עיי"ש:

ר"ם

עין משפט נר מצוה

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (כו"פ) בפיליום נכ"י בפיליונם. סמכינן נכ"י סמכין. (כו"ף) אכילת עראי ואינו אוכל בהן בכ"י ליתא.

חדושי רד"א

הא אכיל ואינון עילוי. נ"ב פי' למה מברך שתים כיון שבשעת אכילה היו תפילין עליו [illegible]

מהר"ם די לונזאנו

[illegible]

מעשה התקינו שיהא אדם נכנס והן בידו רבי יעקב בר אחא בשם ר' זעירא אמר והוא שיהא ביום כדי ללובשן אבל אם אין ביום כדי ללובשן אסור דלכן מצוה לא עביד בון למה הוא מבזי לון מיישא בר בריה דר' יהושע בן לוי אמר מאן דעבד טבאות עושה להן כיס של טפח ונותנן על לבו מה טעם שויתי ה' לנגדי תמיד. תמן אמרין כל שאינו כאלישע בעל כנפים לא ילבש תפילין ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה לא יכנס אדם לבית הקברות ויעשה צרכיו שם ואם עשה כן עליו הכתוב אומר לועג לרש חרף עושהו. דלמא ר' חייא רובא ור' יונתן היו מהלכין קומי ערסיה דר"ש בר יוסי בר לקוניא והוה ר' יונתן מפסע על קיבריה אמר ליה רבי חייא רובא כדון אינון מימר למחר אינון נבן ואינון מעיקין לן א"ל יחכמין אינון כלום לא כן כתב והמתים אינם יודעים מאומה א"ל לקרות את יודע לדרוש אין את יודע כי החיים יודעים שימותו אילו הצדיקים שאפילו במיתתן קרוין חיים והמתים אינם יודעים מאומה אילו הרשעים שאפילו בהייהן קרויים מתים מניין שהרשעים אפילו בחייהן קרויין מתים שנאמר כי לא אחפוץ במות המת וכי המת מת אלא אילו הרשעים שאפילו בחייהן קרויין מתים ומניין שהצדיקים אפילו במיתתן קרויין חיים דכתיב ויאמר אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מה ת"ל לאמר אמר לו לך ואמור לאבות כל מה שהתניתי לכם עשיתי לבניכם אחריכם. עירב את האותיות אית תניי תני כשר ואית תניי תני פסול. רבי אידי בשם ר"ש בשם רבי יוחנן מן דמר כשר מלמטן מן דמר פסול מלמעלן כגון ארצינו תפארתינו ארצך צריכה תפארתך צריכה. רבי אידי בר"ש בשם רבי ייסה לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל מה טעם א"ר אבא בריה דרב פפי ממעמקים קראתיך ה'. א"ר אידי בר"ש בשם ר' יוחנן לא יעמוד אדם ויתפלל וצריך לנקביו מה טעם הכון לקראת אלהיך ישראל. א"ר אלכסנדרי שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים שמור עצמך מן הטיפים היוצאות מבין רגליך. הדא דתימר בדקים אבל בגסים אם יכול לסבול יסבול. ר' יעקב בר אבוי בשם ר' אחא שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים שמור עצמך כשתהא נקרא אל בית האלהים שתהא טהור ונקי. א"ר אבא יהי מקורך ברוך יהי מקראך לקבר ברוך א"ר ברכיה עת ללדת ועת למות אשרי אדם ששעת מיתתו כשעת לידתו מה שעת לידתו נקי כך בשעת מיתתו יהא נקי:

הלכה ד מתני'

הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. רבי יוסי אומר לא יצא. קרא ולא דיקדק באותיותיה ר' יוסי אומר יצא. ר' יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע לא

פני משה

מעשה. בתלמיד אחד שהניח תפילין בחורין הסמוכין לרה"ר ובאת זונה אחת ונטלתן ובאת לבית המדרש ואמרה ראו מה נתן לי פלוני בשכרי כיון ששמע אותו תלמיד כך עלה לראש הגג ונפל ומת: מאן דעביד טבאות. מי שהוא עושה דבר הטוב ביותר עושה להן כיס של טפח ונותנן כנגד לבו ולקיים שויתי ה' וגו' ולא נכנס עמהן ואפי' אין שהוא ביום כדי ללובשן: תמן. בבבל אמרין כל שאינו יכול להזהר בגוף נקי כאלישע בעל כנפים לא ילבש תפילין כל היום כ"א בשעת ק"ש ותפלה: דלמא. מעשה בר' חייא רבה ור' יונתן שהיו מהלכין לפני מטתו של ר"ש בר' יוסי ללותו והיה ר' יונתן פוסע על הקברים וא"ל ר' חייא עכשיו יאמרו המתים למחר הם באים אצלינו והן מלעיגין לנו: ותכמין אינון כלום. וכי הן יודעין כלום ולא כן כתב וכו': לדרוש אין אתה יודע דהכתוב אינו מדבר אלא באלו שאפ' בחייהם קרוין מתים דאל"כ מאי האי דקאמר כי החיים יודעים שימותו ומי לא ידע זאת אלא דה"ק כי החיים שהן לעולם קרוין חיים והן הצדיקים נותנין אל לבם ויודעי' שימותו ומתקנין מעשיהם ואלו שהן קרוין מתים לעולם אינם רוצים לידע מאומה: לך ואמור לאבות. כדי שיחזיקו לך טובה על זאת הבשורה אלמא דידעי והרי הן קרוין חיים. עירב את האותיות. בכתב ס"ת ותפילין ומזוזה קאמר וכן גרים לקמן בפ"ק דמגילה ואיידי דמייתי לקמן לדברי ר' אידי בשם ר"ש בענין תפילה מייתי נמי להא דר' אידי: מאן דאמר כשר מלמטן. אם למטה נתערבו בכתיבה כהאי דלקמיה ארצנו תפארתנו וטעה הסי"ן וט"ו תלמטה כשר לפי שלמעלה נפרדין הן והרי זה כנגמר ויכיר כל אות בפני עצמו ומ"ד פסול כשהן נדבקין למעלה קאמר ולא פליגי: ארצך. אם טעה הלבלר כך כ"ל וגע צריכה היא תלמוד דמספקא לן הו"ל והך' נמשכת הרבה אינו נחשב כנגמר והרי הוא דבוק קודם שנגמר האות וכן תפארתך: ממעמקים קראתיך ה'. ואף שהכתוב בעמקי הלב מדבר מ"מ יש סמך גם לזה שלא יעמוד במקום גבוה להראות שאין גבהות לפני המקום: הכון. הכן עצמך ותקן גופך כשאתה עומד לקראת אלהיך: הדא דתימר בדקים. כשצריך לקטני' אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה אבל בגסים שהיה צריך לגדולים אם יכול לעמוד בעצמו ולסבול יסבול: שמור עצמך. התקן עצמך כשתהא נקרא אל בית אלהים לעמוד בדין כשיבא עתך שתהא טהור ונקי כמעשיך: מקורך. לשון מקראך כשיהו קורין אותך לקבר יהי ברוך שיהיה בלא חטא: עת ללדת. הלמ"ד דריש דמיותר אלא דה"ק תראה עת המיתה שיהא שוה להעת של לידה שיהא נקי בלא חטא:

הלכה ד מתני' ר' יוסי אומר לא יצא. משום דכתיב שמע השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ות"ק סבר שמע בכל לשון שאתה שומע והלכה כת"ק: קרא ולא דקדק באותיותיה. להוציאן בשפתו יפה בשתי תיבות שהאחרונה מתחלת באות שנגמרת הראשונה כגון על לבבך עשב בשדך וכיוצא בהן ואם אינו נותן ריוח ביניהם להפרידן נמצא קורא אותן שתי תיבות באות אחת: ר' יוסי אומר יצא. והלכה כר' יוסי מיהו לכתחלה צריך לדקדק באותיותיה וכן יזהר שלא יניח הנד ולא יניד הנח ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפה וצריך לאתיז הזי"ן של תזכרו שלא יהא נראה כאומר תשכרו בשי"ן כלומר כדי שתרוויחו שכר והרי אין ראוי לעבוד את הרב על מנת לקבל פרס: הקורא למפרע. הקדים פסוק שלישי לשני ושני לראשון וכיוצא בזה: לא

מראה הפנים

לא יכנס אדם לבית הקברות וכו'. [illegible]

ומנין [illegible]

עירב את האותיות וכו'. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

הדא דתימר בדקים וכו'. [illegible]

ויאמר אליו [illegible]

חדושי רד"א

[illegible]

הר"א מגריזין

לא יכנס אדם לבית הקברות [illegible]

לא יצא. ה קרא וטעה יחזור למקום שטעה:

גמ' רב אמר הלכה כדברי שניהן להקל דלכן מה כן אמרין סתמה ור' יוסי הלכה כסתמא ר' יוסי ור' יודה הלכה כר' יוסי ומה צריכה למימר רב הלכה כדברי שניהן להקל אלא בגין שמע דתני לה ר' חייא *בשם ר"מ לפום כן צריך למימרא הלכה כדברי שניהן להקל. *תני נתפלל ולא השמיע לאזנו יצא. למי נצרכה לר' יוסי היידן רבי יוסי הדא דתנינן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ור' יוסי אומר לא יצא. *אמר רב מתנה דר' יוסי היא. א"ר יוסי הוינן סברין מימר מה פליגין רבנן ורבי יוסי בשמע דכתיב בה שמע * הא שאר כל המצות לא. מן דמר רב

פני משה

לא יצא. דכתיב והיו הדברים בהווייתן יהו כלומר כסדר שהן כתובין בתורה ומיהו אם הקדים הפרשיות זו לזו אין זה חשוב למפרע ולא שאני היכן סדורות כך זו לאחר זו בתורה: יחזור למקום שטעה. אם בין פרק לפרק טעה שאינו יודע באיזה פרק הפסיק ולראש איזה הפרק יחזור חוזר להפסק הראשון שהוא והיה אם שמוע ולדעת הרמב"ם חוזר לראש פרק הראשון שהוא ואהבת אבל אם באמצע הפרק פסק שיודע הפרק שפסק בו אבל אינו יודע באיזה מקום מאותו הפרק פסק חוזר לראש אותו הפרק ואם היה קורא וכתבתם ואינו יודע אם הוא וכתבתם של שמע או וכתבתם של והיה אם שמוע חוזר לוכתבתם של שמע ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו אינו חוזר שהרגל לשונו הוא הולך: גמ' רב אמר הלכה כדברי שניהם להקל. בשני החלוקות האלו במתני' הלכה כדברי המיקל בקריאה כת"ק ובקריאה ולא דקדק כר' יוסי: ופריך דלא כן מה אנן אמרין. הא פשיטא הוא הא בקריאה סתמא היא ור' יוסי פליג וא"כ הלכה כסתמא ובפלוגתא ר' יוסי ור' יהודה והלכ' כר' יוסי בכל מקום לגביה דר' יהודה וא"כ מה צריכה למימר רב להאי הלכה: אלא בגין שמע דתני לה ר' חייא בשם ר"מ. כלומר משום דר' חייא בתוספתא קתני להאי דינא דשמע שיצא אף אם לא השמיע לאזניו בשם ר"מ דס"ל הכי והכי איתא התם בפ"ב בעל קרי שאין לו מים לטבול ה"ז קורא את שמע ואינו משמיע לאזניו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה דברי ר"מ וחכמים אומרים קורא את שמע ומשמיע לאזניו ומברך לפניה ולאחריה אמר ר' מאיר פעם אחת היינו יושבין לפני ר"ע בבית המדרש והיינו קורין את שמע ולא היינו משמיעים לאזנינו מפני קסדור אחד שהיה עומד על הפתח אמרו לו אין שעת הסכנה ראיה לפי במלכות הרשעה גזרה על התורה ועל המצות אלמא דר"מ הוא דס"ל דלא השמיע לאזניו יצא וחכמים הוא דסברי לא יצא והתירו לבעל קרי בשעה הדחק שאין לו מים לפי שאינו יוצא בלא השמיע לאזניו ות"ק דמתני' היינו ר"מ וחכמים דתוספתא ר' יוסי היא וא"כ הוה אמינא דהדרינן לכללא ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי: לפום כן. צריך רב למימר הלכה כדברי שניהם להקל הואיל ורבי סתים לן להרישא ש"מ דהלכה כת"ק: למי נצרכה. הא ברייתא לר' יוסי דמתני' כדמפרש ואזיל: היידן ר' יוסי. איזה ר' יוסי וקאמר הדא דתנינן וכו' וכלומר דלר' יוסי דס"ל במתני' דבק"ש אף בדיעבד לא יצא קמ"ל דבתפילה מודה הוא דבדיעבד יצא דלא כתיב בה שמע. וכן י"ל דהאי למי נצרכה אמתני' דתרומות נמי קאי דקתני התם חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום לפי שלכתחילה צריך להשמיע לאזניו כשמברך ובדיעבד תרומתו תרומה דאף ר' יוסי דמתני' מודה בה מיהו הא דלקמן אמתני' דמגילה איתמר כדמשמע מהסוגיא ולא שייכא כולה אמתני' דתרומות כ"א מקלת ממנה: אמר רב מתנה דר' יוסי היא. האי דרב מתנה לאו אמתני' דהכא איתמר אלא אמתני' דפ"ב דמגילה כדלקמן והכי נמי גרים לדרב מתנה התם ואידי דמפתעי בדינא דר' יוסי מייתי לה וכן נמי מייתי לה בפ"ק דתרומות וכדרך הש"ס הזה דלגב מייתי לכולא מילתא מה דאיתמר כדוכתיה. דתנינן התם הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן ועלה קאמר רב מתנה התם דמתני' דפוסל בחרש דר' יוסי היא: א"ר יוסי. הוא ר' יוסי אמורא דהאי ש"ס ולפעמים קורא אותו רב יוסף כדמשמע בכמה דוכתי: הוינן סברין מימר. אי לאו דאוקמי רב מתנה למתני' דמגילה כר' יוסי דמתני' הייתי סוברין לומר דעד כאן ל"פ רבנן ור' יוסי במתני' אלא בשמע משום דכתיב בה שמע ומר דריש לה להשמיע לאזניו ומר דריש לבכל לשון כדפרישית במתני': הא שאר כל המצות. דלא גלי לן קרא לא פליג ר' יוסי ומודה הוא דא"צ להשמיע לאזניו אבל מן מה דאמר רב

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

מסורת הש"ס / עין משפט / גליון הש"ס

[illegible]

מהר"ם יפ"ם

תני נתפלל ולא השמיע לאזנו יצא למי נצרכה וכו' ע"ב תרומות פ"א סוף ה"ב.

עין משפט נר מצוה

רב מתנה ר' יוסי היא מתני' דמגילה הוי היא בשאר כל המצות כק"ש לר' יוסי ובדיעבד נמי לא יצא חרש במגילה כדמפרש משנה דריש מוחזקות למגיהו: אמר רב חסדא לית כאן חרש. רב חסדא פליג אדרב מתנה דהיך להיות מתני' כר' יוסי וקאמר דאפי' תימא כר' יהודה ובחרש בדיעבד יצא וה"נ אפי' לכתחילה ולא גרסינן במתני' דמגילה חרש אלא הגירסא לגבי היא הואיל דבכל דוכת' שונה התנא חרש עם שוטה וקטן קאמר הכי וחרש דקתני לאו דוקא הוא לגיטא: מתני' לר' יהודה. כלומר והשתא מתניתא דהכא לר' יהודה נמי אתיא ובדאמרן: א"ר יוסי. אע"ג דפליג רב חסדא עליה דרב מתנה ואוקי למתני' דמגילה כר' יודא מסתברא הוא דאית מתני' דתרומות דתנינן התם בפ"ק ת"ם המדבר ואינו שומע לא יתרום לפי שאינו שומע הברכה ואם תרם תרומתו תרומה בהאי מתני' מודה רב חסדא דלא אתיא אלא כר' יוסי ואע"ג דר' יוסי דמתני' הכא ס"ל דאף בדיעבד לא יצא בהאי' התם דברכות מדרבנן הן והלכך לכתחלה הוא דלא יתרום ובדיעבד תרומתו תרומה דאין הברכות מעכבות ובקא"ר חנינא בשם רב חסדא דמיקי למתני' דתרומות כר' יוסי דמתני': א"ר יוסי בר בון. על כרחך אית לן למימר דמתני' דתרומות ר' יוסי היא וא"ל דהיא דמניפא דמתני' במשנין לה דהא תנינן התם חמשה קדמייתא חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה החש"ו וכו' ולא תניתא להאי חרש המדבר ואינו שומע עמהן ואי ניבים דהני חמשה אפי' בדיעבד אין תרומתן תרומה ובמדבר ואינו שומע בדיעבד תרומתו תרומה אלא קמ"ל והא תנינן התם לקמן חמשה אחרנייתא חמשה לא יתרומו ואם תרמו

רב מתנה דר' יוסי הוי היא שאר כל המצות. מ"ט דר' יוסי והאזנת למצותיו ישמעו אזניך מה שפיך מדבר. אמר רב חסדא לית כן חרש השנרת לשון היא. מתניתא לר' יודה. א"ר יוסי מסתברא דיודי רב חסדא בתרומות דהיא דר' יוסי. א"ר חנינא בשם רב חסדא דר' יוסי היא. א"ר יוסי בי ר' בון על כרחך איתמר דהיא דר' יוסי דתנינן חמשיתא קדמייתא ולא תניתא עמהן אם משום שאין תרומתן תרומה והא תנינן חמשתי אחרנייתא ולא תניתה עמהן הוי סופך מימר דר' יוסי היא. אלו צריך דיקדוק על לבבכם עשב בשדך ואבדתם מהרה הכנף פתיל אתכם מארץ. ר' חנינא בשם ר' אחא אשר נשבע ה'. רבי שמואל בר חנינא בשם ר' הושעיא יוצר אור ובורא חושך דלא יימר יוצר אור ובורא נוגה. ר' חגיי בשם ר' אבא בר זבדא שם שרו לך דלא יימר שם הללו לך. ר' לוי ר' אבריטא דחיפה בשם ר' לוי בר סיסי צריך להתיז למען תזכרו. ר' יונה בשם רב חסדא צריך להתיז כי לעולם חסדו. תני אין מעבירין לפני התיבה לא חיפנין ולא בישנין ולא טיבעונין מפני שהן עושין היהין חיתין ועיינין אאין אם היה לשונו ערוך מותר: פיסקא הקורא למפרע לא יצא. ר' יונה אמר תנא רב נחמן בר אדא ר' יוסי אומר תנא נחמן סבא והיו כדרך הוייתן יהו. תני אף בהלל ובקריאת המגילה כן. ניחא בקריאת המגילה דכתיב

פני משה

תרומתן תרומה החש"ו והסיכור וכו' ולמה לא תניתה למדבר ואינו שומע עמהן: הוי סופך מימר. אלא על כרחך דהאי דמדבר ואינו שומע דר' יוסי היא ומשום הכי לא קתני לה עם הני חמשה אחרנייתא דהא קמ"ל התנא דהאי דינא המדבר ואינו שומע כר' יוסי היא דמודה בה דבדיעבד יצא דאלו הוי תני עם הני חמשה האחרונים ה"א דהאי דינא כר' יהודה אתיא וס"ל דלכתחיל' לא כמו באינך דאפי' לר' יהודה לכתחילה לא ודמיא לאינך חמשה דהתם הלכך הוא דתני באנפי נפשה לאשמעינן דהאי דינא כר' יוסי הוא ומודה בה לענין דיעבד כדאמרן אבל לר' יהודה אפי' לכתחילה הוא תורם: אלו. התיבות שצריכין דיקדוק ליתן ריוח בין הדבקים: אשר נשבע ה'. גם בזה צריך שידקדק להתיז את הזיי"ן דלא לישתמע נשבה: ובורא חושך. מפני שצריך להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה דלא יאמר ובורא נגה ואע"ג דאיכא למ"ד בריש פסחים דאור נגהי הוא וא"כ מזכיר הוא שניהם אפ"ה צריך לומר חשך דלא מספקא: שם שרו לך. הא לא אמר פ' ליאות בלילה אמרי' בפ"ק דאומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים ומבית עבדים ועשית לנו נסים וגבורות על הים ושם שרו לך ולא יאמר הללו לך מפני שצריך לומר דלא לישתמע כתיבה אחת הללוך: צריך להתיז כי לעולם חסדו. בהלל ובפסוקים דלא לישתמע חסדו: אם היה לשונו ערוך. כמו ארוך כלומר שהיה מתמנם בלשונו כאלו המגמגמין מחמת שלשונם קצת ארוך וכבד עליהם להוציא המבטא ומאריכין ביותר טרם במדברין מותר לפני שזה אינו משנה האותיות מהוייתן: והיו כדרך הוייתן יהא. כסדר שהן כתובין בתורה ולא למפרע: דכתיב

תורה אור

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נסחאות (בו"א) דר' יוסי הוי היא נוס"י דר' יוסי היא הוי היא. (ב"ר) לר' יודה נוס"י ליפא. (שו"א) אלו נוס"י ובבר"י איות הוא. (בו"א) חנינא נוס"י הונא (בו"א) היהין חיתין נוס"י ובבר"י חיתין היהין. (בו"א) כדרך כליו בדרך.

חדושי רד"א

[illegible]

עטורי ירושלים תנינא

[illegible]

מסורת הש"ס

תורה אור

דכתיב בה ככתבם ברם בהלילא בנין דכתיב ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'. מה את שמע מינה. א"ר אבון עוד היא אטורה על סדר בצאת ישראל ממצרים לשעבר. לא לנו ה' לא לנו לדורות הללו. אהבתי כי ישמע ה' את קולי ליטות המשיח. אסרו חג בעבותים ליטות גוג ומגוג. אלי אתה ואודך לעתיד לבוא. ר' אחא בשם ר' יהושע בן לוי אף מי שהתקין את התפילה הזאת על הסדר התקינה שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות האחרונות שבחו של מקום והאמצעיות צרכן של בריות חננו דיעה חננתנו דעה רצה תשובתינו רצית תשובתינו סלח לנו סלחת לנו גאלינו גאלתנו רפא חליינו ריפית חליינו ברך שנותינו בירכת שנותינו קבצינו קיבצתנו שופטינו בצדק שפטתנו בצדק הכנע קמינו הכנעת קמינו צדקינו במשפט צידקתנו בנה ביתך ושמע עתירתינו ורצינו בתוכו לית צורכה דבנה ביתך ושמע עתירתינו ורצינו בתוכו אלא כמה דאישתעי קרייא בן אשת"ייא מתניתא והביאותים אל הר קדשי ושימחתים בבית תפילתי. א"ר ירמיה מאה ועשרים זקנים ומהם שמונים וכמה נביאים התקינו את התפילה הזאת. ומה ראו לסמוך האל הקדוש לחונן הדעת על שם והקדישו את קדוש יעקב מה כתיב בתריה וידעו תועי רוח בינה. דיעה לתשובה השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע וגו' עד ולבבו יבין ושב. תשובה לסליחה וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. סליחה לגאולה הסולח לכל עווניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי. ויאמר רופא חולים קדמיי אמר רבי אחא מפני מה התקינו גואל ישראל ברכה שביעית ללמדך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית.

רבי יונה בשם ר' אחא שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון שירה שביעית היא להודיעך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית. אמר רבי חייא בר אבא מפני מה התקינו רופא חולים ברכה שמינית כנגד המילה שהיא לשמנה על שם בריתי היתה אתו החיים. א"ר אלכסנדרי מפני מה התקינו מברך השנים ברכה תשיעית כנגד קול ה' שובר ארזים שהוא עתיד לשבר כל בעלי שערים. ר' לוי בשם ר' אחא בר חנינא מה ראו לסמוך מברך השנים למקבץ נדחי ישראל על שם ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל למה כי קרבו לבוא נתקבצו הגליות והדין נעשה הזידים נכנעין והצדיקים שמחים. ותני עלה כולל של מינים ושל רשעים במכניע זידים. ושל גרים ושל זקנים במבטח לצדיקים. ושל דוד בבונה ירושלים אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם. רבנן אמרי אהן מלכא משיחא אין מי חייא הוא דוד שמיה אין מי דמכייא הוא דוד שמיה. א"ר תנחומא אנא אמרית טעמא ועושה חסד למשיחו לדוד. רבי יהושע בן לוי אמר צמח שמו. ר' יודן בריה דר' אייבו אמר מנחם שמו. אמר חנינה בריה דר' אבהו ולא פליגי חושבניה דהדין כחושבניה דהדין הוא צמח הוא מנחם. ודא מסייעא להו דמר ר' יודן בריה דר' אייבו עובדא הוה בחד יהודאי דהוה קאים

דכתיב בה ככתבם. משמע כסדר שהיא כתובה ולא למפרע: ברם בהלילא. מ"ט וקאמר בנין דכתיב ממזרח שמש ועד מבואו מהולל שם ה' ממזרח שמש עד מבואו. הכי גרים לה לקמן בריש פ"ב דמגילה. כלומר דה"ק שצריך שיהא מהולל שם ה' כממזרח שמש ועד מבואו כגון שהן כסדר ולא יהפכו כך צריך להלל על הסדר: מה את שמע מינה. כלומר ומה הוא שמקפיד שיאמר על הסדר אם הפסוקים לבד או אף הפרשיות וקאמר ר' אבון עוד היא אטורה על הסדר כלומר גם הפרשיות שלה הן על הסדר ולא יקדים המאוחר למוקדם כדמפרש ואזיל דפרשה הראשונה מדברת לשעבר ולא לנו וכו': ליטות גוג ומגוג. שיעשה עמנו נפלאות וצריך לכפול התג בהודאה כעבותים הללו: לעתיד לבא. לתחיית המתים ואז נ"כ אודך כמו עתה: אף מי שהתקין את התפלה וכו'. כלומר ואף התפילה שכל ברכות האמצעיות בקשה להבא הן מ"מ על הסדר הזה אנחנו מתקנין תעשה עמנו כמו שעשית לשעבר כדמפרש ואזיל לקמיה: חננו דעה חננתנו דיעה. כלומר חננו דיעה כמו שחננתנו לשעבר וכן כולם: ורצינו בתוכו. וכל"ל לית צורכה דשמע עתירתינו ובנה ביתך ורצינו בתוכו. כלומר וכי לא כך היה צריך לומר על הסדר בתחילה שמע עתירתינו ואח"כ ובנה וכו' אלא כמה דאישתעי קרייא וכו' כמו שהוא כתוב בקרא בתחילה והביאותים אל הר קדשי

זה בנין הבית ואח"כ ושמחתים בבית תפילתי שאשמע תפלתם וישמחו ואח"כ עולותיהם וזבחיהם לרצון: יבין ושב. אחר שיבין ושב: הסולח וגו' הגואל. וכתיב סליחה וגאולה בחד קרא ופריך ואם כן ויאמר רופא חולים קודם הגאולה כדכתיב הרופא הגואל וקאמר ר' אחא מפני שהגאולה צריכה להיות ברכה שביעית: כנגד המילה. שצריכה רפואה כדרש הכתוב בריתי היתה אתו ואני נתתי לו החיים: כנגד קול ה' שובר ארזים. שהוא הפסוק התשיעי שבמזמור ושובר ארזים רמז על בעלי שערים המייקרים את התבואה ומפקיעין את השער: למה כי קרבו לבא. הגליות אלמא קבוץ גליות בעת שנתברכו השנים: והדין נעשה. כדכתיב ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וכתיב ואשיבה שופטיך כבראשונה: והזדים נכנעים. כדכתיב ושבר פושעים וחטאים יחדיו יכלו והצדיקים שמחים דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק ולכך הם תכופים זה אחר זה: אחר ישובו בני ישראל. לירושלים ואז ובקשו וגו': אין מי חייא. אם מן החיים הוא יהיה שמו דוד ואם מן המתים הוא יהיה דוד בעצמו: למשיחו לדוד. לעולם דוד הוא משיחו: הוא צמח הוא מנחם. הכל אחד כפי הגימטריא: ודא מסייעא להו. הא עובדא דלקמן דקאמר מנחם שמיה והבא מעשה הזאת באיכה רבתי:

קאים

עין משפט נר מצוה

נ
א מיי' פ"ב מהל' תפלה ה"ח סמ"ג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קי"ב קיג

פירוש מבעל ספר חרדים

דכתיב בה ככתבם. כסדר שנכתבו יקראם ולא למפרע: מה את שמע מינה. [illegible] ולא נכי [illegible] כלומר לא [illegible] ממזרח [illegible] עד מבואו היינו סוף העולם מהולל שם ה'. כלומר [illegible]: אף מי שהתקין את התפלה. [illegible]: הזאת. של שמונה עשרה והבקשות [illegible] על הסדר. [illegible] ראשונה ושמע קולנו [illegible] בירושלמי [illegible] לקמן פרק תפלת השחר [illegible] הש"ס [illegible] בית המקדש [illegible]: והביאותים זה מקדש ובית תפלתי [illegible] עולותיהם וזבחיהם [illegible]: כנגד קול ה'. כדאמר בבבלי לקמן [illegible] כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד בהבו לה': [illegible] כולל של מינים ושל [illegible] וזדים ושל גרים ושל זקנים [illegible] לצדיקים [illegible] ודין והלכות [illegible] ישראל [illegible] על הצדיקים [illegible] ואת דוד מלכם. [illegible] כסוב

ולכאן [illegible] [illegible] וכן עוד בבלי [illegible]

אהן מלכא משיחא אין מן חייא הוא דוד שמיה. [illegible] בבלי פ' חלק דף צ"ח ע"ב [illegible]

מראה הפנים

[illegible]

מאה ועשרים זקנים וכו'. [illegible] כדאמרינן נמי שם דף י"ז ע"ב [illegible]

[illegible] כנגד קול ה' שובר ארזים [illegible]

[illegible] בבלי פ' חלק דף צ"ח ע"ב [illegible]

שנויי נוסחאות (פוי"כ) שם ה' גמרי"כ שם ה' מהולל שם ה' ממזרח שמש ועד מבואו. (שוס"ז) במשפט נבריי"ל ובכי"ל ליתא. (פוי"ח) עתירתינו נכי"ל עתירתים ובכי"ל תפלתינו. (פוי"ח) צורכה דבנה ביתך ושמע עתירתינו נכי"ל צורכה דלא שמע עתירתים ובנה ביתך. (טכ"ח) ועשרים זקנים נכי"ל ועשרים וכמה וקנים. (פוכ"ז) וישוב אל ה' (ישעיה נ"ה), (סוכ"ט) עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל נכי"ל עווניכי וגו' מה כתיב בתריה דגואל. (טו"ג) יונה נכי"ל יוסא. (פונ"ט) אחא נכי"ל ונכרי"ל חמא. נדחי ישראל נכי"ל נדחי עמו ישראל. (פו"ח) ותני עלה נכי"ל ותני כן. רשעים נכי"ל פושעים. (שמ"ג) חנינה נכי"ל חנניה.

חדושי רד"א

מה את ש"מ כו'. פי' בשלמא גבי מגילה למפרע לא משום דנאמרה על סדר המעשים משא"כ הלל שהמה מזמורים שנאמרו להודות ולהלל לא שייך בהו לפיסור מוקדם ומאוחר ומאי [illegible] למפרע לא יצא, ומשני הש"ס עוד היא נאמרה על הסדר [illegible] ישראל מסדרים לשעבר כו' ועי' בבבלי מגילה דף י"ז ע"א:

קאים רדי . היה עומד וחורש ולעק השור שלו לעקה אחת וא"ל ערבי א' שעבר לפניו יהודאי התיר למד השורים וקקן המחרישה שלך ותגית נלחרוש מפני שהיום חרוב בית המקדש שלכם ואחר כך שלעק עוד פעם שנית א"ל קשור שורך ותחרוש מפני שבו ביום נולד מלך המשיח שלכם : מן הן . מאיזה מקום הוא : ואיתעביד זבן לבדים למיינוקא . ועשה עצמו מוכר הלבדין והמטפחות שכורכין בהם התינוקות והיה עולה למקום ויורד למקום עד שבא לאותו המקום שאמר לו הערבי והיו כל הנשים לוקחין ממנו הלבדין ואמו של מנחם לא באה לקנות ושמע קול הנשים אומרות וקוראות לה אימיה דמנחם חבלא הנה ותקנה בשביל בנך והיתה עונה אותן אני הייתי רוצה לחנקו לשונא ישראל וכלפי התינוק היתה מכנה כן לפי שביום שנולד נחרב בית המקדש ואמר לה הלא זה היה במזל אני שכשם שנחרב ביומו כך עתיד להבנות ביומו ובא ותקנה לו ואמרה לו אין לי מעות וא"ל ומה איכפת לי קח עתה בשבילו ואם אין לך מעות אבוא פעם אחרת לכאן ואקח המעות לאחר ימים בא וחזר להמקום ושאל על אותו התינוק מה הוא עושה ואמרה לו מן השעה שראית אותי ודברנו ממנו באה רוח סערה וחטפה אותו מידי והשיאו ונעלם מעיני : מה לנו ללמוד מן הערבי הזה . שאמר שנולד באותו היום והלא מקרא מלא הוא והלבנון באדיר יפול זה בית המקדש ואח"כ מיד ויצא חוטר מגזע ישי ויוולד מלך המשיח : כנגד ה' למבול ישב . שבו השם הפ"ו שבמזמור ועל שם שהוא שומע תפלה וכולה ומעכב את הפורענות מלבא לעולם כמו שנשבע מלהביא עוד המבול : עבודה להודייה כלומר ואחר התפלה היא העבודה כמו שמפורש לעיל

ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון ואחר העבודה הודייה כדכתיב זבח תודה אחר זביחה מן הודאה : יותר מן השלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן . העוז שהוא יתן להם הוא שה' יברך את עמו בשלום והוא הכלי המחזיק ברכה וזהו העוז והחוזק כמחזיק כדבר בכח ואין אדם יכול לאחר ממנו כלום : בין כתיבה הראשונה . בין וכתבתם שבפרשה הראשונה לוכתבתם שבשנייה חוזר להראשונה : יחזור כבתחילה למקום הברור לו . אם ברור הוא לו איזה פסוק שאמר בודאי יחזור בתפלה לאותו פסוק וא"צ לחזור להקודם לו : דלמא . מעשה בר' חייא וכו' שעלו לתקן חופתו של ר' אלעזר ושמעו קולו של ר' יוחנן יושב בבית המדרש ודורש : אי מחדית מילה אמרין וכו'. אמרו אם יחדש איזה דבר מאן נחית ושמע לה ממנו ויאמר לנו ואמרו וירד ר' אלעזר שהוא זריז הרבה וירד מן המקום שהיו עסוקין לתקן שם והלך וחזר ועלה ואמר להן הכי אמר ר' יוחנן קרא וטעה באיזה מקום ולא ידע אם בראשונה או בשנייה ומצא עצמו בלמען ירבו חוקה כיון ואמר שעל הרגל לשונו הוא הולך ואין צריך לחזור לפי' הראשונה : ומצא עצמו בשומע תפלה . וכן הדין בתפלה אם מצא עצמו בשומע תפלה ויודע שאמר לשומע תפלה חוקה כיון ואמר עד הנה וא"צ לחזור להקודם : אנא מן יומי לא כוונית . לפי שטרוד בביאור תורה היה וכן כל אלו דלקמן : ארקבסא . אלקפטא שהוא למעלה מריש גלותא וכו' אם נכנסין להלך לסדר מטה למעלה או ממעלה למטה ואלקפטא קודם לריש גלותא : אנא מניתי אפרוחייא . הפורחים מחמת הריאור התורה : דימוסיא . שורות הבנין : הוא כרע מגרמיה . ואף שאני טרוד בריאור התורה :

קאים רדי נעת תורתיה קומוי עבר חד ערביי ושמע קלה א"ל בר יודאי בר יודאי שרי תורך ושרי קנקנך דהא חריב בית מוקדשא נעת זמן תניינות א"ל בר יודאי בר יודאי קטור תוריך וקטור קנקניך דהא יליד מלכא משיחא א"ל מה שמיה מנחם א"ל ומה שמיה דאבוי א"ל חזקיה א"ל מן הן הוא א"ל מן בירת מלכא דבית לחם יהודה אזל זבין תורוי וזבין קנקנוי ואיתעביד זבין לבדין למיינוקא והוה עייל קרייה ונפקא קרייה עד דעל להההוא קרתא והוין כל נשייא זבנן ואימה דמנחם לא זבנה שמע קלן דנשייא אמרין אימיה דמנחם אימיה דמנחם איתיי זובנין לברך אמרה בעייא אנא מיחנקוניה סנאיהון דישראל דביומא דאיתיליד איחרוב בית מוקדשא א"ל רחיציא אנן דברגליה חריב וברגליה מתבניי א"ל לית לי פריטין א"ל והוא מה איכפת ליה איתיי זובנין ליה אין לית קומך יומא דין בתר יומין אנא אתי ונסיב בתר יומין עאל לההיא קרתא אמר לה מהו מיינוקא עביד א"ל מן שעתא דחמיתני אתון רוחין ועלעולי וחטפיניה מן ידיי. א"ר בון מה לנו ללמוד מן הערבי הזה ולא מקרא מלא הוא והלבנון באדיר יפול מה כתיב בתריה ויצא חוטר מגזע ישי. אמר ר' תנחומא מפני מה התקינו שומע תפילה ברכה חמש עשרה כנגד ה' למבול ישב שהוא כולה את הפורענות מלבוא לעולם. עבודה להודייה זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישע אלהים. וחותם בשלום שכל הברכות חותמיהן שלום. א"ר שמעון בן חלפותא אין לך כלי שמחזיק ברכה יותר מן השלום ומה טעם ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. קרא וטעה יחזור למקום שטעה. טעה בין כתיבת הראשונה לשנייה חוזר לכתיבת הראשונה טעה ואינו יודע היכן טעה יחזור כבתחילה למקום הברור לו. דלמא ר' חייא ר' יסא ר' אמי סלקון מיעבד גנוניה דר' אלעזר שמעון קליה דר' יוחנן אי מחדית מילה אמרין מן נחית שמע לה מיניה אמרין וייחות ר' אלעזר דהוא זריז סגין נחית וסליק אמר לון כן א"ר יוחנן קרא ומצא עצמו בלמען חזקה כוין. ר' לא ר' יסא בשם ר' אחא רובא נתפלל ומצא עצמו בשומע תפילה חזקה כוין. ר' ירמיה בשם ר' אליעזר נתפלל ולא כוין לבו אם יודע שהוא חוזר ומכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל. א"ר חייא רובא אנא מן יומי לא כוונית אלא חד זמן בעי מכוונה והרהרית בלבי ואמרית מאן עליל קומי מלכא קדמי ארקבסה אי ריש גלותא. שמואל אמר אנא מנית אפרוחיא. רבי בון בר חייא אמר אנא מנית דימוסיא. א"ר מתניה אנא מחזק טיבו לראשי דכד הוה מטי מודים הוא כרע מגרמיה :

עין משפט נר מצוה: נא [illegible]

מסורת הש"ס

גליון הש"ס: [illegible]

מראה הפנים

מפני מה התקינו שומע תפלה וכו'. [illegible]

קרא ומצא עצמו בלמען חזקה כיון. [illegible]

נתפלל ולא כיון לבו וכו'. [illegible]

האומנים

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנוי נסחאות (פי"מ) רדי כד"ו דרי ובכי"ל רדי בהדיה בקעת ארבל. (סוכ"ה) כורה כצרי"ל סבלה. (סוכ"ה) יחזור כבתחילה למקום כצרי"ל חוזר למקום. (סוכ"ה) אלעזר שמעון קליה דר' יוחנן אי מחדית כבכי"ל לעזר א' שמעון דר' יוחנן מחדית. (סוכ"ה) נחית וסליק כצרי"ל נחת שמע וסליק. (סוכ"ה) ר' לא ר' יסא גד"ו ר' ליא ר' יסה. (סוכ"ה) יומי כד"ו יומוי. (סוכ"ה) אפרוחיא כבכי"ל ובס"ל פרחיית.

מערכת הערך

שרי תורך ושרי קנקנך. [illegible]

אזל זבין . . . [illegible]

מאן עליל [illegible]

מהר"ם יפים

[illegible]

הר"א מגריידא

[illegible]

מסורת הש"ס

הלכה ה מתני' נדבך. שורה של בנין אבנים כמו נדבכין דאבן גלל ולפ"ג דמיסתפו דילמא נפלי ולא מצי מכווני לא הצריכו חכמים לרדת דק"ש לא בעי כוונה אלא פסוק ראשון בלבד וזה יכולין לכוין בכל: מה שאין רשאין לעשות כן בתפילה. דצלותא רחמי היא ובעי כוונה והלכך יורדין למטה ומתפללין: **גמ'** כיני מתני' הפועלין קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך. ליתנא כפילא דמתני' הוא דנופרש דלמה ליה למינקט תרווייהו בראש האילן ובראש הנדבך הא לא בעי לאשמעינן אלא שאינן צריכין לירד למטה ובחדא מינייהו סגי הלכך קאמר כן צריך לפרש המתני' דאורחא דמילתא הוא דנקט התנא דבראש האילן קאי על הפועלין המושכרין לבעל הבית שכן דרכן ללקט הפירות ולתקן האילן ודרך האומנין והן בוני בתי האבנים לעמוד בראש הנדבך ולפיכך נקט תרווייהו: ותני כן. בתוספתא פ"ב. ומסר כאן בהעתקה והכי תנינן התם פועלין קורין בראש האילן ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה ובשאר כל האילנות יורדין וכו': בעל הבית. שאינו משועבד למלאכה הוא לעולם יורד ומתפלל ואפי' מראש הזית והתאנה: ולמה. התירו בראש הזית והתאנה יותר משאר אילנות: מפני שטרחותן מרובה. שיש להם ענפים הרבה ויש טורח גדול בעלייתם ובירידתם ובין כך יתבטלו ממלאכתן ולפיכך הקילו בהן: תני. בתוספתא גם הכתף שטען המשאוי: מפני שאין לבו מיושב. בשעת פריקה וטעינה ולא יכול לכוין אפי' בפסוק ראשון: משאוי של ארבעת קבין. לא מטריד כולי האי ומותר: והוא ששיקל. כדמפרש ואזיל שטעה המשקל כדרך הטוען משאוי לחלקו וב' חלקי המשאוי מלאחריו על כתיפו וחלק אחד בולט מלפניו: תני. גם בפ"ה הפועלין שהיו עושין מלאכה וכו' מפני שהן צריכין למהר למלאכתן לפיכך אינם נריכין לברך כל ברכת המזון אלא ברכה ראשונה ברכת הזן וכוללין וכו' בברכה שניה וחותמין בשל ארץ: בסעודן. ואין נוטלין ממש שכר כ"א בעד סעודתן הן עושין והם אינם ממהרין כ"כ או שהיה בעל הבית מיסב ואוכל עמהן וכל זמן שהוא אוכל אינם צריכין למהר ואפי' עושין בשכרן מברכין כל ד' ברכות כתיקונה: דלכן. ראם לא כן אלא שמותר לעסוק במלאכה בשעת ברכה א"כ מה אנן אמרין לחלק בין עושין בסעודתן או אם עושין בשכרן הא יכולין לעשות מלאכה ולברך כל הברכות: ומין מטבע בידו. לפי שהוא טרוד על המטבע שלא תפול מידו ואינו יכול לכוין: לפניו. אם היה מתפלל ומטבע לפניו אסור מפני שמסתכל בו ואין לבו מיושב ולאחריו מותר ולא חששו שמא יהפוך פניו: היה צורן ותופשן בידו. דכשהן צרורין נתישבה דעתו ואינו חושש שלא יפלו: ולמדת הדין. ולענין הדין אם אחד מפקיד מעות ביד חבירו היאך יתנהג: א"ר יצחק וצרת הכסף בידך. כתיב שיהו צרורין דוקא ובלבד בידך שאע"פ שהן צרורין יהיו בידך ואם לא עשה כן פושע הוא במעות חבירו: הורי לר' הלל חתניה כן. שיהו צרורין ובידו: והוה נבי ר' יעקב בר אחא פריטין. היו מעות אללו והגיע עת התפלה:

הלכה ה מתני' [א] *האומנים קורין בראש האילן או בראש הנדבך מה שאין רשאין לעשות כן בתפילה:

גמ' כיני מתניתה הפועלים קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך ותני כן [ב] *מתפללים בראש הזית ובראש התאנה הא בשאר כל האילנות יורד ומתפלל למטן ובעל הבית לעולם יורד ומתפלל למטן. ולמה בראש הזית ובראש התאינה ר' אבא ור' סימון תרויהון אמרין מפני שטרחותן מרובה. *תני [ג] הכתף אע"פ שמשאו על כתיפו הרי זה קורא את שמע אבל לא יתחיל לא בשעה שהוא פורק ולא בשעה שהוא טוען מפני שאין לבו מיושב. בין כך ובין כך *אל יתפלל עד שעה שיפרוק. ואם היה עליו משאוי של ארבעת קבין מותר. א"ר יונתן והוא ששיקל מהו ששיקל תרין חלקין לחורוי וחד לקומוי. *תני [ד] לא יהא מרמז בעיניו וקורא. *תני [ה] הפועלין שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית הרי אילו מברכין ברכה ראשונה וכוללין של ירושלים ושל ארץ [ו] וחותמין בשל ארץ אבל אם היו עושין עמו בסעודן או שהיה בעל הבית אוכל עמהן הרי אילו מברכין ד' ברכות. א"ר מנא זאת אומרת [ז] שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך. דלכן מה אנן אמרין יעשה מלאכה ויברך. רבי שמואל בר רב יצחק בשם רב חונה לא יעמוד אדם ויתפלל [ח] ומין מטבע בידו לפניו אסור לאחריו מותר. ר' יסא היה צוררן ותופשן בידו. ולמדת הדין *א"ר יצחק וצרת הכסף בידך [ט] ובלבד בידך. ר' יוסי בר אבון הורי לר' הלל חתניה כן. ר' חזקיה ור' יעקב בר אחא הוו יתבין בחד אתר והוה גבי ר' יעקב בר אחא פריטין אתת ענתא דצלותא ושרתון.

ר"ח וריב"א הוון יתבין כו' אתת ענתא דצלותא ושרתון. ר"ל התירן והכון לשמעי' דר' חזקי' כן הגי' בירושלמי דפוס אמשטירדם וכיון דייתב לשמעי' הי' מתירא שמא יגרת שמעי' ע"כ קשר כנגד שלו לנגד דשמעי' והו קשר כורתא לפרתא אבל מה עשה השמעי' התירן לקשר הנגדים. ופרק א"ל ר' חזקי' לריב"א ומה כנגד ר"ל מה הועיל לך העצה שלך יתימות מה כידך תלוי הוא כש"ם הוה כתה פיצויים לתשמטות מה הועיל לך שין כמס' יומא פ"ה ה"ו ועי' בתהרא"פ ז"ל:

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל"ד סמ"ג עשין י"ח טוש"ע או"ח סי' פט סעיף ח

נג ב מיי' פ"ה מהל' תפלה הל"ג סמ"ג עשין י"ט טוש"ע סי' צ סעיף ג

נד ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל"ה סמ"ג שם טוש"ע סי' סג סעיף ט

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

כיני מתניתא הפועלין וכו'. [illegible]

בראש הזית וכו'. [illegible]

בין כך ובין כך אל יתפלל וכו'. [illegible]

תני לא יהא מרמז בעיניו וקורא. [illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

שינויי נוסחאות (פו"ר) כיני גד"ש מני. (פוי"ח) ברכות גד"ש ליתא.

חדושי רד"א

דלכן מה אנן אמרין כו'. נ"ב סיומא דמילתא דר' מנא היא ראלת"ה למה אנו אומרים כוללין של ירושלים יעשה ויברך: [illegible]

טוב ירושלים

א"ר מנא זא שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך. [illegible]

וערתון. כמו וערתון והש"ן מתחלף כלד"י שהן ממוצא אחד כלומר שלערכן ונתנום לר' חזקיה לפקדון והיה רוצה לידע איך יתנהג: קטר פורתיה לפורתיה. ור' חזקיה הוסיף בקשרים וקשר מקצת הכיס או המעטפת שהיו בתוכו קשרו קשרו אל קשרו: וערתון וערק. כלומר

אומן במלאכה כזו אלא שחכמים נוח בהן ופסלו מי תאות שעשה עמהן מלאכה ולפיכך הקילו להיות קורא ק"ש ומתפלל:

הלכה ו מתני' חתן. שכנס בתולה פטור מק"ש בלילה הראשון משום דטריד שמא לא ימצאנה בתולה א"נ שמתיירא שמא יעשה כרות שפכה בבעילתו וטרדה דמצוה היא ורחמנא אמר ובלכתך בדרך בלכה דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת: אם לא עשה מעשה. אם לא בעל עד מוצאי שבת שהן ד' לילות טריד מכאן ואילך לכונס כה ואתו לא טריד ואע"פ שלא עשה מעשה חייב בק"ש: מעשה בר"ג וכו'. קמ"ל אם אדם גדול הוא ובטוח בעצמו שיכול להתכוין והוא ראוי ליטול את השם כנסוף פרקין הרשות בידו:

גמ' זאת אומרת. מדקתני עד מוצ"ש אם לא עשה מעשה א"כ לילי שבת נ"כ בכלל ש"מ שמותר לבעול להבתולה בתחלה בשבת: תיפתר באלמנה. מתני'

ושרתון ויהבון לר' חזקיה קטר פורתיה לפורתיה ושרתון וערק א"ל ומה בידך. אמר ר' חנינא אף מי שהיו מימיו על כתיפו הרי זה קורא את שמע ומתפלל. רב הונא אמר קרית שמע ותפילה אינן צריכות כוונה. א"ר מנא קשייתה קומי ר' פינחס ואפי' תימר קרית שמע צריכה כוונה תפילה אינה צריכה כוונה. א"ר יוסי קייטתיה כיי דמר ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן הגיעוך סוף מלאכת המים שאינם מחוורין דבר תורה:

הלכה ו מתני' חתן פטור מקרית שמע לילה הראשון עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה. מעשה בר"ג שנשא וקרא לילה הראשון אמרו לו תלמידיו לימדתנו רבינו שחתן פטור אמר להם איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפי' שעה אחת:

גמ' ר' אלעזר בן אנטיגנוס בשם ר' אליעזר בי ר' ינאי זאת אומרת שמותר לבעול בעילה בתחילה בשבת. א"ר חניי קומי ר' יוסה תיפתר באלמנה שאינה עושה חבורה. א"ל והא תנינן ארבעה לילות אית לך למימר ארבעה לילות באלמנה. א"ר יעקב בר זבדי קשייתה קומי ר'

טעמא שסוף מלאכת המים והיינו שנושאן על כתיפו אחר המילוי כדי לקרבן והוא סוף מלאכת המים שהמילוי תחילת מלאכה היא א"נ סוף מלאכת המים סוף הדבר שהמים נפסלין במלאכה אחרת: שאינם מחוורים דבר תורה. כלומר אינם מחוורין כדין זה מן התורה שהטפשה אותן פוסל

באלמנה מתני' דנדה מאי איכא למימר דתנינן התם בפ"ק ... ארבעה לילות ...

מראה הפנים

פירוש מבעל ספר חרדים

שנויי נוסחאות

חדושי רד"א

שערי ירושלים

ר' יוסי מה בינה לבין [א] *שובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות. א"ל ומור דבתרה [י] ובלבד שלא יתכוין לעשותה כלי. וכאן שמתכוין לעשותה בעולה כמי שמתכוין לעשותה כלי. רב יצחק בר רב משרשיא או מקשי מה בינה [ג] *למיפים מירסא בשבת. א"ל ומור דבתרה [ד] ובלבד שלא יתכוין לעשותה פה. וכאן מתכוין שהוא מתכוין לעשותה בעולה כמי שהוא מתכוין לעשותה כלי. תני לא יבעול אדם בעילה לכתחילה בשבת מפני שהוא עושה חבורה ואחרים מתירין. א"ר יוסי כי ר' אכון טעמון דאחרים למלאכתו הוא מתכוין מאיליה נעשה חבורה. אסי אמר אסור. בנימן גנזכייה נפק ומור משמיה דרב מותר שמע שמואל ואיקפד עילוי ומית עילוי וקרי ברוך שנגפו ועל רב קרא [ה] לא יאונה לצדיק כל און. *שמואל אמר כל ההיא הילכתא דרישיה דפירקא אחרייא דנידה להלכה אבל [ו] לא למעשה. ר' ינאי ערק [ז] אפילו מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונישאת. בעון קומוי רבי יוחנן מהו לבעול בעילה שנייה אמרין לתלות בדם המכה לא הורו ולבעול בעילה שנייה הוא מורייא מה צריכה לה בשבאו לה ימי הפסק ימי טהרה בנתים. א"ר אבהו שושביניה דר' שמעון בר אבא הוינא שאלית לר' אלעזר מהו לבעול בעילה שנייה ושרא ליה דהוא סבר כהדא דשמואל. דשמואל אמר *פירצה דחוקה נכנסין בה בשבת אפי' משרת צרורות. א"ר חני שושביניה דר' שמואל קפודקי' הוינא שאילית לר' יאשיה ושרע מיניה. שאילית לר' שמואל בר יצחק א"ל מעתה אי זה דם נידה ואי זה דם בתולים. תני כלה אסורה לביתה כל שבעה ואסור ליטול ממנה כוס של ברכה דברי ר' אליעזר מ"ט דרבי אליעזר אי איפשר שלא יצא דם נידה עם דם בתולים:

הלכה ז מתני'

*רחץ לילה הראשון שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו לימדתנו רבינו [י] *שאבל אסור לרחוץ אמר להן איני כשאר כל אדם איסטנים אני: **גמ'** *מאן תנא [ח] אבל אסור ברחיצה כל שבעה ר' נתן. ר' אמי הוה ליה עובדא ושאל לר' חייא בר בא והורי ליה כל שבעה כר' נתן. ר' יוסי הוה ליה עובדא ושאל לר' בא בר כהן לגבי ר' אחא א"ל לא כן אלפך ר' אמי הוה ליה עובדא

פני משה

ר' יוסי. הקשיתי לפניו דמאי קמ"ל פשיטא דמותר וכי מה בינה ובין שובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות דתנינן בפ' כ"ב דשבת דמותר לכתחילה משום דלהאכלה מתכוין וה"נ כן ואע"פ שהוא כעושה חבורה: א"ל ומור דבתרה. אימא סיפא ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי בהאי שבירה וה"נ כאן שמתכוין לעשותה בעולה והוי כמי שמתכוין לעשותה כלי וה"א דאסור: או מקשי. כמו ואיכא דמקשי לה ממתני' דמפים מורסא דשרי לכתחילה ושני ליה כדשנינן: טעמון דאחרים. מפני שהוא דבר שאין מתכוין ומאליה נעשה חבורה: ואיקפד עילוי. דלא אמר רב האי ומית עילוי על שאמר אבל לא הגיע לפסוק מעשה וקרי עלי' ברוך שנגפו ועל רב שלא באת תקלה על ידו קרא לא יאונה וגו': כל ההיא הלכתא וכו'. דתנינן שם בתינוקת שלא הגיע זמנה וכן אם הגיע זמנה עד כמה תולין בה בדם בתולים כל זה להלכה אבל לא למעשה וכדר' ינאי דהוה ערק אפי' מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונישאת לפרוש הימנה אחר בעילה ראשונה ולא תלינן אח"כ בדם בתולים: מהו לבעול בעילה שניה. בשבת דלאכתי פתחה דחוק הוא: אמרין. ומאי קא מבעיא להו האי לתלות בבעילה שניה בדם המכה לא הורי רבי יוחנן דס"ל כהא דר' ינאי רביה דהוה ערק אפי' מתינוקת שלא הגיע זמנה ואע"פ שאינו רואה שבא הדם מחמת תשמיש ועדיין הפתח דחוק לא תלינן ולבעול בעילה שניה בשבת הוא מוריא להתירא בתמיה הא שמעינן מיהא מהאי דרבי ינאי דלחומרא הורה ואף שכלה שעדיין הפתח דחוק וא"כ היאך יהא מורה לקולא לענין שבת: מה צריכה לה. לא צריכה להא דמיבעיא להו אלא כשבאו לה ימי הפסק ימי טהרה

מראה הפנים

בנתיים מבין הבעילה הראשונה ועכשיו פסקה לראות ואיכא למיתלי שחית' המכה ולפיכך לענין לתלות בדם בתולין לא מלינן לתלות אלא דלענין שבת מספקא להו דילמא כיון שפסקו הבתולים ליכא למיחש מידי דשוב אינו עושה חבורה ואיכא למימר דבעילה שניה מותרת: דהוא סבר כהדא דשמואל וכו'. משום דהוי דבר שאינו מתכוין וה"נ כן אף שעדיין הפתח הוא דחוק: ושרע מיניה. ולמעה מיניה הוה יתיב ר' שמואל בר רב יצחק ושאילתי': וא"ל מעתה איזה דם נדה ואיזה דם בתולים. כלומר דהאי מתמה אמאן דשרי ומרמי לי' להא דשמואל דאמר פרצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואפי' משרת צרורות ומשמע דהכי נמי כן בבעילה שניה אע"פ שהוא משיר מקצת דם בתולים שנשארו וא"כ מעתה היאך נבחין בה בבעילה שני' ולאיזה דם את משוי לי' דלענין לתלות בדם בתולים הא אמרינן דלא תלינן וכדם נדה מיחשבא ולענין השרת צרורות כדם בתולים משוית לי' והוי כתרתי דסתרן אהדדי: כלה. אחר בעילה ראשונה אסורה לביתה כל ז' כנדה:

הלכה ז מתני' רחץ.

בתים חתן בלילה הראשון שמתה אשתו ואע"פ שאבל אסור ברחיצה: איסטנים אני. קר ומפונק לשון לינה ואיכא לפרש אם לא היה רוחץ ואין אסור בימי אבלו אלא רחיצה של תענוג: **גמ'** מאן תנא אבל אסור ברחיצה וכו'. לאו אהאי מתני' קאי וכפ"ג דמועד קטן איתמר האי סוגיא טלה ואיידי דקאמר לקמן דלא אסרו אלא ברחיצה של תענוג מייתי לה וכדאמר ר"ג במתני' איסטנים אני. והתם גרים לעיל מינה תני אלו דברים שאבל אסור בהן כל שבעה ברחיצה ובסיכה וכו' ועלה קאמר מאן תנא אבל אסור ברחיצה כל שבעה: לא כן אלפך ר' ר' אמי הוה ליה עובדא

Margin notes

מסורת השייס

שבת קמו.

בב קו:

ר"ה סה. כפין וס

כתובות ו: ז סח:

נרכות סז:

תוספ"ק סו.

ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה

עין משפט נר מצוה

סג
א ב מיי' פכ"ב מהל' שבת הל"ג סמ"ג לאוין סה: טוש"ע או"ח סי' שיד סעיף א

סד
ב ד מיי' פי"א מהל' איסורי ביאה סמ"ג עשין קיא טוש"ע י"ד סי' קצג

סה
ג ו מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה

סו
ז ח מיי' פ"ה מהל' אבל הל"ג סמ"ג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שפא

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (פי"ס) משרשיא נד"ע משירשיא. (ש"ז) לעשותה בבבי"ל לעשות לה. וכאן מתכוין נכי"ל וכאן מכיון. (פ"ח) לעשותה כלי בבבי"ל לעשות לה פה (פו"ס) בעילת נכי"ל ניפא. (שו"ד) ומית עלוי וקרי נכי"ל ומכוי"ל ומית וקרי עלוי. (שפ"ז) הילכתא דרישיה נכי"ל הלכתא קדמיתא דרישיה. (סוי' פ) מהו לבעול נכי"ל מהו להלות ברם ולא הורי מהו לבעול. (שכ"א) ימי הפסק ימי טהרה נכי"ל הפסק טהרה. (שכ"ד) בעילה שנייה נכי"ל בעילת מצוה שנייה (שנ"ש) בר יצחק גד"ע בר רב יצחק. (שנ"ס) ושאל נכי"ל ונכוי"ל שלח. אלפך נכי"ל אלפן. ר' אמי גד"ע רבי ר' אסי וכו' גמ' הסלויס וגמ"פ.

טוב ירושלים

[illegible]

מ"ט דר א א"א שלא יצא דם נדה עם דם בתולים. עי' בבלי נדה ס"ה ב'. דדם נדה מן המקור [illegible]

עין משפט נר מצוה

סו א ג מיי' פ"ה מהל' אבל הל' ג

תורה אור

עובדא ושאל לריש לקיש והורי ליה כר' נתן כל שבעה. א"ל דילמא תרין עובדין אינון אנן אמרין ליה על דר' חייא בר בא ואתון אמרין ליה על דריש לקיש. ועוד מן הדא ר' חמא אבוי דר' אושעיא הוה ליה עובדא שאל לרבנן ואסרון. ר' יוסי בעי איילן רבנן. רבנן דהכא או רבנן דרומיא. אין תימר רבנן דהכא ניחא אין תימר רבנן דרומיא רברבייא קומוי והוא שאל לזעירייא. אין תימר רבנן דרומייא אינון שריין ואינון אסרין. דתני מקום שנהגו להרחיין אחר המיטה מרחיצין ובדרום מרחיצין. א"ר יוסי בי ר' אבון מי שהוא מתיר את הרחיצה הזאת עושה אותה כאכילה ושתייה. הדא דתימר ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטין אתון שיילון לר' יסא מהו דיסחי אמר לון דלא יסחי מיית הוא. אין בעי אפילו בתשעה באב. אין בעי אפילו ביום הכפורים. רבי יוסי ברבי חנינא ראו אותו טובל אם לקירויו לא ידעין אם להקר גופו שאין רחיצת צונן רחיצה לא ידעין. הורי ר' בא כהין תניא: הורי ר' אחא בבא מן הדרך והיו רגליו קיהות עליו שמותר להרחיצן במים. תני אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל. לכשיבואו אל העיר יחלוצו. וכן בתשעה באב וכן בתענית ציבור. תני במקום שנהגו לשאול אבילים בשבת שואלין ובדרום שואלין. ר' הושעיא רובא אזל לחד אתר וחזא אביליא בשובתא ושאיל בון אמר לון אני איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם במנהג מקומינו. ר' יוסי בי ר' חלפתא משבח בדר' מאיר קומי ציפוראי אדם גדול אדם קדוש אדם צנוע. חד זמן חמא אביליא בשובתא ושאל בון. א"ל אהן דאת מתני שבחיה אמר לון מה עיסקיה. א"ל חמא אביליא בשובתא ושאל בון. אמר לון בעי אתון מידע מהו חיליה בא להודיעכם שאין אבל בשבת. הדא דכתיב ברכת ה' היא תעשיר זו ברכת שבת. ולא יוסיף עצב עמה זו אבילות. כמה דתימא נעצב המלך על בנו:

משלי י׳ · שמואל ב׳ י״ט · ברכות ט׳

הלכה ח מתני'

וכשמתה טבי עבדו קיבל עליו תנחומין אמרו לו לא לימדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים. אמר להם אין טבי עבדי כשאר העבדים כשר היה:

הא

פני משה

עובדא וכו'. הכי גרים לה במ"ק לא כבר למדך רבך דר' אמי הוה לי' עובדא וכו': א"ל דילמא תרין עובדין אינון וכו'. על שאמר לו דר' אמי שאל לריש לקיש אמר לו כן והלא אנחנו מקובלין דלר' חייא בר בא הוא דשאל ר' אמי ואתון אמרין ליה דלריש לקיש הוה דשאל אפשר שני מעשים היו לר' אמי ושאל לזה וחזר ושאל לזה: ועוד מן הדא וכו'. גם זה מהתשובה שהשיבו לר' יוסי דרבנן אסרין: איילן רבנן. וכן הוא במ"ק. איזו רבנן אם רבנן דהכא או רבנן דמדרום ועל שהקשה עליהם לקמיה שאל לו זה: רברבייא קומוי. הגדולים הם לפניו שהן רבנן דהכא והוא שאל להקטנים שהם זקני דרום בתמיה: אין תימר רבנן דהכא ניחא ואין תימר רבנן דדרומייא וכו'. וכן הוא במ"ק. כלומר ועוד קשיא דאי רבנן דהכא שפיר אלא אי אמרת זקני דרום הא אינון שריין כדתני בברייתא דלקמיה והאיך קאמרה דאינון אסרין: אחר המטה. אחר שנשאו המת במטה וקבר נהגו להקל ברחילה: ובדרום. נהגו כן ומרחילין עלמן: מי שהוא מתיר את הרחילה הזאת. באבילות שבעה טעמיה מפני שהוא עושה אותה כאכילה ושתיה דא"א בלא כך וכן הוא סובר ברחילה למי שהורגל בה: הדא דתימר. הא דפליגי ברחילה דאיכא דאסר ואיכא דשרי דוקא ברחילה של תענוג הוא דפליגי: מותר.

קרבן העדה

לדברי טבל: מהו דיסחי. משום רפואה: דלא יסחי מיית הוא. אם לא ירחוץ ימות וא"כ אין בעי אפי' בט"ב וכו'. ובמ"ק גרים אין כיני אפי' וכו' והיינו הך דכל שהוא משום רפואה מותר אפי' בט"ב ויוה"כ: ראו אותו טובל. בימי אבלו: אם לקרויו לא ידעין וכו'. ולא ידעני אם בשביל קרי טבל או אם להקר גופו משום דס"ל שאין רחילת צונן רחילה דלא אמרו אלא בחמין: לא ידעין. ונשאר בספק: קיהות עליו. מטונפות ומאוסות עליו: וכן בתענית ליבור. שגוזרין על הגשמים כדתנן בפ"ק דתענית שבשלש שניות אסורין בנעילת הסנדל ובמהלכין בדרך התירו: לשאול. בשלום אבלים בשבת: אהן דאת מתני שבחיה. זהו אדם גדול שאתה מספר בשבחיה והלא הוא שואל בשלום אבילים בשבת: בעיא אתון מידע. אדרבה אם אתם רוצים לידע מרב חכמתו הוא בא להודיעכם בזה שאין אבילות בשבת: כמה דתימר נעצב המלך. מתאבל היה ולמדנו דהאי לא יוסיף עצב לומר שאין אבילות בשבת:

הלכה ח מתני'

שאין מקבלין תנחומין על העבדים. כמו על שאר קרוביו שמלטער על מיתתן אלא אומרים לו המקום ימלא לך חסרונך כדרך שאומרים על בהמתו שמתה:

הא

מסורת הש"ס

פ' יוס' ירכות סו: ד"ה אשמים.

ירושלמי מ"ק פ"ג ה"ז

מראה הפנים

ולפי פי' שזה מהפרש יותר בפשט: אלא דנראה דכבשה לפנין שנת ס"א וכבני כפיות דלקמן דקאמר נהגו בשבת:

הורי ר' בא כהן תניא. כפ' בתרא דיומא נמי גרסינן להא ולעיל מיניה קאמר היה יולך אצל רבו אצל אביו וסבר בים לו בנהר ואני תוכם ניסנפו רגליו מסכילן במים ואנו תוכם הורי ר' בא כהן הגייה וא"כ ליהא הנא דברייתא קאי ומשמע דחסב לן כשים המין קאמר דאלו נטנן כלאו כבי פניו ידיו ורגליו מותר דלא לאפוי בנונן אלא רחלה כל גופו. [illegible]

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נסחאות (סוגים) בעי גו' בעיא.

חדושי רד"א

א"ל דילמא תרין עובדין כו'. [illegible]

חמטין בראשו אתו שאלו לר' יוסי מהו דיסחא אמר לי' יסחא מה אנן קיימין אי בדבר שיש בו סכנה [illegible]

עמודי ירושלים

הדא דתימר ברחיצה של תענוג כו' כהדא דשמואל כו' דלא יסחי מיית כו' [illegible]

טוב ירושלים

ריב"ח ראו אותו טובל אם לקירויו כו'. פי' בבלי תענית י"ג כ', באבל אם מותר בצונן [illegible]

בזמם כא, אך י"ל דס"ל דבבתולה [illegible]

עושה אותה כאכילה ושתיה. פי' נדרים בבלי פ' כע"ב דרחיצה כ"ל [illegible]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גמ׳ הא בני חורים אחרים מקבלין תנחומין עליהן . כיני מתנייתה אין מקבלין תנחומין על העבדים . תני מעשה שמתה שפחתו של ר׳ אליעזר ונכנסו תלמידיו לנחמו ולא קיבל . נכנס מפניהם לחצר ונכנסו אחריו לבית ונכנסו אחריו . אמר להן כמדומה הייתי שאתם נכוין בפושרין ואי אתם נכוין אפילו ברותחין . והלא אמרו אין מקבלין תנחומין על העבדים מפני שהעבדים כבהמה . אם על בני חורין אחרים אין מקבלין תנחומין כל שכן על העבדים . מי שמת עבדו או בהמתו אומר לו המקום ימלא חסרונך . כד דמך ר׳ חייא בר אדא בר אחתיה דבר קפרא קביל ר"ל עילוי דהוה רביה . נימר תלמידיה דבר נשא חביב עליה כבריה . עאל ואיפטר עילוי דודי ירד לגנו לערוגת הבושם לרעות בגנים לא צורכה אלא דודי ירד לגנו לרעות בגנים . דודי זה הקב"ה . ירד לגנו זה העולם . לערוגת הבושם אילו ישראל . לרעות בגנים אילו אומות העולם . וללקוט שושנים אילו הצדיקים שמסלקן מביניהן . משלו משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו בן והיה חביב עליו יותר מדאי . מה עשה המלך נטע לו פרדס . בשעה שהיה הבן עושה רצונו של אביו היה מחזר בכל העולם כולו ורואה אי זו נטיעה יפת בעולם ונוטעה בתוך פרדיסו . ובשעה שהיה מכעיסו היה מקצץ כל נטיעותיו . כך בשעה שישראל עושין רצונו של הקב"ה מחזר בכל העולם כולו ורואה אי זה צדיק באומות העולם ומביאו ומדבקו לישראל . כגון יתרו ורחב . ובשעה שהן מכעיסין אותו היה מסלק הצדיקים שביניהן . דלמא ר׳ חייה בר אבא וחבורתיה ואית דמרין ר׳ יוסי בי ר׳ חלפתא וחבורתיה ואית דמרין ר׳ עקיבה וחבורתיה הוו יתבין לעיי באוריתא תחות הדא תאינה והוה מרא דתאינתא קריץ ולקיט לה בכל יום . אמרין שמא הוא חושדינו נחלוף את מקומינו . למחר אתיא מרה דתאינתא גבון אמר לון מריי אף חדא מצוה דהויתן נהיגין ועבדין עמי מנעתונה מיני . אמרון ליה אמרין דלמא דאחשד לן בצפרא אתי מודעא יתהון זרחה עליו החמה והתליעו תאינותיה . באותה שעה אמרו בעל התאנה יודע אימתי עונתה של תאינה ללקוט והיה לוקטה כך הקב"ה יודע אימתי עונתן של צדיקים לסלק מן העולם והוא מסלקן . כד דמך ר׳ בון בר ר׳ חייא על ר׳ זעירא ואפטר עילוי מתוקה שנת העובד . ישן אין כתיב כאן אלא אם מעט אם הרבה יאכל . למה היה רבי בון בר׳ חייא דומה למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד והיה משתכר במלאכתו יותר מדאי מה עשה המלך נטלו והיה מטייל עמו ארוכות וקצרות . לעיתותי ערב באו אותם פועלים ליטול שכרן ונתן לו שכרו עמהן משלם . והיו הפועלים מתרעמין ואומרים אנו יגענו כל היום וזה לא יגע אלא שתי שעות ונתן לו שכרו עמנו משלם . אמר להן המלך יגע זה לשתי שעות יותר ממה שלא יגעתם אתם כל היום כולו . כך יגע רבי בון בתורה לעשרים ושמונה שנה מה שאין תלמיד וותיק יכול ללמוד למאה שנה . כד דמך ר׳ סימון בר זביד עאל ר׳ ליא ואפטר עילוי ארבעה דברים תשמישו של עולם וכולן אם אבדו יש להן חליפין כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה . אילו אם אבדו יש להן חליפין אבל ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו . והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה ונעלמה מעיני כל חי . א"ר לוי מה אם אחי יוסף על שמצאו מציאה יצא לבם דכתיב ויצא לבם . אנו שאבדנו את ר׳ סימון בר זביד על

גמ׳ הא בני חורים וכו׳ . אלימנא דעל העבדים מדייק הש"ס דמשמע על העבדים דעלמא וא"כ משמע הא בני חורין אף אחרים שאינן קרובין מקבלין תנחומין עליהן בתמיה והוו להו לנומר על עבדיו : כיני מתנייתא . ומשני כך היא הגמרא הנכונה שבנה להם ר"ג בזה הלשון אין מקבלין תנחומין על העבדים ולפיכך אמרו לו כן מפני שחייב אדם לומר כלשון רבו ולשלם על עבדיו דידיה קאי : כמדומה הייתי שאתם נכוין בפושרין . כלומר שחבינו כרמז מועט שילאתי מפניכם בתחילה : כד דמך . כשנפטר ר"ח בר אדא קביל ריש לקיש תנחומין עליו משום שהיה רבו והוא היה חביב עליו כבנו כדמסיק : עאל ואיפטר . ודרש עליו הפסוק הזה : לא צורכה . וכי לא היה צריך לומר אלא כך דודי ירד לגנו לרעות בגנים ומאי לערוגת הבושם דקאמר באמצע והלכך דריש ליה שהכתוב מדבר באומות העולם ובישראל וסיפיה דקרא ארישא קאי : לרעות בגנים אלו א"ה . אם יש בהן איזה צדיק לוקח מהם ומדבקו לישראל כדמפרש בהמשל וללקוט שושנים על ערוגת הבושם קאי : דלמא . מעשה בר׳ חייא בר אבא וחבורה שלו וכו׳ שהיו רגילין לישב וליגע בתורה תחת אילן תאנה א׳ והיה בעל התאנה משכים בבוקר ולוקט התאנים בכל יום והיו סבורין שמא הוא חושד אותם שלא ילקטו הן ולפיכך הוא משכים תמיד ואמרו נחלוף את מקומינו והלכו למקום אחר למחר בא בעל התאנה אצלם ואמר להם מריי ורבותיי וכי אף מצוה אחת שעשיתה לי שנהגתם ושיבתם זכות עמי מנעתם עכשיו ממני ואמרו לו הטעם מפני שהיינו סבורין שמא אתה חושד אותנו : בצפרא . בבוקר האחר אמר בעל התאנה בלבו שאני מודיע אותם שלא מפני החשד עשיתי כך ולא היה לוקטן בהשכמה בפעם האחת וזרחה עליו החמה וכו׳ : ישן אין כתיב כאן . דלפי פשטיה דקרא דקאי על שינה של העובד ויגע במלאכה א"כ היה צריך לסיים כן אם מעט ואם הרבה ישן ומאי יאכל לפיכך דריש לי׳ על ענין השונה ולומר ויגע במשנתו בזריזות ואם מעט ואם הרבה יאכל הוא בשכרו כמו אלו שהן יגיעים בכל היום וימים הרבה שלפי זריזות והתאמצות שלו הוא מתחלם כמו שמסיים במשל שהביא : ארבעה דברים . דהכתיב בקרא דלקמיה הן עיקר תשמישו של עולם ושאר כל מיני מתכו׳ כלולין כהן וכולן אם אבדו מאחד יש להן חליפין להביאן ממקום אחר ולמלאות חסרונו אבל ת"ח שמת מי מביא לנו וכו׳ דמיחת חסרונו של זה א"א למלאות כנגדו :

הא בני חורים אחרים מקבלין תנחומים עליהן . פי׳ כניתתא כיני מתנייתא ר"ל וכן הוא כל מציאה וברייתות כיני מתניתא בכל הש"ס הוא להורות למתקן המשנה ומבאר המשנה ותלות טעי מתניתא הוא הוראה כן הוא מתניתא ונקט לשון קלילא כיני מתניתא והכונה שכן הוא מתניתא והכא משמע נ"כ תיבה הוא להמשמעות דכן הוא מתניתא ונקט לשון מתנייתא לשון רבים והכוונה דכן הוא מוכח מכל מתנייתא ואינו דווקא ממשנה דידן נותר אלא המשנה וברייתא מורו לן דבני חורים אחרים מקבלין תנחומין עליהן מדלא אמר אלא עבדים אע"פ שהם נ"כ אחרים דאינן קרובין כדמסיק תני מעשה שמתה שפחתו של ר"א ונכנסו תלמידיו לנחמו כו׳ מפני שהעבדים כימים הקדמונים כבהמה ע"כ לשון הברייתא כתם׳ שמחות פ"א וה"ז מסיק הגמ׳ אם על ב"ח אחרים אין מקבלין תנחומין כ"ש על עבדים א"כ למה קאמר מפני שעבדים כבהמה אלא ע"כ דמוכח דב"ח אחרים מקבלין תנחומין עליהן ומסיק הגמ׳ מי שמת עבדו או בהמתו אומר לו המקום ימלא חסרונך זאת היא לשון הגמ׳ ולא לשון הברייתא דמס׳ שמחות וכן בש"ס דילן נ"כ לשון הגמ׳ הוא ונמצא מסקנת הגמ׳ דב"ח אחרים מקבלין תנחומין עליהן ומסיק כד דמך ר"ח בר אדא בר אחתיה דב"ק קביל רשב"ל עלוי דהוי רבי׳ נימר דתלמידו דבר נשא חביב עלי׳ כברי׳ ונמצא לפ"ז דכתיב לי׳ מקבלין תנחומין על ב"ח אפילו אחרים שאינן קרובין וכמו דמוכח ממתנייתא מהמשנה וברייתא כנ"ל ועפ"ז דבריט מוכן דברי הרשב"א ז"ל דכתב בדף ס"ו ע"ב וז"ל ובשמת סבי עבדו יקבל עליו תנחומין וא"ת ולא יהא אלא ב"ח מי מקבל תנחומין על הרחוקים כבר פירשו בירושלמי שתלמידו חביב כבנו וכן עבדו המשמשו כרגוש הי׳ עליו כבנו עכ"ל ז"ל ופ"י דבריט מוכן דבריו ו"ל דכן מתפרש בירושלמי כהאי סוגיא :

א במיי׳ פי"ג

פירוש מבעל ספר חרדים

גמרא . הא מורין אחרין . רבים המדלגים בעבדים כן כבר לרשם מכלל דבבני חורין אין תלוק ולא כר"א דלקמן . אבל כשורשים סבלכי לגבר דהיינו כושרים ודאי לא כדכתב הרא"ש גם בפ׳ מועד קטן : כן כיה מהגי׳ . כלומר לא תימא דרבנן עליני א"כ דבנו פסם אין מקבלין תנחומין על העבדים ולא פלוג בין כשר לרשע דלית דמדבכנו על העבדים ולא על עבדים מבמע כידועים שרוכן רבעים כדאמר בעלמא עבדא בהפקירא ניחא ליה אבל כשרים לא ותיגה דמרבנן, ני נדוק פא בני חורין לא וכו׳ : נ:לא אמרו וכולי אם על בני וכו׳ . כלומר אפי׳ נרבנן דפליג על אחרים בני חורין דאינו דעמים עוד נעבדים וכ"ש לידי שאתם ידעתם דכ"ל דברבמים אין מקבלין תנחומים : כד דמך . כעין יעקב מפרש לם : איפטר . פתח ודרש לשון יפטירו בשפה : ככנא

מראה הפנים

בעל סהאנה יודע וכו׳ . כעין פא דאמרי׳ ס"ק התנינה ר׳ יוחנן כי מסי לפאי קרא כבי כן עקודשו לא יאמין וגו׳ יוסא חד כוה קאזיל באורחא חדים לס"וא גברא דהוי מנקט תאיני שביק כבי דמפי וקיל מר דלא ספי וכו׳ אמר היינו דכתיב הן בקדושיו לא יאמין . ומבמע נאלו שמדיין לא פברו עליהם רוב בנותיכם דהא ר׳ יוחנן גופי׳ אחר נ ואף ס"נ דיומא כיון שנאו רוב שנותיו בל ארם ולא חטא שוב אינו חוטא בנז׳ רגלי הם דיו יבמור . וכאום׳ דשנים הקבו על זה וכבר יוחנן כ"נ בשמא בכמונה גדול שמע ג גבס ונכנסף נעשה נדוק . והירם דולא אם כא ליסחא אין מולין לפניו לגמרי אלא פירנס פכריעין אופן מכאן ואילך כלא ממל ליסחר ולהספדם :

מה אם אחי יוסף על במצאו מציאה וכו׳ . נפ"ג דכוריות באורח כק"ו כוה דר׳ לוי כא

שנויי נוסחאות (כולי"ס) חייה גליו חייא . בר אבא נכ"ל רובה . (עולי"א) יום נכ"ל צפר . (שולי"א) אם הרבה נפיקא ואם הרבה.

חרושי רד"א

הא בני חורין וכו׳ . נ"ב פי׳ מדתקשי ליה למדחנו שאין מקבלין תנחומין על עבדים משמע על עבדים אחרים הא על בני חורין אחרים נמי אין מקבלין . ומשני כיני מתני׳ כו׳ על העבדים פי׳ עבדים שלו דה"א דמקבל תנחומין ולכך ,נרים העבדים בה"א ידועה :

טוב ירושלים

בשעה שישראל עושים וכו׳ רואה דקב"ה צדיק באורה ושתלו בישראל פי׳ בגלי פרחים ס"ו ב׳, דר"א נר"י ס"ג לא גלה הקב"ה לישראל בין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים ובמק"א אמרו קשים גרים לישראל כו׳ וא"פ"ל :

מסורת הש"ס

כהנא הוה עולם סגין. היה ינוק וחכם הרבה כשעלה לכאן ומפני שהיה בחור וחריף והיה כועס מיד כההיא דלקמיה שהיה מעניש לאלו המלעיגים ועל הדך שאמרו האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא דקא מרתחא ליה הלכך קאמר עולם סגין: בר פחין. בליעל אחד והיה מלעיג ואמר ליה מה קלא בשמיא מפני שבביאתו כעס עליו ר' יוחנן והעניש ומת ואח"כ בקש עליו רחמים וחיה כההיא עובדא דהגזל בתרא ושאל לו זה מה קול שמעת בשמים וא"ל גזר דין דההוא גברא מיחתם עליו שימות וכן הוה וחזר ופגע באחר כמותו וא"ל כן. אמר מה. זה סליקית להכא לנזכי ולהגות בתורה ולא אחטא להעניש הבריות וכי עליתי להרוג בני א"י: ניזול וניחות לי מן הן דסליקית. אני צריך לילך ולירד מן המקום הזה שעליתי לכאן ולחזור לבבל: אתא לגבי ר' יוחנן. ולא היה רוצה לגלות לו שדעתו לחזור פן יעכבנו ולפיכך לא נטל ממנו רשות בפירוש כ"א דרך רמז אמר לו: בר נש דאימיה מבסרא ליה. שאמו מבזה אותו ואשת אביו מכבדו לאיזה מהן ילך והרמז על א"י שהיא משולה לאמו וח"ל דומה לאשת אב וכאן יש לו לצער ובושה ובח"ל עושין לו כבוד הרבה ור' יוחנן לא הבינו בדבריו והשיב לו ילך למקום שמכבדין אותו: נחת ליה כהנא מן הן דסלק. והלך רב כהנא וירד ממקום שעלה וחזר לבבל ובאו והגידו זה לר' יוחנן והיה מתמיה ואמר מה זה שהלך לו בלא נטילת רשות ממני ואמרו לו זה הדבר שאמר לך הוא הנטילת רשות שלו ואתה השבת לו כך לפיכך הלך לו: אזל בעי מיזבן. הלך בדעתו לקנות ליטרא בשר מהטבח: בחמשין מניי. מן המטבעות שהיה להם: וחד קורסם. ומכה אחת בברזל נקרא קורסם בערוך וא"ל תקח לך ששים מטבעות ולא תעשה לי המכה וחזר והוסיף לו ולא קיבל דבריו וא"ל עשה כמנהגך ולעת ערב כשבא ר' זעירא לבה"מ ואמר לרבנן מה המנהג הרע הזה כאן שלא יאכל אדם ליטרא בשר עד שיכו אותו מכה אחת ואמרו לו ומה זה הדבר ומי הוא עושה זה והשיב פלוני הטבח ושלחו אחריו להביאו ולייסרו על כך ומצאו שמת ואמרו יוצא לקראתם ואמרו לר' זעירא רבי כל כך כעסת והענשת לזה והשיב יבא עלי שלא כעסתי עליו מפני שהייתי סבור שהמנהג כאן הוא כך: אזל ספר. נסתפר והיה בדעתו לילך לרחוץ בזה המרחץ של טבריא ופגע בו לץ אחד ונתן לו פורקדל חד וזהו פרגול שפירשנו בפ' כ"ט דכלים ולשון המדרש בפרשת אמור מה לך לוקה בפרגל וכו' כלומר מכה אחת על צוארו בגן שקורין פורקדל וא"ל עדיין צוארו והענק שלו רפה הוא וצריך לחזק אותו ודרך שחוק והיתול אמר לו כמנהג הלץ וכשהלך היה שם ארכונא חד שופט ומושל שהיה דן לליסטים א' וזה הלץ עמד ושחק לנגדו וכשאמר הדיין להליסטים מי היה עמך כשעשית המעשה תלה עיניו והביט בלץ הזה וראה שהוא שוחק ואמר זה השוחק הוא היה עמי ולקחוהו ודנו אותו ביסורין עד שהודה על אדם אחד שהוא הרגו וכשהוציאו לשניהם אלו וטעונין שתי קורות עליהן לתלות אותם בתוך כך יצא ר' ייסא מהמרחץ וא"ל זה הלץ ההולך להתלות כבר הענק הזה שהיה רפוי נתחזק ונתחזק וכלומר שנגמר דינו ליהרג על שנתן לי מכה על צוארו ואמר לו ר' ייסא ארור המזל שלך ולא כתיב ואל תתלוצצו וגו' ואיני מתחייב בנפשך כי אתה בעצמך גרמת לך: לא

תורה אור

על אחת כמה וכמה. כד דמך ר' לוי בר סיסי על אבוי דשמואל ואפטר עילוי °סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא. (קהלת יב) למה היה לוי בן סיסי דומה למלך שהיה לו כרם והיה בו מאה גפנים והיו עושות כל שנה ושנה מאה חביות של יין עמד על חמשים עמד על ארבעים עמד על שלשים עמד על עשרים עמד על עשר עמד על אחד והיה עושה מאה חביות של יין והיה אותו הגפן חביב עליו ככל הכרם כולו כך היה רבי לוי בר סיסי חביב לפני הקב"ה ככל אדם הדא הוא דכתיב °כי זה כל האדם*. כהנא הוה עולם סגין כד סליק להכא חמתיה חד בר פחין. א"ל °מה קלא בשמיא. א"ל נזר דיניה דההוא גברא מיחתם וכן הוות ליה. ומתפגע ביה חמתיה חד חרן א"ל מה קלא בשמיא א"ל גזר דיניה דההוא גברא מיחתם וכן הוות ליה. אמר מה סליקית מזכי ואנא איחטי מה סליקית למיקטלה בני ארעא דישראל ניזול וניחות לי מן הן דסליקית. אתא לגבי ר' יוחנן א"ל בר נש דאימיה מבסרא ליה ואיתתיה דאבוהי מוקרא ליה להן ייזול ליה א"ל ייזול להן דמוקרין ליה. נחת ליה כהנא מן הן דסלק. אתון אמרין ליה לר' יוחנן הא נחית כהנא לבבל. אמר מה הוה מיזל ליה ולא מיסב רשותא. אמרין ליה ההוא מילתא דאמר לך הוא הוה נטילת רשות דידיה. ר' זעירא כד סלק להכא אזל אקיז דם אזל בעי מיזבן חדא ליטרא דקופד מן טבחא. א"ל בכמה הדין ליטרתא א"ל בחמשין מניי וחד קורסם. א"ל סב לך שיתין ולא קביל עילוי. סב לך ע' ולא קביל עילוי. סב לך פ' סב לך צ' עד דמטא מאה ולא קביל עילוי. א"ל עביד כמנהגך. ברומשא נחית לבית וועדא. אמר לון רבנן מה ביש מנהגא דהכא דלא אכיל בר נש ליטרא דקופד עד דמחו ליה חד קורסם אמרין ליה ומה הוא דין אמר לון פלן טבחא. שלחון בעיי מייתיתיה ואשכחון ארוניה נפקא. א"ל ר' כל הכין א"ל וייתי עליי דלא כעסית עילוי מי סברת דמנהגא כן. ר' יסא כד סליק להכא אזל ספר בעי מסחי באהן דימוסן דטיבריא. פגע ביה חד ליצן ויהב ליה פורקדל חד. א"ל עד כדון עונקתיה דההוא גברא רפיא. והיה ארכונא קאים דאין אחד ליסטים ואזל קם ליה נחיך כל קבליה. א"ל ארכונא מאן הוה עמך תלה עינוי וחמא דהוא נחיך א"ל אהן דנחיך הוא עמי נסביה ודניה ואודי ליה על חד קטיל. מי נפקין תרויהון טעינין תרתי שרין מן דעבר ר' יסא מסחא. א"ל ההוא עונקתא דהות רפיא כבר שנצת אמר ליה ביש נדא דההוא גברא ולא כתיב °ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. (ישעיה כח) רבי פינחס רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק קשה היא הליצנות שתחילתה ייסורין וסופן כלייה דכתיב ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם וסופן כלייה דכתיב °כי כלה ונחרצה שמעתי מאת ה' צבאות על כל הארץ: (שם)

חתן

מראה הפנים

בא לכוסיף על דברי ר' [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

כהנא. [illegible] כהנא הוה עולם סגין כד סליק להכא. [illegible]

שינויי נוסחאות (ספ"ד) האדם כהנא נ"ה תאדם כי זה ככל האדם כהנא. (ספ"ד) ומתפגע בכי"ר ומית פגע. (ספ"ז) הוות ליה בכי"ר הוות ליה ומית. עונקתיה בכי"ר עניבתה. ליסטים בכ"י [illegible]. (ס"ט) מן בד"ו ליתא. מאת ה' בנקרא מאת אדני ה' (ישעיה כ"ח).

מערכת הערוך

דלא אכיל בר נש ליטרא דקופד עד דמחו ליה חד קורסם בערוך (ע' קרסם ב') [illegible]

פורקדל חד. ערוך (ע' פרקדל) [illegible]

מהר"ם יפ"ה

חד בר פחין כתב המפרש חד בר פחין בן בליעל [illegible]

עמודי ירושלים

כהנא הוי עולם סגין כו' מה קלא בשמיא כו' [illegible]

מסורת הש"ס

הלכה ט מתני' לא כל הרוצה ליטול לו את השם יטול.

אם לא מוחזק חכם ופרוש בשאר דברים אין זה אלא יוהרא שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו ואין הלכה כרשב"ג וקלא מרבותא לאורי דהאידנא כל אדם יקרא ק"ש בלילה הראשון שכיון שבדורות הללו אין מכוונים כל כך בשאר ימים אם לא יקרא בלילה א' מיחזי יותר כיוהרא שמראה עצמו שהוא מכוין בכל שעה אלא השתא משום דטריד במטה: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ק דתענית על הא דשנינו שם היחידים מתענין כה"ב: תני. בתוספתא דב"ק פ"ח מסתלקין לצדדין להשוות שבילי דרכים מותר להסתלק מן הדרך לילך בשם מפני יתידות הדרכים כשהאדם יגישה ועשויה כמין גליד ויתדות שאינו נוח לילך עליהן כשנגע הדרך מסתלקין לצדדין וזה א' מעשרה תנאים שהתנה יהושע כשנכנסו לארץ ומייתי לה בהאי תלמודא בפ' המוכר את הספינה: ובשעה שהוא משתקע וכו'. כלומר אם השדה שהיא מליאה כרכום היא סמוכה להדרך ומתקלקלת אם הולכין ודורסין עליה ואם יקיף ולא יעבור באותה שדה צריך הוא להשתקע הרבה מן הדרך ולהקיפה אז מותר להסתלק אפי' לאותה שדה מליאה כרכום מפני טורח המרובה: שהיה משתקע. הרבה ונטה מן הדרך ולא רצה להסתלק לצדדין לתוך שדה חבירו א"נ ובשעה שהוא משתקע שצריך להשתקע עצמו הרבה בהדרך שהיא עשויה כמין גומות ועולה ויורד שביתי הרבה בה מסתלקין אפי' לשדה כרכום: באצבע. מראה חסידותו לפניו באצבע ויוהרא הוא: שכל מעשיו לשום שמים. ואין לחושדו משום יוהרא: ולא כן תני כל דבר שהוא של שבח וכו'. ור"ג היה סבור לומר זה לדבר של שבח שמראה חשיבות לפניהם שהוא מדקדק במעשיו ומחמיר על עצמו לעשות לפנים משורת הדין: אמר ליה. ר' יהושע והא תני כל דבר של צער וכו'. והאי נמי דבר של צער הוא שהרי הוא צריך להצטער עצמו כשהולך הדרך כשאינו מסתלק לצדדין: ובלחוד דלא יבזה חורנין. הא דאמרי' דבדבר של צער אם רוצה לעשות אותה דוקא בפני עצמו יכול להחמיר עליו אבל אם הוא בפני אחרים וכהך עובדא לא יעשה כן מפני שהוא כמבזה לאחרים שהם אינם רוצים לעשו' לפנים משורת הדין והוא עושה: דלמא. מעשה בר' יוסא ור' שמואל שהיו יושבין ואוכלין בא' מבהכ"נ שבעלייה והגיע עונת התפלה וקם ר' שמואל והפסיק מאכילה להתפלל: א"ל והא תנינן חתן פטור חתן אם רוצה. כלומר דלא"פ שנינו שהחתן פטור מק"ש אפ"ה שנה רבי כאן אם רוצה לקרות קורא אלמא דלא נקרא הדיוט כשמחמיר על עצמו בדבר שהוא פטור מן הדין: א"ל יכיל אנא פתר כר"ג. והכי גרים לה בפ"ק דשבת ול"נ דהוא א"ל קמא. כלומר דמתני' דהכא כר"ג אתיא דלא רצה לפטור עצמו מק"ש כמו שהשיב לתלמידיו איני שומע וכו' ושאני ק"ש דאית ביה קבלת מלכות שמים:

הלכה ט מתני' ח *חתן אם רוצה לקרות את שמע בלילה הראשון

קורא. רשב"ג אומר לא כל הרוצה ליטול לו את השם יטול: **גמ'** *תני י כל דבר שהוא של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה. תלמיד חכם עושה ותבוא לו ברכה. וכל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד חכם עושה אלא אם כן מינו אותו פרנס על הציבור. *תני י מסתלקין לצדדין מפני יתידות דרכים ובשעה שהוא משתקע אפילו בשדה שהיא מליאה כורכמין. א"ר אבהו מעשה בר"ג ור' יהושע שהיו בדרך והיו מסתלקין לצדדין מפני יתידות דרכים וראו את ר' יהודה בן פפוס שהיה משתקע ובא כנגדן אמר ר"ג לר' יהושע מי הוא זה שמראה עצמו באצבע. אמר לו יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו לשום שמים. א"ל ולא כן תני כל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד חכם עושה אלא א"כ מינו אותו פרנס על הצבור. אמר ליה והתני כל דבר של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ת"ח עושה ותבוא עליו ברכה. א"ר זעירא ובלחוד דלא יבזה חורנין. *דלמא ר' יסא ור' שמואל בר רב יצחק הוו יתבין אכלין כחדא מן אילין כנישתא עלייתה. אתת עונתה דצלותא וקם ר' שמואל בר רב יצחק מצלויא. א"ל ר' מיישא לא כן אלפן ר' י אם התחילו אין מפסיקין. ותני חזקיה כ *כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט. א"ל והא תנינן י חתן פטור חתן אם רוצה. א"ל ולא דר"ג היא. א"ל יכיל אנא פתר כר"ג דר"ג אמר איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים:

הדרן עלך היה קורא

הדרן עלך היה קורא

הלכה א מתני' מי שמתו מוטל

לפניו. אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם מוטל עליו לקוברו: פטור מק"ש ומן התפילין. משום דטריד טרדא דמטה: וחילופיהן. שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל רוצים לזכות במטה: את שלפני המטה

מי שמתו *מוטל לפניו י פטור מקרית שמע ומן התפילין ח נושאי המיטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן את שלפני המיטה

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

פירוש מבעל ספר חרדים

מתני'. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הרוצה וכו'. [illegible]

מראה הפנים

יכיל אנא פתר כר"ג וכו'. [illegible]

חדושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

עין משפט נר מצוה

ג א מיי׳ פ״ד מהל׳ אבל הל׳ ז׳ סמג עשין ית׳ טוש״ע א״ח סי׳ ק״ס ס״א

ד ב מיי׳ שם פס״ו ה״ד ממ״ג שם טוש״ע י״ד סי׳ שפ״ח

המיטה ואת שלאחר המטה. כלומר בין אלו ובין אלו את שהמטה צורך בהן שצריכין לשאת את המטה פטורין ואת שאין המטה צורך בהם כגון ההולכין ללוות את המת בלבד לכבודו חייבין: אלו ואלו פטורין מן התפלה. דלאו דאורייתא היא כמו ק״ש ואיכא דאמרי מפני שהיא צריכה כוונה יתירה: **גמ׳** תני ומן התפילין. קתני במתני׳ ומן התפילין וקשיא מאי איצטריך ליה כדמסיק לקמן הקושיא מאי ברייתא דלקמיה כמו שהיא שנויה בפ׳ אלו מגלחין ואגב מייתי לה לכולה: אבל ביום הראשון אינו נותן תפילין. עליו דילפינן מדקאמר ליה הקדוש ב״ה ליחזקאל פארך חבוש עליך זה תפילין מכלל דלכ״ע אסור וכתיב ואחריתה כיום מר והלכך אינו נוהג אלא יום אחד: ואם באו פנים חדשות. מן המנחמין: הוא חולץ כל שבעה. כלומר מיום השני עד סוף כל שבעה חולץ אותן כשיבאו ומשילכו מניחן: ר׳ יהושע. ס״ל דשני ימים אסור להניחם והא דכתיב כיום מר עיקר מרירות הוא דהוי חד יומא אבל אבילות שני ימים הוין: ואם באו פנים חדשות. מג׳ ואילך אינו צריך לחולצן: אם ביום השני. השתא מסיק להקושיא דאם ביום השני של אבילות אסור להניח תפילין אם כן צריכא למימר מי שמתו מוטל לפניו דפטור מן התפילין בתמיה: אלא בגין דתנא דא. בשביל דתני ק״ב במתני׳ תני נמי תפילין ואע״ג דמשנה דלא צריכא היא: הלכה כר״א בנתינה.

דביום השני הוא נותן תפילין וכר׳ יהושע בחליצה דמשלישי ואילך אינו חולצן אף אם באו פנים חדשות: נתן ביום השני כר״א. דהלכתא כוותיה בנתינה אלא הא דמספקא לן מהו שיעשה רבי אליעזר כרבי יהושע שלא לחלוץ כלומר מהו שיעשה בדיניה דר״א כסברת ר׳ יהושע בחליצה דהיינו ביום השני אם אינו צריך לחולצן אם באו פנים חדשות דאלו ר״א לדידיה ס״ל דאפי׳ כל שבעה הוא חולצן ניהו לדידן דלא קי״ל כר״א בחליצה כ״א כר׳ יהושע ולדידיה משלישי ואילך הוא דקאמר אינו חולצן דהא ביום השני ס״ל דאינו נותן כלל והשתא הבעיא היא ביום השני אי נהגינן כסברת ר׳ יהושע בחליצה שאינו צריך לחולצן: א״ר יוסי בר׳ בון וכיני. וכך הוא הדין באמת דכר״א בנתינה הוא דקי״ל אבל לא בחליצה וא״כ אם נתן בשני כדיניה דר״א אינו צריך לחולצן דהא בחליצה כר׳ יהושע הוא דקי״ל דכל זמן שמותר להניחן אינו חולצן אפי׳ אם באו פנים חדשות: ואין כיני נימא הלכה כר״א. כלומר דמתמה הש״ס דאם כן הוא דאפי׳ ביום השני אינו חולצן א״כ לאיזה ענין הוא דאיצטריך ליה למימר הלכה כר׳ יהושע בחליצה שהרי לר׳ יהושע גופיה משלישי ואילך הוא דקאמר ואי אנן נהגינן גם בשני דאין לחולצן לא לימא אלא הלכה כר״א בנתינה לחודיה ומתילא שמעינן דדוקא בנתינה הלכתא כוותיה אבל לא בחליצה ואף ביום השני אינו חולצן:

מסורת הש״ס

מו״ק כא. ירושלמי מו״ק פ״ג ה״ה

המיטה ואת של אחר המיטה את שהמיטה צורך בהן פטורין ואת שאין המיטה צורך בהן חייבין ^א^ אילו ואילו פטורין מן התפילה. קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו העומדין בשורה הפנימיין פטורין והחיצונין חייבין. נשים ועבדים וקטנים פטורים מקרית שמע ומן התפילין וחייבין בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון. בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. ר׳ יהודה אומר מברך לפניהן ולאחריהן. היה עומד בתפילה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר. ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים. וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ד׳ אמות. זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע והמשמשת שראתה נדה צריכין טבילה ור׳ יהודה פוטר: **גמ׳** תני ומן התפילין ^ב^ אבל ביום הראשון אינו נותן תפילין ביום השני הוא נותן תפילין ואם באו פנים חדשות הוא חולצן כל שבעה דברי ר׳ אליעזר ר׳ יהושע אומר בראשונה ובשני אינו נותן תפילין ביום השלישי הוא נותן תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולצן. אם ביום השני אינו נותן תפילין צורכה מימר מי שמתו מוטל לפניו אלא בגין דתנא דא תנא דא. ר׳ זעירה רב ירמיה בשם רב ^י^ הלכה כר׳ אליעזר בנתינה וכר׳ יהושע בחליצה. ר׳ זעירא בעי נתן ביום השני כרבי אליעזר מהו שיעשה רבי אליעזר כרבי יהושע שלא לחלוץ אמר רבי יוסי ב״ר בון וכיני נתן ביום השני כר׳ אליעזר נעשה ר׳ אליעזר כר׳ יהושע שלא לחלוץ. ואין כיני נימא הלכה כרבי אליעזר א״ר

מראה הפנים

מאי אריא מיטל לפניו אפי׳ יום ראשון כדאמרי׳ פ׳ ואלו מגלחין ומספרא דתפילין [illegible] לסוף דעתו דהם כגו׳ [illegible] פריקא ולית לה סתרי לחר כא:

ביום הראשון אינו נותן תפילין וכו׳. פלוגתא דר״א ור׳ יהושע בברייתא גרסינן נמי בבבלי בפ׳ ואלו מגלחין [illegible]

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

תוס׳ הרי״ד

אבל ביום ראשון אינו נותן תפילין ביום השני הוא נותן תפילין ואם באו פנים חדשות חולצן כל שבעה דברי ר״א. [illegible]

[illegible]

שנוי נוסחאות יסי״א את שהמטה צורך בהן פטורין ואת שאין המטה צורך נסרי״ל את שלפני המטה צורך בהם פטורים ואת שלאחר המטה צורך. (סולי״ע) בראשונה ובשני בכרי״ב ביום הראשון וביום השני. (סולי״ו) ר׳ זעירא נכל״ר ר׳ זעורא עוקבן בשם ר׳ שמואל ר׳ זעירא נסרי״ל ר׳ זעירא בר עוקבן בשם שמואל ר׳ זעירא.

חרושי רד״א

ר״ז בעי בר מהו שיעשה כר שלא לחלוץ. פי׳ ביום שני כמו שסבר ר״י ביום שלישי שאינו חולץ ולדידן דפסקינן כר״א בנתינה אי פסקינן כר״י בחליצה או לא. וקפשים הש״ס וכיני וקו׳ כר״י שלא לחלוץ אף ביום שני ואין כיני וכו׳ פי׳ דאלת״ה נימא הלכה כר״א סתם בנתינה [illegible] בנתינה הלכה כר״א ובחליצה ביום ג׳ כר״י, אבל השתא דקאמר הלכה כר״א בנתינה וכר״י בחליצה פירושו דאף ביום שני אינו חולץ כר״י:

עמודי ירושלים תנינא

וכיני כר עס״ש הרא״ש וס״ש ע״ו הש״ך ס״ק (פ״ג ה״ח)

מסורת הש"ס

א"ר בון כתיב וכו'. טעמא דמתני' דפטור מק"ש הוא דמפרש וכיון שפטור מקבלת מלכות שמים כ"ש דפטור מן התפילין והא דתני להו משום דשייכין אהדדי כדלעיל: אם רצה להחמיר על עצמו. ולקרות ק"ש אין שומעין לו וצריך למחות בידו: למה. אין שומעין לו אם מפני כבודו של מת שמראה עצמו שאינו חשוב בעיניו להתא"ל עליו או משום שטרוד הוא שאין לו מי שישא משואו להתעסק בקבורתו ומפרש ואזיל דמאי ביניהו בין הני תרי טעמי אם יש לו אחד מי שיתעסק ויטפל בצרכי קבורת המת דלאין תו"ל מפני כבודו לעולם אסור ואי תימא מפני שאין לו וכו' מותר דהרי יש לו אחר שיתעסק בו: והתני פטור' מנטילת לולב. וקא סלקא דעתיה בי"ט איירי וא"כ תפשוט דמפני כבודו של מת שהרי בי"ט אינו טרוד לישא משאו ודחי לה הש"ס דתיפתר בחול המועד איירי דעושין כל צרכי המת ולהכי פטור מנטילת לולב ולעולם טעמא מפני שטרוד הוא וכשאין לו אחר להתעסק בו מיירי: והתני פטור מתקיעת שופר וכי אית לך למימר בחול. בתמיה לא בי"ט על כרחך הוא וא"כ תפשוט דמפני כבודו הוא: א"ר חנינא. לעולם לא תפשוט דאכתי איכא למימר דמפני שאין לו לישא משאו וכשאין לו אחר מיירי וטעמא דפטור הוא דמכיון שהוא זקוק לו להביא לו ארון ותכריכין שהרי אין לו אחר להתעסק בזה וזה מותר בי"ט כהאי דתנינן תמן פ' כ"ג דשבת מחשיכין וכו' וא"כ איכא למימר דדעתו להחשיך על התחום להתעסק בצרכי המת וכל היום טרוד הוא וכמי שהוא נושא משאו דמי ולעולם בדאיכא אחר להתעסק בצרכי המת מיבעיא לן אם מותר להחמיר על עצמו ולקרות ק"ש: קלבינטרין

עין משפט נר מצוה

תורה אור

א"ר בון כתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימים שאת עוסק בהן בחיים ולא ימים שאת עוסק בהן במתים. תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו לטה מפני כבודו של מת. או משום שאין לו מי שישא משואו מה נפיק מביניהן היה לו מי שישא משואו ואין תימר מפני כבודו של מת אסור ואם תאמר מפני שאין לו מי שישא משואו הרי יש לו מי שישא משואו והתני פטור מנטילת לולב תיפתר בחול והתני פטור מתקיעת שופר אית לך מימר בחול לא ביום טוב א"ר חנינא מכיון שהוא זקוק לו להביא לו ארון ותכריכין כיי דתנינן תמן מחשיכין על התחום לפקח על עיסקי הכלה ועל עיסקי המת להביא לו ארון ותכריכין חלילים ומקוננות כמי שהוא נושא משאו. מאימתי כופין את המיטות משיצא המת מפתח החצר דברי רבי אליעזר ור' יהושע אומר משיסתם הגולל וכשמת ר"ג כיון שיצא מפתח החצר א"ר אליעזר לתלמידיו כפו את המיטות וכשנסתם הגולל א"ר יהושע כפו את המיטות אמרו לו כבר כפינום על פי הזקן בערב שבת היא זוקף את מיטתו ובמוצאי שבת הוא כופן. תני דרנש נזקפת ואינה נכפית ר' שמעון בן אלעזר אומר שומט קלבינטרין

פירוש נזב"ל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

מאימתי [illegible]

תוס' הרי"ד

[illegible]

שנויי נוסחאות [illegible]

מערכת הערוך [illegible]

סדר"א גרידין

[illegible]

עין משפט נר מצוה

קלבינטרין. רצועות כלה: עולין יורדין בה. שיכולין להוציאן ולחזור להכניסן: על גופה. אם החבלים מסורגין למעלה על העצים כדרך שמסרגין את המטות: והא תנינן. בפ' ט"ז דכלים המטה והעריסה מאימתי מקבלין טומאה משישפם בעור הדג להסיר קסמין שבהם וקודם לכן לא חזו למלאכתן שמסרטין את הבשר ואם מסרג את המטה על גופה לאיזה דבר הוא שפה ואלא ראויה היא קודם לכן: קיסרייתא. של עיר קיסרי שיש להם נקבים ומכניסין החבלים בתוך הנקבים ומסרגין אותה והלכך עד שלא שפה בעור הדג מלמעלה לא חזיא למלאכתה: לארץ. משמע דבר שהוא סמוך לארץ והיא מטה כפויה שפניה סמוכות לארץ: איקונין אחת טובה. על שם כי בצלם אלהים עשה את האדם: ואית דמפקין לישנא דכפה כפה הסרסור. כלומר לאו לשון כפיפה הוא כדמשמע מלישנא קמא כשם שגרמו להאיקונין לכופפה כך יכופפו את מטתם אלא לישנא דכפיה הוא כמו שאומרים כפה אותם הסרסור בדברים עד שנתרצו אף כאן לשון כפיה הוא כשם שכפו וגרמו להאיקונין לילך מן העולם כך יוכרחו להטות מטתם ולהפכה ואין בין אלו הלשונות אלא משמעות לישנא בעלמא: ונזכר שהוא אבל. כלומר

לאו מ"ד סבירא ליה כדי שלא יהיה ניעור בלילה מאליו מתוך שרוצה עצמו על מטה כפויה יזכיר ולא יסית דעתו מאבילות ולאידך מ"ד ס"ל דעיקר הטעם כדי שמתוך כך יהא ניעור ולא ישן כל הלילה וישכח האבילות וכשהוא שוכב על מטה כפויה שלא הורגל בה יהיה ניעור מחמת זה ויזכור שהוא אבל: הואיל והתרתי לו את כל אלו. בשבת א"כ חייביהו גם בשאר כל המצות של תורה שטוב בהן לקיימן שהרי ק"ו הוא: נמסר לרבים. שיתעסקו בו בטלה ממנו דין האנינות: נמסר לכתפים. שנושאין אותו על המטה: קביל. עליו ר' חייא בר ווא אבילותו מפני שהיה רבו ואפ' כן אכל בשר ושתה יין ולא נהג דין אנינות וכן נהג ר' שמואל בר יצחק על רבו ר' חייא בר אבא אבל ר' זעירא לא אכל כ"א עדשים: מימר כמה דהוא מנהגא. מכאן אמרו שהכל לפי המנהג ולא שחייב לנהוג דין אנינות וכן נהג ר' שמואל בר יצחק על רבו: מי דמך. כשנפטר צוה קודם מותו לתלמידיו ואמר לא תקבלון עלי תנחומין של אבל היום למחר מזרחייא הלילה והברכה כדרך האבלים לקבל תעשו למחרתו ולשנית מדין אבל מחמת צוה לעשות כן:

תורה אור

קלבינמרין שלה ודיו ר' יוסה בשם ריב"ל הלכ' כרשב"ג. ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי מיטה שניקליטיה עולין ויורדין בה שומטן ודיו אי זו היא מיטה ואי זה הוא דרגש א"ר ירמיה כל שמסרגין על גופה זו היא מיטה וכל שאין מסרגין על גופה זהו דרגש והא תנינן ^א המיטה והערסה משישופם בעור הדג אם מסרג הוא על גופה לאי זה דבר הוא שפה א"ר אלעזר תיפתר באילין ערסתא קיסרייתא דאית להן נקבין. מניין לכפיית המיטה ר' קריספא בשם רבי יוחנן ^ב וישבו אתו לארץ על הארץ אין כתב כאן אלא וישבו אתו לארץ דבר שהוא סמוך לארץ מיכן שהיו ישנין על גבי מיטות כפופות בר קפרא אמר איקונין אחת טובה היה לי בתוך ביתך וגרמתני לכופפה אף את כפה מיטתך ואית דמפקין לישנא וכפה כפה הסרסור ר' יונה ור' יוסי תרויהון בשם ר' שמעון בן לקיש חד אמר מפני מה הוא ישן במיטה כפויה שיהא נוער בלילה ונזכר שהוא אבל וחרנה אמר מתוך שהוא ישן על מיטה כפויה הוא נוער בלילה ונזכר שהוא אבל. ^י אבל כל זמן שמתו מוטל לפניו אוכל אצל חבירו ואם אין לו חבר אוכל בבית אחר ואם אין לו בית אחר עושה מחיצה ואוכל ואם אינו יכול לעשות מחיצה הופך את פניו לכותל ואוכל ולא מיסב ולא אוכל כל צורכו ולא שותה כל צורכו ולא אוכל בשר ולא שותה יין ואין מזמנין עליו ואם בירך אין עונין אחריו אמן ואחרים שבירכו אין עונה אחריהם אמן הדא דתימא בחול אבל בשבת מיסב ואוכל ואוכל בשר ושותה יין ואוכל כל צרכו ושותה כל צרכו ומזמנים עליו ואם בירך עונין אחריו אמן ואחרים שבירכו עונה אחריהם אמן אמר רשב"ג הואיל והתרתי לו את כל אלו חייביהו בשאר כל המצות של תורה אם חיי שעה התרתי לו כ"ש חיי עולם ר' יודה בן פזי בשם רבי יהושע בן לוי הלכה כרשב"ג ^י נמסר לרבים אוכל בשר ושותה יין נמסר לכתפים כמי שנמסר לרבים. כד דמך ר' יוסא קביל רבי חייא בר ווא אבילוי ואייכלון בשר ואשקיון חמר. כד דמך רבי חייא בר אבא קביל רבי שמואל בר רב יצחק אבילוי ואייכלון בשר ואשקיון חמר. כד דמך רבי שמואל בר רב יצחק קביל רבי זעירא אבילוי ואייכלון טלופחין מימר כמה דהיא מנהגא. רבי זעירא מידמך פקיד וסר לא תקבלון עלי יומא דין אבילא ולמחר מזרחייא

מראה הפנים

על שם שכפו והכריחו להוציאו מן העולם ס"ל כמ"ד שכפה כמה מפסקת בחזר כלומר [illegible]

שיהא ניעור בלילה וכו'. [illegible]

ואם בירך אין עונין וכו'. [illegible]

אמר רשב"ג הואיל והתרתי וכו'. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

קלבינטרין. [illegible]

תוס' הרי"ד

[illegible]

שנויי נוסחאות (סו"א) קלבינטרין נכי"ר קלמנטרין (ס"ו) הערסה נכי"ר והעריסה. (סו"י) וישבו אתו לארץ (איוב ב'). (סו"ג) מיסב נכי"ר מיסב ואוכל. (סו"ג) חיי עולם נכ"ו חיי עולם לא כל שכן. ר' יודה נכי"ר ר' חייא בר בא ר' יודה. (סו"ג) אבילוי נכ"ו אבילוי (עין נסמן). ואשקיון נכ"ו ואשקיתון (עין נסמן). (סו"ג) יומא דין אבילא ולמחר נכ"ו יומא הן אבלא למחר.

מערכת העין

אי זו היא מיטה. [illegible]

ניר ההשים

מזרחיא. לידה וסעודה מלשון המשנה דפ' כ' דכלים אף הרובלל והמזורה והיא כלי שנותנים בו לידה לדרך ועל שם הלידה נקרא מזורה א"נ מרזחייא גרסינן אבילות כד"א אל תבא אל בית מרזח וגו' ונוה להם שלא ינהגו אבילות כ"א ביום הראשון מפני שלא ינהגו ביום הראשון ויעשו סעודת הבראה יבאו לידי שכרות כמו שהיו נוהגין כהאי עובדא דלקמיה אבל יום המחרת ליכא למיחש לפי שאין הבראה אלא ביום הראשון: הוה כתובה. או בתוכה שם מקום: ומעתיה אונם. אירע לו אבילות ונכנסו אצלו ר' מנא ור' יודן והיה להם יין טוב ושתו הרבה ממנו עד שבאו לידי שחוק ע"י שכרות ולמחרת כשרצו לבא אצלו אמר להם רבנן וכי כך עושה אדם לחבירו שבא לנחמו והלא לא הייתו חסרין אתמול כ"א לין ס ולרקוד כדרך שעושין בבית המשתה: תני. בשמחות פ' י"ד: וא' לגמילות חסדים. בשביל כבוד המנהגין הבאין לגמול חסד: וא' לתנחומי אבלים. לכבוד אבלים עלגון ולנחם אותם: א' לחזן וכו'. לפי שהם היו מתעסקים במתים ובשאר צרכי ציבור: ואחד לרבן גמליאל. לכבודו לפי שבראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו עד שבא ר"ג ונהג קלות בעצמו והוציאוהו בכלי פשתן ונהגו כל העם אחריו כן: כהן מהו שיטמא לכבוד רבו. גרסינן להא כפ"ז דנזיר בהלכה א': דמך חמוי. נפטר חמיו והוא היה ג"כ רבו ושאל לר' יוסי אם מותר להטמאות לכבוד רבו ואמר ליה שמע ר'

אחא והתיר ואמר יטמאו לו תלמידיו: חדא מן תרתי לא פלטת לכון. אחד משני דברים לא נצלתם ממנו דממ"נ שלא כדין עשיתם אם אתם מחזיקים עצמיכם כאוננים ומפני כבוד רבכם ומפני מה אכלתם בשר ושתיתם יין ואם אין אתם כקרובים ממש להיות לכם דין אוננים מפני מה נטמאתם: לכבוד תורה. ללמוד תורה אם הולך ללמוד תורה וצריך לעבור במקום טומאה ואין שם דרך אחר יבגזיר נרים בהליה לתלמוד תורה הוה יתיב ומתני. ונכנס טומאת המת לשם ומי שלא מסם מפני הטומאה לא א"ל כלום וכן מי שישב שם לא מיחה בידו משום דמספקא ליה אם מותר להטמאות בשביל ללמוד תורה: תחות כפתא דקסרין. שהיתה כפה זו אהל על הטומאה ולא עבר נרך שם ואע"פ שהלך ללמוד תורה: פלטיותא. רחבה: ופירש רבי כהן. מפני הטומאה וכשחזר אצלן והם היו עוסקין בדברי תורה שאל להם במאי אתם עוסקין: לא תימא ליה כלום. וקאמר הש"ס דמספקא לן מפני מה זה שלא טגר לו אם מפני שהרע בעיני ר' חוקיה על שפירש מהם מפני שמותר להטמאות ללמוד תורה או משום דהוה טייסן. וכך הוא בנזיר. כלומר שהיה כרסן ועקש ולגלג בדברים ושלא יקפחו בתשובות. ולא ידעין טעמיה דר' חוקיה: ויוצא חולה לארץ. דוקא טומאת ארץ העמים שאינה מדבריהם הותרה לו לאלו הדברים: ואפי' ליטור

מזרחייא. ר' יצחק בריה דרב הוה כתובה מסתיה אונם ועלין לנביה רבי מנא ורבי יודן והוה חמר טב ואישתון סגין ונחכין למחר אתון בעיין למיעל נביה א"ל רבנן הבין בר נש עביד לחבריה לא הוינן חסרין אתמול אלא טיקום ומירקוד: [ו] *תני עשרה כוסות שותין בבית האבל שנים לפני המזון וחמשה בתוך המזון וג' לאחר המזון אילו שלשה של אחר המזון אחד לברכת המזון ואחד לגמילות חסדים ואחד לתנחומי האבלים וכשמת ר"ג הוסיפו עליהן עוד שלשה א' לחזן הכנסת וא' לראש הכנסת וא' לר"ג וכיון שראו ב"ד שהיו משתכרים והולכים גזרו עליהן והחזירום למקומו: כהן מהו שיטמא לכבוד רבו ר' ינאי זעירא דמך חמוי הוא הוה חמוי והוא הוה רביה שאל לר"י ואמר ליה שמע ר' אחא ומר יטמאו לו תלמידיו ר' יוסי נטמאו לו תלמידיו ואכלו בשר ושתו יין אמר לון ר' מנא חדא מן תרתי לא פליט לכון [י] אם אבילים אתם למה אכלתם בשר ולמה שתיתם יין ואם אין אתם מתאבלים למה נטמאתם. מהו שיטמא כהן לכבוד תורה רבי יוסי הוה יתיב מתני ועאל מיתא מן דנפק ליה לא א"ל כלום ומן דיתיב ליה לא א"ל כלום. רבי נחמיה בריה דרבי חייא בר אבא אמר אבא לא הוה עבר תחות כפית' דקיסרין רבי אמי ר' חזקיה ור' כהן ור' יעקב בר אחא הוו מטיילין באילין פלטיותא דצפורי הגיעו לכיפה ופירש ר' כהן הגיעו למקום טהרה וחזר אצלן אמר לון במאי עסקין אמר רבי חזקיה לר' יעקב בר אחא לא תימר ליה כלום אי משום דבאש ליה דפריש שמטמא לת"ת לא ידעין ואי משום דהוה טייסן לא ידעין. תני [י] *מטמא כהן ויוצא חוצה לארץ לדיני ממונות ולדיני נפשות ולקידוש החודש ולעיבור שנה ולהציל השדה מיד נוי ואפילו ליטור

עין משפט נר מצוה

יג [illegible]

יד [illegible]

טו [illegible]

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

במיגלין בגרלא וסמי פירש בפ"ק דהגוכית בבבלי מה מבות פה סלגל: ר' יוחנן בריה דרבי כוה כתוך מיסמיה לונס. אירע לו אבל נאמר מבני בניו. אונס קרי אבל. [illegible]

מראה הפנים

עשרה כוסות וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי פרק קמא דכתובות דף ח' ע"ב וקצת בנוסחא אחרת:

רבי יוסי הוה יתיב מתני וכו'. הובא זה גם בפ' אלו מגלחין ובארתי שם דלפי מסקנת הבבלי פ"ק דע"ז דף י"ג דוקא בטומאה דרבנן כגון ארץ העמים ובית הפרס ועוד [illegible] דקאמר נמי התם מעשה ביוסף הכהן וכו' בבית הקברות לקמן אבל לא בטומאה דאורייתא. [illegible]

[illegible]

תוס' תרי"ד

[illegible]

שנויי נסחאות (סוי"א) מורחייא בכי"ר מרזחייא. דרב הות כתובת בכי"ר דר' חייא כתובה ומצאתי זה הוא בירוש' בפסים סוף פ"ג. (סוי"ד) הבין גד"ו אכן. (סוי"ו) ר"ג גד"ו רשב"ג. לר"ג בד"ו לרבי"ג ואולי צ"ל (רשב"ג. (סוי"ב) משתכרים והולכים גד"ו משתכרין והולכין. (סוי"ג) למקומו גד"ו למקומן (סוי"ו) לר"י גד"ו לר' יוסי. (סוי"ח) פליט גד"ו פלטת. (שי"ב) לכבוד תורה בכי"ר לתלמוד תורה. (סוכ"א) יוסי בכי"ר יונה. (סוכ"ג) נחמיה (גד"ו) נהוסיה. (סוכ"ד) כפיתי' בד"ו כפתה. במאי גד"ו במה. (סוכ"ה) אי גד"ו אין. (ש"א) ואי (גד"ו) ואין. (בל"ס) השדה מיד גוי גד"ו שורה מן הגוי.

עמודי ירושלים תנינא

תני מטמא כהן כו'. ג"כ עי' בבבלי מס' עירובין דף מ"ז ע"ב:

טוב ירושלים

ואפילו ליטור יוצא וערר עליה. ג"ל דצ"ל דילמוד ועי' פ"ת:

ליטור יולא ועורר עליה. ליטור כמו לעיטור כלומר אפי' אינו בודאי ביצילה אותה מידו אלא שיש בידו עיטור שבל עיטור יולא ועורר עליה ובכוין ליטא לאחי ואפי' : אלא א"כ הבטיחו לו אשה . אם הולך בשביל ליטא אשה לא הותר לו ליטמאות באלין העמים אא"כ הבטיחו לו וידע בודאי שישאנה : לנשיאת כפים. אם יש טומאה בבית הכנסת אם מותר לטמאות שם בשביל ליטא את כפיו : מנבילה. שם מקום : חזר. ר' אחא ואמר או דילמא שזה גרם לו לטעות ולהעיד שקר בשמו שלא שמע ממני אלא כהאי דאמר ר"י בן פזי שאמרתי בשמו כל כהן שאינו נושא כפיו עובר בעשה דכה תברכו והיה סבור מנבילה מימר במלות עשה דנשיאת כפים דוחה למלות ל"ת דטומאה ואנא לא אמרי ליה בהדיא כן וטעות גדולה היא הביאו אותו ואנא מלקי ליה שאומר בשמי דבר שלא אמרתי מעולם : מדרתא דקיסרין. בשער הציר : והיה תמן מיתא. ולא יצאו התלמידים שהיו לומדין בתורה וסוברים שמותר ליטמאות בשביל תלמוד תורה : ולא שאלון ליה . אם מותר להפסיק מלימוד תורה ולהיות שם כדי ליטא כפיהם ובשהגיע זמן האכילה אתו ושאלו ליה אם יפסיקו מלימודם וילך לאכול מפני שבשיפסיקו יהיה אל איסור טומאה

עליהם וכעס עליהם ואמר בתחילה בשביל נשיאת כפים לא שאלתם אם להפסיק ועכשיו בשביל האכילה אתם שואלים וכששמעו זה השמיט כל א' וא' את עצמו וברח ויצא מבהכ"נ כדי לאכול : מטמא כהן לראות את המלך. אפי' מלכי עכו"ם כדאמר לקמן שאם יזכה למלכות בית דוד ידע להבחין בין מלכות למלכות : לכבוד הנשיא. ופשט ליה דכך דנוך ר' יודן נשיאה הוא רבינו הקדוש הכריז ר' ינאי ואמר אין כהונה היום שמותרין הכהנים להתעסק בו : בכנישתא דנופנא. בבהכ"נ שהיתה בכרם והיה שם המת ודחפו וטמאוהו בעל כרחו : כתר ר' מנא שהיה כהן ולא רלה לעלות ואמר אם בחייהן אין מטמאין להן בימי נדת טומאתן במיתתן לכ"ש : אמר ר' נסא במיתתן . שאני לפי שעשו אותה כמת מלוה מפני כבוד הנשיא : מהו שיטמא לכבוד אביו ואמו . בחייהן כדי לכבדן אם מותר לילך אפי' במקום טומאה ובטומאת ארץ העמים מיירי דאלו בטומאה דאורייתא בהדיא תנן בפ' אלו מציאות אם אמר לו אביו היטמא אל ישמע לו : מהו לצאת . לח"ל ולקבל פניה ור' יוחנן היה מסופק בשאלתו וא"ל אם מפני סכנת דרכים שהיא צריכה לך שתהיה לעזר לה מפני הסכנה לא ואם היא לא צריכה לכך אלא בשביל כבודה לכך איני יודע אם מותר הוא : עוד היא

ליטור יוצא ועורר עליה ללמוד תורה ולישא אשה רבי יהודה אומר אם יש לו מאיכן ללמוד אל יטמא רבי יוסי אומר אפילו יש לו מאיכן ללמוד תורה יטמא שלא מכל אדם זוכה ללמוד אמרו עליו על יוסף הכהן שהיה מטמא ויוצא אחר רבו לצידן אבל אמרו אל יצא כהן לח"ל אלא א"כ הבטיחו לו אשה. מהו שיטמא כהן לנשיאת כפים מנבילה אחוי דר' אבא בר כהן אמר קומי רבי יוסי בשם ר' אחא מיטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ומר אנא לא אמרית ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיני אלא כיי דמר ר' יודא בן פזי בשם רבי אלעזר כל כהן שהוא עומד בבית הכנסת ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר מימר שמצות עשה דוחה למצות לא תעשה אנא לא אמרית ליה כלום אייתוניה ואנא אלקוניה : רבי אבהו הוה יתיב מתני בכנישתא מדרתה בקיסרין והוה תמן מיתא אתת ענתא דנשיאת כפים ולא שאלון ליה אתת ענתא דמיכלא ושאלון ליה אמר לון על נשיאת כפים לא שאלתון לי ולמיכלא שאלתון לי כיון דשמעו כן הוה כל חד וחד שמיט גרמיה וערק. אמר רבי ינאי מטמא כהן לראות את המלך כד סליק דוקליטיינוס מלכא להכא חמון לר' חייא בר אבא מיפסע על קברים דצור בגין מחמוניה ר' חזקיה ור' ירמיה בשם ר' יוחנן מצוה לראות גדולי המלכות לכשתבוא מלכות . בית דוד יהא יודע להפריש בין מלכות למלכות. מהו שיטמא כהן לכבוד הנשיא כד דמך רבי יודן נשיאה אכריז רבי ינאי ומר אין כהונה היום כד דמך רבי יודא נשיאה בר בריה דרבי יודה נשיאה דחף רבי חייא בר אבא לרבי זעירא בכנישתא דגופנא דציפורין וסאביה. כד דמכת נהוראי אחתיה דר' יהודא נשיאה שלח רבי חנינא כתר רבי מנא ולא סליק א"ל אם בחייהון אין מטמאין להון כ"ש במיתתן אמר רבי נסא במיתתן עשו אותן כמת מצוה. מהו שיטמא כהן לכבוד אביו ואמו רבי יסא שמע דאתת אימיה לבוצרה אתא שאל לרבי יוחנן מהו לצאת א"ל אם מפני סכנת דרכים צא אי משום כיבור אב ואם איני יודע אמרח עליו רבי יוחנן ומר אם נגמרת לצאת תבוא בשלום אמר רבי שמואל ב"ר יצחק עוד היא

מראה הפנים

מהו שיטמא כהן לנשיאת כפים. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

תוס' הרי"ד

[illegible]

שינויי נוסחאות (ש"מ) מנבילה גכ"י נבילה. (ש"מ) מדרתה גכ"י סררתה וגליון מדורתה. (שו"א) דשמעו גד"ו דשמעון. שמיט גד"ו שבק. (פו"ד) קברים גכ"י קיבריה. מחמוניה ג"ו מיחמיניה. (שו"א) כיבור אב ואם גד"ו כבוד אביו ואמו. (ג"ה) איני יודע אמרח עליו ר' יוחנן ומר אם נגמרת לצאת הבוא בשלום אמר רבי שמואל ב"ר יצחק עוד היא צריכה שמע רבי א"עזר גד"ו איני יודע אמר רבי שמואל ב"ר יצחק עוד היא צריכה אמרח רבי יוחנן עליו ומר אם נגמרת לצאת תבוא בשלום שמע ר' אלעזר .

חרושי רד"א

א"כ בחייהן אין מטמאין להון כו'. פי' אם אין מגרותן בחייהן אין מטמא להון כל שכן במיתתן :

טוב ירושלים

[illegible]

פני משה

היא צריכה. כלומר אע"פ ששמענו שאמר לו ר' יוחנן אח"כ גמרת ללאת תבא בשלום עדיין הדבר בספק ולר' יוחנן גופיה פסוקי מספקא ליה אלא מפני שהעידו ר' ייסא בדברים יתרה אמר לו כן: שמע ר' אלעזר ואמר אין רשות גדולה מזו. מכיון שבירכו אין לך נתינת רשות גדולה מזו ולא מפני שהעידו בדברים אמר לו כן: לכבוד הרבים. שהולכין עמו לנחמו. וכן משמע בשמחות שם: היו שני דרכים מתאימות. כלומר שתיהן נודרך אחד פורשות ואחת רחוקה וכו': עד כדון בטומאה של דבריהם. כגון ארץ העמים או בית הפרס: אפי'. בטומאה אם אפי' בטומאה מד"ת מותר מפני כבוד הרבים: מן מה דאמר ר"ז גדול כבוד הרבים. והיא קבורת מת מצוה שדוחה ל"ת שבתורה הדא אמרה דכבוד הבריות דוחה ואפי' בטומאה מדבר תורה: אין שואלין הלכה לפני מטתו של מת. דהוי כלועג לרש: והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי. לפני מטתו של ר"ש זה הדין אם הקדיש עולתו לבדק הבית מהו אם נתפסת קדושת בדק הבית בעולה שהיא קדשי המזבח: והוא מגיב ליה. ור' ינאי היה משיבו ולא מיחה בידו אלמא דתרווייהו ס"ל שמותר ומשני אימר כד הוו נוסקין לי' למרסת דר"ש לסודרא לסדר וכתוב בשמו

קרבן העדה

היה כלומר שלא בפני מטתו ממש היה המעשה: נימר כד הוה רחיק. מהמטה ד' אמות היה משיבו שמותר הוא: הכתפים. נושאי המטה: ר' זעירא שרע בדיבורא. נפסק בתוך דיבורו ונשתומם כשעה חדא מלשון או שרוע: אתון. ובעו לזקפו ולהחזיקו ומלאוהו מעונה ונחלש: לכן דאתינן. מפני שעסוקין היינו בענייני הספד ומיתה ונתתי הדברים אל לבי ונוגע בחי והייתי נחלש על שם דכתיב והחי יתן אל לבו:

הלכה ב מתני' קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור. פ' אחד של ק"ש: לשורה. שהיו עושים שורות שורות סביב האבל לנחמו בשובם מן הקבר: ואם לאו. שהיה הדרך קרוב מן הקבר עד המקום שבו עושים השורה ואין פנאי להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה: הפנימים. הרואים את האבלים והחיצונים שאינם רואים פני האבלים: **גמ'** תני. באבל רבתי פ"י ומייתי להסוגיא בפ' שני דסנהדרין בהלכה ב': סמוך לק"ש. בענין שאין יכולין לקברו קודם שיגיע זמן ק"ש: והתנינן קברו וכו' אם יכולין להתחיל וכו'. אלמא דסמוך לזמן ק"ש הוציאו: תיפתר באילין דהוון סברין וכו'. שהיו סבורין שיש עדיין עת וזמן לקברו קודם שיגיע זמן ק"ש ונתאחרו ונתעכבו בקבורתו ולא מצאו זמן:

היא צריכה שמע רבי אלעזר ומר אין רשות גדולה מזו. מהו שיטמא כהן לכבוד הרבים תני "היו שם שתי דרכים מתאימות אחת רחוקה וטהורה ואחת קרובה וטמאה אם היו הרבים הולכין ברחוקה הולך ברחוקה אם לאו הולך בקרובה מפני כבוד הרבים עד כדון [a] בטומאה של דבריהם אפילו טומאה שהיא מדברי תורה מן מה דמה ר' זעירא גדול הוא כבוד הרבים שהוא דוחה מצוה בלא תעשה שעה אחת אדא אמרה אפילו בטומאה שהיא מדבר תורה. ר' יונה ר' יוסי גלילא בשם רבי יסא בר חנינא [י] "אין שואלין הלכה לפני מיטתו של מת והא רבי יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר' שמואל בן יוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית והוא מגיב ליה נימר כד הוה רחיק או כד הוון מסקין ליה לסדרה והא ר' ירמיה שאל לר' זעירה קומי ערסיה דר' שמואל בר רב יצחק נימר כד הוה רחיק הוה מגיב ליה כד הוה קריב לא הוה מגיב ליה. תני [י] הכתפים אסורין בנעילת הסנדל שמא יפסוק. סנדלו של אחד מהן ונמצא מתעכב מן המצוה רבי זעירא שרע בדיבורא אתון בעיין מיזקפניה ואשכחוניה איעני אמרו ליה מהו כן אמר לון לכן דאתינן על שם "והחי יתן אל לבו:

הלכה ב מתני' [ד] "קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו [י] העומדים בשורה הפנימים פטורין החיצונים חייבין: **גמ'** "תני [י] אין מוציאין את המת סמוך לקריית שמע אלא א"כ הקדימו שעה אחת או אם איחרו שעה אחת כדי שיקראו ויתפללו והא תנינן קברו את המת וחזרו תיפתר באילין דהוון סברין דאית ביה ענה ולית ביה ענה. תני

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

תוס' הרי"ד

[illegible]

שנויי נוסחאות (כו"פ) יסא בר נכ"ל ליתא ונו"י יסא בר'. (פו"ב) הלכה גו"ו הלכות. (ט"ג) שמואל נכי"ל שמעון. (גופ"ז) זעירה גו"ו זעורה.

עם די ירושלים

[illegible]

טוב ירושלים

[illegible]

עין משפט נר מצוה

כו

כז

כח

תני ר"י אומר היו כולם שורה אחת העומדים משום כבוד חייבין. [illegible] דבעומדים בכ' שורות נ"מ בין הפנימיות להיצונות ... עמו כמו בעל והבתו כראיתא בג"ס ותכוכקים ז"ל פטורין משום דלעולם איכא כהן שורה הקרובים יותר להאבל ע"כ בכ' שורות איכא קרובים הר להאבל שורה הפנימית ובשורה אחת היכא נ"כ קרובים יותר להאבל העומדים משום הכל ולעולם איכא חייבין ופטורין ע"ז קאמר הוי הדא דתנינן העומדים בשורה כו' משנה אחרונה דהכלים עוברים והמנחמין עומדים מדנקט לבון העומדים בשורה והדא דתני העומדים משום כבוד כו' משנה אחרונה כנ"ל מדנקט נ"כ לפון עומדים והיי דתנינן תמן וכשהוא מנחם אחרים דרך כל העם עוברים כו' משנה ראשונה [והא דמופתק בספרים ס"א משנה ראשונה הוא מבעמ"נ אחד שהגי' כלדו ותיקן וכן האחת ונעתק את"כ לספים] אר"ת בראשונה היו המשפחות עוברות כן נ"ל וכן הוא במס' סנהדרין דף י"ע עיי"ש כן מוכח גי' הסוגיא הזאת: תהו

תני [א] ההספד וכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה מעשה היה והפסיקו רבותינו לקרית שמע ולתפילה והא תנינן אם יכולין להתחיל ולגמור מתניתא ביום הראשון ומה דתני תנא ביום השני. א"ר שמואל בר אבדומא [ב] זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצאן עומדין ומתפללין אם יודע הוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל שליח ציבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו תרין אמוראין חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן שליש שומע תפילה א"ר פינחס ולא פליגי מאן דמר באמן של האל הקדוש בשבת ומאן דמר בשומע תפילה בחול. [*]תני ר' יודה אומר היו כולם שורה אחת העומדין משום כבוד חייבין משום אבל פטורין ירדו לספד הרואין פנים פטורין ושאינן רואין פנים חייבין תני הדא דתנינן העומדין בשורה הפנימים פטורין והחיצונים חייבים משנה אחרונה הדא דתני העומדים משום כבוד חייבין משום אבל פטורין משנה ראשונה והיי דתנינן [ג] תמן [ג] וכשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם עוברין זה אחר זה והממונה ממצע בינו לבין העם משנה אחרונה ס"א ראשונה א"ר.

תני. בתוספתא דמכלתין פרק ב' הסופד וכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש וכו': והא תנינן אם יכולין להתחיל ולגמור. עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו לקרות והיכי קתני בברייתא דהפי' הן עסוקין בהספד ומפסיקין לקריאת שמע: מתני' ביום הראשון. מיירי דאז פטורין מקריאת שמע ומה דתני הנא בתוספתא דמפסיקין מהספד לק"ש בהספד של יום השני: אם יודע הוא מתחיל וגומר. אם יכול להיות מתחיל וגומר עד שלא יתחיל וכו': תני ר' יודה אומר וכו'. בתוספתא שם: העומדים משום כבוד. עלין לא משום האבל חייבין בקרית שמע: משום אבל. משום כבוד האבל פטורין: הרואים פנים. פני האבל פטורין: הוי הדא דתנינן וכו'. כלומר דהש"ס מפרש דלא תימא דר' יודה פליג אהא דתנא קמא דהתם בתוספתא דמחלק בין הרואין פני אבל דפטורין ושאינן רואין חייבין וכדתני במתני' דהא בשורה אחת הכל הן רואין פני האבל וא"כ לדידיה לאו ברואין פני האבל תליא מילתא הלכך קאמר דלא פליג ר' יודה אלא כאן למשנה אחרונה וכאן למשנה ראשונה וכדלקמן: משנה אחרונה. פירש כדמייתי לקמן להא דר' חנינא וכל"ל בראשונה היו משפחות עוברות ואבלין עומדין מערכת תחרות בליפורין התקין ר' יוסי בן חלפתא שיהו המשפחות עומדות והאבלין עוברין. ובספרים כתוב בחילוף וטעות דמוכח יהא שהרי המחלוקת היתה ביניהם שכל אחת ואחת אומרת אני עוברת תחילה וע"כ כמו שהגהתי הוא והכא מפרש הש"ס דהא דתנן במתני' העומדין בשורה וכו' אלמא שהעם היו עומדין והאבלין עוברין כמשנה האחרונה היא ולפיכך בראיית פני האבל תליא מילתא דכשעמדו ונעשו שורות שורות הפנימית שרואין פני האבל כשעובר לפניהם פטורין ובחיצונים רואין חייבין והא דקאמר ר' יהודה העומדים משום כבוד חייבין זהו כמשנה ראשונה שהעם היו עוברים והייט דקתני היו כלם שורה אחת לפי שלמשנה ראשונה שהעם היו עוברין מסתמא לא היו שורות שורות אלא כדרך העוברין זה אחר זה והאבל בשורה אחת והא דקתני העומדים לאו שהיו עומדין בשורה אלא דה"ק העומדים שם כדי לעבור לפני האבל אם משום כבוד שהן מקפידין על כבוד עצמן ועומדין שם כדי לעבור בראשונה אחר שיבא האבל חייבין בק"ש ואם משום כבוד האבל כלומר אלו שאין מקפידין על כבוד עצמן ולעבור בראשונה אלא עומדין כדי לעבור לפני האבל ולנחמו פטורין: והאי דתנינן תמן. בפ"ב דסנהדרין גבי כ"ג וכשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם עוברין וכו' אלמא שהעם היו עוברין והאבל עומד האי אתיא כמשנה ראשונה. וגי' ס"א הכתובה בספרים וכדפרישית. ולגסחא דגרסי משנה

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

תוס' הרי"ד

[illegible]

שנויי נסחאות (פו"א) העוסקין כד"ו העסוקין. (פו"כ) אברוטא זה נסרי"ר אבודמה מי. (פו"י) וחד נסרי"ר וחרנה. (פו"ג) בשומע נסרי"ר באמן של שומע. (פו"ד) שורה נסרי"ר עומדין בשורה. (פו"ה) לספד נסרי"ר לספר. (פו"ו) העוכדין בשורה נסרי"ר ליתא. (פו"ז) דתני נסרי"ר דתני תנייה. (פו"ח) והיי נסרי"ר והין. (פו"ט) אחרונה ס"א נסרי"ר ובכי"ל ליתא.

חרושי רד"א

[illegible]

מהר"ם יפ"ם

[illegible]

נטריה הב"ם

משנה אחרונה אפשר לומר דהאי דר"ש תוספתא קאי דהאמר שאח"כ חזרו הדברים ליושנן ונהגו כבראשונה שהעם עוברין והאבלים עומדין וקרי לה משנה אחרונה נגד תקנת ר' יוסי בן חלפתא:

הלכה ג מתני׳ נשים ועבדים פטורין מק"ש. ואע"פ שהיא

מלות עשה

שהזמן גרמא ולמאי איצטריך לאשמעינן הא קי"ל דמ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות סד"א הואיל וא"ש בה מלכות שמים ליחייבו קמ"ל ותפילין אף למ"ד שהן מ"ע שהזמן גרמא דשבת לאו זמן תפילין וכן לילה לחד מ"ד סד"א נקיש תפילין למזוזה מה מזוזה נשים חייבות אף תפילין קמ"ל דמקיש תפילין להלמוד תורה הואיל ואיתקשו בשתי הפרשיות אהדדי בפ' ראשונה דכתיב ושמתם וקשרתם ובפ' שניה וקשרתם ולמדתם אותם וגו' מה תלמוד תורה נשים פטורות דכתיב בניכם ולא בנותיכם אף תפילין נשים פטורות: וקטנים. אפי' קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי אצלו בשעת ק"ש ולא בתפילין משום דסתם קטן אינו יודע לשמור בעצמו שלא יפיח בהן: וחייבין בתפלה. דתפלה רחמי היא והקנוה אף לנשים

תורה אור

א"ר חנינא בראשונה היו משפחות עומדות ואבלים עוברין משרבה תחרות בציפורין התקין ר"י בן חלפתא שיהו המשפחות עוברות והאבלים עומדים א"ר שמעון דתוספתא חזרו הדברים ליושנן:

הלכה ג מתני׳ נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן

התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובבה"מ:

גמ׳ נשים מניין ולמדתם אותם את בניכם את בניכם ולא את בנותיכם. עבדים מניין שנאמר שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד את שאין לו אדון אלא הקב"ה יצא העבד שיש לו אדון אחר. קטנים מניין למען תהיה תורת ה׳ בפיך בשעה שהוא תדיר בה. וחייבין בתפילה כדי שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו. ובמזוזה דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. וברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך. תמן תנינן כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבים והנשים פטורות וכל מ"ע שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבין אי זהו מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה לולב שופר ותפילין ואי זו היא מצות עשה שאין הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן מעקה וציצית ר׳ שמעון פוטר את הנשים ממצות ציצית שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי

ולחנך בה הקטנים: ובמזוזה. דמהו דתימא נקיש מזוזה לת"ת דכתיב ולימדתם וכתבתם מה ת"ת נשים פטורות ה"נ ממזוזה אף על פי שמצות עשה שלא הזמן גרמא היא קמ"ל דחייבות דכתיב למען ירבו ימיכם גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי: ובברכת המזון. הואיל וכתיב בתת ה׳ לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע סד"א כמצות עשה שהזמן גרמא דמי קמ"ל: **גמ׳** נשים מנין. דפטורות מק"ש דכתיב ולמדתם אותם וגו׳ וכן פטורות מתפילין מכח האי דרשא כדפרישית במתני׳: בשעה שהוא תדיר בה. וקטן אינו יכול להיות תדיר בתפילין לפי שאינו יכול לשמור גופו והואיל ופטור לחנכו מהתפילין פטור נמי מק"ש מהאי טעמא שאינו מצוי תדיר אצל אביו לחנכו בזמן ק"ש: מבקש רחמים על עצמו. זה צריך לעולם: דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך. ודרים ביתך אשתו בכלל כדאמרינן ביתו זו אשתו: ואכלת ושבעת וברכת. מי שהוא אוכל חייב לברך: תמן תנינן. פ"ק דקידושין וגרסי׳ שם בהלכה ז׳ כמו להא דלקמן: ותפילין. שאינו נוהג בשבתות וי"ט שהן גופן אות: שהרי

עין משפט [illegible]

כט
א מיי׳ פ"ד מהק"ש ה"א
סמ"ג עשין יח
טוש"ע או"ח סי׳ ע ס"א

ל
ב מיי׳ פ"ד מהל׳ תפלין
ה"ג סמ"ג שם
טוש"ע שם סי׳ לח ס"ג

לא
ג מיי׳ פ"א מהל׳ תפלה ה"ב סמ"ג
[illegible] טוש"ע
שם סי׳ קו
ס"א

לב
ד מיי׳ פ"ה מהל׳ מזוזה הל"י סמ"ג שם
בנ טוש"ע
יו"ד סי׳ רצא
ס"ג

לג
ה מיי׳ פ"ה מהל׳ ברכות ה"א סמ"ג
עשין כז טוש"ע
או"ח סי׳ קפו
ס"א

לד
ו מיי׳ פי"ב
מהל׳ ע"ז
ה"ג ס"ג
לאוין [illegible]

לה
ז מיי׳ פ"ג
מהל׳ ציצית ה"ט
ס"ג עשין כו
טוש"ע שם
סי׳ יז ס"ב

ברכות כ.

ירושלמי קידושין פ"א ה"ז. בבלי קידושין כט. שם לד.

שם. מנחות מג.

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ט"ו) שמעון דתוספתא בכי"ר שמואל תוספתא. (ט"ג) שאין נסיי"ר שלא. (נו"ג) ממצות ציצית נסיי"ר מן הציצית.

ירושלים

ובמזוזה דכתיב וכתבתם על מזוזת. מנת שמי למ"ש בבבלי דכתיב אח"כ למען ירבו ימיכם גברי בעי חיי נשי ל"ב חיי וכש"ת כ׳ דברים ניתך ו אשתו, ונמ"ל מגדול קטן נגאר כן, וכי מפני זה נוציא לדרוש לחייב נשים במזוזה, ויותר נ"ל לנגזר דפ

היכי דמשיק לברכת המזון מדכתיב ואכלת ושבעת ושים שפמה דכל מי שאוכל חייב לברך אם ק סכי נמי כל מי פים לו בית חייב במזוזה ופי׳ בבבלי יומא י"א ב׳, תוס׳ ק"ש ב׳:

שהרי כסות לילה פטור מן הציצית א"ר לייא טעמון דרבנן שכן אם היתה מיוחדת לו ליום וללילה שהיא חייבת בציצית, תני כל מצות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון והא דתנינן כל שאינו חייב בדבר אין מוציא את הרבים ידי חובתן הא אם היה חייב אפי' אם יצא מוציא א"ר לייא שנייא היא ברכת המזון דכתיב בה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך מי שאכל הוא יברך. ר' יוסי ור' יודא בן פזי הוו מתיבין אמרו לא מסתברא בק"ש שיהא כל אחד ואחד משנן בפיו לא מסתברא בתפילה שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו מה בין סוכה ומה בין לולב סוכה אינה טעונה ברכה אלא לילי י"ט הראשון בלבד לולב טעון ברכה כל שבעה ר' יוסי ור' אחא הוו יתבין אמרין מה בין סוכה ומה בין לולב סוכה נוהגת בלילות ובימים לולב אינו נוהג אלא ביום התיב רבי יעקב דרומיא הרי תלמיד תורה נוהג בלילות כבימים מיי כחן סוכה איפשר לה ליבטל ת"ת איפשר לו שלא ליבטל. תני אבל אמרו אשה מברכת לבעלה ועבד מברך לרבו וקטן לאביו לא כן א"ר אחא בשם ר' יוסי בי ר' נהוראי כל שאמרו בקטן כדי לחנכו תיפתר בעונה אחריהן אמן כיי דתנינן תמן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה

פני משה

שהרי כסות לילה פטור מן הלילית. אפילו לובשו ביום: טעמון דרבנן שכן. אם הכסות מיוחדת לו ליום וללילה חייבת בלילית אף אם לובשו בלילה: כל מלוה שאדם פטור וכו'. כלומר לא פטור ממש אלא שכבר פטר עלמו שבירך ואע"פ שהוא יצא מוליא אחרים ידי חובתן ויכול לברך להם חוץ מברכת המזון שאם יצא אינו מוליא אחרים כדמפרש טעמא לקמן: והא דתנינן. בסוף פ"ג דר"ה כל שאינו חייב בדבר וכו' ומשמע הא אם חייב בדבר אע"פ שיצא מוליא ומאי שנא ברכת המזון דקאמרת אם יצא אינו מוליא: שנייא היא ברכת המזון דכתיב ואכלת וגו'. מי שאכל הוא יברך ואם כבר בירך לעצמו אינו מוליא את האחרים אלא אכל עמהם: הוו מתיבין. היו יושבין ומתקשין באלו חלוקי דינים בברכות דחשיב לקמן: אמרו לא מסתברא בק"ש וכו'. כלומר מאי שנא ק"ש מתפילה בדינא דמתני' דקתני דחייבין הן בתפלה ומפום דלי לא מסתברא שיהא כל א' וא' מבקש רחמים על עלמו כדאמרינן לעיל וא"כ ניחא נמי בק"ש כן דכתיב ושננתם וכי לא מסתברא שיהא כל א' וא' משנן בפיו: מה בין סוכה ומה בין לולב. כלומר. ותו הוו יתבין ומקשין על חלוק מנוסח הברכה של סוכה משל לולב דסוכה מברכין לישב בסוכה ולולב מברכין על נטילת לולב כדקתני בתוספ' דמגלתין פ"ו ומייתי לה לקמן בפ' הרואה: סוכה אינה טעונה ברכה אלא לילי י"ט הראשון בלבד. שיטה הוא כלומר להדדי וקאמרי שאני כאי מהאי דעל סוכה קתני בתוספתא שם וכן הכא לקמן פ' הרואה דאינו מברך עליה אלא לילי י"ט הראשון כשנכנס לסוכה והלכך אין לברך על ישיבת סוכה דהרי משמע על ישיבה שהוא חייב לישב בה כל שבעה והלא אינו מברך עליה אח"כ אע"פ שחייב לישב בה ואינו מברך אלא לישב בסוכה והיינו מיד ובתחלה וברכה זו פוטרת כל שבעה אבל לולב כיון שצריך לברך בכל יום ויום מברך על נטילת לולב

בכל יום ויום בפני עצמו: תני. בתוספתא שם ומייתי לה לקמן פ"ג דסוכה ופ"ג דר"ה: לא כן וכו'. כל שאמרו חכמים מתאמת בקטן לא אמרו אלא כדי לחנכו כגון סוכה שחייב לחנכו וכן לולב וכיולא בזה מהמלות הנוהגים בקטן שהגיע לחינוך וכיון שהוא לחינוך בעלמא היאך הוא מוליא את אביו דקס"ד דהקטן הוא שמברך לבדו להוליא לאביו: תיפתר בעונה אחריהם. ול"ג אמן וכן ליתא לגא בר"ה שם כלומר הכא במאי עסקינן שהוא עונה

קרבן העדה

כלומר על כל נטילה ונטילה של יום ויום שכל א' וא' בפני עצמו הוא וכדלקמן: ר' יוסי ור' אחא הוו יתבין ואמרין מה בין סוכה ומה בין לולב. כלו' דהא גופה הוה קשיא להו מאי שנא סוכה דקתני יהא שאין מברכין עליה אלא בלילי י"ט ראשון בלבד ומאי שנא לולב דקתני דמברכין עליו כל שבעה [illegible]

והדרי קאמרי דהיינו טעמא סוכה נוהגת בלילות כימים ומכיון שבירך עליה בלילי י"ט ראשון יולא בברכה זו כל שבעה שהרי אין הפסק בהן שנוהגת כל שבעה רלופין אבל לולב כיון שאינו נוהג אלא ביום ולא בלילה א"כ מפסיקין הלילות ביניהם וצריך לברך בכל יום ויום בפני עלמו: הרי תלמוד תורה נוהגת בלילות כבימים. ואפ"ה צריך לברך ברכת התורה בכל יום ויום ומאי שנא מסוכה: מאי כדון. והשתא מאי טעמא בזה וקאמר דהיינו טעמא דשאני סוכה מתלמוד תורה: סוכה אפשר לה ליבטל. בתמיה וכי אפשר לה להבטל ממנה כל שבעה והלא הוא צריך לאכול בה כל שעה שהוא רולה ביום ובלילה וכן חייב לישן בסוכה וא"כ אין שום הפסק בסוכה כל השבעה וכשהוא מברך בתחלת שבעה פוטרת הברכה את כל הימים שחייב בה אבל תלמוד תורה אפשר לו שלא ליבטל בתמיה והלא צריך הוא לישן וכשישן אינו עוסק בתורה וא"כ בכל יש לה הפסק והלכך צריך לברך

עין משפט נר מצוה

[illegible]

מסורת הש"ס

[illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

מראה הפנים

דהכא מ"ע דכדים כאמרו מדאורייתא הוא וכן נשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא [illegible]

שהרי כסות לילה פטור מן הלילית [illegible]

כל מלוה שאדם פטור וכו' [illegible]

לא מסתברא בק"ש וכו' [illegible]

מה בין סוכה ומה בין לולב [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שינוי נוסחאות (מ"ת שהרי כסות לילה) בכת"י אמר להן ר' שמעון אין אתם מודים לי שהוא מצות עשה שהזמן גרמה שהרי. פטור בכת"י פטורה. לייא בכת"י לא [illegible] הילא. (שם) אין בכת"י אינו.

מסורת הערוך והא דתנינן כל שאינו חייב בדבר וכו'. בערוך (ע' ברך ה) [illegible] שניא בהמ"ז דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך:

עמודי ירושלים

כל מצות שאדם פטור וכו'. [illegible]

עמודי ירושלים תנינא

תני כל מצוה שאדם פטור אדם מוציא את הרבים [illegible]

עונה אחריהם הברכה מה שהן אומרים כהאי דתנינן תמן בסוכה שם: אבל. באמת אמרו דמאירה ומאירה לזה שהוא בן עשרים וצריך לבן עשר. ולמאור דנגאי הוא לו ביותר כשעונה אחרי הקטן:

הלכה ד מתני' בעל קרי. עזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי בתורה בין שראה קרי לאונסו בין לרצונו עד שיטבול ולא מפני טומאה וטהרה שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא כדי שלא יהו תלמידי חכמים מצוין אצל נשותיהן כתרנגולים:

עונה אחריהן מה שהן אומרין ותהא לו מאירה אבל אמרו תבוא מאירה לבן עשרים שצריך לבן עשר:

הלכה ד מתני' בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ועל המזון מברך לאחריה ואינו מברך לפניה ר' יהודה אומר מברך לפניה ולאחריה:

גמ' מהו מהרהר ברכות מתניתא במקום שאין מים וכר' מאיר דתני בעל קרי שאין לו מים לטבול הרי זה קורא את שמע ואינו משמיע לאזנו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים קורא את שמע ומשמיע לאזניו ומברך לפניה ולאחריה. תני בעל קרי חולה שנפלו עליו תשעת קבין מים ומהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובים טהר לעצמו אבל אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיבא בארבעים סאה ר' יהודה אומר ארבעים סאה מ"מ. ר' יעקב בר אחא ר' יסא בשם רבי יהושע בן לוי אין קרי אלא מתשמיש המיטה רב הונא אמר ואפי' ראה את עצמו ניאות בחלום הוון בעיין מימר ובלבד מאשה ר' יונה ור' יוסי תרויהון אמרין ואפי' מדבר אחר. תמן תנינן יום הכיפורים אסור באכילה ושתייה וברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה ותני עלה בעלי קריין טובלין כדרכן בצינעה ביום הכיפורים ולית הדא פלינא על ר' יהושע בן לוי דר' יהושע בן לוי אמר אין קרי אלא מתשמיש המיטה פתר לה בששימש מטתו מבעוד יום ושכח ולא טבל והתני מעשה בר' יוסה בן חלפתא שראו אותו טובל בצינעת ביום הכיפורים

מהו מהרהר ברכות. פי' הר"י ז"ל דק"ש וברכה"ז שבן מה"ת לט"ס מוגיה בשפתיו ולא נחלקו אלא בברכות של ק"ש וה"פ בעל קרי מהרהר בלבו ברכות של ק"ש:

מהרהר ק"ש בלבו. כשהגיע זמן המקרא: ואינו מברך. ברכותיה ואפי' בהרהור דכיון דברכות לאו דאורייתא לא אצרכוהו רבנן: ועל המזון מברך לאחריו. דחובה דאורייתא הוא ואינו מברך לפניו דלאו חובה דאורייתא הוא וכבר נפסקה הלכה דבטלוה לטבילותא ובעלי קריין קורין ק"ש כדרכן ועוסקין בתורה ומתפללין ומברכין כל הברכות ואין מערער בדבר:

גמ' מהו מהרהר ברכות. אברכת המזון קאי כלומר דלא תימא דודאי ק"ש הוא דלא התירו לו אלא בהרהור משום דמדאורייתא לא קאי אלא פסוק ראשון בלבד אבל ברכת המזון כיון דכל הג' ברכות מדאורייתא ניהו מותר לברך כדרכו קמ"ל דלא דהא דקתני על המזון מברך לאחריו בהרהור קאמר שיהרהר אותן הברכו' שהן מן התורה: מתניתא במקום שאין לו מים. לטבול בהן הוא דהתירו להרהר בק"ש ובברכה"ז דהוי שעת הדחק אבל אם מצוי לו מים לטבול כהן לא התירו אפי' בהרהור וצריך שיטבול: וכרבי מאיר. היא והכי ס"ל: דתני. בתוספתא פ"ב: ואינו משמיע לאזניו. אלא מהרהר בלבו: תני. בתוספתא שם ולא גרים התם הא דטהור שנפלו על ראשו ורובו מים שאובים. ולגי' הספר אפשר לומר דכיון שהוא מדרבנן א' מה"ת דבר דיש כבעל קרי חולה שנפלו עליו ט' קבין דהוי טהור ותקנת חכמים וכן זה הטהור שנפלו עליו ג' לגין שאובין אפי' לא נפלו עליו אח"כ ט' קבין לטהרו שאין כן שהוא טהור לעצמו אבל לא להוציא רבים י"ח בברכתו ובתפלה: מכל מקום. ואפילו כבעל קרי חולה: אין קרי אלא מתשמיש המטה. אבל לאונסו לא התקין עזרא טבילה: ואפי' ראה את עצמו ניאות. בחלום שנדמה לו שמשמש עם אשה וכן הוון בעי מימר ובלבד מאשה עד שמעו ר' יונה ור' יוסי דאמרי דאפי' מדבר אחר שילא ממנו קרי לאונסו ממש תיקן עזרא נ"כ טבילה. וגרס' להא כפי' יוה"כ דמתני' שהביא לקמיה: ולית הדא פלינא. וכי לא פליגא הבר יתא עליה דריב"ל דתני בעלי קריין טובלין אלמא אפי' לאונסו מקרי בעל קרי שהרי ביוה"כ אסור הוא בתשמיש המטה: פתר לה ריב"ל. דהא דקתני טובלין ביוה"כ בששימש מטתו מבעו"י ושכח ולא טבל ביום וכיון דצריך טבילה מכח התקנה התירו לו לטבול ביוה"כ:

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (שו"ץ) לפנית ולאחריה צ"ל לפניהן ולאחריהן. (שו"ץ) התנא צ"ל תונא.

עמודי ירושלים

[illegible]

אית לך מימר על אותו הנוף הקדוש בשוכח
א״ר יעקב בר אבון כל עצמן לא התקינו את
הטבילה הזאת אלא ° שלא יהו ישראל כתרנגולין
הללו משמש מיטתו ועולה ויורד ואוכל ר׳
חנינא הוה עבר על תרעי דימוסין בקריצתא ואמר
מה טובלי שחרית עושין פה ייזלון ויתנון בההיא
דצפרא הוה אמר מאן דאית ליה עבידא ייזול
ועבד. מהו להרהר בבית הכסא חזקיה אמר מותר ר׳ יסא אמר ° אסור א״ר זעירא
כל סבר קשי דהוה לי תמן סבירתיה א״ר אלעזר בר שמעון ° כל ההוא סברא
קשיא דטבול יום תמן סבירתיה ר׳ אחא בשם תנחום בי״ר חייא ביומוי ר׳ יהושע
בן לוי ביקשו לעקור את הטבילה הזאת מפני נשי הגליל שהיו נעקרות מפני
הצינה אמר להן רבי יהושע בן לוי ° חבר שהוא נודר את ישראל מן העבירה
אתם מבקשים לעקור אותו מהו נודר ישראל מן העבירה מעשה בשומר כרמים
אחד שבא להיזקק עם אשת איש עד שהן מתקינין להן מקום איכן הן טובלין
עברו העוברין והשבין ובטלה העבירה מעשה באחד שבא להיזקק עם שפחתו
של רבי אמרה לו אם אין נבירתי טובלת איני טובלת א״ל ולא כבהמה את
אמרה לו ולא שמעת בבא על הבהמה שהוא נסקל שנאמר ° כל שוכב עם
בהמה מות יומת א״ר חייא בר ווה כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת
אלא מפני תלמוד שאם אתה אומר לו שהוא מותר אף הוא אומר אני אלך
ואעשה צרכי ובא ° ושונה כל צורכו ומתוך שאתה אומר אסור הוא בא ושונה כל
צורכו תמן אמרין אפי׳ לשמוע דברי תורה אסור א״ר יודה בר טיטס ר׳ אחא
בשם ר׳ אלעזר בתחילה ° והיו נכונים ליום השלישי אל תגשו אל אשה. ° תני
° זבין וזבות נדות ויולדות קורין בתורה ושונין מדרש והלכות והגדות ובעל קרי
אסור בכולן ר׳ אבא בר אחא בשם ר׳ שונה הלכות ואינו שונה הגדות תני
בשם ר׳ יוסי שונה הילכות רגיליות ובלבד שלא יציע את המשנה אית דבעי
מימר ובלבד שלא יזכיר אזכרות ר׳ זעירא בעי קומוי ר׳ יסא לית ר׳ פשט בי
° ר׳ בין פירקיא בליליא א״ל אין ר׳ חייא בר אבא פשט עם ר׳ נחמיה בריה
פירקיה בליליא בההיא צפרא הוה מר מה דאית ליה עבידא ייזיל ויעביד.
מעשה באחד שעמד לקרות בתורה בנציבין כיון שהגיע להזכרה התחיל מגמגם
בה אמר לו ר׳ יהודה בן בתירה פתח פיך ויאירו דבריך ° שאין דברי תורה
מקבלין טומאה א״ר יעקב בר אחא ° ונהגין תמן כר׳ אלעי בראשית הגז וכר׳ יאשיה
בכלאי הכרם וכר׳ יהודה בן בתירא בבעלי קריין כרבי אלעי בראשית הגז דתנא
ר׳ אלעי אומר אין ראשית הגז ° אלא בארץ כר׳ יאשיה בכלאים דתני ר׳ יאשיה
אומר ° לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפלת יד כר׳ יהודה בן
בתירה בבעלי קריין דתני ר׳ יהודה אומר אין דברי תורה מקבלין טומאה ר׳ יוסי
בר חלפתא הוה אתי באיסכמטא בליליא והוה חמרא מהלך בתריה על חד בית
שית א״ל ההוא נברא בעי מסחי א״ל לא תסכן נפשך א״ל מן נדה ומן אשת
איש ההוא נברא בעי למיסחי אפי׳ כן א״ל לא תסכן בנפשך כיון דלא שמע
ליה א״ל ייחות ההוא נברא ולא יסוק וכן הוות ליה ר׳ יוסי בן יוסי הוה אתי
באילפא

מה טובלי שחרית עושין פה ייזלון ויתנון בההיא דצפרא הוה אמר מאן דאית לי׳ עבידא ייזול ויעביד. עפ״מ ז״ל והכל האחרים ז״ל מפרש מאן דאית לי׳ עבידת מי שעשה מעשה יטבול וגלילה הם על ביטול תורה וכן מפרש לקמן גבי רחב״א הוי פשיט עם ר״נ בריה:
אר״ח

אית לך מימר על אותו הנוף הקדוש בשוכח. ולא טבל אחר ששימש מטתו בתחלה אלא ודאי לאנסו הוה: על תרעי דימוסין בקריצתא. על שערי המרחץ בהשכמה וראה לאותן המשכימין לשעת שהן טובלין שמה ואמר להן זה טובלי שחרית עושין פה ילכו וישנו בלא טבילה שכבר בטלה להתקנה: בההיא דצפרא. ולאותם הטובלין בבקר ולא בהשכמה כל כך והם שאין משכימין ללמוד כ״א טובלין בשביל ק״ש ותפלה אמר מי שיש לו מלאכה ילך ויעשה ואל יתבטל ממלאכתו בשביל הטבילה דלא צריכה: מהו להרהר. בדברי תורה בבית הכסא: כל סבר קשי דהוה לי. אם היה לי איזה דבר קשה להבין אותו שם בבית הכסא הבנתיו כאשר הייתי מהרהר בו: שהיו נעקרות. עגונות מבעליהן מפני הצינה אשר שם ולא היו בעליהן יכולין לטבול ופירשו מהן: מן העבירה. כההיא עובדא דלקמיה שבשביל שהיו שוהין לחזור אחר מקום טבילה ובתוך כך באו עוברין ושבין ונמנעו מן העבירה: שפחתו של רבי. שפחה כנענית: איני טובלת. ונדה אני: ולא כבהמה את. עם הדומה לחמור ולמה לך טבילה והשיבה לו תשובה נצחת ואם כבהמה אני לא שמעת מה שכתוב הבא על הבהמה בסקילה ואיידי דמייתי עובדא קמייתא שנמנעו מהעבירה מייתי נמי להא שמתוך תשובתה נמנע ממנה: ומתוך שאתה אומר אסור הוא. ללמוד בלא טבילה והוא מתעצל לטבול מונע עצמו מתשמיש ובא ושונה כל צרכו בלי שום ביטול: תמן. בבבל אמרין אפי׳ לשמוע ד״ת מאחרים אסור בלא טבילה: בתחילה. כדאשכחן בסיני בהתחלה של קבלת התורה שלא היה שם אלא שמיעה וכתיב והיו נכונים וגו׳: תני. בתוספתא שם: אסור בכולן. מפני שבא ע״י קלות ראש: ואינו שונה הגדות. משום שלבו של אדם נמשך אחריהם ומאריך ומעיין בהן: הילכות רגילות. אותן שהוא רגיל בהן וא״צ לעיין בהם: שלא יציע את המשנה. שלא יעמיק להבין בה לפי הלעתה: שלא יזכיר אזכרות השמות הכתובים בהם: לית רבי פשט בי עם רבי בין פירקא בליליא. כלומר שאל אותו כמדומה לי שרבי והוא רבי יוסא פושט עמי הפרק לשנות וכן אני עם רבי כשלמדנו חוזרין הפרק והכל בליל התשמיש היה ועדיין לא היה לרבי פנאי לטבול: א״ל אין. כך הוא שאיני מגיח על זה ושונה בלא טבילה וכן היה ר׳ חייא בר אבא טוב שהיה פושט לפרק עם בנו באותו הלילה ששימש ובבקר הוה היה אומר מי שיש לו איזה מלאכה ילך לדרכו בלא טבילה והכל כדי לפרסם שבטלה לטבילה זו: ונהגין תמן. כך נוהגין בבבל כהאי תלת סבי לקולא: באיסכמטא. כמו בסימטא. והלך בלילה והיה החמור המחמר אחר בהמות הולך אחריו וכשבאו על בית שיח אחד והוא בור כמו הבורות והשיחין וכו׳ וא״ל זה החמר הוא צריך לרחוץ ולטבול וא״ל לא תסכן נפשך בלילה לירד לתוך הבור והשיב לו הוא צריך לטהר עצמו מבעילת נדה ואשת איש שבעל ואפי׳ כן א״ל ר׳ יוסי לא תסכן נפשך עכשיו וכיון שלא קיבל דבריו א״ל ר׳ יוסי ירד ואל יעלה וכך היה לו: הוה אתי באילפא

תורה אור

שמות כב

עין משפט נר מצוה

מג
א מיי׳ פ״ד מהל׳ דעות [illegible] הלכה י״ד ב ״ג לאוין סא טוש״ע אה״ע סי׳ כה ס״ב

מד
ג מיי׳ פ״ד מהל׳ ק״ש ה״ד סמ״ג עשין י״ח טוש״ע שם סי׳ פה ס״ב

מה
ג מיי׳ פי״ד בב ב״ת סמ״ג בב טוש״ע א״ח ס׳ פח ס״א

מט
ד״מ בסימן ס״ג

מז
ה מיי׳ פ״י מה׳ בכורים הל״ג בב קמג טוש״ע יו״ד סי׳ שלג ס״א

מח
ו מיי׳ פ״י מה׳ כלאים הל״ג לאוין רפ טוש״ע בב סי׳ רצו ס״א

מסורת הש״ס

ברכות כב:

זבחים קב.

ב״י כגי׳ דנר

בב״י נ״ב ז״ל ואיני שונ:

ברכות כב. תוספתא פ״ב

ברכות שם תו׳ לין קלי יו״ל

מראה [illegible]

כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא שלא יהו ישראל כתרנגולין. ולקמן אמר כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני התלמוד וכו׳ וזהו כדאמר בבבלי פרקין שלא יהו ת״ח מצוין אצל נשותיהן כתרנגולין ונראה דמ״ה, למה כתב הרמב״ם ז״ל לומר דשני התקנות הוו כמ״ש בפ״ד מהלכות תפלה בהלכה ד׳ בעזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי ולבד בדברי תורה עד שיטבול וכ״כ שעמדו אחריו התקינו אף לתפלה שלא יתפלל בעל קרי בלבד עד שיטבול וכתב הכ״מ על זה תמיה לי מנ״ל וכו׳ אלא שאיני יודע כיון שאינו גורס זו דב״ד שאחריהם עכ״ל והרי מצינו זה כאן דהא דקאמר מפני התלמוד תקנת עזרא היא כדקאמר התם והא וקאמר שלא יהו ישראל כתרנגולין הללו וסיינו לכל ישראל מפני התפלה ס״ב ש״מ שתקנה שאינה היא מב״ד שאחריהם:

כל סבר קשיא דטבול יום תמן סבירתיה. הכי אמר ר״א בר׳ שמעון ג״כ בבבלי זבחים דף ק״ב ע״ב אמר רב כלי דינא מנ״א בר׳ שמעון גם דגא בבית הכסא דהתם בא טבול יום ואמר וכו׳ וכיני עביד הכי וכא אמר ר׳ יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ ממרחץ ובית הכסא ליתנו שלהי. והכ״י בכא לנו בפי׳ פ״ב גם בי״ד מנות וע״ע ודע דפ״מ ככ״י בפי׳ פ״ב בענין אם יוצא י״ח בהרהור בק״ש חוץ כמוב בח״מ לפי דעת ירושלמי

פירוש מבעל ספר חרדים

דבר אחר כגון וכור או בבהמה דמלום דלא שכיח הוא לא גזר עלם פורא: בשוכח. נחתים וכלא שבתה קרוב לספינה הוא דלא נתן לב לקיים דברי חכמים וספק נתנו: כלי פנילא: פרק יו״ב אלא פ״כ תלום לא: ני״ל בשיר דתלום הוא ואין עליו אונס: אמר ר׳ יעקב וכו׳. מילתא כאנשי נפשה סיא: כל עצמן לא התקינו וכו׳. כלומר לא משום טומאה ועברה נגעו בה אלא וכו׳. ולא פליג אמ״ד דאפי׳ קרי דמלום ודאי עיקר טעמא: משום קרי דשכיחי אלא ולא פליג בין קרי לקרי: משמש מטתו ועולה ויורד ואוכל. אתרנגול קאי ולקמן אסר לבעל קרי לאכול עד שיטבול: בקריצתא. קודם עמוד השחר והיו התלמידים על שערי המרחץ מחכין עד שיפתחו ויטבלו: ייזלון ויתנון. ילכו וישנו הלכות כדלקמן שלא יזכר אלא בהגדות א״נ בהלכות אזכרות לכן הוכיחן שלא יתבטלו מלמוד עד שיפתחו המרחץ ובבקר חזר ואמר מי שעשה מעשה יטבול כדי ללמוד בעיון ולהתפלל ולקרות שמע ומי כבר אזכרות ולקמן כיה מקום מיפרא זו ונכתבה כאן בטעות: עובדא. מעשים כדתנן בפרקין דלעיל תמן אסור מקרייא בטעו נילם הראשון אם לא עשה מעשה: ייזול ויעביד. ילך ויטבול ואחר יעביד לי׳ נופל על כלשון שהתחיל: סביבתה. בוא״ו של בעל קרי: נשי גליל וכו׳. שבנ כנסים תיכוה בטבילה אחר תשמיש וגם אם פולסות אח״כ כדלקמן: פשט עם ר׳ בין פרקיה בלילה. אין כבודך שונה פרקים בהבלאים בכל לילה עם ר׳ בין לנו ואח״כ ששמש לפנ׳ אי הוה שמש מטתו: אמר ליה אין. והשיב ר׳ יסא כי כן הוא: בההיא צפרא. כלומר כך שקודם לכן בהשכמה שני הפרק היה אומר מי שעשה מעשה מ..ה כזו הלילה ילך ויטבול לאו או אתא: א״ר יעקב בר אחא ונהגין תמן וכו׳. שמן בבבלי ובגמרא בפרקין בבבלי נהוג עלמא כתלתא סבי: ר׳ יוסי בן חלפתא וכו׳. היה לא בדרך בלילה ויהודי חמר בא אחריו בנים לבית שיח וסיא כמו מפרה עמוקה מלאה מים ואמר כחמר ברונה לטבול מקוין אמר ליה ר׳ יוסי לא יסכן עצמו דבלילה לא יוכל לראות דרכים או בזה פרוב עומקה פה מנה: אפי׳ פום בשיב בחמר שחוב גדול לטבול שלא לעשה לזה על אשה איש וכיון גוד לאמר ליה ר׳ יוסי אפי׳ הכי לא תסכן עצמך דכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם ולא

שנויי נוסחאות (ס״ת) זעירא בד״ו זעורא וכן לקמן. (שי״ל) חבר בד״ו דבר. (שי״ש) אומר אני בד״ו אומר אף אני. (סוכ״א) טיטס בד״ו טיטם. (סוכ״ב) והיו נכונים ליום השלישי (שמות יט, י״א). אל תגשו אל אשה שם פסוק ט״ו. (סוכ״ש) ויעביד בד״ו עביד. (סול״ג) אלעי בד״ו אלעאי (וכן לקמן). (סול״ו) אתי באיסכמטה בכ״י מהלך באיסרטה.

חדושי רד״א

אמר ר״ו וכו׳. נ״ב וצ״ע הלא גמ׳ ערוכה היא בבבלי מגילה דף כ״ח ע״א שאלו תלמידיו את ר״ז במה הארכת ימים וכו׳ ולא הרהרתי במבואות המטונפות, וי״ל גברא אגברא קא רמיה הכא ר׳ זעירא והתם ר׳ זירא. אמנם לדעתי ר״ו דהתם הוא ר״ז הנזכר בתלמוד בבלי. ודוגמא לזה מצינו

עמודי ירושלים

ובלבד שלא יזכיר אזכרות. וכ״ה בבבלי (דף כ״ב) ומזה יש ללמוד למה שנחלקו הפוסקים דהט״ו ובא״ח סי׳ תרכ״א ס״ל דמותר להזכיר השם כשלומד בתלמוד והמ״א בסי׳ דאסור ומהבבלי והירושלמי משמע דמותר. שוב ראיתי בשאילת יעב״ץ (ח״א סי׳ פ״ט)

טוב ירושלים

מהו להרהר בבהכ״ס כראה״ז כל סבר ס׳, פונחדם״ל נר״ז דמותר להרהר גם לרעט בבהכ״ס ואח״כ שלע״ע פ״ד ר״י בבבלי ל״ד ב׳ דבכ״מ מותר להרהר חוץ מבהכ״ס, ועי׳ שם תענית כ׳ ב׳ מגילה כ״ח ב׳, דר״ז ס׳ שלא הרהר במבואות המטונפות, ושנה פוס דהגירסא כאנה שם היא דרב אדא ב״ס ס״ל ולא ר״ז, אך י״ל דזוקא במבוך הוא דס״ל הכא דמותר להרהר לא כעומד ועי׳ בבלי קמן כ״ד ב׳, ובתי׳ הרשב״א מגילה שם ובפניירות פרי לתענית שם:

מפני נשי הגליל שהיו נעקרות מפני הצינה. פי׳ הפ״מ שבעליהן לא היו יכולים לטבול ופירשו מהן ועי׳ בבלי יבמות ס״ד ב׳, דאמרו מסרה פנים כשרסתו עליהן פיק נעקרות וסרי [illegible] ונשי דהן טובלים נלי״ל, אבל נמכת״ם לאתמיפתיה מפנה ולקמן

פ״ד דגרס ספלסא ש״ז נריכה טבילה משום חולה ומ״ל כיו שבטלה בגליל משום [illegible] ונעקרות מפני הצינה כפשוטו. ואולי רוב הטבילות גרם להן או י״ל דבטבילות [illegible] מתחממים עי׳ בבלי שבת קכ״ט א׳, מסח״ל טבילה זו:

א״ל ולא כבהמה את א״ל ולא שמעת בבא עה״ב שהוא נסקל. נל״ו על לא דלא יכיח קוש ומפסש דנ״ש אמתא דבי רבי סנזכרת לגבה בבבלי מגילה ס״ב ומ״ל לא ידעה מזה ולפיכן כוערכם לדחותו משום טבילה:

א״ל יחות כו׳ ולא יסוק וכן הו״ל. ונראה דמלד סדין כא ט כן אם מתת [illegible] טובל פ״ש במאק ומתחרב נכח״ק דין ד״מ ל״ב ונסכם נגהר כמתחייב חנק:

באילפא. היה בא בספינה אחת וראה אחד שקושר עצמו בחבל בשביל לירד ולטבול בים וגוערה בידו וא"ל זה האיש אני רוצה לאכול ולשתות וצריך אני לברך והתיר לו לאכול ולשתות ולברך בלא טבילה וכיון שהגיעו לנמל על שפת הים א"ל שם התרתי לך שהיה מקום סכנה ועכשיו אסור לך לטעום כלום עד שעה שתרחוץ ותטבול: שמקילין ומחמירין בה. כדמפרש לקמיה:

הלכה ה מתני' לא יפסיק.
תפלתו לגמרי אלא יקצר כל ברכה וברכה ויאמר הפתיחה והחתימה בלבד: ולקרות עד שלא תנץ החמה. שהותיקין מדקדקין על עצמן לגמור אותה עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש: יתכסה במים. ודוקא במים עכורים שאין לבו רואה את הערוה אבל צלולים לא: ולא יתכסה לא במים הרעים. מים סרוחים: ולא במי המשרה. מים ששורין בהן פשתן: עד שיטיל לתוכן מים. התם בגמרא פריך וכמה מיא רמי ואזיל וקאמר דחסורי מיחסרא וה"ק לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל ולא יקרא אצל מי רגלים עד שיטיל לתוכן מים ושיעור המים שיטיל למי רגלים של פעם אחת רביעית: וכמה ירחיק מהן. מן המי רגלים שלא הטיל לתוכן מים ומן הצואה: ארבע אמות. ודוקא כשהן מלאחריו או מצדדיו אבל אם היו לפניו מרחיק מלא עיניו עד שלא יראה אותן ואח"כ יקרא:
גמ' מתניתא. דקתני לא יפסיק דוקא ברבים אם מתפלל עם הציבור אבל המתפלל בינו לבין עצמו מפסיק וכר"מ דמחמיר בבעל קרי כדקתני בתוספתא והובאה בהלכה דלעיל דס"ל כת"ק דמתני' שמהרהר בלבו ואינו משמיע לאזניו: ברם כר' יהודה. דמיקל טפי דחכמים דתוספתא היינו ר' יהודה וכדקאמר ר' יהודה במתני' דמיקל לענין ברכת המזון לפניו ה"נ סבירא ליה אפי' מתפלל בפני עצמו אינו מפסיק: כשאין לו מים לטבול. כדאמר התם בתוספתא דפלוגתייהו בשאין לו מים אבל אם מצוי לו מים לטבול אף ר' יודה מודי שהוא מפסיק אם מתפלל בינו לבין עצמו שהרי יכול לטבול ואח"כ יתפלל: יטבול וימות כלומר אף אם ימות מחמת טבילה צריך הוא לטבול שהרי גרם לעצמו: ואם באונס. שראה קרי לאונסו אין מטריחין עליו לטבול: מרגיל. ממשיך את הקרי עליו שמשמש את מטתו: אין מטריחין עליו. כלל אפי' לנתינת ט' קבין: עיר שמעיינה רחוק. וצריך שהות הרבה לילך לשם ה"ז קורא את שמע בתחלה ואח"כ ילך למעין ויורד וטובל ואח"כ יתפלל דתפלה יש לה זמן ביותר: אם הוא אדם מסוים. כלומר שהוא בעל בשר וקשה לו לטבול בבקר עשו אותו כדין מעיין רחוק וקורא ק"ש ואח"כ יורד וטובל: תני. בתוספתא פ"ב: ובשעה שהוא נותן לעורות. שמעבדין אותן בצואת הכלבים ואז ריחן רע: ומתניתא אמרה כן. שצריך להרחיק מכל ריח רע דהא קתני וכמה ירחיק מהן והדלעיל מי המשרה קאי ומאי קמ"ל ר' ירמיה: תיפתר במשרה של טובסין. ואין כאן משום ריח רע וטעמא דמרחיקין מהן משום הטובסין דלא ליתי לאטרודי: אם

באילפא חמא חד קטר נרמיה בחבלא מיחות ומיסחי א"ל לא תסכן בנפשך א"ל ההוא מיכל בעינא א"ל אכיל ההוא נברא בעי מישתה א"ל שתי כיון דמטון ללמינה א"ל תמן לא שרית לך אלא בנין סכנתא דנפשא ברם הכא אסור לההוא גברא למיטעם כלום עד שעתא דיסחי *א"ר ינאי שמעתי שמקילין ומחמירין בה *וכל המחמיר בה מאריך ימים בטובה מקילין בה לרחוץ במים שאובין מחמירין בה לטבול במים חיים:

הלכה ה מתני'
*היה עומד בתפילה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר *ירד לטבול אם יכול לעלות להתכסות ולקרות עד שלא תנין החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא. אבל לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים *וכמה ירחיק מהם ומן הצואה ארבע אמות: **גמ'** מתניתא ברבים אבל בינו לבין עצמו יפסיק וכר"מ ברם כר' יהודה אפילו בינו לבין עצמו אינו מפסיק כשאין לו מים לטבול אבל יש לו מים לטבול אף ר' יהודה מודה שהוא מפסיק חולה ששימש מיטתו אמר רבי אמי אם הוא גרם לעצמו יטבול וימות ואם באונס אין מטריחים עליו רבי חגי בשם רבי אבא בר זבדי בין כך ובין כך אין מטריחים עליו *חולה מרגיל צריך תשעה קבין בריא מרגיל צריך ארבעים סאה *חולה מאונס אין מטריחים עליו בריא מאונס צריך תשעה קבין רבי זבדי בריה דרבי יעקב בר זבדי בשם רבי יונה עיר שמעיינה רחוק הרי זה קורא את שמע ויורד וטובל ועולה ומתפלל אם הוא אדם מסוים עשו אותו כמעיין רחוק: פיסקא ואם לאו יתכסה במים ויקרא: מתני' *בעכורים אבל בצלולין אסור ואם הוא יכול לעכור ברגליו יעכור. תני' *מרחיקים מצואת אדם ארבע אמות ומצואת כלבים ארבע אמות ובשעה שהוא נותן לעורות רבי ירמיה בשם ר"ז *נבילה שנסרחה צריך להרחיק ממנה ד' אמות אמר רבי אבינא ומתני' אמרה כן וכמה ירחיק מהם ומן הצואה ארבע אמות אמר רבי אמי אמר רבי שמאי תפתר במשרה של טובסין א"ל ר' מנא
אם

אר"א מתניתא אמרה כן וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות. א"כ אפילו ממי משרה צריך להרחיק ש"מ דתכל סרחון צריך להרחיק וע"ז מדחה ר"א נשם ר"ש דמיירי במשרה של מי כובסין דהוא כמי בצואת קטנים ע"ז מקשה הא תנינן במתניתין נמי מים הרעים והוא מים סרוחים אלמא דצריך להרחיק מכל סרחון ועיי' בשנו"א ז"ל וכטור ז"ל סי' פ"ו:
אתרין

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנוי נוסחאות (פו"כ) ההוא מיכל בעינא נכ"י ההוא נברא ב נא מיכול. (פו"ח) מקילין בה נד"ו מיקל בה. (ש"א) לעלות נד"ו ניתא. (שו"ס) תשעה נד"ו תשעת. (פו"כ) תשעה נב"ו תשעת. זבדי נכ"י זבריה. (שנ"ס) ר"ן נד"ו רבי זעורה. צרין גד"ו צריך.

חדושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

אם במשרה של כובסין הא תנינן וכו'. כלומר נהי דשוקמת לה בכל כובסין הא מיהא תנינן נמי לא במים הרעים והן סרוחין ועלה קתני בסיפא וכמה ירחיק מהן וא"כ ש"מ דמרחיקין מכל ריח רע ועוד מדקתני בחד בבא לא במים הרעים ולא במי משרה ש"מ דחד טעמא איה ליהו ובמשרה של פשתן קאמר ומפני שריחן רע ואכתי הא דר' ירמיה לא צריכה: תני. תוספתא שם: מפני שמחשבותיו רעות. ומתוך כך מיניו נסרחין: ולא קטן הוא. בתמיה ומאי מחשבות רעות איכא ביה: ולא כתיב כי יצר וגו' מנעריו. וכדאמר ר' יודן דמנער י חסר וי"ו לומר משעה שננער מבטן אמו

תורה אור

אם במשרה של כובסין הא תנינן לא במים הרעים ולא כמי המשרה: [א] תני קטן שהוא יכול לאכול כזית דגן פורשים מצואתו וממימי רגליו ד' אמות ואם אינו יכול לאכול כזית דגן אין פורשים לא מצואתו ולא ממימי רגליו ד"א בעון קומי רבי אבוה מפני מה פורשים מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות אמר לון מפני שמחשבותיו רעות אמרין ליה ולא קטן הוא אמר לון ולא כתיב [ב] כי יצר לב האדם רע מנעוריו א"ר יודן מנעריו כתיב משעה שהוא ננער ויוצא לעולם. ר' יוסי בר חנינא אמר מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות רבי שמואל בר רב יצחק אמר ברכים ובלבד בשל חמור ר' חייא בר אבא אמר בבא מן הדרך לוי אמר [י] מרחיקין מצואת חזיר ארבע אמות ותני כן מרחיקין מצואת חזיר ארבע אמות ומצואת הנמייה ארבע אמות ומצואת התרנגולין ארבע אמות ר' יוסי בר אבון בשם ר' חינא [ג] ובלבד באדומים. תני מרחיקין מריח רע ארבע אמות א"ר אמי [ד] מסוף ריח רע ארבע אמות הדא דאמר [י] לאחריו אבל לפניו עד מקום שעיניו רואות אותו כהדא ר' לייא וחבריא הוו יתבין קומי פונדקיא ברמשא אמרין מהו מימר מיליא דאוריתא אמר לון [י] מכיון דאילו הוה ביממא הוינן חמיין מה קומינן ברם כדון אסור. [ה] תני [י] גרף אחד של ריעי ואחד של מים צריך להרחיק ממנו ארבע אמות ושלפני המטה נתן לתוכו מים כל שהוא יקרא ואם לאו אל יקרא ר' זכאי אמר [ו] נתן לתוכו רביעית מים יקרא ואם לאו אל יקרא ומהו כדי רביעית [ז] רביעית בתוך רביעית אחד כלי קטן ואחד כלי גדול רשב"ג אומר [י] של אחר המיטה יקרא ושלפני המיטה לא יקרא ר"ש בן אלעזר אומר אפי' טריקלין עשר על עשר לא יקרא [י] עד שיכסנו או עד שיניחנו תחת המיטה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חייא בר ווא הורי ר' חנינה תרתיה כהדא דרבי שמעון בן אלעזר רבי בנימן בר יפת בשם ר' יוחנן [י] צואה כל שהוא מבטלה ברוק ר' זעירא ר' יעקב בר זבדי הוו יתבין תמן ציאתה קם ר' יעקב בר זבדי רקק עלה א"ל ר' זעירא [ח] מן יומא לטיננא. תיבה שהיא מליאה ספרים נותנה מראשותי המיטה ואינו נותנה מרגלות המיטה ר' אבון בשם רבי חונא והוא שתהא המיטה גבוה עשרה טפחים ובלבד שלא יהו חבלי המיטה נוגעין בתיבה הורי ר' יסא במקומיה דרבי שמואל בר רב יצחק כהדא דר' חונא [י] לא ישמש אדם מיטתו וספר תורה עמו בבית. ר' ירמיה בשם ר' אבהו אם היה כרוך במפה או שהיה נתון בחלון שהוא גבוה עשרה טפחים מותר רבי יהושע בן לוי עושה לו כילון

אמרין לי' ולא קטן הוא. א"כ אפילו כשיכול לאכול כזית דגן נמי קטן הוא ואיזה מחשבות רעות יש בו ע"ז א"ל ולא כתיב כי וגו' רע מנעוריו א"כ יש לו מחשבות רעות אפילו כשהוא קטן ע"ז פליג ר' יודן מנעריו כתיב משעה שהוא ננער ויוצא לעולם א"כ לפ"ז אפילו כשאינו יכול לאכול כזית דגן נמי צריך להרחיק משום שיש לו מחשבות רעות משעה שיצא מבטן אמו:

ומהו כדי רביעית רביעית בתוך רביעית. ר"ל דצריך רביעית על כל רביעית שהשתין ע"ז יותר דאינו כן אלא אחד כלי קטן ואחד כלי גדול ואפילו להשתנה הרבה די ברביעית אחד עיין בביאור הגר"א ז"ל בתו"ח סי' ע"ו:

ר"פ

ויוצא לעולם יש לו יצר ולב רע: ברכים. שעדיין רכין הן: בבא מן הדרך. שאז הן ריחן רע מחמת הטרדה: ותני. בברייתא כן: ובלבד באדומים. בתרנגולים אדומים: מסוף ריח רע. ממקום שכלה הריח רע צריך להרחיק ד' אמות: כהדא וכו'. כלומר לאו דוקא שעכשיו עיניו רואות אלא אם הוא במקום שיכול לראות ואפי' עכשיו אינו רואה כעין ההיא עובדא: מהו מימר מיליא דאורייתא. שהמקום מקום מטונף ועכשיו אינו נראה וא"ל מכיון שאם היה ביום היינו רואין את שלפנינו א"כ אף עכשיו אסור הוא: תני. בתוספתא שם: גרף. הוא הכלי: ומהו כדי רביעית. כלומר השיעור רביעית שנותן אם הוא נותן בתחלה קודם שיטיל מי הרגלים לתוכו והיינו דקאמר נתן לתוכו וכו' אם נתן בתחלה או לבסוף הוא דקאמר שיש בו מי רגלים ואם נתן לתוכו רביעית מים יקרא: רביעית בתוך רביעית. כלומר אם כבר יש בו מי רגלים טתן לתוכו רביעית מים וקורא אבל בתחלה מטיל לתוכו כל שהן ודיו: אחד כלי קטן ואחד כלי גדול. שיעורו ברביעית מים: שלאחר המטה. והמטה מפסקת בינו לבין הגרף: שלפני המטה לא יקרא. עד שירחיק ד' אמות: תרתיה. שם המקום: מן יומא לטיננא. כלומר מה תקנה בזה ברוק הלא הוא נימוח מיד ואינו שוהה אלא כמן יומא לטיננא: מראשותי המטה. שאין ישן עליה: והוא שתהא המטה גבוה עשרה טפחים. דאז הויא רשות לעצמה: חבלי המטה. שולחין ממנה לא ינעו בהתיבה של ספרים דאם ינעו הוי כמחובר למטה: עושה לו כילון

מראה הפנים

נדולי המפרשים ז"ל דלא הוא את כזרוע הכאי ולא כספ"ק [illegible] כפור פ' ע"ד. ועיין לקמן פרק הרואה [illegible] בנמצא שם [illegible]:

ובלבד באדומים. כן הוא גי' התוס' והרשב"א והכל"ס ז"ל. [illegible]

מסוף ריח רע להכא אמות. [illegible]

ומהו כדי רביעית רביעית בתוך רביעית. [illegible]

מן יומא לטיננא. [illegible]

הורי ר' יסא וכו' כהדא דר' חונא. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ש"ח) ארבע אמות בד"ו ליתא. (ש"כ) בימסא בד"ו אימטא. (בוכ"ז) אל כד"ו לא. אל כרו לא. (בוכ"ז) תרתיה בכ"י טרחתיה. (טנ"א) זעירא בד"ו זעורא (וכן לקמן).

חדושי רד"א

רשב"א אומר אפילו טריקלין כו'. נ"ב חזו דעת רשב"א שנזכר בבבלי ברכות דף כ"ה ע"ב מאן שמעת ליה דאמר בולא כיתא כר"א דפיא רשב"א היא. [illegible]

אמר ר' אמי מסוף ריח רע ד' אמות כו'. [illegible]

כבין יומא לטיננא. [illegible]

עמודי ירושלים

מנעריו כתיב משעה שהוא ננער ויוצא לעולם. [illegible]

כילון. כמו כילה ומחילה בפני עצמו: עד היכן. יהיה גבוה זה הדבר אחר: די סקין. סק: מפסילין. על התשמישים חומש: כהדין דיקלרא. כמו הסל שתולין הלועה מלמעלה וכו' מלמטה שהוא דרך כזיין אלא צריך שיהו קליעת התפילין מלמעלן ורצועות יהיו תלוין מלמטן דיקולרא הורה אור סל כפ"ק דמגילה אי תקלא תלכא ליהוי דיקולא מלוחריה לא ניחא: אחיא. הא כדאמר ר' חנינא שראה את רבי מעטש מלמעלה בתפלתו: ונותן ידיו על פיו. מפני הפיהוק: כדי שיהא כוסו נקי. פיו ושפתיו יהיו נקיים בתפלה: לפניו אסור. לרוק כלל: לימינו. אם רוקק לצדו אסור לרוק לימינו ולשמאלו מותר: הדא הוא דכתיב יפול מצדך אלף. ורבבה מימינך אלמא דימין שהוא חביב והוא סובל הרבבה שלא יגשו אליו: בההן דהוא רקק איטלין דהוא מותר. גרסי' וט"ס בספרי הדפוס. אם הוא רוקק באיטלא ובבגד שלו או במטפחת כ"ע מודים שהוא מותר: ושייף. ברגלו: המתפלל אל ירוק. מיד אחר שסיים תפלתו שעדיין תפלתו שגורה בפיו: עד שיהלך ד' אמות. לאו דוקא אלא כלומר עד שיהא כדי הילוך ד' אמות כדלקמן: וכן הרוקק אל יתפלל. מיד אחר הרקיקה: לא סוף דבר וכו'. כדפרישית: א"ר אמי. ודאי דהכי הוא שאם אתה אומר עד שיהלך ארבע אמות בדוקא א"כ המטיל מים והולך ד' אמות יהא אסור להתפלל גם לפי שאני אומר שמא אחר בא והטיל גם מים מתחלה וכלומר אם אתה חושש לכך אין לדבר סוף שאפי' בכל הדרך יהא אסור להתפלל שמא אחר הטיל מים בכאן אלא ודאי אין חוששין לזה המקום וכששהא כדי הילוך ד' אמות שאז אינם ניכרין מותר: עד שתיבש כעצם. ואז מותר לקרות ק"ש כנגדה ולהתפלל: מים. מי רגלים כל זמן שמטפיחין אסור: כל זמן שרישומן ניכר. אפי' אינן מטפיחין אסור: עד שיקרמו פניה. שלמעלה בצואה וכן אמר שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן ולא בעינן עד שתיבש כעצם: ר' ירמיה ר' זעירא בשם רב. לא כדאמר ר' אבא בשמו אלא כך אמר רב צואה אפי' עשויה כעצם אסורה: שמואל אמר וכו'. כלומר בהא דקאמר מסמיה דשמואל ור' יוחנן מודו ר' ירמיה ור"ז דכן סבירא להו כדאמר ר' אבא בשמייהו: אמר חזקיה ר' אבא מחמיר במים יותר מן הצואה. בתמיה ולהכי לא פירש דבריו עד לקמן: א"ל ר' מנא מן הדא דגניבא. כלומר אם כך הוא כוונת דעתך בתמיה דהא ה' למאי דאמר ר' אבא משמיה דרב אתה מתמיה שמחמיר במי רגלים יותר מן הצואה וכי היכן הוא מחמיר והלא איהו קאמר דרב סבר במים כל זמן שהן מטפיחין דוקא ובצואה צריך שתיבש כעצם ואם כן בצואה הוא מחמיר ואם מן הדא דגניבא דקאמר ר' אבא משמיה כל זמן שרישומן ניכר אתה מתמיה שלפ"ז הן חמורין יותר מן הצואה שאע"פ שרישומה ניכר אם יבשה כעצם מותר קשיא ומאי שייך סברא דגניבא לדרב דילמא באמת גניבא מחמיר עוד יותר בצואה: א"ל. חזקיה לא כמאי דסלקא אדעתך שאני מתמיה מן הדא דגניבא אלא למאי דאמר ר' אבא משמיה דרב גופיה אני מתמיה לפי שסברין הוא שצואה אפי' היא יבישה כעצם אסורה שעדיין מתמשת שלא קיים אבל מי רגלים אין ממשן קיים ואע"פ שמטפיחין מ"מ נבלעין בארץ הן והיינו קאמר דרב ס"ל במים כל זמן שהן מטפיחין אסור וצואה אם יבשה כעצם מותר ועל זה אני תמה דלדידיה אליבא דרב מחמיר הוא במים יותר מן הצואה אלא ודאי מחוורתא כר' זעירא בשם רב:

הלכה ו מתני' זב שראה קרי. אף ע"פ שטמא טומאת שבעה משום זיבה ואין טבילה זו מטהרתו אפ"ה צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא משום קרי וכן נדה שפלטה שכבת זרע הרי היא כבעל קרי וצריכה טבילה אם באת להתפלל: וכן

ר"א [illegible]

עד שתיבש כעצם. אין מטפיחין וגניבא אמר כ"ז שרישומן ניכר והוי יותר דאפילו שנתייבשו ואינן מטפיחין נמי אסור:

אמר חזקי' ר"א מחמיר במים כו'. ר"ל דמים חמור מצואה כתחי' ולכאורה פשוט חמור במים הא בצואה מותר כשנתייבשו ע"ז שהל לו ר"מ מהיכן חמור מים אם לא מהדא דגניבא דס"ל דלא תהני במים אפילו שנתייבשו ואינן מטפיחין כיון שרישומן ניכר ע"ז השיב לו חזקי' דו"א דלאו משום תיירת דגניבא חמור ו"א אלא משום דכיון דס"ל גבי מים כ"ז שמטפיחין ר"ל עד שנתייבשו צריך להיות לפ"ז כצואה דאפילו בנתייבש' כעצם נמי אסורה מפני שממשה קיים ואין ממשה קיים ר"ל דתלוי צואה תמיד דזה ממשה קיים וזה אין ממשה קיים לצואה ממשה קיים ומים אין ממשן קיים ופ"כ דמחמיר במים יותר מצואה דאפילו אין ממשן קיים צריך להיות יבש שאין מטפיחין:

כילון [א] לא ישב אדם על גבי ספסל שספר תורה נתון עליו מעשה בר' אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר תורה נתון עליו והרתיע מלפניו כמרתיע מלפני הנחש אם היה נתון ע"ג דבר אחר מותר עד היכן ר' אבא בשם ר' חונא טפח ר' ירמיה בשם ר' זעירא אפי' כל שהוא [ב] דייסקי שהיא מליאה ספרים או שהיו בתוכה [ג] עצמות המת הרי זה מפשילן מאחוריו ורוכב [ד] תפילין תולה אותן מראשות המיטה ואינו תולה אותם מרגלות המיטה ר' שמואל ר' אבהו ר' אלעזר בשם ר' חנינא [ה] רבי היה תולה את התפילין כמראשות המיטה ר' חזקיה בשם ר' אבהו ובלבד דלא יעביד כהדין דייקלרא אלא תפילין מלמעלן ורצועות מלמטן. תנא ר' חלפתא בן שאול [ו] העוטש בתפילתו סימן רע לו [ז] הדא דאת אמר מלמטה אבל מלמעלה לא אתיא דמר ר' חנינא אני ראיתי את רבי מפהק ומעטש [ח] ונותן ידיו על פיו [ט] אבל לא רוקק ר' יוחנן אמר אפילו רוקק כדי שיהא כוסו נקי לפניו אסור לאחריו מותר לימינו אסור לשמאלו מותר הדא הוא דכתיב [י] יפל מצדך אלף כל עמא מודיי בההין דרקק [כ] איצטלין דהוא אסור ר' יהושע בן לוי אמר הרוקק בבית הכנסת כרוקק כבבת עינו ר' יונה רקק ושייף [ל] ר' ירמיה ר' שמואל בר חלפתא בשם ר' אדא בר אחוה [מ] המתפלל אל ירוק עד שיהלך ארבע אמות א"ר יוסי בי רבי אבון וכן [נ] הרוקק אל יתפלל עד שיהלך ארבע אמות [ס] תני המתפלל אל יטיל את המים עד שיהלך ארבע אמות וכן המטיל מים אל יתפלל עד שיהלך ארבע אמות א"ר יעקב בר אחא לא סוף דבר עד שיהלך ארבע אמות אלא אפי' [ע] שהא כדי הילוך ארבע אמות א"ר אמי אם אומר אתה עד שיהלך ארבע אמות יהא אסור אני אומר אחר בא והטיל שם רבי אבא בשם רב [פ] צואה עד שתיבש כעצם [צ] מים כל זמן שהן מטפיחין גניבא אמר מים כל זמן שרישומן ניכר שמואל אמר עד שיקרמו פניה שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן עד שיקרמו פניה ר' ירמיה ר' זעירא בשם רב צואה אפי' עשויה כעצם אסורה שמואל אמר עד שיקרמו פניה שמעון בר ווא אמר בשם ר' יוחנן עד שיקרמו פניה אמר חזקיה ר' אבא מחמיר במים יותר מן הצואה א"ל ר' מנא מן הדא דגניבא א"ל אפילו עשויה כעצם אסורה מפני שמשמשה קיים [מים] אין משמשה קיים:

הלכה ו מתני' [ק] זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע והמשמשת

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (פו"כ) אלעזר כד"ו אליעזר. (פו"ח) איצטלין דהוא כנ"ל: איסטלין בדוא (שי"ל אל אפילו כנ"ל א"ל מן שימתיה בדין הוא צואה צואה אפילו. (שו"ת) כעצם כנ"ל כעצים. שמשמשה כנ"ל שממשה. מים כ"י גד"ו. משמשה כנ"ל ממשה.

חדושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

טוב ירושלים

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

[illegible]

והמשמשת שראתה נדה צריכים טבילה * ור' יהודה פוטר:

גמ' עד כדון זב שראה קרי ואפילו קרי שראה זוב מועיל הוא שהוא טובל נשמענא מן הדא המשמשת שראתה נדה צריכת טבילה ור"י פוטר מ"ט דר"י משום מה מועיל הוא שהוא טובל או שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה מה נפיק מביניהון ראה קרי אין תימר מה מועיל שהוא טובל מועיל הוא הוי לית טעמא דלא

רידב"ז

עד כדון כזב שראה קרי ואפילו קרי שראה זוב מועיל הוא שהוא טובל. כדי להבין הסוגיא הזאת צריך להקדים דרך הש"ס הזה ועי"ן תבין בנקל. דרך הש"ס כדתני במתניתין ג' בבות בבא ראשונה בענין אחד והדר נקט הדין בדבר הפוכו בבבא דסיפא בענין אחר ומבעיא להגמ' האיך הדין בענין דרישא בדבר הפוכו ופשיט הגמ' מהענין דבבא דסיפא וכן מיבעיא האיך הדין בסיפא בדבר הפוכו ופשיט מהענין דבבא ד: ...

[illegible]

פני משה

המשמשת. והכי פירושא נדה שפלטה מתה תשמיש שמשמשה אתיוה קודם שראתה וכל תוך ג' ימים שכבת זרע מטמא האשה בפליטתו והמשמשת מטתה אע"פ שלא פלטה ואף שעכשיו ראתה נדה אחר שמשמשה צריכין טבילה: ור' יהודה פוטר. ואף על גב במשמשת שראתה נדה איכא למימר דמעיקרא בת טבילה היתה ולא פקעה תורת טבילה מינה אפ"ה פוטר ר' יהודה מן הטבילה הואיל דעכשיו נדה היא. וכבר נתבאר לעיל דהאידנא בטליה לטבילותא מפני שהיתה תקנה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה: גמ' עד כדון זב שראה קרי. אליבא דר' יהודה קא מיבעיא ליה דעד כאן לא שמעינו דפטר אלא אם טומאת הזיבה קדמה והואיל דכבר טמא הוא ואינו מועיל לו טבילה זו לטהרו מזיבתו הלכך הוא דפוטר ואע"ג דמדינא מועיל לו הטבילה משום קרי לד"ת דהא זב טהור בד"ת כדאמרי' לעיל בהלכה ד' מ"מ כיון דהלא שם טומאה עליו מעיקרא ולהאי טומאה אין טבילה זו עכשיו כלום אינה מועילה לו אפילו להוציאו מטומאת קרי ומכיון דאינה מועילה לו למה יטבול: ואפי' קרי שראה זוב. בעיא היא דהשתא מספקא לן אי נימא דאף אם ראה קרי בתחלה ואח"כ באה לו טומאת זיבה נמי פוטר ר' יהודה או לא: מועיל הוא שהוא טובל. כלומר דבעיא היא כלומר להאי טעמא דאמרן לפי שאין מועיל לו הטבילה הואיל וטומאת זיבה קדמה אם כן היכא דטומאת קרי קדמה איכא למימר דמועיל לו עכשיו טבילה זו דמעיקרא בעל טבילה הוה ואפילו ר' יהודה מודה בזה שהוא צריך טבילה או דילמא דטעמיה דר' יהודה לאו משום שאינו מועיל לו הוא אלא טעמא אחרינא איכא משום דאינו צריך לטבילה כלל דכיון דטומאה חמורה רמיא עליו ובאותה טומאה החמורה מותר הוא בד"ת תו לא אתיא טומאה קלה דקרי וחיילא עליה כלל לאסרו בד"ת ואינו צריך לטבילה מדינא קאמר. והש"ס לא אסיק הכא לטעמא אחרינא ולהבעיא עד לקמן: נשמעינה מן הדא והמשמשת וכו' מה טעם דר' יהודה. השתא מפרש לה להבעיא ובתחלה מהדר אחר טעמיה דר' יהודה ולבתר מסיק להבעיא ומה דאיכא לספוקי במילתיה דר' יהודה ולומר לבשתמלי לומר נמי דמספקא לן בטעמיה יכילנא למיפשט לך ותיהוי אכתי תיבעי' לן במילתיה ואף דפשיט לך טעמיה וכדמפרש ואזיל: משום מה מועיל הוא שהוא טובל שאין שם לטומאה קלה אלא טומאה חמורה. כלומר מה דהוה מספקא לן בטעמיה אם הוא משום דמה מועיל לו שהוא טובל עכשיו והרי טומאת זיבה עליו או דלאו היינו טעמיה אלא משום שאין שם לטומאה קלה לחול עליו אלא טומאה חמורה ולא חיילא עליו טומאה קלה כלל: מה נפק מביניהון. ומאי ביניהו בין הני טעמי: ראה קרי. כלומר אם ראה קרי מקודם שבא עליו טומאת זיבה איכא בינייהו: אין תימר מה מועיל שהוא טובל מועיל הוא. אי תימא דטעמיה משום מה מועיל הוא הרי הכא דטומאת קרי קדמה מועיל הוא דמעיקרא בר טבילה הוה ותו לא אתי טומאת זיבה לאפקועי טבילה מיניה והוה צריך טבילה אף לר' יהודה ואי נימא דטעמיה הוי משום שאין שם טומאה קלה לחול עליו כלל במקום שיש עליו טומאה חמורה א"כ אינו צריך טבילה כלל לטומאה קלה וכדפרישית: הוי לית טעמיה דלא

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

תוס' הרי"ד

[illegible]

שנויי נסחאות [illegible]

חרושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

[illegible]

דלא משום שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה עד כדון כשבאת לו טומאה קלה לכסוף אפי' באת לו טומאה חמורה לכסוף נשמענא מן הדא והמשמשת שראתה נדה צריכה טבילה ור"י פוטר הדא אמרה היא הדא היא הדא :

הדרן עלך מי שמתו

תפילת השחר עד חצות ר' יהודה אומר עד ד' שעות תפילת המנחה עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה . תפילת הערב אין לה קבע ושל מוספים כל היום :

גמ' כתיב לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם וכי יש עבודה

פני משה

דלא משום שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה. הלי דלא כמו אלא הוא כדרך לשון הש"ס הזה בכל דוכתי דאיכא כה"ג . כלומר על כרחך טעמיה דר' יהודה איפשיטא לן מהא דהמשמשת שראתה נדה דהיא נמי מעיקרא בת טבילה היתה ואפ"ה פוטר בה ר' יהודה א"כ לית טעמיה משום מה מועיל הודה אור א"א דטעמיה משום שאין מקום לטומאה קלה לחול עליו כלל אלא טומאה חמורה יא"ל טבילה מדינא לר' יהודה ו.דאמרן : עד כדון כשבאת לו טומאה קלה בסוף . השתא מסיק לה לעיקר הבעיא וכלומר דאף ע"ג דטעמיה דר' יהודה איפשיטא לן מהא דהמשמשת מ"מ איכא לספוקי במילתיה דשמא לא קאמר דאין שם לטומאה קלה לחול במקום החמורה אלא דוקא אם בתחלה באת לו הטומאה חמורה וטומאה קלה באת לו בסוף כדינא דרישא דמתני' זב שראה קרי : אפי' באת לו טומאה חמורה בסוף . אם אפי' בכה"ג דנקט ברישא הבעיא בעל קרי שראה זוב שבאת לו טומאה חמורה בסוף נימא נמי דאין שם טומאה קלה כלל אלא טומאה חמורה ואע"ג דקדמה והאי מילתיה לא הוי פשיטא ליה לבעל הבעיא מהא דהמשמשת ואף דהתם נמי טומאה חמורה לבסוף באת לה משום דקס"ד דשאני זב מנדה ומשום דהא עיקר טעמא דתקנת עזרא בטבילה לבעלי קריין בשביל אנשים היא שלא יהו ישראל כתרנגולין הללו כדאמר לעיל ברים הלכה ד' וא"כ אפשר דבזב שקדמו קרי מודה ר' יהודה דצריך טבילה ואע"ג דהטומאה חמורה לבסוף הוא דבאת לו וחלה עליו טומאה קלה מעיקרא להצריכו טבילה . ופשיט ליה הש"ס נישמעינה מן הדא המשמשת וכו' . כלומר לא כדקס"ד לחלק בין נדה לזב דהא מיהא תקנת עזרא אף על הנשים היתה והמשמשת צריכה טבילה משום ק"ש ותפלה וברכות וטעמא דכשהן מוכרחות לטבול אף הן ימנעו בעליהן מלהיות מצוין אצליהן ואפ"ה קאמר בה ר' יהודה דפטורה מן הטבילה : הדא אמרה היא הדא היא הדא . הייט המשמשת שראתה נדה והייט בעל קרי שראה זוב הדין אחד להם דאין שם לטומאה קלה לחול אלא טומאה חמורה היא לבסוף ובין באנסים ובין בנכסים א"נ טבילה מדינא לר' יהודה :

הדרן עלך מי שמתו

הלכה א מתני' תפלת השחר עד חצות . שכן תמיד של שחר קרב עד חצות לרבנן ולר' יהודה אינו קרב אלא עד ד' שעות ביום והייט עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום בזמן שהיום י"ב שעות וכן הלילה ואותן שעות נקראו שעות זמניות וכן מנה לעולם עד סוף שליש היום לפי ערך הימים כדאמרינן לעיל בפ"ק גבי ק"ש והלכה כר' יהודה : תפלת המנחה עד הערב . שכן תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב ור' יהודה סבר שקרב והולך עד פלג המנחה . ופלג המנחה היא שעה ורביע קודם הלילה מפני שזמן מנחה קטנה מתחיל מתשעה שעות ומחצה שהם שתי שעות ומחצה קודם הלילה ופסק הלכה בזה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד והרוצה לעשות כדברי חכמים ולהתפלל תפלת המנחה עד הערב יעשה ואם בא לעשות כדברי ר' יהודה שלא להתפלל מנחה אלא עד שעה ורביע קודם הלילה עושה ומשם ואילך יכול להתפלל ערבית ובלבד שלא יעשה פעם כך ופעם כך אלא לעולם יעשה כחד מינייהו שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה ואם עושה כדברי ר' יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה צריך ליזהר שטוב לא יתפלל מנחה באותה שעה : תפלת הערב אין לה קבע . שזמנה כל הלילה והא דנקט בלישניה אין לה קבע ולא קתני זמנה כל הלילה לאשמועינן דתפלת ערבית רשות לפי שהיא כנגד הקרבת אוברים ופדרים שקריבין כל הלילה והגך רשות נינהו שכיון שנזרק הדם נרצה הקרבן ואע"פ שנטמאו האברים ופדרים או שאבדו אינו מעכב ומיהו האידנא קבלוה עליהם לתפילת ערבית כחובה : ושל מוספין כל היום . אם אחרה אחר שבע שעות יצא אבל נקרא פושע וכן הלכה : **גמ'** כתיב לאהבה וגו' . שינה הכתוב מפי' הלאשונה ולעבדו ללמד על התפלה : וכי יש עבודה

קרבן העדה

אינו מועיל הטבילה להפקיע ממט שם בעל קרי אבל איפכא נדה שהיתה משמשת או שפלטה ש"ז דשם מועיל הטבילה גם ר"י מודה או דילמא דגם בזה פליג אדרבנן וס"ל דלא תיקן עזרא טבילה לבעל קרי רק בשאל עליו הטומאת בעל קרי ושם כ"ק עליו משא"כ בנדה שהיתה משמשת או פלטה ש"ז דשם קרי אינו חל לא תיקן עזרא טבילה ולא מהני הטעם שלא יהי מצוין אצל נשותיהן אלא כשה כ"ק ע"ז פשיט מה נפיק מיניהן ראה קרי ר"ל דכ"ת נין ב' הטעמים הוא בראה קרי ר"ל בדינא דרישא בזב שראה קרי ולפ"ז אין חיתר דטעמא דר"י הוא משום מה הוא מועיל הא בכאן מועיל וא"כ האיך תימר דטעמא דר"י משום מהו מועיל א"כ מה נפקא בהרישא בזב שראה קרי האיך פליג ר"י א"ו משום דאין שם לטומאה קלה אלא חמורה ופ"כ פליג ר"י גם בנדה שהיתה משמשת משום דס"ל דלא תיקן עזרא טבילה לב"ק רק במקום דחל עליו טומאת בעל קרי והדר שאל הגמ' אימא כל עיקר טעמא דר"י הוא משום שלא תיקן עזרא טבילה לב"ק רק במקום דחל עליו טומאת ב"ק ע"כ בזב שראה קרי דלא חל עליו טומאת ב"ק לא תיקן טבילה משא"כ בבעל קרי שראה זוב גם ר"י מודה כיון דחל עליו שם בעל קרי צריך טבילה אע"ג דלא מועיל לו הטבילה והוי בעל קרי לאחר הטבילה כמו קודם הטבילה מ"מ מודה ר"י לרבנן בזה ע"ז פשיט מסיפא ממשמשת שראתה נדה דפוטר שם ר"י ע"כ מוכח דר"י אית לי' שני הטעמים ומסיפא ילפינן על הרישא דפליג ר"י גם על ב"ק שראה זיבה ומרישא ילפינן על הסיפא דפליג ר"י גם בנדה שהיתה משמשת : סליק פירקא בס"ד כסהות

א ד' מ"ג מפ"ג הפלה ה"א סמ"ג עשין יט טוש"ע או"ח סי' פט ס"א

פנ"מ כו .

פירוש מבעל ספר חרדים

פרק ד תפלת השחר עד חצות . שכן התמיד של שחר קרב עד חצות לרבנן ולרבי יהודה אינו קרב אלא עד ארבע שעות ועד ד' שעות היינו עד סוף שעה [illegible]

מראה הפנים

תפלת השחר . כתיב לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו וגו' וכי יש עבודה בלב זו התפלה . [illegible]

תוס' הרי"ד

[illegible]

שנוי נוסחאות (בו"ע) לבסוף וכו' לבסוף נד"ו בסוף וכו' בסוף .

עמודי ירושלים

ולעבדו בכל לבבכם [illegible]

עין משפט נר מצוה

עבודה בלב וכו'. ברייתא היא בספרי פ' עקב: יכול יהא מתפלל שלשתן כאחת. תוספתא פ"ג: יכול מכבאו לגולה. התחיל לנהוג כן ולא מקודם: בכל שעה שירצה. דלא למדו מדניאל אלא שלא יתפלל כל שלשתן רצופות אלא זמן קבוע לכל אחת מנין ככר פי' דוד וכו': מרחיש בשפתותיו. ומשמיע לאזניו בלחש: על לבה. בכוונת לבה: מילתיה דחנן בר אבא פליגא. דאי לאו הכא הוה דאיתמר ולא שייכא אדלעיל וכפ"ק בהלכה ד' איתמר הכי אהא דדרים התם מכל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שאף בהזכרת השם צריך שיהא ראשו כפוף ועלה קאמר מילתיה דחנן בר בא פליגא

וכי' עד כבר ניחת הוא ואיידי דאיירי הכא בדיני דתפלה מייתי לה כמו דאיתמר התם כ"כך הש"ס הזה: מצלי בקלא. בשהיה מתפלל בינו לבין עצמו כדר' יונה: ובני ביתיה דאבא. כלומר כך היה ט"ג ג"כ אבא שילמדו בני ביתו התפילה ממנו: מאיכן למדו. דוד ודניאל תורה אור מהיכן למדו לג' תפלות: כך תזכינו לראות במערב. כן צריך להיות: עוד היא. גם היא יש לך סמך לקבוע כנגד שיכול איברים וכו' ולפיכך זמנה כל הלילה: מדברי תורה למד ר' יהודה. לומר דתמיד של שחר קרב עד ד' שעות כדתני ר' ישמעאל וכו' ודריש בבקר בבקר ולפיכך תפלת השחר שהוא כנגדו ג"כ עד ד' שעות: בארבע

עבודה בלב ואיזו זו תפילה וכן הוא אומר אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישזבינך וכי יש פולחן בבבל ואיזו זו תפילה יכול יהא מתפלל שלשתן כאחת פירש בדניאל וזמנין תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי וגו' יכול יהא מתפלל לכל רוח שירצה ת"ל וכוין פתיחין ליה בעליתה נגד ירושלם יכול משבאו לגולה כן ת"ל כל קבל דהוה עביד מן קדמת דנא יכול יהא מתפלל שלשתן בכל שעה שירצה כבר פירש דוד ערב ובוקר וצהרים וגו' יכול יהא מגביה קולו ומתפלל פירש בחנה וחנה היא מדברת על לבה יכול יהא מהרהר בלב ת"ל רק שפתיה נעות הא כיצד מרחיש בשפתותיו אמר רבי יוסי בר חנינא מן הפסוק הזה את למד ד' דברים וחנה היא מדברת על לבה מכאן שהתפילה צריכה כוונה רק שפתיה נעות מכאן שהוא צריך להרחיש בשפתותיו וקולה לא ישמע מכאן שלא יגביה אדם את קולו ויתפלל ויחשבה עלי לשיכורה מכאן שהשיכור אסור להתפלל: מילתיה דחנן בר אבא פליגא דחנן בר אבא אמר לחבריא נימר לכון מילתא טבתא דחמית לרב עביד ואמריתה קומי דשמואל וקם ונשקי על פומי ברוך אתה שוחה בא להזכיר את השם זוקף שמואל אמר ואנא אמרית טעמא ה' זוקף כפופים א"ר אמי לא מסתברא דלא אמר אלא מפני שמי ניחת הוא א"ר אבין אלו הוה כתיב בשמי ניחת הוא יאות לית כתיב אלא מפני שמי ניחת הוא קודם עד שלא הזכיר את השם כבר ניחת הוא. ר' אבא בר זבדי מצלי בקלא רבי יונה כד הוה מצלי בכנישתא הוה מצלי בלחישה וכד הוה מצלי גו ביתיה הוה מצלי בקלא עד דילפון בני ביתיה צלותיה מיניה אמר ר' מנא ובני ביתיה דאבא ילפי צלותא מיניה. ומאיכן למדו ג' תפילות רבי שמואל בר נחמני אמר כנגד ג' פעמים שהיום משתנה על הבריות בשחר צריך לאדם לומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהוצאתני מאפילה לאורה במנחה צריך אדם לומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שזכיתני לראות החמה במזרח כך זכיתי לראות במערב בערב צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שהייתי באפילה והוצאתני לאורה כך תוציאני מאפילה לאורה ריב"ל אמר תפילות מאבות למדום תפילת השחר מאברהם אבינו וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' ואין עמידה אלא תפילה כמה דתימר ויעמוד פנחס ויפלל תפילת המנחה מיצחק אבינו ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפילה כמה דאת אמר תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו תפילת הערב מיעקב אבינו ויפגע במקום וילן שם ואין פגיעה אלא תפילה כמה דתימר ויפגעו נא בה' צבאות ואומר אל תשא בעדם רינה ותפלה ואל תפגע בי ורבנן אמרי תפילות מתמידין גמרו תפלת השחר מתמיד של שחר את הכבש אחד תעשה בבוקר תפילת המנחה מתמיד של בין הערבים ואת הכבש השני תעשה בין הערבים תפילת הערב לא מצאו במה לתלותה ושנו אותה סתם הדא היא דתנינן תפילת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום אמר רבי תנחומא עוד היא קבעו אותה כנגד איכול איברים ופדרים שהיו מתאכלין על גבי המזבח כל הלילה. מדברי תורה למד רבי יהודה דתני רבי ישמעאל וחם השמש ונמס בארבע שעות אתה אומר בארבע

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

נמרא. יכול יהא מגביה קולו. [illegible]

תום' תרי"ד

[illegible]

סליק פירקא בס"ד

שנויי נוסחאות (פו"ג) ישזבינך בתיקון ישיזבנך. (בו"ז) תלתא נתיקון תלתה (בו"א) פתיחין בתיקון פתיתן. (בו"ח) דהוה עביד ט' דנא בתיקון די הוא עבד ט' דנה, (בו"י ונו' כ"ן ניתה. (בו"ב) שלא ינביה אדם גו"ש שלא יהא אדם מגביה. (בו"ו) דשמואל ג"ש שמואל. שוחה גו"ו שוחח. (בו"ה) ואנא. (בו"ו) ניחת הוא קודם גו"ו נחת הוא קדם. (בו"ה) ניחת גו"ו נחת. (בו"ג) גו ביתיה גו"ש בביתא. (בו"ג) נחמני גכ"ר נחמן. (בו"ת) לאדם גו"ו אדם. (בו"ב) צריך לומר גו"ג צריך אדם לומר. (בו"ד) למדום גכ"ל למדו. (בו"ו) דאת אמר גו"ו דתימר. (בו"ת) אל תשא בתיקון ואל תשא. (בו"ב) גמרו גכ"י למדו

עמודי ירושלים

ר' יונה כד הוי מ' מצלי בלחישה כד' מצלי בקלא עד דילפון בני ביתא צלותא מיני'. [illegible]

עמודי ירושלים תנינא

ריב"ל אמר תפלות מאבות למדום נשמט תציון לירושלמי פסחים (פ"ד ה"א)

[illegible]

מסורת הש"ס | עין משפט נר מצוה

באלרבע שעין שמשה חמין וכו'. כלומר דהיינו טעמא דרדים וחם השמש על ארבע שעות שאז השמש הוא בגלגו חם ובמקום האל קר הוא: בשית שעין וכו'. ומפני שבתיקן חמין הן כלומר שאין האל ניכר דרשי כחום היום על שם שעות וכדר' תנחומא דאמר מהו כחום היום בשעה שאין צל לכל בריה לפי שהצל הוא תחתיו: מצלי בתלת שעין. לפי שזמן קריאת שמע הוא וכדי לסמוך גאולה לתפלה: חמוניה. ראוהו שהיה קורא וגו': והא תנינן וכו'. דאין לו שכר קריאה שמע אחר ג' שעות אלא כקורא בתורה ומ"ט עביד הכי: נימר. שכך היה נוהג כבר קיבל מלכות שמים בעונתה וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה והיה ממתין להתפלל עם הציבור וקרא ק"ש עם הברכות ולסמוך גאולה לתפלה: אי מעדות למד. ואי בעית אימא דמעדות למד ר' יודה לומר עד ד' שעות כמו ששנינו בפ"ו דעדיות העיד ר"י בן בבא על תמיד של שחר וכו' כדמפרש לקמן דעל אותו מעשה נשנית עדות זו: והיו מעלין להם שני גדיים. והם לא היו רוצין לשנות למה שהיו רגילין להקריב טלאים לתמידין: וקפץ. החזיר ארבעים פרסה מא"י: חלוק את היום. ויום הוא י"ב שעות והחלק הראשון לתמיד של שחר: טעמא דר' יודה. דלא דריש הכי משום דמיבעי ליה לדרשא אחרינא כדדריש בספרי שנים ליום וכו': כנגד היום. נגד השמש: הדא הוא דתנינן תמן. בריש פ"ד דתמיד: על קרן מערבית צפונית. שבבקר השמש במזרח וזורחת למערב ושם הוא כנגד השמש ובערבית השמש במערב ומאירה למזרח והיה נשחט על קרן צפונית מזרחית: והוא שיהא יודע וכו'. כלומר טעמא דהך מילתא הוא כדי שיהא ניכר ויודע איזה מהן נשחט בשחרית וכו' לפי שלפעמים היו שוהין אחר זריקת הדם ולא הקריבו אברי תמיד של שחר עד שנשחט של בין הערבים ושלא יתערבו והיה להם מקום שחיטתן לסימן: תפלת המנחה ותפלת המוסף. לא התפלל של מוסף עד שהגיע זמן תפלת המנחה תפלת המנחה קודמת: הוון. בני הישיבה בעון מימר דוקא כשאין שהות ביום כדי להתפלל שניהן שעד שיתפלל מוסף יעבור זמן המנחה אבל אם יש שהות ביום תפלת מוסף שקדמה היא קודמת למנחה וקאמר ר' זעירא דלא היא דהך קיבל בשם ר' יוחנן דלעולם תפלת מנחה קודמת וכן אמר ר' נתן בשם ר' יוחנן:

תורה אור

בארבע שעות או אינו אלא בשש שעות כשהוא אומר כחום היום הרי שש אמור הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס בד' שעות ואת דרייש בבוקר בבוקר מה בבוקר שנאמר להלן בארבע שעות אף בבוקר שנאמר כאן בד' שעות בארבע שעין שמשא חמין וטולא קריר בשית שעין שמשא חמין וטולא חמין א"ר תנחומא מהו כחום היום בשעה שאין צל לכל ברייה ר' יסא מצלי בתלת שעין ר' חייא בר ווא מצלי בתלת שעין ר' ברכיה חמוניה קרי קרית שמע ומצלי בתר תלת שעין והא תנינן הקורא מיכן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה נימר כבר קיבל מלכות שמים בעונתה אי מעדות למד ר' יודה דמר ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי בימי מלכות יון היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני טליים פעם אחת שילשלו להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני גדיים באותה שעה האיר הקב"ה עיניהם ומצאו שני טליים מבוקרים בלישכת הטלאים על אותה שעה העיד ר' יודה בר בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות א"ר לוי אף בימי מלכות רשעה הזאת היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להם שני כבשים ובסוף שלשלו להן ב' קופות של זהב והעלו להם שני חזירים לא הספיקו להגיע לחצי חומה עד שנעץ החזיר בחומה ונזדעזעה החומה וקפץ מ' פרסה מארץ ישראל באותה שעה גרמו העונות ובטל התמיד וחרב הבית מ"ט דרבנן שנים ליום חלוק את היום טעמא דר"י שנים ליום חובה ליום שנים ליום שני פרקליטין ליום שנים ליום שתהא שחיטתן לשם היום שנים ליום שתהא שחיטתן כנגד היום הדא היא דתנינן תמן תמיד של שחר היה נשחט על קרן מערבית צפונית על טבעת שניה כנגד היום ושל בין הערבים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית על טבעת שניה כנגד היום והוא שיהא יודע איזה מהן נשחט שחרית ואיזה מהן נשחט ערבית. ר' חייא בשם רבי יוחנן תפלת המנחה ותפילת המוספין תפלת המנחה קודמת הוון בעון מימר כשאין ביום כדי להתפלל שניהם אבל אם יש ביום כדי להתפלל שניהם תפלת מוסף קודמת ר"ז בשם ר' יוחנן אפילו יש ביום כדי להתפלל שניהם תפלת המנחה קודמת רבי נתן בר טוביה בשם רבי יוחנן אפילו יש ביום כדי להתפלל שניהם תפילת המנחה קודמת.

והתני

כשהוא אומר כחום היום הרי שש אמור. ר"ל דשש כבר אמור דנקרא חום היום וזה היום השמש כדמפסיק להפילו בגלל הוי הוא מאח"כ חום השמש הוי כד' שעות:

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (שו"ה) כבא נד"א אבא. (כ"כ"ה) ערבית כב"י בין הערבים. (שו"ו) ר"ז גד"א ר' זעירא. (שו"ח) שניהם נד"א שתיהן. (כו"ט) שניהם נד"ו שתיהן.

חדושי רד"א

והא תנינן כו'. נ"ב פי' והאיך קרא ר' ברכיה בתר תלת שעין. והוי' חש"ס נימר כבר קבל מלכות שמים

עמודי ירושלים תנינא

דה"ף ר' סימון בשם ריב"ל בימי מלכות יון נשתמש הציון לירושלמי תענית (פ"ד ה"ה)

עין משפט נר מצוה | מסורת הש"ס

והתני. בברייתא הקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין יצא ומשמע דוקא לשעבר אם עבר והקדים יצא בדיעבד הא בתחלה לא בלא אמרו שיקדים לתפלת המנחה וקשיא לר' יוחנן: פתר לה. ר' יוחנן להברייתא בשלא היה זמן התפלה כלומר שלא הגיע זמן להתפלל לא למנחה ולא למוסף שהיה קודם שש שעות ומחצה הלכך לא יקדים לכתחילה למנחה אבל אם הגיע זמן התפלה אפי' יש שהות ביום אלא שמתירא שמא יעבור השעה אח"כ כגון שהיה הולך לסעודה גדולה וצריך להתפלל שניהם וכהאי דריב"ל דלקמיה אז אפילו לכתחילה יקדים לתפלת מנחה תורה אור כיון שכבר הגיע זמנה ואח"כ יתפלל מוסף כהדא דר' יהושע בן לוי: מפקד. היה מצוה לתלמידיו אם הוה לכון אריסטון סעודה גדולה ומתיראים אתם שמא מתוך כך ימשוך הזמן ויעבור זמן המנחה ומטא יומא לשית שעין כלומר שהוא אחר שש שעות שהוא זמן מנחה גדולה אל עד שלא תלכו לסעודה תתפללו מקודם תפלת מנחה ואח"כ תלכו לסעודה והשתא שמעינן נמי מהא דאם הוא יום שיש בו מוסף וצריך הוא להתפלל שתיהם מטעם שמא ימשוך לא יקדים הוא לתפלת המנחה כיון שכבר הגיע זמנה היא קודמת ואח"כ יתפלל מוסף: וכמה הוא פלג המנחה. דקתני במתני': אחת עשרה שעה חסר רביע. כך הוא לשון התוספתא פ"ג והיא כיון מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה וכמה הוא פלג המנחה אחד עשר שעות חסר רביע כלומר פלג המנחה דמתני' דבמנחה קטנה מיירי וזמנה מתשעה שעות ומחצה ולמעלה ופלג מנחה זו י"א חסר רביע שהוא שעה אחת ורביע קודם הלילה: תמן תנינן. ריש פ"ה דפסחים תמיד נשחט וכו': הכא את עביד מנחה שתי שעות ומחצה. דקאמרת פלג המנחה י"א חסר רביע וא"כ כל זמן המנחה שתי שעות ומחצה קודם הלילה שהוא מט' ומחצה ולמעלה והכא את עביד מנחה ג' שעות ומחצה דקתני תמיד נשחט בשמנה ומחצה ואם כן זמן מנחה שהוא כנגד תמיד של בין הערבים גם כן שלש שעות ומחצה הויא וקשיין אהדדי: לא הוקשה תפלת המנחה. לזמן התמיד אלא לקטורת של בין הערבים שהיתה אחר הקרבתו של תמיד וכדכתיב תכון תפלתי קטרת וגו' מנחת ערב יצא שעה אחת לעיסוקו והקרבתו של התמיד והוא עד ט' שעות ומחצה ואז הן מקטירין קטרת ונמצא את עביד מנחה שתי שעות ומחצה כדתנינן בתוספתא הנ"ל: עם דמדומי חמה. בסמוך. לעת מצוא של יום. כשהשמש יוצא וזורח ומצוי הוא על הארץ: הוה מצייר גולתיה דרב. וכן הוא לקמן ובפ' בתרא דתענית היה תופס ומשמרו לגלימיה דרב ביה"כ וא"ל כשתראה השמש בראש דקלים שהוא סמוך לשקיעתו תתן לי ואני מתפלל מנחה דמניה להתפלל עם דמדומי חמה בין בשחרית בין במנחה: ושמשא בריש דיקלי תמן אימתא הוא הכא. כל"ל וקושיא היא הא כשהשמש בריש דיקלי בבבל הוא יום גדול עדיין כאן בארץ ישראל דאמר ר' יוחנן וכו' שבבל זומו של עולם שהיא במצולה ותחתיתו ועמקו והיכי עביד רב הכי והא בבבל היה והלא זה הזמן בבבל אינו עם דמדומי חמה ולקמן משני לה רב כר' יודה ס"ל דאמר עד פלג המנחה ולפיכך נהג כן דכשהשמש בריש דיקלי בבבל זמן פלג המנחה הוא בא"י: בתשנוק. בלשר מבלי נחת שאין להם לא נר ולא מרחץ: מן המצות. שלא נתחייבו אלא בא"י:

והתני הקדים תפלת המנחה כו'. משמע דוקא דיעבד ומפני פתר לה בלא הגיע זמן התפלה ר"ל יצא הגיע זמן מנחה קטנה אלא מיירי במנחה גדולה אז דוקא בדיעבד אם הקדים מנחה יצא אבל בזמן מנחה קטנה אז מנחה קדם אפילו יש שהות ביום על שניהן ומביא ראי' דליכא מנחה גדולה מהא דריב"ל:	והתני הקדים תפלת המנחה לתפלת המוספים יצא לשעבר הא בתחילה לא בדא פתר לה בשלא הגיע זמן התפילה כהדא דריב"ל מפקד לתלמידיו אין הוה לכון אריסטון וממא יומא לשית שעין עד דלא תסקון לאריסטון תיהוין מצלון דמנחתא עד דלא תסקון. וכמה הוא פלג המנחה אחת עשרה שעין חסר רביע. תמן תנינן א "התמיד נשחט בשמנה ומחצה וקרב בתשע ומחצה ערב פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמנה
א"ר	

ומחצה בין בחול בין בשבת. ר' ירמיה בעי הכא את עביד מנחה שתי שעות ומחצה והכא את עביד מנחה שלש שעות ומחצה אמר רבי יוסי לא הוקשה תפלת המנחה לתמיד של בין הערבים אלא לקטרת מה טעם "תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב צא שעה אחת לעיסוקו ואת עביד מנחה שתי שעות ומחצה רבי יוסי בן חנינא היה מתפלל "עם דמדומי חמה כדי שיהא עליו מורא שמים כל היום "אמר רבי יוסי בן חנינא ויהא חלקי עם המתפללים עם דמדומי חמה מה טעם "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא מהו לעת מצוא לעת מצויין של יום אחוי דאימיה דרב אדא הוה מצייר גולתיה דרב בצומא רבא א"ל כד תיחמי שמשא בריש דיקלי תיהב ליה גולתי דנצלי דמנחתא ושמשא בריש דיקלי תמן אימתא הוא הכא דמר רבי יוחנן "האומרי לצולה חרבי זו בבל שהיא זומו של עולם אמר רבי יוחנן למה נקרא שמה צולה ששם צללו מיתי דור המבול "גם בבבל לנפול חללי ישראל גם בבבל נפלו חללי כל הארץ. כתיב "וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם. אמר ריש לקיש למה נקרא שמה שנער ששם ננערו מיתי דור המבול ד"א שנער שהם מתים בתשנוק בלא נר ובלא מרחץ ד"א שנער שהם מנוערים מן המצות בלא תרומה ובלא מעשר ד"א שנער ששריה מתים נערים ד"א שנער שהעמידו שונא ועד להקב"ה ואי זה זה נבוכדנצר הרשע:
רב

מראה הפנים

[illegible]

לא הוקשה תפלת המנחה לתמיד של בין הערבים אלא לקטרת. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ס"ז) שעין בלא שעות. (ס"מ) מצייר כד ו מצייך (ס"פ) ושמשא בריש דיקלי גרו ושמשא בירי' בריש דקלא. (ס"נ) בבבל נמקרא לבבל. (סנ"א) בבבל נמקרא בבל.

חרושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

רב כר' יהודה. כדפרישית: אין תעבדיניה כרבנן. וקאמר הש"ס דהייט טעמיה אם אתה נוהג כענגנך כדברי חכמים דאמרי תפלת המנחה עד הערב א"כ זה הוא דלא כר' יהודה דהא ר' יהודה מפלג המנחה ולמעלה כערב מבוי ליה אבל אם תעשה כר' יהודה להתפלל מנחה קודם פלג המנחה בזה אף חכמים מודים שהוא זמן מנחה והלכך מייטב לנהוג כר' יהודה דהכל מודים בה: מנין לנעילה. היכן הוא הרמז לתפלה זו דשלשה האחרות יש להן רמז אי למ"ד אבות תיקנום אי למ"ד כנגד תמידין ואברים ופדרים וכן מוסף כנגד קרבנות מוספין ולנעילה מנין: גם כי תרבו תפלה אינני שומע מכאן דכדין הוא שכל המרבה בתפלה נענה וכלומר אף תפלת נעילה לריבוי תפלה תקנוה: מחלפה שיטתיה דר' לוי תמן. בריש פ"ב דבכורים הוא אומר דאין שבח ברבוי תפלה כדדריש בכל עצב וגו' ודבר שפתים שמרבה להתפלל אך למחסור הוא כמו שמליט בחנה: והלא עולמו של לוי וכו'. כלומר דהכא מפרש להפסיק עד עולם והוא היה חי נ"ב שנה ומאי עד עולם דקאמר ומשני דהאי שנים שנמלתו אינם מן המנין דוישב שם אמרה: וכא אמר הכין. מ"מ קשיא דהכא אמר דטוב הוא להרבות בתפלה: אי אמרה. אף דאמרה ר' לוי התם להך לא קשיא כאן ליחיד הוא דקאמר שם: הן. דהאמר הכא לציבור הוא דטוב להם שירבו בתפלה כדדריש מקרא דגם כי תרבו והתם ברבים מבהעי: ר' חייא בשם ר' יוחנן. לא סבר לה להא דר' לוי אלא אפי' יחיד המרבה בתפלה נענה כדדריש מקרא דהגה משום דמיהת נענתה בתפלתה וזה היה ע"י שהרבתה להתפלל: אימתי היא נעילה. האי נעילה שאמרו בנעילת שערי שמים. שהוא בלילה בתחלתה בנעילת שערי היכל. שהוא ביום סמוך לחשיכה: מתניתא. דריש פ"ד דתענית דקתני בג' פרקים וכו' ביום וכי אית לך למימר נעילת שערי שמים ביום הן אלא נעילת שערי היכל כר' יוחנן: מחלפה שיטתיה דרב. דהא לעיל קאמר נעילה בלילה זמן נעילת שערי שמים והכא אמר כד תיחמי שימשי בריש דיקלי וא"כ זה הוא זמן נעילת שערי היכל: ע"י דהוה מאריך רב. בתפלתו הרבה וכשהתחיל כששמש בריש דיקלי היה מגיע לזמן נעילת שערי שמים ועדיין היה עומד בתפלה: נעילה מהו שתפטר של ערב. למ"ד דזמנה בתחלת הלילה א"כ מהו שיולא בה לתפלת ערבית שא"צ להתפלל עוד של ערבית: היאך הוא מזכיר של הבדלה. הרי אין בה ברכה אתה חונן והיכן הוא כולל להבדלה: היאך יהו שבע. ברכות שבע של נעילה הך יהו פוטרות י"ח של ערבית: א"ל. ר' אבא לר' יונה ולא כבר איתתבת והלא כבר הקשיתי על זה מהבדלה ולמה לך תו להדורי בתר פירכי אחריני: א"ל בגין דאיתתבת תיבטל. בתמיה כלומר אם בשביל הקושיא דילך דאותבית עלה מהבדלה תבטל דברי רב דאמר דפוטרת של ערבית הא לאו קושיא היא שהרי יכול לכלול להבדלה בכלל ברכות דנעילה: אמר

רב כר' יהודה אין תעבדינא כרבנן לית ר"י מודי אין תעבדינא כר"י אוף רבנן מידו: ״מניין לנעילה אמר ר' לוי ״גם כי תרבו תפלה מכאן שכל המרבה בתפלה נענה מחלפא שיטתיה דרבי לוי ״תמן אמר ר' אבא בריה דרב פפי ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי ״בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור חנה ע"י שריבתה בתפלה קצרה ביָמָיו של שמואל שאמרה ״וישב שם עד עולם והלא אין עולמו של לוי אלא חמשים שנה דכתיב ״ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה והוויין ליה חמשין ותרתין אמר רבי יוסי בר רבי בון שתים שנמלתו וכא אמר הכין אי אמרה כן ליחיד הן ליציבור ר' חייא בשם ר' יוחנן ר' שמעון בן חלפתא בשם ר"מ ״והיה כי הרבתה להתפלל לפני ה' מכאן שכל המרבה בתפלה נענה: ״אימתי הוא נעילה רבנן דקיסרין אמרין איתפלגון רב ור' יוחנן רב אמר ״בנעילת שערי שמים ור"י אמר ״בנעילת שערי היכל אמר ר' יודן אנתורדיא מתני' מסייע לר"י ״בג' פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ד' פעמים ביום בשחרית ובמוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביה"כ אית לך מימר נעילת שערי שמים ביום אחוי דאימא דרב אדא הוה צייר גולתיה דרב בצומא רבא א"ל כד תיחמי שמשא בריש דיקלי תיהב לי גולתי דנצלי נעילה שערים מחלפא שיטתיה דרב תמן הוא אמר בנעילת שערי שמים וכא אמר בנעילת שערי היכל אמר רב מתנה על ידי דרב מאריך בצלותא סנין הוה מגיע לנעילת שערי שמים נעילה מהו שתפטר את של ערב ר' אבא ורב הונא בשם רב ״נעילה פוטרה את של ערב א"ל ר' אבא לרב הונא היאך הוא מזכיר של הבדלה אמר ר' יונה לרבי אבא היאך יהא שבע פוטרת שמונה עשרה א"ל ולא כבר איתתבת א"ל בגין דאיתתבת תיבטל אמר

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נסחאות (כו"א) יהודה נ"ו יורה. העברינא נ"ו תעברינה יוקן יסתון). (כוס"ז) הוא נ"ו היא. (כו"ב) נושאים נ"ו נושאין. (כול"א) רב מתנה נ"ו רבי כתנה דרב מאריך בצלותא נ"ו דהוה מאריך רב בצלותיה. (כו"ג) את נ"ו ליתא. (כו"ח) את נ"ו ליתא. (כו"ג) יהא וט' תיבטל נ"ו יהו וט' תיבטילא

חרושי רד"א

שהיום גדול כותר להתפלל. ועי' בכתבי"ל ח' תפלה [illegible] ואם שהח עם החזרה סמוך לצאת הככבים [illegible] היה מתפלל תפלת המנחה [illegible] ראוי מפרק כל כתבי (קי"ח:) [illegible] יהא חלקי עם מכניסי שבת [illegible] ובר אלמא בני סברי' אם גם יחשיך להם בין השמשות [illegible] אחורי [illegible] עוד חי' נדול [illegible] לא קברה שעת המנחה. עכ"ל:

בכס"ה מיימוני פ"ג מתפלה ה"מ לענין נשיאת כפים יום היא. ונ"ע דבהג"מ מיי' שם נאמר מזה וכו' דנשיאת כפים [illegible] אף ברכה ביום ושירות דהלא קרא היינו שירה כמתואר בערכין ושירה היה נעוד יוב נדול דהא [illegible] ולא מכי קיומי שמשי בריש דיקלי וא"ש:

חתם סופר

מתני' מסייע לר"י בג' פרקים הכהנים משאין וכו' בספר שיח יצחק הק' כא לקמן [illegible] דרב נעשה [illegible] מכי שמשי בריש דקלי וכמי למיתי הרא"ש ר"ל [illegible] פוטרת של ערבית דרב [illegible] של שבת נע"ב וא"כ שפיר הוה לא זמן ערבית וכמ"ש זה [illegible] דנשיאת כפים [illegible] ברכה לבירית [illegible] שירות ביום [illegible] להיות בעוד יום גדול [illegible] דיקלי וא"ש:

עמודי ירושלים

מניין לנעילה כו' אמר ר' לוי כו' מיחלפא שיטתי' בר עי' באבודרהם בסדר תפלה של ח"ל [illegible] שהביא בשם הירושלמי דפ' תפלת השחר הך ביסרא דר' לוי וכו' וביר[ו]שלמי דתענית מקשה על הך ביסרא דר' לוי מיחלפא שיטתי' ט' פ"ש מטעם דלא חית נדים כאן הך מיחלפא שיטתי' רק בתענית:

עין משפט נר מצוה

יז א״ח סי׳ תקע״ט ה׳ תעני׳ פ״ד

יח ב״י או״ח סי׳ תרכג ס׳ תעני׳ פ״ג

יט ג מיי׳ שם פ״א טוש״ע שם ס׳ תפלה פ״ב

כ ד טוש״ע שם

אמר ר׳ יוסי מה דאקשי ר׳ אבא קשי יאות מה דאקשי ר׳ יונה לא קשי יאות קל הקילו עליו משום תעניתו שיהו שבע פוטרות שמונה עשרה רבי אבא בר ממל אמר לחברייא מריי מן כולכון שמעית שאין נעילה פוטרת של ערב ר׳ סימון בשם ריב״ל אין נעילה פוטרת של ערב א״ר יוסי ב״ר בון ותני ר״ח בכל יום אדם מתפלל שמונה עשרה במ״ש ובמוצאי יה״כ ובמוצאי תענית ציבור ר׳ יצחק בר נחמן בשם ריב״ל יה״כ שחל להיות בשבת אע״פ שאין נעילה בשבת מזכיר של שבת בנעילה אוספין עליה ר״ח שחל להיות בתענית ציבור אע״פ שאין נעילה בר״ח מזכיר הוא של ר״ח בנעילה רבי סימון בשם ריב״ל שבת שחל להיות בחנוכה אע״פ שאין מוסף בחנוכה מזכיר של חנוכה במוסף אוספין עליה ר״ח שחל להיות בתוכה אע״פ שאין מוסף בחנוכה מזכיר הוא של חנוכה במוסף ראש חודש שחל להיות בתענית היך מזכיר הוא של ר״ח ר׳ זעירא אומר בהודייה ר׳ אבא בר ממל אמר בעבודה ר׳ אבינא אמר אומרה ברכה רביעית אמר ר׳ אבא מה מצינו בכל מקום אומרה ברכה רביעית אף כאן אומרה ברכה רביעית וכן נפק עובדא כהדא דר׳ אבא במה קורין ר׳ יוסי אומר קורין ברכות וקללות אמר ליה ר׳ מנא בגין מודעתין כי תענית רביעין על מעיהן ולא ידעין דהוא תעניתא א״ל

אמר ר׳ יוסי. לא היא דאדרבה מה דאקשי ר׳ אבא מהבדלה מקשי שפיר דהוא״ל וכל השנה אומר הבדלה בחונן הדעת אין לשנות הסדר אבל מה דאקשי ר׳ יונה היאך יהו שבע פוטרות י״ח לאו קושיא היא משום דקל הקילו עליו מפני התענית שלא יהא צריך להאריך ויהו ברכות שבע פוטרות שמונה עשרה: מריי. מוריי מכלכם שמעתי וקבלתי שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית ועכשיו שמעתי ג״כ מר׳ סימון בשם ריב״ל דאמר הכי וכן ר׳ יוסי בר׳ בון משום תני ר׳ חייא וכו׳ ובמוצאי יה״כ ובמוצאי ת״צ שחל להיות בשבת כדקאמר לקמן בר״ח וכו׳ וכן היו מתענין בשבת כדתנן על אלו מתריעין בשבת ואיכא מ״ד מתענין איכא למ״ד מתריעין בעניט וכלומר שאע״פ שיש כאן נעילה צריך להתפלל י״ח של ערבית מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת: אע״פ שאין נעילה בשבת. אי לאו יה״כ אפ״ה מזכיר של שבת בתפלת נעילה: אוספין. הוסיפו עלה עוד דאפי׳ ר״ח שאינו חמור כשבת אם חל להיות בתענית ציבור שגוזרין על הגשמים וכה״ג ר״ח בתוכן ותפלת נעילה נוהגת בת״ל מזכירין של ר״ח בנעילה: היאך מזכיר הוא של ראש חדש. אתפלת נעילה קאי דקאמרת דגם בנעילה מזכירין של ר״ח היכן הוא מזכיר: אמר ר׳ אבא. מסתברא כר׳ אבינא דמה מצינו בכל מקום בתפילת נעילה מזכיר מעין המאורע בברכה רביעית אף כאן בשל ר״ח אומרה בברכה רביעית בנעילה וכן נפק עובדא כהדא דר׳ אבא: במה קורין. בתורה בר״ח של תענית: קורין ברכות וקללות. כמו בשאר ימים של תענית צבור: א״ל ר׳ מנא בגין מודעתין די תעניתא. כך כתובה היא בסוף פ״ב דתענית. כלומר אם בשביל להודיע לעם שהוא תענית אף שהיום ראש חדש: רביעין על מעיהון ולא ידעין דהוא תעניתא. בתמיה כלומר הן נופלין על פניהם שכך היו נוהגין בר״ח שהוא ביום התענית וא״כ יודעין הן מהתענית אף שהוא ר״ח ומה צריך עוד סימן להודיעם: א״ל

מסורת הש״ס

תענית פ״ב

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שינוי נוסחאות (ש״ס) כולהון כצ״ל כולהון. (שו״ת) ר״ח נד״ו ר׳ חייא. מכ״ר ר׳ חייה כן. (שו״נ) הוא נד״ו ליתא. (שו״ד) שחל נד״ו שחלה. (שו״ע) איספין נד״ו אוספין. (שו״ם) עליה נד״ו עלה. (שו״פ) ר׳ זעירא אמר נד״ו ר׳ זעורא אמר. אומרה נד״ו אומר. (שו״צ) עובדא נ״ו עבדא. (שו״ק) בגין מודעתין נד״ו בגין מודעתן. כי תענית נכ״ל דהיא תענית. דהיא נד״ו דהיא.

עמודי ירושלים

במה קורין ר׳ יוסי אומר קורין ברכות וקללות אמר ליה ר׳ מנא בגין מודעתין כי תענית רביעין [illegible]

[illegible]

מסורת הש״ס

א״ל להודיעך שקורין ברכות וקללות. כלומר לא בשביל סימן להודיע להעם אני אומר כן אלא כך הוא הדין ולהודיעך שאין ר״ח דוחה קריאת התורה של תענית וקורין ברכות וקללות: קם ר׳ יוסי ע״ד ר׳ יוסי והלך לשאול מר׳ יודה בן פזי וא״ל אם קבלת כך הוא נמצאך שאתה אומר שקורין בר״ח וא״ל אבא לא היה אומר שקורין בשל ר״ח אלא בעין טב דוקא ששם היו יודעין בודאי שהוא ר״ח ולפרסם הדבר שכבר קדשוהו היו קורין בשל ר״ח לפי ששם בית הועד היה שב״ד מקדשין החדש כדאמרינן פ׳ ראוהו ב״ד א״ל ר׳ לר״ח זיל לעין טב וקדשיה הא שאר כל המקומות קורין ברכות וקללות ואין של ר״ח דוחה קריאתן: ר״ח שחל להיות בשבת במה קורין. להמפטיר: ומתני׳. דפ״ד דמגילה אמרה כן לכל מפסיקין לראש חודש וכו׳ דמפסיקין מהפטרה של פ׳ השבוע וקורין בשל ראש חודש: ראש חודש שחל להיות בחנוכה במה קורין. בתחלה בשל ראש חודש או בשל חנוכה: קורין ג׳ בראש חודש. תדיר קודם והד׳ הוא קורא בחנוכה: ר׳ פינחס וכו׳ להודיעך שלא בא הד׳ אלא מחמת ראש חודש. לפיכך קורא הרביעי בו: הגע עצמך בר״ח של חנוכה שחל בשבת. והלא שבעה קורין בשבת וא״כ מה סימן יש לך כאן לומר שלא בא הד׳ אלא מחמת ר״ח: אמר ליה והדא שאלתא דספר. כך היא כתובה בתענית שם ול״נ הכתוב כאן שאילתינהו לספרא

מגילה כט.

ב׳ ברכות כז: כפ״ע

וצריך למחקו. וכלומר דרך בדיחותא השיב לו וא״ל חזא השאלה של סופר כמוך היא דמה שאלה היא משנה שלעולם קורין שבעה וא״א לעשות סימן לד׳ בשל ר״ח ומה שייכא קריאה של שבת לקריאה של ימות החול: מאן דמצלי. מי שהוא רוצה להתפלל של ערבית ולהקדים עצמו יתפלל ואף שעדיין עומד השמש ויום גדול הוא ובמוצאי שבת קאמר כדלקמן: משכני. משך אותי ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אצל בית פונדק אחד ואמר לי כאן נתפלל אבא של לילי שבת בע״ש מבעוד יום: אמר ר׳ אמי ר׳ יוחנן פליג. על זה וקאמר הש״ס ולא היא דלא הוה צריך לחלוק על זה דלמה לא יעשה כן להקדים של שבת שכן מוסיפין מחול על הקדש: ועוד דהא סלקין. החמרים ממקום ערב ששם היה ר׳ דוסא שרוי והם עולין לציפורי ואומרים כבר שבת ר׳ דוסא בעירו ומקדים לקבל עליו שבת מבעוד יום גדול: ווידה אמרה דא. ואם כאיזה דבר שמעת שחולק ר׳ יוחנן עליו זה הוא מה דאמר ר׳ חנינא שאמר ר׳ ישמעאל בשם אביו ר׳ יוסי שכאן נתפלל של מוצאי שבת בשבת ועלה אפשר הוא דפליג ר׳ יוחנן: ואפי׳ עלה. והדר וקאמר דאפי׳ עלה לא צריך ר׳ יוחנן למיפלג דהא רבי היה מטה לאבדן מתורגמניה להכריז דאף של מ״ש הרוצה להקדים ולהתפלל יתפלל מבעוד יום וכן ר׳ חייא בר ווה וכו׳: עלה

עין משפט נר מצוה

כא

כב

כג

כד

א״ל להודיעך שקורין ברכות וקללות ר׳ יונה קפודקיא אמר קומי ר׳ יוסי בשם ר׳ יודה בן פזי קורין בר״ה קם ר׳ יוסי עם ר׳ יודה בן פזי א״ל את שמעת מאבוך הדא מילתא א״ל אבא לא הוה אמר כן אלא בעין טב על ידי דאינון ידעין דהוא ריש ירחא [ה] קורין בר״ח הא שאר כל המקומות קורין ברכות וקללות. ירמיה ספרא שאל לר׳ ירמיה ר״ח שחל להיות בשבת במה קורין א״ל קורין בר״ח א״ר חלבו קומי ר׳ אמי ובמתניתא אמרה כן [ו] לכל מפסיקים [ז] לראשי חדשים [ח] ולחנוכה ולפורים יצחק סחורא שאל לר׳ יצחק ר״ח שחל להיות בחנוכה במה קורין א״ל [ט] קורין שלשה בר״ח ואחד בחנוכה ר׳ פנחס ור׳ סימון ר׳ אבא בר זמינא מטו בה בשם רבי אבדומי דמן חיפא קורין שלשה בחנוכה וא׳ בר״ח להודיעך שלא בא הרביעי אלא מחמת ר״ח בר שלמיא ספרא שאל לר׳ מנא הגע עצמך שחל ר״ח של חנוכה להיות בשבת ולא שבעה אינון קורין אית לך למימר שלא בא הרביעי אלא מחמת ר״ח שאילתינהו לספרייא א״ל והדא שאילתא דספרא. [י] ר׳ מפקד לאבדן אמוריה אבריז קומי ציבורא מאן דמצלי ליצלי דרמשא עד יומא קאים רבי חייא בר ווה מפקד לאמוריה אבריז קומי צבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים א״ר חנינא משכני ר׳ ישמעאל בי ר׳ יוסי אצל פונדק א׳ אמר לי כאן נתפלל [כ] אבא של ליל שבת בע״ש א״ר אמי ר׳ יוחנן פליג ולא הות צריך מפלגא על הדא למה שכן מוסיפין מחול על הקודש ועוד דסלקון חומרייא מן ערב לציפורין ואמרו כבר שבת ר׳ חנינא בן דוסא בעירו ווידא אמרה דא דאמר ר״ח משכני ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי אצל פונדק אחד אמר לי כאן נתפלל [ל] אבא של מוצאי שבת בשבת ואפילו אף עלה לא הוה צריך כפלגא דר׳ מפקד לאבדן אמוריה אבריז קומי ציבורא. מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים ר׳ חייא בר ווא מפקד לאמוריה אכריז קומי ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים דבית רבי ינאי אמרין עלה

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נסחאות ישע״ו, אבדומי נ״א אברימי. (ט כ) שאילתינהו לספרייא נ״ר ליתא ונד״ו לספרא. שאילתא דספרא נ״א שאלתא דספר. (ג״כ) ליצלי נד״ו צלי. (ג״מ) ואמרו נד״ו ואמרין. ווידא נד״. ווידה.״ר ח נד״ו רבי חנינא. (פ״.) אף בנ״ר ליתא.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

עלה אדם על מטתו. אם התפלל של ערבית מבעוד יום ועלה על מטתו שוב אין מטריחין אותו לירד ולחזור ולהתפלל כזמנו: כל מן דהוינא עבד כן. כל זמן שהייתי עושה כך והתפללתי מבע"י והלכתי לישן הייתי מתפחד כל אותו הלילה: לית לך. סתמא הש"ס הוא דקאמר לה אין לך אלא כהאי דאמרי' לעיל שאפי' לכתחילה מותר להקדים ולהתפלל מבעוד יום: אתיין אילין פלגוותא. אם היא חובה או רשות כאלין פלגוותא דפליגי לעיל אם תפלת

נעילה פוטרת לשל ערבית דלמ"ד רשות פוטרת ולמ"ד חובה בפני עצמה היא אין תפלה אחרת פוטרת אותה: הפטר את העם. ותבתיק מלתרגם: לר' זינון החזן. חזן הכנסת שהוא ממונה על צרכי הצבור: אמרו לו אמור. יתחיל לומר מה דאמרו לקמיה מקרא הזה כי על מי לא עברה רעתך תמיד ועל תורה אור

שם שהיה מצער אותו בכמה וכמה פעמים: וכמה ספסלין היו שם. שהוסיפו בו ביום לפי שכולם היו באין לבית המדרש לשמוע וללמוד: כהאי דתנינן

*עלה אדם על מטתו אין מטריחין אותו לירד אמר ר"זבי מאן דהוינא עביד כן הוינא מפחד בליליא לית לך אלא כהרא דרבי מפקד לאבדן אמוריה אכריז קומי ציבורא כאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים רבי חייא בר ווא מפקד לאמוריה מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים: אמר רבי יעקב בר אחא

תניא *תמן תפלת הערב מהו ר"ג אומר חובה רבי יהושע אומר רשות אמר ר"ח אתיין אילין פלגוותא כאינון פלגוותא *מ"ד חובה אין נעילה פוטרת של ערב ומ"ד רשות נעילה פוטרת של ערב ומעשה בתלמיד אחד שבא ושאל את רבי יהושע תפלת הערב מהו א"ל *רשות בא ושאל את ר"ג תפלת הערב מהו א"ל חובה א"ל והא רבי יהושע אמר לי רשות א"ל למחר כשאבנס לבית הוועד עמוד ושאל את ההלכה הזאת למחר עמד אותו תלמיד ושאל את ר"ג תפלת הערב מהו א"ל חובה א"ל והא ר' יהושע אמר לי רשות אמר ר"ג לר' יהושע את הוא אומר רשות א"ל לאו א"ל עמוד על רגליך ויעידו בך והיה ר"ג יושב ודורש ורבי יהושע עומד על רגליו עד שריננו כל העם ואמרו לרבי חוצפית המתורגמן הפטר את העם אמרו לרבי זינון החזן אמור התחיל ואמר התחילו כל העם ועמדו על רגליהם ואמרו לו *כי על מי לא עברה רעתך תמיד הלכו ומינו את ראב"ע בישיבה בן שש עשרה שנה ונתמלא כל ראשו שיבות והיה ר"ע יושב ומצטער ואמר לא שהוא בן תורה יותר ממני אלא שהוא בן גדולים יותר ממני אשרי אדם שזכו לו אבותיו אשרי אדם שיש לו יתד במי להיתלות בה וכי מה היתה יתידתו של ראב"ע שהיה דור עשירי לעזרא וכמה ספסלין היו שם רבי יעקב בר סיסי אמר שמונים ספסלין היו שם של תלמידי חכמים חוץ מן העומדים לאחורי הגדר רבי יוסי ב"ר אבון אמר שלש מאות היו שם חוץ מן העומדים לאחורי הגדר *כהיי דתנינן

גליון הש"ס

מראה הפנים

אתיין אלין פלגוותא כאינון פלגוותא וכו'. כתוס' בבבלי יומא פ"ז... וכאמר רב תפלת ערבית רשות וכו'... [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

וכמובו גלשת ספר בזוהר: עלה על מטתו. ובזכר שלא התפלל ערבית: אין מטריחין. כגון דתפלת ערבית רשות: מן דהוינא. כשהייתי עושה כן: מפחד בלילה. מתנבל בחלומות רעים: לית לך אלא כהדא. [illegible]

[illegible]

מעשה [illegible]

שנוי נוסחאות (ס"ג) ר"ז כל מאן גד"ו רבי זעירא כל מן ובכ"י מאן לית. (ס"ו) ר"ח גד"ו רבי חנינא. (ט"ו) הוועד גכ"ל המדרש. (ס"ו"ג) ויעידו בך גד"ו ויעירוך. חוצפית הכתירגמן גד"ו חצפית התורגמן. (ס"ג) התחילו כל העם ועמדו גד"ו התחילו ועמדו כל העם. (ס"ו) לעזרא וכמה גכ"ל לעזרא ואית דמרין שינו רמיין לרדיה וכמה.

מערכת הערוך ער שריננו כל העם בערוך (ע' רן א') מביא על תנם' (יבמות כ"ו ס"ב) ברננה לא מסיינן. על שפה לשון ורנת עם (יחזקאל ל"ו ג') תרגום ורננת עמא וכתב בעל מוסף הערוך ושבש המלה קלא דלא פסיק יע' קול שיב הן רע:

עמודי ירושלים

ומינו את ראב"ע בישיבה בן ט"ז שנה כו'. הנה ראיתי בס' המדרש הגדול (פר' כל"ד) שכתב אמר ראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה דאהדרית... [illegible]

אולם צל"ע על האבודרהם שהביא זה מהירושלמי ולא הביא מה דמבואר בבבלי... [illegible]

דתנינן תמן . ביום שהושיבו ביום וכו' שכל הלכות הספיקות נשנו בו ביום : תמן תנינן . בפ"ה דכתובות : א"ל אילין את חיי . מהלא אתה מפרנס עצמך א"ל ועד עכשיו עדיין לא ידעת מלערן של החכמים בפרנסתם : נעניתי לך . נכנעים ומחול לי ונתפייס ר' יהושע : חד הורה אור

קצר . כוכב אחד להודיעו שנתפייסו עם ר"ג ויחזור לנשיאות ואית דאמרין ר"ע בעצמו הוא שהלך להודיע לבה"מ : מי שהוא מזה בן מזה יזה . מי שהוא רגיל להזות אפר פרה וכמו אביו כן [הוא] ודרך משל הוא כלומר מי שרגיל בחשיבות ונשיאות וירשה מאביו הוא ינהג הנשיאות : מי שאינו וכו' . כלומר בלשון תמיה וכי אחר שאינו רגיל בכך לא הוא ולא אביו יאמר לזה הרגיל מימך מי מערה ואפרך אפר מקלה ופסולין להזאה הן זה ודאי לא אלא מי שהוא מזה בן מזה הוא יזה : אמר לו ר"א בן עזריה נתרציתם וכו' . ואעפ"כ לא הורידו לר"א בן עזריה מגדולתו לגמרי אלא לאב"ד מינו אותו ור"ג חזר לנשיאותו :

הלכה ב מתני' שלא תארע תקלה על ידי . שלא אכשל בדבר הלכה כדמפרש בגמרא :

גמ' ונמצאתי מתבייש לעוה"ז . בפני חבריי : בבתי טרטיות וכו'. ששם מיני שחוק ויושבים ובטלים : היה מתפלל שלש

תפלות . של כל יום ויום ואחר כל תפלה מהו אומר וכו' : מחיה המתים . כעין נוסח הברכה שלנו המחזיר נשמות לפגרים מתים : קבע ליה לאמוריה . להמתורגמן שתרגם הדרשה כלפי עמו שהיו טוענין וקבע לו תפלה זו שיאמר אותה אחר שסיים הדרשה : לאל שחלק לי . כלומר דר' אבון מפרש להא דקאמר הודיה על חלקי דה"ל להאריך כל כך כמו דתני בברייתא לעיל ביציאתו מהו אומר וכו' אלא דהא לחוד סגי לצאת ידי תפלה זו שאומר מודה אני לאל שחלק לי דיעה ומעשה טוב ועיד שזה נ"כ מעין הבקשה בכניסתו שבשבחו נותן הודיה על שחלק לו דיעה ולא נכשל בדבר הלכה ומעשה טוב שלא הקפיד כנגד חביריו :

הלכה ג מתני' מעין שמנה עשרה . פליגי בה בגמרא מאי היא : אם שגורה תפלתו בפיו . שהוא למוד ורגיל בה . והלכה כר"ע שמי שאין תפלתו שגורה בפיו או בשעת הדחק מתפלל שלש ראשונות ושלש אחרונות והביננו באמצע שהוא מעין כל הברכות האמצעיות חוץ מימות הגשמים שאינו מתפלל הביננו מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים ויתן מגולתי שבת וי"ט שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת : ולמה

דתנינן תמן ביום שהושיבו את ראב"ע בישיבה תמן תנינן זה מדרש דרש ראב"ע לפני חכמים בכרם ביבנה וכי כרם היה שם אלא אלו תלמידי חכמים שהיו עשוין שורות שורות ככרם מיד הלך לו ר"ג אצל כל אחד ואחד לפייסו בביתו אזל גבי רבי יהושע אשכחיה יתיב עביד מחטין א"ל אילין את חיי א"ל ועד כדון את בעי מודע אוי לו לדור שאתה פרנסו א"ל נעניתי לך ושלחון גבי ראב"ע חד קצר ואית דמרין ר"ע הוה א"ל מי שהוא מזה בן מזה יזה מי שאינו לא מזה ולא בן מזה יימר למזה בן מזה מימך מי מערה ואפרך אפר מקלה א"ל נתרציתם אני ואתם נשכים לפתחו של ר"נ אעפ"כ לא הורידוהו מגדולתו אלא מינו איתו אב בית דין :

הלכה ב מתני'

ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו מה טיבה של תפלה זו אמר להן בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודייה על חלקי : **גמ'** בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא אקפיד כנגד חבירי ולא חבירי יקפידו כנגדי שלא נטמא את הטהור ולא נטהר את הטמא שלא נאסור את המותר ולא נתיר את האסור ונמצאתי מתבייש לעולם הזה ולעולם הבא וביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שנתת חלקי מיושבי בית המדרש ובתי כנסיות ולא נתת חלקי בבתי תרטיות ובבתי קרקסיות שאני עמל והן עמלים אני שוקד והן שוקדים אני עמל לירש גן עדן והן עמלים לבאר שחת שנאמר כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת רבי פדת בשם רבי יעקב בר אידי ר"א היה מתפלל שלש תפילות לאחר תפילתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא תעלה שנאתינו על לב אדם ולא שנאת אדם תעלה על לבינו ולא תעלה קנאתינו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבינו ותהא תורתך מלאכתנו כל ימי חיינו ויהיו דברינו תחנונים לפניך ר' חייא בר אבא מוסיף ותייחד לבבינו ליראה את שמך ותרחקנו מכל מה ששנאת ותקרבנו לכל מה שאהבת ותעשה עמנו צדקה למען שמך דבית ר' ינאי אמרין הנוער משנתו צריך לומר ברוך אתה ה' מחיה המתים רבוני חטאתי לך יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתתן לי לב טוב חלק טוב יצר טוב חבר טוב שם טוב עין טובה ונפש טוב ונפש שפלה ורוח נמוכה אל יתחלל שמך בנו ואל תעשינו שיחה בפי כל הבריות ואל תהי אחריתינו להכרית ולא תקוותנו למפח נפש ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם ואל תמסור מזונותינו בידי בשר ודם שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה ותן חלקנו בתורתך עם עושי רצונך בנה ביתך היכלך עירך ומקדשך במהרה בימינו רבי חייא בר ווא מצלי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתתן בלבינו לעשות תשובה שלימה לפניך שלא נבוש מאבותינו לעולם הבא רבי יודן בי רבי ישמעאל קבע ליה לאמוריה דיימר בתר פרשתיה כן ר' תנחום בר איסכלוסטיקא מצלי ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשבור ותשבית עולו של יצר הרע מלבינו שכך בראתנו לעשות רצונך ואנו חייבים לעשות רצונך את חפץ ואנו חפצים ומי מעכב שאור שבעיסה גלוי וידוע לפניך שאין בנו כח לעמוד בו אלא יר"מ ה' אלהי ואלהי אבותי שתשביתהו מעלינו ותכניעהו ונעשה רצונך כרצוננו בלבב שלם ר' יוחנן הוה מצלי יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשכן בפוריינו אהבה ואחוה שלום ורעות ותצליח סופינו אחרית ותקוה ותרבה גבולנו בתלמידים ונשיש בחלקינו בג"ע ותקנינו לב טוב וחבר טוב ונשכים ונמצא ייחול לבבינו ותבא לפניך קורת נפשינו לטובה : וביציאתי אני נותן הודייה על חלקי : אמר רבי אבון לאל שחלק לי דיעה ומעשה טוב :

הלכה ג מתני'

ר"ג אומר בכל יום אדם מתפלל שמונה עשרה ורבי יהושע אומר מעין שמונה עשרה ר"ע אומר אם שגורה תפלתו בפיו יתפלל שמונה עשרה ואם לאו מעין שמונה עשרה : ולמה

מראה הפנים

פירוש מבעל ספר חרדים

שנויי נוסחאות (ט"ג) ראב ע לפני נ"י: ראב"ע בישיבה לפני. (ט"ו) א"ל אילין נ"י: א"ל וסן אילין. (ו"ו) מודעי נ"י: מידע ינד"ו מידע. (ט"ג) לא הורידוהו נד"ו לא הורידו אותו. (ו"ג) ר"א נ"ו רבי אלעזר. (ו"י) חבר נד"ו סבר. (ט"ו) הבריות ואל נ"ל הבריות וא"ל העשינו חילה בפי כל הבריות ואל. (ט"מ) לעולם הבא נ"ל לעתיד לבא. בי ר' ישמעאל נ"י: בר שלום. (ט"מ) איסכלוסטיקא מצלי ויהי נד"ו איסכולסטיקא מצלי יהי. (ט"ג) בי נ"ל לפניך. (ט"ו) ונעשה רצונך כרצוננו נ"י: לעשות רצונך כלבב. (ט"ו) ותקנינו נ"ו ותקננו. (ט"מ) לאל נ"ל לאמ.

עיוני ירושלים

גמ' ולמה. תקנו שמונה עשרה ברכות וכנגד מי הן: עד יענך ה' וגו'. וסוף המזמור יהיו לרצון אמרי פי שזה רמז הוא על סיום ברכות התפלה ומהאי טעמא נמי אומרים פסוק זה אחר תפלת י"ח: תשע עשרה הן. דמזמורים: למה רגשו גוים לית היא מינון. אינו מן המנין בפני עצמו דאשרי ולמה רגשו חדא פרשתא היא: מיכאן אמרו. מרמז הפסוק יענך וגו' שהוא אחר י"ח מזמורים למדו גם כן שהמתפלל ולא נענה צריך תענית והא יענך ה' ביום צרה: רמז לת"ח וכו'. שלפי שאחר י"ח כתוב יענך לשון נוכח וזהו רמז שצריך לומר לרבו אחר שהתפלל י"ח תקובל ותשמע תפלתך ולפיכך כתוב לנוכח ולא כתיב עננו ה' וגו' ומדרך ארץ להתלמיד שיאמר לרבו כך: אם יאמר לך אדם שבע עשרה אינון. ברכות התפילה אינם אלא י"ז וזהו כדתני בתוספתא ומייתי לה לקמן דמסיק לקמן דתנינן כולל של דוד בבונה ירושלים וא"כ לא הוו אלא י"ז קודם שתקנו ברכת המינין: אמור לו של מינין כבר קבעוהו חכמים ביבנה. ומשלים לי"ח ברכות: והכתיב אל הכבוד הרעים. והרי זה נ"כ הזכרה הוא ולמה לא תקנו עוד ברכה אחת נגד שם הזה: א"ל והתני כולל וכו'. בתוספתא סוף פ"ג ומייתי לה נמי לעיל בפ"ב בהלכה ד' וכלומר וליטעמיך תקשי לך דהשתא הוו להו טפי דהא לאותי דהיו כוללין מעיקרא גם של דוד בבונה ירושלים באחדא ברכה ולא הוו אלא י"ז ולפיכך תקנו ברכת המינין להשלים י"ח והשתא שחזרו וקבעו לחלק לשל דוד ושל בונה ירושלים לשתי ברכות והוו להו י"ט אלא היינו טעמא מהאי קרא גופיה דברכת מינים כדמסיק וקאמר: אית לך מספקא לכל חדא וחדא מינהון אדכרה. כלומר מפני שזה השם אל הכבוד יש לך בו ספק אם לקבוע נגדו ברכה או לא לפי שאינו מהשמות שאינן נמחקין ולפיכך מעיקרא לא הוו מהדרי אלא אחר י"ח כנגד י"ח אזכרות הבלתי נמחקין ומתחת דהוה מספקא להו אחר כך שמא יש לקבוע ברכה גם כנגד שם הזה אל הכבוד וגו' ולכך מספקא אמרו לכל חדא וחדא מינהון משל דוד ומשל בונה ירושלים אדכרה בפני עצמה והשתא הכל ניחא וכן למאי דנראה נמי האידנא לומר י"ט ברכות: אם יאמר לך אדם תשע עשרה הן. עם הפסוק והנה ה' נצב עליו שמוכיחין בו נ"כ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק: אמור לו. זה הפסוק והנה ה' וגו' לית הוא מינהון מפני שלא כתוב בו יעקב: אם יאמר לך אדם. א"כ מעתה שבע עשרה הן לפי שפסוק ויקרא בהם וגו' נ"כ לא הוזכר בו בפירוש יעקב: אמור לו. דשאני הפסוק הזה ויקרא וגו' דהוא ודאי נחשב מינהון הואיל וכתיב בו ויקרא בהם שמי הוה ליה כמו שם יעקב נ"כ מפורש בו: בפרשת משכן שני. כלומר בפ' פקודי והאי שני כמו שני דברים הכפולין על שם שכתוב בו שני פעמים משכן זה"ז ויש בפרשה זו י"ח פעמים כאשר צוה ה' עד סוף הספר והיינו דקאמר ובלבד מן ואתו אהליאב כלומר דלא מתחשבין הצוויין שנאמר שם בפסוק ובצלאל בן אורי וגו' כי אם מכאשר צוה ה' וכו' הכתובים אחר הקרא דואתו ואילך עד סוף הפרשה:

כלילי

גמ' ולמה שמונה עשרה אמר ריב"ל כנגד שמונה עשרה מזמורים שכתוב מראשו של תילים עד יענך ה' ביום צרה אם יאמר לך אדם תשע עשרה הן אמור לו למה רגשו גוים לית הוא מינהון מכאן אמרו המתפלל ולא נענה צריך תענית א"ר מנא רמז לת"ח שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפילתך אמר רבי סימון כנגד י"ח חוליות שבשדרה שבשעה שאדם עומד ומתפלל צריך לשוח בכולן מה טעם כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך אמר רבי לוי כנגד י"ח אזכרות שכתוב הבו לה' בני אלים אמר רבי הונא אם יאמר לך אדם תשע עשרה אינון אמור לו של מינים כבר קבעו חכמים ביבנה התיב ר"א ב"ר יוסי קומי ר' יוסי והא כתיב אל הכבוד הרעים א"ל והתני כולל של מינים ושל פושעים במכניע זדים ושל זקנים ושל גרים במבטח לצדיקים ושל דוד בבונה ירושלים אית לך מספקא לכל חדא וחדא מנהון אדכרה רבי חנינא בשם רבי פנחס כנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה אברהם יצחק יעקב אם יאמר לך אדם י"ט הם אמור לו והנה ה' נצב עליו לית הוא מינהון אם יאמר לך אדם י"ז הם אמור לו ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק מינהון רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן כנגד י"ח צוויין שכתוב בפרשת משכן שני אמר רבי חייא בר ווא ובלבד מן ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן עד סופיה דסיפרא שבע של שבת מניין אמר רבי יצחק כנגד ז' קולות שכתוב בהבו לה' בני אלים אמר ר' יודן אנתוריא כנגד ז' אזכרות שכתוב במזמור שיר ליום השבת תשע של ראש השנה מניין אמר רבי אבא קרטוננא כנגד תשע אזכרות שכתוב בפרשת חנה וכתיב בסופה ה' ידין אפסי ארץ כ"ד של תעניות מניין רבי חלבו ור"ש בר רב נחמן תרוויהון אמרין כנגד כ"ד פעמים שכתוב בפרשה של שלמה רינה ותפילה ותחינה רבי זעירא בשם רבי ירמיה יחיד בתענית ציבור צריך להזכיר מעין המאורע איכן הוא אומרה בין גואל ישראל לרופא חולים ומה אומר עניגו ה' עניגו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו אל תסתיר פניך ממנו ואל תתעלם מתחינתינו כי אתה ה' עונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם בא"י העונה בעת צרה ר' ינאי בשם ר' ישמעאל בשם בית ר' ינאי אומר בשומע תפלה: ר' יונה בשם רב אפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע איכן הוא אומרה ר' זעירא בשם רב הונא

כלילי

א"ר לוי כנגד י"ח אזכרות א"ר"ה אם יאמר לך אדם י"ז אינון אמור לו של מינים כבר קבעו חכמים ביבנה. כן גי' הסמ"ג ז"ל ר"ל דברכת המינים משלים לי"ח התיב ר"א בר"י קומי ר"י והא כתיב אל הכבוד כו' ר"ל אם כן הוי י"ט ומשני תני כולל של דוד בבונה ירושלים וא"כ אין כאן רק י"ח וצריך והא תני כולל של מינים ושל פושעים במכניע זדים ואית לך לכל חדא וחדא מנהון אזכרה פי' הם אתה חושב גם מה שנכלל שים שם כנגד כל אחד א"כ צריך שם גם כנגד מינים ופושעים וזדים. ע"ז קאמר ר"ה בשם ר"פ כנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה וגו' אם יאמר לך אדם י"ט הן אמור לו ווכרתי את בריתי כו' לית מינהון כן גי' הסמ"ג ז"ל פי' דלא חשיב אלא מה שהוא כסדר אבל כאן יעקב תחלה ואם יאמר לך אדם לפ"ז י"ז הן דהא לא כתיב רק י"ז פעמים כסדר

מראה הפנים

כנגד שמנה עשר מזמורים וכו'. ובבבלי פרקין שם לא קאמר לה ואף דס"ל נמי הכי ולמה רגשו חדא פרשתא היא כדקאמר התם לקמן כדף י' ע"א על כרחך דלא ס"ל כסוגיא זו דבבלי כגי אלא כדאמר בפ"ג דמגילה דעשאה דברכת המינים נתקנה משום דוד כי אמרה בהשפטת הוא דאמר וכשיש"י שם שכתב וא"מ במינות הוא אמרי ולמה רגשו דרבי סבלת הוו. וה יגו דראה רש"י כבלי מ"ד הכא נמי נפ"ב דלמנות על מות ונמה כי הפסוק נכתוק חד פרשה וגו' ולא כמ"ב כתום שם דמתניקין הם כפי הדברים שלפנינו וזו היא הקושיא שבקנו מהסוגיא דפ"ק אבל סוגיא דהכא לא הוי כה כדמוכח מלעיל ועי' בהלכה ד' ר"ב מזה ועיברס זקנים וכו' עם בגלותי סוף וא"כ כן סוגיא דבבלי פרקין כ"ל בהאי סוגיא דמגילה ולדעת רש"י וכהאי פ"ד דלעיל כפ"ב נעשן למנחה על מה ולמה כ' יתא ברכתא היא ונפנין טעמא לברכה שמינן קאמר נמי התם נפרקין שם לר לוי כנגד אל הכבוד הרעים אלא דהכא מוסיף בטעמא הוא לבא דמעיקרא קדם התקנה ולפא דלאחר התקנה ומשום דמספקא הוה להו וכו' כמבואר בפנים. ומזה נלמד טעם על מה דאמרו השתא שום קרובץ בברכת את צמח דוד כיון שהיא נקרובץ מורים ובס' נהג לפי מנהג אשכנז וכן בהתענית לפי מנהג כאיסר יולי. והוי מפום בכימים הקדמונים היו כוללים הכל בברכה אחת כפי בתוספתא אלא בהמ"ב מיהו לירושלם ודוד לשתי ברכות כדאמר הכא וכסיים קבע דוקא בי"ח כאלו שהן כנגד כי"ח אזכרות מהבלתי נמחקין: **כנגד** י"ח צווין שכתוב בפרשת משכן שני. ישמן לזה על פי שאמרו חז"ל בתורת משכן משכן שני פעמים דמתמשכן בהתמשכן בעוונות וכו' ולאחר שנתמשכן אין לנו אלא תפלה במקום הקרבן פ"ב וגלמס וגו' והא דלא חשיב אשר צוה ה' דברא ובצלאל וגו' משום דלא נשלמה מלאכת המשכן כ"א ע"י בצלאל ואהליאב כמו כיורא ואם התכונן נשרבה זו התפלה כ"ב אזכרות בו לרמז על התורה בכ"ב אותיות שבל התורה היא שמותיו של הקב"ה ויתפלל בידוע ולפי שבתפלה תפלתה. והם לא קאמר אלא כדר' יוחנן כנגד ז' קולות משני שהוא טעם כולל גם לג' ברכות ד"ט: **כנגד** שבעה אזכרות וכו'. ניחא ליה לרמז לומור שזה דבכם ברכות שאן בהן נטמא ז"ס: **יחיד** בתענית. ובבבלי פ"ק דתענית דף י"ג פליגי נמי יעקיל ופירש ומסיק הכ"ם

פירוש מבעל ספר חרדים

גמרא. מכאן אמרו המתפלל וכו'. דמקרא נדרש לפניו שכתוב אחר י"ח מזמורים כרמוזים לתפלת י"ח יענך ה' ואם לא ענך יענך ה' ביום צרה יום שהתפלל מילר ומתענה וכמוכו פ' ויצו נסך את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ודרשינן את כספך לא בנשך ובתרביית בנשך ובתרבית לא תתן אכלך: רמז. שלכך הדרשת שדרשהו יש רמז שלא כתיב יענה ה' אלא יענך ה' למדבר לאחר לרבו. המתפלל על צרתו דריש הי"ח מזמורים דמיירי בתלמיד חכם דכתיב כי אם בתורת ה' וכו' והיה כעץ שתול וכו' ודרשו שונתן של ת"ח צריכה שמה לשמור דכתיב אשר פריו יתן בעתו: אם יאמר לך אדם וכו'. אם יקשה דמעיקרא מתקנת עזרא אין הברכות של הזמנה רק שבעה עשר דהיא לא היתה ברכת המינין וגם ברכת את צמח דוד שאנו אומרים על פי הבבלי בני ירושלמי לא היו אומרים אלא כוללין אותה בבונה ירושלים ובדלקמיה דכולל של דוד בבונה ירושלים וכדמוכיח נמי הירושלמי בהדיא בפ' כיס קורא כי מייתי ס"ל ברכות התפילה נתקנו י"ז כנגד ואין לך לרבות כאן לי"ח אלא לי"ז וקשיא אכולהו לפסוקות דיית שבכלא דכל מנין אינה אלא תוספת ואין מן המנין: כבר קבעו ביבנה. שכבר סוך גלות סנהדרין ומעיקר תפילה נחשבה ולא תוספת: התיב ר' אלעזר בר' לר' דאמר כנגד י"ח אזכרות דהא י"ט אינון י"ח הויות ואל הכבוד כרפים הוי י"ט סוכרות וברכות התפלה אפילו כדמיון ליתנהו אלא י"ח וכדלהיבנא: א"ל והתני כולל וכו'. וכנגד כל כוללין אלו יקבע דוד אזכרה התם ואל הכבוד וכנגד הברכות במזמורים י"ח הויות ששם ספור הוא שם היסודים. וסריך היה לך למימר וכו' א"כ היה צריך דוד לקבוע נגד כל כולל מאלו הזכרה אחת: היכן היא אומרה. כלומר בלא תפלה הוכיר פנינו ערבית

הב"ם

שנויי נוסחאות (פ"א) אמר ריב"ל נד"ו ריב"ל אומר. (פי"נ) מזמורים נ"ו מזמרות. (פ"ג) מינהון נ"ו מינון. מכאן נד"ו מיכן. (פ"ו) סימון נכ"ל סימן בשם ר' יושע בן לוי (פו"א) אזכרות נד"ו הזכרות. (פי"ב) הונא נד"ו חונא. תשע עשרה נד"ו שבע עשרה. (פו"ח) מינהון נד"ו מינון (פו"ב) יוחנן נכ"ל יונתן. (פו"ג) למטה דן נד"ו ניפ"ז. (פו"ט) ר' יודן נד"ו ר' נתן. (פו"ו) קרטוננא נד"ו קרטיגניא. (פו"ת) ור"ש נד"ו ורבי שמואל. (פו"ג) ותחינה ר' זעירא נכ"ל ותחינה ר' יונה ר' זעירה. רבי נד"ו רב. יחיד נכ"ל אמר יחיד. (פג"ג) עת צרה וצוקה נד"ו עת מצוקה. ממצוקותיהם כ"יגא וממצוקותיהם. (פו"ד) העתת כו' ינאי נד"ו ענה כו' ינייי. בשם ר' נכ"ל בר. בית נכ"ל ליתא. ינאי נד"ו יניי. (פ"ב) שנזר על עצמו תענית נד"ו שנזר התענית על עצמו.

עמודי ירושלים

אמר ר' מנא רמז לת"ת שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפלתך וכ"ה בירושלמי תענית (פ"ב פ"ב) והגה בהג"א שה' הגנית בסוף כ' שהתלמיד צריך לומר לרבו השמע תפלתך וראיתי ביר שאול (סי' רס"ב ס"ק י"ג) שכ' ע"ז וז"ל לא ידעתי מקורו הכ"ל. ונעלם ממנו דברי הירושלמי האלו בב' התקופות שבמגי כתר דברי הרג"א וראיתי להשירי קרבן בתענית שם שכ' שם שהגירסא משבשת וצ"ל תשמע תפלתך והיינו דאדם צריך לילך בעת צרה לת"ח שיתפלל עליו ע"ש ולא ראה דברי הרג"א האלו שדברי הירושלמי הם כפשוטן שהתלמיד צריך לומר כן לרבו. **איכן** הוא אומרה בשם ר"ה כלילי שבת וכו' . ע"ש בשו"ת שדי"ם פרומנטורע (פ"נ פי' פס"ג) שמובא שם דחיחה נירסתו בלילי שבת יפריש והשבת אומר ברכת חמישית כשנתענה והפ"ג בנה על הבח"נ יפריש ובהג"ה:

חזא הפסוקים שבלכים ודה"י שהבאתי כתוב בהם ישראל ולפ"ו יש בתורה עם הכתוב דויקרא בהם חשיב הפ"ת הכתוב ויהושע כ"ד ואקח את אביכם את אברהם כו' ואתן לו את יצחק כו' וכן דכתיב גירוי"א פ"ו ובצ"ל ביום ההם בב' פסוקים ובס"ח קחשיב רק כה שנאמר בפסוק א' וא"ש הכל ותבן:

עמודי ירושלים תנינא

כנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורת אברהם יצחק יעקב אם יאמר לך אדם י"ט הן כו' ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק מנהון ויעא נ"ב בירושלמי תענית (פ"ב פ"ב) ונשמט בגליון הש"ס כאן לציין לתענית ובתענית לכאן וכ"ה בב"ר פס"ם והגה הירושלמי לא קחשיב רק מה שנאמר בתורה ולא בנו"ב והמה י"ח ואלו הן בראשית (נ, כד) שמות (ג, טו) ב, כד. ג. ו. כ נ, ו) פ"ח י"ז ועם הכתוב ויקרא בהם שמי כו' הם י"ח וצ"ל דלא קחשיב רק מה דכתיב אברהם יצחק ויעקב ולא מה שכתוב ישראל דאל"כ הא יש עוד כתוב שמות (ל"ב יג) וזכור לאברהם יצחק וישראל וראיתי בסדר תסירים (סי' קס"ם) שכתב ב"ר פסוקים אברהם יצחק ויעקב על הסדר כו' ע"ש וכ' שם הספרש דקחשיב גם בנו"ב והנה בנו"ב תמה מ"א (ר"ם לו) מ"ב (יג כג) ירמיה (לג כו) דהי"א (כט יח) דהי"ב (ל ו) וא"כ צ"ל דקחשיב גם כה שכתוב וישראל (והמבאר בס חסידים לא הרגיש בזה) ומה דלא קחשיב ויעמידה ליעקב לחק כו' וכ"ה הגה בנה צרה רוקח (סי' ר"ח):

פני משה

בלילי של שבת וביומו. לסימנא בעלמא נקט כלומר כולל ענינו בברכה רביעית כמו שמזכירין מעין המאורע בשבת בברכה רביעית: הגא דלא כדקתה. אני שלא היה הדבר כחוק וברור לי אם טועין כהדא דר' ירמיה לעיל דאומרה בין גואל לרופא ואם כהדא דר' ינאי בשם ר' ישמעאל דאומרה בשומע תפלה עד דסלקית לסדרה [לבית] המדרש ששם סדר הישיבה ושמעית דאמר רב הונא בשם רב וכו': התיב ר' יוסי. והשיב ר' יוסי על זה הא מתני' הך ברייתא שאבלה לעיל בהלכה א' בכל יום וכו' ומדקתני נמי במוצאי ת"צ מתפלל י"ח אלמא דאין יחיד מתפלל אפי' בתענית ציבור כ"א י"ח ברכות בלבד: מן מה דאמר ר' יוסי מתני' פליגא הוי איתותבת בין גואל וכו' וכן הוא בפ"ב דתענית כלומר מדשמעית דר' יוסי הוה מקשה על הא דאמר רב הונא בשם רב אפי' יחיד וכו' מהאי ברייתא ומאי קושיא אלא לאו ש"מ דקבעוהו ליחיד לומר בין גואל לרופא לברכה בפני עצמה ולא דכוללה בשומע תפלה או בברכה רביעית ולהכי הוה מקשה ר' יוסי והא שמעינן דלעולם יחיד אינו מתפלל כ"א י"ח ברכות בלבד וש"מ דשמיעא ליה דקאמר הכי בשם רב וכר' ירמיה: ועדיין אין את לזו. וכי מסתפקת לך עדיין להאי מילתא הא כללא הוא כל דבר שהוא להבא אומרים אותו בעבודה שהיא ברכה דרך בקשה להבא וכל דבר שהוא דרך הודאה על שעבר אומרים אותו בברכת הודאה וכיון שזו דרך בקשה היא רחם ה' אלהינו אומרים אותה בעבודה: ומתני' אמרה. נמי הכי בפ' הרואה ונותן הודאה וכו' אלמא כל דבר שהוא דרך תחנה ובקשה כוללו בברכה של להבא: איזו היא שבע. במתני' קתני סתם מעין שמנה עשרה וברייתות מחולקות הן כדלקמיה אית תניי תני וכו' ומפרש הש"ס דפליגי בפלוגתא דרב ושמואל: מאן דאמר שבע מעין י"ח מסייע לשמואל. כדקאמר לקמן דמתחיל באמירת הבינו וכו' שהן ששה מראש כל ברכה ומסיים ואומר כי מפוזרים אתה מקבץ וכו' עד בא"י שומע תפלה וכזו כולל מסוף שאר האמצעיות הרי אחת וג' ברכות ראשונות וג' אחרונות הרי שבע מעין שמנה עשרה לשמואל ולרב דאמר אומר כל סוף ברכה מהאמצעיות בא"י חונן הדעת וכן כולם הרי י"ח מעין י"ח: אם היו גשמים. בזמן גשמים אומר בכך שניתני בגשמי ברכה. וכן הוא בתענית ובאן ע"ש הוא. ובזמן הקיץ שאת זמן טללים וכו':

(כאן הוא מקום המתני' שכתוב בספרי הדפוס לקמן בטעות):

בלילי של שבת וביומו אמר רבי מנא אנא דלא בדקתה אין כהדא דר' ירמיה אין כהדא דרבי ינאי בשם רבי ישמעאל סלקית לסידרה ושמעית רב חונה בשם רב אפי' יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע התיב רבי יוסי והא מתניתא פליגא בכל יום אדם מתפלל י"ח במוצ"ש ובמוצאי יה"כ ובמוצאי ת"צ מן מה דמר רבי יוסי מתניתא פליגא הוי כן איתתבת בין גואל ישראל לרופא חולים א"ר אחא בר יצחק בשם רבי חייא דציפורין [א] יחיד בט"ב צריך להזכיר מעין המאורע מהו אומר רחם ה' אלהינו ברחמיך הרבים ובחסדיך הנאמנים עלינו ועל עמך ישראל ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבילה והחריבה וההרוסה והשוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה ביד עריצים ויירשוה לגיונות ויחללוה עובדי פסילים ולישראל עמך נתת נחלה ולזרע ישורון ירושה הורשתה כי באש היצתה ובאש אתה עתיד לבנותה כאמור ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה רבי אבדימא דציפורין בעי קומי רבי מנא איכן אומרה א"ל ועדיין אין את לזו [ב] כל דבר שהוא לבא אומרה בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומרה בהודאה ומתניתא אמרה כן ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא: איזהו שבע מעין י"ח [ג] רב אמר סוף כל ברכה וברכה ושמואל אמר ראש כל ברכה וברכה אית תניי תני שבע מעין י"ח ואית תניי תני י"ח מעין י"ח מאן דמר שבע מעין י"ח מסייע לשמואל ומאן דמר י"ח מעין י"ח מסייע לרב רבי זעירא שלח לר' נחום גבי רבי ינאי בי ר' ישמעאל א"ל איזהו מעין שבע מעין י"ח דשמואל א"ל הבינני רצה תשובתנו סלח לנו גואלנו רפא חליינו ברך שנותינו אמר ר' חגי אם היו גשמים אומרים גשמי ברכה אם היו טללים אומרים בטללי ברכה כי מפוזרים אתה מקבץ ותועין עליך לשפוט ועל הרשעים תשית ידך וישמחו כל חוסי בך בבנין עירך ובחידוש בית מקדשך ובצמח דוד עבדך כי טרם נקרא אתה תענה כאמור והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע ברוך אתה ה' שומע תפילה ואומר ג' ברכות ראשונות וג' ברכות אחרונות ואומר ברוך ה' כי שמע קול תחנוני:

רידב"ז

כסדר אמור לו זכור לאברהם ליצחק לישראל תמהון כן גי' הגר"א ז"ל בשנו"א פי' אע"פ שכתוב ישראל מ"מ כיון דבסדרן הן הוי מן המנין דישראל היינו יעקב רשב"ג בשם ר"י כנגד י"ח לווין שכתוב בפ' משכן שע ר"ל בפרשה שניה שבמשכן והוא ס' פקודי אר"מ בר וות ובלבד מן ואתו אהליאב עד סופו דספירה ר"ל סוף המנין פי' בשנו"א ז"ל דרש"ג בשם ר"י אינו חושב הא דכתיב וירא משה כו' והנה עשו כאשר צוה ה' את משה משום דהוא כולל שעשו הכל כאשר צוה ה' ואינו מן המנין אבל ר"ח חושב המקרא הזה ג"כ במספר אך מ"מ לא הוי י"ט משום דמתחיל מן ואתו אהליאב המספר:
רב

הלכה ד מתני'

[ד] ר"א אומר העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים. רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה [ה] מתפלל תפלה קצרה מעין י"ח ואומר הושיעה ה' את עמך את ישראל בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם לפניך בא"י שומע תפלה ותחנונים: **גמ'** ר' אבהו בשם ר"א ובלבד שלא יהא כקורא באיגרת

הלכה ד מתני' ר"א אומר העושה תפלתו קבע. שדומה עליו כמשאוי ולאין קבע אומר חוק קבוע עלי להתפלל וצריך אני לסטור ממנה ובגמרא פליגי בפירושה: מתפלל תפלה קצרה. ומהו אומר הושע השם וכו': בכל פרשת העיבור. אפי' בשעה שהן פורשין לעבירה יהיו צרכיהם גלוים לפניך לרחם עליהם ואין הלכה כר' יהושע אלא התפלה שמתפללים במקום הסכנה היא צרכי עמך מרובים וכו' כדאמר בגמרא ומתפלל אדם אותה כשהוא מהלך ואינו מתפלל לא ג' ראשונות ולא ג' אחרונות וכשיעבור מקום הסכנה ותתישב דעתו צריך לחזור ולהתפלל תפלה כתקנה אם לא עברה עונתה: **גמ'** ובלבד שלא יהא קורא כאגרת

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נסחאות (פו"א) מנא גד"ו מני. (ש"צ) בשם ר' מ"ר בר. ישמעאל גד"ו שמעון. לסידרה גד"ו לסדרה. (ש"מ) הוי ג"ו הוה. (ש"י) חייא גד"ו הונא רובה. (ש"פ) ויירשוה בנ"י ויבלעוה. (גו"ש) היצתה גנ"י הרבתה. (ב"ח) אין גנ"ד [illegible] (פו"ש) כל דבר גנ"ד אמר רב יעקה בשם רב כל דבר. (פו"ע) כן גד"ו [illegible] (גו"ש) זעירא גד"ו זעורא. נחום גנ"ד תנחום. (גו"ד) ינאי גד"ו ינייי. איזהו מעין שבע גנ"ד איזהו שבע [illegible] סלח [illegible] גואלנו רפא חליינו גנ"ד שירת נואל רופא חולים. (גו"ש) גשמי ברכה אם היו טללים אומר גד"ו [illegible] ובצמח דוד עבדך [illegible] באיי שומע תפילה ואומר ג' ברכות ראשונות וג' ברכות אחרונות ואומר ברוך ה' כי שמע קול תחנוני [illegible] צרכיהם גד"ו צרכיהן. [illegible] אחרונות. וג' ברכות אחרונות גד"ו וג' אחרונות. (גו"ד) הושיעה ה' את עמך גד"ו [illegible] ר"א גד"ו ר' אלעזר.

עין משפט הקודם

[illegible]

מעיבה"ע הערוך

[illegible]

מהר"ם די לונזאנו

[illegible]

עקורי ירושלים תנינא

[illegible]

עין משפט נר מצוה

בברכה. בברכת המזון ובברכת מעין ג׳: בק״ש. בברכת ק״ש: הא כיצד פניו. כביכול למעלה ועם כל זה עיניו ולבו למטה להחזירה לבנינה: פיסקא ואם לאו וכו׳: שמשם הוריה יוצאה לעולם. מב״ד שבלשכת הגזית: ארון. תיבת ארון קדרים: שמשם אורה יוצא לעולם. לעט״ס: דביר. כמלת דביר דקרא על בית קדשי הקדשים קא דריש: שמשם דבר יוצא. לעט״ס: וחרנה אמר שמשם יוצאין הדיברות. שהיו כתובין בשני לוחות הברית ומונחין שם: היא אסדא. דתני הכא היא אסכרא דתנינן בפ׳ הספינה היא רפסודות בלשון המקרא:

הלכה ו מתני׳. אין תפלת מוספין אלא בחבר עיר. בחבורות העיר כלומר בציבור ולא ביחיד: בחבר עיר וכו׳. בין בציבור בין ביחיד: רבי יהודה אומר משמו. של ר״א בן עזריה וכו׳ ואיכא בין ת״ק לר׳ יהודה ביחיד הדר בעיר שאין שם עשרה דלת״ק אליבא דר״א בן עזריה דאמר לא תקנוה אלא בחבר עיר יחיד זה פטור ולר׳ יהודה משמו אין היחיד פטור אלא כשהוא במקום עשרה שהצ״ל פוטרו והלכה כחכמים: **גמ׳** הלכה כר׳ יודה וכו׳. דאין היחיד פטור מתפלת מוספין אלא במקום שיש חבר העיר: מילתיה דשמואל אמר כן. יאף שמואל שמעי ממילתיה דס״ל כן דאמר מן יומי לא התפללתי

בברכה בקרית שמע ובתפלה בברכה בונה ירושלם בתפילה אלהי דוד ובונה ירושלם בקרית שמע פורש סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלם *כתוב אחד אומר °אלך ואשובה אל מקומי וכתוב אחד אומר °והיו עיני ולבי שם כל הימים הא כיצד פניו למעלה ° ועיניו ולבו למטה. ואם לאו יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים לאי זה בית קדש הקדשים ר׳ חייא רבא כנגד קדשי הקדשים של מעלן ר״ש בן חלפתא אמר כנגד בית קדש הקדשים שלמטן א״ר פינחס לא פליגין בית קדשי הקדשים שלמטן מכוון כנגד בית קדש הקדשים של מעלן °מכון לשבתך מכוון כנגד שבתך °הר המוריה ר׳ חייא רובא ורבי ינאי חד אמר שמשם הוריה יוצאה לעולם וחרנה אמר שמשם יראה יוצאה לעולם ארון ר׳ חייא רובא ור׳ ינאי חד אמר שמשם אורה יוצאה לעולם וחרנה אמר שמשם ארירה יוצאה לעולם דביר ר׳ חייא ור׳ ינאי חד אמר שמשם דבר יוצא לעולם וחרנה אמר שמשם דיברות יוצאין לעולם: היה יושב בספינה או באסדא יכוון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. היא אסדא היא *אסכריא היא רפסודות °ונביאם לך רפסודות אל ים יפו:

הלכה ו מתני׳ °רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפילת המוספין אלא בחבר עיר וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא ° בחבר עיר ר׳ יהודה אומר משמו כל מקום שיש שם חבר עיר היחיד פטור מתפילת המוספין:

מוסף משום שסמכתי על הש״ל שמוציא ידי חובתי אלא פעם אחת שמתבני של ריש גלותא והיו כל העם טרודין ולא היו יכולין להתפלל בלבור ואז התפללתי תפלת מוסף ביחיד אלמא דהיכא דמללו לבור היחיד פטור הוא ממוסף אבל בלאו הכי לא וכר׳ יודה: מיליהון דרבנן. הני דלקמן פליגין עליה דשמואל דאמר ר׳ יעקב בר אידי דברועים ובקיילים שומרי מוקלת השאנים האי מתניתא. כלומר דלאיגהו הוא שאמרו שהש״ל מוציא ידי חובתן לפי שאלו הן בשדה תמיד ואינם בקיאים בתפלה וא״כ לא אמרו אלא ברועים ובקיילים בלבד הא שאר כל האדם חייבין להתפלל מוסף ואפילו במקום שיש חבר עיר דלא כשמואל: מילתיה דר׳ יוחנן. וכן שמעינן מדר׳ יוחנן שאמר שראה לרבו ר׳ ינאי שהיה עומד ומתפלל שחרית בשוק של ציפורי והלך ד׳ אמות וחזר ומתפלל שם מוסף ומשום שצריך להפסיק מעט בין תפלה לתפלה כדלקמן ומיהת שמעינן דלא כשמואל דהי אין חבר עיר בציפורין ודאי דאיכא ואפ״ה התפלל מוסף ביחיד: את שמע מינה תלת. וקאמר הש״ס דמהאי דאמר ר׳ יוחנן ש״מ תלת מילי לדינא: את שמע מינה של ציפורין כציפורין. כלומר חדא דשמעינן מינה דשוק של ציפורי הוי כמו שאם היה בציפורי גופה ולמאי נ״מ להא דאמרינן בסוף פ״ק דכתובות על

הורה אור

מסורת הש״ס

יבמות סט ס״ע. תענית פו. פ׳ נערך פרק הספינה. ויקיף יבמות סט. ברכות ו.

גמ׳ ר׳ ביבי בשם ר׳ חנה אמר הלכה כר׳ יודא שאמר משום ר׳ אלעזר בן עזריה מילתיה דשמואל אמר כן דשמואל אמר אנא מן יומיי לא צלית דמוספא אלא חד זמן דמית בריה דריש גלותא ולא צלו ציבורא וצלייתי מיליהון דרבנן פליגין דמר ר׳ יעקב בר אידי בשם ר״ש חסידא ברועים ובקייצים הא מתני׳ לא אמר ברועים ובקייצים הא שאר כל אדם חייבין מילתיה דר׳ יוחנן אמר כן דמר ר׳ יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי עומד ומתפלל בשוק של ציפורין ומהלך ד׳ אמות ומתפלל של מוסף ואין חבר עיר בציפורין את שמע מינה תלת את ש״מ של ציפורין בציפורין את שמע מינה חלוקין על

מראה הפנים

פיטו בכל פונין לו נתפלאן כדי שיהיו כן יזכרו להתפלל עליו. ובבבלי פריך דף ל׳ דסייתי שלי הוכסתא כולה וקאמר שלה שלי קרא כמגדל דוד בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו. [illegible]

הר המוריה. [illegible]

אנא מן יומיי לא צלית דמוספא וכו׳. [illegible]

את שמע מינה של ציפורין בציפורין. [illegible]

פירוש מבעל ספר החרדים

[illegible]

שנויי נסחאות (כ״ג) ישראל ועל ירושלם נכ״ר ישראל מנחם ציון ובונה ירושלים. (ט״ד) ואשובה נכ״ר אשובה. (ט״ב) והיו עיני (מלכים א׳ ט׳). (ט״ג) אל ים ותקרא עד ים [illegible]. (טו״ז) משמו נד״ו ליתא. (טו״א) אידי נכ״ר אמי. ר״ש נד״ו רבי שמעון. (טו״ד) ש״מ (נד״ו) שמע. של ציפורין נכ״ר שבשוקי של ציפורין בציפורים.

רני

מערכת ונוייך

ר׳ חייא רובא ור׳ ינאי. נוסחת הערוך (ע׳ אכן א׳) ר׳ חייא רבה ור׳ ינאי: [וחרנה] בערוך גרס „חדי״: [ר׳ חייא] רובא ור׳ ינאי נוסחת הערוך ר׳ חייא רבה ור׳ יוחנן: [רבי רו] נוסחת הערוך ותר: [רבי רו] ר׳ חייא ור׳ ינאי. אורה. גרס הערוך אור. [וחרנה] נוסחת הערוך ותרי: אמר נה״נ דבור (דביר) תר אמר: [וחרנה] נוסחת הערוך [אסדה] בערוך ס׳)

פרס) פרה ב׳ פשימין עצים [illegible] על המים [illegible] מגדל [illegible] עליו בעלי [illegible] עצים גדולים [illegible] חבילות [illegible]

עמודי ירושלים

דביר כו׳ שמשם דבר יוצא לעולם. [illegible]

עמודי ירושלים תנינא

בק״ש פורש סוכת שלום [illegible]

מסורת הש"ס

על מתני' א"ר יוסי מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין ונאנסה והכשירה ר' יוחנן בן נורי לכהונה ע"פ רוב העיר כשירין כדמפרשינן התם טעמא דבקרונה של ציפורי הוה מעשה והוה תרי רובי רוב העיר ורוב הסיעה ופליגי אמוראי התם בשפירש ובעל דחד אמר אם פירש מן העיר או הוי כפירש מן הקבוע וכמחצה על מחצה היא ולא אזלינן בתר רובא אבל אם פירש מן הפלטיא והוא שוק של ציפורי הוא"ל וכה"ג היא לא הוי כקבוע ואזלינן בתר רובא וחד אמר דאף אם פירש מן השוק הוה ליה כפירש מצפורי גופה ולא אזלינן בתר רובא והשתא קאמר הכא דהואיל והעיד ר' יוחנן דר' ינאי לא ס"ל כהא דשמואל משום דרבה איתו מתפלל מוסף בשוק של צפורי ואף ע"פ שם חבר העיר והאי בשוק היה המעשה ולא בתוך העיר אלא ש"מ דשוק של ציפורי כציפורי גופה הוא וה"ה לדינא דהתם דשדינן שוק של ציפורי בתר ציפורי גופה לחומרא ואם פירש משם לא אזלינן בתר רובא: ולא סוף דבר וכו'. הא דאמר ומהלך ד' אמות לאו דוקא הוא אלא אם שהא כדי הילוך ד' אמות בין תפלה לתפלה סגי: צריך לחדש בה דבר. בתפלת מוסף שמתפלל מיד אחר של שחרית דוקא אם יחדש בה דבר ואם לאו הוי כמתפלל וחוזר ומתפלל תפלה אחת: ושמואל אמר. א"צ דתפלה אחרת היא לחובת היום בפני עצמה: אפילו אמר ונעשה. אם לא חדש בה דבר בנוסח ברכה האמצעית אלא זה בלבד שאמר יהי רצון שנעשה לפניך וכו' וסיים במקדש השבת יצא: נתפלל. חזר ומתפלל עמהן כדי להתפלל עם הציבור: תחת נלותא. דנכורית: נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף. והצבור הוא שמתפללין בזה אין חילוק אם יכול לגמור עד שלא יתחיל הש"צ או לא משום דחובה מוסף נ"כ עליו כמו עליהם ומתפלל עמהן: לא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין מוסף. והוא רוצה להתפלל של שחרית בזה יש חילוק דאם הוא יודע שהוא מתחיל וגומר וכו' דהואיל ואינו מתפלל תפלה שמתפללין הצבור אל יתחיל להתפלל עמהן אם לא יכול לגמור קודם שיתחיל הש"ץ ויגיע למקום שצריך לענות אמן אחריו: באיזה אמן וכו'. לאו הכא קאי אלא משום דנקט לאמן ובאיזה אמן וכו' מייתי לה לעיל פ"ג בהלכה ב' בזה שנכנס לבהכ"נ ומצאן עומדים ומתפללין אם יכול להתחיל ולגמור כדי שיענה אמן הכא כדרך הש"ס הזה ולומר דהכא דבמוסף איירי ואין מוסף אלא בשבת וי"ט אם כן באמן דהאל הקדוש הוא הכא דהא מסיק לעיל דלא פליגי: תמן תנינן. בסוף ראש השנה וגרסי' שם נמי להא: הלכה כר"נ באלין תקיעתא. באלו הברכות של ר"ה יום תקיעתא דהש"ץ מוציא את הרבים ואף למי שהוא בקי משום דאוושי ברכות טובא: הוו יתבין תמן. בבבל הוו יושבין בעת תפלת הברכות דר"ה ולאחר שהתפללו כבר בפני עצמן הגיע שעת תפלת הצבור וקם רב חסדא וחזר והתפלל עם הצבור: דנחתין מערבאי ואמרין תמן בשם רבי

לעיל פ"ג ה"ב. וביומא' פ"א ד"ה פ"ד.

ר"ה: נג:

רב אמר צריך לחדש בה דבר. פי' דלא סגי בתפלת מוסף בזיכור קרבן מוסף סתם אלא צריך לפרש בפירוש מוסף יום ר"ח הזה או שבת הזה או מוסף יום חג המצות הזה וכן כל יו"ט בפירוש של יום טוב הזה שמואל אמר אפילו לא אמר בפרוטרוט יום טוב הזה וכן מפיק דר"ז בעי קומי ר' יוסי וא"ל אפילו לא חידש בה את תידוש של יום הזה אלא אמר סתם ונעשה לפניך את חובותינו תמידי יום וקרבן מוסף יצא ואין לפרש דצריך לחדש בה דבר משום דשיטת הירושלמי הוא דמתפלל בר"ח ובחוה"מ במוסף י"ח כמו שפי' מהרא"פ ז"ל ז"ח דמתום' ז"ל דף כ"ח ע"ב דס"ל בשיטת הירושלמי דמתפלל י"ח במוסף משמע דהירושלמי הזה לא פירשו כן דאל"כ תאי מהני שהניהו אח"כ בירושלמי נכי ומצאן מתפללין מוסף דמשמע מכאן דס"ל להירושלמי דמתפלל י"ח במוסף ומאי תיבת ומוסף כה סוף סוף מוכח מכאן דמתפלל י"ח א"נ דהפי' הוא כאן כדברינו וכן פי' בס' חרדים ז"ל:

באיזה אמן אמרו תרין אמוראין. הירושלמי הזה מובא בתוס' ז"ל דף כ"א ודייקי מכאן שלשיטת הירושלמי צריך להתפלל בתוסף דחול כגון בר"ח ובחוה"מ י"ח ולבסוף כתבו דט"ס הוא ומצאן מתפללין מוסף והפ"מ ז"ל לעיל בפ"ג ה"ב וכאן כתב דא"צ להגי' ובאיזה אמן אמרו לא קאי אהא דסתוך לו אלא מילתא אחריתא הוא והוא הסוגיא דלעיל בפ"ג ומובא כאן אגב גררא כדרך הש"ס הזה והוא נכון אחר דכן באמת דרך הירושלמי בכ"מ פעמים:

עין משפט נר מצוה

מח

א מיי' פ"י מהל' תפלה הל' י"ו טוש"ע או"ח סי' קה ס"א

מט

ב טוש"ע שם סי' קט ס"א

נ

ג מיי' פ"ח שם ה"ו טוש"ע או"ח סי' קכד ס"א וסי' תקצא

על ר' יהודה שאמר משום ראב"ע את שמע מינה שאדם מתפלל ומהלך ד' אמות ומתפלל של מוסף א"ר אבא ולא סוף דבר עד שיהלך ד' אמות אלא [א] אפי' שהא כדי הילוך ד' אמות רב אמר צריך לחדש בה דבר שמואל אמר א"צ לחדש בה דבר ר' זעירא בעי קומי רבי יוסי מהו לחדש בה דבר א"ל אפי' אמר ונעשה לפניך את חובותינו תמידי יום וקרבן מוסף יצא רבי שילא בשם רב נתפלל ומצא עשרה בני אדם מתפללין מתפלל עמהן ר' זעירא ורב נחמן בר יעקב הוו יתבין מן דמצלון אתת צלותא קם רב נחמן בר יעקב מצליא א"ל ר' זעירא ולא כבר צלינן א"ל מצלי אנא וחזר ומצלי דמר ר' שילא בשם רב נתפלל ומצא עשרה בני אדם מתפללין מתפלל עמהן ר' אחא ר' יונה בשם רבי זעירא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף מתפלל עמהן לא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף [ב] אם יודע הוא שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש"ץ כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באי זה אמן אמרו תרין אמוראין חד אמר באמן של האל הקדוש וחרנא אמר באמן של שומע תפילה א"ר פינחס ולא פליגין מאן דמר באמן של האל הקדוש בשבת ומאן דמר באמן של שומע תפילה בחול [ג] תמן תנינן רבן גמליאל אומר ש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן ר' הונא רובא דציפורין בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג [ג] באילין תקיעתא ר' זעירא ורב חסדא הוו יתבין תמן באילין תקיעתא מן דצלון אתת צלותא קם רב חסדא מצליא א"ל ר' זעירא ולא כבר צלינן א"ל מצלי אנא וחזר ומצלי דנחתין מערבאי ואמרין תמן בשם רבי

פירוש מבעל ספר חרדים

דלית כאן מקום סמוך פטור ונאה ר' יהודה [illegible]

[illegible]

מתפלל מוסף בשוק של ציפורי [illegible] כל יחיד חייב [illegible]

[illegible] לחדש בה דבר. בתפילת המוספין דלא סגי שנאמר [illegible]

[illegible] בר"ן : באלין תקיעתא. דרבנן ור"ג בברכות [illegible]

[illegible] בברכות של מלכיות זכרונות ושופרות [illegible] : מן דצלון וכו'. [illegible]

[illegible]

מראה הפנים

רבי שילא בשם רב נתפלל ומצא עשרה בני אדם מתפללין מתפלל עמהן. [illegible]

[illegible]

באיזה אמן אמרו וכו'. [illegible]

[illegible]

שנוי נסחאות (ש"ס) איו צריך נכ"ר צריך.

עין משפט נר מצוה

ר' יוחנן וכו'. כן הוא בר"ה בני א"י שירדו לכאן אמרו שמעו מר' יוחנן דפסק הלכה כר"ג בברכות דר"ה והאלל ואנא דלא כוונית בתחלה בתפלה לפיכך אני חוזר ומתפלל: הא אילו כוונית הוינא נפק ידי חובתי. כלומר דקמ"ל דאפי' במי שהוא בקי אמרו כן והלכך קאמר ואני שבקי אני ואלו כוונתי בתפלתי בתחלה הייתי יוצא ידי חובתי ועכשיו שלא כוונתי הש"ל הוא שמוציאני: ויאות. האי פיסקא דפסקו כר"ג שפיר הוא ואע"פ דרבים פליגי עליה משום דכל תנאי הוא דתני לאה בשם ר"ג אבל ר' הושעיא בברייתא תני לדר"ג בשם חכמים דאמרי הכי והלכה כרבים: והוא שיהיה שם. מי שהוא רוצה לצאת ידי חובתו בזה שהוא שומע מהש"ל צריך שיהיה שם מראש התפלה וישמע הברכות על הסדר: ומתני' אמרה כן. וממתני' נמי שמעינן כן דקתני סדר ברכות וכו' אלמא דצריך שיהו נאמרין כסדרן אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום וזכרונות ושופרות:

הדרן עלך תפלת השחר

הלכה א מתני' אין עומדין. מתוך כובד ראש הכנעה ומורא דכתיב עבדו את ה' ביראה ועבודה זו תפלה היא: היו שוהין שעה אחת. במקום שבאו להתפלל: כדי שיכוונו את לבם. ויחשבו לפני מי הן באים להתפלל ומתוך כך נכנסה היראה והכנעה בלבם: אפי' המלך שואל

רבי יוחנן הלכה כרבן גמליאל באילין תקיעתא ואנא דלא כוונית הא אילו כוונית הוינא נפיק ידי חובתי אמר רבי זעירא ויאות כל תנאי תני בשם ר"ג ורבי הושעיא תני לה בשם חכמים ר' אדא דקיסרין בשם ר' יוחנן והוא שיהיה שם מראש התפילה א"ר תנחום בר ירמיה ומתני' אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם:

הדרן עלך תפלת השחר

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכונו את לבם אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפילו נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק: **גמ'** ר' ירמיה בשם ר' אבא הבא מן הדרך אסור להתפלל ומה טעם לכן שמעי נא זאת ענייה ושכורת ולא מיין רבי זריקן ר' יוחנן בשם ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי המיצר אסור להתפלל לא מיסתברא אלא מן הדין קריין לכן שמעי נא זאת ענייה ושכורת ולא מיין תני לא יעמוד אדם ויתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלין אלא מתוך דבר של תורה וכן אל יפטר אדם מתוך חבירו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר של תורה שכן מצינו בנביאים הראשונים שהיו חותמין את דבריהן בדברי שבח ובדברי נחמות אמר ר' אלעזר חוץ מירמיהו שחתם בדברי תוכחות אמר לו רבי יוחנן עוד הוא בדברי נחמות חתם ואמר ככה תשקע בבל לפי שהיה ירמיה חוזר ומתנבא על בית המקדש יכול בחורבן בית המקדש חתם ת"ל עד הנה דברי ירמיהו במפולת של מחריביו חתם לא חתם בדברי תוכחות והכתיב והיו דראון לכל בשר בעכו"ם היא עסיקינן והכתיב כי

בשלומו לא ישיבנו. ודוקא מלך ישראל אבל מלך עכו"ם פוסק הוא שלא יהרגנו: ואפי' נחש כרוך על עקבו. ודוקא נחש שרוב פעמים אינו נושך אבל עקרב או אפעה ומן הדברים שודאי נושכים וממיתים פוסק: גמ' הבא מן הדרך אסור להתפלל. מפני שטרדת הדרך עליו ואין דעתו מיושבת: ושכורת ולא מיין. מכאן למדו שטלטול קשה הוא לאדם ומעביר דעתו כשכור הזה דמדמי עניית הגלות והטלטול לשכורת: המיצר. מצטער על הדבר אסור לו להתפלל עד שיפקח צערו: לא מסתברא אלא מהדין קריין. וקאמר הש"ס דוודאי לא מסתברא אלא שלמד מן המקרא הזה דמדמה לצער עניות לשכורת ושיכור אסור להתפלל: תני. בתוספתא פ"ג: חוץ מדברי ירמיה שחתם בדברי תוכחות. בנבואת דבריו בעצמו שכתוב עד הנה דברי ירמיהו ושם דברי פורעניות כתובין והפסוקים שאח"כ עד סוף הספר מספר מלכים הם: עוד הוא בדברי נחמות. גם זה הפסוק בעצמו דברי נחמות הן לישראל שכתב בו מפלה הבוזזים שחתם ואמר ככה תשקע בבל ולא תקום מפני הרעה וגו' עד הנה דברי ירמיהו: חוזר ומתנבא. כלומר שהיה מתנבא וחוזר תמיד על בית המקדש שיחרב: והכתיב. בחתימת ספר ישעיהו והיו דראון לכל בשר ומשני בגוים הוא עסקינן ולא בישראל: והכתיב. בסוף מגילת איכה כי אם מאוס

תורה אור

מסורת הש"ס

ברכות ל:

ברכות לא. תוספתא פ"ג

מראה הפנים

[illegible] סליק פירקא בסייעתא דשמיא

אין עומדין. כדי שיכוונו את לבם. [illegible]

הבא מן הדרך אסור להתפלל. [illegible]

לא מתוך שיחה וכו'. [illegible]

והכתיב והיו דראון לכל בשר [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible] חדרן עלך פרק תפלת השחר

פרק ה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. [illegible]

שנויי נוסחאות (סו"ע) על בכ"ר בחורבן. (סו"פ) כי מאוס נמקבנו כי אם מאס.

חדושי רר א

רבי ירמיה בשם ר' אבא הבא מן הדרך וכו'. ג"כ פי' תוס' ערובין בבלי דף ס"ה ע"א. ות"ע לפי דעת ריב"ל דאמר לעיל [פ"ד ה"א] דתפילות מאבות למדום, והרי כולם היו מוחזקים בדרך ובפרט יעקב דכתיב בו ויפגע במקום והבא אמרינן דאסור להתפלל:

מהר"ם די לונזאנו

בתחלתו. והכתיב והיו דראון לכל בשר בגוים הוא והכתיב כי אם מאס מאסתנו [illegible] תחת כי אם מאס מאסתנו כצ"ל. נ"ב פי' פסוק כי אם מאס הוא נתינת טעם להשיבנו ופו"ע כאלו חתם בהשיבנו:

מקום מאסתנו ומשני השיבנו הוא אחד פסוק זה שחור וכפלו לסיים בדברי נחמות: היך מה דאת אמר והנה רכב אש וגו׳. ודרים והגה רכב לרישיה ולסיפיה הלוך ודבר והנה רכב: אלא מתוך דין. פסק דין של הלכה ולא יהא ספק בו שמא יבא לידי עיון ויבלבל בתפלה: כעוסק בדברי תורה. ויכול להתפלל מתוך עסק זה: רב הונא. הייה רגיל לומר הלכה פסוקה זו הרואה וכו׳ והיה עומד ומתפלל: עוד הוא. גם זה הלכה המקיז דם וכו׳ מהלכות קלובות ופסוקות הוא: מרבה אדם דגן כתבן. מערבב הדגן בתבן שלו ומערים עליו להכניסו כך בביתו כדי לפוטרו ממעשר שאין הבית קובע למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו וגם זה הלכה פסוקה היא: אחד עשר יום שבין נדה לנדה הל״מ. ויכול להתפלל מתוכה: ר׳ חזקיהו בשם ר׳ אבהו יהי רצון וכו׳. כלומר אחר שיאמר פסוקים אלו יתפלל תמיד תפלה זו: בהדרת בחרדת

קדש. קרי אתר החרדה וכיבד ראש יבא לומר דברי קדש: עבדו את ה׳ ביראה. תפלה שהיא עבודה צריך שיהא ביראה וגוקודם: וגילו ברעדה. סיפיה דקרא דריש רב אחא דה״ק אם הקיימו זה אז לכשיבא יום הדין תגילו: שתי ישיבות. שתי פעמים צריך שישב ויתעכב לית ישב בדעתו כדמפרש ואזיל אחת וכו׳: ברכה ניתנת בתורתן. שאליהו להבין ולהשכיל מיד ולא היו שוהין: יתהלכון. להבא משמע: כאלו מקיפו חומה של ברזל. כלומר כאלו מוקף סביב מכלי פחד ובטוח הוא שתשמע תפלתו: מתלפה שיטתיה דר׳ יוחנן. הא המן בפרק דלעיל בהלכה ד׳ אמר שצריך להתפלל בבית הכנסת שהוא מקום מיוחד להתפלה כדדרים מדכתיב בכל מקום אשר אזכיר את שמי ולא כתיב תזכיר והכא אמר הכין דהמתפלל בתוך ביתו שבח הוא לו: כאן

תורה אור

מאום מאסתנו השיבנו תחת כי מאום מאסתנו אף אליהו לא נפטר מאלישע אלא מתוך דבר של תורה ויהי המה הולכים הלוך ודבר במה היו עוסקין ר׳ אחווא בר׳ זעירא אמר בקרית שמע היו עוסקין היך מה דאמר (אמר) ודברת בם ר׳ יודה בן פזי אמר בבריאת עולם היו עוסקין היך מה דאמר בדבר ה׳ שמים נעשו ר׳ יודן בריה דר׳ אייבו אמר בנחמות ירושלים היו עוסקין כמה דאמר דברו על לב ירושלם ורבנן אמרין במרכבה היו עוסקין היך מה דאת אמר והנה רכב אש וסוסי אש וגו׳ רב ירמיה אמר לא יעמוד אדם ויתפלל אלא מתוך דין של הלכה רבי ירמיה אמר העוסק בצורכי ציבור כעוסק בדברי תורה רב חונה אמר הרואה טיפה כעין החרדל יושבת ומשמרת עליו ז׳ נקיים וקאים ומצלי זעיר׳ בר חיננא אמר המקיז דם בקדשים מעל עוד הוא מהלכות קצובות תני בר קפרא אמר י״א יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני תני ר׳ הושעיא מרבה אדם דגן בתבן ומערים עליו לפוטרו מן המעשרות אבדן שאל לרבי כמה מעלות בקודש והוא א״ל ד׳ וכמה מעלות בתרומה והוא א״ל שלש וקאים ומצלי ר׳ חזקיה רבי יעקב בר אחא ר׳ יסא בשם רבי יוחנן לעולם לא יהא הפסוק הזה זז מתוך פיך ה׳ צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה ר׳ יוסי בי ר׳ אבון ר׳ אבהו בי״ם ר׳ יוחנן וחברייא ה׳ צבאות אשרי אדם בוטח בך ר׳ חזקיהו בשם ר׳ אבהו יהי רצון לפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו משעות החצופות הקשות הרעות היוצאות המתרגשות לבוא לעולם: אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש ריב״ל אמר השתחוו לה׳ בהדרת קדש בחרדת קדש רבי יוסי בן חנינא אמר עבדו את ה׳ ביראה וגילו ברעדה א״ר אחא לכשיבא יום רעדה תגילו אריב״ל זה שהוא עומד ומתפלל צריך לישב שתי ישיבות אחת עד ש״א יתפלל ואחת משיתפלל עד שלא יתפלל אשרי יושבי ביתך ואחת משיתפלל אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה ושוהין שעה אחת לאחר תפילתן איכתי עוסקין בתורה אימתי עוסקין במלאכתן אמר רבי יצחק בי רבי אלעזר על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן וברכה נתנת במלאכתן חונה אמר המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר סביב רשעים יתהלכון רב חונה אמר כל מי שאינו נכנס בבית הכנסת בעולם הזה אינו נכנס לבית הכנסת לעתיד לבא מה טעם סביב רשעים יתהלכון א״ר יוחנן המתפלל בתוך ביתו כאילו מקיפו חומה של ברזל מתלפה שיטתיה דרבי יוחנן תמן א״ר אבא אמר רבי חייא בשם רבי יוחנן צריך לאדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפילה וכה אמר אכן כאן

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שינויי נסחאות (שו״ר) עוסקין נדי״ו עסוקין (וכן בכל הסוגיא). (שו״ה) דאמר נדי״ו אמר. (שו״נ) רבי נדי״ו רב. (שו״ו) זעירא נדי״ו זעורא. (שו״א) לא יהא נדי״ו אל יהא. ושי״ב ו׳ חזקיהו נדי״ו חזקיה. (שו״ג) לפניך נדי״ו מלפניך. [illegible] עומד ומתפלל נדי״ו נכנס לבית הכנסת. לישב נדי״ו לישב בה. נכנס נדי״ו ליפא.

מערכת הערוך אנטיפותא [illegible]

מהר״ם די לונזאנו

[illegible]

עטרת ירושלים

[illegible]

כאן ביחיד. כשמתפלל ביחיד שלא בשעה תפלת ליבור טוב לו להתפלל בביתו כדי להתבודד ולכוין בתפלתו כאן בלבור בשעה שהן מתפללין יתפלל בבהכ"נ עמהם: כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור. אימתי בזמן שהוא בבית ה': איכן הוא קרוב. כלומר בהיותו היכן שהוא תמיד בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שם קרוב הוא לקוראיו: ולא עוד. שם הוא כאלו אלהיהן עומד על גבן שנאמר אלהים נצב בעדת אל במקום שיש עדה המתאספין להתפלל: בקרב אלהים ישפוט. דריש ביה הכי בקרב ישפוט והוא בבתי מדרשות שעוסקין בתורה ובמשפט שם הוא אלהים א"נ כמשמעו במקום התורה והמשפט שם הוא בקרב אלהים: לפנים משני דלתות. כלומר כשיעור שני דלתות ולא יעמוד אצל הפתח דכתיב דלתותי וכן מזוזות לשון רבים: צריך להקל את רגליו. כלומר שיהא קל ברגליו וירוץ לבית הכנסת: צריך להלך קימעא. לאט לאט כמו אם היה עוסק ונספר לצעדיו: ולא לטעים תכונה. לשלם: הסובר תלמודו. לומד כדי ליסבר ולעיין: מה טעם פן תשכח וגו'. ומתי

ראייה עין שייך בדברים אלא דה"ק ולווי לעתיד הכל הוא המצר לך פן תבא לידי שכחת הדברים כ"א כה תעשה אשר ראו עיניך לעיין ולהבין בהם ואז לא תשכח: תני. בתוספתא פ"ג: הרי זה גומר את אחד מהן. כלו' דלא תימא מכיון שהן סמוכין לא יפסיק עד שיגמר כתיבת כולן קמ"ל כיון שגמר את אחד מהן נותר להשיב למי ששואל בשלומו: כנישתא דבבל בציפורין. שם בהכ"נ אחת בציפורין והיו מכנין אותה כנישתא דבבל שהבבליים נכנסין לתוכה: ארכונה. השר ומושל עבר ולא הפסיק ר' יוחנן ממשניתו לקום לפניו ולכבדו יכלו העבדים ירצו להכות אותו ואמר להן הניחו הנימוס של בוראו הוא עוסק: אנטיפותא. הדומים של קסרי. וכגו"ר אנטיפאטור ובבראשית אותם עמד תפיכה ... וכי נלפני אלו היהודים ... והשיב דומין הן פניהם כפני המלאכים ורואיתי ועמדתי: ארסקינס. שם המלך: אפיהון דהני. דמות פניהם של אלו אני רואה כשאני יוצא למלחמה והם מנצחים את האויבים לפני: כי נפק

תורה אור

יכאן ביחיד וכאן בציבור ר' פנחס בשם ר' הושעיא המתפלל בבהכ"נ כאילו מקריב מנחה טהורה מה טעם יכאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית יי' רבי אבהו בשם רבי אבהו ידרשו את יי' בהמצאו יאיכן הוא מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות יקראוהו בהיותו קרוב איכן הוא קרוב אמר רבי יצחק בי רבי אלעזר ולא עוד אלא שאלהיהן עומד על גבן מאי טעמא יאלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט י רב חסדא אמר זה שנכנס לבית הכנסת יצריך להכנס לפנים משני דלתות מה טעם יאשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום דלתותי ולא דלתי מזוזות ולא מזוזת אם עשה כן מה כתיב תמן יכי מוצאי מצא חיים רב חונא אמר זה שהוא הולך לבית הכנסת י צריך להקל את רגליו מה טעם ינדעה נרדפה לדעת את ה' וכשהוא יוצא צריך להלך קימעא מה טעם יכי אתה צעדי תספור אמר רבי יוחנן ג ברית כרותה היא דיגע תלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח אמר רבי יוחנן ענתנייתא י ברית כרותה היא היגע בתלמודו בצנעה לא במהרה היא משכח מה טעם יואת צנועים חכמה אמר רבי יוחנן ברית כרותה היא הלמד אגדה מתוך הספר לא במהרה הוא משכח א"ר תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח מה טעם יפן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ר' יונה בשם ר' תנחום בי ר' חייא יזה שהוא רואה חלום קשה צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהו כל חלומותי שחלמתי בין בלילה הזה בין בשאר הלילות בין שחלמתי אני ובין שחלמו לי אחרים אם טובים הם יתקיימו עלי לששון ולשמחה לברכה ולחיים ואם לדבר אחר כשם שהפכת את מי המרה למתיקה ומי יריחו ע"י אלישע למתיקה ואת קללת בן בעור לברכה כן תהפוך את כל חלומות הקשין ומה שחלמו לי אחרים לטובה לברכה ולרפואה ולחיים לשמחה ולששון ולשלום יהפכת מספדי למחול לי פיתחת שקי ותאזרני שמחה למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך יולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך יאז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו והפכתי אבלם לששון וניחמתים ושימחתים מיגונם: אפי' יהמלך שואל בשלומו לא ישיבנו. אמר רבי אחא הדא דאמר במלכי ישראל י אבל במלכי אומות העולם משיב שאילה שלום יתני י היה כותב את השם אפילו מלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב שנים או שלשה שמות יכגון אל אלהים ה' הרי זה גומר את אחד מהן ומשיב שאילת שלום רבי יוחנן הוה יתיב קרי קומי כנישתא דבבל בציפורין עבר ארכונא ולא קם ליה מקומוי אתון בעיין מימחוניה אמר לון ארפוניה בנימוסיא דברייה הוא עסיק ר' חנינא ורבי יהושע בן לוי עלון קומי אנטיפותא דקיסרין חמתון וקם מן קומיהון אמרין ליה מן קומוי אילין יהודאי את קאים אמר לון אפיהון דמלאכין חמית ר' יונה ור' יוסי עלון קומוי ארסקינס באנטוכיא חמתון וקם מן קומיהון אמרין ליה מן קומי אילין יהודאי את קאים לך אמר לון אפיהון דהני אנא חוי בקרבא ונצח רבי אבון ע"ל קומי מלכותא כי נפיק

הפך

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנוי נוסחאות (ש"מ) רבי אבהו בשם רבי אבהו נכ"ש ר' ירמיה בשם ר' אבהו. (שם) את כמקרא ליתא. (שם) הוא קרוב נכ"י היא קרוב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. (ש"מ) נדעה כמקרא ונרעה. (ש"מ) אתה כמקרא עתה. (שם) יוחנן ענתנייתא נכ"י חנינא ענתנייא (שם) אמר ר' יוחנן ט' עד הוא משכח נכ"י ליתא (שם) תנחום הסובר נכ"י תנחומה בר הסובר. (שם) לששון ולשמחה לברכה ולחיים נכ"י ליתא (שם) ומי יריחו ע"י אלישע למתיקה נכ"י ליתא. (שם) את כל חלומות הקשין ומה שחלמו לי אחרים לטובה נכ"י כל חלומותיי הרעין והקשין לטובה. לשמחה ולששון ולשלום הפכת נכ"י לששון ולשמחה הפכת. (שם) קומי כנשתא דבבל נכ"י ונכ"ר בכנישתא דבבלייה. ארכונא נכ"ר שלמונה ארכונה. (שם) אנטיפותא נכ"י אנטיפוטא. (שם) באנטוכיא נכ"י דאנטוכייה. (שם) אפיהון דהני אנא חוי בקרבא ונצח נכ"י חייכין כד אנא נפק לקרבה דמותהון אנא חמי ונצח.

מערכת הערוך עלון קומי ארסקינס כר. בערוך (ע' ארסקינס) עלון קומי ארסקינס באנטוכיא חמתון וקם לית מן קומיהון אמרו ליה מן קומי אילין יהודאין את קם לך אמר לון אפיהון דמלאכין דאילין אנא חמי בקרבא ונצח. וארסקינס פי' שלטן (בפל' עס"ם סים. פלטון בספי קן):

עמודי ירושלים

כאן ביחיד כאן בציבור. פי' בגליון הש"ס שתמה מזה על הרי"ף פ"ק דברכות תפסק כש"ע סי' צ' שיש להתפלל בביהכ"נ אפי' שאין שם עשרה. וכאן מבואר התירוץ ע"ש. ויש לחלק דווקא בביהכ"נ שלהם שהית כשרות ופי' כש"א הי' שם עשרה יותר טוב להתפלל בביתו שיהיה בכוונת הלב משא"כ שלנו יותר טוב להתפלל בביהכ"נ שהוא מקום תפלה ... ע"א

פני משה

הפך קו"ל. בשלא לא נשמר לגלות דרך להורו כדרך הוולאים מלפני המלך אלא יצא כדרכו והפך ערפו להמלך ובאו לפרצו ונעשה לו נס שנראה להם כבתי גלגלות אם יוצאין מאחורי ערפו והגיעו... כל. לרבות אפי' רוחות ושדים יראו ממך לגשת אליך: כאסלטין.

ברחוב ראה אותן אחד מהן ואמר להם שלומכם ירבה ואמרו אפי' תואר חברות כלייר את בהוא נוהג דרך חברותא עמו ולא אמר שלום רבותיי אעפ"כ אין עלינו לרעה אין לנו להקפיד על כך והוא איש יכול לשלוט בנו לרעה: מגהנו באורייתא סנין. מתמת שהיה נוהג ומזהיר הרבה בתורה ומתוך המתכבה הלך כבבת יוק לתחום ולא ידע מזה לקיים וכו' תשגה תמיד את שהביא לידי שוגג:

הוות גולתיה שרעה. נפלה טליתו ממנו ולא ידע והיה הנחש עליה לשמרה שלא יגנבנה אחר: ולית. וכי הנחש הרשע הזה לא תשמרה: לגזה דנותיא וחזרה ומחייא. מכה ונשך ומחר ונשך כלומר דרכו לנשוך תמיד: לא אמרו אלא. נחש כרוך אבל אם רואה שמרתיע ובא כנגדו לנשוך הרי זה הולך מן המל להסתיר מלפניו אבל לא יפסיק בפיו מתפלתו: תני. בתוספתא שם:

חברבר. הוא ערוד הבא מן הנחש והגב שמוקקין זה עם זה ואוא מסוכן מאד: מעיין תחת כפות רגליו. ביקיים הוא למים: ואת שוועתם ישמע ויושיעם. ובשביל שמתמע שועתו שכיון בה הושיעו בנס הזה:

הלכה ב מתני'

מזכירין גבורות גשמים. משיב הרוח ומוריד הגשם באותו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ובתחייתו בהגשמים אחת מגבורותיו של הקב"ה דכתיב עושה גדולות עד אין חקר הנותן מטר על פני הארץ ואתיא חקר חקר דכתיב ברא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו וכתיב התם בברייתו של עולם מכין הרים בכחו נאזר בגבורה משום הכי קרי להו גבורות גשמים: ושואלין. ותן על ומטר לשון בקשה בברכת השנים שמתוך שהן פרנסה קבעו שאלתן בברכת פרנסה: והבדלה. כשחלו שבת בחונן הדעת שהיא ברכה ראשונה של חול ובגמרא אמרו הכא מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת שאם אין דעה הבדלה מנין וכן הלכה: **גמ'** כשם שתחיית המתים וכו'. לפיכך קבעו הזכרתן בברכה זו. וגרסינן כל זה לקמן בפ"ק דתענית בהלכה א' עד ואלו נרכין הן: שמע לה מן הדא. כלומר מן המקרא הזה שמעינן שהוקשו זה לזה דכתיב יחיינו מיומים וגו' וכתיב בתריה ונדעה נרדפה וגו' כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו: בין על הטל ובין על המטר נשמע לו. ושניהם נעלרו: ואתנה מטר. ולא הוזכר גם על ש"מ דלא הוה נעלר: איכן הותר נדרו של טל. דלא אמר לו הקב"ה אלא ואתנה מטר: אדרעיה

תורה אור

הפך קדל אתון בעיון מיקטלוניה וחמין תרין זיקוקין דנור נפקין מקדליה ושבקוה לקיים מה שנאמר ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך תני ר"ש בן יוחי וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך כל אפילו רוחות אפילו שידים רבי ינאי ורבי יונתן הוו מטיילין באסלטין חמתון חד ושאל בהון אמר להון שלמכון רבייא אמרין אפילו תואר חברות אין עלינו לרעה דיש לקיש מנהגו באוריתא סגין הוה נפיק ליה לבר מתחומא דשבתא והוא לא ידע לקיים מה שנאמר באהבתה תשגה תמיד רבי יודן בי רבי ישמעאל מנהגיה באוריתא סגין הוות גולתיה שרעה מיניה וחכינה מזדהרא לה אמרין ליה תלמידוי רבי הא גולתך שריעה אמר לון ולית ההיא רשיעתא זהירא לה: אפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק. רבי חונה בשם רבי יוסי לא שנו אלא נחש אבל עקרב מפסיק למה דמחייא וחזרה ומחייא ר' אילא אמר לא אמרו אלא כרוך אבל אם היה מרתיע ובא כנגדו הרי זה מסתיר מלפניו ובלבד שלא יפסיק את תפילתו תני היה עומד ומתפלל באסרטיא או בפלטיא הרי זה מעביר מפני החמור ומפני הקרון ובלבד שלא יפסיק את תפילתו אמרין עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו ולא הפסיק את תפילתו והלכו ומצאו אותו חברבר מת מוטל על פי חורו אמרו אי לו לאדם שנישכו חברבר ואי לו לחברבר שנשך את ר' חנינא בן דוסא מה עיסקיה דההדין חברבריא כד הוות נכית לבר נשא אין בר נשא קדים למיא חברברא מיית ואין חברברא קדים למיא בר נשא מיית אמרו לו תלמידיו רבי לא הרגשת אמר להן יבא עלי ממה שהיה לבי מתכוון בתפילה אם הרגשתי א"ר יצחק בר אלעזר ברא לו הקב"ה מעיין תחת כפות רגליו לקיים מה שנאמר רצון יריאיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם:

הלכה ב מתני'

מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושואלין גשמים בברכת השנים והבדלה בחונן הדעת ר' עקיבה אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה ר"א אומר בהודאה:

גמ' כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם ר' חייא בר אבא שמע לה מן הדא יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו כתיב ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי רבי ברכיה א"ר יסה ורבנן חד אמר בין על הטל ובין על המטר נשמע לו וחרנא אמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו מאן דמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו מן הדא לך הראה אל אחאב ואתנה מטר וגו' ומן דמר בין על הטל בין על המטר נשמע לו איכן הותר נדרו של טל אמר רבי תנחומא אדרעיה

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

הפך קדל. ולא ידע שהכין לגלות את פני כמנהג דרך אחור ופניו אל המלך [illegible]

[illegible]

וחרנא אמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו [illegible]

שנויי נוסחאות (פו"ה) באסלטין בכי"ל באסטרין ובכי"ל באסרטין. ושאל בהון בכי"ל ליתא. שלמכון בכי"ל שלם לכון. (פו"ה) לרעה בכי"ל וכי"ל ליתא. סנהנו בכי"ל ובכי"ל מיהני (כן בשוה"ג). מיניה וחכינא בכי"ל ובכי"ל מיניה והוא לא ידע לקיים מה שנא' באהבתה תשגה תמיד ר' לעזר בי"ר' שמעון מרגי באורייתא סגין הוות גולתיה שרעה מיניה וחכינא. (פו"ו) והירא בכי"ל ובכי"ל טורדרא. (פו"ו) יוסי בכי"ל יוסה (פו"ה) דמחייא בכי"ל דהיא מחייא. (פו"ח) ר' אילא אמר בכי"ל ליתא. (שו"כ) מסתיר בכי"ל מסריר ובכי"ל מסריר. (שו"ו) נדעה נמצא ונדעה. (שו"ז) חי ה' (גו' וגו' אם).

מערכה הערוך

ואוי לו לחברבר שנשך את ר' חנינא בן דוסא נכרוך (ע' חברבר) [illegible] מה עסקיה [illegible]

מהר"ם די לונזאנו

משנה ראשונה. ריש לקיש מדהני באורייתא ר' יודן בי ר' ישמעאל מדהני באורייתא כו':

עין משפט נר מצוה

אדרעיה. שם מקומו: סברין מימר. דלא היה צריך לומר לו על דנדר שהותר קלתו מכללו הותר כולו וכיון שהותר למטר הותר נמי לטל: אית דבעי מימר. במעשה בנה של צרפית הותר הנדר של טל כדדריש ואזיל: ה' אלהי תשב נא נפש הילד הזה על קרבו וכתיב בתריה וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד וגו' ודריש דהאי קרא מיותר הוא דלא הוי ליה למיכתב אלא ותשב נפש הילד וא"כ שמע ה' בקולו אלא ללמדינו דהיה שם עוד דבר שדיבר עמו ושמע בקולו ואח"כ ותשב נפש הילד וכדדריש ר"י בן פזי משל דאליהו למה הדבר דומה לאחד שגנב וכו': עם כשהוא יוצא נפצע בנו. לאו דוקא מיד אלא כשיוצא והלך אלימים נפצע בנו ודומה לנמשל שלא היה המעשה זו מיד אחר שנשבע אליהו חי ה' אם יהיה טל ומטר וגו': לך והתר נדרו של טל. שאי אפשר להחיותו בלא טל שאין וכו' וכלומר ללמדו הוא בא שהטל הוא חיים לעולם שמעינן מיהת שאז הולך אליהו להתיר נדרו של טל חהו וישמע ה' בקול אליה להתיר נדרו ואח"כ ותשב נפש הילד: וארעא תפקידיה תפלט לפרש סיפיה דקרא וארץ רפאים תפיל המתים שהן קרוים רפאים ומופקדים הם בארץ תפלט אותם: לך טל ילדותיך. מבטיח אני לך שיהא הטל לעולם לילדותיך וכתיב בתריה וכו': בדייתיקי נתתיו. במתנה נתתיו לו וגו'. כלומר דליכא דקרא קמדייק מה דהתחיל ואמר ויתן לך יתן לך מיבעי ליה אלא דה"ק האלהים יסכים לברכתי ויאמר מה שבדייתיקי שהיא מקוימת ונתתיו לאברהם שיהא לבניו אחריו ועכשיו אתו הדבר במתנה נתתיו לו ליעקב וזהו ויתן לך האלהים וכלו' מה שכבר נתן בדייתיקי ויתן האלהים לך דייקא ותאו זה מטל השמים: אשר לא יקוה לאיש. כמו הטל מאת ה' ואינו צריך לזכות איש אחר כך והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים:

היה עומד בגשם. בימות הגשמים שמזכירין גשם והזכיר של טל שאמר משיב הרוח ומוריד הטל אין מחזירין אותו ולקמן פריך עלה: בטל. היה עומד בימות הקיץ שמזכירין טל ולא הזכיר אלא הזכיר של גשם מחזירין אותו: והתני. בברייתא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר לעולם אלא אם רצה וכו' ואמאי קאמרת דמפני שלא הזכיר טל מחזירין אותו: לא דמי להאי דמיקל להאי דלא מצלי ולא מיקל. כלומר לא כדקס"ד דמשום שלא הזכיר טל מחזירין אותו דלא היא אלא דטעמא מפני שהזכיר של גשם שלא בזמנו והוא סימן קללה ואם לא היה אומר כלום לא טל ולא גשם ודאי אין מחזירין אותו דלא דמי האי דמקלל ומזכיר הדבר שלא בזמנו לזה שאינו מתפלל ומזכיר כלום ולא מקלל מידי והלכך אם לא הזכיר כלל בימות הקיץ אין מחזירין אותו דלא חייבו חכמים להזכיר בטל וברוחות אבל אם הזכיר גשם מחזירין אותו: בגשם וכו'. השתא פריך ארישא דקאמר בימות הגשמים אם הזכיר של טל ולא הזכיר גשם אין מחזירין אותו והתני בתוספתא פ"ג דאם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו אלמא דשאלה והזכרה מעכבין הן: בההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר. התם איירי שלא הזכיר כלל לא טל ולא גשם והלכך מחזירין אותו אבל הכא מכיון שהזכיר לטל אע"פ שלא הזכיר גשם אין מחזירין אותו: לא שאל וכו' ודעותה. בעי"ה אי נימא דכוותה נמי בהזכרה שאם לא הזכיר גשם בתחיית המתים שאומרה בשומע תפלה וקאמר הש"ס דמאי תיבעי לך ק"ו הוא: מה אם שאלה שהיא מדוחק. כלומר הרי שאלה שהיא בקשה על הצורך והדוחק שהזמן צריך לגשמים ולפיכך תקנוה בברכת הפרנסה ואפ"ה אם לא אמרה במקום שתקנוה מהני לאומרה בשומע תפלה וא"צ להחזירו אזכרה שהיא מריות שאינה אלא דרך שבח למקום שמוריד הגשם במט ואינה בקשה על הצורך והדוחק לכ"ש דמהני אם אומרה בשומע תפלה:

אדרעיה סברין מימר [א] נדר שהותר מכללו הותר כולו אית דבעי מימר בבנה של צרפית [ב] ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלהי וגו' אמר רבי יודה בן פזי לאחד שגנב נרתיקו של רופא עם כשהוא יוצא נפצע בנו חזר אצלו אמר לו אדוני הרופא רפא את בני אמר לו לך והחזר את הנרתק שכל מיני רפואות נתונין בו ואני מרפא את בנך כך אמר לו הקב"ה לאליהו לך והתר נדרו של טל שאין המתים חיים אלא בטללים ואני מחיה את בנה של צרפית ומניין שאין המתים חיים אלא בטללים [ג] יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל א"ר תנחום אדרעיה וארעא תפקידיה תפליט ר' יעקב דכפר חנן בשם ריש לקיש בשעה שעשה אברהם זקינך רצוני נשבעתי לו שאיני זז טל מבניו לעולם מה טעם [ד] לך טל ילדותך וכתיב בתריה נשבע ה' ולא ינחם א"ר יודא בן פזי בדייתיקי נתתיו לאברהם במתנה נתתיו לו ויתן לך האלהים מטל השמים אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שישראל באין לידי עבירה ומעשים רעים הגשמים נעצרים הן מביאין להן זקן א' כגון ר' יוסי הגלילי והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדים אבל הטל אינו יורד בזכות ברייה מה טעם [ה] כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם ר' זעירא בשם ר' חנינא [ו] היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירים אותו בטל והזכיר של גשם מחזירים אותו והתני [ז] בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר לא דמי ההוא דמיקל להוא דלא מצלי ולא מיקל בגשם והזכיר של טל אין מחזירים אותו והתני [ח] אם לא שאל בברכת השנים [ט] או שלא הזכיר גבורת גשמים בתח"ה מחזירים אותו בההוא דלא אידכר כלל לא טל ולא מטר ר' זעירא בשם ר"ח [י] אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפלה ודכוותה אם לא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אומרה בשומע תפילה מה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בש"ת אזכרה שהיא מריוח לא כ"ש והתני

מסורת הש"ס

מראה הפנים

ודייק מ"נא כתיב אלא ולהגה מסר ולא תזכר כלל מטל ולא כיתא ליה כהי שימחא דהתם דמצום יצא מ...כת מילתא לא אהדר ... דאי חוזה ודמשם בלא יקפסו לאתא דאל כזה של מקומ... [illegible]

היה עומד בגשם והזכיר של טל וכו'. כהי דינא מוסכם הוא מכל הפוסקים וכהאי פירושא נכה דקאמר לא דמי לההוא דמיקל וכו' פירשו כל גדולי [illegible]

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

על המספר נשבע לו ופל כטל לא נשמע לו. לקמן מפרשי לאורתי ... לא: אמר רבי הכתים אדרעיה. כן במו: דייתיק. בספר מהנם: רבי זעירא וכו'. ... [illegible]

[illegible]

שנויי נסחאות (פמ"ש) זקינך גד"ז וקינן. זו גמ"ר מזו. (כו"ג) כלל נד"ז ליתא. (כו"ד) ר' זעירא גד"ז זעורא (וכן בכל הסוגיא).

עמודי ירושלים תנינא

בסהגה נתתיו עיין מה שכתב הרא"ש ומה שכתב הש"ק תענית (פ"א ה"א):

והתני אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת נשמים בתחיית המתים מחזירים אותו אמר רבי אבדימי אחוי דרבי יוסי בשלא אמר בשומע תפילה. איכן הוא חוזר כדמר ר"ש בר ווא בשם ר' יוחנן בראש חודש אם עקר את רגליו חוזר לכתחילה ואם לאו חוזר לעבודה אוף הכא אם עקר את רגליו חוזר לכתחילה ואם לאו הוזר לעבודה בשומע תפילה *בנינוה צרכון מיעבד תענית בתר פסחא אתון שיילון לרבי אמר לון רבי לכו ועשו ובלבד שלא תשנו מטביעה של תפילה איכן הוא אומרה רבי ירמיה סבר מימר אומרה בשומע תפילה אמר ליה רבי יוסי לא כן אמר רבי זעירא בשם רב חונה אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות נשמים בתחיית המתים מחזירין אותו בשומע תפילה ומר לון רבי לכו ועשו ובלבד שלא תשנו מטביעה של תפילה על דעתיה דרבי יוסי איכן הוא אומרה בשש שהוא מוסיף עד כדון ציבור שיש לו שש יחיד שאין לו שש מניין אמר רבי חנינא לא כן אמר רבי זעירא בשם רב חונה יחיד שואל צרכיו בשומע תפילה ואילו צרכיו הן. והבדלה בחונן הדעת שמעון בר ווא בעא קומי רבי יוחנן דבר שהוא נוהג ובא חכמים חולקין עליו אמר לו על ידי שעיקרה בכוס שכחוה בתפלה מילתיה אמרה שעיקרה בכוס ר' יעקב בר אידי בשם ר' יצחק רובא אמרה בכוס *אומרה בתפילה בשביל לזכות את התינוקות מילתיה אמרה שעיקרה בתפילה רבי זעירא רב יהודה בשם שמואל אמרה בכוס אומרה בתפילה אמרה בתפילה אומרה בכוס מילתיה אמרה שעיקרה כאן וכאן. ר"א אומר בהודייה רבי יוחנן *בשם רבי מטין כר"א בי"ט שחל להיות במוצאי שבת מיד רבי יצחק רבה בשם רבי הלכה כר"א בי"ט שחל להיות במ"ש ר' יצחק בר נחמן בשם רבי חנינא בן גמליאל הלכה כר"א לעולם רבי אבהו *בשם ר"א הלכה כר"א לעולם

אמר

והתני. הא דלעיל לא שאל וכו' שמחזירין אותו וקס"ד דכשלא הזכירן במקום שתקנו אותן צריך הוא להחזיר ומשני ר' אבדימי דכשלא נזכר לאומרן בשומע תפלה קאמר שמחזירין אותו כדאמר ר' שמעון בר ווא לקמן בהלכה ג': בראש חדש. אם לא הזכיר מעין המאורע אם עקר את רגליו וכו' ואם לאו חוזר לעבודה: בשומע תפלה. כלומר חוזר לשומע תפלה ואומרה ואח"כ עבודה וכו': בנינוה. היו צריכין למיעבד תענית בשביל הגשמים והיה הזמן אחר הפסח: לכו ועשו. התענית ובלבד שלא תשנו ממטבעה של התפלה בענין השאלה ומפני שרבי אמר להם סתם ובלבד וכו' ונסתפקו בדבר והיה ר' ירמיה סבר מימר דהואיל והזמן עכשיו אינו לשאלת גשמים אלא שהם צריכין לכך והלכך יאמרו בשומע תפלה: א"ל ר' יוסי לא כן וכו'. כלומר שהקשה לו הרי אמרו לעיל דבדיעבד אם לא אמר במקומו מהני הוא שיחזיר ויאמר בשומע תפלה אבל לכתחילה לא והרי אמר להן רבי ובלבד שלא תשנו ממטבע של תפלה והיכי קאמרת דלכתחילה יאמרו בשומע תפלה: על דעתיה דר' יוסי איכן הוא אומרה. דודאי בברכת השנים כמו שנוהגין בזמן גשמים לא אמר להן רבי שיאמרו עכשיו אחר הפסח ואם לא בשומע תפלה היכן יאמרו: בשש שהוא מוסיף. באלו שש ברכות שמוסיפין בתעניות שם יכללו גם לשאלת גשמים: עד כדון לצבור שיש לו שש. עד כאן בציבור שהם נוהגין באלו שש ברכות אבל יחיד שמתפלל בפני עצמו בזמן תעניות לא תקנו לו השש ברכות: מנין. כלומר ובאיזה מקום הוא מזכיר באותו הזמן לשאלת גשמים וקאמר ר' חנינא לא כן אמר וכו' בפרק דלעיל בהלכה ד' דיחיד שואל צרכיו בשומע תפלה ואינו נמי צרכיו הן ואפי' לר' יוסי דהקשה לר' ירמיה על שאמר שיאמרו בשומע תפלה דוקא לצבור הוא דאמר אבל יחיד שואל וצרכיו הן יאמר בשומע

תפלה: דבר שהוא נוהג וכו'. כלומר דבר שהוא נוהג תמיד מיום שתקנו אנשי כנסת הגדולה להתפלות והברכות וכמו ברכה שתיקנו בו להבדלה: חכמים חולקין עליו. במתניה יחלקו חכמים בדבר כמו דפליגי במתני' וגמי' לגן באיזה מקום תקנו, וקבעו להבדלה בתחילה: ע"י שעיקרה בכוס. עיקר התקנה להבדלה בתחלה על הכוס קבעוה ולבסוף חזרו להזכיר בתפלה ועל ידי כך שכחוה באיזה מקום בתפלה מזכירה: מילתיה אמרה. ש"מ ממילתיה דר' יוחנן דס"ל דעיקר התקנה בתחלה על הכוס תקנוה ואף ע"ג דבהדיא אמר ר' יוחנן הכי משום דלקמן פליגי בהא הלכך קאמר מילתיה אמרה כלומר הכי משמע הוא דסבירא ליה לר' יוחנן אבל איכא דפליגי עליה: אמרה בכוס אומרה בתפלה. אם לא אמרה בתפלה ואמרה על הכוס צריך לחזור ולהתפלל ולאומרה בתפלה: בשביל לזכות את התינוקות. כלומר הא דנהגו לאומרה על הכוס אינו אלא בשביל לזכות את התינוקות ובני ביתו שלא שמעו בתפלה והלכך צריך הוא לחזור ולהתפלל ולאומרה: מילתיה אמרה. שמעינן ממילתיה דר' יצחק רבה דעיקר התקנה בתפלה היתה ואין יוצא י"ח במה שאמרה על הכוס: מילתיה אמרה שעיקרה כאן וכאן. עיקר התקנה היתה בשתיהם בתפלה ובכוס הלכך אם אמר בתחלה בכוס יחזור ויתפלל ערבית ויאמר בתפלה ואם אמרה בתפלה בתחלה צריך שיבדיל גם על הכוס: מטין כר"א בי"ט וכו' מיד. כלומר אם מבדיל מיד ולאפוקי בלאם לא הבדיל במ"ש שיכול להבדיל אפילו בחמישי בשבת כדקאמר לקמן בהא אינן מטין לנהוג כר"א ולאומרה בהודאה: ר' יצחק רבה בשם רבי. אמר דלא מטין אלא הלכה ומורין כן כר"א קאמר

וכי"ט שחל להיות במ"ש: לעולם. בין במ"ש בחול בין שחל י"ט בו וכן אמר ר' אבהו בשם ר' אלעזר דהוא אמורא הלכה כר"א לעולם:

אמר

מסורת הש"ס

[illegible]

עין משפט נר מצוה

כח
א מיי' פ"י מהל' תפלה הל' י' סמ"ג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכז ס"א

כט
ב מיי' פ"ב שם הל' ו טוש"ע שם סי' קו ס"ב

ל
ג מיי' פ"ג שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפ ס"א

לא
ד טוש"ע שם סי' רצד ס"א

גליון הש"ס

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

מילתיה [illegible]

שנוי נוסחאות (שו"ס) ר"ש נ"ל רבי שמעון. (שו"ס) לעבודה נ"ל לופה. (שו"ס) אידי נ"ל אמי.

אמר רב יעקב בר אחא. לר' אבא לאו בגין דאתון תרתיי שמועין. כלומר לא בשבילכם ומפניכם אני מקבל הלכה זו דאתם שניכם אומרים אתם ואומרים מפי השמועה ולא הייתי סומך עליכם: אלא בגין וכו' תרוויהון. אמרו בשם ר' חנינא בן גמליאל דהוא תנא ושונה בברייתא כן דהלכה כר"א ועליו אני סומך: והבדלה בחונן הדעת דברי חכמים ר"ע וכו'. כך היא שנויה בברייתא: בשם שמואל אומר ברכה רביעית. כלו' דשמואל פוסק כר"ע: אומר מטבע ברכה. של אתה חונן אומר כולה ואח"כ אומר להבדלה כדי לסמוך אתה לאתה חונן ואינו טולה בתוך מטבע הברכה: ואתיא כרבי. דאמר בפרק דלעיל בהלכה ד' תמיהני וכו' לענין תפלה והכא נמי אם אין דיעה הבדלה מנין והלכך שייכא הבדלה לברכת אתה חונן דעת: מבדיל. אומרה להבדלה אחר ג' ברכות ואח"כ מטבע ברכה של חונן הדעת וכולהו אליבא סברא דרבי פליגי: ואפילו הבדלה אחת. המבדיל בין קדש לחול: מעתה. לדברי רבי אבא דאמר וצריך לחתום בהבדלה ומשמע דעל דברי נחום בר' סימאי קאמר א"כ אפי' פתח במבדיל בין קדש לחול בלבד יחזור ויחתום במבדיל בין קדש לחול בתמיה: אמר ר' יוסי בר' בון. ומה אתה מתמה בכך וכי לא מברכות שפותחין וחותמין בהן בברוך וכך תקנו ואפי' לא פתח אלא במבדיל בין קדש לחול ולא אמר אח"כ לשאר הבדלות חוזר וחותם במבדיל בין קדש לחול דהא יוצא הוא בהבדלה אחת ומטבע הברכה בפתיחה וחתימה אינו יכול לשנות: זאת אומרת. מדקאמר צריך לסמוך אתה לחונן הדעת ואמר ר' יצחק בר' אלעזר דמבדיל ואח"כ אומר מטבע ברכה אתה חונן שמעינן מהא שאסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל והלכך כמה דאת אמר שאסור במלאכה קודם הבדלה ובכוותה אמרינן נמי דאסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל והיינו טעמא דמבדיל ואח"כ אומר ומטבע ברכה: הדא דאת אמר. לא שנו אלא בברכת המבדיל בין קודש לחול דאותה יכול לומר אפי' בחמישי בשבת אבל ברכת מאורי האש אומרה מיד במוצאי שבת דוקא ולפי שתחלת ברייתו של אש במוצאי שבת היתה: אומר. בהבדלה בין יום השביעי וכו' ואע"פ שאין עכשיו מוצאי שבת: וכי יש טומאה וטהרה לפניו. ואעפ"כ כן אומר להבדיל בין הטמא לטהור לפי שסדר הבדלות הוא מונה וה"נ כי"ט שחל להיות באמצע שבת אומר ג"כ בין יום השביעי לששת ימי המעשה: השונין אמן. אחר הבדלה: ועיניהן בנר. באמן אחר מאורי האש: ר' חזקיה בשם ר' ירמיה. כמו ואמר וכו' ואיידי דקאמר למימריה דר' חזקיה בשם ר' ירמיה אמר נמי להא דארבעה מינין שבלולב צריך שיהא ניטלין דרך גדילתן ולא שיהפכן:

אמר רבי יעקב בר אחא לאו בגין דאתון תרתיי שמועין אלא בגין דרבי יצחק בר נחמן ור"א תרויהון בשם ר' חנינא בן גמליאל הלכה כר"א לעולם ואבדלה בחונן הדעת דברי חכמים ר"ע אומר איטרה ברכה רביעית בעצמה רבי יעקב בר אחא בשם שמואל אומר ברכה רביעית א"ר • יודן אומר מטבע ברכה ואחר כך מבדיל ותייא כרבי דר' אומר תמיהני היאך ביטלו חונן הדעת בשבת אם אין דיעה תפילה מניין וכה אם אין דיעה הבדלה מניין אמר רבי יצחק בר' אלעזר • מבדיל ואח"כ אומר מטבע ברכה ר"א ב"ר הושעיה ובלבד [ח] שלא יפחות משלש אבדלות אמר ר' יוחנן אמרו [ט]הפוחת לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף יותר משבעה אבדלות לוי אמר [י] ובלבד מאבדלות האמורות בתורה נחום ביר' סימאי נפק ומר בשם אבוי ואפילו אבדלה אחת וא"ר אבהו וצריך לחתום בהבדלה רבי מנא בעי מעתה אפילו [י] פתח במבדיל בין קודש לחול וחוזר ותותם במבדיל בין קודש לחול אמר ר' יוסי בי רבי בון ולא מברכות שפותחין בהן בברוך וחותמין בברוך הן [י]ר"א בן אנטיגנוס בשם ר"א בי ר' ינאי זאת אומרת [ד] שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל כמה דאמר אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל וכוותה אסור לו לאדם [ה]לתבוע צרכיו עד שיבדיל ר' זעירא ר' אלעזר בר אנטיגנוס בר' בשם ר' ינאי בשם ר' יודה בר' [ו]אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל אפילו בחמישי בשבת הדא דאת אמר במבדיל בין קודש לחול [ס] [ז]אבל בורא מאורי האש אומרה מיד ר' זעירא בשם רבי יהודה ר' אבא בשם אבא בר ירמיה אפילו יום טוב שחל להיות באמצע שבת [י] אומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה א"ר זעירא לרבי יהודה וכי ששת ימי המעשה לפניו א"ל וכי יש טומאה וטהרה לפניו ר' ירמיה ר' זעירא בשם רבי חייא בר אשי [י] צריך לומר החל עלינו את הימים ששת ימי המעשה הבאים לקראתינו לשלום ר' אבא מוסיף והשמיענו בהן ששון ושמחה ר' חזקיה בשם ר' ירמיה הבינני ולמדינו ר' חזקיה בשם ר' ירמיה [ס] העונין אמן צריכין ליתן עיניהן בכוס ועיניהן בנר ר' חזקיה בשם ר' ירמיה [ס] [ס]ארבעת מינין שבלולב ניטלין דרך גידוליהן:

הלכה ג מתני'

[י] [י]האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך [י] מודים מודים משתקין אותו [י] העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו [ס] ולא יהא סרבן באותה שעה ומאין הוא מתחיל [י] מתחילת ברכה שטעה זה:

הלכה ג מתני'

כלומר על קן צפור יגיעו רחמיך. כמו שהגיעו רחמיך על קן צפור וגזרת לא תקח האם על הבנים כן חוס ורחם עלינו משתקין אותו שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן אינן אלא גזירת מלך על עבדיו: ועל טוב יזכר שמך. משמע על טובתך מודה לך ועל הרעה לא מודה והרי אנו חייבין לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה: מודים מודים. דמחזי כמקבל שתי רשויות ואמרינן הכא בגמרא הדא [illegible] קן: ולא יהא סרבן באותה שעה. כדרך שאר יורדים לפני התיבה שצריך לסרב פעם ראשונה אבל זה לא יסרב בשאומרים לו לך רד לפני שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך:

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

כלל ולפי' דפרישית בפנים דהא דקאמר אסור בכוס אומרה בתפלה היינו שצריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל ברבה וכי תא סבה בכוס כלומר [illegible] קודם שהבדיל על הכוס דבזה צריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל כמבואר שם לפי פי' [illegible] [illegible]

הפוחת לא יפחות [illegible]

[illegible]

שנויי נוסחאות (ש"ג) ור"א בד"ו ורבי אלעזר. (ש"ו) ר"א בד"ו רבי אלעזר. (טוב"א) ר"א בד"ו רבי אלעזר. (א"ו) אב"ו בכ"י יצחק. (ש"ג) ר"א בכ"י רבי אלעזר. (טוב"ג) עד שיבדיל בכ"י עד שעה שיבדיל (וכן ליתא [illegible]). כמה דאמר בכ"י כמה דאת אמר. (טוב ה) זעירא בכ"י זעורא. (טוב"ו) בר' בשם ר' ינאי בכ"י ונוסח ר' לעזר בר' ינאי. (ס"ו) בשם בכ"י ליתא. (ב"ו) ששת ימי המעשה בכ"י ליתא.

עמודי ירושלים

אם לא הבדיל במ"ש מבדיל והולך אפי' בחמישי כו' [illegible]

[illegible]

טוב ירושלים

מטבע ב"כה ואח"כ מבדיל כו'. [illegible]

[illegible]

גמ' ר' פינחס בשם רבי סימון כקורא תגר. כך הוא במגילה פ"ד וכן הוא לקמן. היינו מעמא דמשתקין אותו מפני שהוא נראה כקורא תגר על מדותיו של הקב"ה ואומר על קן צפור וכו' שהוא דבר קל ואינו חשוב ועל אותו האיש וכו' וכלומר דמשמעות דבריו הם כך ואף שאינו אומר כפירוש כן: כנותן קיצבה. וזה הטעם שהוא כנותן קיצבה למדותיו יתברך ואומר עד כאן הגיעו רחמיך ואפילו עד קן צפור הוא ורחם עליו וכמפרש ואזיל שהיה נרם במתני' כהך תנא דתני עד קן צפור הגיעו רחמיך ובאמת אינו מפני הרחמים אלא גזירת המלך כך הוא: לא עבדין טבות וכו'. והיינו טעמא שלא טוב הוא לעשות מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות המלך וזהו כר' יוסה: ואלין דמתרגמין וכו'. מנהגם היה לאחר שהיו קורין בתורה היו מתרגמין הפסוק להעם ואלו המתרגמין להפסוק שור או כשב וגו' ואותו ואת בנו לא תשחטו וגו' עמי בני ישראל וכו' לא טוב הן שעושין וגנאי מעמא: כי יסכר פי דוברי שקר. אלו האומרים מודים מודים ולפיכך סוכרין פיהם: רבי חלבו. וכן אמר ר' חלבו ורב הונא בשם רב דקאמר נמי בג' הראשונות כמו ר"ח בן גמליאל: חוזר למקום הברור לו. למקום שיודע בודאי שאמר לאותה הברכה ומשם ואילך יתחיל. ואשגר חד ברכה. השמיטה באמירת לשונו כמרולה

תורה אור

גמ' ר' פינחס בשם ר' סימון כקורא תיגר על מדותיו של הקדוש ברוך הוא על קן ציפור הגיעו רחמיך ועל אותו האיש לא הגיעו רחמיך ר' יוסי בשם רבי סימון כנותן קיצבה למדותיו של הקדוש ברוך הוא עד קן ציפור הגיעו רחמיך אית תניי תני על ואית תניי תני עד מאן דמר על מסייע לר' פינחס ומן דמר עד מסייע לרבי יוסי א"ר יוסי בי ר' בון לא עבדין טבות שעושין למדותיו של הקב"ה רחמים ואילין דמתרגמין עמי בני ישראל כמה דאנא רחמן בשמים כך תהון רחמנין בארעא הורתא או רחילה יתה וית ברה לא תיכסון תרויהון ביומא חד לא עבדין טבאות שהן עושין מדותיו של הקב"ה רחמים. מודים מודים משתקין אותו א"ר שמואל בר רב יצחק כי יסכר פי דוברי שקר הדא דאמר בציבורא אבל ביחיד תחנונים הן. העובר לפני התיבה וטעה ר' יוסי בן חנינה בשם ר' חנניה בן גמליאל טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחילה אדא בר בר חנה גניבה בשם רב טעה בשלש ברכות האחרונות חוזר לעבודה ר' חלבו רב חונה בשם רב טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחילה בשלש ברכות האחרונות חוזר לעבודה טעה ואינו יודע איכן טעה חוזר למקום הברור לו ר' אחא ור' יודה בן פזי יתבון בחד כנישתא אתי עבר חד קומי תיבותא ואשגר חד ברכה אתון ושיילון לר' סימון א"ל ר' סימון בשם ריב"ל ש"צ שהשגיר שתים שלש ברכות אין מחזירין אותו אשכח תניי ופליג לכל אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים אני אומר מין הוא שמואל הקטן עבר קומי תיבותא ואשגר מכניע זדים בסופה שרי משקיף עליהון אמרין ליה לא שיערו חכמים בך ר' יעקב בר אחא ר"ש בר אבא בשם רבי אליעזר ספק הזכיר של ראש חודש ספק לא הזכיר מחזירין אותו לאיכן הוא חוזר שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן אם עקר את רגליו חוזר לכתחילה ואם לאו חוזר לעבודה אמר ר' יודה בן פזי הסיע דעת כמי שעקר את רגליו ואילין התחנונייא צריכה ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא ר' חייא בשם רבי יוחנן היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון אם אמר את ממקום שפסק הראשונים נתברכו לפניהן ולא נתברכו לאחריהן והאחרונים נתברכו לאחריהן ולא נתברכו לפניהן וכתיב תורת ה' תמימה

ולא אמורה: אין מחזירין אותו. מפני שורח הצבור: אשכח תניי ופליג. אשכחן תנא דברייתא דפליג על הא דאמר ריב"ל בסתם דאין מחזירין אותו ולא מחלק מידי בין הברכות אבל האי תנא ס"ל דלכל אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר ג' אלו מחיה מתים וכו' שמחזירין אותו לפי שאני אומר מין הוא ואינו מאמין בהם וצריך שיאמר אותן: ואשגר מכניע זדים. טעה והשמיט מכניע זדים: בסופה. ובסוף התחיל להשקיף עליהם מה יאמרו לו על זה ואמרו לו לא שיערו חכמים בך ולא עליך אמרו כן דודאי אדם שנעתק אין לחשוד אותו בכך: הסיע דעת. הסיח דעתו מתפלתו אחר שגמרה ולא היה בדעתו לומר עוד אותה תחנונים הוי כמי שעקר את רגליו וחוזר לראש: ואילין התחנוניא צריכה. ואם מכר באותן תחנונים שאומר אחר התפלה מיבעיא לן אם הוי כעוקר את רגליו או לא: יתחיל ממקום שהתחיל הראשון. זה שקרא לפניו ונשתתק כדמפרש טעמא שאם אומר את ממקום שפסק א"כ פסוקים הראשונים שקרא הראשון נתברכו לפניהן שבירך זה לפני קריאתן ולא נתברכו לאחריהן שהרי לא הספיק לברך: והאחרונים. פסוקים אחרונים שקרא זה שעמד תחתיו נתברכו לאחריהן ולא נתברכו לפניהן שהרי מתחיל ממקום שפסק ונסמך קריאת הראשון על סמך ברכתו שבירך כבר: וכתיב תורת ה' תמימה

מראה הפנים

בין נכשו לגויים ולישראל לאחריו ולא קחדיב בין כים לתרגם מכוס בלא כתיבה [illegible]

פירוש כבעל ספר חרדים

גמרא. רחמיך. ורינן אגלא דין וגזירת מלך על עבדיו: בכבול. פי' [illegible] [illegible]

שנויי נסחאות

שנויי נסחאות (ס"א) פינחס גז"י יצחק. (ס"א) בשמים כז"ו בשמיא. (ס"א) אדא בר בר חנה בגליל אבא בר ר' חונא. (ס"א) יתבון בחד כנישתא אתי עבר בגליל הוון יתיבין בחד אתר עבר. [illegible] ופליג בגליל ובגליל ניתא. (ס"א) בסופה בגליל ובסופה. (ס"א) ריש ג"ר רבי שמעון. (ס"א) ווא בגליל בא. (ס"א) ואילין בגליל ובאילין.

עמודי ירושלים

ואלין דמתרגמינן עמי בני ישראל כו' [illegible]

עמודי ירושלים תנינא

ספק הזכיר על ראש חודש ספק לא הזכיר מחזירין אותו [illegible]

עין משפט נר מצוה

חמימה וגו׳ שתהא כולה תמימה. בברכותיה שמברכין עליה והלכך צריך שיתחיל ממקום שהתחיל הראשון ולא יבקך בתחילה ובסוף ונמלאו כל הפסוקים נתברכו לפניהן ולאחריהן : תני. בתוספתא דמגילה פ״ג : א״ר ר׳ זעירא. דטעמא הוא מפני הברכה בלי אפשר שיהו שנים מברכין על קריאה אחת ויצא בברכה היאך יקרא בתורה וצריך הש״ס על טעמיה דר״ז והתני גם בכיפא וכן לא יהו שנים מתרגמין וא׳ קורא וכי איא לך למימר מפני הברכה על התרגום אלא היינו טעמא דרישא והסיפא משום שא״א לשני קולות שיהו נכנסין להוך אזן אחת דתרי קלי לא משתמעי : תני. תניא אידך דפליג על הברייתא דהתוספתא: א״ר עולא. טעמא דהאי תנא משום דקריאות בתורה כלומר עיקר התיוב מתקנת משה ועזרא שיהו קורין בתורה אבל לא תקנו הם לקרות בנביא וא״כ הואיל דקריאת התורה חובה עליהן יהבי דעתייהו לשמוע אפי׳ ב׳ הקורין ובנביא שהקמו חכמי׳ אח״כ להפטרה ואין חובה כל כך עליהם אין שנים קורין דלא יהבי דעתייהו לשמוע מהם: בתחלה מסרב. כשאומרין לאחד לירד לפני התיבה להתפלל ובפעם שניה מנמנם כמו שרוצה ואינו רוצה ובפעם השלישית רץ ובא להתפלל: עאל חזנא. ולא היה רוצה לעלות ולהתפלל והטריח על אחד שיתפלל במקומו ולא קיבל זה ממני ובסוף בא זה לגבי ר״א להתגלל עצמו על שסירב ואמר לו יכעוס אדוני

מלי שבשביל שלא הייתי מתעורר בגופי והרגשתי א״זה ככחות בעצמי בשביל כך לא עליתי לבהכ״נ לירד לפני התיבה והשיב לו לא עליך כעסתי כ״א על זה שהסרית עליך הרבה : בטיטיי. גם אחד שעבר לפני התיבה ונשתתק באופנייא בסדר קדושה של ברכת יוצר אור והאופנים וכו׳ אתון ושאלון לרבי אבון מהיכן יתחיל זה שעובר תחתיו : אמר לון מניין דעניתון קדושתא. כשפתח הראשון באופנים ככר ענו הצבור קדושה בתחלה יחי השתא ממקום זה ואילך כמי שהוא תחלת ברכה :

הלכה ד מתני׳ לא יענה אחר הכהנים אמן. בסוף כל ברכה כמו שאחר הצבור עונים : מפני הטירוף. שלא תטרוף דעתו ויטעה לפי שש״צ צריך להתחיל ברכה שניה ולהקרות להן מלה במלה ואם יענה אמן לא יוכל לכוין ולחזור ולהתחיל הברכה שראוי להתחילה : לא ישא את כפיו. שמא לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו להתחיל שים שלום שאפשר שתהא דעתו מטורפת מאימתא דצבורא: ואם הבטחתו. ואם בטוח הוא שלא תהא דעתו מטורפת מאימת הציבור רשאי לישא את כפיו :

גמ׳ תני. בתוספתא דמגילה פ״ג : אית תניי תני הרי זה בור. כשעונה אמן אחר ברכותיו : בעונה בסוף. כל הברכות כמו אחר כל י״ח ברכות דתפלה וגזולה בה : שנים

תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמימה תני א • ילא יהו שנים קורין בתורה ואחד מתרגם א״ר זעירא מפני הברכה והתני ב לא יהו שנים מתרגמין ואחד קורא אית לך מימר מפני הברכה אלא משום שאין שני קולות נכנסין להוך אוזן אחת תני שנים קורין בתורה ואין שנים כפטירין בנביא א״ר עולא קרויות בתורה ואין קרויות בנביא א״ר יהושע דרומיא •שלשה דברים רובן ומיעוטן רע ובינוניתן יפה השאור והמלח והסירוב ג בתחילה מסרב שנייה מעמעם ובשלישית רץ ובא ר׳ חונא הוה יתיב בחד כנישתא עאל חזנא ואטרח על חד דייעול ולא קבל עילוי בסיפא אתא לגבי ר׳ אליעזר א״ל לא יכעוס מרי עלי בגין דלא הוינא מיתער לא עלית א״ל עליך לא כעסית אלא על הדין דאטרח •בטיטיי אישתתק באופנייה אתון ושיילון לר׳ אבון אמר לין רבי אבון בשם ריב״ל ד זה שעובר תחתיו יתחיל ממקום שפסק אמרין ליה והא תנינן מתחילת הברכה שטעה זה אמר לון מכיון דעניתון קדושתא כמי שהוא תחילת ברכה :

הלכה ד מתני׳ ה •העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטירוף ו אם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפילתו רשאי : **גמ׳** •תני הפורס את שמע והעובר לפני התיבה והנושא את כפיו והקורא בתורה והמפטיר בנביא והמברך על אחת מכל מצות האמודות בתורה לא יענה אחר עצמו אמן ואם ענה הרי זה בור •אית תניי תני הרי זה בור ואית תניי תני הרי זה חכם אמר רב חסדא מאן דמר הרי זה חכם ז בעונה בסוף ומאן דמר הרי זה בור בעונה ח על ברכה וברכה א״ר חנינא

מסורת הש״ס

מגילה כא. ירושלמי שם פ״ד ותוספתא שם פ״ג

ברכות לד: נדה ט:

פ׳ הרואה ברכות נד.

ברכות לד.

תוספתא דמגילה פ״ג

ברכות מה.

גליון הש״ס

[illegible]

מראה הפנים

ובינוניתן יפה. [illegible]

בטיטיי [illegible]

פירוש טבעל ספר חרדים

[illegible]

מאן דאמר הרי זה חכם [illegible]

שנויי נוסחאות (ב ו) מפטירין נ״ל קורין. (שו״ח) חונא נ״ל אליעזר. (שו״ס) מהתחילת נ״ל מתחיל.

עמודי ירושלים

תני לא יהיו [illegible]

עמודי ירושלים תנינא

בטיטיי אשתתק כו׳ רוקח (סי׳ ש״כ) והעתיק בן פיפא:

[illegible]

טוב ירושלים

נ״ד רובן ומיעוטן רע ובינוניתן יפה, פי׳ ברכות [illegible] עם מכקשיתי בלוחי מניחן ע׳ ספ״ם:

שנים ישראל ואחד כהן. שהיו מהלכין בדרך ממצעין את הכהן לכבדו לפי שבלשה המהלכין הגדול באמצע: ממצעין את החבר. דת"ח קודם לכהן עם הארץ ואיידי דהא דלקמן נקט נמי להא: ולא הנחתי ישראל לברך לפניו. גרסי' להא בפ' הנזקין כהלכה ע': כד הוה תשש. ולא היה יכול לישא את כפיו היה חזיק רישיה קושרו הורה אור כחוזק למען יראו שמחמת תשות כח אינו הולך לנשיאות כפים והיה עומד אחורי העמוד בבית הכנסת אבל ר' אלעזר היה נוהג שילא לחוץ מבהכ"נ כשלא היה יכול לישא את כפיו: נושאין את כפיהן. כולן: לאחיהם שבצפון וכו'. כלומר להעם שבשדות: אינן בכלל ברכה. דהני לא אניסי והן מראין בעצמן שאין הברכה חשובה בעיניהם לעקור רגליהם ולבא לפני הכהנים משום שהברכה צריך להיות פנים כנגד פנים דכתיב כה תברכו וגו' אמור להם: העומדים לפני הכהנים. פנים כנגד פנים אפי' יש דבר מפסיק ביניהם הואיל דלא קיימי אחורי הצורף לא מיקרי הפסק כדאמר ר"ח בר וואו: אפי' חומה של ברזל אין הברכה מפסקתן. כצ"ל וכן הוא בגיטין שם: העומדין מן הצדדין. מהו אי חשיבי כלפניהם או לא: נשמעינה מן הדא. מתני' דפרה פ' י"ב: והזה לאחריו. שאין גם שם כלים הצריכין הזייה: הזייתו פסולה. דבעינן שיהא מתכוין להם: על הצדדין הזייתו כשירה. וכן הוא בגיטין ול"נ כהם שלפניו אמאי דלדדין כלפניו חשיבי: וצריך. לכתחילה שיהא החזן המקרא ישראל: כהן אחד. אומר המקרא כהן ולשנים קורא כהני': שלהם

קורא אלא לשבת. כהנים עם קהשך ולעולם צריך לומר כהנים:

הלכה ה מתני'

אם שגורה תפלתי בפי. שהיא סדורה כפי במרוצה ואיני נכשל בה: שהוא מטורף. המולה הוא מטורף כמו אך טרוף טורף. א"נ לשון טורפין לו תפלתו בפניו כלומר התפלה שהתפלל עליו מטורפת היא ואינה מקובלת: גמ' ובלבד באבות. הא דאמרו המתפלל וטעה בברכת אבות הוא שאמרו שברכה זו ראשונה היא וצריך לכוין בה: תנובה. שמרגיש בעצמו שאומרה סדורה ותיבה אחר תיבה כהוגן ובכוונה: בורא ניב שפתים. כש"ס ניב שפתים או מבושר לו שלום:

הדרן עלך אין עומדין

הלכה א מתני'

כיצד מברכין. דסברא הוא שמברכין על הנהנין כדי שלא יהנה מעולם הזה בלא ברכה: חוץ מן היין. שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו וכן הפת: בורא מיני דשאים. לפי שיש בכלל פרי האדמה דשא שהן ירקות וזרעים שהן מיני קטניות ורבי יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין ואין הלכה כר' יהודה והא דתקן על הירקות אומר בורא פרי האדמה הני מילי ירקות שדרכן לאוכלן חיין ואכלן חיין או שדרכן לאוכלן מבושלין ואכלן מבושלין אבל אותן שדרכן לאכול חיין ואכלן מבושלין או שדרכן לאכול מבושלין ואכלן חיין א"צ מברך עליהן אלא שהכל וירקות שאוכלין אותן בין חיין בין מבושלין מברכין עליהן בורא פרי האדמה בין חיין בין מבושלין:

כתיב

שנים ישראל ואחד כהן ממצעין את הכהן אימתי בזמן שכולם שוין אבל אם היה אחד מהן תלמיד חכם ממצעין את החבר א"ר יהושע ב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן ולא הנחתי ישראל לברך לפני ר' יודה בן פזי בשם ר' אלעזר כל כהן שהוא עומד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה ר' יודה בן פזי כד הוה תשיש הוה חזיק רישיה וקאי ליה אחורי עמודא ר' אלעזר נפיק ליה לברא ר' אחא ר' תנחומא בר' חייא בשם רבי שמלאי עיר שכולה כהנים נושאין את כפיהם למי הם מברכין לאחיהם שבצפון לאחיהם שבדרום לאחיהם שבמזרח לאחיהם שבמערב ומי עונה אחריהם אמן הנשים והטף תני אביי בי רבי בנימין העומדים לאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה העומדים לפני הכהנים אמר רבי חייא בר ווא אפילו חומה של ברזל הברכה מפסקתן העומדים מן הצדדין נשמעינה מן הדא נתכוון להזות מלפניו והזה לאחריו לאחריו והזה לפניו הזייתו פסולה לפניו והזה על הצדדים שלפניו הזייתו כשירה הדא אמרה אף העומדים מן הצדדין בכלל ברכה הן אמר רב חסדא וצריך שיהא החזן ישראל רב נחמן בר יעקב אמר אם היה כהן אחד אומר כהן ואם היו שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפילו כהן אחד אומר כהנים שאינו קורא אלא לשבט:

הלכה ה מתני'

המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שליח ציבור הוא סי' רע לשולחיו ששלוחו של אדם כמותו אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שאני מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף: גמ' רבי אחא בר יעקב אמר ובלבד באבות מעשה ברבן גמליאל שחלה בנו ושלח שני תלמידי חכמים אצל רחב"ד בעירו אמר לון המתינו לי עד שאעלה לעלייה ועלה לעלייה וירד אמר להו בטוח אני שנינוח בנו של ר"ג מחליו וסיימו באותה שעה תבע מהן מזון אמר רבי שמואל בר נחמני אם כיונת את לבך בתפילה תהא מבושר שנשמעה תפילתך ומה טעם תכין לבם תקשיב אזניך אמר ריב"ל אם עשו שפתותיו של אדם תנובה יהא מבושר שנשמע תפילתו מה טעם בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו:

הדרן עלך אין עומדין

כיצד מברכין על הפירות על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים:

כתיב

פירוש מבעל ספר חרדים

מראה הפנים

שנויי נוסחאות (ש"ו) וקאי בד"ו וקאים. (ש"ע) שאני בד"ו שהוא. (ש"כ) מהן בד"ו לימא. (ש"ג) שנשמע בד"ו שנשבעה. (ש"מ) שעל הפת בד"ו ליתא.

מערכת הערוך רב נחמן בר יעקב

טוב ירושלים

שנים ישראל וא' כ"ן ממצעין את הכהן. משמע מכאן כהא דוקדשתו דצריך לפקדים כהן אינו לענין קדושה לחוד אלא לכל דבר כבוד בעינן לכבדו מקודם וכיוצא בזה. ובכל המקומות לא מבכר רק וקדשתו לכל דבר שבקדושה, ועי' מפרש"א נדרים ס"ב כהא דליעול מנה יפה ראשון ומש"כ במקרא כש"ד לענין דברי תורה מי קודם בזה ועי' בכלי ב"ב ק"ב א', ונמצינו כלך אחר והגה ביניהם כלך אחר מהכה ולא נזכר כלל כהנים, ועי' מ"ב במק"א לענין אמירת קדיש דבלאי להקדים לכהן כשיש ג' אבלים וכן לענין הקדמת בהכ"נ במ"ב כמו שהוא לכהן, אך י"ל דלהקדים להתפלל ולדחות אחרים לא דחיא שייך וקדשתו רק להקדים ולא לדחות ודומיא דהא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם להקדים ולא לדחות, פי' תוס' בנה כ"ג ב', ובמ"א מגילה כ"ם וגאו"ם שם, ולפ"ז נוה כא דבעינן ג"ם ג' אלא כבר קורא ראשון בשם ד"ם וצריך ד"ם דאורייתא הוא דוקדשתו ואינו כמודית י"ג א', דאיתא שם כבר קודם לנוי יליף מקרא דויבדל אהרן ולא מקרא דוקדשתו, ובפ"ב דוקדשתו הוא רק להקדים ולא לדחות ורק להראות לבני יוסף מקרא דויבדל אהרן ולא לגביעים אחרים כלפ"ד להלכה ולא למעכב: אפילו כהן א' קורא כהנים. ... וכשמניח לאת כהנים יאמר בקול רם או בלא יאמר רק מלת כהנים דגר"א ס"ל דצריך לומר כל הנוסח ולא' ב"ש ס"ל דרק מלת כהנים ולכן אם יש כהן א' לא יאמר כהנים:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"א מה' ברכות הל' ב סמ"ג שם טוש"ע סי' ר' סעי' א

ב ג מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רח ס"י

גמ' כתיב לה' הארץ ומלואה. מכאן למדנו דהנהנה כלום מן העולם מעל שהרי לה' הוא הכל: עד שיתירו לו המצות. כלומר עד שיברך ואז הותרו לו ליהנות מן הארץ ומלואה שנחשבין כמו מצות כשם וקדש קודם ברכה: העולם ומלואו עשוי ככרם. תיבה הכרם קדיש דתבואת כרם מיבעי ליה אלא לרבות העולם ומלואו שעשוי עליו ככרם לאסרו עליו כמו כרם רבעי שצריך פדיון ומהו פדיונו של העולם ומלואו ברכה: כאלו משלך אכלת. ודריש בל מלשון בלי שבוב אין טובתי עליך להחזיק לי טובה: מבלה אני טובתי בגופך. וזהו מלשון בלה כלומר שיתקיימו זמן הרבה בגופך: יבללו כל הטובות. מלשון בלול הוא: א"ר אחא מהו בל עליך. כלומר דר' אחא לא בעי למידרש כהני דרשות דלכולהו קשיא ליכתוב קרא הכי בלי עליך או בלה עליך או בלול עליך ומהו בל עליך והלכך דריש אלו שני תיבות בל עליך הם נרמזים לתיבה אחת כמו בלעדיך שאם אני מביא טובה על העולם לא יהיה מבלעדיך כהאי ובלעדיך דיוסף דהוי כמו ומבלעדיך: הלולים. הרי משמע לפניו ולאחריו: סלקין לבי חנותא. שמוכרין שם מיני פירות ומיני מגדים: קפץ ר' חגי ובירך עליהן. ולא המתין עד שיביאם לביתו: יאות עבדת. כזה שבירכת כאן עליהם ללמד לאחרים שכל המצות טעונות ברכה כלומר כל דבר שבעולם ומלואו כמצות קודם ברכה כדלעיל: מסתכל ביה. לפי שהיה מתמיה על זה כדלקמן: בבלייא למה את מסתכל בי. אם על שברכתי לאחריו וכי לית לך כל שהוא ממין ז' וכו' וקאמר דה"נ ליה נמי להאי אלא מה דהוה צריכה ומספקא ליה מפני שנלעיסתו ממעטו מכשיעור ולאשר דהוא טעון ברכה לאחריו: ופריך הש"ס ולית ליה לר' יוחנן וכו' ומה עבד ליה ומ"ט בירך לאחריו הא כי שקליה להגרעין אין כאן זית: משום בריה. כלומר בריה שאני ולא אמרו שיעור כזית אלא בדבר שאינו בריה כגון חתיכה אחת מדבר שלם:

הורה אור

מילתיה

מסורת הש"ס

גמ' כתיב (תהלים כד) °לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה א הנהנה כלום מן העולם מעל עד שיתירו לו המצות אמר רבי אבהו כתיב (דברים כב) °פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם העולם כולו ומלואו עשוי ככרם ומהו פדיונו ברכה ר' יחזקיה רבי ירמיה רבי אבון בשם ר"ש בן לקיש (תהלים טז) °אמרת לה' ה' אתה טובתי בל עליך אם אכלת וברכת כביכול כאלו משלך אכלת ד"א טובתי בל עליך מבלה אני טובתי בגופך ד"א טובתי בל עליך יבללו כל הטובות ויבואו עליך אמר רבי אחא מהו בל עליך שאיני מביא טובה על העולם מבלעדיך כמה דאת אמר (בראשית מא) °ובלעדיך לא ירים איש את ידו תני רבי חייא (ויקרא יט) °קדש הלולים מלמד שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריו מיכן היה רבי עקיבא אומר לא יטעום אדם כלום עד שיברך רבי חגי ורבי ירמיה סלקון לבי חנוותא קפץ רבי חגי ובירך עליהן אמר ליה רבי ירמיה יאות עבדת שכל המצות טעונות ברכה ומניין שכל המצות טעונות ברכה רבי תנחומא רבי אבא בר כהנא בשם רבי אלעזר (שמות כד) °ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה הקיש תורה למצות מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונות ברכה ב °רבי יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו והוה רבי חייא בר ווא מסתכל ביה אמר ליה רבי יוחנן בבלייא למה את °מסתכל בי לית לך ג כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה ומה צריכה ליה מפני שגלעינתו ממעטתו ולית ליה לר"י שגלעינתו ממעטתו מה עביד ליה ר' יוחנן ג משום בריה מילתיה

ברכות ל"ח: לט. ופ' תוס' שם ד"ה כל. תוס' יומא עט ד"ה וא

מראה הפנים

תני ר' חייא קודש הלולים וכו'. כתם גרס מיקן מייתי מתמה דגרייתא דת"כ דתניא בני מקרא הלולים וביקול יעשה עד דחייק לנמין דהגרייתא הוא אלא יהבה משום הוה כלא ברכה יקרא דכתיב אסמכתא בעלמא ומיכת לאתדע מקלא ועליה דכתם ומשה דליתמר בכא איזה כפירתא לדינא דהתם פריך הלי קדש הלולים מיכפי ליה חד דלאחר רתתנא אחליה וכדר אכליה ואחד לדבר בעטון ברכה טעון חילול והלים טעון שירה אים טעון חילול כרחא לגמון דתני נטע רבעי אלא למאן דתני כרם רבעי מאי איכא למימר דליתמר ר' חייא ור"ש ברבי חד תני כרם רבעי ויחד תני נטע רבעי וכו'. ולא מסיימי כהם מאן דתני נטע ומאן דתני כרם ומסכתא איכא למיבעם ולכבתיים דרבי חייא איכו הוא דתני נטע רבעי דכא איכו פרש דגרייתא בכא דדרש מקדש הלולים ומי דלאסמכתא אסמכתא

חייא הדאי קרא על כרחך איכו דאית ליה נטע רבעי והייתר ליה חד כיטול למדכמכיב הברכה ועוד דלא ניחית כתם לסברת הנא סכה כאי קושיא דחד לך דמידי דלאו בר נטיעה סגלן וא"כ מידי דבר נטיעה הוא שפיר הוא דמלינו לאיתוף מהאי קרא ואף דלאו דדייקא הוא מדגרסינן כם אלא בכרת הוא וכוי הס"ם דאזל מילי קאי שם כל זה מוכחא מילתא דלר' חייא נסיב דדריש ליה מהאי קרא איכו הוא דס"ל נטע רבעי והבתא מכיון דאבכתן דבעלמא פלטה כרי חייא לגבי ר"ש ברבי כתוכה מכביא דפי אלו טריפות דף מ"ו גבי ניטול כנגד וכוי הא ר' חייא והא ר"ש בנבי ר' הא דרי חייא איק לם וכוי ולפי הא' על רבוי בם לדינא הוא דפליני וקי"ל מית דוקא וכר' חייא וכן מוכח מהאי דגרבינן במנחות דף ס"ו גבי במן ניה בגא כביא שלים וכו' הא ר' חייא והא ר"ש ברבי כי הא דר"ח זריק לה וכו' ולפי ני' כמבוכה אשר לסניט כרי חייא הוא דהתיא וא"כ הלכתא נמי טותיב הכא נהא דתני נטע רבעי והוו דעת הרמב"ם ז"ל והפוסקים כותיה וי"ש כמה וכמה מגדולי הפוסקים בהתני להלכה כס"ד כרם רבעי ובת"ל דוקא ומביס דכל המייל כירן כלכה כמותו בהולם והרן. ויתבאר עוד מזה. ופירקה על כפוני' בענין זה ביא גמ"ס דמפבר בני והולכה ג"כ בס"ו דפ"ה בכלכה ו' ונ"ב והתאה מטולר הכל ולכל ביסות המתחלקות בענין הזה והולא מזה בס"ד:

ומניין שכל המצות טעונות ברכה. מהאי קיקבא דנקט הכא מבמם דכ"ונות חרב קאמר. והאי דלעיל גריס סרקין אין לאגם במצות ממש כדמוכחת מהאי דסלקין לחנותא וכמו שכתבתי לעיל ונראה דס"ם דקראמית דלבל הדברים שבעולם טעון ברכה לכי הבולם ליהנות מכן ודמיון בכן כמו מלות שאסורין עליו קודם שיברך ומלה קאמר ומנין שבמצות נמי טעונין ברכה בקיותן ונהא דריב מביקבא:

מה פגר לה ר' יוחנן משום בריה. בכר עיידו הראשונים ושלפנו הנכנה גבי אם הא דבכא פליגא על ככ"ם דיני או לא ורמוה חלוקי גם הגי בס"ד כמה שנבאר לנו עוד לדקדק בהאי סוגדא ובהלכת בסוגיא דהבבלי בענין הזה ממה בלא דקדקו מפרשי הראשונים ז"ל ובכונתא לנו מזה לכמה דינים המתפשטים מהלי דינא. בתם בנך לית עי"ב גיבין עלה דהביל ומרי הגינת דר' יוחנן כדינא דבגיקוה הי ס"ל כמילתייהו קיימי למנין בברכה דהדי פנייהו מעיקרא או דגרבינן עליהו בהבל. אמר רב נתמן בר יוחק וכו' ועיד אמר ר' חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן בהבל זית מלית וברך עליו תחלה וסוף תיא בבלאתא בליות כמילתיהו קיימי וכוי א"ל ר' ירמיה לר' זירא ור' יוחנן כיכי מברך על דת מלית בני. דבקילא לגרעיניה בלר ליה בישורא א"ל מי סברת כוית גדול בעינן כוית בינוני בעינן והא איכא והכוא דאייתו לקמיה דר' יוחנן דת גדול הוה דהפ"ג דבקליה לגרעיניה פש ליה בישורא וכהנו מה בתוב בהתלה דמבמא מדלא מבגי בגמרה דינן כדמבני הכא מבום בריה א"כ חולק כירושלמי על גמר' דילן ואין הלכה כהירושלמי ובוב כתבו בבם כ"ר יוסף במפרש בירושלמי אינו חולק אלא דבבבלי מיירי שהוכר כגרעין ונמלת וא"כ לא היה בבריתו הכל אם היה בהבל שלם אפי' פרידה אחת מברך עליו תחלה וסוף ונמרא ירושלמי היה בכור בבות היה שלם ולבך הולכין לחבך באותו טנין הגמ' פרידה דבריה היה ואינן חולקין יחד. עכ"ד בוה. ונמבוא מדבריהם דכלן דמפרשי דהא דהבלא ודהתם עובדא אחרא הוה ובש"ס אינם חולקים לדינא אלא כנוסח דפיכתא תלייא כיכי הוה וכ"כ בהרב"א ז"ל בתירוביו ע"ש וכס' היבן דף כ"ו ע"ב גבי הכיא דר' לדוק כתב בד"ה ולא בירך אחריו וכו' דאי לאי שובלא דהבמ"ם שנט מייט סוגיא דירושלמי א"ב תולק על בלט ולא כמרין עליה אבל במא בני מפבים כיו יהכיא דירושלמי היה זית שלם ולא"ט עם הגרעין דהוי בריה אבל והוות דהבמ"ם בלט לא היה בו גרעין בבולבס דת פניה בלא גרעין הוא ונא הוה בריה ולבך הולבך להרן דגדול היה וזית דירושלמי קטן מדית בינוני הוה מכ"ד שם וכן נתבו עוד ביומא דף מ"ט וכ"כ הרא"ש ז"ל בשיבין מזית בין להאריך בענין פי' דבריהם וזה דהאמר לפי' לדבריהם דכאן לפי כ"ר יוסף ג"ב בענין זה' היבן דהא דבהני כאן ונמרת ירושלמי היה סבור בבמת היה שלם וכו' בבוכר בגמרת דילן מתיבתא אחריתא תוכרת הוא דכלן ויבד דירושלמי בבר בוית בלם על סלי עובדא נוסה דהתם כוית מליה דלא ביין בלל נוסר דבמליחות דמלית מליני לב הוא בבם עם הגרעין או בבוכר הגרעין בבמולחין כתם דת מליה בלא גרעין הוא וכדאמר התם מיני מברך על זית מליה כיון דבקילא לגרעיניה וכו' אלא דגבלה דגם כאן טוינתם כך הוא דירושלמי

פירוש מבעל ספר חרדים

גמ' לה' הארץ. משמע קדש לה': עד שיתירו לו המצות דומי בבבלי כתיב לה' הארץ וכתיב והארץ נתן לבני אדם יתרץ כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה: המצות. ברכת הנהנין דהיא מצות מצוה דאורייתא ומצוה דרבנן דהוא בכלל מ"ש בתורה אשר יורוך לא תסור וכן בכל מאכל דתקנו לברך תחלה וסוף: פן תקדש וכו'. בכלאי הכרם כתיב ודרשו בו תקדש תוקד אש כדהנו ס"ת דכלאים בלאי בכרם אסורין באכילה ובהנאה ואסורין בהנאה ואין לו פדיון ומדאפקיה בלשון קדש דרשו בו דרך דמיון דכל העולם קודש בכרם רבעי דכתיב ביה ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה': ככרם. והנה רביעית דאסור לאוכלו בלא פדיון דכתיב אשר נטע כרם ולא חללו: ומהו פדיונו ברכה. דה"א לומר פדיון מצות בכרם רבעי דלא שמעיהם תורם פדיון מפות

דלית ביה הברכה כיס קלהה דהיינו ברכה: אמרת לבת נקבה דוד מדבר אל נפשו כאלו אמרת לה' ה' אתה היינו ברכת הנהנה דמברכין ברוך אתה ה' וגו' בקנ"ה הביב טובתי כל עליך שאינה בלי טובתי אתחי לך אינה בלי אלא שלך שקרית אותה בבכתך: מהו בל עליך וכו'. מחבר שתי כתיבות ומחליף למ"ד עליך בדל"ת דאותיות דסל"נת מתחלפות דהוי בלעדיך. ובמוהו בכים ויתגור סתירות גבי אכחן מוכח ונריש פ"ב דזבחים ולקח דם הפר לגו מקלת דם קאמר דהא כתיב ולקח כל דם הפר ידשן. אלא קרי ביה ולקח מדם מהפר מן הפר יקבלו דלא מן הארץ נגבי תנן כתם בשפך לארץ ואבבו הכול: קדש הלולים ככרם רבעי כתיב ותרגום בני חילולים שבון בהכילתו כשהכלנו בבנם ברביעית בסוף מותר באכילה: מכאן וכו' בבבלי פריך מינה כרם אמר מינך ופירות אחרות אלא סברא הוא דאין בבבום אינך לבודות לפי שבהלם ומסיק אלא על כרחין אין זה לפטר נסדר אלא אסמכתא בעלמא: ר' חגי ור' ירמיה סלקון לבי חנותא וכו' לשון רמב"ם בסוף פ"ח מהלכות גניבה תיינן ב"ד לכפמיד שוטרין בכל עירם ומדינה ובכל פלך ופלך כיטו מחזירין על החנויות ומודיקין את המאזנים ואת המדות ופוסקין השערים וכל מי שנמצא עמו משקל חסר או מדה חסרה או מאזנים מקולקלין יש לבם רשות לבכותו כפי כחו ולקנסו כפי ראות ב"ד ליזוק הדבר וכל מי שמפקיע השער ומוכר ביוקר מכין אותו ומפין אותו ומוכר בשער השוק עכ"ל ובהגהה כתוב בירושלמי נגרסי יאסים לך מלמד שמעמידין אגרדמים ומביך ובחניות כל מלות פבה שמתן שכרם בלידם אין ב"ד של מטם שוכרין עליהם. ובתנך אין נפגבין עליה אבל מוכרין עליה עכ"ל ופרש"י אגרדמים ממונה בין על המדות לפבב מטותי המדות בין על השערים שלא ימכרו ביותר עכ"ל ור' חגי ור' ירמיה היו מקיימים מצוה זו. והפשר שהם היו הממונים שמחזירין על החנויות על פי ב"ד הי' נמי הם היו ב"ד והיו הולכין לחנויות שיגידו להם שממונים הקבועים שם מי שוות וקנסוהו והממונים שבודקין יגעו הקצם או יבו כדכתב רמב"ם כפי ראות ב"ד. ובירך אבר קדמנו לקדם המדות והמאזנים ולתקן השערים: שכל המצות טעונות ברכה. כן פלאתי לרבינו אליהו מיס מברך כשהוא מתן לדקה או [illegible] וכן בכל [illegible] ולא נהגו כן בעולם אלא במקלת מצות שרכין ובקלת אין מברכין וכבר בהאל הרב"א על הדבר ודחק לחת טעם עם בנתנים או [illegible] : [illegible] ברכה. מדאורייתא דליך לה בבבלי לעיל פי' בי במתו מפסוק כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו וכן מנה פרמבי"ן בספר פבנותיו על הרמב"ם על מנין במלות שלא מנה גו מבלל רמ"ח מלות עבה: לפניו. בורא פרי העץ. ולאחריו מעין [illegible] כיה. כמעמים וחשב דהיה אחריו ולא כלום מברך דפעיט בורא נפשות כדאמרין בבבלי [illegible] מין [illegible] ולא פנה [illegible] ת"ל דבר [illegible] דודאי [illegible] טובה

גבית

שנויי נסחאות (ט"ז) ה' אהה בתקוה אדני אהה. (ט"י) יבללו נד"א יבללו ובנ"י יובלו. (טפ"ז) לבי חנוותא קפץ בנ"י למי חמאתח נסב. (שלי"ט) למצות וכו' מצות נד"א למצוה וכו' מצות.

כבר לאדן

ריש פ' כיצד מברכין. עד שיתירו לו המצות. פי' ברכות. וכן קורא ר"מ למצות ברכות בסוף המסכתא:

חתם סופר

ר' חגי ור' ירמיה סלקין לבי חנותא קפץ ר' חגי וכו' ולא נ"ע כפי מהרא"ם ז"ל דאי כדבריו א"כ מה צורך להביא ראיה שמברכין על המצות וכי עד כאן לא שמעינן שמברכין על תפילין ושאר נ"ית ומזה שלמה שבינו ברך על הפסח פסר של זבח. אבל בכלפ"ד שיכנים לתוהאה הייום יום מוזב כנהדרין לפנין כמילי דמתא ולתקן כל צרכי עירו כפין שבינו רים מ"ך ודים שקלים בירושלמי דשקלים אלו הן צריכין ע"ש והרבה כיוצא בכם דפייכים בזה"ז ובזמן שאתורשים וכו"ן נר' תני ור' ירמיה כת"ק דמכה מ"ו ע"א כשים לפניו מצות הרבה מברך על המצות אלא דהתם איירי שהמצות בבר לפניו וכאן איירי שלא היו המצות לפניו אלא מיד בביך הבס בשנכנם לחנייתא להיות מוכן לכל המצות שיבאו לפניו:

עטורי ירושלים תנינא

מנ"י שכל המצות טעונות ברכה דוקא (פי' רפ"נ):

מילתיה דר׳ יוחנן אמרה. ס״ת מדר׳ יוחנן שכן כל דבר השלם אפי׳ אכל פרידה אחת וכו׳ פרי שלם טעון ברכה לפניו ולאחריו: יין בזמן שהוא כמות שהוא חי. והוספ׳ היא בפ״ד ונתחלפו התיבות בכאן בש״ס והכי איתא התם בריבא בורא פרי העץ וטעלין ממנו לידים דהכתי לא אשתני למעליותא ובמזוג בורא פרי הגפן ואין טעלין ממנו לידים דברי ר״א: אין בו

משום אובדן אוכלין. לפי הגי׳ הכתוב בספרים אדברי חכמים קאי דאין בו משום איבוד אוכלין כשנוטלין ממנו לידים אבל נראה דגם זה ט״ס הוא ובתוספתא גרים ותב״א אחד זה ואחד זה מברכין עליו בורא פרי הגפן ואין נוטלין הימנו לידים וא״כ דברי ר׳ אבא לפרושי טעמיה דר״א בריש דבריו הם דכל זמן שלא נשתנה לחשיבות אין בו משום איבוד אוכלין:

מילתיה דר״י אמרה שכן אפי׳ אכל פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון שהוא טעון ברכה לפניה ולאחריה יין בזמן שהוא כמות שהוא אומר עליו בורא פרי העץ ואין נוטלין ממנו לידים בזמן שהוא מזוג אומר עליו בורא פרי הגפן ונוטלין ממנו לידים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים בין חי בין מזוג אומרים עליו בורא פרי הגפן ונוטלין ממנו לידים א״ר אבא אין בו משום איבוד אוכלין רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו שמן

עין משפט נר מצות

בסורת הש״ס

ברכות ו. תוספתא פ״ד.

פירוש מבעל ספר חרדים

מראה פנים

גליון הש״ס

עמודי ירושלים

עין משפט

מ
א מיי' פ"ח
מה' ברכות
[illegible]
סמ"ג ע"ש
טור א"ח סי' רב סעיף ד

מסורת הש"ס

ברכות לט:
ברכות לו:
ירושלמי פסחים פ"ב ה"ה:

פני משה

שמן זית. אע"פ ששותין ונסחט הוא מן הזית לא נשתנה ברכתו ואומר בורא פרי העץ: ומתני' אמר' כן. בתמיה וכי כך שמענו ממתני' דקתני חוץ מן היין וכו' וכי יין לאו שחוק מן הענבים הוא והרי נשתנה ברכתו ומשני לא אמר וכו' כלומר דיין בלבד הוציאו אותו מברכת ענבים מפני חשיבותו הא שאר כל הדברים אף ע"פ ששחוקין הן כמו פירות בעינן הן לענין הברכה וכמו הפרי בעצמו: אם בעיינן הן. שניכר עדיין ממשן בעין אומר עליהן בורא פרי האדמה ופליג על ר' אבא דקאמר דשמואל נמי ס"ל דעל ירק הבלם לעולם שהכל נהי' בדברו ואינו מחלק בין אם הם בעין או ששחקן וגימוחו: ומתני' אמרה כן. בתמיה הא ממתני' לא שמענו לחלק כן דהרי קתני חוץ מן הפת וכו' וכי פת לאו שחוקה היא שאין התבואה בעין ואפ"ה קבעו לה ברכה בפני עצמה ומשני נמי לא אמרינן אלא פת מפני חשיבותה הא שאר כל הדברים אע"פ ששחוקין הן כבעינן נחשבין לענין הברכה בתחלה: זית כבוש. כמו שטובלין אותם במלח למתקן

גמרא

א *שמן זית אומר עליו בורא פרי העץ אמר רבי חייא בר פפא קימי רבי זעירא ומתניתא אמרה כן חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן ויין לאו שחוק הוא לא כר אלא חוץ מן היין הא שאר כל הדברים אע"פ ששחוקין הן בעינן הן רבי אבא אמר רב ושמואל תריהון אמרין *ירק שריק אומר עליו שהכל נהיה בדברו רבי זעירא בשם שמואל ראשי לפתות ששלקן אם בעיינן הן אומר עליהם בורא פרי האדמה שחקן אומר עליהן שהכל נהיה בדברו א"ר יוסי ומתניתא אמרה כן חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ופת לאו שחוק הוא לא כר אלא חוץ מן הפת הא שאר כל הדברים אע"פ ששחוקי' הן בעינן הן *רבי חייא בר ווא בשם ר' יוחנן זית כבוש אומר עליו בורא פרי העץ רבי

(הגהות)

אמר רבי חייא בר פפא קומי ר"ז מתניתא אמרה כן חוץ מן היין כו' ויין לאו שחיק הוא לא אימר אלא חוץ מן היין כו' פי' כגירסא דמתניתא אמרה כן ותנית רתיה מן מתניתין:
רבי זעירא בשם שמואל ראשי לפתות כו' שחקן אומר עליהן שהנ"ב אמר ר' יוסי ומתניתא לא אמרה כן כן ג' הגר"א ז"ל בכי"ק ובספ"א ז"ל:
חין

מראה הפנים

ממנו ופריך וכי לית ליה לר' יוחנן בגלפינתו ממפטתו ומה פגד ליה ר' יוחנן ומכפי מבום כריה וכלומר דס"ל לר' יוחנן דאף שאומר בגלפין שם בריה פלוו כדמפיקא ומברכין ברכה בראויה לו בתחלה ובסוף:

שמן זית אומר עליו בורא פרי העץ כתם נדף ליה פ"ע פריך עלה כ"ד אי דקא שתי ליה מיטחי אזוקי מזיק ליה וכו' ומסיק לה דקתי ליה ע"י אניגרון ובמתניתין [illegible]

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

לית ליה כיה בספר אוכלין ולא תקני ליה עשמייהו דלכן מגום דקי"ל מים בגבונה מהלכין מבולין לנטילת ידים ד"ל דמתן קפם אפילו פוי סיין לכן כרכתה בסדרי גיא. פרק אלו דברים: שמן זית וכו'. סבכלי פליג ואמר דבעתה לכדו אין מברך עליו כלל דאזוקי מזיק ליה ואי אכיל ליה בפת פת עיקר ואין מברך אלא על הפת וכן אי שתי ליה ע"י אניגרון דהיינו מים שבלין בהם תרדים אניגרון עיקר ומברך [illegible]

[illegible]

שינויי [illegible]ות (ס"ב) [illegible]א בכי"ר [illegible]א. (ב"ס) [illegible] בנ"ו ליתא. (בו"ח) [illegible]תוס [illegible] גד"ו שתוקה [illegible].

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

למחקן. וגרסי' להא לקמן בפ' כל שעה על מתני' ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: ירק שלוק. רבי בנימין פליג על דר' חייא בשם ר' יוחנן אלא דכך קיבל מר' יוחנן השלוק נשתנה ברכתו ואומר עליו שהכל וה"ה לכבוש: מתני'. דפסחים מסייע לר' בנימין בר יפת דקאמר משמיה דר' יוחנן דשלוק לאו כבעינו נחשב הוא ולא כר' חייא בר ווא דקאמר דכבוש כבעינו הוא דקתני התם דאין יוצאין בהן כבושין ולא שלוקין אלמא כבושין ושלוקין חד דינא אית להו ואם כבעינן היו נחשבין היה אדם יוצא בהן בפסח: מאן ידע משמע מן ר' יוחנן יאות. מי הוא שיודע יותר בטוב לשמעתתא דר' יוחנן. ר' חייא בר ווא או ר' בנימין בר יפת לא ר' חייא בר ווא. כצ"ל וכן הוא בפסחים. כלומר דר"ז מתמיה על ר' שמואל דמחזק דברי ר' בנימין בר יפת משמיה דר' יוחנן וכי מאן ידע שפיר טפי לומר משמיה דר' יוחנן ודאי ר' חייא בר ווא דהוא היה תלמידו מובהק ודייק וגמר שמעתתי' מפומי' ולא כך ר' בנימין בר יפת: ועוד מן הדא. ראייה לדברי ר' חייא בר ווא משמיה דר' יוחנן ממה שאנו רואים לחכמים גדולים שנכנסין להברכה א"נ להברות עצמן כדרך שלוקחין דבר מיעוט קודם הליכתן לבית מדרש והן ליקחין תורמסין ומברכין בפה"א: ותורמסין לאו שליקין הן. וכי לא שליקין הן ואפ"ה בפה"א אלמא שלוק כבעינו הוא וא"כ אין ראיה מהך מתני' דפסחים דהא חזינן דהני רבנן דרביא לא עבדי כהאי מתני': אין תימר שנייא היא שאמרה תורה מרורין. כלומר וכי תימא לעולם בעלמא שלוקין לאו כבעינן נחשבין כדמשמע מהאי מתני' והא דהני רבנן מברכי אתורמסין כמו שהיו בעינן שנייא היא הך מתני' דתורמסין דהתם הייט טעמא שהרי אמרה תורה מרורים וכיון שכבשן או שלקן בטלה מרירותא מינייהו והלכך אין אדם יוצא י"ח בהן אבל תורמס הוה כיון שהוא מר מאד וצריך לשלקו הרבה עד ז' פעמים ולפיכך נשאר ברכתו כמו שהיה בעינו שהרי על הרוב נשאר מר כמו שהיה מקודם: תורמסין כיון ששלקן בטלה מרירתן. כלומר הא ליתא דתורמסין נמי כששלקן אותו הרבה נתבטל מרירותן ואפ"ה חזינן להני רבנן דלעולם היו מברכין עליהן בפה"א ואפי' כי נשלקו הרבה ע"כ ש"מ דטעמא דשליקין לעולם כבעינן נחשבין הן לענין ברכה ודלא כר' בנימין בר יפת: אמר ר' יוסי בר' אבון. מעיקרא לא קשיא על הני תרתי שמעתתא דר' יוחנן דלא פליגין ר' חייא בר ווא עם ר' בנימין בר יפת דהא דקאמר ר' חייא על זית כבוש הוא דקאמר שכן דרכו לאכול אותו כשהוא חי ולא מבושל והלכך אע"פ שכבוש הוא לא נשתנה מכמות שהוא בעינו ונשאר ברכתו עליו אבל הא דר' בנימין בר יפת בירק שכן דרכו להיות נשתנה ע"י שליקה והלכה ברכתו ממנו מכמו שהיה: המוליא. כלומר לשעבר כדכתיב המוציא לך מים מצור החלמיש וה"נ הברכה על שעבר היא

רבי בנימין בר יפת בשם רבי יוחנן ירק שלוק אומר עליו שהכל נהיה בדברו א"ר שמואל בר רב יצחק מתניתא מסייע לרבי בנימין בר יפת *אבל [א] לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין אם בעיינן הן אדם יוצא בהן ידי חובתן בפסח. אמר ר' זעירא מאן ידע משמעה מן ר' יוחנן יאות לר' חייא בר ווא או ר' בנימין בר יפת לא רבי חייא בר ווא. ועוד מן הדא מן מה דאנן חמיין רבנן דרביא עלון לאבריתא ונסבין תורמסין ומברכין עליהון בורא פרי האדמה. ותורמסי' לאו שלוקי' הן. אין תימר מתניתין שניא היא שאמרה התורה מרורין תורמסין כיון ששלקן כבר בטלה מרירתן אמר רבי יוסי ב"ר בון ולא פליגין זית ע"י שדרכו לאכול הי אע"פ שכבש בעינו הוא. ירק כיון ששלקו נשתנה. רבי יעקב בר אחא אמר איתפלגון רב נחמן ורבנן רב נחמן אמר המוציא [י] *לחם מן הארץ ורבנן

אין תימר מתניתין שניא היא שאמרה התורה מרורין ט' ל"ע על התוס' ח"ג י"ל פי' קיט שמכשיר הירק יעקרו שלאכלת על מצות מרור משום דיש לו סימנא דאיתא בגמ' תהילתו רך וסופו קשה הא השלאכלת אין בהם שום טעם מרירות ואפילו מריר כשנתכבש הטעם מרירות לא יצא בו י"ח ואולי כהאתכירג ובערי אבכנו שהזכיר הה"ג ז"ל יש בו טעם מרור וצ"ע:

אמר ר"י בר"ב ולא פליגין זית ע"י שאין דרכו לאכול חי אע"פ שכבש בעיני הוא ירק כיון שלקו נשתנה כ' גי' הרשב"א ז"ל:

רבי יעקב ב"א א' איתפלגון ר"נ ורבנן ר"נ אמר המוליא לחם מן הארץ ורבנן אמרי מוליא לפי גי' התר"ד בראשית פ' ע"ו הוא פליגחין בכך דר"נ ס"ל דפן הדעת יפה הי' והי' לחם לפיכך קאמר המוליא להם מן הארץ בבכר

[א] מיי' פ"ז מהל' חמץ ומצה הי"ג סמ"ג עשין מא טוש"ע או"ח סי' תעג

[י] מיי' פ"ג מהל' ברכות הל"ב סמ"ג עשין כ"ז. טוש"ע או"ח סי' קס"ז ס"ב

ירושלמי פסחים פ"ב הל"ה: ופסחים לט:

ברכות לח. ובתוס' לח. ד"ה ולכתח:

מראה הפנים

דלא תמני פתח משום בריה כדתנאי הכא פ"ט והא סתא קאמר ר' יוחנן טפיה זית כבש [illegible]

פירוש מבעל ספר החרדים

קס"ד ס"ס הכבושין והמבושלין: ירק שלק [illegible]

ולא פליגין זית על ידי שדרכו לאכול חי [illegible]

איתפלגון רב נחמן ורבנן [illegible]

סבר הוציא. וכן גרסינן בס״ר״ג אמר המוציא לחם שכבר הוציא ורבנן אמרי מוציא לחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא כדרך שגרסינן בחם׳ כתובות דעתידה א״י להוציא גלוסקאות ולפיכך גרסינן בם ורבנן אמרין מוציא לחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא לחם מן הארץ שאמר יהי פסת בר בארץ. אבל בארם הראשון קודם החטא מסמם שלא הי׳ מוציא גלוסקאות לחם וע״ז קאמרין אתיין אילין פלוגתא כאילין פלוגתא דמר ר״ח בר יצחק ורשב״א חד אמר לפת לא פת הי׳ פי׳ במח״כ ז״ל כמדרש דלפת הוי כל כורשינים וכל כגריסינן וחופין בכלל הד ת״ד כ״ל דלפת הוא לא פת הי׳ קודם החטא וחד מ״ד ס״ל לפת לא פת עתיד להיות יהי פסת בר בארץ אבל קודם לא הי׳. כן מתם לפי הגי׳ שבמדרש דחג״א

היא והייט על זמן בריאת עולם שקודם שחטא אדם היתה הארץ מוציאה לחם ממש וכשחטא נגזר עליו בזעת אפך תאכל לחם ונהפכה לתבואה וכדאמר בב״ר פ׳ ט״ו ואיתא נמי להא שם והו דקאמר אתיין אילין פלוגותא וכו׳ כדלקמן: ורבנן אמרי מוציא. דמוציא הוא דמשמע לשעבר כדכתיב אל מוציאם ממצרים וכבר הוציאם אבל המוציא להבא משמע כדכתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ובאותה שעה עדיין לא הוציאם וה״נ הרמז שעתיד להיות מוציא לחם ממש מן הארץ כדדריש לקמיה מיהי פסת בר בארץ שעתידה ארץ שתוציא גלוסקאות: ואתיין. אילין פלוגתייהו כאילין פלוגתא בפירושא דלפת: לפת. כלומר כל מיני ירקות נקראין לפת ודריש להתיבה דעל שם זה נקראו לפת לא פת היתה כלומר וכי לא פת היתה נ״כ יוצאת מן הארץ כמות שהיא כדרך הירק הזה שיוצא מן הארץ כמו שהוא חה כמ״ד דעל שעבר היא

ורבנן אמרי מוציא לחם מן הארץ אתיין אילין פלוגותא כאילין פלוגותא. לפת ר׳ חיננא בר יצחק ורבי שמואל בר אימי חד אמר לפת לא פת היתה והרנא אמר לפת לא פת היא עתידה להיות °יהי פסת בר בארץ בראש הרים רבי ירמיה בריך קומי ר״ז דמוציא לחם מן הארץ וקלסיה מה כרבי נחמיה שלא לערב ראשי אותיות מעתה המן הארץ שלא לערב ראשי אותיות על דעתי׳ דר׳ נחמיה הבורא פרי הגפן ועל דעתייהו דרבנן בורא פרי הגפן ר׳ זריקן אמר ר״ז בעי *אהן דנסב תורמוסא ומברך עילוי ונפל מיניה מהו מברכה עילוי זמן תנייעות מהו בינו לבין אמת המים אמרין תמן לכך כוין דעתו מתחילה ברם הכא לא לכך כוין דעתו מתחלה *תני ר׳ חייא אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס. א״ר חייא בר ווא הדא אמרה אהן דנסב פונלא ומברך עילוי והוא לא אתי לידיה צריך למברכה עילוי זמן תנייעות אמר רבי תנחום בר יודן צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה: עד כמה יברך ר׳ חגא ור׳ מנא חד אמר עד כזית והרנא אמר עד

ברכת הפת שכך היתה יוצאת מן הארץ קודם החטא: והרנא אמר לפת לא פת היא עתידה להיות. שתצא כמות שהיא כמו הירק הזה וכמ״ד שהברכה היא על העתיד וכמו שנא׳ יהי פסת בר בארץ: וקלסיה. על שאמר המוציא ומתמה הש״ס ומה זה דעביד כר׳ נחמן ולא כרבנן וקאמר דהייט טעמי׳ שלא לערב ראשי אותיות מ״ם דמוציא עם המ״ם דהעולם: מעתה. ופריך וא״כ יאמר נ״כ המן הארץ שלא לערב מ״ם דמן עם מ״ם דלחם ולא משני מידי: מהו מברכה. אם צריך לברך על האחר פעם שנית מי אמרינן דכיון דנפל מיני׳ הראשון אסח דעתיה או לא: מה בינו לבין אמת המים. ומאי תיבעי לך לא יהא אלא כזה שעומד לשתות מאמת המים ומברך עליה ואמ״ג דהכי מיית אלו והני אתו: אמרין. שאני היא התם דלכך כוין דעתו מתחילה כשבירך והיה יודע דמים אלו הולכים ונהכוין על הכל שיבאו לבניו אבל הכא וכי היה יודע שיפול התורמוס וממנו שיתכוין לכך: אלא בשעה שהוא פורס. לאכול הימנו אבל קודם שפורס לא שמא לא יזדמן לו אח״כ אותו הפת: אהן דנסב עיגולא. מי שלקח עיגול לחם א׳ ובירך עליו: והוא לא אתי בידיה. כלומר שכאן מיד לא הזמן בידו לאכול כגון שנלקח ממנו וחזר והא לידו אח״כ צריך לברך שנית: צריך לומר בשכמל״ו. על ברכה לבטלה שבירך שלא וכו׳: עד כמה יפרום. מן הפת ויברך ברכת המוציא:

מראה הפנים

ולאיתם וכו׳ והכא דקאמר דכא כשכיסות דפליגי ב״כ בנוקא או הטורא וכתב כרהג״א ז״ל...

פירוש מבעל ספר חרדים

כנוזה דלשעבר נמיך שהוי כבר מוציא בלחם כזה מן הארץ שהוא לא לבטח ממש...

שנויי נוסחאות

(שו״ן) קומי ר״ז כד״ו קומי רבי זעירא בכ״י ליתא. וקלסיה בכ״י וקלסוה. (סו״ח) דר׳ נחמיה כד״ו דרב נחמן. דעתייהו כד״ו דעתהון. (שו״ש) ר״ז כד״ו רבי זעורא. (שו״ב) פתלא כד״ו עיגולא. (שו״ג) והוא כד״ו והבא. לידית כד״ו בידיה. (שופ״ו) יברך בכ״י וכד״ו יפרום. חגגא בפריז״ך חגיא.

מהר״ם די לונזאנו

בעי אהן דנסב תורמוסא וכו׳ ונפל מיניה (נ״כ ונאבד) וכו׳ כוון דעתו מתחלה. נ״ל פי׳ א״כ מאי ומשני ת״ס דתני ר׳ חייא וכו׳ והאמר עלה וכו׳ וא״כ תמשום בשעת הפירתום מכלל (ת״ס עיין בפי׳ מהר״א ז״ל):

עמודי ירושלים

אהן דנסב פונלא בר עפ״ש המפרש מהרא״ש והוא כדברי הרא״ש...

עמודי ירושלים תנינא

אין מברכין על הפת בר׳ ...

מסורת הש"ם

עד פחות מכזית. אפי' על פרוסה פחות מכזית מברך המוציא: מ"ד כזית. דוקא טעמיה כהאי דתנינן בפ"ו דמנחות כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה שהיה פותתן ונותן עליהן שמן ולבונה וכל הפתיתין כזיתים אלמא דמשום שהכהן אוכל את השיריים עושין הפתיתין כזיתים כדי שיברך עליהן המוציא: מ"ד עד פחות מכזית. ס"ל כתני ר' ישמעאל דפליג על מתני' דהתם וקאמר אפי' מחזיר את המנחה לסולתה נמי מקיים פתות אותה פתים: תני. בתוספתא פ"ד תנינן זה הכלל כל שתחלתו המוציא מברך אחריו ג' ברכות והיינו הך דמייתי הכא ומשום דבעי לדייק עלה כדלקמיה תני לה כהאי לישנא: וכל שאין אחריו וכו'. דיוקא דהרי"ס הוא כלומר דמשמע מינה הא כל שאין אחריו ג' ברכות אינו מברך לפניו המוציא והתיבון עלה דהרי פחות מכזית שאין אומר לאחריו ג' ברכו' דלית ביה כשיעור ומעתה לא יברכו עליו לפניו המוציא וקשיא להאי מ"ד דקאמר אפי' פחות מכזית מברך עליו המוציא: ומשני ר' יעקב בר אחא. דלשאר מינין נצרכה כלומר הא דקתני בתוספתא זה הכלל וכו' לאו למעוטי פחות מכזית הוא אלא למעוטי שאר מינין שאינם מחמשת המינין

ברכות לח: מנחות עה: תוספתא פ"ד

א עד פחות מכזית כאן דכר כזית כיי דתנינן *תמן ב וכולן פתיתין כזית כאן דכר עד פחות מכזית תני ר' ישמעאל אפי' מחזירה לסולתה. תני *כל שאומר אחריו ג' ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ וכל שאין אחריו ג' ברכות אין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ התיבון הרי ג פחות מכזית הרי אין אומר אחריו ג' ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא לחם מן הארץ רבי יעקב בר אחא אומר *לשאר המינים נצרכה רבי אבא *בשם רב מסובין ד אסורים לטעום כלום עד שיטעום המברך ריב"ל אמר שותין אע"פ שלא שתה מה פליג מה דמר רב ה כשהיו כולן זקוקין לככר אחד מה דמר ריב"ל כשהיה כל א' וא' כוסו בידו ו תני *המברך פושט ידו תחילה אלא אם רצה לחלוק לו כבוד לרבו או למי שגדול ממנו בתורה הרשות בידו רב כד הוה קצי הוה טעים בשמאלי' ומפליג בימיני' רב הונא אמר ז *אהן דמר סב בריך סב בריך אין בו משום הפסק ברכה הב אחוונא לתורייא יש בו משום הפסק ברכה רב הונא אמר ח *הדא שתיתא והדא מורתא שחיקתא אומר עליו שנ"ב רב הונא אמר

דאינו מברך אחריהן ג' ברכות ולא לפניהם המוציא: מה פליג. אם ריב"ל פליג על רב או לא וקאמר דלא פליגי דמה דאמר רב כשהיו כולם זקוקים לאכול מככר אחד הלכך אין טועמין עד שיטעום המברך על הככר בתחלה ומה דאמר ריב"ל כשהיה כל א' וא' כוסו בידו משום הכי אנן צריכין להמתין עד שיטעום המברך ומפני שכן דרך הוא שאוכלין כל המסובין מככר אחד ונותנין כל אחד ואחד מתוכו נקטי לגוונייהו כל חד וחד כדפרשית: תני. בתוספתא פ"ה: פושט ידו תחילה. לקערה: רב. היה נהג כד הוה קצי. כשהי' פורס הלחם היה טועם בידו השמאלית ובתוך כך היה נותן להמסובין בימנית וקמ"ל שהמברך צריך שיטעום בתחלה ומפני שהיה רוצה למהר ושלא ימתינו עליו נהג כן: אהן דאמר. מי שאומר לאחר שיברך המוציא טול וברך טול וברך אין בו משום הפסק בין ברכה לטעימה מן הבליעה אבל האומר תן תבן ומספוא לשורים יש בו משום הפסק לאחר הברכה: הדא שתיתא. מאכל העשוי מקמח קליות שנתייבשו בתנור: מורתא שחיקתא. כמו המורתא והיינו שמוקים התמרים ושוחקין מהן אחר מאכל: לפי'

עין משפט נר מצוה

טז

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נסחאות (פ"א) פחות מכזית נכ"י פח"ת ככביצה. (ט"ג) פתיתין נכ"י שעורן. תני נכ"י דתני. (ס"ו) הרי אין נכ"י שאין אחריו נד"ו לאחריו. (י"פ) אבא בשם רב נכ"י כא בשם רב הונא. ש"ן ריב"ל כשהיה נד"ו רבי יהושע בשהיה. (ס"ח) הב אחוונא לתורייא נכ"י רב הונא אמר נכ"ל לתורי. (ס"ט) רב הונא נכ"י ר' דונא (וכן בכ"ה כ').

עין משפט נר מצוה

א ב מיי׳ פ״ג מהל׳ ברכות הל׳ ח סמ״ג שם טוש״ע או״ח סי׳ קסח סעי׳ יו״ד

בה

ג מיי׳ שם הל׳ כמ״ג שם טוש״ע או״ח סי׳ ר״ח סעי׳ ו

אפי׳ אוכלין פולמן. ולא יסלקן ללדדין מפני שלריך לברך בפה מלא כדכתיב ימלא פי תהלתך: הכוסס את החטים. תוספתא היא בפ״ד. שאוכלן חיין וזה נקרא כוסס: עד כמה יהו פרוסות. ושיקראו קיימות: ר׳ ירמיה אומר בורא פרי האדמה.

אמר *הרי שנתן לתוך פיו ושבח ולא בירך היו משקין פולמן אם היו אוכלין מסלקן לצדדין רבי יצחק בר מרי קומי רבי יוסי ב״ר אבון בשם רבי יוחנן אפילו אוכלין פולטן דכתיב °ימלא פי תהילתך כל היום תפארתך *הכוסס את החיטין אומר עליו בורא מיני זרעונים ^א אפיין ובשלן בזמן שהפרוסות קיימות אומר עליהן המוציא לחם מן הארץ ומברך לאחריו ג׳ ברכות אם אין הפרוסות קיימות אומר עליהן בורא מיני מזונות ומברך אחריו ברכה אחת מעין שלש עד כמה יהו פרוסות ר׳ יוסי ב״ר אבון בהנא בר מלכיה בשם רב ^ג *עד כזיתים. הכוסס את האורז אומר עליו בורא מיני זרעונין ^ג אפיו ובישלו אע״פ שהפרוסות קיימות אומר עליו בורא מיני מזונות ואין צריך אחריו לברך רבי ירמיה אמר בורא פרי האדמה בר מרינא בריך קומי ר״ז וקומי רבי חייא בר ווא שהכל נהיה בדברו ר״ש חסידא אומר בורא מיני מעדנים אמר רבי יוסי ב״ד אבון ולא פליגי מאן דמר בורא מיני מזונות בההוא ^ד דעביד בול מאן דמר בורא פרי האדמה בההוא דבריך מאן

^א אפתיר״ע האורז באפלו או בישלו: ^אור בההיא דעביד גול. בזה שעשה גליל ומעורב עם חתכת המינים ^תהלים סוק״מ״ל דברכת ה׳ מינין לא בטלה אע״פ שמעורב כאן אורז בההוא דבריך. אם הוא ברור לבדו אינו מברך אלא בפה״א: בההוא

מסורת הש״ס

שם כ:

תוספתא פ״ד ברכות לז.

פ׳ תוס׳ ברכות לז: ד״ה לאשר

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

גליון הש״ס

[illegible]

שנויי נוסחאות (פרו) עליו נד״ו עליהן. (פרי) כוותים נכ״ר בביצה. (טו״ג) ר״ז נד״ו רבי זעירא. ר״ש נד״ו רבי שמעון. (טו״ג) בתהוא נד״ו בההיא.

מערכה הערך הכוסס את החטין בפרוך (פ׳ קס כ׳) ד״ל בירושלמי כתוב. הכוסס את החטה נט״ף: הרא גריו מתח בר׳ בערוך (ע׳ גרוס) [תרא] גרוזביתא ר׳ ירמית בשם ר׳ אמי אומר מברך על תורמסא ובלע״ז ליגיי״ני ויש בה תורמוסי, יסיג׳, הרבה (ועי׳ ברס״ם בס)

בכר לאוין

בההוא דעביד גול. פי׳ במשום דבר אחד ותואר אחד מתוגר החלקים. ובריך פי׳ על גרעין נעלמו בלי חיבור ושליק מבושל יותר מדאי וסריך שספיקן ועירבו כמו קמח. אח״כ מלאתי להר״ש דגריס מ״ד בירך ייני זרעונים בההיא דעביד גול כמו גול דסכה שכל נגניר לתוך ולא נשתברו הגרעינין ח״כ שהגרעינין בקליפתן דבריך שהגרעין קלוף דפריך שנתן שם בלים פרופות:

על הפנ״א בכי׳ ר״ה [illegible]

עטרי ירושלים

אם הוי משקין פולטן. עי׳ בשערי ירושלמי (ד״י ע״א) שהביא דברי הראב״ד (פ״ם מהל׳ ברכות פי״ב) [illegible]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

מאן דמר שהכל נהיה בדברו בההיא דשלוק ומאן דמר בורא מיני מעדנים בההוא דטרוף. עד כדון בתחילה. בסוף רבי יונה בשם ר"ש חסידא אשר ברא מיני מעדנים לעדן בהן נפש כל חי באי"י על הארץ ועל מעדניה רבי אבא בר יעקב בשם רבי יצחק רובא ר' כשהוא [א] אוכל בשר או ביצה היה אומר אשר ברא נפשות רבות להחיות בהם נפש כל חי *באי"י חי העולמים. עד כדון בסוף. בתחילה אמר רבי חני בורא מיני נפשות התיב רבי יוסי והא מתניתא פליגא [ב] *על החומץ ועל הנובלות הוא אומר שהכל נהיה בדברו והדין טביי לא מין נפש הוא אתיא דר"ש חסידא כרבי ודברי שניהם כר"ג *דתני זה הכלל שהיה רבי יהודה אומר משום ר"ג כל שהוא ממין שבעה ואינו מין דגן ולא אפאו פת ר"ג אומר מברך לאחריו שלש ברכות וחכמים אומרים ברכה אחת וכל שאינו ממין שבעה ואינו ממין דגן. ר"ג אומר מברך לפניו ולאחריו וחכמים אומרים מברך לפניו ולא לאחריו. רבי יעקב בר אידי בשם רבי חנינא כל שהוא כעין סולת וכעין חליטה ומחמשת המינין [ג] אומר עליו בורא מיני מזונות ומברך לאחריה ברכה אחת כעין שלש וכל שהוא כעין סולת וכעין חליטה ואינו מחמשת המינין א"ר יונה שלח רב זעירא גבי אילין דבית ר' ינאי ואמרון ליי לית אנא ידע מה אמרון לי מאי כדון א"ר יוסי מסתברא שהכל נהיה בדברו *ר' ירמיה בעי הדין דאכל סולת מהו למיברכה בסופה א"ר יוסי. והכן לא אכל רבי ירמיה סולת מן יומוי. לית צורכה דאי לא למה הוא חותם בה בארץ נעשית כברכת פועלים [ד] *דתני הפועלים שהיו עושין מלאכה עם בעל הבית הרי אלו

פני משה

כההוא דשלוק. אם נתבשל ונתמעך מברך שהכל: כההוא דטרוף. כשהוא מטורף בקערה כמו שעושין עם ביצים ועם מיני בשמים ולפי שהרבה מינין מעורבין בו מברך בורא מיני מעדנים: עד כאן בתחלה. ובסוף מאי מברך: עד כדון בסוף בתחלה מאי מברך. על בשר וביצים: בורא מיני נפשות. מברך נ"כ בתחלה אלא שאינו חותם ומשום שהן כאין ממיני נפש: והא מתני' פליגא. דקתני על הנובלות שהכל וכי הנובלות הזה לאו מין נפש הוא וקשיא על דברי ר' חניי: אתיא דר' שמעון חסידא. שאומר על האורז מברכין עליו בסוף ואע"פ שאינו לא ממין שבעה ולא ממין דגן: כרבי. כדאמר ר' אבא משמיה כשהי' אוכל בשר או ביצה היה מברך אחריהן: ודברי שניהן כר"ג. דסיפא דברייתא דלקמן דאלו לחכמים אינו מברך לאחריהן כלום: דתני.. תוספתא שם: ממין שבעה. אלא שאינו מין דגן או שהוא מין דגן ולא אפאו פת כלומר אלא שלא עשאו פת בהו פליגי: כעין סולת. קליות שלוקין: וכעין חליטה. שעושין מקמח עם מים רותחין: וכל שהוא כעין סלת וכו' ואינו מחמשת המינין מאי מברך עליהן וקאמר ר' יונה דשלח ר"ז גבי אלו דבית ר' ינאי לשאול מהן ואמרו לי אוזה דבר אכל שכחתי ואיני יודע מה אמרו לי: מאי כדון. ומאי הוי עלה: מסתברא. הואיל ואינן מחמשת המינין והן עשוין כעין סולת וחליטה מברך עליהן שהכל: הדין דאכל סולת. כעשויה מקליות שדרך לאכלה כך מהו שיהא מברך לאחריה כדמפרש הבעיא לקמן: והכן לא אכל ר' ירמיה סולת מן יומוי. כלומר להכי לא רוצה לאכול הסולת כ"א דוקא בתוך הסעודה מפני שהיה מסופק בברכה לאחריה וכדמפרש ואזיל מה הוא הספק שלו: לית צורכה דאי לא. כלומר משום דקא מספקא ליה דאי לא צריך לברך אחריה מעין ג' אלא שיברך אחריה בורא נפשות והלכך היה מונע עצמו מלאכול סולת שלא בתוך הסעודה: למה הוא חותם בה בארץ. אברכה אחת מעין שלש דבעלמא קאי דהואיל וכולל בה גם ירושלים מפני מה הוא חותם בארץ דוקא על הארץ ועל המחיה: נעשית כברכת פועלים דתני. בתוספתא פ"ה והובאה גם לעיל בפ"ב בהלכה ה' הפועלים וכו' מפני שהן צריכין למהר למלאכתן תקנו להם שאינם מברכין כל ברכות המזון אלא

[קרבן העדה]

דתניא זה הכלל שהי' ר"א משום ר"ג כ"ש ממין שבעה כו' וחכ"א ברכה אחת פי' ברכ' אחת מעין ג' כדמפרש ריב"א בשם ר"ה כפשוטו. והגרס' שלפניו איתני בברייתא וע"ז מפרש ריב"א בשם ר"א כ"ש כעין סולת וכעין חליטה פי' מין דגן ולא אפאה פת כנ"ל אומר לפניו בתי"מ ומברך לאחרי' ברכה אחת מעין שלש [וכפי' התוס' ז"ל במס' ברכות דף ל"ז ע"א ד"ה הכוסס הא דתני כ"ש מין דגן ולא אפאה פת איירי דעבדינהו כעין דייסא] ומפרש הא דחכמים אומרים ברכה אחת היינו ברכה אחת מעין שלש וכל שאינו כעין סלת וחליטה ואינו מחמשת המינין. אמר ר"י שלח ר"ז גבי אילן דבית ר' ינאי כו':

ר' ירמיה בעי הדין דאכל סולת מהו למיברכה בסופה פי' סולת הוא קליות כן פי' בתוס' ז"ל דף ל"ז הג"ל והוא דכוסס את החטין דלעיל דברכתו הוא בופ"א לת"ק ולר"י בורא מיני זרעונים. האיך מברך בסופה. כדאיתא בתוס' ז"ל הנ"ל דזה הוא ספק האיך מברכין עלי' בברכה אחת מעין ג' דהאיך מסיים על האדמה ועל פרי האדמה ור"ת ז"ל הני' במתוך שלו על האדמה ועל פרי האדמה והאר בו דלא אשכחן בשום מקום הך ברכה למטבע של הברכה אחת מעין ג' הוא על הארץ ועל המחי' או על הארץ ועל הפירות ולא מצינו כמטבע ברכה זו על האדמה ועל פרי האדמה. ומסקי בתוס' ז"ל דבירושלמי יש דגם האמוראים הי' מסופקים בברכה זו ומביאין הא דר' ירמי' עיי"ש ועי"ז מבואר פירוש הסוגיא דר' ירמי' בעי הדין דאכל סולת מהו למיברכה בסיפה ר"ל מהו הברכה דמברך בסיפה א"ר יוסי ולהכין לא אכל ר' ירמי' סולת מיומוי כן גי' הרא"ש ז"ל פי' דר' יוסי קאמר דלסיקך לא אכל ר"י סולת מיומוי משום ספק הברכה האחת. ומפרש הגמ' מהו הספק שלו לא צריכה דלא ר"ל לא קמיבעיא לי' אלא משום למה הוא חותם בה בארץ פי' מדוע יחתום בה בארץ ולמה יהא מחויב לברך ברכה זו דעל ארץ דלא שייך לברכה דבפה"א

פירוש מבעל ספר חרדים

את האורז כעינו אומר בורא פרי האדמה: דשלוק. מבושל הרבה ונתמעך הגרעין [illegible]

מראה הפנים

אתיא דר"ש חסידא כרבי וכו'. [illegible]

והכן לא אכל ר' ירמיה סולת מן יומוי. [illegible]

שנויי נוסחאות (שו"ג) ר' ש נד"ו רבי שמעון. (ש"ו) כשהוא נד"ו כשהיה. (שו"ס) ואינו כ"ו ולא. (שו"מ) וחכמים אומרים מברך לפניו ולא לאחריו נד"ו וחכ"א לפנית ולא לאחריה. (שו"ד) זעירא נד"ו זעורא. (שופ"ס) ליי נד"ו לי. (שו"ם) סולת מהו בכי"ד סלת וברעתיה מיביל פיתא סהו.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

דכסה"א וע"כ צריך להתחום על האדמה ועל פרי האדמה. וא"כ במטבע זו לא נטבעה הברכה מעין ג'. פ"ו קאמר הגה' דבפיר יכול לחתום כברכה מעין ג' אף לא לפי המטבע שנטבעה כברכה זו ובפיר יכול לברך ברכת מעין ג' לפי האין שאכל ולא נקרא משנה ממטבע דברכה זו דנעשית כברכת פועלים דתני הפועלין שהן עושין מלאכה אצל בעה"ב הרי אלו מברכין ברכה ראשונה וכוללין ירושלים בכל ארץ וחותמין בכל ארץ אלמא דבברכה של מעין ג' דהיא כנגד הג' ברכות מזון וארץ וירושלים מגינו שכולל אותן במטבע אחרת לא כמטבע של ברכה זו דבמקום ברכה מעין ג' אומר ברכה מעין ב' ואומר ברכת הזן בפני עצמו וע"כ אינו חותם רק על הארץ לבד אבל לא על הארץ ועל המזון. חשום דברכת הזן ככר בירך בפני עצמו אלמא דברבית כידו לשנות במטבע זו במקום דצריך כגון הכא בפועלין דלא סגי להן בברכה אחת להיד. וה"נ במקום דצריך לשנות במטבע זו בברכת מעין ג' מיתר ורק דיוא מיוכר ג' ברכות הללו. ע"ו קאמר דבית ר' ינאי עבדין לה כמטבע ברכה. פי' דברכת הפועלין שאני דהוא כטבע הברכה דכן התקינו חכמים מתחילה והוטבע ברכה כזו זה לגבי פועלין. אבל בשינוי אחר הוי משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות: אפיך

אלו מברכין ברכה ראשונה וכוללין של ירושלים בשל ארץ וחותמין בשל ארץ אבל אם היו עושין עמו בסעודן או שהיה בעל הבית אוכל עמהן הרי אלו מברכין ארבע דבית ר' ינאי עבדין לה כממטבע ברכה *מהו להזכיר בה מעין המאורע א"ר אבא בר זימנא ר' זעירא [ה] היה מזכיר בה מעין המאורע א"ר ירמיה הואיל וחש לה ר' זעירא. צריכין אנו מיחוש. תני *מברכין על הדגן כשהוא מן המובחר קלוסקין ושלימה של בעל הבית אומר [י] על הקלוסקין פרוסה של קלוסקין ושלימה של בעל הבית [כ] אומר על השלימה של בעל הבית פת חיטין ופת שעורין אומר על של חוטין פרוסה של חטים ושלימה של שעורים אומר על הפרוסה של חטין פת שעורין ופת כוסמין [ל] אומר על של שעורין והלא של כוסמין יפה ממנה אלא שזו ממין שבעה וזו אין ממין שבעה ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא דר' יודה היא *דר' יודה אמר אם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. [מ]פת טמאה ופת טהורה ר' חייא בר ווא אמר אומר על המהורה [נ] פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה ר' חייא בר אדא בשם ר' אחא על איזה מהן שירצה יברך. *קורא ר' יעקב בר אחא בשם שמואל אומר עליו בורא פרי העץ תנא ר' חלפתא בן שאול [ס] שהכל נהיה בדברו תני ר' יהושע בורא מיני דשאים מתניתא *דר' אושעיא פלינא עילויי ואילו הן מיני דשאים הקונרס והחלימה והדמוע והאטד:

הלכה

אלא ברכה הראשונה כתקנה ובשנייה כוללין לירושלים בברכת הארץ וחותמין בשל הארץ על הארץ ועל המזון וה"נ בברכה מעין ג' כן: עבדין לה כמטבע ברכה. כהא דלחתום על הארץ במעין ג' היו עושין כן לכל ברכות מעין ג' בין דחמשת המינין ובין דיין ופירות דה' מינין היו חותמין בכולן על הארץ: מהו להזכיר בה מעין המאורע. בשבת ויו"ט ור"ח: תני. בתוספתא פ"ד: כשהוא מן המובחר. כלומר מברך על המובחר שלפניו כדמפרש ואזיל: קלוסקין ושלימה של בעה"ב. היו לפניו פת גלוסקא יפה ושניה של קיבר ושל בעה"ב כמו שעושה הבעל הבית בביתו ושתיהן שלימות מברך על השלימה של גלוסקא: על השלימה של בעל הבית. אף על פי שהגלוסקא יותר יפה מברך על של בעל הבית והיא של קיבר הואיל ושלימה היא הוי מן המובחר: אומר על הפרוסה של חטין. אע"ג דשל שעורין שלימה היא אפ"ה הואיל ושני מינין הן מברך על הפריסה של חטין דמין המובחר הוא: דר' יודה היא. דקפיד על מין שבעה כדתנן במתני' דלקמן: פת טמאה. שלא נזהר לעשותה בטהרה: על איזה מהן שירצה יברך. דהואיל והטהורה פת קיבר היא מברך

על הטמאה אם ירצה דנקיה היא: קורא. הוא רך של דקל של הענפים הנוספים בכל שנה ושנה זו הוא רך ובשנייה מתקשה ונעשה עץ ואשליני מה מברכין עליו: מתניתא דר' אושעיא פליגא עילוי. ברייתא דר' אושעיא חולק על הא דר' יהושע דקתני דאינו בכלל דשאים אלא הקונרס וכו' שהן מיני ירקות כדתנן בכלאים והאטד הוא נ"כ בכלל דשאים אבל לא קורא של דקל:

הלכה

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (כו"ו) זימנא גכ"ר זמינא. (כוי"ג) חוטין גד"ו חיטין. (גופ"ג) זעירא גד"ו זעירא. (כוכ"ב) הקונרס גד"ו הקינרס.

מסורת הש"ס

הלכה ב מתני' בירך על פירות האילן וכו' יצא. מפני שפירות האילן בכלל פרי האדמה הן שהכל גדל מן הארץ: ועל פירות הארץ וכו'. שאין פירות האדמה בכלל פרי העץ כדאמר בגמרא. ואילן נקרא כל היכא דכי שקלי לפירא ואיתא לענף ואותו הענף עצמו חוזר ומוציא פירות לשנה האחרת באילן כזה מברכין על פירותיו בורא פרי העץ אבל היכא דכי שקלי לפירא לא ישאר ענף שיחזיר ויוציא פירות לשנה האחרת אין מברכין על פירותיו אלא בפה"א: על כולם אם אמר שהכל יצא. ואפי' על הפת ועל היין ומיהו לכתחילה אין לאכול שום פרי אם אינו יודע לברך ברכה הראויה לו: **גמ'** דר' יודא היא. מתני' דקתני בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא אלמא דעיקרו של אילן כארעא הוא כר' יהודה דפ"ק דבכורים הוא דאתיא: דר' יודא עביד את האילנות כקשים. כלומר אף להאילנות שנקצצו ונעשו קשים שעוד אינן יונקין מן הקרקע אפ"ה משוי להו ר' יהודה כאילנות גמורים היונקים מן הקרקע והוו כקרקע כדתנן שם יבש המעיין ונקצץ האילן מביא הבכורים מהן ואינו קורא לפי שאינו יכול לומר מן האדמה אשר נתת לי דכיון דיבש המעיין ונקצץ האילן אין כאן אדמה ור' יהודה אמר מביא וקורא דכארעא חשיבי: א"ר יוסי. לא היא דדברי הכל היא מתני' והייט טעמא דפירות האילן בכלל וכו' כדפרישית במתני': חוץ מן היין ומן הפת. הא דקתני על כולם אם אמר שהכל יצא חוץ משנים אלו דקבעו להן חכמים ברכה לעצמן ואפי' בדיעבד לא יצא בברכת שהכל: מתניתא אמרה כן וכו'. אלמא דהן אינן בכלל פירות האילן ופירות הארץ וכי קתני על כולם אם אמר שהכל יצא אפירות האילן ופירות הארץ דרישא קאי: תני. בתוספתא פ"ד: כל שנשתנה מברייתו ושינה ברכתו לא יצא. כל"ל וכך הוא בתוספתא וכלומר דוקא באלו שנשתנו מברייתן ועל ידי כך בא להם ברכתן כגון הפת והיין אם שינה ברכתן לא יצא: מילתיה דרב אמרה כן. שמעינן ממילתיה דרב דלקמיה דאמר נמי הלכה כר"מ: חד פרסוי. מארץ פרס: אתא לגבי רב. ושאל לו בשביל שאני אוכל פיסתי. חתיכה פת שלי ואיני יכול לברך המוציא ואומר אני ברוך וכו' אם אני יוצא ידי חובתי וא"ל אין וכר"מ: דברכתא. שם העיר: אפיק

ברכות מ. יומא' בכורים פ"א.

ירושלמי בכורים פ"א.

תוספתא פ"ד: ברכות ס:

ברכות לט.

הלכה ב מתני' [א] *בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם אם אמר שהכל יצא: **גמ'** *רבי חזקיה בשם ר' יעקב בר אחא דר' יודה היא דר' יודה עביד את האילנות כקשים. אמר רבי יוסי דברי הכל היא פירות האילן בכלל פירות האדמה ואין פירות האדמה בכלל פירות העץ רב הונא אמר חוץ מן היין ומן הפת. מתניתא אמרה כן חוץ מן היין [ב] שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן חוץ מן הפת [ג] שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ *תני ר' יוסי אומר [ד] כל המשנה על המטבע שטבעו חכמים לא יצא ידי חובתו ר' יודה אומר כל שנשתנה מברייתו ולא שינה ברכתו לא יצא ר' מאיר אומר אפילו אמר ברוך שברא החפץ הזה מה נאה הוא זה יצא ר' יעקב בר אחא בשם שמואל [ה] הלכה כר' מאיר מילתיה דרב אמרה כן חד פרסוי אתא לגבי רב בגין דאנא אכל פיתי ולא אנא חכים מברכא עליה ואנא אמר ברוך דברא הדין פסא נפיק אנא ידי חובתי [ו] א"ל אין. רב יהודה בשם אבא בר בר חנה *בר קפרא ותרין תלמידוי נתארחו אצל בעל הבית בהדין פונדיקא דברכתא אפיק

עין משפט נר מצוה

לג
[א] מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' י' סמ"ג [illegible] טוש"ע א"ח סי' [illegible] סעיף א

לד
[ב] מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' [illegible] סמ"ג [illegible] טוש"ע או"ח סי' רב סעיף א

לה
[ג] מיי' פ"ג [illegible] הל' [illegible] סמ"ג [illegible] טוש"ע או"ח סי' [illegible] סעיף ג

לו
[ד] מיי' פ"א מהל' ברכות הל' [illegible]

לז
[ה] [ו] טוש"ע או"ח סי' [illegible] סעיף [illegible]

פירוש מבעל ספר החרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

אמר ר' יוסי דברי הכל היא. [illegible]

כל שנשתנה מברייתו ושינה ברכתו לא יצא. [illegible]

הלכה כר"מ. [illegible]

שינויי נוסחאות (ע"ג) האדמה ט' ועל נד"ו הארץ ט' על.

עמודי ירושלים תנינא

תני ר"י אומר כל המשנה על המטבע שטבעו חכמים וכו' (סי' רפ"ז):

עין משפט נר מצוה

לח

א מ׳ פמ״ש הל׳ ברכות ... סעיף ג

לט

ב מיי׳ פ״ח מהל׳ ברכות הל״א ... סעיף ... ה :

מ

ג מיי׳ שם הל״ה ... סעיף ג

גליון הש״ס

א פרנן ואחוניא וקפלוטין ... [illegible]

אפיק קומיהון פרנן ואחוניא וקפלוטין אמרו נברך על קפלוטה דו פטר אחונייתא ולא פטר פרניתא נברך על אחונייתא לא פטר לא דין ולא דין קפץ חד ובירך על פרניתא שהכל נהיה בדברו נחיך ליה חבריה א״ל בר קפרא לא לזה גורגרן אלא לך לוגלן. זה עשה בגרגרנותו אתה למה לגלגתה ולזה אמר חכם אין כאן זקן אין כאן אמרו לא יצאה שנתן עד שמתו א״ר יוסי הא אזלינן תרין ולא שמעינן מינה כלום מי כדין מסתברא מברך על הקפלוטה שהכל נהיה בדברו טפילה לו :

הלכה ג מתני׳ על דבר שאין גידוליו מן הארץ אומר שהכל נהיה בדברו על החומץ ועל הנובלות אומר שהכל נהיה בדברו רבי יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו : **גמ׳** החמיץ יינו אומר ברוך דיין האמת בא לאוכלו אומר שהכל נהיה בדברו ראה נוביי אומר ברוך דיין האמת בא לאכלן אומר שהכל נהיה בדברו ראה נובלות שנשרו אומר ברוך דיין האמת בא לאוכלן אומר ברוך שהכל נהיה בדברו :

הלכה ד מתני׳ היו לפניו מינין הרבה ר״י אומר אם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך וחכמים אומרים על אי זה מהן שירצה :

פני משה

אפיק. הוציא הבעל הבית והביא לפניהם פרניות ואחונייא הם דורמסקין פרוני״ש בלע״ז פלו״מין בל״א וקפלוטין כרוב : אמרו. התחילו לפלפל היאך לברך. ולפטור בברכה אחת לכולן ואמרו אם נברך על קפלוטה בורא פרי האדמה דהוא פטר אחוניתא לפי שברכתו בורא פרי העץ ותנן על פירות האילן אם בירך בפה״א יצא וא״כ פוטרת גם לאחוניתא אבל ולא פוטר פרניתא ואין ברכה בורא פרי האדמה פוטרת לברכת שהכל: נברך על אחונייתא. ואם נאמר לברך על הפרוני״ש וברכתו בורא פרי העץ א״כ לא פטר לא זה ולא זה דאין בפה״ע פוטרת לפירות האדמה ולא לברכת שהכל : קפץ חד. בתוך שהיו רוצים לברר הדין קפץ אחד מן התלמידים ובירך על הפרניות שהכל וא״כ פוטר את כולן : נחיך ליה חבריה. התחיל חבירו לשחוק עליו לפי שיש כאן ברכה יותר מבוררת והיא בורא פרי האדמה על הכרוב דמיהא פוטרת גם להדורמסקין : א״ל בר קפרא לא לזה גורגרן. רע בעיני ואני כועס עליו אלא עלך לוגלן אני כועס אם זה עשה בגרגרנותו שלוהב את הבשר אתה למה לגלגתה הלא שהכל היא פוטרת את כולן : ולזה אמר. חזר ואמר לזה הקופץ ובירך אם חכם אין כאן זקנה אין כאן בחמיה והיה לך להמתין עד שתברר הדין : הא אזלין תרין. הרי הלכו אלו השנים לעולמם ואנן לא שמעינן מינה כלום היאך הוא הדין : מאי כדין. ומאי הוי עלה וקאמר מסתברא מברך על הקפלוט בורא פרי האדמה שהיא ברכה חשובה ומבוררת וברכת שהכל טפילה לו כלומר משום שאינה חשובה כברכת בפה״א הלכך לא יברך בתחלה שהכל על הפרניות ולפטור גם הקפלוט ואע״ג שהיה כאן בורא פרי העץ והוא יותר מבוררת וחשיבה מבורא פרי האדמה מכל מקום הואיל והיא פוטרת בדיעבד גם לפרי העץ מברכין על הקפלוט והדר מברך על הפרניות שהכל :

הלכה ג מתני׳ על דבר שאין גידולו מן הארץ. כגון בשר ונבינה וביצים : נובלות. פירות שנפלו מן האילן קודם שנתבשלו כל צרכן : נוביי. תמרים מהורים: מין קללה. חומץ ונובלות ונובאי על ידי קללה הן באים ולפי הלכה כר׳ יהודה : **גמ׳** החמיץ יינו וכו׳. כלומר דקמ״ל דלא כר׳ יהודה דאע״פ שע״י קללה הן וא״כ מתחילה מברך עליה דיין האמת מיהא לבסוף כשנהנה מהן מברך עליהן שהכל :

הלכה ד מתני׳ ממין שבעה. חטה ושעורה גפן ותאנה רמון זית תמרים ומשום דהני עדיפי שנשתבחה בהן ארץ ישראל : על איזה מהן שירצה. מה שהוא חביב עליו והלכה כחכמים :

גמ׳

רידב״ז

אפיק קומיהון פרנן ואחוניא וקפלוטין. פי׳ דקפלוטין ואחוניא שניהם ברכת בורא פרי האדמה והוא כרוב ותרדין דמוזכר בגמרא בבלי דף ל״ט ע״א ובפרש״י ז״ל שם בהאי מעשה דברכתן הוא בפה״א עיי״ש. וקפלוטין הוא חביב יותר מאחוניא ופרניות חביב יותר מכולן וברכתן שהכל נהיה בדברו ע״כ אמרי הניי געגיד דהא קי״ל נמי תינן דברכתן שיה מברך על החביב ויפטור האי שאינו חביב כ״ש ואם בירך על שאינו חביב אם כיון לצאת להחביב יצא בדיעבד אבל לכתחלה צריך לברך על החביב אבל אם החביב ברכתו שהכל ג״כ והאי שאינו חביב כ״כ ברכתו בפה״א בזה הוי ספק אם יברך על החביב שהכל כ״כ ויפטור האי שברכתו בפה״א משום דקי״ל על כולן אם אמר שהכל ג״כ יצא אף דלכתחלה צריך לברך ברכה בפה״א ורק בדיעבד יצא כשהכל מ״מ צריך לברך שהכל משום מדלכתחלה המצוה בחביב ואזלינן לכתחלה בתר מצוה דחביב או אזלינן לכתחלה בתר עיקר הברכה שלו בפה״א. ואיזה לכתחלה עדיף זה הוי ספק ע״ז אמרו נברך על קפלוטא לכתחלה דפוטר לבתחלה את אחוניתא ולא פטר פרניתא כלל ויצטרך לברך עוד הפעם על פרנותא נברך על אחונייתא לכתחלה לא פטר לא דין ולא דין ר״ל לכתחלה אינו מברך על אחוניתא דיפסיד הקפלוט משום דקפלוט חביב יותר וע״כ קפץ חד ובירך על פרניתא ברכת שהכל ג״כ משום דחביב והכריע הלכה דכיש לפניו שני מינין אחד חביב וברכתו שהכל ג״כ והשני ברכתו בפה״א דלכתחלה מצוה בחביב ולכתחלה היינו לברך הברכה שייך לו והכריע התלמוד דהמצוה דחביב קודם ומשר ברכת שהכל ג״כ להברכה דבפה״א דשייך לו להקפלוט וכ״ק לא קיבל הכרעת התלמוד ופריך ושאל הגמ׳ מי כדין ר״ל מאי הוי עלה ומסיק מסתברא מברך על הקפלוטא הברכה ששייך לו דהוא ברכתו העקרית וברכת שהכל ג״כ טפילה ורק בדיעבד יצא וע״כ עיקר ברכתו בפה״א. דלכתחלה עדיף ממצוה דחביב דלכתחלה. וכן פסקו כתוס׳ ז״ל דף ל״ט ע״א ד״ה חביב דבשניהם ברכה אחת חביב עדיף ובפה״א עדיפא משהכל ג״ב דמבררת טפי וחשיבה לעצמה ויברך על אותו המין ששייך לו בפה״א אע״פ שאותו המין שיש לברך עליו שהכל ג״ב חביב עליו עכ״ל ז״ל :

ריבב״ץ

מראה הפנים

אפיק קומיהון פרנן ואחוניא וקפלוטין וכו׳. עיין בקונטרס אחרון סי׳ א׳ ד״ס אפיק קומיהון פרנן מה שהארכתי בזה בס״ד :

על החומץ. עיין לפ״ל בהלכה א׳ ד״ה שמן זית שם נתתי לטעמא דהרמב״ם בדין החומץ לענין ברכה ומה שנלמד מזה וכן בדין דתייבא על החומץ כי״ב לפי ביעות החולקין תתגלה בכל זה :

פירוש מבעל ספר חרדים

פרנן אחוניתא וקפלוטין. פרניות בבבלי כרוב ודורמסקין ופרש״י פרניות הם פוטות ... [illegible]

וירושלמי ס״ל דליתא אלא כברכתו ב״פ האדמה וכן כתב דעת דמב״ם אלא כתב גבו ... [illegible]

ואחריך

שנויי נסחאות (מו״ג) אחונייתא גי׳ אחוניתא. (ש״ו) בגרגרנותו גי׳ בגרגרנותו. (מו״י) הקפלוטה גי׳ הקפלוט. נהיה בדברו גכ״ל ... טפילה לו גכ״ל טפילה לירק. (מו״א) על דבר גי׳ על כל דבר. (פי׳ ג) הארץ אומר גי׳ הארץ הוא אומר. (מו״א) רי״א גי׳ רבי יהודה אומר.

עמודי ירושלים

סמתב״א מברך על הקפלוטא שהכל כו׳ . עי׳ מה שפירשו ... [illegible] בתוס׳ ברכות (ל״ט ס׳) שהביא נוסחת הירושלמי שהכל טפלה לירק ... הירושלמי על נכון. ומצאתי בבעל ס׳ חרדים שהביא דברי הרשב״א הללו ;

גמ׳ רבי יהושע בן לוי אמר מה פלינן ר׳ יודה ורבנן כשהיה בדעתו לאכול פת אבל אין בדעתו לאכול פת כל עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. א״ר אבא צריך לברך בסוף א״ר יוסי הדא דר׳ בא פליגא על דרבי יהושע בן לוי דר׳ יהושע בן לוי אמר מה פליגין ר׳ יודה ורבנן כשהיה בדעתו לאכול פת אבל אם אין בדעתו לאכול פת כל עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. ומר ר׳ בא וצריך לברך בסוף לא בירך נעשה טפילה דתנינן תמן *כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה הדא נריזמתה ר׳ ירמיה בשם ר׳ אמי מברך. על תורמוסה א״ר לוי על שם אל תגזול דל כי דל הוא עד כחן בשיש בדעתו לאכול פת לא היה בדעתו לאכול פת לא בדה. רבן גמליאל זוגה סלק גבי אילין דבית ר׳ ינאי המתהון נתבין זיתא ומברכין לפניו ולאהריו אמר

פני משה

גמ׳ מה פליגי. הא דפליגי ר׳ יודה ורבנן דוקא כשהיה בדעתו לאכול פת אח״כ וכלומר שהביאו לפניו מינין אלו קודם הסעודה שכך היה דרכן לאכול מיני פירות המעוררין תאות האכילה לפני הסעודה ובהא הוא דפליגי רבנן וסבירא להו דמברך על איזה מהן שירצה וטעמא דמכיון שהן תורה אור באין בשביל הסעודה הוו כדברים הבאין בתוך הסעודה ולא ללפת בהן את הפת אלא לקנות סעודה שדינן שהן טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם דלאחריהם ברכת המזון פוטרתן וה״נ בדברים אלו שהן באים כדי להמשיך תאוה לאכילת הפת אינם טעונין ברכה לאחריהם דברכת המזון שעל הפת פוטרתן ולפניהם הוא דטעונין ברכה שהרי אסור ליהנות עד שיברך ועדיין לא בירך על הפת שתהא ברכת המוציא פוטרת לברכה שלפניה׳ והכי אמרינן לקמן בסוף הלכה זו דרבנן כלקין לר״ש ירחא ואכלין ענבין ולא מברכין בסופה לפי שדעתן לאכול פת אח״כ וריב״ל ס״ל כהני רבנן והלכך קאמר דבהאי גוונא הוא דפליגי רבנן עלי׳ דר׳ יודה וטעמא להך פלוגתא בכה״ג דוקא משום דס״ל לרבנן דהואיל שאין מברך עליהן בסוף לא איכפת לן אם אוכל ממין ז׳ או ממין אחר שברכותיהן שוות לפניהן ומברך על איזה מהן שירצה: אבל אין בדעתו לאכול פת. אח״כ וא״כ טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם בהא כל עמא מודו שאם יש ביניהם ממין שבעה שעליו הוא מברך דכיון שצריך לברך לאחריהם ומין שבעה עדיף דטעון ברכה מעין ג׳ מברך נ״כ לפניו עליו ולא על מין אחר: א״ר אבא צריך לברך בסוף. לעולם וכדמפרש ר׳ יוסי למילתיה ואקשי עליה: הדא דר׳ אבא פליגא על דריב״ל. כלומר דלא תימא דר׳ אבא לא קאמר צריך לברך בסוף אלא בשאין דעתו לאכול פת אח״כ והלכך מפרש ר׳ יוסי דלא היא דאם כן היינו דריב״ל. דהא שמעינן מדאמר ריב״ל דלא פליגי ר״י ורבנן אלא כשהיה דעתו לאכול פת וכו׳ א״כ סבירא ליה דכשאין דעתו לאכול פת צריך לברך בסוף ומאי קמ״ל ר׳ אבא אלא ודאי דר׳ אבא פליג עליה דר׳ יהושע בן לוי: ולימר ר׳ אבא וצריך לברך בסוף. כלומר מדקאמר ר׳ אבא על מילתי׳ דריב״ל דקאמר לענין אוקמתא דפלוגתא דמתני׳ כדאמרן א״כ ע״כ דר׳ אבא פליג וסבירא ליה דלעולם צריך לברך עליהן בסוף ואפילו כשדעתו לאכול פת אח״כ ולא מפרש לאוקמתא דמתני׳ כריב״ל: לא בירך נעשה טפילה. בתמיה מסקנת דברי ר׳ יוסי היא וכמקשה על דברי ר׳ אבא וכלומר דהאי צריך לברך בסוף כשדעתו לאכול פת וכי לאו הכי הוא שאם בירך אח״כ על הפת נעשה זה המין שאכל טפילה וברכת המזון של פת פוטרת אותו וכדתנינן תמן במתני׳ לקמן כל שהוא עיקר וכו׳. א״נ יש לפרש דהאי לא בירך נעשה טפילה לאו קושיא היא אלא אדרבה טעמא למילתיה דר׳ אבא מסיק הוא ר׳ יוסי כלומר דלהכי קאמר שצריך לברך עליהן בסוף ואפי׳ כשדעתו לאכול פת משום דכי לא כך הוא שאם בירך על זה המין נעשה הפת טפילה לו ושוב אינו צריך לברך על הפת וכיון דלא מברך כלל על הפת אין כאן ברכת המזון שתהא פוטרת והלכך לעולם צריך לברך עליהן בסוף והוית ממש כהאי דתנינן לקמן כל שהוא עיקר וכו׳ דפוטר את הפת שהפת טפילה לו: הדא נריזמתא. מאכל הבא באחרונה ויש בה תורמוסין ומינין הרבה ובלעז לופינ״י הערוך ובויקרא רבה ריש פ׳ גו הדא גריזמתא באה באחרונ׳ למה שיש בה מינין הרבה: מברך על תורמוסה. וכדאמר ר׳ לוי על שם אל תגזול דל וכלומר אע״פ שיש בה מינין אחרים חשובין יותר מהתורמוס אפ״ה מברך על התורמוס שהוא העיקר והברכה ראויה עליו ואין לגוזלו מהברכה: עד כדון כשיש בדעתו לאכול פת. שאוכל הגריזמתא לפני הסעודה ודעתו לאכול פת אח״כ ואז אינו מברך עליה ברכה אחרונה בהא הוא דאמרינן מברך על התורמוס ואע״פ שיש בה מינין ממין שבעה וכחכמים דמתני׳ דמברך על איזה מהן שירצה והואיל וכאן התורמוס הוא החביב דאגביה מערבין מינין אחרים הלכך מברך עליו: לא היה בדעתו. אבל אם אין בדעתו לאכול פת אחריה לא כדא אמרו לברך על התורמוס דכיון דאינו אוכל פת אח״כ צריך הוא לברך ברכה אחרונה על הגריזמתא ואם יש בה ממין שבעה דברכתו מעין ג׳ ועדיף מברך נמי לפניו עליו וכריב״ל לעיל וכדפרישית: רבן גמליאל זוגה. כך שמו ונזכר כמה פעמים בש״ס הזה ובמקומות אחרים גרים גמליאל זוגה: ממתהון. כלה אותה לוקחים הזית ומברכין לפניו ולאחריו ואף אם כי׳ דעתן

רידב"ז

ריב"ל אמר מה פלינן ר"י ורבנן בפרי׳ בדעתו לאכול פת ולפ"ז לא יברך ברכה אחרונה כלל וילא בברכת המזון אבל אם אין בדעתו לאכול פת וע"כ יהא מחויב לברך ברכה אחרונה דאז ברכת ז׳ מינין הוא ברכת מעין ג׳ וברכה אחרונה של מין השני של בפה"א הוא ברכת בנ"ע. וע"כ לא יברך ברכת בנ"ע כי יוצא בברכת מעין ג׳ ונמצא דהוי המין דברכת בפה"א טפל לגבי המין דברכת בפה"ע וכיון דבברכה אחרונה מברך רק על מין ז׳ וספיר מין השני הוי המין דבפה"א טפל לגבי ברכת בפה"ע וכיון דקי"ל דמברך על העיקר ופוטר הטפל וע"כ כתו כן במקום דאינו מברך רק על המין הזה הוי מין השני טפל וא"כ האיך סברי רבנן דיברך בפה"א וברכת בפה"ע דס"ל להירושלמי דמתניתין איירי כשאין ברכותיהן שוין כאוקימתא דאחד ת"ד כדף מ"א עיי"ש ובהא פליגי ר"י סבר דמברך בפה"ע תחילה ורבנן סברי דיברך בפה"א תחילה דחביב ואי דבאין דעתו לאכול פת אח"כ א"כ א"ל לברך על בפה"א כיאוף ופי"ו נעשה בפה"ע עיקר ופוטר הטפל וא"כ האיך סברי רבנן דיברך על החביב תחילה ואלא פ"כ איירי דבדעתו לאכול פת אח"כ ולא יברך ברכה אחרונה כלל על הפירות משום דיצא בברכת המזון וע"כ לא נעשה המין דבפה"א טפל לגבי מין דבפה"ע. ור׳ אבא פליג וס"ל דברכת המזון אינו פוטר ומברך על הפירות בסוף לאחר אכילתן קודם שיאכל פת ופ"ו אמר ר׳ יוסי דהא דר׳ בא פליגי על דריב"ל ומפרש ואויל דאמר ריב"ל מה פליגין ט׳ אבל אם אין בדעתו לאכול פת כו׳ משום דנעשה טפילה כנ"ל ומר ר׳ אבא מצריך לברך בסוף אפילו כשבדעתו לאכול פת וא"כ לפ"ז בשלא בירך על המין דבפה"א בסוף נעשה טפילה לדברי ריב"ל ומאי מהני כשאוכל פת א"ו דס"ל דלא נעשה טפילה משום הא דלא יברך ברכה אחרונה ממין הזה ודלא כריב"ל ועיקר וטפל לא תלי בהברכה רק במין טפי׳ דמין זה עשאו לעיקר אכילה ומין השני טפל. ובלשון הזה אמר ר׳ יוסי על הא דר׳ בא דפליג על ריב"ל בתמ׳ פיתה בפרק ה׳ ה"ב עיי"ש לשיטת הבבלי לאחד מ"ד דבב׳ ברכות לבו"ע מברך תחילה על החביב ולא מחלקינן בין כשדעתו לאכול פת או לא וס"ל כר׳ בא דלא נקרא טפל ועיקר בשביל הברכה אחרונה אלא עיקר וטפל הוא במאכל: רבן גמליאל זוגה סלק גבי אילין דבית ר׳ ינאי המתהון מספין זיתא ומברכי לפניו ולאחריו. פי׳ אפילו בדעתו לאכול פת כר׳ אבא:

בלא

מראה הפנים

מה פליגי ר׳ יודה ורבנן כשהיה בדעתו לאכול פת. פיין בתוספות אהרן סי׳ כ׳ ד"ה מה פליגין וכו׳ שם נתגלגל כלל:

אמן

פירוש מבעל ספר חרדים

ואפריך בבבלי דלא נחלקו אלא כשברכותיהן שוות כגון אתרוג וזית אבל אין ברכותיהן שוות כגון לטן וזית דכ"ע חביב עדיף ונחלקו בסוספים את דפסקו כבבן ואית דפסקו כר׳ יהודה: גמרא. כשהיה דעתו לאכול פת וכו׳ כלומר מתני׳ בפירות שאוכלין לפני סעודה כמו שנוהגין גם כיום בא"י קדמוני כאלך במסתפרנים וכהא פליגי רבנן אמרי כיון דפת סות ראשון לכל הבבבה ותשיב מבולן בקובע ברכה לעצמו כידתה שבהי אפ"ם בדעתו לאוכלו אינו מברך עליו פתח מפני כמנהג שבעו לאכול הפירות תחילה גם יש מין בפירות שאוכלין פתח מין ז׳ אחר ידתם ואינו מברך עליו תחילה אלא חביב קודם. נדין לברך בסוף. בפירות אלו שרגילין לאכול קודם משדה ולא כו כפירות הבאים בתוך הסעודה שטעונין ברכה לפניהן ולא לאחריהם אלא כפירות הבאים לאחר הסעודה שטעונין ברכה לפניהן ולאחריהם דכל שהוא קודם הסעודה אינו מכלל הסעודה כלל: א"ר יוסי הדא וכו׳. מפרש רבי יוסי דודאי רבי אבא ורבי יהושע בן לוי חולקין דנראה אבא דצריך לברך בסוף ואין נגררין בברכת אחרונה אחר כפת לא צריך לומר נדחה כפת מלברך עליו תחלה שהרי אין לאכילת הפירות והפת שלאחריהם קשר ושייכות כלל יבואו אין בדעתו לאכול פת דתני כ נכך ודאי לדעת רבי בא פלוגתא דר׳ יהודה ורבנן דמתני׳ בין בדעתו לאכול פת בין לא בין אין בדעתו לאכול פת אחריהם: לא בירך וכו׳. כלומר וטעמא דריב"ל דאמר דלא יברך בסוף כשדעתו לאכול פת אחריהם משום דלפרן ברכם דבסוף תביב טפלה לפת ע"ד פירות הבאים בתוך הסעודה שלא ללפת בהם את הפת שאין טעונין ברכה לאחריהם דלפי׳ דלא תביני טפלה לגמרי כמי אם הם אוכלן עם הפת דהוו טפילין אף מברכה שלפניהם פ"מ תביני טפלה קצת שלא לברך אחריהם משום דמסייעין נעורר תאות המאכל ולהרבותו ואף פירות הללו שקודם הסעודה מעוררין תאות המאכל ולהרבותו כן פי׳ הרשב"א בחידושיו: הדא נריזמתא. מיני מאכל לופרי בלפ"ז וגו תורמוסין ומינים הרבה פ"ד אגוז ספינן כדכם בכתבו הסובבים לאגוז פיקר ועליו מברך: על שם אל תגזול דל כי דל הוא. דלא תימא כיון דתורמוס מין גרוע. שאין פולה על שולחן מלכים כדאמר בהשמטתא פ"ח לא יקרא פיקר כאגוז וכדומה לו שבתוך סלכם ואיידי דהוכיר פיקר וטפילה ומייתי הא דגריזמתא אפ"ג דלא דמיא לענינא של פולה דלא הויא אגא לענין שלאחריהם ולא לברכם שלפניהם: עד כדון וכו׳. פסק כתלמוד הוא דפסיק כריב"ל דלא פליגי רבנן דפלוגתא מתניתין אלא בדעתו לאכול פת. אתני בפירות אבל אין בדעתו לאכול פת מודו דמין ז׳ פדיף ומייתי תלמודא סייעתא לכולי פסקא מהאי עובדא דשייתי ואויל: גמליאל זוגה. חכם היה נקרא סיגיש שביה כפר כמו ר׳ יצחק נפחא ר׳ יוחנן הסנדלר: [redacted] וגו׳. רלם אותן אוכלין זיתים לפני סעודה והיו מברכין לאחריהם קודם שיפתילו סעודה ותמה עליהם וכי כן הדין לברך אחריהם והלא ר׳ ופירש בלא בחילם [illegible] לגי׳

בסוגא

מב דף מד.

משלי כב

עין משפט נר מצוה

מא
א מיי׳ פ"ג מהל׳ ברכות הל׳ ה סמ"ג [illegible] טו"ח סי׳ רד סעיף י"ב וסי׳ ריב סעיף א

גליון הש"ס

ב על שם אל תגזול דל כו׳. כעין זה הוא במשנה פ׳ במדב׳ וביל' קוט בב רמז תרלט. ופ׳ בזית רענן מ"ם [illegible] טוב ודבריו נ"פ. ופ׳ בספר רמב במ"א סק"ג תו"ק.

עין משפט נר מצוה

סב
א מיי' פ"ח מה' ברכות הל' יג סמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' ריא סעיף ד

סג
ב מיי' פ"ד מה' ברכות הל"ג סמ"ג שם טוש"ע או"ח סימן קעד ס"ד

סד
ג סוף או"ח סי' קעו

סה
ד ה מיי' פ"ד מה' ברכות הל' ו סמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' קעז ס"א

סו
ו מיי' שם הל"ג סמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' קעד

סז
ז ח מיי' וסמ"ג שם

מסורת הש"ס

ברכות מא:

שם מב.

שם מ"ב

פי' ערוך ערך בלן

דעתן לאכול פת אח"כ והילכך היה מתמה ואמר לון ועבדין כדין הלא ברכת המזון שעל הפת פוטרתו מברכה של אחריו: ר' זעירא שלח שאל לר"ש בר נחמן. מהו הדין אם אין דעתו לאכול פת אח"כ והיו לפניו מינין הרבה על איזה מהן מברך והשיב לו בשם ר' כהנא ר' אבינא דהכל מודים בזה שאם יש ביניהם ממין שבעה שעליו הוא מברך כדלעיל וכטעמא דפרישית: א"ר זעירא ויאות. אחר שהשיב לו כן נזכר ר' זעירא מה שראה בעצמו ואמר שפיר קאמר ר' אבינא וזהו ממה שאנו רואין לרבנן דסלקין לריש ירחא לקדש החדש ואוכלין ענבים ומברכין עליהן ולא מברכין עליהן בסוף ומאי טעמא לאו משום דשיש בדעתן לאכול פת אלמא דברכת המזון פוטרת אף לדברים הבאין לפני הסעודה מברכה שלאחריהם: היו לפניו מינין שבעה. הרבה מינין וכולן מין שבעה: תמן. בבבל אמרין: כל הקודם למקרא. במקרא ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה וגו' הוא קודם לברכה: וכל הסמוך לארץ קודם לכל. וזית שהוא סמוך לארץ שני הוא קודם לשעורה שזה ראשון הוא לארץ וזה שני לארץ:

הלכה ה מתני' את היין שלאחר המזון. והני מילי בשבתות ויו"ט שרגילין לקבוע על היין לאחר המזון והלכך כשבירך על היין שלפני המזון אדעתא דהכי בירך אבל בשאר הימים שאין רגילין לקבוע עצמן על היין לאחר המזון אין היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון וכל לאחר המזון דתנן במתני' היינו כמו שהיו רגילין שלאחר המזון היו מסלקין ידיהן מן הפת קודם שיברכו ברכת המזון: פרפרת. כל דבר שמלפפים בו את הפת כגון בשר ודגים וביצים קרוין פרפרת ופעמים שהיו מביאין פרפראות קודם הסעודה להמשיך האכילה וחוזרים ומביאים פרפראות אחרות לאחר הסעודה אחר שמשכו ידיהם מן הפת ואית דמפרשי פרפרת דמתני' פת הנלוסה בקערה שאין בה מראה לחם דמברכין עליה בורא מיני מזונות והשתא ניחא דלאצטריך לאשמועינן בירך על הפרפרת לא פטר את הפת אע"ג דהיא נמי מין פת אבל מעשה קדרה כגון הריפות וגרש כרמל וקמח שנתבשל במים כגון הלביבות וכיוצא בהן פטר הפרפרת אותן: ב"ש. סברי כשם שהפרפרת לא פטר את הפת כך לא כעיר מעשה קדרה ואין הלכה כב"ש: גמ' לא תנינן אלא בירך על היין שלפני המזון. דיקא היין שלפני המזון הוא דפוטר הא שלאחר המזון דתרוייהו לשתות הן: אבל אם בירך וכו'. אם לא בא להם יין לפני המזון אלא בתוך מזון ובירך עליו אינו פוטר את היין שלאחר המזון מפני שאין דרך לשתות בתוך הסעודה אלא מעט כדי לשרות האכילה בתוך מעיו ואין ברכת היין שהוא לשרות פוטר את היין שהוא לשתות: תמן. בבבל אמרין אפי' יין שלפני המזון אינו פוטר יין שלאחר המזון: והא תנינן. דפוטר: כהדין דשתי קונדיטון. מתני' איירי בשותה יין קונדיטון והוא יין ודבש ופלפלין ושותין אותו לפתוח כגון אחר הקזת הדם שאז הוא דרך לקבוע על היין והלכך הוא דפוטר: וחרנה. ואידך אמר דמתני' איירי בהדין דשתי חמר בתר בילני אחר המרחץ שג"כ מדרך לקבוע על היין אבל בלאו הכי אינו פוטר את היין שלאחר המזון: פת הבאה כיסנין. שבאה עם הכיסני והן קליות שהיו רגילין לאכלן אחר הסעודה שיפיס ללב ואוכלין עמהן פת הנעשית מקמח ושקדים ותבלין: טעונה ברכה לפניה ולאחריה

אמר לון ועבדין כדין. ר' זעירא שלח שאל לר' שמואל בר נחמן ר' כהנא בשם ר' אבינא כל עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. אמר ר' זעירא ויאות. מן מאן דאנן חמיין רבנן סלקין לריש ירחא ואכלין ענבין ולא מברכין בסופה. לא בשיש כדעתו לאכול פת. היו לפניו מינין שבעה על איזה מהן הוא מברך תמן אמרין ה *כל הקודם למקרא קודם לברכה וכל הסמוך לארץ קודם לכל:

הלכה ה מתני' י *בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון ג בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון ד בירך על הפת פטר את הפרפרת ה בירך על הפרפרת לא פטר את הפת בית שמאי אומרים אף לא מעשה קדירה: **גמ'** אמר רב חסדא לא תנינן אלא בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון אבל אם בירך על היין *שבתוך המזון לא פטר את היין שלאחר המזון תמן אמרין אפילו בירך על היין שלפני המזון ו לא פטר את היין שלאחר המזון והא תנינן בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון רב הונא ורבי יהושע בן לוי ז כהדין דשתי קונדיטון וחרנה אמר ח כהדין דשתי חמר בתר *בילני. רבי חלבו רב הונא רב בשם ר' חייא רובא פת הבאה כיסנין אחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה

רבי זעירא שלח שאל לר' שמואל בר נחמן ר' כהנא בשם ר' אבינא כל עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. ר"ל כר' יהושע בן לוי דפלוגתיהן במתניתין היא רק דויקא כשדעתו לאכול פת דאז אינו מברך בסוף אבל יש בפלוגתא דמתניתין אופן שכל עמא מודיי שמברך על מין ז' והיא ע"כ כשאין דעתו לאכול פת וגירסא נוכחה תוה כריב"ל דבדעתו לאכול פת אינו מברך ברכה אחרונה פ"ז אחר לי ר"ז ויאות כו' ולא מברכין לא בסוף כשיש כדעתו לאכול פת בתחי':

אחר

מראה הפנים

תמן אמרין כל הקודם למקרא וכו'. עיין בקונטרס אחרון פי' ג' ד"ה תמן אמרין וכו':

אמר רב חסדא לא תנינן וכו' לא פטר וכו'. כרב ששת וכתלמידי דרב דהתם דף מ"ב ע"ב וכן היא מסקנת הפוסקים דיין שבתוך המזון אינו פוטר את היין שלאחר המזון. וכתבו התוס' שם ד"ה ורב ששת אמר אינו פוטר ונראה דהלכה כתלמידי דרב דרב ששת קאי כוותייהו והלכתא כרב ששת באיסורי ואע"ג דקי"ל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי שאני הכא דכל תלמידי דרב פליגי עליה מסתמא כן שמעו מרב והוי כנגד דסתי כללא דהלכה כרב באיסורי לאו דוקא נגד שמואל הוא אלא אפי' נגד שאר אמוראי דהא לא נזכר שם שמואל ואפ"ה הוצרכו לטעמא בכתבו וכן כתב הרא"ש ז"ל וה בפסקיו ואע"ג דקי"ל הלכה כרב באיסורא וכו' ע"ש:

כהדין דשתי קונדיטון וכו'. ועיין בדף מ"ב ע"ב גרס בהא דרי"ל לא שנו אלא בשבתות וי"ט ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ ובשעת הקזת דם הואיל ואדם קובע סעודתו על היין וכו'. וכתב הר"ש ז"ל דעל פי שיטת הגאונים ז"ל הוגה במקצת ספרים בשעת הקזה ובשעת יציאת המרחץ. ונראה דהגאונים מכאן הוא דלמדו דלא פליגי אמוראי אלא דמר מוסיף אדחבריה וכן הפתיח הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' ברכות הל' י"ב. ובפנים כיוצא מדין זה יתפרש ניחון יפיין בלשי מרקון ד"ה ביוי פיזב לריך לברך ובשיקויות המשירין שם בכ"ד:

פת הבאה כיסנין אחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה. יש לפרש אחר המזון אחר שמשכו ידיהם מן הפת כמו שהיו נוהגין בימיהם וקודם בהמ"ז הוא זה ואח"כ אתיא הא דרב דהכא כמאי דרב פפא דסתי' כדף מ"א בתלוקי הא' דדברים הבאים לאחר הסעודה טעונין ברכה בין לפניהן בין לאחריהן (אלא שאין לנו דין זה כאידנא כמוזכר לעיל

פירוש מבעל ספר חרדים

שמואל אם יש לברך לאחריהם והודה לו בשם רב כהנא דלא ואח"כ דקדק ר' זעירא על הדבר ביפה הודה. סלקין לריש ירחא. בס"ק דמגילה אמרינן סעודת ר"ח סעודת מצוה היא ויפירש שהיו עושין סעודה כשהיו נכנסין לעבר החדש וביטור וביוקת מירתו בשמחה לשבות סעודה כר"ח כמו שתוסף: לא בשיש בדעתו וכו. כלומר דבין דרלינו כבהגהבי שלא ברכו אחרי הענבים שאוכלין קודם הסעודה ודאי משום דס"ל כריב"ל דכיון דדעתו לאכול פת אחריהם אין טעונין ברכה א"כ יש לנו דלא נאסיבי בפלוגתא דלא פליגי רבנן א"כי יהודה אלא במי' פירות דכ"כ בשירה: סמוך לארץ. כגון זיתים דסמוך למלת ארץ קדמו למיכל בפורים דהוו שני לארץ לתיבת ארץ הנזכרת תחילה בפסוק דכתיב ארץ חטה ושעורה וגפן ותאינה ורמון וית שמן ודבש ומ"מ מאכל חיטין קודם לזיתים כיון דתרוייהו בסמיכי וחטה קדימא:

מתני' בירך על היין וכו'. נוהגין היו להביא קודם אכילה כוס יין לשתות ומביאין לפניהם פרפראות לכמשיך אכילה כגון פרגיות ודגים ואח"כ מביאין השלחן ולאחר גמר כסעודה יושבין ושותין ואוכלין ומה הם אוכלים פרפראות כיסני דמפלו לליבא ולאחמויית יבוא יין ופרפרת שלאחר המזון וביניהן קודם ברכת מזון כן פירש"י והקשו בתוספות עליו לאיי פרפרת שלפני המזון פרגיות ודגים שברכתן שהכל מאי קמ"ל פשיטא דלא פטר לכך פירשו בתוספות ובהרא"ש דהיינו דבר שברכתו ב"מ מזונות כגון פת הנעשה בקערה דלית ליה תוריתא דנהמא וקמ"ל דאע"ג דמין פת הוא לא פטר את הפת שמברך עליו המוציא וכתבו דכן משמע בבבלי דקאמר דתניא פרפרת מפני שפטה קדירה ומפנש קדירה היינו מאכל מתיפים כתוכים כדמפרש בבם לעיל:

גמ'. ת"ר חסדא לא שנו אלא בירך וכו'. דזה לשתות וזה לשתות אבל יין שבתוך המזון דהוי לשרות אכילה במעיו דלא היו רגילין לשתות בתוך המזון אלא מעט לא פטר את היין שלאחר המזון דהוי לשתותו כן מפורש בבבלי וכתבו בתוספות דסבירא [illegible]

דיין שלפני המזון. דהכיב דהוי לשתות פטר את שבתוך המזון דלא תהיב: תמן אמרין. בבבלי וכן לשון הבבלי לא שנו אלא בשבתות וימים טובים או בשעה שיוצא אדם בשעה שיוצא מן המרחץ שאדם קובע סעודתו על היין אבל בשאר סעודות חול אפילו שלפני המזון סוטר את שלאחר המזון אלא בשבתות וימים טובים דדעתו ליסב אחר המזון ושתיות וכי בריך כריבא אדעתא דהכי בריך: על כל כוס וכוס. דהוי כנמלך ומתחיל בכתיב בכל חד וחד: כהדין דשתי קונדיטון. יין בפלפלין ודבש בקירין קנדיט"ם ואין דרך לשתות קונדיטון אלא סביר גדול שבל ימי השנה לאחר שפס כל סעודתו קובע על היין: בתר בילני. אחר יציאה מן המרחץ. כתב הרא"ש בשם הראב"ד דוקא במקום שאין היין מצוי להם אבל מקום שיין מצוי כגון מקומות הללו אין הפרש בין בשבתות לימות החול והא דתנן פוטר את היין שלאחר המזון היינו יין שבשתיה אחר המזון ועדיין לא ברכו ברכת מזון והוא הקי"ז יין שלאחר המזון, אבל ברכו כ"מ לא נפטר לא שנא חול לא שנא שבת עכ"ל: פת הבאה בכיסנין. דלה"ס כתב להבנים כלו אלא לקנות כסעודה ופנכים תבוכים ואי נתב בתוך הסעודה טעון לפניה כ"מ מזונות ולא לאחריה אבל רשב"א כתב דבבלי פרס ת דמתני' גם פת הבאה בכיסנין ואם באה בתוך הסעודה אינה טעונה ברכה כלל לא לפניה ולא לאחריה וכ"תנן בירך על פת פטר את הפרפרת וכדנכתי' לקמן עמ' וגוה פדיפא מתא.ים ואנגים ובפאת דפרפרת הוית פת ואלו קבע עליה סעודה או דאכל מידי כדי שאחרים קובעים עליו סעודה מברך עליה המוציא וג' ברכות וה"נכן כל בהלה בתוך סעודה טעונה ברכה לפניה משום דלאו למזון אתית אלא לקנות סעודה ובדמוכחא מתני' דקתני בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון דאלאא פת לא פטר פרפרת שלאחר המזון דלי אתית למה לי פרפרת שלפני המזון לאשמועיה תפוק לה דאף היא נמי תיון היא ודין הוא בתהא ברכת מזון מה שאין כן בתלמים ופרכים פכ"ל רשב"א. וכתב עוד דדין זה דלאחר המזון ליתא בהאי דכוונן הוא דהוו מסלקי, עכלא כגמר סעודה היא דמשכתת לה לגמר סעודה דהיינו לאחר סילוק אבל לידן

שנויי נוסחאות (כוי"ם') כחדין נכ"ל חד אמר בהדין.

עמודי ירושלים

בהדין דשתי קונדיטון פי' בהדין דשתי חמר בתר בילני. ע' מה שפי' בו הרא"ש. אולם באו"ז ה' סעודה (סי' קס"כ) כתב הטעם דבל אלו מברכין שהג"ב ושם גרס דשתי חמר בלני ולא גרס בתר בלני ע"ש:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ולאחריה. ואע"ג שלא בירך ברכה המזון מפני שהיא כדברים הבאים אחר הסעודה שלא מחמת הסעודה ולא ברכת המוציא ולא ברכת המזון פוטרת אותה: ר' יוחנן פליג. וס"ל דאינה טעונה ברכה לפניה: במה הוא פליג. באיזה ענין הוא פליג אם דוקא בשאכל מאותו המין כל"ל שנעשית הפת הבאה בכיסנין באמצע המזון ולהכי אין צריך ברכה לפניה דהוי כמו אותו המזון שבאמצע הסעודה דברכת הפת פוטרת אותו או אפי' לא אכל בתחילה באותו המין פליג ר' יוחנן: א"ל אפי' לא אכל וכו'. וכן כי אתא ר' חני אמר בשם ר' זעירא הכי אליבא דר' יוחנן: ר' חנינא בר סיסי הוון אילין דנשיא מבלחין ליה ניקלווסין. כך ראיתי בערוך ול"נ אמר. ניקלווסין הוא דבר חשיבות כענין דאמרי' בפ"ק דע"ז הקל טב וחלב וקליבס וכששלחו לו מבית הנשיא אלו הדברים שהן כפת הבאה בכיסנין והביאו לו בתוך הסעודה הניח אותן לאחר סעודתו כדי לברך לפניהן ולאחריהן: אכל תמרין עם פיסתיה. עם חתיכה לחם שלו שלא יצטרך לברך על התמרים: פליג אתה על רבך. רב דקאמרה לעיל משמיה בשם ר' חייה רבא הדברים כאלו טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם והיה לך להניח אותן אחר סעודתך כדי לקיים דברי רבך: אינון אינון עיקר ניסתי. הן הן עיקר סעודתי שאני אוכל אותם עם הפת. ניסה מלשון נשיכה ואכילה וכפ"ג דטבול יום טהור שנגס מן האוכל: למישתיתיה. לסעודת המשתה של ר"ח ענתנייה: אמרין ניסבוק אולפנא. נניח סברת אמוראין שהן בעלי התלמוד וכואו לפסוק לן למתניתה דתני בתוספתא פ"ה ר' מונא אמר משום ר' יודה פת הבאה בכיסנין וכו': אמרי. שאר החברים דלא היא מכיון דהאי ברייתא יחידאה היא ורבנן דלעיל פליגי כדר' אמי אמר ר' יוחנן נעביד אנן כאלו רבנן: אהן. מי שאכל גריזמי היא גריזמתא בהזכר בהלכה דלעיל. והיא עבייה מהרבה מיני תבשיל: וסלית. ומיני מאכלים שנעשים מסולת. ונקרא מעשה קדרה אע"ג דהוא מברך על גריזמתא בסופה. והוא הדין בברכה שלפניה לא פטרה סולתא כדמסיק דאם בירך על הפרפרת לא פטר למעשה קדרה והא דקאמר בסופה לאשמועינן דטעונה ברכה אחרונה משום דהיא באה לאחר הסעודה לאחר שמשכו ידיהם מן הפת והלכך טעונה ברכה אף לאחריה וכדאמרינן לעיל דאם לא היה בדעתו לאכול פת לא בדא אמרו דמברך על המוציא בגריזמתה אלא על המין ז' שבתוכה משום דבכה"ג צריך גם ברכה אחרונה וכדפירשית שם: מה כב"ש. בתמיה דקאמר אף לא מעשה קדרה וקס"ד דב"ש אסיפא הוא דפליגי דקתני בירך על הפרפרת לא פטר את הפת אבל מעשה קדירה פוטרת הפרפרת ועלה פליגי ב"ש ואמרי דפרפרת לא פטר מעשה קדירה ולא"ק דהן בית הלל בר פלוגתייהו פוטר הפרפרת למעשה קדירה וא"כ היאך פסק הוא כב"ש דגריזמי פרפרת היא שהיא עבייה ממינין הרבה כדלעיל ולא פטרה סולתא דהוי מעשה קדירה: א"ר יוסי דברי הכל היא. ולא כדקס"ד דב"ש אסיפא קאי אלא ארישא קאי והכי קתני בירך על הפת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדירה כדברי ב"ה דהן

ולאחריה א"ר אמי ר' יוחנן פליג אמר ר' מנא לר' חזקיה במה הוא פליג כשאכל מאותו המזון באמצע המזון א"ל אפילו לא אכל מאותו המין באמצע המזון אתא ר' חני בשם ר' זעירא אפילו לא אכל מאותו המין באמצע המזון אמר רבי חנינא בר סיסיי הוון אילין דנשייא משלחין ליה נקלווסין והוה שבק לון בתר מזוניה ומברך עליהון תחילה וסוף. רב חונה אכל תמרין עם פיסתיה א"ל רב חייא בר אשי פליג את על רבך שובקין בתר מזונך ואת מברך עליהן תחילה וסוף א"ל אינון אינון [a] עיקר ניסתי רבי יונה ורבי יוסי סלקון למישתיתיה דרבי חנינא ענתנייה אפיק קומיהון פת הבאה בכיסנין לאחר המזון אמרין נישבוק אולפנה וניהי לן למתניתה [*]דתני רבי מנא אמר משום ר' יודה שאמר משום רבי יוסי הגלילי פת הבא בכיסנין לאחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאדריה אמרי מכיון דהן יחידיי ורבנן פליגין עלוי נעביד כרבנן אמר מרינוס בי ר' יהושע אהן דאכל גריזמי [*]וסלית אף ע"ג דהוא מברך על גריזמתה בסופה לא פטר סולתא. מה כבית שמאי דבית שמאי אומר אף לא מעשה קדירה א"ר יוסי דברי הכל היא. [b] בירך על הפת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדירה כדברי בית הלל בית שמאי אומרים לא פטר את מעשה קדירה [c] אבל אם בירך על

אמר מרינוס בי ר' יהושע אהן דאכל גריזמי וסולת. פי' תבשיל ומעשה קדירה אע"ג דהוא מברך על גריזמתא דהוא תבשיל לא פטר מעשה קדירה וצריך הגה' מה כב"ש דב"ש אומר אף לא מעשה קדירה וקס"ד דב"ש פליגי אסיפא וכן איתא בבבלי דף מ"ב ע"ב לאיבעיא דלא איפשיטא אם ב"ש ארישא קאי או אסיפא. ארישא קאי וה"ק ת"ק בירך על הפת פטר את הפרפרת וכ"ש מעשה קדירה והוא ב"ש למימר לא מיבעיא פרפרת דלא פטרה לאו פת אלא אפילו מעשה קדירה נמי לא פטרה או דילמא

מח
א טוש"ע או"ח סי' קס"ח סעיף ח
סב
ב ג מיי' פ"ד מה' ברכות הל"ו סמ"ג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קע"ו סעיף א

תוספתא פ"ה.

ר' פתח פרק ס"ג ול"פ

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

לדידן אע"ג דנמר לאכול כל סיכא דמנהג הכא קמיה לא מסלק דעתיה ממיכלא ושתייה וכן כתבו התוספות כדבריו וכן כתב הרא"ש וגם כה ספק דהבאה דין אחר סעודה בתוך הסעודה: ולאחריה כר' יוסי הגלילי. ולית הלכתא כוותיה אלא כרבנן דפליגי עליה דלאחריה אינה טעונה ופלוגתייהו לקמן כן כתב נמי הרב"א: ר' יוחנן. פליג נמי אדרב וס"ל דלאחריה אינה טעונה ברכה דברכת מזון פוטרתה דהיא נמי מזון היא. כשאכל מאותו המין באמצע המזון. דמוכח דלמזון נמי מייתי לה הלכך כי מייתי לאחר מזון לקינוח סעודה ולכך מברך לפניה ולאחריה מיהא אינה טעונה דאמריינן דלמזון נמי מביאה הלכך ברכת מזון פוטרה או דילמא אף כשלא אכל מאותו המין באמצע המזון נמי פליג ר' יוחנן אדרב וס"ל דנמשלם אינה טעונה ברכה לאחריה: ס"ג א"ר חנינא לוי בר סיסי וכו' אילין דנשיא. בני ביתו של הנשיא: נקטוכין. מין פת הבאה בכיסנין הוא: אכל תמרים בפיסתיה. כלומר כשאתו לו פת שנתנו ללפת בכן פיתו: א"ל רב חייא וכו'. היה סבור שאוכלן לפני הסעודה אחר ברכת המוציא ויברך עליהם בתחלה ולא בסוף כי כן הדין כין אוכלן לפני סעודתו או בתוך סעודתו: פליג את על רבך. וכי חולק אתה על רבך רב שאמר רבו של רבא דאמר לעיל דפת הבאה בכיסנין לאחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה ואתה חולק דלאחריה לא נעשה ברכה המזון כיא וכ"ה נתחרי דהיינו נמי ווי' כדאיתא בבבלי ולכך לא היקפדת לכויית לאחר מזון דאין ריוח בדבר דאי כרבך סבירא לך לדבות

[illegible]

מערכת הערוך נקלווסין. ופי' בל"ר מין תמרים חשובים. ונקראו ע"ש איש חכם שהיה בימי הורדוס. שמו נקלוס מדמשק אשר הוא היה שולח מסוריא לרומי התמרים האלו לאבני סמים קיסר (אוגוסט)]:

עין משפט נר מצוה

דהן ה״ק דב״ש ועלה קאמרי ב״ש דהפת לא פטרה את מעשה הקדירה אבל בפרפרת לא נחלקו וחכ״ע סברי דאם בירך על הפרפרת תחילה דלא פטר לא את הפת ולא מעשה קדירה: רבי אבא בריה דרב פפי בעי. מי שאכל סולת והיא מעשה קדירה או סולת מקליות וכו׳ המינין שטעונין ברכה לאחריה אבל בדעתו לאכול אחריו פת מיד מהו שצריך לברך ברכה אחרונה על הסולתא דבהלכה דלעיל פליגי בה ריב״ל ור׳ חנא בדברים הטעונין ברכה לאחריהן ואכלן לפני הסעודה אם הם כדברי׳ הבאים בתוך הסעודה ושלא מחמת הסעודה דאין טעונין ברכה אלא לפניהם אבל לאחריהם ברכת המזון פוטרתן כדפרישית שם ובעי הלכה כדברי מי: רבנן דקיסרין פשטין לה. דהלכה דצריך לברך בסוף וכר׳ חנא דלעיל דלא אמרו אלא בבאין בתוך הסעודה אבל בבאין לפני הסעודה לא מהני מה שדעתו לאכול אחריהן פת מיד:

על הפרפרת תחילה [a]כל עמא מודיי דלא פטר את הפת ולא מעשה קדירה רבי אבא בריה דרב פפא בעי אהן דאכל סולת ובדעתיה מיכול פיתא מהו מברכה על סולתא בסופא רבנן דקיסרין פשטין לה צריך לברך בסוף:

הלכה ו מתני׳

[a] [b]היו יושבין כל אחד ואחד מברך לעצמו היסיבו אחד מברך לכולן בא להן יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו לאחר המזון אחד מברך לכולן [c] ואומר על המוגמר אע״פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה: **גמ׳** [d]רבי יהושע בן לוי אמר בשבוע הבן היא מתניתא הא בעל הבית בתוך ביתו לא. תני רבי חייא [e] אפילו בעל הבית בתוך ביתו תני [f]סדר סעודה אורחין נכנסין ויושבין על הספסלין ועל הקתדריות עד שכולן מתכנסין הביאו להן יין כל אחד ואחד מברך לעצמו הביאו להן לידים כל אחד ואחד נוטל ידו אחת הביאו

דילמא אסיפא. או דלמא אסיפא פליגי דקתני בירך על הפרפרת לא פטר את הפת פת והא דלא פטרה אבל מעשה קדירה פטר ואתו ב״ש למימר דאפילו מעשה קדירה נמי לא פטר תיקו וע״ו אמר לו ר׳ יוסי דפשיטא דקאי ב״ש ארישא דוקא ופרפרת אינו פ טרת למעשה קדירה לד״ה וב״ש ארישא קאי וה״ק בירך את הפת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדירה ד״ל ב״ש מעשה קדירה כדברי ב״ה ב״ש אומרים לא פטר את מעשה קדירה אבל אם בירך על הפרפרת תחלה כ״ע מודו דלא פטר את הפת ולא מעשה קדירה והאיבעיא דבבלי נפשוט

הלכה ו מתני׳ היו יושבין.

לאכול בלא הסיבה ואין זה קביעות לפי שהיו רגילין כשמתועדין חבורת אנשים לאכול היו מסובין על המטות ואוכלין ושותין בהסיבת שמאל: כל אחד ואחד מברך לעצמו. דאין קביעות סעודה בלא הסיבה: הסיבו אחד מברך לכולן. וה״ה אם אמרו ניזיל וניכל נהמא בדוכתא פלן אפי׳ לא הסיבו כהסיבו דמי ואחד מברך לכולן ומצטרפין נמי לזימון: בתוך המזון כל א׳ וא׳ מברך לעצמו. לפי שאין בית הבליעה פנוי ואין לב המסובין פונה אל המברך אלא לבלוע מה שבפיהם וחיישינן שמא יתנק כשבא לענות אמן: לאחר המזון. אחר שסיימו מלאכול וזה מיירי בימיהם שהיו נוהגין לסלק השלחן והיו צריכין לחזור ולברך על היין: אחד מברך לכולם. דמכיון שסיימו מלאכול ליכא סכנה ויכולין לענות אמן לפיכך אחד הוא שמברך בשביל כולם והן עונין אמן: והוא. המברך על היין הוא מברך על המוגמר שהיו רגילין להביא לפניהם אחר האכילה הבקת רוכלין במחתה על האש לריח טוב והע״ג דאיכא דעדיף מיניה אפ״ה כיון דלתחיל בחדא עביד לאידך: אע״פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה. לאחר ברכת המזון ולאו מצרכי הסעודה הוא אפ״ה עכשיו שהביאו אותו מיד אחר סיום האכילה קודם ברכת המזון אותו שבירך על היין שלאחר המזון מברך על זה דכיון שהתחיל בברכות אחרונות גומרן: **גמ׳** בשבוע הבן היא מתניתא. בסעודת מילה שנקראת שבוע הבן בהא הוא דקתני דכל שלא הסיבו כל א׳ וא׳ מברך לעצמו ומפני שבסעודה זו וכיוצא בה אין דרך שבעל הבית יושב עמהן אלא עומד עליהן ומשמשן ואחד מהן מברך לכולן ועד שלא הסיבו לא הוי קביעות אבל בעל הבית בתוך ביתו וכלומ׳ בשאר הימי׳ שמזמין אורחי׳ והבעל הבית יושב עמהן בסעודה אין חילוק ואפי׳ בישבו בלא הסיבה הבעל הבית הוא המברך לכולן: תני ר׳ חייא. בתוספתא דאפי׳ בעל הבית בתוך ביתו אין אחד מברך לכולן אלא כהסיבו כדמייתי בברייתא דלקמיה: תני. שם בפ״ד סדר סעודה וכו׳ וזהו בכל סעודה וסעודה שבעל הבית מזמין לאורחים וגם הוא יושב עמהן וקתני דכל זמן שלא הסיבו כל א׳ וא׳ מברך לעצמו: לידים. ליטול מים לידים כל א׳ נוטל ידו אחת לקבל בו את הכוס שבושה לפני המזון: על

מסורת הש״ס

ברכות מב פ״א פ״ב.

פ׳ תוס׳ שם מג. ד״ה סולל

תוספתא פ״ד ברכות מג.

א מיי׳ פ״ג מהל׳ ברכות הל״ג סמ״ג שם טוש״ע או״ח סי׳ קסח סעיף א ובר״ן סעיף א

נא

ב מיי׳ פ״ו מהל׳ ברכות הל״ג סמ״ג שם טור או״ח סי׳ קסד

נב

ג טוש״ע או״ח סי׳ קנו סעי׳ יא בהג״ה

גליון הש״ס

[a] כל עמא מודיי דלא פטר וכו׳ מכאן סולת רבים דיש פ״ד ב״ו ובפ״מ שלאחר כזה ובגיא כהם [illegible]

מראה הפנים

רבנן דקיסרין פשטין לה צריך לברך בסוף. מה שפירשתי בפנים הוא לפי פי׳ הרשב״א ז״ל גמה שפירש לבדיא לגא דר׳ ופירא בסוף הלכה דלעיל ורבנן דקיסרין דהכא דפליגי בדברים הבאים לפני הסעודה אם טעונים ברכה לאחריהם או לא ועל זה כתב דהפיק ברבנן דקיסרין וא״כ דכדר׳ חנא בעל הכפיה דהכא מחוורין ג״כ כפון זה אבל בכר כברתי שם דאין פירושו ז״ל מוכרח ועוד דמה לנו לומר דר׳ ופירא דקאי בפיפתים דר׳ חנינא וכן בפיפתיה דריב״ל דלעיל דטלבו כי אמוראי יתויק לגברא דתויב [illegible] ולומר שאי״ל לברך ברכה אחרונה על מה שאוכל לפני הסעודה מפסם כו״ל וכדעתו לאכול פת בתוך הסעודה ועוד הקיפותי שם על פי כזה ופליגתי שם דהעיקר דלא פליגי במדה הכיפית שבמליאת הרשב״א ולא כוונה מדה [illegible] כלה לגבות מחלוקת דידהו במדה דניפית שהמליא והוא מד הבבלאה והמבואר הכל למעלה אלא ודאי דאין לנו אלא אלו ג׳ מדות שהוזכרו כדברי רת ספא הב״ם דילן ומלונתא דאמוראי דהכא פיה ממם מפלונתא דרב הונא ורב נחמן פם רב בבת דפליגי בכ״ם דילן וא״כ סתם ר׳ חנא דהלכה דלעיל ורבנן דקיסרין דהלכה זו בביעתיה דרב בבת קיימו ופליגא מדרב בבת כמבואר הכל לעיל ובגמה כלכתא כאמוראי דהלכה דלפיל דבשיטתייהו דרב הונא ור״נ ורב ספא הוא דקיימי ולא כרבנן דקיסרין דהכא ופ״ם כדי״ה מה פליגין וכו׳ ותמלא מבואר הכל ונפרן ביאור הסוגיא והדינים המיוחסים לה וכדבור של אחריו הגמן אמרין וכו׳ תמלא מדיני קדימה בברכות ועוד מדירם לדברים הבאים בתוך הסעודה וביאורי הסוגיות דהכא ודהתם בס״ד:

בשבוע הבן היא מתניתא. כדפרישתי בפנים לפי הגי׳ שלפנינו ולאו דוקא שבוע הבן אלא חדא מגווני נקט דהבעל הבית אין דרכו לישב עם האורחין כשהוא היה מבתה של מצוה כ״א עומד ומשמש עליהן והאורחים דוקא קאמר במתני׳ דבפינן הסיבו לגברת ריב״ל וגי׳ הרשב״א ז״ל בגמוסה בן היה מתניתא באורחין אבל בעל הבית בתוך ביתו לא וכן העתיק הרא״ש וגני׳ ה״ר יונה ז״ל ואם היה כתוב כך בגרסתם וי״ל וכן תיבת אורחין דלא כתוב כך בגי׳ שלפנים ליתא ואם כן ז״ל הוסיפו תיבת באורחין מפני שהיה כתוב לפניהם בשבוע בן וכו׳ שהיתי לומר דלפ׳ שמגלה כתוב כך אין זה מוכרח דמתי הבנה והבנה בפתקת הש״ס כהן דאלותיות נעתקות מתיבה אל התיבה והסה״א של בשבוע שיין לתיבה שלאחריה ונ״ל בשבוע הבן וכל כך למה מפני שאינו מנוי לבין כהן בבלי תלמודא שיאמר האמורא אי כשבוע בן וכן היא כמו שמלוי בגמ״ם דילן בלשונם כך וכך הוא ומיכו לגוות ספרן ולפרשא דמילתא בכל הולך אל מקום אחד:

הביאו להן לידים כל א׳ וא׳ נוטל ידו אחת. בתוספתא גרים לגא קודם הביאו להן יין וכו׳ וכן הובלה בתם בגמרין דף מ״ג ע״א ובתבו בתוס׳ בשם מפני כבוד הברכה ולא דמי לנטול ידו לפירות דשמי מפני סרוח כיון שאינו נוטל שתי ידיו והרשב״א ז״ל כייא לבלי דהכא דגרים לגמילה אחר שהביאו להם יין כל א׳ וא׳ נוטל ידו אחת הביאו להם פרפרת וכו׳ וכתב על זה מכאן נלמד שאין צריך ליטול שתי ידיו לפת הכלה כיבבגן אלא די בידו אחת שלא תיקנו נטילת שתי ידים אלא לפת בלבד וכבי׳ בסי׳

פירוש מבעל ספר חרדים

לא פטר מעשה קדירה דהוי רעותא טפי וכתב הרשב״א דהיינו בסתם אבל אם כוון בבירך על הפרפרת לפטור מעשה קדירה ודאי פטר וס״ם אם טון בברכת מעשה קדירה לפטור הפרפרת כיון דברכותיהן שוות ופסק הוא ז״ל על פי הבבלי דגפסם פיפרת פטר מעשה קדירה דפרפרת חשיב כפת והרי פת פוטר׳ בסתם מעשה קדירה אבל מעשה קדירה לא חשיב כפת ולא פטר בסתם את הפרפרת אבל אם טון פוטרו כיון דברכותיהן שוות: ר׳ בא בפי הכן דאכל וכו׳. כדפרישית לעיל בשם רשב״א לפי שפירות הבאים בתוך הסעודה שלא לגפת בהם את הפת טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם והבאים לאחר הסעודה טעונין ברכה גם לאחריהם יש לספק בפירות הבאים לפני הסעודה קודם נטילת ידים אי אמרינן כפירות הבאים לאחר הסעודה דמי וטעונין ברכה לאחריהם או דילמא כבאים בתוך הסעודה כם דאין טעונין לאחריהם דלהכי כביאם בתוך ולא בסוף לפוטר תחות המזון ולהרגות ככי נמי הבאים לפני המזון מפטרין ומרגין. סלת. לאו דוקא נקט סלת אלא ה״ה לכל הפירות הבאים לפני המזון: רבנן דקיסרין פשטין וכו׳. וכן פסק הרשב״א ז״ל בפ״ד לפיל שלא דמתני׳ דהיו לפניו מינין הרבה וכו׳ דאין צריך לברך בסוף דבפירות הבאים בתוך כם אלא כא דרבנן פיהך וסברא הוא דכל שבא קודם הפורה אינם בכלל ספודה עכ״ל דבריו:

מתני׳. היו יושבין לאכול כל אחד ואחד מברך לעצמו יושבי סתם בלא שהסכימו תחילה לישב לאכול יחד לא כשמיכו ישיבתם הוית קבע כהסיבו: הסיבו. דרכן היה לישב בהסיבה על המיטות על צדן בשמאלי ואוכלין ושותין בהסיבה ולשמרים בגמרא דאם היו הולכין בדרך ואמרו הול לאכול נהמא בדוכתא פלן כהסיבו נמי דמי וכ״ש אם אמר נשב לאכול כאן. ומתני׳ כין בהמוליא כין בברכת מזון מיירי בהמוליא אפילו בבנים אחד מברך וא׳ יוצא דוקא בהסיבה דהא דקי״ל בברכת מזון אם לא יצא מוליא בהסיבו דוקא הוא הא לאו הכי אפי׳ שמע המברכם גם ענה אמן לא יצא והאידנא דאין נוהגין לאכול בהסיבה ישיבתם כולנו על השולחן כהסיבה דידהו אבל אם אוכלין עומדין או הולכין כל אחד מברך לעצמו: בא להם יין וכו׳ מברך לעצמו כגמרא מפרש טעמא: והוא אומר על המוגמר. פי׳ הרב ר׳ יונה בשם הגאונים פכה הירושלמי דלקמן דאריב״ל קאי דקתני הסיבו א׳ מברך לכולן משנה וקאמר בשבוע דהם הביאו מוגמר באמצע סעודה אותו שבירך המוליא ניתנין לו מעלה שבית לברך לכולן: אע״פ שאין מביאין המוגמר אלא לאחר סעודה. קודם ברכת מזון ואפילו הכי כיון שסיימו אכילתן נפסק המזון ואין צריך ליתן לו על המוגמר ולא על היין ולקמן בפי׳ אמאי ביין שבאמצע סעודה קתני כל אחד מברך לעצמו ובמוגמר שבאמצע סעודה א׳ מברך לכולן: לאחר סעודה. כשסיימו לאכול קודם ברכת מזון ויין דהוי מזון נקט לזון לאחר המזון ובמוגמר דלא הוי מזון אמר לאחר סעודה: **גמ׳**. בשבוע הבן הוא מתני׳ באורחין. להכי בעי הסיבה דבלאו הכי לא קבעי אבל בעל הבית כל בני ביתו נגררין אחריו ובלא הסיבה קבעי הוא מברך לכולן כך פירש ר׳ יונה והרשב״א והרא״ש ובתוספות פירשו דקאי איין דבתוך המזון דקתני מתניתין אחד מברך לכולן ומסרם לקטן ספתא לפי שאין בית הבליעה פנוי ואפ״ג דנפקי בשמיעה כיון דאין יכולין לענות אמן מפום דאין מפיתין בסעודה מפני הסכנה ואין ראוי לגאת אלא בשמיעה וגם בענית אמן מפום יעלה פי הבולע סלכך כל אחד מברך לעצמו וקאמר בשבוע דבעל הבית בתוך ביתו דודאי כלן פונים אליו ומניחין מלאכול ועונין אמן הוא מברך לכלן וכ״כ ב ורבינו אם אמר סברי מרנן והם מניחין מלאכול לשמוע ולענות אמן אחד מברך לכלן ור׳ חייא תני דאפילו וכו׳ דלא פליג רבנן רב מחלוקת בתוספות גם בספקי הריב״ל ויש מפסק כר׳ חייא: הביאו להם יין וכו׳. הביאו להם לידים כביאו להם פרפרת ומר. כך היא גרסת הספרים וכן הביאם הרשב״א משמע מינה דליין לא בעינן נטילה כלל דהטעם ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח ומשמע נמי פרפרת דטינו פת הצלה כגימכן יקיולא כהם שאי בגלום דלפרפרת ידו א׳ ולמד הרב כך מכאן אבל בתוספתא מצאתי על נטילת יש דנרים מים וכתב יין וכן הוא בגבלי תחילת הברייתא ופירש״י נטל ידו א׳ שמקבל הכוס לשתות

שנויי נוסחאות (פרג) פפא כל״ו פפי. (ש״ם) אחד מברך גל״ו אחד ואחד מברך (ונפיסקא כלפנינו). (ש״ם) ואומר כד״ו והוא אומר ,ונפיסקא כלפנינו). (ש״ם) המוגמר כי׳ דמוגמר כל״ו המגמר ט׳ המגמר.

חתם סופר

ריב״ל אמר בשבוע הבן היא וס׳ פי׳ ברמ״ם כיצד מברכין פי׳ ל״ג ובמעדי״ם ובמג״א קס״ג ס״ק כ״ח ובפו״ת מת״ם א״ח סימן קנ״ם ד״ה ובסברא:

עמודי ירושלים

בשבוע הבן הוא מתניתא. עי׳ ברא״ש שפי׳ בברית מילה כר, ותמוהני שלא ראה בתרי״ הפמ״ש וכ״ה בתוס׳ ר׳ יהודה חסיד לברכות (פ״ג כ׳) ובתוס׳ הרא״ש שם וכ״ה בא״ז ה׳ ברכת המוציא (סי׳ קנ) בשבועה הוא מתניא באורחים אבל בבעה״ב כו׳ שהמשנה שמצריך הסיבה הוא דוקא באורחים ולא בבעה״ב יתוא פי׳ נכון. ושוב נדפס פי׳ הפ״ם ותביא דברי תרי״ו והרא״ש ע״ש וכתב והם הוסיפו תיבת באורחין. אולם כ״ה גירסתם בבבור בתוס׳ דס״ג א׳ ד״ה ה״ב יעי״ש

מסורת הש"ס

על הראשון. על היין הראשון. צריך לברך על זה שהביאו בשנית מפני שהראשון אינו קרוי יין שלפני המזון שאינו במקום סעודה ואינו פוטר להשני והיין השני הוא יין שלפני המזון: ואחד מברך ע"י כולם. לפי שעכשיו הסיבו והוי קביעות: צריך ליטול שתי ידיו. לאכילה: ואין רשות לאורח ליכנס אחר שלש פרפראות. כלומר זה הסימן הוא שלאחר שהיו מחלקין שלש פעמים פרפראות לכל אחד כבר נשלם מנין האורחין של הסעודה ושוב אין רשות לאורחין אחרים ליכנס לסעודה. ובתוספתא גם הביאו לאחד שלש פרפריות אין לו רשות ליכנס. והלשון קצת דחוק הוא. ובתוספתא פ"י אבר לפני הג' כמו כאן. הבא אחר שלש פרפראות אין לו רשות ליכנס: תמן תנינן. פ' לולב וערבה: לא יתיר את סוכתו. לסותרה שהרי כל היום חובתה: אבל מוריד הוא את הכלים. הנאים והמצעות נאות שהעלה לסוכה מפני כבוד י"ט האחרון שרוצה כמכין לקראתו למקום שיסעוד בו בלילה: צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום. אם הוא רוצה לסעוד בסוכה גם בלילי י"ט האחרון אז צריך לפסול הסוכה מבעוד יום באיזה דבר הפוסלה שלא יהא נראה כמוסיף ויושב בסוכה בי"ט האחרון: צריך לקדש בתוך ביתו. אפילו הוא רוצה לאכול בלילי י"ט האחרון בסוכה מכל מקום לקדש צריך דוקא תוך ביתו מפני שהוא מזכיר בקידוש את יום שמיני עצרת הזה ואינו שייך לסוכה: קידש בבית זה וכו'. צריך לקדש פעם אחרת בבית שהוא אוכל דאין קידוש אלא במקום סעודה: ר' אחא ור' חיננא בשם ר' יהושע בשם רב. כצ"ל וכן בסוכה גם גרים בהא בשם רב אלא דגם התם חסר ר' יהושע בהאי מילתא ומוכרח מדלקמן דגרסי' להו לתרוייהו מי שסוכתו עריבה עליו ורוצה לאכול גם בלילה בתוכה מקדש וכו' ופליגי ר' אבין ור' מנא בפירושא דמילתייהו דרב ושמואל ר' אבין קאמ' דלא פליגין רב ושמואל דמה דאמר רב מי שסוכתו עריבה עליו מקדש בתוך ביתו וכו' אלמא דיכול לקדש בבית זה ולאכול בבית אחר. כלומר בשעה שקידש לא היה בדעתו לאכול בבית זה שקידש והוא בית אחר מהבית שהוא אוכל אא"כ אלא דעתו היה על אותו הבית בעצמו שהוא אוכל עכשיו והלכך קאמר דיכול לכתחילה לקדש בתוך ביתו על מנת לאכול בסוכה דאין כאן שינוי דעת משעת הקידוש לשעת הסעודה: ומה דאמר שמואל. אם קידש בבית זה וכו' בשהיה בדעתו לאכול בבית אחר כלומר לא בבית שהוא אוכל עכשיו אלא שהיה בדעתו לאכול באותו הבית שקידש והוא בית אחר מזה שהוא אוכל ואח"כ נמלך הוא לאכול בבית שהוא אוכל הלכך צריך לקדש פעם אחרת הואיל ובשעת קידוש לא היה בדעתו על אותו הבית: א"ר מנא. לא היה דהא ע"כ הני תרתי לישני דרב פליגי אהדדי הא דלעיל ר' חייא בר אשי בשם רב דצריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום אלמא דאין לו תקנה אחרת לאכול בה בלילי י"ט האחרון אלא צריך שיפסול אותה ואז יקדש ויאכל שם ואלו להאי ליבנא דר' יהושעיא בשם רב דקאמר מי שסוכתו עריבה עליו וכו' א"כ ע"כ דס"ל דא"צ לפסול הסוכה דהא איכא תקנתא לקדש בתוך ביתו ולאכול בסוכה והגע עצמך דאם פוסל הוא סוכתו אמאי לא יקדש ויאכל במקום אחד אלא ודאי דפליגי דמר אמר הכי אמר רב ומר אמר הכי אמר רב והשתא דאתינן להכי לא תימא דרב ושמואל לא פליגי בדינא דקידוש למאי דאמר ר' יהושעיא בשמיה דרב וכדבעי ר' אבין לפרושי למילתייהו אלא דהכי הוא דאתיא דשמואל

פסחים מח.

ירושלמי סוכה פ"ד הל"ב.

פ' כתוס' פסחים ג: ד"ה ידי קידוש ועי' נרא"ם בס' פ' פ'

הביאו להן פרפרת כל אחד ואחד מברך לעצמו עלו והיסבו הביאו להן יין אע"פ שבירך על הראשון צריך לברך על השני. ואחד מברך ע"י כולם הביאו להן לידים אע"פ שנטל ידו אחת צריך ליטול שתי ידיו הביאו להם פרפרת אחד מברך ע"י כולן ואין רשות לאורח ליכנס אחר ג' פרפראות *תמן תנינן סוכה שבעה כיצד [א] גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד י"ט האחרון [ב] *רבי אבא בר כהנא רב חייא בר אשי בשם רב צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום רבי יהושע בן לוי אמר צריך לקדש בתוך ביתו רבי יעקב בר אחא *בשם שמואל [ג] קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש רבי אחא רבי חיננא בשם רבי יהושע מי שסוכתו עריבה עליו מקדש לילי י"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו אמר רבי אבון ולא פליגין מה דמר רב כשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר ומה דמר שמואל כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר א"ר מנא אתיא דשמואל

עין משפט נר מצוה

נג
א ג טוש"ע או"ח סי' תרסו סעי' א

נד
ג טוש"ע או"ח סי' רעג סעי' ג

ר' אחא ר' הושעיא בשם רב מי שסוכתו עריבה עליו מקדש כן גי' התוס' ז"ל בתוס' פסחים דף ק' ע"ב ד"ה ידי קידוש אמר ר' אבין ולא פליגין מה דמר רב כשלא הי' בדעתו לאכול בבית שקידש מה דמר שמואל כשהי' בדעתו לאכול בבית שקידש כן גי' התוס' ז"ל הנ"ל אמר ר"מ אתיא דשמואל כר' חייא ודר' הושעיא כריב"ל א"ד אותי זאת אומרת שנחלקין בפירוש כן הגי' בירושלמי בתוס' סוכה פ"ד ה"ה ופירושו משום דמד"ר מנת מיכה בפירוש דפליגין רב ושמואל ולא כדס"ל לר' אבין דלא פליגי. וכן פירש הסוגיא בבירור ומה שהקשה הס"מ ז"ל מאי שייכות הך סוגיא הכא הוא אויידי דקתני לעיל הביאו להן יין אע"פ שבירך צריך לחזור ולברך משום דהסיבה הוי כשינוי מקום ע"ז תביא גם הא דנמלך לאכול בבית אחר וקידש מה בין המוגמר ובין יין המוגמר כולן מריחין יין אחד הוא סיים הכאן קפרשין הגאונים ז"ל פי' המשנה ואומר על המוגמר אע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה דקאי ארישא דקתני הסבו אחד מברך לכולם וה"ל אותו שבירך התחלה הוא מברך על המוגמר ואע"פ שאין מביאין אלא לאחר סעודה כלומר אע"פ שהן

פירוש מבעל ספר חרדים

לשתות וכתב עליו רשב"א דהג"ה דהנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח הכא באחי בפת יגע בידו ליין וכל בטעם במטבקן צריך נטילה וקיים דלא צריך אלא ידו אחת. ופסק בספר תורת הבית שאו כן שבשותה צריך ליטול ידו א' אותה בטעל בה בכוס. וכתב מהרי"ק בבית יוסף סי' קנח או"ח שכל הפוסקין חולקין עליו בהיבן ולא צריך נטילה אפי' יד א' לא בשותה ולא בפת כשלם בביסכין: עלו וכו'. על השמיטות צריך לברך על השני אע"פ שנטיט בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון וכ"ש זה שהוא לפני המזון שאני הכא דכיון דעלו והסבו הוי ליה שינוי מקום דקי"ל בפרק ערבי פסחים דשינוי מקום צריך לברך מכ"ל רשב"א בתוספות: ואחד מברך לכולן. דכיון דהסבו כוקבעו: אע"פ שנטל ידו אחת. לא תימא כיון שבא לאכול פת די בנטול בבית אלא שתיהן צריך וסיפה הרשב"א בשם מסוק דבעינן תיכף לנטילה ברכה כמוליא ויד האחת לא סיתה משלחם תיכף: כ"ע בתוספתא הביאו להם פרפרת אע"פ שבירך על הראשונה אחד ומברך על השנייה ואחד מברך על ידי כולם ועי' כביאו קודם נטילה ובמוליא דלאחר במוליא הא תק במתני' בירך על פת פטר את הפרפרת ובין נטילה לבמוליא אי אפשר דבעינן תיכף לנטילה במוליא: ואין רשות לאורח וכו' דמכניס ביה לבביא ג' מיני פרפרת קודם במוצ"ב זה אחר זה כדאמר פ"ב דבוכב כמה פרפראות אחר ממבין ופרש"י מיני מעדנים בפותחים את בני מעים להיות לנו מבוך אחר במאכל פכ"ל ואם יכנס כאורח אחרי שאכלו כבר כתובה כל כג מיני פרפראות יצטב בעל הבית שברי אין לו ליתן לפניו אפי' אחד: תמן. כס ד נבוכם ואיהמר עלה כתם דין שינוי מקום לקידוש ומייתי לה הכא אגב שינוי מקום דלעיל דעלו והסבו: גמר. מלאכול בסוכה ביום שביעי של סוכות לא יתיר אגודי הסיכה לסותרה דהא כל היום חובתה ליתן ואי איקלע ליה סעודתא אכיל לה בגוה: אבל מוריד את הכלים. שבהתחלה כלם כשלה כדהוא היו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן לסוכה: מפני כבוד יום טוב. שמלה שמכין מקום לקראתו למקום שיאכל בה בלילה: צריך אדם לפסול סוכתו. אם אין לו מקום לאכול בו בי"ט ביתרת בה ופלי נמי א"ר חייא בר אשי בם בבבלי א' נמי אפילו יש לו מקום אי סוכתו עריבה עליו כדלקמן צריך לפסולה לפתוח בה ד' כדי שלא יראה כמוסיף על המצוה במוגה לבאות בפשוט מפני כתם: צריך לקדש וכו'. אם פסלה מבעוד יום אלא יש תקנה דמקדש בביתו ועולה לאכול בסוכתו וכוי כיכר דלא כוי מוסיף: ולא פליגין וכו'. כן בבית הרא"ם כגירסא מה דאמר ר' הושעיא כביב דעתו לאכול בבית אחר וכו' רבינו ניסים גלוסר בבתחלה כבמקדש בביתו כיב דעתו לאכול בסוכתו מה דאמר שמואל כבלא כיב דעתו מתחלה בבקידש בביתו לאכול בבית אחר בברי אמר כבדיא ונמלך: א"ר מנא אתיא וכו. פליג אדרי אבון דאמר ר' הושעיא ושמואל לא פליגי דודאי פליגי דסתמיב דשמואל כדתפרש בבבלי בפ' ערבי פסחים דבתיב וקראת לשבת עונג במקום קריאה דהיינו קידוש שם תהא עונג דהיינו סעודה א"כ אפילו כיון בדי לא מהני ובן הוכית ר"ן מן בבבלי לדעת שמואל דשמואל כר' חייא בר אשי דאמר לעיל דאין תקנה לבגלל מכל הוכיח אלא לפסול בסוכה מגמם דלקדש בביתו ולאכול בסוכה הי אפשר מבום דאין קידוש אלא במקום סעודה דאע"ג דמכוין לאכול בסוכתו לא סגי ונראה דלא גרסינן לעיל ר' חייא בר אשי בשם רב דהא רב לא אית' ליה בבבלי יב קידוש שלא במקום סעודה וגם בבבלי לא מייתי הא דר' חייא בר אשי אלא מעמים דנפשיה לא בשם רב והאמת יורה דרכו דאי בשם רב הוי גם הוא דר' הושעיא אמרה לעיל ר' חיננא כס

מראה הפנים

בגמ' קג"א שלשל עליו ומפלה דלדידן אין צריך ליטול אלא ידו אחת לשום דבר וכ"פ עוד בגמ' קס"א ונלי דטריכם כייתי אומר דגם לדעת בה"ם כמה א"ל ליטול אפי' ידו אחת לשום דבר והכא מטום דבר שטיבולו במשקה עסו בה וכדאמרי פ' ע"פ שצריך נטילת ידים ובה"ם כוה סבר דבבי נטילת ידו אחת וקיימא דמבכן לגי' התוספתא דלאחר שהביאו להם יין ונכנס עליו כיו מביאין להם מים ליטול ידו אחת משום שפרפראות שיבילו אח"כ וסו פוכלין בפרפרת בוטן וכלך סבריט נטילה. והאחרונים שלפנו כדין בסיבולו במשקה ולמאי דפריבית יש ללמוד מכאן דמיבה במלים לאכל אלא כידו אחת בני בנטילת ידו אחת לדבר שטיבולו במשקה וכבבי איירי כאן ונזה בין לדינא טובא דבא וביגיא דבתם בפ' ע"פ דבבסא היסבר כל בטיבולו במשקה צריך נטילת ידים דסתמא בתי ידיו וע"ש בדף קט"ו בחיטוב דשבטם גם כן מכריבב ליתן כן שכתבו גבי יין כפי בידו אחת ובמקום טנפ בשתי ידיו וכו' וכו לביטתם דשבכרים דאף לבתיית יין כפי נטילה לפי גי' כתוספתא והוכחה הכא הכי והי"ה לפלי דפירבנו בדבר שטיבולו במשקה יש לחלק כן:

הביאו להן פרפרת כל אחד ואחד וכו'. גרסת מהתוספתא דאפילו שלאי דברים כמו סבינה שיבא א' מברך לכולם והתם פליגי ביין וכו' ונתמיי ניבני מיתני בסוגיות שם ולא יובחב גם תלויב דפרפרת בבבריית ומפולא טוגית דהכא מבמע דאף בבלתי דברים כפי בסיבה ובדבובה טיבא דלקמן נכא דקאמר ר' מנא אתיא דבמואל וכו' ובדפריבית כלבון בג' שבוא כביוק וקאמר ר' אמי ולית אומרת שנחלקין בפירות כמטובר כיטב בפנים ודעת הרשב"א ז"ל נלמוד מסוגיא דכתם דאף ר' יוחנן ס"ל דלבבלי דברים כפי הסיבה ודעת הריטב"ם ז"ל נפ"א מברכות הל' י"ב דדוקא פת ויין בעו הסיבה ולא שאר דברים. ונראה דטעמא בזה מפני שלא הוזכרה בב"ם דינא לכן תלויב דבתוספתא ואין להאריך בזה מאחר דלא נהגינן הלידנא בהסיבה ובבתי א' או מסב אחת בוא דנפיק נמטולב בטול ובב"ם סי' קפ"ג:

קידש בבית זה וכו'. עיין בתוספות אחרון ד"ה קידש בבית זה סי' ו' ו' אות

שנויי נוסחאות (ש"י) יח שע גה"ל הושעיה. (שפ"י) אבון נל"ו אבין. כשלא נל"ו בשלא. (ש"י) כשהיה נל"ו בשהיה.

ברכות כס

לריך לברך. עוד על יין הדש: שינוי יין. ושניהן גון הישן או מן החדש: שינוי מקום. בירך במקום אחד ושינה מקומו לריך לברך פעם אחרת כשישתה שם: הסיע. הסיח דעתו מלשתות ונמלך כמי שהוא שינוי מקום: על כל חבית וחבית שהי' פותח. אפי' שהיהם מיין חדש או מיין ישן: חוץ ממי דקרים. שעושין אותן לרפואה כדאמרי' בפ' שמנה שרלים: ולכל מים שהוא צמא לכן. אם לצמא הוא לשתות מברך על כל מים ואפי' הן לרפואה: שהן דוקרין את המרה. לפי שמשלשלין הרבה: שהן יולאין מבין שני דקלים. שיש בהן ומעין היולא מביניהן הן לרפואה:

הדרן עלך כיצד מברכין

הלכה א מתני' שלשה שאכלו

כאחת. שישבו לאכול כאחת: חייבין לזמן. להזדמן יחד ולברך בלשון רבים נברך שאכלנו משלו: דמאי. פירות עמי הארץ קרוים דמאי כלומר דא מאי מעושרין הן או לא לפי שהן חשודין על המעשרות ואסרו חכמים לאכול מפירותיהן עד שיעשר ואם אכל ולא עישר מברך עליו ולא הוי מלוה הבאה בעבירה משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם: ומעשר ראשון שניטלה תרומתו. כלומר שלא ניטלה אלא תרומתו והיא תרומה מעשר ולא"פ שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה וכגון בן לוי שהקדים את הכהן ולקח המעשר בשבלים קודם שחלה עליו רשות הכהן ליקח תרומה גדולה אחד מחמשים ונמלא תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה אחד מחמשים שבו מלבד תרומת מעשר שעל הלוי להפריש אחד מעשרה ואשמועינן מתני' דהלא דפטור הלוי בכה"ג מלהפריש תרומה גדולה דכתיב והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר. מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר ודרשינן הלי מיעוטא להיכא שהקדימו בשבלים שעדיין לא הוקבע לתרומה: ומעשר שני והקדש שנפדו. וכגון שנתן את הקרן ולא נתן לה החומש שהבעלים הפודין מוסיפין חומש וקמ"ל דאין החומש מעכב ובכל הני אשמעינן דאע"ג דדמו לאיסור אין כאן ברכה בעבירה כיון דבדיעבד תהני: והשמש שאכל כזית. מהו דתימא כיון שהשמש אין לו קביעות קמ"ל דאפ"ה מזמנין עליו. והכותי. הן מן האומות שהביא מלך אשור מכותה ומשאר ארצות והושיב' בערי שומרון ונתגיירו מאימת אריות שהיו אוכלים בהם כמפורש במלכים והיו שומרים תורה שבכתב וכל מצוה שהחזיקו בה היו יותר מדקדקים מישראל לפיכך היו מאמינים אותם בקצת המצות

אמר *יין ישן יין חדש צריך לברך. *שינוי יין אין צריך לברך. שינוי מקום צריך לברך. הסיע דעתו כמי שהוא שינוי מקום. רבי על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך עליה. ומה היה אומר. ר' יצחק רובה בשם רבי ברוך הטוב והמטיב. *מעשה בר' עקיבה שעשה משתה לשמעון בנו על כל חבית והבית שהיה פותח היה מברך עליה ואומר חמרא טבא לחיי רבנן ולתלמידיהון. השותה מים לצמאו אומר ברוך שהכל נהיה בדברו. א"ר יונה חוץ ממי דקרים. א"ר יוסי ולכל מים שהוא צמא ל'. א"ר אבון השותה מי דקרים מהו אומר ברוך שברא מי רפואות. אית תניי תני מי דקרים ואית תניי תני מי דקלים מאן דמר מי דקרים. שהן דוקרין את הגירה. ומן דמר מי דקלים שהן יוצאין מבין שני דקלים:

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה *שאכלו כאחת חייבין לזמן. אכל דמאי ומעשר ראשון שניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו והשמש שאכל כזית והכותי מזמנין

מראה הפנים

לא מבעי חמאי ובספיק ג' כתב לדעת ה"ה בבבלי נסתרו בזה פיה נגן אם בירך על פירות אילן אי אי"ל לברך על פירות והוא בשבעה שבירך היה בדעתו לאכול מאותן [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ס"ס) יין ישן יין חדש נכי"ל יין חדש עין ישן.

מערכת הערוך שברא מי רפואות. בערוך (ע' דקר) שינוי רפואות. [אית תניי תנין] וכו' ואית תניי תני בערוך (שם) אית תנאי דתנו וכו' ואית תנאי דתנו:

תחושי רדב"א

מעשה בר"ע כו'. ב"ב ע' שבת בבלי פ"ו ע"ב: מי דקרים וכו'. ב"ב שבת בבלי דף קי ע"א:

עמודי ירושלים תנינא

שלשה שאכלו כאחת כו' ע' ברכת הזימון ס' רוקח (סי' רפ"ג):

מסורת הש"ס

המלות עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים אותה ומאז עשאום כנכרים גמורים לכל דבריהם והלכך השתא אין מזמנין על הכותי: אכל אכל טבל. דנן שלא ניטלה תרומה ומעשרות קרוי טבל ופירושו טבל עד לא ובטבל דאורייתא לא איצטריך לאשמועינן אלא הב"ע בטבל דרבנן וכגון שזרעו בעציץ שאינו נקוב דמן התורה אינו חייב אלא דווקא דגידולי השדה וקמ"ל דאע"ג שאינו טבל אלא מדרבנן אין מזמנין עליו: ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו. כלומר שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה ואע"פ שניטלה ממנו תרומת מעשר ובירושלמי קרי ליה ניטלה תרומתו התם שהקדימו בשבלים כדפרישית ומשום דלא חלה עליו חיוב תרומה גדולה קרי ניטלה תרומתו והכא בסיפא מיירי כגון שהקדימו הלוי לכהן לאחר שנתמרח בכרי שכבר הוקבע לתרומה מן התורה והוא נטל המעשר ראשון בתחילה קודם שהופרש ממנו תרומה גדולה והלכך קרי ליה הכא שלא ניטלה תרומתו לפי שיש בו אחד מחמשים הראוי לתרומה גדולה לכהן ואע"פ שהפריש ממנו תרומת מעשר אין מזמנין עליו: ומעשר שני והקדש שלא נפדו. אם לא נפדה כלל מילתא דפשיטא היא ולא איצטריך למיתני אלא הב"ע שנפדו ולא נפדו כהלכתן ומעשר שני כגון שפדאו בגרוטאות של כסף או במטבע הסימון שאין עליו צורה ותמונת המטבע וגרת הכסף בדבר שיש בו צורה: והקדש. כגון שחללו על גבי קרקע וכתיב ונתן הכסף: והשמש שאכל פחות מכזית. מתנה שהיא צריכה היא אלא איירי דהדר לרוב השמש לצורך הדר נמי להא: והנכרי. בגר שמל ולא טבל מיירי ולאשמועינן דכל כמה דלא טביל נכרי גמור הוא דלעולם אינו גר עד שימול ויטבול: **גמ'** הכא איתמר אין רשאין ליחלק. במתני' לקמן בפרקין קתני שלשה שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק דמשמע שאין רשאין ל חלק אחר שכבר גמרו אכילתן כאחת ובא"ס לברך או אינם יכולים לחלק הכל אם לא גמרו כאחת אלא אחד מהן גמר מקודם לחבירו יכול הוא לברך בפני עצמו: והכא איתמר חייבין לזמן. דמשמע משיסבו לאכול כאחת חל עליהם חובת זימון ולעולם חייבין הן לזמן ואף אם גמר אחד מהן מקודם אינו יכול לברך בפני עצמו וקשיין אהדדי: כאן בתחלה כאן בסוף. מתני' דהכא בתחלה מיירי ומתני' דלקמן בסוף הוא דמיירי ופליגי הדין אמוראין בפירושא דמילתיה דשמואל: חד אמר נתנו דעת לאכול זהו בתחלה. וה"ק מתני' דהכא בשנתנו דעתם בתחלת אכילה לאכול ביחד בהא"ג חל עליהם חובת זמון לעולם אע"פ שלא גמרו אכילתן ביחד: אכלו כזית זהו בסוף. כלומר מתני' דלקמן איירי בשהתחילו לאכול כאחת אלא אחר שאכל א' או שנים מהן כזית בא השלישי לאכול עמהן ובהא בעינן דוקא אם גמרו אכילתן כאחת דאז אינן רשאין ליחלק: והרנה. ואידך אמר דאף אם אכל אחד או שנים מהן כזית ואח"כ בא השלישי זהו נ"כ נקרא בתחלה כיון שעיקר הסעודה הוגלין כאחת ונתן עליהם חובת זימון ואינן רשאין לגמור סעודתן זה בלא זה: גמרו אכילתן זהו בסוף. כלומר לא נקרא בסוף לענין שאין אחד מהן יכול לברך בפני עצמו אלא אחר שכבר גמרו דוקא היינו שגמרו מקודם אבל לא אכלו כל הסעודה כאחת כי אם גמר אכילתן היתה כאחת ובהא הוא דתנינן לקמן דשוב אינן רשאין ליחלק והיינו אחר שגמרו דוקא אבל מקודם יכולין ליחלק זה מזה דכיון שלא אכלו בתחלה כאחת לא חל עליהן חובת זימון ולומר שאינן יכולין ליחלק אף על פי שעדיין לא גמרו: שלשה חובה. מילתא בא"פי נפשה היא ודייק קמ"ל דזימון בשלשה חובה הוא ובשנים רשות הוא ואם רצו לזמן מזמנין: אני אין לי אלא משנה. כלומר מן המשנה שמעתי דלא היא כדקאמרת דשנים רשות דהא דקתני שלשה שאכלו וכו' ומשמע דוקא שלשה הא שנים לא: רבנן דהכא כדעתין ורבנן דהתם כדעתין. ומפרש הש"ס דכלהו לשיטתייהו אזלי רבנן דהכא והיינו ר' ייסא דהביא לר' זעירא דדייקין מן המשנה שלשה דייקא אבל שנים אין מזמנין לשיטת רבנן דהכא הוא והיי' ר' יוחנן ור"ש לקיש דהכא רבנן דה"י וסבירא להו לקמן דכל היכא דתני במתני' שלשה בדוקא הוא ורבנן דהתם והיינו ר' אבא ור"ז בעלו ונבבל לשיטתייהו דרבנן דהתם אזלי והייט שמואל דלקמיה: שמואל אמר. דאמר שמואל בפ"ק דסנהדרין בהלכה א' שנים שדנו דיניהן דין והא דקתני במתני' התם דיני ממונות בשלשה היינו לכתחילה אבל בדיעבד אפי' שנים שדנו דיניהם דין וה"ה הכא דלכתחילה קתני במתני' דשלשה בעינן לזימון ואז חובה עליהן אבל בדיעבד אפי' שנים אם רוצין לזמן מזמנין: ר' יוחנן ור"ל תרויהון אמרי. התם אפי' שנים שדנו כלו' אפי' בדיעבד שכבר דנו אין דיניהן דין דשלשה דקתני במתני' התם בדוקא וה"נ שלשה דוקא אבל שנים אפי' אם רצו לזמן

מזמנין עליהן אבל [א] אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחות מכזית [ב] והנכרי אין מזמנין עליהן: **גמ'** הכא את אמר [ג] *אין רשאין ליחלק. וכה איתמר חייבין לזמן. שמואל אמר כאן בתחלה כאן בסוף. [ד] אי זהו בתחילה ואי זהו בסוף. תרין אמורין. חד אמר נתנו דעת לאכול זהו בתחילה. אכלו כזית זהו בסוף. והרנה אמר אכלו כזית זהו בתחילה. גמרו אכילתן זהו בסוף ר' אבא בשם רב הונא ר' זעירא בשם אבא בר ירמיה *ג' חובה שנים רשות. אמרה רבי זעירא קומי רבי יסא א"ל [ה] אני אין לי אלא משנה שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. רבנן דהכא כדעתון ורבנן דהתם כדעתון. *שמואל אמר [ו] שנים שדנו דיניהן דין אלא שהוא נקרא ב"ד חצוף. [ז] רבי יוחנן ור' שמעון בן לקיש תרויהון אמרי אפילו שנים שדנו אין

אמרה ר"ז קומי ר' יוסא א"ל אנו אין לנו. כן הוא הגי' אמיתית וכן הוא בירושלמי דפוס אמשטרדאם וכן מוכח בסמוך דגרסינן ר"ו והגרותי לותר כל ההגרים שלו:

מראה הפנים

בתוס' וכפי מה שכתבתי דבריהם [illegible] דמתני' דהכא דייקא שחייבין לזמן לעולם ואין רשאין לגמור סעודתן זה בלא זה ומתני' דלקמן [illegible] רשאין ליחלק [illegible] דוקא אם כבר גמרו סעודתן יחד אבל קודם שגמרו רשאי כאחד לגמור סעודתו ולברך קודם חביריו [illegible] שיהנהג לפניו. [illegible] [illegible] דעתם לאכול [illegible] אם נכדיה דלמ"ד [illegible] ודלי חובת זימון עליהם. [illegible]

ועיין בקונטרס אחרון סי' ו' ד"ה הכא איתמר אין רשאין ליחלק וכו' תמצא מטולטל בכל נס"ד:

אני אין לי אלא משנה. [illegible] ר' יוחנן [illegible] דמתני' דוקא:

פירוש מבעל ספר חרדים

נכרי שומרון ונתגיירו [illegible] כבר בספר סלכים [illegible] אין מזמנין על הכותי: אכל אכל טבל. דנן שלא נטלה ממנו תרומה ומעשרות [illegible] אין מזמנין עליו [illegible] והקדש שלא נפדו [illegible] והנכרי. בגר שמל ולא טבל מיירי [illegible] **גמ'**. הכא איתמר וכו'. [illegible] כאן בתחלה וכו'. [illegible] שנים רשות [illegible] ר' יוחנן ור"ל [illegible] תנוף בסכנו:

נשמטו נוסחאות (נו"א) דיניהן נ"א דינן.

עין משפט נר מצוה

רב הונא אמר ג' שאכלו זה בפני עצמו וזה בפ"ע ונתערבו מזמנין והא דקתני במתניתין ג' שאכלו כאחת הוא לאו דווקא אכלו כאחת אלא אפילו כל אחד בפ"ע פ"ו שלא ר"ח וס"ל דלא מהני הא שאכלו כל אחד בפ"ע אלא צריך שיהא כל אחד מחבורה של ג'. וסבר כמקצת כרב הונא ופליג עליה במקצת דס"ל כוותי' דגרסינן לזימון אע"ם שלא אכלו כאחת ופליג עליה בזה דר"פ ס"ל דאפילו האכילה הי' ביחידות נמי מצטרפין ור"ח ס"ל דהאכילה צריך להיות אצל כל אחד בג' אבל על דעתי' דר"ז וחברותי' הי' ר' יוסא דלעיל דקאמר אט אין לנו אלא משנה וכמו שאמרית המשנה דוקא ג' שאכלו כאחת אבל שנים לא ודכיותי' אם לא אכלו כאחת נמי לא. נמצא דר"ז ור' יוסא וכל רבנן דהכא פליגי וס"ל דלא כרב הונא ודלא כרב חסדא ונמצא דג' מחלוקת בדבר וכן באיזוב נ"כ ג' מחלוקת בדבר וכן הוא לפי' מהרא"פ ז"ל:

התיב רב ששת והא מתניתא פליגי שנים שלשה חייבין בברכת הזימון. כל מה שפירש הפ"מ ז"ל הוא פי' הרב אלפס ז"ל והרא"ש ז"ל. ועוד ראשונים ז"ל פי' כאופן אחר פיי"ש:

מסורת הש"ס

לזמן אין מזמנין: שלשה שאכלו זה בפני עצמו וכו' ונתערבו. כלומר שכל אחד מהשלשה אכלו בחבורה אחת וכדמפרש רב חסדא וכן שבאו משלשה חבורות ועכשיו נתערבו יחד אלו השלשה שבאו מן החבורות וגעשו חבורה אחרת משלשה חייבין הן לזמן: על דעתיה דרבי זעירא וחבורתיה והן שאכלו שלשה כאחת. כלומר משום דרב חסדא סתמא קאמר הלכך מסיים הש"ס דעל דעתיה דר' זעירא וחברותיה דלעיל והיינו ר' יוסא דהשיב לו דשלשה דמתני' דוקא הוא וא"כ חבורות דקאמר רב חסדא נמי הכי הוו דדוקא שבאו מחבורות של שלשה שלשה שאכלו כאחת דהואיל ונתחייבו בזימון בשעה שאכלו ג' כאחת הלכך כשעמד אחד מכל חבורה ונצטרפו לחבורה אחת חייבין הן לזמן לפי שכבר הוקבעו בחובת זימון בתחלה: ר' יונה על הדא דר' הונא. כלומר ר' יונה אמר על הדא דקאמר רב הונא בדין הזימון למדין אנו מזה גם למקום אחר לדין הזייה דמי חטאת: הטביל שלשה איזובות. בפ' י"א דפרה

אין דינן דין. [א] רב הונא אמר [ה] ג' שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ונתערבו מזמנין. רב חסדא אמר [ו] והן שבאו משלש חבורות. על דעתיה דרבי זעירא וחבורתיה והן שאכלו ג' כאחת רבי יונה על הדא דרב הונא הטביל ג' איזובות זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו ונתערבו מזה בהן. רב חסדא אמר והן שבאו מג' חבילות. על דעתיה דר' זעירא וחבורתיה והוא שהטביל שלשתן כאחת. אין תימר אין למידין אזוב מברכה [ב] ואנן חזינן רבנן קיימין בסוכה וילפין מטיט הנרוק. כיי דתנינן [ג] תמן [ז] הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה הא פחות מיכן כשירה מהו לישן תחתיו התיב רבי יצחק בן אלישיב הרי [ז] טיט הנרוק משלים במקוה ואין מטבילין בו אף הכא משלים בסוכה ואין ישינין תחתיו. [ס] ג' שאכלו כאחת וביקש אחד מהן לילך לו דבית רב אמרי יברך ברכה ראשונה וילך לו. אי זו היא ברכה ראשונה דבית רב אמרו [ד] זו ברכת הזימון. רב זעירא בשם רב ירמיה זו הזן את הכל. ר' חלבו בר חנן בשם רב זו הזן את הכל. התיב רב ששת והא מתניתא פליגא [י] שנים שלשה חייבין בברכת הזימון

הכן נאות האזוב שלשה קלחים ובהם שלשה גבעולים. כלומר שלשה שרשים ובהן ג' גבעולים גבעול לכל קלח דילפינן לקיחה מאגודת אזוב דפסח ואמרינן נ"ה להלן שלשה דאין אגודה פחות משלשה אף כאן שלשה. והשתא קאמר דאם הטביל שלשה אגודות של אזוב לכל אחד בפני עצמו כדי להיות בכן: ונתערבו. ומאלו הג' אגודות נלקחו מכל אגודה ואגודה אחת מהן ונצטרפו לאגודה אחת מזה בכן והיינו צריך להטביל בעוד שעמה פעם שניה לפי שכבר ראוין להזייה כן מטבילה הראשונה: רב חסדא וכו'. וכלומר ולרב חסדא בעינן ביהו באין ממג' אגודות ולדעתיה דר"ז וחבורתי' ביאה בכל אגודה ואגודה שלשה גבעולין והוא שהטבילן בראשונה כאחת דאז נראו כבר להזייה וכמו דאמרינן לענין חובת זימון וה"ה דילפינן למצות הזייה באזוב: אין תימר אין למדין אזוב מברכה. כלומר וכי הימא דנוה ענין דין מצות האזוב ללמוד מברכות הזימון: ואנן חזינן. כלומר הא לאו דילפינן אזוב מברכה דהא אנן חזינן דרבנן קיימין בדין דסוכה וילפין מדין טיט הנרוק בדין המקוה כדלקמיה: כהאי דתנינן תמן. בפ' קמא דסוכה הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה דהויר פוסל בשלשה הא פחות מכאן כשירה דאמרינן לבוד ומצטרף האויר ג"כ לשיעור הסוכה: מהו לישן תחתיו. ומיבעיא לן בהם מהו לישן תחתיו מי אמרינן מכיון דמצטרף לשיעור סוכה מותר לישן תחתיו או לא: התיב. והשיב ר' יצחק בן אלישב הרי טיט הנרוק בהוא רך וראוי להריק מכלי אל כלי דמשלים במקוה לארבעים סאה ואפ"ה אין מטבילין בו כדתנן בפ"ז דמקואות אלו מעלין את המקוה השלג והברד והגליד והכפור והמלח וטיט הנרוק וקתני דמעלימין כן אבל הטובל בהן לא עלתה לו טבילה: אף הכא. באויר פחות מג' משלים הוא לשיעור הסוכה אבל אין ישינים תחתיו הלמת דילפינן מצות סוכה מדין טבילת מקוה וה"ה דילפינן מצות טבילה באזוב ונדין דהכא בברכה: וביקש אחד מהן לילך לו. והרי הוא נתחייב בזימון: יברך ברכה ראשונה. ואח"כ ילך לו ופליגי מה היא הברכה ראשונה: דבית רב אמרי זו ברכת הזימון. כברך שאכלנו משלו ואחר שיאמרו לזה יטל הוא לילך לדרכו: זו הזן את הכל. וצריך שישב עד שיגמור כל ברכת הזן ואח"כ ילך לו וכן רבי חלבו בשם רב קאמר כר' זעירא: התיב רב ששת. על דבית רב דקאמרי ברכה ראשונה ברכת הזימון והא הלי מהגיתא פליגי כדמסיים ואזיל: שנים ושלשה חייבין בברכת הזימון. א"כ המזון גרסינן. כלומר שנים ושלשה בני אדם שאכלו ואין אחד מהן יודע לברך ברכת המזון כולה אלא אחד יודע ברכה ראשונה והשני יודע

מראה הפנים

רב הונא אמר שלשה שאכלו וכו'. מילתיה דרב הונא ורב חסדא גרים לה שתם דף פ' פ"א דפתני' דג' שאכלו אין רשאין ליחלק והא דקאמר על דעתיה דר"ז וחבורתיה והן שאכלו ג' כאחת לכאורה שיה נראה לפרש דלאו אדלעיל קאי כדפריש"ה נפרש אלא דר"ז וחברתיה מוסיפין על דידיה דרב הונא ורב חסדא דקאמרי שאותן ג' שבאו מן ג' חבורות שחייבין כן לזמן ... [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

בפירוש על תקנת חכמים: רב חסדא אמר וכו'. הוא מסיים על דעתם דר' זעירא כלומר ואפילו לרבי זעירא דאמר לעיל חבורת ... [illegible]

[illegible]

שלשה שאכלו וביקש אחד מהן לילך לו ... [illegible]

מסורת הש"ס

ברכה שנייה ושלישית ואינו יודע ברכה ראשונה או שאחד יודע לברך ברכה ראשונה ואחד יודע לברך ברכה שנייה ואחד יודע לברך ברכה שלישית חייבין לברך ברכת המזון לפי שאפשר לברך כל אחד ואחד מהן ברכה אחת שהוא יודע ונמצאת ברכת המזון כולה נעשים מהם או משלשתן: הא ארבעה לא. כלומר אלמא דשמעינן מינה דברכת המזון עם ברכת הזימון אינה אלא שלש ברכות בלבד ולפיכך אינה נחלקת אלא לשלשה אנשים בלבד ומשום הכי קתני שנים ושלשה ולא קתני ארבעה ולי איתא דברכת הזימון עד נברך הוא הוה אמר ארבעה וקשיא לדבית רב: אשכח תני' ארבעה. ומשני דבאמת אשכחן חדא ברייתא דקתני ארבעה ודבית רב אמרי כוותה: אין תימר זו הזן את הכל קשיא. כלומר השתא דאשכחן ברייתא דתני ארבעה א"כ קשיא לאידך דקאמר ברכה ראשונה עד הזן את הכל היא דלדידיה לא הויא אלא ג' ברכות לשלשה בני אדם: אין תימר זו הטוב והמטיב לית את יכיל שנייה היא וכו'. כלומר וכי הימא דאף למ"ד ברכה ראשונה מברכת הזימון עד ברכת הזן היא נמי ניחא דהאי ברייתא דקתני ארבעה עם ברכת הטוב ומטיב הוא דקחשיב וא"כ אשכחן ד' ברכות לארבעה בני אדם הא ליתא דלאי אתה יכול לומר כן דהא שנייה היא ברכת הטוב למודרבנן היא וכדרב הונא דאמר משניתנו הרוגי ביתר לקבורה הוא דתקנו אותה וא"כ לא מלי התנא למיחשבה עם הני ברכות דאורייתא: אמר רב חונה תיפתר כר' ישמעאל. כלומר אי משום הא לא קשיא דלעולם ניחא ברכה ראשונה עד ברכת הזן היא וזימון לא נחשב לברכה בפני עצמה והא דקתני ארבעה עם ברכת הטוב והמטיב הוא דקחשיב ותיפתר כר' ישמעאל דס"ל מדאורייתא היא כדדריש לה מן הכתוב בתורה ואכלת ושבעת וכו' אשר נתן לך זה הטוב והמטיב: כתוב בתורה ברכה לפניה וכו'. כלומר למדנו מן הכתוב לברך על התורה לפניה כדדרים מקרא כי שם ה' אקרא כשאני בא לקרא בתורה ואקרא בשם ה' הבו גודל לאלהינו והכא תענו אמן אבל לא למדנו מן הכתוב לברך על התורה לאחריה ובמזון מליט דלאחריו הוא דכתיב אבל אינו כתוב לברכה לפניו: ומנין וכו' אתיא שם שם לג"ש. כתיב הכא כי שם ה' אקרא וכתיב התם וברכת

תורה אור

הא ארבעה לא אין תימר ברכת זימון ראשונה ניתני ארבעה אשכחן תני ארבעה אין תימר זו הזן את הכל קשיא אין תימר זו הטוב והמטיב לית את יכול שנייא היא. *דאמר רב הונא משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב. הטוב שלא נסרחו והמטיב שניתנו לקבורה. אמר רב חונה תיפתר כר' ישמעאל דרבי ישמעאל אמר הטוב והמטיב דבר תורה דכתיב [דברים ח] °ואכלת ושבעת וברכת *זו ברכת הזימון. את ה' אלהיך זו הזן את הכל. על הארץ זו ברכת הארץ. הטובה זו ברכת בונה ירושלים. [שם ג] °וכן הוא אומר °ההר הטוב הזה והלבנון אשר נתן לך זה הטוב והמטיב [ז] *כתוב בתורה ברכה לפניה ואין כתוב בתורה ברכה לאחריה מה כתיב [דברים לב] °כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו כתיב במזון ברכה לאחריו ואין כתיב לפניו מה כתיב לאחריו ואכלת ושבעת וברכת. ומניין ליתן את האמור בזה בזה ואת האמור בזה בזה. ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אתיא שם שם לגזירה שוה מה שם שנא' במזון ברכה לפניו. אף שם שנא' בתורה ברכה לפניו. ומה שם

גליון הש"ס

כתוב בתורה ברכה לפניה וכו'. עי' רשב"א כאן שם בשם ר"י אתיא שם שם כו' אף שם שנאמר בתורה לאחרי' עד כדון כר"ע כר' ישמעאל פי' דר"ע ס"ל דשונין מן הדין. ור"י ס"ל דאין שונין מן הדין. ופליגי בזה ר"ע ור"י במס' יבמות פ"ח ה"א ובפ"ק ביבמות בירושלמי ה"א. וכן מבואר בירושלמי במס' יומא פ"ח ה"ג דפליגי בזה ר"ע ור"י. א"כ לפ"ז הק"ו דקאמר נסיב מה אם מזון שאינו טעון ברכה לפניו ספין ברכה לאחריו תורה שטעון ברכה לפניו אינו דין שטעון ברכה לאחריו והדר יליף ק"ו הוה א"פכא מתורה לבהמ"ז מה תורה שאינה טעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו בהמ"ז שטעון ברכה לאחריו אינו דין שטעון ברכה לפניו. ופרש"י ז"ל הק"ו הזה מה ברהמ"ז שאינו טעון ברכה לפניו ר"ל שאינו מפורש בקרא מפורש ברכה לפניו פב"ל ז"ל דהא בתחת ברהמ"ז טעון ברכה לפניו מק"ו וכן תורה טעון ברכה לאחריו מק"ו והחיך יליף אח"כ ברהמ"ז לפניו מק"ו מתורה שאין טעון ברכה לאחריו הא תורה נמי צריך ברכה לאחריו מק"ו אלא ע"כ דהק"ו הוא דברהמ"ז אינו טעון ברכה לפניו ותורה לאחריו שאינה טעון ברכה ממקרא מפורש כדפרש"י ז"ל ולכאורה מאי נ"מ בין אם מפורש בתורה או מדין ק"ו הא ק"ו נוסי' מדאורייתא הוא וי"ל מדות אלא ע"כ דקיל ק"ו מגופי' דקרא דאלו גופי' דקרא עונשין

[illegible]

כתוב בתורה ברכה לפניה. [illegible]

[illegible]

מראה הפנים

לפנין שיבלימו לברכת המזון כולה וככל זוזו והסכימו לפי הרי"ף [illegible]

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

כתוב בתורה ברכה לפניה. [illegible]

[illegible]

שינויי נוסחאות (ש"ג) ההר הטוב (דברים ג').

עמודי ירושלים תנינא

דכתיב ואכלת ושבעת כו' [illegible]

שם שנאמר במזון ברכה לאחריו. אף שם שנאמר בתורה לאחריה. עד כדון כרבי עקיבא כר' ישמעאל. רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל קל וחומר. מה אם מזון שאין טעון ברכה לפניו· טעון ברכה לאחריו. תורה שהיא טעונה ברכה לפניה אינו דין שתהא טעונה ברכה לאחריה. עד כדון תורה. מזון מה. אם תורה שאינה טעונה ברכה לאחריה טעונה ברכה לפניה. מזון שטעון ברכה לאחריו אינו דין שטעון ברכה לפניו. ר' יצחק ור' נתן ר' יצחק אמר °כי הוא יברך הזבח ואח"כ יאכלו הקרואים. ר' נתן אומר °ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך איכתי הוא קרוי לחמך ואת מימיך עד שלא אכלת. רבי אומר מה אם בשעה שאכל ושבע צריך לברך. בשעה שהוא תאב לאכול לא כל שכן. עד כדון מזון. תורה מה. אם מזון שאינו אלא חיי שעה טעון ברכה לפניו ולאחריו. תורה שהיא חיי עד לא כל שכן. רבי זעירא בעי אילין ג' קרויות מה את עביד לון בשלשה שאכלו כאחת או בשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו. אין תעבדינון כשלשה שאכלו כאחת הראשון מברך ברכה ראשונ' והאחרון ברכה אחרונה והאמצעי אינו מברך כל עיקר. אין תעבדינון כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו אפי' האמצעי מברך לפניו ולאחריו. א"ר שמואל בר אבדימא לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים ואם

שמואל א ט (°כי הוא יברך הזבח); שמות כג (°ועבדתם)

תורה אור

פני משה

וברכת את ה': עד כדון כר' עקיבא. זו דברי ר"ע דדריש מג"ש: כר' ישמעאל. אבל ר' ישמעאל לא דריש לה מג"ש אלא מקל וחומר כדקאמר ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל וכו': עד כדון. לא שמענו מק"ו אלא תורה וברכה לאחריה מק"ו ממזון: מזון מה. מה למדנו למזון לברכה שלפניו וקאמר דנמי ילפינן איפכא ק"ו מתורה וכו': שאינה טעונה ברכה לאחריה. מן הכתוב בפירוש: ר' יצחק ור' נתן פליגי ר' יצחק אמר. מהכא למדנו לברכה לפניו למזון דכתיב כי הוא יברך הזבח ואח"כ וכו': ר' נתן אומר. מהכא דכתיב ועבדתם וכו': אימתי הוא קרוי לחמך וכו'. כלומר אימתי ניכר שהוא לחם או מים עד שלא אכלת וכתיב ועבדתם וגו' מכאן שהוא טעון ברכה לפניו: רבי אומר. אינו צריך ללמוד מזון מק"ו מתורה אלא מנופי' למדנו מה אם בשעה שאכל ושבע וכו': עד כדון. לא שמענו אלא למזון: תורה. מנין למדנו דהשתא לרבי דילפינן למזון מק"ו מלאחריו שיהא טעון גם לפניו וא"כ הו לא נוכל למילף תורה מק"ו ממזון מה אם מזון שאינו טעון ברכה לפניו מן הכתוב וכו' כדלעיל שהרי נלמד מק"ו וא"ל קרא לרבות וברכה לתורה מנין וקאמר דהכי ילפינן מהאי ק"ו ממזון מה אם מזון שאינו אלא חיי שעה וכו' וילפינן מהאי ק"ו לברכה שלפניה ולברכה שלאחריה: אילין שלשה קרויות. מה שתיקן עזרא שיהו קורין שלשה בני אדם בתורה במנחה בשבת וכן בשני וחמישי ובשבת ר"י בעי הואיל דלמדנו לברכה בתורה ממזון מה את עביד לון כלומר לאיזה דין ממזון את מדמי להון אם כשלשה שאכלו כאחת או דמדמינן להו כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וכו' וכלומר לא כשלשה כאחת שמזמנין ואחד מברך לכולן אלא כמו אלו שאוכלין בפני עצמן וכל א' וא' מברך בפני עצמו וכדמפרש ואזיל להג"מ מן הבעיא: אין תעבדינון כשלשה שאכלו כאחת. דאם מדמינן להו לשלשה שאכלו ביחד וא"כ הואיל וכאן וכאן לשלשה הוא דתקינו מן הסברא היה לנו לומר דמדמינן להו לגמרי לשלשה שאכלו כאחת וכמו דהתם אחד מברך לכולן ה"נ בדין הוא שיהא אחד מברך בשביל כולן אלא דמכיון שלמדנו בין לברכה שלפניה בתורה ובין לברכה שלאחריה ממזון ומדרבי וא"כ הואיל דלאו אפשר כאן שיהא הראשון מברך לפניה ולאחריה דהא אכתי פנים בעו למיקרי ובימי חכמי המשנה לא היו נוהגין כל א' וא' לברך לפניה ולאחריה כדתנן בריש פ"ד דמגילה הפותח והחותם וכו' ועל כרחך דכך הוא דמימא דהראשון מברך ברכה ראשונה שלפניה והאחרון הוא דמברך ברכה אחרונה דלא סגי בלאו הכי כדאמרן אלא שהאמצעי אינו מברך כל עיקר דיוצא הוא בברכה שלפניה מן הראשון ובברכה שלאחריה מן האחרון וכעין דין ברכת הזימון: אין תעבדינון כג' שאכלו זה בפני עצמו וכו'. או דנימא דמדמינן להו לאוכלין בפני עצמן וכל א' וא' צריך לברך בפני עצמו וה"נ אף האמצעי מברך לפניו ולאחריו דהשתא הוו איניהו כל אחד ואחד בפני עצמו כמו דהתם ואינן בכלל דאמרו שם הפותח והחותם וכו' ומהו: לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים. בתמיה דלדידך דאת בעי אם מדמינן להו לשלשה שאכלו כאחת דמיחייבו בזימון הן ולענין אם אחד מברך בשביל כולן והשתא וכי נימא נמי ואם לרבים הוא דלמדו לברכת התורה מזימון אפילו ביחיד

רידב"ז

עליו באומרו' לו סבא טובה ואינו טובה לגב ואינו טובה תכין אותו עד שתלא נפשו. וכן כאומרים לו ברך ברכת"ה ואינו תברך מכין [illegible] נפשו וזה דווקא בברכת"ו לאחריו ובתורה לפניו. אבל בתורה לאחריו וברכת"ו לפניו דלא הוי רק מדין ק"ו אין עונשין מן הדין ולפיכך ילפינן ברכת"ו לפניו מתורה לאחריו דלאחריו דתורה ק"ל דאין עונשין עליו ומ"ת תברכין לפניו ברכת"ו לאחריו דתמור דעונשין עליו לא כ"ש שיברך לפניו וכן ילפינן תורה לאחריו מברכת"ו דלפניו דק"ל מתורה לפניו וזהו דוקא לר' ישמעאל שייך הק"ו הזה מאח"כ לר"ע דס"ל דעונשין מן הדין לא שייך הק"ו הזה ע"כ קאמר דלא צריך הגזירה שוה הזה דשם שם רק לר"ע דלא תני למילף מק"ו מאח"כ לר"י דס"ל אין עונשין מן הדין א"כ לפ"ז ילפינן מק"ו וא"צ הג"ש דהא ברכת"ו ק"ל מתורה מברכה דלפניו והורה ק"ל מברכת"ו מברכה דלאחריו. והא דאיכא ק"י כה"ג כמה פעמים בש"ם כגון אשה בתלויה יבמה כנס במס' קידושין דף י"ד ובמס' ב"ק דף כ"ו גבי ודגל מיתה יבכתה דוכתי' כבר כתב התוס' ז"ל ב"ב' הילך דף כ"ג ע"ב שהוא כעין מה מצינו עיי"ש משא"כ הכא לא שייך מה מצינו דא"כ יהא הברכות בטל כל המצות מה"ת ואנן קי"ל דהברכות כולן הוא מדרבנן ורק ברכת המזון ובתורה הוא מה"ת כדגרסינן במס' ברכות דף כ"א ע"א מנין לברכת המזון לאחרי' מה"ת וכו' א"כ כל עיקר הילפותא ברכת התורה מברכת"ו הוא רק שמה"ת הוא ולא שייך מה מצינו לענין ברכה דא"כ ליתא על כל המצות שיהא מחויב לברך מה"ת מה מצינו במזון היה מברך אף בכל המצות יברך: רבי זעירא בעי אילין ג' קרויות מה את עביד לון כג' שאכלו כאחת כו' פי' הא דתנינן בפ' הקורא עומד דהפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה יש לפרש ב' פירושים או דהפותח והחותם כל אחד מברך לפני' ולאחרי' או דהפותח מברך לפני' והחותם לאחרי' ומפרש במס' מגילה דף כ"א ע"ב תנא הפותח מברך לפני' והחותם מברך לאחרי' ואבל בירושלמי איט תנא האי ברייתא ע"כ מספקא לי' לר"ז אם דמי לברכת הזימון והראשון מברך לפני' והאחרון לאחרי' והאמצעי אינו מברך כלל או דמי לאוכל כ"א בפ"ע ומברך כל אחד ואחד ע"ז קאמר רשב"א דפשיטא דדמי לברכת הזימון דהא כל עיקר הא דילפינן ברכת התורה מברכת הזימון הוא רק לרבים ר"ל דכל עיקר דמחויב לברך בתה"ת מדאורייתא לפני' ילפינן מכי שם ד' אקרא דקאמר משה לישראל דכשאני פותח בדברי שירה אני אברך תחלה והאחרים עונים אמן אחרי כדפרש"י ז"ל במס' ברכות דף כ"א ע"א עיי"ש והוא דווקא ברבים. ואפילו מה דילפינן מן ברכת המזון הוא נ"כ ברבים וא"כ לא ידעינן רק דאחד מברך עבור כולן וכולן עונין אמן א"כ פשיטא דהאמצעי לא יברך כלל ופריך הגמ' א"כ דהאמצעי לא יברך דלא הוי שום חיוב מה"ת לברך בתורה רק ברבים [ואפילו הא דילפינן מברכת"ו הוא רק ברבים] א"כ אפילו ביני לבין עצמו לא יברך לא מיבעיא האמצעי דעונה אמן לא יברך אלא אפילו ביני לבין עצמו לא יברך כלל וע"ז משני דהוא מדרבנן דמברך ביני לבין עצמו מדרבנן כמו שאר כל המצות דברכתן הוא מדרבנן אבל מה"ת אינו מחויב לברך רק ברבים דכל עיקר דילפינן מכי שם ד' אקרא הוא ברבים ואפילו הא דילפינן מברכת"ו בברכה לאחרי' מה"ת הוא רק ברבים: אמר

מראה הפנים

מדרבנן. כדי לך ראיה מבורדת וחזקה ומבוססה שאין לבוא מליב דכפיקר הוא לדעת הרמב"ם דאין למנות ברכת התורה למנין תרי"ג דמן התורה. והדברה על גודל דעתו של הרמב"ן ז"ל יש לתמוה איך פתח לו בפשיטות לתרץ וסמך אהרים סוגיא דשכח כתוב בתורה וגו' הא סוגיא דתנאי כיה ככה וכן כתם וכוא ז"ל זכר לסוגיא דלעיל בפ"ג ולא זכר פכסוגיא דפרקין דכתם דקאמר דפליגי אליבא דר' ישמעאל אי מן בתורה או מן כק"ו ואלי ק"ו כ"פ מודיב כיה דלא כוי ק"ו גמור דליתבכיה כשלאורייתא כדכתב כוא ז"ל בפלמו גם דמיפרך כק"ו דסוגיא דפ"ג וכייט בברכה של אחריה לכתורה וא"כ כ"ב השייך כך פירכא לר' ישמעאל דסוגיא דפרקין דיליף לכל נרכות כתורה גם לגלאפם מק"ש ממזון. ולרבי מביאר כוא מכלה ותכתם דסבירא ליה דאף לפסים מדרבנן כוא כמו דמוכרח ומבואר כוא להדיא וכשתא אמלך ממך כרמב"ן ז"ל לכתלים בפשיטות דכויא מדאורייתא דודאי אין נומר דסמיך על אמוראי דסוגיא דפ"ג דכתם רב יכודה ור' יוחנן דמשמע דס"ל ככי נגד כני תנאי דפרקין דכתם ודכבא וכי בלכה כר' יוחנן נגד תנאי כ"ש כללו כלכתא כותיה לנבי רב וא' בבוגלא ואסי' לגבי ריב"ל לית כלכתא כר' יוחנן הא ידוע כוא ור' יוחנן נטיה משום ר' ישמעאל כוא דאמר כן ואיכא תנא אחרינא אליבא דר' ישמעאל וכבי דכלכתא כותיה בכל מקום נגד חבירו ס"ל כבדיא דלא כויא אלא מדרבנן וסייתי רולה לחבם ולייבב דעת כרמב"ן לביישוב אבל לא מלאתי:

רבי זעירא בעי אילין שלשה קרויות מה את עביד לון וכו'. פשוט כוא דבך כפית אליבא דהמנהג בימי חכמי המשנה כוא שייכא כמבואר בפנים דלא היו מברכין אלא הפותח והחותם בתורה בלבד כדתנן במ' הקורא עומד [illegible] דכזימון כוא דאמרו כן או לא [illegible] קרויות לאו דוקא כוא דכא תניך התם דבם בר"ח ובשבת ובי"ט כיו מבוכין כן [illegible] דבאבה קרויות [illegible] ברכת כזימון [illegible] פטור ומיהת [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

שם גליר ובדנו בקמן בא קי"ל יש אם למקרא ויש אם למסורת: אילין ג' קרויות. ג' בני אדם שעולין לקרות בתורה בשני ובחמישי ומנחה דשבת וה"ס דפלי למימר עד דמנה תרי"ם [illegible] אלא משום דברכת זימון דילפינן מינה ברכת התורה בג' בעי אב': אלא לרבים. השולין לקרוא אבל יחיד לא מחייב [illegible] יחד הבניך השלשה דלאו כיחידים א"כ גם כל יחיד יתחייב וכן שיהא קבלה בידו של ר'

שנויי נסחאות (כו"פ) ר' זעירא גר"ז ר' זעירא. (כנ"פ) בשלשה גר"ז כשלשה. (כו"ב) בשלשה גר"ז כשלשה,

טוב ירושלים

ד"ה בעי ס'. פי' סי"מ מס"ב כפי כבנא, ולמפי' להמסיג' למיד דנסים דאורייתא כייט רק נשלשה אבל ביחיד דיט רק מדרבנן כמו כ' אר' מצות של תורה וכמ"ש נסימון: ועי' בנסים דבימי ר"ת פדין לא נהפסה שיקה לברך לפניו ולאחריו והפסה מבבלי מגילה לנד דנא קסם כידי דים לעצי' אבוקים של ר' זירא פדין לי"ג ורק בבבל מספסם שהתחיבים מס"ל כ"נ בביבקם רפ"א ט' דר"ז בלא לברך בנקוס ע' ועיים נמסים נסלמן ע"ו:

ואם לרגים אפי' בינו לבין עצמו לא יברך. א"ר אבא מרי אחוי דר' יוסי עשאוה כשאר כל מצותיה של תורה. מה שאר כל המצות טעונות ברכה אף זו טעונה ברכה. אכל דמאי הדא אמרה אכל פירות ספק ניתקנו ספק לא ניתקנו מזמנין אמר ר' שמעון אחוי דר' ברכיה בשעה שגזרו על הדמאי רוב עמי הארץ היו מכניסין לבתיהן ויי דא אמרה דא כותי מזמנין עליו ואהן כותי לאו ספק הוא. *א"ר אבא תיפתר כמן דמר כותי כגוי דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר כותי כישראל לכל דבר:

הלכה ב מתני' *נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן עד כמה מזמנין עד כזית. רבי יהודה אומר עד כביצה:

גמ' ר' סימון בשם *ר' יהושע בן לוי ר' יוסי בן שאול בשם רבי קטן עושין אותו סניף לעשרה. ודתני *אין מדקדקין בקטן א"ר יוסי קיימא רבי סימון ר' חנינא ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי לשני קטנים נצרכה שאם היה קטן עושין אותו ספק

פני משה

בינו לבין עצמו לא יברך כלומר אפי' ברכה כלל לא יברך בקריאת התורה בפני עצמו כתניא דהא דוקא בקריאת התורה ברבים אתה רוצה ללמוד מברכת הזימון וא"כ ברכת התורה ליחיד מניין: אמר ר' אבא מרי. אי משום הא לא קשיא דעשאוה כשאר כל מצות של תורה דלא יהא קורא בתורה אלא כשאר כל המצות שטעונין ברכה אף זו טעונה ברכה כי קא מיבעיא ליה לר' זעירא לאותן שלשה שתיקנו לקרות בתורה מהו לענין ברכה אם אחד מוציא את כולן ולא איפשיטא הבעיא: אכל דמאי. דקתני במתני' דמזמנין עליו אע"ג דהוא ספק מעושר כספק טבל א"כ הדא אמרה דאף באוכל פירות שלו וספק אם נתקנו אם לא נתקנו מזמנין עליו: אמר רבי שמעון. לא היא דמהכא לא שמעינן מידי דשאני דמאי דבשעה שגזרו על דמאי רוב עמי הארץ היו מכניסין לבתיהן כלומר שהיו מכניסין לבית שהבית קובע למעשר ורוב עמי הארץ היו מהרין להכניס לבתיהן כדי שיהו נקבעין למעשר והיו מעשרין וכיון דרוב עמי הארץ מעשרין היו לפיכך הקלו בדמאי אבל ספק נתקן ספק לא נתקן בפירות של בעל הבית בעצמו לא מצינן למילף מדמאי: ויי דא אמרה. ומהיכן בתמיה הא דינא דספק דקאמרת: דא. מזה למדנו דקתני כותי מזמנין עליו והאן כותי להו כספק הוא בתמיה דודאי כותי ספק מעושר הוא אינו מעושר א"נ כספק כגוי הוא או ספק ישראל ואפ"ה מזמנין עליו וה"ה בספק פירותיו של בעל הבית: תיפתר כמאן דמר כותי כישראל כו'. מתני' כהאי מ"ד אתיא דס"ל כותי כישראל הוא דפלוגתא דתנאי היא דתניא כותי כגוי דברי ר' רשב"ג אומר כותי כישראל לכל דבר:

קרבן העדה

אמר ר' שמעון אחוי דר"ב בשעה שגזרו על הדמאי רוב [illegible] מכניסין אותו לתוך בתיהן כן הגי' בפ"ב דמס' ערלה ה"א [illegible] אגליט נתן לאוניתה ש"ת דהפי' הוא דספק הוה לא דמי לכל הספיקות כגון ספק חלה מחויב ליתן לכהן ואינו מעכב אגלו ומחייב ליתן לכהן מספק כדאיתא כ"ו במלית ז"ל בס"ע מה' תרומות רק במלית דתאי אינו תפקיע החלה מתוך ביתו אלא... תמרים אינו וטתנו לתוך ביתו ומעכב אגלו תמים דתב פ"ה מעשרין הן ורק הימרא בעלמא הוא על כן טמן אינו לתוך ביתו אלמא דספק דמאי לא הוי ככל הספיקות דאינו ספק תמים דאולינן בתר רובא ורק חומרא בעלמא הוא:

ר' סימון בשם ריב"ל ריב"ש בשם רבי קטן עושין אותו סניף לעשרה והתני אין מדקדקין בקטן ר"ל ונחשב כעיקר כמו גדול מתם א"כ למה קאמר רק סניף ומשני לשני קטנים נצרכה אחד ספק ואחד קטן שעושין את הספק עיקר ואת הקטן לסניף כן גי' המד"ר ופרש"י ז"ל דבספק עושין אותו כעיקר כאחד מן הגדולים וזהו שכתב אין מדקדקין עב"ל ז"ל. ר"ל דלעולם קטן שעושין אותו סניף לגדולים והיינו דוקא בקטן אחד הוי סניף לט' גדולים אבל ב' קטנים לא תהני דלא תהני רק לסניף והיינו דוקא בקטן ודאי אבל בקטן ספק כגון שיש לו י"ג שנים אין מדקדקין עליו לדעת אם יש לו ב' שערות וע"כ חשוב כגדול ונחשב לאסיפי ולא לסניף ונמצא דאיכא ט' גדולים גמורים ונפ"ת דלאו ניכל לעשות מקטן ודאי סניף. דהא כ"ז הא הגפ"ת בין אם הוא נחשב כעיקר או לסניף. אם הוא נוסף' לא הוי רק בסניף לא ניכל להצטרף עד קטן דהא הוא בעלמא נחשב רק ע"י סניף לתשעה אבל אם נחשב לעיקר הו ונצטרפין לסניף עוד קטן ודאי דהא הוא מחשב לאסיפי וא"כ כל עיקר דתני הברייתא דאין מדקדקין בקטן ונחשב כמו גדול נגמר ואינו סניף דאו ניכל להצטרף עוד קטן גמור לסניף לא כך בספר קאמר ר"ב בשם ריב"ל ריב"ש בשם רבי דקטן שעושין אותו סניף ולא עיקר בקטן ממש דהא כל עיקר דתני בברייתא דאין מדקדקין בקטן ושעין אותו עיקר לא נצרכה רק להורות דיכולין להצטרף עוד קטן ודאי לסניף וכהאי דר"ם בשם ריב"ל וריב"ש בשם רבי:

הלכה ב מתני' נשים. הפי' עם בעליהן אין מזמנין עליהן שאין חברתן נאה ועבדים משום פריצותא דכמופי זימה הן: וקטנים. בהא איכא פלוגתא דרבוותא דאיכא דסברי דדוקא קטנים שאין יודעים למי מברכין אבל קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו ואיכא דסברי דלא אמרו קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו אלא בבן י"ג שנה ויום אחד שלא הביא ב' שערות וזהו נקרא קטן פורח דבכה"ג מהני אין מזמנין עליו ואפי' יודע למי מברכין ובגמרא מפרשינן לה. ובנשים יש סוברין שמזמנות לעצמן וכן עבדים מזמנין לעצמן אבל נשים עם עבדים לא משום פריצותא: עד כזית. וכן הלכה ולא כר' יהודה דאמר עד כביצה: גמ' קטן עושין אותו סניף לעשרה. אעפ"י שאמרו קטן אין מזמנין עליו אבל לזימון עשרה עושין אותו סניף ומצטרף עמהן: והתני אין מדקדקין בקטן. בתוספתא פ"ה תני קטן שיכול לאכול כזית מזמנין עליו ושאין יכול לאכול כזית אין מזמנין עליו ואין מדקדקין בקטן קס"ד דהרישא קאי ואפי' קטן ממש אין מדקדקין בו לידע אם בודאי יכול הוא לאכול כזית או לא דבכהאי קטן קאמר דאין מדקדקין ומזמנין עליו אלמא דאפי' לשלשה מצטרף דבהכי איירי התם דקתני מזמנין וקשיא לריב"ל דקאמר דוקא לעשרה עושין אותו סניף אבל לא לשלשה: קיימה ר' סימון. בשם ריב"ל להך ברייתא: לשני קטנים נצרכה. לשני קטנות הוא דקאמר התם כלומר לאו לקטן ממש דריכא קאי אלא בקטן שלא הגיע לכלל גדלות ועדיין בשני קטנות הוא כדמפרש ואזיל שאם היה קטן עושין אותו ספק עושין אותו ודאי כלו' שאם היה זה הקטן בעושין אותו ספק אם הגיע לכלל גדלות או לא וכגון שלמחו בו ב' שערות אבל עדיין אינו ניכר

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (ס"ג) אבא מרי גד"ז אב מרי. יוסי גכ"ל ירמיה.

אמר ר' שמעון אחוה דר' ברכיה נשכה בפסורת הש"ס לציין לערלה פ"ב ה"א. ותני מד"ד (מ"כ [illegible]) [illegible] רב שמואל אחוה דר' ברכיה שכי' ש"פ חוה הל"ל ר' שמואל [illegible]

עין משפט נר מצוה

ספק. ספק עושין אותו ודאי ר' יהודה בר פזי בשם ר' יוסי תשעה נראין בעשרה מה מזמנין מסויימין אלא אפי' קטן ביניהן ר' ברכיה א"ר יעקב בר זבדי בעא קומי ר' יוסי כמה דברים אמורים תמן קטן עושין אותו סניפין לעשרה ומר אף הבא עושין אותו סניף לשלשה. מה תמן שמזכירין את השם עושין אותו סניף כאן שאין מזכירין את השם לא כל שכן, א"ל והא אינו כל שכן תמן על ידי שהן אומרים את השם עושין אותו סניף. וכאן שאין קורין את השם אין עושין אותו סניף. תני קטן וספר תורה עושין אותו סניף א"ר יודן כיני מתניתא קטן לספר תורה עושין אותו סניף מאיכתי עושין אותו סניף. רבי אבינא אמר איתפלגון רב הונא ורב יהודה תרויהון בשם שמואל חד אמר כדי שיהא יודע טיב ברכה. והרנה אמר *שיהא יודע למי הוא מברך. א"ר נסא *כמה זימנין אכלית עם ר' תחליפא אבא ועם אנינייא בר סיסי חביבי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות, שמואל בר שילת בעא קומי רב ואית דאמרין בעין קומי *ר' שמואל בר שילת תשעה פת ואחד ירק אמר לון מזמנין. שמנה פת ושנים ירק אמר לון מזמנין. שבעה פת ושלשה ירק אמר לון מזמנין. רבי אבינא בעי מחצה למחצה מהו. א"ר זעירא עד דאנא תמן אצרכת לי מיצרי לי מינך לא שאלתיה. רבי ירמיה בעי אותו שאכל ירק מהו שיברך מחלפה שיטתיה דר' ירמיה *תני שלש מאות נזירין עלו בימי ר"ש בן שטח מאה וחמשים מצא

ר' יהודה בר פזי בשם ר' יוסי תשעה נראין בעשרה מזמנין אלו סניף מסויימין אלא אפילו קטן ביניהם כן גי' מהר"ר פ' תקן והתח"כ ז"ל כתב דגי' רש"י ז"ל מה הכנן מסויימין ר"ל מי הבלים המנין אלהם [ועי' כפירוש מהעל"ם חרדים ז"ל] ותשני אלא אפילו קטן ביניהם ר"ל דהכונה דאפילו דהן תשעה אלא דקטן אחד ביניהם משלים:
מחלפה שיטתי' דר' ירמי' תני ג' מאות נזירין עלו בימי ר' שמעון בן שטח כו' אמר ר' יוחנן הולקין על ר' שמעון בן שטח ר' ירמי' אמר על השני' ר' אבא אמר על הראשונה מחלפה שיטתי' דר' ירמי' התם צריכה לי' יכא פשיטא לי' ר"ל דהכא מיבעיא לי' אם האוכל ירק מברך והתם פשיטא לי' דחולקין על ר"ש כ"ש דאוכל ירק וכירך ומשני הן דגריסה לי' כרשב"ג והן דפשיטא לי' כרבנן ר"ל דהא דקאמר התם דחולקין על ר"ש כ"ש הוא רבנן דרשב"ג דס"ל דאוכל ירק אינו מצטרף כלל ומה דצריכה לי' הוא כרשב"ג דס"ל דאוכל ירק מצטרף ומיבעיא לי' אם זה שאוכל ירק מברך או לא כן גי' הסמ"ח ז"ל ופירושו. ולפי הגי' שלפנינו נראה לפענ"ד דס"פ דיש נס"ח כין תיבת מזמנין סתם וכין תיבת מזמנין עליו דמזמנין עליו משמע אבל הוא א"י לברך ותיבת מזמנין סתם הפי' דהיי כולן זימון אחת וכולן שיה לדוגמא בבבלי דף מ"ח ע"א דהמתקן סריך מהא דרשב"ג מלשון מצטרף וקס"ד דכולן שוין ואפילו הוא יכול לברך ומשני אלטרופי הוא דמצטרף אבל

בקטן: תשעה נראין כעשרה מה מזמנין. אם היו תשעה תכופין יחד ומתוך כך אין להבחין בהן ונראין הן כעשרה מה מזמנין אם דינן כעשרה ומזמנין בשם או לא: מסויימין. אסוקי מילתא היא כלומר דינן כמו שהיו כאן עשרה מסויימין הואיל ונראין כעשרה ומזמנין בשם: אלא אפי' קטן ביניהן. כלו' ולא עוד אלא אפי' קטן ביניהן כיון שנראין כעשרה מצרפין אפי' להקטן כמו דאמסקן דקטן עושין אותו סניף לעשרה: בעא קומי ר' יוסי. על הא דלעיל דמחלקינן בקטן ממש בין עשרה דעושין אותו סניף ובין שלשה דאין מצרפין אותו והקשה ר' יעקב על זה: כמה דברים אמורים תמן וכו'. כלומר כמו דאת אמר התם גבי עשרה דעושין אותו סניף ואימר אף הכא גבי שלשה דעושין [אותו] סניף דהא ק"ו הוא דמה תמן בעשרה שמזכירין את השם בזימון יאפ"ה עושין את הקטן לסניף כאן בשלשה שאין מזכירין את השם לא כל שכן: והא אינו כל שכן. כלומר דמהדר ליה ר' יוסי דהא לא הוי כ"ש דאדרבה איפכא מסתברא דהשם על ידי שהן רוצין להזכיר את השם התירו להן ע"י הדחק לצרף להקטן כדי שיזכירו את השם אבל בשלשה שאין כאן הזכרת השם לא התירו לצרף להקטן: תני. חדא ברייתא קטן וספר תורה עושין אותו סניף ומפרש ר' יודן כיני מתניתא כך צריך לשנות בברייתא קטן לס"ת לקריאת התורה עושין אותו סניף שעולה למנין שבעה: שיהא יודע טיב ברכה. אע"פ שאינו יודע למי מברך ואחרינא אמר עד שיהא יודע למי הוא מברך: ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות. עד שהי' יודע להם שיש בי סימני גדלות ולא רצו לסמוך על הא דלעיל דאין מדקדקין בקטן: עד דהוא תמן אצרכת לי. כשעד שהייתי בבבל קודם שעליתי לכאן הוה קמיבעיא לי נ"כ כמו דמספקא לך: מיצרי לי מינך לא שאלתיה. ועכשיו מצר לי הדבר יותר ממך על אשר לא שאלתיו לר' שמואל בר שילת או לרב נס מהלה זו מחלה על מחלה אם מצטרפין: מחלפה שיטתיה דר' ירמיה. כדמסיק לקמן הקושיא דהכא מספקא ליה אם אותו שאכל ירק יכול לברך להוציא את אלו שאכלו פת ומההיא דקאמר על האי עובדא דלקמן משמע דפשיטא ליה שיכול הוא לברך וכהאי עובדא דתני ג' מאות נזירין וכו'. וגרסי' להא בנזיר פ"ה הלכה ג': עלו. לירושלים בימי שמעון בן שטח ולמחה

מסורת הש"ס

פ' כרכות מח. פ' תוס' כרכות. מח. ד"ס וגית

כרכות מח.

ירושלמי נזיר פ"ס הל"ג.

מראה הפנים

קאי וספק הוא אם בן סימנים נשרים או לא ולכל מילי כספק קטן דיינין ליה מלבד כרמון להך ביאתא דהכא אליבא דריב"ל ולשיטתא דהתם אליבא דר' יוחנן ולפנין סוגת הסוגיות אלא כאי סוגיא מתם כהאי סוגיא דהתם לפי' רית שהביאו התוס' שם ד"ה ולית סילכתא ככל הני שמעתתא דלא קא"ר אדריב"ל דלטל התם ומחלקין שם התוס' בין עשרה דעושין אותו סניף אפי' לקטן כמוטל בעריסה כריב"ל ובין שלשה דבהא בעינן שורת ויודע למי מברכין כדכתבו שם כו"ש כדטור וכ"כ הרא"ש ז"ל כוה וא"כ האי דישא דטוגית דהכא אליבא דריב"ל וכדמשמע אליביה לברייתא דאין מדקדקין בקטן דבזימון בשלשה מיירי כמבואר בהם הוי מהם כדהתם. מיהו לענין דינא לדעת הרי"ף נתוס' לא סמכינן אריבא דסוגיא דהכא ודהתם אלא אהאי עובדא דהכא דלקמן כדכתבו שם כסוף ומיהו קאמר בירושלמי א"ר יוסי זימנין אכלית עם ר' תחליפא אבא ועם ר' חנינא בר סיסי חביבי וכו' ומתון ירושלמי זה פרי"י דאין עושין קטן סניף לעשרה לא לתפלה ולא לברכת המזון וכו' ולא לשלשה עד שיביא שתי שערות וכן פסק הרא"ש ז"ל וכן הרשב"א ז"ל אחר שהביא דעת רבינו האי גאון ז"ל בסתם והוא לא סבירא לן הכי דכיון דקרי ליה קטן אפי' בן שנים ובן תשעה כשיודע למי מברכין מזמנין עליו. ס"ס וכתב ובדמסתברא בירושלמי עשי' סניף למיפרך. ומשמע לבני דבוותא ז"ל מהוס דמשנה רב ונמ"ש משמ"ג והביאו הב"י בסי' קצ"ט וס"ס שהאריך לפרש לסוגיות דהתם ולעובדא דלקמן דלא יהיו כסותרין ואי"ז לדעת אלו הפוסקים ז"ל ודעת אליבייהו דלא דמסקי עד שיביאו ב' שערות כהאי דהכא כייט אם לא כגיא לכלל שנים. אבל לא משמע הכי מאלו רבותא אלא כמ"ש כמהר"ק בשורש פ"ט שאלין שיהא בן י"ג שנים כמו שהביאו ב"י שם. וכן מלא מדברי כמרדכי שאחר שהביא דעת כתלוקות פ"ס וכתב על האי עובדא דהכא וכן השיב רב נתן בעל הערוך בתשובותיו וגם ראבי"ה כתב כיון שהלכין גלוי שלם כדבר ראוי להחמיר לכל ירא"י השם בלא לצטרף קטן לא לזימון ולא לתפלה עד שיביא ב' שערות. ומשמע דעל כל סתם קטן בלא בנים לכלל בשתיו אמרו כן. ומדבריו ז"ל שעוך מסולא לתמיהת הב"י סיף דתו מסקנת הגמרא דיין מפני הירושלמי. דהא כל עיקר דגריסם מטעם תומרא הוא ולמדו לחומרא זו מעובדא דרבי תלמתא הו ר' תחליפא ור"ת דהכא שהן החמירו ג"כ על עלמן ולא רצו לסמוך על הא דקאמר הכא לעיל כרים הסוגיא דאולא כמסקנת הגמ' דילן לפי פי' ר"ת כמבואר. ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת הרי"ף ז"ל וכתב בפ"ה מברכות הל' ו' קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו ואפ"ס שהוא בבן ו' או כבן ז' וכו' דלאו דוקא כתב הרי"ף בן י' או בן ס' אלא כשונת ספשטות דכפלמא שהוא מבן שש ולמעלה:
כיני מתניתא קטן לס"ת עושין אותו סניף. וכפי' הר"י בתוס' שם שהביאו לזה:
רבי אבינא בעי מחלה למחלה מהו. כא דלא בעיר שבעה שאכלו פת ואכסה ירק כדאמר התם דרי"ו טיס קונג על דלא שאל שבעה וכו' יש לומר דלאוי דמספיק התם דרובא דמינכר כפיגן א"ל שבעה כיון כמחלה על מחלה דכל זמן דליכא רובא דמינכר לאו רובא קרי ליה: תני ג' מאות מירין וכו'. האי עובדא דבמפון בן שטח בברכה פתם קאת כנוסחא אחרת ושם ללמדם מתכתא ומדסתם פין כדיבור דלקמן לשולם

פירוש מבעל ספר חרדים

קיימא אמר ר' סימן בשם ריב"ל לבני קטנים נלרכם אחד ספק ואחד קטן פורכין את כספק ודאי את הקטן לסניף כלומר כברייתא דהכא דאין מדקדקין בספק בי קטנים מיירי אחד ודאי קטן שלא הביא ב' שערות ולא סניף לבנים והשני ספק כדפריבית דהאנים ודאי ספק אם הביא או הביא והוי ספק אם בנים ופשיטא ליה לא:א דיקן אחד אפי' ודאי עושין אותו סניף ולא דבר אלא על השני וקאמר דאין מדקדקין אלא תולין דודאי גדול הוא אף אם נודע בודאות דקטן הוא אין מזמנין עליו אלא עושין אותו סניף לעשרה ולא בשם. והכי נמי אמרינן בבבלי עכד אחד מצטרף לעשרה ולא בנים ולמדו מטוקים דס"פ לבני קטנים: ה"ג בב"ר תשעה נראין כעשרה מזמנין ופריך מה איכא מסויימין ופירשו בבבלי נראין כעשרה איח דאמרי כי מכנפי דמיתון שסם ניחד אין אדם פרתין כשם לכך כל כך ונראין לו כעשרה איח דאמרי כי מכדדי דנראין מטי פלוכין ופריך פל סלוס זה בירושלמי וכי נפטר מביאן עשרה מתוכ בשם מעשה שאינן פירה במגרון פיסוס לבון כבלשה: אלא אפילו קטן. כלומר אלא ע"כ פירוש תשעה נראין כעשרה כייט פי' ואחד קטן ביניהם דכאי עשרה נופים ואף כי אחד קטן נגלם בין הס' כגדולים ומהלים: כ"ג כמו ברכיה א"ר יעקב בר זבדי בעא קומי ר"י אמרו קטן עושין אותו סניף לעשרה ניסור אוף הכי עושין אותו סניף לג': תמן שמזכירין את ה'. והקב"ה מצטרף עמהם כדאכתב כבנטים כשמכרו את יוסף אמרו נתרים ביניהו שאין אחד מגיד הדבר ליעקב א"ל יהודה הרי אין כאן כתובן ואין החרם מתקיים בתשעה עם פשו שתפו להקב"ה עמהם והקב"ה לא הגיד ליעקב עד שהתירו החרם במצרים והגידו לו כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר אלא שאין כה בגלל עשרה כבנסים ניק בספר סגיאת קטן שבינה אתיא והשלם כמנין ורש"י פי' בב"ר נמנין אחד ויש טעמא אחרית תוספת עם אחר פנין וס: קטן וס"ת בידו. אבל בלא ס"ת לא. כן פי' הרא"ש ורי"ו וכתב דליתא דהא דתני לה ר' יודן: כו' כוה מתריתא. כלומר גירסת הברייתא ליתא שה"ו אלא כלומר קטן לס"ת ופירש דקטן עולה למנין שבעה לקריאת ס"ת: שבעה פת ושלשה ירק וכו'. שבעה פת ור' ירק ר' אבינא בעי מחלה למחלה מהו א"ר זעירא עד דהוא אילרכת מצלי לי מירם לא שאלתיה וס"ס כב שמואל בר שילא מבכל פים ור' נפיגא ביה שם ואחר זמן פלא לאחר יכתול ושמא לרי' אבינא כל השאלות והתשובה בחל עוד אם ס' אכלו פת ותמשה ירק אם יצטרפו לזמן ופגם ר' וזירא כבאייתי שם בבבל אילרכת לי פים סדבר ספק אלגי ומתחדי שלא אטריח פליו עוד על מה שבטליתוהו זו אחר זו לא שאלתיו לרב שילא: לדי לי. פי' כפרוק לשון פחד: ס"ג בכ"ד ר' ירמיה בעי אותו שאכל ירק מהו מוציא עליהם ולא גרסינן מהו שיברך דמשמע דלא נפי אלא אי יולאת בוה לאוכלי כפת בא לכלמרף פשיטא ליה וליתא דלקמן דעת בירושלמי נסדיה דפי' מלטרף כדי שילא: נזירים. ופגיים סיו: פלו לירושלים. אמר שבלמו ימי מירותם ומיד

שנויי נוסחאות (ב"ח:) ספק ספק נכ"ל סניף לעשרה סניף (ש"כ: מה מזמנין נכ"ל מוזמנין פח. (ש"ה:) במה דברים אמורים. המן נכ"ל כמה דתמר תמן. (ש"כ) ומר ב"י ומור. (פ"ד) הונא גדו חתא. (ה"ח) אניג"א בר סיסי חביבי נכ"ל ינאי בא חביבי. (ש"פ) שילת נכ"ל ששת יכן נג"ה כ"ה. (ש"ג) אצרכת לי נכ"ל אצטרכת ליה ומה צרי ליה. (ה"ד) מחלפא שיטתיה דר' ירמיה נכ"ל ליה.

עמודי ירושלים

ר' אבונא בעי מחצה למחצה פוע אמר ר' זעירא עד דאנא תמן אצרכת לי מיצרי לי בינך לא שאילתי כו' פי' מה שפי' בזה הרא"ם אבנם ראיתי בא"ז (כ' פסוקים ס' קל"ג) שגרס אבר לי מזמנין (רב שמואל השיב לו דמזמנין) עד דאנא תמן אצרכתא (רב אבינא השיב לו דבשיח בא"י הוי מסופק בזה) א"ל מי צריך לי מינך לא שאלת (רב ש. א"ל ר"ש ב לו כאב די בפשק בזה בזמן הוי שאול לו כר פ"ש), ועי' בגי' פר קצ"ו שהביא בשם האגור שכ בשם הא"ז שספק רחוק הב"י לפרש וגו זו אבר להגן וכתחב על מחצה בזמנין וכ' רב"י שנראה שהא"ז פוסק כרש"י ונראה מבואר בן בא"ז רק מה שפסק בזה בטור בא"ז דהם הי' יורסים אלא ח"א ט' ע"ש וא"ש:

הר"א מגריידין

תני שלש מאות נזירין עלו בימי ר' שמעון בן שטח וכו' לב וע' שבדא ע ברכס פרשה מקץ פ' נ"ה:

מצא להן פתח ומאה וחמשים לא מצא להן פתח. אתא גבי ינאי מלכא א״ל אית הכא תלת מאה נזירין בעיין תשע מאה קרבנין אלא יהב את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן דידי. שלח ליה ארבע מאה וחמשין אזל לישנא בישא וכר ליה לא יהב מן דידיה כלום. שמע ינאי מלכא וכעס דחל שמעון בן שטח וערק. בתר יומין סלקון בני נש רברבין מן מלכותא דפרס גבי ינאי מלכא מן דיתבין אכלין אמרין ליה נהירין אנן דהוה אית הכא חד גבר סב והוה אמר קומין מילין דחכמה תני לון עובדא אמרין ליה שלח ואייתיתיה. שלח ויהב ליה מילא ואתא ויתיב ליה בין מלכא למלכתא. א״ל למה אפליית בי א״ל לא אפליית בך את מממונך ואנא מן אורייתי. דכתיב °כי בצל החכמה בצל הכסף אמר ליה ולמה ערקת. א״ל שמעית דמרי כעס עלי ובעית מקיימה הדין קרייא °חבי כמעט רגע עד יעבר זעם. וקרא עלוי °ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה. א״ל ולמה יתבת בין מלכא למלכתא א״ל *בסיפרי דבן סירא כתיב סלסליה ותרוממך ובין נגידים תושיבך. אמר °הבו ליה כסא דליבריך נסב כסא ומר נברך על המזון שאכל ינאי וחביריו א״ל עד כדון את בקשיותך. א״ל וכה נאמר על המזון שלא אכלנו אמר הבון ליה דליכול יהבו ליה ואכל ומר נברך על המזון שאכלנו. א״ר יוחנן חולקין על ר״ש בן שטח רבי ירמיה אמר על הראשונה ר׳ אבא אמר ᵃ על השנייה מחלפה שיטתיה דר׳ ירמיה התם צריכה ליה וכה פשיטא ליה. הן דצריכה ליה כרבנן הן דפשיטא ליה כרבן שמעון בן גמליאל. *תני עלה היסב ואכל עמהן ᵉ אע״פ שלא אכל כזית דגן מזמנין דברי חכמים רבי יעקב בר אחא בשם ר׳ יוחנן לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן. *ותני ᶢ שנים פת ואחד ירק מזמנין מתניתה כרשב״ג:

תורה אור

פני משה

ולמאה וחמשים מהן מצא להן פתח והתיר אה נזירתן: בעיין. צריכין ט׳ מאות קרבנות שלכל אחד צריך ג׳ קרבנות חטאת עולה ושלמים אני מבקש אלא שתתן אתה החצי ואף אני אתן החצי: אזל לישנא בישא. הלך המלשין לפני המלך ואמר ליה לא נתן שמעון בן שטח משלו כלום: נהירין. זכורין אנחנו כשהיינו פעם אחד אצלך שהיה בכאן זקן אחד והיה אומר לפנינו דברי חכמה והיכן הוא עכשיו: תני לון עובדא. וסיפר להן המלך המעשה בשביל מה ברח ואמרו לו רצוננו שתשלח אחריו להביאו: שלח ויהב ליה מילא. נתן לו איזה דבר לסימן להבטיחו שלא יעשה עמו רעה. ובב״ר פ׳ מקץ גרים אמר לאחתיה שלח בתריה ואייתיתיה לאחותו של שמעון בן שטח אמר שתשלח אחריו ואשתו של ינאי היתה. אמרה ליה הב לי מילא ושלחה ואייתיתיה: למה אפליית בי. מפני מה היית מהתל בי לומר שאתה נתן החצי: ואנא מן אורייתי. מחכמת התורה אשר לי שמצאתי להן פתח להתירם ולא היו צריכין לקרבן והרי נתתי להם כממונך: שמעית. ששמעתי שאדוני כעס עלי והייתי רוצה לקיים המקרא הזה חבי כמעט רגע עד יעבור זעם: עד כדון את בקשיותך. עודך מחזיק בקשיות ערפך לחזור ולהתל בי שאתה אומר כן וכי כך הוא נוסחת הברכה: וכה נאמר. וכי היאך אומר אני לומר נברך על המזון שלא אכלנו שהרי לא אכלתי כלום ואמר המלך יתנו לו איזה דבר לאכול ונתנו לו ואכל ולא פת היה אלא איזה ירק וכיוצא בו שהרי לא נטל ידיו וכן מוכח מדלקמן ומשאכל אמר נברך על המזון שאכלנו: חולקין הן חבריו על שמעון בן שטח. ופליגי אמוראי בהא דר׳ יוחנן: ר׳ ירמיה אמר על הראשונה הן חלוקין. שאמר ברוך שאכל ינאי ואע״פ שלא אכל עמהן כלל והא קי״ל שאינו מוציא את אחרים אא״כ נתחייב נ״כ בברכה: על השנייה. אף על השנייה חולקין הן שאינו יכול להוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן: מחלפה שיטתיה דר׳ ירמיה. השתא מסיק הקושיא התם צריכה ליה לעיל קא מיבעי ליה אם אותו שאכל ירק יכול לברך להוציא אחרים והכא פשיטא ליה דיכול הוא לברך דהא קאמר על הראשונה הוא שחלוקין חביריו ומשמע אבל על השנייה אינם חולקין שכדין עשה: ומשני הן דצריכה ליה כרבנן. מאי דקמיבעיא ליה אליבא דרבנן דלקמן הוא ומאי דפשיטא ליה כרשב״ג הוא דתני בתוספתא פ״ה רשב״ג אומר עלה והסיב וטבל עמהן אע״פ שלא אכל כזית דגן מזמנין ומפרש ר׳ ירמיה דהאי מזמנין לא לאצטרופי בלבד הוא אלא אפי׳ הוא יכול לברך ולזמן עליהן: דברי חכמים. כלומר אבל לדברי חכמים דפליגי עליה דרשב״ג קאמר ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יוחנן דסבירא להו לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן והשתא ספוקי מספקא ליה לר׳ ירמיה אם לברך בלחוד הוא דקאמרי רבנן שאינו יכול הוא לברך ולהוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן ובהא הוא דפליגי עליה דרשב״ג אבל לענין אצטרופי מצטרף הוא ואע״פ שלא אכל כזית דגן או דילמא אפי׳ להצטרף אינו מצטרף עמהן עד שיאכל כזית דגן ובהכי פליגי רשב״ג וחכמים: תני. ברייתא חדא שנים אכלו פת ואחד ירק מזמנין וקאמר הש״ס דהאי מתניתא מפרש ר׳ ירמיה דכרשב״ג אתיא דקתני מזמנין סתם ומשמע דאפי׳ בברכה יכול אותו שאכל ירק להוציאן וקא מיבעי ליה אי הלכה כרשב״ג וכהאי סתמא דברייתא או לא:

קרבן העדה

אבל אינו יכול להוציא אחרים עיי״ש. ולפ״ז אתי נמי דמקשה דכאן פשיטא לי׳ לר׳ ירמי׳ דיכול לברך וכאן מיבעיא לי׳ ע״ז מאי דתה דפשיטא לי׳ הוא לרשב״ג דקתני אע״פ שלא אכל כזית דגן מזמנין התם דתמתם דטלן שיה אבל מיבעיא ג׳ אם חכמים חולקין עליו ע״ז או לא. וטו דלענין צירוף חכמים מודים לי׳ אבל אם יכול להוציא את אחרים מיבעיא לי׳ אם חכמים מודים לי׳ בזה או שחולקין עליו כן הוא דפתי דר׳ ירמי׳ דלענין צירוף ליכא פלוגתא בין רשב״ג ורבנן אבל לענין להוציא אחרים צריכה לי׳ אם חכמים חולקין עליו או לא וכמו דס״ל בש״ס דילן דף מ״ח ע״א וע״כ דליכא פלוגתא בין רשב״ג ורבנן דלכו״ע מצטרף ולהוציא את אחרים אינו יכול ושמעון בן שטח יחיד בדבר דס״ל דיכול להוציא אחרים כמי כן ס״ל לר׳ ירמי׳ דרשב״ג ס״ל כר׳ שמעון ב״ש דיכול להוציא אחרים אבל מספקא לי׳ אם חכמים חולקין עליו בדין זה יס״ל דנהי דמצטרף אבל א״י להוציא לאחרים או ...״ל כותי׳ לגמרי. וע״ז קאמר בהאי דגמ׳ תני עלה והיסב כו׳ מזמנין והו דברי רשב״ג ומביים הגמ׳ דברי חכמים ר״י ב״א בשם ר׳ יוחנן לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן ר״ל לא מיבעיא דהוא א״י לברך אלא אפילו אחרים אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן לפיכך ניקו לשון עליו ר״ל דלא מיבעיא דהוא אינו מברך אלא אפילו אין מזמנין עליו ולא כדס״ל בש״ס דילן דמזמנין עליו אבל הוא א״י להוציא את אחרים י״א ז״א אלא דרבנן פליגי על רשב״ג לגמרי וכ״ל דאין מצטרפין כלל ומסקנת הגמ׳ דלא כר׳ ירמי׳ דס״ל דלכו״ע מצטרפין לזימון אך מיבעיא לי׳ אם חכמים חולקין על רשב״ג אם הוא יכול להוציא אחרים או לא ומסקנת הגמ׳ דחכמים פליגי ארשב״ג לגמרי בכל עיקר הצירוף:

דר׳

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי׳ פ״ה מהל׳ ברכות הל׳ ב׳ טוש״ע א״ח סי׳ קצ״ז ס״ב:
כב
ב מיי׳ פ״ה
סמ״ג עשין כ״ז
טוש״ע שם סעי׳ ב:
כג
ג טוש״ע
א״ח סי׳ קצ״ו
ס״א:

מסורת הש״ס: ב״ר פ׳ מקץ. פי׳ תוס׳ סדרין סב. ד״ה כגר פסחים מח. · עם ותוספתא פ״ב. · פי׳ תוס׳ עם ד״ה תמשם

בפלגה

פירוש מבעל ספר חרדים

ומיד נקט להם קרבנות: חבם שלה קרבנין. ג׳ כבשות לכל אחד כמו שכתוב בפרשה: נזירין אנן. זוכרין אנחנו: למה אפליית בי. בחכת בי: עד כדון את בקיותך. שאתה מצחק בי שאין זה טפח ברכת זימון וכי חביים כב״ר לא שמפית מן יומא ינאי בברכתא: פ״ג בב״ר ר׳ אבהו אמר על הראשונה גלגד הוא דחולקין חבריו על שמעון בן שטח דתנן סוף פ״ג דנזיר דימי נזירות דא״ל אין פונין להם וצריך לנהוג נזירות מתחלה ושמעון בן שטח לא בלריכם לכך אלא מיד נתן להם קרבנותיהם והקריבום אבל על השנייה דבלדין אותם להביא לו לאכול מכמה דמי שאכל ירק או שתה יין אין מצטרף לזימון דאם לא כן ישתה הכוס שנתנו בידו ומיד יבלע לו טם אחר לברך ולא היה מצטער להתחיל ברוך שאכל ינאי וכזו אין חלוקין דס״ל לרבי אבא דאין מזמנין עד שיאכל כזית דגן כדלקמן: ורבי ירמיה אמר על השנים. כלומר אף על השנים חלוקין עליו שסברי דאכל ירק או שתה יין מזמנין עליו ויכול היה הוא לברך אם שתה הכוס: מחלפה שיטתיה וכו׳. תמיה ידידים ... מספקא ליה באוכל ירק אי מזמנין עליו וכאן פשיטא ליה ופרק בן בא דפשיטא ליה למתמי... לקמיה מזמנין עליו והוא כדין דמאי בריך. הרי לך כהדי׳ דס״ל לירושלמי דלרשב״ג דאמר מזמנין על שאכל ירק כ״ש נמי דמאי בריך דאל בכה תליא וכן היה דפת במקום בבבלי ומאי דאיבעיא להו לרבנן כלומר הא דתניא רשב״ג אומר עלה והסב וכו׳ חכמים מודים לו או חולקין עליו ולא פוה שמיע ליה מימרא דר׳ יוחנן דלקמיה דאמר דחכמים חולקין עליו: תני וכו׳ בבבלי ובתוספתא פ״ב רשב״ג״א עלה וכו׳: דברי חכמים. רבי יעקב וכו׳ תלמודא קאמר לה. כלומר רבי ירמיה לא ידע אי פליגי רבנן ארשב״ג אך לא טדע דפליגי דדברי חכמים קבלה ביד רבי יוחנן דלעולם אין מזמנין על אדם עד שיאכל כזית דגן וצריך וכא מביא ברייתא סתמית ב׳ פת וא׳ ירק מזמנים דדברי בכל כ״א ומתכן דיחידאה כוא דהיינו רשב״ג ורבנן פליגי עליה:

מראה הפנים

לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן. סוגיא זו פירשתי בחיבור נמה דמסבי לר׳ ירמיה הן דלריכה ליה כרבנן וכו׳ דהאי ברייתא עלה והסב וכו׳ דברי חכמים הן אבל כמה דאיתא בתוספתא בגרסא דכן הן דברי רשב״ג כדמייתי התם חולתי ט והפיך לדפריבית בשנים כאן. ומה דפריבית דלר׳ ירמיה ספוק מספקא ליה כדברי חכמים למאי דקאמר ר׳ יעקב בשם ר׳ יוחנן דסבירא להו אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן והספק הוא אם בלבוליא בלבד הוא דפליגי אדרשב״ג או דאפי׳ באיצטרופי הוא דפליגי עליה דלדידהו אינו מצטרף עד שיאכל כזית דגן איברא דלא הייתי צריכין לכל זה דהא בהדיא דר׳ ירמיה היא אם אותו שאכל ירק יכול לברך ולהוציאן לאחרים. פה יכול פשיט דהאליבא דרבנן הוא דקמיבעיא ליה א״כ על כרחין לומר דלא קמיבעיא ליה אלא אי הלכה כרשב״ג הוא״ל והתמה דברייתא בותיה היא או הלכה כרבנן דאליביה קשיא מאי קא מיבעיא ליה הא לרבנן מיהא לברך להוציא אחרים אינו יכול עד שיאכל כזית דגן אלא ... דמזמנין עליו ומאי בריך היינו לדעת רשב״ג ופליג אחד מאותן חביריו היינו רשב״ג דאמר ... דאמר מזמנין על שאוכל ירק כ״ש נמי דמאי בריך דשא בהא תליא וכן היה דפת במקום ... חכמים מודים לו או חולקין עליו ולא פוה שמיע ליה מימרא דר׳ יוחנן דלקמיה דאמר ... דברי חכמים. רבי יעקב וכו׳ תלמודא קאמר לה. כלומר רבי ירמיה לא ידע אי פליגי רבנן ... מזמנין על אדם עד שיאכל כזית דגן וצריך וכא מביא ברייתא סתמית ב׳ פת וא׳ ירק מזמנים ... דלא כוא דהיינו רשב״ג ורבנן פליגי עליה:

שנוי׳

שנויי נסחאות (פי״ג) מממונך בד״ו ממונך. (פי״ם) בסיפרי גל״ו בסיפרא. (שנ״ס) ואכל גל״ו ומובל.

עמודי ירושלים תנינא

חבון וכו׳ ינאי לית עיין מה שכתב הרא״ש ומ״ש השל״נ נזיר (פ״ח ה״ג):

הלכה ג מתני׳

כבלבה יהוא אומר ברכו. דהא בגלאו דידיה הכא זימון וכן כולם: אחד עשרה ואחד עשרה רבוא. הך ר״ע היא שאמר מה מצינו בבית הכנסת מביאישו לעשרה אין חילוק בין מרובים למועטים וה״ה הכא אין חילוק: במאה אומר נברך לה׳ אלהינו. הך סיפא כולא ר׳ יוסי הגלילי היא דאמר לפי רוב הקהל הן מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלהים. ופסק הלכה משלשה ועד עשרה ואין עשרה בכלל המברך אומר נברך שאכלנו משלו וכולם עונים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ועשרה ומעשרה ולמעלה המברך אומר נברך אלהינו שאכלנו משלו וכולם עונים ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו · ר׳ ישמעאל אומר ברכו את ה׳ המבורך. והלכה כר׳ ישמעאל: **גמ׳** דלמה. מעשה בר׳ זעירא וכו׳ שהיו יושבין ואוכלין בסעודה ונטל ר׳ יעקב הכוס לברך ברכה הזימון ואמר נברך ולא אמר ברכו ולפ״פ שהיו כאן שלשה והוא: למה לא אמרת ברכו. כדתנן במתני׳: ולא כן תני. בתוספתא פ״ה דאין מדקדקין בדבר וכו׳ ואין תופסין אותו על כך כ״ש המקדקין המדקדק׳ יותר מהם שתופסין אותו על כך: ונ״ש לר״ז וכו׳. הודע בעי״ו

הורה אור

הלכה ג מתני׳

*כיצד מזמנין [א] בג׳ אומר נברך. בג׳ והוא אומר ברכו. בעשרה אומר נברך לאלהינו. בעשרה והוא אומר ברכו. אחד עשרה ואחד עשר רבוא. במאה אומר נברך לה׳ אלהינו. במאה והוא אומר ברכו. באלף אומר נברך לה׳ אלהינו אלהי ישראל. באלף והוא אומר ברכו. בריבוא אומר נברך לה׳ אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו. רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכים שנא׳ ° במקהלות ברכו אלהים ה׳ ממקור ישראל. א״ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה׳. ר׳ ישמעאל אומר [ב] ברכו את ה׳ המבורך:

גמ׳ דלמה ר׳ זעירא ור׳ יעקב בר אחא ור׳ חייא בר בא רבי חנינא דברון דרבנן הוו יתבון אכלין. נסב ר׳ יעקב בר אחא כסא ובירך ואמר נברך ולא אמר ברכו. א״ל ר׳ חייא בר בא ולמה לא אמרת ברכו. א״ל ולא כן תני *אין מדקדקין בדבר. בין שאמר נברך בין שאמר ברכו אין תופסין אותו על כך. והנוקדנין תופסין אותו על כך. ובאיש לר׳ זעירא בגין דצוות ר׳ יעקב בר אחא לר׳ חייא בר בא נוקדנא. *שמואל אמר איני מוציא את עצמי מן הכלל. *התיבון הרי ברכת התורה הרי הוא אומר ברכו א״ר אבין כיון דיימר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל. ר׳ אבא בר זמינא הוה משמש קומי זעירא מזג ליה כסא א״ל סב בריך א״ל יהב דעתך דאת מיישתי הורנה. [ג] דתני *השמש מברך על כל כוס וכוס [ד] ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה. אמר ליה כמא דאנא יהב דעתי מפקא יתיך ידי חובתך בברכתה. כן הב דעתך מפקא ידי חובתי באמן.

אף

על בקרא לר׳ חייא בר אבא נוקדנא: איני מוציא את עצמי מן הכלל. ולעולם אומר אני נברך: הרי ברכת התורה והרי אומר ברכו. והאיך מוציא עצמו מן הכלל: מכיון דיימר המבורך. אלא ברכת התורה דמכוין שמסיים ואומר המבורך דמשמע המבורך בפי כל אינו כמוציא עצמו מן הכלל: מזג ליה כסא. ר׳ אבא בר זמינא לזעירא ונתן לו זעירא רשות וא״ל סב וצריך להוציא אותי ואמר לו עוד לר׳ אבא תן דעתך בברכה זו לצאת ידי חובתך גם בכוס אחר שיתנו לך: דתני. בחדא מימר׳ השמש מברך על כל כוס וכוס שנותנין לו לשתות לפי שנמלך הוא אבל א״צ לברך על כל פרוסה ופרוסה ממה שנותנין לו שכן דרך ליתן להשמש מכל פרוסה ופרוסה ומברך בתחלה היה דעתו על הכל ולפיכך אמר לו שגם בכוס יין יתן דעתו בברכה לצאת על כל מה שיתנו לו אח״כ כדי שלא יצטרך עוד לברך על השני: אמר ליה. ר׳ אבא בר זמינא לזעירא כשם שאני טוען דעתי נ״כ לצאת את ידי חובתך בברכה על הכוס שנתתי לי רשות לברך ולהוציא אותך כן אתה דעתך גם אתה להוציא ידי חובתי באמן אשר אתה עונה על ברכתי ומשום דגדול העונה אמן יותר מן המברך אמר לו כך:

מסורת הש״ס: ברכות מח: ברכות ג תוספתא פ״ה. ברכות מח. פ׳ תוב פס. ד״ה לפולם פ״ט. חולין קז:

עין משפט נר מצוה: [illegible]

גליון הש״ס: [illegible]

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר הרדים

מתני׳. בג׳ והוא אומר גרס דהא בגלאו דידיה איכא זימון וכן כלן. אחד עשרה ואחד עשרה רבוא. כן ריבא רבי עקיבא היא דאמר מה מצינו בבית הכנסת [illegible]

בין [illegible]

התיבון [illegible]

דתני [illegible]

מהגיהה

שנויי נוסחאות (ש״י) ה׳ בזקנה (ספלים פ״ח) ארנו. (פו״פ) בדבר נס״ל בקטן. (טוכ״ב) בא גל״ו בבא. (טוכ״ב) אבין גר״ו אבון. (טוכ״ח) א״ל גר״ל ניתא. (טוכ״ח) יהב גר״ו והב.

מערכת הערך והנוקדנין תופסין אותו על כך. בערך (קדן עב ס׳) גרס ותנוקדנין תופסין אותו על כך פי׳ המדקדק שלא בדבר צריך ובלשון ערבי קורין אותו אלמנקאר [אלמנאקר] כנוך (פסחים ס׳ פ״ט) תרגול הנבקר באשפה: [לר׳ חייא] בר בא נוקדנא. ע׳ הערוך שם. ור׳ חייא בר וא נוקדא:

חדושי רד״א

ולמה לא אמרת ברכו. [illegible]

מסורת הש"ס

עין משפט

תורה אור

אמר רב תנחום בר ירמיה מתניתא אמרה כן *המתעסק לא יצא ותשומע מן המתעסק לא יצא: במאה אומר כו' א"ר יוחנן זו *דברי ר' יוסי הגלילי אבל דברי חכמים אחד עשר ואחד עשר ריבוא. רבא אמר הלכ' כמי שאומ' אחד עשר ואחד עשר ריבוא *מניין לעדה שהיא עשרה ר' בא ור' יסא בשם רבי יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה מה עדה שנא' להלן עשרה אף עדה שנא' כאן עשרה. א"ר סימון נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך ויבאו בני ישראל לשבור בר בתוך הבאים מה תוך האמור להלן עשרה אף כאן עשרה. א"ל ר' יוסי בי ר' בון אב מהוך את יליף לה סגין איגון. אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמ' להלן בני ישראל מה בני ישראל שנאמר להלן עשרה אף כאן עשרה. מה מקיימין רבנן טעמא דר' יוסי הגלילי במקהלות בכל קהילה וקהילה א"ר חנינא בריה דר' אבהו במקהלת כתיב: פיסקא. א"ר עקיבה וכו' ר' חייא בר אשי *קם מיקרי באורייתא ואמר ברכו ולא אמר המבורך בעון מישתקוניה אמר להון רב ארפוניה. דנהיג כר' עקיבה. רבי זעירא קם מקרי כהן במקום לוי ובירך לפניה ולאחריה ובעון מישתקוניה אמר לון ר' חייא בר אשי ארפוניה. דכן אינון נהיגון גביהו. כתיב ויברך עזרא את ה' אלהי הגדול *במה הוא גידלו. גדלו בשם המפורש. רב מתנה אמ' גדלו בברכה. ר' סימון בשם ר"י בן לוי למה נקרו אנשי כנסת הגדולה שהחזירו הגדולה ליושנה. אמר ר' פנחס משה התקין מטבעה של תפילה האל הגדול הגבור והנורא. ירמיה אמר האל הגדול הגבור ולא אמר הנורא. למה אמר הגבור לזה נאה לקרות גבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק. ולמה לא אמר נורא אלא שאין נורא אלא בית המקדש שנא' נורא אלהים ממקדשך. דניאל אמר האל הגדול והנורא ולא אמר הגבור בניו מסורין בקולרין היכן היא גבורתו. ולמה אמר הנורא לזה נאה לקרות נורא בנוראות שעשה לנו בכבשן האש. וכיון שעמדו אנשי כנסת הגדולה החזירו הגדולה ליושנה האל הגדול הגבור והנורא. ובשר ודם יש בו כח ליתן קצבה לדברים הללו. אמר ר' יצחק בן אלעזר יודעין הן הנביאים שאלוהן אמיתי ואינן מחניפין לו:

הלכה ד מתני' *ג' שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק. וכן ד' וכן חמשה ששה נחלקין עד עשרה ועשרה אינן נחלקין עד שיהו עשרים:

גמ' *תני היה יושב ואוכל בשבת ושכח ולא הזכיר של שבת רב אמר חוזר ושמואל אמר אינו חוזר. שמעון בר בא בשם רבי יוחנן ספק הזכיר של ר"ח ספק לא הזכיר אין מחזירין אותו.

אשכח

מתניתא אמרה כן. זה שמעט ממתני' פ"ד דר"ה המתעסק וכו' אלמא בעינן גם דעת המשמיע להוציא השומע ולפיכך השומע מן המתעסק בעלמא ואינו מכוין להוציאו בתקיעה זו לא יצא והיינו נמי דקאמר ליה ר' אבא כמה דאנא יהיב דעתי מפקא יתיך שאע"פ שנתן לו ועירא רשות לברך ולהוציאו אפ"ה צריך שיהא דעתו ג"כ להוציא אותו שצריך דעת שומע ומשמיע: מנין לעדה וכו'. כדדריש במתני' כרק קמא דסנהדרין ואיידי דהא דלקמן נקט נמי להא וכן איתא התם: אמר ר' סימון נאמר כאן תוך וכו'. כלומר דלהזכרת השם בעשרה ילפינן נאמר כאן ונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמר להלן וכו': אם מהוך את יליף סגין איגון. אם ג"ש דתוך תוך בעית למילף הרבה תוך יש בתורה דהא כתיב הבדלו מתוך העדה וכתיב עוד ולא היה בתוך העדה הנועדים על ה' על דבר קרח ושם הרבה מעשרה היו אלא דג"ש דבני ישראל ילפינן מהתם: מה מקיימין רבנן טעמא דר"י הגלילי במקהלות. דהא משמע כדדרשינן דלפי רוב הקהל מברכין: בכל קהלה וקהלה. רבנן דרשי הכי בכל קהלה וקהלה ברכו ולא לפי רוב הקהל כחדא קהלה ודחי לה ר' חנינא דהא במקהלת חסר כתיב ומשמע בקהלה אחת ולפי רוב הקהל: פיסקא. אמר ר"ע וכו': ארפוניה. הניחו אותו דכר"ע הוא נהיג: ובירך לפניה ולאחריה. עוד פעם אחרת כשקרא במקום לוי והיו רוצים להשתיקו לפי שכבר בירך בתחלה כשקרא כהן ואמר להן ר' חייא בר אשי הניחו אותו שכך הן נוהגין בבבל: בשם המפורש. שהזכיר את השם ככתבו וגרסינן לכל הא לקמן בסוף פ"ג דמגילה: גידלו בברכה. כדדריש ר' סימון שהחזירו גדולת הקב"ה ליושנה וכדר' פנחס: משה התקין ניטבע של תפלה. לאו מטבע של כולה תפלה קאמר דאנשי כנסת הגדולה הן הן שהתקינוה אלא כלומר מה שאנו אומרים האל הגדול הגבור והנורא בתפלה משה תיקן למטבע זו בתחלה כדכתיב האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד: לזה נאה לקרות גבור. כלומר דאי גבור נאה לקרותו אף עכשיו שזהו גבורתו שרואה חורבן ביתו ושותק אבל הנורא לא אמר לפי שאין נורא אלא על ידי בית המקדש ואין נורא עכשיו: ולא אמר הגבור. וכי אם בניו מסורין בקולרין והיכן היא גבורתו אבל הנורא אמר שנוראותיו נראו אף עכשיו שעשה בינינו בכבשן האש: ובשר ודם יש בו כח וכו'. בתמיה וכי היאך עשו אלבה ירמיה ודניאל לפחות ולמעט משבחיו יתברך לפי דעתם: ואינן מחליפין לו. לומר כן לפי הזמן שהיו עומדין בו שהן יודעין דרכיו יתברך ב"ה:

הלכה ד מתני' שלשה שאכלו

כאחת אינן רשאין ליחלק. מכיון שחלה עליהם חובת זימון: וכן ארבעה וכן חמשה. אין השלשה מזמנין לעצמן והיחיד או השנים יחלקו מהן דהיינו נמי אקבעו בחובת זימון: ששה נחלקין. כדי זימון לכאן וכדי זימון לכאן עד עשרה אבל עשרה אינן נחלקין מכיון דנתחייבו להו בזימון שיש בו הזכרת השם עד שיהו עשרים ואז יכולין להתחלק לשתי חבורות אם הן רוצין: גמ' חוזר. לברכה: אין מחזירין אותו. דהואיל בר"ח אין חובה לאכול פת שיתחייב

מראה הפנים

מתניתא אמרה כן המתעסק לא יצא וכו'. ...

אם מתוך את יליף לה סגין איגון. ...

פירוש מבעל ספר חרדים

דבעינן כוונת שומע ומשמיע ולא כמו שזכר ... המתעסק. בתקיעת שופר. ... אבל דברי חכמים. ... ונקדשתי בתוך בני ישראל ...

מתני'. אינן רשאין ליחלק. מכיון שחלה עליהן חובת זימון: וכן ארבעה וכן חמשה. ... ששה נחלקין ... לפתי

במקהלת כתיב. ...

ארפוניה. דכן אינון נהיגין גבייהו. ...

למה נקראו אנשי כנסת הגדולה וכו'. ...

תני היה יושב ואוכל בשבת וכו'. ...

שנויי נוסחאות (ש"א) בר בנוסחא ליתא. (ש"א) רב בכ"י רב אדא. (שם) אלהי בנוסחא האלהים. גידלו בכ"י גידלו. (שם) אמר גדלו בכ"י אמר גודלו. (שם) סימון בשם בכ"י סימון אמר בשם. (שם) חמשה ששה בכ"י חמשה וכן ששה. (שם) ושמו.. אמר אינו חוזר בכ"י ושמואל אמר חוזר. של ר"ח בכ"י תילו של סוער.

טוב ירושלים

במקהלת כו' ...

ר ז קם מקרי כהן כו'. ...

שכח כו' ...

בירכת נה

שיתחייב בברכת המזון הלכך אין מחזירין אותו: אשכח תני ופליג. אשכחן ברייתא בתוספתא פ"ג דפליג על ר' יוחנן דקתני כל יום שיש בו קרבן מוסף כגון ר"ח וכו' מחזירין אותו: קם אזל ליה. חנן בר אבא ושכחו אכלו שמברכין עוד הפעם ברכת המזון: מברכין ומעבין ומברכין וכו'. אע"פ שברכנו אנחנו חוזרין ומברכין לפי ששכחנו להזכיר של שבת בראשונה: לא אמר כן כו'. חזר ואמר להם חנן בר אבא וכי לא אמר כן רבי בא בשם ר"ח דאם שכח ולא הזכיר של שבת בברכת המזון אומר ברוך אשר נתן מנוחה לעמו ישראל וא"צ לחזור לראש: כן בשהסיע דעתו. כאן דאמרינן צריך לחזור ולברך כשהסיח דעתו כלומר שכבר פתח בהטוב ומטיב והסיח דעתו מלזכור של שבת דאז צריך לחזור לראש וכיון שאנחנו לא הזכרנו מקודם חזרנו לראש: וכאן בשלא הסיע דעתו. הא דאמר רב כשלא הסיח דעתו כגון שסיים ברכת בונה ירושלים אלא שנזכר מיד קודם שפתח בהטוב ומטיב אז אומר ברוך אשר נתן מנוחה וא"צ לחזור לראש: תני. בתוספתא פ"ה: כל א' וא' מברך לעצמו. שאין כאן קביעות שיהא אחד מברך לכולם עד שישבו לאכול ביחד: זמין לחבריה בפונדקא. כלומר כשהיה הולך בדרך עם חביריו ולא זימן עליהם עד שהגיעו לפונדק א' וישבו לאכול ביחד אז זימן עליהם וכהאי דתנינן בתוספתא:

הלכה ה מתני' ואם לאו אלו מזמנין לעצמן. וכזמן שהשמש אחד מהמש לשתי החבורות אע"פ שאין אלו רואין את אלו השמש מצרפן: אין מברכין על היין.

דר' יונה ספסן כסא ומתקן לה.
ההיס' והרא"ש ז"ל מפרשין שהי' סיפס בלילה ולאחר מיונו כתים [illegible] דלא הי' [illegible] קידוש דלילה [illegible] מזוג בלילה ע"ז [illegible] לי' כבלי מתכות: וקנית

אשלח תני ופליג. *כל יום שיש בו קרבן מוסף כגון ראש חודש וחולו של מועד צריך להזכיר מעין המאורע אם לא הזכיר מחזירין אותו. וכל שאין בו קרבן מוסף כגון חנוכה ופורים צריך להזכיר מעין המאורע אם לא הזכיר אין מחזירין אותו. חנן בר אבא וחברייא הוו יתבין אכלין בשבתא מן דאכלין ובריכין קם אזל ליה חזר לגבן אשכחנון ברכין. אמר ולא כבר בירכנו אמרין ליה מברכין וחזרין ומברכין דאשכחן מדכרא דשבתא. לא אמר כן ר' בא בשם רבי חונא ר' ירמיה כמובה *בשם רב ישבח ולא הזכיר של שבת אומר אשר נתן מנוחה לעמו ישראל. כן בשהסיע דעתו וכן בשלא הסיע דעתו. תני *עשרה בני אדם שהיו מהלכין בדרך אע"פ שכולם אוכלין מככר אחד כל אחד ואחד מברך לעצמו. ישבו ואכלו אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מככר עצמו אחד מברך על ידי כולם. ר' ירמיה זמין לחבריה בפונדקא:

הלכה ה מתני' *שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד בזמן שמקצתן רואי' אילו את אילו הרי אלו מצטרפין לזימון ואם לאו אילו מזמנין לעצמן ואילו מזמנין לעצמן ואין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי ר"א וחכמים אומרים מברכין: **גמ'** רבי יונה ור' אבא בר זימנא בשם ר' זעירא *לשני בתים נצרכה. א"ר יוחנן והן שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן. אילין בית נשיאי כה את עבד לון כבית אחד או בשני בתים. נאמר אם היה דרכן לעבור אילו על אילו מזמנין ואם לאו אין מזמנין. ר' ברכיה מוקים לאמוריה על הרגא מציעיא דבי מדרשא והוא מזמן על אילין ועל אילין: אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים מברכין. רבי זריקא *בשם ר' יוסי בן חנינא מודים חכמים לר' אליעזר בכוס של ברכה שהוא נותן לתוכו מים כל שהוא. *נהיגין רבנן בדהן כסא דקידושא. מילתא דר' יונה פליגא דר' יונה טעם כבא וכהקן לה.
אין

בורא פרי הגפן עד שיתן לתוכו מים לפי שהיה יינם חזק מאד ולא היה ראוי לשתייה בלא מים הלכך הכי לא הבחני למעליותא ולא זו מברכתו הראשונה ומברכין עליו בורא פרי העץ כמו ענבים ואין הלכה כר"א: **גמ'** לשני בתים נצרכה. הא דקתני רישא בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין לזימון לא נצרכה אלא אפי' אוכלין בשני בתים וכן פתוחין זה לזה בזמן שיכולין לראות אלו את אלו מצטרפין לזימון דאלו בבית אחד לא הוה צריך למיתני לרישא והא דנקט בית אחד משום סיפא נקט לה דאפי' בבית אחד אם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו לעצמן: והן. ודוקא שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן שיצטרפו לזימון כאחד: אילין בית נשיאי. שיש להן הרבה בתים סמוכין זה לזה ופעמים הן פתוחין ופעמים נעולים: מה את עביד לון כבית אחד או כשני בתים. כלומר הואיל ואינן פתוחין תמיד בשעת הסעודה אלא לפעמים הן סגורין היאך אתה עושה אותן אם הדמה אותן לשני בתים ממש מכיון שאינן פתוחין תמיד או דילמא הואיל ולפעמים פתוחין וכאותה השעה יכולין לראות אלו את אלו כבית אחד הוו ומצטרפין הן: נאמר. דכך הוא הדין שאם היה דרכן לעבור אלו דרך אלו מזמנין אע"פ שהן לפעמים סגורין ואם לאו אין מצטרפין לזימון: מוקים לאמוריה. היה מעמיד להשמש שלו על בעד האמצעי מבית המדרש שפתוח לכאן ולכאן והיו שם חבורה אחת מצד זה וחבורה אחת מצד זה וכיון שהשמש באמצע ומשמש לשתיהן היה מצרפן לזימון אלו עם אלו כדאמרינן אם היה השמש ביניהן מצרפן: מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה. של מזון שנותן לתוכו מים כל שהוא למלוה מן המובחר: נהיגין רבנן כן גם בההן כסא דקידושא. לאת לתוכו מים כל שהוא. מילתא דר' יוסי דאמר מודים חכמים וכו' פליגא אדר' יונה שהיה טועם כוס של ברכת המזון אחר הברכה ואח"כ

פירוש מבעל ספר הרדים

לשתי חבורות אם ירצו: **גמ'**. אשכחן מדכרא דשבתא. שכחו להזכיר של שבת בברכת המזון: אומר אשר נתן וכו'. [illegible] פסח כל [illegible] ברכות של ברכת מזון ואח"כ [illegible] נות מנוחה ואין צריך לחזור ולברך ברכת מזון: כאן כשהסיע דעתו'. אחר שסיימו הרבה ברכות לא נזכר מיד אלא כשהיו דעתם לענין אחר ושב לא עבר שאמרו ברוך אשר נתן מנוחה לעמו ישראל אלא חוזרין לראש ברכת המזון: [illegible] וכו'. [illegible] לפי כדפרישנא במתני': רבי ירמיה זמין לחברים בפונדקא: [illegible]:
פי' ה"ר עובדיה

מתני'. ואם לאו אלו מזמנין לעצמן. ובזמן שהשמש אחד לשתי החבורות אע"פ שאין רואין אלו את אלו השמש מצרפן: **גמ'**. [illegible]
[illegible]

מתני'. אין מברכין על היין בורא פרי הגפן עד שיתן לתוכו מים. לפי שהיה יינם חזק מאוד ולא היה ראוי לשתיה בלא מים הלכך אכתי לא אשתני למעליותא ולא זו מברכתו הראשונה ומברכין עליו בורא פרי העץ כענבים. ואין הלכה כר' אליעזר: **גמ'**. מודים וכו'. [illegible]: מילתא דרבי יוסי. [illegible]: דרבי יונה [illegible]
[illegible]

מראה הפנים

אשכח תני ופליג וכו'. ולמאי דמפרש [illegible]
[illegible]

לשני בתים נצרכה. [illegible]
[illegible]

מוקים לאמוריה וכו'. [illegible]

שנויי נוסחאות (ס"א) דאשכחן בכי"ל דאנשנן. (ס"ם) לא אמר כן בכי"ל לא כן אמר. מטובה בכי"ל מטי ב"ה ונ"י מטו בה. (ש"ד) לחבריה בפונדקא בכי"ל לחמריה בפונדק דלוי. (ס"פ) יוחנן בכי"ל ובכי"ל יונה. (סו"ל) תנינא נד"ו חיננא.

עמודי ירושלים

וכל שאין בו קרבן מוסף כגון חנוכה ופורים כו' עי' במרדכי פ' במה מדליקין שהביא הירושלמי [illegible]

שכח ולא הזכיר של שבת כו' [illegible]

אילין בית נשיאי כה את עבד לון כבית א' או כב' בתים [illegible]

עמודי ירושלים הגינא

שכח ולא הזכיר של שבת אומר כו' [illegible]

מסורת הש"ס

ואח"כ היה מתקן ליה במזוגת מים: אין תימר שהיה מזוג בתחלה. במעט מים ואח"כ היה מתקן כפי הצורך הא ליתא דהתני השותה משקין מזוגין וכו' ואח"כ לא היה מניח יין מזוג לשהותו בביתו: שמאל מהו שתסייע לימין בכוס של ברכה. לפי שלפעמים צריך להאריך בברכת המזון כגון בר"ח שבת שחל להיות בשבת וכיוצא בו מהו שיכול לסייע ביד שמאל לימין: את שמע מינה תלת. מסלה זו: וצריך שתהא ידו גבוה מן השלחן טפח. דאי לאו הכי למה לי לסייע בשמאל הרי יכול להשען ביד ימינו על השלחן: וצריך. וש"מ שצריך שנותן עיניו בו. שלא יסיח דעתו ממנו דאי לאו הכי למה לו לסייע בשמאל הלא יכול הוא להעמידו מעט על השלחן אם נתייגע בימינו ואין זה הפסק בברכה אלא ודאי חיישינן להסיח הדעת וצריך שיתן עיניו בו: עיטור. שמעטרו בכוסות סביב: ומודה. שידיחו מבפנים ושלשתן. רמוזין בפסוק אחד שנאמר בו ברכת ה': שבע עיטור. כשמעטרו נראה כשביעה בכוסות הרבה: רצון מודה. שהוא נקיות והוא הרצון: וצריך שיהיה בו כשיעור. שהיא רביעית שאם ימזגנו יעמוד על רביעית שזהו שיעורו דאי א"ל

שיעור א"כ אמאי פגמו הא איכא תקנתא לתקנו במים אלא הא דמיירי שלא היה בו אלא כשיעורו וכשטעמו חסר לו שיעורו ואין תקנה במים כשאין לו יין אלא זה: כבוד היום קודם לכבוד הלילה. כדמפרש לקמיה בפה רב בורא פרי הגפן כלומר לאו בקידוש הוא אלא בשתיית יין כבוד היום קודם לכבוד הלילה כשאין לו יין כל כך אבל לענין קידוש אם אין לו יין אלא כשיעור רביעית לקידוש קדושת הלילה קודמת לקדושת היום ובתוספתא פ"ג גרים הכי אם אין לו אלא כוס אחד קדושת היום קודמת לכבוד היום ולכבוד לילה. וקדושת היום היינו קידוש הלילה שמקדש עליו יום השבת: הזכיר של חנוכה בארץ. בברכת הארץ וקילסו אותו מפני שהיא הודאה ויש לאומרה בברכת הארץ שהיא נ"כ הודאה: הזכיר דיין אמת. לברכת האבל בברכת הטוב והמטיב וקילסו אותו שכשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה וזה גראה שמקבל עליו גזירת המקום באהבה: עומד ומברך. לפי שצריך שיטי והיכר שמכין עצמו לברך וכן כולם: ואם עשה כן. שהתעטף וכיוצא הרי הוא כמלאכי השרת דכתיב בהו בשש כנפים וגו' בשתים יכסה פניו ובשתים

עין משפט נר מצוה

לט

א מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' ט סמ"ג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפג סעיף ד

ב מיי' שם סמ"ג ועוש"ע שם סי' ב

מא

ג טוש"ע או"ח סי' קפג סעיף ב וסי' רעא סעיף יג

מב

ד מיי' פ"ב מהל' ברכות הל' ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רפ סעיף ג

ה מיי' פ"ב מהל' ברכות הל' ח סמ"ג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפג סעיף ד

תורה אור

אין תימר שהוא מזוג. והתני *השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו. א"ר יוחנן והן שלנו בכלי מתכות. ר' ירמי' בשם *ר' יוחנן ראשונים היו שואלין שמאל מהו שתסייע לימין בכוס של ברכה. את שמע מינה [א] תלת את שמע שהוא צריך לתופסו בימין וצריך שתהא ידו גבוהה מן השולחן טפח וצריך שנותן עיניו בו. אמר ר' אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה. [ב] מלא. עיטור. ומודח. [דברים לג] ושלשתן בפסוק אחד °נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'. שבע עיטור. רצון מודח. מלא כמשמעו. א"ר חנינא אם עשיתה כן מה כתיב תמן ים ודרום ירשה את זוכה לירש העולם הזה והעולם הבא. א"ר אלעזר כוס פגום אין מברכין עליו. טעמו פגמו. את שמע מינה תלת [ג] *שמע מינה כוס פגום אין מברכין עליו. וצריך שיהא בו כשיעור. וטעמו פגמו. א"ר תנחום בר יודן [ד] *כבוד היום קודם לכבוד לילה קדושת הלילה קודמת לקדושת היום *אי זהו כבוד היום ר' יוסי בשם רבי יעקב בר אחא ור' אלעזר בר יוסף בשם רב בורא פרי הגפן. ר' זריקן בר חמוי דר' זריקן [ה] *הזכיר של חנוכה בארץ וקילסו אותו. ר' בא בריה דרבי חייא בר בא הזכיר דיין אמת בהטוב ומטיב וקילסו אותו. רבי בא בריה דר' חייא בר אבא *אבל מהלך עומד ומברך. אבל עומד יושב ומברך. אבל יושב מיסב ומברך. אבל מיסב מתעטף ומברך. אם עשה כן הרי הוא כמלאכי השרת.

מה

מנחות ח.

ברכות נא.

ברכות נב. פסחים קג.

פסחים קה. תוספ' ברכות פ"ג.

פי' תוס' פסחים קו. ד"ה דמסייר.

בנה כד

ברכות מג: גט"י

פירוש הר' עובדיה

יכול לבאות למחר מפני הסכנה ומבי דלעולם לא פליגא שהיה מוזג ולא בלילה [illegible]

פירוש בעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

[illegible]

[illegible]

אבל מהלך עומד ומברך וכו'. [illegible]

מערכת הערוך וצריך שתהא ידו גבוהה מן השולחן טפח וצריך שנותן עיניו בו. [illegible]

חדושי רד"א

רבי יעקב ב"א כו' [illegible]

עטורי יר. שלים תנינא

כבוד היום קודם לכבוד לילה [illegible]

אבל מהלך עומד ומברך [illegible]

וכפתים יכסה רגליו מפני כבוד המקום ב"ה וכך הוא זה שמתעטף בברכה לכבוד המקום ברוך הוא:

הדרן עלך שלשה שאכלו:

הלכה א מתני׳

הורה אור

מה טעמא בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו:

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה בית שמאי אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום: **גמ׳** מה טעמהון דבית שמאי שקדושת היום גרמה ליין שיבוא וכבר נתחייב בקדושת היום עד שלא בא היין מה טעמהון דבית הלל שהיין גורם לקדושת היום שתאמר ד"א היין תדיר וקדושה אינה תדירה א"ר יוסי מדברי שניהן יין והבדלה היין קודם. כלום טעמהון דבית שמאי אלא שקדושת היום גרמה ליין שיבוא וכאן הואיל ולא אבדלה גרמה ליין שיבוא היין קודם כלום טעמהון דבית הלל אלא שהיין תדיר וקדושה אינה תדירה וכן הואיל והיין תדיר ואבדלה אינה תדירה היין קודם. אמר ר׳ מנא מדברי שניהן יין ואבדלה אבדלה קודמת כלום טעמהון דבית שמאי אלא שכבר נתחייב בקדושת היום עד שלא בא היין וכאן הואיל ונתחייב בהבדלה עד שלא בא היין אבדלה קודמת כלום טעמהון דבית הלל אלא שהיין גורם לקדושת היום שתאמר וכאן הואיל ואין היין גורם לאבדלה שתאמר אבדלה קודמת א"ר זעיר׳ מדברי שניהן מבדילין בלא יין ואין מקדשין אלא ביין היא דעתיה דר׳ זעירא דר׳ זעירא אמר מבדילין על השכר ואזלין מן אתר לאתר משום קדושה א"ר יוסי בר׳ נהינין תמן במקום שאין יין שליח ציבור עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם במקדש ישראל ואת יום השבת וקשיא על דבית שמאי בלילי שבת היך

פני משה

מפני כבוד המקום ב"ה וכך הוא זה שמתעטף בברכה לכבוד המקום ברוך הוא:

הדרן עלך שלשה שאכלו:

מתני׳ אלו דברים מברך על היום. בתחלה לפי שהיום גורם לקידוש שלא בא היום זה אלא בשביל קידוש לשבת ועוד שכבר קדש היום מקבל עליו ועדיין יין לא בא על השלחן וכסם שקדם לכניסה כך קודם לברכה: וב"ה אומרים מברך על היין תחלה. לפי שהיין גורם לקידוש וה"ה המקדש על הפת ואם אין לו יין או פת לא יקדש ועוד תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם: **גמ׳** מה טעמהון דב"ש וכו׳. כדפרישית במתני׳: מדברי שניהן נלמד. דסבירא להו דבהבדלה לעולם ברכת היין קודם ואח"כ ברכת הבדלה דלא דמיא לקידוש כדמפרש ואזיל: כלום טעמהון דב"ש. שהרי טעמייהו דב"ש גבי קדוש לא הויא אלא מפני שקדושת היום גרמה ליין שיבא לפיכך סברי דקדושת היום קודמת אבל כאן הואיל ולאו הבדלה גרמה ליין שיבא דהא עיקר הבדלה בתפלה היא ולא אמרו שיחזור ויבדיל על הכוס אלא מפני התינוקות כדאמרי׳ לעיל פ׳ תפלת השחר ה״ב אף ב"ש מודים בהבדלה בברכת היין קודם: כלום טעמהון דב"ה. כלומר ולב"ה ודאי איכא נמי הא טעמא דאמרי גבי קדוש דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וכמו כן בהבדלה: אמר ר׳ מנא. ולא היא דמאי חזית דנקטת להני טעמי דידהו דב"ש ודב"ה גבי קידוש למילף מינייהו דמה גבי הבדלה דברכת יין קודמת נקוט איפך טעמייהו דידהו דגבי קידוש ואפכין איפכא דגבי הבדלה איכא למימר דלכ"ע ברכת הבדלה קודמת כדמפרש ואזיל: כלום טעמהון דב"ש וכו׳. ואח"כ וכאן נמי הואיל ונתחייב בהבדלה מיד בתפלה למ"ש קודם שבא היין לפניו בדין הוא שהבדלה נ"כ קודמת ליין כמו קידוש לב"ש: כלום טעמהון דב"ה. ולב"ה דטעמייהו גבי קידוש אינו אלא לפי שהיין או הפת גורם לקידוש היום שהאמר אבל כאן הואיל ואין היין גורם להבדלה דלא הליא הבדלה ביין אף ב"ה מודו דהבדלה קודמת לברכת היין והלכך מהא ליכא למישמע מינה: מדברי שניהן. מדר׳ יוסה ומדר׳ מנא דמר מדייק הכי ומר מדייק איפכא אליבא דב"ש וב"ה מיהת מדברי שניהן נלמד דמבדילין בלא יין אבל אין מקדשין אלא ביין כדקאמרי הרווייהו בפשיטות דאין היין מעכב בהבדלה כמו דמעכב בקידוש: היא דעתיה דר׳ זעירא. וכן נמי הוא דעתי׳ דר"ז גופיה דאמר מבדילין על השכר במקום שאין יין מצוי דהיין לאו מעכב להבדלה והולכין ממקום למקום משום קידושא למיעבד קידוש על היין דעיקר מצות קידוש על היין: נהינין המן. בבבל במקום שאין יין לקדש עליו הש"ץ עובר לפני התיבה ואומר ברכה מעין שבע וחותם וכו׳ ובזה יצאו ידי קידוש: וקשיא על דב"ש בלילי שבת. כלומר דהא לטעמים נקבעת לה בלילי שבת דאי אפשר

קרבן העדה

וקשיא על דב"ש בלילי שבת כו׳ תה נפקא מינה על היום המזון קודם יברך על המזון היין קודם יברך על היין היום קודם. ואח"כ כיצד יעשה. ע"ו מסי׳ במתניתין מן הדא ר"ל דהא דקאלת כיצד יעשה במתניתין מן הדא טגר יעשה ומבא הא דאמר רב"א על הדא מתניתין דמעמא הא משום בה"א ברכה קטנה מתחלת הכא דהוי ברכה גדולה גם לב"ש המזון קודם ליין פ"כ מסיק כיצד יעשה על דב"ש יברך על המזון ואח"כ על היום ואח"כ על היין והקשיא על דב"ה כמולאי שבת כו׳ תלמ"ש יברך על היין כדקי"ל יין הבדלה קודם להבדלה המזון קודם כמס"ל לב"ה דמזון קודם ליין. ויברך על המזון ואח"כ על היין. נר קודם ר"ל נר על הבדלה קודם כמס"ל לב"ה דנר קודם לבראמ"ו. יברך על הנר ר"ל דיברך על נר תחלה ואח"כ על מזון ואח"כ על היין וי"א דהא הבדלה קודם ר"ל יין והבדלה קודם לנר דהא לדברי כולן כין למ"ד לקמן יקנה"ז וכין למ"ד יהנ"ק לכו"ע ברכת יין קודם לנר. ואח"כ נהי דלענין יין דהמזון ברכת מזון קודם ליין. אבל לענין הבדלה היין קודם כמס"ל לר׳ יוסי לפיל דלהבדלה לכו"ע יין קודם דהוי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ואח"כ נמצא לס"ו דהיין של הבדלה קודם לנר של הבדלה נ"כ דסא לענין הבדלה יין ברכה לכו"ע ואח"כ כיצד יעשה דמזון קודם ליין ונר קודם למזון ויין קודם לנר ההבדלה א"כ כיצד יעשה פ"ו קאמר נ"כ במתני׳ מן הדא כיצד יעשה כדתנינן אמר ר׳ יהודה לא נחלקו כו׳ [illegible] בריה"ו וע"כ לס"ו מסיק כיצד יעשה [illegible] יברך על היין ואח"כ יברך על הנר:

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

סליק פרק שלשה שאכלו

פרק ח אלו דברים [illegible]

[illegible]

שנויי נוסחאות (בשי"ג. יוסי גלו יוסה. (שנ"ו) שליח צבור נגי"כ חזן הכנסת.

עמודי ירושלים

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

מדברי שניהם נלמוד. [illegible]

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

אפשר למיעבד כסברא דב״ש גבי קידוש ולמאי דס״ל לב״ה נמי גבי יין ומזון במתני׳ דסוף פירקין היכא דאין שם אלא אותו כוס והשתא אי מקלעי הני נוונא בלילי שבת היאך יעשו אליבא דב״ש דממ״נ קשיא כדמסיק ואזיל להקשות: היך עבידה. בהי גוונא מקיימן לה ומפרש וקאמר בכגון שהיה יושב ואוכל בע״ש ותשכה לילי שבת וצריך הוא לקדש קדושת היום על היין ואין שם אלא אותו הכוס יין בלבד ואם יקדש עליו לא יהא לו יין לברך על המזון: את אמר מניחו לאחר המזון ומשלשל כולם עליו. כלומר דודאי את אומר בזה דהדין הוא שיניח עד לאחר המזון ויאמר הכל קידוש וברכת המזון על אותו כוס וכדתנינן בתוספתא פ״ה גבי מ״ש וכדלקמן וה״ה נמי בהאי גוונא בלילי שבת והשתא קשיא מה נפשך לב״ש היאך יעשה: יברך על היום. קודם כדאמרינן במתני׳ דקדושת היום קודם ליין הא הכא היכא נמי מזון ובודאי ברכת המזון קודם לקדוש היום שהרי נתחייב בברכת המזון קודם שקדש עליו היום: יברך על המזון. ואי תימא דאין ה״נ דיברך על המזון מקודם הא ליתא דהרי הכא היין קודם לב״ש כדאמרי במתני׳ דסוף פרקין גבי בא להם יין בתוך המזון ומייתי לה לקמיה: יברך על היין.

דפשיט היא דבגוונא דקאמר היה יושב ואוכל בע״ש וכו׳ ואין שם אלא אותו הכוס דלב״ה מברך על המזון ואח״כ על היין ואח״כ על היום כי קשיא לן אליבא דב״ה בגוונא שבת הוא דקשיא לן וכעין גוונא דהוה מדייקינן אליבא דב״ש בע״ש ה״נ מדייקינן השתא אליבא דב״ה כמ״ש וכדמפרש ואזיל: היך עבידא. בהי גוונא קא מיבעיא לן וקאמר בכגון שהיה יושב ואוכל בשבת ותשכה מוצאי שבת וצריך הוא להבדיל ואין שם אלא אותו הכוס ואם יבדיל לא יהי׳ לו יין לברך על המזון: את אמר מניחו לאחר המזון ומשלשל כולן עליו. הבדלה וברכת המזון דודאי כך הוא הדין והכי תנינן בתוספתא פ״ה הנכנס לביתו במ״ש מברך על היין ועל המאור ועל הבשמי׳ ואח״כ אומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו והשתא מדייק הש״ס דלר׳ יהודה דתוספתא אליבא דב״ה כדמייתי נמי לקמיה קשיא לן דמה נפשך כיצד יעשה בהאי גוונא דאמרן: יברך על היין. בתחלה הרי המזון קודם כדסבירא להו לב״ה במתני׳ דסוף פרקין: יברך על המזון בתחלה. הרי הנר קודם כדתנן במתני׳ גבי פלוגתייהו בית ב״ש אומרים נר ומזון וכו׳ ובית

היך עבידה. היה יושב ואוכל בערב שבת והשכה לילי שבת ואין שם אלא אותו הכוס את אמר מניחו לאחר המזון ומשלשל כולם עליו מה נפשך יברך על היום המזון קודם יברך על המזון היין קודם יברך על היין היום קודם נשמעינה מן הדא בא להן יין אחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס א״ר בא על ידי שהוא ברכה קטנה שמא ישכח וישתה ברם הכא מכיון שהוא משלשה על ידי הכוס אינו שכח כיצד יעשו על דברי בית שמאי יברך על המזון תחילה ואח״כ מברך על היום ואחר כך על היין וקשיא על דברי בית הלל במוצאי שבת היך עבידה היה יושב ואוכל בשבת והשכה מוצאי שבת ואין שם אלא אותו הכוס את אמר מניחו לאחר המזון ומשלשל כולן עליו מה נפשך יברך על היין המזון קודם יברך על המזון הנר קודם יברך על הנר הבדלה קודמת נשמעינה מן הדא *אמר רבי יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על ברכת המזון שהוא בתחילה ולא על הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על הנר ועל הבשמים שבית שמאי אומרים [א] בשמים ואחר כך נר ובית הלל אומרים מאור ואחר כך בשמים רבא ורב יהודה הלכה כמי שהוא אומר בשמים ואחר כך נר כיצד יעשה על דברי בית הלל יברך על המזון

תוספתא פ״ה ...

ואם תאמר דיברך על היין קודם להמזון הא נמי אי אפשר דכשבא לברך על היין קידוש היום קודם לו כדאמרי ב״ש במתני׳: נשמעינה מן הדא. זה הכל מן הקושיא וכלומר ושמא נשמעינן להא דאמרת לב״ש היין קודם להמזון מן הדא דתנינן בסוף פרקין בא להם יין בתוך המזון ואין שם אלא אותו הכוס ב״ש אומרי׳ מברך על היין ואח״כ מברך על המזון וא״כ היאך יתנהג עכשיו בכה״ג אליבא דב״ש: אמר ר׳ בא. דלא קשיא מידי מהאי מתני׳ דסוף פרקין דמייתית ראיה לגוונא דהכא דלב״ש מברך על היין מקודם להמזון דהאי הוא התם דע״י שהיא ברכה קטנה בורא פרי הגפן בלבד אלכך הוא דקסברי ב״ש התם דמברך על היין מקודם שאם אתה אומר שימתין עד לאחר ברכת המזון חיישינן שמא ישכח וישתה מיד בלא ברכה אבל הכא שצריך הוא לקדש קדושת היום ומכיון שהוא ממתין לשלשה על ידי הכוס איט שכח מקודשת היום ולא חיישינן שמא ישתה עד שלא יקדש: וכילד יעשו על דברי ב״ש. והשתא מסיק לה דלר׳ בא דקאמר דהכא איכא תקנתא לב״ש נמי וכיצד יעשה יברך על המזון תחלה דבהאי גוונא מודו ב״ש דליכא למיחש למידי כדאמרן ואח״כ מברך קדושת היום ואח״כ על היין כסבר׳ דידהו במתני׳: וקשי׳ על דברי ב״ה. השתא מהדר הש״ס לדייק נמי אליבא דב״ה דודאי בלילי שבת וכגוונא דהוה מדייק לי׳ אליבא דב״ש ליכא למידק כלל אליבא דב״ה

הלל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה א״כ לכ״ע נר קודם למזון: יברך על הנר. בתחלה: הבדלה קודמת. כלומר ואם יעשה כך תהיה הבדלה קודמת למזון ולהן לא תנן הכי ולמ״ג דבמתני׳ תני כן ההיא דלאו כהלכתא היא אלא כדתני ר׳ יהודה בתוספתא שם וכדלקמיה: נשמעינה מן הדא. מסקנת הקושיא היא וכלומר והיכא תניא הכי מן הדא דא״ר יהודה לא נחלקו ב״ש וב״ה על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו וכו׳ וגי׳ התוספתא כך היא שב״ש אומרים מאור ואח״כ בשמים וב״ה אומרים בשמים ואח״כ מאור וגי׳ הש״ס בתוספתא היא כך בהפך ככתוב לפניע והיינו דקאמר עלה רבא ורב יהודה הלכה כמי שהוא אומר בשמים ואח״כ מאור ולא כהאי גי׳ דלעיל לב״ה. שמעינן מיהת דלכ״ע מזון בתחלה והבדלה בסוף כי פליגי בסדר הברכות השייכי׳ להבדלה היא דפליגי ושמעינן נמי דלכ״ע אלו הברכות השייכי׳ להבדלה סמוכות זו לזו מיהת בעינן והשתא אם יברך על הנר בתחילה למזון ואח״כ ברכת הנר תפוסת זו לזו כל הברכות א״כ תהי׳ הבדלה קודמת למזון והא לר׳ יהודה לכ״ע מזון בתחילה והבדלה לבסוף היא וכיצד יעשה על דברי ב״ה. מסקנא דמילתא היא. וכלומר והשתא כיצד יעשה אליבא דב״ה אם כהאי דתנינן במתני׳ נר ובשמים ומזון והבדלה או כהאי דר׳ יהודה בתוספתא וקאמר הש״ס

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible] ... קודם ... היום ... ליכא שבת ... מכניס ליה ... יין קודם ... בא להם יין לאחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס ... מברך על היין ואח״כ מברך על המזון. נשמעינה מן הדא ... [illegible] ... ברכה קטנה ... היין קודם ברכת המזון ... [illegible] ... אומרים יברך על המזון ואח״כ מברך על היין נר קודם למזון ... אומרים נר ובשמים ומזון. יברך על הנר. כמו שתנן וב״ה אומרים נר ובשמים ומזון ... [illegible] ... מברך על המזון ... ואח״כ יברך המבדיל: הבדלה קודמת ... [illegible]

מראה הפנים

[illegible] ... וקשיא על דברי ב״ש ... [illegible] ... ברכת המזון ... [illegible] ... יברך על המזון ומיד היין דברכת המזון ששנה שם ואח״כ על הנר ועל הבשמים ואח״כ ... [illegible]

עין משפט נר מצוה

ח

א ב מיי׳ שם סמ״ג ושו״ע סי׳ מסה סי״ג טוש״ע או״ח סי׳ תצג ס״א וסי׳ הרפט ס״א

המזון תחילה ואחר כך יברך על היין ואחר כך על הנר. *יום טוב שחל להיות במוצאי שבת ר׳ יוחנן אמר יקנ״ה יין קידוש נר הבדלה חנין בר בא אמר בשם רב יין קידוש נר הבדלה ^ה^ סוכה וזמן. רבי חנינא אמר ינה״ק שמואל לא אמר כהדא דרבי חנינא דאמר רבי אחא בשם רבי יהושע בן לוי מלך יוצא ושלטון נכנס מלוין את המלך ואחר כך מכניסין את השלטון. לוי אמר ינה״ק מסתברא דלוי אמר מעין שנידם אמר רבי זעירא בעא קומי רבי יוסי היך עובדין ^י^ עובדא אמר ליה כרב וכרבי יוחנן וכן נפק עובדא כרב וכר׳ יוחנן ור׳ אבהו כד הוה אזיל לדרומה הוה עביד כר׳ חנינא וכד הוה נחית לטבריא הוה עביד כרבי יוחנן דלא מפלג על בר נש באתריה על דעתיה דרבי חנינא ניחא וקשיא יוחנן על דרבי יוחנן אילו בשאר ימות השנה אינו מברך על הנר שלא יכבה וכא מברך על הנר שלא יכבה מה עבד ליה רבי יוחנן מכיון שיש לו יין אין נרו כובה ויברך על הנר בסוף שלא לעקור זמן השבתות הבאות:

הלכה ב מתני׳

*בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס ובית הלל אומרים מוזגין הכוס תחילה ואח״כ נוטלין לידים:

נמ׳

קרבן העדה

ירמ׳ שחל להיות במוצאי שבת ר״י אמר יקנ״ה כו׳ ר״ח אמר ינה״ק שמואל אמר כהדא דר״ח דאמר ר״א בשם ריב״ל מלך כו׳ כן הוא הגי׳ בירושלמי דפוס אמשטרדם לוי אמר יהנ״ק וקאמר הגמ׳ מסתברא דלוי דהא אמר מעין שניהן כן הגי׳ בדפוס אמשטרדם וה״ם דהגמ׳ קאמר דמסתברא הא דלוי משום דהוא אמר מעין שניהן ר״ל דכין לרבי יוחנן וכין ללוי הוי נר באמצע בין קידוש והבדלה ובזה ס״ל כר׳ יוחנן ובהדא ס״ל כלוי דהבדלה קודם קידוש: וקשיא על דר״י אילו בשאר ימות השנה אינו מברך על הנר שלא יכבה מה עביד לה ר״י כן הגי׳ בדפוס אמשטרדם וה״ם הא דתקנו חכמים בשאר ימות השנה שיברך על הנר קודם הבדלה הוא משום תקנת עניים שמא לא יספיק לו השמן ויכבה אם יברך אחר הבדלה ע״כ תקנו לברך על הנר תחילה. וא״כ למה יקדים קודם הנר הא כמו דתקנו שלא יבדיל קודם לנר משום שמא תכבה כמו כן לא יקדים קודם נר משום שמא תכבה. ומשני מה עביד לה ר״י מכיון שיש לו יין אין נרו כבה. פי׳ דהא קי״ל במס׳ שבת דף כ״ג ע״ב נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף א״כ כיון שיש לו יין להבדיל ע״כ שיש לו נר ביתו וממנ״פ אם הוא עני שאין לו שמן על הנר א״כ יין על קידוש פשיטא דאין לו ועל מה יקדש ויבדיל וכיון שיקדש ויבדיל על היין ע״כ דיש לו שמן לנר ביתו ולא דמי להבדלה בשאר שבתות השנים דהתם נר הבדלה ויין להבדלה הבדלה קודם ע״כ חששו מפני עניים שיקנה יין ולא יהי׳ לו לקנות שמן על חנוכה אבל בקידוש היום ונר ביתו נר ביתו עדיף ותחילה מי שיש לו יין על קידוש כ״ש שיש לו נר ופריך א״כ יברך על הנר בסוף במוצאי שבת שחל ביו״ט מכי קדיש ומבדיל. ומשני שלא לעקור זמן שבתות הבאות:

פני משה

מסורת

פסחים קב ופ׳ תוס׳ שם יא ד״ה רבא

ברכות מ: תוספתא פ״ה.

הש״ס דדברי ר׳ יהודה הם עיקר שיברך על המזון בתחלה וכו׳: י״ט שחל להיות במ״ש. ויש כאן קידוש והבדלה איזה מהן קודם: יקנ״ה. היין סמוך לקידוש וקודם לו ואח״כ נ״ה וכן אמר חנן בר בא בשם רב יין וכו׳ ובסוכות אחר הבדלה סוכה וזמן: ר׳ חנינא אמר ינה״ק גרסינן וכן שמואל אמר כהדא דר׳ חנינא גרסינן כדמפרש טעמא משל למלך יוצא וכו׳ הלכך הבדלה קודמת שמלוין את השבת בתחלה ואח״כ קידוש של י״ט: לוי אמר יהנ״ק גרסינן. דכמו שהוא לפנינו היינו דר״ח ממש. והיינו דקאמר מסתברא דלוי דאמר מעין שניהן הבדלה קודם לקידוש כר׳ חנינא ונר והבדלה סמוכין כר׳ יוחנן: דלא מפלג על בר נש באתריה. טבריה אתריה דרבי יוחנן הוה ואין חולקין על אדם באתריה ולפיכך נהג שם כוותיה: על דעתיה דרבי חנינא ניחא. דלדידיה אחר היין מברך על הנר מיד ולפי שכשרואה את הנר צריך לברך עליו אלא שברכת היין היא קודם לכל לעולם: וקשיא על דר׳ יוחנן. כלו׳ אלא דלר׳ יוחנן קשיא מפני מה אינו מקדים לברך על הנר הא אלו בשאר ימות השנה אינו מברך על הנר שלא יכבה בתמיה וכי אינו מברך על הנר מיד כדי שלא יכבה ויפסיד הברכ׳ והכא נמי היה לו לומר מברך על הנר שלא יכבה ולא לאחרו אחר קידוש: מה עבד ליה ר׳ יוחנן. וזהו מתמיה וקאמר דמכיון שיש לו יין אין נרו כובה כלומר דכיון שהוא תופס כוס של יין בידו שבירך עליו ואינו שותהו ושומרו עד שיגמור כל סדר הברכות שומר ג״כ את הנר שלא יכבה עד שיברך עליו: ויברך על הנר בסוף. א״כ יברך עליו בסוף דכל זמן שאינו שותה היין שומר הוא את הנר שלא יכבה קודם שישתה ומשני שלא לעקר זמן שבתות הבאות כלו׳ הואיל ובכל מוצאי שבתות מברך על הנר קודם הבדלה הלכך אין לו לעקור הסדר של כל שבתות הבאות בשנה:

הלכה ב מתני׳ ב״ש אומרים נוטלין לידים ואח״כ מוזגין את הכוס. טעמייהו דב״ש דסברי אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאין אע״פ שלא נטמא תוכו וכגון שנטמא במשקין דטומאת משקין בכלים מדרבנן היא והקלו בטומאה זו ואמרו כלי שנטמא אחוריו במשקין טמאין לא נטמא תוכו ולא אוגנו ולא ידו ואפ״ה אסור להשתמש בו גזרה שמא ינתזו ניצוצות מתוכו על אחוריו ויקבלו המשקין טומאה מחמת אחוריו ויטמאו את הידים וכיון דאסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאים הלכך נוטלים לידים תחלה ואח״כ מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה חיישינן שמא יטמאו משקין שנפלו באחורי הכוס מחמת הידים שהידים קודם נטילה תורת שני לטומאה יש להן ומטמאין את המשקין להיות תחלה ויחזרו המשקין ויטמאו את אחורי הכוס ונמצא משתמש בו באיסור אלא נוטלים לידים תחלה ואח״כ מוזגין את הכוס כדי שלא יקבלו המשקין שבאחורי הכוס טומאה מחמת ידים: ובית הלל אומרים וכו׳. דב״ה קסברי מותר להשתמש בכוס שאחוריו טמאין ולא גזרינן משום ניצוצות דניצוצות לא שכיחי הלכך מוזגין את הכוס תחלה ושותים אותו דביין הבא לפני המזון איירי הכא כד אמרינן בפ׳ כיצד הסיבו וכו׳ הביאו להם יין וכו׳. ואח״כ נוטלין לידים לסעודה שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה ואח״כ מוזגין את הכוס גזרה שמא יהיו אחורי הכוס טמאין דהא מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאין וידיו לא יהיו נגובות יפה דבשתייה אין אדם מדקדק לנגב ידיו כל כך ויטמאו אחורי הכוס אותן

מראה הפנים

נקטינן לגי׳ ב״ה כמו דהכא נמצטר הכל סימן נפרם וכן הוא נסחום כרי יונה ז״ל על מה שהפתיק הרי״ף וכתב שם ומבדיק בהפיבה מן כדא שאינו כמו שאתה אומר דנר קודם הבדלה ושהבדלה קודם ברכת המזון דתניא וכו׳ וכיום כמו שבארתי דהדלפיל קאי לא כמו שאתה אומר מכמתני׳ דנר קודם המזון ואי אמרת דיברך על הנר קודם הבדלה והבדלה אח״כ מיד וא״כ תהא הבדלה קודם לברכת המזון ואנן לא שמעינן כהי מדרי׳ יהודה וכו׳ ומה שכתב שם וכוה חולק בירושלמי על תלמוד שלנו דשם פסק הלכה לדעת כ״ש דנר תחלה פסות דשונה הוא ול״ל דכאמים תחלה ור״ל דשם בש״ם דינן שכן דנבאמים תחלה כדמסיק רבא בדף נ״ב ע״ב ע דברי ר״מ אבל ר״י אומר לא נחלקו וכו׳ ואי״ל יוחנן נהגו כמה כב״ש ואליבא דר׳ יהודה והנה מפתיק דברי ר׳ יהודה אליבא דב״ה מאוד ואח״כ בכמים את לפרושי דברי הרי״ף במ״ש שטו רוצים לומר דכיון דפלוגתא אגמרא דילן לא נמליק מינה ודחה הוא נ״ל דלא איכפת לן ככי דלא נמליק אלא לגלויי דכאי מזון דמתני׳ ברכת המזון הוא וכל זה הוא לענין סדין לכפתקת כתוספתא דגי׳ דהכא ומיהו לענין מסקנא דדינא פסקן הכא נ״ב כדבהם כלכם כמי שבוא אופר בכמים ואח״כ נר ודם דהרא״ם ז״ל כתב על כמתני׳ ב״ש אומרים נר ומזון וכו׳ ירושלמי וקבם לגי״ב כיכי פביד שיהם שילך שוכה שיברך ברכת המזון והבדלה על כוס ואמרי׳ בפ׳ ע״פ אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל ומבני פים יושב ואוכל ויחשכה לו למוצאי שבת ואין לו אלא כוס א׳ וכו׳ ונה הפי׳ תמוה הוא דודאי אין לפרש כ״א דגב הוא כקושיא בפנים דלב״ש בין עבידא אם תירם שבי׳ כך בבים יושב ותחשכה לו למ״ש ואין לו אלא כום אחד אם אמרת וכו׳ כמו שהפתיק הרי״ף ז״ל וכפי׳ הרי יונה ז״ל ומבואר בפנים. ואסבר דהרא״ש כתב פירוש זה לאמן דהוי מתקן הקושיא שהקשה על הברייתא כנכנס לביתו כתי״ם וכו׳ ותירץ כמו שתירץ בירושלמי וכו׳ דהיה משמע לו כך הספר לפרש נוה דהכא וכתב דבריו שם גלאו שכי דאין נסרב לברייתא כן פ״ב וכן הקשו התוס׳ פ׳ ע״פ בדף ק״ב ע״ב על פי׳ פרי״ב בברייתא. ומיהו כפיקר פירושא דהכא אין לנו אלא כמבואר. ונראה כאן וקושיא לגי״ב לבינן דלעיל לגי״ם על תדא ותדא לפי כפכן כמו שבארתי הכל בפנים:

שמואל אמר כהדא דרבי חנינא וכו׳. כדמשמע וכן היא גי׳ הרמב״ם ז״ל בפי׳ פ״ם נכי כהדא פלוגתא בדף ק״ב וק״ג. וכנה דהופתק כדבריו שם להאי דלוי

בר״ק וכן הגהתי בפנים דנראה דט״ס הוא לוי אמר ינה״ק כדכתוב לפנינו דהיינו דר״ח ולפי גרסתו ז״ל אתיא שפיר דמסתברא דלוי דאמר מעין שניהם כנפסרבתא והמסקנא כתם כהלכה דאמר יקנ״ה וכבכאת וכן נסק עובדא כרב וכרבי יוחנן:

פירוש מבעל ספר חרדים

מבדיל: רבי יוחנן אמר יקנ״ה. פי׳ הרמב״ם בפרק ערבי פסחים דס״ל דקידוש היום עדיף מהבדלה אי נמי דכי מבדיל כרישא מחוי דקדושת שבת חמורה עליו כמשוי ויין קודם לקידוש כב״ב דתדיר קודם ואחר הקידוש נר והבדלה כשאר מוצאי שבת שבנר קודם להבדלה והאמוראים לא הזכירו בשמים מפני דאין מברכין בשמים בי״ט שאחר שבת מפני שיש בשמחת יו״ט גם כ״ם כשבת: סוכה וזמן לא נגרסינן כן הביא הגרסא הרמב״ם: רבי חנינא אמר ינה״ק ואתיא רבי חנינא כשמואל דאמר ר׳ חנינא בשם שמואל משל למלך יוצא ושלטון נכנס וכו׳ לוי אמר ינה״ק מלך יוצא היינו שבת מלוין את המלך בהבדלה: השלטון נכנס. היינו יו״ט אח״כ מכניסין אותו בקידוש: ינה״ק מעין שניהם. פי׳ המרדכי דאמר יין קודם הכל כר׳ יוחנן והבדלה קודם קידוש כר׳ חנינא

[illegible]

הקידוש ב״ש וב״ה בתפלה ברכת הנר כדתנן ב״ש אומרים נר וכו׳ מפני שהיו עניים ורוב פעמים היו בלא נר ועתה נשאר מעט שמן ממה שערכו לשבת ואולי תכבה מיד אם יאמר הבדלה תחילה ולא יוכל לברך בורא מאורי האש לכך הקדימוה בשאר הבדלות יכול לומר בלי נר והכא במוצאי י״ט דמקדים רבי חנינא נר להבדלה וקידוש ניחא אבל לר׳ יוחנן קשיא לדידיה אדרבה דלמה כל השנה מקדים נר להבדלה שמא תכבה כאן כשיר שאומר קידוש ולמה אמר דאומר יקנ״ה ומתרץ מכיון שיש לו יין וכו׳ דס״ל לר׳ יוחנן כמ״ד בכללי דמקדשין ומבדילין על הכוס דבימיהם לא היה יין מצוי והיה ביוקר גדול ועל ידי הדחק נמצא ומכוחה זה שמקדש ומבדיל מוצאי שבת ויו״ט על היין דחק עצמו לכבוד י״ט והכי נמי דחק עצמו על השבת. אינו עני אלא עשיר ולא יכבה נרו דשמן רב בביתו הילכך מאי לאחר הנר אחרי הקידוש. ופריך כיון דאין שיכבה נרו לאחר הנר גם אחר הבדלה ויאמר יקה״נ ומתרץ שלא לעקור זמן השבתות הבאות כלומר שלא לשנות מכל שבתות השנה דתקנו נר קודם הבדלה שמא יכבה נרו:

מתני׳. ב״ש אומרים וכו׳ ואח״כ מוזגין את הכוס. הכא לפני המזון כדאמר סי״ח כיצד מברכין היסבו אע״פ שנטל וכו׳ בא להם יין וכו׳ מאמר ב״ש נוטלין לידים ומוזגין אותו הכוס ונותנין אותו הכוס ואוכלין בפותחן כאחד נטילה וב״ה אומרין מוזגין אותו הכוס ונותנין אותו ואח״כ נוטלין לידים וטעמא דתרווייהו מפרש בגמ׳:

נמ׳

אתיה.

שנויי נוסחאות (ש״ס) ינה״ק שמואל לא אמר כהדא דר׳ חנינא בכי״ל נהי״ק אהיא דשמואל בר חנינא. (ש״ס ינה ק בכי״ל יהנ ק. שניהם אמר רבי בכי״ל שניהם רבי. (ש״ס) עוברין גדו עברין. (תוס״ו) וקשיא יוחנן על בכי״י וקשיא על.

[illegible]

ירמ׳ שחל להיות במוצ״ש ר״י אומר יקנ״ה בר׳ סוכה זמן. נגה״ה תוכה מכאן דנפבלנ״ג ב׳ דבוויות נ״ל סוכה ואח״כ זמן דהלי״ב לא מסבי״ן דהא לא עברו נ״ליו ועי׳ גם ב״ה שהאריך בזה. והנה נלפ״ד דאין בהני חזר נדרות דברי הרא״ש וח״ו לא נעלם ממנו דברי הירושלמי דהכא וכן הגר״א לא זכרו, ועכ״כ נ״ל דילים דשמפתתם נשו אסדרי אחמר, דרב בגלל בי דימן מיחד, דהי״ן רק יין קידוש, ל״ה [בהמל בהי״ם], כונה זמן היינו לכל יומס״ר של סוכות יקסי״ז, [וככ״נ פרשתי דברי רש״י סוכה מ״ו סע״א מבי״ם לנאית הפלין כו׳ והביאו רש״י מוס דס״ל לרש״י דצריך להנית תפלין כתוס״ע פ״ב]:

ר׳ אבהו כד הוה אזיל כר יוסה אמרו נקה״ר על ר׳ אנהו דיקרין (והוא כתם ר׳ אנהו) ויר״א יונה את כלם ר״א דיקרי, ונכן דהכא וגי׳ כה״ג בשבה מ״ו א׳, ושם א׳ מכום כנידו דר׳ יוחנן ובית א׳ דלא מפלג פיגם על נר גם באתריה, ועי׳ בנביה ס״ח פ״ח מחלוף סיפתו דר״א שכא הי״א פרי והכא כ״א סבור אלא נגך דר״א ידם דר״ו מחמיר ולהגין מחמירין נגין כן הוא עגד דסויהון, ויש להעיר מהא״ק להפ״ב גס״ד נחי׳ בבלי נדרים ס״ב א׳, וירושלמי בינה כפ״ב שם מותר להתיר אגל גדול הדור כשהוא כעלמו מקיל כוס דלאסר משום יוהרא:

מסורת הש"ס

אוכן הגוים טופחין שעל ידיו והן חחרין להיות תחלה כדין המשקין שהן לעולם נעשין תחלה ויחזרו ויטמאו את הידים ונמצא אוכל בידים מסואבות: **גמ'** מה טעמהון דב"ש שלא יטמאו משקין שבאחורי הכוס. שנפלו לשם מתנות המזיגה ויטמאו מידיו אם לא יטול מתחלה ויחזרו הלו המשקין ויטמאו את אחורי הכוס ונמצא משתמש בו כאיסור וכדפרישית במתני': לעולם אחורי הכוס טמאין. כלומר דלא איכפת לן אם אחורי הכוס טמאין דאפ"ה מותר להשתמש בו הלכך להא לא חיישינן אלא לטומאת ידים הוא דחיישינן שמא יהיו אחורי הכוס טמאין ויחזרו ויטמאו את הידים מחמת משקה טופח שעליהן וכדפרישית במתניתין הלכך מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים: דבר אחר. לטעמייהו דב"ה לפי שאין נטילת ידים אלא כמוך לברכת המוציא והלכך אפי' אי הוה לן למיחש משום ניצוצות כדקאמרי ב"ש כמבואר בפירושא דמתני' לפ"ה הא עדיפא שלא להפסיק במזיגת הכוס בין נטילת ידים לברכה: אתיא דבית שמאי כר' יוסי וכו' דתנינן תמן. בפ' כ"ה דכלים תנן כל הכלים יש להם אחוריים ותוך ויש להם בית צביטה. אחוריים ותוך שאם נטמאו אחוריו במשקין תוכו טהורין כדתנן התם לעיל. ובית הצביטה מקום שאוחזין בו את הכלי א"נ בית הצביעה גרסי' מקום שאוחז בו באצבעו שאם נטמאו אחוריו בית הצביטה טהור ואם נטמא בית הצביטה אחוריו טהורין. ר' טרפון אומר לעריבה גדולה של עץ. יש לה בית צביטה לפי שהיא גדולה ויש הפרש בין בית הצביטה לאחוריים ואם יש משקין באחורי העריבה וידיו טמאות אוחז בבית הצביטה ואינו חושש שמא יגע במשקין שבאחוריים ויחזרו ויטמאו את העריבה. ר' עקיבא אומר לכוסות. אף לכוסות יש להם בית הצביטה. ר' מאיר אומר לידים הטמאות

גמ' *מה טעמהון דבית שמאי שלא יטמאו משקין שבאחורי הכוס מידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס. מה טעמהון דב"ה לעולם אחורי הכוס טמאין דבר אחר [א] אין נטילת ידים אלא סמוך לברכה. רבי בִּיבַן בשם ר' יוחנן אתיא דבית שמאי כרבי יוסי ודבית הלל כרבי מאיר דתנינן *תמן רבי מאיר אומר לידים טמאות וטהורות אמר רבי יוסי לא אמרו אלא לידים טהורו' בלבד רבי יוסי בשם רבי שבתי ורבי חייא בשם *ר"ש בן לקיש [ב] לחלה [ג] ולנטילת ידים אדם מהלך ארבע מילי. רבי אבהו בשם רבי יוסי בי ר' חנינא הדא דאמר לפניו אבל לאחריו אין מטריחין עליו. [ד]שומרי גנות ופרדסים מה את עבד להון כלפניהן כלאחריהן. נשמיענה מן הדא *האשה יושבת

והטהורות יש להם בית הצביעה לידים טמאות כדאמרן ולידים הטהורות כדמפרש התם כיצד היו ידיו טהורות ועליהן משקה טופח ואחורי הכוס טמאים אחז בבית צביעתו אינו חושש שמא נטמאו ידיו באחורי הכוס כלומר שמא נטמאו משקין שעל ידיו באחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים. אמר ר' יוסי לא אמרו אלא לידים הטהורות בלבד דכיון דטהורות ואחורי הכוס טמאים הוא דלא חיישינן אבל בידיו טמאות חיישינן שמא יגע במשקין שבאחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הכוס ע"כ. והשתא קאמר הש"ס הכא דאתיא הא דב"ש דמתני' דחיישי בידים טמאות שמא יגעו במשקין שבאחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הכוס והו כר' יוסי דחיש נמי להכי ודב"ה דלא חיישי לכך כר' מאיר דאף לידים טמאות לא חיישינן שמא יגעו במשקין שבאחוריים ויחזרו ויטמאו את הכוס: לחלה. לעשות עיסה בטהרה כדי שיפרים חלה טהורה ולנטילת ידים לאכילה אם אין לו מים: אדם מהלך ארבע מיל. אם לא ימצא מים להטביל כליו לעשות עיסתו בטהרה וכן ליטול ידיו עד ד' מילין צריך להטריח עצמו ולחזור אחריהן: הדא דאמר לפניו. דוקא אם המים לפניו אבל אם צריך להזור לאחריו אין מטריחין עליו: שומרי גנות ופרדסין. מפני הגנבים וא"א להן לזוז ממקומן: מה את עביד להון. היאך דינם אם כלפניהן כלומר כדין דאמרינן בלפניהן דצריכין להטריח ולחזור אחר מים או כלאחריהן כמו דאמרינן בלאחריהן שאינן צריכין להטריח עצמן כלל והואיל והן יושבין במקומן הלכך מיבעיא ליה הכי: נשמיענה מן הדא. מתני' בפ"ב דחלה האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה. מפרשת החלה ומברכת על הפרשה מפני שהיא יכולה לכסות עצמה שתהא פניה של מטה טוחות בקרקע וכל ערותה מכוסה והעגבות אין בהן משום ערוה לענין ברכה:

והדא

ברכות נג. תוספתא בס.

כלים פרק כ"ה

ידים פ"ב הלכה . חולין קכב

חולין קכב. ברכות כד. חלה פ"ב מ"ג.

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע או"ח סי' קסו

ב [illegible]

ג טוש"ע או"ח סי' קסג סעי' א

גליון הש"ס

ד שומרי גנות ופרדסים וכו' [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

גמ'. מה טעמהון דב"ש שלא יטמאו משקין וכו'. שאם אתה אומר מוזגין הכוס קודם נטילת ידים שמא יהטמאו משקין שנפלו אחורי הכוס בשעת מזיגה מחמת הידים [illegible]

מראה הפנים

אתיא דב"ש כר' יוסי ודב"ה כר"מ. נראה דמפרש הכא מהאי מתני' דכלים [illegible]

[illegible]

שנויי נוסחאות (ש"מ) יומי: בד"ו יוסה.

והדא אשה לא בתוך הבית היא יושבת. בתמיה וכי לא הוכל ליקח בגדיה ולכסות עצמה שלא תהא ערומה ואפ"ה את אמר אין מטריחין עליה אפי' בתוך הבית וה"ה כאן אין מטריחין עליו לעמוד ממקומו ולחזור אחר מים: אלא שבראשונים נוטל ומפסיק. כדמפרש לקמיה: מה הוא. דקאמרת נוטל ומפסיק: נוטל ושונה. כלומר לא יפסיק על ידי כולן בבת אחת אלא נוטל פעם אחת ומפסיק וחוזר ושונה ליטול עליהן שנייה: ר' שמואל בר יצחק בעי. ולא גרסי' לאיי וכן הוא בפ"ב דחלה כלומר דהוה קשיא ליה אם צריך להיות נוטל ושונה והיכי אמרת שכן רשות וכי בדבר שהוא רשות היו מקפידין לגבייהו כל כך: על הראשונים נאכל בשר חזיר. כדאמר במדרש בנכרי אחד שהיה מוכר בשר שחוטה ובשר נבלה וחזיר ולכל מי שנוטל ידיו נתן לו בשר שחוטה ופעם א' בא יהודי אחד ולא נטל ידיו וכסבור שנכרי הוא והאכילו בשר חזיר: על השניים יצא אשה מביתה. כדאמרי' בפ' יום הכפורים במעשה דכידור: תא יהיה אכל בהתם. מכוסה במפה לידיו. מלשון הגלוי

בהתייהו מה שהיו מכוסין בחרפתן נגלה: מהו כן. למה אתה עוש' כן: איסתניס אני. ואע"פ שנטלתי ידי אי אפשר לי לאכול כך בלא מפה: תנוא כהגית אכלין בהתם. רלה כהנים אוכלין בתרומה במפה בלי נטילת ידים. בהתם כמו בחתם ומלה מבוכבת הי"א ומלשון רמית הוא כמו בבלאי הגנותה והגוד להן וכי אוילא הא דרב ושמואל לקמיה דהכל מודים לתרומה מיהת בעי נטילת ידים: נטילת ידים לתרומה אין נטילת ידים לחולין. כצ"ל: לתרומה ולחולין. משום סרך תרומה: עד הפרק. של גב היד: עד קשרי אצבעותיו. דהוחיל בחולין אינו אלא משום סרך תרומה סגי בהכי: מן דהוה אכל עם סבי. מי שהיה אוכל עם זקני רבנ"ל ולא היה נוטל ידיו עד הפרק לא היה רוצה לאכול עם זה דמבזבז הן לחולין עד הפרק: כל דבר כ"ש י[illegible] ניפוק נוסקה. שבשבילו נטבקה צריך ג"כ נטילת ידים: ר' זעירא לפי' מרק תורמוסין הוה נטיל ידיה. ביותר על עצמו היה מחמיר משום נקיות: מפקיד לחבריה. היה מגוה להחברים בלו הן דאהון מסבתין בנקים בהתם

יושבת וקוצה חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות את עצמה אבל לא האיש. והדא אשה לא בתוך הבית היא יושבת ואת אמר אין מטריחין עליה. וכאן אין מטריחין עליו. תני כיני ברכת המזון רשות ושל אחר המזון חובה אלא שבראשונים נוטל ומפסיק ובשניים נוטל ואינו מפסיק מה הוא נוטל ומפסיק. רבי יעקב בר זבדא אמר נוטל ושונה. רבי שמואל בר יצחק אמר בעי נוטל ושונה ואת אמרת רשות. אמר רבי יעקב בר אידי על הראשונים נאכל בשר חזיר על השניים יצאה אשה מביתה ויש אומרים שנהרגו עליה שלשה נפשות. שמואל סלק לגבי רב. דמא יתיה אכל בדתם אמר ליה מהו כן אמר לי איסתניס אני. רבי זעירא כד סליק להכא חמא כהניא אכלין בדתם אמר לדון הא אזילא ההיא דרב ושמואל. אתא רבי יוסי בר בר כהנא בשם שמואל נטילת ידים לחולין אין נטילת ידים לתרומה רבי יוסי אומר לתרומה ולחולין. רבי יוחנן בשם רבי חייא בר אשי ורבי יונה ורבי חייא בר אשי בשם רב נטילת ידים לתרומה עד הפרק ולחולין עד קשרי אצבעותיו. מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי אמר מן דהוה אכל עם סבי ולא משייף ידוי עד הפרק לא הוה אכל עימיה. רב הונא אמר אין נטילת ידים אלא לפת בלבד. תני רבי הושעיה כל דבר שיש בו ליכלוך משקה רבי זעירא אמר אפילו מקצין תורמוסין הוה נטיל ידיה. רב אמר נטל ידיו בשחרית אין מטריחין עליו בין הערבים. רבי אבינא מפקיד לחבריה הן דארון משכחין מיין

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

ברכה כדפריכית חהו כפין דקאמר התם דף ק"ו גבי רב דהכהני' במיל דקאכיל במפה וכו' ר' זירא דבכתיבנו לגבי אמי ורבי אסי דקאכלי בכלאי תמחות וכו'. והתם פסק דכתירו מפה לאוכלי תרומה. וכן איתא התם לכל הא דלקמן:

רבי זעירא סליק גבי רבי אבהו לקסרין וכו'. כאן מוכלא נגרסי לה התם כפי כילד מברכין גבי זירא הלך על לביה דרבי אבהו וקביל עליה אי מחמת קון גא חריכת בך פכינת יומא עבא לרבנן אחסת סכנ סעודתא כי מעת לסברי אי"ל לר"י ליעקי לן מר וכו' והתם כתנו בה לייבכ הא חדי ליעבי דר' יוחנן ולגינו נומר ליפוא דלאייתי ר"מ מבמ"ב לת בבר מר לכא דר' יוחנן בנבה"כ טנע ולפ"כ מבמם דלא אמר ר' יוחנן תורת ספכן דת"ב לא קיב ר"ו חונא עלמו מלכרן אלא כדרב הונא דהכונא הוא מברך ולביבים דאמר

שערי עסתאות (פו"ח) אמר בעי נימל ושונה ואת בכ"ה את סיסר רבעי ואת. (פ"ג) בהכם כד"ו כהתם יבכ"ר בתהה ידיה (יותה כמו מיימס וכן בשוס פ"י). לי גדי' ליה. (פ"מ) כר בר כהנא בכ"ר בר בא הונא כהנא. (פו"מ) יוכה בכ"ר יונה. ור' יונה ה' חייא כר אשי כנ"ר ניתא. (של"ג) ורחה גד"ו דהוא.

בכר לאדן

רבי זעירא אמר אפי' מקצן תורמוסין הוה נטל ידים. שהיו טופחין במשקה וכן פסק הרמב"ם. דפירות טופחין במשקה צריך נט"י. מקצן נוטל מי הכבילות כמ"ש בכלאים פ"ק פ"ג נקלנו דמיין וכו' מקצן נופלן מקצין כמו הסרה ערב. הרב מהר"ר שלמה סרילייו זלה"ה:

חתם סופר

פלוגתת מאן דאמר נט"י לחולין ולא לתרומה ולחד מ"ד בין לחולין בין לתהחם. וסי' המכרם ר"א מולדת ז"ל דר"ל נט"י לחולין ולא לתרומה דסגי במפה ולאידך מ"ד עניהם שוים לענין דיסה ע"ש ועי' ברמב"ן ורשב"א בתה"א. ואולי דבריהם הייתי מפרש דרב פ"ל כתוספות הש"ס חולין דעד חטר היד עם הזרוע לריך נט"י בין לחולין בין לתרומה כמפה ולחולין צריך ליטול עד קשרי אצבעותיו והטהר עד הפרק והטהר יברוך כתפה ולחולין עד קשרי אצבעותיו והטהר עד כזרוע יברוך במפה:

הן הוא מיירי מתפה ואמר בתרומה מקילין ודי שיטול עד הפרק והטהר יברוך

עמודי ירושלים תנינא

והדא אשה לא בתוך הבית היא יושבת עיין מה שכתב הישועות יעקב א"ח (סי' ה' ס"ק ב'): רב אמר נטל ידיו בשחרית כו' ס"ל נפיסתי בבבלי חולין ק"ו ב', דיכול להתנות כל"י כלו והכסוכרים סם דלא עלם וכמ"ש בסי' ר"פ בב"ב יו"ד רכ"ח, ש"ל: לבור

טוב ירושלים

והדא אשה לא בתוך הבית יושבת. הס"ל מכח דאמר נטיל עלה למעמד אין מטריחין אותו להתפלל ערבית ועי' בבלי שבת פ' בכ"ב יו"ד רכ"ח, נשבעת סדיקנטו כבירה ליה דמותר לפסות כן פ"ם בגמ' ובהלכם בפ' זם:

בההם מולאין מים לנטילה הצלו ידיכם אף בשחרית ותהו מתנין על כל היום לסמוך על כך: אשכחיה. ר' אבהו ואמר לו שילך להטול ולסעוד עמו ונתן לפניו ככר לחם לבצוע וא"ל סב וברין המוליא: אמר ליה. רבי זעירא. בעל הבית יודע כחו של ככרו כלומר אתה הוא הבעה"ב ועליך לבצוע מן ככר שלך ולברך: מן דאכלון. לאחר שגמרו לאכול א"ל ר' אבהו לר"ז סב וברין ברכת המזון: א"ל חכים רבי. אם רבי מכיר לרב הונא שהוא אדם גדול [illegible] הבוצע הוא חותם ומברך ב"ה ברכת המזון: מתניתא. ברייתא פליגי על רב הונא דתני בתוספתא פ"ה סדר נטילת ידים מים אחרונים עד חמשה שאוכלין ביחד מתחילין מן הגדול יותר מכאן מתחילין מן הקטן עד שמגיע לחמשה וחוזר ומתחיל מן הגדול: באמצע המזון. סיפא דהאי תוספתא והמוזגת הכוס קאי דקתני התם סדר למזיגת הכוס בתוך המזון מתחיל מן הגדול לאחר המזון מתחילין מן המברך: לא שיתקן עצמו לברכה. לאו הא דמתחילין מן המברך אלא כדי שידע שהוא יברך ויתקן עצמו לכך ואין תימר כרב הונא דהבוצע הוא מברך כבר מתוקן הוא לברכה זה שהוא בוצע ולמה עושין עוד סימן אחר: היפתר. הך ברייתא באלו דהוו עלין קיטעין דהוו עיילי פיסקן פיסקי לסעודה ולא הסיבו כולם ביחד בתחלה והלכך לא ידעין מה מברכה מי הוא המברך להם שלא היו שם בשעת ברכת המוציא ועושין עכשיו סימן לידע מי הוא המברך:

הלכה ג מתני' ב"ש אומרים מקנח ידיו במפה. מנטילה מים ראשונים ומניחה על השלחן ומקנח בה ידיו תמיד מזוהמת התבשיל ולא יניחנה על הכסת שהוא יושב בה גזירה שמא יהיה הכסת טמא ויהיה משקה טופח במפה מחמת ניגוב ידים והוא משקה כשנוגע בכסת נעשה ראשון דלעולם

מיסתחון מיא נסבין ידיכון ותני על כל יומא. *רבי זעירא סליק גביה רבי אבהו לקיסרין אשכחיה אמר אזל למיכול יהב ליה עגולה דקיצי אמר ליה סב בריך אמר ליה בעל הבית יודע כחו של כברו. מן דאכלון אמר ליה סב בריך אמר ליה חכם רבי לרב הונא אנשא רבה והוא הוה אמר הפותח הוא חותם. כתנית' פליגא על רב הונא *דתני סדר נטילת ידים עד חמשא מתחילין מן הגדול. יותר מיכן מתחילין מן הקטן באמצע המזון מתחילין מן הגדול לאחר המזון מתחילין מן המברך לא שיתקן עצמו לברכה. אין תימר הפותח הוא חותם כבר מתוקן הוא. אמר רבי יצחק היפתר באילין דהוה עלין קיטעין קיטעין ולא ידעין מה מברכה:

הלכה ג מתני' *בית שמאי אומרים מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן ובית הלל אומרים על הכסת: **גמ'** מתניתא בשלחן של שיש ושל פרקים שאינו מקבל טומאה מה טעמון דבית שמאי שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת ויחזרו ויטמאו את ידיו. ומה טעמון דבית הלל לעולם *ספק משקין לידים טהור דבר

מבקן נעשין תמלה ויחזור ויטמא את הידים כמקנח בה תמיד תוך הסעודה אבל בשלחן ליכא למיגזר הכי דקסברי ב"ש אסור להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה גזרה משום אוכלי תרומה וב"ה סברי מותר להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה הלכך לא יניח המפה על השלחן שמא יטמאו המשקין שבמפה מהשלחן ויחזרו ויטמאו את האוכלין ואם יניחנה על הכסת אין לחוש כ"כ שמא יטמא לידיו ומטעם שיטמאו ידים שאין להם עיקר מן התורה ולא יטמאו לאוכלין [illegible] עיקר מן התורה דאוכלין עושה שני בחולין מן התורה: **גמ'** מתניתא בשלחן של שיש. בספרי הדפוס מבורכת הטעתקה הגמרה והעמדתי כאן לפי סדר המקבות שלא נסתנו כאן מסדר [illegible] מתניתא. לטעמיה דב"ש [illegible] דקאמרי מניחה על השלחן ולא [illegible] נוחמה השלחן משום דהכא [illegible] עסקינן בשלחן של שיש ושל פרקים כלומר אפי' הוא של פרקים מכיון שהוא של שיש אינו מקבל טומאה כדתנן בריש פ' כ"ב דכלים דהוי ככלי אבנים שאין מקבלין טומאה הלכך אין כאן חשש שיקבלו טומאה מן השלחן ומונית המפה על השלחן: מה טעמון דב"ש. השתא מפ' טעמייהו דב"ש [illegible] דאין מניחה על הכסת גזירה שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת ויחזרו ויטמאו את ידיו בתוך הסעודה כדפרישית במתני': ומה טעמון דב"ה. דקאמרי מניחה על הכסת ולא חיישי להא דב"ש: לעולם ספק משקין לידים טהור. כלומר דהוא"ל ואין כאן אלא חשש ספק שמא יהיה הכסת טמא ושמא יהיה משקה טופח במפה ויטמאו את הידים והא קי"ל דספק ידים טהור כדתנן בפ"ד דטהרות ובפ"ב דידים דהידים ספקן ליטמא ולטמא ולימאר טהור וה"ה כל ספקן אם נגעו בטומאה או לא אחר שנטל ידיו משום שסתם ידים לא גזרו

פירוש מבעל ספר חרדים

בהמלאו מים: מסתיתון. די לכון: נסבון ידיכון. בתעט ידיכם וכתנו לכל היום על תלמסבו לבקש מים לנטילה לסעודת הערב: אמר אזל למיכל. הוליכו ביאלל פתו: יהב ליה עיגולה דקיצי. נתן לו הלחם ברולה לחתוך ממנו המוליא ואמר לו סב וברין פלת המוליא והשיב רבי ופילא כשל הבית יודע וכו' כדאמר בבבלי נפה"ב בולע כדי שיבלע כעין יפה ואחר שאכלו א"ל שיברך ברכת מזון והשיב רבי ופילא שביר רבי את רב הונא שאדם גדול הוא ואמר הפותח לוסף המוליא הוא אומר ברכת מזון: עד חמשה. שהבים ועד חמשה: ואם היו יותר מחמשה מתחילין מן הקטן שהרי אחד מכין [illegible] המוליא ואינו דרך כבוד שיתחיל הגדול אחר שנטל ידיו וישב מוכן עד שיטנו כולן: באמצע. המזון בין תבשיל לתבשיל כדאמר בבבלי מילה בין תבשיל ותבשיל [illegible] הגדול. שהרי אין לריך לברך ומיד אוכל כי כל א' היה אוכל לבדו על פתו: מן המברך. מי שעתיד לברך בכ"מ: לא שיתקן. כלומר למה טתחין תחלה כמים אחרונים למי שעתיד לברך לא כדי שיתקן עצמו ואם אתה אומר הפותח וכו'. ומשני היפתר בברייתא כגון שלא נמכו כל המסובין יחד אלא פעם פעם יבא בירך אחד המוליא לכלן יחד ואז לא ידעו מי יברך ברכת המזון לכך נותנין למי שיסכימו שיברך כדי שיתקן עצמו:

מתני'. מקנח ידיו במפה. מנטילת ידים ממים הראשונים: ומניחה על השולחן. ומקנח בה תמיד מזוהמת התבשיל: וב"ה אומרים על הכר או על הכסת.

[illegible]

תיקשי דהא אמרי גם על השולחן פותר דהא מיבת ליכא כאן אלא ספק משקין דקי"ל דהוא טהור בכלי [illegible] דלא דמי גמ"ד דעהרות דקאמר ספק משקין לאוכלין טמא לכלים טהור והוו נגיעת כ"ש [illegible] כנו כדאמרי כפ"ק דפסחים דף י"ח [illegible] תוספתא [illegible] טמאה

מראה הפנים

[illegible]

מתניתא בשלחן של שיש וכו'. [illegible]

[illegible]

שינויי נוסחאות (בו"א) מיא נ"ל [illegible]. (בו"ב) דקיצי בנ"ו דקצי. (בו"ו) רבה נ"ל רבא.

חידושי רד"א

שלחן של שיש כו'. נ"ב כתנית דקתני מניחין על השלחן מיירי בשולחן של שיש ט' שאינו מקבל טומאה ואין לחוש שיטמא משקים שבמפה מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו האוכלין:

תשני משת דקאי על [illegible] וכתב דכן ואתא בתוספתא פ"ד למזיגת הכוס בתוך המזון מתחיל מן הגדול כו' ע"ש לק"ם על התי"ט וז"פ:

עטורי ירושלים

באמצע המזון מתחילין מן הגדול פ' בהלישות שולם (מתי' לברכות דמ"ו ובתוי' ליו"ד סי' פ"ס) [illegible] ואין מברכין בנמ"י שבין תבשיל להבשיל הרי"ף ג' [illegible] גגר ירושלמי דפ' אלו דברים דאיתא שם באמצע המזון מתחילין מן הגדול פי' [illegible] ולפי מה שפי'

טוב ירושלים

ר"ז סליק גבי ר"א לקיסרין כו' פי' בבלי מ"ו א'. ומ"ש כ' ליישב בדברי הרשב"א ולי [illegible] עמעמא קאמר כדי שיברך לבעה"ב וא"ע מה בכך [illegible] ואולי [illegible] כן היה [illegible]

מקארין לו [illegible] ולמסבר [illegible] ברכות נט

עין משפט נר מצוה

כ

א מיי' פ"ח מהל' [illegible]

כא

ב מיי' פי"א מהל' אבות הטומאה כ"ט [illegible]

כב

ג ד מיי' פ"ב מהל' טומאת אוכלין הכ"ח

כג

ה מיי' פ"ה [illegible]

נזרו עליהן והא דנקט ספק מסקין משום דאיירי הכא במסקין: דבר אחר. סיט טעמייהו דב"ה משום דאין ידים לחולין דלא נזרו על הידים בחולין אלא משום סרך תרומה אבל מן התורה אין לנטילת ידים עיקר כלל כיון דהכא דבחולין לא חיישינן בספיקן: וכב"ש יש ידים לחולין. בתמיה. וחסר כאן. וכן היא הני' בפ"ב דבכורים ובסוף פ"ב דחגיגה אלא משום נטילת סרך. כלומר דמשני דגם לב"ש אין ידים לחולין אלא משום דתקנו אף לחולין משום סרך תרומה מחמירין אף בחולין משום האי חששא דאמרן: תיפתר או כרשב"א וכו'. לא שייך הכא אלא במס' בכורים הוא דשייכא וכן בחגיגה ואיידי דמסיים התם הכי אייתא דב"ש גרים לה נמי הכא כדרך הש"ס הזה. והתם פריך על הא דקתני בחגיגה נוטלין ידים לחולין ולמעשר ולתרומה והא דתנן בריש פ"ד דבכורים התרומה והבכורים טעונין רחיצת ידים מה שאין כן במעשר ומשני אלא משום נטילה סרך והדר פריך והאיכן תרומה. במתני' דחגיגה. וכי יש תרומה משום נטילת סרך. כלומר הא מדנקט לחולין ולמעשר בהדי בהא עם התרומה ש"מ דבהדא מחתא הוו וכמו דתרומה מגזרת י"ח דבר הוא ה"נ בחולין ומעשר ולא משום סרך דתרומה והדרא קושיא לדוכתה הא דקתני בבכורים מפה"ג במעשר. ומשני אלא בחולין שנעשו על גב הקודש. במתני' דחגיגה מיירי בחולין שנעשו על טהרת קודש ופריך שם וחולין שנעשו על גב הקודש לאו כחולין הן. בתמיה. ועלה הוא דקא משני תיפתר או כרשב"א או כר"א בר' צדוק דלקמיה: הידים תחלה לחולין ושניות לתרומה. כלומר אם תחלות הן כגון שהכניס ידו לבית המנוגע וכר"ע בריש פ"ג דידים דס"ל דהמכניס ידו לבית המנוגע דלא נטמא טלו כ"א ידו

דבר אחר אין ידים להולין. וכבית *שמאי יש ידים לחולין. תיפתר או כרבי שמעון בן אלעזר או כרבי אלעזר בי ר' צדוק. כרבי שמעון בן אלעזר *דתני רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר הידים תחילה לחולין [א] ושניות לתרומה. או כרבי אלעזר בי ר' צדוק דתנינן תמן *חולין שנעשו על גבי הקודש הרי אילו כחולין [ב] רבי אלעזר בי ר' צדוק אומר הרי אילו כתרומה לטמא שנים ולפסול אחד. *תמן תנינן הסך שמן טהור נטמא וירד וטבל בית שמאי אומרים אף על פי מנטף טהור [ג] ובית הלל אומרים טמא ואם היה שמן טמא מתחילתו בית שמאי אומרים כדי סיכת אבר קטן ובית הלל אומרים [ד] משקה טופח. רבי יהודה אומר משום בית הלל טופח ומטפיח. כהלפת שיטתהון דבית הלל תמן אמרין טמא והכא אמרין טהור. תמן בעינו הוא. והכא בלוע במפה הוא:

הלכה ד. מתני' בש"א *מכבדין [ה] את הבית ואחר

וקסבר ר"ע דכדין ראשון לטומאה להן: ושניות לתרומה. כלומר לתרומה אף במקום שהן שניות בלבד פוסלות את התרומה ולהאי תנא מוקמינן מתני' דחגיגה בחולין גרידי וכגון שהן תחלות וטעונין נטילת ידים אף לחולין: או כר"א בר' צדוק. כלומר או לעולם כדאמרי' מעיקרא דבחולין שנעשו על טהרות קדש מיירי התם וכר"א בר' צדוק דתנינן תמן בסוף פ"ב דטהרות דס"ל דדין תרומה להן לטמא שנים ולפסול אחד והלכך בעו נטילת ידים כתרומה: תמן תנינן. בפ"ד דעדיות: ב"ש אומרים אע"פ. שהשמן מנטף מבשרו לאחר שטבל טהור דהרי השמן טהור היה. וב"ה אומרים כדי סיכת אבר קטן גרסי' כמו ששנוי שם. כלומר אם לא נשאר מן השמן על בשרו אלא כדי סיכת אבר קטן טהור ויותר מכשיעור זה טמא בשביל השמן שנטמא כשנטמאת הוא ונשאר על בשרו וטמאוהו מפני שהשמן לא נטהר במקוה שאין לך משקה שמקבל טהרה במקוה אלא המים בלבד ע"י השקה: ב"ש אומרים כדי סיכת אבר קטן. טהור טפי מכאן טמא: וב"ה אומרים משקה טופח. אע"פ שאין בו אלא כדי משקה טופח טמא: טופח ומטפיח. צריך שיהא טופח עד שיטפח עד לקח אחרת שתיגע בכף שנגעה בזה הטופח קתני מיהת ב"ה מחמירין במשקה טופח וא"כ מחלפה שיטתייהו דתמן אמרין טמא והכא לא חשו במשקה טופח שיטמאו מחמת הכפה: ומשני תמן בעינו הוא. השמן על בשרו אבל הכא בלוע במפה הוא מחמת ניגוב הידים והלכך לא חיישינן הכא מידי:

הלכה ד מתני' ב"ש אומרים מכבדין את הבית. מקום שאכלו שם מכבדים אותו משירי אוכלים

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ב [illegible]

תגיגה יט:

חולין לג:

תגיגה כ.

חולין לג:

עדיות פ"ד מ"ו

נדה טו:

תוספתא פ"ה

מראה הפנים

אליבא דב"ש ואפי' לר' יוסי ואם כבלוע טמא או לא יניחו על כבלוע ד"ה אין ספק מסקין לאוכלין והיינו נמי דקאמר כטפחא יקרא לעולם ספק מסקין לידים טהור הא ספק מסקין סהורין לכל כן אלא דכפי לפרקם לפיי דב"ש שרין הכא ואפי' לר' יוסי דפליג כפי כתב כספק ידים דכ"ל דליסבר טמא הכא הורה דלפרין לטמא אוכלים הוא ועוד דגם ספק מסקין דלידים איכא הכא וכוס מטלרין דגרי התוספתא ואי תרי מפמי וכן לאורתיתא דהכא כבלין וכדאמרן ומזה תדע דהכא דמייתי בגנית דהש"ס דילן כטומאת [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מתני'. מכבדין את הבית. מקום שאכלו שם [illegible]

ש רי נכחאות (פי"ג) טמא ואם נכ"ל טמא כהלפא שיטתהון ד"ש תמן אינון אמרין טהור והכא אמרין טמא תמן מאום ברם דכא בעינו הוא ואם. (פי"ג) מתחילתו נדיו מתחילתן. (פי"ז) ודבא בלוע נכ"ל והבא כבר בלוע.

עטורי ירושלים תנינא

תמן תנינן כו' עי' בביאור הראב"ד לעדיות (פ"ד מ"ו) שהם סיחלפא שיטתא דב"ש תמן אמרין טהור [illegible]

טוב ירושלים

[illegible]

שנהפרו עליו ואחר כך נוטלים לידים מים אחרונים דפעמים שהשמש עם הארץ ומניח הפרורים שיש בהם כזית לידים תחלה נמצא מפסיד' את האוכל' שהמים אחרונים נתונים עליהם ומאסים וב"ה סברי אסור להשתמש בשמש עם הארץ ושמש ת"ח אינו מניח פרורים שיש בהן כזית אלא מסיר אותם והפרורים שאין בהם כזית אין בכך כלום דמותר לאבדן ביד והלכה כב"ש בזה דמותר להשתמש בשמש עם הארץ: **גמ'** מה טעמיהון דב"ש מפני אובדן אוכלין. כדפרישית במתני': אם השמש פיקח וכו'. כלומר דס"ל דאין להשתמש בעם הארץ אלא בפיקח והוא יודע שהוא מעביר פירורין פחות מכזית כלומר שמעביר הפירורין גדולים עד פחות מכזית שאינו מניח כ"א הפחותין מזית ואין בכך כלום והלכך נוטלים לידים אף בתחלה ואח"כ מכבדין את הבית:

הלכה ה מתני' ב"ש אומרי' נר ומזון. מי שאכל בשבת במנחה וחשכה לו ועדיין לא גמר סעודתו ואין לו יין אלא כשיעור אחד ב"ש אומר' כך הוא יסדר נר ומזון וכו' ומסקינן בגמר' זו דברי ר"מ אבל ר' יהודה אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שב"ש אומרים מאור ואח"כ בשמים וב"ה אומרים בשמים ואח"כ מאור: בש"א שברא מאור האש. שברא משמע שעבר ולא בורא דמשמע להבא וכן מאור ולא מאורי דחדא נהורא איכא בנורא: וב"ה אומרים בורא. דנמי משמע לשעבר ומאורי האש לפי שהרבה גוונים יש בשלהבת אדומה ולבנה וירקרוקת: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ה א"ר יהודה וכו' מפורש לעיל בהלכה א': ב"ש אומרי' כוס בימינו. ה"ג בתוספתא שם הביאו לפניו שמן ויין ב"ש אומרים כוס יין בשמאלו ושמן ערב בימינו מברך על השמן ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים אוחז היין בימינו ושמן בשמאלו מברך על היין ושותהו וחוזר ומברך על השמן: וטחו בראש השמש. מפני שנגלי הוא לת"ח שילא לשוק וידיו מבושמות: עלה וטעין תרויהון בחד ידיה. נכנס כשהוא טוען לשתיהם להיין והשמן בידו אחת וא"ל אבא בר בר חנה מה זה האם ידך האחרת קטועה היא שלא לקחת זה בימינך וזה בשמאלך: וכעס עלוי אבוי. בר חנה אביו של אבא כעס עליו על שאמר לר' זעירא כן וא"ל לא דייך שאתה יושב והוא עומד ומשמש לפניך ועוד שהוא כהן כדאמרי' בפרק דלעיל בהלכה ג' ר"ז קם מקרי כהן במקום לוי וכו' ואסור להשתמש בכהן כדשמואל ועודך מבזה אתה לו: נזירה. גוזר אני שהוא ישב ואתה תעמוד ומשמש תחתיו: פיסקא ב"ש אומרים שברא וכו' ופריך א"כ על דעתיה דב"ש יאמרו אשר ברא פרי הגפן וכו' דלדידהו ברא הוא דוקא לשעבר ומשני שאני יין שהוא מתחדש וכו' ושייך בו ג"כ לשון בורא שהוא בורא תמיד אבל האש אינו מתחדש אלא כך היה בתחלת הבריאה כדלקמן: האש והכלאים. תוספתא שם: כלאים. הן הפרד שהוא מן הסוס ומן החמור: הכלאים. באיזה שעה נבראו וקאמר כתיב ובני צבעון וכו': המיונס. מיני בני אדם המשונים בצורתן כך מצאתי במדרש דברי הימים. ובאיכה רבתי בפסוק הביא בכליותי וגו' ומכניסין את המיומס לתיאטרון שלהם וראשו מגולח וכו' והוא בן אדם שמשנין אותו בלבושו ובצורתו: חליו סוס וחליו חמור. והוא מלא אותו. סוזמן תמורה וכו' כדאמר לקמן: ואלו

ואחר כך נוטלין לידים ובית הלל אומרים נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית: **גמ'** מה טעמהון דבית שמאי *מפני אובדן אוכלין. ומה טעמהון דבית הלל אם השמש פיקח הרי זה מעביר פרורין פחות מכזית ונוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית:

הלכה ה מתני' *בית שמאי אומרים נר מזון בשמים והבדלה. ובית הלל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה. בית שמאי אומרים שברא מאור האש. ובית הלל אומרים בורא מאורי האש: **גמ'** *תני אמר ר' יהודא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המזון שהוא בתחילה ועל הבדלה שהיא בסוף ועל מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שבית שמאי אומרים בשמים ומאור. ובית הלל אומרים מאור ובשמים. רבי בא ורב יהודא בשם רב הלכה כדברי מי שאומר בשמים ואחר כך מאור. *בית שמאי אומרים כוס בימינו ושמן ערב בשמאלו אומר על הכוס ואחר כך אומר על שמן ערב. בית הלל אומרים שמן ערב בימינו וכוס בשמאלו ואומר על שמן ערב וטחו בראש השמש. אם היה שמש תלמיד חכם טהו בכותל. שאין שבחו של תלמיד חכם להיות יוצא מבושם. אבא בר בר חנא ורב חונא הוון יתבין אכלין והוה רבי זעירא קאים ומשמש קומיהון עלה וטעין תרויהון בחדא ידיה. אמר ליה אבא בר בר חנא מה ידיך חוריתא קטעין. וכעס עילוי אבוי. אמר ליה לא מיסתך דאת רביע והוא קאים משמש. ועוד דהוא כהן ואמר שמואל *המשתמש בכהונה מעל את מיקל ליה. נזירה דהוא רבע ואת קאים ומשמש התחוי. מניין המשתמש בכהונה מעל רבי אחא בשם שמואל אמר ואמרה להן אתם קודש לה' והכלים קודש מה כלים המשתמש בהן מעל אף המשתמש בכהנים מעל: פיסקא ב"ש אומרים שברא וכו'. על דעתהון דבית שמאי אשר ברא פרי הגפן על דעתיהון דבית הלל בורי פרי הגפן. יין מתחדש בכל שנה ושנה האש אינו מתחד' בכל שעה. *האש והכלאים אף על פי שלא נבראו בששת ימי בראשית אבל עלו במחשבה מששת ימי בראשית. הכלאים ובני צבעון איה וענה הוא ענה אשר מצא את היימים במדבר מהו יימים רבי יהודה בן סימון אומר המיונס ורבנן אמרין הייטים*. חציו סוס וחציו חמור. ואילו

פירוש מבעל ספר חרדים

עליהם ומאסים שבשמש שבות עם הארץ לא זוכר ליטול תחלה הפירורין שיש בהם כזית שאסור לאבדן: **גמ'**. אם השמש פיקח. תלמיד חכם כלו' אסור להשתמש בשמש עם הארץ ומעתה אין כאן חשש אם נוטלין תחלה שהרי הוא קדם ולקח הפירורין שיש בהן כזית כך מפורש בבבלי: פי' ה"ר עובדיה

מתני'. ב"ש אומרים נר ומזון. מי שאכל בשבת במנחה וחשכה לו ועדיין לא גמר סעודתו ואין לו יין אלא שיעור אחד ב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה: דב"ש הבדלה בסוף. דאפוקי יומא מאחרינן ליה כי היכי דלא ליהוי עליה כמשאוי לא נחלקו אלא על הנר ועל הבשמים דב"א נר ומזון ואח"כ בשמים וב"ה אומרים נר ובשמים כי כולהו דברכות שאינו יכולים לברכם דלא מיתו כמשאוי כגון נר ובשמים מקדימין להו לברכת מזון ע"כ: **גמ'**. ב"ש אומרים וכו'. ובבבלי מהפך דב"ש לב"ה וכיינו דאמר בתרם הלכה כדברי מי שאומרים בשמים ואח"כ מאור בין שיהיה ב"ש או ב"ה: כוס בימינו. בסוף פ' כילד מברכין מייתי לה בהיפוך ב"ש לב"ה ופירש"י דביין שלאחר המזון מיירי ולא בכוס של ברכת מזון: אומר על הכוס. ואע"ג דתנן ביין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון קודם ברכת מזון כא אוקימנא התם דדוקא בשבת וי"ט שאדם קובע סעודתו על היין ודעתו לשתות והכא בחול איירי: שמן ערב בימינו. שאינו מברך תחלה: משמש. קודם שאלו לייקום הכיסנה היו רגילין לשתות יין ולהטיל ספרניות כדאמר לעיל פרק כילד מברכין: טהו. רצו לומר למקום הביבכה ולא היו יכולין בבית כמקום נטוס וכוי ועירא היה בעל כת והעלה בזיהם ביד אחד: מה ידך חוריתא קא עפין. למה לא הפלתה שום דבר לצורך כשעה כידך השנית כיון דריקנית היא: ולא מסתיך וכו'. לא דייך שאתה רובץ ויהא שותה ומשמש אלא שאתה מזלזל בו בדברים שאמרו עליך שהוא ישב ואתה תעמוד ותשמש תחתיו:

מתני'. ב"ש אומרים שברא מאור כאש יברך ולא בורא דברא משמע לשעבר ויפה נאומרו שכל בריאת האור שבא בשבת ימי בראשית מברכין אותו לפי שבמוצאי שבת נברא כדאיתא בפסחים. הכל בורא משמע דבר שהוא עושה תמיד והא נמי בייכא הכא שברי דכי נברא כך פירש"י: מאור. ולא מאורי דחדא נהורא איכא בנורא: וב"ה פליגי אתרוייהו דאע"ג דבורא כלבון בני אדם עושה תמיד כיון דבלבון התיה שכבתן ניש לשעבר כדכתיב יוצר אור ובורא רוח ועושה בשמים ונטיעם לבון קרא עדיף ומאורי יאמר ולא מאור דמאורות הרבה יש באור בשלהבת אדומה ולבנה ירקרוקת: **גמ'**. על דעתהון דב"ש וכו' כלומר מי דמיא דכי היכא דפליגי כ"ש נמי בפרי הגפן וה"ה לפרי הפן ... ... דלא פליגי דודאי ביין במתחדש בכל שנה ושנה ... ... : הכלאים. ... ... בשבת

מראה הפנים

תני א"ר יהודה לא נחלקו וכו'. מבואר מענין זה לעיל בהלכה א' ד"ה וקשי' על דברי ב"ה וכו' ופ"ש בכל מה דבייך נוה. וכדין דאין לו אלא כוס א' מטלי' הוא דפסק הרמב"ם ז"ל כמסקנת הש"ס פ' ע"פ דף ק"ב ע"ב דקידושא ואבדלתא חדא מילתא נינהו אבל קידושא וברכת המזון תרי מילי נינהו ואין עושין מצות חבילות חבילות כמ"ש בס' כ"ע מהל' שבת:

כוס בימינו. וגי' בתוספתא איפכא כ"א כמו שהבאתי בפנים וכך הובא התם בפ' כילד מברכין דף מ"ג ע"ב:

המשתמש בכהונה מעל. כתוב בהגהות למרדכי בגיטין מסכה בכהן שיצק מים על ידי ר"ת והקפה לו תגמיד לא בנינו בירושלמי המשתמש בכהונה מעל והשיב לו אין בהם קדושה כזמן הזה דקי"ל בגדיהם עליהם קדושה עליהם ואי לא לא והקפה א"כ כל מיני קדושה לא ניצריך להו ... ... כהן קדושה יכול למחול כדאמרי' פ"ק דקידושין ... ... התמיה

שנוי נוסחאות (סו"ס') ואמרה להן נ"א להם (מתקנה (מהל פ') מגוב אלהם). (שלש) בורי נ"א בורא. (ש"ס) הכלאים כ"ל ליתא. ובני צבעון איה נמצא ואלה בני צבעון ואיה.

חרושי רד"א

אובדן אוכלין כו'. נ"ב שם אוכלתים נותנין עליהם המאסין: **מה ידך חוריתא** קטעין כו' הכפרש [מהר"א פולדא. בדפוס אמשטרדאם] כאבוה"ל מה נושא ידך האחרת דהיי לו למזין השמן בימין ויהיין בשמאל עכ"ל. נ"ב נעלם מהמפרש גירסת הילקוט בזרא [רמז תתרס"ט] וז"ל אבא ורב חונא הוון יתבין ואכלין והוה ר' זירא משמש קמיהון על פתן סיפתא ותפרא תרוייהון בחדא ידא א"ל רב חונא מה ידך חוריתא קטיעא וכעס עליה ר' אבא א"ל לא מיסתייך דאת רביע והוא קאים ומשמש ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהן מעל וכו' אף אתם ... ... בשר א"ח שהארכתי בזה לפענ"ד ס' א':

ואלו הן הסימנין. להכיר אם אמו חמורה ואביו סוס או להפך: אין בעיתון מזבנון מולין. כשאתם רוצים ליקח הפרדות תראו אותן שאזניהן קטנות שהן כולן מאם סוסיא ומפני הקולות אמר להם כן: זימן חכינה. נחש: חרדון. הוא מין הלב: חברבר. מין נחש לפעוני והוא הערוד: שבעטתו פרדה. בו וחיתה האוכה: לבנה. דחוורן ריש כרעה: תחת כל השמים ישרהו ואורו על כנפות הארץ. פסוק הוא באיוב במענה אליהו ודריש שוררו למי שאורו על כנפות הארץ: שכבר שבת האור כל אותו היום. והויא כתחלת ברייתא:

הלכה ו מתני' אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של גוים. נר משום דלא שבת שהעכו"ם עבד מלאכה לאורו וקי"ל אור שלא שבת אין מברכין עליו הואיל ונעבד בו עבירה: ולא על הבשמים. בבשמים שהם במסיבה של עכו"ם שהם מסובין בה לעבודה נויירי והא דהגן בסיבת ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני ע"ז מה טעם קאמר מה

טעם אין מברכין על של עכו"ם לפי שסתם מסיבת עכו"ם לע"ז ואין מברכין על הבשמים שלפני ע"ז: ולא על הנר של ע"ז. דלאו לאורה הוא אלא לכבוד בעלייתא ולא על בשמים של מתים דלעבורי ריחא עבידה: שלפני ע"ז. לפי שאסורין בהנאה: עד שיאותו לאורו. שיהנו מאורו ולא שיהנו ממש אלא שיהא קרוב לו כל כך שיכול ליהנות אם ירצה: גמ' מהו פליג. אם הוא ברייתא דר' ירמי' פליג על מתני': קימונה. תרגמה במעשיו לפני חנותו. שהעכו"ם עשה לטנוו לפני חנותו דלא אמרו אין מברכין אלא דוקא במסיבה שלהם כדפרש"ת במתני': עששית. שהיה דולקת מע"ש אע"פ שלא כבתה כל יום השבת מברכין עלי' שלא נעבדה בה עבירה שלא הודלקה בשבת בתוספתא פ"ה: ואינו משתמש. שאינו יכול להשתמש לאורה שרחוקה היא: משתמש לאורה. דרך הפנס או כיוצא בו דקימא בקרן זוית ואינו רואה את השלהבת: נחלת של הקדש מועלין בו. דאית בה ממשא כדתנן בפ' מעילין וגרים

תורה אור

*ואילו הן הסימנין אמר רבי יהודה [a] כל *שאזניו קטנות אמו סוס ואביו חמור. גדולות אמו המורה ואביו סוס. רבי מנא מפקד לאילין דנשיאה אין בעיהון מיזבון מליון תהון זבנין אילין דאודניהון דקיקין שאמו סוסה ואביו חמור. מה עשה צבעון וענה זימן חמורה והעלה עליה סוס זכר ויצא מהן פרדה. אמר הקב"ה להם אתם הבאתם לעולם דבר שהוא מזיקן אף אני מביא על אותו האיש דבר שהוא מזיקו. מה עשה הקב"ה זימן חכינה והעלה עליה חרדון ויצא ממנה חברבר. מימיו לא יאמר לך אדם שעקצו חברבר וחיה נשכו כלב שוטה וחיה *שבעטתו פרדה וחיה ובלבד פרדה לבנה. האש רבי לוי בשם רבי בזירה שלשים ושש שעות שימשה אותה האורה שנבראת ביום הראשון. שתים עשרה בערב שבת ושתים עשרה בליל שבת ושתים עשרה בשבת. והיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו כיון שלא פסקה האורה התחיל כל העולם כולו משורר שנאמר °תחת כל השמים ישרהו למי שאורו על כנפות הארץ. כיון שיצאת שבת התחיל משמש החושך ובא ונתירא אדם ואמר אלו הוא שכתב בו °הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב שמא בא לנשכני ואמר יאך חשך ישופני. אמר רבי לוי באותו שעה *זימן הקב"ה שני רעפין והקישן זה לזה ויצא מהן האור הדא הוא דכתיב °ולילה אור בעדני ובירך עליה בורא מאורי האש. *שמואל אמר לפיכך מברכין על האש [b] במוצאי שבתות שהיא תחילת ברייתה. רב הונא בשם רבי אבהו בשם רבי יוחנן אף [c] במוצאי יום הכיפורים מברך עליה שכבר שבת האור כל אותו היום:

הלכה ו מתני' [d] *אין מברכין על הנר ועל הבשמים של גוים ועל הנר ועל הבשמים של מתים ועל הנר ועל הבשמים שלפני ע"ז ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו: גמ' תנא ר' יעקב קומי ר' ירמי' מברכין על הבשמים של גוים. מהו פליג. קומונה במעשיו לפני חנותו [e] *עששית אע"פ שלא כבת מברכין עליה. נר בתוך חיקו או [f] בתוך פנס או בתוך אספקלריא רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת אין מברכין עליה לעולם עד שיהיה רואה את השלהבת ומשתמש לאורה. *חמשה דברים נאמרו בגחלת וחמשה בשלהבת [g] גחלת של הקדש מועלין בה

מראה הפנים

פירוש מבעל ספר חרדים

שנויי נוסחאות (במ"א) יהודה בס"ל יונה. (שו"כ) עשה צבעון וענה גס"ל עשה ענה. (טו"ן) להם אתם הבאהם גס"ל: לו אתה רבאת. (שו"כ) רבי בזירא גס"ל בר נוירא. (טופ"ן) בליל בד"ו בלילי. (טכ"ג) שעה בג"ו השעה. (פוכ"ס) במעשיו גס"ל במעשו.

חרושי רד"א

כבר לארן

בבורית הש"ס

גוי התם לא: ובלבד הנקובת. והלא מנחלים לוחשות נקובת מעט למעלה [illegible] אם מכנים הקסם בינין דולק הוא מאליו: [illegible]. בתוספתא שם גוי שהדליק מישראל וישראל שהדליק מגוי מברך עליו: ניחא גוי שהדליק מישראל. דלא נעבד בו עבירה דודאי ישראל משתמש הוא שהדליק אלא ישראל מגוי קשיא הא [illegible] שבת אלל הגוי ומעת' אפי' גוי מגוי יברך כו' דאי אמרת דהיינו טעמא דישראל שהדליק מגוי מברך עליו דהך שלהב' קמא דאיסורא אזל ליה אי הכי אפי' גוי מגוי נמי יהא מותר ואנן אשכחן ברייתא דהני ד' מגוי אין מברכין ולא מגוי מידי: של אור ע"ש. של ליל ש"ש: שאינן עשוין אלא לדבר אחר. לגמר בהן את הכלים ולא להריח ובטבריא היו נוהגין לעשות קודם ליל שבת ובציפורי במ"ש וגם בלילה של ע"ש: ולא של של גוים היא של ע"ז. והא תנא ליה רישא והך סיפא למה לי: תיפתר. להך סיפא דבע"ז של ישראל קאמר: וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל וגו'. מכאן שהיה ניכר הבדלה בין חשך לאור עד שראה את האור ויטל ליהנות ממנו כדכתיב כי טוב. ובב"ר פ' ג' גרים הא דר' יהודה בר' סימון אמר זה מיד וניחא כאן נירסא ספי דעלה קאמר הבדילו לו כלומר דויבדל דקרא אאור לחודיה קאי והיינו שהבדיל מן החשך את האור לומר שמשתמשין ממנו להאור מתוך החשך לא הוא דמברכין עליו. ומה שפירש במ"כ שם אל הסגית שכתב זה בשם פרש"י ואל כאמין: אבדלה ודאי. כלומר ממש ושלא הפיך משגל ולקמן וכן הוא בב"ר שם דכך הוא המשל שההבדלה היא בין שניהם לפלוני זה בתחומו ולפלוני זה בתחומו: איסטרטיגין. ממונים לאיזה ממשלה: הוא שאמר הקב"ה לאיוב המימיך צוית בקר ידעתה שחר מקומו קך הוא [illegible] הכתוב במקרא תריס כפל בלשון בקר ושחר וכן ה"א יתירה של ידעתה אלא דה"ק אם צוית להבקר וידעת להשחר שהוא האור לטוס [illegible] מקומו לבקר והוא טוס וה"א של ידעת נורע ומוסיף להיבת שחר [illegible] שלאחריו והוא מלשון ואת הגמלים יודעתי אל מקום פלוני אלמוני: ידעת איזה מקומו וכו'. וזה כעין דרשה אחרת וכלומר ויש לדרוש נ"כ מלשון ידיעה אם ידעת היכן מקומו של האור הגנוז: אנא אמרית טעמא. לדרשת ר"י ור"ל דלעיל דקבע לכל אחד ואחד תחומו שלא יהו מדיין זע"ז דלאו מפסוק דכתובים לא נריכין ללמוד זה אלא מקרא שקודם בנביאים דכתיב יוצר אור וגו' מפעה שילאו ונבראו עשה שלום ביניהן וקבע לכל אחד ואחד תחומו: לדעת לעות וגו'. ויעותו לשון עת היא:

מקריב

עין משפט נר מצוה

לד [illegible] לה [illegible] לו [illegible] לז [illegible] לח [illegible] לט [illegible] מ [illegible]

תורה אור

בה והשלהבת לא נהנין ולא מועלין [ה] גחלת של ע"ז אסורה ושלהבת מותרת [ו] המודר הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו [ג] המוציא את הגחלת לרשות הרבים חייב והשלהבת פטור מברכין על השלהבת ואין מברכין על הגחלת. *ר' חייא בר אשי בשם רב אם היו [י] גחלים לוחשות מברכין. ר' יוחנן דקרציון בשם רבי נחום בר סימאי בלבד הנקטפת. *תני גוי שהדליק מישראל וישראל שהדליק מגוי ניחא [ט] גוי שהדליק מישראל מעתה אפילו [י] גוי מגוי. אשכח תני גוי מגוי אין מברכין. רבי אבהו *בשם ר' יוחנן מבוי שכולו גוים וישראל אחד דר בתוכו ויצא משם האור מברכין עליה בשביל אותו ישראל ששם. רבי אבהו *בשם רבי יוחנן אין מברכין לא על הבשמים של לילי שבת בטבריא ולא על הבשמים של מוצאי שבת בציפורין. ולא על הנר ולא על הבשמים של אור ערב שבת בציפורין. [י] שאינן עשויין אלא לדבר אחר [ח] ולא על הנר והבשמים של מתים. רבי חזקיה ור' יעקב בר-אחא בשם רבי יוסי בי ר' חנינא הדא דאת אמר [ט] בנתונים למעלה ממטתו של מת. אבל אם היה נתונים לפני ממתו של מת מברכין. אני אומר לכבוד החיים הן עשוין. ולא על הנר ולא על הבשמים של עבודה זרה. ולא היא של גוים היא של עבודה זרה. תיפתר בעבודה זרה של ישראל. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. דרש רבי זעירא בריה דרבי אבהו °וירא אלהים את האור כי טוב ואחר כך ויבדל אלהים בין האור ובין החשך. אמר רבי ברכיה כך דרשו שני גדולי עולם רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש ויבדל אלהים אבדלה ודאי. רבי יהודה בי ר' סימון אמר הבדילו לו. ורבנן אמרין הבדילו לצדיקים לעתיד לבוא. משלו משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו שני איסטרטיגין זה אומר אני משמש ביום וזה אומר אני משמש ביום קרא לראשון ואמר לו פלוני היום יהא תחומך. קרא לשני ואמר לו פלוני הלילה יהא תחומך. הדא הוא דכתיב °ויקרא אלהים לאור יום וגו' לאור אמר לו היום יהא תחומך ולחשך אמר לו הלילה יהא תחומך. אמר רבי יוחנן הוא שאמר הקב"ה לאיוב °המימיך צוית בוקר ידעת השחר מקומו ידעת אי זה מקומו של אור ששת ימי בראשית איכן נגנז. אמר רבי תנחומא אנא אמרית טעמא °יוצר אור ובורא חושך עושה שלום משיצא עושה שלום ביניהן. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו *רב אמר יאותו ושמואל אמר יעותו. מאן דאמר יאותו °אך בזאת נאותה לכם. מאן דאמר יעותו לדעת לעות את יעף דבר. *תמן תנינן כיצד מעברין את הערים *רב אמר מאברין. ושמואל אמר מעברין. מאן דאמר מאברין מוסיפין לה אבר. מאן דאמר מעברין כאשה עוברה. *תמן תנינן לפני אידיהן של גוים רב אמר עידיהן ושמואל אמר אידיהן. מאן דאמר אידיהן °כי קרוב יום אידם. ומאן דאמר עידיהן °ועידיהם המה בל יראו ובל ידעו למען יבשו. מאן מקיים שמואל טעמא דרב ועידיהם המה שהן עתידין לבוש את עובדיהן ליום הדין. אין

מברכין

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מראה הפנים

מעתה אפי' גוי מגוי. [illegible]

מבוי שכולו גוים [illegible]

ולא על הבשמים של אור ע"ש בציפורין. [illegible]

תיפתר בע"ז של ישראל. [illegible]

רב אמר יאותו וכו'. [illegible]

שנויי נוסחאות (כו"י) נחלים נד"ו הגחלים. (פר"י) דקרציון נכ"ל דקיצרין. (ט"ש) מגוי ניחא בכ"ל כגוי מברכין ניחא. (שו"ג) ששם נכ"ל שדר שם. (שכ"י) אבהו נכ"ל אבהו דקסרין. (בו"ל) שאמר הקב"ה נד"ו שאמר לו הקב"ה. (שכ"ו) יוצר אור [illegible]. (כ"ש) משיצא נכ"ל מה יצא. (פא"י) נאותה נמקרא נאות.

עין משפט נר מצוה

מקריב קמיה בוצינא. היה מקרב עצמו לנהר ומברך עליו: והתני ר׳ הושעיא וכו׳. דלפי׳ רואה מרחוק מברכין עליו:

הלכה ז מתני׳ מי שאכל ושכח ולא בירך וכו׳. בשכח דוקא הוא דפליגי אבל במזיד דברי הכל יחזור למקומו ויברך: עד שיתעכל המזון שבמעיו. כל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה הוא סימן שלא נתעכל המזון: **גמ׳** אילו פועל עושה בראש הדקל. כלומר אלו פועל שאכל ושכח ולא בירך ועלה לראש הדקל או לתוך הבור לעשות מלאכתו שמא מטריחין אותו וה״נ אין מטריחין אותו:

הלכה ח מתני׳ לאחר המזון. ככל יתות השנה קאמר: עונין אמן אחר ישראל המברך. ואע״פ שלא שמע הזכרת השם אלא סוף הברכה דמסתמא לשמים בירך אבל לא אחר הכותי דשמא בירך להר גריזים. עד שישמע ממנו כל הברכה: **גמ׳** א״ר בא על ידי שהיא ברכה קטנה וכו׳. טעמיה דב״ש מפרש דחיישינן שמא ישכח לברכת הגפן שהיא קטנה וישתה בלא ברכה וכדאמר ר׳ בא לעיל בריש הפרק על הא דמקשו ונכוס של קידוש אמתני׳ דהכא לב״ש ומחלק דשאני הכא שהיא ברכה קטנה ברם הכא נמי קידוש וכו׳ כדלעיל והכא מייתי ליה נמי כאן כדרך הש״ס הזה: לא כן תני. בברייתא. והובאה גם לקמן בפ״ק דמגילה שמע הברכה כולה

ולא ענה אמן יצא ע״ז אמן ולא שמע הברכה כולה לא יצא וקס״ד דבמתני׳ דהכא על מי שמחויב בברכה זו שענה אמן קתני והאיך יצא אם לא שמע הברכה כולה: בשלא אכל עמהן כזית הכא מתניתא. מתני׳ דהכא מיירי בשלא נתחייב בברכה שלא אכל עמהן כשיעור חיוב ברכה ואמן יכול הוא לענות אף שלא שמע אלא סוף הברכה: תני שמע וכו׳. כמו גופא הוא גופא קתני כהאי ברייתא שמע וכו׳. והוא הא דקאמרת שמע ולא ענה יצא דוקא שענה מיהת ראשי פרקים כדמפרש ר״ז שאלו הן אינון ראשי פרקים וקאמר כגון הללויה וגו׳ זה צריך לענות אחר המברך ודקתני לא ענה יצא היינו שא״צ לענות אחריו הכל כ״א ראשי פרקים: מן מה. דאנן רואין לגדולי החכמים שעושין כן כשעומדין בציבור בשעת ההלל אלו אומרין זה ראש הפסוק ברוך הבא ואלו אומרים אחריהן בשם ה׳ ואלו ואלו יוצאין י״ח אע״פ שלא אמרו הפסוק כולו הואיל ושמעו אלו מאלו: ואינו אומר נברך שאכלנו. דלא אימא הואיל וכבר חיובא הוא אם אכל יכול הוא לברך עליהם ולומר נברך שאכלנו קמ״ל דלא כדאמרי׳ לעיל בפ״ג בהלכה ג׳ כל מצוה אף שאדם פטור ממנה עכשיו מוציא את הרבים י״ח הואיל וכבר חיובא הוא תן מברכת המזון: אמן יתומה. לקמן מפרש לה: ולא אמן קטופה. שמחסר קריאת הנו״ן שאינו מוציאה כפה שתהא ניכרת: ולא אמן חטופה. קתוטף

תורה אור

מברכין על הנר עד שיאותו לאורו רב יהודה בשם שמואל כדי שיהו נשים טוות לאורו. אמר רבי יוחנן כדי שיהא עינו רואה מה בכוס ומה בקערה. אמר רב חנינא [א] *כדי שיהא יודע להבחין בין מטבע למטבע. תני רבי אושעיא אפילו טריקלין עשר על עשר מברכין. רבי זעירא מקרב קמיה בוצינא אמרין ליה תלמידיו רבי מה את מחמיר עלינו הא תני רבי אושעיא אפילו טריקלין עשר על עשר מברכין:

הלכה ז מתני׳ [ג] *מי שאכל ושכח ולא בירך בית שמאי אומר יחזור למקומו ויברך. ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר. ועד מתי מברך עד כדי [ג] שיתעכל המזון שבמעיו: **גמ׳** רבי יוסמא בר שונם אמר תרין אמורין חד אמר טעמון דבית שמאי וחד אמר טעמון דבית הלל. מאן דמר טעמון דבית שמאי אילו שכח שם כיס אבנים טובות ומרגליות שמא לא היה חוזר ונוטל כיסו אף הכא יחזור למקומו ויברך. מאן דמר טעמהון דבית הלל אלין פועל עושה בראש הדקל או בתוך הבור שמא מטריחין שיחזור למקומו ויברך אלא מברך במקום שנזכר אף הכא מברך במקום שנזכר. עד מתי הוא מברך רבי חייא בשם שמואל עד שיתעכל המזון במעיו וחכמים אומרים *כל זמן שהוא צמא מזונת אותו סעודה רבי יוחנן אמר [ד] עד שירעב:

הלכה ח מתני׳ *בא להן יין אחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואחר כך *מברך על המזון. ובית הלל אומרים [ה] מברך על המזון ואחר כך מברך על היין [ו] *עונין אמן אחר ישראל מברך ואין עונין אמן אחר כותי מברך עד ששמע כל הברכה: **גמ׳** *אמר רבי בא ע״י שהיא ברכה קטנה שמא ישכח וישתה ברם הכא על ידי שהיא משולשה על הכוס אינו שוכח. הא אחר ישראל עונין אמן אע״פ שלא שמע. לא כן תני [ז] שמע ולא ענה יצא ענה ולא שמע לא יצא חייה בריה דרב אמר בשלא אכל עמהן כזית הכא מתניתא *תני שמע ולא ענה יצא ענה ולא שמע לא יצא. רב בשם אבא בר חנה ואית דאמרי לה אבא בר חנה בשם רב והוא שענה ראשי פרקים. רבי זעירא בעי הי אינון ראשי פרקים [ס] הללו יה הללו עבדי ה׳ הללו את שם ה׳. בעון קומי ר׳ חייא בר אבא מנין שאם שמע ולא ענה יצא אמר מן מה דאנן חמי רבנן רברביא עבדין כן אינון קיימין בציבורא דאילין אמרין דין ברוך הבא ואילין אמרין בשם ה׳ ואילין ואילין יוצאין ידי חובתן. תני רב אושעיא [ח] עונה הוא אדם אמן אפילו לא אכל ואינו אומר נברך שאכלנו משלו אלא אם כן אכל. תני [ט] *אין עונין אמן יתומה ולא אמן קטופה ולא אמן חטופה בן עזאי אומר העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים חטופה יתחטפו שנותיו קטופה תקטף

מראה הפנים

אמר רב חנינא כדי שיהא יודע להבחין וכו׳. הלי דרב חנינא לפלפא [illegible] דסתם והוכר לעיל בריש הלכה ד״ה [illegible]:

ר׳ יוחנן אמר עד שירעב. והתם פליג עם ר״ל דקאמר כחכמים דהכא ופלוגה בר׳ יוחנן וגבי ר״ל:

על ידי שהיא ברכה קטנה וכו׳. [illegible]

בשלא אכל עמהן כזית. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

מתני׳. עד כדי שיתעכל המזון וכו׳. כל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה [illegible]

מתני׳. מי שאכל ושכח דוקא בשכח [illegible]

מתני׳. ב״ש אומרים מברך על היין ואח״כ מברך על המזון. [illegible]

שנויי נוסחאות (ס״ד) חנינא נ״ל חיננא. (סוכ״ד) אותו נ״ל אותה. (טו״ה) עבדין כן אינון נכ״ל ליתא. (בו״ח) ולא אמן חטופה נכ״ל ליתא. חטופה יתחטפו שנותיו נכ״ל ליתא.

מערכת הערוך אמר רב חנינא כדי שיהא יודע להבחין. בערך (פי׳ מטבע) ר׳ יאשיה [illegible]:

עמודי ירושלים

עד מתי הוא מברך ר׳ חייא בשם שמואל עד שיתעכל המזון במעיו וחכ״א כל זמן שהוא צמא [illegible]

[illegible]

מסורת הש"ס

בתוקף המלה ולומר במהירות: דין דתייב למיברכה והוא ענה ולא ידע וכו'. כל"ל וכן הוא בסוכה ובמגילה: זה שהוא חייב איזה ברכה והוא עונה אמן ואינו יודע על מה הוא עונה שלא שמע הברכה אלא שמע שעונים אמן ועונה עמהם זו היא אמן יתומה: תנא. בתוספתא בפ"ה: תורה אור

גוי שבירך את השם. כן צ"ל גוי המברך בשם עונין אחריו אמן כותי המברך בשם אין עונין אחריו אמן וכן הוא בסוכה פ"ג ובמגילה פ"ב ויש שם חסרון בספרי הדפוס והכי איתא התם דכתיב ברוך תהיה מכל העמים. אפי' אם העמים יברכו אותך תחול עליך הברכה:

הדרן עלך אלו דברים

תקטף נשמתו. ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה. *איזו היא אמן יתומה אמר רב הונא דין דיתיב למיברכה ותוא ענה ולא ידע למה הוא ענה. תנא *גוי שבירך את השם עונה אחריו אמן. אמר ר' תנחום אם בירכך גוי ענה אחריו אמן דכתיב ברוך תהיה מכל העמים. גוי אחד פגע את רבי ישמעאל ובירכו אמר לי' כבר מילתך אמירה פגע אחרינא וקיללו אמר לי' כבר מילתך אמירה אמרו לו תלמידיו רבי כמה דאמרת להדין אמרת להדין. אמר לון כן כתיב אורריך ארור ומברכיך ברוך:

הדרן עלך אלו דברים

הלכה א מתני' הרואה מקום שנעשו בו נסי' לישראל. כגון מעברות ים סוף ונחלי ארנון

*הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה אומר ברוך שעקר עבודה זרה מארצינו: גמ' מתני' בנסי ישראל *אבל בנסי יחידי שנעשו לו אינו צריך לברך. מהו שיברך אדם על נסי אביו ועל נסי רבו ואם היה אדם כסויים כגון יואב בן צרויה וחביריו ואדם שנקדש בו שם שמים כגון חנניה מישאל ועזריה ונסי שבטים מהו שיברך. מאן דאמר *כל שבט ושבט איקרי קהל צריך לברך מאן דאמר כל השבטים קרויין קהל אין צריך לברך. *הרואה בבל צריך לברך חמש ברכות. ראה פרת אומר ברוך עושה בראשית. ראה מרקולים

ומעברות הירדן ואבן שישב עליה משה רבינו ע"ה כשעשה מלחמה בעמלק ודומיהן. ואגיסא דרבים מחייבי כולי עלמא לברוכי ואגיסא דיחיד איהו חייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה וכנו ובני בנו חייבים לברך ברוך שעשה נס לאבותי במקום הזה וכל הני ברכות דמתניתין בעו הזכרת שם ומלכות דכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה: גמ' מתני' בנסי ישראל. דוקא בנסים שנעשו לכל ישראל: אבל בנסי יחידי וכו'. אין אחר צריך לברך אלא הוא בעצמו דוקא: ונסי שבטים. נס שנעשה לשבט אחד מן השבטים מהו שיברך וקאמר דתליא בפלוגתא דתנאי דפליגי בפ"ק דהוריות אם שבט אחד איקרי קהל וכרבים דמי או לא: מ"ד כל השבטים טלן דוקא איקרי קהל א"צ לברך: ראה פרת. א' מד' נהרות שמברכין

עין משפט נר מצוה

פירוש מבעל ספר חרדים

אלו רואין חכמים שאין [illegible] בן [illegible] פירוש [illegible]: לשון הפסוק [illegible] דברכות איזה הוא אמן יתומה א"ר הונא הדין דמחייב למיברכה ולא ידע מה הוא עונה. ופי' ולא ידע שלא שמע הברכה ואפי' ביודע איזו הוא כיון דחייב וכמיניה אמן [illegible] אין לו לענות: אמן קטופה. שפסק אמן לשנים: אמן חטופה. שחטף ואמר אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך עכ"ל:

סליק פירקא אלו דברים

פרק ט הרואה מקום שנעשו בו נסים. פי' ס"ח [illegible] כגון מעברות ים סוף ונחלי ארנון ומעברות הירדן ואבן שישב עליה משה כשעשו מלחמה בעמלק ודומיהן ואגיסא דרבים כגון [illegible] כולי עלמא לברוכי אבל אגיסא דיחיד כגון הרואה מקום שנעשה לו בו נס איהו חייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה וכנו וכן בני בניו חייב לברך ברוך שעשה נס לאבותי במקום הזה וכל הני ברכות דמתניתין בעי הזכרת שם ומלכות דכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה עכ"ל: [illegible]

מראה הפנים

דין דיתיב למיברכה והוא ענה ולא ידע וכו'. [illegible] פירשו יתומה [illegible] אמן [illegible] כלומר ברכה [illegible] ולא היו מתיבי' בלותה ברכה שמברך החזן וכ"כ [illegible]:

גוי המברך בשם עונין אחריו אמן. ומסיים בתוספתא כותי המברך בשם אין עונין אחריו אמן עד שישמע את הברכה כולה [illegible]:

אמר לון כן כתיב אורריך ארור ומברכיך ברוך. [illegible]

וכמברך יהיה ברוך:

סליק פירקא בס"ד

הרואה מקום שנעשו בו נסים. מתני' בנסי ישראל וכו'. [illegible]

מהו שיברך אדם על נסי אביו ועל נסי רבו וכו'. [illegible]

ונסי שבטים מהו שיברך וכו'. [illegible]

ראה פרת וכו'. [illegible]

שינויי נוסחאות [illegible]

הערות [illegible]

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"א מהל' ברכות הל' ... [illegible]

ז
ב ג מיי' פ"ט מהל' תפלה ... [illegible]

שמברכין עליהן כדתנן במתני' לקמן: מקום שנוטלין ממנו עפר. מקום יש בבבל שאין בהמה יוצאה משם עד שנותנין עליה עפר ממקום ההוא ויהא סימן השמד ומקללותיה של בבל היא: ברוך גוזר. שגזר להשמידה ומקיים: צריך לומר אתה. ברוך אתה ה': א"צ לומר אתה. אלא ברוך ה' וגו': אזלין מיעבד שלמא. לעשות להם סדר ושיהא שלום ביניהם לאלו עיירות שבדרום: לא מציני. למלל ולספר כחו וגבורתו של הקב"ה: כגון אני וחבירי. כלומר דדריש להכתוב מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו מי שיוכל להשמיע כל תהלתו הוא ימלל כגון אני וחבירי כך אמר דוד ור' אבון אמר כמשמעות פשט הכתוב מי ימלל מי יוכל למלל גבורות ה' ומי יוכל להשמיע כל תהלתו: תרגם יעקב כפר נבורייא בצור. להמקרא לך דומיה תהלה סמא דכולא סיף כל דבר משתיקה השתיקה היא התהלה לך משל למרגליה דאין לך ערך וכל שאתה משבח לה כך וכך ערכה אתה פוגמה: תני. בתוספתא פ"ו. הפותח. בברכה ביו"ד ה"א ברוך אתה ה' וכן הוא חותם במקום שיש בה חתימה הרי זה חכם שכך הוא נכון: באל"ף למ"ד. באלהינו ואינו אומר ה' הרי זה בור שלא זכר כלל להשם הנכבד: הרי זה בינוני. דמיהא חתם בה' והכל הולך אחר החתימה אבל להפך הרי זו דרך אחרת מינות נזרקה בו שלא רצה לחתום במה שפתח: לכו ושאלו את אדם הראשון. כלומר מפסוק המדבר באדם הראשון לכו ולמדו: והכתיב בראשית ברא אלהים. ולא כתיב אלהים ברא בראשית א"כ דטעות המיקרין היתה דאלהים לשון רבים הוא והשיב להן דלפי הטעות שלכם היה צריך לכתוב בראו וכתיב ברא: מאדם ואילך בצלמנו כדמותינו וכו'. ולשון זה משתמש על מאדם ואילך שהבריאה היא בשותפות אב ואם ועם כל זה א"א לשניהן שיולידו בלא רצונו ית': בסיליום קיסר אגוסטוס. ושלשתן תוארים באדם אחד הן: חזרו ושאלו וכו'. דהאי קרא בבריאה משתעי ולפיכן אמר לתלמידיו האומן הבנאי והרכין טיקנטן הממונה על הבונים והכל על האומן הגדול הוא: אלהים דיבר. בקדשו: בכל מיני קריבות. אם שנראה לך רחוק וגבוה מעולמו בכמה וכמה ריחוקים קרוב הוא לשמוע תפלתך ומתקרב

מסורת הש"ס: ברכות י. ס: ופ' תוס' ברכות נד. ד"ה המאה; ברכות נג: ופ' תוס' כריתות יג. ד"ה אמן; מגילה יח: ; תוספתא פ"ו

תורה אור: תהלים קמה; איוב לז; שם; תהלים קו; תהלים סה; דברים ד; בראשית א; יהושע כב; תהלים; יהושע כד; תהלים עז; שם; שם; שם; ישעיה; דברים ד; ישעיה מו

מרקולים אומר ברוך ארך אפים. ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של אותו רשע. ראה מקום כבשן האש וגוב אריות אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. ראה מקום שנוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים. ראה בבל אומר וטאטאתיה במטאטא השמד. רבי זעירא ורבי יהודא בשם רב *כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר רבי תנחומא אנא אמר טעמא °ארוממך אלהי המלך. רב אמר צריך לומר אתה ושמואל אמר אינו צריך לומר אתה. רבי יוחנן ורבי יונתן אזלין מיעבד שלמא באילין קורייתא דדרומה עלון לחד אתר ואשכחון לחזנא דאמר *האל הגדול הגבור והנורא האביר והאמיץ ושיתקו אותו. אמרו לו אין לך רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים בברכות. רב הונא בשם רב °שדי לא מצאנוהו שגיא כח לא מצינו כחו וגבורתו של הקב"ה. רבי אבהו *בשם רבי יוחנן °היסופר לו כי אדבר כי אמר איש כי יבולע אם בא אדם לספר גבורותיו של הקב"ה מתבלע מן העולם. אמר רבי שמואל בר נחמן °מי ימלל גבורות ה' כגון אני וחברי אמר רבי אבון מי ימלל גבורות ה' תרגם יעקב כפר נבורייא בצור °לך דומיה תהלה אלהים בציון סמא דכולא משתוקא למרגלית דלית לה טימי כל שמשבח בה פגמה. *תני הפותח ביו"ד ה"א וחותם ביו"ד ה"א הרי זה חכם. באל"ף למ"ד וחותם באל"ד למ"ד הרי זה בור. באל"ף למ"ד וחותם ביו"ד ה"א הרי זה בינוני. ביו"ד ה"א וחותם באל"ף למ"ד הרי זו דרך אחרת. המינין שאלו את רבי שמלאי כמה אלוהות בראו את העולם אמר להן ולי אתם שואלין לכו ושאלו את אדם הראשון שנאמר °כי שאל נא לימים הראשונים וגו' אשר בראו אלהים אדם על הארץ אין כתיב כאן אלא למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ. אמרו ליה והכתיב בראשית ברא אלהים אמר להן וכי בראו כתיב אין כתיב אלא ברא. אמר ר' שמלאי כל מקום שפרקו המינין תשובתן בצידן חזרו ושאלו אותו מה אהן דכתיב °נעשה אדם בצלמנו כדמותינו אמר להן ויבראו אלהים את האדם בצלמם אין כתיב כאן אלא ויברא אלהים את אדם בצלמו אמרו לו תלמידיו לאלו דחיתה בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן לשעבר אדם נברא מן העפר וחוה נבראת מן אדם מאדם ואילך בצלמינו כדמותינו אי אפשר לאיש בלא אשה ואי אפשר לאשה בלא איש אי אפשר לשניהן בלא שכינה. וחזרו ושאלו אותו מה ההן דכתיב °אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא יודע אמר להן הם יודעים אין כתיב כאן אלא הוא יודע כתיב אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאינש דאמר בסיליוס קיסר אגוסטוס חזרו ושאלו אותו מה ההן דכתיב °אל אלהים ה' דיבר ויקרא ארץ אמר להן וכי דיברו ויקראו כתיב כאן אין כתיב אלא דבר ויקרא ארץ אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה ולנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאיניש דאמר ואמנון בניין אריכטיקנטן. חזרו ושאלו אותו מהו דכתיב °כי אלהים קדושים הוא. אמר להן קדושים המה אין כתיב כאן אלא הוא אל קנא הוא. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה. ולנו מה אתה משיב. אמר רבי יצחק קדוש בכל מיני קדושות. דאמר רבי יודן בשם רבי אחא הקב"ה דרכו בקדושה דיבורו בקדושה וישובו בקדושה חשיפת זרועו בקדושה (אלהים) נורא ואדיר בקדושה. דרכו בקדושה °אלהים בקודש דרכך הילוכו בקדושה °הליכות אלי מלכי בקודש מושבו בקדושה °אלהים ישב על כסא קדשו דיבורו בקדושה °אלהים דיבר בקדשו חשיפת זרועו בקדושה °חשף ה' את זרוע קדשו נורא ואדיר בקדושה °מי כמוכה נאדר בקודש. חזרו ושאלו אותו מה אהן דכתיב °מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו. אמר להן כה' אלהינו בכל קראינו אליהם אין כתיב כאן אלא בכל קראינו אליו. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה. לנו מה אתה משיב. אמר להן קרוב בכל מיני קריבות. דאמר ר' פנחס בשם רב יהודה בר סימון עבודה זרה נראית קרובה ואינה אלא רחוקה. מה טעמא °ישאוהו על כתף יסבלוהו וגו' סוף דבר אלוהו עמו בבית והוא צועק

מראה הפנים

[illegible]

כדכתב הרא"ש ז"ל:

מגן

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נסחאות (ש"י) המלך רב גכ"י המלך ואברכה רב. (ב"י) אינו צ"ל אתה גכ"י צריך לומר אלהינו. יוחנן גכ"י חנינא. (ט"ג) קורייתא גר"ז קרייתא. (ט"ג) אתר גכ"י כנישתא. (פמ"פ) כי אמר נמקרא אם אמר. (בוב"ז) הראשון גכ"י הקדמוני. הראשונים נמקרא ראשונים. (טו"א) בצלמינו כדמותינו נמקרא בצלמנו כדמותנו. (טו"ג) את אדם נמקרא את האדם. (ס"ז) מה ההן גר"ז מהו. (גול"פ) ואמנון בניין אריכטיקנטן גר"ז אומנון בניין ארכיטקטון. (פומ"א) אמר ר' יצחק קדוש גכ"י אמר להן קדוש.

מסורת הערוך

[illegible]

חדושי רד"א

ושמואל אמר אינו צריך לומר אתה כו'. נ"ב כתוי' רשב"א ריש פ' נה הגירסא ושמואל אמר צריך לומר אלקינו: תרגם יעקב כפר נבורייא כו'. נ"ב בבלי מגילה דף י"ח ע"א:

מסורת הש"ס

פני משה

יתקרב אליך בכל מיני קרבות: תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. כאלו עומד לפניו ית' כביכול כאדם המשיח באוזן חבירו והוא שומע: כפה לאוזן. כגון הפה להאזן: ארבע שיטין. ארבע מיני דרשות בענין זה לארבעה אלו דחשיב לקמן שהציל הקב"ה כשהוא בתכלית הסכנה: תמן קמת לך. שם הייתי עומד עליך להציל ע"י כן יהבא וכי לית אנא קאים לך: שמא מכניסו. כלומר עדיין ספק הוא אם מכניסו לפניו אם מניחו מבחוץ אבל הקב"ה אינו כן אלא כל אשר יקרא בשם ה' ימלט בודאי: מתמתה. מתמין של טבריא ופגעו בו הרומיים: מן דסופיינוס. מאנשי שר העיר שהיה שמו סופיינוס: ופנינה. והפצו ממנו והלך לו לשלום ובערב באו הרומיים אצל השר ואמרו לו עד מתי אתה עומד על צד היהודים האלו: ומה עבדתון ליה. אם עשיתם לו איזה טובה בשביל כך והשיבו די לו כי פגינו מאתו ופטרנו אותו לשלום: ארכון. דיין ושופט: אלכסנדרוס פנה אלכסנדריא. בדין הוא שאלכסנדרוס אחד יפנה ויפטור את השני שהוא כשמו: אשכח. המלאתם כפלוני שהוא מטריח אותי ביותר: עד דצוות ליה וכו'. בעוד שהוא צווח להפטרון שיושיענו ואם שהוא על פתח חצירו עד שהוא יוצא החרב עוברת על צוארו של זה והורגתו: קוזמוקלוטר. הוא הקיסר

עד שימות ולא ישמע ולא יושיע מצרתו אבל הקב"ה נראה רחוק ואין קריב ממנו. דאמר לוי *מהארץ ועד לרקיע מהלך ה' מאות שנה ומרקיע לרקיע מהלך ת"ק שנה ועביו של רקיע ת"ק שנה. וכן לכל רקיע ורקיע. ואמר ר' ברכיה ורבי חלבו בשם ר' אבא סמוקה אף טלפי החיות מהלך ה' מאות שנה וחמש עשרה מנין ישרה. ראה כמה הוא גבוה מעולמו ואדם נכנס לבית הכנסת ועומד אחורי העמוד ומתפלל בלחישה והקב"ה מאזין את תפלתו. שנאמר °וחנה היא מדברת על לבה רק

שמואל א' א' — שפתיה נעות וקולה לא ישמע והאזין הקב"ה את תפילתה. וכן כל בריותיו שנאמר °תפלה לעני כי יעטף
תהלים קב — באדם המשיח באוזן חבירו והוא שומע. וכי יש לך אלוה קרוב מזה שהוא קרוב לבריותיו כפה לאוזן. רבי יודן
בשם רבי יצחק אמר בה ארבע שיטין בשר ודם יש לו פטרון אמרו לו נתפס בן ביתך אמר להן אני מקיים
עליו אמרו לו הרי יוצא לידון אמר להן אני מקיים עליו אמרו לו הרי הוא יוצא ליתלות היכן הוא ואיכן פטרונו.
אבל הקב"ה הציל את משה מחרב פרעה הדא הוא דכתיב °ויצילני מחרב פרעה. אמר רבי ינאי כתיב °ויברח
שמות יח / שם ב — משה מפני פרעה ואפשר לבשר ודם לברוח מן המלכות. אלא בשעה שתפס פרעה את משה חייבו להתיז
שה"ש ז — את ראשו וקהת החרב מעל צוארו של משה ונשבר'. הדא הוא דכתיב °צוארך כמגדל השן זה צוארו של
משה. ר' אמר רבי אביתר ולא עוד אלא שנתז החרב מעל צוארו של משה על צוארו של קוסנתירו והרגתו.
שמות יח / משלי כא / שם יא — הדא הוא דכתיב °ויצילני מחרב פרעה. לי הציל וקוסנתר נהרג. רבי ברכיה קרא עליו °כופר לצדיק רשע.
רבי אבון קרא עליו °צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. תני בר קפרא מלאך ירד ונדמה להן בדמות
משה ותפסו את המלאך וברח משה. אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שברח משה מפני פרעה נעשו כל אוכלוסין
שלו אילמין ומהן חרשין ומהן סומין אמר לאילמין היכן הוא משה ולא היו מדברים. אמר לחרשין ולא היו
שמות ד — שומעין. אמר לסומין ולא היו רואין. הוא שהקב"ה אמר לו למשה °מי שם פה לאדם או מי ישום אלם וגו'
דברים ד — תמן קמת לך והבא לית אנא קאים. הה"ד °מי כה' אלהינו בכל קראינו אליו. רבי יודן בשם ר' יצחק שיטה
אוחרי. בשר ודם יש לו פטרון אמרו לו הרי נתפס בן ביתך אמר הרי אני מתקיים עליו אמרו לו הרי יוצא
לידון אמר להן הרי אני מתקיים עליו אמרו לו הרי הוא מושלך למים היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הקב"ה הציל
יונה ב — את יונה ממעי הדגה הרי הוא אומר ויאמר ה' °לדג ויקא את יונה. ר' יודן בשם ר' יצחק אמר בשיטה
אוחרי. הרי בשר ודם יש לו פטרון אמרו לו נתפס בן ביתך אמר להן הריני מתקיים תחתיו אמרו לו הרי הוא
יוצא לידון אמר להן הריני מתקיים עליו אמרו לו הרי הוא מושלך לאש היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הקב"ה
דניאל ג — אינו כן הציל לחנניה מישאל ועזריה מכבשן האש הה"ד °ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך מישך
ועבד נגו ונומר. רבי יודן בשם ר' יצחק אמר בה שיטה אוחרי. הרי בשר ודם יש לו פטרון וכו' עד הרי
דניאל ו — הוא מושלך לחיות. אבל הקב"ה הציל את דניאל מגוב אריות הה"ד °אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריוותא
ונומר. רבי יודן אמר משמיה דידיה בשר ודם יש לו פטרון אם באת לו עת צרה אינו נכנס אצלו פתאום אלא
בא ועמד לו על פתחו של פטרונו וקורא לעבדו או לבן ביתו והוא אומר איש פלוני עומד על פתח חצירך
שמא מכניסו ושמא מניחו. אבל הקב"ה אינו כן אם בא על אדם צרה לא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל
יואל ג — אלא לי יצווח ואני עונה לו מיד. הה"ד °כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. אמר רבי פנחס עובדא הוה ברב
דהוה עייל מחמתה דטיבריא פגעון ביה רומאי אמרון ליה מן דמאן את. אמר לון מן דסופיינוס. ופנינה.
ברמשא אתו לגביה אמרין ליה עד אימתי את מקיים עם אילין יהודאי אמר לון למה. אמרין ליה פגעינן
בחד אמרין ליה יהודאי ואמרינן ליה מן דמאן את אמר לן דסופיינוס. אמר לון ומה עבדתון ליה אמר ליה
דיו ליה פנינן יתיה. אמר לון יאות עבדיתון. ומה מי שהוא נתלה בבשר ודם ניצול מי שהוא נתלה בהקב"ה
לא כל שכן. הה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט אמר רבי אלכסנדרי עובדא בחד ארכון דהוה שמיה
אלכסנדרוס. והוה קיים דיין חד ליסטים. אמר ליה מה שמך אלכסנדרוס אמר ליה אלכסנדרוס פנה אלכסנדריה.
ומה אם מי ששמו כשם של בשר ודם הוא ניצול. מי ששמו כשמו של הקב"ה על אחת כמה וכמה. הה"ד
כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. רבי פנחס אמר בה תרתי חדא בשם רבי זעירא וחד בשם רבי תנחום בר
חנילאי. רבי פנחס בשם רבי זעירא אמר בשר ודם יש לו פטרון אם הטריח עליו ביותר הוא אומר אשכח
תהלים נה — פלן דקא מטרחא לי. אבל הקב"ה אינו כן אלא כל מה שאת מטריח עליו הוא מקבלך. הה"ד °השלך על
ה' יהבך והוא יכלכלך. רבי פנחס בשם רבי תנחום בר חנילאי בשר ודם יש לו פטרון ובאו שונאים ותפשו
אותו על פתח חצירו של פטרונו. עד דצווח ליה עד דהוא נפק עברת חרבא על קדליה וקטלית יתיה.
דה"ב ב — אבל הקב"ה הציל את יהושפט מחרב ארם דכתיב °ויזעק יהושפט וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו מלמד שלא
ירושלמי פ"י / פ"ג ה"א / תהלים קמו — היה חסר אלא חיתוך הראש ויסיתם אלהים ממנו. רבי *זעירא בריה דרבי אבהו רבי אבהו בשם רבי
אליעזר °אשרי שאל יעקב בעזרו ונומר מה כתיב בתריה עושה שמים וארץ ונומר. וכי מה ענין זה לזה
אלא מלך בשר ודם יש לו פטרון שולט באיפרכיא אחת ואינו שולט באיפרכיא אחרת. אפילו תימר
קוזמוקלטור שולט ביבשה שמא שולט בים. אבל הקב"ה שולט בים ושולט ביבשה. מציל בים מן המים
וביבשה

פירוש מבעל ספר חרדים

דגל ויקרא אלין וכו נקט שמות כמורים פניס: מחמת לטבריא. חמת שם מקום קרוב לטבריא מיל כדאי בפ"ק דמסכת מגילה: סופיינוס. שם המלך אשר בספרים: ופגון ליה הניחו נו: כלמכא. וכפ"כ כשנכנסו אלא המלך ולא ראו אותו הכירי בשקר דובר: מקיים. מאמין: אמרין ליה יהודא. שפגעו בקירין אותו יהודה: אמרין ליה פניע יתיה. שתבנם

מים לאלו הצדיקים ועל זה הוסיף ר' יודן משמיה דידיה ודרים כ"ו יש לו פטרון אם באת לו עת צרה וכו' לומר ... אלא הצדיקים הגדולים ... אדם אשר יקרא בשם ה' כדכתיב כל אשר יקרא וגו' ומכל צרם ימלטהו ויעלה אותו מיד:

מראה הפנים

מנין ישרה. מכאן מגיהין כתוס כתנינה דף י"ג ראיה לאה שיסד הקליר והוא רבי אליעזר כרבי במתון כסדר קדושה דר"ה ותיות אשר הנה מרובעת נבכא כף רגל חמש מאות וחמש עשרה ולא כמו מוחקין הוייו דוחמש עשרה:
רבי יודן בשם רבי יצחק אמר בה ארבעה שיטין וכו'. דרבת רבי יוחנן כלנו ארבעה שיטות לארבעות כנגד' דברים שאלו ביותר קשים בעולם וקרובים לסכנה מלך הציל ...

(ט"ו) עשרה מנין נכ"ל עשרה מה פעם ורגליהם רגל ישרה מנין. (ט"ע) קוסנתירו נכ"ל קוצנטר. (בת"ס) הרי הוא נ"ל ...
(פו"ג) להן נד"ו לימא. (ב"ד) משמיה דידית נכ"ל בשם גרמית. (בו"ו) בא נב"ו באת. (בו"ח) עייל מחמתה דטיבריא פגעון ביה רומאי נכ"ל
עלל בהדה חמתין פגעון ביה דרומאי. (סומ"ג) ליסטים נד"ו ליסטים. (סות"ד) כשם נד"ו כשמו. (בו"ד) מציל נד"ו ומציל.

חדושי רד"א

דכתיב ויצילני מחרב פרעה וכו'. הש"ס מסדר כל ארבע מיתות ב"ד, מעשה דמשה שניצל סייף ומעשה דיונה מסביבת הנהר שהוא חנק, ומעשה דחנמ"ע שניצלו משרפה ומעשה דדניאל שניצל מחית דורסת שהוא סקילה: א"ל אלכסנדרוס פנה אלכסנדרוס כו'. נ"ע קי' בילקוט יואל [רמז תקל"ו] ורל דלא לימרו אלכסנדר לקה:

הקיסר המושל בכיפה: מה אתון בעין. מן האכסנית העלוב הזה שאינו יודע להיכן ילך ואמרו לו וכי אתה אכסנאי עלוב הם הן שיפה לקרותם אכסניא עלובה שיש שהמה כאן ומעות ע"ז שלהם בבבל וכו' אבל אתה יהודי כל מקום שאתה הולך אלהיך עמך והוא עונה אותך בכל עת: פיסקא. מקום שנעקרה וכו': ותחזיר לב עובדיה לעובדך חסר כאן וה"ג בתוספתא. ובחוצה לארץ אין צריך לומר כן מפני שרובה גוים. ועלה קאמר טעמא. ולא נמצא מתפלל על עובדי ע"ז אם יאמר כן: אף בח"ל צריך לומר כן מפני שעתידים להתגייר שנ' אז אהפוך אל עמים שפה ברורה והיינו כדדריש ר' יוחנן לקמיה: כי מי אשר יחבר אל כל החיים יש בטחון. הקרי הוא יחבר ויבחר כתיב ודריש ליה כי מי אשר ירצה יבחר אל הקב"ה ויחובר אל ישראל ויתוספו עליהם כשיתגיירו אל כל החיים אלא כל זמן שהם חיים יש להם בטחון לבא ולהתגייר שכל זמן וכו': תני. בתוספתא שם: כי מי יחובר וגו' אפילו וכו' יהיה מי שיהיה יחובר אל ה' וישוב אליו ואפי' אותם שפשטו ידיהם בבית המקדש מיהת אין נידונין

ועליהן הוא אומר וישנו וגו': קטני עכו"ם. שלא היה בהן כח לעשות רעה לישראל וכן שאר חיילותיו של נבוכדנצר הרשע שלא היה להם חלק בפשיטות ידו כיבול הן הן אשר אין חיין ואין נדונין אבל אותם שפשטו ידיהם בזבול אין להם תקנה בתשובה פליגי על ר' אחא: אוכלין. עובדים לעבודת ע"ז: הרואה את הכושי. תוספתא שם: הגיחור. אדם הרבה רו"ש בלעז: לווקן. לבן יותר מדאי: הכיפח. ארוך ביותר ופרצופו שמוט ומכוער הוא: מתניתין. ברייתא דוקא כשהיו שלימים כשנולדו ונשתנו אח"כ מברך דיין האמת: מה אמר אבקסטא. ובפ"ק דע"ז אבסקנטה. מלשון נשיאת חן וכבוד אפסארוונט"ה בלעז כלומר וכי אמר לה בחיזה לשון כבוד לא אמר אלא שבח להבורא ברוך וכו': זו דרכו וכו'. בתמיה: כגון ההן פופסדום. ובע"ז גרים פסוורום והוא קרן זוית מלשון פסי"א בלע"ז כשאדם פונה בחבירו במקום צר אומר פסאוור"א: ברוך חכם הרזים. שנתן חכמה ובינה לתרנגול להבחין בין יום ובין לילה על דרך מי שת בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה והוא תרנגול כדלוותין ליה ברומי: הרואה אוכלוסין וכו'.

תוספתא

תורה אור

וביבשה מן האש. הוא שהציל את משה מחרב פרעה. הציל את יונה ממעי הדגה. חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש. לדניאל מבור אריות. ההי"ד עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם וגומר. אמר רבי תנחומא מעשה בספינה אחת של עכו"ם שהיתה פורשת מים הגדול והיה בה תינוק אחד יהודי עמד עליהם סער גדול בים ועמד כל אחד ואחד מהם והתחיל נוטל יראתו בידו וקורא ולא הועיל כלום. כיון שראו שלא הועילו כלום אמרו לאותו יהודי בני קום קרא אל אלהיך ששמענו שהוא עונה אתכם כשאתם צועקים אליו והוא גבור מיד עמד התינוק בכל לבו וצעק וקיבל ממנו הקב"ה תפלתו ושתק הים. כיון שירדו ליבשה ירדו כל אחד ואחד לקנות צרכיו אמרו לו לאיתו התינוק לית את בעי מזבין לך כלום אמר להון מה אתון בעי מן ההן אכסניא עלובה אמרו לו את אכסניא עלובה אינון אכסניא עלובה אינון הכא וטעוותהון בבבל ואינון הכא וטעוותהון ברומי ואינון הכא וטעוותהון עמהון ולא מהנון להן כלום. אבל את כל אהן דאת אזיל אלהך עמך ההי"ד כה' אלהינו בכל קראינו אליו רבי שמעון בן לקיש אמר בשר ודם יש לו קרוב אם היה עשיר הוא מודה בו וגם היה עני כופר בו אבל הקב"ה אינו כן אלא אפילו ישראל נתונין בירידה התחתונה הוא קורא אותם אחי וריעי ומה טעם למען אחי וריעי רבי אבון ורבי אחא ורבי שמעון בן לקיש בשר ודם יש לו קרוב אם היה פילוסופוס הוא אומר והן פלן מתקרב לן אבל הקב"ה קורא לכל ישראל קרובים ההי"ד וירם קרן לעמו: פיסקא מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה אומר ברוך שעקר עבודה זרה מארצינו כו'. *מתניתא כשנעקרה מכל מקומות א"י ישראל אבל אם נעקרה ממקום אחד אומר ברוך שעקר עבודה זרה מן המקום הזה נעקרה ממקום אחד ונקבעה במקום אחר מקום שניתנה בו אומר ברוך ארך אפים ומקום שנעקרה ממנו אומר ברוך שעקר עבודה זרה מן המקום הזה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו כשם שעקרתה אותה מן המקום הזה כך העקור אותה מן המקומות כולם ותחזיר לב עובדיה לעובדך ולא נמצא מתפלל על עובדי עבודה זרה תני רבי ישמעאל בן גמליאל אומר אף בחוצה לארץ צריך לומר כן. אמר רבי יוחנן כי מי אשר יחובר. יבחר כתיב. אל כל החיים יש בטחון שכל זמן שאדם חי יש לו תקוה מת אבדה תקותו. מה טעמא במות אדם רשע תאבד תקוה. תני רבי יהודה אומר *שלשה דברים צריך אדם לומר בכל יום ברוך שלא עשאני גוי ברוך שלא עשאני בור ברוך שלא עשאני אשה. ברוך שלא עשאני גוי שאין הגוים כלום כל הגוים כאין נגדו. ברוך שלא עשאני בור שאין בור ירא חטא. ברוך שלא עשאני אשה שאין האשה מצווה על המצות. אמר רבי אחא כי מי יחובר ונומר אפילו אותם שפשטו ידיהן בזבול יש להם בטחון. לקרבן אי אפשר שכבר פשטו ידיהן בזבול. לרחקן אי אפשר שעשו תשובה. עליהן הוא אומר וישנו שנת עולם ולא יקיצו. רבנן דקיסרין אמרי קטני עכו"ם וחילותיו של נבוכדנצר אין חיין ואין נידונין. עליהן הכתוב אומר וישנו שנת עולם ונומר. העובר לפני בתי עבודה זרה אומר בית גאים יסח ה'. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי לוי *ראה אותם מזבלין לעבודה זרה אומר זבח לאלהים יחרם. *הרואה את הכושי ואת הגיחור ואת הלווקן ואת הכיפח ואת הננס אומר ברוך משנה את הבריות. את הקטוע ואת הסומא את מוכי שחין אומר ברוך דיין האמת מתניתין כשהיו שלמים ונשתנו. אבל אם היה כן ממעי אמו אומר ברוך משנה את הבריות. *הרואה אילנות נאים ובני אדם נאים אומר ברוך שכן ברא בריות נאות בעולמו. מעשה *ברבן גמליאל שראה גויה אשה נאה וכירך עליה. לא כן אמר רבי זעירא בשם רבי יוסי בר חנינא רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן לא תחנם לא תתן להם חן. מה אמר אבסקטא לא אמר. אלא שכך ברא בריות נאות בעולמו. שכן אפילו ראה נמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שברא בריות נאות בעולמו. זו דרכו של רבן גמליאל להסתכל בנשים. אלא דרך עקמומיתה היתה. כגון ההן פופסדם והביט בה שלא בטובתו. קרא הגבר אומר ברוך חכם הרזים מי שת בטוחות חכמה ונמר. אמר רבי לוי *בערביא קורין לאימרא יובלא והיה במשוך בקרן היובל. באפריקא קורין לנידה גלמודה ואני שכולה וגלמודה. ברומי צווחין לתרנגולא שבוי או מי נתן לשכוי בינה. *הרואה אוכלוסין אומר ברוך חכם הרזים. כשם שאין פרצופין דומין זה לזה כך אין דעתן דומה זה לזה. בן זומא כשהיה רואה אוכלוסין בירושלים אומר ברוך שברא כל אלו לשמשיני כמה יגע אדם הראשון עד שלא אכל פרוסה. חרש זרע ניכש עידר קצר עימר דש זרה בירר טחן הרקיד לש וקיטף ואפה ואח"כ אכל

מראה הפנים

אמר ר' יוחנן כי מי אשר יחובר וכו' כדפרשית דדרים לאחקרא ולהמסורת לסיפתא לסברת הסב"ג או דנב"א כדנרים כתם דאף בח"ל צריך לומר כן ומפ"ש פסק הרמב"ם ז"ל טותיה נפי' מגלות בבל' ע' כדכתב הכ"מ שם:

מתניתין כשהיו שלימים ונשתנו וכו'. וכהי מתלק נפי כתם כדף נ"ח פ"ב: תני [illegible]

פירוש בעל ספר חרדים

[illegible] כמקומות כולן וכו'. [illegible] ותחזיר לב עובדיה [illegible]

מתניתין

שנויי נוסחאות (צו"ח) מים בכ"י בים. (צו"י. לאותו יהודי בני ס' פג כיון שירדו ליבשה בכ"י לההוא יהודאי לית את קיים מצלי קם וצלי ושדך ימה כי ממין למינה. (צו"כ. למען אחי ורעי (תהלים קכ"ב). (טו"ג) ישמעאל בכ"י שמעון. (פי"כ) עשאני בכ"י עשתני. גוי. בור. אשה בכ"י גוי. אשה. ביר. (צו"ז) כי מי יחובר נמקרא כי מי אשר יחבר. (צו"ח) מזבלין בכ"י מובחין. (צומ"כ. הקטוע ואת הסומא בכ"י הקטיע התגור ואת הסומא. (צו"כ) שכן ברא בריות בכ"י שככה בריות. (צו"ו) לרם בד"ג עליהן. אבסקטא בכ"י אבסקנטא. שכך ברא בריות בכ"י שככה לו בריות. (צומ"ו) שברא בריות בכ"י שככה לו בריות. (צו"א) פרצופין בכ"י פרצופיהן. (צו"ג) ניכש עידר בכ"י וניכש וכיסח עידר.

מערכת הערוך זו דרכו כו' בערוך (ע' פופסדום) יכי יש ורבו של רבן גמליאל להביט בנשים אלא דרך עקמימית היתה כמו אתן פיוסדום (פי' בעל ערס"ם דרך עקמומים ומפוקל מסמם פ"ס [illegible]

כבר לאדן

מה אמר אבסקטא. פי' הרמ"ש אדם יפה שרית קיסון. פירוש העונה ליתב נהדר [illegible]

כגון הכן פופסדם. [illegible]

טוב ירושלים

ולא נמצא מתפלל על עע"ז, [illegible]

מסורת הש"ס

גופה שם: וכן הוא אומר זכור כי תשגיא פעלו. והו אורח טוב שהוא מגדיל פעלו של בעה"ב ומשורר ומספר בשבחו:
הלכה ב מתני' על הזיקים. כוכבא דשביט והוא היורה כמין ממקום למקום ואורך כשבט שהוא יורה ונראה כמו שהוא פותח הרקיע א"נ תבניות הנראות בשמים כדמות כוכבים ויש להם זנבות: הזועות. מזדעזעות ורעידת הארץ: רעמים. קול הנשמע בעננים שהם שופכים מים זה לזה ומחממו' שבתוך העננים העולה מקיטור הארץ כשנשפכין המים לתוכן פתאום בא הקול וזהו הרעם וכמה דתימא לקול תתו המון מים בשמים: ועל הרוחות. שבאים בסערה וזעף ואינם מצוים אלא לפרקים: ברוך שכחו מלא העולם. לפי שאלו נראים ונשמעים למרחוק ואי בעי מברך עושה מעשה בראשית שכל אלו מעשה בראשית הם כדכתיב ברקים למטר עשה וגו' אבל על ההרים וגבעות וכו'. אינו מברך כ"א עושה מעשה בראשית דוקא דלא שייך לברוכי עלייהו שכחו מלא עולם שאינן נראין כ"א כל אחד ואחד במקומו: הים הגדול. ים אוקיינוס שמקיף את העולם ומתוך גדלו וחשיבותו קבעו ברכה לעצמו ברוך שעשה את הים הגדול: לפרקים. משלשים יום לשלשים יום וכן בהרים וגבעות וכו' מל' יום לל' יום: על הגשמים. אם יש לו ולאחרים שדות מברך הטוב והמטיב דהכי משמע הטוב לדידיה והמטיב לאחריני ואם יש לו שדה לבדו מברך שהחיינו ואם אין לו שדה כלל אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו וכו': ועל בשורות טובות. שהן טובות לו ולאחרים הטוב והמטיב ואם הן לו לבדו אומר שהחיינו: **גמ'** מתריעין על הזוועות. שהם מפילין הבניינים והורגים ונתענין ומתריעין עליהם: אין עבר הדן זיקא בכסיל. האי כוכבא דשביט אם עובר הוא במזל כסיל מחריב העולם: והאנן חמיין ליה ועבר וא"ל אי אפשר אלא או למעלה או למטה ממנו ונראה כמו שעבר ואינו כן: חכים אנא בשקקי שמיא. מכיר ויודע אני לשווקי השמים ושביליהן כמו שאני מכיר בשוקא דנהרדעא עירי: אלא על שם. דכתיב מי יספר שחקים בחכמה ובחכמתו הבין והשכל בשבילי דשמיא: בעון תרומות ומעשרות. אם אין מפרישין אותן כתיקנן ולפי שהן נוגות התלוין בארץ וכדדריש מן המקראות: אפילון. רוצה הוא להפיל עולמו ולהחריבו וזהו סימן רעידת הארץ: כי יגיע גיא הרים אל אצל. וסיפיה דקרא ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיה מלך יהודה וזה היה מפני המחלוקת שערער על הכהונה והיה רוצה להכנס לפנים ולהקטיר קטרת: אין רעש אלא סימן הפסק מלכות אחת: עוד יש בהן. גם בכן עלמן יש איזה צרך לרפואה: זבוב לצירעה. למי שעקצו צירעה כותש זבוב ומניחו עליו: פשפש לעלוקתא. למי שבלע עלוקה מין שרץ רפואתו לכתוש לפשפש ולהשקותו במים: נחש לחפפי'. מין שחין כותש נחש ומניחו עליו: שבלון. הוא שבלול לימנ"א: לחזזית. הוא מכה על גב היד או גב הרגל: סממית. עכביש לעקרב לעקיצת עקרב כותש סממית ומניחה עליו: דיו פעם אחת. לברך על כל היום: מה אנן קיימין אם בטורדין. כלומר במה אנן קיימין הא

עין משפט נר מצוה
טז א מיי' שם ב"ד סמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' רכז סי"א
יז ב מיי' שם הט"ו סמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' רכח ס"א
יח ג מיי' שם ה"ג סמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' רכא ס"א סי' רכב ס"א ב
יט ד מיי' פ"ב מה' תענית ה"ג סמ"ג טוש"ע או"ח סי' תקעו ס"ד
כ ה טוש"ע או"ח סי' רכח ס"ב

תורה אור

אכל פרוסה. ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו לפני. ראה כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא חלוק ללבוש. גזז וליבן וניפס וצבע וטווה וארג כבס ותפר ואח"כ מצא חלוק ללבוש ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו מתוקן לפני. כמה בעלי אומניות משכימים ומעריבים ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו לפני. וכן היה בן זומא אומר אורח רע מהו אומר וכי מה אכלתי משל בעל הבית וכי מה שתיתי משל בעל הבית חתיכה אחת אכלתי לו כוס יין שתיתי לו וכל טורח שטרח לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. אבל אורח טוב אומר ברוך בעל הבית זכור בעל הבית לטובה כמה יין הביא לפני כמה חתיכות הביא לפני כמה טורח טרח לפני כל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי. וכן הוא אומר °זכור כי תשגיא פעלו אשר שוררו אנשים: איוב לו

הלכה ב מתני'

א *על הזיקים ועל הזועות ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות הוא אומר ברוך שכחו מלא עולם. ב על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות הוא אומר ברוך עושה בראשית. רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שהוא רואה לפרקים ג *על הגשמים ועל בשורות טובות הוא אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות הרעות הוא אומר ברוך דיין אמת: **גמ'** תני בר קפרא ד מתריעין על הזוועות. *שמואל אמר אין עבר ההן זיקא בכסיל מחריב העולם. מתיבון לשמואל ואנן חמין ליה עבר אמר להון לית איפשר או לעיל מינה או לרע מינה. שמואל אמר חכים אנא בשקקי שמיא כשקקי נהרדעי קרתי. בר מן דהן זיקא לית אנא ידע מה הוא. וכי שמואל עלה לשמים אלא על שם °מי יספר שחקים בחכמה. איוב לח אליהו ז"ל שאל לר' נהוריי מפני מה באין זועות לעולם אמר ליה בעון תרומה ומעשרות. כתוב אחד אומר °תמיד עיני ה' אלהיך בה וכתוב אחד °המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו. הא כיצד יתקיימו שני כתובין הללו בשעה שישראל עושין רצונו דברים יא תהלים קד של מקום ומוציאין מעשרותיהן כתיקונן תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה ואינה ניזוקת כלום. בשעה שאין ישראל עושין רצונו של מקום ואינן מוציאין מעשרותיהן כתיקונן המביט לארץ ותרעד. אמר ליה בני הייך כך היא סברא דמילתא. אבל כך עיקרו של דבר אלא בשעה שהקב"ה מביט בבתי תיטריות ובבתי קרקסיות יושבות בטח ושאנן ושלוה ובית מקדשו חרב הוא אפילון לעולמו להחריבו. הה"ד °שאוג ישאג על נוהו. בשביל ירמיה כה נויהו. אמר ר' אחא בעון משכב זכר. אמר הקב"ה אתה זיעזעתה איברך על דבר שאינו שלך. חייך שאני מזעזע עולמי על אותו האיש. ורבנן אמרו מפני המחלוקת. °ונסתם גיא הרי כי יגיע גיא הרים אל אצל. אמר רבי שמואל אין זכריה יד רעש אלא הפסק מלכות. כמה דאת אמר °ותרעש הארץ ותחל. מפני מה °כי קמה על בבל מחשבות ה'. אליהו ירמיה נא ז"ל שאל לר' נהוריי *מפני מה ברא הקב"ה שקצים ורמשים בעולמו. אמר לו לצורך נבראו בשעה שהבריות חוטאין שם הוא מביט בהן ואמר מה אלו שאין בהן צורך הרי אני מקיימן אלו שיש בהן צורך לכ"ש אמר ליה עוד הן יש בהן צורך זבוב לצירעה פשפש לעלוקתה נחש לחפפית שבלון לחזזית סממית לעקרב: פיסקא על הברקים וכו' רבי ירמיה ורבי זעירא בשם רב חסדאי דיו פעם אחת בכל היום. אמר רבי יוסי מה אנן קיימין ° אם בטורדין דיו פעם

פירוש מבעל ספר חרדים

מתני'. על הזיקין פי' ה"ר סעדיה זיקין כוכב הנראה כמי שפותח הרקיע ויורה כחץ ממקום למקום אי נמי כוכב הנראה כמי שיש לו זנב ארוך: זועות. שהארץ מזדעזעת רועשת: רעמים. קול הנשמע ברקיע מפני שנוספין מים מזה לזה כמה דתימא לקול תתו המון מים בשמים: ועל הרוחות שבאים בזעף ובסערה ואינן מצויות אלא לפרקים: ברוך שכחו מלא עולם. ואי בעי מברך ברוך עושה בראשית שכל אלו מעשה בראשית הם כדכתיב ברקים למטר עשה וגו' אבל על ההרים ועל הגבעות וכו' אומר עושה מעשה בראשית דוקא דלא שייך לברוכי עלייהו שכחו מלא עולם שאינן נראין כזה בעולם אלא כל אחד ואחד במקומו: הים הגדול. ים אוקיינוס שמקיף את העולם אומר ברוך שעשה הים הגדול שמתוך גדלו וחשיבותו קבעו ברכה לעצמו לפרקים משלשים יום לשלשים יום: על הגשמים וכו' מברך הטוב והמטיב. [illegible] אבל כי לית ליה ארעא כלל אומר מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו וכו' [illegible] שהארץ רועשת מתריעין בתפלה בשם שמתריעין ע"כ [illegible] ברקים ממקום למקום שאינו עובר מזל כסיל [illegible] לומר לאדם חכמה [illegible] מביט בבית תיטריות [illegible] מכה שעלה על גבי היד או על גבי הרגל [illegible] תרגום או גרב או ילפת או נרכן או חזזן: סממית. [illegible] לעקרב. לעקיצת עקרב כותש סממית ומניחה עליו

מראה הפנים

תני בר קפרא מתריעין על הזועות [illegible]
עוד יש בהן צורך זבוב לצירעה וכו' [illegible]

שנויי נוסחאות

(ט"ד) ואח"כ מצא חלוק ללבוש בכי"ר ואחר לבש חלוק. (ט"י) יין בכי"ר אחר. (ט"ם) עולם בפיס"א העולמים. (ט"כ"נ) ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שהוא רואה לפרקים בזיסק"א ברוך שברא את הים בזמן שרואהו לפרקים אומר ברוך עושה בראשית. (ש"כ"ד) הוא כד"ו ניתא. (ש"כ"ו) הוא כד"ו ליתא. (טו"ל"ם) מעשרותיהן בכי"ר תרומותיה ומעשרותיה. (טומ"כ) זכר כד"ו זכור. (טומ"כ) ותרעש הארץ (ירמיה נ"א). כי קמה (שם). (טומ"ו) ואמר כד"ו ואומר. (טומ"ע) אמר ר' יוסי בכי"ל ר' יוסה בעי.

מערכת הערך

שמואל אמר אין עבר הדן זיקא בכסיל. בערוך (ע' כסל א') אמר שמואל אין עבר זיקא בכסיל מחריב את העולם [illegible] המאמר בבבלי (ברכות נ"ח ע"ב) [illegible] לשבט נקרא שביט [illegible] **בשקקי** שמיא כשקקי נהרדעי בערוך (ע' שק ד') [illegible] ירושלמים של אש שנראין למעלה [illegible] [שאל] לר' נהוריי כו' בערוך (ע' שקן) שאל לר' נהוראי מפני מה ברא הקב"ה שקצים ורמשים בעולמו [illegible] יש בהן צורך זבוב לצרעה פשפש לעלוקה נחש לחפפית שבלול לחזזית.

חדושי רר"א

יש בהן צורך כו'. נ"ב עי' בבלי שבת דף ע"ז ע"ב.

עין משפט נר מצוה

הא דאמרו פעם אחת בברכה לכל היום דוקא אם בעודדין הן זה אחר זה כל היום או די בברכה אחת אבל אם במפסיקין הן שנתפזרו העננים בין ברק לברק ובין רעם לרעם צריך לברך על כל אחת ואחת: הייליה דר' יוסי. ראיה וסייעתא דיליה מן הדא: דתנינן. בתוספתא סוף פ"ה היה יושב וכו': אתא. וכן כי אתא ר' אחא ור' חנינא אמרו נ"כ בשם ר' יוסי הכי: בבית ספירריא. בחדר שמשימין בו כלי סיפוקו ותשמישו של הבית ולפעמים יש שם כ"ס מטונפים כגון גביע של מי רגלים וכיוצא ואינו יכול לברך על הרעמים ששמע או על הברקים: יצא. צריך הוא לצאת ולברך: היה יושב בתוך ביתו ערום. ואין לו במה להפסיק ולכסות עצמו מהו שיעשה הבית כמו מלבוש ושיוציא ראשו חוץ לחלון ויברך וכן אם יושב במגדל מהו שיעשה לו המגדל

פעם אחת ביום. אם במפסיקין מברך על כל אחת ואחת. הייליה דרבי יוסי מן הדא. [א] היה יושב בחנותו של בשם כל היום אינו מברך אלא אחת. אבל אם היה נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם. אתא אמר רבי אחא ורבי חנינא בשם רבי יוסי אם בטורדין דין פעם אחת ביום. אי מפסיקין מברך על כל אחת ואחת. [ב] היה יושב בבית הכסא או בבית *ספיקריא אם יכול לצאת ולברך בתוך כדי דיבור יצא. ואם לאו לא יצא. רבי ירמיה בעי היה יושב בתוך ביתו ערום מהו שיעשה ביתו כמו מלבוש ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך. היה יושב במגדל ערום מהו שיעשה לו כמין מלבוש ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך: פיסקא על הרוחות אומר ברוך שכחו מלא עולם. *מתניתא [ג] כשבאין בזעף אבל שבאים בנחת אומר ברוך עושה בראשית. אמר רבי יהושע בן חנניה בשעה שהרוח יוצא לעולם. הקב"ה משברו בהרים ומרשלו בגבעות. ואומר לו תן דעתך שלא תזיק בריותי. מה טעם °כי רוח מלפני יעטוף. משלהי ליה. כמה דאת אמר °בהתעטף עלי רוחי. כל כך למה. ר' חונא בשם רבי אחא ונשמות אני עשיתי. בשביל נשמות שעשיתי. אמר רבי הונא בשלשה מקומות יצא הרוח שלא במשקל וביקש להחריב את העולם כולו. אחת בימי יונה. ואחת בימי אליהו. ואחת בימי איוב. בימי איוב °והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר וגומר. בימי יונה °וה' הטיל רוח גדולה. בימי אליהו מניין °והנה ה' עובר ורוח גדולה חזק מפרק הרים. אמר רבי יודן בר שלום נימר אותו של איוב בשבילו היה ושל יונה בשבילו היה אין לך אלא של אליהו שהיה קוסמיקון. והנה ה' עובר וגו'. ואחר כך רעש ואחר הרעש אש לא באש ה': פיסקא רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול. בזמן שהוא רואה לפרקים. וכמה הוא פרק [ד] *אחד לשלשים יום. שמעון קמטריא שאל לרבי חייא בר בא בגין דאנא חמר וסליק לירושלים בכל שנה מהו שנקרע. אמר ליה אם [ה] בתוך שלשים יום אי אתה צריך לקרוע. לאחר שלשים יום צריך אתה לקרוע. רבי חונא שמעון קמטריא בשם רבי שמואל בר נחמן °ויהונתן בן גרשום בן מנשה נון תלוי. אם זכה בן משה ואם לאו בן מנשה. *חברייא בעון קומי רבי שמואל בר נחמן כומר היה לעבודה זרה והאריך ימים. אמר לון על ידי שהיה עינו צרה בעבודה זרה שלו. כיצד היתה עינו רעה בעבודה זרה שלו. הוה בר נש אתא למיקרבה תור או איטר או גדי לעבודה זרה ואמר ליה פייסיה עלי. והוא אמר ליה מה זו מועילה לך. לא רואה ולא שומעת לא אוכלת ולא שותה לא מטיבה ולא מריעה ולא מדברת. אמר ליה חייך ומה נעביד. ואמר ליה אזיל עביד ואייתי לי חד פינך דסולת ואתקין עלוי עשר ביעין ואתקין קומוי והוא אכל מכל מה דאתי ואנא מפייס ליה עלך. מכיון דאזיל ליה הוה אכיל לון. זימנא חדא אתא חד בר פחין אמר ליה כן. אמר ליה אם אין מועילה כלום את מה עביד הבא. אמר ליה בגין חיי. כיון שעמד דוד המלך שלח והביאו *אמר ליה את בן בנו של אותו צדיק ואת עובד עבודה זרה. אמר ליה כך אני מקובל מבית אבי אבא מכור עצמך לעבודה זרה ואל תצטרך לבריות. אמר ליה חס ושלום לא אמר כן אלא מכור עצמך לעבודה שהיא זרה לך ואל תצטרך לבריות. כיון שראה דוד כך שהוא אוהב ממון מה עשה העמידו קומוס על תיסבריות שלו. הה"ד °ושבואל בן גרשם בן משה נגיד על האוצרות. שבואל

מסורת הש"ס

כמין מלבוש ויוציא ראשו לחוץ ממנו ולא איפשיטא הבעיא. יעטוף משלהי ליה. עוטה אותו עיף ותשש כמה דאת אמר בהתעטף עלי רוחי: שלא במשקל. יותר חזק מן הראוי במשקל: שהיה קוסמיקון. שולט בכל העולם וכח גדול וחזק מפרק הרים ומשבר סלעי':

תורה אור

בגין דאנא חמר. בשביל שאני מחמר אחר חמורים במשאות ועולה לירושלם בכל שנה מהו שצריך אני לקרוע בכל שנה ושנה כדין הרואה ירושלים בחורבנה: נון תלוי. כתיב במנשה אם זכה כשחזר בתשובה הוא בן משה ואם לאו הוא בן למנשה שעבד ע"ז: טומר היה לע"ז. ומפני מה האריך ימים כל כך כדכתיב עד גלות הארץ: חד פינך. קערה אחת של סולת: חד בר פחין. אדם ריק וגרוע: בגין חיי. בשביל פרנסתי: קומוס. ממונה על האוצרות שלו: וסא

מראה הפנים

אם במפסיקין וכו'. [illegible]

היה יושב בתוך ביתו ערום וכו'. [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שינויי נוסחאות (ס"ו) מפסיקין נד"ז בכפכיקין. (ו"ח) ספיקריא כג"ר ספקלרייא. (פ"ס) בתוך כדי דיבור גד"ז תוך דיבור. (ב"ג) לחלון נכ"ר סנדל. (פו"ד) על הרוחות אומר גד"ז על הרוחות מהו אומר. שכחו נכ"ר שכחו וגבורתו. (פ"ג) חנק כתקנה וחזק. (שו"ג) שנה נכ"ר שעה. (שכ"ח) רבי חונא בכ"ר ליתא. (שכ"ס) זרה שלו כיצד. (שו"ג) וזה האריך ימים כיצד. (טו"ב) לית נד"ז לה. (שו"ג) את מה עביד גד"ז את מה את עביד.

מערכת הערוך

אין לך אלא של אליהו שהיה קוסמיקון בערוך (ע' קוסמיקון) אין לך קוסמיקון [illegible] (ע' קמים) כיון שראה דוד שממון חביב עליו מינהו קומוס תיסבריון [illegible] על האוצרות [illegible]

חדושי רד"א

נרק אחד לשלשים יום כו'. נכתב בגליון עי' בבלי מסכת ראש השנה דף י"ח ע"ב: [illegible]

באר לאדן

ר' ירמיה בעי היה יושב בתוך ביתו ערום וכו'. עיין נכסכס פרק קמא [illegible]

מסורת הש"ס

שבואל ששב אל אל בכל לבו ובכל כחו.. נגיד על האוצרות שמינוהו על תיסבוריות שלו. מתיבין לרבי שמואל בר נחמן והא כתיב עד יום גלות הארץ. אמר לון כיון שמת דוד עמד שלמה וחילף סנקליטין שלו. וחזר לקילקולו הראשון. הה"ד ונביא אחד זקן יושב בבית אל וגו'. אמרין הוא הוה. הרואה את החמה בתקופתה ואת הלבנה בתקופתה ואת הרקיע בטיהרו. אומר ברוך עושה בראשית. אמר רב חונה הדא דתימר בימות הגשמים בלבד לאחר שלשה ימים. הה"ד ועתה לא ראו אור וגו'. *הרואה את הלבנה בחידושה אומר ברוך מחדש חדשים. עד איכן. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי עד שתראה בחצי המטה. רבי אחא ורבי חנינא בשם רבי יוסי עד שתתמלא פגימתה. רבנן דקיסרין אמרין עד ארבעה עשר יום. אמר רבי יוסי בי רבי בון ויאות. כלום מתמלאת פגימתה אלא עד י"ד יום. הא כל י"ד יום צריך לברך. בתפילה רבי יוסי בר נהורייא אמר מקדש ישראל מחדש חדשים. רבי חייא בר אשי אמר מקדש ישראל וראשי חדשים. שמואל אמר צריך לומר והשיאנו. רב אמר צריך להזכיר בה זמן. תני רב הושעיא והיו לאותות ולמועדים ולימים ולשנים. *העובר בין הקברות מהו אומר בא"י מחיה המתים. רבי חייא בשם רבי יוחנן ברוך נאמן בדברו ומחיה המתים. רבי חייא בשם רבי יוחנן היודע מספרכם הוא יעורר אתכם הוא יגלה את העפר מעל עיניכם בא"י מחיה המתים. רבי אליעזר בשם רבי חנינא אשר יצר אתכם בדין וכלכל אתכם בדין וסילק אתכם בדין ועתיד להחיותכם בדין היודע מספרכם הוא יגלה עפר מעיניכם ברוך מחיה המתים. הה"ד במתי ישראל. אבל במתי אומות העולם אומר בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם וגו'. *הרואה הקשת בענן אומר בא"י זוכר הברית. רבי חייא בשם רבי יוחנן נאמן בבריתו וזוכר הברית. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כל ימיו של רבי שמעון בן יוחאי לא נראתה הקשת בענן. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כן הוה רבי שמעון בן יוחאי אומר בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב והיתה מתמלאה. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כן הוה רבי שמעון בן יוחאי אומר *אני ראיתי בני העולם הבא ומיעוטין הן. אין תלתין אינון אנא וברי מנהון. אין תרין אינון אנא וברי אינון. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כך היה רבי שמעון בן יוחאי אומר יקרב אברהם מן גביה ועד גביי. ואנא מקרב מן גביי ועד סוף כל דרי. ואין לא יצרף אחיה השילוני עמי ואנא מקרב כל עמא. וכי מה ראו לסמוך בשורות טובות לגשמים. רבי ברכיה בשם רבי לוי על שם מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק. וכמה גשמים ירדו ויהא אדם צריך לברך. רבי חייא בשם רבי יוחנן בתחילה כדי רביעה ובסוף כדי שיודחו פניה. רבי ינאי בשם רבי ישמעאל בשם רבי שמעון בן לקיש בתחילה כדי רביעה ולבסוף כדי *שתשרה המגופה. ויש מגופה נשרית אלא רואין אותה כאלו היא שרויה. רבי יוסי בשם רבי יהודה ורבי יונה ורבי יהודה בשם שמואל בתחילה כדי רביעה ולבסוף אפילו כל שהוא. רבי יוסה בשם רבי זעירא להפסיק תענית נאמרה. רבי חזקיה ורבי נחום ורב אדא ורב בימי הון יתבין. אמר רבי תנחום לרב אדא בר

סנהדרין מג. | ברכות נט: | שם נט. | סוכה מה: כב"ט | משלי כה | לקמן ה: תענית ו:

פני משה

והא כתיב עד יום גלות הארץ. היה הוא ובניו כהנים לשבט הדני: סנקליטין. השרים והממונים: הרואה את החמה בתקופתה. מקום שהיא חוזרת שם לתחלת הקיפה היא שעת תליית המאורות שאז התחילה להקיף ולשמש והוא כראש מחזור גדול מכ"ח שנה שאז היא באה לתקופה הראשונה שהיא תקופת ניסן שנופלת בתחלת ליל רביעי: ואת הלבנה בתקופתה. בגבורתה. ולקמן מפרש לה: ואת הרקיע בטיהרו. כדמפרש רב חונה הדא דתימר בימות הגשמים דעלה קאי כלומר כשהגשמים מצוים ויורד מטר כל ג' ימים כדמסיים ובלבד לאחר שלשה ימים ואח"כ כשנושב רוח לפניה נראה רקיע בטיהרו. הה"ד ועתה לא ראו אור. בהיר הוא בשחקים ורוח עברה ותטהרם: עד איכן. נקרא בחידושה: עד שתראה בחצי המטה. עד שנראה אור בחצי המטה שלה שאז עבר חידושה: הא. כלומר הא שמעינן דכל י"ד יום צריך לברך דלא נתמלא פגימתה עד י"ד יום וכל י"ד יום נקראת בחידושה: בתפלה. איידי דמיירי בברכת מחדש חדשים קאמר דבתפלת מוסף של ר"ח אומר נ"כ מקדש ישראל ומחדש חדשים: וראשי חדשים. דעל הרוב עדיין אין הלבנה נראית כלל בר"ח: והשיאנו. בתפלת מוסף: להזכיר בה זמן. ותתן לנו את יום ראש חודש הזה: תני רבי הושעיא. מעגלא דהך ברייתא דלעיל מפרש דכתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים מכאן רמז שמברכין על החמה בתקופתה וזהו ושנים שאינו אלא משנים לשנים ורמז על הלבנה וחידושה מלמועדים שר"ח ומועדים למהלך הלבנה מתחשבין: כל ימיו של רשב"י. היה זכותו מגין על הדור ולא היה צריך להראות הקשת בענן: יקרב. זכות אברהם מאלו כלומר מזמנו ועד זמני. ואין לא. ואם לא יספיק זכותו ילרף אחיה השילוני עמי ואני מקרב כולי עלמא לעולם הבא: וכי מה ראו לסמוך בשורות טובות לגשמים. כלומר מפני מה שט בשורות טובות אחר גשמים דנהי דכך הוא דברכת שניהם הטוב והמטיב הוא מכל מקום היה להם להקדים בשורות טובות שהם בכל זמן והגשמים אינן יפים אלא בעתם וקאמר ר' לוי על שם הכתוב דכך כתיב מים קרים וגו' ברישא והדר כתיב ושמועה טובה מארץ מרחק: בתחלה כדי רביעה. כלומר בזמן הראשון של גשמים כמו ששנינו בפ"ק דתענית זמן רביעה ראשונה ורביעה שניה ובראשונה אם ירדו כדי לרבעות את הארץ מברכין ולקמן מפרש לה כמה הוא כדי רביעה: ובסוף. ברביעה שניה כדי שיודחו פניה של הקרקע שהיא נמסית מן הגשמים וכמו שהודחו פניה הוא: כדי שתשרה המגופה. של חבית וקס"ד שירדו כל כך כדי שתשרה המגופה של החבית במי גשמים והיינו דמתמה עלה ויש מגופה נשרית במי גשמים שיורדין על הארץ זה דבר שאי אפשר: אלא רואין אותה כאלו היא שרויה. כלומר שיורדין כל כך עד שרואין את הארץ כאלו הוא שרויה שיטלין לעשות ממנה מגופת חבית מבלי תוספת מים אחרים: ולבסוף אפילו כל שהוא. דקסבר הואיל וכבר ירדו קצת גשמים ברביעה ראשונה הלכך ברביעה שניה אפי' בכל שהוא סגי: להפסיק תענית נאמרה. כל אלו השיעורין לא נאמרו אלא לענין הפסק תענית שאם היו מתענין על הגשמים וירדו להם כל כך כדאמר בתחילה וכו' מפסיקין ולא מתענין: ורב אדא בר

עין משפט נר מצוה

כז | כח | כט | ל | לא

פירוש מבעל ספר חרדים

על תיסבוריות. אוצרות: עד שתראה בחצי המטה. [illegible]

מראה הפנים

בימות הגשמים בלבד לאחר ג' ימים. [illegible]

עד י"ד יום. [illegible]

ולבסוף כדי שתשרה [illegible] ואין לא. [illegible]

להפסיק תענית נאמרה. [illegible]

שינויי נוסחאות (פו"ג) תיסבוריה גד"ו תיסבריות. (שו"ג) כחצי המטה גד"ו כחצי המטה וכי"ל כחצי חמימה. (כו"ד) חנינא גד"ו חיננא. (כי"ב) מחדש חדשים גכי"ל ומהרת חדשים. (כי"ב) דושעיא גד"ו הושעיה. (שו"ג) ולשנים במקצת ושנים. (כי"ד) הכתים גד"ו כתים. (בו"ו) מספרכם הוא יעורר אתכם הוא יגלה גכי"ל מספרכם הוא במהרה יגלה. (בו"ג) יוחאי גד"ו יוחי (וכן בכ: במקום). בית"א ומיעוטין גד"ו ומעוטי. (גו"ד) שבועה במקצת ושמועה. (עו"ו) פניה גכי"ל פני הקרקע. ינאי בשם ר' ישמעאל גד"ו ר' ינאי בר ישמעאל. (עו"מ) נחום גכי"ל תנחום. ורב ביבי גכי"ל בר אביםה. תנחום גכי"ל נחום.

חדושי רד"א

רשב"י אומר בקעה בקעה וכו' [illegible]

[illegible]

הרואה את החמה בתקופתה וכו' ובלבד לאחר ג' ימים. [illegible] וכיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים [illegible]

עמודי ירושלים

רב אמר צריך להזכיר בה זמן. [illegible]

עמודי ירושלים תנינא

עד שתראה כחצי המטה [illegible]

טוב ירושלים

ריב"נ אמר מקדש ישראל מחדש חדשים [illegible]

בר אבימי נ"ל : לא מסתברא . אלא דלענין ברכה נאמרו אלו השיעורין והשיב הן ולר' חזקיה השיב דלענין הפסק תענית נאמרו וא"ל ר' חזקיה למה אמרת ליה לר' תנחום סין הכן דלענין ברכה נאמרו והשיב דבשיטת רבי בני אמרתי כן נר' תנחום ועל זה שאל רבי מנא ומנו רביה וא"ל ר' זעירא הוא רבו וא"ל ר' מנא והא כי הכא אנן אמרינן נ"ל רבי יוסי בשם ר' זעירא קאמר להפסק תענית נאמרה ולא כרב אדא בר אבימי מסמיה : שאת ממניען זו מזו . כל"ל וכן הוא בפ"ק דתענית . שאתה מונע טיפה א' מטיפה אחרת שלא יהא נוגעין זו בזו כדכתיב כי ינרע נטפי מים והוא לשון מניעה ונרעון כד"א ונגרע מערכך : וכמה גשמים ירדו וכו'. תוספתא פ"ק דתענית : מלא כלי . אם הם ממלאין הכלי המחזיק ג' טפחים : בתחלה . ברביעה ראשונה : שורשי חטים רכים . הם מתחלחלין ובוקעין אפי' בקרקע קשה כצור : אלא לפי חיסומה . היינו שפה כלומר מלמעלה בלבד ולשון המשנה הוא פ"ו דכלים הכלין כל עץ משיחסום ויקנב וכן הרבה במשנה והוא מענין לא תחסום שור : א"כ מה יעשו שורשי חרוב ובקמה . שהן עמוקים הרבה בארץ ומהיכן הן שותין : לרנעים אשקנה .

לרגע שתצטרך ולכל מין ומין כפי מה שהוא : ראה זול בא לעולם וכו'. מפני שהן טובה לו ולכל העולם : מת והורישו . אומר נ"ל ברוך הטוב ומטיב אם יש עוד יורש שיורש עמו :

הלכה ג מתני' בנה בית חדש וקנה כלים חדשים . בין יש לו כיוצא בהם בין אין לו כיוצא בהן מברך שהחיינו : על הרעה מעין הטובה . שהוא עכשיו רעה אע"פ שיש בה מעין הטובה שתבא אח"כ מתוך רעה זו אפ"ה מברך דיין האמת כפי שהיא עכשיו כגון ששטף נהר תבואתו של שנה זו אע"פ שמתוך זה רוו המים פני האדמה ונעשית שדהו משובחת לשנים הבאות השתא מיהא רעה היא : ועל הטובה מעין הרעה . כגון דאשכח מציאה אע"פ שיש בה מעין הרעה דאי שמע בה מלכא מלקי ליה ושקיל מיניה השתא מיהא טובה הוא ומברך הטוב ומטיב : הצועק לשעבר . המתפלל על מה שכבר עבר ה"ז תפלת שוא דמאי דהוה הוה : **גמ'** לא סוף דבר . לאו דוקא חדשים ממש אלא אפי' הן שתקים כאלו הם חדשים לו מברך עליהם : קנה . כלים אומר שהחיינו ואם ניתן לו במתנה דאיכא טובת המקבל וטובת הנותן דיש לו הנאה במה שנתן לזה אומר הטוב והמטיב :

תורה אור

בר אבימי לא מסתברא לברכה נאמר . אמר ליה הין . אמר רבי חזקיה לרב אדא בר אבימי לא מסתברא להפסיק תענית נאמר אמר ליה אין . אמר ליה למה אמרת ליה הין הכין . אמר ליה כשיטת רבי . אמר רבי מנא לרבי חזקיה מני רבי'. אמר ליה רבי זעירא . אמר ליה ואנן אמרינן רבי יוסי בשם רבי זעירא להפסיק תענית נאמרה . רבי יהודה בר יחזקאל אמר אבא מברך על ירידת גשמים יתגדל ויתקדש ויתברך ויתרומם שמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת ממניען זו מזו . °כי יגרע נטפי מים כד"א °ונגרע מערכך . אמר רבי יודן ולא עוד אלא שהוא מורידן במידה . שנאמר °ומים תיכן במידה . רבי יוסי בר יעקב סלק מבקרא רבי יודן מגדליא . עד דהוא תמן נחת מיטרא ושמע קליה אמר אלף אלפין וריבי ריבוון חייבין להודות לשמך מלכינו *על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת גומל טובה לחייבים . אמר ליה הדא מנא לך . אמר ליה הכין הוה רבי סימון מברך על ירידת גשמים . *וכמה גשמים ירדו ויהא בהן כדי רביעה מלא כלי מחזיק שלשה טפחים דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר בתחילה טפח ובשנייה שני טפחים ובשלישית שלשה טפחים . תני רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח יורד מלמעלה שאין הארץ מעלה כנגדו שני טפחים . מאי טעמא °תהום אל תהום קורא לקול צינוריך . ואמר רבי לוי המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות . מה טעם °תפתח ארץ . כנקבה הזאת שהיא פותחת לפני הזכר . °ויפרו ישע זו פריה ורבייה . °וצדקה תצמיח יחד זו ירידת הנשמים . °כי אני ה' בראתיו לכך בראתיה לתיקונו ולישובו של עולם . רבי אחא תנא לה בשם רבי שמעון בן נמליאל ולמה נקרא שמה רביעה שהיא רובעה את הארץ . *רבי חנינא בר יקא בשם רבי יהודה שורשי חטה בוקעין בארץ נ' אמה . שורשי תאינה רכים בוקעין בצור . תני רבי ישמעאל בן אלעזר אומר אין הארץ שותה אלא לפי חיסומה . אם כן מה יעשה שירשי חרוב מה יעשו שורשי שקמה . אמר רבי חנינא אחת לשלשים יום תהום עולה ומשקה אותו . ומה טעמא °אני ה' נוצרה לרגעים אשקנה . אמר רבי זעירא תני תמן ראה זול בא לעולם ושובע בא לעולם נהר מספיק למדינה אומר ברוך הטוב והמטיב . *אמרו לו מת אביו אומר ברוך דיין האמת . מת והורישו אומר ברוך הטוב והמטיב :

הלכה ג מתני' *בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה . מברך על הרעה מעין הטובה . ועל הטובה מעין הרעה . והצועק לשעבר הרי זה תפלת שוא . כיצד היתה אשתו מעוברת ואומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא . היה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר ואומר יהי רצון שלא יהיה בתוך ביתי הרי זו תפלת שוא : **גמ'** אמר רבי חייא בר בא *לא סוף דבר חדשים אלא אפילו שהקים כאילו הם חדשים לו . רבי יעקב בר זבדי בשם ר' חייא בר אבא אמר קנה אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה . ניתן לו אומר ברוך הטוב והמטיב . ר' בא אבוה דרבי בא מארי בשם רבי אחא קנה אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה . ניתן לו אומר ברוך הטוב והמטיב . לבש בגדים אומר ברוך מלביש ערומים .

מראה הפנים

והורישו [illegible]

לא [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שינוי נוסחאות (ש"א) כשיטת רבי נ"ו ובנ"ל דהוא נהיג בשיטת רביה . (ש"ז) להפסיק נ"ו להפסק . (ש"א) ממניען נ"ו ממנימען . (טולפו כי נמקנת ליתא) רבי אחא תנא כנ"ל א"ר אחא והני . (ש"נ) רובעה נ"ו רובעת . (ש"א) ישמעאל נ"ל שמעון . (ש"ו) והצועק נ"ו והזעק . (בולים) ואומר נ"ו אמר .

מערכת הערוך

אמר [illegible] **נאמן** [illegible]

ובסוף [illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

בתחלה טפח [illegible] **אפילו שתקים** [illegible]

טוב ירושלים

המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות [illegible]

שרשי חטה בוקעין בארץ נ' אמה [illegible]

העושה סוכה לעצמו. תוספתא פ"ו העושה כל המצות צריך לברך העושה סוכה לעצמו וכו'. משהוא מברך עליה לילי י"ט הראשון אינו צריך לברך עליה עוד מעתה. דכיון דלא מפסקי לילות מימים כולהו כחדא יומא אריכתא דמיא אבל בלולב הואיל דאינו נוהג בלילות כבימים כל יומא ויומא מצוה באנפי נפשה היא: רב הונא אמר בשעת עשייתן. דשמא לא יזדמן לו לעשותה: חוץ מתקיעה. דאינו מברך אלא אחר התקיעה דבשעת התקיעה א"א לו לברך וכן טבילה וקודם לכן לא דהכתי גברא לא חזי לברך: וי"א קידושין בבעילה. אם מקדש האשה בביאה אין לו לברך כ"א אח"כ דקודם לכן לא דשמא לא תתרצה לו ובשעת בעילה אי אפשר לברך: אית לך תניי. יש לך עוד אחרת שיוצאת מן הכלל דקאמר שמואל בשעת עשייתן וברכת מצוה זו א"א לברך עליה אלא קודם עשייתה חו היא תפילין של ראש כדלקמן: תפילין של יד עד שלא יחלוץ. כלומר ודאי דתפילין של יד הרי היא ככל המצות לשמואל דמברך עליה כל שעת עשייתה עד שלא יחלוץ: ושל ראש. אלא בתפלה של ראש הוא דאמינא דאין לברך עליה אלא עד שלא ייבה כלומר עד שלא יביא עליו ויהדקן בראשו וטעמא דכיון דלכתחילה צריך לברך עוד ברכה אחרת על של ראש מצות תפילין ואפי' אם כבר בירך על של יד להניח והשתא על כרחך דמברך על של ראש קודם שמניח או שמהדקן על ראשו דאלת"ה א"כ לפעמים משכחת לה דאינו מקיים לברכה זו על של ראש כדמסיק ואזיל: לא ייבה מן דייבה הא ייבה. כלומר ואם לא יברך על של ראש עד שלא יביא עליו א"כ אחר

סייבה עליו הא כבר הביא עליו ומשכחת לה לפעמים דאינו מברך עליה כלל בהדי על של יד הא אמרינן דיכול לברך עליהן כל זמן שהיא עליו עד שלא יחלוץ דנקרא שעת עשייה ובשלמא אי אמרינן דעל של ראש מברך קודם לעשייה א"כ לעולם מצינו שתי ברכות דאם כבר בירך להניח על של יד מברך עוד על של ראש על מצות ואם עדיין לא בירך על של יד הרי יש לו לברך כל זמן שלא יחלוץ וברכת של ראש ודאי איגה פוטרת לשל יד דהא כבר נתחייב בברכת של יד מקודם ועוד דברכת של ראש היא על גמר המצוה ולפיכך אומר על מצות וברכת של יד היא להניח וא"כ עדיין לא בירך על מצוה ופשיטא שצריך לברך על של יד כל זמן שלא יחלוץ ויש כאן שתי ברכות אבל אם אמרינן דגם על של ראש אינו מברך קודם עשייה כ"א אחר שהניח והדקן על ראשו מעתה תו לא משכחת לה שתי ברכות כ"א בחד גד והיינו אם כבר בירך על של יד דאז ודאי מברך גם על של ראש אבל אם עדיין לא בירך על של יד והמתין עד שהניח ולשמואל יש לו לעשות כן לכתחילה דשעת עשי' בעינן א"כ שוב אינו מברך על של ראש אלא בברכה אחת סגי דהא ברכת להניח שייך על שתיהן ופוטרת נ"כ לשל ראש ומכיון דבעינן שתי ברכות על כרחך דמברך על של ראש קודם עשייה ובפיר משכחת לה שתי ברכות לעולם וכדאמרן: עובר לשחוט. קודם שישחוט: משישחוט למה שמא וכו' ונמצאת ברכה לבטלה: מעתה אי חיישינן להכי א"כ משיבדוק הסימנין. כלומר אף לאחר שיבדוק הסימנין והן נשחטין כתיקנן

עין משפט נר מצוה

*העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות סוכה. לאחרים לעשות לו סיכה לשמו. [א] *נכנס לישב בה אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לישב בסוכה. משהוא מברך עליה לילי יום טוב הראשון אינו צריך לברך עליה עוד. מעתה העושה לולב לעצמו אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות לולב. לאחר לעשות לולב לשמו. [ב] כשהוא נוטלו אומר על נטילת לולב ואשר החיינו. ומברך בכל שעה ושעה שהוא נוטלו. העושה מזוזה לעצמו אומר לעשות מזוזה. לאחר לעשות מזוזה לשמו. [ג] כשהוא קובע אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו על מצות מזוזה העושה תפילין לעצמו וכו' לאחר וכו'. [ד] כשהוא לובש אומר על מצות תפילין. העושה ציצית לעצמו אומר וכו' לאחר וכו' [ה] *נתעטף וכו'. [ו] התורם והמעשר אומר ברוך אקב"ו להפריש תרומה ומעשר. לאחר להפריש תרומה ומעשר לשמו. [ז] השוחט צריך לברך בא"י אמ"ה אקב"ו על השחיטה. [ח] המכסה אומר על כיסוי הדם. [ט] *המל צריך לברך ברוך אקב"ו על המילה. [י] אבי הבן אומר ברוך אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. העומדים שם צריכין לומר כשם שהכנסתו לברית כן תכניסהו לתורה ולחופה. המברך צריך לברך ברוך אשר קידש ידיד מבטן וחוק בשאירו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש על כן בשכר זאת אל חי חלקינו צורינו צוה להציל ידידות שאירנו משחת. ברוך אתה ה' כורת הברית. מצות איטת מברך עליהן רבי יוחנן אומר [כ] *עובר לעשייתן. רב הונא אומר בשעת עשייתן. אתיא דרב הונא כשמואל דאמר רבי יוסי בי ר' בון בשם שמואל כל המצות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה [ל] וטבילה. [מ] ויש אומרים קדושין בבעילה. אמר רבי יונה אית לך חוריי תפילין של יד עד שלא יחלוץ. ושל ראש עד שלא ייבה. לא ייבה מן דייבה הא ייבה. שחיטה איטת הוא מברך עליה. רבי יוחנן אומר [פ] עובר לשחוט. יוסי בן נהוראי אומר משישחוט. למה שמא תתנבל שחיטתה מעתה משיבדק הסימנין • חזקת

פירוש מבעל ספר חרדים

מראה הפנים

העושה סוכה לעצמו וכו'.

משהוא מברך עליה וכו'.

אתיא דרב הונא כשמואל וכו'.

ויש אומרים קידושין בבעילה.

ושל ראש עד שלא ייבה וכו'.

גליון הש"ס

שנוי נוסחאות (פוי"ג) קובע גליו קובעו. (פוי"ו) הפילין בכ"י התפילין כשהוא סניחן אומר אשר קרשנו במצותיו וצונו על הנחת תפילין. (פופ"י) נתעטף נכ"ל נתעטף בה אומר ברוך אשר קרשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית. (פוי"פ) לברך גג"ו לומר. (פ"ו) על כיסוי נכ"ל על מצות כיסוי. (פכ"ח) לברך נד"ו לומר. (פוכ"י) להכניסו נכ"ל להכניס את הילד הזה. (פוכ"ד) לתורה נכ"ל ניתא. (פוכ"ה) לברך נד ו לומר. מבטן נכ"ל מבטן אמו. (פכ"ל) חתם באות ברית קודש על כן בשכר נכ"ל חתם לברית קודש לנו בשכר. (פוכ"ש) איטת גד ו איטתי. (פוכ"פ) יוסי בי ר' בון נכ"ל אחא יוסא בש' בר' בון. (פופ"ו) לא ייבה נכ"ל ניתא. הא ייבה נכ"ל הא יהיבה.

עמודי ירושלים

עמודי ירושלים תניגא

עין משפט נר מצוה | מסורת הש"ס

כתיקן ליתוש שמא ימלא איזו טרפות בבני מעיים ומשני חזקת בני מעיים כשרים הן כל זמן דלא אתיליד בהו ריעותא כדתני בברייתא שחטה וכו': וחושש. ויחוש שמא ניקבו. דהא נטלו קודם בדיקה וקאמר ר' בא בשם רבנן דתמן בני מעיים בחזקת כושר כל"ל וכן הוא בפ"ח דתרומות ובפ"ג דבילה ותיבות היא מתניתא יהודה בן פזי בטעות הדפוס ניתקו למעלה ובשורה שנייה שייכים הם כדלקמן: פיסקא הצועק לשעבר וכו'. דבית ינאי אמר ביושבת על המשבר היא המתניתא וכאן שייכי' שתי תיבות הללו וכן הוא בב"ר פ' ויצא. כלומר הא דקתני היתה אשתו מעוברת ואמר יה"ר שתלד זכר ה"ז תפלת שוא דוקא ביושבת על המשבר הא קודם לכן יכלי דכל זמן שאינה יושבת על המשבר יכול הוא להשתנות ולכן פליג יהודה בן פזי וכן הוא בב"ר אמר יהודה בן פזי אף היושבת על המשבר יכול להשתנות על שם הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל מה יוצר הזה לאחר בישול את הכד שוברו ועושה אף אני עושה כן אפי' על המשבר: מאחר שנתפללה רחל. והאמרה יוסף ה' לי בן אחר נעשית נקבה: מנביאות הראשונות היתה וידעה שלא יולד ליעקב כ"א עוד אחד והתפללה שיהיה ממנה: היה בא בדרך. ותנן שלא יאמר יה"ר שלא יהיה בתוך ביתי

ומהו אומר כששמע קול צוחה בעיר: בטוח אני שאין אלו בתוך ביתי. זה מותר לו לומר דאינו דרך תפלה אלא שמראה עצמו נכון לבו בטוח בה': הלל הזקן היה אומר. מקרא הזה משמועה רעה לא יירא וגו':

הלכה ד מתני' אחת [illegible] שיכנס לשלום ואחת ביציאתו שיצא לשלום: שתים בכניסתו ושתים ביציאתו. בכניסתו אומר שתכניסני לכרך זה לשלום נכנס אומר מודה אני לפניך שהכנסתני לכרך זה לשלום הרי זה שתים בכניסתו בקש לצאת אומר שתוליכני מכרך זה לשלום לאחר שיצא אומר מודה אני לפניך שהוצאתני מכרך זה לשלום וכל כך למה מפני שצריך שיתן אדם הודאה לבוראו על מה שעבר עליו מן הטוב ויתפלל על העתיד שתבא לו טובה: גמ' בכרכים וכו'. הדא דאמר במדורה עכו"ם. בכרך שעכו"ם דנין בתוכו דשכיחא היזקא אבל במקום ישראל א"צ לברך: אם היה במקום שהורגין שם. שדנין דיני נפשות אפי' בכרך שדנין ישראל צריך לברך ושמא לא ימצא מי שילמד עליו זכות: הדא אמרה במרחץ שהיא ניסוקת. ויש אש תחתיה אומר משריפת האש: במרחץ שאינה ניסוקת. שאין תחתיה כ"א שרוחצין עצמן במים חמין בלבד: אינה טעונה עמידה. ומתפלל אפילו כשהוא יושב:

הלכה

חזקת בני מעיים כשרים. תני שחטה ונטלו הזאבים מעיה כשירה. וחושש שמא ניקבה. רבי בא בשם רבנן דתמן בני מעיים בחזקת כושר: פיסקא הצועק לשעבר כו' דבית ינאי אומר ביושבת על המשבר. היא מתניתא הא קודם בן יצלי. אמר יהודה בן פזי אף היושבת על המשבר יכול להשתנות על שם הנה כחומר ביד היוצר ר' בשם דבית ינאי עיקור עיבור של דינה זכר היה. מאחר שנתפללה רחל נעשית נקבה. הדא היא ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה. מאחר שנתפללה רחל נעשית נקבה. ואמר רבי יהודה בן פזי בשם דבית רבי ינאי אמנו רחל מנביאות הראשונות היתה. אמרה עוד אחר יהיה ממני. הדא הוא דכתיב יוסף ה' לי בן אחר. בנים אחרים לא אמרה. אלא עוד אחר יהי' ממני. היה בא מדרך מהו אומר בטוח אני שאין אלו בתוך ביתי. הלל הזקן אומר משמועה רעה לא יירא:

הלכה ד מתני'

הנכנס לכרך מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בן עזאי אומר ארבע שתים בכניסתו ושתים ביציאתו ונותן הודאה לשעבר וצועק על העתיד לבא: **גמ'** נכנס לכרך מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לכרך זה לשלום. ביציאתו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי וכו' בן עזאי אומר מברך ארבע. שתים בכניסתו ושתים ביציאתו הוא אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לכרך זה לשלום. נכנס אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שנכנסתי לשלום כן יהי רצון מלפניך שתוציאני מתוכו לשלום. כשיצא אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוציאני מכרך זה לשלום. יצא אומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני לשלום כן יהי רצון מלפניך שתוליכני לביתי לשלום או למקום פלוני לשלום הדא דאמר במדורות עכו"ם אבל בישראל אין צריך לברך. אם היה מקום שהורגין שם אפילו במדורות ישראל צריך לברך. נכנס לבית הכסא מברך [illegible] אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו מהו אומר. כבוד לכם המכובדים משרתי קודש דרך ארץ הוא פנו דרך ברוך האל הגבור. כשהוא יוצא מהו אומר. ברוך אשר יצר את האדם בחכמה. נכנס למרחץ מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתצילני משריפת האש ומהיזק החמין ומן המפולת. ואל יארע דבר בנפשי. ואם יארע תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ותצילני מזו ומכיוצא בו לעתיד לבוא. כשהוא יוצא אומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהצלתני מן האור. אמר רבי אבהו הד"א במרחץ שהיא ניסוקת אבל במרחץ שאינה ניסוקת אינו אומר אלא מהיזק החמין בלבד רבי חלקיה ורבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי תפלת המרחץ אינה טעונה עמידה:

מראה הפנים

[illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

פירוש הר"ר עזבריה

[illegible]

שנויי נוסחאות

(פרג) בני מעים בחזקת כושר נ"י בני מעים היא מתניתא יהודה בן פזי ברוקה כושר. (גו"י) היא בהניהא נד"ו ליתא. (גו"א) אמר יהודה בן פזי אף היושבת על המשבר יכול להשתנות נד"ו כו זה ליתא. (גו"ח) ר' בשם גני ר' יורא בר פוי בשם. עיקור עיבור נד"ו עיקר עיבורה. (טו"ב) ינאי נד"ו ייני. ובו"ה. מברך נד"ו בדרך. (טו"ש) הנכנס נד"ו נכנס. (בו"ג) על העתיד לבא נד"ו לעתיד לבוא. (בו"ג) במדורות נד"ו במדורה. (של"י) בחכמה כו' בחכמה ועשיהה אותו נקבים נקבים חלולים חלולים כניניות כניניות שאם יפתח אחת מהן או יסתם אחת מהן [אי] אפשר לו להחיות ברוך רופא כל בשר ומפליא לעשות. (גו"ח) מהו נד"ו ליתא. (בו"פ) שהצלתני מן האור נפ"ל שהצלתני משרפות אש ומחזקת החמין ומן המפולת כן יהי' כלפניך שאגיע לביתי בשלום.

מערכת הערוך העושה ציצית

[illegible]

חדושי רד"א

[illegible]

עמודי ירושלם תנינא

[illegible]

הלכה ה מתני' [א] *חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. שנא' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך בכל לבבך בשני יצרים ביצר טוב וביצר רע. בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. בכל מאודך בכל ממונך. דבר אחר בכל מאודך בכל מידה ומידה שהוא מודד לך בכל הוי מודה לו מאד מאד. [ב] לא יקל אדם אר ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים. [ג] ולא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר. כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים מן העולם. ומשקלקלו המינין אמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם. שנאמר והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ואומר ה' עמך גבור החיל ואומר אל תבוז כי זקנה אמך ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך ר' נתן אומר הפרו תורתך עת לעשות לה': **גמ'** רבי ברכיה בשם רבי לוי על שם ואתה מרום לעולם ה'. לעולם ידך על עליונה. בנוהג שבעולם מלך ב"ו יושב ודן כשהוא נותן דימוס הכל מקלסין אותו. וכשהוא נותן כפקולה הכל מרננים אחריו. למה ששטף בדינו אבל הקב"ה אינו כן אלא ואתה מרום לעולם ה' לעולם ידך על עליונה. רבי הונא בשם רבי אחא לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה אמר דוד לפני הקב"ה *אם חסד אתה עושה עמי אשירה ואם משפט אתה עושה עמי אשירה. בין כך ובין כך לה' אזמרה. אמר רבי תנחומא בן יהודה באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר בין על מדות הדין בין על מדות הרחמים אהלל דבר. ורבנן אמרין כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא בין כך ובין כך ובשם ה' אקרא. אמר רבי יודן בן פילה הוא שאיוב אמר ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך. כשנתן ברחמים נתן. וכשלקח ברחמים לקח. ולא עוד אלא כשנתן לא נמלך בבריה וכשלקח נמלך בבית דינו. *אמר רבי אליעזר כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. בנין אב שבכולם וה' דבר עליך רעה. *עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע כי אתה אוהב ואין אוהב שונא. עשה מיראה שאם באת לבעט-דע שאתה ירא ואין ירא מבעט. *שבעה פרושין הן פרוש שיכמי. ופרוש ניקפי. ופרוש קיזאי. פרוש מה הנכיי. פרוש אדע חובתי ואעשנה פרוש יראה פרוש אהבה. פרוש שיכמי טעין מצוותא על כיתפא פרוש ניקפי אקיף לי ואנא עביד מצוה פרוש קיזאי עביד חדא חובה וחדא מצוה ומקזז חדא בחדא פרוש מה הנכייה מאן דאית לי מה נא מנכי עביד מצוה

פני משה

הלכה ה מתני' חייב אדם וכו'. כלומר כשמברך דיין האמת על הרעה חייב לברך בשמחה ובלב טוב כשם שמברך בשמחה הטוב ומטיב על הטובה: וביצר רע. בשעת עבירה וכעס והאף שבכל זה הוא יצר רע: ד"א בכל מאדך בכל מדה. המדודות לך בין מדה טובה בין מדת פורענות: לא יקל אדם את ראשו. לא ינהג קלות ראש כנגד שער המזרח חוץ להר הבית אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הבית במזרח לפי שכל השערים מכוונים זה כנגד זה שער המזרח שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ופתח האולם והיכל ובית קדשי הקדשים בימי מקדש ראשון כשהיה אמה טרקסין הבל בבית שני היו שתי פרוכות זה לפנים מזה: ובאפונדתו. אזור חלול שנותנים בו מעות פ"א בגד שלובש על בשרו לקבל הזיע' שלא לטנף שאר הבגדים ונראה לאדם לנאת בתוכו בגד לבדו: קפנדריא. ליכנס בפתח זה ולנאת בפתח שכנגדו כדי לקצר הלוכו דרך שם ולשון קפנדריא אדמקיפנא דרי איעול בהא כלומר בעוד שאני צריך להקיף שורות של בתים אקצר מהלכי ואכנס דרך כאן: ורקיקה. אסורה בהר הבית מק"ו מתנעל מה מנעל שאינו דרך בזיון אסור רקיק' שהיא דרך בזיון לא כל שכן: כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים מן העולם. במס' תענית בפ"ב אמרינן עונין אמן במקדש והמברך אומר בסוף כל ברכה ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם כך היו אומרים במקדש ראשון והעונין אחריהם אומרים בשכמל"ו ומשקלקלו המינין הכופרים בתחיית המתים ואמרו אין עולם אלא זה התקינו עזרא וסיעתו שיהו אומרים ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם להוציא מלב המיני': והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם. בשמו של הקב"ה ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות ולמדו מבועז שאמר

מראה הפנים

לקוצרים ה' עמכם וכי תימא טעו מדעתיה דנפשיה קעבד ולא גמרינן מיניה ת"ש מן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל וכי תימא לא שאל המלאך בשלום גדעון ולא ברכו אלא שבשליחותו של מקום הודיעו שהשכינה עמו ולא גמרינן מיניה ת"ש ואומר אל תבוז כי זקנה אמך אל תבוז את בועז לאמר שמדעתו עשה אלא למוד מזקני אומתך כי יש לו על מי להסמך שנא' עת לעשות לה' הפרו תורתך פעמים שמבטלין ד"ת כדי לעשות לה' אף זה המתכוין לשאול בשלום חבירו זהו רצונו של מקום שנאמר בקש שלום ורדפהו מותר להפר דברי תורה ולעשות דבר הנראה אסור מפני השלום: **גמ'** לעולם ידך על העליונה. בין לדין בין לרחמים לפיכך מברכין על הרעה כשם שמברכין על הטובה: כשהוא נותן דימוס. רחמים: כפקולה. גזר דין: ששטף בדינו. שטף למדת הדין יותר מן הראוי: אבל הקב"ה אינו כן. לפי שהדין שלו הוא רחמים שלפעמים בא לכפרת עון או כיוצא בו לטובתו של האדם: באלהים. כל מקום שנאמר אלהים הוא דין וה' הוא רחמים: בנין אב שבכולם. דמפורש ביה בהדיא כן: עשה מאהבה עשה מיראה. כלומר אף בקעשה דבר מאהבת השם מ"מ תשים נ"כ יראת רוממותו נגד פניך א"נ עשה מאהבה במצות עשה ועשה מיראה שתזהר לפרוש מהל"ת: שאם באת לשנות. התורה והמצוה ולהשליך אחרי גוך: שאם באת לבעט. ולעבור על הל"ת: שבעה פרושים הן. גרסי' לה בסוף פ"ה דסוטה ובבלי שם פ"ג ומפרש לה התם בענין אחר: טעין מצוותיה על כתפיה. להראות עצמו לבריות: אקיף לי. המתן לי מעט שאני רוצה לעשות מצוה ואין לי פנאי לדבר עמך: ומקזז חדא בחדא. שהוא מקיז ומככה העבירה נגד המצוה וחושב בדעתו שהמצוה תכפר על העבירה: מאן דאית לי מה. מהמיעוט שיש לי איזה דבר מה אנא

עין משפט נר מצוה

נו אמי' ס"מ' פ"ג כ"ה סמ"ג עשין ס"ט טוש"ע א"ח סי' רנג ס"ג
נז כ חיי' פ"ז הל' בית הבחירה פ"ח
נח ג חיי' שם ה"ב כ"ה ב"ג עשין קסד

מסורת הש"ס: ברכות ט. נ"ב ו. יהושע' סנהדרין פ"א ה"א. סוטה כב: ירושלמי סוטה פ"ה ה"ה ע"ש. ועי' תוס' סוטה שם ד"ה פרוש. שם סוטה כב:

פירוש מבעל ספר חרדים

פי' הר"ר עובדיה

מתני'. חייב אדם לברך על הרעה. כשמברך דיין האמת על הרעה חייב לברך בשמחה ובלב טוב כשם שמברך הטוב והמטיב על הטובה: ד"א בכל וכו' בכל מדות המדודות לך בין מדה טובה בין מדת פורענות סבל בשמחה:

פי' הר"ר עובדיה

מתני'. לא יקל אדם ראשו. לא ינהג קלות ראש: כנגד שער המזרח. חוץ להר הבית אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הר הבית למזרח לפי שכל השערים מכוונין זה כנגד זה שער המזרח שער עזרת נשים שער עזרת ישראל ופתח האולם והיכל ובית קדש הקדשים בימי בית ראשון: ובאפונדתו. אזור חלול שנותנין בו מעות פי' אחר בגד שלובש על בשרו לקבל בו הזיעה שלא יטנף בו שאר בגדים ונראה לאדם לצאת בתוכו בגד לבדו. קפנדריא. ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח שכנגדו כדי לקצר הלוכו דרך שם ולשון קפנדריא אדמקיפנא דרי איעול בהא כלומר כמה שאני צריך להקיף שורות של בתים אקצר מהלכי ואכנס דרך כאן: ורקיקה אסורה בהר הבית מקל וחומר ממנעל ומה מנעל שאינו דרך בזיון [אסורה] רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן: כל חותמי ברכות שהיו במקדש. המברך אומר בסוף כל ברכה ברוך [אתה] ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם חוץ הדבר וכן כתוב וכן עונין בשכמל"ו שאין עונין אמן אחר כל ברכה במקדש דכתיב קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ואומר ת"ל ויברכו שם כבודך כלומר בעונין בשכמל"ו ומשמעינן הכא דבמקדש ראשון לא היו

שינויי נוסחאות (פו"א) אדם גר"ו ליתא. (מו"י) ובפונדתו גר"ו ובאפונדתו. (פוי"ג) שבמקדש גר"א שהיו במקדש. (פי"ה) ואומר ה' עמך גבור החיל גר"ו כל זה ליתא. (פו"י) אל תבוז נמקרא ואל תבוז. ואומר עת גר"א ואומר ליתא. (פוכ"א) עליינה גר"ו העליונה. (פוכ"ה) עליונה רבי הונא גר"ו לעליונה רבי הונא. (פוכ"ם) פילה נכי"ל פלייה. ה' נתן (אוב א'). (פות"ז) ומקזז גר"ו ומקזו. הנכייה נכי"ל נבייה. מה נא גר"ו מהנא.

מראה הערוך

כשהוא נותן דימוס כו' (בערוך ע' דמס ג') כשהוא נותן דימוס הכל מקלסין אותו וכשהוא נותן ספיקולא הכל מרננין אחריו [illegible] (מוסף הערוך פי' דימוס לל"ל פלוס. פי' ספיקלא (ספקולא) בל"ר יוסרים ונושי פוקד) [illegible] [עשה מאהבה] בערוך (פ' פרש) גרס כאן ואהבת את ה' אלהיך (דברים ו' ה') וכתיב (שם י"ג) את ה' אלהיך תירא עשה מאהבה כו' [כ"ן] אתה אוהב. גירסת הערוך שאתה. [מבעט] גירסת הערוך בועט: פרוש שכמי טעין מצוותא על כיתפא. בערוך (שם) פרוש שכמי פרוש טעין מצוותא אכתפיה

[illegible] (שם) חדא לתרא פרוש מדוכיא [illegible] פרוש מה הנכייה כו', גירסת הערוך [illegible] [illegible] אין לך חביב מכולם כאברהם שהוא פרוש אהבה

חדושי רד"א

כשהוא נותן דימוס כו'. נ"ב דימוס כו' בערוך ערך דמס שפירש לשון הצלה. [illegible] [illegible] של דימוס הצלה.

עמודי ירושלים תנינא

עשה מאהבה [illegible] [illegible]

מהרי"ם יפ"ה

ה' עמכם נ"ב ויאמרו לו יברכך ה'. ואומר ה' עמך גבור החיל ואומר אל תבוז וכו' כצ"ל וכ"ה בבבלי (ס"ג ע"א) ומקשה שם הבבלי מאי ואומר וכי תימא בועז מדעתיה דנפשיה קאמר. תא שמע ה' עמך גבור החיל וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך:

עין משפט נר מצוה

אלא מנכה לעשות ממנה מלוה: הי דא חובתה עבדית. הגידו לי איזו עבירה עשיתי ואעשה מלוה כנגדה וכולן להתראות ולהתנדר כהן: ומלאת את לבבו. שתי לבות שאף יצה"ר שלו החזירוהו לטוב: והפסיד עמו וכרות עמו הברית וגו'. כצ"ל וכן הוא בסוטה הילה"ד עבה פגרה ושלום עמי ודרש וכרות עמו הברית אדלעיל ומלאת את לבבו וגו' ואעפ"כ דפסטיה דקרא על הקב"ה נאמר שכרת עם אברהם: אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו. כלומר לעשות שלום עמו והרגו כפה אותו לעשות רצון בוראו: הוה מיתדון קומי. היה נידון לפניו: רחתת. הגיע עונתה של ק"ש והתחיל לקרות ושחק: או חרש. או מכשף אתה לעשות כישוף ביסורין שלא תרגיש בהן דהן הדברים שאתה מדבר ושוחק אתה או מבעט ביסורין אתה באלו הדברים ומשחק להכעיסני: רחמתיה וכו'. אלו שני הדברים קיימתי אבל השלישי עדיין לא בא לידי לקיימו ועכשיו שבא לידי וג"כ הגיע זמן ק"ש ולא עברתי מלקיים גם ובכל נפשי ובשביל כך אני קורא ק"ש ושמח בחלקי שנפל לי לקיים הדבר בעונתו: אותו ואת תורתו. לירא מן התורה ולומדיה בכלל: פיסקא לא יקל אדם את ראשו וכו'. תני המטיל מים

נג
א ב ג מיי' פ"ז מהל' בית הבחי' ה"ס סמ"ג עשין קס טוש"ע א"ח סי' ג' ס"ב

ס
ד מיי' פ"ס מה' דעות ה"ו

סא
ה מיי' שם טוש"ע שם ס"ו

סב
ו מיי' פ"ז מה' בית הבחירה ה"ג סמ"ג עשין קס

סג
ז מיי' פ"ד מה' תפלה הט"ו

וכו' כלומר אפי' לגד לשון שביהודה ומפני שירושלים בלפונה של ארץ יהודה היא הלכך כמטיל מים לא חששו להפוך פניו לגד לפון אבל המיסך את רגליו לא יגלה עלמו נגד לשון שהיא נגד ירושלים אלא הופך פניו שיהא פירועו כנגד דרום: הדא דאמר מתניתא. הא דשנינו כהך ברייתא היינו דוקא אם מן הטפים ולפנים והוא מקום שיכולין לראות משם הר הבית ומשם והלאה אין יכולין לראותו: תני. אידך המיסך את רגליו ביהודה: אלא לצדדים. לפון ודרום: בשעת המקדש. שנו: תני. בתוספתא פ"ו: שמור רגלך. שלא יהיה אבק עליהם: מה אם נעילה. נעילה מגעל: תני. תוספתא שם: וקבל כתיב. כלפי מעלה שהסכימו בב"ד של מעלה: אף המעשרות. בבית שני שמעצמן קבלו עליהן כדתנינן לקמן פ"ג דדמאי והסכימו בב"ד שלמעלה שנא' הביאו את כל המעשר וגו': דבר שאי אפשר לו לומר דיי. שאין בו למותרות בעיני המקבלין והוא ברכה של ריב גשמים ולפיכך דריש רב עד שיבלו שפתותיכם וכו' וזהו תוספת ברכה וכל כך הרבה עד שיאמרו דיינו ברכות והובא זה לקמן בפ"ג דתענית בהלכה ז' ודריש מכאן שאין מתפללין על רוב

מסורת הש"ס

גיטין פא.

פסחים קי.

הורה אור

מצוה פרוש ארע חובתי ואעשה הי דא חובתה עבדית דאעבד מצוה כוותה פרוש יראה כאיוב פרוש אהבה כאברהם אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם. אברהם אבינו עשה יצר הרע טוב דכתיב °ומצאת את לבבו נאמן לפניך. אמר רבי אחא והפסיד אלא °וכרות עמו הברית והחסד ונומר. אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו. מאי טעמא °ולבי חלל בקרבי *רבי עקיבא הוה קיים מיתדון קומי טונוסטרופוס הרשע. רחתת ענתה דקרית שמע. שרי קרי קרית שמע ונחך אמר ליה סבא אי חרש את אי מבעט ביסורין את. אמר ליה תיפח רוחיה דההוא גברא. לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא. אלא כל יומי קריתי פסוק זה והייתי מצטער ואומר אימתי יבואו שלשתן לידי. °ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. רחמתיה בכל לבי ורחמתיה בכל ממוני. ובכל נפשי לא הוה בדיק לי וכדון דמטת בכל נפשי והגיעה זמן קרית שמע ולא אפלגא דעתי. לפום כן אנא קרי ונחך לא הספיק לומר עד שפרחה נשמתו *נחמיה עימסוני שימש את רבי עקיבא עשרים ושתים שנה ולמדו אתים וגמים ריבויין. אכין ורקין מיעוטין אמר ליה מהו הוא ההן דכתיב °את ה' אלהיך תירא אמר ליה אותו ואת תורתו: פיסקא לא יקל אדם את ראשו וכו' ח תני המטיל מים הרי זה הופך פניו כלפי צפון. המיסך את רגליו הרי זה הופך פניו כלפי דרום אמר רבי יוסי בי רבי בון *הדא דאמר מתניתא מן הצופים ולפנים. רבי עקיבה אומר בכל מקום. ובלבד במקום שאין שם כותל י תני המיסך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחוריו למערב אלא לצדדין ר' יהודה אומר בשעת המקדש רבי יוסי אומר מן הצופים ולפנים. רבי עקיבה אומר ג בכל מקום ובלבד במקום שאין בו כותל. ז *אמר רבי עקיבה נכנסתי אחר רבי יהושע לראות המעשה אמר לו מה ראיתה אמר להן ראיתיו יושב וצידו כלפי מערב ולא פירע עד שישב ולא ישב עד ששיפשף ט ולא קינח בימין אלא בשמאל. אף שמעון בן עזאי היה אומר כן נכנסתי אחר רבי עקיבה לראות את המעשה אמר לו מה ראיתה וכו'. *תני י לא יכנס אדם בהר הבית במנעלו ובאבק שעל רגליו ומעותיו צרורין בסדינו ואפונדתו עליו מבחוץ. מה טעם °שמור רגליך באשר תלך אל בית האלהים. רבי יוסי בר יהודה אומר הרי הוא אומר °ויבא עד לפני שער המלך כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק. אמר לפני ליתה סרוחה כן. על אחת כמה וכמה לפני שער המקום. לא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר. מה אם נעילה שהוא של כבוד את אומר אסור. רקיקה שהוא של בזיון לא כל שכן. *תני לא היו עונין אמן בבית המקדש מהו היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מניין י שלא היו עונין אמן במקדש תלמוד לומר °קומו וברכו את ה' וגו' מניין על כל ברכה וברכה ת"ל °ומרומם על כל ברכה ותהילה. אמר ר' יהושע דרומיא *שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכים בית דין של מעלה עמהן. ואילו הן חרמה של יריחו ומגילה אסתר ושאילת שלום בשם. חרמה של יריחו °חטא ישראל. ולא יהושע נזר. אלא מלמד שהסכימו בית דין של מעלה עמהן. מגילת אסתר °קיימו וקבלו וגו'. רב אמר וקבל כתיב מלמד שהסכימו. ושאילת שלום בשם. °והנה בועז בא מבית לחם ומנין שהסכימו בית דין של מעלה עמהן תלמוד לומר °וירא אליו מלאך ה' ויאמר אליו ה' עמך גבור החיל. רבי אבון בשם רבי יהושע בן לוי אף המעשרות. שנאמר °הביאו את כל המעשר וגו'. כהו עד בלי די רבי יוסי בר שמעון בר בא בשם ר' יוחנן דבר שאי אפשר לו לומר דיי תאא ברכח. ר' ברכיה ור' חלבו ורב אבא בר עילאי בשם

פי' תוס' ברכות כ"א. ד"ה ור"ס

ברכות סב.

תוספתא פ"ו ברכות סב.

ברכות סג. וב"ב

פסחים נג. בכ"ר

קהלת ד

אסתר ד

תהלים פ

נחמיה ט

יהושע ז

אסתר ט

רות ב

שופטים ו

מלאכי ג

מראה הפנים

המיסך את רגליו ה"ז הופך פניו כלפי דרום. לאחי דבריית נראים דלאסורו קפיד וא"כ כנגד ירושלים איירי והלכך לריך שיהא פירועו לגד אחר ולא כנגד [illegible]

פירוש מבעל ספר חרדים

[illegible]

שנויי נוסחאות (בו"פ) ואעשה גד"ו ואעשנה. (ס"ג) דאעבד גד"י דא עביד. (בו"ז) והחסד נמירא ליתא. (שרס) טונוסטרופוס גכי"ל טונטרופוס. (קופ"י) רחתת ככי"ל ואתה קרי ק ש כבי"ל ליתא. (בוי"ח) בדיק גד"ו בריקה. (בוי"ג) והגיעה זמן ק ש ולא אפלגא דעתי גכי"ל ואת. ענהה דק"ש ולא אפלגית עליה. (סוג"ן) באשר תלך גד"ו כאשר הלך וכ"ה במקרא. בו ו שהיא של כבוד גד"ו שהיא של כביר. רקיקה שרוא גד"ו רקיקה שהיא. בו"ם וברכו במקרא ברכו. (פומ"ב) קיימו במקרא קיסו (אסתר ט'). (שומ"ג) שהסכימו ושאילת גכ"ר שהסכימו ב ד של מעלן עמהם ושאילה. (בוית"ב) ר יוסי בר גכי"ל גימא.

חדושי רד"א

ר"ע הוה קיים מיתדון קומי טירנוסטרופוס כו'. ג"ב בבבלי בס' נדרים דף נ' ע"ב קחשיב לי' בן ר [illegible] חכמה. ועי' בתוס' ע"ז דף כ' ע"א ד"ה ראה אשת טורנוסטרופוס הרשע רק שחק ובכה כו' שחק [illegible] לאשתו לא הוי קיסר. ועי' בתוס' ברכות בבלי דף ס"א ע"ב:

חתם סופר

חרמה של יריחו. חטא ישראל וכו' אלא מלמד שהסכימו ב"ד של מעלה. בבבלי שלשה מכות לא קחשיב הא' דשכן מאותן שהסכימו ב"ד שלמעלה לשלמטה. ונראה דתליא בפלוגתא דרב שילא ורב סנהדרין מ"ד ע"א דכתיב קום לך ודרש ר' שילא שהרחיק ס'מ"ל ורב דרש על שנרם איסורו של יריחו ע"ש פרש"י שלא היה לו לאמור עליכם ביום יריחו שלא היה לו להסכים מע"ב החרם כוה דאורייתא מהאי קרא כג"ע והלכה כרב. ועי' בשו"ת חתם סופר או"ח סי' ר"ח ד"ב ומאי: פב"ל ואי ס"ד דחרם לאו דאורייתא ורק שלא הקב"ה הסכים על ידו א"כ הקב"ס גרס

בכר לאורן

אל"ד אחא והפסיד עמו ב"א' וכרות וכו' כצ"ל (א"ה חיד"א בן הגיה הרב יפ"ת ויש לקיים הגירסא שלפנים כמ"ש גראה דוד (ס' לג ע"ב): כתדיין קומי טורנוסטרופוס תוס' סוטה ס"ב דף ל"א:

ספירות הש״ס

רוב הטובה: רבי נתן מסרס קריה הפרו וגו׳ ומפרש ר׳ חלקיה טעמיה דדרים הכי העושה תורתו עתים ולא בקביעות תמיד הרי זה מיפר ברית הכתיב אלא התורה אם לא בריתי יומם ולילה וגו׳ דעל התורה הכתוב מדבר: בשעה דמכנסין. בשעה שמכניסין ד״ת שאין חכמי הדור מרבילין את התורה: בדר. אתה תפזר אותה להתלמידים: כנש. ולא תטול פרסה עליהם: ואם לאו כנוש. ולא תטיל ד״ת לבזיון: כל פיטטיא. דברים בטלים כישן בר מפיטטיה דאורייתא דאינון טבין דכל זמן שהוא

הוגה בהם מוסיף בהם טעם: כל כדבייא כישין וכדבייא דאורייתא טבין. כל״ל. וכן הוא במדרש רבה. שבתורה יכול הוא לכזב ולומר לא שניתי מסכת זו או פרק זה: כיון שהפליג דעתו ממנה. וכך הן דברי תורה כיון שמסיח דעתו מהתורה הולכת לאיש אחר שהחזיק בה ומתחכם יותר מזה שעזבה: תני. תוספתא שם: מה טעם וכל בניך למודי ה׳ ורב שלום בניך. בניך הב׳ מיותר יוא הלכך דריש ביה דעל תלמידי חכמים קאמר שהן מרבים שלום בעולם:

הדרן עלך הרואה וסליקא לה מסכת ברכות:

הורה אור

בשם רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר דיינו. מלאכי ג׳ ברבות דיינו ברכות. °אל תבוז כי זקנה אמך אמר ר׳ יוסי בר בון אם נתייישנו דברי תורה בפיך אל תבוזה עליהן מה טעמא אל תבוז כי זקנה אמך. אמר ר׳ זעירא אם נזדקנה אומתך עמוד ונדרה כשם שעשה אלקנה שהיה מדריך את שמואל א׳ א׳ ישראל לפעמי רגלים. הה״ד °ועלה האיש מעירו תהלים קי״ט וגו׳. °עת לעשות לה׳ הפרו תורתך רבי נתן מסרס קראי הפרו תורתך עת לעשות לה׳. רבי חלקיה בשם רבי סימון העושה תורתו עתים הרי זה מיפר ברית מ״ט הפרו תורתך עת [לעשות] לה׳. תני רבי שמעון בן יוחאי אומר אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם. מ״ט הפרו תורתך עת לעשות לה׳. *הלל הזקן היה אומר בשעה דמכנשין בדר. ובשעה דמבדרין כנוש. וכן היה הלל אומר אם ראית את התורה שהיא חביבה על ישראל והכל שמחין בה בדר. ואם לאו כנוש. אמר רבי אלעזר מה התינוק הזה צריך לינק בכל שעה שביום כך כל אדם שבישראל צריך ליגע בתורה בכל שעות שביום. רבי יונה בשם רבי יוסי בן גזירה כל פיטטיא בישין ופיטטיא דאורייתא טבין. כל כדבייא בישין וכדבייא דאורייתא טבין. אמר רבי שמעון בן לקיש *במגילת חסידים מצאו כתיב יום תעזביני ימים אעזבך. לשנים שיצאו אחד מטבריא ואחד מציפורין ופגעו זה בזה בחדא משכנא לא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה כ״ל נמצאו רחוקין זה מזה שני מילין. ואשה שהיתה יושבת וממתנת לאיש. כל זמן שהיתה בדעתו להינשא לה היתה יושבת ומכתנת לו. כיון שהפליג דעתו ממנה היא היתה הולכת ונישאת לאחר. *תני בשם רבי מאיר אין לך אחד מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום. קורא את שמע ומברך לפניה ולאחריה ואוכל את פתו ומברך לפניה ולאחריה ומתפלל שלשה פעמים של שמונה עשרה וחוזר ועושה שאר מצות ומברך עליהן. וכן היה רבי מאיר אומר אין לך אדם בישראל שאין המצות מקיפות אותו. תפילין בראשו ותפילין בזרועו ומזוזה בפתחו מילה בבשרו ארבע ציציות בטליתו מקיפין אותו. הוא שדוד אמר °שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. וכן הוא אומר °חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם. נכנס למרחץ ראה את עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות כיון שהביט במילה שלו התחיל לקלס להקב״ה. °למנצח על השמינית מזמור לדוד *אמר רבי אלעזר בשם רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. מה טעם °וכל בניך למודי ה׳ ורב שלום בניך:

ברכות כג תוספתא פ״ו. | מ״ה ו״ח ה״ב פ׳ ע״ג פ״ב וכו׳ ה״ט | תוספתא פ״ו. מנחות מג: עכ״פ כבינוי: | תהלים קי״ט | שם לד | שם יב | ישעיה נד

סד א מיי׳ פ״ו ... | גירסת סה

הדרן עלך הרואה וחסלת מסכת ברכות

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

פירוש מבעל ספר חרדים

הכיפית כדכתיב אכול ובכוע והותר: אל תבוז עליהם לכניחם מלחזור תמיד עליהם אפינו דברי לך דנא תבכחם. אמך. היינו תורה כמו כמבכת תגיגה בהבפידה לאותו תלמיד בדמות אמו כדהיתא במסכת תגיגה: אמר ר׳ זעירא אם נזדקנה אמך כמם ... פמלק ויאחם פם ... אל תגרוה ... לומר ... כיה תומר כפיו ... וכוא ... עמו כי אינן מוכנים אבל פיו מזרזין עלמן ... ירושלים ולפיכך ... כנוד אל. א״נ דייק ... זלא ... תלך והוא ... מרכילין להתלמידים: בדר פזר אתה ... בגדול מרבילים תורה: כנס אתה. ולא תטול ... לאחרו ... תביבה עליהם כנס ... כומן שהבינה ... פמיכה דברים ... דאורייתא כיבין ... גמולי דעלמא ... נאבנבם על ז׳ מצות בני נח. א״נ על השמינית על המילה שניתנה ביום השמיני

מראה הפנים

רבי נתן מסרס קראי הפרו תורתך וכו׳ ובדר׳ חלקיה ואתיא כפיר לעשמיה דר׳ נתן דדרש יפה וכן לדרבת דרשב״י דלקמן וכדרבת הלל הזקן ... כמנהגים סוד וכו׳ ... [illegible] ... מה טעם וכל בניך למודי ה׳ ורב שלום בניך ... אלא בוניך ... ועלה דג״כ מיתורא דבניך ... אלא בוניך דהן הן המרבים שלום בעולם:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

סליק פירקא הדרן עלך מסכת ברכות

שנויי נסחאות (כו״א) שיבלו נמ״ג שיבללו. (מ״מ) אל נהקרא ואל. (מו״ד) תבוזה גל״ו תבוזה. (כו״ו) האיש מעירו גל״ו האיש ההוא מעירו (וכ״ה במקרא). (כו״ב) יוחאי גל״ו יוחי. שנתייאשו וכו״ד שנשתנו. (כו״ו) כל כדבייא בישין וכדבייא דאורייתא טבין גל״ו כל כרבייא טבין וכדבייא דאורייתא בישין. כתיב גל״ו כתוב. יום תעזבני ימים אעזבך גבי״ד אם תעזבני יום יומים תעזבך. (כו״מ) כיון שהפליג גבי״ וכיון שראתה שהפליג. (כו״ב) בישראל גל״ו מישראל.

מערכת הערוך בשעה דמכנשין כו׳ בערוך (פ׳ כנש) ... [illegible]

חדושי רד״א

ואוכל את פתו כו׳. נ״ב הנה ... [illegible]

כבר לארן

ופטטיא דאורייתא טבין ... [illegible]

עמודי ירושלים

כל כרבייא בישין וכרבייא דאורייתא טבין ... [illegible]

שייך למראה הפנים ברכות פ"ו הלכה א

ראיתי להביא כאן אפס קצהו ממה שזכרתי בריש פ"ו ה"א (דף מ"ג ע"א) ד"ה מה עבד לה רבי יוחנן משום בריה וכו' ויען כי הדברים ארוכים כמו שבארתי בחידושים לא אביא כאן כ"א מעט קט מה שיצא מן הכלל להלק. למען לא יחסר הגייר חלק:

מות הסובר שם במנין שאין סג' בברכה מעין שלש אי מדאורייתא היא או לא. דעת בה"ג דמדאורייתא היא. וכן כתוב בשאלתות דרב אחאי גאון בפרשה יתרו ח"ל בסמ"ג במ"ע כ"ז בסופה בגלגות שאר ברכות שאינם בפסוקה. כתב רבינו משה כל הברכות כולן אם נסתפק אם בירך או לא בירך אינו חוזר ומברך לא בתחלה ולא בסוף מפני שהן מדברי סופרים ומתוך ה"ג משמע שברכה אחת מעין שלש מן התורה דקאי וברכת אף על הזיתים והרמונים הנכתבים במקרא ואין נראה לי דאם כן יברכו עליהן שלש ברכות ממש אלא הא ודאי וברכת לא קאי אלא על הלחם כאשר פירשתי בתחלה המצוה עכ"ל שם ובריש המצוה כתב מצות עשה מן התורה לברך על אכילת לחם שנאמר ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת וברכה לחם היא פה העשית מהמצות המינים וכן בחלה שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ ונמריק לחם לחם מלחם שוני הדלסיק בפ"ק כל שעה שאינו יוצא מכוס מלה אלא מחמשה מינין הבאין לידי חימוץ. ע"כ. והקדק היא ז"ל מדברי הרמב"ם שהביא במה שכתב בפרק ח' בהלכה י"ב כל הברכות האלו וכו' דקאי גם על ברכה מעין שלש חוץ מברכת המזון כמ"ש בפירוש בסוף פ"ג שם וכן כתב הכ"מ שם שדעת הרמב"ם כן הוא וכן כתב בריש הל' ברכות לדקדק מדברי הרמב"ם שדעתו דברכה מעין ג' מדרבנן היא. ולענ"ד היה נראה לדקדק מדבריו דרים פ"ד דסבירא ליה דמדאורייתא היא שהרי כתב שם כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעין שלש צריך לברך במקום שאכל וכו' ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה שמעין שלש אלא כשהוא יושב ובמקום שאכל. ומדמדמי להו לענין זה הכי משמע דסבירא ליה תרם ברכה מעין ג' דאורייתא האי כמו ברכת המזון ופשיטא דלשמואל שכתבו התוספות בסוף פרק שלשה שאכלו על הא דקאמר התם והלכתא בכולהו יושב ומברך לפי שברכת המזון דאורייתא באמירו בה להוות יושב ומברך שהרי עשרה דברים נאמרו בו מה שאין כן בשאר ברכות ונוא מטריקן ואכלת ושבעת שב עת וברכת לברכת המזון. לפי זה אם נאמר דגם ברכה מעין ג' צריך לכתחלה לברך כשהוא יושב הדין ברכת המזון א"כ קרא דואכלת ושבעת על כל שבע מינין דלעיל קאי וכדעת בה"ג. ובענין ברכה זו במקום שאכל נבאר בהלכה דסוף פרקין בס"ד ומ"ש בד"ה אכל במזרחה של פלטר. ומיהו בענין יושב שהזכיר הרמב"ם גם בברכה זו היה נראה שדעתו נמי כן דהוא מדאורייתא ואם כן מה שכתב בפרק ח' כל הברכות האלו וכו' היה צריך לפרש דלא מיירי אלא בשאר ברכות דלעיל שם ומן הטימא שלא הרגישו בם ז"ל בזה ולא מכן הסמ"ג טעם וזה מפני מה הצריך הרמב"ם לברכה זו לברך כשהוא יושב לפי דעתו בדעת הרמב"ם דדמיא לשאר ברכות שאינם אלא מדרבנן. וכן כתב במרדכי בסוף פרק שלשה שאכלו והלכתא בכולהו יושב ומברך וכו' ע"ש. והדבר עוד מה היה לקמן בסוף פרק שלשה שאכלו ד"ה אכל עומד יושב ומברך. ודעת הרא"ש ז"ל כדעת בה"ג ורב אחאי גאון דמדאורייתא היא כמו שהבאתי בריש הביאור בדין הג' ממ"ש לאחיס בפרקין וכן כתב עוד בפרק דלקמן על הא דאמר רבי יוחנן עד שיאכל כזית דגן וז"ל אכל על שתייה ועלה של ירק לא מהני דבעינן אכילת דבר שראוי לומר עליו שלשה ברכות או שמא ברכה אחת מעין שלש שפיר דמי מדמקש כזית דגן ולא נקט כזית פת וטעמא כיון דאיכא אכילה ואיכא ברכה דאורייתא שפיר דמי. וכן הוא דעת הרשב"א ז"ל דברכה מעין שלש דאורייתא היא. וכן כתב עוד בפרקין דף מ"ד על הא דקאמר על מתניתין בשלמא לרבנן נמי ולרבן גמליאל סבירא ליה דעל שבעה מינין מברכין שלש ברכות מאי טעמא דרבן גמליאל דכתיב ארץ חטה ושעורה וגו' וכתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וכתיב ואכלת ושבעת וברכת ורבנן ארץ הפסיק הענין ורבן גמליאל ההוא מיבעי ליה למשקי הטעם את החיטה וכתב הרשב"א לרבנן דאמרי ארץ הפסיק הענין קשיא לי אם כן מעין שלש מנא להו לרבנן לתמרים וענבים ונראה לי מדאדכרינהו רחמנא הכא להכי וכתיב בהדייהו ואכלת וגו' שמע מינה שאף כן טעונין ברכה ואי לאו דאתא ארץ תאכל בה לחם ואפסקיה הוה מברכין עלייהו שלש ממש כרבן גמליאל השתא דאדכרינהו ואפסקיה לענינא בלחם שמעינן דלא מברכין ברכה גמורה אלא אלחם בלחוד והשתא מברכין מעין ברכה כותם דהיינו מעין שלש ורבן גמליאל סבר דלא אתא לחם להפסיק הענין אלא לכותם את החטה למשקי מברכה לגמרי עכ"ל שם הא כן שמע מינה סבירא ליה דברכה מעין שלש מדאורייתא היא ולפי דבריו ז"ל מהורלא קושית הסמ"ג דלפיל מה שהקשה על בה"ג. והנה למדנו מדברי הרשב"א ז"ל עוד דהוה סברא ונפקא מינה לדין אחר היוצא מזה וזהו לענין ברכה דלאחריו על היין אם מדמיק שתיה לאכילה לענין השיעור ומדבריו יתבאר מה שיש לדקדק ולפלפל בדברי הרא"ש לאחי דסבירא ליה כדלקמן. ובתחלה נבאר לדעת הרשב"א לאחי דסבירא ליה דשתיה אלה מדאורייתא נינהו והיינו בשיעור ובברכה דלאחי שהבאתי לעיל דשיעורא דכזית לדידיה מדאורייתא הוא וכדעת הראב"ד כמו שהבאתי לעיל בדין הב' וסבירא ליה נמי דברכה מעין שלשה מדאורייתא היא כמבואר מדבריו ובהוא כן ודאי - דאיכא סברא לחלק בין שתיה לאכילה לענין שיעורא דהא לכאורה יש לחלק אפילו בשאר מינין משבעה המינין ובין לחם שהרי לרבנן דקיימא לן כוותייהו דעל שאר מינין שאינם מחמשת המינין מברכין מעין שלשה ומטעם דלחם הפסיק הענין בחד לד והיינו שאין צריך שלש ברכות ממש ובזה מלמדנו הכתוב דלא קאי ואכלת וגו' לכולה מילתא דשבעה מינין דלעיל כ"א על הלחם לבדו ובחד לד קאי גם על שבעה מינין והיינו דמיבת ברכה מדאורייתא צריכין הן וכמו שביאר בדבריו מדאדכרינהו רחמנא הכא לכמי והשתא אם אמריק כל כי האי גוונא לקולא דקרא דואכלת לא קאי לכולא מילתא דשבעה מינין מה שכן דנימא בהאי גוונא לחומרא והיינו דואכלת וממש למדע דבכזית שיעורא מדאורייתא הוי למאי דקיימינן השתא אליביה דהסוברים כן לא קאי אלא על הלחם לבדו אבל לא על שאר מהשבעה מינין ואם דעל אכילת שאר שבעה מינין אין סברא כלל לחלק בזה בשיעם וכן הלחם ולומר דאפילו על פחות מכזית יברך ברכה אחרונה מעין שלש דהא האי ליתא דלא מצינו בשום מקום להיות אכילה שהיא חשובה פחות מכזית לא לענין איסורא ולא לענין ברכה אלא דרצונו בזה על היין לחודיה דביה יש סברא דלא מהמיק שביעה דשתיה לשביעה דאכילה ובכתבו התוספות לשיטתם שהביא לקמן כן סברא איכא נמי להסוברים דהכל מדאורייתא השיעור וברכה דמעין שלש וברכת ע יש לנו יותר חזוק למאי דאמריק דלחם כפסק הענין דלא קאי קרא דואכלת על כל שאר השבעה מינין לטלא מילתא דברכה ולקולא ואם כן נימא נמי לחומרא ולענין שיעורא והיינו יין דהוא משאר שבעה מינין המוזכרים בכתוב ומטעמא דכלתא הכי איכא סברא לחלק בין שביעה דשתיה לשביעה דאכילה חוזרת טרחא מיסתבר כעיר ואף על גב דלהאי מתן דאמר אכילה בכזית ולדידיה קיימינן השתא איהו סבירא ליה דושבעת דקרא אשתיה נמי מכל מקום הא לא דמי שביעה דשתיה לשביעה דאכילה ואם כן אף דבצלמא שיעור דשתיה ברביעית היא מכל מקום הכא לענין ברכה אחשר דלכל הפחות על כזית יין נמי מברכין מעין שלש ולא מהמיק לשאר שיעורין שהן ברביעית ולא לשאר מתקן משום דמלוג שבתחלה התירה לאגריט ברכה התורה ומן הסברא נמי דשביעה דשתיה פני בכדי כזאמן ומיתת שנים החלה מן הלוי לומר כן. והתוספות בפרק ג' דסוכה נמי כתוא ורבי לוק ובפרק בתרא דיומא שם בדיבור שהבאתי לעיל נסתפקו בזה ושיש שם וסמא יש לחלק בין שביעה דשתיה לשביעה דאכילה וכו' דכל קני שיעורין מדרבנן הוו כדמוכח וכו' והם לשיטתם דסברי דשיעורא דרביעית דהתם עיקר הוא כמו שנתבאר כל לעיל וכן לדעתם ברכה מעין שלש לא הויא אלא מדרבנן כדמשמע מדבריהם דסוף פרק שלשה שאכלו שהעתקתי לעיל וכן כתב הר"ר יונה ז"ל שם דמשמא משום דברכה המזון מן התורה צריך ליבנב במקומו ולברך ובפרקין כתב עוד להדיא דברכה מעין שלש לדעתו אינה אלא מדרבנן. ואם כן כיון דברכה ושיעורה דרבנן מינה ש סברא לומר כן. ואם כן נמי אמריק הכי לדעת הרשב"א דסיעתו השוברים דתרוייהו מדאורייתא נינהו כמו שנתבאר והוא דיש יש סברא לחלק כן וכמבואר. שהארכתי קצת בזה דממה שבארנו יש לפלפל בדברי הרא"ש ולדעתו דהוא ז"ל הביא לדברי התוספות האלו בפרק שלשה שאכלו על מתניתין דעד כמה מזמנין וכו' והבאתי קצת דבריו לעיל ואחר כך הביא הספק שנסתפקו התוספות וכיים לכך טוב ליזהר שישתה פחות מכזית או רביעית להסתלק מן הספק. והרי הוא ז"ל במקומו סבירא ליה כדעת התוספות והיינו דשיעורא דרבנן הויא כדכתב שם ובמקומו סבירא ליה כדעת בה"ג והרשב"א דברכה מעין שלש מדאורייתא הויא כמו שהבאתי לעיל ואם כן לדידיה ע"כ צריך לפרש כתירוץ הרשב"א דלעיל דמה שאמרו לחם הפסיק הענין היינו לחד לד ומיהת מעין שלש מן התורה הוא דצריך ואם כן לכאורה הוה קשה האיך נלמד ברכה דאורייתא על שיעורא דרבנן הא כיון דמדאורייתא צריך ברכה ושביעה נמי חקא דהא לא שייכא כל אלו הדברים שהביא מהתוספת דלשיטתם דוקא הוא דשייכא או לשיטת הרשב"א כמבואר אבל לדעתו האיך נברך ברכה דרמיזא בתורה על שיעורא דמן התורה לית ביה ולא נתחייב בברכה ולכאורה קושיא היא וצריך לומר דלא דסבירא ליה דברכה מדאורייתא איכא ובשביעה גמורה דוקא מכל מקום מדרבנן שייכא נמי על פחות מכזית וכמו ברכת המזון לשיטתו דמדקדקין בכזית ומברכין אפילו אין כאן שיעור מן התורה ודמי לספיקא שנסתפק הוא ז"ל בבורא נפשות בשאר מינין דאפשר (והא שמצאתי במרדכי פרק שלשה שאכלו שכתב בשם ה"ר אליעזר ממיץ דכזית וביצה דאורייתא והכי פירושא הם מדקדקין וזורסין עד כזית וביצה שהוא דאורייתא עכ"ל) ולא בעינן שיעורא הכי נמי במעין שלש היכא דלא הויא אלא מדרבנן והגון בשתיה בפחות משביעה דמן התורה כמבואר. ומה שראיתי עוד לבאר כאן להכי נסתפק הוא ז"ל בבורא נפשות כמה שהבאתי לעיל שם בדין הא' והתוס' לא נסתפקו בזה דלשיטתם הוא דאלו דסבירא להו תרם ברכה מעין ג' לעולם דרבנן היא וכמו שהוכחתי לעיל לדעת התוס' וא"כ לעולם בעינן שיעורא דהרי עיקר ספיקא דהרא"ש שם דלא דמי בורא נפשות למעין ג' דהויא מדאורייתא ואף זה לדברי התוס' ולדעתם כ"א בשיעורא דשתיה יין נסתפקו והכל מדרבנן הוא לדעתם וכמו שנתבאר וכיון מזה ודעת רובא דרבוותא סוברין דברכה מעין שלש דאורייתא היא כבה"ג ורב אחאי גאון משבחא וכו פסק שם להדיא דאי מספקא ליה אי בריך מעין שלש או לא דהדר ומברך כמו בברכתא דמזוני. וכן דעת הרשב"א והרא"ש והמרדכי והטור בסי' ר"ט ולדעת הרמב"ם כבר ביארתי דיש לומר תרם דעה ז"ל טעם כן:

השבת אבדות

השמטות ירושלמי

את האבדה אבקש
ואת הנדחת אשיב.
(יחזקאל ל"ד ט"ז)

אמר המאסף: במאמרי חומת ירושלים (שער ד' עמוד נ') הודעתי שהרבה הלכות ומאמרים מובאים בשם הירושלמי בספרי הפוסקים הראשונים. ובירושלמי שלפנינו אין זכר למו. כי אבדו במשך הזמן לסבות שונות. וכבר עוררו עליהם רבים מחכמי ישראל (הנקובים לקמן ועוד זולתם) ויפקדום בספריהם או בהערותיהם לספרי הראשונים. או במאספים וכו"ע לספרות ישראל. איש איש אשר מצא באיזה ספר מהאיגים הראשונים איזה הלכה או מאמר בשם הירושלמי ויבקשהו ולא מצאהו בירושלמי שלפניו. ומאלה האובדים והנדחים אשר פקדים החכמים ההם קבצתי כשלש מאות הלכות ומאמרים. אספתים יחדו והשיבותים אל הירושלמי הזה. להעלות קצת ארוכה לחומת ירושלים המפורצת ולרפא מעט משבריה.

והנה במאמרי הנ"ל הבאתי דברי הגר"צ חיות ז"ל (ואחריו החזיקו עוד איזה חכמים) שעלתה על דעתו לומר: אחרי שרבים מהמאמרים ההם שנשמטו מירושלמי שלנו ונזכרו בדברי הראשונים הנם נמצאים באיזה מדרשים ופסיקתות וכדומה. יש לומר שהראשונים כיהבב את המאמרים ההם לירושלמי לא היתה כוונתם לתלמוד ירושלמי רק לאיזה מדרש או פסיקתא לפי שגם המה נתחברו בארץ ישראל כמו הירושלמי. לכן היו מכנים אותם בשם ירושלמי. ועוררתי על דבריו אלה כי לא יתכנו. שהלא רבים מאלה הראשונים עצמם, מביאים הרבה הלכות ומאמרים מפורש בשם מדרש או פסיקתא וכדומה ומה נשתנו אלו שלא פקדום ג"כ בשם ירושלמי כאלה? ובזה אוסיפה לעורר זאת שנית. הלא רבים מאד מההשמטות ההן אינן נמצאות גם במדרשים ופסיקתות. והמה זכרום בשם ירושלמי. ומה יענה על אלה? והשלישית הכי נכבדה, אשר אשאלה, הלא רובי הראשונים ציינו בדיוק מקום שם נמצא המאמר בירושלמי. את המסכת והפרק וכדומה. ואיך יתכן לומר שלא כיונו אל הירושלמי רק למדרש וכדומה? ואמנם שהגרצ"ח בעצמו חזר מדעתו זאת מטעם זה באחד מספריו.

ומה זה יפלא הדבר כי אבדו מהירושלמי פתיתים קטנים בעוד אשר אבדו משלחנו הקדוש ככרי חלות שלמים גדולים. פרקים ומסכתות וגם סדרים שלמים. כי הלא מלבד אשר אבדו ממנו כמה פרקים לכמה מסכתות (שנקבו במאמרנו הנ"ל) אבדו גם שני סדרים שלמים קדשים וטהרות (חוץ מקצת מסכ' נדה). ואף סדר נזיקין נראה כי לא נמצא לנו רק כרות ונתוק. כי להמקצוע היותר גדול הזה לא זכינו לגמ"א ירושלמית לכמה מסכתות רק מעט מזעיר. וחבל על דאבדין! ועלינו לשמוה על הצלה פורתא. על מעט המרגליות הטובות ההן דמשתכחין בספרי הראשונים ע"י החכמים ההם.

ועל המצאם הרבה מההשמטות ההן במדרשים ופסיקתות וכדומה וגעדרו מירושלמי אין להתפלא. כי הלא מאמרי ירושלמי לאין מספר מובאים במדרשים ופסיקתות וכדומה. ולפי שמחמת קושי השעבוד ומרוב הגזירות והצרות שהשתרגו עלו על ישראל נתמעטו הלבבות ורוב העם נפנו ע"י המדרשים והאגדות ונתמעטו שוני הלכות ותלמוד (כמבואר בחומת ירושלים שער ג' הערה כ"ב *) לכן רבו הסגלות וההעתקות של המדרשים והאגדות וכן רבתה מציאותן. והסגלות וההעתקות של הלכה והתלמוד נתמעטו מאד. ולכן רבתה גם אבדתם מאד.

*) וכן נזכר בפסיקתא דרב כהנא (פסקא בחדש השלישי).

ואלה חכמי ישראל וספריהם אשר מפיהם ומפי כתבם אספתי את ההשמטות ההן.

מהר"ם די לונזאנו ז"ל בהגהותיו "ערי זהב" על הלבושים.
מעדני יום טוב לבעל תוספות יו"ט ז"ל
קרבן נתנאל להג"מ נתנאל ווייל ז"ל (בהערותיהם על הרא"ש למאמרי ירושלמי שהובאו בו).
ברכי יוסף / שיורי ברכה – להג"מ חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל.
בן יוחאי להג"מ משה קוניץ ז"ל.
ספר שמחת יום טוב להג"מ יהודה ננאר ז"ל.
הרד"ל הג"מ דוד לוריא ז"ל מביחוב (בהערותיו לספרים שונים).
הג"מ צבי חיות ז"ל (בשו"ת שלו ובשאר ספריו).
— שלמה יהודה ראפאפארט ז"ל אבד"ק פראג (בכרם חמד ועוד).
— זכריה פראנקעל ז"ל (במבוא הירושלמי שלו ועוד).
— אליהו דוד ראבינאוויץ-תאומים ז"ל רב הכולל לאשכנזים בירושלים.
— יעקב מרדכי הירשענזאהן (בהערותיו לאו"ז ח"ג וח"ד).
נחל אשכול להג"מ צבי בנימין אויערבאך ז"ל (בהערותיו על ס' האשכול).
לוית חן — חיים נתן דעמביצער ז"ל (בהערותיו על ס' אבי העזרי).
הרש"ה — שמעון הלוי הורוויץ ז"ל (בהערותיו על מחזור ויטרי).
הרא"ע החוקר הרהח"מ אברהם עפשטיין ז"ל (במאסף ירושלים ז').
הרזו"ר — — זאב וואלף ראבינאוויץ ז"ל (שם).
הרי"ר — — יעקב רייפמאן ז"ל (במאספים שונים).
הרא"ב — — אברהם ד"ר ברלינר ז"ל. (מאגאזין פיר וויססענ-
הרד"ה — — חד ד"ר האפמאנן ז"ל. (שאפט דער יודען).
אהבת ציון וירושלים להג"מ דוב ראטנער ז"ל על סדרי זרעים ומועד (לבד מסכת עירובין). בספריו הביא גם את ההשמטות למסכתות ההן שנפקדו ע"י החכמים הנ"ל והוסיף עוד עליהן הרבה השמטות שמצאן הוא בלעדם. הוא פקד גם המאמרים שנשמטו ממסכת אחת אם אף שנמצאו במסכתות אחרות. לפי שלפני הראשונים נשנו ונשתלשו בשתים או בשלש מסכתות. ואנחנו לא פקדנו בזה רק אלה שנחסרו לגמרי בירושלמי שלפנינו. ורק איזה מאמרים נפקדו חסרונם במקומם אם אף שנמצאו במקום אחד. ואחרי החכמים הנ"ל החרה החזיק גם הג"מ שלמה באבער ז"ל בחוברת "ירושלים הבנויה" (בהמאסף ירושלים) ועוד בכמה מאספים. ויש שכמה חכמים אחזו בהשמטה אחת וכאו"א לבדו פקדה במפקדיו.

והנה גם בעל האור זרוע (רבינו יצחק מוינא ז"ל) שבספרו נמצאו הרבה הלכות ומאמרים מירושלמי שחסרו בירושלמי שלפנינו. כי היו בידו ספרי ירושלמי יותר שלמים משלנו. הנה מצא גם הוא בספרי הקדמונים שהיו לפניו. כמה מאמרים שחסרו גם מספרי הירושלמי שבידו. או שנאמרו בשנויים מאשר לפניו. (כמ"ש הרש"ב בירושלים הבנויה הנ"ל עמוד 17). עי' באו"ז הלכות סעודה סי' קצ"ע על זה שמובא בלקוטים בשם ירושלמי פ"פ אין עומדין "אמר רב כגון אילין תלתא אדם עונה אמן אחר עצמו בהבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל ובבונה ירושלים כו' וע"ז כתב האו"ז "ולא מצאתי אותו בירושלמי שלפני" (ולא נמצא גם בירושלמי שלפנינו). ובסי' קצ"ג על דברי רב נטים גאון דמייתי ירושלמי פ"פ אלו דברים איזהו אמן יתומה אמר רב הונא דין דמחויב ברכה והוא ענה ולא ידע מה הוא ענה. כתב ע"ז האו"ז "מיהו בירושלמי שלפני כתב דין דיתיב מברכה ולא איתבריר ליה" (ובירושלמי שלפנינו תני' "דין דיתיב למיברכה והוא ענה ולא ידע למה הוא ענה").

ובהלכות חלה סי' רנ"א כתב "אע"ג דיש ספרים שכתוב בהם (בירושלמי) לר' יהודה נצרכה. דומה לטעות סופר הוא. ולר' יוסי נרסינן".

ובאו"ז ח"ב הל' יו"ט סי' שמ"ז בירושלמי שלפני כתוב "עירובי תבשילין כן הוא כו'".

ובהל' נ"כ סי' תי"ג "כתב מורי רבינו אבי"ה העזרי בירושלמי ריש פרק בשלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וכי יש מוסף בתעניות ש"מ תלת ש"מ שמתענים במעמדות וש"מ שמתפללים ד' פעמים ביום וש"מ דביום נושאין כפים ולא בלילה" ע"ז כתב האו"ז "ובספר שלפני לא מצאתי זה בירושלמי" (ובירושלמי שלפנינו נמצא זה בשנוי לשון קצת).

ואלה המקורים אשר מהם שאבו החכמים הנ"ל את ההשמטות מירושלמי:

(וע"פ רוב נמצאות כל השמטה במקורים רבים).

אבודרהם. אבי העזרי (ראבי"ה). אגודה. ספר אדם וחוה. אמרכל. אלפסי. אור זרוע (לרבינו יצחק מוינא). אור זרוע קטן או קצר. ספר האורה. ארחות חיים. האשכול.
בה"ג. בחיי על התורה. בית נכות ההלכות. בית יוסף. ב"ח. באור הגר"א לאו"ח. ברכי יוסף להרחיד"א. בן יוחאי דרישה. דרכי משה. דרשות ר"י אבן שעיב
הגהות איי הים על שערי תשובה (תשובות הגאונים). הגהות אלפסי. רב האי גאון. הגהות מיימוני. המנהיג. הגהות מרדכי. זכרון תורת משה. זקן אהרן.
חדושי רבינו תנאל. חדושי ריטב"א. חדושי רמ"ה. חדושי הרמב"ן. ספר חמשה קונטרסים. חדושי הרשב"א. ח"א מהרש"א. טורים.

לקוטי

מקורים להשמטות מתלמוד ירושלמי

ילקוט שמעוני. ילקוט המכירי. רבינו יונה. ר' יעקב הגוזר. יבין שמועה. ים של שלמה. יד מלאכי.
כד הקמח. כל בו. כסף משנה. כפתור ופרח. ס' הכריתות. כהר כהונה.
לקוטים מס' אמרכל. לקוטי רבינו שלמה.
מס' סופרים. מחזור ויטרי. מאירי. מגדל עוז. מגיד משנה. מגן אבות לרבינו שמעון בר צמח דוראן. מנורת המאור. מהר"ם אלשקר. ר"מ בוטריל (בפי' ספר יצירה). מהר"ם גירנדי. ספר המקצעות. מרדכי. רבינו משולם. מתנות כהונה. מטה משה. מוסף הערוך. מלאכת שלמה להג"מ שלמה עדני.
נמוקי יוסף. רבינו נסים.
סדור רב עמרם גאון. ספר הישר לר"ת. סמ"ג. סמ"ק.
ערוך. עטרת זקנים. עיטור. ספר על הכל. עקרים. ערוגת הבושם (לבעל פרדס רמונים). ספר העתים (לרבי יהודה בר ברזילי אלברצלוני).

פסקי ר' ישעיה מטראני. פסקי ריקאנטי. פרדס לרש"י. פי' המיוחס לרש"י על תענית ומו"ק. פי' לס' יצירה המיוחס להראב"ד. פרי חדש.
קרית ספר להמאירי.
ראב"ד. רא"ש. ראב"ן. ראשית חכמה. רדב"ז. רד"ל (בהערותיו לתשובות הגאונים). רוקח. רמב"ם. רמב"ן. הרע"ב. רש"י. ר"ש סיריליאו. ר"ש משנץ. שו"ת הרא"ש. שו"ת בשמים ראש. שבלי הלקט השלם. שבלי הלקט הקצר. שיטה מקובצת. שו"ת מהר"י ברונא. שלחן ארבע לרבינו בחיי. שלטי הגבורים. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג. שו"ת המיוחסות להרמב"ן. שו"ת הרשב"א. שו"ת מהרש"ל. רבינו שמואל בר נטרונאי.
תשובות הגאונים. תוספות. תוספות ישנים. תולדות אדם וחוה. תשובות מהר"ם אלשקר. תניא. תשב"ץ לרבינו שמעון בר צמח דוראן. תשב"ץ קטן לרבינו שמשון בר צדוק. רבינו תם*).

על פי אלה המקורים ועוד מקורים אחרים מפרי החכמים (הנקובים בדף הקודם) את השמטות הירושלמי. ובל"ס נמצאות כאלה עוד בספרים אחרים מהפוסקים הראשונים. ואנכי הצלתי את ההשמטות שמצאום החכמים הנ"ל בספרי הפוסקים הנ"ל. ועל פיהם העתקתים מבלי קחת אחריותם עלי. וקבצתי נפוצותיהם ואספתים אל הירושלמי הזה לבצר חומת ירושלים ההרוסה ולסתום מעט מפרצותיה. וה' ירחם ציון ויבנה חומות ירושלים במהרה בימינו אמן.

כל אלה קבצתי בעהש"י בשנת עוד אקבץ עליו לנקבציו (תרע"ז).

וְאַתְּ „תורת ירושלים" שאי סביב עיניך וראי רבים משרידי פליטי בניך נקבצו באו לך, חן תראי וְנָהַרְתְּ כי בניך מרחוק יבאו כיונים תעופינה אל ארובותיהם, ושבו בנים לגבולם, לשם ה' אלהיך ולקדוש ישראל כי פארך!

דברי המאסף **שמואל שרגא בן שלום פייגענזאהן** (שפ"ן הכופר).

ווילנא, בחודש אלול שנת „ועוד אבנך ונבנית" בתולת ישראל (תרע"ז).

*) רבנה כקרית נפלה כאן ערבוביא בסדר שמות המחברים הראוי לפי ערכיהם וזמניהם ולכן אין כאן מוקדם ומאוחר כ"אוי.

השמטה — **ברכות פרק ראשון** — מירושלמי

הד אבל משיצאת בת קול לעולם הלכה כדברי ב"ה וכל העובר על דברי ב"ה חייב מיתה. בסדור רב עמרם גאון צד 5 „ובתלמוד א"י בענין אותה הלכה רב נחמן בר יצחק אמר עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי כו'" עכ"ל. ולפנינו ליתא בירושלמי המאמר של רב נחמן בר יצחק:

הה על שם והגית בו יומם ולילה שתהא הגיות היום והלילה שווין. באבי העזרי סל"ג. „וראיתי בתלמוד ירושלמי בפרקין ג' ברכות של שחרית וג' פרשיות של ק"ש וציצית הרי שבע [על שם שבע] ביום הללתיך בערב ד' ברכות וג' דק"ש. ולפי שאין מצוה ציצית בלילה ולפיכך מוסיף שומר עמו ישראל א"ר לוי הדא תאמר בחול אבל בשבתות ויו"ט אומר פורס סוכת שלום כו'. רמ"ח תיבות יש בק"ש חסר ג' כנגד רמ"ח איברים שבאדם אוספין רבנן עלה שלש „אל מלך נאמן" עד דהווין רמ"ח. עד כאן נמרא דא"י" עכ"ל:

שם ר' יוסי בר אבין בשם ר' יהושע בן לוי ע"ש שבע ביום הללתיך. בילקוט שמעוני תהלים (רמז תתע"ח) „רבי יהודה בר אבין בשם רבי יהודה בן לוי ע"ש שבע ביום הללתיך. רבי חנין בשם רבי שבע מצות עושה אדם בכל יום ק"ש שני פעמים ומתפלל שלשה פעמים ואוכל ומברך שני פעמים" ומציין זאת בירושלמי. ולפנינו ליתא כל המאמר של רבי חנין:

בתשובות הגאונים שערי תשובה (סי' של"ד) „ובירושלמי ר' חונא בשם ר' ברכיה בר יוסי אמר האי דאמר ר' אבא ה"מ בימי ר"ה ויוה"כ דהחזן אתכליל בצלותא דאפיק ידי חובה לצבורא אבל בשאר ימות השנה לא, מאי טעמא משום טורח צבורא ובשום דבעינן תקיעות על סדר הברכות" (פירוש המאמר תמצא בהערת הרד"ל בריש הספר שערי תשובה הנ"ל (עמוד 9):

שם אמר חזקיה מן מה דתני המאריך ה"ז מגונה וכו'. בלקוטות הרמב"ן (ברכות דף מ"ט) „וברייתא היא שנויה בתוספתא והביאוה בירושלמי עלה דמתניתין דתנן בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה ותני עלה למה אמרו אחת קצרה ואחת ארוכה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר מקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא להתום שלא לחתום אינו רשאי לחתום. לשוח אינו רשאי שלא לשוח. שלא לשוח אינו רשאי לשוח וכו'" עכ"ל הרמב"ן. ולפנינו בירושלמי ליתא מן ותני עלה למה אמרו אחת קצרה כו' עד סוף המאמר:

סוף פ"א כל הברכות אחר חיתומיהן א"א ברכה פסוק. בשו"ת ראבי"ה (דף ג' ע"ב) „דגרסינן בירושלמי סוף פ"א דברכות כל הברכות כולן אחר חיתומיהן א"א ברכה פסוק ברוך אתה ה' למדני חוקיך" עכ"ל. ולפנינו ליתא ה' מלות אחרונות:

שם ישראל עיקר ויעקב טפל. במנהיג הל' שבת סי' מ"ג וכן בכד הקמח אות ח"ת חמדה בשם „ירושלמי דברכות. כל ימיו של אותו צדיק (יעקב אבינו) לא היה מצטער אלא על פנימי וחיצון. פי' פנימי המאכל שיורד פנימי לגוף וחיצון המלבוש שהוא חוץ לגוף שנאמר ונתן לי להם לאכול ובגד ללבוש" עכ"ל:

פרק שני

הלכה א תני צריך להאריך באחד.... ובלבד בדל"ת. במנהיג (צד 13) „ירושלמי ולא יאריך בא"ף שלא יראה כאומר אי חד חס ושלום":

סוף ה"א רבי ירמיה מדמי ר' יונה משתעי'. בפי' רבינו יונה ברכות פ"ב ד"ה ודברת בם (השני) „וכן אמרו בירושלמי מכאן שהשח שיחת חולין עובר בעשה. ושיחת חולין מקרי כשמדבר בדברי הבאי כו'" עכ"ל:

ה"ג אמר רבי יהושע בן קרחה. בתוס' בכורות (נ"ח ע"א) ד"ה חוין „ורבינו נסים פי' קרחה ר' אלעזר בן עזריה. דאמר בירושלמי שהיה קרח" עכ"ל:

שם תפלין צריכין גוף נקי. בפני מה לא החזיקו בהן מפני הרמאים. עובדא הוה בחד בר נש דאפקיד גבי חבריה וכפר ביה א"ל לא לך הימנית אלא לאילין דברישך הימנית. ובהרא"ש הלכות תפלין (סי' כ"ח) מביא מירושלמי „עובדא הוה בחד גברא דהוה טעון מסונא בערובתא דשבתא אשכח חד גברא מצלי ותפלין ברישיה אמר לית לי ליפקוד ממוני אלא להדין דנטיר מצות כדון אפקידיה גביה. לאפוקי שבתא כפר ביה אמר לא לך הימנית אלא לשמא דקודשא דהוה על רישך" עכ"ל. וכ"ה בס' התרומה הלכות תפלין בשם ירושלמי (בקצת שנוים) ולפנינו ליתא האי עובדא:

שם בענין תפלין. כתב הריטב"א (ר"ה ט"ז ע"ב ד"ה פשעי) „אבל בירושלמי נתנו טעם אחר (לזה שאמרו שהעוסק בתורה פטור מן התפלין) שטעם התפלין למען תהיה תורת ה' בפיך" עכ"ל:

שם כאיזה צד הוא מברך עליהן רבי זריקן בשם רבי יעקב בר אידי כשהוא נותן על יד מהו אומר ברוך אקב"ו על מצות תפלין כשהוא נותן על הראש מהו אומר באקב"ו על מצות הנחת תפלין. ובעל המכריע סימן פ"ז גרס „כשהוא נותן על יד מהו אומר אקב"ו להניח תפלין וכשהוא נותן על הראש מהו אומר אקב"ו על הנחת תפלין" ובפסקי ר' ישעיה מטראני (בסוף ספר בית נתן ד' ט"ג) שהוא מחבר של המכריע מותר דברי עצמו. וז"ל „ירושלמי. כיצד מברך עליהן... כשהוא נותן של יד מברך... על הנחת תפלין... של ראש... על מצות תפלין כו'" עכ"ל. וברוקח סי' שמ"ו „בירושלמי פ"ב דברכות תפלין... „של יד על מצות תפלין ושל ראש על מצות הנחת תפלין כשחולצין לשמור חוקיו כמאן דאמר ושמרת את החוקה הזאת בחקת תפלין הכתוב מדבר כו'" עכ"ל:

שם כשהוא נותן של יד כו'. בארחות חיים (הל' תפלין סי' כ') כתוב „ירושלמי, וצריך להניח של יד תחלה שאם יניח של ראש תחלה יהיה עונש" עכ"ל:

בתשובות הגאונים שערי תשובה (סי' קנ"ג). „והכי איתא בירושלמי שאין לך גדול בכל מצות שבתורה כמצות תפלין שתוקשה כל התורה כולה לתפלין בין תורה שבכתב בין תורת שבע"פ שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך" עכ"ל:

הד צריך לחתוז למען תזכרו. בהנהות מיימוני (הל' ק"ש פ"ב ח"מ) ירושלמי

„ירושלמי מוסיף שם כנון ותרה אף. ה"א באל"ף מתחלפות כו'" עכ"ל. וברא"ש ברכות פ"ב סי' י"ב „ירושלמי צריך להתיז זיי"ן דלמען תזכרו צריך ליתן ריוח בין וחרה אף דלא לישתמע וחרף עכ"ל. וכן הוא בס' אדם וחוה (נתיב ג' חלק ב'). ובפסקי ר' ישעיה מטראני (בית נתן דף מ"ג ע"ב) מובא ג"כ הירושלמי. וכן מובא הירושלמי בילקוט המכירי על תהלים (קל"ו אות א' ע"ש). ובכי בו (סי' ט') ובירושלמי מוסיף ותרה אף ה'. נשבע ה'. ואסרת אליהם" עכ"ל. וכן הוא בארחות חיים (הל' ק"ש סי' י"ז) „וחרה" „ואסרת אליהם":

בפי' לשה"ש המיוחס להרמב"ן (א' י"א) וכן בס' מנן אבות להרשב"ץ (נ"ד ב') „וכבר אמרו בירושלמי כי האותיות הן כגופות והתנועית כנשמה. כי תאות בלא תנועה לא ישלם ממנו דבור" עכ"ל:

סוף ה"ז להודיעכם שאין אבל בשבת. בשו"ת זקן אהרן סי' ל"ח מביא ע"ז „דאמר התם (בירושלמי) ר' עקיבא חמוי תלמידיו דהוי בכי בשבתא כי מך בריה (דהיינו ר' שמעון בנו שמת) וכו' אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו וקראת לשבת עונג אמר להו האי שנג דידי הוא וכו'". ולפנינו ליתא המעשה דרע"ק לא כאן וגם לא במו"ק פ"ג ה"ה שגם שם הובא לשון הירושלמי דכאן:

ספ"ב א"ל והא תנינן חתן פטור חתן אם רוצה א"ל ולאו דר"ג היא א"ל יכיל אנא פתר כר"ג דר"ג אמר איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים. ובאו"ז הלכות ק"ש סי' פ"ד מביא את המאמר בזה הלשון „א"ל והתנינן חתן פטור ותנן חתן אם ירצה לקרות קורא א"ל ולאי רשב"ג תני לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. יכילנא פתר לה כר"ג דאמר איני שומע לכם לבטל ממני שעה אחת מלכות שמים" עד כאן לשונו. ולפנינו הגירסא משובשת:

פרק שלישי

הלכה א כל כהן שהוא עומד בבית הכנסת ואינו נושא את כפיו עובר בעשה. בארחות חיים (הל' נ"כ סי' ו') וכתב הר"י סקד' ז"ל ולי נראה שאם אין היחיד נושא כפיו כשאומר לו אינו עובר בעשת דכתיב להם. וכ"כ בירושלמי" עכ"ל:

בפר"ח או"ח קצ"ח בשם ירושלמי כל מי דאית ליה נדה אסור למיסק לדוכן עכ"ל:

ה"ב (דף כ"ב ע"א) בראשונה היו משפחות עומדות ואבלים עוברין וכו' כתוב בתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' תל"ב) „ירושלמי דפרק מי שמתו פרשה ציון בידיה אין מנחם לה משמע הא יש לה מנחם לא פרשה בידיה. מכאן ראיה שאין לאבל לבצוע לעצמו" עכ"ל. ובהג"מ (הל' אבל פי"ד ה"ט) בשם סמ"ג גרסינן בפ' מי שמתו וכמו"ק בירושלמי פרים מנחם גדול דכתון שנא' פרשה ציון בידיה מפני שאין לה מנחם. ובשבת פרים כי אורחיה שנאמר ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה" עכ"ל. וכן מובא בילקוט משלי (רמז תתקמ"ז) בשם ירושלמי דפ' אלו מגלחין. וכן מובא בב"י יו"ד ס"ס שע"ח בשם סמ"ג וכן האו"ז הל' אבילות סי' ת"ל הביא את הירושלמי הזה:

ה"ג נשים ועבדים וקטנים כו' והייבין בתפלה כדי שיהא כאו"א מבקש רחמים על עצמו. ובמזוזה כו' ובברכת המזון דכתיב כו'. בחדושי ראבי"ה בברכות (סי' ס"ב). „ירושלמי נשים ועבדים וקטנים פטורין וכו' אמר רב אדא וחייבים בקידוש היום ובהבדלה. בקידוש דכתיב זכור את יום השבת זוכרהו על היין בכניסתו לקדש על שולחנך. א"כ מה ת"ל שמור את יום השבת לקדשו שמרהו וקדשהו בעשיית מלאכה. ונשים ועבדים וקטנים הואיל שישנן בשמירת שבת חייבים בקידוש היום. ובהבדלה מניין דכתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וביום השביעי וגו' הואיל וחייבים בשימור צריכים להבדיל בין קודש לחול בין שבת לששת ימי המעשה. א"כ מה ת"ל ובהמתך וגרך אשר בשעריך אלא קטן ועבד ואמה שישנן במקצת מצות שחייבים בתפלה ובברהמ"ז ובמזוזה לפיכך חייבים בקידוש ובהבדלה כישראל. אבל גר תושב אינו אלא בשימור שבת בלבד כבהמה (עי' כריתות ט' ע"א) לפיכך פטור מקידוש והבדלה כבהמה. תפתר בגר תושב אבל גר צדק הוא כישראל לכל דבריו" עכ"ל:

ה"ד (דף כ"ז ע"ג) כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא שלא יהו ישראל כתרנגולין הללו כו'. בבבלי ברכות (כ"ב ע"א) בעל קרי שנתנו עליו ט' קבין מים טהור וכו' ובן עזאי יצא ושנאה לתלמידיו בשוק. פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד תני שנאה וחד תני לתשה מאן דתני שנאה משום בטול תורה ומשום בטול פריה ורביה ומאן דתני לחשה שלא יהו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים" ואין זכר לזה בירושלמי:

פרק רביעי

הלכה א (דף כ"ט ע"ג) יכול יהא מגביה קולו ומתפלל וכו'. בחידושי הרשב"א ברכות (ל"א ע"ב) „מכאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה. ואמרו הגאונים ז"ל לא שנו אלא ביושב ודומם אבל אם הוא עסוק בתפלה או קורא את שמע שפיר דמי. ושמעתי שכן אמרו בירושלמי" עכ"ל. ובכל בו דיני תפלה סי"א. „וכן דעת הירושלמי דכתב הדא דתימא (פי' מלמטר ליסב נגד המתפלל) דלא מצלי אבל אם מצלי כאן דיתיב הוו כשני ששין דמשמשין את חרב אחד מעומד ואחד מיושב" עכ"ל:

במנהיג הל' תפלה ס"ג בירושלמי מנין באבות (פי' ששוחין בתחלה וסוף ברכה זו) דכתיב ואקוד ואשתחוה לה' ואברך את ה' אלהי אדוני אברהם. ובהוראה ואשתחוה למלכא ומודינא למלכא:

ה"א (דף ל' ע"א) על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות. בפירוש המיוחס לרש"י באבות (פ"ב מ"ר) „וכן מצינו בירבעם בשעה שבנה שלמה בהמ"ק והשלים אותו הניח מפתחותיו תחת מראשותיו כדי שישכים למחרת להקריב תמיד של שחר בזמנו. מה עשתה בת פרעה הכניסה לו על מטתו כמין רקיע של נחושת ומזלות וכוכבים מצויירים בו כדי להטעותו בלילה וכו' ועברו עליו ארבע שעות ביום שלא עמד ולא קרב תמיד של שחר. ועל אותה שעה שנינו בגמרת ירושלמי (ברכות פ"ד ה"א) על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות. מה עשה ירבעם קבץ כל שבטו של אפרים והשכים לפתחו של שלמה והרתיעו על זאת. יצאת בת קול ואמרה לו רשע אתה מחייבו על השוגג ושה"כ (הושע י"ג) כדבר אפרים רתת וגו' כשנרתע אפרים והגיד על התמיד ששהה" עכ"ל. ולפנינו אין זכר בירושלמי מהמעשה שהביא רש"י. וכן מובא במחזור ויטרי באריכות ע"ש:

שם (ל' ע"ג) א"ר יוסי בן חנינא ויהא חלקי עם המתפללים עם דמדומי חמה. ובבבלי ברכות (כ"ט ע"ב) „דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה וא"ר זירא מאי קרא ייראוך עם שמש וגו' לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מאי טעמא דלמא מיטרפא ליה שעתא". ובירושלמי כאן לא נזכר מזה כלום. ואדרבה מפורש שמצוה להתפלל עם דמדומי חמה:

שם (ג"א ע"ג) ר"ח שחל להיות בחנוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה מזכיר הוא של חנוכה במוסף וכו'. וברוקח סי' רי"ב מביא גירסא חדשה וז"ל „בפ"ק דשבת (דף י"א) ובפ"א דתענית יפה תענית לחלום כאש לנעורת ובו ביום אפילו בשבת וכו' ירושלמי בפרק תפלת השחר שבת שחל בו תענית אומר של תענית בברכה החמישית ואומר עבודה והודיה וברכת כהנים כו'" עכ"ל:

ה"ג (ג"ג ע"ג) ולמה שמונה עשרה. כתב בעל הלכות גדולות (ומובא באבודרהם בסדר שחרית של חול) „אמרי במערבא אשכחן בתפלת חנה מעין שמונה עשרה. רמה קרני בה' כנגד מגן אברהם. ה' ממית ומחיה כנגד מחיה המתים. אין קדוש כה' האל הקדוש. כי אל דעות ה' כנגד חונן הדעת. ונכשלים אזרו חיל הרוצה בתשובה. מוריד שאול ויעל חנון המרבה לסלוח. כי שמחתי בישועתך גואל ישראל. מקים מעפר דל רופא חולי עמו ישראל. כמש"נ מדוע אתה ככה דל בן המלך. ורעבים חדלו מברך השנים. רגלי חסידיו ישמור מקבץ נדחי עמו ישראל. ה' ידין אפסי ארץ מלך אוהב צדקה ומשפט. ורשעים בחושך ידמו מכניע זדים. ונכשלים אזרו חיל משען ומבטח לצדיקים. וכסא כבוד ינחילם בונה ירושלים. וירם קרן משיחו את צמח דוד. ואין צור כאלהינו שומע תפלה. אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה עבודה. יצא עתק מפיכם הודאה. ויתן עוז למלכו *) המברך את עמו ישראל בשלום" עכ"ל. וכן מובא זאת באשכול ח"א (עמוד 19). ובפרדס לרש"י סי' כ"ט וכן בבמה ראשונים בשם הירושלמי:

פרק חמישי

ה"ג (דף מ' ע"א) היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו מתחיל ממקום שהתחיל הראשון כו' וכתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמימה [תמה]. בילקוט תהלים (רמז תרע"ד) מביא מירושלמי „תורת ה' תמימה ר' ירמיה ורבנן חד מנהון אמר למה היא תמימה שהיא משיבת נפש. וחרינא אמר למה היא משיבת נפש שהיא תמימה. עדות ה' נאמנה שהיא מחכימת פתי. למה היא מחכימת פתי שהיא נאמנה. ד"א איםתי היא תמימה בשעה שיוצאה מפי תמים. ואימתי היא נאמנה בשעה שהיא יוצאה מפי נאמן. רבי תנחומא פתר לית בששה סדרי משנה תורת ה' תמימה זה סדר נשים. עדות ה' נאמנה זה סדר זרעים שהוא מאמין בחיי של עולם וזורע. יראת ה' טהורה זה סדר טהרות שהוא מפריש בין טומאה לטהרה. פקודי ה' ישרים משמחי לב זה סדר מועד שיש בו סוכה ולולב ומועדות. שנאמר והיו ושמחת בחגך. מצות ה' ברה מאירת עינים זה סדר קדשים שהיא מאירת עינים לקרשים. משפטי ה' אמת צדקו יחדו זה סדר נזיקין שיש בו כל הדינין" עכ"ל. ובתוס' שבת (ל"א ע"א) ד"ה אמונת זה סדר זרעים. מפרש בירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע" עכ"ל:

שם (דף מ' ע"א) לא יענה אחר עצמו אמן. באור זרוע הלכות סעודה (סי' ק"צ) העיר שלא מצא את הירושלמי שמובא בלקוטי רבינו שלמה

*) כי הענין נמצא בילקוט שמואל רמז ס' ר"ח ותתפלל חנה בשם מדרש ילמדנו ובמקום המברך את עמו ישראל בשלום הנוסחא בילקוט עושה השלום. וכן במדרש תהלים מזמור כ"ט ה' יברך את עמו בשלום כנגד עשה השלום. וכן בהלכות גדולות דף 42 (הוצאת מק"נ) כתב אבל היכא דסיים עושה השלום וכו'. וכתב ע"ז תה"ם ר"ש הילדעסהיימער משמע דכך נסחתו גם בבל תשנת. וכן איתא במדרש ויקרא רבה פרשה ט' כו' וברוקח סוף סימן שכ"ג מביאו בשם מדרש ויכולו עושה השלום והראשונים מביאים ב' הנוסחאות כמו בעל התניא [וכן הוא בשבלי הלקט השלם סימן י"ח שהתניא קיצר אותו] פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך עושה השלום והכל בו כתב המברך עכ"ל. ובפרק השלום שבמס' קטנות כל הברכות חותמות בשלום עושה השלום. ובמס' כופרים לאמרו לאחר עושה השלום. ובטורי מ"ג כ' י"ב ויבורך יו עושה השלום. ועיין במטור הברכות בסדור רע"ג הנדפס בירושלים מה שהאריך ב ח. מזה נראה שנוספות אשכנז ונוסחת ספרד יש לכל אחת מן הנוסחאות על מה לסמוך.

שלמה ס"פ אין עומדין בירושלמי אמר רב כנון אילין תלתא אדם עונה אמן אחר עצמו בהבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל ובבונה ירושלים בין בתפלה בין בברהמ"ז. וכן הוא בשם הירושלמי בראבי"ן סי' קפ"ד בשם רבינו הגאל ובראבי"ה ברכות סי' קכ"ד. וברוקח סי' של"ז מביא נ"כ את הירושלמי. ומסיים בזה"ל ויש ירושלמי שאין שם כ"א בונה ירושלים שהיא בסוף עכ"ל:

במרדכי ברכות פ"ד בשלטי הגבורים סימן ד' (ומובא בד"מ או"ח סי' נ"ו וראשית חכמה ש"א פט"ז). „כתב בירושלמי „קום כי דבר ה' אליך [*]) מכאן א"ר אלעזר כד ענו אמן יהא שמיה כו' וכל דבר שבקדושה בעי למיקם ארגלוהי" עכ"ל:

בב"י טוא"ח (ס"ס נ"ה) בשם מהר"י אבוהב כתב „דאיתא בירושלמי שהשומע בביתו קדיש אין לו לענות אם יש באמצע מקום מטונף וכו'" עכ"ל:

באשכול ה"א (כ"ג) וכן באבודרהם וכ"ה בכל בו סימן כ"ב. ובב"י טוא"ה (סי' ה') מביא בשם ארחות חיים „דהא דגרסינן בירושלמי „כל הברכות מעומד" על ברכת המצות קאמר ולא על ברכת הנהנין":

במנורת המאור (נר ג' סי' צ"ה) „ואמרינן בירושלמי בריש (פאה) [ברכות] בפ' מאימתי קורין. במגילת סתרים של רבינו שהקדיש הוא זכר לקץ הימין ולמלחמות ישועת גוג ומגוג ועל כן אומרים יתגדל ויתקדש על שם והתגדלתי והתקדשתי דכתיב בה במלחמת גוג ומגוג שבו יתגדל שמו של הקב"ה בכל הארץ" עכ"ל. (וכזאת נמצא גם במנהיג דף ט' ע"ב בשנוי לשון קצת):

בב"י טוא"ח (סס"י מ"ט) בשם כל בו ואבודרהם „בירושלמי מפרש דברים שבכתב וכו' שזהו דוקא בס"ת שמא יאמרו חסר משם אבל בתפלה אין לחוש כלל" עכ"ל. וכן מפרש האבודרהם את הירושלמי הזה אצל הקרבנות. ולא נמצא בירושלמי טעם זה רק דיליף מקרא:

בכל בו (סי' ל"ז) „כדאיתא בירושלמי שלשה דברים צוה רבי את בניו אל תאכלו ביום השבת עד שתחזרו את כל הפרשה" עכ"ל. ובמרדכי (הלכות קטנות סי' תתקס"ח) „משלשה דברים שצוה רבי את בניו חזרו הפרשה קודם אכילה ואל תדורו בגובה של עיר כו' כדאיתא בירושלמי":

בס' המנהיג (הלכות תפלה סי' ל"ט) וכן באבודרהם (סדר שחרית של חול) ועוד בכמה קדמונים מובא דאמרינן בירושלמי „לישוי' אינש קריאת שמע כל שעתא ושעתא כפרוזדגמא (שטר צואה על העיר) חדתא דהוא פרוזדגמא דקודשא בריך הוא דלא ליצרח (למטרח) עלן. דכתיב (מיכה ו') עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי. מאי מה הלאיתיך אמר ר' ברכיה מלך ששלה פרוזדגמא שלו למדינה מה הם עושים כל בני המדינה עומדין על רגליהם ופורעין את ראשיהם וקוראין אותה באימה ביראה ברתת ובזיע. אבל הקב"ה ישתבח שמו ויתעלה זכרו לעולמי עד אמר להם לישראל הרא ק"ש פרוזדגמא חדתא דידי הוא ולא הטרחתי עליכם לקרותה לא עומדים על רגליכם ולא פורעים את ראשיכם אלא בשבתך בביתך וגו'" עכ"ל:

בארחות חיים (הל' שני והמישי סי' י"ט) ובהג"מ (סדר כל השנה אות ג') „בירושלמי תניא עונין ר' יהודה אומר ש"צ קדוש קדוש קדוש וג"ל דהיינו מלשון ותען להם מרים. וענו הלוים ואמרו דהיינו קול רם. ומכאן נהגו לומר קדוש זה בקול רם אבי"ה ע"כ" עד כאן לשונו:

במנהיג הל' תפלה (ס"ה) ובב"י א"ה (סי' נ"ד) כתב „גרסינן בירושלמי המספר בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה" עכ"ל. וכן מובא הירושלמי בכמה ספרי ראשונים:

בארחות חיים דין קדיש דף יו"ד. ובמנורת המאור נר נ' סי' צ"ה (בקצת שנוי לשון) בשם ירושלמי „ריב"ל אשכחיה לאליהו דהוה מדבר קמיה שתין נמלין טעונין א"ל ומה הלין נמליא טעונין א"ל כולן טעונין רוגז א"ל הני למאן א"ל למאן דמפסיק ומדבר בין יתגדל לאמן ישי"ר וכין עלמיא ליתברך ובין ברכה לברכה ובין ישתבח ליוצר אם לא במילי דצבורא" עכ"ל:

ה"ה (דף ס"ו ע"א) אם כוונת לבך בתפלה תהא מבושר שנשמעה תפלתך כו'. במנהיג (עמוד 22) נמצא כאן מאמר שלם שלא נמצא לפנינו. וז"ל המנהיג שם „ירושלמי פ' כיצד מברכין (צ"ל אין עומדין) „רבי יהודה אומר אם שגורה תפלתו בפיו סימן יפה לו ואם לאו סימן רע לו. כל שרות הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. כל שרוח עצמו נוחה בשלו סימן יפה לו אין רוח עצמו נוחה בשלו סימן רע לו" (מן „ר' יהודה אומר" עד „רע לו" ליתא בירושלמי שלפנינו) אם כוונת לבך בתפלה תהא מבושר שנשמעה תפלתך „כל כהן המברך מתברך ושאינו מברך אינו מתברך שנאמר ואברכה מברכיך" מן „כל כהן עד מברכיך" ליתא בירושלמי שלפנינו:

במחזור ויטרי סי' רפ"ז (עמוד 316) „בירושלמי מטא חד שע מיול צלויי בי כנישתא. א"ל לברוי זיל לביתוי קומי דניול צלוויי קטר פרתיה יהבינית ליה. כי אזל לביתו נפל מן גו פרסייתא צררי דכספוי וכו'":

פרק ששי

ה"א (דף מ"נ ע"נ) חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בפה"ג. ויין לאו שחוק הוא לא מר אלא הוץ מן היין הא שאר כל הדברים אע"פ ששחוקין הן בעינן הן. ברוקח סי' שנ"ב „ירושלמי בכיצד מברכין פה"ג מה נשתנה יין הואיל ועסקיו מרובין. סמנו לקידוש ולהבדלת סמנו לאירוסין ולחופה כיוצא בו פת סמנו לחלה ולמצה" עכ"ל. ובאבי העזרי ברכות (סימן צ"ח) „וגרסינן בירושלמי כל הפירות בין בעינם בין שחוקים כל זמן שלא נשתנו ע"י האור אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין. ומה נשתנה יין סמנו לקידוש ולהבדלה ולאירוסין ונשואין וכן מפרש דפת נשתנה לברך שעסקיו רובא סמנו לחלה סמנו למצה סמנו לכל שלחן וכו'" עכ"ל. ומה נשתנה פת מכל פירות הארץ סמנו לחולה סמנו למצורע (עי' נגעים פ"נ מ"ט) סמנו לכל שולחן" עכ"ל:

שם (דף מ"נ ע"ב) עד כמה יברך ר' חננא ור' מנא חד אמר עד כזית והריגא אמר עד פחות מכזית. ברוקח סי' שכ"ט „ירושלמי שיערו בציעה אית דאמר כזית ואית דאמר פחות מכזית. ומייתי מדתנן היה עומד ומקריב מנחות וכו' ותניא ליקט מבולן כזית וכו' אם מצה היא יצא כהן ידי חובתו בפסח" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי ליתא מן מדתנן עד סוף:

במנהיג הל' סעודה (סי' נ') בשם ירושלמי „א"ר חייא אם היו לפניו פרוסות של להם נ' או ד' יצרפם ביחד ויברך המוציא. היו לפניו ככר של שיפון וב' וג' פרוסות של חטין או פרוסת אחת יצרף עמהן ככר של שיפון ויברך המוציא על הפרוסה של חטין ויפטור לחם של שיפון" עכ"ל.

ה"ב (דף מ"ו ע"א) רבי מאיר אומר אפילו אמר ברוך שברא החפץ הזה מה נאה הוא זה יצא. בכל בו הלכות ברכות שבסעודה „וגרסינן בירושלמי רבי יעקב בר אחא משום ר' שמואל (לפנינו בשם שמואל) אמר הלכה כר"מ שאמר ראה פת נאה (לפנינו החפץ הזה) ואומר מה נאה פת זה ברוך המקום מריה דהאי פיתא יצא כו'" עכ"ל:

ה"ו (דף מ"ח ע"נ) ריב"ל אמר בשבוע הבן היא מתניתא הא בעה"ב בתוך ביתו לא. בדרכי משה (טוא"ה סימן קס"ז) וז"ל בסי' ט' „ובהגהות אלפסי החדשים פ"נ שאכלו דבעה"ב בוצע אע"פ שיש שם כהן. וכן איתא בירושלמי" עכ"ל:

פרק שביעי

ה"א (דף נ"א ע"ב) אי זו היא ברכה ראשונה דבית רב אמרו זו ברכת הזימון כו'. בסמ"נ עשין כ"ז „שמעתי כי יש בברייתא בירושלמי וברכת את לרבות בעה"ב. וכשמברך האורח מוסיף בברכה רביעית יהי רצון שלא יבוש בעל הבית הזה כו'" עכ"ל. ובמנהיג (דף מ' ע"א דפוס ברלין) „בתוספתא ראיתי הטעם ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך לרבות את בעל הבית" עכ"ל. ולפנינו ליתא זה גם בתוספתא:

שם (דף נ"ב ע"א) אין תימר ברכת זימון ראשונה ניתני ארבעה. באו"ז ח"א סי' קצ"א בשם הרי"ף דגריס בירושלמי אחר ניתני ארבעה „אמר רב יוסף תדע דהטוב והמטיב אינו מן המקרא שהרי פועלים עוקרין אותה" עכ"ל:

ה"ב (דף נ"ג ע"ב) ר' ברכיה א"ר יעקב בר זבדי בעא קומי ר' יוסא כו'. בשבלי הלקט סי' קנ"נ מביא בשם אחיו הנוסחא בירושלמי כאן משונה וכך הוא „ר' ברכיה ור' יעקב בר זבדי בעי קומי ר' סימון כשם שעושין אותו סניף לעשרה כך עושין אותו סניף לשלשה. א"ל הטינו לא כל שכן אי תמן ע"י שאומר את השם עושין אותו סניף כאן שאין אומר את השם לא עושין אותו סניף א"ל חדא הוא ולא כל שכן היא להלן שהוא מזכיר את השם עושין אותו סניף כאן שאין מזכיר את השם אין עושין אותו סניף בברכת המזון אבל לק"ש ולתפלה אין עושין אותו סניף עד שיבא שתי שערות" עכ"ל:

ה"ד (דף נ"ט ע"א) מפק הזכיר של ר"ח כו'. באבי העזרי (כ"י) סי' תקס"ג מובא במרדכי שבת פ"ב סי' רע"ט. ובהג"מ פ"ב דברכות (אות ח') בשם ירושלמי פ' שלשה שאכלו „טעה ולא הזכיר של ר"ח בברהמ"ז אין מחזירין אותו מפני שאפשר לו בלא אכילה. הדא דתימא בר"ח אבל בשבתות ויו"ט וחנוכה ופורים שא"א לו בלא אכילה חוזר ומזכיר" עכ"ל:

שם (דף נ"ט ע"ב) חנן בר אבא וחברייא הוו יתבין ואכלין בשבתא מן דאכלין וברכין קם אזל ליה חזר לנבן אשכחנון בריכין אמר ולא כבר ברכנו אמרין ליה מברכין וחוזרין ומברכין דאשכחן מדכרא דשבתא לא אמר כן ר' בא בשם רבי חונא ר' ירמיה מטובא בשם רב שכח ולא הזכיר של שבת אומר אשר נתן מנוחה לעמו ישראל. ובאור זרוע חלק א' (סימן ר') מלבד שגירסותיו משונות הרבה הנה יש בו גם הוספה גדולת. וזה לשונו „חנן בר בא וחברייא הוון יתבין ואכלין בשובתא ומן דאכלין ומברכין [קם אזל ליה חזר לנבון אשכחון ברכין] אמר להון לא כבר ברכינן (אמר לון) [אמרו לו] מברכינן והדר מברכינן דנשינן דשובתא לא אמר כן [ר' אבא] בשם רב הונא ר' ירמיה מטו בה בשם רב טעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית בא"י מקדש השבת טעה ולא הזכיר יו"ט כו' טעה ולא הזכיר בר"ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים" עכ"ל. והנה מלבד השינויים בהנוסחא ליתא בירושלמי שלפנינו מן באהבה לאות ולברית עד תסוף:

ה"א

*) כתב היוו"ר „מקרא זה לא מצאתי מקומו" לדעתי אפשר קאי על המקרא „קום קרא אל אלהיך" (יונה א' ו') או על המקרא „קומו ברכו את ה'" (נחמיה ה' ח') (המאסף)

פרק שמיני

ה״א (דף נ״ז פ״ג) אמר רבי יוסי ברבי נהינין תמן במקום שאין יין ש״צ עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע כו׳. באור זרוע ח״א (סי׳ תשנ״ב) ועוד שמעתי שיש בירושלמי לשמואל למה לי לקדושי דבי כנישתא כדי לזכות את התינוקות. פי׳ שירצו לשמוע ברכה ויענו אמן ויטעמו מן הברכה״ עכ״ל. ובאו״ז ח״ב (סי׳ כ׳) משום דאיתא בירושלמי ולמ״ד אין קידוש אלא במקום סעודה אמאי מקדשים בבהכ״נ כדי לזכות בהן התינוקות. פי׳ שירוצו זה לפני זה כדי לשתות ולשמוע הקידוש. כך שמעתי מפרשים״ עכ״ל:

במנהיג הל׳ שבת (סימן י״ג) רב אית ליה דיש קידוש שלא במקום סעודה ולשמואל אין קידוש ומעמא דשמואל „בירושלמי מפרש משם וקיאת לשבת ע״ג במקום העונג שם תהא קריאת השבת קידוש היום״:

בס׳ בית נכות ההלכות (ח״א עמוד 58) ירושלמי „כל האומר ויכלו ערב שבת שני מלאכי השרת מניחין ידיהם על ראשו ואומר לו יסר עונך וחטאתך תכופר מנ״ל אתיא אשר אשר לגזירה שוה כתיב אשר בפרה אדומה ג׳ פעמים וכתיב אשר בויכלו נ״פ מה פרה אדומה מכפר אף ויכלו מכפר״ עכ״ל:

שם (נ״ז פ״ג) יו״ט שחל להיות במוצ״ש רבי יוחנן אמר יקנ״ה וכו׳. כתב בתניא (סי׳ מ״ז) „ובשם רבינו נרשם מצאתי שמצריך בשמים כשחל להיות יו״ט במוצ״ש. ואע״ג דהגמרא שלנו אינו מצריך בשמים מיהו בירושלמי אמר יו״ט שחל להיות במוצאי שבת מברך יקבנה״ז ובכל מקום שיש נר יש בשמים כו״ עכ״ל. וכן הוא בשבלי הלקט השלם סדר פסח (סי׳ רי״ח):

ה״ב (נ״ח פ״ג) רבי שמואל בר יצחק אמר בעי נוטל ושונה ואת אסרת רשות. בר״ש ידים פ״ח משנה א׳ גורס בירושלמי „ר׳ שמואל בר יצחק בעי נוטל ושונה ואת בר רשות אית בעי מימר מהלך ארבעת מיל ואת בר רשות״ עכ״ל:

ה״ה (דף סמ״ך) על מה נהלקו על המאור ועל הבשמים כו׳. באו״ז ח״ב (סי׳ שכ״ח) ואין לעשות הבדלה במוצ״ש על נר של חנוכה דאמרינן בירושלמי דברכות פרק אלו דברים ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן ר׳ יוסי ב״ר חנינא אין מברכין על הנר ולא על הבשמים של מצוה מאי מצוה אר״י בר שמואל נר כגון נר של חנוכה במוצ״ש אין מבדילין עליו. בשמים כגון אסא דהושענא בסוכות במוצ״ש אין מברכין עליהן דאמר רבא הדס של מצוה אסור להריח בו״ עד כאן לשונו. וכן מובא זה בשם הירושלמי ברוקח (סימן שנ״ז) באיזה שינויים. וכן בפסקי ריקנטי (סי׳ קל״ז) באיזה שינויים. ובטור אורח חיים (סימן תרפ״א) „ירושלמי במוצאי שבת אין מבדילין בנר של חנוכה שאין נהגין לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. וכן איתא בחידושי ראבי״ה ברכות (סי׳ ק״ם) בשם הירושלמי כעין הנ״ל. וכן באבודרהם סדר תפלות חנוכה (פ״א ע״א):

ה״ו (דף ס׳ פ״ג) ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. במנהיג (עמוד 34 דפוס ברלין) „ירושלמי פרק מיצד מברכין מאימתי מברכין על האור משיכיר בין צפורן לבשר״ וכן מובא בשם הירושלמי באבודרהם (סדר מוצ״ש דף נ״ח):

שם במרדכי יומא (סי׳ תשכ״ג) „ומה שאנו מסתכלין בצפרנים זה דבר שנוי בתלמוד ירושלמי ובתלמוד בבלי אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו. פי׳ עד שמרגיש בוהק האור של נר הבדלה. ואף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון כו״ עכ״ל.. וכן מובא זה בב״י מוא״ח (סי׳ רצ״ח) ובדרישה שם „ובירושלמי כתב אף כי זוכרים על צפרניו של אדה״ר״ עכ״ל:

שם (דף ס״א ע״א) דרש ר׳ עוירא בריה דר׳ אבהו וירא אלהים את האור כו׳. באבי העזרי ברכות (סי׳ קמ״א) „ירושלמי וירא אלהים את האור כי טוב והדר ויבדל אלהים בין האור ובין החשך וכמה כדי שיראה בצפורן ועל הכנם (צ״ל ועל הכוס) אחד מבדיל לכולם ובתפלה כאו״א מבדיל לעצמו והיינו בב״ה וכדכתיב ברוב עם הדרת מלך וגו״ עכ״ל:

ילקוט תהלים (רמז הר״פ) „ישגבך שם אלהי יעקב (תהלים כ׳) אמר ר׳ אבין הלוי מכאן לבעל הקורה שנכנס בעוביה של קורה שנאמר ישגבך שם אלהי יעקב״ עכ״ל. וע״ז מציין ירושלמי ברכות פ״ח:

בב״י או״ח סי׳ קכ״ד מביא „בהגהות מיי׳ פ״א מהלכות ברכות בשם ירושלמי העונה אמן ארוכה יאריך ימיו במוכה וכמה שיעורה כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן״ עכ״ל. וזה השיעור ליתא בירושלמי לפנינו. [אמר המאסף: אולי זה השיעור הוספה מהגמיי׳? ונפלא שלא מצאתי כלל נכג״מ כל הענין שבבית בב״י!]

שם (ס״א פ״ג) אין עונין אמן יתומה. באו״ז ח״א (סי׳ קצ״נ) מביא דברי רבינו נסים גאון שאומר „והכי אמר לקמן בירושלמי פ״פ אלו דברים איזהו אמן יתומה אמר רב חונא דין דמחויב ברכה והוא ענה ולא ידע מה הוא ענה״. וע״ז כתב בעל או״ז „מיהו בירושלמי שלפני כתב דין דיתיב מיברכה ולא איתבריר ליה״. [ובירושלמי שלפנינו הגירסא „דין דיתיב למיברכה והוא ענה ולא ידע למה הוא ענה״]. מוכח כי היו לפני בעל או״ז ירושלמי גירסות אחרות:

פרק תשיעי

ה״א (דף ס״ב ע״ג) כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה. בכל בו (דין באה ברכות) „ובירושלמי בום של ברכה צריך הזכרת ומלכות שנאמר ארוממך אלהי המלך ואברכה״ עכ״ל:

באבי העזרי (סי׳ קמ״ו) בשם הירושלמי „בשעה שהקב״ה רואה בבתי תירטאות שהן יושבות לבטח מבקש להחריב עולמו (כעין לשון זה יש בברכות פ״ט ה״ג). וכיון שישראל נכנסים שחרית וערבית לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומיחדים שמו ואומרים שמע ישראל ה׳ וגו׳ מתקבצין כל מלאכי השרת אצל הקב״ה ואומרים לפניו אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעוה״ב קדש את שמך על מקדישי שמך בא״י מקדש את שמך ברבים מיד נוחה דעתו הה״ד ואתה קדוש יושב תהלות ישראל שמיושב דעתו בשביל תהלות ישראל״ עכ״ל. (ועל הירושלמי הזה רמז בטוא״ח סי׳ מ״ו). (ולפנינו ליתא בירושלמי םן „וכיון שישראל נכנסין וכו׳ עד הסוף״):

ה״ב (דף ס״ד פ״ג) היה יושב במגדל ערום וכו׳. בס׳ תולדות אדם וחוה (נתיב י״ג ח״ב) „היה יושב ערום בתוך מגדל של עצים יעשה כמו מלבוש ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך. וגם לבו רואה את הערוה אסור ע״כ בירושלמי״ עכ״ל. ולפנינו בירושלמי „בעי ר׳ ירמיה היה יושב במגדל ערום מגדל מהו שיעשה לו כמין מלבוש ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך. והאיבעיא לא איפשטא״:

שם (שם) בזמן שהוא רואה לפרקים. וכמה הוא פרק אחד לשלשים יום. באגודת ברכות (סי׳ קצ״ד) והכי אמרינן בגמרא (ברכות נ״ח פ״ב) „הרואה חבירו לאחר שלשים יום מברך שהחיינו. וכן יש בירושלמי בפרקין״:

שם (שם) מקדש ישראל וראשי חדשים שמואל אמר צריך לומר והשיאנו. מבואר שקאי זה על ר״ח. אבל בפרדס לרש״י (סימן קס״ז) וכרא״ש פ״ד דר״ה (סי׳ י״ד) ובמרדכי לר״ה (סי׳ תשכ״ב) הורו לומר והשיאנו בר״ה ויוה״כ על סמך דברי שמואל. ונראה שהיתה לפניהם הגירסא בירושלמי שמואל אמר צ״ל והשיאנו בר״ה ויוה״כ:

בהמנהיג סוף הל׳ הלל (סי׳ מ״ד) „ומצאתי בירושלמי ובמסכת סופרים אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובכלים נאים וכו׳. „וכן איתא באבודרהם הל׳ ברכות (דף ק״ט ע״ב ד׳ פראג) „ואמרינן בירושלמי אין מברכין על הירח עד שיתבשם״. וי״מ עד מוצ״ש שיברך על הבשמים וי״מ עד שיהיה האור ש״ו (של הירח) בתוקן ואדם נהנה ממנו וזהו לאחר ב׳ או ג׳ ימים וירח בן יומו אין אדם נהנה מאורו״ עכ״ל:

ה״ג (דף ס״ז פ״ט) בענין מזוזה. כתב הסמ״ג (הל׳ מזוזה עשין כ״ג) „י״א שיש בירושלמי עיר שיש בה חוזרים פטורין מן המזוזה. ואמר רבי יצחק ב״ר אברהם. נשתקע הדבר ולא נאמר. כי ברק בכולן ולא מצא ועוד אפי׳ ישנו בשום מדרש זהו דוקא בפתח הבית שהחוזרים מצויים שם אבל בחדרים ובעליות חייבים כו׳ ואפי׳ באותו פתח נמי במקום ששליש העליון למעלה מעשרה יכול להניחה כו״ עכ״ל. ובארחות חיים הלכות מזוזה (הוצאת מק״ג תר״ס) מובא זה בשם קדמון אחר. ומובא זה כשם הירושלמי גם במרדכי סוף הלכות מזוזה (סי׳ תתקצ״ט) וגם בספרי קדמונים אחרים:

שם המכסה אומר על כיסוי הדם. באור זרוע ח״א (סי׳ ת״ד) „ירושלמי פרק הרואה נתקלקלה השחיטה פטור מלכסות מן הדא דתנינן השוחט ונתנבלה בידו הנחר והמעקר פטור מלכסות״:

שם בא״י כורת הברית. באו״ז ח״ב (סי׳ ק״ז) ומנהג שמטפטפים באצבע מן היין בכוס לתוך פיו של תינוק וגם משקים את האם מן הכוס בשעה שמברכים אשר קידש. אלהינו ואלהי אבותינו קים. ופירש רבינו שמואל בר נטרונאי זצ״ל דהיינו טעמא כדאמר בירושלמי שהיו מתפללים על הכוס (פי׳ במילה) והיה אומר תשלח אסותא דחיי ודרחמי מן קמי סימרא דשמיא לאסאה לרביא הדין דהוא צריך אסו. ואיתסי [ויתסי] כמו דאתסיאו מוי דמרה ע״י משה ומוי דיריחו ע״י אלישע כן יתסי רביא הדין בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן. ועוד תשתלח אסותא דחיי ודרחמי מן קמי שמיא לאסאה לאימיה דרביא חרין דהיא צריכה אסו ותתסי כמה דאתסיאו כו׳ עד ואמרו אמן״. ומפני שהיו מתפללים על הכוס נהגו להשקות הילד והאם מן הכוס עכ״ל:

ובכלבו המילה לרבי יעקב הגוזר (צד 60) „מצינו ראיה בירושלמי בסוף הברכה תשלח אסותא דחיי ורחמי כו׳. ושם (צד 87) מן הירושלמי אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה וכו׳. ושם (צד 98) ובירושלמי מצינו ראיה שצריך לבקש רחמים שאומר בסוף הברכה תשלח אסותא דחיי וכו׳. ושם (צד 111) ובירושלמי איכא תשלח וכו׳. ושם (צד 113) דמצינו ראית בירושלמי בסוף הברכה של אשר קידש ידיד מבטן תשלח אסותא וכו׳. ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל בסוף זיחי נזכר בקצור מתפלה וגם התרגום לקח זה מהירושלמי:

בתשובות מהר״ם אלשקר (סי׳ י״ח) מביא מתשובות הגאונים. „עוד כתוב שם בירושלמי ר׳ שמעון בשם ר׳ הושעיא ורבנן האי מאן דאפיק בריה לברית יצטרך לברך ברכה עד לא יתגזר ויצטרך ליטול בריה לברך עליה כו׳״:

באו״ז (הלכות ערב שבת סי׳ מ״א) ואמרינן פרק הרואה בירושלמי המדליק נר בלילי יו״ט אומר אקב״ו להדליק נר לכבוד יו״ט. ואינו צריך לומר זמן. בלילי שבת אומר אקב״ו להדליק נר לכבוד שבת. ובפ׳ המביא כדי יין ירושלמי המדליק נר לילי יו״ט אומר אקב״ו להדליק נר של יו״ט עכ״ל. וכן במרדכי (שבת פ״ב סי׳ רע״ג) וכן בהגמיי׳ (הל׳ שבת פ״ה סי׳ א׳) מביא את הירושלמי דפ׳ הרואה ודפרק המביא כדי יין. ולפנינו ליתא זה לא בפ׳ הרואה ולא בפ׳ המביא כדי יין. וכן נראה

נראה כי הירושלמי הזה לא היה גם לעיני רבינו תם ורבינו משולם החולקים בחיוב ברכת נר שבת (ספר הישר לר"ת סי' תרי"ט ותרכ"ב ותוס' שבת דף כ"ה ע"ב ד"ה חובה) שאלמלא כן היה מביא ר"ת בלי ספק ראיה מירושלמי לדעתו שמברכים על נר שבת ולא היה צריך להביא ראיה לדעתו מסדר רב עמרם ומהלכות גדולות ולא היה אומר לר' משולם „ותמיה אני עליך שאתה מאמין לפי מעותך לר' יהודאי וכו' ואינך מאמין לרב עמרם שמפיו אנו למדין כל הברכות והתפלות כגון ברכות כפטיר ורוב ברכות שאינן לא בתלמוד ולא במס' סופרים. לברך על הדלקת הנר בשבת (ספר הישר לר"ת סי' תרכ"ב) רק היה אומר לו שכן הוא מפורש בירושלמי כו':

בארז ח"א (סי' רכ"ה) „אמר בירושלמי בברכות פרק הרואה המפריש חלה לעצמו אומר להפריש חלה. המפריש לאחר אומר להפריש חלה לשמו. באימתי מברך בשעה שהוא מפריש. ודלא כדברי האומר (בשאלתות דר"א גאון פ' צו ובסמ"ג עשין קמ"א) שמברך להפריש תרומה כדכתיב חלה תרימו תרומה. דחלה אינו אלא [על]שם עוגה כדכתיב שתים עשרה חלות. מיהו הא דקאמר בירושלמי דלאחר מברך להפריש חלה לשמו לא ידענא אי קי"ל הכי דצריך לומר לשמו. דמאי לשמו שייך והיכן מצינו הפרשת חלה שצריכה לשם בעלים" עכ"ל. וכ"ה בפסקי ריקאנטי (סי' ר"ל) מייתי נ"כ מירושלמי ברכות כנ"ל. ובאבודרהם הל' ברכות (דף קמ"ז ע"ב) המפריש חלה מברך בא"י אמ"ה אקב"ו להפריש חלה וכ"כ רבינו סעדיה והרמב"ם" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי כאן לא נזכר שום רמז מברכת חלה:

באו"ז (שם) „והכי קתני התם (בירושלמי) מובא דהיכא דעבדינהו לאחרים שצריך לברך בשעת עשייה לשמו. גבי סוכה וגבי לולב וגבי מזוזה וגבי תפלין וגבי ציצית וגבי מעקה כו'" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי כאן ה"ד לא נזכר כלל מהברכה גבי מעקה:

באו"ז ח"ב (סי' ק"ז) „ומברך נמי שהחיינו (במילה) כמו שפסק מורי הר' אבי העזרי על פי הירושלמי כו'" עכ"ל. וכ"ה בשם הראבי"ה בכללי המילה לר' גרשום הגוזר (צד 111) ובפסקי ריקאנטי:

במרדכי שבת (פי"ט סי' תכ"ב) ובירושלמי בפרק הרואה גרסינן העושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה ושהחיינו. העושה לולב לעצמו וציצית לעצמו מברך לעשות לולב וציצית ושהחיינו וכו' עד המל אומר על המילה. אבי הבן אומר להכניסו כו'" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי בסוכה וציצית לא נזכר מברכת שהחיינו. וברוקח (סי' שע"א) „ואע"ג דבירושלמי דברכות דפ' הרואה ובתוספתא דברכות העושה סוכה ולולב אומר זמן ולעשות. אין הלכה כן כו'" עכ"ל:

בחדושי הרמב"ן (בנדה ד' נ"א) בשם הירושלמי כאן. „כשהוא לובש אומר על מצות תפלין וכשמניחן מברך על הנחת תפלין כו'. ולפנינו ליתא מהברכה בעת הנחת התפלין:

ברוקח (סי' שמ"ו) „ירושלמי בפרק הרואה כשלובשין של ראש על מצות תפלין. על של יד להניח תפלין. אימתי מניחן בשחרית. לא הניח בשחרית מניחן כל היום כלו. ויש לנו לעשות כתלמוד בבלי כו'" עכ"ל. ובסימן שמ"ג כתב „אע"פ שבירושלמי בשלהי ברכות אומר על מצות תפלין על של ראש הרי קבלתינו כשהירושלמי חולק על תלמוד שלנו הבבלי הולכים אחר הבבלי כו'" עכ"ל:

ברוקח (סי' רי"ט) „כדאיתא בירושלמי בפרק הרואה העושה ציצית לעצמו אומר אקב"ו לעשות ציצית וכן כל המצות" עכ"ל. וזה ליתא לפנינו שכן הוא בכל המצות:

במרדכי סוף ברכות „וכן משמע בירושלמי דפרקין אמרו לו ילדה אשתך זכר מברך הטוב והמטיב המוב משמע לדידיה והמטיב לאחריני דאשתו נהנית כרבר כו'" עכ"ל. וכן הוא בהגהת מרדכי ברכות פ"ט סי' ר"ו ובאבודרהם (דף ק"ה ע"ב):

בסוף המסכת. תני בשם ר' מאיר אין לך אחד מישראל שאינו עושה מאת מצות בכל יום וכו'. בסדור רב עמרם גאון (צד א') ובגמרא דארץ ישראל גרסינן הכי „תניא בשם ר' מאיר אין לך אדם מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה ודוד מלך ישראל תקן כשהודיעוהו יושבי ירושלים שמתים מישראל מאה בכל יום עמד ותקן" עכ"ל. ובירושלמי שלפנינו ליתא מן שנאמר ועתה כו' עד סוף המאמר:

פאה פרק ראשון

הלכה א (דף ב' פ"ג) רב הונא אמר למצוה עד שליש (בבבלי ב"ק דף ס' פ"ב) אמר ר' זירא אמר רב הונא במצוה עד שליש. מאי עד שליש אילימא שליש ביתו כו' אלא אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שליש במצוה... „במערבא אמרי משמיה דר' זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה":

בכלבו (סי' י"ד) „בשם ירושלמי אמר הקב"ה הוי מכבד המצות שהן שלוחי ושלוחו של אדם כמותו":

פרק שמיני

ה"ז (דף כ"ו פ"ב) אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו. בפי' הר"ש והרא"ש (בסוף ספר פי שנים). וכן באו"ז (הל' צדקה סי' י"ד) „בירושלמי א"ר חנינא כלי רגל וכלי שבת אין מחייבין אותו למכור" וכ"ת במ' כפתור ופרח פמ"ד. ולפנינו בירושלמי ליתא. אבל בירושלמי כ"י מהר"ש סיריליאו (שהדפסנוהו עתה) איתא זאת:

ברמב"ם הלכות מתנות עניים (פ"ט ה"ד) בתעניות מחלקין מזונות לעניים. וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים הרי אלו כשופכי דמים כו'. והכ"מ הראה מקורו בפ' אחד דיני ממונות (דף נ"ס) ובירושלמי סוף פאה ולפנינו ליתא:

ברמב"ם הל' תרומות (פ"ב הל"ט) „ואלו פטורין מן התרומה ומן המעשרות הלקט וכו' אפילו העמיד מהן כרי. וכתב שם בכסף משנה לאפוקי ממ"ש בירושלמי פ"ה דפאה אמר ראב"י העושה כרי מן הלקט וכו' חייב בתרומה גדולה כו'":

כלאים פרק חמישי

ה"ז (דף ל"ו פ"ב) הדא אמרה אתרוג אע"פ שאתה אומר עליו בפה"ע אתה אומר על התמורות שלו בורא מיני דשאים. באבודרהם הל' ברכות (שער השביעי) כתב „ואמרינן בירושלמי כל שתמרתו נשארת משנה לשנה מברך עליו בורא עצי בשמים וכל שתמרתו מתיכשת וכלה בימות החורף מברך עליו בורא עשבי בשמים" עכ"ל:

פרק שמיני

ה"א (דף נ"ב פ"ב) אין לי אלא הזורע מקיים מניין וכו'. בריטב"א קידושין (דף ל"ט פ"א) ולא מצינו איסור במקיים אלא בכלאי הכרם דכתיב בהו לא תזרע תרי זימני כדאי' התם בירושלמי ומה בהמתך אפי' בחו"ל דהא חובת הגוף היא אף הרבבה אפי' בחו"ל" עכ"ל:

בחדושי הרשב"א בחולין (דף י' פ"ב) עד אחד נאמן באסורין ופרש"י ז"ל דכל אחד האמינתו תורה דכתיב ושחט את בן הבקר וכו' וגרסינן בירושלמי במס' כלאים שאם אין אתה אומר כן אין לך אדם מהאכמן אצל חבירו" עכ"ל.

שביעית פרק ראשון

הלכה א (דף ס') אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין. כפי' הראב"ד בעדיות (פ"א מ"ה) (ומובא בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' ק"ז) הא דקתני בחכמה ובמנין מנין שנים קאמר. והכי איתא בירושלמי" עכ"ל:

פרק רביעי

ה"ג (דף י"ט פ"א) מה ישראל אומרים (לעכו"ם) לא דייכם כל הברכות הבאות לעולם בשבילנו כו' ולא עוד אלא שאתם מגלגלין עלינו פיסים וזימיות גולגוליות וארנוניות. ובילקוט שמעוני תהלים (רמז תתפ"א) מביא את המאמר הזה מירושלמי. ובסיומו איתא „סוף סוף שאתם פורעים כמה דאת אמר תחת הנחושת אביא זהב כו'" (ישעיה ס' י"ז):

פרק שמיני

ה"ח (דף כ"ד פ"א) כמשנה ועוד אמרו לפניו (לפני רבי עקיבא) אומר היה רבי אליעזר האוכל פת כותי כאוכל בשר חזיר אמר להם שתיקו לא אומר לכם מה ר"א אומר בו. בעיטור (הכשר הכשר דף י"ד) והא דגרסינן בשביעית פ"ח ועוד אמרו לפניו אומר היה ר"א האוכל פת של כותים כאוכל בשר חזיר א"ל שתיקו לא אומר לכם מה שר"א אומר [עזרא וזרובבל בן] שאלתיאל ויהושע בן יהוצדק קבצו כל הקהל אל היכל ה' כו' ונידו את הכותים" עכ"ל. ולפנינו במשנה ליתא המאמר „שאלתיאל ויהושע וכו'" (ועי' בפדר"א פל"ח):

פרק תשיעי

ה"א (דף כ"ד פ"ב) הפיגם והירבוזין השוטין וכו' פטורין מן המעשרות ונלקחים מכל אדם בשביעית. ופי' הרע"ב מותר ליקח מהן מעם הארץ כדי מזון ג' סעודות כלבד. וע"ז כתב בעל מלאכת שלמה „והיינו דאתמר בירושלמי בכדי קן שנו משום כדי חייו. דשלש סעודות הן מזון צורך לשבת" עכ"ל:

פרק עשירי

ה"ה בריטב"א כתובות (כ"ט ע"ב) וכן בשטה מקובצת שם „והא דתנן במס' שביעית אמר להם אין מעשה ב"ד צריך קיום כו'". ולפנינו ליתא זה בירושלמי שביעית:

ת"צ

ה״ג (דף ל׳ ע״ג) המחזיר חוב בשביעית אומר לו משמט אני. רב הונא אמר כשפה רפה והיסי: פשוטה יקבל. וכתב בסמ״ג (לאוין רע״א) „ומה שאמר שם (ככגלי גיטין ל״ז ע״ב) ותלי ליה עד דאמר פי׳ בירושלמי תולה לו עיניו וידיו פשוטות לקבל מעותיו״ עכ״ל:

ה״ד (דף כ״ג) ר׳ יעקב בר זבדי כו׳. אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו חוזר בו. קם ר׳ יוסי עם ר׳ יעקב בר זבדא א״ל חהן לאו צדק והן צדק וכו׳. בהגהות מרדכי ב״מ (סי׳ רנ״ח) „מתנה מועטת אין יכול לחזור אפי׳ יחיד ובשלהי מסכת שביעית קאמר דנעשה נדר וכל החוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו״ עכ״ל:

מסכת תרומות

ספ״ח (דף מ״ז ע״ב) רבי יוחנן אמר איקפח בעלי קנייה (והמפרש ר״א פולדא גרס „ר׳ יוחנן איקפהו בעלי קנייה״ פי׳ הלסטים קפחו וגזלו את של ר׳ יוחנן) סליק לבית ווערא והוה ר״ש בן לקיש שאיל ליה והוא לא מגיב שאיל ליה והוא לא מגיב א״ל מהו הבין א״ל כל האיברים תלויין בלב והלב תלוי בכיס. ובעקידת יצחק שער נ״ה איתא בזה״ל „ובירושלמי מעשה בר׳ יוחנן דאבדה ליה כסתיה ואטריד ובעון מיניה אורייתא ולא ידע אמרין ליה וכי בגין דאבדה כיסתך אבד דעתך אמר לתו דעתא תליא בליבא וליבא תליא בכיסתיה וכו׳״ עכ״ל. ולפנינו בירושלמי המעשה משונה מזה. וכעין זה איתא ביומא פ״ז ה״א:

מעשרות פרק ראשון

ה״ד (דף ו׳ ע״א) ר׳ יונה אמר אסור ועירוי ככלי ראשון הוא חייליה דר׳ יונה מן הדא אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח כו׳. ובתוס׳ זבחים (צ״ט ע״ב) ד״ה עירה „ובירושלמי משמע דעירוי ככלי ראשון כדאמרינן עלה בגמ׳ מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלה ר׳ יונה אומר עירוי ככלי ראשון חייליה דר׳ יונה מן הדא וכל כלי חרס אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מניין ת״ל אשר תבושל בו ישבר מכל מקום״ עכ״ל. ולפנינו בירושלמי ליתא מן „וכל כלי חרס עד סוף המאמר״ [וכן ליתא זה בירושלמי שבת פ״ג ה״ה במאמר הזה שמובא שם]:

בס׳ חישר לר״ת סי׳ שכ״ג „ופלונתא היא במסכת מעשרות אי מעשר עני נוהג בשביעית כמו שנה ששית שעברת וכו׳״:

חלה פרק ראשון

ה״א (דף נ׳ ע״ג) מהו שילקו על חלתן דבר תורה. איתא בעיטור (הכשר כלים דף 20) „דאמר ר׳ יעקב לוקין על חלתן דבר תורה״:

פ״ב ה״ג (דף י״ג) במשנה המשת רבעים קמה חיבים בחלה. בסמ״ג עשין קמ״א (דף פ״ה ע״א) „ומפרש בירושלמי מחלוקתם (של שמאי והלל (בעדיות פ״א מ״ב) ששמאי אומר מקב לחלה והלל אומר מקביים) בזה המקרא והעומר עשירית האיפה הוא. והאיפה שלש סאין והסאה ששה קבין נמצאת האיפה י״ח קבין נמצא העישור מלבר וכו׳״ עכ״ל. וכן בתוס׳ שבת (פ״ו ע״א ד״ה ממאן) „בירושלמי מפרש טעמא דשמאי והלל משום דאיפה י״ח קבים ועשירית מלבר הייטו שני קבים וכו׳״:

מסכת ערלה

בס׳ ארחות חיים (ס׳ תפלת מוצ״ש סימן יו״ד) „וסדר פטום הקטורת בגמ׳ דכריתות וכו׳ ואין שם פטמה לחצאין ולא משנת בר קפרא ולא ברייתא להקטיר כזית בחוץ. ובירושלמי דורעים בפס׳ ערלה איתגיתו״ עכ״ל. ולפנינו אין זכר מזה בפס׳ ערלה (ואיתא ביומא פ״ד ה״ה):

מסכת בכורים

בשו״ת מהר״ם מרוטינבורג (סי׳ תשנ״ג הוצאת בלאך) וכן באו״ז (הל׳ צדקה סי׳ י״א) איתא „ואמר שלהי מסכת בכורים ושלהי מס׳ פאה בירושלמי ר׳ יעקב בר אידי ור׳ יצחק בר נחמני [נחמן] הוון פרנסין. והוון יהבין לר׳ חמא אבוי דר׳ אושעיא חד דינר והוא יהיב ליה לתורנין. אלמא דרשאי ליתן מתנה לאחר״ עכ״ל:

בדרשות ר״י אבן שועיב פ׳ תבוא (דף פ״ז ע״א) ואמרו בירושלמי „בתחלה היו מביאים הבכורים בסלי כסף וזהב כל איש לפי עשרו והיו העניים מתביישין והתקינו שיביאו כים בכלי ערבה קיופה״.

אמר המאסף: גם אני אעשה כהמנהג בהדפסה שלא להוציא הנייר חלק ואמלאהו בקצת מחדושי

א) **מה** גדולה התמיה והפליאה על יוסף הצדיק שלא מיהר להחיות רוח אביו לבשרו כי הנהו חי בבית פוטיפר וכי הפקידהו על ביתו! ויעזוב את אביו המסכל בצער גדול ואבל גדול שתים ועשרים שנה עד שנתגלגל הדבר ע״י הרעב!!! והרמב״ן ז״ל רצה ליישב הדבר וז״ל (בפ׳ ויגש מ״ב ח׳) „כי יש לתמוה אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו! כי מצרים קרוב לחברון כששה ימים. ואלו היה מלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו וייקר פדיון נפשו ויפדנו ברוב ממון ... ויתרץ הרמב״ן שיוסף רצה שיתקיימו חלומותיו... ויאמר „שלולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל כו׳ עי״ש. והנה תירוצו של הרמב״ן ז״ל במח״כ לא נראה כלל. כי מה הדבר הגדול והטוב והמצוה הגדולה שיש בקיום החלומות שמזה כדאי בשבילם לצער את האב בעוני נורא כזה שנים רבות?.

והנה אנכי הרואה בזה שמים חדשים. לדעתי כל המעשים והתעלולים שבענין הזה יסודם העקרי הוא בטעות גדולה שטעה יוסף בסבת מכירתו. כי הוא כבדקתו לא הע״ה על דעתו כלל שכל עשרת אחיו ירשעון יותר בשביל קנאתם בו רשע נורא משולש כזה. א) שיגנבו נפש וימכרוהו לעבד; ב) שיהיו אכזרים נוראים כאלה לעשות רשע נורא כזה לאחיהם בשרם ילד רך וחכם; והשלישית הכי נוראה הנבלה הגדולה החזקה לקצר בה יותר גם את שנות חיי אביהם הזקן להעמידו בשכול ואבל נורא כל ימיו ולהורידו אבל שאולה אל בנו יקירו אשר נפשו קשורה בנפשו!!! בנבלה נוראה כזו לא עיתה על דעתו לחשוד את אחיו. אבל הוא חשב בודאי שרק מאת אביו היתה סיבה הגדולה הזאת לענשו בסבת עבר בגלל אשר גבה לבו לחשב מחשבת מלוכה וממשלה על תחיו ואחיו ע״י כי העיז פניו לספר את חלומו זה יליד מחשבותיו (שאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי דלבא) גלוי לפני אביו ואחיו. וע״ז נער בו אביו בנזיפה. כי ראה בזה חלול כבודו וכבוד אמו וכבוד אחיו הגדולים. וע״כ צוה אביו לאחיו לענשו בסבת עבר כזה כנגד מרות עבודות תחת ממשלה. ואחרי כי עברו ימים רבים ואביו לא שלח לפדותו חשב שאביו לא נתרצה לו ברתמיו עד כה. ועוד יחרה אפו בו. ולכן לא היה יכול להודיע לאביו שעלה לגדולה כי זה היה נראה במתגדה באביו לאמר „על אפך ועל חמתך התנשאתי מעלה תחת שגזרת ע״י להשפילי״. ועאכו״כ שלא היה יכול לרשות א״ע וראות פני אביו אחרי חשבו כי בקצפו הסתיר פניו ממנו ולא יתנהו לראות פניו כלל.

ויהי בבואם עשרת אחיו מצרימה חשב אולי התנחם אביו על גזרתו וישלח את בניו (אלה שסברוהו) לבקשו לפדותו ולהחזירו אליו. וכדי לחקור סיבה ע״ז העליל עליהם לאמר מרגלים אתם. שבדי לתתגנל מעלילה זו יהיו מוכרחים להודות על האמת שמטרת בואם לפדות את אחיהם ולא לרגל את הארץ ולא לשבר אכל. אבל בראותו אחרי כל החקירות שבאמת לא באו רק לשבר אכל ולא לפדות את אחיהם התיאש עוד מרחמי אביו ומראות פניו והשתדל רק לראות את פני אחיו הקטן. אכן כשמע אח״כ מפי יהודה את דברי אביו בצערו הגדול „ויצא האחד מאתי ואומר אך טרף טורף וגו׳״ אז נגלה לפניו מעותו הגדולה ונוכח שאביו לא ידע כלל מסבירתו וכי יחשב שבנו המטב טרף טורף. ואז נכמרו רחמיו אל אביו האמלל אל צעריו ואבלו הנורא שנים רבות ולא יכול להתאפק ויתן תיכף את קולו בבכי והתודע אל אחיו. ומלתו הראשונה היתה „העוד אבי חי״ ואח״כ „מהרו ועלו אל אבי״ „רדה אלי אל תעמוד״ „והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים״ ומהרתם והורדתם את אבי הנה. וכל עקרי דבריו הראשונים היו רק על דבר אביו לפתח אליו לתחיות רוחו ולראות פניו. כן נראה לי הדבר פשוט. ולפלא כי לא קדמוני המפרשים הפשטנים בזה!

• • •

ב) **אמרו** חז״ל (סוטה ל״ד ע״ב) יהושע כבר בקש משה עליו רחמים שנאמר (שלח י״ג ט״ז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים. והנה בענין מרגלים מצינו כמה דקדוקים. א) למה התפלל משה רק על יהושע לבדו? ב) בפ׳ שלח (י״ג, ל׳) נאמר „ויהס כלב את העם אל משה״ ומדוע שתק יהושע? ג) שם (י״ד ו׳) „ויהושע בן נון וכלב בן יפונה... קרעו בגדיהם״. הקדים יהושע לכלב. ובפסוק ל׳ „אם אתם תבאו אל הארץ... כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון״ הקדים כלב ליהושע. ובפסוק ל״ח „ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם וגו׳״ הקדים יהושע לכלב. ובפ׳ פינחס (כ״ו ס״ה) „ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון״ הקדים כלב ליהושע. ג) בפ׳ שלח (י״ד כ״ד) „ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי וגו׳״ ומדוע לא זכר לטוב גם את יהושע יותר עם כלב? ד) וכן בס׳ דברים (א׳ ל״ו) „זולתי כלב בן יפונה הוא יראנה... יען אשר מלא אחרי ה׳״ ולא זכר עמו גם את יהושע. הרי גם הוא מלא אחרי ה׳! ה) שם בפסוק ל״ח „יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבא שמה וגו׳״. ולא ישבחהו לאמר „יען אשר מלא אחרי ה׳״ כמ״ש על כלב!

ונראה לי ליישב כל הדקדוקים בהרא מתחא: הנה כשאמר משה לישראל (דברים א׳ כ״א) „ראה נתן ה׳ אלהיך לפניך את הארץ עלה רש.... אל תירא ואל תחת״ לא האמינו ישראל בה׳ ובמשה (כמו שהוכיח אותם (שם כ״ב) „ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וגו׳״ (שם ל״ב) ובדבר הזה אינכם מאמינים בה׳ אלהיכם) ויבחרו להם י״ב מרגלים איש אחד לשבט. וידוע שבכל מקום שהעם ישלחו נבחריהם לבקר ולשפוט דרכי הממשלה תפלת הממשלת גם מצדה שלאך סליץ להגן על תחלוכות ענייניה בפני הנבחרים שלוחי העם. וגם כאן בחר משה מצד ממשלתו במשרתו יהושע (אם אף שגם הוא היה נבחר העם אבל שני הצדדים בטחו באמונתו כי לא ימה משפט אמת) ולכן התפלל משה עליו „יה יושיעך מעצת מרגלים״ לאמר שיוכל לעמוד בפני נבחרי העם ולא יכשל בם. ואחרי כי יהושע היה הסניגור העומד מצד הממשלה לכן לא היו יכולים דבריו להיות נאמנים בעיני העם כדברי כלב. לכן „ויהס כלב את העם״ שהוא כאחד מגדולי נבחרי העם (משבט יהודה) יוכל להשפיע בדבריו על העם להאמין בם. ולפיכך רק עליו יתכן לומר „עקב היתה רוח אחרת עמו״ ולא נטה אחרי רעיו הנבחרים. וכן יתכן עליו לומר „יען אשר מלא אחרי ה׳״. אבל על יהושע שהוא הסניגור העומד מצד הממשלה איך יתכן להללו שלא נטה אחרי מתנגדי הממשלה?.

והנה יהושע הזה גדול מכלב גם בשנים וגם במעלה. ולכן ראוי להקדימו לכלב. אבל במקום ה׳ את מעלתו של כלב „עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי ה׳״ שבשכר זה המתירו בחיים ויביאהו אל הארץ הלא בהכרח שיהיה שם כלב נסמך ונספך אל הענין קודם יהושע. ובמקום שבענין הזה גדלה מעלתו למעלת יהושע.

• • •

ג) **בפדר״א** (פל״ג) איתא: המתים שהחיה יחזקאל היו ששים רבוא וכלם עמדו על רגליהם חוץ מאיש אחד. אמר הנביא רבש״ע מה טיבו של זה א״ל בנשך נתן (בילקוט מסיים בה ותרבית לקח וחי לא יחיה). וכן בתרגום ירושלמי (מובא גם בתוספות ב״מ ע׳ ע״ב ר״ת תשך) „בשעתא דאחיה יתהון ה׳ ע״י יחזקאל נביאה... ותיו וקמו על רגליהון משירין סגיאין לחדא כולהון קמו בר מן גברא חד דלא קם אמר נביא קדם ה׳ מה תוי עובדוהי דהדין גברא דלא קם ובכן אמר ליה ה׳ בחיבוליא יהב ובריביתא יהב וייחי לא ייחי״. ובשמ״ר (פל״א) „שנאמר בנשך נתן ותרבית לקח וחי*) לא יחיה (יחזקאל י״ח י״ג) אמר הקב״ה מי שחיה ברבית בעוה״ז לא יחיה בעוה״ב״. ולפלא מדוע יגדל ענשו של מלוה ברבית יותר מכתם גזלן? ועוד תימה מה ענין העונש של תחה״מ לענין רבית ואיזו שייכות יש ביניהם? הא תינח שהמלוה ברבית נכסיו מתמוטטים (כמ״ש בב״מ דף ע״א ע״א) שזו הוא מדה כנגד מדה. אבל מה ענין תחה״מ לרבית? ונראה לי לפי שיש חומר בעון זה יותר מכל העונות. שבכל העונות אין אדם חוטא רק בהקיץ אבל בעון רבית הוא חוטא גם בעת שנתו. שהעון שולט ביום ובלילה בהקיצו ובשנתו. לכן עונשו שלא יחיה בתחה״מ ככתוב (ירמיה נ״א ל״ט) וישנו שנת עולם ולא יקיצו וכתיב (דניאל י״ב ב׳) „ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחי׳ עולם וגו׳״. וזו היא מדה כנגד מדה ממש.

*) אתנחתא תחת וחי

מאת הרב הגאון האמיתי מרנא דוד בהרה"ג ר' שמואל פרידמאן זצ"ל אבד"ק קארלין־פינסק

פ"א הלכה א ר"ש ב"ח בשם ר"ח סתיה גלגל חמה לשקוע אדם עומד בראש הר הכרמל כו' ושלה ואכל בתרומתו כו': א"ה מכאן ראיה לשיטת ר"ת שבת

ל"ד דבה"ש מתחיל בסוף שקיעה והכוונה דכדי ירידת האדם מראש הר הכרמל לים וטבילתו ועליתו מהים לראש ההר ידוו מהלך הרבעה מילין ובעליה שובה יותר מהירידה ופ"ב ברור שהכל ביום ומזה לילה ברורה ויכול לאכול בתרומה ועיין בבלי שבת דף ל"ד א' מר"ח הרואה לידע שיעורו של ר"נ כו' ותוס' ברש"י ד"ה כרמל כו' ובבלי שיורד ויטבול הוא לילה שכוונתו כמו שכתבתי בירושלמי ומתורץ קושית התוס' שם ד"ה ויורד כו' ודו"ק. ואף שהשיעור סשקיעה וכסיפוג אינו אלא חמישים אמה כמבואר בתוספתא דנגין יביאה התוס' בשבת דף ל"ד ב' ד"ה ספק צ"ל דזה כשהאדם מופסק מכנגדיו אבל כשהאדם לגוש מתחתה כשיפתה הנגדים ומתקבה יותר וכן תמשו אולי ישבה בירידה וימכר בעליה לכן קבעו הזמן תשירד מתחילת השקיעה דמהלך ד' מילין בודאי שסב בירידה והעליה ואף שישבה בירידה ושיפת הנגדים שכ"ן לא יעכב בהסבילה והירידה יותר מהלך ג' מילין ותוי וכן אף אם ימהר במהלכו עכ"פ בסה"ב לא יהיה פחות ממהלך ד' מילין ודו"ק:

פיסקא מעשה שבאו בניו של ר"ג כו'. רשב"י פליג על רבנן ולא סבר עיכלת כוותייהו כו' עיין ע"ש פ"ג ה"ד וקביא רשב"י חולק על רבנן ושבה תמסה כיוצא בו עיין גירסת הריטב"א בזה בירושלמי ולדבריו הכוונה נ"כ כמו הכא איך כניח ר"ג לעשות מעשה כדבריו נגד המרובים סיפק שיפתו והמ"ב שם ד"ה נסתה תלוקן כו' שהקשה שם על הריטב"א לא עיין כאן:

בסוף פיסקא זו ור"ג פליג על רבנן ועביד עובדא כוותיה: **אמר הכותב** עיין בפסחים דף ל"א ב' שרשב"י עלמו הורה לפקל כדבריו נגד המרובים ונתיס' שם ד"ה אני יכו' דדוקא לפ"ב לא רצה שיסמכו על דבריו נגד המרובים כ"ש בלא פסקו כמותו אבל לתא"ח הורה כדבריו אף שהוא יחיד נגד רבים וכן תלמידיו עשו כמותו וכן מלינו בשבת דף ק"ל במקומו של ר"א היו כורתים עלים לעשות פחמים לעשות ברזל למול בשבת וכן במקומו של ר"י הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב הרי שאפשי מקומו ותלמידיו עשו כמותו אף יחיד במקום רבים וא"כ מה מקשה הירושלמי על ר"ג שהורה לבניו לעשות כמותו הא בניו הוו ת"ח [והארכתי בזה בפתיחה לספרי מקור בית אב לכלכה לבאר כל הנדרים בזה ואין כאן המקום להאריך בזה]:

פ"ב הלכה א ובמה שיש כ"ד כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד ויאמר שלום עליך רבי. עיין ב"ק דף פ"ג ב' כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי וסמי לפסחיק מספרי מקור בית אב. נהלכה פ"ד אות ר"ש וגל"ס וכמה שיעור כ"ד בהה נב"ק דף פ"ג ב' רלה הגמרא לומר דר"י ורבנן נחלקו דרבנן לית להו כלל דין דחרה בתוך כ"ד ור"י סובר דכדי שאילת הרב לתלמיד שלום עליך [שהיא כדי לומר שתי תיבות] הוה כ"ד ויכול להזור בו וכדי שאילת התלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי לית ליה כן הגירסא בה לפניט אבל נראה שזה ס"ס וצ"ל שלום עליך רבי לבד דכיון דאמר דדוקא כדי שאילת הרב לתלמיד שהם שתי תיבות א"ח ליה מכלל דכדי לומר שלש תיבות ג"כ לית ליה א"כ למה פסיק דכדי לומר שלום עליך רבי ומורי שהם ד"ת לית ליה וכן מוכרח בנזיר דף כ"ב דכדי שאילת התלמיד לרב הוא רק שלום עליך רבי לבד וכן מפרש בירושלמי שם ובנדרים פ"ב ה"א ומפשר לייסב הגירסא דלחזור לגמרי לית ליה אלא כדי לומר שתי תיבות ולפרש דבריו יכול אף כדי אמירת שלום עליך רבי ומורי דהוה ד"ת דלא כתוספות שם ד"ה תוך כו"ד אבל פכ"ז לתסכה נע"נ שהרמב"ם בפ"ב מהל' שבועות פסק כהירושלמי וכהסוניא דמיר דשיעור כ"ד הוה כדי אמירת שלום עליך רבי לבד ומשום הרב ז"ל שמדיח הסוגיא דב"ק שסוברת דיותר מכדי שאילת הרב לתלמיד לא הוה כ"ד נתבאר נמ"ס בפ"ד אות ר"ש וסכ"ש יהיה איך סוברים דיותר מכדי שאילת שלום עליך רבי לא הוה כ"ד דלמה לנו לרבים בפלוגתא שבסוגיא דב"ק וריב"ל דירושלמי סוברים דיותר מכדי אמירת שלום עליך לא הוי כ"ד לך מבהמסק אבל אולי לפרש דבריו מועיל אף כדי אמירת שלום עליך רבי ומורי וכמ"ש בסירוש בסוגיא דב"ק ונע"ג לתסכה:

הלכה ה הגי התפלל ולא השמיע לאזנו יצא כו' עיין גם' הרדיב פ"ג מ"ע בתניה נאמן שאומר שלא יצא ולא עיין כאן ועיין בביאורי הגר"א א"ח סי' ק"א ס"ק ד':

הלכה י בגימין נמכייה נפק ואמר השמיה דרב מיהר כו' זה נ"ל אחרי המאמר שמואל אמר כל הכן פירקא בתרא דנדה להלכה ולא למעשה וכן היה בבבלי נדה דף ס"ט וב"ה מניינין הקבלה:

שם תני כלה הסורה לביתה כו' עיין גמב"ג בשער הפרישה מ"ש בזה השאלתות ומכאן נראה דדינה כנדה גמורה לא כמו שהקיל הרזב"ד שם בסוף השער לשכב על המטה וכן מדברי ר"ח שאומר אי אפשר שלא יצא דם נדה עם ד"ב א"כ דינה לגמרי כנדה לא לענין שלא התחיל לספור עד יום חמישי וצ"ע:

פ"ג הלכה א מה שיסמא כבן לבנות תורה ר"י טוב יהיב ומתני ועל מיתא תלך דססק לא אמר ליה כלום ותלן דיתיב לא אמר ליה כלום וכן לקמן גר"ח דיתיב ומתני בכניסתא כו' וכוה תמן מיתנא אתא עומתא דנ"ל ולא שאילון ליה אתא שומא דמיבלים ושאילון ליה עיין נמסרש שם דמוכחת שסובר דמשום ת"ת לו נ"כ יטל סכהן לטמאות עלמו זהב גדול דטומאה דאורייתא אי"א לכהות מפני ת"ת שלא תלעו בשום מקום שת"ת ידחה לאו ועשה והדרבה ת"ת נידחים מפני כל מ"ע שא"א לעשות ע"י אחר כמבואר בבבלי מו"ק דף ט' ב' ובירושלמי כאן פ"ב ה"ב וש"מ והארכתי בזה בפיקר זה וכן ל"כ [אחר לדעתי ל"כ בנגזלין לא הוה אלא מד"ם והקרא דמייתי בסוטה דף ל"ח לא הוה אלא אסמכתא וכן כיון שתלוי בעוקר רגליו במבודה שבתפילה דהוה מדרבנן אך הכרא שיהיו ד"ת ואין כאן המקום להאריך בזה]. איך יפלה על הדעת שמפה תדהב ל"ת וכבה דטומאת כהנים דמ"ם מהרת אבינים שמלחית ישפי טומאת כבן ב"מ דף ל"ט והעיקר נראה דהוה רק טומאה מדרבנן שסברי כבר נטמאו טומאת אחם באהל ועוד לא נפרשו מטומאה דכהכ"נ לגריס לא הוה אלא איסור דרבנן כמבואר בתוס' שבועות דף י"ז א' ד"ה חייב בקבר כו' וכל הירושלים שם דבכהכ"נ בטודו מחובר לבמת אין כאן תוס' טומאה מה"ת [אלא בתר תירוצא שם סוברים דאם יש לו שבות לורוק במת ולא יזרק הוא איסור תורה ולוקין על זה אבל זה דעת יחיד] ועיין בהרב"ש בפ"ק דכלכות טומאת כהנים ביו מחלוקת הרמב"ם והר"א ובתו"ה סבר שנין טומאות כהנים ובס' ח"ד סי' רל"ו בשם הרא"ד וגם' ירוחם ס' ס"ה ואף הרמב"ם בפ"ב מה"ת הלכה פ"ו שמראה מדבריו שסובר דהוה איסור תורה לכהן לטמאות אף בעת שבות שמא ואף בניסנת בניתר בניסכת לקרוביו ובמה לא כירם יוהם וסתר עצמו על הירושלמי דנזיר פ"ג ה"ה דקתני גם כהן שעומד בבה"ק והוסיפו לו מת אחר יכול יקבל ת"ל בעל בעמיו כו' הרי שקיבל יכול יהא חייב ת"ל לתחלו את שהוא מוסיף חילול כו' ור"י מקיים שלא יאמר היאיל ונטמאתי על אבא אלקט עצמות פלוני בידי [ר"ל דוקא כי נטמא בביתר אינו לוקה על ביאת פורש מהטומאה אבל כשנטמאה באיסור סובר ר"י שלוקה על ביאתו שיעור פרישה ביכול לצריב ואינו פורש ואף שזה ידחה בבבלי אבל במה דסובר ר"י דאף שנטמא בהיתר אסור לו לטמאות עצמו עוד ל"ם עליה בהבבלי]. וכן כיון בתרי"ב פרשת אמור וזל"ש לב יטמא אינו מטמא לאחרים עמה שלא יאמר הואיל ונטמאתי אלקט עצמות פלוני בידי ומדה הברייתא מיבבית במס' שמחות פ"ד כה"ו דהיה עומד וקובר את מתו עד שהוא עומד בתוך הקבר מקבל אחרים וקובר נראה דוס דרא"ח לטמאות עצמו בטומאה חדשה אף שאינו מוסיף שום טומאה ומהלל כהנו כבר ואינו לוקה עכ"ז אסור לטמאות עצמו בידים אבל לשבות בו בטומאה ולא לצאת מיד המקום אין בזה איסור תורה וכן כשנטמא באונס אין איסור תורה במה שאינו פורש ודוקא כהכנס בסוג באוהל כמה לוקה אף שלא כדי השתחויה לאחר שהתרו בו כמבואר בר"מבם בס"ג מב"מ כ"ד אבל נטמא באונס כגון שהכהנו לבה"ק בשידה תיבה ומגדל ובא אחר ופרע את המעזיבה

שלין לו שהשם לניה ותה פליו בה פתאום איזה מה אוי אין בזה איסור תורה נמה שבזהב גבית בזה חס מבואר ברמב"ם בס' מירות ס"ס ה' י"ע וס"ו פ"ם פיי"ש בדברי הרב ז"ל ומכאן נדחה בטנת הרזב"ד שבפאת הס' מירות פ' ס' של הרב ז"ל שמכאן מוכרח שביכא שנטמאת באונס אין מכאן איסור תורה על שבובה ואינו פורש ודו"ק בזה:

שם הקדיש עולתו לבדק הבית. עיין בבלי זבחים דף ק"ג א':

פ"ד הלכה א איתתי היא מעולה כו' נעילה מהו שתיפטור של ערב כו' וכל הסוגיא עד אתיין אילין פלגוותא כאילין פלגוותא מאן דאמר חובה אין נעילה פוטרת של ערבית ומ"ד רשות נעילה פוטרת של ערבית. עיין יומא דף פ"ז ב' שאומרים בם התוס' והרא"ש דבירושלמי פליג על הבבלי שהבבלי סובר דלמ"ד ת"ע חובה צריך שתפטור הויה נעילה וסובר רב שפוטרת ולמ"ד ת"ע רשות א"צ להפטר ע"י נעילה והירושלמי סובר דלמ"ד חובה אין נעילה פוטרת ש"ע ולמ"ד רשות צריכה להפטר ע"י ת"נ ות"נ פוטרת אותה ולי נראה להשוות שני התלמודים חד היא. נתחילת הסוגיא כיוה השאלה ת"נ מהו שתפטור ש"ע הכוונה למאן דאמר חובה כמו בהבבלי יומא הנ"ל וכל הבקלא ופריח הוא אם זמן ת"נ היא בלילה או ביום דאם זמנה בלילה אוי למאן דסובר ת"ע רשות אסר לגמרי מת"ע שבי"י ימכר להתפלל לאחר תפילתו שתי תפילות וכולי האי לא אטרחיה רבנן [וג"מ אף אם לא נתכוון בת"נ לפטור ש"ע עכ"ז פטר הכהו מת"ע] ולמאן דסובר חובה בכדי לא אפשר לכפטר אלא כיון שזמן תפילת נעילה בלילה יכול לכוון בתפילת נעילה לפטור גם של ערבית ואם זמן ת"נ ביום אוי למאן דסובר ת"ע חובה אין שום דרך שתפטור ת"נ ת"ע שת"נ זמנה ביום ותפילת ערבית זמנה בלילה ולמאן דסובר ת"ע חובה אי אפשר לפקידמה ולהתפלל ביום בשום אופן [ולמאן דסובר ת"ע רשות. אוי אף שבכדי אי אפשר לפוטרה כיון שבלילה יתפלל ביום ולאחר תפילתו א"צ להתפלל רק ת"ע לא תקינו לפוטרו אבל כיון שהיא רשות אין קפידא על זמנה כמו שיבואר לפנינו וא"כ יכול להקדימה להתפלל אותה ביום ויכול לכוון בת"נ לפוטרה כמו שיבואר לפנינו] וע"ז אמרו ר"א ור"ה בשם רב ת"נ פוטרת של ערבית [ר"ל למאן דסובר חובה דרב לטעמיה דסובר דת"נ בלילה ויכול לפטור בה גם של ערבית בכל כמו בהבבלי יומא הנ"ל] ואח"כ אומר הירושלמי ר"א בר אמר ל אמר לחברייא מרי מן כולכון בתמיה שאין ת"נ פוטרת של ערב [ר"ל שמע מכל רבותיו שתפילת נעילה זמנה ביום] וכיון דקיימינן למאן דסובר ת"ע חובה לכן אין שום דרך שת"נ תפטור של ערבית כיון שאין זמנה שוה ואי"ם להקדים ת"ע להתפלל ביום וע"ז סובב כל המימרות שם לבוכיח דזמן ת"נ ביום הוא וכיון דסברינן השתא דת"ע חובה וא"א להקדימה להתפלל ביום לכן אין ת"נ פוטרת של ערבית עד דהאמר רבי תפקד לאידך אמורא אכריז קומיה ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים כו' עד דביה ר' ינאי אמרין עלה על מיטתו אין מטריחין אותו לירד ופוות כל המאמרים כאלו דסוברים דת"ע רשות ולכן אין מדקדקין בזמנה ויכולים להקדים ולהתפלל ערבית מבעוד יום וכמו סקולא שהקילו דביה ר"י שאם עלה על מיטתו אין מטריחין אותו לירד דסה ככל למאן דסובר ת"ע רשות ובמבה בה אח"כ אמר ר"י כל מאן דבוונא עביד קו הוונא מפתח בלילה לית לך אלא כהדא דרבי מפקד למורה אכריז קומיה ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים ר"ל דלהקל כ"כ ממחת שהיא רשות שלא להתפלל כלל לא ס"ל ואינו מיקל מחמת שהיא רשות אלא להקדימה ולהתפלל ביום [ומתבאר נזה דברי הרמב"ם בה"ת פ"ו פ"ו דהיפ"ע ויש לו להתפלל של נ"ע שבה בע"ש רוצה שתתקבל השבת וכן יתפלל ערבית של מו"ש בשבת שלפי שת"ע רשות אין הדקדוקין מוסגה בדבריו סם דברי הירושלמי כזה]. ואח"כ אומר הירושלמי תניא תמן ה"ע מהו ר"ג אומר חובה ור"י אומר רשות אמר ר"א ואתיין אילין פלגוותא כאילין פלגוותא מ"ד חובה אין נעילה פוטרת של ערב ומ"ד רשות נעילה פוטרת של ערב ר"ל כיון דאיפסק כבר בירושלמי דזמן ת"נ היא דוקא ביום לכן למ"ד ת"ע חובה א"א לנעילה לפוטרה בשום אופן כיון שא"י"ם להקדים ת"ע להתפלל ביום ונעילה א"י"ם להתפלל בלילה ולמ"ד דת"ע רשות יכולה ת"נ לפטור של ערבית שהרי יכול להתפלל ערבית ביום כמש"ל ולכן יכול לכוון בת"נ לפטור ש"ע וצריך נ"כ לפוטרה ע"י ת"נ וכמש"ל ומעתה שיטת הירושלמי כשיטת הבבלי דיומא הנ"ל בלא שום מחלוקת ודו"ק כזה כי בעזה"י כיוונתי האמת להשוות שני התלמודים:

הלכה ד היה עומד ומתפלל בשבת והזכיר של חול איתפלגון ר"ג בר"י ור"ש חד אמר מתוך כו' עיין בבלי דף כ"א אבר ר"נ גומר ור"ש פוסק כוא ר"ל בר"י כמבואר תוס' ב"ב דף פ"ו ב' ד"ה פלח ס' ובקידושין דף ל"נ א' כמה נהפן גר"א כו' נראה שס"ס וצ"ל נחמן בר"י או א"נ שקורא לאביו אבא משום חשיבות עיין רש"י חולין דף ל"ח א' ד"ה לאבא ושם בדף מ"ה ב' ד"ה אבא ובתוס' שם ד"ה אינצריך כו' ובחולין דף קל"ג כקפיד רק ע"ש מרוכא ועיין יבמות דף כ"ו ב' ברש"י ד"ה ומודה לי אבא ובתוס' שם וכן מסתבר שלא היה ר"נ קורא לאביו בשמו ודו"ק:

שם הכל מודים נתונן כדעת שהוא נומרה. עיין בהרי"ף בסי' מי שמתו ובסרא"ש שם סי"ו מ"ש בשם הרא"ם מנוניל להלך בין כאבי ביוה לברכת אתה חונן ומה שחלקו עליו וצ"ע שלא הביאו זה הירושלמי במסטר מהרא"ם מנוניל:

פ"ו הלכה א ר"י ור"ח סלקון לגביה הטהא קמן ר"ח בירך עליהן א"ל ר"י יאות עבדת שכל המלות טעונין ברכה. נ"ל שהוא פ"ד אתרם בסנהדרין דף י"ג ר"י כי הוה נסק לבי"ד הוה אמר מסיק לי מנא חמותאי והכוונה כאן כי סלקון לבי"ד לשפוט אחה דין וקמברך על מלוה שבה דופפעים לדק ועיין בשיטות להרמב"ן ס' קפ"ס שמקשה למה אין מברכין למצות הדינים וצ"ע מכאן:

הלכה ו ר"י בשם רב פיתא ופרור כו'. עיין בבלי דף נ"ס א' אר"ת ב"א פת נעמא בקערה מברכין עליו וע"ש בתוס' ונראה שסוא ע"ד הירושלמי באופן שעשה את הגומא עיקר ודו"ק:

פ"ז הלכה ה לישני ג יש ברכו עד אין מברכין על היין. עיין בליקוטי הרמב"ן במסכת פסחים דף פ"ב ב':

פ"ח הלכה ג ר"א אין ידים לחולין. עיין בהרזב"ד פרק ד' דעדיות מ"ג מה שגירס כאן וקיי"ל בזה:

פ"ט הלכה ב כתוב אחד אומר תמיד עיני ס' אלהיך בה ס'. ספרי ס' עקב:

הלכה ג מעשה מיבדק הסימנים חזקת בני מעים כשרים עיין בבג"א בפ"ק דחולין סי' ב' ועיי"ש בד"ה שהגיא מחלוקת הפוסקים ורש"י אם נריך לברך על שחיטה טריפה על שחיטה מפוממת נבילות והיא בא"ח ה' כסוי הדם סי' ש"ח ונראה שלדעת בה"ח כפי הירושלמי משהו מובדק הסימנים ר"ל דשואל דאין מברך עליו ואף שבדק הסימנים בהם רובן נ"כ עוד לא יברך עד שיבדוק הבני מעים דשמא פריסה היא גוני מעים ועל שחיטת פריסה אין לברך ומתרך ע"ז דחזקת בני מעים כשרים הם ולדעת רש"י הפי דוס כך מעתה אף לאחר שיפתוט לא יברך עד שיבדוק הסימנים שמא הסימנים הם מקול קלין באופן שאין שחיטתן מטהרתן ר"ל במה הסימנים הם עקורים או נפסקים ברוב דהוי נבילה ואין בשחיטתה מטהרתם ומתרך דחזקת בני מעים כשרים ר"ל דאין לבדוק אף על דבר שבושה אותם נבילה כמו שאין צריך לבדוק הבני מעים דבחזקת כשרים הם עומדים ואי"נ רק לבדוק אם נשחטו רובן [כמבואר חולין דף ט' א' לא בדק נבילה כו' ובהידושי שם הוכחתי מכך דישראל שומר בודק בכין ונותן לו שאי"צ לבדוק רק אם נשחטו ה סימנים רובן וזה יכול לתקן אם ימצא שלא נשחטו רובן עיי"ש בהרשב"א בדף ג' ב'] דהיה ספק נסתבה המכשירה ובאמת נריב"ן אין לברך עד לאחר שיבדוק הסימנים אם נשחטו רובן ודו"ק:

הלכה ה תני לא יכנס אדם להר הבית וכו' ואסמכתיו עליו מתנץ עיין בבלי ב"מ דף ל"ז א' תוס' ד"ה בהר הבית כו' ודו"ק: סליק מסכת ברכות

נוסחאות ירושלמי דפוס קושטנדינא א

שנדפס לעשרים מסכתות עם פי' שדה יהושע להג"מ יהושע בנבנשתי ז"ל (אחיו של בעל כנה"ג) על פי כתב יד מדויק שהמפרש הנ"ל הוכיח בפירושו על נוסחאותיו של הכ"י ההוא שהן צודקות מנוסחאות הירושלמי דפוס וויניציא וקראקא.

גם הצגנו קצת נוסחאות מדפוס אמשטרדם.

מסכת ברכות

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת ד' קושטאנדינא ואמשטרדם
		פרק ראשון	
א	14	אנן תנינן משעה שהכהנים כו'	תנינן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ותני ר' חייא משעה שבני אדם נכנסין כו'
2	6	דצדי לון מקמי חיותא	וצדי לון מקמי חיות
	12	צריך לברך	חוזר ומברך
	18	וקודם לכן לאו ספק הוא	וקודם לכן ספק הוא
	20	משיצאו הכוכבים	משעת צאת הכוכבים
	25	ר' פינחס בשם ר' אבא בר פפא כבב אחד	רבי פינחס אומר כוכב אחד ודאי יום שנים ספק שלשה ודאי לילה שנים ספק והכתיב עד צאת הככבים מיעוט רבים שנים
ב	1	שנים מביא אשם תלוי	שנים ועשה מלאכה אשם תלוי
	19	ובלחוד דיתחמון תלתא כוכבין בר מן הדא כוכבתא	ובלבד דיתחמון תלתא כוכביא בחדא כוכבתא
	20	ר' יעקב דרומנה בשם ר' יהודה בן פזי כוכב אחד כו'	ר' יעקב דרומנה כוכב אחד יום שנים לילה אית לית ספק בין כוכב לכוכב
4	2	רבי אומר הלבנה בתקופתה תתחיל גלגל החמה כו'	רבי אומר התחיל גלגל חמה לשקוע וגלגל לבנה לעלות בין השמשות ר' חנינא אמר סוף גלגל חמה לשקוע ותחלה גלגל לבנה לעלות ותני שמואל אין כו'
ג	7	ועולה ואוכל בתרומתו	כ"ז ליתא
	שו"א	ודאי לטומאה ולקרבן	ודאי היא לטומאה ולקרבן
ד	9	שרי עליל	שרי מלכא עליל
8	38	אפילו כורתו	אפי' קורתו
10	22	רבי יסא בשם ר' יוחנן הלכה כחכמים	אמר רבי יסא הלכה כחכמים
ו	23	והרתיק	(בד"א) ודפק
	שו"א	דמר ר' זעירא תנאי כו'	דמר רבי זעירא תני אחוי דרב חייא ודרב אבא בר חנה
ז	8	ר' אליעזר	ר' אליעזר בן עזריה
	16	אם את הוא אומר כו'	אם אתה אומר עד שיעלה עמוד השחר הוא סבר שלא עלה ועלה נמצא אוכל ומתחייב
	במתני'	כשחרית	בשחרין
		לכרתן	לכרתי
		עד הנץ החמה	ונוסרת עד הנץ החמה
		כאדם שהוא קורא בתורה	כקורא בתורה
18	30	תשוכן בבית הזה כו'	מי ששכן שמו בבית הזה ישכין ביניכם אהבה ואחוה שלום וריעות
	שו"א	נהגין הוינן יתבין כו'	נהגין הוינא כי רב בין מדרש בין הלכות מזקקין למברכה
יא	15	כל הברכות אחר חתומיהן כו'	כל הברכות אחר חתומיהן ואין אומרים בהם ברכה פסוק התיב ריב"א קומי ר' יסא מכיון דו אמר אחר חתומיהן ויאמר ברכה פסוק אמרין הכין הוא הדין טליא דהוא סבר מהו אחר חתימיהן שאם היה עומד בשחרית והזכיר של ערבית וחזר ותתם בשל שחרית יצא א"ר אחא כל הברכות מעין חתומיהן כו'
	סוה"מ	להביא את ימות המשיח	להביא לימות המשיח
22	2	ורבנן דהתם	ורבנן דהכא
	4	ר' בא רב יהודה בשם רב	ר' בא בשם רב יהודה בשם רב
		פרק שני	
יב	7	נמ' א"ר בא	גמ' היה קורא בתורה וכו' א"ר בא וכו'
	שו"א	א"ר חנינא	ליתא

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת ד' קושטאנדינא ואמשטרדם
24	2	א"ר עילא הראשון ליהוד	אמר רב הונא הראשון ליחיד
	6	ר' הונה... צריך לקבל עליו מלכות שמים	ר' הונא אמר צריך לקבל עליו עול מלכות שמים
	15	רב שאיל לר' חייא רבא ולינא	אמר ליה רב שאיל לר' חייא רבא וליבא חמי
	19	דלא מטי מילת	דלא יסיף מלה
	21	ארא יתנה	אראי דתנא
			(בד"א) אבא תני
	29	עד תשע שעות	מלת עד ליתא בד' אמשטרדם
	31	ר' יוסי בעי כו'	ר' יוסי בעי היה זה צריך פשוטה לפניה וזה צריך פשוטה לאחריה תקיעה אחת מוציא מידי שתיהן
	שו"א	דר"ש בר אבא	דר"ש בן אלעזר
יג	13	אבא בר בר חנה כו'	בר הנא אמר כדי שאילת שלום בין רב לתלמיד ויאמר שלום עליך
26	2	דברי ר' מאיר	ליתא
	10	מדמי	(בד"א) מרם.
	11	ר' הונה רב יוסף	רב הונא בשם רבי יוסי
	20	למה קדמה שמע כו'	למה קדמה פ' שמע לוהיה אם שמע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ מקבל עליו עול מצות
	29	רב פלינא עלוי	מתני' פלינא עלוי דדכ הרי שהיה עסוק בקבר למת פורש למקום טהרה ונוטל ולובש תפיליו וקורא את שמע ומתפלל מתניתין מסייעא לרב שאדם יקבל מלכות שמים כו'
יד	6	ר' יוחנן בכיתוא כו'	(בד"א) ר"י בקייטא דלא הוה חזיק רישא הוה לביש תרוויהון ברם בסיתוא דהוה חזיק רישא לא הוה לביש אלא דארעי
	30	כשהוא נותן על יד כו	(בד"א) כשהוא נותן על יד מהו אומר ברוך אקב"ו להניח תפילין כשהוא נותן על הראש מהו אומר ברוך אקב"ו על מצות תפילין
טו	בראשו	ודא מסייעא כיי דמר ר' יצחק בנין ר' יוחנן עד יעקב תורמוסיה היה לובשן	ליתא כל זה ומקומם לעיל בהלכה ז
	8	ניף ימא	כיף ימא
	10	[illegible]	בשם ר' אבא
30	במתני'	ר' יוסי אומר יצא	(בד"א) ר' מאיר אומר יצא
טז	3	מה כן אמרין	מה הן אומרים
			(בד"א) מה אנן אומרין
	6	ר' חייא	ליתא
	12	כשמע	(בד"א) בק"ש
32	1	דר' יוסי הוי כו'	דר' יוסי היא היא שמע היא שאר מצות
	4	לר' יודא	(בד"א) ליתא
	17	ר' לוי ר' אבדימא דחיפה כו'	ר' לוי דמן חיפא בשם ר' אבודימי
יז	21	וכמה	ליתא
יח	1	האומנים	הפועלי
			(ובד"א) הפועלים קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך
	4	כיני מתניתה	תני מתני'
36	במתני'	לימדתנו רבינו כו'	לא למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש
	17	שמיתר לבעול בעילה כו'	שמותר לבעול בתולה לכתחלה כו'
יט	3	כמי שמתכוין לעשותת כלי	כמו שמתכוון לעשות לה פת
	4	רב יצחק בר רב משרשיא אר מקשי מה שבינה	רבי יצחק בר משרשיא בעי ומה בינה

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת ד' קושט' ואמשט'
ים	ה	תני לא יבעול אדם בעילה לכתחלה בשבת	תני לא יבעול אדם בתולה לכתהלה בשבת
	13	נגזכייה	(כד"א) נגינייא
		שמע שמואל ואיקפיד עילוי ומית עילוי וקרי ברוקשנגפו	(כד"א) ואקפיד שמואל ומית קרי עלי' שמואל ברודשנגפו
	16	הלכת' דרישי' דפרקא אחרייא	הלכתא דפרקא אחרייא
-	שו"א	לא כן אלפך ר' אמי הוה ליה עובדא	לא כן אלפן רבי דרבי אבי חוה ליה עובדא
38	15	כהדא דשמואל בר אבא עלו בו הטטין כו'	כהדא דשמואל בר אבא על לו חטטין ברישיה אתין שיילין לר' יסא מהו דימהי א"ל דלא יסחי יסות
כ	6	שאתם נכוין בפושרין ואי אתם נכוין	שאתם נכוין בפושרין ועכשיו אני רואה שאי אתם נכוין
	8	מפני שהעבדים כבהמה	ב"ז ליתא
	10	מי שמת עבדו או בהמתו	מי שמת לו עבדו שפחתו או בהמתו
	31	קריין ולקם לה	(בד"א) קריין ומיקם עלה
40	14	וכן הוות לית	(כד"א) וכן הוות לית ומית
	16	וכן הוות לית	(כד"א) וכן הוות ליה ומית
כא	28	והא תנינן חתן פטור חהן אם רוצה	והא תנינן חתן אם רוצה לקרות
		פרק שלישי	
	רה"פ	פטור מק"ש ומן התפילין	פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין
42	1	את שהמטה צורך בהן	את שלמטה צורך בהן
	20	תני ומן התפילין	(בד"א) ליתא
	22	כל שבעה	(כד"א) ליתא
	30	שיעשה ר' אליעזר כר' יהושע שלא לחלוץ	(בד"א) שיעשה כר' יהושע שלא לחלוץ
	31	הלכה כרבי אליעזר	(בד"א) חלכה כר"א בנתינה
כב	17	[illegible]	(בד"א) כפינום
44	23	ואם אינו יכול לעשות מחיצה הופך את פניו לכותל ואוכל	אין לו מחיצה הופך את פניו ואוכל
	שו"א	כמה	ליתא
		אבילא ולמחר מזרהייא	אבילה ולמחר מדיליה
כג	1	הוה כתובה מטתיה אונס	הוה בטובא מטא יתיה אונס
	9	וכשמת ר"ג	וכשמת רשב"ג
	29	אי משום דבאש ליה דפריש כו'	אין משום דבאש ליה דפירש לא ידעין ואי משום דהיה טימן
	שו"א	ולקידוש החודש ולעבור שנה	ולקידוש החדש ולעיבור החודש ולעיבור שנה
46	26	יהא יודע להפריש	אם יזכה ירע להבחין בין כלבות למלכות
	30	ר' נסא	ר' יסא
כד	3	אחת רחוקה ומהורה ואחת קרובה וטמאה	אחת ארוכה ואחת קצרה הארוכה מהורה והקצרה
	7	אפילו טומאה שהיא מדברי תורה	אבל לא כטומאה של תורה
	16	ר' ירמיה	ר' ישמעאל
	שו"א	דהוון סברין	דסבריא
48	1	מפסיקין לק"ש	פטורים מק"ש
	6	ומצאן עומדין ומתפללין אם יודע הוא מתחיל	ומצא צבור שהיו מתפללין אם יודע שהוא מתחיל
כה	'	דתוספתא	ליתא
50	19	סכה אפשר לה ליבטל ת"ת אפשר לו שלא ליבטל	(כד"א) סוכה אפשר לה שלא להבטל ת"ת אי אפשר לה שלא להבטל (פי' בשעת שינה)
	24	תפתר כעונה אחריהן אמן	(כד"א) מלת אמן ליתא
		כיי דתנינן תמן מי שהית עבר כו'	כי האי דתנינן תמן עבד ואשה וקטן מקרין אותם ועונין אחריהם אמן
כו	14	ואפילו ראה את עצמו ניאות בחלום	ואפילו ראה עצמו בחלום
52	10	ר' אחא בשם תנחום בר' חייא	(בד"א) בשם ר' תנחום בי ר' חייא
	26	לית ר' פשט בי עם ד' בין פירקא בליליא	לית ר' פשט פרקים עם ר' בין בליליא
			(בד"א) פרקין בליליא
	27	עם ר' נחמיה ברית	(בד"א) לר' ירמיה בריה
כז	מתני'	אבל לא יתכסה	ולא יתכסה

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת קושט' ואמשט'
54	21	תני גרף אחד של רעי כו'	תני גרף של רעי ושל מים צריך להרחיק ממנו ד' אמות בין לפני המטה בין לאחר המטה ומי רגלים עצמן נתן לתוכן מים כל שהוא קורא כנגדן ואם לאו לא יקרא
		פרק רביעי	
כט	במתני'	תפלת הערב אין לה סבע	תפלת הערב אין לה קבע ר' יהודה אומר עד שבע שעות
ל	שו"א	(רבי נתן בר טוביה) בשם ר' יוחנן כו'	ליתא כל המאמר
60	18	דנצלי דמנהתא	(בר"א) דנצלי נעילת שערים
	19	ושמשא בריש דקלא	ושמשא בי רב בריש דקלי
62	4	מריו	ליתא
	18	היך מזכיר הוא של ר"ח	היכן מזכיר של תענית במוסף
	20	כהדא דר' אבא	כהא דר' אבא
לב	7	ירמיה	ר' ירמיה
	11	סחורא	סחורנא
	28	למה	ליתא
לד	18	ועדיין אין את לוו	ואדין את לוו
	20	איזהו שבע מעין י"ח	(בר"א) ליתא מלת שבע
	21	לר' נחום	(בד"א) לר' נסים
	במתני'	מתפלל תפלה קצרה כו'	מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך בא"י שומע תפלה
68	22	רב נחמן בר יעקב ורב ששת	ר' נחמן ור' יעקב
לה	במתני'	ירד	ירד ויתפלל
לו	15	ר' אחא ר' יונה כשם ר' זעירא	ר' אחא בשם רב
		פרק חמישי	
72	במתני'	כדי שיכוונו את לבם	כדי שיכוונו לבם למקום
לז	15	הרואה טפה כעין חרדל יושבת ומשמרת עליו ז' נקיים	הרואה טפת דם יושבת עליה שבעה נקיים
	19	דנן בתבן	דנן ותבן
74	7	איכן הוא קרוב	(בר"א) היכן הוא קרוב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות
לח	מתני'	ושואלין שנים בברכת השנים	ושאלה בברכת השנים
76	בשו"א	מדוחק	לדוחק
		מריות	לשבח
לט	8	חוזר לעבודה	ליתא
	11	שלא תשנו ממטבעה של תפלה	שלא תשנו ממטבע שטבעו חכמים בתפלה
78	מתני'	ומאין הוא מתחיל מתחלת ברכה שטעה זה	מהיכן מתחיל ממקום שטעה זה
מ	1	ר' פינחס	(בד"א) ר' יצחק
	9	ששין למדותיו של הקב"ה רחמים	(בד"א מוסיף) "ואינן אלא גזירות"
מא	4	לברך לפני	לברך לפניו
		פרק ששי	
מג	10	אין תימר מתניתין שניא היא שאמרה התורה מרורין תורמסין כיון ששלקן כבר בטלה מרירתן	אין תימר שניא היא דאמרת תורה מרורין וכיון ששלקן בטלה מירותם
	שו"א	רב נחמן	(בד"א) ר' נחמיה
מד	5	וכל שאין אחריו	וכל שאינו אומר לאחריו
	15	לחלוק לו כבור לרבו	לחלוק כבוד לאביו או לרבו
	שו"א	והדא מורתא שחיקתא	והדא מריתא שתיקתא [עי' ערוך ערך מרת]
88	9	עד כמה יהיו פרוסות	עד כמה יהו הפרוסות קיימות
מה	4	לעדן בחן נפש כל חי בא"י על הארץ ועל מעדנית	להחיות נפש כל חי בא"י על הארץ ועל מעדנים
	9	בורא מיני נפשות	בורא נפשות רבות
	25	דבית ר' ינאי	דבי ריש גלותא
90	19	בשם שמואל	ליתא
מו	8	בכלל פירות העץ	בכלל פירות האילן
	13	על המטבע שטבע	ממטבע שטבע

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחות ד' קושט' ואמשט'
מ'	16	אפילו אמר ברוך שברא החפין הזה מה נאה תויא זה יצא	אפילו שאמר ברוך שברא פת זה מה נאה פת זה
	19	פיסתא	פיתא
93	6	אלא לך לוגלן	אלא לך לגלגן
	7	ולזה אמר	ולזה אמרו
	8	אזלינן	(בד"א) אזלי
	מתני'	נידולי	גדולו
		על החומץ ועל הנובי ועל הנובלות	על תחומץ והנובלות והנובאי
מז	10	דתנינן תמן	כדתנן
	17	נכי אילין	לנבי אילן
מח	2	כשאכל מאותו המזון באמצע המזון	(בד"א) כשאכל מאותו המין באמצע
	5	אמר ר' חנינא	ליתא מלת אמר
96	11	ריב"ל אמר בשבוע הבן תיא מתניתא הא בעל הבית	ריב"ל אמר בשבועה כן היא מתניתין כאורחי' הא בעה"ב
מט	14	רבי אחא רבי חיננא בשם ר' יהושע	ר' הושעיא בשם רב
נ	מתני'	וחכמים אומרים ברכה אחת	וחכ"א ברכה מעין שלש
	24	אכל שלק	אכל שלוק
		פרק שביעי	
נא	8	והנכרי	ליתא
	5	וכה איתמר חייבין לזמן	וכא אתמר רשאין ליחלק
	10	אני אין לי אלא משנה	אנו אין לנו אלא משנה
102	5	ר' יונה על הרא דרב תונא	(כר"א) ר' יונה אמר על הדא דר"ה
	7	רב חסדא אמר והן שבאו	(כר"א) על דעתיה דרב חסדא והן שבאו
נג	17	א"ר יוסי קייסא רבי סימון ר' חנינא ר' סימון בשם ריב"ל	אר"י קיימה ר' שמעון בשם ריב"ל
106	2	תשעה נראין כעשרת מה מזמנין מסיימין	תשעה נראין כעשרה מזמנין מה מסיימין
	3	ר' ברכיה א"ר יעקב בר זבדי בעא קומי ר' יוסי	אר"י בר זבדי בעא ר' ברכיה קומי ר' יוסי
	20	ואית דאמרין בעין קומי ר' שמואל בר שילת	ואית דאמרין רב בעי קומי ר' שמואל בר שאילת
	23	אצרכת לי מיצרי לי מינך לא שאלתיה	אצרכית למשאלתיה ומצרי לי מנך ולא שאלתיה
נד	28	תני עלת הסב ואכל עמהן אע"פ שלא אכל כזית דגן מזמנין דברי הכמים	תני חסב ואכל עמהן אע"פ שלא אכל כזית מזמנין עליו וכדברי חכמים
	30	שנים פת	שנים דגן
108	7	בריבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו	ברבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו, ברבוא והוא אומר ברכו כענין שהוא מברך כך הם עונים אחריו ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל יושב הכרובים על המזון שאכלנו
	23	איני מוציא את עצמי מן הכלל	(כד"א) אינו מוציא עצמו מן הכלל
	27	קומי זעירא מוג ליה כסא	(בר"א) קומי ר' זעירא מזג ליה כסא ויהב ליה
		סב בריך א"ל יהב דעתך דאת מישתי חורנא	סב בריך והב דעתך דאת משתי חורנא
נה	מתני'	ועשרת אינן נחלקין עד שיהו עשרים	ועשרה אין נחלקין עד עשרים
110	24	ר' זריקא בשם ר' יוסי ב"ח	(בר"א) כחדא דר' זריקא בשם ריב"ח
		פרק שמיני	
112	11	ד"א היין תדיר וקדושה אינה תדירה	ד"א תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם
		וקדושה אינה תדירה	(כד"א) וקדושת היום אינה תדירה
	שו"א	ואת יום השבת	ויום השבת
נו	2	ואין שם אלא אותו הכוס את אמר מניחו לאחר המזון ומשלשל כלם עליו	ואין כאן אלא כוס אחד ואת אמר מניחו לאחר המזון ומשלשלן עליו
	21	מאור	(בד"א) נר
114	5	שמואל לא אמר כחדא דר' חנינא	(בד"א) שמואל אמר כחדא דר' חנינא ובד"ק לא גרס זה וגורס כך ואתי ר' חנינא כשמואל

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת ד' קושט' ואמשט'
114	6	דאמר ר' אחא בשם ריב"ל	דאמר ר' אחא בשם שמואל
	8	לוי אמר ינהק	לוי אמר יהנק
	15	וקשיא יוחנן על דר' יוחנן	ועל דר' יוחנן קשיא (ובר"א) וקשיא על דר' יוחנן
נח	שו"א	כלפניהן כלאחריהן	כלפניו או כלאחריו
116	16	בר בר כהנא	(בר"א) בר רב כהנא
	17	נטילת ידים לחולין אין נטילת ידים לתרומה	נטילת ידים לתרומה ואין נטילת ידים לחולין
	22	מן דהוה אכיל	כד הוה אכיל
	24	ר' זעירא אמר	מלת אמר ליתא
118	1	ד"א אין ידים לחולין וכבית שמאי יש ידים לחולין	דבר אחר אין נטילת ידים לחולין מן התורה וכב"ש יש נטילת ידים לחולין
	10	בית שמאי אומרים אע"פ סנטף טהור ובה"א טמא ואם היה שמן טמא מתחלתו בש"א כדי סיכת אבר קטן ובה"א משקה טופה	בש"א אפילו סנטף טהור ובה"א כדי סיכת אבר קטן ואם היה בתחלתו טמא בש"א כדי סיכת אבר קטן ובה"א טופח
ס	25	עלה וטעין	(בר"א) על וטעין
	27	קטעין	(כר"א) טעין
120	מתני'	על הנר ועל הבשמים של גוים ועל הנר ועל הבשמים של מתים ועל הנר ועל הבשמים שלפני ע"ז	ולא על הבשמים של נכרים ולא על הנר ולא על הנר ולא על בשמים של מתים ולא על הנר ולא על הבשמים שלע"ז
	28	קיומינה במעשיו	קימניה במעשיו
סא	9	ניחא גוי שהדליק מישראל מעתה אפי' גוי מגוי	(כד"א) ניחא נכרי שהדליק מישראל ישראל שהדליק מנכרי, מעתה אפי' נכרי מנכרי
122	19	אלין	ליתא
	23	ר' חייא בשם שמואל עד שיתעכל המזון שבמעיו וחכ"א כל זמן שהוא צמא מחמת אותה סעודה ר' יוחנן אמר עד שירעב	(בד"א) ר"ח בשם שמואל כל זמן שהוא צמא מחמת אותה סעודה ר' יוחנן אומר עד שירעב
	35	הכא מתניתא	(כר"א) היא מתניתא
	38	ראנן חמי רבנן דרבביא עבדין כן אינון קיימין בצבורא דאילין אמרין דין ברוך הבא ואילין אמרין בשם ה' ואילין יוצאין ידי חובתן	ראנן חמי רבנן דרבביא קיימין בצבורא אלין אמרין ברוך הבא ואלין אמרין בשם ה' ונפקין אלין ואלין ידי חובתם
		פרק תשיעי	
סד	מתני'	ברוך שכחו מלא עולם	ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם
	שם	ברוך עושה בראשית	ברוך עושה מעשה בראשית
	שם	ועל שמועות הרעות הוא אומר	על בשורות רעות אומר
	שם	בזמן שהוא רואה לפרקים על [illegible]	(כד"א) בזמן שהוא רואה לפרקים אומר ברוך עושה בראשית על הגשמים
124	6	שהיתה פורשת מים הגדול	(בד"א) שהיתה פורשת לים הגדול
126	40	עובר לפני בתי ע"ז	הרואה בתי ע"ז
סה	13	עד שתראה בחצי הסטר	עד שתראה בחצי טפח
	47	ובסוף כדי שיודחו פניה	ובסוף כדי שיודהו פני הקרקע
130	שו"א	ורב אדא ורב בימי	(כד"א) ורב אדא בר אבימי
	מתני'	ברוך שהגיענו לזמן הזה	ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה
	שו"א	קנה אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה, ניתן לו אומר ברוך הטוב והמטיב לבש בגדים אומר ברוך מלביש ערומים	קנה אומר שהחיינו נתנו לו במתנה אומר ברוך הטוב והמטיב לבש אומר ברוך מלביש ערומים
סו	1	העושה סוכה לעצמו אומר באקב"ו לעשות סוכה, לאחרים לעשות לו סוכה לשמו	העושה סוכה לעצמו מברך באקב"ו לעשות סוכה ואם לאחרים אומר לעשות סוכה לשמו
	12	כשהוא קובע אומר באקב"ו על מצות מזוזה	כשהוא קובעת אומר לקבוע מזוזה
	33	ויש אומרים קדושין בבעילה חוריי	וי"א אף קדושין בבעילה הורין
134	6	והפכיר	(בד"א) והפשיר
	10	רחתת ענתת	(כד"א) אחת ענתת
סח	16	כל כרבייא בישין וכרבייא דאורייתא טבין	כל שתקייא טבין ושתקייא דאורייתא בישין

תורתן של ראשונים

גרסאות ושנויי נוסחאות, פירושים ובאורים

בתלמוד ירושלמי

הפזורים ונפוצים בספרי הפוסקים והמפרשים ושו"ת של **רבותינו הגאונים הראשונים** ז"ל

נבררו ונאצלו מקבוצתם הגדולה שקבצה הג"מ בער ראטנער ז"ל בספר אהבת ציון וירושלים (נ"ב חלקים סמנו כבר יצאו לאור).

ע"י המאסף שפ"ן הסופר.

עמוד | שורה

א 5 ר"ג אומ־ עד שיעלה עמוד השחר

באבות דר' נתן רבן גמליאל אומר עד קרות הגבר וקרות הגבר קדים טובא לעמוד השחר.

2 10 אלא כדי לעמד בתפלה מתוך ד"ת

כתוב בפי' הרא"ש ברכות פ"א סי' א'.ומה שאמר בירושלמי שהיו קורין את שמע כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת לא שהיו קורין אותה בברכותיה אלא שהיו קורין פרשת שמ; כמו שאנו רגילין לקרות אשרי קודם תפ־ת המנחה כו' עכ"ל, ובטוא"ח סי' רל"ה איתא בירושלמי שחוזר וקורא אותה וכו פי' רשיי שז.נה מיציאת הכככים וכתב מה שאנו קורין אותה בבהכ"נ אין אנו יוצאין בה אלא במה שאנו קורין אותה לפני מטתינו כו' עכ"ל.

ב 19 ובלחוד דיתחמן תלתא טכבין בר מן הדא טכבתא

ברץ ריש יומא ־דגרסינן בירושלמי ברכות ובלבד שיתחמו הלתא כוכבין דדמיין חדא כוכבתא כלומר רצופין במקום אחד, היו מפוזרין אסור בעשיית מלאכה כו' עכ"ל.

ב ס"א כל זמן שפני מזרח מאדימים

בתורת האדם להרמב"ן ־כל זמן שפני חמה מאדימות׳

4 2 רבי אומר הלבנה בתקופתה כו׳

בשבלי הלקט רע"ט ־ירושלמי בברכות, בזמן שהלבנה זורחת בכח בידוע שכבר שקעה החמה, פי' וג"מ לענין תענית עכ"ל

ד 12 חד אמר כמלאכים

באשכול הדא עמוד 17 ובכל בו סי' ס' תני חד אמר כמלאכי השרת.

18 אמר רב הונא זה שרואה את הכהנים בבית הכנסת

בשו"ת ראבי"ה דף נ"ד ־ירושלמי ברכות וגמ' דידן כו' אר"ה זה שרואה את הכהנים פושטים כפיהם בבית הכנסת בברכה ראשונה צריך לומר כו' עכ"ל ובאור זרוע ח"ב פי' ת"ג ־ואותן הפסוקים המפורשים בפרק אלו נאמרין, ובירושלמי דברכות שהעם אומרים בזמן שהכהנים מברכים אותם אין אנו אומרים אותם כמסקנא דשמעתין כו' עכ"ל:

ה 25 הרגע אחד מחמשת רבוא וששה אלפים ושמונה מאות וארבעה ושמונה לשעה

בס' הישר לר"ת פי' תצ"ג ־וכמה רגע נראה דהכי גרסינן אחד מרבוא ושלשת אלפים ושמונה מאות ועשרים וארבעה בשעה, כך מצא ר' מכוון ע"פ התוספתא שאומר כ"ד עונות בשעה כ"ד עתים בעונה כ"ד רגעים בעת בו' עכ"ל והתוספתא הנ"ל נזכרת לעיל בירושלמי כאן.

ו 6 והנה קרי וחזר וקרי עד דהוה שקע מיניה ט שינתיה

וכתב רב האי שראוי להקדים הברכה לק"ש ולזמורים ולכל הפסוקים האלו כדי שישן מתוך הקריאה ומביא ראיה מהירושלמי דהבא. וכן כתב בב"י וטוא"ח סי' רל"ט. ובכ"מ הלכות ק"ש פ"ב הי"א ותג"מ בפרק ד וכן הוכיח רב נסים גאון מכאן שק"ש צריך שתהיה סוף קריאתה סמוך לשינה.

ו 7 ומאי טעמא כו' רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם וגו'

עי בב"י בטוא"ח סי' ס"ב כתוב בא"ח לפי דעת הירושלמי נראה שאם מחמת חולי או אונס אחר קרא ק"ש בלבו יצא שנא' אמרו בלבבכם וכו' עכ"ל

12 13 אע"פ שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי

בבבלי (שבת קל"ד ע"א) אמר ר"מ ,אע"פ שאני אומר כך וחבירי אומרים כך מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חבירי

21 רבי שמעון אומר כל הספיחין מותרין

בפרדס (סי' ג"ו) ־בדתני תמן כל הספיחים אסורין" ועי' שביעית פ"ט מ"א ובבלי פסחים נ"א ע"ב שמפורש שם הגירסא נ"כ ר' שמעון לומר כל הספיחין אסורין ועי' מ"ש בגליון הגמ' פסחים שם) ועי' בערוך ערך ספח.

ז 21 בין תכלת לכרתן

הראבי"ה בחי' לברכות (ע' ע"א) ,וגרס בירושלמי בין תכלת לכרתי בין פירפירון ובין פריפינין והוא מעיל שקורין בלע"ז פירפורא ויש שדומה לו קצת' עכ"ל

14 15 כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואתא לקיצין

בכמ"נ עשין כ"ב פירש ־משיכיר חבירו שאינו רגיל בו אלא לפרקים כאדם שבא לאכסניא לפרקים עכ"ל וכן פי' באבודרהם.

14 26 הגיע עונת ק"ש

המאמר נובע מהתוספתא ברכות פ"א ובתוספתא כ"י ערפורט הגי' ־והגיע זמן ק"ש כמדומה אני שנתיאשו מלקרות מפני שהן עסוקין בצורכי צבור ולפנינו ליתא הטעם מדוע נתיאשו מלקרות ומתוספתא זו לקח הרמב"ם ה' ק"ש פ"ב ה"ה במה שכתב היה עוסק בצרכי רבים לא יפסוק כו' והמפרשים לא ידעו מקורו.

28 כדי שתרא החמה מטפטפת על ראשי ההרים

בסמ"ג עשין י"ח ,ומפרש בירושלמי ייראוך כדי שתהא החמה מטפטפת בראשי ההרים הוא הנץ החמה עכ"ל

ח 11 אפי' לק"ש אין אנו מפסיקין

בחי' רבינו יונה על הרי"ף בברכות פ"א כתב ־במו שמצינו שר' שמעון בן יוחאי לא היה מתפלל אלא משנה לשנה" עכ"ל וזה ליתא בשום מקום. ואפשר שכן היה הגירסא לפניו בירושלמי כאן.

14 דרשב"י אמר אלו הוינא קאים על טורא דסיני כו׳

בפי' רבינו יונה לאבות פ"א מי"ז ,וכן אמ"ו בירושלמי ארשב"ל אלו הוינא בטורא דסיני בעינא ,תרי פומי הוה אמר השתא דלית לן אלא חד לא יכולנא למיצל נפשין מלישנא בישא כ"ש אי הוה לן תרין כו' עכ"ל.

18 ר' חנינא בן עקיבה אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפלה ותפילין ולשאר כל מצותיה של תורה

בתוספתא ברכות פ"ב ,חנינא בן עקיבא אומר כשם שמפסיקין לק"ש כן מפסיקין לתפלה אבל בבבלי סוכה כ"ו ע"א מובאה התוספתא בגירסא תמוה, וז"ל ,תניא אמר רבי חנינא בן עקיבא כותבי ספרים תפילין

עמוד | שורה

ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת פטורין מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה, לקיים דברי ר' יוסי הגלילי שהיה ריה"ג אומר .העוסק במצוה פטור מן המצוה" עכ"ל הברייתא ומה תמוה הגירסא היתכן לומר שפטורים מכל מצות האמורות בתורה וער בב"י טאו"ח סי' ל"ח.

16 4 ר' שמעון בן יוחאי ע"י שהיה תדיר בד"ת לפיכך אינה חביבה יותר מד"ת

במאור פ"ק דשבת גרס .רשב"י ע' שהיה מחודד בד"ת (ברשב"א בחי' ברכות י"א ע"א גרס .ע"י שהיה חדד בד"ת) לפיכך אינה חביבה עליו יותר מד"ת, א"ר אבא מדלא תנינן אלא באדם שקורא בתורה... ורבנן אמרי מקרא כמשנה" עכ"ל.

16 22 שלא יראוני התלמידים ויעשו הלכה קבע כדברי ב"ש

בתוספתא שם (הוצאות צ"מ) שלא יראו התלמידים ויעשו קבע כדבריך" ובבבלי ברכות שם .שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות"

16 24 דודים דברי סופרים

בפי' ר"ח ע"ז ד' ל"ה ע"א מובא הירושלמי בזה"ל .ירושלמי, דודים דברי סופרים, יין דברי תורה טובים דודיך מיין חבינן (כאו"ז וראבי"ה גרסי .חמורין" דברי סופרים מדברי תורה תדע שהרי ר' טרפון כו' ומפני שעבר על דברי חכמים נתחייב מיתה כו' ותנן נמי האומר אין תפילין כו'" עכ"ל

ט 3 פלמטרין

ג' הערוך (בערך פמנטר) בירושלמי .פולמנטרין"

9 הדא דתימא משיצאה בה קול

בסדר רב עמרם גאון צד 5 .בתלמוד א"י עד שלא יצתה ב"ק המהמיר וכל העובר על דברי ב"ה חייב מיתה ובתלמוד א"י בענין אותה הלכה רב נחמן בר יצחק אמר עשה כדברי ב"ש חייב מיתה א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי כו' עכ"ל ולפנינו בירושלמי ליתא המאמר מן רב נחמן בר יצחק כו' וישנו בבבלי ברכות א' ע"א

ט 29 והגית בו יומם ולילה שתהא הגיות היום והלילה שווין

ע"י מ"ש הרשב"א מובא בפי' תרדים ומראה הפנים וברוקח סי' מ"ט .בירושלמי בפ"א דברכות לפי שאין מצות ציצית בלילה לפיכך מוסיפין שומר עמו ישראל, א"ר לוי הדא דתיכר בחול אבל בשבת וביו"ט פורס סוכת שלום" עכ"ל

31 על שם שבע ביום הללתיך

בב"י בטוא"ח סי' רל"ו .ירושלמי ע"ש שבע ביום הללתיך כלומר שבשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב שתים לפניה ושתים לאחריה, ובילקוט שמעוני על תהלים תתע"ח הגירסא .ע"ש שבע ביום הללתיך ר' חנין בשם רבי שבע מצות עושה אדם בכל יום ק"ש ב"פ ומתפלל ג"פ ואוכל ומברך ב"פ" עכ"ל

34 מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום... ר' לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בהן

בתוספתא ברכות י"ב ע"ב ד"ה בקשו .איתא בירושלמי דאותן שלש פרשיות שתקנו בק"ש לפי שבהן עשרת הדברות ועיין בו ותמצא הכל" עכ"ל ובמנהיג (ד' ט"ו) ברכות ירושלמי בק"ש נאמרו עשה"ד כו' למדנו מזה שצריך האדם לקרות את השלשה פרשיות בכוונת הלב כו'

40 ומצות ורוקים ותורה צוית וכו' להודיעך שהיא שקולה

בדפוס מנגצא מוסיף מהו מצוות .מלא כו' וכן היה בירושלמי כאן לפני הפרדס לרש"י סי' נ"ח וזה מבואר בירושלמי נדרים פ"ג ה"ט .אמר ר' אלעזר ב"ר אבונה מצוות שבת מליא להודיעך שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה"

18 5 מהו אמת א"ר אבון שהוא אלהים חיים ומלך עולם

בחי' ראבי"ה הגי'. וכתיב וה' אלהים אמת הוא אמת והותמו אמת

8 כאלו העדת עלי שלא בראתי שמים וארץ

בראבן סי' קמ"ז .כאלו תעדת עלי שלא בראתי עולם לששה ולא נחתי בשביעי עכ"ל.

18 10 ביתך ולא בית חבירך

בחי' ראבי"ה שם מוסיף .רמ"ח תיבות יש בק"ש חסר ג' כנגד רמ"ח איברים שבאדם מוסיפין רבנן עלה שלש אל מלך נאמן עד דהוון רמ"ח ע"כ גמרא דא"י. עכ"ל ראבי"ה ולפנינו ליתא בירושל' ובפרדס לרש"י סי' נ"א שג"כ לא נמצא לפנינו וז"ל .וכתבתם על מזוזות ביתך ולא ביתו של חבירך והייתם קדושים זו היא קדושת כל המצות" עכ"ל ושבע תיבות האחרונות אינם לפנינו

20 מפני טענת המינין

כן גרס רב נסים גאון בברכות י"ב ע"א... והערוך (ע' תרעומות) גרס .מפני טינת המינים שלא יאמרו אלו לבדם ניתנו למשה מסיני. וכן גרס באבודרהם דף כ"ו. וי"ג מפני תערומות המינים (עי' בבלי ברכות י"ב ע"א) שלא יאמרו כופרים אתם בכל התורה שאין אתם אומרים אלא עשה"ד וכתב הרמב"ם בפירושו למסכת תמיד פ"ה מ"א .ולא באר הבבלי מה היא תרעומת המינין אלא שנתבאר בתחלת ברכות בירושלמי ואמרם בדין היה שקורין עשה"ד בכל יום ויום אלא מפני מה אין קורין אותם מפני המינין שלא יהא אומרים אלו לבדם ניתנו למשה מסיני, וכבר אמרנו זה בהלכות ירושלמי שחברנו" עכ"ל

18 30 שמואל אמר השכים לשנות קודם ק"ש צריך לברך לאחר ק"ש א"צ לברך א"ר בא והוא ששנה על אתר

בסמ"ג עשין י"ח .גרסינן בירושלמי בברכות הרוצה לשנות קודם ק"ש צריך לברך על התורה .פי' כמו שאנו נוהגין קודם זמירות לברך לפני פ' צו ומשנת איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל ולאחר ק"ש אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה א"ר בון והוא ששנה על אתר פי' והוא ששנה לאלתר אז נראית אהבה רבה לשם ברכת התורה כו' עכ"ל הסמ"ג, וכן הוא באגודה סי' כ"ה. והנה לפנינו בירושלמי בכל הדפוסים לא נזכר כלל מהגי' שהי' לפני התוס' והסמ"ג והאגודה שכבר נפטר באהבה רבה. ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' ה' כתוב בירושלמי והוא ששנה לאלתר שאינו נפטר באהבת עולם אא"כ שנה לאלתר וההיא דירושלמי דקאמר והוא ששנה לאלתר לאו אתלמוד תורה קאי אלא אקריאת שמע גופו קאי ואל תתמה על לשון והוא ששנה לאלתר לפי שבהרבה מקומות בירושלמי נאמר בק"ש לשון שינון כדאי' התם (לעיל ה"א) שנייא התם ק"ש שהוא לשינון ועקרו מלשון ושננתם וזהו פי' של הירושלמי כו' עכ"ל.

יד 13 וברכה אחרונה של ברכת המזון

בתוספתא כ"י ערפורט הגירסא וברכה אחרונה שבקרית שמע וכן גירסת הראבי"ה בחדושיו ברכות ד' ע"א

20 37 כל הברכות פותחין בהן בברוך

בעיטור ברכות דתנים צד 128 .בתרסינן בירושלמי מאימתי, כל הברכות כולן פותח בברוך ואם היתה ברכה הסמוכה לחברתה כגון ק"ש ותפלה אין פותח בה בברוך ואקשינן הרי הבדלה שניא היא דמפזון והרי קידוש שניא שאם היה שותה כל היום כולו וקידש

עליו היום אינו מברך על היין כו׳ ובחא איתשיל לרבינו האי ואמר ברכה הסמוכה לחברתה שאין פותחת בברוך הני מילי שחברתה יש בה פתיחה וחתימה אבל יש בה פתיחה ולא חתימה התימה וגיא פתיחה פותח בברוך, ורבינו אב״ן מיג״ש ז״ל השיב עליו מהא דבני מערבא דמקשי והרי הבדלה וקידוש ש״מ דאי לאו רבי מפזרן סמוכה לחברתה ואע״פ שסמוכה לברכה שיש בה פתיחה בלא חתימה ומסתבר לן טעמא דרבינו האי והא דמקשה בגמ׳ דבני מערבא למאי דס״ד מעיקרא מקשה דל״ש בין מטבע ארוך למטבע קצר לכך פריך מהבדלה וקידוש אבל למסקנא מסקי התם טופס ברכות כך היא מטבע קצר פותח בברוך כלומר אע״פ שהן סמוכות זו לזו כו׳ והכי מסקנא דבני מערבא אשר יצר שהוא ארוך לקצר לא סמיכי לחברתה היא ואשר ברא נמי כו׳״

א 4 הרי נברך שנייא היא שאם היו שנים יושבים ואוכלים כו׳ הרי הזן את הכל קשיא

בתשובות המיוחסות להרשב״א סי׳ ר״א נמצא נ״י אחרת וז״ל ,וכן אמרינן בירושלמי מס׳ ברכות דג״ם התם ברכה כו׳ עוד הקשה והאיכא הזן ופריק שניא היא שאם היו שנים אין אומר נברך שאכלנו משלו׳ עכ״ל.

[illegible] 2 ורבנן דהתם אמרין מתחיל ואינו גומר

צ״ל ורבנן דהכא בני א״י וכן הגירסא בכמה דפוסים וכ״ה במלאכת שלמה במשניות ברכות ספ״א וכמ״ש בבבלי (ברכות י״ז ע״ב) אמרי במערבא ערבית דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה׳ אלהיכם אמת ופרש״י ,ק״ש של ערבית אין קורין בה פרשת ציצית כולה לפי שאין מצות ציצית בלילה אבל מתחילין אותה ומפסיקין בה ומדלגים ואומרים אני ה׳ אלהיכם אמת׳ עכ״ל

22 3 מתניתא פליגא על רבנן דתמן

צ״ל דהכא וכן גרס הגר״א בשנות אלי׳ כאן

[illegible] 28 הקורא לישראל יעקב עובר בעשה

בילקוט הנ׳ ,תני לא שיעקר שם יעקב אלא כי אם ישראל יהיה שמך ישראל עיקר ויעקב טפל ר׳ זכריה בשם ר׳ אחא אמר מכל מקום יעקב שמו אלא כי אם ישראל יהיה שמך יעקב עיקר וישראל מוסיף עליו׳ עכ״ל.

יב 7 זאת אומרת שאין הברכות מעכבות

כן גרמי כמה ראשונים בירושלמי לומר שאם לא אמר הברכות כלל נ״כ יצא אבל בבבלי ברכות י״א ע״ב הגירסא ,זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו. ופרש״י ,בירך את האחת ולא בירך את השנית נפקא מהכא ידי חובתו בההיא שבירך ואין חברתה מעכבת׳ עכ״ל. ובשלטי הגבורים פ״ב דברכות דף ט׳ וכן בב״י טוא״ח סי׳ סמך בשם הרא״ש וכן בשו״ת הרשב״א סי׳ מ״ח וכן ברא״ש בגמרא משנת ר״פ כלהו גרסי בירושלמי זאת אומרת ברכות אינן מעכבות זו את זו ורב האי גאון כתב דאין סדרן מעכב אבל צריך לקרות את שתיהן כו׳. ובמנהיג דף 12 כתב ,ובירושלמי דפרק היה קורא בתורה אם לא בירך לפני ק״ש לא הפסיד בברכות שאחריה דברכות אינן מעכבות זו את זו וכן הוא בתלמוד בבלי׳ עכ״ל הרי מפורש שכן היה לפני המנהיג בירושלמי

24 7 צריך לקבל עליו על מלכות שמים מעומד

עין בהג״ה (הוצאת מק״נ צד 19) היה מהלך בדרך והגיע זמן ק״ש יעמוד ויקרא עד על לבבך ואח״כ ילך בדרך כו׳׳ ומקורו בירושלמי כאן ע״ש בהערה. ובאו״ז ה״א הלכות ק״ש סל״נ ,ופיר״ח דפרשי בתלמוד א״י צריך לקבל מלכות שמים מעומד מיהו אם היה יושב יומר לא אלא אם היה מהלך עומד כלומר אם היה מהלך והגיע זמן ק״ש לא יקרא כשהוא מהלך אלא יעמוד ויכוין את לבו כהוגן כו׳ עכ״ל וכן מבואר בכמה פוסקים ראשונים.

[illegible] 10 ר׳ ירמיה מרמז ר׳ יונה משתעי

במלחמות להרמב״ן (ברכות פ״ג דף י״ז) ,כך אמרו בירושלמי כו׳ עד כדין באמצע פרשה באמצע פסוק ר׳ ירמיה מרמז פי׳ מפני היראה והכבוד ר׳ יונה משתעי כו׳׳ עכ״ל. ועי׳ בכסף משנה פ״ב ה׳ ק״ש הי״ב ,וכתב הרמ״ק אבל באמצע פסוק ראשון לא יפסיק כמו בתפלה וכן מפורש בירושלמי עכ״ל. ולפנים אינו מבואר יפה

30 אמר ר׳ ינאי תפילין צריכין גוף נקי כו׳ ר׳ ינאי היה לובשן אחר חליו ג׳ ימים לומר שהחולי ממרק.

בשבלי הלקט (צד 882), והר״ר מנחם פירש תפילין צריכין גוף נקי מן העבירות ומביא ראיה מן הירושלמי בפ״ב דברכות ,רבי (ולפנינו-ר׳ ינאי) לא היה לובשן אלא לאחרי חליו ג׳ ימים משום הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי׳ עכ״ל, ובילקוט תהלים רמז תתנ״ח ,ר׳ ינאי הוה לביש תפילין בתר (גא יומי) [בישיה] תלתא יומי דאמר מר תפילין צריכין גוף נקי וכיון שעמד אדם מחליו גופו נקי ואחר שלשה ימים הוא מעביר אותם. ר׳ יוחנן הוה לביש תפילין בכל יום לומר הסולח לכל עוניכי.

30 מפני מה לא החזיקו בהן כו׳

ע״י ברא״ש הלכות תפילין ,דאמרינן בירושלמי מפני מה לא החזיקו בת מפני הרמאים עובדא הוה בחד גברא דהוה טעין ממונא בערובתא דשבתא א״ל לאדם להפקיד אשכח חד גברא מצלי ותפילי על רישיה א״ל לית לפקוד ממוני אלא להדין דנטר מצות אפקדיה גביה לאפוקי שבתא כפר ביה א״ל לא לך הימנית אלא לשמא דקודש ברוך הוא דהוה על רישך. לא בעי למימר שלא החזיקו במצות תפילין מפני שיש רשעים שמראים עצמם כשרים ומניחין תפילין כו׳ אלא הכי פירושו מפני מה לא החזיקו העולם להיות המניחין תפילין כל היום כשרים ונאמנים בעיניהם כי כן היה הדבר ראוי למי ששם ה׳ נקרא עליו, מפני הרמאים שהן רשעים ומניחין תפילין לרמות בהן העולם׳ עכ״ל

יד 5 וכך נהג ר׳ אליעזר תלמידו אחריו

עי׳ מס׳ תפילין (הוצאת ר״ק ז״ל) שלא היה ר״א מהלך ארבע אמות בלא תפילין כך היה ר״א עושה מצות תפילין קבע׳ עכ״ל.

יד 6 ר׳ יוחנן בסיתוא דהוה חזיק רישיה הוה לביש תרוויהון ברם בקייטא דלא הוה חזיק-רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה

בירושלמי ד׳ אמשטרדם ת״ע וכן בכמה ספרי ראשונים הגירסא הפוכה היינו ,ר״י בקייטא דלא הוה חזיק רישא הוה לביש תרוויהון ברם בסיתוא דהוה חזיק רישא לא הוה לביש אלא דאדרעי׳ ובכמה ראשונים הגירסא׳ כבירושלמי שלנו, רק שבאו״ז ח״ה תפילין סי׳ תקל״ב מסיים ,הא למדת שהחולה פטור מן התפילין כו׳ ופליגי המפרשים בבאור ,חזיק רישיה׳ יש פותרין שהקור בחורף היה מחזק ראשו ולא היה מזיע לפיכך הוה לביש תרוויהון אבל בקיץ היה החולי מחליש אותו ומזיע יותר מדי. ויש פותרין להיפך, שבחורף היה חושש בראשו מקרירות לא הוה לביש אלא דאדרעי׳. ובקיץ לא הוה חושש בראשו הוה לביש תרוויהון. ובפי׳ רבינו יונה על הרי״ף בברכות פ״ג כתב ,ויש שמקשים עליו מדאמרינן בירושלמי ר׳ יוחנן לא הוה מנח תפילין אלא מפסחא לפסחא והיה מחזיק לרישיה מפסחא ועד עצרתא פירוש ר״י היה חושש בראשו מקרירות ומפני זה לא היה מניח תפילין אלא פעם אחת בשנה כדי שלא יזיק אותו ואעפ״כ מפני אותו

עמוד | שורה

פעם בלבד היה חושש והיה צריך לחזק ראשו מפסח ועד עצרת כו' עכ"ל. ובאשכול ח"ב צד 90: "ומ"ש בתלמודא דמערבא ר' יוחנן לא הוה מנח בסיתוא תפילין של ראש משום דולשא. כשיצא לשוק לא מנח. אבל בשעת ק"ש ותפלה זמן מועט ח"ו לומר שבטל מצות תפילין" עכ"ל.

יד | 30 | כשהוא נותן על יד כו'

בארחות חיים ה' תפילין סי' כ' כתוב: "ירושלמי וצריך להניח של יד תחלה, שאם יניח של ראש תחלה, יהי' עונש" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי ליתא.

28 | 3 | הנותן תפילין בלילה עבר בעשה כו'

בפסקי ר' ישעי' מטראני (דף מ"ג ע"ב) "ר' אבהו בשם ר' אלעזר הנותן תפילין בלילה עובר (בעשה) מ"מ ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ולא לילות, והא ר' אבהו מפני (מתני) ברמשא ותפילוי עלוי' מצידין הוה וכעין פקדון הוו בידו. ואית דבעי מימר לא אמר אלא הנותן, אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר, ואית דבעי מימר מצותן עד שיסתלק רוב הרגל מן השוק

23 | מקצתן ערומין ומקצתן לבושין כו' ואינו חולץ תפילין ואינו נותן

בפי' ר"ח שבת י"ו ד' ע"א הגירסא "ואין שם ק"ש ולא תפלה ולא תפילין ואם היה לבוש אותם חולצן" עכ"ל וע"י מס ד"א פ"י.

30 | 8 | כל שאינו כאלישע בעל כנפים לא ילבש תפילין

באשכול ח"ב צד 90 "והיינו דאמר בירושלמי כל שאינו כאלישע בעל כנפים לא יניח תפילין פי' לא יניחנו כל היום כדעביד אלישע שאף בשעת הגזירה היה עליו כל היום ויצא בהן לשוק" עכ"ל.

48 | הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא

בדפוס וויניציא ר' יהודה אומר יצא ועי' לקמן בגמרא דלכן מה כן אמרון סתמא ור' יוסי הלכה כסתמא כו' שנראה שבמשנה נשנה סתמא וכ"ה בירושלמי תרומות פ"א ה"א נשנה סתם, אולם כגירסת ד' וויניציא כן הגי' במשנה בשאלתות סי' קמ"ג ובבבלי ברכות ט"ו ע"א וברובה ספרי ראשונים.

32 | 18 | צריך להתיז למען תזכרו

בכל בו סי' ט' "ובירושלמי מוסיף והיה אף ה'. נשבע ה' ואמרת אליהם" עכ"ל וכן הוא בכמה ראשונים ולפנינו בירושלמי ליתא כ"ז.

ים | 16 | צדקנו במשפט

בנוסחות תפלה שלפנינו זהו בברכת השיבה

[illegible] | מאה ועשרים זקנים התקינו את התפלה הזאת

בירושלמי מגילה פ"א ה"ח "שמונים וחמשה זקנים ומהם שלשים וכמה נביאים היו מצטערין על הדבר הזה כו'. ובפי' הרמב"ן עה"ת (דברים ד' ג') הגי' "פ"ה זקנים ומהם כמה נביאים כו' ובבבלי מגילה י"ז ע"ב א"ר יוחנן ואמרי לה במתנייתא תנא מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר"

35 | שהוא עתיד לשבר כל בעלי שערים

באבודרהם (שחרית של חול דף ל"ב) הגירסא "כל מפקיע שערים"

שו"א | הוא צמח הוא מנחם

לפלא שהאבן עזרא בזכריה ג' א' פירש כן מדעתו ולא זכר את הירושלמי, ח"ל הראב"ע "גם אני עשיתי דרך חדש כי צמח בגמטריא מנחם" עכ"ל.

34 | 2 | שרי תורך ושרי קנקנך

ע"י בערוך ע' קנקן "ובירושלמי פ"ב דברכות שרי תורך שרי פרתך שרי קנקנך" עכ"ל

34 | 43 | שמואל אמר אנא מנית אפרוויא

פ' בעל אצויר "שמואל מרוב רעיוניו שהיה שקוע בהם מנה הכוכבים (שהי' שקוע כחכמת שבילי דרקיע) כי כן מתורגם בתרגום איוב ל"ח ע"ב ועיש על בנת גזתא על אפרתתא" עכ"ל. ובאבודרהם (שחרית של חול כ"מ ע"א) גרס פרח"א ופי' העופות.

פרק שני

יח | 18 | שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך

הב"י בטאו"ח סי' קצ"א ועוד ראשונים גרסי שאסור לעשות מלאכה עד שיברך, ודראבי"ה ברכות נ"ה "עד שעה שהוא מברך" (כלומר עד שיברך מקודם).

36 | 17 | שמותר לבעול בעולה בתחלה בשבת

בד' קושטנטינא הגי' שמותר לבעול בתולה לכתחלה בשבת

יט | 8 | תני לא יבעול אדם בעולה לכתחלה בשבת

בד' הנ"ל תני לא יבעול אדם בתולה לכתחלה בשבת

[illegible] | 13 | הדא דתימר ברחיצה של תענג כו' דלא יסחי מיית הוא כו'

בתוס' ר"ח ברכות דף ט"ז ע"ב "ואמר בירושלמי דפרקין אבל אסור ברחיצה כל שבעה הדא דתימר ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל בר בא עלו לו חטטין בראשו אתון שאילון לר' יוסי מהו דיסחא א"ל יסחא מה אנן קיימין אי בדבר שיש בו סכנה אפי' בט' באב ואפי' ביוה"כ אלא דאין בו סכנה" עכ"ל. וכעין זו הגי' בכמה ראשונים.

[illegible] | [illegible] | ובדרום שואלין

גי' המרדכי במו"ק פ"ג ובדרום נהגו להיות שואלים

כף | 1 | הא בני חורין אחרים מקבלין תנחומין עלידם

בתוס' הרא"ש ברכות ט"ז ע"ב גרסי כאן "וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין מפרש עלה בירושלמי מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו וכן עבדו המשמשו כרצונו חביב עליו כבנו דאי לאו הכי תנחומין על אחר למה ואפילו הוא בן חורין" עכ"ל וכן בשיטה מקובצת על ברכות שם וז"ל "וא"ת מאי איריא עבד אפי' בן חורין נמי כיון שאינו קרובו ומי מקבלין תנחומין על הרחוקים פי' בירושלמי שתלמידו חביב עליו כבנו וכן עבדו המשמשו כרצונו חביב עליו כבנו" עכ"ל.

כא | 15 | ר' יהודה בן פפוס

בס' כפתור ופרח פרק מ"ד הגירסא "פפוס בן יהודה" וכן גרס ביוחסין

[illegible] | ר' יסא ור' שמואל בר רב יצחק הוו יתבין אכלין כחדא

באו"ז ה' ק"ש סי' פ"ד מביא כל המאמר בנוסח מתוקן וז"ל "כתוב בירושלמי דפרקין ר' מישא ורב שמואל בר רב יצחק הוו יתבי ואכלי כחדא מן אלין כנשתא עיליתא אתא עונתא דצלותא קם ר' שמואל בר רב יצחק למצלי וא"ל ר' מיאשה לא כן אמר לכו רבי אם התחילו אין מפסיקין ותני חזקיה כל מי שפטור ועושה נקרא הדיוט א"ל והתניגן התי' פטור ותנן התן אם ירצה לקרות קורא א"ל ולאו רשב"ג תני לא כל הרוצה ליטול את השם יטול יכילנא פתר לה כר"ג דאמר איני שומע לכם לבטל ממני שעה אחת מלכות שמים" עכ"ל.

עמוד	שורה

42 | 24 ביום השלישי הוא נותן תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולצן

בסמ"ג הלכות אבילות גרס בדברי ר' יהושע "בשלישי נותן תפילין באו אחרים לנחמו חולצן" עכ"ל.

44 | [illegible] מתוך שהוא ישן על מיטה כפויה הוא נוער בלילה ונזכר שהוא אבל

בשבלי הלקט ה' שמחות סי' י"ח ככתב "פירוש ונמנע מתשמיש המטה שהרי אסור בתשה"מ" עכ"ל.

[illegible] ולא אוכל כל צרכו

בהל' אבל מר"ץ אבן גיאת דף ל"ג הגי' משונה וז"ל: "ובירושלמי [אינו] אוכל כל צרכו ואינו שותה כל צרכו ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתו"ה כו'" עכ"ל.

27 אמר רשב"ג הואיל והתרתי לו את כל אלו חייבוהו בשאר כל המצות

בפי' רבינו יונה פ"ג דברכות, אלא שבירושלמי מוכח דאיז לאוקמי פלוגתייהו בזה דגרסינן התם ר"ג אומר מתוך שהתרת לו את אלו התרת לו את כולן ומדשמעינן לו לר"ג דאמר לשון מותר מכלל דת"ק אוסר הוא כו'" עכ"ל.

[illegible] הלכה כרשב"ג בפי' רבינו יונה (שם) הגי' "הלכה כרבן גמליאל"

44 | שו"א פקיד ומר לא תקבלון עלי יומא דין אבילא ולמחר מורהיא

בתורת האדם להרמב"ן (צד 102) בירושלמי בפ' מי שמת: "לא תקבלון עלוי יומא דין אבילה ולמחר מדידה כו' ושמעינן מצוואתו של ר' זעירא שאם רצו אבלים שלא יקבלו הבראה זו ושלא לאכול אותו היום כלום הרשות בידם כו'" עכ"ל.

כג | [illegible] שאל לר"י ואמר ליה שמע ר' אחא ומר כו'

ברוקח סי' שמ"ז גרס בירושלמי: "שאל לר' יוסי ואמר לו שמע ר' אבא ואמר יטמאו לו תלמידיו כו'" עכ"ל.

20 מהו שיטמא כהן לכבוד תורה

בתורת האדם (צד 51) "שנו בירושלמי בפרק מי שמתו דגרסינן התם מהו שיטמא כהן לתלמוד תורה דר' יוסא הוה יתיב מתני והוה תמן מיתא מאן דיתיב לא אמר ליה כלום ר' נחומי בריה דר' חייא בר אבא לא הוה עבר תחות כפתא דקסרין ור' אמי הוה עבר, פי' שהיה שם טומאה ור' אמי היה עובר שהיתה דרך ביהמ"ד עוברת שם ולא היה צריך להכיף דסבר מטמא כהן לתלמוד תורה. ר' חזקיה ור' נתן ור' יעקב בר אחא היו מטיילין בפלטיותא דקסרין הגיעו לכיפה ופרש ר' נתן כו'" עכ"ל.

[illegible] | 12 כל כהן שהוא עומד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה

במרדכי מגילה סי' תתי"ז גרס בירושלמי "עובר בשלשה עשה" וכ"ה בבבלי סוטה דף ל"ח ע"ב "עובר בשלשה עשה כה תברכם אמור להם ושמו את שמי". ובארחות חיים ח"ג נ"ב סי' נ"ז "וכתב הר"י מקור ז"ל לי נראה שאם אין היחיד נושא כפיו כשאומרים לו אינו עובר בעשה דכתיב להם וכ"כ בירושלמי" עכ"ל ולפנינו בירושלמי אין זכר מזה (אצי"ר).

כד | [illegible] והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קמי ערסיה דר' שמואל בן יוצדק

ברבה קהלת פסוק טוב ללכת אל בית אבל מובא הירושלמי בגי' משונה וז"ל בהמשך המאמר "והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומיה ערסיה דר' שמעון בן יהוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית מהו פועלים בה ומגים ליה משהכהנים מעכבים בשחיטתה מעל נאמר כד הוה רחוק הוה מגיב ליה" עכ"ל.

[illegible] | 1 ההספד וכל העוסקין בהספד

בחדושי הראבי"ה לברכות סי' נ"ט הגי' "המספיד" ובדרישה טוא"ח סי' ע"ב ועוד בס' הגי' "הסופד".

מפסיקין לק"ש בפי' הרא"ש ברכות (פ"ג סי' י"א) הגי' "ירושלמי כל העוסקין בהספד פטורין מן הק"ש ואין מפסיקין לתפלה". אבל לפני בעל שלטי הגבורים (פ"ג דברכות סי' ס') חיתה הגי' ברא"ש כמו שהיא בירושלמי לפנינו ובס' תולדות אדם וחוה (נתיב כ"ח ח"א) תני' "בירושלמי פטורים מק"ש ואין מפסיקין לתפלה".

6 אם יודע הוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש"צ כדי לענות אמן אחריו

ובחי' הראבי"ה ברכות סי' פ"ז הכי גרים "אם יודע שהוא יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ כדי לענות אמן אחריו כו'" עכ"ל.

כה | 1 בראשונה היו משפחות עומדות ואבלים עוברין כו'

בבבלי סנהדרין י"ט ע"א "בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זו בזו כו' התקינו שיהיו העם עומדין ואבלים עוברין" וכתב בעל אצו"ר "ואנב אעיר על מ"ש בתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' תל"ב) "ירושלמי דגרק מי שמתו פרשה ציון בידיה אין מנחם לה משמע הא יש לה מנחם לא פרשה בידיה מכאן ראי' שאין לאבל לבצוע לעצמו" עכ"ל. ובהג"מ ה' אבל פ"ד ה"ט "וגרסינן בפרק מי שמתו ובסו"ק בירושלמי פרים מנחם נחול דכהן שנא' פרשה ציון בידיה מפני שאין לה מנחם ובשבת פרים כי אורחיה שנא' ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה" עכ"ל וכן מובא בסמ"ג ה' אבלות (דף קכ"א ד' קאפוסט) בשם ירושלמי דברכות ומו"ק. ולפנינו ליתא זה בירושלמי לא בברכות ולא במו"ק. ובילקוט משלי רמז תתקמ"ז תני בבית האבל ב"ח פרים מנחם ויהיב לאבל מן תהד"ר פרשה ציון בידיה משום דאין מנחם לה הא אם יש לה מנחם פרים מנחם, ובשבת פרים הוא בעצמו אע"פ שיש מנחם, שנא' ברכת ה' היא תעשיר וגו' עכ"ל. וע"ז ציין ירושלמי מו"ק פ"ג, ולפנינו שם ליתא.

כה | 17 וברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך

בחי' ראבי"ה בברכות סי' ס"ב מביא בשם הירושלמי כל המאמר הנ"ל (למן נשים ועבדים כו') עד כאן ומסיים "א"ר אדא וחייבים בקידוש היום ובהבדלה בקידוש דכתיב זכור את יום השבת זכרהו על היין בכניסתו לקדש על שולחנך, א"כ מה ת"ל שמור את יום השבת לקדשו שמרהו וקדשהו בעשיית מלאכה ונשים ועבדים וקטנים הואיל וישנן בשמירת שבת חייבים בקידוש היום ובהבדלה מ"ן דכתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וביום השביעי וגו' הואיל וחייבים בשימור צריכים להבדיל בין קודש לחול בין שבת לששת ימי המעשה א"כ מה ת"ל ובהמתך וגרך אשר בשעריך אלא קטן ועבד ואמה שישנן במקצת מצות שחייבים בתפלה ובבהמ"ז ובמזוזה לפיכך חייבים בקידוש ובהבדלה כישראל אבל גר תושב אינו אלא בשימור שבת בלבד ולפיכך פטור מקידוש ומהבדלה" עכ"ל וכתב בעל

עמוד	שורה	

אצוי"ר שכל המאמר הזה לכן א"ר אדא עד סופו שהביא הראבי"ה ליתא בירושלמי שלפנינו.

כה ט"א **ר' שמעון פוטר את הנשים ממצות ציצית שהיא מ"ע שהז"ג**

בתשו' הרשב"א סי' רצ"ח (בולוניא רצ"ט) "שאלה גרסינן בפ"ק דקדושין ה"ז בגמרא דבני מערבא אמר להם ר' שמעון לחכמים אי אתם מודים שהיא מ"ע שהז"ג שהרי כסות לילה פטור מן הציצית אמר ר' לא, טעמון דרבנן שאם היתה לו מיוחדת ליום ולילה שהיא חייבת בציצית. וקשיא לן על זה כו' וכמו שאמרנו שם בירושלמי הפכי הברייתא ושני במ"ע שלא הז"ג ציצית, ובברייתא השנויה בגמרא (בבלית) בפ"ק דקידושין (דף ל"ג ע"ב) שנו ציצית במ"ע שהז"ג שהירושלמי לעתים מהפך את הסוגיות ופעמים אפילו גירסת הברייתא ואפי' המשניות" עכ"ל. וכתב בסמ"ג עשין כ"ו "שמעתי שהורה רבינו יצחק בר' אברהם לברך על הציצית בליל יוה"כ שמוכיח בירושלמי פ"ק דקדושין דכסות יום חייב בציצית אף בלילה וכ"ש כסות המיוחדת ליום ולילה, וכסות לילה פטורה אף ביום" עכ"ל. וכן הוא בהג"מ ה' ציצית פ"ג ה"ה. ובמרדכי ה' ציצית סי' תתקא שהיה אומר שמוכיח בירושלמי דקדושין דכסות יום חייבת בציצית אף בלילה כו'" עכ"ל, ולפלא שרבים מהראשונים הביאו המאמר הנ"ל מירושלמי קדושין ולא מירושלמי ברכות שבכאן (אצוי"ר).

50 3 **כל מצות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים ידי חובתן**

באור זרוע ח"ב סי' ר"ס כההיא דברכות פ' מי שמתו ירושלמי תני כל מצות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת היין פי' פטור דכתב היינו אע"פ שכבר יצא ונפטר. ומסיק והא אנן תנינן בניתותא כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן" עכ"ל. ובפרדס לרש"י סי' נ"ט "כל מצות שאדם פטור אינו מוציא את הרבים ידי חובתן הא אם חייב אע"פ שיצא מוציא, א"ר אלעזר שנייא בברהמ"ז דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך" עכ"ל. ולפני הרשב"א היו שתי נוסחאות בירושלמי, כי הנה בחי' הרשב"א ברכות מ"ח ע"א כתב "ואע"ג דאמרינן בירושלמי דמכילתן בפ' מי שמתו תני כל מצות שאינו פטור מוציא אחרים ידי חובתן. חוץ מברהמ"ז והא תני כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתו הא אם היה חייב מוציא א"ר לא שניא היא ברהמ"ז דכתיב ואכלת ושבעת מי שאכל הוא יברך כו' ע"כ", ובתשובות הרשב"א סי' קכ"ז (בולוניא רצ"ט) מביא הירושלמי בנוסח אחר וז"ל "דאיתמר בירושלמי דגרסינן התם כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מן התפלה וק"ש וברהמ"ז. תפלה לפי שאין שליחות ליחיד ק"ש כדי שיהא כאו"א משגן בפיו ברהמ"ז כו'" עכ"ל

24 **תיפתר בעונה אחריהן אמן**

בס' אצוי"ר (למס' ברכות עמוד 81) מביא גירסאות שונות מהראשונים בנוגע לקטן שמברך לאביו יש שגורסין כאן "בעונה אחריהן אמן" ויש שגורסין "בעונה אחריה" פי' שעונה מה שהן אומרים אומרים מלה במלה ובתשב"ץ ח"א סי' קס"ח "הא דתניא בן מברך לאביו אי מיירי בקטן, מיירי שעונה אביו אחריו מה שהוא אומ' והכי אוקמוה בירושלמי" עכ"ל.

כו 7 **מהו מהרהר ברכות**

ברוקח סי' שכ"א "ירושלמי מהרהר בברכות אבל ק"ש וברהמ"ז יוציא בשפתיו". וכן מביא הראבי"ה (ברכות סי' ס"ג) בשם פי' רבינו חננאל.

52 8 **מהו להרהר בבית הכסא**

בב"י (טוא"ח סי' פ"ה) כתב הר"ר מנוח "בירושלמי אמרינן דמותר להרהר בד"ת בבהכ"ס ולא פליג אגמרא דילן דכי אמרינן אסור להרהר הני מילי לכתחלה כלומר לשום מחשבתו ולבו לחשב בד"ת כו'" עכ"ל.

א"ר זעירא כל סבר קשי דהוה לי תמן סבי תיה

וקשה דבמגילה (בבלית) כ"ח ע"א איתא "שאלו תלמידיו את ר' זירא במה הארכת ימים אמר להם כו' ולא הרהרתי במבואות המטונפות". אולם בבבלי תענית כ' ע"ב יש גירסא "שאלו תלמידיו את ר' אדא בר אהבה (תחת ר"ז) במה הארכת ימים כנ"ל.

23 **זבין חבות נדות וילודות קורין בתורה**

וכן הגי' בתוספתא. ולפלא שבתוספתא שהובאה (בבבלי ברכות כ"ג ע"א) הגירסא "הזבין והמצורעין ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה" ועי"ש פרש"י, ובד' מנגצא בירושלמי כאן הגירסא "בועלי נדות" ובברייתא דמס' נדה (פראנקפורט תר"ג צד 89) "ואל המקדש לא תבא אין לה רשות להכנס לבתי מדרשות ולבתי כנסיות" ע"ש בהערות ובשו"ע או"ח סי' קפ"ח כתב מנהג דנדה אסורה להזכיר השם

54 17 **ובלבד באדומים**

רבים מהגאונים הראשונים נבוכו בפירוש המלה "באדומים" יש פותרין אותה "בתרנגולים אדומים דקים להו שצואתן מסרחת יותר", ויש פותרין "באדומים" בתרנגולים מארץ אדום דשם היו השעורים בזול כדאי' בכתובות והיו התרנגולים אוכלין שעורים וצואתן מסרחת (כן פי' רבינו יחיאל מפרי"ש, מובא בחדושי אנשי שם במרדכי פ"ג סי' ר"מ) ואחרים ויש גורסין "באדומה" (תחת באדומים) כלומר בצואה האדומה של תרנגולים שמסרחת הרבה אבל באחרת לא

54 25 **ר"ש בן אלעזר אומר אפי' טריקלין עשר על עשר לא יקרא עד שיכסנו או עד שיניחנו תחת המטה**

לזה כוונה הגמרא בבבלי ברכות (כ"ה ע"ב) "מאן שמעית ליה דאמר כוליה בית כארבע אמות דמי ר"ש בן אלעזר הוא ורש"י ז"ל כתב שם "מאן שמעית ליה וכו' לא ידעתי היכן הוא" עכ"ל.

כח 16 **כדי שיהא כוסו נקי**

בכל בו סי' י"א ובארחות חיים ה' תפלה סי' ל"ח גרסי' בירושלמי "כדי שיהא גופו נקי", ובתוס' ר"ח ברכות כ"ד ע"א גרסי' "כדי שיהא כסותו נקי" ובפי' הרא"ש ברכות פ"ג סי' ל"ט גורס "כדי שיהא פיהו נקי" ובסמ"ג עשין י"ט מייתי "כדי שיהא כיסו נקי פי' כיסו גופו" עכ"ל.

17 **כל עמא מודיי בההין דדקק איצטלין דהוא אסור**

בפי' הרא"ש ברכות פ"ג גרס "דרקק אמנטוליין שהוא אסור פי' הנגיד כמטיל פי שלא באונס" עכ"ל. ובכל בו סי' י"א גרס בירוש' "בהדין דרקק איסטלין אסור ואפי' לאחוריו. פירוש איסטלין שלא לצורך נקיות כו' ויש מפרשין איסטלי כלפי מעלה כו'". ובס' בית נכות ההלכות ח"ב (צד 56) מביא בשם ר"ח שפי' רוק עבה הנראה מאד והוא לשון אצט"ית שהוא בגד עבה" עכ"ל

19 **ר' יונה רקק ושיף ר' ירמי' ר"ש בר הלפתא**

בתוס' רי"ה בברכות כ"ד ע"א "ר' יונה רייק ושייף ר' ירמי' רייק ושייף ר' חלפתא בן שאול אומר

כח 29 **אמר חזקיה ר' אבא מחמיר כו'**

בד' אמשטרדם הגי' "אמר חזקיה אבא מחמיר כו'" והכוונה על אביו של ר' חזקיה והמפרשים טעו וחשבו שזה קאי על ר' אבא הנ"ל בשם רב.

עמוד	שורה	
כח	30	א"ל אפי' עשיה בעצם אסורה

פי' שר' חזקיה חולק על אבוה בזה והוא (ר"ח) מחמיר בצואה יותר ממים (כן פי' אצוי"ר).

פרק רביעי

עמוד	שורה	
58	1	עבודה בלב ואיזו זו תפלה

באוי"ה"א סי' ד' .ותפלה היא מעשה"

עמוד	שורה	
	10	פרש בחנה וחנה היא מדברת על לבה

בסוא"ת סי' קח ובשלטי הגבורים פ"ג דברכות סי' ס"ז הגירסא בירושלמי כבר פירש בחנה .וקולה לא ישמע'.

עמוד	שורה	
	18	מצלי בקלא עד דילפין כר'

פירשו הראשונים .שכל כך היה מתפלל בקול להעיר חכוונה עד שבני ביתו היו שומעים ולמדים התפלה ממנו'

ר' יונה כד הוה מצלי בכנישתא

בב"י שא"ח סי' ק"א .כדאמרינן בירושלמי ר' יונה כד הוה מצלי בביתיה הוה מצלי בקלא כי היכי דילפי: מיניה בני ביתיה וכד הוה מצלי בבי כנישתא הוה מצלי בלחישה כי היכי דלא לשעי אינשי כו' עכ"ל

עמוד	שורה	
	23	כך זכיתי לראות במערב

באבודרהם (תפלות של חול דף נ' ע"א). כך תיכני לראותה במערב'

עמוד	שורה	
ל	15	אף בימי מלכות רשעה הזאת

בתוס' רי"ח ברכות כ"ז ע"א .אף בימי מלכות רומי" ובמס' מנחות ס"ד ע"ב מייתי עובדא זו .בשצרו מלכי בית חשמונאי זע"ז כו'. והגר"א הגיה כאן "בימי מלכות חשמונאים היו כו' וע"ש במנחות בתוס' ד"ה ועל אותה שעה. ובפירוש המיוחס לרש"י באבות פ"ב מ"ה .וכן מצינו בירבעם בשעה שבנה שלמה בית המקדש והשלים .ותו הניח מפתחות תחת מראשותיו כדי שישכים למחרת להקריב תמיד של שחר בזמנו מה עשתה בת פרעה הכניסה לו על מטתו כו' ועברו עליו ארבע שעות ביום שלא עמד ולא קרב תמיד של שחר ועל אותה שעה שנינו בגמרת ירושלמי על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות מה עשה ירבעם כו' עכ"ל ולפנינו בירוש' אין זכר מהמעשה שהביא רש"י. ונזכרת במדרש משלי.

עמוד	שורה	
	27	ר"ז בשם ר' יוחנן אפי' יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת המנחה קודמת

לפני תוס' ישנים יומא ל"ד ע"א ד"ה העולה לא היה זה בירושלמי ובתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' ב') בהגהה .ועוד יש טועים לומר כששוהים בשבת או ביו"ט בתפלת שחרית עד לאחר שש שעות שיש להתפלל מנחה קודם למוסף כו' ומוכיחים בירושלמי דמיירי נמי במנחה גדולה מיהו שגגה היא בידם כדפי' הר"ר אליאב כהן דההיא דהון לפניו שתי תפלות וכו' מיירי באדם שמוטל עליו להתפלל מנחה מיד כגון הרוצה ליכנס לסעודה גדולה כו' עכ"ל.

עמוד	שורה	
	15	ויהא חלקי עם המתפללים עם דמדומי חמה

בבבלי ברכות כ"ט ע"ב .לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מאי טעמא דלמא מיטרפא ליה שעתא'. ובירושלמי כאן לא נזכר מזה כלום ואדרבא מפורש שמצוה להתפלל עם דמדומי חמה.

עמוד	שורה	
60	17	לעת מטיין של יום

בכמה ספרי ראשונים הגי' לעת מטיו של יום ובחי' הרשב"א ברכות כ"ט ע"ב .גרסינן בירוש' לעת מטוא לעת מצויו של יום כלומר תמציתו של יום מלשון ונמצה דמו' עכ"ל.

עמוד	שורה	
60	24	בלא נר. בבבלי לא היה שמן זית רק שמן שומשמין

כדאי' בבבלי שבת דף כ"ו ע"א (מצוי"ר)

עמוד	שורה	
לא	12	אי אמ"ה בילקוט ישעיה ר' שפ"ח כיתי הירוש' וליתא המלות אי אמרה

עמוד	שורה	
	17	בנעילת שערי שמים י"נ בנעילת שערי עזרה.

בהגמיי' ה' תפלה פ"ג ה"ג .ועוד הביא מורי ראי"ה מירוש' פ' תפלת השחר וריש פרק בתרא דתענית דר' יוחנן פליג על רב ואמר אין תפלת נעילה אלא ביום כו', ועוד מוכח התם דאפי' רב מודה דיש להתפלל אותה ביום דגרסינן אימתי היא נעילה רבנן דקסרין אמרין איתפלגין רב ור' יוחנן רב אמר בנעילת שערי שמים פי' בלילה ור' יוחנן אמר בנעילת שערי היכל שזהו ביום לאחר הקטרת קטורת והדלקת נרות אמר ר' יודין ענתותי מתניתין מסייעא לר' יוחנן בג' פרקים הכהנים כו' אית לך למימר נעילת שערי שמים פי' בתמיה והא איתקש נשיאות כפים לשירות דכתיב לש"תו ולברך בשמו מה שירות ביום אף נשיאות כפ"ם ביום, אתוה ראימי דרב אוויא צייץ הוה נולתיה דרב ביומא צומא רבא פי' היה שומר טליתו כו' עכ"ל. ובר"ן סוף יומא גרס בירוש' הכא .שמואל תחת .ר' יוחנן' וכתב הכ"מ ה' תפלה שע"פ גירסא זו פסק הרמב"ם הלכה כרב דהלכתא כוותיה באיסורי לגבי שמואל' עכ"ל. וכגירסת הר"ן גרסי כמה ראשונים.

עמוד	שורה	
	24	טלתיה במנה"ג (צד 84) הוא גלימא
	27	וכא אמר בכל בו .והבא מצלי'.
	12	ר"ח שחל להיות בת"צ

בירושלמי פ"ד דתענית ה"א הגי' .ר"ח שחל להיות בתענית אע"פ כו' וכן גרס כאן במנהג וכן בס המכריע ומסיים .הא לך בפירוש שהיו מתפללין נעילה במעמדות'.

עמוד	שורה	
	14	שבת שחל להיות בחנוכה

ברוקח סי' רי"ב מייתי .ירושלמי בפ' תפלת השחר שבת שחל בו תענית אומר של תענית בברכה חמישית ואומר עבודה והודיה ברכת כהנים כו' עכ"ל וכ"ז ליתא לפנינו.

עמוד	שורה	
62	17	ר"ח שחל להיות בתענית היך מזכיר הוא של ר"ח

בתוס' רי"ח ברכות ל"א ע"ב ד"ה כל .ובירושלמי בתפלת השחר גרסינן ר"ח שחל להיות בו תענית האיך הוא מזכיר במוסף של ר"ח ר' זעירא אמר בהוראה ר' אבא בר ממל אמר בעבודה ר' אבינא אמר בברכה רביעית כו' ונראה שיש בירוש' שלפנינו טעות סופר ומיירי בר"ח שחל להיות בו תענית כדתנן אין גוזרין ת"צ בר"ח בחנוכה ובפורים כו'. וגרסינן ר' אבינא אומר ברכה חמשית. פי' שם יאמר ענגו אחר ברכה של קדושת היום כו' ובירושלמי שם יש בו טעות סופר שכתב ר"ח שחל להיות בו תענית האיך מזכיר של ר"ח ואני הגהתי במוסף של ר"ח כו' וגם כששונה שם ר' אבינא אמר בברכה רביעית ויש לגרוס בברכה המשית כו'. ויש גורסין ר"ח שחל בו תענית האיך הוא מזכיר של ר"ח ואתפלת נעילה קאי כדגרסינן לעיל ר' יצחק בר נחמן בשם ריב"ל יוה"כ שחל להיות בשבת אע"פ שאין נעילה בשבת מזכיר של שבת בנעילה אוספין עליה של ר"ח שחל להיות בתענית אע"פ שאין נעילה בר"ח מזכיר של ר"ח בנעילה. ר' סימון בשם ר' יהושע שבת שחל להיות בחנוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה ומזכיר של חנוכה במוסף. ר"ח שחל להיות בתענית האיך הוא מזכיר של ר"ח כו' עכ"ל. ובחי' ראבי"ה סי' ס"ז מביא גי' משנה כאן וז"ל .וראיה לדבר שגרס בירוש' פ' תפלת השחר ר"ח שחל להיות בתענית הראשו'

עמוד | שורה

מזכיר כו׳ עד במוספין היכי אמרינן ומסיק ר׳ אבא אומר של ר״ח ברכה רביעית ככל השנה ושל תענית ברכה חמשית ואומר עבודה והודאה וברכות כהנים כו׳ עכ״ל.

לב 20 אמר ליה והדא שאילה״א דספרא
בירושלמי תענית פ״ד ה״א. א״ל והדא שאילתיה דספק׳.

22 מאן דמצלי ליצלי דרמשא עד יומא קאם
בתוס׳ רי״ח ברכות כ״ו ע״א ד״ה דרב גרסי בירוש׳ „מאן דמצלי יצלי של שבת בערב שבת דרמשא עד יומא קאים׳.

64 13 התחילו כל העם ועמדו על רגליהם
בשו״ת הראבי״ה סי׳ קנ״א גרס „התחילו ועמדו כל העם על רגליהם׳.

14 בן שש עשרה שנה ונתמלא כל חושו שיבות
בפי׳ רב נסים גאון (ברכות כ״ז ע״ב) גרס הכא „בן שבע עשרה שנה ונתמלא כל ראשם שיבה׳. ובאבודרהם (סדר הגדה) „כדאמרינן בירושלמי דברכות שלא היה כ״א בן י״ג שנה כו׳ ובאו לו י״ג שורות של שער לבן כמנין שניו׳ עכ״ל וכן גרס היוחסין והר״י אברבנאל; (בס׳ זבח פסח) „בן י״ג שנה.

לג 6 דעביד מרטין, ביוחסין גרים בירוש׳ דעביד פחמים׳.

66 23 עד סופיה דספרא
באודרהם (דף ד׳) סופיה דספרא פי׳ כי תמצא בסוף ספר ואלה שמות, כאשר צוה ה׳ את משה י״ח פעמים ולפי שהתפלות נתקנו בזמן בית שני הוא אומר שתקנו י״ח ברכות כנגד י״ח צווים הכתובים במשכן שני׳ עכ״ל.

29 ר׳ זעירא בשם ר׳ ירמיה יחיד בת״צ צריך להזכיר מעין המאורע

בס׳ המנהיג (צד 46 ד״ב). ובירוש׳ דברכות פ״ד ובתענית פ״ב ד״ב זעירא בשם ר׳ ירמיה אמר יחיד בת״צ צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה בין גואל לרופא ר׳ יוסי בשם רב אף יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומ׳ בין גואל לרופא ר׳ ינאי בשם ר׳ ישמעאל אומר בשומע תפלה ושליח צבור בין גואל לרופא׳ עכ״ל. ובאו״ז ח״ב סי׳ ת״ג מייתי הירושלמי בל״ז „ר׳ זעירא בש״ר ירמי׳ כו׳ והיכן אומרה צבור בין גואל לרופא יחיד בשומע תפלה מהו אומר עננו ה׳ עננו כו׳ בכל עת צרה וצוקה כאמור ויצעקו אל ה׳ כו׳ ר׳ ינאי בשם ר׳ ישמעאל אומרה בשומע תפלה כו׳ ר׳ זעירא בשם רב הונא אומרה בלילי שבת וביומו פי׳ היינו ערבית שחרית ומנחה כליל שבת דהיינו ערבית וביומו דהיינו שחרית ומנחה אבל מוסף בתענית ליכא כו׳ מה שכתוב צבור אומרה בין גואל לרופא לא ראיתי שם׳ עכ״ל

לד 10 יחיד בט״ב צריך להזכיר מעין המאורע
באו״ז סי׳ קצ״ט „דאמר בירושלמי מהו אומר רחם ה׳ אלהינו על ישראל עמך וכו׳ ואנו נוהגין להתפלל נחם ה׳ אלהינו, אלא בערבית ושח״ית שאינו עת נחמה אנו מתפללין רחם שהוא תפלת תחנונים ובמנחה שהוא שעת נחמה מתפללין אנו נחם ה׳ אלהינו׳ עכ״ל. ועי׳ במא״ח סי׳ תקס״ה מ״ש בזה. „ברובי הפוסקים הגי׳ „רחם ה׳ אלהינו כו׳ וברי״ף סוף תענית סי׳ תת״מ ובראש תענית פ״ד סי׳ ל״ד מייתי מירושלמי הגי׳ נחם ה׳ אלהינו כו׳

22 מאן דמר שבע מעין י״ח כסייע לשמואל ומאן דמר י״ח מעין י״ח כו׳
באו״ז ה׳ תפלה סי׳ צ׳ הגי׳ משונה „מאן דתני שבע מעין י״ח מסייע ליה לשמואל ג׳ ראשונות וג׳ אחרונות הרי שש והביננו ברכה אחת שתותם בה בא״י שומע תפלה הרי שבע מעין שמ״ע. ומאן דתני שמ״ע ומעין י״ח מסייע לית לרב דאמר חתימה מעין כל ברכה וברכה כו׳ עכ״ל

יש״ד | שורה

68 13 רב אומר חותך ושמואל אמר אינו חותך
בפסקי ר׳ ישעי׳ מטראני (בית נתן ד׳ מ״ד ע״ב) גרס בירוש׳ רב א״ר חותם ושמואל אמר חותך׳ עכ״ל ובבבלי ברכות כ״א ע״א אמר רב יהודה אמר שמואל היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק. וזה ראי׳ לגי׳ ריא״ם בירוש׳.

21 היה עומד ומתפלל בשבת כו
בכל בו (דין התפלה וטעה) גרס בירוש׳ „נתפלל ומצא עצמו טועה והתפלל של חול בשבת יצא ואם נזכר בתוך התפלה גומר הברכה שהתחיל בה וחוזר ומתפלל של שבת ובמוסף פוסק כו׳ עכ״ל

68 28 כל הדרכים בחזקת סכנה כו׳ כל החולי בחזקת הסכנה
בפי׳ רבינו יונה פ״ם דברכות סי׳ ר״י ד״ה ארבעה. ומ״ש בירוש׳ כל הדרכים בחזקת סכנה הם עומדים לא אמרו זה אלא לענין תפלת יוצא לדרך בלבד כ״ ובכל בו ה׳ קה״ת י׳. ופירוש משמע שאפי׳ חש בראשו או בעיניו צריך להודות׳

לה 7 צריך אדם ליחד לו מקום בבהכ״נ להתפלל
בפי׳ רבינו יונה להרי״ף ברכות פ״א סי׳ ט׳ כתב, והכי משמע בירושלמי דגרסינן התם כל הקובע מקום לתפלתו בביתו לתתפלל כאלו הקיפה מחיצה של ברזל כו׳ עכ״ל. ובמעדני יו״ט ברכות פ״א סי׳ ד העיר על פרי״ הנ״ל שבירוש׳ ליתא זה „ולהלן בפ׳ תפה״ש מאמר ר׳ יוחנן כעין זה

9 אלא אשר ישתחוה שם לאלהים
בראבי״ה ברכות סי׳ צ׳ מסיים ע״ז מקום המיוחד לו לתפלה דכתיב כל מקום אשר אזכיר את שמי וגו׳ היה מקום מיוחד לתפלה שם השכינה שורה׳ עכ״ל ובאגודה סי׳ כל הקובע מקום לתפלתו כו׳ פי׳ לאו דוקא בשני בתי כנסיות אלא אפי׳ בבהכ״נ אחד צריך אדם ליחד לו מקום וכו׳ וכן מוכח בירוש׳ בפ׳ תפה״ש עכ״ל ולפנינו אינו מבואר

11 צריך אדם להסב פניו לכותל להתפלל
באבודרהם (סדר שחרית של חול ד׳ כ״ח ע״ב) מביא לשון הירושלמי „מאי טעמא ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה׳ כלומר שלא יתפלל באמצע הבית׳ עכ״ל.

39 לכל הרוחות אין מחזירין
כד׳ מגנצא הגי׳ „לכל הרוחות מחזירין׳

48 הוא ההיכל לפני ולפנים כו׳
בראב״ן ס׳ קנ״ח „גירסת הירושלמי הוא ההיכל לפני שכל הפנים פונות בו׳ עכ״ל.

ש״א תל שכל הפיות מתפללין עליו
בסוף ספר המכריע לתענית, הכי גרסינן נמי בפרק תפה״ש בירוש׳ בנוי לתלפיות תל שהכל פונים לו תל שכל הפיות מתפללין עליו כו׳ בק״ש פורש סוכת שלום ומנחם ציון ובונה ירושלים בתפלה אלהי דוד ובונה ירושלים. אלמא תלמוד שלנו סובר שאינו כוללן ותלמוד ירוש׳ סובר שהוא כוללן ועוד פליגי בהא דתלמוד ירושלמי סובר שמברכים אלהי דוד ובפ׳ חלק גרסינן כו׳ עכ״ל אלמא שאין אומרים אלהי דוד ולפי דברי הירוש׳ הרי אומרים אותו בבונה ירושלים כו׳ עכ״ל. ובראבי״ה ברכות (סי׳ פ״ו) „ירושלמי עד כהן בבנוי אף בתורבנו כל פיות מתפללין עליו בתפלות בונה ירושלים וכן בברהמ״ז

עמוד שורה

ושבת ויו"ט פורים סוכת שלום עלינו וע"ל כל ישראל ועל ירושלים' עכ"ל ובילקוט מלכים (רמ"ז קפ"ד) ,בבהמ"ז מנחם ציון בבנין ירושלים' .

לז 31 כל מי שאינו נכנס בבית הכנסת בעוה"ז כו'
ביקוט תהלים ר' תרנ"ט הגי' ,והמתפלל בתוכה בעוה"ז כאלו מתפלל בבית המקדש שנא' ואהי להם למקדש מעט בגוים' עכ"ל

לח 19 אבל אם היה מרתיע וכו' ובלבד שלא יפסיק את תפלתו
בתוס' ר"ח ברכות ל"ג ,בירושלמי קאמר דאם היה נחש מרתיע ובא כנגדו פוסק לפי שבא נגדו בכעס ומתכוין הוא להזיקו' וכס' אדם וחוה נתיב ג' ח"ד ,בירושלמי ראה נחש מרתיע כנגדו פוסק ואם פסק חוזר לתחלת ברכה שפוסק בה עכ"ל.

21 היה עומר ומתפלל באס"טא
בס' אדם וחוה נתיב ג' ח"ד ,בירושלמי אם היה מתפלל ברשות הרבים ומעבירים בהמה או קרון מתרחק לצד א' ולא יפסיק תפלתו עכ"ל.

76 29 לא דמי ההיא דמיקל
בריי"ף ריש פ"א דתענית גרס ,לא דמי ההיא דמצלי ומיקל'

לט 15 מחזירין אותו בשומע תפלה
בריטב"א תענית ג' ע"ב ד"ה ורבינו הגי' ,אינו חוזר אלא אומרו בשומע תפלה'

78 9 אם אין דעה תפלה כנין
בטוא"ח סי' קט"ו ,ירושלמי אם אין בינה אין תפלה' עכ"ל

מ 27 אין מחזירין אותו... לכל אין מחזירין אותו חוץ...
בשבלי הלקט ענין תפ"ה סי' י"ט וכן ברוקח סי' שכ"ב ,גירסי בירושלמי ,אין מעלין אותו' כלשון הבבלי ברכות כ"ט ע"א ובטוא"ח סי' קכ"ו בשם הירושלמי ,אין מסלקין אותו'

שו"א מאן דמר ה"ז הכם בעונה בסוף
בארז ה"א סי' קצ ,בירושלמי אמר רב כגון אלין תלתא אדם עונה אמן אחר עצמו בהבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל ובבונה ירושלים בין בתפלה בין בברהמ"ז (ומובא המאמר גם בשם ר"ח. וברוקח (ציין בשלהי פרק א"ע) והראבי"ה. ולפנינו ליתא) וכתב האו"ז ,והאידנא לא נהיגן לענות אמן בהבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל

מא 3 אמר ריב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן
בטוא"ה סר"א ,גרסינן בירושלמי אריב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן ולא בירך ישראל לפני וריב"ל לוי היה כו' ותר"מ מרוטנבורק כתב שאין לו דין קדימה והא דקאמר שלא ברך ישראל לפניו מצד גדולתו ולא מצד לויה' עכ"ל

5 כל כהן שהוא עומד בברכ"ג ואינו נושא את כפיו עובר בעשה
באבודרהם (שחרית של חול דף ל"ו) ,פירוש בשעה שש"ץ קורא כהנים'

6 ר' יהודה בן פזי כד הוה ת"ש"ש
כתב בסמ"ג עשין כ' וכן מוכיח בירושלמי שאינו עובר בעשה אא"כ מזהירין אותו דאמר ר"ש בן פזי הוה תשיש וקאי אחרי עמודי ר"א נפק לבראי פי' כשהיו חלשים היו נסתרים מאחורי העמודים או יוצאים לחוץ כדי שלא יאמרו להם לברכם מפני שאז לא היו עוברים' עכ"ל.

20 אמר רב חסדא וצריך שיהא החזן ישראל
ובבבלי סוטה ל"ח ע"א ,ואמר רב חסדא נקטינן כהן קורא כהנים ואין ישראל קורא כהנים שנאמר אמור להם אמירה משלהם תהא וכתב באו"ז ח"ב סי' תרא שר"ת כתב בתשובתו לפי אורחיה דליתא לדרב חסדא דרב חסדא הדר ביה מגמרא דידן משום דלית הלכתא כוותיה דאמר בירושלמי בברכות ס"פ אין עומדין אמר רב חסדא וצריך שיהא החזן מישראל כו'

עמוד שורה

82 8 כאלו משלנו אכלה
בחי' הרשב"א ליתא המלה ,כאלו'

21 הקיש תורה למצות
באו"ז ח"א סי' ק"מ גרס כאן ,הקיש המצות לתורה מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונות ברכות' עכ"ל.

86 8 ר' זריקן אמר ר"ז בעי אהן דנסב תורמסא כו'
במרדכי פ"ו דברכות סי' קכ"ד ,בירושלמי הדין דנסב הורמסא למיכליה ובריך ונפיל מיניה ונסיב אחרינא בעי ברוכי זימנא אחריתא' עכ"ל.

מה 4 אשר ברא מיני מעדנים
בראבי"ה ברכות סי' קכ"ב ,אשר ברא מעדנים'

7 אשר ברא נפשות רבות להחיות בהם נפש כל חי בא"י חי העולמים.
בתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' שכ"ב) ולאחריו מברך בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שברא להחיות בו נפש כל חי בא"י חי העולמים כך מסיים בירושלמי' עכ"ל. ובטאו"ח סי' ר"ז ,ובגמרא דידן אינו מזכיר בה חתימה אבל בירושלמי חותם בא"י חי העולמים וכך היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל' עכ"ל. וברוקח סי' שמ"א ,ירושלמי גורס בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וחסרונן להחיות בהן נפש כל חי בא"י אל חי העולמים עכ"ל

90 5 מהו להזכיר בה מעין המאורע
במרדכי ברכות פ"ו סי' ק"נ ,ובשבתות וימים טובים וראשי חדשים פי' המיימון שמזכיר בה מעין המאורע וכן משמע בירושלמי וכן היה נוהג רבינו מאיר ומיהו יש חולקים ואומרים היינו חוקא בימיהם שהיו רגילין לקבוע אי"ז ואמיני פירות אז היו מזכירין בה מעין המאורע' עכ"ל, ובכפתור ופרח (צד 25) ,ירושלמי מהו להזכיר מעין המאורע כו' צריכין אנו למיחש ליה פי' שבשבת יאמר ונשבע ממובה ונחמנו בה בשבת קדשך, ביו"ט ושמחנו בה במועדי קדשך, בר"ח ויעלה זכרוננו בראש חדשים' עכ"ל.

19 קורא ר' יעקב בר אחא בשם שמואל אומר עליו בורא פרי העץ
עי' בבלי ,ברכות ל"ו ע"א ששם מפורש ששמואל אמר שהנ"ב ובד"ק כאן ליתא המלות בשם שמ"אל. בשלטי הגבורים פ"ו דברכות (דף נ"ב) ,תניא כתוספתא כללא אחרינא כל מילתא דמפיק עלין מן העיקר עשב הוא ומברכין עליו בפה"א והאי דמפיק עליו מן הענפים אילן הוא ובעי ברוכי בפה"ע וכן בירושלמי כו'' עכ"ל ולפנינו בירושלמי ובתוספתא ליתא כ"ז. וכן הוא בשם הירושלמי בחי' הראבי"ה ברכות ובארז ח"א סי' קע"ב מביא זה בשם תוספתא ומסיים ואני רפשתי בשתי תוספתות של ברכות ולא מצאתי כו'' עכ"ל.

15 אפי' אמר ברוך שברא החפץ הזה מה נאה הוא זה יצא
וכתב הסמ"ג עשין כ"ו וגרסינן בירושלמי הלכה כר' מאיר שאמר שם ובתלמוד שלנו ראה פת נאה ואמר כמה נאה פת זה ברוך המקום שבראו יצא' עכ"ל וכן הגירסא בירוש' ד' קושטא. וכן גרס בכל בו (הל' ברכות שבסעודה) ,מה נאה פת זה ברוך המקום מריה דהאי פיתא יצא' עכ"ל.

92 8 הא אולינן, בד' אמ"ד הא אזלי

16 בא לאוכלו. ברוקח סי' שמ"א ,בא לשתות'

7 כה בין מוגמר ובין יין
בתשובות הרי"ף סי' ש' ,ופירש רבינו חננאל ז"ל הבוצע הוא מברך על המוגמר הוא מברך תחלה כו' והביא ראיה מן התלמוד ירושלמי מה בין מוגמר ליין מוגמר כולהון מריחין כולהון נהנין כולהון חייבין לברך יין כל אחד מברך לעצמו כשהוא שותה בתוך הסעודה וכו'' עכ"ל.

100 6 מעשה בר' עקיבא שעשה משתה לשמעון בנו
בבבלי שבת ס' ליתא המלות לשמעון בנו ובשמחות פ"ח נזכר שבנו מת בחייו

שורה | עמוד

12 **ברוך שברא מי רפואות**
ברוקח סי׳ שמ״א ג״ם מברך בורא רפואות וכן הוא בראבי״ה ברכות סי׳ קכ״ג

פרק שביעי

שו״א **והכותין מומנין עליהן**
במשנה בספר מתניתא דבי מערבא הגירסא ״אין מומנין עליהן״

נא שו״א **אפילו שנים שדנו אין דינן דין**
בסמ״ג לאוין קס״ז ״וכן אמר ר״י ור״ל בירושלמי שנים שדנו אין דיניהם דין כו׳״ ולא גרס המלה ״אפילו״

102 5 **ר׳ יונה על הדא**
בד״א הגי׳ ר׳ יונה אמר על הדא

7 **רב חסדא אמר והן שבאו מני חבילות**
בד״א ״ועל דעתיה דרב חסדא והן שבאו מני חבילות

104 18 **רבי זעירא בעי אילין ג׳ קרוות מה את עביד לון**
במדרש שמואל גרס ״רבי זעירא בעי באלין תלתי דברכי אחדוי היך את עביד להון

שו״א **לא למדו ברכת התורה מברכת המזון אלא לרבים**
באבודרהם (תפלות של חול דף ד׳ ע״ב) ״וזה שאמרו שצריך לברך על התורה לאחריה דוקא כשקורא בס״ת בצבור אבל שלא בצבור לא והכי אמ־ינן בירושלמי א״ר שמואל בר׳ אבדימא לא למדו ברכת התורה מברכת המזון אלא לרבים אבל יחיד בינו לבין עצמו אינו מברך״ עכ״ל

נג 9 **תפתר כמן דמר כותי כגוי דברי רבי**
בד׳ אמשטרדם הגי׳ ״תפתר כמ״ד כותי כישראל לכל דבר דתני כותי הרי הוא כגוי דברי רבי. רשב״ג אומר כותי הרי הוא כישראל לכל דבר

שו״א **לשני קטנים נצרכה**
ברוקח סי׳ של״ד ״ירושלמי אחד ספק אחד קטן עושין הספק עיקר, והקטן לסניף״ עכ״ל

106 4 **ר׳ יעקב בר זבדי בעי קומי ר׳ יוסי כמה דברים אמורים תמן קטן עושין אותו סניפין לעשרה כו׳**
בתמים דעים סי׳ א׳ ״בירושלמי ר״י בר זבדי בעי קומי ר׳ יוסי במה דתימר קטן עושין אותו סניף לעשרה תימר אוף הכא עושין אותו סניף לשלשה (כלומר ומתניתין קתני דאין מזמנין שאין מזמנין עליו) ומה אם תמן שמזכיר את השם עושין אותו סניף כאן שאין אומרים את השם לא כ״ש אמר לו והרי לא כל שכן תמן ע״י שאומרים את השם עושין אותו סניף כאן שאין אומרים את השם אין עושין אותו סניף (פי׳ בעשרה שיש שם הזכרת השם דוחקין א״ע לעשות סניף כדי להרבות בשבח הבורא אבל בשלשה אין דוחקין)״ עכ״ל. ובילקוט מסיים ״הדא אמרה לברהמ״ז עושין אותו סניף אבל לתפלה ולק״ש אין עושין אותו סניף עד שיביא שתי שערות.

נד 25 **חולקין על ר״ש בן שטח**
בילקוט ״חלוקים עליו חבריו על שמעון בן שטח״.

28 **דפשיטא ליה כרשב״ג תני עלה**
בילקוט בראשית רמז מ״ב הגי׳ ״דתני רשב״ג אומר וכו׳״ עכ״ל.

29 **מומנין דברי חכמים**
בילקוט: (וויניציא) ובב״ר (קושטנטינא רע״ב) תני ״כדברי חכמים״.

שו״א **מתניתה כרשב״ג.** בחי׳ הרשב״א ברכות מ״ח ע״ב פירוש דאמר בברייתא דבסמוך עלה.

והסב עמהם אפי׳ לא סבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרפין וס״ל דלית הלכתא כרשב״ג דרבנן פליגי עליה כו׳ עכ״ל וכתב בעה״ס אצ״ר ״מדברי הראשונים נראה שגרסו הברייתא שנים פת ואחד ירק לעיל ואח״כ היתה לפניהם הברייתא הסב ואכל ע״הן וכו׳ ונראה שגרסו כן: והתני שנים פת ואחד ירק כו׳ דתני רשב״גא עלה והסב עמהם וכו׳.

10א 3 **בעשרה אמר נברך לאלהינו**
במנהיג (דף ל״ט ע״א) אם הם עשרה אומר נברך לאלהינו על המזון שאכלנו והן עונין ברוך הוא אלהינו על המזון שאכלנו

22 **שמואל אמר איני מציא את עצמי מן הכלל כו׳**
בר״ף פ״ו דברכות ״ירושלמי שמואל אמר אני איני מוציא עצמי מן הכלל תתיבון הרי הקורא בתורה אמר ר׳ אבין מכיון דהוא אומר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל ובאו״ז ח״א סי׳ ר״ב ״ירושלמי אמר שמואל אל יוציא אדם עצמו מן הכלל״

27 **א״ל סב בריך א״ל יהב דעתך דאת משתי חורנה**
בבאורי הגר״א לשו״ע ארח סי׳ קפ״ז הגי׳ ״סב בריך והב דעתך דאת משתי חורנה״ וכ״ה בד׳ אמד.

שו״א **כן הב דעתך מפקא ידי חובתי באמן**
בתשו׳ מהר״ם (הוצאת ר״ע) מן (כן) דעתך: מפקי ידך באמן״ וכן צ״ל.

נה 4 **אבל דברי חכמים**
במלאכת שלמה במשניות (ברכות פ״ז מ״ד) ״ובירושלמי קרי ר׳ יוחנן לר׳ עקיבא חכמים״

9 **נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך כו׳**
במנהיג (ד׳ כ״א ע״א) דאתיא תוך מתוך כתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת ופריך בירושלמי והא עדת קרח סניאין אינון אלא אתיא תוך תוך ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים אי מתוך את למד סניאין אינון אלא אתיא בני בני נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן ויבואו בני ישראל מה להלן עשרה אף כאן עשרה״ עכ״ל ולפנינו הגירסא קטועה ותמוה (אצוי״ר)

18 **במקהלת כתיב.** באבן העזר הל׳ ברכות הנשואין ״ומקשינן בירושלמי על ראיה זו של במקהלות תרי קהל משמע ומתרץ במקהלת כתיב חסר בלא ווי״ עכ״ל, והמפרשים יגעו בפירושים כאן לחנם (אצוי״ר)

25 **במה הוא גדלו.** כבבלי יומא ס״ט ע״ב ״במערבא מתני הכי רב גידל אמר גדול שגדלו בשם המפורש״ ובירושלמי מגילה פ״ג ה״ז מפורש ״רב גידל אמר״

שו״א **ספק הזכיר של ר״ח ספק לא הזכיר אין מחזירין אותו**
במרדכי פ״ב דשבת סי׳ רע״ט ״והכי איתא בתוספתא ובירושלמי בפ׳ ג׳ שאכלו... טעה ולא הזכיר של ר״ח בברהמ״ז אין מחזירין אותו מפני שאפשר לו בלא אכילה (פי׳ בלא אכילה דתענוג דהיינו פת) הדא דתימא בר״ח בחנוכה ובפורים אבל לא בשבת ויו״ט שא״א לו בלא אכילת חוזר ומזכיר״ עכ״ל

110 9 **ר׳ ירמי׳ מטובה בשם רב שכח ולא הזכיר של שבת כו׳**
באו״ז ח״א סי׳ ר׳ גרס בירושלמי ״ר׳ ירמי׳ כמובה בשם רב טעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית בא״י מקדש השבת. טעה ולא הזכיר יו״ט כו׳ טעה ולא הזכיר בר״ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל ברוך אתה ה׳ מקדש ישראל וראשי חדשים כו׳״ עכ״ל. ובבבלי ברכות... טעה ולא הזכיר של ר״ח

ין מ״ה	שורה

אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון

110 19 לשני בתים נצרכה

בשיטה מקובצת ברכות דף נ׳ ע״ב. גרסינן בירושלמי לא סוף דבר בית אחד אלא אפי׳ שני בתים, א״ר יונה והם שנכנסו משעה ראשונה על דעת כן כו׳ עכ״ל. ובמנהיג (דף ל״ט ע״א) דל ״ירושלמי אם אכלן בשני בתים ועוברין אלו את אלו מזמנין כאחת, ר׳ ברכיה מוקים לאמורא על תרעא מציעא בי מדרשא ומזמנין אלו עם אלו״ עכ״ל

21 ר׳ ברכיה מוקים לאמוריה על תרעא מציעיא דבי מדרשא

הב״ח (בטוא״ח סי׳ קצ״ה) פירש ״העמידו לאמורא המברך במקום אמצעי בשער שבין שני הבתים כדי שישמעו כולם״ עכ״ל

נו 10 ומלא ברכת ה׳

בכל בו (דיני שאר ברכות שבסע׳ דה) מסיים ״ברכת ה׳ ברכת זימון יש יין מים״ עכ״ל

112 27 שליח צבור עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שלש וכו׳

בראבי״ה ברכות סי׳ קמ״א גרס בירושלמי ״ש״צ עובר לפני התיבה ואומר ויכלו השמים וכו׳ ואומר ברכה אחת מעין שבע מגן אבות בדברו וכו׳ וחותם במקדש ישראל ויום השבת״ עכ״ל. וכתב באו״ז ח״א סי׳ תשנ״ב ״ועוד שמעתי שיש בירושלמי לשמואל למה לי לקדושי דבי כנישתא כדי לזכות את התינוקות פי׳ שירצו לשמוע ברכה ויענו אמן ויטעמו מן הברכה״ עכ״ל. ובאו״ז ח״ב סי׳ כ׳ ״משום דאיתא בירושלמי ולמ״ד אין קידוש אלא במקום סעודה אמאי מקדשים בבהכ״נ כדי לזכות בהן התינוקות פי׳ שירצו זה לפני זה כדי לשתות ולשמוע הקידוש כך שמעתי מפרשים כו׳״ עכ״ל וכתב בעל אצו״ר ״ולפנינו אין זכר מזה בירושלמי וכן אין לפנינו מ״ש בשם ירושלמי בס׳ בית נכות ההלכות ח״ב (צד 58) ״ירושלמי כל האומר ויכלו ערב שבת שני מלאכי השרת מניחין ידיהם על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר מנלן אתיא אשר אשר לגזירה שוה כתיב אשר בפרה אדומה ג׳ פעמים וכתיב אשר בויכלו נ״פ מה פרה אדומה מכפר אף ויכלו מכפר״ עכ״ל. ובמקום אחר מובא זה בשם מדרש.

נז 21 רבא ורב יהודה הלכה כר׳

בריי״ף פ״ח דברכות הגי׳ ״ר׳ אבא ורב יהודה בשם רב אמרי הלכה כדברי מי שהוא אומר בשמים ואח״כ מאור״.

114 2 יום טוב שחל להיות במוצ״ש

כתוב בתניא סי׳ מ״ז ״בשם רבינו גרשום מצאתי שמצריך בשמים כשחל להיות יו״ט במוצ״ש ואע״ג דהגמרא שלנו אינו מצריך בשמים מיהו בירושלמי אמר יו״ט שחל להיות במוצ״ש מברך יקנה״ז ובכל מקום שיש נר יש בשמים כו׳״ עכ״ל, וכ׳ הוא בשבלי הלקט סדר פסח סי׳ רי״ח ולפנינו בירושלמי ליתא כל זה

116 8 ר׳ שמואל בר יצחק אמר בעי נוטל ושונה ואת אמרת רשות

בתורת הבית להרשב״א (בית ששי שער שני) גרס בירושלמי כאן ״ר׳ שמואל בר יצחק בעי נוטל ושונה ואת אמרת רשות אית בעי מימר מהלך ד׳ מילין ואת אמרת רשות״ עכ״ל וכן גרס הר״ש ידים פ״א מ״א.

סכך 14 על המאור ועל הבשמים

באור זרוע ח״ב סי׳ שכ״ח ״ואין לעשות הבדלה במוצאי שבת על נר של חנוכה דאמרינן בירושלמי דברכות פרק אלו דברים ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן ר׳ יוסי בר חנינא אין מברכין על הנר ולא על הבשמים של

עמוד	שורה

82 מצוה מאי מצ״ה א״ר׳ בשם שבוא׳ נר כגון נר של חנוכה במוצ״ש אין מבדילין עליו. בשמים כגון אסא דהושענא בסוכות במוצ״ש אין מברכין עליהן דאמר רבא הדס של מצוה אסור להריח בו׳ עכ״ל ולפנינו בירושלמי אין כל רמז מזה, וכן מובא זה בשם הירושלמי ברוקח סי׳ שנ״ו באיזה שנויים ובפסקי רקנטי סי׳ דל״ו באיזה שנויים ובאבודרהם (סדר תפלות חנוכה) ״ואמרינן בירושלמי במוצ״ש אין מבדילין בנר חנוכה מפני שאין נהנין לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו״ עכ״ל.

122 4 כדי שיהא יודע להבחין בין מטבע למטבע

כתב במנהיג (צד 84 ד״ב) ״ירושלמי פ׳ כיצד מברכין מאימתי מברכין על האור משיכיר בין צפורן לבשר״ וכן כתב באבודרהם בשם ירושלמי. ולפנינו ליתא לא כפ׳ כיצד מברכין ולא כאן, ובראבי״ה ברכות סי׳ קמ״א ״ירושלמי וירא אלהים את האור כי טוב והדר ויבדל אלהים בין האור וכו׳ וכמה כדי שיראה בצפורן ועל הכנס (ואולי הכוס) אחד מבדיל לכולם ובתפלה כאו״א מבדיל לעצמו והיינו כב״ת וכדכתיב ברוב עם הדרת מלך וגו׳״ עכ״ל. וכ״ז ליתא בירושלמי שלפנינו ובמרדכי יבא סי׳ תשכ״ג ״ומה שאנו מסתכלים בצפרנים יה דבר שנוי בתלמוד ירושלמי ובתלמוד בבלי אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו פי׳ עד שמרגיש בוהק האור של נר הבדלה ואף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון כו׳״ עכ״ל וכן מובא זה בב״י בטוא״ח סי׳ רצ״ח ובדרישה שם. ״ובירושלמי כתב אף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון״ עכ״ל וזה נ״כ ליתא בירושלמי שלפנינו

122 19 אילן פועל עושה

באו״ז ח״א סי׳ רי״א גרס ״אלו פועל עושה בתוך הבור או בראש האילן שמא מטריחין עליו לחזור למקומו ויברך״

סב 1 ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה

ב״י טוא״ח (סי׳ קכ״ד) בשם הגמ׳ פ״א מ״ה ברכות בשם הירושלמי ״העונה אמן ארוכה יאריך ימיו בטובה כמה שיעורא כדי שיכול לומר אל מלך נאמן״ עכ״ל ולפנינו בירושלמי ליתא ח׳ תיבות האחרונות

4 גוי שבירך את השם עונה אחריו אמן

בטוא״ח ס״ רט״ו בשם הירושלמי ״נכרי שבירך השם עונין אחריו אמן כותי אין עונין אחריו״ עכ״ל ולפנינו בירושלמי ליתא הסיפא, אבל איתא בתוספתא ברכות פ״ה. וכתב בעל אצוי״ר שבראש ברכות פ״ת ס״ה מייתי ״ירושלמי כותי שבירך בשם עונין אחריו אמן לפי שאין דרך הכותי לכוין לע״ז כשהזכיר ה׳״ עכ״ל. וזה טעות סופר שהגיה מאן דהוא תחת נכרי ״כותי״ (ואולי השבוש הוא בסבת הצענזוריא שהמדפיסים הורגלו להציג מלת ״כותי״ תחת ״גוי״ – ובראש לש״ס ישן הגירסא ״גוי שברך בשם.. לפי שאין דרך הגוי כו׳. המאסף)

פרק תשיעי

124 8 ראה מקום כבשן האש וגוב אריות

בסמ״ג עשין כ״ז גרס בירושלמי ״הרואה גוב אריות וכבשן האש מברך בא״י אמ״ה שעשה נסים לצדיקים במקום הזה״ עכ״ל

8 כל ברכה שאין עמה מלכות

בחי׳ הרשב״א ברכות דף נ״ד מביא גירסא אחרת וז״ל ״ובחדיא אמרו כן בירושלמי דכל ברכות אלו דמתניתין בשם ומלכות דגר׳ ינן התם על מתניתין דהכא ר׳ זעירא רב יהודה בשם רב כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה א״ר תנחומא אנא אמרית טעמא ארוממך אלהי המלך רב אמר צריך אתה ושמואל אמר צריך אלהינו״ עכ״ל ״ובחי׳ הרשב״א שם דף מ״ט

שורה	עמוד

דאף ברכות האמורות בפ' הרואה כולם בשם הן וכמ' שמפורש שם בירושלמי עכ"ל.

124 10 **ושמואל אומר אינו צריך לומר אתה**

בתום הרא"ש ברכות נ"ד ע"א הגי' שמואל אומר אלהינו מלך העולם' עכ"ל ובכל בו (דין מאה ברכות) בירושלמי כוס של ברכה צריך הזכרה ומלכות שנא' ארוממך אלהי המלך ואברכה' עכ"ל. ולפנינו ליתא זה.

126 44 **ברוך שכן ברא בריות נאות בעולמו**

בחי' הראבי"ה ברכות סי' קמ"ו גרס בירושלמי ברוך שברא בריות נאות בעולמו ליהנות מהם בני אדם' עכ"ל.

47 **שכן אפי' ראה גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שברא בריות נאות בעולמו.**

בסמ"ג עשין כ"ז וכן ישנו בירושלמי שם הרואה בריות טובות ומתוקנות ביותר ואילנות טובות אומר בירושלמי שם אפי' סוס נאה וחמור נאה מברך בא"י אמ"ה שככה לו בעולמו' עכ"ל. וכ"ה בב"י טוא"ח סי' רכ"ה וכ"ה בסמ"ג (קנ"א) ובכל בו (הלכות ברכות) ואומר בירושלמי אפי' פ"ה נאה אומר ברוך שלא חסר מעולמו כלום וכו'' עכ"ל.

48 **פופסרם.** בערוך ערך פאסרוס (א"ב פי' בלשון יוני מי שהולך ופתאום מכים או נשמט לאחוריו)

128 4 **היה נכנס ויוצא נכנס ויוצא**

באגודה ברכות סי' ר"נ היה נכנס ויוצא ולא היה דעתו ליכנס מיד והסיח דעתו מברך על כל פעם ופעם.

128 7 **היה יושב בבית הכסא**

באגודה ברכות סי' ר"נ היה יושב בבית הכסא ושמע ברקים ורעמים אם היה יכול לצאת ולברך בתכ"ד

8 **ספיקריא.** בערוך ע' ספיקריא פי' בלשון רומי מערה ויה"ג ספקלריא וי"ג באספקולרין. ויש מהראשונים שלא גרסי כלל את המלות בבית ספקריא או ספקלריא' ובב"י טוא"ח סי' רכ"ז וברן פ"ק דפסחים סי' תש"א גרסי בירושלמי הכא היה יושב בביהכ"ס או בבית המרחץ אם יכול כו'.

12 **היה יושב במגדל עוים מגדל מהו כו'**

והאיבעיא לא איפשטא. אבל בתולדות אדם וחוה נתיב י"ג חלק ב' היתה לו גירסא אחרת היה יושב בתוך מגדל של עצים יעשה כמו מלבוש ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך ואם לבו רואה הערוה אסור. ע"כ בירושלמי' עכ"ל. ולפנינו ליתא זה.

27 **לאחר שלשים יום צריך אתה לקרוע**

באגודה ברכות סי' קנ"ד והכי נמי אמרינן בגמרא הרואה חבירו לאחר שלשים יום מברך שהחיינו (ברכות נ"ח ע"ב) וכן יש בירושלמי בפרקין' עכ"ל ולפנינו בירושלמי ליתא

סה 6 **אמרין הוא הוה**

בילקוט שופטים רמז ע"ג אמרין הוא היה שהחזיק עצמו לע"ז ואותו היום חזר בתשובה ושרתה עליו רוח הקודש הה"ד ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו' עכ"ל.

13 **עד שתראה בחצי המטה**

ברוקח סי' רכ"ח ירושלמי עד שיראה כחצי המטה פי' כחצי עונה' עכ"ל

18 **בתפלה ר' יוסי בר נהורייא אמר מקדש ישראל מחדש חדשים**

באו"ז ח"ב סי' תנ"ז ואמר בירושלמי פרק הרואה בתפלה כיצד ר"י בר נהוראי אומר כי בישראל עמך בחרת מכל העמים וחוקי ר"ח להם קבעת בא"י מקדש ישראל ומחדש חדשים' עכ"ל

סה 2[illegible] **שמואל אמר צריך לומר והשיאנו**

בפרדס לרש"י סי' קס"ו ואשר שאלתם נבונים עבור מהו לומר והשיאנו כו' שכן אנו נוהגים בתרי מתיבתא בארץ ישראל ונהרדעא שאומר והשיאנו בר"ה ויוה"כ שהלכה בהוראה (אולי צ"ל בהרואה והכוונה לירושלמי כאן (אצ"ה) ששמואל אומר שצ"ל והשיאנו גם חיזוק של ר' הושעיא דאמר והיו לאותות ולמועדים) כן הלכתא ואין לשנות' עכ"ל. ובראב"ש פ"ד דר"ה סי' י"ד רבינו יצחק בר יהודה הנהיג במגנצא לומר והשיאנו בר"ת ויו"כ בשם רבינו אליעזר הגדול וכן רבינו משלם שאל את פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שאומרים והשיאנו בר"ה ויו"כ והביאו ראיה מירושלמי דפרק הרואה' עכ"ל' וכיון לירושלמי דילן וכן הוא במרדכי דר"ה סי' תשכ"ב. ונראה שהיה לרבותינו הנ"ל הגי' בירושלמי כאן צ"ל והשיאנו בר"ה ויו"כ ור"ח' ובראבי"ה ברכות סי' פ"ה בירושלמי בהרואה גרסינן אמר שמואל [צ"ל] והשיאנו ה' אלהינו את ברכת מועדיך דכתיב והיו לאותות ולמועדים' עכ"ל ובאו"ז שם ר"ח בר אשי אמר מקדש ישראל וראשי חדשים. ר' (לפנינו רב) אמר צריך להזכיר זמן והשיאנו ה' אלהינו את ברכת מועדיך, תני ר' אושעיא והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים' עכ"ל

46 **כדי שיודהו פניה**

ובד' קושטא הגי' כדי שיודהו פני הקרמיר וכן גרס בערוך ע' קרמיד, ובחי' מהר"י אבן מיגש בב"ב דף ו' ע"א תקרת הגג שמכוסה ברעפים שקורין בלשון ערבי קראמידיה' עכ"ל.

סו 12 **כשהוא קובע אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות מזוזה**

בהלכות גדולות וכן בשאילתות סי' קמ"ה מאן דקבע מזוזה מחייב לברוכי בא"י אמ"ה אקב"ו לקבוע מזוזה. ובפרדס לרש"י ה' ברכות סי' נ' כתב על דברי הבה"ג ולא נהירא לי דהא בהדיא מפורש בירושלמי ברכות כשהוא קובעה מברך על מצות מזוזה' עכ"ל

סו 14 **העושה תפלין לעצמו כו' כשהוא לובש אומר על מצות תפלין**

בתוספתא העושה תפילין אומר ברוך שהגיענו וכשהוא מניחן אומר להנית תפילין ובאשכול ה' תפילין והכי גרסינן בירושלמי כשלובש תפילין מברך להנית תפילין' עכ"ל.

15 **העושה ציצית לעצמו כו'**

בתום' (סוכה ל"ט ע"א) ובאו"ז (ח"ב סי' שי"ג) ובראב"ש (סוכה פ"ג סי' ל"ט) וכן באגודה סוכה סי' ל"ג מייתי הירושלמי דכאן העושה ציצית לעצמו אומר אקב"ו לעשות ציצית נתעטף בה אומר אקב"ו להתעטף בציצית' ובכל בו (ה' ברכות) והעושה ציצית לאחרים מברך על עשיית ציצית'

17 **התורם והמעשר כו'**

בהשגות הרמב"ן על ס' המצות (שורש י"ב) ומפרש בתוספתא כפ' בתרא של ברכות ההולך להפריש תרומה ומעשרות אומר אקב"ו להפריש תרומה ומעשרות, מאימתי מברך עליהו משעה שמפרישן' עכ"ל.

[illegible] **המכסה אומר על כיסוי הדם**

באו"ז ח"א סי' ת"ר ירושלמי פרק הרואה המכסה את הדם צריך לברך על כיסוי הדם בעפר נתקלקלה השחיטה פטור מלכסות מן הדא דתנינן השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר פטור מלכסות' עכ"ל.

27 **צוה להציל ידידות שארנו משחת**

במנהיג דף צ"ח להציל זרע קדש ידידות שאתו משחת'

סו [illegible] **מצות אמת מברך עליהן ר' יוחנן בר' רב הונא כו'.**

יש מהפוסקים שגורסין ר' אחא ורב הונא וקי"ל כר' אחא וי"ג ר' יוחנן ור"ש בן לקיש וקי"ל כר' יוחנן.

35 **בכניסתו מהו אומר כבוד לכם המכובדים משרתי קדש**

בראבי"ה ברכות (סי' קמ"ז) נכנס לבית הכסא אומר התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון תנו כבוד לאלהי ישראל שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שזהו דרכן של בני אדם ובירושלמי מסיים ברוך (הא"ל) הכבוד כד נפיק אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה עד רופא חולי כל בשר ומפליא לעשות' עכ"ל.

עמוד | שורה

132 | 39 | **כשהוא יוצא אומר מודה אני לפניך כו׳**

בתוספתא ברכות פ״ז (הוצאת צ״מ) ,יצא לשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהוצאתני לשלום כן יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שאבא למקומי לשלום.

סז | 16 | **ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם**

במתניתא דבי מערבא ,ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם ויאמרו לו יברכך ה׳״

41 | **שאם באת לשנוא**

בפי המשניות להרמב״ם אבות פ״א מ״ג הגירסא שאם באת לשכוח. וז״ל ,ואמרו האוהב לא ישכח דבר ממה שצוה לעשותם והירא כו׳״ עכ״ל.

סה | 11 | **שנתיאשו ידיהן מן התורה**

בילקוט המכירי תהלים קי״ט אות ע״ד גרס בירושלמי .שנתרשלו ידיהם׳ וכ״ה בילקוט שמעוני תהלים רמז תתע״ד.

15 | **כל כרבייא בישן וכדבייא דאורייתא טבין**

בפי׳ רבינו יונה פ״א דאבות משנה י״ז .בגמרא דבני מערבא י״נ כל כרביא בישן בר מכרביא דאורייתא טב פי׳ כרביא תרישה (עי׳ ערוך ערך כרב ב׳) לומר שכל הדברים והמחשבות שאדם משתדל בהם בעה״ז הכל הבל ורעות רוח לבד ממחשבת התורה כו׳. ובהקדמת המאור .כמשה״ל בענין הזה כל חרשאי טבין וחרשאי דאורייתא בישין וכל פיטטיא בישין ופיטטיא דאורייתא טבין״ עכ״ל.

20 | **תני בשם ר׳ מאיר אין לך אחד מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום.**

בסדור רב עמרם גאון צד א׳ ,ובגמרא דארץ ישראל גרסינן הכי תניא בשם ר״מ אין לך אדם מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום שנא׳ ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה ודוד מלך ישראל תקנן כשהודיעוהו יושבי ירושלים שמתים מישראל מאה בכל יום עמד ותקנן׳ עכ״ל (עי׳ מד״ר במדבר פי״א ולפנינו ליתא מן שנאמר ועתה כו׳ עד סוף המאמר.

ובבבלי מנחות מ״ג ע״ב תניא היה ר״מ אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנא׳ ועתה ישראל וגו׳ ופי׳ רשי׳ מה ה׳ אלהיך וגו׳ קרי ביה מאה׳, ובשבלי הלקט ענין תפלה סי׳ א׳ ,ובירושלמי בברכות גרסינן תני ר׳ מאיר אומר אין לך אדם מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום קורא את שמע שחרית וערבית ומברך לפניה ולאחריה מתפלל י״ח ברכות שלש פעמים אוכל פתו בבוקר ובערב מברך לפניה ולאחריה, כל פעם ששותה מברך עושה צרכיו ומברך יש לו ציצית בבגדו תפילין בזרועו כו׳ עכ״ל.

הגהות הגאון רבינו אליהו ז"ל מווילנא

על ירושלמי מסכת ברכות

נעתק ע"י הגאון מוהר"ר **דוד לוריא** ז"ל מביחאוו. שהעתיקם מעצם כ"י של הגר"א ז"ל מגליון הירושלמי שלו. והרד"ל הערה עליהן הערות ויוצגו כאן באותיות רש"י. ונדפסו בראשונה בקעניגסבערג בשנת תר"ח ע"י הה"ב ר' **שמואל לוריא** ז"ל.

פ"א א ע"ב ה"א דצריך להו מקמי חיותא. כצ"ל, פי' מפני לסטים וגריבן כמו: והכתיב עד צה"כ ומיעוט כוכבים שנים. כצ"ל:

ב ע"א ר' יוסי בר בון בעי שנים ספק. כצ"ל: ובלבד דיתחמון תלתא כוכבין כחדא. ר' יעקב כצ"ל. פי' שעומדים ג' כוכבים ביחד ונראין כיחד (ואני מצאתי מחכם אחד לקיים גי' הספרים שלנו בר מן כהדא כוכבתא, שהוא גם כוכב כדאיתא בירושלמי בסמוך הכא איילתא דשחרא מ"ד כוכבתא הוא כעין):

ג ע"א ותני שמואל כן אין הלבנה זורחת אלא בשעה שהחמה שוקעת ולא שוקעת אלא בשעה שהחמה זורחת. כצ"ל: באיסרטא לא ברא איזהו בה"ש משתשקע החמה כרי כו' ולא יכלו לעמוד עליו חכמים א"ר תנחומא לטפת של דם כו' זהו בה"ש ר' יוסי ור' א תוון. כצ"ל, ור' תנחומא לפרושי דברי ר' יוסי קאתי: ע"ב נחלקת לשנים ר' יוסי ע"ד דאת אמר כו' ספק הוא מאן הוא א"ל לכשיבא אליהו ויאמר זהו בה"ש ר"ח חברהון דרבנן. (נ"ל שהגאון מסרס סא דאוקי ר"ח כר' יוסי הוא, דלר"ע ור' יודא דבה"ש הוי מיל או ב' חלקי מיל או ג' רבעי מיל, א"כ קשיא הא בפ"כ התני' דהא ידוע שמקלח הוא מהיום ותלתא נמחר ברואה כל בה"ש ועוד מפסק מלפניו ומלאחריו ולפי דברי הגר"א ז"ל ראי' מרובה כשלא שהוא שיעור ק' אמה וע"כ ר' יוסי היא דבה"ש כהרף עין, והקשה ר' מנא אדפתי' דר"ח דכל ספק דר' נחמי' כוא לר' יוסי נ"כ א"כ מתני' מני ומשני לבסיבא אליהו ויאמר איזהו כהרף עין הוא בה"ש, ויש ליישב גם גי' הספרים לפי' זה, ועי' תוס' שבת (ל"ד:) ד"ה ספק, ובר"ש בזבין):

ד ע"א כבוקר בבוקר ליתן תחום. כצ"ל: שרי עליל אע"ג דלא על אמרינן דעל כצ"ל: קאמיא קיימא. הגם דקאמיא נמי פירושו העומדים, מ"מ לא מוכח שעומדים תמיד אלא שפתח נכנים פניו, אבל הירושלמי מפרש שהוא גם מן העומדים (ועי' ב"ר פס"ה): **ע"ב** ארבעת מילין וכמו מילתא מרמיא. כצ"ל, (וגי' הספרים שלנו כאן א"א לגולמו ונפלי משה נדחה, אבל בירושלמי פ"ג דיומא הגי' מהופכת ונראית נכונה יותר לבאורה): את הלבוש ואת הסים ואח"כ ומרדכי יצא מלפני כו. כצ"ל, (בירושלמי דיומא מתוקנת קצת הגי' בזה אבל בנוח"ס הכינו מחור כ"נ וכן בסדרס (ספ"ר פ"ו פ"י) לא נוכר כלל ואח"כ תבנ מרדכי והגי' הגאון): אדם בינוני שהלך ארבעה א) מיל. מדברי הנסרא הוא: לא סוף דבר גופו אלא בורתו וכל פילוג כו'. (ועי' בורתו גופו כמ"ש הר"ש בכלאים רפ"ה וכן פי' הרמב"ם בס' המורה ח"ב פ"ל, והלא בגי' הסב"ר פ"ז פ"ש וכת"כ בב"ר פס"ו שבירבו לא ב"ד גומו הלא פנפיו):

ה ע"א תמצית כוש מצרים שותה מהלך מ' יום נמצאת אומר כוש מהלך שבע שני' ורבנן כו'. (ועי' בפ"ב בב"ר בס): וביום השני קרשו דרב אמר יהי רקיע יקרש הרקיע כו' ימתח הרקיע יחזק הרקיע כו א"ר בן פזי כו': וכל צבאם כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות מה כתיב כו': בלילה. שעה א' מכ"ד ביום העונה כו': וה' אלפים ותתפ"ח [וי"ג ימיה וכן פיקר]. גי' הגמ' ובילקוט (וכ"ה במדרש משלי רס"ג): ר' נתן אומר שלש שנא' ראש האשמורת כו'. (וכ"ה בתוספתא): **ע"ב** (אלא כגנן הסגן הכתר כו'. הלא קרא נמי אליבא כתיב, אלא דמייתי רבי' מימי' דאיכא כתר המגן מאי, ואין צורך לגנות רבנן עוד בר"ש כחלול בגירי הרבנן ד"ס דגמא): אלא קדמייתא לא מהחשבא. כצ"ל: ר"ה בשרי' אדם צריך לקרות. כצ"ל (אבל בהגהותיו כל' ק"ש כמתיק בגי' שלנו):

ו ע"ב דבריך תבטל בחייך. כצ"ל (אבל בסי"ד הגהת ס"ב נרסי' בירושלמי דבריך תבטל הב כתיך):

ז ע"א לית כאן אכילת פסחים דתנינן. כצ"ל, (ולפ"ז סבר הירושלמי כש"ס דידן בפסחים לתוקן היתה דהפסח לאחר חלות מצוה לה"י כראב"ע ובירושלמי שלפי פסחים נמי כן הוא לפי כנהת הש"ס שם, וקאמר הירושלמי דכיון דאיכא פוחא כראב"ע א"כ הפוחא מתני' דיקן נמי נוותי', ולא ס"ל להירושלמי בזה כלל דספ"ב דמגילה לרבות אכילת פסחים ולאסורי' מראב"ע כדאי' בש"ס דידן שם, ומדלא כהיא הירושלמי מתני' דליתוא מקומן פ"ח דס"ע דלר"ע נמי אבור לבהמה לאכול כ"א ע"ח וכמ"ש רש"י בפסחים (נ"נ:) ד"ה בשבת, ושלא כדברי הרמב"ם בתשובה ח"א פי' חמ"ה, וכ"כ שיטתו בביאורו לאו"ח סי' תפ"ו ס"ק ה' כסרכ"י):

ע"ב ה"ב שיהא ניכר בין הצבועים המסובים תני כו': וראיתם אותם אין כתיב כאן. כצ"ל (וכ"מ שהמתיק גם' כש"ס): וים דומה לרקיע ורקיע דומה לספיר וספיר דומה לכסה"כ כו' · ר"ח אמר הלכה כהדא דאחרים כו': בה"ר בין תכלה ללבן אמר מר עקבא וותיקין כו' תפלתו עם הנה"ח דתני אבל אמרו מצותת כו'. (וגי' הספרים קצת מה הוסיף מר עוקבא על כהרייתא (אבל הרמב"ן במלחמות סי' גי' דיקן על זכן): וכי יש הלכה בשוכח אלא כך הוא. כצ"ל (וכן הביאו במלחמות):

ח ע"ב ה"ג לאחד מהשוק וקנך מגדל כו'. (וכפרש"י דלא כארסב"א נמי):

ט ע"א ה"ד אע"פ שאינו מראה חותם וסנטרין שלי. כצ"ל: או כחומרי דרין אבל משיצא בת קול. כצ"ל: ה"ה מפני מה קורין פרשיות הללו. כצ"ל: **ע"ב** ולא בית חבירך רשב"נ בשרי' בר זבירא כו' פרשת כ"ק כו' ובכתובים תמן תנינן כו' והן ברכו וקראו י' הדברים כו' למשה בסיני א"ל המסונה כו' והן ברכו מה בירכו ר' מתנה אמר בשם שמואל זו ברכת תורה והלא לא בירכו כו':

י ע"א וברכות תענית צבור אלו ברכות שמקצרין כו' אחר המזון וסברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם בור הוא הא כל שאר ברכות. כצ"ל: בשרי' חמלך משהוא כורע. כצ"ל בכפים הללו שלא נמלו מבנין בהס"ק כצ"ל: ובלבד בטורים: **ע"ב** ר' יוסי בר כליק כו' בכל לב ובכל נפש עצמותי תאמרנה [כצ"ל, ונמחק תי' משתחוים] כו' או הדא ר' זעירא סבר לקרובה כו', תחלה וסוף מלתא דחנן בר בא כו'. כבר ניחא הוא תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי ר' שמואל בר נתן אמר מעשה כו' והעבירו ר' חנינא בר חמא ר' אסי א"ר יוחנן כו' נער בי' א"ר ירמי' ובלבד שלא יעשה כהדין חרזינא אלא כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך אלו ברכות בו'. (ועי' בביאורו או"ח סי' קי"נ ותמיהני איך לא מצא לקושית המג"א מעלך, גם מצאתי בתשו' הרמב"ם בנק' פאר הדור סי' ק"ד שנראה שסובר כדברי המג"א):

יא ע"א והא סופה א"ר יודן מטבע ברכות כך הוא מטבע קצר פותח. כצ"ל: יצא כך א"ר אחא כל הברכות מעין חתומיהן. כצ"ל: **ע"ב ה"ו** מתני' פליגא מזכירין יצ"מ. כצ"ל: נחית להמן חמתין מתחילין ונומרין ולית לון מה דאנן אמרין דתמן אמרין. כצ"ל, כ' דרבנן דהכא פליגי אהרבנן דהתם מתחילין ונומרין, פליגי אדרבנן דהכא ודרבנן דת"ין: בעשה והיה שמך אברהם. כצ"ל: מארץ צפונה. כצ"ל: ומצרים טפלה וכה"א לא ב) יעקב כו' שמך לא יעקב שם כו' ויעקב טפל וכה"א אל תזכרו ראשונות אלו המלכיות וקדמוניות אל תתבוננו אלו המצרים הנני עושה חדשה עתה תצמח כו' פגע בו ארי וניצול מידו התחיל מספר מעשה הארי אחר כך פגע בו הנחש כו' כך ישראל צרות אחרונות. כצ"ל:

פ"ב יב ע"א ה"א ז"א שאין הברכות מעכבות התיבון ואינו מפסיק ולא תניתא והכא אע"ג דלא תניתא צריך לברך א"ר יוסי ז"א צריך לברך בירך צריך לכוין בכולם אל ג) נשמעינה מהדא. כצ"ל: אע"פ שלא כיון לבו בפ"ב יצא כצ"ל: **ע"ב** פסוק ראשון בלבד אדא תני עד ושננתם ר' מנא אמר משום ר"י שאמר משום ר"י הגלילי. כצ"ל: והוא ששבע על הסדר. פי' שלא יפלא בין קול לקול קול אחר שאינו מהסדר פריין דאו אף על פי שסתם אח"כ כל הקולות שמערבים אינו יוצא כיון ששמע כ"כ לריך שלא יפלא קול אחר מפסיק (עי' בביאורו סי' תק"ן ס"ק כ"ז):

א) מצ"ע ארבעה: ב) נראה ליב כ"מ: ג) אצ"ע א"ע והוא ל"ח אח לכו:

יג ע"א כדי שאילה שלום התלמיד לרב ויאמר לו שלום. כצ"ל: אין דור שאין בו ליצנים. כצ"ל (וכ"ה בנוח"ס סוף מז' קג"ב) מפני מה הוא משיב מפני הכבוד או לכל אדם: **ע"ב** נשמעינה מהדא ר"א בפרקים שואל כו' ומשיב לכל אדם הא ת"ק שואל מה"כ ומשיב מה"כ ובאמצע שואל כו' הא (תנא) קדמייתא שואל מה"י ומשיב מה"י. כצ"ל (הגה ידמייתא ר"ל ר"מ): **ה"ג** ר"ח בש"ר יוחנן אדם לובש תפלין כו':

יד ע"א לא הוי לביש אלא ד' דרעיה כד הוי אזיל מסחי כיון שהי' מגיע אצל האולייריין הי' חולצם וכד הוי נפיק מסחי הוו יהבין ליה ואינו אסור משום ערוה א"ר חייא בר בא אפיקרסין הי' לבוש מבפנים א"ר יצחק עד יעקב הרמסורה לא הי' לובשם וכד הוו מייתין לי' הוה אומר כו' (ופי' גס' הגהות הל' תפלין נמסמכי הברכות ה"י נוסחת שלנו קצת ובריטב"א פ' המקנן): **ע"ב** נשים שאין חייבות בתפלין מיכל בת כושי. כצ"ל, (וכה דמיכל ענין ר"ם כ"א):

טו ע"א עד יעקב תרמסורה לא הי' לובשם. כצ"ל: ר' יונה בעי אהן צוואה דעל כו' אסי הורי לר' ירמיה מעביר לי' כו'. כצ"ל: מאן דהני פעמים ניחא מאן דתני פ"א הא אכיל כו'. כצ"ל (וכ"ה בסי מסב): ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה לא יכנס כו' ותפליו בידו מתניתא פליגא על ר' אבא בר ירמיה נכנס אדם כו' מבזי לון ר' יוחנן כד הוי ספרא בידיה וכד הוי קאים בון בראשונה חיו נותנין כו' (הוקשה להגאון מי' דקן תאי שפא דקאמר מתניתא פליגא על אבא בר ירמיה, הא גם ר"י נמי פליגא לעיין סבריה):

טז ע"ב ה"ד דיודי ר' חסדא בתרומות דהוא ודלא דר' יוסי אתא ר' חנניא בש"ר חסדא ואמר דר' יודא הוא אר"י בר בון ע"כ איתמר דחיא דלא כר' יודא דתנינן חמשה אתרנייתא ולא תניתה עמהון הוי טופך מימר דהיא דלא כר' יודא. כצ"ל (ינפתי לפרש גי' ש ולא מלאתי, גם ראיתי בהגהותיו לתרומות ותפי' הגהות של הגאון שם כניה כע"א וכ"מ שכתוב כאן דר' יודא גניה דר' יוסי וכמו שהוא בירושלמי שלנו. ואני אומר קיימו בפס ובמלו אחד, והיא הגירסא הנכונה בהגהתו. וצ"ל לפרשה דכ"ק דיב לפרש כדרב חסדא דלית כאן חרש מבי' פעמים, או דס"ל דר"י אפי' לכתחלה נמי שרי ותיכו בעי לאוקמה כר' יודא (ומלאיירי ר' יודא שם ולא פליג אחרש, פי' גמ' כר"ב כ"א), א"נ הס"ל דר' יודא מודי לכתחלה והא דמחק חרש, או משום דלא ניחא ליה למימר דתרש לכתחלה משום דלומיא דנוסה וקטן קתני כלאי' בבבלי או משום דבחש חרש שאינו מדבר ואינו שומע (ואע"ג דמשמע יוצאים מכל: זה כדאיתא בירושלמי דתרומות וכן פירש"י במנהגות כ"ד ב' דתרב דהר"ם שומע ואינו מדבר). וג"מ בין הני פעמי', לפסם כראמון ע"כ מתני' דתרומות ר' יוסי היא וכא דתרומתו תרומה משום דברכות אין מעכבות ואבל ידי ברכה לא יצא כדקאמר ר' מתנא דלר' יוסי במגילה דרבנן נמי דיעבד לא, וי"ב לזמה בזה), ולפמ"ב הב' כהיא דתרומות כר' יודא, ואמר ר' יוסי דהעיקר כפעם הב' ומתני' דתרומות דר' יודא ודלא כר"י (כפסם דמפרש ר"י בר נק), ור' חניגא קאמר כפעם הא', ומסייע ר"ח בר בון לפעם הב' דמתני' דתרומות דלא כר' יוסי, דלר' יוסי כיון דלא יצא י"ח ברכה אלא דתרומתו תרומה משום דברכות אין מעכבות א"כ הו"ל למיתני חרש המדבר ואינו שומע בכדי ב' אתרייתא דלא ועתם וב"ק משום ברכה לא יתרומו ודיעבד תרומתן תרומה דברכה אין מעכבת, אלא ודאי דאתיא כר' יודא ובדיעבד יצא י"ח ברכה נ"כ לכך לא פלי לפרוכינהו בכדי חמשה אתרייתא, דכולהו לא יי"ח ברכה דלא וב"ק אין יכולין לברך כלל ופרוש אפי' בידך אין ברכתו כלום, כן נ"ל לפרש דברי הגאון (לדברי המעתיק דוד לוריא מביחאוו ישן). והחכם ר' יצחק פרענקיל בהגהות למשניות להגאון בפסו אחר לפרש דברי הגאון בדרכים רחוקים וכגי' בלבריו, והגלע"ד נכון להגהתי): שם שרנו לך ולא יימר שם הללט לך כו':

יז ע"א ומהם שמונים וכמה נביאים. כצ"ל: נתקבצו הגליות הדין נעשה והזרים נכנעים כו' והגי בולל של מינים ושל פושעים במכניע זדים ושל גרים ושל זקנים במבטח כו' ירושלים מה מעם אחר ישובו בני ישראל. כצ"ל: **ע"ב** למסבול ישב שבילה את הפורענות כו'. כצ"ל: שמעי' קלי' דר' יוחנן מחרא מילה. כצ"ל: קרמי ארקפתא או ריש גלותא. כצ"ל (וכ"ה גי' ערוך יהיס גר"ב ש"ו ע"ב):

יח ע"א ה"ה ותני פועלים מתפללים כו' התאנה ובשאר כל האילנות כו'. ואם הי' עליו משאוי פחות מד' קבין כו' (וכ"ה גמ"ס דידן בפ' המקבל) ומין מטבע בידו היו צרורין לפניו אסור לאחריו מותר ולמרת הדין כו' בלבד בירך ר' יוסי הי' צורין ותופסן בידו א"ר יוסי בר אבין הורי ר' חתני כן. כצ"ל: **ע"ב** ר' התא אמר הדא אמרה ק"ש והפלה א"צ כוונה. כצ"ל: **ה"ו** באלמנה ר' לילות תני לא יבעול אדם בתולה בתחלה כו' ואחרים מתירים:

יט ע"א א"ר יעקב בר זבדי קשיתה קומי ר' יוסי מה כינה לשובר כו' לעשות לה פה א"ר יוסי ב"ר אבין מעמון דאחרים כו'. כצ"ל: ואסורה ליטול ממנו כוס של ברכה. כצ"ל ויפי גי' הנ"ה ברכה גדה. הגל לספרים שלנו הגרסי מגיה לה דרו"ל ורבים נוסחה היא ונוב של ברכה כניתה הגה בא"ס: **ה"ז** לגביר' אתא א"ר אמי הו"ר **ע"ב** עובדא כו' בר' נתן א"ל לא כך אולפן רבי ר' אמי הו"ל עובדא שאל לי' לרחב"א והורי לי' בר' נתן א"ל דלמא הרי עובדי כו': א"ת רבנן דהכא דכרבייא קומי ושאיל לזעירא כו': אחר המטה ברחיצין ובקום שנהגו שלא לרחוץ אחר המטה אין מרחיצין ובדרום כרחיצין. כצ"ל: מהו דיסחי א"ל מותר אין דלא יסחי ימות אין בעי כו': ראו אותו טובל לא ידעינן אם לקריו אם להקר גופו. כצ"ל (וכ"נ בהיה גי' רבינו שמואל בתוס' ס"ו ע"ב): א"ל כדה אתון מודעין חילי' בא להודיעכם. כצ"ל:

כ ע"א ה"ח כיני מתני' אין בני עבדים מקבלין הנחומין על אביהם תני מעשה וכו'. כצ"ל (עי' בפי' תשובות של הגאון): לא צורכא אלא לגנו מהו לרעות בגנים אלא דודי זה הקב"ה כו' אלו הצדיקים שביניהם שמסלקן לימען בישראל כו': אמרין לי' דלמא דאחשד לי' אתא מחוה לון כיון שורחה החמה והתליעו. כצ"ל: **ע"ב** פגע בי' חד חורין א"ל מה קלא בשמיא כצ"ל (וכ"מ מדברי רש"י כ"ק ק"ו ב'): דלא כעסתי עלוי דסברית מנהגא. כצ"ל:

כא ע"א ה"ט לשם שמים ולא כן תני כל דבר כו' הצבור כל דבר של צער הוא כל הרוצה כו'. כצ"ל (ונראה לי לפרש נידבתי דהקה הרש"ס ור' יהושע דסה הכא דבר על נשר הוא ולפי' אין סומה לפ"ס בר'. ובמי ר' זעירא ובלבד שלא יבזה חתלך. כנומר בפיס אחרים אתו ובוא פירה מכם ומתמיר עי' בגני תורנין ולפי אי לאו דבל מעשיו לשם שמים אסור להקפיד עליו ר"ג):

פ"ג כא ע"ב ה"א אר"י בר בון ואין כיני נימא הלכה כר"א בנתינה. כצ"ל (ועי' במדרש ויחי פרשה ק' במ"כ פי' ופי' יוסף כ"ג):

כב ע"א וכשמת ר"נ הזקן כיון שיצא. כצ"ל: דרנש נזקפת ואינו כופה רשב"א כצ"ל: **ע"ב** ויורדין בה מטה ודיו. כצ"ל: ולא הקבלון עלי' א"א יוסא דין אבולא ר' יצחק ברי' דרב. כצ"ל: (אבל בביאורו הגר"א ליו"ד סי' שפ"ח ס"ק י"ב פי' נוסחא דיק לנכון):

כג ע"ב אתת עונתא דמצלי ושאלין כו' שאלתין לי' למצלי שאלתין כיון כו'. כצ"ל. דר' יודא נשיאה שי"ח בתר ר' מנא ולא ס"ק אם בחייהון כו': מהו לצאת אמר לי' אם מפני סכנת כו' אזרח עלי' דרי' ומר בר (וכ"ה בירושלמי דנזיר פ"ז ופי' ה"ה דברי' ביאור בקדשין ל"ו ע"ב):

כד ע"א (לבדק הבית) והוא כגיב לי' משהכהנים מעכבין בשחיטתה מעל נזיר כד הוי רחיק כו'. כ: הוא הגירסא במדרש קהלת [פרשה ז] על פסוק טוב

[illegible] (כמדומה פל קב"ר כתב חי"ל: דא"ר יונה אין שואלין כו'. וגי' [illegible] הוא [illegible] דכיסק שמפסיק [illegible] רגע מן התפלה. [illegible] לגשל [illegible]. אבל יותר נראה דל"ר יונה ענין בפני עצמו ול"ל א"ר יונה: הקדיש עולתו לב"ה כו' ומקריב ליה בשכבניים כו'. בירושלמי [illegible] בשלה ליתא [illegible] דהכי קתני בשלה דמוכחא מתניתין וכולה [illegible] (עי' [illegible]) [illegible] [illegible] ולא דמי לכה דתנן בשקלים פ"ב [illegible] קדש [illegible]. דשם במעות השקלים עבודה [illegible] כמוליאין לחולין [illegible] כשולה. ולפי נוסחת הירושלמי [illegible] גם כאן גרסי' בתשובה ומקריב ליה [illegible] [illegible]. ולפי פירושו [illegible]]:

כד ע"ב ה"ב הדא דתנינן העומדים בשורה הפנימים פטורים והחיצוני' חייבים ו"ר"א דתני העומדין משום כבוד כו' ב נו לבין העם משנה ראשונה כו':

כה ע"א משפחות עוברים ואבלים עומדים משיבה תחרות התקינו שיהיו המשפחות עומדין והאבלים עוברים אר"ש בן פזי החזיר ר"י בן חלפתא בצפורי הדברים ליושנן. כצ"ל:

ע"ב ה"ג הוו יהבין אמרין סוכה נוהגה בלילות כו' סוכה אפשר לה שלא להבטל ת"ת א"א לה שלא להבטל כצ"ל:

כו ע"א מה שהן אומרים אבל אמרו והתא לו. כצ"ל: ה"ד ט' קבין מים טהור לעצבו אבל אינו כו'. [illegible] מיותר: ע"ב אמר ר"י בר טומס ר"א בשם ר"א. [illegible]:

כז ע"א ה"ה חולה א"ר אמי אם הוא גרם לעצמו כו'. ותיבת [illegible] מיותר: אם היה אדם מצונן עשו אותו כמעיין כו': ע"ב צריך להרחיק ממנו ד"א מי רגלים עצמן נתן לתוכן מים כ"ש כו' ושלפני המטה לא יקרא אבל מרחיק ד"א וקורא רשב"א אומר כו':

כח ע"א אפילו רוקק כדי שיהא פיו נקי כו (וכן כתב [illegible] ס"ק [illegible]): דרקק אסנמולן כו': עד שיהלך ד' אמות אף תמן יהא אסור אני אומר כו': בשם רב אפילו עשויה כעצם אסורה אמר לי' חזקי' אתה מחסיר בצואה יותר מן המים או כהדא דנניבא אמר לי' צואה אפילו עשויה כעצם אסורה מפני שממשה קיים. כצ"ל (גי' [illegible] ולא [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] מי רגלים [illegible] ספק מ"ר אסור [illegible]). א"כ סבר הירושלמי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ומים דרבנן). וסבר ר' מני [illegible] [illegible] [illegible] מים מגולה. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] קיים [illegible] [illegible] [illegible]. וגי' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ר' [illegible] כצ"ל [illegible] [illegible] קיים וכו':

ע"ב ה"ו עד כדון זב שראה קרי כו' [illegible] ופ"ס: מה נפיק מביניהון ראה קרי ואח"כ ראה זוב א"ת מה מועיל מועיל הוא:

כט ע"א א"ת שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה עד כדון שבאת ט"ק לבסוף כאן באת לו ט"ח בסוף נשמעיני' מהדא כו'. כצ"ל (פי' [illegible]):

פ"ד כט ע"ב ה"א כך זכני לראות במערב כו' (וכ"ה [illegible] ס"ח):

ל ע"א בימי מלכות השבונאי היו משלשלין להם כו' (וכ"ה [illegible] ס' [illegible]): ר"ח בשי"ר יוחנן תפלת המנחה ותפלת המוספין כו'. (פי' [illegible] [illegible]):

לא ע"א וכא אמר הכין באן ליחיד באן לצבור ר"ח בשי"ר יוחנן כו' כצ"ל: (וכן [illegible]): ע"ב ולא ידעין דהוא תעניתא:

לב ע"א א"ר אילא קורין ברכות וקללות ר' יודן קפודקיא כו': אלא מחמת ר"ח והדא שאילתא דספרא רבי ספקד כו':

לג ע"ב ה"ג אם יאמר לך אדם י"ג הם א"ל של מינין ככר קבעום ביבנה כו' י"ט הם א"ל וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם ליה הוא מנהון אם יאמר לך אדם י"ז הם אמור לו זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך מנהון ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן כו'. (ועי' [illegible] [illegible]): צרה וצוקה שנאמר ויצעקו אל ה'. [illegible]:

לד ע"א התיב ר' יוסי והא מתני' פליגא בכל יום מתפלל אדם מעין י"ח במוצאי שבת כו':

לה ע"א ה"ד לאלהים השתחוה אין כתיב באן כו': ה"ה [סנין בנוי לתלפיות א"ר אבין כו'. [illegible]]:

פ"ה לו ע"ב ה"א אלא מתוך דבר של שבח שכן מצינו כו' [[illegible] דבר של נחמה של תורה]:

לז ע"א והוא א"ל י"א וכמה מעלות בתרומה כו':

לח ע"ב ה"ב [ווארעא תפקידי' תפלוס. [illegible] [illegible] [illegible]: ברייתקי נתתיו לאביהם. [illegible]]:

מ ע"א אמר ר"י בר בון אלין דמתרגמין עמי בני ישראל כמה דאנא רחמן בשמיא הוו רחמנין בארעא לא תקח אם על הבנים לא עברין טבאות שעושין מדותיו כו':

פ"ו מא ע"ב ה"א שיתירו לו המצות. [illegible] [illegible]:

מב ע"ב ומתניתא לא אמרה כן חוץ מן הפת כו' ופת לאו שחוק הוא' כו'. אפי' ששתוקים דם בעינם הם כו':

מד ע"א כל שאומר אחריו ג' ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ. וכל שאינו אומר אחריו ג' ברכות אין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ התיבון. כצ"ל:

מה ע"א מ"ד שנ"ב בההיא דשחוק מ"ד בורא מיני מערנים כו'. [illegible]:

מה ע"ב ([illegible] [illegible] [illegible]):

מז ע"א ה"ד מת פליגי ר"י ורבנן בשיש ברעתו לאכול פת כו'. [illegible] [illegible]: אבל אין דעתו לאכול פת כו'. [illegible] וא"ר בא וצריך לברך בסוף כו'. [illegible]: בי"ע סודי שאם יש בינירם ממין ז' עליון הוא מברך הדא נריומתא ר"י בשם ר"א מברך אתורמסא ואירד נעשה מפלה דהנינן תמן כל שהוא עיקר כו' ופוטר את הטפילה א"ר

א) [illegible]. ב) [illegible]. ג) [illegible].

לוי על שם אל תגזול דל כו' (פי' [illegible] [illegible]) [illegible] חמתין נסבין זיתא ומברכין עליהם: ע"ב א"ל ועבדין בדין כו' לר"ש בר נחמן אמר בשם ר' אבינא כו' לריש ירחא ונסכין ענבין ומברכין עליהן ולא מברכין בסופה. כצ"ל: וכל הסמוך לארץ קודם [illegible]. בתר בילני. פי' [illegible] (עי' [illegible]):

מח ע"א ה"ה ר' הונא אכל תמרי. [illegible]: אינון עיקר נגוסתי. כצ"ל (וכ"ה [illegible]): מכיון דהוא יחידי כו': ר' מרינום בי"ר אושעיא כו':

מט ע"א ה"ו ולא פליגי מה דא"ר יהושע כשהי' בדעתו לאכול בסוכה ומה דאמר שמואל כשלא הי' דעתו לאכול בבית אחר. כצ"ל (וכן [illegible]): ע"ב אסור למימר אסותא כגון סכנתא. כצ"ל (וכפתן [illegible]):

נ ע"ב ה"ה ולכל מים שאינו צמא להם. כצ"ל:

פ"ז נג ע"א ה"ב לשני קטנים נצרכה שאם הי' קטן עושין אותו סניף ע"ב ספק עושין אותו וודאי כו: אוף הכי עושין אותו סניף לשלשה א"ל מה תמן שמזכירין את ה' כו' עושין אותו סניף כאן שאין מזכירין את ה' אין כו': א"ר יוסי כסה זמנין אכלית עם ר' חלפתא אבא ועם רבי חנינא בר סיסי חביבי ולא כו': וג' ירק א"ל מזמנין ששה פת ור' ירק אמר ליה מזמנין ר' אבינא כו': ומצרי לי מניה דלא שאלתית ר' ירמיה כו':

נד ע"א ומה נאמר על המזון שלא אכלנו [illegible] ומר על המזון שאכלנו א"ר יוחנן חלוקים כו': וכא רפשיטא לי כרשב"ג והתני ב' פת וא' ירק מזמנין מתניתא כרשב"ג דתני רשב"א עלה והסיב עמהם אפי' לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל כזית דנן מזמנין דברי חכמים ר' יעקב בר אחא בשם ר יוחנן לעולם אין מזמנין עליהן עד שיאכלו כזית דגן: כיצד מזמנין כו' (כנסה זו [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible]):

נה ע"ב ה"ה לשני בתים צריכה. כצ"ל (וגם [illegible]): א"ר יוחנן והן שנכנסו משעה ראשונה ע"ס כן ר' יונה ור"א בר זימנא בשי"ר זעירא לשני בתים צריכה אלין בית נשיאי כו':

נו ע"א דמו בראשו והא"ר יוחנן והוא שלנו כו':

פ"ח נו ע"ב ה"א א"ר יוסה מדברי שניהם כו' כלום טעמיהן דב"ש אלא שכבר נתחייב בקידוש היום עד שלא בא היין וכאן הואיל ולא נתחייב בהבדלה עד שלא בא היין קודם כו' אר"ם כו' כלום טעמהון דב"ש אלא דקדוש היום גורם ליין שיבא וכאן הואיל והבדלה גורמת ליין שיבא הבדלה קודמת. כצ"ל:

נז ע"א וקשיא על דברי ב"ה כמ"ש כו' מסי"נ יברך על המזון נר קודם יברך על דנר היין קודם יברך על היין המזון קודם עבד כהדא א"ר יודא כו שבש"א נר ואח"כ בשמים וכה"א בשמים ואח"כ נר. כצ"ל: ע"ב לוי אמר נהי"ק. כצ"ל: מכיון שיש לו סעודה אין נרו כובה כו:

נח ע"א ה"ב נשמעינה מהדא האשה ע"ב שהיא מ"י לשה העיסה וקוצה לה חלתה ומפרישתה כו והדא אשה לא בתוך כו' הא דאתון משכחין

נט ע"א מיא נסבון ומסחין ידיכון ומהגי כו': אשכחיה א"ל יתי למיכל יהיב ליה ענולא לקצי כו' לרב הונא דהוא אנשא רבה כו': קמעין ולא ידעינן מאן מברך כו':

ס ע"א ה"ד פרודין כזית ומניח פחות מכזית וגוטלין כו' הבית:

נט ע"א ה"ג א) בש"א מנגב ידיו במפה כו' מתני' בשלחן כו': מופח וממפיח מחלפא שיטתיה דב"ש תמן אמר טהור והכא אמר טמא הכא בעינו תמן כמ"ל אנב נופו כו' ([illegible]): ה"ה שבש"א מאור ואח"כ בשמים ובה"א בשמים ואח"כ מאור כו'. (וכ"ה [illegible]): בש"א שמן ערב בימינו וכוס בשמאלו אומר על הכוס כו' ובה"א כוס בימינו ושמן ערב בשמאלו כו': תמיונם. פי' [illegible] [illegible]: ע"ב מה עשה ענה זימן חמורה כו' מביא עליהם דבר שמזיקן כו': תחת כל השמים ישרהו כו' ונתיירא אדם ואמר הוא שכתוב בו הוא ישופך ראש כו': ה"ו וחמשה כשלהבת הנחלת כרגלי הבעלים ושלהבת בכל מקום הנחלת של הקדש כו':

סא ע"א וישראל שהדליק מגוי מברכין ניחא גוי שהדליק כו' ([illegible] [illegible] מיקן), ויבדל האלהים בין האור ובין החשך ריב"ם א' הבדילו לו ורבנן אמרי הבדילו לצדיקים לע"ל משל לאדם שהיה לו מנה יפה והבדילו לו א"ר ברכיה כך דרשו שני גדולי העולם ר"י ורשב"ל ויבדל אלקים הבדלה וודאי משלו משל למה"ד למלך שהיה לו שני אסטרליטין זה אומר אני כו' איזהו מקומו אתמהה א"ר תנחומא כו' שלום משיוצרו עושה כו' ([illegible]):

ע"ב ה"ח שמא ישכח וישתה הא אחר. [illegible] מיותר: כזית הא מתני' כו' שמע ולא ענה כו'. [illegible] [illegible] [illegible] כו': בעון קומי ר"ח בר בא שמע ולא ענה יצא כו' ואינו אומ' ברוך שאכלנו משלו אא"כ אכל:

סב ע"א דין דמברך והוא ענה ולא ירע כו'. [illegible]:

פ"ט סב ע"א ה"א ועל נסי רבו הית אדם מסויים. כצ"ל: ע"ב מתבלע מן העולם א"ר אבון מי ימלל כו' פנסה אר"ש ב"נ מי ימלל כר כגון אני וחברי. תני הפותח. כצ"ל (עי' [illegible]): בסיליום אגוסטוס קיסר. כצ"ל. (וכ"ס [illegible]): זרועו בקדושה נורא ואדיר בקדושה. כצ"ל (עי' תנחומא [illegible]):

סג ע"א קרוב לבריותיו כמפה לאוזן כו': הרי יוצא ליהרג היכן הוא. מ"ע: קרא עליו כופר לצדיק רשע ([illegible]). ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) [illegible]: ע"ב לב עובדי לעובדיך תני ר"ש בנ"א אוף בח"ל צ"ל כן ולא נמצא מתפלל על הגוים א"ר יוחנן כי מי אשר יחובר יבחר כתיב אל כל החיים. כצ"ל: ב)אבדה תקוה א"ר אחא כי מי יחובר כו'. [illegible]: בריות נאות בעולמו זכי דרכו של ר"נ כו': קרא הגבר אומר ברוך הנותן לשכוי בינה שנאמר מי שת בטוחות חכמה כו' לשכוי בינה תני ר' יודא אומר ג' דברים כו' שאין האשה מצוה על המצות הרואה אוכלוסין אומר כו':

סד ע"א וליכן וניפץ וצבע כו': ה"ב אין רעש אלא להפסיק מלכות כו' דין פ"א בכל יום: ע"ב אתא ר' אחא ור"ח בשי"ר יוסי במרורין כו מברך על כל פעם ופעם ח"י"ה דר"י מהדא היה יושב בו פעם ופעם היה יושב בבהכ"ס או בבית ספוקריא כו': אלא של אליהו ז"ל שהי' קוסוקרוסין כו': ואת בומר לע"ז א"ל כך אני מקובל. כצ"ל (וכ"ה [illegible]):

סה ע"א ר' יעקב בר אחא בשי"ר יוסי עד שתראה כחצר ג) ר' אחא כו': מקדש ישראל וחרשים ([illegible]): ואין יצרף אחי' השילוני אנא מקרב כל עמא כו: שיורדו פני הקרמוד ר' ינאי בר ישמעאל כו': ע"ב להפסק תענית נאמרה א"ל אין א"ל למה אמרת כו', [illegible] [illegible] [illegible] א"ל ראנן אמרין ר' יוסי בשי"ר זעירא כו': שאת ממניען זו מזו כד"א כי יגרע נטפי מים וכה"א ונגרע מערכך כו': כלי המחזיק נ"ס. פי' [illegible]: לפני הזכר ופרו ישע פריה ורביה כו': תני רשב"א אומר אין הארץ כו': ה"ג אלא אפי' שחקים חרשים הם כו':

סו ע"א אומר על נטילה לולב ומברך בכל שעה כו'. ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible]): לתורה ולחופה ולמעשים טובים המברך כו': שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא"י כורת הברית כו: תפלין של יד עד שלא יקשור ושל ראש עד שלא יכה מן דייבת כו': מעתה מיבדק בני מעיים חוקת בני מעיים:

סז ע"א ה"ה שבמקדש היו אומרים עד העולם משקלקלו כו': פרוש כה החנבייי פרוש אדע חובתי כו': ([illegible]):

סח ע"א ירידהן מת"ת עמוד והתחזק כה מאד:

סליק מסכת ברכות

הקדמות לבאור הגר"א ז"ל

הקדמת מילין ע"ל נכד הגר"א ז"ל ה"ג יעקב משה מסלאנים ז"ל.

אנ"ה *) ספרים עלי נחלת אבותי את כל כתבי יד קודש של אא"ז הגאון זצוק"ל. רבים אומרים לגבי ישועתה להם באלהים לבררם ולהדפיסם עד [illegible] לדפוס. אף גם אחד יחיד בגאוני זמנינו כתב את אשר חפצו לחבר אל הדפוס חיבור אא"ז הגאון זצוק"ל על ירושלמי זרעים. כי נמצא אתו העתק מכ"י הגר"א. לולי היה לו הרשות מאתי. מיתי אחי לעיין על גוף חבור הנ"ל. ואכן וארא כי גם בחבור שתחת ידי אינני אלא העתק. ועליו פעמ רוב סגיות ושבושים נמצאת דמוכח. אמרתי אני עם לבי אין זה כ"א היה תלמיד שהעתיק פי' הירושלמי ספרי הקדום. ובשומע [illegible] העתק על ספר לפי כחו ודעתו במליצה ושדור והרחבת הבטוי. שבתי וראיתי כי נמצא אתי ירושלמי סנדסם [?] בפ"ת רצון דפוס אמשטרדם שגיב לו כתוב הדר כל ההגהות הנמצא בביאור הנ"ל עם בשיה כרכה. ועוד נמצא בו כמה הגהות בנמחק ונכתב הגהות בוסח על מקום המחק. ויש שנמחק ולא נכתב הגהה כלל על מקום ההוא ועוד מקומות מתי משאר הגהות בכ"י עצמו של אא"ז הגאון זצוק"ל — אגונה והרבה בביאור על משניות זרעים כתבם בשנות אליהו גלבוב בית תקנ"ט בו נמצא הגהות וביאורים שונים מאשר כתוב בחבור הנ"ל ובירושלמי הנ"ל. גם נדפס בו פי' ארוך ופי' קצר. יש דבר שנכפל בשני הפירושים ויש דבר שנשמט מהארוך מן הקצר. ובנוסף עם הספר לברר ולסדר — הפירוש לבני לחון. כי אלה ארבעה שינויי ההגהות. ארבעתן יצאו מפי אא"ז הגאון זצוק"ל. ומהדורא בתר מהדורא היא. והנראה כי פירוש הקצר היה מהם ראשונה. והכ"י שנמצא בידי ונקרא ביאור על ירושלמי הוא נתחבר בעת מהדורא תניינא ופי' הארוך אשר בשנות אליהו כנמצא בו מעין חבור הנ"ל וגם נוסף עוד. הרי הוא מהדורא תליתאה. וההגהות אשר סביב ירושלמי הוא מהדורא האחרונה. לכן נמצאו בו מחק וגרר וגם נחקים ע"פ כ"י קודש של אא"ז הגאון זצוק"ל הנמצא בשיוה מקומות. ולאשר לא אוכל לאמר קבע דעתי בזה לכן סדרתי ההגהות כפי הנמצא בחיבור הנ"ל. וגם השינויים הנמצאים בהגהות אשר סביב הירושלמי. אבל השינויים הנמצאים בפי' הקצר והארוך תמצאם נדפסים בשנות אליהו. והבוחר יבחר:

הקדמה מבן נכד הגר"א זצללה"ה.

הן כבר ידוע לכל מהחיבור הקדוש כת"י ביאור על הירושלמי דסדר זרעים מאא"ז הגאון החסיד רבינו אליהו זללה"ה מווילנא. כאשר כבר הובאו דברי החבור הלז במקומות הרבה בספר שנות אליהו הנדפס בלבוב בית הקנ"ט. במסכת פיאה פ"ז ה"ב. שם מ"ו. ובמסכת דמאי פ"ט מ"ח. שם מ"ט. ובפ"ד ה"ט. ובמסכת כלאים פ"ב מ"ג. ומסכת שביעית פ"ח מ"ו. וכבר בן סופר על זה החיבור בספר פירוש על כמה אגדות מאא"ז הגר"א זצוק"ל כהדם סולגא בנו ישרים לפ"ק מבר"ץ דק"ק ווילנא שהחיבור של הירושלמי מהגר"א ז"ל הוא אחד מהמשנה חיבורים בהוצאה לפני בד"ז הנ"ל. ויתברר לכם שהוא סולת נקיה בלי שום ערבוב דברים כלל. [illegible] ***):

עוד כתב הרב הגאון המפורסם מו"ה חיים וואלאזינער ז"ל בהקדמתו לספר [illegible] וז"ל: אמנם החיבור של הירושלמי הוא מיד הגאון נ"ע זה ח"י שנה. וששמעתי מפיו הקדוש שהמסדר כוון יפה לדעתו. וגם בעינינו ראינו כי טוב ויפה סידרו עכ"ל. וגם בספר פאת השלחן הנדפס בצפ"ק מהגאון המפורסם מו"ה ישראל ז"ל משקלאב שהיה יחד מתלמידיו של אא"ז הגר"א ז"ל כתב בזה הלשון. ובמה יגיעות יגע רבינו הגאון ז"ל בירושלמי מסדר זרעים. הניח אורות מאופל בפירושים חידוש שיטות עמוקות עד הר"מ והר"ש ז"ל עכ"ל:

והנה החיבור הלז בא לידי מכבוד אא"מ הרב המאוה"ג מו"ה יעקב משה זללה"ה מסלאנים. והנה זה כבר [illegible] וגם כלתה נפש בני [illegible] רבים וכן שלמים. ***) ביאת הכת"י הלז לאור הדפוס. וכששמעו שמדפיסים [illegible] תלמוד ירושלמי עם כמה פירושים. אמרתי עת לעשות לה' להוציאו בהשגחת הדפוס. ומסרתי הכת"ק הנ"ל להמדפיסים דשם. אבל לא [illegible] ביד להדפיסו שמה. מפאת [illegible]:

ועל ההסכמות על החיבור הלז כבר מבואר בספר שנות אליהו הנ"ל כו. גם בלבוב בשם הרה"צ מו"ה יצחק אשכנזי בעה"ס [illegible] הקודש [illegible]. והנה מי יערב לבו לגשת ההסכמה על חיבורי הגר"א ז"ל. הלא השמים כסה הודו. וארץ מלאה תהלתו. לא לתורה הוא צריך. כי [illegible]. כל [illegible] די ביה רוח יתירה. רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה. עכ"ל:

וכן כתב הרב הגאון הגדול מו"ה יצחק [illegible] אב"ד ור"מ דק"ק לבוב בספר שנות אליהו הנ"ל בזה הלשון. דבר מי אשר שם אל אליהו. כבוד מרנא ורבנא הגאון החסיד המפורסם בכל העולם. מו"ה אליהו מווילנא זצ"ל. זו הלכה. ודאי כי פשט בכל מקום הלכה כמותו. ואין צריך לא הסכמה ולא [illegible] ליה. עכ"ל:

הגם שנין כך [illegible] איזה מהגהותיו על הירושלמי הנ"ל [illegible] ז"ל מה שהגיע לידו מעט מן ההגהות. אבל בהם רק אפס קצהו תראה. וכלו לא תראה. וגם בלי שום ביאור כלל. והנהו כספר החתום. והחיבור הזה כשיצא לאור הדפוס יביט הכל כי הוא כגדול. אליו ישתוקקו. כי לא הניח דבר מה שלא פירש בו. [illegible]. הכותב והחותם לכבוד התורה ולומדיה יום [illegible] לסדר ויגש [illegible] לפ"ק:

אליעזר בהרב המאוה"ג מו"ה **יעקב משה** ז"ל **לנדא** מסלאנים בן הרב המאוה"ג בקש"ת מו"ה **אברהם** ז"ל. בן צאצאו צדיק חסיד וקדוש רשכבה"ג מו"ה **אליהו** זללה"ה מווילנא:

ואלה דברי הרב הגאון האמתי מאור הגולה רבינו **חיים** זצ"ל אב"ד ור"מ דוואלאזין (תלמידו המובהק של רבינו החסיד הגר"א ז"ל) (בעה"ס נפש החיים וס' רוח חיים על פרקי אבות) אשר דיבר בהקדמתו לס' שנות אליהו דפוס לעמבערג תקנ"ט) וז"ל בהמשך דבריו:

והנה נס' זרעים חסך העולם נעדנו מכל וכל. כי לתלמוד בבלי לא זכינו בו ותלמוד ירושלמי עמוק עמוק מי ימצא רב פנינו בלישנא קלילא דנגם. וגם [illegible] ובתוספתות, נשתכחו מאד ונלאינו למצא פתח לדבריהם להאיר לנו דרכם דרך הקדש... ונפלא מעיני [illegible] עפ"י התוספתא והירושלמי לא מצאנו [illegible]...

הן עתה פליט [illegible] הפליאות לשמו הגדול יתברך... אשר גם בשנתנו בחושך כחור האחרון שבאחרונים כזה, האיר ה' לנו והביא לנו [illegible] הרב [illegible] פ' גליות רבינו הגדול אשר לקחו ותורתו הבריו עליו מסוף העולם עד סופו כבוד שם קדושתו ותורתו הגאון רבינו אליהו החסיד ז"ל מק"ק ווילנא הנוח נפשו בעדן אלהים. מי האמין לשמועתנו שבדור השפל [illegible] אשר [illegible] נתגלה לנו אור חדש כביר הוא. אשר יאירו עיניכם בחיבור הנפלא הזה על סדר זרעים אשר זכינו לשים עין עליו והכה רוב שיטות הגהות אשר לא שערום חכמי הדורות שלפנינו מימי חתימת התלמוד. כל מעיין [illegible] יראה ויחשה בעמקות מתיקות אמיתות דברי קדשו אמת אמת תמים:

עתה [illegible] הדור אתם ראו [illegible] זיו תורתו אמת אשר שיחה בפיהו ממתקים וכלו מחמדים. [illegible] מפניני החכמה אשר [illegible] ונתגלו לנו מים מתוקים [illegible]. כי יותר שהיה רבינו הגדול נ"ע [illegible] גדול שבגדולים יותר היה [illegible] בדעתו מכל אדם אשר ע"פ החכמה [illegible]. על גביו ירדו מים עמוקים [illegible] עמוק עמוק [illegible] גם כלם תראו גודל [illegible] לא הזכיר בם [illegible] רק כפי ביתו היה יושב ודורש [illegible] כמפי הגבורה. [illegible] תורה חדשה מאתו תצא על פי [illegible] בתלמוד בבלי וירושלמי. [illegible] הגר"א [illegible] כל [illegible] בתורה. [illegible] בלא תורה [illegible]. [illegible] וכל התלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וספרא וספרי ותוספתא וכל המדרשים והזוהר [illegible] וכל דבר כל דברי [illegible]. וכל דבר גדול [illegible] וכל [illegible] מפי [illegible]:

וקצת מן קצת מקצות דרכי תורתו יעידו פלא חיבוריו הקדושים כרבה אין קץ. בנגלה על מקרא ומשנה ועל הלכות ארבע ט"ו ועל אגדות ועל מכילתא וספרא וספרי ותוספתא וירושלמי [illegible]. על התיקונים [illegible] ועל ספרא דצניעותא והיכלות [illegible]:

ואת גם אם יוכה הדור [illegible] כל חיבוריו הקדושים. [illegible] והכמתו [illegible]. [illegible]:

והנה גם החיבורים שעל המשניות והירושלמי מסדר זרעים [illegible] רבינו הגדול נ"ע ונתחברו ונסדרו עפ"י תלמידיו [illegible]: **אמנם החיבור של הירושלמי** היה ביד רבינו הגדול נ"ע זה ח"י שנה ובאזנינו שמענו מפה קדוש רבינו הגדול נ"ע שהמסדר כוון יפה לדעתו וגם בעינינו ראינו כי טוב ויפה סדרו. [illegible] [illegible] הגר"א ז"ל]. והחיבור [illegible] גם כן [illegible] תלמידיו [illegible] דק"ק ווילנא [illegible] וכל מעיין יראה כי [illegible]. [illegible] מקשה [illegible] כל אדם [illegible]

---

*) [illegible] הגר"א. **) [illegible] [illegible] הגאון החסיד זצוק"ל [illegible] [illegible] הגאון ז"ל [illegible] דקיק ווילנא [illegible] הגאון ז"ל [illegible] סולת נקי בלי שום סיג וערבוב דברים וראויים הדברים [illegible] פי' משניות זרעים. פי' ירושלמי זרעים. [illegible] שבעה חבורים [illegible] פי' רע"ם. פי' תקוני זהר. פי' ספר יצירה. פי' ספרא דצניעותא פי' היכלות [illegible] (78. [illegible] ***) [illegible] הרה"ק [illegible] — דברי המדפיסים.

אלא לנפשי לבאר פיו ולשונו מלדבר ח"ו כזה על הגדיק יסוד עולם רבינו הגדול והקדוש ז"ל. וזכות תורתו וצדקתו יעמוד לנו ולכל ישראל וביחוד לאלה דתני ומתני מתניתא דרבינו הגדול ויקים בנו הבטחתו ית"ש גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם במהרה בימינו אמן:

ד"ת הד מן קמיא אשר טעם מן המעם זכיתי לעמוד ולשרת את רבינו הגדול ז"ל ועדיין יראת רוממות תורתו על פני מרי ודברי בו סרתע כל גופאי וידי נוקפין מר מקדושת תורתו הנפלאה:

נאום חיים באמ"ו מוהרי"ץ זצלה"ה

יום ה' מנחם אב תקע"ג פ"ה פה וואלין יצ"ו.

ואלה דברי הרב הגאון הגדול תפארת ישראל והדר גאונו כקש"ת מוהר"ר צבי הירש אורנשטיין זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק בריסק דליטא.

מה נכבד היום בהגלות גלוי נגד פני דברי קדשו של רבינו הגדול הגאון החסיד מהר"א מווילנא זצוקללה"ה. הלא המה ביאוריו על ירושלמי סדר זרעים. והיטב הגיד הבוא היה ספון טמון בגנזי אבנו של נכד רבינו הרב המנוח מו"ה יעקב מש"ה ז"ל. הוא האיש הגדול אשר כבר סמכו עליו רבני וגאוני הדורות שלפנינו חכמי עיר הגדולים רבתי בעם ובדיעות ק' ווילנא יע"א כי לו לבדו משפט הבכורה בזה להוציא ספריו של מ"ו מרן הגאון החסיד רבן של כל ישראל זצוק"ל — כי מלבד שהוא מין ונכד רבינו הגדול זצ"ל נתן לו ה' לב להבין דברי מרן זקנו רבן של כל ישראל זצ"ל ויגעתי ומצאתי תאמין — והספר הנכבד הלזה אשר נגד עינינו. הניח אחריו ערכה כרב וכו' מהר"י משה ז"ל — תוכם וכתוב אותו אל כוון להגיד כמו הרבה' אלעזר נ"י. — תמלא מקום אבותיו בתורה ויר"ש...

הנה לשבח ולפאר את יקר הפארת המחברת הזאת דבר שפתים אך למחסור כי מי תרש אשר לא שמע מגדולת רוממה רבינו הגאון החסיד זצ"ל אשר בצל שדי יתלונן. ומי עור אשר לא ראה אור בהיר מהנוצץ מבין אמרותיו הטהורים אשר מדבריו לא יפול ארצה, וככוכבים המזהירים אשר אם גם כקטנים נראו לעיני בשר, עולם שלא יחזיקו. ומטרה טונתי רק אושר בזה לגלג... כשרון פעלו של ה' המו"ל הנ"ל...

הכותב לכבוד התה"ק ולכבוד תיקה ונרתיקה הגאון החסיד המחבר נ"ע

הירש ארנשטיין.

פה"ק בריסק יום ד' י"ח תמוז תרכ"ח.

א"ה ראינו להעתיק כאן קצת מדברי הגאון המחבר ספר תקלין חדתין בהקדמתו לספרו ההוא וז"ל בהמשך דבריו:

רבינו הגדול (הגר"א ז"ל) לא פל רוחב בינתו ושכלו העמוק כנגד סמך בהגהותיו אף כי היה ידיו רב לו כשומק בכלו עמוק עמוק לחשל ולמסרה במעט זה נאמוקי אלינא דהלכתא כאחד מן הגאונים הראשונים אשר היו בכמה דורות לפניו אשר לא יוכל איש לומר כי אם ישתכחו הגהותיו או ישתכחו אהדרינהו בפלפולו, פכ"ז העידו כל תלמידיו וגדולי זמנו כי לא מלאו לבו להדש איזה שיטה חדשה נגד הראשונים או לבנים איזה הגהה חדשה, כ"א אחר אשר עמד בדבר אשר נתקשה בו כמה ימים וכמה לילות בנדל יגיעה ורב העמל על אשר זמתו היתה לחם לא אכל ולא דיבר עם שום אדם בשלום ותחן משחור תאריו והורידו נערו לרבים אשר לפניו. כי לא היה טוב לשאול אף ממאן דמנקים לביאורים. ואחר אשר האיר ה' עיניו למצוא דרך סלולה ע"פ שיטה חדשה או הגהה עד לא התברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי. כ"א אחר רב העמל ומעמום ושקול דעתו כרתבה מפי ים. ונחיפוש אחר חיפוש בשני התלמודים ובכל דברי התנאים והאמוראים אשר היו סדורים לנגד עיניו או אלה איסתו או הגהתו אליבייהו בדרך סלולה ובכושה בלי נקיש אפילו כמלא נימא. ואם ברב התירתו אשר אחר כה מצא כה כ"ב ופסק קטן כמלא מתם בדקית דקדוק אחד קל מכד ב' התלמודים. גדל הריסתו לא אחדהו ושלם שתק פלפולו מדרך האמת לא השתו הלחה וילאה מביתו ועימו לא חסו על רב העמל ויגיעתו לכתחלה וניסתה כי בלתי אל האמת היתה נתיבתו. ומסר נפשו על דקדוק אחד מדבריהם התנאים והאמוראים על אשר מסמים חסו עליו. ונחה עליו רוח דעת ה'. או קרן עור פניו. והיה לו לשמחת לבבו כמוצא שלל רב. או אז תחזקנה ידיו לעשות הגהה או שיטה חדשה באשר הראה לו משמים נפלאים נכסה סוגיות הקשות כאשר שמעתי מפי קדשו של תלמידו המובהק הגאון כאמיתי מהר"ר חיים נ"י הג"ל אשר קבל מפורו ובמפ מפה קודש הקדשים כי כל

שהם לא הגיה בחידוש גדול לא ק.ער עד אשר עלה אחר כך ע"פ אותה הגהה או שיטה ללא פתות מב"ו עד עברים סוגיות בכל דברי התנאים והאמוראים הנמצאים אתנו... עכ"ל:

ואלה דברי המדפיסים

מה גדול חסדך אלהים אשר פעלת לדפוסנו זמה רב טובך אשר צפנת לנו כן מאז מקדם גלית על ידו אורות מאופל. ט מלאת את ידיו קודם להוציא ברבה אורות מגרתיקא ספיו גנוזים בהם מאור לוריא, ולתום כרקים סאותם הקדושה להאיר עיני שוחריה. אלה כמין כתבי ידי רבותינו קדמאי ובתראי אשר מוסו במחלו, נממונוי גמי הספרים בכל קצות תבל, ודורות רבים לא זכו ליהנות לאורם. ואתה ה' אלהינו בגודל חסדך נדפסי נסת לנו את הזכות הגדול הזה להוציא רבים מהם לאור עולם, לזכות בהם את הרבים, ולהחזיק בהם את קרן ספרותנו הקדושה. אין מספר לכל המון כתבי ידי רבותינו הראשונים והאחרונים שהלקה לדפוסנו בחסדי הגדול להוציאם לאור עולם. גם כ"י רבים מתורת חכמי התלמוד (מדרשים שונים) שהיו נסתרים. גם כ"י פוסקים ראשונים ואחרונים גם כ"י מפרשים ראשונים ואחרונים לכל סתומים שבכתב ושבע"פ, לתנ"ך, למשנה, לתלמוד בבלי וירושלמי. לתוספתא, למדרשים שונים. לזהר לאלפסי. לעין יעקב. ולכמה סדורי תפלה וכו' וכו' לעשרי כאלה מהספרים הקדושים עד דפוסנו מתרוזת של מרגליות טובות אלה, רבות מאד ויקרים כתרי קודש לראשם ויעטרם עטרת תפארת מתגלות באבני קודש האלה:

כל אלה טפל דפוסנו בחסדך אלהים לכבוד ולתפארת לתוה"ק וכמאז כן עד היום הזה לא עשת חסדך הגדול ממנו ויספת גם עתה לגלות על ידו עוד אור חדש. אור גדול הגנוז זה כמה דורות. הוא:

באור והגהות רבינו החסיד הגר"א ז"ל לירושלמי סדר זרעים.

אשר נאורו כבביר תאורנס פיני המעתיקים חקר בסדר סוף, והפקחים עיניהם לראות בו אור חדש אור גדול לא ובהיר לאמהה של תורת ארץ ישראל. —

האור הגנוז הזה התגלגל כמה גלגולים זה חמשה דורות. וכמה הרפתקאות עדו עליה] נתגלגל מיד ליד וממקום למקום, אף שדד פ"י מודד מאלדולאי במלות השודדים על הרבה ערי ישראל בשנת תרמ"ב — פי"ע ובזכות רבינו החסיד זצ"ל נעשה לו נס ונפדה ע"י איש ישראל. אבל לא בא גם או אל הבטחה ואל הדפסה, ויתגלגל עוד ימים רבים. ולמרבה הפלא כי מגל שבעת החיבורים שנתבררו לפני כי דיגא רבה עסמה סולת נקי (כמבואר לעיל בהקדמה) כבר יצאו לאור ששה חבורים, ורק החבור הגדול והנפלא הזה לא תמם עד כה] יען כי אחת כי לפנת גם איתו לדפוסי לפת ידפים את הירושלמי. ולעת הזאת הקריתו לפניו ותוכיהו לסילי לאור עולם גם את המאור הגדול הזה לבאיר גם על הירושלמי ביאנא לאור עמו יחד. אשר ישישו וישמחו בו כל שוחרי תושיה ויברכוהו ויודוהו כולו סלה. על כן נודה פי אלפינו תמיד ונברך שמך לעולם ועד. כי הגדלת חסדך על דפוסנו, ואולת חתמיד ברכתך לו. כן לא חסיר חסדך ממנו נצח. —

והנה מלבד כבאור הנ"ל זכינו ממו"ה לכ"י שני מהדורא אחרת, שלוש באור רבינו הגר"א ז"ל על ירושלמי מסכת פאה דמאי ושביעית שנעתק ע"י נכדו הגא' יעקב משה מסלאנים ז"ל הנ"ל ועליו הגהותיו ופירושו בשם פני משה. (ר"ת פירוש נכדו יעקב משה (נזכר במלית קיר סי' סנ"ע) כמבואר לעיל בהקדמת אילון (כ"י ב"ל):

ועוד זכינו לכתב יד עתיק מירושלים מהרה"ג מוהר"ר אליי לנדא בנו של הרה"ג אלעזר נכגר"א ז"ל הנ"ל. הכ"י כולל הגהות וביאורים של רבינו הגר"א ז"ל על ירושלמי מסכת מעשרות וקצת מעשר שני... את שני כתבי יד אלה הדפסנו בשם כתב יד שני ואת הראשון קראנו בשם כתב יד ראשון.

גם הספנו עליהם הגהות רבינו ז"ל על מס' ברכות וסדר זרעים שבספר הנדפס בקעניגסבערג ע"י הרב ר' שמואל לוריא ז"ל בשנת תרי"ח עם הערות הגאון מר דוד לוריא ז"ל (הרד"ל) מביתה.

את כל האורים הגנוזים האלה הוצאנו בעז"ה מגרתיקן ונתיטם מרקים בירושלמי. ונפעל ויגיעה רבה זכינו לפעולה הטובה הזאת. ולא חסכנו גם הון רב לתכלית זו. והשתדלנו בכל האפשרי לעמוד על טהרת הקודש שלא יפגע בו כל פגם ופסול בגנות המעתיקים הסדור והמגיה. והפקדנו רב גדול מגדולי עירנו **) לזקק לצרף ולנבור את כל כתבי היד ולהוסיף הגהותיו על ההגהה הקבועה, למען יתנו כל אלה ברורים ומזוקקים שבעתים, מגלי כל פגימה כאור הבהיר של הבאורים וההגהות הקדושים האלה. זכה לנו להביא את כל פעלינו אלה לטובה. ואל תמיש חסדך מעל דפוסנו לעולם ועד...

דברי המדפיסים האלמנה והאחים ראם.

ווילנא בחדש אלול תרע"ה.

*) מאת הרב ר' אליהו לנדא קנינו לגמיתות את זכות הדפסת הגהותיו והבאורים של הגר"א ז"ל על ירושלמי, אשר ינהן בשם פ"מ ממל אביו ז"ל.

**) עיין בהאבקן אשר בעיתור למסכת בכורים.

תלמוד ירושלמי

מסכת ברכות

עם פירוש רבינו **שלמה בכר יוסף סיריליאו** ז"ל

ממגורשי ספרד

נמצא בכ"י בעה"ק ירושלים תוב"ב

ויצא ראשונה לאור עם הערות בשם מאיר נתיב

מהג"ס **מאיר** (ד"ר) **לעהמאן** ז"ל

שמר משמרת הקדש לעדת ישראל בעיר **מגנצא**

בשנת **תרל"ה** לפ"ק

ועתה יצא שנית לאור בדפוסנו בעז"ה

נלוה על הירושלמי.

ווילנא

בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראם

בשנת שוכן ירושלים הללויה לפ"ק

הקדמה

מהמוציא לאור ומהמגיה שבדפוס מגנצא.

הדור. אתם ראו! הננו נותנים לפניכם היום את הברכת

מסכת ברכות ירושלמית

אשר ה' עזרנו וזכנו להוציאה לאור עולם מכתב יד אשר רבנו הגאון

מהר"ר שלמה סיריליאו זצ"ל

השאיר אחריו לברכה ולמאורת עינים. בעיר הקדושה ירושלם ת"ו עם

פירושו הנפלא

והנה אם היה נמצא עתה כתב יד עתיק מתלמוד ירושלמי. ולא ידענו שם הכותב והמגיה. הייתי כלנו שמחים עליו כעל כל הון. כי היה לנו לעזר אם מעט ואם הרבה להגיה סמנו השבושים הרבים הנמצאים בהלמוד ירושלמי כי מהכ"י האחד והמיוחד בעולם (לפי הנודע) כהלמוד ירושלמי הנמצא באוצר הספרים אשר בליידען במלכות הוליאנד. לא נוכל להעזר אף כמעט. כי כל השבושים לרבבות הנמצאים בירושלמי דפוס וויניציאה. נמצאים גם בהכ"י הזה. ע"כ ישפטו כותבי רשימות בדורנו כי המדפיסים מוויניציאה הדפיסו את הירוש' מהכ"י הזה. ועתה כי כן. עד כמה לנו לשמח על הכ"י שבידינו אשר רב גדול מאחד הגדולים אשר חיו באה"ק לפני [יותר מן] שלש מאות שנה. ערכו והגיהו. גם עשה לו זר זהב סביב פירוש נפלא ומספיק. ובשמים יאחזו שער בראותנו מהכ"י שלנו עד כמה משובש הירושלמי דפוס וויניציאה (מדפוסים האחרים לא נדבר). ובמס' ברכות לבד שונה הכ"י שלנו מדפוס וויניציאה בערך שני אלפים נוסחאות שוניה*). ועל פי הרוב ככל נוסחאות הכ"י שלנו מדויקות מאד. ועיני המעיין יראה כמונו כי כמו אין ערך לגוף הירושלמי מהכ"י שלנו להירושלמי דפוס וויניציאה. כן גבוה מעל גבוה פירוש מהרש"ס על כל הפירושים להירושלמי הנמצאים מכבר בידינו:

ועלינו לשבח להרב מוה"ר ארי' ליב פרומקין נ"י מפיקליען בזאמוט המדינה. אשר בהיותו בעיר הקודש ירושלם ת"ו שם על לבו לכתוב בספר „הולדות חכמי ירושלם". מפי ספרים וכתיבות ידות אשר ראו עיניו בעה"ק ת"ו. ובספרו הנכבד הזה נמצאו רשימות נכבדות גם על אודות רבנו שלמה סיריליאו. כי זולת הרחיד"א ז"ל לא הכיר איש מכותבי רשימות את הסכן ההוא א) אשר בתכבתו מלא את הירושלמי סדר זרעים ומס' שקלים משינוי השבושים. ואשר בפירושו אור חדש על תורת ציון האיר:

ובאשר כי מספרי הראשונים הנזכרים בכבוד והלה את מהרש"ס או פירושו על הירושלמי. לא נמצא בידינו כי אם הכסף משנה. ספר אבקת רוכל. ספר זקן אהרן. הומת ישרים. ופי' שדה יהושע על הירושלמי. על כן נעתיק בזה את דברי הראל"פ הנז' (בשינוי מעט בלשון וסדר) מה שכתב ורשם אודות מהרש"ס. בספרו הנכבד הנז'. ונוסיף על דבריו מה שמצאנו על אודותו בספר זקן אהרן ב) (שלא הזכיר הוא). ואלה הערות:

„**הגאון** המפורסם ר' שלמה בהרב הרפיד ג) ר' יוסף סיריליאו מיוצאי [מגורשי] ספרד מעיר סיריליו ד) (ונזכר בהקדמת עתיה בחשבון החכמים שהלכו משאלוניקי לא"י) מובא הרבה בפסקי הראשונים ז"ל וביחוד בתשובות ב"י [אבקת רוכל]. ובספרו ב"מ בה' מתנות עניים פ"ג הי"א והי"ז ה) מרגלא שמעתתיה דרב בפומא דמרן. ימים רבים ישב הגאון הנזכר בעיר שאלוניקי ועינינו ראו פסקי הוראותיו בתוך פסקי רבני שאלוניקי כ"פ (כן כתב בעל שדה יהושע בהקדמתו להירושלמי. ובספר הומת ישרים להגאון המובהק ר' תם ן' יחייא ראיתיו חתום כרבני שאלוניקי אחר הרב ר' משה בהקדוש הר"ש אלקבץ ז"ל משנת הר"ץ ליצירה). ואחרי כן עלה והקדיש בקדושת דארץ ואוה עיר צפת ת"ו למושב לו. בחברת הרבנים החסידים ו) אשר התפקדו תחת דגל הראשי הר"י בירב ז"ל. והיה שמה מהרבנים החשובים. כמו"ש הרשד"ם ז"ל שמזכירו הרבה בתשובתו בחאו"ח ויו"ד סי' מ' ומ"ב. וז"ל: „ונשמע מצפת ת"ו אשר יש בה יהודים לרוב. והחכם השלם כמה"ר שלמה סיריליו רצה לנהוג הנפיחה כמו בשאלוניקי. ומיחה בידו הרב וגדול כמה"ר יעקב בירב". ואח"כ הקדיש בקדושת ירושלם ונעשה עם לשבת על כסא הרבנות אחרי פטירת כותו הרלב"ח [כן ידענו לנכון עפ"י המסרה. אולם ממה שמצאנו חתימתו משנת הש"ח ליצירה ז) ברבני ירושלם שחדשו את ההסכמה הקדומה בענין לפטור את הת"ח ממסים. אחרי הרבנים האשכנזים. הר' ר' קלונימוס ז"ל והר' דוד ורא"ק ז"ל. נראה שבזמן ההוא עוד לא היה הראש והאב"ד. אך אפשר שהיה הראש לעדת הספרדים והניח מקום להרבנים האשכנזים לחתום בקודם]. ונדע שמה נשיאו"ו עד קרוב לשנת הש"ח ליצירה שאז נתעלה לבית עולמו הצדק ח) שמה בעיה"ק ירושלם הוסיף קדושה על קדושתו. וקבץ מעלים רבים לתורה. והעמיד תלמידים הרבה ט) ושקיל וטרי הרבה עם בני דורו עי' בתשובותיהם והשובות הרב בצלאל אשכנזי בסי' א'. וחבר פי' נפלא על הירושלמי מסדר זרעים ומסכת שקלים וחבר גמרא למסכת עדיות והוא קובץ כל הענינים המפוזרים בש"ס השייכים לאותו המס'. והוסיף נופך משלו בדרך שקלא וטריא מכוין כלשון הגמרא. הרב הגאון החיד"א ז"ל ראה אותו וברך: „ברוך שחלק מחכמתו ליראיו". וכל הספרים האלו הנה עדיין בכ"י בעיה"ק. והגיע לידי חלק א' מספריו אצל השותפים אשר קנוהו מאוצרות הגאון החיד"א ז"ל להדפיסם. (ועתה יו"ל ע"י השגחת הרבנים בעלי מ"ע „הלבנון" יצ"ו) וכתב שמה שהגאון הזה הי' אב ב"ד. וראש מתיבתא בעיה"ק ירושלם. (והגאון הנזכר מביא שמה מה שעורר אותו אל החבורים האלו הוא מאמר הספרי (פ' ראה): „ר"י בן בבא ור' מתיא בן חרש יצאו לחו"ל והגיעו לפלטינם וזכרו את א"י וזקפו עיניהם וזלגו דמעות וקרעו בגדיהם. וחזרו ובאו למקומם ואמרו שקולה ישיבת א"י כנגד כל המצות שבתורה" וכו'. ויען שבלתי אפשר לקיים מצות ה' בשר אינו רגיל בלימודם. ועדיין לא יש בענינים אלו דבר מספיק. וגם ספרי הירושלמי והתוספתא המדברים מזה בלתי מתהים ומתוקנים. וגם בשאלוניק לא מצא כ"א ספר א' מהחכם מוה"ר עלמו"ן. ולזאת זרז את עצמו אל החבור הנזכר. ועשה פירוש גם על מס' שקלים יען כי לא פירשה עוד המאור הגדול רש"י ז"ל ואף שבעברו באנדריאנאפ"ל מצא עליה פירוש מהראב"ד ז"ל. אבל היה חסר. ולא היה רק שני שלישי המסכת. וכן על מס' עדיות ראה כי אין בה כפתח של הגמרא. ואסף וקבץ מן הבבלי והירושלמי במקומות המפוזרות. ובכלל הביא שם ארבע תועליות: א) כל הסוגיות המפוזרות קבצם במקום אחד. לעמוד על הגהו"ה הדברים. ב) לבאר הבלוה תורות. ג) לסדר האמוראים הנמצאים בירושלמי נוסף על הבבלי ולעמוד על סדרן מי הרב ומי התלמיד. ד) טעם סדור המסכתות האלו. המסכתות האלו בכלל הכה שלש עשרה. והגאון החריף בעל שדה יהושע מפרש הירושלמי אחי הגאון המאסף בעל כנסת הגדולה. ראה פירושו הנז'. וכתב עליו וז"ל: „מסורת דבריו והמשך לשונו נכר כי איש גדול הוא למאד חריף ובקי בחדרי תורת מצורף לזה לשמע אזן שמענוהו... והוא הורה לי דרך ישר בשבילי תלמוד זה ובנתיבות לא ידעתי הדריכני במעגלי יושר ובתוך נתיבות משפט" — ע"כ מספר תולדות חכמי ירושלם הנז':

ועתה אחרי אשר נדע היום את כבוד קדושת רבנו שלמה סיריליאו. נשיכה נא עינינו על הכ"י שהשאיר אחריו לברכה. ואשר הוא עתה בידינו:

הכתב יד הזה קם בידינו לקנה מאת הרה"ג מוה' יעקב ספיר הלוי איש ירושלים ת"ו. והוא עם עוד רבנים מבני ציון היקרים קנוהו מיורשי הרב המובהק מהר"ר יהודה זרחיה אזולאי ז"ל. שנפטר בעה"ק ירושלם לפני ר' שנים. הוא הכתב יד אשר הרב חיד"א ז"ל ראהו בעה"ק ירושלם. כמובא בשה"ג מערכת ש'. וקם למקנה ביד הריז"א הנז' כרשום בכתב ידו על הגליון בריש מס' שביעית: „קניתי לי לשמי ולזרעי מיורשי הרב הנז' זלה"ה יהודה זרחיה אזולאי ס"ט". ובלי ספק „יורשי הרב הנז'" שאמר. המה יורשי רבנו שלמה סיריליאו. כי בכל הדף הזה ולא בשאר הדפים מצאנו שם איש אשר הכ"י היה שלו. והריז"א חשב לעשות מצוה לקיים דברי מהרש"ס י) ויצא מקרש לחו"ל לאסוף תרומות ונדבות להוצאת הדפסת הירושלמי ופי' מהרש"ס. והדפיס ממנו שני באגען בוויען. האחד יכיל ההסכמות מרבני ירושלים ורבני קושטאנדינה והפתיחה הראשונה כמהרש"ס. והבאגען השני יכיל התחלת מס' ברכות ממשנת מאימתי עד „כדתנינן המן". ונקל לשער הנסבה אשר בעבורה עמד מלהדפיס יותר. כי הלא גם הוא היה ירושלמי מקום עם עניות יהלכון: הירושלמי

---

*) אמרו המדפיסים ר"ם: [illegible]

א) [illegible]

ב) [illegible]

ג) [illegible]

ד) [illegible] surja [illegible]

ה) [illegible]

ו) [illegible]

ז) [הערה מהראל"פ] [illegible]

ח) [מהגז'] [illegible]

ט) [illegible]

י) [illegible]

הקדמה

הירושלמי כתוב באותיות מרובעות (העליש) בצד דאחר מהעמוד. ובצד השני כתוב באותיות רש"י ספרדית פירוש מהר"ש סיריליאו. והמכתב משני הכרכים במעט כלו הוא מכתב יד סופר אחד. וזולתי הדבור המתחיל „אמר הכותב" עד „כאשר כתבתי" בפתיחה האחרונה. הוא כתב ידו של מהרש"ס בעצמו יא) כאשר נוכיח לקמן. גם המכתב ממס' שקלים נראה שהוא מסופר אחר. והעתק השני ממס' שביעית הוא מסופר שלישי. והירושלמי כתיב באותיות רש"י גדולות זולת ששה עמודים שהוא נ"כ בכתב מרובע.

אין כל ספק לנו כי הסופר העיקרי של הכתב יד שלנו איננו מהרש"ס בעצמו. כי נמצאו בכתיבתו שגיאות והשמטות אשר נתקנו ונוספו על הגליון. וכל הרואה השגיאות האלה ישפוט מישרים כי הסופר לא היה ת"ח כמהרש"ס כי אם ככל המון הסופרים בימים ההם. ובזמן היה. וכמו כן אין כל ספק אצלנו כי ההגהות והתיקונים שנכתבו ביד אחרת ובדיו אחר על הגליון. כתבם מהרש"ס בעצמו ולא איש אחר שבא ליד הכ"י אחרי מות מהרש"ס. כי רק הוא לבדו שחבר פירושו ידע לתקן על הגליון שגיאות הסופר בפנים. או למחוק איזה תיבות בפנים הפירוש ולכתוב פירוש אחר על הגליון. ועוד ראי' שהכתוב על הגליון הוא ממהרש"ס. ממנו ולא מאחר. כי הנה הכ"מ בפ"ג מה' מתנות עניים פ"ג ה"א מביא לשון מהרש"ס בפירושו למס' פאה פ"ג. והננו רואים כי שורה אחת כהנעתק בהכ"מ היא כתובה בהכ"י שלנו על הגליון. המכתב שבו נכתבו ההגהות והתיקונים על הגליון שוה ממש להמכתב של דבור המתחיל „אמר הכותב" וכו' הנז'. ומצורת האותיות והדיו נכר כי בזמנים שונים כתב מהרש"ס הגהותיו ותקוניו על הגליון:

נוסח הירושלמי של הכ"י. לדעתנו. איננו העתקה מכתב יד אחד ערוך בכל שמצא מהרש"ס. כי אם בחן ובדק הנוסחאות השונות אשר ראו עיניו בכתיבות ידות שונות במקומות שונות שעבר עליהן (כי בזקן אהרן מצאנוהו באיריניפולי. וגם בפתיחתו מזכיר שעבר על העיר הזאת. והיה בשלוניקי. הרבנים בני חרו מזכירים אותו בעה"ק צפת וירושלם ת"ו). והנוסחא הבדוקה והמדויקת שמצא פעם בכ"י אחד ופעם בכ"י אחר אותה ערך בספרו. וכה יאמר בפתיחתו: „ואערוך לפניך הגירסא המדויקת בס"ד". והננו רואים כי גם אחרי שערך נוסחת הירושלמי בספר הזה שהוא עתה לעינינו. לא מש עיניו ממנה. ובמצא אח"כ נוסחא אחרת שישרה יותר בעיניו מחק וגרר הנוסחא מהספר. ועל הגליון כתב הנוסחא שמצא מחדש. וצורת האותיות הן לעדה כי בזמנים שונים כתב תקוני הנוסחות נ"כ. ובמס' ברכות מצאנו רק בשני מקומות בסוף הרואה. אשר הניח הנוסחא בפנים כמו שערכה מקודם והנוסחא שמצא אח"כ כתב על הגליון: נוסחא אחרינא כך וכך. וחלילה לחשוב כי רובי הנוסחאות השונות מנוסחאות של דפוס וויניציאה (שנדפס גם הוא מכ"י) הן כלן מה שהמציא מהרש"ס מדעתו ולא כאשר ראן בכתובים (כמעשה מדפיסי ומגיהי הירושלמי מאז יצא לאור בדפוס עד האחרון שהוציא הירושלמי לאור בדפוס. והכניסו נוסחאות בהירושלמי אשר לא נמצאו בדפוס וויניציאה. ולא העירו עליהם כי הם ילידי רוחם—) כי הננו רואים בפי' מהרש"ס באיזה מקומות שתקן הנוסחא מדעתו ולא כאשר מצא בכתובים. יאמר בפירוש „ה"ג. והכי אית לן למגרס הכא. וצריך לגרוס. והנכון דגר'". והדומה לשונות המורות שהוא גורס כן מדעתו. ואם כל הנוסחאות השונות מנוסח דפוס וויניציא: הן ילידי רוח מבינתו מדוע רמז רק במקומות מעטות על הנוסחאות שהבין מדעתו:

מהרש"ס יאמר סמוך לסוף פתיחתו הראשונה „ואערוך לפניך הגירסא המדויקת בס"ד וכל משנה ומשנה במקומה וכל פסקא ופסקא במקומה". הדברים האלה יורו בהשקפה ראשונה. כי השינוי דמבהר לעין כל בין הכ"י שלנו ובין נד"ו והוא: בדפוס וויניציאה המשניות מהפרק כלו ערוכות בראש הפרק. והמקום שראויה המשנה לעמוד מצוין רק בתיבת הלכה. ולפעמים גם איזה מלות מהמשנה (שבעה פרקים הראשונים ממס' ברכות. בא המשנה כלה גם במקומה הראוי לה). ובהכ"י שלנו המשנה באה רק במקומה הראוי לה. וגם המשנות אינן מצוינות בתיבת „הלכה" כי אם „מתני'" כמו בבבלי.— כי השינוי הזה שנה מהרש"ס מדעתו. אולם אחרי ההתבוננות לא כן עמנו: הננו רואים הירושלמי שנדפס בקושטא עם פי' שדה יהושע. ובלי ספק נדפס גם הוא מכ"י (כי. כ"י היו מצויות עוד בימים ההם בארצות המזרח. בטרם נתפשטו ספרי הדפוס. כי אחרי כן לא חשו לזוכרם בהסתפקם בהספרים הנדפסים). ולא מהנדפס כוויניציאה. כי אין נוסחאותיהן שוות. וגם בהנדפס בקושטא אין סדר למשנה בראש הפרק. אלא כל משנה במקומה. תם בו מצוינת המשנה בציון „מתני'" ולא בציון הלכה:

ולפי השערתנו כן הוא הדבר: בעת הותר לכתוב תורה שבעל פה נכתבו המשניות בשלימותן קודם שנכתב התלמוד. וקרוב לשער כי התלמוד נכתב בשלימות בזמן רבנן סבוראי. והמשנה עוד קודם. כי עליה חששו יותר שלא תשתכח כי לתורה תלית בגירסא. לא כן למוד הוויות דאביי ורבא וקושיי ופרוקי דתליה בסברא נקל יותר לזכור בעל פה. וכאשר נתמעטו הלבבות וראו התכרח לכתוב גם התלמוד בספר. לא כתבו הסופרים הראשונים המשנה כלה לפני הגמרא כמו שהיא עתה לפנינו. כי אם כתבו איזה מלות מהמשנה וכתבו בראשה ציון „מתני'". כי הסתפקו בספר המשנה שהיה כבר מצוי. והסופרים המאוחרים השכילו למעט הטורח מהלומד ללמוד המשנה מספר אחר והגמרא מספר אחר. והעתיקו המשניות בשלימותן מפרק אחד לפני הפרק של הגמרא. תציין כל משנה ומשנה במקומה כהגמרא הנוכח כמו שהיה לפניהם. והסופרים בדורות האחרונים (ואולי בדור של רבנו שמואל הנגיד אשר גדל ספרים מובהקים ומשכילים). השכילו עוד יותר למעט הטורח מהלומד וכתבו כל משנה בשלימותה בגמרא במקומה הראוי לה. ובראש הפרק חדלו מסדר כל המשניות מהפרק כלו שהיא מלאכה אך למותר. — ולא לבד בהירושלמי ד"ו רואים אנחנו דרך הסופרים לפנים לכתוב המשניות כלן בראש הפרק גם בתלמוד בבלי כן היה מנהגם. ובבית אוצר הספרים במינכען נמצאו שני כת"י מתלמוד בבלי והמשניות מסודרות בהם בראש הפרק יג). וגם בתלמוד בבלי הנדפס נשאר זכר למנהג הסופרים. כי המשניות מפרק הרואה במס' ברכות מסודרות כלן ביחד בראש הפרק"ו. והנה השינוי מתיבת „הלכה" בראש המשנה על תיבת „מתני'". גם הוא תיקון סופרים. כי המשניות היו נקראות בפי בני מערבא גם בשם „הלכות". בסוף נדה בבלית כל השונה הלכות וכו' פירש"י משנה וברייתא. והמעיין ימצא בבבלי כי כל האמוראים שקראו המשניות הלכות הם כלם בני מערבא. והנה התלמוד ירושלמי שנכתב בלי ספק לראשונה בא"י ציינו המשנה בשם הלכה. וכאשר פשט למוד התלמוד הזה בבבל ובשם בספרד תקנו הסופרים וציינו המשנה בשם מתני' כמו שהוא בבבלי:

ועל פי הדברים האלה יוצא לנו לדעת כי הכ"י שהיו לפני מהרש"ס היו נוכחות ספרדיות או בבליות. ונוסח דפוס וויניציאה העתקה מכתיבות ידות של הסופרים הראשונים שהיו המשניות בראש הפרק ביחד ובמקום הראוי לה היה רק ציון הלכה ולפעמים גם איזה תיבות מהמשנה יג). ובכל זאת יש יתרון רב להכ"י מספרד ומבבל אף מתלמוד ירושלמי. על הכ"י שנמצא מימים קדומים. כי בבבל ובספרד אשר למדו בהישיבות והיחידים את הירושלמי נ"כ הגיהו הלומדים בעת ההיא כב"י שונות שהיו בידם הנוסחא הישרה. לא כן הכ"י שגלו למקום אין תורה. בהם נשארו שגיאות הסופרים הראשונים ונוספו עליהם שגיאות המעתיקים מהם. כהכ"י האלה הוא הכ"י מהירושלמי הנמצא בליידען. ואלה דברי הכותב אותו... והעתקתי מספר משובש ומוטעה הרבה עד מאד ומה שיכולתי להבין ולהשכיל בו הגהתי בו כפי עניות דעתי. ויודע אני שלא הגעתי לתכלית השבושים והטעיות אשר מצאתי בהעתק ההוא ואפי' לחציים" (עלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה) והכ"י שנמצא בליידען הוא אחד משלשה הכ"י שהיו להמדפיסים בוויניציאה. לפי דעת רושמי רשימות שבדורנו:

ומה שאמר מהרש"ס „ואערוך לפניך... כל משנה במקומה וכל פסקא במקומה" כונתו על איזה בהכ"י שהיו לפניו וגם דפוס וויניציאה (כאשר נוכיח להלן) שהיו בהן המשניות וגם הפסקות שלא במקומן הראוי להן. והוא השכיל לחעריך כל דבר במקומו. והכל עפ"י מה שמצא כתוב לפניו בכ"י שונות:

והנה על פי דברינו הנ' בתיקון הסופרים. נוכל לפתור גם החידה אשר חד לנו מהרש"ס בכ"י שלו. כי שונה הוא גם בזה כנוסח דפוס וויניציאה. שבדפ"ו נמצא: לאכול. דאמר. ואמר. ואמור. יהודה (זולתי ר' יהודה בן פזי כתוב לפעמים יודה. או יודן) אלעזר. וכדומה כמו שהוא בבבלי — ובנד"ו הוא: לוכל. דמר. ומר. ומור. יודה. לעזר. וכדומה בלישנא קטיעה כמו שדברו הגלילים. והנה גם זה הוא לנו לעדה עד כמה לא היו מדייקים סופרי הכ"י שממנו נדפס הירושלמי בוויניציאה. כי אם אמת הדבר אשר הגלילים לא דייקי בלישנא. ובדבורם נבלע אצלם אות א' או י' כשבאה לפניה אות השימוש (וגם במקרא נמצא לפעמים בשמים החת בהשמים וכדומה. ויש בזה גם רמז לאיזה דבר). אבל סופר מובהק היודע שרשי הפעלים והשמות שהוא כותב. גם אם הוא גלילי. יכתוב כהוגן. לא חסר וקטוע. והראיה כי המשנה שנכתבה בא"י ובבבל בעת שלא נתמעטו הלבבות כ"כ אף שרבי שהיה גלילי סדרה לא נמצא בה לישנא קטיעא יד) גם בהמשנה שבתלמוד ירושלמי. כמו שנמצא לרוב בהתלמוד עצמו. ואין כל ספק כי בעת שהתפשט למוד הירושלמי בישיבות בבל תקנו הסופרים עפ"י הגאונים שהיו בימים ההם את שגיאות הסופרים בגליל שכתבו הדברים בספר כפי שהיו מצוירים במוחם כהכרתם ולא כדקדוקם. וכן תקנו לכתוב התפלל במקום שבנד"ו כתוב נהפלל שלא כהוגן טו):

וכן תקנו לכתוב על משנה מתניתין או מתני' ועל ברייתא מתניתא כמו שהוא בבבלי. ובנד"ו רובו ככלו מכנה גם המשנה מתניתא. וכן מצאנו בנד"ו כתוב פלוני אמר. ולפי הענין היה צ"ל אמר פלוני. וכן להיפך. ויש מקומות שחסר בד"ו וא"ו החבור בין שתי או שלש מימרות מאמורא אחד. אבל בהכ"י שלנו. כמעט לא ימצא כאלה כמו שלא ימצא בבבלי. ורק בזה שונה מהבבלי. כי בבבלי אם יבואו שלש מימרות מאמורא אחד. כתוב בהמימרא השניה והשלישית ואמר פלוני. ואמר פלוני. ובהכתב יד כתוב ואמר רק במימרא השלישית. כמו (ברכות פ"ה סוף ה"ב) בשם רבי חזקיה בש"ר ירמיה הבינו וכו' ר' חזקיה בש"ר ירמי' השנין וכו' ואמר (בד"ו חסר מלת אמר) ר' חזקיה בש"ר ירמיה איבעה וכו'. (שם פ"ו ה"א) רב הונא אהן וכו' רב הונא אמר הדא וכו' ואמר רב הונא (בנד"ו: רב התנא אמר) הדי שנתן. — בנד"ו. חסר לרוב מלת שנא' או דכתיב במקום שמובא פסוק. ומלת תני או תני' לפני ברייתא. ולא כן הוא בהכ"י שלנו. וכמו שהוא בבבלי:

ומכל אלה ועוד כמו אלה אשר ימצא המעיין בין שינויי הנוסחאות ישפוט מישרים כי הכ"י שהיו לפני מהרש"ס היו סופריהן והלומדים בהן ת"ח. ולא כן היא בד"ו:

המעיין

יא) בהכ"י כתוב ד"ה „ומהם אתה לומד" עד „אחת ניתנה" לפני ד"ה „אמר הכותב". ומהרש"ס [illegible] ציין את ד"ה [illegible] למען ידע [illegible] להקדים המאוחר:

*) [א"ה וכן הוא בסנהדרין פרק חלק נדפס כל המשנה מהפרק קודם הגמרא ואח"כ [illegible]

יב) פי' בהקדמת [illegible]

יג) רק בשבעה פרקים הראשונים ממס' ברכות נדפסה המשנה בשלימותה גם במקומה. [illegible]

יד) [illegible]

טו) [illegible]

הקדמה

המעיין יראה באיזה מקומות בדבורי ההתחלות מפי' מהרש"ס כי הנוסחא בפירושו איננה שוה עם הנוסחא שערך הוא לבדו בהירושלמי. ולפעמים מפרש כוונת הירושלמי לפי הנוסחא שבירושלמי הדבר מבורש מאליו. כמו בפרק ב' ה"ג בד"ה מקרא מפרש „ק"ש" ובנוסח הירושלמי הגיה המהרש"ס בכתב ידו בוני חטי סלת „ק"ש". וא"כ פירושו אך למותר. ולדעתנו יש לשפוט מזה שמהרש"ס כתב פירושו קודם שערך הגירסא המדויקת בספר. וגם אחרי אשר להספר השלים לו נוסח הירושלמי ופירושו כפי שערך לפניו בכתב ידו. לא חדל מלתקן נוסח הירושלמי מכתב יד שמצא אחרי כן. ולא חש למחוק נוסח הירושלמי מפירושו או מה שפירש במקום שהוא למותר לפי הנוסח שמצא אחרי כן וראיה ברורה להשערתנו כי כתב פירושו בטרם שערך נוסח הירושלמי. היא מה שלמס' חלה ערלה ובכורים נמצא פי' מהרש"ס בלי נוסח הירושלמי*). לא כמו בשאר המסכתות. ואולי לא הספיקה לו השעה לערוך גם לשלש מסכתות הא"ה נוסח הירושלמי. ונראה שגם הרב בעל שדה יהושע שהי' לו פי' מהרש"ס על איזה מסכתות (כמובא בהקדמתו). לא ראה בכתובים גם נוסח הירושלמי שערך מהרש"ס אחרי שחבר פרושו. כי לוא ראה. בעל שדה יהושע גם נוסחאותיו. לא הניח בנוסח הירושלמי שלו המון השבושים שנמצאו בו ולא בנוסח מהרש"ס:

גם יש לנו ראיה שמהרש"ס כתב פתיחתו קודם שכתב פירושו (לא כהמחברים בימינו הכותבים הקדמותיהם אחרי חבוריהם. ונקראות הקדמות רק במקום ולא בזמן —) כי הנה מהרש"ס מתאונן בפתיחתו הראשונה כי לא מצא כ"י מתוקן מהירושלמי. ובפירושו למס' ברכות פרק ו' ריש הלכה א' בד"ה סלקן למי חטאתא. כתב: „כן מצאתי בספר מדויק". הרי לנו לאות שאחרי בואו לטהר את הירושלמי מהשבושים סייעו אותו מן השמים ונמצא לפניו גם ספר מדויק:

המורה מקום להירושלמי ערך עפ"י הירושלמי דפוס וויניציאה וראיה לדבר: בדף ב' ע"ב מורה מקום בירושלמי דף מ'. וכן הוא באותו הדף בדפוס וויניציאה. במורה מקום למאמר „לכל אין מעלין" פרק ה' הלכה ג'. הנוסח לכל אין מחזירין, כמו בד"ו. בבמאמר „אם היו משקין בולען" (פ"ז ה"א) הנוסח במורה מקום פולטן, כמו בד"ו. ובפירושו שם כתב בפירוש שיש לגרוס בולען כמו שהוא בבבלי. ומראיה האחרונה נראה שהמורה מקום ערך טרם כת' פירושו:

מלות בלעז שנמצא בפי' מהרש"ס הן בשפת ספרד, ולפעמים מבאר עפ"י לשון יון, ונראה שלמדה בהיותו בשאלוניקי ושאר ערי טירקיא האורופית אשר לשון יון מתהלכת שם. ולשון ערבי שמביא בפירושו למדה בארץ הקדושה ת"ו:

אחרי האמת הדברים הא"ה. נודיע להמעיינים. את אשר עשינו בהדפסת הכ"י: חשבנו לשלימות המלאכה להעריך על הגליון את שינויי הנוסחאות מדפוס וויניציאה **) האמנם כי אם אמרנו להעריך כל הנוסחאות השונות מכל הדפוסים אשר במעט כלם נמצאו בידינו ***) אמפנו חמרים לקמצים ועלו לרבבה תחת אלפים כמס' ברכות לבד. אבל חשבנו כי המלאכה הזאת היא למותר. כי מלבד אשר רוב השבושים שבשאר הדפוסים הם משגיאות וזדונות המדפיסים והמגיהים. ואין אנו אחראין להן — הנה מהדפוסים האחרים נמצא הירושלמי לרוב. אבל הירושלמי דפוס וויניציאה נדפס מכ"י גם הוא. והוא יקר במציאות מאד. לכן אמרנו להעריך נוסחאותיו על הגליון. כי אף שלדעתנו נוסח הכ"י שלנו מדויק יותר. לא נחפץ להכריח את המעיינים שיקבלו דעתנו. יראו המה בעצמם השינויים וישפטו כטוב וכישר בעיני כלם. — את המלות והשורות שלא נמצאו בנד"ו סגרנו בסוגר מרובע ועל הגליון רשמנו „ליתא". אחרי שנדפס ראינו כי שכחנו לסגור מלת ק"ש בפ"ב הלכה ג' אחרי מלת מקרא שלא נמצא ג"כ בנד"ו. ואולי שכחנו עוד באיזה מקומות או שהשמטנו לרשום איזה נוסח משתנה מפני שחשבנו שדבר ריק הוא. ובאמת ריק הוא רק מאתנו. בדבר ההגהה לא חטנו על עמלנו ונזלנו זמן משאר עבודותינו המרובות כידוע. והגהנו עד מקום שידנו ועיננו מגעת עד חמש פעמים. ונוכל להבטיח כי לא חסרנו ולא שנינו דבר או אות ואפילו נקודה מהכ"י. לא מלאנו את המלה המקוטעת. ולא קטענו המלה שהיא במלואה בהכ"י. ואם אולי ימצא הקורא להגיה ד' במקום ר' וכדומה. אם בעל נפש הוא ידון אותנו לכף זכות אף שלא הגיע לסקוטנו ולעבודתנו בשאר הענינים. ודי לנו בהתנצל כי גם לנו רק עיני בשר. המלות שלא יכולנו לקרות בהכ"י מלאנו בנקודות. דבורי ההתחלות בפי' מהרש"ס הדפסנו באותיות מרובעות להקל על הלומד. בראש כל עמוד הזמנו ציון להדפים והעמודים של דפוס וויניציאה בין סגרים עגולים. ובמקום שמתחיל הדף או העמוד העמדנו ציון כזה ( ) ובהגליון ציינו איזה עמוד או דף מתחיל כאן:

אנכי הקטן המוציא לאור. כתבתי איזה הערות והארות על הגליון וקראתין בשם מאיר נתיב. ואם המעיינים ימצאו בהם חפץ ישמח לבי גם אני:

ואני המגיה הדל. ערכתי שנויי הנוסחאות מדפוס וויניציאה והעירותי איזה הערות רזות על הגליון וביני חיטי. ומי אשר לא ימצא בהן צורך. לא יקציף עלי כי הכנסתי ירקא באתרא דלא עייל בישרא וכוורא.

ואתה ה'. כשם שרצית מחשבתנו ומלאת את ידינו להוציא לאור מסכת ברכות. כן תברכנו להוציא לאור את שאר המסכתות מס' זרעים ומס' שקלים עם פי' מהרש"ס. חכותו העמד לנו ולעשות את רצונו (כי רצונו היה להדפיס את פירושו עם המסכתות) ורצון כל יראי ה' בלבב שלם ואל יצא ח"ו דבר בלתי מתוקן מתחת ידינו. אנא ה' הושיעה נא. אנא ה' הצליחה נא לעבדיך.

המוציא לאור
מאיר בלא"א מוה' אבר' לפמלי ז"ל ממשנה ד"ר לעהמאן.
חונה פקיק מנגלא

המגיה
יחיאל בריל

מנגצא בחדש האביב בשנת התרל"ה ליצירה.

*) ועל הטוב יזכר בם ידידנו התורני הרה"ח מוה"ר יצחק קויפמאן נ"י מו"ם בפראנקפורט על נהר מאין. כי השאיל לנו תלמוד ירושלמי מדפוסים שונים וביחוד [illegible] ירושלמי דפוס ווינציאה היקר במציאות.

**) אמרו המדפיסים ראם [illegible] נוסח הירושלמי [illegible] גם למסכתות חלה ומלה:

***) [illegible]:

פתיחה

מרבנו הגאון מוה' שלמה סיריליאו זצ"ל.

שנו חכמים בספרי בסדר ראה בפסוק כי יכרית ה' אלהיך וגו' עשה מצוה אחת האמורה בענין שבשכרה יכרית ה' אלהיך את הגוים אשר אנכי מביא אתכם שמה בשכר שתבא ותירש שנא' וירשת אותם וישבת בארצם מכלל שנא' וירשת יכול אי אתה רשאי להוסיף על הבנין ת"ל וישבת בעריהם כל מקום שאתה רוצה לבנות בנה. מעשה בר' יהודה בן בתירא ור' מתיא בן חרש ור' חנינא בן אחי ר' יהושע ור' יונתן שהיו יוצאים חוצה לארץ והגיעו לפלטנוס וזכרו את ארץ ישראל. וזקפו את עיניהם וזלגו דמעית וקרעו בגדיהם וקראו את המקרא הזה וירשתם אותם וישבתם בה ושמרתם לעשות וחזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה. ומעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכים בנציבים אצל רבי יהודה ב"ב ללמוד תימנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות ואמרו ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצות שבתורה:

וראיתי כי צריך האדם [הדר בארץ ישראל] לשמור המצות התלויות בה וראיתי כי נמנע הוא בשמירת מצותיה אלא אם כן יהא רגיל בלימודם. וכפרט במצות ס' זרעים התלויים בה לדעת מצותיה ולדעת דברים הרבה מסדר זה הראויים ולהיות בקי במסכתות של הסדר וכולי האי ועדיין אולי. ובחפשי המצות הזאת כדי שתתקיים בידי. ראיתי שגדולה היא עלי וכמעט נמנעתי כי המסכתות הללו אין בהם פי' כלל. ואפי' הגמרות עצמם אינם נמצאים מדויקות אלא כולם מלאים שבושים ועוד לא מצאתי בדורי חכם בקי בירושלמי. והפוסק אשר מצאתי במצות ארץ ישראל הוא הרמב"ם ז"ל. וכבר כתבו המפרשים ז"ל כי כל חכם שבא להורות מתוך ספריו אם לא למד את הראייה או שלמדה ושכחה יהיה לו הדבר ההוא כחלום בלא פתרון. והנה מצאתי הענין הזה כמו שאמר הנביא ע"ה (ישעי' נ"ט י') נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים כנשף וגו' אין סופרים ואין ספרים ועוד הנה הראב"ד ז"ל רב מוסמך בקי בכל התלמוד כתב כי אין התוספתא והירושלמי מתוקנים אצלנו. ומי יורה דעה ומי יבין שמועה. ואם הרב הגדול ז"ל לא מצא ידיו ורגליו בספרים שהיו בזמנו כ"ש וק"ו אנחנו כי חנה בשאלוניקי עיר גדולה של חכמים ושל סופרים יעזרה אלקים סלה. לא מצאתי בה כי אם ספר אחד ישן היה מהחכם מיסר שלמון ז"ל והיה גם הוא מלא שבושים. ובמסכת שקלים מצאתי שנים ספרים והיו גם הם מלאים שבושים. כי מפני מיעוט גלילת הסדר נתמלאו הספרים שבושים הן משטות חסרות כמו שיארע לסופרים אפילו בספרי התורה כ"ש בספרי התלמוד. הן מחיסור פיסקות והלשון רצוף כולו ומטעה האדם לומר שכולו ענין אחד והם שני ענינים. ועוד יש בו מלות קשות שלא יובנו:

וכאשר חפצתי לי בקשתי את שאהבה נפשי לכל מי שקדמוני מגדולי הראשונים כמלאכים. ולא מצאתי מי שנדבו לבו לבוא אל המלאכה הזאת ולא היה בהם מי שערב לבו אליו לקרבה אל המלאכה הזאת לעשות אותה. כי ראו כי גדל הענין הזה עליהם מאד. כי בודאי היה צריך האדם להיות חכם גדול כאחד מן האמוראים או לפחות כרש"י ז"ל לעשותו המלאכה הזאת. ולכך לא פי' בו רבינו שמשון ז"ל אלא אחד ממאה שבו כאשר ראיתי בפירושיו:

ועתה עלי תשתפך נפשי יאחזוני סעיפי שממון ובהלה כי הנה התלמוד בבלי שיש בו כמה פירושים כגאונים. עכ"ז לולי המאור הגדול רש"י ז"ל לא היו מוצאים המפרשים האחרונים ידיהם ורגליהם בביה"מ. ועל ידי ביאוריו ופירושיו שנסו מתניהם ועשו בו כמה חידושים בתוספות וכולי האי ועדיין אולי. כאן שאין שום דבר אלא מדבר שמם. כפר לא עבר בו איש ולא ישב אדם שם להאיר לנו אלא החכמה מתה במתתן של ראשונים. עאכ"ו. אבל תאותי וחשקי הבעיר את לבי כאש התורה ונתחמץ לבבי וכליותי השתוננתי ויאמר לי לבי קום ועשה פירוש לסדר זרעים.

זרעים עשתי עשרה מסכתות. וה׳ אלהיך ידע לכתך והוא יתן חכמה כי לא רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט. אכן רוח היא באנוש נשמת שדי תבינם ה׳ אלהיך עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא תחת:

וארא והנה כל סדר מועד פי׳ אותו המאור הגדול רבינו שלמה ז״ל זולת מסכת שקלים ולא ראיתי ולא שמעתי בה שום פירוש. והרא״ש [והרמב״ם?] ז״ל פי׳ המשניות ולא הגמרא והגה היא מסתרת נשארת. ובעברי באדרייאנופולי מצאתי שם פי׳ להראב״ד ז״ל והפירוש היה חסר ולא היה בו אלא שני שלישי המסכתא. וגם אותו פירוש לא היה על דרך הגמרא אלא פירוש למשניותיה וקצת לקוטות מן הגמרא. ובכל זה לא נח ולא שקט לבי והנה היא סגורה אצלינו ותשכו עינינו לא עמדה רגלינו במרחב כי אם בצר ידינו תקצר. ומתוך קריאתי ולימודי ראיתי שבסדר נזיקין חסר תלמוד לשני מסכתות עדיות ואבות. ולאבות לא חשתי כי אגדה היא ויש בה תוספתא אבות דרבי נתן אבל עדיות היא מסכתא חמורה ומתוך קריאתי ולימודי בה מצאתי שיש לכולה תלמוד ומה שלא יש בבבלי אספתי מן הירושלמי באופן שיש לה תלמוד ופירוש של תוספתא שלה כאשר תראה. ולקטתי ואספתי הכל וכל תלמוד של משנה כתבתי במקומה ופי׳ רש״י ז״ל במקומו והתוספות זלה״ה במקומם כתבתי. ואמרתי הנני בא לערוך לה שולחנה כמו שכתוב (משלי פ׳ ט׳) „טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה״. ואעפ״י שאיני כדאי ואני צעיר בצפצופי. חדל באלפי. הקשבתי לקול חבירי אשר הפצירו בי שהם הרהיבוני לצאת ממחיצתי. ולכן נערתי חצני אני **שלמה בכ״ר יוסף סיריליאו** ז״ל מגרוש ספרד. עם מפוזר וממורד. וראיתי להקים י״ג פרצות ממסכתות הללו ולפתוח להן שערים ודלתות בדי ליכנס אל פרדסיהן כדי שזרועיהן יצמחו ותבואותיהם ופירותיהם יהיו למאכל ועלה מסכיותיהן לתרופה:

ונשענתי על הצור המקים מעפר דל מאשפות ירים אביון וכסא כבוד ינחילם. ושנינו (אבות פ״ב מט״ז) לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה. ולקטתי שושנים ומגדים מגדי רבינו הגדול רש״י ז״ל בתלמוד ממחרים קנמונים ובשמים ומורים דרורים. ולא כתבתי לשונו כשמו. כי אנחנו עמו. וכל אשר לנו נטע כרמו. וכן עשה יהושע דבר ולא ינשה. שלא אמר דבר מפי משה. וכל אשר היה עושה. ראה ולמד מהאיש משה. לא היה לו שום ידיעה בלתו. ובין עמותים היתה צמתו. וכן אנחנו קהלת שלמה. אשר ביאר לנו דברי תאל ונאמו. כולנו תלמידיו. מעשה ידיו:

ולכן כדי להאיר לתלמידים אשר כמוני שיעמדו על דברי הספר אם מדוייק אם משובש צריך להודיע היכן נשנו דברי הספר ומשניותיו ועניניו פעם אחרת ולהבר מורה מקום על זה. ובמורה המקום הזה יראה האדם השולחן הטהור אשר ערך לנו רש״י ז״ל ותוחלת צדיקים שמחה. ושאר דברי החכמים אשר מצאתי בו כתבתי [כל] אחד בשמו. גם אפרש ריבות בעלי תריסין הרמב״ם והראב״ד ז״ל ולפעמים אכריח כאחד ולפעמים עם חבירו. וגם אברר דרך האמת ומשפט הלשון פעם לסייע ופעם לסתור לכל אחד מהן ואפי׳ לגדול שבכולן כמשפט כל תלמיד ותלמיד הפוקח עיניו בדין. ולא אהיה להם המור נושא ספרים. והכל לשום שמים:

ודע אתה המעיין בפירושי זה. כי מי שפתח את פינו בלשון הירושלמי הוא רבינו שמשון ז״ל שפירש קצת הלכות בפירושיו. וממה שלמדתי ממנו הוספתי על דבריו ופעמים נחלקתי כאשר אתה תראה. וכבר אם באנו להכיר ולהעיר את כבודו הוא הכבוד שאדם חייב לרבו ומכל שכן לרב המובהק הזה ועוד שהרי אמרו לבן של ראשונים כפתחו של אולם ואנו האחרונים נגד אורן של הראשונים כמו ראות העטלף נגד הזוהר הגדול של השמש וראוי היה למנוע עצמי מלכתוב דעתי נגד דעתו של הרב הגדול בוצינא דנהורא עוקר הרים בפלפולו רבנא שמשון ז״ל כי מה תורתי אצל תורתו ומה סברתי אצל סברתו והריני בדבריו כיתוש העומד בראש התורן של הספינה אבל נצטווינו בכך דתניא בפרק שבועות העדות (שבועות דף ל״א. ע״א) מנין לתלמיד שרואה רבו טועה בדין שיאמר לו ת״ל מדבר שקר תרחק. וביש נוחלין (ב״ב דף ק״ל). אמרו לא מקרע תקרעוניה ולא מגמר תגמרו מיניה. דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות. כי התורה מורשה היא ואפי׳ לקטן שבישראל. והלא אב אחד לכולנו וראינו בפרק איזהו נשך (ב״מ דף ס״ה) שתי קושיות שהקשה רבינו הקדוש שהוא לא תירצם. ורב נחמן בר יצחק שהיה בימי אביי ורבא תרצם. והאמת היא שמאשר למדנו מדבריו מהם אנו מסיבים-על דבריו כי כולנו משדי חכמתו ינקנו ופרי פי שכלו אנחנו לוקטים ובים דעתו אנחנו שטים. והוא אשר פקח עינינו וליסדנו והועילנו. ובפרק טרף בקלפי (יומא דף מ״ג) אמרינן כשמעתא דפרה דרבי יוחנן לא מבעיא לתנא דלא צ״ית אלא אפי׳ לרביה נמי לא צ״ית. וכן דרך התלמוד כולו האלהים אפי׳ יהושע בן נון אמרה לי לא צייתנא ליה. ואערוך לפניך הנירסא המדוייקת בס״ד וכל משנה ומשנה במקומה וכל פסקא ופסקא במקומה. ועתה החברים המקשיבים לקול ה׳ לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי כי טים התלמוד משיתיהו וממפיר התוספתא יצקתיהו ובנופך ספרא רבצתיהו ומזהב ספרי מתחיהו ובדברי רבינו הגדול סמכתיהו ובשאר המפרשים ביארתיהו. והנה נצניו נמלו ואשכלותיו בשלו והסמדר פתח. ועץ טוב בו פורח. והתפוחים נתנו ריח. ואפתח שעריו ואכרר אמריו ולויושבים לפני ה׳ יהיה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק:

גראיתי לחלק הענין הזה לארבעה חלקים. תחלה אכתוב לכל הי״ג מסכתות כל הלשון שהוא כתוב במקום אחר אם בבבלי להתערן בנהרי נחלי דבש וחמאת של המאור הגדול רש״י ז״ל ואם בירושלמי או בתוספתא או בספרי או בספרא כדי לתניה הלשון. וזה חלק א׳:

ועוד אבאר לך מלות זרות שלא נתבארו בספר הערוך. וזה חלק ב׳:

עוד אבאר לך סדר האמוראים המחודשים שיש כאן שאינם בתלמוד בבלי ולדעת מי הוא רבו ומי הוא התלמיד כדי להבין פסקי הרמב״ם ז״ל דעד אביי ורבא קי״ל דאין הלכה כתלמיד במקום הרב. וזה חלק ג׳:

עוד אבאר לך טעם לסדר המסכתות. וה׳ הוה ויהיה והיה יצפון לישרים תושיה מגן הוא להולכי תום ומעח לתום יפתיק סודותיו לי כחמאות. ויצילני משגיאות ויתיח בעורי להחל ולכלות ולשאוב מימיו ולבלאות ויהיה זה חלקי מכל עמלי. אלהים ה׳ חילי וזה החלי לעשות בעזרת שדי:

החלק הראשון

מורה מקום לכל הספר.

[נמצא תמיד מלמטה שלמה סגנו כמורה מקום (אחר פר״ש סוף אותו נרפס הספר) על כל דף ודף במקומו, המו״ל. בסגנצא:

החלק השני

הוא פי׳ המלות הזרות שלא נתבארו בערוך.

לא בדא לא יש מקום לחשוב בו מחשבה זאת (ג״ב...כך בלשון ערבי „אהבדין)״:

בעי יש בעי שאינו שאלה דמספקא ליה אלא ששאל לתלמידים או לחכמים ולדידיה פשיטא ליה. כגון ההוא דאמרינן פ׳ י״ג שופרות א״ר יוסי בר בון ר׳ אבא בר ממל בעי האומר הרי עלי עץ מביא גזיר אחד. וכן כתבו התוספות פרק בתרא דמנחות (דף קו) וזה לשונם לא יפחות משני גזירי עצים ודוקא כי אמר עצים אבל כי אמר עץ מביא גזיר אחד כדאיתא בשקלים ע״כ. וכי אמרי׳ ר׳ פלוני בעי מה וכו׳ כגון ההוא דאמר סוף פ׳ מעות שנמצאו ר׳ יוחנן בעי מה שליטה בשחרית וכו׳ ההיא בעיא דמספקה ליה היא:

דו אמר והוא אמר אלא מפני שהאות גרונית בלע אותה וכן דרך הארמית כמו תותך תהותך. מסותא מבחותא. אסיתא חסירתא. טונא טוענא. כלפי כל אפי. וחרינא אמר ואחרינא אמר. וכן רבים:

דלכן פירושו דאי לא כן וכן נקודתו וכן פי׳ רבנו [נסים] הגאון ז״ל וכתבוהו התוספות במס׳ יומא (דף פס) דגרסי׳ התם בירושלמי ביומא פ׳ בתרא א״ר יוסי זאת אומרת צריך למעך חללה דלכן ניתנו כבוה וכגרעינתה וכחללה. דלכן פי׳ דאי לא כן ותבין בירורא דמילתא כי הכותבת הגסה אינה דבוקה בגרעינתה אלא יש בין נופה וגרעינתה חלל ולהכי איצטריך למיתני ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה לחומרא דלא תטעי ותשער כמו השלימה בנפחה דנפיש שיעורה והוי לקולא ולא מחייבתא ליה עד דאכיל כי האי שיעורא אלא מכי אכיל כמוה וכגרעינתה בלחוד בלא חללה מיחייב והיינו דאמר ר׳ יוסי זאת אומרת צריך למעך חללה כדי שידבק נופה של כותבת בגרעינתה ולא ישאר בה חלל ובתר הכי משערינן בה אכילה של יום הכפורים ומשום הכי איצטריך למתני כמוה וכגרעינתה למעך חללה. ע״כ. ורבנו שמשון ז״ל בפ׳ כ״ו דמס׳ כלים פי׳ גבה דההיא דתנן ר״מ אומר צרור שעה טהורות צרור עולם טמאות ע״כ וכתב עלה ובירוש׳ דכלאים פ׳ ערים משמע דאיכא דתני איפכא צרור שעה טמאות צרור עולם טהורות דגרסינן עלה דההיא דתנן המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע תחת המותר וקתני רישא המדלה את הגפן על מקצת אילן סרק לא יביא זרע תחת המותר ואמרינן בגמ׳ מה בין אילן סרק לאילן מאכל אילן סרק אדם מבטלו על גבי גפנו ואילן מאכל אינו מבטלו על גבי גפנו. תמן תנינן כל המתות צרורות טהורות אית תנאי תני מחליף פי׳ בדברי ר״מ כופרישי׳ ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ ייסא כמתני׳ כלום׳ כמשנתנו היה שונה ולא היה מחליף א״ר יודן סימן דכלים כלאים דלכן מה בין צרור עולם מה בין צרור שעה פי׳ דלכן כמו דאי לא כן כלומר משנה של כלאים הוא סימן משנה של כלים ותבי תנינן דכשם דתבי כלאים אילן סרק אדם מבטלו ואסור ואילן מאכל שאין אדם מבטלו מותר כך צרור עולם דאדם מבטלו התבל טמא דאין אדם עשוי להתירו וצרור שעה דאינו מבטלו ועשוי לתתירו טהור ע״כ דברי הרב ז״ל:

כל דלמא נראה בעיני דהכי גרסי׳ כמו דא ליכא וזאת להעיד לאנשים שישמעו מוסר ואל יפריעו ולעולם תמצא זה הלשון כישבא התלמוד הזה לספר לנו מעשה שאירע לחכמים. וכן מצאתי בב״ר פ׳ ו׳ אמר ר׳ לוי ג׳ דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו והבריות בינתים ואינן מרגישין ואלו הן היום והגשמים והנפש כשעה שהיא יוצאה מן הגוף. היום מנין את מכור שהוא שף ברקיע ואינו אלא כמסר הזה שהוא נוסר בעץ. הגשמים מניין א״ר לוי תהום אל תהום קורא לקול צנוריך וגו׳. הנפש בשעה שהיא יוצאה מן הגוף דלקמא ר׳ שמואל אחוי דר׳ פינחס בר חמא הוה דמיך בצפורי והוין חבריא יתבין גביה ההיא שעתא אתת מילתא ושריין דתכין אמר להון כמה תנחא נפשיה דאחוה דהחוא נברא מקצצא ארזין ומקצצא אילנות ואתון יתבין הכא דהכין ולא ידעין ע״כ. ופי׳ רש״י ז״ל מסוף העולם ועד סופו דרך שביל שאין נשמע לבריות כאדם שמשמיע קול לחברו באזנו דרך קנה וחברו שומע ואין אחרים שומעים כן אותו קול הקב״ה מכניסו דרך שביל אחד שלא ישמע לבריות. שף ברקיע שהוא יורד בנחת. ואינו אלא כמסר כך החמה כשהיא יוצאה גוררת ברקיע ומשמעת קול ואינו נשמע. מסר זו מגירה וכן תרגם יונתן ויישר איתם במגרה וגמר יתהון במסרין. לקול צנוריך מלמד שמוציאין קול דלקמא מעשה הוא שאירע פעם אחת. הוה דמיך בצפורי השלים נפשו ר׳ שמואל ונפטר לבית עולמו. וחבריא יתבין חכמים יושבין גבי ר׳ פינחס. ההיא שעתא

עת שהן מספרין זה עם זה. אתת מלה ושרון דחבין כא להם דבר של שחוק ותתהילו משחקים ובעודן משחקין שמעו שאמר להם נגשיה דאחות רההיא נברא ר' פנחס. מקצצא ארזין כלומר שנשמתו צועקת ושוברת ארזים לקולה. ואתון יתבין חכא ולא ידעין מיר חבינו שנפטר ר' שמואל ולמדנו שאין הקול נשמע לבני אדם חיים. ע"כ. וכן נראה לי שני מיני אלמא בתלמוד בבלי כגון בפ' כיצד מברכין (ברכות דף לו.) אלמא מין אילן הוא פי' הא ליסא וכן אדתני סיפא הא דתני סיפא. ויש אחר כגון בפ"ק דברכות (דף י"א. ע"ש) אלמא אמר ר' אבא בר זבדא וכו' ופירשו רש"י ז"ל כמו על מה וכן לאלתר פי' כמו על אתר וכן פי' רש"י ז"ל:

יִבָּא כהדא כל היכא דגרסי' ייבא כהדא פירושו יהבה כהדא ומפני שהאות גרונית בלעו אותת וכההיא דגרסי' בסוף פרק גערה שנתפתחה חד בר נש הוה מרסך אמר ייבון לאיתתא דההוא נברא פורנא אתא עובדא קומי ר' סונא ואמר יתקיימו דברי המת. והוא כמו יהבון וכן גרסי' נמי אתא עובדא קומי ר' חנינא ואמר אי ייבון לה ביתא או ייבון לה עשרין דינר. וזה הלשון תמצא כשרוצה לפשוט בעיא. ולפעמים אומר נשמעינה מן הדא. והחילוק הוא כן כשאומר נשמעינה מן הרא הוא משיב מן הענין עצמו אבל ייבא כהדא הוא מביא ראיה בדומה כי ההיא דגרסי' בפ"ב דמגלה ר' אבהו בשם ר' אלעזר יודע אשורית ויודע לעז יוצא בה בלעז ואשורית בלעז יוצא בה בלעז. יודע אשורית ויודע לעז כתו שיוציא את האחרים בלעז ומשני ייבא כהדא כל שאינו מחייב בדבר אינו מוציא את הרבים וכו' ע"כ. וההיא מתני' לא סותנייא א"א כמנין המחוייבין דאהכי תנן לה פ' ראוהו ב"ד (ר"ה דף כט) חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן ע"כ אלא דס"ל לתלמודא דדכותה נמי שיודע לעז ואשורית אין מחוייב לקרוא אותה בלעז אלא אם קרא אותה בלעז לעצמו יצא הילכך הרבים דאין יודעין אלא לעז אינו מוציאן ידי חובתן והרמב"ן ז"ל רצה ללמוד מכאן שהיודע אשורית שאין מוציא לעצמו בלעז והוא ז"ל פי' הירושלמי כך כלומר כשם שמי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן כך זה שלעצמו אינו מוציא כיון שהוא יודע לשון הקודש אינו מוציא כמו כן ללעוזות ע"כ. והיה לו טעות בגירסא שלו בירוש' ולכך כתב כן וכן תמצא בלשון שהשמיט ראש המימרא והאמת כמו שכתבנו:

ונשמעינה מן הרא משיב מן הענין עצמו. כי ההיא דגרסי' פ"ק דמגלה (סוף ה"א) בירוש עולה הבאה מחמת אשם על דעתיה דר' אלעזר מהו שתהא כשרה בבמה ופשיט לה נשמעינה מן הדא זה הכלל כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה וכל שאינו לא נידר ולא נידב אינו קרב בבמה ע"כ. פי' ר' אלעזר ור' יוסי בר חנינא פליגי התם ור' אלעזר אמר דשלמים קרבו בני נח וכ"ש עולות ור' יוסי בר חנינא אמר דדוקא עולות הוא דקרבו בני נח אבל לא שלמים והתם אמרינן דבבמה קרב עולה ושלמים דהיינו דבר של ישרותי א) [רשות ?] אבל לא דבר של חובה והשתא מיבעיא ליה לר' אלעזר וכ"ש לר' יוסי בר חנינא עולה הבאה מחמת אשם כגון מותר אשם דקרב עולה והבשר לשם והעורות לכהנים כדתנן במס' שקלים מי אמרי' הך עולה בתר אביה שייכא ומחמת אשם קא אתיא הילכך אינה כשרה בבמה או דילמא בתר השתא הוא דאזלינן ועולה הויא וכשרה בבמה ומיבעי' לן בין לר' אלעזר דמכשר שלמים לבני נח וכ"ש לר' יוסי בר חנינא דלא מכשר ופשוט לה מדתנן גבי קרבנות דכשרים בבמה כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה וכל לאתויי כל שם עולה הוא דהא עולת קיץ נדר ונדב הוא ועולה הבאה מחמת אשם לקיץ אזלא כדאיתא במס' שבועות (דף יב):

ווַיידא אמרה כמו ותי דא אמרה:

וליידא מלה ולהי דא סלה תנינן כי ההוא דגרסי' במגלה מכיון דתנינן אין פורסין על שמע בפחות מי' ליידא מלה תנינן אין עוברין לפני התיבה וכו':

כִּיִי דתנינן תמן. פי' כי הא דתנינן תמן:

ודמיא היא כלַרְבָּא כמו כל ארבא כלומר כך דומה זה כמו קברניט הארבא דהיינו ספינה שמנהיגין אותה מאחוריה כמו שפי' הערוך כלפיליא כלפי אליה כלפי חזנב כלו' דבר שהוא מהופך זה שאינו דומה כלל. וכן אדרבא האמור בבבלי כך פירושו אדארבא להנהגת הספינה הוא זה שאתה אומר כך פי' החוא דפ' כלל גדול זוטא ואיתא נמי החיא סוגיא בפ"ק דערלה. ולפעמים יבא ולכַלַרְבָּא. פי' ולכולה ארבא כלו' כל מה שבספינה היה לך לשאול כלו' אין לך דעת דלא דמו, כך פי' התיא דפ' מאכילין במס' דמאי. וכן פי' ההיא דסוף פ' שני דערלה. ובמקומם אפרשם בס"ד:

כיני מתנית' פי' כן היא מתניתא ומשום דקשה ליה קושי' קאמר הכי כמו הכי קתני דנמ' דילן וכן פי' בעל הערוך ז"ל:

כלנרי נשים כמס' כלאים פ' בתרא בלשון ערבי נרץ ע' בערך ערבי:

לינן אמרינן לית אנן אמרין:

מאי כדון מהו עכשו כמו מאי הוה עלה. ועתה נגינתם (איוב ל' ט') תרגו' ירושל' וכדון זמריהון. ועתה עלי תשתפך (שם שם ט"ז) וכדון עלי וכו':

עד כדון עד הנה כלו' עד כאן וכן מצאתי לרש"י ז"ל שם פ' בנות שוח כן:

ומטו בה משמיה דפלוני היו מגיעי השמועה עד אותו פלו'. וכן פי' רש"י ז"ל פ"ק דר"ה ג) כמו כי מטא לתתם. למטי חמת כשאתה מגיע לחמת [נ"ב כולא כמא על נבוכדנצר (דניאל ד' כ"ה)] וכמס' קרושין פ' האומר (דף מ פ"כ) פי' רש"י ז"ל יש ממים בדבר זה לומר שבשם פלוני הוא והראשון נכון:

לא צורכא דָלָא פי' צורכא לשון ספק ובעיא וכמתמה על הרבר כלומר והמשנה הזו אינה צריכא רבא דלא תנא דין אחר כגון בפ"ז דשקלים דלא תנן במתניתין בין שקלים לקינין [נ"ב ופריך עלה בגמ' לית צורכא דלא שקלים לקינין] כלומר ומה פי' ראשונים עליה. ויש אחרים דגרסי' דִּלָא כדגרסינן פ' עשרה יוחסין וגם הוא חכם ויבא רע לא מסתברא דִּלָא וגם הוא חכם ויבא טוב פי' אין הסברא מקבלת כמו שכתוב אם לא ויבא טוב אלא ללמדך שאפי' רעה שהקב"ה מביא לעולם בחכמה הוא מביאה והוא כמו דא אלא. וכן מצאתי בפ' כיצד מברכים בהדיא לית צורכא דְּאִילָא למה הוא חותם בארץ במו דא אם לא. וכן מצאתי בפ' בשלשה פרקים במס' תעניות דתנן התם בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאים את כפיהם והינו בתעניות ובמעמדות וביה"כ ואלו הן המעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וכו' וגרסינן עלה בגמ' בירושלמי לא צורכא דא אִילָא אלו הן המעמדות מתכנסין בעריהם וקורין וכו' ובא להתחיל מתחלת הפרשה ע"כ. ובגמרא דילן (תענית דף כ"ו ע"א) גרסינן עליה מאי קאמר הכי קאמר אלו הן מעמדות וזה טעם תקנו מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וכו' ופרש"י ז"ל כאי קאמר דקא בעי מאי ניהו מעמדות ומייתי קרא את קרבני לחמי אלו הן מעמדות דלקמן וטעמא מאי תיקון מעמדות לפי שנאמר וכו' ע"כ. ונ"ל דפי' הירוש' כן לפי שקשה לו לבעל התלמוד הרא כמו שכתב רש"י ז"ל דקא בעי מאי ניהו מעמדות ומייתי קרא את קרבני לחמי [נ"ב כלומר כי קרא לחמי הוו מעמדות] וכו'. ועוד דתרי גווני מעמדות הוו חד הנהו דעומדים בירושלם וחד הנהו דמתכנסים בעיירות וקאמר תלמודא ודאי דלא נשאלה שאלה זו דבעי היניהו מעמדות עלייהו משנה זו דמייתי עלה קרא דאת קרבני לחמי דהא כהנים של מעמדות שמתענין ומתפללין שלש תפלות ביום שחרית מנחה ונעילה וביה"כ שהזכרנו אינן של המעמדות העומדים בירושלים העומדים על הקרבן דהנהו כיון דמסייעין לעבודה הוו בכל יום כל אחד במשמרתו ולהכי אמרינן להו יין ביום כדאיתא התם וע"כ בצרה להו או מוסף או נעילה כדתנן התם וליכא ד' פעמים ביום הכפורים אלא על המעמדות של שאר עיירות שמתכנסין בעריהם הוא דמיירי מתני' וה"ק כהנים של המעמדות שהזכרנו דנושאין כפיהן ד' פעמים היינו אותן שמתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית. וכן רמז רש"י ז"ל אלו הן מעמדות דלקמן [נ"ב ולקושיא קמייתא מתרץ] שבא להתחיל מתחלת הפרשה לדרוש דטעמא מאי תקון מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וכן מצאתי להראב"ד ז"ל במס' שקלים בפ' מעות שנמצאו שפירש אף הראשון כן דפריך התם לית צורכא דלא בין שקלים לקינין וכתב עלה בין שקלים לנדבה מחצה על מחצה לא צריכה למשאל דמתניתין היא אלא בין שקלים לקינין אם נמצאו מעות מחצה על מחצה מה נאמר עליהם ע"כ:

צריכא כגון התיא דאמרינן בסוף פרק קמא דפאה....) ג)

חלק ג'

.....ריגלותיה איתמני שמעון דמעפריא ולא איתמני ות"פ ר' אבהו שהיה יושב בישיבת ר' יוחנן לרגליו של ר' שמעון בר אבא ור' שמעון בר אבא לא יתמנה וכבר היה לו מעפורת סודר של ת"ח כדאמרינן סוד ה' ליראיו בפ' המוציא יין (שבת דף פ"ז:):

ר' אלעזר סתם הוא ר' אלעזר בן פדת תלמידו של ר' יוחנן והכי איתא בפ' הערל (יבמות דף ע"ב:) בהדיה דגרסינן התם איתביה ר' אלעזר לר' יוחנן וביום השמיני וכו' וקאמר לית ר' יוחנן לריש לקיש ראיתו [צ"ל ראיתי] לבן פדת שיושב ודורש כמשה מפי הגבורה. וכן פי' רש"י ז"ל שם ובדוכתי טובא וכן משמע נמי בפ"ק דנדה (דף ח'.) ויש ר' אלעזר אחר תלמידן של ר' יוסי בר זבידא וכמו שאפרש לקמן:

ר' אמי ור' אסי תלמידיו (של ר') יוחנן הן דאמרינן אמר ר' אמי אמר ר' יוחנן אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן. ויש אחר ששמו ר' אימי ומפרש מילתיה ר' מנא בנו של ר' יונה ואמרינן נמי בפ' המעביר במס' מעשרות אמר ר' אימי הורי ר' יוחנן כתילין דבי ר' אמי וכו':

ר' אחא אביו של ר' יעקב בר אחא קבל מריש לקיש ואשכחן נמי דפליג עם ר' יוסי בר פלוגתיה דר' יונה. ובשקלים פ' התרומה ובשביעית פ' בתרא פליגי ר' אחא ור' יוסי ומוכח בפ' שני דפאה ובפ' בתרא דכלאים דר' יוסי תלמידיה דר' יוחנן הוא ובפ"ק דחלה מוכח דגם קיבל מריש לקיש [נ"ב ור' יונה חברו מוכח נמי התם שקבל מר' יוחנן]:

ר' זעירא היינו ר' זירא דגמ' דילן ומפורש בפ' שלשה שאכלו (הלכה ג') ובפ' אלו דברים (הלכה ס') ובפ' מי שמתו (הלכה א'): [דהוא רחב"א לר' זעירא וכו'] דרמן הוה ומשמע בפ' שלשה שאכלו בגמ' דילן (ברכות דף מו.) דתלמידו דר' אבהו היה וחלה וקאמר ר' אבהו אי מיתפח קטינא חריך שקי עבידנא יומא טבא לרבנן ומוכח בפ' בנות שוח דתלמידו של ר' מונא היה נ"כ דגרסינן בעי ר' זעירא קומי ר' מונא וכל היכא דגרסינן קומי

א) כאור מלת ישרות הוא לשון הכבני בזבחים דף קי"ח פ"ב ושם [illegible] דליקכב [illegible] נדרים הלטם [illegible]

ירושלמי פ"ק דמגילה הלכה י"א ומה [illegible] ובלתים מהנ"מ ראובן כהן ראפפורט

ב) דף י"ב: וממו נס חשמים דר' יוסי כנליני. אבל בפירש"י שלפנינו [illegible]

ג) פס נלס כוף מסכת יד. וסוף [illegible] רינל[illegible]

זאכדין ולא ממתכחין: המו"ל במנגצא:

קומי היה לומד לפניו כעמידת כי ההיא דאמרינן בעלמא גבי רב יהודה כי אמריתה קמי דשמואל ור' מונא הוא מן התנאים ולכך מוכח אנו לפרש דיש ר' זעירא אחר והוא זעירי תלמידו דר' חנינא דאשכחן בפ' בהמה המקשה זעירי א"ר חנינא הלכה כר"ש שזורי וגרסי' בפ' הלוקח פירות הכא א"ר זעירא אתא עובדא קומי ר' חנינא והורי כר"ש שזורי :

חזקיה בנו של ר' חייא הוא כדאיתא בפרק הבא על יבמתו (יבמות ס"ס:) יהודה וחזקיה אחי וחכי איתא נמי בפ' בתרא דכלאים והוא רבו של ר' יוחנן דגרסינן בפ' אלו קשרים (שבת קי"ג:) בעי חזקיה נקב במוציא זית וסתמו חזר וניקב וכו' מה אמר לו ר' יוחנן ר' שנית לנו סנדל וכו' ואיתא נמי בפ' עושין פסין. ואיכא ר' חזקיה והוא תלמידו של ר' אבהו כדאיתא בפ' אין עומדין בירושלמי :

ור' חנינא סתם אינו אביו דר' יוסי בר חנינא אלא תלמידו דרב המדא הוא הכי מוכח בריש אלו מפסיקין (פסח) בסוגית הצובות] א) .

ר' ייסא הוא ר' אסי דגמ' דילן כדאיתא בפ' היה קורא (ברכות פ"ז). בעובדא דקטרין ליה גננא וכו' וכתוב שם ר' אסי ובתלמודא דהכא כתוב בההיא עובדא ר' ייסא. וכהן היה כדאמרינן בפ' המזיקין ר' אמי ור' אסי כהני חשיבי דארעא דישראל ומיכף כייפי לי לרב ב) והכי משמע נמי הכא בפ' מי שמתו ג) :

ר' יוסי שבעה הם שמוזכר א...וכלם אמוראים ר' יוסי בן נזירא ור' יוסי בר כהנא. ר' יוסי בר בון והוא ר' יוסי בר אבין דגמ' דילן ומוכח בפרק אין תורמין דתלמידיה דרב יהודה הוה. ור' יוסי בר חנינא בנו של ר' חנינא שאמר רבינו הקדוש עליו חנינא בר חמא ישב בראש (כתובות ק"ג:) ור' יוסי בר נהוראי... סימון. ור' יוסי בר יעקב בפ' הרואה. ועוד אחר והוא מוזכר סתם בר פלוגתיה דר' יונה ושותפין היו בחזרה כדאיתא בפ' המוליך במס' מעשר שני ומשמע בפ"ק דחלה שקבל מר' זעירא תלמידו של ריש לקיש משמע בפ' ר' ישמעאל דמנחות שהוא ר' יוסי בר זבדא דגרסי' בפ"ק דחלה אם השרישו קודם לעומר העומר מתירן ר' יונה אמר קודם לחבאה ור' יוסי אמר קודם לקצירה ובגמ' דילן פ' ר' ישמעאל במנחות ד) גרסינן הכי מאי קודם לעומר ר' יונה אמר קודם הבאת עומר ר' יוסי בר זבירא אמר קודם קצירת העומר ויש כאן אמורא בר' יוסי ואינו הת...של ר' יוסי בר זבי...כדמוכח בפ"ק דברכות בשמעתא דברכות שפותחין בהם בברוך ותמצא ריש פ' היה עובר שהיה תלמידו של ר' אבין ונראה שהיה בן בנו של ר' אלעזר בר ש... ר' יוסי כדאיתא בר...בן וכמו כשא...האמוראים :

ר' יצחק חקולא הייט ר' יצחק בן אלעזר כדאיתא בהדיא בפ' ערבי פסחים בגמ' דילן (פסחים קי"ג : ע"ס) ומשמע בפ"ק דפאה דחבירו דריב"ל הוא ועדיף מיניה ובפ' כיצד מעברין משמע דתנא הוא דגרסי' תניא ר' יצחק בן אלעזר אומר פעם אחת בא אדם ל מלו כו' ולעיל כתבתיו ונראה דתלמיד חבר לר' הוה כמו ר' חייא ובר קפרא :

לא הוא ר' אילא והיינו ר' אילעא ומפני שהאות גרונית בלעו העין ועוד בלעו א' מפני שריקת חירק דר' וכן בלעו האלף בר' אליעזר במשנה. ומשמע בפ' מרובה דמתלמידיו דרבנו הקדוש הוה דגרסינן התם (ב"ק ס"כ:) אמר ר' אילעא גנב טלה ונעשה איל וכו' וגרסינן עלה איתיביה ר' חנינא לר' אילעא וכו' :

ר' מונא לחוד ור' מנא לחוד ר' מונא רביה דר' זעירא הוא וכדאמרן לעיל גבי ר' זעירא. ומצאתי בפ' היה קורא (הלכה ה) וכפ' הקורא למפרע בגמ' דילן (מגילה י"ח:) ר' מונא כשם ר' יהודה בברייתא משמע דתנא הוא וגם בפ' כיצד מברכין ישנו בגמ' דהכא (ברכות מ"ב.) ושמא הוא ניהו והאריך ימים והיו לו תלמידים אמוראים ובסוף פ' שלש ארצות גרסי' דר' ור' יוסי בר יהודה נתאכסנו בביתו של ר' מונא וכו' כדאיתא התם :

ר' מנא בנו של ר' יונה הוא כדגרסי' בפ' המוליך במס' מעשר שני כד דמך ר' יונה אמר ר' מנא לר' יוסי כל גרב דכתיב בית ר' יונה דידי אמר ליה אשתקד וכו' פי' משום שהיה יורשו ר' מנא לר' יונה) וכפ' בראשונה במס' שבועות נמי גרסי' אמר ר' מנא קשייתה קומי ר' יונה אבא וכו' ובשקלים בפ' מעות שנמצאו גרסי' אמר ר' מנא קומי דר' יוסי אנא תמאי לרבנן מכריזין ומשמע בפ"ק דבכורים דר' יוסי היה רבו דאמר אע"ג דלא אמר ר' יוסי רבי ובפ"ב דחלה איתא נמי הכי תרי זימני אמר ליה את אילו הוית משכח לה לא נסבתה ר' יונה אבוך לא אמר כן :

וכתבו הגאונים ז"ל דמן אביי ורבא ואילך הילכתא כאמוראי בתראי ואפי'. כנגד רבותיהו אבל כאמוראים הראשונים עד אביי ורבא ואביי ורבא בכלל וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בפ' עושין פסין אין הלכה כתלמיד במקום הרב וכיון דתלמוד הירושלמי נסדר כמה שנים קודם התלמוד בבלי כמו שכתבתי למעלה אין הלכה כתלמיד במקום הרב. ולעולם לא תמצא כזה התלמוד לא רבה ולא רב יוסף ולא אביי ורבא ולא רבינא ורב אשי וא"כ נקטי' דבכל זה התלמוד אין הלכה כתלמיד במקום רבו. וראיתי להרי"ף ז"ל בפ' הכונס בבבא קמא שנחלקו הגאונים ז"ל היכא דריש לקיש קאמר הילכתא משמיה דחזקיה ופליג ר' יוחנן עליה מי אמרינן הלכתא כר' יוחנן דקי"ל ר' יוחנן וריש לקיש הלכתא כר' יוחנן בר מתלת כדאיתא בפ' החולץ (יבמות ל"ו.) או דילמא שאני הכי דהא משמיה דחזקיה קאמר לה וחזקיה רביה דר' יוחנן הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ופליגי רבוותא מר אמר הלכה כר' יוחנן ומר אמר הלכה כריש לקיש ומוכח בפ"ק דתינה דהלכתא כריש לקיש כיון דמשמיה דחזקיה קאמר לה :

וידע שאין אנו סומכין על הירושלמי במקום שחולק על הבבלי בין בגירסא כגון בפ' הפאה ניתנת דגרסינן התם ר' עקיבא אומר התוספת פטור וחכמים אומרים התוספת חייב ואילו בפרק ראשית הגז (חולין דף קל"ו.) הגירסא בהפך ר' עקיבא אומר התוספות חייב וחכמים אומרים התוספת פטור. וכן באמוראים פעמים הפוכה דגרסא כשם לכאן וכן בפיסקי הלכות על הכל סומכין על הבבלי והטעם הוא דהאמוראים של בבל היו אחרונים וכמו שכתבתי למעלה וראו תלמוד הירושלמי שחובר קודם לתלמוד בבלי וכדפרישית ודקדקו בו יפה הלכך סומכין עליו בכל וכמה שרעת כל חכמי בבל או רובן הסכימה על הירוש' והניחו אותו כמות שהוא ולא כתבו הפך ממנו בבבלי וראי שהלכה כתלמוד ירושלמי :

וזהו דרכן של הגאונים ז"ל שמביאין הירושלמי בחבוריהם במקום שאין אותו ענין מוזכר בבבלי ואין הבבלי מדבר בו כלל סומכין על הירושלמי להלכה ולמעשה. אבל מה שראו רבותינו שבבבל שאין הרוב חכמי דורן מסכימין על מה שכתוב בירושלמי דחאוהו וכתבו בבבלי הפך ממנו לומר שאין סומכין בזה על הירושלמי וכן תמצא שהרי"ף ז"ל כתב בסוף עירובין וז"ל ואנן לא סברא לן הכי דכיון דסוגיא דגמ' דילן להיתירא לא איכפת לן במאי דאסרי בגמ' דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוו בקיאי בגמ' דבני מערבא טפי מינן ואי לאו דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא קא שרו ליה אינהו ע"כ:

ואם מצאנו שהבבלי או הירושלמי דוחה משנה מהלכה נקטינן כוותיה וכן כשאומר התלמוד זו דברי ר' פלוני אבל חכמים אומרים וכו' דכוונתם לומר דההיא מתני' אע"ג דהיא סתמתאה לאו הילכתא היא דיחידאה היא ואין שומעין לה וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בהדיא בסוף פרק אלו נערות וזה לשונו כל מקום שיש סבר אין קנס וכו' אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר' מאיר אבל חכמים אומרים יש קנס במקום מכר איכא מ"ד הלכה כר' מאיר דסתם מתני' כוותיה ואנן לא סבירא לן הכי דהא רב יהודה אמר זו דברי ר' מאיר אבל חכמים אומרים וכו' אלמא לא סבירא לן כר' מאיר ולית הילכתא כוותיה ע"כ [נ"ב וכן הסכימו התוספות פ' ח"ה דסתם זו דברי פלוני אינו הלכה] :

וכל שכן כשהגמ' שואלת מאן תנא אמר פלוני ר' פלוני היא דהמשנה שנויה הפך מה שהן קבלו באותו הדין וא"כ אין הלכה כאותה משנה כיון שנשנית אדעת יחיד שהוא הפך קבלתן והכי איתא בפ' אין צדין (ביצה דף כ"ח) דגרסי' התם מאן תנא דבמשחות אסור אמר רב חסדא דלא כר' יהודה דתנן אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ר' יהודה מתיר וכו' אמר ליה רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כר' יהודה אמר ליה יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי ופי' רש"י ז"ל דרשינן משמך נדרוש משמך ע"כ דמתוך תמיהת מאן תנא למדו כן. וכן פסק הר"ר יצחק ן' גאות ז"ל בשטייהו דרבוותא גבי מתני' סאני ר"ם היא וכתבו הר"ן ז"ל בפ' הישן :

ולכך אמרו אין למדין מן המשנה וגרסי' בסוטה בבלית פ' היה נוטל (סוטה דף כ"ב.) התנאים מבלי עולם הן ופרכי' מבלי עולם סלקא דעתך אלא שמורין הלכה מתוך משנתן ולא עוד אלא אפילו שפסוקה הלכה במשנה אין למדין מאותו פסק כלל וכדמפורש בבבא בתרא (דף ק"ל : פ"ט) פ' יש נוחלין ואיתא נמי בפ"ק דנדה (דף ז':) והטעם דרבנן בתראי עמדו על אותו דבר ודקדקו בו וראו שאותה משנה משובשת או נכתבה לדעת יחיד וראו שאין להעמידו :

נשלם החלק השלישי בס"ד.

החלק הרביעי

בסדר המסכתות בס"ד.

ראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב טעם לסדר המסכתות של זה הסדר סדר זרעים כמו שכתוב בפתיחתו לפירושו במשנה ואין דרכו ז"ל נראה לי. וצריכין אנו לתת טעם אל הסדר משום דאע"ג דאמרינן בפ' הגוזל קמא (ב"ק דף ק"ב.) דבתרי מסכתי אין סדר למשנה היינו לגבי מחלוקת ואח"כ סתם או סתם ואח"כ מחלוקת ואם סתם בזו ומחלוקת בזו אע"פ שסדורה זו אחר זו. אין כאן הוכחה דאם התלמידים דישיבתו של ר' ע"ה היו רוצים לשנות דמאי קודם פאה היה ר' שונה ואין להוכיח מן הסדר לענין הפסק ובמסכתא אחת יש סדר דלא היה שונה פרק הקודם כאוחר ולא המאוחר קודם. אבל מ"מ לענין כתיבת המסכתות יש סדר דהא אשכחן בריש שבועות (דף ב':) דפריך בגמ' מכדי תנא ממכות קא סליק מאי שנא דתני שבועות וכן בריש סוטה (דף ב':) פריך נמי הכי וכן בריש מס' נזיר (דף ב.) פריך נמי הכי וא"כ הכא נמי בעי' לאשכוחי טעמא לסדר והסדר אשר מצאתי בכל הספרים אשר ראיתי הוא זה

ברכות פאה דמאי כלאים שביעית תרומות מעשרות מעשר שני חלה ערלה בכורים :

וכתב רבי מאיר ן' סהילא ז"ל משום דאייתי בסוף ברכות (דף נד.) ויאמר לקוצרים ה' עמכם שנה מיד פאה דכתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך ואחר פאה דמאי משום דפאה ולקט ושכחה פטורין מן המעשר

א) המוסגר הזה מלא כסוף הב"ש בין שמר נסרי ונכונים : ב) ניסין כ"ס : וגי' הגמרא שלפנינו ,ומיכף כייפי ליה"—ר"ל לגג סוגא בזמר נמצין : ג) שבת ח'. ובפי' טובת הכ"י שלנו. ר' נתומאי בריה דר' סימא בר נא אמר תנא לא הוס מבר ומי' ר' אמי מבר. ד) פ' : ונעמא שלפנינו ר' יונה אמר קודם קצירת העומר ר' יוסי בר זבדא אמר קודם הבאת העומר. ונפי' גי' הרמב"ם נבבלי לא יכתוב הירושלמי לבבלי :

*) זה אין מגיה בכיה בנו ולא קרוב מלתי ניורש. אבל סתום' וכלומ': ביבמות דף קכ"ב פ"ב ד"ה מי ימשר הביאו בשם ר"ח בהביא ירושלמי זה ונלכו בכדיא א"ג ר' תנא בריה דר' יונה גר' יוסי פ"ב וציין עוד בירושלמי פ"ד דמגילה הלכה א' ר' מנא כד הוה מורה בהנעותא מילין דמשמע מן האיש בביתיה הוה אמר כן אמר רבי כבס ר' יונה ונפ"מ ובה"מ עם סמנו דמגולה כמה פעמים בירושלמי דתני מנא בנו של ר' יונה ומין גם כן ירושלמי סמנים דף כ"ג פ"ג כגון ר' חגם אמה זר' מנא פ"ט (מגנ"ת לא הבין כמו כולהסעורים) :

והם מתנות עניים ועני נמי פטור מן הדמאי ע"כ. ונראה לי דפתח בברכות הכא משום דבעי למיתני כה כיצד מברכין ושלשה שאכלו ואלו דברים דכלהו הני כורעים ופירות מיירי ומשום דמיירי בברכות תני בה נמי כל מילי דברכות ק"ש ותפלה והודאה והדר תני פאה דתני פי' מצות פאה ומצות לקט ומצות שכחה בשכחה כתיב למען יברכך ה' אלהיך וגו' כמן ברכה לברכה ועוד משום דתנן (אבות א' ב') על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ותפלה הויא מענין עבודה תני בתריה גמילות חסדים ומכילתין דפאה גמילות חסדים היא. ותני בתר הכי דמאי משום דתני בפרק בתרא דפאה נאמנין על הלקט והפאה והשכחה בשעתן ועל מעשר עני בכל שנתו והיינו משום דלית בהו משום דמאי תני בתרה מסכת דמאי ואזיל אי נמי משום דבעי למיתני בה מאכילין את העניים דמאי ואין צריך לעשר ודמי למתנות עניים השנויים במס' פאה דפטורין מן המעשרות כדתנן פ"ק דחלה תני מילי דעניים בהדי הדדי וכיון דסליק מילתא דמתנות עניים דגמילות חסדים היא תני בתר הכי כלאים דמצוה דזריעה היא דכתיב שדך לא תזרע כלאים בקרא בתר מצות פאה בפרשת קדושים. ותני שביעית בתרה דמצוה דזריעה נמי היא דכתיב שדך לא תזרע וגו' ובתר הכי תני תרומות ובדין הוא דליתני בכורים מקמי תרומות דבכך הוא כדר הפרשתן דבכורים מקמי תרומה הוא דמפריש ואיכא עליה בל תאחר אי מקדים תרומה לבכורים אלא משום דבכורים לא שייכי אלא בשבעת המינין ותרומות שייכאן ברגן ובאילן ובירק תני להו ברישא ועוד משום דבעי למיתני אין תורמין ממין על שאינו מינו וכמס' כלאים קתני מהו מינו ומהו שאינו מינו להכי תני לה בתרה ועוד דבתרומות תני פלונתא דר' יהודה ורבנן דאיפליגו נמי גבי כלאים תני לה בהדה. והדר תני מעשרות דהיינו מעשר ראשון דכך סדר הפרשתן והדר מעשר שני כסדר הפרשתן והדר תני חלה דבבית מפרישים אותה ותנן גבי ודוי מעשר מן הבית זו חלה. ותני ערלה בתרה ובתר ערלה תני בכורים משום דחלה קדמה דיובא דילה מקמי ערלה וחיובא דערלה קדמה לחיובא דבכורים דחלה מיד בכניסתן לארץ נתחייבו כדדרשינן (כתובות כ"ה.) מבואכם ואילו גבי ערלה תנן עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטורין נטעו אע"פ שלא כבשו חייבין ואלו בכורים לא נתחייבו עד לאחר י"ד שנה שבע שכבשו ושבע שחלקו כדכתיב וירשתה וישבתה בה כדאיתא בפרק כל זית ובפ' בתרא ומעשר שני הילכך תני לבכורים לבסוף ועוד דחלה וערלה נוהגין בין בפני הבית בין שלא בפני הבית מה שאין כן גבי בכורים דאין נוהגין אלא בפני הבית כדתנן בפ' בתרא דשקלים ומשום הכי לא תני להו אלא בסוף:

נשלם החלק הרביעי והוא על סדר המסכתות בס"ד

אמר הכותב מפני שרציתי להדפיס המסכתות הללו ופירושן כדי שימצאו לתפוצות ישראל ולזכות אותם ומלאו ימי וידעתי נאמנה שאי אפשר שלא ימצא בהם שגגה וטעות מכמה סבות אם מפני הוכר ידיעתי ועוד מפני צוק העתים ועוד טלטולי ממקום למקום ומעיר לעיר ועוד כי כל ימי התעסקי בו רוב מלאכתי היה בלמוד התלמידים בתלמוד ועיוני בו היה בגניבת הזמן מן הלילה ומן היום ואני קורא על עצמי גנובתי יום וגנובתי לילה. לכן הנני מתנפל ומתחנן לפני כל ת"ח הלומד בספר הזה שיביט אליו בעין רצון ולא בעין קנאה ולצון ואם ימצא בו שגגה או טעות יתקן אותו ומה' יקבל התגמולו ותהי שלמה משכורתי מעם ה' שאפי' הייתי עשיר והיה לי פנאי ועוד חכם גדול איני כדאי לעשות המלאכה הזו שהרי חנניה בן חזקיה בן גרון לעשות פי' לקרבנות יחזקאל ילבנייה שלו העלו לו שלש מאות גרבי שמן (שבת דף י"ג.) ופי' רש"י ז"ל למזונות ולהדליק ולי שבת לאל חסר ממש כל זה ואשרי עין ראתה כל אלה הלא למשמע אזן דאבה נפשי וזאת נחמתי בעניי לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה כאשר כתבתי:

ועתה אחל לשורר ולשבח לפני אלהים חיים העונה לכל עני ואביון ומעוז לאביון בצר לו ויען אותי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי כן יענני א'מ'נ'ו' ס'. ועלי להשתחוות למלך ה' צבאות י"ג השתחואות שהם כ"ו בתים אחת לכניסה ואחת ליציאה:

אֲנַצֵּחַ לָאֵל מֵרִים שְׁפָלִים   לְיוֹצֵר אוֹר וְגַם זֹהַר הַשְּׁמָלִים
אֲשַׁבֵּחַ לָאֵל עוֹשֶׂה מְאוֹרִים   עוֹזֵר דַּלִּים וְגַם סוֹמֵךְ הַנּוֹפְלִים
אֲשֶׁר הָיָה בְעֶזְרָתִי בְּחַסְדּוֹ   וְהִקְנַנִי א) לְהַתְחִיל גַּם לְהַשְׁלִים
לְבָאֵר כָּל סִפְרֵי הַזְּרָעִים   וּלְפָרֵשׁ מַסֶּכֶת הָעֳלָלִים
וְהַלְמוּדִם יְרוּשַׁלְמִי הֲבִינָם   וְלֹא נִמְצָא יְשׁוּם אָדָם וּבַבְלִים
וַעֲדוּיוֹת תַּלְמוּדָהּ אֲסַפְתִּי   הִנּוֹ עֲדֵי עֲדִית וּמֹר אֲהָלִים
מְרַחְתִּי וְרַמְתִּי כַּתְּנוּמָה   וְשַׂמְתִּיהוּ כְּנָהָר אוֹ נְחָלִים
וּפִתַּחְתִּי מִגּוֹרִים הַפְּתָחִים   אֲשֶׁר הָיוּ כְּמוֹ גַנִּים נְעוּלִים
וְאָסַפְתִּי בְּכָל מָקוֹם בְּתַלְמוּד   לְשׁוֹן רַשִׁ"י אֲרִי הוּא כַּשְּׁחָלִים
אֲשֶׁר הֵאִיר בְּאוּרוֹ הַחֲמוּרִים   וְהַקַּלִּים פְּרָטִים וְגַם כְּלָלִים
וּבוֹ כָּל מְעַיְנֵי לוֹמֵד תְּלוּיִם   לְמֵימָיו הָעֲמוּקִים הַצְּלוּלִים
אֲשֶׁר כָּתַב בְּכָל שִׁבְעָה אֲרָנִים   בְּפֵרוּשָׁיו קְצָרִים גַּם סְלוּלִים
וְלֹא נִזְכַּר שְׁמוֹ עַל הוֹד לְשׁוֹנוֹ   הֲכִי נִכְבָּד וְלוֹ שֵׁם בַּגְּדוֹלִים ב)
וְהִזְכַּרְתִּי לְהָרַמְבַּ"ם וְהָרֹא"שׁ   וְהָרַאֲבַ"ד וְהֵם רַבֵּי פְעָלִים

וְשִׁמְשׁוֹתַי ג) הוּא עַמּוּד הַיְמָנִי   דְּבָרָיו הֵם אוֹרָה לָאֲפֵלִים
בְּתוֹכַחְתִּי לְזִכְרוֹנָם בְּרָכָה   כְּקָטָן הַתַּלְמִיד דָּבֵק בְּשׁוּלִים ד)
וְהַנִּשְׁאָר תְּבוּנָתִי נִקְלָה   קְטַנָּה הִיא לְמוּל בֵּיצַת נְמָלִים
וּמַהֲלִי עוֹד וְזֶה חֵלֶק עֲמָלִי   עֲדֵי פוֹחִי ה) וְגַם הַצְּלָלִים
אֲחַלֶּה נָא פְּנֵי הָאֵל וְאֵרָאֶה   בְּנְוֹת בֵּיתוֹ וְהָלְכוּ שָׁם גְּאוּלִים
וְיָצִיץ נֵץ מְשִׁיחֵנוּ בְּקָרוֹב   וְהוּא יַכְרִית שְׁמוֹת כָּל הַבְּעָלִים
וְעוֹבְדֵיהֶם כְּמוֹ עָפָר יְדוּשֵׁם   וְיָשִׁית אֶת לְחָמָם כַּגְּלָלִים
וְיִבְנֶה אֶת נָוֵהוּ בַּלְּשָׁמִים ו)   וְיַעֲלוּ לוֹ וְאֵלָיו כָּל עֲרֵלִים
וְיַעֲמִיד כֹּהֵן לְתֻמִּים וּלְאוּרִים   אַדִּיר קֹדֶשׁ וְיוֹצֵר כָּל הָאֵלִים
וְיַעֲמִיד מֹשֶׁה וְגַם נְבִיאִים   הַנָּם ז) סֻכּוֹת בְּנֵי יִשַׁי הַנּוֹפְלִים
וְיָשִׁישׁ לֵב בְּהֵי תַרְבַּן לְבַנִּים ח)   וְיִתֵּן כָּל אֱנוֹשׁ כָּפְרוֹ שְׁקָלִים
תָּבִיא רָאשֵׁי פְּרִי הָאֲדָמָה   בְּתֻפִּים גַּם שִׁירִים וּמְחוֹלִים
וְיַעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ פְּרוּיִם   וְאָז נָשִׁיר לָאֵל מֵרִים שְׁפָלִים

סימן לשירי זך ט) שמן זית. תפארת אדם לשבת בית.

א) נמצא בזכרים י"ג ס'. ב) כן מן הדגנים שאמר כל"ם בפתיחתו, ולא כתבתי לשונו בשמו" וגו'. ג) כמו כנגו מחוק. ד) מפנין פולי קורה. ובס סוף שאמר בשולים, ורק תפני החנו) נראה לנקד בשולים. [באמת הוא הלשון ושוליו מלאים את ההיכל (ישעיה ו' א'), מתחתיה בשוליה (מיכה א' ד') ונטונה כל אחיות ילד בשולי אביו לא אמו (הפלס הרכ"ע ... לגי טרם נפלנפרג כלוזון הפתיק פי' פירושו למס' פאה]. ה) תג' פד פיסות כחס בכ"ש ד'. ו'. ור"ל כל עוד נכמה נתפו. ו) כנים מן לשם גם וגו'. ויתעו פ"ד גבוהת יבפיה כ"ד י"א ויבדתיך בספירים וגו'. ז) על פלם "הנם" נמלא כב, נקודה נסב"י ובגליון הכ"ל טומסם נמלא כתוב: קול עפיך... ימחו ידנו... קול לנסכך יפ... כ"ומר פין נפין ידלה". חז"ל דרשו על הפסוק הזה (סנהדרין צ"ח ב"ב) פתידין על הכותלים טלן הומרים שירה בקול אחד. ח) כ"ל יל מי סחרבים. ט) ר"ל כי בביתו נתלאו כ"ו בתים, אבל לא יפלים כמספר הזה עם דברי הר"ש בפתיחתו: בלתי הבית אשר אמר: י"ג בהשתחואות שהם כ"ו בתים אחת לכניסה ואחת ליציאה. ואולי טעה המגיד כ"ו בתים על הבית ימנו כ"ה בתים. וגית אחד ביליאתו. יבתמין הוא ימנם גם הבית אשר בו נתן "סימן לשירו" אשר סתו ימנם כ"ו בתים.

*) () [דף א' ע"א וע"ב]

תלמוד ירושלמי

מסכת ברכות פרק ראשון מאימתי

על פי הנוסחאות המדויקות שבידינו ונתקן על פי כתבי יד שנים רבינו **שלמה** בכר יוסף סיריליאו ז"ל.

מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים עד חצות. רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. מעשה ובאו בניו מבית המשתה ואמרו לו לא קרינו את שמע אמר להן אם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות. ולא זו בלבד אמרו אלא כל [מה] שאמרו חכמים עד חצות מצותו עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואיברים [ואכילת פסחים] א) מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה:

גמ' אנן תנינן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. תני ר' חייא משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבתות ותני עלת וקריבים דבריהם להיות שוים: (א:) איתא חמי משעה שהכהנים נכנסין

*) נראה כל פרוד י"ק גם הפמוד של ירושלמי שלנו שנו ונמצא אותו הענין. ובמקום שהתחלה הטמוד מירושלמי שלנו יוגה סימן כוס (א.) (א:) וכן יוגנו האותיות האלה גם בפנים נמקום שהתחלה העמודים בירושלמי שלנו.

פירוש מהר"ש סיריליאו

מאימתי קורין את שמע וכו'. פי' הגאון ר' אליה ז"ל מ"ס הראשון אינו עיקר והוא כמו מהי אבוה ואראה פני אלהים מתי אעשה גם אנכי לביתי ע"כ. ונראה בעיני דאית עד דחקתו ורצה לפרש כמה הוא שיעור של הקריאה משעה שהכהנים נכנסין עד סוף האשמורה וכו'. ולי נראה דשפיר גרס מאימתי ומ"ס הראשון עיקר והתחלה סמך הוא דקא בעי והכי איתא בברייתא מאימתי מתחילין לקרא ק"ש וכו' וכי קתני עד לשון קצר הוא והכי קאמר ומשך זמנה עד סוף האשמורת וכו': שהכהנים נכנסין וכו' בכהנים שנטמאו וטבלו מבעוד יום דכשהעריב שמשן ויצאו הכוכבים יכולין לאכול בתרומה והיינו אחר צאת ג' כוכבים דהוי לילה ממש כדילפינן בגמ' דילן מדכתיב ובא השמש וטהר ודייק מאי וטהר טהר יומא ובין השמשות אסור דהוא מספקא לן אי הוי יממא הילכך צריך לצאת מן הספק שלשה כוכבים בעינן. ומוכח בגמ' דכולהו כהנים טמאים קאמר בין טמאים טומאה קלה בין טמאים טומאה חמורה ושרי להו לכלהו ביציאת הכוכבים אבל כפרה לא מעכבא להו: עד סוף האשמורת הראשונה. מפרש בגמרא דילן דהך סיפא דוקא קאמר לה ר' אליעזר ורישא לאו ר' אליעזר וכי קתני עד ס"ק ומשך זמנה הוי לר' אליעזר עד סוף האשמורת וכו': האשמורת הראשונה. הוא שליש הראשונה של לילה דר' אליעזר ס"ל ג' משמרות הוי הלילה כדתניא בברייתא. אשמורה לשון מקרא הוא משמרת עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלש משמרות בלילה. ראשונה לכת אחת. שניה לכת אחרת. שלישית לכת שלישית. ואיכא מ"ד ארבע משמרות הוי הלילה. ורבי אליעזר דריש ובשכבך כל זמן שדרך בני אדם מתעסקין ליכנס ולשכב ולדידיה מכאן ואילך עבר זמן שכיבה דתו לא מיקרי ובשכבך: עד חצות. מפרש בגמרא דילן דרבנן כר"ג ס"ל אלא בסייג הוא דפליגי דרבנן אית להו סייג ואי עבר חצות ולא קרא חייב לקרות וסייג אמאי לכתחלה שלא יאמר אוכל ואשתה ואישן קימעא על סמך לומר אח"כ אקרא ותנו חכמים שמא תוטפנו שינה ונמצא ישן כל הלילה ורבן גמליאל לית ליה סייג ולא חיים: עד שיעלה עמוד השחר. שכל הלילה הוא זמן שכיבה ובשכבך דקרא היינו כל זמן שבני אדם שוכבין. עמוד השחר, סמוך לאור היום מחשיך ומאפיל יותר מתחלה של לילה וקרוי עמוד השחר וכשמסתלק קתני עלה עמוד השחר: חייבים אתם לקרות. גרסינן ול"ג מותרין ב) דאפי' שלא בזמנה תנן לקמן הקורא מכאן ואילך לא הפסיד וכו': ולא זו בלבד. הוא דתנינן בה חצות ומודו בה דמדאורייתא שיעורה עד שיעלה עמוד השחר: הקטר חלבים. פי' רש"י ז"ל חלבים של כל הקרבנות שנזרק דמן ביום. וכל הנאכלין ליום אחד כגון חטאת ואשם וכבשי עצרת ומנחות ותודה ע"כ. ובגמ' דהכא לא משמע הכי דגרסינן עלה בגמרא כל הנאכלין ליום א' קדשים קלים וקשה לי דהלמוד דהא קדשי קדשים נמי יש בהן נאכלים ליום א' כדברי ר"ה ז"ל. ועוד ק' דבקדשים קלים יש דרבה שיש בהם שני ימים ולילה. ועוד ק' היכי תנא להו הכי ליתני בסיפא קדשים קלים דבכל דוכתא הכי תני להו. ועוד לבני מערבא דסברי דקדשים קלים גרידי שטייס בסיפא ואם כן אכילת קדשי קדשים אמאי שייר דבבבא דרישא ליתני דהא בקטר קתני אכילה לא קתני ואמאי לא תני אכילת קדשי קדשים דבפסחים לא שייכי דהא פסחים קדשים קלים נינהו: ונראה בעיני דהכי משמע להו לבעלי הגמ' הכא דברישא קרי הקטר חנמא דכל הני יש מיעוט אכילה בהן בין באדם בין בזמן בין במקום ודפסחים נמי דמו להני וכמו שאפרש הילכך לאו אכילה חשיבא והקטר חלבים קרוי להני מיני חלבים א' שחלביהן נקטרין ליחד שהן חטאת פנימיות דאין בבשרן לא אכילת אדם ולא אכילת מזבח דבבהן טעון שריפה בחוץ כדכתיב קרא וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו'. והב' כגון חטאות חיצוניות ואשמות ואע"ג דבשרם נאכל כיון דאין נאכל אלא לכהנים ולזכרים של משמר ודוקא מהון הקלעים דוקא הוא אכילה שהקטרה חשיבא כדתניא ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים וכו' כדאיתא ר"פ בא לו ובעבודה חשיב והכא לית ליה למכללינהו ולהכי לא תני בבא לאפוקי נכסה אכילת קדשי קדשים וכי תני כל הנאכלין הוא דמשמעי אכילה דלאו עבודה דהיינו אכילת הדיוט בין לזכרים בין לנקבות בין לכהנים בין לכל אדם ובכל מקום בין בעזרה בין בכל העיר. הילכך בהני קדשי קדשים אכילתן בכלל הקטרה הוא ומשו"ה קתני בהדייהו איברים דעולה נינהו דהוא קדשי קדשים כדתנן בפ' איזהו מקומן דיש בה אכילת מזבח ולא אכילת אדם. וה"ק מתני' דהקטר חלבים שיש בהן שני מינין א' שאין נאכל בשרם כלל לא לאדם ולא למזבח כגון פרים ושעירים הנשרפין והשני דיש נאכלים בשרם לאדם וחלבן למזבח כגון חלבים דחטאות חיצוניות ואשמות ובשרן דחטאות ואשמות ומנחות כיון דבתוך אהל מועד הוא דאכלי דוקא ובהאי משמר דוקא וזכרים דוקא עבודה חשיבא וכהקטר דמיא. ואיברים דעולה הואיל דנאכלין למזבח ולא לאדם. ואכילת פסחים הני סמוך לקדשי קדשים לפי שיש באכילתן מיעוט אנשים ומיעוט זמן באכילתן שאין נאכלין ביום שחיטתן לאדם אלא בלילה ולילה נמי איכא מ"ד עד חצות. ועוד דיש בפסחים מיעוט אכילה באנשים דאינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי ועוד במקום נמי איכא מיעוט דנפסל ביוצא כדכתיב לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה כדאיתא התם ועוד דאם נטמאו אפי' מקצתן כלן אסורין באכילה ועוד דמטעם שבירת עצם רובו נשאר ונשרף הילכך אין נאכלין חשיבי ודמיין להדדי. והדר תני כל הנאכלין דאינו דמאי מהאכלי אכילה סתם בכל מקום בין לכהנים בין לכל אדם ליום אחד והיינו שלמי קדשים קלים דיש להם היתר אכילה סתם ביום אחד ותחלת אכילתן ביום שחיטתן הוא דקתני בכלן שוין חוץ מאכילת פסחים אבל לא שנה משך שיעור אכילתן דבהוא חלוקין הן. והשתא אתי שפיר דלא תני וכל הנאכלין ליום ולילה הלדברי ר"ה ז"ל ליום ולילה מיבעי ליה כיון דתנא בעי לאשמועינן דינא דלילה דכולה במשמע אלא והאי ה"ק כל אותן דשייך סתם לכל אדם דתחלת אכילתן לכ"ע ביום אחד מצותן וכו' ומאן נינהו היינו קדשים קלים דכולן אין בהן שום חילוק אלא ביום שחיטתן נאכלין למזבח ואכילה סתם לכל אדם כפירושא דבני מערבא והשתא ניחא הקושיא שהקשו התוס' עלה דהיא דהרכיק בגמרא דילן ואינו אכילה פסחים לא קתני שהקשו תימה מנא לן ודא קתני דילמא הויא בכלל הנאכלין ליום אחד ובמאי דפרישית לא קשה כלל דאינם נאכלין חשיבי ואינם ליום אחד ומשום דהגא ברישא תלתא גווני דדמי להדדי כדפרישנא דאין בהן אכילה סתם לאדם ולמזבח ביום שחיטתן ואפי' פסחים דקדשים קלים הן בכלל הזה לא שייך למיתני ברישא קדשי קדשים ובסיפא נמי לא מצי למיתני קדשים קלים דהא לעיל הני אכילת פסחים דהוו קדשים קלים ומשו"ה הני כל הנאכלין ליום אחד כדפרישית שביום א' דהיינו ביום שחיטתן נאכלים אכילה סתם בכל מקום ולזכרים ולנקבות ולכל אדם: מצותן עד שיעלה עמוד השחר. מצות הקטרת האימורין ומצוה אכילת בשרן מצותן ליום שנשחטו ובלילה שלאחריו עד שיעלה עמוד השחר כדאיתא דשייכי ואפי' הן למטה מן המזבח יכולין להעלותן כל הלילה ואינן נפסלין בלינה עד שיעלה וכו' דכתיב ובשר זבח תודת שלמיו וגו' לא יניח ממנו עד בקר וכה"ג נפקא לן כלהו מהאי קרא: ואיברים של עולה דעולה איברים שלה הם כליל וקרי לה איברים משום דבעיא ניתוח ועוד דאין רשאי לנתח איבריה לאיברים כדאיתא בת"כ ובפ"ק דחולין והאיברים מפורשים במס' יומא: ואכילת פסחים. בגמ' דילן ליתא ובני מערבא גרסי' ליה כדאיתא הכא ובגמרא והיינו דלא כר' אלעזר בן עזריה דסבר דמדאורייתא נמי שיעוריה עד חצות א"כ למה אמרו חכמים עד חצות דקתני בפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות וגבי חטאת חיטטת דאכילתן כהקטרם ודמיא דהיינו העולות הכתוב הכן נמי ליום ולילה וכו' וגבי אשמות נמי תנן הכי ובאכילת סתם כגון בתודה ואיל נזיר תנן נמי ליום ולילה וכו' ועמוד השחר הוא המביאן לנותר טהר וכן לענין מחשבה פיגול לא הוי פיגול אם חשב לאכלן כל הלילה דלא הוי חוץ לזמן והכי תניא בת"כ לא יניח ממנו עד בקר למד שאוכל הוא כל הלילה וא"כ למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק האדם וכו' אבל אין המחשבה פוסלת בכך ואין חייבין עליהן משום נותר עד שיעלה עמוד השחר ע"כ: א"כ למה אמרו חכמים וכו' מאי דתנינן במתני' תניא ומאי דלא תנינן במתני' תניא בת"כ דלאמרו חכמים קתני כל מקום שאמרו גבי איברים בת"כ קתני לה ואיתא נמי בפ"ב דתמורה דתני התם זאת העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר שיהא נותן מבוא השמש וכן מתאכלין ע"ג המזבח כל הלילה וכו' אין לי אלא דברים שהן ראויים ליקרב בלילה כגון איברים ופדרים בהוא נותן מבוא השמש וכן מתאכלין ע"ג המזבח כל הלילה וכו' ופי' רש"י ז"ל איברים דעולה. פדרים חלבים דהיינו חלבים דאפקא פנימיות וחיצוניות דדרשינן להו בפרשתא דאיתי מטעם זבח דתניא התם מנין לרבות חטאות ואשמות ת"ל זבח והיינו סתם חטאות בין פנימיות בין חיצוניות דבכל חטאת מעכב שחיטה שלא לשמה דהיינו זבח מטעם זביחה כדתנן בזבחים. ולר' אלעזר אף האשם ובת"כ דתני אשם בהדי חטאת למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה הוא דקאמר וקתני בסיפא עד חצות להרחיק האדם וכו' הילכך מה שכתב רש"י ז"ל דהקטר חלבים ואיברים דקתני הכא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל אני מצאתי שאמרו ואכולהו קאי בפרשה דובשר זבח תעור בהו עד חצות כדאיתא התם כדי להרחיק אדם מן העבירה דאסורין באכילה אי להקטרה מיגלו ואילך אף ע"פ שהוא קודם זמנם כדי שלא יבוא לעשות כן לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת וכן בק"ש לזרז את האדם שלא יאמר יש לי עוד שהות ובתוך כך יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן:

גמ' נכנסין לאכול פתן. נכנסין להסתלק כדי לאכול פתן בלילי שבתות ומשמע דהוא קודם הלילה דהא מתפללין של שבת בע"ש וממהרין לסעודה שהכל מוכן: וקרובים דבריהם להיות שוין הפתח מפ' לה ואזיל: איתא חמי. בתמיה בא וראה סיוך אסבר

מאיר נתיב א) נראה בזה היסב נידבת הרמב"ם בפסק נק"ס הל' ו"ד פ"ח כר"ם (ולא כדפס התוכ' מגילה דף כ"ח ע"ה ד"ה לאחויי וזבחים דף כ"ז פ"ב דה"מ ואיבפית איתא) וכתב הגהות מיימוניות בלשום תו"ת פ' ח' בל' פ' (סימן י') בשם ה"ר פמתם דבאוא דבריהם אתיא כר"ם ולא גרסינן בגמרא ואינו אכילת פסחים לא קתני אלא הא"ז ק"ש ואכילת פסחים עד חצות. אמר ר' יוסף הא ר"ם הא רבנן. פי' מתני' כר' עקיבא וברייתא כרבנן. וגם לפי דעת ה"ר פמתם יש להוסיף גם בהמגנה כמבונם דבפ"ם דילן ואכילת פסחים וג"ת לגל' פי שומר לאטל האזיימן אמר פסם. ב) הוא גירסת בעל המאור בפ"ק דברכות פיסקא סניא דבל"י.

נכנסין לאכול בתרומתן יממא הוא. עם כוכבייא הוא. משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת שעה ותרתי (עשורין א) ליליא הוא. ואת אמרת קרובים דבריהם להיות שוים: א"ר יוסי תפתר באילין כפרנייא דקיקיא דאורחיהון מסתלקא עד דהוא יממא דצדי לון מקמי חיותא. תניא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. ואם כן למה קורין אותה בבית הכנסת. א"ר יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת בשביל לצאת ידי חובתן אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. ר' זעירא בשם רב ירמיה ספק בירך על מזונו ספק לא בירך צריך לברך דכתיב (דברים ח') ואכלת ושבעת וברכת. ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל. ודלא כר' יוחנן דאמר רבי יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו למה שאין תפלה מפסדת. ספק קרא ספק לא קרא נשמעינה מן הדא [דתניא] הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. וקודם לכן לאו ספק הוא. ואת אמרת צריך לקרות. הרא אמרה ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות: [תני] סימן לדבר משיצאו הכוכבים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (נחמיה ד') ואנחנו עושים במלאכה והציים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר (שם) והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה: כמה כוכבים יצאו ויהא לילה. רבי פינחס בשם ר' אבא בר פפא כוכב אחד ודאי יום. שנים ספק לילה שלשה ודאי לילה. שנים כספק והכתיב עד צאת הכוכבים לאו מיעוט כוכבים שנים קדמאה לא מתחשב. [תני] בערב שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה פטור. שנים מביא אשם תלוי. שלשה מביא חטאת. במוצאי שבת ראה כוכב אחר ועשה (ג.) מלאכה מביא חטאת. שנים מביא אשם תלוי. שלשה פטור. רבי יוסי בר בון בעי אין תימר שנים ספק ראה שני כוכבים בערב שבת והתרו בו ועשה מלאכה וראה שני כוכבים במוצאי שבת והתרו בו ועשה מלאכה [חייב]. מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן. ויהא חייב על האחרונים ואם האחרונים לילה [הן] אף הראשונים לילה [הן]. ויהא חייב על הראשונים. ראה שני כוכבים בערב שבת וקצר כחצי גרוגרת. בשחרית וקצר כחצי גרוגרת. ראה שני כוכבים במוצאי שבת וקצר כחצי גרוגרת מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן. ויצטרף של שחרית עם של מוצאי שבת ויהא חייב על האחרונים. ואם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויצטרף של שחרית עם של לילי שבת ויהא חייב על הראשונים. הדא דתימר באילין דלית אורחתהון ומתחמיין ביממא ברם אילין דאורחתהון מתחמיין ביממא לא משערין בהון: א"ר יוסי בר בון ובלחוד דיתחמון [תלת כוכבים דדמן הדא כוכבתא] ר' יעקב דרומיא בשם ר' יהודה בן פזי כוכב אחד ודאי יום שנים לילה. ולית ליה ספק. אית ליה ספק בין כוכב לכוכב: תני כל זמן שפני מזרח מאדימין זהו יום. (ב:) הכסיפו זהו בין השמשות. השחירו ונעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה. ר' אומר [אומר אני] הלבנה בתקופתה התחיל גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל לבנה לעלות זהו בין השמשות: א"ר (ג.) חנינא סוף גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל לבנה לעלות. ותני שמואל כן אין הלבנה זורחת בשעה שחמה שוקעת ולא שוקעת בשעה שחמה זורחת. ר' שמואל בר חייא ר' יהודה בשם ר' חנינא התחיל גלגל חמה לשקוע אדם עומד בראש הכרמל ויורד וטובל בים הגדול. ועולה ואוכל בתרומתו חזקה ביום טבל. הדא דתימר בההוא דאזיל בקפנדריא ברם בההוא דאזיל ליה באיסרטא לא בדא. אי זהו בין השמשות א"ר תנחומא לטיפה של דם שהיא נתונה על גבי חודה של סייף נחלקה הטיפה לכאן ולכאן זהו בין השמשות. [תניא] אי זהו בין השמשות משתשקע החמה כדי שיהלך אדם חצי מיל דברי רבי נחמיה ר' יוסי אומר בין השמשות כהרף עין [זה נכנס וזה יוצא] ולא יכלו לעמוד עליו חכמים. ר' יוסי ור' אחא הוין יתבין ואמר ליה ר' יוסי לר' אחא לא מסתברא סוף חצי מיל דרבי נחמיה הרף עין דר' יוסי אמר ליה אוף אנא סבר כן. ר' חזקיה לא אמר כן אלא כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה ספק הוא. אמר רבי מנא קשייתה קומי דר' חזקיה כדתנינן תמן

פירוש מהר"ש סיריליאו

לאפשר לקיים שיהא דבריהם שוים דכהנים לאמת קא אכלי בתרומה מעת צאת הכוכבים הוא והאי כדדרשינן בגמרא דילן מאי ועבר מבר יומא: שעה ותרתי ליליא הוא. כן מצאתי בספרים וצ"ל דתרתי עשורי ועישורי שעה הוא דקאמר דהא כי אין השמש נראה על הארץ מהפללין ערבית של שבת ולפעמים קודם ומשם עד צאת הכוכבים יש ארבעה מילין כדאיתא לקמן ובפסחים פ' מי שהיה טמא ומהלך ד' מילין שעה והרתי עישורי שעה הוא דהא אמרינן התם במהלך אדם בינוני ביום בינוני עשר פרסאות ולקמן אמרינן אדם מהלך ביום ארבעים מיל. ופי' הגאונים ז"ל דהא הא מתח הוא דכל פרסה ד' מילין כדאיתא בההיא דפ' לולב וערבה וכתבו הרי"ף ז"ל בפ"ק דשבת שלכך עשר פרסאות הוו ארבעים מילין ויום בינוני הוי י"ב שעות וא"כ מטי לכל שעה שלשה מילין ושליש מיל. כיצד לי"ב שעות תן לכל שעה ג' מילין הוו להו ל"ו מילין פשו להו ד' מילין חלק הוהם לשלישים הוו להו י"ב שלים לכל שעה הטו להו עשרה שלישים לשעה. חלק השעה לעישורי' מטי שלים לכל עישור וא"כ ד' מילין שהן י"ב שלישים הוו שעה ושני עישורי שעה. וא"כ היכי קאמר קרובים דבריהם להיות שוין: תפתר באלין כפרניא דקיקיא וכו'. פי' קאמי קרובים דבריהם להיות שוין היינו בכפרים קטנים שיושבים בהר ורחוקים מחיזה הם על כנן זאבים שיוצאים בערב דכתיב וחדו מזאבי ערב ולפי שהן כפרים קטנים אין פחדן מוטל על החיות ויוצאות עליהם ומפחדם של הזאבים חבם כלהה רגל מן השוק ומסתלקת דרכם בעוד היום זורח ולכך בעלי הבהמות ירושים ואין נכנסין לאכול עד הלילה ואפי' בלילי שבת שטוכסין בהמתם ומחזיריהם אל תוך הבית שלא יתטפוב וצריכין להשקותם ולכנסם אל הבית בענין דכשבאין לאכול הוא סמוך וקרוב ליציאת הכוכבים: דצדי לון. כמו (שמ"א כ"ד) ואתה צודה את נפשי לקחתה ואם לוזה לכן בפ"ק דר"ה ואשר לא צדה (שמות כ"א) הרגום ודלא כמן וכו' שאורבין ושומרין בהמתם ועלמן מפחד החיות: קודם לכן. קודם צאת הכוכבים: כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה וקורין אותה כמו מזמור בעלמא וכתב רש"י ז"ל דיוצאין ידי חובתן בק"ש שעל המטה והתוספות חלקו עליו בזה: צריך לברך. דברכת המזון דאורייתא: אל יתפלל. דתפלה דרבנן כלומר תקון התפלה מדרבנן דמדאורייתא אין לה תיקון ובדבור אחר וזמן אחד של החסוים יצא: ספק קרא ספק לא קרא. כלומר מאי ובעיא היא דר' זעירא לא פירש לנו בזה ודרך הירושלמי להספיק לו בתטעה הקול במקום מאי הגמ' דילן: וקודם לכן לאו ספק הוא. דכשקרא בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא וכדלקמן ואם לילה הוא אין צריך לקרות ואם יום הוא צריך לחזור ולקרות ואפי' הכי אמרי' דלא יצא וצריך לחזור ולקרות. ואם תאמר מאי שנא דגבי ברכת המזון פשיטא ליה וגבי ק"ש מיבעיא ליה. וי"ל משום דרב יהודה ור' אלעזר פליגי בפ' מי שמתו בגמ' דילן אי ק"ש דאורייתא אי דרבנן ומשום הכי מבעיא ליה: שאין ראיה לדבר. שהיום כלה בצאת הכוכבים: ואומר והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה. בגמרא דילן מפרש מאי ואומר. ומפרש וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקדמי תא שמע והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה ופי' רש"י ז"ל דמחשכי עושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד צאת הכוכבים דהוי ד' מילין קמי זימנא וצאת הכוכבים ומקדמי ומשכימין קודם היום דלמור ויום לא הוי עד הנץ החמה והן מקדימין מעלות השחר דהוי כמי מהלך ד' מילין: תא שמע והיה לנו הלילה משמר וכו' מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי זימנא דעבדי מלאכם מעלות השחר עד צאת הכוכבים יממא הוא וזכר לדבר הוי דאיכא למימר דכל עת מלאכה קירא הכתוב יום ע"כ: לאו מיעוט כוכבים שנים. בתמיהא דהא מיעוט ימים שנים ומיעוט שעירים שנים כדאיתא בפ' שני שעירי: ומשני קדמאה לא מתחשב כלומר לעולם תרי ניניא וכי מני קרא לא מני ברלשון דראשון והאי ביממא מיתחזי אלא בתרי פל אחריו דגרמי ליליא: והתרו בו ועשה מלאכה שלימה כשיעורה וכן לת"ש וכגון שברגא שעשה מלאכה בליל שבת עשה נ"כ במ"ש: מה נפשך. חייב סקילה ואם בשוגג חייב חטאת ואיתא בגמרא דילן פרק במה מדליקין וקסבר כמ"ד האתלה ספק שמה הבדלה: וקצר כחצי גרוגרת. ושיעור קצירה כגרוגרת כשיעור אוכלי אדם. והך סוגיין ר"ג דס"פ הטנה דתמן אחד שחרית ואחד בין הערבים מצטרפין וכו' גר"צ ולרבן הסיבא כיש ידיעה ביניהם: באילין דלית אורחתהון מתחמיין ביממא. דכוכבים ניטניים הוא דמשערין שיש בין השמשות שלשה ודאי לילה דבגדולים אפילו שלשה הוי יום: ובלחוד דיתחמון תלתא כוכבין דרמיין וכו'. אמתני' קאי כלומר אע"ג דאמרי' דתלתא טכבים הוא לילה דהיינו בבינוניים היינו לענין שבת דליכא משום כרת בעשיית מלאכה או משום איסור טבול יום בתרומה אבל משום תוספת שצריך להוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה צריך לאחריה שיראו הקטנים שהן רצופין במקום אחד ובתוספת זה עשה הוא דליכא דכתיב תשבתו שבתכם כדאיתא בפ' בתרא דיומא. וכן לענין תרומה דמהני' טבחי נוגא הוא וכן פירש הרמב"ן ז"ל בס' תורת האדם והר"ן ז"ל בפי' הלכות רי"ף במס' יומא: ר' יהודה בן פזי פזי כהו של ר' חייא הוא והיה מתיחם אחר האם דר' חייא אביה מחר ההלך קא אהי כדאיתא בפ' לא"פ וכן כתבו הגאונים ז"ל: פני מזרח מאדימין זהו יום. פירש כרב יוסף דס' במה מדליקין ומפרש בגמרא דילן דהיינו מערב דהוי פנים המאדימין את המזרח ופי' רש"י ז"ל לערב חמה שוקעת במערב והאורי חמה מאדימין את המזרח: הכסיפו פני התחתון השחיר התחתון של כיפת הרקיע. הסמוך לארץ ועליון דהיינו גובה של כיפה אינו ממהר להשחיר: ר' אומר אומר אני מתי בין השמשות כשהלבנה בתקופתה דהיינו במילואה דאז בתחלת הלילה זורחת בראש המזרח התחיל גלגל חמה לשקוע והחלת גלגל לבנה לעלות כל משך זה הזמן שזה נכנס וזה יוצא הוא בין השמשות: אמר ר' חנינא סוף גלגל חמה לשקוע וכו'. ר' חנינא אתא לאשמועינן דבריתא דרבי משבשתא הוא דלאו בתחלת שקיעת החמה דהיינו כנוסף זריחתה מעל הארץ זורחת הלבנה דאינה זורחת ויום גמור הוא אלא בתשלום שקיעתה של חמה היא מתחלת לעלות ולזרוח והכא הוי בין השמשות: בשעה שחמה שוקעת. מתחלה לשקוע אלא בתשלום שקיעתה היא זורחת: ולא שוקעת. ולא מתחלת לשקוע אלא שלא שקעה עדין וכבר זרחה חמה ומכאן למד ר"ת ז"ל שאין בין השמשות מתחיל עד שעה שסוף גלגל חמה שוקע ונמלא מתחלת השקיעה עד זמן בין השמשות שלש מילין ושליש כדאיתא בפרק במה מדליקין: בראש הר הכרמל. הר שעל שפת הים של עכו: חזקה ביום טבל. ויוכל לאכול תרומה בלילה: בקפנדריא. בהלך קצרה שיש מראש ההר לים אבל אינו דרך סלולה: באיסרטא. מסלה שבוקעים בה רבים ובלשון יון איסטרטא: [נ"ב לא ברא לא חשב חזקה טום טבל]: נחלקה הטיפה לכאן ולכאן וכו'. לאשמועינן דבין השמשות דיש בו ספק הויא אליו מן היום ואליו מן הלילה ולקמן מפרש דטובא מספקי להו ביה וכבי איתא בפ' במה מדליקין: משתשקע החמה מסוף השקיעה קא' וכדנינל דהיינו אלו מיל קודם צאת הכוכבים: כהרף עין. כשיעור קריצת עין בריסין ולא בחוקם: זה נכנס הלילה והיום יולא יציאת זה עם כניסת זה כשהן מתפרשין קרי בין השמשות וכל דמקמי הכי טוי יום מעליא אליבא דר' יוסי ור' אחא: ולא עמדו עליו חכמים בהרף עין זהו מהו אי יום אי לילה לפי' ר' יוסי ור' אחא: לא מסתברא סוף חצי מיל דר' נחמיה וכו'. דר' יוסי פליג אר' נחמיה וסבר דכל הני מיל יום מעליא הוא אלא הרף עין של סופו דהאי מיל הוא דהוי ספקא: אוף אנא סבר כן. גם אני סובר כמותך כל הרף עין והרף עין דר' נחמיה ספק הוא ור' יוסי לא פליג אדר' נחמיה אלא דאתא לאשמועינן דלא תימא דבין השמשות חדא מילתא מספקא לן ביה אי יום אי לילה והו לא ולאשמועינן ר' יוסי דמאן כאן אלא הרף עין שהוא ספק יום ספק לילה ועל כל הרף עין והיכא בחלי מיל הוא דמספקא לן דלא ידעינן אי בתחלתו אי בשלישיתו אי ברביעיתו אי בסופו אי בתחלתו. וא"כ חלי מיל דר' נחמיה יש בו ספק יום ספק לילה עד תשלומיהו יום ומתשלומיהו והילך לילה הו טלו לילה והספק כרלבו או כלו יום והספק בסופו והיינו ולא יכלו לעמוד עליו מתי הוי: קשייתה קומי ר' חזקיה כדתניא תמן וכו' כלומר הוינו שונין עמו וכו'

מאיר נתיב א) שעה ותרתי (עשורי) ליליא הוא. כפי גירסת הספרים הנדפסים מפמע מתוך הירושלמי שנדפס שיש לאכול בפ"ם ספה או ב' בלילה וכן מבין הת"ח בסימן רס"א ס"ק א' ס"ב. והוא נגד ספ"ם שלנו שלמדו מן הפסוק זכור את יום השבת לקדשו. זכריהו על היין בכניסתו. אבל לפי סוגית הרמב"ם ופי' תורת הירושלמי שפיו מתכוין לאכול קודם הלילה ומ"כ אין כאן מחלוקת בין גמרא דבני מערבא ובין גמרא דילן.

תמן ראת אחת ביום ואחת בין השמשות [אחת בין השמשות] ואחת למחר אם יודע שמקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר וודאי לטומאה ולקרבן (ג:) ואם ספק וודאי לטומאה וספק לקרבן. ר' חייא בר יוסף בעא קומי ר' יוחנן מאן תנא ראייה נחלקת לשנים ר' יוסי. ואמרי ליה קשתה על דעתך דאת אמרת כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה ספק הוא למה. ואמר לא קשתה א). לכשיבוא אליהו ויאמר זהו בין השמשות. [אם לכשיבוא אליהו ויאמר זהו בין השמשות] מאן פליג: ר' חנינא חברהון דרבנין בעי כמא דאת אמר בערבית נראו שלשה כוכבים אע"פ שחמה נתונה באמצע הרקיע לילה הוא. [ואמור אף בשחרית כן. א"ר אבא כתיב (בראשית י"ט) השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וכתיב (ויקרא כ"ב) ובא השמש וטהר מקיש יציאתו לביאתו מה ביאתו [עד שיתכסה] מן הבריות אף יציאתו לכשיתודע לבריות. (ד.) א"ר בא כתיב (בראשית מ"ד) הבקר אור התורה קראה לאור בקר: תני ר' ישמעאל בבקר בבקר (שמות ט"ז) כדי ליתן תחום לבוקרו של בוקר. א"ר יוסי בר בון אם אומר [את] ליתן עוביו של רקיע ללילה [או ליום] בין בערבית בין בשחרית נמצאת אומר שאין היום והלילה שוין ותניא כאחד בתקופת ניסן וכאחד בתקופת תשרי היום והלילה שוין: א"ר הונא גלפינה מדרך הארץ שרי מלכא נפק אע"ג דלא נפק אמרין [די נפיק] שרי עליל לא אמרין דעאל עד שעתא דייעול: [תניא] זה [שהוא עומד] ומתפלל צריך להשוות את רגליו תרין אמוראין ר' לוי ור' סימון חד אמר כמלאכים וחד אמר ככהנים. מאן דאמר כבהנים לא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ') שהיו מהלכין עקב בצד גודל וגודל אצל עקב.. ומאן דאמר כמלאכים ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א') ר' חנינא בר אנדריי בשם ר' שמואל בר סיסרטאי כלאכים אין להם קפיצים מאי טעמא קרבת על חד מן קאמיא (דניאל ז') קיימיא: א"ר הונא זה שרואה את הכהנים בבית הכנסת בברכה ראשונה צריך לומר ברכו ה' מלאכיו (תהלים ק"ג) בשנייה ברכו ה' כל צבאיו (שם). בשלישית ברכו ה' כל מעשיו (שם). במוסף (ד:) בברכה ראשונה צריך לומר הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים וגו' (שם קל"ד) בשנייה שאו ידיכם קדש (שם) וגו' בשלישית [ברוך ה' מציון שוכן] וגו' (שם קל"ה). אם היו ד' תפלות חוזר בתליתיתא בקדמיתא ורביעיתא כתנייתא: א"ר חנינא מאילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ד' מילין. ומשיאור המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין. ומניין משיאור המזרח עד שתנץ החמה ארבעת מילין דכתיב (בראשית י"ט) וכמו השחר עלה וגו' וכתיב (שם) השמש יצא על הארץ ולוט וגו'. ומן סדום לצוער ד' מילין. יותר הוון. א"ר זעירא המלאך היה מקדר לפניהם הדרך. ומניין מאילת השחר עד שיאור המזרח ד' מילין כמו וכמו. מילה מידמיא לחברתה. א"ר יוסי בר בון הדא אילתא דשחרית מאן דאמר כוכבתא [דצפרא] היא. טעי זמנין היא דמקדמא וזימנין דהיא מאחרא. מאי כדון כמין תרין דוקרנין דנהורא דסלקין מן מדינחא ומנהרין. דלמא ר' חייא רבא ור' שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתא וראו אילת השחר שבקע אורה. א"ר חייא רבא לר' שמעון בן חלפתא ברבי. כך היא גאולתן של ישראל בתחלה קימעא קימעא כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת מאי טעמא כי אשב בחשך ה' אור לי (מיכה ז'). כך בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך (אסתר ב') ואח"כ ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש וגו' (שם ו'). ואח"כ ומרדכי יצא מלפני המלך (שם ח'). ואח"כ ליהודים היתה אורה (שם): אתיא דר' חנינא כר' יהודה דתניא בשם ר' יהודה עביו של רקיע מהלך חמשים שנה אדם בהלך [ביום ארבעים מיל]

עד

פירוש מהר"ש סיריליאו

תמ' זכין הקשיתי לפני הקושיא הא על דבריו: הנינן תמן. בפ"ק דמס' זבין: ראה אחת ביום ואחת בין השמשות קיימא לן זב מטמא בימים ובראיות בראיות ולפי' שתים ביום אחד [נ"ב: בימים] בין ראה שתים בשני ימים. ולפי' ראייה אחת אם היה זמנה בשני רגעים רגע של סוף היום ורגע של תחלת הלילה שלאחריו דאיכא ראייה בשני ימים טמא בראיות ולפי' ביום אחד טמא כדהויא במגילה ובת"כ מנה הכתוב שתים וקרא טמא שלש וקרא טמא הא כיצד שתים לזיבה ותטמא משכב ומושב וצריך שבעה נקיים וביאת מים חיים אלא שפטור מן הקרבן. שלש חייב אף בקרבן. וטמא בימים. [נ"ב ואף באחת] דילפי' בפ' כילד הרגל לזכר ולנקבה מה נקבה בימים אף זב בימים: ואחת בין השמשות ושיבא שתי ראיות ביום: ואחת למחר בלילה ברור ותשיב אחר לגבי בין השמשות דספק אם הוא מהיום: וספק לקרבן ומביא חטאת העוף הבאה על הספק ואינה נאכלת דשמא לאו בר קרבן הוא דאין כאן אלא שתי ראיות דבין השמשות כולו יום הוא או לילה גמור הוא ואין לחלק הראייה לשתיים ואליבא תלין נבילה: ור' חייא בר יוסף וכו' כלומר ר' חזקיה היה מלמדי דאיתמר עלה ר' חייא וכו': מאן תנא ראייה נחלקת לשניים ר' יוסי כלומר מאן תנא דיש ראייה בין השמשות. דיכול האדם לחלקה לשתים וכו' וקאמר הכי משום דקשיא ליה לר' חייא בר יוסף כיון דהגן דראה בין השמשות היכי מאי הו למיתני אם יודע וכו' היכי מאי למידע וכי תימא כגון דראה ראייה שנמשכה שיעור מהלך חצי מיל ויותר הא ליתא דאי הכי קשיא רישא אסיפא דלעיל קתני ברישא ראה אחת מרובה כשלש שיאה כמגד יון לשילות הרי זה זב גמור דהייט ודאי לטומאה ולקרבן ושיעורה בירושלם כמרחק מעות ששמו גד שעובדים אותו היומים עד מעין סילוח ומפרש בתוספתא דהיינו מאה אמה והייט חצי מיל היינו אלף אמה כדפי' רש"י ז"ל בפ' שני שעירי ולהכי מפרש ר' יוחנן דהך מתני' סברא כר' יוסי דכל חצי מיל דר' נחמיה [נ"ב: אליבא דר' יוסי] יום גמור הוא ובסופו האי בין השמשות דהיינו כשיעור הרף עין והשתא מאי למידע כגון שראה זוב לסוף חצי מיל ונמשכה הראייה ע' הרף עין דהשתא הוא ראה ביום ובלילה שלאחריו וכי קתני ואם ספק היינו כשנמשכה הראייה כשני הרף עין האחרונים דלא ידעינן הרף עין האחרון ספק בין השמשות או יום או לילה דאי האי יום אין כאן אלא שתי ראיות ואי האי לילה יש כאן שלש ראיות: ואמרי ליה אגא קשתה על דעתך. כלומר על דעתך ר' חזקיה קשיא אמאי תאי אם יודע וכו' וודאי לטומאה ולקרבן היכי מיך יודע: למה [נ"ב: ... ה שנה אם יודע שמקצת ראייתו וכו' היכי מאי למידע ולפי' תיקו לה כר' יוסי] מאי קא מתני לן דהא על דעתיך ר' יוסי מפרש לר' נחמיה. ומתני לכשיבוא אליהו ויאמר וכו' פירוש בזה הרגע היה בין השמשות ובזה הרגע ראה כשני הרף עין את ראה ודאי ביום ובלילה וראייה מתחלקת לשתים. ופריך אי הכי כשיבוא אליהו מאן פליג מי יוכל לחלוק על דבריו של אליהו ומאי קמ"ל מתני' ומאי ספקא איכא בבין השמשות לכשיגלה אליהו ומהו דברי ר' חזקיה וקמו להו מלתייהו דר' אחא ודר' יוסי בר זבידא דר' יוסי פליג עליה דר' נחמיה ונסוף שיעוריה דר' נחמיה טפי משיעוריה דר' יוסי והכי ס"ל נמי דילן בפ' במה מדליקין: נראו שלשה כוכבים בינונים וכדלעיל: ואמור אף בשחרית כן דאף מכעלה עמוד השחר כיון דיש שלשה כוכבים נראים הוי לילה וכי תימא הכי נמי והא תגן אין ממין ולא טובלין ואין מלין אלא ביום וכלן שעשו משעלה עמוד השחר כשר אלמא דמעלות השחר יממא הוא: ומשני ר' אבא כתיב השמש יצא על הארץ ונפקא לן מהכא דמעלות השחר עד הנץ החמה ד' מילין דבעלות השחר יצא מסדום ובהנץ החמה נכנס לצוער: וכתיב ובא השמש וטהר ודרשינן ברים מכילתין מאי ועהר טהר יומא דהייט צאת הכוכבים ומקיש החמה דהייט סוף אור השמש עד צאת הכוכבים ד' מילין והייט ראיתקיש ומה ביאתו היינו שקיעתו משיתכסה מן הבריות דהיינו ביציאת כוכבים שלשה כדאמרי' לדידי יומא ופי' רש"י ז"ל עבר מן העולם אף יציאתו לכשיתודע לבריות דהיינו מעת עלות השחר: התורה קראה לאור בקר היינו לתחלת אורה: ליתן תחום לבקרו של בקר בבקר סתם הגן ובקרו של בקר עלה השחר והיינו דאין שוחטין התמיד אלא שהאיר בחברון כדאמרינן התם: עביו של רקיע ללילה בין בערבית בין בשחרית וכו' ר' יוסי בר בון אתא לאקשויי דאי אפשר לומר דכל עביו של רקיע בין בשחרית בין בערבית ליתן כולו ללילה ולא ליתן כולו ליום דאם בתחלת השקיעה

מסתלק זריחתה מעל הארץ אע"פ שהיא כנגד הנוגה עד שתעבור עביו של רקיע הוי לילה וגם לאחר עמוד השחר עד הנץ נמי הוי לילה א"כ גם במיכן אין היום והלילה שוין וכן אם אתה נותן כולו ליום אין היום והלילה שוין: ותני באחד בתקופת ניסן היום והלילה שוין וא"כ צריך שנאמר דאם ארבעה מילין דסוף היום דשלש מילין ושלש הוו יום הכי נמי ד' מילין דעמוד השחר ג' מילין ושלש הוו לילה ואמאי בדיעבד כשר: ואמר ר' הונא אני אקיים דברי חכמים שרי מלכא נפק אע"ג דלא נפק וכו' כלומר ומשום הכי בתחלת יציאת גלגל חמה דהייט עלה השחר האי יום בדיעבד כהגן במתני' [נ"ב: ולהכי כתיב יצא על... [הארץ] לאשמועינן דאיכא דלאו על הארץ]: עאל לא אמרין דעאל עד שעתא דייעול ובסילוק זריחתו לא הוי לילה עד דייעול לגמרי: צריך להשוות את רגליו משום דאמר לעיל אין הלבנה זורחת בשעה שהחמה שוקעת וכו' שאינה ניזפת בהליכתה לא להקדים ולא לאחר והייט רגל ישרה הלשון הטעתם סוה. מייתי לה: עקב בצד גודל שהכהנים לא היו יכולין לפסוע פסיעה גסה משום לא תגלה ערותך עליו וכמו כן המתפלל יש לו להתפלל עקב בצד גודל: ומ"ד כמלאכים היה אומר שיהו סמוכים ומכוונים רגליו זה אצל זה כידמו רגל אחד שנאמר ורגליהם רגל ישרה. ובגמרא דילן נקיט כמ"ד כמלאכים דנקט קרא ורגליהם רגל ישרה וכתוב בנימוקי תלמידי הר"י ד"ס נוהגין לתת ריוח לפניהם אצל האצבעות דכתיב ככף רגל עגל ואין זה כלום שהרי בתלמוד לא הזכירו אלא שיכוון אותם ויסמכם כענין כידמו רגל אחת ונראה לי האעיקרא דדינא סירכא דהרגס יוצק כפרסה רגלין סגלגלין: אין להן קפיצין החיטר שיש לבוק עם היך כגון ססגר ושהם קרוי קפץ: קאמיא קיימיא כלומר כמו קיימא דלכך נקוד האלף בסבא ופתח מלגין והא קאים על נהרא סבן שמדין קיימא הרגום עומדין קיימין העומדים קיימא: זהו שרואה את הכהנים משום דאמר לעיל וחד אמר ככהנים מייתי לה ולאשכוחן דכהאים נמי מיקרו מלאכים. זה שרואה את הכהנים בשעה שנושאין כפיהם וצריכין התם שיראו מסבירי פנים ויודים לפניו על ברכותיו ועד לקבר ולהמכין משפט הברכות מלמעלה למטה ברכו ה' מלאכיו כנגד שנים המלאכים ברכו ה' כל צבאיו כנגד עולם הגלגלים. ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו הרי קבור וחיבור לכל העולמות: במוסף כגון שבתא וראשי חדשים ומועדים: כ"ל בשלישית ברוך ה' מציון. ופריך בגמ' דילן בפ' אלו נאמרין דברוך ה' מציון אינו באלהו מחזור ונימא יברכך ה' מציון דכתיב בהאי ענינא. ומשני מתוך שהתחיל בברכותיו של הקב"ה מסיים בברכותיו של הקב"ה: אם היו ד' תפלות כגון בתענית י"ה דאיכא שחרית מוסף מנחה ונעילה: בתליתיתא בקדמיתא אומרים במנחה שהיא תפלה שלישית מקראות של שחרית: ורביעיתא כתנייתא ובנעילה מקראות מוסף שהיא שנית: מאילת השחר לקמיה מפרש דהייט הרין דוקרנין וכו' אור המזרח היינו עלה עמוד השחר: דכתיב וכמו השחר עלה שנסתלק בשחרית של לילה והאיר מזרח: השמש יצא על הארץ בהאן חרה על ראשי ההרים ולוט יושב בעיר שהוא יום כדכתיב קרא: יותר הוון כדנרסי' בפ' מי שהיה טמא א"ר חנינא לדידי חזי לי ההוא אתרא והווי חמש מי"ן: מקדר לפניהם את הדרך כמו מגוד מקצר ומתקן לפניהם הדרך כדכתיב ויאיצו המלאכים בלוט כלומר מיהרוהו אבל אדם אחר אינו מהלך אלא ד' מילין: כמו וכמו מילה מידמייא לחברתה פי' רש"י ז"ל בב"ר מאי כמו וכמו דבר זה דומה לחברו כמו זמן אור השחר עד הנץ החמה שהוא ד' מילין כך מן עלות השחר עד אור מזרח ד' מילין ע"כ. פי' לפירושו דהוה ליה למיכתב ומעלות השחר דאין כמו אלא כשהוא מדמה ענין לחברו כמו הו כמו חלון כמו פתן חרש ודומיהן ואונקלוס נ"כ תרגמו וכמיסק צפרא ולא תרגם וכמא דסליק וכו': טעי הוא טועה. שפעמים מקדים הכוכב לאילת ופעמים מאוחר: מאי כדון ומהו עכשיו כיון דלאו כוכב השחר הוא: תרין דוקרנין שני עמודים של אורה דסלקין ממזרח ומנהרין והוא אילת השחר: דלמא ר' חייא פי' ירושלמי יומא פ"ג ואסתר רבה פ"י: בקריצתא בהשכמה: ברבי אתה גדול הדור: ואתיא דר' חנינא דאמר משאור מזרח עד שהנץ החמה ארבעה מילין [נ"ב: דכך שוהה מכשסים כנגד ש... שיוצאה לחוץ ד' מילין... שוהה בערב בכניסה.]: ארבעים מיל דהיינו עשר פרסאות והכי איתא בפ' מי שהיה טמא דמן המזרח למערב ת"ק שנה ותמה הולכת לארבעים מיל של אדם ה"ק שנה נמצא לכל ד' מילין חמשים שנה ומיירי ביום בינוני

ניתקופת

מאיר נתיב א) נוסח הספרים מדפסים לא אפשר לעולמי וכן כתוב בספר שדה יהושע וז"ל: אין צ"ע קושיא. כך גרים בספרי כת"י ופשוט פושט הוא שבן צריך לומר אמר לא קשיא כלומר אין לי קושיא נמה שנה אם ידוע דסובר מאי למידע דאיכא למיפר בגבנית נכביסת אליהו וכו' פירוש שזה הרגע יהיה בין השמשות. ומדברים אלו ולקמן כמבין הנדה יהושע דברי מהרש"ס נגמגם מא. אגלם מו סוף סמנין ועיין מוסגם בבם דף ל"ד ע"ב דכ"מ דר' יוסי וכו'. ב) לפי גירסת הספרים שגרסת כאן ויברך ה' מציון יש כאן מחלוקת בין הירושלמי והבבלי (בומה דף ל"ט). אבל לפי גירסת מהרש"ס אין כאן מחלוקת כלל. ועיין בפירושו.

עד שהחמה נוטרת ברקיע מהלך חמשים שנה אדם מהלך ארבעת מיל ביום נמצאת אומר שעביו של רקיע אחד מעשרה ביום. וכשם שעביו של רקיע מהלך חמשים שנה כך עוביה של ארץ ועביו של תהום מהלך חמשים שנה ומה טעם היושב על חוג הארץ (ישעיה מ׳) וכתיב וחוג שמים יתהלך (איוב כ״ב) וכתיב בחקו חוג על פני תהום (משלי ח׳) חוג חוג לגזירה שוה: תניא עץ החיים מהלך חמש מאות שנה א״ר יהודה בר אילעאי לא סוף דבר נופו אלא אפי׳ כורתו וכל פילוג מי בראשית מתפלגין מתחתיו ומה טעם והיה כעץ שתול על פלגי מים (תהלים א׳): תניא עץ חיים אחד מששים לגן וגן אחד מששים לעדן [שנאמר] (בראשית ב׳) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. תמצית [בית] כור תרקב (ה.) שותה. תמצית כוש מצרים שותה נמצאת אומר מצרים מהלך ארבעים יום וכוש מהלך שבע שנים ועוד: ורבנין אמרין כשני אבות הראשונים [דכתיב (דברים י״א) לאבתיכם] כימי השמים על הארץ וכשם שבין הארץ לרקיע מהלך חמש מאות שנה כך בין רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועביו מהלך חמש מאות שנה ומה חיות מיסד עביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה. א״ר בון יהי רקיע בתוך המים (בראשית א׳) יהי רקיע בתוך: רב אמר לחים היו שמים ביום הראשון ובשני קרשו: רב אמר יהי רקיע יחזק הרקיע יקרש הרקיע יגלד הרקיע ימתח הרקיע. אמר רבי יהודה בן פזי יעשה כמין מטלית הרקיע. [תני בשם ר׳ יהושע עביו של רקיע כשתי אצבעות: מילתיה דר׳ חנינא פליגא דא״ר אחא בשם ר׳ חנינא תרקיע עמו לשחקים [חזקים כראי מוצק] (איוב ל״ז) (וכו׳) תרקיע מלמד שהם עשוים כמין היך מה דאת אמר (שמות ל״ט) וירקעו את פחי הזהב וגו׳] יכול שאינן בריאין ת״ל חזקים יכול שהן נתרפאין ת״ל כראי מוצק בכל שעה ושעה נראין מוצקין ר׳ יוחנן וריש לקיש ר׳ יוחנן אמר כניהג שבעולם אדם עותה [אהל אנכי ע״י שהות הוא רפה] ברם הכא וימתחם כאהל לשבת (ישעיה מ׳) וכתיב חזקים [כראי מוצק]: ריש לקיש אמר כנוהג שבעולם אדם נוסך בולים על ידי שהות הוא מעלה חלודה ברם הכא כראי מוצק בכל שעה ושעה הן [נראין כמין תרקיא]. ר׳ עזריה אמר על הא דר׳ שמעון בן לקיש ויכלו השמים והארץ וגו׳ ויכל אלהים ביום השביעי וגו׳ מה כתיב בתריה אלה תולדות השמים [והארץ] וגו׳ (בראשית ב׳) וכי מה ענין זה אצל זה אלא יום נכנס ויום יוצא שבת נכנסת ושבת יוצאה חדש נכנס וחדש יוצא שנה נכנסת ושנה יוצאה [וכתיב (שם) ביום] עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים:

[עד סוף האשמורת הראשונה וכו׳ תניא] ר׳ אומר ארבע אשמורות ביום וארבע אשמורות בלילה. העונה אחד מעשרים וארבעה לשעה. העת אחד מעשרים וארבעה לעונה. הרגע אחד מעשרים וארבעה לעת. כמה הוא רגע ר׳ ברכיה בשם ר׳ חלבו אמר כדי לאמרו. ורבנין אמרין הרגע כהרף עין. תני שמואל הרגע אחד מחמשת רבוא ושמנה אלפים ושמנה מאות וארבעים ושמנה לשעה: ר׳ נתן אומר [שלש. ר׳] זריקן ר׳ אמי בשם ר׳ שמעון בן לקיש טעמא דר׳ [כתיב] (תהלים קי״ט) חצות לילה אקום להודות לך וכתיב (שם) קדמו עיני אשמורות. ר׳ חזקיה אמר רבי זריקן ור׳ בא חד אמר טעמיה דר׳ וחד אמר טעמיה דר׳ נתן. מאן דמר טעמיה דר׳ חצות לילה. ומאן דמר טעמיה דר׳ נתן ראש האשמורת התיכונה (שופטים ז׳). מה מקיים ר׳ נתן טעמיה דר׳ חצות לילה פעמים הצות לילה ופעמים קדמו עיני אשמורות. הא כיצד בשעה שהיה דוד סועד סעודת מלכים חצות לילה. ובשעה שהיה סועד סעודת עצמו קדמו עיני אשמורות. מכל מקום לא הוי שחרא אתיא ומשכח לדוד דכיך הוא שדוד אומר (תהלים נ״ז) עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר איתער (ה:) יקרי מן קומי איקריה דברייו יקרי לא חשיב כלום מן קדם יקריה דברייו. אעירה שחר אנא הווינא מעורר שחרא שחרא לא הוה מעורר לי. והיה יצרו מקטרגו ואומר לו דוד דרכן של מלכים להיות השחר מעוררן ואת אמר אעירה שחר. דרכן של מלכים להיות ישנים עד שלש שעות ואת אמר חצות לילה אקום להודות וגו׳. והוא אומר [לו] (א׳) על משפטי צדקך. ומה היה דוד עושה ר׳ פינחס בשם ר׳ אלעזר בר מנחם היה נוטל נבל וכנור ונותנו כראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם כדי שישמעו חברי תורה. ומה היו חברי תורה אומרים ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו עאכ״ו. [נמצאו כל ישראל עוסקין בתורה בשביל דוד]: א״ר לוי כנור היה תלוי נגד חלונותיו של דוד והיתה רוח צפונית מנשבת בלילה ומנפנפת בו והיה מנגן מאיליו הדא הוא דכתיב (מ״ב ג׳) והיה כנגן המנגן במנגן אין כתיב כאן אלא כנגן המנגן הכנור היה מנגן מאליו: מה מקיים ר׳ טעמא דר׳ נתן ראש האשמורת התיכונה. א״ר הונא סופה של שנייה וראשה של שלישית הן מתווכות את הלילה: א״ר מנא ויאות מי כתיב [תיכונות אלא קדמייתא] לא מתחשבא דעד כדון ברייתא עירין:

וחכמים אומרים עד חצות. ר׳ ייסא בשם ר׳ יוחנן הלכה כחכמים: ר׳ ייסא מפקד לתבריא אין בעיתון מתעסקא באורייתא אתון קריין שמע קודם חצות ומתעסקין. מילתיה אמרה שהלכה כחכמים מילתיה אמרה שאומר דברים אחר אמת ויציב: הניא הקורא את שמע בבית הכנסת בשחר יצא ידי חובתו. בערב לא יצא ידי חובתו. מה בין הקורא בשחרית מה בין הקורא בערבית ר׳ הונא בשם רב יוסף מה טעם אדם צריך לקרות שמע בביתו בערב (ו.) בשביל להבריח המזיקין מילתיה אמרה שאין אומר דברים אחר אמת ויציב. מילתיה דר׳ שמואל בר נחמני אמר כן. דר׳ שמואל בר נחמני כד הוה נחית לעיבורא הוה מתקבל בי יעקב גרוסא והוה ר׳ זעירא מיטמר ביני קופיא משמעיה היך הוה קרי שמע והוה קרי וחזר וקרי עד דהוה שקע נו שינתיה: ומאי טעמא ר׳ אחא ורב תחליפא חמוי בשם ר׳ שמואל בר נחמן (תהלים ד׳) רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. מילתיה דר׳ יהושע בן לוי פליגא דר׳ יהושע בן לוי קרי מזמורים בתרה. והא תני אין אומרים דברים אחר אמת ויציב פתר לה באמת ויציב של שחרית דאמר ר׳ זעירא בשם ר׳ אבא בר ירמיה שלש תכיפות הן. תכף לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה. תכף לגאולה תפלה: תכף לסמיכה שחיטה (ויקרא א׳) וסמך ושחט. תכף לנטילת ידים ברכה דכתיב (תהלים קל״ד) שאו ידיכם קדש וברכו את ה׳ תכף לגאולה תפלה דכתיב (שם י״ט) יהיו לרצון אמרי פי וגו׳ מה כתיב בתריה (שם כ׳) יענך ה׳

פירוש מהר״ש סיריליאו

בתוספת ניק והסרי סרגלות והמים שון: עד שהחמה נוטרת ברקיע: נוטרת כנגד חטנה עד שתגן על הארץ ד׳ מילין כמוכח לעיל מקרא וכמו השחר עלה [נ״ב: א׳ מסרה ביום דהיינו ...] והיינו שעה ותרתי עישורין לעיל: כורתו נזעו כמו קורתו כאוטף כף נקף: שנאמר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן אלמא גן לחוד ועדן לחוד: בית כור שלשים סאה: תרקב חצי סאה דהיינו אחד מששים: תמצית כוש מצרים שותה ומצרים א׳ מס׳ בכוש: נמצאת אומר דמצרים מהלך ארבעים יום דהיינו ת׳ פרסה על ת׳ פרסה ומהלך אדם ביוני י׳ פרסה וכלפיל וטם ז׳ שנים ועוד דמצרים אחד מס׳ לכוש ומצרים מהלך ארבעים יום: ורבנין אמרין וכו׳ פליגי אר״ר יהודה דאמר עביו של רקיע מהלך חמשים שנה: כשני אבות הראשונים אברהם יצחק ויעקב והו תק״ב שנים ושתי שנים לא קא חשיב: יהי רקיע בתוך בתוך יהי שיעור עובי הרקיע כשיעור תוך כשיעור חלל שיש בין הארץ לרקיע כך יהא עובי הרקיע: ובשני קרשו הקפאו ונהחקו והיינו דאמריך דביום א׳ נבראו שמים ובשני כתיב ויעש אלהים את הרקיע: רב אמר יהי רקיע וכו׳ ב״ר פ׳ ד׳ כלומר רב דריש לקרא הכי ולהנ״ג דכתיב ויעש אלהים את הרקיע ככר פי׳ רש״י ז״ל תקנו על עמדו וכו׳: כמין מטליה יריעה כלומר בשמי שמה לותן שיהא בהן ממשות: מלמד שהן עשוין כמין קמכר דלהכי קרוי רקיע לשון פס כדמתרגמינן וירקעו את פחי הזהב ורדידו יה עסון הזהב: נראין מוצקין כמו והיית מלק חוק לנו יצק כמו אבן יחוק: אהל אנכי. [עי׳ ערוך השלם ע׳ אנגק] אנגק לשון נמר כלומר אהל לפי שעה משום לנר נגמים או חמה: נוסך בולים כמו טלפא ביאוף ב״ת בפ״א אם אהה מתוך התיכה של מתכה ע״י שהות מעלה חלודה כן פי׳ רש״י ז״ל בב״ר פרשה י״ב ובערוך [ע׳ כלם] פי׳ מראה של זכוכית: כמין תרקיא שהר אבן יקרה טורקישא בלע״ז הרגוב לפס פנו כמקרי ערקיא: וכי מה ענין זה אצל זה דאלה ברישא דעניינא משמעותא אלה האמורים למטה והאל מסם ולהגן אינו מתכיר תולדות שמים וארץ כלל והדר כתב ויכל ונומר: אלא יום נכנס ויום יוצא וכו׳ וקרא ה״ק כסדר שפירש לך בשבעה ימי בראשית ויהי ערב ויהי בקר וגו׳ והתולדות של כל יום ויום יום נכנס ויום יוצא ושבת נכנסת אלו היו תולדותיהם של שמים וארץ לעולם כהבראם כלומר בשביל שלך נבראו: ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים [נ״ב: יפר כמו ביום עשות ותהנמתו (ישעיה מ״ו) שוחט השור כמו מכה איש זבח השה כמו עורף כלב] שכל יום ויום נראין כאילו ביום עשאן ס׳ והיינו חדשים ובהרים כשעת יליקתן: ד׳ אשמורת ביום [איכה רבתי פרשה י״ב פסוק כ״ב של הענין] בתקופת ניסן ותשרי מיירי שהיום והלילה שוין ומשמרות שיר עבודת המלאכים לארבעה חלקים נחלק והרא לה כל משמרה ג׳ שעות מכ״ד שעות ביום ובכל שעה כ״ד שעות ובכל עונה כ״ד עתים דהוו להו כלהו עתים דשעה תקע״ו ובכל עת כ״ד רגעים והוו להו כלהו רגעים דשעה י״ג אלף וחכ״ד: הרף עין כליר מכדי למר רגע: קדמו עיני אשמורות אלמא תלה לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש בו: ראש האשמורת התיכונה והנה אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה: סעודת מלכים שמאריכין בסעודתם: חצות לילה דהוה לה משמרה ומחלה: סעודת עצמו שהיה מקלר הוו שתי אשמורות: מכל מקום ולאפי׳ בליל שהיה לו חצי לו כלה: כנגד חלונו של דוד ומקבו לגד לשון כיון שהציוני חלות לילה רוח לשונית מנשבת בו: סוף שנייה וראש שלישית הן באמצע הלילה: ויאות [נ״ב: פר׳ כן בפת ללפחד יאות כמהמיה על הדבר אבער שלמה היה הדבר שלמר כן ר׳ מינא] תיקשי לר׳ הונא דתני מהיב תיכונה ולהירון ר׳ יונא תיכונת הוא ליה למכתב אלא דלאמורים קמייתא לא חשיב קרא שעדיין אינן שוכבין אלמי המלחמה ולא קא חשיב אלא אשמורות דסכיבה: קריין שמע קודם חצות בברכותיה וק״ש דלעולה דערבית דבהדי ליטרא לא חשיבא קריאה דהונה אלא לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה וכדלעיל: שאומר דברים אחר אמת ויציב לק״ש בברכותיה או לק״ש גרידא קרי אמת ויציב שהוא עיקר שהכל תלוי בו דעליה לא מברכין אמת ויציב וש״מ מדר׳ ייסא דאמר אחר ק״ש בברכותיה דערבית עסקין בא״ה ומפסיק בין השכיבנו לשכיבה שמע מיהא דאמרי׳ דברים וכו׳: אדם צריך וכו׳ והקשה בב״מ לא יצא באותה קריאה לגבה צריך לקרות פעם אחרת בשביל להבריח את המזיק כדמפן: מילתיה אמרה שאין אומרין דברים אחר אמת ויציב וכיון דאמסטה לקריאה שפל מיטתו יותר מקריאת בית הכנסת שלמנו דעליה לחד לא יצא. א״כ אותה שעל מטתו להבריח המזיקן בעי דקריאתה תיכף לצריך ליתן: מילתיה דר׳ שמואל אמר כן דסמך לשכיבה בעינן דלהבריח המזיקן היא: נחית לעיבורא ירד לעבר שנה למקום שהיה שם בית הוועד: הוה מתקבל בי יעקב גרוסא היה מתאכסן בבית יעקב שהיה חופר גרוסות: מיטמר ביני קופיא מתחבא בין הקופות כדי לשמוע האיך היה קורא שמע: בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמרו פרשה של לבבך על משכבכם שתהא סמוך לשינה וחזור בשינה מיד: קרי מזמורים בתרה כדאיתא פ״ב דפסוקה ופסק הרי״ף ז״ל כריב״ל: אין אומרים דברים אחר אמת ויציב כלומר אחר ק״ש הקריאה אמת ויציב וקשיא לריב״ל דקרי מזמורים בתרה: של שחרית [נ״ב: .. אין אומרים דברים אחריה ... סומכים מיד התפלה ... יש וברכה אמת ויציב כיון דש... סמייתם כנופה דמייא ... בתריה] תפלה דיממא עיקר ובעי למיסמך תפלה אבתריה מה שאין כן בשל לילה: תכף לנטילת ידים ברכה נטילת ידים ותיה אחרונים ג): ברכה

מאיר נתיב א׳ בספרים הנדפסים ליתא מילת לו וכתב שמרלב הבינו וז״ל אין זו תשובה פל׳ קושיות ילר הרם וכו׳ אלא דנראה דפיים הדבוב יוא וכו׳ פכ״ל ינגר דתה פירושו הרב יצב״צ
כ״י כפל מפרשי סיס נגלין נדפוס ופתחיו תנינדבת הראב״ם ולה לנפיית דצ סיא תשובה פל׳ קושיות ילר הרם וכן מגומר במדלב רנב נמדבר פ׳ פי״ו. ב) וכן פירש הרב״י ותוספות
בגמ׳ דילן (דף מ״ב פ״א) וכן פסק סרמב״ם בפ״ו מהלכות ברכות הלכה כ׳. והבט הבנות מיתוניות (והב״י הביא דבריהם בסימן קס״ו, וז״ל אמנם בירושלמי משמע דקאי אמים אחרונים ובכם

ביום צרה. א"ר יוסי בי רבי בון כל מי שהוא תוכף סמיכה לשחיטה אין פסול נוגע באותו קרבן. וכל מי שהוא תוכף לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה וכל מי שהוא תוכף גאולה לתפלה אין השטן מקטרג באותו היום. אמר ר' זעירא אנא תכפית גאולה לתפלה ואיתצדית באנגריא מובלא הדס לפלטין. אמרו ליה ר' רבו היא אית בני נש יהבין פריטי [בנין] מחמים פלטין: א"ר אמי כל מי שאינו תוכף לגאולה תפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא והרתיק על פתחו של מלך יצא [המלך] לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג עוד הוא הפליג:

רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר: אתיא דר' שמעון כרבן גמליאל דתני בשם ר' שמעון פעמים שאדם קורא את שמע אחת לפני עמוד השחר ואחת לאחר עמוד השחר ונמצא יוצא ידי חובתו של יום ושל לילה. הא ר"בן גמליאל כרבי שמעון בערבית. אף בשחרית כן או ייבה [כיי דר' זעירא דא"ר זעירא תנא] אחוי דר' חייא בר אשי דרב אבא בר [בר] חנה הקורא. עם אנשי משמר לא (ו:) יצא כי משכימין היו:

מעשה ובאו בניו וכו': ורבן גמליאל פליג על רבנן ועביד עובדא כוותיה. והא רבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. והא ר' עקיבא פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. [והא ר' שמעון פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה]. והן אשכחן דר' מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה דתני סכין אלונתית לחולה בשבת איכתי בזמן שטרפו ביין ושמן מערב שבת אבל אם לא טרפו מערב שבת אסור. ותני אמר ר' שמעון בן אלעזר מתיר היה ר' מאיר לטרוף יין ושמן ולסוך לחולה בשבת וכבר חלה ובקשנו לעשות לו כן ולא הניח לנו ואמרנו לו ר' דבריך [אתה] מבטל בחייך ואמר לנו אע"פ שאני מקל לאחרים מחמיר אני על עצמי דהא פליגין עלי חברי: והן אשכחן דר' עקיבא פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה כיי דתנינן תמן השדרה והגלגלת משני מתים. רביעית דם משני מתים. ורובע עצמות משני מתים. אבר מן המת משני מתים. ואבר מן החי משני (מתים) [אנשים] ר"ע מטמא והחכמים מטהרין ותניא מעשה והביאו קופה מליאה עצמות מכפר טבי והניחוה באויר הכנסת בלוד ונכנס תודרוס הרופא ונכנסו כל הרופאים עמו אמר תודרוס הרופא אין כאן שדרה ממת אחד ולא גלגלת ממת אחד אמרו הואיל ויש כאן מטהרין ויש כאן מטמאין נעמוד על המנין התחילו מר' עקיבא וטיהר אמרו לו הואיל והיית כמטמא וטיהרת טהור: והן אשכחן דר' שמעון פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה כיי דתנינן תמן ר' שמעון אומר כל הספיחין מותרין חוץ מן ספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה וחכמים אומרים כל הספיחין אסורין. ר' שמעון בן יוחי *) עבד עובדא בשמטתא חמא חד סלקט ספיחי שביעית אמר ליה ולית אסור ולאו ספיחין אינון אמר ליה ולא את הוא מתירן אמר ליה ואין חברי חלוקין עלי קרי עלוי (קהלת י׳) ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הוות ליה: ורבן גמליאל פליג על רבנין ועבד עובדא כוותיה. שנייא הכא שהיא לשינון מעתה אף משיעלה עמוד השחר. ואית (ז.) דבעו מימר תמן היו יכולין לקיים דברי חכמים ברם הכא כבר עבר חצות ולא היו יכולי' לקיים דברי חכמים: ואמר לון עבדון עובדא כוותיה:

הקטר חלבים ואברים ואכילת פסחים וכו': אנן תנינן אכילת פסחים אית דלא תני אכילת פסחים מאן דתנא אכילת פסחים רבנן מאן דלא תני אכילת פסחים [ר' אלעזר בן עוריה] ומאי טעמא [דר' אלעזר בן עזריה] נאמר כאן (שמות י"ב) בלילה הזה ונאמר להלן בלילה הזה. מה לילה שנאמר להלן חצות אף כאן חצות. א"ר חונה ולית כאן אכילת פסחים ואפילו לרבנן דתנינן [תמן] הפסח אחר חצות מטמא את הידים: **וכל** הנאכלים ליום אחד. קדשים קלים: **וא"כ** למה אמרו וכו'. אם אתה אומר עד שיעלה עמוד השחר הוא סבור שלא עלה עמוד השחר [והוא עלה] ונמצא אוכל ומתחייב ומתוך שאת אומר לו עד חצות אפי' הוא אוכל אחר חצות אינו מתחייב:

מתני' מאימתי קורין את שמע בשחרין משיכיר בין תכלת ללבן. ר' אליעזר אומר בין תכלת לכרתי עד הנץ החמה. ר' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך [בני] מלכים לעמוד בשלש שעות. הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה:

גמ' כיני מתני' בין תכלת שבה ללבן שבה. (ז:) ומאי טעמון דרבנן (במדבר טו) וראיתם אותו מן הסמוך לו. ומאי טעמיה דר' אליעזר וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבועים. תני בשם ר' מאיר וראיתם אותה אין כתיב כאן אלא וראיתם אותו מגיד שכל המקיים מצות ציצית כאלו מקבל פני שכינה שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים דומין לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד. והכסא דומה לספיר דכתיב (יחזקאל י) ואראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרוב כאבן ספיר

*) בשביעית פ"ט הגירסא רשב"י הוא עבר בשמיטתא.

פירוש מהר"ש סיריליאו

ברכת מזון וטוב לא יאכל עד שיברך הכי משמע בפ' אלו מברכין דבברכת המזון איירי ושיעור תכיפה הביאו התוספות בפ' אלו נאמרין א) דהיינו עד כדי שיהלך אדם כ"א אמה אבל טפי לאו תכיפה היא. ומקשו הכא דהא איכא אחריתא תכף לנטילת ידים סעודה כדאמר פ' אלו דברים וי"ל דתרווייהו נפקא לן מהאי קרא: ואיתצדית באנגריא שתפסו אותי להוליך הדס לבית המלך: רבו היא גדולה היא: אית בני נש יהבי אגר וכו' שנותנין מעות להכיר ולראות היכל המלך והיינו כדאיתא בגמ' דילן שאם יהבו יבחין וכו': והרתיק על פתחו של מלך היה דופקין אלא יהא אדם מקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתושבחות וקילוסין של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו: ושל לילה אלמא דשל לילה יוצא קודם שיעלה עמוד השחר ומיבעי לן מי נימא שאף בשחרית כן יסבור ר"ג כר"ש דיוצא משעלה עמוד השחר ואפי' לכתחלה: או ייבה כי דאמר וכו' או יהבה הך דר"ש כגון דאיכא אונס כהני משמר דתניא הקורא עם אנשי משמר לא יצא שהכהנים שהעבודה מוטלת עליהם מקדימין לקרותה קודם זמנה הקבוע לה לכתחלה שמא תמשך עליהם העבודה וימנעו מלקרות וכך פי' הרי"ף ז"ל וזה לשונו הא דר"ש דאמר פעמים שאדם קורא ק"ש של שחרית לאחר שיעלה עמוד השחר בשעת הדחק הוא כגון מי שהיה משכים לצאת לדרך וכיוצא בו אבל לכתחלה לא יצא ע"כ. וכן כתב הראב"ד ז"ל דהאי לא יצא דהך ברייתא היינו דלא יצא ידי מצוה כתקנה אבל בדיעבד יצא ומוכרח הוא פי' דהא אין שוחטין התמיד עד שהאיר פני מזרח והיו מכירין את חברון כדאיתא התם ולאחר מעשים הרבה היו קורין את שמע וכבר שעה קרובה לקרות היא ב): סכין אלונתית לחולה בשבת שאין בו סכנה בפ' תולין מפרש אלונתית יין ישן ומים צלולין ושמן אפרסמון: אם לא טרפו מערב שבת אסור כדתנן בפ' תולין אין עושין אלונתית בשבת. ואם לא טרפו מע"ש דכשטורף השתא כעושה לכתחלה דמי: כיי דתנינן תמן פ"ב דאהלות: השדרה והגלגלת או שדרה או גלגולת שיש י"ח חוליות בדרה בצירוף שני מתים וכן א' של הרגלים: רובע עצמות רובע הקב: אבר מן המת משני מתים עצם מזה ובשר מזה כדי לעשות ארוכה. וכן אבר מן החי ר' עקיבא מטמא באהל בפ' בהמה המקשה יליף מקרא דכתיב ועל כל נפשות מת שני נפשות ושיעור אחד וכולן טומאות אדם נמרי מהדדי דאיתקש בקרא דכתיב או באדם אשר יטמא לו לכל טומאתו: והניחוה באויר כדי שלא יהיו מיטמאין באוהל עצמות: ונכנס תודרוס הרופא שהיה בקי להכיר אם הן ממת אחד או משני מתים: דתנינן תמן בפ' השוכר במס' שביעית: כל הספיחין מותרין בספיחין היוצאים משביעית למוצאי שביעית איירי כדמוכחין התם: חוץ מספיחי כרוב התם מפרש טעמא. שנייא הכא שהיא לשינון וכיון דת"ח הוא ליכא קפידא: ולא היו יכולים לקיים דברי חכמים דאם מקיימין תבטל ק"ש ומדאורייתא הוו מחייבי עד שיעלה עמוד השחר. ואפי' לרבנן מה שאין כן גבי אלונתית דבקיום דברי חכמים ליכא איסורא. וגבי עצמות התם דעיקר ואע"ג שלר' עקיבא שורפין את התרומה עליו ואסור לאכול תרומה טמאה מן התורה שאני התם דאיכא חשבו לסבריה והיינו לא חיים משמע דהדר ביה ומהכא מוכח לה ר' יהודה דהדר ביה ר' עקיבא כדאיתא פ' כ"ג ונזיר: עבדון עובדא כוותיה ובגמ' דילן אמרין דמשום דאיתגוס עבדו שבהא כוותיה דע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא בפושע ובמזיד ור"ג אפילו בפושע קא סבר וכמו שכתוב בהלכות הרי"ף ז"ל: אנן תנינן אכילת פסחים דמצותו עד שיעלה עמוד השחר: רבנן סברי ר' עקיבא דדרים עד שעת חפזון דישראל שנחפזו לצאת ביום כדכתיב לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: נאמר כאן בלילה הזה ואכלו את הבשר בלילה הזה: ונאמר להלן בלילה הזה ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן חצות כדכתיב קרא: לית כאן אכילת פסחים לא תהוי במתני' אכילת פסחים והכי גרסי לה בני בבל: אפי' לרבנן דאפי' רבנן מודו דאין לאכול הפסח מחצות ואילך: דתנינן תמן בפ' ערבי פסחים הפסח אחר חצות מטמא את הידים והיינו מדרבנן דאסרו ליה דאי מדאורייתא ומשום נותר כל קהני טיפה הנותר מטמא את הידים ומשנה יתירה קא דייק אבל בגמ' דילן סברי דהאי מתניתא כר' אלעזר בן עזריה ודאורייתא היא: קדשים קלים פירשתי במשנה:

מתני'. מאימתי קורין את שמע בשחרין דמקמי הכי לאו זמן קימה הוא: משיכיר בין תכלת ללבן תכלה הוא דם הדג שממנו חלזון וצובעין הצמר במוהו הדם ונצבע ירוק וירדי בלע"ז: בין תכלת לכרתי תרגום כרתי פורים בלע"ז. ומחמיר הוא דלא סגיא האמך עד שיכיר בין תכלת לכרתי: עד הנץ החמה כלומר וסוף זמנה עד הנץ החמה ומפרש בגמ' שמטפטפת חמה על ראשי ההרים תורחה עליהם מלשון הנץ הרמונים: עד שלש שעות יש שפירש עד ראש שעה שלישית ויש שפירש עד סוף שלש שעות [נ"ב: ובעל הטורים כתב עד סוף שלש שעות]: לא הפסיד מפרש בגמ' לא הפסיד בברכות:

גמ' כיני מתני' וכו' קשיא ליה לבעל התלמוד מאי דמקשי בגמ' דילן היכי דמי אילימא בין נבגא דעמרא חיורא לנבגא דתכלתא הא בליליא נמי מידע ידיע אלא בין תכלת שבה וכו' ופי' רש"י ז"ל גזת צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא עלה הצבע יפה ואינו כן כדמשמע הכא דאמרי' וראיתם אותו מן הסמוך לו אלא בציצית הכתובה בק"ש איירי שנותנין בו ג' חוטי לבן והיינו ששה וחוט אחד של תכלת דהיינו שנים ונלאחד מן הכנפים הוא כורך על השמנה ואינו ניכר אלא ביום וכן פי' בערוך. ומאי דאמר שבה הכלה הכתובה בה והיינו בק"ש וקתני מן הסמוך לו [נ"ב בציצית שבכנפת הבגד] דהיינו הלבן שבגדיל תכיר התכלת שאלו: נכר בין הצבועים דוראיתם אותו לשון אות משמע ומיעוט הוא ואם אין היכר אלא בין תכלת ללבן אי אתה מכיר אם הוא שחור או תכלת ואינו משמע שתכירנו בבירור גמור לגבו ועינו הולך בעין אור גדול עד שיכיר בין הכלת לכרתי: וראיתם אותה אין כתיב כאן דמצוה לשון נקיבה ובמצוה הואת תזכרו כל המצות: מקבל פני שכינה כדמפרש ואזיל שהתכלת וכו': ורקיע דומה לכסא דכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וככסא כתיב ספיר אלמא רקיע כמחזה כסא: ואיכא למידק אמתניתין מאי קאמר ר"מ וראיתם אותה אין כתיב כאן דמשמע דמדינא אותה הוה ליה למכתב והא רבנן מן הסמוך לציצית דהיינו גדיל... הדרשי' ומשמע דמדכתיב אתו חסר דרשי דהוי עמו מן הסמוך לו ותו קשה מאי ראיה מביאין מציצית לזמן ק"ש וי"ל דהכי מוכחים וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' אי זו היא מצוה שעליה תלויות כל מצות ה' הוי אומר זו ק"ש שכתוב בה ייחוד

מאיר נתיב המוניה. דקאמר כל מי שסומך ברכה לנטילת ידים אין השטן מקטרג באותה סעודה ומי קאי על נטילה אחרונה וברכת המזון דבכל ענין בסעודה איי דהוה סוה סכ"ל. וכן כתב השול בגיתן הכ"י דמתוך ירושלמי משמע דאמים ראשונים קאי והקשה כמלאכה פיש על דברי התוספות (סוטה דף ל"ט) דה"מ כן כן דהביאו דברי הירושלמי ההכא ואפ"ה פירש דמתוספתי על ברכה דקרא דהיינו ברכת המזון ומכח קושיא זו כלה לומר שהתוספות אם לא כיו גורסין הא דר' יוסי בר בון כל מי שסומך תוכף וכו' אבל לפי זה קשה מאוד על מהרש"א שכתב מיהו הקדושה הירושלמי דלפנינו ואפ"ה הבין באמים אחרונים וברכת המזון קאי. ות"ע דלא קשה מידי דאיתא בסנהדרין (דף כ"ט) ובפרש"י מגילת דברי סגמנא בפירושו לאורייתא וי"ע אחר כדברים הללו. אחר דבריו על השטן שהוא מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד וכו' מכ"ל אלמא שהשטן יוכל לקטרג אף אם נגמר הסעודה וכן מצינו באיוב שהסעודה עולות מספר כולם ונטמיו כי בקשו ימי המשתה כדי שלא יקטרג השטן על אותן סעודות. ואמר ר' יוסי בר בון שכל מי שהוא תוכף לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה. שגומל על אותה סעודה. ומפיר קאי על מים אחרונים וברכת המזון כמו שפירש המהרש"א וכמו שהבינו בפ"י ותוספ' והכתב"ס. א) ובתוס' שלפנינו בש בני' „מעבים ומתים" אמה. וכן הגי' אמת"א נמוש שו"ת סי' קפ"ח. ב) ועיין גבר מאמרים לגמרא"ן ומכאן ראיה לספק הרי"ף ולשלח גבפ' סמאו ס"ש.

מראה דמות כסא: [תני] אחרים אומרים וראיתם אותו כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו רב הבדא אמר כהדא דאחרים: כמה אנן קיימין אם ברגיל אפי' ברחוק כמה חכים ליה ואם בשאינו רגיל אפי' קרוב ליה לא הכים ליה אלא כן אנן קיימין ברגיל ושאינו רגיל כההוא דאזיל לאכסניא ואתי לקיצין. אית תנאי תני בין זאב לכלב בין חמור לערוד; ואית תנאי תני כדי שיהא אדם רחוק מחברו ד' אמות ומכירו. הוון בעין מימר מן דמר בין זאב לכלב וט' כמן דמר בין תכלת לכרתי ומן דמר כדי שיהא אדם רחוק מחברו ארבע אמות ומכירו כמן דמר בין תכלת ללבן. [תני] אבל אמרו מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום א"ר זעירא ואנא אמרית טעמא (תהלים ע"ב) ייראוך עם שמש. אמר מר עוקבא ותיקין היו משכימין וקורין אותה כדי שיסמכו לה תפלתן עם הנץ החמה. תני אמר ר' יהודה מעשה שהייתי מהלך בדרך אחר ר' אלעזר בן עזריה ואחר ר' עקיבא והיו עסוקין במצות והגיע עונת קרית שמע והייתי סבור שמא נתייאשו מקרית שמע וקריתי ושניתי ואחר כך התחילו [הם] וכבר היתה החמה על ראשי ההרים:

עד הנץ החמה: ר' זכריה *) בריה דר' יעקב בר זבדי בשם רבי יונה כדי שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים:

רבי יהושע אומר עד ג' שעות: ר' אידי ורב המנונא ורב אדא בר אחא בשם רב הלכה כר' יהושע בשוכח. ר' הונא אמר תרין אמוראין חד אמר בשוכח. מניב ליה חבריה וכי יש הלכה בשוכח. כך היא הלכה ולמה אמרו בשוכח כדי שיהא אדם מזרז עצמו לקרותה בעונתה:

[הקורא מכאן ואילך וכו']: (ח.) תמן תנינן מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה [מאי טעמא] א"ר אחא קרית שמע דבר תורה. ותפלה אינה דבר תורה. א"ר בא ק"ש זמנה קבוע תפלה אין זמנה קבוע. א"ר יוסי ק"ש אינה צריכה כוונה תפלה צריכה כוונה. א"ר מנא קשייתה קומי ר' יוסי אפילו תימא קרית שמע אינה צריכה כוונה שלשה פסוקים הראשונים צריכין כוונה. מן גו דאינון ציבחר מיכוונין. רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי כגון אנו שעוסקין בתלמוד תורה אפי' לקרית שמע אין אנו מפסיקין. ר' יוחנן אמר על גרמיה כגון אנו שאין אנו עסוקין בתלמוד תורה אפילו לתפלה אנו מפסיקין. דין כדעתיה ודין כדעתיה ר' יוחנן כדעתיה. דר' יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו למה שאין תפלה מפסדת ר' שמעון כדעתיה דר' שמעון אמר אילו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאיתיהבא תורה לישראל חוינא בעי קומי דרחמנא דיתברי לבר נש תרין פומין חד דהוה לעי באורייתא וחד דהוה עביד כל צרכיה. חזר ואמר ומה אין חד הוא לית עלמא יכיל קאים ביה מן דילטוריא דיליה אלו הוו תרין על אחת כמה וכמה: א"ר יוסי קומי ר' ירמיה אתיא דר' יוחנן כר' חנינא בן עקביה דתניא כותבי ספרים תפלין ומזוזות מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה. ר' חנינא בן עקביה אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפלה ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה א): ולא מודי ר"ש שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב. ולית ליה לר"ש הלמד על מנת לעשות ולא הלמד [על מנת] שלא לעשות שהלמד [על מנת] שלא לעשות נוח לו שלא נברא: ואמר ר' יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לעולם: טעמא דר"ש (ה:) זהו שינון וזהו שינון ואין מבטלין שינון מפני שינון: והא תנינן הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה. הא בעונתה חביבה מד"ת א"ר יודן ר"ש על ידי שהיה תדיר בד"ת לפיכך אינה חביבה עליו יותר מד"ת: א"ר אבא לא תנינן אלא כאדם שהוא קורא בתורה. הא בעונתה כמשנה היא: ר"ש כדעתיה דאמר ר"ש העוסק במקרא מדה שאינה מדה ורבנן עבדי מקרא כמשנה:

מתני' ב"ש אומרים בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמדו שנאמר (דברים ו') ובשכבך ובקומך ובית הלל אומרים כל אדם קורין כדרכן שנאמר (שם) ובלכתך בדרך א"כ למה נאמר ובשכבך ובקומך בשעה שבני אדם שוכבין ובשעה שבני אדם עומדין:

[גמ'] הא דבית הלל מקיימין תרי קראי ומה מקיימין בית שמאי בשבתך בביתך ובלכתך בדרך [כהדא דתני] בשבתך בביתך פרט לעוסקין במצות ובלכתך בדרך פרט לחתנים תניא מעשה בר' אלעזר בן עזריה ור' ישמעאל שהיו שרוין במקום אחד והיה רבי אלעזר בן עזריה מוטה ורבי ישמעאל זקוף הגיע זמן ק"ש נזקף ר' אלעזר והטה ר' ישמעאל א"ל ראב"ע לר' ישמעאל אומרים לאחד בשוק מה לך זקנך מגודל והוא אומר יהא כנגד המשחיתים [אף כן עתה] אני שהייתי מוטה נזקפתי ואתה שהיית זקוף הטית א"ל אתה נזקפת כדברי ב"ש ואני הטיתי כדברי ב"ה. ד"א שלא יראוני התלמידים ויעשו הלכה קבע כדברי בית שמאי:

מתני' א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל:

[גמ'] חברייא] אמר ר' יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבין כדברי

*) נעל סס"ד הגיה זבדיה נריה דר"י ב"ז וכן לקמן פ"ג ס"ס ורבינו גרס כאן וכן לקמן זכריה.

פירוש מהר"ש סיריליאו

ייחוד ה' ואהבתו ומסירת נפשו וממונו על תורתו [נ"ב: והקריאה בזמן... ורואהב וכבי אותה] בפ' התכלת דגרסינן התם ורבנן האי וראיתם אותו מאי עבדו ליה מיבעי לאו לכדתניא וראיתם אותו וזכרתם עשה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בה ואי זו זו ק"ש כדתנן מאימתי קורין את שמע בשחרין משיכיר בין תכלת ללבן ועלה מקשה ר"מ אותה אין כתיב כאן וכו': כהדא דאחרים הלכה כאחרים וה"ל דהאי אחרים לאו א) ר"מ הוא [נ"ב: דכתיב בצלם אלהים עשה את האדם?]: חכים ליה מכיר אותו: ואתי לקיצין לפעמים: בין זאב לכלב צריך אור הרבה לכמעט דומין הן: ערוד חמור הבר: מצותה עם הנץ החמה ותיקין שגומרין אותה עם הנץ החמה: ייראוך עם שמש [נ"ב: מתי מהיירא׳ן מנך... משרלך מקבלין עלי... מקבלה של מלכות שמ... [שמים] עם שמש סמוך לאחת... עם הנץ החמה]: ותיקים ענוים דכאי רוח מלשון, אחותו ויתוק כמו שאחו לשון הולכה: מניב ליה חבריה ומשיב לו חברו: וכי יש הלכה בשוכח כיון דקיי"ל לא הפסיד בברכות אפי' מכאן ואילך ובמה ניכר הלכה בשוכח: תמן תנינן בפ"ק דשבת מפסיקין לק"ש כגון אם ישב לפני הספר או במשנה [נ"ב: או חברים שהיו עסוקים בתורה]: ק"ש דבר תורה מצות עשה דאורייתא: ופריך ותפלה אינה דבר תורה והא תניא בריש פרק תפלת השחר ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה ב): תפלה אין זמנה קבוע מן התורה דחד הוא דאמר ערב ובקר וצהרים אשיחה וגו' או נמי אבות תקנו נתי הזמן אבל באורייתא לא כתיב אלא ועבדתם וגו' ומהאי טעמא נמי נשים חייבות כדתנן בפ' מי שמתו: אינה צריכה כוונה תפלה לבבך ואילך כדלקמן ולא סריך לגיה כדקאי מן המשדה אבל תפלה טולה בעיא כוונה ולגיה מטריד סילוק אינו מפסיק: דאינון ציבחר שהן מעטים: אפי' לק"ש אין אנו מפסיקין כי הכא דאמרי אנו משמע תורה וכו': ר' יוחנן אמר על גרמיה כלומר ור' יוחנן דידיה אמר: כל היום מתפלל אע"ג דמפסיק מת"ת: חד דהוה לעי באורייתא דהוה חביבא ליה כל כך ולכבדה היה רוצה לפנות אחרת ואילו לתפלה לא קא בעי: זו שינון וזו שינון תפלה וק"ש שינון וה"ת שינון ולא מתבטל שינון מפני שינון: הא בעונתה חביבא מד"ת ולמאי לר"ש אין מפסיקין לק"ש: כמשנה היא ור"ש כי קאמר אין מפסיקין ממשנה הוה דקאמר: מדה שאינה מדה המשנה עדיפא מפני שתלויה בגירסא ושוד שהיא פי' המקרא [נ"ב: ומקרא כהוג ושמד]: מקרא כמשנה ובעונתה יותר ממשנה הילכך מפסיקין: מן א"ר אחא ק"ש דאורייתא עד ורבנן עבדי מקרא כמשנה כל הסוגיא פ"ק דשבת ירושלמי:

מתני' יטו על צידן: בשכבך דרך שכיבה: ובקומך בקימה: כדרכן או בקימה או בשכיבה או בישיבה או מהלך:

גמ' פרט לעוסק במצוה מפרש לה בגמ' דילן בשבת דידך ובלכת דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת: ובלכתך בדרך פרט לחתן ואע"ג דחתן נמי עוסק במצוה הוא אי לאו קרא יתירא לא נפקא לן דכיון דעוסק במצוה לא כתיב בקרא בהדיא אלא מיעוטא בעלמא הוא דדרשינן הוה אמינא דוקא שבק במלאכה מצוה דאיכא טירחא אבל חתן דטירדא דמחשבה הוא שמחשב על בעילת בתולים אי לאו קרא לא איתמעט: נזקף ר' אלעזר בן עזריה ועמד כב"ש ובק"ש של שחרית הוה ועובדא דגמ' דילן בק"ש של ערבית: וזקנך מגודל נאה ומגודל: והוא אומר להם יהא וקלסתם אותו לך הוא יהא כנגד המשחיתים הגידול הזה יהא נתון להשחית ולמספרים שלא יה עליו ולשחיתם כן פי' רב"י ז"ל ובעל הערוך פי' משחיתים האילנים והמשחיתים וזקנם כנגדן זה מגדל זקנו כלומר זה חילוף מעשיהם ומאלה זה הולך עניינם כך זה כנגד זה מקף ע"ש: אני שהייתי מוטה עמדתי זקוף וראיתי כמקלם משנוך בהיית זקוף ואתה הטית: ד"א שלא יראו התלמידים וכו' כגמרין מרב וכי הימא ב"ה נמי לית להו ונעין דכמעמך נמי ברי ובכל ענין ה"מ דמוטה ואתי מעיקרא אבל הכא כיון דעד השתא הוית זקוף והשתא הטית אם לא נזקפתי אני אמרי ב"מ כב"ש ס"ל ויעשו הלכה קבע כדברי ב"ש הטוהה נמי הגא דבברי דבק"ש של שחרית הוה עובדא [נ"ב: נימא הכי וב"ה ב"ה נמי... עומדין וקורין ה"מ דקא.. מעיקרא אבל הכא כיון דעד השתא הוית זקוף ונזקף אם לא הטיתי וכו']: **מתני'** א"ר טרפון וכו' [גמ'] דודים דברי סופרים ערבים ויחידים

מאיר נתיב א) כל זה "אחרי" נכר המברר קולתום, ואיני יודע מי הכביר פקולתום ופי' תוס' ברכות דף פ': שאמרו ולכך נוהג דהאי אחרים לאו ר"מ ... [והמגיה ממנגצא]. ב) זהו דבר חדש עד של המפרשים שפירשו ותפלה אינה דבר תורה ... [illegible]

בדברי תורה [דכתיב] (שה"ש ז׳) וחכך כיין הטוב. שמעון בר ווא בשם ר׳ יוחנן דודים דברי סופרים לד"ת וחביבין יותר מד"ת [דכתיב] (שם א׳) כי טובים דודיך מיין. ר׳ בא בר כהן בשם ר׳ יהודה בן פזי תדע לך שחביבין דברי סופרים מד"ת שהרי ר׳ טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה ועל ידי שעבר על דברי ב"ה נתחייב מיתה על שם ופורץ גדר ישכנו נחש (קהלת י׳): תני ר׳ ישמעאל ד"ת יש בהן איסור ויש בהן היתר. יש בהן קולין ויש בהן חומרין אבל דברי סופרים כולן חמורין הן. תדע לך שהוא כן דתנינן תמן האומר אין תפלין לעבור על ד"ת פטור. חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב: ר׳ חנניה בריה דר׳ אדא בשם ר׳ תנחום בר חייא חמורים דברי זקנים מדברי נביאים (ט.) דכתיב (מיכה ב׳) אל תטיפו יטיפון לא יטיפו לאלה וכתיב (שם) אטיף לך ליין ולשכר נביא וזקן למה הן דומין למלך ששולח שני פלמנטורין שלו למדינה על אחד מהן כתב אם אינו מראה לכם חותם שלי וסמנטורין שלי אל תאמינו לו ועל אחד מהם כתב אע"פ שאינו מראה לכם חותם שלי האמינוהו בלא חותם ובלא סמנטורין כך בנביאים כתיב (דברים י"ג) ונתן אליך אות או מופת ברם הכא על פי התורה אשר יורוך (שם י"ז): הדא דתימר משיצתה בת קול אבל עד שלא יצתה בת קול כל הרוצה [לעשות כדברי בית הלל עושה כדברי בית שמאי עושה] להחמיר על עצמו ולנהוג כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל על זה נאמר (קהלת ב׳) והכסיל בחשך הולך. כקולי אלו ואלו נקרא רשע אלא אי כקולי וכחומרי דדין אי כקולי וכחומרי דדין. הדא דתימר עד שלא יצתה בת קול אבל משיצתה בת קול לעולם הלכה כב"ה וכל העובר על דברי ב"ה חייב מיתה. תני יצתה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים *) אבל הלכה כדברי ב"ה [לעולם] איכן יצתה בת קול א"ר ביבי בשם ר׳ יוחנן ביבנה יצתה בת קול:

מתני׳ בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר. לקצר אינו רשאי להאריך. לחתום אינו רשאי שלא לחתום. שלא לחתום אינו רשאי לחתום:

[גמ׳] ר׳ סימון בשם ר׳ שמואל בר נחמן על שם (יהושע א׳) והגית בו יומם ולילה שתהא הגיית היום והלילה שוין: ר׳ יוסי בר אבין בשם רבי יהושע בן לוי על שם (תהלים קי"ט) שבע ביום הללתיך ר׳ נחמן בשם ר׳ מני כל המקיים שבע ביום הללתיך כאילו מקיים והגית בו יומם ולילה. מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום ר׳ לוי ור׳ סימון ר׳ סימון אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקימה. ר׳ לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בהן. אנכי ה׳ אלהיך (שמות כ׳) שמע ישראל ה׳ אלהינו. (דברים ו׳) לא יהיה לך אלהים אחרים. ה׳ אחד. לא תשא את שם ה׳. ואהבת את ה׳ מאן דרחים למלכא לא משתבע בשמיה ומשקרא. זכור את יום השבת. למען תזכרו וגו׳ [ותניא] רבי אומר זו [היא] מצות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה: [אמר ר׳ אלעזר בר אבינא] כתיב (נחמיה ט׳) ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחקים וגו׳ [מהו מצוות מלא] להודיעך שהיא שקולה כנגד [כל] מצותיה של תורה. כבד את אביך וגו׳ למען ירבו ימיכם וימי בניכם. לא תרצח. ואבדתם מהרה מאן דקטל יתקטל. לא תנאף. לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וא"ר לוי ליבא ועינא תרין סרסורי דחטאה [נינהו]. כתיב (משלי כ"ג) תנה (ט:) בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה אמר הקב"ה אי יהבית לי לבך ועינך אנא ידע דאת דילי. לא תגנוב. ואספת דגנך (דברים י"א) ולא דגנו של חברך. לא תענה ברעך עד שקר. אני ה׳ אלהיכם. וכתיב (ירמיה י׳) וה׳ אלהים אמת מהו אמת שהוא אלהים חיים ומלך עולם. א"ר לוי אמר הקב"ה אם העדת לחברך עדות שקר מעלה אני עליך כאלו העדת עלי שלא בראתי שמים וארץ. לא תחמוד בית רעך. וכתבתם על מזוזות ביתך. ביתך ולא בית חברך: תמן תנינן אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם בירכו וכו׳ מה בירכו רב מתנה אמר בשם שמואל זו ברכת התורה וקראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר. ר׳ זריקא בשם ריש לקיש זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. א"ר בא אי מן הדא לית ש"מ כלום דעשרת הדברות הן הן גופה של שמע דרב מתנה ור׳ שמואל בר נחמן תרויהון אמרין בדין היה שיהו קורין עשרת הדברות בכל יום ומפני מה אין קורין אותן מפני טינת א) המינין שלא יהו אומרים אלו לבדם נתנו למשה בסיני ר׳ שמואל בר נחמן בשם רבי יהודה בר זבידא בדין היה שיהו קורין פרשת בלק בכל יום [בק"ש] ומפני מה אין קורין אותה שלא להטריח על הצבור. ר׳ הונא אמר מפני שכתוב בה שכיבה וקימה. ר׳ יוסי בר בון אמר מפני שכתוב בה יציאת מצרים ומלכות בית דוד ר׳ אלעזר אמר מפני שכתובה בתורה ובנביאים ובכתובים אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת וכו׳: מה בירכו אמר רב מתנה בשם שמואל זו ברכת התורה והלא לא בירכו יוצר המאורות. ר׳ שמואל אחוי דר׳ ברכיה עדיין לא יצאו המאורות. ותימא יוצר המאורות: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מה ברכה א"ר חלבו זו היא. השוכן בבית הזה יטע ביניכם אהבה ואחוה שלום ורעות: שמואל אמר השכים לקרות קודם ק"ש צריך לברך לאחר ק"ש אין צריך לברך: א"ר בא והוא ששנה על אתר. ר׳

*) נר"ה עירובין גרס אלו ואלו דברי אלהים חיים הם דורשין.

פירוש מהר"ש סיריליאו

ולהוכים על התורה כלומר התורה חולקת כבוד לד"ס כדילף וחכך כיין טוב דברי תכך ערבים כיין הטוב דהיינו התורה: חביבים יותר מד"ת כדילף כי טובים דודיך מיין: נתחייב מיתה כדתנן כדאי היית לחוב בעצמך וכו׳ [נ"ב: וזקן ממרא אינו עושה מעשה עד קבלתו יב"ה על פי המקרא]: דתנינן תמן בפ׳ הנחנקין האומר אין תפלין זקן ממרא ואמר אין תפלין בתורה פטור. דאין זו הוראה דאיל קרי בי רב הוא: חמש טוטפות אע"פ שאין דבר זה אלא להוסיף על דברי סופרים חייב דמדברי סופרים הוא לטוטפת לטוטפות הרי כאן ד׳ והאי דברי סופרים דמתני׳ תורה שבעל פה הוא והוא אמר לדבר: אל תטיפו יטיפון וגו׳ אטיף לך ליין ולשכר וגו׳ שני המקראות מורים מיעוט התיבות שהיו מטיפים לנביאים כדכתיב לו איש הולך רוח ושקר כזב אטיף לך ליין ולשכר ולא מגיע לעב כוס על הזקנים: פלמנטורין נטורין בלשון יון סופרים שלוחיו ופומוס של בלשון יון כלומר כך הספרים: סמנטורין פי׳ בערוך מגפת ויש לפרשו שתי מלות סימן נטורין סימן ספר המלך כלומר חותמו: הדא דתימא [נ"ב: הא דתנן כדאי היית לחוב וכו׳ דמשמע] דעושה שלא כדברי ב"ה חייב מיתה היינו אחר שיצתה בת קול כדלקמן ובפ"ק דעירובין נמי איתא: והכסיל בחשך הולך מפרש בפ"ק דעירובין כגון שריה ונגעות כדאיתא התם: דברי אלהים חיים דלכך נכון לשמים ומטרבין התורה ושכר יש לעוסק בדברי זה כמו שעוסק בדברי זה: וכבר הארכתי בזה במקום אחר:

מתני׳ שתים לפניה יוצר אור ואהבת עולם: ואחת לאחריה אמת ויציב: ובערב שתים לפניה מעריב ערבים ואהבת עולם: ושתים לאחריה אמת ואמונה והשכיבנו [נ"ב: והוו להו ז׳ ברכות על שם שבע ביום הללתיך כדאיתא בגמ׳]: אחת ארוכה ואחת קצרה פי׳ רש"י ז"ל השכיבנו קצרה היא. והרמב"ם ז"ל פי׳ דקאי אשתים לפניה בין דשחרית בין דערבית אחת ארוכה שפותח וחותם בה ושנייה אינו פותח בה אלא חותם ודייק סוגיה דלא קתני לפתוח אינו רשאי שלא לפתוח שלא לפתוח אינו רשאי לפתוח. וקשה דקתני בברייתא בגמ׳ אלו שמאריכין בהן ברכות ר"ה ויה"כ והכא לא משכחן דפותחין בברוך ור"ה פי׳ דקאי אאמת ואמונה בין אם הוא ארוכה כגון דאמר פרשת ציצית [נ"ב: כר׳ אלעזר בן עזריה] בין אם לא אמר אליבא דרבנן דאמרינן לקמן למ"ד מתחיל ואינו גומר דאמר מודים אנחנו לך על שהוצאתנו ממצרים ופדיתנו מבית עבדים וכו׳ [נ"ב: דכיון דלא אמר ה׳ אלהיכם אין צ"ל אמת ואמונה] ומכל אלו למדים שאלו הפרשיות שהיו קורין היו עושין טפח הברכה של אמת ואמונה וא"כ לרבנן דאין מזכירין יציאת מצרים בלילה אין אומרים עד כשודע מיד מלכים מלכנו הגואלנו מכף כל עריצים וכו׳ וירם קרננו על כל שונאינו וכו׳ ומדלג ואומר מודים אנחנו לך וכו׳ המעביר בניו וכו׳ ונאמר כי פדה ה׳ את יעקב בא"י גאל ישראל [נ"ב: והטעם דיש סוף גאולה יבקץ] ופי׳ אחת לאחת כמו אחת בגאולות ואחת ארוכות והשאלן: מקום שאמרו להאריך כגון הנהו דמנינן בגמ׳ ברכות ר"ה ויוה"כ ודומיהן: שאמרו לקצר כגון ברכת הפירות והמצות: לחתום כברוך כגון סי׳ ז׳ ברכות התקן לק"ש: שלא לחתום כגון ברכת הפירות והמצות:

גמ׳ שתהא הגיית היום והלילה שוין דאלמלא הקיט ברכות התורה לק"ש דערבית ולא סמכו אברכת התורה דיום וקאמר כדי שתהא הגיותיה שוין: על שם שבע ביום הללתיך פי׳ רש"י ז"ל שחרית שתים לפניה וכו׳ והרשב"א ז"ל היה גורס כאן גירסא אחרת ופי׳ בלשון אחר א): מפני מה קורין שתי פרשיות הללו דלאו חוב מן התורה לדעת סותר מחמיר אלא פרק ראשון: תמן תנינן במס׳ תמיד אמר להם הממונה התם מסדרי לטליה סדר עבודות השחר וקתני דלאחר שסדרו על גב הכבש האברים ומלאום יצאו ובאו ללשכת הגזית ואמר להם הממונה ברכו ברכה אחת. והכא משמע דמברכות שלפני ק"ש הוא זו ברכות התורה אהבת עולם שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו ללמוד וללמד וכו׳: שאין הברכות מעכבות דכי בירכו ברכות התורה קראו מיד עשרת הדברים נמצא קורין שמע בלא ברכה שנהגה עליהם וש"מ לא עליה נתקנו לעיכובא וכן תנא רב סעדיה גאון ז"ל ולפנים אכהבנו: עשרת הדברות הן הן גופה של ק"ש וכיון דהוו לה כגופה דמי: בדין היה שיהו קורין פרשת בלק בלילה וביום כדמפרשי לקמיה טעמא אמוראי: שלא להטריח את הציבור ומפרש בגמ׳ דילן דצריך לקרותה כולה כדמפרש ... כל פרשה דלא פסקה משה לא פסקינן אלא כדי שלא להטריח את הצבור וכולקמיה: מפני שכתובה בה שכיבה וקימה: בדין היה לקרותה [נ"ב: דהלכה מיקון ...ה כיון דתקין רבנן .. סך והסר סטן ... ומאחריט בדין . . רותה כיון ...] שכתוב בה כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו והוא הבטחה עד המיקון משרשת: יציאת מצרים ומלכות בית דוד דכתיב אל מוציאו ממצרים וכתיב דרך כוכב מיעקב: מפני שכתובה בתורה וכו׳ בדין היה לקרותה כיון שישובה כל כך שכתובה וכו׳ ובנביאים ובכתובים בנביאים בספר מיכה עמי זכר נא מה יעץ ובכתובים בספר עזרא [נחמיה י"ג א׳] ביום ההוא נקרא בספר משה וגו׳: אמר להן הממונה כמו גופא: והלא לא בירכו יוצר המאורות ולמאי מפרשי לברכות: עדיין לא יצאו המאורות דאכתי לא מטא זמן דתקנו הגן המחה היה כדאמרינן לעיל בקורא שמע עם אנשי משמר לא יצא מפני שמקדימין ומכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי: למשמר היוצא שהמשמרות מתחלפות ביום השבת כדמשמע במסכת סוכה ומפרש במכילתין משמר היוצא אומר למשמר הנכנס השוכן בבית הזה וכו׳ ומשמע שהיו מתחין גם בא"י מברך עמו בשלום: על אתר לאחר שלמד מיד בלותו מקום:

מדרש

מאיר נתיב א) בגירוס הרמב"ם: והרשב"א ז"ל היה גורס כאן גירסא אחרת ופי׳ בלשון אחר. וזה לשון הרשב"א סוף פ׳ קמא דברכות על המשנה אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה וכו׳ כתב הראב"ד ז"ל מצא אני בספרים שאלו היו מזכירים יציאת מצרים. נמצא שלא היו אומרים לא פרשת ציצית. לא אמת ואמונה. אם כן ב׳ לאחריה היכי משכחת לה. ומצאתי כי זה אמר ולא זכיתי בן סמוכה קאמר ולעולם היו קוראים פרשת ציצית. אמת ואמונה מדבעי חכמים. ע"כ: ולאי מתה על זה על הקושיא ועל פירושה דודאי לא היו קורין אותה פרשה כלל ואפ"ה היו אומרים ב׳ לאחריה אלא שלא היו אומרים אמת ואמונה אלא מודים אנחנו לך כדאיתא לקמן (יב:) גמ׳ אלו כן בין הפרקים ולא היו אומרים כלותו נוסח [illegible] שלאחריה [illegible] לא היו קורין פרשת ציצית כלל [illegible] לא היה אומר לא [illegible] ירושלמי דאמרו גם מפני מה תקנו בשחר שתים לפניה ואחד לאחריה ובערב שתים לפניה ושתים לאחריה [illegible] ובערב שתי פרשיות [illegible] [illegible] שתים לאחריה. ופירוש בגם כלומר בגם ברכות. ובמדרש תלים מלאתי במתנות [illegible] [illegible] על שמיניות [illegible] אמר ר׳ יהושע בן לוי אלו שבע תלית שבק"ש יוצר אור ואהבה כנגד שמע והיה אם [illegible] ויאמר ואמת ויציב וגאל ישראל ולפי שאין [illegible] [illegible] תוכף סוכה שלום. (עכ"ל הרשב"א בתוספתו על המס׳ ברכות). ב) עגמ׳ דילן ברכות (י"ב) אמר מפני פרשתם. [illegible]. ושלשתם פירושה כמו פירש. וכמו שאמרו במגילה (ס"ז) מילה סמה נלנם.

זונא אמר נראין הדברים מדרש צריך לברך הלכות אין צריך לברך: ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי בין מדרש בין הלכות צריך לברך: אמר רב חייא בר אשי נהגין הוינן דיתבין קומי רב יבין מדרש ובין הלכות זקיקין למיברכה: תני הקורא עם אנשי מעמד לא יצא (י.) שמאחרין הוו: ר' זעירא בשם ר' אמי כיוסיי דר' יוחנן הוינן נפקין לתעניתא וקרין שמע א) כתלת שעין ולא הוי מחי בידן. [ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבהו כיוסוי דר' חנינא הוינן נפקין לתעניתא וקרינן ק"ש בתר תלת שעין ולא הוי ממחי בידן]: ר' יוסי ור' אחא נפקו לתעניתא אתא צבורא בעין למקרי שמע בתר תלת שעין בעא ר' אחא למחויי בידן א"ל ר' יוסי והלא כבר קראו אותה בעונתה כיום קורין אותה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת. א"ל מפני ההדיוטות שלא יהו אומרים בעונתה הם קורין אותה:

מקום שאמרו להאריך וכו': תני אלו ברכות שמאריכין בהן. ברכות ר"ה ויה"כ וברכות תענית צבור ומברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם בור הוא. ואלו ברכות שמקצרין בהן ברכת המצות והפירות וברכת זמון וברכה אחרונה של ברכת המזון הא כל שאר הברכות אדם מאריך ב). אמר חזקיה מן מה דתני המאריך הרי זה משובח והמקצר הרי זה משובח הדא אמרת שאין זה כלל: תני צריך להאריך בגואל ישראל בתענית. הא בשש שהוא מוסיף אינו מאריך א"ר יוסי שלא תאמר הואיל והיא מעין י"ח לא יאריך בה לפום כן צריך מימר צריך להאריך בגואל ישראל: [תני] אלו ברכות ששוחחין בהן בראשונה תחלה וסוף. ובמודים תחלה וסוף. והשוחח על כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישוח. ר' יצחק בר נחמן בשם ר' יהושע בן לוי כהן גדול שוחח בסוף כל ברכה וברכה והמלך בראש כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי המלך משהוא כורע אינו זוקף עד שהוא משלים כל תפלתו מאי טעמא (מ"א ח') ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה ואת כל התחנה הזאת קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו. אן זו [היא] כריעה ואי זו [היא] בריכה. ר' חייא רבא הראה בריכה לפני ר' ונפסח ונתרפא. ר' לוי בר סיסי הראה כריעה לפני ר' ונפסח ולא נתרפא. וכפיו פרושות השמים א"ר אייבו כגון הדין נקרים היה עומד. ר' אלעזר בר אבינא אמר ראה כפים חללו שלא נטנפו בבנין בית המקדש כלום. תני ר' חלפתא בן שאול הכל שוחחין עם ש"צ בהודאה. ר' זעירא אמר ובלבד במודים. (י:) ר' זעירא הוה סמך לקרובה כדי לשוח עמו תחלה וסוף: ר' יוסא כד סליק לתכא חמתון נחנין ומלחשין אמר לון ומהו דין לחישה ולא שמע דא"ר חלבו ר' שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן בשם ר' חנינא ור' ירמיה בשם ר' סייאשא ר' חייא בשם ר' סימאי ואית דאמרין חברייא בשם ר' סימאי מודים אנחנו לך אדון כל הבריות אלוה התושבחות צור [כל] העולמים חי העולם יוצר בראשית מחיה המתים שהחייתנו וקיימתנו וזכיתנו וסייעתנו וקרבתנו להודות לשמך בא"י אל ההודאות. ר' אבא בר זבדא בשם רב מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לשמך תרננה שפתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית בא"י אל ההודאות. ר' שמואל בר אינייא בשם ר' אחא הודיה ושבח לשמך לך גדולה לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכנו מנפילתנו ותזקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך נופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים ואין עוד מלבדך בא"י אל ההודאות. בר קפרא אמר לך כריעה לך כפיפה לך השתחויה לך בריכה לך הודייה כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך בכל לב ובכל נפש משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו וגו' בא"י אל ההודאות. א"ר יודן נהגין רבנין אמרין כלהון ואית דאמרין או הדא או הדא. תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי. א"ר ירמיה ובלחוד דלא יעביד כהדין חרדונא אלא כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים ל"ה). מילתיה דחנן בר בא פליגי דחנן בר בא אמר לחברייא נימר לכון מילתא טבא דחמית לרב עביד ואמריתה קמיה שמואל קם ונשק על פומי ברוך אתה שוחח בא להזכיר השם זוקף שמואל אמר אנא אמרית טעמא ה' זוקף כפופים. א"ר אמי לא מסתברא [דא] אלא מפני שמי נחת הוא (מלאכי ב'). אמר ר' אבון אילו הוה כתיב בשמי נחת הוא יאות. לית כתיב אלא מפני שמי קודם עד שלא הזכיר שמי כבר ניחת הוא. ר' שמואל בר נתן בשם ר' חמא בר חנינא מעשה באחד ששחח יותר מדאי והעבירו ר'. ר' אמי אמר ר' יוחנן הוה מעביר. א"ל ר' חייא בר אבא לא היה מעביר אלא גוער: [תני] אלו [הן] ברכות שפותחין בהן בברוך. כל הברכות פותחין בהן בברוך. ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה כגון [ברכות] ק"ש ותפלה אין פותחין בה בברוך. הותיב ר' ירמיה הרי גאולה. שנייא היא דא"ר יוחנן הלל אם שמעו בבית הכנסת יצא. הותיב ר' אלעזר בר' יוסי קומי ר' יוסי והא סופה א"ל

שופם

פירוש מהר"ש סיריליאו

מדרש צריך לברך מדרש קרוב למקרא כגון מכילתא וספרא וספרי שהם מדרשי המקראות: **הלכות** משניות: **עם אנשי מעמד** ישראל העומדין בשליחות לעמוד על הקרבן שנאמר תשמרו להקריב מלמד שיהו שומרין ועומדין על קרבנן הכי דריש ליה בספרי ומאחרים לקרות עד כלות עבודת התמיד ועבר זמנה שעברו כבר האן למ"ד ונזהרים עם הנץ החמה ולמ"ד עד שלש שעות לא עבר דהא אמרינן בפ' תפלת השחר דלא שהו בשריפת התמיד על הרוב שתי שעות: **בתר תלת שעין** מיחה אריכות פיוטין ובקשות ומזמורים: **כבר קראו אותה בעונתה** בבקר כשאומרים ומייחדין את שמך בכל יום פעמים וכו' וזו היא תיבת ק"ש: **ויום הכפורים** בשנת היובל שמברכין ט' ברכות: [נ"ב: שמקצרין בהן ששוחחין בהן... התם וטעמא משום ב... חי' משמע משום דכלה הדא היא וא... תמיה או דבר אחר ב... ברכה אחרונה של ברכת... טעמא בפ' ג' שאכלו... דאורייתא פותח... דסמוכה לאחרו... דסמוכה לחברתה היא... ברוך ואין חותמין בה ואינו... כרכין בה בבית הלל אי... תוס' דמעיקרא קצרה תקנוה... ע ג' מלכיות...]: **וברכת זמון** נברך שאכלנו משלו: **הא בשש שהוא מוסיף אינו מאריך** בתמיהה כלומר והוא לעיל תניא ברכות התענית לצור שאמר כין בהן: **אלו ברכות ששוחחין וכו'** בתוספתא תניא לשוח אינו רשאי שלא לשוח ושלא לשוח אינו רשאי לשוח ועלה קתני אלו ששוחחין בהן: **בראשונה** שהוא בה מגן אברהם: **מודים תחלה וסוף** בתחלת הברכה ובסוף הטוב שמך ולך וכו': **כהן גדול שוחח וכו'** כל מה שהוא גדול יותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו: **כריעה** היא קידה תרגום ויקוד וכרע והכי איתא בגמ' דילן לוי אחוי קידה קמיה דר' ואיטלע במסכת תענית ובמגילה: **בריכה** שהיא ברכים: **ר' לוי בר סיסי הראה כריעה וכו'** בפ' הקורא עומד אמרינן לוי אחוי קידה קמיה דר' ואיטלע ופי' רש"י ז"ל טוען גודלו ושוען עליהן ושוחה עד שנושק את הרצפה וזוקף ומתוך שאינו יכול להשען על גודליו ואין ידיו מסייעין אותו בזקיפתו וצריך להתאמץ במתניו ומתוך כך נגעו בירכו דאטמא ע"כ: **הדין נקרים** טיסו' בלע"ז שמטוטל מלמעלה איבריו [נ"ב: תרגום אם בשרי נחוש א.. ביסרי קרים טן ממם..]: **ראה בכפים הללו** שלא נטנפו בבנין השלמה ע"ה לא בנה הבית מקדשי אביו אלא גנוס וממה שהטיל על ישראל כמו שאמר רחבעם בנו אבי יסר אתכם בשוטים ואני [איסר אתכם] בעקרבים. והיה שלמה מסבב עצמו שממונם של ישראל שנבנה לבית המקדש לא נהנה ממנו כלום אלא הכל הניח באוצרות הבית: **ובלבד במודים** אבל בסוף הברכה אין צריך. ולקמן מפרש מה מברכין העם: **סמך לקרובה כדי לשוח עמו וכו'** ר' זעירא הוה מטין ואומר מודים דרבנן במתון ומאריך עד קרוב לסיום הברכה והיה מכוין ומסיים עם ש"צ בסיום הברכה והיה שוחח עמו בסוף הודאה. לקרובה פ"ן קרוי כן שהוא מקרב לבן של נבור למקום: **מודים אנחנו לך וכו'** ואנו נוהגין כדאיתא בגמ' דילן בפ' אין עומדין מודים אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותחננו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שאנו מודים לך. ופי' רש"י שבח והודאה לשמך על שזיכתנו להכיר שמך ולהודות לך ע"כ: **יותר מדאי** שיוהא האי: **כהדין** חרדונא לב תרגם ירושלמי חרדונא והלב כשהוא שוחה ראשו זקוף: **דלא יעבר וכו'** בברכות שחייב לשוח לא יעביד וכו': **מילתיה דחנן בר אבא פליגא** דכיון דלחייתי ר' ירמיה קרא דכל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך נמלף מיניה שלא יהא ראשו זקוף אלא כפוף משמע דבשעת זכירת ה' בעינן כפיפה וכדעתיה דר' אמי דלקמיה: **ואלו הן ברכות שפותחין בהן בברוך** בתוספתא תניא לפתוח אינו רשאי שלא לפתוח ושלא לפתוח אינו רשאי לפתוח. ועלה קתני אלו הן ברכות שפותחין בהן: **כל הברכות** בין ארוכות בין קצרות כדר' יודן לקמן: **ברכה הסמוכה לחברתה כגון ברכות ק"ש** שהרי כבר חתם בברכה ראשונה ולכך אינה פותחת אהבת עולם ולא אמת ויציב ואע"ג דק"ש מפסיק ביניהם אברכות דלפניה סמוכה והויא לה סמוכה לחברתה כן פי' רש"י ז"ל. ומצינו לרבינו האי גאון ז"ל שאומר אע"ג דתמן כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו הרי אמרו אין למדין מן הכללות ומצינו טעון ברכה לאחריו ואין טעון ברכה לפניו ק"ש דאין מברכין אקב"ו על ק"ש ואע"פ כן הרי מברכין לאחריה אמת ויציב וזו ודאי ברכה לאחריה שהרי על כל פרק ופרק ממנה אומרים אמת ועל יתומים שהיא ברכת גאולת אומרים אמת ממצרים גאלתנו ה' אלהינו וכו' ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל דכי קאמר הכא דברכות ק"ש אינם פותחות בברוך לאו מברכה אחרונה קאמר אלא מאהבת עולם קאמר שהיא סמוכה לברכה שלפניה בין בשל ערבית בין בשל שחרית ומ"מ אף היא לאו בדוקא נקט לה שהרי לא מעיקר דין סמיכות אינה פותחת בברוך אלא דמעיקרא תקנוה במטבע קצר אלא כיון שכבר פעמים היא סמוכה לחבירתה אף אם היא רשאי להקדימה אינה פותחת ועוד האריך בזה: **ותפלה** כל י"ח ברכות סמוכין כלן לראשונה לכן אינן פותחות בברוך נינהו ואינהו פותחות בברוך היא ומה שלא תקנו בה מלך העולם כיון דאמרינן אלהי אברהם כי דדרשינן בפ' ערבי פסחים ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם ואי אמרינן מלך העולם גביה משמע דהאי מתכבד באברהם כמו להיות מלך על כל העולם ואינו כן דהיה הגוליט בכל העולם והודיעו שמו: **והרי גאולה** ברכת אשר גאלנו בליל פסחים שהיא פותחת ואע"ג דסמוכה לברכה של קריאת הלל וכגון דאינו מפסיק בו וכגון ששבה הסדר בבית אחר ומיירי שלא אמרו בבית הכנסת. וקס"ד דכי אמרינן ברכה סמוכה לחברתה דאינה פותחת אפי' סמוכה לברכה קריה קאמר: **שנייא היא** התם ממש בבית הכנסת דילא. פי' שהיו קורין הלל בבית הכנסת בליל פסח כדאיתא במסכת סופרים וכיון דברך בבית הכנסת אין צריך לברך כאן ואינה סמוכה לחברתה ואף על גב דהאי לא ברך בבית הכנסת וצריך לברך לגמור את ההלל אפ"ה ברכה לא זזה ממקומה: **והרי סופה** סוף ברכת אשר גאלנו שהוא גם בברוך והיא טלה ואלה כך פי' התוספות ז"ל פ' ערבי פסחים. והרמב"ן ז"ל פי' דמיגלגל הא הפריך למ"ד לעיל דגאולה פותחת בברוך משום דפעמים אינה סמוכה א"כ כ"ע דמברכין בסוף הלל יהללוך בליל פסחים כיון דיהללוך לא קאי אלא על הפרקים האחרונים ואין לך ברכה בתחלה היה לנו לפתוח בה בברוך אלא ודאי דלא דנו בה דין סמוכה ואינה סמוכה: **ומשני שתים הן** כלומר כשתקנו בבה"כ ברכת הלל כך תקנו אחת בתחלה ואחת בסוף דהיינו לשעבר על מה שכבר קרא ונהגות דמנה סמוכה היא

מאיר נתיב א) גירסת בספרים גם באלו תימלא כתר פלת צפין. כתו לקמן. ולפי גירסת הרד"פ אתופינן ר' יוחנן דבתלת בפין לא פני עדיין הזמן [illegible]. הילכתא כר' בנוכח. ב) קשה למה דייק מסיפא ולמה לא דייק מרישא הא כל שאר ברכות אדם תקיר. [illegible] דיוקא דסיפא גדיוקא דרישא. [illegible] דייק מסיפא ולא מן רישא [illegible] (ובתוספתא דילן גאמת [illegible]). דגריפת תמיים ומברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם בור הוא [illegible] גיירא [illegible] זהנה קושיא [illegible]. בגר [illegible] דתוספתא ומברכותיו של אדם ניכר וכו' [illegible] ומתני חזקיה [illegible] בריתא [illegible] מגונה בסיפא ואם כן כללא דסיפא דוקא ובפירוש [illegible] כל שאר ברכות אדם מאריך [illegible] וכללא דרישא כללא הוא: כללא דסיפא נמי כלל הוא.

שתים הן אחת להבא ואחת (יא.) לשעבר. התיבון והרי הבדלה. שנייא היא דא"ר אבא בר זבדא ר' היה מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס. ר' חייא רבא הית מכנסן. התיבון הרי נברך שנייא היא שאם היו שנים יושבין ואוכלין שאין אומרין נברך. הרי הזן את הכל קשיא. והרי הטוב והמטיב שניא היא. דאמר רב הונא משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעת הטוב והמטיב. הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה. והרי קדושה שנייא היא שאם היה יושב ושותה מבעוד יום וקדש עליו היום שאינו אומר בורא פרי הגפן. והא סופה. א"ר סנא טופס ברכות כך הוא דא"ר יודן מטבע קצר פותח בו בברוך ואינו חותם בברוך. מטבע ארוך פותח בו בברוך. וחותם בברוך. תניא כל הברכות אחר היתומיהן ואין אומר ברכה פסוק. התיב ר' יצחק בן אלעזר קומי ר' יוסי מכיון דתימר אחר היתומיהן אין אומרין ברכה פסוק. אמרין חכים הדין טליא. דהוא סבר מהו אחר חיתומיהן שאם היה עומד בשחרית ושכח והזכיר של ערבית וחזר והתם בשל שחרית יצא. א"ר אחא כל הברכות כעין חותמיהן ואילין דאמרי (ישעיה י"ב) צהלי ורוני יושבת ציון וגו' אין בו משום ברכה פסוק:

מתני' מזכירין יציאת מצרים בלילות א"ר אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר (דברים ט"ז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח:

גמ' תני אע"פ שנכנס לגדולה האריך ימים א). הדא אמרה שהגדולה מקצרת ימים. (יא:) תמן אמרין לא יתחיל ויאמר ערבית ואם התחיל גומר. ורבנין דהכא אמרין מתחיל ואינו גומר. מתניתין פליגא על רבנין דהכא דתנינן מזכירין יציאת מצרים בלילות. ר' בא בשם רב יהודה בשם רב מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים ופדיתנו מבית עבדים

פירוש מהר"ש סיריליאו

היא ועל אותו הדרך תקנו נמי כאן ולא זהו ברכה ממקומה ע"כ. וכ"ל דהכי פריך דהא יהלנוך של סוף הלל שאע"פ שאמרוה בבית הכנסת אנו חוזרין ואומרים אותה על כוס רביעי בבית ואין אנו סומכין על יהללוך של ב"ה מ"מ ברכה ראשונה דבית שסמכו על ב"ה וביהללוך לא סמכו: ומשני ההרי פומי יהללוך ניהו אחת להבא ואחת לעבר של ב"ה מתקן עיקרו על מה שכבר אירע שהוציאנו ממצרים [נ"ב: וכיון שאנו מזכירים גאולה ראשונה מזכירים נמי גאולה שנית ומשלימין אותו] ושל בית אינו חוזר אלא על לא נגו [נ"ב: דהוא לעתיד כולו ומתקנה ברכה עליו כדאיתא בפ' ערבי פסחים בירושלמי] ותקנת ד' כוסות דהתקן רבנן כנגד ד' גאולות כנגד ד' כוסות של פרעה... כנגד ד' כוסות של פורענות כדאמריק לקמן פ' הי' קורא לא לנו לחרות הללו אהבתי לימות המשיח אל ה' ויאר לנו לימות גוג ומגוג וכו' הולך בעיקו יהללוך (אמר) בלילי פסחים בבית דאמילי דלעתיד הוא דקאי דוקא אבל פשיטא לי דלא קבה ליה להלמודא [נ"ב: דלמה לא מהני] שהיא פותחת בברוך דפשיטא דסמוכה הויא נקראי דדמיא לקראי דסלל כגון אני אהבה ואודך ומשום הסמיכות הדומה אינה פותחת בברוך דדמיא לאו וכייט טעמא נמי שאנו אומרים מודים אנו לך על כל ספה וטפה דאומרים מתוך האליה קודם לכן: ופריך מהבדלה אע"פ שסמוכה לברכה מאור ופותחת: ר' היה מפזרן פי' רש"י ז"ל בפ' מקום שנהגו ר' כשהיה רואה אור היה מברך עליו מיד וכשמביאין לו בשמים לסוף שעה מברך עליהם: וחוזר וכוללן על הכוס בגמ' דילן גרס א"ר יצחק בר אבדימי הע"פ שר' מפזרן חוזר ומזדרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו. וכיון דר' הי' מפזרן ואינו חומן על הסדר לאו סמוכה להברכה היא. ולהעה התוספות דפ"ק דכתובות הוי מלי לשנויי דכיון דברכה מאור קצרה היא הלכו לא הויא הבדלה פותחת בברוך מחי כחדא אלא דעדיפא מינה קאמר דקושייתו בטוב ובייסקא הסקין הכי: והרי נברך פי' התוספות פ' ערבי פסחים נברך שאכלנו משלו דחשיבא ברכה בפני עצמה כ"א הא לעיל ובפ' ג' שאכלו אומרי לה מדכתיב כי בם ה' הקרא ואפ"ה מתחיל ברכה הזן בברוך אע"ג דסמוכה לנברך: ומשני שנייא היא בהם היו שנים אוכלין אין אומרים נברך הולך בפני פתיחה ולא חשו למילתא דלא שכיחא ובריך והרי הזן אה הכל שאומרים אחריו נודה לך ואינה פותחת בברוך אע"פ שפעמים היא סמוכה לברכה הזן כגון שרלו שנים לזמן והפליגי מפסיק ולרב ששה עד הזן צריך לסמוע. וקי"ל כרב ששת וכשגומר ששורהו קאמר התם בסוף דרבק אמרי יחוד ומקום שפסק כך פירשי ז"ל. ואינו נכון דהופכא הכ"ל נימר מעיקרא ה"ל למימר והרי ברכה הזן ולבסוף ה"ל למימר והרי נודה לך דלא מקבה אלא מבסייה הסמילה דומיא דהטוב והמטיב. עוד מאי קאמר קשיא ליתני ליה דרוב פעמים היא סמוכה לברכה כן הכי ממני לעיל דלא תנו למילתא דלא שכיחא לכך נ"ל דפריך מברך גופה ואליבא דר' עקיבא דכלהו סתמי אליביה כדאמר בפ' הנהקין ור' עקיבא קאמר דאחד עשרה או מאה צריך לברך ונברך לאלהינו והא ברכה סמוכה לברכת היין שלאחר המזון שצריך לברך עליו על הגפן כדתניא דברים הבאים לאחר השעודה שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם. ותירץ שכן אם הם שנים והוא אין כאן אלהינו ומ"ה להיכרא עבו אותה ברכה חשובה ולא חשו נסמיכותו: והרי הזן את הכל דלעולם סמוכה לברכה היין שלאחר המזון אפי' ביחיד. ומהדרינן קשיא. ויש להרשב"א ז"ל פי' אחר: והרי הטוב והמטיב פי' בברכת המזון הסמוכה לבונה ירושלים ופותחת בברוך: ביבנה תקנוה והינה מדאורייתא ומ"ה פותחת בברוך להיכרא ואיתא נמי בפ' ג' שאכלו: והרי קדושה דע"ש פי' דסמוכה לבורא פרי הגפן ופותחת בברוך. ומשני שאם היה יושב ואוכל ושותה מבעוד יום דמקדש ואין צריך לברך בפ"ה. ואיני יודע אי מיירי אליבא דהלכתא או לא דלר' יוסי לא בעינן פורס מפה והכמים בעו פורס מפה כדאיתא בפ' ערבי פסחים וקיי"ל כרבנן [נ"ב: דפורס מפה ומקדש ולא מסיק בפ"ה דרבות ליין קדים דחובה כל"ן]: והרי סופה של קדוש שחותמת בברוך ואפ"ה מברכין כי חל י"ט אחר שבת בנר אחר קידוש ופותחת בברוך ולא אמרי חתימתה של ט להתיחתה של זו. וכן בכל רגל אומרים זמן אחר קידוש: ומשני ר' יודן דכל מטבע קצר פותחין בו בברוך ואין חותמין בו. ומטבע ארוך פותחין בו בברוך וחותמין בברוך ואפי' היא הסמוכה ברכה קצרה לברכה ארוכה [נ"ב בין לפניה בין לאחריה] אין לקצר ברכת פתיחה הקצרה. דכיון דקצרה היא [נ"ב: הוה מחזיא כהדא מה שאין כן בברכות ארוכות] דיש להם פתיחה וחתימה וכשהן סמוכות אע"ג דאין להן פתיחה מינכרי שיש להן חתימה דלהכי אמרי' כגון ק"ש והתלה שברכותיהן ארוכות דחתימתן מגיא לפתיחת חברתן וטעמא דיהללוך כיון דדברי הלל הם המקראות סמוכה לדברי הלל היא וכדכתיבנא וכן דעת הרשב"א ז"ל. ועולה שמיעהנו כהירון התוספות דפ"ק דכתובות ולא כענין דבריהם: כל הברכות אחר חיתומיהן לקמיה מפרש לה והכי: מכיון דתימר אחר חיתומיהן וכו' כדמפרש לקמיה דס"ד דמתקן דברייתא הכי קתני כל הברכות אע"פ שמטבע בכך ואמר דברים שלא מן הענין אפי' הכי אחר חיתומיהן אזלי כדאיתא בגמ' דילן הכל הולך אחר החיתום ומשום הכי פריך כיון דהתם כהונן מאי איכא דמברך על פסוק וכי גרע המקרא מענין אחר שאמר: ומפרש ר' אחא דלאו כדס"ד דמתקן הלא הכי קאמר כל הברכות כעין חיתומיהן דצריך לומר מעין חתימתן סמוך לחתימתן ולא די כשיאמר פסוק מעין החתימה וברייתא לכתחלה סוא דקאמר: דאלין דאמרין צהלי ורוני יושבת ציון אין בו משום ברכה פסוק כיון דאמרין בה סמוך לחתימה מעין חתימה. וכ"ל דקאי על ברכת רחם על ציון כי היא בית חייט ולעגומת נפש וכו' שיש חתמין בה ומתנה ושמחה ככתוב צהלי ורוני יושבת ציון וגו' בא"י משמח ציון וכו':

מתני' מזכירין יציאת מצרים בלילות פי' רש"י ז"ל פרשת ציצית בק"ש ואע"פ שאין לילה זמן ציצית דכתיב וראיתם אותו וזכרתם אפי' הכי אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה ע"כ: ובפי' ההגדה כתב הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה אלא שקפצה עליו זקנה ובשעה שנתמנה נשיא כמו ששנינו במס' ברכות אהדרו ליה הריסר דרי חיוורתא ואותו היום עמד בן זומא ודרש ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות ימי חייך היה לו לומר כל למה לי לרבות הלילות לומר בהן פרשת ציצית שבק"ש שכתוב בה יציאת מצרים דלא היו נוהגים לאמרה בק"ש של ערבית לפי שאינה נוהגת אלא ביום כדאמרינן במערבא אמרי הכי דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת והיינו דקאמר ר' אלעזר בן עזריה לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים ולאו תלולית מצרים דאמת ואמונה קאי דודאי היו רגילין לקרות ק"ש עם ברכות שלפניה ושלאחריה ע"כ: והמתני' עליו דה"ל מזכירין פרשת ציצית מבעיא ליה ועוד דמשמע מדבריו דפלוגתא דמתני' היינו פלוגתא דבני מערבא ובני בבל והוא כן דבגמ' מפרש בהדיא דמזכירין דקתני אליבא דבני מערבא וסיים מודים אנחנו לך [נ"ב: שהוצאתנו מארץ מצרים ופליגא דבני מערבא ובני בבל היא.. לאו זמן ציצית דיציאת מצרים כבר היו אומרים והיו מודים לר' אלעזר בן עזריה דקיי"ל כוותיה] ועוד דאיה דלאו בפרשה ציצית פליגי אלא ביציאת מצרים דוקא הוא דאמר בגמ' דבן זומא סבר דרבוי כל נאו לרבויי זמן משיח קא אתי דאין מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח כמו שמוכיח מן המקרא הילכך לרבויי לילות היא דאתא ורבנן סברי דלעולם לרבויי זמן משיח הוא דאתא ולאו לרבויי לילות וקי"ל כבן זומא הילכך נ"ל דפליגי רבנן ובן זומא דסיט ר' אלעזר בן עזריה במימרא דר' אבא דאמר הכל מודים שנגאלו מבערב ולא יצאו אלא ביום בן זומא סבר כיון דניתן להם רשות מן המלך ומן העם בחצות הלילה נגאלה כדכתיב ויקם פרעה לילה קומו צאו וכו' וכתיב ויחזק מצרים על העם וכו' גאולה חשיבא ואף בלילה הוא דחייב רחמנא זכירתה וכל אלילה דרשינן ליה ורבנן סברי כיון דלא יצאו אלא ביום לא חשיבא גאולה אלא דיום ולא חייב רחמנא אלא דיום וכל שדיק ליה לימות המשיח אצטריך בגמ' נמי דר' אלעזר בן עזריה דריש מאי הפסח תחון המצרים [נ"ב: ואפי' שלא יאמר פרשת ויאמר אלא אני ה' אלהיך אשר הוצאתיך וכו' פליגי] ומאי דקבלה ליה שתים לאחריה היכי משכחת לה בגמרא מפרש לה: לא זכיתי לא נצחתי לחכמים שתאמר יציאת מצרים בלילה דתקון פלי שכן רבים ולא יכולתי לנצחם. וזכיתי נצחתי כמו מאן חזי למלכא בהא וזכיתו ר' נתן לדבק בהוחש: כל להביא לימות המשיח שמצוה לזכרה נמי בימות המשיח:

גמ' תמן אמרין. בבבל: לא יתחיל ויאמר שכיא פרשת ציצית בלילה. ופי' רש"י ז"ל בפרק היה קורא אין צריך להתחיל ויאמר ערבית ע"כ. ומדאמרים התם הילכך אם מתחלין כיון דמתחלי במערבא משמע דבקשי התירו התחלה אם לא שיש לנו מקום על מי נסמוך על בני מערבא [נ"ב: ... ס"ל כבן זומא דמזכירין יציאת מצרים בלילה] ובהא פליגי בני בבל סברי כיון דאין מצות ציצית בלילה אין לנו להתחיל ויאמר ערביה דאם אנו מתחילין אין בנו כח לדלג ולהפסיק בה וצריך לגמור את כולה כדרכו: ואם התחיל נומר הכיון דיציאה מצרים יש בה גומרה כולה דגרירא כולה בתר יציאת מצרים: ורבנין דהכא דבני מערבא סברי דיכול להתחיל ולהפסיק והוא דלא אתחיל ועשו להם ציצית כדמפרש בגמ' דילן קסברי בני מערבא ואמרת אליהם לא הויא התחלה עד דאמר ועשו להם ציצית ואינו גומר דאע"ג דאית בה יציאת מצרים לא מלי לאגמורי כולה: [נ"ב: מתני' פליגא על רבנן דהכא דסברי דאינו גומר אפי' אין כאן הזכרת יציאת מצרים ובמתני' קתני דבעי לאדכורי יציאת מצרים. וכ"ת והא קא מברך אמת ואמונה י"ל דס"ל לתקן דאפי' ר' אלעזר בן עזריה מודי דאין לומר אמת ואמונה דעל מה יאמר דעל מה שקרא חוזר וכיון דלא אמר יציאת מצרים על מה יאמר אמת ולא פריך ים נומר] דקאמר דאם התחיל מזכירין ומשלימין קאמר דליציאת מצרים גרירא וחשיבא: ומתרץ רב יהודה בשם רב לעולם דאפי' מתחיל אינו גומר מכום פרשת ציצית ומאי מזכירין יציאת מצרים דקתני היינו בברכת אמת ואמונה. וס"ל הכא דכיון

מאיר נתיב א) כתב הרב הגאון בעל מפרשי הים בגליון הירושלמי דשם זימאתיב חז"ל נ"פ בבבלי אמרו (דף כ"ח) ואהדרו ליה מתני דרי תיורתא וכיוו וכו' ומ"כ לא מוכחא דהאריך ימים. ומצאתי ביפה מראה שכתב שבירושלמי חולק בזה על הבבלי. ודבריו תמוהים דבירושלמי פליגא לקמן פ"ד בכך מפסה אמרו ראב"ע בן שש עשרה (ומהר"ים גורס בן שמנה עשרה כמו בגמ' דילן) הוה ונתמלא כל ראשו שיבות וכו' אבל דברי הירושלמי כאן נ"פ. מל"ע. ונלמ"ד לייסב דע וסתבונן. קורא נפים. דמכת"ם גורם כאן "תני" אע"פ שנכנס לגדולה האריך ימים. ונראה שברייתא היא שמביאה הירושלמי דלך אגב ולא מהכין כן מדברי כתב"ם בס"ם דילן (שם) הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה אלא מפני דרי חיוורתא מלאהו כתוב דראב"ע האריך ימים. וכן מצינו נאמנות דל"ג פ' י"ס דלפם זקנתו של ר' יהושע נכנסו תלמידיו לבקרו ובמאל אותם שבה של מי היתה והשיבו שבת של ראב"ע היתה. נמצא שראב"ע הנשא פדיון בפיתות בזמן של ר' יהושע אמרו היה כבר זקן מאוד ולא יכול עוד ליכנס לבית המדרש מפני משום כת של זקנה ומ"מ שראב"ע קטן בשנים מאוד מר' יהושע תמלו מ"מ נכאה בגם ראב"ע האריך ימים של ר' יהושע הסליג נזקנה מאוד היה כבר בזמן הנים מן התיים שהמומרים בבית אלהינו והאריך ימים עד אחר חרבן ניסר. ולפי זה ראב"ע שהיה עוד במקטו ובגבורתו ובנפיאתו בימים ההם שקפצה זקנה על ר' יהושע. גם שלא האריך ימים. וזהו שמספר בברייתא שבניא כאן שאפ"ס שנכנס ראב"ע לגדולה האריך ימים ומביא הירושלמי ראיה מכאי בברייתא סמוכנו של ראב"ע שהליכה ימיו אבל שמלנסו ונטיו ממרים שגדולה מקצרת ימים. ובאמת כן כמונה מוכרת שלא היה זקן ממש ביום שנתמנה לנשיא אלא מראהו כמראה הזקן כמו שכתבו בני מערבא גם כן בפרק תפלת השחר.

עבדיב להודות לשמך ועשית לנו נסים וגבורות על הים ושרנו לך. מתניתין פליגא על רבנין דתמן דתנינן תמן ויאמר אינו נוהג אלא ביום. כל פרשת ויאמר אינה נוהגת אלא ביום. ר' בא בר אחא נחית לתמן המיתון מתחילין ונומרין ותכה ולא שמיע ליה דתמן אמרין ערבית לא יתחיל ויאמר ואם התחיל גומר. רבנין דהכא אמרין מתחיל ואינו גומר. בעון קומי ר' אהבה בר זעירא חיך הוה אבוך נהיג כרבנין דהכא או כרבנין דהתם ר' חזקיה אמר כרבנין דהכא ר' יוסי אמר כרבנין דהתם. אמר ר' חנינא מבתנרא דר' יוסי דר' זעירא מחמיר ואינון מחמרין וחוא הוה נהיג דכוותהון. תני הקורא את שמע בבקר צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב ר' אומר צריך לחזכיר בה מלכות אחרים אומרים צריך להזכיר בה קריעת ים סוף ומכת בכורות ר' יהושע בן לוי אמר צריך להזכיר את כולן וצריך לומר צור ישראל ונואלו. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי לא הזכיר תורה בארץ מחזירין אותו מה טעם (תהלים קה) ויתן להם ארצות גוים מפני מה בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו. ר' בא בר אחא בשם ר' אם לא הזכיר ברית בארץ או שלא הזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד מחזירין אותו. אמר ר' אילא אם אמר מנחם ירושלים יצא:

כל ימי חייך להביא לימות וכו': בר קפרא אמר הקורא לאברהם אבינו אברם עובר בעשה. ר' לוי אמר בעשה ולא תעשה (בראשית י"ז) ולא יקרא עוד את שמך אברם הרי בלא תעשה (שם) והיה שמך אברהם הרי בעשה. התיבון הרי אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברם (נחמיה ט') אתה הוא ה' אלהים אשר בחרת באברם. שניא היא שעד שהוא אברם בחרת בו. ודכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה. הוא נצטוה עליה. ודכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה. שני נתוסף לו והראשון לא נעקר ממנו. ולמה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב ושמו של יצחק לא נשתנה אלו אבותם קראו אותן בשמן אבל יצחק הקב"ה קראו יצחק שנאמר (בראשית י"ז) וקראת את שמו יצחק. ארבעה נקראו עד שלא נולדו ואלו הן יצחק וישמעאל יאשיהו ושלמה. יצחק וקראת את שמו יצחק. ישמעאל דכתיב (שם ט"ז) וקראת את שמו ישמעאל יאשיהו (מ"א י"ג) הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. שלמה (דה"א כ"ב) כי שלמה יהיה שמו. עד כדון בצדיקים אבל ברשעים (תהלים נ"ח) זורו רשעים מרחם: תנא בן זומא אומר עתידין הם ישראל שלא להזכיר יציאת מצרים לעתיד לבא ומה טעם (ירמיה כ"ג) הנה ימים באים נאם ה' לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפון. אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא יציאת מצרים מוסיף על המלכיות מלכיות עיקר ומצרים טפלה. וכן הוא אומר (בראשית לה) לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לא שיעקר שם יעקב ממקומו אלא יעקב מוסף על ישראל. ישראל עיקר ויעקב טפל וכן הוא אומר (ישעיה מ"ג) אל תזכרו ראשונות אלו המלכיות וקדמוניות אל תתבוננו אלו המצריים (שם) הנני עושה חדשה עתה תצמח זו של גוג ומגוג. משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו התחיל מספר מעשה הזאב ואח"כ פגע בו הארי וניצל מידו. שכח מעשה הזאב והתחיל מספר מעשה הארי ואח"כ פגע בו נחש וניצל מידו שכח מעשה שניהן והתחיל לספר מעשה הנחש כך ישראל הצרות האחרונות משכחות את הראשונות:

הדרן עלך פרק מאימתי

(יב.) **היה קורא** בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא. ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב. ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב. דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד. ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנייה בין שנייה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר בין ויאמר לאמת ויציב. ר' יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק:

גמ' א"ר בא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות (א). א"ר יוסי אם אומר את שהוא צריך לברך. צריך שיכוין את לבו בכלן. דהתיבון ואינו מפסיק. ולא תניתה. והכא אע"ג דלא תניתה צריך לברך. ותימא צריך לכוין את לבו בכולן נשמעינה מן הדא דתניא ר' אחא אומר משום ר' יהודה אם כיון לבו בפרק ראשון אע"פ שלא כיון לבו בפרק שני יצא. מה בין פרק ראשון מה בין פרק שני. א"ר חנינא כל (יב:) מה שכתוב בזה כתוב בזה מעתה לא יקרא אלא אחד א"ר עולא הראשון ליחיד והשני לציבור הראשון לתלמוד והשני למעשה. בר קפרא אומר אין לך צריך כוונה אלא שלשה פסוקים הראשונים בלבד. ותני כן ושננתם עד כאן לכוונה מכאן ואילך לשינון. ר' חונא ר' אידי רב יוסף רב יהודה בשם שמואל צריך לקבל עליו עול מלכות שמים מעומד. מה אם היה יושב עומד. לא אם היה מהלך עומד. תני צריך להאריך באחד. רב נחמן בר יעקב אמר ובלבד בדלת: תניא סומכוס בר יוסף אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה: ר' ירמיה הוה מאריך סגין א"ל ר' זעירא לית את צריך כל הכין. אלא כדי שתמליכהו בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם. רב שאיל לר' חייא רבא לינא חמי לר' מקבל עליו עול מלכות שמים א"ל כד תחמינה. יתיב ידוי על אפוי הוא מקבל עליו עול מלכות שמים. א"ל ואינו צריך להזכיר יציאת מצרים א"ל לית אפשר דלא ייתי מלה: ר' טביומי שאל לר' חזקיה לית הדא אמרה שאין לך צריך כוונה אלא פסוק ראשון בלבד

פירוש מהר"ש סיריליאו

דכיון דלא אמר אני ה' אלהיכם אין צריך לומר אמת אלא דקאמר מודים אנחנו לך וכו' ומדנו שלשי הפרשיות בהיו קורין היו אומרים טופס הברכה שלאחריה והכי נמי נרבך [נ"ב: דר' אלעזר בן עזריה] דס"ל אינו חייב להזכיר כלל לא היו אומרים מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים אלא מודים אנחנו לך ה' אלהינו שפדיתנו מיד מלכים וקרעת לנו הים ועשית לנו נסים וגבורות על הים [נ"ב: דכשנקרע הים לפני ישראל בלילה היה והפודנו מיד מלכים הייט שהציל אברהם מן המלכים בלילה ויצחק מאבימלך בלילה ושרה מאבימלך בלילה ויעקב מלבן בלילה]: ושרנו לך שירה חדשה כן הגאלנו מיד עריצים ומיד כל הקמים עלינו ככתוב כי פדה ה' את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו בא"י גאל ישראל. וכוה מצאתי להרשב"א ז"ל שדעתו כן: דתנינן תמן. בפ' היה קורא: ויאמר אינו נוהג אלא ביום ולדידהו נמי בלילה אם התחיל ויאמר גומר משום יציאת מצרים: ומפני כל פרשת ויאמר אינו נוהג דכל המצות הכתובות באותה פרשה אינן נוהגות כולן אלא ביום אבל מצות נוהגת בין ביום בין בלילה: ולא שמיע דתמן אמרינן וכו' ורבנין דהכא וכו' כלומר וכיון דבני מערבא סברו לכתחלה הוו מתחלי ואינהו סברי דאם התחיל מיגמר שרי הוו נמי גמרי והכי ס"ל להכי בגמ' דילן: דר' זעירא מחמיר שלא להתחיל: ואינון בני בבל מחמרי שלא להתחיל ובולאי כוה עביד דטהון דלא מתחיל גומר: מלכות. אמת כאתה הוא אדון לעמך: תורה בארץ בברכת הארץ: לא הזכיר בריה בארץ דבפרשת מילה נאמרה מתנת הארץ: שנייא היא שעד שהוא אברם וכו' ומסדר שבחיה דרחמנא דמעיקרא בחרת בו בהיותו שמו אברם ושמת שמו אברהם: הוא נצטוה עליה דכתיב לא תקרא את שמה וגו' וגבי אברהם כתיב לא יקרא: הראשון לא נעקר ממנו שהרי מצינו שקראו הקב"ה יעקב אח"כ בדרתו ממצרים דכתיב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב: אבל ברשעים זורו רשעים מרחם עד שלא נולדו הם זרים: שלא להזכיר יציאת מצרים ועל כרחין ריבוי כל גליות אתי: [נ"ב: ראשונות אלו המלכיות שהן ראשונות לג.. משיח בן אפרים כ... המלכיות דסיינו מל..] וקדמוניות אלו הם המצרים שקדמו לראשונות: [נ"ב: חדשה דפורענות עי.. בחוריק לא שמענו ולא... אבל כליה בטמים ב... ושמעט]: פגע בו נחש דקשה מכולם שאינו רואהו:

הדרן עלך כאימתי קורין בס"ד:

היה קורא בתורה קודם זמן קריאת שמע והתחיל לקרות: והגיע זמן וכו' זמן קריאת שמע משהתחיל כבר לקרות: אם כיון לבו כשהגיע פסוק לפרשיותיה כיון לבו למצות קונו: בפרקים בין הפסקות ולקמיה מפרש להו ואזיל: שואל מפני הכבוד שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום: ומשיב בגמ' מפרש לאתן משיב: באמצע שואל מפני היראה באמצע הברכה או באמצע הפרשה שואל מפני מורא אביו או רבו דתנן ומורא רבך כמורא שמים [נ"ב: הכי מפרש לה בגמרא]: לא יפסיק בגמ' מפרש טעמיה דר' יהודה:

גמ' אם אומר את שהוא צריך לברך ולא התוס לדיוקא דר' בא ותימר והכי קתני מתני' אם בירך וכיון לבו ומתני' חסרה היא מי נימא דצריך לכוין לבו בכל הפרשיות ולקמן פסיק לה: דהתיבון כלומר שכבר הקשו הראשונים עלה דמתני' ואיס מפסיק דהא הניא לקמן אם הפסיק בה כדי לגמור את כולה לא יצא והכי קתני יצא דהא מפסיק בה כדי וכו' כיון בקורא כסדר התורה אלא על כרחך חסרה היא ולא שנה התנא זה הדין וכן ראוי לומר אם כיון לבו ולא הפסיק כדי לגמור את כולה יצא והכי נמי לענין ברכות אפשר דמימא נמי דחסרה היא ולעולם צריך לברך ודלא כר' בא: ותימא דצריך לכוין לבו בכלן השתא הדר ר' יוסי לאתוקי בעיא דיליה דלעולם [נ"ב: דבעי ברוכי ומתניתין חסרה ולא חיישינן לדיוקא דר' בא מי] נימא דצריך לכוין לבו בכל הפרשיות ומסיק דלא בעי כווני אלא בפ' ראשון והו לא: כל מה שכתוב בזה כתוב בזה והו לא בעינן ליה: הראשון ליחיד דבלשון יחיד כתובה פרשה ראשונה ושניה כתובה בלשון רבים: והשני למעשה דכתיב ושמתם את דברי אלה על לבבכם וקבלה לן אלא על לבבכם ולא שאר מצות על לבבכם והא כתיב שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצום את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת ומפרש ר' יצחק בגמ' דילן במצות תפלין הכתוב מדבר דבעי שימה כנגד הלב: עד כאן לכוונה עד על לבבך שלמי ג' פסוקים: מה אם היה יושב עומד בתמיה דאטו איכפל הנא לאשמועינן כב"ש: שאם היה מהלך עומד שלא היה מהלך והתחיל בק"ש צריך שיעמוד עד סוף מקרא הג' ואחר כך יהלך ותוקא לענין מהלך בדרך אבל לענין עוסק במלאכה צריך להתבטל ממלאכתו עד השלום פרק ראשון כמו שכתב הרי"ף ז"ל: לינא חמי לית לגא חמי לר' שהיה שונה לתלמידיו קודם זמן ק"ש וכשהגיע הזמן לא ראיתיו מפסיק: דלא ייתי מלה אי אפשר שלא יבא פנים להזכיר בו ענין יציאת מצרים: לית הדא אמרה וכו' והא רב ור' חייא לא מיירי אלא בקבלת

מאיר נתיב א) כג המפרשים גם נפרש דברי הירושלמי האלו וכבר כיוונו התוספת (דף י"ג ע"א דכ"ה היה קורא) דהירושלמי מתמה שהברכות אינן מעכבות ומגמרא דילן אמרו (דף י"ב ע"א) ותאי ברכות אין מעכבות. סדר ברכות. מה ברכות מעכבות. ומיירו בדוחק דבגמרא דילן היירי בליטר וגם רש"י נומר בפשוטות היא כן גמרא דילן ובין ירושלמי ובין בלא"ם ובכל אבל ברכות בלרן תמכטת. ומ"ל גב כן כתירון התוספת. וגם הרמב"ם בפרק א' מהלכות ק"ש ונרבנ"א ריש פרק היה קורא בתבואין דברי רבינו כאי גאון דספק בסדר ברכות אינו מעכב אבל ברכה א' כסב וז"ל הקדים ברכה שנייה לראשונה בין ביום בין בלילה בין לכניה בין לאחריה יצא. דאין סדר ברכות מעכ"ב ונא חולק בין ביחוד בין ברבים. וכתב הכסף משנה שם דמתכ"ם סוכר דכיון דקיימא לן דאין הברכות מעכבות מכש"כ דאין סדר לברכות. ודמיון זה נגד גמרא דף י"ב ע"א בפנאתי לפיל שכמיט גם כתוספת והרא"ש והרשב"א דאורכה מפני שאמרו דאין סדר ביטות מעכב תמחם דהביאות מלמן המעכבות ועוד קשה אמירוש הכ"מ דאם כדבריו טוב הברכות לומר דאין ברכות פלוגות מעכבות ומלבוש שכתב אם הקדים יצא. תמחם דאם לא אמרם כלל הינו יצא. וכגב רוב המפרשים נידובארי הבינו הכ' יוסי כאן בא לסיפוא דר' בא. אבל נפי נירכת התהרבי"ם ולפי פירושו אינו כן אלא ר' יוסי נפי נפשה ומפלג מהגרייתא דר' אחא משום ר' יהודה ומדחה דיוקא דרבי בא ומגיה לתיב דכמהניתין סל כל פנים תכרב נפנין דלא לנפסיק כדי לגמור את כולה ולפי זה ים נומר דגם לענין ברכות חברה ולעולם ברכות מעכבות. ולפי זה דברי הרמב"ם שכתבתי לעיל נכונים מאוד ואין אנו צריכים לחלק בין בליטר בין ביחוד ואין כאן פלוגתא בין בבלי ובין ירושלמי וגם מהירושלמי היא מוכחת דאין ברכות מעכבות. ודע. קודם נפים. לפי בבנין אחר לכם כמתונה מגיה סירושלמי מיתנא דר' איקא גבם דיב לקם זאת אומרת שאין הברכות מעכבות כמו נגמ' דילן דף י"א ע"ב ומדהם ר' בא את דבריו ואמר אי קן הדם לית מ"מ כגוס. וכאן מזהב ר' יוסי בכסוב שכבית ר' בא מן המבנה. ולפנין פסק הלכה נראה שמהרמב"ם פסק כר"ב גאון שאין סדר ברכות מעכב והתו שפסק כרשב"א שאין הברכות מעכבות סמכו על קריאת שמע לפיטנא ואם אינו בתולת ק"ש בלא ברכות חייב ח"מ לומר הברכות.

כלבר. א"ל אדאי תני עד ושננתם. תניא ר' מונא אומר משום ר' יהודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי אם הפסיק בה כדי לקרות כולה לא יצא ידי חובתו. ר' בא רב ירמיה בשם רב הלכה כר' מונא שאמר משום ר' יהודה. ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק אף בהלל ובקריאת המגלה כן. אבא בר רב הונא ורב חסדא הוון יתבין ואמרין אף בתקיעות כן. סלקון לבית רב ושמעון רב הונא בשם רב אפילו שמען כט' שעות ביום יצא. אמר ר' זעירא עד דאנא תמן צריכת לי וכד סלקית להכא שמעית ר' יוסא בשם ר' יוחנן אפילו שמען כל היום יצא והוא ששמען על הסדר. ר' יוסי בעי הוה זה צריך פשוטה הראשונה וזה צריך פשוטה האחרונה תקיעה אחת מוציאה ידי שתיהן: ר' אבין בר חייא בעי ק"ש וברכותיה. תיא ולא ברכותיה. ברכותיה ולא היא. הפסיק שלישה וחזר והפסיק שלישה וחזר והפסיק שלישה. בקורא משערין או בכל אדם משערין א"ר מתניה מסתברא בקורא. ר' אבהו שאל לר' יוחנן בנין דאנא קרי שמע ועבר במבואות המטונפות ומפסיק נפיק אנא ידי חובתי. א"ל אבהו בני אם מפסיק אתה כדי לקרות את כולה לא יצאת ידי חובתך. ר' אלעזר סליק כבקרא לר' שמעון בר ווא. א"ל בנין דאנא תשיש ואנא קרי שמע ומתנמנם נפיק אנא ידי חובתי. א"ל אין. ר' ירמיה כעא קומי ר' זעירא בנין דר' אלעזר ידע דר' שמעון בר ווא (יג.) מדקדק במצוון בגין הורי ליה או בגין דו תשיש הורי ליה. א"ל בפירוש פליגין ר' אלעזר אמר יצא. ר' יוחנן אמר לא יצא. מה פליגין בק"ש מפני שהיא עשויה פרקים פרקים אבל בהלל ובקריאת מגלה אף ר' אלעזר מודי:

ובאמצע שואל בפני היראה: תני השואל בשלום רבו או במי שהוא גדול ממנו הרשות בידו. הדא אמרה שאדם צריך לשאול במי שהוא גדול ממנו בתורה. ועוד מן הדא דתני קרע וחזרה בו נשמה ומת אם על אתר אין צריך לקרוע אם לאחר זמן צריך לקרוע. וכמה הוא על אתר כדי דיבור. וכמה הוא כדי דבור ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי כדי שאלת שלום בין אדם לחברו. ר' אבא בר בר חנה בשם ר' יוחנן כדי שאלת שלום תלמיד לרב ויאמר לו שלום עליך רבי ומרי א). ר' יוחנן הוה מסתמיך על ר' יעקב בר אידי והוה ר' אלעזר חמי ליה ומיטמר מן קמוי אמר הא תרתין מילין הדין בבלאי עביד עמי חדא דלא שאיל בשלמי וחדא דלא אמר שמועתא מן שמי. א"ל כך אינון נהגין גביהון זעירא לא שאיל בשלמא דרבא דאינון מקיימין (איוב כ"ט) ראוני נערים ונחבאו. כי מהלכין אחמי ליה חד בית המדרש וא"ל הכא הוה ר' מאיר יתיב ודרש ואמר שמיעתא משמיה דר' ישמעאל ולא אמר שמועתא משמיה דר' עקיבא. א"ל כולי עלמא ידעין דר' מאיר תלמידיה דר' עקיבא הוא. א"ל וכולי עלמא ידעין דר' אלעזר תלמידיה דר' יוחנן הוא. מהו מיעבר קומי ארורא צילמא. א"ל את פליג ליה איקר אלא עבור קומוי וסמי עיניה. א"ל יאות עבד ר' אלעזר דלא עבר קדמך. א"ל. יעקב יודע את לפייס. ור' יוחנן בעי דייטרון שמועתא מן שמיה. אף דוד בקש עליה רחמים דכתיב (תהלים ס"א) אגורת באהלך עולמים. ר' פינחס ר' ירמיה בשם ר' יוחנן וכי עלתה על לב דוד שהוא חי לעולם אלא כך אמר דוד אזכה שיהו דברי נאמרין על שמי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה מהניא ליה. שמעון בר נזירא אמר כל ת"ח שאומרין דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו רוחשות עמו בקבר מה טעם (שה"ש ז') דובב שפתי ישנים ככומר תזה של ענבים שהוא דובב מאיליו. ר' חנינא בר פפא ור' סימון חד אמר כהדין דשתי קונדיטון. וחרינא אמר כהדין דשתי חמר עתיק. אע"ג דו שתי ליה טעמיה בפומיה: אין לך דור שאין בו ליצנין מה היו פריצי הדור עושין הולכין אצל חלונותיו של דוד ואומרים לו דוד אימתי יבנה בית המקדש אימתי בית ה' נלך והוא אומר אף על פי שמתכוונין להכעיסני יבא עלי שאני שמח בלבי (תהלים קכ"ב) שמחתי באומרים לי בית ה' נלך: (שמ"ב ז') והיה כי ימלאו ימיך. א"ר שמואל בר נחמני אמר הקב"ה לדוד דוד ימים מלאים אני מונה לך ואיני מונה לך ימים חסרים כלום שלמה בנך בונה בית המקדש אלא להקריב בו קרבנות חביב עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבנות ומה טעם (משלי כ"א) עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח:

ומשיב: מפני מה היא משיב מפני היראה או (יג:) מפני הכבוד. נשמעינה מן הדא ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר' מאיר הא בקדמיתא שואל מפני הכבוד ומשיב מפני הכבוד. ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני מה הוא משיב מפני היראה או מפני הכבוד נשמעינה מן הדא ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד הא קדמייתא שואל מפני היראה ומשיב מפני היראה. עד כדון באמצע הפרשה ואפילו באמצע הפסוק. ר' ירמיה מרמז. ר' יונה משתעי. ר' חונא רב יוסף (דברים ו') ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בם: ר' יהודה אומר בין ויאמר וכו': אמר ר' לוי טעמיה דר' יהודה דכתיב (ירמיה י') וה' אלהים אמת:

מתני' אמר ר' יהושע בן קרחה למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע אלא שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה. ואח"כ יקבל עליו עול מצות. והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום:

גמ' ר' חייא בר בא בשם ר' יוחנן מה טעם אמרו אדם לובש תפילין וקורא ק"ש ומתפלל כדי שיקבל ע"יו עול מלכות שמים משלם. רב אמר קורא שמע ולובש תפליו ומתפלל מתניתא פליגא עלוי דרב דתניא הרי שהיה עסוק עם המת בקבר והגיע עונת ק"ש הרי זה פורש ולובש תפלין וקורא את שמע ומתפלל. מתני' מסייעא ליה לרב כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצות: א"ר ינאי תפלין צריכין גוף נקי ומפני מה לא החזיקו בהן מפני הרמאין ג). עובדא

פירוש מהר"ש סיריליאו

בקבלת של מלכות שמים אם כן היינו אלא במקרא כהאמן: אדאי תני עד מכם: כדי לקרות כולה מפרש בפ"ב דמגילה מריבא לסיפא ולקמן מיבעיא ליה אי בהדי ברכות משערינן או לא ובפרק שני דמגילה משמע דדוקא בק"ש משערינן והא מיבעיא לן שהיות מהו שיצטרפו ולא איפשיטא: והוא ששמען על הסדר ולמעוטי תרועה ושתי תקיעות: ק"ש וברכותיה הא דאמרינן כדי לקרות את כולה ק"ש וברכותיה קאמרינן או היא בלא ברכותיה או ברכותיה בלא היא: לא יצאת ידי חובתך. מפרש בפרק בתרא דר"ה לדידי לא ס"ל מה שהפסקת שהאא צריך לחזור דהא ס"ל [ג"כ: דמבואות המטונפות מניח ידו על פיו וקורא ועוד..] משמע תשע תקיעות בט' שעות ביום דילא לדידך דס"ל הבעיא הפסקה הפסקה מעכבת ואם שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש: ומתנמנם נפיק אנא ידי חובתי. אי חיישינן לשהה כדי לגמור את כולה: א"ל בגין דאנא תשיש ר' שמעון בר בא שאל לר' אלעזר: מדקדק במצוון מאן ויזהר שלא לשהות ויתעד לבו על יראת שמים: ר' יוחנן אמר לא יצא אליבא דר' שמעון בן יהוצדק רביה: עשויה פרקים פרקים ויש בתורה הפסק גדול בין פרשה לפרשה. ולענין הלכה קי"ל כר' יוחנן דאמר שמע תשע תקיעות [ג"כ: בתשע שעות] ביום יצא וכן בהלל ובמגלה ובק"ש וה"מ כי שהה ופסק ברצונו אבל אי פסק מפני שהדין כך ושהה כדי לגמור את כולה כגון שנכנס לבית הכסא לעשות צרכיו כר' יוחנן ולדידך אפילו הולך במבואות המטונפות דצריך להפסיק מודי ר' יוחנן דחוזר לראש ומשום הכי אורי ליה לר' אבהו דיחזור לראש וטעמא דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת וכן פסק ר"י בעל התוספות: הרשות בידו כדתנן ובאמצע שואל מפני היראה: וקרע נדמה לו שמת ונתעלף: אם על אתר היינו לאלתר תוך כדי דבור אין צריך לקרוע וטעמא הוא דתקון רבנן להתלמיד שיתן שלום לרבו ולא הוי הפסק ובפרק מרובה אמסקנא הילכתא כמ"ד כדי שאלת תלמיד לרב: מיסתמיך על ר' יעקב בר אידי נשען על ר' יעקב בר אידי: ומיטמר מן קמוי מסתיר עצמו מפניו: הדין בבלאי עביד ר' אלעזר בן פדת עלה מבבל: דזעירא לא שאיל בשלמא דרבא דס"ל דהא דתניא בברכות פרק אין עומדין הנותן שלום לרבו גורם לסילוק שכינה מישראל דבכל ענין הוא דאסור ור' יוחנן סבר דלא אסור אלא בדרך שאלה שלום בין אדם לחבירו כגון שלום עליכם אבל שלום עליך ר' ומרי שרי והכי קי"ל ג): ולא אמר שמעתא מן שמיה דר' עקיבא. ובפ"ק דערובין אמרינן דגמר עם ר' עקיבא ורוב חכמתו היה ממנו: קמי ארורא צלמא בא לרמוז על האחרת שהיה מסתיר עצמו מפניו וא"ל מהו לעבור לפני ע"ז: עבור קמיה וסמי עיניה וכי אתה חולק לו כבוד שאתה ירא ובוש ממנו עבור לפניו ובזה עימו: ככומר הזה של ענבים כלי שמניחין בו ענבים עד שמתחממין ויזוב טח לגלות כמו מכמר כבורא: שהוא דובב לשון תוסס בלייר בלע"ז: קונדיטון יש בו דבש ויין ופלפלין: אע"ג דשתי ליה טעמיה בפומיה אע"פ שכבר כלה לשתותו הטעם בפיו לזמן מרובה כן ת"ח במה אע"פ שאינו למד עדיין ההלכות אמורות בפיו ושפתותיו דובבות כשאומרין שמועות משמו: שמתכוונין להכעיסני שלא יהא נבנה הבית אלא אחר מיתתו והיה נראה שקלים בחייו ושהו מלשין בנין הבית: יותר מן הקרבנות דקרבנות באין על חטא שעבר והדין מסלק החסרים ומייסר מי שעושה: נשמעינה מן הדא ובאמצע שואל וכו' ומפרש לקמיה דהאי משיב מפני היראה הוא משמע דברישא משיב מפני הכבוד וה"ק ואין צריך לומר משיב מפני הכבוד: רשות לדבר בם כדתנן במתני' והכא מוכח ופי' רש"י ז"ל דפרק אמר להם הממונה עיקר: וה' אלהים אמת ואין להפסיק בו כלל ג).

כתני' למה קדמה שמע וכו' למה הקדימו אותה אנשי כנסת הגדולה דלא סדרום כסדר שכתובים בתורה: והיה אם שמוע נוהג ביום ובלילה דמשתעי בת"ת דכתיב ולמדתם אותם את בניכם כדאיתא בגמ': אינו נוהג אלא ביום דמצות ציצית אינה נוהגת אלא ביום דאמרו להזכיר יציאת מצרים בלילה דהכא הוא לעיל:

נמ' לובש תפלין וקורא ק"ש כדי שיקבל עליו וכו' דלא להוי מעיד עדות שקר: מתני' מסייעא ליה לרב דתנן במתני' שיקבל עליו וכו' ורב סבר כר' יהושע בן קרחה ובגמ' דילן לא קאי אך תירוצא ומסקנא שליחא הוא דשוית כדאיתא התם: גוף נקי מפרש בפרק במה טומנין שלא יפיח בהן: מפני הרמאין פי' הרא"ש ז"ע לא בעי למימר שלא החזיק במצות תפלין מפני שיש רשעים שמראין עצמן ככשרים ומניחין תפלין ומרמין את הבריות ובשביל זה ימנעו הכשרים מלהניחן דהא כתיב כי ישרים דרכי ה' וגו' ופושעים יכשלו בם אלא ה"פ מפני מה לא החזיק העולם להיות מניחין תפלין כל היום הכשרים והנאמנין כי כן היה הדבר ראוי מי בשם ה' נקרא עליו מפני הרמאין

מאיר נתיב א) כגירסת מהרש"ס היא בגמרא דילן בבא קמא דף ע"ג כ"ב ושם איתא אמרי תרי תוך כדי דיבור הוי מה כדי שאילת תלמיד לרב ומה כדי שאילת רב לתלמיד וכו' לית ליה לר' יוסי כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי דנפיש. כדי שאילת רב לתלמיד שלום עליך [illegible] לית ליה. וקשה לי למה נהגו חכמים מיטרון לנחוקה הלא כדי שאילת תלמיד לרב ד' מילי מן ושאילת רב לתלמיד תרי מילי וכיון הדין לר' יוסי נמצא מילי תוך כדי דיבור כן או לא ה) וכמה הרמב"ם כתב בהלכות תלמוד תורה פרק ה' הלכה ט' שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי. ומצא שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי וכתב שלמה מכונה שלמד זה מגמרא דילן דף כ"ו ע"ב וכתבתם דאי כשלום עליך תני מני למה ליה למתני ובתחיר שלום לרבו מרי כבר תני ליה וכוותן שלום לרבו אלא ודאי דצריך מנאי אמר שיאמר רבי ומורי מכ"ל כלום מנהג. ודין זה כונא בזה הכונסן בטור יורה דעה כי' כמ"ג ובש"ע בס סעיף פ"ו. וקשה תו"ל להרמב"ם דין זה והנא בגמרא דילן בבכורות יתיב וכ"ק פ"ג ג') אמרו נכדיא בפאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי והטעם דהאתם משנה איתו מחפיק נגד הגמרא בע"ע. וכתב בעו של בעל סמחבר הפרישה לטור יורה דעה סיתן רמ"ל שצריך לומר גמרא דבבא קמא מזות שלום במקום שאלת שלום. ולפמ"ד נראה היפוכא דלא ליגרע עם מילת ומורי וכן מצאתי תן תוספת עם דס"ת כדי שאילת תלמיד לרב וכן נראה מהר"י ומוספת דס"ע והטתן שלום לרבו ברכות דף כ"ז ע"ב ובזה מיושב הקושיא שהקשיתי לעיל. דלא שאילת תלמיד לרב תלתא מילי הן ושאילת רב לתלמיד תרי מילי. ול"ע ב) עיין ש"ע יו"ד סימן רמ"ג סעיף ט"ו בהגה וז"ל וי"א דאין לתלמיד ליטול בשלום רבו ככל שנאמר ראוני נערים ונחבאו. וכן הוטמו תמירושלמי ככנסות מיימוניות ותלמידי רבינו יונה הביאה הבית יוסף. ועי' ר"א כתב האדירה תמירושלמי ראיה נכסן מדקדיד ר' יוחנן וריב"א הביב כך אינון נהגין. מהתם דאיתן נגד ומלך כתנהג. ג) והוא כהרמב"ם ותר"י וכן פסק המחבר בש"ע סימן ס"ו סעיף ס'. דלא כהרמב"ם פרק ב' מהלכות ק"ש הלכה י"ז כגון ויאמר נאמו ויציב כאתנם כפרק ולא יפסיק אלא ישאל מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד. ד) עיין תוספת ברכות דף מ"ט ע"א דה"ר נאליפת נבל כנפים שבבגדו מימרא ע בבם המדיב ופירוש מפני מה לא החזיקו נ א ת נ ו ת נאדם כתמיה תפלין וקרמו מפני הרמאין פסיו מימין תפלין גרסים בני אדם כתמכה ספס מפסה וכו' פנ"ל וטומס נותר מפני מה לא החזיקו נאמעם באדם קתמיה תפלין שלא יהיה בכלל עם הארץ וכגון להחזיר נו אבידה בעניפת פנין.

עובדא הוה בחד בר נש דאפקיד גבי חבריה וכפר ביה אמר ליה לא לך חימנית אלא (יח.) לאלין דכרישך הימנית. ר' ינאי הוה לובשן אחר חליו ג' ימים לומר שהחולי מברק מה טעם (תהלים ק"ג) הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי: רבן יוחנן בן זכאי לא הוין תפלוי זעין מיניה לא בקייטא ולא בסיתווא וכך נהג ר' אליעזר תלמידו אחריו. ר' יוחנן בסתוא דהוה חזיק רישיה הוה לבש תרויהון ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה. ואינו אסור משום ערוה. א"ר חייא בר אבא אפיקרסין הוה לובש מבפנים: כד הוה אזיל מסחי כיון שהיה מגיע אצל האוליירין היה חולצן. א"ר יצחק עד יעקב תורמסרא היה לובשן וכד הוה נפיק מן מסחי הוה יהבון ליה וכד הוה מייתון ליה הוה אמר דא מילתא שני ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר ארונו של חי העולמים וארונו של יוסף והיו אומות העולם אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו והיו ישראל אומרים להם זה ארונו של יוסף עם ארונו של חי העולמים והיו אומות העולם מונין את ישראל ואומרים וכי אפשר לארון המת להיות מהלך עם ארונו של חי העולמים והיו ישראל אומרים ע"י ששמר זה מה שכתב בזה. ולמה הוא אמר דא מילתא א"ר חנינא בגין מימר מילה דאורייא. א"ל ר' מונא והכין לא הוה ליה מילה דאורייא חורי למימר אלא דא. אלא קינתורין הוון יוסף לא זכה למלכות אלא ע"י ששמר מצותיו של הקב"ה ואנו לא זכינו לכל הכבוד הזה אלא ע"י ששמרנו מצותיו של הקב"ה ואתון בעי"ן מבטלין מצוותא מינן. כאי זה צד הוא מברך עליהן. ר' זריקן בשם ר' יעקב בר אידי כשהוא נותן של יד מהו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו להניח תפילין כשהוא נותן של ראש על מצות הנחת תפילין. כשהוא חולצן מהו אומר אקב"ו לשמור חוקיו (יד:) ואתיא כמ"ד בחוקת תפלין הכתוב מדבר ברם כמ"ד בחוקת הפסח הכתוב מדבר לא בדא: ר' אבהו בשם ר' אלעזר הנותן תפלין בלילה עובר בעשה ומה טעם כדתניא (שמות י"ג) ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים א) פרט לשבתות וימים טובים. והא ר' אבהו יתיב מתני ברמשא ותפלוי עלוי. מצדדן הוה וכמין פקדון היה בידו. ואית דבעי מימר לא אסרו אלא הנותן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר. ואית דבעי מימר מצותן עד שתנטל רוב רגל מן השוק. ואית דבעי נשמעינה מן הדא (שם) והיה לך לאות כשהן לך לאות פרט לשבתות וימים טובים שכולן אות. ולא כן כתיב מימים ימימה לית לך אלא כיי דא"ר יוחנן כל מילה דאורייא דלא מתוורא מסמכין לה מן אתרין סגין: תמן תנינן ופטורין מק"ש ומן התפלין נשים מניין כתיב והיו לטוטפות בין עיניכם (דברים י"א) ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם את שה"א חייב בת"ת חייב בתפילין נשים שאינן חייבות בת"ת אינן חייבין בתפלין: והתיבון והרי מיכל בת כושי היתה לובשת תפלין ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בידן חכמים ב). תני הנכנס למרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם מקרא ותפלה ואין צריך לומר שאלת שלום ונותן תפלין ואין צריך לומר שלא יחלוץ. מקום שרוב בני אדם רגילין להיות עומדין ערומים אין שם שאלת שלום ואין צ"ל מקרא ק"ש ותפלה וחולץ תפליו ואין צ"ל שלא יתן. מקצתן ערומים ומקצתן לבושין יש שם שאלת שלום ואין שם לא מקרא ולא תפלה ואינו חולץ תפליו ואינו נותן אבל אינו לובשן עד שיצא מאותה רשות של כל אותה מרחץ. (טו.) ודא מסייעא כיי דא"ר יצחק עד יעקב תורמוסרא הוה לובשן: ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא היתה מרחץ מרחצת בימות החמה ואינה מרחצת בימות הגשמים. א"ל מרחץ ואע"פ שאינה מרחצת ובית הכסא אע"פ שאין בו צואה. מר עוקבא אמר אהן חוירא בית הכסא מטולטל הוא. ר' יונה בעי אהן צררא דעל כיף ימא מהו. א"ר אמי אסיא הודיי ר' ירמיה מעבר ליה בפיליוס. ולא מסכין עלוי. ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה אוכל בהן אכילת עראי ואינו אוכל בהם אכילת קבע. וישן בהן שינת עראי ואינו ישן בהן שינת קבע. אית תנאי תני מברך פעם אחת. ואית תנאי תני שתי פעמים. מאן דאמר פעם אחת ניחא. מאן דאמר שתי פעמים הא אכל ואינון עלוי. אמר ר' זעירא קיימה אבא בר ירמיה כאוכל בהן אכילת קבע: ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה. לא יכנס אדם לבית המים וספריו ותפליו בידו ר' יוחנן כד הוה ספרא בידיה הוה יהיב ליה לחורן כד הוון תפלין עלוי הוה קאי בון. מתניתא פליגא על אבא בר ירמיה דתניא נכנס אדם לבית המים וספריו ותפליו בידו. א"ר זעירא קיימה אבא בר ירמיה כאן ביכול ללובשן כאן בשאינו יכול ללובשן דלכן מצוה לא עביד בון למה הוא מבזי לון. תני בראשונה היו נותנין אותן לחבריהן והיו נוטלין אותן וברחין התקינו שיהו מניחן בחורין. וכשאירע אותו (טו:) מעשה התקינו שיהא אדם נכנס והן בידו. ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא אמר והוא שיהא שהות טום כדי ללבשן אבל אין שהות ביום כדי ללבשן לא דלכן דמצוה לא עביד בון למה הוא מבזי לון. ר' מיישא בר בריה דריב"ל אמר מאן דעבד טבות עושה להן כים של טפח ונותנן על לבו מה טעם (תהלים י"ו) שויתי ה' לנגדי תמיד. תמן אמרין כל שאינו כאלישע בעל כנפים לא ילבש תפלין. ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה לא יכנס אדם לבית הקברות ויעשה צרכיו שם ואם עשה כן עליו הכתוב אומר (משלי י"ז) לועג לרש חרף עושהו: דלמא ר' חייא רבא ור' יונתן הוון מהלכין קומי ערסיה דר"ש בר יוסי בן לקוניא והוה ר' יונתן מפסע על גבי קברי אמר ליה ר' חייא רבא כדון אינון אמרין מימר למחר אינון גבן. ואינון מעיקין לן

פירוש מהר"ש סיריליאו

הרמלך שבן רשעים ומניחין תפלין נראות כני אדם: בקייטא דלא הוה חזיק רישיה בקין שהיה לו מיחוש ראש: ואינו אסור משום ערוה דאמריך דלא היה זמן ממש ואפילו בלילה ואפילו בשעה ששוכב ולהכי פריך והשיב לו משום ערוה שהיה ערום: ומפני בשעה ששוכב אפיקרסין היה לובש מבפנים אפיקרסין הוא לבוש החתון ופתוח בכתפיו וכשלובשו קושר כותנו בסוף מקומות הקשר של אפקרסות ומכהף [נ"ב: דלעולם היה לבוש כבגא'... קשרן בבגדו וכן והייט... אלה היו..]: אצל האוליירין השומר משמשין במרחץ דהייט הבלנין קרויין כן: תורמוסרא [נ"ב: עד המקום שיושב בו זה יעקב שהיה תורמוסרא] שמוסר לכל אחד ואחד עבודתו זה לחמם וזה לבטף וזה לגלח בשורה ובסדר הראשון ראשון והאחרון אחרון. ומקבל מעות הנכנסין למרחץ והכי משמע בס"ק דמבעל שני וקאמר רב יצחק דעד יעקב וכו' עד מקום מושבו לא היה חולצן שהוא יותר לפנים ממקום האוליירין [נ"ב: ומשמע לקמן דמקום מושבו היה במקום שמקצתם עומדים לבושים ומקצתם ערומים. ומפני שצריך להפשיט בגדיו חולצן שם]: מונין מלעיגין כמו והאכלתי את מונך ובלבון משמה לשלשה דברים: על מצות הנחת תפלין מפרש לה בפרק התכלת דהייט כשמח בינתיים אבל לא שח אינו מברך אלא אחת לשתיהן: כשהוא חולצן בלילה: כמ"ד בחוקת תפלין הכתוב מדבר פלוגתא דר' יוסי הגלילי ור' עקיבא בפרק המוצא תפילין [דף צ"ו ע"א] דתניא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד ולר' עקיבא מימים ימימה משנה לשנה הוא כמתרגמינן מזמן לזמן: לא בדא לא שייך לברך לשמור חקיו דלילה זמן תפלין הוא: עובר בעשה דושמרת דהשמר דעשה עשה הוא וקסבר כר' יוסי הגלילי: עד שתנטל רוב רגל מן השוק ור' אבהו עד שתנטל הוא דמשהין להו עליה: מן הדא מישמע דשבתות וימים טובים: שכולן אות ימים שצריכין ישראל להעמיד אות עליהן להכיר שהן מחזיקין בתורתו של מקום ואלו שבתות וכו' שהן עדות אות בין הקב"ה וישראל שהרי עדות היא לכל באי העולם שמשמרים מצותיו: ולא כן כתיב מימים ימימה ולהדרוש מיניה מימים ולא כל ימים ואלו וכו': תמן תנינן בפרק מי שמתו: ופטורין מק"ש דמ"ע שהזמן גרמא הוא: ומן התפלין כמפרש טעמא הוא נשים מניין וכו' והילטרין אפי' לר' עקיבא דלא תימא כיון דאיתקש למזוזה ומזוזה נשים חייבות ה"נ בתפלין קמ"ל: מיכל בת כושי בת שאול ובודאי דהיתה מברכת ואם איתא דפטורה היו מוחים בידה דכיון דצריכין גוף נקי ומהם נשים אין נקיות טה להם למחות בה: ולא מיחו בידה מפרש בפרק בתרא דעירובין דקסבר נשים כמתכוה רשות: המרחץ יש לו שלשה חדרים כנימי להזיע ולהשתטף. ואמצעי שואל לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו [נ"ב: ואלא להלון] ונומר לבישתו וגם שם שטה מיניעת המרחץ: עומדין לבושין תיצון: מקרא קריאת שמע: עומדין ערומין פנימי: וחולץ תפליו מראשו ואין צ"ל שאם לוחן בידו בהיך שלבן שאינו מניחן והא דקהני אין צ"ע איידי דבעי למתני סיפא ואינו חולץ ואינו נותן שאמצעי לא מרחץ גמור הוא ותקלא תורת מרחץ עליו שלכך הוא בראשו אין צריך לגלות שהוא לוחן בידו אסור להגיען שם אלא יואלא להון ומניחן: ואינה מרחצת בימות הגשמים מי נימא דלא מרחץ מיקריא. ומותר להרהר בה: שאין בו צואה שטה תשם: אהן חוירא בית הכסא מטולטל הוא והכי אמרי' בגמ' דילן פ' מי שמתו פי' חיר כלומר עוברת דמי ואע"ג דסליק מגרבת: צררא דעל כיף ימא צרורות שעל שפת הים מתה שהים נורפת רפש וטיט ועולה: מעבר ליה בפיליוס מטפחת שמתכסה בו פניו שלא לראותם וקורא ק"ש ולא הם לריח רע דס"ל דנתנטל: ולא מסכין עלוי חבריו דס"ל כדאמריך התם עולה כחרם אסור לקרות ק"ש כנגדה עד שערקין אותה ונפרכה: אוכל בהן בתפלין דלא חיישינן לשכרות: ואין אוכל בהן אכילת קבע וחולץ שמא ישתכר בתפליו עליו ויתגנה: שנת עראי דלא חיישינן שמא יפיח בהן: ולא שנת קבע דחיישינן שמא יפיח: שתי פעמים כדמפרש ואזיל: הא אכל ואינון עלוי וכיון דלא חלצן אמאי בעי ברכה: ומפני שאכל בהן אכילת קבע ואיכא יסח הדעת. ואע"ג דלא הלך בעי ברוכי והוה היסח הדעת היינו קבע כיון ושיחה בטלה: רבי יוחנן פ"ק דב"ק [דף י"ז ע"א]: הוה קאי בון שהיה לבוש בהן. ונכנס לבית המים: אי נמי כדאמריך בגמרא דילן הואיל ופרינהו רבנן לאוחן בידו משום שמירתן מינטרין: ביכול ללובשן שיש שהות ביום ללובשן או לוחן בידו ונכנס אבל אי ליכא שהות אסור ליכנס בהן אלא מניחן בבית המדרש או בביתו: דלכן. דאי לא כן: וכשאירע אותו מעשה. בגמרא דילן מפרש ליה בפרק מי שמתו מעשה בתלמיד אחד שהניח תפליו בחורים הסמוכין לרה"ר ובאת זונה ונטלתן ובאת לבית המדרש ואמרה ראו מה נתן לי פלוני בשכרי כיון ששמע אותו תלמיד כך נפל מן הגג ומת באותה שעה התקינו שיהא אוחזם בבגדו ובידו ונכנס: עושה להן כים טפח כשאין שהות ביום נותן בכים ואלו טפח כי היכי דלהוי הכלי אהל להפסיק בינו לקרקע [נ"ב: ואם ירא מן העכברים ויש לו לפרקסות כדלעיל]: ונותנן על לבו אי נותן על לבו: אלישע בעל כנפים בפרק במה מדליקין מפרש ליה: לועג לרש הן המתים שהן קרוים שאין מקיימין מצות: [נ"ב: למחר אינון גבן נעתרם]

מאיר נתיב א) גירסת התכר"ם היא הגירסא הנכונה וכן היא בגמרא דידן בפרונין ומנחות ונדה. והנה רוב הפוסקים פסקו דלילה זמן תפילין והלכה ואין מורין כן כשונדא זכי אני מתחם נ"ו פ"א וחכמים הם דאמרו להניח תפילין בלילה נצרם שמא יפיח בהן. אבל טמבי"ם פסק פ' ד' מהלכות תפילין הלכה י' כירושלמי דהלא דלילה לאו זמן תפלין הוא והוא ז"ל תפס גם כהלכה י"א דשגלא דלב אני מייני דבמה תפילין קודם ששקעה החמה ומשכה עליו. ואם כן ליש שאן מחלוקה בין הגמרא דילן ובין הגמרא דבני המערבא. ובנידור נראה שהרמב"ם סולים את זיתו מהלא מפני בתניא נמנין שבתות ויו"ט הפשוט וכיב גן לאום. והקשה עליו הכסף משנה דהא קלא דר"ע דדריש הפסוק ובתרת את החוקה כאלו לנוטפה מימים ימימה נתוקם הפסח. ואם כן קשה לאם לא תניא שהרמב"ם הפסוק מימים ולא כל ימים דממנו דורשים כ' יפתפלו' ור' יוסי הגלילי דטותיה פסק הרמב"ם לפכן לילה. אבל המעיין בתלמוד דבני מערבא שלא ידע דקושית הכסף משנה לק"מ תדאמרו שלא ומים דבעי נשמעינה מן שלא וכיס לך לאום וכו' ותקשה ולא כן כתיב מימים ימימה ומסכך כל מילי דאורייתא דלא מתוורא מסמכין גם תן אתרין מגין. מאמר דלף מי מסבר בפסוק ומרם וגו' בחוקת תפלין מדבר יתול לדרום דשבם ויו"ט לאו זמן תפלין הן הפסוק וכיס לך לאום אפ"ם שנדמה כבר מן מימים וגא כל ימים. וזהו פסק נכון ופסק הרמב"ם במקום שמכר. ב) התכר"ם אינו גורם הגירסא מספרים שנדפסים לי מזקיב בצם כ' אנס אמהו של יונה הנתנה מיכל בת שבי פיוני נידה חכמים והנה סמוכות בפירושן דף נ"ו פ"א דכ"ת תיבל כוישו לאו בגם הספיקא ומהב שמאלה הפסים דכוונתם דמ"ם הוא ונ"ע בירושלמי. אבל נפי נירסם הסהנד"ם דבני הכגם' גם מזויקם סם וממו שבכה הסהכר"ם בפירושו, דהירושלמי דהכא סבר כגמרא דילן בפירושן גם דהכבייסא דמיכל וגו' ק"ע כר' יוסי דנשים סומכות לגום.

לן. א״ל וחכמין אינון כלום לא כן כתוב (קהלת ט׳) והמתים אינם יודעים מאומה א״ל לקרות אתה יודע לדרוש אי אתה יודע (שם) כי החיים יודעים שימותו אלו הצדיקים שאפילו במיתתן קרויין חיים. והמתים אינם יודעים מאומה אלו הרשעים שאפילו בחייהם קרויין מתים שנאמר (יחזקאל י״ח) כי לא אחפוץ במות המת וכי המת מת אלא אלו הרשעים שאפילו בחייהם קרויין מתים. ומניין שהצדיקים אפילו במיתתן קרויים חיים דכתיב (דברים ל״ד) ויאמר ה׳ אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מה ת״ל לאמר אלא א״ל הקב״ה לך ואמור לאבות כל מה שהתניתי לכם עשיתי לבניכם אחריכם: עירב את האותיות אית תנאי תני כשר ואית תנאי תני פסול. ר׳ אידי בשם ר׳ שמעון בשם ר׳ יוחנן מ״ד כשר מלמטן כגון ארצה ותפארתה ומ״ד פסול מלמעלן כגון ארצנו תפארתנו. ארצך צריכה. תפארתך צריכה. ר׳ אידי בשם ר׳ שמעון בשם ר׳ יוחנן לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל מה טעם א״ר אבא בריה דרב פפי (תהלים ק״ל) ממעמקים קראתיך ה׳. וא״ר אידי בשם ר׳ שמעון בשם ר׳ יוחנן לא יעמוד אדם ויתפלל ויהא צריך לנקביו מה טעם (עמוס ד׳) הכון לקראת אלהיך. א״ר אלכסנדריי מאי דכתיב (קהלת ד׳) שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים שמור עצמך מן הטיפים היוצאים מבין תליך הדא דתימא ברקים אבל בנקבים אם יכול לסבול סביל ר׳ יעקב בר אבין בשם ר׳ אחא שמור רגליך כאשר תלך אל בית (וגו׳) [האלהים] שמור עצמך כשתהא נקרא אל בית האלהים שתהא טהור ונקי. א״ר אבא (משלי ה׳) יהי מקורך ברוך יהי בקיאך לקבר ברוך. א״ר ברכיה עת ללדת ועת למות אשרי אדם ששעת מיתתו כשעת לידתו מה שעת לידתו נקי כך בשעת מיתתו יצא נקי:

מתני׳ הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. ר׳ יוסי אומר לא יצא. קרא ולא דקדק באותיותיה ר׳ יוסי אומר יצא. ר׳ יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע (טז.) לא יצא. קרא וטעה יחזור למקום שטעה:

גמ׳ רב אמר הלכה כדברי שניהן להקל. ולכן מה אנן אמרין. והא כתמא ור׳ יוסי הלכה כסתמא. ר׳ יוסי ור׳ יהודה הלכה כר׳ יוסי.

*) בירושלמי הנוכחי יחסר אותיות הם שפך מדבר.

ומה צריך למימר רב הלכה כדברי שניהן להקל. אלא כגון רישא דתני לה ר׳ חייא בשם ר׳ מאיר לפום כן צריך מימר הלכה כדברי שניהן להקל. תני התפלל ולא השמיע לאזנו יצא. למי נצרכה לר׳ יוסי. חי דין ר׳ יוסי הדא דתנינן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. ור׳ יוסי אומר לא יצא. תמן תנינן הכל כשרים לקרות את המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן אמר רב מתנה דר׳ יוסי היא. אמר ר׳ יוסי תוינן סברין מימר מה פליגין רבנן ור׳ יוסי בשמע דכתיב בה שמע הא שאר כל המצות לא. מן מה דאמר (טז:) רב מתנה דר׳ יוסי היא הוי היא שמע היא שאר כל המצות. מאי טעמא דר׳ יוסי (שמות ט״ו) והאזנת למצותיו *) אמר רב חסדא לית כאן חרש תשגרת לישן היא מתני׳. א״ר יוסי מסתברא דיודי רב הדא בתרומות דהיא דר׳ יוסי. אתא ר׳ חנינא ואמר בשם רב חסדא דר׳ יוסי היא. א״ר יוסי בר בון על כרחיך את אמר דהיא דר׳ יוסי דתנינן תמן חמשתי קדמייתא ולא תניתה עמהון ואי משום שאין תרומתן תרומה והא תנינן חמשתי אחריתא ולא תנינן לה עמהון הוי סופך מימר דר׳ יוסי היא:

קרא ולא דקדק וכו׳: ואלו צריך דקדוק על לבבך בכל לבבך על לבבכם. עשב בשדך. ואבדתם מהרה. הכנף פתיל. אתכם מארץ. ר׳ חנינא בשם ר׳ אחא אשר נשבע ה׳. ר׳ שמואל בר תנינא בשם ר׳ אושעיה יוצר אור ובורא חשך דלא יימר יוצר אור ובורא נוגה. ר׳ חני בשם ר׳ אבא בר זבדא שם שרו לך דלא נימא שם הללו לך. ר׳ לוי ר׳ אברומה דמן חיפה בשם ר׳ לוי בר סיסי צריך להתיז זין למען תזכרו. ר׳ יונה בשם רב הדא צריך להתיז כי לעולם חסדו. תניא אין מעבירין לפני התיבה לא חיפנין ולא בישנין ולא טיבעונין מפני שהן עושין היהין חיתין והחין עיינין אאין ואם היה לשונו ערוך מותר:

הקורא למפרע וכו׳: ר׳ יונה אמר תני רב נתמן בר אדא ור׳ יוסי אמר תני נחמן סבא והיו כדרך הוייתן יהו. תני אף בהלל ובקריאת המגלה כן. ניחא בקריאת מגלה (יז.) דכתיב בה (אסתר ט׳) ככתבם כזמנם. בהלילא מנין דכתיב (תהלים קי״ג) ממזרח שמש עד מבואו מהולל

פירוש מהר״ש סיריליאו

בגמרא דידן מפרש לה הכי קאי אדייה הכלתיה דר׳ יונתן ופי׳ רש״י ז״ל היו גוררין ציציותיו על הקברות וא״ל דלייה דלא לימרו למחר וכו׳]: וחכמין אינון וקא מבינין: אלו צדיקים ומאי יודעים שימותו שהגין על לבם יום המיתה ומונעין ידיהם מן העבירה: אינן יודעים מאומה עושין עצמן כאינן יודעין ויוצאין: זאת הארץ במיתה משה כתיב: עירב את האותיות מכוח דבעי לאיתויי מימרוה דר׳ אידי בשם ר׳ יוחנן דמיירי בתפלה מייתי נמי הא והוא הכי במתניתו וגרסינהו. עירב את האותיות שנדבקו האותיות: כשר וגרידת הדבוק. דבלא גרידה הא ק״ל בפ׳ הקומץ רבה דבעינן כל אות מוקף גויל: פסול ואפי׳ בגרידת דבוק: מלמטן כשר כגון ארצה תפארתה שרגל ההי״ן דבוק אל רגל הה״א או לרגל האלדי כשר: מלמעלן פסול שנדבק האות בראשה כגון כפיה טוהב אראס והדבק גג הנו״ן גם הוי״ו פסול ולא מהני ליה גרידת הדבוק אלא צריך לגרוד כל הוי״ו והיינו בס״ת דמניסין אבל תפלין אין להן תקנה דכיון שמדבקו בראש צריך לגרוד האות והוה להו שלא כסדרן ויגנזו: ארצך צריכה הכלא שמדבקה רגל הכ״ף הפשוטה באמצעה של הצדי או אל תהיו צריך עיון דשמא נאמר שהרגל הכ״ף כבר נגמר כשמגיע עד רגל הצדי או שמא הוא נחשב כנגמר והרי הוא דבוק קודם שנגמר והדבר ספק. ויש מי שפי׳ דכי מכשר הכא הוא בלא גרידה הוא וסובר דפליג אגמרא דידן וכן דעת התוספות בפרק הקומץ רבה ופירש קמא עיקר כדי שלא יהא מחלוקת בין שני התלמודים ואפי׳ שיהא פי׳ דחוק כ״ש שהוא פי׳ מרווח וכן פי׳ הרשב״א ז״ל א): שמור עצמך מן הטיפים: בנקבים נקבים גדולים אם יכול לסבול ומפרש במכילתין עד כמה הוא מותר להתחיל בתפלה: שמור עצמך מן האשה כדי שתלך אל בית האלהים אל מקום משכב שלו נקי:

מתני׳ לא השמיע לאזנו יצא מפרש במכילתין טעמיה דכתיב על לבבך אחר כוונה הלב הן הדברים: לא יצא דדריש שמע השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך: ולא דקדק דלכתחלה מחייב לדקדק באותיותיה שלא ירפה הדגוש ולא יחזק הרפה והוא נע לא יחספנו והחטוף לא יניענו [נ״ב: וכן הא נחה לא יניענה וכן הא המונחה כגון יבולה לא יניחם] וגם בריוח בין הדבקים דאמרינן בגמרא: למפרע לא יצא בגמרא נפקא לן מקראי:

גמ׳. דלא כן מה אנן אמרין בתמיה כלומר מאי קמ״ל והכי נמי הוה אמינא בלא מימרא דרב דהא סתמא קתני לה השמיע לאזנו יצא וכי פליג ר׳ יוסי אסתם משנה פליג וקיי״ל הלכה כסתם דהוו להו רבים. ובסיפא ר׳ יהודה ור׳ יוסי קי״ל כר׳ יוסי דנמוקו עמו: ומשני כגון רישא בשביל רישא דתני לה ר׳ חייא בשם ר׳ מאיר דמ״ד מאיר במכילתין דילא ואין צריך לחזור דאמר כוונה הלב הן הדברים. ור״מ ור׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי. ומשום הכי אצטריך למימר הלכה כדברי שניהם להקל:

למי נצרכה לר׳ יוסי דדוקא גבי שמע הוא דפליג אבל גבי תפלה דרחמי הוא מודי. תמן תנינן מגלה פ׳ שני: חוץ מחרש שוטה וקטן סתם הרש דעלמא אינו מדבר ואינו שומע אבל זה מדבר הוא אלא שאינו שומע דהא קורא המגלה הוא: ומשום הכי קאמר רב מתנה דר׳ יוסי היא דאין כאן אלא שאינו יכול והשמיע לאזנו אבל ספקת הוא לכל דבר: דכתיב בה שמע דדריש ר׳ יוסי מינה השמע לאזנך ופסול דקך מתני׳ [נ״ב: נכ״ע כיון דבעל מום הוין] ואפי׳ בדיעבד נמי הוא כדקתני ליה בהדי סומה: לית כאן חרש ולמגרה ליסן הוא דכיון דמדבר ואינו שומע יצא ואפי׳ לר׳ יוסי ודוקא גבי שמע בלא״ה הוא דפליג ר׳ יוסי: יודה רב חסדא במתני׳ דתרומות דתנן חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו וכו׳ [נ״ב: ור׳ יוסי כלומר אפי׳ ר׳ יוסי מודי בה הטעם] דתרומה משום ברכה הוא ודוקא גבי ק״ש הוא פסול בדיעבד אבל הכא מכשיר בדיעבד: דתנינן חמשתי קמייתא הני דריש מס׳ תרומות דתנינן בהו ואם תרמו אין תרומתן תרומה: אם משום שאין תרומתן תרומה דהני חמשה דקתני אין תרומתן תרומה ואפי׳ בדיעבד למעוטי האי דבדיעבד מיהת כשר אי הכי ליתנייה בהדי המתני דסיפא דקתני בהו דהם דבדיעבד כשר ואמאי תני ליה ביני ביני אלא משום דר׳ יוסי הוא ודמי לרישא כיון דר דגבי שמע פסול ואפי׳ בדיעבד וכן בברכת המזון. ואילו גבי ברכה דתרומה כשר בדיעבד ולאשמועינן דאינו בכלל האמרים דיש מקומות דפסול ואפי׳ בדיעבד תנו לה ביני ביני דהני אחריני דסיפא כשרים בכל מקום דיעבד: [נ״ב: צריך דקדוק כלומר צריך לם.. והפסיק כדי שינא... הרוטת]: על לבבך שהתיבה שאיה מתחלת באות שהתיבה שלפניה נגמרת לא יהא קורא אותן שתי אותיות כאחת שבולע האחת אם אין מדקדק ליתן ריוח ביניהן: נשבע ה׳ עין אות גרונית היא ונבלעת עם הברת אלף של שם והוא הדין בין והיה אף ה׳ ג) וכן באלף הבהא אחר מ״ם כגון ולמדתם אותם את בניכם: דלא נימא יוצר אור ובורא נוגה וטעמא כדאיתא במכילתין פ״ק כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום: שם שרו לך בירה חדשה שוררו גאולים לך: דלא ליבא הללו דמשמע הללו השירה אבל לאו דהדרו: למען תזכרו דלא לישתמע תשכרו ע״ת לקבל פרס: חסדו להתיז כסמך דלא ליבהמע חס דו שהי רשויות כן פי׳ רש״י ז״ל בתשובה ג): לא חיפנין אנשי חיפה: בישנין בית שאן: ולא טיבעונין טיבעון שם מקום ומגמגמין בלשונם: עיינין אאין אאין עינין. יאר אומרים יער והוא קללה: ההין היתין כלגו ה׳ חלגו: לשונו ערוך כשאר בני אדם מותר וקמ״ל אע״ג דמן חיפה הוא: דרך הויתן יהו ולא יקרא למפרע כגון ובשעריך ביתך מעצה: ככתבם דסמיך ליה וכזמנם מה זמנם לא למפרע דאי אפשר י״ד קודם ט״ו אף ככתבם כמו שכתבם מרדכי בכתבי הקדש: [נ״ב: ממזרח שמש וכו׳ כמו כאן זריחת השמש מן ערב]

מאיר נתיב א) פירוש הרשב״א על דברי הירושלמי האלו הוא בתשובות סוף סימן תרי״א הביאם הבית יוסף סי׳ ל״ב. ופליאה נשגבה על הבית יוסף שכתב שכן הוא בתשובות המיוחסות להרמב״ן סי׳ כל״ו ולכן הוא כותב בתשובות המיוחסות להרמב״ן בן להרשב״א, והנה המתאים פנים מגיה מסוגה הרמב״ן פי׳ כל״ו ומקומה נראה פדפת הסבובה הזאת כיפך דפת הרשב״א. [illegible]

שם ח'. מה את שמע מינה א"ר אבון עד היא אמורה על הסדר (שם קי"ד) בצאת ישראל ממצרים [לשעבר]. לא לנו ה' לא לנו לדורות הללו. (שם קט"ו) אהבתי כי ישמע ה' ליסות המשיח (שם קט"ז) אל ה' ויאר לנו אסרו חג בעבותים לימות גוג ומגוג. (שם קי"ח) אלי אתה ואודך לעתיד לבוא. ר' אחא בשם ריב"ל אף מי שהתקין את התפלה הזאת על הסדר התקינה. שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות אחרונות שבחו של מקום והאמצעיות צרכן של בריות. חננו דעה חננתנו דעה. רצה תשובתנו רצית תשובתנו. סלח לנו סלחת לנו. גאלנו גאלתנו. רפא חולינו ריפית חליינו. ברך שנתנו ברכת שנותינו. קבצנו קבצתנו. שפטנו בצדק שפטתנו בצדק. הכנע קמינו הכנעת קמינו. צדקנו כמשפט צדקתנו. בנה ביתך שמע עתירתנו ורצנו בתוכו. לית צורכא דלא שמע עתירתנו ובנה ביתך ורצנו בתוכו. אלא כמא דאישתעיא קריא כן אישתעיא מתניתא (ישעיה נ"ו) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי א"ר ירמיה מאה ועשרים זקנים ומהם שמנים וכמה נביאים התקינו את התפלה הזו ומה ראו לסמוך האל הקדוש לחונן הדעת על שם (שם) והקדישו את קדוש יעקב מה כתיב בתריה (שם) וידעו תועי רוח בינה. דעה לתשובה דכתיב (שם) ולבבו יבין ושב. תשובה לסליחה דכתיב (שם נ"ה) וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. סליחה לגאולה דכתיב (תהלים ק"ג) הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי. ויאמר רופא חולים קדמאי א"ר אחא מפני מה התקינו גואל ישראל ברכה שביעית ללמדך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית. ר' יונה בשם רבי אחא (שם קכ"ו) שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון שירה שביעית היא להודיעך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית. א"ר חייא בר אבא מפני מה התקינו רופא חולים בברכה שמינית כנגד המילה שהיא לשמנה על שם (מלאכי ב') בריתי היתה אתו החיים וגו'. א"ר אלכסנדריי מפני מה התקינו מברך השנים ברכה תשיעית כנגד (תהלים כ"ט) קול ה' שובר ארזים שהוא עתיד לשבר כל מפקיעי שערים. ר' לוי בשם ר' אחא בר חנינא מה ראו לסמוך מברך השנים למקבץ נדחי ישראל על שם (יחזקאל ל"ו) ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל למה כי קרבו לבא. נתקבצו הגליות והדין נעשה והזדים נכנעין והצדיקים שמחים ותני עלה כולל של זדים ושל רשעים במכניע זדים ושל גרים ושל זקנים במבטח לצדיקים. ושל דוד לבונה ירושלם שנאמר (הושע ג') אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם. רבנין אמרין אהן מלכא משיחא אי מן חייא הוא דוד שמיה. ואי מן דמכייא הוא דוד שמיה. א"ר תנחומא אנא אמרית טעמא (תהלים י"ח) ועושה חסד למשיחו לדוד. ר' יהושע בן לוי אמר צמח שמו. ר' יודן בריה דר' אייבו אמר מנחם שמו אמר חנינא בריה דר' אבהו ולא פליגין חושבניה דדין כחושבניה דדין הוא צמח הוא מנחם. ודא מסייעא ליה דא"ר יודן בריה דר' אייבו עובדא חוה בחד יהודאי דהוה (יז.) קאים רדי געת תורתיה קומוי עבר חד ערבי ושמע קלה א"ל בר יודאי שרי תורתך ושרי קנקנך דהא חריב בית מקדשא געת זמן תניינות א"ל בר יודאי בר יודאי קטור תורתיך וקטור קנקניך דהא איתיליד מלכא משיחא א"ל ומה שמיה מנחם. א"ל ומה שמיה דאבוי א"ל חזקיה א"ל מן הן הוא א"ל מן דבית מלכא ומן דבית לחם יהודה. אזיל זבין תורוי וזבין קנקנוי ואיתעביד זבין לבדין למיינוקא והוה עייל קריא ונפק קריא עד דעל להההוא קריא והויין כל נשיא זבנן ואימיה דמנחם לא זבנה. שמע קלהון דנשיא דאמרין אימיה דמנחם אימיה דמנחם אייתי זבין לברין לברך אמרה בעיא אנא כהנקניה. סנאיהון דישראל הוא דביומא דאיתיליד איתרוב בית מקדשא. אמר לה רחיצין אנן דברגליה חריב וברגליה מתבני. אמרה ליה לית לי פריטין. אמר לה מה איכפת ליך אייתי וזבנין ליה אין לית קומך יומא דין בתר יומין אנא אתי ונסיב. בתר יומין עאל לההוא קרתא אמר לה מה מיינוקא עביד. א"ל מן שעתא דחמיתיניה אתון רוחין ועלעולין והטפוניה מן ידיי. א"ר בון מה לנו ללמוד מן הערבי הזה ולא מקרא מלא הוא (ישעיה י') והלבנון באדיר יפול. מה כתיב בתריה (שם י"א) ויצא חוטר מגזע ישי. א"ר תנחומא מפני מה התקינו שומע תפלה ברכת ט"ו כנגד (תהלים כ"ט) ה' למבול ישב שהוא כולה את הפורענות מלבוא בעולם. עבודה להודאה (שם נ') זובח תודה יכבדנני וגו'. וחותם בשלום שכל הברכות חותמיהן בשלום. תניא א) א"ר שמעון בן חלפתא אין לך כלי שמחזיק ברכה יותר מן השלום ומה טעם (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

קרא ומעה וכו'. תני מעה בין כתיבה ראשונה לשנייה חוזר לכתיבה ראשונה. מעה ואינו יודע להיכן מעה יחזור כבתחלה למקום הברור לו. דלמא ר' ייסא ור' אמי כלקין מעבר גנוניה דר' אלעזר שמעין קליה דר' יוחנן אמרין אי מחרית סלה מאן נחית שמע לה מיניה אמרין וייחות ר' אלעזר דהוא זריז מנין. נחית וסליק אמר לון כן אמר ר' יוחנן קרא ומצא עצמו בלמען ירבו חזקה כיון: ר' לייא ר' יוסי בשם ר' חייא רבא התפלל ומצא עצמו בשומע תפלה חזקה כיון. ר' ירמיה בשם ר' אלעזר התפלל ולא כיון לבו אם יודע שהוא חוזר ומכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל. א"ר חייא בר אבא אנא מן יומוי לא כיוונית אלא חד זמן בעאי מכוונא והרהרית בלבי ואמרית מאן עלול קומי מלכא קדמאי ארקבטא או ריש גלותא. שמואל אמר אנא מנית אפרוחיא. ר' בון בר חייא אמר אנא מנית דימוסיא. א"ר מתניה אנא מחזיק טובו לרישי דכד הוא מטי ימודים הוא כרע מגרמוי:

מתני' (יח.) האומנין קורין בראש האילן או בראש הנדבך מה שאין רשאין לעשות כן בתפלה:

גמ' כיני מתני' הפועלים קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך ותני כן הפועלין קורין בראש האילן ב) ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה ובשאר כל האילנות יורדין ומתפללין למטה ובעל הבית לעולם יורד ומתפלל למטה: ולמה בראש הזית ובראש התאנה. ר' אבא ור' סימון תרויהון אמרין מפני שטרחותן מרובה. תני הכתף אע"פ שמשאו על כתפו הרי זה קורא את שמע אבל לא יתחיל לא בשעה שהוא פורק ולא בשעה שהוא טוען מפני שאין לבו מיושב. בין כך ובין כך אל יתפלל עד שעה שיפרוק. ואם היה עליו משוי של ד' קבין מותר. א"ר

פירוש מהר"ש סיריליאו

מערב למזרח כן הלל שם ה' כסדר והלך למפרע: מה את ש"מ דסמוטו כל מקרא הוא דכל שור שהולך ממזרח למערב לומר כיה]: אהבתי כי ישמע ה' ליסות המשיח דכתיב בה דעתי ולי יהושיע ודרשינן אע"פ שדלה אני מן המטח לי נאה להושיע: ליסות גוג ומגוג דכתיב בה אל ה' ויאר לנו וביהוא זימנא עתיד להאיר כדכתיב והלכו גוים לאורך: חננתנו דעה זהו פי' חונן הדעת. כלומר אנו מהללים לפניך שהנהגנו דעת שידענו שבידך הוא כי ברוך אתה החונן דעת עד עכשיו. וכן פי' כל סוף ברכה וברכה: ה"ג בנה ביתך ושמע עתירתנו ורצנו בתוכו ליה צורכא דלא שמע עתירתנו ובנה ביתך ורצנו בתוכו כלומר מה סדור הוא זה בונה ירושלים ושומע תפלה אלא לית צורכא הא אין הכותב כן [נ"ב: המשמע דאין אנו צריכים שתשמע תפלתנו אלא אחר הבנין] אלא כך היה להם לתקן שמע עתירתנו ובנה ביתך ורצנו בתוכו לסמוך עבודה לבנין ירושלים: ומשני כסדר המקרא תקנו והביאותים אל הר קדשי זו בונה ירושלים [נ"ב: ומצמיח ישועה דכולה חדא היא] דכתיב בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס: ושמחתים בבית תפלתי זו שומע תפלה כשיראו שאנשים ישמחו כשילכו להתפלל: עולותיהם לרצון רצה: ויאמר רופא חולים קדמאי קודם לגאולה כדכתיב קרא: נגאלים בשביעית [נ"ב: שבוע שבן דוד בא בו הלוק משלרא כדאמר בחלק שנה ראשונה וכו'] ובמוצאי שביעית בן דוד בא והתם בפרק הקורא למפרע פריך והאמר מר בשביעית מלחמות ומשני מלחמות נמי אתחלתא דגאולה היא. וכתב רש"י ז"ל בפ' הקורא למפרע ואע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות הוא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד דהא ברכה קבוץ גליות ובנין ירושלם וצמח דוד ש לכל אחד ואחד ברכה לעצמה לבד מגאולה ש לפי' הכי כיון דהם גאולה עלה קבעוה בשביעית ע"כ: קול ה' שובר ארזים. והוא שם התשיעי במזמור הבו לה' בני אלים דבההוא מזמור הוא דנפקא לן שמזכירים אבות וגבורות וקדושת ה' כדאיתא בריש הקורא למפרע. קול ה' שובר ארזים שובר מפקיעי שערים ארזים לשון רזון וגורמין רזון ורעב לעולם: נתקבצו הגליות הדין נעשה דכתיב ואשיבה ידי עליך כתיב ואשיבה שופטיך כבראשונה: והזדים נכנעים כדאמר ושבר שבטים ויהללים יחדו: והצדיקים שמחים ומרימים קרן כדאמר וכל קרני רשעים אגדע וגו': ושל גרים ושל זקנים במבטח לצדיקים דכתיב והדרת פני זקן וסמיך ליה וכי יגור אתך גר: [נ"ב: אחר ישובו בני ישראל אחר שישובו לבית המקדש ובקשו וגו'. פי' דלא בעיך ישובו אלא בעיר שהיו בה ממנה ממעיקרא וגורשו ממנה וחזרו לה והיינו ירושלם]: מן דמכייא מן המתים. בלוכה רבתי [פרשה א' סוף פסוק על אלה אני בוכיה]: קאים רדי עומד וחורש: געת תורתיה צעקה פרתו: ושרי קנקנך התר הקנקן כלי המחרישה כדתן נפסר הקנק פטור בפ' כשוערים: זבין לברין לבייטקא מוכר לבדים לעוך קטנים: ועלעולין רוח סערה: והלבנון זה בית המקדש שמלבין עונה ומסיך ליה ויצא חוטר וגו' דמשמע בשעת נפילה כבר יצא חוטר: ה' למבול ישב גם ט"ו במזמור הזה [נ"ב: דהבו לה' בני אלים] וברכה ט"ו היא דברכת המינין ביבנה תקנוה: למבול ישב לשון עכבה כמו תשב בדמי טהרה ועכב בעולם מלעשות הפורענות כדכתיב ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים כשנו מרתיחתן ועוד שהיו מתגברין מהד מחמה כתיחת המעיסה וסכרן כדכתיב ויסכרו מעיינות תהום: כולה את הפורענות מוגע לשון לא יכלה ממך: זובח תודה זובח היינו עבודה ותודה רמז להודיה: חותמיהן שלום יברכך יאר ישא תוחמין בשלום: בין כתיבה ראשונה לשנייה בין ותכתבם ראשון לכתבתם שני. ולית הגרסי בין נהיגה ראשונה לשנייה והוא [נ"ב: שאינו יודע אם קורא] ונתתי ראשון ונתתי מטר או ונתתי עשב בשדך: גנוניה שפין לו חופת התנים מהדם: בלמען ירבו חזקה כיון ודאי כיון כיון שלמוטו נכנסה לבם כסדר אמר: ארקבטא ממונה וגר: דימוסיא מרחות המרחצאות של הבית:

מתני' האומנין קורין בראש האילן בגמרא מפרש דהכי קאמר הפועלים במסוקים במלאכתו [נ"ב: לבגור בנפנים למבוק בזיתים לנחר בתמרים] קורין בראש האילן דאומנין שייך בחכמים באומנתן כגון חרשי עצים ובונין הבל קולרין ולוקטי פירות שייך שמא דפועלין. והגיע זמן ק"ש קורין שם ואוקמינא בגמרא דילן דבפרשה ראשון בטלין ממלאכתן וקורין: נדבך שורת בנין האומה כשמסדרין מלבנים בסדר קרוי נדבך הרבוס וטור סביב להם ומבכין פנדין לכך. ובשון הלגמוד כמו דומוס לעיל: מה שאין רשאין לעשות כן בתפלה דלטבה אמתי היא ואין יכולין לעמוד אלא עי כחהן והיכא בישתהא ולא מצי מכווני [נ"ב: יורדין למטה ומתפללין] ומפרש בגמרא דבשאר כל אילנות חוץ מזית ותאנה קאמר:

גמ' ותני כן דדוקא הפועלים שלוקטין הפירות ודרכן בכך קורין שם מה שאין כן בהאומנין האין דרכן לעמוד בטפוה כאילן אע"פ שדרכן לבטה במקום גבוה: ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה ומפרש לקמן בגמרא מפני שטרחתן מרובה והיינו מפני שיש לכן פירות הרבה יותר משאר אילנות ומתכסן פירותיו מן המין ויש טורח הרבה בלקיטת פירותיהן לא הטריחו אותן חכמים לירד הילמא אם ירד ושכח אותו מקום ואיכא פסידא דבעל הבית ודוקא בפועלין שעוסקין במלאכת בעל הבית אבל בעל הבית גופיה לא מ"ע דסבישה עילא את ליה בגויה והוא מכירו ולא התירו לו חכמים ומיהו לן דטעמא דהני משום שפירותיהן מרובין וכדפריכנא דגרס בפ"ק דשביעיה ולמה אמרו תאנים פ"י שפירותיו נסין והרי אתרוג שפירותיו נסין. אינו פוכה

מאיר נתיב א) בספרים מדפסים ליתא הלא תני ומניכסס כמכרפ"ם נראה בבית גרייתא והוכיחוב מכדלי התנ"ה לסוף מהלין כדי לנוים הב"ם בגלום פין תוספות י"ט שם. ב) בספרים מדפסים ליתא הפועלים קורין נראה האילן ומתפללין ילאה בכלאים בהגיהם הגמ"ח היא כך תא ונן היה נירכבת בעל כזל חדיש נטעווש פי טיהלפי וכן טוב בתוספת פרק ב' דברכות.

א"ר יונתן והוא ששיקל מהו ששיקל תרין חלקין להורוי וחד לקומוי: תני לא יהא מרמז בעיניו וקורא. תני הפועלים שהיו עושין במלאכה אצל בעל הבית הרי אלו מברכין ברכה ראשונה וכוללין של ירושלם בשל ארץ וחותמין בשל ארץ בד"א בזמן שהן עושין בשכרן ולא היה בעל הבית אוכל עמהן אבל אם היו עושין עמו בסעודתן או שהיה בעל הבית אוכל עמהן הרי אלו מברכין ארבע ברכות: א"ר מנא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך דלכן מה אנן אמרינן יעשה מלאכה ויברך. ר' שמואל בר רב יצחק בשם ר' חונא לא יעמוד אדם ויתפלל ומטבע בידו לפניו אסור לאחריו מותר. ר' ייסא הוה צוררן ותופשן בידו. ולמדת הדין. א"ר יצחק (דברים פ"ו) וצרת הכסף בידך ובלבד בידך. ר' יוסי בר בון חורי לרי הלל חתניה כן. ר' חזקיה ור' יעקב בר אחא הוון יתבין כחד אתר והוון גבי ר' יעקב בר אחא פריטין אתת ענתא דצלותא (יח:) ושריתין ויהבון לר' חזקיה קטר פורתיה לפורתיה וגסתון וערק א"ל ומה בידך: אמר ר' חנינא אף כי שהיו מימיו על כתפו הרי זה קורא את שמע ומתפלל. רב חונא אמר ק"ש ותפלה אינן צריכות כוונה. א"ר מנא קשייתה קומי ר' פינחס ואפילו תימא ק"ש אינה צריכה כוונה תפלה אינה צריכה כוונה. א"ר יוסי קייסתיה כיי דא"ר יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן הגיעו סוף מלאכות תפלה שאינן מחוורין מדבר תורה:

מתני' חתן פטור מק"ש לילה הראשון עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה. מעשה ברבן גמליאל שנשא אשה וקרא לילה הראשון אמרו לו תלמידיו למדתנו רבנו שחתן פטור אמר להם איני שומע לכם לבטל ממני עול מלכות שמים אפילו שעה אחת:

גמ' ר' אלעזר בן אנטגנס בשם ר' אלעזר בר ינאי זאת אומרת מותר לבעול בעילה בתחלה בשבת. א"ר חני קומי ר' יוסה תפתר באלמנה שאינו עושה חבורה א"ל והא תנינן ד' לילות אית לך ד' לילות באלמנה. א"ר יעקב בר זבדי קשייתה קומי (יט.) ר' יוסי מה בינה לשובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות א"ל ואסור דבתרה ובלבד שלא יתכוין לעשותה כלי וכאן שמתכוין לעשותה בעולה כמי שמתכוין לעשותה כלי. רב יצחק בר משרשיא מקשי מה בינה למפיס מורסא בשבת. א"ל ואסור דבתרה ואם לעשות לה פה חייב וכאן מכוין שהוא מתכוין לעשותה בעולה כמי שהוא מתכוין לעשות לה פה ז) תניא לא יבעול אדם בעילה בתחלה בשבת מפני שהוא עושה חבורה ואחרים מתירין. א"ר יוסי בר בון טעמון דאחרים למלאכתו הוא מתכוין מאיליה נעשית חבורה. רב אסי אמר אסור. בנימין גינזכיא נפק ואמר משמיה דרב מותר שמע שמואל ואיקפד עלוי ומית וקרי עלוי ברוך המקום שנגפו ועל רב קרא (משלי י"ב) לא יאונה לצדיק כל און: רב ושמואל אמרין כל תהיא הילכתא דרישא דפרקא אחרייא דנדה להלכה אבל לא למעשה. ר' ינאי ערק אפילו מתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ונישאת: בעון קומי ר' יוחנן מהו לבעול בעילה שנייה. אמרין לתלות בדם המכה לא הורי ולבעול בעילה שנייה הוא מורי. מה צריכא ליה כשבאו לה ימי הפסק טהרה בינתים. א"ר אבהו שושביניה דר' שמעון בר אבא הוינא ושאילית לר' אלע"ר מהו לבעול בעילה שנייה ושרא לי דהוא סבר כהדא דשמואל דאמר פירצה דחוקה נכנסין בה בשבת ואפילו משרה צרורות: א"ר תני שושביניה דר' שמואל קפודקי הוינא ושאילית לר' יאשיה ושרע מני. שאילית לר' שמואל בר רב יצחק ואמר לי מעתה אי זה דם נדה ואי זה דם בתולים: תני כלה אסורה לביתה כל שבעת ואסור ליטול ממנה כוס של ברכה דברי ר' אליעזר מאי טעמא דר' אליעזר אי אפשר שלא יצא דם נדה עם דם בתולים:

מתני' רחץ לילה הראשון שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו למדתנו רבנו שאבל אסור לרחוץ אמר להן איני כשאר כל אדם איסטניס אני:

גמ' מאן תנא אבל אסור ברחיצה כל שבעה ר' נתן. ר' אמי הוה ליה עובדא ושאלה לר' חייא בר אבא והורי ליה כל שבעה כר' נתן: ר' יוסי הוה ליה עובדא ושלח לר' בא בר כהן לגבי ר' אחא וא"ל לא כן אלפון ר' דר' אמי הות ליה (יט:) עובדא ושאל לריש לקיש והורי ליה

פירוש מהר"ש סיריליאו

שטה הרבה. והרי זית שטה הרבה אין פירותיו נסין אלו עושה הרבה ופירותיו נסין ע"כ אלמא דזית ותאנה עושין הרבה: והוא ששיקל כלומר שיעשה הארבעה קנין שיהו כמשקל שני חלקים מאחריו ואחד מלפניו כדי שלא יפלו ויהא לגו פרוד: תני הפועלים. ירושלמי פרק כיצד מברכין: וכוללין של ירושלם בשל ארץ שהי ברכות כללה בברכה הארץ וטוב ירושלם דומות יותר מן בברכת הארץ אע"ג דמדאורייתא הן שהוא שמסר שאין לנו ירושלם כדדרשינן הטובה זו בונה ירושלם אבל דוד תקנה ברכה לעצמה. כיון דטרודין במלאכה בשל הבית אוקמיה כדמעיקרא מקמי דאתי דוד: זאת אומרת מדקאמרו בונה ירושלם וכוללה בברכה הארץ שמעינן דאסור להם לברך ברכת המזון ולעשות מלאכה דאי לא כן אמאי קפדי רבנן יעשה מלאכה ויברך ד' ברכות: לפניו אסור דלבו עליו: צוררן ותופשן בידו דאז לבו מיושב דלא יגנבום אבל אי מסלקן מיהו מיטרד: ולמדת הדין לענין שמירה כך הוא [נ"ב: ויהבון לר' חזקיה ור' חזקיה נתנם במעפירתיה ואח"כ כשרצה להתפלל ר' חזקיה התפלל בשעה עליו ולא נתנן לר' יעקב בר אחא מה עשה ר' יעקב מפני שלא למד ממנו שהיה לו ליתנן לר' יעקב שבכר התפלל]: קטר פורתיה לפורתיה כמו עפורתיה קשר מעפורתו למעפורתו דר' חזקיה ומעפורה מין סודר להסיר העפר מעל הבגד או הבטר כי הכא דאמריך מעפורת של ספרים בין ברכיו: וגסתון וגסבהון: וערק הרי שהלכו מעלין בשהיה מהפלל. ויש ספרים גורסין ושהון כלומר ויהב ר' יעקב והוא לו א): מימיו על כתפיו מי שהיה דולה מים ומימיו על כתפו מתפלל כך בעודן עליו שלא יפרם מעליו דמיבעיה דילמא אתו אחריני ויטלום ולימא יאו זוטרי בסומלא מסקן כדאיתא במס' ביצה: תפלה אינה צריכה כוונה בתמיה [נ"ב: הגיעוך שתבין והדע]: שאינן מחוורין מדבר תורה שאין מיהור גיד חכמים המלאכות שמותרות בשעת תפלה שמן התורה יהא אסורות ולכך פעם התירו ופעם אסרו כגון במים על כתפו [נ"ב: ומבוי של ד' קבין ..] ולעיל ויש כיוצא בו בפ' כיצד מעברין ג):

מתני' חתן פטור מק"ש כדאמרינן לעיל פ"ק ובלכתך בדרך פרט לחתן: לילה הראשון עד מוצאי שבת דתנן בפ"ק דכתובות בתולה נשאת ביום הרביעי ונבעלת בליל חמישי וכו' והכא מפרש אמאי אינה נשאת באחד בשבת: עד מוצאי שבת ומוצאי שבת בכלל [נ"ב: כדתנן בפ' נערה שנתפתתה] דהן ארבע לילות שתקנו לו זמן לבעול דאי בעיל בליל ה' מצי לבעול עד ד' לילות דדם בתולים עד כאן הוא נבעלו [נ"ב: ולגבי ק"ש ולשמעינן מתני' דדוקא היכא] דלא בעיל מצי לבעול ואפי' בשבת כדאמרינן בגמרא והכי מסקינן לה פ"ק דכתובות ומשום הכי פטור מק"ש דמטריד בבעילת בתולה ואפי לא טריד דהא אפי' לא אשכח נמי לא מצי מעון דמיטרדה דעתו: גמ' [נ"ב: זאת אומרת מתנגתא למוט]: מותר לבעול בתחלה בשבת וטעמא דאע"ג דדם חיבורי מתכבר לגאות עצמו הוא צריך ודם ממילא קא אתי דהוא מיט מתסיק להוציא אלא הוא יוצא מעצמו והכא מפרש דלאו פסיק רישיה הוא דאפשר לבעול בלא שיצא דם: אית לך ד' לילות באלמנה בתמיה דהא אין כאן דם בתולים [נ"ב: והכי נמי מצי לאקשויי] דאמריך בגמרא דינן הכונס את האלמנה חייב ג): שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות והכא נמי לגאות עצמו קא מכוין: ואסור דבתרה

ובלבד שלא יתכוין לעשותה כלי סיפא דההיא דלעיל בפ' חבית היא: וכאן מתכוין לעשותה בעולה דלפתח מתכוין כדי שתהא פתוחה והתעבר בפעם אחרת דאין אשה מתעברת בביאה ראשונה: למפיס מורסא בשבת המוציא נפח דאמרינן בפ' האורג אם להוציא ממנה ליחה פטור ומותר דליחה פקיד ועקיר ופ"ל לר' יצחק בר משרשיא ודם מפקד פקיד ועקיר ולהוציא דם הוא נראה אם היא בתולה: אם לעשות לה פה חייב שמתכוין להיות לה פה ליום מחר חייב משום בונה: שהוא מתכוין לעשותה בעולת דלפתח מתכוין נמי מלבד הוצאת הדם: למלאכתו הוא מתכוין הטעם בתולה רוצה לטעום ולא להוציא דם ולא לפתח: בנימין גנוזיא שם מקומו נקט: דרישא דפרקא אחרייא דנדה דתנן בסוף פרק האחרון דמה דתנן הגיע זמנה לראות ונשאת ב"ה אומרים שנותנין לה ד' לילות עד מוצאי שבת דעד ד' לילות משך דם בתולים אע"ג דהגיע זמנה לראות: ערק אפילו מתינוקת שלא הגיע זמנה שלא ניתן לה כל הלילה [נ"ב: דודאי לא חיתה המכה] אלא בועל בעילת מצוה ופורש: מהו לבעול בעילה שנייה בליל שני מי אמרינן ספק ספקא הוא ספק תראה דם בשעת תשמיש ספק לא תראה ואת"ל תראה הא אמרינן דשרו ארבע לילות ואפילו מפוזרין כדאיתא התם [נ"ב: ולכ"ע דר' ינאי ערק ור' יוח... הוא הייט שלא ניתן לה ... של בעילה הראשונה ... המכה אבל בליל שני ... דחיתה]: אמרין תלמידיה דר' יוחנן לגביה: לתלות בדם המכה לא הורי משום שבשעת תשמיש רואה דם דאמרינן בפ' תינוקת אם יש לה מכה תולה במכתה ור' יוחנן לא שרי ומעתה דאמריך התם אם דם מכתה מבורה מדם ראייתה אינה תולה וא"כ אין כאן פריצה דד' לילות דלא תלינן דמן המכה שלא חיתה עדיין היא וא"כ בעילה שנייה בליל שני לא מבכחה לה: מה צריכא ליה הא בעיין במאי קא מספק היינו שבאו לה ימי הפסק טהרה בינתים דכיון דעברו עליה ימי ספירה וספרה ז' ימים ונסתלק האיסור והבעל אחר שספרה וטבלה חיתה המכה דליכא לספוקי: מהו לבעול בעילה שנייה בשבת: אפילו משרת צרורות והכא נמי אע"ג דמשיר דם פתח עשוי הוא: הוינא ושאילית לר' יאשיה בעילה שנייה ובלא חיתה המכה: ושרע מני נשמט ממני ולא השיבני: אי זה דם נדה ואי זה דם בתולים כלומר אין כח בידי לומר שלא יצא דם מה כהדי דם בתולים דאין בידינו לחלק ואסורה דאין דם בתולים אלא ביאה ראשונה: אסורה לביתה לשמש: מאי טעמא דר' אליעזר דהא ב"ה שרו לכל הפחות ד' לילות ואי לא הגיעה המכה לחיות עד שתחיה המכה: אי אפשר שלא יצא דם נדה עם דם בתולים ואין להתיר אלא בועל בעילת מצוה ופורש והכי קי"ל ור' שמואל בר רב יצחק הכי ס"ל:

מתני' רחץ לילה הראשון כל ימי אבלו שמתה אשתו ביום ונקברה ובלילה של אחריו רחץ ואע"פ שאבל אסור לרחוץ כל שבעה כדאיתא בגמ': אסטנים אני אדם מעונג ומפונק וכיון דאיכא צער שרי דלא אסירא רחיצה אלא שהיא של תענוג: גמ' כאן תנא אבל אסור לרחוץ וכו' כלומר מדקתני שאבל אסור לרחוץ משמע כל זמן השם אבל עליו אסור לרחוץ: מאן תנא כו' עד כי נעלב סמוך פרק בתרא דמ"ק [ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ס]: [נ"ב .. עובדא שמת לו מת]: לא כן אלפון רבי לא כך למדנו שניט מרבי דהיינו ר' זעירא [נ"ב: ר' יוסי ור' אחא חברים כמו שכתבתי

מאיר נתיב א) נפל בדפ ישנים מה שנאן פירוש מהרא"ש ואמר בן אומר וח"ש ולדידי אסר שמסילה אין אנו אלא דברי גאונים ע"כ. שמפיין ילאה בכתים אבל המתיק נפלו דברי מהרא"ש כמסו והעתיק דברי נמנותים, שפירוש המהרא"ש גזו נכתב נגד הגליון והיינו נקרא בנקל. גם נראה להגיהן [illegible] פנים הספר והגירסא כנוסח של מהרא"ש. רק בהעתקת פירוש תגהה כבית והתברותם ועל כן כתב פדברי המהרא"ש דברי גאונים, אבל אסה קולם נפים סבין וסביב. הפירוש מהרא"ש גוברים בסתומים והחתומים האלו של הירושלמי אשר גם לנו על המתפרשים טוב ויפה הוא. ב) הא לך מגניסא סובב בגירסא מהרא"ש ובפירושו. כי כל המפרשים נדמקו אחוד בפירוש דברים אלו לפי פירוש לכם גירסא מסובבת שנכנסו [illegible] ופירש נגמל בספר חרדים דסוף מלאכת כמים הוא אחי בהפילו אסר פרה למים ולא היכח [illegible] אל המקום אבר בם האחר ועל כן מותר היה נמי שהי חציות גאנו על גמסו נקרות ק"ש ולפתוד [illegible] בגליון הירושלמי דפוס זיטאמיר ואם היה גירסת המהרש"ם ועיי הגהות הנ"ל לא היו אומרים [illegible] פירוש פרק כל תפלין סוף הלכה ד' ונפרק כיצד מעברין הלכה ד הגיעון סוף מתותי שבת בית [illegible] פסם שלא אמרו חכמים גדנר לבחוור אלא לנקל. תן המשנה ע דחיב הפיקל דין תתותי עגם דבבן [illegible] וכמו שכתב המהרש"ם ז"ל. ג) ממתג המהרש"ם ז"ל סובר דלא פליג הירושלמי אגמרא [illegible] באלמנה אם סברת הירושלמי דהכונס את האלמנה חייב בק"ש. כיה לו נדחה כח. [illegible] מאי יעקב קאפסל כלוי במתנבלנבר ז"ל אב"ד דק"ק ואלדחם (נרחויא). במגא בתוב בפינקס [illegible] הירושלמי נפקין עגם מכן טעם את האלמנה פטור מקריאת שמע עד שמסמס גדול אחד אב"ד [illegible] מי יעוא אמר במנך. עכ"ד. ולפי זה נראה בפירושו הקדמונים הירושלמי חולק בענין זה על הגמרא [illegible] נירסא תהא' אלוי' מפולגה והיא כמנם ופירושו של מהרש"ם על זה דברי אמת פסם כוה לסכמים ולגוליו דם ונסכמים אם. ולפי גירסת הספרים אין הסימון תמיד הקרובה דמה מייך כאן אלא פסים תורכא:

ליה כר' נתן כל שבעה: ואפי' ליה דילמא תרין עבדין איתן אנן אמרין ליה על דר' חייא בר אבא ואתון אמרין ליה על דריש לקיש. ועוד מן הדא ר' חמא אבוי דר' אושעיא הוה ליה עובדא ושאל לרבנן ואסרין. ר' יוסי בעי אי ילין רבנין רבנן דהכא. או רבנן דרומיא. אין תימר רבנין דהכא ניחא ואין תימר רבנין דרומיא רברבייא קמוי והוא שאיל לזעיריא. אין תימר רבנין דרומיא אינון שריין ואינון אסרין. דתניא מקום שנהגו להרחיץ אחר המטה מרחיצין ובדרום מרחיצין א"ר יוסי בר אבין מי שהוא מתיר את הרחיצה הזו עושה אותה כאכילה ושתיה: הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר. כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטין אתו שיילין לר' ייסא מהו דיסחי אמר לון דלא יסחי מיית הוא. אין בעי אפילו בתשעה באב ואין בעי אפילו ביום הכפורים ר' יוסי בר הנינא ראו אותו טובל ולא ידעין אם לקרויו אם להקר גופו שאין רחיצת צונן רחיצה לא ידעין: הורי ר' בא כהן תניא הורי ר' אחא בבא מן הדרך והיו רגליו קיהות עליו שמותר להרחיצן במים. תני אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל ולכשיבאו אל העיר יחלוצו וכן בתשעה באב וכן בתענית צבור. תני במקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלין ובדרום שואלין. ר' אושעיא רבא אזל להד אתר וחזא אבליא בשובתא ושאיל בון אמר לון אני איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומנו. ר' יוסי בר חלפתא משבח בדר' מאיר קומי צפוראי אדם גדול אדם קדוש אדם צנוע חד זמן חמא אבליא בשובתא ושאל בון. אמרין ליה ההין דאת מתני שבחיה. א"ל מה עיסקיה. אמרי ליה חמא אבלי בשובתא ושאל בון אמר לון בען אתון מידע מהו חיליה בא להודיעכם שאין אבילות בשבת הדא היא דכתיב (משלי י') ברכת ה' היא תעשיר זו ברכת שבת ולא יוסיף עצב עמה זו אבלות כמא דכתיב (שמ"ב י"ט) כי נעצב המלך על בנו:

מתני' וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין אמרו לו תלמידיו למדתנו רבנו שאין מקבלין תנחומין על העבדים אמר להן אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר היה:

גמ' (כ.) הא בני חורין אחרים מקבלין תנחומין עליהן. כיני מתני' אין מקבלין הנחומין על העבדים. תניא מעשה שמתה שפחתו של ר' אליעזר ונכנסו תלמידיו לנחמו ולא קבל. נכנס מפניהן לחצר ונכנסו אחריו. לבית ונכנסו אחריו. אמר להן כמדומא הייתי שאתם נכוין בפושרין ואי אתם נכוין אפי' ברותחין והלא אמרו אין מקבלין תנחומין על העבדים מפני שהעבדים כבהמה. אם על בני חורין אין מקבלין תנחומין כל שכן על העבדים מי שמת עבדו או בהמתו אומרים לו המקום ימלא חסרונך. כך דמך ר' חייא בר אדא בר אחתיה דבר קפרא קביל ריש לקיש עלוי דהוה רביה. נימא תלמידיה דבר נשא חביב עליה כבריה. עאל ואפטר עלוי (שה"ש ו') דודי ירד לגנו לערוגת הבשם לרעות בגנים לא צורכא דילא דודי ירד לגנו לרעות בגנו אלא דודי זה הקב"ה ירד לגנו זה העולם הזה לערוגת הבשם אלו ישראל לרעות בגנים אלו אומות העולם וללקוט שושנים אלו הצדיקים שמסלקן מביניהם. משלו משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו בן והיה חביב עליו יותר מדאי מה עשה המלך נטע לו פרדס בשעה שהיה הבן עושה רצונו של אביו היה מחזר בכל העולם כלו ורואה אי זו נטיעה יפה בעולם ונוטעה בתוך פרדסו. ובשעה שהיה מכעיסו היה מקצץ נטיעותיו. כך בשעה שישראל עושין רצונו של מקום היה מחזר בכל העולם כלו ורואה איזה צדיק באומות העולם ומביאו ומדביקו בישראל כגון יתרו ורחב ובשעה שהן מכעיסין אותו הוא מסלק הצדיקים שביניהן: דלמא. ר' חייא רבא וחבורתיה ואית דאמרין ר' יוסי בן חלפתא וחבורתיה. ואית דאמרי ר' עקיבא וחבורתיה הוון יתבין לעיי באוריתא תחות חדא תאנה והוה מרי תאנתא קריץ לקיט לה בכל יום אמרין שמא היא חושדנו נחליף את מקומנו למחר אתא מרי דתאנתא נבון אמר לון מריי אף חדא מצוה דהויתון נהיגין ועבדין עמי מנעתונה מני אמרו ליה אמרינן דילמא ראת חשד לן. בצפרא אתי מודעא יתהון זרחה עליהן חמה והתליע תאניתיו. באותה שעה אמרו בשם שבעל התאנה יודע אימתי עונתה של תאנה ללקוט והוא לוקטה. כן הקב"ה יודע אימתי עונתן של צדיקים לסלקן מן העולם והוא מסלקן. כד דמך ר' בון בר חייא עאל ר' זעירא ואפטר עלוי (קהלת ה') מתוקה שנת העובד וגו' ישן אין כתיב כאן אלא אם מעט ואם הרבה יאכל למה היה ר' בון דומה למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד והיה משתכר במלאכתו יותר מדאי מה עשה המלך נטלו והיה מטייל בו ארוכות וקצרות לעתותי ערב באו אותן פועלים ליטול שכרן ונתן לו שכרו עמהן משלם והיו הפועלים מתרעמין ואומרין אנו יגענו כל היום וזה לא יגע אלא שתי שעות ונתן לו שכרו עמנו משלם. אמר להם המלך יגע זה לשתי שעות יותר ממה שיגעתם אתם בכל היום כולו. כך יגע ר' בון בתורה לעשרים ושמונה שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד למאה שנה. כד דמך ר' סימון בר זביד עאל ר' ליא ואפטר עלוי ארבעה דברים הן תשמישו של עולם וכולן אם אבדו יש להן חליפין (איוב כ"ח) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו ברזל מעפר יוקח ואבן יציק נחושה אלו אם אבדו יש להן חליפין אבל ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו (שם) והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה ונעלמה מעיני כל חי: אמר ר' לוי ומה אם אחי יוסף על שמצאו מציאה לבם יצא דכתיב (בראשית מ"ב) ויצא לבם. אנו שאבדנו *) את ר' סימון (כ:) על אחת כמה וכמה: כד דמך לוי בר סיסי. עאל אבוי דשמואל ואפטר עלוי (קהלת י"ב) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא למה היה לוי בר סיסי דומה למלך שהיה לו כרם והיו בו מאה גפנים והיו עושות כל שנה ושנה מאה חביות של יין עמד על המשים עמד על ארבעים עמד על שלשים עמד על עשרים עמד על עשר עמד על אחד והיה עושה מאה חביות של יין והיתה אותה הגפן חביבה עליו ככל הכרם כלו כך היה ר' לוי בר סיסי חביב לפני הקב"ה ככל אדם הדא הוא דכתיב (שם) כי זה כל האדם כי זה ככל האדם: כהנא הוה עולם סנין כד סליק להכא חמתיה חד בר פחין א"ל מה קרא בשמיא א"ל נזר דיניה דההוא נברא מיתחם וכן הות ליה ומית הסתיה הד חורן א"ל מה קלא בשמיא א"ל נזר דיניה דההוא נברא מתחם וכן הות ליה. אמר מה סליקית מזכי ואנא אחטי. מה סליקית למקטל בני ארעא דישראל. ניזיל וניחות לי מן הן דסליקית אתא לגבי ר' יוחנן א"ל בר נש דאמיה מבסרא ליה ואיתתיה דאבוי מוקרא ליה להן ייזיל ליה. א"ל ייזיל להן דמוקרין ליה. ונחת ליה כהנא מן הן די סלק. אתון ואמרין לר' יוחנן הא נחית כהנא לבבל אמר מה הוה מיזל ליה דלא מיסב רשותא. אמרין ליה ההיא מילתא דאמר לך היא הות נטילת רשותא דיליה: ר' זעירא כד סליק להכא אזל אקיז דם אזל בעי מיזבין ליטרא דקופד מן טבחא וא"ל בכמא הדין ליטרתא. א"ל בחמשין מניי וחד קורסם א"ל סב לך שתין ולא קביל עלוי סב לך ע' ולא קביל עלוי סב לך פ' ולא קביל עלוי סב לך צ' עד דמטיא ק' ולא קביל עלוי א"ל עביד כמנהגך ברמשא נחית לבית ועדא אמר לון רבנן מה ביש מנהגא דהכא דלא אכיל בר נש קופד עד דמחו ליה חד קורסם. אמרין ליה ומהו דין. אמר לון פלן טבחא. שלחון בעיי מיתותיה ואשכחון ארוניה נפקא. אמרין ליה ר' כל הכין. אמר לון זייתי עלי דלא כעסית מסברית דמנהגא כן: ר' יוסא כד

*) כד דמך ר' סימון כו' אנו שאבדנו את ר' סימון כו'. בנ"כ פ' תקן פכ"כ נ"א כתב פל זה בפל ידי מסכ סמנומ שלא כוא בימא שב ; ופנים פל פינת הכמון מגנם ואנקום ויוחנן פינא וכ"ל שנמים תלאו מפתון ובכל זאת ויתאו גנם אנו שאבדנו את ר' סימון כו: אחת כמה וכמה.

פירוש מהר"ש סיריליאו

במתיח:]: הרין עובדין דנעיל אמרינן ר' אמי שאל לר' חייא בר אבא: ועוד מן הדא דברי ר' אחא, שמספר לר' בא בר כהן פיומר ק לר' יוסי: אי ילין הי ילין רבנן: רבנן דרומיא חכמים של דרום: רברבייא קומוי רבנן דהכא כיו לפניו ובא ושאל לקטנו כארץ ועוד קשה אין תימר חכמי דרום והא הם מתירין כדאיתי בריתא: דאבילה ושתייה ואכילה ושתייה שריא לאבל יכתב הרמב"ן ז"ל הטפם שהיו נוהגין הקרובים והמכרין להרחיץ את האבלים קודם הברכה לפי שטמו אותה כאכילה ושהייה שצריכה להם הרבה מפני שהן צריכין לטהר מהן שהמת המת והשיבתא המתחוללת *) עליהם והוו מתירין ע ברחילה שראשונה ואח"כ הוו נוהגין איסור ברחילה כל שבעה ע"כ: הדא דתימא אמתני' קאי דהתן אבל אסור לרחוץ: ומיית הוא כלומר מלמטר הוא: אפי' בי"ח והכי הליא בפרק בתרא דיומא מי שיש לו חטטים ברואו סך כדרכו ואינו חושש: שאין רחיצת צונן רחיצה אינה של תענוג ודאי: כהתן תניא כי הך ברייתא דשריא רחילה שאינה של תענוג: רגליו קהות לשון תקהינה שניו כלומר שמצירים בלפ"ה: מותר להרחיצן דאין כאן רחילה של תענוג: משבח בדר"מ קמי צפוראי היה משבח את ר"מ לפני אנשי צפורי: זו ברכת שבת שמתברך בלחם משנה ובנכסים יתירים: ולא יוסיף עצב עמה כמלב אינו מוסף עמה [נ"ב: עם ימי האבלות שאמם כששואלין לאן בשלום משמע שאין לאן אבלות בשבת:

מתני' קבל עליו תנחומין כשחזר מבית הקברות ישב באותן מקומות ששם שורה לאבלים והעם עמו לו שורה וכבוד כבשאר מתים כמו תרין:

גמ' הא בני חורין שאין לאדם קורבה עמהן יעשה האדם וישב עם האבלים ויקבל וכו' ודיקא פל עבדים הוא דאין מקבלין [נ"ב: ראיה בזה תרתי דרח..] דבהמה נינהו דכתיב שבו עם החמור לאמור כל בני חורין ואמיא דעבדים מקבלין [נ"ב: ואמאי יכא רחוקים מינהו.. ורחוקא קתני] והיינו כרב יהודה דאמר מעבד קטן דאמר מי שאין לו שימתאבל עליו באין עשרה בני אדם וכו' כדאמרינן התם: כיני מתני' אין מקבלין תנחומין על העבדים כך היא הגרסא של המשנה וכדאמרו לקמן גבי ר"א שתלמידיו

*) מרוצו רוח רעה עיין ערוך מגלה פרק שמנה.

חביב עלוי ולנ"ב אין מקבלין הנחומין על העבדים: שאתם נכוין בפושרין כלומר סבור הייתי שתביט ההבר כבמו מועט ברותהם לותי מר מעליכם ליכנם לאלו: קביל ריש לקיש עלוי תנחומין דהוה ריש לקיש רביה דר' חייא בר אדא: לא צורכא דה אלא חדי ירד לגנו לרעות בגנו מאי בגנים: לרעות בגנים אלו אומות העולם ולשון לרעות לרלק דאפי הרשעים שהן נגאי בשלום לפי שמסלק הצדיקים דהיינו ללקוט שושנים כדי להביא פורענות עליהם דרשעים: קריץ משכים: אימתי עונתן של צדיקים לסלקן ואין מסלקן לרעתן אלא לטובתן שגלוי לפניו שאם יאריכו ימים יחטאו: ישן אין כתיב כאן דהוה ליה למכתב ישן אלא אם מעט ואם הרבה דקאי: לעבודה שמעבד ויאכל אלא מתן שכר ומתוקה שנת היינו שמתוקה מיתתו: משתכר במלאכתו משתדל ומתנהג אותה: ותיק עמו הלא שלון רוחו נחה בקרבו הלא שפל בכך מלשון אחותו ויתיק: מוצא בלע"ז מינא: ומקום מיוחד יש בעולם ביזוקו שם הזהב: לוי בר סיסי הי סתם המוזכר בתלמוד תלמידו של ר': על ס' ועושין ק' חביות וכן לי עשין ק' חביות: כד סליק להכא לארץ ישראל. ומפרש ביגול בתרא [נ"ב: דסליק] משום דקטל גברא דאמר קמיה דרב מתיירא ומתירא ולבסוף הבית ר' יוחנן משום דחזא דסליקא שמותיה וכו' וחזר והיתה כדלויהא התם: חמתיה חד בר פחין ראהו מחמי אחד: מה קלא בשמיא שלמים עליו שמשמע שמת וחזר וחי ולא היה מאמין: מה סליקית מחמי וכי עניתי לארץ ישראל לחטוא: ניחות לי מן הן דסלקית אחר לי לאותו מקום שעליתי דהיינו לבבל: מבסרא ליה אימיה ארץ ישראל שבה ישיבתו מבסרה ליה מבזה אותו.. הרגום כי דבר ה' בזה פיהנמא דיי' בסר: איתתיה דאבוה בבל: להן ייזל ליה להיכן ילך לו: לר' זעירא בר סריק להכא הגב דחייתי לפיל דרב כהנא שבבג שני אנשים על הגלטה מייתי לה: קופד בשר: קורסם מכה של רצועה: ארוניה נפק שמה והיו מוליכין ארונו מן הבית שמת פתאום: כל הכין כל כך כעסת שארגה אותו: זייתי עלי יבא עלי קללה אם כעסתי לגרגו: מיסברית שסברתי שכן היה המנהג והפנה פנוי פנה כן מפני ששה כמה היין

כד סליק להכא אזיל וספר כעא מסחי באהן דימוסן דטבריא פגע ביה חד ליצן ויהב ליה פורקדל חד. א"ל עד כדון עונקתיה דההוא גברא יפיא חזה ארכונא קאים דאין לחד ליסטים ואזיל קם ליה חורי עמוד אסתכיל ביה מחיך כלקבליה א"ל ארכונא כאן הוה עמך תלה עינוי וחמא להדוא גחיך אמר ליה הדין דגחיך הית עמי נסביה ודייניה ואודי ליה על חד קטיל. מי נפקין נפקין ת־ווייהון טעינין תרין שירין עבד ר' ייסא מכתי א"ל ר' ההוא עונקתא דהות רביא כבר שניצת. א"ל ביש גדא דההוא גברא ולא כתיב ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. ר' פינחס ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק קשה היא הליצנות שתחלתה יסורין וסופה כלייה תחלתה יסורים דכתיב (ישעיה כ"ח) ועתה אל תתלוצצו וגו' וסופה כלייה דכתיב (שם) כי כלה ונחרצה שמעתי מאת ה' אלהים צבאות על כל הארץ:

מתני' (כ"א.) חתן אם רוצה לקרות ק"ש בלילה הראשון קורא. רשב"ג אומר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול:

גמ' תניא רשב"ג אומר כל דבר שהוא של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד חכם עושה ותבא לו ברכה. וכל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד חכם עושה אלא א"כ מינו אותו פרנס על הצבור: תניא מסתלקין לצדדים מפני יתרות דרכים. ובשעה שהוא משתקע אפילו בשדה שהיא מלאה כרטמין. א"ר אבא מעשה ברבן גמליאל ור' יהושע שהיו מהלכין בדרך והיו מסתלקין לצדדין מפני יתרות דרכים וראו את ר' יהודה בן נקוסא א) שהיה משתקע ובא כנגדן. א"ל ר"ג לר' יהושע מי הוא זה שמראה עצמו באצבע א"ל ר' יהושע יהודה בן נקוסא הוא שכל מעשיו לשום שמים. א"ל ולא כן תני כל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ת"ח עושה אלא א"כ מינו אותו פרנס על הצבור [א"ל] והא תני כל דבר שהוא של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ת"ח עושה ותבא עליו ברכה. אמר ר' זעירא ובלחוד דלא יבזה הורנין: דלסא. ר' ייסא ור' שמואל בר רב יצחק הוון יתבין ואכלין בחדא מן אילין כנישאתא עלייתא אתת ענתא דצלותא וקם ר' שמואל בר רב יצחק מצלי אמר ר' ייסא לא כן אלפן ר' אם התחילו אין מפסיקין ומני חזקיה כל מי שהוא פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. א"ל והא תנינן חתן פטור וכו' ותנינן חתן אם רצה לקרות קורא וכו' א"ל יכיל אנא פתר לה כר"ג דר"ג אמר איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפי' שעה אחת:

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו מוטל לפניו פטור מקרית שמע ומן התפלין. נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן את שלפני (כא:) המטה. ואת שלאחר המטה את שהמטה צורך בהן פטורין ואת שאין המטה צורך בהן חייבין אלו ואלו פטורין מן התפלה:

גמ' תנינן ומן התפלין והתניא אבל ביום הראשון אינו נותן תפלין ביום השני הוא נותן תפלין ואם באו פנים חדשות הוא חולצן כל שבעה דברי ר' אליעזר ור' יהושע אומר בראשון ובשני אינו נותן תפלין ביום השלישי הוא נותן תפלין ואם באו פנים חדשות אינו חולצן. ואם ביום השני אינו נותן תפלין צורכא מימר מי שמתו מוטל לפני אלא בנין דתנא דא תנא דא ב) ר' זעירא רב ירמיה בשם רב הלכה כר' אליעזר

פירוש מהר"ש סיריליאו

גיסטרא דסיה לו לשאול הן לי בדינר כבר: באהן דימוסן דטבריא בזה המרחץ דיומסת של טבריא מים חמין מעצמן: פורקדל פיסקומלא בלשון מלשון גט לפרקד והתנוס שורף קדל [נ"ב: א"ל פרקדל לפרקים פריקת צוארים ומלה מורכבת היא פרק קדל]: עונקתיה. צוארו ולכך הכיתיך: נחיך כלקיבליה שחק הליצן כנגדו: ארכונא סרין: תרויהון טעינין תרתין שריין הליצן והנסטים היו טוענין שני קורות ותלוין בהן: כבר שניצת כבר נתחזקה מלשון ויצים מהניו כלומר רצה שהדרשה נקמתך ממני: כי כלה ונחרצה שפיר הקרא הוא:

מתני' לא כל הרוצה ליטול וכו' אם לא הוחזק חכם וחסיד לרבים הרי זה נראה שמראה בעצמו שיכול לכוין את לבו:

גמ' יחיד מפרש בפ"ק דתענית מאן יחידים רבנן: ת"ח ממונה פרנס על הצבור. ויחיד ראוי למנותו פרנס: יתרות דרכים הן כמו גומות מלאות מים ובפשוטן גבוהות ולכשמתייבשין הן קשין ומסיפים ביחחה ולכך הקלו לטולטי דרכים להסתלק ולילך בצדי דרכים שהן סוף השדות הסמוכות לדרך: ובשעה שהוא [נ"ב: מסתקע כשהן לחין] משתקע ברגל: אלא א"כ מינו אותו ויהודה בן נקוסא קטן הוה: כל דבר שהוא של שבח וכו' מפרש לקמיה דהא"ג הוה של צער הוא מ"מ כיון שהיה בפניו משתבח בפניהן היה וכמו שבח הוי: כל דבר של צער וזו של צער הוא: דלא יבזה חורנין וזה היה מבזה לר"ג ור' יהושע כנראה שלא היו חסידים כמותו: אם התחילו אין וכו' משנה בפ"ק דשבת וקתני התם ולא לאכול ועלה קתני ואם התחילו: נקרא הדיוט וא"כ היאך פסקת להתפלל: ותנינן חתן וח"כ ליתה לחזקיה: יכיל אנא פתר לה כר"ג דהא לעיל איני שומע לכם וכו' ומהני' דקתני אם רצה לקרות וכו' כר"ג אבל רבנן ס"ל כרשב"ג והיינו מתני' דקתני פטור והדיוט הוי ובגמ' דילן מסקנן דליכא הכא יוהרא דכיון דכ"ע קא קרו והוא נמי קא קרי ליכא יוהרא וכן נמי כהפסקת אכילה כדי להתפלל ליכא יוהרא או ליכא לחיובי בהכי:

הדרן עלך פרק היה קורא בס"ד:

מי שמתו מוטל לפניו מוטל עליו לקברו: פטור מן ק"ש ומן התפלין ולמ"ג דהכל חייב בכל מצות האמורות בתורה [נ"ב: וכדאיתא בגמרא דילן בפ"ק דמ"ק] אבל לאו והוא לחוד ובגמ' יליף לה מקרא דרחמנא לא חייב להזכיר יציאת מצרים בשעה שעסוק במתו. ותפלין יציאת מצרים כתוב בהן וק"ש נמי יש בה יציאת מצרים וה"ה לפרשה ראשונה דהיא קבלת עול מלכות שמים. אבל רש"י ז"ל פי' הטעם לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו והוא דומיא דהתן דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ולדעתו אם רצה לקרות אלו קרי ואינו כן כדאיתא בגמרא אלא לגמרי פטור מכל המצות [נ"ב: וברכה לבטלה הוא]. מן התפלין ולמ"ג דאתי הקבורה נמי פטור אמר עד יום ב' ולמר עד יום ג' בגמרא מפרש דמיירי דתנא ק"ש תני תפלין: נושאי

המטה ויחילופיהן וחלופי חלופיהן את שלפני המטה סבן דרך במהתלפין לשאת המטה נפי שיכל חפצים לזכות ט: את שלפני המטה שהי כהנת מהן שהולכין לפני המטה פטורין כיון שעדיין לא נשאו ויתעסקו בו כשהגיע המטה אללם. ולמ"ג דעכבו אינן עכשו [נ"ב: ואין צריכין למטה] כיון דערודין לשאת פטורין: ואת שלאחר המטה שאותן כבר נשאו: את שהמטה צורך בהן ולמ"ג שבאלין [נ"ב: כה ראלין או כה ב' או כה ג' אם אותם שלאחריה צריכין להם עוד וכנך שהגיע כבר ולמ"פ שכבר נשאו] פטורין: ואת שאין המטה צורך בהן אפי' רוצין לפ"ע בינן חייבין. ורש"י ז"ל גורס גירסא אחרת: אלו ואלו פטורין מן התפלה פי' רש"י ז"ל כטעם מפני דלאו דאורייתא היא. ואין חכמי התלמוד דהכא סוברין כן כדאיתא לעיל פ"ק אלא נראה דטעמא כי היכא דלעיל הפ"ק דמפרש טעמא למתני' דהן מפסיקין לק"ש היינו משום דלא צריך טורח אלא פסוק ראשון או ג' פסוקים. ומינו הכא ליכא מלי מטין אבל תפלה כולה בעיא כוונה גדולה וכל י"ח [נ"ב: וכיון דכולה בעיא כוונה] והן טרודין לנוח המת ולא מצו מכוני:

גמ' ביום הראשון אינו נותן תפלין מפרש טעמא בפ' אלו מגלחין דכתיב ואחריתה כיום מר משמע דיום אחד בלחוד הוא המר והפלין נאמר בהם פאר והאבל מגולל בעפר קרט ומדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך ומתרגמינן טוטפך הקטור עלך מכלל דלכ"ע אסירי: ביום השני הוא נותן תפלין בגמרא דילן לא גרס הכי אלא דר' אליעזר מתמיד ור' יהושע מקל וה"ג לה התם אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפלין משלישי ושלישי בכלל מותר ואם באו פנים חדשות אינו חולץ דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפלין משני ושני בכלל מותר להניח וכבר כתבתי לך בפתיחה דהיכא דפליגי נגירסא בני בבל ובני ארץ ישראל בני בבל שומעין והאמת הוא כדברי תלמוד בבלי ונקטינן דמאן דמקל לא אסר אלא יום ראשון מטעם אבלות והתלמוד דילן דאמר דמאן דמקל אסר בשני סבר דלילה לאו זמן תפלין הוא ושני ביום מטעם אבלות הוא דאסר ליה דבעינן מקצת שני באבלות ואנן קי"ל דלילה זמן תפלין [נ"ב וכמו שפסק הרי"ף ז"ל בה' תפלין]. אלא דאסור לאורות כן לכתחילה הילכך מדין אבלות קא אסריק מקצת שני באבלות שבלילה של שני זמן תפלין הילכך יכול להניח ביום השני ולפיכך כתב הרי"ף ז"ל בס' השן דאינו אסור מטעם אבלות אלא יום ראשון בלבד: חולצן כל שבעה כלומר אם באו פנים חדשות חולצן [נ"ב: ואפי' אם באו כל ז' נמי חולצן] מפני שמתעורר נפשו ומספר מלובשיו ושבחיו של מת לכך חולצן דדמי לגו ליום מר: בראשון ובשני אינו נותן תפלין מפרש טעמא התם דכתיב ימי בכי אבל משה ומיעוט ימים שנים: והפתא פריך אם ביום השני אינו נותן תפלין וכו' וה"ה דמצי פריך נמי לר' אליעזר אם אסור קטרה כל יום ראשון אינו טעון כ"ש כשמתו מוטל לפניו אלא משום דקי"ל כר' יהושע בעלמא פריך אליביה: הלכה כר' אליעזר בנתינה ואינו אסור אלא יום א' לנתינה וכר' יהושע

מאיר נתיב א) ובגמרא דילן כ"ה פ"א ג' איתא ר' יהודה בן תימא. אבל גם כיפור המעשה לא ... [illegible]

אליעזר כנתינה וכר' יהושע בחליצה. ר' זעירא בעי נתן ביום השני כר' אליעזר מהו שיעשה כר' יהושע שלא לחלוץ. א"ר יוסי בר בון וכיני נתן ביום השני כר' אליעזר נעשה כר' יהושע שלא לחלוץ ואין כיני נימא הלכה כר' אליעזר בנתינה. (כב.) א"ר בון כתיב (דברים ט"ז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בהן בחיים ולא ימים שאתה עוסק בהן במתים. תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו. למה מפני כבודו של מת. או משום שאין לו מי שישא משואו. מה נפיק מביניהון. היה לו מי שישא משואו. אין תימר מפני כבודו של מת אסור. ואין תימר מפני שאין לו מי שישא משואו. הרי יש לו מי שישא משואו. והתני פטור מנטילת לולב. תיפתר בחול. והתני פטור מתקיעת שופר. אית לך מימר בחול לא ביום טוב. א"ר חנינא מכיון שהוא זקוק לו לחביא לו ארון; ותכריכין כיי דתנינן תמן מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין חלילין ומקוננות. כמי שהוא נושא משואו. תני מאימתי כופין את המטות משיצא המת מפתח הבית דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר משיסתם הגולל וכשמת ר"ג כיון שיצא מפתח הבית א"ר אליעזר לתלמידיו כפו את המטות וכשנסתם הגולל א"ר יהושע כפו את המטות אמרו לו כבר כפינו על פי זקן; בערב שבת הוא זוקף את מטתו ובמוצאי שבת הוא חוזר וכופה. תני דרגש נוקפת ואינה נכפית רבן שמעון בן גמליאל אומר שומט (כב:) קרביטין א) שלה ודיו. ר' יונא בשם ר' יהושע בן לוי הלכה כרשב"ג ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי מטה שנקליטיה עולין ויורדין בה שומטן ודיו. אי זו היא מטה ואי זו היא דרגש א"ר ירמיה כל שמסרגין על גבה זו היא מטה וכל שאין מסרגין על גבה זהו הדרגש. והא תנינן המטה והעריסה משישופם בעור הדג ואם סרגה הוא על גבה לאי זה דבר הוא שפה. א"ר אליעזר תפתר באלין ערסתא קיסרייתא דאית להון נקבים: מנין לכפיית המטה ר' קריספא בשם ר' יוחנן (איוב ב') וישבו אתו לארץ על הארץ אין כתיב כאן אלא וישבו אתו לארץ דבר שהוא סמוך לארץ מכאן שהיו ישנין על גבי מטות כפופות: בר קפרא אמר איקונין אחת טובה היתה לי בתוך ביתך וגרמתני לכופפה אף את כפה מטתך. ואית דמפקין לישנא ויכפה הסרסור: ר' יונה ור' יוסי תרויהון בשם ר' שמעון בן לקיש חד אמר מפני מה הוא ישן במטה כפויה כדי שיהא נעור בלילה ונזכר שהוא אבל. וחרינא אמר מתוך שהוא ישן על מטה כפויה הוא נעור בלילה ונזכר שהוא אבל: תני האבל כל זמן שמתו מוטל לפניו איכל אצל חברו ואם אין לו חבר אוכל בבית אחר ואם אין לו בית אחר עושה לו מחיצה ואוכל ואם אינו יכול לעשות מחיצה הופך את פניו לכותל ואוכל ולא מסב ואוכל ולא אוכל כל צרכו ולא שותה כל צרכו ולא איכל בשר ולא שותה יין ואין מזמנין עליו ואם ברך אין עונין אחריו אמן ואחרים שבירכו אינו עונה אחריהן אמן. הדא דתימר בחול אבל בשבת מסב ואוכל ואוכל בשר ושותה יין ואוכל כל צרכו ושותה כל צרכו ומזמנין עליו ואם ברך עונין אחריו אמן ואחרים שבירכו עונה אחריהן אמן. אמר רשב"ג הואיל והתרת לו את כל אלו תייבהו בשאר כל מצות של תורה אם חיי שעה התרת לו חיי עולם לא כ"ש. ר' יהודה בן פזי בשם רבי יהושע בן לוי הלכה כרשב"ג. תני נמסר לרבים אוכל בשר ושותה יין נמסר לכתפים כמי שנמסר לרבים. כד דמך ר' ייסא קביל ר' חייא בר בא אבלוי ואייכלון בשר ואשקיתון חמר. כד דמך ר' חייא בר בא קביל ר' שמואל בר רב יצחק אבלוי ואייכלון בשר ואשקיתון חמר: כד דמך ר' שמואל בר רב יצחק קביל ר' זעירא אבלוי ואייכלון טלופחין מימר כמא דהוא מנהגא. ר' זעירא הוה מידכך פקיד ואמר לא תקבלון עלאי יומא דין אכילה למחר (כג.) מן דידי נ). ר' יצחק בריה דר' *) חיה בתובה מטתיה אונב ועאלון לגביה ר' מונא ר' יודן והוה לון חמר טב ואישתון סגין ונהכין למהר אתון בעיין מיעול גביה ואמר לון רבנין חכין בר נש עביד לחבריה לא הוינן חסרין אתמול אלא מיקום ומירקור: תני עשרה כוסות שותין בבית האבל שנים לפני המזון וחמשה בתוך המזון ושלשה לאחר המזון ואלו הם שלשה שלאחר המזון אחד לברכת המזון ואחד לגמילות חסדים ואחד לתנחומי אבלים וכשמת רשב"ג הוסיפו עליהן עוד שלשה אחד לחזן הכנסת ואחד לראש הכנסת ואחד לר"ג וכיון שראו ב"ד שהיו משתכרין והולכין גזרו עליהן והחזירום למקומם: כהן מהו שיטמא לכבוד רבו. ר' ינאי זעירא דמך חמוי והוה רביה. שאל לר' יוסי ואסר ליה. שמע ר' אחא ואמר יטמאו לו תלמידיו. ר' יוסי נטמאו לו תלמידיו ואכלו

*) נ"א בשם רבי [illegible] ... סוף פ"א [illegible] וכתב נ"ב פכ"ד [illegible] פי' [illegible].

פירוש מהר"ש סיריליאו

יהושע בחליצה דאם באו פנים חדשות אינו חולץ: נתן ביום השני כר' אליעזר ובאו פנים חדשות בו ביום מהו שיחלוץ דהא בתוך יום הולך למר ולמר אינו מניח ולא אינו חולץ ליכא תנא דסבר לה מהו דנקוט כקולי שניהם וכיון דמניח כר' אליעזר אינו חולץ כר' יהושע דסבר יום דסבר לבית אינו חולץ: וכיני נתן ביום השני וכו' בתמיה ופירושו כך הוא שאם נתן ביום השני וכו' א"כ הוא כיצד הלכה כר' אליעזר בנתינה והו לא אפיכא נפקא לן דסבר להניח וכיון דמניח אינו חולץ דקי"ל כר' יהושע בעלמא אבל מדאיצטריך למימר הלכה כר' יהושע בחליצה משמע דהלכה כר' יהושע דאינו חולץ בזמן דאמר ר' יהושע דהיינו מיום ג' ואילך והכי ס"ל לעולא בגמ' דילן אבל מ"מ קי"ל כרבנן דאמר התם כיון שהגיח שוב אינו חולץ: להחמיר על עצמו לקרות ק"ש ולעסוק במצות: מה נפיק מביניהון מאי. נפקא מינה אי טעמא משום כבודו אי משום המצה כלומר שעסוק שצריך להתעסק: והתני פטור מנטילת לולב ומשמע אפי' ביום ראשון דיתעסקו בו עממין אלמא אע"פ שהוא אינו טפל משולו שהרי עממים קוברין אותו אסור מפני כבודו כיון דמוטל ליקבר הוא עכשו: בחול בתוכו של מועד דיתעסקו בו ישראל: דתנינן תמן בפרק בואל דמסכת שבה: מחשיכין על התחום לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם: לפקח להשתדל על עסקי כלה להביא לה חלילין וכלי שיר ומייתי מסכת ק"ן לו"ט שמותר להתעסק בו ביו"ט שיכולו לחסור לו קבר ולהפור לו תכריכין ולמינו ליה אסא כדאיתא בפ"ק דביצה ולעטר עליו משום שבות שהלך הע"ג שקוברין אותו עממין כיון דהוא מתעסק עממין עסה משולו הוא אבל בשבת כיון דאין קוברין אותו כלל בשבת אע"פ שמותר להחשיך עליו חייב בכל המצות כדאיתא לקמן וכן פי' הרמב"ן ז"ל: מאימתי כופין את המטות מלומתי היו אבלות דאבל חייב בכפית המטה כדאיתא פ' אלו מגלחין וכפייה המטה פי' רש"י ז"ל שכופה את המטה מלמעלה למטה והופכה: משיסתם הגולל פי' רש"י ז"ל זהו כסוי שעל הארון של מת שחורין ונוללין אותו מעל פניו כשבא. רבן או הקרוב ליתן כים קטן של עפר על פניו מלמון וגללו את אבן מעל פי הבאר והרב הרמב"ן ז"ל דיודה רבינו שלמה באלו שמלינן אותן ממקום למקום בארון והעבם להוליאו משם ולקברו שאין מונין לו אלא מבעת שהוא קברו אבל כונת רש"י ז"ל לומר שכיסוי הארון נקרא גולל ושהוא היא בין בבית בין בבית הקברות מטה שיסהם במסמרים על מנת שלא יפתח עוד או מונה מבעת שנימת הגולל: ר' אליעזר לתלמידיו של ר"ג כפו את המטות בלכם ולעיל נמי אמרינן דהרב על התלמיד יכול לעמוד בגורה ולקבל תנחומי אבלים וכ"ש תלמיד על הרב וכן פסק הרמב"ן ז"ל דיום ראשון חייבין להתאבל על הרב: וכשנסתם הגולל בבית הקברות: ובמוצאי שבת כופין ומאריך התם דהע"ג שאין לו ליטב אלא יום אחד חוזר וכופה: נוקפת ואינה נכפית אין צריך לכפותה אלא זוקפה: שומט קרביטיו רצועותיו: נקליטין מפרש בסוכה שנים בני צלים ארוכים אחד למראשו .יו באמצע ואחד למרגלותיו ונותן עץ ארוך עליהן ונותן הבגום על העץ והוא משופע ואורך לכאן ולכאן ויטעים תחתיו לשמור מן הזבובים ומשולתן האקליפין ובולטין מ"מ לכפותה שאינה יוכבה אלא טפלת לגדה הולך [נ"ב: וכיון דאין מתעמשין בה אלא בנקליטין] שומטן והיו כמו ביית דוקפה ויסמכה לגד הכותל: שמסרגין על גבה זו היא מטה מרכיבין בחבלים ומסרגין על גב הרוטותיה מכאן ומכאן וכל שאין מסרגין על גבה אלא מנופה שתוקעין הארוכות ותוחבין בהן ראשי החבלים וקופרין בהם קשרים: והעריסה עריסה של תינוקות קונה בלע"ז: משישופם בעור הדג תשפשף בעור הדג כדי להחליק הארוכות לייפותם ומשמע שמשפשף אחר שנעשית מטה ולוי ב"ד דמסרגין על גופה והלא אין יופי המלאכה ניכר שהרי הארוכות מכוסין הן תמיד בחבלים הגרוסים סביבותיהם: קיסריתא מטות של קיסרין ביש להם נקבים ומשפשפים ארוכותיהן אבל מטות דעלמא מסרגין על גופן ובפרק כאן נהול דסנהדרין משקאל למטה אשלי ואשקי בבזויי דתם אשלי ואשקי באנקתא כדאיתא התם בזויי לשון נקבים כמו בצעני בבקעים ומקבים של הארוכות מכנים ומוליא דאשי החבלים: אנקתא טלאות הנויות בנקבי ארוכותיו ובהן מכניכין ראשי רשתות החבלים בשפה העור: אנקתא חבקתא: [נ"ב: דבר שסמוך לארץ ... מהחתית המטה שמטוה ... וכם ישבו]: ויכפה הסרסור המטה שמרין ודבק עליה: מפני מה הוא ישן במטה כפויה כדי שיהא נעור בלילה וכו' ולפי' שינתו לא תהא קבועה אלא תדד שינתו מעיניו: הוא נעור בלילה וכו' כהוא נעור בלילה מכר שהוא אבל: ואין מזמנין עליו דפטור מברכת המזון הולכך לא מלטרף: ואם בירך אין עונין אחריו אמן דברכה לבטלה היא והכי קתני נמי בגמ' דילן והון מברך ואין מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו והכי פירושה אינו מברך ברכת המזון לעצמו [נ"ב: כ"ש ברכת המוציא] ואין מזמן על אחרים בשלשה ואין מברכין עליו ברכת המזון אלא האמר כיון שאינו יכול לברך לעצמו יהא נידון כטור דהכם מברך וזור יוצא. ואין מזמנין עליו להסבו במנין ג' לזימון וה"ה לברכת המוציא שאינו מברך וכן כתב הרמב"ן ז"ל [נ"ב: והרא"ש ז"ל]: הדא דתימר בחול לעיל מסקינן דאפי' ביו"ט נופיה דמי לחול כיון דיכול לדבר בו לעממים שיתפרו הקבר בו ביום: חיי שעה תיתרת לו אכילה: חיי עולם מצות עשה. ומפרש בגמ' דילן דאפילו מסתים המטה מחייבו רשב"ג ג): נמסר לרבים חבורות נעיר ממונים על הקבורה וכשהשלים האבל לורכי הוצאת המת מיבריך אותו לאותן חבורה להוליאו לבית הקברות לקברו וכיון דמסרוהו להם ולא אזלי קרובים בתר ערסא תו עליהן אבלות הואיל שעתא כי ההיא דאמרינן בגון אותן דלא אזלינו בתר ערסא מכי מהדריתו אפילו מבבא דאטולא אהמיתו ומנו: נמסר לכתפים כגון דלא קרי והני והיה גור ואין מספין לכבודו ומשכירין אותו לכתפים: כמי שנמסר לרבים והלה אבלות עלייהו ושרי לאכול בשר ולשתות יין: קביל ר' חייא בר בא אבלוי ר' חייא בר אבא עשה הקבלה לקרוביו של ר' ייסא דהיינו כברלא דבשר ויין: ואייבלון טלופחין והאכילם עדשים ולא כאותן של מעלה בבשר ויין מפני שכך היה מנהגן של אנשי טבריא: לא תקבלון עלאי יומא דין אכילה וכו' שמעינן תשואתו של ר' זעירא שאם רצו אבלים שלא לקבל סברא הראשונה ושלא לאכול אותו היום כלום הרשות בידם וכן כתב הרמב"ן ז"ל: בתובה נם תקום ולא מת לו בם המת אלא במקום אחר: תתכין ושתקר גם: הכין בר נש עביד לחבריה בתמיה: מיקום ומירקוד וכוא קצת דאם. והמה באבל רבתי אבל לא יעית תיטק לחוך תיקן שמא מביאו לידי שחוק ומלא מתגנה על הבריות: שנים לפני המזון כדי לפתות את בני מעיו: אחד לגמילות חסדים לברכם ולהזכיר שבחם של גומלי חסדים דמחזקי בגמילות חסדים: ואחד לראש הכנסת: לחזן הכנסת שמם שקורא המם להתקהל למלוה: ואחד לר"ג מפרש בפ"ק דכתובות זכרון טוב לו שנהג קלות ראש בעצמו לדין: והחזירום למקומם לעשרה כוסות בתקנה הראשונה: ר' ינאי זעירא כהן היה ו[מת]

מאיר נתיב א) [illegible] ... וכן הוא מדרים דף נ"ו [illegible] ...
ב) [illegible] ...
ג) [illegible] ...

*) פי' [illegible] ...

ואכלו בשר ושתו יין אמר לון ר' מנא חדא מן תרתי לא פלטת לכון אם אבלים אתם למה אכלתם בשר ולמה שתיתם יין ואם אין אתם מתאבלין למה נטמאתם: מהו שיטמא כהן לתלמוד תורה. ר' יוסי הוה יתיב מתני ועאל מיתא מאן דנפק ליה לא אמר ליה כלום ומאן דיתיב ליה לא אמר ליה כלום. ר' נחומאי בריה דר' חייא בר בא אמ' אבא לא הוה עבר תחות כיפתא דקיסרין. ר' אמי עבר. ר' חזקיה ור' כהן ור' יעקב בר אחא הוו מטיילי באילין פלטייתא דצפורי הגיעו לכיפה ופירש ר' כהן הגיעו למקום טהרה וחזר אצלן אמר לון במה הויתון עסקין אמר ליה ר' חזקיה לר' יעקב לא תימר ליה כלום. אין משום דבייש ליה דפירש. שמטמא כהן לת"ת לא ידעין. ואין משום דהוה טייסן לא ידעין. תני מיטמא כהן ויוצא חוצה לארץ לדיני ממונות ולדיני נפשות ולקידוש החודש ולעיבור השנה. ולהציל שדה מן הגוי ואפי' (כג:) דילמור יוצא ועורר עליה ומיטמא ללמוד תורה ולישא אשה. ר' יהודה אומר אם יש לו מהיכן ללמוד אל יטמא. ר' יוסי אומר אפי' יש לו מהיכן ללמוד יטמא שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד. אמרו עליו על יוסף הכהן שהיה מיטמא ויוצא אחר רבו לצידן אבל אמרו אל יצא כהן חוצה לארץ אלא אם כן הבטיחו לו אשה: מהו שיטמא כהן לנשיאות כפים. סובילה אחוי דר' אבא בר כהן אמר קומי ר' יוסי בשם ר' אחא מיטמא כהן לנשיאות כפים. שמע ר' אחא ואמר אנא לא אמרית ליה כלום. חזר ואמ' או דילמא לא שמע מני אלא כיי דא"ר יודה בן פזי בשם ר' אליעזר כל כהן שהוא עומד בבית הכנסת ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר מימר שמצות עשה דוחה למצות לא תעשה. ואנא לא אמרית ליה כלום אייתוניה ואנא אלקוניה: ר' אבהו הוה יתיב מתני בכנישתא מרדתא בקיסרין והוה תמן מיתא אתת ענתא דנשיאות כפים ולא שאלון ליה אתת ענתא דמיכלא ושאלון ליה. אמר לון על נשיאות כפים לא שאלתון לי ולמיכלא שאלתון לי כיון דשמעון כן הוה כל חד וחד שמט גרמיה וערק. א"ר ינאי מיטמא כהן לראות את המלך. כד סליק דיקלאטינוס מלכא להכא חמון לר' חייא בר ווא מפסע על קיברי דצור בגין מחמיניה. ר' חזקיה ור' ירמיה בשם ר' יוחנן מצוה לראות גדולי מלכות. לכשתבוא מלכות בית דוד יהא יודע להפריש בין מלכות למלכות: מהו שיטמא הכהן לכבוד הנשיא. כד דמך ר' יהודה נשיאה אכריז ר' ינאי ואמר אין כהונה היום. כד דמך ר' יהודה נשיאה בר בריה דר' יהודה נשיאה דחף ר' חייא בר אבא לר' זעירא בכנישתא דגופנא דצפורי ומאביה. כד דמכת נהוראי אחתיה דר' יהודה נשיאה שלח ר' חנינא בתר ר' מנא ולא סליק א"ל אם בחייהן אין מיטמאין להן כל שכן במיתתן. א"ר נסא עשו אותן כמת מצוה. מהו שיטמא כהן לכבוד אביו ואמו. ר' ייסא שמע דאתת אימיה לבצרה אתא שאל לר' יוחנן מהו לצאת. א"ל אם מפני סכנת דרכים צא. אי משום כבוד [אב] ואם איני ידע. א"ר שמואל בר רב יצחק עוד היא צריכה לר' יוחנן. אמרת עלוי ואמר אם גמרת לצאת תבא לשלום. (כד.) שמע ר' אלעזר ואמר אין רשות גדולה מזו. מהו שיטמא כהן לכבוד הרבים. תניא היו שם שני דרכים מתאימות אחת רחוקה וטהורה ואחת קרובה וטמאה אם היו הרבים הולכים ברחוקה הולך ברחוקה ואם לאו הולך בקרובה מפני כבוד הרבים. עד כדון בטומאה של דבריהם. ואפילו בטומאה שהוא מדברי תורה. מן מה דא"ר זעירא גדול הוא כבוד הרבים שהוא דוחה מצות לא תעשה שעה אחת הדא אמרה אפי' בטומאת שהיא מדברי תורה א). ר' יונה ר' יוסי בשם ר' יוסי בר חנינא אין שואלין הלכה לפני מטתו של מת. והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר' שמעון בן יוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית והוא מגיב ליה. נימר כד הוה רחיק או כד הוה מסקין ליה לסידרא: והא ר' ירמיה שאל לר' זעירא קומי ערסית דר' שמואל בר רב יצחק ומגיב ליה נימר כד הוה רחוק הוה מגיב ליה וכד הוה קריב לא הוה מגיב ליה. תני הכהנים אסורין בנעילת הסנדל שמא תפסק רצועת סנדלו של אחד מהם ונמצא מתעכב מן המצוה. ר' זעירא שרע בדיבורא *) אתון בעיין מוקפיניה ואשכחיניה איעני. אמרו ליה מהו כן אמר לון לכן דאתינן על שם (קהלת ז') והחי יתן אל לבו:

מתני' קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו. העומדים בשורה הפנימיים פטורים והחיצוניים חייבין:

גמ' תני אין מוציאין את המת סמוך לק"ש אלא אם כן הקדימו שעה אחת או אם אחרו שעה אחת כדי שיקראו ויתפללו. והא תנינן קברו את המת וחזרו וכו' תפתר באילין דהוון סברין דאית ביה עונה ולית ביה עונה: (כד:) הגי ההספד וכל העסוקין בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה. והא תנינן אם יכולין להתחיל ולגמור וכו' מתני' ביום הראשון ומאי דתני תנא ביום השני. ב) א"ר שמואל בר אבדומא זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצאן עומדין ומתפללין אם יכול הוא להתחיל ולגמור עד שלא יתחיל שליח צבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל. באי זה אמן אמרו תרין אמוראין פליגין חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה. א"ר פינחס ולא פליגי מאן דאמר באמן של האל הקדוש בשבת. ומ"ד בשומע תפלה בחול:

הפנימיים פטורים: תניא ר' יהודה אומר היו כולן שורה אחת העומדים משום כבוד חייבין ומשום אבל פטורים ירדו לספוד הרואים פנים פטורים ושאינן רואים פנים חייבין: הדא דתנינן העומדים בשורה הפנימיים פטורין והחיצוניים חייבין משנה אחרונה: הדא

*) עיין בערוך ע' שרע ובנ"כ קה"ר פ"ו ע' טוב ללכת אל בית אבל.

פירוש מהר"ש סיריליאו

למה אכלתם בשר וכו' קודם שיקבר והלא נוהגים אתם כיון דמטמאתם לו כקרובים: **ועאל מיתא** ובמקום שהיה בו מה היה לו טומאת אהל: **מאן דנפיק ליה** מפני הטומאה יצא מן המדרש: **ומאן דיתיב ליה לא אמר ליה כלום** אלמא ס"ל דמטמא כהן לת"ת: **תחות כיפתא דקסרין** משום טומאה: **ר' אמי עבר** דס"ל אין שם חשש טומאה: **לא תימר ליה כלום** במה שעסקנו בתורה כיון שהלך לו: **אין משום דבייש ליה** שרע בעיניו של ר' חזקיה על שפירש דס"ל דמטמא כך כר' יוסי: **דהוה טייסן** עף כלומר פוחז ונמהר שלא המתין לדעת מה דעתם והיה נראה שלא הסכים: **אפילו דילמור יוצא ועורר עליה** יוצא להציל שדה מן הגוי וכותב מהור ומעלה בערכאות שלהם: **ומיטמא ללמוד תורה** ונראה טומאה ח"ל דמדרבנן הכי מפרש בגמרא דילן: **לצידן** לח"ל וקשה דבספר שופטים (פרשה א') משמע דארץ ישראל היא וי"ל כיון דלא כבשוה בימי יהושע וגם עזרא לא כבשה כדאיתא במס' דמאי כחוצה לארץ דמיא וארץ העמים טומאתה כבית הפרס מדרבנן: **אבל באמת**: **אייתוניה ואנא אלקיניה** הביאוהו אלי ואני אלקהו: **מרדתא** שם אדם שבנה אותו בית הכנסת: **על נשיאות כפים לא שאילתון לי** דמשמע לכו דמשום מצוה מטמא ועל אכילה נסתפקתם ושאלתם לי: **כיון דשמעון כן** דכעס על שלא שאלו לו מסם והולך אפי' על נשיאת כפים לא היו בנ"ה אלא היו בורחין ומכך מילתא משמע דמספקא ליה לר' אמי: **לכבוד הנשיא** אע"פ כיון עמו שיחה אלפי גברי ומכ"ש דלא מהני לאחרים הפי' הכי הגינו שיטמאו הכל בכבודו בכל אדם שיתעסקו בו כקרובין: **נהוראי אחתיה דר' יהודה נשיאה** וכבר ר' יהודה נשיאה מקודם לכן נפטר: **בחייהן** דאפי' רבנו הקדוש עצמו בשיה אחיה אם מתאבל עליה מן התורה דכתיב ולאחותו הבתולה אלא מדרבנן כדאיתא בפ' ואלו מגלחין. אבל לנחות לא הנשה של הורה לא אמרו וכ"ש לאחר מיתתן שכבר נפטר ר': **עשו אותן כמת מצוה** ואם אין אנו מטפלין אל כבודו מי יטפל: **שיטמא כהן** לצאת לח"ל לכבוד אביו ואמו בחייהן: **ר' ייסא** כבר פי' בפתיחה דהיינו ר' אסי ויק שנדרא שאם ד"פ דקידושין רב אסי הוה ליה חדא אמא זקנה וכו' וכבן הוא: **מהו לצאת** לקראת אימא שכבן אתי: **מפני סכנת דרכים** שלא יקפחוהו ליסטים: **איני ידע** אי אתי עשה דכבוד אב ואם לדחות לאו דלא יטמא: **עוד היא צריכא לר' יוחנן** עדיין מספקא ליה לר' יוחנן: **אמרת עלוי** שסבה מעט וחזר ושאל שניה לבו ניקש עליה: **שמע ר' אלעזר ואמר** וכו' בגמ' דילן איתא הכי לקמיה דר' אלעזר אמר שמא ח"ו מירתח רתח עלי ר' יוחנן. א"ל מאי אמר לך א"ל המקום יחזירך לשלום א"ל אם איתא דרתח לא הוה מברך לך ואין רשות גדולה מזו. ואמרינן התם שמע לארונה דקא אתי אמר אי ידעי לא נפקי: **הרבים הולכים ברחוקה** לכבוד האבל: **גדול כבוד** וכו' והיינו כבוד הבריות כגון זקן ואינה לפי כבודו דוחה לא תעשה שבתורה לא תסור להתעלם: **ואפי' בטומאה** דאורייתא ובגמ' דילן לא קיימא הכי אלא בטומאת בית הפרס: **לפני מטתו של מת** בתוך ד' אמות: **הקדיש עולתו** לבדק הבית מי מיתפסא ונותן דמיה: **מגיב ליה** משיב ליה: **כד הוה רחיק** ד' אמות: **מסקין ליה** לקבוע עליו: **שרע בדבורא** היה שומט עצמו מלדבר ואפי' במילי דעלמא כשהיה מלוה המת: **אתון בעיין סוקפיניה** לעשות למת הקפות וקראוהו ליכנס בשורה ההקפות. וסיה שונה בקול היינו שהיה מקונן עם הספדנין: **מהו כן** כיון שאינך ספדן. פ"א סוקפוניה דכשהיה הולך עם המת ראשו היה כפוף ואין בא"ס לשאלו כדי שיביט לכם ויזקוף ראשו ומצאוהו שהיה עונה עם הספדנין ולא רצה להשיב: **מהו כן** שאינך רוצה להשיב: **לכן דאתינן** לאות באבל ואין להסיח דעתם מהספד יאות על כם והחי יתן אל לבו:

מתני' עד שלא יגיעו לשורה כלגבי השורה קא איירי וכשלא בניטו עדיין. [ר"ב: והרמב"ם ז"ל פי' דלכל העם אזר דעוסקין במטה כן מיון דבאין לגהם מפרש בגמ' דילן ולגמור אפי' פרק א' ואפי' פסוק א'] ופי' רבט האי גאון ז"ל כך היה מנהגן של ראשונים שבאין לאחר אחר קבורת המת לשדה בוכין והספד קרוביו ורעיו ומכבדיו יותר מן הכל זו היא שורה ראשונה ושורה אחרת מי שבא עמו ובאהבתו ובכבודו פחות מן הראשונים: **לא יתחילו** דכיון דמגיעין וצריך שהם עונין להספדין והם מפסיקין: **הפנימיים פטורים** בגמרא מפרש דהיינו במשנה אחרונה דמשפחות עוברות והאבלים עומדין והפנימיים פטורים דהן האבלים דעומדים קבועים ומשפחות מנחמין מקיפין אותם לנחם [נ"ב: ומשום דדעתן ליפנע מיד הן חוגגים כדי ללכת]: **והחיצוניים** הן אותן שעוברין:

גמ' קברו את המת וחזרו משמע באילו בשעה ק"ש: **מפסיקין לק"ש** מפסיקין ההספד משום מצוה ק"ש. דליה בה טורח אלא או פסוק ראשון או ג' פסוקים מה שאין כן בתפלה: **ואם לאו לא יתחילו** משמע דאין מפסיקין בהספד כלל. ואפי' אחר שקברו: **ביום ראשון** אין מפסיקין דעיקר מררא חד יומא הוא: **אמר ר' שמואל** וכו' משום דהכא במתני' אם יכולין להתחיל ולגמור מייתי לה: **עומדים משום כבוד חייבין** [נ"ב: לכבודו ולגרמו] משמע דמשפחות המנחמים הן עומדים ומגהי ראשונה:

מאיר נתיב א) עיין פי' מהרא"ם דכתב דבגמ' דילן לא קיימינן הכי אלא בטומאת בית הפרס מכ"ע ותמיה גדולה עליו [illegible] בלא לספור פלוגתא בין שני התלמודים [illegible] ב) עיין סוף [illegible] ובגנותו לתפלה בשבת נאריך בזה בס"ד.

הדא דתני העומדים משום כבוד חייבין משום אבל פטורין משנה ראשונה: והיא דתנינן תמן וכשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם עוברים זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם משנה אחרונה. (כה.) א"ר חנינא בראשונה היו משפחות עומדות ואבלים עוברין משרבתה תחרות בציפורין התקין ר' יוסי בן חלפתא שיהו המשפחות עוברות והאבלין עומדין. א"ר שמעון דסוכפתא *) חזרו הדברים לישנן:

מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן התפלין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון:

גמ' נשים מניין דכתיב (דברים י"א) והיו לטוטפות בין עיניכם ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם. עבדים מניין שנאמר (שם ו') שמע ישראל ה' אלהינו וגו' את שאין לו אדון אלא הקב"ה יצא העבד שיש לו אדון אחר א) קטנים מנין (שמות י"ג) למען תהיה תורת ה' בפיך בשעה שהוא תדיר בה:

וחייבין בתפלה: כדי שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו: ובמזוזה: דכתיב (דברים ו') וכתבתם על מזוזות ביתך וגו'. ובברכת המזון. דכתיב (שם ח') ואכלת ושבעת וברכת וגו': תמן תנינן כל מצות עשה שהזמן גרמה אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מ"ע שלא הזמן גרמה אחד האנשים ואחד הנשים חייבים תניא אי זו היא מ"ע שהזמן גרמה כגון סוכה לולב שופר תפלין. ואי זו הוא מ"ע שלא הזמן גרמה כגון מזוזה אבדה ושילוח הקן מעקה וציצית. **) ר' שמעון אומר ציצית מ"ע שהזמן גרמה היא (כה:) שהרי כסות לילה פטור מן הציצית: א"ר לייא טעמון דרבנן שכן אם היתה מיוחדת לו ליום ולילה שהיא חייבת בציצית: תני כל מצות שאדם הוא פטור מוציא את אחרים ידי חובתן חוץ מברכת המזון. והתנינן כל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את אחרים ידי חובתן הא אם הוא חייב אפי' שיצא מוציא: א"ר לייא שניא היא ברכת המזון דכתיב בה ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך. ר' יוסי ור' יהודה בן פזי הוו יתבי ואמרי לא מסתברא בק"ש כדי שיהא כל אחד ואחד משנן בפיו. לא מסתברא בתפלה. כדי שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו. רב יהודה בשם שמואל אמר סוכה אינה טעונה ברכה אלא ליל ראשון בלבד. לולב טעון ברכה כל שבעה. ר' יוסי ור' אחא הוו יתבי ואמרי מה בין סוכה מה בין לולב סוכה נוהגת בלילות כבימים ולולב אינו נוהג אלא ביום. התיב ר' יעקב דרומיא הרי ת"ת נוהג בלילות כבימים. מאי כדון סוכה אפשר לו שלא ליבטל ת"ת אי אפשר לו שלא ליבטל: תני אבל אמרו אשה מברכת לבעלה ועבד מברך לרבו וקטן לאביו. ניחא אשה מברכת לבעלה ועבד לרבו. אלא קטן לאביו לא כן אמר רב אחא בשם ר' יוסי בן נהוראי כל שאמרו בקטן אינו אלא כדי לחנכו. תפתר בעונה אחריו אמן. כיי דתנינן תמן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו (כו.) עונה אחריהן מה שהן אומרים ותהא לו מארה. תני ועוד אמרו תבא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר:

מתני' בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו ר' יהודה אומר מברך לפניהם ולאחריהם:

גמ' מהו מהרהר בברכות ג): מתני' במקום שאין מים וכר' מאיר דתניא בעל קרי שאין לו מים לטבול הרי זה קורא ק"ש ואינו משמיע לאזנו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים קורא ק"ש ומשמיע לאזניו ומברך לפניה ולאחריה. הגיא בעל קרי חולה שנפלו עליו תשעה קבין מים וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגים מים שאובין טיהר לעצמו אבל אינו מוציא הרבים ידי חובתן עד שיבא בארבעים סאה. ר' יהודה אומר ארבעים סאה בכל מקום. ר' יעקב בר אחא ר' ייסא בשם ר' יהושע בן לוי אין קרי אלא מתשמיש המטה. רב הונא אמר ואפי' ראה את עצמו נאות. הוון בעיין מימר ובלבד מאשה. ר' יונה ור' יוסי תרויהון אמרין ואפי' מדבר אחר: תמן תנינן יום הכפורים אסור באכילה ושתייה וברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ותני עלה בעלי קריין טובלין כדרכן בצנעה ולית הדא פליגא על ריב"ל דריב"ל אמר אין קרי אלא מתשמיש המטה. פתר לה כששמש מטתו מבעי' ושכח ולא טבל: והא תני מעשה בר' יוסי בן חלפתא שראו אותו טובל בצינעה בי"ה (כו:) אית לך מימר על אותו גוף הקדוש בשוכח: א"ר יעקב בר אבין כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזו אלא שלא יהו ישראל כתרנגולין הללו משמש מטתו ועולה ויורד ואוכל. ר' חנינה הוה עבר על תרעי דיומסין בקריצתא ואמר מה טובלי שחרין עושין כאן ייזלון וייתנון. כההיא צפרא הוה אמר כאן דאית

*) בירושלמי שלנו הגירסא דהוסכתא וכן גרס גם כן בעל קה"ד ובירושלמי סנהדרין פ"ב סוף הל"ג הגירסא דסוספתה. **) בירושלמי כאן ובירושלמי קדושין פ"א ה"ז ובתוספתא פ"א דקדושין הגירסא ר' שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמה.

פירוש מהר"ש סיריליאו

ראשונה היא: דתנינן תמן בפ' כהן גדול בסנהדרין מדקתני כל העם עוברים משמע דאבלים עומדין במקומן וכל העם עוברין איש איש כשמגיע אל האבל מנחמו ועובר והיינו דמשפחות המנחמין עוברות כמשנה אחרונה: המשנה היא כגן: ממצעו לכהן גדול ונותנו בינו ובין העם: תחרות בציפורי היו מתקוטטות לומר אני עומדת לקבל האבלים ואחת אומרת אני עומדת. ובגמ' דילן [נ"ב: סנהדרין פ' כהן גדול] איפכא גרסינן התם דמשנה ראשונה אבלים עומדים ומשפחות עוברות. ומשנה אחרונה משפחות עומדות ואבלים עוברין כדאיתא התם:

מתני' פטורין בק"ש והיא מ"ע שהזמן גרמא ותנן בפ"ק דקידושין כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות ותפלין נמי מ"ע שהזמן גרמא היא דקסבר לילה ושבת ויו"ט לאו זמן תפלין הוא ולא תני הני אלא משום דאשמועינן חדושא בהו כדאיתא בגמ'. וכיון דנשים פטורי עבדים כנענים פטורי נמי דגמיר לה לה מאשה כדאיתא בפ' השולח ובגמרא דהכא ילפינן עבדים מקרא אחרינא: וקטנים פי' רש"י ז"ל דפטורין אפילו מלחנכן לקרותה בעונתה לפי שאינו נישור תמיד כשמגיע זמן ק"ש דהייט סמוך להנץ החמה אבל כי פעור אח"כ אע"ג שמלמדו פסוק ראשון כדאיתא בפ' לולב הגזול ותפלין נמי פטור מלחנכן דסתמן אינן זהירין לשמור גופן והייט דאמרינן התם קטן היודע לשמור גופו וכו' וכן מצאתי להרשב"א ז"ל: וחייבין בתפלה גבי נשים ועבדים קאי דמדאורייתא היא ורחמי היא וכלהו בעו רחמי אלא דניאל הוא דקבע לה זמן כדאיתא בפ' אין עומדין אבל מן התורה אין לה קביעות: מזוזה בבית הלה רחמנא כל מי שיש לו בית: וברכת המזון במאן דאכיל הלה רחמנא ונבי קטנים נמי [נ"ב: היינו דקתני] משום חינוך כדאיתא בגמ'. ולגב רישא נקט סיפא: גמ' ולא בנותיכם הוא אמרה שפטורין מתפלין דאיתקש לת"ת ואיצטריך משום דלא נימא ניקיש תפלין למזוזה כדאיתא בגמ' דילן. ק"ש נמי איתקש לתלמוד תורה דכתיב את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך וגו' והיא קרא בק"ש מיירי: יצא העבד (והאשה) שיש (להן) [לו] אדון אחר והנא ליה דאע"ג דקבלה מלכות שמים היא אפי' הכי פטורין: בשעה שהוא תדיר בה דהייט הגדול חייב בתפלין וכיון דפטור מתפלין פטור מק"ש דאיתקש גבי הדדי כדפרישית ואך ילפותא צריכה לאביו דפטור מלהשתדל שיקיימנה הבן אע"ג דחייב ללמדו תורה כשהוא קטן: תמן תנינן בפ"ק דקידושין: שהזמן גרמה שהזמן גורם לה שתבא: ותפלין דשבת ויו"ט לאו זמן תפלין הן: שהיא חייבת בציצית ואפילו בלילה: שאדם הוא פטור כלומר שכבר יצא: אדם מוציא את אחרים שהרי כל ישראל ערבים זה לזה במצות: [נ"ב: והתנינן בפ' ראוהו ב"ד]: מי שאכל הוא יברך המפכתא היא. אלא קשיא שלא יאכל אלא א"כ ילמוד ברכות: לא מסתבר בק"ש [נ"ב: אע"ג דהוא לא ממעט אלא ברכת המזון אבל סברא כולהו מפיק ליה] לא מסתבר שיהא הדין כן בק"ש שאדם הפטור יהא מוציא את חבירו: והטעם כדי שיהא כל אחד ואחד משנן בפיו וילמוד וכן בתפלה כי הלוי נומא. ובגמ' דילן בפ' ראוהו ב"ד לא מיעטו אלא ברכת המזון דהיינו ברכת הזמן: סוכה אינה טעונה ברכה אלא ליל יו"ט הראשון דחייב לאכול פת בסוכה: מה בין סוכה מה בין לולב מאי קאמר דלולב טעון ברכה כל שבעה והא סוכה נמי חייב לאכול בה ולישן בה שבעה ואפי' לא יאכל: סוכה נוהגת בלילות כבימים וכיון דלא מפסקי לילה מימים כחד יומא אריכא דמו מה שאין כן בלולב דלילות מפסקי דלולב אינו נוהג אלא ביום: נוהג בלילות כבימים ונימא דלא מברך עליה בכל יום וכי תימא הכי נמי והא אמרינן בפ"ק דמכילהין הסכים לשנות קודם קש צריך לברך: ומשני סוכה אפשר לו שלא ליבטל אפשר לו. שלא לצאת ממנה לא ביום ולא בלילה: ות"ת אי אפשר לו שלא ליבטל ממנה דהא על כרחו צריך לישן ולעשות צרכיו הילכך כיון דאיכא הפסקה צריך לברך: אבל אמרו באמת אמרו כשר אבל שרה אשתך: קטן מברך לאביו וכשאכל שיעורא דאורייתא לקמיה מפרש לה: כל שאמרו בקטן כגון מתני' דקתני הזבא גבי קטן אינו אלא כדי לחנכו ומתני' משום חינוך הוא דתנן והיכי מוציא גדול דמחייב מדאורייתא: ומשני בעונה אחריהן אמן דילה הסומע כעונה כדלקמן בפ' אלו דברים. ובגמ' דילן מוקי לה דלא אכל אלא או כזית או כביצה דמדאורייתא לא מחייב עד שישבע ואתי דרבנן ומפיק דרבנן: כי דתנינא תמן מי שהיה עבד וכו' בפ' לולב הגזול: ותהא לו מארה שלא למד ואם למד הבא לו מארה שמבזה את קונו לעשות לו שלוחים כאלו:

מתני' מהרהר בלבו הברכות כדמפרש בגמ' אבל אינו קורא בפה ואפי' אינו משמיע לאזנו אבל ק"ש נמי קורא בפה אלא שאינו משמיע דמתני' ר"מ היא וכדאיתא בגמ': ואינו מברך בפה דטעמא דעזרא תקן טבילה לבעלי קריין כיום שנתנה התורה: מברך לאחריו בפה אבל אינו משמיע דברכת המזון דאורייתא היא: ואינו מברך לפניו בפה דברכה ראשונה לאו דאורייתא היא: מברך לפניהם ולאחריהם בין אק"ש בין המזון ומשמיע לאזניו [נ"ב: וטעמא מפרש בגמרא דילן דעסקן ר' יהודה כהלכות דרך ארץ]:

גמ' מהו מהרהר בברכות דאינו שמע קורא אלא בלבו משמיע: במקום שאין מים דאלו יש לו מים אפילו ר' יהודה מודה דלא יברך אלא א"כ טבל: ואינו מברך לפניה ולאחריה אלא בהרהור והכי אית ליה לר"מ בגמ' דילן: וחכמים אומרים הייט ר' יהודה דמתניתין: שלשה לוגין מים שאובין דטמאה הוא משום גזרה כדאיתא בפ"ק דשבת והייט לתרומה אבל לק"ה טהור: ארבעים סאה מכל מקום פליגי בה בגמרא דילן מר אמר אפילו במים שאובין אי טבל בהו טהור ומר אמר אפי' בכלים: אין קרי אלא מתשמיש המטה ובההיא הוא דתקן עזרא אבל קרי לאונס לא: תמן תנינן בפ' בתרא דיומא: בעלי קריין טובלין כדרכן וכו' ותשמיש המטה לא שייך ביום הכפורים אלא קרי לאונס וקשיא לריב"ל: תרעי דיומסין שערי מרחצאות תמן מעלמן: בקריצתא בשחר: מה טובלי שחרין עושין כאן ודאי כנ' קבין: [נ"ב: ייזלון ויתנון לפי שיטלים ללמוד לעצמן] ואין מלמדין: בההיא צפרא בר' חנינא שמע מיעטו הוה אמר מאן דאית ליה עבידא ייזיל ויעביד דדלא ללכת למרחץ ורוצה ללמוד

מאיר נתיב א) כתב הבית יוסף בטור או"ח סימן ע' בשם אוה: מועד כ"אם דעבד ואם חייבים בקבלת היחוד דהייט פסוק ראשון. וכן פסק הרמ"א שם בסעיף א' והב"ח שם כתב לטובים מנה' דילן המדינה חייבים לקרות פסוק ראשון. וקשה מהירושלמי דהכא דלמ־ תפסוק ראשון דעבדים פטורים מק"ש וגפי זה גם כן פטורים לקרות פסוק ראשון. ואולי יש ליישב על פי מה שכתב הגאון ר' אלי' מווילנא בספרו שנות אליהו דסוגיא דהירושלמי דהכא כסוגיא הב"ש דילן כיש מגינה דמי שאין לו אלא אדון אחד יצא עבד שיש לו אדון אחר שיש שני עבד ואי בן תרין ולמשנה ראשונה. ולפי זה ניחא דבאמת גמרינן עבד מאשה על ידי גזרה שוה גב גב וכמו שכתב התוס' וכמו שכתב בתוי"ט שם בן נדחים סוגים הירושלמי דהכא. ויש להביא קצת ראיה לזה מהירושלמי דחגיגה דאיתא שם את שאין לו אדון אלא הקב"ה יצא עבד שיש לו אדון אחר וזה הוא במשו דרש של דטנא נגמרא דילן בנדחים שם ותוספתא על פי משנה ראשונה. ג) עיין פירוש מהר"ם וגן פירושי תלמידי רביט יונה ותוספותם וז"ל וזה הפירוש היה נראה אלא בבהמית סגו אינה הולכת על הדרך זה כלל דבנתיה נהדיא מבמם בנתנקו בקריאת בתמ עלמה דאמרינן התם ולמה התירו נכבר לכתחילה והכי תפנה שלא תתירו לכבר ותבי שאני מפלה דגית גב בלטם בתים והקפים וסוי נכנת בתאן דנים נה תוטם שמים ותקן על התאן מברך גחריו ואינו מברך גפניו כלומר פיהן אתם אומר בתפני פיב בק"ש מנכות שמים בתיגו ויוהב פבלי אט נוחין בהפילו נכסם התאן שאין נם תלטם שמים סמית ומכהדרינן אלא ק"ש וברה"מ דאורייתא ותפלה דרבנן היה למדנו נפירוב דבק"ש היא תדאו־ייתא נכלין מבשל. אבל הגאון ר' אלי' מווילנא בספרו שנות אליהו כבוב דבך בגמרא דילן לגמלא יכתב נכתב דהירושלמי דמיגא ולב חסא בגמ' דילן רק דפנין נכרום ק"ש וגא נק"ש מלהב פניני וכתב עוד דלא גרסינן בגירסא דילן אלא ובלבד מוקים בדבר דבר בהוא בן התורה יכול לברך נפה נתו ק"ב וברה"מ. דבר בהוא מדרבנן אך פים ט מלך בהולם מהכבוד. ודבר בהוא מדרבנן ואין גו תנטם בתים נתו תפלה אינו רבאי לברך אפילו בהרהור. ותמב כוד פלאי פירושו ונימסם בפלה פמאי פגיק גבא תק"ש וכו' דק"ש ודאי יכול לקרות אפי' בפה. עכ"ל. פמתיתות מפורך מה בבקשו המוספות שם בדס"ת וכי תפלה

דאית ליה עיבידא ייזול ויעבד: מהו להרהר בבית הכסא הזקיה אמר מותר. ר' ייסא אמר אסור. א"ר זעירא כל סבר קשי דהוה לי תמן סברתיה. אמר ר' אלעזר בר שמעון כל ההוא סברא קשיא דטבול יום תמן סבירתיה: ר' אחא בשם ר' תנחום בר חייא ביומוי דר' יהושע בן לוי בקשו לעקור את הטבילה הזו מפני נשי הגליל שהיו נעקרות מפני הצינה. אמר להם ריב"ל דבר שהוא גודר את ישראל מן העבירה אתם מבקשים לעקור אותו. מהו גודר את ישראל מן העבירה. כעשה בשומר כרמים אחד שבא ליזקק עם אשת איש עד שהן מתקנינן להן מקום היכן הן טובלין עברו העוברים והשבים ובטלה עבירה. מעשה באחד שבא ליזקק עם שפחתו של ר' אמרה לו אם אין נברתי טובלת איני טובלת. אמר לה ולא כבהמה את אמרה לו ולא שמעת בבא על הבהמה שהוא נסקל שנאמר (שמות כ"ב) כל שוכב עם בהמה מות יומת. א"ר חייא בר ווא כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזו אלא מפני תלמוד שאם אתה אומר לו שהוא מותר אף הוא אומר אף אני אלך ואעשה צרכי ואשנה ומתוך שאתה אומר אסור הוא בא ושונה כל צרכו. תמן אמרין אפי' לשמוע דברי תורה אסור. א"ר יודה בר טיטס ר' אחא בשם ר' אלעזר כתחלה (שמות י"ט) היו נכונים ליום השלישי אל תגשו אל אשה. תני זבין ובועלי נדות וזבות א) ויולדות קורין בתורה ושונין מדרש והלכות ואגדות ובעל קרי אסור בכלן: ר' אבא בר אחא בשם ר' שונה הלכות ואינו שונה הגדות: תני בשם ר' יוסי שונה הלכות רגיליות ובלבד שלא יציע את המשנה. ואית דבעי מימר ובלבד שלא יזכיר הזכרות: ר' זעירא בעי קומי ר' ייסא ולית ר' פשט עם ר' בון פירקיה בליליא*). בההוא צפרא הוה אמר כאן דאית ליה עיבידא ייזיל יעביד תני מעשה באחד שעמד לקרות בתורה בנציבין כיון שהגיע להזכרה התחיל מגמגם בה א"ל ר' יהודה בן בתירא פתח פיך ויאירו דבריך שאין דברי תורה מקבלין טומאה. א"ר יעקב בר אחא ונהגין תמן כר' אלעאי בראשית הגז וכר' יאשיה בכלאי הכרם וכר' יהודה בן בתירא בבעלי קריין. כר' אלעאי בראשית הגז דתניא ר' אילעאי אומר אין ראשית הגז נוהג אלא בארץ. כר' יאשיה בכלאים דתני ר' יאשיה אומר לעולם אינו חייב עד שיזרע שעורה וחטה וחרצן במפולת יד. כר' יהודה בן בתירא בבעלי קריין דתני ר' יהודה בן בתירא אומר אין דברי תורה מקבלין טומאה. ר' יוסי בן חלפתא הוה אתי באיסרטא בליליא והוה חמרא אזיל בתריה עברון על חד שיח. א"ל לא תהוא גברא בעי מסחי. א"ל לא תסכן נפשך. א"ל מן נדה ומן אשת איש ההוא גברא בעי מסחי א"ל אפי' כן לא תסכן נפשך כיון דלא שמע ליה א"ל ייתות ההוא גברא ולא יסוק וכן הות ליה: ר' יוסי בן יוסי הוה אתי (כז.) באילפא חמא חד קטר גרמיה בחבלא מיתות ומסחי. א"ל לא תסכן בנפשך א"ל תהוא גברא בעי מיכל א"ל אכול תהוא גברא בעי משתי א"ל שתי כיון דמטון ללמינה. א"ל תמן לא שרית לך אלא בנין סכנתא. ברם הכא אסור להתוא גברא למיטעם כלום עד שעתא דיסחי. א"ר ינאי שמעתי שמקילין בה ומחמירין בה וכל המחמיר בה מאריך ימים בטובה. מקילין בה לרחוץ במים שאובין מחמירין בה לטבול במים חיים:

מתני' היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר. ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא. [אבל] לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות:

גמ' מתני' ברבים אבל בינו לבין עצמו מפסיק וכר' מאיר ברם כר' יהודה אפי' בינו לבין עצמו אינו מפסיק. ובשאין לו מים לטבול אבל יש לו מים לטבול אף ר' יהודה מודי שהוא מפסיק חולה ששמש מטתו אמר ר' אמי אם הוא גרם לעצמו יטבול וימות. ואם באונס אין מטריחין עליו. ר' חני בשם ר' אבא בר זבדא בין כך ובין כך אין מטריחין עליו. חולה המרגיל צריך תשעת קבין בריא המרגיל צריך ארבעים סאה. חולה מאונס אין מטריחין עליו. בריא מאונס צריך תשעת קבין. ר' זכריה בריה דר' יעקב בר זבדי בשם ר' יונה עיר שמעיינה רחוק הרי זה קורא את שמע ויורד וטובל ועולה ומתפלל. ואם הוא אדם מסוים עשו אותו כמעיין רחוק:

ואם לאו יתכסה במים ויקרא: מתני' בעכורין אבל בצלולין אסור. ואם הוא יכול לעכרן ברגליו יעכור. תני מרחיקין מצואת אדם ארבע אמות ומצואת כלבים ארבע אמות ובשעה שהוא נותן לתוכן עורות: ר' ירמיה בשם ר' זעירא נבלה שנסרחה צריך להרחיק ממנה ד' אמות. אמר ר' אבינא ומתני' אמרה כן וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות: א"ר אמי א"ר שמאי תפתר במשרה של כובסין. א"ל ר' מני (כו:) אם במשרה של כובסין הא תנינן ולא במים הרעים ולא במי המשרה: תני קטן שהוא יכול לאכול כזית דגן פורשין מצואתו וממימי רגליו ד' אמות. ואם אינו יכול לאכול כזית דגן אין פורשין לא מצואתו ולא ממימי רגליו ד' אמ"ת. בעון קומי ר' אבהו מפני מה פורשין מצואתו וממימי רגליו ד' אמ"ת. א"ל מפני שמחשבותיו רעות אמרין ליה ולאו קטן הוא ולא כתיב (בראשית ח') כי יצר לב האדם רע מנעוריו א"ר יודן מנעריו כתיב משעה שהוא ננער ויוצא לעולם. ר' יוסי בר חנינא אמר מרחיקין מגללי בהמה ד' אמות ר' שמואל בר רב יצחק אמר ג) ובלבד בשל חמור. ר' חייא בר אבא ובבא מן הדרך: לוי אמר מרחיקין מצואת חזיר ד' אמות ותני כן מרחיקין מצואת חזיר ד' אמות ומצואת הנמייה ד' אמות ומצואת תרנגולין ד' אמות. ר' יוסי בר בון בשם ר' חונא ובלבד באדומין. תני מרחיקין מריח רע ד' אמות. א"ר אסי מסוף ריח רע ד' אמות. הדא דתימר לאחוריו אבל לפניו עד מקום שעיניו רואות אותו. כהדא ר' לייא וחברייא הוון יתבין קומי פונדקיא. ברמשא אמרין חבריא מהו מימר מילייא דאוריתא אמר לון מכיון דאילו הוה איממא הוינן חמיין מה קומינן ברם כדון אסור. תני גרף אחד של רעי ואחד של מים צריך להרחיק ממנו ד' אמות. ושלפני המטה נתן לתוכו מים כל שהוא יקרא ואם לאו לא יקרא ד' זכאי אומר נתן לתוכו רביעית מים יקרא ואם לאו לא יקרא. ומהו כדי רביעית רביעית בתוך רביעית אחד כלי קטן ואחד כלי גדול רשב"ג אומר שלאחר המטה יקרא שלפני המטה לא יקרא. ר' שמעון בן אלעזר אומר אפי' מוקלין עשר על עשר לא יקרא עד שיכסנו או עד שיניחנו תחת תמטה. ר' יעקב בר אחא בשם ר' חייא בר ווא חורי ר' חנינא תירטאה כהדא דר' שמעון בן אלעזר. ר' בנימין בר יפת בשם ר' יוחנן צואה כל שהיא מבטלה ברוק. ר' זעירא ור' יעקב בר זבדי הוון יתבין המון ציאתא קם ר' יעקב בר זבדי רקק

*) בירושלמי כלט הגירסא עם ר' בון פירקיה בליליא א"ה: אין ר' חייא בר אבא פשט עם ר' נתתיב גריס פירקיה בליליא א"ע בההוא וכו' וחסר כאן מן המתיק מן בליליא כראשון עד בליליא השני.

פירוש מהר״ש סיריליאו

לנהוג לאחרים: כל סבר קשה דהוה לי כל דבר סברא שקשה לי שם אני מהרהר: כל ההוא סברא קשיא ברייתא היא במס' זבחים פ' טבול יום והתם אמרי' אמר ר' אלעזר בר שמעון בבית הכסא והכא משמע דמייתי לה סייעתא למ"ד דמותר להרהר בבית הכסא והתם מפרש לאותו יום: שהיו נעקרות שלא היו יכולין בעניין לישן עמהן בילין מהרהר ויבואו לשמש ומתבטלין מת"ת והאבים יפטת לעגמן ומעקרות: ובא ושונה ולא מפסק יאם תם ומתבטל מללמוד אותו לילה: כתחלה כנתינת התורה דכתיב בה אל תגשו אל אשה ולשמוע היה: ובין אונס בוא ויטל ללמוד תורה: ובועלי נדות וזבות פי' רש"י ז"ל אם פגע לקריין לד"ה הטבילה איט עולה לכן לטהרן מטומאה בועל נדה שהוא ז' ימים אבל לתקנת עזרא עולה לה; כדהק במתני' זב שראה קרי צריך טבילה: סדרש ה"ל וסיפרי: הלכות משניות: הגדות כגון ב"ר ואלה שמות רבא ויקרא רבא: בעלי קריין אסורין דלגנו אלא מהון קנוה ראש ותוה הדעת: ואינו שונה הגדות שמושכים המקראות: הלכות רגיליות במשניות הסגורות בפיו שהוא מוציאן מפיו במרוצה ואין צריך להאריך בהם שלא יטעה בטעמי פירושיהן: ובלבד שלא יזכיר הזכרות שהוא אבל מניע לת המדרש: פירקא בליליא והיינו מהרם ואפי' שמשם מטתו: ומשני בההוא צפרא פירוש הוה אמר וכו': התחיל מגמגם בה והיה בעל קרי: אינו נוהג אלא בארץ בשחיטת חולין יליף מטעמא בפ' הזרוע: אינו חייב מלקות אבל מדרבנן אסור תיגן והטה והיינו כלהו מתני' דמס' כלאים: כר' יהודה בן בתירא בבעלי קריין הקשה הראב"ד ז"ל כיון דתקנת עזרא היא היכי אתי ר' יהודה בן בתירא ומבטל לה והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין ותירץ דלא פשטה אותה גזרה בכל ישראל ואתא ר' יהודה בן בתירא והחזיק אורייתא ונקרא על שמו: באילפא בספינה: קטר גרמיה בחבלא קשר עצמו בחבל לרדת בים ולטבול: ללמינה לנמל פירשו בגע"ז: במים חיים או מי מעיין דכשרים לטבילת ג):

מתני' לא יפסיק מלהתפלל אלא יקצר בכל ברכה וברכה ואומר כל הברכה בקוצר וקורא בפה ובגמ' מוקי לה בש"ל ימשום כבוד הרבים והיינו משום דמתפלל בקול רם דלאו ביחיד יהא ק"ל לר"מ דמהרהר בברכות [נ"ב... בפה דהוי דאורייתא ותפלה אפי' דהוא דאורייתא סגי בכה] ולא ימתין לאמו ומתני' ר"מ היא: ירד לטבול דאוכא מים: עד שלא הנץ החמה שלא יעבור זמנה וסתמא כרבנן דתנן עד הנץ החמה ומשם ואילך עבר זמנה אבל לר' יהושע דקיימא לן כוותיה ועד שלא יעברו ג' שעות הוי זמנה: יתכסה במים ויקרא בגמ' מוקי לה בעכורין: במים הרעים מי מערה סרוחין וא"נ דהוו לגופל: מי המשרה שמשרין בם פשתן וקנבוס והן מסריחין: עד שיטיל לתוכן מים בגמרא דילן מפרש כמה וה"ק ולא יקרא אלא מי רגלים של פעם אחת עד שיתן לתוכן מים: וכמה ירחיק מהן מן מימי רגלים דהא ממימי המערה ד' אמות ממקום שכלה הריח בעינן:

גמ' וכר"מ דאמר לעיל דברכות מהרהר בלבו: אינו מפסיק דס"ל דמהמיע לאזניו: אם הוא גרם לעצמו שבעל: אם באונס שצריך לכך משום שלום אשתו: חולה מרגיל שמשיך את הקרי עליו שמשמש מטתו: הרי זה קורא את שמע שמלוה עוברת היא: ויורד וטובל ועולה ומתפלל דתפלה יש לה שהות עד ד' שעות לר' יהודה ולת"ק עד חצות: ובשעה שהוא נותן לתוכן עורות לאותה כלבים קאי: וכמה ירחיק מהן אכל מיני ריח רע קאי: של כובסין שגם יש לה ריח רע ובכלל במים הרעים ומי משרה של כובסין בכלל מים הרעים הוא: יכול לאכול כזית דגן כל ה' מיני תבואה ומפרש בסוף לולב הגזול והוא שיאכל כזית בכדי אכילת פרס דגדול: ובלבד באדומים היכא מ"ד שהטלה אדומה בלא מסרחה והיכא מ"ד שהתרנגולין אדומים שהן חמין ולאחן מסרחא ותפיס לכון ראשון ד): מסוף ריח רע ממקום שפסק הריח מרחיק משם ד' אמות: קומי פונדקיא לפני הפונדק ויש לפם תאורים שבאין מן הדרך צריך להרחיק מאותן ד' אמות: ברם כדון אמיר כולהי עכשו ועתה עיניהם וכו' הרנוס ירושלמי וכדון זמרי כון: אחד של רעי ואחד של מים אסור לקרות ק"ש כנגדן הואיל ומיוחדין לכך אע"פ שאין בתוכן כלום: ושלפני המטה שאין המטה מפסקת ביני ובין הגרף: מים כל שהוא אפי' תלים של פעם אחת קאי: רביעית בתוך רביעית מי רגלים אבל אי הוו טפי מרביעית לא סגי ברביעית מים ובגמ' דילן פליגי אי בתחלה אי בסוף ולמסקנא דאסי' בהתחלה בעי רביעית: שלפני המטה לא יקרא אלא א"כ מרחיק ד' אמות. ולאחר המטה יקרא מיד דמטה מפסקת: תחת המטה דהוה כאלו טמון בארץ: מבטלה ברוק מפרש בגמ' דילן ונרוק עבה שמכסה אותה

מאיר נתיב א) כמין ני' מהרש"ם כן הוא בגמ' דידן דף כ"ב ע"א כנסו והתענשו ותאן על סדום תותים לקרות בתורה וכו' אבל נתוספתא פ' ב' איתא בגירסא הספרים כגדפסים ונראה לפין ננס סוטפתא מתוכם ועסם הגמ' דידן וכן טעתם מהרש"ם בירושלמי נטעם כן. ב) כמהרש"ם כבר זמים חיים לאו דוקא והוא כמו בפירושו בגמרא דידן דף כ"ב ע"א דכ"ש מתחמירין בה ופירש הוא ז"ל גמ' מלה. וכן פירש גמל בפר מנדים כמן בירושלמי. אבל כמראה ספרים פי' בדוקא דקתני מים חיים כמו בטבילת זב. ג) נראה דגם הראב"ד לא גרס ברבים פי' מהרש"ם. ות"ל הרשב"א ברכות דף כ"ב ונתב הראב"ד ז"ל שלא נאמרו בזיבוסים באלא אלא גיבסים אבל ברכים בולם אסורים ואינו ממוצר בגמיי דלא גלגלי בהמה שרמו בבזיה מכים ונגבד באג מפול ובבא מן הדרך ומינה דכלם נמי גרכים ואפי' הכי כבי כלי גוגא כדאיתמר הרם סכע. ואם נאמר כיהם להראב"ד עסמת כמהרש"ם דלא גלסינן ונרכים הסיד תמגלי ממיהם סרבנ"א. ד) וכן מסתמא מלשון המחבר בב"ש א"ח סימן פ"ע ספיף ד' ועיין ת"ח בם פ"ק ריד [ועי' ת"פ במכתב הפגים].

רקק עלה. א"ל ר' זעירא כמן יסא לטינני: תני תיבה שהיא מלאה ספרים נותנה מראשותי המטה ואינו נותנה למרגלות המטה. ר' אבון בשם רבי חונא והוא שתהא [המטה] גבוהה עשרה טפחים ובלבד שלא יהו חבלי המטה נוגעין בתיבה. הורי ר' יוסי קומי דר' שמואל בר רב יצחק כחדא דר' חונא. תני לא ישמש אדם מטתו וס"ת עמו בבית. רבי ירמיה בשם ר' אבהו אם היה כרוך במפה או שהיה נתון בחלון שהוא גבוה עשרה טפחים מותר: ר' יהושע בן לוי אמר עושה לו (כח.) כיליון תני לא ישב אדם על גבי ספסל שס"ת נתון עליו. מעשה בר' אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שס"ת נתון עליו והרתיע מלפניו כמרתיע מלפני הנחש ואם היה נתון על גבי דבר אחר מותר. עד היכן ר' אבא בשם ר' חונא טפח ר' ירמיה בשם ר' זעירא ואפי' כל שהוא. תני דייסקי שהיא מלאה ספרים או שהיו בתוכה עצמות המת הרי זה מפשילן לאחוריו ורוכב. תפלין תולה אותן מראשות המטה ואינו תולה אותם במרגלות המטה. ר' שמואל ר' אבהו ר' אלעזר בשם ר' חנינא ר' היה תולה תפילין בראשות המטה. ר' חזקיה בשם ר' אבהו ובלבד דלא יעביד כהדין דקלידא. אלא תפלין מלמעלן ורצועות מלמטן. תני ר' חלפתא בן שאול העוטש בתפלתו סימן רע לו. הדא דאת אמר מלמטה אבל מלמעלה לא. אתיא כיי דא"ר חנינא אני ראיתי את ר' מפהק ומנהק ומעטש ונותן ידו על פיו אבל לא רוקק ר' יוחנן אמר אף רוקק כדי שיהא כוסו נקי. לפניו אסור לאחריו מותר. לימינו אסור לשמאלו מותר הדא הוא דכתיב (תהלים צ"א) יפול מצדך אלף. כל עמא מודיי בההן דרקק אצטלין דהוא אסור. ר' יהושע בן לוי אמר הרוקק בבית הכנסת כרוקק בבבת עינו. ר' יונה רקק ושייף. ר' ירמיה ר' שמואל בר חלפתא בשם רב אדא בר אהבה המתפלל אל ירוק עד שיהלך ארבע אמות. א"ר יוסי בר אבין וכן הרוקק אל יתפלל עד שיהלך ארבע אמות: תני המתפלל אל יטיל מים עד שיהלך ארבע אמות א). אמר ר' יעקב בר אחא לא סוף דבר עד שיהלך ארבע אמות אלא אפי' שהה כדי הלוך ארבע אמות. א"ר אמי אם אומר אתה עד שיהלך ד' אמות יהא אסור אני אומר אחר בא והטיל שם. ר' אבא בשם רב צואה עד שתיבש כעצם ומים כל זמן שהן מטפיחין. גניבא אמר מים כל זמן שרשומן ניכר שמואל אמר צואה עד שיקרמו פניה. ר' שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן עד שיקרמו פניה *) אמר חזקיה ר' אבא מחמיר במים יותר מן הצואה א"ל ר' מנא מן הדא דגניבא. א"ל צואה אפי' עשויה כעצם אסורה מפני שמשמושה קיים מים אין משמושן קיים:

מתני' זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע (כח:) ומשמשת שראתה נדה צריכים טבילה ור' יהודה פוטר:

גמ' [עד כדון זב שראה קרי דמה מועיל לו אבל בעל קרי שראה זוב לא נ) דמועיל הוא אם היה טובל. או משום שאין שם לטומאת קלה אצל טומאה חמורה. נשמעינה מן הדא משמשת שראתה נדה צריכה טבילה ור' יהודה פוטר. מאי טעמא דר' יהודה אין תימר משום מה מועיל שהוא טובל הכא מועיל הוא הוי לית טעמא (כט.) דילא משום שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה]:

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר עד חצות ר' יהודה אומר עד ארבע שעות. תפלת המנחה עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום:

גמ' [תפלת השחר עד חצות] תני (דברים י"א) לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם וכי יש (כט:) עבודה בלב אלא זו תפלה וכן הוא אומר (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישזבינך וכי יש פולחן בבבל אלא זו תפלה. יכול יהא מתפלל שלשתן כאחת פירש בדניאל (שם) וזימנין תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי וגו'. יכול יהא מתפלל לכל רוח שירצה ת"ל (שם) וכוין פתיחן ליה בעיליתיה נגד ירושלם. יכול משבא לגולה כן ת"ל (שם) כל קבל די הות עבד מן קדמת דנא. יכול יהא מתפלל שלשתן בכל שעה שירצה כבר פירש דוד (תהלים נ"ה) ערב ובקר וצהרים. יכול יהא מגביה קולו ומתפלל פירש בחנה (שמ"א א') וחנה היא מדברת על לבה וגו'. יכול יהא מהרהר בלבו ת"ל (שם) רק שפתיה נעות הא כיצד מרחיש בשפתיו. א"ר יוסי בר חנינא מן הפסוק הזה את למד ארבעה דברים וחנה היא מדברת על לבה מכאן שהתפלה צריכה כוונה. רק שפתיה נעות מכאן שהוא צריך להרחיש

*) בירושלמי שלנו הגירסא ג' יתירים כפי שהובא בשם רב לואה אפילו עשויה כפלס חמורה במואל אמר עד שיקרמו פניה שמעון בר ווא אמר בשם רבי יוחנן עד שיקרמו פניה. אמר חזקיה ומלה בהפסיק כמים מן עד שיקרמו פניה שאין כל שיקרמו פניה הצי.

פירוש מהר"ש סיריליאו

אותם: מן ימא לטיגנא יפה עבית ובזמט עשית סעכסו אני רואה לקרות שמע. כמן ימא גם כאי כמו שמטלית זה מן הים וסמוך לו הטיגן ותמיהו נתונו שהוא מוטעם מאד. כן נראה לפרש לפי פירושו של רש"י ז"ל דהאלים מקדם [דף מ"ד ע"א] אבל יש שפירשו דעיגני שם מקום הוא ופסק מכח הירושלמי הזה דלא שרי ביטול הריק אלא כשקרא הכף ברקק עליה אבל אחר שעה אין הרוק מועיל דנבלעו והולך וזה דעת הראב"ד ז"ל: ואינו נותן במרגלות המטה שנוהג בהן בזיון: חבלי המטה שהמטה מסורגת בחבלים ומשום כבוד אע"פ שהוא תיבה במרגלות המטה צריך שלא יגעו חבלי המטה [נ"ב: אלא עד הארוכה טעון עליה] דאי נגעי מחזי דלצורך המטה נתנה שם: עושה לו בילון כמו וילון: והרתיע מלפניו כמרתיע מלפני הנחש מרוב צער נדמה לו כל כך כאלו נחש הכישו וכפ' הקומץ רבא פלוני בכך בריתא אמוראי דר' יוחנן ס"ל התם דמותר לישב על גב מטה שס"ת מונח עליה ומפרש דמעשה דר' אליעזר ס"ת ע"ג קרקע הוה והלכה מ"ד אסור לישב על גב מטה וכו' והרמב"ם ז"ל פסק לאסור והתוספות פסקו כר' יוחנן והלכתא כוותיה לגבי דרב וכ"ש לגבי רב הונא: מפשילן לאחוריו ורוכב אבל לא ירכב עליהן שנהג בהן מנהג בזיון: כהדין דקלידא מפתח כלומר יון אקליד. כשהמפתח תלוי באזורו והוא נע ונד והוא בזיון לתפלין: תפלין מלמעלן והרצועות תלויות. ובגמ' דילן לא קיימא הכי אלא ר' כי תלה בכיסתיה תלה ומאי קמ"ל מהו דתימא תיבעי הנחה כס"ת קמ"ל: מפהק מלקוחיו פותח להוציא רוח הפה כאדם שרוצה לישן: מנהק פעמים שאדם מוציא מגופו לפיו נפיחה ושומעה וריחה כריח המאכל שאכל: ומעטש מלמעלה: ונותן ידו על פיו בשעה שהוא מפהק שלא תראה פתיחת פיו: לימינו אסור מר מייתי קרא דיפול מצדך אלף דהיינו משמאל של אדם מטעם ימינו של הקב"ה מועטין המזיקין לשם ולצד ימינו של אדם מרובין מטעם שמאלו של הקב"ה ורבותי היו נוהגין כן ולצד שמאלן זורקין משום שמועטין המזיקין ויתחזק לזורקו לאחריו כי יותר מתקרב הרוח לגרדו לאחוריו לצד שמאל מלצד ימין: כל עמא מודי אע"פ שחולקין ר' חנינא ור' יוחנן אי רוקק אי לא הכא מודי: אנצליין פי' הנגיד ז"ל היכא בעומד כמטייל ואינו צריך לרוק לסור זיכי אמרינן בגמ' דילן נזדמן לו רוק. ויש גורסין אצטלין שרקק בטליתו והוא הבגד העליון הוא בזיון משום הגון לקראת אלהיך: ושייף ומשפשף ברגלו ובגמ' דילן בסוף המסכתא מוכח דרקיקה בב"ה שלא בשעת תפלה שריא: המתפלל אל יטיל מים עד שיהלך ד' אמות כדמפרש במגלה דעד ד' אמות רחושי מרחשן שפוותיה: אחר בא והטיל שם ואי אהה יודע אם הטיטו לשם במקום שרוצה להתפלל אלא ישהה וכיון ששהה נבלעו ומתפלל שם: מטפיחין טופח על מנת להטפיח: רשומן ניכר ואפי' אין מטפיחין: כעצם שנוללה ואינה נפרכת: מחמיר במים יותר מצואה קס"ד דס"ל לר' אבא כגניבא דאע"ג דאיכא יבשה כעלם שרי לה לעיל ואלו מים נגיבא מחמיר ואפי' אין מטפיחין: ומסיק דר' אבא הכי קאמר חומרא היא מה שרוע במים דאפי' לא אסיר אלא במטפיחין שלא כדין דע בכן דאין משמשם קיים אבל בצואה כל מה שיתמירו בה דין הוא דהא משמשה קיימת ואפי' עשויה כעצם אינו תמרא אלא דין הוא.

מתני' זב שראה קרי אע"פ שטמא טומאת זיבה וטמא שבעה ואין טבילה זו מטהרתו אפי' הכי צריך טבילה גד"ה כתקנת עזרא משום קרי. וכן נדה אם באת להתפלל שמונה עשרה ופלטה שכבת זרע שמשמשה אתמול קודם שראתה [נ"ב: וטבלה] והשתא פלטה ומאחר דפלטה הרי היא כבעל קרי כדאשכחן בשני אל תגשו אל אשה והתם משום פליטה: ור' יהודה פוטר קס"ד הואיל וטומאה זיבה והרי הוא טמא טומאה חמורה ואינו תוספתו בד"ה כדאמריק בפרקין תו לא אהני טומאה קרי דקולא ואסרא ליה דמה מועיל לו אם הוא טובל:

גמ' עד כדון זב שראה קרי עד כאן לא שמענו אלא כי קודמת טומאה חמורה דפטר ר' יהודה [נ"ב: דמה מועילה לו הטבילה] אבל כשטומאה קלה קדמה כגון בעל קרי שראה זוב כגון בשתי ראיות או בין השמשות דטמא שבעה מספק והכא אי שבל מקמי זיבה מועיל היה דסלקה ליה מטומאה הילכך קנסינן ליה או אפי' בזה טמא דפטר ר' יהודה וטעמא משום דאין שם וכו': מאי טעמא דר' יהודה דקא פטר בספת [נ"ב: הכא מועיל הוא]: הוי לית טעמא דא אלא משום שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה דעל כרחיה הפי' טומאה חמורה באה לו לבסוף קאמר דהא משמשת שראתה נדה טומאה חמורה לבסוף היא דטמאה קתני ואפי' דההיא נדה אחרי דהיה לה שהות לטבול וקתני דפטר בה נמי ר' יהודה וממתני' יתירה קא דייק והכי המיקנא בגמ' דילן:

הדרן עלך פרק מי שמתו בס"ד

תפלת השחר עד ארבע שעות עד ועד בכלל כדאמרא בגמרא ויקסבר העד ארבע בשעות זמן תמיד של שחר: עד הערב עד הלילה: עד פלג המנחה נגמרא מפרש דפלג דאמון דמנחה קטנה הוא דקאמר דס"ל דאתחלתא דמנחה קטנה מתשע שעות ומחצה עד הלילה ולמעלה הוא דהוו ונמצאו שתי שעות ומחצה וחלק לותם ותמצא בכלה מחליתה לייא שעות יחסר רביעית: אין לה קבע כמ"ד תפלת ערבית רשות: ושל מוספין בפ' הגורה למפרע יגפין מקראי דקרבן מוסף כל היום: כתיב דבר יום ביומו ג) ותפלה מוספין כמוספין גופייהו שויה רבנן:

גמ' ולעבדו בכל לבבכם דאי בשני יגריכם ליתא דלכתוב לאהבה את ה' אלהיכם בכל לבבכם ולעבדו למה ני אלא שנא תולית הדבור לפניו אלא ח"כ הלב חשבו מקודם והיינו פלגה דלבה קודם לדבור: מתפלל שלשתן כאחת הפלם שאנו מתפללין יפטר עלמו בזמן תפלה אחת. ובגמ' דילן נרבוק יכול יתפלל אדם כל היום כולו באי ע שעה שיחדמן לו מן היום קאמר: ומשני חימנין תלתא וכתב רש"י ז"ל שחרית מנחה ערבית: משבא לגולה כן לך היה נוהג אבל קודם לכן לא היה נוהג כן: ת"ל כל קבל די הוה עבד מן קדמת דנא ואפי' בפני הבית: וצהרים תפלת המנחה שאחר חלות וקרי לצרים אבל במנה שעות ושעה שנישיה יהתה עומדת נראים כל אדם: להרחיש

מאיר נתיב א) מהרמב"ם אינו נראה וכן שמטיל מים אל יתפלל עד שירחיק ארבע אמות. וכנס בגמרא דילן (מגילה כ"ז פ"ב) איתא תני סנא קמיה דרב נחמן המתפלל ירחיק ד' אמות ומשתין ושמשתין מרחיק ארבע אמות ומתפלל. בגלמא תרחיק ד' אמות ומתפלל הנ"א כרה ימחיק תחן ומן כתוהי ד' אמות וכו'. והמפ"ל מלה בגירסא מהרב"ם [illegible]...
[illegible]

לתרחיש בשפתיו. וקולה לא ישמע מכאן שלא יהא אדם מגביה קולו ויתפלל. (שם) ויחשבה עלי לשכורה מכאן שהשכור אסור להתפלל. סילתיה דחנן בר אבא פלינא דחנן בר אבא אמר לחברייא גימר לכון מילתא טבתא דחמית לרב עביד ואמריתה קומי שמואל וקם ונשקי על פומי כי אמר ברוך אתה שוחח בא להזכיר את השם זוקף. שמואל אמר ואנא אמרית טעמא (תהלים קמ"ו) ה' זוקף כפופים. א"ר אמי לא מסתברא דא אלא (מלאכי ב') מפני שמי ניחת הוא. א"ר אבין אלו היה כתיב בשמי ניחת הוא הוה יאות לית כתיב אלא מפני שמי ניחת קודם עד שלא הזכיר את שמי כבר ניחת הוא. ר' אבא בר זבדא כי מצלי בצבורא מצלי בלחישא וכי מצלי בביתיה מצלי בקלא עד דילפון בני ביתיה צלותא מיניה. א"ר מנא ובני ביתיה דאבא ילפא צלותא מיניה. מהיכן למדו שלש תפלות ר' שמואל בר נחמני אמר כנגד שלש פעמים שהיום משתנה על הבריות. בשחר צריך אדם לומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהוצאתני מאפלה לאורה. במנחה צריך אדם לומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שזכיתני לראות החמה במזרח כך זכני לראותה במערב. בערב צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שהייתי באפלה והוצאתני לאורה כך תוציאני מאפלה לאורה. ר' יוסי בר חנינא א) אמר תפלות מאבות למדום. תפלת השחר מאברהם אבינו דכתיב (בראשית כ"ב) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה כמא דתימר (תהלים ק"ו) ויעמוד פינחס ויפלל. תפלת המנחה מיצחק אבינו דכתיב (בראשית כ"ד) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה כמא דתימר (תהלים ק"ב) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. תפלת הערב מיעקב אבינו דכתיב (בראשית כ"ח) ויפגע במקום וילן שם ואין פגיעה אלא תפלה כמא דתימר (ירמיה כ"ז) יפגעו נא בה' ואומר (שם ז') ואל תפגע בי. ורבנין אמרין תפלות מתמידין גמרו. תפלת השחר מתמיד של שחר [דכתיב] (במדבר כ"ח) את הכבש אחד תעשה בבקר. תפלת המנחה מתמיד של בין הערבים דכתיב (שם) ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. תפלת הערב לא מצאו במה לתלותה ושנו אותה סתם הדא היא דתנינן תפלת הערב אין לה קבע. א"ר תנחומא עוד היא קבעו אותה כנגד עיכול איברים ופדרים שהיו מתעכלין על גבי המזבח כל הלילה:

ר' יהודה אומר עד ארבע שעות: מד"ת למד ר' יהודה. ומעדות למד ר' יהודה. מד"ת [למד ר' יהודה] דתניא ר' ישמעאל אומר (שמות י"ו) וחם השמש ונמס בארבע שעות אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא בשש שעות כשהוא אומר (בראשית י"ח) כחום היום הרי שש שעות אמור הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס בארבע שעות ואת דריש (שמות כ"ט) בבקר בבקר מה בבקר שנאמר להלן בארבע שעות אף בבקר שנאמר כאן בארבע שעות. בארבע שעין שמשא חמין וטולא קריר בשית שעין שמשא חמין וטולא חמין. א"ר תנחומא מהו כחום היום בשעה שאין צל לכל בריה. ר' ייסא מצלא בתלת שעין *) ר' כרביה חמוניה קרי ק"ש ומצלי בתר תלת שעין. והא תנינן הקורא מכאן ואילך לא הפסיד וכו'. נימר כבר קבל מלכות שמים בעונתה. ומעדות למד ר' יהודה דא"ר סימון בשם רבי יהושע בן לוי בימי מלכות יון היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני טלאים. פעם אחת שלשלו להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני גדיים באותה שעה האיר הקב"ה עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים ועל אותה שעה העיד ר' יהודה בן אבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות ג) אמר ר' לוי אף בימי מלכות הרשעה הזו היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני כבשים ובסוף שלשלו להן שתי קופות של זהב ותעלו להן שני חזירין ולא הספיקו להגיע לחצי החומה עד שנעץ החזיר צפרניו בחומה ונזדעזעה החומה וקפץ ארבעים פרסה מארץ ישראל באותה שעה גרמו העונות ובטל התמיד וחרב הבית: מאי טעמון דרבנן (במדבר כ"ח) שנים ליום חלק את היום טעמא דר' יהודה שנים ליום חובה לכל יום. שנים ליום שני פרקליטין ליום. שנים ליום שתהא שחיטתן לשם היום. שנים ליום שתהא שחיטתן כנגד היום הדא היא דתנינן תמן תמיד של שחר היה נשחט על קרן מערבית צפונית ג) על טבעת שניה כנגד היום ושל בין הערבים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית על טבעת שניה כנגד היום והיא שיהא יודע איזה מהן הוא נשחט בשחרית ואיזה מהן הוא נשחט בערבית:

תפלת המנחה וכו': ר' חייא בשם ר' יוחנן היו לפניו תפלת מנחה ותפלת מוסף מנחה קודמת חוון בעיין מימר כשאין ביום כדי להתפלל שתיהן אבל אם יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת מוסף קודמת. ר' זעירא בשם ר' יוחנן אפי' יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת מנחה קודמת **). (ל:) ותתני הקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין יצא לשעבר הא בתחלה לא בדא. פתר לה כשלא הגיע זמן התפלה. כהדא רבי יהושע בן לוי מפקד לתלמודיה אין הוי לכון ארסטיון ומטא יומא לשית שעין ס) עד דלא תיסתן לארסטוון. תתין מצלון מנחתא עד דלא תסקון

ר' יהודה אומר עד פלג המנחה: תני וכמה הוא פ"נ המנחה אחת עשרה

*) בירושלמי שלנו הגירסא גמלא מצלין בני חייא בר ווה מצלי בתלת שעין. **) בירושלמי שלנו הגירסא תפלת המנחה קודמת בני נתן בר פיני בשם ר' יוחנן אפילו יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת המנחה קודמת ובמקום מוסף הפשוט מן קודמת בלשון ... הבני.

פירוש מהר"ש סיריליאו

להרחיש כולייר בלע"ז התנוס רמס רייחמא: סילתא דחנן בר אבא פליגא דהאי כיון דסמיך לרב היכן הוא שוחה וסוף הוא זוקף מכלל דרב נשמע קולו לאחרים הוה דאי לא אלא מלחיש בשפתיו וקולו לא נשמע מהיכן ידע: לא מסתברא דילא [צריך לקרות הגי"ת בפת"ח והיו"ד בציר"ק והלמ"ד בפת"ח] לא מסתברא דא אלא מפני שמי ניחת הוא כמעט שמי ומתמעט דבשם נופיה יזדעזע גופו וישחה ויכרע: הוה מצלי בלחישא שלא ישריד הצבור אבל בביתו הרי ומשום הכי כי מצלי בביתו הוה: מהיכן למדו שלש תפלות כנגד מה תקנום: איברים של עולה ופדרים של שאר קרבנות שמרק דמן קודם שקיעת החמה קרבין כל הלילה וכנגדן תקנו תפלת ערבית: וחם השמש ונמס בארבע שעות כדמפרש לקמיה בארבע שעין שמשא חמין וטולא קריר: כשהוא אומר כחום היום ולא אמר כחום החמה כלומר מלמד במקום אחר שמינה בכתוב בלשון ואמר כחום היום מחמם כל המקומות חמין בין במקום חמה בין במקום צל הוא מדבר בשעה שמינה: ואת דריש בבקר בבקר דכתיב וילקטו אותו בבקר בבקר וכיון דשעה רביעית נמס עד היא שעתא לוקטין והו לא ומכינן שזמנן בשעה רביעית ועולה כתיב ולהם בבקר ובבוע והא בבקר דכתיב גבי תמיד עד ארבע שעות משמע: שלשלו והורידו התנוס והורידס ופלסתיטון: שני גדיים צעירים ואמר שמו גדולים דעתודים מהגרמיק גדיין ופסולין להמיד: על אותה שעה העיד ר' יהודה בן אבא וכו' משנה ישא בעדיות ובמדרש איתא דבימי שמעון הוא כי נשא בת פרעה שימן עד כלס *) שעות: בימי מלכות הרשעה רומי לרשעה כשגרו רומיים על ירושלם: מאי טעמון דרבנן דאמרי עד חצות: דתנינן התם במס' תמיד פרק לא היו כופתין: על קרן מערבית צפונית של מזבח שהשמש בלה מן המזרח לפיכך מושם השוחט

*) נבדרב ויקרא רבה פ' י"ב ובגמדבר רבה פ' י' סימן ס' הספתא ארבע בשום.

לגד המערב להרחיק מן טפל המזרח מפני שטהלי סמוכה נגוהין והחמה שחרית בשפולו של רקיע וגל הכותל עומד כנגדה ולפניה הייט משום דשלש שמיטחה בלשון והמידין שלה הוו וגם היה בית המטבחים והטבעות קבועות ברצפה להם ראש הבהמה לתוך (כדאיתא בסוף שטה יהן) כ"ד טבעות כמנין המשמרות ומקומן תולות ברצפה כ"ד אמות על כ"ד אמות קטשה בשם סדרים ד' בכל סדר: על טבעת שניה ולא בטבעת שאלל המזבח אלא בשנייה לה המסובבה לה לגד לפון ופני השוחט ואחר הבהמה באלכסון לגד מזרחית לפונית שמשם השמש באה שחרית. וטעמא דטבעת שנייה לא ידענא ד) ואני מעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו לאחוז בה רגלי הבהמה שלא תהפך: ושל בין הערבים שהחמה באה מן המערב מטך עלמו לגד מזרח בכל יכולתו ופניו למערב ודרום באלכסון שזריחת החמה באה משם כך פי' רש"י ז"ל בפ' שני שעירי: תפלת המנחה קודמת כרבק שזו תדירה וזו אינה תדירה: כשלא הגיע זמן תפלה דמנחה כדמפ"ס ולה"ל: ומטא יומא לשית שעין מכבר הוא חצות וכדיעבד תמיד של בין הערבים בסוף שעה ששית כשר כדתנן הפסח ששחטו אחר חצות כשר. וכתיב ביה בין הערבים [כ"ב: וכ"ה לתמיד] ומשום שלא יתחיל בסעודה אין מספיקין שרי להו להתפלל מנחה אחר חצות אבל מ"מ אינה זמן מנחה ולא מתפלל שמוף התלה עד שמינה ומחלה ואם כדיעבד התפלל מנחה קודם יצא כדאיתא לקמן דומיה אינו אלא עד הקטרת האיברים דהיינו בט' שעות ומחלה: אריסטוון סעודה גדולה: כמה הוא פלג המנחה כלומר היכן כלתה מנחה וקאמר עד י"א שעות חסר רביע כדפריסית במתני' דמנחה קטנה ואת המעער ר' יהודה דעד סוף פלג ראשון שלה כלתה מישב זמן מנחה להתפלה. ישמעינן דתחלתה מתשע שעות ומחלה ולמעלה ונגל טולה טוי שתי שעות ומחלה

מאיר נתיב א) גירסת הספרים הנדפסים רבי יהושע בן לוי אמר תפלות מ' אלא נגד תמ"ם דילן דגם איתא דף כ"ו ע"ב איתמר ר' יוסי בן חנינא תפלות אבות תיקנום ר' יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום ולפי נוסחת ספרים ירושלמי מוחלפת השיטה אבל לפי נוסחת החכמים לענין דהכא דאמרין תפלות מתמידין גמרו הייט ריב"ל כמו בגמרא דילן.

ג) [illegible]

[illegible]

עשרה שעות חסר רביע. תמן תנינן תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה. וערב פסח נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת: ר' ירמיה בעי הכא את עבד מנחה שתי שעות ומחצה והכא את עבד מנחה שלש שעות ומחצה א"ר יוסי לא הוקשה תפלת המנחה לשחיטת תמיד של בין הערבים אלא להקטרה א). דכתיב (תהלים קמ"א) תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב צא שעה אחת לעסוקו ואת עבד מנחה שתי שעות ומחצה. ר' יוסי בר חנינא הות מתפלל עם דמדומי חמה כדי שיהא עליו מורא שמים כל היום. וא"ר יוסי יהא חלקי עם המתפללין עם דמדומי חמה מה טעם (תהלים ל"ב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא מהו לעת מצא לעת מיצויו של יום. אחוי דאימיה דרב אדא הוה מציין גולתיה דרב ג) א"ל כד תחמי שימשא בריש דיקלי תיהב לי גולתי דניצלי מנחתא. שמשא בריש דיקלי תמן איסמא הוא הכא. דא"ר יוחנן (ישעיה מ"ד) האומר לצולה חרבי זו בבל שהיא זוטו של עולם. וא"ר יוחנן למה נקרא שמה צולה ששם צללו מתי דור המבול דכתיב (ירמיה נ"א) גם בבל לנפיל חללי ישראל גם לבבל נפלו חללי כל הארץ וכתיב (בראשית י"א) וימצאו בקעה בארץ שנער ואמר ריש לקיש זו בבל ולמה נקרא שמה שנער ששם ננערו מתי דור המבול דבר אחר שנער שהם מתים בתשנוק בלא נר בלא בית הכבוד ובלא מרחץ. דבר אחר שנער שהן מנוערין מן המצות בלא תרומה ובלא מעשר. א] דבר אחר שנער שהעמידה שונא ועד להקב"ה. ואי זה זה נבוכדנצר הרשע. (לא.) ורב כר' יהודה. אין תעבדיניה כרבנן לית ר' יהודה מודי. ואין תעבדיניה כר' יהודה אוף רבנן מודו: מנין לנעילה א"ר לוי (ישעיה א') גם כי תרבו תפלה אינני שומע מכאן שכל המרבה בתפלה נענה. מחלפא שיטתיה דר' לוי תמן א"ר אבא בריה דר' פפי ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי (משלי י"ד) בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור חנה על ידי שריבתה בתפלה קיצרה בימיו של שמואל שאמרה (ש"א א') וישב שם עד עולם. והלא אין עולמו של לוי אלא חמשים שנה דכתיב (במדבר ח') ומבן חמשים שנה ישוב מצבא וגו' והא חווין ליה חמשין ותרתין א"ר יוסי ב"ר בון שתים שנטלתו וכא את אמר הכין. אי אמרת כן ליחיד והן לצבור: ר' חייא בשם ר' יוחנן ר' שמעון בן חלפתא בשם ר' מאיר (ש"א א') והיה כי הרבתה להתפלל אל ה' מכאן שכל המרבה בתפלה נענית: אימתי היא נעילה רבנן דקסרין אמרין איתפלגון רב ור' יוחנן. רב אמר בנעילת שערי שמים. ור' יוחנן אמר בנעילת שערי היכל אמר ר' יודן ענתותיא מתני' מסייעא לר' יוחנן דתנינן תמן בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהן ארבעה פעמים ביום בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים. אית לך נעילת שערי שמים ביום. אחוי דאימיה דרב אדא הוה ציין גולתיה דרב. ובצומא רבא א"ל כד תחמי שמשא בריש דקלי תיהב לי גולתי דנצלי נעילת שערים: מיחלפא שיטתיה דרב תמן אמר בנעילת שערי שמים. וכא אמר בנעילת שערי היכל. א"ר מתנית על ידי דהוה מאריך רב בצלותיה מנין הוה מגיע לנעילת שערי שמים: נעילה מהו שתפטור של ערב ר' אבא רב הונא בשם רב נעילה פוטרת של ערב. א"ל ר' אבא לרב הונא היאך הוא מזכיר של הבדלה א"ל ר' יונה לר' אבא והיאך יהו שבע פוטרות שמונה עשרה. א"ל ולא כבר איתתבת. א"ל בגין דאיתתבת תיבטיל. (לא:) א"ר יוסי מאי דאקשי ר' אבא קשי יאות ומאי דאקשי ר' יונה לא קשי יאות קל תקלו עליו משום תעניתו שיהו שבע פוטרות שמונה עשרה. ר' אבא בר ממל אמר לחברייא מריי מן כלכון שמעית שאין נעילה פוטרת של ערב. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אין נעילה פוטרת של ערב. א"ר יוסי בר בון ותני ר' חייא כן בכל יום אדם מתפלל מעין שמונה עשרה ב) ואימתי מתפלל שמונה עשרה במוצאי שבתות וימים טובים ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי תענית צבור ו) ר' יצחק בר נחמן בשם ריב"ל יום הכפורים שחל להיות בשבת אע"פ שאין נעילה בשבת מזכיר של שבת בנעילה. ר' סימון בשם ריב"ל שבת שחלה להיות בחנוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה מזכיר של חנוכה במוסף. ג] אוכפון עלה ר"ח שחל להיות בתענית צבור אע"פ שאין נעילה בר"ח מזכיר הוא של ר"ח בנעילה. ר"ח ות"צ היכן הוא

א] בירושלמי ש"ט וכן בב"ר פ' נ"ז הגירסא דבר אחר שנער שמריה מתים נפנים דבר אחר שנער ט' ומשל תן ממפסיק מן דבר אחר ונעבר על דבר אחר שנער. ב] עיין בתוספתא בירושלמי מסכית פ"ד כ"א על הכינן ובירושלמי כאן.

פירוש מהר"ש סיריליאו

ומחצה עד הערב אלי עשירית וי"א וי"ב: תמן תנינן בפסחים תמיד נשחט תמיד של בין הערבים בכל שאר ימות השנה נשחט בשמונה ומחצה. ובשקרבו האברים על המזבח להקטירו היה בתשעה ומחצה שהיו שוהין שעה בין שחיטתו להקטרתו ובהקטרתו שוהין נמי שעה ולפעמים שעה ורביע. ובערב הפסח מקדימין ליה שעה משום דבעי למעבד פסחים דכל ישראל אחריו: הכא את עבד מנחה שתי שעות ומחצה דקאי בברייתא דפלג המנחה י"א שעות חסר רביע א"כ התחלתה מהבלע שעות ומחצה ועד הלילה הוו לה שתי שעות ומחצה ואיט הכא קאי דבתוספתא התמיד דמנחה דשלה שהא בתשע השיעית ומשם עד הלילה הוי שלש ומחצה: אלא לקטרת בשעה שמקטירין אבריו והייט בט' ומחצה: צא שעה אחת לעסוקו דהייט שחיטתו והפשטו וניתוחו ומליחת אבריו בכבש וצריך שעה ובכך אהה עושה מנחה שתי שעות ומחצה ושיעור הקטרתו שעה ולפעמים שעה ורביע והייט פלג המנחה דקאמר ר' יהודה: דמדומי חמה לשון אדם דהייט בתחלה סוס ובסוף היום החמה אדומה: [נ"ב: מיצויו להמציא דם התמצית כאומר (ש"ט ג)]: גולתיה דרב לבושו או מלבושו שבוך בה ראשו בגדיהם הרנוס ירושלמי גוליהן: מציין מתקן לזיינהו: איסמא הוא הכא בארץ ישראל שגבוהה היא הוי יום ברור דרב בבבל הוה שעמוקה היא כדמפרש ואזיל ובארץ ישראל אין לשער בכך אלא לאחרי עפי או ס"ל לרב נעה מיצויו של יום: זוטו של עולם ארעיתו ותחתיתו: בתשנוק מלשון וימער הרנומו ובמיק: [נ"ב: בלא נר דאמריק פ' במה מדליקין דאין להם שמן זית דגלגל שאוכלים: בלא מרחץ דכיון דעמוקה היא יוצאין בה האנים מיד ואין מקום לחפור לא בית הכסא ולא מרחץ ואמרינן בברכות פ' בתרא רבא בימאה הוה אזיל עד מיל]: ורב כר' יהודה בעיא היא דשמשא בריש דקלי במאי נאמר נפלג אחרון דשכבה ואיד לומר והייט דלא כר' יהודה דמכס ואילך עבר זמנה או סמוך קאי: לית ר' יהודה מורי אלא עד פלג המנחה דהייט עד י"א שעה חסר רביע: ואין תעבדיניה כר' יהודה בזמן תפלת מנחה דר' יהודה כולי עלמא מודו: מניין לנעילה כלומר להי אסמכוה: תמן א"ר אבא פרק ב' דבכורים: עד עולם שולמו של לוי חמשים שנה: ותווין ליה חמשין ותרתין יאי איתא בתענית פ"ק ובפ' בני דבכורים ובפ' בתרא דמועד קטן: כן ליחיד דבר שפתים אך למחסור. ובליבור ענה: אימתי הוא נעילה אימתי הוא זמנה: נעילת שערי שמים בשקיעת שערי שמים דשקיעת החמה כשמסתלק אור השמש מעל הארץ [נ"ב: דהייט עם חשיכה]: בנעילת שערי היכל משעה שנסתלקה עבודת היכל דהיינו הלקת המנורה והקטר קטורת של בין הערבים והייט מפלג המנחה ואילך שעה ורביע קודם הלילה: דתנינן תמן בפרק בתרא דתענית: בשלשה פרקים הכהנים נושאים כפיהם ד' פעמים ביום מפרש התם דה"ק בשלשה פרקים הכהנים נושאים כפיהם בכל תפלה ותפלה ויש מהן שנושאין וכו' ד' פעמים ביום כגון בי"ס דיש בו ד' תפלות: בתעניות תענית צבור יש בו ג' שחרית ומנחה ונעילה: ובמעמדות התם מפרש להו: אית לך נעילת שערי שמים ביום ממשנה יתירה קא דייק דלא הוה ליה למיתני אלא ד' פעמים ואמאי תנא ביום. אלא נאמנותיין דכולן זמנם ביום ואלא כמ"ד נעילת שערי שמים. ואית דלא גרים אלא איה לך נעילת שערי שמים ותני לא ומפרשי לה הכי כיון דבנעילה נושאים כפיהם וכי יכיל אתה לומר דבנעילת שערי שמים נושאין כפיהם והא דביום הוא דהא איהקש נשיאות כפים לשירות דכתיב לשרתו ולברך בשמו מה שירות ביום אף נשיאות כפים ביום: הירבב לי גולתי ההן לי עליתי משום יכון לקראת אלהיך ישראל: בנעילת שערי שמים בלילה: בנעילת שערי היכל שרלה להתפלל כל תפלתו בעוד השמש זורח על הארץ וכדאמרן: היה מגיע לנעילת שערי שמים סוף תפלתו נמשכה עד הלילה. וקי"ל כר' יוחנן דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ובעוד השמש זורח משלימין התפלה וכן פסק הרמב"ם ז"ל שכתב פ"ג דהלכות תפלה ותפלת נעילה זמנה כדי שיבלים אותה סמוך לשקיעת החמה ד) ויפה כיון הרב ז"ל דהא נשיאות כפים בסוף התפלה הוא ונשיאות כפים ביום בעינן [נ"ב: והכי משמע נמי בס"פ בתרא דתענית דהתם אלא דהלמודא כר' יוחנן] ומדברי הרי"ף ז"ל נראה דקי"ל כרב דהייט נעילת שערי שמים: מהו שתפטור של ערב לרב הוא דבעי דס"ל בנעילה שערי שמים: נעילה פוטרת של ערב מפרש בפרק בתרא דיומא דרב לדברי האומר חובה קאמר ומ"ל דבנעילה שערי שמים תלוי לא נעילה וכיון דתלוי לה במתפיכה הו לא צריך: היאך הוא מזכיר של הבדלה דהא נעילה אסיקנא התם דהייט אתה בחרתנו ויבייס במה אנו והוהם בקודשת היום: היאך יהו שבע פוטרות י"ח דהא רב למ"ד חובה קאמר: ולא כבר איתתבא והלא כבר הקשינו על מימרא דרב והיק צריך לחזור ולהקשות עליו: היבטיל וכי בטלה היא דאין לשום עליה עוד דקא אמרת הכי: לחברייא דר' אבא ור' יונה: מעין י"ח מפרש לקמן הביננו: מתפלל י"ח שלימות: במוצאי שבת משום דבעי למימר הבדלה ואין לומר הביננו: ומוצאי יוה"כ שצריך למימר נמי הבדלה בחונן הדעת: ובמוצאי תענית צבור מפרש לקמן משום דבעי למימר עננו ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא: מזכיר של שבת בנעילה ולומר והתן לנו את יום השבת הזה ואת יום הכפורים הזה ומקדש השבת וי"ה ואע"פ שאין תפלת נעילה בשבת יום הוא שנתחייב בד' תפלות כדאיתא בפ' במה מדליקין: שחלה להיות בחנוכה מזכיר של חנוכה במוסף בדרכו במודים: שחל להיות בתענית צבור כגון שבע תעניות דבצורת וכיוצא בו וכדקי"ל אם התחילו אין מפסיקין: ה"נ בכל הספרים ר"ח ותענית צבור היאך הוא מזכיר של ר"ח ר' זעירא אמר בהודאה ר' אבא בר ממל אמר בעבודה. ר' אבינא (ורביעית) אמר אומרה ברכה רביעית. א"ר אבא מה פליגו בכל מקום אומרה ברכה [רביעית] אף כאן אומרה ברכה רביעית וכן נפק עובדא כהדא דר' אבא: וכן הגירסא בספרים שלנו בתענית ירושלמי פ' בג' פרקים. אבל הרא"ש ז"ל כתב בפ' אין עומדין כלשון הזה ובירושלמי דפ' תפלת השחר גרסינן ר"ח שחל להיות בו תענית היאך הוא מזכיר הענית במוסף ר' זירא אמר בהודאה ר' אבא בר ממל אמר בעבודה ר' אבינא אמר אומרה ברכה רביעית ר' אושעיא אמר מה פליגו בכל מקום ברביעית אף כאן ברביעית וכן נפק עובדא כהדא דר' אבא. ונראה שיש טעות בספר בירושלמי וכן ראוי לגרוס ר' אבינא אמר אומרה בברכה חמישית פי'

מאיר נתיב א) פי' נוסחת הספרים הנדפסים קשה כלא אמרו לפי' משנת תמידים נתנו וכו' תפלת המנחה מתמיד של בין הערבים דכתיב ואם הכונה דבני ספסם בין ספרנים ואין טעם דכלשונה ר' יוסי דכנה פליג אכריימא דלפני וכנגד סרנים בהם שמדני יום טוב וכתב ודקתי"ב ממיד לאו כבם בל ממיד קאמר טלומר דקטרת בכלל ממיד וממין זה היינך שקפים דכן כבם על בין הערבים אבי היכן מתפללין בירושלמי על פי מה באתרו בגמלא דינן וכירוב מי נמצאתי כתב ...

[illegible]

י) (אבל בפ"ג מהל' תפלה פ"ו מפורש בזה"ל ותפלת נעילה זמנה. כדי שיתפלל אותה סמוך לשקיעת החמה ופי' בפ"א ס"ו)

הוא מזכיר של ר"ח] א) ר' זעירא אמר בהודאה. ר' אבא בר ממל אמר בעבודה ר' אבינא אמר אומרה ברכה רביעית. א"ר אבא מה מצינו בכל מקום אומרה ברכה רביעית אף כאן אומרה ברכה רביעית וכן נפק עובדא כהדא דר' אבא: במה קורין ר' יוסי אמר קורין ברכות וקללות. א"ל ר' מנא בגין מודעתון דהיא תעניתא רביעין על מעיהון ולא ידעין דהיא תעניתא. (לב.) א"ל להודיעך שקורין ברכות וקללות. ר' ירדן קפוטקיא אמר קומי ר' יוסי בשם ר' יודה בן פזי קורין בר"ח קם ר' יוסי עם ר' יודה בן פזי וא"ל את שמעת מאבוך הדא מילתא א"ל אבא לא הוה אמר כן אלא בעין מב על ידי דאינון ידעין דהוא ריש ירחא קורין בר"ח הא שאר כל המקומות קורין ברכות וקללות. ירמיה ספרא שאל לר' ירמיה ר"ח שחל להיות בתענית צבור ב) במה קורין א"ל קורין בר"ח א"ר חלבו קומי ר' אמי מתני' אמרה כן לכל מפסיקין לראשי חדשים לחנוכה ולפורים; יצחק בחורא שאל לר' יצחק ר"ח שחל להיות בחנוכה במה קורין א"ל קורין ג' בר"ח וא' בחנוכה ר' פינחס ר' סימון ר' אבא בר זמינא ומטי בה בשם ר' אבדומא דמן חיפה קורין ג' בחנוכה וא' בר"ח להודיעך שלא בא הרביעי אלא מחמת ר"ח. בר שלמיא ספרא שאל לר' מנא הגע עצמך שחל ר"ח של חנוכה להיות בשבת ולאו שבעה אינון קורין אית לך מימר שלא בא השביעי אלא מחמת ר"ח א"ל והדא שאלתא דספר:

תפלת הערב אין לה קבע: ר' ספקד לאכדן אמוריה אכריז קומי צבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד דיומא קאי. ר' חייא רבא מפקד לאמוריה אכריז קומי צבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד דיומא קאי. א"ר חנינא משכני ר' ישמעאל ברבי יוסי אצל פונדוק אחד ואמר לי כאן התפלל אבא של לילי שבת בע"ש. אמר רבי אמי ר' יוחנן פליג ולא הוה צריך מפלגא על הדא למה שכן מוסיפין מחול על הקדש ועד דכלקין חמרייא מן שרב לצפורי ואמרי ככר שבת ר' חנינא בן דוסא בעירו. ווידא אמרה הדא דא"ר חנינא משכני ר' ישמעאל בר יוסי אצל פונדוק אחד ואמר לי כאן התפלל אבא של מוצאי שבת בשבת ואפי' עלה לא הוה צריך מיפלגא דר' מפקד לאכדן אמוריה אכריז קומי צבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד דיומא קאי. ור' חייא רבא ג) כו'. דבי ר' ינאי אמרי (לב:) עלה אדם על מטתו אין מטריחין אותו לירד. א"ר זעירא כל זימנא דחוינא עבד בן הוינא מפחד בליליא לית לך אלא כהדא דר' מפקד לאכדן אמוריה אכריז קומי צבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד דיומא קאי. ור' חייא רבא וכו': א"ר יעקב בר אחא תנאי תמן תפלת הערב רבן גמליאל אמר חובה ר' יהושע אומר רשות א"ר חנינא אתיין אלין פלוגייתא כאילין פלוגוותא מאן דאמר חובה אין נעילה פוטרת של ערבית ומ"ד רשות נעילה פוטרת של ערב: תניא מעשה בתלמיד אחד שבא ושאל את ר' יהושע תפלת הערב מהו א"ל רשות בא ושאל את ר"ג תפלת הערב מהו א"ל חובה א"ל והא ר' יהושע אמר לי רשות אמר לו למחר כשאכנס לבית הועד עמוד ושאול את ההלכה הזאת למחר עמד אותו תלמיד ושאל את ר"ג תפלת הערב מהו א"ל חובה א"ל והא ר' יהושע אמר לי רשות. א"ל ר"ג לר' יהושע אתה הוא אומר רשות א"ל לאו א"ל עמוד על רגליך ויעידוך והיה ר"ג יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם ואמרו לר' חוצפית התורגמן הפטר את העם ופטרן ואמרו לר' זינון החזן אמור לו התחיל ואמר. התחילו ועמדו כל העם על רגליהם ואמרו לו (נחום ג') כי על מי לא עברה רעתך תמיד. הלכו ומינו את ר' אלעזר בן עזריה בישיבה בן שמנה עשרה שנה היה ונתמלא כל ראשו שיבות והיה ר' עקיבא יושב ומצטער ואמר לא שהוא בן תורה יותר ממני אלא שהוא בן גדולים יותר ממני אשרי אדם שזכו לו אבותיו אשרי אדם שיש לו יתד במי להתלות בה. ומה היתה יתדתו של ר' אלעזר בן עזריה שהיה דור עשירי לעזרא ואית דאמרי עינוי דמיין לדידיה. וכמה כפסלין היו שם ר' יעקב בר סיסי אמר שמונים ספסלים היו שם של ת"ח חוץ מן העומדים לאחורי הגדר. ר' יוסי בר אבין אמר שלש מאות היו שם חוץ מן העומדים לאחורי הגדר: כיי (לג.) דתנינן תמן מקובל אני מפי ע"ב זקן ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה בישיבה: תמן תנינן זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה. וכי כרם היה שם אלא אלו ת"ח שהיו עשויות שורות שורות ככרם. תני עדויות בו ביום נישנית: מיד הלך לו רבן גמליאל אצל כל אחד ואחד לפייסו בביתו אזל גבי ר' יהושע אשכחיה יתיב עביד מחטין א"ל מן אלין את חיי א"ל ועד כדון את בעי מידעיה אוי לו לדור שאתה פרנסו א"ל נעניתי לך. ושלחון גבי ר' אלעזר בן עזריה חד קצר ואית דאמרין ר' עקיבא הוה. א"ל מי שהוא מזה בן מזה יזה מי שאינו לא מזה ולא בן מזה יאמר למזה בן מזה מימך מי מערה ואפרך אפר מקלה א"ל נתרציתם אני ואתה נשכים לפתחו של ר"ג אע"פ כן לא הורידו אותו מגדולתו אלא מינו אותו אב בית דין:

מתני' ר' נחוניה בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו תלמידיו מה מקום לתפלה זו. אמר להם בכניסתי

א) בירושלמי שלנו הנוסחא אוספין עליה ראש חדש שחל להיות בתענית צבור אף על פי שאין נעילה בראש חדש מזכיר הוא של ראש חדש בנעילה רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי שבת שחלה להיות בחנוכה אף על פי שאין מוסף בחנוכה מזכיר של חנוכה בטוכה אוספין על ראש חדש שחל להיות בחנוכה אף על פי שאין מוסף בחנוכה מזכיר הוא של חנוכה במוסף. ראש חדש שחל להיות בתענית האיך מזכיר הוא של ראש חדש. ב) בירושלמי שלנו כלשון הנוסחא ר' חייא בר ווא מפקד לאמוריה אכריז קומי צבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים.

פירוש מהר"ש סיריליאו

פי' שיאמר ענני אחר ברכה של קדושת היום. ר' אבנו אמר מה מצינו בכל מקום בברכה רביעית כלומר שאומר קדושת היום בברכה רביעית אף כאן אומר קדושת היום בברכה רביעית ועוד יאמר בחמישית ובפ"ל מיירי בקובע ברכה לעצמו כמו שאומרה בין גואל לרופא בחול. אבל ביחיד יכול לשוה שאומרה בשומע תפלה וכו' ואנן לא גרסינן הכי והרב"א ז"ל גורס בגירסת ספריו דברים היאך הוא מזכיר של ר"ח וכ"כ ל"ג במוסף וכתב הרב ז"ל ונראה והאי ש"ס בגירסא זו ירושלמית טעות סופר במה שאמר היאך הוא מזכיר של ר"ח ולא גרס של ר"ח אלא היאך הוא מזכיר של תפלת דהוא של ר"ח מפני קשיא ליה הא מזכירו בעבודה כאחר כל הימים ומאי שנא השתא ועוד אי בכל ר"ח מאי קאמר ר' בא מה מצינו שאומרה ברכה רביעית והא לא מצינו ברכה רביעית בכל ר"ח אלא במוספין בגבד הא שאר התפלות אינו אומרה אלא בעבודה אלא של תענית קאמר ובפ"ל קאמר שאומרה ברכה בפני עצמה בכל יום והא דקאמר אומרה ברכה רביעית כלומר ברכה בפני עצמה ולאפוקי ממ"ד בעבודה ובהודאה ולגבי דאמר אומרה ברכה רביעית בכל מקום ולאו דוקא ברכה רביעית אלא מה מצינו שאומרה ברכה בפני עצמה ואומרה ברכה רביעית נמי דקאמר טעותא היא אלא אומרה ברכה חמישית קאמר וכיון שכן ביחיד שאינו אומרה ברכה בפני עצמה לעולם אף כאן אומרה בעבודה ולורך יגא להבא ובעבודה הוא דאומרה כיון דאינו יכול לאומרה בשומע תפלה ומיהו ל"ע בירושלמי שכן מלאתיו גם בהעתקות פ' בנוסחה פרקים עכל. ואני רואה לקיים גירסת הספרים ומגעילה קאי דלדברי ר' יהושע בן לוי דאמר דבשבת ויוה"כ אע"ג דאין נעילה בשבת אומר שבע וחותם בשבת ויוה"כ ואוספין נמי בתענית צבור ור"ח והכי מי בעיא ליה כיון דבנעילה אומרים קדושת שבת בברכה ה"נ בנעילה של תענית צריך שיאמר ר"ח בברכה ובנעילה של תענית צבור נ"ע [נ"ב: כ"ד ברכות דהיינו י"ח] ושם ברכות הנזכרות בפ"ב דתענית ואם יאמר ר"ח ברכה לעצמו א"כ הוי להו כ"ה ברכות וכ"ה לא אשכחן בשלמא אלא כ"ד: ואם נאמר דיאמר מעין המאורע בעבודה בתפלה שחרית א"כ מילתיה דריב"ל כללא קמיעתא הוא דבנעילה דעלמא מזכירין קדושת סוף בברכה כדאמרינן לעיל. והא דלא מיבעיא ליה במוסף משום דפשיטא ליה דמתפלל מוסף כדרכו ולא יאמר בה סוף ברכה דתענית לגבר דליכא תפלה מוכחא דהוי מועד והכי נימא ברכה התענית בה אבל נעילה בתענית הוא דנתקנה ובשבת ובר"ח לא נתקנה ולפ"ה קאמר דריב"ל דמזכיר בה שבת ובתחתיה ואשמעינן דה"ה בר"ח והכי עבדינן: בהודאה מזכיר של ר"ח בנסים ואע"ג דר"ח דאורייתא אפ"ה הזכרתו בתפלת נעילה דרבנן הוא הואיל ומ"מ היינו ר"ח בה כמו שמזכיר בחנוכה: בעבודה כמו גבי תפלת שחרית: בבל מקום שבת ויוה"כ אומר קדושת היום ברכה רביעית אף כאן דלפי יחדים ברכה רביעית היא [נ"ב: ואומר תמנה אלהינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את החדש וכו'] וחותם בה כברוך מקדש ישראל וראשי חדשים ואחר אומר אתה חונן כדרכו על הסדר ואומר שם נרסת על הסדר ועד סוף התפלה. והשיקלא כר' אבא והיום מינוחיה דריב"ל כללא רבא ואע"ג דכ"ש לא אשכחן מילתא ולא שכיחא לא חשו לה: במה קורין בהעתו ור"ת במה קורין בס"ה: ברכות וקללות [נ"ב: פרשת בחוקותי] ולא קורין פרשת ר"ח דהאי נדחה ר"ח מפני התענית ומתענין כאן: בגין מודעתון דהיא תעניתא בתמיה כלומר מעמא מאי אתה אומר דקורין ברכות וקללות להודיעם שהיא תענית היום: רביעין על מעיהון רובצים על בטנם בכריעה ובהשתחויה ופשיטא דידעי ולמאי לא קרו בר"ח דהוא דאורייתא: להודיעך שקורין ברכות וקללות כדתנן בפ' בני העיר בתענית ברכות וקללות שלא השתכח מה שאין כן בר"ח: קם ר' יוסי עם ר' ירדן בן פזי משום דסבר דקורין ברכות וקללות: בעין מב שם היו מקדשין את החדש לפעמים כדאיתא בר"ה: על ידי דאינון ידעין. על ידי שידעו: לכל מפסיקין לראשי חדשים משנה היא בפרק בני העיר לכל מפסיקין מלקרות בענין שכן רגילין לקרות וקורין מעין המאורע ותנן לראשי חדשים: והדא שאלתא דספר כלומר שאלת ת"ת היא וק' למ"ד [נ"ב: דמאחרים לסדת דר"ח] שלא בא הד' אלא מחמת ר"ח והכי קי"ל ג' קורין בר"ח... ואחד בחנוכה: יצלי דרמשא תפלת ערבית ביום דתפלת ערבית רשות ואין לה קבע: ערב שם מקום בא"י קרוב לצפורי וקבור שם ר' חנינא בן דוסא וקורין אותו ערבא: [נ"ב: ר' יוחנן פליג על ר' חנינא דלאייתי עובדא דר' יוסי לכוליה דיכול להתפלל ערבית ביום]: ולא הוה מיפלגא אין צריך במחלוקתו ופשיטא דאין כאן ראיה: ווידא אמרה אי זו היא המימרא שמוכחת דסבר ר' ישמעאל דמי מתפלל ערבית ביום וקא בעי ולא פליגי עלה ר' יוחנן: דר' מפקד ומעשה רב ואין תשבין למחלוקתו: עלה אדם על מטתו ולא התפלל ערבית אין מטריחין אותו דתפלת ערבית רשות: תנאי תמן שניתי שם: ומ"ד רשות מודי דנעילה פוטרת של ערבית וכי פליגין עליה דרב לעיל סיט [נ"ב: דסברי] כמ"ד תפלת ערבית חובה: בתלמיד אחד רשב"י הוה הכי איתא בגמ' דילן: עמד אותו התלמיד דלא היו מולין אלא מעומד מפני אימת התורה ונפקא לן מדכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו וגו': אמר לו שאין אני רוצין שיהא כניא: אמרו לו לר"ג: כי על מי לא עברה רעתך תמיד פסוק הוא (בחבקוק) [בנחום] והיינו כדמפרש בגמ' דילן בריה דאתקד לעריה בבכורות במעשה דר' צדוק לעריה כדאיתא התם: עינוי דמיין לדידיה עיניו דומין לשל עזרא הסופר: דתנינן תמן ביום שהושיבו וכו' משנה פרק קמא דזבחים: זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה משנה בפרק נערה בכתובות. ופי' רש"י ז"ל ביום שהושיבוהו נשיא ולא היה לומר ביום ההוא ממש דודאי צריך נחוק בין היכא דקתני בו ביום וכן כשנכנסו רקהיו לכרם ביבנה אלא רלה לומר כל הזמן האמצע עד שנתפייס ר' יהושע ועשו פשרה לזה שתי שבתות ג) ולזה שבת אחת: ועד כדון את בעי מידע ועכשיו אתה רוצה לידע: חד קצר חד כובס: מזה בן מזה כהן בן כהן יכהן כלומר הרגיל בנשיאות יהא נשיא: מי מערה פסולין למי חטאת: אפר מקלה אפר כהם ולא אפר פרה: א"ל נתרציתם אתה ומיבעך: [נ"ב: מינו אותו אב ב"ד ויש חילוק בין אב ב"ד לנשיא כדאיתא בפ' בתרא דבכורים]:

מתני' לבית המדרש ללמד לתלמידים: מה מקום כלומר מה עיבה מה פעיה: שלא

מאיר נתיב א) גירסת הספרים שלפנינו קשה להולמה ובגר הקבו שלה המפרשים השדה יושבם שלא והקבו שדה למגילה פ' ג' הלכה ד'. אבל לגירסת המהרש"ם ג"כ קשה וכו' תנן במהויתן רק לראשי חדשים אלא תנן ג"כ פס נתעניות ולמעמדות וליום הכפורים ולפ"ג. ג) בגירסא דילן איתא (ברכות דף כ"ח ע"א) אלא לדרוש ר"ג תלתא שבתי ור"א חדא שבתא ובקבלה שמהרש"א במולוכי אגדות תוספי ניה לר"ג תרי שבתא ולר"א חד שבתא דהשתא לא הוו אתי לאקנויי ודוק עכ"ל וכבר כתב הגאון ר' יעקב כמלין בהגהותיו בלפי ככקדמה נפס"ת לכרמנ"ס שמפסם ינשום ים נגרום תרפי נמקום חגמא וכן גרס המהרש"ם.

בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי. רבן גמליאל אומר בכל יום ויום אדם מתפלל י"ח ר' יהושע אומר מעין שמונה עשרה[א]. ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים. ר' יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך בא"י שומע תפלה:

גמ' תניא בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי ולא יכשלו חברי ואשמח בהן ולא אקפיד כנגד חברי ולא חברי יקפידו כנגדי ולא נטמא את הטהור ולא נטהר את הטמא ולא נאסור את המותר ולא נתיר את האסור ונמצאתי מתבייש לעולם הזה ולעולם הבא. וביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שנתת חלקי מיושבי בית המדרש ובתי כנסיות ולא נתת חלקי בבתי תיאטריות ובבתי קרקסיות שאני עמל והם עמלים אני שוקד והם שוקדין אני עמל לירש גן עדן והן עמלין לבאר שחת שנאמר (תהלים ט"ז) כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת. ר' פדת בשם ר' יעקב בר אידי ר' אלעזר היה מתפלל בכל שלש תפלות לאחר תפלתו. מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא תעלה שנאתנו על לב אדם ולא שנאת אדם תעלה על לבנו ולא תעלה קנאתנו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבנו ותהא תורתך מלאכתנו כל ימי חיינו ויהיו דברינו תחנונים לפניך: ור' חייא בר אבא מוסיף ותיחד לבבנו ליראה את שמך ותרחקנו מכל מה ששנאת והקרבנו לכל מה שאהבת ותעשה עמנו צדקה למען שמך. דבי רבי ינאי אמרין הנעור משנתו צריך לומר ברוך אתה ה' מחיה המתים. רבוני חטאתי לך יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתתן לי לב טוב וחלק טוב יצר טוב סבר טוב שם טוב עין טובה ונפש שפלה ורוח נמוכה אל יתחלל שמך בנו ואל תעשנו שיחה בפי כל הבריות ואל תהי אחריתנו להכרית ולא תקותנו למפח נפש ואל תצריכנו לידי מתנות בשר ודם ואל תמסור מזונותינו בידי בשר ודם מפני שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה ותן חלקנו בתורתך עם עושי רצונך בנה ביתך היכלך עירך ומקדשך במהרה בימינו. ר' חייא בר ווא מצלי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתתן בלבנו לעשות תשובה שלימה לפניך ושלא נבוש מאבותינו לעולם הבא. ר' יודן בר ישמעאל קבע ליה לאמוריה דיימר בתר פרשתיה כן. ר' נחום בר אסקולוסטיקא מצלי יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשבור ותשבית עולו של יצר הרע מלבנו שלכך בראתנו לעשות רצונך ואנו חייבין לעשות רצונך אתה חפץ ואנו חפצים ומי מעכב שאור שבעיסה גלוי וידוע לפניך שאין בנו כח לעמוד בו אלא יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשביתהו מעלינו ותכניעהו ונעשה רצונך כרצוננו בלבב שלם. ר' יוחנן הוה מצלי יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשכן בפורינו אהבה ואחוה שלום ורעות ותצליח סופנו אחרית ותקוה ותרבה גבולנו בתלמידים ונשיש בחלקנו בגן עדן ותקננו לב טוב וחבר טוב ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה שמך ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה:

וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי: א"ר בון לאל שחלק לי דעה ומעשה טוב וחלק טוב:

ר"ג אומר בכל יום אדם מתפלל שמונה עשרה: ולמה שמונה עשרה ר' יהושע בן לוי אמר כנגד שמונה עשרה מזמורים שכתובין מן ראשו של תלים עד (תהלים כ') יענך ה' ביום צרה ואם יאמר לך אדם תשע עשרה הן אמור לו (שם ב') למה רגשו גוים לית הוא מינהון מכאן אמרו המתפלל ולא נענה צריך תענית: א"ר בנא רמז לתלמיד חכם שצריך לומר לרבו תשמע תפלתך. ר' סימון אמר כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה שבשעה שאדם עומד ומתפלל צריך לשוח בכולן מה טעם (שם ל"ה) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. ר' לוי אמר כנגד שמונת עשרה הזכרות שכתובין בהבו לה' בני אלים (שם כ"ט). אמר ר' חונה אם יאמר לך אדם תשע עשרה[א] אינון אמור לו של מינין קבעו חכמים ביבנה. הותיב ר' אלעזר בר יוסי קומי ר' יוסי והכתיב (שם שם) אל הכבוד הרעים. א"ל והתני כולל של מינין ושל פושעים במכניע זדים ושל זקנים ושל גרים במבטח לצדיקים ושל דוד בבונה ירושלים. אית לך מספקא לכל חדא וחדא אדכרה. ר' חנינא בשם ר' פינחס כנגד שמונה עשרה פעמים שאבות כתובים בתורה אברהם יצחק ויעקב ואם יאמר לך אדם תשע עשרה הן אמור לו (בראשית כ"ח) והנה ה' נצב עליו וגו' לית הוא מנהון ואם יאמר לך אדם שבע עשרה הן אמור לו (שם מ"ח) ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק מינהון. ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן כנגד שמונה עשרה ציווין שכתובים בפרשת משכן שני. א"ל חייא בר אבא ובלבד מן (שמות ל"ח) ואתו אהליאב בן אחיסמך עד סופיה דספרא: שבע של שבת מניין א"ר יצחק כנגד שבע קולות שכתובין בהבו לה' בני אלים. א"ר יודן ענתותיא כנגד שבע אזכרות שכתובים (תלים צ"ב) במזמור שיר ליום השבת. תשע של ראש השנה מניין א"ר אבא קרטיגניא כנגד תשע אזכרות שכתובות בפרשת חנה וכתיב בסופה (שמ"א ב') ה' ידין אפסי ארץ: עשרים וארבעה של תעניה צבור מניין ר' חלבו ור' שמואל בר רב נחמן תרויהון אמרי כנגד עשרים וארבעה פעמים שכתובים בפרשת שלמה (מ"א ח') רנה ותפלה ותחנה. ר' זעירא בשם רב ירמיה יחיד בתענית צבור צריך להזכיר מעין המאורע. היכן הוא אומרה בין גואל ישראל לרופא חולים ומהו אומר עננו ה' עננו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו אל תסתיר פניך ממנו ואל תתעלם מתחנתנו כי אתה ה' עונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה כאמור (תהלים ק"ז) ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם ברוך אתה ה' העונה בעת צרה. ור' ינאי בריבי ישמעאל בשם ר' ינאי אומרה בשומע תפלה. רב הונא בשם רב אפי' יחיד שגזר תענית על עצמו צריך להזכיר מעין המאורע. והיכן הוא אומרה ר' זעירא בשם רב חונא ב] (לר.) כלילו של שבת וביומו. א"ר מנא אנא דלא בדקיתה אין כהדא דרב ירמיה ואין כהדא דר' ינאי בר' ישמעאל. סלקית לסידרא ושמעית רב חונה בשם רב אפי' יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע וכו'

א] בירושלמי שלנו הנדפס מעין שמונה עשרה. רבי עקיבא אומר אם שגורה תפלתו בפיו מתפלל שמונה עשרה ואם לאו מעין שמונה עשרה. ולהלן בהמתחיל דג: מן במונה ספרים מאמן עד שמונה פעמים כני. ב] חונא כוה הונא בירושלמי מחליפים אותיות אהח"ע ואמרו (ב"ק ו') הלי הנא ירושלמי טוא דחני גיננא קלינה ובירושלמי בלני הנלפה הונא. וגי' בערוך (ע' קבל א') ולפס פ"ק דתענית (כי' מתפ"ו) וכן גר"ן ד"ס ירושלמי.

פירוש מהר"ש סיריליאו

שלא תארע תקלה על ידי כדמפרש בגמ': הודאה על חלקי. כדמפרש ר' בון לאל שחלק לי דעה וחלק טוב כדאמרינן בגמ' חלקי וכו': מעין שמונה עשרה בגמרא מפרש לה: תפלתו קבע בגמרא מפרש לה: במקום סכנת גדודי חיות או לסטיות: הושע ה' וכו' זו היא תפלה קצרה: בכל פרשת העבור מפרש בגמרא דילן פרשה כמו פרק ועבור לשון עברה ועיבור כלומר בכל זמן שמתמלא עליהם עברה כאשה עוברה וכו' והגאה מפרש כל שאתה ש"ל על פס בשעבר לפני התיבה. עבור לשון עובר כמו מסור טיון בלשון משנה. פרשה לשון פירוש כמפרש ש"ל בפסחיו מה שצריכין הצבור. כמו ואת פרשת הכסף: יהיו צרכיהם לפניך יהו צרכיה נטיין לפניך וכמלא להן מה שהן צריכין. ומפרש בגמרא דילן דהך ברכה מהגיה כדי להתפלל בטונתה אבל כי מטי לביתיה בעי למיהדר וללויי:

גמ' בתי תיאטריות מקומות נגוהן שעומדין לראות משם שחוק ומיני מיול: בתי קרקסאות כתיב שעשין ליכום שם בותי יין בשווקים טוורגלה בלע"ז ובלשון יון קורין ליין קרסי: בכל שלש תפלות שחרית מנחה וערבית ואע"ג התפלת ערבית רשות היה מתפלל לאחריה זו התפלה כמו בשחרית: סבר טוב תרגום התקוה סבר פלמלה הקותי שתהיה טובה בך כדי שאתחזק יותר בתשובה ומעשים טובים: עין טובה שלא תעלה קנאת אדם על לבנו: נפש שפלה שלא תהא תאותי בדרכי העולם אלא במועט כדי שלא יצטער לבי אלא יהא שמח בעבודתך וכן מליט בהגרכה לו שמעאל יחיה לפניך: רוח נמוכה שפל ברך שאהא מרוצה לבריות מפוס כבוד התורה: קבע ליה לאמוריה למתורגמן שלו בתר דסיים הדרשה: בר אסקולוסטיקא בן (נ"ל ב') בית הכנסת שהיה שימרו בית הכנסת [נ"ב: שמלמדין בה הנערים קרוי] בלשון לעז אסקולא: ומי מעכב שאין אנו עושין רצונך: שאור שבעיסה יצר הרע שבלבבנו המחמיצנו: בפורינו בגורלנו: אחרית ותקוה שתהא אחריתנו טובה ורואין אנו מה שקוינו: ותקננו לשון תיקון: ייחול לבבנו ליראה שמך שלא יתגבר עלינו יצר הרע כמאמר הגולה לסור מאחריך ביום אלא כשנשכים בכל בקר נמצא לבבנו מייחל אותך:

ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה כלומר ספק לרכיס וקורת רוח: למה רגשו לית הוא מינהון דתלה חדא פרשתא היא והכי איתא בגמ' דילן פ"ק: מכאן אמרו המתפלל ולא נענה כיון די"ח מתוקנין כנגד הפרשיות עד יענך מכלל דמתקיים יענך ובזה לא נתקיים תפלתו עימו: הבו לה' בני אלים שבמזמור הזה רמוזים בו לאבות וגבורות וקדושה ס' כדאמר בר"ה ומנין שאומרים אבות ת"ל הבו לה' בני אלים: ביבנה התקנה לאחר תיקון י"ח זמן מרובה דאלו י"ח נביאים הוו שם כשנתקנה ואלו שיבנה יבנה לאחר החורבן הוה כדאיתא בגיטין קרוב לחרבנו של... שלמה להפוך דברי אלהים חיים: אל הכבוד הרעים ומליט לשון הזה בפורענות רשעים כדכתיב וירעם ה' בקול גדול על פלשתים ויהמם ואיכא שם כנגדה: ושל זקנים חכמים וזהו ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם ועל גרי הצדק ומי מלית למימר דאיכא רמז כמזמור אלו: לית הוא מנהון דהך שם שלשת האבות: ובלבד מן ואתו אהליאב דאי חשבית מריש פקודי המשכן הוו והכא לדרכא אתי כדאמרינן בפ' אלו דברים בגמ' פלס שלפי' הדברים שלא אמר לו רבו כסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני וכמו דמשכן שני הוא הלכה וצריך לברך י"ח: שבעה קולות וכו' וכתיב קול ה' יחיל מדבר וקול ה' חוצב להבות אש מיירי במתן תורה [דכתיב ביה שרקדו ההרים והאלים וזה היה במתן תורה] וניתנה תורה בשבת: בין גואל לרופא קסבר יחיד קובע ברכה לעצמו: איכן הוא אומרה באיזו [נ"ב: מקום מברכות] תפלה צריך שיאמר ענינו ואם בכולן: כלילו של שבת וביומו דהיינו ערבית של כניסת שבת ושחרית ומנחה אבל לא במוצאי התפלה ומאי להתפלל העניינו אם ירצה וכן פי' הערוך והרי"ף ז"ל. ולקמים מפרש מאי מזכיר דרב הונא לא זכרון בעלמא הוא דקאמר ובפ"ת דיחיד שגזר על עצמו לא קבע ברכה לו אפי' ביחיד שגזר על עצמו תענית נמי קבע: אנא דלא בדקיתה הגנוס ויתפש ובדק אי שלא חפשתי לדקדק ולהבין האי מזכיר מעין המאורע כשיחיד גזר על עצמו תענית איירי דרב הונא אין סבר דמזכיר: כהדא דרב ירמיה דאמר לעיל בין גואל לרופא: ואין כהדא דר' ינאי דאמר בשומע תפלה: מעין המאורע וכו' וכדפרים ר' זעירא בשם רב חנא גופיה דהיינו דוקא בג' תפלות אבל

מאיר נתיב א) בגמ' [illegible] מורגלה בפיו שנות אליהו כתב על דברי ירושלמי אלו באין נכם פסקה. ומגיה [illegible] יותר על [illegible] במקום י"פ (שהיה בירושלמי שלפניו). ועוד ביאוריו. [illegible]

[illegible]

א] [illegible] ספרו לפמ"ש דף קל"ב.

וכו'. והותיב ר' יוסי והא מתניתא פליגא בכל יום אדם מתפלל מעין שמונה עשרה ואימתי מתפלל שמונה עשרה במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי תענית צבור. מן מה דא"ר יוסי מתניתא פליגא הוי בן אתאמרת בין גואל ישראל לרופא חולים. א"ר אחא בר יצחק בשם ר' חייא דצפורי יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע מהו אומר רחם ה' אלהינו ברחמיך הרבים ובחסדיך הנאמנים עלינו ועל עמך ישראל ועל ירושלם עירך ועל הר ציון משכן כבודך ועל העיר החרבה והאבלה והחרובה והשוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה ביד עריצים ויירשוה לגיונות ויחללוה עובדי פסילים ולישראל עמך נתתה נחלת ולזרע ישורון ירושה הורשתה כי באש אתה ה' הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה כאמור א] ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ר' אבדומא דצפורי בעא קומי ר' מנא היכן אומרה א"ל ועדיין אי את לזו כל דבר שהוא להבא אימרה בעבודה וכל דבר שהוא לעבר אומרה בהודאה ומתניתין אמרה כן ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא: ר' יהושע אומר מעין שמונה עשרה וכו': רב אמר ב) סוף כל ברכה וברכה ושמואל אמר ראש כל ברכה וברכה. אית תנאי תני שבע מעין שמונה עשרה ואית תנאי תני שמונה עשרה מעין שמונה עשרה מ"ד שבע מעין שמונה עשרה מסייע ליה לשמואל ומ"ד שמונה עשרה מעין שמונה עשרה מסייע ליה לרב: ר' זעירא שלח ליה לר' נחום גבי ר' ינאי בר ישמעאל ואמר ליה אי זו היא שבע מעין שמונה עשרה דשמואל א"ל הבינגו ה' אלהינו לדעת דרכיך רצה תשובתנו סלח לנו וגאלנו רפא חליינו ברך שנתנו. א"ר חגי אם היו ימות גשמים אומר בגשמי ברכה ואם היו ימות החמה אומר בטללי ברכה כי מפוזרים אתה מקבץ ותועים עליך לשפוט ועל הרשעים תניף ידך וישמחו כל חוסי בך בבנין עירך ובחידוש בית מקדשך ובצמיחת קרן לדוד עבדך טרם נקרא אתה תענה וכו' כאמור ג] והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע ברוך אתה ה' שומע תפלה. ואומר שלש ברכות ראשונות ושלש אחרונות:

העושה תפלתו קבע וכו': ר' אבהו בשם ר' אלעזר שלא יהא כקורא (לד:) באגרת. ר' אחא בשם ר' יוסי צריך לחדש בה דבר בכל יום. אחיתופל היה מתפלל בכל יום שלש תפלות חדשות. א"ר זעירא כל זמן דהוינא עביד כן הוינא טעי. ולית לך אלא כיי דא"ר אבהו בשם ר' אלעזר שלא יהא כקורא באגרת. ר' אלעזר היה מתפלל תפלה חדשה בכל יום. ר' אבהו היה מברך ברכה הדשה בכל יום. ר' יוסי צידנא בשם ר' יוחנן לפני תפלתו הוא אומר ג] ה' שפתי תפתח וגו' ולאחר תפלתו הוא אומר ד] יהיו לרצון אמרי פי. ר' יודן אמר תרויהון קומי צלותיה: היה עומד ומתפלל ונזכר שהתפלל רב אמר חותך ושמואל אמר חותך ג). שמעון בר בא בשם ר' יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו ולמה שאין תפלה מפסדת. ר' זעירא בעא קומי ר' יוסי לית מילתיה דר' יוחנן אמרה ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל ולא אניביה. אתא ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל. ר' חנינא לא אמר כן אלא בעון קומי ר' יוחנן ספק התפלל ספק לא התפלל ואמר לון הלואי שיתפלל כל היום למה שאין תפלה מפסדת: היה עומד ומתפלל בשבת ושכח של שבת והזכיר של חול ר' הונא אמר איתפלגון רב נחמן בר יעקב ורב ששת חד אמר חותך הברכה וחרינא אמר גומר הברכה. הכל מודים בחונן הדעת שהוא גומרה ואתיא כר' דר' אמר תמה אני האיך ביטלו חונן הדעת בשבת אם אין דעה אין תפלה. א"ר יצחק גדולה היא דעה שהיא ממוצעת בין שתי אזכרות שנאמר

(שמ"א ב') כי אל דעות ה' ואית דבעו נשמעינה מן הדא (משלי ב') אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא:

המהלך במקום סכנה וכו': ר' שמעון בר ווא בשם ר' חנינא כל הדרכים בחזקת סכנה הן ר' ינאי כד הוה נפיק לאכבניא הוה מפקד גו ביתיה. ר' סנא כד הוה אזיל מסחי במרחץ שהיא ניכוקת הוה מפקד גו ביתיה. ר' חנינא בריה דר' אבהו ר' שמעון בר ווא בשם רבי יהושע בן לוי כל החולים בחזקת סכנה:

בכל פרשת העבור וכו': ר' אחא בשם ר' ייסא כל מה ששליח צבור העובר לפני התיבה תובע יהו צרכי עמך לפניך גלויים ר' פינחס ר' לוי ר' יוחנן בשם ר' מנחם דגלייא זה שעובר לפני התיבה אין אומרים לו בא והתפלל אלא בא וקרב עשה קרבנו עשה צרכינו עשה מלחמותינו פיים בעדנו. תני אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתן קצרה אלא יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתתן לכל בריה ובריה צרכיה ולכל גויה וגויה די מחסורה ה] ברוך ה' כי שמע קול תחנוני ברוך אתה ה' שומע תפלה. רב חסדא אמר הלכה כאחרים. רב חסדא אמר ואומר שלש ברכות ראשונות ושלש אחרונות. אית תנאי תני מתפלל ואחר כך תובע צרכיו. ואית תנאי תני תובע צרכיו ואחר כך מתפלל. מאן דאמר תובע צרכיו ואחר כך מתפלל דכתיב (מלכים א' ח') לשמוע אל הרנה ואל התפלה. ומאן דאמר מתפלל ואחר כך תובע צרכיו דכתיב (תהלים ק"ב) תפלה לעני כי יעטוף ואחר כך ולפני ה' ישפוך שיחו דברי (לה.) חכמים. ר' זעירא בשם רב הונא יחיד תובע צרכיו בשומע תפלה ר' אבא ר' חייא בשם ר' יוחנן צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפלה. מה טעם (שמות כ') בכל המקום אשר אזכיר את שמי תזכיר אין כתיב כאן אלא בכל מקום אשר אזכיר. א"ר תנחום בר חנילאי צריך אדם ליחד לו מקום בבית הכנסת ולהתפלל מה טעם (שמ"ב ט"ו) ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים השתחוות אין כתיב כאן אלא אשר ישתחוה. ר' ייסא ר' חלבו ר' ברכיה ומטו בה בשם ר' אבדומא דמן חיפה צריך אדם להסב פניו לכותל להתפלל מה טעם (ישעיה ל"ח) ויסב חזקיה פניו אל הקיר. באין זה קיר נשא עיניו. רבי יהושע בן לוי אמר בקירה של רחב נשא עיניו דכתיב (יהושע ב') כי ביתה בקיר החומה אמר לפניו רבונו של עולם רחב הזונה שתי נפשות הצילה לך ראה כמה נפשות הצלת לה הדא הוא דכתיב (שם ו') ויבאו הנערים וגו' ותני ר' שמעון בן יוחי אומר אפי' היו במשפחתה מאתים אנשים והלכו ודבקו במאתים משפחות כלם נצולו בזכותה. אבותי שקירבו לך כל הגרים האלו על אחת כמה וכמה ר' חנינא בר פפא אמר בקירות בית המקדש נשא עיניו דכתיב (יחזקאל מ"ג) בתתם ספם את ספי ומזוזתם אצל מזוזתי והקיר ביני וביניהם בני אדם גדולים היו ולא היו יכולים לילך ולהתפלל בתוך בית המקדש בכל שעה והיו מתפללים בתוך בתיהם והקב"ה מעלה עליהן כאלו מתפללין בבית המקדש. אבותי שעשו לך את כל השבח הזה על אחת כמה וכמה. ר' שמואל בר נחמן אמר בקירה של שונמית נשא עיניו שנאמר (מ"ב ד') נעשה נא עלית קיר קטנה אמר לפניו רבונו של עולם השונמית קיר אחת עשתה לאלישע והחיית את בנה אבותי שעשו לך את כל השבח הזה על אחת כמה וכמה תנתן לי נפשי. ורבנן אמרי בקירות לבו נשא עיניו דכתיב (ירמיה ד') מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לי אמר לפניו רבונו של עולם חזרתי על רמ"ח אברים שנתת בי ולא מצאתי שהכעסתיך באחד מהם על אחת כמה וכמה תנתן לי נפשי:

מתני'

א] זכריה ב'. ב] ישעיה ס"ה. ג] תהלים נ"א. ד] שם י"ט. ה] שם כ"ח.

פירוש מהר"ש סיריליאו

אבל לא במוצאי התענית: [נ"ב: וקתני ובמוצאי תענית צבור מתפלל שמונה עשרה] וטעמא משום דגם במוצאי תענית צריך לומר ענינו ברכה בפני עצמה: כן איתתבת בין גואל לרופא כך יתישבה שלא"ו בבית המדרש דרב הונא סבר דצריך להזכיר בין גואל לרופא ברכה בפני עצמה ליחיד דדמי לצבור ואי ס"ל לרב הונא דיחיד שגזר על עצמו תענית מאי לכללה בשומע תפלה מאי קא מקשי ליה מהאי בריית' דילמא תענית צבור שאני דכתיב ביה קדשו צום קראו עצרה [ונראה דהבדלה ליכא הזכרה מיהא איכא] ואלא בתענית יחיד הוא דקאמינא [נ"ב: דבשאר תפלה נמי] דאין לו אלא זכרון בעלמא הילכך אין להזכיר במוצאי תענית ומאי קושיא אלא הייט טעמא דכיון דס"ל לרב הונא דיחיד שגזר על עצמו קובע ברכה לעצמו כצבור ובמקום צבור קאמא הכי נמי דדייה אמריך קדשו צום ולהעניה לצבור דמי ומשו"ה מקשינן עליה מתעניה לצבור דכיון דלהתענית לצבור דמי [נ"ב: שקובע ברכה לעצמו] א"כ לפי' במוצאי התענית לימא הזכרה נמי דהכי אמכתך בתענית צבור: במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים. מפרש בפ"ק דנדה ובפרק בתרא דיומא צריך לומר שמונה עשרה שלימות משום שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת: ובמוצאי תענית צבור. משום דבעי למימר עננו בין גואל לרופא וליכא למימר משום הבדלה דהא אמרינן בפ' שני דשבת דאפי' העניות של מצמרות אין בהן קדושה על הכוס: ועדיין אי את לזו. ועדיין אין אתה תכם לזו השמועה: כל דבר שהוא להבא לעתיד כגון זו רחם שמתפלל לעתיד לומרה ברצה א): ונותן הודייה על שעבר משנה היא בפ' הרואה וכתב הרי"ף ז"ל ונהגו עלמא למימרא בבונה ירושלים וסמכי בהאי דא"ר יהודה וכו' אע"ם שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין אותה ברכה אומר: סוף כל ברכה וברכה פי' הגאונים ז"ל שמזכיר שש ראשונות כסדרן ואומר ברכה רביעית חנם דעה בינה והשכל בא"י חונן הדעת. החזירנו בתשובה שלמה לפניך בא"י הרוצה בתשובה מחל לנו מלכנו כי פשענו בא"י חנון המרבה לסלוח. גאלנו מלכנו למען שמך בא"י גואל ישראל. וכן כל ברכה וברכה עד אלא שומע תפלות ותחנונים אתה בא"י שומע תפלה ואומר שלש אחרונות כתקנן: אית תנאי תני שבע מעין שמונה עשרה בפ"ק דגמ' גרסינן לה: אם היו ימות גשמים אומר בגשמי ברכה ולדידיה מאי נתפלל בימות הגשמים הבינגו ופליג אגמרא דילן: כקורא באגרת שקוראה כמרוצה ולא כנית דהייט קבע לעבות קביעתו ולספר: צריך לחדש דבר וזה אין מכוון לבו לחדש בה דבר לבקשתו. והייט לשון קבע כיום כן אתמול וכן למחר: הוינא טעי שלא אדע לחזור למקום שפסקתי: תפלה חדשה בכל יום לעיל אמריך לה בפיסקה ר' נחוניה בן הקנה: אמר תרויהון קומי צלותיה קא סבר כי האי דפליג בגמ' דילן מאי טעמא תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה לימרוה מעיקרא וכתבו בתוספות תימא מאי קשיא ליה יותר טוב לומר יהיו לרצון וגו' בסוף לפי שכתוב בסוף המזמור וי"ל משום דדרשינן בירושלמי סמיכת גאולה לתפלה מדכתיב ה' צורי וגואלי סמוך לתפלה יענך ה' הר' ר' אלחנן ע"כ: חותך פוסק ואפי' באמצע ברכה: אל יתפלל דהכי אמריך בפ"ק וטעמא דתפלה דרבנן דהכא [נ"ב: משמע] דא"ר יוחנן דהיינו פוסק: ולא אגביה ולא הייט דפשיטא דפליג: גומר את הברכה ומפרש טעמא בגמרא דילן בפ' מי שמתו דנכרא בר חובא הוא הדבק הוא דלא אטרחוה משום כבוד שבת: ה' ודעת אלהים דעה בין שתי אזכרות: שהיא נמוקת למטוני דיומסין דטבריה: לפניך גלויים כלומר ולא הגלים עיקר מהם ומלאה להם צרכם: ודעתן קצרה ואין יודעין לפרש צרכיהם: שלש ברכות הראשונות צריך לומר קודם תפלה קצרה שלש ראשונות ושלש אחרונות: מתפלל ואח"כ תובע צרכיו ר' יהושע אמר לה בפ"ק דע"ז: ואח"כ לפני ה' ישפוך שיחו הייט צרכיו ומעיקרא יעטוף שמסדר תפלתו השגורה בפיו דהייט עטוף ובגמ' דילן דרשינן לה איפכא: דברי חכמים כלומר הכמים כמאן ס"ל: אשר אזכיר אשר אני זוכר שם תמיד דהייט בבית הכנסת: פניו לכותל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר שלא יפסיקוהו מכוונתו: שתי נפשות הצילה לך שנים אנשים מרגלים וכו':

מתני'

מאיר נתיב א) וכן כתב הפ"מ ה"מ סימן סקנ"ט סעיף קטן א' ומשנה למלך בן בנית יוסף פ"ח מס הכ' בשם אנודרכא בכתב בשם [illegible] כנכון ביאמר אותו בבודתו כבוד מקומו המיוחד לו מן הדין. ובלא נותר פים מעות סופר ונ"ע [illegible] תמני פסן [illegible] ותה [illegible] כתם כסג כבוד פם [illegible] ב) [illegible] ג) כפי גירסת הספרים [illegible] [illegible].

מתני׳ היה רכוב על החמור ירד ואם אינו יכול לירד יחזור את פניו ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים: היה יושב בספינה או באיסדא או שהיה יושב בקרון יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים:

גמ׳ תני היה רכוב על החמור אם יש לו מי יאחז בחמורו ירד ויתפלל למטן ואם לאו מתפלל במקומו ר׳ אומר בין כך ובין כך מתפלל במקומו שכך לבו מיושב. ר׳ יודה בן פזי בשם ר׳ יהושע בן לוי הלכה כרבי: א״ר יעקב בר אחא תני תמן א) לכל הרוחות מחזירין חוץ מרוח מזרחית. א״ר יוסי בר אבין בתחלה דכתיב (יחזקאל ח׳) אחוריהם אל היכל ה׳ ופניהם קדמה והמה משתחויתם קדמה לשמש. תני סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות הרי אלו מתפללין כלפי מעלן שנאמר (מ״א ח׳) והתפללו אל ה׳. העומדין ומתפללין בחוץ לארץ הופכין את פניהם כלפי ארץ ישראל ומה טעם (שם) והתפללו אליך דרך ארצם. העומדים ומתפללין בארץ ישראל הופכין את פניהם כלפי ירושלם ומה טעם (דה״ב ו׳) והתפללו (אליך) דרך העיר אשר בחרת בה. העומדים ומתפללין בירושלם הופכין פניהם כלפי הר הבית שנאמר (שם) והתפללו (אליך) אל הבית הזה. העומדים ומתפללין בהר הבית הופכין פניהם כלפי בית קדשי הקדשים ומה טעם (מ״א ח׳ נ״ב, ל״ו) והתפללו אל המקום הזה [וגו׳] ואתה תשמע השמים (ושמעת) וסלחת. נמצאו העומדים בצפון פניהם לדרום העומדים בדרום פניהם לצפון. העומדים במזרח פניהם למערב. במערב פניהם למזרח נמצאו כל ישראל מתפללין אל מקום אחד הדא הוא דכתיב (ישעיה נ״ו) כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים. אמר רבי יהושע בן לוי (מ״א ו׳) הוא ההיכל לפני היכל שכל הפנים פונים לו. עד כדון בבנייגו. בחרבנו מנין א״ר אבין (שה״ש ד׳) בנוי לתלפיות תל שכל הפיות מתפללין אליו. (לה:) בברכה. ובק״ש. ובתפלה. בברכת בונה ירושלים. בתפלה אלהי דוד ובונה ירושלם. בק״ש הפורש סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלם. כתוב אחד אומר (הושע ה׳) אלך ואשובה אל מקומי וכתוב אחד אומר (מ״א ט׳) והיו עיני ולבי שם כל הימים הא כיצד פניו למעלה ועיניו ולבו למטה:

ואם לאו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים וכו׳ לאי זה בית קדשי הקדשים. ר׳ חייא אמר כנגד בית קדשי הקדשים של מעלן. ר׳ שמעון בן חלפתא אמר כנגד בית קדשי הקדשים של מטן. א״ר פינחס ולא פליגין בית קדשי הקדשים של מטן מכוון כנגד בית קדשי הקדשים של מעלן: (שמות ט״ו) מכון לשבתך מכוון כנגד שבתך. (דה״ב ג׳) הר המוריה. ר׳ חייא רבא ור׳ ינאי חד אמר שמשם הוראה יוצאת לעולם וחרינא אמר שמשם יראה יוצאה לעולם. ארון. ר׳ חייא רבא ור׳ ינאי חד אמר שמשם אורה יוצאה לעולם. וחרינא אמר שמשם ארירה יוצאה לעולם. דביר. ר׳ חייא רבא ור׳ ינאי חד אמר שמשם דברות יוצאות לעולם וחרינא אמר שמשם דבר יוצא לעולם:

היה יושב בספינה או באיסדה וכו׳: תנא היא איסדא היא אסבריה א) היא רפסודות (שם ג׳) ונביאם לך רפסודות אל ים יפו:

מתני׳ ר׳ אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר. וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר. ר׳ יהודה אומר משמו כל מקום שיש שם חבר עיר היחיד פטור מתפלת המוספין:

גמ׳ רבי ביבי בשם רב הונא אמר הלכה כר׳ יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה: מילתיה דשמואל אמרה כן דשמואל אמר אנא מן יומאי לא צליית דמוספא אלא חד זמן דמית בריה דריש גלותא ולא צלו צבורא וצליית. מיליהון דרבנין פליגן דאמר ר׳ יעקב בר אידי בשם ר׳ שמעון חסידא ברועים ובקייצים היא מתניתא. לא אמרו אלא ברועים ובקייצים הא שאר כל אדם חייבין. מילתיה דר׳ יוחנן אמרה כן דאמר רבי יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי עומד ומתפלל בשוק של צפורין ומהלך ארבע אמות ומתפלל של מוסף. ואין חבר עיר בצפורין את שמע מינה תלת שמע מינה שוק של צפורין כצפורין ושבע מינה חלוקין (לו.) על ר׳ יהודה שאמר משום ר׳ אלעזר בן עזריה. ושמע מינה אדם מתפלל ומהלך ארבע אמות ומתפלל של מוסף. א״ר אבא ולא סוף דבר עד שיהלך ארבע אמות אלא אפי׳ שהה כדי הלוך ארבע אמות. רב אמר צריך לחדש בה דבר. ושמואל אמר אין צריך לחדש בה דבר. ר׳ זעירא בעי קומי ר׳ יוסי מהו לחדש בה דבר. א״ל אפי׳ אמר ונעשה לפניך את חובותינו תמידי יום וקרבן מוסף יצא. ר׳ שילא בשם רב התפלל ומצא עשרה בני אדם מתפללים מתפלל עמהן ב). ר׳ זעירא ורב נחמן בר יעקב הוון יתבין מן דמצלון אתת צלותא קם רב נחמן בר יעקב מצלי א״ל ר׳ זעירא ולא כבר צלינן א״ל מצלי אנא והדר ומצלי דא״ר שילא בשם רב התפלל ומצא עשרה בני אדם מתפללין מתפלל עמהן. ר׳ אחא ר׳ יונה בשם ר׳ זעירא התפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף מתפלל עמהון. לא התפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף אם יודע הוא שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש״ץ [יתפלל ואם לאו אל יתפלל: א״ר שמואל בר אבדומא זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין אם יודע הוא שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש״ץ] ג) כדי לענות אחריו אמן יתפלל. ואם לאו אל יתפלל. באי זה אמן אמרו תרין אמוראין חד אמר באמן של האל הקדש וחרינא אמר באמן של שומע תפלה. א״ר פינחס ולא פליגין מאן דאמר באמן של האל הקדוש בשבת. ומאן דאמר באמן של שומע תפלה בחול. תמן תנינן ר״ג אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן. ר׳ הונא דצפרי בשם ר׳ יוחנן הלכה כר״ג באילין תקיעתא ר׳ זעירא ורב חסדא הוו יתבין תמן באילן תקיעתא מן דצלון אתת צלותא קם רב חסדא מצלי א״ל ר׳ זעירא ולא כבר צלינן. א״ל מצלי אנא והדר מצלי דנחתין מערבאי לתמן ואמרין בשם (לו:) ר׳ יוחנן הלכה כר״ג באילין תקיעתא ואנא דלא כוונית הא אילו כוונית הווינא נפיק ידי חובתי: א״ר זעירא ויאות כל תנויי תנינן בשם רבן גמליאל ור׳ הושעיא תני לה בשם חכמים: ר׳ אחא דקיסרין בשם ר׳ יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה. א״ר תנחום

א) עיין בערוך בשם ערך סדה.

פירוש מהר״ש סיריליאו

מתני׳: ואם אינו יכול לירד ואין לו מי שיאחז חמורו: יחזיר את פניו נגד ירושלם כדמפרש בגמרא: באיסדא בגמרא מפרש דהיא רפסודות ואומר בד״ה גבי בנינת שלמה וכן העצים כמוה שהן קורות מן ההר או מן היער בלהי תקון וקושרין זה עם זה הרבה יחד ומשיטין אותו בים או בנהר להוליכן ממקום למקום ויכולין להלוך עליהן כמו בספינה: בקרון אינא בישותא:

גמ׳ שכן לבו מיושב ואם ירד אין לבו מיושב מפני עכוב הדרך: מחזירין היושבים בארץ ישראל חוץ מרוח מזרחית שאפי׳ בדיעבד אין מחזירין פניהם לשם דכתיב אחוריהם אל היכל ה׳: בתחלה הוא דמחזירין פניהם לכל הרוחות אבל לא דעיבד אם כבר התחיל להתפלל [נ״ב: ואפי׳ לרוח מזרחית איני עוסק]: משתחויתם כמו משתחוים ומשחיתים כך הרגם יונתן: אין יכול לכוין את הרוחות נגד ארץ ישראל כדאיתא לקמיה: תל שכל הפיות וכו׳ אפי׳ תרגם שהוא תל: בברכה בברכת המזון: אלך אשובה אל מקומי פסוק הוא בהושע: ועיניו ולבו למטה לצד מקום של מטה כשל מעלה: ר׳ חייא ור׳ ינאי פליגי לפרש על מה נקרא מוריה: הוריה יוצאת שם היתה לשכת הגזית ומשם יוצאת תורה לישראל כדכתיב כי מציון תצא תורה וגו׳ כגון לעבר שנים: דביר נקרא בית קדשי הקדשים בבנין שלמה: דבר יוצא לעולם מיהה יוצאה לעולם שמבזין קדושה שמו: היא אסבריא שניה היא בברייתא פ׳ המוכר את הספינה:

מתני׳ אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר לא תקנוה אלא בצבור. חבר עיר חבורת העיר ולא ביחיד. כמו חבר כהנים: משמו של ר׳ אלעזר בן עזריה: כל מקום שיש שם חבר עיר שמתפללין מוסף יחיד פטור ואפי׳ חוץ העיר ופליג את״ק דר׳ אלעזר בן עזריה דת״ק סבר דוקא יחיד שהוא שלא בחבר עיר כגון רועים וקיילים פטור ור׳ יהודה סבר אפי׳ בעיר נמי פטור אבל אם אינו בעיר נטלי עלמא איני חייב:

גמ׳ לא צליית דמוספא לפי שאני בעיר והשליח צבור פוטרני: וצליית מפני שהצבור לא התפללו ודלא כת״ק וכו׳: פליגן על ר׳ ביבי וסברי דאין הלכה אלא כת״ק ברועים ובקייצים שהן חוץ לעיר ואין לשם צבור פוטרין אותו: שאר כל אדם שהן בעיר ויש להן צבור חייבים ואפי׳ יחידים: קייצים, מייבשי פירות: ואין חבר עיר בצפורין בתמיה דפשיטא דצבור היה שם והתפלל מוסף: שוק של צפרי כצפרי מדאמר סתמא דהלכתא מילתיה דר׳ יוחנן אמרה כן דשאר כל אדם אפי׳ יחידים ואף בעיר חייבין וקמייתי מדהתפלל ר׳ ינאי יחידי בשוק של צפרי ושוק של צפרי חוץ לצפרי הוה אלא משום דבעיבורה הוה חשיב ליה בתוך העיר. וכוניא זו מתוך הבבלי ושם פירשו דר׳ יהודה קא ממעט מסיפורא דת״ק דלר׳ יהודה רועים וקיילים חייבין דבלא בחבר עיר ניניא וכל מקום משמע דלספויי על ספורא דת״ק הוא דאתי: חלוקין על ר׳ יהודה בני הישיבות ור׳ ינאי וחבריו סוברים דחלוקים על ר׳ יהודה ולית להו אלא כת״ק: שהה כדי הלוך ארבע אמות כבכך יתחוק דעתו עליו לערוך דבריו בלשון תחנה: צריך לחדש בה דבר להורות שלבו מכוון ואינה עליו כמשוי שהתפלל פעם אחרת: מתפלל עמהן דתפלת צבור עדיפא והייט חדוש: מתחיל וגומר תפלת שחרית: תמן תנינן פ׳ בתרא דר״ה: מוציא את הרבים ידי חובתן ואפי׳ בקיאין בט׳ ברכות אם ירצו שלא להתפלל ולסמוך על שליח צבור הרשות בידן: באילין תקיעתא מפרש התם דוקא הני מפום דאוסיפי ברכות וסי׳ רש״י ז״ל שגרי כאן הטע ולרוסה ומשבות דאין הכל בקיאין בהן אבל אין הלכה בשאר ימות השנה: תמן בציפורין: באילין תקיעתא במוסף של ר״ה: אתת צלותא בא השליח לקרוא להם שהצבור מתפללין: [נ״ב: ולא כבר צלינן דיוצר ולמוסף אין אנו צריכין דס״ד דיכולין לסמוך על הש״ץ ואע״ג דלא שמע כל התפלה ממש]: דנחתין מערבייא כלומר לאו משום דפליגנא עליה דר׳ יוחנן אלא משום דלא כוונית כלומר אינו יכול לכוין בכל הברכות לשמוע מן ש״ץ וצריך אני להתפלל לעצמי: ור׳ הושעיא תני לה בשם חכמים דמודים חכמים לר״ג בברכות של ר״ה ויו״כ ופליגי עליה בברכות של שאר ימות השנה: מראש התפלה כוא

מאיר נתיב א) כתב בספר מסם ז״ל בברייתא ע תשבתי אחרים ולא מלאתים ונראה דגל מתני׳ בפרק כהלל קאי פכ״ע והיינו נראה דתני התם משמע בבבל ואין נאמר שלא טומס לבני מפרכה מתני׳ דבבלי. אלא נראה דבברייתא זו ביבנית בבבל ואליבא אמר רב בשם גבמפיה (בגה בתרא כ״ב פ״ח) לכל רוחות אוקמן לבר מזרחה ולפי סגת׳ דב״ב כס גירסא כמהרש״ם נטנה: :בל ברוחות מחזירין חוץ מרוח מזרחית. ולא בנכספים מדפסים דאיתא עם אין מחזירים חוץ מרוח מזרחים ונדפק בכל פנים יהושע לפרש אין מחזירים אותו דלם כתפלל לחיים רום ביתפלל פעם אחרת חוץ מרוח מזרחית אם התפלל בנגדו מחזירים אותו. הם ספר׳ אינו מתקיים כמו שאמר לקמן ר׳ יוסי בר אבין בתחילה ושם כמו לכתחלה ולא בדיעבד כמו ספר התהרש״ם ...

(הערה: שורות ההערה בתחתית העמוד באות זעירה מאד וקריאתן אינה ודאית.)

נחום בר ירמיה מתני' אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכו':

הדרן עלך תפלת השחר

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו את לבן לאביהם שבשמים ג) אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק:

גמ' ר' ירמיה בשם ר' אבא הבא מן הדרך אסור להתפלל מה טעם (ישעיה נ"א) לכן שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין. ר' זריקא ר' יוחנן בשם ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי כל המיצר אסור להתפלל לא מסתברא אלא מן הדין קריא לכן שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין תניא לא יעמוד אדם ויתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דברי תורה וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה ג) שכן מצינו בנביאים הראשונים שהיו חותמין את דבריהם בדברי שבח ובדברי נחמות. אמר ר' אלעזר חוץ מירמיהו שחתם בדברי תוכחות. א"ל ר' יוחנן עוד הוא בדברי נחמות חתם דכתיב (ירמיה נ"א) ואמרת ככה תשקע בבל ולפי שהיה ירמיהו חוזר ומתנבא על בית המקדש יכול בחרבן בית המקדש חתם תלמוד לומר (שם) עד הנה דברי ירמיהו במפלת מחריביו חתם ולא חתם בדברי תוכחות. והא כתיב (ישעיה ס"ו) והיו דראון לכל בשר. בגוים הוא עסוק. והא כתיב (איכה ה') כי אם (לז.) מאוס מאסתנו השיבנו תחת כי אם מאוס מאסתנו. ואף אליהו לא נפטר מאלישע אלא מתוך דברי תורה דכתיב (מ"ב ב') ויהי המה הולכים הלוך ודבר. במה היו עוסקין ר' אחווא בר זעירא אמר בקריאת שמע היו עסוקין היך מה דאת אמר (דברים ו') ודברת בם. ר' יהודה בן פזי אמר בבריאת עולם היו עסוקין כמה דאת אמר (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו. ר' יודן בריה דר' אייבו אמר בנחמות ירושלם היו עסוקין כמה דאת אמר (ישעיה מ') דברו על לב ירושלם. ורבנן אמרי במרכבה היו עסוקין כמה דאת אמר (מ"ב ב') והנה רכב אש וסוסי אש וגו': רב ירמיה אמר לא יעמוד אדם ויתפלל אלא מתוך דין הלכה קצובה. ר' ירמיה אמר העוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי תורה. ר' הונא הוה אמר הרואה טפת דם כחרדל יושבת ומשמרת עליו שבעה נקיים וקאים ומצלי. זעירא בר חיננא אמר המקיז דם בקדשים מעל עוד היא מהלכות קצובות. בר קפרא אמר אחד עשר יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני. תני ר' אושעיה מכניס ד) אדם דגן בתבן ומערים עליו ומאכיל לבהמתו. אבדן שאל לר' כמה מעלות בקדש והוא אמר ליה ארבע. כמה מעלות בתרומה והוא אמר ליה שלש וקאים ומצלי. ר' חזקיה ר' יעקב בר אחא ר' יוסא בשם ר' יוחנן לעולם אל יהא הפסוק הזה זז מתוך פיך (תהלים מ"ו) ה' צבאות עמנו משגב לנו וגו'. ר' יוסי בר אבין ר' אבהו בשם רבי יוחנן וחבריה (שם פ"ד) ה' צבאות אשרי אדם וגו' ה' הושיעה וגו'. ר' חזקיה בשם רב אבהו יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו משעות החצופות והקשות והרעות היוצאות ומתרגשות לבא בעולם:

אלא מתוך כובד ראש: ר' יהושע בן לוי אמר ומה טעם דכתיב (תהלים כ"ט) השתחוו לה' בהדרת קדש. ר' יוסי בר חנינא אמר דכתיב (שם ב') עבדו את ה' ביראה מאי וגילו ברעדה א"ר אחא לכשיבא יום רעדה תגילו:

חסידים הראשונים וכו': אמר רבי יהושע בן לוי זה שהוא עומד ומתפלל צריך לישב שתי ישיבות אחת עד שלא התפלל ואחת משהתפלל. אחת עד שלא התפלל דכתיב (שם פ"ד) אשרי יושבי ביתך וגו' ואחת משהתפלל דכתיב (שם ק"מ) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך: ותני כן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת ושוהין שעה אחת אחר תפלתן. אימתי עוסקין בתורה ואימתי עוסקין במלאכתן. א"ר יצחק בן אלעזר על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן וברכה ניתנת במלאכתן. רב הונא אמר המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר (שם י"ב) סביב רשעים יתהלכון. רב הונא אמר כל מי שאינו נכנס בבית הכנסת בעולם הזה אינו נכנס לבית הכנסת לעתיד לבוא א) מה טעם סביב רשעים יתהלכון. א"ר יוחנן המתפלל בתוך ביתו כאילו מקיפו חומה של ברזל. מיחלפה שיטתיה דר' יוחנן תמן א"ר אבא א"ר חייא בשם ר' יוחנן צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפלה וכא אמר הכין. (לז:) כאן ביחיד כאן בצבור ז). ר' פינחס בשם ר' אושעיא המתפלל בבית הכנסת כאילו מקריב מנחה טהורה מה טעם (ישעיה ס"ו) כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה'. ר' ירמיה בשם ר' אבהו כתיב (שם נ"ה) דרשו ה' בהמצאו. היכן הוא מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (שם) קראוהו בהיותו קרוב. היכן הוא קרוב בשעה שהצבור מתפללין א"ר יצחק בן אלעזר ולא עוד אלא שאלהיהן עומד על גבן מה טעם (תהלים פ"ג

א) בילקוט תהלים רמז תתל"ג כגירסא אמר רבי יוחנן מאי דכתיב סביב רשעים יתהלכון והמתפלל [illegible] בית המקדש [illegible] נמקדש תפש.

פירוש מהר"ש סיריליאו

הוא מלוי דרשו לסמוך על ס"ל כשמתחיל התפלה מתחלה ועד סוף: מתני' אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם מכאן היא שם וממתניתא יתירה קא דייק דלמה לי למתני הכי אלא לאשמועינן פלוגתא דר' יוחנן בן נורי ור' עקיבא דלמר אמר מלכיות עם קדושת השם ואינו תוקע ואומר קדושת היום ותוקע ולמר כולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע והא לא למתני הכא אבות וגבורות וקדושת השם אלא לאשמועינן הליך מי לשמוע משנה לבור מראש התפלה ועד סוף ולא יאמר שנו וימתין שבלש משליח לבור א) אלא כשהזן הוא דשמע לבו ואי לא לא נפיק:

הדרן עלך תפלה השחר

אין עומדין. מתוך כובד ראש פי' כפיפת ראש לשון הכמים שיכוין תפלתו כאדם שיש לו מתיבה: שוהין שעה אחת במקום שבאו להתפלל: המלך שואל בשלומו בגמרא מפרש דנבי מלכי ישראל קאמר דאינו מלכי אומות העולם משום דאיכא סכנה נפשות וחמירא סכנתא מאיסורא כדאיתא ריש פ"ק דחולין. והאי דתני ליה בהדי נחש במהרש יגמדנו מפרש טעמא מה ראו חכמים להקים כריכת נחש למלכות א] אמר רבי שמעון בן פזי דכתיב (ירמיה מ"ו) קולה כנחש ילך מה נחש מלחש ונושך אף מלכות כ] מלחשת והורגת ד"א מה הנחש הולך מעוקם אף מ:סה ג) מעקמת דרכיה:

גמ' ושכורת ולא מיין אלא מן הדרך וכיון דקריה שכורה נקטינן דמילך אסור להתפלל דקיימא לן דשכור אסור להתפלל והכי גמי אותו המילך דטריד בלערו ואתו סבא מן הדרך לאחה יום מרגיש לער הדרך: המיצר מצטער: שיחה בטלה כגון ליצנות שלא גם ובמה ואינו נכנע: קלות ראש חילוף של כובד ראש שדעתו זחה עליו: שבחה דברי הגזמין של תורה: שחתם בדברי תוכחות שסוף דבריו מדבר בחורבן בית המקדש ובגלות של יהויכין: ואמרת ככה תשקע בבל ובסיפיה דקרא עד הנה דברי ירמיהו רמז שבם הוא חותם דבריו: בגוים הוא עסוק ומפלה עובדי כוכבים מחמה הוא: והנה רכב אש וסוסי אש סיפיה דקרא דויהי המה הולכים הלוך ודבר: דין הלכה כלומר הלכה פסוקה שלבו שמח מדברי תורה ואינו מהרהר: בעוסק בדברי תורה דאיכא בהאי שמעתא מלה נמי ואוי מתפלל. והרמב"ם ז"ל כתב לא יפסיק אלא ינזור עסקיהם ויקרא והראשון עיקר: הרואה דם כעין החרדל יושבת עליו שבעה נקיים תוך מלוהו יום שפסקה ונו חתרה נהוגה טוח דלאו זכה היא הא אין זבה נחלה פחות מראייה ג' ימים רצופים ולאו נדה היא אותו יום העולה לה מן המנין ומן זבה אחר ז' ימים של נדה ותמנה י"א יום בין נדה לנדה וזו הלכה שאין בה עיון ואין מהרהר בה בתפלתו: המקיז דם בבהמת קדשים מעל אם מהנה בו ואע"ג דקיימא לן אין מועלין בדמים כדילפינן בס"פ כל הבשר ובפסחים ה"מ כשנשחט בעזרה הקרבן ונזרק דמו כדכתיב ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם לכפר נתתיו לך ולא למעילה אבל דם שקוד הזבחים מועלין בו: מכניס אדם דגן בתבן ומערים עליו וכו' דגן קרוי הכא התבואה ובהמה החיה לבהמה כגון שעורים ומכניסה בבית בתבן שלה שאינה מתחייבת במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית ומשנתמרח הכרי אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית קובעת דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן ראשית דגנך והוא המירוח לפיכך כשהוא מכניסה לבית בתבן שלה לא הוקבעה למעשר מן התורה ורבנן הוא דאסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמרה מלאכתו אבל אכילת ערלאי לא אסרו ומאכיל בהמה שראוי הבית דהכן בריש מסכת פאה מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות עד שימרח הילכך נגמה אכילה וסטורה וכדעמהו היינו דמדי לאכיל לבהמתו: ארבע מעלות בקדש וכו' מנ:ות דקדש והגומה מפרשין מן נפ' חומר בקדש במגמה: תצילנו משעות חצופות גם תפלה זו לא תהא זזה מתוך פיך: בהדרת קדש מקרא דסמו לה' בני אלים דריש דמהכא תמור דרשוק לעיל דתקן שמונה עשרה כנגד יזכרות שבו כ): יושבי ביתך והדר יהללוך: יודו לשמך והדר ישבו ישרים את פניך: אחורי בית הכנסת פי' רש"י ז"ל כל פתחי בית הכנסת שלהן היו במזרח והכי תניא בתוספתא דמגלה מעין מקדש ומכוונן פניהם למערב ואחוריהם למזרח והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שלצבור מתפללין לפניו דהא דרב הונא מוקי לה אביי בס"ק בגמ' דילן בדלא מהדר אפיה לבי כנישתא וטעמא כדפרישנא דבית הכנסת דומיא דמקדש ומשכן: המתפלל בתוך ביתו והוא אינו שומע בצירה כאלו חומה של ברזל מקיפתו ולהגה נגמעת תפלתו שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה דהיינו בבית הכנסת דהקהל מרננים ומזמרים במעט עם התפלה נשמעת: במקום שהוא מיוחד להתפלה ואי אוריתיה להתפלל בבית יכול להתפלל: ומשני כאן ביחיד כאן בצבור דאפי' דאורחיה להתפלל בתוך ביתו ידקדק שיהא בשעה שהצבור מתפללין והכי איתא בפרק קמא ובגמ' דילן: בית ה'

א) בתה"ר פ"ג איתא „למלכות מצרים". ב] בתה"ל גם הגירסא „מצרים". והכתוב נמלה כנחש ט' כלא הוא ואיתא על מצרים. ג] כי הוא נתון בנים באבורים ומלחם מלך כלומר נראה כן הוא בתה"ל.

מאיר נתיב א) נכמה קבה הלא בכב ובלא כן מסיה ואנו לא מצינו אלא תמם בין נר"פ בין לר' יוחנן בן נורי אבל מצאתי בדבר מסכפ"ם אלו מן מן דבר הא"ן בפרק יום טוב של ר"ה וממון דנבי כר"ן גנין טומם מהרפ"ב ואה למון כל"ן ר"ל אומר וכו' אמר רב הונא נפירלה כלה כבן נתולא באולין הקטמא וכו' כלומר נברכות של מלכיות זכרונות ושופרות במוקפין ככם וכו' קני המקפמא וגבגמו קי"ל כר"ל אבל ז' ברכות של מוסף כולמו מין כל יחיד לכתפלל וכו' ולפיכך יב שהיו טבגין לכתפלל ואח"כ היו שתפים תפלת המוספין מש"ל מתחלה ועד סוף והיו יולאין בה ידי חובתן מלכיות זכרונות ושופרות בב"ל מולאתן ותיהו דולא בשבתו את כל כתפלה מתחלה ועד סוף אבל לא שמעו אלא אותן ז' ברכות נגבר לא יולא ידי חובתן פד כאן נשנו. ב) נכתרים כגדפסים ליתא „ואמריכם שבבתים" ולבל התוספות יום טוב (דיק מתמתם ביטו נאמרים כמ"ס אבל נוסח מהרש"ם במשנתו כנוסח הבבלי. ג) נספרים הדפסים איתא בם פי'. אלא מתון דבר של קורה. ואין בייגים נתאי פסיים בבן מליט. אבל לטכחת המהרש"ם ספיר מיין ונתשע כן הוא בבבלי דבם איתא מתון מתם של מלוה. ד) טפחם במהרש"ם היא כמין נמנא דולן אבל סלרי חומם לנוכית מגירסת הספרים הנדפסים בישל להמבים אפינו נאחר כתילות כמימרא כגן תנן ומשני דתרים דמתפיתא סבא כהתם ר' מושפיא נראם לאלופין בנוסחת מהרב"ם נבונה הוא. ה) ובן פי' המובפת רים פילקן נדס"ם של מקוי. ו) כל המתפרשים פירשו: כאן ביחיד כאן בגבוי במתפלל ביחיד בביתו פדיף וכן לבחורה הפשוט אבל קשה לפירושם היא פסק הוג המפרקים ובן המחבר בא"ח סימן ל' בסוף ס' דלעולם יפתדל אדם לתפלל בבית הכנסת הכ"ב נתן בם פנין עבנס. פל כן מלאה פירוש מהרש"ם פל ר' יוחנן תיירי נמי באומרה לתתפלל בביתו נתוקש בבא לומר פם ואמפ"כ ידקדק שיהא בשעה שהלבור מתפללין ואם אינו טופה כן כאילו מקיפו חומה של נגלל. ונראה דמהרש"ם למד כן מתוך דברי הרמב"ם בפ"ח מהלכות תפלה הלכה ג' אם נאנו ומנמים גדולים אמ"פ שים להם במיים כמי כנסיות ההלכה לא היו מתפללין אלא במקום שפיו שטקים בם בתורה והוא שיתפלל פם תפלת הלבור. ומתפרלים נגדו נפימום דברי אלו והלאה בפילוש הבירה הכמים דמה סבחב שיתפלל תפלת הלבור היינו בשעה שהן מתפללין וכמם בכן מתפללין אם בתבית אם מוסף וכן פירש ממש המהרש"ם בדברי ר' יוחנן. ולן שמו לנפח קלוהו כשומו קרוב כינן הוא קרוב בשעה שהלבור מתפללין. אבל כם בם נבאטים הנדפסים טבחא שאין לכ הבנה והפיקר חסר מן הספר

ס"נ) אלהים נצב בעדת אל והרחוק אמר זה שנכנס לבית הכנסת צריך ליכנס לפנים משני דלתות. מה טעם (משלי ח') אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום וגו' דלתותי ולא דלתי מזוזות ולא מזוזתי ואם עשה כן מה כתיב תמן (שם) כי מוצאי מצא חיים. רב הונא אמר זה שהוא הולך לבית הכנסת צריך להקל את רגליו מה טעם (הושע ו') ונדעה נרדפה לדעת את ה'. וכשהוא יוצא צריך להלך קימעא מה טעם (איוב י"ד) כי אתה צעדי תספור. א"ר יוחנן ברית כרותה היא היגע בתלמודו בכ"ה לא במהרה הוא משכח. א"ר יונתן ענתותיא ברית כרותה היא היגע בתלמודו בצינעה לא במהרה הוא משכח. מה טעם (משלי י"א) ואת צנועים חכמה. וא"ר יוחנן ברית כרותה היא הלמד אגדה מתוך הספר לא במהרה ה"א משכח. וא"ר תנחום בר חייא המוסר תלמודו לא במהרה הוא משכח מה טעם (דברים ד') פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. ר' יונה בשם ר' תנחום בר חייא זה שהוא רואה חלום קשה צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהיו כל חלומותי שחלמתי בין בלילה הזה בין בשאר לילות בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי אחרים אם טובים הם יתקיימו עלי לששון ולשמחה ולברכה ולחיים ואם לדבר אחר כשם שהפכת את מי מרה וכו' כן תהפוך לי כל חלומותי לטובה. (תהלים ל') הפכת מספדי למחול לי וגו' (דברים כ"ג) ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפך ה' אלהיך וגו' (ירמיה ל"א) אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו והפכתי וגו':

אפי' המלך שואל בשלומו וכו': א"ר אחא הדא דתימר במלכי ישראל אבל במלכי אומות העולם משיב שאלת שלום. תני היה כותב את השם אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב שנים או שלש שמות כגון (יהושע כ"ב) אל אלהים ה' א) הרי זה גומר אחד מהם ומשיב שאלת שלום. ר' יוחנן הוה יתיב וקרי קומי כנישתא דבבל בצפרי עבר ארכונא. ולא קם ליה מן קומוי אתון בעיין ממחוניה אמר ארפוניה בנימוסא דברייה הוא עסיק. ר' חנינא ורבי יהושע בן לוי עלון קומי אנטיפורס דקסרין וקם מן קמיהון אמרו ליה מן קבי אילין יהודאי את קאים לך אמר לון אפיהון דמלאכין חמית. ר' יונה ור' יוסי עלון קומי ארסקינס דאנטוכיא חמתון וקם מן קומיהון אמרו ליה מן קומי אילין יהודאי את קאים לך אמר לון אפיהון דהני אנא חזי בקרבא ינצח. ר' אבון עאל קומי מלכותא כי נפק (לח.) הפך קדל אתון בעון מקטלוניה וחמון תרין זקוקין דנור נפקין מקדליה ושבקוה לקיים מה שנאמר (דברים כ"ח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך [ויראו ממך] (וכו'). ותני ר' שמעון בן יוחי אומר וראו כל עמי הארץ כל ואפי' רוחות ואפי' שדים. ר' ינאי ור' יונתן הוו מטיילין באטלסין חמתון חד ושאל בון אמר לון שלמכון רבייא אמרין אפי' תואר חברות אין עלינו. ריש לקיש הוה מהני באוריתא סגין והוה נפיק ליה בר מתחומא דשבתא והוא לא ידע לקיים מה שנאמר (משלי ה') באהבתה תשגה תמיד. ר' יודן בר ישמעאל הוה מהני באוריתא סגין והות גולתיה שריעא מיניה לקיים מה שנאמר באהבתה תשגה תמיד. ר' אלעזר בר שמעון הוה מהני באוריתא כגין הוות גולתיה שריעא מיניה וחכינא מזדהרא לה אמרין ליה תלמידיה רבי הא גולתך שריעא מינך אמר לון ולית תהיא רשיעתא זהירא לה:

ואפי' נחש כרוך וכו': ר' חינא בשם רבי יוסי לא שנו אלא נחש אבל עקרב מפסיק למה דמחיא וחוזרה ומחייא. ר' אילא אמר לא אמרו אלא כרוך אבל אם היה מרתיח ובא כנגדו מסטיר מלפניו ובלבד שלא יפסיק את תפלתו. תני היה עומד באסרטיא ופלטיא ומתפלל הרי זה מעביר מפני החמור ומפני הקרון ובלבד שלא יפסיק את תפלתו. אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו ולא הפסיק את תפלתו והלכו ומצאו אותו חברבר מת מוטל על פי חורו אמרו אי לו לאדם שנשכו חברבר ואי לו לחברבר שנשך את ר' חנינא בן דוסא. מה עסקיה דהדין חברבר כד הוא נכית לבר נש אם בר נש קדים למיא חברברא מאית ואין חברברא קדים למיא בר נשא מאית. אמרו לו רבי לא הרגשת אמר להם יבא עלי כמה שהיה לבי מתכוון בתפלה אם הרגשתי. א"ר יצחק בן אלעזר ברא לו הקב"ה מעין תחת כפות רגליו לקיים מה שנאמר (תהלים קמ"ה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם:

מתני' מזכירין גבורת גשמים בתחיית המתים ושואלין גשמים בברכת השנים והבדלה בחונן הדעת ר' עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. רבי אלעזר אומר בהודאה:

גמ' מאי טעמא כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם. ר' חייא בר אבא שמע לה מן הדא (הושע ו') יחיינו מיומים וגו' ונחיה לפניו וכתיב בתריה ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבא כגשם לנו כתיב (מ"א י"ז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' [וגו'] אם יהיה השנים האלה טל ומטר וגו' ר' ברכיה אמר ר' יוסא ורבנן פליגי חד אמר בין על הטל בין על המטר נשמע לו וחרינא אמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו מן הדא (שם י"ח) לך הראה אל אחאב ואתנה מטר וגו' ומאן דאמר בין על הטל בין על המטר נשמע לו. היכן הותר נדרו של טל' א"ר תנחומא (לח:) אידרעיא סברי למיכר נדר שהותר מקצתו הותר כלו. ואית דבעי מימר בבנה של צרפית (שם י"ז). ויקרא אל ה' ויאמר וגו' א"ר יודן בן פזי לאחד שגנב נרתקו של רופא עם כשהוא יוצא נפסח בנו חזר אצלו ואמר לו אדוני הרופא רפא את בני א"ל לך והחזר את הנרתק שכל מיני רפואות נתונים בו ואני מרפא את בנך כך א"ל הקב"ה לאליהו לך והתר נדרו של טל שאין המתים חיים אלא בטללים ואני מחיה את בנה של צרפית ובניין שאין המתים חיים אלא בטללים דכתיב (ישעיה כ"ו) יחיו מתיך נבלתי יקומון וגו' וארץ רפאים תפיל. א"ר תנחום אידרעיא וארעא תפקידה תפליט. ר' יעקב דכפר חנן בשם ריש לקיש בשעה שעשה אברהם זקנך רצוני נשבעתי לו שאיני מזיז טל מבניו לעולם מה טעם (תהלים ק"י) לך טל ילדותך וכתיב בתריה נשבע ה' ולא ינחם. א"ר יודה בן פזי בדייתיקי נתתיו לאברהם. במתנה נתתיו לאברהם (בראשית כ"ז) ויתן לך האלהים מטל השמים. א"ר שמואל בר נחמני בשעה שישראל באין לידי עבירה ומעשים רעים הגשמים נעצרין ומביאין להן זקן אחד כגון ר' יוסי הגלילי והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדין אבל הטל אינו יורד בזכות בריה מאי טעמא (מיכה ה') כטל מאת ה' וגו' אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם: אמר ר' זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל א] והזכיר של גשם מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר. לא דמי ההוא דמצלי ומקל לההוא דלא מצלי ולא מקל: היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת גשמים מחזירין אותו. הא דאדכר ההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר. ואמר ר' זעירא בשם רבי חונא אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפילה. ודכוותה אם לא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אומרה בשומע תפלה: וכה אב

ה] שכח בטעמא בירושלמי לומר בקיץ מוריד הטל. וכן כוא נמינו טעמא הספרדים וכן ר"ת הקליר בתפילות טל מתם משיב הרוח ומוריד הגשם ונתפשת גם יחד משיב הרוח ומוריד הגשם.

פירוש מהר"ש סיריליאו

כלומר המתפלל בבית ה' חשוב כמקבל פניה: **אלהים נצב בעדת אל** עדה המתפללת הם יושבים וה' נצב עליהם: **לפנים משתי דלתות** בגמ' דילן פריך עלה בפ"ק שני פתחים ס"ד אלא אימא שיעור שני פתחים כלומר שישהה מלהתפלל עד שיוכל ליכנס שיעור שני פתחים כדי שיתיין לבו: **נרדפה** משמע לשון מרוצה שרודף דרכו לרוץ: **צריך להלוך קימעה** לפי שמראה בעצמו שדומה עליו ישיבת בית הכנסת כמשוי: **מתוך הספר** מתוך המקרא עצמו: **המוסר תלמודו** מטריח את עצמו להבין טעמי הדבר ופירושן עד שרואה לבו דבר ברור ומתישב: **במלכי ישראל** ומשום הכי לא ישיבנו דהוא והמלך חייבין בכבוד שמים: **במלכי אומות העולם** סכנה איכא ומסתמא חמירא כדפריטנא במתני': **ארכונא** שר בלשון יון: **הפך קדל** הפך עורפו ואין דרך א"ן כן אלא יוצא דרך כניסתו פניו אליו: **באטלסין** בשוק שיכי דאיכא חטיות: **רבייא** נשיאים תרגום רברבייא: **והוא לא ידע** לא הבין ולא הרגיש מתוך שהיה טרוד ומהרהר בתלמודו: **גולתיה שריעא מיניה** טליתו הגלוין נשמטה ונפלה לארץ: **וחכינא אזדהרה** לה וכנחש נקבה היה טרך עלמה בה לשמרה והכי איתא בפרק כילד מעברין: **דמחי** והדר מחי מכה וחוזר ומכה ורש"י ז"ל פירש לפי שהעקרב מסוכן לעקוץ יותר מהנחש תקון לנשוך: **מרתיח** טעם כגון שזורק: **מסטיר** מטה עצמו לצד אחד שיעבור וילך לדרכו. תרגום לצד סטרא: **טרטיא** מסלה שהולכין בה מעיר לעיר: **פלטיא** רחבה שבתוך העיר שמתאספין שם בני הכפרים ביום השוק למכור: **חברבר** בגמ' דילן קרוי ערווד ומן הנחש והלב בא שמזקקין זה עם זה ויוצא מביניהם ערווד כך מפורש בהגוזל והרוזב: **מת מוטל על פי חורו** משמע לקמן שקדם ר' חנינא למים וכתב רש"י ז"ל בגם הלכות גדולות דנעשה נס לר' חנינא ונבקע מעין מתחת עקבו והיינו מימרא דר' יצחק בן אלעזר:

מתני' גבורות גשמים מפרש בפ"ק דתענית לפי שיורדין בגבורה והזכרה היינו משיב הרוח ומוריד הגשם שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח: **ושואלין** בברכת השנים והן טל ומטר לשון שאלה ובקשה ובגמרא מפרש טעמא אמאי תקינו הזכרה בתחיית המתים: **והבדלה בחונן הדעת** במוצאי שבת אומר בה אתה חוננתנו ותותם בה ברכה חונן הדעת: **ברכה רביעית** קודם חונן הדעת אומרה ברכה לעצמה וחותם בה המבדיל בין קדש לחול: **בהודאה** בברכת מודים כמו על הנסים:

גמ' כשחר נכון מוצאו ויבא כגשם לנו וכיון דקראי סמיכי אהדדי קבעוה בתחיית המתים: **ואתנה מטר על פני האדמה** ולא קאמר ואתנה טל ומטר והוא אהשבעה אתרוייהו: **לך והתר נדרו של טל** דביה קאי ואין המתים חיים אלא בטל דכתיב כי טל אורות טלך ולא כתיב כי גשם: **תפקידה תפליט** לשון פליטה כלים נדה שפלטה. **תפיל** לשון המפלת. **רפאים** שרפתה רוחם וכחם: **אדרעיא** שם מקומו דרבה: **לך טל ילדותך** לבניך: **בדייתיקי** דא תהא למיקם ולהוות. דייתיקי צוואה שכיב מרע כך מפורש בפ׳ מי שמת אותן: **בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר** משיב הרוח ומוריד הטל לא חייבוהו חכמים להזכיר תני' כימות הגשמים ומגרש טעמא בפ"ק דתענית לפי שאינן נעצרין והך פירכא אסיפא דר' זעירא פריך דם נ' מקמן דטעמא דהיה עומד בטל והזכיר של גשם דמחזירין אותו הייט משום דלא הזכיר טל ומשום הכי פריך עלה: **ומשני לא דמי ההוא דמצלי ומקל** לשון קללה ג) שמזכיר שבחו של הקב"ה רב להושיע ואומר שמוריד הגשם שמקלקל העולם והוא קללה שמשהה הדבר שלא כשנתו. מקל כמו והקל נברהה ותתרגמינן וקילת: **דלא אידכר לא טל** הוא כבר אבל אם כיון שהזכיר טל אע"פ שלא אמר גשם אין מחזירין אותו וכן הסכימו התוספות פ' תפלה השחר: **אם לא שאל בברכת השנים** וכדאוקמיה שלא הזכיר לא טל ולא מטר: **ודכוותה אם לא הזכיר וכו'** נעיין הוא כלומר כיון דמתיהם שויוה בבריתא בהדי אהדדי מי נימר דשוין נינהו וכי היכי דתני ברכת השנים אומרה בשומע תפלה הכי נמי גבי תחיית המתים אמרה בשומע תפלה ויאמר כי אל שומע תפלות והגאונים אמרו ורב להושיע ומשיב הרוח ומוריד הגשם ומלפניך וכו': ומסיק דאומרה מכל שכן

מאיר נתיב א) ולם לומר כגון מן הכמות פלינם נתתקים בשלה נריכים טוב. אבל ב' הכמות אלו אינם נפלאים זה אלא זה מסולם. ג) כתוספות פרק תפלת השחר דף כ"ט ע"ב ד"ה כא דאידכר פירשו לשון קללה שבגשמים כיעוב המלה כם סימן קללה וכן פירש בפ"ב והר"ן ריש מס' תענית וגבל כמאור כם פירש לשון קללה במיקל של פלטו אנה לכוביר לא טל ולא גשם ביעית החתם וכבל פולה לענין אחד.

אם שאלה שהיא מרוחק אומרה בשומע תפלה אזכרה שהיא מריוח לא כל שכן: (לט.) והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. אמר רבי אבדומא אחוי דר' יוסי בשלא אמרה בשומע תפלה: היכן הוא חוזר כדאמר רב שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן בראש חדש אם עקר את רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לעבודה אף הכא אם עקר את רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לשומע תפלה. א] בניגוה צרכון למעבד תענית בתר פסחא אתון שילון לרבי אמר לון לכו ועשו ובלבד שלא תשנו ממטבעה של תפלה. היכן הוא אומרה ר' ירמיה סבר מימר אומ־ה בשומע תפלה א"ל ר' יוסי לא כן אמר רבי זעירא בשם רב הונא אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אומרה בשומע תפלה. ואמר לון רבי לכו ועשו ובלבד שלא תשנו ממטבעה של תפלה. על דעתיה דר' יוסי היכן הוא אומרה כשש שהיא מוסיף. עד כדון צבור שיש לו שש. יחיד שאין לו שש לחיכן א"ר חנינא לא כן א"ר זעירא בשם רב חינה יחיד שואל צרכיו בשומע תפלה ואלו צרכיו הן:

והבדלה בחונן הדעת: דמתוך שהיא חכמה קבעוה בברכת חכמה. שמעון בר ווא בעא קומי ר' יוחנן דבר שהוא נוהג ובא חכמים חלוקין עליו. א"ל על ידי שעיקרה בכוס שכחוה בתפלה. מילתיה אמרה שעיקרה בכוס. ר' יעקב בר אידי בשם רבי יצחק רבא אמרה בכוס אומרה בתפלה בשביל לזכות את התינוקות. מילתיה אמרה שעיקרה בתפלה. ר' זעירא רב יהודה בשם שמואל אמרה בכוס אומרה בתפלה. אמרה בתפלה אומרה בכוס. מילתיה אמרה שעיקרה כאן וכאן: **ר'** אלעזר אומר בהודאה: ר' יוחנן בשם רבי סטין כר' אליעזר ביום טוב שחל להיות במוצאי שבת: ר' יצחק רבא בשם רבי הלכה כר' אליעזר ביום טוב שחל להיות במוצאי שבת. ר' יצחק בר נחמן בשם רבי חנינא בן גמליאל הלכה כר' אליעזר לעולם. ר' אבהו בשם רב אלעזר בשם רבי חנינא בן גמליאל הלכה כר' אליעזר לעולם. (לט:) א"ר יעקב בר אחא לאו בנין דאתו תרתין שמועין אלא בגין דר' יצחק בר נחמן ור' אלעזר תרויהון בשם רבי חנינא בן גמליאל הלכה כר' אליעזר לעולם. ר' יעקב בר אחא בשם שמואל אומרה בברכה רביעית. א"ר יודן אומר מטבע הברכה ואח"כ מבדיל ואתיא כרבי דר' אמר תמה אני היאך בטלו חונן הדעת בשבת אם אין דעה תפלה מנין ולה אם אין דעה הבדלה מנין. ור' יצחק בן אלעזר אמר מבדיל ואח"כ אומר מטבע הברכה. ר' אלעזר בר הושעיא אמר ובלבד שלא יפחות משלש הבדלות. א"ר יוחנן אמרו הפוחת לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף יותר משבע אבדלות. ר' לוי אמר ובלבד מאבדלות הכתובות בתורה. ר' תנחום בר סיסאי נפק ואמר בשם אביי ואפי' הבדלה אחת. וא"ר אבהו וצריך לחתום בהבדלה. ר' מנא בעי מעתה אפי' פתח במבדיל בין קדש לחול חוזר והותם במבדיל בין קדש לחול. א"ר יוסי בר בון ולאו מברכות שפותחין בהן בברוך וחותמין בברוך הן. ר' אלעזר בן אנטגנוס בשם רבי אלעזר בר ינאי זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל ג) כמה דאת אמר אסור לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל דכוותה אסור לו לעשות מלאכה עד שיבדיל. אמר ר' זעירא ר' אלעזר בן אנטגנוס בשם רבי אלעזר בר ינאי בשם רבי יהודה בר' אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל אפי' בחמישי בשבת. הדא דתימא במבדיל בין קדש לחול אבל בורא מאורי האש אומרה מיד. ר' זעירא בשם רב יהודה ר' אבא בשם אבא בר ירמיה אפי' י"ט שחל להיות באמצע שבת אומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה. וא"ל ר' זעירא לרב יהודה וכי ששת ימי המעשה לפניו. א"ל וכי יש טומאה וטהרה לפניו. ר' ירמיה ר' זעירא בשם רב חייא בר אשי צריך לומר החל עלינו את הימים

א] בנבגי מבגים ית"ד: [illegible]

פירוש מהר"ש סירליאו

שהיא מרוחק במתפלל לגבי שיברך השנה שצריך לה: **שהיא** מריוח שאין טפח הברכה אלא במזכיר גבורותיו של הקב"ה שכבר עשה כן. לשון אחר דגבורות אם לא אמר לא עכ ולא גבה אין מחזירין אותו ובברכך עליו אם לא אמרה מחזירין אותו: **לא כל** שכן וקשיא מהכא דאמרה בשומע תפלה אבל בגמ' דילן בפרק תפלת השחר לא משמע הכי אלא דוקא בברך עלינו אם לא אמר ותן טל ומטר אומרה בשומע תפלה אבל אם לא הזכיר גבורת גשמים מחזירין אותו ואפי' לאדכר מקמי שומע תפלה וכן פסק הרי"ף ז"ל בפ"ק דתענית בהדיא: **לא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים** מחזירין אותו ודידך אמאי מחזירין נימא ליה בשומע תפלה: **היכן הוא חוזר** כלומר תזרו בשומע תפלה: **אם עקר את רגליו חוזר לכתחלה** לראש התפלה ומפרש בגמרא דילן דהאי אין רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו דחשיב עקר רגליו: **חוזר** לשומע תפלה דהיינו מקומו א) כי הכי דלגבי ר"ח עבודה: **צרכון למעבד** תענית דאפי' בתקופת תמוז צריכין למטר: **לכו ועשו** התענית לצבור: **לא תשנו** ממטבעה של תפלה השתא משמע דהכי קאמר דבברכת השנים לא תאמרו ותן טל ומטר והנ"ל דאמריק בפ"ק דע"ז אם בא לומר מעין כל ברכה וברכה בסוף כל ברכה וברכה אומר שאני נמי בקין דקאלה הוא כדהק בתעניות אבל לעולם בברך עלינו אם בא נומר ותן לנו מטרים ולא נהיה תרפת רעב בגיים מזכיר אבל נמי לא מדכר וטעמא דאין משנין דיחידים הוו ולקמיה מפרש לה ואזיל: **היכן אומרה** לכהלה כבריבין לנסם אחר הפסח יכון אומר צרכיו ואמר ר' ירמיה בשומע תפלה: **אומרה** בשומע תפלה ומשמע חוקא [ג"ב: לומר בה תפלה כסדר האטור אבל לבנות בה] לא: **ואמר לון ר' לכו ועשו וכו'** כלומר ותיקשיה לדידך דהא קאמר דלא משניע ממטבעה של תפלה ולדידך אין לך שנוי גדול מזה: **על דעתיה דר' יוסי היכן הוא** אומרה דהא בברכת השנים לא מציה לאמרה דהא משנו מטבע של תפלה דכל העולם שואלים טל ובשומע תפלה לא מציה אמרה דיעבד [ג"ב: ושרך הזכיר] הוא דאמרינן: **כשש שהוא מוסף** בתענית לצבור מוסיפין שש ברכות על שמונה עשרה המשרבת בפרק סדר תענית כיצד דתק ואומר לפניהם עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהם עוד שש. ונראה בעיני דבברכה מרחם על הארץ הוא דמוסיפין אותה דממטבעה של תפלה הוא: **ואלו הן צרכיו הן** ודמי לדיעבד: **שהיא חכמה** האדם יודע להבדיל בין טמא לטהור ובין קדש לחול: **דבר שהוא נוהג ובא** כלומר דבכל יום מתפללין שמונה עשרה הבנת תדירה היא ניחזי היכי תיקון אנשי כנסת הגדולה והא דאשכחן מילי טובא דלא שכיחי דתלקו התנאים אחר מיתת רבן גמליאל השטה שונה דלויה דפליגי בה ר"מ ור"ש והא ר' עקיבא הוה קיים לא הוו פליגי דהוו שמעי לקבלתו אבל הבדלה דתדירה היכי פליגי בה תנאי וכי לא ראו גדולים האיך היו נוהגים בה: **על ידי שעיקרה בכוס שכחוה בתפלה** בגמרא דילן אמריק הכי בתחלה קבעוה בתפלה והיינו בימי עזרא ואנשי כנסת הגדולה מן הגולה העשירו וקבעוה על הכוס ופסקו מלאומרה בתפלה ולא נשתכחה תקנת עזרא יחזו והעניו כשחרב הבית ונתפזרו ולא היה להם ישוב להתקבץ לבית הועד ובימי ר' אליעזר בן הורקנוס ניחרב ובשהושיבו להקנה מלפני בתקנה הראשונה היך היו אומרין אותה ועל ידי שעיקרה בכוס כלומר שמה שהיו עושין מה שהיו מוציאין בימי הבית ואפי' בתר חורבן דהשתא הוו עולין כשיבה להם יין ובימי ר' אליעזר ור' עקיבא אחר פטירת רבן יוחנן בן זכאי ככר שליך העוני והאלהט לתקן תיקון על הגלות ולאחזירה והפלה בשהכתה הבימי ר' אליעזר ור' עקיבא שמהות של קיסר היו כדאיתא בפרק בהרא דמכילתין: **שעיקרה בכוס** והכיני שהבדיל בתפלה מבדיל בכוס שהוא יוצא הבנה חמה לכניסתו: **בשביל לזכות התינוקות** שידעו מקום עזרא שאפי' שכבר התפלל והבדיל אלא שהוא חוזר ומתפלל ללמד לתינוקות עכרם כדי שילמדו התינוקות וכיון דקפיד אהכי ר' יעקב בר אידי שמע מינה דסבר שעיקרו בתפלה: **ר' יוחנן בשם רבי סטין כר' אליעזר ביו"ט שחל להיות וכו'** מפרש בפרק מי שהוציאוהו דמטין מהדם לא דרשינן ברבים אבל אורויי מורים ליחיד לעשות כר' אליעזר ביו"ט שחל להיות באחד בשבת [ג"ב: ולא נהקן והודיעט עדיין]: **הלכה כר' אליעזר** ודרשינן לה בפירקא. וטעמיה דמורן כוותיה ביו"ט שחל להיות באחד בשבת שאין שם אהבה חונן אבל אם יש שם אהבה תינן שם אומרה דדעה והבדלה הדא נינהו: **לעולם** ואפי' בחול אומרה במודים: **לאו בנין דאתו תרתין שמועין** בסמס שאין אנו טוענים כר' אליעזר לאו משום דבלאו הכי במשנת שחולקין דאמר תמיה ולמר הלכה ספרי נ"כ יש שנים מכוונין לדעת אחד שהלכה כר' אליעזר לעולם אלא משום דאמרי לה בשם רבי חנינא בן גמליאל ורבי חנינא בן גמליאל לא חשיב לגבי דרבי דמכדו יאה ולשכחתי דסבר רבי כת"ק וכדלקמיה [נ"כ: וקי"ל הלכה כרבי מחבירו וכל שכן מבן כנו דר' גמליאל אבי ר' חנינא בנו דרבי הוה כדאמרינן בהשכבתא דרבי שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא והיינו דאמריק פ"ק דמיה דר' אליעזר קשים מיניה סוכה ג) כנ"ל ורבינו האי גאון כתב דחבירו דשמעס יאה ולא"כ חבירו ור"ט הוה]: **אומרה בברכה רביעית** בין גואל בין ביו"ט וכדמפרש ר' יודן ור' יצחק בן אלעזר: **אומר מטבע הברכה** ביו"ט אחר השבה כאהה בחרתנו ומבדיל בה והודיענו ותלמדנו. ובחול אומרה מטבע הברכה של אתה חונן ואח"כ מבדיל: **ואתיא כר'** לעיל איתא בפרק תפלת השחר [נ"ב: וקי"ל כר' יודן]: **לא יפחות משלש** מפרש בפרק ערבי פסחים המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים: **לא יוסיף יותר משבע** ההם מפרש להו תלה דאמין ובין טיים לישראל דכתיב ביום ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי ובין כהנים ללוים דכתיב ובני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן וגו'. ובין טמא לטהור ובין מים העליונים לתחתונים דכתיב בהו הבדלה והיינו דקאמר ר' לוי ובלבד הבדלות הכתובות בתורה: **ר' תנחום בר סיסאי** ההם קרי ליה בנו של קדושים: **וצריך לחתום בהבדלה** מעין פתיחה דהיינו בין יום השביעי לששת ימי המעשה: **מעתה אפי' פתח במבדיל בין קדש לחול** ולא אמר אלא הבדלה אחת: **חוזר וחותם וכו'** והא כפל דבר הוא. ור' יוסי בר בון מפרש לקושיית ר' מנא דלקשי לגי' דבההיא מגיא דהא מאוהן שפותחין בברוך וחותמין בברוך הכי איתא התם בפסחים שחותמין בה וכל ברכה שפותחין בה הטעם משום שמאריכין בה כדאיתא בפ"ק דכתובות ואם אתה אומר דבהדא.סגיא האיך חותמים בה: **כמא דאת אמר אסור לתבוע צרכיו עד שיבדיל** דמשום הכי תקינו נמי לאומרה בחונן הדעת ודטותה וכו': **אפי' בחמישי בשבת** בפרק ערבי פסחים מפקינן דדוקא עד רביעי אבל מרביעי ואילך נבי שבת הבאה מתחשיב: **אומרה מיד** ואם לא בירך בורא מאורי האש במוצאי שבת שוב אינו מברך וטעמא משום דבמוצאי שבת תחלת ברייתו הוא כדאמריק בפרק מקום שנהגו: **וכי יש טומאה וטהרה לפניו** ואם בא לומר שבע יכול לומר והיינו משום דסדר סנדלות

 א) וקי"ל כהא יש [illegible]

היכים ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום. ר' א"א מוסיף ותשמיענו בהם ששון ושמחה. ר' חזקיה בשם רבי ירמיה הבינו ולמדנו. ר' חזקיה בשם רבי ירמיה העונין אמן צריכין ליתן עיניהם בכוס ועיניהם בנר. ואמר ר' חזקיה בשם רבי ירמיה ארבעה מינין שבלולב ניטלין דרך גידוליהן:

מתני' האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו. העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה. ומהיכן הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה זה:

גמ' (ס.) ר' פינחס בשם ר' סימון שהוא כקורא תגר על מדותיו של הקב"ה על קן צפור הגיעו רחמיך ועל אותו האיש לא הגיעו רחמיך. ר' יוסי בשם רבי סימון שהוא כנותן קצבה למדותיו של הקב"ה עד קן צפור הגיעו רחמיך. אית תנאי תני על. ואית תנאי תני עד. מאן דאמר על מסייע לר' פינחס ומאן דאמר עד מסייע לר' יוסי. ר' יוסי בר בון אמר לא עבד טבות שעושה למדותיו של הקב"ה רחמים. ואילין דמתרגמין עמי בני ישראל כמא דאנא רחמן בשמיא כן תהוון רחמנין בארעא תורתא או רחלא יתה וית ברה לא תכסון תרויהון ביומא חד לא עבדין טבית א] שהן עושין מדותיו של הקב"ה רחמים:

מודים מודים משתקין אותו: א"ר שמואל בר רב יצחק משום (תהלים ס"ג) כי יסכר פי דוברי שקר הדא דתימא בצבור אבל ביחיד תחנונים הן:

העובר לפני התיבה וטעה וכו': ר' יוסי בר חנינא בשם רבי חנינא בן גמליאל טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחלה. אבא בר בר חנה נניבא בשם רב טעה בשלש [ברכות] אחרונות חוזר לעבודה. ר' חלבו רב חונה בשם רב טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחלת בשלש ברכות אחרונות חוזר לעבודה טעה [באמצעיות] ואינו יודע להיכן טעה חוזר למקום הברור לו: ר' אחא ור' יודה בן פזי יתבין בחד כנישתא אתא ועבר חד קומי תיבותא ואשגר ברכה חדא אתון ושיילון לר' סימון. ואמר לון ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי שליח צבור שהשגיר שתים ושלש ברכות אין מעלין א] אותו. אשכח תנאי ופלינ דאמר רב יהודה אמר רב לכל אין מעלין אותו חוץ ממי שלא

א] שלא אמרו כתרגום יונתן בן עוזיאל תירגם גם כן.

אמר מחיה מתים ומכניע זדים ובונה ירושלם אני אומר מין הוא. שמואל הקטן עבר קומי תיבותא ואשגר מכניע זדים בסופה שרי משקיף עלה ב' וג' שעות ב) אמרין ליה לא שיערו חכמים כך. ר' יעקב בר אחא רבי שמעון בר אבא בשם רבי אלעזר ספק הזכיר של ראש חדש ספק לא הזכיר מחזירין אותו ג): להיכן הוא חוזר שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן אם עקר את רגליו חוזר לתחלה ואם לאו חוזר לעבודה. אמר רבי יהודה בן פזי הביע דעת כמי שעקר את רגליו. ואילין תחנוניא צריכא: רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון. אם אומר אתה ממקום שפסק הראשונים נתברכו לפניהם ולא נתברכו לאחריהן. והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא נתברכו לפניהם. וכתיב (תהלים י"ט) תורת ה' (ס:) תמימה שתהא כולה תמימה. תני לא יהו שנים קורין בתורה ואחד מתרגם. אמר רבי זעירא מפני הברכה והתני לא יהו שנים מתרגמין ואחד קורא אית לך מימר מפני הברכה אלא משום שאין שני קולות נכנסין לתוך אוזן אחת. תני שנים קורין בתורה ואין שנים מפטירין בנביא. אמר רבי עולא קרויות בתורה ואין קרויות בנביא:

ולא יהא סרבן וכו': אמר רבי יהושע דרומיא שלשה דברים רובן ומיעוטן רע ובינוניתן יפה השאור והמלח והסירוב. בתחלה מסרב שנייה מעבעם והשלישית רץ ובא. רבי הונא הוה בחדא כנישתא עאל הונא דאטרח על חד דייעול ולא קביל עלוי בסיפא אתא לגבי רבי אלעזר אמר ליה לא יכעום מרי עלי בגין דלא הוינא מיתער לא עלית אמר ליה עלך לא כעסית אלא על הדין דאטרח. כמיטיי אשתתק באופניא אתין ושיילון לרבי אבון אמר לון רבי אבון בשם רבי יהושע בן לוי זה שעובר תחתיו יתחיל ממקום שפסק. אמרין ליה והא תנינן מתחלת הברכה שטעה זה אמר לון סבין דעניהון קדושתא כמי שהוא תחלת ברכה:

מתני' העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטירוף ואם אין שם כהן א"א הוא לא ישא את כפיו. ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי. המתפלל וטעה סימן רע לו. ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו ששלוחו של אדם כמותו. אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה

פירוש מהר"ש סיריליאו

הבדלות כמו מוצה: מוסיף גבי הבדלה של מוס: הבינו ולמדנו וה"ט שאומרין ומהוכקים בה"ת והטגים בדעה והשכל מאתך [נ"ב: וכדאמר לעיל אם אין דעה אין הבדלה]: צריכין ליתן עיניהם בכוס והכי נמי אמריק גבי טס של ברכה בסוף פ' שלשה שאכלו וטעמא כי היכי דלא נוסח מיניה דעתיה: ניטלין דרך גידוליהן כדרך שהן גדלין באילן מקום היהכן למטה וראשי המרותיהן למעלן והכי איתא נמי בפרק לולב הגזל:

מתני' האומר בתפלתו: על קן צפור יגיעו רחמיך מגיעין רחמיך אנשים שהיו מתכונין להעמיק בלשון תחנונים ולומרים רחום וחנון אתה ועל קן צפור הגיעו רחמיך באמרת גלות האם. או שאמר על טוב שאתה עושה לנו יזכר שמך או שאמר מודים מודים משתקין אותו. וטעמא דקן צפור בגמרא מפרש וטעמא דעל טוב יזכר שמך מפרש בגמרא דילן משום דמשמע על הטובה ולא על הרעה והא נקמן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. וטעמא דמודים מודים מפרש בגמרא משום כי יסכר פי דוברי שקר דמשמע שתי רשויות ואמרינן בגמרא דילן [נ"ב: דגבי ק"ש נמי משתקין ומשמע התם] דיש חילוק בין כשכופל התיבה בין כשאומר הפסוק וכופלו ופירש רש"י ז"ל דכשאומר פסוק וכופלו משתקין והכא נמי כשאומר מודים אינו כך וכופלו. ובגמרא בבלית דפריך ודילמא מעיקרא לא כיון דעתיה וכו' משמע כן. וכן משמע בגמרא דהכא דאמריק אבל ביחיד התחנונים הם שמהתן ותוזר ומהתן ולא משמע אלא כשאומר ענין שום וטפלו: סרבן מסליר. לפי שהיו יורדין לפני התיבה כשאומרים לו לך רד צריך לסרב כאומר איני כדאי לכך כדאמריק לקמן בשמעתין אבל זה לא יסרב שנראה יותר שהוא שמחה התפלה מופסקת כל כך: מתחלת הברכה שטעה זה אם דלג אחת מן הברכות ואמר אחרת ואינו יודע לחזור ולאמרה כדרו יתחיל העובר במקומו אותה ברכה שדלג זה מתחלתה ואומר משם ולהלן [נ"ב: ומפרש בגמרא דהיינו כשטעה באמצעיות]:

גמ' קורא תגר מתרעם ותוצא [נ"ב: דאמר לקמן לרה ויגון וכו']: עד קן צפור ותו לא והלא אפי' בילי כרם ז ותפרגם: שעושה למדותיו של הקב"ה רחמים והן אינן אלא גזרות פירש רש"י ז"ל על מדותיו מעתיו והוא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזרותיו שהן עבדיו ושומרים גזרותיו וחוקיו ואף בדברים שיש לשטן להשיב עליהן ולומר מה צורך במצוה זו: ואשגר חד ברכה והשמיט: אין מעלין אותו אין מסלקין לומר שבמרד השמיטה: ופליג מחלק שיש ברכות שמסלקין אותו באותן ברכות שהמינים מודקדקן בהן והיינו תחיית המתים: מכניע זדים ברכת המינין: שרי משקיף עלה התחיל לזכור אותה. משקיף תרגום השקיפה אסתכי וכן תרגום מלפה סטוהא: ושהה שתים ושלש שעות ואמרו לו לא שיערו חכמים כך להמתין לו כל כך והטעם שהמתינו לו ולא סלקוהו דלא שכח אלא הסוף אבל אתחולי התחיל בה והכי איתא בגמרא דילן: הביע הדעת כיון שהסיח דעתו שלא לומר עוד התנומים אע"פ שלא עקר רגליו כמקר ומי: ואילין תחנוניא צרכא מי שלא היה רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אלא פעם אומרן ופעם אינו אומרן והוא בר"ח אמרן

ועד שלא סיים נזכר שלא אמר ר"ח מי אמרינן לא עקר מיקרי או דילמא עקר מיקרי ולא אסביעא: ונשתתק וגלגם: ממקום שהתחיל הראשון קך מימרא מהפרבית בהר התקיעו בכל העולם מברכין והראשון כיון שנשתתק איכא הסיע הדעת דכי נרך בתחלה על דעת שיקרים כפה הוא דבירך וכיון שנאלם היכא היסע דעתו וברכה ראשונה שברך לא קיימא אקראי שלא קרא כדאמרינן לעיל דהסיע הדעת כעקר רגליו דמי הילך אין הימא ממקום שפסק ובמוך על הברכה שבירך אותו שנשתתק הרי האחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם דברכה הראשון שהסיע דעתו מלקרות לא קיימא אקראי בתראי הילך לא נתברכו הילך צריך לחזור ולקרות כל הראשונים ויסמוך על ברכתו של ראשון ומהיא אותה ברכה כאלו הוא גופיה בירך דדומה כעומד וכן נראה דעת הרמב"ם ג) דלא יחזור ויברך ולבסוף מברך וכנן שהיתה פרשה של ה' פסוקים דאין מפסיקין אותה לשנים וכבר קרא שיעורו מקודם ונשתתק ויהעו דכלהו חמשה הוא קרי להו ראשון [נ"ב: אי נמי שהיה ידוע להן כמה קורא כל אחד ואחד וידע היכן מתחיל והיכן מסיים] דאי בעינן אחר מגא לן דהני אחרונים קרי להו קמא דנסמוך להו אברכה דקמא דילמא לא קרי להו וכי תימא ולמאי לא עקי בגון דלא קרא אלא פסוק אחד ומחייב למקרי הו שנים ליהא דאי הכי לא קרא הראשון כישורו ובשביל דחוזר מתחלה דהגן מסיים מתחיל מתחלת ברכה בטעה זה והיכי אמריקן אין תימא ממקום שפסק: שנים קורין ואחד מתרגם אפילו שאחד מתרגם אין קורא אלא אחד אותו שעומד לקרות בתורה ואין פליה לצבור קרא עמו: מפני הברכה שיברכו השנים ונמלא כשתי רשויות: שנים קורין בתורה כדמפרש שולא קרויות בתורה שמפסיק זה ואחר קרא זה מה שאין כן בנביא דאין מפטיר זה ומפסיק וחוזר ומפטיר זה אלא אחד הוא הגומרם: בתחלה מסרב כשאומרים לו לך התפלל יסרב עמו כאלו רוצה כלומר איני כדאי: מעבעם כמו מגמגם כלומר מזמין עצמו ומראה שאינו רוצה ואינו רוצה: חונא מתעסק בצרכי צבור: בגין דלא הוינא מיתער שלא הייתי מיושב ולשרר טותי ולהתפלל על הצבור: בפומאי שם אם: כמי שהיא תחלה ברכה [רב: לאל כיון תשיב התלת ברכה] ואין צריך לחזור לראש ברכת יוצר:

מתני' העובר לפני התיבה השר קריאת שמע בברכותיה לפני העם קרוי פורס על שמע ושליח צבור החוזר במוגה עמדה קרוי עובר לפני התיבה דהיו בולחין והתפלל התפלה ליחיד והגו בבקהל כדי שיטין לבו למקום: לא יענה אמן אחר הכהנים הכבעה כשחולקין הכהנים כפיהן צריכין הצבור לענות אמן בסוף כל ברכה וברכה דהיינו סוף כל פסוק ופסוק וקתני הכא דהעובר לפני התיבה דהיינו הבליח צבור לא יענה אמן מפני הטירוף שלא תטרף דעתו וישעה והשכינו מקרא הראשון הוא צריך להתחיל ולומר להם הקריאה יסני ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה כפני עצמה ובשעתו אמן לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל מקרא בלאחריו: ואם אין שם כהן א"א הוא זה שעובר לפני התיבה: לא ישא את כפיו שמא לא יוכל לחזור לתפלתו ולכוין להתחיל כנים שנים שדעתו מטורפת מאימת הצבור: ואם הבטחתו וכו' כלומר אם בטוח הוא שאין דעתו מטורפת כבלי ואין כאן משום מפסיק בתפלה: סימן רע לו

מאיר נתיב א) בספרים הנדפסים ליתא אין מחזירים אותו במקום אין מעלים אותו ופירשו המפרשים דבירושלמי מחלק בין יחיד לצבור. יחיד מחזירים אותו וצבור אין מחזירים אותו מפני [illegible] ועיין בתוספתא דברכות פ"ג שיעור המחזירים [illegible] ועיין בירושלמי דאיתא בגמרא דילן סוף פרק תפלת השחר דף כ"ט ע"א שלא הזכיר ר"ח וכו' מחזירין אותו וכו' א"ר יוחנן ובצבור [illegible] ולא [illegible] דלאו מחזירין את הש"ץ [illegible] שאר מקומות מחזירין אותו ביחיד. וגם להרמב"ם ז"ל בהלכות תפלה הובא בכ"מ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] יש לחלק בין ש"ץ ליחיד בתפלת ובשמיט אחת מן הברכות כדאמרינן בר"ס (נע בס"פ) אין מחזירין אותו וכו' [illegible] חילוק בין ש"ץ ליחיד אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ג) ניסחת ספרים הנדפסים אין לה מובן [illegible] תפלין ואין מסלקין פולס לצבין אחד. [illegible] [illegible] [illegible] ד) עיין נכסף משנה פ' י"ב מהל' תפלה הלכה ו' [illegible] [illegible] [illegible] שמשם הוכח שמתחיל ממקום שהתחיל הראשון שם [illegible] [illegible] נשנו.

חי וזה פת. אמרו לו מנין אתה יודע אמר להן אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף:

גמ' תני הפורס על שמע. והעובר לפני התיבה. והנושא את כפיו. והקורא בתורה. והמפטיר בנביא. והמברך על אחת מכל מצות האמורות בתורה. לא יענה אמן אחר עצמו ואם ענה הרי זה בור. אית תנאי תני הרי זה בור. ואית תנאי תני הרי זה חכם. אמר רב חסדא מאן דאמר הרי זה חכם בעונה בסוף ומאן דאמר הרי זה בור בעונה על כל ברכה וברכה. אמר רבי חנינא שנים (סא.) ישראל ואחד כהן ממצעין את הכהן. אימתי בזמן שכולן שוין. אבל אם היה אחד מהן תלמיד חכם ממצעין את החבר. אמר רבי יהושע בן לוי בימי לא ברכתי לפני כהן ולא הנחתי ישראל לברך לפני. רבי יודה בן פזי בשם רבי אלעזר כל כהן שהוא עומד בבית הכנסת ואינו נושא את כפיו עובר בעשה. רבי יודה בן פזי כד הוה תשיש הוה חזיק רישיה וקאים ליה אחורי עמודא. רבי אלעזר נפיק ליה לברא. רבי אחא רבי תנחום בר חייא בשם רבי שמלאי עיר שכלה כהנים כולן נושאין את כפיהן למי הן מברכין לאחיהן שבצפון לאחיהן שבדרום לאחיהן שבמזרח לאחיהן שבמערב ומי עונה אחריהן אמן הנשים והטף: תני אבא בר בנימין העומדין לאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה. העומדים לפני הכהנים. א"ר חייא בר אבא אפילו חומה של ברזל הברכה מפסקתה א). העומדין מן הצדדין נשמעינה מן הדא דתנינן תמן נתכוון להזות לפניו והזה לאחריו לאחריו והזה לפניו הזייתו פסולה. לפניו והזה על הצדדים שלפניו הזייתו כשרה הדא אמרה אף העומדין מן הצדדין בכלל ברכה הן. אמר רב חסדא וצריך שיהא החזן ישראל. רב נחמן בר יעקב אמר אם היה כהן אחד אומר כהן ואם היו שנים אומר כהנים. אמר רב חסדא אפי' כהן אחד אומר כהנים שאינו קורא א"א לשבט:

המתפלל וטעה וכו': רב אחא בר יעקב אמר ובלבד באבות:

אמרו עליו וכו': תניא מעשה ברבן גמליאל שחלה בנו ושלח שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא לעירו אמר להן המתינו לי עד שאעלה לעלייה ועלה לעלייה וירד אמר להן בטוח אני שנינוח בנו של רבן גמליאל מחוליו וכיונו באותה שעה תבע לחן מזון. אמר רבי שמואל בר נחמני אם כיוונת את לבך בתפלה תהא מבושר שנשמעה תפלתך. ומה טעם (תהלים י') תכין לבם תקשיב אזנך. אמר רבי יהושע בן לוי אם עשו שפתותיו של אדם תנובה יהא מבושר שנשמעה תפלתו. מה טעם (ישעיה נ"ז) בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו להחיק אלו בעלי תשובה לקרוב אלו החסידים:

הדרן עלך אין עומדין

כיצד מברכין

כיצד מברכין על הפירות על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. ועל פירות הארץ ה"א אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים:

גמ' (סא:) כתיב (תהלים כ"ד) לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה הנהנה כלום מן העולם הזה מעל עד שיתירו לו המצות. אמר רבי אבהו כתיב (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם העולם כלו ומלואו עשוי ככרם ומהו פדיונו ברכה. רבי חזקיה רבי ירמיה ר' אבון בשם רבי שמעון בן לקיש (תהלים טז) אמרת לה' ה' אתה טובתי בל עליך אם אכלת וברכת כביכול *) משלך אכלת. דבר אחר טובתי כל עליך מבלה אני טובתי בגופך. דבר אחר יבללו כל הטובות ויבאו עליך. אמר רבי אחא מהו כל עליך שאיני מביא טובה על העולם מבלעדיך. כמה דאת אמר (בראשית מא) ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו': תני רבי חייא (ויקרא יט) קדש הלולים מלמד שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריו. מכאן היה רבי עקיבא אומר אסור לאדם לטעום כלום עד שיברך. רבי חני ורבי ירמיה סלקון לסי חטאתא ב] קפץ רבי תני וברך

*) פי' מלון הלא הכל יכל כ' מה כסלין כוס.

פירוש מהר"ש סיריליאו

לו בגמרא מפרש דדוקא בתחלת שאלה תחלת תפלה דמה הוא שלגו תפן בהן: אם שגורה תפלתי אם סדורה תפלתי בפי במרוצה ואיני נכשל ותהא טבעת מלבי אל פי כל מה שאני חפץ להאריך בתחנונים: שהוא מקובל החולה מלא רק לפני ה': מטורף אינו מקובל:

גמ' הפורס על שמע שעונה אמן אחר הבוחר בעמו ישראל באהבה [נ"ב: שמיים ב' ברכות] שכבר כתבנו למעלה בפ"ק בשם רבינו האי גאון ז"ל דלא נתקנו האי ברכות נק"ש היכא לענות אמן דאלו והכם הוי הילך מה שכתב הרמ"ם ז"ל דהעונה אמן הוי משתה ובורות והאי הפסק בדבר שלא היה לו להפסיק כגוהו במקומו מוגה. ועוד נמדי מכאן שדברי הרמב"ם ז"ל אמת בפירושו פורס על שמע דהיינו שעורך הברכות לפני העם והם שומעין ומצליחין עמהם בחזר ברכותיו דהכי משמע הכא דאמתי ברכות שלפניה קרא פורס וקאמר דיש פורס שעונה והוא בור ויש פורס והוא חכם ומפרש בעונה בסוף הברכות יאה דהוי חכם ולא עונה על כל ברכה וברכה האי בור ואי כפירוש הראב"ד ז"ל לא הוי פורס אלא ברכה ראשונה ותו לא: שנים ישראל ואחד כהן כגון בתענית נטר דנעיק בלשה כדילפינן ממשה דכתיב ואהרן וחור תמכו בידיו וגו' ואמרינן בגמ' הדך אהרן היו שנים מסובין הגדול באמצע ומבום הכי מכבדין את הכהן ומאמצין אותו: שכולן שוין כלומר שכהן ממי תלמיד חכם: ממצעין את החבר תלמיד חכם כדאמר בעלמא כל תלמיד חכם שמברך לפניו כהן ואפי' כהן גדול עם הארץ אותו תלמיד חכם חייב מיתה: עובר בעשה ושמו את שמי ובגמ' דילן אמרינן בג' עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי: עיר שכולה כהנים טלן נושאין כפיהם: למי הן מברכין לאחיהן שבצפון אע"פ שאינן בבית הכנסת והם חשובים לגם בשדות ודוקא משום דאניסי שאין יכולין לבא שהן עסוקים במלאכתם אבל בענין אחר לא [נ"ב: ובגמ' דילן מפלגינן או] כי איבהיור עברה]. [נ"ב: אית דלא גרים אלא לאחיהם שבדרום ואחיהם שבצפון ותו לא ולישנא דקרא נקט דכתיב גבי גליות אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי. וכן כתיב עורי צפון ובואי תימן]: העומדים לאחורי הכהנים והם תוך בית הכנסת לא אניסי ואין הברכה תבוא עליהן לעקור רגליהן ולבא לפני הכהנים ולסוה מהברכין פנים כנגד פנים כדרך שהולך אינן בכלל ברכה: הברכה מפסקתה למחיצה דאין המחיצה עומדת בפני הברכה והכי איתא בפרק אלו נאמרין מחיצה מהו ה"ש דאמר ר' יהושע בן לוי אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים: העומדין מן הצדדים מהו מי הוו בכלל הברכה: נשמעינה מן הדא דתנינן במס' פרה פי"ב: והזה לאחריו ואף שם היו כלים הצריכין הזאה: הזאתו פסולה דבעינן טנה לסגרה דכתיב והזה הטהור על הטמא עד שיתכוון: על הצדדין שלפניו להדין שיש ממנו ולכאן ולא לצדדין שיש ממנו ולאחריו והכא נמי שעומדין בצדדין של כהן שלפניו ונהגן בכלל ברכה הן דכלפניו דמי אבל שלאחר הימנו אע"פ שלפניו אחריו ממש כלאחריו דמי: וצריך שיהא החזן ישראל דתניא בספרי אמור להם מלמד שהחזן אומר להם אמרו ותנן הוא המתעסק בערכי בית הכנסת ולא שליח צבור וטיים הקרא כהנים ואם נאמר דקאי אקריאת מצות לכהנים מאי קאי אשליח צבור דהא חזא בסיפרי דמעתינן לבט: אומר כהן לא דחשוב אף בשנים נמי שלא שייך לומר כהנים ולא חד: שאינו קורא אלא לשבט: אומר כהן כהנים אנו אמר לגם כל מלה ומלה: אומר כהן בזמנו ומכוון וזה יאמר לו המתעסק בערכי בית הכנסת: באותה שעה תבע מזון בגמרא דילן אמרינן בהוהם שעה חולנהו חמה ושאל לנו מים לשתות ופירש רש"י ז"ל באותה שעה ניטלה מגופו האמה לשון חלון פסס: שפתותיו של אדם עושות תנובה שמה שמחשב בלבו הכין הקב"ה לשונו ואמרו כרצונו יהא מבושר לשלום: בורא לשון בריאות: לרחוק אלו בעלי תשובה שהתנו ונתרחקו ושבו: לקרוב אלו החסידים שמעולם לא נתרחקו ויק דרשא הרים לה ר' אבהו בגמ' דילן וסבר במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד:

הדרן עלך פרק אין עומדין במ"ד:

כיצד מברכין כיון דתנא כיצד מברכין משמע דכבר שמע חייב אדם לברך על הפירות. ונראה דאקרא קאי דמחייב לברך אשבעת המינין דכתיב ארץ חטה ושעורה ובתרייהו כתיב ואכלת ושבעת וברכת וכיון דמברך לאחריהן כל שכן דמברך לפניהן דכשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן וכיון דגלי בהו רחמנא דמחייב ה"ה בלאחריני [נ"ב: ועוד נראה נכון דהייט דקא בעי בגמרא [בבבלי בכמה מקומות] ממה"מ ומהדרן דקאי אקרא דקדש הלולים מלמד שמשנין ברכה פירות האילן מכי שרין באכילה לפניהם ולאחריהם]: חוץ מן היין דמתוך דחשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו שמזכיר בברכה שם האילן שהוא הפרי בהדיא מה שאין כן בשאר פירות שאומר עץ סתם ואפי' נגפן עצמו כשאוכל ענבים אומר בורא פרי העץ מפני שבענבים אינו מכר חשיבות הפרי יותר מכשאוכל תפוחים או שאר פירות אלא כשעושה היין מכר מעלת הפרי: פירות הארץ כגון קטניות ואבטיחין וכיוצא בהן דהן פרי כמו נגני אילן ובהכי פליגי אמוראי: על הירקות כגון חזרת ושוטה וכרפס שאדם אוכל עשבן וירק ומשום הכי פליג ר' יהודה הכא ואמר בורא מיני דשאים. דשא הוא עשב שיש לו קומה בקלחו וכן כתיב נגלה חציר ונראה דשא שלאחר שנח החציר וכמש אז נראה בעלי דשא. וכל מיני ירק שאדם אוכל הן בעלי דשא כן נ"ל נכון ולמה [נ"ב: והא דפי' רישא לשון רבים מברכין ולסוף לשון יחיד להשמועינן דלא שנא רבים ולא שנא יחיד ברכתן שוה ואין מזמנין על הפירות]:

גמ' שיתירו לו המצות המצות מתירות לו האכילה שמברך בתחלה ובסוף או מצה בליל פסח ומרור ויין לקידוש ולהבדלה: כביכול כך כתוב כאן כמו בתוהו שהשכל יכול לומר כו כן: משלך אכלת והכי קאמר טובתי כל עליך אמר דוד לנפשו כאשר אכילה לבורא אהני אתה בברכתך [נ"ב: תוכל לומר לו נתי טובתי הריסי ונחת רוחי כמו וייטב בעיניו כלומר] טובתי שבעתי ונהניתי אינה שלך. לשון אחר הבורא קאמר טובתי אין לי הביטה עליך שכבר אמרת לי אדני אתה שברכתני: מבלה אני וגו' ובל לשון לא כלו שלמותיכם ועצך לא בלתה כלומר לא יפסק טובי ממך: יבללו כל הטובות לשון בלולה בשמן: מבלעדיך ותיבת בל שלה לשם כל בל עליך ולמ"ד עליך מקום דלית כמו על מעל הפתח במקום עד: סלקון לסי חטאתא כן מלאתי בספר מדויק וכן מי חטאת והיו עריין נמלאין מי חטאת בזמן כאמוראים כדאמרינן בנדה ס"ק

א] בגבגי טעם דף נ"ח פ"ב סנוסחת כא דאוכמייר כי מפרה הא דלא אוכמייר כו מפרס וכן נ"ל כאן. ופירש"י שם אוכמייר ט מפרה מקלמן שלין לדוגן והפסקה עומן אמן. לא מוכמייר

ני במ"ה נ"א חביב ננכנס למודייתו שלכן טלן שלין ותגגבין לאתיכם סכבוח.

מאיר נתיב

א) בנדפס ווינציא איתא „מפסקת" ובתוספה נריך לומר מפסקתה (כמו בבבלי שלנו) ופירושו כפירש מהרא"ם בהברכה נוקפת אפילו דרך יותה של ברזל. ובשיטה אחת היא עם דברי ר"ח בר אבא בירושלמי נימין (כל' כ' ה"ט) [פ"ט ה"מ] שאמר שם אפי' חומה של ברזל אינה מפסקת. כאן יאמר שהברכה מפסקת מוסבת אל כוונה ובגימין יאמר שכוונה אינה מפסקת (אינה מפסקת) אל שהבנים כשבלים מתפשגים. והנה כמדפיסים לאחרונים הוגהו אף מלת „מפסקת" בשתם לפניהם בנוסח ווינציאה מלה כסונן, וכדפיסו „מפסקתן" וטיב קבה ונבאי תכה כירושלמי דהכא אירושלמי דגיטין, שם יאמר שכוונה אינה מפסקת. וכאן אמר המפסקתן. פי' כוונה המפסקת אותן את המתברכים. ולכן הגיה פנ"ל גם כאן אין הברכה המפסקתן כבינוין. אבל נפלט ממנו שבגיטין לא נזכר מלת „הברכה" וכאן נזכר מלת הברכה ולא נמצא מידי אם נוסף כאן מלת אף. שלפי אם נמחוק את מלת הברכה כאן:

ומיין גמ' פאת שבולתן שלכם מ"י סי' ג' פ"ק כ'. ובב' פליטם אליטו מפעה הכונה נפסבה יל"צ ד"כ ונלאיתי ,בהל). וסיב בסל סד"י מפרש פירוש הרב (גמרי סגמלת מטוחה טטו נהמטיות בבם ישבו הסנהדרין (אחר הנטותם מלפסם הגזים כדאיתא בר"ה נ"א ע"ח) והנרכה שבירך ר' חני כיסה כנוך דיין אמת וקרא כדין כמו שאמרו בתו"ק כ"ז ע"א כרואה פרי יסודם וכו'. ופירוש סוה מקבם מגד סגטן הנפול כי החטות בבם ישבו הסנהדרין טו מלי ספק בירושלם פלמה או בקרבתה. ואיך יתכן שמר פל ר"ח ור"י שבניהם היו בטבריא פליון נחטמה בגלתה עסו נפרים או מתוך גם. [א"ח: פוד מוקבה אין מיין גומר פ"ו בכל סתום משטת נרכה ומתי ביך לומר כאן ניכך פל כמצות וכי מי מקפיד ליגך פם נגרפום נגות סנהדרין [נ' סנס"ם כם

חדושים

א] בירושלמי שלנו סטמא לגי חנותא. ובירושלמי דפוס יהפלים (סכס"ם) סמס פ"ו סתול נוס"ע: בבמאמר סוס ונלגמו הכנס תהפוקים האתנייס וכל מפרשי הירושלמי ז"ל. ולכן אמרנו לסביא את כל הפירושים ולספיר פליהם. לממן ישים סכל לפני כתפין. כפ"ת פירש שפלו לחטות בתוכים שם מיני פירות ומיני מגדים ובירך ר' תני מיד ולא כתתין עד סיביאם לביתו. הפיום כזה מוקשה מגד סוף סתמסם שאין סייטם לספוכם ד"י יתות מכרם בכל כמ:ות עניות גרתם. בהרי לא ניכך כלל על כמטם רק על הכגלה סיגכב מהפירות. כרא"ם תפרב חטותא תקום מושב סדייים לדון [כתו שמליט בסנהדרין פרק אלו ה"ח מן סדלא נכה.על מנותיה דר' כומפים בבם בידאי הכונס שמטת סיסב ט ר' סומפים לדון] והנרכה בבירך ר' חני סימה אקבי"ן על הדינים. אך הפירום כזה תופוך מסברת כרכס מהפוסקים שמ"ע לנרך פל הדינים שתוגי לא יקבלו גבלי סדין את סדין וכבר הקפה הגאון תכרי"ל חיום לסך הגאון גבל: חמם סופר לודום וס. פיין בט"ת חמם סופר תו"ח סי' כ"ד.

יבירך עליהן. אמר לו רבי ירמיה יאות עבדת שכל המצות טעונות ברכה. ומנין שכל המצות טעונות ברכה רבי תנחומא רבי אבא בר כהנא בשם רבי אלעזר (שמות כד) ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה מקיש תורה למצוה מה תורה טעונה ברכה אף מצוה טעונה ברכה. רבי יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו והוה רבי חייא בר ווא מסתכל ביה אמר ליה רבי יוחנן בבלאי למה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו. אית ליה. ומה צריכה ליה מפני שנלעינתו ממעטתו. מה עבד ליה רבי יוחנן משום בריה. (מב.) מילתיה דרבי יוחנן אמרה שכן אפילו אכל פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רמון שהוא טעון ברכה לפניה ולאחריה:

חוץ מן היין. תניא יין בזמן שהוא כמות שהוא אומר עליו בורא פרי העץ ונוטלין ממנו לידים דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים בין חי בין מזוג אומר עליו בורא פרי הגפן ואין נוטלין ממנו לידים. אמר רבי אבא אין בו משום אבדן אכלין. רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו (מב:) שמן זית אומר עליו בורא פרי העץ. אמר רבי חנינא בר פפא קומי רבי זעירא מתניתין אמרה כן חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן ויין לאו שח"ק הוא לא אמר אלא חוץ מן היין הא שאר כל הדברים אע"פ ששחוקין בעינן הן. רבי אבא אמר רב ושמואל תרויהון אמרין ירק שלוק אומר עליו שהכל נהיה בדברו. רבי זעירא בשם שמואל ראשי לפתות ששלקן אם בעינן הן אומר עליהן בורא פרי האדמה שחקן אומר עליהן שהכל אמר רבי יוסי ומתני' אמרה כן חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא ופת לאו שלוקה היא. לא אמר אלא חוץ מן הפת הא שאר כל הדברים אע"פ ששלוקין בעינן הן. רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן זית כבוש אומר עליו בורא פרי העץ. (מג.) רבי בנימין בר יפת בשם רבי יוחנן ירק שלוק אומר עליו שהכל אמר רבי שמואל בר רב יצחק מתני' מסייעא לרבי בנימין בר יפת דתנינן תמן אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ואי בעינן הן למה לא יצא בהן ידי חובתו בפסח. אמר רבי זעירא מאן ידע משמע מן רבי יוחנן יאות. רבי חייא בר אבא או רבי בנימין בר יפת. לא רבי חייא בר אבא. ועוד מן הדא מן מה דאנן חמיין רבנין רברביא עאלין לאברייתא ונסבין תורמוסין ומברכין עליהון בורא פרי האדמה ותורמוסין לאו שלוקין הן. ואין תימא מתני' שניא הוא שאמרה תורה (שמות יב) מרורים וכיון שבישלן או ששלקן בטלה מרירותן. אמר רבי יוסי בר בון ולא פליגין זית על ידי שדרכו לאכול חי אע"פ שכבוש בעינו הוא ירק כיון ששלקו נשתנה:

חוץ מן הפת וכו': רבי יעקב בר אחא אמר איתפלגון רבי נחמיה ורבנן רבי נחמיה אמר המוציא לחם מן הארץ (מג:) ורבנן אמרין מוציא לחם מן הארץ ואתו אילין פלוגוותא כאילין פלוגוותא. לפת רבי חיננא בר יצחק ורבי שמואל בר אמי חד אמר לפת לא פת היתה. וחרינא אמר לא פת היא עתידה להיות דכתיב (תהלים ע"ב) יהי פסת בר בארץ בראש הרים. רבי ירמיה בריך קומי רבי זעירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה. מה כרבי נחמיה שלא לערב ראשי אותיות. מעתה המן הארץ שלא לערב ראשי אותיות. על דעתיה דרבי נחמיה ג) הבורא פרי הגפן ועל דעתן דרבנן בורא פרי הגפן. ר' זריקן אמר רבי זעירא בעי אהן דנסב תורמוסא ומברך עלוי ונפל מיניה ושקיל אחרי בעי מיברכך עלוי זמן תניינות. מה בינו לבין אמת המים. אמרין תמן לכך כיון דעתו מתחלה ברם הכא לא לכך כיון דעתו מתחלה. תני רבי חייא אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס. אמר רבי חייא בר אבא הדא אמרה אהן די נסב עיגולא ומברך עלוי ולא אתי בידיה צריך מברכא עלוי זמן תניינות. אמר רבי תנחום בר יודן צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה. עד כמה יפרוס רבי חיננא ורבי מנא חד אמר עד כזית וחרינא אמר (מד.) עד פחות מכזית מאן דאמר כזית כיי דתנינן תמן וכולן פתיתן כזית. מאן דאמר עד פחות מכזית דתני' רבי ישמעאל ואפי' מחזירה לסלתה. תני

פירוש מהר"ש סיריליאו

פ"ק (דף ו' ע"ב) [חבריי"א] מוכן בגליל שהיו מתנהגים בטהרת הקדש כבימי הבית לסות בקולים בקידם מי חטאת כדי שיהו מפרישין תרומה וחלה בטהרה ממעט שהיה לא עדיין מי חטאת להזות עליהן: **מה תורה טעונה ברכה** לקמן בפרק שלשה שאכלו יליפין ברכת התורה לפניה ולאחריה מקראי: **כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה** לפניו ולאחריו והא לאחריו בהדיא כתיבה ותו כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו דבסברא מינין רשות הוא לאחריו: **שנלעינתו ממעטתו** דלא חזיא לאכילה ואין כאן אכילה כזית וברכה אחרונה צריך שיעור: **משום בריה** דכיון שהיא בריה כמות שהיא אע"פ שערך האדם הגלעין חייב לברך תחלה וסוף ואע"פ שלאחר זריקת הגלעין אין בו כזית ובגמ' דילן אמרינן היה גדול ואע"ג דכי שקליה לגרעיניה חסר מכל מקום לא חסר מכשיעור אלא כשיעור הוא דקאי ומפרש הר"ר יוסף דלא פליגי בעיקר הדין דתלמוד דידן סבר שהסיר הגלעין כשנכנס ומלח ואח"כ לא היה כברייתו והולך לטעמיה זית גדול הוה אבל אם אכלו כברייתו מודי דמברך ואפי' בפרידה של רמון נמי ותלמודא דהכא סבר שאכלו כברייתו: **כמות שהוא** חי שלא נתן לתוכו מים: **בורא פרי העץ** אבל לא פרי הגפן לפי שהיה יינם חזק מאד ואין ראוי לשתייה בלא מים הילכך לגבי לא חשיבי למעליותא הילכך בברכתו קמא קאי: **ונוטלין ממנו לידים** [נ"ב: כדמפרש לקמיה ר' אבא דאין בו וכו'] כלומר רוחצין בו הידים (לרפואה א) כגון חיטין וכיוצא בו וקמ"ל דאין בו משום אבוד אוכלין וליכא משום בל תשחית: ה"ג **וחכמים אומרים** בין חי בין מזוג אומר עליו בורא פרי הגפן ואין נוטלין ממנו לידים. והכי איתא בגמ' דילן וכן כתב הראב"ד ז"ל: **אין בו משום אבדן אכלין** אהא לפרושי ונוטלין לידים דקתני וכן פירש [בעל] הלכות גדולות בפ' שלשה שאכלו ולו שומעין שאמר כהלכה: **שמן זית אומר עליו בורא פרי העץ** דאע"פ שנתפק הוא ולאו בעיניה על פרי סברא הקב"ה מברכין כמו בורא פרי הגפן דיין סחוט הוא ואפ"ה על הענבים הוא דמברכין: **שחקן אומר** שהכל דהא נשתנו אבל שלקן אומר בורא פרי האדמה דירקות דומיא דפת קתני ומה דפת שלוקה ושחוקה הוא הוה לן למימר מאי דמסתבר דהיינו בשליקה לחוד: **זית כבוש אומר עליו בורא פרי העץ** וכבוש הרי הוא כמבושל ואפ"ה אומר עליו בורא פרי העץ אלמא כבעין דמי: **דתנינן תמן** בפ' כל שעה: **אבל לא כבושין** בירקות של מרור שמנו חכמים קאי. כבושים בחרדל ובחומץ. שלוקין הוו יותר ממבושל וכן פי' רש"י ז"ל ולא ע דף [יז] קתני: **ואם בעינן הן** ואם במילתייהו קיימו שלוקין ומבושלין אמאי לא: **לא רבי חייא בר ווא** בתמיהה וכדמפרש בגמרא דילן דרבי חייא בר אבא דייק וגמר שמעתא מרבי יוחנן רביה ואילו רבי בנימין בר יפת לא דייק ורבי חייא בר אבא אמר לעיל זית כבוש אומר עליו בורא פרי העץ: **עאלין לאברייתא** להברות אבלים: **ואין תימא מתני'** דתק אבל לא כבושין שאני התם דבעינן טעם מרור וליכא אבל לענין ברכה שם פרי עליו: **ולא פליגין** מהם רבי חייא בר אבא ורבי בנימין בר יפת: **ירק כיון ששלקו נשתנה** כיון דלא חזי אלא בתיקון האדם אין לברך עליו אלא שהכל דהא האור מזי נורמת אכילתו אבל זית כיון דבעינו מברך עליו בורא פרי העץ הו לא מהני ק אפילו שלקו. והעולם נוהגין בהכך השלקות מברך בורא פרי האדמה הלין בהן הגייה אלא על ידי האור ובאור דברים דהוו קודם שבשלן כי בשלן אומר עליהן שהכל: **לא פת היתה** קודם שחטא אדם הראשון הילכך אומר מוציא לשון עבר: **לא פת היא עתידה להיות** בזמן המשיח הילכך לומר המוציא דעתיד משמע: **יהי פסת בר בארץ** ומהאי קרא דרשינן בפ' במה מדליקין עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות ופסת בר בר גדול ורחב כפסת היד תוציא הארץ: **מאי כרבי נחמיה** בתמיה אפי' בין והא יתידתא הוא: **ומפני שלא לערב ראשי האותיות** כגון העולם מוציא אבל לא משום דחיים לר' נחמיה דקסבר דלהבא הוא: **מעתה המן הארץ** דהא איכא עירוב אותיות ולא מסני. ולא הם לשנויי משום דהתם לישנא דקרא נקטיה: **ועל דעתן דרבנן בורא פרי הגפן** וכן אנו נוהגין כשהם מסוגם תני פת תנן המוציא ועני יין הק טלא: **מה בינן לבין אמת המים** דמברך כששותה לשתות וכגי אלו יהבי דלהו לפומיה אחריני ניגהו ואין צריך לברך פעם אחרת: **לכך כיון דעתו מתחלה** שהיה יודע שילכו לכן אבל לגבי תרמוסא לא ידע שיפול מידו: **בשעה שהוא פורס** יש מפרשים בשעה שהוא רוצה לפרוסה דס"ל דאם יפרום קודם הברכה שמא תפול הפרוסה ויחזור לברך ולא יוכל ליטול פרוסה אחרת שיבלע אחר כך בלא ברכה וצריך לחזור ולברך ויש כאן ברכה לבטלה: **הדא אמרה** וכו' דאי ס"ד דלא היה צריך לחזור ולברך הרי יכול להקדים קודם הברכה ואי תפול הפרוסה אינו חוזר ומברך על פרוסה אחרת דנפטר בברכה ראשונה ור' חייא ה"ק אין מברך עד שיהא לו הסכין מוכן לפרום בשעה שרוצה לברך. זהו דעת קצת מחכמי התוספות שכתבו דפירושו ולא אתי לידיה היינו שנפל ונאבד כגון שאכלו חתול או כלב. אבל דעתי אינה כן אלא שחשב לפרוס ולא בא לידו שלא נפרס ונשאר שלם כבתחלה ופירושו בשעה שהוא פורס כמו בתוס' בגמ' דילן נמי צריך שתכלה ברכה עם הפת המברך אחר שחתך בסכין כשבא להפריש הפרוסה מן הפת. ומפרש טעמא דאי מברך כשהוא שלם כשיבא לבצוע בידו דילמא לא אתי בידיה וחייב לברך פעם אחרת: **עיגול** של פת או של גבינה או של דבלה והיה פורס בשעה שברך ולא נפרס וכגון שהיה יבש ובגמרא דילן אמריק והלכתא כרבא דאמר מברך ואח"כ מפריס הפרוסה דכולא ברכה אפת שלם: **כמה יפרום** מן הלחם שיוכל לסמוך על אותה פרוסה המוציא שברך ולא מחייב לברך פעם אחרת ואע"ג דבעתיה על פרוסה יותר גדולה: **וכלן פתיתן כזית** למנחות שצריך לפותתן קודם מנחת מחבת ומנחת מרחשת שכשכן אפויות בולעין קודם קמיצה ועושה אותן פתיתין כזיתים ותנן התם דכשאוכלן מברך עליהן המוציא ואי פחות מכזית דמי ולא אתי בידיה ומחייב לברוכי: **עד פחות מכזית** אפי' פחות מכזית: **אפי' מחזירה לסולתה** ומודי ר' ישמעאל

מאיר נתיב

א) מתוך דבבלי רפ"י דף נ' ע"ב דס"ת ונוטלין ממנו לידים משמע שכות ז"ל סבר דכשר לנטילת ידים קתיירי וכן סבינו כתוספ' שם דס"ת טולה ופשוט על דברי רש"י. אבל לפי פירוש מהר"ם דלרפואה קתיירי וקמ"ל דאין בו משום איבוד אוכלין ניחא. אבל להרמב"ם כמפל תולת הכיח ת"י דפה כהראב"ד דלא אנטילת ידים קאי אלא נטילת ידים לנקיות קאמרי (וכן דפת נדק סניח) ודקדק עליו הרמב"ם דלפי זה קשה לשון התוספתא שאין נטילה אלא על גב נטלה שצריך ליפול בכלי דאי לא נימא ואין רוחצין בו את הידים וקשיא לי קשה גם כן על פירוש מהר"ם וגרלחם שהלכה לדעתם קשיא לי בהמתא לומר רוחצין בו את הידים פירוש נוטלין כמו שקמין מתוו לידים ופירוש כמו רוחצין בו את הידים. ודקדקה עוד הרמב"ם על ברכת נדק סבית שמפתח כל דבי אליעזר משום דסבר אוכלים ח"ע וכי פר שלא נתן לתוכו מים אין מפשין לכפפידו ומאי לא נתן לתוכו מים ומתן לתוכו מים מכ"ל וקשיא לי קשה גם על פירוש מהר"ם ואפשר שמוא ז"ל סבר דאם נתן בתוכו מים אין עוד ראוי לרפואה ולפיכך אינו מפרש רבי אליעזר אלא בזמן כמות שהוא: ב) כן הוא בבבלי דף ל"ח ע"א אבל מוחלפת השיטה דשם רבי נחמיה אומר מוציא ורבנן המוציא ומפרש ש"ס כרבנן דהיינו כר' נחמיה דירושלמי:

חדושים

שם] וכרב בפל סתרים פירם פפלו לאחם כמבוים למקן מהום והמלאכים ולבוכם אם לא ספקים נפל הפטת את הספל ור' מני ור' ירמיה היו ממונים על המצוה סוגא. לו מכר פסם בפלאם היו מסנ"ד והיו סולכים מחטת לאחת לפיין בזה ולוקטים את אלה מפנו שלא כדין. והבלכה הימם אבל קדמו לתקן המזום והמלאכים והסגים על הספרים. (וכום מפ"י ירושלמי ב"ב פ"ם ה"א יטים לך מלמד בהתמידים אגרדמים. וכ"ם בבבלי ב"ב פ"ם פ"ב. וכן פסק הרמב"ם לסלכה מהלכות נזיכה). והמפ"ז פי' גם כאן ר' אליעזר יאחק ז"ל מואמין ימינא בספרא בפ' עליות אליהו שם) והמפ"ז מפרש הגאון בפל מהם סופר שם. והר"מ מלו: לבנים לני המטפחה בלומר מפלו לנים מסוח לקיים מלם שמחת אהן והלא ובינן עליהם (על כהן והכלה) אקבין לבמה חתן וכלה. ספל לא מליט בשום תקום שיגרטו לבמה חתן וכלה. ויחזי כל הפירותים הסוגים האלו. יותר מקובלת גירסת הרמב"ם שנים לבי חתאותא וכפירוטו. ופי' קמן ר' מני וכינך וכו'. ולשון קפן פולם יפה לפי הסדרים בזם (מה בזמן לו על מתן לפי הפירושים הקודמים. בעלי פסק זכם בפנים הראשונים בהפלת הזהם). ובני' סוחם מלכד הפגאון הרמב"ם כותב „בן מנאתי בספר מדויק". פיפם מני' נ"ב לפני סרוקם (פי' עטרין) הי"ל: כל המטום בסם מוקים ונזרות צריך לברך. פילום סכן ותלמים סג) וספר מסום כסוגה. ירושלמי פרק כילד

מברכין גבי קידוש אחר חמלא ולכוס. כל המצות טעונין ברכה ע"כ. ובכבר סדיר הגאון בכל פלח סבלתן בה' חי' שם) מסוגיא דירושלמי דידן. וגם בפ"ם נפל בלשון הרוקח יש"ב. ועוד אפשר לפרש שגגותי נתנותו על כנם וצריך ברכת סרית מיד עבתו לפתח הבית כדי לסות תנכך מוט לפסוחו ור' ירמיה שאמר לו יאות פגרת לא על פלם הברכה אמר לו זה אלא על מה שבינך סופר נפשיהו בסדר על כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן כדאמרינן פרק פסחים. והכיח כאן כמו המצות. דבר שבך כהמם נגמם ממנו. ממום מ"ג ב"ב. [א"ח: זה מוס נלאם כל"ו. מספרי ר' ירמיה לא אמר בכל מטעם ממומת נגכה עובר לעשייתן רק אמר בכל המטות מפוטת ברכם. כדי שלא דיכל רק על פלם עוך הברכה]:

כל שאומרים אחריו שלש ברכות אומר לפניו המוציא וכל שאין אומר אחריו שלש ברכות אין אומר לפניו המוציא. התיבון והרי פהות סכוית ראין אומר לאחריו שלש ברכות מעתה לא יאמר לפניו המוציא לחם מן הארץ. רבי יעקב בר אחא אמר לשאר מינין נצרכה: רבי אבא בשם רב מסובין אסורין לטעום כלום עד שיטעום המברך. רבי יהושע בן לוי אמר שותין אע"פ שלא שתה. מה פליגין מה דאמר רב כשהיו כולן זקוקין לככר אחד. מה דאמר רבי יהושע בן לוי כשהיה לכל אחד ואחד כוסו בידו. תני המברך פושט ידו תחלה אלא אם רצה לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו בתורה הרשות בידו. רב כד הוה קצי הוה פעים בשמאליה ומפליג בימיניה. רב הונא אמר אהן דאמר סב בריך סב בריך אין בו משום הפסק ברכה. א] הב אחוונא לתורי יש בו משום הפסק ברכה רב הונא אמר הדא שתיתא והדא מורתא שחיקתא אומר עליו שהכל. ואמר רב הונא (מד:) הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין בולען ואם היו אוכלין מסלקן לצדדין. רבי יצחק בר מרי קומי רבי יוסי בר אבין בשם רבי יוחנן אפילו אוכלין פולטן דכתיב (תהלים ע"א) ימלא פי תהלתך: תני הכוסס את החטין אומר עליהן בורא מיני זרעונים טחנן אפאן ובשלן בזמן שהפרוסות קיימות אומר עליהן המוציא ומברך לאחריו שלש ברכות ואם אין הפרוסות קיימות אומר עליהן בורא מיני מזונות ומברך לאחריו ברכה אחת מעין שלש. עד כמה יהיו פרוסות קיימות רבי יוסי בר אבון כהנא בר מלכיה בשם רב עד כזיתים: תני הכוסס את האורז אומר עליו בורא מיני זרעונים. אפאו ובשלו אע"פ שהפרוסות קיימות אומר עליו בורא מיני מזונות ואין צריך אחריו לברך. רבי ירמיה אמר בורא פרי האדמה. בר מרינא בריך קומי רבי זעירא וקומי רבי חייא בר אבא שהכל. רבי שמעון חסידא אומר בורא מיני מעדנים. אמר רבי יוסי בר אבין ולא פליגין מאן דאמר בורא מיני זרעונים ג) בההוא דעביד כול. מאן דאמר בורא פרי האדמה בההיא דבריר. (מה.) מאן דאמר שהכל נהיה בדברו בההוא דשליק. ומאן דאמר בורא מיני מעדנים בההוא דטריף. עד כדון בתחלה. בסוף רבי יונה בשם רבי שמעון חסידא אשר ברא מיני מעדנים לעדן בהם נפש כל חי ברוך אתה ה' על הארץ ועל מעדניה. רבי אבא בר יעקב בשם רבי יצחק רבא רבי כשהיה אוכל בשר או ביצה היה אומר אשר ברא מיני נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי ברוך אתה ה' חי העולמים. עד כדון בסוף בתחלה. אמר רבי הגי בורא מיני נפשות. הותיב רבי יוסי והא מתני' פליגא על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי הוא אומר שהכל נהיה בדברו והדין גובאי לאו מין נפש הוא. אתיא דרבי שמעון חסידא כרבי ודברי שניהן כרבן גמליאל. דתניא זה הכלל שהיה רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל כל שהוא ממין שבעה ואינו ממין דגן. מין דגן ולא אפאו פת רבן גמליאל אומר מברך לאחריו שלש ברכות וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש. וכל שאינו ממין שבעה ולא ממין דגן רבן גמליאל אומר מברך לפניו בורא מיני מזונות ולאחריו מעין שלש וחכמים אומרים מברך לפניו ולא לאחריו. רבי יעקב בר אידי בשם רבי חנינא כל שהוא כעין סולת וכעין חליטה ומחמשת המינין אומר עליו בורא מיני מזונות ומברך לאחריו ברכה אחת מעין שלש. וכל שהוא כעין סולת וכעין חליטה ואינו מחמשת המינין. אמר רבי יונה שלח רב זעירא גבי אילין רבוותא דבי רבי ינאי ואמרין ליה ולית אנא ידע מה אמרין ליה. מאי כדון אמר רבי יוסי מסתברא שהכל נהיה בדברו. רבי ירמיה בעי הדין דאכל סלת ג] מהו מברך בסופא אמר רבי יוסי והכין לא אכל רבי ירמיה סלת מן יומוי. לית צורכא דאלא למה הוא חותם בה בארץ. נעשית כברכת פועלים דתני' הפועלים שהיו עושין מלאכה עם בעל הבית הרי (מה:) אלו מברכין ברכה ראשונה כתקנה וכוללין של ירושלם בשל ארץ וחותמין בשל ארץ במה דברים אמורים בזמן שהיו עושין בשכרן אבל אם היו עושין בסעודתן או שהיה בעל הבית אוכל עמהן הרי אלו מברכין ארבע. דבי רבי ינאי עבדין ליה כמטבע ברכה. מהו להזכיר בה מעין המאורע. אמר רבי אבא בר זמינא רבי זעירא הוה מזכיר בה מעין המאורע. אמר רבי ירמיה הואיל וחש לה רבי זעירא צריכין אנו מיחוש: תני מברכין על הדגן כשהוא מן המובחר. כיצד קלוסקא שלימה. ושלימה של בעל הבית אומר על הקרוקבא. פרוסה של קלוסקין ושלימה של בעל הבית אומר על השלימה של בעל הבית. פת חטים ופת שעורים אומר על של חטים. פרוסה של חטים ושלימה של שעורים אומר על הפרוסה של חטים. פת שעורים ופת כוסמין אומר על של שעורים. והלא של כוסמין יפה הימנה אלא זו ממין שבעה וזו אינו ממין שבעה. רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא דרבי יהודה היא דאמר רבי יהודה אם יש ביניהן ממין שבעה עליו

היא

א] הב אחוונא לתורי יבוון פבן אחוונא פירוש אתו בלבון תקיא פכ"ע והוא מין קנה וסוף כלומר כיפרים, וטוקלום תנכם באחוה ועיין מ"ש הרמב"ן מנ פסוק הלבינה נאתו ובכ"י רומי הוספה רב הונא אמר נביל לטובה ומתיבה אבא אחונה נפשה בכ"י רב הונא. ג] ונדפסים תיכל פיסא מן סוף איספא בכ"י רומי ותוה אין קושיא כלל נקפים כמשפטים.

פירוש מהר"ש סיריליאו

דמברך עליהן המוציא בדלותא בגמרא דידן דכיון דלית בהו תוריתא דנהמא לפי' לית בהו בזים מברך עלייהו המוציא: מעתה לא יאמרו לפניו כלו' מקשה סבר כדאמר בגמרא דידן דבי פליגי רבנן עליה דר' ישמעאל היינו בפי' פהות דכתיב בקרא אבל לפנין ברכה לא פליגי: לשאר מינין נצרכה וכל שאין אומרים אחריו דקתני שאין במינו קאמר כגון פת אורז ופת דוחן דס"ל דאין מברכין עליו המוציא דהא אין אחריו ג' ברכות דבלאו הכי דלקמן פליגי בה ר"ג ורבנן דר"ג מעין ג' מברך ולרבנן ולא כלום: מה פליגי בתמיהה מה זה שמא חולק רב עם ריב"ל ונפקא מינה דלית הלכתא כרב: כשהיה לכל א"א כוסו והכא שבדא דפסל תתין ושתי [פמ"ס ק"ז] היינו משום שהיה לו טעם ביה: כד הוה קצי כשהיה חותך היה פעים בשמאליה וחותך למסבין וכו' ולא היו סוכין עד שיאכל הוא אלא אוכל ומחלק: סב בריך כמו טול ברוך דנט' דילן דהייט המוציא: אחוונא להוריא ערבה שיאכלו השוורים וקי"ל בגמרא דילן דאפי' גביל לתורי לא הוי הפסק: שתיתא מאכל העשוי מקמח קליות שנותנים בהמר בעוד שמבשלין לחן: מורתא מין מעשה קדרה שג"כ מיקן לה בגמ' דילן כגון דהויא רבה דאינו עבה במ"מ הוא המברך: אם היו משקין פולטן בגמרא דילן גבי משקין אמרי' דבולען והכי אית לן למגרס הכא א): מסלקן לצדדין והוא הממלים: הכוסס את החטין כאוכלן: בורא מיני זרעים מפרש בגמרא דילן דר' יהודה קתני לה דאלו רבנן בורא פרי האדמה מברכי: אפאן ובישלן כלומר לאחר שטחן ועשאם עיסה ואפאה בתנור ועשאה לחם חר ועשאה פרוסה ובשלה במים: בזמן שהפרוסות קיימות פי' התוספות דהיינו כשהלחם אינו שרוי כל כך שאם יקח הפרוסה מקום הא' לא תשבר: ומברך לאחריו ברכה אחת מעין שלש כרבנן ודלא כר"ג: עד כזיתים היינו פרוסה קיימות ואפי' מתן דיתייב לעיל המוציא אפי' אי לית בהו כזית [נ"ב: מודי הכא] שאני התם דבא מלחם גדול שנקה הפרוסה מן הלחם הגדול שלא נפרס ממנו אלא היה פרוסה ועוד דהכא מלאי העבודה טרת ספה נבישול: ואינו צריך אחריו לברך כרבנן: בההוא דעביד בול כמו טול של מלח דסוכה שכל נרגיר לחד ולא כתתברו הגרגרים א"נ טול בהגרגרין בתוך קליפתן: בההיא דבריר שהגרגרין קלופים מקליפתן: בההוא דשליק יותר תמבושל ונעשה טרת הגרגרין: בההיא דטריף שנתן לתם כולם פרוסה: גובאי ארבה: נובלות התמרים שנפלו קודם בישולן: לא מין נפש הוא ולפ"ה לומר שהכל וקשיא לר' תני ר' שמעון חסידא דאמר מיני מעדנים ולבסוף נמי אשר ברא מיני מעדנים: כרבי דמברך על בשר בורא מיני נפשות. ולבסוף אמי' ברא מיני נפשות רבות להחיות בהן וכו' דסוף דמי לתחלה: ודברי שניהם ר"ש חסידא ור' כר"ג ג): כל שהוא מין שבעה ואינו מין דגן כגון תאנים ורמונים זיתים והגפנים ותמרים: מין דגן ולא עשאו פת כגון חטים ושעורים שבללו בעל ושיפון שבשלו ולא עשאו פת דאלו עשאו פת מהו רבנן דמברך לאחריו ג' ברכות: [נ"ב: שלש ברכות בעניות דקסבר רבי דרבנן אלה ה' אלהיך על הארץ הטובה דמהכא נפקא לן הזן וברכת הארץ ובונה ירושלם דכל חדא ברכה שלמה הוא דהוין]: אינו מין שבעה ולא מין דגן פת אורז ודוחן ולמעוטי כוסמין דאיק מין ז' והוו מין דגן: מברך לפניו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש דדמיא סוף לתחלה. ורבנן ס"ל דאינם צריך: ולא לאחריו אלא בורא נפשות אי בעי וכתב רש"י דברכת בורא נפשות רבות לא היה תקנה והכי אמרינן לעיל ואין צריך אחריו לברך. וקי"ל נמי טעם חטה בתחלה בורא פרי האדמה ולבסוף בורא נפשות רבות כרבנן דלא בעו סוף דומה לתחלה ומן גבי אורז בלוק או מבושל בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות וכו': כעין סלת כגון ערסן דתברין ליה לתמם: גבי אילין רבוותא דבי רבי ינאי החכמים גדולים שלמדו תורה עם ר' ינאי שיודעין הלכה דבי רבי ינאי טעמ: שהכל נהיה בדברו וכדלעיל דשלק ונעשה: והכין לא אכל רבי ירמיה סלת מן יומוי בתמיהה לאמר שלא אכל רבי ירמיה סלת בכל ימיו ומאי קא מבעיא ליה והא הוי מין דגן ולא אפאו פת ואמרינן לעיל דלרבנן מברך ברכה אחת מעין ש"ג ג): לית צורכא דא אלא למה וכו' לא הוצרך זה לר' ירמיה אם לא הא הוה צריכא ליה דלמה הוא חותם בה בארץ כיון להם כיון שאומר בה על המחיה ועל הכלכלה ועל ארץ וכו' והא דאורייתא היא ואמאי כלולה בלחה. ומשני משום דתלמודא דדמי לברכת פועלים: וכוללין של ירושלם בשל ארץ בהי ברכה כאחת שברכת הארץ ובונה ירושלם דומה: עבדין לה כמטבע ברכה למרבה מעין ש"ג ומא"יכן בה [נ"ב: רחם על עירך ועל היכלך ועל מקדשך ועל הר ציון וכו' ועל ירושלים עיר קדשך וכו']: גלוסקין גלוסקא והיא שלימה ושלימה של בעל הבית אע"פ שהיא מקוספת ונאה אבל אינה מן המובחר כגלוסקין: אומר על פרוסה של חטים דאקדמיתו קרא ואפי' שהפרוסה מאי השלימה

דלשון

מאיר נתיב א) אבל הרא"ש תמוהו הרשב"א בחידושיו דף ר' גרים שולטן ותחלק בין גמ' דילן והירושלמי וכתב שבגמ' דילן מיירי כשאין לו אלא כס אז טולטן ומברך עליהם אבל הירושלמי מיירי אם יש לו דלכן אז שולטן ומברך על כאחרים ישותה וכתב כתנ"א סימן קפ"ב ס"ק א' שכן ראוי לנהוג (כלומר שנהוג ולברך על האחרים). ג) בספרים הנדפסים איתא טרת מיני מזונות במקום טרא מיני זרעונים ופירשו המפרשים בפירוש "טלי" הוא בטל ומפי"ב עם המבה התינים ותמתם דמה אורז נפין אפילו אם אפאו ובשלו דבלאו הכי לא בייך גו תפירובם אינו מברך בורא מיני מעות והוא נגד המסקנא דב"ם דילן דף ג"ו פ"א דאימוסב רב ובמוזל ומפק כל הפוסקים כרי"ף והרמב"ם ה.טת בגטם פ"ג הל' א' והכא"ה ושפור והתמבל ש"ם א"ם סי' ר ח כפיף ז' דנה בהוקתתא דר' יוסי בר אבין אבל לפי טפחת המהרש"ם ופירושו הכל נטון ותפיסא דגרייתא לית מאן דפליג ואיקריתתא דר' יוסי בר אבין דוקא אריסא אם לא אפאו ובשט אזי יש חילוק בין טול בין בריר בין שליק ובין טריף אבל אם אפאו ובשלו מודה ר' יוסי בר אבין דמברך בורא מיני מעונות אפי' אם הוא נפין וכה רש"י ז"ל פירש בסוכה דף מ"ח ע"ב ובפנת דף ב ז מ"ב ובגא חליפא דף נ' פ"א "טלי" תלא הגרוף אבל מוכן הבריך פירש בול פירש נוב ספר י ח ח י כ ת דבר מה ויש תין מ.ח בלל בתחלנ כמו אבן וכן מתמם מירושלמי כתם ססנה פ"א י"ב דאמרו שם בירת סג (ת"א ו') בט הפלה טול והאלן בטיה טוגות טלות ותפיס שקלין הפדה חתיבות חתיכות. נ) הריאה הבוס ולה נהוביה תזבלי הירושלמי אלו בגמרא דבני חפלגה ... דבני ורש"ם חסידא כר"ג דמברך נאחריו אבו נפי' הרש"ם דבאמי מנין דברי שניהם כר"ג דסוף דמי לתחלה בביר טבל לומר גם אניגא דהאי ש"ם דמה שאמרי חכמים אינו מברך לאחריו כייט מעין שלש אבל ... וכו' נראה דטתה לכב טבחת אחרם בדברי הירושלמי אבו וז"ל ובירושלמי יש שנם האמוראים היו מבינים ... אבל מברך כו"ר וכתו בכתב המהרש"ם. ד) מדברי התוס' ברכות דף נ"ו ע"א דה"ת הכוסס סלם מן יומא סכ"ל והרא"ש מפירקן סימן ס' כותב טפחא כמין שלש. אבל הוא ז"ל פירש בגיוותא ... היו מסופקים דקאמר הדין דאכיל סלת פירש קליות מאי מברך בסופה ר' ירמיה אמר לא אבלים ברכה אחרונה ומאריך בירושלמי דסלקן דר' ירמיה נפי בדין דאכי: פולס מאי מברך בסופה אמר ר' יוסי ולבכי לא אכל בולם ר' ירמיה מיוחד לפי שהיה מסופק נברכה אחרונה בלא טיב מסופק נברכה ראשונה יטל לנצן בכל"ב דמתן על טבה אם אמר בפ:"ג יצא אבל ברכה אחרונה אין לו ... אלא ברכה בנתקנה פב"ל ואפ"ס מכתוב בספרים וסינן לא אבל ר"י וכו' ולא "ונבכי" פירשו כל המפרשים כמו התוספות והרא"ש ונראקו מאוד בפירוש הדברים "לית צורכא" וכו' ופירשו דהאי לחה הוא טומם בה בארץ פילסא בלאפיה נפשים כיון. אבל נראה לפרש כל פירוש מהרש"ם פירש וסינן לא אבל ר"י וכו' במ ס י ם והאי לית טרכא וכו' פירושא דאנפי' והאי למה יהא חותם בה בארץ פירושא דסיתא דתלמודא. דברים נכונים ומתאימים סס.

הוא מברך. פת טמאה ופת טהורה רבי חייא בר אבא אמר אומר על הטהורה. פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה רבי חייא בר אדא בשם רבי אחא מברך על איזה מהן שירצה. קרא רבי יעקב בר אחא בשם שמואל אומר עליו בורא פרי האדמה א). תני רבי הלפתא בן שאול שהכל. תני רבי יהושע בורא מיני דשאים. מתני' דר' אושעיא פליגא עלוי דתני ואלו הן מיני דשאים הקונדס והחלמה והדמוע והאטד:

מתני' (מו.) ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. על פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא. ועל כולם אם אמר שהכל יצא:

גמ' ר' חזקיה בשם רבי יעקב בר אחא דרבי יהודה היא דרבי יהודה עביד את האילנות כקשין. אמר רבי יוסי דברי הכל היא פירות האילן בכלל פירות האדמה ואין פירות האדמה בכלל פירות האילן:

ועל כולם אם אמר שהכל יצא: רב הונא אמר חוץ מן היין ומן הפת. מתני' אמרה כן חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא וכו'. תני רבי יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו. רבי יהודה אומר כל שנשתנה מברייתו ולא שינה ברכתו לא יצא. רבי מאיר אומר אפי' אמר ברוך שברא החפץ הזה מה נאה הוא זה הרי זה יצא. רבי יעקב בר אחא בשם שמואל הלכה כר"מ מילתיה דרב אמרה כן חד פרסי אתא לגבי דרב וא"ל כגין דאנא אכיל פיסתי ולית אנא חכים מברכא עליה ואנא אמר בריך מאן דברא חדין פיסא נפיק אנא ידי חובתי אמר ליה אין. רב יהודה בשם אבא בר בר חנה בר קפרא ותרין תלמידוי נתארחו אצל בעל הבית בהדין פונדקא דנברכתא (מו:) אפיק קומיהון אחווניא ופרגין וקפלוטין אמרין נברך על קפלוטא דו פטר אחווניתא. לא פטר פרנייתא. נברך על אחווניתא לא פטר לא דין ולא דין. קפץ חד וברך על פרנייתא שהכל נחיך עליה חבריה א"ל בר קפרא לא לזה גרגרן אני כועס אלא לך לוגלגן זה עשה בגרגרנותו אתה למה לגלגת. ולזה אמר חכם אין כאן זקן אין כאן. אמרו לא יצאה שנתן עד שמתו. א"ר יוסי הא אזלין תרין ולא שמעין מינה כלום. מאי כדון. מסתברא מברך על הקפלוט תחלה שהכל טפלה לו:

מתני' על דבר שאין גדולו מן הארץ אומר שהכל נהיה בדברו. על החומץ ועל הנובאי ועל הנובלות אומר שהכל רבי יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו:

גמ' תניא החמיץ יינו אומר ברוך דיין האמת בא לאכלו אומר שהכל ראה א) נובלות שנשרו אומר ברוך דיין האמת בא לאכלן אומר שהכל:

מתני' היו לפניו מינין הרבה רבי יהודה אומר אם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך וחכמים אומרים מברך על אי זה מהן שירצה:

גמ' (מז.) אמר רבי יהושע בן לוי מה פליגין רבי יהודה ורבנין כשהיה בדעתו לאכול פת אבל אין בדעתו לאכול פת דכולי עלמא מודו שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. אמר רבי אבא צריך לברך לבסוף בשניהן אמר רבי יוסי הדא דרבי אבא פליגא על דרבי יהושע בן לוי דרבי יהושע בן לוי אמר מה פליגין רבי יהודה ורבנין כשהיה בדעתו לאכול פת אבל אם אין בדעתו לאכול פת כולי עלמא מודי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. ורבי בא אמר צריך לברך לבסוף בשניהן. דאי לא יברך נעשה טפלה ותנינן כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה: הדא גריוסתא רבי ירמיה בשם רבי אמי מברך על תורמוסא. אמר רבי לוי על שם (משלי כב) אל תגזול דל כי דל הוא. עד כדון בשיש בדעתו לאכול פת אבל לא היה בדעתו לאכול פת לא כדא. רבי גמליאל זוגא סליק גבי אילין דבי רבי ינאי חמתהון נסבין זיתא ומברכין לפניו ולאחריו. (מז:) אמר ילון ועבדין כדין. רבי זעירא שלח שאל לרבי שמואל בר נחמן רבי כהנא בשם רבי אבינא אין בדעתו לאכול פת דכולי עלמא מודו שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך אמר רבי זעירא יאות. מן מה דאנן חמיין רבנן סלקי לריש ירחא ואכלי עינבין ולא מברכי בסופא לאו כשיש בדעתו לאכול פת: היו לפניו מינין הרבה ממין שבעה על אי זה מהם

א) ראה נוסחי אומר ברוך דיין האמת בא לאכלן אומר שהכל לאה נבלות כן הוא טמאלמי [illegible] והמפתיק הכתים מן לאה נוטי מד לפם טבלות או מן [illegible] מד שהכל.

פירוש מהר"ש סיריליאו

דלפון פרוס אלי השלם כדאיתא פ"ג דשקלים: דרבי יהודה אומר וכו' מתניה היא בפירקין: פת טמאה ופת וכו' ופת עמאה גדולה והטובה ואפ"ה מברך על הטהורה: פת קיבר מדייאנו בלעז: על איזה שירצה דבכל חדא איכא חדא לטיבותא וחדא לריעותא: קרא הנמפם הגלים בכל גמו הטים בהקל בסנה זו אן רכין ובסנה השנייה הן מתקבין ובפאן רכין קרוין קור בלשון משנה: בורא פרי האדמה דלא שייך הכא בורא פרי העץ: שהכל נהיה וכו' יגאל ושוטו להקקות: ואלו הן מיני דשאים הקנרם אספרגו בלעז: חלמא מלוחא בלעז. ולענין ברכה מיהייא בפ' כרם שהרב*) וכיון דתני אלו לא שייך למימר תנא ושייר והכי אמריק פ"ק דקידושין: דרבי יהודה היא דתנן פ"ק דבכורים יבם המעיין ומקצן האילן מביא ואינו קורא ר' יהודה אומר מביא וקורא דרבנן ס"ל דכיון דקילן בכורים מן האילן ומקצן אינו יכול לומר האדמה אשר נתת לי ור' יהודה סבר מביא וקורא דסבר הארץ היא העיקר והאילנות הן כמו קשין בעלמא ומתני' יחידאה היא ורבנן פליגי עליה: דברי הכל היא ואפי' רבנן מודו בה דפירות האילן בכלל פירות האדמה ובגמ' דילן לא איתא אלא סברא קמייתא וס"ל דמתני' יחידאה היא וכן פסק הר"ם במז"ע בפ"ח דהי' ברכות ברכן ג): חוץ מן היין שגורם ברכות הרבה לעצמו קידוש והבדלה וברכת חתנים וא"כ אם אמר שהכל לא יצא וכן פת קובע ברכה לעצמו: שטבעו חכמים בברכות ברכת הנגייה דאי בהמלה דאמר בפ"ק דע"ז דאם בא לומר בתפלתו מעין כל ברכה וברכה כסדר יום הכפורים אומר: שנשתנה מברייתו כגון ראשי לפתות שמחקן דמברך עליהן שהכל כדלעיל. ובגמרא דילן אמריק כל דחזי מעיקרא וכיסלי בהו אפי' הוי בעיניה מברך שהכל: ולית אנא חכים ואין אני יודע: פרגין תרנגולים קטנים ובלעז פיות. וברכתן שהכל: אחווניא המרוח של ערבה ג) דהייט אוכין רכין כבושין בחומץ וברכתן שהכל: וקפלוטין כורתי שיש להן ראש ברכתן בורא פרי האדמה: נברך על קפלוטא ויפטר אחווניתא דזה וזה גדולו מן הארץ: לא פטר פרנייתא דמין בשר הוא וברכתו שהכל: לא פטר לא דין ולא דין לא קפלוטין דחשיבי ולא פרגיות דמין בשר: נחיך ליה חבריה שחק עליו חברו: [ר"ב: למה לגלגת מי לא כתיב ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כדאמרינן פרק היה קורא]: חכם אין כאן זקן אין כאן כלי דחכמה אין בי זקנה אין בי ולא היה לך לימלך בי וגדעת על איזה מהן תברך לפטור האחרים: טפלה לו דבירכתו ברכה מבוררת משא"כ באחרים:

מתני' שאין גידולו מן הארץ כגון בשר בהמה חיות ועופות ודגים: על החומץ כיון דהופסד ונשתנה לגריעותא אומר שהכל נהיה בדברו ולא אמרו היה בדברו נראית מלבן של טפרים שאומרים אלהיכם ממנים מלא ובלשון פילוסופי פיולי קדמון ולכן תקנו לומר נהיה יש מאין ואילו אמרו היה לא משמע אלא דברו היה שיהא כך בצורת כך או בסדור כך כדכתיב היה דבר המלך נחוץ ונהיה משמע שנהנפש ונעשה [ונהיה] האין יש בגבול דברו. ומשום הר' אשר מלוניל אמרו דרוב ברכת שהכל לא נתקנה אלא על המקולקל כגון חומץ ונובאי ונובלות ואלו הדברים לא נבראו בטובה אלא נמשכו על דרך הסתר פנים ע"ד שאמרו אין דבר רע יורד מלמעלה לכך אמרו נהיה ולא אמרו היה שהיה משמע בטובה: נובאי תגבים והן מתחלה לא נבראו למאכל האדם וכן בבר עושות: על הנובלות בגמ' דילן פליגי בה אמוראי איכא מאן דאמר

טבלי תמרא ואיכא מאן דאמר תמרי דזיקא, והכא מש"ע כמאן דאמר טבלי תמרא. ואמרה ואע"ג דלקללה הוא מקולח כיון דנהנה ממנו מברך עליו: מין קללה כל הבלע חומץ ונובלות ונובאי אין מברכין עליהן כלל דלקללה הן באין:

מתני' על איזה מהן שירצה שחביב אצלו יקדים:

גמ' כשהיה בדעתו לאכול פת דכיון דקא בעי לברך על הפת לאחריו ה"ל פת עיקר ופירות טפלים וממ"ה ס: ורבנן דמין ז' לא חשיב לאקדומי ואע"ג דהאי גברא אתחיל לאכול פירות מקמי פת מ"מ הוו להו פרפרת בעלמא ונ"ש אכילת חביבה: אבל אין בדעתו לאכול פת מין ז' עדיף לכ"ע ומהו רבנן לר' יהודה דבגני לאקדומי: צריך לברך לבסוף וכו' כמפרש לקמיה ר' יוסי דר' אבא בזין דעתו לאכול פת מפ' לפלוגתייהו: פליגא על דריב"ל ומפ' מבום דצריך על שניהן לברך לבסוף לכולי עלמא דהיינו שלא אוכל פת אחריהן וטעמא דר' יהודה הוא הקא' דהוא סד דלר' יהודה כיון דצריך להקדים ולברך על מין ז' וע"כ צריך לברך עליו בסוף דברכת מעין שלש דאורייתא היא דעל כל מין ז' כתיב וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה דמינה נפקא לן הזן וברכת הארץ ובונה ירושלם מה שאין כן בורא נפשות רבות דעלמא דרשות הוא דהוי [ר"ב: ואשמועינן ר' אבא (הליתא) *) דכיון דחשיב אלו המין האחר והאי מחייבין ליה בברכה אחרונה אע"ג דהיא בנ"ר. דאין תימא דאינו מברך עליו לבסוף כיון בנ"ר דעלמא רשות הוי וחשבת להו כמו טפל בהאי עיקר דכ"ע מודי דמברך על העיקר ופוטר וכו' ולא מצית אמרת הכי ומודי ר' יהודה לרבנן בהא דלגבי ברכה אחרונה מין חביב אלא חשיב לענין ברכה ולא [ג"ב: מספר דה"ל לדידיה כמיני בשר דכ"ע מחייבי ליה בנ"ר ולא] דמי לטפל בעלמא וחייב לברוכי על שניהן לבסוף דשניהן חשובין אחד מן התורה ואחד חביב לו וכל הקדים ברכתו בתחלה דוקא הוא דפליגי מר סבר מין ז' עדיף ומר סבר חביב עדיף. אבל לפטור ברכת חברו לא וכיון דהכי מיתפרשא מילתא דר' אבא אלמא [ס"ל] באין דעתו לאכול פת פליגי: גריוסתא תורמוס בלשון ארמי שאוכלין אותו בקיעת סעודה. מברך עליו לבסוף ואפי' שאוכל פת פעמים עם אפ"ה תורמוס חשיב עיקר דכ"ע אוכלין אותו בקינוח סעודה ומיוחד לכך כדאמרינן לעיל במטהין ואע"ג דבנ"ר בעלמא רשות הוא היכא דחביב טובה הויא. ותורמוס נמי כיון דשלקי ליה שבע זימנין בקדרה וטורחין עליו כל אותו טורח כדי לאוכלו בקינוח סעודה [ג"ב: כדאיתא פ"ב דביצה א"כ עפי חביב]: אל תגזול דל וכו' דל קורין לתורמוס שקשה תיקונו כמו שקשה תיקונו של עני ומ"מ אין לגזול ברכתו ממנו: עד כדון אפי' בשיש בדעתו לאכול פת עמו. כיון שאוכל התורמוס לפרפרת מש"ה האלרך ר' לוי לטעמא לברוכי עליה דאי אין בדעתו לאכול פת מילתא דפשיטא היא דחייב דלא דמי האי בנ"ר לבנ"ר בעלמא ומהיכא תיסק אדעתין שלא לברך: ונסבין זיתא לקנוח סעודה ואע"פ שלפעמים אכלו עמו פת אפילו הכי ברך על הזית לבסוף: ועבדין כדין בתמיהה כיון שאכלה פת בהדיה: דכ"ע מודו וכו' אלא בים בדעתו לאכול פת פליגי אלמא דאין אכילה פת לבסוף מבטל חשיבות הפרי: יאות כמתמיה על תירוץ רבי שמואל בר נחמן וכי מתייהב הונך נס כן וללתוך מסלוגתא דר' יהודה ורבנן דבתחלת הסעודה לפירות קנוח דסוף הסעודה והלא יש לי משמה בעניך עלמו דרבנן סלקי לעיבור החדש ועושין לפם סעודה ואוכלין ענבים בקינוח הסעודה

*) נראה דהיה מבואר ר' אבא לר' יהודה כלי מלת הליתא.

*) בירושלמי כלאים סוף פ"ה וכתני כבי הופביא אלו הן מיני דשאים הקונדס והחלמה והדמוע והאטד מהן לגבמה וכאן נגלאים מכ"ל והוא תגין את הירושלמי שבכאן ומהרמב"ם קומי מכאן מפקים הרים גו לכאלוך ומי' בפי"ת שם סגלאים את הפירכב שם ושייך ג"ב לכאן.

מאיר נתיב א) בגמרא דילן דף ל"ז פ"א איתא קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נסים בדברו וכו' א"ל בשמואל לרב יהודה שיננא כוותך מסתברא וכו' ונראה דמאי דשמואל ומתם ר' יעקב בר אחא מבמים דאמר בורא פרי האדמה והיינו כהירוש' ומסייעא גמ' דילן ואפ"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה היינו [illegible]

[illegible]

מזה מברך תמן אמרין כל הקודם למקרא קודם לברכה וכל הסמוך לארץ קודם לכל:

מתני' ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון. ברך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון. ברך על הפת פטר את הפרפרת ברך על הפרפרת לא פטר את הפת. בית שמאי אומרים אף לא מעשה קדרה:

גמ' אמר רב חסדא לא תנינן אלא ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון אבל אם ברך על היין שבתוך המזון לא פטר את היין שלאחר המזון. תמן אמרין אפילו ברך על היין שלפני המזון לא פטר את היין שלאחר המזון והא תנינן ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון. רב חונא ורבי יהושע בן לוי חד אמר בהדין דשתי קונדיטין וחרינא אמר בהדין דשתי חמר בתר בי בני. רבי חלבו רב הונא רב בשם רבי חייא רבא פת הבאה כיסנין אחר המזון טעונה ברכה לפניה (מח) ולאחריה. אמר רבי אמי ורבי יוחנן פליג. אמר רבי מנא לרבי חזקיה במה הוא פליג כשאכל מן אותו המין באמצע המזון. אמר לו ואפילו לא אכל מן אותו המין באמצע המזון וכן כי אתא רבי תני בשם רבי זעירא אמר ואפילו לא אכל מאותו המין באמצע המזון. אמר רבי חנינא בר סיסאי הוון אלין דנשיאה משלחין ליה ניקלווסין וחות שבק לון בתר מזוניה ומברך עליהן תחלה וסוף: רב חונא אכל תמרי עם פיסתיה אמר לו רב חייא בר אשי פליג את על רבך שבקון בתר מזונך ואת מברך עליהון תחלה וסוף. א"ל אינין אינין עיקר נגיסתי: רבי יונה ורבי יוסי סלקון למשתותי דרבי תנינא ענתותיא אפיק קומיהון פת הבאה כיסנין לאחר המזון. אמרין נשבוק אולפנא וניתי לן למתניתא דתניא רבי מונא אומר משום רבי יהודה שאמר משום רבי יוסי הגלילי פת הבאה כיסנין לאחר המזון טעונה ברכה לפנית ולאחריה. אמרין סבין דו יחידי ורבנן פליגי עלוי נעביד כרבנן:

אף לא מעשה קדרה: אמר רבי מרינוס כי רבי יהושע אהן דאכל גריזמי וסולת אף על גב דו מברך על גריזמתא בסופא לא פטר סולתא. מה כבית שמאי דבית שמאי אומרים אף לא מעשה קדרה. אמר רבי יוסי דברי הכל היא דתניא ברך על הפת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדרה כדברי בית הלל בית שמאי אומרים לא פטר את מעשה קדרה אבל אם ברך (מח:) על הפרפרת תחלה דכולי עלמא מודו דלא פטר את הפת ולא מעשה קדרה. רבי אבא בריה דרב פפי בעי אהן דאכל סולת ובדעתיה מיכול פיתא מהו מיברכא על סולתא בסופא. רבנן דקיסרין פשטין לה צריך לברך בסוף:

מתני' היו יושבין כל אחד ואחד מברך לעצמו. הסבו אחד מברך לכולם. בא להם יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו. לאחר המזון אחד מברך לכולן והוא אומר על המוגמר אף על פי שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה:

גמ' רבי יהושע בן לוי אמר בשבוע הבן היא מתני' ג) הא בעל הבית לתוך ביתו לא. תני רבי חייא ואפילו בעל הבית בתוך ביתו.

כהם

פירוש מהר"ש סיריליאו

הסעודה ובירכו עליהן בתחלה ולא בסוף והטעם דמברכו בתחלה היה בתענוג לאכול פת שהיו יכול הלא מכאן יבואו מן הפת פטורים מלברך בסוף: כל הסמוך לארץ כההיא דאמרינן בגמרא דילן זה שני לארץ וזה חמישי לארץ:

מתני' ברך על היין שלפני המזון שלא וקבע סעודתו על היין מיירי כגון בשבת ויום טוב דרגיל לקדש על היין מקמי סעודה: פטר את היין שלאחר המזון כלומר אף שלאחר המזון וכ"ש של אמצע הסעודה בשבה שאוכלין עיקר הסעודה כגון בשר ודגים אלא אפי' שכבר אכלו אלא שאוכלין פירות ולתענוג אחר הסעודה ושותין יין אף זה פטור מלברך עליו ושלאחר המזון דקאמר היינו אחר עיקר הסעודה אבל נשלם קודם ברכת המזון הוי: ברך על הפרפרת כגון בתוספת שמבילין קודם הסעודה כדי להמשיך המאכל מביאין פירות ופרפראות כגון דגים קטנים וכל זה בלא פת: פטר מלברך על הפרפרת שלאחר המזון ואפי' אוכלין אותה בלא פת. והאי דתנן ברך על הפת פטר את הפרפרת בפרפרת דבתוך הסעודה קאמר דפרפרת טפל לפת וברך על העיקר פטר את הטפל: ברך על הפרפרת לא פטר את הפת דאין טפל פוטר את העיקר: מעשה קדרה כגון חילקא טרגים וטיסני וסלת ומפרש בגמ' הכי קאמר אף בראשונה דהיינו ברך על הפת דיש לו כח לפת לפטור הפרפרת אפ"ה לא פטר את מעשה קדרה והכי (קתני) [קאמר] ברך על הפת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדרה וכדברי ב"ה וב"ש אומרים לא פטר מעשה קדרה לא דתחלה ולא דאמצע אבל בפרפרת טעונה ברכה לפניה ולאחריה לכ"ע. וטעמא דב"ש דס"ל כרבי זירא דעפשא הוא מאן דאכיל נהמא בגהמא וחשיבה מעשה קדרה עיקר ופת פרפרת הלכך לא פטרה וקיי"ל כב"ה:

גמ' אבל יין של תוך המזון כיון דקודם המזון לא ברך עליו לא פטר את היין שלאחר המזון וטעמא דיין שבתוך המזון הוא לשרות אכילה שבמעיו ולא חשיב לפטור את שלאחר המזון. ואקשינן בגמ' דילן יין נמי ניפטריה פת ומשני שאני יין דגורם ברכה לעצמו ומש"ה יין דלאחר המזון בעי ברכה דהא פת לא פטר פרפרה דלאחר סעודה אם לא ברך עליה מקמי סעודה: קונדיטון דבש יין ופלפלין כך מפרש בפסיקתא [נ"ב הגה"ה הבלתי]. מתני' בקונדיטין דכיון דמתוק הוא לא הסיח דעתיה מיניה ופטור הכל בשמר ייתא ס"ל לריב"ל דמלך הוא ומברך על כל טס וטס והכי ס"ל לריב"ל בגמ' דילן דמתני' מיתוקמא דוקא בשבתות וי"ט דאדם קובע סעודתו על היין אבל בחול לא והכא מוקי לה אף בחול ובקונדיטין וכולה חד טעמא הוא: בתר בי בני אחר שלא מביא המרחץ והכי איתא נמי בגמ' דילן: פת הבאה כיסנין דרכן היה להביא אחר הסעודה נעשקן קטנים יבשים וסהמן כמו אלו זיתים כדהותא בתרומה ויזקנוס בלעז לקטת יפה וקרויין בלשון משנה [כיסנין] ובלשון מקרא ניקודים על שמנקדין אותן נקודות נקודות וניקודים דספר יהושע תרגם יונתן כיסנין *) וקסבר הפרפרת הוא ואינו בכלל פת דסעודה ורבי יוחנן סבר דפת הוא הלכך פת פוטרתן ואיפסיקא הלכתא לקמן כר' יוחנן: כשאכל מן אותו המין באמצע המזון בעמן תלי אדעתיה דפת טפל ליה ולא פרפרת: ניקלווסין מין תמרים חשובים מאד וקרויין בלשון ארמי קורייטי כדאיתא בפ' אין מעמידין: בתר מזוניה ואוכלן בלא פת: פליג את על רבך דסבירא דאפי' הכי לאחר הסעודה אין מברך עליהן תחלה וסוף: עיקר נגיסתי עיקר אכילתי הכל אי הוה לי בשר לשבעי סבירא דהייתי מניח לבסוף והייתי מברך לפניהן ולאחריהם ואוכלן בלא פת: נישבוק אולפנא כלומר דהמורא לא יהיו כמאן הלכתא: גריזמי תורמוסין: וסלת מעשה קדרה: מה בב"ש דקסבר דפליגי אברך על הפרפרת לא פטר את הפת דסברי ב"ה דפת הוא דלא פטר אבל מעשה קדרה פטר והך גריזמי ופת פרפרה ומעשה קדרה הוו: ומשני דב"ש פליגי אריש' א) ברך על הפת פטר את הפרפרת אבל סיפא דקתני ברך על הפרפרת לא פטר את הפת אגב רישא נקטה דה"ה דלא פטר נמי מעשה קדרה לכ"ע: ובדעתיה לאכול פיתא ומשום לאכול פת צריך לברך לבסוף דכיון דנתחייב נתחייב:

מתני' היו יושבין שלא בהסבה שדרכן היה כשאוכלין סעודה קבע מניעין ממטות על הארץ וסמין עצמן על לדיהן השמאלית על המטות ואוכלין ושותין בהסבה והאי תנא היו יושבין שלא בהסבה כל אחד מברך לעצמו דלא קבעה ישיבה אלא היסבה הוא דקבעה. ובגמ' דילן מפרש דעיקר טעמא דמתני' היינו משום דהיו יושבין למילתא אחריתי ולא לסעודה ומש"ה לא הויא קביעות אבל אם אמרו נבא ונאכל כיכרא לחוד סגי נמי ולמ"ד דליכא היסבה הויא קביעות ובמסיבה נמי היינו דמהניא היכא דהיסבו בטובה לכך ומש"ה הני היסבו ולא הני היו מסובין. ובברייתא משמע דבברכה ראשונה מיירי מתני' דמהניא היסבה בין לברכת היין בין לברכת המוציא והכי איתא ליה לר' יוחנן בגמ' דילן ועוד משמע התם דאפי' לגבי ברכה המזון היסבה קבעה [נ"ב: וטתכן כטר לומר שבק כגון כהן או תלמיד חכם] כדאיתא בתלמידי דרב: בא להן יין בתוך המזון וכו' כל אחד מברך לעצמו ואע"ג דהיסבו וטעמא מפרש בגמרא משום דאין בית הבליעה פנוי והיינו משום סכנה אם עונין אמן ומשם למד רבי מנא הדא אמרה וכו': לאחר המזון אחד וכו' נכבד אחד.....: והוא אומר על המוגמר אע"פ שאין מביאין וכו' דברי האגדה גדולות ור"ח עיקר שפי' דקאי למוגמר שמביאין תוך הסעודה וקאי ארישא דקתני שהסבו אחד מברך לכולן וה"ק אותו שברך המוציא מברך על המוגמר של תוך הסעודה והכי משמע בגמ' דפרכינן מה בין מוגמר ליין דיין שמביאין בתוך הסעודה כל אחד מברך לעצמו וגבי מוגמר פוטר אחד לכולן ומפרקינן מוגמר כלהון מריחין כאחת וביין שבהם ממש טלון בבת אחת אחד מברך ופוטר את האחרים אבל ביין כשטועם האחד אין האחרים נהנין ולפיכך צריך שיברך כל אחד ואחד לעצמו. ונראה לי לפרש מתני' לדעתן כך הכי קתני אע"פ שאין מביאין וכו' לענין דינא תם דהא הכי [נ"ב: כשהביאו מוגמר תוך הסעודה מיירי] ופשיטא דאין חייבין לטעות עונין אמן אלא אותו שבירך המוציא מברך בקול רם ואגיאון אלא דהוה אמינא כיון דנפקא לן ברכת הריח מדכתיב כל הנשמה תהלל יה דינא הוא דאין להביאו אלא לאחר הסעודה שאז בית הבליעה פנוי וכולן יכולין לענות אמן ואם בדיעבד הביאוהו בתוך הסעודה פשיטא היא וקמשמע ליה שיפנו פיהם ויברכו כולן וקמשמע לן דאפי' הכי הוא מברך ופוטר את האחר. וקשה על פירוש זה דאמרינן בגמ' דילן על והוא אומר על המוגמר מכלל דאיכא העדיף מיניה ואפ"ה יברך הוא במקום שיש גדול ממנו מסייע ליה לרב דאמר רב המסב ידיו תחלה באחרונה הוא מזומן לברכה משמע דבברכת דסיפא וגלוהו שמברך ברכת המזון קאמר ומכאן למד רש"י ז"ל לתרץ על דברי אגדה גדולות ונראה לי לפרש דהכי קאמר ממתני' משמע דכשהביאו המוגמר תוך הסעודה דאע"פ שיש נכבד שלפני אפ"ה אותו שמברך המוציא מברך על המוגמר ומולאין וטעמא כיון דאתחיל בהא עביד לאידך. דמסייע ליה לרב דמיירי במים אחרונים דכיון דנטל ידיו בתחלה למים אחרונים וכיבדו אותו הוא מברך ברכת המזון ויפטיר את כולן כנ"ל. ושוב מצאתי שאלה ותשובה להר"י ז"ל בענין הזה [תשובה ס'] שמקשה על מה דאמר רבנן והוא אומר על המוגמר וכו' ופי' ר"ח ז"ל הבוצע המוציא הוא מברך על המוגמר אם הביאוהו בתוך הסעודה וכו' והביא מתלמוד ירושלמי ראיה דאמרי' מה בין מוגמר ליין מוגמר כלהון מריחין נהנין וכו' וא"כ הוא שכלן נהנין מה הפרש יש בין בתוך הסעודה בין לאחר הסעודה שבתוך הסעודה אחד מברך לכולן ולאחר הסעודה כל אחד מברך לעצמו: תשובה כך הוא כמו שפי' רבינו חננאל ז"ל והטעם הוא שמי שמברך המוציא הוא יברך על המוגמר לפי שהוא מזומן לברך עליו כמו הנוטל ידיו תחלה לאחר סעודה הוא מזומן לברך והטעם שהביא מירושלמי כשמוגמר יבא בתוך הסעודה הוא טעם יפה כי כשהעלה תמרתו של מוגמר הכל מריחין אותו בבת אחת הילכך צריכין מי שיברך לכולן כדי שיענו כולן אמן בשעה האמן ט אבל ביין אין לכולן הנאה כאחת אלא לאחד [מהן] יש בו הנאה שמגיע (לו) [לידו] הכוס ושותהו ובאותו שעה ברך עליו. ומה שאמרת אם כולן נהנין מה הפרש [יש] בין בתוך הסעודה בין לאחר הסעודה תשובתך אין ביניהן הפרש לענין אחד מברך לכולן אבל יש הפרש ביניהן במברך שאם היה בתוך הסעודה יברך עליו אותו שבירך המוציא ואם היה לאחר הסעודה יהא המברך או הוא או זולתו לפי שאינו מזומן לברך אלא לכל מה שהוא בתוך הסעודה וכשנשלמה הסעודה פסק זמנו וחזר הזימון לאותו שנטל ידיו באחרונה תחלה ע"כ: מוגמר היו רגילין להביא לפניהם לאחר אכילה אבקת רוכלין על האש במחתות לריח טוב ובגמ' מפרש ברכתו:

גמ' בשבוע הבן היא מתני' כגון ברית מילה וה"ה חתנה דאיקלעו מסובין טובא דמפלגין

*) עיין ערוך ערך כסן א'.

מאיר נתיב א) ובגמרא דילן דף מ"ג פ"ב אמגיה דלא מיפסקא ובתג הרמב"ם דלפטון פסק הלכה מספקא לן אי ב"ה ארישא פליגי או אסיפא פליגי והוי ליה ספק בדרבנן ואמרינן דבסיפא פליגי וב"ה סברי דבפרפרת פת סות דלא פטר אבל מעשה קדרה פטר ואפי' נקטם [illegible] לפטור מכ"ע [illegible] ואם בירך על פרפראות לא פטר מעשה קדרה וכתב הגיה יוסף בבור א"ח סימן קס"ו דפמות סופר הוא וצריך להעביר קולמס על תיבת לא [illegible] הרמב"ם פ"ד מהלכות ברכות הלכה ו' וז"ל בירך על הפת פטר את הפרפרת שאוכלין בין פת תמיני המבשיל ופירות וביוצא בהן אבל אם בירך על הפרפרת לא פטר את הפת בירך על מעשה קדרה פטר את התבשיל בירך על התבשיל לא פטר מעשה קדרה מכ"ע וקשה עליו הכסף משנה [illegible] את הפת ולא מעשה קדרה. [illegible] נ"ל [illegible] ירושלמי [illegible]. ג) הרשב"א מביא הגירסא בסיגנון אחר וז"ל ירושלמי רבי יהושע בן לוי אמר בשבוע הבן [illegible] דף מ"ג פ"ח [illegible]

תני כיצד סדר סעודה אורחין נכנסין ויושבין על הספסלין ועל הקתדריות עד שכולם מתכנסין הביאו לחן יין כל אחד ואחד מברך לעצמו הביאו לחם מים לידים כל אחד ואחד נוטל ידו אחת. (מט.) הביאו להם פרפרת כל אחד ואחד מברך לעצמו. עלו והיסבו והביאו להם יין אף על פי שבירך על הראשון צריך לברך על השני ואחד מברך על ידי כולן. הביאו להם מים לידים אע"פ שנטל ידו אחת צריך ליטול שתי ידיו הביאו להן פרפרת אחד מברך על ידי כולן ואין רשות לאורח ליכנס אחר שלש פרפראות. תמן תנינן סוכה שבעה כיצד. גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יום טוב האחרון. רבי אבא בר כהנא רב חייא בר אשי בשם רב צריך אדם לטלטל סוכתו מבעוד יום. רבי יהושע בן לוי אמר צריך אדם לקדש בתוך ביתו. רבי יעקב בר אחא בשם שמואל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לחזור ולקדש בבית אחר. רבי אחא רבי חיננא בשם רבי הושעיא כי שסוכתו ערובה עליו מקדש ליל יום טוב האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו. אמר רבי אבין ולא פליגין מאי דאמר רב הושעיא בש"א היה בדעתו לאכול בבית אחר ומאי דאמר שמואל כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר. אמר רבי מנא אתיא (מט:) דשמואל כרבי חייא בר אשי בשם רב ודרבי הושעיא כרבי יהושע בן לוי. אמר רבי אימי זאת אומרת שנחלקין בפירוש ג):

בא להם יין בתוך המזון וכו': תני שאלו את בן זומא מפני מה בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו אמר להן מפני שאין בית הבליעה פנוי. אמר רבי מנא הדא אמרה הדין דעטיש גו מיכליה אסור למימר ליה ייסו בגין סכנתא דנפשא:

והוא אומר על המוגמר: מה בין מוגמר ליין מוגמר כלהון מריחין כלהון נהנין. יין אחד הוא טועם. רבי זעירא בשם רב ירמיה מוגמר כיון שעלה עשן צריך לברך. רבי ירמיה בעא מבדוק לרבי זעירא אמר ליה כיצד הוא אומר על שמן ערב אמר ליה שנתן ריח טוב בשמן ערב. אמר ליה אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים. רבי יצחק בר אבא בר מחסיא ורב חננאל הוון יתבין חד אמר ברוך שנתן ריח טוב בעצי בשמים. וחרינא אמר ברוך שנתן ריח טוב בעשב הארץ. מתיב מאן דאמר בעשב הארץ למאן דאמר בעצי בשמים. וכי עצים הן. אמר ליה והכתיב (יהושע ב) ותטמנם בפשתי העץ וכי עצים הן. סלקון לבי רב ושמעין רב הונא בשם רב אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים. גניבא אמר (נ.) שמן לזוהמא אין צריך לברך. א"ר ואפי' קווי לתוך ידו. רבי חלבו רב הונא בשם רב המרבץ אלונתית בתוך ביתו אינו צריך לברך. אמר רב חסדא על כולן הוא אומר אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים בר מן אהן מוסקין דייומר ברוך אשר נתן ריח טוב במיני בשמים:

מתני' הביאו לו מליח בתחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפלה לו זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה:

גמ' רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן מתני' עד שלא למדו בעודת מלכים ובמקום שעושין את המליח עיקר. אבל במקום שאין עושין את המליח עיקר לא בדא. רבי ירמיה בשם רב פיתא ופירור אומר על הפירור במקום שעושין את הפירור עיקר אבל במקום שאין עושין את הפירור עיקר לא בדא. רבי סימון בשם רבי שמעון בן לקיש שקיומי ופיתא אומר על השקיומי במקום שעושין את השקיומי עיקר אבל במקום שאין עושין את השקיומי עיקר לא בדא:

מתני' אכל תאנים וענבים ורמונים מברך עליהן שלש ברכות דברי רבן גמליאל. וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש רבי עקיבא אומר אפילו אכל שלק והוא מזונו מברך עליו שלש ברכות. השותה מים לצמאו אומר שהכל נהיה בדברו. רבי טרפון אומר בורא נפשות:

גמ' רבי סימון רבי תדאי בשם רבי יהושע בן לוי אכל במזרחה של תאנה ובא לאכול במערבה צריך לברך. אבא בר רב הונא אמר (נ:) יין ישן ויין חדש צריך לברך שינוי יין אין צריך לברך. שינוי מקום צריך לברך. הסיח דעתו כמי שהוא שינוי מקום. רבי על כל חבית וחבית שהוא פותח מברך עליה. ומה היה אומר רבי יצחק רבא בשם רבי ברוך הטוב והמטיב. מעשה ברבי עקיבה שעשה משתה לשמעון בנו ועל כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך עליה ואומר חמרא טבא לחיי רבנן ולתלמידהון:

השותה מים לצמאו וכו': אמר רבי יונה חוץ ממי דקרים. אמר רבי מנא ולכל מים שהוא צמא להן. אמר רבי אבין השותה מי דקרים מהו אומר ברוך שברא מי רפואות. אית תנאי תני מי דקרין ואית תנאי תני מי דקלין. מאן דאמר מי דקרים שהן דוקרין את הכרה ומאן דאמר מי דקלין שהן יוצאין מבין שני דקלין:

הדרן עלך כיצד מברכין

פירוש מהר"ש סיריליאו

דמסעגין כון ישבו להסבו ואין מצטרפין אלא כשהסבו יחד מתחלה אבל בעל הבית עם בני ביתו אפי' לא הסבו יחד מתחלה מצטרפין בהכילה שכל בני הבית טגרין אחר בעל הבית ורבי חייא ס"ל שאפי' בני הבית אין מצטרפין עם בעל הבית אלא כשהסבו ופסק רבא יונה כריב"ל א) והכי נהוג עלמא: הביאו להן מים לידים לאו משום דינא תני הכי אלא משום נקיות דקא בעי לאכול פרפרת וכן היו מהגין דטפל ידו אחת והיינו הימניה שנוטל בה הפרפרת ולא דמי כנוטל ידיו לפירות דהוי גסות הרוח כיון שאינו נוטל שתי ידיו ה"נ כיון דרבים אוכלין אפשר דאוכלא הד דאין ידיו נקיות וכי תימי דיטול ולא ליכסיף הקון רבמן דאוהו בטהנין עימהם בו שיטול ראשונה הפרפרת ירחץ נמי ידו בראשונה והעולם לא נהגו ליטול אפי' ידו אחת לא כששותין יין ולא כששותין מים וטעמא דלעה"ג דידים עסוקות ושטן מסקין תחלה כשאוחזין הקיתון לא מיטמי מחמת ידים וקי"ל כב"ה דאמרינן בפרק אלו דברים דמוהר להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין כדאיתא התם: וכל אחד מברך דלא הסבו: אע"פ שבירך על הראשון כשיסבו צריך לברך על הפת ומע"נ דיין שלפני המזון פוטר יין של אחר המזון וכ"ש זה השני בלפניו הוא שלאי הכא דכיון שעלו להסב הוי שינוי מקום וצריך לברך כדאיתא [נ"ב: בפ' ערבי פסחים דכ"ע מודו דהי יין לא יגלו]: צריך ליטול שתי ידיו שכיון שהסבו יביאו לפניהם פת ובעיא נטילה כדין תקנת חכמים: אחר שלש פרפראות פרפרה דישיבה ושתי פרפראות דהסבה דעד הכא ממתינין לו ותו לא והכי איתא בתוספתא: תמן תנינן בפרק לולב וערבה ומשום דפליגי עלה בשנוי מקום מייתי לה: סוכה שבעה והו לא: וכיצד יעשה: גמר מלאכול בשביעי בשחרית לא יתיר את סוכתו לא יתיר לגודים שלה לסתרה דהא כל היום חובתה ליסן ולסן ואי אקלע ליה סעודתא אכל לה בגוה: אבל מוריד הוא את הכלים ולא המצעות שבתחתם כגן בתוכה כדאיתא התם יהו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן לסוכה: מפני כבוד יום טוב שמראה כמכין עצמו לקראתו במקום שיספוד שם הלילה: לטטל סוכתו כגון אנן בני ארץ ישראל דקים לן בקביעותא דירחא ולא יתבינן בסוכה בשמיני שולה בשביעי לערב והיינו שסותר בה ד' עפדים: צריך לקדש וכו' ולקמן מפרש או פליגי ריב"ל ורב חייא בר אשי: ועולה ואוכל בתוך סוכתו בלא קידוש שני הסומך על קדוש ביתו: בשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר שקידש בו מש"ה אכל בסוכה על סמך הקידוש: כשהיה בדעתו לאכול וכו' ולאח"כ נמלך מש"ה הואיל ומקדש: אתיא דשמואל כרב חייא [בר אשי] כשם רב ודרבי אושעיא כריב"ל וכדמפרש ר' אימי דס"ל לרבי מנא שנחלקין בפירוש ורב סבר אין תקנה שיקדש בבית דהא כשעולה לסוכה חוזר ומקדש משום שינוי מקום ושמואל ס"ל הכי, ונמלך דקאמר שמואל כלומר שסבר נמלך וגמר בדעתו לאכול במקום אחר הילכך לית ליה תקנתא אלא שעולה וריב"ל סבר אין צריך לטלטל דהא אין צריך לקדש אלא בתוך ביתו קאמר ינאי כי וקא"נ שעולה לסוכה לאכול הו לא מקדש וסגי בהכי ורב הושעיא ס"ל הכי והכי נמי שמואל ורב הושעיא נמי פליגי דשמואל דקאמר צריך לחזור ולקדש אף על פי שבדעתו ראשונה כשקידש לאכול במקום שלבסוף אכל נמי קאמר וכדפרישית. ורבי הושעיא סבר דהיכא דדעתו מעיקרא לאכול במקום אחר כגון בסוכה שעריבה עליו שהיה לאכול אין צריך לחזור ולקדש וקי"ל כרבי יונה דפליגי וקי"ל כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה כדאיתא בפרק ערבי פסחים וצריך לחזור ולקדש ואף על פי שבשעת קידוש דעתו לאכול בבית אחר לא יצא ומש"ה בגמ' דילן לא הכירו בני סוכה אלא מימרא דרב חייא בר אשי דטטל סוכתו: אסור למימר ייסו אסותא ובמזונך נראה אסור למימר ליה זה ופי' שלא יקדים קנה לוושט שאין בית הבליעה פנוי זה פי' יתי ע"כ: כיון שהעלה עשן וכו' מברך בורא עצי בשמים ולא אחר שמברך דאין עצי בשמים בעין דאזלי להו: שמן ערב במין אפרסמון: בעא מיבדוק וכו' דלא לנסותו בברכות: שמן לזוהמא אין צריך לברך דהא לעבורי סרחן ניהו ולא לריח וחק אין מברכין על הבשמים של מתים: אלונתית מפרש בפרק תולין יין ישן ומים צלולים ואפרסמון וקסבר דכי מרבץ ביתו בו לעבורי זוהמא הוא: על כולן על כל הבשמים והעגמרות: בר מן ההן מוסקין הוא מושקי*) ואמרי העולם שזיעת חיה בגילה בלוי טוזו הוא ובקין נעבין בעורה כמין אבעבועות וכן מעין מוסקי הילכך מברך בורא מיני בשמים:

מתני' מליח זה מליח ואין גותו אלא לאכול המליח ולשתות היין הפת טפלה למליח דהיינו לבטל חוזק המלח: מברך על העיקר בין בתחלה בין בסוף:

גמ' פיתא ופרור כגון מאכל פקורין טרמינים ואוכלין פת עמו אי הוי עיקר הפירור היא מברך על הפת: שקיומי מין מאכל ובגמרא דילן מפרש למתני' בפירות גנוסר כדאיתא התם:

מתני' מברך עליהן שלש ברכות ר"ג לטעמיה דאמר לעיל בפרקין כל שהיה משבעת המינין מברך אחריו כעין ברכות: ברכה אחת מעין שלש בגמ' דילן מפורשת: אפילו אכל שלק של ירק והוא מזונו שסמך עליו למזון: לצמאו מפרש התם למעוטי מאן דחנקיה אומצא או דבר אחר: בורא נפשות וכו' לפניו מיירי [נ"ב: וכן פרש"י פ"ק דעירובין] ופי' הברכה הוא שמברך את השם על שברא נפשות הרבה והדברים שהן חסרים להם כגון פת ובשר ומים ולר' טרפון ועוד אנו מודים לך על כל מה שבראת שאף אם לא בראתו. לא היו חסרים לנו אלא לענג החיים ולהיותם כגון פקדים ותפוחים וכיוצא בזה ואמריק בגמ' דילן והלכתא כמו שנהגו העולם דהיינו שהכל בתחלה ובורא נפשות לבסוף:

גמ' במערבה דהוי שנוי מקום וכ"ש התחיל במערבה ולא תימני כל כך ובא' לאכול במזרחה דהשיני כדכתיב וממגד תבואות שמש. ולפעו שסיח דעתו מתחלה לכך שלא כדברי הראב"ד ז"ל ג) דהוקא מפנה לפנה לאבי אבל מבית לבית לא ומזרחה לגבי מערבה דמי למבית לבית: צריך לברך בורא פרי הגפן: שינוי יין אין צריך לברך בורא פרי הגפן אבל הטוב והמטיב בעי כרוזי וכדלקמיה וכך מפרש בערבי פסחים: מי דקרים לקמיה מפרש: חוץ ממי דקרים שמברך עליהן ברוך שברא מי רפואות: ולכל מים שהוא צמא להן לא מברך אלא שהכל: דוקרין את הכרה שם גולי שנמשך ממרה ירוקה או משרה: בין שני דקלים מפרש בפרק שמונה שרצים אמר רבה

*) עיין בערוך ערך משק ובמוסף הערוך ע"ב על זה.

באר נתיב א) וז"ל חר"י ונראה לבוני הלכה כר"ז דהלכה כריב"ל דאמר בבני בית אפי' לא הסבו מצטרפים כו [illegible] הלכתא אין הלכה כבתראה דהלכה כבתראה לא נאמר אלא מאביי ורבא ואילך ולא נזכרים כמלתורה [illegible] משום דסוף בתראה פסי תני' מיה וכ"ם. ב) כלומר דלא כל' אנון דאמר דלא פליגין ל כאבפיה [illegible] ואת אומרת שנחלקין בפירות ונחלקו כמפרשים מה לפרש סדכל ויש מכמם דהדליל קאי הפלוגתא דריב"ל וכ' חיות [illegible] אי כפנו כוא דוקא לפם או גם לפירות ויש בכתנו דאלב ושמואל קאי דפליגי לפמן פירות אי תבינה אם קידוש [illegible] כיתור חבל נפי עקהם כמהרש"ם הזכר פסוב מאז. ג) ונראה במהרש"ם בבר [illegible] כבים אחד אים לריך למעט ולברך אכל בתוכהם על חמגם וגא לאכול במתכבם לריך למעט ולברך [illegible] סימן קע"ח בכביה כמתבר דעת [illegible]

(נ:) **שלשה שאכלו** כאחת חייבין לזמן אכל דמאי ומעשר ראשון שניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו והשמש שאכל כזית והכותי (נא.) מזמנין עליהם. אבל אכל טבל ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחות מכזית והנכרי אין מזמנין עליהן:

גמ' הכא איתמר חייבין לזמן וכא איתמר אין רשאין ליחלק שמואל אמר כאן בתחלה כאן בסוף. אי זהו בתחלה ואי זהו בסוף. תרין אמוראין חד אמר נתנו דעתן לאכול זהו בתחלה אכלו כזית זהו בסוף. וחרינא אמר אפילו אכלו כזית זהו בתחלה. גמרו אכילתן זהו בסוף א). רבי אבא בשם רב חונא רבי זעירא בשם אבא בר ירמיה בשם רב שלשה חובה שנים רשות. אמרה רבי זעירא קומי רבי ייסא א"ל אני אין לי אלא משנה א] וכן אמר רבי יוחנן אם רצו לזמן אין מזמנין. רבנין דהכא כדעתון ורבנן דהתם כדעתון. דאמר שמואל שנים שדנו דינן דין אלא שנקרא בית דין הצוף רבי יוחנן ורי"ש לקיש תרויהון אמרין אפילו שנים שדנו (נא:) אין דינן דין: רב חונא אמר שלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ונתערבו מזמנין. רב חסדא אמר והן שבאו משלש חבורות. רבי זירא וחבורתיה אמרין והן שאכלו שלשתן כאחת. רבי יונה אמר על דעתיה דרב חונא הטביל שלש אזובות זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ב] ונתערבו מזה בהם. על דעתיה דרב חסדא והן שבאו משלש חבילות. על דעתיה דרבי זעירא וחבורתיה והוא שהטביל שלשתן כאחת. ואין תימר אין למדין אזוב מברכה. והא [אנן חזינן] רבנן קיימין בסוכה ויליפין מטיט הנירוק כיי דתנינן תמן הרחיק את הסכך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה. הא פחות מכאן כשרה. מהו לישן תחתיו התיב רבי יצחק בן אלישיב והרי טיט הנירוק משלים במקוה ואין מטבילים בו אף הכא משלים בסוכה ואין ישנים תחתיו:

שלשה שאכלו כאחת ובקש אחד מהם לילך לו. דבי רב אמרי יברך ברכה ראשונה וילך לו. אי זו היא ברכה ראשונה דבי רב אמרי זו ברכת זימון. רבי זעירא בשם רב ירמיה זו הזן את הכל. רבי חלבו בר רב חנן בשם רב זו הזן את הכל. הותיב רב ששת והא מתניתא פליגא דתני שנים ושלשה [חייבין] בברכת (המזון).[הזימון] (נב.) הא ארבע לא. ואין תימר ברכת זימון ראשונה ניתני ארבעה. אשכח תני ארבעה. אין תימר ג] זו הטוב והמטיב לית את יכיל דשניא היא דאמר רב הונא משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב הטוב שלא נסרחו והמטיב שניתנו לקבורה. אמר רב חונה תפתר כרבי ישמעאל דתניא רבי ישמעאל אומר הטוב והמטיב דבר תורה. שנאמר (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזימון את ה' אלהיך זו ברכת הזן. על הארץ זו ברכת הארץ. הטוב זו ברכת בונה ירושלם. וכן הוא אומר (שם ג) ההר הטוב הזה והלבנון. אשר נתן לך זו הטוב והמטיב: כתוב בתורה ברכה לפניה. ואין כתוב בה ברכה לאחריה. מה כתיב בה לפניה (שם לב) כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. כתיב במזון ברכה לאחריו ואין כתוב ברכה לפניו. מה כתיב לאחריו ואכלת ושבעת וברכת. ומנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה. רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן אתיא שם שם לגזירת שוה מה שם שנאמר בתורה ברכה לפניו אף שם שנאמר במזון ברכה לפניו ומה (נב:) שם שנאמר במזון ברכה לאחריו אף שם שנאמר בתורה ברכה לאחריה. עד כדון כרבי עקיבא. כרבי ישמעאל. רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל קל וחומר ומה אם מזון שאין טעון ברכה לפניו טעון ברכה לאחריו. תורה שטעונה ברכה לפניה אינו דין שתהא טעונה ברכה לאחריה: עד כדון תורה. מזון. ומה אם תורה שאינה טעונה ברכה לאחריה טעונה ברכה לפניה מזון שטעון ברכה לאחריו אינו דין שטעון ברכה לפניו. רבי נתן אמר (שמ"א ט)

כי

א] בירושלמי [illegible] בלשון שאכלו כאחת חייבין לזמן. ב] [illegible] ג] אין תימר [illegible] הטוב והמטיב [illegible]

פירוש מהר"ש סיריליאו

רבה בר (בר חנה) [כרוכא] חרתי תלתי איכא במערבא ונפקא עינא דמייא מביניא כסא קמא מרפי אינך מסלסל ואתיך כי היכי דעיילי הכי נפקי ופי' רש"י ז"ל תלתי דקלים נטועות מן תמרים וקרויין כן בלשון ארמי. כסא קמא דשתי מההוא מיא מרכיב וכל שבמעיים במקלת אידך כום שני מסלסל מאד. [ופידך כי] היכי דעיילי נגלים הכי נפקי שמנקין המעיים מן הרעי כראשונים ע"כ. ונראה דהיינו אותו המעיין שיצא בין דקלים של טבריה דתנן בסוף מכשירין והשותה מי טבריה אע"פ שיוצאין מקיים ופי' בערוך [עי' עבריה] ים בטבריה מים מבושלין אם שותה אותן האדם יוצאין ממנו כמו שנתאן ואעפ"כ אינן מטמאין ואינן מכשירין:

הדרן עלך פרק כיצד מברכין בס"ד:

שלשה שאכלו [כאחת] חייבין לזמן אע"פ שגמרו אכילתן זה בלא זה אין רשאין לברך כל אחד לבדו וילך לדרכו. ומשום דאחד מזמן לשנים שיברכו עמו קתני לזמן ולא קתני להזדמן. ובגמ' דילן נפקא לן מדכתיב גדלו לה' אתי וכו' שמדבר האחד לשנים ואומרים ברכת זמון כדמפרש ליה במתני' לקמן בשלשה אומר נברך שאכלנו משלו: דמאי הנלקח מעם הארץ שהחמירו חכמים להפריש ממנו ראשון ונתנו לו עני בשבת כמו שמפרש במסכת דמאי ועברו ואכלו בלא הפרשה אתן מיקרי ומיחייבי דאיסור מדבריהם הוא: שנטלה תרומתו תרומת מעשר שכבר יצא מידי טבל ומפרש התם בגמ' דילן שהקדימו בשבלין דפטורה מתרומה גדולה דאף על גב שעבה דמאות הכי להפקיע תרומה גדולה מחלק מעשרו אפילו הכי זמון הוא: מעשר שני והקדש שנפדו מפרש התם שנתן את הקרן ולא נתן את החומש וקמ"ל דאין החומש מעכב ע"כ. והכי בבבל אזלי לטעמייהו דמפרש התם פלוגתא דפרק הזהב דלעולם דהיינו מעכב לכ"ע וכו' כדאיתא התם אבל בני מערבא הגמרא דהכא סברי דהנהו פליגי מר סבר מעכב ומר סבר לא מעכב ורבי יוחנן סבירא ליה במס' מעשר שני דקי"ל כמ"ד דחומש מעכב ולדידהו טובא קמ"ל דאע"ג דמעכב הוי זמון: והשמש שאכל כזית כשייך אותם בסעודה ואכל עמהם כזית כדאי הוא להצטרף עמהן לזמון ומהו דתימא שמש לא קבע קמ"ל: והכותי כמאן דאמר כותי כישראל ולמ"ד כגוי אין מזמנין ולדידן נמי הכי כדאיתא בפ"ק דחולין: אבל טבל וכו' בגמ' דילן מפרש אמאי צריכי כולהו:

גמ' הכא איתמר חייבין לזמן וכא איתמר אין רשאין ליחלק מתני' היא לקמן בסוף פירקין וקא מקשי מתנייתא אהדדי דחייבין לזמן משמע דחובת זמון עלייהו ואינן רשאין לברך אחד מהן יחידי ואפי' שגמרו סעודתן זה בלא זה וחייב הגדול לומר לשנים אחר יהו הזמנו פנמכם לברך לאלהינו ולא הלכו לדרככם. ואינן רשאין ליחלק משמע אם גמרו אכילתן יחד כיון שכולהו מחוברין בשעת ברכה אינן רשאין ליחלק אבל האחד לא גמר סעודתו קודם חבריו רשאי לברך קודם חבריו: נתנו דעתם לאכול זהו בתחלה כלומר שנתנו דעתם בתחלה לאכול יחד זהו בתחלה ולא והאי חובת זמון עליהם והיינו מתני' דהכא: אכלו כזית זהו בסוף כלומר אם האחד או השנים התחילו לאכול כזית קודם חברו השלישי או ראשון לגמור זה בלא זה ולברך אבל הדבר תלוי בסוף דאי מתחילי שגמרו סעודתן יחד אין רשאין ליחלק: וחרינא אמר דאפי' אכלו כזית זה קודם זה ה"ל מיקרי בתחלה ודמי לנתנו דעתן לאכול. אלא גמר סעודתו זהו בסוף כלומר שגמר אחד מהן או שנים עיקר הסעודה קודם שבא חברו השלישי דחזי לגמרו ואי מתחלי שנתערבו במיני תרגימא ופירות עד ססים חבנן אז אינן רשאין ליחלק [נ"ב: כעובדא דרב ושמואל דאמר סיום סעודתן אהא רבה בר רב הונא א] אילו מייהי אהדדי אבל אי לא לא אלא יברכו השנים חלוק לכן: שלשה חובה דמחייבי לזמן אבל שנים חובה הוא דליכא רשות איכא ואי בעו מזמני: אין לי אלא משנה ואפי' אי בעו לזמן שנים אין מזמנין והכי משמע סיפא דקתני שאכל פחות מכזית אין מזמנין עליו דתני ליה בהדי נכרי: רבנן דהכא דהיינו ר' יוחנן ור"ל לקמן דלקמן סברי כרבי ייסא ופעמו. שמואל מבבל הוה ובנהרדעא הוה [נ"ב: ורב בסורא הוה וס"ל דב' רשות]: ונתערבו מזמנין ורב הונא לטעמיה דמיקל דאפי' שנים ורצו מזמנין: והן שבאו משלש חבורות דוקא שבאו משלש חבורות של שלשה בני אדם בכל חבורה וחבורה ונתחייבו שם בזמון ועמד אחד מכל חבורה ונצטרפו לחבורה אחת אז חייבין לזמן שכבר חל עליהן חובת זמון מקודם ואע"ג דהשתא לא אכלו פת בלשתן יחד א.ת. תרגימא בעלמא: שאכלו שלשה כאחת שבא להם כאן החיוב שאכלו שלשה כאחת כאן פת. ואפי' באו מג' חבורות אבל לא היה בו כזית לכל אחד: ר' זעירא וחבורתיה היינו ר' ייסא ור' יוחנן: על דעתיה דרב הונא דסבר גבי ברכת מזון כי נתערבו אע"ג מזמנין מזה בהן [נ"ב: ואין צריך להטביל פעם שנית אחר שאגדן] ואע"ג דהטביל במי חטאת כל חד לחודיה וגבי הזאה אגודה בעינן דתניא ושבל מן ושבלתם דספת מגריס: משלש חבילות שלא אגודות: דתנינן תמן פ"ק דסוכה: פסולה דאויר שפל בשלש ואפי' מן הצד: הא פחות מכאן כשרה משום לבוד: מהו לישן תחתיו ולצאת ידי חובת סוכה דאמריק אין ישנין תחת אויר חוץ לסוכה: טיט הנירוק כשמריקין המים מן הכלי כשהטיט רך הרבה והוא מרק עם המים: משלים למקוה לארבעים סאה ואפי' כשהוא בתוך המים ומצטרף אל המקוה כשיעורין לטבול ואין טובלין אלא במים כדתנן במס' מקוואות פ"ב מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט וסיטו דמשלים לארבעים סאה ר' אליעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר' יהושע אומר במים ובטיט ובאי זה טיט אני אומר בטיט שהמים צפין על גביו ואם היו המים מצד אחד מודי ר' יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט ובאי זה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד מאליו בו דברי ר' מאיר וכו': יברך ברכה ראשונה ימתין עד שיסיים ברכה ראשונה: וילך לו כלומר והוא ישלים השאר וילך לו ואין צריך להמתין עד שיסיים המברך: זו הזן את הכל דקסבר דעד שם מסכת ברכת זימון: שנים ושלשה ברכת המזון פי' הרב אלפסי ז"ל כגון שנים ושלשה שאכלו ואין אחד מהם יודע ברכת המזון כולה אלא אחד יודע ברכה ראשונה והשני יודע ברכה שניה והשלישית ואינו יודע ברכה ראשונה והשלישי אינו יודע כלום או שאחד יודע לברך ברכה ראשונה ואחד יודע השניה ואחד יודע השלישית חייבין בברכת המזון כלומר הרי כאן ברכת המזון שלימה ואין צריכין לבקש אדם יודע כולן ויכולין לאכול לפי שאפשר לברך כל אחד ואחד מהם ברכה אחת שהוא יודע ונמלאת ברכת המזון עולה משנים מהם או משלשתן וגמריך מינה דברכת המזון עם ברכת הזמון אינה אלא שלש ברכות בלבד ולפיכך אינה נחלקה אלא לשלשה אנשים בלבד ומש"ה קתני שנים ושלשה ולא קתני ארבעה ואם איתא דברכת זמון נברך ותו לא אמאי לא תני נמי ארבעה: אשכח תני ארבעה איכא תנא דתני ארבעה ותנאי היא ולא דאמרי כמאן דתני ארבעה: ואין תימא זו הטוב והמטיב כלומר וא"ת האי תנא דתני ארבעה משום הטוב והמטיב הוא דתני לה דמאי אמר לה גברא רביעאה אבל לא למנין ברכה ראשונה. לית לך למימר הכי דברכת הטוב והמטיב דרבנן היא ולא מני לה תנא בהדי ברכות דאורייתא: דאמר רב התנא וכו' ואע"ג דליכא מאן דגמר לה מיחייבי לברוכי מאן דידע ברכה דאורייתא: הרוגי ביתר בפ' הרואה מפרש להו וא"כ הך ברייתא קשיא דתני ארבעה אלא ודאי כמ"ד נברך וקאי כותי ותנאי היא: ומשני תפתר כרבי ישמעאל ולעולם משום הטוב והמטיב תני ארבעה ונברך ליכא למ"ד וקי"ל כר' זירא ור' חלבו ורב ששת דרבים נינהו. וכרי"ף לא פסק כן: כי שם ה' אקרא בברכה אתם הבו גודל אמן הכי מפרש לה במס' יומא: אתיא שם שם גמר הזכרה לברכה מהזכרה לברכה: עד כדון כרבי עקיבא דשמעינן ליה במתניתין שמקיש ברכת המזון לס"ת דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא. ואפשר דיליף קל"ו ש. אלא לר' ישמעאל לא שמענו. מי מיתה דפליג עליה דר' עקיבא: ומשני דאשכחן לר' ישמעאל מי דגמר תורה ממזון ומזון מתורה הילכך לא פליג עליה אלא ר' יוסי הגלילי בלחוד: ק"ו ומה אם מזון וכו' נראה בעיני לפרש ק"ו דר' ישמעאל הכי דהורה יש בה לו קולא וחומרא ומזון יש בו לו קולא וחומרא דהורה אין הנייה בשעה שעוסק בה אלא אחר שעיין ומבין טועם הטעם השכלי. ומזון איפכא הוא דבשעה שרואה המאכל לפניו מתענג א"נ בשעה דיאחך שלועם המאכל אוכל יטעם לו אבל מכיון שבלעו אין כאן טעם. והשתא הכי ילפינן אם מזון הקל שאין טעון כלום שאין מפורש בו ברכה לפניו אע"ג דמתענג טעון ברכה לאחריו ואע"ג דלאחריו אין כאן הנאת הטעם תורה שלאחריה היא הנאת הטעם לא כ"ש שיברכו לאחריה: אם תורה שאינה מפורשת ברכה לאחריה דפתכה אק"ו אטו הכי פירש בה בהדיא לפניה אע"ג דלפניה אינו יודע אם ימצא בה טעם או לא: מזון שטעון ברכה לאחריו

אע"ג

א] נשנינו בבבלי בדעות (מ"א ב"ם) בגירסא לב סימי בר חייא (הפניה מתנפגלא).

מאיר נתיב א) בתוספות דף פ"ב ע"א ד"ה פלגא כתוב נמצא דמתם נאטל זהו בסוף ונראה שטעות סופר נפלה בדברי התוספות אלו וצ"ל המחלה הפנים.

כי הוא יברך הזבח ואחר כך יאכלו הקרואים רבי יצחק אומר (שמות כג) ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך אימתי הוא קרוי לחמך ומימיך עד שלא אכלת. רבי אומר ומה אם כשעה שאכל ושבע צריך לברך בשעה שהוא תאב לאכול לא כל שכן. עד כדון מזון. תורה. ומה מזון שאינו אלא חיי שעה טעון ברכה לפניו ולאחריו תורה שהיא חיי עד לא כל שכן: רבי זעירא בעי אילין שלש קרויות מה את עביד לון כשלשה שאכלו כאחת או כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וכו' אין תעבדינון כשלשה שאכלו כאחת הראשון מברך ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה ואמצעי אינו מברך כל עיקר. אין תעבדינון כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו [וכו'] אפילו האמצעי מברך לפניו ולאחריו. אמר רבי שמואל בר אבדומא לא למדו ברכת (זמון) [המזון] מברכת התורה אלא לרבים. (נג.) ואם לרבים א"כ בינו לבין עצמו לא יברך. אמר רבי אבא מרי אחוי דרבי יוסי עשאוה כשאר מצותיה של תורה. מה שאר כל המצות טעונות ברכה אף זו טעונה ברכה:

אכל דמאי וכו': הדא אמרה אכל פירות ספק נתקנו ספק לא נתקנו מזמנין. אמר רבי שמעון א] אחוי דרבי ברכיה בשעה שגזרו על הדמאי רוב עמי הארץ היו מכניסים לבתיהם. ויי דא אמרה הדא דתנן כותי מזמנין עליו ואהן כותי לאו ספק הוא. אמר רבי אבא תפתר כמאן דאמר כותי כישראל דאתפלגון כותי הרי הוא כגוי דברי רבי רשב"ג אומר כותי כישראל לכל דבר:

מתני' נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן. עד כמה מזמנין עד כזית רבי יהודה אומר עד כביצה:

גמ' רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי רבי יוסי בן שאול בשם רבי קטן עושין אותו סניף לעשרה. והא תניא אין מדקדקין בקטן. אמר רבי יוסי קייסה רבי חנינא רבי סימון בשני קטנים נצרכה. שאם היה קטן עושין אותו (נג:) ספק. ספק עושין אותו ודאי. רבי יהודה בן פזי בשם רבי יוסי תשעה נראין כעשרה מזמנין: מה עביד לון מסויימין. אלא אפילו קטן ביניהם. אמר רבי ברכיה רבי יעקב בר זבדי בעא קומי רבי יוסי כמא דתימא תמן קטן עושין אותו סניף לעשרה ואמור אף הכא עושין אותו סניף לשלשה ומה תמן שמזכירין את השם עושין אותו סניף. כאן שאין מזכירין את השם לא כל שכן. אמר לו הא אינו כל שכן תמן על ידי שהן מזכירין את חשב עושין אותו סניף יכאן שאין מזכירין את השם אין עושין אותו סניף. ב] תני קטן וס"ת עושין אותו סניף. א"ר יודן כיני מתניתא קטן לס"ת עושין אותו סניף. מאימתי עושין אותו סניף רבי אבינא אמר איתפלגון רב הונא ורב יהודה תרויהון בשם שמואל חד אמר כדי שיהא יודע טיב הברכה. וחרינא אמר [כדי] שיהא יודע למי מברכין. ג] א"ר נסא כמה זימנין אכלית עם רבי תחליפא אבא ועם רבי אונייא בר סיסאי חביבי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות:

מזמנין עד כזית וכו': רב שמואל בר שילת בעא קומי רב ואית דאמרי בעון קומי רב שמואל בר שילת תשעה פת ואחד ירק אמר לון מזמנין. שמונה פת ושנים ירק אמר לון מזמנין. שבעה פת ושלשה ירק אמר לון מזמנין ד]. רבי אבינא בעי מחצה על מחצה מהו א"ל רבי זעירא עד דאנא תמן אצרכת לי ובעאי משאליניה ומדצדי לי סינך לא שאלתיה. רבי ירמיה בעי אותו שאכל ירק מהו שיברך. מיחלפא שיטתיה דרבי ירמיה. דתניא שלש מאות נזירים עלו בימי שמעון בן שטח מאה וחמשין (נד.) מצא להן פתח ומאה וחמשים לא מצא להן פתח. אתא גבי ינאי מלכא אמר ליה אית הכא תלת מאה נזירין בעיין תשע מאה קורבנין אלא יהב את פלגא מן דילך ואנא פלגא מן דילי שלח ליה ארבע מאה וחמשין. אזל לישנא בישא ואמרי ליה לא יהב מן דיליה כלום. שמע ינאי מלכא וכעס. דחל שמעון בן שטח וערק ואזל לאלכסנדריא של מצרים. בתר יומין כלקון בני נש רברבין מן מלכותא דפרס גבי ינאי מלכא. מן דיתבין נגסין אמרין ליה אנן נהירין דהוה הכא חד גבר סב והוה אמר קומינן בילין דחכמה. תני לון עובדא. אמרין ליה שלח ואייתיתיה. שלח ויהב ליה מילא. ואתא ויתיב בין מלכא למלכתא. אמר ליה למה אפליית בי. אמר ליה לא אפליית בך את מן ממונא דילך ואנא מן אורייתי דכתיב (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף. אמר ליה ולמה ערקת. אמר ליה שמעית דמרי כעים עלי ובעית מקיימא בי הדא קריא (ישעיה כו) חבי כמעט רגע עד יעבר זעם וקרא עלוי (קהלת ז) ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה. אמר ליה ולמה יתבת בין מלכא למלכתא. אמר ליה בסיפרא דבן סירא כתיב (בן סירא י"א פסוק ו') סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך. ה] אמר הבו ליה כסא דליבריך נסב כסא ואמר נברך על המזון שאכל ינאי מלכא ומסיביו. אמר ליה עד כדון את בקשיותך קאי. אמר ליה ומה נימר על המזון שלא אכלנו. אמר הבו ליה דליכול יהבון ליה ואכלו אמר נברך על המזון שאכלנו. ואמר רבי יוחנן חלוקין עליו חביריו על שמעון בן שטח. ואמר

רבי

א] צ"ל אמר רבי שמואל אחוי דרבי ברכיה וכן הוא בברכה רפ"ג כ"ב דפס בבל פה"ד פרק ר' שמואל אחוה דרבי ברכיה. ב] א"ע הלא אמרה סובין אותו סניף גבברכת המזון אבל לק"ש ולתפלה אין עושין אותו סניף עד שיביא שתי שערות. כן הוא בנוסחה בבב"ל פרכת מקן פרכם ל"א כ"ב כו בסוגיא עד הסוף. ג] בבב"ל בם בנוסחא א"ל אבי זמנין דבניתין אכיית בם רבי תליפא וזמנין סגיאין אכלית עם רבי חנינא בר סיסי חביבי ס'. ד] בילקוט פ' מקץ כתב קמ"ה הניבות ו' פם וד' ירק תזמנין והסר כאן בן תהנין עד הזמנין פיין בם כרכה בנויה. ה] בקה"ם רבה פ"ו פסוק י"ב בנוסחא אמר ליה אתים מן מה אלא תשקיר לך אמר ליה ליס את תשקיר אלא אורייתא כיון תוקרא לי דכתיב סלסלה ותרוממך אמר כ ב כל השניא ויתלא כינה בנויים בנוסחא ובנזיר פ"ה כ"ע ובבב"ל בם ובילקוט פ' מקץ כמו קם כל זה ליתא מ"ב נקלם רבי.

פירוש מהר"ש סיריליו

הנ"נ דלא אינו מולא טעם אינו דין שטעון ברכה לפניו כי המזון אוכן לפניו תלוי ימלא בו טעם. והוו האי קראי כמו כנד א"ה אברך ואים אמו ואביו תירלו: **כי הוא יברך הזבח** מכאן לאה למד שטעון לברך לפני אכילה וכן תרגם יומנן הוא פנים על מוגה: **עד שלא אכלת** דאינו נהר אכילה אין כאן לחם בשלה. דריש וברך ובכך לשון עוי והכי איהא בגמ' דילן: **שהוא תאב לאכול** צריך להקב"ה יותר שלא יתגא או שלא יתרע אותם במאכל או שלא ישבר שיניו ומלתעותיו: **שלש קרויות** שלא שקורין בתורה שני וחמישי: **מה את עביד לון** אליבא דכ"ע קא בעי לה: אחרון ברכה אחרונה כלומר כי היכי דגבי ברכה המזון המברך המוליא מוטר לכולן והמברך ב"ה מוטר לכולן ה"נ גבי תורה הראשון פוטר לכולן בברכה ראשונה והאחרון פוטר לכולן בברכה אחרונה דכולה חדא קריאה היא דכי היכי דבמזון אין כאן אלא המוליא אחד וג' נברכה ס"ג בסך קריאה: **זה בפני עצמו** הה"נ אין קורין אלא זה אחר זה מכה"כ באכילה דאוכלים כאחת: **לא למדו ברכת זימון מברכת התורה** אלא לרבים דצריך להזכיר סרבים בברכת זימון ולומר נברך דמשמע אגי ואתם דגמריק מברכת התורה דכתיב בה כי שם ס' אקרא הבו גודל לאלהינו אבל למנין ברכת גוף הקריאה לא למדנו הילך אמלעי נמי מברך: **ואם לרבים** וכו' כלומר כיון דלא הוזכרה ברכה בתורה אלא לרבים א"כ כלוף מהכא ביט לבין עלמו כהקורא לא יברך בתחלה דמברכה מתן לא מליה נמרה דהא נופה ילפה מברכת התורה וכ"ש הלי אמלעי דפטי יחידי: **עשאוה לברכת התורה** דהא מ"ע לקרוא בתורה כדכתיב וקרא בו כל ימי חייו וק"ו להיות עשאוה לברכתה דתחלה דבינו ובין עלמו כשאר מלותיה של תורה נטילה לולב ולילה ותפלין דטעונוה ברכה בתחלתן דהמיא בהיספהא מנין אף על התורה ועל המלות שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמלוה וכתיב אשר נתן לך מה הוי' טעונה ברכה אף מלוה טעונה ברכה ואפי' ביחיד נמי משמע: **ספק נתקנו ספק לא נתקנו מזמנין** כגון שמח חבר ואין אנו יודעים אם הפריש או לא הפריש: היו מכניסין לבתיהן מעשר ומהכא לא תידוק: [נ"ב: ספק הוא בין הגלוים אם ישראל רב גוי הוא]:

מתני' נשים אין מזמנין עליהן טעמא דאין מצרפין אותן לזימון משום פריצותא אבל לעלמן מזמנות ואשתו כל אדם וכו' והא אם מזמנין עליהן מחלוקת הוא בין הפוסקים ז"ל: קטנים משום דלאו בני חיובא נינהו: עבדים נמי הוו כמו נשים ועוד פריצי בעריות: **עד כמה מזמנין** עד כזית כלומר כמה יאכל בפליטי דכבסיא מישראל חזי לאלטרופי בהדייהו עד שיאכל כזית דבכזית דגן מזמנין עמו אבל פחות מכזית אין מזמנין עליו ואפי' אכל ירק אין מזמנין עליו כדמפרש בגמ' ואפי' דהויא לא מברך לא מלו מזמני עליה וכן כתבו הגאונים דכי אמרינן אכל ירק מלטרף היינו לעשרה אבל לשלשה לא א):

גמ' קטן עושין אותו סניף לעשרה שאם היו ט' גדולים והאי קטן מלטרף עמהם ואפ"ג דלא הוי פורח אלא למר ביודע למי מברכין ולמר ביודע בטיב ברכה.

סניף חבור לזמון עשרה: **אין מדקדקין בקטן** בגמ' דילן מייתי לה והכי איתא התם הביא קטן שהביא שתי שערות מזמנין עליו ושלא הביא שתי שערות אין מזמנין עליו ואין מדקדקין בקטן הא גופא קשיא אמרת הביא שתי שערות אין לא הביא לא והדר תני אין מדקדקין בקטן לאו לאתויי קטן פורח ופי' ר"ח ז"ל פשוטו בתוך י"ג שנה ומדיין לא הביא שתי שערות יהושות שאין גדולות כדי לכוף ראשן לעיקרן שכן הוא פשרן אבל הביאן בתחלת לימחן אבל לא הביא כלל לא. וא"כ כי מזמנין דוקא בפורח הוא המזומן וקשה לריב"ג דאמר בקטן יודע וכו' עושין אותו סניף וכו'. ומפני רבי יוסי דקיימה רבי חנינא וס' דאוקמה רבי חנינא אליבא דר' סימון בשם ריב"ל דקן ברייתא לשני קטנים נצרכה וקאמר השמנה גדולים בני י"ג ואחד קטן פורח ואחד אינו פורח הפורח עושין אותו כגדול הא דהיינו בן י"ג ויום אחד וקטן יודע עושין אותו כספק: **מה עביד לון מסויימין** בהמיהא דכי אמריק נראין כעשרה דילמא בה"ח יתשיבי ט' כי'. ובבב"ל גרם לה ופי' רש"י ז"ל כלומר האיך אפשר להטעה שיהו נראין כעשרה וכי מסויימין הן: **ע"י שהן אומרין את השם** עושין אותו סניף פי' רש"י ז"ל כלומר מאי כ"ש הוא זה להכן שהוא מזכיר את השם כלומר ע' שיש שם ג' חבורות ברואין לזימון בלא קטן ואין צריכין לקטן כי אם להוכרת השם לפיכך עושין אותו סניף לעשרה כאן שאינו מזכיר את השם באינו בא להצטרף להוכרת השם אלא להצטרף לזמון שנים אין עושין אותו סניף ע"כ. ונראה האיך תקן בלשון ומפיק עלה בבב"ל הא אמרת עושין אותו סניף לברכה הזמון אבל לא לק"ש ותפלה והטעם דברכת הזמון סגי בג' ואיכא ג' חבורות שלאויין לזמון בלא קטן וק"ל. אבל ק"ש ותפלה חמירי דלא סגי בפחות מעשרה אין עושין אותו סניף עד שיהא להביא שתי שערות דהיינו פריח: **קטן לס"ת** לאו להשלמה ס"ה קאמר דלאו פתח מעשרה ולא גרע מתפלה אלא לענין דעושין אותו סניף ועולה (ממין שבעה ג) אבל קטן והומם כיהו אי לא ידע למי מברכין אין עושין אותו סניף לשבעה: **חביבי** דודי דהוו הרגותו לא אטוט: **עד שהבאתי שתי שערות** בסנת י"ג והייט קטן פורח דברייתא הלא סריב"ל: **מחצה ומחצה** מהו מחלה אכלו פת ומחלה אכלו ירק מי מלטרפי לזמון או לא: **א"ל ר' זעירא לר' אבינא עד דאנא תמן כה"י** איצרכת לי מיבעיא לי: **ובעאי משאליניה** ובקשתי לשואלו: **ומדצדי לי סינך לא שאלתיה** ומפני שירלתי ממך לא שאלתיה: **אותו שאכל ירק** מהו שיברך הוא עלמו להוליאם: **מיחלפא שיטתיה דרבי ירמיה** כדמפרש ואזיל: **שלש מאות נזירים** עלו מח"ל לארץ: **ואינון בעיין תשע מאה קורבנין** שלש בהמות לכל אחד ואחד כמו שכתוב בפרשה: **מצא להן פתח** והתירן ולא היו צריכין כלום: **נגסין** אוכלין: **נהירין** אנן זכורים אנו: **תנו לון עובדא** ספר להם את המעשה: **הב ליה מילא** אשוה: **למה אפליית בי** למה לחקת בי: **את מן ממונך ואנא מן אורייתי** אני מרוב חכמתי מלאתי להם פתח והיתר ולא הולרכתי ליתן להם כלום: **ינאי ומסוביו** ומסובין שלו: **יהבין ליה דליכול** ירק או מיני הרגימא ובבב"ל גרס יהבין ליה דלישתי יין והוא היא: **חלוקין עליו חבריו** חלוקין על שמעון בן שטח

חבריו

סאיר נתיב א) הנה זה פלוגתא דרבוותא כר"ף וסרבנ"א והמרדכי פסקו כמהרב"ם אבל רבנו יונה וכלא"ם ורוב גדולי הפוסקים כתבו דאפילו לשבה מלטרף אם לא אכל בפליטי אלא ירק וכן מסתם מרב"י דף מ"ה פ"ם דכ"ת עד כמה במכב וז"ע ונפקא מיניה לבולאם ידי חובתן אם יתנו לו הטם נכיך פב"ע אלהא דוקא לבולאם לריך לאכול כזית דגן אבל לאלטרופי אינו לריך ועיין ש"ס א"ח בטף סימן קל"ו בפסק התמנר כמהרב"ם אבל בסימן קל"ו מביף ג' תבי' שבית הפוסקים שמתירים לזמן עם שכינתי שאכל ירק ונתב כמגן אברהם שם ס"ק פ' בשם בבכ"ע דאף לבמות מסני וכן טובין מכפא. ב) וכן פירב הרי"ו בתוספ' דף מ"ם פ"ל דס"ע לים כינכסא.

רבי ירמיה על הראשונה. רבי אבא אמר על השנייה. מיחלפא שיטתיה דרבי ירמיה תמן צריכא ליה וכא פשיטא ליה. הן דצריכא ליה כרבנן והן דפשיטא ליה כרבן שמעון בן גמליאל דתניא עלה והסב וטבל בציר עמהן אף על פי שלא אכל א) כזית דגן מזמנין עליו דברי רבן שמעון בן גמליאל. דברי חכמים ג) רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן. והתני שנים פת ואחד ירק מזמנין מתניתא כרבן שמעון בן גמליאל:

(נד:) **מתני'** כיצד מזמנין בשלשה אומר נברך. בשלשה והוא אומר ברכו. בעשרה אומר נברך לאלהינו. בעשרה והוא אומר ברכו אלהינו. אחד עשרה ואחד עשרה רבוא. במאה אומר נברך לה' אלהינו. במאה והוא אומר ברכו ה' אלהינו. באלף אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל. באלף והוא אומר ברכו. ברבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים ברבוא והוא אומר ברכו כענין שהוא מברך כך עונין אחריו ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים. על המזון שאכלנו. רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הן מברכין שנאמר (תהלים סח) במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל. אמר רבי עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה'. ר' ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך:

גמ' דלמא. ר' זעירא ור' יעקב בר אחא ור' חייא בר אבא ור' חנינא חברון דרבנן הוו יתבין אכלון נסב ר' יעקב בר אחא כסא ובריך ואמר נברך ולא אמר ברכו. א"ל ר' חייא בר אבא ולמה לא אמרת ברכו. א"ל ולא כן תני אין מדקדקין כדבר בין שאמר נברך בין שאמר ברכו אין תיפסין אותו על כך. והנוקרנין תופסין אותו על כך. ובאיש לר' זעירא בגין דצוח ר' יעקב בר אחא לר' חייא בר אבא נוקרנא. שמואל אמר איני מוציא את עצמי מן הכלל. התיבון הרי ברכת התורה הרי הוא אומר ברכו. אמר רבי אבין מכיון דיימר המבורך אינו מוציא עצמו מן הכלל. רבי אבא בר זמינא הוה משמש קומי רבי זעירא מזג ליה כסא. אמר ליה הב בריך. אמר ליה הב דעתך דאת שתי תורגא דתני השמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה. אמר ליה כמא דאנא יהב דעתי מפקא יתיך ידי חובתיך בברכתא כן הב דעתיך מפקא ידי חובתי באמן. (נה.) אמר רבי תנחום בר ירמיה מתניתא אמרה כן המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא:

במאה אומ' וכו': אמר רבי יוחנן זו דברי רבי יוסי הגלילי אבל דברי חכמים אחד עשרה ואחד עשרה רבוא. רב אמר הלכה כדברי האומר אחד עשרה ואחד עשרה רבוא דכתיב (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל. מנין לעדה שהיא עשרה ר' אבא ור' ייסא בשם רבי יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה מה עדה שנאמר להלן עשרה אף עדה שנאמר כאן עשרה. אמר רבי סימון נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך (בראשית מב) ויבאו בני ישראל לשבור בתוך הבאים מה תוך האמור להלן עשרה אף כאן עשרה. א"ל רבי יוסי בר בון אם מתוך את יליף ליה סגין אינון אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל מה בני ישראל שנאמר להלן עשרה אף כאן עשרה. מה מקיימין רבנן טעמא דרבי יוסי הגלילי (תהלים סח) במקהלות בכל קהלה וקהלה. אמר רבי חנינא בריה דרבי אבהו במקהלת כתיב:

א"ר עקיבא מה מצינו וכו': רב חייא בר אשי קם מיקרי באורייתא ואמר ברכו ולא אמר המבורך. בעון משתקוניה אמר יהון רב ארפוניה דנהיג כיבי עקיבא. רבי זעירא קם מיקרי בהן במקום לוי ובירך לפניה ולאחריה ובעון משתקוניה אמר לון רב חייא בר אשי אי־פוניה דכן אינון נהיגין גביהו. כתיב (נחמיה ח) ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול במה גידלו רב אמר גידלו בשם המפורש. רב מתנה אמר גידלו בברכה. ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי למה נקראו אנשי כנסת הגדולה שהחזירו הגדולה ליושנה. אמר רבי פינחס משה התקין מטבעה של תפלה (דברים י) האל הגדול הגבור והנורא ירמיה הנביא אמר (ירמיה לב) האל הגדול והגבור ולא אמר הנורא. ולמה אמר הגבור לזה נאה לקרות גבור שהוא רואה חרבן ביתו ושותק ולמה לא אמר נורא שאין נורא אלא בית המקדש שנאמר (תהלים סח) נורא אלהים ממקדשיך. דניאל אמר (דניאל ט) האל הגדול והנורא ולא אמר הגבור ולמה לא אמר הגבור בניו מסורין בקולרין היכן הוא גבורתו ולמה אמר הנורא לזה נאה לקרות נורא בנוראות שעשה לנו בכבשן האש ובגוב האריות. וכיון שעמדו אנשי כנסת הגדולה החזירו הגדולה ליושנה (נחמיה ט) האל הגדול הגבור והנורא. ובשר ודם יש בו כח ליתן קיצבה לדברים הללו. אמר רבי יצחק בן אלעזר יודעין הן הנביאים שאלהיהן אמתי ואין מחניפין לו:

מתני' שלשה שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק וכן ארבעה וכן חמשה. ששה נחלקין עד עשרה ועשרה אינן נחלקין עד שיהו עשרים. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון ואם לאו א) אלו מצטרפין לעצמן ואלו מצטרפין לעצמן. אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים מברכין:

גמ' תני היה יושב ואוכל בשבת ושכח ולא הזכיר של שבת רב אמר חוזר ושמואל אמר אינו חוזר שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן ספק הזכיר של ראש חדש ספק לא הזכיר אין מחזירין אותו. (נה:) אשכח תני ופליג כל יום שיש בו קרבן מוסף כגון ראש חדש וחולו של מועד צריך להזכיר מעין המאורע. ואם לא הזכיר מחזירין אותו. וכל יום שאין בו קרבן מוסף כגון חנוכה ופורים צריך להזכיר מעין המאורע ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו: חגי בר אבא והבריא הוון יתבין אכלין בשבתא מן דאכלון וברכון קם אזל ליה: חזר לגבון אשכחנון מברכין אמר ולא כבר ברכנו. אמרין ליה מברכין והדרין ומברכין דאנשינן מדכרא דשבתא ולא אמר כן ר' אבא בשם רבי חונא רבי ירמיה בשם בה בשם רב שבת ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל. כאן כשהסיח דעתו וכאן בשלא הסיח דעתו. תני עשרה בני אדם שהיו מהלכין בדרך אף על פי שכולן אוכלין מככר אחד כל אחד ואחד מברך לעצמו. ישבו ואכלו אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מככר עצמו אחד מברך על ידי כולן. ג) רבי נחמית זמין לחבריא בפונדקא דלובאי: שהי

א) נסבניות וכירושלמי ובבבלי הוספתא אנו מזמנין לפלגו ואלו מזמנין לפלגן. ג) בכ"י מכרים הוספתא רבי ינמיס אמן להמריס צריך לשנדק ילוי ובכ"י רומי הוספתא למתניס בשנדק זלוי.

פירוש מהר"ש סיריליאו

חכמים: ואמר עלה ר' ירמיה על הראשונה היו חולקין עליו שהקריב קרבן המורים ואמ"פ שעשו מירתן כח"ל ותנן במס' מיר שאין מירות אלא בארץ: על השנייה היו חולקין עליו שאכל ירק ובירך ברכת זימון לאחרים דהא דאמרינן אכל ירק מיבעיא לזימון היינו שמזמנין עליו אבל לברך הוא ולהוציא אחרים לא עד שיאכל כזית דגן: מיחלפא שיטתיה דר' ירמיה תמן צריכא ליה לעיל מיבעיא ליה מי שאכל ירק מהו שיברך לאחרים והכא פשיטא ליה דאמר דעל הראשונה הוא דחולקין עליו ומשמע דעל השנייה הם מודים לו: ומתרץ הך דצריכא כלומר הך דמיבעיא ליה כרבנן והך דפשיטא ליה כרשב"ג דהתא וכו' וטבל בציר: [נ"ב: לעולם אין מזמנין ס' ואפילו ב' אין מזמנין שיברך הוא: מתני' כרשב"ג דהרי קולי מקל בי' לברך לאחרים בג' להמברך] ולענין הלכה בעינן שאכלו כזית דגן ולא מהני אכילת ירק או שתיית יין אפילו להצטרף אלא בעשרה:

מתני' בשלשה והוא אומר ברכו דהא בלאו איהו איכא זימון וכן כולן: אחד עשרה ואחד עשרה ריבו כלומר הכל שוה משראוין להזכיר את השם אין צריכין לשנות ובגמרא מפרש דהך דישא רבי עקיבא הוא: במאה אומר נברך לה' אלהי ישראל מפרש בגמ' דר' יוסי הגלילי קתני לה: לפי רוב הקהל הן מברכין כמו שאמרנו שיש חילוק בין מאה לעשרה ובין מאה לאלף וכן אלף לריבוא: המבורך מפי כל בריותיו ובזה מכנים עצמו בכלל [רב: ומשום דר"ע לא הזכיר המבורך בקריאת התורה בבית הכנסת א"נ ר' ישמעאל ולא מני כהכי]:

גמ' ולמה לא אמרת ברכו דהא אתן ג' והוא הגן: והנוקרנין פירש בערוך מדקדקין כדבר שלא לצורך כמו תרגום המסגר באספה: בגין רצוות ליה בשביל שקראו נוקרנא. דהוא במס' דרך ארץ לא יהא אדם מן הטוקרנין ולא מן הממקנין: איני מוציא עצמי מן הכלל כשאני מזמן עם ג' הוא ממני ואני רשאי לומר עם ג' ברכו טוב לי לומר נברך שלא להוציא עצמי מכלל המברכין: סב בריך טול כוס ובריך עליו: א"ל ר' זירא לר' אבא ותן דעתך לצאת בברכתי שהרי השמש טום אחר אחריו: השמש מברך על כל כוס וכוס דנמלך הוא והשב שאין טתמן לו אלא פעם אחת: ואינו מברך על כל פרוסה דבטוח הוא שלא ימנעו ממנו לחם ומפרש בפרק כל הבשר והא דאיכא אדם חשוב אבל אי ליכא אדם חשוב מברך על כל פרוסה ופרוסה: ידי חובתי באמן שאתה אמן לברכתי ולהוציאני דאמרינן בעלמא גדול העונה אמן יותר מן המברך: המתעסק לא יצא משנה היא בפרק ראוהו ב"ד גבי שופר: והשומע מן המתעסק לא יצא דהתם דאיהו מכוין להקיעת שופר אין מכוין התוקע והכא נמי במיק טומת פי ביאליהו: אחד עשרה וכו' אחד מרובין ואחד מועטין ובלבד שיהו עשרה: דכתיב אלהים נצב בעדה אל ומשמע דכיון דאיכא עדה יקדשוהו וירוממוהו: ונאמר להלן עדה עד מתי לעדה הרעה הזאת כתוב במרגלים דכתיב בההוא קרא אשר המה מלינים עלי את תלונות בני ישראל: מה עדה האמורה להלן עשרה דאלו יהושע וכלב אף כאן עשרה: נאמר כאן תוך ונקדשתי בתוך בני ישראל: מה תוך האמור להלן עשרה שעשרה אחים ירדו לשבור אוכל: סגין אינון שהרי כמה אלפים היו באים לשבור: אלא נאמר כאן בני ישראל ונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמר להלן ויבאו בני ישראל לשבור בתוך: במקהלות בכל קהלה וקהלה כל עשרה ועשרה ועלמא אבל לא למימרא דאכל רוב קהל איכא ברכה חדשה. ור' חנינא מהדר במקהלת כתיב ומשמע דאיהא קאי: ובעון משתקוניה כדאיתא בסוטה והתחם בתורה מברך לפניה ולאחריה: גידלו בברכה שאמר ברוך ה' אלהי ישראל האל הגדול הגבור והנורא ובמסכת כל בית דינו אנשי כנסת הגדולה הכי איתא במס' יומא פרק בא לו: ולא אמר נורא כפרש הכא תמאל כתיב האל הגדול והגבור ה' צבאות שמו: החזירו הגדולה ליושנה כפרק בא לו מפרש טעמא: שאלהיהן אמתי מסכים על האמת ושונא השקר:

מתני' אינן רשאין ליחלק דאיחייבו להו בזימון: וכן ארבעה וכן חמשה אין הלכה מזמנין והיחיד אי בעינן מתחלקין מהן דאיהו נמי מיקבע בחובת זימון: ששה נחלקין כדי זימון לכאן וכדי זימון לכאן: עד עשרה אבל עשרה אין נחלקין דאיחייבו להו בזימון בהזכרת ה': עד שיהו עשרים אז נחלקין אם רצו לשתי חבורות: עד שיתן לתוכו מים לפי שהיה יינם חזק מאד כדאמרינן בעלמא דדרי על חד תלתא מיא ועליה טון דלא חזי לשתיה בלא מים אין מברכין עליו בורא פרי הגפן. ולרבנן דר' אליעזר טעמו כשכולא חי לא חשיב מגימה דלאו יין מיקרי ורבנן חשיב מגימה:

גמ' ושכח ולא הזכיר של שבת בברכת המזון: רב אמר חוזר וקיי"ל כותיה: צריך להזכיר מעין המאורע בברכת המזון ובתפלה בעבודה ובפרק במה מדליקין תני בה ואין בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון: אשכחינון ברכין ולא קרלוהו שככר זימנו עמו ורשאין ליחלק הוו: כאן בשלא הסיח דעתו [נ"ב: מברכות ולוריינתא] שלא פתח בהטוב והמטיב הסית דעתו שפתח בהטוב והמטיב הכי איתא בגמ' דידן ובגי ר"ח אסיקנא התם דאין מחזירין אותו: כל אחד ואחד מברך לעצמו דלא אמרי ניזול וניכול כדוך פלן: ישבו ואכלו ואמרו ניזול וניכול נכמא בדוך פלן

באיר נתיב א) פיין בספר בעם אליהו הגר"א פסרנים פטחם טכמוים כאדמסים תמוסם וספב וח"ל סני עלס ופסיב ממכן אפ"פ שלא מבל וטי' כנ"ל. ותלה כתה טפחה מהר"ב נסום סיס. ג. פיו בבינוכו דבכ' פ"ס (דפוס זיטאמיר) בפירם בדברי חכמים קתחא דהלמודא קאמר לה ודגי סקג נר אחא בבס כני יוחנן תפרב :דבריכם

שתי חבורות שהיו כו': רבי יונה ורבי אבא בר זמינא בשם רבי זעירא לשני בתים נצרכה. אמר רבי יוחנן והן שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן. אילין דבי נשיאה מה את עבד לון כבית אחד או כשני בתים. נאמר אם היה דרכן לעבור אלו על אלו מזמנין ואם לאו אין מזמנין. רבי ברכיה מוקים לאמוריה על תרעא מציעאה דבי מדרשא והוה מזמן על אלין ועל אלין:

וחכמים אומרים מברכים: רבי זריקא בשם רבי יוסי בר חנינא מודים חכמים לרבי אליעזר בכוס של ברכה שהוא נותן לתוכו מים כל שהוא ומברך עליו. נהיגין רבנן כן כההן כסא דקידושא. *) מילתא דרבי יונה פליגא ארדבי יונה. דרבי יונה טעים כסא בליליא ומתקן ליה למחר. (נו.) ואין תימר שהוא מזג במים והתניא השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו. אמר רבי יוחנן והן שלנו בכלי מתכות. רבי ירמיה בשם רבי יוחנן ראשונים היו שואלין שמאל מהו שתסייע לימין בכוס של ברכה. שמע מינה תלת שמע מינה צריך לתפשו בימין. וצריך שתהא גבוהה ידו מן השלחן טפח. וצריך שיתן עיניו בו. אמר רב אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה. מלא. עיטור. ומודח. ושלשתן בפסוק אחד (דברים לג) נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'. שבע עיטור. רצון מודח. מלא כמשמעו. אמר רבי חנינא אם עשית כן מה כתיב תמן (שם) ים ודרום ירשה את זוכה לירש העולם הזה והעולם הבא. אמר רבי אלעזר כוס פגום אין מברכין עליו וטעמו פגום הוא. שמע מינה תלת. שמע מינה כוס פגום אין מברכין עליו וצריך שיהא בו כשיעור וטעמו פגמו. אמר רבי תנחום בר יודן כבוד היום קודם לכבוד לילה קדושת הלילה קודמת לקדושת היום. אי זהו קדושת היום רבי יוסי בשם רבי יעקב בר אחא ורבי אלעזר בר יוסף בשם רב. בורא פרי הגפן. רבי זריקן בר המוי דרבי זריקן הזכיר של חנוכה בארץ וקלסו אותו. רבי בא בריה דרבי חייא בר אבא הזכיר דיין אמת בהטוב והמטיב וקלסו אותו. אמר רבי בא בריה דרבי חייא בר אבא אבל מהלך עומד ומברך. אבל עומד יושב ומברך. אבל יושב מסב ומברך. אבל מסב מתעטף ומברך. ואם עשה כן הרי הוא כמלאכי השרת. (נו:) מאי טעמא (ישעיה ו) בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו:

הדרן עלך שלשה שאכלו

ואלו דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בסעודה. בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין. ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום:

גמ' מאי טעמון דבית שמאי שקדושת היום גרמה ליין שיבא וכבר נתחייב בקדושת היום עד שלא בא היין מאי טעמון דבית הלל שהיין גורם לקדושת היום שתיאמר. דבר אחר היין תדיר וקדושת היום אינה תדירה: אמר רבי יוסי מדברי שניהן יין והבדלה היין קודם. כלום טעמון דבית שמאי אלא שקדושת היום גרמה ליין שיבא וכאן הואיל ולאו הבדלה גרמה ליין שיבא היין קודם. כלום טעמון דבית הלל אלא שהיין תדיר וקדושת היום אינה תדירה וכאן הואיל והיין תדיר והבדלה אינה תדירה היין קודם: אמר רבי מנא מדברי שניהן יין והבדלה הבדלה קודמת. כלום טעמון דבית שמאי אלא שכבר נתחייב בקדושת היום עד שלא בא היין וכאן הואיל ונתחייב בהבדלה עד שלא בא היין הבדלה קודמת. כלום טעמון דבית הלל אלא שהיין גורם לקדושת היום שתיאמר וכאן הואיל ואין היין גורם להבדלה שתיאמר הבדלה קודמת. אמר רבי זעירא מדברי שניהן מבדילין בלא יין ואין מקדשין אלא ביין. היא דעתיה דרבי זעירא דאמר רבי זעירא מבדילין על השכר ואזלין מן אתר לאתר משום קדושה: אמר רבי יוסי בר בון נהיגין תמן במקום שאין יין מצוי שליח צבור עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם במקדש השבת ז) וקשיא על דבית שמאי בלילי שבת. (נז.) הזך עבידא היה יושב ואוכל בערב שבת וחשכה בלילי שבת ואין שם אלא אותו הכוס את, אמר מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן עליו

*) כן הוא הנוסחא בכל הכ"י ודפוסים אבל אחר העיון יקשה דלא ר' יוסה בן חנינה קדם הרבה לר' יונה והיך יתכן שאמר בר' יוסי מולך אדר' יונה גם מינת מלתא יואכים על אחר על תמשה הו כונתה, והנה בחי"ז ה"א סימן ר"ח ובתוספת ר' יהודה חסיד לברכות (דף נ"ב ע"א) נשארה הנוסחה כאמיתית וז"ל מלתא דר' יונה פליגא. דר' יונה טעם כסא וכו' פירוש בהשקפה של רבי יונה בטעמה את הכוס כו' חולק על דעת ר' יוסי בן חנינה דלעיל והחו"ל ירושלמי בירושלים ח"ת (ט:ז).

פירוש מהר"ש סיריליאו

אלו: לשני בתים נצרכה דלא תימא כי תנן הרואין אלו את אלו מצטרפין מבוס שנכנסו בבית אחד אלא כיון דרואין אפי' בשני בתים מצטרפין. ובגמ' דילן אמריק והשמש מצרפן. והא דתני בית אחד לאשמועינן דאפילו בבית אחד אם אין רואין זה את זה אין מצטרפין: משעה ראשונה על מנת כן להצטרף: אילין דבי נשיאה כבית אחד דיינינן להו ויאו להו כמשפט הראשונה להצטרף או כשני בתים ואין דעתן להצטרף: מוקים לאמוריה ואלו רואין להמוריה והללו ג"כ ואין אינהו רואין זה את זה: שהוא נותן לתוכו כל שהן ואע"ג דטעמו פגום הוי לא חשיבה פגימה דהשתא הוא דהוי יין ומעיקרא לא ומפרש טעמא בגמ' דילן משום דבעינן מלוה מן המובחר: רבי יונה לא היה לו אלא כוס אחד: טעם כסא כוס של ברכה של סעודת הלילה טועמו ומודח הוי והוא לברך עליו למחר שיעשה לסעודת היום ומוסיף עליו כל שהוא יין שהיה משייר כדי להקטן לברך מחר אבל לא היה משייר שיעור [נ"ב: אלא בצירוף מה שמשייר מתוהו שהיה] ועל כן כשמתה בלילה לא מזגו במים דאין תימא שהיה מוזגו במים בלילה היכי עביד הכי דשותהו למחר והא אמרינן השותה משקין מזוגין שעבר עליהן לילה דמו בראשו אלא דברך בו בלילה בלא מזיגה וכו': ומשני הא מוקי לה רבי יוחנן [נ"ב: בנדה פרק כל היד] דההיא מיירי והן שלנו בכלי מתכות. ורבי יונה לעולם המזיג ליה במים לסעודת הלילה ולא היה מניחו אלא או בחרס או בעץ ולא פליג אדרבי יוסי בר חנינא: דמו בראשו מתחייב על עצמו וחובת דמו נדרשת ממנו לאחר מיתתו ודומיה לדבר דמו בראשו ומרגליה (יהושע ב') חובת דמו יהא מוטל בראשו: גבוהה מן השלחן טפח ומשום הכי בעיא סיוע לימין: צריך שיתן עיניו בו כדי שלא יסיח דעתו לדברים אחרים: שבע עיטור מעטר ליה בכוסות אחריו והוא ביוצא רבוי יין: מודח ומהקבל על רוחיו לשון הדחה: ים ודרום ירשה דרום לשון נגב לשון יובש והוא העולם הזה וים העולם הבא והמשכיל יבין א): כוס פגום שהם ממנו והותיר השיריים פגומים מינהו: אין מברכין עליו כגון קידוש והבדלה אבל ברכה המזון מברכין: צריך שיעור דפי לא ליחלקיה להרי ולמאי אין מברכין עליו: וטעמו פגמו לאע"ג דלא שתה ממנו כדרך שתייה אלא טעימה בלחוד: כבוד היום קודם לכבוד הלילה אם יש לו בשר לסעודה אחת או מיני מגדים יניחם עד סעודת יום חמישי וסעודת פורים ועוד דהא ביום אכלוהו כתיב ולא כתיב בקרא דאת אשר תאפו אפו ואכלוהו ערב ועוד דגם דמן לא מינכר אלא ביום דאלו בליל כמיסה שבת כל לילה ולילה היה לאן מן ולא היה נכלם אלא בבקר בעלה הטל. וזה סוד ג): קדושת הלילה קודמת לקדושת היום כגון שאין לו אלא כוס א' אומר עליו קידוש לילה דקידוש לילה עדיף דזכריהו על היין בכניסתו: אי זהו קידוש היום מהו קידוש כבוד יום: בורא פרי הגפן ותו לא והכי איתא בפרק ערבי פסחים: בארץ בברכה הארץ ולא כהכה דמזכירין ברחם: מסב ומברך במטה דרך הסבה ובגמ' דילן אמריק והלכתא בכלוא יושב ומברך: הדרן עלך פרק שלשה שאכלו

אלו דברים ב) (דסעודה): שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה במה שנהגו בהלכות סעודה: מברך על היום בקידוש היום כגון שבת או יו"ט מברך על היין טעמא דבית שמאי ובית הלל מפרש בגמרא. וקשה דמשמע אלו ותו לא ולקמן בפירקין קתני בברייתא פלוגתא דשמן ערב ויין דלסוף הסעודה א) ולא תני לה במתני'. וי"ל דבכלל דקתני במתני' בית הלל אומרים מברך על היין היא דטעמא משום דיין תדיר וטעמא דב"ה נמי התם הלאי נמי הוא. אבל קשה דתנן לעיל פרק כיצד מברכין ב"ש אומרים אף לא פטר מעשה קדרה ולא קתני לה הכא. וי"ל דה"ק משום דתניק לעיל פרק כיצד מברכין פלוגתא דבית שמאי ובית הלל גבי סעודה הוא דמעשה קדרה תני השתא הכא ואלו הדברים טלן אשר נהגו בסעודה ומוסיף על הראשונים הוא ובהר דמסיק מילי דברכה המזון תני להו. ואכתי קשה דתני בגמ' דילן פרק כיצד מברכין הביאו לפניו שמן והדס ב"ש אומרים מברך על השמן ואח"כ מברך על ההדס וב"ה אומרים מברך על ההדס ואח"כ מברך על השמן וטעמא דב"ש השמן עדיף דהכיע לריחו ולאכילתו מה שאין כן בהדס וטעמא דבית הלל דריח השמן הוא משום עירוב ופיטום הבשמים שנתנו בו כגון משחא כבישא וכן פי' רש"י ז"ל והדס ריחו בעיניה הילכך הדס עדיף והא לא תניא לה. וי"ל דב"ל לתנא דמתני' כר"ג דהגיס התם דנשא דעתו בהר דעת ב"ש וכב"ש קי"ל ועוד דר"ג מב"ה קאתי וס"ל כב"ש והוה ליה הורו [ב"ה] להורות כדברי ב"ש:

גמ' שקדושת היום גרמה ליין שיבא ביום זה לא בא אלא בשביל קידוש שבת: וכבר נתחייב בקידוש היום עד שלא בא היין כבר קדש היום משקבלו עליו ועדיין לא בא היין לשלחן וכשם שקדם לכניסה כך קודם לברכה: היין גורם לקדושה שתיאמר [נ"ב: דבעינן יין הראוי לקידוש דלאו כל יין דעלמא ראוי להכי דטעמו פגום ומגולה ולכן לגמרי פסול הילכך יין הראוי גורם לקידוש שתיאמר ועוד דאמריק] אין יין אין מקדשין: דבר אחר מפרש בגמ' דילן משום דב"ש אמרי הרי טעמי אמרי ב"ה נמי הרי טעמי: יין תדיר בחול כבשבת וקדושת היום אינה תדירה והדיר ושאינו תדיר הדיר קודם. וילפינן לה בפרק כל התדיר מקרא יתירה דכתיב מלבד עולת התמיד דבשביל שהיא תמיד הקדימה הכתוב ומכאן אתה למד לכל התדירין: מדברי שניהן ב"ש וב"ה נלמוד: הואיל ולאו הבדלה גרמה ליין שיבא דהא מבדילין אע"ג דליכא יין לדברי הכל וכדלקמן: הואיל ונתחייב בהבדלה בתפלה או לפחות שמר המבדיל בין קדש לחול קודם שמדליק נר כדאמריק פרק שואל: מדברי שניהן רבי יוסי ורבי מנא: מבדילין וכו' כדפרישית: ואזלין מן אתר לאתר לבקש יין לקדש בו: במקום שאין יין מצוי ויש אורחים בבית המדרש ולהוציאן אומר ברכה אחת מעין שבע וחותם מקדש השבת וקסבר דמקדשין בלא יין: הזך עבידא לב"ש דאמר מברך על היום כיצד יעשה מעשה אם היה יושב ואוכל סעודת סהם דאוכלא פת אי נמי דליכא פת אלא דקטנית או ירק הוא דיושב ואוכל: ואין שם אלא אותו הכוס מניחו לברכת המזון

א) דב"ש מברך על שמן ערב תחלה וב"ה מברך על היין תחלה כן הפתיק בכל מלאכת שלמה בשם תסר"ש סיריליאו.

מאיר נתיב א) מה שרמזו כאן מהר"ש הוא ביותר ביאור בפי' הפנ"מ על המודה על פסוק נפתלי שבע רצון וז"ל במדרש של ר' נחוניא בן הקנה אמרו בכתוב סוד א) אמר רבי אושעיא מאי דכתיב ומה נכתב כ' ים ודרום ירשה כך אמר תורה אם הולך בתקותי תירש בן כמלה בנה בהוא נתבל לים ונאחר ורחבה מני ים והמעלה בזה בטוח נתבל לדרום כנאמר כי אתן וכו' סגב נתתני ומהלכתנין ג) אלפא דכומא ומתי דכתיב ירשה ד) ירש היה לו לומר אלא אפי' הקב"ה בכלל וכיוצא בה יש. לאם סדבר דומה לתלך פסו לו בני אולדות והקלם ה) אחד מהם ו) לסוף ימים רבים: אמר לבט מול מה פיה כבני אולדות הגנו אחר כבן שמא לא יוקן לי מה בהקלם ח) אמר לו פול הכל וכיוצא דכתיב ים ודרום ירשה ים רב הכל ניתן לך ויאמר מבומה דרכיו. ועוד אמרי ט) ומה נכנה: ס' ים ודרום ירשה אין ים אלא תורה בנאמר ורחבה מני ים וכל המדרש בם א"ב יהיה סוד הכתוב נפתלי בנם נלת המתקא גלגה ה' בפיה היה המלונה בבל מין הכל כמנין שכתוב כל באלים בולכים אל סים ונוצא ניהו בל מלך מבל למבקשים י) כאות אם המלך שואלים אנם נימו בל מלך ואח"ע שואלים אנם המלך וגם שמלם כאם למבוד ובינם מן מלטן ירב ניה והספכיל יבין פכ"ל. ובתוספ' דף נ"א ע"א דכ"מ שבה כתוב גבם כל"ד יוסף תמרבינייתא הדרום לים למכסב ים ודרום לה ונכסב ירשה היי יו"ד ס"א יתירים לרמז שבם נירגו בני טלתים כדאמרין גמנוסם (נ"ב ל) כי ניה ה' גיר סוגתים אל תקרי גור א.א גר סכ"ע הגג אל תקרי גור אלא גר" לא נמלה בם בפרק התכלת. ב) נראה לי שפסוד טוא בגתן מנגים מתלה ואח"כ כנתים וכתו שכתוב [...] לפים ואח"כ מנתים א א בסה"ג"ה נקן להכלות מכביכם נגריח בלא יריעו את ריחו ככבר ויפגינו פורו (ברות פ"ו כ) וירש תולפים ריגלב ואתרו בתדרש רבה ומי יש לך דבר בנחלה שבה תולפים ואח"כ מכים מובה כי הגינה גורות בונות בל הולפין מיד ויקגוף פליהם מבה פכ"ל כתודם. ג) בכספרים הנדפסים וכן בגמ' דילן ובמהדורות גורסין "אלו" וכן אין מהר"ש בפירושו "אלו" הגה מתוך פירושו משמע בכליון לאו דוקא וכמיקר כמו שכתוב בפנים "ואלו" מתוסיף על הראשונים ד) בתוספות פסחים דף ק"ו ע"ב דכ"ח תקדש איישמא הגירסא כמו בספרים הנדפסים "ומסם במקדש" ישראל ויום הזמנים אבל נראה לאין כן שנוסחת המהרש"ם עיקר כמו שאמרו וז"ע בגמ' דילן ברכה דף י"ו ע"א אמו שבת ישראל מקדשי לא אה שבם מקדשא וקיימא:

ה] א"ה בספר הגב"ר הנדפס אצלנו בגבמה המסורות (סימן כ') הגוכחת יוב ר' אמוראי ודרב תמי. ו] פירוש כתוב ז והסוכ"ג. ג] ומהרגמיק הרי. ז] ירשה רב סיה לו לומר א.א רש יה אלא הף הקב"ה. כ] ט. ו] גנט. ז] פינת רביה ליתא. ח] לי. ט] מן ומלא פד מבל למבקשים ליתא. י] נראה את פני המלך ואינם יודעים אנה המלך אנה ביתו בואלים אמו בים המגור תחלה ואח"כ שואלים אנה המלך לפיכך כי לי מכנש כל נכך ותפינו פליונים הנכנם כל נשון פכ"ל ותן וגם פד ירש ביס ליתא נפניו.

עליו. מה נפשך יברך על היום. המזון קודם. יברך על המזון היין קודם. יברך על היין. היום קודם. נשמעינה מן הדא דתנינן בא להם יין לאחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס בית שמאי אומרים מברך על היין וכו' ואמר רבי בא על ידי שהוא בן ברכה קטנה שמא ישכח וישתה. ברם הכא מכיון שהוא משלשל את כולן על הכוס אינו שוכח. כיצד יעשה על דברי בית שמאי יברך על המזון תחלה ואחר כך מברך על היום ואחר כך על היין. וקשיא על דברי בית הלל במוצאי שבת. היך עבידא. היה יושב ואוכל בשבת וחשכה מוצאי שבת ואין שם אלא אותו הכוס את אמר מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן עליו. מה נפשך יברך על היין. המזון קודם. יברך על המזון. הנר קודם. יברך על הנר. הבדלה קודמת נשמעינה מן הדא דתניא אמר רבי יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על ברכת המזון שהיא בתחלה ולא על הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על הנר ועל הבשמים שבית שמאי אומרים בשמים ואחר כך נר ובית הלל אומרים מאור ואחר כך בשמים. ואמר רבי בא רב יהודה בשם רב הלכה כדברי האומר בשמים ואחר כך נר. כיצד יעשה על דברי בית הלל יברך על (נז:) המזון תחלה ואחר כך יברך על היין ואחר כך על הנר וכו': יום טוב שחל להיות במוצאי שבת רבי יוחנן אמר יקנ"ה. יין קידוש נר הבדלה. חנן בר אבא אמר בשם רב יין קידוש נר הבדלה סוכה וזמן. רבי חנינא אמר ינה"ק. ואתיא דרבי חנינא בשמואל דאמר רבי אחא בשם שמואל א) מלך יוצא ושלטון נכנס. מלוין את המלך ואחר כך מכניסין את השלטון. לוי אמר יהנ"ק. מסתברא כלוי דו אמר מעין שניהן. רבי זעירא בעא קומי רבי יוסי היך עבדין עובדא א"ל כרב וכרבי יוחנן וכן נפק עובדא כרב וכרבי יוחנן. רבי אבהו כד הוה אזיל לדרומא הוה עבד כרבי חנינא וכד הוה נחת לטבריא היה עבד כרבי יוחנן דלא מפלג על בר נש באתריה. על דעתיה דרבי חנינא ניחא. וקשיא על דעתיה דרבי יוחנן אילו בשאר ימות השנה מברך על הנר שלא יכבה וכא אינו מברך על הנר שלא יכבה. מה עבד לה רבי יוחנן מכיון שיש לו יין אין נר כובה ג) ויברך על הנר לבסוף. שלא לעקור סדר שבתות הבאות:

מתני' בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס ובית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים:

(נח.) **גמ'** מאי טעמון דבית שמאי שלא יטמאו משקין של אחורי הכוס מידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס. מאי טעמון דבית הלל לעולם אחורי הכוס טמאין. דבר אחר אין נטילת ידים אלא סמוך לברכה: רבי כיבן בשם רבי יוחנן אתיא דבית שמאי כרבי יוסי ודבית הלל כרבי מאיר דתנינן תמן רבי מאיר אומר לידים טמאות וטהורות אמר רבי יוסי לא אמרו אלא לידים טהורות בלבד. רבי יוסי בשם רבי שבתי ורבי חייא בשם רבי שמעון בן לקיש לחלה ולנטילת ידים אדם מהלך ארבע מילין רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא חדא דתימר לפניו אבל לאחריו אין מטריחין עליו. שומרי גנות ופרדסין מה את עבד לון כלפניהם או כלאחריהם נשמעינה מן הדא דתנינן תמן (נח:) האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות את עצמה אבל לא האיש. יהדא אשה לא בתוך הבית היא יושבת. ואת אמרת אין מטריחין עליה וכא נמי אין מטריחין עליו: תני מים שלפני המזון רשות ושלאחר המזון חובה אלא שבראשונים נוטל ומפסיק ובשניים נוטל ואינו מפסיק. מהו נוטל ומפסיק. רבי יעקב בר אחא אמר נוטל ושונה. רבי שמואל בר יצחק

פירוש מהר"ש סיריליאו

המזון והבדלה כולן עליו לכון בהבדלה כלומר סודרן עליו. דברכת המזון טעונה כוס לב"ש כדאיתא בגמ' דילן: יברך על היום המזון קודם שכבר אכל [נ"ב: ונתחייב בברכת המזון] קודם שקדש היום וס"ל לב"ש דאין מעבירין על המצות ובהכא לאתחייב בהדלה: יברך על המזון הא היין קודם אליבא דב"ש דהא נמי טעון ברכה המזון שמפסיק לא כמתני' בסוף פירקין דבתחלה מברך על היין ולבסוף על המזון ולקמיה מייתי לה: יברך על היין כיומר וכי תימא הכי נמי דיברך על היין קמי המזון והא ס"ל לב"ש דקידוש היום קודם וכי תימא דיקדש על היום ואח"כ על היין הא אמרינן לעיל והא המזון קודם ולב"ש לא קשה דיברך על המזון ואח"כ על היין ואח"כ על היום: נשמעינה מן הדא מתני' היא בפרקין: בא להם יין בישתה היאל אחרי: ב"ש אומרים מברך על היין ואח"כ על המזון: ואיתמר עלה רבי בא אמר על יד שהוא בן ברכה קטנה וכו' כלומר מאן דקהני הכא היינו שאכל קטנית או ירק ופירות דברכה אחרונה קטנה היא דכיון דלאו סעודה פת היא טעי בשאר ברכות קטנות שאומר תוך הסעודה השותה מיד מקתי ברכה שהנין. והאי טעם נמי איפשר דשכח וטותאו מקמי דבריך עליה בפ"ש דסבר כלהו ברכות קטנות ניהו. ולא דמי דהכא לא הוו לסילוק והאי הוי לסילוק ומגלא שיברך על מזונו בלא טעם שלכך להזכירא מברך תחלה על היין הזקא משום שלא ישכח וישתה בלבד הא דס"ל לב"ש דיברך על היין תחלה קודם ברכת המזון שאכל אבל לעולם שהיא דברכה ארוכה היא לא דצריך לברך כ"כ ברכות טון הכא ליכא שכחה ולא טעי שלכך ודאי מודו דיברך על המזון וכו': וקשיא על דברי בית הלל על דעתיה דר' יוסי דאמר יברך קודם על היין משום תדיר [נ"ב: דר' מנא תלמידו הוא ולא קי"ל כוותיה]: המזון קודם כדתנן לב"ה מברך על המזון ואח"כ וכו': יברך על המזון בתחלה: הנר קודם כלומר נר ובשמים קודם כדתנן במתני' נר ובשמים מזון והבדלה: יברך על הנר הרי הבדלה קודמת לברכה היין דליה לן לאפסוקי סדרא דמתני' כלל. ובהבדלה נ"ל ברכת היין אחר ההבדלה. וא"ה דהבדלה תקנו ליין א"כ קשיא לרבי יוסי דאמר לעיל דיין קודם להבדלה: אמר רבי יהודה וכו' ומתני' רבי מאיר קתני לה וקי"ל כרבי יהודה: על הבדלה שהיא בסוף וכל מאי דמאחרינן ליה ליומא. ספי עדיף כי הכי דלא נהוי עלן כמשוי: בית שמאי אומרים בשמים ואח"כ מאור דמיד צריך לברך להשיב נפש קודם שיברך על הנר דשרה ברכתו שהוא חל ומשום הכי נגרסין ומהפכי דב"ה לב"ש ודב"ש לב"ה וב"ש הוא דס"ל בשמים ואח"כ נר קאמר רבי בא הלכה כדברי האומר בשמים ואח"כ נר הוא לב"ה אבל פשיטא דמזון תחלה כרבי יהודה דגמר גרביה דהך ברייתא דייקא היא וליה בה פשוטא אלא נבי בשמים ונר וכיון דברייתא דייקא נבי מזון דמודו כ"ע לב"ה שלכך [נ"ב: אי לא נקטינן כרבי בא מקום מיהא] דמברך על המזון תחלה ואח"כ על היין כדתנן במתני' ואח"כ על הנר ואח"כ על הבשמים ואח"כ מבדיל וכיון דבשיט בברייתא ובגמ' דילן הסיקנא כרבי בא וה"נ האס בברייתא שב"ש אומרים מאור ואח"כ בשמים וב"ה אומרים בשמים ואח"כ מאור: יין קידוש נר הבדלה קסבר קדושת היום עדיפא מהבדלה וכב"ה דסברי דיין קדם לקידוש ואחר קידוש נר והבדלה: רבי חנינא אמר ינה"ק כדמסרש טעמא לקמיה דס"ל כשמואל: מלוין את המלך השבת להבדיל קודמהו ומעלתו: ואח"כ מכניסין את השלטון לקראת יום נקדש שלכך יין תחלה ואח"כ מאור ואח"כ הבדלה דכיון דהבדלה מקדמינן לקידוש יעשה כל סדר הבדלה כדין כל מוצאי שבת דעלמא ואח"כ יקדש. והא דלא מדכרי הכא בשמים משום שגם בי"ט יש לנו נשמה יתירה כמו בשבת: יהנ"ק דס"ל ללוי מעיקרא מבדיק כל מילי דשבת והבדלה בתחלה דלסוקי יומא כעיולי יומא מה עיולי יומא בתר יין קידוש יום אף בתר יין הבדלה דהוי קדושת היום ולבסוף נר ולבסוף קידוש: מעין שניהן כרבי חנינא דמקדים הבדלה לקידוש וכרב דמסמיך נר לקידוש: כרב וכרבי יוחנן יקנ"ה ויקנה"ז: כרבי חנינא ינה"ק: מברך בתחלה על הנר שמא יכבה דשמא אין בו שמן מקמי הבדלה והכא אמאי אמר קידוש שהוא ארוך קודם נר: מכיון שיש לו יין ומברך עליו קדושת היום מסתמא שמן יש לו ולא יכבה אע"ג דמעכב לה לברכת הנר ומאחר לה במטה קא עסיק: ומברך אי הכי יברך על הנר בסוף דהא במצות עסיק: ומשני שלא לעקור על כך סדר שבתות אחרות דבמוצאי שבת דעלמא נמי נר קמי הבדלה. ומשום הכי קאמר נר בתר קידוש ובהר הכי הבדלה:

מתני' נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס ביין הבא לפני המזון מטרי כדאמריק בפרק כיצד מברכין [דף מ"ג] הסבו ובאו להם א) יין אחד מברך על יד כולן אי נמי כשכבה וי"מ דמביאין יין לפני המזון וקאמרי ב"ש נוטלין לידים ואחר כך מוזגין אותו הכוס ואוכלין שצדקו בההיא נטילה: ובית הלל אומרים מוזגין את הכוס ושותין אותו ואח"כ נוטלין לידים וטעמייהו מפרש בגמרא:

גמ' שלא יטמאו משקין שבאחורי הכוס ממתני' דכלים דתכם ואלי רובא משמע דאחורי הכוס הייט מושב של מטה דיש לו בית קבול גם כן ומיפיק שמא יטמא מושב הכוס מידיו [נ"ב: דסתמא אותו מקום והמא מחמת נקיות שוטפין הכוס] והם אין נוטלין הידים תחלה ידים שניות הן ורבנן גזרו דכל שני עביד משקין תחלה דהכי [נ"ב: ומייתיה לה פרק ב' דחולין] כל הפוסל את התרומה מסתמא מתקין להיות תחלה ואח"כ אם יש משקין באחורי הכוס מיטמאין להיות תחלה ונטמאו אחורי הכוס אבל הכוס טהור הוא כדתנן בפרק כ"ה דמס' כלים כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאין תוכו ואוגנו ואזניו וידיו טהורים ומ"מ סברי ב"ש דאסור להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין והכי איתא בגמ' דילן הילכך נוטלין לידים תחלה: לעולם אחורי הכוס טמאין כלומר למאי דחיישיתו שלא יטמאו הידים לאחורי הכוס הא לאו חששא היא דאפי' לכתחלה מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאין כיון דתוכו טהור וכדאמרן וכיון דמותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים אם אתה אומר נוטלין לידים תחלה שמא לא יסו הידים. עובות יפה מפני הנטילה ויטמאו המשקין שבידים מחמת הכוס ונעשין המשקין תחלה ומגלא שלשום אחורי הכוס טמאים: דבר אחר אין נטילת ידים אלא סמוך לברכה כלומר ואפי' נאמר שהידים הן נגובות יפה הא עדיפא למזוג הכוס תחלה ואח"כ נטילת ידים דיהא סמוכה נטילה לברכת המוציא כדי שיהא ניכר שהנטילה היא משום פת ולא משום יין דכימא דנוטל ידיו לפירות: דתנינן תמן במס' כלים פרק כ"ה. והכי איתא התם כל הכלים יש להם אחורים ותוך ובית הצביעה כלומר דאם נטמאו אחוריו לא נטמא תוכו ולא בית צביעתו דהיינו אוגנו ואזניו דהייט עד מקום שהאקיים תופסין בו: ותנן ר"מ אומר לידים טמאות וטהורות א"ר יוסי לא אמרו אלא לידים טהורות בלבד ומפרש בפרק תמר בקודש ירושלמי דהאי דפליגי בכלי שנטמאו אחוריו ולא הוכו אי אפשר לומר דפליגי בנגוב שאין הידים מיטמאות בנגוב כלומר ודוקא דטמאות לא מיהגלה ומ"ט דרבי יוסי ואי אפשר לומר בעלא מתקן דבין דנגע בו טימאהו ונטמא אף תוכו ופ"ט דר"מ אלא כן אין קיימין במטלך במשקה כלומר טופח שלא להטפיח. ומפרש התם ידים טמאות לר"מ כיצד היו ידיו טמאות ואחורי הכוס טהורין ומשקה לתון על גב הכוס ואחז בבית צביעתו ואין משקה מיטמא מן הידים לטמא את הכוס וכרבי יוסי היו ידיו טהורות ואחורי הכוס טמאין ומשקה נתון על גב ידו ואחז בבית צביעתו אין משקה מיטמא מן הכוס לטמא את הידים והשתא ר"מ דסבר דכי הקישו דאם נטמאת צביעתו ואוגנו דאחוריו טהורים אפי' בידים טמאות נמי אמרו הילכך אתו ב"ה כר"מ דמוזגין הכוס בלא נטילת ידים ולא חיישינן דמטמאין הידים לאחורי הכוס וב"ש כרבי יוסי דלא שרי אלא דוקא בידים טהורות ומשום הכי נטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס: לחלה ולנטילת ידים ארבע מילין אדם המהלך בדרך ויש נגל עושה עיסה בטהרה בכפר רחוק ד' מילין ימתין ולא יגבל עיסתו עד שיגיע לאותו נגל ויגבל מגבלה ויפריש חלה בטהרה כדי שלא יטמא התרומה דאמריק בפ"ב דחגיגה בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש איכא לאו נבי מטמא תרומה דכתיב בכל קדש לא תגע. ולנטילת ידים שרוצה לאכול פת והוא מהלך בדרך אם עתיד למצוא מים לפניו עד סוף ד' מילין ימתין מלאכול עד שיגיע שם: הדא דתימר לפניו שהמים או הנגל הן לפניו במקום שעתיד להלוך דרך שם ואין כאן טורח אלא שרוצה לאכול כאן ולגבל עיסתו או לאכול שהו ורבנן אטרחוה שלא ילין עד שיגיע שם. אבל אם כבר עבר המקום והניחו לאחריו לא אטרחוהו רבנן לחזור לאחריו ומפרש בפרק אלו עוברין ובהמור והרוטב דלאחריו מיל הוא דאינו חוזר אבל פחות ממיל חוזר: שומרי גנות ופרדסין שיש להן מים אלא שצריך להלוך למקום רחוק והן עוסקין בגנה במלאכה אחרת בעת האכילה מי אמרינן כלפניהן דמי והולכין אל המים עד ד' מילין דהא סוף סוף למים בעו למיזל לבקעה בשדה או דילמא כיון דעוסקין במלאכה אחרת כלאחריהן דמי: ופשט לה דהא אשה בתוך ביתה שמדה ערומה וסוף סוף צריכה ללבוש כדקא אתי בעלה ואפילו הכי אין מטריחין אותה ללבוש כיון דעסיקה במלאכה אחרת והכא נמי כה"ג: מים שלפני המזון; רשות שאם רצה שלא ליטול הרשות בידו: ושלאחר המזון חובה מפרש טעמא בפרק כל הבשר שמלח סדומית יש שמסמא את העינים: ראשונים ניטל ומפסיק מפ"ב לקמיה נוטל ושונה והייט כדתנן במס' ידים שצריך ליתן מים על ידו בתרי פעמים

א) [והביאו להם מים אפ"ה שכל אחד ואחד נטל נטל ידו אחת תוך ונטל שתי ידיו גם להם] יחסי כאן תן להם כראשון פד להם שפני טן השביק נפל מלא"פ. והראשונים

 א) גירסת ספרים הנדפסים מסובכת היא וטעות המהרש"פ תניא הרבנים נפלק פורי פסחים דף ק"ב פ"ב דס"ת פסוקא אמר יקנה"ק. ג) כתפרשים נדחק מאד בפירוש דברי ירושלמי אלו ונראה לי כהם מתוקנים על פי דברי רבא בגמרא דילן פסח דף ק"ג פ"ב פשיטא לי נר טוב ועומד היום נר ניתן פדיף משום שלום ביתו וכיינו דאמרו מכא מכיון שיש לו יין אין כוו טובה והפגל דלזה מרמז המהרש"פ באומרו מכוון שיש לו יין ומברך עליו קדושת היום מסתמא שמן יש לו.

יצחק בעי א) נוטל ושונה זאת אמרת רשות. ואית דבעי מימר אדם מהלך ארבע מילין ואת אמרת רשות. אמר רבי יעקב בר אידי על הראשונים נאכל בשר חזיר ועל השניים יצאה אשה מביתה. ויש אומרים עליהן נהרגו שלש נפשות. שמואל סליק לגבי רב. חמא יתיה אכל כחתם אמר ליה מהו כן. אמר ליה לא. אסטנס אני. רבי זעירא כד סליק להכא חמא כהנייא אכלין כי התם אמר לון הא אולא ההיא דרב ושמואל. אתא רבי יוסי בר כהנא בשם שמואל נטילת ידים לחולין ואין נטילת ידים לתרומה. רבי יוסי אמר לתרומה ולחולין רבי יוסי בשם רבי חייא בר אשי ורבי יונה רבי חייא בר אשי בשם רב נטילת ידים לתרומה עד הפרק. ולחולין עד קשרי אצבעותיו. רבי מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי אמר מאן דהוא אכל עם סבי ולא משטף ידוי עד הפרק לא הוה אכיל עמיה. אמר רב הונא אין נטילת ידים אלא לפת בלבד. תני רבי הושעיא כל דבר שיש בו לכלוך משקה. רבי זעירא אפילו כי מקצץ תורמוסין הוה נטל ידיה. רב אמי נטל ידיו שחרית אין מטריחין עליו בין הערבים. רבי אבינא מפקד לחמריה הן דאתון משכחין (נט.) מיין תהון נטלין ידיכון ומתנין עליהון כולי יומא רבי זעירא סליק גבי רבי אבהו לקיסרין אשכחיה דאזל מיכול יהב ליה עגולא דיקצי אמר ליה סב בריך אמר ליה בעל הבית יודע כחו של ככרו. מן דאכלון אמר ליה סב בריך. אמר ליה חכים רבי לרב הונא גברא רבה והוא הוה אמר הפותח הוא החותם. מתניתא פליגי על רב הונא דתניא כיצד סדר נטילת ידים עד חמשה מתחילין מן הגדול. יותר מכאן מתחילין מן הקטן. באמצע המזון מתחילין מן הגדול לאחר המזון מתחילין מן המברך. לאו שיתקין עצמו לברכה ואין תימר הפותח הוא החותם כבר מתוקן ועומד הוא. אמר רבי יצחק הפתר באילין דהוו עלין קטעין קטעין ולא ידעין מאן מברכא *):

מתני' בית שמאי אומרים מקנח ידיו במפה ומניחה על השולחן ובית הלל אומרים על הכסת. בית שמאי אומרים מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים ובית הלל אומרים נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית:

גמ' מתני' בשולחן של שיש ושל פרקים שאינו מקבל טומאה: מאי טעמון דבית שמאי שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת ויחזרו ויטמאו את ידיו. ומאי טעמון דבית הלל (לעולם) ספק משקין לידים טהור. (נט:) דבר אחר אין נטילת ידים לחולין. וכבית שמאי יש נטילת ידים לחולין. תפתר אי כרבי שמעון בן אלעזר אי כרבי אלעזר בר צדוק. כרבי שמעון בן אלעזר דתנינן רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר ידים תחלה לחולין ושניות לתרומה. אי כרבי אלעזר ברבי צדוק דתנינן תמן חולין שנעשו על גב הקדש הרי אלו כחולין רבי אלעזר בר צדוק אומר הרי אלו כתרומה לטמא שנים ולפסול אחד. תמן תנינן הסך שמן טהור ונטמא וירד וטבל בית שמאי אומרים אף על פי שמנטף טהור. ובית הלל אומרים טמא ואם היה שמן טמא מתחלה בית שמאי אומרים כדי סיכת אבר קטן ובית הלל אומרים משקה טופח. רבי יהודה אומר משום בית הלל טופח ומטפיח. ג) מיחלפה שיטתהון דבית שמאי תמן אמרין טהור וכה אינון אמרין טמא. תמן מאום הוא. ברם הכא בעינו הוא. ואם היה שמן טמא מתחלתו וכו' מיחלפא שיטתהון דבית הלל תמן אמרין טמא וכה אמרין טהור. תמן בעינו הוא. והכא בלוע במפה הוא: בית שמאי אומרים מכבדין וכו': (ס.) מאי טעמהון דבית שמאי מפני אובדן אוכלין. ומאי טעמון דבית הלל אם השמש פיקח הרי זה מעביר פירורין שיש בהן כזית ומניח פירורין ג) פחות מכזית ונוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית:

מתני' בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובית הלל אומרים נר

*) בירושלמי שלנו כנוסחא אחר מלת "מברכא" שלפני התנא נדפס זיסקא. בש"א מכבדין וכו'. מה טעמון דב"ש מפני אובדן אוכלין. ומה טעמון דב"ה אם השמש פיקח הרי זה מעביר פרורין פחות מכזית ונוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית מתניתא בשולחן של שיש ובל פרקים שאינו מקבל טומאה. פיסקא. מקנח ידו במפה. מה טעמון דב"ש שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת וכו' דבר אחר אין ידים לחולין. וכבית שמאי יש ידים לחולין. תפתר אי כר"ש בן אלעזר או כר"א בר' צדוק. כר"ש בן אלעזר דתניא ר"ש בן אלעזר אומר משום רבי מאיר הידים תחלה לחולין וכו' ב"ש אומרים אע"פ שמנטף טהור וכו' ר' יהודה אומר משום בית הלל טופח ומטפיח מתחלפא שיטתהון דבית הלל תמן אמרין טמא והכא אמרין טהור. תמן בעינו הוא והכא בלוע במפה הוא.

פירוש מהר"ש סיריליאו

והאמוראים מטהרין את הידים והבלים מטהרין את המים הנוטפין על ידיו שנטמאו מחמת ידים: על הראשונים נאכל בשר חזיר שהיה חנוני ישראל מוכר בשר שחוטה לישראל ומאכילן וכשהגוי בא מאכילו נבלות ובא יהודי אחד ואכל ולא נטל ידיו וכסבור זה בגוי הוא והאכילו בשר חזיר: יצאה אשה מבעלה פי' רש"י ז"ל בפרק כל הבשר דהוא עובדא דכינור דאיתא בפרק בתרא דיומא ואיכא מ"ד דאפקה ואיכא מ"ד והוו נס שני בנים והרגן: חמא יתיה אכיל בחתם ראה אותו שהיה אוכל פת במפה כמו שאוכלי פת תרומה בארץ ישראל שרגילין בתרומה לגמרה בטהרה: מהו בן וכי שרי למיכל בלא נטילה: אסטנס אני דאע"פ שנטלתי ידי אי אפשי לאכול בידי: חמא כהנייא אכלין בהתם היינו ר' אמי ור' אסי והוו אוכלין בבלא ממחות כדאיתא בפרק כל הבשר: הא אולא דרב ושמואל דלהו סברי דאין לאכול במפה ולדידהו הלכה לה ואין לחוש עליה דרב כבר נטל ידיו אלא משום דאסטנס היה וכדאמרן. ובגמ' דילן אמריק איפכמטתיה נר' זירא הא דאמר רב התלישה התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות. ורבי אמי ורבי אסי כהנים הוו ורגילין לאכול תרומה: נטילת ידים לחולין היינו עד קשרי אצבעותיו. ואין צריך נטילת ידים בתרומה אלא לאכול במפה דכהנים זריזין הם ולא נגעי: רבי יוסי אומר לתרומה ולחולין כלהו שוין ואין אוכלין במפה בסתיקן: לתרומה עד הפרק מקום חבור פסת היד עם הקנה: עד קשרי אצבעותיו לפסת ידו: ולא משטף ידוי עד הפרק כמו לתרומה: מקצץ תורמוסין שהיו שופתין במשקה וכן פסק הראב"ד ז"ל דפירות שופתין במשקה צריכין נטילת ידים. מקלן טעלין מן הפסולת שלכן שהוא מהק שלהן והארחק קרוי כן כדאמרינן בס"ק דכלאים וקלין דמיך וכו' מקלן טעלין מקליף כמו חסרים [אות לא] יגרם [במדבר כד] הזמין: ומתנין עליהון כולי יומא הבו מתנין עליהן כל היום שיועיל נטילתכם לכל היום לאכילה ובלבד שיהבו מלטנפן ומלטמאן: יהב ליה עגולא דיקצי נתן לו עיגול כל פת שיבלע: בעל הבית יודע כחו של ככרו ויבלע בעין יפה: הפותח הוא החותם הבולע מברך: יותר מכאן מתחילין מן הקטן שנאה הוא שיטול ידיו הגדול וימתין יושב ובטל עד שיטלו ידיהן כולן: באמצע המזון כגון בין תבשיל לתבשיל אם נוהגין לכן ליטול מתחילין מן הגדול דכיון דאוכלין אין לו להמתין ואפילו היו עשרה: לאחר המזון מתחילין מן המברך כגון אם הגדול לוה לאחר ליטול קודם שיטול הוא הוא מברך ולכך נותנין לו מים האחרונים שיתקין עצמו לברכה: דהוו עאלין קטעין קטעין וכו' כלומר לעולם כרב הונא והפותח הוא החותם ודקאמרת מתוקן ועומד הוא הכא במאי עסקינן שנכנסו מעט מעט שבאחרונים אין יודעין מי הוא הגדול שפתח ונותנין לגו סימן שלא נוהגין לו מים אחרונים הללו נדע כי הוא המברך ויטונו לבם אליו לשמוע קולו ועיין בתוספות בפ' ג' שאכלו בעובדא דר' זירא על גביה ר' אבהו:

מתני' ומניחה על השולחן כדמפרש בגמ' דבשולחן של שיש או של פרקים עסקינן דאינו מקבל טומאה אבל לא ימיח המפה שנגב בה ידיו על הכסת הסמוכה אצלו להסב וטעמא כדאמר בגמרא: ובית הלל אומרים מניחה על הכסת דוקא ובה יקנח ידיו תמיד שם ולא על השלחן וטעמייהו מפרש בגמ': מכבדין את הבית מקום שאכלו שם אם הסבו על גבי קרקע מכבדין את הקרקע או אם הסבו על השלחן מכבדין את השלחן ואח"כ נוטלין מים אחרונים לידים: ובית הלל אומרים וכו' פלוגתייהו מפרש בגמרא:

גמ' בשלחן של שיש שהסבו בשיש כדתנן במס' כלים פרק כ"ב: שלא יטמאו משקין של המפה מן הכסת דהכסת הוא טמא מחמת משקין או ראשון לטומאה ואין מטמא אדם ואם אתה אומר דימיח המפה על הכסת נטמים שבמפה יהא משקה טופח עליה מחמת הידים וכיון שסמוכה אללו בכל פעם מקנח בה ידיו והוזרת ומטמאה את הידים ונמלא אוכל בידים מסואבות דהא משקין תחלין הוא ועבדי לידים שניות הילכך מניחה על השלחן של שיש: ספק משקין לידים טהור כדתנן במס' ידים ספק נעשה בהן מלאכה ספק לא נעשה בהן מלאכה ספק נמלין ספק עוברין ספק טהור הילכך מספקא דכסת לאו כלום הוא דטמא אין שם משקין שיהו ראויין לטמא שאין בהן כדי סיכת אבר קטן: אין נטילת ידים לחולין כלומר מן התורה והכי איתא בגמ' דילן. ובית הלל סברי דאפילו יהוי שולחן שני מותר להשתמש בו ומשום הכי מוטב לניחה על הכסת מלניחיה על השולחן שבשתיטמא מחמת כסת והחזור והטמא את הידים אין לנטילת ידים עיקר מן התורה אבל לנגיחה על השולחן הייטק שמא תטמא האוכלה מחמת משקין שבה ויש לטומאה אוכלין עיקר מן התורה דאשכחן דכן מיטמאי מאויר כלי חרס וכן פניים. ולא השכחן טומאה לאדם אלא מאב הטומאה: יש נטילת ידים לחולין מן התורה בתמיה והא ידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין. דתניא רבי שמעון בן אלעזר בפרק השוחט אחד בעוף מייתי לה ותוספתא היא במס' טהרות: הידים תחלות לחולין אליבא דרבי עקיבא וכגון שהכניס ידיו לבית המנוגע הוו תחלה ופוסלות בחולין אחד ובתרומה פוסלות אחד ומטמאות אחד: ושניות לתרומה הוא שהחכרו שניות שמעשות שלישי ולרבי שמעון בן אלעזר מאיד ראשון שפוסל בחולין הוו ידים יש להן עיקר מן התורה: דתנינן תמן סוף פרק ב' דטהרות: הרי אלו כחולין ואינן באין לכלל שלישי: הרי אלו כתרומת ובאין לכלל שלישי: לטמא שנים את שבטומאה יולאה ממנו קרוי טמא כלבון מכנה ולא שאין הטומאה יולאה ממנו לטמא לאחר קרוי פסול הילכך שלישי דתרומה קרוי פסול: תמן תנינן פ"ד דעדיות מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל: הסך שמן טהור ונטמא כשהיה טהור סך שמן טהור ואח"כ נטמא וירד וטבל ולא נסתפק השמן מעליו בטבילתו בית שמאי סברי אע"פ שהוא מנטף מן גופו נטהר השמן בטבילתו וכדמפרש טעמא ואזיל: היה שמן טמא מתחלתו וסך בו וטבל בית שמאי סברי כדי סיכת אבר קטן אם יש בשמן אחר שטבל כדי סיכת אבר קטן של קטן בן יומו חשוב ואינו בטל ולא נטהר השמן אבל אם היה פחות מכאן טהור. וטעמא דמפלגינן בין טמא מתחלתו לטהור מתחלתו נראה שמא יאמרו ראינו שמן טמא שנטהר ועולה לו טהרה במקוה. ובית הלל מחמרי דאם יש בשמן טופח ולמר על מנת להטפיח לא נטהר השמן: תמן אמרין טהור במס' עדיות אמרי טהור אע"פ במנטף משום דבטל משקה על גב הגוף: וכה אינון אמרין טמא ולכך לא יניח מפה על הכסת ומשקין הבלועין במפה חשיבי ויטמאו מחמת כסת: ומתרץ תמן מאום הוא שמן שבטל נוטו מאום הוא מחמת זיעת האדם ולא חשיב דמשקה סרוח הוא ולא חשיב משקה כדאיתא בפרק בתרא דתרומות מה שאין כן במפה. והא דלא פריך בית הלל אבית הלל דהכא בית הלל מטעם ספק מטהרי דשמא אין בהן שיעור משקין לטמאות כדאמרינן ספק משקין לידים טהור והתם מבום דהוי בעין כדקתני מיטף מטמא: תמן אמרי טמא בכדי טופח על מנת להטפיח: וכא אמרינן טהור דהא הלוי אי אפשר שלא יהא כאן משקה טופח מחמת ניגוב הידים ואפי' לא הוי בו כדי להטפיח מטמאין ב"ה לת"ק. בשלמא ב"ש אב"ש לא קשיא דכא מנח ליה בשולחן של שיש או של פרקים שאין בה טומאה כלל. והקשה הראב"ד ז"ל דמה יש כאן משקה טמא מתחלתו והירך ז"ל דלהכי קרי ליה משקה מתחלתו דלפעמים אפשר שעדיין לא נבלעו מי הידים במפה ונגעו בכסה ויקבלו טומאה ממנה ויחזרו ויטמאו את הידים דהוה ליה משקה טמא מתחלתו: ומפני דלא דמי דהתם בעינו הוא שלפים בלוע באדם הילכך טמא ולא נטהר אבל הכא בלוע במפה הוא ולאחר שפה הוא מותם ואין כאן משקה טמא כלל: מפני איבוד אוכלין שיהו נאבדין פירורין ואם אתה אומר טעלין קודם כיבוד אתה מבזה האוכלין שיפלו משקין עליהן: מניח פירורין פחות מכזיה דמותר לאבדן ביד כדאיתא בגמ' דילן ובית שמאי סברי מותר להשתמש בשמש עם הארץ ובית הלל סברי אסור להשתמש בשמש עם הארץ:

מתני' נר ומזון בשמים והבדלה דכיון דרואה האור מיד מברך עליו ומברך על המזון. שאכל דמיירי שהיה אוכל בשבת ומשכה עליו מוצאי שבת ואין לו אלא

מאיר נתיב א) נוסחת הכס"מ כן הוא בירושלמי תמ' חלה פרק ב' הלכה א' רק בגם חסרו הבתי תיבות "אדם מהלך". ב) נוסחת מהרש"ם כן נוסחת הרמב"ם בפירושו על עדיות פרק ד' משנה ו' אלא שאבל גם שם מטות בספרים "חסים" במקום "מאוס" ומלת מפום אין לה הבנה. ג) כפין טעמת המכבר"ם כן הוא בבבלי דף נ"ב ע"ב וז"ל עםל פרורין שיש בהן כזית מניות פרורין שאין בהן כזית. והמסובים נדחקו מאד כפי' גירכם הספרים הנדפסים אבל עתה בבית תבובם וכן סגגים כגל מגל"ל ס"ס נפירושו על הירושלמי.

נר ובשמים ומזון והבדלה. בית שמאי אומרים שברא מאור האש. ובית הלל אומרים בורא מאורי האש:

גמ' תנא אמר רבי יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על ברכת המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף. על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים. שבית שמאי אומרים בשמים ומאור. ובית הלל אומרים מאור ובשמים. רבי בא רב יהודה בשם רב הלכה כדברי האומר בשמים ואחר כך מאור. תני בית שמאי אומרים שמן ערב בימינו וכוס היין בשמאלו אומר על שמן ערב ואחר כך על הכוס. ובית הלל אומרים כוס בימינו ושמן ערב בשמאלו ומברך על הכוס ואחר כך על שמן ערב א) וטחו בראש השמש. ואם היה שמש תלמיד חכם טחו בכותל שאין שבחו של תלמיד חכם להיות יוצא מבושם לשוק. ב) אבא בר בר חנה ורב הונא הוון יתבין אכלין והוה רבי זעירא קאי ומשמש קומיהון עאל וטעין תרויהון בחדא ידיה אמר ליה אבא בר בר חנה מה ידיך הוריתא קטיעא. וכעס עלוי אבוי ואמר ליה לא מסתייך דאת יתיב והוא קאי ומשמש ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל ואת מיקל ליה גזרה דהוא רבע ואת קאי ומשמש תהותוהי. ומנין המשתמש בכהונה שמעל רבי אחא בשם שמואל אמר כתיב (עזרא ח) ואומרה (להם) [אלהם] אתם קדש לה' והכלים קדש מה כלים המשתמש בהם מעל אף אתם המשתמש בכם מעל:

בית שמאי אומרים שברא מאור וכו': על דעתון דבית שמאי אשר ברא פרי הגפן. על דעתון דבית הלל בורא פרי הגפן. יין מתחדש בכל שנה ושנה. והאש מתחדש בכל שעה ושעה. תני האש והכלאים אע"פ שלא נבראו בששת ימי בראשית אבל עלו במחשבה מששת ימי בראשית. הכלאים שנאמר (בראשית לו) ובני צבעון ואיה וענה הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר וגו' מהו ימים רבי יהודה בר סימון אמר המיונס. ורבנן אמרי הימיס חציו סוס וחציו חמור. (ס:) ואלו הן הסימנין אמר רבי יהודה ג) כל שאזניו קטנות אמו סוסיא ואביו חמור. גדולות אמו חמורה ואביו סוס. רבי מנא מפקד לאילין דבי נשיאה אין בעיתון מיזבן מולון תהוון זבנין אילין ראודניהון דקיקין שאמו סוסיא ואביו חמור. מה עשה (צבעון) ענה זימן חמורה והעלה עליה סוס זכר ויצא מהן פרדה. ד) אמר להן הקב"ה אתם הבאתם לעולם דבר שהוא מזיק אף אני מביא על אותו האיש דבר שהוא מזיקו מה עשה הקב"ה הביא חכינא והעלה עלית חרדון ויצא ממנה חברבר מימיך לא אמר לך אדם שעקצו חברבר וחיה נשכו כלב שוטה וחיה שבעטתו פרדה (לבנה) וחיה ובלבד פרדה לבנה. האש מנין רבי לוי בשם רבי נזירא שלשים ושש שעות שמשה האורה שנבראת ביום הראשון שנים עשר בערב שבת ושנים עשר בליל שבת ושנים עשר בשבת והיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו כיון שלא פסקה האורה התחיל כל העולם כולו משורר שנאמר (איוב לז) תחת כל השמים ישרהו ואורו על כנפות הארץ ישרהו לפה שאורו על כנפות הארץ. כיון שיצתה שבת התחיל משמש החשך ובא נתירא אדם ה) ואמר אי לו זה שכתוב בו (בראשית ג) הוא ישופך ראש וגו' שמא בא לנשכני שנאמר (תהלים קלט) ואומר אך חושך ישופני. אמר רבי לוי באותה שעה זימן לו הקב"ה שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור הה"ד (תהלים קלט) ולילה אור בעדני ובירך עליו בורא מאורי האש. שמואל אמר לפיכך מברכין על האש במוצאי שבת שהיא תחלת ברייתה. רב הונא בשם רבי אבהו בשם רבי יוחנן אף במוצאי יום הכפורים מברך עליה שכבר שבת האור כל אותו היום:

מתני' אין מברכין על הנר ועל הבשמים של גוים ועל הנר ועל הבשמים של מתים ועל הנר ועל הבשמים שלפני עבודה זרה ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו:

גמ' תני רבי יעקב קומי רבי ירמיה מברכין על הבשמים של גוים. מה. ופליג קיימונה במעשן לפני חנותו. תני עששית אע"פ שלא כבתה מברכין עליה. נר בתוך תיקו או בתוך פנס או בתוך אספקלריא רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת לעולם אין מברכין עליה עד שיהא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה. תני חמשה דברים נאמרו בגחלת וחמשה בשלהבת גחלת של הקדש מועלין (סא.) בה והשלהבת לא נהנין ולא מועלין. גחלת של עבודה זרה אסורה ושלהבת מותרת. המודר הנאה מחברו אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו. המוציא את הגחלת לרשות הרבים חייב והשלהבת פטור. אין מברכין על הגחלת ומברכין על השלהבת. רבי חייא בר אשי בשם רב אם היו גחלים לוחשות מברכין. רבי נחום דקסריון בשם רבי נחום בר סימאי ובלבד הנקטפת. תני גוי שהדליק מישראל וישראל שהדליק מגוי מברכין. ניחא גוי שהדליק מישראל. ישראל שהדליק מגוי. מעתה אפילו גוי מגוי. אשכח תני גוי מגוי אין מברכין. רבי אבהו בשם רבי יוחנן מבוי שכלו גוים וישראל אחד דר בתוכו ויצא משם האור מברכין עליה בשביל אותו ישראל ששם. רבי אבהו בשם רבי יוחנן אין מברכין לא על הבשמים של לילי שבת בטבריה ולא על הבשמים של מוצאי שבת בצפורי ולא על הבשמים של

א) בירושלמי בלט הטעות ב"ה אומרים כוס בימינו ושמן ערב בשמאלו אומר על הכוס ואח"כ אומר על שמן ערב ב"ה אומרים שמן ערב בימינו וכוס בשמאלו אומר על שמן ערב. ב) בילקוט פרשה כתו חמ"ל כ"ע הגירסא רבה ורב הונא כו' ע"ש. מסתא יתמלא מרויחון כו' ע"ש כל אותו ט' וכפם כלי ר' אלא ט'. וכס הגירסא קאים בכל המקומות. ג) בבכורים פ"ב ובגה"ר פי' פ"ב הטעות ר' יונה. ד) בגה"ר בב הגירסא מרז לו הקב"ה אבל גא בראשי דבר של עוקץ ומתה בכלא דבר של סיקן תייך בתני טורא לך דבר של טוקן מה מפס ט' פ"ב שד ה) במדרש תהלים פ' פ"ב ובפסיקתא רבתי פכ"ג. ובילקוט אחר לי טר ופי' בב"ר פי' י"א ופי' פ"ב.

פירוש מהר"ש סיריליאו

טס אחד ומניחו לאחר המזון וחוזר עליו נר ומזון ובשמים ואח"כ מבדיל ואפוקי יומא מאחר כל אלו דאפשר: נר ובשמים דכיון דהדליקו נר מיד צריך לברך עליו דנהנה מיניה מיד ואח"כ על הבשמים דכיון דקא עביד מלאכה מרגיש ביציאת השבת וצריך לברך על הבשמים הילכך לבסוף מברך על המזון ולבסוף מבדיל: שברא מאור האש דהא על האש שנברא במוצאי שבת מברכין כדאיתא בגמ'. וב"ה סברי בורא לשון הווה דהא בכל שעה מתחדש ועוד פליגי במילתא אחריתי דב"ש סברי מאור לשון יחיד וב"ה סברי מאורי לשון רבים דהרבה גווני מאורות יש באור:

גמ' על המזון שבתחלה דכיון דגמר סעודתו בההיא מיחייב ברישא ואין מעבירין על המצות: בשמים ומאור בשמים מעיקרא ליישב נפשו קודם שיברך על המאור לכראות שקשה בעיניו פרישת השבת: כדברי האומר בשמים ואח"כ מאור כוס דסברי ב"ה אבל בסיפא דמוח דמזון תולה וקא סבר דמפסיק לנו דב"ש לב"ה וקי"ל כב"ש וכן אסיקו בגמ' דילן: אוחז שמן ערב בימינו וכוס יין בשמאלו בלאחר המזון מיירי ולאו טס של ברכה ב) ואוחז שמן ערב בימינו לפי שעליו מברך תחלה ליישב נפשו. מברך על השמן תחלה שמן ערב וחוזר ומברך על היין כגון בחול שאין היין קבע ואין בו יין לפי המזון: כוס בימינו אוחז את היין בימינו דברכה היין הדירה וב"ה אזלי לטעמייהו: וטחו בראש השמש כדי שלא ינגב בידיו מבושמיה לשוק: שאין שבחו של תלמיד חכם וכו' מפרש בפ' כיצד מברכין דילן דוקא במקום שחשודין על משכב זכור: וטעין תרויהון בחדא ידיה רבי זעירא לקח לרבה בר בר חנה ולרב הונא בחדא ידא וכעס רבה בר בר חנה על זה דהיה לו להשיבם וליקח אחד כנגד אחת והבני נשנית דלא היו לאגודה של גליות: וכעס עלוי אבוה דרבה בר בר חנה ומפרש בסנהדרין פ"ק דמרתא שמיה: רבי זעירא כהן הוה והכי אמרינן לעיל בפרק שלשה שאכלו דקרא כהן במקום לוי: אשר ברא פרי הגפן דמה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית היה כלומר ואמאי לא תנינן פלוגתא דב"ש וב"ה לעיל גבי יין פרק כיצד מברכין: ומשני יין מתחדש וכו' דיין של שנה זו אינו כשל אשתקד. ואם אינו מתחדש כחו דקך כחו עכשיו כשל אשתקד: והאש מתחדש וכו' וב"ה וטעמא דב"ה קא מפרש לקמן דהאש מתחדש בכל שעה נמי דקמא קמא אזיל: שלא נבראו בששת ימי בראשית מפרש לקמן ובפרק מקום שנהגו דבמוצאי שבת נתן הקב"ה דעה באדם הראשון והביא שתי אבנים וטחן זו בזו ויצאה מהם אור: אשר מצא ענה הכלאים: המיונס לא מפרש ורש"י פי' מין חיה ג): חימיס כמו אמינו המנו אם לבנו דאמרינן בפ"ק דמעשרות פלגון ליבנא לשון.... אלא דחציו סוס וחציו חמור: מיזבן מולין לקנות פרדות: חרדון לב: חברבר פרוד קרוי בגמרא דילן: האש מניין כא כיון שלא נברא בששת ימי בראשית: אותה האורה שמשמשה בע"ש שנברא בו אדם ונקרא השמשה האורה של יום ראשון כל ששת ימי בראשית ולמ"ד שמשו במאורה ביום ד' לא שמשו [נ"ב: וק דעת יוחנן ב"פ ע"ס בפסוק ונגנה כאור וגו'

ומה שכתוב להבדיל בין היום כבר כתב רש"י ז"ל משמשת האור הראשון אבל בששת ימי בראשית לא שמשו אלא האור והחשך הראשון זה ביום וזה בלילה ומה שאמרו טבלות אורה של מעלה גלגל חמה היינו לכשיגיע זמנו לשמש שלא כדברי הרמב"ן ז"ל]: באותה שעה זימן לו הקב"ה במוצאי שבת: שני רעפים כלומר אבנים קלים והכי איתא בפרק מקום שנהגו: שכבר שבת האור כל אותו היום ודבר חדש הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו:

מתני' על הנר של גוים משום דלא שבת ממלאכה עבירה שהגוי עושה מלאכה לאו ו והגיה בגמ' דילן אור שלא שבת אין מברכין עליו ומוקי לה שלא שבת מעבירה: על הבשמים של גוים מוקי בגמ' דילן במסבה של גוים דסתמן לעבודה זרה פני י ובגמ' פריך היינו סיפא ולא על הנר ולא על הבשמים של עבודה זרה: ולא על הנר של מתים דלא עבידא להאיר נחיים אלא לכבוד המתים ובגמ' מפרש כי מיהו נר של מתים דעבידא לכבוד: ולא על הבשמים של מתים דלעבורי ריחא וכו' עבמא ומיהון של המת הוא דעביד ולא להריח: עד שיאותו בגמ' נפרש מאי יאותו:

גמ' מה ופליג וכי פליג אמתני': ומפני קייבתה במעשן לפני חנותו העמידוה בני היכלה קך ברייתא דר' יעקב במעשן הגוי לפני חנותו בודאי להריח עבד שיתקרבו האנשים אל חנותו ומתני' במסבה עסקינן דסתמא לעבודה זרה והכי מוקי לה בגמ' דילן: עששית פנס ויגעירנא בלע': אע"פ שלא כבתה ודלקה כל יום השנה מברכין ואע"ג דלא שבת האור שבת ממלאכת עבירה הוא דאמריך: אספקלריא כגון שהיה רואה נר בעד החלון ובחלון זכוכית בקרוין אספקלריא: רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה כגון דמרחקא: משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת כגון דקיימא בקרן זוית: מועלין בה דהנהנה ממנה מביא אשם מעילות: והשלהבת לא נהנין לכתחלה ומדרבנן אין נהנין ואם נהנו אין חייבין אשם מעילות דלית ביה ממשות: גחלת של עבודה זרה אסורה דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם והשלהבת מותרת אפילו מדרבנן לא גזור בה משום דעבודה זרה מאיסה ובדילי אינשי מינה הכי מפרש לה בפרק מעילין: והשלהבת פטור מוקי לה התם כגון דשייף לחרס מבחוץ ואהלי ביה נורא דגחלת ליכא ושלהבת איכא. ומשום חרס לא מיחייב וכגון דלית ביה שיעורא: אין מברכין על הגחלת כדמפרש ואזיל בגחלת שאינה לוחשת: הנקטפת שנקטפת שלהבתה הדקה ממנה שעולה ויורדת בה: ניחא גוי שהדליק מישראל דאור בשבת הוא אלא ישראל שהדליק מגוי למאי מברכין. וכ"ש דקמא קמא אזיל הכי אפילו גוי מגוי נמי: אשכח תני וכו' [נ"ב: דיש לאוקמא מלא ברייתא שלאחר וק'] ובגמ' דילן פירשוה דגוי מגוי גזרינן משום נר ראשון ועמוד ראשון. ישראל מגוי אהוספת דההיתרא הוא דקא מברך: בשביל אותו ישראל ששם ובגמ' דילן פליג כיון דרוב גוים אין מברכין עליו ד): על הבשמים של לילי שבת שבטבריה היו מנהגן לגמר הכלים בערבי שבתות בידיהו ריח טוב לכבוד השבת. ובצפורי היו עושין

לגמר

מאיר נתיב א) שטפסם המסדר"ם כן הוא בתוספתא פ"ה ובאמת בגמ' דילן דף נ"ב ע"ב. ב) כן פירש רש"י בגיטין (דף ס"ג ע"ב) אבל הרמב"ם פסק פרק ז' מהלכות ביאת מלכה ל"ד בבשם של ברכת המזון מיירי ובבית תלוי המלב"ד ופירש כפירוש רש"י. ג) ובערוך פירש שהוא בלשון יוני פרד ובערוך "המיונס" פירש חציו חמור וחציו סוס פירוש בלשון יוני אלו פרד"ע ואפי' זה קשה מה פלוגתא ר' יהודה בר סימון ורבנן אבל יש לומר פירוש אמר בל יוני לשון יוני אמר מה שקורין בלשון אשכנז "מוילעסעל" אבל המימוס אביו סוס ואמו חמורה מה שקורין בל"א "מוילעזעל" ולפי זה מה שאמרה בגמ' לקמן מה עשה וכו' זימן חמורה והעלה עליה סוס הוא אליבא יידבן שאחרי כימיסו. ד) בגמרא דילן דף נ"ג ע"א איתא ת"ר היה מהלך חוץ לכרך וראה אור אם רוב טומים אינו מברך אם רוב ישראל מברך הא גופא קשיא אמרת אם רוב טומים אינו מברך הא מחצה על מחצה מברך והדר תני אם רוב ישראל מברך הא מחצה על מחצה אינו מברך בדין הוא דאפילו מחצה על מחצה נמי מברך ואיידי דתני [illegible] כנה'

של אור ערב שבת בצוריא שאינן עשויין אלא לדבר אחר:

ולא על הנר והבשמים של מתים: רבי חזקיה ורבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי בר חנינא הדא דתימר בנתונים למעלה ממטתו של מת אבל אם היו נתונים לפני מטתו של מת מברכין אני אומר לכבוד חיים הן עשויין:

ולא על הנר ולא על הבשמים של עבודה זרה: ולא היא של גוים [היא של] עבודה זרה. תפתר בעבודה זרה של ישראל:

אין מברכין על הנר: דריש רבי זעירא בריה דרבי אבהו בקסרין (בראשית א) וירא אלהים את האור כי טוב ואחר כך ויבדל. רבי יהודה בר סימון אמר הבדילו לו. ורבנן אמרי הבדילו לצדיקים לעתיד לבא. משלו משל למלך שהיה לו מנה יפה והפרישה לבנו א). אמר רבי ברכיה כך דרשו שני גדולי עולם רבי יוחנן וריש לקיש ויבדל הבדלה ממש משלו משל למלך שהיו לו שני איסטרטינין זה אומר אני משמש ביום וזה אומר אני משמש ביום וקרא לראשון ואמר לו פלוני היום יהא תחומך קרא לשני ואמר לו פלוני הלילה יהא תחומך הדא הוא דכתיב (שם) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה לאור אמר לו היום יהא תחומך ולחשך אמר לו הלילה יהא תחומך. אמר רבי יוחנן הוא שאמר לו הקב״ה לאיוב (איוב לח) המימיך צוית בקר ידעת השחר מקומו ידעת אי זו מקומו של שחר אור ששת ימי בראשית היכן נגנז. אמר רבי תנחומא אנא אמרית טעמא (ישעיה מה) יוצר אור ובורא חשך עושה שלום משיצרן עשה שלום ביניהן:

עד שיאותו: רב אמר יאותו ממש. ושמואל אמר יעותו. מאן דאמר יאותו דכתיב (בראשית לד) אך בזאת נאות לכם. ומאן דאמר יעותו דכתיב (ישעיה נ) לדעת לעות את יעף דבר. תמן תנינן כיצד מעברין את הערים רב אמר מאברין ושמואל אמר מעברין. מאן דאמר מאברין מוסיפין לה אבר. ומאן דאמר מעברין כאשה עוברה. תמן תנינן לפני אידיהן של גוים רב אמר עידיהן ושמואל אמר אידיהן. מאן דאמר אידיהן [דכתיב] (דברים לב) כי קרוב יום אידם. ומ״ד עידיהן דכתיב (ישעיה מד) ועדיהם המה בל יראו ובל ידעו למען יבושו. מה מקיים שמואל טעמיה דרב ועדיהן המה שהם עתידין לבייש את עובדיהן ליום הדין. וכמה יאותו (סא:) רב יהודה בשם שמואל כדי שיהו נשים טוות לאורו. ורבי יוחנן אמר כדי שתהא עינו רואה מה בכוס ומה בקערה. אמר רב חיננא כדי שיהא יודע להבחין מה בין מטבע למטבע תני רבי אושעיא אפי׳ טרקלין עשר על עשר אמה מברכין. רבי זעירא מקרב קומיה בוצינא אמרין ליה תלמידוי רבינו מה את מחמיר עלינו ותתני רבי הושעיא אפילו טרקלין עשר אמה על עשר אמה מברכין:

מתני׳ מי שאכל ושכח ולא בירך בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך. ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר. ועד מתי מברך עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו. בא להם יין אחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואחר כך על המזון. ובית הלל אומרים מברך על המזון ואחר כך מברך על היין. עונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה:

גמ׳ רבי יוסתאי בר שונים אמר תרין אמוראין חד אמר טעמון דבית שמאי וחד אמר טעמון דבית הלל מאן דאמר טעמון דבית שמאי אלו שכח שם כים אבנים טובות ומרגליות שמא לא היה חוזר ונוטל כיסו אף הכא יחזור למקומו ויברך. מאן דאמר טעמון דבית הלל אילו פועל עושה בראש הדקל או בתוך הבור שמא מטריחין עליו שיחזור למקומו ויברך אלא מברך במקום שנזכר אף הכא מברך במקום שנזכר:

עד שיתעכל: עד מתי הוא מברך רבי חייא בשם שמואל ד) כל זמן שהוא צמא מחמת אותה סעודה. ורבי יוחנן אמר עד שירעב:

בא להן יין אחר וכו׳: אמר רבי בא על ידי שהוא בן ברכה קטנה שמא ישכח וישתה:

עונין אמן אחר ישראל וכו׳: הא אחר ישראל עונין אמן אע״פ שלא שמע ולא כן תני שמע ולא ענה יצא ענה ולא שמע לא יצא: חייא בריה דרב אמר בשלא אכל עמהן כזית היא מתניתא. תני שמע ולא ענה יצא ענה ולא שמע לא יצא. רב בשם אבא בר בר חנה ואית דאמרי לה אבא בר חנה בשם רב והוא שענה ראשי פרקים. רבי זעירא בעי הי אינון ראשי פרקים הללויה הללו עבדי ה׳ וגו׳. בעון קומי רבי חייא בר אבא מניין שאם שמע ולא ענה יצא אמר לון מן מה דאנן חמיין רבנין רברבייא עבדין כן אינון קיימין בציבורא ואילין אמרין ברוך הבא ואילין אמרין בשם ה׳ ואילין ואילין יוצאין ידי חובתן. תני רבי אושעיא עונה הוא אדם אמן אפי׳ לא אכל ואינו אומר נברך שאכלנו אלא אם כן אכל. תני אין עונין אמן יתומה ולא אמן קטופה ולא אמן חטופה. בן עזאי אומר העונה אמן יתומה יהו בניו יתומים. חטופה יתחטפו שנותיו. קטופה (סב.) תקטף נשמתו. ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה. אי זו היא אמן יתומה אמר רב הונא דין דמחייב לברוכי והוא עני ולא ידע למה הוא עני. *) תני גוי שבירך ה׳ עונין אחריו אמן. א״ר תנחומא אם ברכך גוי עני אחריו אמן דכתיב (דברים ז) ברוך תהיה מכל העמים. גוי פגע את רבי ישמעאל וברכו אמר לו כבר מילתך אמירא. פגע אחרינא וקללו אמר לו כבר מילתך אמירא. אמרו ליה תלמידיו רבי כמא דאמרת להדין אמרת להדין אמר לון כן כתיב (בראשית כז) אורריך ארור ומברכיך ברוך:

הדרן עלך ואלו דברים

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה אומר

*) בתוספתא ביצת פ״ה הגירסא גוי שמברך בשם עונין אחריו אמן. כותי המברך בשם אין עונין; אחריו אמן עד שישמע כל הברכה והסר כאן סוף התוספתא ואף בירושלמי טעה ס״ג
ופי׳ ובהגילה פ״א ס״ק ב״ש גיהא כם גב בן וא״כ מאחי: אחר כדי תנחומא כמי כאן.

פירוש מהר״ש סיריליאו

לגמר הכלים במולאי שבת וגם הן היו עושין לכבוד השבת כדי להטיב נפש מן הלער שהיה להם באיבוד נפש יתירה והיו מגמרין הכלים כדי להריח ריח טוב ועל אותו ריח אין מברכין שהוא לכבוד ולא להריח איהו גופיה: איר ערב שבת בצוריא בלילה ערב שבת היו שפין בצורית מתמהה כילה השבת: למעלה ממטתו של מת שקבועין שם על קבריהם כדרך ששפין השמאלים. אבל לפני מטתו כשמוליכין לקברו כיון שאין קבועין שם לכבוד החיים הן עשויין הילכך מברכין ובגמ׳ דילן אמרינן כל שמוליכין לפניו ביום אין מברכין עליו: תפתר בעבודה זרה של ישראל ולהמעיק דאע״ג דספקר ואין מאמין בה אלא כדי להטעותן אין מברכין עליו: הבדילו לו לעצמו הקב״ה: הבדלה ממש שהבדיל האור כשעה שמדה היום מהמם למעלה והחשך בשעה שהלילה מהמם למעלה: איסטרטיגי פקיד גליב שלטים מתרגמי׳ איסטרטיג שלטוח: לבשבראם עשה שלום ביניהם שהגביל לכל אחד גבולו: נאות לכם הרגם אונקלוס נספס לכון ג) לשון ושום כדתק עשם של השלה כלומר גלך למדכם ולרצונכם ככל האותכם כמדהכם כגון כדרך טרה שעושין כדפוס והיא כמדת הדפוס והכא נמי עושה כאור היד על כשורה המלשנה ג): לעות לשון עת פתאר טייעש בלע׳: לבייש את עובדיהן והפסילים יעידו על עובדיהן אע״פ שאינם רואים ואינם יודעים כדי שעובדיהן יתביישו ומתני׳ לאו על פסילים קיימא אלא ביום האיד: מקריב קומיה היה מקרב לפניו האור כדי לברך עליו:

מתני׳ עד שיתעכל המזון בגמ׳ מפרש שיעור עיכול: בא להם יין אחר המזון וכימוה הכל: מברך על היין תחלה מפרש בגמ׳ דמיירי דמזון שאכלו הוא בן ברכה קטנה כגון שאכלו ירק מבושל ושתה מזוק או קטניות והוא מזון דברכה אחרונה של מזון הוא בורא נפשות ותיישי ב״ש דילמא שהי מקמי דבריך בורא פרי הגפן; ולהכי טס לברכת המזון כיון דטעונה כוס ומשום הכי מברך ברישא בורא פרי הגפן *): עונין אמן אחר ישראל המברך ואפילו לא שמע כלל אבל לא אחר כותי עד שמא ברך להר גריזים:

*) נפל תוספת בלשון הכותב על דברי מהר״ש סיריליאו ע״ש.

גמ׳ שמא לא היה חוזר ונוטל כיסו לכבוד עצמו היה חוזר לכבוד שמים לא כל שכן: שמא מטריחין אותו שיתבטל ממלאכתו ויחזור למקומו ויברך: עד מתי הוא מברך שעדיין לא נתעכל המזון: עד שירעב מחמיר הוא משמואל: על ידי שהוא בן ברכה קטנה קשה ליה לרבי בא אמאי אמרי בית שמאי יין קודם והא ב״ש כברייתא לעיל דמברך על היום תחלה דבכבר קדש היום והכא נמי הרי אכל תחלה ולהכי מוקי לה בלא אכל אלא ירק או קטניה שברכתו אחרונה בנ״ר שאינו אוכל פת באותה סעודה ומתוך שהיא ברכה קטנה טעי אטו אם אוכל פירות באותה סעודה ונמר לאכול פרי אחד ומברך בנ״ר ויש לו יין שותה ואינו מברך בפ״ה אם ברך בתחלה אבל לעולם היכא דליכא שכחה מודו ב״ש דברכת המזון קודמת כדאיתא לעיל גרים פרקין: גרס הכא ע״ש שהוא וכו׳ טעות סופרים הוא ולא גרס ליה הכא וגריס פרקין מקומו: בלא אכל עמהם בהית דהך עניה לאו להילא עצמו הוא דהא לא מחייב אלא משום דאמרינן לקמן שונה הוא אמן אפילו לא אכל ולהמעיק מתני׳ אע״פ שלא שמע אלא שרולה אחר שונה שונה אמן: והוא שענה ראשי פרקים כי אמרי בהלל שמע ולא ענה יצא ובלבד שענה ראשי פרקים דאמרינן בפרק לולב הגזול מלוה לענות ראשי פרקים: הללויה הללו עבדי ה׳ ראש המזמור וכן כל ראש מזמור ולמעוטי הפסוקים שמפסיקין כגון מה אשיב לה׳ שאינו ראש מזמור: אינו אומר נברך שאכלנו אלא אם כן אכל ולומר ברוך הוא ומברך שמו לעולם ועד: אמן יתומה לקמן מפרש: קטופה שמחסר קריאת הנון שאינה מולאה בפה שהאל ניכרת: חטופה שקורא את האלף בחטף ולא בפתח. וצריך לומר אמן בקמץ ולהטות בקריאת הנון מעט: ולא ידע למה הוא ענה שלא שמע הברכה אלא עונה מפני עניית האחרים:

הדרן עלך פרק ואלו דברים

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל כגון מעברות הים ומעברות הירדן וכל הני דמני ואזיל בגמ׳ דילן: שנעקר עבודה זרה מארצנו מפרש בגמרא

מאיר נתיב הגמ׳ והתב המג״א סי׳ רצ״ח ס״ק י״ג וצ״ע ונימא כל קנוס כמחלה על מחלה דמי וכ״ל סזק דהא קי״ל דקנס כמחלה על מחלה בין לקלא בין ליומא ויתפרש דמיירי ברחם
אים אחר טולך וכו׳ בידו דכל דפריש מרובא קפריש מכ״ל תניא ומפ״ו ויל דנת׳ דילן מיירי בציידי ובירושלמי דאתר כ׳ אתיא כשי״ל יוחנן מטי בשנו גוים ויפריל אחד דל בתוט
וילא משם האור מברכין עליו בשביל אותו ישראל שבם. מיירי בגידור בקטט ועל כן מברכין משני דקנוס כמחלה על מחלה דמי וה״ל הבני תלמודים לא פליגא אהדדי. ועיה הרי ף וכרא״ש
ורמב״ם אינם מזכירים כגוים מדין דמחלה על מחלה ובכר כפיר בעל כמתוה מג כרי״ף וכתב בתבכן דהבריבי ה״יף מבני שמיקת מלותו וכן כתב כרב מתניד מג הבמב״ם גפרן כ״ש מהבטם
בנה הלכה כ״ן אבל כמהלה כסנים לכם לומר מסתם בגמ׳ דילן נומחא אחרים לפסוקים כה״ל ולא הו גורסים כפי דמחלה על מחלה כלל ומפשר דגם למהרש״ם כיכה בגמ׳ דילן גורסם כרי״ף
והרמב״ם ובכח״ב ועל כן כתב דבגמ׳ דילן פליג. א) כנוסחת מהרש״ם כן הוא בבראשית רבה פרשה ג׳. ב) וכן הוא בכל הספרים. אך נתחלפו הגירסות מחדש טוילנא בתלא נתקם נבתן
פיים וכן בפסוק כ״ב אך בזאת יאתו לנו מרגם נרם כדא יתמכון לן אבל בספר יאור״ אבל נפסם אלו כתוחים הנזכרים תביא טגירסא יתפסון ופירש כגון תגלי ומופס. ונראה דלפי זה גם
בפסוק כ״ו גרם בגירסת המהרש״ם נספם וכתב כתבם ד׳ וחלף כיידגנמים נסתרי הבנת במקבלא בים כנדל בין לשון הגלות ובין לשון האותות כי הרתגלים הוא גנאת נפש הרולה נגד אבל
הבאותות הוא לנתת נפש בניהם וכמו בגרלה מפיחים כלבון ולכן מתורגמן נספם ותפשו וכתו בתיותם אם יפתוך המלים אל סוגה (משלי א׳) אל מפתם ופורום כפין פירום מהרש״ם.
ג) בב״ם פ״ת סימן רל״ח ספיף נ׳ הביא עיקר המאמר תן בעבר פ׳ בראשית וס׳ ויקהל ובהגר״א בס״ק ה הביא הספיקות הניאה הילקוט הסגים רמז תשל״ג בשם התהלים תהלים על פסוק
כל פלמוריו וגו׳ נפרגים לפסות פריפה ומליקה מוף וכן להפתגל אור לכבדלה פכ״ל ולפי פיכה מהרש״ם כמנהג בזה בכיי של דברי כמבנה ובירושלמי. ד) לא כתב כמה נכונה גירסת הרבינו ב.
יכסופרים והמדפיסים פרטו בפיסקא עם דברי רבי חייא בשם שמואל והוסיפו אח״כ ומכתים אותם. ויש מלולם לגוכיה תגירסא תבטחא דבסוריב הדפסים עוסו לגבי מפורנת הרבייה בם גבי
כמר אבג דבריהם מוספים וכמניב כם ונוסחת מהרש״ם הוא עיקרית ועיין בגמ׳ דילן דף נ״ב ע״ב

אומר ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו. על הזיקים ועל הזוועות ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות הוא אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות הוא אומר ברוך עושה בראשית. רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שהוא רואהו לפרקים. על הגשמים ועל בשורות טובות הוא אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות הרעות הוא אומר ברוך דיין האמת. בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו והגיענו לזמן הזה:

גמ' מתני' בניסי ישראל אבל בניסי יחידי שנעשו לו אינו צריך לברך. מהו שיברך אדם על ניסי אביו או על ניסי רבו. ואם היה אדם מסויים כגון יואב בן צרויה אדם שבתקדש בו שם שמים כגון חנניה מישאל ועזריה מברך א): נסי שבטים מהו שיברך. למאן דאמר כל שבט ושבט איקרי קהל צריך לברך: ולמ"ד כל השבטים קרוין קהל אין צריך לברך: תניא הרואה בבל צריך לברך חמש ברכות. ראה פרת אומר ברוך עושה בראשית. ראה (סב:) מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של אותו רשע. ראה כבשן האש וגוב האריות אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. ראה מקום שנוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים (ישעיה יד) וטאטאתיה במטאטא השמד. רבי זעירא ורב יהודה בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה. אמר רבי תנחומא ואנא אמרית טעמא (תהלים קמה) ארוממך אלהי המלך. רב אמר צריך לומר אתה. ושמואל אמר וצריך לומר אלהינו. רבי יוחנן ורבי יונתן אזלון למעבר שלמא באילין קרייתא דדרומא עאלון לחד אתר ואשכחון לחזנא דאמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והאמיץ ושיתקו אותו אמרו לו אין לך רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים בברכות. רב הונא בשם רב (איוב לז) שדי לא מצאנוהו שגיא כח לא מצינו כחו וגבורתו של הקב"ה. רבי אבהו בשם רבי יוחנן (שם) היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבולע אם בא אדם לספר גבורותיו של הקב"ה מתבלע מן העולם. אמר רבי שמואל בר נחמן (תהלים קו) מי ימלל גבורות ה' כגון אני וחברי. אמר רבי אבין תרגם יעקב איש כפר נבוריא בצור (שם סה) לך דומיה תהלה אלהים בציון סמא דכולא משתוקא. למרגלית דלית בה טימי כל מה שמשבחנה פוגמה. תני הפותח ביו"ד ה"א וחותם ביו"ד ה"א הרי זה חכם. באל"ף למ"ד וחותם באל"ף למ"ד הרי זה בור. באל"ף למ"ד וחותם ביו"ד ה"א הרי זה בינוני. ביו"ד ה"א וחותם באל"ף למ"ד הרי זו דרך אחרת. שאלו המינים את רבי שמלאי כמה אלוהות בראו את העולם אמר להן ולי אתם שואלים לכו ושאלו את אדם הראשון. שנאמר (דברים ד) כי שאל נא לימים ראשונים וגו' אשר ברא אלהים אדם על הארץ אין כתיב כאן אלא אשר ברא אלהים אדם על הארץ. אמרו ליה והא כתיב (בראשית א) בראשית ברא אלהים אמר להם וכי בראו כתיב אין כתיב כאן אלא ברא. אמר רבי שמלאי כל מקום שפקרו המינין תשובתן בצדן. חזרו ושאלו אותו מהו אהן דכתיב (שם) נעשה אדם בצלמנו כדמותנו אמר להן ויבראו אלהים את האדם בצלמם אין כתיב כאן אלא ויברא אלהים את האדם בצלמו. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להם לשעבר אדם נברא מן העפר וחוה נבראת מאדם. מאדם ואילך בצלמנו כדמותנו אי אפשר לאיש בלא אשה ואי אפשר לאשה בלא איש ואי אפשר לשניהם בלא שכינה. חזרו ושאלו אותו מהו ההן דכתיב (יהושע כב) אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא יודע אמר להן הן יודעים אין כתיב כאן אלא [הוא] יודע כתיב. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאיניש דאמר בסיליאוס אגוסטוס קיסר. חזרו ושאלו אותו מהו ההן דכתיב (תהלים נ) אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ אמר להן וכי דברו וקראו כתיב כאן אין כתיב אלא דבר ויקרא ארץ. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה ולנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאיניש דאמר אומנוון בניין ארכי טקטון. חזרו ושאלו אותו מהו ההן דכתיב (יהושע כד) כי אלהים קדשים הוא אמר להן קדשים המה אין כתיב כאן אלא הוא. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה ולנו מה אתה משיב אמר רבי יצחק קדוש בכל מיני קדושות דאמר רבי יודן בשם רבי אחא הקב"ה א] דרכו בקדושה הלוכו בקדושה מושבו בקדושה דבורו בקדושה חשיפת זרועו בקדושה נורא ואדיר בקדושה. דרכו בקדושה (תהלים עז) אלהים בקדש דרכך. הלוכו בקדושה (שם סח) הליכות אלי מלכי בקדש. מושבו בקדושה (שם מז) אלהים ישב על כסא קדשו. דבורו בקדושה (שם ס) אלהים דבר בקדשו. חשיפת זרועו בקדושה (ישעיה נב) חשף ה' את זרוע קדשו. נורא ואדיר בקדושה (שמות טו) מי כמוכה נאדר בקדש. חזרו ושאלו אותו מהו ההן דכתיב (דברים ד) ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו. אמר להן כה' אלהינו בכל קראנו אליהם אין כתיב כאן אלא בכל קראנו אליו. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן קרוב בכל מיני קריבות. דאמר רבי פינחס בשם רב יהודה בר סימון עבודת זרה נראית קרובה ואינה אלא רחוקה מאי טעמא (ישעיה מו) ישאוהו על כתף יסבלוהו וגו'. סוף דבר אלוהו עמו בבית והוא צועק (בג.) עד שמת ולא ישמע ולא יושיענו מצרתו. אבל הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו דאמר רבי לוי מן הארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה ועביו של רקיע ת"ק שנה. וכן לכל רקיע ורקיע. ואמר רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי אבא סמוקא אף טלפי החיות מהלך ת"ק שנה ונ"ז מה טעם שנאמר (יחזקאל א) ורגליהם רגל ישרה כמנין ישר"ה. ראה כמה הוא גבוה מעולמו ואדם נכנס לבית הכנסת ועומד אחורי העמוד ומתפלל בלחישה והקב"ה מאזין תפלתו שנאמר (ש"א א) וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע והאזין הקב"ה את תפלתה וכן לכל בריותיו שנאמר (תהלים קב) תפלה לעני כי יעטוף כאדם המשיח באזן חברו והוא שומע וכי יש לך אלוה קרוב מזה שהוא קרוב לבריותיו כפה לאזן. רבי יודן בשם רבי יצחק אמר בה ארבע שיטין. בשר ודם יש לו פטרון אמרו לו נתפס בן ביתך אומר להן הריני מקיים עליו. אמרו לו הרי יוצא לידון אומר להן הריני מקיים עליו. אומר לו הרי יוצא ליתלות היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הקב"ה הציל את משה מחרב פרעה הה"ד (שמות יח) ויצלני מחרב פרעה. אמר רבי ינאי כתיב (שם ב) ויברח משה מפני פרעה ואפשר לבשר ודם לברוח מן המלכות אלא בשעה שתפס פרעה את משה חייבו להתיז את ראשו וקהתה החרב מעל צווארו של משה ונשברה הה"ד (שה"ש ז) צוארך כמגדל השן זה צווארו של משה. אמר רבי אביתר ולא עוד אלא שנתזה החרב מעל צווארו של משה על צואר [של] קוסנטרו והרגתו הה"ד ויצילני מחרב פרעה לי הציל וקוסטינר נהרג. רבי ברכיה קרא עליו (משלי כא) כופר לצדיק רשע. רבי אבא קרא עליו (שם יא) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. תני בר קפרא מלאך בא ונדמה להן כדמות משה ותפסו את המלאך וברח משה. אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שברח משה מפני פרעה נעשו כל אוכלוסין שלו מהן אילמין מהן חרשין מהן סומין. אמר לאילמין היכן הוא משה ולא היו מדברין. אמר לחרשין ולא היו שומעין. אמר לסומין ולא היו רואין. הוא שהקב"ה א"ל למשה (שמות ד) מי שם פה לאדם או מי ישום אלם וגו'. תמן קמית לך והכא לית אנא קאים לך הה"ד (דברים ד) מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו. רבי יודן בשם רבי יצחק אמר כה שיטה אוחרי בשר ודם יש לו פטרון אמרו לו הרי נתפש בן ביתך אמר הריני מתקיים עליו. אמרו לו הוא יוצא לידון אמר הריני מתקיים עליו אמרו לו הרי הוא מושלך ב] לאש. היכן הוא והיכן פטרונו אבל הקב"ה אינו כן הציל לחנניה מישאל ועזריה

א] בתדב"א ובמדרש תהלים מזמור כ' ובסילוק ליונה [illegible] ר' יוסף [illegible] פירושו היה הגסובה. ב] בירושלמי [illegible]

פירוש מהר"ש סירילאו

דהיינו כשנעקרה ע"ז מכל א"י אבל כשנעקרה ממקום אחד אומר ברוך שעקר עבודה זרה מן המקום הזה. וכל הני ברכות הסכימו המפרשים ז"ל דבשם ומלכות נינהו והכי איתא בגמ': על הזיקין מלשון זיקוקין דנור דהיינו כמו שבט של אור רץ ברקיע וכאשר הולך ורץ נכלע קומיטא בלע': זוועות רעידת הארץ: ברקים לאמפוס בלע': רעמים טרואינס בלע': רוחות מפרש בגמרא והוא בזעף: על הנהרות בגמ' דילן משמע דווקא על ד' נהרות כגון חדקל ופרת וגיחון מיירי: ברוך שעשה את הים הגדול לפי שהוא חשוב וגדול שבכולן קבעו לו רבי יהודה ברכה לעצמו דהיינו ים אוקיינוס: בזמן שרואהו לפרקים בגמ' מפרש אחד לשלשים יום ונראה כיון דלמהו מרבי יהודה גבי קריעה דווקא אחד לשלשים יום משמע דקיי"ל כר' יהודה וה"ה גבי טלטי ברכה דפרקין וכן כתב ר"ה ז"ל: על הגשמים אומר הטוב והמטיב והא דאית ליה מרעא ולחבריה בהדיה: על בשורות רעות כגון מת אביו או מתה אמו: כלים חדשים בגמרא מפרש לה:

גמ' אינו צריך לברך בניסי יחיד אחר הוא דלא מיחייב אבל הוא גופיה מיחייב לברוכי ולומר ברוך שעשה לי נס במקום הזה: על נסי אביו מהו ולא איפשיטא ובגמ' דילן אמרינן דהוא ובנו ובן בנו מברך: כגון חנניה מישאל ועזריה מברך שעשה נסים לאבותינו והכי הגיה לקמן ובגמרא דילן: ניסי שבטים כגון מקום שלא היה קדוש השם: מאן דאמר כל שבט ושבט איקרי קהל פלוגתא דר"ש ורבי יהודה ור"מ בפ"ק דהוריות כדהק התם: צריך לברך חמש ברכות כדמפרש ואזיל: פרת בבבל שנהר כדאיתא בגמרא דילן: מרקולים בבבל נמי איתא: כבשן האש חנניה מישאל ועזריה: גוב האריות שהושלך בו דניאל: [ג"ב: שעשה נסים לאבותינו] ואע"ג דיחיד הוה מלינן אבות על השולטת אלא הדוכס אבי אבי רבנ ישראל וכו' ורבנות מלינו על היחיד כדכתיב ביד אדונים קשה]: מקום שנוטלין ממנו עפר פי' רש"י ז"ל מקום יש בבבל שאין בהמה יוצאה משם אם אין נותנין עליה עפר מעפר המקום והוא סימן השמד כדמפרש ואזיל וטאטאתיה במטאטא השמד וגו': צריך לומר אלהינו ואין נ"ל אתה דלא לומר אשר קדשנו ואינו אומר אשר קדשנו וקי"ל כרב ואומר אתה ושם ומלכות כדאיתא בגמ' דילן פרק כיצד מברכין: היסופר לו כי אדבר הכי דריש ליה לקרא היסופר כביכול כולו כי ארצה לו דברי שבח בגבורי אם אמר איש לעבות לך כי יבולע: כגון אני וחברי בתמיהה: סמא דכולא משתוקא הסם שיש בו כל הסתיר כולם הוא השתיקה שלא להרבות דברים והיינו לך דומיה תהלה: דלית ביה טימי דמים וערך בלשון יון טימי: הרי זה חכם בשם יו"ד ה"א מקור כל השמות כולם מה שאין כן באלו"ף למ"ד: תשובתן בצדן שכתב כאן רפואתן כלו להחזיר להן תשובה: לא שניהם בלא שכינה הגוף מהן והנשמה מהקב"ה מרוחו של הקב"ה והכי קאמר קרא נעשה אני והם ותהי ה"ס בצלמנו כדמותנו שהן אדם וחוה והשתא נעשה מבנין הפעיל כמו נשקה את אבינו: בסיליאוס לשון יון מלכות: אגוסטוס פי' יוסף בן גוריון ע"ה לשון רומי יועץ וחכם: קיסר ככר פי' נ"כ יוסף בן גוריון טעם למה האמפיור קרוי קיסר בלשונם: ארכי טקטון שר הבנאים עושה קיטונות וחדרים: קדוש בכל מיני קידושין ואלהים לשון רבים: קוסינטרו כמו קוסטינר השוטר ההורג אנשים במצות השלטון או במצות המלך: ויצילני מחרב פרעה

באר נתיב א) כנית יוסף תניא [illegible] ועתה המהרש"ם [illegible] [illegible]

עזריה מכבשן האש הה"ד (דניאל ג) ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך משך ועבד נגו וגו'. רבי יודן בשם רבי יצחק אמר בה שיטה אוחרי (הרי) בשר ודם יש לו פטרון וכו' עד הרי הוא מושלך לחיות היכן הוא והיכן פטרונו אבל הקב"ה הציל את דניאל מגוב האריות הה"ד (שם ו) אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא וגו'. רבי יודן אמר משמיה דידיה בשר ודם יש לו פטרון אם באת לו עת צרה אינו נכנס אצלו פתאום אלא בא ועמד לו על פתחו של פטרונו וקורא לעבדו או לבן ביתו והוא אומר לו איש פלוני עומד על פתח חצרך שמא מניחו לו ושבא מבניסו אבל הקב"ה אינו כן אם באת על אדם צרה לא יצוה לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצוח ואני עונה אותו מיד הה"ד (יואל ג) כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. אמר רבי פינחס עובדא הוה ברב דהוה עייל מהמתן יסטריה פגעין ביה דובאי אמרין ליה מן דמאן את אמר לון מן דסופינוס. ופנותיה. ברמשא אתון לגביה אמרין ליה עד אימתי את מיקיים עם אילין יהודאי. אמר לון למה. אמרי ליה פגעינן בחד ואמרינן ליה מאן את ואמר לן יהודאי ואמרינן ליה מן דמאן את ואמר לן מן דסופינוס. אמר לון ומה עבדתון ליה אמרי ליה פנינן יתיה. אמר לון יאות עבדתון. ומה מי שהוא מתלה בבשר ודם הוא ניצול מי שהוא נתלה במלך מלכי המלכים הקב"ה לא כל שכן. הדא הוא דכתיב כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. אמר רבי אלכסנדריי עובדא הוה בחד ארכון דהוה שמיה אלכסנדרוס והוה קאי דאין חד ליסטים אמר ליה מה שמך אמר ליה אלכסנדריי אמר ליה אלכסנדרוס פנה אלכסנדריי. ומה אם מי ששמו כשמו של בשר ודם הוא ניצול מי ששמו כשמו של הקב"ה על אחת כמה וכמה. הדא היא דכתיב כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. רבי פינחס אמר בה תרתי חדא בשם רבי זעירא וחדא בשם רבי תנחום בר חנילאי. רבי פינחס בשם רבי זעירא אמר בשר ודם יש לו פטרון אם הטריח עליו ביותר הוא אומר אשכחית פלן דקא מטריח לי אבל הקב"ה אינו כן אלא כל מה שאת מטריח עליו הוא מקבלך הה"ד (תהלים נה) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. ר' פינחס בשם רבי תנחום בר חנילאי אמר בשר ודם יש לו פטרון ובאו שונאים על פתח חצרו של פטרונו לתפשו עד דו צווח ליה עד דו נפק עברת חרבא על קרליה וקטלית יתיה. אבל הקב"ה הציל את יהושפט מחרב ארם דכתיב (דה"ב יח) ויזעק יהושפט וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו מלמד שלא היה חסר אלא חיתוך הראש ויסיתם אלהים ממנו. רבי זעירא בריה דרבי אבהו רבי אבהו בשם רבי אלעזר (תהלים קמו) אשרי שאל יעקב בעזרו וגו' מה כתיב בתריה (שם) עושה שמים וארץ וגו' וכי מה ענין זה לזה אלא בשר ודם יש לו פטרון שולט באיפרכיא אחת ואינו שולט באיפרכיא אחרת ואפילו תימר קוזמו קרטור שולט ביבשה שמא שולט בים אבל הקב"ה שולט בים ושולט ביבשה ומציל בים מן חמים (סנ:) וביבשה מן האש הוא הציל את משה מחרב פרעה הציל את יונה ממעי הדגה חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש לדניאל מבור האריות הה"ד (תהלים קמו) עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם. אמר רבי תנחומא מעשה בספינה אחת של גוים שהיתה פורשת בים הגדול והיה בה תינוק אחד יהודי עמד עליהן סער גדול בים ועמד כל אחד ואחד מהן והתחיל נוטל יראתו בידו וקורין ואינן מועילין כלום כיון שראו שלא הועילו כלום אמרו לו בני קרא אל אלהיך ששמענו שהוא עונה אתכם כשאתם צועקים אליו והוא גבור מיד עמד התינוק וצעק בכל לבו וקבל ממנו הקב"ה תפלתו ושתק הים כיון שירדו ליבשה ירדו כל אחד ואחד לקנות צרכיו אמרו לו לאותו תינוק לית את בעי מיזבן לך כלום. אמר לון מה אתון בעיין מן התן אכסניי עליבא. אמרון ליה ואת אכסניי עליבא. אינון אכסניא עליבא דאינון הכא וטעוותהון בבבל אינון הכא וטעוותהון ברומי ואינון הכא וטעוותהון עמהון ולא מהנין לון כלום אבל כל הן דאת אזיל אלהיך אזיל עמך הה"ד (דברים ד) כה' אלהינו בכל קראנו אליו. רבי שמעון בן לקיש אמר בשר ודם יש לו קרוב אם היה עשיר מודה בו ואם היה עני כופר בו. אבל הקב"ה אינו כן אלא אפילו ישראל נתונין בירידה התחתונה הוא קורא אותם אחי ורעי ומה טעם (תהלים קכב) למען אחי ורעי. רבי אבון ורבי אחי ורבי שמעון בן לקיש בשר ודם יש לו קרוב אם היה פילוסופוס הוא אומר אהן פלן מתקרב לן אבל הקב"ה קורא לכל ישראל קרובים הדא הוא דכתיב (שם קמח) לבני ישראל עם קרובו:

מקום שנעקרה ממנו וכו': מתני' כשנעקרה מכל מקומות ארץ ישראל אבל אם לא נעקרה אלא ממקום אחד א) אומר ברוך שעקר עבודת זרה מן המקום הזה. נעקרה ממקום אחד ונקבעה במקום אחר במקום שניתנה בו אומר ברוך שנתן ארך אפים וכו' ומקום שנעקרה ממנו אומר ברוך שעקר עבודה זרה מן המקום הזה. יהא רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו כשם שעקרת אותה מן המקום הזה כך תעקור אותה מן המקומות כולן ותחזיר לב עובדיהן לעבדך. רבי שמעון בן אלעזר אומר אף בחוץ לארץ צריך לומר כן ולא נמצא מתפלל על עובדי עבודה זרה. אמר רבי יוחנן כתיב (קהלת ט) כי מי אשר יחובר אל כל החיים יש בטחון יבחר כתיב אל כל החיים יש בטחון שכל זמן שאדם חי יש לו תקוה. מת אבדה תקותו דכתיב (משלי יא) במות אדם רשע תאבד וגו'. תני רבי יהודה אומר שלשה דברים צריך אדם לומר בכל יום ברוך שלא עשני גוי ברוך שלא עשני בור ברוך שלא עשני אשה. ברוך שלא עשני גוי שאין העובדי כוכבים כלום שנאמר (ישעיה מ) כל הגוים כאין נגדו שלא עשני בור שאין בור ירא חטא. שלא עשני אשה שאין האשה מצווה על המצות. אמר רבי אחא כי מי אשר יחובר וגו' אפילו אותן שפשטו ידיהן בזבול יש להן בטחון. לקרבן אי אפשר שכבר פשטו ידיהם בזבול. לרחקן אי אפשר שעשו תשובה עליהם הכתוב אומר (ירמיה נא) וישנו שנת עולם וגו'. רבנין דקסרין אמרי קטני רשעי גוים וחיילותיו של נבוכדנצר אינן חיין ולא נדונין עליהן הכתוב אומר וישנו שנת עולם וגו'. תני העובר לפני בתי עבודה זרה אומר (משלי טו) בית גאים יסח ה'. רבי יוסי בר בון בשם רבי לוי ראה אותן מזבלין לעבודה זרה אומר (שמות כב) זובח לאלהים יחרם. תני הרואה את הכושי ואת הגיחור ואת הלווקן ואת הקפח והננס אומר ברוך משנה הבריות את הקטע ואת הסומא ואת מוכה שחין אומר ברוך דיין האמת. מתניתא כשהיו שלמין ונשתנו אבל אם היה כן ממעי אמו אומר ברוך משנה הבריות. הרואה אילנות נאין ובני אדם נאין אומר ברוך שברא בריות נאות בעולמו. מעשה ברבן גמליאל שראה גויה נאה וברך עליה. ולא כן אמר רבי זעירא בשם רבי יוסי בר חנינא ורבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן (דברים ז) לא תחנם לא תתן להם חן. מה. אמר אבסקטא לא אמר אלא שכך ברא בריות נאות בעולמו שכן אפילו ראה גמל נאה וסוס נאה חמור נאה אומר ברוך שברא בריות נאות בעולמו. וזה דרכו של רבן גמליאל להסתכל בנשים אלא דרך עקמומית היתה כגון ההן פיוסים והביט בה שלא בטובתו. קרא הגבר אומר ברוך חכם הרזים דכתיב (איוב לח) מי שת בטוחות חכמה וגו'. אמר רבי לוי בערביא קורין לאימרא יובלא (יהושע ו) והיה במשוך בקרן היובל. באפריקא קורין לנדה גלמודה (ישעיה מט) ואני שכולה וגלמודה. ברומי צווחין לתרנגולא שכוי (איוב לח) או מי נתן לשכוי בינה. הרואה אוכלוסין אומר ברוך חכם הרזים כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה כך אין דעתן דומה זה לזה. בן זומא כשהיה רואה אוכלוסא בירושלם היה אומר ברוך שברא כל אלו לשמשני כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שלא אכל פרוסה חרש וזרע ונכש ועדר וקצר ועמר ודש וזרה וביר וטחן והרקיד ולש וקטף ואפה ואח"כ (סד.) אכל פרוסה ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו מתוקנים לפני. כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא חלוק ללבוש גזז ולבן ונפץ וצבע וטוה וארג וכבס ותפר ואחר כך מצא חלוק ללבוש ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו מתוקנים לפני. כמה בעלי אומניות משכימין ומעריבין ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו לפני. וכן היה בן זומא אומר אורח רע מהו אומר וכי מה אכלתי משל בעל הבית מה שתיתי משל בעל הבית חתיכה אחת אכלתי לו כוס יין שתיתי לו וכל טורח שטרח לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. אבל אורח טוב אומר ברוך יהיה בעל הבית הזה זכור בעל הבית הזה לטובה כמה יין הביא לפני כמה חתיכות הביא לפני כמה טורח טרח לפני כל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי וכן הוא אומר (איוב לו) זכור כי תשגיא פעלו אשר שוררו אנשים:

על הזיקין: שמואל אמר אין עבר החן זיקא בכסיל מחריב העולם. מתיבין ליה לשמואל ואנן חמיין ליה עבר. אמר לון לית אפשר אלא או לעיל מינה או לרע מינה. שמואל אמר חכים אנא בשקקי שמיא כשקקי נהרדעא קרתי בר מן ההן זיקא לית אנא ידע מה הוא עיבקה וכי שמואל עלה לשמים אלא על שם (שם לח) מי יספר שחקים בחכמה:

ועל

פירוש מהר"ש סיריליאו

פרעה קרא יתירא הוא דלכתוב כי אלהי אבי בעזרי: ופנותיה פנו לו מקום והלך: השלך על ה' יהבך לשון הפלגה כמו הב הב: קוזמו קרטור לשון יון קוזמו עולם קיטור הופם כלומר שלטון על העולם: שולט בים נהגיח הים מועפו: פילוסופוס אוהב חכמה. ואם אינו חכם ובעל כבוד אינו אומר שהוא קרובו: לכל ישראל בין דאוין בין שאינן ראויין: לב עובדיהם על פושעי ישראל קאמר ותש"ה לת"ק בח"ל לא יאמר כן מפני שרובם גוים: ולא נמצא וכו' אלהכו פריך ומשמע ליה דנמצא לאו שערי תשובה ותפלת פוא הוא: יבחר כתיב וקרא ואל כל החיים מרם לפניו ולאחריו יבכי קאמר מי שהוא בוחר לחיי עולם הבא מקרויים כל החיים יכול הוא לבחור בארי אל החיים בעוד שמהם כהם יש להן בטחון ושוב: שלא עשני גוי שלא סלדתי מבטן גויה ואלו טלותי לא היה לי דכך ושקום להשכיל באמתך. אבל לא מברך שלא נעשיתי גוי דהם אין לברך עליו דהף אם נעשה גוי וכפר בעיקר יש לו תשובה ומלי והתפלל עליו ודלאמרן והשב לב וכו': אותן שפשטו ידיהן בזבול שכפרו בעיקר והיינו יחוקי. אל כל החיים הקב"ה קרוי כל החיים כי הוא לרור החיים ונתחבר אליו כמו חירם שאמר אל אני: מזבלין לשון גללי הוא והענין כמו מזבחים וכמי הוא: כושי שחור הרבה: גיחור אדום הרבה כמשו בלעז: לווקן לבן יותר מדאי: קפח כמנו גדולם ומתוך טוביו נראית קומתו מקופחת: ננס קטנתו קצרה נלתו בלעז: קבוץ בנקמעם ידו או רגלו מחמת חולי או בכ"ד והיינו בלמים ונשתנו: אבסקתא בריית קיטון: ההן פיוסים קרוליידא בלעז על שם במספרים פניו שהולך פונה אחת וערב וכפופין לימין או לשמאל ממנו למבוי שנצין זה את זה אלא במתמין והכי מיק לה נמי פ"ק דבי"ק: קרא הגבר התרנגול: מותות כליות שהן ילקות ומטושת באלב: אוכלוסא מהרב נגמ' דילן אין אוכלוסין פחותה מס' רבו: חכם הרזים ביודע מה בלב כל אחד: נכש עוקר עשבים רעים: קטף כשמתלק כבירה לא יחמיץ את הפשיטה ואיעולה על כרי וכבר מחליק פניו במים או בסמן כשנותנין אותו בתנור: כמה בעלי אומניות עמיד יה והכל בלים אלו: שוררו אנשים לשון שירה ושבח כשאדם מצאים פעולתו בכל מקום כוא

מאיר נתיב א) כתב הגר"א בספרו שם אליהו וז"ל מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים וכו' פירוש אפילו ממקום אחד ומה דכתיב בתוספ' י"ט בשם הירושלמי כשנעקרה כשהיו מכנים תכל ארץ ישראל מסות כל זה שם דרכים מרקום אחד וג"כ ממקום אחר לא פ"ע ונראה דנפל שגגת סופר בדבריו אלו דהלכה בתוספ' י"ט כתוב כמו שהביא הגר"א ולא ירושלמי כשנעקרה מכ"מ מקומותיה בארץ ישראל אבל נעקרה מט"ת המקום אחר אומר ברוך במקב פט"ת מתקום כזה עכ"ל ונראה שצריך לגרוס בדברי הגר"א ול"נ ומה שהביאו התוס' דף נ"ד פ"א דס"ת בפקר וכו' ובאמת כתב כן בהגהותיו לפ"מ ולפיקר הדבר נראה שאין לגרוס בירושלמי אבל בגמ' דילן דף נ"ז פ"ב פליגי בזה מהם לכדות דמכבן מאלנו אף אם נעקרה ממקום אחד כארץ ישראל וכן פסק הב"ם סימן רכ"ד סעיף ב'.

ועל הזוועות: תני בר קפרא מתריעין על הזוועות. אליהו ז"ל שאל לרבי נהוראי מפני מה באין זוועות לעולם אמר ליה בעון תרומות ומעשרות כתוב אחד אומר (דברים יא) תמיד עיני ה' אלהיך בה וכתוב אחד אומר (תהלים קד) המביט לארץ ותרעד הא כיצד יתקיימו שני כתובים הללו בשעה שישראל עושין רצונו של מקום ומוציאין מעשרותיהן כתקנן תמיד עיני ה' אלהיך בה ואינה ניזוקת כלום. בשעה שאין ישראל עושין רצונו של מקום ואינן מוציאין מעשרותיהן כתקנן המביט לארץ ותרעד. אמר ליה בני [חייך] כך היא סברא דמילתא אבל כך הוא עיקרו של דבר בשעה שהקב"ה מביט בבתי תרטייאות ובבתי קרקסיאות יושבות בטח ושאנן ובית מקדשי חרב הוא מסתכל באפליון של עולמו להחריבו נ) הדא הוא דכתיב (ירמיה כה) שאג ישאג על נוהו בשביל נוהו. רבי אחא אמר בעון משכב זכור אמר הקב"ה אתה זעזעת איברך על דבר שאינו שלך חייך שאני מזעזע עולמי על אותו האיש. ורבנן אמרי מפני המחלוקת דכתיב (זכריה יד) ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיה וגו'. אמר רבי שמואל אין רעש אלא הפסק מלכות כמה דאת אמר (ירמיה נא) ותרעש הארץ ותחל מפני מה (שם) כי קמה על בבל מחשבות ה'. אליהו ז"ל שאל לרבי נהוראי מפני מה ברא הקב"ה שקצים ורמשים בעולמו אמר ליה לצורך נבראו בשעה שהבריות חוטאין הוא מביט בהן ואומר ומה אם אלו שאין בהן צורך אני מקיימן אלו שיש מהן צורך לא כל שכן. אמר ליה עוד הן יש בהן צורך זבוב לצרעה. פשפש לעלוקתא. נחש לחפפית. שבלול לכתית ג). סממית לעקרב:

ועל הברקים: רבי ירמיה ורבי זעירא בשם רב חסדא דיו פעם אחת בכל יום. אמר רבי יוסי במה אנן קיימינן אם במרודין דיו פעם (סד:) אחת ביום. ואם במופסקין מברך על כל אחת ואחת חיליה דרבי יוסי מן הדא דתני היה יושב בחנותו של בשם כל היום אינו מברך אלא אחת אבל אם היה נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם. אתא רבי אחא בר חנינא בשם רב חסדא ואמר כן אם במרודין דיי פעם אחת ביום ואם במופסקין מברך על כל אחת ואחת: תניא היה יושב בבית הכסא או בבית מפיקליא אם יכול לצאת ולברך בתוך כדי דבור יצא ואם לאו לא יצא. רבי ירמיה בעי היה יושב בתוך ביתו ערום מהו שיעשה לו ביתו כמו מלבוש ויוציא את ראשו חוץ לחלון ויברך. היה יושב במגדל ערום מהו שיעשה לו כמין מלבוש ויוציא את ראשו חוץ לחלון ויברך:

ועל הרוחות: מתני' כשבאין בזעף אבל באין בנחת אומר ברוך עושה בראשית. תני אמר רבי יהושע בן חנניה בשעה שהרוח יוצא לעולם הקב"ה משברו בהרים ומרשלו בגבעות ואומר לו תן דעתך שלא תזיק לבריותי מה טעם (ישעיה נז) כי רוח מלפני יעטוף משלהי ליה כמא דאת אמר (תהלים קמב) בהתעטף עלי רוחי וכל כך למה רבי הונא בשם רבי אחא (ישעיה נז) ונשמות אני עשיתי בשביל נשמות שעשיתי. אמר רב הונא בשלש מקומות יצא הרוח שלא במשקלו ובקש להחריב את העולם כלו אחד בימי יונה ואחד בימי איוב ואחד בימי אליהו בימי יונה (יונה א) וה' הטיל רוח גדולה וגו' בימי איוב שנאמר (איוב א) והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר וגו' בימי אליהו שנאמר (מ"א יט) והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק וגו'. אמר רבי יודן בר שלום נאמר אותו של איוב בשבילו היה ושל יונה בשבילו היה אין לך שהיה קוזמיקון אלא של אליהו והנה ה' עובר ורוח גדולה ואח"כ רעש ואחר הרעש אש וגו':

רבי יהודה אומר וכו': וכמה הוא פרק אחת שלשים יום. שמעון קמטרא שאל לרבי חייא בר אבא בגין דאנא חמר וסליק לירושלם בכל שעה ו) מהו שאקרע אמר לו אם בתוך שלשים יום אין אתה צריך לקרוע. לאחר שלשים יום צריך אתה לקרוע. רבי חונה ושמעון קמטרא בשם רבי שמואל בר נחמן (שופטים יח) ויהונתן בן גרשום בן מנשה נו"ן תלויה אם זכה בן משה ואם לאו בן מנשה. הבריייא בעון קומי רבי שמואל בר נחמן כומר היה לעבודה זרה והאריך ימים. אמר להן על ידי שהיתה עינו צרה בעבודה זרה שלו. כיצד היתה עינו צרה הוה בר נש אתי למקרב תור או אימר או גדי לעבודה זרה והוה אמר ליה פייסיה עלי והוה אמר ליה מה זו מועילה לך לא רואה ולא שומעת ולא אוכלת לא מטיבה ולא מריעה [ולא מדברת] אמר ליה ומה נעביד אמר ליה זיל עביד חד פינך דסולת ואייתי לי ואתקין עלוי עשר ביעין ואתקין קומוי ואנא מפייס עלך. ומכיון דאזיל ליה הוה אכיל לון. זמנא חדא אתא בר פחין ואמר ליה כן. אמר ליה אם אינה מועילת כלום. מה את עביד הכא. אמר ליה בגין חיי. כיון שעמד דוד המלך ומצאו עובד עבודה זרה שלח והביאו אמר ליה את בן בנו של אותו צדיק ואת עובד עבודה זרה אמר ליה כך מקובלני מבית אבי אבא מכור עצמך לעבודה זרה ואל תצטרך לבריות. אמר ליה ח"ו לא אמר [כן] אלא מכור עצמך לעבודה שהיא זרה אצלך ואל תצטרך לבריות. כיון שראה דוד שהוא אוהב ממון מה עשה העמידו קומוס תיסבריות שלו הדא הוא דכתיב (דה"א כו) ושבואל בן גרשום בן משה נגיד על האוצרות (סה.) שבואל ששב לאל בכל לבו ובכל כחו. מתיבין ליה לרבי שמואל בר נחמן והא כתיב (שופטים יח) עד יום גלות הארץ אמר לון כיון שמת דוד עמד שלמה והלף סנקלימין שלו וחזר לקלקולו הראשון הה"ד (מ"א יג) ונביא אחד זקן יושב בבית אל אמרין הוא הוה. תני הרואה את החמה בתקופתה ואת הלבנה בתקופתה ואת הרקיע בטהרתו אומר ברוך עושה בראשית. אמר רבי חונא הדא דתימא בימות הגשמים ובלבד לאחר שלשה ימים הה"ד (איוב לז) ועתה לא ראו אור וגו'. תני הרואה לבנה בחדשה אומר ברוך מחדש חדשים. עד היכן רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי עד שתראה כחצי המטה. רבי אחא ורבי חיננא בשם רבי יוסי עד שתתמלא פגימתה. רבנין דקסרין אמרין עד י"ד יום. אמר רבי יוסי בר בון ויאות כלום מתמלאת פגימתה אלא עד י"ד יום הא כל י"ד יום צריך לברך. בתפלה רבי יוסי בר נהוראי אומר מקדש ישראל מחדש חדשים. רב חייא בר אשי אמר מקדש ישראל וראשי חדשים שמואל אמר וצריך לומר והשיאנו. רב אמר צריך להזכיר בה זמן. תני רב הושעיא דכתיב (בראשית א) והיו לאותות ולמועדים. תני העובר בין הקברות אומר בא"י מחיה המתים. רבי חייא בשם רבי יוחנן ברוך נאמן בדברו. ומחיה המתים. רבי חייא בשם רבי יוחנן הוא יודע מספרכם הוא יעורר אתכם והוא יגלה עפר מעל עיניכם בא"י מחיה המתים רבי אלעזר בשם רבי חנינא אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין וסילק אתכם בדין ועתיד להחיותכם ולהקימכם בדין והוא יודע מספר כלכם והוא יגלה עפר מעיניכם בא"י מחיה המתים. הדא דתימא במתי ישראל אבל במתי אומות העולם אומר (ירמיה נ) בושה אמכם חפרה יולדתכם. תני הרואה הקשת בענן אומר בא"י זוכר הברית. רבי חייא בשם רבי יוחנן ונאמן בבריתו וקיים במאמרו ח). רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כל ימיו של רבי שמעון בן יוחי לא נראתה הקשת בענן. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כן הוה רשב"י אומר אני ראיתי בני העולם הבא והן מועטין אם תלת אינון אנא וברי מנהון ואם תרין אינון אנא וברי אינון. רבי

חזקיה

פירוש מהר"ש סיריליאו

הוא מה שפירשו חכמים הראשונים וקרא בהקב"ה קאי: מתריעין על הזוועות שמפלים כתלים והאומה מחמת הרעש והיינו מפולת והא בפ"ג דתעניות א) ומתריעין משמע שהם בשופר: תמיד עיני ה' ובגלות וברכה מסתעי קרא: תיטראות מקומות נגוהים ברואים משם שחוק וטיול: בתי קרקסיאות בתי שותי יין כדרך מלכות יון יין בלשון יון קרסי: מסתכל באפילון של עולמו תלוי של עולם: מפני הרעש בימי עזיה מלך יהודה דעזיה החזיק במחלוקתו של קרח ליטול כתר כהונה כבדברי הימים: זבוב לצרעה למי שעקצו צרעה טוחן זבוב ומניח עליו: פשפש לעלוקתא מי שנתחבה בו עלוקה מריח הפשפש פותח פיו וטורח: נחש לחפפית פירש בעל הערוך ז"ל אחד ממיני שחין ותמיד צריך לחכך אותה ולוקח אותה כלותה של היוב ורשותה בנחם שמרתיחין אותו בשמן זית וטחין המוח בתיתו שמן: שבלול לכתית קראקל בלע' שמניחה בכתיה והוא בשר כתוש שמגע באבן או בכותל אינקונטרהדא בלע': סממית ארלמיה בלע' למי שעקצו עקרב טוחם סממיה ומניחין עליו: במרודין פירש רבינו חננאל ז"ל אע"ם שאין נראין הברקים סמוכים זה אל זה אלא עכשיו ברק אחד ואחר שעה ברק אחר כיון שלא נפסקו העננים די בברכה אחת אבל אם העננים הראשונים נפסקו וחזרו ותזור הברק אח"כ מברך ברכה אחרת: חיליה דרבי יוסי כתו ורחיינו: מפיקליא בית המרחץ של בני המדינה מלשון ספקלטור והם עושין האסירים נקבי טרכיון ודומי לבית הכסא ד): [נ"ב: אם יכול לצאת בעודו שומע הברק או הרעם]: ולאמר ר"י ז"ל דמספקא ליה להאי תלמודא אם לבו רואה את הערוה מותר או אסור ה) שלכך נדיון דסבירא לן דאסור פסיטא דאסור: ומרשלו בגבעות מחלישו: קוזמיקון שהיה כללי בכל העולם. שם בלשון יון קוזמו: מהו שאקרע כדאמרינן בפרק כתיה ומ"ק כרואה ערי יהודה בחרבנן קורע: קמטריא חרנוס מלהחזי קמטרא שהיה עושה אריזות והיבות גמות: בן מנשה מנשה בן חזקיה שהשכיח את ישראל מן התורה: והאריך ימים דהא אשכחן ליה בימי דוד: פינך רסולת בלשון יון קדרה: קומוס היסבריין שר האוצרות הרבה מעיט מגזים תיסבריינא: ששב לאל דהא יהונתן שמו כדכתיב בס' שופטים: עד יום גלות הארץ ומשמע דלעולם היה כומר שם: סנקלימון כ"ד ועלה שלו ויום גלות הארץ מפרש בסדר עולם עד יום שגלה מנשה ופסלו של מיכה עמו: בימות הגשמים דתדיר מצויין עננים והו רקיע בטהרתו כבגמלא וך שהוא דבר חדש ומברכין [נ"ב: בתר ג': ועתה לא ראו אור. בהיר הוא. לאחרות שים עננים חשוכים ז' מזו]: כחצי המטה מטתה של לבנה כלומר מדת בטתה דהיינו שמתמלאה עד חצי עיגולה: שתתמלא פגימתה שכל שטח עיגולה מתמלא אורה דהיינו עד י"ד יום וכדמפרש ואזיל: צריך לברך והברכה מפורשת בגמרא דילן פרק היו בודקין: בתפלה בתפלה של ר"ח והיינו בתפלת מוסף שכי חתים: והשיאנו את ברכת מועדיך דראש חודש כמי אקרי מועד כדאיתא פרק קמא דשבועות: זמן כדאיתא כמו בשאר מועדים כדהוי רב הושעיא ו): יצר אתכם בדין כלומר על כרחך אתם נוצר: חן אתכם במזונותיו: וכלכל בשאר דברים: בדין כדאמריק קוין מטעתיו של אדם וכו': ולהקימכם בדין אם יהו ראויין לחיי עולם או חיו לדראון עולם:

אהיב

מאיר נתיב א) וכן כתב הכסף משנה פ"ב מהלכות תמידין הלכה י"ג. ב) בשמות המתרגם פ' ... הוא ט מאד נקרא בלשון יוני פריפיליון. אבל פוליון הוא בלשון יוני מגבה או חלל כמו אפיפון נתקום פלמון. ג) בשמות המתרגם כן הוא גנת' דילן בגמ דף מ"ח פ"ב ופירש"י ... נ"מ פ' וכן פי' סמוך בערוך אמם. ד) בהרא"ש פרק הרואה סימן י"ב איתא בבית טוקלין ... [illegible] ... ה) וכן כתב הרא"ש ... ו) כבין נוסחת המתרגם כן שוה ... ז) כבדם ישמע ... ח) וכן הוא בגמ' דילן ברכות דף נ"ט פ"א

חזקיה בשם רבי ירמיה כך היה רבי שמעון בן יוחי אומר אי יקרב אברהם מן גביה ועד גבי ואנא מיקרב מן גבי ועד סוף כל דרי ואי לא יצטרף אחיה השלוני עמי ואנא מיקרב כל עמא. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כן הוה רבי שמעון בן יוחי אומר בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב והיתה מתמלאת:

על הגשמים ועל בשורות וכו׳: ומה ראו לסמוך בשוריה טובות לגשמים רבי ברכיה בשם רבי לוי על שם (משלי כה) מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק. וכמה גשמים ירדו ויהא אדם צריך לברך. רבי חייא בשם רבי יוחנן בתחלה כדי רביעה ולבסוף כדי שיודחו פני הקרמיד א): רבי ינאי בר ישמעאל בשם רבי שמעון בן לקיש בתחלה כדי רביעה ולבסוף כדי שתשרה המגופה. ויש מגופה נשרית. אלא רואין אותה כאלו היא שרויה. רבי יוסי בשם רב יהודה רבי יונה רב יהודה בשם שמואל בתחלה כדי רביעה ולבסוף אפילו כל שהוא. רבי יוסי בשם רבי זעירא להפסיק תענית נאמרה. רבי חזקיה ורבי תנחום דרב אדא בר אבימי הוון יתבין א״ל רבי תנחום לרב אדא (סה:) בר אבימי לא מסתברא לברכה נאמרה א״ל הן. אמר ליה רבי חזקיה לרב אדא בר אבימי לא מסתברא להפסיק תענית נאמרה א״ל הן. אמר ליה ולמה אמרת ליה הן. אמר ליה תכין אמרית ליה בשטת רביה. אמר ליה רבי מנא לרבי חזקיה רבי מנו רביה אמר ליה רבי זעירא רבי אמר ליה אף אנן אמרין רבי יוסי בשם רבי זעירא להפסיק תענית נאמרה: אמר רב יהודה רב יחזקאל אבא הוה מברך על ירידת גשמים כן. יתגדל ויתקדש ויתברך ויתרומם שמך מלכנו על כל טפה וטפה שאתה מוריד לנו שממנה אתה זן אלו מאלו: מהו (איוב ט) כי יגרע נטפי מים שממניען זו מזו כמה דאת אמר (ויקרא כז) ונגרע מערכך. אמר רבי יודן שהוא מורידן במדה שנאמר (איוב כח) ומים תכן במדה. רבי יוסי בר יעקב סליק מבקרא לרבי יודן מגדלאה עד דו תמן נחת מיטרא ושמע קליה ואמר אלף אלפין ורבו רבוון תושבחות אנו חייבין להודות לשמך מלכנו על כל טפה וטפה שאתה מוריד לנו שאתה גומל טובה לחייבים אמר ליה הדא מנא לך אמר ליה הכין הוה רבי סימון רבי מברך על ירידת נשמים. תניא וכמה גשמים ירדו ויהא בהם כדי רביעה מלא כלי של מחרישה של שלשה טפחים דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר בתחלה טפח ובשנייה טפחיים ובשלישית שלשת טפחים. תני רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפה יורד מלמעלה שאין התהום מעלה כנגדו שני טפחים מאי טעמא (תהלים מב) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך. ואמר רבי לוי המים העליונים זכרים ותחתונים נקבות מאי טעמא (ישעיה מה) תפתח ארץ וגו׳ תפתח ארץ כנקבה הזאת שהיא פותחת לפני הזכר. (שם) ויפרו ישע זו פריה ורביה (שם) וצדקה תצמיח יחד זו ירידת גשמים (שם) אני ה׳ בראתיו לכך בראתיו לתקונו ולישובו של עולם. רבי אחא תני לה בשם רבן שמעון בן גמליאל למה נקראת שמה רביעה שהיא רובעת את הארץ. רבי חנינא בר איקא בשם רב יהודה שרשי חטה בוקעין בארץ חמשים [נ״ב: שלש אמה] אמה. שרשי תאנה רכים בוקעין בצור. תני רבי שמעון בן אלעזר אומר אין הארץ שותה אלא לפי חיבוטה. א״כ מה יעשו שרשי חרוב. מה יעשו שרשי שקמה. אמר רבי חנינא אחת לשלשים יום תהום עולה ומשקה אותן. מאי טעמא (שם כז) אני ה׳ נוצרה לרגעים אשקנה. אמר רבי זעירא תני ראה זול בא לעולם. ושובע בא לעולם. נהר מספיק למדינה אומר ברוך הטוב והמטיב. אמרו לו מת אביו אומר ברוך דיין האמת מת והורישו אומר ברוך הטוב והמטיב:

בנה בית חדש וקנה כלים חדשים וכו׳: אמר רבי חייא בר אבא לא סוף דבר חדשים אלא אפילו שחקים כאלו הן חדשים לו. רבי יעקב בר זבדי בשם רבי חייא בר אבא אמר קנה אומר ברוך שהחיינו. נתן לו במתנה אומר ברוך הטוב והמטיב. רבי בא אבוה דרבי אבא מרי בשם רבי אחא קנה אומר ברוך שהחיינו. ניתן לו אומר ברוך הטוב והמטיב. לבש בגדים אומר ברוך מלביש ערומים. תני (סו.) העושה סוכה לעצמו אומר אשר קדשנו לעשות סוכה. לאחרים אומר לעשות סוכה לשמו. נכנס לישב בה ברוך אשר קדשנו לישב בסוכה ושהחיינו. משברך עליה ליל יום טוב הראשון אין צריך לברך עליה עוד מעתה. העושה לולב לעצמו אומר אשר קדשנו לעשות לולב. לאחר לעשות לולב לשמו. כשהוא נוטלו אומר על נטילת לולב ושהחיינו ומברך בכל שעה ושעה שהוא נוטלו. העושה מזוזה לעצמו אומר לעשות מזוזה. לאחר לעשות מזוזה לשמו. כשהוא קובעה אומר אשר קדשנו לקבוע מזוזה. העושה תפלין לעצמו אומר לעשות תפלין. לאחר אומר לעשות תפלין לשמו. כשהוא לובשן אומר על מצות תפלין. העושה ציצית לעצמו אומר לעשות ציצית. לאחר אומר לעשות ציצית לשמו. נתעטף בו אומר אשר קדשנו להתעטף בציצית. התורם והמעשר אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשרות. לאחרים אומר להפריש תרומה ומעשרות לשמו. השוחט צריך לומר אקב״ו על השחיטה. המכסה אומר על כסוי הדם. המל צריך לומר אקב״ו על המילה. אבי הבן אומר אקב״ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. העומדים שם צריכין לומר כשם שהכנסתו לברית כך תכניסהו לתורה ולחופה. המברך צריך שיאמר ברוך אשר קדש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות זרע קדש שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא״י כורת הברית. מצות אימתי מברך עליהן רבי יוחנן אומר עובר לעשייתן. רב הונא אמר בשעת עשייתן אתיא דרב הונא כשמואל דאמר רבי יוסי בר בון בשם שמואל כל המצות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה. ויש אומרים אף קידושין בבעילה. אמר רבי יונה אית לך חורי תפלין של יד עד שלא יחלוץ ושל ראש עד שלא תכבה לא יובה מן דייכה הוא ייכה. שחיטה מאימתי הוא מברך עליה רבי יוחנן אמר עובר לשחוט רבי יוסי בן נהוראי אומר משישחוט. למה שמא תתנבל שחיטתה. מעתה משיבדוק ג) (סו:) חזקת בני מעים כשרים דתניא שחטה ונטלו תואבים בני מעיה כשרה. וחש לומר שמא נקבו. אמר רבי בא בשם רבנין דתמן בני מעים בחזקת כשר:

מתני׳ מברך על הרעה מעין הטובה ועל הטובה מעין הרעה. הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא כיצד היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא. היה בא בדרך ושמע קול

פירוש מהר״ש סיריליאו

אחיה השלוני בגמ׳ דילן בפ׳ לולב וערבה אמרי׳ יותם בן עזיהו: בתחלה כדי רביעה ולבסוף רביעה שנייה: פני קרמיד כלי חרס שטחנין על הגגין ובלשון יון קרמידה: מגופה שחיה שמוכין מטיט ומדבקין אותה כפי החבית של יין: תשרה לשון השרייה בו כיין: ויש מגופה נשרית בתמיה והלא אין דרכן של בני אדם להניח חבית של יין סתומה אלא בחוץ: אלא רואים אותה אלו היתה מונחת שם במקום הגשמים היא שרויה: להפסיק תענית נאמרה האי כל שהוא אבל לא לברכה: [נ״ב: ולמה אמרת לו לרבי תנחום הן: רבי מנו רביה אלא הוא רביה דמר שקבלת ממנו דאלו לברכה נאמרה כל שהוא] דהא קאמרי ר׳ יוסי ור׳ יונה משמיה דרב יהודה דלברכה נאמר כל שהוא: פ״ל מהו כי יגרע נטפי מים שאתה ממניען זו מזו כדאמריק בפ״ק דבבא בתרא שאלמלא שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד מטשטשות את הארץ: שהוא מורידן במדה שאם הגשמים יורדין יותר ממה שצריך לארץ נגרע מן המים מלהוריד אלא הצורך לארץ: כדי רביעה להרבין העפר: בתחלה שלא מעבדה מחמת קושיה: שנייה שהיא שנייה לה בקושי: שלישית שחרשה והיא עבודה ובב״ר פ׳ י״ג גרס הכי בקשה טפח ובבינוניה טפחיים ובעבודה ג׳ טפחים. ובגמ׳ דילן פ״ג דתענית גרס עד כמה יהו הגשמים יורדים ויהו פוסקין מתעניתן בחרבה טפח בבינונית טפחיים בעבודה ג׳ טפחים ופי׳ התוספות בחרבה טפח שלא נחרשה בשנה זו. בינונית שנחרשה פעם אחת. עבודה שנחרשה שתי פעמים בשנה זו: כלי מחרישה שמעמיק ג׳ טפחים דאמרינן בעלמא שלשה טפחים של עומק המחרישה. וה״ל ור׳ יהודה בא לפרש דברי ר״מ: תהום אל תהום קורא לקול צנוריך תהום אל תהום תרי [נ״ב: לקול צנורות הבאים מלמעלה כנגד כל צנור וצנור התהום של התהום קורא לחברו ושניהן מעלים מים כנגדו] צנוריך הם הגשמים הבאים בכל נקב ונקב שבעבים כמו צנור: לפי חיבוטה כפי תוקפה: בוקעין בארץ כלומר יונקים מן הארץ. שרשי חרוב ושרשי שקמה תנן בפרק לא יחפור דאלו עד חמשים אמה: לרגעים אשקנה לשון מרגוע לבזן הפסקה שהמטר אינו יורד: אין צריך לברך עלית עוד על הסוכה אבל על הרגל מברך ולעיל פרק מי שמתו מפרש טעמיה דסוכה טעונה ברכה כל ימים וליכא בום הפסקה במצוה וכחד יומא אריכתא דמי ולא קים לן כוותיה: וכל הני ברכות דקתני הכא דבשעה עשיית המצוה מברך לעצמו וכן לאחרים דאמרינן דבשעת עשיית הסוכה מברך לעשית סוכה ולאחרים מברך לעשות סוכה לשמו וכן בלולב וכן בציצית וכו׳ דלא כהלכתא נינהו דהוקא כשהיא מצוה דמברך בין לו בין לאחרים דבשעת עשייתה היא גמר המצוה וכן במילה אבל היכא דקתני הכא דלאו בעשייתן איתעבידא מצוה אלא הכשר מצוה הוא דקא עביד לא מברך וגבי סוכה בשעה שדר בה הוא דקא עבד מצוה ומקמי הכי לא מברך וכן בלולב וכיוצא בו והכי מסקינן בפרק התכלת וכן פסק הרי״ף ז״ל בהל׳ ציצית וכן פסק הרמב״ם ז״ל פרק י״א דהל׳ ברכות. ובפרק לולב וערבה אמרינן דמהאי דוקא מברך בשעה שעשה הסוכה וכן בלולב: [נ״ב: ידיד מבטן יצחק קרי הכי ע״ש אשר אהבת. מבטן דקודם שנולד נתקדש למילה זו דכתיב אבל שרה אשתך והקמותי את בריתי אתו והיינו מילה: בשארו בבשרו שם חק של מילה: וצאצאיו אחריו חתם בהוה דהיינו יו״ד דעטרה כמין יו״ד של שדי: שארנו משחת דכתיב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור וגו׳]: עובר לעשייתן מפרש לה בפ״ק דפסחים קודם לעשייתן: חוץ מתקיעה אדרבייהו קאי בין למ״ד עובר בין למ״ד בשעת עשייתן דלבתר תקיעה מברך ומפרש טעמא בפ״ק דפסחים דשמא לא יעלה לו התקיעה ונמצא ברכה לבטלה ולא מצי תקע ומברך הלא אחר שתקע הוא דמברך ולא קי״ל הכי דהא לשמוע קול שופר קא מברך ועל השמיעה והובנה הוא דמברך נין יתקע הוא בין אחרים: וטבילה דלא מצי טביל ומברך דהא ערום הוא הלא אחר שעלה מן הטבילה הוא דמברך כגרסינן בפסחים דלאחר הטבילה הוא דמברך ופי׳ הגאונים ז״ל דלאטבילת גר קיימא ב) דלהכי גברא לא חזי כדאמרינן פרק שלשה שאכלו בגמ׳ דילן לשלם איש גר עד שימול ויטבול אבל נדה וזב מברכין קמי טבילה כדהכן נדה קולה לה אלה ומברכת: קידושין בבעילה מי שמקדש בבעילה לא מברך ברכה ארוסין אלא אחר שבעל וכתב הרמב״ן ז״ל דהיינו טעמא דאין לברך אלא כשהמצוה מוזמנת לפניו וכאותה שעה אין לברך משום ולא יראה בך ערות דבר ולא הצריכוהו חכמים לבעול הוא בבגדו וסיה בבגדו ולהתכסות ע״כ: ואית לך חורי יש לך אחרת שאינו מברך בשעת עשייה ולא לאחר עשייתה אלא קודם עשייתה: עד שלא יחלוץ מברך לשמור חוקיו כדאיתא בפרק היה קורא: ושל ראש כשאין לו אלא תפלה של ראש נמי אין לברך בשעה האחת אלא קודם דהא עד שלא נתנה לא נתנה ומשנתנה הא נתנה ואין מקום לברך בשעת הנחה דכבר נעשית המצוה ועדיין לא עמרה הברכה הולך מברך קודם שמניחן על הראש: עובר לשחוט קודם שישחוט. משיבדוק שמא תמצא טרפה לדידך דאמרת דאין לברך עד שישחט. ומשני חזקת בני מעים כשרים:

מתני׳ מברך על הרעה דיין האמת ואפי׳ הכא הרעה מעין הטובה כדמפרש בגמ׳ דילן השקל בידקא בארעיה דאע״ג דלסוף משבחא ארעיה השתא מיהא רעה היא: על הטובה מברך הטוב והמטיב אע״פ שהיא מעין הרעה וכגון דאשכח מציאה ודאי שמע בה מלכא ושקיל לה מיניה ולאפשר דרעה היא השתא מיהא טובה היא אע״פ שסופה פורענות

מאיר נתיב א) נוסחת המפרש״ם כן הוא בירושלמי תמורה [פ״ח ס״ג] ומאתים רבס פ׳ י״ג ובמכון פרק קריד מניא נ״ב דברי ירושלמי דהכא ופירש בגליון הפסקה בלשון רומי מזוגות ופסמ ולא במוסף מכון במילה בלשון יוני רעפים של חרס נקבות מגנות. ב) אבל בתוספות פסחים דף ז׳ ע״ב דה״מ על הטבילה כמו כשם ר״ת דבכל טבילות קאמר דנברא לא חזי וקודם שיורד למים אינו צריך וכבר דילמא משום במסוגה דמוה תימגע ולא ענה מכ״ע וכן פסקו כהלכות נדה ועי״ש הגהות מיימוניות פרק י״א מהלכות ברכות ס״ק א׳. ג) בספרים כהספים איתא „משיבדוק״ ומשום סופר הוא וכן נלפס בגליון מתשובת הגמ׳ שלא נבדוקה הסימנים אלא בבדיקת בני מעים קמיירי.

קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהא זה בתוך ביתי הרי זו תפלת שוא. הנכנס לכרך מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בן עזאי אומר ארבע שתים בכניסתו ושתים ביציאתו ונותן הודייה לשעבר וזועק לעתיד לבא:

גמ׳ רבי ינאי אומר ביושבת על המשבר היא מתני׳ הא קודם לכן יצלי על שם (ירמיה יח) הנה כחומר ביד היוצר. אמר רבי יהודה בן פזי בשם רבי ינאי עיקר עבורה של דינה זכר היה ומאחר שנתפללה נעשית נקבה הדא הוא דכתיב (בראשית ל) ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה. ואמר רבי יהודה בן פזי בשם רבי ינאי אמנו רחל מנביאות הראשונות היתה אמרה עוד אחר יהא ממני הדא הוא דכתיב (שם) יוסף ה׳ לי בן אחר בנים אחרים לא אמרה אלא אחר עוד אחר יהא ממני:

היה בא בדרך וכו׳: מהו אומר בטוח אני שאין אלו בתוך ביתי. הלל הזקן היה אומר (תהלים קיב) משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה׳ לנכון לבו בטוח בה׳ משמועה רעה לא יירא:

הנכנס לכרך מתפלל וכו׳: תני בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לכרך הזה לשלום. ביציאתו אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שהוצאתני וכו׳:

בן עזאי אומר מברך ארבע שתים בכניסתו ושתים ביציאתו: תניא בכניסתו הוא אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לכרך הזה לשלום. נכנס אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שהכנסתני לכרך הזה לשלום וכשם שנכנסתי לכרך הזה לשלום כן יהי רצון מלפניך שתוציאני מתוכו לשלום. כשיצא אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתוציאני מכרך הזה לשלום. יצא אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהוצאתני מכרך הזה לשלום וכשם שהוצאתני מכרך הזה לשלום כן יהי רצון מלפניך שתוליכני לביתי לשלום או למקום פלוני לשלום. הדא דתימר במדור של גוים אבל בישראל אין צריך לברך ואם היה מקום שהורגין שם אפילו במדור ישראל צריך לברך. הנכנס לבית הכסא מברך שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו מהו אומר כבוד לכם המכובדים משרתי קדש דרך הארץ הוא פנו דרך פנו דרך ברוך האל הכבוד. כשיצא מהו אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וכו׳. נכנס למרחץ מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתצילני משריפת האש ומהיזק ההמין ומן המפולת ואל יארע דבר בנפשי ואם יארע תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ותצילני בזה ומכיוצא בו לעתיד לבא. כשהוא יוצא אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שהצלתני מן האור ומהזק החמין ומן המפולת כן יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שאגיע לביתי לשלום. אמר רבי אבהו הדא דתימר במרחץ שהיא נסוקת אבל במרחץ שאינה נסוקה אינו אומר אלא מהזק החמין בלבד. רבי חלקיה ורבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי תפלת המרחץ אינה טעונה עמידה:

(סו.) **מתני׳** חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה שנאמר (דברים ו) ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע בכל נפשך ואפילו נוטלין את נפשך. בכל מאדך בכל ממונך. דבר אחר בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך בכל הוי מודה לו מאד מאד:

גמ׳ רבי ברכיה בשם רבי לוי על שם (תהלים צב) ואתה מרום לעולם ה׳ לעולם ידך על העליונה. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם יושב ודן כשהוא נותן דימוס הכל מקלסין אותו וכשהוא נותן ספקולא הכל מרננין אחריו למה ששטף בדינו אבל הקב״ה אינו כן אלא ואתה מרום לעולם ה׳ לעולם ידך על העליונה. רבי חונה בשם רבי אחא (שם קא) לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה לך ה׳ אזמרה אמר דוד לפני הקב״ה אם חסד אתה עושה עמי אשירה ואם משפט אתה עושה עמי אשירה בין כך ובין כך לך ה׳ אזמרה. אמר רבי תנחומא בן יהודה (תהלים נו) באלהים אהלל דבר בה׳ אהלל דבר בין על מדת הדין בין על מדת רחמים אהלל דבר. ורבנן אמרין (שם קטז) כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה׳ אקרא. בין כך ובין כך בשם ה׳ אקרא. אמר רבי יודן בן פילא הוא שאיוב אמר (איוב א) ה׳ נתן וה׳ לקח יהי שם ה׳ מבורך כשנתן ברחמים נתן וכשלקח ברחמים לקח ולא עוד אלא כשנתן לא נמלך בבריה וכשלקח נמלך בבית דינו. אמר רבי אלעזר כל מקום שנאמר וה׳ הוא ובית דינו כבנין אב שבכולן (מ״א כב) וה׳ דבר עליך רעה. תני (דברים ו) ואהבת את ה׳ אלהיך וכתיב (שם) את ה׳ אלהיך תירא עשה מאהבה ועשה מיראה. עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע כי אתה אוהב ואין אוהב שונא. עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט: תני שבעה פרושין הן. פרוש שכמי. פרוש נקפי. פרוש קיזאי. פרוש מה נכייתה. פרוש אדע חובתי ואעשנה. פרוש יראה. פרוש אהבה. פרוש שכמי טעין מצוותא על כתפא. פרוש נקפי אקיף לי ואנא עביד מצוה. פרוש קיזאי עביד חדא חובה וחדא מצוה ומקז חדא בחדא. פרוש מה נכייתא. מאי דאית לי אנא מנכי ואנא עביד (סו:) מצוה. פרוש אדע חובתי ואעשנה. הידא חובתא עבדית דאעביד מצוה דכוותה. פרוש יראה כאיוב. פרוש אהבה כאברהם אין לך חביב מכולן אלא פרוש אהבה כאברהם אבינו עשה יצר הרע טוב דכתיב (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. אמר רבי אחא שמא תאמר הפסיד [נכתב׳ גליון: נוסח אחר׳ הפשיר] אלא (שם) וכרות עמו הברית וגו׳. אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו מאי טעמא (תהלים קט) ולבי חלל בקרבי. רבי עקיבא הוה קאים מתדן קומי טורנוס רופוס הרשע כיון דאתת ענתה דקריאת שמע שרי קרי קריאת שמע וגחך אמר ליה סבא אי חרש את או מבעט ביסורין את. אמר ליה תיפח רוחיה דההוא גברא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל יומאי קריתי פסוק דין והוינא מצטער ואומר אימתי יבואו שלשתן לידי ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. רחמתיה בכל לבי ורחמתיה בכל ממוני. ובכל נפשי לא הוה בדיקא לי. וכדון דמטת בכל נפשי והגיע זמן קריאת שמע ולא אפלגה דעתי לפום כן אנא קרי וגחיך ולא הספיק לומר אחד עד שפרחה נשמתו. תני נחמיה העמסוני שמש את רבי עקיבה עשרים ושתים שנה ולמדו אתים וגמין רבויין אכין ורקין מעוטין. אמר ליה מהו הדין דכתיב את ה׳ אלהיך תירא אמר ליה אותו ואת תורתו:

מתני׳ לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים. ולא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו. ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר. כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרין מן העולם משקלקלו המינים ואמרו

פירוש מהר״ש סיריליאו

פלגות כשהם מיהא טובה היא: הצועק לשעבר שמתפלל עליו כדמפרש ואזיל: הנכנס לכרך המהלך בדרך וצריך לעבור בדרכו בכרך הם מציין מושלים רעים ומבקשים עלילות: אחת בכניסתו מתפלל שיכנס לשלום: ביציאתו מתפלל שיוליכו הקב״ה לשלום: ארבע כדמפרש נותן הודאה על שעבר וזועק על העתיד כדמפרש בגמרא ונמצאו ארבע:

גמ׳ ביושבת על המשבר היא מתני׳ דהוי תפלה שוא: עיקר עבורה של דינה זכר היה ואין מזכירין מעבר נקבה א): נכון לבו בטוח בה׳ משמועה וכו׳ כאלו הזקן שבטח באלהותו: אפילו במדור ישראל וכו׳ חימנין דלא מהרמי ליה איש דיליף ליה זוטא: כבוד לכם המכובדים אל המלאכים המלוין אותו הוא אומר שנאמר כי מלאכיו יצוה לך: שאינה נסוקה כגון חמי טבריא:

מתני׳ חייב אדם לברך על הרעה כגון כמה לו מה מברך עליו בלב שלם כשם שעל הטובה מברך בשמחה: ביצר הטוב שאין יצר הרע חולק עליו: וביצר הרע הייט על הרעה: בכל מדה ומדה בין מדה טובה ובין מדה פורענות:

גמ׳ דימוס רחמים: ספקולא מיתה: לעולם ידך על העליונה הולך מברך במיתה על הרעה: וה׳ דבר עליך רעה במיכיהו כתיב גבי אחאב וכתיב בההיא פרשתא ויצא הרוח וכו׳ הרשו רוחו של נבות: [נ״ב: באת לשנוא לומר מה בצע כי שמרנו משמרתו]: שאם באת לבעוט דרך האוהבים שבועטין ומקל ראשו זה לנגד זה ומזלזל בו: טעין מצוותא על כתפא כגון עלי סוכה וכיוצא בו ליוהרא: אקף לי ואנא אעביד מצוה שהיה מדבר עם חבירו ואמר לו המתן לי שאני עושה מצוה ומורה שאין לו שעה פנויה אלא לעולם עוסק במצות: [נ״ב: אקף לשון ערבי המתן]: מה דאית לי אנא מנכי מה יש לי לעשות מלאכה הרי אני מבטל כדי לעשות המצוה. אלא יעשנה וישתוק: והפסיד בתמיהא וכי העלה על דעתך לומר שהפסיד על שלא היה מקבלנו: עמו הברית אלבטו קאי אוהר הרע: חרש מכשף: לא היה בדיקא לי לא נסיתי אותה: ואת תורתו תלמידי חכמים המלמדין תורתו והכי איתא בפרק שור שנגח הרבעה ותמשה:

מתני׳ לא יקל אדם את ראשו לא יגה: קלות ראש ומפרש בפ״ק דיבמות דמפקא לה מדכתיב ומקדשי תיראו ומפרש התם אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מנין תלמוד לומר את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו מה שמירה האמורה בשבת לעולם אף מורא האמורה במקדש לעולם: כנגד שער המזרח מן להר הבית אשר שם חומה הנמוכה אשר לרגלי הר הבית במזרח לפי שכל השערים מכוונין זה כנגד זה שער מזרחי שער עזרת נשים שער עזרת ישראל פתח האולם והיכל ובית קדשי הקדשים בימי מקדש ראשון כשהיה ארון קודש: אפונדתו אזור חלול ונותנין בו מעות: מקל וחומר בגמ׳ מפרש ליה: קפנדריא שמקצר דרכו בבית לעשות דרכו ומפרש בגמ׳ דיכן מאי קפנדריא אדמקיפנא אדרי איעול בהא: כל חותמי ברכות שבמקדש כל כהגים שלוח נגור *): היו אומרים, מן העולם פי׳ רש״י ז״ל במס׳ תענית אמרינן אין עונין אמן במקדש [נ״ב: אלא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והטעם] דהמברך היה אומר בסוף כל ברכה וברכה בא״י אלהים אלהי ישראל מן העולם חונן הדעת וכן בכולן והעונין היו אומרין בשכמל״ו כדאיתא בגמ׳: ומשקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא זה ובשביל כן נהמעטה אמונה של העולם הבא [נ״ב: שהוא בסוף אלף ששי כדאיתא בסוף ר״ה]: התקינו

*) [ויכול פלאכה כלמד כהים כבאי בזה כלמון כל כהנים שלוחי נגור בבתקדש וקרי לכו שוטפי מבום שאמר הברכה כמם טו הותרים אותה אבל שיום הברכה היו ממיחין לבעתי לגור המקריבין סקרבן ואמרם דסם לא היה גסם מלוי נג נאמר שם המלך הגדול הנגור והנורא].

מאירי עתים [illegible]
[illegible] בן פזי אף על שוכנת על המשבר יכול להפתטם הס״ד הכיולב בזה לא אוכל נפשות לכם בית ישראל האנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל (ירמיה יח) מה יוצר זה נותן שילי את הכד מוכרו וכו׳ אמר אף אני עושה כן אפילו על המשבר מתיבה וכתיב ואחר ילדה בת. אמר לו עיקר בריותו זכר היתה ומתפללים על רחל שאמרה יוסף ה׳ לי בן אחר נעשה נקבה עי״ל המדרש. ורמז נראה שרבי יהודה בן פזי סבר במזכירים מעשה נסים ואף על יושבת על המשבר יכול להפתטם אבל לפי זה קשה דיהין פליג רבי יהודה בן פזי דהיא אתורה על המשנה ונראה דרכה קושיא זו [illegible] [illegible]
[illegible] כל פי המדרש הנ״ל ואף פלא ביום אבל טעמא המהרש״א ופירושו עיקר.

יאמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרין מן העולם ועד העולם. ועוד התקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם שנאמר (רות ב) והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ואומר (שופטים ו) ה' עמך גבור החיל ואומר (משלי כג) אל תבוז כי זקנה אמך ואומר (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך רבי נתן אומר הפרו תורתך עת לעשות לה':

גמ' תני המטיל מים הרי זה הופך את פניו כלפי צפון המסיך את רגליו הופך פניו כלפי דרום. אמר רבי יוסי בר בון הדא דתימר מן הצופים ולפנים א). תני המסיך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחוריו למערב אלא לצדדים רבי יהודה אומר בשעת המקדש. רבי יוסי אומר מן הצופים ולפנים. רבי עקיבא אומר בכל מקום ובלבד במקום שאין בו כותל. אמר רבי עקיבא נכנסתי אחר רבי יהושע לראות המעשה אמרו לו מה ראית אמר להם ראיתיו יושב וצדו כלפי מערב ולא פירע עד שישב ולא ישב עד ששפשף ולא קנח בימין אלא בשמאל ואף שמעון בן עזאי היה אומר כן נכנסתי אחר רבי עקיבא לראות המעשה אמרו לו מה ראית וכו':

ולא יכנס להר הבית וכו': תני לא יכנס אדם להר הבית במנעלו ובאבק שעל רגליו ומעותיו צרורין לו בסדינו ואפונדתו עליו מבחוץ מה טעם (קהלת ד) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים. רבי יוסי בר יהודה אומר הרי הוא אומר (אסתר ד) ויבא עד לפני שער המלך כי אין לבא אל שער המלך וגו' אם לפני לחה מרוחה כן לפני שער המקום על אחת כמה וכמה:

ולא יעשנו קפנדריא וכו': קל וחומר ומה אם נעילה שהיא של כבוד את אוסר אסור רקיקה שהיא של בזיון על אחת כמה וכמה:

כל חותמי ברכות שהיו במקדש: תני לא היו עונין אמן במקדש ומה היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ומניין שלא היו עונין אמן במקדש תלמוד לומר (נחמיה ט) ויברכו שם כבודך וגו' ומנין על כל ברכה וברכה תלמוד לומר (שם) ומרומם על כל ברכה ותהלה:

ועוד התקינו שיהא אדם שואל וכו': אמר רבי יהושע דרומיא שלשה דברים גזרו בית דין של מטן והסכימו בית דין של מעלן עמהן ואלו הן תרמה של יריחו ומגלת אסתר ושאלת שלום בשם. חרמה של יריחו (יהושע ז) חטא ישראל וגם עברו את בריתי. ולא יהושע גזר. אלא מלמד שהסכימו בית דין של מעלה עמהן. מגלת אסתר דכתיב (אסתר ט) קיימו וקבלו וגו'. רב אמר וקבל כתיב מלמד שהסכים ב"ד של מעלה עמהן. ושאלת שלום בשם שנאמר (רות ב) והנה בועז בא מבית לחם וגו'. ומנין שהסכים ב"ד של מעלה עמהן שנאמר (שופטים ו) וירא אליו מלאך ה' ויאמר אליו ה' עמך גבור החיל. רבי אבין בשם רבי יהושע בן לוי אף המעשרות שנאמר (מלאכי ג) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' מהו עד בלי די רבי יוסי בשם רבי שמעון בר בא בשם רבי יוחנן דבר שאי אפשר לך לומר די תהא ברכה. רבי ברכיה ורבי חלבו ורבי אבא בר עילאי (שם) בשם רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר דיינו ברכות דיינו ברכות:

אל תבוז כי זקנה אמך: אמר רבי יוסי בר בון אם נתישנו דברי תורה בפיך אל תבזה עליהן מאי טעמא אל תבוז כי זקנה אמך. אמר רבי זעירא אם נזדקנה אומתך עמוד וגודרה כשם שעשה אלקנה שהיה מדריך את ישראל לפעמי רגלים הדא הוא דכתיב (שמ"א א) ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה וגו':

עת לעשות לה' וכו': רבי נתן מסרס הדין קריא הפרו תורתך עת לעשות לה'. רבי חלקיה בשם רבי סימון העושה תורתו עתים הרי זה מפר ברית מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות לה'. תני רבי שמעון בן יוחי אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואת מקבל שכר כלן מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות לה'. הלל הזקן היה אומר בשעה דמכנשין בדר ובשעה דמבדרין כנוש. הוא היה אומר אם ראית את התורה שהיא חביבה על ישראל והכל שמחין בה בדר. ואם לאו כנוש. אמר רבי אלעזר מה התינוק הזה צריך לו ליינק בכל שעת שביום. כך כל אדם שבישראל צריך לו ליינע בתורה בכל שעות שביום. רבי יונה בשם רבי יוסי בן נזירא כל פטמיא בישין ופטמיא דאורייתא טבין. כל חדשייא טבין וחדשייא דאורייתא בישין. אמר רבי שמעון בן לקיש במגלת חסידים מצאו כתוב אם יום תעזבני יומים אעזבך. לשנים שיצאו אחד מטבריא ואחד מצפורי ופגעו זה בזה בהדא משכנא לא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה מיל נמצאו רחוקין זה מזה שני מילין. ולאשה שהיתה יושבת ומצתנת לאיש כל זמן שהיה בדעתו להנשא עמה היתה יושבת ומסתנת לו כיון שהפליג דעתו ממנה הוא הלך ונשא אחרת עוד היא הלכה וניסת לאחר: תני בשם רבי מאיר אין לך כל אחד מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום קורא את שמע ומברך לפניה ולאחריה ואוכל את פתו ומברך לפניה ולאחריה ומתפלל ג"פ של י"ח וחוזר ועושה שאר מצות ומברך עליהן. וכן היה רבי מאיר אומר אין לך אדם מישראל שאין המצות מקיפות אותו תפלין בראשו ותפלין בזרועו ומזוזה בפתחו ד' ציציות בטליתו מקיפות אותו ג) וכן הוא אומר (תהלים לד) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם הוא שדוד אומר (שם קיט) שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. וכשנכנס למרחץ ראה את עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות כיון שנסתכל במילה שלו התחיל לקלס להקב"ה (שם יב) למנצח על השמינית מזמור לדוד. אמר רבי אלעזר בשם רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם מאי טעמא (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך ג):

הדרן עלך הרואה וסליקא לה מסכת ברכות בס"ד

פירוש מהר"ש סיריליאו

עזרא וסיעתו שיהו אומרין המברכין מן העולם ועד העולם תקן הדעת לומר שתי עולמות יש להוציא מלב הכופרים בתחיית המתים וילפינן מקרא דעזרא תקן דכתיב בספר עזרא קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם: שלום חברו בשם בשמו של הקב"ה ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של הקב"ה בשביל כבוד הבריות להזכיר שם שמים עליו ויליף לה מבועז דכתיב ה' עמכם והמלאך הסכים על ידו שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל: ואומר אל תבוז כי זקנה אמך למוד מדברי זקני אומתך לעשות מה שראית שעשו הם וגרסינן בגמ' דילן מאי ואומר וכי תימא בועז מדעתיה הוא דעבד ת"ש ה' עמך גבור החיל וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך ופי' רש"י ז"ל וכי תימא בועז מדעתיה הוא דעבד ולא גמרינן מיניה ת"ש דגמרינן ממלאך שאמר לגדעון וכו' וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון כלומר לא שאל בשלומו ולא ברכו אלא בשליחות מאת המקום קאמר לבשרו שהשכינה עמו ולא גמרינן מיניה ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך אל תבוז את בועז לומר מדעתו עשה אלא למוד מזקני ישראל כי יש לו על מי שיסמוך שנאמר עת לעשות לה' ע"כ. ולמדו מדבריו דואומר דעת לעשות לה' קאי נמי הכא. ובעל הערוך ז"ל כתב אמרו רבנן התקינו שיהא אדם שואל בשלום חברו בשם ואם אתה רואה שארך הזמן ונמשך הגלות אל תאמר שזו התקנה לא היתה אלא בימות הראשונים ובעת מלכותן ועכשו אנו נבזים ושפלים ואין אנו חייבים בתקנה זו ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך. ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך פי' דקאי אתקנה דלעיל שהתקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם כלומר מן העולם הזה ועד העולם הבא דבשביל כבוד המקום הפרו התיקון שהיה מקודם והוסיפו ועד העולם ע"כ. רצה לומר דאע"ג דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין ותקנה ראשונה נביאים ראשונים הוא דתיקון והיכי אתו עזרא וסיעתו לבטלה ומשני משום דורך השעה הכבוד המקום בטליה והיינו כדמפרש רבי נתן הפרו תורתך עת לעשות לה' כדמפרש רבא בגמ' דילן מסיפיה לרישיה מדרים הפרו תורתך עת לעשות לה' ופי' רש"י ז"ל הפרו תורתך עושי רצונך כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעה איסור במות משום דעת לעשות סייג וגדר בישראל לשמו של הקב"ה וה"נ הכא:

גמ' הופך פניו כלפי צפון המסיך רגליו נקביו גדולים וצריך שיכסה גופו ורגליו קרוי כן וביהודה מיירי שהיא כנגד כל ארץ ארץ ישראל ואם יפנה למזרח או למערב יהיה פירועו או שלפניו או שלאחריו לצד ירושלם ופי' רש"י ז"ל ובלבד שלא יפנה כנגד ירושלם ממש בדרומה של ארץ יהודה: מן הצופים מקום שיכולין לראות משם הר הבית: רבי עקיבא אוסר בכל מקום ואפילו בח"ל: שאין בו כותל מקיף לו הבית הכבוד וקי"ל כרבי עקיבא כדאיתא בגמ' דילן: אחר רבי יהושע פרלותיו מכנס לעשות צרכיו: וצדו כלפי מערב שהיה נפנה בין לפון לדרום: את אומר אסור דגמרינן מסיני דכתיב של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא וכיון דתלי טעמו בהכי אם כן מזרח והר הבית נמי: ויברכו שם כבודך בבהמ"ל עונין: ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל סוף ברכה ותהלה צריך לרוממו ולענות בכבוד שמו. ברכה חונן הדעת דפמט אלא לע. תהלה תולדיו ושבחיו כגון גומל החסדים קונה הכל אתה גבור אתה קדוש: אף המעשר דעזרא הסופר קנסינהו ללוים לפי שלא עלו עמו ונוה להביא כל המעשרות ללשכת בית ה' כדי שיהו הכהנים והלוים שוים במעשר ראשון כדכתיב והיה הכהן בן אהרן עם הלוים בעשר הלויים וכיון דקאמר להו נביא לישראל הביאו את כל המעשר וגו' אלמא דהסכים על ידן כך פירש רש"י ז"ל בסוף מכות [ג"ב: ועוד דקדק שם רבנו ז"ל ונראה הביאו את כל המעשר דרמז על מעשר ירק ואלו דאמריק בנדרים דבימי חזקיהו אותקן] ויוהר נתן לפרש דסבר ריב"ל כמ"ד מאיליהן קבלו עליהן את המעשרות: שיבלו שפתותיכם בילאי שפתותיכם מרוב נטל תבל מילאה תלאי: ואל תבוה עליך שלא תחזור עליהן: אם נזדקנה אומתך אם נמלאו בהן קלא פרלות רמז וכלי ישן שהוא סבור קלא: מדריך את ישראל שהוא קא דריש דמייתר: מסרס הדין קריא הפרו תורתך וכו' פי' במשנה: תורתו עתים שפעמים עוסק ופעמים אינו עוסק: בשעה דמכנשין בדר שאין חכמי הדור מרבילין תורה לתלמידים. בדר פזר אתה תורה לתלמידים: דמבדרין כנש שהגדולים שבדור מרבילין תורה כנס אתה ולא תטול פרדה עליהן דאף זו לכבוד שמים הוא לאחוז במדת הענוה: ליינע בתורה בכל שעת וכו' דכתיב הדיה ירוק בכל עת: כל פטמיא בישין כל הדברים קשין ודבר בתורה טוב הוא: כל חדשייא טבין פי' הר"ז הלוי ז"ל מלשון ומחליב יעקב והגאון דגרסיק בדל"ת ותרגם והחריש יעקב ואריש יעקב א): סביב ליראיו המוסין מצות: ויחלצם מחטא: שבע ביום שבע מצות שאני מקיים בכל יום תפלין בראשי ובזרועי ומזוזה וד' ציצות הרי כאן שבעה: על משפטי צדקך זו קריאת שמע: על השמינית על שבע מצות שנצטוו בני נח שזה מצוה שמיניה ובגמ' דילן אמרינן על מילה שנתנה בשמיני: בונין ואך תלמידי חכמים שבונין העולם ד) או מלשון בינה דריש לה:

סליקא לה מסכתא ברכות ברחמי רשמיא

ה] נפניע גמ"א וגמ"י כטקמא ושתיק ופי' נמלוך סגלם מכך דם מ'.

מאיר נתיב א) לפי טעמת סקיים סנדפסים קשה כאיך פליג רבי יוסי בר בון משום משנה אמרי עקיבא ורבי יהודה ופ"כ נט המפרשים להגיה רבי יוסי במקום רבי יוסי בר בון כדלקמן. ונפי נוסחת מהר"ש רבי יוסי בר בון מפרש הברייתא ובוגל כרבי יוסי דלקמן והכיפלים והמדפיסים הכפילו הדברים בשמות. ב) טעמת הקצרים לנדפסים אינה שלם יפה דאיך מניח מליכן הפסוק שבע ביום הללתיך הוא פתוגם הם. ומטעמת המהר"ש כן סוא תמות דף מ"ג ע"ב ונתוספתא ברכות סוף פרק ו'. ג) נספרים סגדפסים ליתא אבל נטעמת המהר"ש כן הוא נגמ' דילן סוף המסכת. ד) וכמו שאמרו במשנה אבות פרק ס' וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם.

מאת הרה"ג מוהר"ר ראובן כהן ראפפורט מטארנאפיל הי"ו

בריך רחמנא. דיהיב מנדעא למרי אולפנא. וסייעתא דשמיא קאי. לגדא בתראי. למכוי גלי עמיקתא. הוספתא עתיקתא. זקוקין נורא. מנו שמירא. לא חיבורא דאדם הדמאה. כליך ונחית באמרי וגדיא יאה. גברא מכימי מברך ורבא. יציב שתים על תלת דא דבני מערבא. כבוד קדושת הגאון הגדול רבנו שלמה סיריליאו זוקללה"ה כחה נפיש הוא דכאי אילנא רברבא. עפיה שפיר ומנסובי מלבלבא. ולדבריו לקדמוני המפרשים היו שמשומים. והלכות קבועים. ועד עתה לא זכינו לריחו וטיחתו. רק זעיר שם אשר הביאו מרוזי תורתו. כי היה פמיר תוגע ומנוסה. כמעט שן פסח אלגזכי קן ומנוסה. וכשת לשמחת לבב בוגי תושיה. כמילא מיה בארץ ציה. וכאור נוגה יורח בהם להאיר אופל ואמש. יבקש מבין מכלשי מכתריו בהוד יפצחו לכפריח שלני אורות ולהשכיל מתוך תגונתו. חכמי נג אשר בבית ד' שתילים. יתעדנו מפריו פרי קדש הלולים. כי כל טוב בנו פותח. וכל סתום בתלמוד ירושלמי מפתח. בגודל אור דברי התלמוד הזה עם כל הביאורים. אשר היו עליו האחרונים אשר כבודו באורים. שדה כשדה לא שבכה. ובאמת בכר ראשוני הראשונים סחו לגלות מצפוניו. ולפרש עניניו. כמבואר בתשו' הרשב"א סי' תתכ"ג שהיה פירוש ע"ז מרבינו יהודה בר' יקר ז"ל. אך מי יודע מקומו איה? ואם בידע תגיאתו לנפש חיה? ומה דברים יקרי ערך תהום האבדון מבי בליכם בדרך כו'. והנה נתגלגל הדבר כי עלו לקאתי לשום עיני על העתקת הגלפסים. ושמחתי מאד בראותי היה החיבור מהרש"ם וגוסחאות הדיוקים לא שערום האחרונים. וראיתי בי דברי מהרש"ם אף שנשא בקרב ע"ד מפר: נאמן כאו לפון נחונו כמה דברים עמוקים ומתוקים. משו מזוקקים. אשר הוא ז"ל נרוחב דבתי כתבם ביושר ולא נבוא על תכונתם בהבקשה ניהרה. ורק אחרי העיון והיגיעה. יהיב לשובע. ומעיין בתמיכות. ימלא דרך תבונות. וזה היה דרך הקדמונים לקצר בכל האפשרי ולכתוב רק המגע להבנת הענין בלי אריכות הוויות ודקדוקים. ועיין בסו"ח ח"ב סי' תשס"א תשובת רבינו שמחה ז"ל כ' „מעינך דברים לגבג, והלכות לסנב, בארוך בלי צורך, דרך קצרה, כיה היסרה, לגרר הסולת ולהגיח הפסולת". וזה היה דרכב של ראשונים. הקיצור לחבב. והאריכות לסבב. רוחב הארוך באו יסודה. ובאמת כיתדה. כמרכו ננקודה. באריכות אולת. מבלי תועלת. ואולם עיה בפינותיו נסתמו הדרכים מתלאות ויגועות. ונחלש השכל. וכל ענין צריך ביאור הרבה להשיג. ולכן שליט לסכיר נסוכה. ולהקריב שלמי תודה. להרה"ג מו"ה מאיר נ"י. ולגבך נ"כ את כבוד החכם מ' יחיאל נ"י. על כל הטוב והחסד אשר עשו אתנו. ותלמוד ירושלמי [הקדוש לבבלי בזמן כמ"ש הראשונים ועיין תוס' עירובין דף ס"ה בשם רבינו קלונימוס דמ"ש שם דכתיב בגר אל יורה הכוונה להכתוב בירושלמי ע"ש. ובמק"א כתבנו מזה באריכה]. עתה יצא כלול בהדרו מונח ומבואר מאת גאון קדמון. והנה כתבתי הערות קצרות מדי שוטטו עיני בכל פסוק בדברי מהרש"ם ומסרתיה להרה"ג נ"י להדפיסם ולא הרחקתי ללכת וגם לא רשמתי רק הטעם לביאורו אומר הכא מן החדש. ומה שנוגע לירושלמי הלא כמשם עתדי בגוף"י. ואני מברך את הרה"ג בעל מהיר נדיב נ"י ואת הרב בעל המגיה נ"י. יהי טעם ד' עליהם. וכל טוב בגורלם. מלכו של עולם יתמוך ביקרם. ועגתה לדקתם כי יעמלו על שמרם. יותי נגא שלמא נפישא ורבה מן שמיא. עד די ישתכלל היכלא וירושלם קרתא דשופריא.

טארנאפאל יום ה' נ' ניסן תרנ"ה לפ"ק.

הק' ראובן כהן ראפפורט

בפתיחה ח"ב ערך ונשמעינה מן חדא נמ"ש שם דסיס דבר של ישרות נדפס בשני תלאי מרובע ונסימן השאלה כזה [רבות ?] ולא אדע ממי יצאה הגה"ה זו ונראה שלא עמד על ביאור מלת ישרות אבל הוא לשון הבבלי נובחים דף קי"ח ע"ב איש הישר בעיניו יעשה אם ישרות הוא דליקרב חובות לא ליקרב ע"ש ברש"י והוא נ"כ ניסנא דירושלמי פ"ק דמגילה הל' י"א ומה תעשו שם דבר הכא גידי ישרות ואינו זו עולה ושלמים:

(דף א') ד"ה קורין פירש הגאון ר' אליה כו' דברי הגאון הם בערוך ערך מתי ובספר סמיכות חכמים מביא בשם השדה יהושע שהביא דברי הרש"ם אלו והשיג עליו והוא מיישבו ומביא לו סמיכות משו"ת מנחם עזריה ע"ש והוא שם בסי' א' ועי' ת"ש שמות ח' ה' נמהי אמתיר לאימתי:

(שם) ד"ה הקטר חלבים הקשה על הירושלמי דתוקי לה בקדשים קלים דהא גם בקדשי קדשים יש נאכלין ליום א' ובאמת ניחא דסמו"א במגילה דף כ' ד"ה הקטר כתיר דהא בק"ק דאין נאכלין רק לכהנים למה הוזרכו לסיג דעד יתאות דהא כהנים זריזים הם ע"ש. ועי' זרע יצחק אך לסמ"ש הוא עצמו בסו"א חגיגה דף כ"ד ע"ב ד"ה כגון להוכיח מכ"מ דל"א כהנים זריזין רק בדבר שנוהג בכהנים לבד ולא כשנוהג גם בישראלים דאז כיון שנזרו בישראלים נזרו גם בכהנים משום לא פלוג ע"ש [ועי' ריב"ש ותוס' שבת דף מ"ב לענין אין שבות במקדש בשאר איסורים]. וזה נראה טעם הרמב"ם פ"ד מהל' מעה"ק שסובר דגם בהקטר חלבים ואיברים עשו סייג חוצא כשיטת רש"י והוא מבואר כמ"ש מהרש"ם ול"א דכהנים זריזין הן דהא הקפרה ל"ה רק בכהן די"ל דכיון דהכלל בשת זה גם שריפת פרים ושעירים הנשרפין דזר ועולה כשר בהם וכמ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' מעה"ק הל' ה' והוא מירושלמי פ"ב דיומא ה"ז וכיון דשייך סייג בהו גבי זר אמרינן לא פלוג ולזה פסיר אמר הירושלמי דנאכלין ליום א' היינו קדשים קלים הנאכלין לזרים ושייך בהו סייג ולהכי גזרו גם בנאכלין לכהנים אפי' ק"ק משום לא פלוג ול"א כהנים זריזין הם ובזה כל קושית מהרש"ם לק"מ ועיי' צל"ח:

(שם) גרס נתמנה ואכילת פסחים וכ"כ בס' עץ חיים להגאון מהר"י חאגיז ז"ל שבירושלמי גרס אכילת פסחים והכא ליתא לגדיא בגמרח הירושלמי בסוף ההלכה שם דאלך תנינן אכילת פסחים וליתא דלא תני אכילת פסחים והוא כבבלי דף פ' דפריך ואלו אכילת פסחים לא קתני ושקי לה כראב"ע והירושלמי מזוק לה כר"ע ואסור משום סייג אחר חצות וכן הוא בירושלמי סוף פסחים דלר"ע איכא סייג לפי פי' הפ"מ שם ודלא כמ"ש הקו"ע שם ובסי' האגודים כאן כתב הקק"ע אבל מדברי רבינו יהודה החסיד בתוספותיו מבואר נ"כ כהפ"מ ע"ש בדף פ' ולזה פסק הרמב"ם פ"ח מהל' ק"פ לגמרי כר"ע דאכילת פסח נאכל כל הלילה ומדרבנן עד חצות וכהא דהגמודן זבחים דף נ"ז ועי' במראה הפנים הל' בשם הגהמ"י פ"ח מחו"מ בשם הר' שמחה דהרמב"ם לא גרס כאן דוקא אכילת פסחים נ"ק ועי' פרי חדש הל' פסחים סי' תל"ח גראה נ"כ דלא גרס לה וע"ש אריכות בזה. ועי' רשב"א בחידושיו ותשובותיו סי' תמ"ה ולפמ"ש מהרש"ם כאן דאכילת פסחים נגלל בשנג הקטרה מיושב קושית הרשב"א שם ע"ש. רק מ"ש מהרש"ם ואיכא נמי איכא מ"ד עד חצות והיינו פ"ב מה"ח אינו מדוקדק דהא גר"ע קיימינן השתא. גם מ"ש בד"ה א"כ בסה"ד דמש"ה עשו סייג באכילה והקטרה כדי שלא יבוא לידי כרת תמוה דהא בהקטרה ליכא כרת וצ"ע:

(דף ב ע"א) ד"ה רבי יהודה בן פזי כתב בשם הגאונים דפזי בתו של רבי חייא והיו מתיחם אחר כשם משום דרבי חייא אבוה מדוד המלך קאתי כדאיתא בפרק אע"פ. והוא שלא דלהיפך מבואר שם דמש"ה לא איתיעיא נר"ח להתחתן עם רבי משום דר"ח אתי משפטי אחי דוד ורבי אתי מדוד מדשפטיה בן אביטל ע"ש. אך בירושלמי פ"ד דתענית וכ"כ פ' ל"ח מבואר בן דמלאו יגלית יוחסין דרבי חייא מדשפטיה בן אביטל ע"ש וביוחסין כתב שמצא בירושלמי ריב"ם בשם ר' פזי ואו"ב הוא שם הכם ע"ש ובאמת קן הוא בירושלמי פ"ק דסנהדרין ה"ב אבל מ"מ י"ל דהוא שם משותף ימלינו הרבה חכמים נקראים ע"ש אמם כמ"ש סתוס' ב"ב דף קמ"ט ועי' בס' עין זוכר להגאון החיד"א ז"ל מביא בשם הגאונים הרבה בר בר חנה נקרא ג"כ על שם אמו. שהיה שמה חנה ע"ש והוא חידוש לא שערוהו האחרונים שהביט בהוא קצור משם אלתן ועי' היה נמין אות ת' פ"ק י"ד:

(שם ע"ב) ד"ה לבשיבוא אליהו ויאמר מאן פליג. נדחק הילה בביאור הירושלמי ולגירסת מהרש"ם ופירושו הענין מרווח ועי' הגדים הניה ג"כ כמהרש"ם ולא ביאר כל כצורך. ומבואר מזה דהספק מגיאות מפני בירור אליהו לומר שהכי המגיאות והספסות הם"ס כבלי בפסחים דף פ"ו לא נגרוף את התיות שמא יבוא אליהו ויטהרם ודלא כמהר"מ בן חביב בס' יום' יוכ"ם הביאו הנכרת מג"ל פ"ם מהל' ביאות ה"ו והמג"ל הביא נ"כ איזה נקיאות בזה ועי' איגרות דבריב נגרכי יוסף או"ח סי' ל"ב והרחיב בזה בדיבור והגלה מבואר להדיא בפסחים ועי' שו"ת ח"ם חאו"ח סי' ר"ח:

(דף ג ע"א) ד"ה ברכה הביא מהר"ם בשם תוס' סוטה פ' א"ב דיזהר מבלי הילוך ב"א אמה לא מיירי תפילה והוא הפסק והיינו מה"ם דהעבת מזבחים דף ל"ג דב"ג אמה ודאי דל"א תפילה ומ"מ י"ל דגם נפחות בייחי הפסק ועיין פריסה או"ח סי' קס"ו. ומדברי רש"י בונים שם מוכח להדיא כב"ב דגם מעט יותר מב"א אמה ל"ח תוס' שם בד"ם מרחק לפון דהייני יותר מכ"ב אמה של דרים רגלי ישראל ורגלי כהנים יותר אין מדוקדק לכאורה דהא בכ"ב סגי דלאוי הפסק. ואמנה ש"י אי מעייל ידו לסמיכה דפוה אמה עי' עירובין דף מ"ח ותוס' שבת דף ל"ב ויומא דף ל"ח. [ודברי הפרישה בזה צ"ע] בוב לא נשאר רק כ"ח אמה וא"כ טוב תפילה. אך ר' יוסי בר' יהודה דיירי הכא אליביה ודאי כאטם ס"ל דכותל לפון מזבח כלה מכוון לסוף חלל הפתח עי' יומא דף מ"ח ע"ב ורש"י ד"ה דוקא וביון דלדידיה מרחק לפון וצריך לבתוס נגד כותל מזבח דוקא הרי שוב יש מעט יותר מכ"א אמה גם כשמעייל כל ידו לפנים ולכי ל"ח תפילה והוא כמ"ש מהרש"ם. ועי' מג"א שם ות"ל סי' קכ"ז והיית יאיר סי' רכ"ד ופנ"י ברכות וניגא והאחרונים ואכמ"ל:

(דף ה ע"ב) ד"ה נתחייב כתב וזקן ממרא אתה בעשית נגד קבלתן דב"ד. אין זה מדוקדק דהא בשינן שיורה כדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת עי' רמב"ם פ"ג וד' מהל' ממרים ובעין זה בירושלמי פ"ב דע"ז דא"ע שמואל לרב שילא שמן ואי לא כתיבנא עליך זוקן ממרא פתה. והרי אפי' אי משכחת נ"מ לענין קידושי אבה עי' מג"ל פ"ם מהל' איסות והאחרונים ועי' מרכבת משנה שם מ"ם דלא נ"מ לענין גלית נהמגיד דליא בשגת נרס"ר ופ"ה בתפילין אבל סרי מקום גורס וצריך שמירה עליהן בגזבת אגודת עי' רמב"ם שם וע"כ דלאו דוקא נקט ומיהו שם ניחא יותר דר"ם שוטר בסנהדרין דף פ"ז דאפי' על דקדוק מדברי סופרים נעשה זקן ממרא ומלינו לשמואל גופא בפסחים דף ל' דאמר נהכי דמחבגי כלי אשו ובוניים ואי לא דריסנא לכו כר"ם וסיה רגיל בכהה עי' מכה נ"ד ובתוס' שם ומיהו ברמב"ם פ"ה מהל' מ"א תיקן הלשון וכתב והר"מ הפא גדול האוי ואמרו על נ"ד בפתירוסו. אך הכא ל"ה צריך מהרש"ם לזה כנראה מדברי הירושלמי גופה דרק מכת כל סשנר ע"פ דברי הגאים חייב מיתה ופירך נדר קאתי עלה:

(דף י ע"א) גרס רבי זעירא הוב סמוך לקרובה וסיא גירסא מסוגת יותר מגירסת הספר שנדחק בביאורו ועי' ר"ח בתוספותיו וכן גרס הרשב"א בשם הראב"ד ה"ס אין שמדין ועי' ב"י סי' קנ"ה ועי' פ"מ ות"ם לקרובה ה"ך ") פי' מ"ב פנ"י שפי' בזה לפון סירושלמי פ"ק דמגילה ובשיטה פ' א"נ ארבעה לבונות נאה לשום להסתמש בהם והתינ רחמי לקרב דביס לעבור לפני התיבה או לגרום גרכים וראיתי נמי שנדחק בביאורו והדברי נכון כדבריו:

(דף יא ע"ב) ד"ה ורבנן הדבא כתב דבבתחיל ועשו להם ציצית צריך לגמור כדאמר בבלי דף י"ד דהכי סברו במערבא. ולכאורה סבשום פירושלמי לא רסים הכי. אבל הדבר מבואר דהרשב"א בחידושיו שם הקשה דאיך סימו אני ה' אלקיכם והא כל פסוקא דלא פסקה משה לא פסקינן. ותירץ דהם אמרו אחר פסוק ויאמר עד הסיק מסדר אחרי בפ' עריות דכתיב ביה דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ד' אלהיכם עי' טו"ח ה"ם תאו"ח סי' י'. ולזה שפיר ע"כ כשמתחיל ועשו להם ציצית שוב ודאי דצריך לסיים כל הפרשה דהא לא יוכל לומר אח"כ אני ד' אלהיכם דהא יהיה פוסק פסוקא דלא פסקה משה ושוב צריך לגמור כל הפרשה נ"כ משום כל פרשה דלא פסקה משה לא פסקינן ופלוגתת רבנן דתמן ודהכא כ"כ היא רק באמרת אליהם אי בתחלה זו גומרין או לא:

(דף יג ע"א) ד"ה אם יעל אתר כ' דתכ"ד כד"ד תקנתא דרבנן הוא משום תקנת תלמיד שיוכל ליתן שלום לרבו ול"ה הפסק ולכאורה תמוה שהשם שיטת ר"ח שהביאו התוס' בבבלי דף ע"ג ד"ה כי דסבר הכי אבל הראשונים הבינו עליו דכי מתחין ב"ד למיגר דבר מה"ת בקום ועשה ועי' ר"ן בנדרים דף פ"ד. אך נראה דדבריו מדוקדקים וכוכרח לזה לפי גירסת הבמ"י דתכ"ד הוא בישור ד' תיבות ובאמת בתלמודינו נכ"מ מבואר דהוא רק ג' תיבות עי' מיר דף י"ם ע"ב. תם היה באמת נ"כ קשה לר"ת אסוגיא דב"ק דמבואר שהוא ד' תיבות ולכן חילק דהכ"ד מה"ת הוא תוך ג' תיבות ורק משום תקנת תלמיד הקינה מקח תיקנו ביבי' תכ"ד ד' תיבות כדי שיוכל לשאול בשלום רבו ופכ"פ נומר שלום עליך רבי דבלאו"ה אסור ליתן שלום לרבו כמ"ש התוס' ב"ק שם מהא דברכות דף כ"ז ושנר נ"כ הר"ח ביבמות דף פ"ם דכ"ד מחנין לעקור דבר מה"ת בקום ועשה ועי' במהרי"ם פוגאזי בס' קבלת יעקב אות ת' בזה באריכות גדול והבלה כמ"ש. וגזה מיושב היטב מה שהקשו על ר"ח מהא דכתובות דף ל"ג דפריך אהא דעדים זוממין לא"ג פתראה משום דניהרי נגו מיתה ופריך ומיחרי כהו תכ"ד ע"ש ולר"ת יקשה דהא תכ"ד הוא רק מדרבנן ולא"ל פי נריכי סתראה איך קפלינן נגו על סתראה דתכ"ד דהוא רק מדרבנן ולהאמור א"ש דתכ"ם דכ"ד הג' תיבות הוא מה"ת לכ"ע ועי' פריך דניתרי בגו הכ"ד ול"ש. ולפ"ז גם הכא ניחא כיון דבשינן ד' תיבות ע"כ דהיינו מדרבנן וכשיטת ר"ת. ודברי מהרש"ם נכונים ואין להאריך כאן:

(דף יד ע"א) ד"ה מפני הרמאין הביא בשם הרא"ם בס' דכייט דמש"ה לא החזיקו בשם הכשרים לבניהן כל היום מפני הרמאין. והוא כן ברא"ש בהלכות קטנות שבריי"ף של' תפילין ומוב תדע לתקן שתיבות במיניסם הכתוב שם ברא"ש ש"ם סוף ע"ש. ועי' יפ"מ כאן סי' נ"ב כהרא"ש ובמהר"פ השיג עליו מכח דברי התוס' בשבת דף מ"ם [ד"ה כאלישע בעל כנפים] שסירשו דמפני מה לא החזיקו בהם היינו את כמנימן לגאמנים. ואיסתמיפתיה דכן פי' הרא"ש. ושטובדא דמייתי שם פ"א"ם איגה מהירושלמי דהכא דגא בבבלי רק הוא ממדרש אגדה כמ"ש התוס' שם והוא בפסיקתא דעשרת הדברות תוי"א. ותמנא זה בפרובה בס' חיבור יפה מהישועה לרבינו נסים גאון וידוע דדרך הקדמונים לבנות מדרש בשם ירושלמי:

(שם) ד"ה תורמוסרא סי' מהרש"ם זה שמקבל מעות הנכנסין למרחץ. עיין בהקדמת טו"ם בית הסרים תיו"ד שהביא לשון ירושלמי זה ועי' נ"כ כמהרש"ם והביא נ"כ סך דמיה

*) וזה לבון המרין סדך קרוב קריי ותניי קרוב ופיימם (ויק"ר פ"ע) סי' נס. מקרא כפל תבנה דרבן ופיים פכ"ע וכמב פ"ו בפ' פריך הבלם ח"ג והנשון בהות תמצג קרב בפימצ וצפמג' [סש"א נקחך] תמסמה מכתן בילד לפני התיבה וכגל נמותי על זה בפנך חץ וצ"ל שו"ם פוטור י"ם חייט לחונא דקריב ואמר האל סנדול סנור האמין וכו' ירושלמי ברכות פ"ד זה בשבר לפני התיבה אין חותים לו לא יהתפלל אלא בא וקרב עשה קרבניט עשה לביט עשה תלמתפט פיים במדט ובגילסה מהרש"ם איחא שבה וקרגנו הכי בפילה קרוב ענין הקרבת מעות ותחנונים במקום קרבן אז יתקבנ לנוח האדם למקום ומזה גם בירושלמי ברכות פ"ם יקרב אגרים מן גבי ועד גבי ואנא תיקרב מן גבי יכד היף כל הוי ואין לא יצרף תחיה כשילשי עמי ואזא תקרב כל ממא פירש קרב יתפלל ועי' סוכה מ"ה ע"ב בבינייים ומזה הבס קרוב טיק"ר פ"ג גבירבת רביט ובגור דרבן ובבה"ם יבה פסיק מי זאת הריסי ירושלמי ברכות פ"א ר' צעירא טב סמך לקרובה וסכה מתבכפ"ם לקרובה נכלן קרוי כן בעוד מקרב נגו על נגור לתנום וטיק"ר פ"ם ובסה"ם פ' בשם רבי אלכסנדרי קרובה ועי' כת"ב עשה פ"ץ שאומר פיוטים ועי' בתשובת חמדם בגוזב פיתן ממ"כ מה שהביב ר' יצחק נ"ד יבקב ז"ל שמבין כלו חמשת בתותריה סמונים בבמות וביוס"כ וסתים פוטים אח תותרים אותן תפין כל-ברכה וברכה וכו'

ראיה פפ"ק דמע"ש שהביא מהרש"ם ובהגהו זרע אברהם על פסיקתא [רבתי] דבורא תניא דעשרה הדברות קילס פי' זה וכתב דמשמיה אהני־נהו לעיון בזה ע"ש ואלו ראה שכן פי' מהרש"ם הוה חדי טפי דליתמר משמיה דגברא רבה כוותיה. וע"ש מה שתיקן בעמחתינו שכתב וכד הוון תייתון לי' של"ל מעגיי מלמיתן לי' כמ"ש בפסיקתא וכן הוא בירושלמי פ' האומנין תפילין. ושם עוד תיקון בירושלמי שלפנינו הכל כגירסת מהרש"ם. ושם דמלת פקדין הכא צ"ל פיקרין. גם תרא"ה שם בפסיקתא הך דאמתו של יוחנן הכבנה ומיכל מיתו בת חכמים שהביאו התוס' בעירובין דף צ"ו גם שם בפסיקתא [רבתי פכ"ב סהך תניתא דעשרה הדברות] ומוכח דגירסת מהרש"ם לקמן דלא גרס לה בירושלמי דיגן ג"כ נכונה:

(דף יז ע"א) ד"ה קול ה' שובר ארזים הגביל לפרש איך נרמז בזה מפקיעי שערים ובפ"מ לא עמד על הכוונה. ומה שתפסו הירושלמי והבבלי במגילה דף י"ז לשון מפקיעי שערים נלע"ד שממנו נרמז הא דהביא כתניא רבתא הל' תפלה בשם אגדה כשורע יצחק והגא מלה שעריה פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מברך השנים וע"ש. ולזה דקדקו בכא דמברכין אותם על הסדר בתפיעית הוא כנגד מפקיעי שערים סגרונו בקרא לכל חד כדאית לי':

(דף יז ע"ב) ד"ה ועלעולין פירש רוח סערה וכן פירש היפ"מ והוא תרגום רוח סערה ומהרא"פ פי' רוחין וסדין וכבר תפסו הגאון בקונטרס רח"י ז"ל ובבני מאירות בחידושיו לב"ק ירד להגיל ע"ש סוף סוגיא דשיקול הדעת והאמת יורה דרכו:

(דף יח ע"ב) ד"ה שאינן שחוורין לא הבנתי פירושו לשיטת הפוסקים דליכא שום תפלה מה"ת ואולי הוא אזיל לשיטתו שפי' לעיל ז' ע"א ד"ה ופריך ותפלה אינה דבר תורה בתמיה ובדעת הרמב"ם פ"א מהל' תפלה דפ"א ביום היא מה"ת. אולם באמת סי' כנאון בקונטרס רח"י ז"ל שם דהכא קאי על מי המאח וכן פי' בפ"מ נראה נכון אך פ"מ כא דקאמר סוף מלאכת המים שפירשו מהרש"ם ורח"י עיקר ומסתעי' מדברי הירושלמי פי' בכל מערבין לא א"ב גם לפ"ד הרמב"ד פ"ז מהל' פרה דפסול מלאכה משום היסח הדעת דהא לדידי' הוה מה"ת וממועט מקרא. ולכן נראה הכוונה פשוטה עפמ"ש התוס' יבמות ביומא דף י"ד דאף דבשכבר נתן האפר לא פסול עוד בנוים מלאכה מה"ת ת"מ מדרבנן פסול גם אחר נתינת האפר ע"ש ועי' תוס' גיטין דף פ"ו ע"ב ד"ה כל העוסות. ולזה שפיר אמר בירושלמי דמיירי הכא בסוף מלאכת הנוים כשכבר נתן האפר ואז אין פסול בהם מלאכה והיסח הדעת מה"ת רק מדרבנן והכיו או על כתפיו קורא ומתפלל בכוונה וא"ש. ועי' בפי' ההרדים וצ"ע:

(דף יט ע"א) ד"ה בנימין גנוביא פי' שם מקום נגוך והוא נחן דכן דרך הירושלמי להחליף כ' בק' עי' לעיל דף ד' ע"ב ד"ה כורתו והוא קירתו עי' מהרש"ם שם ונבכ"ר פ' י"ב ובמפרשים נדחקו במלה זו אבל הראה שדברי מהרש"ם כמעט מוכרחים דבבלי נדה דף ס"ה מביא נ"ב האי שבדא וגרס סקסא"ה וכדי להשוותם נראה לפי המבואר ביבמות דף י"ז ויגלם בחלה והבר והבר גוון ועדי מדי נחן זו גינעק וביומא דף י' ע"א גומר ומגג ומדי ט' ופבתכא זו סקסתן [בת' רפויה]. ולפ"ז י"ל דגנוך וסקסאה הכל אחד והוא תרגום של גוון ואין שום חלוק בין הבבלי והירושלמי כלל ועיין:

(דף יט ע"ב) ד"ה ובוית הוא פי' מנספר. בגירסא זו הוא ברשב"א בדף פ"ו במכילתין. ונראה שזה היה ג"כ גירסת ר"ת שהביאו הראשונים הי"ה יהכ"ן והוס' רי"ח ומש"ס נפי דוקא חולה שיש בו סכנה ופי' מיית כפשוטו והיינו שמא אי לא ירחץ ולהכי שרי גם בת"ב ויוכ"פ. אבל מהרש"ם אזיל בשיטת הקדמונים דכל רחיצה שאינה להעטוג שרי כפשטות הש"ס דילן פ' יוכ"פ ולכן פי' מאית רק מנספר. ואמנם גירסתם היה בירושלמי כמה אנן קיימין אם ביש סכנה אפילו בת"ב אפי' ביוכ"פ אלא באין סכנה ולזה השיגו על הר"ת והרמב"ן שהביא הטור"ד סי' שפ"א פי' גם כוונת ר"ח דסכנה ל"ד אלא מצטער הרבה ע"ד שהפליג בירושלמי למימר מיית על מצטער ע"ש והילוס מפי' חרדים שכ' בשם הרשב"א אגרם כגירסת הקדמונים הנזכרים והרשב"א שלפנינו בחידושיו הוא כמ"ש שמהרש"ם גם בבבלי' שהביא לא נזכר גירסתו ע"ש:

(דף כ ע"ב) ד"ה פרקדל פי' מלשון נגו אפרקד והוא לדעת רש"י ותוס' ב"ב דף פ"ד גבי מתי מדבר דשם נגו אפרקד ובתוס' נדה דף י"ז שפירשו פניו למעלה ודלא כפי' ר"ח וע"ש ועי' תרגום יונתן ברשת מ"ס י"א ויפל רוכב אחור דמן אימתא מתפרקד לאחורי מבואר ממש כדעתם. אך רש"י בסנהדרין ר"פ נגמר הדין מותר א"ע שכ' גבי נהסך על גבו הופכו על מתניו משום דכשוכב פרקדן הוא מגונה וכגוי הפיר בזה בטו"ת שבות יעקב ח"א סי' ה' ובח"ש סי' הנ"ב. ועי' רש"י שבת דף נ"ד ע"א ד"ה לאורכן כי כשוכב על מפיו או פרקדן:

(דף כג ע"א) ד"ה א' לג"ח כי דמתוני מילתא דסבי. עי' כתובות דף ח' אימא מילתא כנגד מנחמי אבלים פתח ואמר אחינו גומלי חסדים בני אברהם שנאמר בו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו. במהרש"ל מוהק לכאי קרא משום דאיך משתמע מיני' ג"ח דניחום אבלים ועי' מהרש"א בחדא"ג. אבל הדבר מפורש בב"ר פ' מ"ט כי ידעתיו אשר יצוה את בניו א"ר אלעזר זו צדקה ופירשו כולם שזהו הכלל והטעם שדרשו כן הוא עפ"י דרשתם בסוכה דף מ"ט כי אם עשות משפט והלכת לכח זו הוצאת המת ופירש"י משום דכתיב בי' לכת ע"ש וד"ה עשירים ממקום אחר:

(שם) לציון חו"ל כן פירש"י בע"ש דף י"ג ומה שהקשה מהרש"ם עי' בפתור ופרח פרק י"א.
(שם) ד"ה מאי לצאת לחו"ל שכהן אני. והכי דסיפא סגיין ולא ממעט שאסור לצאת לחו"ל מה"י עי' רמב"ם פ"ב מהל' מלכים. אולם לפי המבואר בבבלי קדושין דף ל"א כאי עובדא דר' אסי היה בחו"ל ועלה לא"י מחוב לעד בינוד אם וא"כ רצה לצאת לחו"ל [ונלרה הוא חו"ל עי' ע"ז דף ס"ס]. עכל"ל דר' אסי נסהר באפר פרה כשעלה לא"י דהאמוראים היה להם אפר פרה כמ"ש המג"ל פ"ג מהל' אבל מהא דנדה דף ו' דחבריא מדכן בגלילא [*] דא"כ כיון שכבר נטהר בטומאת ארץ העמים היה מותר לטמאות א"ע בטומאה כזו אפילו לשיטת הרמב"ם פ"ג מהל' מירות ופ"ג מאבל שם וכמ"ש בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' פ"ב וח"ב סי' ל"ח ומכש"כ לשיטת הראב"ד שם אפי' אי נימא דמודה דעכ"פ איסור תורה יש וכמ"ש הדג"מ ביו"ד סי' שע"ב ונח"ם סי' שנ"ז כ' דכ"כ הראב"ד להדיא בחמים דפוס. וע"כ כדפרישית. ובהכי ניחא לי מ"ש הרא"ש בפ"ק הל' טומאה דכהנים בזה"ז דאלים לטמאות א"ע לכתחלה והכי מבואר שם בדבריו דבמוסיף ימי טומאה אסור וא"כ איך הותר בזמן הזה לטמאות בחו"ל וככר טמאים הרי מוסיף ימי טומאה. וכבר ראיתי שעוררו בזה. ולק"מ דדוקא בזמן הש"ס שהי' להם אפר פרה אסור לטמאות כיון דמוסיף ימי טומאה ולא יוכלו לטהר עליו עד שישהר משא"כ בזה"ז לא נ"מ מידי דהא לית לן אפר פרה וא"ש ואין כאן מקומו להאריך:

מאת הג"מ צבי הירש אורנשטיין הגאבד"ק ריישא

(דף א ע"א) פריך הא דאמרינן דשיעורא דמשעה שב"א נכנסים לאכול סתם בליל שבת תיובתא דמשעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתם קרובים להיות שוין דמשעה שהכהנים כו' פי מוכיח הוא ושעה שב"א נכנסים כו' שעה ותרתי לילה הוא. גרס מהרש"ם ז"ל שעה ותרתי עישורי. ומפרש לשיטתו־דשעה שב"א כו' הוא משעה שהשתם אינו נראה שעה ותרתי עישורי קודם צה"כ ד' מילין. וטעמתו ופירושו ז"ל עיקר לדעתי דעל פירוש המפרשים ז"ל דשעה שב"א נכנסים בל"ם הוא שעה ושתים אחר צה"כ יקשה דהא בהדיא אמרינן לקמן בירושלמי דקודם צה"כ כבר כלתה רוב רגל מן השוק דאמרינן דף פ' נפמין חלינת הפילין לית דבעי מימר מעותן עד שתכלה רוב רגל מן השוק דהיינו קודם צה"כ דבלילה פשוט דליכא לאו זמ"ת הוא עיי"ש. ובבבלי אמרינן לפנין נר חנוכה עד שתכלה רגל מן השוק

[*] פי' פי' מהרש"ם דף מ"ח ע"ב ד"ה לפי המסקנא. (המגיה המבגלא)

אף רגל דתרמודאי שמאחרים לבוא והוא רק חצי שעה ומבואר בקדמונים ז"ל ולפוסקים דמשתשקע החמה בג"ח היינו תחלת השקיעה כלה כל רגל חצי שעה אחר השקיעה. וכל הדיעות אינם מאחרים א"כ אף מחל שעה ושתים בלילה וכ"ש בלילי שבת. ולפירושו של מהרש"ם ז"ל יבואו כל הדברים על מכונם:

(דף ב ע"א) בנוסחא שלפנינו ובלחוד דיתחמין תלתא כוכבין בר מן הדא טכבתא ומהרש"ם ז"ל גרס ובלחוד דיתחמון תלת כוכבין דדמן תלא כוכבתא. וכן גרסו הקדמונים ז"ל ובארו דבעינן שיהיו בשלשה רצופין ומתוכים זה לזה עד דדמן כחדא. ורמיתי להגאון ייחר"ג חוות יאיר ז"ל שהעלה לפרש עפ"י נוסחא דידן דכוכבתא נקרא בל"ם כוכב חנה. ואמר ר"י בר בון דבעינן ג' כוכבין בר מהדא טכבתא דאינו נחשב מסמנין ולדבריו יקשה דמאי האלך ר"י ב"כ לבשמיענו זאת דכוכב נוגה הוא מהכוכבים הגדולים ביותר הנראין ביום. ובשיטת דאינו מהמנין וכמבואר לעיל שם. אולם אנכי מצאתי תרגניתא עפ"י דבריו. לפמ"ש בעל מנחת כהן ז"ל דלאם רואה כוכב אחד וג' כוכבים קטנים ממנו האי לילה הכרי אט רואין שהג' כוכבים כמה ניטנים עיין בדבריו ז"ל. ובזה אמרתי ליישב הא דאיתא בש"ע יו"ד סימן רס"ג דאם נולד בשעה שהיה נ"אים כוכבים קטנים אחד הוי ספק ועיין בש"ך ז"ל שנדחק לחלק בין קטנים אחד לבינונים דהוי ודאי לילה וזה אינו דבקטנים יותר הוי לילה מבינונים וכמבואר בש"ם ופוסקים ז"ל. ולא"ת דמחייבינן מאוחן שנראין לנו עתה קטנים יהי כשיתחשך קצת יותר גדולים גם בבינונים ניחוש לאכי ולפי הנ"ל י"ל דבאמת אין להחזיק לילה ודאי רק כשרואים אחד גדול וג' קטנים ממנו דכיון שכאחד גדול ואלו קטנים גם אח"כ פ"ל ישארו קטנים מזה הגדול לחשיבי בינונים וכנ"ל וזהו לפ"ז ג"כ כוונת ר"י ב"ב דבלחוד דיתחמין ג' טכבין בר מהדא כוכבתא והרי זה נכון. אולם פב"ז מגד אחד נראה לקיים גירסת מהרש"ם והקדמונים ז"ל דבירושלמי נתן עוד סימן ללילה בזמן שהלבנה זורחת ומאירה בכח על הארץ וזה הוא מאומר הרבה משפה שנראין ג' כוכבין מפוזרות ואף אם נאמר דבעינן דווקא ג' כוכבים רצופין עד דדמן להדא קירובים הישרים להיות שוין וכשאר אנו רואין בהם:

(דף ו ע"א) מאן דלא תני אכילת פסחים רמב"ע דמה"ת אינו נאכל רק עד חצות. אמר ר"ח ולית כאן אכילת פסחים ואפילו לרבנן דתנינן תמן הפסח אחר חצות מטמא את הידים. ופירש מהרש"ם ז"ל דאף רבנן מודו דאין לאכול הפסח מחצות ואילך. כוונתו עכ"ל דכיון דאם עבר חצות אסור לאכול נ"ד נהך דק"ש נריטא דרק לכתחילה תקנו חז"ל עד חצות ומה"ת בדיעבד חייב לקרות אח"כ. אמנם יפלא נפיני דמה חילוק בין פסח לשאר קדשים הנאכלים ליום אחד דא"כ דבפסח עבו חז"ל סייג כ"כ שאם עבר חצות לא יאכל אף שעי"ז יבא לידי נותר דיש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשוא"ת. והיינו שנאמר נחלק מהך דק"ש שהסייג ל"ה רק דשמא לא יקרא ול"ע לשבות סייג דבשביל חשש דשמא ישכח ולא יקרא. לא יקרא כלל. משא"כ בפסח דהסייג היה מחשש דכשיאכל אחר שעלה ע"ה יעבור על איסור תמור איסור כרת וכמ"ש האחרונים ז"ל פשיטא דמש"ע י"ל כן בשאר קדשים כיו בפסח והרי תנינן בנאכלים ליום אחד דג"כ נ"ד לפ"ז לכך דק"ש וכנ"ל. והנר ע"כ לדעתי העיקר כפירושו של בעל ההרדים ז"ל ולית כאן אכילת פסחים דלא תתני אכילת פסחים כדי שתרויה לאוקמי כרבנן דפשם לן מהניתין כרמב"ע דתנן דפסח אחר חצות מטמא את הידים דע"כ אתיא כרמב"ע וכדאיתא בבבלי עיין בדבריו ז"ל. ובגוף הדבר בדעבר שעבר חצות אי יאכל אח"כ כתקנו רש"י והתוס' ז"ל בשילהי פסחים דרש"י ס"ל דעשו סייג דגם בדיעבד לאחר חצות לא יאכל והתוס' ז"ל דשרשו דמותר לאכול עיי"ש. ובאמת נריך להבין לשיטת רש"י ז"ל דאמאי הוצרך לאוקמי הך דהפסח אחר חצות מטמא את הידים כרמב"ע דגם לר"ע הרי אסור לאכול. ואין לומר דכיון דעיקר סה דנותר מטמא משום עצלי כהונה. לא גזרו רק כשעבר על איסור תורה אבל לא באיסור דרבנן דא"כ לר"ע גם בנוקר לא יטמא דכיון דאכן לא הניחו לו לאכול לא עבר על איסור תורה וכמ"ש התוס' ז"ל בריש שבת בהך דהדביק פת בתנור עיי"ש:

ועלה על לבי לומר ולחלק דדוקא בהך דשבת לא עבר בכה"ג. דשבת גרמא פטור משא"כ בקדשים שלא אכל קודם חצות די"ל דהוה חייב על גרמתו דמפסיד קדשים לאו דמטיל מום הוא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהל' פה"מ ובמטיל מום גם על גרמא חייב מקרא דמום לא יהיה בו. אולם אם כה נאמר הו"ל לומר גם לר"ע דיטמא אחר חצות דעבר על איסור תורה:

אשר ע"כ נראה דמשמע לא פליג קאתינן עלה לטמא בנוקר לר"ע. ורביה לזה דלא פליג רבנן מהא דגם עצמות שיש בהם מוח מטמאין בפסח אף דל"ש לקנס בזה הו"ע לעשות אהדי שהיה אסור לשברם. ולמוזר הנוסחא המינא ביסוד פירוש מהרש"ם ז"ל. לפי מש"כ בחי' דלכך נקטו התוס' מדעת רש"י דאחר חצות גם בדעבד אסור דס"ל דאף דיש כח ביד חכמים לעקור דבר תורה בשוא"ת. הכא לא עקרו דאחר שאמרו לכתחילה הו"ל מלתא דלא שכיח לענין דעבד ולא גזרו בי' רבנן. ויש לומר א"כ דמהרש"ב ז"ל ס"ל לחלק בין פסח לשאר קדשים דבפסח שכיח יותר שיותיר דאינו נאכל אלא למנוין וגם רש גרמתו אסורים לאכול ולכך אף דלכתחילה אסרו גזרו גם בדעבד דל"ח לי"ש כ"כ משא"כ בשאר קדשים ודו"ק:

וראיתי להעיר בדברי מהרש"ם שמסן דאי לרמב"ע דהוי מה"ת ומשום נותר הא תנא ני' היכא יתותר כו' דאין כוונתו דלרמב"ע נעשה נותר אחר חצות דעד עמר כתיב לענין נותר ועיין תוס' ברכות דף ס' וכוונתו הוא רק דדמי לנותר שעובר נ"כ על איסור תורה:

(דף ח ע"א) בהך דמפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה ק"ש דבר תורה ותפלה אינה דבר תורה פירש מהרש"ב ז"ל דקושיא היא דגם תפלה מה"ת הוא דלעבדו בכל לבבכם זו תפלה. יש לעורר דאיך יפרנס לפ"ז הא דאמר ר"י ק"ש אינה צריכה כוונה תפלה צריכה כוונה דהכי גם בק"ש ג' פסוקים צריך כוונה ורק דמן גו דאיך ניבמור מלי טמון. והכי גם בתפלה מה"ת די בדיבור אחד של תחנונים ומלי מכוון (וכזה יעתר גירסת מהרש"ם ז"ל לקמן הגיעך סוף מלאכת תפלה אינם מתורים והבן). וצ"ע לדעתו ז"ל דלר"י דמטעם דשלא יהיה בידו לכוון קאתינן. אין חילוק בין דאורייתא לדרבנן. ורק א"נ דמשום דלא אטרחוהו להפסיק יש לחלק שפיר בין דאורייתא לדרבנן וא"ש:

מאת הג"מ נפתלי צבי יהודא ברלין אב"ד ור"מ בוואלאזין

א) (דף יט ע"ב) אבל ברמיזה שאינם של תענוג מותר כהדא דשמואל ס'. והכי הביאו התוס' ברכות דף ז' בשטום קלת. אבל בירושלמי מ"ק ליתא תיבת כסדא. אלא מילתא בפ"ע הוא. שמואל וכו'. ויש בזה נ"מ לדינא. דלפי נוסחא ככדא כו' מבית רמי' מחסכין לאיכם של תענוג. תוכח מזה דחפסין לא מיקרי של נער. אלא איגם של תענוג ומ"כ לפי דליתא בפי' יוה"כ דמי שיש לו חטטין כדאתו סך כדרכו מוכח דסיכה ביוה"כ מותר כאינם של תענוג. והוא נגד הירושלמי ביומא והובא ברמב"ם ותוי"ט סי' תרי"ד דסיכה אינה מותר ביוה"כ אלא של תענוג ולא בשל נער. ובאמת בתוס' יומא דפ"ז כתבו בפשיטות דסיכה באינה של תענוג שרי ולא כהירושלמי והיינו לפי נוסחא דילן כהדא כו'. אבל משמת הרמב"ם והטו"ע הוא כדאיתא במו"ק פ"ג. ואין עפן חטטין נהא שאינה של תענוג:

ב) ראיתי טעות סרבה ממסכ"ת ליי במאיר נתיב ויפות סנה נ"ס ורמיתי בנקף כ"ד ע"ט שעמד על מש"כ מהרש"ם דלפי' דאיתא בירושלמי אפילו בטומאת דאורייתא חולק על ש"ס דילן. וספיר מתכ"א לי' שיותר טוב לומר בשיטת התוס' דמה לכהן שכן לאו שאיש שוה בכל. ותו יש לי נשוכית דשיטת הירושלמי אינם כשיטת התוס'. דמקור שיטת התוס' דלאו שאינו שוה בכל קיל הוא מסוגיא דיבמות ד"ס לענין עשה שאינו דוחה ל"ת ועשה שם

הערות גאוני ישראל

אם לא שכל"ת אינו שוה בכל. ולפי שיטה זו פ"ה גל"ת דישע בשאלה נ"כ קו' ופשט דוחה נ"ח ושבט שישנו בשאלה. והכי שיטת הירושלמי והובא גר"ף שלהי גס' פסחים דמי שנשבע שלא לאכול מצה כי בשבה אסור לאכול בליל פסח. ואין משה דלאכילת מצה דוחה ל"ת ושבה דשביעה אפ"ג שישנו בשאלה. אלמא ס"ל לירושלמי שאין ל"ת נין ל"ת. והוא באמת שיטת כמה אמוראי בגמ' ולא כסוגיא דיבמות. והדברים עתיקים ומבואים במקלת בחטרי השמק שאלה סי' ק"ד אות ה'. ולאהר שכן מוכרח שפיר כמהרש"ם:

ג) (דף לט ע"א) גניזה לריכין כו' א"ל ר' יוסי לא כן כו'. פי' מהרש"ם כמו פי' פני משה והביקי כפי' בעל ס"ח וכן פי' קס"ט בתענית דמקבה מתמחירין בס"ח כרי כיא מקומה וא"כ מיקרי מפנה מפני כחפלה "):

הערות הרב הג"מ שמעון הלוי איש הורוויץ ז"ל אבד"ק ליפצק.

(מחבר באור מהרש"ה לשחור וויטרי ועל התניא פסקי דינים)

שער שמעון

(דף א ע"ב) שעה ותרתי גילה כות. מהרש"ם גורס שעה ותרתי עשורי עיין בפירושו והיא ע"פ מה שהביא הב"י בא"ח סי' תנ"ט בשם תרה"ד (הוא בשו"ת תרה"ד סי' קכ"ג בהגה) דשיעור מיל רביעית שעה וחלק עשרים מן השעה לפי חשבון מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ביום שהוא י"ב שעות כדאיתא בפסחים נ"ג ע"ב. ועי' בביאורי הגר"א בא"ח שם ס"ק ד'. ובגיאורו סי' רס"א ס"ק יו"ד. וביו"ד סי' רס"ב ס"ק י"א ועי' בספר הוספות אהרן ר"ה דף כ' מה שכתב שם באריכות:

(שם) דלדי לון מקמי חיותא. עיין פ"מ ובירושו דחוק. והפירוש הנכון הוא פי' מהרש"ם. וכן פירש מהרא"ש שירא"ים מחיות רעות. וזהו לשון המדרש ולפי לי מן כסוריית סיעו שהוא ירא מן השומרים הסובבים בעיר וכגירסת הערוך ערך לד ג'.

(שם) הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו א"כ למה וכו'. עיין רש"י ותוס' בגמרא ב' ע"א ד"ה מאימתי. ועיין בהגהת הריב סי' נ'. ובספר קהלת יעקב ריש ברכות:

(שם) ר' פנחס בשם ר' אבא בר פפא כוכב אחד ודאי יום. בחידושי הרשב"א ברכות ב' הביא גירסת הירושלמי ר' מנחם בשם ר' בא בר פפא וכו':

(דף ב ע"א) אין תימר שנים ספק ראה שני כוכבים בע"ש והתרו בו וכו' במג"ש והתרו בו ובשבת מלאכה וכו' עיין פ"מ. ומהרש"ם פירש דלאיה כמ"ל התרצה ספק שמה בתראה. וכן פירש מהרא"ם ועיין ירושלמי פסחים פ"ב ה"ד. ויבמות פי"א ה"ג הכה את זה וכו' ובירושלמי נזיר פ"ח ה"א. ובשביעית פ"ג ה"ז ר"י ור"ל הרווייהו אמרי פסול וכו' ועיין ירושלמי יבמות סוף פ"י הסריס אינו מצטה וכו' ועיין שו"ת נוד"ב מ"ת חלק א"ע סי' כ"ז ובספר טעם ירושלמי ברכות פ"א וצ"ע:

(שם) ובגמרא דיתחמון הלתא כוכבין בר מן הדא סכנתא כן הוא גירסת הספרים שלפנינו. וכן העתיק גם הרשב"א בחידושיו לברכות פ"ק. וכגירסת מהרש"ם ובלבד דיתחמון תלת כוכבים דלמן הדא סכנתא היה נ"כ לפני הר"ן בפ"ב בשבת. וביומא פרק יוה"כ ובלבד דיתחמון תלתא טכבים דלמן חלא כוכבתא כלומר רצופין; נמקום אחד ע"ש וכן הוא נ"כ גירסת הגמ"מ פ"ה מהל' שבת והביאה הפ"מ ומהרא"פ. ולפי גירסא זו פסק הב"י א"ח סי' רצ"ג ס"ב לריך לזהר מלעשות מלאכה עד שיראו ג' טכבים קטנים. ולא יהיו מפוזרים אלא רצופים. והגר"א שם הביא מקור לדבריו נ"כ הירושלמי כנ"ל כגירסת הר"ן ומהרש"ם וז"ל שם ירושלמי ריש ברכות לענין לילה א"ר יוסי בר' בון ובלחוד הלתא כוכבים דלמיין כחדא סכנתא. ולפירוש הגאונים הנ"ל קאי האי ירושלמי לענין השבות מחול על הקדש. והיינו שי"ר כנראו ג' טכבים אפילו מפוזרים הוי לילה. וכשנראו ג' רצופים או ענבר גם כתוספת. וכמו שהביאו נ"כ בפי' מהרש"ם לדעת הרמב"ן והר"ן. ועיין מג"א סי' רנ"ג ס"ק ג'. ובספר דברי יוסף לר"י שוואררן האריך בזה. והרבה להקשות על גירסת הר"ן הנ"ל. ותוכן דבריו מדלא הזכירו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור וכן אחד מן הראשונים לא הביאו להלכה שצריך שיהיה דוקא כלשב טוכבים רצופים. ש"מ דגירסתם היתה בירושלמי כגירסא שבי לפנינו. והביא ראיה לדבריו מהא דשבת ל"ה ע"ב א"ר יוסי בר אבין (הוא לפי גירסת הרא"ש שם) והוא ר' יוסי בר' בון דירושלמי שצריכין להיות ג' טכבים בינונים. ולא הזכיר כלל אם יהיו גדולים או קטנים. ואפשר שיהיו גם גדולים אם כמה רק רצופים הוי לילה. ויהיה לפי זה פלוגתא בין הבבלי לירושלמי בדברי ריב"ב ע"ש שהאריך בזה. ותוך גירסת הירושלמי אשר לפנינו ופירש שהכוונה הוא על כוכב נוגה והוא נקרא כוכב השחר. גם כוכב הנוף. והוא יפה וחזק מאד ונראה גדול מאלף טכבים. ונקרא בלשון הירושלמי סכנתא. ולפי פירושו ר"ש בשם אבא קאמר כוכב אחד ודאי יום. שנים ספק לילה. שלשה ודאי לילה וכו' בדא דתימר באילין דלית אורחהון מתחמיא ביממא וכו' ולא כוכב אותו כוכב שדרכו להראות ביום. וכא ריב"ב ומפרש יותר ובלבד דיתחמון תלתא כוכבין בר מן הדא סכנתא ר"ל שיראו ג' כוכבין חוץ מכוכב נוגה הנראה נ"כ ביום. ואינו נכתב גם לבבלי והוא בכלל הנראים ביום. וזהו נ"כ כוונת ריב"א בשבת ל"ה ע"ב לא טכבים הגדולים הנראים ביום וכו' ולא שהוא פליג על התנ"ק כמה שאמר ובלחוד אלא שהוא מפרש דבריו. ושניהם לדבר אחד נתכוונו לומר שצריכים להיות כוכבים בינונים. ולא כמו שכתב הגמ"מ דבירושלמי פליגי. אך כל ראיותיו אינם מוכיחים לקיות גירסת הר"ן ומהרש"ם והגר"א לפי פירושם כנראה לכל מעיין. ואין כאן מקום להאריך בזה:

(דף ד ע"א) ר' חנינא בר אהדריי בשם ר' שמואל בר סיסרטאי נירסת מהרש"ם סיסרסאי. וכן הוא נ"כ עירובין פ"ג ה"ד אמר רבי שמואל בר סיסרטא. ובב"ם פ"ד ה"ב רבי שמואל בר סיסרטאי:

(שם) ומה פעמא קריאת שמע על חד מן קמייה (גירסת מהרש"ם מדויקת קמאייה באלף וכן היא בבקרא ועיין בפירושו) קיימיה. פירוש דקמאייה משמע ראשונים אבל קיימיה משמע עומדים ולא בעי לפרושי ראשונים כי לא נזכרו שם אחרונים שיקרא לאלו ראשונים (יפ"מ) ועיין ריש מדרש רות וכי יש ישיבה למעלה וכו' ומדרש גר"ר כס"ה נעמדם וכי יש יבינה וכו' ומדרש שמות פמ"ג. ובתנחומא פרשה קדשים מי ששומע נעמדם וכו':

(שם) בברכה ראשונה לריך לומר ברכו את ה' מלאכיו וכו' הלחון מיותרים וצריך לנמחק. וירושלמי עם פירוש מהרש"ם מדייק ולימנייהו:

(דף ד ע"ב) אמר ר' חנינא מאילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבעת מילין. משיאיר סמזרח עד שתנן החמה ארבעת מיל ומנין [כנ"ל] וכו' עיין ב"ר פ"ל אמר ר' חנינא משיעלה עמה"ש עד שיאיר המזרח אדם מהלך ארבעה מילין וכו' ומשמע דאילת השחר. ומשיעלה עמש"ח אחת היא. ועיין ירושלמי יומא פ"ג ס"א ובפסחים נ"ג ע"ב ואמר ר' חנינא לדידי חזי לי וכו' וצ"ע:

(שם) כמין תרין דקורנין דנהור. בראשית רבה פרשה ב' איתא כמין תרתין קרנין דנהורא ובערוך ערך דקרן הביא בשם המדרש הנ"ל א] תרין דקרנין וכו' וכדומה לזה יומא כ"ט פ"א אף שחר זה מפציע נכאן ולכאן:

(דף ח ע"א) רבי יוחנן וריש לקיש ר"י אמר כנוהג שבעולם אדם מותח אוהל פ"י שמות רפה וכו' ר"ל אומר כנוהג שבעולם אדם נוסך כלים עיין ערוך ערך אנגקי שהביא לשון המדרש ב"ר פ"ב ולשון הירושלמי פה אדם מותח אוהל אמקי פ"י שהוא הוא רפה כמעט וכו' רשב"ל אמר בו"ד מוסך כלים אנגקי פ"י שהוא כוא מעלה תעלה וכו' ועיין פרוך ערך גלם ב' וקרובה גירסתו לגירסת מהרש"ם. ובמדרש הנ"ל נמצא ר' יוחנן תחת ר' יוחנן שלפנינו בירושלמי ושניהם כהלכה הוא מבגנת המעתיקים. וכן בשמי בין מוסך לנסך יצא מקרוב אוי"ו לנו"ן או ריחוק:

(שם) משונה אחד מעשרים וארבעה וכו' תני שמואל כרגע אחד מחמשם ריבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה לשעה. עיין תוספתא ברכות פ"ק. ובמדרש שמואל פ"ג. ובמדרש איכה פסוק (נעק לגם) [קומי רוני] ועיין ברכות ז' ע"א. (מס שבדפס בגליון הש"ס ברכות. א' ויותר נכון למחוק הרגע וגרוס שמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה שמכוון נגד פסוקי תורה. הוא מעות. כי פסוקי התורה המה רק חמשת אלפים ושמונה מאות וארבעים וחמשה) ב] ועי"ז ד' ע"א הגירסות מגוונות. ומהכא וכן מלשון ושמואל אמר בממד"ש משמע דבריתא דתני שמואל פליגא על הא דמשונה אחד מעשרים ואו־בעה וכו' דלהכי נבריתא הרגעים דשעה י"ג אלפים ותתכ"ל לשעה. וכמו שפירש מהרש"ם כאן וכן חשב גם ר"ת בספר היישר סי' תנ"ג ע"ש. אך מה שגירס ר"ת שם בע"ז אחד מרבוא ושלשה אלפים ושמונה מאות ועשרים ושלשה בשעה כדי לבאות חשבון הברייתא הנ"ל המובאה בתוספתא לגא דתני שמואל. הוא פלא. דמהכא וכן ממדר"ש הנ"ל משמע דברייתא דשמואל אחריתא היא ופליגא אהדדי וצ"ע:

(שם) ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אט עאכ"ו. גירסת מהרש"ם נמצאו כל ישראל עוסקין בתורה בשביל דוד. וכן הוא בפסיקתא רבתי פי"ט ונמצאו כל ישראל עוסקין בתורה. ובמדרש איכה פסוק (אפירה שאר) [קומי רוני] וכיון שהיו ישראל שומעים קולו של דוד וכו' אט עאכ"ו תיד הוא ששפר נתורה:

(דף ז ע"א) אגן תנינן אכילת פסחים וכו' עיין אכילתא בא פ"ו תכאן אמרו אכילת פסחים ואכילת זבחים והקטר חלבים ואברים וכו' ונראה שנם כונה גם היה גרס בנפגה ואכילת פסחים:

(שם) וכל הנאכלים ליום אחד קדשים קלים. נדחקו המפרשים בביאור הירושלמי. למה נקט דווקא קדשים קלים. והלא רוב הנאכלים ליום אחד המה קדשי קדשים. ועיין ג"ה ברכות פ"ק שהאריך בזה. ונראה לי ביאור הירושלמי ע"פ מה שהרגלתי בימי חרפי קושיות הב"ח סי' ד' שהקשה על פירש"י שפירש במתניתין והקטר חלבים דקתני הכא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל. ולא נקט לה הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג בלילה כשר כל הלילה. והקשה הב"ח לפירש"י למה לא תני הכא נ"כ קצירת העומר דטוא כל הלילה: ומפרי לפרש מתניתין אחר שנדקדק לשון א"כ למה אמרו חכמים דמין לו שום המשך לתה שקודם. ונראה דר"ג רוצה להוכיח מה סברתו דעד חצות הוא רק משום סייג ונדר ובמו דאיתא לקמן שם פ"ק ע"א רבנן כותי ס"ל ולא אמרו עד חצות רק כדי להרחיק את האדם מן העבירה. וזה אשר הביא ר"ג ראיה לדבריו ולא עוד אלא גל מה שאמרו עד חצות הוא כדי להרחיק. וראיה לזה דהקטר חלבים מצותן עד שיעלה עמוד השחר ושירש י מדכתיב לא ילין לבקר. וכל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עה"ש דכתיב לא יניח ממנו עד בקר. והרווייהו נהיד ליכא אזהר רחמנא. ומי תימא דהא דאמרו רבנן בנאכלין דרק עד חצות מותר. הוא מדינא ולא משום גדר סייג. הוה להו למימר בהרווייהו דרק עד חצות מותר. ומדלא אמרו בהקטר חלבים עד חצות ש"מ דרק משום סייג ונדר גזרו בנאכלין אחר חצות. ובהקטר לא עשו שום סייג דכהנים זריזין נהקטרה. ולא קשה קושית הב"ח דלחשוב קצירת העומר דלא שייך הכא כלל. וזהו נ"ל כוונת רש"י והקטר חלבים דקתני הכא וכו' אלא להודיע היינו לראיה לזה ומדויק שפיר לשון א"כ וזהו נ"כ טונת הירושלמי וכל הנאכלין ליום אחד קדשים קלים דבהכנהו דקא פרים רחמנא לא יניח ממנו עד בקר כמו שאמרו בפסחים פ' ט מנין לרבות הפסח ושאר ולוק כי הוא גבור בכונת הירושלמי:

(דף ז ע"ב) הוא בעי מימר מאן דמר וכו' עיין מרא"ם ד"ה הוא בעי שהביא גירסת הרשב"א בחידושיו הון בעי מימר וכו' ואין ל"מ גום ע"ש. ובאמת נ"מ סוגת איכא בין בני הגירסאות דלשון הוון בעי מימר מתפרש כמו לשון סברוה בבבלי. וכי היכא דבבכחן סברוה דקאי גם בכסקנא הכי. כן לישנא דהוון בעיי הכי הוא. עיין כ"מ הלכות תרומות פי"א ה"ב ובגרכי יוסף א"ח סי' נ"ח א', ועמשיו זכינו לאור בסיר גירסת מהרש"ם ונרים גמי הוון בעי מימר כגירסת הרשב"א.

(דף ח ע"ב) מיתר לאחד מן השוק מה לך זקן מגודל והוא אומר יהיה כנגד המשחיתים עיין ברכות י"ח ע"א ושם ליתא היבות מה לך ועיין פירש"י שם. ומלשון מה לך ראיה לפירוש המיוחך ע"ך זקן חזל פירוש המשחיתים ומגלחים זקנם כנגדם זה מגדל זקנו כלומר זה חליף מעשיהם ונמלא זה חולק עליהם. וכן פירש הרשב"א ברכות דף הנ"ל והיינו שאומר לאחד מן השוק מפני מה אתה מגדל זקנך אמר להם כנגד אותם שהם המחיתים זקנם ומגולחים מלנם. וכן הוא נ"כ בספרי פ' ואתחנן מפני מה זקנך וכו' ובתוספתא ברכות פ"ם מפני מה וכו' ומהרש"ם אחר שהביא פירוש רש"י שם הביא פירוש הערוך הנ"ל למר דמכאן מוכח כפירושו. והמפרש מהרא"ש וכן נוטע אברהם המפרש לספרי העתיק פירש"י שם זקני גדל ומגודל ולא הרגיש כי מלשון מה לך וכן מלשון מפני מה מוכרח לפירש"י. וכבר הערותי מה בהגהותי לספר הפלאה שבערכין ח"ש הגדפס נווין:

(דף ט ע"א) למלך ששלח ב' פלמטרין וכו' נ"ל פלמטרין בט"ן. וכן הוא לגמן בירושלמי עם פי' מהרש"ם. והכי איתא נ"כ בירושלמי סנהדרין פי"א ה"ד. ובמדרש סה"ש פסוק כי סוסים. ובירושלמי ע"ז פ"ב ה"ז איתא למלך ששלח שני סימטירין וכו' וצ"ל סלמנטירין. וכן הוא נ"כ בערוך ערך פלמטר ע"ש:

(דף י ע"ב) רבי זעירא סבר לקרובה וכו' עיין בביאורי הגר"א א"ח סי' קכ"ו ס"ק ג' דגרס כהיא דר' זעירא סבר לקריבה אחר כל הנוסחאות דמודים דרבנן נהגין רבנן אמרין כולהון ולית דאמרי או הדא או הדא. ר' זעירא סבר וכו' והרשב"א סוף פרק א"ע גרס ר' זעירא סמך לקרובה כביאו כמרא"פ. וכן הוא נ"כ גירסת מהרש"ם. וכן הביא סב"י סי' קכ"ז. והובא גירסא זו גם בתוס' הרא"ש סוף פא"ע וז"ל והכי איתא בירושלמי הכל שוחין עם הש"ץ בהודאה א"ר זירא ובלבד במודים ר' זעירא הוה סמיך לקרובה כדי שיהא שוחה עמו תחלה וסוף. וה"פ ר' זירא היה שוחה עם ש"ץ במודים אבל לא בסוף הודאה. וזעירא היה מכוון ואומר מודים דרבנן תחלת ומאריך והיה מכוון לסיים עם הש"ץ נכיון הברכה והיה שוחה עמו בסוף הודאה וכן פירש מהרש"ם:

(שם) כהדא חדרונא כן הוא נירושלמי עם פירוש מהרא"ם. וכן הביאו התוס' י"ב ע"ב ד"ס כרע. והיא גירסת הערוך ערך חדרגא. וכבר העיר המוסף שם דנוסחאות

---

*) נדפתי פי' מהרש"ם חינו כפי' הדו"מ. התהרש"ם מפרש קושית ר' יוסי מדאמר ר"מ אם לא פתל וכו' אמרה גמ"ת „מתמע דוקא לומר גב תפלה כסדר כלטר (ר"ל אם הלגור לרין נמשר והפ"ן מצב ולא פוטר בנה"ם. יאמרה בב"ם) אבל לנבים בה לא" (דהיינו נפח מהלגטר אין מעבירין בתפלה תפל. וטמיד או פי שמיד דמי אם יאחרה בב"ת הוא משנה תבנפה פג תפילו) הכי בפ ח מצים סרקבים מפשם נבתה ודעינד פ"ג: כן א"ת כי בז ה פל דמתיה דר' יוסי יאמר המהרש"ם „וכב"ת לא מנית אתליה דריבנו [נ"כ: ושרך הגבול] יוח המחריכ". אבל נדפתי מנת כויבנד היה נכון לתיק. אחר שכתב בי הנגיון וערך אלגור ב' ירנה כד"ה אורגה כב"ת בנפגו. כתב המהרש"ם בתחה „ותמשע דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא' ואת ב הפך מגות „דיעבד אבל לכתחלה" ובתב נמיקום פל הגיון „לומר נה תפלה כסדר כלטר הבל לבנית כה". א"כ טובה מזה בפירוש בלא מפמש דיעבד ולכתחלה מפרש קושית ר' יוסי. (כמבים בבבלא) א] וזה לשון פרוך בסלם סרך דקן א' גב"ר פג"ם [סימן י"] כמין תרין דקרנין אלקן ומנגרין לפ.חא מגשון כי קן של פניו פג"ע כמלוך וכ' פל זה בגל אחון הכלם בגו"ע בנב"ר כמין סרין יגנון דגולת בקן מפליגתא ומנכרין נפלמת. יבגירפת רביט איתא בירושלמי יומא פ"ג [: בן]. כמין תרין דקרנין דנסור דפוקין מן מדינחא ומנהרין. ובלי קשר ל"ג חזין דוקרנין זכור וכן פלתי בירושלמי ברכות פ"א כפי גירסת המהרש"ב ובט"ג בה ו.כי תירך גי במתחלה היה כתוב רק כמין דוקרנין דנסור ואחר כותב הגיה בגליון פירסון דו הייט תרין ואח"כ נא כנייתן נאים ובנה הורית קרן פי קוי הזהר היוצאים מהשמש נתלה הכר בלשון מקרא בתיבין ב' ד' קלנים תידו לו פי כן חשם המדרש וירושלמי נבין שנים דוקרנין פי' פרין קלנין דבתם פ"ם כהאריך בזה. ופ"ם עוד דקן כ'. ב] בילקוט ש' מקב רתז תשנ"ב הנוסחא מפמש אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה והם נתפשים שלנו כואם פרט הפסוקים של כל התורה פ"א ותת"ג ופ"ה ובב"ב פרש"ם כבגרת המקבת פעו, ועיין כחדושי מרש"ם בשיטה לנתי פ"ב סימן ב"ב.

וידן כתב חרדונא. וכן הוא בירושלמי עם פירוש מהרא"ם חרדונא לנסן. ונרא"ה ס"ן דברכות גרס חרגא בזיין יהביא כן גבס הערוך ערך חיר ולפנינו ליתא:

(דף יא ע"א) אע"פ שנכנס לגדולה הא"יד ימים עיין נגיה"ם מה שהשיגו על פיה"מ וביאור. אבל דברי הירושלמי כאן צ"ע ובכר העיר גדלק הרב בעל מאיר נתיב דהא אע"פ שנכנס לגדולה וכו' לא קאי כלל על הרי אני כבן שבעים שנה ומלתא באנפי נפשא היא. ובעיקר הסו' של הרי אני כבן שבעים שנה אין אנו מוכרחים לומר דפליגי הבבלי והירושלמי. וכן הייתי רגיל לפרש תמיד הא' אע"פ שנכנס. ובספם נמי גירסת מהרש"ם הני. נראה ברור כי כן היה גמירא לנו שהאריך ימים. ומצאו זכינו לתוס' ר' יהודה חסיד על ברכות וראיתי שם ס"ד על מה שאמרו ברכות כ"ח ולא קאמר בן שבעים וז"ל ובירושלמי קאמר אע"פ שנכנס לגדולה האריך ימים. משמע שהיה רוצה לומר דבן שבעים ממש קאמר. או שמא מילתא באפי נפשה היא ולא קאי אמילתיה דרבי אלעזר בן עזריה אלא הכי גמיר להו שהאריך ימים:

(דף יב ע"א) אמר ר' בא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות עיין חדושי הרשב"א ברכות י"ב ע"א. ותשובותיו סי' ס"ח, פ"ט. ועיין בש"מ ברכות י"ב א' ועיין בפי' מהרא"ם שהביא שם גי' ופירוש מהרש"ם והזה לדבריו והעיקר כגי' הגר"א אמר ר' בא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. הכיון ואינו מפסיק ולא חתים וכמו אע"ג דלא תיתה צריך לכך. א"ר יוסי אם את אומר צריך לכך כיון צריך לכחן נבולו לא הוצא בספר ס"ו ועיין שם פירושו באורך. ועיין א"ח סי' ג' ס"ב ובביאור הגר"א שם ס"ק ד' ה':

(דף יב ע"ב) לית אפשר דלא יפי מילה. בירושלמי עם פי' מהרא"ם הגירסא יסיף מילה. והוא מלשון אל תוסיפו יסיפון (מיכה ב') וגי' מהרש"ם ליה אפשר דלא ייתי מלה. ונראה כי תיבת מילה הוא כמו לשון ממילא בבבלי עיין ערוך ערך מל א' ונמוסף שם הביא ביאור מלת ממילא פי' מן הבלה כלומר. ונעתקה לכל דבר שנעשה מעצמו. תרגום גלילה הבוא כדם. ואתגלגלו פטומיה מתיליהן פי' מאליהן. ופי' א"ח דלא יבא ממילא נאמר ענין שנזכר בו יציאת מצרים:

(דף יג ע"א) וכמה הוא כדי דבור וכו' כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד ויאמר לו שלום עליך רבי. גי' מהרש"ם כדי שאילת שלום תלמיד לרב. וכן גורס גם הגר"א. אך מה שגורס מה-ש"כ ויאמר לו שלום עליך רבי ומורי נראה כי נמשך בזה אחר גי' הבבלי ב"ק פ"ג ע"ב כי לית ליה לר' יוסי כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי. וכבר העיר בפלפולא חריפתא בפרק מרובה שהיא ע"ש. דאנ"ב קשיא דיוקא אהדדי. דמשמע דלית ליה לר' יוסי כדי ארבע תיבות אבל בשלש אית ליה. והדר קאמר דבשלש תיבות אית לי' ומשמע דבשלש לית לי'. תוך רש"י שבועות ל"ב א' תלמיד לרב שלום עליך רבי. וג"כ סוגא כוי וסי' וכן גרמ"ב ב"ק פרק מרובה א"ת כשאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ותו לא. וכן הוא ג"כ בירושלמי תו"ק פ"ג ה"ו ויאמר לו שלום עליך רבי. ובירושלמי נזיר פ"ד ס"ה כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד ויאמר לו שלום עליך רבי. ועיין ירושלמי שבועות פ"ב ה"ג ושם הגי' נכונה כגי' מהרש"ם והגר"א כאן כדי שאילת שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי. ועיין נזיר כ' ע"ב רש"י ד"ה יתיב וכו' דבכדי שאילת תלמיד לרב דאית ביה שלש תיבות שלום עליך רבי. ותוס' שם ד"ה יתיב רשב"ל וכו' וכבר העיר מזה הפ"ת בפ"ק מרובה שם. והאיר ה' עיני וראיתי כי גם להרשב"ם לא היה הגי' בב"ק ע"ג כי. תיבת ומורי. עיין ב"ב קכ"ט ב' ברשב"ם ד"ה לא קשיא וכו' ושאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי כדאמרינן בפרק מרובה כי לית לי' לר' יוסי כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי וכו' וכן מזה שפסק הרמב"ם בפ"ב מהל' שבועות הי"ז וז"ל בתוך כדי דבור והוא כדי שיאמר תלמיד לרב שלום עליך רבי וכו' וכן ממה שפסק בפ"ה מהל' ת"ת ה"ב ואומר לו ביראה וכבוד שלום עליך רבי. נראה ברור שהוי גורס בב"ק גם שלום עליך רבי ותו לא. ועיין בתו"ע פ"ב מהל' שבועות הי"ז ובמ"ע פפ"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. אך קשה לי מהא דאיתא בסנהדרין נ"ח א' אזל לגבי' אמר לי' שלום עליך רבי ומורי. ומשמע דשאילת שלום תלמיד לרב הוא ארבעה תיבות. וראיתי בביאורי הגר"א יו"ד סי' רמ"ב ס"ק ל"ז שהביא מקור לדברי הב"י שם ולא נתן לו רבו שלום אומר לו שלום עליך רבי ומורי. מהגמרא דסנהדרין הנ"ל. אך לא זכיתי להבין דבריו הקדושים דהא ריב"ל הוי שם השואל בשלום רבו ולא המשיב. ולענ"ד נראה להביא מקור לדברי הב"י הנ"ל מהא דאיתא ברכות ג' א' לאחר שסיימתי תפלתי אמר לי שלום עליך רבי. והחזרתי לו שלום עליך רבי ומורי הרי דבחזרת שלום לרב צריך להוסיף ומורי. אחר זמני ראיתי בחדושי הגרע"א על יו"ד סי' רמ"ב ס"ק ה' שהביא זה. ושמחתי כי כוונתי בזה לדעתו הגדולה:

(שם) וזעירא לא שאל בשלמא דרבא. פי' בפי' מהרש"ם ד"ה דזעירא וכו' והכי קי"ל. וזה דלא כמו שהביא הרמ"א סי' רמ"ב סעי' ט"ו. וכבר העיר גדלק הרב בעל מאיר נתיב למה שכתב הגר"א ביו"ד שם ס"ק ל"ח דאדרבה מהירושלמי ראיה להפוך ע"ש. ומה כי דברי הגאונים אינם צריכים חזוק נראה להביא ראיה מוכחת לדבריהם מהא דאיתא מדרש שמואל פי"ט ויחרדו זקני העיר לקראתו ויאמר שלום בואך (שמ"א ט"ז) זעירא שאיל בשלמיה דרבנן (במד"ש שם איתא רבה שאיל והוא ט"ס וצ"ל זעירא וכן הוא בילקוט שמואל ס"ו) דילמא ר' יוחנן הוה מסתמך על ר' יעקב בר אידי וכו' ע"ש בלשכנן דרבא. ומדויק ספר מה שהביא אח"כ שם א"ל לא נהיגין בבלאי זעירא שאיל בשלמה דרבנן וכו' לומר שמנהג א"י מיוסד אקרא דשמואל. ועי' בהגהות הרד"ל שם:

(שם) לוי בר נזירא אמר כל האומר שמועה וכו'. גי' מהרש"ם מתפון בר גזירא אמר כל ת"ח וכו' וכן הוא ג"כ בירושלמי שקלים פ"ב ה"ה. ושם איתא שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק וכו' וע"ש עוד איזה שינוים. ועיין מדרש חזית סבוק וחכך כיין הטוב ובפסיקתא דר"כ פ"כ אמר ר' יוחנן וכו' וביבמות צ"ז ב' ובסנהדרין צ' א' ועיין מ"ק פ"ג ה"ז בר פירא יחמר וכו' ונראה לכל מעיין שצ"ל שם בר נזירא. וכן הוא במ"ש פי"ם והמעתיק חיבר הנון והזיין ויצא לו שם חדש פירא:

(דף יג ע"ב) רבי ירמיה פלמי וכו'. גי' מהרש"ם מרזה וכן היתה הגירסא לפני הרשב"א. וכן הוא ג"כ בתוס' הרא"ש ריש פ"ב דברכות:

(דף יד ע"א) רבי יוחנן בשיתא דהוה חזיק רישיה הוה לביש תרוייהון גרס בקייטי דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה. כן הוא גי' מהרש"ם וכ"כ בפסיקתא (דר"כ) [רבתי] פכ"ב. והיא ג"כ גי' הס"ח הל' תפלין סי' תקל"ב ונפל בעיטור ח"ב מבית גי' הירושלמי כמו שהביא הפ"ת ר"י בסיתוא דחיק (ולא דחזים. והוא בלשון בני נהור על תליסת תקים חיק. ומפי' זרע אברים להג"ר א"י מרגליות) רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעי בקייטא דלא חזיק רישיה הוה לביש תרוייהון וכן היא ג"כ בירושלמי עם פי' מהרא"ם והיא ג"כ גי' הגר"א. וראיתי שכן גורס ג"כ בספר תוס' יוה"כ למהרב"ח יומא פ"ו ע"ש אך הרא"ש בהל' תפלין וכן הר"י שם הביאו גי' אחרת ולא מצאה בספרים שלנו:

(שם) ואינו אסור משום סרוח א"ר חייא בר אבא אפיקרסין (עי' ערוך ערך פקרס א' וערך אפיקרסין פי' לבוש התחתון והוא פתוח בכתפיו ושלובשו קופרו. ועי' בפסיקתא הכדפס מחדש פי' שקלים ובהערות ותקונים שם) היה לובש תבנים עי' בפי' מהרא"ם וכוא מצי' היפ"מ ועי' בש"מ ובתה"ם ד"ה ר"י שמחלף הגרסות וכן ראיתי להגר"א שגורס ר"י בקייטא דלא הוה חזיק רישיה הוה לביש תרוייהון גרס בסיתוא דהוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעי כד הוה אזיל מסחי כיון שהים מגיע אצל האלונייריו היה חולץ וכד הוי נפיק מסחי הוי יהבין ליה ואינו אסור משום סרוח ארמב"א אפיקרסין היה לובש תבנים.

ולמד"ל לפרש דקאי אסיר על חה דתלין וגי' הספרים שלנו וגי' מהרש"ם אך לא משמע שהוא פי' לקושית הגמ' ואינו אסור קאי על הא דר"י כן וקאי דלא הוין תפלין ואין תיבה וכו' ומשמע אפילו בלילה בשעה ששוכב ולככי פריך ותיפוק ליה משום סרוח. ופירושו דחוק דאין הוה ס"ד שהיה ישן בתפלין והא אפילו למ"ד דלילה זמן תפלין אסור לישן בהם עי' תוס' מנחות ל"ו ב' ד"ה ושמרת וכו' ונרא"ה הל' תפלין. ועוד קשה דהיה לגמ' להקשות תיכף ואינו אסור משום סרוח על הא דריב"ל ולמה הפסיק בהא דר"י בסיתוא וכו' אלא נראה דקושית הגמרא קאי על הא דר"י היה לבש תפלין אדרעיה עי' תוס' מנחות ל"ז א' ד"ה קיבורת וכו' וברא"ש ור"י הלכה תפלין שהביאו ראיות דמקום הנחת תפלין ש"י הוא הזרוע היינו בגובה הבשר שבין בית השחי למרפק. והוא מקום המכוסה תמיד ואין דרך לגלותו. ועי' רש"י שבת י"ד א' ד"ה עסקניות הן ויוגעין בכשרו וכו' ועי' א"ח סי' ע"ב ס' ו' השמר בתפלה ונזכר וכו' מקום מטנף היינו מקומות המכוסין באדם לפי שיש שם מלמולי זיעה. והוא מתשובות הרמב"ן סי' קצ"ה הביאו הב"י א"ח סי' צ"ב ועיין סי' ד' סעיף כ"א גבי ליזהר וכו' ועי' נזיר נ"ט א' איגלאי בית השחי וכו' ועי' רש"י שם ד"ה א"ד וכו' והוא ס"ד כשמניח תפלין ש"י על הזרוע הוא מגלה ונוגע בבית השחי וצ"ו פריך ואינו אסור להניח על אדרעיה משום סרוח. ומשני אפיקרסין היה לובש מבפנים והוא לבוש התחתון שפתוח בכתפיו וכשלובשו קושרו. וכפירוש מהרש"ם והוא מגי' הר"ש סוף מקואות ע"ש ועיין ערוך ערך הנ"ל. והיה מפסיק ומבדיל בין מקום הנחת תפלין. לשמלה אצל בית השחי ויהאיר ה' עיני וראיתי בספר או"ז הנדפס מחדש בהל' תפלין סוף סי' תקמ"ו אחר שהביא גם הוא ראיות למקום הנחת תפלין הוא הזרוע כפי' ר"ת כתב וז"ל ואמריך רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר הוה ליריה בידיה פירוש ליריה לשון קרע כמו ליריה התיפי. ואית דאמרי דהיתה לו מכה בזרועו והיה קרוע כנגד המכה והוה מתחזיא תפלה דרך הקרע ולית ן. א"ל לא סבר לה מר לך לאות ולא לאחרים לאות. א"ל במקום לאות אתמר. פי' והיינו במקום לך לאות שהרי במקום לגוע אלא שנקרע החלוק. ואנו לא נקרע הוי שפיר לך לאות ולא לאחרים לאות ובירושלמי פ"ב דברכות גבי הביא שהבאתי לעיל ובקייטא לביש דאדרעי ואינו אסור משום סרוח א"ר חייא בר אבא אפיקרסין היה לובש תבפנים משמע היה חולץ כמו בזמן הזה מכנסים פכ"ל הרי נרור שמפרש קושית הירושלמי כמו שפרשתי. וברוך ה' שכחתי בדרך אמת:

(דף יד ע"ב) וכמין סקדון היה בידו. כן הוא ג"כ גי' מהרש"ם. ועיין ירושלמי עירובין פ"י ה"א ושם איתא כמין פקדון יהו בידו. ועיין בק"ע שם. ועיין ערוך ערך לף. ועיין זרע אברים להג"ר אברהם ולמן מרגליות בפסיקתא שם:

(שם) אמתו של יונה הנשבה וכו' כן הוא ג"כ בירושלמי עירובין פ"י ה"א. ובירושלמי הנדפס מחדש עם פירוש מהרש"ם ליתא. ועיין במהרי"פ ד"ה נשים וכו' ומה דקאמר הכי אמתו של יונה הושבה וכו' כתים' פ' המוצא תפלין שם מביאין לזה בשם הפסיקתא והאחמה שם"ם הוא וצ"ל בירושלמי דהא אמירתי יהאמר להא וכן הביאו שם פכ"ל ולא ידעתי טורחו אמו בפסיקתא ליתא לאתורזי. אתיבה, והוא באמת בפסיקתא (דר"כ) [רבתי] פ' כ"ב. ועיין במכילתא פ' בא פסוק והיה לך לאות:

(דף טו ע"ב) מיישא בר בריה דריב"ל אמר וכו' עיין ברכות כ"ג ב' א"ר מיישא בריה דריב"ל הלכה נוללן כמין ספר וכו' ועיין בהגהות מהרי"ב שם שצ"ל בר בריה דריב"ל מהא דלקמן כ"ד ב'. שמצא שם ר' מיישא בר בריה דריב"ל. והכא מוכח ספי שהוא בעל מימרא כעמה בירושלמי (ויחא שפי גי' מהרש"ם ר' מיישא וכו') ומצא נ"כ לקמן פ"ח ה"ב מיישא בר בריה דריב"ל אמר מן דהוה אזיל עם אבי וסי' (וגם שם נירסת מהרש"ם ר' מיישא) ובירושלמי ס"ק דנילה ה"ו מיישא בר בריה דריב"ל מוסעין בסדינא ועיין ירושלמי קדושין פ"א ה"ז ריב"ל הוה יליף שמע פרשתא דבר בריה וס' ועיין חולין ק"ו ב'. דהא ר' מיישא בר בריה דריב"ל הוא לויתי ואמר וכו' ובמדרש רות פ"ג ר' מיישא בר בריה דריב"ל נשתקע שלשה ימים בחליו וכו' ובפסיקתא רבתי פכ"ד מצאנו ר' מיאשה בריה דריב"ל הרואה לבר פרוה ואינו זן עיניו ממנה זוכה וכו' וצ"ל גם שם בר בריה:

(שם) הלא לתיקא בדקן אבל בנשים אם יכול לבטל יבטל. וכן הוא בירושלמי מגילה פ"א ה"ס עיין בפירוש מהרש"ם ד"ה שמול וכו' ומפרש במכילתין עד פרשה או תוהר להתחיל בתפלה. נראה שהיה גירסתו בברכות כ"ג א' הבא אם יכול לשהות בעצמו מיתר. והיינו לכתחלה. והיא גי' הרי"ף פ"ג דברכות. וכן הוא ג"כ גי' הרשב"א עיין בתשובותיו סי' קל"א. ועיין רש"י ד"ה ועד כמה וכו' שגם גירסתו כגי' הרי"ף. ועיין מור וב"י סי' צ"ב ד"ה ומ"ש שאינו יכול וכו ובמ"א ס"ק ב'. וצ"ע מה שלא הוכיחו הפוסקים מאי מחלוקת בירושלמי בין דקן לנשים. והגר"א סי' צ"ב ס"ק ד' מזכיר בירושלמי ועיין בתחלה ע"ב אבל לא הזכיר כאי חלוקה דירושלמי וצ"ע:

(דף טז ע"ב) צריך להתיר כי לעולם חסדו. עיין בפירוש מהרא"ם שהיה מחולם מתחדו שלא יבא נראה אם לו חבמש ב' רשויות. התשבי בשרש דו כתב מה שאמרו ז"ל (ברכות ח"א א'. עירובין י"ח א') אדם הראשון נברא דו פרצופין יש לקראת דו בחולם ולא בשורוק כי כן יש מפרשים דופי מן דו וקן פי. פירוש שתי פיות כי כן שולחי דבר ידבנו בשתי פיוה אחת בפה ואחת בלב. ולדבריו נסתר מהילא פירוש מהרא"ם. ואחר זמן ראיתי שסקלמני בזה הגאון היעב"ץ בספרו אומר השכחה פי' ע"ם. והעיר בפי' מהרש"ם וכמו שהביא נ"ע הב"ח פרק א"ע דלריך להיות הסמך דלא ליתחזי חד דו שתי רשויות. ומה שתמה הרב בעל מאיר נתיב דמילה הדו אין לו כנגה. נראה דדו היא לשון שררה כמו שאמרו ז"ל (מדרש במדבר ס"ב) ואין נחוב אלא שררה. שכן אמר יתרו למשה ואתה תחזה. וכן הוא ג"כ בתנחומא פ' במדבר ומיושבת בזה שתי רשויות, והוא ברור:

(דף יז ע"א) הגיענו דעה חנגתנו דעה דלה תשובתינו עיין פ"מ ועיין בפי' מהרש"ם ונראה יותר פי' מהרש"ם דבגמרא מפרש על הסדר דקאמר שאנו מתפללין בתחלה הגינו דעה. וכיון שחננו דעה אנו מתפללין רצה תשובתינו וכו' וכן כולם וביאר על הסדר:

(דף יז ע"ב) שמעון קליה דר"י אי מהדית מילה וכו' בירושלמי עם פירוש מהרא"ם איתא שמעון קליה דר"י מהדין מילה. ופי' שמעו שר"י דורש בנהמ"ד שסבבו שם מדברים אלו. ולפי גי' ספרים שלנו פי' אי כמו אגר והיינו כיונא מזה בירושלמי. ועיין גירסת מהרש"ם:

(דף יח ע"ב) ר' יוסי בי ר' חלפתא משבח בדר' מאיר קומי ציפוראי אדם גדול וכו' גירסת מהרש"ם ר' יוסי בר חלפתא. וכן הוא ג"כ במדרש פ' ויחי. ושם איתא הוה מיתני סבתא דר"מ. ועיין שם עוד איזה שינוים:

(דף כ ע"א) רבי חייא בר אבא וחברותיה (גירסת מהרש"ם רבי חייא רבא) ואית דמרין רבי יוסי בי ר' חלפתא וחברותיה. ואית דמרין ר' עקיבא וחברותיה וכו' במדב"ר פס"ב איתא רבי חייא רבה (כגירסת מהרש"ם) ותלמידיו וכו' ועיין מדרש שה"ש פסוק דודי ירד לגנו וכו' ומדרש קהלת פסוק מתוקה וכו' כמה שינוים:

(דף כא ע"א) דלמא רבי יוסי ור' שמואל בר רב יצחק הוי יתבין אכלין בחדא מן אילין כנישתא פלייתא וכו' א"ע ר' מיישא וכו' נראה דצ"ל ר' מיישא ור' שמואל בר רב יצחק וכו' וכן הוא ג"כ בשבת פ"א ה"ב ובירושלמי עם פי' מהרש"ם הגירסא נסבה בתרווייהו. ר' יוסי. ופירש בחדא מן אילין כנישתא באחת מבתי כנסיות שפלגתם וכן פירש הק"ע בשבת שם.

גליון אפרים
לירושלמי מסכת ברכות

מהגאון המובהק אוצר בלום לתורה ולחכמה וכו' מהר"ר אפרים דוב כ"ץ ימ"ש מפחה לא; נירי
אב"ד דק"ק ווערזבלאו והגליל (מחבר ס' זבחי אפרים).

ובתוכו לקוטים נבחרים אשר בחרם הגאון הנ"ל מספר
נועם ירושלמי
להגאון החריף הנפלא מופת הדור וכו' מוהר"ר יצחק אייזיק ז"ל אבד"ק סלאנים.

מסכת ברכות.

(דף א' עמוד ב') **פ"א ה"א** ראה שני כוכבים כו' מה נפקא לא כהלכתיה יום כן כו'. עיין בבבלי ביבמות ס"פ טפלין על התוספה ובירושלמי שם ובירושלמי בפ"ח דנזיר ה"א (ועיין בנועם ירושלמי):

(דף ג' עמוד א') **שם** הדא דתימר בבהמה דאזיל ליה בקסטרא גרי בבהמה דאזיל ליה באיסרפא לא בדא. אתיו בין הבהמות משתמשה בהמה כדי שיהלך להם יאי מיל דברי ר"ג ר' יוסי אמר בה"ש כהרף עין ולא יכול לעמוד עליו חכמים אי"ר תנחומה לשיטה של דם שכיח כיוצא כו' נחלקה בשיטה לכאן ולכאן והו בה"ש כנ"ל:

שם אמר ר' מנא קשייתה קומי דר' חגי כד הונין תאן כו' ר' חייא כ"י נעא קומי ר' יוחנן מאן תנא רחיה נחלקת לשנים אמר ליה ר' יוסי (כנ"ל) ופירוש דנעא הא דקתני אם יודע הרחייה מהיום ומתליתה נמחר אי אפשר לומר ר"ג היא. שא"ב ע"כ מיירי ברואה כל שעור נפ"ש דר"ג שהוא חצי מיל והבתו קודם ותבהו אח"כ וא"כ איכא ספי מכדי פנילה ושפון ומה לא נוך להליך הימים ומאן תנא הוא. וכן פירש בעל ספר חרדים והשיב לו ר' יוחנן דר' יוסי היא דלאמר בה"ש כהרף עין ותבהו קודם ומבאו אח"כ לא הוו כדי מנילה ושפוג קייומא פל דשתך דאת אמר כל כהרף עין והרף עין שבהאי מיל ספק הוא (לנדכרך שכל הרף עין שבהאי מיל ספק אח"כ לר' יוסי נמי מיגו יודע אם לא בשראה כל שעור בה"ש דר"ג שהוא חצי מיל ומבהו קודם ובאהו אח"כ קשה נמי לר' יוסי הא איכא ספי מכדי פנילה ושפוג וכן פירש בנו"י) אמר ליה למה קשתיה (כנ"ל) לכשיבוא אליהו ויאמר זהו בה"ש (כפירוש בעה"ס חרדים דהמשנה נשנית לר' יוסי לכשיבוא אליהו ויאמר כאיזה הרף עין הוא בה"ש) מאן פליג (הב"ם בשיג לו ר' מאיר לר' חזקיה מאן פליג ומר באליהו ידיע באיזה הרף עין הוא בה"ש ולא יודיע בה"ש מה הוא וכפירוש הנ"ל):

(דף ד' ע"א) **שם** ר' חנינא בר אנדרי בשם ר' שמואל בר שפר נ"ל הנ"ל בשם ר' שמואל בר טוסרפא כמו בירושלמי בסוף יבמות ובעירובין פ"ג ובפ"ט. או ר' שמואל בר סיסרטא. (כלאים פ"ג ושבת פ"ט) או ר"ש בר טוסרטי (מגילה ריש פ"ב ונזיר פ"ז) או ססרטאי (שבת פ"ז) ובמסגרות סוף פ"א נדפס בדפוס ויניציא ר' שמואל בר סיסרטאי וכו בדאי פפ"ד ונדפס קראטאשין הגירסא שם ר"ש בר פיסרטאי ובמתרו במסגרות נמצא נ"כ בפילה ריש פ"ד ושם הגירסא ר"ש בר טוסרפי:

(דף ד' עמוד ב') **שם** אמר ר' חונא מצוה באמר פל פיפור במחרם. ביומא ריש פרק ג' הגירסא אמר ר' חנינא וכן נ"ל כאן:

(דף ו' עמוד ב') **שם** והא ר"ם פליג על רבנן ולא עבד עובדא כוותיה כו'. הא דלא השיב גם ר' יוסי שמוכח מהירושלמי בדמאי פ"ג סוף הלכה ג' שסמ"ג דפליג על רבנן לא עבד שעבדא כוותיה. שאיתא שם שאמר רשב"ג שאל לי ר' יוסי מי ריני התרון ואתדהי בו ג' דברים שכיח ודאי. בטוח פמא. סלא גא בידו אחר כו'. ולא מתרתן שיא ר' יוסי מתיר בודאי בלבד ביוליש. אתי מימר לך (בתוספ' בש"ן ג"ם ב"פ גרסם אית לך למימר) אע"ג דו פליג על רבנן לא עבד שעבדא כוותיה. (וכא בשלם ורשב"א ג"ל שהיה אתרוג של מציה בה"ש בם שהום' ולא היה לרבנן אתרוג אחר לצאת בו ואין דרך לשלום הסיים ובאופן זה גם לרבנן מותר לבלות כפירוש) ג"ע בהמ"ש לא השיב ר' יוסי שמוכח דמן ר' יוסי אין רבותא דלא עבד שעבדא כוותיה דגם במילי דעלמא לא עבר על דברי חבריו. כמו שאמר ר' יוסי מפלמו בשבת קי"ה פ"ב מימי לא עברתי על דברי חברי. והנה בבבלי בשבת מ"ס פ"א ופ"ב איתא כך אמר ר' ישמעאל בר' יוסי אבא בלחא היה ואתר הביאו שלחן ונשב עליהם. (וברש"י ואמר ביאו כו' אלמא לא קפיד) כתנאי עורוה של בעה"ב מטלטלין אותן ושל אומן אין מטלטלין אותן ר' יוסי אומר אחד זה ואחד זה מטלטלין אותן. וכתבו שם התוס' פר"ח ואמר הביאו לי שלחן בשבת כו' וכן נראה דלא בחול יעדיירי כדפירש הקונטרס כו' מפי הוי ליה לאתויי דר' יוסי אוסר דשרי ליתן בהדיא בל אומן. ונ"ל בדעת התוס' ז"ל שס"א לפרש שאמר ר' יוסי הביאו לי שלחן בשבת הפ"ב פבד עובדא כוותיה ולא כדעת רבנן דפליגי עליה ומ"ל דשל אומן אין מטלטלין אותן ור' יוסי טלאי לא היה עבד עובדא כוותיה ועבר על דעת חבריו. מפו"ב הובחה רש"י לפרש ואמר כנ"ל:

שם והן אשכחן דר"ש פליג על רבנן ולא עבד כו'. עיין בת"ז פ"ג שי"א שנשאר בקושיא של ר"ש דהלוק על חכמים ועביד עובדא כוותיה. כמו שכתבתי שם. וכן יתבאר בירושלמי בקושיא על ר"ג בפסחים פ"ו ה"א:

(דף ס' עמוד א') **ה"ד** עד שיצא יצאה ב"ק אכל מציאה ב"ק כו'. ירושלמי יבמות סוף פ"א וקדושין ס"א ה"א ושבת ס"ג פ"ג:

(דף י' ע"א) **ה"ה** תני ר' חלפתא בן שאול ככל שותין עם ש"ן בהודאה ר' זירא אמר ונלכד במודים. ומפרש בעל ספר חרדים וספ"מ שאתי לאפוקי בסוף מודים שא"צ לשוח ואין דברי ר"ז מורים כפירושם. ונ"ל לפרש דבברכות ל"ד ע"ב בבבלי איתא והגיע כבורע בהודאה פ"ז מטה כהים בהודאה שבכלל וזה כוונת ר"ז ונלכד במודים אבל בהודאה שבהלל לא יכרעו (שוב מצאתי באמבת ציון להב"ע רח"פ ז"ל כפירושי):

שם (ע"ב) אמר ר' ירמיה ונלחד דלא יעביד כהדין הרדונא. בתוס' בברכות י"ב ע"ב גירסא כהדין הרדונא כו' ונרא"ש בברכות פ"א ס' פ"ו נורם חרנגא. ונ"ל שגירסא בלבו הרדונא עיקר. ולא כהגירסא חדרונא. דלקמן בפרק אלו דברים בה"ם איתא נבל כשמריה מה עשה הקב"ה זימן חכינה ופגלה עליה חרדון ויצא ממנה חברבר:

(דף י"ב ע"א) **פ"ב ה"ב** א"ר בא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות אמר ר' יוסה אם אומר את שהוא צריך לברך בירך צריך שיכוין את לבו בכולן כו'. במפרשים נדחקו מאד בבאור דברי ירושלמי. ונ"ל לפרש דר' בא מוכיח שאין הברכות מעכבות מדלא קתני אם ברך וכיון את לבו. וכמו שמפרשים כל המפרשים. ור' יוסה אמר בכוונה אתרת דר"י מפרש אם כיון לבו לצאת (דכונה דאי אפשר. לפרש אם כיון לבו לשנין מה שהוא אומר דהא היה קורא בתורה קתני ומשמע שקורא בתורה מנין מה שהוא קורא. (וכמו שאמר גם בבבלי ס"מ מצות צריכות כונה מאי אם כיון לבו לקרות. לקרות והא קרי. וכמ"ש במסניות ד' ראם בתוספות אנשי השם בשם הגמ' לר' יצחק ז"ל) ומוכיח פה ר' יוסה דברכות אין מעכבות. דאי מעכבות א"כ יודם שיגיע ק"ש בתורה יקרא הברכות מפי אם כיון לבו לצאת בודאי כיון את לבו לצאת. דאל"כ למה קרא הברכות. וזה שאמר

ר"י אם אומר את שהוא צריך וכבר צריך צריך שיכוין את לבו? והא ירושלמי בכולן. דודאי מזה שקרא הברכות מוכח שמכוין את לבו לצאת אבל אינו מוכח מקריאת הברכות שיכוין את לבו לצאת כל ג' פרשיות שבק"ש. דדלמא אינו מכוין לצאת אלא פרשה ראשונה או גם השניה ועליה או פליגן קורא שברכות. מסו"ה אומרת המשנה אם כיון לבו יצא והכונה אם כיון לבו לצאת את כל ג' הפרשיות. התיבון ואינו מפסיק ולא תניתה והבא אע"ג דלא תניתה צריך לברך (כפירוש הפ"מ ומי אין צריך להפסיק ולקרות הפרשיות האחרות של ק"ש דהא אינן סמוכות לבדי נתורה ולא המינתה ודלא תני במשניתן אם הפסיק וקרא האחרות יצא וה"נ אע"ג דלא תניתה צריך לברך). את אומרת צריך לכוין את לבו בכולן? הכונה לפי מה דאמרי ר' בא ור' יוסה דזאת אומרת שאין הברכות מעכבות א"כ נאמר נט ספק אם צריך לכוין את לבו לצאת בכולן (שאם היה הדין דברכות מעכבות היה מוכח מתניתין דצריך שיכוין את לבו לצאת בכולן מכה הוכחת ר' יוסה וכדלעיל; ניסמעינה מן כדא כו' וכיוט שאפילו לכוין להבין פירוש התיבה אינו צריך בפרק שני וכ"ש שא"צ לכוין את לבו לצאת פ"ש. ועיין בחדושי הרשב"א:

(דף י"ג עמוד א') **שם** א"ל חבא הוה ר"ם יתיב דרש שמעתא מן שמיה דר' ישמעאל ולא אמר שמועתא מן שמיה דר"ע א"ל ט"ם ידפין דר"ם תלמידו דר"ע משמע דר"מ לא היה תלמידו של ר' ישמעאל. ועיין בבבלי בעירובין י"ג ע"ב ובסוטה כ' ע"א בגלותא שמוש אשמוש ל"ק כו' אתא לקמיה דר' ישמעאל וגמר גמרא והדר אתא לקמיה דר"ע וסבר סברא:

שם א"ר יעקב בר אידי יודע אתה לשים נפירוש בעל ספר חרדים א"ל ר"י נר' יעקב. ר' יעקב יפה אתה יודע לשים. מלשה בגירסת הפ"מ דלא גרים ר' יעקב אלא יעקב בר אידי יודע אתה לשים. כדאיתא מוטא פ"ס ע"א וע"ש בפרש"י בד"ה ש"מ:

(דף ס"ו ע"א) **ה"ג** ר' ירמיה מעבר ליה בפיליום וטותב בס"ם פיליום הוא כלי כפין מתהפ ט' א"ג מססחת. כפשוטו הפני מוכח מירושלמי נדרים סוף פרק י מאו להזיר בפיליום ריב"ע התיר בפיליום ר"ה בשם ר' ירמיה במקום שאין סלית וכמו שיגעתי שם:

(דף ס"ז ע"ב) **ה"ד** דלמא ר"ח ר' יסא ר' אמי סלקון מיעבד נטעיה דר' אלעזר שמעין קליה דר"י אי מחדית מילה אמרין מן מאת שמע ליה מיניה אמרין ויחות ר' אלעזר. נ"ל שצ"ל שמעין קליה דר' יוחנן אמרין מן מיתה שמע לה מיניה אי מחדית מילה אמרין ויחות ר' אלעזר:

(דף כ' ע"ב) **ה"ת** ר' ירמיה בשם ר"ש נר רב יצחק קשה היא כליטת מי תחילתה יסורין דכתיב כו'. בבלי ע"א י"ח ע"ב בשם ר' אלעזר:

(דף כ"ג ע"ב) **פ"ג ה"א** חמין לר"ה בר אבא מיפסע על קברים דצור וכתב בפירוש בפס"ח לאו כבן היה אלא ישראל ומעט בזה. דהא לעיל איתא ר' נחמיה מריס דר"ת בר אבא אמר אנא לא כוה עבר תחות כיפתיה דקיסרין. והוא ז"ל בעצמו כתב שם כהכים היו. וכן מוכח מלקמן במע"ש פ"ה ה"ג ר"ח בר אבא טרי על גר יה לנאת ל"צ"ל מגך דלא מיסב משער עמ"ש ומה שאיתא ליקמן בר"ח בר אבא דהוא גר"ח [illegible] ומר צ"ל אברח עליה ומר ר' יוחנן:

(דף כ"ד ע"א) **שם** והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר' שמשון בר יוזדק כן צ"ל וכן הגירסא בנזיר בפרק כהן גדול:

(דף כ"ז ע"א) **ה"ד** בטה"ם בר"ה מרטירין כרי לך ראיה גדולה מפירוש התוס' למנהגנו להקל במקום כו' להמבין לחוכה פים המים לחמה. מפורש כן בחמורה י"ב בתוס' בד"ה ואין:

(דף כ"ז ע"ב) **ה"ה** מנעריו כתיב משעה שהוא נימר ויולא לעולם. עיין בבבלי סנהדרין צ"א ע"ב וא"נ אנטונינוס לרבי מאימתי יצה"ר שולט באדם כו' אלא משעת יציאה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו לפתח חטאת רובץ:

(דף כ"ט ע"א) **פ"ד ה"א** לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם וכי יש עבודה בלב ואיזו זו תפילה. בבבלי תענית ב' פ"א לאהבה כו' ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה:

(דף ל' ע"א) **שם** שנים ליום תרבה ליום כו' שנים ליום שתהא בחיתן כנגד היום. עיין בבבלי יומא ס"ב ע"ב ותמיד ל"א ע"ב שנים ליום כנגד היום אינו אלא חובת היום כו':

(דף ל"א ע"א) **שם** ורבי ר"ח בכל יום אדם מתפלל משין ר"ח חוץ במוצאי שבת ובמוצאי יוכ"ב ובתענית ציבור וכן צ"ל נקרן בה"נ. [נועם ירושלמי]

(דף ל"ג ע"ב) **שם** א"ר יוחנן למה נקרא שמה לולה שבה נלעו מתי דור המבול כו' אמר ר"ל למה נקרא שמה שנמצר שבה נגערו מתי דור המבול. בזבחים קי"ג ע"ב איתא דאמר ר"ל למה נקרא שמה מצולה שבל מתי מבול נטמללו שם ור' יוחנן אמר למה נקרא שמה סנער שכל מהי מבול נגערו שם. ובבבלי בשבת קי"ג ע"ב איתא כמו בירושלמי אמר ר"ל למה נקרא שמה שנער כו' אמר ר' יוחנן למה נקרא שמה מצולה:

(דף ל"ד ע"ב) **ה"ד** ר"ם כד הוה אזיל מסחיה במרחץ הסיא ניבורכת הוה מפקד ע ביתיה. עיין לקמן בס"פ ה"ד ועיין בבבלי כתובות ס"ב ע"א ועיין בירושלמי בס"ק דכילה ס"ו:

(דף ל"ט ע"א) **פ"ה ה"ב** ר"י בר נחמן בשם ר"ח בן גמליאל הלכה כר"א לעולם אמר ר"י בר אחא לאו מיכון חרתי שמופין אלא דר"י בר נחמן זר"א תרויהון ושם ר"ח בן גמליאל הלכה כר"א. (כצ"ל וכן טרם בפירוש נעס"ח) הכונה דר"א ע"כ לא אמר מדעת עצמו הלכה כר"א דהא איכו אחר נגדה ח' ע"א הלכה כי"א ב"ד וחו נם. אלא שאמר הלכה כר"א משמיה דר"ח בן גמליאל. ובבבלי שם אמרו ותו ליכא והתנן כר ואמר ר"ח הלכה כר"א כו' אלא משום דקאי ר"ח בן גמליאל בשיטתיה [נע"י]:

(דף ל"ט ע"ב) **ואמר** ר' אבהו וצריך לחתום כהבדלה. הכונה דלא כרב דס"ל בבבלי בפסחים ק"ד ע"א לחתום במקדש ישראל:

(דף מ' ע"א) **ה"ג** ר' יוסי בשם ר"ם בנותן קצבה למדותיו של הקב"ה עד קן ציפור הגיעו רחמיך כו'. נראה דמשמע עד צפורים הגיעו רחמי ה' אבל על חמירים

המילה הקשים מלפורים לא יגישו רחמי ה' ולכן קי"ל דיותר הקב"ה חן מקרני ראמים עד ביצי כינים. (ע"ז ג' ע"ב ועיין שבת ק"ז ע"ב) ומילתא דר' יוסי מי ר' נון הוא עשם אחר בשיבין ל יותיו של הקב"ה רחמים ולכן א.ח גזרות:

שם ר"א ור"י בן פוי ייטן נחל כשיבתא אתי חד פגר קמי תיובתא כו' ע"ל:

(דף מ"ח ע"א) פ"ז ה"א אמר ר' יונה שלש כו' ולפרין את אנו ירבו עם אמרין לי' כנ"ל:

(דף מ"ו ע"א) שם ה"ב מילתיה דרב אמרם קן ס' נרוך דגרא הדין פסח נסיק אנו ידי חובתי א"נ אין. עיין לקמן נפ"ם כ"ל ר"ו ורי' בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה ועיין בבלי מ' ע"ב:

(דף מ"ט ע"ב) שם ה"ז פלקין לבית רב ושמעון בר חונא בשם רב. נ"ל פלקין לבית רב ושמעון רב חונא בשם רב ומן פיתא לפיל בפרק ב' סלקין, לבית רב ושמעון אב חונה בשם רב הונא אפיט שמעון ס' ויטל לביות שנם כאן הסר התיבה הונא ונ"ל ושמעון רב חונה בשם רב הונא:

(דף ג' ע"א) ה"ז הביאו לו טליה בתחלם ומה עשו מנגד על כמלים ואומר את הפת בכסת ספלם לו ונגמרה מתחילה עד שלא גמרו סעודת כלבים ובמקום שפושין את כמליח עיקר. פים נ"ל שו ככוס בגבריתא בבבלי בקוצין ס"ו פ"ם אחגם בינא כמעך כו' וכגם עם פעים כלים ומחרתו עמה במחם גלולם כד' אמר נגם

אמוטיט כיו אוכלים מלוחים נימן ססיו פסוקים נבנין נכ"מ אף את ואכל מלוחים. ופרש"י כשהיו עוסקים כו' שבאו מן הגולה והיו עניים כו' אף אנו נאכל מלוחים להיות זכר לעוני אבותינו. אלא ברש"י ז"ל פירש התם מלוחים ירקות כם ושין קרקלי בלשון ארמי ולא פירש מלוח מתם כהוראת מליח במשנתנו. —

(דף נ"ב ע"א) פ"ז ה"א במה"ם ברה"ה כתוב בתורה וא"כ לרבי דתפסם כתרמת ר"ם בריש פרקין איכא למימר בלידיה מ"ע כרב יהודה דלפיל בפ"ג דליף מהכתוב כי שם ה' אקרא לברכה בתורה. במח"ל בגלמה ממש הברייתא בבבלי יומא ל"ו ע"א רבי אומר כי שם ה' אקרא ט' א"ל משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה — כבתט — אתם כבו גודל. ולדרכו זו ראיס מוקה להרמב"ם וי"ע דמנלא יליף רבי נרכת הזמון ומפי שם ס' אקרא יליף דלריך לפתח ברוך ב"ב מלאתו בשפה שכל"ג מוכיר שמו של הקב"ה וא"כ קרא לברכת התורה אין לנו:

(דף ס"ב ע"ב) פ"ט ה"א כל מקום שפסקו המינין כו'. עיין בבלי סנהדרין ל"ח ע"ב:

(סוף דף ס"ג ע"א) שם אפילו תימר קוזוקלטור נ"ל קוזוקטור כמו שאיתא בירושלמי נע"ו ס"ג ה"א. בשם הונא נ"ב מאמר זה. והוראה שהוא הזאת ביונית מושל עולם:

(דף נ"ז ע"ב) ה"ה ר' יוסי בר שמעון בר בא בשם ר' יוחנן לדבר שאי אפשר ומר די. בתענית פ"ג ה"ט ה"נ.ר' יונה שמעין בר נא בשם ר' יוחנן:

הגהות הג"מ יחיאל מיכל אלדשלאק ז"ל אבד"ק שעפס למסכת ברכות

פרק א הלכה א כמה דאת אמר בערבית וכו' ומר אף בשחרית כן, נ"ב אולי הפירוש של הקושיא דאע"פ שעוד נראין כוכבים ברקיע בשחרית מ"מ הוא נחשב כיממא.

הלכה ד כנביאים כתיב ונתן אליך אות גו', נ"ב המקרא הזה בנביא שקר כתיב ודוחק לומר דמהא שמעינן לנביא אמת. ויותר הלל נביא וגו' כשיני יקים לך גו' ותחלתו נצטווה לעשות האותות, אך צ"ע ברמב"ם ה' יסה"ת פ"ד ופ"ח.

פרק ב הלכה ד א"ר חייא רובא אנא מן יומי לא כוונית אלא חד זמן בעי מכוונה וכו' ארקבא או ריש גלותא... נ"ב י"ל פירושו אם זכרון הנשיאים אשר היו מקדם באיצנו, אם זכרון הגלות והתלאות. איזה זכות מוקדם לכנוס עמי בהיכל המלך העליון עם תפלתו.

שם אנא מנית אפרוחיא. נ"ב י"ל זכות השב"ר, שגרסים לאפרוחים קטנים.

שם אנא מנית דיטוסיא, נ"ב י"ל זכות אבות שהם יסודות בנין בית ישראל.

שם אנא מחזיק טובי לראשי וכו' נ"ב י"ל שבכח התפלה מחזק המובה ומדות הטובות לראשו שהוא משכן החושים השכליים עד שהוא מכיר הראש העליון שממנו בא כל טובה ולהודות רק לפניו ית'.

פרק ה הלכה ב נדר שהתר מקצתו כו' בגליון הש"ס, וכמ"ש הרב וכו' דאם היו לפני ב' בהמות וכו' נ"ב אא"כ אמר יהיו אלו עולות.

על דבר משבשי הגרסאות

אמר המאסף שפ"ן: ראיתי לתוסיף בענין זה על קצת דברי שבחוברת ירושלים עמוד 2:

כתב רבינו תם בהקדמתו לספר הישר של"ו, וז"ל בהמשך דבריו „כי ראיתי אשר שותים מים רעים הבאים לקראה מגיהי ספרים בלא שכר תרופת הלשכה כי אם זרוע היין והזריז הרי זה משובח ואע"ג דלא רבינו גרשום מאור הגולה כל מאן דמשבש תלמודא הכי והכי תיהוי לא נמנעו מלשבש, ולא די להם בגירסות הגאונים פירוש לשבש כי אם בדברי התנאים והאמוראים עצמן, ולא יתכן כן לכל יראי שמים כי גם ר' שלמה זקני זצ"ל אם הגיה הגירסא בפירושו הגיה אך בספרו לא הגיה כי אם שתי מימיו הגיהו על פירושי אשר לא סלאו לבו לעשות כן בחייו·· שאם ידע אדם הלכה יכתוב פתרונו לפי ראות עיניו אם ירצה אך הספרים לא יסחק, שדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ואם דבר רק הוא ממנו הוא רק, כדאמר רבא לתלמידיה כי אתי פסקא דדינא דידי לקמייכו·· לא כיקרע תיקרעוה וכו' (ב"ב ק"ל ע"ב)·· וראיתי כמקומות בספרים ישנים אינה ראיה כי גם בספרים ישנים אכתוב לך בזה הספר אשר הגהו מאשר לפנינו וקודמי קודמים ישנים מיושנים לא יעידום·· ויהיו דברי אלה קרובים לכל ירא שמים לבלתי ישבשו הספרים לפוהקם ולא לעשות לא לאו הן ולא הן לאו וכו', כי מתוך שלא נודע טעמם של ראשונים והחליפו טעמם ולא עמדו אחרונים על דעתם בשמועתן כו'" עכ"ל.

וכבר העיר רש"י ז"ל הטא המעתיקים בזה ונזכיר קצתם:

רש"י ביצה (ל"ד ע"ב) ד"ה נדבר פרש"י „לישנא יתירא הוא, והוא פירוש של מוקצה ונכתב בספרים (ר"ל שהפירוש נכתב בספרים והעתיקוהו בפנים) עכ"ל. וברש"י יומא (דף ד' ע"ב) ד"ה מ"ר בששה כו', „פירש"י כדי נכבא הכא ופירוש היה בספרים כי היכי דלא תקשי לך קרי האיך שלמו ארבעים בי"ו בתמוז שנשתברו הלוחות" עכ"ל. וברש"י שבועות (ג' ע"ב) ד"ה קשיא. פרש"י „הך דאלו הן הלוקין כו' לא גרסינן והלמיד טועה שהוקשה לי כתבה בגליון ספרו קשיא לי הך דאלו הן הלוקין וכהבוה סופרים בגמרא כו' עכ"ל. וברש"י זבחים (קי"ד ע"א) ד"ה והעור פרש"י „לא ידענא טעמא, ונראה בעיני דל"ג האי פירושא כו' ותוספתא זו גירסא דתלמידי תרביצאי היא וטעו כמה ששנינו במשנתינו כו'" עכ"ל, וברש"י ערכין (י"ב ע"ב) ד"ה ומשני פרש"י „אלא נראה בעיני דהא תלי: דכהכ בספרים שיבוש הוא, ופירוש משובש היה ונכתב בספרים כו'" עכ"ל. וברש"י כריתות (דף ד' ע"א) ד"ה והבא, פרש"י „גירסא זו הכתובה בספרים משובשת היא וע"י פרשנים טועין שלא היו בקיאין בשמועה ופירשוה כשיבוש בתוך הגירסא כו' עכ"ל וכאלה רבות מאד.

וביותר בספרי החכמים שאחרי חכמי התלמוד. ועי' במסכת ברכות (ס"א ע"א) דפתקיף לה רב נחמן בר יצחק אלא מעתה גבי אלקנה דכתיב וילך אלקנה אחרי אשתו וכו' וכתבו ע"ז התוספות „שבוש הוא שאין פסוק זה בכל המקרא ול"נ ליה. ובזוהר יליף וירץ דגבי אברהם מוירץ דגבי לוט ובאמת לא כתיב בלוט וירץ רק ויקם" והלא כל אלה השיבושים באו ע"י איזה תלמידים טועים ומעתיקים שוגים שהכניסו השבושים לפנים הספרים.

ובמראה הפנים קרוב לסוף כלאים (בירושלמי שלנו דף מ"ד) מביא בשם הרמב"ם בכלאים פ"י ה"ב וכן בפי' המשנה בנוסחא ערבית שהביא הב"י בפי' ש' וכן בכ"מ שם שכתב מה ששנינו דבר שהוא שוע טווי ונוז זהו כלאים של תורה ועד שיהו נחברים אלו הג' ענינים כלם וכל מה שאינו כך הוא כלאים מד"ס כך אמרו מקצת הגאונים וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי אלא שכ"א מהם כלאים של תורה ומה שנזכר בגמ' נדח אינו לשון הגמרא אבל הוא לשון איזה מפרש" עכ"ל. ומעתה אין לנו לתוסיף בענין דבריו כ"א להזכם ולהראות פנים ובקום לדבריו בקצרה. מ"ש שאינו לשון הגמרא להא דאמרינן בנדה (דף ס"א ע"ב) והלכתא כמר זוטרא מדאפקינהו רחמנא בחד לישנא. דע דהוא לישנא דבה"ג, ואביא לך איזה דוגמא זה, בפ"ו דברכות (ל"ז ע"ב) כתוב והלכתא כמר בר רב אשי וכו' ומדלענין ערלה לאו פרי וכו', כ"ז אינו מלשון הגמרא אלא נוסחת בה"ג היא, כמ"ש הרא"ש ז"ל שם, ואח"כ הושם זה בהעתקה הגמרא. ועי' לעיל פ"ו דברכות בהלכה א' ד"ה והאמר שבארתי לטעם הרי"ף והרמב"ם ז"ל שפסקו כפי נוסחא זו. בפ"ק דפסחים (דף ח') גבי שתי שורות החיצונות שהן עליונות וכו' כתוב בגמרא שלפנינו והלכתא כוותיה דשמואל ואין זה מלשון הגמרא אלא מלשון בה"ג ויש מן הגאונים כמ"ש הרא"ש ז"ל שם ורוב גדולי הפוסקים הסכימו דהלכתא כרב. וכן בפ"ח דבכורות (דף נ"ט) גבי פלונתא דרב ושמואל בפודה את בנו בתוך ל' יום כתוב בגמ' שלפנינו ואע"ג דקי"ל הלכה כרב באיסורי הכא הלכתא כשמואל, אין זה נ"כ מלשון הגמרא אלא מלשון יש מהגאונים ואח"כ הועתק בגמרא וכמ"ש הרא"ש ז"ל שם דה"נ רוב גדולי הפוסקים פסקו הלכתא כרב. וכהנה תמצא הרבה בש"ס ולא יכיל הגליון לציינם. עכ"ל בעל מראה הפנים

מסכת ברכות

בירושלמי מס' נדרים דף ו' ע"א רשב"ל כו' ר' זעירא מיסתר ביה יקופי הו' עיין מפרש בפ"י ולפי פשוטו י"ל כי הצדיק רשב"ל קיים בנפשו והלכת לבת עם אלקיך ואם לא הי' ר"י מתניא ומטמין עצמו שלא ירגיהו רשב"ל הי' רשב"ל מסתיר פניו מטעיו ולא הי' יכול ללמוד ממנו יותר מדותיו, ומה שמדתי על לבונו מלח יעקב הי' סתון הנ"ל שם ומבר לשון ממין שהי' מתניא ומטמין עצמו כל פעם בעת עסקו בדרכי הניף בחבילם ובתי' ומבגל וחז"ל נצרכי בעסם כדי ללמוד מדת יושרם וכמו שמצינו גר' ככלא שהי' נחבא תחת ממת רב בעת שהי' רב משמש עם אשתו ואמר תורה היא וללמוד אני צריך כו'.

שם ומ"ש רנו ואל תהפלו אמרו וגו' דדומו. הנה מרי"ף שנדחק לפרש לשון שלם וי"ל בפסוקי' כי נת"ם ולדיקי' לא נמצא מיתם זולת לשון שינה ודומי' כמאמרם כל דמך כו' כי' מתנמנם ט' וכיולא בזה, כי סת"ח כצדיקים ומסמי' נשואתם ומוכבי' כחומרי' אינם מתי' כלל רק כמתנמנם וישן, והם עלין הכתו' ודומו סלה שלא יטותו ויחי' לנלח רק ידמו וישבו ושנין.

שם דף ח' ע"ב תדע לך שד"ס חביבי' כו' וכל ידי שספר על דברי ב"ס נתחייב מיתה על כס ושורך נדר ישכט נתן פרי"ף שנתקבה נ"ע דד"ס מקרא לחוד סני ותירוצו דחוק, וי"ל בפשי' מקרא לחוד י"ל דלין לסקל-נגד דברי חכמים כמה שנדרו לאסור אבל להחמיר נגדם ס"ד דשרי לכך מנישי' מדר"ם דאפי' להחמיר נגד הלכה חיב דאפי' ונקרא עובר על דברי חכמים וכגרמה. משנגלה זו דב"ס מקילים כ"ס קורא כדרכו והייט עומד ויושב מוסב ושוכב כמפורש בגמ', וב"ס מחמירין בערב ישו דוקא ובבקר יעמדו דוקא, ור"ט רלה להחמיר כב"ש ונסתכן כמסם, ועיין בחבורינו ב"י ישוב נכון לקושי' הפ"י בב"ע א"ח סי' קפ"ד מבכמ"ו דאפכה פרקי בהחמיר כב"ש יע"ש.

שם דף ס' ב"ה זכור את יום השבת למען הזכרו ר' עוכר זו מלות שבת שהיא שקולה כו' פרי"ף מה שהוקשה, וי"ל בפשיסו' היות עיקר הלות ה' לקיימה בדרך זה בי"מחן שיש בורא יחיד קדמון ששכר עם אותם לעבודתם, ובדרך זה מבינ קדושה למסור לסות קדוש לאלקים כמאמרם בברכו' נדרי' כמלך כו', אלה שהקיימם מלך יום-ם לחוד אינו מבין בזה קדושה אין בחדותינו מרחי' כאלהים, ונודע זכר שבת עדו' לבסי"ת שברא העולם יש מאין וכמו שאמרו לעיל במסי' שבת בקדמת עקדה והחלל שבת אות ושמת בסופר נוב ח"ו וכבה הבכלי' כהעבנים בסתי' שבעולם קדמון ח"ו ואף אם יקיים כל מלות התורה אינו רק מלך

ממונה ויושרם ולא כמקיים מלות ה', והם ענין ה.תו' לפי מאמרם ז"ל למען תזכרו, וזהו זכר שבת ושביתה את כל מלותי דייקא והייתם קדושי' לאלקיכם, היינו ע"י זכר שבת מירה שמאמין בבריאות עולם שברא ישפ"ת מאין ומביאותיו המלות נדרך מלות ה' ומבינ קדושה להיות קדוש לאלקיו, ויובן דברי ר' שקולה כנגד כל המלות והבין.

שם לא תשנה נרעך אני ה' אלקיכם וכתיב ה' אלקים אמת מהו אמת אמר ר' אבין שהוא אלקי' חיים ומלך עולם אמר הקב"ה אם העדת עדות שקר על חברך מעלה אני עליך כאלו העדת כי שלא בראתי שמים וארץ, י"ל כי יסוד ק"ש היא עדו' שאנו מעידין להקב"ה שהוא יחיד אמת ואלקים חיים ומלך עולם, ואם אנו אומרים היום שלא לדבר שקר ודבר לא אמת וה ענין גדול ורב נמול ע"י משא"כ אם מדבר תהפוכות ושקרים ח"ו דרך משל שמעיד נחבירו היפך הדבר אמת א"כ גם פתחו בבסי"ת שמעיד עליו אלקים חיים ומלך עולם והיינו נני כתחלה ותכלה והייט תורה ומסום כל מווי' נראה בהיפך ח"ו כי כן דרכו להעיד היפך האמת אי' ואבני לזה מאמרם אזהרה דלא תענה נרעך כלול בעלו אני ה' אלקיכם וכתיב כו' אמר הקב"ה אם העדת עדות שקר על חברך מעלה אני עליך כאילו העדת כי שלא בראתי שמים וארץ, והיינו בעדותך שאני אלקים אמת מורה הפסך ח"ו, ולזה מוסר לכל בני עמינו להרחיק משקר מכל וכל ולהיות שומר פיו ולשונו לאמרו באמת.

שם לא תחמוד וכתבתם על מזוזת ביתך ולא של חבירך, לאב שאלינו [עיין ב"ח דף ס' ע"ב] כי אזהרה לא תחמוד במתנן דמי דבלא דמי הוי גזל אי גניבה וא"כ סכן רמיזה בהאי קרא, ואם כוונתם הכא על לא תחמוד בלא דמי תיפוק לי' דגזל בקרא ו-סאת דגנך וגו' כמו לא תגנוב וכמאמרם ז"ל שם. ואפשר דלפי אזהרה לא תחמוד אפי' בנותן דמי מיתורא דביתך דאי בלא דמים נכלל בדגנך, ווה דוחק כי אין יתור כלל, וי"ל בדרך חקירה מה שאמרו כללה לא תחמוד בהאי קרא דוקא מפ"י שנתקבה החכם א"ע באזהרות לא תחמוד אחרי שהסכם מותך יפו"ם ועיין גם' ומירת ישראל כהבט ישוב נכון לזה, ושמעתי ממקובלים ישוב לקושי' ע ביות אזכבת ממון וקנוי' טוב"ו עפ"י השכל תנונה אחרי באין בהם תועלת ויחמון כלל אדם היוצר ית"ש הפגיע זה מלד קיום מלוה שיש בהם כמו עשות לדקה בממון, מזוזה בנית, תרומה ומעשרות בשדה ע"ב, ולזה כתכם אינו אוהב קנייני טוב"ו רק לנורך מלוה שבהם והוב לא יחמיד ויתאוה במה שיש לזולתו אחרי דלא רמי מלוה עליו לעשות רק במה שיש לו ולא יתאוה רק ממונו או ביתו עפ"ד כמאמרים, וי"ל ממה שמלנו כי לא רשי' עלי' לעשות מלוה בנית חבירו כוה נמלא מאזהרות לא תחמוד, ויובן שסמכו אזהרות לא תחמוד בקרא דוכתבתם על מזוזת ביתך ואמרו ביתך ולא בית של חבירך היינו אין חוב מלוה לעשות מזוזה בחבירך וממילא עפ"י הסגת לא יחמוד ויתאוה לזה:

שערי ירושלמי

סמת הר"ם **דובערוש אשכנזי** ז"ל אבד"ק לובלין, בעת"ס נודע בשערים

מסכת ברכות פרק ראשון.

ירושלמי דף עמוד

2 **את חמי** משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן ימנאו כוס ושם סכנה כוה, פי' דיליה הכוכבים אינו נ"ר שקטה כמו שאמרם נמ"כ נבמון אף דלענין דינא ניגה כיח לך מחמת שלא מבר שקיעה החמה לעמרי קרי ניה יממא:

ספק קרא ספק לא קרא ק"ש. נשמטה מן הדא סירוא קודם לכן לא עלה ידי חובתו ויחדש לכן לאו ספק הוא. הנה בגמרא בבלי דף כ"א איתא ר"ש אמר רב יהודה ספק קרא אינו חוזר וקורא ק"ש דרבנן, והגה לפי מה שכתב הפמ"ם פרק י' מהל' בכורות דאפילו בצירוף העירית דבבר להתחלה לסוף בין כשמבות כמבואר גמור מ"ת' בספק הויה ספק לא הויה לא אמרינן ספי' דרבנן לקולא וכן מבואר שם לענין בכ"י. וא"כ קשה בק"ש ספק קרא ספק לא קרא אינו חוזר וקורא וכפרש דאיתחזק הזקת חיובא. (ואח"ל במלתי בספר השער המלך הבל' מקושות על דברי הפמ"ם מספק קרא ק"ש יע"ש [illegible] ביה ואגב דלפי דבריו ספ"ז חולק ולפי דעתי אינו חולק כלל ודו"ק). [illegible] ק"ש כוי ספק הרגיל כמבואר בס"ו סי' פ"ם לענין ספק [illegible] לקולא פ"ם אי הוי דאוריתא לא כו' מהכי דאין ספק הרגיל [illegible] ודאי כמבואר בסוגיא דאין חוששין, בפסחים (דף ס') אבל למאן דרבנן [illegible] במיתחזק איסורא. אחר מלאתי שכתוב הגל"ח קצת בזה דהא איתחזק והעיר [illegible] פתום' ספיים אבל לא ביאר נחלק מן ספק הרגיל לספק שאינו רגיל דסם נ"כ נספק הרגיל שיורי דהא ט' סברא דאסינו מוולא דאוריתא מוגיא [illegible] נמ"ם בגודש ביכורא חי י"ד סי' ס"ב דנספק דרבנן אזלינן עיקר בדאורייתא נה באתחזק איסורא אולי, לקולא והביא הגל"ח סתך מכאן ולפ"ז אין ראיה דכאן הוי ספק הרגיל אחר כחבי הנ"ל ראיתי בספר תשובות מהר"י סגלין בהג' אחריב ואגן מרגליות מנרלד על פריפת הרימה הם ספתיק אולי הוקה לגאון בעל מג"ם ושם הפיר מדברי תוס' פסחים (ד"ט) וכתב מיהו לריך פי' ואחרו [illegible] ספק הרגיל גם מנ"ע נרמות פלוגתא לפלוגתא דלמא ספק מעבד או נגרום הרגיל [illegible] ירלה להוסיף קלת דכל דבר הטומד לכן מיקרי ספק הרגיל כגון אדם [illegible] דת לסטול וכן תבואה בל סגל שעתיד יעשר אלא דלא ידעינן אי מבגס כבר או עיבר כבר. וכן חולדה ונרדלם בדבק סכן תמיד הוי כשמד לכך. ומ"ל מה מליד מתוך לכבי בסתנה דספק קרא ק"ש כוי [illegible] תמיד לקרות בזמן חובה. וכן כתב שם [illegible] דאין לבגית רמי' סביטי' קשם [illegible] שם (דף ס') דבידרט ספק מילתא מידי ודאי דספק הרגיל שמרי [illegible] נחרם דהיתסי' דלית מולא מידי סגל כחגר שבהיח מורה מליאם [illegible] לא לבסמה אבל לא לאכילת אדם יש רמי' דאם אפילו ספק הרגיל אים [illegible] ק"ש אמר ספק, עכ"ל. וב"ש שכוונתי לדעת הגדולה. ומ"כ נפ"ו יש מקום ליישב אוליבא דרב יהודה קושית הירושלמי דמה ישנה לכן כדיותא דהקורא קודם לכן לא יצא דהם אמרי דכיון דיודם דקרא בשעה שהיה נה"ש אזי הוא ספק גמור ואזי הוי ספק הרגיל וא"כ כיון דאיתחזק בחזקת חובא, אף דהוא מדרבנן לריך לקרות כהם ספי. וסירושלמי לא ס"ל לחלק נהכי דכיון דק"ש דרבנן בכל עולא אית לן [illegible] לקולא [illegible] קודם לכן לא יצא ש"מ דק"ש דאורייתא א"כ אף בספק קרא ספק לא קרא לריך לחזור ולקרות:

משנה סדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבתות בשבת ותרתי נלי' הוא פי' בסוף רעילין לגרום בלילי שבתות מא"י וכן פי' המפרש ומכאן יש

לפרש דברי הגמרא בבלי (נסין ד' ל"ח ב') אמר רבה בבלי אלם מאי טעמא ב"ע מנגשיכון ס'. והקשו הסוגית בגמרא בפ"דן בי מדרשא דאמר ר"י שהי מבספתיה הוו בירושלים מאה קבצת סטורא ואחת קבצת בס"ס ומתיכן נעקרו וגדיך שם רש"י נכן דפרב סנה מ"ט ופי' שם שני פירושים א' מספם דכבת יום קודם לכבוד ליגם וסי' אחר נפ"ס מפם ואיסורא כדי שלא יכום לגבת כסבוא שם ויו דוחק דל"כ לימא על אורבא דגריס. והמעיין שם היטב יראה כי הוא דוחק ולפי דברי הירושלמי הנ"ל בלילי שבת פי' קובצת מדרש א"ם בפסוקו' דאחת קבצת בעיה מדרשא על שבתא ואחת קבצת בעידן מדרשא על ע"ס. והם פסוק וגרוה

ג **ר"י בר בון** כמי מהם ספק רלה שני סכבים במ"ש ופתרו ט ועמם פלוגי' בני סיכבים במ"ש ופתרו ט ס'. כך דינא תלוי בכן פלוגתא ד[illegible] ורבנן דפליגי בככה את זה ותר והככה את זה כמבואר בבלי (חולין ד' ס"ב) ופרי[illegible] בס"ם כך דינא דהכה את זה ס' תב כך דינא דבירושלמי והפמ"ם מה"ח חי [illegible] סי' ע"ו כתב דאף דהרמב"ם פסק דהתראת ספק שמה התראה ס"ס לענין מלקו[illegible] אבל לא לענין מיתה. אך לפמ"ד נראה דכיון דבירושלמי שמה גם לענין מיתה כמ"ד דהתראת ספק שמה התראה אין נחלק והרמב"ם שסתמים כך דינא ספק אח"ם פ' י"ח מהל' סנהדרין לענין מלקות דהתראת ספק שמי' התראה דאין נחלק ואפר דברי הנוב"י בה בתשובה כתרתי בגוב"י במק' אחר כל פרטי הדברים בענין בהתראות ספק וכאן אין מקומו. ודברי במפרש בתום' ד"ס ופתרו ט דברין הם אינם מדוקדקים דאין ענין כלל למה דתלה כך בכך דבטומאת ד' כ"ח דשם כתב איסור בשה דאכל נתמא אבל כאן אינו תלוי יום א' בתחילה רק דבודע לנו מ"י שני טימני ממנ"ם דעביד איסורא ועיין בלח"ם פי"ח מהל' סנהדרין מ"ם לפי גי' פרי"ף והרמב"ם בלא סריתק לסמה נמאן דס"ע נמלו ולא נמלו שהרמה הוא נעמה כימ"ל סמבם שאני כתם דנבסול כמבה עובר סלאו אבל כאן אם בה"ם דאמחול לילה הוא כבר עבר ודו"ק:

אמר ר' תנחומא נסיפה של דם. צריך לגרוס כך מימרא אמר פלוגתא דר"נ ור' יוסי איזהו בין השמשות התשקת כחמה סיגו מתחילת השקיעה (לא כמו שפירשו התוס' דמיירי כך שיעורא מסוף השקיעה כמו שיתבאר לקמן). כדי שיהלך חצי מיל דברי ר"נ ר' יוסי אומר בין השמשות כהרף עין. כאן צריך לגרוס אמר ר' תנחומא נסיפה של דם פסיא נתונה ע"ג חודה של מחט מלמ"ס הסיפה ובאן ולכאן זהו בין השמשות פי' דאך הרף עין הוא מ"מ קצת שעה רק מחמת דוחקה קצר ביותר קרי לה ר' יוסי הרף עין וכ"ם לענין זבה דיכול להלוק ספיקה שיהיה כיתכב לשני ימים כימי זבה וכן לענין זב כמבואר בירושלמי נסמוך ר"י ור' אחא כי' יתבו אמר ר"י לר' אחא לא מסתברא הצי מיל דר"נ הרף עין דר' יוסי פי' דשניה בין השמשות דר"נ ומתחיל בס"ם דר"י ונמשך רק כהרף עין ומשלא בס"ם דר"נ ור' יוסי ימשא הוא אמר ליה אף אנא סבר כן רק דר"ח לא אמר כן אלא על ה"ם וה"ם סבחני פיל ספק הוא וכ"ם בין דר"נ לדר"י לגר"כ כך בס"ם אינו ספק רק אם מלו מן סוס או כולו מן הלילה ולר"י יש בו ספק מן היום או מן הלילה דכל ה"ם שני ספק דמות זו' פרנס שמחלק סוס מהלילה:

ג **אמר** ר' מנא קשייתא קמי ר"ח כד תנינן זמן רחבה אחת נוים ואחת ביה"ש. פי' דרחם רחוב אחת ביום וודאי ואחת רחוב בזמן ביה"ש וכי אם יורם שתקנם רחמי' ביום ומיקם רחמי' נמחר ודאי לטומאה ולקרבן ואם הספק כו' וודאי לטומאה ומכן לקרבן ודמי רחוב כבי לענין טומאה אבל לענין קרבן נמינן שלם. ר"ם ברי יוסף כמי קתני [illegible]

---

*) ועיין בנדה (דף נ"ג סוף ע"ב) מהי מסמי פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי ק גמרא הוי הנא סבר פלגים בס"ם דר' יהודה וסבר חייל בס"ם דר' יוסי ופלוג הנא סבר בס"ם דר"י מיסך שיין בחרי' יהודה וכוא סמחלוקת סבירושלמי דינן, ולפ"ז פי' מסך שייכי שיה דר"י מפורש בכל דתני בב"ש דר' יהודה שלמר כתרש בירושלמי וכוא כחר לא בשיטתם נסף בס"ם דר' יהודה, ואמר לכוון גם פירש"י לגרם ג"כ על דרך זה ועיין בגבנה. ושיסו"י בחון מסר נר"ם נבספר אגב.

ר״י תלין תנא דאי׳ נ׳ליקה לשנים ר״י פי׳ דלר״י בין השמשות שלו הוא כהרף עין או לשיטה של דם כחיגה ע״ג מודה על מחם כנ״ל ופי׳ זמן שנסתפק ביום חילילה וא״כ נראי׳ יש בו מסיום ומסלילה וספיר משכחת לה דהוי וודאי ״לקדנן אבל גר״ג לא משכחת לה דהא סיעור מהך ביה״ש יש יותר מסיעור מ׳לם אמם וה״ל אם ראה כי יתן ביה״ש תמילא הוא נחשב לשתי ראיות אף אם דלא ביום אלא וודאי ר״י ריא קאתי׳ על דסהך כנ״ל (ולא מ״ל קאתי׳) פי׳ דקשה לפי דסהך דלא אמר גבי ר״י וה״ש שנחלי מיל ספק הוא [מאן הוא כנ״ל] א״ל כשיטא אליבו ויאמר זהו ביה״ש. פי׳ המשנה לפי״ז כך הוא אם פי׳ באמצעי לידע אותו כ־נע של כ״ע שנספרד היום מבלילה כגון אם יצא אלי׳ בני ביטים תונקי׳ אותה לשתי ראיות אעפ״י שבוא ראי׳ קטנה בלא נמשכה כדי סנילה ושפוג ספק שמקצת בראי׳ מביום ומקצת׳ למחר כלומר דבשתא דלוי אפשר לידע הוי ספק לסומלה ושפק לקרבן, ומעין זה פי׳ הר״ש בפק דמסכת זבים. אך לפי פי׳ הירושלמי א״ש שפי׳ אבל גר״ג דביה״ש הוא או יום או לילה א״כ בוודאי ליט מקצת היום ומקצת מן הלילה. ועכ״ם תשמע דלר״ג תיכף בשלים כה״ם דר״י מתחיל גב״ם דר״י. ועיין גר״ג שם פרק ראשון דתנים ועיין בתוס׳ שבת (ד׳ ל״ד ע״ב) ד״ה ור״י אומר כב״י כהרף עין. ובתוס׳ ד״ה כהף [illegible] ונקט ל״ב ב׳ ד״ם אלא לענין אכילה ורו״ק היפב בכ״ו והירושלמי הוא כפי שיטת הגמ׳ נגדה שמבואר לעיל בהגבה:

רעיל כתבתי על דברי הירושלמי דר״ה לית כאן אכילת פסחים. דהירושלמי בשיטא ני׳ דלא אתי תנא למכתב כר״ע דהא סתם נן ת״ק כרא״ע. אך נפ״א תקשי דהא סתם נן׳ תנא כר״ע בסוף פ״ם דמגילה דאמרינן זה הכלל דבר שמצוה בלי׳ כשר כל בלילה. וג״ע דס״ל לירושלמי דאתי לרבות ק״ם ולרבותא כר״ג דומיה כל בלילה כדיעבד כדמפרש לעיל דהיכי דלא מצי למעבד כרבנן עבד כר״ג ומיהו וה״ם דילן לא מיתא ני׳ לומר כך דהא מסקינן כלכתא כר״ם נשם ר״פ [illegible] אפילו לאחר ח״ם עד הנץ משום דתיכא איגמי דנני בכלי בעתא וא״כ [illegible] ביום אבל הירושלמי לא הביא רק מימרא קמא דר״ש דאיגו יוצא [illegible] יוכל לומר דלתי לאתוי׳ ק״ש. וא״כ נראה דמכאן הוכיח הרמב״ם דיגו [illegible] לאתוי׳ אכילת פסחים ולא אמר לאתוי׳ ק״ש אלא וודאי דלא נעי׳ לאמתה דלא [illegible] וא״כ ע״כ דבאכילת פסחים קיי״ל כר״ע:

רעיל כתבתי דלפי שיטת הירושלמי דהטעם שלא יבא לידי חיוב כרת א״כ גם בדיעבד לא יאכל וכן משמע מדברי הרמב״ם אף דנסיים דבק״ש לא קיי״ל כן הכ״ם שאני דלא מצינו דחכמים יעשו סייג בשביל שלא יבטל המצוה ממנו אחרת לבטל מצוה ע אבל כדי שלא יבוא לידי עבירה בכל מקום בימלי חכמים מ״ב [illegible] שלא יבא לידי עבירה. אך התוס׳ כתבו סוף פסחים דבדיעבד נאכל אף לאחר [illegible] יעו״ש. גם מה שכתבתי לדעת הרמב״ם דס״ל דלדידה עשו לכתחלה סייג [illegible] באכילת מנה עשו סייג זה לא מ־מע כן ברמב״ם (פ״ז מהל׳ חמץ ומצה) השר־ וכתב דאכילת מצה זמנה כל הלילה מחמת דפסק כר״ע דפסח נאכל כל הלילה והגר״א באמת כתב בבבלי פסח דאפילו לר״ם עשו סייג במצה לבנין [illegible] והדברים צריכין בירור לחלק. גהדברים ארוכים ולא באתי רק להעיר לב המעיין:

והנה ראיתי להרב בעל סדר מגדים בפתיחה לכל׳ ק״ש שהעיר בזה על דברי ר״י שכתב דלוי אמרינן דזמן ק״ש עד חצות או אף מן התורה לא יצא אחר חצות. וכתב לתמוה מחידושי הרשב״א בבמ׳ סיוות (סוכה י״ד ב׳) גבא דמב־ נבסרים שיש בהן ד׳ על ד׳. אמרו אין עושת הסכה ראוי׳ והוכיח מכאן דכל פסולי דרבנן נשבת סחק יצא ומברכין עליהם דלוקמי׳ אדין תורה וראי׳ מלולב הגזל (נ״א) בכיו מוריסין עלניהן ומברכין ופסק כן הר״מ ז״ל פ״ו מה׳ דינא מברכין עליו כו׳ וראיה דסכר יבש דרבנן. ועיין א״ח הרמ״ם ושם בסוכה י״ד ב׳ דלמר ר״י נסכה מסכין וכתב נחד׳ הר״ם דכניא ראי׳ כיון דמדרבנן פסול הוי כמן בתורה ולא הוי מכרך והלכה כר״מ דמברכין אפסולי דרבנן בשעת הדחק ע״כ: וכנה נראה דר״מ ור״י לטעמייהו אזלי בסוכה כ״ג לענין דבעינן סוכה ראויה לשבעה אם עשה סוכה ע״ג בהמה דלר״י לא הוי סוכה ראוי׳ לשבעה ולר״מ כיון דמדאורייתא פתי הוי ראוי׳ לשבעה קרינן בי׳. ועיין בתשובת אא״ז הגאון ח״ל זללה״ה תשו׳ ק״ק, ובין בשער המלך פ״ח מהל׳ לולב ונת״ל פ״ו מהל׳ הרופות הביר מכמה מקומות אי דרבנן מהני לענין דאורייתא ויש לחלק בכמה גוונא בבניים הלנו, ואין כאן מקום להאריך:

ומה דמקשה מהא דשכח ביד חכמים לגזור ולבטל מ״ע בכב ויו״ט והוא בערב פסח יוכיח ואין לך שעת הדחק גדול מזה ומה שתירץ בה במת״כ דחוק. אבל לפי מה שבארתי לעיל דיש חילוק ביני דרבנן גזרו כדי שלא יבא לידי עבירה כמו באכילת קדשים שלא יאכל משעלה עמ״ש ויתחייב כרת או נסלו המצוה מכל יכל כדי שלא יבא לידי תקלה פ״א וכן בהאי״ה בגזירה שמא יעבירנו ד״א ברה״ר ובדומה לענין תקיעת שופר ונטילת לולב נשבת משא״כ הכא בתקנו דאין מסכבין בנסרים משום גזירת תקרה דאף אם יבוי׳ יושב תחת הקרה לא ניטל רק מ״ע בהבי״ז לא גזרו רבנן בשעת הדחק ודפי ממש לק״ש דאמרינן דבשעת הדחק יכול לקרות אף לאחר שעלה ע״כ כר״ג דאמרינן כדאי ר״ש לסמוך עליו אף הוודאי בזיד אינו רשאי לקרות אחר עמ״ש ומש״ב באכילת קדשים דאיכא חששא שמא יבא לאכילת נותר ס״ל להרמב״ם דאף בדיעבד לא יאכל אחר חצות וכתוס׳ פסחים (ד׳ ק״כ) דס״ל דאף באכילת קדשים כשעבר חצות מותר לאכול דאינו סברא שיבטל מצוה אכילת קדשים מסבר דס״ל דגם באכילת קדשים לא חיישינן שמא יעלה ע״ה ויבוי׳ בכר שלא עלה רק מתוך כך שמא יעלה השחר ויתבטל מצוה. אבל לפי סברת הירושלמי דברי הרמב״ם נכונים. וכבר הפיר בקצת דברים הס״א והדברים נכונים [illegible]:

6 **ר״ח** חנריפון דרבנן כפי כו׳. שלשה כוכבים אף שהחמה נתונה באמצע הרקיע [פי׳ באמצע עובי הרקיע שלא עבר עדיין כל השובי] לילה אמר אף בפתיחה כן פי׳ אמר ר״י בר׳ בון אם אתה אומר ליתן עובי של רקיע ללילה מנאת אין יום ולילה שוים ע״כ מבואר בדברי הירושלמי הלז דזמן יציאת ג׳ כוכבים אינו אחר סוף השקיעה כי בזמן נמר שקיעתה או יוצאים כל הכוכבים והכתמים שרי מלכא נשיק אפי׳ דלא נפק אמרינן דנפק אלמא דמתחלת השקיעה הוי לילה. ומכאן תקשה הרשב״א פרק במה מדליקין על דברי התוס׳ כבשם ובפסחים פ׳ מי שהי׳ טמא ועוד כמה מקומות דלילה לא יתחב עד סוף השקיעה וזה דאמרינן דמהלך אדם ארבע מילין משקיעת החמה ובשנת אמרינן דהוא תרי מלתא מיל היינו משך שקיעה עד צאת הכוכבים והיא תמוה דהרי חזינן דעדיין אף ביצאו שלשה כוכבים לא נגמר השקיעה ותורה רב ובינוניו בריס מכילתין אי תאני מטעם שהכוכבים נכנסין לאסל בתרומתן ממתא הוא ושם ביבל ה הוא כי יחמת הוא שעדיין לא יצאו לאור של יום לגמרי ע״כ בנלון כמו שסי׳ ה.ר״א דמתחילת השקיעה עד זמן [illegible] מילא או תרי מלתא ועד כוך זמן השקיעה [illegible] והוא ברור.

אר״ה זה שרואה את הכהנים בנסכ״נ כו׳. בגמרא סוסה (ל״ב ע״ב) בזמן שהכהנים מברכין את העם מה הם אומרים כו׳ יעו״ש (ובד׳ מ״ם פ׳) פר״ח כ״ם

כל האומרן בנגוניי אינו אלא טהם. ופי׳ אמר ר״ח במן שאלם כו׳ בבבלי [illegible] דלאו נאמרין מרמב״ח דלא יצא תורה נגשיאת כפים במקדש. מיהו גם בבבלי מסיק דבמקדש נמי לא מיכפי למעריבהא כלום יש לך מבד שמברכין אותו ואינו עונה, [illegible] ר״ח פפי׳ בלו ועיין ברמ״א שבב

8 **אר״ה** [illegible]

[illegible]

גרקים מהלך ת״ק שנה כו׳ [illegible] בדברי הירושלמי [illegible]

[illegible] שמהלך קודם הנץ ולאחר. שקיעת החמה. ואבה בגמ׳ בבלי [illegible] דבה בג״ח א״ר כמה מהלך אדם בינוני ביום [illegible] ד׳ מילין משקיעת החמה [illegible] א״ר [illegible] שנו של רקיע אחד מעשרה ביום כו׳ ישעי״ם ופירש״י [illegible] לבני יומא תעלות השחר ועד צאת הכוכבים מיהו נהא מתנינן [illegible] מגלות השחר ועד הנץ ארבעה מילין דכיון [illegible] ל״ב מילין ומעתה לפי פירש״י [illegible]

[illegible]

[illegible] יאלתי נספר בנות אלי׳ להגאון [illegible] ופי׳ על דרך זה ומפרש דברי הגמ׳ בבלי דאמרינן שם לימא תהוי תיובתא דר״י

[illegible]

[illegible] מהלך אדם בינוני ביום והיא מוריתה עד [illegible] קודם הנץ ולאחר השקיעה יעו״ש. אך [illegible]

[illegible]

רב הונא בשם ר׳ יוסף [illegible] בבבלי גזירות את [illegible]

[illegible]

[illegible] ולא הוי הכם. וכתות לר״י כיון שכבר קרא ק״ש א״נ לחזור ולומר הברכות. אך ביגרא דלגלא דלפיל נקים

[illegible]

[illegible] אלא אין לפסוק נשוב דבר מן ק״ש לביני. אלא דריב״ל פליג דקרי מורים אבהרא ובריך ובא תני אין אומר דברים אחר אמת ויציב פתר לה בא ה ויציב של ערבית פי׳ ומשום סמיכת גאולה לתפלה אבל בערבית א״נ פיתי׳ ק״ש תשפה להבינה, וזה ברור. והמפרש פרשה כמה דברים ללא ערך. ועיין בש״ס [illegible] ויקרא ק״ש סמוך למיטתו ואין אוכלין ושותין ולא מדברין [illegible] אלא יישן תיד שנאמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה [illegible] דברי הירושלמי וכתב דאף דריב״ל פליג דריב״ל קרי מזמורים [illegible] מ״מ נלמוד מהם לדרך שיהי׳ סמוך לשינתו והמזמורים כק״ש חשיבא דמי. והנה נכלורה מב״ע לומר ולחלק דלא כירושלמי ולחשב מחמת דבבלי גם בשפי איתא אריב״ל נשא דאף שקרא ק״ש בבה״כ מצוה לקרותו על מטתו שנאמר אמרו בלבבכם על משכבכם פי׳ וכוא כר״ם בשם ר״י המובא לעיל וא״כ ריב״ל בעצמו סותר א״ם וא״כ ע״כ צריך לחלק כמו שחלק הגאון. אך נראה דאיתא בתר הכי אמר ר״נ ואם ת״ח הוא אין צריך נראה דבוה כיון ליסב דריב״ל בעצמו ת״ח הוא ע״כ שפיר קרא מסוקים אבתרא ולפ״ז אפשר נומר לפי מה דקיי״ל כריב״ל אפשר דר״ת עפיר עדי דבשרה במבכרתי רק שלא יישן מתוך דברים בטלים או לפטול ולשתות אחר ק״ש כן נראה למעניה:

אך לפירושלמי ע״כ אין חלוק בין ד״ת לדברים אחרים ובין ת״ח לאיש אחר דלפי נא לא מוכח מידי מתבריית״א דר״י דאומר דברים אחר אמת ויציב דבם פי׳ מיפקים בד״ת אחר ק״ש. לכך לפי שיטת הירושלמי פליגא דריב״ל עליה אבל לשם ב״ם דילן החלוק בין ת״ח לאיש אחר לא מוכח מריב״ל מידי וגם ריב״ל בעצמו אמר דצריך לקרות שמע על מטתו כמבואר לעיל לכך שפיר פסק הש״ם דאין לומר שום דבר אחר ק״ש ומיושב קושית הפ״מ, חה ברור.

וכמה

*) וא״ל לסיים אליך משכחת לה ספק לר׳ יוסי דהא מקדם ודאי יום הוא ולאח״כ וודאי לילה הוא וכב״ם הוא תרתי מיני ולילה וזמן שכוחו בלא מחלק ביום מבלילה ור״ל משירי והוא משופך אם ראה [illegible] ניב״ם ור״ג או בסוף ביה״ם דר״י דלר״י וודאי יום הוא. אך דבר״י וודאי יש רגע ביטול ליום דא פן ביום ואן בלילי ודו״ק

**) ותמיהה שלא הביא כאן דברי הרשב״א שהשיב גם על דברי התוס׳ אלו מדברי הירושלמי [illegible] [illegible] לפי סדרא דבר הגם תוס׳ מילין דעובי הרקיע שיק בבעיב״י [illegible] לילה מתחלת השקיעה עד ג׳ כוכבים ששבב לילה [illegible] אלא תרי מלתא מיל אם בי ריפתא מיל ומשום לפ״ז [illegible]

עיון

והנה בירושלמי מבואר דהלכה כחכמים ובגמרא דילן מבואר (ח"ב) דהלכה כר"ג.
וכנה ברמב"ם פסק דלכתחילה לא יאחר עד אחר חצות ובדיעבד יכול
לקרות עד ע"ה והוא נכון אף לפי שיטת ירושלמי שפסק כחכמים כמו שיתבאר
בסמוך בעזה"י. ועיין בכ"י פי' רל"פ שכתב דבגמרא לא פסק כר"ג אלא נעמין דלא
דרשינן ובהכך על תחילת ההלכה אבל בתה דפליגי חכמים ור"ג נשיין הלכה
כחכמים. ועיין בפ"א שתמה עליו דאין מתמוה כגמרא כדבריו אבל לפענ"ד נראה
דס"ל להרמב"ם בירושלמי המובא בסמוך דס"ל דאנו יכולין לעשות כדברי חכמים
לוודאי הלכה כרבים רק דהגמ' אשמעינן דבאינו יכול לעשות כרבים כגון שעבר עבר
חצות א"א יכול לעשות כדברי יחיד ע"ז אמר בגמרא הלכה כר"ג ופי' לענין דיעבד
ואשמעינן כפי מסקנ' הירושלמי דהיכי דא"א לעשות כרבים מותר לסמוך על יחיד
ולאפוקי מהס"ד של הירושלמי ויתבאר בסמוך:

1 ר"ג פליג על רבנן ועבד עובדא כוותי' והא ר"מ פליג על רבנן ולא עבד עובדא
כוותי' כו' והא ר"מ פליג על רבנן ולא עבד עובדא כוותי' רשב"י פליג על
רבנן ולא עבד עובדא כוותי'. וכן אשכחן דר"מ פליג על רבנן ולא עבד עובדא כוותי'
בכיון אלונתית לחולה בשבת כו' (בבלי שבת קל"ד א') ואמרו לו רבי דבריך תבטל
בחייך ואמר לנו אף שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי. והנה להורה קשה
בדברי הירושלמי דא"כ ר"ג שפיר אורי לבניו דהא הוא מורה לאחרים כפי סברתו
רק שמחמיר על עצמו ובכרם דכאן לא שייך חומרא דלפי דבריו מחייב בק"ש וא"כ
הוא חומרא דאתא לידי קולא לבטל מצות מלכות שמים וגם כאן משמע דר"מ אף
שהוא יחיד נגד רבים מורה לאחרים לעשות כסברתו ומחמיר על עצמו (ואפשר דכיון
דפלוגתא דר"מ ורבנן [בתולה] הוי בשעת הדחק ובשעת הדחק סבירא לן כיחיד במקום
רבים רק דר"מ החמיר על עצמו כיון דאין לעשות במקום אחר כיחיד נגד רבים
כו' נדה פ"ק כדאי ר"מ לסמוך עליו בשעת הדחק ובפ"ס דאפשר דהוי מודו רבנן
ועיין בה"מ וכן הוא במסכת עדיות. ועיין בח"מ בה"ע סי' י"ז בפי' ל"ג, ויש יש
אריכות דברים בזה ומ"ש הש"ס דעיקר ראי' מר"מ הוא דחוק דא"כ תקשה מר"מ
ועכ"פ אם כי' ראי' מר"מ בהיפוך (א כי' מניח). וגע בדא לרשב"י בסמוך אליבי
איפכא דהקפיד על אחד שראה שאכל ספיחי כרוב וקרא עליו פורץ גדר ישכנו נחש
והוא בעצמו מבואר (בבלי פסחים נ"א ב') שאכל ספיחי כרוב. והנה בתוס' שם כתבו
דהקפיד על ע"ה שלא יעשו כסברתו אבל הוא בעצמו עשה כסברתו והוא תמוה דהוא
היפוך מסברת הש"ס (שבת קל"ד) דר"מ החמיר על עצמו שלא לעשות כסברתו
הש"ס הקיל לאחרים ורשב"י עשה בהיפוך להקיל לעצמו הי' ולהחמיר לאחרים ויעוי"ש
היטב בגמ' ובפי' רש"י וגם לפי"ז מה מקשה הירושלמי על ר"ג דאורי לבניו לקרות
ק"ש דהא בניו לא היו ע"ה והוא לא הקפיד אלא על ע"ה. לכן נ"ל כי לולי דברי
תוס' הייתי אומר דהירושלמי לא שמיעא הא דאיתא בגמ' דילן דאכל ר"ש בעצמו
ספיחי כרוב וסברי דר"ש הקפיד מחמת שהוא בעצמו לא הי' סומך על דבריו הלכה
למעשה. אבל לפי תלמוד בבלי שלט בוודאי הי' מורה נ"כ כסברתו והא דהקפיד על
אותו איש שאכל ספיחי כרוב היינו משום דהוא לא שאל את פיו להורות לו המעשה
אשר יעשה רק מעצמו סמך על דברי המקיל יחיד נגד רבים ומקיל. וע"ד זה נ"ל הכיר
ר"ש כי הוא פורץ גדר של חכמים ופלוגתייהו תלוי בהך דיבמות (י"ד א') עשו כ"ש
כדבריהם. ויש אריכות דברים ואין להאריך. והנה נראה דהירושלמי לפי הס"ד הי'
ס"ל דלדעת חכמים באם עבר חצות לא יקרא כלל ויש כח ביד חכמים לבטל ד"ת
בשב ואל תעשה. ועיין ברבינו יונה שכתב כן. ע"ז שפיר פריך דלמאי עבד ר"ג
עובדא נגד דברי חכמים ע"ז משני שאני שהוא לשיטתו פי' דאמר להם לקרות בלי
ברכות והוי כעוסק בתורה. וע"ז פריך מתחה אף משיעלה ע"ה. פי' דא"כ לאחר ע"ה
מי מותר לקרות בלי ברכות וע"ז משני שנוי' אחרת תמן היו יכולים לקיים דברי
חכמים ברם הכא עבר חצות ולא יכולים לקיים דברי חכמים פי' דחכמים לא גזרו דלא
יקרא אחר חצות רק דתיקנו דיש ריוח לקרות קודם חצות אבל בכבר עבר תו
אין בידו לקיים דברי חכמים ע"ז אמר עבדי עובדא כוותי'. ועיין בשאגת אריה' סי'
ד' שהאריך בד' הירושלמי הנז ע"ש היטב. ולא ראיתי להאריך בזה מאחר דכן פסקינן
בש"ע הלכה (מעשה יבמי' ...) כן כתבתי ישר:

הכי גרסינן. אמר רב הונא ואיתן כאן אכילת פסחים דתנינן הפסח אחר חצות
מטמא את הידים פי' דסבר לן תנא כראב"ע דהפסח אינו נאכל אחר חצות
אדאורייתא משמע דדעת הירושלמי לפסוק כראב"ע והתוס' בכמה מקומו' והרא"ש
והרשב"א נכתבו' בדין זה ישו"ב והרמב"ם פסק כר"ע וג"ש לר לן לענין אכילת מצה
בגלגלי כפסוק דצריך לאכול קודם חצות האפיקומן. ועיין בפי' תפ"ז וע"ש בדברי
הגר"א ת"ק:

כדי להרחיק אם אתה אומר עד שיעלה ע"ה הוא סבר שלא יעלה. פי' דהם
באכילת קדשים אפי' בדיעבד אם לא אכל קודם חצות אסור לאכול אחר
חצות משום דהם יכול לבוא לידי עבירה לאכול נותר ויש יפילת מיד ב"ד לנכס! מ"ש
ק"ש כדי לעשות סייג לגל לבוא לידי עבירה אבל בק"ש הוא רק שלא יתבטל
מ"ב אם בתוך כך יעלה ע"ה וע"ז גם חכמים מודים דבדיעבד יכול לקרות אף אחר
חצות וגם כ"ש הר"ג מודה דלאכילת קדשים עשו סייג. ואכילת מצה בגלגלי פסח בזמן
ק"ש דמי דהם נ"כ אינו עבירה לאכול יותר חצות לכך פסק הרמב"ם וש"ס הך דינא
בפלוגתא דר"ע וראב"ע משום דס"ל דגבי ק"ש הלכה כר"ג דלא עשו כלל סייג
ולדעת הרמב"ם אף דפסק כר"מ כיון דס"ל דבק"ש עשו סייג יש לעשות סייג גם באכילת
מצה. אך ש"ע פסק בפ"א מהל' חמץ ומצה דזמנה כל הלילה, ועי' בקונטרס אחרון יעו"ש:

14 הני מילי' מעשה שהייתי מהלך בדרך אחרי ראב"ע ואחרי ר"ע והיו עסוקים במצות:
פי' בצרכי צבור כמבואר בתוס'. והגיע עונת ק"ש והייתי סבור שמא נתייאשו
מלקרות וקריתי ושניתי ואח"כ התחילו הם וכבר הייתה חמה על ראש ההרים. והנה
הרמב"ם גריס בתוספתא ואח"כ נראתה חמה על ראש הכרים. פי' לאחר שקראו
הם. וכתב אלמא מודה ר"ע דקורין של שחר קודם לכן אלא שהיו מי מנלתי
הגירסא בהיפך דהם אמרו וכבר נראתה חמה על ראשי הכרים דמשמע דלר"ע
אינו קורא עד שתנץ החמה ושמא נראה שבירושלמי מסיימא כ"ל כרמב"ם. והנה
מה שמביא גרסא מתוספתא לא כמו שמבואר בירושלמי לפנינו ה"נ בתוספתא מבואר
כמו בירושלמי וגם אני במנחתי ולא אבין מה שכתב דלפי גירסת הירושלמי לר"ע
אינו קורא עד שתנץ החמה משמע דהכין בדברי הירושלמי דמשמע דר"ע לא רצה
לקרות תקודם משום שלא הי' פנוי נך החמה. אבל נ"ל דהא מבואר בתוספתא
ובירושלמי משום דהיו עסוקים בצרכי צבור ומכאן למד הרמב"ם דעוסק בצרכי צבור
פטור מק"ש ולמד מכאן. וכן כתב הגר"א בביאורו לא"ח בסי' ע' סעי' ד'. ומבואר
בגליון יותר בתוספתא פ"ב לר"א ב"ל כסכי' ר"ג ובית דינו ביבנה (סוי) עסוקים
בצרכי צבור לא הי' מפסיקין שלא להפסיק מלבן. ע"כ נראה ברור דהגרסא שבירוש'
בלשוני נכונה כולה"ד:

ח אתיא דר"י כרחב"ע כו' ורחב"ע אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפלה
ולתפילין. הנה בגמ' (בבלי סוכה כ"ו) מבואר בשם ר' חנני' ב"ע בהיפוך

עמוד

דקתני ספרים תפילין ומזוזות פסולים מק"ש ותפלה לקיים דברי ר' יוסי הגלילי
דעוסק במצוה פטור ממצוה. והנה מתוספתא פ' ב' דברכות מבואר כגירסת ירושלמי.
וז"ל התוספתא כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה ר'
אומר כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לק"ש רחב"ע אומר כשם שמפסיקין
לק"ש כך מפסיקין לתפלה. ומה שלא הביא כאן דעת רבי דסבר דאף לק"ש אין
מפסיק אבאר לקמן בעה"י. ועיין במ"א (סי' ל"ח ס"ק מ') שכתב דבירושלמי מיירי
כשאפשר לקיים שתיהן אבל כשא"א לקיים שתיהן פטור ובש"ס דילן מיירי כשא"א
לקיים שתיהן, ואי"ה בסמוך יתבאר היטב:

ולא מודה ר"מ שמפסיקין לעשות סוכה. והנה קשה לי דלפי סברת הירושלמי דתלה
דברי ר"י בהך דכותבי ספרים כו' אלמא דת"ת הוי כעוסק במצוה. וא"כ מה
קשי' להירושלמי אר"מ הלא ר' יוסי הגלילי ורבי' בתוספתא ס"ל דעוסק במצוה פטור
ממצוה כמבואר בתוס' שכתבתי לעיל [ועל דברי רבי לא שייך תירוץ הירושלמי] וא"כ
ע"כ צריך לומר דדווקא את"ת פריך כהפריך בירושלמי ולית ליה לרשב"י שלומד על
מנת לעשות ולא שלומד ע"מ שלא לעשות דלימוד הוא גדול שמביא לידי מעשה וא"כ
אין מעשה נדחה מפני א"כ תנ"ע דר"י אתי' כרחב"ע דהא אלי סבר גם כת"ק ובאפ
לימוד דאינו נדחה מצוה מפני לימוד. אך באמת צריך לבנין דאיך נאמר דת"ת
גריע מאחר עוסקי במצוה כלא תסלך וחצי שמים לא ישוו בה כמבואר בירושלמי
דפרק קמא דפיאה ובש"ס דילן במועד קטן (ט' ע"ב) דמי קראי אהדדי כתוב א'
יותר כל חפציך לא ישוו בה אבל חפצי שמים ישוו בה וכתי' כל חפצים לא ישוו בה
אפי' חפצי שמים ומשני כאן במצוה שא"א לעשות ע"י אחרים כאן במצוה *שאפשר
לעשות ע"י אחרים. וא"כ כיון דת"ת עדיף אפי' ממצוה שאפשר לעשו' ע"י אחרים
היינו אפי' אם יש לפניו מצוה כזו וא"ת עדיף אפי' לפסוק בת"ת ונדחה המצוה אף
אם עדיין לא התחיל בת"ת וא"כ אם דעוסק במצוה פטור מהמצוה ע"כ צריך לומר
דווקא ממצוה דכותי' אבל לא באם שהן במצוה שאפשר להעשות ע"י אחרים ואפי'
נדחה מצוה שהוא חובת הגוף דהא מצוה כזו אפי' ת"ת נדחית מפני' וכ"ש שאר מצוה
דלא חשיבא כת"ת דנדחית מפני' וא"כ לפי"ז הא דר תני ספרים כו' דוחים לפום כ"ב
ק"ש ותפלה היינו דוקא באם א"א לעשות ע"י אחרים מצוה וגם לולי זאת יתבטל
המצוה כמבואר בתוס' והרא"ש בביאם בז' (סי' ל"ח) וע"ש היטב שכתב דרבינו יוסף
לא כתב כן. ולפי"ז דברי הרא"ש מוכרחים. **אך דיש לומר דזה דווקא במצוה דאורייתא
אבל מצוה דרבנן יש לומר דנדחית מפני מצוה דאורייתא בכל גוונא אף דהמצוה
דאוריי' הוא מצוה שאפשר להעשות ע"י אחרי' והמצוה דרבנן היא חובת הגוף. וזה
הוא פלוגתא דת"ק ורחב"ע בירושל' דהירושלמי ע"כ מיירי נכה"ג כמבואר במג"א
לעיל וא"כ לרחב"ע אין חילוק בין תפלה לק"ש דבמקום דמבטל מצוה אחרת אפי'
חובת הגוף כגון כשא"א לעשות ע"י אחרים גם ק"ש מבטל ובמקום דאינו יכול לבטל
גם תפלה אינו יכול לבטל וא"כ ר"י דאמר על גרמי' כגון אנו שאין אנו עוסקים
בת"ת הוי כמצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים דהא יכול ללמוד אח"כ א"כ גם תפלה
דרבנן אינו מבטל ואתי' כרחב"ע. ע"ז פריך דלרשב"י דהוי תורתו אומנתו אף
דיכול ללמוד אח"כ הוי כמצוה שא"א לעשות ע"י אחרים ומבטל אפי' מצוה שהוא
חובת הגוף. ע"ז פריך ולית לי' לר"ש שמפסיקין לעשות סוכה ומשני זה שינון פי'
דאפילו בתורתו אומנתו מצוה שהוא חובת הגוף וא"א לעשות ע"י אחרים עדיף טפי
דזה גדול מת"ת כמבואר בש"ס דילן. אך זה שינון וזה שינון פי' דמצות ק"ש לרשב"י
הוא רק כת"ת ואזיל לטעמי' (מנחות צ"ט ב') דאפילו לא קרא רק ק"ש שחרית
וערבית קיים לא ימוש אלמא דהיא שייכא לת"ת ואין דוחין שינון מפני שינון אבל
התפלה לא קשה לר"ש די"ל דס"ל דתפלה דרבנן שאני כת"ק דרחב"ע יובל ג"כ
דאמר כגון אנו שאין אנו מפסיקים בת"ת פי' שאין אנו עוסקים כ"כ שלא יבטל גבול
אומנתו או פרנסתו עכ"פ לא גרע ממצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים ונדחה
תפלה דרבנן ע"כ אתי' כרחב"ע, ודו"ק היטב.. ובמגא"ש דילן לירושלמי מולין נמי
אחד ורחב"ע דתפלה דמי לק"ש דבמקום דמפסיק לק"ש מפסיקין נמי לתפלה
ובמקום דאינו מפסיק לתפלה היינו באי אפשר לעשות ע"י אחרים גם לק"ש אינו
[לקיים ד"ר יוסי הגלילי פי' דלהגלילי פג ר"י"כ אף באי אפשר לקיים מ"מ
בק"ש ושאר מצות הגוף דמצוה שהוא חובת הגוף עדיף טפי לדידי'. ועיין מה
כיר ס' דפאה פ"ק והו"ק] וזהו פ"ש דלא כפתיק הירושלמי דברי רבי כמו שהוא
בתוספתא דבבה"ג דמיירי הירושלמי כאן מיירי כגון שאפשר לעשות ע"י אחרים
א"כ לא פליג רבי לומר דדוחה ק"ש דאורייתא כאשר כתבתי לעיל וע"כ רבי בעצמו
איתמר היכי דא"א להתקיים ונבעשות ע"י אחר ואם לא יבטל ק"ש יתבטל
ומעתק כאן בתוספתא אבל פלוגתא דת"ק ורחב"ע בעשות או באפשר דת"ק מיירי גם
גוונא בין אפשר להעשות ע"י אחרים או לא ק"ש אינו דוחה דלית לי' עוסק במצוה
פטור מן המצוה במצוה דאורייתא ככ"ל ותפלה שהוא דרבנן בכל גוונא אינו
פ"ז פליג ר' ואמר דכשם שאינו מפסיק לתפלה גם לק"ש אינו מפסיק פי'
דהכין דדוחה תפלה דוחה נמי ק"ש היינו בא"א להעשות ע"י אחרים ואתא רחב"ע
ופי' דהיכי דאינו דוחה ק"ש גם תפלה אינו דוחה היינו באי אפשר דאז בוודאי אינו
דוחה ק"ש גם תפלה אינו דוחה ומה שלא פי' רבי פי' רחב"ע ודברי ר' מבואר
בגמ' דילן (סוכה) ובירושלמי הביא דברי רחב"ע לפרש דברי ר"י ולא הביא דברי ר'
מחמת דלא קאי אתוספתא ואת דמיירי באפשר לעשות זאת לעשות אח"כ או ע"י
אחרים דדמי לדברי ר"י. ויתבאר גם בעזה"י דברי הבבלי והמתרונים בסי' ל"ח
בתוספות ביאור:

16 והא תנינן הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כו'. הא נמצא חביבה מד"ת [ואם
אמר כו"ל] היא הוא פי' דא"כ מוכח דק"ש דומה כשאר מצות שא"א לקיים
ע"י אחרים שהוא חביב מד"ת כסברת התוס' במוע"ק שהבאתי לעיל בהגה"ה אמר ר'
יודן רשב"י על שם שהי' תדיר בד"ת לפיכך אינו חביב מד"ת פי' בשתא נחית ירושלמי
לתירוצא אחרינא דרשב"י לפי שהי' תדיר בד"ת א"כ הוי נגדי' ת"ת מצוה שאי אפשר
[illegible]
הגוף ולפי"ז אפשר דלרשב"י גם לסוכה ולולב אינו מפסיק דהא דבגוף שא"א לעשות
ע"י אחרים חביב יותר היינו למי שאינו תדיר בד"ת אבל מרי לא תנינן אלא
כאדם שקורא בתורה פי' דלא הוי ק"ש כמצות תעשה אפי' לר"ש רק שהוא שינון
רק כשינתה במשנה. ובזה נתבאר דברי הגמ' מנחות (צ"ט ב') דאמרינן שם מדברי
ברייתא נלמוד דאפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וע"א ערבית קיים לא ימוש ורשב"י
ס"ל דאפילו בק"ש קיים לא ימוש משום דר"ש לטעמי' דס"ל דבזמנה הוי כמשנה והוי
כת"ת והוא ענין אחד עם תורה דמצות ק"ש היא עיקר כדי שיהי' יכול לקיים לא
ימוש אפילו לע"ה ולפי"ז נקטינן אפי' מי שתורתו אומנתו כרשב"י לא הוי נגדי' תורה
במצוה שא"א לקיים וסמי' נ"ל דבאמת מ"ע של לימוד כבר קיים דהא לר"ש מקיים
אפי' בק"ש רק דהוי אעפי"כ מצות לימוד תורה מ"ע והיא חביבה מאשר מצות כתו
אחד שהניח תפילין בשעת ק"ש או אפי' שלא בשעת ק"ש אף דאפילו מניח אח"כ
נ"כ הוא מ"ע אעפי"כ תו אינה סתורה כ"כ לבטל עטרה מצוה אחרת חובת הגוף

בעדין

*) ועיין בתוס' שם ד"ה כאן בעוסק פי' דאפשר לעשות ע"י אחרים עסיים מטה עדיף שהרי מפסיקין לרשב"י לעשות סוכה ולולב כדאיתא בירושלמי אבל בספק דתפלה וק"ש אין מפסיקין לרשב"י ובירושלמי זה שאנו וכה בהם ואין מפסיקין בהם לשני ... כיוהם דלא תימא דבמצוה שא"א לעשות ע"י אחרים יכול גם גזי"ב גרם כמה ויום עוסק בת"ת אינו מפסיק רק באינו עוסק ויש לפניו מצוה ומ"א אם כמצוה א"א לעשות ע"י אחרים כגבות בנו לעשות אין ... בי לה עין למר דואה דעשיית מצוה כבהי עדיף טפי:

**) ואם הוא כענין יוצ' לקיים מצוה אח"כ נוודא הוי כאפשר לעשות ע"י אחרים וזה מוכח בכתב ראיות. אך אין להאריך בו הוא סברה פשוטה והוא ק"ו מכן דאפשר ע"י אחרים

סדר

אסדרין לא קיים. ועיין גש"ע (ס' ל"ח) ובנ"י שם וצ"ע בזיהם יצא קריאת ק"ש על הב"י והר"ק ומה בספור מק"ש י"ל דמיירי בכה"ג שכבר קרא תפלין וקיים מצוה ע דלאו דווקא כיוון בשעת ק"ש ותפלה רק שכבר קיים מצוה זו וכו' דספור מק"ש י"ל דס"ל דק"ש דינה רק כתורה לגבי שעורה לעניין כמבואר בירושלמי אליבא דרבנ"י ומטה לגישת חביבא יותר אסי' לגבי שעורו שמנתו. אך מ"מ לשון הב"י דיוק יפרש כן וגם לפי המסקנא דכגון פגדי מקרא כמצוה ואפ"ל תוכח דנעשתה עדיף מכי אפילו מסכנה רק דינה מהם כמצוה בא"י לצבות ע"י אחרים. הסרתי קצת בירושלמי כלו מהתת כי שאהרונים נכתבנו בדינים כלו ולא ביארו כל הצורך. ויש לי עוד ארוכות דברים בזה ויתבאר אי"ה בקונטרס אחרון:

ט **נביא** וזקן לפי כם חת'. והנה לפי הגרלה מריבשת ליבגא בירושלמי דמיירי כן דזקן ונביא נשמין אי פייי נפרין דין הבינה לאהך התורה דבמילי דעלמא אין אנו צריכין לשמוע ליקן נמי רק אם הוא נגעותה ויתן אות או מופת. והכה מבמע דבנביא שבוחין לנביא צריכין אנו לשמוע אליו אם הוא אומר כך הלכה דומי' דבת קול דב"ה דהכריע דהלכה כב"ה כמבואר בסמוך אבל באמת אין הדין כך דהרי מבואר בדברי הרמב"ם (פ"ט מהל' יסודי התורה הל' ד') דנביא שאמר בדין מדיני התורה דהדין כך הוא או שהלכה כדברי פלוני ה"ז נביא שקר ויחנק אף שעשה אות שהרי בא לכחש תורה שאמרה לא בשמים היא מבואר דלא מהני אות להכריע הלכה רק דדין יתורה הכרעה מן התורה בעצמה לא ספ"י נביא. והנה הכ"מ הקשה ע"ד הרמב"ם מהך דיצאתה בת קול ואמרה הל' כב"ה והפסם שנתן התוס' אינו שלה כפ"י דעת רבינו. והנה באמת דברי הרמב"ם מוכרחים מגמרא (תמורה ט"ז) דהכי מ"ם אמר לא בשמים היא וכן יהושע לא בשמים היא ושם בשתכחו הלכות ובוודאי אינו נגד התורה ומה לי דלא ידעי הכרעה או רובא דב"ה הוי רוב נגד כ"ש מהמת דמיודדי ספי אי שלא היו זוכים הלכה שהמה לכה. אך באמת הנה לכאורה קשה דעל"ל להרמב"ם דהדין דנביא שאמר כך לדיעו כנביא שקר דשמא באמת אמרו לו כך רק דאין אנו מחויבים לשמוע לו דומי' דבת קול דר' יהושע. אך דזה לא קשה מידי דמפ"י נביא לא שייך לומר כך דהנביא הוא בשליחות קב"ה שוי הב"י לישראל ומשלא תוק התורה הוא נביא מקרבו כו אליו השמעון. ואם לא היו צריכין בדבר זה לשמוע אל הנביא בוודאי ד' לא שלחו והוא נביא שקר אף דכיוי הדבר מסופק אנו שומעין לב"ק הוא מפלא סברא דלמה לא נשמע לבת קול אם אין לנו הכרע ניכוף אבל אינו מגד דהכרעה ניתן חכמים ואין זה בכלל לא בשמים היא. אבל אם ס' זה נגדר נבואה אזי נתהפכה כלבה ונעשה כוזבי ומלאה כי התורה בבכים ושבעים פנים נ"ה [וגם פי' תמיר יותר מתחילתה דהוי כמיותר על דברי נביא דחייב מיתה הה"ח יש גם מסה ול"ת]. ע"כ כיון דקיי"ל דלא בשמים היא בוודאי לא נשלח מפי הש"ת והוא נביא השקר ויחנק. וגם יש לפרש ג"כ קצת דברי הגמרא (תמורה ל"ז) דומין כנביא רשאי לחדש דבר עם לא בשמים הד מלחת יתה ודברי הרמב"ם נכונים וברורים. ומכאן נוהג לפרש דברי הירושלמי דבאמת בנביא אין נשלחו מה"ת רק נפילי דעלמא או להעיד כשם ובדומה והיכי אין כהו אלא כב"ת יקאמר דחק אשר התורה עותה על הוראתו הוא אפילו בלא אות או מופת ונביא נדבר שהתורה עותה והזהירה לבל לעבור דבריו דווקא באות ומופת, וזה פשוט:

משנה בפתר מברך שתים פי' אחת ארוכה ואחת קצרה. הנה רש"י פירש דאחת ארוכה אמת ואמונה וקצרה השכיבנו. וסתב התוס' והיאמא דהשכיבנו נמי ארוכה ברכה והדע מדלא חשיב לה בתוספתא בהדי הקצרות. ולפי המה דהא מבואר בירושלמי לקמן על הך הוספתא דאלו ברכות שמקצרין בהם אם כל בפר ברכות אדם מאריך אמר חוקי' מן מה דתני המאריך כ"ו מגונה והמקצר ה"ז משובח הדא אמרה שאין זה כלל. והי"ל מה קשי' ליה לתוס' דלא חשיב לה בהדי הקצרות ומה המקשה התוס' מהא דלגי מאריכין באור יום הנך דקשה לתוס' דאנו מאריכין גם בתפלת י"ח בכמה פיוטים ובפי' הני לקמן תני צריך להאריך בגואל ישראל בתפנית כו בשם שבת מוסיף אינו מאריך אמר ר"י שלא תאמר הואיל והוא מפין י"ח לא יאריך בה לשם כן צריך לומר צריך להאריך בגואל בתפנית מבמע דדוקא בתפנית הוא מתחיל להאריך בגואל ישראל קודם שם שהוא מוסף. אבל בשאר ברכות לא יאריך והמאריך ה"ז מגונה וי"ל דמיירי אף שנם מקודם כי ברכה ארוכה בכי' פותח וחותם לעפ"כ לא יאריך. דאלו אם מתחת זה כהוגה סדר הברכה בארך מטור זה לאחר כגון נברכות פירות ומצות הוי מגונה שמשנע שמשנו הכמים וכן אם מקצר אשר פנור זה נשמה הברכה בארוך לכיות כלי ההיתה אף בדיעבד לא יצא. אבל מלבד כיון פותח וחות' נברכה ומאריך בשמנה אף דלא כתוב מחתת זה סדר הברכה מגונה הוא דהוי וכבר הארכתי בחידושי על התוספתא. ומהיכתי נזה ת"ל מהון לדעת הגאון ר"א בתו"ח (סי' ס"ח) יש"ש בבהאריך הרבה ודי בזה כעת. ועיין מה שהארך בזה בחידושי הרשב"א שהיא שתר קצת לדבריו אך סלע"ד כתבתי. ועיין ברמב"ם פ"א מהל' ברכות:

ר' סימון בשם ריב"ל פ"ב וכנית בו יומם ולילה. פי' המפרש משום שאין אומרים פרשת ציצית בלילה לפיכך מוסיפו עוד הכה וכן הוא בחידושי הרשב"א סוף פ"ק והד א"ר מבום שבע ביום הללתיך פי' שבע ברכות הינו בשחרית שלשה ובערב ארבעה שתים לפני' ושתים לאחרי'. אך לפי"ז פליין קשה א"כ אמאי לא תקנו בבקר שתים לאחרי' וצריכן אם נגא לשנוייא קמא משום פרשה ניאמר. והנה הרשב"א בגיא שם בספ"ק ובמדרש תילים מצאתי במזמור פניין לדוד זה שאמר הכתוב שבע ביום הללתיך א"ר יצ"ל אלו שבע מצות שבק"ש יוצר אור ואהבה רבה שמע ויאי אם שמוע ויאמר אמת ויציב ובאל ישראל. ולפי שאין מצות ציצית ערבית שמיף פורס סכת שלום. ולפי"ז דברי הירושלמי נכונים:

יא **ר' אמא** בשם רשב"ל זאת שמרת שאין הברכות מעכבות. הנה לפי שטחיות הירושלמי מבמע דליט טובית אלא דהפסוק אינו מעכבה א"כ הברכות אינם מייחס לק"ש דיכול לקרות ק"ש ואח"כ לומר הברכות ע"ז אמר ר' בא דמן הדא לית את ש"מ מעברת הברכות הן כן נופה של שמע ולא מי הפסק. והנה לשום ב"ש דינן מוכח דסדר ברכות אין מעכבין. ועיין בירושלמי רס"ב ובתוס' פרק שני ד"ש אם כיוון לבו יצא. והי"ש שם נבאר מזה:

שמואל אמר הבכי' לשנות קודם ק"ש ט. אמר ר' בא והדא שמנה על אתר. פי' נתיב (י"א ב') ד"ה שכבר נפטר באהבה רבה ונרא"ה שם בהרוש בל' כירוש' ובא"ח סי' מ"ז:

יד **אלו** ברכות שמאריכין בהם כו'. ועיין גמ"ש במצוה לי סהוס' מיירי דווקא במטבע קצר שאינו חותם בברכה או שמקצר כיינו שאין לו רשות להאריך יותר ממטבע חוץ מברכות של ר"ה ויו"כ שמוסיפין בהי זכרנו לחיים וכדומה. אך מן כה דצריך גם שאר ברכות אדם מאריך והביים דהמאריך ה"ז מגונה משמע דאין להאריך יותר מהמטבע שטבעו חכמים:

תני צריך להאריך בגואל ישראל בתענית. עיין במפרש שפי' דקאי על עננו. ודבריו תמוהים ובאלם כפס מצוה ונגרא פ"ב דתפלת דאיתא במנהג על הראשונה הוא אומר בי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה כו' גואל ישראל והביב שם

עמוד

עד על הבבלי הוא אומר. ופריך בגמרא על הא דתני במשנה ומוסיף עליהן שם כמו שם שבע הוא בדתק על השביעית הוא אומר אמר רב"י מה שביעית שביעית לארוכה כדתני' בגואל ישראל מאריך ופי' רש"י מה שביעית לאוהה ברכה שמתחיל להאריך בה ושוחה איהו מן התוספת אלא מי"ח ברכות. ומה שהביא פי דברי הירושלמי פשוטים ולא מיירי כלל מתפלות פנם דפגנו הוא בה"ל אשר אמו מתכרת על נשמים ויונפם ברכה לעצמו כין נואל גרופא ואינו מאריך בגואל ישראל. (ועיין בחידושי הרמב"ן ז"ל על מס' תענית שם ובר"ן ז"ל שם):

איזהו כריעה ואיזהו גריכה. בירושלמי שאל לפרש ולא פי' ובגמרא מגילה (כ"ב ב') אמר ר': אתי קידה על אפים כריעה על ברכים לגריכה אפשר לימר דהא קידה דאיתא בנ"ס דילן. אך קשה דבא הוא נקרא גריכה ע"ש גרכים. ואמבל מתמת דהוא כורע ביותר עד שמגיע באפים לארץ קרי לה גריכה והוא קידה כלמורה בנ"ס דילן. אך בגמרא דילן מבואר דלוי אתוי קידה וכאן איתא דלוי אתוי כריעה ר' חייא רבה הראה גריכה לגבי ר' ואיטלע ונתרפא פי' אף דאתוי כריעה דהוא גדול מכריעה מ"מ נתרפא ולוי אתוי כריעה ולא נתרפא משום שהפית דברים כלפי מעלה כמבואר (בתענית כ"ה) ובנית המפרש כאן ד"ה לוי גר הס:

20 **ר' זירא** סבר לקרובא. והנשון גרים לה גדמן אחר כל כהשתחוות דמידי דרבנן דאיתא רבנן אמרין כולן נאית דאמרי או כדא או הכא וגרים סבר לקרובא וכפי הגראה מפ"ם שבי' מסדר כל כהשתחוות מסם מסם זכי' אומר הכל כמחי' עד קדוב פיסים הבנ"ן. ועיין בביאורו בא"ח סי' קכ"ו ועיין בתוס' פיסה דף מ"ב

אלו ברכות שוהחין בהם בברוך. הנה הראשונה האריכו בפי' הירושלמי כלו ויש בכס פירושים שונים ואבריר במ"ה בקצרה תוכן דברי רבותינו הקודשים עם קצת טעם מפלי. ונעתיק מקודם פי' התוס' בפסחים (ק"ד ע"ב) כל הברכות שוהחין בברוך ואם סיתה גרכה סמוכה לחברתה כגון ק"ש ותפלה אין פותחין בברוך וכתנו התוס' שם דיבתנת הוי ברכה אמרונה שלאחר פסוקי דזמרה ולא הוי הפסוקים הפסק כמו דלא הוי ספסק ק"ש בין הברכות וכן הברכת אמת ויציב הוי סמוכה להברכה שלפני ק"ש. והרי גאולה פי' אשר גאלנו דהוי סמוכה לברכת הלל שפי' הוא דבר ר' יוחנן כלא אם שמעה בנבא"ב יצא. והא"ל טעם בכיתו ומלא כי לפעמים אינה סמוכה וכתבו שם שהוא טעמים לקרות הלל נלולי בשתי' נגב"ל בברכה כתיב ר"ם בי' ר' יוסי קמי' ר"י והא כופה פי' מסיף ברכה דאשר גאלנו דסבר דהוי כולה חד הודאה ואין לסיים בברוך מתום דסלה עבר כהר התולתה וכבר התחיל בברכה וא"כ למה צריך חתימה ומבני שתים הנה אחת לבא ואחת לשמר פי' דמפסיק בתפלה על גאולה סמתידה לכך אין סלה הודאה דיה עם הכסק תפלה. היתובין הרי הבדלה וסמוכה לברכה של כוס ומשני דרבי פי' מפרן ומלא כי לפעמים אינה סמוכה. היתובין הרי נבהר ומקשה מברכת המן את הכל דהיא סמוכה לנברך כפיה זימון [והגר"א הגיה בירושלמי והרי הן את הכל. ולפי"ז בירושלמי נסן ולא נעמנך לדחוק בלבוש] ומשני שני הוא שהם פיו שנים יושנין ואוכלין שאינם אומרים נברך. ופריך והרי כזן את הכל. ופי' התוס' דקאי על ברכת נודה לך שלהריו המאתי איזה פותחת בברוך דהא לפעמים אינה סמוכה כשאחד מפסיק לשנים דצריך להפסיק פל ברכת סדה לך ומה"כ לר"ם צריך להתחיל ממקום שהפסק וקיי"ל כר"ם ואח"כ לפי"ז פעמים טדה לך אינה "סמוכה ובגיית נקשיא. הא קידוש פי' דסמוכה לב"כ פה"ג. והיך שאם הי' יושב ושותה כו' אינה סמוכה. והא סוסה פי' דכ"ד דמלה הוא הודאה ומבני א"ר פנא מטבע כך הוא. [והגר"א מגיה תיבת והא כוסה ונריב כך א"ד מלא מטבע ברכות כך הוא: וגם א"ר יוחן מחק] בפטע קצר שתה כו' ואינו חותם. וכוא מילתא באנפי' נפשי' לפרש מטבע שטבעו חכמים בברכות. [ונראה דלכגאון אין סברא דיחזיר ויקשה מה טעם של קידוש כיון דכבר חדים בכך ברכה דאשר גאלנו דלא הוי כולא חד הודאה. וגם דלא תקשה אהבדלה נעיל מסיבה דהותמות בברוך מכלל דכבר ידע כך סברא ומלתא דר' מנא רק להודיע לנו כלל מטבע ברכות אבל כבר ידע זה מעיקרא לכך לא הקשה אהבדלה והו"ל]. והנה התוס' בברכות (מ' י"ד) פי' על הך דפריך בירושלמי לעיל והר והרי גאולה והבי ספה דקאי הקושיא על ברכת יהללוך דאמאי אינה פותחת בברוך ומשני שתים. כמה פי' דשתי ברכות מברכים על ההלל דקודם אכילה מברך לקרות ואחר אכילה תוך ומברך נגמור את ההלל ונמצא יהללוך סמוכה לכך נרצה דלגמור את ההלל. ואח"כ דחה התוס' כך פי' ופירשו כמו שפירשו בפסחים דכך קושי' קאי על אשר גאלנו. וכה דיהללוך אינה פותחת בברוך משום שהיא סוסה אף בהיא ארוכה קצת תקנו בה חתימה ולא פתיחה כמו אלהי נשמה. ועכ"ם לפי שיטת התוס' הא לא נרך בנבבכ"כ חייב לנרך בכיתו על ההלל דלא כמנהג אשכנזים שאינם מברכין לא נבב"ל ולא בניתם אך הרמב"ן והר"ן יש להם שיטה אחרת בביאור דברי הירושלמי ואמבאר דבריהם בקצרה דפי' דהך והרי סופה קאי אקושי' על ברכת יהללך. ופריך דלפי פיפת הירושלמי כיון דלפעמים אינה סמוכה פותחת תמיד בברוך כמו דמשני על גאולה דפותחת בברוך לפי שאם נבבכ"ל יצא וא"כ יהללוך יש תמיד לפתוח בברוך דהא בביתו אינה סמוכה. והירושלמי פי' סבר דברכה דאמרי' על הלל אינה אלא על שתי פרקים דאמרינן ימבכי שתים. כמה פי' דשתי ברכות שייך להלל דאם קרא בנבכ"ל מברך בם שתים ואח"כ בביתו אינו מברך כלל ואם לא ברך בנבכ"ל מברך שתים בביתו וא"כ יהללוך סמוכה לברכה שלפני הלל שהוא לגמור גם שאל קריאת הלל הוא בא וברכת אשר גאלנו אינה מפסקת לפי שהיא שיר להגא כגמור על מצותה של קריאה אלא הודאה לשבח על גאולת מצרים. זהו תורף דברי הרמב"ן. ונמצא לפניך דינא גם כוא מבכים לדברי התוס' לבמין דאם לא בירך בנבכ"ל צריך לברך בביתו רק דמהולקים לענין ברכת יהללוך דלדעת התוס' גם נקרא בבה"כ צריך לומר יהללוך דהוא ברכת השיר. [ואם כי אנו מברכת ק בדברי התוספות מ"מ נראה לדעת התוס' ברכה יהללוך הוא ברכת הודאה בפ"ע] ולדעת הרמב"ן מקרא בבה"כ גם יהללוך אינו אומרו בביתו. והר"ן הקשה על דברי הרמב"ן דא"כ ברכת אשר גאלנו היא לגבור ואינו פותן ברכת הלל א"כ לא הוי סמוכה ולא תמצה א"כ הו לכך תירוצא דפני' דאם קרא בבה"כ יצא. [ולדידי מכח לא אורי' ומ"מ אף שנתקנה על דבר אחר כיון שפי' סמוכה אינה פותחת בברוך כמו כל ברכות אשר בתורה אף שבאו מגומה עניינים נפרדים מ"מ אינ' מבטל סמיכתה של יהללוך בכ"ע נישב דברי הרמב"ן]. והנה הר"ן פי' דהך שני' הוא דהר"ם כלל אם שמע בנבכ"ל יצא ואיל' מברך לגמור ואפ"ה מברך אשר גאלנו אלמא ברכה אשר גאלנו אינה סמוכה לברכה ראשונה אלא ברכה שתקנו על כוס שני ופריך והרי יהללוך דהא דתקנה לשם רבותי' לא מחמלה סמיכתה וא"כ אף ברכת אשר גאלנו אף שהיה נתקנה לשם כוס לא יתבטל סמיכתה [וא"כ סוגית הירושלמי דהדרא קושי' לדוכתא מאשר גאלנו]. ופריך ר"ל דלא דמי לברכת יהללוך אף שמברכים אותה על כוס ד' שתים כמה לשבח על קריאת ההלל דאף שמברכין אותה על כוס ד' עיקרה על קריאת ההלל הוא בה אבל אשר גאלנו שינם אלא הודאה לשבח על גאולת מצרים שהיא לא נתקנה אלא מפני כוס שני. זהו תורף דברי הר"ן בקצרה ובסיים

*) והנה דברי התוס' מוכרים א"ם לפה שכתבו בגרסת (ד' מ"ו ב') שהביאו על פי' הב"י בפי' ק. וכתבו סלון סברא לאמר שילכו אחר מישון לא יעמוד לשוב לומר סק. והרי שם פי' אחר לא ירמיון דמזור למקום שמסק דאינו חוזר לתחלת נגנך כן לגבון שאלטו סכלו. ולפי"ז נשאר פי' דסכת, וכן [illegible] כרע רבינו אלפסי. ובגאון מהן שבירושלמי כרי כון את כל קציל, ודי"ק

עמוד

*מסיים שם הר"ן מ"מ כיון שפקדו והרי נאולה, משמע דס' מברכין בתחילה לגמור וכ"מ הרי מפסיקין וקוגעין; מ סעודה ואם איתא דמברכין לפניו לגמור וברכות יהללוך הוי ברכה שלאחר מצוה איכא למימר שאין ברכה שנאמרת המצוה הוי הפסקה בהרי בהלל בין פרק לפרק דפסיק ואינו חוזר ומברך. ושוב כתב הרמב"ן ז"ל יותר מזה דמעיקרא הקנו הפותח מברך לפני' והחותם מברך לאחרי' והרי כאן כמה הפסקות בזה נברך וקרא ונסתלק והלך לי ושבו אחרונים וקראים בברכה שלו ובשעה כיון דקריאה כל הבעיה חובה ליום הגיה אחה ואי כאן הפסקה כו' וכן קריאת הלל על אכילת פסחים ומנה חובה ואין הכבקה של סעודה גורמת ברכה לא בתחילה ולא בסוף. עיין שם שהאריך:

**אבל הר"ן הביא אח"כ בשם רב נט כבי: אין אין מברכין על הלל שבלילי פסחים שאין אנו קורין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה ולפיכך אם לא הדם לברך מתחקין אותו וכתב שכן הסכימו הגאונים רב נחש ור"י ורב יצחק בן גיאות ז"ל וכתב דלפי"ז ברכת יהללוך בלילי פסחי' אינה באה על קריאת ההלל שלאחריו כדי שנאמר שתהי' סמוכה לפני' אלא על כוס רביעי היא באה. והאריך בזה וכתב וקרוב אני לומר דברכת יהללוך היא המוכה לברכה אבר גאלנו שמתחילין בה על שנתהדם בילי כהיום מד' כוסות או לפי ברוב נעמים היא כמוכה לא רצו לתקן ברכה אי בכתי מפסנו כדי שלא יבא לפתוח בה בזמן בהיא כמוכה וסיים דלפ"ז מ"ש בירושלמי בהי הוא בהם שמע בנה"כ יצא לאו דווקא בשמע בנבכ"נ אלא ה"ק שעיקר תיקון קריאתה בבה"כ נתקנה ולא בביתו ולפיכך בין שמע בנבכ"נ בין לא שמע אינו מברך שהביו הכמים הודוהי, זכי תרף דברי הר"ן לפרש דברי ב.ל. ו"ה. וא"כ הלה שמכאן יצא מנהג שלנו שלא לברך בביתו, אבל לפי' הי' בהראוי עכ"ם לכתחלה לקרות בנבכ"נ. וכנה בש"ב (א"ח ב' הפ"ת בב' ד) בגליל ראבין בל ספת גומרין ההלל בגיד ומסיים בהובה וכל זה אין אנו י.כ.ם כן ויתב גליו הגר"א כי לא נתקן להקילים כה"ב בהיסבה"א פי' נחרא דפסהכ בני כביר שלין נהם מי שירא את כבל טלין לבה"כ יקורין פי' ראשון כו' וכן משמע ביר בלמי כ"ל שם ושם הוא שמהה דבבה"כ יצא. ע"כ דברי הגאון, והכה הוכיח ה.אין פיה דאם שמהה פייי דיעבד אבל לכתחלה א"נ רק בביתו. אבל לפי"ו הי' מכרא"י לברך בכתו ואם אנו סומכין פ"ד הגאוני' שהגאהי לגיל הרי לפי דבריהם מפרשים הרי כלמי דעיקר קריאתה בבבכ"נ כמו שכתבו הרשב"א והר"ן. וא"כ לפי"ו לברך בביתו יש לרים לדברי הגאונים שכתבו דמפתיקין אותו ויש לנו לתפוס ספי לקריה בבהכ"נ בברכה דיה עכ"פ אין רשם ברכה לבטלה לד"ם. משא"כ לפי מנהג אשכנזים דאין מברכים בבה"כ וגם בביתם הוא דלא כמאן. ע"כ דבתי גופה מה כיתבנ הספרדים דבזה יצאנו ידי רוב הדיעות. והארכתי בזה כדי לברר כל שיטת הקדמוני:

ועיין נחידים הרשב"א כפ"ק דברכות שהאריך הרבה בדברי הירושלמי הלז ויש קצת שינוי בכשם ד הירושלמ. אך קצת דברים יש בהם קצת דוחק בדברי הירושלמי אך מה שהעלה להלן ד גם הוא הלל בתוך דבריו הנאמרים למעלה. ולא ראיתי להאריך עוד בזה כ הגר ילא בע"כ ידי חובת ביאור בד' ירושלמי:

כל הברכות אחר היתים כן אין אומר בו ברכה פסוק. הנה המפרש פי' דאחר הפסוק אינו אומר הכף בחתימה דאין גלר מברך על בהודאה או התפלה בהתפלל. אבל זה דוחק דהא אין מברכין יום ימין בברכת הארץ של בהמ"ז ככתוב ואכלת ושבעת ואח"כ התיפת הברכה תיכף. והנה הירושלמי דפוס קראקא בביא פי' בכם דמנים"כ דאין ברכה בלרך פסוק כמו בה"י נתמי תקון דהוא דרך תפלה ולא דרך ברכה. ביתיב ר"י בר' אליעזר קומי ר"י מכיחון דאמר תיתומיכון כנ"ל [ולא אחר תיתומיכון] ויאמרו ברכה פסוק פי' דר' יצחק כנין דהך כולא חדא מימרא הוא פ"ו פריך כיון דבכר התם כדין מה ליכא לן בהוא אומר ויוסיף פסוק (אב ברכה אמר הכי מי הדין סלייא דלא ידע [כן הגיה הגר"א. ימחק היביה דהוא כבר] מכו אחר היתימיכון פי' דהוא שני דבריה דאחר תיתומיכון שאם הי' עומד בבחרי' כו' דהכל הולך אחר החיתום כמבואר (בבלי י"ב) אמר ר"א כל הברכות כעין הותמיכון פי' דצריך להזכיר מעין חתימתם ואילין דאמרי לסלה ורנה אין בו משום ברכה כפוק עיין במפרש. ובאמת לא מצאתי פדיין דברי הלכ"י ועדן לא נתברר לי דברי הירושלמי על מכונו. וה' יאיר עיני בתורתו:

מזכירין יצ"מ בלילות. אם הלכה כראבע"ם או כבן זומא אבאר אי"ה בקי פרק האחרון. והנה אם נאמר דמזכירין יצ"מ בלילות מה חילוק יש בין כל מכה לבאר ליצות. עיין במעשה ניסים לבאורי הגאון מליסא:

23 **ריב"ל** אמר לא היכר תורה בירך מחזירין כו' ר' בא כו' אם לא הזכיר ברית בהרך או שלא הזכיר בבנין ירושלים מלכות בית דוד מחזירין מכאן איפשר ספיקא בל הרב רבינו יחיאל המובא בפיר (ס' קפ"ז). וראיתי בש"ע של הגר"א שהעיר בזה עיין שם:

נשלם פרק ראשון בעזר אהרן וראשון.

יב פרק ב' **הי'** קורא בתורה אם כיון לבו יצא. עיין מה שכתבתי בעז"ה בגמרא פי' אם כיון דמלריך הגה דמתניתין אם כוונת לצאת ידי מצוה או כוונת הקריאה או סונת הלב כמ"ש בבלי בפירקן כלונתא דתנתי וגב"ע כסוק ראשון צריך כוונת הלב כדאיתא בבלי (י"ג ע"ב) ת"ר שמע ישראל כו' ע"כ צריכה כוונה הלב אמר רבא הלכה כר"ר, כנ"ל.

אמר רבא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. כתיבין ואינו מפסיק ולא הניחתא והכא אע"ג דלא הניחתא צריך לברך. פרי"י אם את אומר צריך לברך כירך ריי לכיון בכונן או לא. [כן הגיה הגר"א ז"ל"ב] ופיהה אבאר בעז"ה ביאורו הדבה נהד מכאן מדלא הזכיר במשנה הברכות מכלל דאין ברכות מעכבות ופריך דהא וודאי צריך לקרות כל הפרשיות וא"כ צריך להפסיק ילדלג בתורה דהא אין הכרבי ה כתובות כסדר בתורה ולא תניניתא משום דכמך תנא דדבר זה אנו יודעין מעצמינו וכמו נמי אף דלא תני דצריך לברך מוכח צריך לברך אמר ר"י אם אתה אומר צריך לברך פי' דאט הי' הגרא דאין ברכות מעכבין ואינו מפסיק בקריאתו דק קורא כסדר הייתי אומר דהך אם כיון לבו דתני במשנה היינו של כוונת במצוה דצריך לכוין לצאת ואתי' כמשנה כמ"ד דמצות צריכות כוונה. [וכדרלה יהוכיח כן בבלי ר"פ זה] אבל כיון דדחוק דצריך לברך וגם מפסיק א"כ ממילא מהשבחו נכרת מתוך מעשיו דרוצה לצאת ידי ק"ש וא"כ לאיזה צורך תני ובלבד שיכוין לבו פ"כ כוונת המשנה הוא על סונת הלב ולא יהי קריאתו דרך ארעי כאשר קרא מיהדם נהגיה ולא מכוונת הלב שיכוין למה שמוצא בפיו. ע"ז שאל אם כוונת הלב צריך

24

לכוון בכולן או לא. [דבל כוונת המצוה לא שייך לבפי' זו] ע"ז אמר גמעיני' מן כדא ר' אחא אמר בשם ר"י אם כיון לבו בפרק ראשון אף שלא כיון לבו בפרק בני יצא וזה קאי על כוונת הלב והו"ק היטב כי הוא נכון בדברי הירושלמי ויש ליישב בזה קושית התוס' ד"ה בקורא להגיה מה שהקשו על פי' רש"י. ועיין תוס' ד"ה הי' קורא מה שחילקו בין יחיד לציבור:

ובמה דכתיבנא לברש ד' הירושלמי נתברר לי דברי הרמב"ם ז"ל שכתב בס"פ (א"ח סי' ס' סעי' ה') שכתב בקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא ידי חובתו והשאר אם לא כיון לבו יצא ואפי' הי' קורא בתורה כדרכו או מגיה הפרשיות עכ"ל. והשיג עליו הרשב"א בחידושיו אם איתא כי דייקינן ממתניתין ש"מ מצות צריכות כוונה אמאי דחינן לה ה"ל למימר אין ה"נ ובפסוק ראשון ואלי שהוא ז"ל בעצמו פסק מפסוק ראשון ואילך שאפי' קורא להגיה יצא הי' אפשר לתרץ דהא דקתני במתניתין הי' קורא את שמע אם כיון לבו יצא משמע שצריך כוונה בכולה ק"ש. והיינו דקתני' ליה ופריק דכולה בפי' בלא יהי' קורא כמגיה אלא שהוא ז"ל פסק תרתי דבכל חד מגלה על חברתה דליתא עכ"ל הרשב"א. ולפי מה שפירשנו ד' הירושלמי הוא נכון מאוד דמעיקרא הוי ס"ד דמתניתין בעי שיכוון לצאת. ובאמת לפום מה דמסקי בקורא להגיה עיקר הכוונה מיירי לענין שיכוון בלבו למה שמוציא בשפתיו והס"ק דהך כוונה איני אלא בפסוק ראשון או בפרק ראשון מר כדאית ליה ומר כדאית ליה' גלי הפק כי דברי הרמב"ם נלקחו מד' ירושלמי הלז אח"כ ראיתי שהרשב"א בעצמו סיים ואפשר לי לומר עוד דפסוק ראשון צריך כוונה ואפי' בדיעבד ואין דבר זה תלוי באידך דמצות צריכות כוונה דהתם בכוונה לצאת בדברים אמורים. אבל כאן צריך סונת הענין כלומר שלא יהרהר בדברים אחרים כדי שיקבל עלו מלכות שמים בהסכמת הלב כו' והאריך וסיים וז הוא שחלק בין ברכה ראשונה לשני' [לענין תפלה] או בפסוק ראשון לבתר. שאם הדברים תלויה במצות צריכות כוונה הו אין צריכות מה לי ברכה ראשונה לבתר הברכות וזה נראה יותר והוא נראה האמת עכ"ל. ובעז"ה בבגמני בדרך אמת אך מה שסיים שם דהא דקבעי ש"מ מ"ת צריכות כוונה משום דמשמע לי' דכוונת ק"ש קאמר לפס"ד בפשוטו, דמקודם ס"ד דעל כוונת לצאת קאמר כשאר כוונה המצות ואח"כ במתרץ בקורא להגיה הידם דעל כונת הלב קאמר ורק בפרק ראשון או בפסוק ראשון. וירושלמי וש"ס דילן שוים לענין אחד:

והנה לפי מה דפסק תלמודא דבבלי וירושלמי דמתניתין בכיונת הלב מיירי א"כ אין ראיה דברכות אין מעכבין וגם מוכח מהירושלמי בפשיטות דבכ"פ צריך להפסיק ולדלג ולקרות בשלש פרשיות כסדרן ומאוד תמוה לי דברי הרשב"א שכתב בפשיטות והוכיח ממשנה זו דאפילו הפסיק בין פרשה לפרשה ביעור כדי שיקרא את כולה ואת ברכותי' יצא דהא בקורא להגיה מיירי מתניתין כדמוקי לה בגמרא ומוכח איכא בין פרשה לפרשה ואפ"ה יצא וזה נגד ד' הירושלמי דכאן דפשיטא לי' דוודאי מדלג בין פרשה לפרשה. והנה הרשב"א לשיטתי' חזיל דפי' בקורא להגיה לא כמו שפי' טוכה רש"י רק הפיב דברי רש"י לטועה אחרת וז"ע בהיטב הסמוך בקורא להגיה פירשו רב האי ורש"י ז"ל לפי שצריך לכוין שיהא לקריאה וכ"כ הר"י בן גיאות ז"ל דהוא לי' כוונה כמאתין שומע לשמוע ותשמיע לבשמיע שאינה כוונה גמורה אלא שצריך מיהא כוונת שמיעה ופי' שני פי' התוס' שאינו קורא כתיבות כהלכתן ואח"כ השמיט בוודאי לא מיירי לפי פי' שתלג ומברך הברכות דא"כ בוודאי מכוון לכוונת קריאה ולאחר צורך צריך למיתני אם כיון לבו מסגה אבל לפי מה שנלמד הירושלמי ובבלי שוים לענין אחד בוה והו"ק היטב:

24 **רב** יהודא בשם שמואל צריך לקבל עליו מלכות שמים מעומד כו' לא אם הי' מהלך עומד עיין בש"ע (סי' ס"ג סעי' ב') איתא דמי שרוצה להחמיר לעמוד כשהות יושב ולקרות בעומד נקרא עבריין משום דמראה כמחמיר על עצמו בכ"ש. ועיין במ"א שם שהביא בשם ש"ס דמי שמחמיר בפני רבים כדבר שמותר מנדין אותו אא"כ ידוע ששבה לש"ש ואם מחמיר בפני רבו ורבו מיקל מנדין אותו אפי' שעיד לש"ש ואפילו אין משום כ"כ להתיר לא יחמיר נגד דברי רבו אב לא שיה לו ראי' לסתור דבריו. אמר לית אפשר דלא יסוף מילה בבבלי (י"ג ב') איתא דבני מהלך אמשמעתא דאית בה יציאת מצרים וש"ס פלוגתא אי חוזר וגומרה:

הי' ר' מנא אמר משום ר"י שאמר משום ר"י בגליל אם הפסיק בה כדי לגמור את כולה לא יצא י"ח כנ"ל. ר"י משום ר"ש בן יהוצדק אף בהלל ובקריאת מגילה כן בבלי סוף ר"ה פריך כך מימרא אימימרא דר"י במע תשע תקיעות טום יצא ומשני הא דידי' והא דרבי' אך לקמן בירוש' איתא בפירוש פליגן ר"א אומר יצא רי"א לא יצא וא"כ כ"ל להירוש' דר"י גם אליבא דיפס' ס". כיוני דבעינן כדי לגמור את כולה חוזר לראש וצריך לומר דהירושלמי מחלק בין תקיעת שופר לק"ש וקריאת מגילה כמבואר בסמוך אבא בר רב הונא ור"ת הוי יתבין אמרין אף בתקיעת שופר כן סלקן לגו רב וממפן ר"ח בשם ר"כ אפי' שמע תשע תקיעות ביום יצא משמע דש"ל לחלק וכן איתא אמר ר"י עד דא.ת תמן צריכא לי פי' סוי דיבעי לי כך מלתא אי יש לחלק בין תקיעת שופר לק"ש או לא"נ כד סליקת להת' שמעית ר"י בשם ר"י אפי' שמע השנ תקיעו' ביום יצא יהוא שמסמן על הסדר ופי' ואיכבע לי' כך נעי' דיש חילוק בין תק"ש לק"ש ומגילה:

ולפי מה שכתבו התוס' והרא"ש פרק בי' שמהו לחלק בין היכי דנגרא הוי או אפילו בהם כדי לגמור אינו חוזר לראש ובין היכי דנגרא לא חזי [ועיין בי' ס"ה במ"א ס"ק ג' דאפילו היכי דנגרא לא חזי מהגית אוכה הוי כדין דחוזר לראש] ולפי"ז הי' מקום להצוות דברי הירושלמי עם הגמרא דהא דפליגי ר"י ור"א כגון דר"ס בר ינאי דהוי תפים נופא ומחתא זה הבבלי בכה"ג ס"ל לר"י דלא יצא אך בפשטא דירושלמי לא משמע כן אלא משמע דס"ל דתקיעת שופר קיל טפי מדקא מבעי לי' אם אף בתקיעת כן והדר פשטא דבתקיעות אפי' שמען כל היום יצא משמע בכל ענין בתקיעות יוצא ובהלל ובמגילה לא יצא. ודו"ק:

24 **ר"א** בר"ח בעי ק"ש וברכות פי' דכך אם שהה פירושו דבעינן דווקא כדי ק"ש וברכותי' כנ"ל הכך אבעיי' לא הביאו הפוסקים רק הא דאמר רב מתנא מכתנרא בקורא מעברינן בכיאו נאו"ה (סי' ס"ה סע"ב); ועיין במגילה (דף י"ח ע"ב) דבפי אליבי' דרבי מוגה. א"ל אביי לר"י בדי לגמור את כולם נסידי דקאי לסיפה או דלמא מרישא לסיפה א"ל מרישא לסיפה דא"כ ניחא דבריך לשיטריי:

תני השואל בשלום רבו או בכי שהוא גדול ממנו בחכמה הרשות בידו פי' כרשות להפסיק הדא אמרה שצריך לשאול במי שהוא גדול ממנו בתורה דאינו לא

* ועיין מה דהקשה לן הר"ן דברי סירושלמי נתישב קושי' הרשב"א דהקשה מה"ג רבה דנפשעים היה הנה סמוכה כגון כלוכי מבמר דסי' אוריים רק נרשה אחת יהוה הס"ר לס"ה היכה סופחת בברוך. ולפי דברי ירושלמי כיון שבפעמים אינה בפיכה סי' יהוי לפתוח בברוך. ולפי דברי הר"ן לא יקשה מידי דכיון דהתקנו רבנן מתחלה שיהיה נק"ב לה נרבעל סריכתה צבור ז"ח אבל גבבה אחר גאלנו לא נתקנה להלל רק על דבר זה ונה כאן לפעמים אינה שיונה הקנו לותה נסמיכה תבל אם סי' תמיד סמוכה אף שנתקנה על ענין אחד לא סי' מתקנים לותה בפתיחה. וכוה שוב נתב שכתבנו לעיל נזרה ד' הרמב"ן, ודו"ק:

פרק מהלא אין ההפסק אלא מפני הכבוד (ולא ידעתי דאתו עד גרע אכילת פסחים ומצה מפני בכבוד דהא הוינה מלוה הגילה שהור שברך קודם הכילה אומר מפסיק והיה: בנויים בבי ב"ש באין יחד גומר בהם אם מכלל כיון נפסוקים יהודי נאדם ששבה כסדר לא"ת מאו אינו מפסיק אבל אנו במפסיקין לגמרי אין לנו לברך כלל לא נפסקה ובנפשה בעמעם ועצורה בם בלים) אבל גרלו פה הדרין בירושלמי והרי בגאולה יושמם הבברכים שוסב על ההדר אינו מברך וברכה אבר גאלנו מברך כתו שלנו מובין וגם חם מן הדין צריך לברך וא"כ איך יסתון והתמה גם לא יעלן אף כמי' שהביאו מהמעלה בגא"כ ניחא דאם לא נהבה שאכינה נפסקם ס"כ א"צ לברך אם ברכות' הי' יוצא אהלה נקריה ולא היה הראלה לגמור ולאין יבין וימבוק ויינטן נברך פעם אחרים ודו"ק. וא"כ לע"ע לא מצאנו סמך למנהג שלנו שאין מברכין לא בבה"כ ולא בביתו רק עפ"י דברי תוס' הנ"ל. וכבר כתבתי פיה לתקן גזה. וגם לפי דברי סשס' אין הוכחה שלא יאמר בבה"כ:

* ואף הירושלמי מביא לקמן פלוגתא דר"א ור"י בהא אם שהה כדי לגמור אם חוזר לראש וי"ל דטיינו בהפסיק באמצעה אבל לא בקורא באמצע פסוקים אחרים ונמי לבוטם התקיעות שלא על הסדר והפסק נשברים בין התקיעה נגרועה. ועיין בבלי פר"ה הק"נ מה שהביא בשם הרמב"ן והרא"ש סוף ר"ה שהוכיחו כן מדברי הירושלמי גופה. או י"ל דהך בוגרי' אתיא אליבא דר"י, ודו"ק:

עמוד

פי' חייב לא הוי רשאי להפסיק וגם אמתניתין דאדם רשאי לשאול בשלום רבו דאלו רשאי משום דאיני כפריש ונחבאו כמבואר בסמוך והשתא א"ש מה דפריך בסמוך ראוי' תהא דתני קרע ע' כמה כו' ר' סימון בשם ריב"ל כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו. אבל נבא"ח בשם ר"י א"נ כדי שאילת שלום מן תלמיד לרב שלום עליך רבי דהוא גדול משאילת שלום בין אדם לחבירו. וזה ברור [והמפרש במח"כ לא הב לקמתי'] וכיון דרשאי לשאול ממילא הוכא נמי איכא. ועיין בבלי ברכות כ"ז ב' המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו כו' גורם לשכינה שתסתלק מישראל ופי' רש"י שלום לרבו כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר שלום עליך רבי וכתבו התוס' וסיינו דאמריק בכ"ק ע"ג כדי שאילת תלמיד לרב אי נמי ההוא לכתחילה קאמר ובתלמיד חבר דשרי ככל הני דלקמן *והנה יש לפרש גם דברי הירושלמי ולתרץ בכך נווגא ויותר יש לפרש דהירושלמי ס"ל כבי הירושא דמיירי בתלמיד חבר כמו שיתבאר בסמוך:

ר"י הוי מסתמיך על ר' יעקב בר אידי והוו ר"א חמי ומטמר מן קדמוי אמר הא תרתי מילין הדין בבלאי עביד בי חדא דלא שאל בשלומי וחדא דלא אמר שמעתתא בשמי. פי' דר"י הוי מחזיק לר"א בתלמיד חבר ע"ז אמר דלמאי לא שאל בשלומו דהא תלמיד חבר מותר לשאול בשלום רבו וחייב נמי כמבואר לעיל ועוד כיון דתלמיד חבר הוא א"כ יכול לומר דהא דקאמר שהוא מפמי' דנפשי'. וא"כ אמאי אמר שמועתי' דר"י ולא מפמי' עיין א"ל ר"י בר אידי כך איני כאנין נביהון ועירא לא שאל בשלמא דרבו והוא מחזיק א"ע לתלמיד שאינו חבר וזה שסיר דלא אמר שמועתא בשמך דר"א אמר שמועתא משמי' דר' ישמעאל דהוי תלמיד חבר שלו ולא אמר משמי' דר"ש דהוי' תלמיד נמשר של א"ע והכל יודעין דתלמידו הוא ומסתמא שלו הוא ובזה נתפייס ר"י וא"כ לפסקא ירושלמי דר"י קיבל להאי סיומא זה שאיני תלמיד חבר אין לו לשאול בשלמא דרבו ולקיים ראוני נערים ונחבאו. וכן כתב הרב בהגה"ה בי' רמ"ב ובספיה מהירוה ח"ר בהקדמתו הסיג על רמ"א מהך ירושלמי דלעיל דחייב לשאול בשלמא דרבו וכתב גמע מזה דחייב לשאול בשלמא דרבו וכן מוכח מר"י ואף ר"א נופה הוי מסמיר מקמי' דר"י שלא יראה אותו ואי כדברי הרב רבים יונה למה הולך ר"א לאסתורי מקמי' דר"י תיפוק לי' דבלא"ה אסור לשאול בשלום רבו לאסור להקדים שום דיבור מפני מורא רבו אלא נראה ברור דאף ר"א דלא שאל בשלום רבו דהוי מסמיר מקמי' אבל נמי שעובר לפני הרב ואינו נותן שלום בירא' ובכבוד שלום עליך רבי ומורי הוי דרך גורוח לדעתי עכ"ל. והנה נכלאתי על כבודו הרמה שיכתוב על דין אסר מפורש בדברי הרא"ש והרמ"א שהוא דרך גורות והכריז על כמלה ולא דק כלל דהא בירושלמי מפורש לקמן מה מיעבור קומי' דלארובה נלמא א"ל מה את פליג לה איקר אלא עבור קומי' ומשום עיגוי א"ל יאות עביד ר"א דלא עביר קדמך ועיין במפרש שם הרי מפורש דהא דלא עבר אינו כדי שלא יצטרך לשאול בשלומו רק דהוי נ"כ דרך כבוד וז"ל מה מקשה למה הולך לפיסמר קמי'. וזה ברור ופשוט. ותמהתי איך לא שם עיני לסוף דברי הירושלמי כי המעיין היטב בד' הירושלמי יראה שמח"כ דבריו תמוהים מאוד אשר דבר סרה על תדומני הרא"ש והבא אחריו כרב בהגה"ה אשר אני שותן מימיו גם מה שפי' מקודם בכך דהרי מילי פגלי לי הדין בבליא נ"כ דבריו אינם מובנים לי דאיך אפשר בתלמיד חבר אינו חייב לשאול בשלמא דרבו דהא מבואר בירושלמי במי שגדול מתנו חייב לשאול בשלומו וגם הוא נגד דברי התוס' ברכות שהבאתי לעיל אף דיש לדחות דתוס' לא כתב אלא אם ירצה לשאול בשלומו א"כ נסתר ראיות הירושלמי מהא דקמני שמה לו מת כו'. אבל נראה' נכון כדפירשתי. וזה ברור ופשוט. והרב בפ"ו במח"כ יעול כאן מה שהילדנו וכן עכלא מוכח בבלי יבמות. (צ"ו ע"ב) פ"ב ודו"ק. ובבכורות ל"א:

ה"ג ובפרקים תשאל מה הוא משיב מפני הכבוד או לכל אדם. נשמעינה מן הדא בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב רי"ת כו' הא קדמייתא פי' ר"מ דהוא ת"ק שיאל מפני הכבוד ומשיב מפני הכבוד כו' וכן הוא האיבעי' בבי באמצע שואל מפני היראה ומשיב [כן הגיה הגר"א]. וכן הוא בבלי (י"ג ורים דף י"ד שם):

26 ר' ירמיה מרמז. פי' מפני הכבוד הי' מרמז כלכך שמרמזין זה לזה בני אדם המכירין זא"ז וזה הי' פוטר מפני הכבוד אבל לא הי' מפתפי. ר' יונה מפתפי. פי' דיבר ממש מפני הכבוד ר"ם ר"י ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בהם. עיין יומא בבלי (י"ט ב') דדריש ודברת בם ולא בתפלה פי' התוס' דבק"ש יש לו רשות לדבר מפני הכבוד אבל לא בתפלה דאמרינן ברכות (ל"ד) אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו:

אמר רב קורא את שמע ולובש תפלין כו' מתניתא מסייע לרב אלא שאדם יקבל עליו מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצות. בגמרא בבלי (י"ד ב') מסיק דהימר אמר ר"י בן קרחה קריאה לקריאה קריאה לעשי' מי משמע לי' וגם הכיא עובדא דרב בעצמו שכח תפלין ואח"כ קרא ק"ש ומסיק דשלוחי' הוא דשויה:

ה"ג ר"י בקייטא דלא הוי חזיק ריסא הוי לביש תרווייהון ברם בסיתא דהוי חזיק ריסא לא הוי לביש אלא דאדרעי כד הוי אזיל מסחי כיון שהי' מגיע אצל אולייריין הי' חולצן וכד הוי נפיק מסחי הוי יהבין לי' ואינו אסור משום ערוה. פרחב"א אפיקרסין הי' לבוש מכפנים אמר ר"י עד יעקב תורמסן הי' לובשן [כן הגיה הגר"א מווילנא] כ"ע וכד הוו מותיבין לי' [וק' הבכיתי בפי"ב פס"י נמרא בב"ק כמו שיתבאר בסמוך] פי' אמר הדא מילתא שני ארונות הי' מהלכין עם ישראל במדבר כו' והיו ישראל אומרים ע"י שאומר זה מה שכתוב בזה ט' אלא קיטורין כו' ולהו לא זכינו לכל הכבוד הזה אלא ע"י שבמרט מעהיו של הקדוש ב"ה ואתין כפיין מנפלין מעותיו של הקב"ה מיק ע"כ [ומפרש פירש כאן דברים אשר אינם כדאי לשומען] ועכשיו נבוא אל ביאורו ר"י דלא הוי חזיק ריסא פי' שלא הי' לו כאב ראש הוי לביש תרווייהון ברם בסיתוה דהוי חזיק ריסא פי' דהוי לי' כאב ראש לא הוי לביש אלא דאדרעי כד הוי אזיל מסחי כיון שהי' מגיע אצל אולייריין הי' חולצן פי' דעד שהגיע להדר האמצעי ששם הי' פושט בגדיו שם הי' חולצן וכד הוי נפיק מסחי פי' כשהי' יוצא מבית המרחץ תיכף הוי יהבין לי' ע"ה פריך ואינו אסור משום ערוה דהא עדיין לא לבש גדיו ע"ה משני דאפיקרסין הי' לבוש מכפנים פי' דבגד התחתון הי' לבש גבית המרחץ עפא א"ר יצחק עד יעקב תורמסן הי' לובשן פי' דאיגו לובשן במקום שחולצן דאף אם הוא הי' לבוש מ"מ אחרים עומדים שם ערומים וכן כדין דמקום שמקבלתן לטעון ומקבלין ערומים אינו חולך ואינו מביא [וכן מביא לקמן בריית' ומאר דאתי' כדאמר ר"י עד יעקב תורמסן הי' לובשן]. וכד הוי מותיבין לי' פי' שהיו שואלים ממנו כששת שהי' רוצה לשאת ההבילין הי' אמר הדא מילתא בתי ארונות הי' מהלכין ארון של הקב"ה עם ארונו של יוסף והיו אומרים ע"י שקיים זה מ"ש בזה. ופריך בירושלמי וכי לא הי' לבש תילה דאורייי' אמרא פי' דברי תורה אחר אלא קיטורין הוו בני עמר להם יוסף לא זכה למלכות כו' ואנו לא זכינו לכל הכבוד הזה אלא ע"י שמסרנו מעותיו של הקב"ה ואיתך כפיין מנפלין מעותיו של הקב"ה מיק פי' שאתם רוצים שאכתוב לכם על מה שאתם שואלים אותי ובתוך כך אבטל מ"ע מיתות תפילין רק פי' לכם להמתין עד שאניח תפלין ואח"כ תשאלו ואשיב לכם. ובזה יתברר לנו כונית גמרא בבלי סוף פ"ק דב"ק

כמוב"ס בלא פיסב. ונפתיק דברי הגמ"א דליתא שם גבי חזקי' מלך יהודא שהמית ס"ת על מטתו ואמרו קיים זה מ"ש בזה והאידנא נמי עבדינן הכי פי' א"כ מה רבותא דחזקי' ומשני לסוף מפקינן אמאי לא מנחינן ואג"א אמאי נמי מחזקן קיים לא אמריכ. אמר רבה בנ"ח כי הוי אזלינן בהדי דר"י למשאל שמעתתא כי הוי עייל לבה"כ והוה בעינן מיני' מילתא לא פסיק לן עד דמשי ידי' ומנח תפלין והדר אמר לן אפילו קיים אמרינן לימד לא אמרינן. והאמר מר גדול למוד תורה שהלמוד מביא לידי מעשה ל"ק הא למיגמר הא לאגמורי. והנה רש"י פי' דקיים אמרינן הייט אלינם אמרינא קיים נמי אמרינן רק דלימוד לא אמרינן ובחזקי' לימוד אמרינן ומקשי והאמר מר גדולה תלמוד שמביא לידי מעשה אלמא דמעשה גדול. והתוס' סקשו שם דאדרבה בקדושין אמרינן מהך סעמא דתלמוד גדול ממעשה מפסם שמביא לידי מעשה והביאו בשם השאלתות דמקשה אהא דר"י מנח תפלין והדר אמר לן אלמא דס"ל דמעשה גדול מתלמוד ע"ז מקשה והאמר מר גדול תלמוד שמביא לידי מעשה ומשני דהא לגמור תלמוד גדול ולאגמורי אהרינא מעשה גדול וכתב דהשאלתות לא גרים קיום אמריק לימוד לא אמרינן יעו"ש ובאמת דברי רש"י קיים תמוד גמסק דברי הגמרא דנראה צריך הביא הך דשאלו שמעתתא בבבה דעייל מבית הכסא אמאי לא אמרו בפשיטות תשום ר"י דגם קיום אמרינן. ולדעתי משום דגם השאלתות יהי' גורס נמרא הך דקיום אמרינן רק דלא גרם תיבת אפילו והירושלמי והש"ס דילן שונים בקיום אתה. דהנה בירושלמי כד הוי מותיבין לי' קודם שלבש תפלין אמר לנם מהך דזכה יוסף נולך ארונו עם ארונו של חי העולמים הוא מחמת מעשה פי' גדול כח המעשה פ"ו אמר כאן נמי בבלי רבנ"ח בשם ר"י דכי הוי אזלי למשאל שמעתתא בשעה שבא מבה"כ אמר על הא דחזקי' דזכה שיניחו ס"ת אצלו ומה ענין ס"ת אצל מת אלא שקיים זה מ"ש בזה ע"ז השיב להם על הא דנפי למשאל שמעתתא והיו רוצים שישוב להם ר"י תיך ולא השיב להם ואמר הטעם דהרי קיום אמרינן פי' דחזקי' זכה לכבוד הזה בשביל קיום ולימוד לא אמרינן דמעשה גדול והשאלתות לא הוצרך להביא זה דאינו מביא שם רק לפסוק הדין דמעשה גדול מלאגמורי לאחרינא ואינו מביא רק עובדא דר"י ומעשה רב והשמיט הטעם דמעשה הוכיח ר"י דזה אין צורך לו לשאלתא דלי' יעו"ש פרשה לך וראה שדבריו נכונים. אח"כ ראיתי שכן פי' הנימוקי יוסף נ"כ דברי הגמרא חה אמת וברור. אח"כ האיר ה' עיני ומצאתי בספר הערוך אות גימ"ל משמע נמי דמפרש כדפרשתי ת"ע שם ובסוף פ"ק דב"ק ר' יוחנן אמר קיום אמריק לימוד לא אמרינן והאמר מר גדול התלמוד שתלמוד מביא לידי מעשה ופרקינן ל"ק הא למיגמר הא לאגמורי פי' למיגמר הוא תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה לאגמורי לאחרינא מעשה גדול פ"מ דלמיגמר הוא ולאיפסוקי קמי רבי ספי עדיף ויקדים על לאגמורי הוא לאחרינא עכ"ל הערוך. הרי דגרים קיום אמרינן רק דלא גרים אפילו ופי' כדברי השאלתות. וזה ברור כפי מה שבארתי וה"ל שכוונתי לדעתו הגדולה, ודו"ק היטב בזה כי הוא נכון למעיין היטב. וכן מצאתי בנ"י שפי' כן בפי' ח"ל קיום אמריק לימוד לא אמרינן כלומר הא דלהקדימו מעשה דידיה לגמרא דידהו משום דמעשה עדיף דהא כי מנחינא ס"ת אקברא דגבלא רבא קיום אמרינן ולימוד לא אמרינן. [ואיט רלה לומר גברא רבא דהשתא דהא השתא לא אמרינן לשום אדם רק כוונתו על מה שאמרו גבי חזקי'] וכן כן בדברים האמורים לעיל בדבריט וש"ס דילן וירושלמי לדבר א' נתכוונו. ולדעתי הדברים בעז"ה נאמתו של תורה. [ועיין בהקדמה לכנאון מוהרא"ש מרגליות בספרו בית אפרי' מה שכ' בדברי הירושלמי הנ"ל, ולדעתי מה שכתבתי בזה הוא נכון]:

ר' אבוה בשם ר"א המתן תפילין בלילה. הנה לבדר דברי הירושלמי ושונית הש"ס בבלי מנחות (ל"ו א' ב') צריך להאריך קצת ובכר הארית בזה בספר המלך והפ"א בהל' תפלין והוא העמיק והרחיב בזה הענין ואני אלקוט נספי' בקצרה. הנה גמרא בבלי הנ"ל איתא תפלין לאימתי מברך עליהן משעת הנחתן ס' מי ספי' מסכים לנאת לדרך כו' מניחן וכשיגיע זמן תמסמש בהן ומברך עליהן ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק והכ"א עד זמן שינה ומודים חכמים לר"י שאם חלצן כו' שאינו חוזר ומניחן. הנה לפי' רש"י שם כונת תנאי ס"ל דלילה לאו זמן תפילין רק דפליגי בחליצה דלת"ק אף קודם דוממרת הוא נ"כ לענין שצריך לחלוץ תפילין קודם שקיעת החמה ולר"י ולחכמים אף המחרת את החוקה אינו אלא שלא לבניהם בלילה אבל אם הי' עליו מבעוד יום א"צ לחלוץ עד זמן שינה רק לרבנן עבדי הרחקה יתירה לר"י משתכלה רגל מן השוק ובחס דרש"י יליף לה מהא דאם חלצן מודים חכמים שאינו מניחן מבחבקע בחמה אלמא דגם חכמים מודים דלילה לאו זמן תפלי' לענין הנחה ואתי' ר' יעקב וחכמים בהך דאמרינן בירושלמי בסתוך תית דבעי מיתר לא אמר אלא הנותן אבל אם הי' עליו מבעוד יום מותר והירושלמי קאי למאן דס"ל לילה לאו זמן תפלין. אך התוס' יש להם שיטה אחרת דס"ל דר"י וחכמים ס"ל דלילה זמן תפלין אלא חייבין לשמת ייבן נהם ועביד ר"י כרחקה ספי מרבנן. [והנה לפי דברי התוס' צריך לומר דרבנן יש חילוק בהרחקה נ"כ בין לחלוץ ובין לבנים דאף דלענין לחלוץ לא עבדי הרחקה לענין לבנים עבדי הרחקה מבקיעת החמה]. והנה מדברי התוס' מבואר דלת"ק לילה לאו זמן תפילין אין ס.רא לחלק בין הנחה לחליצה דלא בירושלמי והנראה מה שהביאו התוס' לומר כך מהא דאמרינן בגמרא איכא דאמרי אין הלכה כר"י והא ר"ח ורב בר ר"ס גלי בהו באורתא סבוא פליגי ומי אמר רבה בר"ם הכי והא אמר רבה בר"ה פסק הלכה פסק אינו הלכה לא הולך ולא מנח הא וודאי הלכה הולך הוס בע"ם איתמר ופריך מה קא סבר אי סבר לאו זמן תפילין לילה נמי לאו זמן תפילין ואי לילה זמן תפילין הוא שבת נמי זמן תפילין ע"כ ותשני מספקא לי' מספקי דנסקא לר"ם וקסם למאי דאי' מדגלי בהו באורתא דס"ל לילה זמן תפילין דשמא לילה לאו זמן תפילין ואפ"ה אינו חולך כמו דהשיבנו לעיל וא"ל דמ"כ שבת נכי דו"א דהא זה הקשי' היא אף לפי הפסקא דהא התוס' כתבו בנדה פי' בא סימן (כ"ח) דשמחת לך נמות אין איסור להניחן א"כ מה מבני ספקא לי' מדר"ע אלא וודאי דסגל כל סדים חלץ דלמא נפיק נבו לרש"ר בשלמא אי ומן תפילין לא גורו נבו באגר כמ"ש התוס' וא"כ י"ל דס"ל לילה לאו זמן תפילין רק דא"צ לחלצן ע"כ הכריחו התוס' דס"ל אי לילה לאו זמן תפילין אין סברא כלל לחלק בין לטבשן או לחולצן. וליישב דעת רש"י נ"ל להקדים דברי הרמב"ם אשר כבר תמהו עליו טעמי כליו ולא מצאו מענה נכונה ליישב דבריו על נכון ואני בעניי בכונותי לבי לבקר ולחקר סיסי' דברי הרמב"ם קיימים. ח"ל הרמב"ם בפ"ד מהל' תפלין הלכה יו"ד זמן הנחת תפילין ביום ולא בלילה שנאמר מימים ימימה הוקה זו היא מצות תפילין וכן שבתות ויו"ט אין זמן תפילין שנאמר והיו לאות ושבתות ויו"ט הן עצמן אות. והנה הכ"מ תמה דכלא מקרא דימים ימימה מדרשינן לריה"ג בנת דו"ם נמי וכיון דלהרמב"ם בחוקת תפילין הכתוב מדבר לא אימעטן מהנקרא יש בחיות ויו"ט ומ"ם הכ"מ דבהא ספק הר"ם משום דהלכה כר"ם מהבירו אף דלענין תפילין בלילה ספק הרי"ם משום דאמוראי ס"ע כוותי' אבל לענין שבת ס"ל דמדרשא דלאות ילפינן כר"ע. ואני תמה דר"ע לא יליף מכים עד לאות אלא מהוקה דה"ע דבחוקה הכתוב מדבר מיירי ילפינן שבת ויו"ט מני מסך קרא ואין מובה שמכא לבי הרי ואיך פסקין

*) והנה דב"י בתוס' כמה קושי' בזה והמבין בעיונו יש נכתוס' ודרך לעניי' א' נמי דבם דמיירי אם רבו טתן לו שלום והוא צריך להחזיר לו שלום אם נמי בהוא לכתחילה' שדרי ירושלמי יבר דברי. ופם דבריו תוס' ותירה בירושלמי נזכר בדברי רבינו יונה: (והמחזיר שלום לרבו שלא דלא נרמי לא בנם').

עמוד

סמקים מלאה בסמיכה חריפה אשר כה בכה תליא. וכמה מפ"י מעומי יש ליישב דברי הרמב"ם לירושלמי משמע דלאו לר"ה ס"ל דרשא דסי' עד לאום ופריך ולא כתיב מימים ימימה ופ"י מפני כל מלאה דלא מהדרין מהכין לה מאחרין סגין משמע בסמיכות דס"ל לבירושלמי דכך דרשא דמימים ימימה לענין בבתות לא מחורת ומיפרך קרא דכי' עד לאות ומ"כ אפשר דאינו סובר גלאו בבנה ויו"ט וכן מימים ולא כל ימים אסמכתא בעלמא ועיקר דרשא דאסור מכי' עד לאות הי"א רק כיון דסובר אסמכי אקרא דוכמדה דאין לסניח ואף דאינו לאו איסורא מיהא איכא[כשהר אסמכתא דרבנן כיון דאסמכי אקרא דושמרת ושם איסורא נמי איכא ומה"ם בכתים הרמב"ם לענין בלא לנאת בתפלין בבנה סמתא שמא יפסדן לילך לבית הכסא כמ"ם הטור יסב"ם (א"ח ס' ...). °וסנה כשנתקל ונרד לטמק דברי הרמב"ם נ"ע דבר חדש נכלל בדבריו ונמתק לגום דלילה לאו זמן הנחת תפילין פי' דדוקא לענין זמן כמהם בלילה אבל לענין אם הניח ביום אפשר דמלוה.נמי איכא דאי לא אמאי חייב ולא סילק רב אשי תפילין כיון דלאו לגומרן קתני לה כדאיתא בגמ' והרמב"ם לא ס"ל כמו שפירשו התוספות דסבר הלכה ואין מורין כן דהלכה הוא דלילה זמן תפילין הוא ואף לענין הנחה דא"כ ס"ל לחיפסק נרב אשי אלא וודאי דמתרץ דסבר הלכה לענין דס"ל לחלוץ ואין מורין כן לכתחילה. וא"ל קשה נמי דאיסורא ליכא לענין הלכה מ"ם כיון דהוא רשות ואין מורין כן כוי לו לחלוץ תפילין אלא וודאי דס"ל להרמב"ם דלילה זמן תפילין ימצוה נמי איכא רק דאיט זמן הנחת תפילין ולכך אין מורין כן דשמא אתי לתסוי ואם בימא דהוא משום עית לכתחילה ע"כ אמר לגומרן קכבינא והו"ק היטב. ומפיים ושבת ויו"ם אינם זמן תפילין פי' דאינו זמן תפילין כלל אפילו בהי' כבר על ראשו ליכא בוה מלוה דא"ל אות ולכך צריך לסלקן תיכף אפילו מפלת הלכה כיון דליכא מלוה לאיזה צורך ילך בתפילין. ואפשר כיון דליכא מליה איסורא נמי איכא לילך בלילה מקרא דושמרת מדרבנן דבכה"ג דליכא מלוה גזרו אפילו לחלוץ מהתחילה שמא יישן ויבוא לידי איסור עשה או לאו בלילה ובסכים לפי מ"ש בב"ע (סי' ל"א) דאיסורא נמי איכא משום דמבזה אות שבת וכוה אין חילוק בין הלילה לבנחה כנ"ל בדברי הרמב"ם כפיזור וזרות. וכזה מה מאוד מתוק נחכי דברי הגמרא הניבא דרבה ב"ר הונא אי לילה זמן תפילין פי' דבנחת תפילין אינו אלא ביום אבל זמן תפילין בלילה נמי הוי א"כ שבת ויו"ם נמי ואי שבת ויו"ם לאו זמן הפילין דהיינו בהי' עליו צריך לחלוץ א"כ לילה נמי לאו ז"ה דלא הוי מלוה כלל בלילה והדא דושמרת אלילה נמי קאי פ"ז מאי דלילה זמן תפילין ומלוה נמי איכא רק דזמן בנחת תפילין אינו אלא ביום אבל זמן תפילין בהי' עליו מבנו"ט אפי' בלילה הוא דקרא דושמרת אינו אלא לענין לביטה ושבת ויו"ם אינו ז"ת מחמת דרשא דיכי' עד לאות וגם אין חילוק בין לביטה להנחה ונתבררו דברי הרמב"ם בסו"ה"ת בנר היטב כי דבריו הוא דברי הגמרא. וכן צריך לפרש לפי דברי רש"י ודו"ק היטב. וגם דעת הרי"ף הי' נראה שהוא כדעת הרמב"ם וכן רמ"א בספר שאלת ארי' בכתב כן. ויש לי אריכות לגרים כדברי הפוסקי' ודברי הטור ובי"י נסי' ומ"ל ומחמת כי דרך הירושלמי מתפרשת יותר לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם ושלה נבגה י' פם ש"ם בבלי לכך נגרתי רק שיטתם ואי"ה בקונטרס אחרון יבואר כל שיטת הפוסקים בזה וגם מה שנוגע לסוגיית ש"ם בבלי במקום אחר. והנה בבלי שם גרסינן בתר פלוגתא דר"י ור"ש אי עובר בלאו או בעשה אר"א אם לשמרן שתר. והנה רש"י פי' דמותר אף להניח אבל הרי"ף והרמב"ם ס"ל דלגומרן אינו איכר אלא בשבכר סמה עליו מבעוד יום וגם בתר הכי גרסינן ואמר רבינא הוי יתיבנא קמי דרב אשי וחשך והניח תפילין ואמרי לי' לשמרן קא בעי נהו מר ואמר לי אין וחזיתי' דלאו לגמרן קא בעי קסבר הלכה ואין מורין כן. והנה בכי"ף והרמב"ם גרסי' חשך ולא סלק תפילין כדי דלא ליהוי רב אשי עובר שלא כמ"ד לילה זמן תפילין הוא. אבל קאי אתחילה ומ"ם מאוד דקך הלכה פי' הלכה כמ"ד ושמרת לא קאי רק אהנחה ואין מורין כן רק מלמדין ביחלצו כדי שלא יבוא אחד להניח תפילין בלילה ויבוא לידי איסור. והנה בירושלמי מקשה אהא דמניח תפילין עובר בלאו והא ר' אבהו יתיב ומתני ברמשא ותפילין עליו. מגדין כי' וכמין סקדון בי' בידו פי' שעיד אותן לגדרים דלא נהוי במקום הנחת תפילין ולית דבעי מימר לא אמר הלא כניון כו'. והנה לפי מה דס"ד דירושלמי דבלילה אסור אף בכבר הם עליו היינו חוזר לשמרן רק בפלגדן והגמרא בבלי דלא מוכיר כלל דמגדדן ע"כ דירם הרמב"ם דמיירי בכבר הם עליו ואינו עובר אלא בשמן יתהי' כתרוצא בתרא דירושלמי אבל ניתן עליו דלכ"ע אסור אפילו לגמור אסור וגם כך שקלא דרב אשי מיירי דהוי במקום הנחת תפילין דהא נאמת לאו לשמרן קא בעי להו ואפ"ה לחי לגמרן בעי להו וא"כ מוכח דאבי' למ"ד לילה לאו זמן תפילין ס"ל עדר דהא אפילו לפי שיטת התוס' בעי למידר דהוא סיבה לכ"ע וא"כ אם מיירי בהגיע בלילה א"ע טודאי לכ"ע שבר יגלאו או בעשה וא"כ אפי' לגמרן האיך מנח להו במקום הנחת תפילין דהא הכ"ם בעינן מגדן כ"כ הגירסת הרי"ף דגרסינן וחשך ולא סלק תפילין. ונכך הלכה ואין מורין כן הוא לשון אי פעינן לחלוץ ונלמד; שורין כן ודו"ק:

עוד אחת חנר אני צריך לבאר דאף דפסק הרי"ף והרמב"ם דלילה לאו זמן תפלין אפ"ם אין מבריכין לשמור חקיו דאף דבאתת תפלין כתוב מדבר מ"מ כיון דאמרינן דושמרת לא קאי אהלילה א"כ חלוצת תפלין לאו מצוה וע"כ לא קאמר בירושלמי דלמ"ד נחוקת חפלין כתוב מדבר מברכין אלא למאן דס"ל דאף בהי' עליו מבעוד יום מתיב לחולץ וזה ברור. וגם מה דמקשה בירושלמי בתר הכי אדרשא דסי' עד לאות לא כן כתיב מימים ימימה הוכא בדברינו לעיל א"ט אלא למאן דס"ל דכך קרא דושמרת הוא אסי' לענין לחלוץ וא"כ לילה לאו זמן תפלין אף בהי' עליו מבעו"י פ"ז בסיר סריך דקרא דוסי' עד לאות למה לי ופ"י תירץ דכל מלתא דלא מחוורן מסמכין לה מאתרין ספין דר"י טפא אדרשא דוסי' עד לאות קפריך דפימים ולא כל ימים לא ידעינן ג"כ ימים וכן כתבו התוס' פירוטן (נ"ז) ד"ם ימים, אבל למאן דס"ל דושמרת דכך קרא לא אמי' אלא לענין הנחת תפלין דאינו אלא ביום אבל ל"ה דמלוה אינו סבב בלילה מתילא אפריך תרי קראי דמוסי' עד לאות תיפשוט לגמרא וקרא דמימי' איפריך לסיכי הסניח לאחר שתלן שבר בלאו ודוק היטב. והנה יש להאריך בכך דכמיניא תפלין בפסק הרמב"ם מכניסן זוג אלמלא אפילו לבניח מותר לשומרן וגם כמוניא דפס"ק דפילה דסכריחו הפוסקים משם דאיסורא ליכא בשו"ם. ועוד מה שיש להסביר בזה יבואר בעי"ה בסוף הכסכת:

תמן תמינן גשים ועבדים פטורים מק"ש ומתפלין. נשים מנין. עיין בספרם דכנשים מנין דגלם מתנו דברי הרמב"ם בהלכות תפלין דשיטת הירושלמי דאף למאן דס"ל תפלין מ"ע שלא הזמן גרמא דלילה וכן שבת ויו"ם זמן תפלין ואפ"ה אבה פטורה משכב דאיתקש לת"ת ונשים נמי הכא נ"כ עבדי' מנין שמע ישראל כו' אחד מי שאין לו אלא אדון אחד וכן איתא לקמן פרק מי שמתו. אבל בגמרא דברי הרמ"ם נ"ם דהא ק"ש טובחי מ"ם שהזמן גרמא הוא ולאחר צורך מניא קרא לק"ש דמיירי עיקר בק"ש וגם סנ"ל דתנא דמתניתין סבר דתפלין הוי מ"ע שאין הז"ג. ע"כ לעני' דברי הרמב"ם כי' נראה כדברי המפרש דתחילה נותן טעם לתפלין ומשם ילפינן לכל התורה דהא איתקש לתפלין. וכן מניא שם פרק מי שמתו כן מטעם דכל מ"ע שאין

28

סו"ל נשים חייבות ובזמן גרמא פטורות. והא דמצריך קרא לעבד נ"ע דהיים מי שאני עבד אני בן חורין ועיין בתיבה (ד"ם) אמר ר"ה אמר קרא אל פני האדון מי שאין לו אלא אדון א' כא למה לי קרא אמר רבינא לא נצרכה אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין. וכן הגלאתי אח"ל בספר שעת אליהו פרק מי שמתו דסי' על חצי עבד וחצי בן חורין. ועיין גמ' קידושין (ד' ל"ב) ונחום' שם ד"ה אלא למ"ד תפלין ובדברי הריטב"א ס' כנ"ע נאותו סוגי' שכתב שם דלר"מ נמי נשים פטורות אף דהוי מ"ע שלא הזמן גרמא מטעם ההקש כדברי ארמ"ש. אך נ"ע בגמרא עירובין (צ"ו) וסברי' ארוכים, אך מה דמגיא הך קרא בירושלמי לענין ק"ש נ"כ נראה כדברי המפרש. ועיין במהרש"א מ"ש שם על דברי רש"י ודו"ק היטב:

היתיבון והרי מיכל בת כושי היתה מנחת תפילין. הגר"א המק תיבת סיתיבון והרי. ונראה דסובר דאין כ"כ קושיא די"ע דס"ל דנשים סימכת רשות תיהו משום זה אין לסיק הגירסא דהירוש' אזיל כמי שיטת דאילו היתה פטורה כי' מוחים בידה. ועיין עירובין (דף צ"ו) דגרס לה כיה דכאן דהפלין כוי מ"ם באין כו"ע ודאי דלאו סבר לה כר"י דאמי' נשים סימכת רשות ועין רש"י שם דכתב דהא דמיחו בידם משום דנראה כתוספת וכתום' בד"ה מיכל בת כושי כתב משום דתפלין צריכין גוף נקי ונשים אין זריזות ליזהר ומלי' לרגל משום דמחזי כמכילה חולין לעזרה או משום דאית פנים בתורה שלא כהלכה. ואפשר דלסברת הירושלמי אפי' למ"ד נשים סימכת רשות אי לאו דהיתה מחויבת הי' מוחים בידם לכך תמני דאשתו של יונה העיבה היבה בת כושי מיחו בידה חכמים. [והנה התוס' כניאו דברי הירושלמי הלו בשם ספיקא והוא מבואר בדברי הירושלמי דכאן]:

מר עוקבא אמר אבן הזורת בית הכסא תפלפל הוי. בבלי (נרמא כ"ה) פי' חדר כלוחה עוכרת דמי פטיפא לא נריכא אף דסליק מנארא. וביינו דאמר דדיני בבית הכסא דאסיר לקרות כנגדו אף שאין בו נואם. ר' יונה בעי אבן נגררת (ת"ל נואפה) דעל גב ימא א"ר אמי אסי הורי לר' ירמיה מסביר לי' נסיעה. כיין כערוך ערך פילום שבי שבוא משפחת הרא. ולא כמבינן פליו. עיין בספרם שהורה לו לכסות פיו במשפחת. ולא ידעתי דבא נואה אסיר אף שאין רואה אותי' רק אם מבש' בשא' ונ"ל מהא' שבוא פספח' דק אף שמכסה במשפחת את פיוהם עדיין הריח עובר דרך הפשפחת. ועיין גמ"א (סי' צ"ם סעי' ב') בזי דישות אם הפסקה מהכי לריח רע. ועיין שם (סי' ע"ו) שכתב ואפילו למ"ד בסי' פ"ם פ"כ דהפסקה מועלת לריח רע חוקא תחלה אבל כסיית כלי לא. וכן הוא בנ"ח ונראה הא דנקם על גב ימא משום דשם בולם הרוח והריח אדרבה חזק ביותר ולא מהני הפסקה נבלי לכי אפי' דלא מסלינן בוה. [דלא כמהר"ם שפי' דברים באינם מובנים]

ר' זעירא בשם ר' אבא אוכל בהן אבילת עראי ט'. אית תנא תני מברך פעם אחת ואית תנא תני מברך פעמיים ניחא מאן דתני פעמים ניחא [בנ"ע. ופי' דה"כ צריך לאכול ביום וא"כ צריך לברך פעם בני'] מאן דתני פעם אחת הא אכיל והפלין עליו ה"כ קיימא ר' אבא ב"ר ידמי' באוכל אבילת עראי פי' שלא אבל כל היום אבילת קבע. והמ"ם סי' כוה סי' דחוק ורחוק:

לא יכנס אדם לבית המים. נ"ע דצריך לגרום לגבי"ש או דהוא מילתא בית לפי דברי הירושלמי. רי"י כל בוי ספיקא בידו סי' כד הורין תמיין פילוי כוי קאי בין סי' אחו אבא ואמר הוילי וכרי דבגן יגספן. מתניתין פליגי על רב אבא בר ירמי' נכנם אדם לבית המים וספריו ותפלין בידו. וספריו כפתוק. ועיין בבלי נרמות פרק מי שמתו מבואר כן בפרי' הטב:

30 **עירב** כאותיות אית תני כשר ואית תני פסול מ"ד כשר עלשמה ומ"ד פסול חלמבלה כנון פרלגי ותפלחתו אבל אלף ותפאריך צריכא. וד"ע פלמבלה עד שלא נעבה האות נכסלה מה"כ למסה לאחר שנגמר האות ובלמבע נריכה אינפי לן וכנק כאורך שנדבק סוף האות של כאדי"ק באמלע הרגל של אח' מעופה. וכהג המרדכי אמנם בתלמודנו אמרו כל אות שאין מוקף גויל כו' ולא מפליג בין למסה ובין למעל' שלשם צריך היקף:

יוצר אור ובורא חשך דלא ימיר יוצר אור וכו' רא עגה. עיין בבלי פ"ק דברכות (י"א ע"ב):

טו **תני** נתגלגל ולא השמיע לאזנו יצא נמי גורסי' לר"י סי' דלף דר"י פליג וחוקא בק"ש מצוה דהרי שמע אבל בבאמר מצות מודה אי מים דתפלה דרבנן: תמן תמינן הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש"ו אמר רב מתנה דר"י היא פי' דבבי מיירי אפי' בדיעבד לא יצא ור"י הוא א"ר יוסי תיין סברין מימר מה פליגין ר"י ורבנן פי' דסי' כבר דר"י מודה בשאר מצות אבל ממה דאמר רב מתנה דמתניתין דמגילה ר"י הוא כוי הוא שמע הוא שאר כל המצות [ועיין בתוס' פ"ו ס"ב ד"ה כא בשאר מצות יצא] דאי לאו דרב מתנה הייתי אומר דר' יהודה ומתניתין דמגילה מיירי לענין לכתחילה ולכתחילה גם ר"י מודה מ"ם דר"י והאוגת למצותיו. [ועיין בבלי דרובה לוף בשאר מצות מסכבת ושמע]. אר"א לית כאן חרש פי' דבמגילה לא גרסינן חרש דבשאר מצות ר' יוסי מודה. או דרובה לאוקמי מתניתין דמגילה אף אליבא דר"י אמר ר' יוסי מסתברא דמודי ר"ח בתרומות דהוא דר"י פי' דבתרומות ע"כ צריך להודות דיתא דר"י דבמשנה ב' דתרומות מבואר דחרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה וע"כ צריך לאוקמי כר"י ופליגי נמי בשאר מצות וכא דהדיעבד תרומתו תרומה משום דלאו בברכה תליא מלתא דלא גרע תולם. אר"ח משום ר' חסדא דר"י הוא פי' דמודה דכאן צריך לאוקמי דיוקא כר"י אמר ר"י כר תן ע"כ איתמר דר"י הוא דתנינא אמתנא קדמייתא ולא תניתא עמכן פי' דבריש תרומות חשיב חמשה דבדיעבד אין תרומתן תרומה ולא חשיב חרש המדבר אי משום שאין תרומתו תרומה וביותר המדבר בדיעבד תרומתו תרומה דהוא בספקא לכל דבריו ולא נצרכה תליא. הא תמינן תמניתא אחרינן שם משנה ו'. ותחיב כאלו כו' ולא חשיב הא דתרם המדבר בהדן ותני לה נכא בסמי [illegible] לכתחילה נמי תורה. וכך דמשנה ב' דאיתא דאינו תורם לכתחילה ר' יוסי הוא. ואמון הניה בזה סרכם ולפע"ד נראה כדפי' לפי סוגית הירושלמי:

(תני מספלל ולא השמיע לאזנו. עיין בס' בגוון אליהו בפירקן ובריש פ"ם דתרומות שם תמלא ביאור הירושלמי על נכון מיוחד הוא ופ"ם יש כאן):

שרו לך דלא ימסר שם הללו לך. עיין בספרם ונראה דצריך לסגיה שרו לך וקאי על מה דאמרינן בבלי (י"ד ב') והא בעי לאדכורי יציאת מצרים דאמר סכי מודים אנחנו לך כו' ועשית לנו נסים על הים ובשם לך ואמר הלא אמרו שם הללו לך דשם הי' שירה ולא הלל דלא אמרו הלל:

הקורא למפרע כוי' תנא אף בהלל ובקריאת המגילה כן. עיין במגילה בבלי ר"ם הקורא למפרע ר' אחא בשם רשב"ע אף מי שהתקין התפלה הוא על כסדר התקינה. עיין נמי מגילה שם וברש"י שם ד"ה כסדר שמנה עשרה נרכות על הסדר ט':

אמר

°) ועיין בכתורי מלאון שכתב זלדברי כסור סא דסמוך לסך טעמא אף דכך טעמא לא אמרי' בגמרא אלא לסמון וכ"ל שבת זמן תפילין והטור פסק דבנם לאו זמן תפילין אינו אי במם לאו ו"ם ממעמא דמימים ימימה וא"כ איכא איסורא לבניח אבל כיון דכסור ס"ל דלילה זמן תפילין א"כ ע"כ שבת אינו פסור רק מטעם דסי' לך לאות וא"כ יש ליכא איסורא לבניח בשבת ויו"ם וא"כ אלמנך לכך טעמא ע"ב. וכתב דסכ"ם בסמים הרמב"ם והרמב"ם לשיטתי' אזיל דכ"ל דלילה לאו ז"ת הוא ע"ם. ולכאורה דברי הגאון נ"ם דהא הרמב"ם מפרש סטעם ססום והיה לך לאות לענין שבת ויו"ם ולא מטעמא דושמרת וגם הי' לו לפרש הכנה בלילה ומחר הי' נפקא. וצ"ע ונראה דהרמב"ם איט זמן או סי' צלנו וצריך לכוב , והא"ב אסור גלאם וצריך לחלוץ שמא יפסדן לגב"כ כיון דיה סמפל.מאל סם לילה ומחר הי' נפקא. ודו"ק:

עמוד 36

אמר ר"ח אף מי שהי' מימיו על כתיפו. עיין במפרש שפי' גוס פי' דחוק ורחוק. והוא מבואר דקאי אתוספתא פ"ג דתניא שם מי שהי' מימיו על כתיפו מיגנס בפניו ותלוה בשניו וקורא כלא לאחר ובראשה דרך לאחר אם עמד פסול אם לא עמד כשר וע"ז אמר ר"ח אף מי שהי' מימיו על כתיפו קורא ק"ש ומתפלל וע"ז הקשה ר' חונא ק"ש והתפלה א"צ טונה הומי' וכיון דצריך לכוון בק"ש משיח דעתו מכמירת מי השמש. אמר ר' מנא כו' אפילו תימא ק"ש א"צ כוונה פי' דאפילו תימור דק"ש א"צ כוונה אלא פסוק ראשון ולא חזינא הימא הדעת אבל תפלה צריך כוונה ולעמוד בכולה. ע"ז אמר ר' יוסי קיימתי' כדמר ר"י בר אחא בשם ר"י בניתוך סוף מלאכת כמים שאין מהורין; דבר תורה פי' דהא דמלאכה שולת במים הייני בעת שנושא מי המשמשת ועשה מלאכה אחרת דדינו דשוקל מי השמשת אם ד"ת רק מעלה בשלמת שסטו נשרים ועל ק"ש ותפלה לא גזרו. וזה ברור בשם דברי הירושלמי:

ואית לך טמר באמונה אכבש ליונה. כאן צריך נגרום חמי לא יכתול אדם בתולה בשבת מפני שעושה חבורה ואחרים מתירים. וכ"ה פריך מ"ש מבונר את בחביות וממפים שרסלא. ופיק כתובות (בבלי ובו ב') בפריך נמי כמפיס מורסא ומשני כיון סף"ד ועקיר הכא פקיד ולא עקיר והירושלמי כ"ל דלפתח הוא צריך ושם במתכוין לעשות לה פה דאסור גבי מורסא ועיין בתוס' שם ד"ה ואם לבוגא מתנה גיחם פסור ודוק וש"ח ספיר קאמר כירושלמי בתרא מצמא דאחרים לתלמדו הוא מכוין ותולין משום חבורה פי' שאינו מתכוין לפתח כלל ונס' אפי' גיחא דם חבורי פיתבר הוי דבר שאינו מתכוין וגיחא אפילו לפי מה דמפיק בבלי דהכא פקיד ולא עקיר:

יט **שמואל** אמר. כל ההלכתא עיין במה פרק תינוקת והא דאמרינן ר' ינאי ערק אפי' מתיטקת בלא לביא זמנה לראות. עיין בב"י סי' קצ"ג שהאריך בזה ואין כאן מקום להאריך:

אל תפהם אים דם נדה ואיזה דם בתולים. צריך לבניה יודע את איזה דם נדה ואיזה דם בתולים:

עיין לעיל עמוד 30.

אמר ר' אלכסנדרי במור דגלך כו'. במור עלקך מן הפיסן כיולא מבין רגליך כדא דתיתור בדקים אבל נגמים אם יכול לסבול יסבול. מכאן נראה דנכנסין אפי' לכתחלה יכול לעמוד על עצמו מותר ועיין בבבלי מי שמתו (כ"ג) איתא אב יכול לשהות אע"פ הפליט תפלה עד כמה עד פרסה משמע אבל לכתחילה אין לו לכתפלל. אבל נרמת כרי"ף אבל יכול לעמוד על עצמו מותר ומדברי הירושלמי יש ראי' לדבריו. ותימא שלא חילק בין קטנים לגדולים. ואפשר דע"ז מגיא כהני' אידך הגלגך לנקביו וכתיב במור רגליך משמע בקטנים מיירי ע"ש. ועיין במ"א (סי' צ"ב) מה שכתב בשם הרא"ש דמי רגלים קיל טפי ואע"פ מדברי הירושלמי אלו ודו"ק. ואין כאן מקום להאריך: פ"כ

רדי כ"ע טובלא שלא לר' בא בר כהן לגיי ר' אחי א"ל ר' אחי הוי לי' שבלא שאל לרחב"א וסורי לי' כל מבעה כר' נתן א"ע ולא כך אולכן רבי מר' אמי ס"ל שבלא שאל לרבכ"ל והורי לי' כר"; כך בוא הגירסא נכונה ולפי הירושלמי מסוס לכמעיין ואי"ל לדהק כמו שדחק המפרש ע"ש:

38 **אית** רבנן דהכא כיחא א"ת רבנן דרומייא דרבינא קומי ובאיל לזעירייא. הגהך ר"א רחק ונרב א"ת רבק דהכא דרבינא קומי ושאול לזעירייא א"ת רבנן דרומייא אינון אמרן ואינון מתירין ומיגבה דלאי גיתא רבק דהכא קבי' כך קושי' דהאך דרבינא שאול לזעירייא ואי רבנן דרומיי קבי' דהא גדרים מרחלין. ועיין בירושלמי דמועד קטן:

אמר ר"י בר בון מי שבוא מהיר את הרחילה שבות כתבילה וכתי' פיין בירושלמי מופ"ק נרסין שבוא עושה טוהה כאבילה וכתי' פי' דבשם שיבילה ושהי' מותרין כך ברחילה מותר כדא דתימא ברחילה של תענוג קאי על הא דלעיל דאפילו מאן דאוסר רחילה שאינו של תענוג מיתר. אהין שאמנן לר"י שהו דימחי א"ל דלא יפחי ישראן אין בפי אפי' בנס"ב או בעי אפי' ביה"כ וצ"ע דאפילו במקום נערה בעלמא מותר אפילו ביוה"כ וטבל ונם באבל ועיין ברבינו יונה כל הא דאמרינן בבלי ובמקום הסבנים לא גזרו ובחדושי הרשב"א בגמרא מ"ש על דברי ר"ח שכתב דדוקא אם אינו רוחץ גם לידי סכנה וכתב דסכנה לאו דווקא אלא סכנת חולי קאמר וכמ"ש ד' בירושלמי כלו ומשפה דכך דלא ימות לאו דווקא ע"ש ודו"ק:

ריב"ח ראו אותו מוכל לא יהעיבן אם נקריו אם לבקר גופו שאין רואין ז"ב רחילה כל"ע תמה מכאן דרחילה לקרי מותר באבל מיבו בני מילי קודם דנמליהו לסבילותא אבל נשאר דכשטבו י"ל דאסור לסבול בימי אבלו. ועיין בב' יוכ"ב סימן תרי"ג סעי' י"א:

כ **הא** בני חורין אחרים מקבלין תנחומין עליהם כמו מתניתין אין מקבלין תנחומין על עבדים. דברי הירושלמי אין לו פ' והגאון ז"ל הגיה אין בני עבדים מקבלין תנחומין על עבדים כיוני אפי' בניו אין מקבלין תנחומין עליו אך לא שייך נפ"ז הך עובדא בשמחו של ר"א המיכא בירושלמי במתוך ומצאתי בחדושי הרשב"א על הא דתנן במתניתין ובשמת שפי עבדו קבל עליו תנחומין וא"ת ולא יהא אלא כ"א מי מקבלין תנחומין על הרמוקים כבר סירבו בירושלמי שתלמידו חביב כבנו וכן עבדו המשמשו כרעגו פי' עליו כבנו. ונראה לפ"ז דהיה לכם איזה גירסא כזונה בדברי הירושלמי או שפי' כן דברי הירושלמי כמו מתניתין אין מקבלין תנחומין על העבדים דלא תימא דמחמת עבדותו חביב כבנו והא ניחא קמל"ן, ויש לדחוק זה בד' המפרש:

ה **חמתי'** חד בר פחן א"ע מה קלא בשתיה. עיין במפרש וגעלם ממנו דברי רב"י בב"ק (ד' קי"א) שמפנו עליו על שפי' מת ואח"ל חיה אותן ר' יוחנן:

כא **תני** כל שבוא של לפר של ברוכה לעשות עצמו יחיד עושה כל דבר שבוא של שבח לא כל הרוצה לעשות כו' פא"כ מינו אותו פרנס על הצבור. כמה בגמרא תענית (י"ט ב') מבואר דכל פרנס למנותו פרנס על הצבור מקרי יחיד ע"ש. אמר ר"א מעשה בר"ג ור"י שהי' מהלכין בדרך והיו מסלקין לגרדין וראו את ר' יהודא בן פזוט שהי' משתקע ובא כנגדן. סנה בבלי בב"ק מבואר כהפי שבדא בשגנון אחר דר' ור"ח כוי קמאי בחורמי ואיפתלגן לגידי כדרכים כוי קא מפסע ואזיל. ר' יהודא בן נקוסא קמייהו ע"ש. וסנה כ"ש מוכיח שם דר' יהודא בן נקוסא לא רצה אותם דאל"כ מנדין אפי' עביד לש"ש רק שלא רצה אותם דאזיל מקמייהו ורצי לנדות אותו אף שלא רצה אותם משום דמתנהג כתמרא יתירה ע"ש היטב. אבל מהירושלמי דכאן שמבואר שהי' משתקע ובא כנגדן משמע שראה אותם ואפ"ה לא נדו אותו כיון דעביד לש"ש וגם במסקנא פריך לא כן תני דבר שבוא של שבח לא כל הרוצה לעשות כלמו יחיד עושה תלמיד שעשה אא"כ מינו אותו פרנס על הציבור [פ"ע והא תני נסחק וכן הגיה כגר"א] כל דבר של צער רוצה לעשות עצמו יחיד עושה כו' והטא פליו גרכה פי' וקשה א"כ אמאי הקפיד ר"ג עליו ומשני אמר ר' ופירא ובלבד דלא יבוא הרומן פי' דבוס מבזה ר"ג ור"י שהי' מסלק לגידי דרכים ע"כ לולי דבכל מעשיו לש"ש היה חייב נידוי אלמא מיכי דבל מעשיו לש"ש רשאי להחמיר אפי' בפני רבו אף שרבו מקיל בדבר כנ"ל דלא כרש"ע שחולק שם על מה

פרק שלישי (continued from prior column)

שגראה מדברי רש"י ג"כ שהי' בפני רבו שפי' שמראה לו ג"כ כי רק מפלר בירושלמי. והמפרש נמשך לא רק כאן נפי'. עיין שם היטב:

לא כן אלפון רבי ויש בתחלה אין מפסיקין ותני חוקי' כל המסור מהלכר ושבם נקרא בדיוס. צריך להבין דבני שבת ולא בירך במקומו נמ"ו דלים ס"ל דיגנך במקומו ובי"ש ס"ע דצריך לחזור למקומו ואמרינן דהר אחמור בכ"ם ואתכח איניק דרסנא. וכהב בתוי"ט בשם הרא"ש בביאור הפ"א באו"ח סי' ס"ג דסא דבק"ש אם עמד נקרא עבריין משום דבכאן גם ב"ש מודים דעדיף טפי לחזור אבל דלא בפריטת חכמים וא"כ יכול להחמיר על עצמו. ובי' נ"ע דבשלמא שם כיון דלוך ממקומו באיסור דהא לכתחלה לב"ש צריך לברך במקומו רק בשגגה תו לב"ש לא בפריטתא אבל גם ב"ש מודים דעדיף לעשות כב"ש מש"ה כאן דהחמיר בכיתר וגם ליכא מאן דמתיר והוא דבר פסוס דליכא מאן דסליג דצריך להפסיק נקרא הדיוט ע"ז פריך מק"ש דתנן פטור וא"כ אם רצה קורא ומ"י יכול אנא פתר לה כר"ג אבל לעולם אינו רשאי להחמיר. אח"כ מצאתי לגבר"א בפ"ק דברכות בספר שנות אליהו שברגים בדברי הירושלמי מכוות לדברת"י ונדחק שם. ולפענ"ד כה"ג כמפרשים ואין להאריך:

עיין בפ"מ שהקשה דהא ר"ג פי' מרגם ממונה על הציבור והי' יכול להחמיר על עצמו ולי נראה דלפי סברת הירושלמי דנקרא הדיוט אין סברא דמרגם יהא רשאי להחמיר דלא שייך שום סברא רק במקום דיש מקום להחמיר כגון גם דלולי דהתקין ישבה כי' מקום איסור לקלקל שבה חניני רק בישפע שתקן לגל יקפיד הגירו ובדומה אבל במקום דנקרא הדיוט אין חילוק ויזה פנים. ויש עוד אריכות דברים בזה אך לא רציתי להאריך:

פרק שלישי

כא **מי** שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומתפילין כו'. במשנה בבלי א' חא מק"ש ומתפלה ומתפילין. ועיין בתוי"ט שהוכח דגרסא נמוכה כמו במשנה דכאן וכן משמע בתוס' ד"ה אינו ואלו כו':

42 **אם** ביום שני אינו ניחן תפילין לריכא למימר מי שמתו מוטל לפניו אלא בגון דאיתנא דא. פי' דהוב ק"ש ותפלה נקיט מיי תפילין והא דבעי ירושלמי אליבא דר' יהושע דס"ל ביום שני אינו ניתן תפילין ה"כ דאי לאקשויי גם אליבא דר"א דהא ביום ראשון גם לר"א אינו מניח תפילין אפי' לאחר קבורה וכאן אמי מי שמתו מוטל לפניו אלא לרוחא דמלתא נקיט לאלימי הקושי'. והנה כן בלאתי ברשב"א בהקשה כן מה אירייא מוטל לפניו אפי' כל יום ראשון נמי ומשני ומשתכחא דתפילין אבל ק"ש ותפלה נקיט לכו. ובירושלמי בעי לה ופריקו בה פרוקא אחרינא ולא ידעתי מה פרוקא אחרינא בלא דברי הירושלמי הוא ממש פשטי' דהרשב"א וצ"ע. אח"כ ראיתי שהרגיש בגליון כזה על דברי הרשב"א ופי' מש"ש. והנה מצאתי בס' תפארת ישראל על משניות שנדפס מחדש שהקשה לפי דעת בעל פ"א בפ' חוב"מ דאוק בחוה"מ מניח תפילין א"כ מה מקשה ר"ל דהמשנה אשמועינן דפטור משום דמוטל לפניו ופטור אפילו בחוה"מ ואת הקשה בשם כבוד הגאון הנדול מבעל ד"ק פחנא מר עקיבא נ"י. שוב הקשה עוד על דברי הירושלמי דמה מקשה דשמא בתני היום שנקבר במת אין אבילות חלה עליו והניח בצ"ע ולדידי שוא לא קשה מידי דבאמת דבדבר שאסרו חכמים כל שנפשה הוא מתמת אבילות ולא גזרו קודם שנקבר במת אבל דבר שאסרו חכמים רק ביום ראשון וע"כ הוא מחמת אנינות דאחריה ביום בר ומטולל נעבר קרע א"כ כ"ש דקודם שנקבר במת גם איך עליו וזה ברור ובתוב נוהה. אך לפ"ז קושי' הירושלמי סליק ספי לתמן דס"ל דרק ביום ראשון אינו מניח תפילין. ובפירוש מה שהקשו הכ"מ לבמן חוה"מ הוא לבאורה קושי' אלימתא לפי דעת כמג"א. ומה שהביא בשם הגאון מפוזנא דהירושלמי מקשי לבאן דיליף מימים ימיבה וכמ"ש התוס' במו"ק (ד' י"ט) דלמאן דיליף מימים ימימה ממעט נ"כ חוה"מ אבל מאן דיליף מוכי' לי' לאות אינו ממעט רק שבת ויו"ט וא"כ מקשה למאן דיליף מימים ימימה א"כ בלא"ה חוה"מ פטור מתפילין. אך באמת זה אינו דלא מסקנת התוס' שם לאו הכי הוא וגם דבריהם בה סותרים לדברי התוס' בעירובין (צ"ו ע"א) שכתבו דרי"ב דממעט מימים ולא כל ימים פרט לשבתות ויו"ט אוכי' לך לאות כתיב א"כ אין לחלק ודו"ק. ובאמת כו' נראה לי לולי דמסתפינא דאיט מניח תפילין בחוה"מ דלא כמ"א דכיון דאנינות חל עליו א"כ אסור מתפילין דבכי דאין אבילות חל עליו מ"מ אנינות חל עליו ובבי דאין מטולל נעשה קרנו מ"מ מרירתי בלבו ואין אוננין אלא בלב ואין דעתו על תפילין דנפיק בלא יסח דעתו מהם וגם יש לצרף גדולי הפוסקים דפוסרים בחוה"מ מתפילין ומירושלמי מוכח או דחוה"מ פטור מתפילין או דאנינות מהג בחוה"מ. אף אחר שנקבר המת לענין תפילין ודו"ק. אח"כ בא לידי ספר גל"ח וראיתי שכרגים בכמה דברים שכתבתי והמעיין היטב יראה מה בינו לבין דבריו, ודו"ק היטב:

רין נטי נתן ביום שני כר"א מה ביעשה כר"י שלא לחלוץ אר"י בר טן מיגה נתן ביום שני כר"א יעשה כר"י שלא יחלוץ דאל"כ נימא בלבה כר"א בשני וכר"י בשלישי [כך הגיה הגר"א] ופי' פשוט דבעי דביום שני אם באו פנים חדשות וא"כ לבאורה הי' סברא דממנ"פ חולץ דר"א ס"ל דבעי חליצה ור"י אינו נותן כלל ומשיק דכיון דקיי"ל לענין חליצה כר"י וכר"א לענין נתיפה אף ביום שני אינו חולץ; דאל"כ נימא דהלכה כר"א בשני אבל הלכה כר"י לענין הליצה דווקא בשלישי וכן הוא בבלי מו"ק (כ"א) בעי לה בכך בשני לשאלה חולץ או אינו חולץ ומסיק רבא בשני כיון שכינת שוב אינו חולץ רק דשם בגרייתא גרים פלוגתא דר"א ור"י בהיפוך ע"ש ובמפרש נדחק כאן ומה שפירשתי הוא נפוצ"י ברור אמר ר' טון כתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים. הנה מד' הירושלמי משמע דלא גרסינן במתניתין מבל מצות האמורות בתורה ואינו פטור רק מק"ש ותפילין משום דבק"ש כתיב יציאת מצרים או בתפילין דכתיב בהו פרשה קדש דכתיב בה יציאת מצרים. אבל לקמן מבואר דפטור מכנס ועלכ נ"ע ועיין בפ"מ שהאריך בדברי הירושלמי. ואין כאן מקום להאריך:

כב **תני** אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו. עיין בתוס' בר"פ מי שמתו ד"ה אינו מברך ובתוספד קטן בתוס' (כ"ג ע"ב) ד"ה ואין מברכין ע"ש ומסיים תמוה דפליגי בשבת ויו"ט דאינו מברך כו'. מיהו הא קשיא לן דאמרינן בסיפא בשבת מברך ומזמן וע"ש סבל"ע התוס'. ובאמת בש"ע יו"ד סי' שמ"א פסק כדעת הפוסק ובראב"ש דאפילו מי שיש לו מי שישא איט רשאי להחמיר מטעם מפני כבודו ואפ"ה בשבת ויו"ט מסיב ואוכל בשר ושותה יין. ויש ליישב קצת דבירושלמי פריך מהא ק"ו דאם בשבת ויו"ט אסור מכש"כ כשיש לו מי שישא משאו אבל לפי האמת דמפרך דמיירי בחול י"ל דאינו נמצא דש"ע מפני כבודו של מת היינו דווקא בחול דאינו יכול שיש לו מי שישא משאו אבל בשבת דשכל יודעין, דהיום לאו זמן קבורה הוא אף מאן דס"ל מפני מכבוד מתו ועוד דמפני כבוד פנת כתירו לו לאכול בשר ולא חיי שבא כתירו לו חיי טולם לא כש"כ וחם משום דכחול אף למ"ד דאין לו מי שישא משאו ויש לו מי שישא משאו אפ"ה אין לו לאכול בשר רק דרשאי להחמיר כל עצמו בק"ש ותפלה ואפ"כ בשבת דאיתא בברייתא דלקמן

*) וכנה ראיתי בס' הפלאת ישראל בהקשה על דברי התוס' דמוכיק שכתבו דאתמת מימים ימימה יש לפטור חוה"מ ומתמה ופי' לך לאות חייב חוה"מ בתפילין דהל"ב פס מקשי לירושלמי דל"ג כיון [illegible] ל"ע דהנה פוז"י לך לאות מדכתב כתיב מימים ימימה והירון דהדלא כר"ח הרבה אלסדרין הרוויהו לאשמכתא וגרי לפום' סכ"ל עריכא שלא למעם חוה"מ ילי"ע עכ"ל. ונלאתי לא ידעתי מה דמהיכה זכיות [illegible] ... פסיס יש מה אם לו חוה"מ א"כ הו וכי' לאות מוזכר דבכלימתא או הוי כתיב והיי ליתה לתוך כהי שפי' חכמי דאלסדרין מימים ימימה לענין חוה"מ יספי יש להקבות לפי תירוצא דירושלמי דסמנת דלא מתיירין [illegible] ... ואח"כ לפי דברי כתום' דחוה"מ לא בכי לאות חייב תוכ"מ בתפילין ולא ממעטת מימים ימימה במסקנת פשוט דתי"ס [illegible] ... נראה בהכרעונה לציל. ודו"ק היטב.

דלקמן דאוכל בשר פמילא חייב בכל המצות מטעם דאם היי שפה כתירו לו כמנו׳ נידה׳ בסמוך (ד׳ י״ד) כמ״ש כרור:

תני דרגש כופה ואינה זוקפה. צריך לכניה מקפה ואינה כופה וכן הוא בנדרים (ד׳ נ״ו יפו״ם). איזהו מטה ואיזהו דרגש כו׳ א״ר אליעזר תפחר גאלין ערסתא קסרייתא דאית לכון נקבין. עיין בנדרים (נ״ו ב׳) דאיתא שם כך דר׳ ירמיה ומקפה כבאי ומבי אלא הא וכא מנוסן מטה אשלי ואסוקי בביזוני דרגש אתולי ואפוקי בלבקתא ת״ש כרש״י וכר״ן והוא כך הירולא דירושלמי:

44 **הדא** דיתא בחול אבל בשבת כו׳ ואם כרך שוגין אהריו אמן ואחרים שבירכו שנים אמריםה אמן אר״שב״ג כואיל פתרתי לו את כל אלו היי בהו בהר כל המצות של תורה אם היי שעה פתרתי לו כ״ש חיי עולם. הנה משמעות ד׳ הירושל׳ נראה דלת״ק לא התירו לו אלא ברכת המזון דחיוב׳ בא מחמת אכילה אבל לפסוק בשאר מצו׳ לא התירו לו ורשב״ג מחייבו בכל המצו׳ מטעם דאם היי שעה כיון אכילת בשר כ״ש חיי עולם אבל בבלי ר״פ מי שמתו גרים בדברי ת״ק נמי וחייב בכל מצות האמורות בתורה ורשב״ג מוסיף מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן ואמר ר״י חכמים כמסה אילא כוייתו ע״ש. וי״ל דגם דברי הירושלמי טוא נמי כן רק דפעמא דהיי שפה התירו לו חיי שלה לא כ״ש איצטרך לת״ק נמי וכמינן כך ספמא למאן דס״ל כפני כסדו של מה אבל למאן דס״ל מפני שאין לו מי שישא מטתו לא צריכין לכהי דהא בשבת אי אפשר לפסוק נצרכי המת רק לצרכי ברב. ובזה נתיחק דברינו כבאמרים למכלה נהרך קושי׳ התוס׳ ומי׳ היסב בתוס׳ ובי״ו ורש״ב. ואין להאריך:

ר׳ זעירא מלתך פיקד ומר לא חקבלון בלי יומא דן אבילא. פי׳ מצרי נעיים אלא יומא דן אבילא. כלומר דאין לפטור הכרמה אלא ביום ראשון דלמהר יכולי׳ לאכול משלהם:

כג **כהן** מהו שיטמא לכבוד רבו. הנה כראב״ורס כתבו דלא אשכחה הלכך לא יטמא. וכן כתב הגר״א ביו״ד סי׳ שע״ב. ואני לא זכיתי להבין דהא בסמוך איתא שמת ר׳ אחא ומר יטמאו לו תלמידיו ואי מקום דר׳ יוסי אסר כה ר׳ אחא פליג ינם ברש״י ג׳פא נטמאו לו תלמידיו ומפשה רב ור׳ מנא לא הקפיד אלא כל שאכלו בשרובתו יין ועיין במכרם מה שכתבה דיה הלא מת׳ית לא פלי׳ ודו״ק:

מה שיטמא כהן לכבוד תורה. בירושלמי דגויר פ״ז איתא הגירסא מה שיטמא הכהן לת״ת פי׳ ללמוד תורה. ובייך בתרי׳ שפיר ר׳ יוסי יתיב ומתני ועאל מיתא מאן דנפק לי׳ לא אמר כלום פי׳ מאן דביטל ת״ת מפני הטומאה לא אמר לי׳ כלום ומאן דיתיב ולא רצה לבטל מלמודו אף שהי׳ כהן לא אמר לי׳ כלום. וכן פי׳ הרא״ש פ״ב דכתובות שהגיה הירושלמי הלז ועיין שם בדברי הרא״ש שהגיה פי אחר על הא מאן דנפק פי׳ מאן דרצה לבטל מלמודו להוציא המת לא אמר ליה דרבות בידו והשיג ופי׳ כמו הפי׳ בסמוך. אבל לפי הגרסא דכאן מה שיטמא לכבוד תורה כי׳ מקום לומר דפי׳ למאן דתני ומתני אי רשאי הכה׳ לטמא לו דהא לית שיורא ותבטלין ה״ת מבודו כמבואר בפ״ב דכתובות. ועיין בר״מ בהלכות קמנות שפי׳ כן דברי הירושלמי דמיר אם הי׳ תבירו לא כדא ונם לפי המבואר במגילה (ג׳ א׳) כבוד תורה גדול מת״ת וא״כ אם לת״ת מטמאין לפי דעת הירושלמי מכש״כ לכבוד תורה והא דלנן לא נוהגין כן משום דלא קיי״ל כהך ירושלמי דמטמא לת״ת בפיתתא דאורייתא כמבואר נע״ז (ד׳ י״ג) רק בטומאת בית הפרס דרבנן. וכן כתב הרא״ש פ״ב דכתובות דלא קיי״ל כירושלמי דמטמא לת״ת אבל לפי דעת הירושלמי דמטמאין לת״ת י״ל דכש״כ לכבוד תורה לאדם גדול דתני ומתני. ואפשר דמתק ספמא כמי היט מטמא נרבו לפי הלכה. ויש אריכות דברים בזה ואין כאן מקומו. ועתיבב בזה מה שהקשה הב״י (סי׳ שע״ד) ודו״ק:

ואי משום דכלים ני׳ לפירש שמטמא לת״ח או משום דהוי סיפון. עיין במפרש ודבריו רתוקים. ועיין ירושלמי נזיר גרם אי משום דהוי סיפון לא ידעינן פי׳ משום דהוי פרסין תלתן בדברים משום הכי לא אסר לו, כן פי׳ בפני משה. ועיין בנזיר כל הסוגיות ומה שכתב הרא״ש ריש הלכות טומאה:

46 כד **דפיק** ר׳ יהודה נשיאה אכדיו ר׳ ינאי ומר אין כהונה היום עיין בבלי כתובות (ד׳ ק״ג ב׳) ובתוס׳ ד״ה באותו קדושה, ודו״ק:

48 **א״ר** שמואל בר׳ אברהם זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומוצא שמדים ומתפללין. עיין בתוס׳ ברכות (כ׳ ב׳) ד״ה עד שלא יגיע אלית ליבור, וכהרא״ש שם ודו״ק:

הוי כא דתנינן העומדים בשורה הפנימים פטורים והחיצו׳ חייבים והדא דתני העומדים משום כבוד גו׳ מבגם אהרונה בג״ע והאי דתנינן תמן וכשהוא יוצ״ם אחרים כו׳ מבנה ראשונה. [כפ״ל הוא הנוסן ותיבת מבנה אחרונה אחר והחיצונים חייבים נמחק] אמר ר״ח נראהגה היו מבפחות טהרים ואלהם עומדים כנ״ל מעריט החרות באשורי כהקין ר״י ב״ת שיסי׳ מבפחות עומדים כנ״ל. ועיין בסנהדרין פרק ב׳ כ״ג (ד׳ י״ט) ונראה כי כך הוא הגרסא הנכונה ובמפרש הרבה דברים ואין כדה מהם:

כה **משנה.** נשים ועבדים וקטנים פטורים מק״ש ומן התפילין. הנה רש״י פי׳ דמיירי אפילו בבנים לחינוך לפי שאינו מלוי בשעת ק״ש להנכי. ור״ת השיג וכתב דמיירי בלא בנים לחינוך. אבל בירושלמי דמפרש בגמרא מספה שהוא תדיר מהמע כפי׳ רש״י וכן לרב בשבות תריך:

נשים תנין. עיין במפרש שפי׳ דקאי על תפילין ומתפילין ילפינן לק״ש דהוקשו כל התורה לתפילין ונהרמ״ם דכתב בהלכות קטנות דקאי כך אוקימתא למאן דס״ל תפילין הוי מ״ע שאין הז״ג דשבת ולילה זמן תפילין צריך לומר דהרמ״ם לא סבירי׳ דהוא מ״ע שהז״ג ועיקר פרכא רק אתפילין, ועיין מה שכתבתי לעיל פ״ק שני דנראה עיקר כפי׳ המפרש ומכאן ילפינן לכל מ״ע שהז״ג, ודו״ק:

עבדים תנין. עיין מ״ש לעיל פ״ב בשם ספר שוות אליהו דקאי אתני עבד ואתי בן חורין. אך מה שכתוב שם דכך ילפותא קאי אק״ש תמיה לי דכתיבת עבדים צריך מליף לילי עבד ואלי ב״ח אבל לגני נשים למה לי ילפותא בק״ש ואפשר לומר דבבבלי גרסינן ק״ש פסיטא ומבני מהו דתימא כואיל ואית בה מלכות שמים י״ל דלכך כפיק קרא. ויש להאריך בזה אך ינוואר ה״ה נמקום אחר:

58 **אמר** ר׳ ליגם פטמא דרבנן שכן אם היתה מיוחדת ליום ולילה שהיא חייבת בציצית מש״ה לא חשיב מ״ע שהז״ג דהא כסות יום חייבת נמי בלילה וכסות לילה פטור אפילו לובשם ביום א״כ ליכא מידי דביום יהי׳ חייב ובלילה פטור ומש״ה לא הוי מ״ע שהז״ג ור״ש ספר לחשוב שפיר מ״ע שהז״ג משום דהא דכסות יום חייב בלילה משום דהיום גורם החיוב. וכן נראה מדברי התוס׳ ברכות (ד׳ י״ד ב׳) ובקדושין דס״ל דגם לר״ש דינו כך דכסות יום חייב בלילה ג״כ. אכן דעת הרמב״ם דלמסי דקיי״ל כר״ש כסות יום נמי פטור בלילה. עיין בש״ע א״ח (סי׳ י״ח) ועיין בכרם״ם בה״ק הלכות ציצית דדייק שם מדברי ר״ש שאמר אי אתם מודים לי שכסות לילה פטור מציצית אלמא דבכסות תליא מלתא. [וה כלשון מבואר בירושלמי בפ״ק דקדושין אכן בכאן אינו מבואר רק דברי ר׳ אילא אליבי׳ דרבנן]. והנה הא דלא בוכיח מר׳ אילא דאמר מבואר דכסות יום חייב בלילה משום דהוא אמר נה אליבא דרבנן והא דר״ש פליג בהא ולא קיי״ל בכא כר״ש דנשים פטורות מציצית וגם דנעמרא דידן כבואר במנחות (ד׳ מ״ג מ״ב) דלא כסירושלמי דרבנן אינו פתלק

בין כסות יום או כסות לילה פטור מציצית רק דמתעקים מי זה חשיב מ״ע שהז״ג רק דרבנן פליגי בגוף הדין דפריך שם ולרבנן הא ודאיתם אימו מה פליג לה. אך דס״ל להרמ״ם דגם דכסברת רבנן תולקים בבלי וירושלמי מ״מ מה שמסופק בירושלמי דקדושין דר״ש נוסף אמר אי אתם מודים לי שכסות לילה פטור מהמע לי׳ דאין סברא שיחלוק הבבלי וירושלמי בהא ואולי דמסתפינא להכניע רבותינו הקדמונים הייתי אומר דלאו דיוקא הוא ממה דאמר ר״ש אי אתם מודים לי שכסות לילה פטור דעיקר תלוי בכסות אי מיוחדת ליום או ללילה משום דציצית חובה מ״ד דחובת טלית הוא ואפילו בלי קושיא הייתה וא״כ עיקר חובה אטלית רמי׳ ולא אגברא ולהכי מ״ד בוודאי דתלוי בכסות אם מיוחד ליום ואף למאן דס״ל דחובה גברא היא ת״מ חובת טלית נמי הוא ואם אין לו טלית בת ד׳ כנפות אינו מחוייב לקנות כמ״ש הרב הבנ״ה (סי׳ י״ז) לכך לא שייך לומר אי אתם מודים לי שלילה פטור מציצית דמשמע דיום חייב ובאמת גם ביום אינו חייב רק כשיש לו כסות אבל אינו מחוייב לקנות כסות כמו שמחוייב לקנות תפילין. וזה ברור ופשוט בעיני לפענ״ד. וגם כזה נראה נ״ב כמו דעת הרמב״ם דכיון דלהגמרא בבלי ס״ל דפליגי רבנן ור״ש בגוף הדין ע״כ ס״ל דלר״ש בלילה בכל נחכא פטור דאי לר״ש כסות יום בלילה חייב מה פריך בפשיטו׳ ורבנן כאי ודאיתם אותו מה פליג לה דמכיון להם״ם כך לסברא פשוטה דזה מחשב למ״ע שהז״ג כיון דיום גורם החיוב על דיני׳ מוכרת דרבנן דרבי לאו קרא לדרשה אתרינא מדתפני לה למ״ע שאין הז״ג דשמא באמת הוא כסברת ר׳ אילא בירושלמי. אלא וודאי דלבבלי אין לחלק ולר״ש פטור בכל גוונא ולרבנן בכל גוונא חייב:

והנה כגר״א כתב בסי׳ י״ח וכר״ן שם כתב שאינו חייב אלא כסות יום ולבשה ביום. אבל בירושלמי דקדושין לא משמע כן מלשונו וז״ל ואיזה מ״ע שאין הז״נ אבידה ושלוח הקן מעקה וציצית ר״ש פוטר הנשים מציצית שהוא מ״ע שהז״ג שהרי כסות לילה פטור מציצית א״ר״א טעמא דרבנן שכן אם היו מיוחדות לו ליום ולילה שהיא חייבת בציצית ואם כדברי הר״ן אכתי בלילה פטור ועיין ר״ן שם וודאי שהיא מכרעת כתוס׳ ורא״ש עכ״ל. ולענ״ד לא מכרעת דאיך מניא ר״י׳ מרבנן דהא אנן לא קיי״ל כרבנן בהא וגם הרמ״ם לא הכריע אלא מלישנא דר״ש אבל לא מדרבנן. והנה נראה שכיון הגר״א וי״ל דמדרבנן נשמע לר״ש דהא לפי סברת הירושלמי לא פליגי בהא אבל לענ״ד כיון דע״כ לפי דעת נמרא דילן פליגי ר״ש ורבנן א״כ הפיך טכיח מדעת הירושלמי במקום דתלמוד בבלי פליג דבירושלמי לא רצה לעשות מחלוקת בגוף הדין אי לילה פטור מציצית לכך חילק בין כסות המיוחדת ליום או לא אבל לפי גמרא דילן אין לחלק כמ״ש לעיל. גם בירושלמי נוסחא יש נומר לדעת כר״ן דרבנן ור״ש מחולקים נסך סברא דאף דרבנן סברו לילה חורמיהם אותו ולא ס״ל לדרוש כתלמוד׳ דידן ורלוים אותו טרם לכסות טומאת מ״מ כסות יום כיון דהוא בת חיובא חייבת גם בלילה. אבל ר״ש פסר בכל גוונא בלילה לכך חשב מ״ע שהז״ג. ועיין בפני משה בירושלמי קידושין לדברי הר״ן מיושב דיוק הרמב״ם מר״ש דנקים כסות לילה משום דפטור אפי׳ ביום. והנה יש לי עוד אריכות דברים בזה אך לא רציתי להאריך עוד כזה, ודו״ק:

50 **תני** כל מלות שאדם מסור אדם מוליא רבים ידי חובתן. פי׳ שנתחייב נם רק בנספר כבת תבמלום שבבר יצא בה. חוץ מבהמ״ז והא דתנינן כל שאינו חייב בכ״ל כו׳ אם חייב אף אם יצא מוליא את״ד לית שאני נהמ״ו דכתיב ואכלת ושבעת וברכת. הנה בגמ׳ בבלי (ד׳ ק׳ כ׳) תבעי אי נשים חייבות בבהמ״ז דאורייתא או דרבנן וג״מ לכוליא רבים ידי חובתן והקשו התוס׳ והרא״ש דמ״ש דאם אכל כזית דנן דהוא נ״כ אינו חייב רק מדרבנן אפ״ה מוליא אחרים. ותרצו שם התוס׳ פרק בלשה שאכלו דנשלמא מי שמחייב בדבר מן הדין אפילו יצא מוליא וכזית דנן אינו צריך אלא שיכול לומר שאכלנו משלו אבל קטן או אשה למ״ד דרבנן שאינו בר חיוב כלל דאורייתא אפילו אכל כדי שביעה הלכך אינו מחייב בדבר ורינן בי׳ ולכך אינו מפיק אי אבל שישראל דאורייתא. והרא״ש וה״ר יונה כתבו קצת בביאור יותר ובבנוי לשון דאיש אף שיצא מוליא מטעם ערבות דכל ישראל ערבים זה בזה אלא מדרבנן אמרו שלא יברכו ברכת הנהנין בלי הנאה לפיכך כשאכל כזית אף שלא נתחייב רק מדרבנן מוליא את אחרים שאכלו כדי שביעה שעיקר הוא מעתורס ועליי הוא לכללו מן סטין ולפטור אותו מן המצות אבל אשה אינה בכלל הערבות לכך אינה מוליאה אלא מי שחיובו מדרבנן עכ״ל. והנה שמעינן מדברי הרא״ש שהא שאינו מוליא בבהמ״ו אם לא אכל הוא רק מדרבנן וצ״ל דקרא דמייתי בירושלמי אסמכתא בעלמא הוא. אך דברי התוס׳ נ״מ סכהנו שא״י נוטר שאכלנו משלו תיפוק לי׳ מפשט בירושלמי דמפיק לה מקרא דואכלת ושבעת וברכת כו׳. והנה בגמ״ח כבין בדברי הרמ״ם דאשה אינה בכלל פרטות בשום דבר · אפילו בדבר שהיא מחויבת רק דב״ז שעדיין לא נפטרה יכולה להוליא אבל אם כבר נפטרה אינה יכולה להוליא אבל לדעתי לא כיון הרמ״ם לזה רק דכוונת הרמ״ם דכיון דבתורה פטרה א״כ במקום ע אינה בכלל הערבות. וזה ברור ובזה ניחא מה דהקשה תוק דממעון בן שטח דהוליא אשת ינאי דכיון דמדרבנן מחויבת ושמעון בן שטח מחויב נ״כ מדרבנן שאכל כזית דנן יכול להוליאה. ועיין תוס׳ קידושין (ד׳ ע׳ ב׳) לעניין אי גרים בכלל הערבות. ולפי״ז הוכחת התוס׳ שם לכאורה מוכח גם אנשים דהא לא חייב נשפט גם מנין הערבות של כבשים. אך י״ל דמתנים אין היכחה דלא חשיב אלא מי שמחוייב כל המצות כמ״ש אין גר כל׳יתום ומנוה כו׳ אבל נשים אינם חייבים במ״ע שהז״ג וא״כ לא נזכרנו בזה *ועיין בחידושי מהרי״ם שם שהאריך בדברי הת ם׳ קידושין ותמיים שם ובוד י״ל דגרים אינן ערבין עליהו אלא הוי דומי׳ דשף ובניש שאינן חייבים עליהם יבם אינן חייבים עליהו דאין בידם סיפוק למחות. וא״כ לפי״ז אפילו להסים דברי הרמ״ם כפשטן נמי ניחא דשמעון בן שטח הוליא אשתו של ינאי דהא לא כתב הרמ״ם אלא דאשה אינה בכלל פרטות כפרוט אבל אינו ערבים בעדה. ויש אריכות דברים בזה רק לא באתי רק לספיר לב המעיין:

היתב ר׳ יעקב דרומי סרי ת״ת נוטל בלעם כבימים אתי כדון סוכה אסבר לה לכבסל ת״ת אי אסבר לה לכבסל. והנה מריהפת דברי הירושלמי נראה דמחמת דת״ת הוא חובת הגוף ואין לו רשות לכבסל מהנה נורס ברכה בכל יום וכן פי׳ המפרש. אבל דבר זה ס א נגד לסברא ואדרבה התוס׳ כתבו פ״ק (י״א ב׳) ד״ה והוא שבנה על אחר דהקשה לפי מסקנת גבלי סוכה (ד׳ מ״ו) דסוכה מברך כל איתי שנכנס לישב בסוכה כיני דאמר תפילין כ״ש שמניחן מברך עליהם דבת״ת כואיל ודעתו תמיד לחזור ללמודו דכתיב והגית א״נ לברך בכל פעם שעולך ללמוד וכאן סברת הירוש׳ בהיפוך. ואולי דמסתפינא להנים הייתי אומר דכך צ״ל סוכה אסבר לה בלא לכבסל ת״ת אי אסבר לה בלא לכבסל והכי פי׳ דנשלמא בסוכה חיוב על הבינה נ״כ וא״כ בשעת שינה נ״כ אינו מבטל ממלות סוכה מש״כ ת״ת דע״כ אי אסבר שלא יפסיק גם בשינה ובזומם פ״כ צריך לברך בכל יום כנ״ל. ואפשר לפרש כפי הגרסא שלפניו ת״ת אית לבטל וכיון דאית לבטל א״כ א״א לן ליחד זמן אי לאו בכל יום דבשלמא סוכה שייך לברך בכל שנה ושנה אבל ת״ת אין סברא שיברך פעם א׳ בכל ימי חייו וע״כ תקנו רבנן לברך בכל יום ויום. ודו״ק:

והנה

*) ואפ״ג דבמה מצות יש דשייכי לכהנים בלבד מ״מ כהנים שייכותי׳ דישראל יען ענדי ואף דאלותי דרחמנא הוי מ״מ י״ל דבאיהי דידן נמי הוי כהדי פלותי דרחמנא ועיין תוס׳ קידושין (כ״ג פ״ב) ד״ה [illegible] ר״מ. אך עיין נ״ב דהתינה נפלה הירכה לנל יב מצות השייכה לכהנים בלבד כגון גרושה וכ״ג כי אם נמולה מעמיו יקח אשה. ע״כ סי נראה דאפילו בזכר שאינו מצוה מ״מ הוי ערב ולא ידעתי מי ומתן לגרמ״ם נהכי ז״ל נפשטי׳ כיון דלו נר הכי נוה אינו יכול לנוליא דומיא דמי שאינו בתורה אותו דבר אינו יכול לעשות שלא וזה מבוג שאותם אף ושומע כעונה מ״מ צריך לבוש ומי שהוא ב״ח ואף אם סי כסרכר אבל מי שהוא כעם סמו: כר כבי הוא וסיט ולא הזכיר בתוס׳ כלל מפרגות. וכני מהמע סעמא דירושלמי. ודו״ק:

עמוד

והנה קצת יש לדקדק דהא גבי טלה משמע אי הוי לילה זמן גולה אף דא"ל ליפול רק ס"ח לא היה מברך אלא פ"א ואח"כ ת"ח אף שע"כ צריך לבטל בגולה אין נברך אלא ס"ח וי"ל דגרוותא דמלתא כתב כן או אין דוו כמצוה היא חובה ליום זה וכך הוא הדין דבפסח א' יוצא לכל יום זה עד מחרתו אי הוי לילה זמן טלה הוי כלא כפסיה, ודו"ק היטב. ועיין בש"ע א"ח סי' נ"ח סעי' פ"ו. ובדברי הפ"ו. ובביאור הגר"א כ"ק ל"ב:

ט **משנה.** בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחרי' ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. מפרש בגמרא בסמוך דמהרהר ברכות אבל ק"ש מוציא בשפתיו דכיון דחובה דק"ש מדאורייתא לא אתי תקנה עזרא ומוציא מידי חובה דאורייתא. אבל בש"ס בבלי אינו הולך על דרך זה אלא בעל קרי מהרהר בלבו הק"ש ואינו מברך לפני' ולאחריה אפילו בהרהור דיש כח ביד חז"ל לבטל מ"ע דאורייתא בשב ואל תעשה לכך אפילו ק"ש דאורייתא והרהור לאו כדבור דמי מ"מ מהרהר בלבו ואינו מוציא בשפתיו. ועיין בספר לח"ם לדודי הגאון יעב"ץ זללה"ה בנדחק בזה: דאף יש כח בתקנות עזרא לבטל ד"ת. ולדידי הדברים פשוטים דבשוא"ת יש כח ביד חכמים לעקור ד"ת והוא פשוט בכמה מקומות בתלמוד. ובמאי יגרע תקנת עזרא משאר תקנות חז"ל. ור"י דמתיר משום דעשו אותו כהלכות דרך ארץ. והגאון בס' שנות אליהו פי' גם הבבלי ע"ד הירושלמי אבל לא פירשו כן הראשונים ואין להאריך:

*תני בעל קרי חולה שנפלו עליו תשעת קבין מים טהור לשתו כו'. כצ"ל, ומה דאיתא וטהור בנפלו על ראשו ורובו בלשת לוגין מים שאובין פ"ם הוא דוק ענין לפנין בה"י להוציא הרביה דלא נרע מזב ומצא מת. והמפרש לא הרגיש:

52 **א"ר** אליעזר ב"ר המפון כל האי פגרא קשי' דסבול יוב אמן סבדתי'. ר"ל הך כוונת דאמר רב (בזבחים ק"ב ב') האי דינא מרא"ם נמירנא דאמר לה כבה"ל דנתה גא ספל יום כו' ומתיק שם והיכי פגיד הכי והאמר רבה בב"ח אמר ר' יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא ומפני לאונס שאני אלמא דבסכנת נבלי דלא בירושלמי דמוהר להרהר רק דגבי ר"א בר"ם לאונסו הוה:

ומהו כדי רביעית רביעית בתוך רביעית אחד כלי גדול ואחד כלי קטן. הנה משמע מדברי הירושלמי דפתות מרביעית א"ל רביעית רק מבטלה בכל פיוא ולרביעית בעינן רביעית ומרביעית והילך אין חילוק בין כלי קטן לכלי גדול. והגאון ז"ל הגיה נמקים ומהו כדי רביעית ועד כמה רביעית בתוך רביעית כו'. ועיין בש"ע א"ח (סי' פ"ו ס"ג) שפסק דרביעית לס"א ואין חילוק בין רב למעט. והגאון הכריע כהרשב"א מהך ירושלמי:

היבה שכיא מלאה ספרים. דברי הירושלמי הובא בתוס' מנחות (ל"ב ב') ועיין בפ"ו (סי' רפ"ב) ודו"ק:

כה **לא** ישב אדם ע"ג בפסל שם"ה מונח עליו. בגמרא בבלי מנחות (ל"ב ב') פליגי ר"ב ור"י בזה. והרמב"ם פסק כהירוש':

שמואל אמר עד שיקרמו פני' נמחק כי כבר מבואר בסמוך:

אמר חזקי' לר' ירמיהו אתה מחמיר בגולה יותר מן המים דרובא מן דגגובה אי"ל גולה אפילו מפויה בעלם אסורה כו'. כן נרסה הגר"א. הגאון מוחק מן עד כדין וז הרלה קרי פד ע"ם דר"י וכצ"ל מ"ם דר"י משום מה מועיל הוא שהוא פוגל או שאין שם לסומלה קלה אבל סומלה תמורה מה נפיק מיניהן דאה קרי ואח"כ דאה ניגב אין היתור מה מועיל בהוא פוגל ולא מועיל הוא אין תימור משום שאין שם לסומלה קלה אבל סומלה חמורה עד כדון כבבלא לו סומלה קלה לבסוף כאן באת לו סומלה חמורה לבסוף במעכלא מן סדא והמשמעת דרלתה נדה לריכה טבילה ור"י שפר הדא אמרה היא סדא היא הדא. ולפי"ו בירושלמי עולה לענין פ' עם כש"ס בבלי דסוף פרקין. והמפרש הרבה ביה דברים ללא לורך ודבריו רחוקים מאוד:

פרק רביעי

כט **תפלת** השחר עד חצות כו' תפלת המנחה עד הערב. כתב רבינו יונה בפרקין דכך עד הערב לאו דווקא רק עד שקיעת החמה דהוא נגד דם התמיד ודם נפסל בשקיעת החמה. והשגנת הרי' הארוך והשיג על דברי ר"י דזמן תפלת המנחה נמשכת עד זמן יציאת הכוכבים. והנה הגר"א כתב דעד הערב הוא עד שקיעת החמה וג"ל דהגאון (נשמתי' אויר) כאשר בארנו לעיל שיטתי' דמתחילת שקיעת החמה עד זמן יציאת ג' כוכבים אינו אלא תרי תלתא או תלתא ריבעא מיל וכן דעת הרבה פוסקים קדמונים כאשר בארנו לעיל. וא"כ א"ש הגאון דתמיד נפסל בזה דפר שקיעת החמה תלתין מילין ומשקיעת החמה עד ל"ם המחשה מילין דהוא אינו זמן יציאת ג' כוכבים רק זמן יציאת כל הכוכבים אבל משקה"ח הוא זמן בה"ש עד זמן יציאת ג' כוכבים ותחילת השקיעה היינו שמתכסה כולה מעיני בני אדם וסוף השקיעה היינו שעברה כבר כל כדור הרקיע ואז נראות כל כוכבים. ודעה זו היא דעת הרי"ף והרשב"ם והרא"ש כמבואר בש"ך יו"ד הל' מילה סי' רס"ו אות י"ת בשם הזוכת מהר"ם אלשקר שהאריך בזה [והוא פלא דסותר בש"ע א"ח בוי"ד סי' רס"ו ות"ש בחו"ה סי' רס"א ע"ש ודו"ק] ויש לחקור לענין תפלת המנחה דהא דרבנן אי מחמת דהוא כנגד דם התמיד ובדם התמיד נפסל מספיקא א"כ גם בתפלת המנחה דהוא דרבנן יש להחמיר ולכתחלה בוודאי גם בדרבנן אין להכניס א"ע לספק ויש לחוש לדעת רבים וגדולים המחמירים דמתחלת השקיעה נהגה ספק לילה. ובירושלמי לקמן מבואר דתתקיה מד קורות. והנה לפי מה שבארנו דתחלת שקיעה הוי בה"ש יש לתרץ קושי' התוס' דפקנו לפי מה דהי' דעתם בתחלה דהוא ל"ה לייה לי קרא להכי וא"כ גם קשה דלמה קרא לספיקא י"ל משום דהי' לדם חזקת כשרות ולא נפסל מספיקו קמ"ל דבעינן דווקא וודאי יום. וכיון בחוות דעת לשארי הגאון תליסא מה שנהב לענין היכי דפרש תורה הטהור בעינן שיהי' הביתר ברור והיכי שפרש התורה האיסור הוא דווקא וודאי איסור. ועד"ז אמרינן ממזר וודאי הוא בלא יבא והכיגמי כתב התורה ביום הקריבו דלסוי וודאי יום ודו"ק. ויש להאריך בזה אך לא רציתי לצאת מגדרי:

ל **אי** מעדות נמר ר"י דאמר ר' סימון בשם ריב"ל בימי יון [הגר"א גרס בימי חשמונאין] היו מעלים כו'. רבינו יונה בשם המדרש דהי' בעת שגזרה מלכה בת פרמה ויטן פד ג' שעות והי' מפתמות מינחים תחת מרלשותיו. ובאותה שעה קרב התמיד בד' שעות. והנה גם תמה סד"ח בבנ"ב על ר"י דשמא אם היתה מתאחר אפי ממי פי' קרב. אך זה בקושי' קשה גם על הירושלמי. והנה עיין ברמב"ם ריש הלכו' תמידין ומוספין כתב מהירושלמי שביותי בית שני אירע זה כמו שמבואר בירושלמי. ובלח"מ סביה דברי הכ"זב"ד נפי' לעדיות שהקשה כן ותירץ גם פ"ש:

כנגד מוס שיהי' ידע איהו מכן גוהם שחרית ואיזה ערבית. כמפרש מביא כן בשם הספרי ואני לא מצאתי לע"ע בספרי וברמב"ם ג"כ לא מצאתי זה סק:

60 **פתר** לה בהלא הגיע זמן הפלה פי' זמן מנחה קטנה דמנחה גדולה אין להתפלל אלא מדוחק כגון שצריך לכנוס מסעודה ובכה"ג בלא הגיע זמן מנחה קטנה יש להקדים תפלת המוספין. ועיין בהר"א פרק תפלת השחר ס.כה ח' ובש"ע או"ח סי' רס"ו ספי' ד':

לא **נעילה** מה שחסטור של ערב. עיין לקמן בירושלמי בלף הסמוך אתיין אילון אלגנותה כו' מכן דאמר חנם אין נעילה פוטרת של ערב ועיין בבלי סוף יומא יבתוס' שם ד"ה והאמר רב תפלת ערבית רשות:

▪ **ראש** הודש בתל לבוית בתפלת סליך מוכיר של מפרית נמוסף. כן הוא נרסת הרמ"ם ועיקר. ופ"ש בדברי הרמ"ם פרק אין עומדין:

וכן נפק מובדא כבדא דר"ת. הרמ"ם מטושק אם ר"ל ר"א בר. ממא דאמר כמנודש או ברכ"א דסייע לר' אביכא דאמרה ברכה חמישית בש"ע [כן.הגיה הרמ"ם ברכה חמישית] ונ"מ לענין יחיד בת"ח בשבת אי אמרה בעבודה גם אחר אמרם בעבודה אבל אי אמרינן לנטור קבעה ברכה בפ"ע א"כ יחיד אומרה באלהי נצור. וכן פסק בש"ע סי' רס"נ:

ילב **ר"ח** שחל להיות בשבת במה קורין. במגילה פרק בני העיר איתא דר"י אמר לסדר הפטירות הוא חוזר וכן מסקינן:

להודיעך שלא בא כרביע הלא מחמת ר"ת, במגילה פ' בני העיר מסקינן דר"ח עיקר וקרי תלתא בר"ח וחד בחנוכה:

66 **אמר** רב הונא אם יאמר לך אדם תשא תברה [הגאון גרס שבע עבירה]. ועיין בשטת אליהו שהאריך בדברי הירושלמי שם חרלה שהאריך בזה בביאור ארוך. ר' יונה בשם רב אסי' יחיד שגזר תענית על עצמו צריך להזכיר מעין המאורע ר"ח בשם ר"ס בלילי שבת ויומא איך הוא אמרה ואמר רב מנא הדא דלא בדקת סברית. כן הוא נרסת הגר"א:

לד **הוי** כן איהתבית בין גואל ישראל לרופא חולים הגר"א גרס הוי אמר בין גואל ישראל לרופא חולים פי' דאי בשומע תפלה א"כ אינו מוסיף ברכה וא"כ מה מקשי על ר"ם דס"ל דאפילו יחיד צריך לזכור מעין המאורע דאמאי חייב י"ח אינון ואומר בא"י שומע קול תחנונים פי' קודם שמסיים שומע תפלה. וכן הוא לקמן גבי תפלה קצרה:

68 **ע"ב** לית מלתא דר"י אמר ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל ולא אגיבי'. הגר"א גרים לית מלתא פליג אדר' ירמיה דאמר ספק התפלל. ועיין בירושלמי רים ברכות' חרלה כי כן הוא הנכון:

ר' אחא בשם ר' אסא כל מה שש"ץ עובר לפני התיבה ותובע צרכי עמך לפניך. נראה דבא לפרש פי' של בכל פרכת הציבור וסי' טרכים לפניך המבואר בתמנה. ועיין בבלי מפירש בענין אחר:

אית תני הנה מתפלל ואח"כ תובע צרכיו כו'. ואית תנא הני כו'. מאן דמר מתפלל ואח"כ תובע צרכיו תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. עיין בגמ' ע"ז (ד' ח') תרלה שיש לנגיה כי מפסוק זה מוכח דשואל אדם צרכיו ואח"כ מתפלל ויש ליישב דירושלמי לא ס"ל דשיחה זו תפלה רק דשיחה זו שאלת צרכיו רק מה דמגיה מאן דמר תובע צרכיו ואח"כ מתפלל נמוש אל הרנה ואל התפלה לא ידעתי האיך שאלת צרכיו מכונה בשם רנה. ובגמ' בבלי יליפלה מקרא דלעיל. רק מאן דס"ל דמתפלל ואח"כ תובע צרכיו יליף מקרא דאשפוך לפניו שיחי וצרתי לפניו אגיד ע"ש:

לה **דברי** חכמים פי' בשם ר"ה יחיד תובע צרכיו בשומע תפלה שם בגמרא והג"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. והמפרש נדחק בחנם:

ר' בא [גירסת הגאון לכל רוחות מחזירין חוץ מרוח מזרחית. עיין בגמ' בבא בתרא פרק לא יחפור (כ"ה ב'):

לו **נתפלל** של שחרית ובלשגנו מתפללין של מוסף. עיין בתוס' פרק מי שמתו (דף כ"ב ב') ד"ה עד שלא יגיע ש"ץ למודים:

פרק חמישי

72 **ולא** מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה וכן לא יפטור אדם מחבירו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דברי תורה שכן מלאכו נביאים הראשונים (ני' הגר"א פי' כותב נבים או שלבה שמות כו') כ"ה נימר את אחד מהם ומשיב שאילת שלום. עיין בב"י ביו"ד סי' רע"ו דכין בם לשם משיב שלום לכל אדם:

76 **מה** אם שאלה שהוא בדוחק אמרה בשו"ת אזכרה שהוא בריוח לא כ"ש. עיין בתוס' והרא"ש ובש"ע לתו דברי בירוש' מסוגיא דבבלי וכתבו לתרץ קושית בירושלמי דשאלה שייכה בברכת שומע תפלה שהוא נמי נקשה מא"כ הזכרה שהוא שבח. ועיין בב"י סי' קי"ד:

לט **ר' יעקב** בר אידי בשם ר' יצחק רוצה אמרה בשם אומרה בתפלה מלתא אמרה שעיקרה בתפלה ולמה אומרה בשם בשביל לוטת התנוקות. כן הוא נרסת הגאון והוא נרסא נכונה:

78 **ה"ג** אר"י בר אחא לא דאיתן תרתין שמועין אלא דר"י בר נחמן ורא"ש תרוויהו כו' פי' לא דהוה הדרי תימרות כמו שאמר מקודם דר' יצחק בר נחמן אמר בשם רחב"ל ור' אבהו בשם ר"א אלא תרוויהו אמרו בשם רחב"נ. והמפרש נדחק בזה ע"ש:

אמר ר"י בר אליעזר מבדיל ואח"כ אומר מעבע ברכה. כאן גרסינן ר"א בן אנטיגנוס בר ר' ינאי בשם ר"א זאת אומרת שאסור לעשו' מלאכה עד שיבדיל כתב דאת אמר אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל והכיותי' אסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל פי' דבוכים הדאמר ר"י בן אליעזר מבדיל ואח"כ אומר מטבע ברכה משום דאסור לומר מטבע ברכה קודם דהוי שאלת צרכיו ומנהג שאנו אומר אתה חונן עד מלמד לאנוש בינה ואח"כ אתה חוננתנו ואח"כ וחננו והוא אליבא דכ"ע דמתחילה אומרים אתה חונן דלאו אין דעה הבדלה מנין ואח"כ אתה חוננתנו ואח"כ סבקשה דאין לתבוע צרכיו קודם שיבדיל. וכן מצאתי שכתב הגאון סי' רצ"ד בביאורו לאו"ח:

מ **ר' יצחק** בשם ר' סימון כקורא תגר על מדותיו של הקב"ה פי' ר' סימון נותן קצבה למדותיו של הקב"ה אמר ר"י בר בון כששם למדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות מבמע דהוא מפש שליש' דאמת אינו מגד רחמים כי אינו אלא גזירת מלך על עבדיו. אבל הרמב"ם בה' תפלה פ"ט פ"י זין איתא פי' שאמר בתחנונים מי שריחם על קן צפור כו' או שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד כו' מפני שמצות אלו גזירת הכתוב כן ואינן רחמים שאלו היו' מפני רחמים לא היו' מתיר לנו שחיטה כל עיקר. הרי שהרכיב שני הפעמים דאינן אלא גזירות שאם הוא אומר שהוא רחמים א"כ נותן קצבה למדות רחמנות שלו שאחד נלבד יכול לשחוט רק אותו ובנו לא ישחוט. ובדרוש הארכתי בזה וגם שם בתרגום יונתן בן עוזיאל אשר אינו עולה לפי סירושלמי והגמרא. אך לא רציתי לצאת מגדר הטורי:

אשבה תני לכל אין מחזיק אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים. בגמ' בבלי (כ"ט) איתא רק גלם מפש במכניע זדים לחוד. ורבינו יונה כתב מפש למה אין מסלקין אותו בשלא אמר מחיה מתים ובונה ירושלים פ"ש. והסור בס' קצ"ו סביא פירוש' שלו. והב"י כתב כיון דבתלמוד שלנו אינו מבואר רק מכניע זדים א"כ לא קיי"ל כהך ירוש', ועיין בפו"ש מה שכתב על הטורי:

אמרו לו לא שיערו חכמים יבד. בבלי מסקינן אלבי שמואל סקמן דבתחיל בה וכן כל אדם אם התחיל אין מסלקין אותו. פ"ש:

היה קורא בתורה ובמק זה שהוא עומד התחיו יתחיל מתקום שהתחיל הראשון. עיין בבו"ע או"ה סי' ק"מ דמתולקים הפוסקים אם זה שעולה: מתחיו צריך לברך ברכה ראשונה או שעולה על סמך ברכה שבירך הראשון. ועיין שם בב"י שהאריך בזה

*) ועיין מה שכתבתי לעיל על דברי רבינו יונה לענין נדרכנו לא יוצא לקריאת ק"ש אחר תלות אף שהיה כמוכה מחמת שאנו מ"ש כאן ומבואר בירושלמי לקמן דגדר גדול גדרו בדבר ובזה גודר ישראל סמיכה בוודאי יש בה לבטל ד"ת בשוא"ת:

עמוד

נה. וסקיא הר"ן דמגילה שוף פרק בני העיר והרא"ש ג"ק הקודם אלא כמגילה ודברי הסרדני ור"י בפרק אין עומדין. דה פריכות דגרס כוה. אך לא ראיתי כאן להאריך ויבואר אי"ה במקום אחר:

ספק הסיר ר"ח ספק לא הזכיר מחזירין אותו. דלא כהרב בעה"מ ס"ח פי' הב"ג. וכבר השיגו עליו גם האחרונים:

ואילין החסידים צריכה פי' מגבי לן אי הוי כעקר רגליו. ובבבלי מסיק דהלכה דאם רגיל לומר תחנונים לא הוי כעקר רגליו וא"צ לחזור אלא לתפלה:

פרק ששי

82 פרק ואין **דנהנה** כלום מן העולם אסור עד שיתירו לו המצות. הגאון גרס במקום המצות הברכה. ועיין בתוספתא נרסינן כהגהת הגרי"ז כלא נרסם אסור עד שיתירו לו כל המצות. נראה דגרסת הש"ם ירושל' שלפנינו דאסור עד שיתירו לו כל המצוה בשייך לאכילה תרומות ומעשרות וכדומה:

ראה סוגתי בל עליך מגלה אני סוגתי בגופך כו'. נראה דהפירש המקרא הכי אמרתי לה' אדני אתה אלו הקב"ה מסיב סוגתי בל עליך מגלה אני סוגתך בגופך. והכ"ג מצאתי שדרשו הש"ם דילן במנחות (ד' נ"ג) הלא קרא אמרתי (כו') ה' אתה אמרו ישראל להקב"ה החזק לי טובה שהודעתיך בעולם ומ"מ הקב"ה סוגתי בל עליך כלומר איני מחזיק טובה רק לקדושים שבארץ יצחק יעקב שהודיעוני תחלה בעולם:

א"ר אחא מהו בל עליך שאיני מביא טובה על העולם מגלגדין כמד"א ומגלגדין לא ירים איש נו'. בדרוש הארכתי בזה. ותוכן הענין מה שאנו צריכים לביאור מאמר זה. ע"פ מ"ש במדרש (ב"ר פ"נ) אר"ל שתי פרשיות בכתיב לא מצה מתורה ואנו למדים אותה מהרבה ברשע כתוב אי אומר ובית רק למעלה יבול כמוני אתמהא פ"ל רק גדולתי למעלה מגדולתכם ואנו למדים אותה מפרעה ברשע אתה תהי' על ביתי נו' יבול כמוני ת"ל רק גדולתי למעלה מגדולתך. ודין דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו יבול כמוני ת"ל כי קדוש אני ה' אלהיכם קדושתי למעלה מקדושתכם ואנו למדין כו' אני פרעה יבול כמוני ת"ל אני פרעה גדולתי למעלה מגדולתך. ובאו"נו הפסוק דהוקשה לו מלת רק דמיותר וכו' די נאמרו ובית למעלה אתה כן דרכו דבאי מיעוטא ריבויא כוה. נמס שלא מצא לנו גדולה אחרת אשר ימצא מדה גדולתנו זולת גדולת הטי"ח שאנו מדרגה שניה לאלהים. נשמע דמן המלאכים אנו נחלים וכמאמר הכתוב מה אנוש נו' ותחסרהו מעט מאלהים כבוד והדר נו' כל שתה נו' וכגרסה שנתקנאו המלאכים אבר לא מצא לו לאדם מיעוט רק מן אלהים הלא בזה' במיעוט כבוד וכדר תחסרהו כי אחרי שאמרת כאינו אלא מעט מאלהים אלא ממילא תמשילהו במעשה ידיך וכל הבעולמות שתה תחת רגליו והוא למעלה מכולם. ומבין זה אנו למדין מפרעת פרעה ברשע אשר דבריו רק הכסא אגדל ממך הוא אך למותר. ומי לא ידע זאת כי פרעה המלך גדול מיוסף המשנה. אבן הייה בזה כוונה השגלת לבנדיל תפארת יוסף וממשלתו. אבר בכל ימשול ולא ימצא לו מיעוט הכבוד זולת

סה נמה שבסא פרעה יגדל ממנו. והגרו שד (שמות רבה פ' כ"ג) אז ישיר משה כו' אבל מתפארת בים ואמרו שירה לפניך אז נהיייבה תלכותך וכאלך נכון כו' ובארתו שם באריכה דהכונה שתחלה כי' הגוי"ח כבישל הקמה נסלך העומד בעצמו על כסבמר לחלק אפסנאות לבני ביתיו ומאז יצאו ישראל ממצרים נמסרה ההנהגת בל הבתרבים בידם ונדמה טי"ח כיושב על כסאו במנוחות שאלמת הדריו ועבדיו עומדים בל הפקידים לחלק אפסנאות. וכענין ברבה ברשע יושב בכסאו ויסף המסבר תחתיו ומבלעדיו לא ירים איש נו'. וכתב כיוצה זאת היך מיתק דברי הירושלמי מהו סוגתי בל עליך כאיני מביא טובה לעולם מבלעדיך כי בכל שם כגוי"ח ניד כלים שישראל מצות אבר קנונו אלהיהו ואומר לכ' ה' אתה וסיים כמד"א ומבלעדיך לא ירים איש את ידו. וכמאמר המדרש לפי ביאורנו. והדברים ארוכים בזה אך לא ראיתי כאן להאריך:

ר' יוחנן נכב זיתא וברך לפניו ולאחריו. עיין בבלי (ל"ח ב' ל"ט א') איתא בן מיבגלא בליכן אמר. וציין בתוס' שם ד"ה בגר נו' שישראל. והנה לפי דברי ר' יוסי שם בירוש' אם כוגת לפניו שלם הוא דשקל לגרעינתא הוי ברי' רק אם היסר מקרי' הגרעין לא הוי ברי'. ולא הבנתי מה שכתב רבינו יונה שכתב אבל לענין כדין אסור להפסיד האולוד שלנו גם התלמוד ירושלמי ואמר שאם הוא דבר שהי' אסור לאוכלו עם הגרעין כגון זית וכיוצא בו שצריך שיהא בו שיעור חוץ הגרעין ט' שבשהולא הגרעין לא יחסר כלום ט' אבל אם הוא דבר שדרך לאוכלו עם הגרעין שלו כגון גרעין של רמון או של ענבה וכדומה הוי דמין לי' בריה וע"ש שהאריך ולא הבנתי דהא גם בירושלמי מבואר דר"י דיה אבל דהא שנאמר ומה נריכא לי' מפני שנלמנתי מרפסתו מה ייביד לי' ר"י משום ברי'. והנה הרשב"א בחידושיו וז"ל דאיתא נמי להא דירושלמי אלא דבירושלמי כברי' דר"י זית שלם אבל ולא הסיר גרעינתו' ומה"כ חשיב לי' בריה כו' ע"ש. והנה צריך לדחוק בדברי הירושלמי לפי דבריו דר"י לא הסיר הגרעין לסברת רהב"א אינו מצלים לאוכל דהא לאו יר אכילה זה כפי' שנלמנתו מפסמתו פי' דליכא זית שיעור אוכל. ור"י פליג לי' הגוב בריה כיון דלא הסיר הגרעין הוי בריה ובזה יש ליישב גם דברי ר"י. ועיין במנחת ר"י כג"ע שם. ובמ"א שם כתב שהרב ר"י סבר ברי' לא אבל זית רק בריה אחרת שנדולה כזית אבל אין לשון הירושלמי מורה כן לכמפיין וגם מה שמבואר ומה צריכה לי' מפני שנלמנתי ממעטתו משמע דמיירי בדבר שאין דרך לאכול הגרעין. ועיין במחצית השקל שהאריך בדברי המ"א. ועיין פ"מ:

יין בזמן שהוא כמות שהוא אומר עליו בורא פה"ע כו' כן הוא בבלי פרק שלשה שאכלו (ד' מ"ט) וציין גם ברש"י שני נרסות באלונתא דר"ם ורבנן. והפה"ע בוכית מכאן דשייך ברכת בורא פה"ע ביין ואף רבנן לא פליגי רק לענין לכתחלה לכן נדיעבד אם בירך בורא פה"ע על היין יצא דלא כמ"א בשם ר"י כלוי. ולקמן נבאר מדברי הירושלמי במפורש כן בהדיא. עיין מה שכתב לקמן מה במוס"ב:

פב **ר' יעקב** בר זבדא בשם ר"א שמן זית אומר עליו בורא פה"ע. עיין בבלי דפסיק דדוקא בשתיה ע"י אניגרון אבל אי שתי לה בעינא אזיק מזיק לי'. ובירושלמי לא משמעין אלא דשייך בשמן זית בורא פה"ע דלא תימא דאזיל ואתי לכלל שקדה נפיק מכלל פרי כדמוכח בסמוך עיין ודו"ק:

פא **אמר** ר"י מתניתא לא אמרה כן אלא מן הפת ט' ופת לא [בנוסח נו' הגר"א שנוק] היא כו' כה אמר כל הדברים אף שקורים הם בכינן הוא. וכתב הגר"א בבנות אליהו משמע שפת קסניות מברכין עליהן בפה"א והרי"ף פסק שעל פת של קטניות מברכין בהכל שנאמר' בלם אולך דאמרינן (ל"ח א') דאפו בפפסה קדרה בתחלה מברך בתח"מ כו' ואפו הכי בתחלה הכין שהכל הרי בהדיא שמברכין שהכל על פת דמיני קטניות בכ"ל. והנה נראין יונה איתא ולא"ה למה לא יברך [illegible] ותכביו פה ואמר מורי הרב ני"י דהכא מפני מפלתו ירד הכין במתנה ויצא פטורת פרי אין אנו יכולין לומר בפה"א וברכת הפת ג"כ אין אנו יכולין לומר אלא בחמשת המינין על כן אנו מברכין עליו הברכה שכוללת הכל ואפילו הפת כדתנן ועל כולם אם אמר שהכל יצא שמפני שהנים לשם הפת חל עליו ברכת שהכל שכוללת בכל אף הפת כאמרי' ששוה בורא פבע"ל ר"י וכו'. הנה נראה מדבריו דיותר שייכה ברכת שהכל לפת מברכת בפה"א ואם בירך בפה"א על הפת לא יצא אפילו בדיעבד אבל אין כן דעת הב"ם בס"ר מפלגות ברשות הלכם ואף שכתב וכו'. אמסר לומר שאם בירך על הפת בפה"א יצא דהא פרי באדמה הוא ת"ל גמ"ל כמו שהגירך

סג עוד רביע יונה מפני שדין אכילתו וכגילתו על הבנה כפהוא כפרי ועכשיו יצא מתורת פרי ואין דרך הגילתו בכך גרס הברכה שלו ס'. ומה יש ליישב ראיות הירושלמי לפס' ש"ס דילן דלאו בירות בעומדין לכך כמו פת בלמת מברך בפה"א ובסמוך נבאר עוד:

א"ר יוסי בר בון כו' וית ע"י שררבו לאכול הו. עי' בבלי ופי' מהר"ר שכתב דנראה דפ"ם יש בירושלמי וה"ל זית ע"י שאין דרכו לאכול הו אסי' כנוש בעיני הוא וכסנרתו דרב חסדא. ועי' ברשב"א שהאריך בזה:

איתפלגון ר' ירמי' ורבנן ר' נחמי' אמר בתולים. בגמ' דידן איתא כסלונתא כהסיק דר"ל ס"ל טורא ורבנן ס"ל בתולים. ועיין בבלי ל"ם דכסלונתא אי בתולים דאמיק תמכה ונכ"ם כפירון לברך פל שפנר לבל הירושלמי ס"ל דמ"ד בתולים ס"ל דבעינן לברך על לכבא משום דעיקר הברכה הוא על מה שנתיד הקב"ה לכתיד לבוא שיבוי' פירות כר בארץ ותולים בארץ נגוסקאות וגלי מילת. והנה בוה יש להמתיק בגמרא דסנהדרין פ' חלק דשאיל מגוס לר' אשי תמיבי קנסית לפשרי כמוליא והשיב לא' ידענא ואמר לנמוכני דקדים כשולי'. אך אין רצוני להאריך בזה:

86ג **על** דעתי' דר"ל הגודא פרי הגפן ואנן מברכין בתולים משום שלא לקרב הקודא אומר אבל על יין מברכין בפה"ג ולא הגורא:

הרי פחות מבזית הרי אין אומר לאחריו ג' ברכות מ"ם תמין שלם נמי אין מברכין על פחות מבזית הרי וכן כתב הרשב"א וחי':

מה דמר רב כהני' כולם זוקקים לבכר אחד פי' ס' שלשה שאכלו מ"ז פ"ח בתוס' ד"ה אין מסמנין רבאין לפניו:

הב אחוינא נתורא יש בו משום כפסק גרכה. בבבלי מסיק דלא נוה אין בו משום הפסק משום שנם זה מצורכי סעודה דאסור לאדם לאכול עד שיאכיל לבהמתו:

אם הי' משקין פולטן. עיין בבלי דף נ' ע"ב דאיתא גם דבמשקין תולטן ונראה לפי' דמה לקים בוה הירושלמי וש"ם דילן. אך לפי דברי הרמב"ד פ"ח מהל' ברכות הלכה י"ג דס"ל דהא דבמשקין בולען אינו אלא בבאין לו עוד משקין ובוה דתוך לאותן משקין שבפיו אבל כיון שיש לו עוד מקין מבלים אותן משקין ולא יכנס מהם בלי ברכה וא"כ יש לומר דלא פליגי כלל דבירושלמי מיירי שיש לו עוד משקין ואינו דתוך לאותן משקין שבפיו לגך שלמן כדברי הרמב"ד וש"ם דילן מיירי בנתוך לאותן משקין. ופלא שלא הביר א' מאחרוני' לבניא דברי ירושלמי לסיוע לדברי הרמב"ד. ודע דבירושלמי איתא לענין מולין פליגי אם מסלקן לצדדין או פולטן משום דכתיב ימלא פי תהלתך ולסיים ש"ם דילן אינם תולקין רק במידי דלא ממאם שלם משום שממא דכתיב ימלא פי תהלתך:

הכוסס החטין אומר עליו בורא מיני זרעונים ואתי' כר"י דנעי' לבל מין ברכה לעצמה וכן הוא בבגי ל"ז אבל לרבנן מברך בורא פה"א. מה דמר בש"ם כמאי דעביד ט' פירוש שנתמעך מזה ראי' לדברי הרב והגה"ם סי' ר"ח ס"ח דדוקא בנתמעך אבל בלא נתמעך מברך בפה"א וכמו דמבואר הכא דמר בפה"א כמאי דבריך פי' בכל גרעין לעצמו ופה"א הבי' כל הרב והוא מבואר בירושלמי. אך מה דמבואר בירושלמי בשלוק מברך בהכל וגם בסדיף טנא דיני תעדני' הבתיסו בפוסקים ובהלכה:

סה [illegible]

דס"ל דאינו מברך בנ"ד רק על דבר שיש בו גשם אבל בבגי סוף פרק כיצד מברכין דאיתי' אחר הכל:

אתי' דר"ם יסיים כרבי והגיבה כר"נ פי' דממכה לא מצאנו בגל ברכה אחריה בזה דבר באינו מגבבת המינים רק דברי חידוש לנו דבר זה לברך פה"פ אבמר ינינה כיו דמבואר לביל ובבגי ר' יצחק בר אבדימי משום רבינו הייט רבי ולכך הגיה בבלי נביאורו ויוחן תני לנוסף ילא כלום ורש"י נדחק בזה אבל לגי' א"ם דהתמים ס"ל בספיסות דדבר שאינו מז' המינים א"צ לברך כלל ע"ז אמר דר"ם הפידא דבירך אחוריו נרכה פירוש' אשר ברא מיני תמרים כרבי דבירך אבשר ותאינה אף שאינו ז' מינים והגיבה כר"נ דס"ל ברכה לאחריו אף בדבר שאינו משבעת המינים והנ"ל ביסב:

לית צורכי' דלא פי' דודאי אין ספק דלא פי' שלא אכל וכך למה חותם הוא מלתא באנפי נפשי' לפרש דאמרי מעיים בתמין שלם כאורך:

90 **תני** מברכין על הדגן תוספתא בכילו הרא"ש בפרקין ע"ש אמר ר"י ד"ם פוא וכן פסק הרמב"ם לענין בכורים כחכמים דהכין כאילן אינו כביא וקורא וכלקמוסיק בכסא מבנה כלום נירך על פירות האילן בפה"א יצא אף דבש"ם בבלי אמרינן בזה סוא דר' יהודה מ"מ פסק על פינוי' קמא דירושלמי דפחם מסום אתי' כר"מ שוכיין בפה"א שהאריך בזה:

סו **ר' יהודה** אומר כל שנשתנה מברייתו ולא שינה ברכתו לא יצא. פי' כגון יין דמעיקרא ענבים והשתא חמרא או תמרים ונשתנן פת ובירך על היין בפה"ע או על הפת בפה"א לא יצא רמ"א אפי' אמר בריך שברא הדין חמרא יצא הוה זה יצא משמע דלר"מ מכ"ם אם בירך על הפת בפה"א יצא ובירושלמי פוסק כר"מ ומזה סייע לדברי הכל"מ בפ"ד מה' ברכות שכתב מכא דאם בירך על הפת שהכל יצא דהכ"ש אם בירך בפה"א והסברא נוטה כן דאף לפני דמסיק בבלי דר"י לא קאמר אלא נרכה דתיקנו רבנן כגון שהכל הא דלא אף בפת ויין וא"ל יש לומר דלפיס סוגית דילן אין הלכה כר"מ מ"מ נרכת בפה"א הוא ברכה דתיקנו רבנן טולא דיולא דרב ור"י כלכה כר"י ע"כ אני תמה על מה שמביא סמ"א סי' ר"ח ס"ק כ"ב הב"ה ובירך על היין בפה"ע צריך לחזור ולברך בפה"ג בשם ר"י סלוי ולעניות נראה דיצא בדיעבד וכן מצאתי בפה"ע שהשיג על הר"י הלוי מטעם אחר אך לא ראיתי להאריך בזה:

ריב"ל אמר מה פליגין ר' יהודה ורבנן בשפי' דפתו לאכול פת. פי' דבבבלי מ"א ע"ב מסיקין אמר רב הונא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונה ברכה לפניהם ואין טעונין ברכה לאחריהם לאחר הסעודה טעונים ברכה לפניהם ולאחריהם ועיין ברש"י. אך התוס' והרא"ש פירשו דשלא מחמת הסעודה פי' כגון פירות דלאו בא ניתוך הסעודה קודם שסילק ידיו מפת טעון ברכה לפניו ולא לאחריו ואם באו דברים אלו לאחר הסעודה פי' לאחר שסילק ידיו מפת טעון ברכה לפניו ולאחריו עוד כתוב הבוסקים אבן נפסק בש"ע ס' ר"ח ס"ל דאם אוכל פירות בל ז' מינים ואוכל תפוחים נפטר דברכה אחר גם נברכת מעין שלש של גפן על פרי העץ ע"ש ובפשיו נבוא לביאור דברי סיר שלנו דריב"ל מוקי דבפלוגתא באכל בתוך הסעודה קודם שמשך ידיו מפת דאז א"צ רק ברכה ראשונה ולא אחרונה אבל אין בדעתו לאכול פת דהייט שרוצה לאכול אחר כבבר משך ידו מפפת וא"כ טעונה ברכה לפניו ולאחריו וא"כ ביון שבברכה אחרונה צריך לברך עיקר על היין שבפה גם ברכה ראשונה יש לו לברך עיקר על פין דיך (ע"ש מסיים אמר ר' אבא צריך לברך בסוף פי' דכשילך ידיו מפת צריך לברך בסוף) א"ר רב אבא צריך לברך בסוף פי' גר אבא ע"כ מוקי לה כשלך ידיו מפת דאי לא לא שייך לאחריו לברך בסוף דבתוך הסעודה נכתו"י פוטרתו ע"ז אמר דר' בא פליגו על ריב"ל מי' ואמר בא צריך לברך בסוף פי' דבתוך הסעודה גתמי' דאיך אפשר לומר דמברך דפת נפטית ספילה לפת ולא בירך פי' שה"נ לברך דתנינן תמן כל ספיה עיקר וספטו טפילה מברך על העיקר ופוטר על הספילה וה"נ כיון שהוא גא בתוך הסעודה נעשית טפילה לפת. ודו"ק היטב ונכון):

ומדברי המגרש מלים דאפי' אבל שלא בתוך הסעודה אם דעתו לאכול פת א"צ לברך וזה אינו כמבואר בירושלמי גם פ הלכם שאחרי' ר' אבא בר' דר"ם פיבתי אמן דאכל סונמה וכתפתי' אכל פיתא מהו מברכה על סונמה נסמכו רבנן דקמיין פסמן לא צריך לברך כשתה פי'. נראה עיקר כדמפרשיה דבתוך הסעודה א"נ לברך בסוף ולאחר הסעודה צריך לברך בסיפה ודו"ק:

תלמוד ירושלמי

או

תלמוד המערב

ויש קורין לו

תלמוד ארץ ישראל

וסביבו יחנו

פירושים, חקרי הלכות, גרסאות ונוסחאות שונות

מאת גאוני ישראל המאורות הגדולים, ה"ה:

פירוש **בעל ספר חרדים** מהג"מ אלעזר אזכרי (אזקרי) ז"ל למסכת ברכות.

קרבן העדה (פירוש) | **שירי קרבן** (תוספות) — לסדר מועד ונשים מאת הג"מ דוד פרענקיל ז"ל (בהג"מ נפתלי הירש גייטארק ז"ל) ראב"ד דק"ק ברלין והמדינה.

פני משה (פירוש) | **מראה הפנים** (תוספות) — לכל הירושלמי כלו מהג"מ משה מרגלית ז"ל (בהג"מ שמעון ז"ל) עובד עבוה"ק באמשטרדם ור"מ בערי זאמוט.

נר מערבי כולל מסורת הש"ס, עין משפט ונר מצוה מהגאונים בעלי מפרשי הים ה"ה הנהו תרי ניסי, הג"מ מרדכי זאב סג"ל איטינגא ז"ל מלבוב (בעל שו"ת מאמר מרדכי ועוד), והג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעל שו"ת שואל ומשיב ועוד) גם עטרוהו בהערות והדושים כל אחד לחלק גדול מהירושלמי, הראשון קרא שמו גליון הש"ס והשני כשם ציון וירושלים.

פירוש הרידב"ז | **ותוספות רי"ד** — מאת הג"מ יעקב דוד ז"ל אבד"ק סלוצק בהר"ז ז"ל. ומנוחתו כבוד בצפת יע"א.

(הכל כמו שנדפס בפיטרקוב).

ועל כל אלה הוספנו בעז"ה

יותר מארבעים הוספות מאד נעלות

רובן מן כתבי יד

כוללות גרסאות ונוסחאות שונות ופירושים והגהו"ת של גאוני ישראל, על כל הירושלמי או על קצתו. רבים מהם נדפסו בפנים הירושלמי ורבים בסוף המסכתות. רובן היו גנוזים בכתבי יד או היו מפוזרים בספרי הראשונים, כל אלה מפורשים בעמוד חשנ.

והכותרת בראשם היא השבת **אבדה גדולה** שהשבנוה אליו בעז"ה:

כשלש מאות הלכות ומאמרים

שאבדו מכל ספרי הירושלמי שלפנינו, ובעז"ה יגענו ומצאנום פזורים נפוצים בספרי הקדמונים, ואספנום והשבנום אל הירושלמי תוך למקומותיהם בסוף המסכתות או בסוף הסדר.

והנה כבר צווחו קמאי דקמאי על השבושים שרבו בירושלמי בשגגת הסופרים, המעתיקים והדפוסים, עד אשר נלאו החכמים למצוא בו את אמתת כונת דברי חז"ל, לכן יגענו לתקנם **בגרסאות ונוסחאות ישרות** מספרי ירושלמי כתבי יד ומדפוסים הראשונים אשר תפקחנה עיני הלומדים לראות בהם אור בהיר בכונת דברי חז"ל. האור הראשון היותר בהיר יופיע מן

תורתן של ראשונים

אשר תאיר את העינים בגרסאות ישרות ובשנויי נוסחאות ובפירושים ובאורים **לתלמוד ירושלמי** הפזורים בספריהם של הגאונים הראשונים. אספנום בררנום ואצלנו עקריהם מהקבוצה הגדולה שקבצן הג"מ בער ראטנער ז"ל בספרו אהבת ציון וירושלים (שכבר נדפסו י"ב חלקים ממנו) והדפסנום בסוף המסכתות.

(המשך מעל"ד)

נוסחאות שרידי הירושלמי שרידי גליונות הירושלמי שנמצאו בכתב יד עתיק יומין בגניזה במצרים (נדפסו בנויארק בשנת תרס"ט).

נוסחאות כ"י רומי לירושלמי סדר זרעים (מלבד מסכת בכורים) (נדפסו נ"כ בס' שרידי ירושלים הנ"ל).

נוסחאות ירושלמי דפוס ויניציאה שנדפס ראשון בעולם ע"פ ארבעה כ"י

נוסחאות ירושלמי דפוס קושטנדינא נדפס עם פירוש שדה יהושע להג"מ יהושע בנבנשתי ז"ל על פי ירושלמי כתב יד מדוקדק והמפרש ביררו והכריע רובי הגרסאות שלו נגד הנדפסים לפניו (נדפסו אחרי המסכתות).

נוסחאות שונות במסכת שקלים והוריות ירושלמיות שחוברו לתלמוד בבלי ורבו בהם שנויים מאלה שנדפסו בירושלמי.

נוסחאות כ"י מינכן למס' **שקלים** שחוברה לש"ס בבלי. נבררו עפ"מ דקדוקי סופרים. גם הצגנו קצת נוסחאות בסדר זרעים מכ"י ליידן.

[כ"י] **פירוש רבינו שלמה** בכר **יוסף סיריליאו** ז"ל, לירושלמי ברכות ופאה (הוא הד בגאוני קשישאי, מובא לרוב בשו"ת אבקת רוכל למרן ב"י ז"ל. ובשו"ת מהרשד"ם בשיטה מקובצת ועוד). על מסכת ברכות כבר הופיע במגנצא בשנת תרל"ה ע"י הרב דשם הג"מ מאיר הלוי לעהמאן ז"ל מכ"י שהיה גנוז בירושלים והעיר עליו הערות יקרות בשם מאיר נתיב, ועליו נלוו גם הערות וחדושים מאתי זעט. ופירושו למסכת פאה העתקנו מכ"י הגנוז בלונדון בבריטיש מוזעאום, והצגנו שניהם בסוף המסכתות.

[כ"י] **עצם הירושלמי לשתי המסכתות ההן** הדפסנו נ"כ מכ"י הרש"ס יחד עם פירושיו, כי גרסאותיו ספרדיות מדויקות ורבות מהן שונות מאד מכל אלה שלפנינו. והנה בפי' **מלאכת שלמה** על משניות מביא פעמים רבות את אשר מצא מפירושיו במהדורה אחרת בפנים אחרים. והעתקנו גם את כל אלה על גליון פירושיו.

[כ"י] **באור הגר"א ז"ל לירושלמי סדר זרעים**, לרבינו אליהו הגאון מווילנא ז"ל. בו הניה אורות מאופל השבושים שרבו בירושלמי הוציא חמה מנרתיקה ויאר את מחשכיהם ויצר שיטות עמוקות חדשות אשר לא שערום כל חכמי הדורות שלפניו. האור הגנוז הזה נגלה גלוי אליהו לדפוסנו בכתבי יד שונים, האחד: **ספר באור הגר"א** ז"ל לסדר זרעים שנערך בחייו, ע"י תלמידיו על יסוד הנהותיו. והגר"א ז"ל העיר עליו שתלמידיו טוט לדעתו (כן העיד תלמידו חמובהק הג"מ חיים מוואלאזין ז"ל) ובשני מקומות בספר כ"י ההוא כתובות הערות הגר"א ז"ל בעצם כתב ידו.

ובכתב יד שני נגלו לפנינו:

[כ"י] **הגהות הגר"א** ז"ל על ירושלמי פאה דמאי ושביעית שנעתקו מגליון הירושלמי (ד' אמשטרדם שנת ע"ת) ונסדרו ע"י נכדו הג"מ יעקב משה לנדא ז"ל מסלאנים ויעטרם בביאוריו והערותיו בשם בני משה או פני משה.

ועוד נגלה לעינינו כתב יד שלישי:

כתב יד עתיק מירושלים ע"י בן נכדו של הגר"א ז"ל, הרה"ג ר' אלי' בנו של הג"מ אלעזר לנדא ז"ל. הכ"י ההוא כולל הגהות ובאורים של הגר"א על מס' מעשרות יקצת מעשר שני ועל מס' ביצה וקצת ממ' חגיגה, וצרפנו את הכ"י ההוא להכ"י השני הנ"ל וקראנוהו נ"כ בשם כ"י שני.

הגהות הגר"א ז"ל **על ירושלמי מס' ברכות** ומקצתן גם על **סדר זרעים** שהעתיקן הג"מ דוד לוריא ז"ל מביחאוו, מעצם כי"ק של הגר"א ז"ל מגליון הירושלמי שלו ועליהן הערותיו וחדושיו של הרד"ל (נדפסו בק"ב בשנת תר"ח ע"י מהר"ש לוריא ז"ל).

הגהות הגר"א ז"ל **למסכת שקלים** העתקנום מספר תקלין חדתין לתלמידו הג"מ ישראל ז"ל משקלאב (כל באורי הגר"א ז"ל והגהותיו נדפסו מאחרי המסכתות כי לרוב כמותם לא תכילם הגליונות בפנים הירושלמי).

קרבן העדה / **ושירי קרבן** } על מסכת סנהדרין מכות ושבועות נדפס בבערלין בשנות תק"כ—תקכ"ב. ונעים ממדפיסי זיטאמיר ופיעטרקוב בהדפיסם פירושו לירושלמי ס'מועד ונשים. ואנחנו הדפסנוהו בסוף המסכתות).

פירוש הג"מ אליהו ז"ל **מפולדא** על מסכת כלאים. נאצל מפירושו לרוב מסכתות הירושלמי.

[עי' הערת א לקמן].

[כ"י] **פירוש מכ"י קדמוני** למס' **שקלים** מגאון קדמון אשר חי בתחלת אלף הששי.

[הדפסנוהו גם במשניות נ"א הוספות].

הגהות אחד קדוש בספר כבר **לארן** להג"מ חיד"א **אזולאי** ז"ל ועליהן הערותיו של תרוח"א.

הגהות מהר"ם די לונזאנו ז"ל (בעה"ם שתי ידות) ג"כ בספר הנ"ל וגם עליהן הערותיו של הרה ד"א ז"ל.

[כ"י] **הגהות יפ"מ לסדר זרעים ומס' שקלים** מהג"מ מרדכי יפה מרגלית ז"ל מאובן יש; (מזמנו של מהר"ם כינץ).

[כ"י] **הגהות וחדושי הרד"א** ז"ל לירושלמי ס' זרעים ומס' שקלים להג"מ דוד אופנהיים ז"ל אבד"ק ניקלשבורג ומדינת מעהרן, בעה"מ מועד דוד ושו"ת נשאל דוד שעודם בכ"י ועוד.

[כ"י] **הגהות הג"מ אברהם דאנציג** ז"ל (בעה"מ חיי אדם וכו') לסדר זרעים נבלעו בתוך הגהות הרד"א הנ"ל שבאו יחד על גליון-הירושלמי של הרד"א שהיה ביד הרא"ד מגלי אפשר לבררן כ"א לבדה.

[כ"י] **הגהות וחדושי הגרי"מ** למן מסכת יומא עד סוף סדר מועד, מאת הג"מ יעקב משה לנדא ז"ל נכד הגר"א ז"ל.

[כ"י] **חרושי בעל חתם סופר** להג"מ משה סופר ז"ל

[כ"י] **הערות מרב עמרם הסידא** ז"ל אבד"ק מארע, חי בימי בעל חת"ס ז"ל ונ"כ בצפת בין קברי האריז"ל ומהר"ם אלשיך ז"ל.

שערי ירושלים הגהות וחדושים לכמה מסכתות, מהג"מ דובירוש אשכנזי ז"ל אבד"ק לובלין בעה"ם נודע בשערים.

[כ"י] **אמרי ברוך** להג"מ ברוך פריינקיל תאומים ז"ל (בעה"ם ברוך טעם).

[כ"י] **מעיני הישועה** הגהות הג"מ ישראל יהושע ז"ל טרונק אבד"ק קוטנא, וכתוכם הגהות נכדו הג"מ יצחק יהודה טרונק אב"ד דשם.

[כ"י] **חרושי הרא"ג** להג"מ אליהו גוטמאכער ז"ל אבד"ק גריידץ (בעל הגהות על ש"ס שלנו משנת תר"ם).

הגהות וחדושי הרד"ל להג"מ דוד לוריא ז"ל מביחוב הנודע בחיבוריו בשם הרד"ל.

[כ"י] **הגהות הרמ"ש** להג"מ מתתיהו שטראשון ז"ל (הנודע בחדושיו הנפלאים בספה"ק).

ספירים מספר נועם ירושלמי להג"מ יהושע אייזיק ז"ל אבד"ק כלאנים נבחרו ונלקטו ע"י הגאון בעה"ם גליון אפרים הנזכר לקמן, והביאם בשמו בתוך חדושיו.

[כ"י] **דברי דוד** או **לקוטי הרדב"ש** חדושי הג"מ דוד פרידמאן ז"ל אבד"ק קרלין ופינסק (בעה"ם פסקי הלכות).

[כ"י] **בן אריה** חדושים לסדר נשים מאת הג"מ זאב ב"ר אריה ליב ז"ל (אבד"ק מע"ז בעה"ס „בן אריה" בש"ס בבלי שלנו) בתם מוסגרים חדושים מנכדו הג"מ אריה ליב ליפקין ז"ל אבד"ק וועקסנא.

[כ"י] **טוב ירושלים** חדושים והגהות בירושלמי להגה"ט אליהו דוד ראבינאוויץ–תאומים ז"ל רב הכולל דאשכנזים בירושלים.

עמודי ירושלים חדושים לירושלמי, שנלוו על ספרו עמודי אש להג"מ ישראל איזינשטיין ז"ל.

[כ"י] **עמודי ירושלים תניינא** חדושים לירושלמי שהיו עוד כה בכ"י להגאון הנ"ל.

[כ"י] **גליון אפרים** חדושים והגהות להג"מ אפרים זלמן הכהן לאפ נ"י אבד"ק ווערזבולאוו והגליל (בעה"ס זבח אפרים על מס' זבחים).

מערכת הערוך מרגליות טובות מנוסחאות ופירושים של הערוך מהמלות שלא נערכו בו כעריכן מיוחדים רק נבלעו בערכין זרים וע"כ נעלמו מעיני המפרשים. ועל קצתם יחנו גם הערותיו של מוסף הערוך להג"מ בנימין מוספיא ז"ל.

[כ"י] **אורים גדולים** הגהות וחדושים מעטי תכמית ורבי האיכות מחכמים שונים יאירו אחרי המסכתות ושמותם רבו מלפורטם פה.

ועל כל אלה הוספנו עוד כמה מעלות:

התוספתא בהיותה אחת מראשי היסודות שהירושלמי נבנה עליה וצריכה להיות צמודה לירושלמי ביחוד לבניני ע"כ חלקנוה וסדרנוה עם כפרשית באופן שכל הרוצה יוכל לפתוח אל חלקי הירושלמי. ועוד גדולה עשינו לה כי ספחנו עליה שנויי נוסחאות הרבים מתוספתא כתב יד ערפורט (הוצאת צוקערמאנדל) והנם ככוכבי אור להתוספתא.

קצת לשונות המיוחדים לירושלמי סגנונים ודרכי שמושים שאין כמותם בבבלי. נוסף עם ביאורים של חכמים שונים ונסדרו ע"פ אלפא ביתא.

המקראות שהובאו בירושלמי רובם והבם בשנויים מכפי שהם בתנ"ך ע"פ המסורה הצגנו את נוסחאותיהם האמתיות על שולי הגליונית בפנים הירושלמי בין כל שנוי ונוסחאות שבגמרא.

שמות התנאים והאמוראים הבאים בתלמוד לפנים בר"ת שיש לטעות בפתרונם (כמו ר"ח ר"י ר"א שיש לפתור ראשי התיבות: ר' חנינא ר' חמא, רב חסדא וכדומה, כן ר' יוסי ר' ישמעאל ר' יהושע וכדומה, וכן ר' אליעזר ר' אבא, רב אשי וכדומה) כל אלה פרטנו בשמי תנותאות למקומותיהם.

ארבעת הפרקים האחרונים של מס' שבת שלא נדפסו בירושלמי ד'ויניציאה ופיעטרקוב לפי שאין להם גמרא ירושלמית הדפסנום בסוף המסכת.

השלמנו כל ההשמטות של פני משה ושל מראה הפנים שנשמטו מדפוסים האחרונים וכן **המפתחות להרמב"ם** מבעל פני משה (שנדפסו בליוורנו) וגם כל **ההכרעות** שנשמטו מדפוסים הקודמים הדפסנום בזה, כי ברכה בהן.

הקדמה

דא תושבחתא דשבח דוד על דיהיב ליה חוכמתא אלהא קדישא.
ולעילא מכולא דיתיב בלביה למעבר חדין פרישא.
דמנהר לעלמא יתיר מן נכרשא. ודין עובד דהדין תושבחתא כאזרא וכדשא.
כפום סדרא דאלפא ביתא כרישא. ובאתרא כסדרא דתרי עשר מסכת דמתילין לטלייא ומנהרין כששא.

א שבח לאלהא די עביד כשיתא יומא כל דבשמיא ובארעא כוכביא וכיהרא:

ב יומא שביעאה דאיהו יומא **שבתא** נייחא ברא:

ג כורן עבד ופרישן לאפקא ית עמא ישראל מעמא נוכרא:

ד י לאבדלא יתהון בדיל דלא ליהוו **ערובתא** ביניהון וליהוון עמא בחירא:

ה וא ביקריה איתגלי בנו מצרים לקטלא ית כל בוכרא:

ו חזי ית דמא **דפסחא** ולא שבק מחבלא למיעל לות ביתא למקטל בוכרא דעמא ישראל ודבעירא:

ז והר יקריה אנהיר על עולם וויניק בימא דסוף ואוף כד יהיב לון אורייתא בטורא:

ח ובא דעבדו בעגלא אישתבק להון **ביומא** דכפורא:

ט יבא עבד עמהון ברייהון לאודעא יתהון על ידא דפרסרא:

י תקלון **לתקלייא** פלגות סלעא כל דעבר על סנינא לפורקן נפשא דגברא:

כ לקבל דא אחית להון מנא ואנהיג יתהון באתר דחילא במדברא:

ל מיותהון לאסיבא להון בסופא **סכך** עלוהי בעננא יקרא:

מ אן יחוי אתיא ותמהיא די עבד אלהא עילאה לישראל ית ירדנא לאעברא:

נ פלו מתמן לכבש ית יריחו וכד תקעו כהניא בשופרא **כבריש שתא** ונפלו שורא:

ס תרחרו בארעא שבע שנין לכבשה יתה עד נמירא בזעיר שיורא:

ע דיין עסרי שבע שנין לחלקה יתה ובתר כן קבעו ית משכנא בשילה למיפק לתתן בכל **יומא טבא** בתרירא:

פ רישן עבד עמהון אלהא רבא למבני להון ית ביתיה בתוקפא ובהדרא:

צ הירא דכולי עלמא ואוף דאכלו **בתעניתא** ברת קלא נפקא דזמינון לחיי עלמא וטבון סנוהון לא יחסרא:

ק דם רבון עלמא לא הוה שפר ית דעבד מלכא אחשורוש להשתמש במאני דמקדשא דשפירא:

ר ווחא אתגלגל להון לישראל מחדין, עובדא לאיזתזכא מעיטא בישא דהדין רשיעא כמפרש **במגילתא** ואתיהיב למלכתא אסתר כתרא:

ש מכון איתעביד עלמא כד בי מקדשא חרב ואיתבטלא קורבנא לכפרה:

ת רעא דא פתח לון כד יתעסקון באוריא דקורבנייא יתקבלון ברעוא ובחדווה **כחגיגה** וישתבק להון כמא דמזריק דמא במדבחא על מיהרא:

מן קדמך אל שדי תיפוק ברעוא לפרק ית עמך מן גלותא ועלן לאנהרא:

צפר כ צפיא דשבעא יומין **ואבילי דירושלם** קרתא קדישא יתנחמו בכפלייא בזכיתא דהדין הבירא:

הקדמה ראשונה

אחרי אשר ספרתי קצת דרכי אל.. אשר פעל ואשר עשה לישראל. אחל בקצרה. מקבלי התורה. משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים. וזקנים לנביאים ונביאים לאנשי כנסת הגדולה. שמעון הצדיק היה משירי אנשי כנסת הגדולה וקבל מכולם ומסרה לאנטיגנוס איש סוכו ובית דינו וממנו קבלו הנשיאים ואב"ד זה אחר זה עד הלל ושמאי ולא היה מחלוקת בישראל כי אם על הסמיכה אם לסמוך על הקרבנות ביו"ט. והלל ושמאי נחלקו בג' דברים כפי דעת ירושלמי ותלמידי הלל ושמאי ואילך הרבה המחלוקת בישראל ואמרינן בירושלמי בחגיגה ועוד אומה עתידה לחזור למקומה עד שיבא בן דוד. ועדיין היו מקבלים התורה בעל פה עד רבינו הקדוש הוא ר' יהודה הנשיא שחבר המשנה בכתב באסיפת כל חכמי הדור שהיו בימיו מקצה ועד קצה מכל מה שקבלו מרבם עד משה ומה שהמציאו במדות התורה ובסנהדרי גדולה וכל זה מפני שנתרבו הצרות ונתמעטו הלבבות כתבן כדי שלא תשתכח תורה מישראל והרבה חכמים היו בבית דינו ומהם רב ושמואל ור' יוחנן רב ושמואל ירדו לבבל והעמידו תלמידים הרבה ומהם רב הונא ורב יהודה ומהם קבלו רבה ורב יוסף ואביי ורבא קבלו מרבה ורב יוסף ורב אשי ורבינא קבלו מרבא והם עשו תלמוד בבלי אחר שחבר ר' יוחנן הגמרא ירושלמית בארץ ישראל כמו מאה שנה וכתב הרמב"ם וענין שני הגמרות הוא פירוש דברי המשניות ועמקותיה ודברים שנתחדשו בכל ב"ד וב"ד מימות רבינו הקדוש ועד חיבור הגמרא ומשני הגמרות ומן התוספתא וכו' יתבארו כל דיני התורה ע"כ. והטעם העיקר שהוצרכו הגמרא לפי דברי כתב לדורו שהיה לנס רחב ובכל דור ודור נתמעטו הלבבות כיון שאינו רואים בזמן מאה שנים הוצרכו רב אשי ורבינא לעשות חיבור אחר נוסף על התלמוד ירושלמי. ולכן רואה שבכמה שבתלמוד ירושלמי קיצרו מאוד בדברי המשנה ומוהיב אי מפניע ממנה מפני שבזמן שרוב החכמים והתלמידים היו בקיאים במשנה כך שמטו בתלמוד בבלי וקצרו הדברים במקום שהן מפורשים בירושלמי לכך בסדר זרעים אין חיבור מהבבליים על שום מסכה כי אם על ברכות וסמכו על הירושלמי ואף שאינו נוהג בחוצה לארץ מכל מקום הרבה דינים נמצאו שם שנוהגים אף בחוצה לארץ. הא אין עליך לומר אלא כלשון הראב"ן אבל הירושלמי היה בשלימות גמור כאשר כתב הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות ונמצא מן הירושלמי חמשה סדרים שלמים ועל סדר טהרות על נדה לבד. וכבר אמרו חז"ל בכל מקום הלכה כירושלמי אלא במקום שהבבלי חולק עליו בפירוש. רק מטה פליט להשוותם בכל מאי ולהסביר בלא להרבות מחלוקת בישראל. ומעולם תמהתי על גדולי קדמונינו שהיה לבם פתוח כפתחו של אולם ובקיאים בכל מדע וידעו לפרש התורה בכך טעמים ויותר מכולם היו בקיאים בירושלמי כאשר עינינו רואות שהוציאו ממנו דינים לאלפים ולרבבות מדוע לא שמו פניהם לפרש הירושלמי. אמרתי בלבי בודאי מאת ה' היתה זאת שהזמן גרמא כמפורש בזוה"ח מדרש איכה עד אשר לא תחשך השמש והאור זה תלמוד ירושלמי דנהיר נהורא דאורייתא מנהר דאתבטיל דא בכיתו אסתלקו בתבוכא וכו' ע"כ. ועתה ייגל ישראל מאוד וקרוב קיצו וזמן הגאולה אומר אני מעשי למלך מלכי המלכים הקב"ה כי יגיע התור להשתמש בתרגנו לכן מאזלן האור מפאת מזרח עד כי יאיר להרים. ויראה השמש בשמים. ולא יבא עוד ערל וטמא בירושלים. ואף כי יראתי מלגשת אל הקודש. לעשות דבר חדש. ולפתוח פי נגד מלכים. וביותר במקום שנתקלקלו הדרכים. אך בשמים עדי. כי לא עשיתי דבר ביחידי. רק אחרי ראיתי שה' אלהי אבותי היה בסעדי. עליו נסמכתי בכל לבבי ובכל נפשי ובכל מאודי. ונכנסתי למלאכה הזאת והוא היה מעוזי. תם ולא יגמור בעדי. אמן סלה:

סדר המסכתות. כפי הירושלמי הן שבת עירובין פסחים יומא שקלים סוכה ראש השנה ביצה תענית מגילה חגיגה מועד קטן. הנה כל המסכת בסידורן כסדר הבבלי לא אפרש מעתה שמטעמים הם בדברי הרמב"ם ז"ל בהקדמת פירושו למשניות אך כמה שהן חלוקים אתן טעם. וזהו שדורש להבבלי שבת עירובין פסחים שקלים יומא סוכה ביצה ר"ה תענית מגילה מועד קטן חגיגה. והירושלמי הקדים יומא לשקלים לפי ביום הכפורים נקבע מיד בירידת משה מן ההר ומצות שקלים לא ניתנה עד הקמת המשכן וסמך ענין שקלים ליומא ששניהם לכפרת העגל הן. והקדים ראש השנה לביצה שראש השנה היא על מועד מוזהר כמו שבת ופסחים ויומא. מה שאין כן ביצה הוא כולל לימים טובים כולם. והקדים חגיגה למועד קטן לפי שבאה ענין הכתוב בתורה ואף שאין הכל חייבים בה ולפיכך איחרו רבים הקדים משהר מאחר דרבנן מכל מקום מסכת מועד קטן שעל מדרבנן מלאכה במועד ובאבל לפי דעת רוב הפוסקים ואינו נוהג בכל בני אדם שבשני ההיו וגר הכמער והומיק לפיכך הוא ראוי להיות אחרון שבכולם. כד"ן:

הקדמה שניה

מגולת באותיות באחרונה. וכה בבואר עמקי הפירוש ליודעי בינה.
שירו לה' שיר חדש. לאיש אשר יסודתו בהררי קדש.

סיר מיהד וי"ב תמעות ויהד ותמעה נלה. ופתי יתהות ופתי תמעות ופתי יתהות ושלש הטעית כסגר :

אני דבבר אשיר אל אל צורי מדריך לי שבילי: אשר חנני דעה ובינה מאיר נרו למולי:
שמע באזנך נאם בנו נפתלי: עשה למענך היה בעזרי אלי:

בראשית כל הרעיונים. ובהתחלה כל הענינים. הנה הוא לאדם לשבח על חלקו לאדני האלהים. אף כי אנכי קטן מתלמידי רבינו הגאון ז"ל הקדמונים. אשר שורני ה' לפרש סדר מספר ירושלמית הנקראת זמנים. והנה כל מחבר ספר בלי ספק בחפצו ורצונו לתועלת גם הקוראים ומבינים המבינים. אלא לא כן טובה סבה לו השתיקה מלדבר דברים עמוקים. ולזה לא היה צריך שום ספר פירוש מהאחרונים. אך עיקר כל דברים הוא מהלכה פנים. האחד שגודל בגימות חכמת המחבר ידבר בעניינים עמוקים במאמר קצר והבאים אחריו יעמדו בהמבונים. והשני שכבר קדמה למחבר הידיעה בהקדמות הצריכים לספרו וזאת אשר אמרתי למעלה. שהיו בקיאים במשניות ופירושם ולא היו צריכים בהם לפנים. והשלישי כי רוב המאמרים בכל לשון סגנום פירוש והדבר שיובן מאליו מאחר ענייני מבהגים. וזה אשר אהבר לומר בכל הספרים כאשר הביט בזה הקדמונים. ובפרט לנו עד ספס רביעי בהטעיו חכמי התלמוד רוב דברים שתהיה עדין תורה בעל פה שבקצי הותיה למהבה שלא תהיה ביד כל אדם חכמת הבונים. ומשובות ארבעה פנים שלנו יאמה אל ועד לאיש נתן ונבור חיל אף כי לאיש כמוני הסר מדע אשר לא הגיע לארבעה פנים. אכן אמרתי לא ימים ידברו ולא יודיעו חכמה רוב שנים. ורוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם והתבונן מזקים. כי כלעתי דברי לפני תלמידים כגונים. וחכמים גדולים ורבנים. אחרי הפקידה רבה והעמל והיגיעה בלא יום ובלילה. ובירלתי הדרך הטוב מהגע עד אשר יצא כאור נגה הפירוש והעניות מהוקים. וכלולים בו דברי רבותינו נ"ע הדפיס גם ישנים. [illegible] וקדמונים מבכורי הגיס. [illegible] במקום אשר אמית דבר אלה לפרש הירושלמי מהכרי כל הגלגונים. לכן לא יבהל הריתה פיו לדבר בדרה על פירושי הדסניית כד אשר יבדר ואלף את הסוגיא ויהיה בקי בכבי התלמודים [illegible] נוהות לדברים אכותים. וחות הפונים נאל הו כאל ימגעו כי המעמקים הנותרים ברבי עקרלות ואנות לדרך הלמה סרגנים. השמעים פיהם לבני הן והסהר מגבים. תורים בטעם. עד אשר לא הדע מכבן מי יצא הקר"ה הזה מבלי ביקום שנ.ים. כאשר שכבד מכן הדבר כן מפלח הסרונה בעלשהם והן מכלה [illegible]

בההלהבות האן ויתיעת ההירה לכן נספר פתוס ותהוס יזוע דימס. ומבקשים העלגים. קל הוא בעיניהם נמלא שנס לגשת שגלת תגס. להמים חכמות אשר לא המתינה ולגנב זוהי בדברי חכמים אשר הם כדרבונים. ולא יתשימו המעיינים בשניהי הגרסאות וכגר הוזהר על זה הקדם רבינו תם בהריכת הדברים ועושה שנגות כזדונים. כי לא עשיתי דבר זה במהירות כי לאחר רבות מהונים. ומה גם לפעמים חויהי סגיא כפולה והגרסאות משהנים. בחרתי בגירסא הגונה בעיני ויפקתי עיניהם בגליונים. ושם ימצאו הליונים. אי לזאת ישלח החכמים אם הארכתי בלשוני בפירושי במקלת המקומות כי לא נעשה להורות לשלמים כי שלמים הם רק לקרב ללמוד תורה זו קטנים ונערים ובחורים וזקנים המונים העמים. ולזה קראתי שם פירושי זה **קרבן העדה**. לקרב העדה אל התורה הלזו הנקראת השוה. כמבואר בז"ה מדרש רות על התעודה זו **תלמוד ירושלמי** עד השדה חותם תורה בלמודי ע"כ. שהיה מעין חתום עתה יהיה כמעין נגיס. לרוות לאחרונים. גם קראתי אותו בשם זה על שם מאותי והם אבי ולמי ז"ל יאף שמי הקטן ברגשי היטות מהכוונים. **קול רנה בהגי** נפתלי הירש **ע"ל דוד הקטן** כמאמר המשורר לנצר עולם יהיה צדיק כי אח"מ הרבני ז"ל הב"מ הוא אשר גם משו בכשו ולא נח ולא שקט עד אשר הביאני עד הלום להוציא לאור עולם פירושי זה ויברכני קודם מותו בזה"ל כאשר עתה מביאתי ברכותי שכרך כן ישמעך אל בשמחה בנים. ואם במו"ה נחסם קידה נמר דברו ידעתי כי יואל ישב בשבת ההתמונים. בלבה העליונים. ואף אפי יזרקי המפורסמת בחסדיה. ולב עבר ידות. בהדיקה להורה בבין יפה ברנים. ויודעין האלוה בשמחה הבנים מצוי מעמנים. והאל אשר דבר עם משה פנים אל פנים ומסר לו כל מה שיחדשו התלמידים הראשונים והאחרונים. הוא יחנני למען שמו להוציא לאור עולם פירושי על כל הירושלמי עם שאר ספרים הגנוזים ועמדי נהוגים. ולראות מורי בשנים. ללמוד ממנו מהרי תורה המבוללים לשונם ובמהרה נזכהו להשיב בנות ישראל לאחוזתיהם כימים. ובנין בית עולמים בעיר הקודש בירושלים ובעבודתם הכהנים. ולוים בדוכנם. וישראל במעמדם. על תלם תמים. כן יעשה אל שומע התחנונים. הנותן ליעף כח ומרבה עצמה לאין אונים. אמן וכן יהי רצון :

הקדמה שלישית

לא האמינו כל מלכי ארץ כי יבא אוהב אל ירושלים. הלעוטה בפי אריות כמו שחלים.
עתה תאיר נרה כשמש בצהרים: בעמדה על כ ה ויראה תומתה בשולים.

גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על דרכי בני אדם. אף כי הם בשר ודם. חלקה להם מהגמלך. להבין פתאי תורתך. ואף על זה פקחת עינך להקיטתני מעגת האולה. לנגוד כתבלי התן ובכבוד יתוי כי אם להעיר נפש המשכלת. ויאמר דוד מי אנכי ה' אלקים ומי ביתי כי הביאתני עד הלום. לפרש דברי הראשונים היקרים והאוהדים מנפך ספיר ויהלום. והקטן עוד זאת בעיניך והדבר הזה ענדך לדבר למרחוק. כאשר עשיתי בתוספת אשר בכל שני שמתי לחוק. ומה יוסף עוד דוד לדבר. בשבור דברך ולבך עשית את כל הגדולה הזאת להיות דברי כמעין המתגבר. להדר דברי מחברי התלמוד הזה. מחזה שדי יחזה. כהלמוד בבלי. אשר בו כל עדי וחלי. וזאת שמתי אל לבי. שמה שהדבתי בכ"ם בבלי ובשוקים והיין נוגפים אל הירושלמי להגלם בקרבי. עד אשר יחכני ה' להוציאם כולם לאור עולם. וגם נעלה במעלת השלם. ואל יהי לי עטרת עון אשר קראתי במקום אשר יש לי להאריך בשלפני. כי ממש הטבל יפול. וכמעט אשר לפני. יצריך לרוב לרב כתיב פרק ואחר פרק חרח מצגיר לנו ויאמר לך השברתי מלהתי אין להפיט בנבתוי. כמעט עיוני. כאשר ההים נפני אהוני: הראשון הוא יען דבר הוא התמרם ויצא המקשה. שניהם נערנוב יעשה. והשני קבה הימנו לפנמים מחדם בתוספה פי' אחר בסיגיא ומיהה בו. היה לו לבביר המוב והישה בגבם ולקרטו. והשלישי נמלא בדברי תוספת לפעמים בכהב לא נמצא דבר זה בפוסקים. אולי המצא ימצא במרוקים. ומה גם שנמצאו אלה דבריו בבפרי המחברים הראשונים. והוא לא שב הוהם ונטל הפנים. אהי אל הרע ואל הדבר נגהבות. כי לא יועילו הגעוסה. כן שמתי לך ריות בין עדר לעדר. והכלכלי רעיונך ותבוק מדעם האחד. מה לם יתערבו הדבריס. תעמוד במקום הוק כעומד בין הגדרים. ואשר קשה עליך פירשתי בפנים פונים.

אני גומר לך עם בונים אל התערב כי אם תבין לאמרי בינה הדע כי זהי הבחיה בעניני התלמודיים שאין להם מספה ארך והוא. מעבים הספרים בנושא אחד ילחד מהן קרוב למנות והבני להעמים והולי יבא הים אחרי ויקרבם אחד לאחד ויהו לאחדים בידו ואין זה אלא כפותח בער לנטנים. גם יש עוד פעם אחר שעיקר בענן כמאמר חז"ל בעדיות. למה שזכרו דברי יחיד וכו' ומיררה אחד נוטל לראשונים ולאחרונים בעניינים כולו נהמידיות. ואל הבלגה הבלשיה. לא ידעתי אם הכם נב לנו לאיה ישיה. הלא אין קן לדברי חכמים ומי הוא אשר יאמר בכלם לפניו נלויים. אף אם לצד אותם בצדק הלא [illegible] ההכמה עטרת טסף על עטרת הזהב בין הלגבגה פנויים. ואין המובה כי אם על הפוסקים המפורסמים בהם הממיד נגד עיניו. ועליהם שמנו מגמת פנים. ובין שלישית לרביעית לא יפסיק. כי הבונה אתת לבניים יפסיק. ואחרי הודיעי לוהך כל זאת. אל תנקם לך נפלאות. רק התבונן בכל ונבנך להבין הדברים על מכונם. ילו אמי שילמו אם יאמה אתם. אל הסים נגן לשום דבר. והן תודה לשבר. וקראתי התוספות האלו בשם **שירי קרבן** כמו [illegible] שירי הדם שאין שירי מעכבין. כמו שירי הדם שאין שירי מעכבין. כן הוספות אלו אין מעכבין הקרבן ויאות הפירוש אך גרכי קרבן כן ניחוחות האלה הלימדים ולהעיר אזן בגויים. כי נכונה [אנכי] יברכני יהיה בעזרי להוציא חידושי על שני התלמודיים. והשיבה שנים במרוחיו יעשה בנים בהגמידים. והרבה הדעת כמים ניסים. ויסוד לשון הפירושים. ויבונו בנים ונגולה. וישמחו בשמחה יהא עיר ירושלים כלה. כה אמר ירושלים. מגנו נוגה. בזכרי תמיד הרבן עינש. בהתמדת עיון בתורתם מאור עיניהם. הקטן והצעיר לימים. מהאבק בעפר רגלי החכמים :

היום יום י"ג תשרי לסדר וזאת הברכה אשר בירך משה לפ"ק:

הקטן **דוד** בהרב מהר"ר **נפתלי הירש** זצ"ל הב"מ בהחסיד מהר"ר **בנימן** בהרב הגאב"ד התי"ף כה"ר **דוד** בירלש וצ"ה.

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

יציאות

*השבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ באי זה צד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים * פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובעל הבית פטור פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכנים בעל הבית חייב והעני פטור פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה או שנתן לתוכה והוציא שניהן פטורין * *פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה או שנתן לתוכה והכנים שניהן פטורין :

גמ' *מהו שתים שהן ארבע שתים לחיוב ושתים לפטור. או ארבע לחיוב וארבע לפטור. נישמעינה מן הדא שבועות שתים שהן ארבע. *א"ר בא תמן כולהון לחיוב. ברם הכא חיוב ופטור אתינן מיתני. הדא אמרה ארבע לחיוב וארבע לפטור.

א"ר

קרבן העדה

יציאות השבת. הוצאה מרשות לרשות האמורה בשבת וכגונ' מפרש דהכנסות נמי קרי להו יציאות הואיל ומוציא מרשות לרשות: באי זה צד. כמו כיצד: שתים שהן ארבע בפנים. לאותן העומדים בפנים שתים מן התורה הוצאה והכנסה דבעל הבית ועל שתים אלו חייב חטאת על שגגתו ועל זדונו כרת ועל התראתו סקילה וכן בכל מלאכת שבת: שהן ארבע. מדבריהם הוסיפו שתים לאסור לכתחילה ואם עשה פטור ולקמן מפרש להו ואזיל: ושתים שהן ד' בחוץ. שתים מן התורה הוצאה והכנסה דעני העומד בחוץ ושתים מדבריהן כשהמלאכה נעשית ע"י שניהן זה עוקר וזה מניח לכתחלה אסור ואם עשה פטור כדיליף בגמ' שנים שעשאו פטורים: פשט העני את ידו. והחפץ בתוכה: ונתן לתוך ידו דבע"ה. דעביד ליה עקירה ברה"ר והנחה ברה"י: או שנטל מתוכה והוציא. החפץ והניח ברה"ר דעביד ליה עקירה ברה"י והנחה ברה"ר: העני חייב. שעשה מלאכה שלימה והרי שתים מן התורה לעומד בחוץ: ובע"ה פטור. פטור לגמרי ואפי' לכתחילה מותר דהא לאו מידי עביד: פשט בע"ה וכו' בע"ה חייב. והרי שתים מן התורה לעומד בפנים: פשט העני את ידו וכו'. דעביד ליה עקירה: ונטל בעה"ב מתוכה. והניח בפנים ועביד לי' בע"ה הנחה: או שנתן לתוכה. דעביד ליה בעל הבית עקירה והוציא העני והניח: שניהן פטורין. שלא עשה הא' מלאכה שלימה אבל אסורין לעשות כן לכתחילה שמא יבואו כל אחד ואחד לעשות מלאכה שלימה בשבת הרי שתים מדבריהן אחת לעני בחוץ ואחת לבע"ה בפנים: **גמ'** מהו שתים שהן ד'. מיבעי' ליה פירושא דמתני': שתים לחיוב ושתים לפטור. שתים חיובי' שהן ארבע בהצטרפו' שתים פטורין וכדפרישית במתני' או ארבע לחיוב וד' פטורין וה"ק שתים כתובים בקרא והן הכנסה והוצאה שהן ד' בפנים יש בהן ארבע דהיינו שתים הוצאות ושתים הכנסות לחיובא ושתים הוצאה והכנסה שהן ארבע בחוץ לפטור ובפנים היינו חיובים שמתחייב ומביא קרבן עליהם בפנים בעזרה ובחוץ היינו שאין צריך להביא עליו קרבן: נישמעינה מן הדא. כלומר תא שמע מהא דתנן בריש מס' שבועות שבועות שתים שהן ארבע יציאות השבת שתים שהן ארבע ותו לא וקשה ולמה לא קתני במתני' דשבועות נמי גבי שבת שתים שהן ד' בפנים וב' שהן ד' בחוץ: ומשני א"ר בא תמן. בשבועות לא נקיט אלא חיובין כיון דלאו עיקר שבת הוא: ברם הכא. אבל כאן דעיקר שבת תנא חיובי ופטורי: הדא אמרה. פי' זאת אומרת מתירוצא של רבי בא מוכח פי' דמתני' ארבע לחיוב וארבע לפטור דאי שתים לחיוב ושתים לפטור אם כן אף בשבועות תני פטורין והדרא קושי' לדוכת' ליתני נמי שתים שהן ארבע בחוץ:

א"ר

פני משה

יציאות השבת. הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת. ולהכי פירשא קאמר כגמרא דתנא להכנסה נמי הוצאה קרי לה שהרי מוציא מרשות לרשות הוא והא דתני יציאות ולא קתני הוצאות לישנא דקרא נקיט דכתיב אל יצא איש ממקומו ודרשי' מיניה הוצאה אל יצא עם הכלי ללקט המן: שתים שהן ארבע בפנים. שתים הן מן התורה הוצאה והכנסה לבעל הבית העומד בפנים ברשות היחיד ועושה כל המלאכה עקירה והנחה מרשות לרשות ושתים הן לחיוב שחייב חטאת על שגגתו כגון ששגג ולא ידע שהיום שבת או ששגג ולא ידע שמלאכה זו אסורה ועל זדונו בלא התראה חייב כרת ואם הזיד בהתראה חייב סקילה וכמו בכל שאר מלאכות של שבת. והא דפתח התנא במלאכת הוצאה ולא קתני לפי סדר האבות השנויין לקמן בפ"ז משום שההוצאה היא מצוייה ביותר ורגילין ב"א להכשל בה לפי שאין צורך לעסק אחר עתה אלא שהוא מוציא או מכניס החפץ עמו ועוד טעם אחר לפתיחת המסכת במלאכה זו משום שמלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר ומה לי מוציא' מרה"ר לרה"י ואינה נראית למלאכה לפיכך הקדים אותה התנא לשנותה להשמיענו דמ"מ מלאכה היא: שהן ארבע. שהוסיפו עוד שתים מדבריהם כשהמלאכה נעשית על ידי שנים שזה עוקר וזה מניח דמן התורה שניהם פטורין כדדרשינן מקרא דכתיב ואם נפש אחת תחטא וגו' יחיד שעשה אותה חייב שנים שעשאוה פטורין אבל חכמים אסרו לכתחילה ואם עשה פטור כדמפרש ואזיל לקמן: ושתים שהן ארבע בחוץ. וכן להעני העומד בחוץ ברה"ר שתים הן לחיוב מן התורה כשעושה כל המלאכה עקירה והנחה. שהן ארבע מדבריהם לפי שהוסיפו חכמים עוד שתים לאסור לכתחלה אף כשזה עוקר וזה מניח. והא דנקיט התנא לבעל הבית ולעני משום הך שמעתא גופא דאמרן לפי שהוצאה מלאכה גרועה היא ולא הוי גמרינן הוצאה דעני מבעל הבית ולא בעל הבית מעני וכן לא הכנסה והלכך אשמועינן להרווייהו: פשט העני את ידו לפנים. והחפץ אחד בידו ונתן אותו לתוך ידו של בעל הבית דעביד ליה עקירה מר"ה והנחה ברה"י או שנטל העני החפץ מתוך ידו של בעל הבית והוציא בידו לחוץ דעביד ליה עקירה מרה"י והנחה בר"ה ואע"ג דבעינן עקירה ממקום חשוב שיהא בו ד' טפחים על ד' טפחים וכן הנחה על מקום ארבעה על ארבעה והכא ליכא מסקינן בגמרא משום דידו של אדם חשובה ליה כארבעה על ארבעה לפי שרגיל ליטול ולהניח בה חפצים ואפי' גדולים הרבה והלכך אע"פ שלא הניח החפץ בקרקע שהוא עומד בו הואיל והוא בידו הרי הוא כמונח בארץ: העני חייב. לפי שהוא עשה מלאכה שלימה עקירה והנחה אבל בעל הבית פטור. והך פטור וכן פטור דעני דבבא שניה פטור ומותר גמור הוא דלא עשה כלום אלא מעשה מיגעכא הוא דעביד וליכא כאן משום איסור שבת כלום אע"ג דאיכא הכא משום לפני עור לא תתן מכשול ולפיכך רבו המתפרשי' לפרש דהכא בעני נכרי מיירי אבל הא ליתא דלא מיירי הכא אלא במילי דשבת ומשום איסור שבת הוא דאמרי' דפטורי דרישא פטור ומותר הוא: פשט בעל הבית וכו' בעל הבית חייב. לפי שהוא עשה מלאכה שלימה והעני פטור ומותר הוא דלא עביד מידי והא דמהפך התנא ומפרש לשתים מן התורה להעומד בחוץ והדר מפרש לשתים מן התורה להעומד בפנים ולא כסדר שהתחיל בתחלה משום דאתא לאשמועינן דהכנסה נמי הוצאה קרי לה והלכך בתר דפתח ביציאות קא מפרש הכנסה תחלה: פשט העני וכו'. הני תרתי בבי דסיפא הן הן השתים מדבריהם שהוסיפו חכמים לאסור לכתחל' אפי' לא עשה אחד מהן מלאכה שלימה דחששו שמא יבואו כל אחד בפ"ע לעשות מלאכה שלימה בשבת. והיינו כאן שתים מדבריהם להעומד בחוץ ושתים מדבריהם להעומד בפנים: **גמ'** מהו שתים שהן ארבע. ובעי הש"ס היכי מפרש כן להא תני' דקתני שתים שהן ד' בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ והי הא [illegible] לה כולה חיובא ועל כרחך דיש בהן נ"כ גד פטור וכדמפרש לקמן במתני' ושאל הש"ס היך מרמז התנא בריש דבריו להני חיובי ופטורי דתני ואזיל: שתים לחייב ושתים לפטור. כלומר מי נימא דשתים שהן ארבע דקאמר היינו שיש בהן שתים לחייב ושתים מהן לפטור. השתים לחיוב הן הוצאה והכנסה בעשיית כל המלאכה לבע"ה העומד בפנים והשתים לפטור אם אינו עושה כל המלאכה וכדקתני בבבא דסיפא פשט בע"ה את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה וכו' דהיינו הוצאה והכנסה דפטור. וכן שתים שהן ארבע בחוץ נ"כ בענין הזה דאנו מפרשין שתים לחיוב להעני העומד בחוץ אם עשה כל המלאכה דהוצאה ודהכנסה שהן ארבע היינו עם השתים לפטור שלא עשה כל המלאכה אלא כדקתני בסיפא בפשט העני את ידו לפנים ונתן הבע"ה לתוכה והוציא. ונמצא אותר המוציא לפנים ונטל הבע"ה מתוכה ואין כאן מלאכה שלימה בהכנסה וכן בהוצאה בפשט העני את ידו ... והוציא. דהשתים דקאמר התנא בריש דבריו הן הן השתים לחיוב ושהן ארבע דקאמר הן הן השתים לפטור: או ארבע לחיוב וארבע לפטור. כלומר או דלמא שנא תהלך בענין הזה להשתים שהן ארבע דקאמר התנא אלא בהשתים דקאמר מרמז כאן הגד החיוב והגד הפטור כגון הוצאה דבע"ה אם עשה כל המלאכה דהוי חדא לחיובא וחדא לפטורא שלא עשה הבע"ה כל המלאכה של הוצאה אלא שהעני נטל מתוכה ושהן ארבע דקאמר היינו הכנסות חדא דחייב בעשה כל המלאכה דהכנסה שנטל מתוך ידו של עני והכנים וחדא דפטורא שלא עשה הבע"ה כל המלאכה דהכנסה אלא שהעני נתן לתוכה והכנים והיינו שתים שהן ד' בפנים. וכן אתה מפרש לשתים שהן ד' להעני העומד בחוץ שתים הן דהוצאות חדא דחיוב וחדא דפטור שהן ארבע עם שתים הכנסות חדא דחייב וחדא לפטור וזהו דקאמר ארבע לחיוב וארבע לפטור כלומר שיש בכל חלוקה מהארבע לחיוב ויש כאן לפטור דאלו לפירושא קמא אין בכל חלוקה מהארבע לחיוב ולפטור אלא השתים מהן הוצאה והכנסה לחיוב והשתי' מהן הוצאה והכנסה לפטור דאלו לפירושא בתרא יש בכל חלוקה מהארבע אחת לחיוב ואחת לפטור. נישמעינה לפירושא דהך מילתא ממתני' דשבועות דקתני שבועות שתים שהן ארבע וכו' יציאות השבת שתים שהן ארבע ולא קתני התם שהן ד' בפנים ושהן ד' בחוץ וא"כ מפרשינן התם כולהו לחיובא שתים הוצאה דעני והוצאה דבע"ה לחיוב בעשו כל המלאכה. שהן ארבע היינו שתים הכנסות דעני ודבע"ה לחיובא וקס"ד דה"ה נמי למתני' דהכא כל היכא דמפרשינן חלוקה לחיובא שפיר עדיף והלכך מפרש להשתים דקאמר הן לחיובא וכפירושא קמא: א"ר בא. דלא היא דע"כ לא דמיא פירושא דהך מתני' לפירושא דמתני' דשבועות דהתם שפיר מפרשינן כולהון לחיוב וכדאמרן: ברם הכא דקתני שהן ד' בפנים ושהן ד' בחוץ. וא"כ ע"כ דתפרש לחיוב ופטור. אתינן מיתני לבענין אחר לא משכחת לה שיהו ד' בפנים וד' בחוץ וכד אתינן לחיובי ולפטורי א"כ נפרש לכל חלוקה וחלוקה מהארבע חדא לחיובא וחדא לפטורא דלהכי שונה התנא להעומד בפני' ולהעומד בחוץ לאשמועינן דבכל חלוקת השתים מהארבע יש בהן גד חיוב וגד פטור: הדא אמרה. דהכי מפרשי' ארבע לחי' וארבע לפטור וכלומר בכל חלוקה מהארבע איכא חדא לחיובא וחדא לפטורא וכהאי פירושא בתרא דאמרן:

א"ר

[ירושלמי שבת]

אמר רבי יוסי מתניתא אמרה כן שבועות שתים שהן ארבע לא לחיוב. ודכוותה יציאות השבת שתים שהן ארבע לחיוב. *והא תני דלתות ההיכל שנים שהן ארבע. אית לך למימר לא לחיוב ולא לפטור. ניתני שנים עשר פטור. *לא אתינן מיתני אלא פטור שהוא כנגד חיוב. אמר ר' חייה בר אבא מהו ההן פטור דתנינן הכא א מותר. אמר רבי יוסי *עני ועשיר אחד הן ומנו אותן חכמים שנים. *הכנסה והוצאה אחד הן ומנו אותן חכמים שנים. יציאות השבת אין הכנסה בכלל. המוציא מרשות לרשות אין המכנים בכלל. נישמעינה מן הדא דמר ר' יוסא בשם ר' יוחנן הכנים חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת חייב. י מניין שהוצאה קרוייה מלאכה רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן שמע להן *מן הדא °ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא. נמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגיזברים. ר' חזקיה בשם ר' אילא אפילו הכנסה את שמע מינה. כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברין כך נמנעו הגיזברין מלקבל מידן ולהכנים ללישכה. ר' חזקיה בשם ר' אחא *שמע כולהן מן הדין קרייא °לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת. וכל מלאכה לא תעשו. ר' יסא בשם ר' יוחנן הכנים חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת חייב.

מה

פני משה

א"ר יוסי מתני' אמרה כן. ר' יוסי בא לחזק דברי ר' בא דקאמר דתמן כולהן לחיוב דודאי הכי הוא דמהאי מתני' דסתם שמעי' לה כהדיא דקתני שבועות שתים שהן ארבע לא לחיוב בתמיה דהא ודאי בין שתים דרישא שהן לסבא שאוכל ולא אוכל ובין שתים דסיפא שאכלתי ושלא אכלתי בני חיוב נ"ק־כן נינהו ודכוותה ליציאות שבת שתים שהן ד' דקתני התם נמי כולהו לחיובא הן. אבל הכא דתני חיובא ופטורי מפרשינן בכל מליקת שתים מהד' דיש בהן חדא לחיוב וחדא לפטור וכו' כא: והא תני דלתות ההיכל שתים שהן ד'. כריש פ"ד דמדות תנינן פתחו של היכל גבהו כ' אמה ורחבו עשר אמות וארבע דלתות היו לו שתים בפנים ושתים בחוץ וכדמפרש ר' יהודה התם כתין אלסרמיסה היו וכו' והיינו שתים שהן ד' וכלומר דהא לפוטי לפירושא בתרא ולמיפרך אפירושא קמא דשמעי' מהאי מתני' דכל היכא דקתני שתים שהן ד' לית לן לפרש ולחלק בין גוונא דשתים דרישא ובין גוונא דשתים דסיפא וכדמסיק וקזיל: אית לך למימר לא לחיוב ולא לפטור. כלומר וכי אית לך לחלק להא דהתם ולומר השתים מהן לחיוב ושתים אחרים מהן לאו לחיוב הן דלא שייך התם לחלק לא לחיוב ולא לפטור וכי היכא דהתם לא מחלקינן בין שתים אלו לבין שתים אלו ה"נ נמי בכל מקום שנאמר שתים שהן ד' יש לנו לפרש דבהדא גוונא נבנו אם אלו השתים לחיוב השתים אחרים נ"כ לחיוב והכא דא"א לפרש כולהו לחיוב א"כ נפרש מה השתים אלו יש בהן חדא לחיוב וחדא לפטור כך השנים אחרים להעומד בפנים וכן להעומד בחוץ: ניתני שנים עשר פטור. אליבא דמתני' פריך דקתני מתניא שהן ד' בפנים ושהן ד' מחוץ והיינו בחיובי ובפטורי ואמאי לא קחשיב עוד תרתי פטורי לעני וכן לבעה"ב שהרי יש כאן תמניא דפטור אבל אסור שתי עקירות לעני בלא הנחה ושתי הנחות בלא עקירה וכן לבעה"ב ועם ארבעה דחיובי הוו להו שנים עשר: ומשני לא אתינן מיתני. למיחשב אלא בפטור שהוא כנגד חיוב כלומר שהן דומין כנגד אחד להגוונא דחיוב והיינו בענין פשיטות היד דכמו דהגוונא דחיוב דקתני פשט העני את ידו לפנים וכו' דהעני חייב שעשה כל המלאכה כן נמי בגוונא דפטורי דסיפא לא מחשבינן אלא להפשיטת יד לרשות אחרת כגון פשט העני דהסיפא דקתני שתיהן פטורין והא איכא תרתי מילי דפשיטת היד דהעני דברישא דהסיפא חוסר העני והגהה וכהסיפא חוסר העקירה שהרי הבעה"ב נתן לתוכה והעני הוציא ולא עשה כל המלאכה ופטור אבל אסור הוא וכן בפשט בע"ה דהסיפא איכא תרתי מילי דפשיטת היד לרשות אחרת ולא נגמר כל המלאכה ואיתן פטורי אבל אסורי הוא דקחשיב תרתי דעני ותרתי דבע"ה: מהו אהן פטור דתנינן הכא מותר. לפרושי פטורי דרישא דמתני' קאמר דקתני העני חייב ובע"ה פטור והיינו פטור ומותר דבע"ה לא קעביד מידי וכן פטורא דהעני כשעשה הבע"ה כל המלאכה דפטור ומותר הוא ולא דמיא לשניהם פטורין דהסיפא דמתני' דהתם פטור אבל אסור הוא דהא מיהת איתעבידא המלאכה בין שניהן: עני ועשיר אחד הוא. כלומר שהרי דין אחד להם דמאי שנא עני ומ"ש עשיר ואפ"ה מנו אותן חכמים שנים ומשום דהוצאה מלאכה גרועה הוא ולא הוה נתרינן חד מאידך: הכנסה והוצאה אחד הן. דמ"ש כהוצאה ומ"ש המכניס ואפ"ה מנו אותן חכמים שנים דקא מפרש במתני' להכנסה בפני עצמה ולהוצאה בפני עצמה: יציאות השבת אין הכנסה בכלל. כלומר כעיא הא דקתני יציאות השבת וכי אין הכנסה בכלל וכן הא דתנינן המוציא מרשות לרשות וכי אין המכניס בכלל הלא מרשות לרשות הוא והשתא קא מיבעיא לן אם הוצאה והכנסה מצטרפין הן וקאמר נישמעינה מן הדא דאמר ר' יוסא בשם ר' יוחנן הכניס וכו' בהעלם אחד חייב דהועיל והכנסה בכלל הוצאה היא ומצטרפין לכשיעור: נמנעו העם מלהוציא מבתיהן. מרשות היחיד מליתן לגזברים שהיו יושבין במחנה לויה שהוא רשות הרבים: אפילו הכנסה את שמע מינה. מהאי קרא שהרי כשם וכו' והיינו הכנסה ממחנה לויה ללשכה שהיא רה"י: שמע כולהון. להוצאה ולהכנסה מן קרייא דירמיה דאמר לכן לא תוציאו וגו' וכהאי קרא לא משתעי אלא במלאכת משא א"כ האי וכל מלאכה לא תעשו לרבות להכנסה דנקראת נ"כ מלאכה כמו הוצאה: וגרסי' לעל הא בריש מס' שבועות ושם גרים ועוד מהדא דאמר ר' יוסא בשם ר' יוחנן וכו' ופירשתי שם קצת כענין אחר לזה וגו' דהכא עיקרית: ר' יוסא וכו'. גופא דלעיל קאמר ר' יוסא בשם ר' יוחנן הכא וקאמר הש"ס דמה

קרבן העדה

אר"י מתני' אמרה כן. ממתניתין גופה איכא למידק דנקיט חיובי ולא פטורי דכי היכי שבועות שתים שהן ארבע דקתני כולהו לחיובא ה"ה יציאות השבת כולהו לחיובא: והא תני. פריך לר"י דממתני' גופא ליכא למידק דהא תני' נמי בברייתא בכלל ב' שהן ד' דלתות ההיכל ב' שהן ד' שאין בזה לא חיוב ולא פטור ע"כ צ"ל דתני תנא כל הני דאית בהו למימר ב' שהן ד' א"כ אף יציאות השבת י"ל דתני חיובי ופטורי. ודלתות ההיכל שתים שהן ד' זו היא דעת ר' יהודה במסכת מידות דסובר שתי דלתות היו וכל דלת היתה מחוברת משתי לוחות כל אחת שתי אמות ומחצה ומתחברין ע"י תוליות ונכפפו' ונכפלות זו על זו והיינו דקאמר שתים כשהן פשוטות שהן ד' כשהן נכפפות אי נמי כרבנן נמי אתיא ושתים היינו דלתות ההיכל שהן ד' שאף בפנים היו דלתות שתים כדתנן התם במתני' וראשון עיקר: ופריך ניתנו שנים עשר פטורים. שתי עקירות לעני בלא הנחה וב' הנחות בלא עקירות וכן לבעה"ב כגון פשט העני את ידו מליאה בפנים ונטל בעה"ב מתוכה הרי עקירה לעני והנחה לבעה"ב או שנתן לתוכה והוציא הרי עקירה לבעה"ב והנחה לעני וכן פשט בעה"ב וכו' כדקתני לה ועוד ד' פטורים דמתני' גבי חיובא העני חייב ובעה"ב פטור וכן בעל הבית חייב והעני פטור הרי שנים עשר פטורים: ומשני לא אתינן וכו'. לא אתיא מתני' לאשמועינן אלא פטור שכנגד חיוב פי' לא חשיב אלא פטור של אותו שכנגדו חייב למעלה בבבא דרישא כגון פשט העני את ידו לפנים וכו' וקתני העני חייב פטורין דידיה חשיב בבבא דסיפא כשפשט העני את ידו לפנים וכו' וכן לבעה"ב והיינו אותו שפושט את ידו ומכניסה או מוציאה דבבא דרישא חייב חטאת והכא פטור לפי שלא עשה כל המלאכה שחיסר ממנה מעט או עקירה או הנחה אבל שאר פטורי שלא פשטו ידם חוץ מרשותם לא קחשיב: אר"ח בר אבא מהו וכו'. לתרוני קאתי הא דלא תני י"ב פטורים דלא קחשיב במתני' אלא הני פטורים דפטור ומותר והיינו הנך פטורי דמתני' ברישא גבי חיוב העני ובעל הבית פטור ומותר אבל פטורי דבבא דסיפא לא קחשיב ושתים שהן ד' דמתני' היינו ד' לחיוב וד' לפטור: עני ועשיר אחד הן. דמה לי עני ומה לי עשיר ומנו אותן חכמים שנים משום דהוצאה מלאכה גרועה: יציאות השבת אין הכנסה בכלל. בתמיה הא לא משכחת שמונה ביציאות ושיהיה ד' מהן לחיוב אלא הואיל דא' הן וחכמים מנו אותן לשנים: המוציא מרשות לרשות. דתנן במתני' בפ' כלל גדול בכלל אבות מלאכות: אין המכניס בכלל. בתמי' מי לא פסקינן דקמעייל מרה"ר לרה"י וקא קרי לה הוצאה: נשמעינה מן הדא. מ"ש דהוצאה והכנסה אחת הן: הכניס וכו'. בהעלם אחד חייב אע"ג דלא הוי אלא חצי שיעור בכל א' ש"מ דהוצאה והכנסה אחת הן ומצטרפין לשנא אחרינא ר' יוסי מיבעיא ליה אם הכנסה והוצאה מצטרפין וה"פ עני ועשיר אחד הן דתרווייהו מלאכת הוצאה והכנסה קעבדו ומנו אותן חכמים בשנים ואם עשו שניהם מלאכה אחת כגון שזה עשה עקירה וזה הנחה שניהם פטורין ה"ה הוצאה והכנסה אעפ"י שהן א' כיון שמנו אותן חכמים לשנים אין מצטרפין או דילמא מצטרפין ופשיט נישמעינה מן הדא דאמר ר"י וכו': נמנעו העם מלהוציא. ש"מ הא דקאמר אל יעשו עוד מלאכה היינו שלא יוציאו מרשות בתיהם שהוא רשות היחיד לרשות הרבים: אפי' הכנסה. איכא לנשמע מהאי קרא שקרוי' מלאכה: מלקבל מידן ולהכניס ללישכה. והיינו הכנסה: שמע כולהן. הוצאה והכנסה דנקראו מלאכה מהך קרא: לא תוציאו משא וגו'. ולעיל מיניה כתיב השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו שמע מינה דהוצאה והכנסה קרוים מלאכה:

רידב"ז

ר' יוסי בשם ר"י הוציא חצי גרוגרת והכניס חצי גרוגרת חייב. מה דמר ר"א לא כר' יוסי כו' ר' יוסי אומר בהעלם אחד ברשות אחת חייב כו' אמר ר' אילא לא סוף דבר בשני פתחים פתוחין לשתי פלטיות אלא אפילו פתוחין לפלטיא אחת אוף ר' יוסי מודה דר"י פרדה רשויות להעלמות לחיוב כו' הסוגיא הזאת תמוהה מאד. והק"ע ז"ל מגי' וכש"ק מגי' באופן אחר והפ"מ ז"ל נמשך בלא הג"ה וקשה להבין הפיר' יש ולפענ"ד לפרש בע"ה הסוגיא

שנויי נוסחאות (ש"א) יוסי בכי"ר יוסה. (ש"ו) יוסי בכי"ר יוסה. (ש"ט) אחד הן ומנו איתן חכמים שנים בכי"ר ש"ם הן ושנו אותן חכמים אחד. (שו"ג) יסא בכי"ר יוסה. (שו"ו) להן בדיו לה. (שו"ס) חזקיה בכי"ר אחא. (יו"ד) לא הוציאו בכי"ר ולא תוציאו.

חתם סופר

והא תני דלתות ההיכל. וכתב בפירוש קרבן העדה וזה נשמט קצת קשה וכו' ועוד י"ל כיון וכו' ונראה לי דיש לומר התם לא מפקא מיניה לדינא כלל משא"כ דלתות ההיכל נפקא מיניה לענין שפותחין קודם לפתיחת הדלתות עיין היטב בזבחים נ"ה ע"ב:

עמוד י ירושלים תנינא

ויכלא העם מהביא נמנעו וכו'. בריתא (פ' נ"ג) מכיים אני יונה כהון נוגרים מליחד שבהכנסה קרויה יציאה מזה נראה שכן היה הגירסא בירושלמי שלפניו:

קרבן העדה

מה דאמר ר"י. דמצטרפין הוצאה והכנסה לכשיעור אתיא דלא כר"י: בשני העלמות פטור. דיש ידיעה לחצי שיעור לחלק שלא יצטרף עמו חצי האחר שעשה לאחר שנודע לו המעשה הראשון: בשתי רשויות. שתיהן רה"ר אלא שיש הפסק ביניהן פטור דרשויות מחלקות: אלו הוצאה והוצאה אין מצטרפין כר"י. כלו' ומה הוצאה והוצאה אליבא דר"י אין מצטרפין כ"ש הוצאה והכנסה דאין מצטרפין: הוי וכו'. הרי הא דאמר רבי יוחנן אתיא דלא כר' יוסי: פ"נ לא סוף דבר אלא שני פתחים פתוחים לשתי פלטיות אבל פתוחי' לפלטיא אחת אוף ר"י מודה דחייב. וה"פ אין סוף דברי ר"י אמורים אלא בפתוח לב' פלטיות אבל בפלטיא אחת מודה ר"י דטעמא דפוטר משום דרשויות להעלמות דמיין וכיון דרשות אחת הוא ה"ל כהעלם אחת וחייב: פלטיא. רחבה והיא רה"ר: שמא אינו חייב שתים לר"י. בתמיה וכיון דחייב שתים שמעינן דסבירא ליה לר"י רשויות להעלמות דמיין: אמר ר' יודן וכו'. ר' יודן פליג אר' אילא וסבר דר"י לא מחייב אמוציא שני שיעורין בשני רשויות: מדמה רשויות לאכילת פרסים. כאילו אוכל בתוך שני אכילת פרס: שמא אינו פטור. בתמיה דודאי פטור לכ"ע הילכך במוציא חצי שיעור בתוך שני רשויות נמי פטור: אינו חייב אלא אחת. הילכך במוציא גרוגרת בפתח זה וגרוגרת בפתח זה בהעלם א' נמי אינו חייב אלא אחת: עד. שאתה מדמי רשויות לאכילה חלב בשני פרסיים: דמינה לשבת. נדמה אותה לענין אסורי שבת עצמן: שמא אינו פטור. דה"ל חצי שיעור: עד שיניח. דלא מיקרי מלאכה אא"כ הניח החפץ ברשות אחר שהוציא לשם דכתיב בעשותה העושה את כולה ולא העושה מקצתה: עד שיטול ויניח. לאפוקי אם היתה עקירתו בהיתר דפטור: נטל לאכול ונמלך להניח לא הוי חייב. כיון דעקירה ראשונה לא היתה ע"מ להוציאו והתורה לא מחייבה אלא מלאכת מחשבת דגמרינן ממשכן עד שנתכוון לעשות המלאכה אלא שאינו יודע שהוא שבת או קסבר שמלאכה זו מותרת:

מסורת הש"ס

(תוס' פ"א שבת דף פ"א ב"ב מה פ"ח כריתות י"ז פ"ח)

מתני'

מה דמר רבי יוחנן דלא כרבי יוסה. דתני *הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת בהעלם אחד חייב. בשני העלמות פטור. [א] רבי יוסי אמר בעלם אחד ברשות א' חייב. בעלם אחד בשתי רשויות או בשתי העלימות ברשות א' פטור. וקשיין אילו הוצאה והוצאה אינן מצטרפות כר' יוסה. לא כ"ש הכנסה והוצאה. הוי-מה דמר-ר' יוחנן דלא כר' יוסי. אמר ר' אילא לא סוף דבר שני פתחים פתוחים [ב]לשתי פלטיות. אלא אפי' פתוחין לפלטיא אחת. אוף ר' יוסי מודה דר"י מדמי רשויות להעלימות לחיוב. כמה דר"י מדמי רשויות להעליטות לפטור. כך מדמה רשויות להעלימות לחיוב. שאם הוציא כגרוגרת בפתח זה וכגרוגרת בפתח זה בעלם אחד שמא אינו חייב שתים. אמר ר' יודן ר' יוסי מדמי רשויות לאכילת פרסים. [ג] שאם אכל חצי זית בתוך כדי אכילת פרס הזה וחצי זית בתוך כדי אכילת פרס הזה שמא אינו פטור. [ג] אכל כמה זיתים בכמה פרסיים בעלם א' אינו חייב אלא אחת. רבנן דקיסרין אמרין עד דאת מדמה לה לחלבים דמינה לשבת. שאם ארג חוט א' בתוך בגד זה וחוט א' בתוך בגד זה שמא אינו פטור. ארג כמה חוטין בכמה בגדים בעלם אחד אינו חייב אלא אחת. ר' יוסי בשם רבי יוחנן [ד] המוציא אינו חייב עד שיניח. רבי יעקב בר אדא בשם ר' יוחנן עד שיטול ועד שיניח. ר' זעירא בעי עד שיטול על מנת להניח. *נטל לאבול ונמלך להניח [ה] לא הוה חייב.

פני משה

דמה דאמר ר' יוחנן הוא דלא כר' יוסי בברייתא דלקמן: דתני. בתוספתא דמכלתין פ"י: ר' יוסי אומר בהעלם אחד וכו'. כלומר אפילו הוא בהעלם אחד אם הוציא ברשות אחד לשתיהן מצטרפין וה"ג אבל אם הוצאה לשתי רשויות היא וכגון ששתיהן רה"ר אלא שיש הפסק ביניהן ולקמן מפרש לה או אם אפילו ברשות אחד והן בשתי העלמות שנזכר בין הוצאה ראשונה לבין שניה וחזר ושכח והוציא פטור דאין שתי רשויות מצטרפין לכשיעור כמו דהעלמות אינן מצטרפין: וקשיין. השתא מסקי לה דמילתיה דר' יוחנן דלא כר' יוסי היא דאי תימא כר' יוסי קשיא לן דמה אלו הוצאה והוצאה אין מצטרפין בשתי רשויות כר' יוסי לכ"ש הכנסה והוצאה דודאי לשתי רשויות הן אלא ע"כ הוי מה דאמר ר' יוחנן הוא דלא כר' יוסי: לא סוף דבר וכו'. ר' אילא מפרש להא דר' יוסי דקאמר שתי רשויות אין מצטרפין דלאו דוקא אם שני פתחים של החצר פתוחות הן לשתי פלטיות והן רשות הרבים כגון שפתח זה פתוח לפלטיא לצד מזרח ופתח זה פתוח לפלטיא שכנגד מערב או לצד אחת כענין שכל פלטיא ופלטיא ר"ה בפ"ע הוא אלא אפילו פתוחין הן לפלטיא אחת ההולכת לפני החצר והוציא חצי גרוגרת דרך פתח הזה וחצי גרוגרת דרך פתח האחר הוי כמוציא לשתי רשויות ואין מצטרפין: אוף ר' יוסי מודה. כלומר דדחי לה הש"ס להא דר' אילא דלא היא אלא אם הפתחים פתוחין הן לפלטיא אחת אף ר' יוסי מודה דמצטרפין דשתי פתחים אינן גורמין לחשוב לפלטיא אחת כשתי רשויות כדמסיק ואזיל: דר' יוסי מדמי רשויות וכו'. כלומר דהא ודאי כי היכי דר' יוסי מדמה רשויות לדין העלמות לפטור כך הוא מדמה רשויות לדין העלמות לענין חייב שהרי אם הוציא כגרוגרת בפתח זה להפלטיא וחזר והוציא כגרוגר' בפתח האחר בהעלם אחד שמא אינו חייב שתים דס"ל להאי סתמא דהש"ס כהאי תנא דפ"ג דכריתות שאם עשה מלאכה כשיעור וחזר ועשה אותה מלאכה בעצמה אפילו בהעלם אחד חייב שתים דכל אוה"א מלאכה בפ"ע ומתחלקות לחטאות והלכך קאמר בפשיטו' דודאי הכא הוציא כשיעור מפתח זה וחזר והוציא בפתח זה כשיעור חייב שתים ואפילו בהעלם אחד והשתא לר' יוסי דמדמי דין רשויות לדין העלמות אם הוציא חצי שיעור דרך פתח זה וחצי שיעור דרך פתח זה מצטרפין לכשיעור וחייב חטאת אחת הואיל והפתחים אינן גורמין לחלק הרשויות אלא ודאי לא קאמר ר' יוסי אלא כשהחצר פתוחה לשתי פלטיות וכהא הוא דקאמר דאין הרשויות מצטרפין לכשיעור ואפי' בהעלם אחד כמו דהעלמות מחלקין לענין חצי שיעור שאינן מצטרפות וכהה"ג הוא דקאמר דשתי רשויות כשתי העלמות הן: ר' יוסי מדמה רשויות לאכילת פרסיים וכו'. כלומר דהא קי"ל באכילת איסור כשיעור אין האכילה מצטרפות אא"כ אכל השיעור והוא כזית בכדי אכילת פרס ואם שהה באכילה יותר מכדי אכילת פרס אינה מצטרפות והשתא כי היכי דאפילו בהעלם אחד אין כדי אכילת פרס זה מצטרף עם כדי אכילת פרס אחר אלא צריך שיאכל כזית בתוך אכילת פרס אחד ה"ה נמי לר' יוסי אין שתי רשויות מצטרפין זה עם זה לכשיעור ואפי' עשה המלאכה בהעלם אחד: רבנן דקסרין אמרין. לר' יודן עד דאת מדמי לה לחלבים דמינה לשבת למה לך לאהדורי ולדמות דין זה לר' יוסי ... כמנין ניר ף ביעור ובשבת גופיה: שאם ארג וכו'. שהרי אם ארג חוט אחד בבגד ... שיעור ... הוטין בבגד אחד ואין התוסף משתי בגדים מצטרפין ואפילו בהעלם ... בגדים כשיעור בהעלם א' אינו חייב אלא חטאת אחת וה"נ ברשויו' דשבת אליבא דר' ... יעקב קאמר בשם ר' יוחנן עד שיטול ועד שיניח. ובעי ר' זעירא היכי קאמר אם ... הוציא ולהניח ולאפוקי אם נטל לאכול מתחלה ונמלך עליו להוציא ולהניח דלא הוי חייב:

קרבן העדה (המשך)

... לדין שיעור צירוף באכילת חלב יבה"ג ואמאי לא תדמית לה לדין אחר כמנין ניר ... [illegible] אחד כתיך בגד אחר שמא הוא כלום דהא אנן במינן שיעור ... אחד: ארג כמה חוטין וכו'. כלומר וכן אם ארג כמה חוטין בכמה בגדים ... יוסי: המוציא אינו חייב עד שיניח. וכל זמן שהוא מהלך פטור: ר' יעקב קאמר ... נפרש דהאי עד שיטול ועד שיניח דקאמר אינו שיטול מתחלה על מנת להוציא ולה...

רידב"ז

הואת כלא הג"ה וראיתי בגליון דמביא רחי' לגירסא הישנה דגרסינן ר"י אומר ברשות אחת ולא כגי' ר"ח ז"ל בתוס' ז"ל בתוס' שבת דף פ' ע"א דגרס מרשות אחת והעיקר תלוי בעקירה מרשות אחת ולא בהנחה כמו דגרסינן הכא לשתי פלטיות הרי דהעיקר תלוי בהנחות ואינו תוכן הראי' דהא ר"ח ז"ל יכול להגי' בירושלמי כמו בהבבלי. ומראה לפענ"ד דהש"ס בירושלמי דלגי' הישנה דתלוי בהנחות באם הוציא לב' רשויות כדפי' רש"י ז"ל דב' בתים אחד פתוח לר"ה זה ואחד פתוח לר"ה זה פ"ל לר"י דאינן מצטרפין רק רשות אחד מצטרפין. והדבר תלוי בצירוף אם מצטרף אם לא דהא חצי גרוגרת צריך צירוף וס"ל לר"י דב' רשויות אין מצטרפין רק רשות אחת מצטרפין [פ"כ כהסבירו דרך עלי' חייב. כדאיתא בבבלי דף פ' פי"ש בתוס' נ"ל דאמ"ג דלא הניח ע"ג קרקע רק ג' טפחים לחצי גרוגרת הראשון מצטרפין] וכיון שהוא משום צירוף פשיטא דהדבר תלוי בהנחות אם הניחו שתיהן ברשות אחת הרי מצטרפין ושתי רשויות אין מצטרפין. אבל בעקירות לא שייך צירוף דאם הוציא מרשות אחד מצטרפין דהרשות אחת מצטרף להעקירה דו"א דהאיך נצטרף דהא כשהוציא השני כבר אין הראשונה בחצר והאיך שייך צירוף בזה ודמי כמו שנשרפה הראשונה דפטיר עי' דף פ' פ"א וכן נמי לענין ב' גרוגרות שלימים בב' רשויות נמי הדבר תלוי בזה באם טעמא דר"י דב' רשויות אין מצטרפין א"כ בב' ג' וגרות שלימים דלא תלוי הדבר בצירוף פשיטא דאינו חייב אלא אחת. אבל אי נימא דטעמא דר"י דפטור רשויות כהעלמות א"כ מתילא בב' רשיות דחשיב כב' העלמות פשיטא דכמו ב' רשויות הוי כב' העלמות לענין שני חצאי זיתים ה"נ האי כב' העלמות לענין ב' גרוגרות שלימים דהוי ב' העלמות ומייב שתים. וע"ז קאמר ר"ח לא סוף דבר פי' לאו דוקא [כמו בכל הש"ס] ב' פתחים פתוחין לשתי פלטיות ע"כ פ"ל לר"י דב' רשויות אין מצטרפין ו"א אלא אפילו ב' פתחים פתוחין לפלטיא אחת מודה ר"י דדמי לרידיה כמו לב' פלטיות כיון דהוציא מב' רשויות אפילו שהניח בפלטיא אחת ולאו משום דאינו מצטרף ו"א דהא פלטיא אחת שהניחו ט מצטרף בע"כ מ"מ פטור משום דטעמו דב' רשויות דמי לב' העלמות דהא אף לחיוב פ"ל נ"כ כן כמו דמסיק אילו הוציא כגרוגרת מפתח זה וכגרוגרת מפתח זה שמא אינו חייב שתים בתמי' וכיון דהכי הוא ח"כ פ"כ לאו משום דב' רשויות אין מצטרפין אלא דב' רשויות הוי כב' העלמות א"כ לאו דוקא כשהוציא לב' רשויות אלא אפילו הניח לרשות אחת רק דהוציא מב' רשויות נמי פטור. [ולכאורה י"ל דאם ב' רשויות כב' העלמות העקירה הוא העיקר וג"ל דהר"ש ו"ל ור"ח ו"ל מחולקין בהגירסאות אם תלוי בעקירה או בהנחה תלי ג"כ בזה] וע"ז אמר ר' יודן ר' יוסי מדמה רשויות לאכילת פרסים. והוא משום צירוף דב' רשויות אין מצטרפין כמו דב' פרסים אינו נצרף אבל בב' זיתים שלימים בכמה פרסים לא חיבסית לן וא"נ חייב אלא אחת וכן רבנן דקסרין דמדמי לאריגת בגד ג"כ מטעם צירוף הוא. ודוק:

ר' יוסי בשם ר' יוחנן המוציא אינו חייב עד שיניח וכו' מה דמר ר' יוחנן דלא כר"י דתני הוציא חצי גרוגרת והניחה וחזר והוציא חצי גרוגרת אם היתה בתוך ד' אמות לראשונה חייב. ואם לאו פטור ר' יוסי אומר אם העבירה דרך עלי' חייב. ואם לאו פטור. ר"י עביד מהלך כמניח פ"כ. פי' פ"כ ר' יוחנן דס"ל המוציא אינו חייב עד שיניח הוא דלא כר"ש דעביד מהלך כמניח:

שנויי נוסחאות (ב"ח) יוסי בגר"ש יוסה. (ב"ה) יוסי בגר"ש יוסה. (ב"ע) לפטור בגר"ש לחיוב. לחיוב בגר"ש לפטור. (ב"ל) יוסי בגר"ש יסא. (אכ"ו) ארא כג"י ארא.

מערכת הערוך סנין שהוצאות קריות מלאכה כו'. בערוך (פ' נא) ומניק שהוצאה של שבת נקראת מלאכה שנאמר (שמות לו) איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש. ועי' בבלי שבת לג' פ"ב ובפיר' ר"פ וממשי פס"ם:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

מה דמר ר' יוחנן דלא כר"י. דתני *הוציא חצי גרוגרת והניחה וחזר והוציא חצי גרוגרת אם הניחה בתוך ד' אמות לראשונה חייב ואם לאו פטור. רי"א *אם העבירו דרך עליה חייב ואם לאו פטור. ר"י עביד המהלך כמניח. כמה דר"י עביד המהלך כמניח לחיוב כך הוא עביד המהלך כמניה לפטור. כיון שהוציאו נעשה כמו שהניחה שם. ויהא פטור *תיפתר שהיתה נתונה בתוך ארבע אמות. כהדא דתני ואם לאו פטור. אמר רבא בר בריה דרב פפי תיפתר שהיה הפתח רחב חמשה אמות והוציא אחת לכאן ואחת לכאן. והרי לא הוציא את השניה בתוך ד' אמות לראשונה. *תמן תנינן רבי מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו. אמרו לו אינו השם שזה חייב משום מהלך וזה חייב משום מניח. מנו אמרו לו ר"י מחלפי שיטתיה דר"י תמן לא עביד המהלך כמניח. וכא עביד המהלך כמניח. א"ר יודן *תיפתר שהיה מוטל על האסקופה מקצתו בפנים ופיו לחוץ ופשט ידו ונטלה ואכלה. והרי לא הילך. א"ר ינאי בלע

פני משה

מה דאמר דר' יוחנן. מילתא באנפי נפשה היא דמהדר הש"ס אמילתיה דר' יוחנן דקסבר עד שיניח אלמא ס"ל מהלך לאו כעומד ומניח דמי ודהו דלא כר' יוסי בברייתא דלקמיה: דתני. כתוספתא פ"י: בתוך ד' אמות לראשונה חייב. דהוי כהנחה אחת ומצטרפות: ר' יוסי אומר אם העבירו. לחצי גרוגרת שנייה דרך עליה של הראשונה אע"פ שלא הניח אצלה חייב ואם לאו פטור אלמא דר' יוסי עביד המהלך כמניח והאי דר' יוחנן דלא כר' יוסי: כמה דר' יוסי עביד וכו'. ופריך הש"ס היכי משכחת לה לר' יוסי שיהא חייב והא לדידיה המהלך כעומד ומניח דמי וא"כ מיד שהוציא להאי גרוגרת השניה כמניח הוא דכמו דמשוית להמהלך כמניח לחייבו כשהעבירו דרך עליה של הראשונה כן נימא נמי לפטור דהוי כמו שהניחה מקודם שהעבירה דרך עליה של הראשונה ויהא פטור: תיפתר שהיתה נתונה בתוך ארבע אמות. כלומר שהחצי גרוגרת הראשונה היתה נתונה בתוך ד' אמות של אותו רה"י שהוציא דהשתא כשהוציא החצי גרוגרת השנייה אפילו תימא דמכיון שהוציאה נעשה כמו שהניחה שם דהמהלך כמניח הוא מ"מ חייב הוא דהרי בסוף סוף אותה השניה בתוך ד' אמות היא ולקמיה פריך עלה: כהדא דתני ואם לאו פטור. בתמיה דאי הכי היאך אתה מפרש לפלוגתייהו דת"ק ור' יוסי דהא להאי דקתני כדברי הת"ק אם הניחה בתוך ד' אמות לראשונה חייב ואם לאו פטור ועלה קאמר ר' יוסי אם העבירו דרך עליה חייב דמשמע דר' יוסי אהא דקאמר ואם לאו פטור היא דקאי דכשהעבירו דרך עליה אע"פ שהניחה חוץ מד' אמות לראשונה אפ"ה חייב משום דדרך עליה כמונח דמי ומצטרף עם חצי גרוגרות הראשונה והדרא קושיא לדוכתה דאמאי לא נימא דמכיון שהוציאה נעשה כמו שהניחה שם דמהלך כמניח דמי ויהא פטור: אמר רבא בריה דרב פפי תיפתר להכא במאי עסקינן כגון שהיה הפתח של רה"י רחב חמש אמות והוציא חצי גרוגרת אחת לכאן מצד הפתח והניחה וחזר והוציא השניה והניחה לכאן מצד השני של הפתח: והרי לא הוציא את השניה בתוך הארבע אמות לראשונה. כלומר שהנחה של אותה הוצאה של השנייה אינה בתוך ד' אמות של הראשונה שהרי הניחה לצד השני של הפתח והפתח הוא רחב יותר מד' אמות אבל כשהוציא את השניה הוציאה בתוך ד' אמות דהא על כרחך בפנין לשנויי הקושיא דאמאי לא נימא לר' יוסי המהלך כמניח דמי וליפטר ובפנין אחר לא תלית לאוקמי אלא כדמתקי לה מעיקרא שהיתה הראשונה נתונה בתוך ד' אמות של רה"י דעכשיו כשהוציא את השניה בתוך ד' אמות של הראשונה הוא שהוציאה אלא דהוא דקשיא ליה היכי תפרש לפלוגתייהו דת"ק ור' יוסי דאם השניה בתוך ד' אמות של הראשונה למה ליה לר' יוסי למימר אם העבירה דרך עליה ועל כרחך אהאי דקאמר הת"ק ואם לאו פטור הוא דקאי ר' יוסי הלכך מצי לה דמשכחת לה בכה"ג שהיה הפתח רחב חמשה אמות ולאו דוקא אלא כלומר יותר מד' אמות והשתא מפרשינן לפלוגתייהו דת"ק ור' יוסי סביר דלת"ק צריך שיניח להשניה בתוך ד' אמות של הראשונה ואם לאו אלא שהניחה חוץ לד' אמות של הראשונה פטור ועלה קאמר ר' יוסי דאם העבירו דרך עליה אע"פ שהניחה חוץ לד' אמות של הראשונה חייב ולשלם כשהוציאה על כרחך בתוך ד' אמות של הראשונה הוציאה ומשכחת לה כגון שהראשונה מונחת בתוך ד' אמות של רה"י והפתח רחב מד' אמות והנחת השניה כחוץ לד' אמות של הראשונה היא ומפני שהעבירה דרך עליה של הראשונה חייב: תמן תנינן. בפ"ג דכריתות דתנן התם יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביום הכפורים. שחייב משום אוכל קודש בטומאה ומשום חלב ומשום נותר ומשום יוה"כ ואשם מעילה שאכל קודש. ר' מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו חייב עוד חטאת אחת משום שבת אמרו לו אינו מן השם וכדמפרש הש"ס ואזיל מאי אינו מן השם משום דלא דמיא חיובא דשבת לחיובי דאינך: שזה חייב משום מהלך וזה מחייב משום מניח. כלומר כולהו חיובי דהני דקחשיב כמהלך ואוכל נמי חייב הוא אכל חיובא דשבת עד שיניח וכל זמן שלא הניח ואכלו כשהוא מהלך לא מתחייב משום הוצאה: מני אמר לו. מאן האי תנא דהשיב כך לר"מ: ר' יוסי. ר' יוסי דבר פלוגתיה הוא: מחלפה שיטתיה דר' יוסי. קשיא דר' יוסי אדר' יוסי דתמן לא עביד המהלך כמניח לענין שבת והכא הא עביד להמהלך כמניח כדקאמר בברייתא דלעיל אם העבירו דרך עליה חייב אלמא דעיקר חיובא קאתי עליה בשעה שהעבירו דרך עליה ואע"פ שהניחה אח"כ חוץ לד' אמות של הראשונ' כדמפרשינן לעיל: אמר ר' יודן תיפתר. להאי מתני' דכריתות כגון שהיה האוכל מוטל על האסקופה שלפני רה"י ומקצתו הוא בפנים ופיו הוא לחוץ לר"ה ופשט ידיו לפנים ונטלה ואכלה והרי לא הלך כלומר דמשיר קרינן לה הוצאה שהרי פשט ידו לפנים ונטלה ואכלה בתוך והנאה אותה אכילה לאו כמהלך מיחייבת שהרי זה לא הילך והא דקאמר ר' יוסי לר"מ אינו השם שזה חייב משום מהלך וזה משום הנחה אותה אכילה בעצמה קאמר דאע"ג דאין כאן מהלך ה"ק היאך אתה מדמה חיובא דשבת למיחשבה בהדי חיובא דאינך הא ודאי לא דמי דאלו חיובא דכל הני משכחת לה אפילו עומד זה אח"כ והלך ואכל כשהוא מהלך אכל לענין שבת ע"כ לאו הכי הוא דאלו אם לא תכל זה כשהיה מוטל על האסקופה ופיו לחוץ אלא שעמד אח"כ בעוד האוכל בפיו והוציאו ואכלו ודאי אינו מתחייב משום שבת שהרי שזה שנוטש בפנים כשעמד כולו בפנים הוא וכשילא הוציא האוכל בפיו והוצאה בפיו לאו הנאה הוא למיחייב עלה. כדתנן בס' המצניע אלא דחייבא דידיה הפתח משום דיינין היא שאכלו כשהיה מוטל על האסקופה ופיו לחוץ וכמונח דמי ותוכא דהוצאה אתי עלה כשפשט ידו לפנים ונטלה והנאה בשעת אכילה היא ומיהת לא דמיא לחיובא דאינך דאם היה שמד והוכל כדאמרן נמו טוא התשובה שהשיב ר' יוסי לר"מ ולעולם כעלמא אתיא לך דהיכא שהוציא ההפך מרה"י הע"פ שעודנו מהלך חייב דמהלך כמניח דמי לר' יוסי:

קרבן העדה

מה דאמר ר' יוחנן. המוציא אינו חייב עד שיניח: בתוך ד"א לראשונה חייב. דכיון שהיא בתוך ד"א ה"ל כאילו מונחים יחד זה אצל זה: אם העבירו דרך עליה. אם העביר חצי גרוגרת השני על הראשון חייב דמצטרפין אע"ג דלא נחה ע"ג קרקע: שר"י עביד מהלך כמניח. והילך מצטרפין וקיימא דלא כר' יוחנן דאמר שאין המוציא חייב עד שיניח: ופריך כמה דר"י וכו'. פי' כי היכא דר"י עשה מהלך כמניח לענין חיוב והאי לפטור נמי עביד מהלך כמניח א"כ מיד כשהוציא חצי גרוגרת השני הרי הוא כאילו הניחו שם ואיך יצטרף עם הראשון לחיוב והאי שיהי' פטור: ומשני תיפתר שהיה חצי גרוגרת ראשון מונח בתוך ד"א של הפתח. דמיד כשמוציא השני מצטרפין: ה"ג הדא דתני ואם לאו פטור. פי' דקשיא ליה א"כ הא דתני בסיפא ואם לאו פטור לנוה יהיה פטור אע"ג שלא העבירו דרך עליה הא מיד כשהוציא מצטרפין: ומשני שהיה הפתח רחב חמש אמות. והוציא חצי גרוגרת אחת בצד זה של הפתח ותצי השני בצד אחרת של הפתח נמצא כשהוציא השני אינו בתוך ד"א של הראשון והא דקאמר שהעבירו דרך עליה היינו שהוציאו בתוך ד"א של הראשון: תמן תנינן. בכריתות פ"ג יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות וכו' ר"מ אומר אם היתה שבת והוציאו חייב ה' חטאות: שזה חייב משום מהלך. חטאת דאכילה חייב אע"פ שהוא מהלך וחטאת דהוצאה אינו חייב אלא כשיעות המאכל ולא כאו בבת אחת: ופריך מנו א"ע ר"י. וקשיא דר"י אדר"י דאלו התם לא עביד מהלך כמניח דאלו הוה כמניח היה לו לחייב אף על ההוצאה והכא ס"ל דמהלך כמניח: ומשני תיפתר שהיה האדם מוטל ע"ג האסקופה ומקצתו בפנים ופיו לחוץ. סמוך לאסקופה: ופשט ידו ונטלה ואכלה. נמצא שאע"פ שהוציא אינו מהלך והנחתה היא למטה במעיו והן כרשות היחיד הלכך אמר ר"י שאינו מן השם כלפ

רידב"ז

כמה דר"י עביד מהלך כמניח לחיוב כך הוא מהלך כמניח לפטור ט' תיפתר שהיתה נתונה בתוך ד' אמות כהדא דתני ואם לאו פטור אמר רבא בר בריה דר"פ תיפתר שהיה הפתח רחב חמשה אמות. ט' פי' דפריך כמה דר' יוסי עביד מהלך כמניח לחוב כן נמי יהא מהלך כמניח לפטור דקס"ד דמעבירו דרך עלי' דחייב. מיירי שהוציא החצי גרוגרת השני כדרך אחרת לא על אותו מקום וכאותו דרך שהוציא הראשונה אלא כדרך רחוק מהראשון כגון בפתח אחרת מאותו רשות גופא רק דלכסוף העבירו דרך עלי' חייב דחש ב כהנחה ומצטרף ור"י לאומרא פליג אח"ק א"כ יעביר מהלך כהנחה לענין פטור וכיון שהוציאו תומ"י נעשה כמו שהניחה שם ויהא פטור דנעשה כמו שהיתה הנחה תומ"י ביציאתו מן הפתח א"כ לא הונחו שניהם במקום אחד. ומה בכך שהעבירו אח"כ דרך עלי' הרי לא היתה עקירה מרה"י רק עקירה השני' היא מרה"ר ומשני תיפתר שהיתה נתונה בתוך ד' אמות פי' הראשונה נתונה בתוך ד' אמות לפתח [והלשון תוכח כן תיבת נתונה מגמע מכבר] דבאמת ר"י לקולא פליג אח"ק דקאמר כשעבירו דרך עלי' דחייב. מיירי שהוציאו כאותו הדרך וכאותו הפתח והעבירו דרך עלי' מיירי שהוציא את הראשון בד"א הראשון מהפתח ואח"כ הוציא את השני' דרך אותו פתח ע"כ אף אם תימר דנעשה אח"כ בהוציא השני' כמו שהניחה אצל הפתח מ"מ מה בכך הלא היניח בתוך ד' אמות לראשונה ופי' כדברי ר' יוסי אם העבירו דרך עלי' חייב ואם לאו פטור לאו כשהעבירו עלי' ממש ז"א דהא חשיב הנחה תומ"י קודם שהגיע עלי' אלא הכוונה הוא על ד"א שלו דבתוך ד"א שלו חשיב עלי' דד"א חשיב עלי' ועל אינה דרך העבירו בשעה הראשונה: דווקא אם העבירו על אותו הדרך כאותן ד"א של הראשונה דהוא נקרא עלי' והראשונה מונחת בתוך ד"א לפתח והעביר השני' נ"כ כד"א הללו חייב דחשיב כמו שהניחו שניהן בתוך ד"א אבל אם העבירו בשעה הראשונה לאו דרך עלי' אלא דרך אחר ולא כדרך של הד"א שעבר הראשונה כמו דמפסיק דהפתח רחב חמשה אמות והוציא חצי גרוגרת מכאן וחצי גרוגרת מכאן דאז לא הוציא השני' כתוך ד"א של הראשונה כיון דלא הוי דרך עלי' פטור משום לחשיב כמו שהניחה תחילה חוץ לד"א של הראשונה ור"י לקולא פליג דמוסיף עוד תנאי באם שההעברה לא הוי דרך עלי' כלומר באותן הד"א של

שנויי נוסחאות (בו"פ) כר"י בנ"א ברבי יוסי ונפרי"צ כר' יוסה. (תו"ה) רי"א בנ"א ר' יוסי אומר. (בו"פ) שהוציאו בנ"א שתוציאה וכ"ה בפריי"צ. נעשה בפרי"צ יעשה. (בו"פ) אמות כרדא [...] אמות לפתח כדה. (בו"פ) רבא בר בריה בנ"א ר' בא בריה. (בו"פ) חמשה בנ"א חמש. (בו"פ) מנו אמרו בנ"א מני אמר. ר"י בנ"א רבי יוסי. מחלפי בנ"א מחלפה. דר"י בנ"א דרבי יוסה.

התם תנינן ר"מ אומר אם היתה שבת וכו' שזה חייב משום מהלך וכו' לפענ"ד ה"פ דחיוב שבת משום מהלך ואינו חייב עד שיניח במעיו וחיוב אכילה משום הנאת גרונו ובשיעור כבית הבליעה כבר חייב והקשה למ"ד מהלך כעומד ומשיך דלא מיירי במוציאו ע"י עקירת גופו דבהא לא קאמר ר"מ אלא מיירי שהוא מונח בפנים ברה"י וראשו על האסקופה ופיו בחוץ ברשות הרבים ונטל המאכל בידו ברה"י וטיתא לתוך פיו שבחוץ דכיון שפיו הולך [...] ובידו הוציא המאכל לחוץ. הוא עקירה ברשות היחיד והנחה בפיו מיד ועל כהנחה לא חייב אלא בבית הבליעה. וקדם חיוב הוצאה לחיוב אכילה. ולקמן בדף הסמוך מקשה ירושלמי על זה אמאי יתחייב בהוצאה מידו לפיו תפוי כנותן מתוך

לגמרא. ומשני מיתינו לגמרא לא נתנה ממש שהיה וכלא נשתנה ומפשט אוכל כפיו

אי"ר יודן תיפתר שהיה מוטל על האסקופה מקצתו בפנים וכו' לפ"ז אין מכאן שום ראיה דמחשבתו משוי ליה מקו' דע"ד דכיון שהוא מונח ע"ג קרקע שפיר הו"ל נעקרו מקום דע"ד. אמנם הש"ס בבלי פ"ק בקשיות דבמשנה לא משמע הכי אלא שהוא הולך ברגליו מרה"י לרה"ר וכו' כהליכתו ע"כ אמר אף אנן נמי תנינא. וצ"ל דירושלמי לא רצה לפרש כש"ס בבלי משום קושית התוס' דף ק"ב ד"ה והוציאו וצ"ל לירושלמי כן כתיבנן ע שם הנחתן:

בלע חצי זית והקיאו וחזר ובלע חייב. **הבנים חצי גרוגרת וחזר והוציאו פטור. מה בינה לבין קדמייתא.** תמן נהנה חיכו בכזית. ברם הבא לא נתעסק בגרוגרת שלימה. א"ר יוסי פעמים שהוא מתעסק בגרוגרת שלימה והוא פטור. היך עבידא *הוציא חצי גרוגרת והניחה וחזר והוציא חצי גרוגרת *ולא הספיק להניחה עד שנשרפה הראשונה. והרי נתעסק בגרוגרת שלימה והוא פטור. בגין מדמייתה לחלבין והוא עביד כן. *אמר רבי יוחנן המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים דרך כרמלית חייב מן המוציא לאחריו. מן הדא *המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור. לאחריו ובא לו לפניו חייב. ואפשר שלא יעשה בינו לבין הכותל כרמלית. אמר רבי יוסי תיפתר שהיו פניו הפוכות לכותל ומשואו לאחריו ובכך יצא משואו תחילה. ר' חייה בר אבא בעא קומי רבי מנא וזו לא דרך הוצאה היא. אמר ליה שכן כתפייא אומנא עבדין כן. ויידא אמרה דא דמר רבי אחא רבי מיישא בשם רבי יוחנן *המוציא אוכלים ונתנן על אסקופה והן:

קרבן העדה

בלע חצי זית. חלב או דם והקיאו וחזר ובלע חצי זית אחר: חייב. ואע"ג דלא בא במעיו זית שלם לא נהנת אחה ולא בזה אחר זה: ופריך מה בינה לבין קדמייתא. כלומר מאי בינייהו: תמן בחלי זית חלב נהנה חיכו בכזית. הרי החיך אשר אוכל יטעם לו נהנה בכזית ואע"ג דבזה אחר זה הוא לא איכפת לן הואיל ובכדי אכילת פרס הואי: היך עביד. היכי דמי: והוא פטור. אפילו בהעלם אחד דבעידנא שהוציא לבתרייתא חסר שיעורא: בגין וכו'. הואיל והוא מדמה שיעורי שבת לאוכל חלב הוא אומר דין זה בחלב הדין כן אם כבר נתעכל חצי זית ראשון שאכל פטור על השני אפי' הן שניהם בהעלם א' כיון שכבר נתעכל דמיא לנשרף: דרך כרמלית חייב. דהוי עקירה ברה"י והנחה ברה"ר דמהלך לאו כעומד ולא הוה הנחה בכרמלית: מן המוציא משא לאחריו. שמעינן דחייב: מן הדא. כלומר היכי שמעינן דאמוציאו לאחריו חייב מן הך מתניתין: המתכוין וכו' לאחריו ובא לו לפניו חייב. ואי סלקא דעתך דאם נתנו מתחלה לאחריו פטור אף כשבא לו אח"כ לפניו ראוי שיהא פטור שהרי לא היתה כוונתו למלאכ' גמורה ובכל מלאכת שבת מלאכת מחשבת בעינן אלא ודאי דאף אם נתנו מתחלה לאחריו חייב הלכך אף שבא לו לפניו חייב שהרי נתקיימה מחשבתו: ואפשר שלא יעשה כו'. פירו' המוציא משאו לאחוריו וכי אפשר שלא יעשה האדם המטלי' ככרמלית המפסיק בין רשות היחיד לרשות הרבים אלא ודאי אף המוציא דרך כרמלית חייב: אמר רבי יוסי תיפתר וכו'. מהא ליכא להוכיח דלמא לעולם אינו חייב המוציא משא מאחריו אא"כ הפך פניו לכותל ויצא דרך אחוריו נמצא שהוציא המשא מיד מן הבית לרשות הרבים מבלי הפסקת האדם המוציא ביניהם: בעי קומי ר' מנא. הקשה לפני ר' מנא וזו כשמוציא דרך אחוריו לאו דרך הוצאה הוא ולמה יהא חייב עליה: אמר ליה. ודאי דרך הוצאה היא שכך נושאי משא בכתף האומני' עושים כשהמקום צר הולכים לאחוריהם כדי שהלא המשא תחלה ולא יעכבם: ויידא אמר דא. פירוש מהיכן אמר דבר זה דהמוצי' מרשות היחיד לרה"ר דרך כרמלי' חייב: ומשני דאמר ר' אחא וכו': המוציא אוכלין ונתנן על האסקופ' בין שחזר והוציאן בין הוניחן אחר פטור: והא דאמר ר' אחא ור' מיישא בשם ר' יוחנן דנלמד מהך מתני' דתנינן בפ' הנזכר המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר פטור

פני משה

כלם חצי זית והקיאו. תיך שעדיין לא נתעכל וחזר ובלעו לאותו חצי זית ואל איסור הוא חייב כדמפרש טעמא לקמן: הבנים וכו'. כלומר אבל לענין הוצאה דהוצאה והכנסה בשבת אינו כן אלא אם הכניס חצי גרוגרת וחזר והוציא אותה פטור דאפילו להאי מ"ד דקאמר לעיל דהכניס חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת מצטרפין לכשיעור הכא מכיון שחזר והוציא לאותה חצי גרוגרת בעצמה פטור וה"ה אם הוציאה וחזר והכניסה נמי הדין כן ותדא מגיהו הוא דנקט: מה בינה לבין קדמייתא. מ"ש דגבי אכילה איסור קאמרת דאפילו באותו חצי שיעור עצמו אם חזר ובלעו מצטרף לכשיעור ומ"ש גבי שבת דפטור: תמן. באכילת איסור מיהא נהנה חכו בכזית שבתחלה נהנה חכו בכחצי זית וכשחזר ובלעו ואכתי לא נתעכל נהנה עוד הפעם בכחצי זית ומכיון שהוא כחצי זית כהעלם אחד מצטרף לכשיעור למיחייב עליה אבל הכא לענין שבת דבעינן שיעור גרוגרת לאיסור דהוצאה או הכנסה והרי לא נתעסק זה בגרוגרת שלימה ולא שייכא הכא צירוף באותה חצי גרוגרת עצמה: פעמים וכו'. כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו' דמכיון דבשעת הנחה לחצי גרוגרת השניה כבר נשרפה הראשונה אין כאן צירוף ואע"פ שזה הרי נתעסק בגרוגרת שלימה פטור הוא: בגין תדמייתה לחלבין והוא עבד כן. הש"ס על מילתא דר' יוסי קאמר לה דהא קא"ל פשיטא ומאי קמ"ל בהא הלכך קאמר דבשביל דקאמר ר' יוסי כענין דס"ד לדמויי הוצאה דשבת לענין אכילת חלב וקאמר דלא דמיא ובדלעיל לפיכך עשה כן כדאמר לה ר' יוסי נמי להך מילתא דנ"כ לא תדמינן לה לאכילת חלבים דהתם לאכילת איסור קי"ל דאם אכל חצי זית וחזר ואכל חצי זית בהעלם א' מצטרף וחייב כדתנן בפ"ג דכריתות וסד"א לגבי שבת נמי הכי הוא דהוית שאע"פ שנשרפת חצי גרוגרת הראשונה עד שלא הספיק להניח להשנייה ת"מ הרי זה נתעסק בכשיעור ודומה לאיכל חצי שיעור של איסור דנתי נשבית כמי שנצרף ונסתלק ואפ"ה אם אכל אח"כ לחצי שיעור האחר באותו העלם מתחייב וה"ה לענין שבת כן קמ"ל דלא דמי דהתם מיהא נהנה בכשיעור איסור הוא אבל הכא משנסתלק חצי שיעור הראשון אין כאן לירוף לאיתו חצי שיעור השני: דרך כרמלית. כגון דרך האיצטבא דלאו להלוך עבידא או כיוצא בזה חייב דמהלך לאו כעומד דמי ולא הוי כנחה בכרמלית: מן המוציא לאחריו. דבר זה נלמד מדין המוציא לאחריו כדמסיק ואזיל מן הדא דתנינן בפ' המצניע המתכוין וכו' פטור דזה נתכוון להוציא [illegible] ועלתה בידו שמירה פחותה אבל אם נתכוין להוציא לאחריו ובא לו לפניו חייב קתני מיהא דהמוציא משא לאחריו חייב. ואפשר שלא יעשה בינו לבין הכותל כרמלית כלומר שהרי זה המוציא משאו לאחריו וכי היאך אפשר לו להזהר שלא יעשה הוצאה זו כדרך כרמלית שהרי בינו ובין כותל הבית דדרך הבית היא שיש לו לצדדין והוו לידי ר"ה וכרמלית הן ובשהמשא לאחריו אינו יכול להשגיח אם המשא נוטה להצדדין והוה ליה כמוציא מרה"י לר"ה דרך כרמלית וקתני חייב: אמר ר' יוסי. דלא היא דמהאי דינא לא שמעינן דתיפתר שהיו פניו הפונות לכותל הבית ויצא דרך אחוריו ועי"כ יצא משאוי שלו בתחלה מפתח הבית ובהפניו הפיכות רוחה הוא שלא תהא המשא נוטה לכאן ולכאן והרי זה מוציא מרה"י לר"ה להדיא: וזו לא דרך הוצאה הוא. אם מוציא דרך אחוריו ואמאי חייב והוי דרך הוצאה בכך: אמר ליה. אין דודאי דרך הוצאה בכך שכן הכתפין האומנין עבדין כן שנושאין משא כבידה על כתפיהן ויוצאין דרך אחוריהן [illegible] כך הן רואין ונזהרין שלא תשמט המשא אנה ואנה מעליהן: ויידא [illegible]. אלא מאיזה דין דמתני' הוא דשמעינן דהמוציא דרך כרמלית חייב: דא. [illegible] מהניתין וכהאי הגזכר המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוניחן בין שהוליאן אחר פטור והא

רידב"ז

של הראשון פטור משום דחשיב כמו שהניחה תחילה תוך לד"א. ולת"ק דלא ס"ל מהלך כמניח דמי אין נ"מ כלל כא"זה דרך העבירו ואף אם העבירו בדרך אחר מ"מ כיון דלבסוף הביאו תוך ד"א של ראשונה והניחו שם חייב. אבל לר"י דמהלך כמניח דמי אם לא העבירו דרך עלי' פטור דחשיב כמו שהניחה תחלה קודם שהגיע לד"א והיינו דמסיק טהדא דתני ואם לאו פטור פי' הא דקתני ר"י ואם לאו פטור איתמר עלה אמר רבא כ"ב דר"פ תיפתר שהיה הפתח רחב תמשה והוליא אחת לכאן ואחת לכאן והרי לא הוליא השני' כתוך ד"א של ראשונה כלומר דרבא כ"ב דר"פ מפרש הסי' של דרך עלי' ואינו דרך עלי' היא דדרך עלי' הוא על זה הדרך של ד"א הראשונה ואינו דרך עלי' הוא בדרך אחר שלא בד"א הראשונה אבל לא עלי' ממש כי אין נ"מ תוה כיון דמהלך כמניח דמי והוי ההנחה קודם שהגיע עלי' כנ"ל כן מפרש רבא כ"ב דר"פ לברייתא דר"י וכ"ה דהאי תלי ר"י לאלא הך דינא בין שהיתה הראשונה בתוך ד"א לפתח לבין שהיתה רחוק מד"א של הפתח. אך נקט הך נפקא מינה אפילו כשהיתה הראשונה בד"א לפתח בין שהעבירו דרך עלי' לשהעבירו שלא בדרך עלי'. ודע דהך ברייתא מחולקת עם הברייתא הראשונה ודוק:

א"ר יוסי פעמים שהוא מתעסק בגרוגרות שלימה והוא פטור. היאך עבידה כו' והרי נתעסק בגרוגרות שלימה והוא פטור. בגין תדמייתה לחלבים. והוא עביד כן פי' דמפרש ר' יוסי דפעמים שהוא מתעסק בגרוגרות שלימה והוא פטור ר"ל דבזה דמי שבת לחלבים דבחלבים נמי יותר מכדי א"פ דלא נהנה חיכו בכ"א לא מהני מה דנתעסק בכזית כמו כן בשבת נמי דלא תלי בהנאתו לא מהני גם כן מה דנתעסק בגרוגרת בגין תדמייתה לחלבים ר"ל דבזה אין לחלוק מהלבים והוא פטור כן בחלבים הי' פטור כמו כן בשבת:

מן הדא המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור ר"ל הא לאחריו ובא לפניו חייב כדאיתא בבבלי ובירושלמי פ' המצניע ע"ז פריך ואפשר שלא יעשה בינו לבין הכותל כרמלית פי' דאדם הוא מהלך ובין הכותל לאדם הוי כרמלית וע"ז משני שהאדם הלך דרך אחוריו ולא היה מעולם המשא בין הכותל לאדם וכן שיטת הירושלמי דאדם השמד אצל כותל הוי כרמלית כדאיתא לקמן:

תוס' הרי"ד

מן הדא המתכוין להוציא לפניו. והא דלא [illegible] ממתניתין דידן הפשט הפני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של [illegible] דאתני חייב דהא [illegible] וכין הכותל הוי כרמלית [illegible] ממתניתין דידן לא מלי לאוכותי. דהא [illegible] דידן [illegible] [illegible]

(הטקסט של תוס' הרי"ד באותיות קטנות ודהויות מאוד ואינו קריא ברובו.)

שינויי נוסחאות (סו"ה) ובלע כ"י וכלעו. (סו"ב) והוציאו כד"ו והוציאה. (סו"ו) ובכך כגרי"ד וכבר. אבא כאייר ארה. (בי"ב) אומנא כל"ו אומנייא. (סו"ת) אסקופה כד"ו האסקופה.

חתם סופר

ואפשר שלא יעשה בינו לבין הכותל כרמלית וכו'. לפע"ד ה"פ דאדם שעומד ברה"ר בתית תד' טפחים סמוך לכותל נעשה בינו לבין הכותל לידי רה"ר דאיה ליה תפוסי שהוא עצמו נעשה תכיפי ואותו מקום פטור שבינו לבין הכותל דהוה לידי רה"ר נידון ככרמלית לכן כשבא לו מתוך ונכנס לפנים ומשאו לפניו הרי שנגרת דרך כרמלית. והכיסון כשיוצא מכיתו ומשאו לאחוריו שגרת הרשא דרך כרמלית. ופד"א יוכנו כפשוטו דברי בבלי וי"ד פ"א ולא צריך למ"ש תוס' בם ד"ה מדי דבוי עש. ועיין פ"ם לקמן:

אמר ר' יוסי תפתר שהיו פניו הפוכות לכותל ומשאו לאחריו. מבואר דכל אדם שיוצא מביתו או נכנס בשבת סמוך לכותלי ביתו פחות מד"ם נעשה בינו לבין הכותל לידי רשות הרבים והמשא שעל כתיפו ביליאתו או שביאו בכניסתו עוברת כנגדי ר"ם. וא"כ לא צריך למ"ש תוס' שבת דף ו' ע"פ ד"ס מדי דהוה וק"ל:

טוב ירושלים

מן הדא המתכוין להוציא לפניו. לקמן פ"י ה"ד: תפתר בהיו פניו כשטת לקמן [דף ז'] פ"ב: ווירא לאמס דף. גרטם (פרק [illegible]) נקמן פ"ג ה"א:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

והא אסקופה לאו כרמלית היא . וכאיש לרבי יוסי דלא אמרה מן גרמיה . רב הונא בשם רב *הכל מודין בזורק שהוא חייב . דברי הכל הוא שאין אויר כרמלית כממשה . ומה פליגין במוציא בן עזאי פוטר . וחכמים מחייבין . בן עזאי עבד המהלך כמניח . ורבנין לא עבדי מהלך כמניח . רב חסדא שאל לרב הונא על דעתיה דבן עזאי אין אדם מתחייב בתוך ד' אמות לעולם . מכיון שהוציאן נעשה כמו שהניחה על כל אמה ואמה . ויהא פטור . רב יהודה בשם רב הכל מודין במוציא שהוא פטור . דברי הכל הוא שמהלך כמניח . ומה פליגין בזורק בן עזאי פוטר . וחכמים מחייבין . בן עזאי עבד אויר כרמלית כממשה . ורבנין לא עבדין אויר כרמלית כממשה . מתניתא מסייעא לדין ומתני' מסייעא לדין . מתני' מסייעא לרב הונא *היה עומד ברשות הרבים וזרק לדיר או לסהר דרך כרמלית חייב . ואם הוציא פטור . מתני' מסייעא לרב יהודה . א המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר פטור שלא עשה מלאכתן בבת אחת . הא אם עשה מלאכתן בבת אחת חייב . בן עזאי אומר אפילו עשה מלאכתן בבת אחת פטור . והא *תנינן רבי מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו ואמרו לו אינו השם עזה חייב משום מהלך וזה חייב משום מניח . על דעתיה דרב הונא דלא כבן עזאי . על דעתיה דרב יהודה דלא כבן עזאי ודיא כרבנן . א"ר חיננא מנו אמר לו חכמים שהן כשיטת בן עזאי . *ר' יוהנן ב בעי היה עומד בר"ה וזרק וקידם וקלטה מהו . ולאו מתני' היא *קלטה אחר קלטה כלב או שנשרפה ג פטור . ר' שמואל בשם ר' זעירא בחוטף כן הא אם קלט חייב . מה בין נחה לארץ לנחה לתוך ידו . תמן

פני משה

והא אסקופה לאו כרמלית היא בתמיה כלומר דהא על כרחך דהאי אסקופה שהיא כרמלית איירי כגון שהיא גבוה משלשה ועד עשרה ולא עד בכלל דדין כרמלית יש לה דאי אסקופה רה"ר כגון שרבים מכתפין עליה אמאי פטור כשנתנו על האסקופה הא אפיק מרה"י לרה"ר ואי אסקופה רה"י שהיא גבוה עשרה ורחבה ארבעה אמאי בחוזר והוציאן פטור הא קא מפיק מרה"י לרה"ר אלא ודאי כרמלית וקתני ונתנן על האסקופה פטור הוא דפטור הא אם לא נתנן אלא העבירן דרך האסקופה חייב אלמא המוציא מרה"י לרה"ר דרך כרמלית חייב : וכאיש לר' יוסי דלא אמר' מן גרמיה . כלומר כך מר' מנא הירע כעינו על שלא אמר הוא כטעמו כך דודאי מהאי מתני' שפיר היא דש"מ להא : הכל מודים בזורק ש"ות חייב . אפלוגתא דבן עזאי ורבנן קאי כדמייתי לקמן דפליגי במרה"י לרה"ר דרך כרמלית ורב הונא ורב יהודה בשם רב פליגי בענין אוקימתא דפלוגתא דבן עזאי ורבנן דרב הונא בשם רב קאמר דהכל מודים ואפילו בן עזאי דס"ל המהלך כעומד דמי מודה הוא בזורק מרה"י לרה"ר דרך כרמלית שהוא חייב דהא לא נח בכרמלית : דברי הכל היא שאין אויר כרמלית כממשה . כלומר מטעם דלדברי הכל אין אויר כרמלית נחשב ככרמלית ממש ולכך מודים בזורק דרך אויר כרמלית ש"ות חייב : ומה פליגין . כי פליגי במוציא מרה"י לרה"ר דרך כרמלית דבן עזאי פוטר דס"ל המהלך כעומד ומניח דמי ורבנן מחייבי דלא עבדין המהלך כמניח . ע"ד דבן עזאי אין אדם מתחייב בתוך ד"א לעולם כלומר היכי משכחת לה תניניה ... ד' אמות בר"ה שיהא חייב דהרי לעולם אינו מעביר אלא בתוך ד' אמות דמכיון שהוציא להיפך מידיעתו ומעבירו נעשה כמי שהניחו על כל אמה ואמה דהא ס"ל המהלך כעומד ומניח דמי וא"כ יהא פטור ולא משני הכא מידי : ר' יהודה בשם רבי קאמר דלא כרב הונא כשויה אלא הכל מודים . אפילו חכמים במוציא מרה"י לרה"ר דרך כרמלית שהוא פטור משום דלדברי הכל ס"ל שהמהלך כמניח דמי ולא פליגי אלא בזורק דבן עזאי סובר אויר כרמלית כממשה של כרמלית והוי ליה כנח בכרמלית ורבנן לא עבדין אויר כרמלית כממשה : מתני' מסייעא לדין . אשכחן חדא ברייתא דמסייעא לרב הונא דאוקי פלוגתייהו במוציא ומתני' מסייעא לרב יהודה דאוקי פלוגתייהו בזורק : היה עומד בר"ה [illegible] הברטיא לדיר או לסהר דרך בקעה חייב (ובתוספתא דפוס פ"ס שם) ואם הוציא פטור והיינו כרב הונא וכן [illegible] מסייעא לרב יהודה היה עומד בר"ה וזרק לדיר וכו' ומוקי לה לסתמא דתוספתא כחכמים דס"ל בזורק חייב ובמוציא פטור ומתני' מסייעא לרב הונא המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה וכו' דקתני בהדיא דלרבנן חייב במוציא דרך כרמלית ובן עזאי פוטר והיינו כרב הונא : והא תנינן . במתני' דכריתות שהבאנו לעיל רבי מאיר אומר וכו' והשתא באלמא על דעתיה דרב הונא דאוקי פלוגתייהו במוציא א"כ האי תנא דאמרו לו דסבירא ליה חוכא דהכא במניח דוקא ולא במהלך האי דלא כבן עזאי אלא כרבנן אלא על דעתיה דר' יהודה דהכל מודים במוציא שהוא פטור א"כ האי כמאן דלא כבן עזאי ודלא כרבנן . אמר ר' חיננא הא ל"ק דמני האי תנא דאמרו לו חכמים שהן כשיטת בן עזאי וכדאמרן לעיל דר' יוסי היא דס"ל כבן עזאי דהמהלך כעומד דמי וכדמפרשינן להא לעיל : וקדם וקלטה . אסקר ממקומו וקלט וקיבלה מהו ולקמן מפרש לה בעיא : ולאו מתני' היא . ומאי קא מיבעיא ליה דהא תנן לקמן בסוף פרק הזורק קלטה אחר וכו' פטור ופירשה ר' שמואל בשם ר' זעירא בחוטף כן כלומר דכאן בהאי מתניתין בחוטף מיירי שקידם האחר וחטף וקיבלה מן האויר הא אם קלט לתוך ידו וקיבלה חייב הזורק וכדמפרש לטעמא דמה בין נחה לארץ ומה בין נחה לתוך ידו של חבירו והרי בזורק הזה עשה כל המלאכה : למתניתין בחוטף השני מפטיר הוא דפטור הזורק אבל אי קלטה אחר כגון שנפלה לידו חייב הזורק דמה בין נחה וכו' :

קרבן העדה

והא אסקופה לאו כרמלי' היא . בתמיה דודאי באסקופת כרמלית איירי דאי באסקופת רשות הרבים אמאי פטור הא קא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים ואי באסקופ' רשות היחיד אמאי פטור בשחזר והוציאן אלא ודאי באסקופ' כרמלית וטעמא דנח הא לא נח חייב שמע מינה דהמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים דרך כרמלית חייב : וכאיש לרבי יוסי . והרע לרבי יוסי שלא אמר דבר זה מעצמו דממתניתין שמעינן דחייב : הכל מודין . בזורק מרשות היחיד לרשות הרבים דרך כרמלית שהוא חייב דהא לא נח : ד"ה היא . דלכ"ע דאין אויר כרמלית כממשה דליהוי כנתמלא וה"ל כאלו נח על גבי קרקע : ומה פליגין . במאי פליגי : במוציא . מרה"י לרה"ר דרך כרמלית : וחכמים מחייבין . הואיל ולא עמד בכרמלי' אין כאן הנחה אלא ברה"ר : מהלך כמניח . וכיונא עוקר מרשות היחיד ומניח בכרמלית ועוקר מכרמלית ומניח ברשות הרבים : על דעתיה דבן עזאי . לבן עזאי לא מליט מעביר ד' אמות ברשות הרבים שיהא חייב שהרי נעשה כמי שהניחה על כל אמה ויפטר : אויר כרמלית כממשה . דואין את אוירו כאילו הוא ממולא כי היכי דאמרינן לענין טומאה בבית או פרץ בתטר דרואין היתן כאלו הן מליין טומאה וכן היא בבבלי פרק הזורק ה"ה כאן בכרמלית אמרינן כאילו הוא מלא והוה ליה כנח על גבי קרקע : מתניתין מסייע לדין . כלומר תניא כוותיה דרב הונא ותניא כוותיה דר"י : ה"ג מתני' מסייע לר"י היה עומד וכו' : לסהר . הוא חצר שאין לו תקרה : הכי גרסינן מתניתין מסייע לרב הונא המוציא וכו' . ש"מ דבמוציא פליגי : מלאכתן בבת אחת . שלא הניחו על גבי האסקופה : פטור . דבעינן שתהא עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב והכא כשהעבירו על גבי האסקופה אף על גב דלא הניחו הוה ליה כאלו נח והוה ליה עקירה ממקום פטור והנחה במקום חיוב : על דעתיה דר' הונא . הכי אמרו לו דלא כבן עזאי אלא כחכמים דפליגי על בן עזאי דמחייבין במוציא אבל לר"י הן דלא כמאן : מנו אמרו ליה חכמים כשיטת בן עזאי . כלומר אפילו כבן עזאי ואיירי כשהיה מטל על האסקופה מקלתו בפנים ופיו לחוץ ופשט ידו ונטלה ואכלה שאין כאן הילוך וכדפי' לעיל אר' יוסי אי נמי סבר ר' חיננא דהא דאמרו לו אינו מן השם היינו שאין מנא' זה משום אכילה אלא משום הולכה : וקידם . ועקר הוא ממקומו וחזר וקיבלה מהו : רבי שמואל בשם רבי זעירא . מסקנא דקושי' היא ודרבי שמואל מוקי למתניתין בחוטף השני מאיר הוא דפטור הזורק אבל אי קלטה אחר כגון שנפלה לידו חייב הזורק דמה בין נחה וכו' : תמן

מסורת הש"ס

בבלי ה:

עין משפט נר מצוה

רידב"ז

מתניתא מסייעא לר"ה הדבר פשוט דנ"ל ר"י מתניתין מסייעא לר' יהודה הדבר פשוט דנ"ל לר"ה :

אמר רבי חיננא מנו אמרו לו חכמים שהן כשיטת בן עזאי פי' דר"ח פריך על הא דקפריך רק על רב יהודה דסבירא ליה דכהולכה לכו"ע מהלך כמניח א"כ האי אמרו לו כמאן בבלאה לר"ה שפיר האי אמרו לו היה רבנן דפליגי על בן עזאי וזרק לר"י קשה ע"ז קאמר ר"ח דנ"א דהאי אמרו לו לר"מ הוא ע"כ ר' יוסי כדאמרינן לעיל ור' יוסי הא ס"ל ככ"ע דמהלך כמניח כדאיתא לעיל א"כ היכי דתימר בין לר"ה בין לרב יהודה קשה . וע"כ כתירוצא דר' יודן לעיל :

ר"י בעי היה עומד ברשות הרבים וזרק וקידם וקלטה מהו ולאו מתני' היא קלטה אחר כו' תמן למה הוא חייב פי' למה תמן חייב והכא מיבעיא לך ומתני תמן הוא זרק וא"ר קיבל כו' ופריך דתהא פשיטא לי' דפטור דמתיו : לך סברא יכולין לחייבו ומתני דיש סברא לחייבו . אינו זרק כימין . והא דמייתי המתני' דפ' הזורק קלטה אחר ולא ממתניתין דידן פשט העני את ידו ונתן לתוך ידו של בעל הבית משום דאי הבית התתניתין דידן הא"ת דוקא כהולכה כן משא"כ בזריקה דכהולכה הוא מיד ליד משא"כ בזריקה לא הוי מיד ליד כדמוכח ממתניתין דפרק הזורק קלטה אחר פטור דמיירי בזריקה ע"כ מביא הך מתניתין דפרק הזורק ומה דתני עלה רבי שמואל בשם רבי זעירא דמיירי בחטף והזורק חייב אלמא דגבי זריקה נמי פליך מיד ליד . ודוק :

ר"א

שנויי נוסחאות

יסו"א) והא בפרי"ר ודא . (יו"ב) רב הונא בפרי"ר ר' חונא וכן בסמוך . (ערו) בן עזאי עבד בפרי"ר בן ייז . לא עבד . (עו"מ) שהוציאן נעשה בפרי"ר שהוציאה יעשה . (עו"ב) שמהלך בפרי"ר שאין המהלך . (עו"מ) מלאכתן בבת בפרי"ר מלאכתו בת (וכן בעוכ"ג וכ"נ) . (עו"ח) אמר כד ו אמרו . (עוכ"ג) כשיטת בד"ו בשיטת .

חתם סופר

על דעתיה דבן עזאי וכו' . עיין בתוס' שבת ה' ע"ב ד"ה בשלמא ובירושלמי פריך על דעתיה דבן עזאי כו' ומשני בקוכן . נ"ש תימה מעביר ד"א לבן עזאי יש לומר כיוכן

טוב ירושלים

בן עזאי פגד אויר כרמלית כממשה . לקמן דף ה' ע"א : המוציא אוכלין ונתנם על האסקופה . לקמן ... פ"י ה"ב . וכן מוקמינן לה בבבלי ג"א ב' : ולאו מתני' היא קלטה כו' לקמן ...

אבל ערך ד' אמות לר"ע דקניסה מתי איכא למימר ויש לומר דהירושלמי לשיטתו דסבירא ליה ר"פ הערך דחריקה ד' אמות הוי כמבכן שורקין מחפיכן ואם כן לא קשה מידי אפילו לא יהיה קלוטה כמוך הרגם אמות כמי שמונח על כל אמה מכל מקום כיון סבר סיתם וריקה במשכן מיחייב כן :

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תמן למה הוא חייב. תמן הוא זרק ואחר קיבל. ברם הכא הוא זרק הוא קיבל. ותהא פשיטא ליה שהוא פטור. אילו זרק בימין והוציא וקלט בשמאל שמא אינו חייב מן הדין פיו. ופיו לאו כאחר הוא. וכא שמאלו כאחר הוא. א"ר יודן פשיטא ליה לר' יוחנן שזרק בימין וקלט בשמאל שהוא חייב. ומה צריכה ליה בזורק בימין וקלט בימין. רבנן דקיסרין ר' שמי בשם ר' אהא אפילו זרק בימין וקלט בשמאל צריכה ליה חייב. אין תימר פיו. ופיו כיון שאוכלה כאחר הוא. ברם הכא ידו כאחר הוא. ר' מנא בעי מעתה הוציא כגרוגרת בשתי ידיו יהא פטור משום שנים שעשו מלאכה אחת. א"ל ר' חייא בר אדא ודא הוא בעשותה. ולא כן תני יחיד שעשאה חייב. שנים ג' שעשו פטורין. א"ר יוחנן היה עומד בר"ה וקלט נשמים מאויר מחיצות והוציא חייב. רבי בון בר חייה בשם ר' זעירא בחוטף כן הא אם קלט פטור. מה בין נתן לו אחר מה בין נתנו לו שמים. אתייא כר' דר' עבד אויר מחיצות כמשה. היה עומד בפנים וידו מלאה פירות. פשוטה לחוץ וקדש עליו היום אסור להחזירה. ר' אחא בשם ר' בא כמאן דמר אסור להשתמש באויר עשרה. אית תניי תני מותר. הוין בעיי מימר מאן דמר מותר בשיש שם רוחב ד'. ומאן דמר אסור בשאין שם רוחב ד'. אמר רבי יוסי בי רבי בין זה ובין זה כמאן דמר אסור להשתמש באויר עשרה. מיי כדון מאן דמר אסור למטה מעשרה. ומאן דמר מותר למעלה מעשרה: העני חייב ובעל הבית פטור. רב יהודה בשם שמואל והוא שתהא

קרבן העדה

תמן למה הוא חייב וכו'. התם כשקלטה אחר הוא חייב ה"נ כשקלט הוא עצמו וגמי קא מבעי' ליה כר' יוחנן: ומשני תמן. שאני כיון שקבלה אחר אבל הכא הוא בעצמו קיבל מיבעי' ליה: ה"ג ותהא פשיטא ליה שהוא חייב. קושיא היא ואפשר לקיים הגירסא שלפנינו וה"פ דפריך ותהא פשיטא ליה לר"י שהוא פטור כיון שהוא עצמו זרק וקיבל ומשני אלו זרק וכו' וה"נ מספקא ליה לר"י דלמא אפילו הוא עצמו קיבל יהא חייב: שמא אינו חייב מדין פיו. כי היכא דאם נתנו לתוך פיו ובלעו הוה ליה הנחה וחייב ה"ה המוקן מידו לחברתה יהא חייב: ופיו לאו כאחר היא. בתמיה ודאי אהה מודה דהוה כאחר: וכא שמאל וכו'. וכאן שמאל נמי כאחר הוא: ומה צריכה ליה. פירש מאי קא מיבעי' ליה בזורק בימין וקולט בימין: צריכה ליה חייב. מיבעי' ליה לר"י אם הוא חייב: אין תימר פיו. כלו' דאם תאמר דאיכא למילף מפיו: ופיו. שאני פיו כיון שאוכלם ואינו בעולם שפיר אמרינן דלאחר דמיא: ברם הכא. אבל הכא בידו אפילו מימין לשמאל כאחר הוא בתמיה וכיון דלאו כאחר הוא יש לנו לפטרו והרשב"א גורס ברם הכא ידו היא: ר' מנא בעי. למ"ד המוקן מימין לשמאל חייב דידו כאחר הוא: מעתה. לדבריך אם הוציא גרוגרת בשתי ידיו יהא פטור דדמי לשנים שעשאוהו שהן פטורין: ודא היא בעשותה. זה הוא בעשותה שהרי יחיד עשה אותה וחייב. לישנא אחרינא וכי זו היא בעשותה דלהוי כשנים שעשאוהו שפטורין בתמיה דהרי מכל מקום יחיד עשאה: יחיד שעשאה חייב. אפי' בזה אחר זה כל שכן בשתי ידיו: בחוטף כן. כשחטף הגשמים מעל גבי הכותל משופע. לישנא אחרינא שהי' הקילוח יורד והגה בידו אחת וקבלו בחברתה דעביד ליה עקירה ולשון זה עיקר: הא אם קלט. דהיינו שפשט ידו וירדו לתוכה דלא עביד מעשה פטור: מה בין נתנו לו אחר. מכל מקום איהו לא עביד עקירה: אתיא כר'. דר' אמר המוציא מר"ה לר"ה ורה"י באמצע חייב וטעמו דאמרינן ביתא כמאן דמליא דמיא ואוירו כממשה דמי ה"ה הכי נמי כשהכניס ידו לאויר מחיצות הרי הוא כאלו עביד עקירה: היה עומד בפנים. ברה"י וידו מליאה פירות פשוט' לחוץ לרה"ר: כמ"ד אסור להשתמש באויר עשרה. דהוה ליה רה"ר גמור עד לרקיע: אית תניי. איכא ברייתא דתני בה מותר להחזירה: הוון בעי מימר. סברוהו לומר דבהא פליגי מאן דאמ' מותר בשיש שם רוחב ד' וגבוה ג' דהוה ליה כרמלית: בשאין שם רוחב ד'. וה"ל רה"ר ואסור להכניסה: בין זה וכו'. בין מ"ד מותר ובין מ"ד אסור תרווייהו סוברים כמ"ד אסור להשתמש באויר למטה מעשרה. ויותר נראה דה"ג בין זה ובין זה כמ"ד מותר להשתמש באויר עשרה ולכך פריך מאי כדון כלומר א"כ מ"ט דמאן דאוסר: מיי כדון. אלא מאי בינייהו: למטה מי' רה"ר הוא קנסוהו רבנן ושויוה ככרמלית דלא ליהדרה: למעלה. דאויר מקום פטור הוא כדתנן בהזורק ד"א בכותל למעלה מי"ט כזורק באויר ופטו' דלא הוה רה"ר למעלה מי' לכך לא קנסוהו רבנן דלאו איסורא קעביד: והוא שתהא

פני משה

תמן למה הוא חייב. כלומר להכתא מסיק להקושיא דמאי קא מיבעיא ליה לר' יוחנן הא שמעינן לפי האי פירושא דמתני' דהזורק דאם קלטה לתוך ידו חייב וא"כ כמה דתימר דתמן הוא חייב ה"נ אם קלטה הוא בעצמו יהא חייב: ומשני דלא דמי דהתם הוא זורק ואחר הוא שקיבל וא"כ הוי ליה כמו הזורק וגם כארץ דמ"ש אם נחה בארץ או נחה לתוך ידו של חבירו אבל הכא הי' זורק והוא בעצמו קיבל דאיכא למימר דהוי"ל דהויא להו בתי כחית אע"ג דבאדם אחד הוא כשני בני אדם דמי והוי כשנים שעשו את המלאכה ולא מיחייב: ותהא פשיטא ליה שהוא פטור. אי הכי ליד"ק איפכא דודאי אם קלטה אחר בידו הוא דחייב כדדייקינן ממתני' דהזורק אבל הכא מכיון שהוא בעצמו לא הספיק לו עד שתנוח ונעקר ממקומו וקלטה מכתברא שהוא פטור: אילו זרק בימין. כלומר דהש"ס מהדר דלא הוא דלפטורא נמי לאו פשיטא ליה דמה אלו זרק בימין והוציא את ידו השמאלית חוץ לד' אמות וקלט בשמאל שמא אינו חייב: מן הדין פיו. כלומר וכ"ת היא גופה תנא לך שהוא חייב וקאמר מן הדין מילתא אחה יכול לפשוט לזה והיינו פיו וכלומר דודאי אם לאחר זורק ד' אמות כר"ה רק יקבלה בפיו ודאי הנחה היא וחייב וכדמסיק והו לדכי פיו לאו כאחר הוא דמ"ש אם נחה כיד חבירו ומ"ש אם נחה בפיו שהגיעו וקבלו וא"כ ה"ה שמאלו דכאחר הוא שקיבלה דמי ומחייב הזורק: אמר ר' יודן וכו'. כלומר דר' יודן ורבנן דקסרין וכו' פליגי כענין הבעיא דר' יוחנן במאי הוא דקא מיבעיא ליה דר' יודן קאמר דזורק בימין וקלט בשמאל פשיטא ליה שחייב דהוי כזורק ונח בידו השמאלית לסוף ד' אמות ומה צריכא ומספקא ליה בזורק בימין וקלט בימין דע"כ היה צריך שיעקר ממקומו לסוף ד' אמות ולקבלה והוי ליה ככה אחר ואיכא לדמויי לבני ב"א וליפטר: רבנן דקיסרין וכו'. אמרי דאפי' זרק בימין וקלט בשמאל נמי צריכה ומספקא ליה לר' יוחנן: חייב. כלומר מי נימא דחייב או לא: אין תימר פיו. כלומר וכי תימא מ"ט לא תיפשט ליה מפיו דודאי אם קיבלה לסוף ד' אמות בפיו חייב הוא דהיינו הנחה משלייתא להכי קאמר דלא דמיא שמאל לפיו דקיבלה בפיו כיון שאוכלה כאחר הוא כלומר דמשכחת מה שמקבל בפיו באוכל מיירי שורק דבר שהוא אוכל ורק לקבלה בפיו ואכלה וא"כ כקיבלה אחר לתוך ידו דמי וחייב כדלעיל אבל הכא בקיבלה בידו שמאלית ידו כאחר הוא. בתמיה הא איכא למימר שכיון שהוא בעצמו קיבלה לא מיחייב דאכתי שתי כחות הוא ואיכא לדמויי לבני ב"א: ר' מנא בעי. להאי סברא דרבנן דקסרין א"כ מעתה הוציא כגרוגרת בשתי ידיו יהא פטור משום דהויא ליה כשנים שעשו מלאכה אחת ופטורין: א"ל ר' חייה בר אדא ודא הוא בעשותה. בתמיה והיכי סלקא אדעתיך למיפטר בכה"ג משום שנים שעשו מלאכה הרי כאן רוה עבה כל ההוצאה ומאי איכפת לן אם בידו אחת הוציא או בשתי ידיו דהא ולא כן תני יחיד שעשה חייב וכו' דבעשותה כתיב. וה"נ היינו בעשותה וכי קא מיבעיא לן אם זרק וקלט בידו האחרת דבשתי כחות במלאכה הוו ואיכא לדמויי לשנים שעשאוה: וקלט גשמים מאויר מחיצות. של רשות היחיד והוציא חייב וכדמפרש ר' בון בחוטף מיירי כאן כלומר שחטף הגשמים שבאותו ע"ג מהולת רשות היחיד וכגון בכותל משופע: הא אם קלט פטור. כלומר שקלט מן האויר וקבל והוציא פטור כדמפרש הטעם דמה בין נתן לו אחר לתוך ידו והוציא ומה בין נתנו לו שמים הא איהו לא עביד עקירה: אתיא כרבי. הא דר' יוחנן כרבי הוא דעביד אויר מחיצות כמחצה של המחילה וכדאמר רבי לקמן בהלכה והוי"ל כנוטל מתוך רה"י: אסור להחזירה. דהוי כמכניס מרשות הרבים לרשות היחיד: כמאן דאמר אסור להשתמש באויר עשרה. של רה"ר דקליטה באויר רה"ר כתוכה כרה"ר דמיא: אית תניי תני מותר. להחזירה: הוון. בני הישיבה: בעיין מימר דמ"ד מותר בשיש שם רוחב ארבעה במקום שפשט את ידו לחוץ והוו כמרה"י לרה"י ומותר ומאן דאמר אסור כשאין שם רוחב ד' באוין והשתא לכאורה תמאן דמר דמתיר בשיש שם רוחב ד' ע"כ דס"ל דאין אויר רה"ר כרה"ר ולפיכך מקום שיש בו רוחב ד' מע"ס שהיה גבוה עשרה לאו כר"ה היא: אמר ר' יוסי בר' בון. דלא היא אלא דבין זה וכו' דכ"ע מודים דאויר רה"ר כרה"ר דמי כל היכא שאין כאן רחב ד' וגבוה עשרה: מאי כדון. והשתא במאי פליגי הני תנאי וקאמר דלא פליגי אלא מאן דאמר אסור כשפשט ידו לחוץ למטה מעשרה דאויר רה"ר היא ומאן דאמר מותר למעלה מעשרה דמקום פטור הוא: העני חייב וכו' והוא שתהא

רידב"ז

ר"א נמי רבא כמ"ד אסור להשתמש באויר עשרה פי' דלא סבבלי דף ג' ע"ב דהוי כרמלית וי"א אלא דהוי מוליא מרה"ר והילכך כבריית פטועה ברה"ר הוי מוליא מרה"ר אפילו למעלה מעשרה אית תניי. תנא מותר והוון בעין מימר מ"ט דמ"ד מותר איירי שיש רוחב ארבעה ר"ל דידו מינכרת על מקום ארבעה והוי כרמלית ע"כ מותר להחזירה משום דלאו שדי ליה אתא לידי חיוב חטאת. ומ"ד אסור הוא כגאין שם ארבעה וע"כ הוי רה"ר ואתי לאתויי לחיוב חטאת ואם כן לפ"ז לכו"ע למעלה מעשרה האויר הוי רה"ר דאל"כ לגני כאן למעלה מעשרה כאן למטה מעשרה פ"ו מתנה ר"י בר' בין זה ובין זה כמ"ד אסור להשתמש באויר עשרה בתמיה הא לא קי"ל הכי אלא מאי כדון כאן למעלה פ"י כאן למטה מ"י:
א"ד

שנויי נוסחאות (פו"ח) בזורק נשרי"ך בשורק. (פר"א) שאוכלה נד"ו שאכלה. (פו"פ) חייה נד"ו חייא (פו"פ) בר' נד"ו כרבי. (פו"ם) דר' נד"ו דרבי. (פו"ם) הוון נד"ו רוון. (פו"א) בי רבי בין זה נד"ו בי רבי בון בין זה. (פו"א) אסור למטה נשרי"ך מותר למטה. (פו"ם) מותר למעלה נשרי"ך אסור למעלה.

חתם סופר

פיו לאו כלאחר היא. וכא שמאלו כאחר הוא. פי' משנה דכריתות אם היה שבת והוליא כפיו ומפרש שהיה נוטו מונח כבגות סיחיד ורלשו על האסקופס והוליא חוץ ונתן מאכל לתוך פיו ובלעו דחייב ומאי שנא מפיו לגיה הבליעה הוי נשמאלו דפטור ומשני התם נשתנה טעמן דהשתא שוה בליעה ואכילה אבל מיד זה ליד זה לא נשתנה טעמן כלל ועיין מ"ש תוס' שבת דף י"א ע"א ד"ה לא יעמוד אדם שותר במים שם רוחב ד'. פי' שיש בידו פרסקל רוחב ד' ומשית כרמלית ולא מ"ל אין כרמלית בכלים וס"ל מקום פטור ומותר להחזיר. והכאן שם רוחב ד' הוא לגבי רה"ר ואסור להחזירה ועי' תוס' דף ב' ד"ה כאן ותי' כרשב"א שם והגמ"א דף ח' ע"א ולא ס"ל להך מ"ד ידו הגוב דע"ד:

טוב ירושלים

ודא הוא בעשותה פי' תוס' ג' א' ד"ה בעשותה. ספיתי כ"ע פרי קרחי נפשותם תם נפש ולנבהרים יש נומר דאיצטריך נפש לנשכה זכבכ"ע פ"א לפטור קמ"ל נפש וכ"ם מה עבד לה:

עמודי ירושלים

אין תימר פיו ופיו כו' פי' מה שכירנו בקה"ע וכפ"מ וציין בחדושי הר"ן שבת (ד"ב ע"א) שפי' בירושלמי באופן אחר וזה לשונו ונראה פירושא דרבנן דקיסרין סברי דאפי' זרק בימין וקלט בשמאל קא מיבעיא ליה לר' יוחנן ומספקא ליה אי הוי פטור או לא. אין תימא פיו ופיו בתמיה כלומר שאכל מאי ויית יאלג יחיד ואכל מאי דיז אחר דהוא [illegible] דכיתה ולגייב אע"ג לא דמי דהתם כיון שאכלה כאחד היא ומגסרפת האכילה אבל הכא נמי דכיד שרואל קלט ח"י ידו היא והרי הוא כאלו קלט בימין ופטור או דילמא כיון חייב. ור' מנא בעי לר' יודן ועשה איכא לאקשויי דכיון דאמרת דאלו זרק בימין וקלט בשמאל חייב משום דדמי לשנים שזה עוקר וזה קולט א"כ הוציא כגרוגרת בשתי ידיו יהא פטור מפני שנים שעשו מלאכה אחת ואמר ליה ר' חייא בר אדא ודא היא בעשותה כיחיד לא כן שתי שעשה וכו' ע"כ:

פני משה

שתהא ידו של עני בתוך עשרה לקרקע. הכנא שיה דהרישא קתני פשט כפל הבית את ידו לחוץ וכו' בעל הבית חייב והעני פטור וקאמר שמתחל דהא דבעל הבית מתחייב בנתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה וכו' היינו דוקא כשידו של עני בתוך עשרה לקרקע היא דכל למטה מעשרה רשות הרבים היא אבל אם היתה ידו למעלה מעשרה פטור הכפה"ב דלאו המתה. וכן לא העקירה ברה"ה כן וככנא דרישא פשט העני את ידו לפנים וכו' כזו ודאי לא כמתן שתהא ידו של בעה"ב בתוך עשרה דהא ביתא כמאן דמליא דמי ו ברחוק מן הכותל ארבעה. כלומר דבעינן נמי שיהא העני עומד ברחוק מן כותל הבית ארבעה טפחים שכל פחות מד' טפחים לכותל נחשב כלדי ר"ה וכקרן זוית הסמוכה לר"ה דלאו להלוך עבידא וכרמלית הוא דהויא: כשהיו פניו. של העני הפוכות לפלטיא וכלומר דר' אלעזר מוסיף וס"ל דאע"פ שהיה רחוק מן הכותל ד' טפחים מ"מ בעינן נמי שיהא אחוריו להבית ופניו כלפי ר"ה דאו כשבעה"ב נותן לתוך ידו הוי כמוציא מרה"י לר"ה אבל אם היו פניו הפוכות להכותל מכיון דביט לבין הכותל לא ניחא המישיה והרי ידו כמתיה ככרמלית היא: ר' חסדא בשם אשי קנה נעוץ ברה"ה גבוה עשרה טפחים מיתר לכאן ולכאן. כצ"ל והכי גרים לקמן בסוף הלכה דהרי מכיון שאין כאן רחב ד' לא תיקריא רשות בפ"ע. ומקום פטור הוא ומותר להשתמש ממנו לרה"י וכן לר"ה. וני' העתקת הספרים נתחבם אגב הא דלקמן: תרכוס שהוא עומד בר"ה. תרכוס הוא כלי של עור כפין ... הרכוסין ... דהע"ג דכלי הוא מכיון שהיא גבוה עשרה ורחב ארבעה כרשות בפ"ע היא ואם הוא עומד בר"ה ... לר"ה וכן מר"ה לתוכו. וכן אתה אומר במנורה: ופירחה. שעושין כנ"ק ... ראשו כעין פרח: לא סוף דבר מנורה. לאו דוקא מנורה שרחבה היא ערלית אלא אפי' קנה בר"ה גבוה עשרה וטבלא נתונה בראשו והיא רחבה ארבעה כרשות בפ"ע היא: מנין למעלה מעשרה שהיא רשות אחרת. דאמרינן עד עשרה כאויר ר"ה בר"ה היא ולמעלה מקום פטור הוא וכן לגבי דאמרינן בכל דוכתי ... גבוה עשרה ומנין: מה דיבור שנאמר להלן. כי מן השמים דברתי עמכם ורשות אחרת נקראת דכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ... לא ירדה השכינה למטה מעשרה הרי הרשות אחרת דיבור. אף דיבור שנאמר כאן. במעל הכפורת רשות אחרת שהיה הדיבור מלמעלה מעשרה: וארון לא תשעה טפחים הוא. דהא כתיב ואמה וחצי קומתו ואמה בת ששה היא: ככפורת טפח. עם הטפח של הכפורת הרי כאן עשרה שהוא מדת שכינה וזה אינו מפירש בכתוב: תלמידונה מכלי קטן שבמקדש. והוא המסגרת של השלחן דכתיב ביה ועשית לו מסגרת טפח סביב: או אינו. אלא דילפינן מן הזר שלו כדכתיב ועשית זר זהב ולא היה אלא כל שהוא: מאי כדון והשתא מנלן דהכפרת היה טפח: פני. דכתיב על פני הכפרת קדמה ואין פנים פחות מטפח: ר' יוסי בעי. על הא דיליף מהארון וכפרת דמעתה אלו מגדל שהיה עומד בתוך הבית וגבוה כמה שמא תאמר שאינו מותר להשתמש מתוכו לבית ומהבית לתוכו דרשות בפ"ע הוא בתמיה דהא מכיון דילפית מהארון שהיה במשכן א"כ וכי ניחא נמי במגדל העומד בתוך הבית כן: אלא בשעה שהיה מרבע להן את הרוחות אנן קיימין. כלומר אלא דבלאו הכי אין לנו ללמוד מהכתוב הזה על פני הכפרת כלום דלאו ללמדינו מדת קומת הכפרת בא אלא משום דכתיב ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים ולהורות בענין הזאות מרבע הרוחות הוא בא שמזה אחת למעלה וזהו על פני הכפרת קדמה ושבע למטה וכדמפרש במתני' בפ"ה דיומא כמצליף ובענין זה אנן מפרשין להכתוב הזה ולא מינ' ללמוד משם מדת קומת הכפרת: ניחא. השתא מהדר לעיל. דקף למאי דיליף מארון וכפרת הניחא למ"ד כסי"ו דכלים דכל אמות שהיו במקדש באמות בת ששה טפחים הן

גמרא

שתהא ידו של עני בתוך עשרה לקרקע. א"ר זעירא ברחוק מן הכותל ד'. אבל אם אינו רחוק מן הכותל ארבעה כרמלית הוא. ר' לעזר בשם ר"ש כרסנה כשהיו פניו הפוכות לפלטיא. אבל אם היו פניו הפוכות לכותל כרמלית היא. רבי חסדא בשם אשי קנה נעוץ ברה"ה גבוה' עשרה טפחים המשתמש מתוכו לרה"ר ומרשות רבים לתוכו חייב. רב אמר תרכוס שהוא עומד בר"ה גבוה עשרה טפחים ורוחב ארבעה המשתמש מתוכו לרה"ר ומרה"ר לתוכו חייב. תני ר' הושעיה מנורה שהיא עומדת בר"ה גובהה עשרה ופירחה ארבעה המשתמש מתוכה לר"ה ומר"ה לתוכה חייב. אמר ר' מנא לא סוף דבר מנורה. אלא אפילו קנה בר"ה גבוהה י' טפחים וטבלה נתונה בראשו המשתמש מתוכו לר"ה ומר"ה לתוכו חייב. מנין למעלה מי' שהיא רשות אחרת. ר' אבהו בשם רשב"ל ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים. וכתיב אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם. מה דיבור שנאמר להלן רשות אחרת. אף דיבור שנאמר כאן רשות אחרת. וארון לא תשע טפחים הוא. דבית ר' ינאי אמרו בכפורת טפח. ר' זעירא בעי מניין לכפורת שהוא טפח. תנא ר' חנניה בר שמואל כל הכלים שהיו במקדש נתנה התורה מדת ארכו ורוחבו ונתנה שיעור קומתן. חוץ מן הכפורת שנתנה התורה מדת ארכה ורחבה ולא נתנה שיעור קומתה. תלמידנה מכלי קטן שבמקדש. ועשית לו מסגרת טפח סביב. מה כאן טפח אף כאן טפח. או אינו אלא ועשית זר זהב למסגרתו סביב. מה כאן כל שהוא אף כאן כל שהוא. מאי כדון. ר"א בר יעקב אומר פני ואין פני פחות מטפח. ר' יוסי בעי אילו מגדל שהיה עומד בתוך הבית גבוהה כמה שמא אינו מותר להשתמש מתוכו לבית ומן הבית לתוכו. אלא בשעה שהיה מרבע להן את הרוחות אנן קיימין. ניחא כמ"ד באמה ששה.

כרם

קרבן העדה

עשרה לקרקע. אבל למעלה מי' ידו חשובה כמקום ד': ברחוק מן הכותל ד'. שתהא ידו של עני רחוק מן הכותל ד' דבסמוכה ה"ל כבותל עלמה שהיא כרמלית: ר"ש כרסנה. כך שמו: כשהיו פניו של עני הפוכות לפלטיא. שהוא רה"ר אבל אם היו הפוכות לכותל והוא בתוך ד' לכותל הרי הוא ככרמלית: קנה נעוץ ברה"ר גבוה י"ט. ובראשו דבר רחב ד': חייב. דאמרינן גוד אחית מחילה וגזולא מחילות הגרסקין מקיפות סקנה וה"ל. היקף המחילות מן הקרקע ולמעלה לשוייה כראשו רה"י ואם זרק מרה"ר ונח על גביו חייב: תרכוס. מין אגוז: ופירחה ד'. פרח הוא הרחב שבראש המנורה שהנר יושב עליו: וטבלה נתונה בראשו. וק רחב ד' נתון בראש הקנה: מה דיבור שנאמר להלן רשות אחרת. דהא שמים רשות אחרת נינהו אף דיבור שנאמר כאן רשות אחרת מארון היה מ"מ ראע"ג שאינו גבוה אלא י' ה"ל רשות אחרת: ופריך וארון לא הוי אלא ט' טפחים. דכתיב ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו ואפי' לר"מ דאמר דכלים בת ששה טפחים לא משכחת להו אלא ט' טפחים ומנ"ל דבעינן גבוה י': ומשני דבית ר' ינאי אמרו ט'. עם הכפרת דהוה טפח נמלא ארון ט' וכפורת טפח ה"ל עשרה: ולא נתנה שיעור קומתה. מדם ויקלטוני היא קומתה שהיא היתה לארון ככסוי התיבה: מסגרת. שפה כעין לבזבזין סביב השולחן: מה זר כל שהוא. דהכי קיימא לן: מאי כדון. אלא מנ"ל דכפרת טפח: פני. דכתיב על פני הכפרת קדמה: ואין פנים. של אדם פחותין מטפח: ר"י בעי. איך ילפינן מארון חילוק רשויות: אלו מגדל. שקורין אלמרי"א אפי' גבוה הרבה אינו חולק רשות בתוך הבית ולבית דמי ואי מארון ילפינן יהא חולק רשות דהא גם הארון בתוך המשכן היה עומד: אלא. מניח שהארון היה עומד ברשות הרבים בשעה שהיה מרבע להן את הרוחות שהעמידו הארון תחלה ומ"מ גם העמיד את מגמתו נגד מזרח העולם והקימו את המשכן מכוון כנגד ריבוע של עולם: ופריך ניחא למאן דאמר שכל אמות שהיו במשכן בין של כלים בין של בניין היו בת ששה טפחים. איכא למילף מארון:

כרם

רידב"ז

א"ר זעירא ברחוק מן הכותל ד' אבל אם אינו רחוק מן הכותל ד' כרמלית הוא. הי כגירסת הירושלמי לעיל דאדם אצל כותל הוי כרמלית ואע"ג דקי"ל המוציא מר"ה לרה"י דרך כרמלית נמי חייב. וי"ל דהא מתניתין דידן דקתני שנטל מתוכה והוציא חייב. משמע דתרווייהו כשהוציא חייב וקשה הא לא אפיק רק מרה"י לכרמלית אלא ע"כ מיירי ברחוק מן הכותל ד' ר"ל בשם ר"ש כרסנה כשהיו פניו הפוכות לפלטיא דס"ל דאדם העומד אצל הכותל לא הוי כרמלית רק כשפניו כלפי הכותל אבל כשפניו כלפי פלטיא לא הוי כרמלית ומוקי למתניתין באוקימתא אחריתי דלעולם מיירי כשעומד ד"א לכותל וה"מ לא הוי כרמלית משום דמיירי כשהפך פניו כלפי הפלטיא ולעולם עומד כידיו ולכו כנגד הכותל ... בידיו לפניו רק שפניו לכד הופך כלפי ר"ה אבל אם היה עומד כלכו ... פלטיא והופך פניו כלפי כותל הוי כרמלית דעיקר אזלינן בתר הפיכת פנים. והא דלא קאמר בזה הלשון כשפניו כלפי פלטיא וכן כשפניו כלפי הכותל ולמה לאוקמי' כשהיו פניו הפוכות אבל ידיו ולבו כנגד הכותל והוציא בידיו לפניו דכן משמע דאל"כ הו"ל כלפי פלטיא ובפרט לשון הפוכות לכותל נ"ב הא כפניו לכותל לא הוי הפיך בשלמא לעיל נכי מוליא לאחוריו שייך שפיר הפוכות דהא הלך הפוך אבל הכא כשעומד פניו לכותל מאי שייך הפיכות וע"כ דמשמע דרך פניו הפיך מן הגוף הו"ל לאוקמי' כשפניו כלפי פלטיא וקשרי ידיו לאחוריו והוציא דו"א דאין דרך הוצאה בכך והוצאה דלאחוריו הוא על כתפו כדאמר לעיל דדרך הוצאה בכך שכן כתפיה אומנת עבדין כן אבל לא כשפיסת ידים לאחוריו כמו שמפורש בתוס' הרי"ד ומוכח ומדויק הוא כלכריע דמדייק ר"ל בשם ר"ש כרסנה כשהיו פניו הפוכות משמע אבל ידיו ולבו כנגד הכותל [ופירש הגליון צ"ל קשה לי להבין] ודע דהסוגיא דלעיל דלמד ממתניתין לאחריו וכא לו לפניו הוא הכל לשיטת ר' זעירא דסוגיא דידן ולא לשיטת ר"ל בשם ר"ש כרסנה. ודוק:

שנויי נוסחאות

(שו"ג) ד' גדי' ארבעה. (שו"ה) הוא גמרי"ד היא. לעזר כמרי"ד ליעזר. ר"ש גד"ו רבי שמעון. (שו"ד) כשהיו גג"א בשהיו. (שו"ס) רבי גמרי"ד רב. (ש"ו) אשי גמרי"ד אסי. (שו"ח) תרכוס גר"ו תרבוס. (שו"ח) אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים נגרא מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות. (שו"ס) אתם ראיתם (שמות כ'). (שו"ז) תלמידנה גד"ו תלמדינה. (שו"ג) ר"א גג"א רב אחא. פני (ויקרא טז).

א"ר זעירא ברחוק מן הכותל ד' וכו' כרמלית היא. פירש כלומר כשעומד סמוך לכותל כתוך ד"ט הוא לידי ר"ה שהוא כרמלית נמצא כשמושך ידו אצלו מפנים לחוץ נחה בכרמלית ולא מתחייב אלא או שעמד רחוק ד"ט מהכותל. או כשפניו הפוכות ... הוא. ולא מיקרי ידו נח אלא עד שתהא מול פניו ולא באחוריו. שמא נח ...

מסורת הש"ס [illegible]

עין משפט נר מצוה [illegible]

קרבן העדה: כרם וכו'. אבל למ"ד אמות של כלים בת חמשה טפחים ארון שהיה אמה וחצי לא הוי אלא ז' טפחים ומחצה מנ"ל דבעינן עשרה: יליף לה מן מנלות. מפרש בסמוך: אמרין וכפרת טפח. ולמאי נ"מ אלא למילף מיני' רשות י' דארון ט' וכפורת טפח וכדעיל: ואפי' תאמר שהיו העגלות גבוהות י'. איך נילף רשויות מינייהו הא עגלות לב דכתיבי בקרא כמין קמרסטא היו פי' כמין תיבה מכוסה בקובה מלמעלה ובתוכה היו נקבים שהיו הקרשים מונחים בהן: אילו וכו'. כלומר מעתה איך נילף מהן אילו היה חור ברה"ר שהרי עגלות ברה"ר היו עומדות ודאי דמותר להשתמש מרה"ר לתוכו ומתוכו לרה"ר ואינו חולק רשות: ה"ג שמא אינו מותר: אלא בשעה שהיו מושיטין את הקרשים. מעגלה לחברתה היו הכיסויין שעל העגלות פתוחות והוה ליה רה"י ממש: תרומות. פי' כמין גורן עגולה כן פירש בערוך: משום שנים שעשו מלאכה. דפטורי שנא' בחטאת מע"ה בעשותה יחיד העושה כולה ולא העושה מקצתה: נתן לו אחר חבילה על כתפו. כגון שהוא עומד ברה"י והטעינו חבירו דהוא גופיה לא עקר מידי ושכח והוליא' מהו מי אמרינן עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי וחייב או לא: במחזורה תניינא. כשהיה ר' עוסק במהדורא שנית א"ל לרב: שאינו דומה לאותה. פירוש אינו דומה לשנים שעשאוהו וחייב: כיון שעקר רגליו. מן הבית לאחר שנטען: וקלטה. באויר רה"י מאי מי דמי להנחה או לא: ולא רבי הוא. כלומר למאן קמיבעיא ליה לר' ורבי הוא דאמר אויר רה"י כמאן דמלי דמי וה"ל כהנחה ממש: לא צורכה. לא קמיבעיא ליה אלא שזרק מרה"י וקיבל ברה"ר מאי: אשכח. ברייתא דתני בה ר' פוטר עד שתנוח החפץ ברה"ר: ר'. הא דאמרן לעיל הזורק מרה"ר לרה"ר דרך רה"י רבי מחייב: בן עזאי. הא דאמרן לעיל הזורק מרה"י לרה"ר דרך כרמלית בן עזאי פוטר: ר"ע. דאמר הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע חייב: ד' רשויות. כולהו מפרש להו: גדר. כותל שהוא גבוה עשרה ורחב ארבע הויא ראשו רה"י: איסטרטייא. מסלה להולכין בה מעיר לעיר: פלטיא. רחבה של עיר ששם מתקבלין לסחורה: ומבואות של עיר. רחבים ט"ז אמה: המפולשין. משני ראשיהן לסרטיא:

כרם כמ"ד באמת חמשה. וארון לאו שבעה טפחים ומחצה הוא. ר' יעקב בר אחא אמר דבית ר' ינאי ור"ש בן יהוצדק חד יליף לה מן ארון. וחורנה יליף לה מן ענלות. מסתברא דבית ר' ינאי ילפין לה מן ארון. דבית ר' ינאי אמרין וכפורת טפח. ר"ש בן יהוצדק יליף לה מן ענלות. ר' זעירא בעי מניין לענלות שהן גבוהות עשרה. א"ר יוסה ואפי' תאמר גבוה עשרה. ולא כן תני ר' נחמיה *צב כמין קמרסטא היו. אילו חור בר"ה גבוהה י' ורחב ד' שמא אינו אסור להשתמש מתוכו לר"ה ומרשות הרבים לתוכו. אלא בשעה שהיו מושיטין את הקרשים מזו לזו טרוטות היו: שניהן פטורין. רבי יעקב בר אחא בשם חזקיה רבנן בשם ר' יוחנן משום שנים שעשו מלאכה אחת. רב שאל לרבי. *נתן לו אחר חבילה על כתיפו ושכח והוציאה במחזורה תניינא. א"ל [א] חייב שאינה דומה לאותה. סבר רבי כיון שעקר את רגליו כמו שעקר את החפץ. על דעתיה דרבי היה עומד בר"ה חרק וקידם נקלטה לרה"י מהו. ולא רבי הוא דרבי עביד אויר מחיצות כממשן. לא צורכה דלא היה עומד בר"ה חרק וקידם וקלטה לר"ה מהו. אשכח תני רבי פוטר [ב] עד שעה שתנוח. א"ר אבין רבי ובן עזאי ורבי עקיבה שלשתן אמרו דבר א'. רבי עבד אויר מחיצות כממשן. בן עזאי עביד אויר כרמלית כממשה. רבי עקיבה עביד אויר רשות הרבים כממשה. *ארבע רשויות לשבת. [ג] רשות היחיד. רה"ר. וכרמלית. ומבואות שאינן מפולשין. ואיזהו רה"י [ג] חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבע. וגדר שהוא גבוה עשרה ורחב ארבע זו היא רשות היחיד גמורה. ואי זהו רשות הרבים גמורה. [ד] איסטרטייא ופלטיא [ה] ומדבר ומבואות המפולשין. אין מוציאין מרה"י לרה"ר ולא מכניסין מרשות הרבים לרשות היחיד. [ו] ואם הוציא או הכנים שוגג חייב חטאת. מזיד חייב

פני משה: כרם כמ"ד באמת בת חמשה כו' א"כ לדידיה וארון לאו שבעה טפחים ומחצה הוא דאמה ותני קומתו כתיב ולא מגיא למילף גבוה עשרה מהארון וכפרת: חד יליף לה מן ארון. דס"ל כמ"ד באמת בת ששה ואידך דס"ל כמ"ד בת חמשה יליף מן עגלות שהיו במשכן ולקמן בעי מנין שהן גבוהות עשרה: ולא ידעין. אנחנו מאן יליף לה מן ארון וכו' אלא דמסתברא דבית ר' ינאי הן דילפין לה מן ארון דבית ר' ינאי מתרלין לעיל דעם הכפרת טפח היא משכן העשרה דילפינן מהארון: ר' זעירא בעי. על הילפותא מהעגלות דתנין שהיו גבוהות עשרה הא אינו מפורש לנו מן הכתוב: אמר ר' יוסי ואפילו תאמר שהן גבוהות עשרה. דהכי גמירי לה מ"מ קשיא היכי ילפינן מינייהו דגבוה עשרה ורחב ארבעה רשות בפני עצמו מיקרי דהא ולא כן תני ר' נחמי' עגלות צב כתיב מלמד שהיו מכוסין כד"א בצבים ובפרדים וכמין קמרסטא היו ולשון המשנה בספ"ו דכלים הוא כסוי קמטרא טהור והוא כמין תיבה העשויה לשמירת הבגדים וא"כ מנא דהיה במשכן הוא דילפינן וא"כ בעגלות כולו דרך פתחיהן היו משתמשין כהן ולא מגית למילף מינייהו אלא דין האחור בכותל שהוא פתוך לר"ה כדמסיק וחוזל להקושיא: אילו חור בר"ה וכו' שמא אינו אסור להשתמש מתוכו לר"ה ומר"ה לתוכו. כלומר דודאי אסור הוא דבחור כה"ג שהוא בכותל הפתוך לר"ה כ"ע מודים שאסור להשתמש מתוכו לר"ה וכגון זה הוא דמצית למילף מהעגלות שהיו משתמשין מפתחן והן גבוהות עשרה ורחבן ד' והוי כעין חור בר"ה. כמו כן אבל אכתי היאך ילפינן מהם לדבר העומד בר"ה גבוה עשרה ורחב ארבעה שאסור להשתמש מעל גביו לר"ה ומר"ה לעל גביו דהא כפין זה לא היו משתמשין כהן ולא הוה במשכן: אלא וכו'. כלו' אלא אימא הכי בשעה שהיו מושיטין את הקרשים מזו לזו לסדר עליהן תרוטות היו פתוחות למעלה לפי ארכן ורחבן כדי שיכולין לסדרן יפה והשתא אם היו גבוהות עשרה שפיר הוא דילפינן מהעגלות לדבר גבוה עשרה ורחב ד' בר"ה שאסור להשתמש מעל גבו לר"ה ומר"ה לעל גבו דהכי היה במשכן: תרוטות. תלבון ואתגה דס"כ דפדות ולא היו תרוסות אלא תוקפות: שניהם פטורין. קתני במתני' בכבות דהסיפא ומפרש ר' יעקב בשם ר' יוחנן משום דזה כשנים שעשו מלאכה אחת וכדפריש במתני': נתן לו אחר חבילה. של איזה משאוי על כתיפו והוא ברה"י ושכח והוליאה דאיהו לא עביד עקירת החפץ אלא עקירת הגוף מהו: במחזורה תנייגא. כמהדורא בתרא של רבי השיב וא"ל שהוא חייב: שאינו דומה לאותה. שמינו שאם נתן הכפ"ה לתוך ידו של הפני הספינה לפנים והוציא שניהן פטורין וכדמפרש הש"ס לטעמיה: סבר רבי כיון שעקר את רגלו כמו שעקר את החפץ. דעקירת גופו מרה"י כעקירת חפץ ממקומו דמי אבל ידו דמיא' כתר ניפא גריר והוי כהאי רשות שהוא עומד בתוכו: על דעתיה דרבי. ובעי הש"ס אליבא דרבי דס"ל לענין עקירה אמרי' עקירת גופו כעקירת חפץ הוא אם לענין הנחה נמי נימא הכי וכגון שהיה עומד בר"ה וזרק נגד ברה"י וקידם היא וקלט לרה"י כלומר שקלט את החפץ מהכותל שהוא לרה"י שזונה שם מהו אם תחשבינן להא כהנחה ברה"י: ולא רבי הוא. ומתמה הש"ס על השואל וכי לא אליבא דרבי אתה שואל והא רבי עביד אויר מחיצות כממשן כדאמרינן לעיל גבי היה עומד בר"ה וקלט גשמים מאויר מחיצות והכא נמי מכיון שזה קלט החפץ מאויר מחיצה של רה"י הרי זה כהנחה ברה"י ממש: לא צורכה דלא וכו'. כלומר ולא צריכה להבעיא אלא כה"ג שאם היה עומד ברה"י וזרק וזרק לר"ם וקידם וקילטה שם מהו מי אמרי' דהמחה זו כמו הנחה בר"ה וחייב: אשכח תני. בברייתא בהדיא דרבי פוטר כזה עד שתניח מחליה בר"ה דהאחה כזו מחמת שקידם וקילט לתוך ידו לאו הנחה בר"ה היא: שלשתן אמרו דבר אחד. לענין דאויר הרשות כרשות עצמה דמי: רבי וכו'. הא דאמרן: בן עזאי וכו'. כדלעיל לאמי מ"ד דבזורק דרך כרמלית פליגי בן עזאי ורבנן: ר"ע עביד אויר ר"ה כממשה. כהאי דתנינן בריש הזורק מרה"י לרה"י ור"ה באמצע ר"ע מחייב וחכמים פוטרין: ארבע רשויות לשבת. תוספתא היא בריש מכלתין: ומבואות שאינן מפולשין. והתם גרים חצר של רבים ומבואות שאינן מפולשין עירבו מותרין לא עירבו אסורין. ולאו מתשבון רשויות הן דהא בין כך ובין כך רה"י הן ולחשבון רשות הד' גרים שם כשיפא אדם עומד על האסקופה נותן לבע"ה ובע"פ נתן לו וזהו מקום פטור כגון דלית בה ד' על ד' דכה"ג איתקשה רחבה ד' ותינה גבוה עשרה והוי כרמלית כדאיתא לקמן:

גליון [illegible]

רידב"ז

ר"ז בעי מנין לענלות שהן גבוהות עשרה אמר ר"י ואפילו תימר גבוהה עשרה ולא כן תני ר"נ צב כמין קורסטא היה פי' דכל הילפותא מן העגלות הוא דגמרינן מלאכת שבת ממלאכת המשכן הם הורידו הקרשים מעגלה לקרקע ואחם אל תוליאו מרה"י לרה"ר כדאיתא בתס' שבת דף מ"ט ע"ב עיי"ש וא"כ ילפינן מזה דעגלה דגבוהה עשרה הוי רה"י ע"ב ע"ז מקשה ר' יוסי דמזה לא מגיע למילף רק דחור דגבוה עשרה ורחב ד' אסור להשתמש מתוכו לר"ה אבל מנ"ל בלא חור דהוי רשות לעצמו אימא דווקא חור דהרה"י מקיף אותו אבל מנ"ל דהוי רשות לעצמו אפילו היכי דאויר רה"ר מקיף אותו וכ"ת דתורי רה"ר כרה"ר דמי [כדס"ל באמת לאביי בדף ו' ע"ב] ע"ז קאמר דז"א אילו חור ברה"ר גבוה עשר' ורחב ד' שמא אינו אסור להשתמש מתוכו לרה"ר ומרה"ר לתוכו בתמי' בודאי אסור א"כ לפ"ז לא שמעינן מעגלות רק דווקא במקיף אותו אויר רה"י אבל מנ"ל דלמעלה פי' אסילו במקיף אותו אויר ר"ה דהוי רשות אחרת הא הקרשים היו מונחים בקמרסטא ומכוסין ברה"י ואין לנו למילף רק מה שהיה במשכן וקס"ד דבקמרסטא היה פתח שהי' מוליאין דרך הפתח להקרשים ע"ז משני דבשעה שהיו מושיטין הקרשים היו מסירין מאתו הקמרסטא והיה מוקף באויר רה"ר ורק דלמעלה נגבהה הוי רשות לעצמו. פי' קמרסטא פי' הרד"ל ז"ל במד"ר דכיא כיפה תלויה. שוב ראיתי שהפ"מ ז"ל מפרש ג"כ באופן זה:

סבר רבי כיון שעקר כו' ע"ד דרבי היה עומד כרה"ר וזרק וקידם וקילטה לרה"י. ר"ל כמו דהי' גרסינן וקידם לרה"י וקילטה ותיבת רה"י קאי על תיבת וקידם כלומר קידם לרה"י וקילטה מיבעיא ליה אם הנחת גופו כהנחת חפץ דמי כמו עקירה או לא ועי' בתוס' וז"ל במס' שבת דף ג' ע"א ד"ה עקירת ומנו שמגיע בגליון:

שנויי נסחאות (סו"ז) ור"ש כצ"ל ודרבי שמעון. (סו"ד) ענלות מסתברא כצ"ל העגלות ולא ידעין מאן יליף לה מן ארון ומאן יליף לה מן עגלות מסתברא. (סו"ו) ענלות כצ"ל העגלות. (סו"ח) גבות כצ"ל גבוהות. (סו"נ) טרוטות כצ"ל תרוטות. (סוכ"א) בר"ה כצ"ל ברשות היחיד. (ס"ו) ארבע כצ"ל ארבעת. ארבע כצ"ל ארבעת.

תוב ביאורי

א"ר יוסה ואפילו תאמר גבוה עשרה. פי' ואפילו מלכתא נמירי לה שהיה גבוה עשרה מכ"מ הייט עם הקמרסטא שעל גבם אבל הוספת הקרשים לא במקום גבוה עשרה ודחי ש"ס כיון דעכ"פ העגלה היא רשות היחיד ומשיאו הקרשים דרך חלונות לרשות הרבים מכל מקום הוא ליה שליא מרשות לרשות והר וכקשה דלא הוליאום דרך חלונות אלא בשעת שהיו העגלות תרוטות פי' בערוך פרשות פתוחות קלת. פי' שפתתו נגח שלכן ואז לא היה גבוה עשרה שהרי פתחו הקמרסטא והדרה קושיא לדוכתיה ולא פירך כלום ומ"ש ק"ע דבערוך פי' כמין גורן עגולה ס"ס כיה וג"ש ולא מצאתי בערוך שולש פ"ש:

טוב ירושלים

אלא בשעה שהיו מושיטין את הקרשים תרוטות היו. פי' מסר"ס מייף ממת נ"מ א'. וזה מקשה ס"ד רב"י פ' נכח פ"ס עגלה לב פטו תקורות דא"כ למה קיי"ל דנס"ר תקורה פטור פ"ס ולפס"מ סכא דבשת משפם סקרשים טו פ;ומום לק"מ: א"ל סייב שאינו דומה לאותה. נ"ל דסטומס ליה כאומס ספיט ומן גבבי: דרבי עבד אויר מחיצות כממשן. לעיל ג' ע"ב ,לקמן פ"ס פ"א:

חייב כרת ונסקל אחד המוציא ואחד המכנים אחד המושיט ואחד הזורק. [א] ים ובקעה ואיסטווה ואסקופה וכרמלית אינן לא רשות הרבים ולא רשות היחיד. [ב] ואין נושאין ונותנין בהן. ואם נשא ונתן בהן פטור. אמר רב יוסף אף אנן תנינן כולהן. ים דתנינן תמן *הזורק בים ארבע אמות פטור. *לא סוף דבר ד' אמות בים אלא אפי' זורק בכל הים פטור. שכל הים נקרא כרמלית. בקעה *דתנינן הבקעת בימות החמה רשות היחיד לשבת [ג] ורשות הרבים לטומאה. ובימות הגשמים רשות הרבים לכאן ולכאן. אם אומר את רשות היחיד לכאן ולכאן לא תהא טעונה הקפה כלי בהמה. *דתנינן הקיפה כלי בהמה מטלטלין בתוכה. איסטווה *דתנינן וכן נשרין המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה. וחכמים אוסרין. אסקופה *דתנינן [ד] המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר פטור שלא עשה מלאכתו בבת אחת. הא אם עשה מלאכתו בבת אחת חייב. בן עזאי אומר אפי' אם עשה מלאכתו בבת אחת פטור. כרמלית תני רבי חייא [ה] כרמל רך מלא אינו לא לח ולא יבש אלא בינוני. והכא אינה לא רה"ר ולא רה"י אלא כרמלית. איזו היא כרמלית. רבי יסא בשם רבי יוחנן כגון חנותיה דבר יוסטיני. [ו] חצר של רבים ומבואות שאינן מפולשין אם עירבו מותרין. ואם לא עירבו אסורין. רבי זעירה בשם רב יהודה רבי זעירה בשם רב חיננא *סימטיות שבין העמודים נידונין כברמלית. ר' שמואל בר חייא בר יהודה בשם ר' חנינה פירחי העמודים נ דונין כברמלית. לכן צריכין בגבוהין ג'. חייא בריה דרב כל המעכב דרסה בר"ה נידונין ככרמלית. רבנן דקיסרין אמרין *אפי' קוצין אפי' זכוכית. לכן צריכין בשאינן גבוהין שלשה. וא"ר יוסה *איסקופה שאמרו [ז] רחבה ארבעה ואינה גבוה עשרה. אין תימר גבוה עשרה ורחבה ארבעה *רשות בפני עצמו הוא. *אין תימר גבוהה עשרה ואינה רחבה ד'. הדא דמר רב חסדא בשם אסי קנה נעוץ בר"ה גבוהה עשרה טפחים מותר לכאן ולכאן. *ובלבד שלא יחליף. אלא כן אנן קיימין בשאינה לא רחבה ארבעה

פני משה

אף אנן תנינן. במתני' לכולהן דקחשיב בברייתא: דתנינן תמן. בפ' הזורק וכו' ולא סוף דבר ד' אמות בים אלא אפי' זרק כמה וכמה בכל הים פטור וכו' אלא אמידי דתנינן הזורק ד' אמות בר"ה חייב תני הכי לפטורא בכרמלית: בקעה. דתנינן בפ"ו דטהרות הבקעה בימות החמה שאין בה זריעה רה"י לשבת דלאו הילך לרבים הוא דאין רגילין להסתלק מן הדרך ולילך בהשדה: ור"ה לטומאה. דהא מיהת לאו מקום סתירה הוא שיש בני אדם נכנסין לתוכה וספק טומאה בר"ה טהור דמסוטה נפקא' לה שאינה אלא במקום סתירה: ובימות הגשמים ר"ה לכאן ולכאן. כלו' דהש"ס גריס הכי בהאי מתני' וכדמסיק ואזיל שאם אתה אומר כהאי ני' דברים במתני' רה"י לכאן ולכאן קשיא דמעתה לא תהא טעונה הקפת כלי בהמה לא בימות החמה ולא בימות הגשמים ואנן תנינן בפ"ק דעירובין שירת שתיה בבקעה והקיפוה בכלי בהמה מטלטלין בתוכה אבל להאי ני' דברים ר"ה לכאן ולכאן מוקמינן להאי מתני' דעירובין בימות הגשמים ומ"מ לאו ר"ה גמורה היא אלא כרמלית. והא דקרי לה ר"ה לפי שאינה רה"י: אסטווה דתנינן. בסוף פ' כל גגות וכן נשרים מפולשין וכו' והכמים אוסרין דדין איסטבא להן והוו כרמלית והיינו דקתני וחכמים אוסרין אבל לא מחייבין: אסקופה וכו'. כדפרישית לעיל: כרמלית. מה זה הכא תני ר' חייא על שם כרמל דמפרשינן רך ומלא לא לח ולא יבש אלא בינוני וה"נ לא רה"י ולא ר"ה אלא בינוני וזהו כרמלית: כגון חנותיה דבר יוספיני. שם אדם אחד ורגל רבים מצויים שם לסיבך אינה רה"י כאחר חנות ור"ה נמי לא הוי דאינו מצוי להילוך רבים תמיד: חצר של רבים וכו'. כיפה דהתיר [illegible] בהנויה במקומות הרבה והיא שביל שבין העמודים שהם ברחבה ותולין התגרים כלים להפרקמטיא שלהם נידון ככרמלית: פירחי העמודים. שעשוין כלמטה שבכן כמין פרחים לנוי: לכן צריכה בגבוה שלשה. לא צריכה אא"כ הם גבוהין שלשה דכל פחות מג' כארעא סמיכתא היא: כל המעכב דריסה בר"ה. כל מקום שהוא מעכב את דריסת הרגל בר"ה אין נידונין אלא ככרמלית מפני שאין נוח להילוך לא הוית בר"ה: אפי' קוצין אפי' זכוכית. שאפשר לדרוס עליהן בגדלין של רגלו אפ"ה מעכבין את הדריסה לבליא כן: לכן צריכה. להכי היא דאיצטריך לאשמעינן להוא שאפי' אינן גבוהין שלשה לאו כארעא סמיכי הוא' ואין נוח לדרוס עליהן דאי בגבוהין שלשה מאי למימרא: איסקופה שאמרו. בברייתא דלעיל למיתבה כרמלית בהנה ד' ואינה גבוה עשרה דאם תימר שהיא גבוה [illegible] שמדת בר"ה רה"י הוא ואין תימר שגבוה עשרה ואינה רחבה ארבעה א"כ כדא דאמר רב חסדא בשם אסי לעיל בהפיסקא דקנה נעוץ בר"ה אע"פ שגבוה עשרה הואיל ואין כאן רחב ד' מותר לטלטל לרה"י ממנה וכן ממנה לר"ה דמקום פטור בעלמא הוא: ובלבד שלא יחליף. שלא יעמיד אדם במקום פטור ויטול מרה"י ליתן לר"ה ואפ"ג דהוא דרך מקום פטור אסור ומ"מ הואיל יהוא עומד שם הוי כמה [illegible] קיימין. אלא ע"כ אסקופה שאמרו שהיא כרמלית בשאינה לא רחבה ארבעה

קרבן העדה

חייב כרת. בלא התראה: ונסקל. בהתראה: בקעה. שדות הרבה קנפניי"א בלע"ז: ואיסטווה. שלפני החניות שיושבים שם סוחרים: והכרמלית. כקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים איירי דאף על גב דזימנין דדחקי רבים ועיילי להתם כיון דלא ניחא תשמישיה ככרמלית דמי: ולא רה"י. משום דדמי לרה"ר דאין להם מחיצות ולרה"ר נמי לא דמיין דאין דומין לדגלי המדבר דלאו להילוך רבים עבידא: ואין נושאין ונותנין בהם. פי' אין מטלטלין בהן אלא בתוך ד' משום דדמיין לרה"ר וגזרו בהו רבנן אטו רה"ר: כולהון. פטורי תניא' במתני': דתנינן תמן. לקמן בפ' הזורק: לא סוף דבר. לאו דוקא ד' אמות בים הוא דפטור אבל יותר מד"א חייב אלא אפילו זרק בכל הים פטור: דתנינן. בטהרות פ"ו: בימות החמה. שאין בו זרעים: רה"י לשבת. דהא לאו הילוך לרבים הוא שאין רבים מסתלקין מן המסילה לילך בשדה: ורה"ר לטומאה. ספיקו טהור דהא לאו מקום סתירה שיש בני אדם נכנסים לה וספק טומאה לטמא מסוטה גמרינן לה והתם כתיב סתירה ונסתרה והיא נטמאה דבמקום סתירה טמאה לבעל מספק ותכאן אתה דן לכל הטומאות: ה"ג בימות הגשמים רה"י לכאן ולכאן. וה"פ בימות הגשמים שהיא זרועה אין אדם נכנס לה: ה"ג אם אתה אומר רה"י ממש. פירוש ואי אפשר לומר להוי רה"י דא"כ לא יהא טעונ' הקפה והא דקרי ליה רה"י לפי שאינו רה"ר: ותנינן. בפ' קמא דעירובין שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה בכלי בהמה מטלטלין בתוכה הא אם לא הקיפוה אין מטלטלין משום דהויא ככרמלית: דתנינן. בפ"ט דעירובין: נשרים המפולשין. שיש להן מחיצות מלמטה בבני הגודדים: וחכמים אוסרין. אבל לא מחייבין משום דלא ניחא תשמישיה ה"ה איסטווה: דתנינן. לקמן בפרק המצניע: מלאכתו בבת אחת. עקירה ממקום חיוב והנחה בכרמלית והדר עקירה ממקום כרמלית והנחה במקום חיוב: הא אם עשה וכו' עד פטור ל"ג: ה"ג רך מל. פירוש כרמל הכתוב בתורה היינו שנמלל ביד ואינו לח ולא יבש לגמרי אלא כשמוללין אותו ביד הוא נתרכך לגמרי וכן הוא במנחות וכ"ה בערוך בשם הירושלמי:

דבר יוסטני'. שם אדם: חצר של רבים. שפתוחים לחצר בתים רבים והחצר פתוחה לרשות הרבים ובני הבתים יוצאין דרך החצר לרשות הרבים: ומבואות שאינן מפולשין. שראשו אחד סתום והחצירות פתוחים לו ובני החצירות יוצאין דרך המבוי לרשות הרבים: עירבו. כל הבתים של חצר יחד בפת וכן לענין מבוי אם עירבו החצירות הפתוחים לו יחד: מותרין להכניס ולהוציא. מן הבתים לחצר ומן החצרות למבוי: לא עירבו אסורין. ומפני שהבית מיוחדת לבעליה והחצר רשות לכולן וגמרא מוציא מרשות לרשות אף על פי ששניהן רשות היחיד לעשות סייג ונדר לתורה להרחיק שלא יוציא מרשות היחיד לרשות הרבים: סימטיות שבין עמודים. שהיו עמודים הרבה ברחבה בתוך ירושלם ותולין בהן פרקמטיאות וגם האיצטבאות היו לפניהן ליטב שם התגרים ומקום שבין עמודים נקרא סימטיות שהוא מקום דחוק להילוך לכן נידון ככרמלית: פירחי העמודים. הם האיצטבאות שהזכרתי שהם כפרח היוצא מן העמוד: לכן צריכא. כלומר לא תמרן דהן ככרמלית אלא בגביהן שלשה אבל בפחות מכאן כארעא סמיכתא דמיא: כל המעכב דרסה. כל שאין רבים דורסים עליו הוי מקום לעצמו: לכן צריכא. כלומר לא נצרכה לאשמועינן דהוה כרמלית אלא אפילו אינן גבוהין שלשה כיון דמעכבי דריסה אפילו בפחות מג' הוה כרמלית: רשות בפני עצמה היא. ואין מטלטלין בה אפילו מן הבית ואף על גב דשניהן רשות היחיד גזרה משום תל ברה"ר גבוה עשרה ורחבה ארבעה דהוי רשות היחיד דאיכא חיובא דאורייתא מרשות הרבים לכתף עליו: מותר לכאן ולכאן. פי' לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו: ובלבד שלא יחליף. שלא יטול הכלים שבביתו ברה"י ויניחם לרה"ר: אלא. הכא במאי עסקינן: ה"ג ברחבה ארבעה

שנויי נוסחאות (ס"נ) דתנינן נד"ו ותנינן. (ס"כ"א) חיננא סימטיות נד"ו חיננא בשם רב חנינה סימטיות. (סו"מ) צריכין נד"ו צריכה. ג' נד"ו שלשה. (סו"ד) צריכין נד"ו צריכה.

מערכת הערוך כרמל רך מלא כר בערוך (ע' כרמלית) כרמל רך מל. לא לח ולא יבש אלא בינוני הכא איהו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים אלא כרמלית.

טוב ירושלים

אסקופה דתנינן המוציא אוכלין [illegible] :

ארבעה ולא נבוהה עשרה. איסקופה שלפני הפתח *אחרים אומרים כל זמן שהפתח פתוח כולה כלפנים. נעול כולה כלחוץ. מה אנן קיימין אם במקורה. אפי' נעול כולה כלפנים. אם בשאינו מקורה. אפי' פתוח כולה כלחוץ. אלא כן אנן קיימין בשחצייה מקורה וחצייה אינה מקורה. מהו נעול כולה כלחוץ מותר להשתמש מתוכה לחוץ ומן החוץ לתוכה. כשהוא בפתח חור אסור להשתמש מתוכה לחור ומן החור לתוכה. ר' נתן אומר נעול כולה כלחוץ. פתוח חצייה כלפנים וחצייה כלחוץ. ולא כן סברינן מימר איסקופה ד' מאחר שינעל הפתח כולה כלחוץ. אף כשהפתח פתוח חצייה כלפנים וחצייה כלחוץ:

הלכה ב מתני' *לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס לא למרחץ ולא לבורסקי לא לאכול ולא לדין אם התחילו אין מפסיקין ומפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה: **גמ'** אנן תנינן סמוך למנחה. תני ר' חייא סמוך לחשיכה. מתניתין צריכה למתניתי' דרבי חייא מתני' דר' חייא צריכה למתניתין. אילו תנא רבי חייא ולא תנינן אנן הוינן אמרין לא אלא חשיכה הא מנחה לא. הוי צורכה למתניתין או אילו תנא ר' חייא ולא תנינן אנן הוינן אמרין כולהן דתנינן מנחה. וכולהן דתנינן חשיכה. מן מה דתניתה מנחה ותניתה רבי חייא רובה חשיכה הדא אמרה אפילו חשיכה דתנינן דבתרה מנחה היא.

רבי

קרבן העדה

ארבעה ולאו נבוהה עשרה: אם במקורה. שהאסקופה מקורה אפילו נעולה כולה כלפנים דאמרי' פי תקרה יורד וסותם ותו לא אתי נעילת דלת ומבטל למחיצה ואפי' הוא עומד באמצעיתו: אפילו פתוח כולו כלחוץ. דהא מסתמא להי המתיר את המבוי עומד נגד האסקופה וזקוף עליה ואסור להשתמש עד הלחי אלא מתודו ולפנים הוי היכר מחיצה: חציה מקורה וחציה כו'. וכגון שהניח הקורה כלפי פנים לגד המבוי הלכך פתח פתוח כלפנים מתוך החיצון של הקור' ולפנים דאמרי' חוד החיצון יורד וסותם פתח נעול והדלת עומד בפני האסקופה חוץ לדלת כלחוץ ואפילו תחת הקורה דכיון דנסתם המבוי בטלה לה הקורה וליכא למימר יורד וסותם דכל מחיצות שאין בין חללן ד' אינן מחיצות ולא שייכא בהו תורת גוד אחית וה"ה דמצי לאוקמי כולה מקורה אלא באין ברחב עביו ד' אלא משום דסתם עביו של חומה אינו פחות מד' ליכנא אחרינא באסקופת בית איירי וקאמר בשאינה מקורה אפילו פתוח כלחוץ שאין כח בקירוי של בית להתיר מה שלחוץ ומשני כיון דחציה של האסקופה עצמה מקורה גוררת גם מה שבחוץ להתי' כשהפתח פתוח: מהו נעול וכו'. פי' הא דאמרי' נעול כולה כלחוץ היינו מן האסקופה מותר לטלטל לחוץ ליכנא אחרינא פריך מהו כולה כלחוץ הלא מה שבפנים הוא נעול ואינו יכול להשתמש בו לחוץ ומשני דה"ק כולה כלחוץ דמותר להשתמש ממנו אפילו לכתחלה לחוץ אבל אם היה חור בפתח אסור להשתמש ממנו לחוץ ופי' זה נראה עיקר: כשהיה וכו'. אבל אם היה חור בפתח אסור לטלטל מתוכו לחור דה"ל כחורי רשות היחיד: ולא כן וכו'. כלו' טעמא דרבי נתן כי היכא דסברו למימר אפילו אסקופה ד' אם הפתח נעול כולה כלחוץ הלכך אמרינן בפתוחה הדינן חציה לפנים וחציה לחוץ ליכנא אחרינא ולא כן סברנו לומר דבאסקופה שהיא רחבה ד' איירי הלכך כשנועל הפתח ואין ד' לחוץ הלכך הכל כלחוץ דבטיל לרה"ר אף כשהפתח פתוח לא מהני להתיר אלא חציה המקורה ולא שאינו מקורה:

הלכה ב מתני' לא ישב אדם לפני הספר. להסתפר: סמוך למנחה. קודם למנחה עד שיתפלל שמא ישכח ולא יתפלל והא אף בחול נמי והא דתנ"א הכא משום דדמי להא דתני גבה לא יצא חייט במחטו ע"ש עם חשיכה שמא ישכח ויצא משתחשך: ולא יכנס. סמוך למנחה: לא למרחץ כו'. וטעמא דכולהו משום שמא ימשוך עד שיעבור זמן תפלה: ואם התחילו. אחת מכל אלה: אין מפסיקין. אלא יגמור ואחר כך יתפלל: ומפסיקין לק"ש. דאיתא מדאורייתא: **גמ'** אנן תנן במתני' לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה ור"ח תנא בברייתא לא ישב אדם לפני הספר סמוך לחשיכה: מתני' וכו'. כלומר ואיצטרך דר"ח ואיצטרך מתני': אלו וכו'. אי תנא ר"ח לחוד ה"א חשיכה דוקא אבל סמוך למנחה מותר: ה"ג או אילו תנינן אנן ולא תנא ר"ח הוינן וכו'. ואי דמתני' לחוד ולא דר"ח הוינא אומרים כל היכא דתני מנחה מנחה דוקא כהך דלא ישב: וכלהן. כל היכא דתני חשיכה כהאי דסיפא לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה דוקא חשיכה אבל סמוך למנחה שרי: מן מה וכו'. השתא דתנן במתני' מנחה ותני ר"ח חשיכה ש"מ דשניהם שוים והא דתני בסיפא חשיכה ל"ד חשיכה אלא אפילו סמוך למנחה אסור:

רבי

דתני במתני' סמוך למנחה כלחוד לא סגי משום האך דתני במתני' דלקמן לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה וכו' והו"א דכולהו כדוקא קתני והיכא דתני מנחה סמוך למנחה דוקא הוא והאי כולהו דלקמן דתני בהו חשיכה סמוך לחשיכה דוקא הוא דגזרינן אבל מעט קודם והוא סמוך למנחה לא גזרינן שמא ישכח: מן מה דתנינה מנחה וכו'. כלומר אבל השתא שמעינן מן מה דתנינן במתניתין הכא סמוך למנחה ותני ר' חייה רבה עלה סמוך לחשיכה א"כ חשיכה לאו דוקא היא על המתני' קאי והדא אמרה דאפילו האי חשיכה דתנינן אבתרה לקמן לאו דוקא חשיכה ממש אלא מנחה היא וגזרי' בכולהו אפילו סמוך למנחה שמא ישכח:

פני משה

ארבעה ולא נבוה עשרה דזהו דין כרמלית עליה: אסקופה שלפני הפתח אחרים אומרים וכו'. בסיפא דהתוספתא קתני לה וכדמפרש ואזיל במה אנן קיימין אם באסקופה מקורה שמשקיף הפתח הוא קירוי עליה א"כ אפי' הפתח נעול תחשב כולה כלפנים דמהם תשקוף רחב ד' ואמרי' ביה פי תקרה יורד וסותם ואזיל ויש כהאלל טוט ארבעה ולא מהני נעילת דלת לבטל כאן המחיצה שהיא ע"י גוד אחית. ואם בשאינה מקורה שאין כלומת המשקוף עליה א"כ אפי' הפתח פתוח תחשב כולה כלחוץ דמה מהני פתיחת דלת הבית לאסקופה שהיא בחוץ ואין שום קירוי עליה: אלא כן אנן קיימין בשחצייה מקורה וחצייה אינה מקורה. וכגון שקירויה כלפי פנים הוא הלכך פתח פתוח כולה כלפנים נחשבת ולקמן פריך עלה ואם הפתח נעול כולה כלחוץ היא דהא"ל ואין כאן תקרה על כולה למימר ביה חודו החיצון יורד וסותם והדלת נעול הוא אפי' חותה חצייה שהיא מקורה נחשבת כלחוץ דאין שיעור רחב ד' עליה למיתר כקירוי הזה גוד אחית: מהו נעול כלחוץ. ומפרש לה דלענין מאי אמרי' בנחשבת כולה כלחוץ כשהדלת נעול: מותר וכו'. כלו' לענין להשתמש ולטלטל מתוכה לר"ה ומר"ה לתוכה וכן לענין זה כשהיה כדלת הפתח חור אסור להשתמש מתוכה להחור ומהחור לתוכה דחור הדלת נחשב לרה"י ועיקר הרבותא משום הך סיפא אלצריך ליה דלא תימא הואיל וחור הדלת פתוח לתוכה מותר להשתמש ממנו לתוכה ומתוכה לו הלכך קמ"ל דלעולם כשהדלת נעול נחשבת הוא כלחוץ לענין הכל: ר' נתן אומר וכו'. ר' נתן פליג על אחרים וקאמר. דבהא מודינא לכו שאם הפתח נעול כולה כלחוץ דאין כאן תורת גוד אחית הואיל ואין הקירוי כ"א על החצייה והדלת נעול הוא שדינן לכולה כלחוץ אבל כשהפתח פתוח בהא פליגנא עלייכו ולדידי הכי הוא דמסתברא למימר שחצייה שהיא מקורה שדינן לה כלפנים דנחשבת להבית הואיל והיא מקורה והפתח פתוח היא אבל חצייה האחרת שאינה מקורה לעולם היא כלחוץ דלא מהני לה פתיחת הדלת וכדמסיק ואזיל לפרושיה דר' נתן דהא וכי לא כן סברינן מימר דהכא באסקופה רחבה ארבעה עסקינן ולא אמרת דמאחר שינעל הפתח כולה כלחוץ היא הואיל וחצייה שכלפי חוץ אינה מקורה וכדפרישית א"כ ס"ת דאף כשהפתח פתוח חצייה האחרת לעולם כלחוץ היא וכדאמרן:

הלכה ב מתני' לא ישב אדם לפני הספר. משנה זו אינה מענין השבת אלא מפני שזו מן ההלכות שהסכימו ולא חלקו בהם כלל וכדתנן לקמן ואלו מן ההלכות וכו' ועוד דבעי למיתני אבתרה לא יצא החייט וכו' שהיא דומה למתני' דהטעם שמא ישכח וכו' והקדים התנא משנה זו ללמדינו דסמוך לחשיכה דתנן לקמן לאו דוקא אלא סמוך למנחה נמי בכלל כהאי מתני' והכי אמר בגמ': סמוך למנחה. מסקינן לפי סוגיית הש"ס דילן דסמוך למנחה גדולה קאמר והיינו מתחלת שעה שביעית לזמן ומנחה גדולה היא תשע שעות ומחצה וסמוך למנחה היא חצי שעה מקודם ואע"פ שיש עדיין הרבה שעות ביום אסור לכתחלה לישב לפני הספר להסתפר גזירה שמא ישבר הזוג של התספורת ויהא צריך לחזור אחר זוג אחר וכתוך כך תעבור זמן התפלה: לא למרחץ. אפילו להזיע בעלמא דשמא יתעלף ויבטל מן התפלה: ולא לבורסקי. מקום עיבוד העורות ואפי' לעיוני בעלמא דשמא יראה היזק הפסד במלאכתו ויהא טרוד להתעסק בה. ויתעכב מן התפלה: ולא לאכול. ואפי' סעודה קטנה ואכילת עראי שמא ימשך באכילה: ולא לדין. אפי' בגמר דין שמא יראה בעיניו לסתור הדין ויוסף ויבטל מן התפלה: ואם התחילו. באחד מכל אלו דקתני ואפילו התחיל באיסור שכבר הגיע זמן מנחה אין מפסיקין אלא אם יש שהות ביום יגמור ואח"כ יתפלל ומאימתי התחלת התספורת משיניח מעפורת והוא הבגד של ספרים על ברכיו שלא יפול השער על בגדיו. והתחלת המרחץ משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו. והתחלת הבורסקי משיקשור בגד בין כתיפיו כמו שהאומנין עושין. והתחלת האכילה היא לבני ארץ ישראל משיטול ידיו ולבני בבל משיתיר חגורה. והתחלת הדין משיתעטפו הדיינים וישבו לדין ואם היו יושבין ועוסקין בדין ונגמר וכא לפניהם דין אחר הויא התחלה משיתחילו הבעלי דינין לטעון: ומפסיק לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. הך סיפא אתיא לדברי תורה וה"ק וחבירים העוסקי' בתורה מפסיקין הן לק"ש לפי שזמנה קבוע והיא מן התורה ואין מפסיקין לתפלה שאין הזמן קבוע מן התורה ומצות תלמוד תורה גדולה הימנה. ולא שנו אלא לאלו שתורתן אומנתן וכגון ר' שמעון בן יוחי וחביריו אבל כגון אנו שמפסיקין מן התורה לאומנות ולעסקים כ"ש שצריך להפסיק לתפלה וכדליכא שהות מיירי דאלו בדאיכא שהות אפי' גרע תלמוד תורה מהני דקתני ברישא דאין מפסיקין בדאיכא שהות ביום אלא הכא בדליכא שהות וקמ"ל דאפ"ה אלו שתורתן אומנתן אין מפסיקין לתפלה:

גמ' אנן תנינן סמוך למנחה. ור"ח תני בברייתא לכל הני דלא יתחיל סמוך לחשיכה. ועביד הש"ס צריכותא דאיצטריך לתרווייהו דאלו אשמעינן בברייתא לחודה ה"א סמוך לחשיכה היינו סמוך לחשיכה ממש הא סמוך למנחה לא דה"א דמכיון דלאכתי לא הגיע זמן המנחה מותר להתחיל הוי דצורכה למיתני במתני' דאפילו סמוך למנחה לכתחלה לא יתחיל: או אלו תנינן אנן ולא תני ר' חייה כל"ל ובספרי הדפוס נתחלפו התיבות אגב שיטפא דלעיל. כלומר ואלו תנא

שנויי נוסחאות (פ"ח) כשהוא כד"י כשהיה. (שם י"ז) לאכול כד"י לוכל. (שכ"כ) לא אלא כד"י לא אמר אלא. (שו"כ) ותניתה כד"י דתנינתא.

עמודי ירושלים

הדא אמרה אפילו חשיכה עי' בשירי קרבן שכתב בשם ש"ג בשם לשנת פענח דמדקדי למנחה חשיכה קרינן ק"ש כזמן מנחה והוא מדאב"ן (סי' קכ"ב) וראיתי להפני יהושע בק"א לברכות שכתב דכיון דהאי סמוך למנחה מוקמינן בתלמודא דילן דמיירי במנחה גדולה א"כ מוכח דגם כזמן מנחה גדולה קרינן ק"ש ע"ש ופלפי' יודע מנין לו להפנ"י שבירושלמי מוקי למתני' דמיירי במנחה גדולה אדרבה לפי הנוי סתמים שכתבו בירושלמי וכן ממה דלאמה כא ר"י והא רבנן משמע להדיא דמוקים למתני' במנחה קטנה וכמ"ש ג"כ המראה הפנים ותלמודא דילן דמוקי במנחה גדולה היינו מגואר דקרינן למנחה סמוך לחשיכה וא"כ דברי הרב פני יהושע אינם מוכרחים כלל וז"ב:

עין משפט
לא
לב
גליון
מסורת הש"ס
בכת ט ע"א
כס פ"ב סוכה לה ע"א

רבי חנניה בן אחוי דרב הושעיה אמר מתניתין בעמי הארץ. מן מה דתני ר' חייא בחבירין. רבנן דקיסרין אמרין מתניתי' כר' יהודה מן מה דתני ר' חייא כרבנן: לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל ולא יכנס למרחץ. התחלת הספר אי זו היא. משיתחיל לגלח. והתני ישב לו לגלח באו ואמרו לו מת אביו הרי זה משלים את ראשו אחד המגלח ואחד המתגלח. לא אתיא משיתעטף בלונטית. התחלת המרחץ אי זו היא. ר' זריקן בשם ר' חנינא אמר משיתיר חגורו. רב אמר משיתיר מנעלו. כהדא רבי יהושע בן לוי הוה יליף שמע פרשתא מן בר בריה בכל ערובת שובא. חד זמן אינשי ועאל מיסחי בהדן דימוסין דטובריא. והוה מסתמיך על כתפתי' דרבי חייא בר בא אינהר דלא שמע פרשתיה מן בר בריה וחזר ונפק ליה. מה הוה ר' דרוסי אמר כך הוה. ר' לעזר בי רבי יוסי אומר שליח מני הוה. א"ל ר' חייה בר אבא ולא כן אלפן רבי אם התחילו אין מפסיקין. א"ל חייא בני קלה היא בעיניך שכל השומע פרשה מן בן בנו כאלו הוא שומעה מהר סיני. ומה טעמא. והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. רבי חזקיה ר' ירמיה ר' חייא בשם רבי יוחנן אם יכול את לשלשל את השמועה עד משה שלשלה. ואם לאו תפוש או ראשון או אחרון. מה טעמא והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת עד יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. גידול אמר כל האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו. ומה טעמא אך בצלם יתהלך איש. כתיב רב אדם יקרא איש חסדו ואיש אמונים מי ימצא. רב אדם יקרא איש חסדו זה שאר כל אדם. ואיש אמונים מי ימצא זה רבי זעירא. דמר רבי זעירא לית אנן צריכין חששין לשמועתיה דרב ששת דהוא נברא מפתחה. אמר רבי זעירא לרבי יסא חכים רבי לבר פדיה דאת אמר שמועתא מן שמיה. א"ל ר' יוחנן אמרן משמו. אמר רבי זעירא לרבי בא בר זבדא חכים רבי לרב דאת אמר שמועתא מן שמי'. א"ל רב אדא בר אהבה אמרן משמו: ולא לבורסקי. איתא חמי בדילין ממי שריחו רע. ואת אמר הכין.

לא

פני משה

רבי חנניה וכו'. קאמר דלא היא דהמתני' והברייתא לאו בחדא גוונא איירי ולמימר כהו דחדא אתי לגלויי אמידך אלא דמתני' איירי בעמי הארץ שאינם יודעים לכוין את השעה כזמן התפלה ואתו למיספי לפיכך הקדימו הכמים למיגזר ואמרו דאסילו סמוך למנחה לא יתחילו בכל הני דקתני. ומן מה דתני ר"ח בברייתא בחבורים הוא דמיירי שיודעים לכוין את השעה ומותרין הן להתחיל סמוך למנחה עד שיגיע זמן המנחה ממש וזמנה עד הערב וכת"ק דמתני' דריש פ' תפלת השחר והיינו דקתני ר"ח סמוך לחשיכה: רבנן דקיסרין אמרין. דלא תדחוק לאוקמי למתני' ולברייתא בתרי גווני בני אדם אלא דססי ניחא לאוקמינהו כתנאי ומתני' כר' יהודה דפליג התם וקאמר דזמנה עד פלג המנחה והיינו ספה ורביע קודם הלילה ולפיכך לא תני במתני' סמוך לחשיכה ומן מה דתני ר"ח היינו כרבנן דהתם דזמנה עד הערב וזהו סמוך לחשיכה: לפני הספר וכו'. פיסקא דמתני' היא ומפרש הש"ס אימתי זמן התחלתן: והתני בברייתא דסכל רבתי ישב לו לגלח וכו' אחד המגלח שאירע לו כן א"צ להפסיק ואחד המתגלח והא הכא במתני' בהמתגלח בלחוד הוא דמיירי כדקתני לא ישב לפני הספר ואי אמרת דלא מיקרי התחלה עד שיתחיל לגלח א"כ מאי תיריא דקתני במתגלח הא ודאי דאף המגלח א"צ להפסיק דמה אגיעה דאורייתא נדחה מפני כבוד הבריות וזמן תפלה דמדרבנן לכ"ש והכי הוה מיבעי למיתני לא יפחסר לפני המנחה ואם התחילו וכו' דהוי משמע דגם המגלח בכלל אלא ודאי לא אתיא פירושא דהתחלה דמתני' אלא משיתעטף באלונטית והוא הסודר שמתעטף בו המתגלח ולכך קתני לא ישב לפני הספר דהתחלה לא איירי אלא בהמתגלח קתני נמי בריטא בהמתגלח: משיתיר מנעלו. והיינו הפשטת בגדיו: כהדא. שבדא דריב"ל שהיה רגיל לשמוע הפרשה מבן בנו בכל ע"ש ופעם אחת שכח ונכנס לרחוץ במרחץ של טבריא והוה מיסתמיך וכו' ונזכר שלא שמע עדיין הפרשה מן בר בריה ויצא לו מן בית המרחץ וחזר לביתו: מה הוה. היאך היה המעשה וקאמר ר' דרוסי דכך הוה כדאמרן שנכנס למרחץ נסמך על כתיפו דר"ח בר בא ועדיין לא התחיל לפשוט את בגדיו: שליח מני היה. שכבר היה פושט מבגדיו ואף על פי כן חזר והלביש עצמו ויצא וא"ל ר' חייה לא כך למדתני רבינו אם התחילו אין מפסיקין ומשפשטים את בגדיו התחלה היא והיינו כרב: א"ל חייא בני וכו'. דכתיב והודעתם וגו'. וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב ללמד דשקולה היא כאותו יום: ר' חזקיה וכו'. איידי דאיירי בדרשא דהאי קרא דריש נמי לדרשא מסמכותיה. וגרסינן להא בפ"ב דשקלים ובפ"ק דקידושין בהלכה ז': אם יכול את לשלשל את השמועה. שמשמת אינו הלכה ויכול אתה לומר ולהזכירם זה קיבל מזה וזה מזה עד משה רבינו אמור ומשום דמצוה לאומרו בשם אומרו ודריש לה מדכתיב והודעתם לבניך וגו' דור אחר דור וקבלה זה מזה עד יום אשר עמדת בחורב: ואם לאו. שאין את יכול להזכיר את כולם תפוש או ראשון האומרה או אחרון שקיבלה וכלומר דאעפ"כ יאמר בשם מי שיודע לאמרה בשמו כדמסיק ודריש דמצוה גדולה היא לאמר הדבר בשם אומרו: אך בצלם יתהלך איש. כשיאמר דבר בשם אומרו יראה בעיניו כאלו זה עומד לנגדו והכי זה האיש שאומר הדבר בשמו כאלו מתהלך בצלם תמיד: זה ר' זעירא. שדרכו היה שלא קיבל שמועה בשם אדם אא"כ נתאמת לו שבודאי מפיו יצאו הדברים: לית אנן צריכין. לחוש לשמועות דרב ששת מה שאומר בשם אחרים: דהוא נברא מפתחה. סגי נהור היה ואפשר שטעה. ואינו נקי בהם בטביעת קלא: חכים רבי לבר פדיה. וכי מכיר הוא מר לבר פדייה דאת אמר שמועות מהאומרים לפניך בשמו: ר' יוחנן אמר משמו. ועליו אני סומך שבודאי הגיד האמת וכן רבי בא סמיך על רב אדא בר אהבה דאמר בשם רב: איתא חמי. בא וראה בתמיה דקתני גבי בורסקי נמי ואם התחיל אינו מפסיק והס"ד מפסתחיל באומנות והרי בדילין ממי שריחו רע בתפלה וכדר"ח וא"כ צריכא לתימר שאם התחיל אינו מפסיק להתפלל:

לא

קרבן העדה

רבי חנניה וכו'. מתרץ הא דתנן במתניתין סמוך למנחה היינו בעמי הארץ שצריכים הרחקה יתירה ור"ח איירי בחבירין בח"ח: רבנן דקיסרין מתרלין מתני' אתיא כרבי יהודה דסבירא ליה תפלת מנחה עד פלג המנחה ור"ח סבר כרבנן דסברי עד הערב זמן המנחה: ופריך והתני. בהכל רבתי: אחד המגלח ואחד המתגלח. המגלח הוא האומן ואע"פ שאסור בעשיית מלאכה מותר לגמור לפי שגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה וקסבר אבילות יום ראשון דאורייתא שמעינן מהא כיון דישב לו לגלח א"צ להפסיק א"כ ה"ה הכא אין צריך להפסיק: ומשני אלא לא מיקרי התחלת הספר אלא משיתעטף: באלונטית. סודר שנותנין על הברכיים שלא יפלו השערות על בגדיו: הוה יליף. היה רגיל לשמוע פרשה מן בן בנו בכל ע"ש: חד זמן. פעם אחד שכח ונכנס לרחוץ באחת ממרחצאות של טבריא: והוה וכו'. והיה נסמך על כתיפו של ר"ח בר בא: אינהר. מכר שלא שמע פרשתו של בן בנו וחזר ויצא לו: מה הוה. כלומר איך היה עומד כשנזכר ויצא: רבי דרוסי אמר כך הוה. שנכנס ולא התחיל כלל במרחץ: שליח מני הוה. כבר היה מופשט מבגדיו כשנזכר וא"ל ר"ח בר בא ולא כך למדתנו רבינו אם התחילו אין מפסיקין לתפלה כ"ש לא"ח: והודעתם לבניך ולבני בניך. במה שמודיע לו הרי הוא כאלו הוא יום אשר עמדת לפני ה' וגו': לשלשל את השמועה. שלשלת שהוא חיבור חתיכות ברזל זה בזה כן יזכור בעלי השמועה פלן מי קבל ממי עד מרע"ה [illegible] אשר עמדת בחורב: ואם לאו. כי יארכו הדברים: ה"ג תפוש ראשון ראשון ואחרון אחרון. פי' שיאמר הראשון והאחרון והאמצעי ידלג: כאלו הוא עומד כנגדו. שעי"ז יגיד הדבר על אופנו דעיקר הלימוד מרבו בראיי' פנים כדכתיב והיו עיניך רואות את מוריך וכיון שבעל השמועה עומד לנגדו יודע ויבין הדבר על בוריו: ומה טעמא. פי' מנ"ל: אך בצלם. שהוא עומד לנגדו יתהלך האיש: ה"ג זה שאר כל אדם. וה"פ דקרא רוב בני אדם יקרא איש תורתו ואינו מקפיד לאומרו בשם האומר ליטול אחריות הרב שבאדם פי' מי שהוא גדול בתורה יקרא כל איש ואיש תורת חסד שהיה על לשונו שיאמרו שמועות משמו מפי השמועה בלבד כן פי' בי"מ והראשון נ"ל: זה ר"ז. שאינו אומר שמועה בשם אדם אלא א"כ נתאמת לו ממי יצאו הדברים: לית אנן צריכין לחוש לשמועות דר"ש. שאמר בשם גדולים: דהוא נברא מפתחא. שהוא סתום עינים וכמו שקורין לסומא סגי נהור כך קורין אותו מפתחא לשון פתוח ואינו רואה האנשים ששומע מפיהם ואפשר אינים אחרינא אמרם והוא טועה בטביעת קלא י"מ. ול"נ כיון שאינו רואה אינו יכול לכוין הדברים שהרי א"א לו לאמרו ויראה כאלו בעל השמועה עומד לנגדו הלכך אין סומכין עליו בזה: ה"נ חכים ר' לבר פדי' דאת אמרת שמועתא משמיה. והכי פי' וכי מכיר אתה לבר פדי' שאת אומר שמועתיה משמו שמא המגידים לך משמו משקרים כן פיר' י"מ ול"נ דה"ק כיון שאין אתה מכיר אותו אין לך לומר משמו' שהרי א"א לאמרה ולראות כאלו בעל השמועה עומד לנגדו: א"ל ר"י אמרה משמיה. והוא היה מכירו ואני הייתי מכיר לר"י וה"ז כאלו הייתי מכיר לבר פדי' ול"נ ה"ק כיון דר"י אמרה ידאי שאינו משקר: אית' חמי בדילין כו'. הס"ד ולא לבורסקי היינו לעסוק בבית בורסקי וקשיא ליה בא וראה הא כרי להרחיה ממי שריחו רע ואיך יהרא או יתפלל בבית בורסקי ומשני

לא

עניי נוסחאות (גוי"ז) דטובריא גל"ז דמיבריא.

ככר לאדן

דהוא נברא מפתחה. אפשר שהיה פותח ולא היה רואה בעיניו. כלומר שלא היה נמצא [illegible] ופר"ש [illegible] וכת"ש [illegible] ועיין לקמן בסנהדרין [illegible] :

טוב ירושלים

והתני ישב לו לגלח וכו' [illegible]

[illegible]

עמודי ירושלים תנינא

אית חמי בדלין ממי שריחו רע. פ' עני פתן (ס"ב מ"ב):

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

לה לו לז לח לט

קרבן העדה: לא אתיא מתני' אלא בשלבש בגדי אומנות כורסקי ולא התחיל כלל ואין ריחו רע ג: לקידוש אתאמרת. משנטל ידיו תו לא מקדש דה"ל כאלו התחיל בסעודה: לברכה אתאמרת. משנטל ידיו חייב לברך מיד ואסור להפסיק בינו לברכה: רב נטל ידיו רמז חייא כו. לא' מהשומדי' שם שימזוג הכוס לקידוש או לשתות כדרכן שהיו שותין לפני הסעודה: בעא וכו'. רצה חייא בריה להביא לו לרב כוס זה: א"ל. רב: כבר התחלט בסעודה. שכבר נטל ידיו ואסור להפסיק בשתיה א"נ שאסור לקדש לאחר שנטל ידיו משום היסח הדעת: דלמא וכו'. מעשה שהיו רבי מיישא ור"ש ב"ר יצחק יושבים בסעודה: בחדא וכו'. באחת מבתי כנסות העליונים והגיע זמן תפלה: קם ליה ר"ש. בתוך הסעודה להתפלל: נקרא הדיוט. ואין אתה יכול להחמיר על עצמך: א"ל. ולמה אין אני יכול להחמיר הרי תנן במתני' דחתן פטור מק"ש ואפ"ה תנן אם רצה להחמיר על עצמו רשאי: א"ל. ר' מיישא מתני' יש לפרש כר"ג דסבר דחתן חייב בק"ש. לישנא אחרינא מתני' כר"ג דאמר שאני עול מלכות שמים ומותר להחמיר על עצמו וכן עיקר: משישבו בדין. הוי התחלת הדין: וחורנה. פי' ואידך: ק"ש דבר תורה היא. מדאורייתא לכך מפסיק משא"כ תפלה דלא מדרבנן אי נמי נוסח תפלה הוא מדרבנן: ק"ש זמנה קבוע. בשכבך ובקומך תפלה אין זמנה קבוע דהא אר"י הלואי שיתפלל אדם כל היום. לישנא אחרינא ק"ש זמנה קבוע מן התורה אבל תפלה אין זמנה קבוע מן התורה שאין לה שעה קבוע לומר בשעה זו גלמויט להתפלל וכ"ה בתוספתא כשם שק"ש זמנה קבוע מן התורה כך נתנו חכמים זמן קבוע לתפלה וכן עיקר: ג' פסוקים הראשונים. שיש בהן יחוד השם וקבלת מלכות שמים וקבלת עול מצות צריכין כוונה: ומפני מן גו דלאו ציבחר. מתוך שהן מועטים יכול להפסיק ולכוין מה שאין כן בתפלה: שעסוקין בת"ת. שתורתן אומנתן: על גרמיה. על עצמו: דין כדעתו ודין כו'. כלומר לאו משום דר"י לא היה תורתו אומנתו אמר שמותר להפסיק לתפלה אלא דלשיטתו אזיל: למה שאין תפלה מפסדת לד"ת. שע"י ריבוי תפלה תורתו משתמרת כמו שאמרו על חסידי' הראשוני' לכך הפסיק לתפלה. א"כ אין טוס הפסד אם יתפלל כל היום דרך נדבה: אלו הוינא וכו'. אלו הייתי עומד על הר סיני בשעה שניתן התורה לישראל: הוינא תבע. לפני הקב"ה שיברא לאדם שני פיות: חד. אחד שיקרא בו בתורה תמיד ואחד שיעשה בו כל צרכו הרי שבאותו פה שהיה מבקש לת"ח לא היה מתפלל בו: וחזר ואמר ומה אם פה אחד הוא אין העולם יכול לקיים מפני לשון הרע ומלשינות שנאמר בו אלו היה שני פיות עאכ"ו שהיו מרבין בלשון הרע: ופריך מי לא מודה ר' שמעון בן יוחי שנפסיקן לשאר מ"ע שבתורה ומ"ש ק"ש: ולית ליה. וכי לית ליה לרשב"י וכו': הלמד לעשות. אהן קרא קאי דכתיב ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והחוקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ על זה קאמר הלמד לעשות ולא מלמוד שלא לעשות וכי"מ כתב דיליף מאת מצותי תשמרו ועשיתם אותם: ה"ג

לא אתיא אלא משילבש בגדי אומנותו: ולא לאכול. התחלת אכילה. איזו היא. רב אחא רבי בא בשם רבי *משיטול ידיו. רבי אחא אמר לקידוש איתאמרת. רבי בא אמר לברכה איתאמרת. רב נסב לידוי רמז חייא בריה למזונא. בעא מיתן ליה. אמר ליה כבר התחלט בסעודה. *דלמא ר' מיישא ורבי שמואל בר רב יצחק הוון יתבין אכלין בחדא מן כנישתא עילייתא. אתא ענתא דצלותא קם ליה רבי שמואל בר רב יצחק מיצלייא. אמר ליה ר' מיישא ולא כן אלפן רבי אם התחילו אין מפסיקין. ותני חזקיה כל מי שהוא פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. א"ל והתניא חתן פטור. *חתן אם רוצה לקרות קורא. א"ל יכיל אנא פתיר לה כרבן גמליאל דאמר איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים שעה אחת: ולא לדין. רב ירמיה ורב יוסף. חד אמר *משישבו בדין. וחורנה אמר משישמעו טענותיהן. *אם התחילו אין מפסיקין. ומפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה. א"ר אחא ק"ש דבר תורה. ותפלה אינו דבר תורה. א"ר בא קרית שמע זמנה קבוע. תפלה אין זמנה קבוע. א"ר יוסה קרית שמע אין צריכה כוונה. ותפלה צריכה כוונה. א"ר מנא קשייתה קומי דר' יוסה ואפילו תימא קרית שמע אינה צריכה כוונה. *שלשה פסוקין הראשונים צריכים כוונה. מן גו דאינן ציבחר הוא מכוין. ר' יוחנן אמר בשם ר"ש בן יוחי כגון אנו שעסוקין בתלמוד תורה אפי' לקרית שמע אין אנו מפסיקין. רבי יוחנן אמרה על גרמיה כגון אנו שאין אנו עסוקין בתלמוד תורה אפי' לתפלה אנו מפסיקין. דין כדעתיה ודין כדעתיה. רבי יוחנן כדעתיה דר' יוחנן אמר *הלואי מתפללין כל היום. למה שאין תפלה מפסדת. ר"ש בן יוחי כדעתיה דר' שמעון בן יוחי אמר אילו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאיתהיבת אוריתא לישראל הוינא מתבע קומי רחמנא דאיתברי להדין בר נשא תרין פומין. חד דיהוי לעי באוריתא וחד דיתעבד בה כל צורכיי. חזר ומר מה אין חד הוא לית עלמא יכול קאים ביה מן דילטוריא דיליה. אילו הוון תריי על אחת כמה וכמה. א"ר יוסה קומי ר' ירמיה אתייא דרבי יוחנן כר' חנניה בן עקיבה. דתני *כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה. ר' חנניא בן עקיבה אומר כשם שמפסיקין לקרית שמע כך מפסיקין לתפלה ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה. ולא מודי ר' שמעון בן יוחי שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב. ולית ליה לרבי שמעון בן יוחי *הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות נוח לו אילו לא נברא. אמר רבי יוחנן

הלמד

פני משה: לא אתיא דלא וכו'. אלא ע"כ דלא אתיא אלא דהיינו התחלה משילבש בגדי אומנותו ועדיין לא יתחיל להתעסק וקמ"ל דאפילו כן א"צ להפסיק: לקידוש איתאמרית. האי משיטול ידיו לענין דין דקידוש איתמר ולא לענין דהתחלה ומשום דמזונין טם של יין קידוש במים והמזיגה צריך שיהיה קודם נטילת ידים שלא להפסיק כדלקמן: לברכה. הא דאיתמר לענין ברכת המוציא דמשיטול ידיו צריך לברך ולא להפסיק א"נ לברכת המזון אחר שנטל ידיו במים אחרונים: רב נסב לידוי. נטל ידיו ואחר כך רמז חייא בריה למזונא והוא השמש המוזג את היין במים למזגו ורצה ליתן לו ואמר לו כבר התחלתי בסעודה מאחר שנטלתי את ידי ואין למזוג עכשיו: דילמא. מעשה בר' מיישא ור' שמואל שהיו יושבין ואוכלין באחד מבית הכנסת שבעלייה והגיע עונת תפלת המנחה וקם ר' שמואל והפסיק כדי להתפלל וא"ל ר' מיישא ולא כן למדתני רבינו אם התחילו וכו' ואם אתה רוצה להחמיר על עצמך הא תני חזקיה וכו': א"ל והתני חתן פטור חתן אם רצה לקרות קורא. כלומר אף ע"פ שאינו שהחתן פטור מק"ש אפ"ה חזר ואמר רבי חתן אם רצה לקרות קורא אלמא דרשאי להחמיר על עצמו כדבר שהוא פטור מן הדין ולא נקרא הדיוט: א"ל יכול אנא פתיר לה. להאי מתני' חתן אם רצה לקרות קורא דכר"ג אתיא שלא רצה לפטור עצמו מק"ש כדאמר לתלמידיו איני שומע לכם וכו' ומשום דשאני ק"ש דאית ביה קבלת מלכות שמים. וגרסי' להא בסוף פ"ב דברכות: חד אמר וכו'. ולא פליגי אלא כדפרישית במתני': אמר ר' אחא. דהיינו טעמא דמחלקינן בין ק"ש לתפלה לפי שהק"ש היא מן התורה ותפלה אין הוכחה אלא מדרבנן זמנה קבוע. מן התורה דכתיב בשכבך ובקומך. ותפלה אפי' נימא דמן התורה היא דכתיב ולעבדו בכל לבבכם ואמרי' איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה אפ"ה אין זמנה קבועה אלא מדרבנן: ותפלה צריכה כוונה. ואם אתה אומר שיפסיק אף הוא אינו מתכוין מחמת הטרדא: קשייתה. הקשיתי לפני ר' יוסי דאפילו תימר דק"ש כולה אינה צריכה כוונה ולפיכך קאמרת דמפסיק וקורא ואע"ש טריד הוא ואינו יכול לכוין מי לא מודית דמיהת ג' פסוקים הראשונים צריכין כוונה והרי אינו יכול לכוין: מן גו דתינון ציבחר. מתוך שהן מועט יכול הוא לכוין דעתו ולהניח טרדתו על שעה מועטת: כגון אנו שעסוקין בת"ת. תמיד ואין אנו מפסיקין לפסוק כדברים אחרים: על גרמיה. ועל עצמו אמר כגון אנו וכו': דין כדעתיה וכו'. ואזדו לטעמייהו ר' יוחנן דאמר הלואי שיתפלל אדם כל היום אלמא חביבא ליה תפלה מת"ת הלכך הוא דקאמר מפסיקין לתפלה ואפילו מת"ת: דרשב"י אמר וכו'. וחד דיתעביד ביה כל צרכיה. ולהתפלל בו נ"כ על צרכו ולא בפה הזה שהוא יגע בתורה אלמא חביבא ליה ת"ת יותר מן התפלה: חזר. ביה ואמר דיפה עשה ואין להרהר אחר מדותיו של הקב"ה דמה עכשיו שאין לאדם אלא פה אחד אין העולם יכול להתקיים מלשון הרע שלו אם היו לו שתי פיות על אחת כמה וכמה: אתיא דרבי יוחנן כרבי חנניה בן עקביא. דהוא סבירא ליה דכותבי ספרים והן כעוסקין בתורה גם לתפלה: דתני בתוספתא. פ"ק דברכות: ולא מודי. וכי לא מודי ר' שמעון בן יוחי שמפסיקין מד"ת לעשיית המצוה ולקיומה בזמנה כגון סוכה ולולב וכיוצא בהן וכי לית ליה וכו' וסלא עיקר הלימוד ע"מ לעשות הוא וא"כ אמאי לא הפסיק כדי לקיים מצות ק"ש:

גליון הש"ס

דף ט' סמך על הירושלמי הלז פ"ב. ויותר נראה בכסף מ' ...

שינויי נוסחאות (בו"ל) אלא בד"ו דלא. (בו"ל) רב אחא בנ"א רבי אחא. (בו"ס) ענתא בנ"א ענתיה. (בו"ל) אינו בד"ו אינה. (בו"ל) אין בד"ו אינה. (בו"ל) צריכים בנ"א צריכה. דאינן בנ"א דאינון. (בו"ל) ציבחר בנ"א ציבחר. (בו"ל) ראיתהיבת בנ"א ראיתייהיבת. (בו"ל) לעשות נוח מ"א לעשות שהלמד שלא לעשות נוח.

הלומד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שולייתו על פניו ולא יצא לעולם. טעמיה דר' שמעון בן יוחי זה שינון וזה שינון ואין מבטלין שינון מפני שינון. והא תנינן הקורא מיכן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה. הא בעונתה חביבה היא יותר מדברי תורה. א"ר יודן רבי שמעון בן יוחי על ידי שהיה חדיד בדברי תורה לפיכך אינה חביבה עליו יותר מדברי תורה. אמר רבי בא מרי לא תנינן אלא כאדם שהוא קורא בתורה. הא בעונתה כמשנה היא. רבי שמעון בן יוחי כדעתיה דר' שמעון בן יוחי אמר העוסק במקרא מדה שאינה מדה. ורבנן עבדי מקרא כמשנה:

הלכה ג מתני' לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה שמא ישכח ויצא ולא הלבלר בקולמסו ולא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר באמת אמרו החזן רואה היכן תנוקות קוראין אבל הוא לא יקרא כיוצא בו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה:

גמ' תני לא יצא החייט במחט שבכליו. ולא הלבלר בקולמוס שבאזנו. ולא הצבע בדונמא שבאזנו. ולא השולחני בדינר שבאזנו. ואם יצא הרי אלו פטורין דברי ר"מ. רבי יהודה אומר אומן דרך אומנתו חייב. הא שאר כל אדם יוצאין בכך מחלפה שיטתיה דר"מ. דתנינן תמן יוצאת חייבת חטאת דברי ר"ם. וכא הוא אמר הכין. ר' מנא אמר לה סתם. רבי אבין בשם ר' יוחנן. תמן דרך הוצאה בנשים. ברם הכא טפילין יוצאין בכך. מחלפין שיטתין דרבנן תנינן תמן וחכמים פוטרים בכובלת ובצלוחית של פלייטון. הא במחט נקובה חייב. הדא הוא אומן באומנותו חייב. א"ר יוסי בר אבין תיפתר באשה גדלת: ולא יפלה וכו'. אפילו

פני משה

זה שינון וזה שינון. כלומר משום דמלות ק"ש שינון ודבור ואין מבטלין דבור הלימוד אמר מהאי דבור דק"ש: והא תנינן וכו'. ומשמע הא ק"ש בעונתה יותר חביבה מקריאה בשאר תורה. ומשני ר' יודן וקאמר לפי שרשב"י ע"י שהיה תדיר בד"ת לפיכך אין ק"ש בעונתה חביבה יותר מד"ת וכי קתני במתני' מכאן ואילך הוא דהוי כקורא כשאר תורה הא בעונתה חביבה לשאר כל האדם קתני: אמר ר' אבא מרי. דבלאו הכי לק"מ דלא תנינן אלא כאדם שהוא קורא בתורה והיינו מקרא ותידוק מינה הא בעונתה חביבה היא משאר מקרא וחביבה כמשנה וא"כ רשב"י שהיה עוסק במשנה לפיכך לא הפסיק לק"ש ואפילו בעונתה: רשב"י כדעתיה. לטעמיה הוא דאזיל דאמר לקמן בפ' כל כתבי העוסק במקרא מדה שאינה מדה היא כלומר מדי דהואי מדה אבל אינה מדה כמשנה. ורבנן עבדי עוסק במקרא כמו במשנה ולהכי לא מפרשי להמתני' כדמפרש לר"ש ומפסיקין הן לק"ש מד"ת דבעונתה יותר חביבה היא משאר מקרא וממשנה. וגרסינן להא בפ"ק דברכות בסוף הלכה ב':

הלכה ג מתני' לא יצא החייט במחטו סמוך להשיכה. והיינו דוקא בנקיט לה בידיה דבהא הוא דגזרינן שמא ישכח ויצא כך בהשיכה אבל אם המחט תחובה לו בבגדו אע"פ שהוא אומן והאומן דרך אומניתו לצאת בכך ולהראות אומנתו אפ"ה אין דרך הוצאה בכך ואפילו אם יצא כך בשבת פטור אבל אסור ואח כדתנינן בברייתא שהובאה בגמ' וא"כ בע"ש סמוך להשיכה לא הוה גזרינן מידי דהוא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזר גזירה לגזירה הלכך לא מיתוקמא מתניתין אלא במחטו בידו והא דנקיט חייט אורחא דמילתא קתני וכן לא הלבלר בקולמסו שבידו: ולא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר. בשבת לגזרינן מתוך שהוא מעיין בבגדו לבער את הכנים או שהוא קורא בספר לאור הנר שמא יטה את הנר להביא את השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה ונמצא מבעיר בשבת ואפילו גבוה שתי קומות ואפילו סגרה בתים זה ע"ג זה והנר בעליונה לא יפלה כליו ולא יקרא לאורה בתחתונה שמא ישכח ויטה. ואם היו שנים וקורין בענין אחד מותרין לקרות לאור הנר לפי שכל אחד מהן מזכיר את חבירו אבל בשני ענינים לא שכל אחד מהן טרוד הוא בענינו. ואם יש עמו אחר ואומר לו תן דעתך עלי שלא אטה מותר: באמת אמרו. כל מקום ששנה באמת הלכה למשה מסיני היא הכי אמר בגמרא: החזן. הוא מלמד תינוקות בביתו: רואה הוא ראשי הפרשיות שצריך להקרותן מפני שבפיהן מועט רואה הוא זה ובכי האי גוונא לא גזרו והתינוקות מותרין לקרות לאור הנר לפי שאימת רבן עליהן והרב הוא מסמן אבל הוא לא יקרא את כל הפרשה מפני שאין אימתן עליו: כיוצא בו. אסרו להרחקת עבירה שלא יאכל הזב עם אשתו הזבה ואף על פי ששניהם טמאים והתשמיש קשה לשניהם אפ"ה פשו החכמים הרחק שלא יאכלו זפ"ו שאפשר שמתוך כך יבאו לידי הרגל עבירה שיבשל אותה ויבאו לידי כרת:

גמ' תני. בתוספתא פ"ק: לא יצא החייט. בשבת במחטו שבכליו שלבוש בהן ולא הלבלר וכו': בדונמא מבאזנו. שעתן בו מעט צמר ממיני צבעים להראות לדוגמא אם ירצו מזה או מזה: אומן דרך אומנתו חייב. אם יצא כך בשבת שכן דרכו בהוצאה בכך: ומדייק הש"ס לרבי מאיר דקאמר כאומן דרך אומנותו פטור אבל אסור ומשמע הא שאר כל אדם יוצאין אפי' לכתחלה בכך א"כ מחלפא שיטתיה וקשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר דהא תנינן תמן לקמן בפ"ו לא תצא אשה במחט הנקובה וכו' ואם יצאה חייבת חטאת דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין אלמא אפילו אינו אומן ויצא במחט הנקובה בשבת תחב בגדו חייב אפילו בדיעבד והכא הוא אמר הכין בתמיה דאפי' אומן פטור אבל אסור ושאר כל האדם מותר אפילו לכתחלה: רבי מנא אמר לה. להך שינויא דלקמיה סתם ולא בשם רבי יוחנן ור' אבין קאמר בשם ר' יוחנן דתמן מפני שדרך הוצאה בנשים היא כך לצאת במחט הנקובה אבל הכא דדייקינן הא שאר כל אדם יוצאין באנשים הוא דאיירינן שהטפילין הקטנים יוצאין בכך אבל אין דרך אנשים הגדולים בכך: מחלפין שיטתין דרבנן. קשיא דרבנן והיינו רבי יהודה דהוא בר פלוגתיה דרבי מאיר ואיהו חכמים דסתם ותנינן תמן וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של פלייטון ומשמע דלא פליגי אלא באלו הא במחט הנקובה דרישא מודו דחייבת: הדא הוא אומן באומנתו חייב. בתמיה וכי מיירי התם באומן הא אשה סתמא קתני והכא לא אמר ר' יהודה אלא דוקא באומן שהוא דרך אומנתו חייב: תיפתר. דהתם באשה גדלת מיירי שהיא גודלת ומחלקת שער הנשים וצריכה למחט הנקובה והוי נמי כאומן דרך אומנתו: ולא יפלה את כליו

אפילו

קרבן העדה

הלומד שלא לעשות נוח לו שלא נברא: נוח לו אלו נהפכה וכו'. ר"י מפרש לדברי ר"ח דהא דקאמר נוח לו שלא נברא אין הכוונה שלא היה לו הויה בעו"ס שזה בכל אדם כמו שנמנו ונגמרו ב"ש וב"ה דנוח לו לאדם שלא נברא משנברא אלא הכוונה שהיה נברא ומת בגלותו מרחם אמו שזו רעה גדולה לו לאחר שירד לעולם לא יגיע לחלק ע"ה: שולייתו. הוא העור שהולד מונח בו: ומשני טעמא דרשב"י: שזה שינון. ק"ש דכתיב ושננתם לבניך: וזה שינון. ד"ת דדרשינן ושננתם לבניך שיהא ד"ת מחודדין בפיך לכך דוחין ק"ש מפני ד"ת משא"כ בשאר מצות: הא בעונתה. ק"ש עדיפא בזמנה מד"ת ולמה אין מפסיקין לק"ש: ע"י שהיה חדוד בד"ת. שהיו ד"ת חדודין בפיו ואינו בהן תמיד היו חביבין יותר מק"ש: א"ר אבא מרי. ממתני' ל"ק דלא שנו במתניתין אלא כאדם שהוא קורא בתורה והיינו מקרא: הא בעונתה עדיפא היא. והרי היא כמשנה וכיון דרשב"י עסק בגמרא לא היה צריך להפסיק: רשב"י לשיטתו אזיל: העוסק במקרא מדה. היא קלא ואינה מדה שהמשנה והגמרא יפים ממנה שתלויין בגירסא ומשתכחים שבימיהם לא היה נמרא בכתב וגם לא היה ניתן ליכתב אלא לפי שנתמעט הלב התחילו לכתבו והעוסק במשנה מדה שנוטלין עליה שכר והעוסק בגמרא אין לך מדה גדולה הימנה: ורבנן עבדין מקרא כמשנה. דשוין הן הלכך כי היכא דחביבה שלא בזמנה כמקרא ה"ה נמי כמשנה ובזמנה עדיפא ומולן:

הלכה ג מתני' שמא ישכח ויצא. משתחשך: ולא יפלה את כליו. מבער כנים מבגדיו דמתרגמי' בערתי פליתי: ולא יקרא לאור הנר. בספר שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה שידלק יפה ונמצא מבעיר בשבת: החזן. חזן הכנסת המקרא את השבעה הקוראים בתורה ופעמים שאינו יודע היכן צריכין לקרות למחר ורואה היכן קורין תינוקות של בית רבן בשבת זו והן קורין בסדר לאור הנר בבית הכנסת ויודע שהיא פרשה של שבת זו ל"א חזן מלמד תינוקות ורואה היכן יתחילו למחר והאיך יסיימו פרק: כיוצא בו. לעשות הרחק לעבירה אמרו: לא יאכל ט'. כ"ש טהור עם זבה: מפני הרגל עבירה. מפני שמתוך שמיחדין יבא לבעול זבה שהיא בכרת:

גמ' במחט שבכליו. שבבגדיו: בדונמא שבאזנו. מעט צמר צבוע אדום או שחור וכן כל מיני צבע שמראה בהם דוגמא לאחר כזה תרצה או כזה תרצה כל הצבעין כאן אינו אלא שנותנין אותו בני אומנות עליהם בצאתם לשוק כדי שיכירו מאיזה אומנות הם וישכרום למלאכה: אומן המוציא דרך אומנתו. שהוא רגיל לצאת לפיקים כן בחול חייב: דתנינן תמן. לקמן פרק במה אשה לא תצא אשה במחט המקובה וכו' ואם יצאה חייבת חטאת דברי ר' מאיר והכא פוטר החייט במחטו: רבי מנא אמר. להך שינוי' בסתמא ולא משמיה דרבי יוחנן אבל רבי אבין אמרו בשם רבי יוחנן: תמן. מחט הנקובה דרך הוצאה בכל הנשים הלכך מחייב: ברם הכא וכו'. אבל כאן טפילים הקטנים בני החייטין או נמי כל שאינן חייטין גמורין יוצאין במחט אבל שאר החייטין אין יוצאין בהן לכך פטורין: דתנינן תמן. בסיפא דהך מתני' דחכמים פליגי על רבי מאיר בכובלת ובצלוחית של פלייטין משמע הא במחט הנקובה מודים חכמים לרבי מאיר דחייבת תכמים דרבי מאיר מני ר"י והלו הכא פוטר ר"י בשאר כל אדם: תיפתר. מפרש למתני' באשה המגדלת שער בנ:זע והוי כאומן דרך אומנתו:

אפילו

שינויי נוסחאות (פו"ם) שולייתו כנ"ו שילייהו. (או"י) חדיד נגרכות פ"א תדיר (פוס"ו) ולא הלבלר נד"ו לא הליבלר. (ד פ"ו) אמרו כנ"י ניתא. (קוי ו) היכן תינוקות נד"ו מאיכן התינוקות (בוכ"ו) אבין כנ"ו אבון. (בוכ"ם) תנינן נד"ו דתנינן. (פוע) בכובלת נד"ו בבוכלת. (פינ"ו) הוא כנ"ו חיא. (פונ"ע) אבין נד"ו אבון.

אפילו בחול אסור שאינה דרך כבוד. *תני המפלת את כליו נוטל וזורק ובלבד שלא ימלול. אבא שאול אומר מולל וזורק ובלבד שלא יהרוג. חזקיה אמר *ההורג כינה בשבת כהורג גמל. שמואל מקטע ידה ורגלה ויהב לה קומי מיניקה. ר' יוסי בי ר' בון יהיב ליה גו צלוחיתא. א"ר שמעון בן חלפתא [י]ולא מחלזון שמענו. וחלזון יש לו גידים ועצמות. ולא כן תני [י]כל דבר *שאין לו גידים ועצמות אינו חי יותר משנים עשר חדשים. דמר ר' יוסה בר ר' בון בשם רב זביד אחת לשבע שנים הקב"ה מחליף את עולמו. קמקמה מיתעביד חו רב. פדה חד אפר מיתעביד שר טומיתא דרישא מתעביד עקרב. ודמניא שממי. תולעתא דסוסיא מתעבדא אירעו. ודתורתא דברי. [י]צבוע הזכר נעשה נקבה. עכברא דטורא מתעביד חזיר בר. שיזרתא דנינא מתעביד נדל. ודבר נשא חיוי. אימתי בזמן שאינו כורע כל קומתו עד השדרה. תני רבי חייא [י]אבל *מסתכל הוא מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש. אית דבעי מימר שהוא לשעה. ואית דבעי מימר מפני הנקיות ומפני הסכנה. מה נפיק מביניהון לקנב חזרין מה דמר שהוא לשעה אסור. ומה דמר מפני הנקיות ומפני הסכנה מותר. רב ירמיה סלק לגביה רבי מזג ליה כסא שרי מסתכל ביה. אמרה ליה בני ביתיה חמי מה הוא עביד. אמר לה דהוא נהיג בשיטתיה דרבו. תני ר' חייא מסתכל הוא מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש: ולא יקרא לאור הנר. שמואל אמר [י] *לא שנו אלא אחד. הא שנים מאחר שהן יכולין למחות זה על ידי זה מותר. מתני' פלינא עלוי אחד הנר שהוא יכול להטותו. ואחד הנר שאינו יכול להטותו. עולא בר ישמעאל בשם ר' לעזר אפילו כמה. על דעתיה דר' לעזר [י] אפילו גבוה כמה אפילו נתון בבית אחד אפי' נתון בספיקלה. תני שמא ישכח ויטה. *א"ר ישמעאל אני אקרא ולא אטה. ושכח והיה קרוב להטות. ואמר גדולים הן דברי חכמים שאמרו שמא ישכח ויטה. ר' נתן אומר היטה אותו ממש. וכתב על פינקסו ואמר ישמעאל בן אלישע היטה הנר בשבת. לכשיבנה הבית יהא חייב חטאת. *תמן תנינן אל תאמן בעצמך עד יום מותך. מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ושונה אל תאמן בעצמך עד יום זקנתך. כגון אני. אתת חדא רוחא ונסיתיה. ושרי תהי ביה אבירה

קרבן העדה

אפי' בחול אסור. לפלה כליו בפני רבים: מפני הכבוד. של הרואים שלא ימאס להם: נוטל וזורק. בשבת ובלבד שלא ימלול. אולי יהרוג אותה דסובר כל ההורג כינה כהורג גמל: ובלבד שלא יהרוג. דסובר הריגת כינה אינה אלא שבות: כהורג גמל. כלו' דגדול מאוד:

מקטע. מחתך: קומי מניקה. לפני הכלב: ולא מחלזון שמענו. שמותר להורגו בשבת דגרסי' בבבלי פ' כלל גדול הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת ר"י אומר חייב שתים וסבר רשב"א דאינו חייב אלא משום צידה אבל לא משום נטילת נשמה והכ"ק ולמה אמר ת"ק ואבא שאול ובלבד שלא יהרוג והלא מחלזון שמענו דמותר להורגו ומ"ש כינה מחלזון: ופריך וחלזון יש לו גידים ועצמות. בתמיה דלמא שאני חלזון שאין לו גידים ועצמות: ולא כן תני וכו'. דכינה יש לה גידים ועצמות א"כ דברי הכ"ק ואבא שאול קיימים: קמקמה. מין שרץ: מיתעביד חו. ובבלי בבכ"ק קאמר חוח ומין נחש הוא: ה"ג רב פדה אמר ערפה נעשה שד וכן הוא בב"ק: מומיתא דרישא. הייט כינה שבראש לאחר ז' שנים נעשה עקרב: ודמניא שמו של אותו עקרב. א"נ שרץ ששמו דמניא נעשה שממית: תולעת שעל סוסים. כמו כינים בבני אדם נעשה שרץ ששמו אירעו: דתורתא. כנים שעל השוורים נעשה שרץ ששמו דברי: עכברא שבהרים נעשה חזיר בר: שיזרתא. שדרה של דגים: נעשה נדל. שרץ ששמו מרבה רגלים: ודבר נשא. ושדרה של אדם נעשה נחש: בזמן שאינו כורע במודים. כל קומתו עד השדרה זהו עונשו שנעשית נחש: אית דאמרי לכך מותר לבדוק את הכוס והקערה ולא חיישינן שמא יטה לפי שאין צריך עיון גדול: ואית דאמרי דהיינו טעמא מפני הסכנה אולי יש בו דבר המסכן: מה נפיק וכו'. כלומר מאי בינייהו: לקנב חזרין. פי' לנקר העלין מן הקלחין ולהסיר את המשפשין של ירק ששמו חזרין והוא חזרת השנוי במשנתינו: מה דמר. פי' למאן דאמר לשעה אסור. שזה צריך עיון לעיין איזה מהם נקובים ויש בהם תולעים: מותר. דגם בחזרין איכא סכנה: ה"ג ר"י עלה לגבי רב אסי הוה משקה ליה כוס: שרי וכו'. התחיל לראות בו אם נקי הוא: א"ל לרב אסי בני ביתו ואשתו ראה מה הוא עושה: דהוא נהיג כרבו. ר"ח ובבבלי איתא בענין אחר: מאחר שיכולין למחות. אם יבא להטות יזכירנו חבירו: ואחד הנר שאינו יכול להטותו. נמי אסור משום דלא פליג רבנן א"כ מאי מהני ההזכרה שמזכירו חבירו: אפי' כמה. בני אדם אסורין: על דעתיה דר"ל. דאומר אפילו כמה בני אדם הייט משום דלא פליג אוסר נמי אפילו גבוה כמה וכדפרישת בסמוך: בספיקלה. בעששית מלשון אספקלריא: תמן תנינן בפ"ב דאבות: כגון אני. לפי שהיה בטוח בעצמו שלא ישלוט בו יצה"ר אמר שאין לבטוח עד יום מותך אלא עד יום זקנתך מאחר שהזקין יש להאמין בעצמו שלא יחטא: אתת. באה רוח אחת ונעשה כאשה יפה ועברה לפניו: ונסיתי'. להתחיל לתבעה: ושרי תהי ביה. כלומר התחיל להתחרט להזהר בו ממחשבתו: אבירה

פני משה

אפילו בחול אסור שאינה דרך כבוד. קסבר האי ת"ק נפ"ש לא יפלה בשבת מטעמא שמא יהרוג וקאמר אף בחול לא יעשה כן: תני. בתוספתא סוף פי"ז: שמואל. היה נוהג שמקטע ידה ורגלה של הכינה ונותנה לפני התינוק אבל ה"ח בשאינו לא רצה להורגה לגמרי ורבי יוסי בר בון היה נוהג ליתנה לתוך צלוחית של מים: ולא מחלזון שמענו. כלומר דמייתי סייעתא להא דקאמר חזקיה ההורג כינה בשבת כהורג גמל. ואע"ג דלאו בריה חשיבה שהרי אין לה גידין ועצמות מ"מ וכי לא שמענו זה מחלזון דתנינן בתוספתא פ"ט הצד חלזון והפוצעו חייב שתי חטאות וחלזון יש לו גידין ועצמות בתמיה והרי מין תולעת הוא ואפ"ה ההורגו בשבת חייב וה"ה בכינה: ולא [illegible] דר"ש בן חלפתא דהא ולא כן תני לדבר שאין לו גידין ועצמות אינו מתקיים יותר מי' חדשים ואפ"ה אמרינן דההורג חלזון חייב וה"ה בכינה: דאמר ר' יוסי בר' בון וכו'. דזהו הטעם משום דיש בריה שמשתנית לבריה אחרת וכן הכינה כדלקמן והלכך כבריה חשובה דכך הוא הדבר שאינה מתקיימת יותר מי' חדשים להיות כמות שהיא אבל משתנית היא לבריה אחרת: מחלף את עולמו. כלומר דיש בריות בעולם שלאחר ז' שנים מתחלפין ומשתנין לבריה אחרת שכך השביע הקב"ה להטבע שלהם: קמקמה. והוא מקימוש המוזכר במקרא משנה ומתעביד חו רב. חו זהו החוח ונעשה גדול: פדה חד אפר מיתעביד שד. כלומר ולאחר שנעשה חוח מתחלה להיות פדה חד וזהו ערפד וחוזר זה הערפד אח זה האפר ומשתנה ונעשה שד: טומיתא דרישא. כינה שבראש נשתנה להיות [illegible] עקרב: ודמניא. וכינה של בגדים נשתנה להיות [illegible]. וזהו ראיה שדרך כינה [illegible] ונעשית בריה אחרת: מיתעבדא אורעי. נעשית צרדע. [illegible] של פרדעים עורדעניא. ודתורתא דברי. ושל שור נקבה נעשית [illegible] דבורים: נעשה נקבה. לאחר ז' שנים: עכברא דטורא. משתנה ומתעביד חזיר בר: שיזרתא דנונא. שדרה של דג מת מיתעביד לשרץ ששמו נדל. ושדרה של האדם לאחר ז' שנים נעשה נחש ואימתי בזמן שאינו כורע כל [illegible] קומתו במודים עד שיתפקקו כל החוליות שבשדרה: תני ר' חייה. אמתני' מהדר לא יפלה ולא יקרא לאור הנר ותני ר"ח עלה בתוספתא פ"ק אבל מסתכל הוא לאור הנר מה שבכוס ובתוך הקערה ואינו חושש: אית דבעי מימר. לפרש הטעם לפי שהיא לשעה מועטת ולא חיישינן שמא יטה ואית דבעי מימר דטעמא שאני כוס מפני הנקיות ומפני הסכנה דשמא יש בו דבר המסכן. כגון שממית וכיוצא בה: מה נפיק מביניהון. מאי איכא בין הני תרי טעמי וקאמר לקנב את החזרת לפני אור הנר איכא בינייהו דלטעמא מפני שהוא לשעה אסור לקנב לפי שזה צריך לשהות יותר מעתה מפני הנקיות והסכנה מותר הוא מפני שלפעמים נמצא בעלין ירוקות תולעת של [illegible]: סלק לגבי רב אסי. ומזג ליה [illegible] לר' ירמיה לשתותו והתחיל [illegible] להסתכל בו לאור הנר ואמרה לו [illegible]

[illegible] דביתהו לרב אסי ראה מה הוא עושה וכי מותר זה בשבת ואמר לה שבקיה דהוא נהיג בשיטתיה דרביה כדתני רבי חייה וכו': לא שנו אלא אחד. הא שנים מותר שאם בא אחד להטות חבירו מוחה על ידו: מתני' פליגא. הדא פליגא עלוי דשמואל דתני אחד הנר [illegible] ואינו יכול להטותו הוא מקרא שחבירו אינו מניחו [illegible] אפילו כמה כלו' דהא דקתני ואחד הנר [illegible] אינו יכול [illegible] אפילו גבוה כמה [illegible] נמי אסור דכל כמה דאיכא למיחש [illegible] וכו'. בתוספתא דפ"ק: תמן תנינן וכו'. בפ"ב דאבות [illegible] שבקה דר' ישמעאל בן אלישע [illegible] כגון אני. שבכבר זקנתי ומובטחני שלא אחטא: אתת חדא רוחא ונסיתיה. ובאת כידה אחת כדמות נקבה בן אדם לנסותו ומכיון שלא עמד בהנסיון התחיל אח"כ לתהות ולהתחרט בו והיה מצטער מזה ואמרה

מסורת הש"ס · **עין משפט** · **גליון הש"ס** [illegible]

שנויי נוסחאות (ב"י) סיניקה נ"י. מינוקה. (ס"י) יוסה בר נ"י יוסי בי. (ס"י) סומיתא נ"י סימיהה. (ס"י) אירעו נ"י אורעי. (סס"י) רתינא כ"י רדנא. (ס"י) אבל נ"י אבל.

הרי"א מגריידין

מעשה נחסיד אחד וכו'. נ"ב יש כמה עובדות כזו נבבלי קדושין פ"א ס"א וע"ב [סס פ"א שנדלו גבי ר' מאיר ור' עקיבא ופלימו כספי עולם]:

טוב ירושלים

[illegible]

תורה אור

אמרה ליה לא תצוק רוח אנא אזול ואישתוי לחברך: באמת אמרו וכו'. א"ר לעזר כל מקום ששנינו באמת הלכה למשה מסיני. מהו מתקן ראשי פרקים פסקין. תני רשב"ג אומר התינוקות מתקינין להן ראשי פסקיהן לאור הנר. מיי כדון אילין בעיי דיטפי בוצינא. ואילין לא בעיי דיטפי בוצינא: כיוצא בו וכו'. *תני רבי שמעון בן לעזר אומר ראה עד איכן פרצה טהרה. שנאמר °כי מעט אשר היה לך לפני ויפרוץ לרוב. °ובית אבותיהן פרצו לרוב שלא גזרו לומר שלא יאכל טהור עם הטמא. אלא אמרו לא יאכל הזב עם הזבה. הא זב עם מצורעת מותר. °וישב מחוץ לאהלו *ולא מחוץ לאהלה. מצורע עם זבה אסור. מצורע עם מצורעת אסור. *תני ב"ש אומרים לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ. וב"ה מתירין. ומה טעמיהן דב"ה. זה זב וזה זב. ומה טעמיהן דב"ש. שהוא מתרגל עמו בימי טומאתו. הוא מתרגל עמו בימי טהרתו. רבי חייא רובא מפקד לרב אין את יכול מיכול כל שתא חולין בטהרה אכול. ואם לאו תהא אכיל שבעה יומין מן שתא. *מיכן היה ר' פנחס בן יאיר אומר זריזות מביאה לידי נקיות. נקיות מביאה לידי טהרה. טהרה מביאה לידי קדושה. קדושה לידי ענוה ענוה לידי יראת חטא. יראת חטא לידי רוח הקודש. רוח הקודש לידי חסידות. חסידות לידי תחיית המתים. תחיית המתים לידי אליהו ז"ל. זריזות לידי נקיות. °וכלה. וכיפר. נקיות לידי טהרה. °וכפר עליה הכהן וטהרה. טהרה לידי קדושה. °וטיהרו וקידשו. קדושה לידי ענוה. °כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח. ענוה לידי יראת חטא דכתיב °עקב ענוה יראת ה'. א"ר יצחק בר אלעזר מה שעשת חכמה עטרה לראשה. עשת ענוה עקב לסולייסה. דכתיב °ראשית חכמה יראת ה'. וכתיב °עקב ענוה יראת ה'. יראת חטא לידי רוח הקודש. דכתיב °אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. רוח הקודש לידי חסידות. דכתיב אז

פני משה

ואמרה ליה לא תצעק ולא תצטער רוח אנא ולנסוך כח זו והזאר שלא תאמר עוד כך הלא זיל ואשתוי לחבריך ותאמר כמו שכנו הם אל תאמן בעצמך עד יום מותך. באמת וכו'. כל מקום ששנינו באמת הלמ"מ הוא וכן הוא מפורש לעיל בפ"ב דכלאים ובתרומה מקיימת: תני. בתוספתא שם רשב"ג אומר מתקינין פרשיותיהן לאור הנר. מכינין לידע מקום הפרשה שיקראו למחר: מיי כדון. מאי טעמא התירו להן דהא מדקאמר רשב"ג התינוקות מתקינין משמע דאפילו שלא כפני רבן וקאמר דהיינו טעמא לפי שהגדולים בדעתן הן אלו רוצין שיכבה הנר מאיליו ולא להטותו בידליק ואלו לא רוצין שיכבה וא"כ משהותו מורין זה כזה הן והלכך לא חשש רשב"ג בתינוקות: כיוצא בו וכו' תני וכו'. בתוספתא שם: פרצה טהרה. כלומר שנתרבה ומביא הש"ס ראיה ללשון זה כדכתיב כי מעט וגו' וכן כדכתיב ובית אבותם פרצו לרוב. בד"ה א' ד': שלא גזרו לומר שלא יאכל טהור עם הטמא ... בזורכו עוד כך לפי שבלאו הכי היו נזהרין בזה וכך היא בתוספתא ולא גזרו הראשונים כו' לא יאכל הטהור עם האדם שהראשונים לא אכלו עם ... כלו' דמדייק הש"ס מדקתני לא יאכל ... שמעו כרתק שלא יבטל את האדם טומאה אלא לדיוקא איצטריך דזב עם אשתו המצורעת מותר שאף אם יבאו לידי הרגל דבר אין כאן איסור דישב מחוץ לאהלו כתיב ודרשו מכאן שהמצורע אסור בתשמיש המטה אבל לא מחוץ לאהלה והמצורעת מותרת בתשמיש. ולהכי לא קתני סתם הטמא עם הטמאה לפי שיש שאינן טמאין כן וליכא למיחש בהו מידי והא קמ"ל דתנא דמתני' ס"ל כקך דרשא לאהלו ולא לאהלה: מצורע עם זבה אסור. דכהא ודאי איכא למיחש שלא יבטל את הזבה והיא נכרת וקמ"ל דאפילו המצורע מקשה לו התשמיש ביותר מן הזב אפ"ה חששו: מצורע עם מצורעת אסור. שהוא אסור ... בטהרה בימי טהרתו: זה זב וזה זב. והואיל ושניהם אף הפרוש דברים טמאים קאכל ליכא למיחש מידי: ומ"ט דב"ש. ומפני שחששו מתוך שהוא מתרגל עם עם הארץ בימי טומאתו של הפרוש יבא להתרגל עמו בימי טהרתו ויטמא בעם הארץ את הטהרות שלו וב"ה לא חששו לכך: שבעה יומין מן שתא. וכן הימים שבין ר"ה ליוה"כ: מכאן היה ר' פנחס בן יאיר אומר. מדאידינן בזריזות בדבר שלא יבאו לידי הרגל ... נקיות. דכתיב בעבודת כ"ג ביוה"כ וכלה וכפר מתוך שהוא זריז בעבודה ולכלותה כפי הציווי בא לידי כפרה שנות ואין לך נקיות גדול מזה: וכפר עליה. מכיון שכפר עליה טהרה: וטיהרו. ואח"כ בא לקדשו: מרום וקדוש אשכון. עם מי שהוא קדוש אשכון מפני שאע"כ בא לידי ענוה והיא שוכן את דכא ושפל רוח: עקב ענוה. שזה מביאה לידי יראת ה' וזהו יראת הרוממות שהיא יראה המובחרת. לפי שמחשב בעצמו וכי מה אני השפל רוח ובריה שפלה לפני גדול רוממות יתברך ב"ה ויירא מלפניו מלעבור על מצותיו וכן יהיה זריז לקיים ולעשות: מה שעשת חכמה עטרה לראשה. והא יראה האחרונה שהיא יראת הרוממות ואגב החכמה היא עטרה לראשה כדכתיב ראשית חכמת יראת ה' שהיא ראשית לחכמה שאם אין יראה אין חכמה דמה תועלת מהחכמה שלו אם אין לו יראה ואם כל זה אותה יראה עשת הענוה עקב לסולייתה כמו לסוליה כדכתיב עקב ענוה יראת ה' וכלומר יראת ה' האמורה אגל החכמה והיא הגורמת ליראה שאם אין חכמה אין יראה שאינו יודע להזהר ולהתנהג ביראה ואעפ"כ יראה זו אינה אלא עקב אצל הענוה לפי שאם מתרגל האדם בענוה מתוך שהוא חושב תמיד מה אני ומה חיי יבא לידי יראת הרוממות כמו שאמרנו: אז תבין יראת ה'. אם תבין יראת ה' ומצא יראת ה' בשלימות אז דעת אלהים תמצא חדש ע"י רוח הקדש:

קרבן העדה

אמרה ליה. לא תצער שרות היא ולא נכשלת בחטא: אזיל. לך והשוה עצמך לחבירך ולא תתגאה יותר מאחריך שאתה שוה לאחרים ואמור עד יום מותך: פסקין. אזה תיבות מראש הפרשה ומתוך כך הוא נזכר בכולה למחר ומסייע את שבעה הקורין בנקודה וטעמים בלחש: מתקינין להן ראשי פסוקיהן. והן קורין כולה לאור הנר: מאי כדון. כלו' מ"ט: אילין. התינוקות רוצין שיכבה הנר ולא אתי לאטויי שידליק: ואילין. החזנים רוצים שלא יכבה הנר ותיישי' דלמא אתי לאטויי: ויפרוץ לרוב. זהו ע"י טהרתו של יעקב ובתוספתא ובבבלי ל"נ שני פסוקים אלו בדברי רשב"א: שלא גזרו לומר לא יאכל הטהור עם הטמאה. מפני הערוה שלא הולרכו לכך שכלן אוכלין חוליהן בטהרה היו ולא היו אוכלין עם נשותיהם טמאות: וישב מחוץ לאהלו. ואין אהלו אלא אשתו ולא הזכיר הכתוב אלא המצורע שאסו' בתשמי' ולא את המצורעת: ... עבירה וגם הוא אסור באשתו כדין מצורע: מצורע עם מצורעת אסור. מפני הרגל עבירה שמצורע אסור בתשמיש: שהוא מתרגל וכו'. פי' מתוך שהוא מהגגל בימי טומאה חיישינן שמא יתרגל נמי בימי טהרה עמו ויאכל בימי טהרתו דברים טמאים: אין את וכו'. אם אתה יכול לאכול חולין בטהרה כל השנה אכול: ואם לאו. עכ"פ בשבעת ימים בשנה דהייט שבעה ימים שבין ר"ה ליו"כ תהא זהיר בעצמך לאכול חולין בטהרה ועל ר"ה לא היה צריך להזהיר לאכול בפשיטות שיאכל בטהרה שחייב אדם לטהר את עצמו ברגל: מיכן. מדתנן לא יאכל הזב עם ... ברגל עבירה דילפינן מינה' דע"י זהירות מתרחקי' מן העבירה: זריזות. הוריו במלוה לעשות כהוגן ומרחיק מעצמו כל דבר שיכול לבוא על ידו עבירה מביא את האדם שהוא נקי בעשיותיו גם נקי מעבירות שבידו: טהרה. שאף שעתיו הראשונים יתלבנו ויוטהר נשמתו: קדושה. קדושת הלב והמחשבה: לידי ענוה. שכל מי שיש בו רוח קדושה חפץ להיות יותר קדוש גם כי יעלם מעני' דרך של שאר בני אדם שאין דרכיו מגוררים כל הצורך וזהו עיקר ענוה שמכיר פחיתת ערכו: לידי יראת חטא. שלא יאמר אני אלך בשוק של זונות ולא אחטא וכמו שאמר שע"כ שכיון שהוא עניו ויאמר שהוא שפל אנשים יהיה ירא חטא: לידי רוח הקודש. שכיון שהוא ירא חטא צריך שיתבודד מחברת אנשים וישב במדבר או במערת צורים כמו שעשו ראשונים וע"ז עיקר שרית רה"ק: לידי חסידות. שחסיד נקרא האיש שכבר זכה למעלת רה"ק הרי הוא פורש עצמו מכל תאות הגופניי' וממילא יבא לידי חסידות: לידי תחיית המתים. שאין זה אלא בשכר גדול וביסורין כחסידי עליון: לידי אליהו. שקודם התחיה האחרונה יבוא אליהו: וכלה מכפר את הקודש. ולשון וכלה משמע זריזות ולשון כלוי משמע מהירות דהייט זריזות וכתיב קרא אחריניא וכפר בעדו ובעד העם הוא הכפרה הכוללת לכלם הבאה ע"י זריזות בהא הנקיה הגמורה: וכפר עליה הכהן וטהרה. מן הכבועה שנשבעה כשכרעה לילד ואף ששוגגת היא צריכה טהרה: וטהרו וקידשו. לבתר טהרה אתיא קדושה. כי כה אמר רם ונשא. מדכתיב מרום וקדוש אשכון דהייט שעם היותו מרום ישכון עם הקדוש והדר קאמר שישכון את דכא ושפל רוח שהוא העניו משמע דמקודשה יבוא האיש להיות עניו ולהכי קאמר שיהיה ה' עם הקדוש ויהיה עם דכא ושפל רוח. עקב ענוה. כענוה ובשכר ענוה יבוא לידי יראת ה': שעשתה חכמה עטרה לראשה. דלא חשיבת החכמה בלמדה דהיכא דליכא יראת חטא אין חפץ בחכמה: עשתה ענוה עקב לסוליסא. פי' תחתית המנעל שהוא שפל אלא דענוה מדה חשובה מאוד שע"י יזכה ליראת חטא ותבל דלית ליה דחלא ותרעא לדרתא עביד שכלן צריכין לענוה: אז תבין יראת ה'. ואם תבין יראת ה' תזכה למצוא דעת אלקים והייט מדרגת רוח הקודש לדבר דברי חכמים וידיעות רמות כענין דוד ושלמה:

שנויי נוסחאות (פ"ד) פסקין נ"א פסוקין. (נו"ה) פסקיהן נד"י פסיקיהן. (פו"י) אבותיהן נמק"א „אבותיהם". (סו"ל) כי כה אמר (ישעי' נ"ז).

מראה הפנים

רבי חייא רובא מפקיד לרב וכו' ופי' בק"ע ועל ר"ה לא היה צריך להזהיר שבפשיטות שחייב אדם לטהר א"ע ברגל. יש לעיין קצת הא אינו חייב לטהר עצמו אלא בג' רגלים שרואה פנים בעזרה ולא בר"ה. ועיין בהר' ח"ס ביצה י"ח:

עמודי ירושלים

שנאמר כי מעט. בבבלי ליתא זה כאשר העיר הק"ס. והוא תוס' מתלמיד א'. לנגד לפנים לשון פלגם באשר רפב"א. של סנגיון ... וכה"ג כ"ל לקמן י"ד בפ"א ...

תני רשב"ג אומר התינוקות מתקנין לכם ראשי פסקיהן כו' ואילין לא בעיי דיטפי בוצינא. ... יפו ואלו רוצים דלא יכבה ... הוא דחוק למאן דאמר שיותה ... ע"פ ... בין התינוקות שאלו רוצים שיכבה הנר מאליו ולא ... הנה את אלו ... (ד' כ"ט א') שהביא הירושלמי הזה ובספ

קרבן העדה

אז דברת. כשהקב"ה מדבר בחזון אז יבוא לידי חסידות כמו שפירשתי למעלה: ה"ג בנוסכת שקלים חסידות לידי רה"ק רה"ק לידי התיית המתים וכן צ"ל לגרוס כאן ומייתי ראיה דחסידות מביא לידי רה"ק דכתיב אז דברת בחזון לחסידיך כשה' כבר חסיד זוכה לחזון והוא הרה"ק: רה"ק מביא לידי תחיית המתים. דכתיב ונתתי רוחי והוא רה"ק וחייתם אח"כ: מי שהוא דר בקביעו' בא"י שהיא מכפרת עון כדכתיב העם היושב בה נשא עון: ואוכל חוליו בטהרה. שגורם טהרת הגוף: ומדבר בלשון הקודש. שגורם טהרת הנפש: וקורא ק"ש בבוקר ובערב. שקיים והגית בו יומם ולילה שהתורה עיקר טהרת נשמה: מובטח לו שהוא בן עולם הבא. אפילו גופו יזדכך ויזכה לחיים נצחיים והם חיי עולם הבא. א"נ בלא דין ויסורין:

הלכה ד מתני׳

נמנו ורבו. ונמצאו של ב"ש מרובין:

גמ׳ קשה. לפי שהלל נשיא ועטותן: כיום שנעשה בו את העגל. שטעו במשה שהיה גבר עטוקן והם אמרו עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש וכו׳ א"נ לפי שהרגו בתלמידי ב"ש כדלקמן: בו ביום נדשו סאה. ביום שעלו לעליית חנניא בן חזקיה וגזרו י"ח דבר ואחת מהן נותן כיסו לנכרי ולא יוליכנו פחות מד׳ אמות אם יש שם נכרי אותו היום הרבו סייג לתורה במדה גדושה ויפה מדדו להרבות גדר: מחקו אותה. במדה מחוקה מדדו בו ביום שהרבו לגזור יותר מדאי ואין יכולין לעמוד בגזירתם ומתוך כך עוברין על דברי תורה כנואלת מדתם מחוקה מטפיפתה וטוב היה להם להיות מדתם עטופה ולא תבוא לידי מחק מרוב גדושה: אלו היה חסרה ומלאוה יאות. יפה הדבר מה שעשו חכמים: לחבית. כלומר למה הדבר דומה לחבית וכו׳: והיא מחזקת. השומשמין בין האגוזים אף כאן יפה תקנו והוסיפו דבר המתקיים: אלו היה מלאה וחסרוה יאות. בתמיה וכי יפה הדבר הזה אף כאן חסרוה חכמים: היא מפזרת. את השמן שהיה בה מתחילה אף כאן ע"י גזירתם גרמו לעבור דשמא לא יאמין את העכו"ם והם לא התירו להוליכ׳ פחות מד"א ואדם אינו מעמיד עצמו על ממונו ואתי לאתויי ד"א ברה"ר: והיו הורגין בתלמידי הלל. אילו היו רוצין לעלו׳ אבל ת"י לא הרגו אותן נ"ל: ששה. מתלמידי הלל עלו לביה"מ: והשאר עמדו. תלמידי ב"ש מלמט׳ בחרבו׳ וברמחים ולא הניחו לעלות כדי שבהם יהיו הרוב: י"ח גזרו הסכימו כולם על גזירתם: ובי"ח רבו. עמדו למנין והיו תלמידי שמאי רוב: ובי"ח נחלקו. עדיין עמדו במחלוקת׳ ואלו הן שנחלקו. א׳ אין שורין דיו. ב׳ סממנים. ג׳ כרשינין. ד׳ אונין של פשתן. ה׳ למר ליורה. ו׳ מצודות חיות. ז׳ מצודות עופות. ח׳ מצודות דגים. ט׳ אין מוכרין. י׳ אין טוענין עמו. י"א אין מגביהין עליו. י"ב אין נותנין עורות. י"ג ולא לכובס עכו"ם. י"ד לא ישאילנו. ט"ו ולא ימכור. ט"ז ולא ילוהו. י"ז לא יתן לו במתנה. י"ח לא יבלא איגרת. רמב"ם: על פיתן וכו׳. כולהו מפרש לקמן: תמן תנינן. כלומר הני תמני׳ ועוד תנינן בזבין פ"ה עוד עשרה: האוכל אוכל ראשון. מן התורה אין אוכל מטמא אדם האוכלו חוץ מנבילת עוף טהור אבל נבלת בהמה לא דדוקא מי שאין לה טומאה אלא באכילתה יצאת זו שיש לה טומאה קודם שיאכלנה וכ"ש אוכל ראשון שאינו אב הטומאה אבל הן גזרו באותו היום על אוכל ראשון לטומאה או שני לטומאה שיהא גופו נעשה שני לטומאה ופוסל את התרומה במגעו דשני פוסל את התרומה וכן השותה משקין טמאים נמי גזרו שיהא נעשה גופו שני לתרומה לפסול את התרומה במגעו הרי אלו ג׳ גזרות וטעמייהו דגזרו בהו דזמנין דאכיל אוכלין טמאין ושדי משקין דתרומה לפומיה בהדי שהאוכלים טמאים בפיו ופסיל להו וזמנין דשתי משקין טמאין וכשהן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסיל להו ושיעור אוכלין לפסול את הגויה בחצי פרס מיהו טומאה זו איכה חמורה כל כך דסגי לה בטבילה לתרומה ולא בעיא הערב שמש כטומאה דאורייתא: והבא. לאחר שטבל מטומאתו במים שאובין בו ביום: וטהור גמור שנפלו וכו׳. וטעמא דגזרי בהני תרי דליטמא אדם לפי שהיו טובלין בימי מערות כרותין והיו טהגין עליהן אחר כך מים שאובים להעביר כיחון המים התחילו ועשאו קבע לומר לא מי המערות מטהרין אלא הייס שאובין מטהרין עמהו ונזרו עליהן טומאה דלמא אתו לבטולי תורת מקוה וטבלי בשאובים:

והסכר

הלכה ד מתני׳

אז דברת בחזון לחסידיך. חסידות לידי תחיית המתים. דכתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם. תחית המתים לידי אליהו ז"ל. דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה׳ הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. תני בשם ר"מ כל מי שהוא קבוע בארץ ישראל. ואוכל חוליו בטהרה. ומדבר בלשון הקודש וקורא את שמע בבוקר ובערב מובטח לו שהוא מחיי העולם הבא:

הלכה ד מתני׳

ואלו הן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון שעלו לבקרו ונמנו ורבו ב"ש על ב"ה ושמנה עשר דברים גזרו בו ביום: **גמ׳** אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. רבי אליעזר אומר בו ביום גדשו את הסאה. רבי יהושע אומר בו ביום מחקו אותה. אמר לו ר׳ ליעזר אילו היתה חסירה ומילאוה יאות. לחבית שהיא מליאה אגוזין כל מה שאתה נותן לתוכה שומשמין היא מחזקת. אמר לו רבי יהושע אילו היתה מליאה וחיסרוה יאות. לחבית שהיתה מליאה שמן כל מה שאתה נותן לתוכה מים היא מפזרת את השמן. תנא ר׳ יהושע אונייא תלמידי ב"ש עמדו להן מלמטה והיו הורגין בתלמידי ב"ה. תני ששה מהן עלו והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחים. תני שמונה עשר דבר גזרו ובשמונה עשרה רבו. ובשמונה עשרה נחלקו. ואילו הן שגזרו על פיתן של עכו"ם ועל גבינתן ועל שמנן ועל בנותיהן. ועל שכבת זרען ועל מימי רגליהן ועל הלכות בעל קרי. ועל הלכות ארץ העמים. תמן תנינן אלו פוסלין את התרומה. האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני. והשותה משקין טמאין והבא ראשו ורובו במים שאובין. וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין.

והספר

פני משה

אז דברת בחזון. שהוא רוח הקדש וזהו שתדבר ע"י כך לחסידיך לפי שזה יבא לידי חסידות: ונתתי רוחי בכם. וכבר תבא לידי מדה הראויה להביא מדת חסידות ואז יהיה תחיית המתים וע"י אליהו זכור לטוב כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו׳ לפני בא יום ה׳ הגדול והנורא והשיב וגו׳ וזהו תחיית המתים שבכל ימיו וישובו לכם וא"ו:

הלכה ד מתני׳

אלו מהלכות שאמרו וכו׳. לפי טעמא זו אדלקמן קאי אין שורין וכו׳: נמנו ורבו וכו׳. כלומר ויש מן ההלכות שנמנו ורבו ב"ש על ב"ה כשעמדו למנין: וי"ח דבר גזרו בו ביום. מפרש בגמ׳ מאי נינהו:

גמ׳ אותו היום וכו׳. תוספתא היא בפ"ק לפי שהיה הלל יושב כפוף לפני שמאי ועוד שהיו ב"ש הורגין בתלמידי ב"ה כדלקמן: בו ביום גדשו את הסאה. כלו׳ דר"א מרבה בשבח על הגזירות שגזרו בו ביום כדי לעשות גדר והרי זה כסאה מלאה וגדושה ע"י כך. ור׳ יהושע קאמר דלא היא אלא אדרבה שע"י שגזרו הרבה יותר מדאי ורוב הצבור אין יכולין לעמוד בהן וע"י כך עוברין הן על דברי תורה וה"ז כסאה מחוקה שע"י שהרבו עליה בטפיפתה חסרה ממדתה ונמחקה. ומביא כל אחד מהן משל ודמיון לדבריו: אילו היתה חסירה ומליאה יאות. האי אילו להיאות שהוא כן מיתפרשא וכך הוא דרך הש"ס הזה בכל מקום לתפים לשון אלו על דבר שהוא כך וכלו׳ הרי זה כאילו היתה חסירה בתחלה ומילאוה אותה ויאות הוא כן כדמסיק להמשל שהרי זה דומה לחבית שהיא מליאה אגוז; וכל מה שאתה נותן לתוכה שומשמין היא מחזקת והאגוזים עומדין במקומן כמלואן ונתמלאת חבית זו אע"פ שמליאה היתה מאגוזים מ"מ חסירה משומשמין היתה ועל ידי שמילאוהו גם בשומשמין מחזקת היא הכל וכך הוא זה שמתוך שהוסיפו עליהן לגזור ולהחמיר ע"י כך מתקיימין הן דברי תורה ונזהרין הן מכולן: א"ל ר׳ יהושע. אני אומר כהפך אלא כאלו שהיתה הסאה מליאה והם חיסרוה ויאות הוא לדמות ענין זה לחבית זו שהיתה מליאה שמן וכשאתה נותן לתוכה מים היא מפזרת את השמן וכך הוא זה שע"י שגזרו עליהן יותר מדאי מתוך כך עוברין הן אף על מה שהיו נזהרין בהן בתחלה: ששה מהן. מתלמידי ב"ש עלו לעלייה והשאר מהם עמדו עליהן מלמטה על תלמידי ב"ה בחרבות וברמחים כדי שלא יעלו וירבו אותן שהן תב"ש למעלה על אותן של ב"ה:

תני. בתוספתא כרייתא י"ח דבר גזרו ובי"ח רבו ולקמן איכא למאן דאמר דמפרש שאותן שגזרו הן מה שרבו בית שמאי על בית הלל ומתוך שרבו גזרו בהן: ובי"ח נחלקו. הן אותן הדברים השנויים בפרקין לקמן שעמדו במחליקתן ולא רבו ב"ש על ב"ה: על פיתן. של נכרים וכו׳ ועל בנותיהן הרי כאן ארבע: ועל שכבת זרען ועל מימי רגליהן. איכא למאן דאמר לקמן דבהדא קחשיב לגו שאין ש"ו של נכרי טמא אלא מחוך שא"א לשכבת זרע לצאת בלא מימי רגלים כדמפרש לקמן בהסוגיא והאי ת"ד חשיב להו בתרתי: ועל הלכות בעל קרי. פרשיר כד"ת עד שיטבול: ועל הלכות ארץ העמים. שגזרו עליהן טומאה: תמן תנינן. במתני׳ סוף מסכת זבים אלו פוסלין את התרומה וכו׳ והרי כאן עשרה כפי אשר נשנו במשנה וקסבר האי תנא דחשבינן לשכבת זרען ולמימי רגליהן בתרתי והרי כאן י"ח: רבנן

מסורת הש"ס

שבת יג ע"ב. שם יז ע"א. שם קנג ע"ב (תוספתא פ"א).

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (ס"י) ואלו הן ההלכות בד"ו אילו שהלכות. (ס"ג) ש לו בד"י כשעלו. ונמנו בד"י נשנו. (ב"ה) דברים בד"י דבר. (ס"ל) שלשה בד"ו שלשת

שבת ט

עמודי ירושלים

וכתב וז"ע וס׳ דבריהם כי התינוקות יתרחקו מן הקריאה ויאהבו שיכבה הנר ולא נכותים ... כבם כי הם לא יסו את הנר ולפיכך יותר נגם לקרות לאור הנר דליכא למיחש שמא יטו אבל כאן לא יקרא דחיישינן שמא יטה לפי שלא ירצה שיכבה הנר לפיכך מפסלין החיטקת מן הקריאה עכ"ל והקה"ע כיון לפי׳ היה מדעתי: עמדו להן מלמטה וכו׳ הורגין אותן נ"ל עכ"ל. וי"ל סעד לדבריו מדברי ר׳ סעדיה גאון שכתב ע"ד הקראים ... וע"ז בשיטו הקראים דמבואר כן בירושלמי. אולם לפי פי׳ הקה"ע א"ש דברי ר׳ סעדיה: ... בבי"ג יו"ד (סי׳ קט"ז) וכן ראיתי בטור בס׳ בישולי עכו"ם. אך הפוסקים כתבו שלא נמ... בי"ח דבר על הגבינה ע"ש. ומה שמבואר בירושלמי על כתשיהן כו׳ ועל מטחיהן. ... מלוחכן שמלחו העכו"ם עכ"ע. והנה נ"ע דפ"ע להירושלמי דגם מלת עכו"ם אסרו כמו מב... בחומץ ולפ"ז היכא דידעינן דלא עירב חומץ מותר ובלאת לפי שיטת הירושלמי אסור כתש... בירושלמי עדותן כתב סקה"ע וז"ע וקשה הא מה"ת עפו"ם פסול לעדות כדכתיב פי סקל סת...

שב ירושלים

תמן תנינן. ולפ"ז נ"ע שתלמוד זה ס"ע דסתוכל אוכל ראשון ואוכל שני בכתים וכן אוכלין תלוים בנתאו נמבקין בכתים ודלא כבבלי י"ז ג׳ ופ"ש נחום׳ באורך ונפ"י נ"ע לנכרי הק"ע בשורי קרבן ד"ם וכפשו׳ יוש:

... והיו הורגין בתלמידי הלל כתב הקרבן משום אלו היו רוצין לעלות אבל הם ומשום לא הי ... הקראים שכתבו שהיה הריגה בין בית שמאי ובית הלל ורב סעדיה כתב שלא נמצא כן בתלמוד ... על פיתי ועל גבינתן נספר הפתים גרם ועל חמאותיהן כאשר כתב בשם הבמ"ע אבא ... שלא נמצא כן בירושלמי. ועי׳ בתשב"ץ (ח"ג סי׳ י׳) שכתב שגם גבינתן הוא מ"ש דלא נאז ... כתב הקה"ע כבושיהן דגים וירק הכבושים במים דחיישינן שמא נתן היין בתוכן ס׳ ... כמו מבשל וכו׳ יותן כס"ם ... ואו"כ למה הוכרך לומר דכבש אשר שמא נתן היין ... כבש דסי מבשל וכ"ש שמא ממלח ועי׳ בפר"ח ביו"ד (סי׳ קי"ג ס"ק כ"ח). ומה דלאמא ... סקל סעד ס׳ ועכו"ם לאו אתיו הוא ותיבו במסלם מסול מדאורייתא אלא דרבנן בקש נמצות

עין משפט נר מצוה

מסורת הש״ס

[illegible]

א ודספר י והידים. והטבול יום. י והאוכלים
ד והכלים שנטמאו במשקין. רבנן דקיסרין אמרו
אלו שגזרו ממה שרבו שבעה אינון. ואילין אינון
חורנייתא. *מי שהחשיך בדרך ס נותן כיסו
לעכו״ם. כיוצא בו *לא יאכל הזב עם הזבה
י מפני הרגל עבירה. *כל המיטלטלין י מביאין
טומאה כעובי המרדע. *כיצד ח בוצרין בית
הפרס. *המניח ט כלים תחת הצינור. על *ששה
ספיקות י שורפין את התרומה. א״ר יוסי בי ר׳
בון כ אף *גידולי תרומה. אלו הן שגזרו אילין
עשרתי קדמייתא. והשאר מן מה דתני רשב״י
בו ביום גזרו על פיתן ועל נבינתן ל ועל
יינן מ ועל חומצן י ועל צירן ס ועל מורייסן
פ על כבושיהן פ ועל שלוקיהן ועל מלוחיהן ועל
החילקה ועל השחיקה ועל הטיסני ועל לשונן
ועל עדותן ועל מתנותיהן על בניהן ועל י בנותיהן
ועל ק בכוריהן. *פיתן ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳
יונתן מהלכות של עימום הוא. א״ר יוסה קשייתה
קומי רבי יעקב בר אחא מהו מהלכות של עימעום
כך אנו אוכרים *ובמקום שפת ישראל מצויה
בדין היה שתהא פת עכו״ם אסורה ועימעמו עליה
והתירוה

פני משה

רבנן דקיסרין אמרין. דלא כך היא אלא אלו שגזרו ממה שרבו שבעה אינון. כלומר הא דקא מחשבת לאלו שגזרו והן הן אותן שרבו בית שמאי על בית הלל לדידן לא ס״ל הכי ככולן דקא מחשבת להו אלא אלו הראשונים על פיתן וכו׳ הן הן מאותן שרבו עליהן ולא כדקאמרת שהן שמונה אלא שבעה אינון וכדפרישית דס״ו ומימי רגליהן לא מחשבינן אלא כחדא: ואילין אינון חורנייתא. שגזרו עוד עליהן אחר שרבו מי שהחשיך בדרך וכו׳ וכיוצא בו וכו׳ שנינו לעיל וכל המטלטלין וכו׳ כדתנינן בריש פ״ו דאהלות וכיצד בוצרין וכו׳ שנינו גם בריש פ״א לפי שגזרו על הבוצר לגת שיהא מוכשר לקבל טומאה: והמניח כלים תחת הצינור. שיהו פוסלין את המקוה כדתנינן בפ״ד דמקואות והרי כאן חמשה ועם השבעה הראשונים הרי י״ב ועל ששה ספיקות שורפין את התרומה ששנינו בפ״ד דטהרות נמי מאותן שגזרו עליהן בו ביום אחר שרבו והרי כאן י״ח: אף גידולי תרומה תרומה. ששנינו בפ״ט דתרומות מי״ח דבר הוא וקסבר ר׳ יוסי בר׳ בון בר׳ יוסי במתניתין דהמניח כלים תחת הצינור שעדיין מחלוקת במקומה עומדת ואפיק להא ועייל להא: אלו הן שגזרו. רבנן דקיסרין חשבו להא ואלו הן שגזרו ולא רבו כלל עליהן ואלו הן עשרה קדמייתא מתני׳ דוכים אלו פוסלין את התרומה וכו׳ שהן עשרה דברים והשאר הן מן מה דתני רשב״י וכו׳ וכלומר דלמדין אנו מהך ברייתא דקתני לאותן שגזרו עליהן בו ביום. ועל פיתן דקתני ברישא לא מתחשבין להאי שגזרו כלא רביית מנין אלא זה הוא מאותן שגזרו אחר שרבו כדאמרי לעיל אלא השאר דקתני בהאי ברייתא שגזרו בו ביום הן הן להשלים הי״ח דבר שגזרו ולא רבו עליהן כלל. ואלו הן על נבינתן הרי א׳ ועל יינן ועל חומצן ועל ציר ועל מורייסן בחדא קחשיב להו לפי שטעם אחד להן דהחשש הוא משום סתם יינן שלהם הרי כאן ב׳. על כבושיהן ועל שלוקיהן ועל מלוחיהן נמי בחדא חשיב להו דהאיסור א׳ הן משום בשולי נכרים וכבוש כמבושל וכן מליח כרותח הרי כאן ג׳. ועל החילקה ועל השחיקה ועל הטיסני אלו הן מה ששנינו בפ״ו דמכשירין החילקה והטרגים והטיסני טמאים בכל מקום. חילקה היא חטה אחת שנחלקה לשנים טרגים הוא השחיקה דקאמר הכא שנשחקת ונחלקה לשלש והטיסני שנחלקת לארבעה ולכולן טעם אחד להן לפי שמלחלחין אותן כדי שיהא נוח לחלקן ומוכשרין הן לפיכך טמאין בכל מקום והלכך נמי בחדא קחשיב להו והרי כאן ד׳: על לשונן ועל עדותן. ענין אחד הן שאין סומכין על לשונן ואין מקבלין עדותן הרי כאן חמשה: ועל מתנותיהן. שלא יתנו להם מתנות משום לא תחנם וכן אין מקבלין מהן מתנות [illegible] הרי כאן ששה: על בניהן ועל בנותיהן. שגזרו עליהן שלא יתייחד עם בניהן ולא עם בנותיהן וזהו ענין אחד הרי כאן שבעה: ועל בכוריהן. זהו תינוקות שלהם ועל זה שגזרו עליהן מימי קטנתן ובתחלת ילדותם קרי לה בכוריהן לפי שגזרו ויכה על תינוק נכרי כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו ויבא לידי משכב זכור הרי כאן שמונה ועם עשרה קדמייתא הרי אותן י״ח דבר שגזרו עליהן ולא הוצרכו למנין על אלו: פיתן וכו׳ מהלכות של עימעום הוא. יש למעט ולנהוג עליה ומפרש ואזיל לחיזה צד הוא הנמנום: מהו מהלכות של עימעום. אם כך אנו אומרים לפרש דבמקום שפת של ישראל מצוי כדין היה לאסור אלא שעמעמו על האיסור ולא רצו להחמיר והתירוה

קרבן העדה

והספר. כל כתבי הקודש תורה נביאים כתובים פוסלין תרומה במגען שבתחלה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ס״ת אמרי האי קדש והאי קדש כיון דחזו דאתו ספרים לידי פסידה שהעכברים המצויים אצל אוכלין היו מפסידים את הספרים גזרו שתהא נגיעת הספר פוסל את התרומה: והידים. לפי שידים עסקניות הן נגעות בבשרו במקום הטנופת וגנאי לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות והיא מונחת על אוכליה לפיכך גזרו על סתם ידים שפוסלין את התרומה אא״כ שמרן בטהרה: והאוכלין שנטמאו במשקין. שאותן המשקין נטמאו מחמת ידים שנגעו בהן קודם נטילה גזרו על המשקין שיטמאו את האוכלין שכל הדברים הפוסלין את התרומה מטמאין את המשקין להיות תחלה גזירה משום משקין הבאין מחמת שרץ דאשכחן בהן ראשונים מדאורייתא והא דגזרו במשקין להיותן תחלה ולא גזרו באוכלין גזירה משום אוכלין הבאין מחמת שרץ הייט טעמא משום דמשקין עלולין לקבל טומאה שאינן צריכין תיקון הכשר להביאן לידי קבלת טומאה כמו שאוכלין צריכין נתינת המים לקבל טומאה: והכלים שנטמאו במשקין. שנטמאו המשקין כשרץ אע״פ שהם ראשון לטומאה דאורייתא אין יכולין לטמא אדם וכלים שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה ולא ממשקין שנטמאו בשרץ שהן ראשונים ורבנן גזרי עליהן שיטמאו כלים גזירה משום משקין דזב וזבה שהן רוקן ומימי רגליו שהן אב הטומאה ומטמאין כלים מדאורייתא: רבנן דקיסרין. פליגו על הברייתא ואמרו אלו י״ח שאמרו שגזרו יש מהן שבעה מאותן שרבו: ואלו. דקחשיב בסמוך. הן אחד עשר הנותרים מאותן שרבו: מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי. ולא יטלטלנו פחות פחות מד״א: כל המטלטלין מביאין את הטומאה כעובי המרדע. והוא מלמד הבקר ויש בהקיפו טפח אבל אין בעביו טפח ואע״פ שמן התורה אין אוהל פחות מטפח גזרו רבנן על כל המטלטלין שיש בהקיפן טפח שאם ראשן אחד האהיל על המת וראשן אחד על הכלים מביאין להן טומאת אוהל גזירה אטו מי שיש בעוביו טפח שמביא את הטומאה מדאורייתא: כיצד בוצרין בית הפרס. ויהיו ענבים שגדלו בו טהורים ותנן בפי״ח דאהלות שמזין על האדם וכלים ושונים וטובלין ומוציאין חוץ לבית הפרס ואחרים מקבלין מהן ומוליכין לגת ואם נגעו אלו באלו טמאים כדברי בית הלל. ובית שמאי אומרים אוחז את המגל בסיב או בוצר בצור וגותנין לתוך הכפיפה ומוליך לגת וקסברי רבנן דקיסרין דהיינו ורבו בית שמאי על בית הלל בזה והלכה כבית שמאי שצריך לאחוז המגל בסיב דהבוצר לגת הוכשר אפילו לטומאת בית הפרס: המניח כלים תחת הצינור. שקבעו ולבסוף תקנו להמשיך מים למקוה דשוב איט פוסל אבל הכלים פוסלין משום שאיבה אחד מניח ואחד שוכח דברי בית שמאי ובית הלל מטהרים בשוכח ורבו ב״ש על בית הלל דאפילו בשוכח פסול: על ששה ספיקות שורפין את התרומה. על ספק בית הפרס ועל ספק עפר הבא מארץ העמים ועל ספק בגדי ע״ה ועל ספק כלים הנמצאים ועל ספק הרוקין ועל ספק מי רגלי אדם שכנגד מי רגלי הבהמה והני ששה ספיקות בשית קחשיב ליה הרי י״ח: אף גידולי תרומה. בו ביום רבו שאפי׳ בדבר שזרעו כלה כגון תבואה וקטניות גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן שאסורה באכילה ואתי לזרעה יתישינן דלמא אדמשהי לה עד זמן זריעה אתי למיכלה בטומאתה הלכך גזרו שתהא בשמה הראשון אף לאחר הזריעה ותהי׳ תרומה טמאה: אילין עשרה הראשונים. דקחשיב בברייתא שלא היה אלא י״ז אם לא חשבינן טבול יום דסובר ט״י דאורייתא הוא ולא מהן שבעה שרבו ולא גזרי נשתיירו עשרה: והשאר. פי׳ עוד שמנה שגזרו בו ביום: מן מה דתני. כלומר הני שמנה נכללים בתוך הך דתני ר׳ שמעון ב״י דאף רשב״י שמנה עשרה קחשיב: ועל חומצן. ועל חומץ שלהן: ועל צירן. ציר דגים דלמא מדג טמא הוא: ועל מורייסן. שדרכן לתת בו יין: כבושיהן. דגים וירק הכבושין במים דחיישינן שמא נתנו בהן חומץ: שלוקיהן. כל דבר שבישלו עכו״ם אפי׳ בכלי טהור: מלוחיהן. מליח שמלחו עכו״ם: חילקה. מין דגים קטנים טהורים והיא סולתנית ואין לה סנפיר ועתיד לגדל לאחר זמן קי״ל דמותרת אלא שגזרו מפני שעירבו׳ עולה עמה דגים טמאים הדומי׳ לה נ״א חילקה חטים ומתברי׳ כאסיתא לשנים: ועל השחיקה. עכו״ם ששחק דברים המותרים ואין להכירם שאסור ליקח מהם דלמא ערבי בהו דברים אסורים נ״א חטים דמתחלקי׳ לג׳ חלקי׳: טיסני. חיטי׳ דמתחלקים אחד לד׳ חלקים: ועל לשונן. שלא ירגיל אדם עצמו ובניו לדבר בלשון עכו״ם: ועל עדותן. שאין מקבלין עדות מהם אפי׳ במסיח לפי תומו אלא לעדות אשה בלבד: ועל מתנותיהן. שלא נקבל מהן מתנות שלא יהא נגרר אחריהו: על בניהן. שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו: ועל בנותיהן. לאסור ביאתן אפי׳ בזנות אף על פי שאינו מפורש בתורה: ועל בכוריהם. שהמוכר קרקע לעכו״ם יביא בכורים מן הקרקע ההיא כי היכא דיטרח ויקנה מיד העכו״ם וכדתנן בפ״ד דגיטין: עמום. לשון נמנום שגמגמו בה ובכה מראיתו דוהנה כהה מתרגמינן והא עמיא והיינו נמי שכהה ההלכה: כך אנו אומרים. כלומר מי אמרי׳ שעמעמו עליה

[illegible]

גליון הש״ס

[illegible]

שינויי נוסחאות (פו״ג) שבעה בל״י שובעה. (זו״ג) ובמקום גל״י במקום.

מערכת העורך

[illegible] בו ביום נדרשו את הסאה. בגרון (פ׳ ממק) בו ביום נדרשו סאה פי׳ בו ביום שהושיבו את ר׳ אליעזר בן עזריה בראש נדרשו סאה כלומר מדת חסאות [illegible]

התיקר שהוא חסיר מח״ת שאילו באו להוסיף על דבריהם [illegible] והתנו נדרש (סה״ש פ״ב):

הרא מבריירץ

[illegible] עדותן. וכו׳ וכתב פג זה [illegible] מדאורייתא וכו׳. [illegible]

עמודי ירושלים

נפדות אשה להכשיר מסל״ת [illegible] [illegible]

מסורת הש"ס

והתירוה או שעמעמו עליה ואסרו' והחמירו בה כיוהר מנה שהחמירו בראשונים: ויש עמעום לאיסור. בתמיה אם החמירו בה אדרבה [illegible] ליה לר' יוסא: ופריך ופת. וכי לא דמי לתבשילי עכו"ם דהא תרווייהו משום חתנות אסירי וכי אנו אומרים דבמקום שאין תבשיל ישראל שיהא תבשיל עכו"ם מותר אלא לכ"ע אסור א"כ אף בפת נאמר כן דעמעמו עליו ואסרו: ומשני אלא כן היא. דעמעמו על הפת והתירוה במקום שאין פת ישראל מצויה ולא כדקאמרת דאפילו במקום שפת מצוי' ודקשי' לך מ"ש מתבשיל שאני פת שהיא חיי נפש שאי אפשר לחיות בלא פת: כדברי מי שהוא מתיר. שעמעמו עליה והתירוה במקום שאין פת ישראל: ובלבד מן הפלטר. אומן לאפות פת למכור אבל לא מפת בע"ה: ולא עבדין כן. פי' לא נהוגין כרבנן דקיסרין אלא אוכלי' אף מפת בע"ה במקום שפת דחוק: שלא נשתנה מברייתו. מותר לקנות מהן מכאן שבישולי עכו"ם אסורים: התיבון. ר' חייא: מוטליי'. מביא זרע כרפס וזרע פשתן וזרע שבלילתא ושורה אותן במים חמין ומניחן עד דמדבק בהדדי ומעייל לאדם לבית המרחץ ובשולא כבר גדל הזרע מוטליי' והוא לרפואה וקמ"ל סברייתא דאע"ג דתרו ליה בחמין לא הוי בשולי עכו"ם: ופנקריסין. הן קפריסין שומר לפרי והן ממין אף ורך לאוכלן חיין ויש שלוטין אותן: וקובטיות. הן קלפוטות מין כרתי הוא ונאכל כמות שהוא חי: וחמין. מים חמין של עכו"ם: ניחא. כלומר הניחא כל הני דקחשיב בברייתא קורא אני בהם דלא נשתנו שהרי יכולים להשרות' ולהחזירם כמו שהיו קודם הבישול: קליות למה. אלא קליות והן חטי' שנתהבהבו ע"י אור הני והא' נשתנו ואפ"ה מותרין ובבבלי מסיק דקליות נמי לא נשתנו מברייתן: ויוצאין בו משום עירובי תבשילין. אי אלין עכו"ם: באוכל תשברו. שע"י שתאכילהו ממאכלך תשבר לבו הערל כדכתיב אם רעב שונאך האכילהו לחם: ה"ג שאם היה קשה עליך באוכל תשברו אותם או בכסף: אמרין כך היה ר"י עושה כשהיה רואה שר חשוב בא לעיר היה משלח ליה מתנות מאכלים: מאי אמר. כלומר מאיזה טעם דאיש יבוא לפניו דין יתום ואלמנה אמצא חן בעיניו לפייסו עבורם: משום תערובת. חלב בהמה טמאה: ופריך ותני כן. וכי תנינן הכי הלא תנינן עומד הוא ישראל בצד עדרו ואפי' אינו רואה ט' ולא ס"ד משום חלב טמאה אמאי לא ניחוש להן ל"א ותני כן בניחותא דוקא עומד ישראל בעדרו אבל בצד עדרו לא דאיכא למיחש לדבר טמא: משום גילוי. וחיישינן שמא נחש שתה הימנה וכשישראל יושב בצד עדרו ורואה הנכרי יוצא ממקום שחולב שם וכל שעה תופסו בידו ליכא למיחש לגילוי: ופריך ויעמיד. וכל מה ששתה נחש הימנה אינו מעמיד ל"א כיון דאדם אינו מניחו ליכב גבינה מיהו מסתרי כן פי' בתוספת: מפני ארס הנתון בין הנקבים שבגבינה ויש לחוש לסכנה: ג' מיני ארס הן אחד צף למעלה והוא ארס של זקן: ואחד משוקע למטה. והוא ארס בחור ואחד מטקב כשבכה ועומד מלמעלה ומטפטף בינתיים והוא ארס של בינוני: ניגייתא לסדרא רבא. הניגיה שבבית המדרש הגדול: שתו הראשוני' ממנה ולא מתו והאחרוני' שתו ומתו ש"מ שהארס הי' שוקע למטה: פועלי' הי' בהר ונתגלה כד של מימיהן שתו הראשוני' ולא מתו והאחרוני' מתו בודאי ארס שוקע הי':

תורה אור

והתירוה. או במקום שאין פת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת עכו"ם מותרת. עימעמו עליה ואסרוה. אמר רבי מנא ויש עימעום לאיסור. ופת לאו תבשילי עכו"ם הוא כך אנו אומרים במקום שאין תבשילי ישראל מצויין בדין היה שיהו תבשילי עכו"ם מותרין ועימעמו עליהן ואסרום. אלא כיני במקום שאין פת ישראל מצויה. בדין היה שתהא פת עכו"ם אסורה ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש. רבנן דקיסרין בשם רבי יעקב בר אחא כדברי מי שהוא מתיר. ובלבד מן הפלטר. ולא עבדין כן אמרון קומי רבי חייא רובא תני רבי שמעון בן יוחי (דברים ב) אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם ונו'. מה מים שלא נשתנו מברייתן אף כל דבר שלא נשתנה מברייתו. התיבון הרי מוטלייה ופנקריסים וקובטיות וקליות וחמין שלהן הרי אלו מותרין. ניחא כולהן שהן יכולין להשרות ולהחזיר כמו שהיו קליות. למה א"ר יוסי בי ר' בון בשם רב כל האוכל שהוא נאכל חי כמות שהוא אין בו משום תבשילי עכו"ם. ויוצאין בו משום עירובי תבשילין. מה מקיים רבי חייא רובא אוכל תשברו מאתם באוכל תשברו. האכלתו שברתו. שאם היה קשה עליך כאוכל תשברו. ואם לאו הכרע עליו כסף. אמרין כן הוה רבי יונתן עבד. כד הוה חמי בר נש רב עליל לקרתיה הוה משלח ליה איקרין. מיי אמר דאין הוה דיין דייתם או דיין דארמלה נישכח אפין מפייסיה עלוי. גבינתן אמר ר' ירמיה חלב העכו"ם למה הוא אסור משום תערובת בהמה טמאה. ותני כן עומד הוא ישראל בעדר והעכו"ם חולב ומביא לו ואינו חושש. רבי בא בשם רב יהודה. רבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי חלב העכו"ם למה הוא אסור משום נילוי. ויעמיד. א"ר שמואל בר רב יצחק מפני ארס הנתון בין הנקבים. ותני כן ג' אירסין הן אחד צף ואחד שוקע ואחד עשוי כשבכה ועומד מלמעלה. ביומוי דרבי ירמיה איתגליין ניגייתא דסדרה רובא שתון קדמאי ולא מיתון. אחראי ומייתון. אני אומר אירס שוקע הוה. פועליא היו בטורא איתגליית קולתא דמיא שתון קדמאי ולא מייתון. אחראי ומייתון. אני אומר אירס שוקע הוה. השמן והחומץ הציר והמוריים והדבש

אין

פני משה

והתיריה או להפך דבמקום שאין פת של ישראל מצויה בדין יהא שתהא מותרת ועמעמו על ההיתר ואסרוה לעולם: א"ר מנא. אמאי תיבעי לך וכי יש עמעום לה כלומר וכי שייך לשון עמעום של שהיו נראה להם להתיר ואסרוה וכי פת לאו כתבשילי עכו"ם חשיבא ומעתה וכי כך אנו אומרים גם בתבשילי עכו"ם דבמקום שאין תבשילי ישראל מצוים היה בדין להתיר אלא שעמעמו עליהן ואסרום בתמיה ואלא תבשילי עכו"ם מדינא אסורין לעולם: אלא כיני. אלא ודאי כך הוא הדבר כדאמרת מעיקרא שהעמעום הוא על האיסור ומפני כך התירו אבל לא במקום שפת ישראל מצויה כדבעית למימר דבכה"ג לא התירו אלא דוקא במקום שאין פת ישראל מצויה ואפ"ה בדין היה לאסור דהיה נראה להן לדמות לתבשילי עכו"ם ועמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש שא"א שלא בפת: כדברי. כלומר ואפילו לדברי המתיר ובלבד מן הפלטר אבל לא מפת בעל הבית: ולא עבדין כן. אלא שאין שומעין לו ונוהגין היתר אף בשל בעל הבית. וגרסינן לכל הא בפ"ח דשביעית ובפ"ב דע"ז בהלכה ח' ובכמה מקומות: אמרין קומי ר"ח רובא תני ר"ש בן יוחי וכו'. אשלקות דתנינן בע"ז שם קאי ואגב מייתי לה באחר מקומות דדריש רשב"י לסמך מקרא לאסור תבשילי עכו"ם: מה מים שלא נשתנו מברייתן. ע"י האור אף כל דבר וכו': התיבון. עלה הרי תנינן בתוספתא דע"ז פ"ה: מוטלייה. מפרש לה בבבלי ע"ז זרע כרפס וזרע דליתנא ושבלילתא וחרי ליה בהדדי בספורי ושבקו ליה עד דמקבל: דפנקריסין. קפריסין: וקובטיות. כריתין: ניחא טלהון. אלו שהתירו לפי שהן יכולין להשרות ולחזור כמו שהיו ולא שייך לאסרן משום בישולי עכו"ם: קליות מה. בתמיה לדידך דאמרת בישולי עכו"ם מן התורה אסורין למה התירו בקליות שלהן: אמר ר' יוסי בר' בון בשם רב. דבאמת תבשילי עכו"ם אינם אלא מדרבנן ולא גזרו אלא על דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ולפיכך קליות מותרין דנאכלין הן כמות שהן חיין: מה מקיים ר' חייה רבה אוכל וכו'. דהיאך מן אלו דהתיבון על דרשת רשב"י ומה מקיים להמקרא הזה: באוכל תשברו. דריש לה לדרשא אחריתא ולרמז על בני עשו שתראה לפייסו כאוכל שתתן לו שאם האכלתו שברתו: שאם היה קשה עליך. ודעתו להרע לך ראה באוכל תשבר אותו ואם לאו שלא יתרצה בכך הרע עליו כסף והייט בכסף דקרא: אמרין. דכן הי' נהג ר' יונתן לעשות כשהיה רואה שר גדול בא לתוך העיר היה משלח לו דורונות לכבדו כדי לשחדו ולסתום עיניו ומפני מה לפי שאמר שאם יבא אח"כ איזה דין של יתום או של אלמנה ובה"ג וצריך להשתדלות אמצא אללו פנים רצויות ומפייסות לפני חמפי ורגוני. גבינתן. קאמר לעיל דגזרו עליהן: אמר ר' ירמיה וכו'. גרסינן להא בע"ז שם ובתרומות פ"ח בהלכה ה': משום תערובות. חלב של בהמה טמאה ולא משום חשש גילוי: ותני כן. בתוספתא דע"ז פ"ה: עומד הוא ישראל בעדר וכו'. אלמא דאין החשש אלא משום תערובות חלב טמא ובשהישראל עומד בעדר ורואה טני ואעכ"ם שאינו רואה אם נתגלה או לא: ר' בא וכו'. פליג וקסבר דהחשש משום גילוי הוא שאין העכו"ם נזהרין בו: ויעמיד. את החלב ואם יש בו ארס האתם אינו נקפא. ומשני ר' שמואל מפני אירס הנתון בין הנקבים של הגבינה ואינו ניכר: ותני כן. שיש מין ארס שהוא שוקע וזה יוכל לאתערב ולהנתן בין נקבי הגבינה: אחד צף. של זקן הוא שאינו חזק כל כך וצף הוא על המשקה ושל בחור הוא שוקע לפי שהוא חזק ויש בו טכד ושוקע בתוך המשקה לתוך קרקעיתו של הכלי ואחד והוא של בינוני וזה עומד כשבכה מלמעלה ואינו צף ממש: אתגליין ניגייתא דסידרא רובא. שהוא של בית המדרש הגדול: אני אומר וכו'. הלכך לא הזיק לראשונים ששתו ולאחרונים ששתו מלמטה במקום הארס הזיק: פועליא. וכך היה ג"כ המעשה בפועלים של סוריא שאתגלה כד מים שתון וכו': השמן וכו'. בתוספתא דתרומות פ"ז:

עין משפט נר מצוה

[illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

שנויי נסחאות (פו"ג) עימעמו נד"ו ועימעטו. (פו"ב) למה נד"ו מה. (ג"כ) האוכל גד"י אוכל. (פוכ"ח) מפוסיה כד"י כפיסה.

מערכת הערוך ופנקריסים וקבטיות. בערך (פ"ג. פ' פנקרס) פנקריסין וקופטות וקליות והמין שלהם הרי אלו מותרות (פי' שם"ם):

ככר לארץ

וה"ר מוטליא ופנקריסים וקפיות כל"ע. פי' מוטליא ופנקריסים מיני מתיקה וקפיות פירות קין מגמון קיפא: הוה משלח ליה איקרין. פי' כלים לדורון:

טוב ירושלים

ותני כן פו' פי' נגלי. [illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

פני משה

כשראו אותו סוקר. כשראו הדבש שיש בו ניקורים מודים שהוא אסור דחיישינן שמא שתה הנחש ממנו והוא הנוקר: [illegible] שם: אסור לשתות אחריהן. לפי שאני אומר אירס שוקע הי' וכדלעיל ובתרומות גרים לה כתר הני סוכרי דלעיל: וביין משתיו. בשתי משתאות הכתוב מדבר אחד משתה יין ואחד משתה שמן: שהיו עולין וכו'. ומפני מה אסר דניאל לפי שהיה רואה שהיו ישראל מסכנין את עצמן לעלות להר המלך ללקט זיתים ונהרגין עליו מן הסוגאים. לפיכך גזר עליו לאוסרו: בגיטין. דתנן בפ' מי שאחזו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש אינו גט ותני עלה בתוספתא דגיטין פ"ה ורבותינו התירו לה להנשא דס"ל כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואע"ג דלא אמר מעכשיו ה"ז גט וגרסינן להא נמי בגטין פ' הנזכר ובנדה בפ' המפלת: ובשמן. הא דאמרן: ובסנדל. בנדה שם תנינן המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה ופליגי שם איזהו סנדל וקאמר דנמנו עליו רבותינו לומר והוא שיש בו צורת אדם הא לאו הכי טהורה: ויקראו לו ב"ד שריא שכל ב"ד וכו'. והא"ע אמאי לא קראו לו ב"ד שריא. וקאמר ר' יודן מפני שבית דינו חלוק עליו בגיטין ולא הסכימו עמו למעשה: ולא כן תנינן. בפ"ק דעדיות שאין ב"ד וכו' וכי ר' ובית דינו יכולין להתיר מה שאסר דניאל וחבורתו: אלא ר' יוחנן. דקאמר לעיל שדניאל אסרו לפי שהיו עולין וכו' כדעתיה וכו' ובדקו וכו' שהשמן לא קבלו רוב הצבור עליהן לפיכך התירו אבל לא שאתו לבטל מה שקיבלו עליהן: שמואל קבל עלוי. מה ששמע שהתירו ואכל ורב לא היה רוצה לאכול וא"ל שמואל אכול דאם לא כן אנא כתיב עלך דין זקן ממרא שאתה חולק על רבים שנמנו עליו והתירו: עד דאנא תמן. בעוד שהייתי בא"י ידעתי אני זה מר' שמלאי הדרומי היה עורר על איסור שמן ולא איכפת לי בדבריו והשיב לו שמואל ומה היה אומר לה וכי בשם גרמיה אומר לא אמר אלא משום רבו ובית דינו התירו. ואטרח שמואל עלוי דרב ואכל: בנותיהן. קאמר לעיל דמי"ח דבר הוא בגזירה והקשה ר' אלעזר הרי בשבעה מקומות כתיב לא תתחתן בם ושבעה לאו דוקא אלא כלומר הא מדאורייתא היא דמלינו בכמה מקומות שהזהירה התורה על זה כגון לא תתן וגו' לא תתחתן בם. ומשני ר' אבין דקרא לאסור שבעה עממין הוא דאתא ואינהו גזור אף על שאר אומות: תנא ר' יהושע אונייא. דהאי בנותיהן דקאמר לאסור את ביציהן הוא וכי הא דתני ר' ישמעאל ואת בת היענה זו ביצה הנעמית והכא נמי בנותיהן בציהן שביצים הא דאמרו דבלאו הכי ב"א שביצה אינה בכלל חבשילי עכו"ם שגזרו משום דים אוכלין אותה חיה קמ"ל: שכבת זרען. גזרו עליהן ופריך ולא כן אמר וכו' דשכבת זרעו של עכו"ם טהורה שאינה אלא כש"ז דבהמה. ומשני דהיינו טעמא לפי שלא תאסר לש"ז לצאת בלא טיפת מי רגלים שנתערב עמה ועל זה הוא דגזרו: שונה הלכות. בעל קרי מותר לשנות שונה בהלכות שלא ישכח ואינו שונה הגדות מפני שהן מושכין את הלב ויבא להיות מעיין ומהרהר בהם:

גמרא

תורה אור

א אין בהם משום גילוי. ור"ש אוסר. מודין חכמים לר"ש כשראו אותו נוקר. ותני כן *אבטיח שניקר ואכלו ממנו עשרה בני אדם. וכן יין שנתגלה ושתו ממנו עשרה בני אדם אסור לוכל ולשתות אחריהן אני אומר אירס שוקע היה. שמנן מי אסר את השמן. רב יהודה אמר *דניאל אסר את השמן °וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו. רבי אחא רבי תנחום בר חייה בשם רבי יוחנן ואית דאמרי לה בשם רבי יהושע בן לוי שהיו עולין עליו להר המלך ונהרגין עליו. ומי התירו רבי ובית דינו ג התירו בשמן. בג' מקומות נקרא רבי יהודה הנשיא רבותינו. בגיטין ובשמן ובסנדל. ויקראו לו ב"ד שרייא. שכל ב"ד שהוא מבטל ג' דברים הוא נקרא ב"ד שרייא. א"ר יודן בי רבי ישמעאל בית דינו חלוק עליו בגיטין. ר' יוחנן בעי ולא כן *תנינן י שאין ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין. ורבי ובית דינו מתירין מה שאסר דניאל וחבורתו. אלא רבי יוחנן כדעתיה. *דמר רבי יוחנן בשם ר' ליעזר בי רבי צדוק מקובל אני שכל גזירה שב"ד גוזרין על הציבור ולא קיבלו רוב הציבור עליהן אינה גזירה. ובדקו ומצאו גזירה של שמן ולא קבלו רוב הציבור עליהן. יצחק בר שמואל בר מרת' נחת לנציבין אשכח רבי שמלאי הדרומי יתיב ודריש רבי ובית דינו התירו בשמן. שמואל קביל עלוי. ואכל. רב לא אכל. א"ל שמואל *אכול דלא כן אנא כתיב עלך זקן ממרא. א"ל עד דאנא תמן אנא ידע מאן עירער עליה רבי שמלאי הדרומי מהו מר ליה בשם גרמיה לא בשם רבי ובית דינו. ואטרח עלוי ואכל בנותיהן א"ר *לעזר בשבעה מקומות כתיב °לא תתחתן בם. א"ר אבין לוסר *שבעת עממין תנא ר' יהושע אונייא לוסר את ביציהן. תנא ר' ישמעאל °ואת בת היענה *זו ביצת הנעמית. שכבת זרען. ולא כן א"ר אחא ר' חיננא בשם רבי יוחנן ד שכבת זרעו של עכו"ם טהורה *שא"א לשכבת זרע לצאת בלא מימי רגלים ועל הלכות בעל קרי רבי בא בר אחא בשם רבי *שונה הלכות ואינו שונה אגדות. תני בשם רבי יוסי שונה הלכות

קרבן העדה

אין בהם משום גילוי. דאין נחש שותה מהם: כשראו. נחש עוקר במשקין אלו שאסורין: שניקר. וחיישינן שמא נחש ניקר בה וסטיל בה ארס: אירס שוקע הי'. ומי ששותה או יאכל באחרונה יגיע לארס: וביין משתיו. בשתי משתאו' הכתוב מדבר א' משתה יין וא' משתה שמן: שהיו חכמי' עולין על הר המלך. לקיים גזיר' זו של שמן והיו נהרגין מן הסוגאין עלי' שהיה שעת שמד: בגיטין. דתנן זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש אינו גט ותני עלה ורבותינו התירו דס"ל כר"י זמנו של שטר מוכיח עליו: ובשמן. הא דאמרן: ובסנדל. דתנן בפ"ג דנדה המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקיבה ורבותינו העידו סנדל צריך צורת פני' וכל שאין לו צורת פני' טהור: ב"ד חלוק עליו בגיטין. וס"ל דאינו גט ע"כ לא נתקבל התירו: ה"ג ר' יוחנן בעי' וט'. וכן מוכח לקמן: ור' וב"ד מתירין מה שאסר דניאל וחבורתו. בתמיה: אלא ר"י לטעמו דאמר ר"י וכו' ולא קיבלו עדיין לא החזיקו רוב ציבור באותו גזרה לנהוג בו איסור: דלא כן. אם לא תאכל אכתוב עליך שאתה ממרא על הוראות הנשיא: א"ל. רב כשהייתי בא"י ידעתי מי הוא שרוצה לערער על גזירת שמן כלומר ר' שמלאי אינו כדאי לבטל גזירת שמן: ר' שמלאי הדרומי מי הוא שיבטל גזרת שמן: מר ליה. א"ל שמואל וכי בשם עצמו הוא אומר הלא אינו אומר אלא בשם רבי וב"ד וחייבין אנחנו לציית להם: ואטריח. עלוי והטריח שמואל לרב בדברי' עד שאכל שומנם: בשבעה מקומו' כתיב לא תתחתן בם. אלה דהייט הא דכתיב בפ' כי תשא ולקחת מבנותיו לבניך ובפ' ואתחנן לא תתחתן בם וכתיב לא יהיה קדש וגו' כתרגומו לא יסא גבר מן עמם וכתיב לא תחיה כל נשמה וכתיב לא תכרת להם ולאלהיהם ברית והייט תתעת וכתיב ביהושע והתחתנתם בם וכתיב בעזרא ולהתחתן בעמי התועבות האי שבעה דקאמר לא כתיב רק פעם אחת לא תתחתן בם והי"מ כתב פסוקי' אחרים יאין נראין: לאסור שבעה עממין. אבל שאר אומות מותרין: לאסור את ביציהן. בנים שאלו עכו"ם אסורים נודתני' ר"י: ואת בת היענה. וכי בת יש ליענה אלא זו ביצת היענה יעטה מתרגמינן נעמית הלכך ביליהן אסורות דחיישינן שמא עירב בהן דבר טמא: ולא כן אמר ר' אחא וכו'. שגזרו על ש"ז של עכו"ם אלא אדרבה אמרו שהיא טהורה: דללה בלא מימי רגלים. אע"ג דש"ז של ישראל טמאה מ"מ בעכו"ם איירי דבר לכיכר' דלא לישרפו על טומאת זיבן תרומה וקדשים דטומאתן מדרבנן ואיירי ש"ז דטהורה דבלא"ה מעורב ביה מי רגלים:

גליון הש"ס

רידב"ז

כי אסר את השמן ר"י אמר דניאל ואעפ"כ השמן ב"ח דבר כדמסיק ועתדו הגאים והסכימו ע"ד הראשונים כו' ר' יונתן כפי כנ"ל ולא כן תנינן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו' ורבו וב"ד מתידין מה שאסר דניאל וחבורתו אלא ר"י כדעתו ומר ר"י כו' פ' ב' תירוצים. א' דר"י כדעתו דס"ל כר' יוחנן לקמן דבי"ח דבר אפילו קטן מבטל ועוד ומר ר"י בשם ר"א בר"צ מקובל וכו' ומלאו גזירה של שמן שלא קיבלו רוב הציבור שמואל אמר לא"ם אלא בתוך י"ח הא תהון לי"ח אפילו קטן מבטל התיכון הרי שניעית הרי חון לי"ח ור' יונתן מקשי וכו' אתא ר"א ר"י בשם שמואל לי"ש אלא חון לי"ח הא בתוך י"ח אפילו גדול אינו מבטל מפני שעמדה לה כנפשותיכן פי' התוס' ז"ל כהא דנסגו הרב בכהמ"ד [עי' מס' ע"ז דף ל"ו ע"ש] הר"מ לא מסתברא דלא בזאיל והוא אונס כפל פי' הס"מ ז"ל דר"מ ס"ל דאדרבה להיפך כיון דהאשכם סי' פ"ם אונס כדאמר לעיל תלמידי ב"ש עמדו מלמטן צריך להיות כפל דאתי' קטן מבטל [כן פי' הס"מ ז"ל] ע"ז פריך התיבון והוא על ר' תנא דס"ל דבי"ח דבר כיון שבאותם אפילו קטן מבטל א"כ קשה מאי פריך ר' יונתן לעיל על שמן והא שמן בי"ח דבר הן ולמה מקשי ר' יונתן והא אין ב"ד יכול לבטל כו' והא בי"ח דבר אפילו קטן מבטל. וא"ל דמקשה על שמן מפים דדניאל גזר עליו וי"א דהא גם שמן הוי מי"ח דבר ולשיטת הירושלמי הוא לא דדניאל גזר בפיר והם כשדה כמו כש"ם דילן [פי' בתס' ע"ז דף ל"ו] אלא [illegible] והסכימו לדעת הראשונים כו' פי' בסוגיא דידן א"כ הרי הוא מי"ח דבר ובי"ח דבר אפילו קטן מבטל לדעתו דר' תנא א"כ קשה מאי פריך ר' יונתן ומשני דאין ה"נ דר' יוחנן פליג על ר' יונתן וסבירא ליה דהא דביטל הנשיא את השמן הרי הוא מבוטל דים כידו לבטל [illegible] דר' יוחנן דאמר לעיל דר' יונתן כדעתו על קושית ר' יונתן ודעתו דר' יוסי לא כדעתו דר' יונתן:

שנוי נסחאות (שוכ"פ) ליעזר נד"ו לעזר.

מערכת הערך דלא כן אנא כתיב עלך (כמרוך פ' שמן ש') חוי לא אנא כתיבנא עלך:

שב ירושלים

ותנו קן אגבים שניקר. ל"ל דשייך לעיל שמר מיגם א"א ארס שוקע כוס. וכנ"ל וכ"כ ס' פר א"מ כוה ואח"כ נ"ל כרייתא דשמן. ופי' בבלי ע"ז ל' ב'. עולין ע' פ'. כ"ש ל': שכבת זרען ונ"ב אמר ע' פ"ו אג עכו"ם טהורה. ר"ל וא"כ איך גזרו טומאה ומי' דטומאתו הוא מפני מי רגנים אנו ולא אחרים פ"פ: ועל [illegible] נפ"ק. רבי בא בר אחא בשם רבי בבלי ברכות כ"ב א' ירושלמי ע"כ שם. ודע דקי"ל ש"כ אמאי לא פריך את מבת פיקון ולא כ"ם וג"ם נגזרת ומ"ד ואפ"פ דמצא תיקון לדבריו ש' קנין פי' בבלי שם כ"ב ב' וטבל נמצא ישוב לזה. ופי' ירושלמי מגילה

רונליות. ובלבד שלא יציע את משנתו. ואית דבעי מימר ובלבד שלא יזכיר את האזכרות ועל הילכות ארץ העמים ולא כן א"ר זעירא בר אבונא בשם רב ירמיה *יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית. רבי יונה אמר ר' יהודה בן טבאי. ר' יוסי אמר ר' יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח גזרו טומאה על כלי מתכות. הלל ושמאי גזרו על טהרת הידים. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' לוי כך היתה הלכה בידן ושכחוה. ועמדו השנים והסכימו על דעת הראשונים. ללמדך *שכל דבר שנותנין ב"ד נפשן עליו סופו להתקיים בידן כמה שנאמר למשה בסיני. ואתייא כיי דמר ר' מנא. °כי לא דבר רק הוא מכם ואם דבר רק הוא מכם למה הוא שאין אתם יגיעין בו. כי הוא חייכם אימתי הוא חייכם בשעה שאתם יגיעין בו. שמואל אמר לא שנו אלא בתוך שמונה עשרה. הא חוץ לי"ח אפילו קטן מבטל. והתיבון הרי שביעית הרי חוץ לי"ח דבר. ורבי יוחנן מקשי לה. ר' קריספדא בשם ר' יוחנן רבן גמליאל ובית דינו התירו באיסור שני פרקים הראשונים. ר' יונתן בעי ולא כן תניין שאין ב"ד יכול לבטל את דברי ב"ד חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין. אתא רב אבון רב יהודה בשם שמואל לא שנו אלא חוץ לשמונה עשרה. הא בתוך שמונה עשרה אפילו *גדול אינו מבטל °מפני שעמדה להן בנפשותיהן. א"ר מנא לא מסתברא דלא הואיל והיא אונם בטל. התיבון הרי שמן. הרי בתוך שמונה עשרה. ורבי יונתן מקשי לה. רב כהנא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אחא ממי בה בשם רבי יוחנן שמן ביטלו מבוטל. נחמן בריה דרבי שמואל בר נחמני בשם רבי שמואל בר נחמני °חמש חטאות מיתות רצו בית דין לבטל מבטלין. אמר רבי חייא בר אדא הדא דאת אמר שלא ידחו למיתה ויפלו לנדבה. אבל ליקרב על גבי המזבח אין חטאת מיתה קריבה:

הלכה

(דברים לב)

קרבן העדה

רונלים. במשניות השגורו' בפיו ומוליאן במרולה וא"ל להאריך בהן: שלא יליע. בטעמי פירושיהן: האזכרות. השמות שבמקראות הנדרשים: על ארץ העממי'. מפום ספק קברות שלהן דעכו"ם מטמו במגע ובמשא ואהל לרבנן ולר"ש נמי דאמר אין מטמאין באהל מטמאין הן במגע ובמשא ורקב יקשה מברייתא זו דתני' דתלמידי הלל ושמאי גזרו על ארץ העמים ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קדים מינייהו טובא ולקמן מתרץ לה: ועל כלי זכוכית. דלא כתיב באורייתא טומאה בהו: ר"א יהודה בן טבאי לבד ור"י מוסיף אף שמעון בן שטח: על כלי מתכות. שיחזרו לטומאה ישנה אם נשתברו לאחר הטומאה ותקנם משום גזירה שמא יאמרו טבילה בת יומא בלא הערב שמש סגי ליה שהרואה שנטמאו ומשתמשין בהן בו ביום ואינו יודע שנשברו וסובר שהטבילם והיא מטהרתן: ומשני ר' יוסי כו' כך היתה הלכה בידן מהראשונים ושכחו ועמדו תלמידי שמאי והלל ויסדום כמו שאמרו הם ובהכי מתורץ גם קושית הש"ס דלעיל מטומאת ארץ העמים: סופו שיתקיים בידם. דבר הגון כמו שנאמר למשה מסיני ולא תבא תקלה לידן: ואם דבר רק הוא מכם. דהאי מכם מיותר לדרשא: שאין אתם יגעים. בתורה שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה ולמי שאינו מיגע בה דבר רק הוא: אימתי הוא חייכם. לעולם הבא כשאתם מייגעין בה בעולם הזה: לא שנו. שאין בית דין יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא בגזרו' י"ח דבר אבל בשאר גזירות אפי' בית דין קטן יכול לבטל: הרי שביעית. כדמפרש בסמוך שהיא אינה מגזירת י"ח דבר ואפ"ה תמה ר"י איך יכול לבטל: ה"ג ור' יוחנן מקשי לה: ר' קריספדאי וכו'. כלומר שביעית מה היא דאמר ר' קריספדאי: באיסור שני פרקים ראשונים. שגזרו לחרוש בשדי לבן עד הפסח ובשדה אילן עד העצרת בשנה ששית ובא ר"ג וביטלם והתיר לחרוש עד ר"ה של שביעית: אין ב"ד וכו'. ואיך יכול ר"ג וב"ד לבטל גזירות הראשונים: אתא ר' אבין ואמר משמי' דשמואל ופליג: מפני שעמדו עליהן בנפשותיהם. כתלמיד שעמדו עליהן בחרבות וברמחים: ה"ג התיבון הרי שמן וכו' ור"י מקשי לה א"ר מ"א לא מסתברא וכו' וה"פ דלעיל מקשה ר' יוחנן אשמן שהתיר ר' וב"ד מהא דאינו יכול לבטל אלא מי שגדול כו' משמע מיהת דגדול יכול לבטל אפי' י"ח דבר ורבי מנא מפני לא מסתברא דאין מבטלין מי"ח דבר הייט בלא שום אונס אבל במקום אונס כגון שמן שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה מבטלין: ה"ג ממי בה בשם ר"י שאם ביטלו מבוטל. וה"פ מקלא תלמידים אמרו כן בשם ר"י דלכך לא נתקיימה גזירת שמן שאם ביטול מבוטל ור"י ובית דינו התירו: חמש חטאות מתות. והן ולד חטאת ותמורת חטא וחטאת שמתו בעליה ושעברה שנתה ושאבדה ונמלאת בעל מום לאחר שכיפרה בעליה: הדא דאת אמר *שרלו לבטלן הייט שלא ימותו אלא יפלו לנדבה: אין חטאת המתות קריבות מדין תורה ואין יכולת ביד בית דין לעקרו:

הלכה

פני משה

רינליות. אותן שהיא רגיל בהן וא"ל לעיין כל כך: ובלבד שלא יציע את משנתו. שלא יעמיק בה להבין כפי העמקה: שלא יזכיר את האזכרות. השמות הכתובין בהם. וגרסינן להא לעיל בברכות פ"ג בהלכה ד': ועל הילכות ארץ העמים. יסדיך ולא כן אמר ר' זעירא וכו' דזוגות הראשונים הן שגזרו על ארץ העמים ועל כלי זכוכית ש טמאו ור' יונה אמר יהודה בן טבאי גזר ור' יוסי אמר יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח גזרו טומאה על כלי מתכות והלל ושמאי גזרו על טהרת ידים ואיתא טומאת ארץ העמים לב"ש ככר נגזרה בימי הראשונים. ומשני ר"י בר' בון דבאמת כך היתה הלכה בידם מזוגות הראשונים אלא ששכחוה ועמדו אלו דורות השניי' והסכימו על דעת הראשונים וחזרו וגזרו על אלה: ללמדך וכו' סופו להתקיים בידן כמה שנאמר למשה מסיני ואלו מסו נפשם על הם כדאמרינן לעיל שהיו הורגים בהם לפיכך נתקיים בידן אלו הגזירות ונקראו על שמם: ואתייא. הא כהאי דאמר ר' מנא בפ"ק דפיאה כתיב כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם. ואין זה דבר והסוכו ועוד האי מכם מיותר הוא הלכך דרים לה דה"ק כי לא דבר רק הוא ואם רק הוא מכם הוא רק ולמה הוא כך לפי שאין אתם יגיעים בו: כי הוא חייכם וכו'. כלומר ולא עוד אלא שבשעה שאתם יגיעים בו לא תיבעיא שלא יהא רק מכם אלא גם הוא חייכם ואתם נ"כ מתקיימים על ידי כך. וגרסי' להא בכתובות סוף פ"ח ולקמן בסוכה פ"ד: לא שנו. אהא דמייתי לעיל קאי שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין דקאמר דלא שנו אלא בתוך י"ח דבר אלו דאין שם ב"ד יכול לבטל איזה דבר מהן עד שיהא גדול וכו' אבל גזירה אחרת שהיא חוץ לי"ח דבר וגזרו הראשונים עליה אפילו בית דין הקטן מהם מבטל: התיבון. על הא דשמואל דקאמר מה שהוא חוץ לי"ח דבר אפי' ב"ד הקטן יכול הוא לבטל: הרי שבועות הרי הן לי"ח דבר. כלומר מה שגזרו הראשונים להוסיף על השבועות מקודם כדתנן בפ"א דשביעית עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית וכו' ותכין ואילך אסירמשום תוספת שביעי' והרי זה הן לי"ח דבר היא ואפ"ה ר' יוחנן מקשי עליה התם כדמסיים ואזיל דקאמר שם ר' קריספדא בשמיה דר"ג וב"ד התירו באיסור שני פרקי' הראשוני' דאיירי בתוספת שביעית והן ביטלום: ור' יוחנן בפי. כנ"ל וכך הוא לעיל בשביעית פ"ק וכלו' דיהא מקשי עלה ולא כן תנינן שאין ב"ד יכול לבטל וכו' והתם תמני לה ר' יוחנן נופיה וקאמר שלא ביטלום לגמרי אלא לצורך שעה הוא שהתירו אלמא דאפילו כמה שהוא חוץ לי"ח דבר אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין: אתא ר' אבין וכו'. כלומר כי אתא ר' אבון אמר דבאמת לא כך איתמר להא דשמואל אלא הכי איתמר לא שנו להא דתנינן שאין ב"ד יכול לבטל וכו' דמשמע דאם הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין יכול הוא לבטל והיינו דוקא במה שהוא חוץ לי"ח דבר הא במה שהוא בתוך י"ח דבר אפי' ב"ד גדול מהם אינו יכול לבטל מפני שעמדה להן בנפשותיהן כדאמרי' לעיל שהיו הורגים בתלמידי ב"ה עד שקיבלו עליהם י"ח דבר אלו ובלא יתבטלו לעולם: א"ר מנא לא מסתברא דלא וכו'. כלו' דר' מנא פריך דהאי מהאי טעמא א"כ אדרבא איפכא מסתברא הוא דהלא מפני שבאונס קיבלו עליהם הלכך אם לאחר זמן נראה לאיזה ב"ד לבטל בטל הוא שהרי מתחלה לא הסכימו ב"ה להם אלא ע"י אונס: התיבון הרי שמן הרי בתוך י"ח. הוא להאי ת"ק דקאמר לעיל שגזרו על פיתן וכו' ועל שמנן ואמרי' לעיל דרבי ובית דינו נמנו והתירו בשמן ור' יוחנן מקשי עלה כדגרים לעיל ר' יוחנן בפי ולא כן תני שאין ב"ד יכול לבטל וכו' אלמא דתי היה ב"ד גדול בחכמה ובמנין יכול הוא לבטל אפי' למה שהוא בתוך י"ח וקשיא ללישנא בתרא דשמואל: רב כהנא וכו'. כלומר מהאי דשמן לא תיקשי מידי דהא ככר אמרי' לעיל דמה שביטלו בשמן מבוטל הוא לכ"ע ואפי' לר' יוחנן דקאמר דניאל אסרו הא איהו גופיה הדר וקאמר ביה טעמא מפני שבדקו ומלאו שהגזירה של שמן לא קיבלו אותה רוב הצבור עליהן: חמש חטאות מתות. הא דקי"ל בפ"ד דתמור' דחמש חטאות מתות הן כדקאמרינן להו התם אם רצו ב"ד לבטל לתקנה זו מבטלין אותה: הדא דאת אמר שלא ידחו למיתה. דוקא לענין זה הוא דיכולין לבטלן שלא ידחו למיתה אלא ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה אבל שיאמר ליקרב אותן עצמן ע"ג המזבח אין שומעין להם לפי שאין חטאת העומדת למיתה קריבה ודי בזה שיאמרו אפ"ס שבתחלה עומדת למיתה לרעייה אולא:

הלכה

רידב"ז

נחמן בריה דרבי שמואל בר נחמני בשם ר"ש ב"נ. חמש חטאות מיתות. רצו ב"ד לבטלן מבטלין עי' בתוה"ס ז"ל ותמורת קושית פנליון ז"ל ודוק: [illegible]

שנויי נסחאות (סו"ר) אבונא גד"ו אבינא. (שו"ם) והיא גד"ו והוא.

טוב ירושלים

פ"ד סס א. ותוספתא בבא קמא פ ב ג דיס תמה ים. שב קלם: ור' יוחנן מקשי לה מלשו לי לכביה אחר כן ר' יוחנן נפי סמה ר' יוחנן או נתוחקם כלל. פי' בבלי מ"ק ג' ב'. ובאמת קמא קבה גבלה הנבות קרמית. ו[illegible] דקלם מיחם שלא סקבה דפתאל פדסטול דאתר נבבלי גיטן נ"ו כ'. אי אימר מילי אנפלייה: א"ר תנא לא תמזכרא. ר"ת נה למצוק בפשוטו פ"ד שמואל דגיים דבר אין כת בשום גדול פנשים לבטלו דס"ם בטלין אינם נהגו. ויומר פוב בהנך נפסקים הק"ם כהם לכניס מקודם כפיטן אף לא מפסם רק פ"ק סמינון הרי שמן ר"ע כא ניטל הכמן ונדאמר שמואל נוטיה לעיל ור' יוחנן מקשי לה ר"ן דר"י מקבם לנך' ע דשמן פל כמואל ופ"ר מפני ר"מ דבאתי שמן דהוא אונם. ומס פרגים פק"ם ,שאמי נמ"ג. אולי כוונתו לד' תוס' פ"ג ל"ו א'. דלא נתבטמה כמיקלא. ויומר מלפה דנוכמר פמ"ם נד"ק עם דבר סוגה כחלה לנפל יבטל וכפ"ן כ' תוס' נ"ק פ"ג כ'. ד"ם אמא פ"ם:

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

א עיין תוס' גיטין דל"ו ד"ה אלא ותו' פ"ק דף לו ד"ס ותתנן:

ב ע"פ בא כלמ"ם הוא עי' תשובה יא פ"א ובכורות סן פ"א וברמב"ם פ"ד מספולי המוקדשין הל' א וכנ"ד חטי"ר להדיא דבלא"מ דפתי' ולאיבוד אזלם ותם"ם לא נוטלין ואיך יכול ב"ד לבטל. ועיין ירושלמי סנהדרי פ"י הל' ו:

מסורת הש"ס

שבת יד פ"ג פסחים פ"א הלכה ו

פאה פ"א הלכה א כתובות פ"ח הלכה יא וסוטה פ"ג הלכה ס

פ"ה ס פ"א

תמורה ד: מעילה יא: פסולי המוקדשין [illegible]

עין משפט נר מצוה

פמ א מיי' פ"ג משבת הלכה ג טוש"ע או"ח סי' רנב ס"א
צ ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה
צא ג ב"ש או"ח שם סג"ס

הלכה ה מתני'

ב"ש אומרים אין שורין דיו וסממנים וכרשינן אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין:

גמ' ומה טעמהון דבית שמאי ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. כל מלאכתך גומרה מבעוד יום. ומה טעמהון דב"ה. ששת ימים תעשה מעשיך וביום. מה מקיימין ב"ה טעמון דבית שמאי ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך בעובדיביידן. ומה מקיימין ב"ש טעמון דב"ה ששת ימים תעשה מעשיך וביום כהדא דתני פותקין אמת המים לגינה מערב שבת והיא שותה והולכת בשבת. נותנין קילורית על גבי העין מע"ש והיא מתרפא והולכת בשבת. נותנין רטייה על גבי מכה מע"ש והיא מתרפא והולכת בשבת. נותנין מגמר תחת הכלים מע"ש והן מתעשנין והולכין בשבת. נותנין גפרית תחת הכלים מע"ש והן מתגפרין והולכין בשבת. אין נותנין חיטים לריחים של מים אלא כדי שיטחנו כל צורכן מבע"י. א"ר חניי מפני שהן משמיעות את הקול. א"ל ר' יוסי יאות רבי סבר כר' יהודה. ברם כרבנין כמה דאינון אמרין תמן משום לא הותחל בכל טפה וטפה. כן אינון אמרין הכא משום לא הותחל בכל חטה וחטה. א"ר יוסי בי רבי בון מפני שהוא שכח ותוקע את היתד. ב"ש אמרו לב"ה דבר אחד ולא יכלו להשיבן. ב"ה אמרו לב"ש דבר אחד ולא יכלו להשיבן. אמרו להן ב"ה לב"ש. אין אתם מודין לנו שטוענין קורת בית הבד ובעיגולי הגת עם חשיכה. ולא יכלו להשיבן. א"ר זעירא אילולא דלא מעלה רישי ביני אריותא הוינא אמר טעמא. תמן כבר נעקרה כל טיפה וטיפה ממקומה. הכא מה אית לך מימר. ב"ש אמרו לב"ה דבר אחד ולא יכלו להשיבן. אמרו בית שמאי לבית הלל אין אתם מודין לנו שאין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו כל צורכן מבעוד

תורה אור

פני משה

הלכה ה מתני' אין שורין דיו. שנותנין מים על דיו יבש כדי להשרות וכן סמנין לצבוע בהן וכרשינין שהן עומדין למאכל בהמה ושורין אותן במים וקסברי ב"ש דכל אלו אסור להתחיל בהן בע"ש אלא א"כ יש שהות כדי שישורו מבע"י ובגמרא הכא מפרש לה דטעמא דבית שמאי דילפי מקרא דצריך שתהיה המלאכה נגמרת קודם השבת ומיהו ע"כ דמחלקינן לב"ש בין אם המלאכה נעשית בכלי או לא כדמוכחא מהסוגיא דגמרא וסבירא ליה לב"ש דאסור משום שביתת כלים וכך הוא טעמייהו בהאי מתני' דלקמן: וב"ה מתירין. כדמפרש טעמייהו בגמרא דילפי מקרא דכל מלאכה שהתחיל בה מע"ש ויהיא נגמרת מאליה בשבת מותר ולא מחלקי בין אם היא נגמרת בכלי או לא דלית להו שביתת כלים כלל: גמ' ומ"ט דב"ש משום דכתיב בדבור זכור את יום השבת ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך דמשמע דכל מלאכתך צריך שתהיה גמורה מבע"י ובה"א ילפי מקרא דכתיב בפ' משפטים ששת ימים תעשה וביום השביעי תשבות מדהוה ליה למיכתב ויום השביעי תשבות וכתיב וביום ללמדך שאם התחיל במלאכה בע"ש אע"פ שהיא נגמרת מאליה בשבת מותר דביום קאי אדלעיל דיש לך שתעשה במשך יום וביום השביעי והיינו כשנגמרת מאליה בשבת: מה מקיימין ב"ה. מה עביד להו בהאי קרא דילפי ב"ש לטעמייהו: בעובדי בידן. דוקא בעושה מלאכה בידים הקפיד הכתוב שתהא כל מלאכתך עשויה מקודם השבת ולא תאמר שאם התחיל בה מקודם גומרה אף בשבת אבל היכא שהמלאכה נגמרת מאליה והתחיל בה מבע"י מותר: ומה מקיימין ב"ש וכו'. הא משמע מדכתיב וביום דיש לך מלאכה הנגמרת מאליה בשבת שמותרת: כהדא דתני וכו'. בתוספתא פ"ק כלומר כהאי אף ב"ש מודו דמותר היכא שנגמרת המלאכה מאליה ולהכי אתי האי קרא דוביום וטעמא דהני לא צריכי כלי אבל במלאכה שנגמרת בכלי קאמרי ב"ש משום שביתת כלי כדפרישית במתני': פותקין. פותחין אמת המים שמושכת מן הנהר והולכת להשקות את הגינה: קילורית. התבושה העשויה מסם במרסא: נותנין מוגמר. ריחי בשמים ע"ג גחלים לגמר בהן את הכלים שלמעלה וכן גפרית ומיירי שהגחלים מונחין ע"ג הקרקע ולא בכלי דאל"כ מאי איכא בין הני לאה דמתני' דקאמרי ב"ש: אין נותנין חיטין לרחיים וכו'. ופליגי אמוראי בהאי טעמא דר' חניי סבירא ליה דטעמא הוי מפני שהן משמיעות את הקול בשבת: א"ל ר' יוסי יאות רבי סבר כר' יהודה. לר' חניי קרי ליה רבי שקיבל ממנו כדאמרי' בדמאי ופלוגתא דר' יהודה ורבנן בפרק דלקמן היא לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וכו' בשביל שתהא מנטפת וכו' ור' יהודה מתיר ומפרש לה הש"ס התם דטעמייהו דרבנן דאמרי משום שלא התחיל בכל טיפה וטיפה כלומר שלא הותחל מע"ש אלא טיפה טיפה והשאר מנטפת והולכת בשבת שהרי א"א שכל טיפה וטיפה יתחילו לנטף מבעוד יום ושוי כעושה שיטיף בשבת ורבי יהודה סבר משקה פוסח חיבור ומכיון שהתחיל מע"ש בטיפה אחת הוי כהותחל בכל הממן מע"ש והשתא קאמר רבי יוסי לר' חניי יאות אמרת בטעמא דידך דמשמע דסבירא לך כרבי יהודה דהתם ולהכי איצטריכא הכא להאי טעמא משום השמעת הקול ברם כרבנן דהתם לא איצטריך להאי טעמא דהא כמה דאינון אמרין תמן משום שלא הותחל בכל טיפה וטיפה ה"נ הכא משום שלא הותחל טחינת הרחיים בכל חטה וחטה והוי כנותן בתחלה שיטחנו כל החטים בשבת: רבי יוסי בר' בון. אמר נמי טעמא דלהדיה איכא לאסור ברחיים מפני דחיישינן שהוא שוכח ותוקע את היתד בשבת לתקן את הצריך לו ברחיים ומה"ט אסרו ליתן חטים לתוכן אפי' מע"ש: בית שמאי אמרו לבית הלל דבר אחד וכו'. הא דלקמן ולא יכלו להשיבן כדאמר בתוספתא שם שביניהן עמדו בתשובתן ולא השיבו אחר כך זה לזה כלום: אין אתם מודין לנו שטוענין קורת בית הבד וכו'. דלא פליגי בית שמאי ובית הלל בזה כדתנן לקמן במתני' ובין אלו ואלו וכו' וא"כ כן ת"ש להאי דמתני' שאתם אוסרין ולא יכלו ב"ש להשיבן על זה: אמר רבי זעירא. אלולי שאיני רוצה להכניס ראשי בין האריות האלה הייתי משיב על זה דהא דתני תמן בקורת בית הבד וכו' שכבר נעקרה כל טיפה וטיפה ממקומה מע"ש ומאליהן הן הולכין לתוך הכלי בשבת אבל הכא כגון דמתניתין מה אית לך מימר שהרי כל זמן שהן במים שורין הן ביותר ומתלאת המלאכה נעשה בשבת: אין אתם מודים לנו שאין צולין וכו'. וה"ה להאי דמתני' עד שישורו מבעוד

קרבן העדה

הלכה ה מתני' סממנין. לצבע: כרשינין. למאכל בהמה: ובית הלל מתירין. משתתן המים מבעוד יום: גמ' ועשית כל מלאכתך. ודרוש כל לשון כלה מעשיך: סוף מעשיך תעשה בששי - ולא בשביעי והאי קרא בפרשת יתרו כתיב: ששת ימים וגו' בפ' משפטים כתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות קרינן האי וביום השביעי נמי אריישא דקרא דלפעמים יעשה מלאכה אף ביום השביעי: בעובדי בידן. שלא יעשה מלאכה בידים מש"ה כשנעשית המלאכה מאליה שרי: ומשני כהדא דתני פותקין וכו'. להכי איצטריך ששת ימים תעשה מעשיך וביום וגו': פותקין. פותחין שוקי נגר קטן משפת המעיין לגינה: קילורית. תחבושת לרפוא': מוגמר. לבונה ומיני בשמים נותנין על האש ומעשנין הבגדים שיהא נודף ריחן: גפרית. תחת כלי כסף שמלבנין בהם פרחים וצורות בחרט ומעשנים בגפרית והן מבהירות וניכרות: לריחים של מים. וכ"ש של יד ושל חמור דאדם מצווה על שביתת בהמתו: מפני שהריחים משמעת הקול. והשמעת קול איכא זילותא לפיכך אסורה: יאות רבי סבר כרבי יהודה. לקמן בפ' במה מדליקין דמתיר ליקב שפופרת של ביצה וליתן בנר שתהא מנטפת מתיר נמי כאן גבי ריחים וצריך לטעמא דידך דריחים אסורה מפני שמשמעת קול: ברם כרבנן. אבל לרבנן דפליגי עליה דר"י ואוסרין ליתן בביצה משום שלא התחיל מבעוד יום בכל טיפה וטיפה ה"נ אפי' בלא טעם השמעת קול אסור משום שלא התחיל במלאכ' מבעוד יום בכל חטה וחטה: משום שלא התחיל בכל טפה. ה"ל כהתחלה בפני עצמו שהרי הם דברים נפרדים כטיפי מים: א"ר יוסי בר בון. טעמא אחרינא לאסור ריחים דגזרינן שמא ישכח ויתקע היתד שלא ימחט עוד או יסיע יתד שהריחים נשענת עליו וזהו איסור דאורייתא משום בנין: אלו לא. אלו לא הייתי מתיירא להכניס ראשי בין אריות כלו' בין ב"ש וב"ה הייתי אומר כבר נעקרו כל מה שעתיד לצאת בשבת מכל מקום בודאי כבר נעקר ממקומו לכך שרי דלא הוה מלאכ' גמורה בשבת הכא. בדיו וסממנים וכרשינים מאי איכא למימר: כל צרכן

מסורת הש"ס: שבת יח ע"ב / תוספתא פ"א / שם / שבת יח ע"א / לקמן פ"ב הלכה ד / תוספתא פ"ב / לקמן הל' ט

רידב"ז

אמרו ב"ש לב"ה אין אתם מודים לנו שאין צולין בצל בשר וביצה אלא כדי שיצולו מבעו"י כנ"ל כלשון המשנה ותיבת כ"ל מותר וכן מוכח לקמן בסוגיא הר"מ לא מסתברא דלא מותר דיונן יכלין למימר לון האיך אתם משיבין מדבר שדרכו לצלות כל צורכו מבעו"י ע"ד שאין דרכו להשרות כ"ל מבעו"י. ופי' דהא ב"ש נמי מודו מכ"ש גבי אונין של פשתן ולמר ליורה דאם הניחו מבעו"י או שקלטן העין מותר ואפילו לדבריהם מי לא דמי בשר בצל וביצה לאונין של פשתן ולצמר וכדומה. דהא כאונין וכצמר מותר עכ"פ כשהבהילו ובקלטו העין ואילו בבשר בצל וביצה אינו מותר אפילו לאחר שהגיע למאכל כ"ד וקשה מ"ש בצל בשר וביצה מאונין וצמר דהתם לשרינן לאחר שהבהיל וקליטת העין משום דליכא איגשי דלא קפדי יותר משיעור זה כדאיתא בהלכה שאחר זה כגון אילן קורתי דלא קפדו עיי"ש וא"כ גבי מאכל כ"ד נמי איכא דלא קפדי כמו כ"ד א"כ ע"כ דאף לב"ש קשה נ"כ מבשר בצל וביצה אלא ע"כ דמודי ב"ש דבשר בצל וביצה אסור מזה א"כ מאי מותיבין לב"ה אלא ע"כ דס"ל דבשר בצל וביצה נמי מותר כשהגיע לשליש בישולו דאיכא איגשי דלא קפדי וזה מדויק בלשון הגמ' דיונן יכלין מימר לון האיך אתם משיבין לנו מדבר שדרכו לצלות כ"ל מבעו"י על דבר שאין דרכו להשרות כ"ל מבעו"י אפי' לפי שיטתכם אלא ע"כ דב"ש סברי מ"ש בשר בצל וביצה דאסור קודם שהגיע לשיעור שליש בישולו ומ"ש אונין וצמר וכו' דשריתו קוד' שהגיעו לשיעו' דיבהילו וקליט' העין ודוק:
ר"י

שנויי נוסחאות (גר"נ) וסממנים גד"ו סממנין.

חתם סופר

מה מקיימין ב"ה טעמון דב"ש וכו' בעובדי ביידן. ונ"ל דס"ל לירושלמי דברייתא דשביתת כלים דב"ש היא ונפי סימי דהכלי עשה מלאכה מעצמו אפילו ע"י מעשה כגון ריחיים שמר אבל היכי שאדם עושה מלאכה בידו ע"י כלי של ישראל כגון חוטב בגרזן של ישראל וכדומה מצוה על שביתת כלי ואסור וזן כנה דברי ברוקה בסי' ד"ש וסי' מ"א גבי ספינה דמייתי ב"י בסי' רמ"ו: ומה מקיימין ב"ש טעמון דב"ה וכו' כהדא דתני פותקין אמת המים וכו' א"ר חניי מפני שהן משמיעות את הקול. משמע מזה דבריחיים ליכא חיוב שבת דאל"כ תיפוק ליה משום ששת ימים תעשה וגו' דאוסר ב"ש לשרות דיו ומה צריך להשמעת הקול אע"כ דבריחים של מים ליכא חיוב המלאכה וזה ראיה למג"א בסי' רנ"ב:

טוב ירושלים

ועשית כל מלאכתך שיהא כ"ש נגמרת [נ"א] מבע"י. נ"ל דאולי ב"ש לטעמייהו ... טוב משמע כמש"כ בפי' בגלי נ"ש פ'. ודלא כק"ס. וגפ"ז י"ל דגם ב"ה ... דס"ל כל מקומו ולא טירך נוטל דקאי אעובדי ביידן כמ"ש בבמון: א"ל ר' יוסי ... כל"י דאמר כו'. לכאורה מדמדמה כך לכן דר"י יש לכאורה ראיה לדברי ... דבריחים ס"מ כממסן בשבת כמשיב ... דאורייתא דלא מתג"א ... כל שחייב בשבת ... מנפ"י וכרכה יש לפלפל בזה ... יפקב ... אזכים יסכ נגסן: תמן לא כופפל בכל ...

מסורת הש"ס

מבעוד יום. אבל לא בשבת ה"ה לאיך : דרכן להתהפך . וגזרינן דלמא אתי לאחתויי משא"כ בהו וסממנים וכרשינין : כאכילת ב"ד. היינו שליש בישולו : אסרו. שגם כזה גזרו שמא יחתה : לא מסתברא. אלא שהוא מותר כשנגלה שליש בישולו : דינון. כלו' דאל"כ מאי קא מקשי להו ב"ש מאין נולין התם דרכו לצלות כל צרכו מבע"י וגזרי' שמא יחתה מה שא"כ בשאר דברים שאין דרך להשרות בהן כל צרכן אלא ודאי דליכא למיגזר במאכל ב"ד שמא יחתה וב"ש סוברים כדי שיצלו מבע"י כל צרכו ודייק להו דאין חילוק בין צלייה לשרייה וב"ה סוברים דלאחר שנצלה כמאכל ב"ד מותר דאז ליכא למגזר שמא יחתה ודמיא לשרייה ליכא אחריתא לא מסתברא אלא שהוא מותר דקשיא לך נגזור שמא יחתה כיון שנגלה כמאכל ב"ד לא גזרינן שמא יחתה ודקשיא לך א"כ מאי השיבו ב"ש לב"ה לאו קושיא היא דהא אף לשיטתך היו יכולין להשיב דלא דמיין בשר בצל וביצה לסממנים וכרשינין דהנך דרכן לצלות מבע"י כל צרכן ואפ"ה לא השיבו וצ"ל שלא חשו להשיבו א"כ אף לדידי לא קשיא :

הלכה ו מתני' אונין.

אריס"ם וכן אגודות של פשתן מנופץ ונותנין אותו בקדירה לחטר ומתלבן : שיהבילו. שיתחממו : העין. הצבע שיקלוט מבע"י והיא קולטת כל הלילה :

גמ' מאי מיתהני. אם קלטו העין אם לא נצבע כל צרכו מבע"י : ומשני כגון אילין קורייא. קורייאה שם עיר א"נ לשון אדעת : דלא מקפדין. אם נצבע כל צרכו או לא : עקורה. מעל האור : שמא מתאכל לבעו. ע"י האור והוא מוסיף עליהן מים וזהו אב מלאכה דאורייתא : ילפי' מלאכת היתר וכו'. כלו' כל מה שחייב עליו בשבת מותר לעשות בע"ש סמוך לחשיכה דה"ל כאלו כבר נגמר מלאכתו מע"ש : שמא אינו אסור. בתמיה כלומר מי לא חייב עליו :

הלכה ז מתני' ובית הלל מתירין.

ואע"ג דקתני מעשה שהפח נקשר והעוף נאחז אפ"ה לית להו לבית הלל שביתת כלים :

גמ' מי מודיע. אם ניצודו מבעוד יום לענין י"ט איירי ואמתני' דאין לדון קאי וכן כל הסוגיין בי"ט ומייתי לה הכא לתרץ דלא תיקשי אב"ש מנא ידע שיצוד מבעוד יום : ומשני ואם נתקלקלה המצודה. שדרך הציידים לפרוס מצודות באורך מיל או חצי מיל וכשהיא נופלת בראש אחד מתוך שמתפקחת ומתנתקת לצאת המצודות מתקלקלות טלן ורואה השני נתק ממקום שנקבע שם וסימן הוא לו שיש חיה בראש האחר והדבר ברור שניצודו מבעוד יום : ופריך ואפי' נתקלקלה המצודה מנ"ל שניצודו מבעוד יום ניחוש לומר שנתקלקלה בי"ט וגם ניצודו בי"ט : ומשני בפרשת בחרשין. מתניתין איירי בפרשת מצודות ביערים שמצויין שם חיות ומסתמא אמרינן שניצודו מיד כשפירש המצודות דהיינו בעי"ט הלכך פורסין גם בע"ש לב"ש שבודאי ניצודו בע"ש אלא כשלא נתקלקלו אנו רואין שניצוד בי"ט דאל"כ היה ראוי שיהיו מקולקלים שכן דרך החיה כשהיא עומדת במצודה זמן מה היא מקלקלת אותן : תדע לך. דאיירי בפורש בחרשין דתנן מצודו' חיה ועופות ודגים ובמים תמיד דגים מצויין א"כ מצודת חיות ועופות נמי איירי במקום שהן מצויין : וכא. והכא נמי : ר"ח בשם ר' אתקן להלכה. ל"נ גם במסכת ביצה ליתא והאי גרסי' ה"פ דברי ב"ש תיקון להלכה בי"ט כדתנן בפ' אין לדין לישנא אחרינא רבי חייא בשם רבי אתקן להלכה דסברין מימר מתרין למתר : סברין

יציאות השבת

מבעוד יום ולא יכלו להשיבן . א"ר זעירא אילולי דלא מעלה רישי ביני אריותא הוינא אמר טעמא. תמן בצל בשר וביצה דרכן להתהפך. הכא מה אית לך מימר. א"ר יודן נצלו כאכילת בן דרוסאי. אסרו דבר שדרכו להתהפך עד כדי שיצלה כל צורכו מבע"י. א"ר מנא לא מסתברא דלא מותר דינון יכלין למימר לון היאך אתם משיבין לנו מדבר שדרכו לצלות כל צורכו מבעוד יום. על דבר שאין דרכו להשרות כל צורכו מבעוד יום:

הלכה ו מתני' *ב"ש אומרים אין נותנין אונין . של פשתן לתוך

התנור אלא כדי שיהבילו מבעוד יום ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט את העין. וב"ה מתירין : **גמ'** מהו מיתהני. א"ר אבהו כגון אילין קורייאי דלא מקפדין. רב יהודה בשם שמואל והיא שתהא היורה עקורה. אבל אם היתה היורה קבוע אסורה מפני שהוא מתיירא שמא מתאכל ציבעו והיא מוסיף מוי. רבי שמואל בשם רבי אבהו ב"ה. ילפון מלאכת היתר ממלאכת איסור. אילו עשה כן בשבת שמא אינו אסור. ודכוותה עשה כן מבעוד יום מותר :.

הלכה ז מתני' *בית שמאי אומרים אין פורשין מצודות חיה ועופות

ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום ובית הלל מתירין : **גמ'** *מי מודיע. אם נתקלקלה המצודה דבר בריא שניצודו מבעוד יום. ואם לא נתקלקלה המצודה דבר בריא שלא ניצודו מבעוד יום. ואפי' נתקלקה המצודה חש לומר שמא לא ניצודו מבעוד יום. א"ר יוסי בי ר' בון בפורשת בחורשין תדע לך שהוא כן דתנן דגים. ודגים לא במקום שהן מצויין. וכא במקום שחיה ועוף מצויין. רבי חייא בשם ר' אתקן להל'. סברין

פני משה

מבעוד יום: הואיל אחר ספתא. להשיב על זה דשאני התם שדרכן בכך אלא להתהפך לפי שאינן נצלין הכל ככת אחת אלא בתחלה צולין אותן מצד זה ומהפכין אותן לצד השני לצלותן וא"כ חיישינן אנו שמא יהפוך אותן בשבת לגמור צלייתן אבל הכא בהני למתני' מה אית לך תימר הלא דרך להשרות אותן כאחת והרי זו תשובה על דברי בית שמאי : נצלו כאכילת בן דרוסאי. מבעו"י מאי ואם אפילו כבה"ג אסרו והשיב לו ר' זעירא אין דאפילו הכי אסרו לפי שהוא דבר שדרכו להתהפך ולעולם איכא למיחש וצריך עד כדי שיצלה כל צרכו מבע"י: א"ר מנא. לא היא ולא מסתברא אלא דמותר היא כשנצלו כמאכל בן דרוסאי שהוא שליש בישול מבע"י : דאינון וכו'. כלומר וכ"ת דאי הכי אין כאן תשובה על ב"ש דהשתא אודו לה לטעמא לדבר שדרכו להתהפך דאם היינו חוששין לכך אם כן אפילו נצלה מבע"י כמאכל בן דרוסאי הוה לן למיחש להכי מסיק ר' מנא דאכתי איכא תשובה על דברי בית שמאי משום דאינון כ"ה יכלין למימר להון היאך אתם משיבין לנו מדבר שאיפשר דרכו לצלות כל צרכו מבע"י והיינו דאף אם לא נצלה אלא כמאכל בן דרוסאי נמי כל צרכו קרינן ליה שהרי יש כמה בני אדם שאוכלין אותו כך ולית כאן למיחש תידי. ומה שאסרו כשלא נצלה אפילו כמאכל בן דרוסאי הוא שאסרו דבכה"ג ודאי איכא למיחש אבל אלו דמתני' הרי הן כדבר שאין דרכו להשרות כל צרכו מבעוד יום וכלומר דליכא קפידא בהו אם נשרו כל צרכו מבע"י או לא דמאי אית לן למיחש בהו שהרי מאליהן הן נשרין והולכין וא"כ לעולם יש לב"ה תשובה על דברי ב"ש :

הלכה ו מתני' אין נותנין אונין של

פשתן. אגודות פשתן כשהן מנפצין נקראו אונין ונותנין אותן לתוך התנור כדי שיתחממו ויתלבנו : אלא כדי שיהבילו. שיתחממו מבעוד יום וב"ה מתירין אפילו לא נתחממו : ולא את הצמר ליורה. שמבשלין בה הצבעין לצבוע אותו : אלא כדי שיקלוט את העין. הוא הצבע מבע"י : ובית הלל מתירין. דאית להו מבע"י והיא קולטת מאליה בשבת ומסקינן בגמ' דדוקא ביורה עקורה מעל האש דאם היא עקורה חיישינן שמא יחתה בגחלים התחתיה בשבת ואפילו היא עקורה צריך נמי שתהא פיה טוח בטיט דשמא יגיס בה משתיכה והתנים בקדרה עקורה מעל האש בשבת חייב משום מבשל :

גמ' מהו מיתהני. לב"ש פריך דאמרי כדי שיהבילו מבע"י ומה מהני להו שנתחממו ואלא לא נתלבנו לגמרי וא"כ נגמרת המלאכה בשבת ולדידהו אסור בכה"ג : כגון אילין קורייאי. בני הכפרים דלא מקפידין אם נתלבנו לגמרי או לא וכשנתחממו סגי להו והוי לה כמי שנגמרה המלאכה מבע"י : והוא שתהא היורה עקורה. מעל האש מקודם שמגיסה בהא הוא דב"ה מתירין אבל אם היתה קבועה ע"ג האש אסור דחיישי' מפני שהוא מתיירא שמא יהא מתאכל וישרף צבעו והוא מוסיף לתוכה מים ונמצא חייב משום מבשל : ב"ה ילפין מלאכת היתר ממלאכת איסור לפעמא דמתירין לכתחלה ליתן האונין לתוך התנור וכן לתת את הצמר ליורה מבע"י הוא דמפרש שהרי אלו עשה כן בשבת שמא אינו אסור דמלאכה היא וא"כ ודכוותה עשה כן מבע"י מותר דהויא כמי שנעשית מלאכתו מבע"י :

הלכה ז מתני' אין פורשין מצודות וכו' אלא כדי שיצודו מבעוד

יום. משום שאם עשה כן בשבת חייב אם נכנסו לתוכה בשעת פרישתו הלכך גוזר ב"ש אף מבע"י וב"ה מתירין עם חשיכה ויהיו ניצודין והולכין כל השבת כולה :

גמ' מי מודיע. אם נצודו מבעוד יום אם לא וקאמר דרואין אם נתקלקלה המצודה מבע"י דבר בריא הוא שכבר ניצודו ומתמת כן נתקלקלה שקלקלו אותה כשנכנסין לתוכה ואם לאו דבר בריא הוא שעדיין לא ניצודו ופריך דאפי' נתקלקלה המצודה אכתי איכא למיחש שמא תאמר נתקלקלה או אחר כך וקלקלה ומנא ידע אם ניצודו : בפורשת. המצודה בחורשין מיירי דמסתמא מצויין הן החיות כחורשין וכבדי שיצודו קאמרי דכואיל דליכא שהות שיצודו מבע"י אלינן דכבר ניצודו הואיל ומצויין הן ביערות : תדע לך שהוא כן. דבחורשין איירי דהא דומיא דדגים קתני וכי דגים לא מצויין הן בכל הנהרות והכא נמי במקום שחיה ועוף מצויין הן : ר' חייא בשם רבי אתקין להלכה. האי סוגיא גרסי' לה לקמן בריש פ"ג דביצה והתם הוא דשייכא ומיידי דאיירי במצודת מייתי לה נמי הכא דתנינן גם מצודות חיה ועופות ודגים שבאין מפי"ט לא יטול מהן בי"ט א"כ ידוע שניצודו מבע"י ועלה קאמר דר' חייא התקין כך להלכה בשם רבי דפסק תוכן אסור לאכלו בי"ט ולא כר"ג דפליג התם : סברין

טוב ירושלים

מפני שהוא מתיירא. פי' בפירוש מה שהקשה על סל"ן . ולפנ"פ דסל"ן קאי על יורה שקורה דאפ"כ אסור נהנים בכ"ש מדרבנן וכן נראה מדברי בירושלמי הכא דהא קאמר נספתא דבשקספם אסור משום שמא יוסף מיי. וזה ל"ל בקטסה דגזרינן שמא יבא לידי איסור דאורייתא אבל בשקורה דהא"ב איסור דאורייתא ל"נ משום איסור דרבנן שבו אם פינים שקוקם בלגם יותר אבל בשבת אסור מדרבנן מכ"ם. אכן אם כי ל"מ מירושלמי לר' סל"ן אבל גם לאותו נ"מ. ומתוא' אם שהקשה דבכי סמג"א אסרדי אין מקום כלל דודאי אודם שמג"א דמגרבן אסור לכ"ם ואך לבישת תוב' דתנים יסר משום טנגנ חייב מדאורייתא ולפ"ד משום מבשל אסור מדרבנן כמותן ודו"כ מנויק מלד לשון הם"ב שבשי' נג"ב כ' סייג' משום מבשל וה"ס דנלמפם חייב בזם כל שלא נתבשל כ"ל ובבי"א כ' מאסר' ופז"ם שמג"א משום טנגנ וכ"ם דנא קתני חייב דאזיל לשיטתו דפ"ל כרב"י [ודם דמה שהביא בפירוק שתום' הרמב"ם פי"ם בהלכה שבביא דברי רש"י ול"כ יתבר]. וטה שהקשם פ"ד ל"ן והבג"א ותפ"י דתנים משום מבשל דהא"כ מבשל שבא פתח יגים. לק"מ דגלמה י"ל משום שנקלפ שאבם בפתך. א"כ מבר מבשל

עין משפט נר מצוה

סברין מימר "מותרין למחר. רבי חזקיה ורבי עוזיאל בריה דרבי חונייה דברת חוורן מותרין ממש. סברין מימר ספיקו התירו. ר' חנניה ור' יונתן תריהון אמרין "ספק הכן אסור רבי יוחנן אמר ספק הכן מותר. רבי חייא רובה ורבי שמעון ב"ר חד אמר העכו"ם צריך הכן. וחרנה אמר אין העכו"ם צריך הכן. ולא ידעינן מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דרב מענו מיתי קומיה רבי חייה רובא והוא א"ל הן הויתא והוא אמר ליה שירתה הוות עברא והוינא אכול מינה תאינון. הוי הוא דו אמר אין העכו"ם צריך הכן. חד תלמיד מן סימאי אזל לאנטיורים ואייתון ליה דרמסקינא ואכל. חד תלמיד מן דר' יהושע בן לוי אזל לתמן ואייתי ליה דרמסקינא ולא אכל ואתא ומר קומי רביה. א"ל דו נהיג כשיטתיה דרבי סימאי. דרבי סימאי אמר אין העכו"ם צריך הכן. רבי אבהו בשם ריב"ל דמדמניות שבכרם הרי אלו אסורות. רב הונא בשם רב שצים שבכפים הרי אלו מותרין:

הלכה ח מתני' *ב"ש אומרים אין מוכרין לעכו"ם ולא טוענין עמו ולא מגביהין עליו אלא כדי שיגיע למקום קרוב וב"ה מתירין:

גמ' אי זהו מקום קרוב ייבא כיי דמר שמואל כגון מן חוטרא לנהרדעא. אוף הכא כן. אית דבעי מימר עד שהוא מגיע "לביתו ואית דבעי מימר עד שהוא מגיע לעירו. רבי עקיבה אומר כדי שיצא ממקום הפתח ויקדש עליו היום. א"ר יוחנן זו דברי רב יוסי ור' עקיבא בא להכריע על דברי ב"ה. אין נותנין לעכו"ם על מנת לצאת נטל ויצא אין את זקוק לו. אין נותנין לכלב על מנת לצאת נטל ויצא אין את זקוק לו. *תני אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל בתוך ביתו של ישראל אסור ובתוך בתיהן מותר. א"ר שמעון בן לעזר במה דברים אמורים בקיבולת. אבל בשכר יום אסור. במה דברים אמורים בתלוש מן הקרקע. אבל במחובר לקרקע אסור. ובעיר אחרת בין כך ובין כך מותר. מהו בין כך ובין כך מותר בין

פני משה

סברין מימר מותרין למחר. אדר"נ דהתם קאי דקתני [...] בעכו"ם אחד שהביא דגים לר"ג ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו ופליגי אליבא דר"ג בפירושא דמותרין הן דקאמר דגרים התם ר' זעירא בשם רב סברין מימר מותרין למחר קאמר דאינהו מפרשי דר"ג לא פליג את"ק ומותרין למחר למוצאי י"ט בכדי שיעשו קמ"ל דאלו ביום טוב מודה דאסור משום ספק מוכן: ר' חזקיה וכו' מותרין ממש. קאמר אף בי"ט דסברין מימר לר"ג דספיקן התירו ס"ל ופליג את"ק וכן פליגי ר' חנינא וכו' עם ר' יוחנן אליבא דר"ג דמר ס"ל דספק הכן אסור ס"ל לר"ג ומותרין למחר קאמר ור' יוחנן קאמר דר"ג ספק הכן מותר סבירא ליה ומותרין ממש קאמר: ר' חייה רבה ור"ש ברבי. פליגי בדבר הבא ביד העכו"ם אם שייך בו הכנה או לא דחד אמר העכו"ם צריך הכן כלומר אף מה שבידי העכו"ם צריך הכנה מבעוד יום ואידך אמר לא צריך הכן וריש' דמתני' דהתם במלידות של ישראל מיירי להאי מ"ד דאלו ביד העכו"ם אין אסור משום הכנה: ולא ידעין וכו'. ומסיים לה מן האי עובדא: דרב מיעני נתאחר לבא לפני ר"ח רבה דודו בי"ט ושאל לו היכן הייתה וא"ל שיירתא הוה עברה. כצ"ל וכך היא בגירסא גם והייתי אוכל מינה תאנים שהביאו: הוי הוא. ר' חייא הוא דאמר שאין העכו"ם צריך הכן שהרי קיבל דבריו ממנו ולא א"ל היאך אכלת התאנים שלהן שמא נלקטו הי"ט: אזל לאנטוורים. מקום של נכרים והיו שם בי"ט ואייתו ליה דורמסקין פרוני"ש בלע"ז ואכל וחד תלמיד דריב"ל אזל לתמן ולא אכל מהן ואתא ואמר קמיה רביה והגיד לו שזה התלמיד דר' סימאי אכל שם מהן וא"ל ריב"ל שבקיה דהוא נהג בשיטתיה דר' סימאי רביה דקסבר אין מה שביד העכו"ם צריך הכן: דמדמניות שבכרם. ענבים שנשארו קשים נקראין כן ומניחין אותן ליזות החורף ואם יהנאי בשבת או בי"ט הרי אלו אסורות שאין דרכן ליפול מעצמן וחיישינן שמא נלקטו היום: שילים שבכפים. שילים הן סופי תמרים שנשארו בכף הדקל הרי אלו מותרין שדרכן ליפול מעצמן ולא חיישינן מידי:

הלכה ח מתני' אין מוכרין. תפס לעכו"ם וכן לא ישאילנו ולא יתן לו במתנה ואין טוענין עמו על החמור ואין מגביהין עליו את המשאוי משום דמיחזי כמסייעו להוליך בשבת ואפילו בדבר דלא שייך בו משום שביתת כלים ומשום דמיחזי כשליחו ושליחותיה קעביד: אלא כדי שיגיע למקום קרוב. כלומר שיהא המקום שרוצה להוליכו קרוב שיוליכנו שם מבעוד יום: וב"ה מתירין. ודוקא שיצא מפתח ביתו של הישראל קודם לחשיכה לפי שכל זמן שהוא בביתו אינו ידוע אימתי נתן לו וכשיוצא מביתו בשבת והמון ישראל בידו יראה כמי שמכרו לו בשבת:

גמ' איזהו מקום קרוב. דודאי לא נתנו בית שמאי דבריהן לשיעורין דלפעמים ביתו של עכו"ם קרוב ביותר ולפעמים אינו קרוב כל כך וקאמר דיבא זה כהאי דאמר שמואל כפ' שואל על הא דתנינן עכו"ם שהביא חלילין בשבת לא יספיד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב וכגון ממקום הנקרא חוטרא לנהרדעא ואוף הכא כן: אית דבעי מימר. על דברי בית שמאי דמתני' קאי דפליגי אליבייהו איכא דאמרי עד כדי שיגיע העכו"ם לביתו מבעוד יום ואיכא דאמרי עד שהוא מגיע לעירו מפני שיכול הוא ללון שם: כדי שיצא מפתח ביתו. של הישראל ויקדש עליו היום כלומר שיצא קודם שחשיכה ויקדש היום. ומפרש ר' יוחנן וקאמר זו דברי ר' יוסי בברייתא אליבא דרבי עקיבא וקמ"ל דר"ע לא בא להכריע על דברי בית הלל במתני' אלא דקאמר להכריע על דברי ב"ה ולפרש אותם כלומר הא דב"ה מתירין דוקא בכדי שיצא העכו"ם מפתח ביתו של ישראל קודם שקידש היום וכדפרישי' במתני': אין נותנין לעכו"ם על מנת לצאת. במזונות איירי והכי תנינן בברייתא בהדיא דאין נותנין מזונות לעכו"ם בשבת על מנת שיוציא אותם מחצירו של ישראל וכן לכלב ואם נטלן ויצא אין זקוק לו: תני. בתוספתא דפ"ו בס"ק שנוייה היא נ"כ בס"ק דפ"ו כהאי תלמודא בהלכה א' וגירסא דהכא עיקרית בהא דלקמן וגירסא יש כאן חילוף התיבות והכי גרים לה בתוספתא ובהש"ס שם אומנין ישראל שהיו עושין אצל העכו"ם ביום אידן בתוך ביתו של ישראל מותר ובתוך ביתו של נכרי אסור. וטעמא דשכר יום אידן אסור כשהיא בביתו של עכו"ם משום דהעכו"ם אזיל ומודה לעכו"ם שישראל צריכין לאומנתו אבל בביתו של ישראל לא איכפת ליה: ולפי העתקת הגי' דהכא אדין שבת קאי יקילר הש"ס ולא הביא דין דיום אידם כאן. וכדין דשבת איפכא הוא דהויא וכדגרים הכא: אומנים עכו"ם וכו' בתוך ביתו של ישראל אסור ובתוך ביתיהן מותר: במה דברים אמורים בקיבולת. אם קיבל העכו"ם את כל המלאכה בקיבולת לשלם לו כעדה כך וכך בה הוא דהתירו בבתיהן מותר אבל בשכיר יום אסור דמיחזי כשכירו לעשות המלאכה ביום השבת: בד"א. דבקבולת מותר בבית העכו"ם בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע כלומר אם הוא לצורך מחובר לקרקע כגון שמסתת אבנים לבוקען בבנין אפילו בביתו של עכו"ם אסור: בעיר אחרת. ואם היתה המלאכה בעיר אחרת שלא בעיר שהישראל דר בה בין כך ובין כך מותר וכדמפרש ואזיל דבין בתלוש וכו' דמכיון דבעיר אחרת הוא אפילו בשכירות ובמחובר מותר לפי שאינו ידוע שהמלאכה של הישראל היא: אמר ר' אילא. דהא כך הני מפרש אלא האי בין כך ובין כך אסיפא כלחוד הוא דקאי דקאמר במחובר אפילו בקבולת ועלה קאמר דבעיר אחרת מותר בין

קרבן העדה

סברין מימר. הא דאמר רשב"ג בפ' אין נדין בעכו"ם א' שהביא לו דגים לדורון ואמר מותרין הם סברוהו הא דמותרין היינו לקבלן בי"ט כדי לאוכלן למחר דכולי האי לא אחמרו בספק מוכן דלאסור בטלטול אבל באכילה לכ"ע אסירין בי"ט: מותרין. ממש לאוכלן בי"ט: סברין מימר ספק מוכן. התירו אפי' באכילה: העכו"ם. אף מה שבידו צריך הכנה ואסור בי"ט: ה"ג מן מה דרב מיבעי מייתי קמי וכו'. וה"פ מהא שהיה לו לרב לבא בי"ט לפני רבי ר"ח הגדול ולא בא: יהוא. ר"ח א"ל לרב בשנא היכן היית: ה"ג שיירתא הוה עבדה כן הגי' במס' ביצה וה"פ א"ל שיירתא של עכו"ם היתה עוברת במקומי והייתי אוכל מהן תאנים ש"מ דרבי חייא הוא דאמר מה שביד עכו"ם א"צ הכנה דאל"כ לא הוה רב אומר כן: לאנטויירים. שם מקום: אייתון ליה. עכו"ם ביו"ט: דורמסקנא. מין פרי אילן פרונ"א בלע"ז: אזל תמן. לאנטויירים: אתא. האי תלמיד לפני רבו ריב"ל ואמר דאיכא תלמיד א' באנטויירים ואוכל דרמסקנא מן העכו"ם ביו"ט: א"ל. ריב"ל הוא נהיג כר' סימאי שסובר אין העכו"ם צריך הכנה: ר"א בשם ריב"ל דמדמניו' וכו'. נ"ל דמייתי לי' הכא לאשמועי' דהך תלמיד דריב"ל דלעיל ר' אבהו הוי: הרי אלו אסורים. משום כלאים: שילים. הם קולין ונדילין בהן תמרים גרועים וכיפים הם כפות תמרים והני שילים אינן כלאים בדקלים וכן הוא בערוך ערך כף:

הלכה ח מתני' אין מוכרין לעכו"ם ולא טוענין עמו. על החמור: ולא מגביהין עליו. משאו על כתיפו דנראה כמסייעו להוליך בשבת: אלא כדי שיגיע למקום קרוב. כלומר שיהא המקום קרוב שיוליכנו מבעוד יום: גמ' מן חוטרא. שם מקום: עד שיגיע. העכו"ם לביתו מבעוד יום ולהנ"נ דכדידיה קא טרח מחמירים ב"ש דמיחלף בשלוחו: עד שהעכו"ם מגיע לעיר אחרת שהוא דר שם שהרי יכול להניח שם בבית הסמוך לחומה: כדי שיצא מפתח ביתו. של ישראל: זו דברי ר"י. כך אמר ר"י שר"ע בא לפרש דברי ב"ה: אין נותנין לעכו"ם. אפלים ע"מ לצאת דעד כאן לא שרו ב"ה אלא מע"ש אבל בשבת אסור אלא אם כן שלא ע"מ לצאת: בקיבולת. שקצץ עמו בשכר כל מלאכתו דאין פסידא לישראל אם לא יעשה היום ועכו"ם אדעתיה דנפשיה קעביד: אבל בשכיר יום. דמקפיד ישראל על עשיית מלאכה אסור: אבל מחובר לקרקע. כגון לסתת אבנים: אסור. אפי' בקיבולת: בעיר אחרת. שנתן לעכו"ם לעשות לו בעיר אחרת דליכא למיחש למראית עין: מהו בין כך וכו'. מי אתרי' בין

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (בו"א) מענו בד"ו מעני. (בי"י) שירתא הוה עברא נד"י שירתה הוות עברא. אבול נד"ו אכיל. (בו"נ) מן סימאי בבר"ד מן דר סימאי. (בו"ב) רב יוסי נד"י רבי יוסי (בו"ת) ובעיר נד"י בעיר. (בו"פ) מהו בין כך ובין כך מותר בד"ו מותר ליה. לאנטיורים נד"ו לאנטוורים.

בבי לארן

מן מה דרב מעני. פי' סהה. וכן לקמן פ"ג ל"ח בר אשי עני למיתי וס' אלו שוברין דף ל': א"ל שיירתא הות עברא והוינא אכיל כו"ל: דמדמניות שבכרם. פי' ענבים בוסר וכן פי' הר"ן בפי' הפרפיות ס' נח משום אגן פסין אדמדמני: ברא"א בקבילת תוס'

טוב ירושלים

מבבל כתים ואין בינול א"ב ובק התבבת בת"ס הירושלמי עמא יוסף תים ולא פבבל. ולקופות הנתפונה נ"נ דאשבר שבכ"ן היה ניכבזו עמא יוסף ולא נכם מלא עמא יוסף לבנים ובקיעתה היטר דהולייתא ונעצרה אסור דבנגן וא"ש סבל

תורה אור

בין בתלוש ובין במחובר. בין בשכיר בין בקיבולת א"ר אילא בין בתלוש בין במחובר וכלבד בקיבולת. ר"ש בר כרסנה בשם ר' אחא בשבת ובאב' ובע"ז הלכה כר"ש בן אלעזר. *אין משלחין אינרות ביד עכו"ם לא בע"ש ולא בחמישי בשבת. ב"ש אוסרין אפי' ברביעי. וב"ה מתירין. אמרו עליו על ר' יוסי הכהן שלא נמצא כתבו ביד עכו"ם מעולם. *אין מפרישין לים הגדול לא בע"ש ולא בחמישי בשבת. ב"ש אוסרים אפי' ברביעי. וב"ה מתירין. אם היה דבר של סכנה כגון מצור לצידון מותר. אין מקיפין על עיר של עכו"ם פחות מג' ימים קודם לשבת. הדא דתימר במלחמת הרשות. אבל במלחמת חובה אפילו בשבת שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת דכתיב כה תעשה ששת ימים. וכתיב וביום השביעי הסובו את העיר שבע פעמים. וכתיב עד רדתה אפילו בשבת:

הלכה ט מתני'

*ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום וכולן ב"ה מתירין עם השמש אמר רשב"ג נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כלי לבן לכובס עכו"ם ג' ימים קודם לשבת ושוין אלו ואלו שטוענין בקורות בית הבד ועיגולי גת: **גמ'** עד איכן ייבא כמה דמר רב יוחנן בשם רבי חוניא עד כדי הילוך ד' מיל. ובא נתן כליו לכובס נכרי ובא ומצאו עובד בו בשבת אסור. א"ר יודן ויימר ליה דלא יעבוד. א"ר יודן אבוי דרבי מתנייה הוא דתימר בטובת הנייה אבל בשכיר בעבידתיה הוא עסיק: ארשב"ג נוהגין היו בית אבא וכו'. לא אמרו אלא לבנין הא צבועין לא. *לפי דרכנו למדנו שהלבנים קשין לכבס יותר מן הצבועין: ושוין כו'. רבי שמואל ורבי יוסי בן חנינה תריהון אמרין *כבר נעקרה כל טיפה וטיפה ממקומה. ר' אחא אמר ר' יוסי בר' חנינה בעי מהו ליגע במושך. רבנן דקיסרין אמרין *איתפלגין ר' יוחנן ור' יוסי בר חנינא. רבי יוחנן אמר אסור. רבי יוסי בר חנינה אמר מותר. מתניתא פליגא על רבי יוסי בר חנינא ושוין שלא יגע במושך:

הלכה י מתני'

*אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום אין נותנין את הפת לתנור עם חשיכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה: **גמ'** ר' בון בר כהנא בשם רבנן תבשיל שנתבשל כל צורכו מותר לשהותו על גבי כירה שאינו קטומה. ר' זעירא בעי בשר בצל וביצה מצטמק

קרבן העדה

בין בתלוש בין במחובר או דלמא בין בשכיר בין בקיבולת: וכלבד בקיבולת. אף בעיר אחרת לא שרי אלא בקיבולת: בשבת. הא דאמרן: ובאבל. שאסור ליתן לשכיר יום בימי אבלו: ובעכו"ם. שאסור לישראל לשכור ביתו לעכו"ם אם מכניס בו עכו"ם מפני שנקרא על שמו: וב"ה מתירין. ברביעי בשבת: שלא נמצא כתב ידו. שלא יוליכו בשבת: ואין מפרישין. מן יבשה לים: ואם היה דבר של סכנה כגון מצור לצידן. נ"ל שגזרו שלא ישבו ישראל בצור ולא היה להם מקום בטוח בין צור לצידון והיו מוכרחין לילך בספינה מצור לצידון שישבתו שם: וביום הז' תסובו את העיר ז' פעמים. הג"ה וביום הז' תעשו כן שבע פעמים ולא קאמר אלא תסובו ש"מ שביום השביעי לא היה יום מעשה וכי"מ לא פי' כן והנ"ל פירשתי:

הלכה ט מתני'

עם השמש. בעוד החמה זורחת: כלי לבן. שהוא קשה לכבס וצריך ג' ימים ומחמירין על עצמו כב"ש: שטוענין. את הזיתים בקורות בית הבד ואת הענבים בעגולי הגת. שלא היו טוענין אותן בגלגל כמו שלנו אלא טוענין אותן בקורות כבידים והני דגת קרי עיגולין שהיו הדפין עבין עשוין כעיגולין ושוין שטוענין אותן בעוד יום והמשקה הולך וזב מנמו כל השבת:

גמ' עד איכן. כמה יהיה לפני חשיכה ולב"ה קאי דקאמרי עם השמש: ייבא וכו' אתיא כמו דאמר ר"י וכו' עד כדי הילוך ד' מיל שהוא בין השמשות ולפני כדי הילוך ד' מיל מותר ליתן: ובא. לב"ג: ובא ומצאו שעושין בו מלאכתו אסור ללבשן בשבת אם הביאן לו אחר כך אע"ג שהוא בידו בקיבולת א"נ באריס עושה בקיבולת איירי: ויימר ליה. וצריך שיאמר לעכו"ם שלא יעבוד בו בשבת: הדא דתימר. שצריך לומר לעכו"ם שלא יעבוד דוקא כשעושה העכו"ם בחנם: אבל בשכיר. וקבן בשביל עצמו הוא דקא עושה וא"ל למחות בו: הא לצבועים. אפי' בע"ש מותר ליתן: לפי דרכנו למדנו וכו'. ונפקא מיניה לשכר כובס: כבר נעקרה כל טפה ממקומה. וה"ל כאלו נעשית כל המלאכה בע"ש: ונהו ליגע. ביין שמושך ממנו בשבת דהא משקין שזבו ניניהו: מתניתא. ברייתא פליג על רבי יוסי בר חנינא דבפי' תני בה דאסור ליגע במושך:

הלכה י מתני'

חררה. עוגה דלפיס פונא"ה בלע"ז: יקרמו. כמו קרום קורסטי"ן בלע"ז: התחתון. מפרש בגמרא: **גמ'** שאינה קטומה. שדרך לפזר אפר ע"ג גחלים להפיג חומו שלא יוסיף הבל בשבת תבשיל שנתבשל כל צרכו לא חיישינן אם נתבשל והולך בשבת: בעי. פריך: מצטמק.

כו"ה ואפי' אינה קטומה כעפר כדרך שמסורין עליה שלא תוסיף הבל בשבת

פני משה

בשכירות אפילו בעיר אחרת אסור: בשבת. כדאמרן ובין באבל כדיי"לך דבבית האבל אסור ובבית אחר מותר ובע"ז נ"כ לענין דמחלק בין קבלה ובין בשכירות וכד"א בתלוש וכו' אבל לענין בית ישראל ובית העכו"ם איפכא הוא דהויא וכדתני בתוספתא דבביתו של ישראל מותר ובבית העכו"ם אסור: אין משלחין אגרות ביד עכו"ם וכו'. תוספתא היא במכילתין בפ' י"ד: אין מפרישין לים הגדול. בספינה: לא בע"ש וכו'. מפני שכל ג' ימים הראשונים צער הוא לו מפני שינוי וסת ואין לו עונג שבת עד שיהא רגיל באויר הים ידוקא ביתים אבל בנהר נהרות בריאות ושנג הוא לאדם: כגון מצור לצידון. כלומר אפילו בע"ש כמו שהיו מהלכין מצור לצידון שהוא מהלך יום אחד והולכין לשם יום השוק שהי' בע"ש והוא"ל ופירש בשביל דבר של סכנה שצריך הוא לילך ממקומו מותר: אין מקיפין על עיר של עכו"ם. לכבוש אותה: אבל במלחמת חובה. כמו מלחמת ז' עממין אפילו בשבת מותר שכן מצינו וכו'. כלומר מדכתיב בהלכות כה תעשה ששת ימים וביום השביעי תסבו את העיר שבע פעמים. וכתיב קרא ויסבו את העיר וגו' כה עשו ששת ימים ויהי ביום השביעי וישכימו וגו' והוה ליה למיכתב ויהי ממחרת ומדכתיב ביום השביעי ללמדנו שיום השביעי זה שבת היה: וכתיב עד רדתה אפילו בשבת. הא במלחמת הרשות כתיב אלא דהיק במלחמת הרשות נמי אם התחילו מקודם אין מפסיקין דכתיב עד רדתה אפילו בשבת:

הלכה ט מתני'

אין נותנין עורות לעבדן. לתעבד עורות: עם השמש. בעוד השמש על הארץ ובלבד שילך העכו"ם מביתו של ישראל קודם שחשיכה כדפרישית כיתני' דלעיל: נוהגין היו בית אבא שהיו מחמירין על עצמן והיו נותנין כלי לבן שהוא קשה לכבס ג' ימים קודם לשבת ואין הלכה אלא כב"ה: ושוין אלו ואלו. ב"ש וב"ה שטוענין הזיתים בקורת בית הבד וכן הענבים בעגולי הגת קודם לחשיכה והא מודו ב"ש שאע"ג שנגמר מבע"י ומשום דכי נתי עביד להו בשבת ליכא הכא חייבא דהפתח לפי שאין דרך ליתן הקורה ע"ג הזיתים עד שטוחנין אותן תחלה ברחיים וכן הענבים דורכין אותן ברגל תחלה והמשקין ובין מאליהן והלכך לא גזור בהו ב"ש ונותנין אותן סמוך לחשיכה והן ובין והולכין כל השבת כולה:

גמ' עד איכן. קאמרי ב"ש עד שיעשו מבע"י וכמה הוא השיעור וקאמר יבוא זה כהאי דאמר ר' יוחנן וכו' לעיל דשיעור עיבוד עורות עד כדי הילוך ד' מיל. ובה"ג איתמר נמי לקמן פ' ואלו עוברין גבי בצק החרש וכו' עד כדי הילוך ד' מיל: וכא. כלומר והכא נמי כן לב"ש שצריך כדי ד' מיל מבע"י: נתן כליו וכו'. ובא ומצאו עובד בו בשבת אסור להניח ממש דיודע הוא שהמלאכה נעשית בשבת: א"ר יודן ויימר לו דלא יעביד. יאמר להעכו"ם שיפסיק ולא יעשה עוד ואם לא ישמע לו לא איכפת ליה להישראל: הא דתימר. שיש למחות בידו אם בטובת הנאה בלבד הוא שעושה להישראל אבל בשכיר עכו"ם א"נ למחות דבעבידתיה הוא עסוק ואדעתיה דנפשיה קא עביד: אמר רשב"ג וכו'. לפי דרכנו למדנו מדבריו שהלבנים קשים לכבס וכו' ולפיכך היה צריך שלשה ימים: ושוין וכו'. ומפרש ר' שמואל וכו' טעמייהו דב"ש דמודו בהא לפי שכבר כל טיפה וטיפה נעקרה בתחלה והמשקין זבין מאליהן: מהו ליגע. בשבת במשקה המושך מהן ואליבי' ר' אחא ורבנן דקסרין אליבא דר' יוסי ב"ח דר' אחא אמר דלדרך בעי"א הוה בפי לה ורבנן דקיסרין אמרין דפלוגתא היא דר' יוחנן אמר אסור ור' יוסי ב"ח שרי לה בכדיא ולא מבעיא ליה: מתניתא. תוספתא ברייתא דפליגא על ר' יוסי ב"ח דקתני בהדיא ושוין ב"ש וב"ה שלא יגע במושך מהן בשבת:

הלכה י מתני'

אין צולין בשר בצל וביצה. ע"ג האש אלא כדי שיצולו מבעוד יום ויהיו ראויין לאכילה ואם נצלו כמאכל בן דרוסאי כבר ראויין הן לאכילה ואם נשארין הן אח"כ ע"ג האש בשבת כדי שיצלו הרבה מותר מפני שהן כדבר המצטמק ורע לו וליכא נמי למיחש שמא יחתה בגחלים שאם יעשה כן יחריך וישרוף אותן ויכל כה"ג אין חוששין לכן: **גמ'** תבשיל שנתבשל כל צרכו מותר לשהותו. בשבת על גבי כירה שאינה קטומה: רבי זעירא בעי. על זה דניתא בשר בצל וביצה מצטמק

שנויי נוסחאות

(בז"ע) בר כרסנה נד"ו בן ברקנא (בזכ"ג) לבן לכובס נד"ו לבן שלהן לכובס. (בזי"ד) ועיגולי נת נד"ו ובעיגולי הגת. (בזכ"ט) הוא נד"ו הא. (בזמ"ג) אין נד"ו ואין. (בזנ"ט) שאיני נד"ז שאינה.

בכר לאדן

שבת דף י"ח ותוס' ע"ו דף כ"א והרא"ש שם: אין מפרישין לים. הרא"ש פ"מ מסוגיות ותוס' עירובין דף מ"ג:

עמודי ירושלים

בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כרשב"א כתב הקה"ע בשבת הא דאמרן ולא ראה דברי הכה"ג והרמב"ן בתורת האדם ובמלחמות ה' פ"ג דמ"ק וכמ"ש שהעתיקו הירושלמי בכלל גדול ובלפני אידיהן ובאבל מבואר דלא כפירושו וביאור הירושלמי פי' בזה

מלאכי כלל כ' וראיתי ביד דוד בשבת (י"ז ב) שכתב בשם ס"ד מלאכי דפי' שבת הוא פי' לקוטות והא ליתא דהא הוא פי' לפני אידיהן דשם מוכר דינא דקיטלת:

הרא דתימא במלחמת הרשות אבל במלחמת חובה אפילו בשבת כו' עי' ביפה מראה שמקשה דמנ"ל שביום בשבת דלמא לא היה הז' ימים רצופין ע"ש מה שתירץ בזה ולק"מ דהא יהושע החרים השלל לפי שהיה בשבת כמבואר במדרש במדבר פ"ד וע"כ מוכח דפי' בשבת והכתוב הוא כפשוטו וכ"ם ביפ"מ שכתב ואין לסתום מפי פר"א משום דיריחו כפי

טוב ירושלים

אין מפרישין לים הגדול. בזה איכא ז' טעמים. טעם שהעכו"ם מפני בישול המגג. והרא"ש כ' בשם ילמדך לחלל שבת והרמב"ן משום מלאכת נכרי לישראל. ולאידך משום גזירת עם. וכ"ל דהרז"ה ... קודם כרי"ה ... שבת אבל ... ולא היה נגער ... קודם ג' ימים. ופ"ם ... בשבת כ"ש

הבא וכ"ם. מוב מלאתי שם בגליון הגר"א ז"ל: אם היה דבר של סכנה כגון מצור לצידון מותר כ"ל להביא דבר של סכנה ... ושנים ג' פ"כ ... בשבת ... ש"ס ... פ"ג. מתניתא ... מגא'

עין משפט נר מצוה

מלטמק ורע לו אבל זה התבשיל מלטמק ויפה לו ואת אמר הכין דמותר לשהותו ע"ג כירה שאינה קטומה והרי מתבשל הוא בשבת ביותר והוא יפה לו: דילמא דלא איתאמרת דרבנן מתירין אלא בחמין שבחמין מלטמק ורע להן: אתא ר' שמואל. וקאמר דלא פשיטא ליה לר' זעירא אפי' בחמין אלא דבעי קא מיבעיא ליה אם אסור לשהות חמין שהוחמו כל צרכן מפני שמלטמק ויפה להן או לא: א"נ דכי אתא ר' שמואל אמר דהכי בעי. ר"ז עלה והרי חמין וכו' אסור ומכ"ש בתבשיל והכי משמע מדלקמן דלר"ז פשיטא ליה דבחמין נ"כ אסור: תבשיל של בשר שור שנתבשל מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי מותר להחזירה ע"ג כירה אם היא קטומה: ותנייא. הא כהאי דאמר ר' יעקב בשם ר' יוחנן השופת את הקדירה בשבת ע"ג גחלים מתרין בו ומתרים לו לכשיתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור הוא אלמא דהמאכל בן דרוסאי ראוי לאכילה הוא והלכך אם נתבשל כך מבעוד יום מותר להחזירה בשבת ע"ג כירה קטומה: חמין שהוחמה כל צרכן וכו'. ור"ז בעי על זה והרי לשהות אסור וכהאי דקאמר ר' שמואל לעיל בשם ר"ז ולהחזיר מותר בתמיה: דילמא לא איתאמרת. הא אלא על פסח והאי דכי אתא ר' אחא יקאמר הכי בשם ר"ש כרבי דפסח שנצלה כל צרכו מותר להחזירו ע"ג כירה אפי' שאינה קטומה ומ"ט ומשום דבני חבורה זריזין הן וליכא למיגזר בהו מידי כדלקמן:

מלטמק ורע לו. מתמעט וכוין לשון שרים לומקין ודוקא אלו כדתנן במתני': וזהו. שאר תבשילים דמלטמק ויפה לו אסור: דלמא לא קאמרת אלא במים חמין. שמלטמק ורע לו בכל ענין לכך התירו: אסור לשהותן. דקסבר לא שרו ב"ה אלא להשהות חמין ותבשיל בגרוף וקטום אבל כאיט קטו' בכל ענין אסו' וקשי' לי' מתני' דמשמע מיהת לאח' שללו כל צרכו נותר להשהותן על הנחלי': תבשיל בשר שור. רבותא קמ"ל אפילו בשר שור שצריך בשול רב: ותייא כיי. פי' ואתיא כי הא: כמאכל בן דרוסאי. לסטים היה ומבשל בישולו שליש: השופת. המעמיד: מתרין בו. שיקחנה מע"ג גחלים: ה"נ כשיתבשל כמאכל בן דרוסאי חייב. דהוה כאלו גמר בישולו: בעי. פריך: לשהות. חמין ע"ג כירה שאינה קטומה אמרי' לעיל דאסור: ולהחזיר מותר. בתמיה: דלמא לא קאמרת. דמותר להחזיר אלא בפסח דבני חבורה זריזין הן: אתא רבי אחא וכו'. ואמר כפי' דלא נאמרו הדברים אלא גבי פסח: זריזות הן וכו'. כלומר לכך סגי בפת בקרימת פנים שזריזין הן הנשים בו יותר מן התבשיל לאפותו מבעוד יום ומלתא דלא שכיחא הוא להמתין עד הערב ומילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן: ופריך מה בין פת לתבשיל. דפת לא שכיחא ותבשיל שכיחא: תבשיל דרכו לאכול רותח. לכך שכיח להמתין עד סמוך לערב אע"ג טעמא

מצטמק ורע לו. וזה מצטמק ויפה לו ואת אמר הכין דילמא דלא איתאמרת אלא חמין. אתא רבי שמואל בעי רבי זעירא חמין שהוחמו כל צורכן אסור לשהותן ע"ג כירה שאינה קטומה. ר' ביבי בשם ר' יוחנן תבשיל שור שנתבשל כאכילת בן דרוסאי מותר להחזירו ע"ג כירה קטומה. ותייא כיי דמר רבי יעקב בר אדא בשם ר' יוחנן השופת את הקדירה ע"ג גחלים מתרין בו לכשיתבשל כאכילת בן דרוסאי אסור. ר' אחא רבי תנחום בר חייא בשם ר' שמעון בר' חמין שהוחמו כל צורכן מותר להחזירן ע"ג כירה שאינה קטומה. רבי זעירא בעי לשהות אסור ולהחזיר מותר. דלמא לא איתאמרת אלא על פסחו. אתא רבי אחא בשם רבי שמעון בי רבי פסח שנצלה כל צורכו מותר להחזירה ע"ג כירה שאינה קטומה: אין נותנין את הפת לתנור כו'. ר' יעקב בר אחא בשם ר' אסי זריזות הן הנשים בפת יותר מן התבשיל. מה בין פת ומה בין תבשיל. תבשיל דרכו לאכול רותח פת אין דרכו לאכול רותחת. תמן אמרין פת חמה חמתה בצדה. צירעה צונין. עקרב חמין. מאן דמיחלף סכנה. מודה רבי לעזר בלחם הפנים שאינה קרויה לחם עד שיקרמו פניה בתנור:

הלכה יא מתני'

משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ומאחזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין כדי שיצת האור ברובן ר' יהודה אומר (אף) בפחמין כל שהן: **גמ'** תמן תנינן חשיכה יצאו וצלו את

הלכה יא מתני'

אין נותנין פת לתנור עם חשיכה. סמוך לחשיכה וכן הקדירה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו כל פניה מבעו"י: ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה. זהו המודבק בתנור והכי הוא והלכה כר"ת:

גמ' זריזות הן הנשים בפת וכו'. כלומר טעמא דבפת אין דרכו לאכול כשהוא רותח הרבה דקשה הוא להגוף והלכך כשקרמו פניה סגי ולא חיישינן שמא תניחו כך ותשכח עוד בשבת אבל תבשיל דרכו לאכול רותח והלכך חיישינן שמא יתבשל כל צורכו מבעוד יום: תמן. בבבל אמרין פת חמה חמתה בצדה. כלומר האוכל פת חמה ביותר החמימות בצידה שתביאהו חמימות הרבה להגוף וקשה מאוד: צירעה צונין. מי שנשכו צירעה רפואתו בצונן ולעקרב רפואתו חמין ומאן דמיחלף לה סכנה ואיידי דאיירי בפת חמה מייתי נמי להא: מודה ר"א בלחם הפנים שאינה קרויה לחם עד שיקרמו כל פניה בתנור דכתיב ואפית אותה עד שתאפה כל צרכה:

אחרינא קאמר דתבשיל כיון ודרכו לאכול רותח גזרו בו דלמא אתי לחתויי: חמתה. חולי המחמם הגוף בצידה שוכן אללו כלומר מיד כשאוכל פת חמה יבוא עליו החולי ההוא והוא מין קדחת: צירעה. מי שעוקצו צירעה רפואתו לאכול צונן: עקרב. לעקיצת עקרב רפואתו חמין: מאן דמיחלף. ועושה רפואה חמה לצירעה או צונן לעקרב סכנה: מודה ר"א. אע"ג שהוא מיקל כאן וסובר דבקרימה כל דהוא סגי מודה בלחם פנים שאינו קרוין לחם עד שיקרמו גם מלמעלה:

הלכה יב מתני'

משלשלין את הפסח לתנור. מורידין אותו לצלותו ועל התנורים שלהם היו פיהן למעלה נקט הכי בל' מורידין: עם חשיכה. וטעמא משום דבני חבורה זריזין הם ולא אתו לחתויי בגחלים התירו סמוך לחשיכה ולא גזרו מידי: ומאחזין את האור במדורות בית המוקד. לשכה גדולה היתה בעזרה ונקראת בית המוקד מפני שמסיקין בה מדורה תמיד כדי שיהיו בה הכהנים שהולכין יחף על הרצפה של שיש. והתירו הכהנים אם מרחו את האור של המדורה כמעט כיון לחשיכה ולא חשו שמא יבאו להבעירה משתחשך מפני שהכהנים זריזין הן: ובגבולין. לא התירו כיון לחשיכה עד כדי שתאחוז האור ברובה של המדורה בכדי שתהא שלהבת עולה מאליה ואם לאו אסור ליהנות ממנה בשבת שמא יחתה בגחלים להבעירה: ר' יהודה אומר בפחמין כל שהוא. כלומר אף במדורה שבגבולין העשוית מפחמין התירו כמה שהתירו במדורות בית המוקד להאחז האור כמוך לחשיכה בכל שהוא מפני שאין דרך מדורה של פחמין להיות כבה והולכת ולא חיישינן בה שמא יחתה בגחלים והכי מפרשינן בגמרא: **גמ'** תמן תנינן. בסוף פ' תמיד נשחט גבי מעש' הפסח בשבת יצאו כת הראשונה וישבה לה בהר הבית והשניה בחיל והשלישית במקומה עומדת חשיכה יצאו וצלו

הלכה יא מתני'

משלשלין את הפסח כו'. והוא גולה והולך משתחשך ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן הכא שרי דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתי לחתויי בגחלים: ומאחזין את האור. מעט מעט בעלים של מדורות בית המוקד שהיתה בעזרה והיא מתבערת והולכת משתחשך ולא חיישינן שמא יהיו הכהני' צריכי' להבעיר' משתחשך: בית המוקד. לשכה היה שהכהני' נתחממים שם במדורת אש הנסקת בה תמיד מפני שנהלכים יחפים ע"ג רצפת שיש בעזרה וכדתניא בזבחים הואיל ורצפה מקדשת דכתיב ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר וכלי שרת מקדשין מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה: ובגבולין. צריך להבעיר מדורתן מבעוד יום כדי שתאחוז האש ברובו: ר"י אומר. אם היתה מדורת פחמין אין צריך להאחיז בהן האור אלא כל שהוא והיא דולקת והולכת דאין דרכה להיות כבה והולכת ואין צריך לחתו' בהן: **גמ'** תמן תנינן. פסחים פ"ה: חשיכה. מולאי שבת יצאו וצלו את

רידב"ז

ר"י ב"א בשם ר' אסי זריזות הן הנשים בפת יותר מן התבשיל עי' בגליון שמפרש בשם הרמב"ן ז"ל ודוק:

תנינן חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן ואת אמר הכין כו' פסח מחזירו את שלם כו' פי' דהיינו לעיל אתא ר"א בשם ר"ש בי רבי פסח שנצלה כ"צ מותר להחזירה ע"ג כירה שאינה קטומה והוא משום דבני חבורה זריזין הן ע"כ קאמר דאם לא התנו בני החבורה קודם הצלי' והוא שלם עדיין מותר להחזירה כשנצלה כ"צ ע"ג כירה שאינה קטומה ולא חיישינן שמא כשתתיר לו להחזיר בלילה לא יצלה כ"צ מבעו"י ויוציאהו מן התנור ויסמוך שבלילה קודם אכילה יחזירוהו לתנור לגמור צלייתו וזה אסור כיון שלא נצלה כ"צ וע"ז דלא חיישינן לזה נמי שלם כיון דצריך זמן רב לצלייתו לא יסמוך ע"ז להוציאו מן התנור על סמך שיחזירהו קודם האכילה לתנור אבל אין מחזירו מחותך כשנחתך קודם

הצלי' משום דכמחותך כיון דא"צ כ"כ להיות לצלייתו כמו בשלם כדאיתא ברש"י ז"ל דף ס"ה במס' פסחים חתכו ונתנו ע"ג גחלים. פרש"י ז"ל חתכו כדי למהר צלייתו. וע"כ בחתוך גזרינן שמא יוציאוהו מן התנור קודם שיצלה כ"צ תשא"כ בשלם לא ימהר להוציאו כיון דצריך זמן רב לצלייתו אבל בחתוך חיישינן שימהר להוציאו מן התנור קודם שיצלה כ"צ וע"כ אסור אפילו נצלה כ"צ הגם דבפסח לא חיישינן שמא יחתה אע"פ כן אסור משום חשש שמא יהיו הקדשים פסולין וכדמפרש ר' יוסי דחיישינן דאם כשתתיר לו להחזיר בשבת כשנצלה כ"צ אף הוא לא יצלה כ"צ ויסמוך שקודם האכילה בלילה יחזירנו לתנור וע"כ יוציאנו ביום על סמך שיחזירנו בלילה דבחתוך א"צ כ"כ זמן רב לצלייתו כדפי' רש"י ז"ל גבי חתכו ונתנו ע"ג גחלים פירש"י ז"ל למהר צלייתו עכ"ל ז"ל עי' דף ע"ה ע"א במס' פסחים וא"כ כיון דבחתוך א"צ כ"כ זמן רב לצלייתו כמו בשלם

שינויי נוסחאות (כ"י) אדא גד ו אחא. (כו"כ) פסחו גד"ו פסח. (מ"ו) ומאחזין גד"ו ומחזין.

עמודי ירושלים

מלחמת חובה אפילו במלחמת הרשות אם התחילו ג' ימים קודם השבת אין מפסיקין דהקפת העיר לאו התחלת מלחמה הוי אלא ביום השבת שנכנסו לעיר התחילו במלחמה עכ"ל. ומזה יש להעיר על מה שכתב הוא בנ"מ ביפ"ת בכ"ר (פרשה פ') על מה שאמרו שם בבני רחל ולאה מלחמת כנה של זו דוחה שבת כו' וכתב היפה מראה דהכוונה על יריחו והקשה דהא ביום א' התחילו וקיי"ל אם התחילו ג' ימים קודם השבת אין מפסיקין ואפי' במלחמת הרשות עכ"ל דמאי קושיא הא הוא בעצמו כתב דהקיף לא הוי התחלה. תו יש להעיר עליו על מה דנראה מדבריו בל"מ עד רדתה דמוקמי ליה במלחמת חובה וכ"כ ביפ"ת והוא תיובת דהא האי קרא דכי תצור במלחמת הרשות הכתוב מדבר כמבואר בספרי שם וכ"ה להדיא בבבלי שבת (די"ט ע"א) אין צרין על עיירות של עכו"ם פחות מג' ימים קודם לשבת ואם התחילו אין מפסיקין וכן היה שמאי אומר עד רדתה אפילו בשבת וכו' ... דהאי ר"מ דיירי במלחמת הרשות דקודם ג' ימים מותר להלהם ... זלדגר

טוב ירושלים

מסמיכין לי' יותר כוא ופי' גבלי מ"ו א'. ס"ל לביה"מ תולה בגל ולר' יוחנן אסקינן שם ת"ס כ' ... אתא ר"ם בפי ר"ו ט'. ... ודוחק לומר אמוראי אינון ...

צירעה צונין כו'. ... ובפי' ק"ס כאן נאטל תמידי ונאטל קירי ולא תמצא כבי כאן:

בית המוקד. פי' ס"ק מה שכתבה פ"ד דפ"י ורי"ן ובבר קדמהו ... נתכונתי:

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

בבלי יט ע"ב וכ"ג

פסחי' סד ע"ב

מסורת הש"ס
פסחים פ"ז הלכה א
פי' בנת נפ"ב שבת פ"ב הלכה א

עין משפט נר מצוה
קיא

תורה אור

את פסחיהן *ואת אמר הכין. א"ר יוסי חבורות זריזין הן. פסח מחזירו את שלם ואין את מחזירו מחותך. ר' שמואל בשם ר' זעירא מפני פסולו. א"ר יוסי ויאות. לאוכלו אין את יכול דכתיב °לא תאכלו ממנו נא. לצלותו אין את יכול שלא יהא צולה בשבת. מתוך שאת אומר שהוא מותר אף הוא אינו צולה אותו כל צרכו מבעוד יום. מתוך שאת אומר לו שהוא אסור אף הוא צולה אותו כל צרכו מבעוד יום. ר' ליעזר בי רבי יוסי שאיל צלייו שלם וחותכו מהו מיחזרתיה ומשחנתיה. רבי זעירא רב יהודה בשם רב *ארבע מדורות כל שהן. מדורות הנפת. מדורות הזבל. מדורות החלב מדורות גלעינים כל שהן. ר' בא בשם ר' חייא בר אשי חותל שהוא מלא גלעינים כל שהן. ר' בא בשם ר' חייה בר אשי [ו] חותל שהוא מלא גלעינים אם מכונסות ברובן אם מפוזרות ברוב כל פרידה ופרידה. מה ופליג. כאן בבריאות. וכאן בתשות. רבי יוסי בשם ר' ירמיה רבי חנניה מטו בה בשם רב חריות מלמטה ועציו מלמעלה כיון שעלה האור בנתיים מותר. ור' חלבו בשם רב הונא קורה ורובה [י] ברוב הקיפה. מהו ברוב הקיפה ממקום אחד או ברוב הקיף כולה. אשכח תני עד שתפסול מלעשות מלאכה. כיני מתניתא אף בפחמין כל שהן:

הדרן עלך יציאות השבת

קרבן העדה

את פסחיהן אבל בשבת לא: ואת אמרת הכין. שצלייתו דוחה את השבת שהרי מטלטלין עם חשיכה ומפרש עם חשיכה הייט בחשיכה א"כ סלקא דעתיה דבפסח לא גזרו דלמא אתו לחתויי דהיכא דא"א אפילו לכתחילה שרי: זריזים הן. ולא אתו לחתויי והא דקאמר מטלטלין הייט להחזירו: מחזירו את שלם. שעדיין לכל בני חבורה חלק בו אבל מחותך לא: מפני הפסול. כדי שלא יבוא הפסח לידי פסול אסור להחזיר אפי' שלם: ויאות. שפיר קאמר ר"ש מפני פסולו שיש פסול כשאתה מתיר להחזיר הפסח לעולם אפילו לא נגלה כל צרכו: לאוכלו. אם לא נגלה כל צרכו אסור לאוכלו משום נא: מתוך שאתה אומר וכו'. ואם נתיר לו להחזיר יסמוך על זה ועי"כ לא יגלה כל צרכו מבע"י נמלא מביא לידי פסול ומתוך שאתה אומר וכו' אבל מתוך שאתה אוסר לו להחזיר יהא זהיר ולא יבוא לידי פסול: מהו. להחזיר ולחממו אבל הא"ש לאחר שכבר נגלה כל צרכו ולא יתם לו מתרגמין ולא שחין ליה: מדורה. לשון היסק: כל שהן. אין צריכין רוב: גלעינין. כמו גרעינין: חותל. הוא סל שעושין מלולבין שמניחים בו התאנים: אם מכונסות. שהגרעינין מונחים במקום אחד: ברוב כל פרידה. כל גרעין וגרעין: ופריך ומה ופליג. הא סותר דברי עלמו שאמר בחותל מלא גרעינין סגי בכל שהוא: ומשני כאן בבריאות. שהיו הגרעינים טובות סגי בכל שהוא: כאן בתשות. שהן רעות ברובו ויש לפרש בהיפך בבריאות שעדיין יש בהן לחו' הרבה בעינן רוב בתשות שאין בהן לחות בכל שהן סגי: חריות. הם ענפי דקלים: מותר. שהן דולקים והולכים ואינן כבין: ה"ג קורה ברוב הקיפה א"נ ה"ג ברוב' אר"ה וכו' ברוב הקיפה. ולמתני' קאי: ממקום אחד. של הקורה. סגי ברוב הקיפה או בכל אורך הקורה בעינן רוב היקף ליסגא אחרינא רוב עביו שיכנס האור בתוך עביו עד רובו רוב היקפו מבחוץ ועיקר: עד שתפסול מלעשות מלאכה. והייט בכל הקורה: כיני מתני'. כן היא מתניתין בי"ת אף בפחמין כל שהן דלא פליג ר"י את"ק אלא נוסיף על דבריו ובגחלין איירי ר"י:

הדרן עלך יציאות השבת

פני משה

את פסחיהן מפני שאין צליית הפסח דוחה את השבת. אלמא אפ"ג דצליית הפסח מלות עשה היא התמירו בה לענין שבת. והכא את אמר הכין מטלטלין את הפסח בתנור עם חשיכה כלומר הא מ"מ נגלה כולו בשבת יהא. ומשני ר' יוסי שאני הכא דאין כאן אלא גזירת חכמים שהרי קודם שחשיכה מורידין אותו לתנור ומשום שלא יחתה בגחלים בשבת ליכא למיחש בו לפי שהחבורות זריזות הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי: פסח מחזירו את שלם וכו'. מילתא באנפי נפשה היא אם לא את הפסח מבעוד יום ונתלא שאינו נגלה כל צרכו ורוצה להחזירו לתנור עם חשיכה שיהא עומד בלוייו תחילתו בשבת אם עדיין שלם הוא כדרך שצולין את הפסח על ראשו ועל כרעיו וקרבו יכול אתה להחזירו ואם מחותך הוא שרצה לראות אם נגלה כל צרכו וחתך ממנו ובאומדו שעדיין לא עמד בו להחזירו אין אתה יכול להחזירו ואפ"ג דבעלמא כשנגלה מבע"י כמאכל בן דרוסאי מותר לקיימו ע"ג האש בשבת הכא בפסח לא התירו להחזירו כשהוא מחותך כדמפרש ר' שמואל לטעמא: מפני פסולו. כלומר שמתחר שחתכו ועדיין לא נגלה כל צרכו נעשה פסול ואי אתה יכול להחזירו: אמר ר' יוסי ויאות הוא. להטעם דקאמר שהרי לאוכלו כך אין אתה יכול דכתיב אל תאכלו ממנו נא ולצלותו אין אתה יכול שלא יהא נראה כצולה בתחלה בשבת שהרואה לא ידע שנגלה אליו מבעוד יום ויסבור שבתחלה צולהו בשבת: מתוך שאת אומר שהוא מותר וכו'. כלומר ואם אתה אומר לו שמותר הוא להחזירו כשהוא מחותך אף הוא אינו צולה אותו כל צרכו מבע"י בעודו שלם. לפי שיסמוך על כך אם לראה שלא נגלה כל צרכו יחזירנו ונמלא הוי כצולה ואינו שלם וכצולה בתחלה בשבת אבל מתוך שאתה ימתחיר ואומר לו שהוא אסור אף הוא יהא נזהר לצלות אותו כל צורכו מבעוד יום ולא יבא לידי צלייה כה. ומיהו אם הוא עדיין שלם לא גזרו בו שהרי נגמר צלייו כתחילתו: ר"א בר' יוסי שאל. האי שאלה לאו בעש"ק הוא דמיירי אלא בשאר ימות החול. אם צליו כשהוא שלם ואחר כך חתכו לחתיכות מהו שיחזירנו על גבי האש כדי לחממו בשמן וכיולא בו אם אסור הוא מפני שצלהו עכשיו כשהוא מחותך או דילמא הואיל ונגלה לגמרי בהיותו שלם ומה שחוזר לצלותו מחותך אינו אלא בשביל המשיחה שיקלטנו היטב על גבי האש שפיר דמי ולא נפשטה הבעיא: ארבע מדורות כל שהן. כלומר אינן צריכין שיאחז האור מבעוד יום ברובן אלא בכל שהן לפי שדרכן להיות דולקין והולכין: מדורת הנפת. פסולת של זיתים ושל זגל שמתהממת ודולקת והולכת ושל חלב או שומן וכיולא בו מדבר האיתך וכן מדורת הגרעינין של תמרה לאמר שיכשו כל אלו כל שהן ואין צריכין רוב: ר' בא בשם ר' חייה בר אשי. קאמר דוקא בחותל והוא סל של עלי לולבין ומלא גרעינין בכל שהן אבל שלא בחותל צריכין רוב מפני שמפוזרין ומפרשין הן וה מהו: ר' בא וכו'. והדר אמר ר' בא בשם ר' חייא בר אשי דאפילו כחותל שהוא מלא גלעינין אם מכונסות הן בתוכו שהן מונחות רצופות זו אצל זו די ברובן ואם מפוזרות ונפרדות הן צריכין רוב של כל פרידה ופרידה מהגרעינין. ושואל הש"ס מה ופליג אם האי לישנא אחרינא היא ופליג על הא דר' בא בשם ר"ח בר אשי קמייתא דקאמר בחותל מלא גלעינין שיעורן בכל שהן: וקאמר דלא פליגי אלא. כאן בבריאות שהן חזקות כשמתייבשו וכהא קאמר בכל שהן לפי שבהאחזו האור במקלת מהן דולקות והולכות כולן זו מזו. וכאן בתשות שאינן יבשות מאוד ויש בהן קצת לחלוחית הלכך אפילו הן בחותל אם מכונסות ורצופות זו"ן ברובן ואם לאו ברוב כל פרידה ופרידה: חריות. של דקל מלמטה ושאר עלים מלמעלה כיון שעלה האור בנתיים מותר וא"צ רוב לפי שהחריות יבשות הן ודולקין והולכין ומבעירין את העלים שעליהן: קורה ורובה ברוב הקיפה. כלומר קורה יחידית צריך שיאחז האור ברובה ומהי רובה ברוב הקיפה. וקאמר הש"ס דאבעי איכא למיבעי מהו רוב הקיפה אם ממקום אחד במקום שאחזו בה האור או עד שיהלך האיר ברוב היקף של כולה ולא איפשיטא: אשכחן. ברייתא דתני גבי קורה יחידית עד שתיפסל מלעשות מלאכה בה שכבר נתחתה מחמת האור הלילא למלאכה. כיני מתני' אף בפחמין כל שהן. אדברי ר' יהודה דמתני' קאי דכך צריך לפרש דבריו דאף בפחמין כשיעורן בכל שהן וקמ"ל דפליג ר' יהודה את"ק דלא קאמר אלא במדורת בית הדק היא שהתירו בכל שהוא אבל לא בגחולין בשום מדורה ועל זה קאמר ר' יהודה אף במדורת פחמין כל שהן ואפילו בגחלין:

הדרן עלך יציאות השבת

רידב"ז

בשלם פ"כ גורינן בחתוך שמא יתהר להוציאו מן התנור מבעו"י קודם שיגלה כ"ל על סמך שקודם אכילה יחזירנו לתנור וכיון שלא נגלה כ"ל יהא אסור להחזירו לתנור דמ"כ לא קארי רכי אלא בשלה כ"ל כמבואר בהדיא וכיון שאסור להחזירו יהא אסור לאכלו. דנא חסור לאכלו ולהחזירו אינו יכול ונמלא שיביא כפסח לידי פסול. אבל בשלם לא גורינן שמא יתהר להוציאו מן התנור מבעו"י על סמך שיחזירנו בלילה קודם אכילה כיון דלריך זמן רב לצלייתו פשיטא דלא ימהר להוציאו מן התנור והא דלא קאמר דבמחותך גורינן שמא ימהר להוציאו מן התנור קודם שיגלה כ"ל ויחזרו דמתוך שאתה אומר דמותר להחזירו כנגלה כ"ל יחזרו אף בלא נגלה כ"ל ויבוא לידי חילול שבת. וי"ל דהא אין שבות במקדש ולא חיישינן לזה בקדשים כהים נזירה דרבנן שמא יבוא לידי איסור אחר [עי' בירושלמי פסחים פ"ו בסוגיא דמטלטלין את הפסח] רק בגזירה שמא יביאו הקדשים נופי' לבית הפסול ע"ז חיישינן בכל מקום ע"כ קאמר ר"ש בשם ר"ז טעמא דהאי ברייתא דאין מחזירו מחותך דהוא מפני פסולו. ולא דגזרינן מפני חילול שבת. ז"א אלא מפני פסולו וכדמפרש ר' יוסי ויאות לאכלו אין אתה יכול ולצלות אי אתה יכול משום צולה בשבת ואם אומר את שמותר כנגלה כ"ג אף הוא אינו צולה כ"ל מבעו"י ואז יהא אסור לצלותו. ונמלא דהפסח יהא פסול [ואין להקשות לדבריו למה קאמר ר' יוסי דחבורה זריזין הן. אף בלא חבורה זריזין הן נמי מטלטלין את הפסח ולא גורינן שמא יחתה דאין שבות במקדש כדאיתא בירושלמי פסחים הנ"ל [עי' עירובין דף ק'] וי"ל דקושטא קאמר דב"א זריזין הן ואין ה"נ דס"ל נ"כ דאין שבות במקדש כמדינה [ותה גם לנפ"מ הוא לענין הסוגיא דמס' תמ"ש פ"ג] ואין להקשות דהאיך חיישינן שמא לא יגלה כ"ל כיון דב"א זריזין הן וי"ל דהא תני' בכ"ת שמא יביאו את הקדשים לידי פסול אף דכהנים זריזים הן] והאי מחותך הוא כדפי' רש"י וע"ל במס' פסחים דף ע"ה תתכו ונתנו ע"ג גחלים פי' רש"י ז"ל

שנויי נוסחאות (ס"ג) זריזין נד"ו זריזות. (גו"ר) לא תאכלו נד"ו אל תאכלו (כ"ב נמקרא). (ס"י) ותתכו נד"ו ותיר כו. (סוי"ב) שהן מרורות נד"ו ש"ן מרורות. סדורות נד"י מרורת. (שי"נ) סרורות נד"ו סרורת סד.רות נד"ו סדורת. (אי"ו) כשו נד"ו סמי. (ש"כ) ועציו נד"ו ועצי' יגברי"ר ועצים. (שיכ"ו) ור' חלבו נד"ו ר' חלבו.

ככר לאות כה מיחזרתים ומשחנתים. פי' לחזר ולחמם:

עמודי ירושלים

דלדבר מצוה מותר אפי' בשבת כמו במפלגין בכסיגה דלדבר מצוה מותר אפי' בשבת וכן בירושלמי הפי' דעל רדתה קאי על הרישא דמיירי במלחמת כרשות וכן פי' הפני משה יהוא בר ר דלא כהיפ"ת. וראיתי להרב הידושי הלכות דברים תמוהים בעיני שבט"ז (ד' כ"ב פ"א) הקשה דמאי חילול היה במלחמת פי כיון דהוי מלחמת תובה וכתב וז"ל דאיתא בירושלמי דידיהו נמי הוראה שעה היתה והכי אמרינן התם אם יאמר לך אדם נמה חלל יהושע את השבת אמר הקב"ה אני אמרתי לו ומצות את הציר ז"ש כה תעשון כתב' וא"כ א"ש דאשי"ד דגלי קרא בכי גרננן א"כ נ"ל לפטא דגני חבורה זריזין כן ככ"ל דתן אסור (וגזם מלאתי יבוב נטן למה פוש לקקנות לפיפתים דאגיי בכבונין ק"נ א' דגני חבורה נאגיי דלכנן פרו בגגי קול ומתני' דתנן: ר"ל גרי"י פסול צליו שלם ונותנו פי'. מכאן תמסר

טוב ירושלים

אריב' חבורות זריזין ין פסח מחזירו את שלם. נולי ליפנא דמחזירו פ"א דרך פסול קלא לצרכ דקאי אהני ר' יוסי לפה"מ נגנלי כי א' ב"כ פאי פפחא דגני תבורה אזיין כן ופריך וכא אמר נד"א שרי [דלא גזרו גגבל נד"י מא אתי לחתויי] ותכני התם מ"ית הכא לא מ.זמ י"ש גני חבורה זריזין כן ונ.א חקשה לנו ס"ל דבפב גדי כוא נו"א פסח מחזירו את שלם. יבטדי בזה נ"ל לבביא ראיה מכאן לשיטת כרמב"ם פ"א מק"פ דפסח אסור גלוי קדר נ"כ והמהו כב"ת וג"מ דהא לנבי כוא דנביל לני קדר ונא לרבנן וכגל כהדרגו בזה נמק"א בס"ד. ואמנם פי' מג"א כ"ס כנ"ד פסחב דלני קדר פרי לנגות ואין דין נט"ב תבצ"י רק גגלי באגל כנ"ל דהן דפסח הוא גגלי קדר דכ"נ רק גלוי שאל כא: א"ו תונה תפ"תא דנירת דאפשו לני קדר וכ"ל נדנריט דאה"כ דב"ל לא א"כ פקני ניס קובפא דתילתא מ"ם דתתני'. ומכאן תמסר דגם פי' לאמורין כן דגדיא פרי וא.ב מגע מובב גפפא בכל נוטן פיסם ונפ"ק:

הלכה א מתני׳

*במה מדליקין ובמה אין מדליקין [א] לא בלכש לא בחוסן ולא בכלך לא בפתילת האידן ולא בפתילת המדבר ולא בירוקה שעל פני המים [ב] לא בזפת ולא בשעוה לא בשמן קיק ולא בשמן שרפה לא באליה ולא בחלב נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו:

גמ׳ לא בלכש. ר׳ חייא בר בא אמר לונשא. ר׳ אחא בשם רבי לייא דדינון אמרין תיא הדא היא הדא: ולא בחוסן. רבי חנינא בשם רב פנחס פשתן שלא נִנְעֲרָה. כמה דאת אמר [ג] והיה החסון לנעורת: ולא בכלך. אנבון קיסריי. ארשב״נ חיזרתי על כל מפרשי ימים ואמרו לי כולכא שמו: ולא בפתילת האידן. עורניתא: ולא בפתילת המדבר. כשטועה: ולא בירוקה שעל פני המים. כיתן דמוי: ולא בזפת ולא בשעוה. *עד כאן לפתילות מיכן ואילך לשמנים. רבי אבהו בשם רבי יוחנן מפני שהאור נמשך לאחוריו והוא שוכח ומוציא את הפתילה. ועוד שלא הוצת האור ברוב הדלק. רבי זעירא בעי מעתה פתילה צריכה הצאתה [ד] ברוב הדלק. אתא רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי יוחנן *פתילה צריכה הצאתה ברוב הדלק. התיבון חברייא והא קורה הא לא הוצאת האור ברוב הדלק. התיב רבי בא בר ממל והא ששיתא הרי לא הוצאת האור ברוב הדלק. א״ר שמי לא כן א״ר זעירא רב יהודה בשם רב *ארבע מדורות כל שהן. מדורות הגפת. מדורות הזכל. מדורות החלב. מדורות גלעינים כל שהן. ועוד מן הדא דר׳ תחליפא שאל לרב חסדא ולא כן אלפן רבי שבת שחלה להיות בחנוכה [ה] שאסור לראות ממבע לאור החנוכה. הרי אינו שכיח ומוציא את הפתילה. הוי לית טעמא דלא משום שלא

תורה אור

פני משה

הלכה א מתני׳ במה מדליקין ובמה אין מדליקין. מפני שיש פתילות שגזרו חכמים שלא להדליק בהן לפי שהאור מסכסכת בהן ואינה נתלית בהן וכן יש שמנים שאסרו להדליק לפי שאין נמשכין אחר הפתילה הטעם בכולן משום דחיישינן שמא בשעה שרוצה להשתמש לאורן יהיה האור ואר אפל ויטה אותה. ושונה התנא להודיעם באלו שמדליקין בהן ושאין מדליקין בהן ובמה דמסיים מתחיל לפרש: אין מדליקין לא בלכש וכו׳. ומפרש פסול דפתילות ברישא דזוטרי מינהו והדר מפרש פסולי השמנים וכדנקיט ואזיל בפרקין: לכש. הוא מה שגדלה כמין צמר בין הקליפה להעץ בארז וקרוי לונש״א: ולא בחוסן. פשתן שנכתש ועדיין אינו מנופץ נקרא חוסן: ולא בכלך. פסולת של משי האשר ברית התולעת קיקלא״ש בלע״ז לאחר שהתירו ממנו המשי: ולא בפתילת האידן. אידן הוא ערבה ויש כמין צמר בין הקליפה להעץ ועושין ממנו פתילה: ולא בפתילת המדבר. עשב ארוך הגדל במדבר וגודלין אותו לעשותו פתילה: ולא בירוקה שעל פני המים. ירוקית שגדל בכיתות הספינה המתעכבת במים ועושין מזה כמין פתילה: ועד כאן שנה התנא פסולי פתילות ומכאן ואילך פסולי השמנים: לא בזפת ולא בשעוה. שלא יתן חתיכה זפת או של שעוה בנר במקום שמן אבל נר של שעוה מותר: ולא בשמן קיק. בגמרא פליגי בה יש אומרים קיקיון הוא שמן כנפסה מגרעיני למר גפן שקורין קוטין וי״מ שמן שהוא מעוף שבכרכי הים ושמו קיק: ולא בשמן שריפה. שמן של תרומה שנטמאת ולפי שהוא עומד לשריפה שאסור באכילה קרוי שמן שריפה ומסקינן בגמרא לענין פירושא דמתניתין דהכא ביום טוב שחל להיות בערב שבת מיירי וכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף הוא שמן התרומה ביום טוב דקי״ל אין שורפין את הקדשים ביום טוב לפי ששריפת קדשים שנטמאו מצות עשה היא שנאמר באש ישרף וכל מלאכה שאינה לצורך אכילה וכיוצא בה עשה ולא תעשה היא בי״ט ואין עשה דוחה ל״ת ועשה וקסבר האי תנא דגזרינן תרומה אטו קדשים אבל בשאר ע״ש מדליקין בשמן שריפה ולא חיישינן מתוך שמצוה עליו לבערו שמא יטה כדי שיתבער מהר דלהאי שמא יטה לא חיישינן דדוקא בפתילות ושמנים שאינם נדלקין יפה בהא הוא דאמרו דחיישינן שמא יטה שתהא נדלקה להשתמש לאורה: לא באליה. כשומן שלו: וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאין מבושל אין מדליקין בו. איכא בינייהו בין החכמים לת״ק בחלב מבושל שנתן לתוכו שמן כל שהוא דלמר אסור ולמר מותר והלכה דחלב שבישלו והתיכו נותן לתוכו שמן כל שהוא ומדליק והן אתה אומר כקרבי דניס שנימותו אבל שאר שמנים שאסרו חכמים אין מדליקין בהם אפילו עירב אותן בשמנים שמדליקין בהם אף על פי כן אין מדליקין בהן שמ״מ אין נמשכין הן אחר הפתילה:

קרבן העדה

הלכה א מתני׳ במה מדליקין. לעשות פתילה: לא בזפת ולא בשעוה. לא לענין פתילה אלא לתת במקום שמן וכל הני מזפת ואילך פסולי שמני׳ הן: גמ׳ היא הדא. כלומר לונשא ודידין חדא היא אלא שבמקום אחד קורין אותו כך ובמקום אחר כך: שלא נִנְעֲרָה. מן הדק סבה ואין השמן נמשך אחריו: כשטועה. כמשמעו פתילות הגדלים במדבר והוא מין עשב ארוך שקורין לו קורע״א: כיתן דמוי. פשתן הגדל על מים: עד כאן. עד ירוקה שע״פ המי׳ פסול פתילות מכאן ואילך פסולי שמנים. שלא יתן חתיכה זפת או שעוה בנר במקום שמן: ומוצי׳ את הפתיל׳. בשבת: שלא הוצאת. פי׳ שלא הודלק האור ברוב ובנר של שבת בעינן שידלק ברוב היוצא: ר״ז פריך מעתה. נילף מכאן פתילת שבת צריך שידליק ברוב היוצא: אתא רבי שמואל וכו׳. ואמר דבאמת הדין כן שצריך להדליק ברוב היוצא: והא קורה. שהדליקה מערב שבת אמרינן לעיל ספ״ק דסגי ברוב היקיפה והרי לא הודלקה ברוב היוצא א״כ ה״נ והא קירא הא לא וכו׳ וה״פ והרי של שעוה דסגי בכל שהוא ואין צריך שידליק רוב היוצא וכן נראה מדברי הרמב״ם ספ״ג מה״ש: והא ששיתא. פתילה של נר של חלב אין צריך שידליק ברוב היוצא: מדורת החלב נמי בכל שהוא. לכך לא בעינן בששיתא רוב הדלק דהא דוקא הני ד׳ מדורות דסגי בכל שהן מה שאין כן בשאר דברים ושעוה מחלב: שבת של חנוכה. נמי אסור להדליק בשמנים ופתילות שאסרו חכמים והרי אסור להשתמש לנר חנוכה אפילו לראות מטבע וכ״ש שאר תשמישים וליכא למיחש שמא ישכח ויוציא את הפתילה ומ״מ אסור להדליק בהן: ה״נ הרי אינו שוכח ומוציא וכו׳: הוי וכו׳. אלא אין טעם איסורו אלא משום שאין האור נתלה בהם ולא

גמ׳ לא בלכש וכו׳ לונש״א. כך שמה: דדינן. קורין אותה: אמרין היא כדא היא הדא. דלתרווייהו היינו הך והיא היא: שלא ננערה. שלא נטפה כמה דאת אמר וכו׳ אלמא חסון לאו נעורת היא: ולא בכלך אנבון קיסריי. ובפ״ח דכלאים בהלכה ב׳ גרים אנבון קיסרי. והיא פסולת המשי הבא ממקום קסרי: עורניתא. ערבה: כשמוטה. כמשמעה שהוא עשב הגדל במדברים וביערות: כיתן דמוי. כמין פשתן הגדל במים כביצות הספינה: מכאן ואילך. מזפת ושעוה וכן אינך דבתרייהו לפסולי שמנים: מפני שהאור נמשך לאחוריו. הלכך הסרו באלו פתילות ושמנים דחיישינן שהוא שוכח ומוציא את הפתילה לתקן אותה: ועוד. טעמא אחרינא איכא בהו לפי שלא הולתה האור ברוב הדולק מבעוד יום דמסתמא הוא כך באלו שאין נדלקין היטב: ר׳ זעירא בעי אם דמעתה למדין אנו מכאן שהפתילה צריכה הצאתה ברוב הדולק ממנה מבעוד יום: אתא ר׳ שמואל וכו׳ וקאמר. דאין הכי נמי דהכי אמר ר׳ יוחנן פתילה וכו׳: התיבון חברייא והא קורה. דאמרי׳ לעיל בסוף פ״ק דקורה יחידות סגי ברוב הקיפה והרי לא הוצת האור ברוב כל הדולק ממנה ואפ״ה שרי וכן התיב רבי בא בר ממל: והא ששיתא. והוא עששית שנדלקת והרי לא בעי׳ בה שיוצת האור ברוב הדולק ממנה מבעוד יום. דמסתמא כשמדליקין העששית אין מקפידין שיוצת האור מרוב הדולק: אמר ר׳ שמי. דמאי קושיא דבכל מקום דמסתמא הולכת ודולקת היא לא בעינן ברוב הדולק דהרי לא כן אמר רבי זעירא וכו׳ לעיל בסוף הפרק דאלו ארבעה מדורות אין צריכין שיאחז האור ברובן אלא בכל שהן לפי שמסתמא הולכין ודולקין ואינן מתכבין וכן בעששית טעמא נמי משום הכי ולעולם בעלמא אמרינן דפתילה צריכה שהוצת האור ברוב הדולק והיינו טעמא דמתני׳ בהני פתילי שאסרו חכמים להדליק בהן: ועוד מן הדא. ראיה דהאי טעמא הוא העיקר בהני פסולי דמתני׳ ולא משום שמא ישכח ויוציא את הפתילה: דרב תחליפא שאל לרב חסדא. שהיה אותו שהיה משתמש בתשמישי מצוה לאור החנוכה ואמר לו לא כן למדתנו רבינו שבת שחל להיות בחנוכה אסור לראות מטבע הברכות של התפלה לאור החנוכה. ולמה מטבע שטבעו חכמים הוא יהא דנקיט שבת מפני שבכן דרך הוא לפי שאין מטבע התפלה של שבת רגיל כל כך ועשה כפי כל האדם כדרך שהוא רגיל בתפלה של ימות החול ועוד דקמ״ל דאף על פי שהוא מיון קל לראות מטבע של ברכות בשבת ודבר מועט הוא אפילו הכי אסור. אלמא אפי׳ תשמיש קל כזה אסור להשתמש לאור החנוכה. והכי משמע דשאל לו לרב חסדא והשיב לו פ״ד דטעמא דהני פסולי שמנים או הפתילות [illegible] שמא ישכח ויוציא את הפתילה מאי איריא דקאמר בשבת של חנוכה שאסור לראות מטבע הברכות לאור החנוכה ומשום דאסור להשתמש לאורה דהכי מטעם מדשאל לו על שראה לאורו איפוק ליה דאסור מטעמא שמא ישכח ויוציא את הפתילה דהא תנן קיימא לן כהאי תנא דאמר דפתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת ואם כן באלו הכי איכא האי חששא לאור החנוכה [illegible] הרי אינו שוכח ומוציא את הפתילה. כלומר דהאי מוכרח הוא מדקשה לו כך דלית לן למיחש להאי טעמא שהוא שוכח ומוציא את הפתילה ולפיכך לא אמר אלא מטעמא דאסור להשתמש לאור החנוכה: הוי לית טעמא וכו׳. והשתא על כרחך דכמתני׳ ליכא טעמא אלא משום שלא

רידב״ז

הותכו לפסח ולא הכדיל אלא הותכו לבנים ולבלבה מקימות כדי למהר גלייתו עכ״ל ו״ל וה״נ דכותי׳ פי׳ מתיחך ותינו מיכלל וע״ו נעי ר״א בר׳ יוסי דעד כאן לא שמעינן כברייתא אלא כשרתו קודם הגלי׳ על התכלית למהר גלייתו ע״כ אסיר להחזירו בשגלה כ״ל מפני גזירה שמא ימהר להגלותו אבל אם גלוי שלם ותתכו אח״כ אם מותר להחזירו דכהא ליכא למיגזר שמא ימהר להוליאו קודם שגלה כ״כ או דילמא לא פליג רבנן וכיון דמתוך אסו׳ להחזירו אף הוא אסו׳ כיון דמתיחך הוא ודוק:

אמר

שינויי נוסחאות (כי״ל) רב גד״ו רבי. (דפו״ר) אנבון גד״ו אנבין. ישופי׳ עורניתא גד״ו עירניתא (כי״ה) דמוי גד״ו דמיי. (כי״ם) נבשך גד״ו מבשך (דפו״ר) הוצאת גד״ו הוצת. הוכ״ה) תוצאת גד״ו הוצת (כי״ה) שהן מרורות גד״ו שהן מרורת. מרורות גד״ו מדורת. (כי״ם) מרורות גד״ו מדורת מרורות גד״ו מדורת.

עמודי ירושלים

ג׳ימים ואין ג׳ ימים בלא שבת והא דדרשינן עד רדתה ואפילו בשבת היינו כשהתחילו במלחמה ג׳ ימים קודם שבת ככ״ע והוא תמוה דהא להדיא מבריינן כאן כדא דהתימא במלחמת הרשות אבל במלחמת חובה אפי׳ בשבת מכיאר דבמלחמת מצוה אפילו בשבת שותר ועי׳ ברמב״ם פ״ב מה׳ שבת הכ״ז וה׳ מלכים פ״ו ה״א ובכ״מ ולח״מ שם. ועיין בב״י במדרש רבה (פי״ג) על מה דלויאת היום דמלו את השבת כתב ממ״ל וכ״ה בירושלמי פ״ק דשבת ויליף ליה התם מדכתיב עד רדתה אפילו בשבת. ומנה כזה דעד רדתה לא אתיא לשרויי אלא דמלחמת הרשות מותר אפי׳ בשבת ורזה ענין זה לדברי המדרש דהתם. ולנ״ע ע״ד שו״ת רדב״ז (ח״ד סי׳ פ״ה) בכתב שם להקשות על הרמב״ם בסובר שמותר לצאת בשיירא למדבר ג׳ ימים קודם השבת אפי׳ ביודע בודאי שיחלל השבת וכתב וז״ל ותו׳ קשיא לן דה״ב צריך לפרש האי דאין צרין על עיירות של עכו״ם במלחמת הרשות דוקא ואפ״ה דבהכי איירי קרא דכתיב עד רדתה מ״מ כ״ל לפרושי דבמלחמת מצוה מותר כדפירשו כהן בברייתא בד״א לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי עכ״ל ונפלאתי ע״ז דהא באמת כן אמר בירושלמי דדוקא לרשות ולמצוה מותר אפילו בשבת ונם״ם דילן לא הוצרכו לפרש דמתילא נדע כמו בפשוטו ונע״ע:

עין משפט נר מצוה

[א] מיי׳ פ״ה מהלכ׳ שבת הלכה ה טוש״ע או״ח סי׳ רסד ס״א
[ב] מיי׳ שם הלכה ח סמג סעיף ג
[ג] מיי׳ שם הלכה כ ה״ג לאוין סה טוש״ע שם סעיף ח

מסורת הש״ס

גליון הש״ס

לפני: כמתני׳ דחנוכה דף כא ובמלחמות פ״ב ס׳ דברי הרשבא״ם:

מסורת הש"ס

קרבן העדה

ולא הוצאת האור ברוב הדלק: ולא הקלא. הכתוב בעופות טמאים זהו עוף ששמו קיק: במדורת קדשים. פי' במדורה ששורפין בה קדשים שנפסלו: והיא דליקה בשבת. לפי שאין שורפין קדשים בשבת כדמפרש בסמוך: במדורת בית המוקד. ומ"ש ממדורת קדשים: תורה אור לא העשה. אחר כל מלאכה וכיון שנעשית מאיליה שרי: מה חמית לומר כן. מה ראית לומר כן שאין שורפין קדשים בי"ט. כלומר מנ"ל: שנאמר לא תותירו וגומר. שאין ת"ל עד בוקר בתרא דהא כבר כתיב ברישא עד בוקר: אלא אחר שני בקרים. ישרפו: ואחר בוקרו של ט"ו. והיינו ביום ט"ו. וכתיב והנותר וגו'. כלומר מלינו כיוצא בזה שנשרף ביום השלישי בשלמים הנאכלין לשני ימים ולילה אחד: מהו להצית את האור במדורת חמץ. מע"ט שתהא דולקת ביום טוב: ומשני מאן דיליף חמץ מנותר. פלוגתא דר"י ורבנן בפרק כל שעה: אסור. דכשם שאין שורפין קדשים ביום טוב ה"ה חמץ אסור: ר' אחא בשם רב חסדא. פליג אהא דלעיל וסבר דמותר להצית וכו' והא דקאמר זאת אומרת אף לזאת המתני' יש לומר דמותר להצית וכו': ופריך והא תנינן אין מדליקין וכו' ומ"ט משום אין שורפין קדשים ביום טוב: ומשני מפני יום טוב שחל בערב שבת. ששורף הקדשים בי"ט אבל אי מדליק מערב שבת או מערב יום טוב שרי: מעתה וכו' רבי אחא מייתי סייעתא דאין הטעם משום שריפת קדשים לדבריך דשמן שריפה לשריפת קדשים דמיא לא ישרפו בלילה דומיא דקדשים: ומשני אר"י סבר ליה כר"י דשריפת קדשים נמי בלילה מותר: כן. קדשים שעבר זמנם דהיינו לאחר יום השני של תודה ויום השלישי של שלמים שורפין אפי' בלילה: ופריך ומה אית לך וכו'. כלומר הא לא דמיא להדדי דשמן שריפה הרי אין לו זמן ולעולם לא יהו שורפין אותו אלא ביום: ומשני רבי יודה בר פזי מכיון שנטמא. השמן של תרומה הרי הוא כאלו עבר זמנו דמטהו לשרפו מיד: מנין לכל הנימולים. אפי' שלא בזמנו: וביום. וי"ו יתירה דה"מ למיכתב ביום השמיני ימול וכתיב וביום לאתויי מילה שלא בזמנה: ויש כאן זו. וכי אפשר לומר כן הלא נדה שטבילתה בלילה בזמנה ואפילו הכי כשעבר זמן טובלת בין ביום בין בלילה: טבילתן ביום. כדילפינן מדכתיב וחטאו ביום השביעי ורחץ במים וגו': נדה ויולדת שאינה טובלה אלא בלילה. נדה דכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה כל בשעה ויולדת כימי נדת דותה תטמא: תמן

[גמרא]

שלא הוצאת האור ברוב הדלק: ולא בשמן קיק. רבי יוסי בשם רבי לייא קיסוסא. רבי יונה רבי זעירא בשם רב יהודה עוף הוא ושמו קיק. תני רבי ישמעאל ואת הקאת זה קיק: ולא בשמן שריפה. אמר רב חסדא זאת אומרת שאסור להצית את האור במדורת קדשים והיא דליקה והולכת בשבת. והא תנינן ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולים כדי שיצת האור ברובן. א"ר יוסה בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה. נעשית היא מאיליה. ברם הכא התורה אמרה אין שורפין את הקדשים ביום טוב. ואין צריך לומר בשבת. מה חמית לומר כן לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו אחר שני בקרים. א' בוקרו של ט"ו ואחד בוקרו של י"ו. וכתיב והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף. מהו להצית את האור במדורת חמץ מאן דיליף לה מנותר. אסור. ומאן דלא יליף לה מנותר מותר. רב אחא בשם רב חסדא זאת אומרת שמותר להצית את האור במדורת קדשים. והיא דליקה והולכת בשבת. והא תנינן אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב מפני יום טוב שחל להיות בע"ש. מעתה אין מדליקין בשמן שריפה בלילה על שם שאין שורפין את הקדשים בלילה. א"ר יוחנן ירדו לה בשיטת רבי ישמעאל. כמה דר' ישמעאל אמר תינוק שעבר זמנו נימול בין ביום בין בלילה. כך עבר זמנה נשרפת בין ביום בין בלילה. ומה אית לך שמן שרפה שעבר זמנה. ר' יודה בר פזי מכיון שניטמאה כמי שעבר זמנה. תני רבי יוסי קוטי דרבי יוחנן מניין לכל הנימולים שלא יהו נימולים אלא ביום תלמוד לומר וביום. א"ל רבי יוחנן ויש כאן זו. כל מחוייבי טבילות טובלין כדרכן ביום חוץ מנידה ויולדת שאינה טובלת אלא בלילה. נידה שעבר זמנה טובלת בין ביום בין בלילה. דרשה רבי חייא בר אבא לצוראי נידה שעבר זמנה טובלת בין ביום בין בלילה. תמן

פני משה

שלא הוצאת האור ברוב הדלק בכל הני דקחשיב להו: קיסוסא. ולא בשמן קיק וכו' קיסוסא וכו'. כדפרי' ריתני' וזאת אומרת וכו'. כלומר אע"פ שמתחיל להדליק מבע"י אפ"ה אסור בשמן שריפה לפי שדולקת והולכת בשבת ואסור לשרוף את הקדשי' ביום טוב ואצ"ל בשבת כדלקמן: והא תנינן וכו'. כפ' דלעיל וקס"ד דטעמא דשמן שריפה משום מלאכה הבריא שנעשית אח"כ בשבת והלכך פריך מהאי דמאחיזין את האור במדורת בית המוקד והרי כאן נראית ג"כ שהולכת ודולקת בשבת: א"ר יוסי. דלאו משום מלאכה הנעשית בשבת אסרו כאן דטעמא דמדורת בית המוקד שהתירו משום דבשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה אבל אתה מתחיל מבעוד יום ונעשית היא מאליה בשבת ולא באנו לן בין נראית אחר כך שנעשית מאליה בשבת או לא דבכל גוונא התירו כן: ברם הכא. לאו משום מלאכה היא אלא שהתורה אמרה אין שורפין קדשים ביום טוב ואצ"ל בשבת והרי השמן שריפה נשרפה והולכת בשבת: מה חמית לומר כן. מה ראית והיכן אמרה תורה כן: לא תותירו ממנו וכו'. הרי כאן שני בקרים אחד וכו' ללמדך דלאו בבקר של ט"ו אתה שורף שהוא יו"ט אלא המתן עד בוקרו של ט"ז ותשרוף: וכתיב וכו'. כלומר דמכאן ילפינן נמי דביום הוא שורפו: מהו להצית את האור במדורת חמץ. שיש לו לשרוף כמ"ש שבלאו הכי צריך לשרוף את החמץ והלכך בעי אם מצית את האור מבע"ד יום מהו שיהא מותר שתהא מדורת חמץ זו הולכת ודולקת בי"ט או בשבת או לא: מאן דיליף לה. שריפת חמץ מנותר בקדשים אסור הוא כמו דגר פת קדשים אסור אע"פ שמצית בו האור מבעוד יום אם הולכת ודולקת בשבת וכהאי דרב חסדא דלעיל וה"ה ביום טוב. ומאן דלא יליף לה מנותר מותר הוא במדורת חמץ ואף על גב דאמולא חמץ בי"ט של פסח אסיר לשורפו שאני הכא דהא מיהת מצות ביעור חמץ בזמנו הוא דעביד: רב אחא. אמר בלישנא אחרינא בשם רב חסדא ולא כדקאמר לעיל בשמיה אלא הכי קאמר זאת אומרת שמותר להצית את האור במדורת קדשים מבעוד יום והיא דולקת והולכת בשבת מכיון שהתחלת הדליקה בהיתר היתה וכדמסיק והזיל מהיכא ש"מ: והא תנינן וכו'. כלומר דמה"ן הוא דש"מ והא תנינן לקמן אין מדליקין שמן שריפה ביום טוב אלמא דוקא בי"ט הוא דאסור מפני שהתחלת הדליקה באיסור הוא אבל בע"ש מותר אע"פ שאח"כ דולקת והולכת בשבת: מפני י"ט שחל להיות בע"ש. כלומר ולא תיקשי מתני' דהכא דקתני אין מדליקין בשמן שריפה משום דמתני' איתוקמא ביום טוב שחל להיות בע"ש והיינו נמי דקתני לקמן אין מדליקין ביום טוב דהאי מתני' קאי דמוקמינן ביום טוב שחל להיות בע"ש ומה טעם קאמר לפי שאין מדליקין שמן שריפה ביום טוב: מעתה. לדידך דהכא דהתחלת הדליקה באיסור אין מדליקין א"כ אין מדליקין נמי בשמן שריפה בלילה דהא אין שורפין קדשים בלילה דכתיב ביה ביום ואנן לא אשכחן דמיסתתים לן בהיזה מקום שאין מדליקין שמן שריפה בלילה: אמר ר' יוחנן. הא ליק דירדו לה בשיטת ר' ישמעאל גבי מילה דס"ל מילה שעבר זמנה ניתול אף בלילה וכך היא נמי בתרומה טמאה שנשרפת אף בלילה וכדמסיק ואזיל ומה אית לך כאן שעבר זמנה וקאמר ר' יודה בן פזי דמכיון שנטמאת הוה הדי כמי שעבר זמנה לאכילה שהרי א"א לאכלה והלכך נשרפת אף בלילה: ת"ל וביום. המתני' ימול וי"ו לרבות למילה שלא בזמנה שאינה אלא ביום: ויש כאן זו. כלומר דיש כאן זו דמחלקין בין זמנה ובין עבר זמנה שאינו במחוייבי טבילות דנדה אינה טובלת אלא בלילה ואם עבר זמן טבילתה טובלת ביום והרי זו דלא כמו שאמרת גבי מילה דאע"פ שעבר זמנה דינה כבזמנה: לצוראי. לאנשי צור: תמן

רידב"ז

אמר ר"ח זאת אומרת שאסור להצית את האש במדורת קדשים פי' מדאסר ש"ש להדליק בערב שבת שתהא דולקת בשבת ש"מ שאין שורפין קדשים בשבת אפילו שהיא דולקת מע"ש:
ר"א בשם רב חסדא זאת אומרת שמותר להצית את האור במדורת קדשים כו' והא תנינן בניחותא אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב מפני יום טוב שחל להיות בערב שבת פי' דר"ח מפרש למתניתין כמו דמפרש בבבלי דמתניתין מיירי ביום טוב שחל להיות ערב שבת ומה טעמא קאמר והמתניתין [illegible] אחריתי. דאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט הוא טעמא דרישא וה"ל קאמר הכא. דע"כ משנה יתירה היא מתניתין אחריתי דא"ת בע"ש ביום טוב דלי ס"ד דטעמא דמתניתין הוא מש"ה שאין שורפין קדשים בשבת ואסור אפילו מתחלה כשמדליק מערב שבת והוא משום דאסור לשרוף קדשים בשבת אפילו מתחלה א"כ משנה אחריתי משנה יתירה היא דמה לן יו"ט או שבת ולמה צריך הטעם מפני יום טוב שחל בערב שבת אלא ע"כ למתניתין הבאי' היא טעמא דרישא מפני יו"ט שחל להיות בע"ש אבל להצית מערב שבת והיא דולקת בשבת מותר [ולכאורה שיטת הירושלמי הוא משום גזירה דגזרינן בערב שבת דעלמא מפני יום טוב שחל להיות בערב שבת. ובבבלי מוקמינן דמיירי מתניתין ביום טוב שחל להיות ערב שבת ממש] ופריך מעתה אין מדליקין בשמן שריפה בלילה פי' מעתה פריך על הגך כ' לישנא דר"ח כיון דעל כל פנים טעמא דמתניתין דכ"ש דכי לשריפת קדשים א"כ לא ידליקו בלילה. ודו"ק: הכן

שנויי נוסחאות (ב"נ) יוסי כ"ו יוסה. (ג"ה) ומאחיזין בג"ו וכוחזין. (בוכ"ה) א' בוקרו של מ"ו ואחד בג"ו אחר בוקרו של מ"ו ואחר. (ש"ל) שניטמאה בג"ו שניטמאת.

מערכה הערוך ואת חקאת זה קיק בערוך (ע' קק א') קאת וזה קיק ותרגום ירושלמי קקא:

טוב ירושלים

אמר ר"ח ז"א שאסור כו'. לפ"ז תובה דס"ל לר"ח דשמן שריפה מדאורייתא בשריפה לא כנים כ' בפלוגתא כיפ"ז לרש"י ביצה כ"ז ב'. וכאן כ"ד א' דוקא משום תקלה דקודם דה"כ לתה א' לאסור להדליק כמ"ש משום דאסור לשרוף ביו"ט והרי הך קלא בנותר כ' ומנ"ל לשמן שריפה מהכותה סמכה דליכא כך מדרבנן דכ"ב התיתו. ונ"ל דרפ"י ס"ל כאידך לישנא דר"ח ובדקאמר נבבלי כאידך דר"ח דמתני' דלא בשמן שריפה הוא ביו"ט שחל כמ"ש ומה טעם קאמר כך נגא דאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט [והק"ע לא חש לסרש זה וגם לתב] ולפ"ז י"ל. הלא קך פ"א כנ"ז שהקשה של רש"י מנטורות י"ב ב'. לאהלה ולא לשריפה דהא באות תנאורייתא אינו בשריפה פוי"ם ולפ"ז י"ל דפריך הגמ' לר"ח לשיטתו לפ"ת דס"ל הכא:
בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה כו' ברם הכא כו' אין שורפין את הקדשים בי"ט ואין צריך לומר בשבת כו' והנותר. ק"ל כאי יצא דבהר כתיב בשבת ושבתא גם יתבל לביום ביתחיל לשרוף בערב יו"ט מבע"י בכל שנת י"ל במתחיל מבע"י וכן בכל יו"ט כשיתחיל מבע"י ודאי פיי בכלל המלאכה ותיר"ן לאסור ול"ם:
והנותר ממנו עד בוקר כו' פי' פ"ק מה בבקשה נ"ל בראה דפסוק ולפ"ד י"ל דבאמת מנ"ל כא דכן בוקר הוא בוקרו של פ"ו אבל תתאי דכתי' והנותר ביום השלישי ישרף א"כ חוצ דפריפת קדשים ביום שבועי ס"ע בפסח מכרי קרבן י"ד וביום פ"ז בוקר שלישי, ובתי"ע דבוק'

כ"ד כ' ד"ה דגי באין מדליקין קדשים ביו"ט פקטו דלאתי לא שרי להדליק לטוך יו"ט ותירוס מתן [illegible] [illegible]

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

חין. בבבל אמרין דאפי' עבר זמנה אינה טובלת אלא בלילה מפני חמותה ומפני כלתה שלא ילמדו זו מזו ויבאו לעשות כך אף בזמנה: טובלת כדרכה ביום. וקאמר הש"ס דלזה נאמר במעוברת זמן מקודם היתה ואפשר שטבילה זו לא מפני נדתה היתה אלא משום תומר טהרות: טהורה לביתה. דלבעלה לא בעי כונה: וכבס שנית וטהור. גבי מנורע כתיב ושנית מיותר הוא אלא דבא להקיש לטבילה ראשונה מה הראשונה לדעת כדיליף מדכתיב וצוה הכהן וכבסו שהוא לדעת אף השני' לדעת אלמא שכל כבוס וטבילה בעינן שתהא לדעת: וכן התיין. אדלעיל קאי לת"ד דאם עבר זמנה טובלת אף ביום וכן רואין מנהגו דיש תרבנן שנוהגין כן ומקדימין טבילתה לאחר שעבר זמנה ומניחין לנשיה' להיות טובלין ביום בשביל שמקדים להתעבר דלפעמים מתעכב בטבילתה אם תמתין עד הלילה בשביל איזה אונס דשכיח בלילה ורב נחמן קאמר מצוה להקדים כל מה שיוכל כדי לזרז במצות: בת ישראל וכו'. תוספתא היא בפ"י דתרומות ומייתי לה לעיל בסוף פ' בתרא דתרומות וכל הסוגיא כולה דלקמן גרסי' שם והאי דקאמר משלחת זאבים היתה וכו' בפ"ד דשביעית היא שייכא ושם היא שגויה ואיידי דאיירי בשמן שריפה מייתי לה בתרומות ולכל מה דאיתמר בה וכן כאן וכדרך הש"ס הוא. דבפרק ד' דשביעית בהלכה ב' תני לה על הא דקאמר התם שייך בשביעית בזמן הזה מהו אם אסור לזורעה דגזרו חכמים שלא לזורעה ובעי לה בזמן הזה אם ביטלו הגזירה או לא וקאמר דהכר ר' ירמיה תימר שרי ומותיב ר' חזקיה לר' ירמיה וכי איזה ב"ד עמד וביטל להגזירה שגזרו והיכן תלינו שביטלוה וקאמר התם הייליה דר' חזקיה מן הדא בת ישראל שבאת להדליק מן הכהנת טובלת את הפתילה בשמן שריפה ומדלקת ר' הונא בשם ר' ינאי שעת משלחת זאבים היתה ולא עמד ב"ד וביטל כלומר מה שהתירו להיות טובלת בשמן שריפה והולכת ואע"פ שהיא נגד הדין שהרי אין להדליק בשמן שריפה אלא בבית כהן מפני יסכנה הוא שהתירו לפי שבאותה שעה שעת משלחת זאבים היתה ולא הכבל בהם באישון לילה התירו שתוכל לטבול את הפתילה בשמן שריפה כדי להדליק ולהאיר לה בהליכתה ולא עמד ב"ד וביטל יכלומר מה"ר שהתירו נשארה תקנת התירה זו כמו שהוא ולא ביטלוה אח"כ ולאסור. והשתא כמה דתימר התן לא עמד ב"ד וביטל ואע"ג דלקולא היא והכא נמי נבי פי"ג בשביעית לא עמד ב"ד וביטל לגזירה ראשונה וכ"ש הוא הכא דלחומרא היא. עד כאן מה דשייך לשביעית והגב מייתי לה נמי הכא: בקרו של כהן. הבקר שלו שהיה עומד בדיר ישראל ומאכילו אללו וכן כליו וכו' ואינו חושש אע"פ שגם הישראל נהנה מנר שמן שריפה ת"ח הואיל ולפוכתו של כהן הוא מותר אפי' בביתו של ישראל: ישראל וכהן וכו'. כתוספתא שם: ומיעבד עבידתיה. לעשות איזו מלאכה גבי ר"ח ניפוראה שהיה כהן: מי אזיל מיזל ליה. כשהיה ר' חנניה בר עכברי רוצה לילך משם תולא לו הנר משמן שריפה של ר' חייא להאיר לו בדרך. ופריך הש"ס ולא כן סברינן מימר כדתני בהאי תוספתא דדוקא לעשות צרכיו של כהן מותר הישראל להנות בשמן שריפה: ומפני אמרין

תמן אמרין. בבבל אמרו: אפי' עבר זמנה. לא תטבול ביום: מפני תמותה וכלתה. שרואין אותה טובלת ביום ויבואו גם הם לטבול בזמנה ביום ואתי' לידי כרת ולא ידעי שהיא בשמיני הוא דטובלה ביום: נאמר. ע"כ צריכין לומר שבבר עבר זמנה והיה לאחר יום השביעי: כיון שנאנסה וטבלה. כגון שנפלה מן הגשר: לביתה. ליזקק לבעלה: וכובס שנית וטהר. דבנגעי בגדים כתיב ב' כבוסים תכבוסם ראשונה דכתי' וכבסו את אשר בו הנגע והסגירו וגו' לראות אם יפשה או יעמוד או יכהה וכיבוס שני לאחר הסגר שאחר כיבוס ראשון והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס בראשונה קודם הסגר וסר מהם הנגע בימי הסגר וכובס שנית לשום טבילה וטהר מה ת"ל שנית פשיטא דשניה הוא אלא להקיש תכבוסה שנייה שהיא לשם טבילת טהרה לתכבוסת הראשונה שהיא להסגיר: מה ראשונה לדעת. אדם דכתיב וצוה הכהן וכבסו: אף שנייה לדעת. ולא שיפול במים מאליו: ה"נ מצוה להקדים כדי לזרז וכן תמיין שרבנן מקדמין לעיבורה. וה"פ מצוה להקדים להדליק נר של שבת מבעו"י כדי לזרז עצמו למצות שבת וכן רואין שרבנן מקדימין עצמן כשעולין לעיבור שנה והיינו כדי לזרז עצמן: טובלת פתילה בשמן שריפה. ואינה חוששת והטעם לפי שדבר מועט הוא והרי הוא נשרף בעמידת הכהנת א"נ הגאת כיוצי לא אסיר לזרי' אלא מדרבנן ובדבר מועט לא גזרו: אמר רב הונא בר' ינאי. טעמא אחרינא אית ביה שהתירו לטבול הפתילה שידלק מהרה בטוב: שעת משלחת זאבים היתה. ומפני הסכנה התירו: ולא עמד ב"ד וביטל. כלומר משעבר המשלחת לא עמדו בית דין וביטלו ועמדו בהיתרן עד עתה: כמה דתימר תמן. בשביעית פ"ח שדה שנטייבה בזמן הזה בשביעית שרי אף על גב דלא התירו חכמים אלא בזמן שהיו חייבין ליתן מהם מס למלך והתירו מפני הסכנה ועכשיו שנתבטל הגזירה ראוי שיחזור לאיסורו מכל מקום כיון שלא נתבטל התקנה בפי' אף על גב שנתבטל הטעם בהיתירה קאי: ה"נ היתר טבילת הפתילה לעולם עומד כל זמן שלא עמד בית דין וביטל: ה"נ בקרו של כהן שהי' אוכל אצל ישראל. כן הוא במסכת תרומות וה"פ כהן שנתן בהמתו לישראל שיאכילנה אף על פי שהכהן נותן לישראל שכרו אפי' הכי מותר להדליק בשמן שריפה בשעה שמאכיל לבהמתו כיון דלצורך הכהן קעביד והרמב"ם גורס בקרו של כהן שהיה עומד אצל בקרו של ישראל וכן היא בתוספתא ולפי זה קמ"ל אף על גב דגם הישראל נהנה ממנו שרי כיון דגם לכהן יש בו צורך: והדליק. הישראל לפני הכהן שמן שריפה: ר"ח בר עכברא. ישראל היה והלך לעשות מלאכה אצל ר"ח ציפורי שהיה כהן כשהלך לילך ר"ח לביתו תולה לו ר' חייא נרו משמן שריפה: ופריך ולא כן ט' ולא של ישראל. וזהו לצורך ישראל: ומפני אמרין

תורה אור

תמן אמרין *אפילו עבר זמנה [א] מפני חמותה ומפני כלתה. אשה אחת משל רבותינו ראו אותה טובלת כדרכה ביום. נאמר מעוברת זמן היתה. *נידה שנאנסה וטבלה שמי בשם רב [ב] טהורה לביתה [ג] וטמאה לטהרות. רבי לעזר בשם רבי חנינא טמאה בין לביתה בין לטהרות. ומאי טעמא °וכובס שנית וטהר. מה הראשונה לדעת אף השנייה לדעת. ומנין שהראשונה לדיעת °וצוה הכהן וכבסו לדעת. וכן חמיין רבנן מקדמין לעיבורה. רב נחמן בשם רבי מנא מצוה להקדים כדי לזרז במצות. *בת ישראל שבאת להדליק מכהנת [ד] טובלת את הפתילה בשמן שריפה ומדלקת. רבי הונא בשם רבי ינאי שעת משלחת זאבים היתה ולא עמד ב"ד וביטל. כמה דתימה תמן [ה] לא עמד ב"ד וביטל. וכה לא עמד ב"ד וביטל *בקרו של כהן שהיה עובד אצל ישראל וכן כליו של כהן שהיה נארג אצל ישראל [ו] הרי זה מדליק על גביו שמן שריפה ואינו חושש. [י] ישראל וכהן שהיו שותפין בחנות מלא הוא ישראל את הנר שמן שריפה ועולה בו לעלייה ויורד בו לחנות לעשות צרכיו של כהן אבל לא צרכיו של ישראל. כהן שבא אצל ישראל לעשות עמו חשבון והדליק על גביו שמן שריפה אף על פי שעמד הכהן והלך לו [י] אין מחייבין אותו לכבותו עד שיכבה מאליו. רבי חנניה בר עכברי הוה אזל ומיעבד עבידתיה גבי ר' חייא ציפורייא. מי אזיל מיזיל לית הוה מלי בוצינא שמן שריפה. ולא כן סברינן מימר לעשות צרכיו של כהן אבל לא צרכיו של ישראל.
אמרין

גליון הש"ס

רידב"ז

וכן תמיין רבנן מקדמין לעיבורה. ר"נ בשם ר' מנא מצוה להקדים כדי לזרז במצות ע"כ לכאורה מאי שייך הכא וגי' הק"ע ז"ל דמצוה להקדים להדליק נרות בשבת וכמס' מגילה פ"ב נשתבשב מהך דהכא בדרך הירושלמי אבל איני מובן לי וכי עד כאן לא שמענו דזריזים מקדימים למצות דצריך לתביא הא' דרבנן מקדמין לעיבורה וכי לעיבורה בלבד הקדימו כתמי'. וע"כ לבי אומר לי שאין כאן גי' אחרת והדברים כמו שהן. אך כרפסו הדברים הללו שלא במקומן שייך לסוף הלכה שאחר זה. והעמיד המדפיס בסוף הלכה זו. ומשות כזה מצוי כמה פעמים לאין מספר [ולדוגמא הגיה לפניך אחת במס' פיאה פ"ו למי היא מצלם] ולבתר הלכה שאחר זה הדברים הללו מוכנים היטב. וכמו דגרסינן במס' מגילה ואגן חמיין רבנן מקדמין לעיבורה ותיבת אגן הוא כדרך קושיא כמובן ויתבאר זאת עפ"ת דגרסינן במס' ר"ה בירושלמי פ"ב ר' יעקב בר' אחא ר' יוסי בשם ר' יוחנן לעיבור הולכין אחר המיתוי פי' מי שנתמנה תחלה הוא קודם ליכנס לעיבור לועד הולכין אחר הרגיל כו' כהאי איתתנע קדמיי מן ר' יעקב בר' אחא אעל ר' יעקב בר אחא קדמיי תיני' לעיבורא אמר הכון מרא דשמועתי' לא מקיים לה כו' כו' רשכ"ל אקדמין ליה חד סב לעיבורה כו' כו' שי"ש ולכאורה קשה כאמת על ר' יעקב בר אחא האיך לא הקדים לכהנא כתחילה. אך באמת אין זה קושיא וסוגיא דידן תתרץ קושיא זאת דבאמת מצוה על כל אחד להקדים כמה שיכול מפני שזריזין מקדימין למצות וכדאמר ר"נ בשם ר"מ בסוגין מצוה להקדים מפני שזריזין מקדימין למצות אך אעפ"כ הרשות בידו להקדים למי שנתמנה תחלה ואינו שכר על זריזין מקדימין למצות. ואם הקדים לפניו למי שלא נתמנה תחלה. שכר על זריזין מקדימין אבל כשיש מי שנתמנה תחלה שקולין הן רשות בידו להקדים בעצמו שזריזין מקדימין למצות ורשות בידו להקדים למי שנתמנה תחלה ואינו שכר על זריזין מקדימין למצות [וכההיא דאמרינן בעלמא האי עשה והאי עשה עשה דכבוד תורה עדיף עי' במס' כתובות דף ק"ח וכמס' שבועות דף ל' גבי מצוה להקדים ת"ח בדין ומצוה להקדים למי שבא ראשון לדין האי עשה והאי עשה מכריעין דעשה דכבוד תורה עדיף אבל אי לא כעשה דעדיף שני הן שקולין ואיזה שירצה יקדים ואינו שכר על עשה דהקדמת חבירו. והכא לא שייך עשה דכבוד תורה עדיף דז"א דזה לא שייך רק גבי ת"ח וע"ה אבל לא בשניהן ת"ח אך אחד נתמנה תחלה] ועי"ז יתבאר היטב הסוגיא דידן דמסקינן בסוף הלכה שאחר זה. א"ל ר"ז ומה טובי' א"ל אדם גדול היה וזקי במשנתיו היה ופירשה ר"ח דכבר תמינן קומי רבי ומיניתי' חכים ע"ז פריך כיון שנתמנה חכם

שנויי נוסחאות (פ"נ) שבאת ב"ו שבאה. (פ"נ) הונא נד"ו חינא.

טוב ירושלים

וכא הכינן אין מדליקין בשמן שרפה ביו"ט אלו יש לכניה זשמנין ולא בשמן שריפה וטיט כא דהבול אפי' בפ"ב ותני משום יו"ט כאל נפ"ב וכדתפני ר"ח גופיה נגבני כ"ע ג': אין מדליקין בשמן שריפה בגילה פ' שם ט'. מכאן הסוגיא נלאת לדברי כשתיט פל' דלק שריפה עמר היא ביום דוקא גם כל שריפה קדשים וכדי שלא יפסוד פנים כת פ"ב ב' דאפינו בלב"ח דוקא ביום מכאן לומר דכוה יש לחלק בחלת בין טהר אחר קדשים דברי גם בגילה כתיבל ככא. אבל ז"א נק לר"ש ולרבנן ממפס דאף דוקא ביום: בבה דרי"ש אי פיטק פפ"ו נימול ט'. כן נאמנה פלות רבי אולם לא [illegible] קודין כ"ש פ'. דדרים אוטו ולא אפפה ומקפי תוב' דכ"ל דג דאינו בגילה ומי' דמ"ל ממלה כלב"ח אפילו בגילם ופי' בב' לגים תו מ"כ תב"ש דתי' זם כוא נק לדברי בנא דרים ט לגורום ט פי"ש ונ"כ לפת"ש סום' שבחים פ' א' דמנא דני ריש כוא פ"ב מוכח בפיר שבפירו כן. ושנ"ל נפ"ת דהבר לק' דכמינוים שלא בזמנו דהוא נק דמי טי' דוגים מ"ל ריש לגיפט דל"ד וון פ' יבמות פ"ח ב' ו"ל דקא נק לגמט רבה. אך קי"ק מכונין דינבום פ"ב ב' דכ"ו גופה אמר אפיט תאן דג"ד ר. ו' פ'

דרים ואמר זה פל וכשומר גופי' וא"כ לא ידם לר"ש ממילא פל טמר ואלו לדברי ר"ח קאמר ולים לפ"ל. ופי' מ"ר יבמות בב מפ"ב דת"ם ו' פ' דרים קאי גם אתילה בלב"ה דדרים ו' זוכיום וכ' דכספתיני וגם ז א"ם גם הכא. אך נכהבו דגריט מהא דרי"ש ל"ד ו'. וכפנ"א זמם לפי' זם פי"ש: כך נותרי ג"ו נפלפם בין ביום נג"ל. כנ"ל דנ"ע. ודם דלדברי הירושלמי כאן מסיבב קו' כמפרשים כבל פפ"י קודפין בם דנפבם דז"ג נפים יש כוא א"כ ספורות אף תת"מ דשריפת קדשים דאינו בגילה וא"כ אתאי ניפק לפבב לד'רמב"ם דפיבא דכלאו כולל לא מתניתן וככא פגאו גם גנים חיינות ט. אמנם לפ"ו אדם דפום' הגלי לפיפתם דפ"ג פם נ"ם א' דפילה לא מחכב ז"ג מאי דאינו בגילה מכום דפלנ"ו כוא גם בגולם א"ב פ"ג כן כוא בגמילה אף דאינו נבדף קודם יום הפניפי מ"ת כיון דאח"כ נפרף ל"ת ז"ג מפ"ח וא"כ ודאי אף נבים מיטמא ט: ויש כאן ע ט'. פי' ק"פ פכתב כלא נדם ט' ותמוה אחד דפלאי כמם דכתב בגי' ואין לנו לגרום פגנ"ו כמתנה מפא"כ בגבינם נדם. פ"ק דמלטון ר' יוחנן דא' יכדו [illegible] ר"ש כוא ומכ"ב לנ"י דפ"ל פלכה כר"ש ונראי כבכם כר"ש דמתני' טומי' אמוא ואגי קל"ר לפ"ל דבק לר"ח נקפ"ל. ודם וז"ע דכרייתא ש פפבר בפינו נדון דנקי"ע דבין מילם בין

אמרין דלא הוה עבד כן לא הוה אתי. סברין מימר ממא ביתיה מטפי ליה. אמר רבי חנינא על ידי כן הוה שחר ועל ידי כן הוה קרץ. אדא שמשא שאל לרבי אמי בגין דאנא צבע פתילתא מן חולא. א"ל בטיל הוא על גב פתילות. רבי יודה בן פזי הורה לאילין דבר נחמיה כן. רבי אמי נסב פתילא. רבי לייא לא נסיב פתילא. ולא מודי רבי לייא לרב אמי. חשש היא משום גזל. וכולה מן הדין שמשא בביתיה בזבזא בהקדישא. גמליאל זוגא שאל לר' אמי מהו להוסיף לתוכו שמן חולין ומדליק. א"ל לא תני רבי הושעיה אלא אין מחייבין אותו למצותו. א"ר אבהו שנה לי רבי יונתן בן עכמאי בת כהן שהיתה עומדת ערב שבת עם חשיכה ובידה נר ובתוכו שמן שריפה הרי זו מוספת לתוכו שמן חול כל שהוא ומדלקת. א"ל ר' זעירא ומה הוה טיביה. א"ל אדם גדול היה ובקי במשנתינו היה ופירשה רבי חייא דכפר תחמין קומי רבי ומניתיה חכים: ולא בחלב. רב ברונא אמר* א חלב ^ב מטיף לתוכו שמן כל שהוא ומדליק. יוסי בעי מה אנן קיימין אם במחוי אפי' לא נתן לתוכו שמן. ותני שמואל כל שמתיכין אותו ואינו קרוש מחוי הוא. ואם בשאינו מחוי אפי' נתן לתוכו שמן. אתא רב חנניה רב ברונ' בשם רב חלב מהותך וקירבי דגים מדליקין בהן. רבי חייא בר אשי עני מיתיה קומי רב. אמר ליה הן הויתא. אמר ליה בעיי משח דזית. אמר ליה ולא הוי לך קירבי דגים. אית תניי תני מדליקין בנפט. אית תניי תני אין מדליקין בנפט. אמר רב חסדא מה דמר מדליקין בההן איכומא. ומה דמר אין מדליקין ^ג *בההן חיורא דהוא סכנה:

הלכה ב מתני'

*אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב ר' ישמעאל ^ג אומר אין

קרבן העדה

אמרין. אלו לא נתן לו כדי שיהא לו לילך לביתו לא היה בא אלו כפעם אחר בלילה כי היה סובר טרם שיבא לביתו יכבה הנר ויהיה צריך לילך בחשך לכך הולך להוסיף בו שמן נגלה כל זה למלאכתו של כהן הוה כדי שיבוא אל הכהן כפעם אחר: אר"ח. כמותר השמן שכבה כשבא לביתו על ידו היה בא בשחר וע"י היה בא בערב למלאכתו לבית רבי חייא ליסוריי ולא שהיה רבי חנינא משתמש בו בביתו: קרץ. חושך וחקס כטרם יכיר מתרגמינן וקמת בקרילותא עד לא אשתמודע ל"א סברה שכשהגיע לביתו היה מכבה וא"ר חנינא שאף בביתו היה דולק ממש כדי להקדים למלאכת הכהן: אדא. שם איש שהיה משמש לחולים: בגין. משום שאני טובל הפתילה מכהן חולה ואני מדליק בביהאי שרי או לא: א"ל בטיל הוא. המעט שמן שבפתילה ע"ג פתילה ושרי: כן. שמותרין ליקח פתילה מכהן: נסב. פתילה משמן שריפה: ר' לייא. הוא ר' אילא: ופריך ולא מודה ר' אילא לר"א דמותר ליטול דהא בטיל הוא השמן ע"ג פתילה וכדתניא לעיל בת ישראל טובלת אפי' בשמן שריפה: ומשני חשש הוא משום וכו'. לכך לא נסב ר' אילא משום גזל ליטול בלא דעת כהן דה"ל גזל שבט: ה"ג במס' תרומות ובלא מן הדין שמשא וכו' וה"פ הא דחשש ר' אילא היה שלא מן הדין דאיהו גופיה ס"ל להתירא אלא שמש שהיה בביתו היה מבזה בהקדשות ע"כ החמיר עליו שלא ליטול אפילו פתילה: מהו להוסיף שמן חולין. על שמן שריפה ולבטלו ברוב כי היכא דאמרינן בתרומה עולה לארץ דמתבטלה ברובא ואוכלה בימי טומאתו כיון דאינה אלא מדרבנן ה"נ איסור הנאה לזרים בשעת כילוי אינו אלא מדרבנן ומותר לבטלו ברוב: אלא אין חייבין למצותו. פי' נר שהדליק בו שמן שריפה אין חייב למצות ממנו המעט השמן שבדופניו אבל שמעינן מזה שאם יש בו שמן בעין אסור ליתן בו חולין כדי לבטלו: מוסיף לתוכו שמן חול כ"ש ומדליק. אף על גב דאין מדליקין בשמן שריפה בשבת כשהוסיף בו כ"ש חולין שרי: ומה הוה טיביה. של רבי יונתן בן עכמאי אם ראוי הוא לסמוך עליו: ופירשה ר"ח. להא דרבי יונתן בן עכמאי קמיה רב ומינה אותו לחכם: מה אנן קיימין. במאי קאמר רב דשרי בהטפת שמן: אם במחוי. פי' בחלב מהותך לא בעינן הטפת שמן שמעלתו נמשך אחר הפתילה: ואינו קרוש. כל זמן שהנר דולק ה"ל כמחוי ואף החלב כיולא בו: ואם בשאינו מחוי. ואם בחלב שאינו מהותך מאי מהני הטפת שמן: אתא ר"ח. ואמר דהכי אמר רב ברונא בשם רב דחלב מהותך וקרבי דגי' שנימוחו מותר להדליק בהן ואפי' בלא הטפת שמן: עני מייתי קומי רב. היה לו עת לבוא לפני רב ולא בא: א"ל. רב היכן היית שלא באת בזמנך: א"ל. שהלך ליקח שמן זית לנר של שבת: א"ל. רב ולא היה לך קרבי דגים היה לך להדליק אותן ומותר להדליק בהן וכשמעתתיה: אר"ח. לא פליגי: מ"ד מדליקין הייט בנפט שחור ומאן דאמר אין מדליקין הייט בנפט לבן שהוא סכנה שהשלהבת עף ואוחז בקירות הבית ויש לחוש שישרף ביתו: **הלכה ב מתני'** שמן שריפה. שמן של תרומה שנטמאה:

פני משה

אמרין דאי לא הוה עביד כן לא הוה אתי לזימנא אחריתא הז"ו נרגיז של כהן: סברין מימר. לבתר הכי היו סבורין לומר דכך מצא ר' חנינא לביתו יכבה את הנר הזה והוא לא עשה כן אלא' כשבאו לביתו היה משתמש בו וקאמר ר' חנינא דטעמיה דעל ידי כן הוה שחר וע"י כן הוה קרץ כלומר שע"י נר הזה יכול להשכיב עצמו ולנוח ולישן וע"י כך יכול הוא להשכים בבקר בבקר ולילך לר' חייא לעשות מלאכתו ונמצא שהכל היא בשביל נרכו של כהן: בגין דאנא צבע פתילתא מן חולא. בשביל שאני טובל פתילה אחת משמן חולין אם מותר אני להשתמש בשאר פתילות שאצל זה והן נטבלות בשמן שריפה והשיב לו בטיל היא זה של חולין על גב פתילות של שמן שריפה היא"ל ורב הן יאסור וכן הורה ר"י בן פזי לאילין דבר נחמיה כן: ר' אמי נסב פתילא. לא החמיר על עצמו ונטל פתילה של שמן שריפה שנתן לו הכהן להאיר לו ור' לייא הוא ר' הילא דהתם לא היה רוצה ליטול ושואל הש"ס אם לא מודה ר' הילא לר' אמי ופליג עלי' וקאמר דלא פליג עליה אלא שהיה חושש משום גזל וכדמסיק: וכולה מן הדין וכו'. כלומר וכל עיקר טעמי' של ר' הילא בשביל השמש הזה שלו שלא היה נוהג כבוד בשמן של תרומה ובזבוזא כהקדישא שהוא מבזה בקדושתה לפיכך לא היה רוצה ליטול הפתילה ולהביאה לביתו שלא יהיה משרת שלו מזלזל לתקום בזיון: מהו להוסיף. שמן חולין על שמן שריפה ולהדליק בשביל ישראל: לא תני ר' הושעיה. בברייתא דלעיל כהן שבא אצל ישראל לעשות עמו חשבון וכו' אלא אין מחייבין אותו למצותו כלומר למצות אותו ולככותו כדמייתי לה לעיל אבל לא התיר להוסיף שמן חולין עליו ולהגיעו להיות דולק והולך כיותר: ובתוכו שמן שריפה. ואין מדליקין בה להאי מ"ד דלעיל במתני' בכל ע"ש מיירי ה"ז מוספת לתוכו שמן חולין כל שהן ומדלקת והכי תנינן לה בתוספתא דתרומות שם: ומה הוה טיביה. של יונתן בן עכמאי הוה דהא אומרת הלכה משמיה וא"ל אדם גדול היה ובקי במשנתינו ופירשה' וכו' פירסמו וסיפר כשבאו לפני רבי ומינה אותו רבי לחכם: חלב מטיף לתוכו שמן כל שהוא. ומערבו ומדליק בו: יוסי בעי מה אנן קיימין. להא דרב ברונא אם בחלב מחוי אפילו לא נתן לתוכו שמן יהא מדליק בו דהא לדידיה ע"כ דמפרשה לה להא דתנינן ולא בחלב הייט בחלב שאינו מהותך ומחוי אלא שנתן מתוכה של חלב לתוך הנר במקום שמן כדמפרשינן לופת וטעה כמתני' דהא ודאי לא פליג את"ק וחכמים למתני' ואם כמחוי הוא קאמר למה לי שנתן לתוכו שמן: ותני שמואל וכו'. כלומר וכ"ת דמיירי שנקרש אחר שהתיך אותו הא נמי ליתא דתני שמואל כל שמתיכין אותו ואינו קרוש כלומר שאינו קרוש מהר כדרך הפשוט אלא לאחר שעה כדרך החלב דין מחוי הוא לו ואמאי לא ידליק בו ואם בשאינו מחוי שלא היתך אותו בתחלה א"כ מאי מהני שנתן לתוכו שמן הא במתני' סתמא תנינן ולא בחלב ומסתמא השמן כל שהוא בטל הוא בחלב שלא התיכו: אתא רב חנניה. ופירשה להא דרב ברונא דה"ק בשם רב חלב מהותך וקרבי דגים מדליקין בהן והייט כשנתן לתוכו שמן כל שהוא וכשהוא מהותך ולא לאחר שנקרש ופליג אהא דשמואל: עני מיתי קומי רב. נתאחר לבוא לפני רב וע"ש היה: הן הויתא. היכן היית ואמר ליה חזרתי לבקש אחר שמן זית להדליק בו וא"ל ולא הוה לך קרבי דגים שזה מצוי הוא. ורב לטעמיה דבשמן מהותכין מותר להדליק בתערובות שמן כל שהוא ואף שאינו שמן זית: מה דמר מדליקין בהן איכומא. בנפט שחור שאין בו סכנה ומאן דאמר אין מדליקין בנפט לבן דהוא סכנה מפני שהוא עף ושורף להמדליק בו:

הלכה ב מתני' אין מדליקין בשמן שריפה בי"ט. לאתויי דמפרש בהג' דלעיל דלא בשמן שריפה דקתני במתני' דלעיל בי"ש שאל להיות בע"ש קאמר ומפרש להאי דהכא דאדלעיל קאי ומה פעם קאמר ולמה אין מדליקין לפי שאין מדליקין בשמן שריפה בי"ט וכדפרישי' לעיל:

אין

עמרן

עין משפט נר מצוה

פו
א מיי' פ"ה מהלכות שבת הל' ט סמ"ג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' רסד סעיף ט
פז
ב מיי' שם הל' י סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ג

גליון הש"ס

* פי' כד רמב"ן והכ"א דף כב פ"א:

מסורת הש"ס

פי' שבת כא פ"א בבבלי איתא ב וכ"נ מק"ס
שם ט פ"א
שם כד פ"ב

רידב"ז

חנם א"כ לעיבור הולכין אחר המיטי וצריך להקדימו לעיבור א"כ קשה למה אנן חמיין רבנן מקדימין לעיבורה ומדוע רבנן מקדימין ליה כמה פעמים לעיבור הילי"ל לרבנן דנתמנו אחריו להביא לו להקדים כדין. וע"ו מצאתי ר"ע בשם ר"מ מליה להקדים מפני שזריזין מקדימין במצות די"ם מצוה גם לכל אחד להקדים מפני שזריזים מקדימין למצות אך אם הקדים למי שנתמנה תחלה אינו עובר על זריזין מקדימין למצות וע"כ ניחא הא דר' יעקב ב"א שהקדים עצמו לפני כהנא ועיי"ן יתורץ שפיר כן מרהה לפע"ד פירש הסוגיא דהכא נדר"ה הנ"ל. ודוק:

אפילו

שבת יט

שנויי נוסחאות (ב"י.) שחר נדיו שהר. (ס"ח) לרב נד' לרבי. (ס"פ) היא נד' הוא. (ס"ל) אמי נד' איסי.

טוב ירושלים

[illegible] **דרשה** [illegible] **טמאה** [illegible] **לא פחד** [illegible] **ישראל** [illegible] **ופירשה** [illegible]

עין משפט נר מצוה

תורה אור

אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת וחכמים מתירין א בכל השמנים שמן שומשמין שמן אגוזים שמן צנונות שמן דגים שמן פקועות בעטרן ובנפט ר"ט אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד: גמ' *הא בכל אילין קדמאי מדליקין: רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעיטרן מפני כבוד השבת. ב מה בין עיטרן מה בין קירבי דגים. קירבי דגים כל זמן שהן דולקין אין ריחן רע כבו ריחן רע. עיטרן בין כבה בין דלק ריחו רע. שלא תאמר הואיל וריחו רע יהא מעון הרחק ארבע אמות לפום כן צריך מימר אין מדליקין בו: וחכמים מתירין בכל השמנים. (בשמן פקועות). רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד. *עמד לו רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר אם כן מה יעשו אנשי בבל שאין להן אלא שמן שומשמין. מה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים בלבד. מה יעשו אנשי אלכסנדריאה שאין להן אלא שמן צנונות. מה יעשו אנשי קפודקיא שאין להן לא כך ולא כך. ג אלא אין לך מה שהתירו ראשונים בלבד. *תני רבי שמעון בן אלעזר אומר ד אין מדליקין צורי מפני שהוא שרף:

הלכה ג מתני' ה *כל היוצא מן העץ אין מדליקין אלא פשתן וכל היוצא מן העץ ו אין מטמא טומאת אוהלים אלא פשתן פתולת הבגד שקיפלה ולא היבהבה רבי אליעזר אומר טמאה ואין מדליקין בה רבי עקיבה אומר טהורה ומדליקין בה: גמ' א"ר שמעון בר רב יצחק כתיב ז להעלות נר תמיד ח שיערו לומר שאין לך עושה שלהבת אלא פשתן בלבד. *תני רבי שמעון בן אלעזר אומר ט כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש. ומסככין בו חוץ מן הפשתן. א"ר יוסי עשו אותו כעבים. *דתנינן י העבים הרכים אין בהם משום שלש על שלש. אמר רבי לעזר מן המשכן למדו דכתיב את המשכן תעשה עשר יריעות שש משזר. וכתיב **פארי פשתים יהיו על ראשם. את למד שש משש. ושש מפארי. ופארי מפארי. רבי אלעזר *שאל מהו לעשות אוהל מעור בהמה טמאה. והכתיב ועורות התחשים. רבי

פני משה

אין מדליקין בעטרן. הוא פסולת של זפת וריחו רע ביותר: מפני כבוד השבת. שיראו שיניחנו ויצא והדלקת נר בשבת חובה: שומשמין. זרע דק ומתיק סיגלי"ה בלע"ז ובערבי נקרא סומסו"ם: שמן צנונית. היוצא מזרע צנון: שמן פקועות. מין דלעת מדברית: ובנפט. יש נפט שחור וריחו רע וחכמים דפליגי על ר' ישמעאל מתירין בנפט כמו בעטרן ולא חיישי שמא יניחו ויצא: ר' טרפון אומר וכו'. והלכה כר' ישמעאל בעטרן ובכיוצא בו שריחו רע והלכה כחכמים בשאר השמנים ולד"ה אין מדליקין בנפט לבן והפי' כיון מפני שהוא סכנה כדאמרינן בסוף הלכה דלעיל וכן אין מדליקין בשרי שמה אפרסמון ירדא שהוא עף כמו הנפט לבן ועוד שהאפרסמון ריחו טוב ביותר ישמא יקח ממנו וקי"ל הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה:

גמ' הא בכל אילין קדמאי. דקתני במתני' דלעיל לפסולי שמנים בשבת מדליקין כאן ביו"ט דלא אמרו אלא בשמן שריפה בלבד לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט: מה בין עטרן וכו' דיהא שמן דגים דקתני במתני' היינו שנעשה מקרבי דגים ולא פליג ר' ישמעאל: קרבי דגים וכו'. וא"כ כל זמן שהוא דולק לא יניחנו ויצא: שלא תאמר וכו'. כלומר וא"כ תיקשי מאי קמ"ל כיון דלא ידליק ממנו אם כל כך ריחו רע להכי קאמר דאגב אורחיה אשמעינן שלא תאמר דיני כשאר ריח רע לענין ק"ש ותפלה וצריך הרחק ד' אמות ולפום כן צריך מימר דלענין הדלקה בלבד הוא דאמרו: עמד לו ר' יוחנן בן נורי וכו' תוספתא היא בפ"ב: מפני שהוא טורף. כדפרישית במתני':

הלכה ג מתני' כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. כלומר מתה שנקרא עץ אין מדליקין בו אלא פשתן דאע"פ שנקרא עץ כדכתיב ותטמנם בפשתי העץ עושין ממנו פתילה כשרה נפין להדליק בו וכן מדליקין בפתילה מקנבוס ומצמר גפן דאלו לאו בכלל היוצא מן העץ נינהו שאינן אלא מיני זרע: וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אוהלים. להיות האהל עצמו טמא תורת טמאת מתחתיו דאינו מטמא אלא הכלים שבתוכו והאהל מאהיל עליהם ועל הטומאה אבל האהל עצמו א"צ לא הזאה ולא טבילה: אלא פשתן. שהאהל היא פשתן ג"כ טמא דכתיב והזה על האהל וילפינן אהל אהל ממשכן דפשתן קרוי אהל שלא היה משכן לאהל דבר היוצא מן העץ אלא פשתן דכתיב במשכן עשר יריעות שש משזר ומשכן עצמו איקרי אהל כדכתיב את משכן אהל מועד: פתילת הבגד שקיפלה. כמו שגודלין את הפתילות: ולא הבהבה. על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה: ר"א אומר טמאה ואין מדליקין בה. לענין טומאה בהא פליגי דהכא בשלש על שלש מצומצמות מיירי דר"א סבר קיפולה אינה מבטלה מתורת בגד מכיון שלא הבהבה וטמאה ורבי עקיבא סבירא ליה דקיפולה מבטלה מתורת בגד והויא כאלו אין בה שלש על שלש וכל פחות מג' על ג' אינו מקבל טומאה ולפיכך טהורה. ולענין הדלקה בהא פליגי דר' אליעזר סבירא ליה אין מדליקין בפתילה שאינה מחורכת ורבי עקיבא סבר מדליקין והלכה כר"ע:

גמ' כתיב להעלות נר תמיד. ושיערו חכמים שאין לך עושה שלהבת לקיים בו להעלות אלא פשתן בלבד והיינו נמי טעמא דמתני' דבפשתן מדליקין אע"פ שנקרא עץ: תני. בתוספתא פ"ב: אין בו משום שלש על שלש לענין קבלת טומאה. ומסככין בו דלאו בר קבולי טומאה הוא: חוץ מן הפשתן. דסבירא ליה לרבי שמעון בן אלעזר דבפשתן אף על פי שיוצא מן העץ נקרא מרבינן כו' טומאה משום דסתם בגדים האמורים בתורה צמר ופשתן הן הואיל ופרט הכתוב בנגעים דכתיב בהו בבגד צמר או בבגד פשתים ילפינן לכל מקום שנאמר בגד דצמר או פשתן הן: עשו אותן. לשאר היוצא מן העץ כדין העבים והרכים דתנינן בפרק כ"ח דכלים. העבים בגדים הגסים והרכים הדקין אין בהן משום שלש על שלש לקבל טומאה: מן המשכן למדו. דפשתן איקרי אהל: דכתיב ואת המשכן תעשה וגו' שש משזר ומנלן דשש פשתן הוא דכתיב ופארי פשתים וגו' את למד שש משש וכו'. כלומר בהאלה שש דכתיב באבנט משש דכתיב במכנסים והתם גופה מנלן יליף שש דמכנסים משש דכתיב גבי פארי מגבעות ויליף פארי מפארי דיחזקאל דכתיב ופארי פשתים יהיו על ראשם והן המגבעות אלמא שש פשתן הוא והכי יליף לה לעיל בריש פ"ט דכלאים. והמשכן קרוי אהל דכתיב את משכן אהל מועד: והכתיב ועורות תחשים. וס"ד דמין טמא היה ומשום דאנן חזינן דפרט הכתוב נפרטת זאת הבהמה תאכלו וגו' ותחש לא כתיבא:

רבי

קרבן העדה

עטרן. פסולת דזיפתא שבתחלה זב הזפת עב ואח"כ הגלול ונקרא עיטרן וכיון שהוא גלול נמשך אחר הפתילה אלא שמפני כבוד השבת הוא שאין מדליקין בו דמתוך שריחו רע שמא יניחנו ויצא: בשמן שומשמין. מסקנא דמלתא דחכמים הוא: לטטח. לגון: שמן דגים. מקרבי דגים שנימוחו: פקועות. דלעת מדברי: נפט. מין שמן שריחו רע: גמ' הא. בכל השמן דתני לעיל במתני' מותר להדליק כאן בי"ט חוץ משמן שריפה: מה בין עיטרן מה בין קרבי דגים. דקס"ד דעיטרן אסור דגזרינן אטו זפת עב שזב תחלה שאינו נמשך אחר הפתילה וקשיא לי' א"כ אף בקרבי דגים נגזור אטו קרבי דגים שאינן נימוחים א"נ קרבי דגים נמי ריחן רע. ומשני קרבי דגים כל זמן וכו'. וטעמו מתוך שריחו רע שמא יניחנו ויצא ונר של שבת חובה וכיון דאין ריחו רע אלא לאחר שכבה ליכא למיחש למידי: שלא תאמר וכו'. כלומר ועוד טעם אחר אית ביה דתני עיטרן במתני' לאשמועינן דאע"ג דריחו רע אין בו איסור אלא שלא להדליק אבל א"צ להרחיק ממנו ד"א לק"ש ולתפלה: ה"ג לא כך ולא כך. אלא נפט: ה"ג אלא מה שהתירו ראשונים. והיינו שמנים דמתני': אין מדליקין צרי. שאינו בא מן הפרי אלא מן העץ ושרף בעלמא הוא וי"ל כיפת ואינו נמסך:

הלכה ג מתני' אין מדליקין. בו לעשות פתילה: אלא פשתן. דאיקרי עץ דכתיב ותטמנם בפשתי עץ: אינו מטמא טומאת אוהלים. אם עשה מהן אהל וחיברו לקרקע והמת תחתיו הוי כשאר בית וא"צ להטביל האהל עצמו דלא קבל טומאה אלא כלים שתחתיו: אלא פשתן. שאף האהל טמא כדכתיב והזה על האהל ובפשתן משתעי קרא: שקיפלה. כמו שגודלין פתילות: הבהבה. על השלהבת כדי שתהא מחורכת ותדליק יפה: טמאה היא. דבגד כלי הוא ומקבל טומאה אם היה שלש על שלש דקפול אין מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה: אין מדליקין בה. כדמפרש טעמא בגמרא: גמ' שאין לך עושה שלהבת. שיעלה למעלה אלא פתילות של פשתן: ואין בו משום שלש על שלש. לקבל טומאה בשלש אצבעות: ומסככין בו. סוכה הואיל ואינו מקבל טומאה דאין מסככין בדבר המקבל טומאה: חוץ מפשתן. דילפינן מדכתיב ותטמנם בפשתי עץ ש"מ דמיקרי עץ ומקבל טומאה עגים כמפורש בקרא: דתנינן. בפ' כ"ח מכלים: העבין. בגדים העבים כגון הלבדין: והרכים. בגדים שהם דקים ביותר: אין בהן משום שלש על שלש. עד שיהא בהן שלשה: מן המשכן למדו. דפשתן איקרי אוהל. וכתיב פארי פשתן ונומר וכתיב ואת פארי המגבעות שש: את למד שש. האמור ביריעות משש האמור במגבעות: ושש. האמור במגבעות ילפינן מפארי האמור בכהן עצמו. ופארי האמור במגבעות ילפינן מפארי פשתן דכתיב ביחזקאל דאיירי במגבעות כדכתיב יהיו על ראשם: מהו לעשות וכו'. כלומר אם עשה אוהל מעור בהמה טמאה אי איקרי אוהל: ופריך והכתיב ועורת התחשים מלמעלה. כלומר מאי קמיבעיא ליה הרי ממשכן יליף ובמשכן כתיב עורות תחשים והתחשים מין חיה טמאה הן: ומשני

רבי

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (שו"א) דולקן גד"ו דליקין. (שו"ב) לך מה גד"ו לך אלא מה. (שו"ג) מדליקין אלא גד"ו מדליקין בו אלא. (שו"ד) אין גד"ו איט. (שו"ה) פתולת גד"ו פתילת. (שו"ו) כעבים דתנינן גד"ו בעבים הרכים דתנינן. (שו"ז) את המשכן במקרא ואת המשכן.

טוב ירושלים

[illegible]

מסורת הש"ס

ר' יהודא ור' נחמיה ורבנן. ר' יהודא אומר טיינין לשם צובעו נקרא. ור' נחמיה אמר גלקטינין. ורבנן אמרין מין חיה טהורה. וגדילה במדבר. ותיי כיי דמר ר' לעזר בי ר' יוסי ר' אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש בשם ר' מאיר *כמין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר כיון שעשה בה מלאכת המשכן נגנזה. ר' אבון אמר קרש היה שמה. תני רבי הושעיה דחדא קרן ותיטב לה' משור פר מקרין ומפרים. מקרן כתב רחמנא. *תמן תנינן [a] כל הפחות מג' על ג' שהתקינו לפוק בו את המרחץ. ולנער בו את הקדירה ולקנח בו את הריחים בין מן המוכן בין שאין מן המוכן טמא דברי ר' ליעזר. ר' יהושע אומר אף מטלית חדשה מן המוכן בין שאינו מן המוכן טהור רבי עקיבה אומר מן המוכן טמא ושאינו מן המוכן טהור. מה בין המוכן מה בין שאינו מן המוכן. בין שהכינה לתוך הבית בין שהשליכה לאשפה *ודתנן ר' ליעזר אומר אף מטלית חדשה כיוצא בהן. ולית בר נש אמר אף אפילו אלא עדי מודי על קדמייתא *בין שהכינה לטלותה בין שלא הכינה לטלותה. הדא ילפא מן ההיא וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא דברי ר' ליעזר והוא שקיפלה. וההיא ילפא מן הדא בשלא הכינה לטלותה. אבל הכינה לטלותה טמאה היא. ומה טעמיה דרבי ליעזר נעשה כמטהר כלים בשבת. מכיון שקיפלה לא טהרה שכן שמשים אומנים רוצים בקיפולה. ולא מבעוד יום שהיא טהורה. ר' לעזר בשם ר' הושעיה מפני יום טוב שחל להיות בע"ש. ולא מאליה היא טהורה. א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר שהיו בה שלש על שלש מצומצמות. ר' אחא רבי סימן בשם ר"ש נזירא

עשאה

קרבן העדה

ר' יהודה ור"נ ורבנן. פליגו אי תחשים חיה טהורה או לא : טייטן. עורות אילים לבועים היו עורות התחשים ונקראים תחשים על שם לבע שדומין להתחשים : גלקטינין. שם לבע : ונדילה במדבר. נתגדלה במדבר : ותייא. ואתיא הא דאמרו רבנן כי האי דאמר רשב"ל וכו' : דחדא קרן. קרן אחד היה לו לקרש : ותיטב לה' וגו'. ה"ק דוד תהא תפלתי רלויה לפניך משור פר שהקריב אדם ומקרן ומפרים ומתחשים שנבראת במדבר לצורך המשכן : מקרן כתב רחמנא. ללמד על התחש : תמן תנינן. בכלים פכ"ח : פחות משלש על שלש. דאלו שלש על שלש חשיב ולא בטיל ואע"ג דקילי כגון סמרטוטין : שהתקינו. שהקנו לכך : לפוק בו את המרחץ. נקבים שראים באים דרך שם למרחץ : ולנער בהן את הקדירה. לאחוז בהן שולי הקדירה. ולנער בתוך התנוחוי : בין מן המוכן. לקמן מפרש : ה"ג רי"א בין מן המוכן וכו'. בין שהכינה להניחה בתוך הבית לצורכי הבית : והתנן. בפ' כ"ז דכלים ר' ליעזר אומר אף וכו' דברישא תנן ג' על ג' שהשליכה באשפות טהורה וכו' חוץ משל ארגמן ושל זהורית טובה ר' אליעזר אומר אף מטלית חדשה כיולא בהן פי' כמו ארגמן זהורית טובה שאין השלכת' מטהרה : ולית בר נש וכו' ואין אדם אומר אף לו אפי' אנ' ז א"כ מודה בראשון וכיון דמודה במונח באשפה דטהור בשאר כל הבגדים ומתני' סתמא איירי אף בשאר בגדים א"כ הדרא קושיא לדוכתי' מה בין מן המוכן וכו' : ומשני בין שהכינה לטלותה על הבגד. זה מן המוכן ועלה קאמר ר"א דטמא אבל באשפה אף ר"א מודה דטהור : הדא ילפא מן ההיא וההיא וכו'. פי' מנותני' דהכא ילפי' על מתני' דכלים ומשם ילפינן על מתני' דהכא : דברי ר' ליעזר והוא שקיפלה. אבל אי ביטל' מתורת בגד כגון שזרקה לאשפה הרי זו מבוטלת מטומאתה א"כ אע"פ שקיפלה טמאה שאין הקיפול מבטלה מתורת בגד : אבל הכינה לטלותה. אפי' ר"ע מודה דטמאה דמתני' דהכא בשלא הכינה לטלותה : ומ"ט דר"א. דאוסר בהדלקה: נעשה כמטהר כלים בשבת. דע"י הדלקה אזדא לה טומאתה: ופריך מכיון שקיפלה לא טיהרה. בתמיה הא נתבטלה מכלי : ומשני שכן שמשים אומנים. רוצים בבגד טוב שיהא דוקא מקופל ונולא שאין הקיפול מבטל : ופריך ולא מבעוד יום. שהתחיל להדליק בה כבר טהרה מטומאתה ולא נראה כמטהרה : מפני י"ט שחל להיות בע"ש. נמלא שמטהר כלים בי"ט : ופריך ולא מאליה היא טהורה. והוא לא מידי קעביד דקס"ד שהבגד גדול ונולא שבשעת הדלקה עדיין הבגד לא נטהר מטומאתו : שהיה בה ג' על ג' מצומצמות. עסקינן כשמתחיל להדליק בה מטהרה מטומאת' :

פני משה

ר' יהודה וכו'. כלו' תנאי פליגי בזה למר סבר טייטן היה ומר סבר גלקטינין והן חמינין מתאין ועל שם לבעו נקרא תחש ורבנן סברי דמין חיה טהורה הגדילה במדבר לפי שעה ולפיכך לא הוזכר בסר' זאת הבהמה : ואתיא. הא דרבנן כהאי דאמר ר"א וכו' שלפי שעה היתה ונגנזה : קרש היה שמה. ומין חיה טהורה היתה : תני ר' הושעיה וכו' כלומר לר' הושעיה משוך מבסקא ליה דחדא קרן הוה לה ואיכא למימר דמין מהקריבין הוא דמקרן כתב רחמנא מין מקרן אחד והוא טהור ואיכא למימר נמי דחדא קרן וקרש היה ומין חיה טהורה היא : תמן תנינן. בפכ"ח דכלים פחות מג' על ג' שהתקינו לפוק בו את המרחץ לסתום נקבין שראים באים דרך שם וסותמן לעת הצורך : ולנער בהן את הקדירה. לאחוז בו את הקדירה ולנערה : בין מן המוכן וכו'. לקמיה מפרש לה : ר' יהושע אומר בין מן המוכן בין שאינו מן המוכן טהור. והכתוב בספרים כאן כדברי ר' יהושע אף מטלית חדשה ט"ס היא : מה בין המוכן וכו' בין שהכינה לתוך הבית. שהצניעה והכינה לצורך זה בין שהשליכה לאשפה וזהו שאינו מן המוכן וס"ל לר"א דמכיון שהתקינו כתחלה לכך אע"פ שאחר כך השליכה לאשפה לא בטלה : והתנן. שם בפ' כ"ו בסופו שלש על שלש שהשליכה באשפות טהורה החזירה טמאה לע"ם השלכתה מטהרתה וחזרת' מטמאתה חוץ משל ארגמן ומשל זהורית טובה ר' אליעזר אומר אף מטלית חדשה כיולא בהן דאע"ג השליכתייהו לא בטלי : ולית בר נש אומר אף או אפילו עדי א"כ תודי על קדמייתא דמשאר בגדים השלכתה לאשפה מטהרתה שהרי אינו חולק ר"א על זה וע"כ הוא כן מדקאמר אף זה כיולא בהן דשל ארגמן וכו' אבל בשאר בגדים מודה הוא והשתא מה בנ' על ג' השלכתה מטהרתה פחות מג' לג' לכ"ש והאיך קאמרת דבאינו מן המוכן לר"א השליכה לאשפה הוא : בין שהכינה לטלותה. כמו לתלותה וכו'. כלומר אלא דה"ק בין שהכינה לתלותה על היתד שתהא מזומנת לכך בין שלא הכינה לתלותה אלא הניחה אחורי הדלת עד שיצטרך לה אבל אם השליכה לאשפה אף ר"א מודה דטהורה דבטולי בטלה : הדא ילפא וכו'. כלומר משום דקשיא ליה להש"ס דבמתני' קתני פתילת הבגד משמע דעדיין בגד הוא דיש בו ג' על ג' ובהא קאמר ר"א טמאה ואע"ם שקיפלה לעשות פתילה אלא שעדיין לא היהבהב לא בטלה והא התם קאמר דאפי' בפחות מג' על ג' כשהתקינו לצורך איזה דבר לא בטלה כל זמן שלא השליכה לאשפה יהשתא וכי קלקל אותה במה שקפלה לפתילה אלא תהא ראויה לפוק בו את המרחץ הלא עדיין לא היהבהבה וראויה להשתמש בה איזה דבר וא"כ אפי' בפחות מג' על ג' אמאי לא תטמא לר"א הלכך מפרש וקאמר הדא מתני' דכלים דאייתינן לה ילפא מההיא מתני' דהכא וההיא דהכא ילפא מן הדא מתני' דכלים ולא תיקשי לתרווייהו כי הדדי ניניהו אליבא דר"א כדמסיק ואזיל : הדא ילפא מן ההיא דברי ר"א והוא שקיפלה. כלומר האי דקתני במתני' דכלים פחות מג' על ג' לא תפרש דבדוקא קאמר אלא דנילף דברי ר"א דהתם מדברי ר"א דהכא דבהא בקיפלה מיירי שהיה בה ג' על ג' וקיפלה בתחילה לעשות פתילה כדמיירי כאן ומתוך כך נתמעטה ואין בה אלא כדי פחות מג' על ג' ואח"כ התקינו לדבר אחר לפוק בו את המרחץ או לאיזה צורך הלכך בין מן המוכן וכו' כדמפרשינן לעיל ולעולם טמאה היא כל זמן שלא השליכה לאשפה והקיפול לא מהני בה לבטלה מתורת ג' על ג' : וההיא ילפא מן הדא בשלא הכינה לתלותה. כלומר וא"ת דאי הכי תיקשי במתני' מאי איריא דקתני ולא היהבהבה הרי אפי' אם היהבהבה נמי משכחת לה טומאה כשהתקינו אח"כ לפוק בו את המרחץ דהא אמרת דבכל היכא שהתקינו אח"כ לאיזה צורך טמאה היא דקיפול לא מהני לה וא"כ אפילו היהבהבה לא תיהני לה דהא מיהת אכתי ראויה היא לצורך איזה דבר לסתום או לנער וכו' ומדדייק ר"א לומר ולא היהבהבה הוה משמע דאם היהבהבה כבר בטלה מכל וכל ואמאי הלכך מפרש דכאמת ההיא מתניתין דהכא ילפא הדא מהדא דמתניתין דכלים דהכא מיירי בשלא הכינה לתלותה אבל אם הכינה לתלותה ולעשות בה איזה דבר טמאה ואפילו אם היהבהבה והתם דמפרשינן לר"א דאף אם לא הכינה לתלותה טמאה היינו נמי כשקיפלה ולא היהבהבה דאלו הכינה לתלותה תשוי אתנבה ולעולם טמאה היא. והשתא תרוייהו מתוקמי שפיר אליבא דר"א : ומה טעמה דר"א. אהא דקאמר אין מדליקין בה קאי דשנינן שפיר אליביה בהא דקאמר טמאה היא אלא מ"מ אין מדליקין בה. וקאמר דהיינו טעמא דכשמדליק בה ודולקת והולכת בשבת נעשה כמטהר כלים בשבת דשוב אינה ראויה ואסור לעשות איזה דבר בשבת : ופריך מכיון שקיפלה לא טהרה. בתמיה כלומר דאע"ג דאמרי' אליבא דר"א דלמנין טומאה קיפול לא מהני בה מידי היינו אם אירע לה איזו טומאה היתה טמאה דלאכתי איכא בה שיעורא לקבולי טומאה אבל מכיון דמקפלה לפתילה ועושה מעשה להדליק בה כבר פרחה ממנה טומאתה ולא שייך בה למימר נעשה כמטהר כלים בשבת דהרי הקיפול עצמו מועיל להכנת טהרת' שאח"כ והקיפול מבעוד יום הוא. ומשני שכן שמשים אומנים רולין בקפולה. א"נ יש לפרש כפשוטו דפריך דהא גופה קשיא ואמאי לא תועיל לה קיפול לטהרה ומ"ם אחרת דלר"א קיפול לא תהני לה לאפוקי מטומאתה ומשני שכן המשרתים אומנים רולין בכך שתהא תוכנת להם בקיפולה לכשילטרכו לפתילה ולפעמים נמלכין ועושין פתילה מדבר אחר ומניחין אותה והלכך לא מהני קיפול להוליא מידי טומאה : ולא מבעוד יום שהיא טהורה. סוף סוף קשיא והלא כשמתחיל להדליק בה מבעוד יום כבר פרחה טומאתה ממנה ואמאי אמרת נעשה כמטהר כלים בשבת : מפני י"ט שחל להיות בשבת. כלו' דמשני דלאו"ג דהכא סתמא קתני ובכל ע"ם מיירי אפ"ה ס"ל לר"א דתנן מדליקין בה דגזור מפני יום טוב שחל להיות בערב שבת וכשמתחיל להדליק בה מטהרה ונמצא כמטהר כלים ביום טוב הוא ; ולא מאליה היא טהורה. ואמאי קא מחשבת לה למטהר כלים בשבת או ביום טוב הרי מאליה היא הולכת ודולקת : תיפתר שהיו בה ג' על ג' מצומצמות. דהשתא בשעת התחלת הדלקה אפחית לה משיעורא בידים וגזור ר"א בכל ערב שבת אטו יום טוב שחל להיות בערב שבת כדאמרן : ר' אחא. אמר דלא חדתק לאוקמי בג' על ג' מצומצמות אלא דהיינו טעמא דהואיל בכלי הוא עושה מעשה בידים לטהרה דהרי מי לא מודית לו שאם

פשלה

שנויי נוסחאות (ז"ו.) טיינין גד"ו טיינן. (כו"ג) צובעו כד"ו ציבעו. גלקטינין גד"ו גלקטינון. (שו"ג) חרשה מן גד" ה"שה בין מן. (שו"מ) ר"ש גד"ו רבי שמעון.

טוב ירושלים

[illegible]

עין משפט נר מצוה

[illegible]

פני משה

עשאה מור טהורה. מור הוא כמין מירון המוזכר בפ"ט דכלים שהוא כמין אכנע שעושין סביבות כלי אחד לקברה ולהכריה והוי לה כתשמישי כלים שדינן שהן טהורים שאינו אלא לשמש בהן בשעת מלאכה בלבד וכדתנן בפ' ט"ז דכלים דכשהן בפני עצמן טהורין והשתא שרייה בשמן וכי זה לא כמי שעשאה מור הוא שאין זה אלא לשמש את הנר לצורך הדלקה ונתלא מעתה בידים הוא תשמש שמיה אותה בשמן ונזור בכל פ"ט אמו יש שאל להיות בע"ש: נראין הדברים וכו׳. כלומר מו נראין שתהא הלכה כר"ע בהאי מתני׳ דכלים דלעיל משני בהוא אומר מעין שניהם ומכריע אבל אעפ"כ אינה הלכה אלא כר׳ יהושע וכדמסיק להטעם משום דמקולי ג׳ על ג׳ שם כאן דלא חשיבי כלל לפי שהתקיני לדברים קלים כאלה והשיעור אין בהם ולפיכך לעולם טהורה היא כר׳ יהושע: לא סוף דבר טהורה וכו׳. אדברי ר"ע דמתני׳ דידן קאי דקאמר טהורה היא ומדליקין בה לאו דוקא דאלי כהדלקה אם היא טהורה דלענין הדלקה לא שני לן בין אם היא טהורה או טמאה דר"ע לית ליה סברת דר"א דלעיל אלא האי הניקט ככי יאתי ליימא בגין סברי׳ דרב דקסבר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים כי"ם דס"ל כר׳ יהודה במוקצה וסד"א דטמאה הוי ליה כשברי כלי דאקצייה דעתיה מינה קמ"ל דטהורה היא וכליתר ולאפוקי מאיסורא אפי׳ לסברי׳ דהאי דס"ל כמוקצה כר׳ יהודה קאמר:

הלכה ד מתני׳ לא יקוב אדם שפופרת של

ביצה. שמנקב את קליפת הביצה ועושה אותה כשפופרת ואסור למלאות אותה שמן וליתנה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת טיפה טיפה לתוך הנר וטעמא שמא יטול מן השמן להסתפק בו והמסתפק מן השמן בשעה שהנר דולק חייב משום מכבה ואפי׳ לאחר שכבה הנר יש כאן איסור משום מוקצה ואסור ליהנות ממנו וכן אסור ליהנות מן השמן שמטפטף מן הנר משום שהוא מוקצה ואחת איסור: ואפי׳ היא של חרס. השפופרת והוי אתינא דמכיון דמאיס בדיל מיניה הלכך קמ"ל דאפ"ה הואיל ואיהו השמן לא נמאס כנר חיישינן שמא יסתפק מיני: ור׳ יהודה מתיר. דלא גזר דלמא אתי לאסתפוקי מיניה: אבל אם חיברה היוצר. לאותו שפופרת לנר מתחילה מותר מפני׳ שהוא כלי אחד עם הנר וכה"ג ודאי בדיל מיניה והלכך לא חיישינן. ולאו דוקא יוצר אלא כמין יוצר קאמר ש"ה הברה אפילו הבעל הבית בסיד ובחרסית יכולה כאן מותר: לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה. הקנה שלה לתוך הקערה בשביל שתהא שואבת השמן ויהא דולק יפה אותו קנה הפתילה שבתוך הנר וזה נ"כ תהא טעמא שמא יסתפק מהשמן שבקערה דלא בדיל מיניה: ור"י מתיר. דלא גזר ובגמרא דהתם עביד צריכותא לכל הני דפליגי ר"י ורבנן בשפופרת של ביצה ובשל חרס ובקערה דאי אשמעינן בשל ביצה ה"א בהא הוא דקאסרו רבנן דלא מאיס ואתי לאסתפוקי מיניה אבל בשל חרס דמאיס אימא מודה ליה רבנן לר׳ יהודה ואי אשמעינן בשל חרס הא"א בהא קאמר ר׳ יהודה אבל בשל ביצה מודה להו לרבנן דאסור ואי אשמעינן הני תרתי בהא קאמר ר׳ יהודה דמכיון דהן נתונין על פי הנר בדיל מינייהו ולא אתי לאיסתפוקי אבל קערה הנתונה בצד הנר הואיל דאיכא הפסק אימא מודה להו לרבנן דלא בדיל מינה ואיכא למיגזר. ואי אשמעינן קערה בהא קאמרי רבנן אבל בהני תרתי אימא מודו לר׳ יהודה צריכא. י"ל דלשמעינן שפופרת של חרס וקערה ולישתוק מביצה דאי הוה קתני להני תרתי הכי הוה אמינא דאיכא למטעי דליכא רר׳ יהודה דה"א בקערה מתיר הוא משום דלענ"ג דמיפסקא אפ"ה מכיון דרוי דהפתילה מוחבת מיניה בדיל הוא מהשמן ולא אתי לאיסתפוקי וכן בשפופרת של חרס משום דנתונה ע"פ הנר ומאיס בדיל מינה אבל של ביצה אע"ג דנתונה על פי הנר מ"מ מכיון דלא מאיס איכא למיגזר הלכך קמ"ל פלוגתייהו בהני כולהו. ואין הלכה כר׳ יהודה:

גמ׳ למה. וכפי הש"ס למה אסרו בשפופרת וכו׳ וכהני דקתני במתני׳ אי משום שלא התחיל הדלקה בכל טיפה וטיפה תע"ש אלא שהיא מנטפת אח"כ והוי אלו כאלו נותן אותה שתהא מנטפת בשבת או דילמא טעמא שמא ישכח ויערה השמן ממנה לתוך הנר בשבת וחייב משום מבעיר: מה נפיק מן ביניהן דהני טעמי סוף סוף אסור הוא ממ"נ. וקאמר ההן זקוקה די קלון איכא בינייהו שפופרת של הגד. זקוקה מלשון זיקת הנוד וקילין הוא כד תרגום של וכדה על שכמה וקולתה על כתפה. כלומר אם עשה הכד על פי הנר והשמן נתון בהשפופרת שלו להטיף לתוך הנר דאי תימא דטעמא משום שמא ישכח ויערה הרי כאן אינו שוכח ומערה דלא שייך למיגזר כה"ג גבי כד חלא שאין שיעורו אותו לתוך הנר ואפי׳ בדבר מועט מתנו ליכא למיגזר דמכיון דבעי לאגבוהי׳ אדכר מדכר ואי נימא דטעמא משום שלא הוחתל בכל טיפה וטיפה ה"נ איכא למיסר מהאי טעמא: אם חיברה היוצר וכו׳. כלומר ת"ש מהכא דקתני אם חיברה היוצר מתחילה מותר ואי אמרת דטעמא שלא הוחתל בכל טיפה וטיפה אמאי מותר כמחיברה היוצר הא אכתי שייך טה האי טעמא אלא ש"מ דטעמא משום שמא ישכח ויערה ובמחיברה היוצר ליכא למיגזר שהרי מחוברת ועומדת היא. ודחי לה הש"ס דשאני היא לפי שכולה אחד היא ואפי׳ להך טעמא שלא הוחתל בכל טיפה ליכא למיסר בהא דהרי כולה כנר אחד היא: אלא אם חיברה בסיד או בגפסים יאות. כלומר אלא תהא הוא לאקשויי שפיר הבעיא דקתני בתוספתא פ"ב אם חברה בסיד או בגפסים בע"ש מותר והרי כאן לא חיברה היוצר מתחילה ולא שייך לימר בה כולה אחת אלא ש"מ דטעמא משום שמא ישכח ויערה והלכך כשחיברה חיבור כל דהו שפני דחו ליכא למיגזר שמא יטלנה לערות ממנה שמן לתוך הנר: דר׳ יודה כדעתיה. הא דר׳ יודה דמתיר לשיטתיה הוא דאזיל דס"ל דכל משקה טופח חיבור הוא לכל מילי כדקתני בתוספתא דטהרות ספ"ט מקל שהוא מליאה משקין טופחין עמלין ר׳ יהושע אומר משום ר׳ יהודה כיון שהפסיקה למקוה טהורה ופליג אחכמים דמתני׳ דסוף פ"ח דטהרות דסברי עד שיטביל את כולה דמשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה והשתא לר׳ יהודה איכא למימר משום דלא ס"ל כהדא מהני טעמא משום שלא הוחתל בכל טיפה וטיפה ליכא דהמשקה טופח חיבור והוי כמדליק מע"ש לכל השמן שבנהר ובהשפופרת וכמדליק [illegible] שמא ישכח ויערה לא גזר ר׳ יהודה ור׳ יהודה מתיר וקאמר ר׳ [illegible] בהדא כריית׳ פתילה אחת וכו׳ אסור דבכל הני איכא למיגזר משום דבדיל מיניה: תני. הגיה דהכא נמי משום דר׳ יהודה כדעתיה דס"ל משקה טופח חבור וכדלעיל:

הלכה

עשאה מזור מהורה. שרייה בשמן לא כמי שעשאה מזור. ר׳ זעירא ר׳ ינאי ר׳ ירמיה בשם רבי יהושע בן לוי נראין דברים שתהא הלכה כרבי עקיבה. שהוא אומר מעין שניהן ואינה אלא כר׳ יהושע מקולי שלש על שלש. לא סוף דבר מהורה אלא אפי׳ טמאה. בגין רב *דרב אמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים:

הלכה ד מתני׳ *לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן

ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת אפילו היא של חרס ורבי יהודה מתיר אם חיברה היוצר מתחילה מותר לא ימלא אדם את הקערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת ורבי יהודה מתיר:

גמ׳ למה *משום שלא הותחל בכל טיפה וטיפה. או שמא ישכח ויערה. מה נפיק מן ביניהן ההן זקוקה דיקלון אין תימר משום שלא הותחל בכל טיפה הרי לא הותחל בכל טיפה וטיפה אין תימר שמא ישכח ויערה הרי אינה שוכח ומערה: אם חיברה היוצר מתחילה מותר. שנייה היא שכולה אחד. אלא אם חברה בסיד או בגיפסוס. יאות דרבי יודה כדעתיה *דר׳ יודה אמר משקה טופח חיבור. תני פתילה אחת בשני כוסות בשתי קערות בשני תמחויין אסור רבי יודה מתיר. ר׳ חנניא בשם רבי פינחס ר׳ יודה כדעתיה דר׳ יודה אמר טופח חיבור:

הלכה

קרבן העדה

עשאה מזור. הוא מן אספלנית שעושין מטלנית כמו פתילה ומשימין אותו בתוך נקב המכה: מזור. מלשון אין דן דינך למזור: מהורה. ואפילו לר"א דכיון שעשאה למזור בטלה מתורת כלי: ופריך שרייה בשמן. וכי אינה כאלו עשאה מזור ואפ"ה תנן במתני׳ דטמאה ולמה תהא עשאה למזור טהורה ולא משני מידי: שהוא אומר מעין שניהן. פי׳ שהוא מכריע: ואינה אלא כר"י. שאף ר"ע מודה לו הגא במתני׳ דלר"ע טהורה היא מקולא זו שהקיל בה ר"י טיהר ר"ע אפי׳ במטכנת ואפילו שלש על שלש ודייק ליה מדתני במתני׳ פתילת הבגד דמשמע בגד ולא קתני של בגד דמשמע הבאה מבגד אלא ודאי דאפי׳ הוא בגד קאמר ותשוב כעיניו מטהר ר"ע וכר׳ יהושע: לא סוף דבר. לאו דוקא כבגד טהורה קאמר ר"ע מדליקין אלא אפי׳ בטמאה מקיל ר"ע: בגין רב. הא דתנן במתני׳ בגד ולא תני של בגד היינו טעמא דאי מבגד היא אפי׳ ר׳ עקיבא מודה דאין מדליקין כו. דאין מדליקין בשברי כלים כדרב ולעולם לא חזר בו ר"ע לגבי ר׳ יהושע:

הלכה ד מתני׳ שתהא

מנטפת. ויתקיים הנר שהשמן מטפטף כל שעה לתוך הנר וטעמא מפרש בגמרא: ואפי׳. אותו שפופרת של חרס דמאיסא ליה אסור: ואם חיברה היוצר. ליכא למיחש דמשום איסור שבת בדיל מיניה:

ויתן ראש הפתילה. השני שהוא יוצא דרך הנקב האחר שבנר לשאוב ושמן נמשך דרך הפתילה לראש הדולק: ור׳ יהודה מתיר. דלא גזר: גמ׳ למה. כלומר מ"ט לא יקוב אדם וכו׳: משום שלא הותחל. מבעוד יום הנר להדליק בכל טפה וטפה שמן שבנר משא"כ כשהשמן בנר כשמושך הפתילה טפה אחת שאצלה כל השמן שבנר נמשך אחריו והרי הוא כאלו כבר התחיל להדליק כולו: שמא ישכח ויערה. א"ד לכך אסור שמא ישכח ויסתפק מן השמן שבבילה וכיון שהגיעו לנר חייב משום מכבה: מה נפיק מן ביניהן. כלומר מאי איכא בין הנך תרי טעמא: ההן זקוקה דיקלון. פי׳ נודות העשויות מן דקל והן סתומות מכל צד וליכא למיחש שמא יסתפק מהן א"נ שהן מאוסות: ופריך שנייה היא שכולה אחד. הלא כולו אחד היא אם חיברה היוצר ומשוא דמותר: אלא אם חיברה. הבעל הבית עצמו מבעוד יום בסיד או בגיפסס. מותר והא דקתני יוצר כעין יוצר: יאות ר"י כדעתיה. שפיר אזיל ר"י לשיטתו: משקה טופח חיבור. וה"ה נמי וה"נ כיון שהשמן זב מן הבילה על הנר ה"ל חיבור וכאלו הותחל בכל טפה וטפה: פתילה אחת. מונחת בשתי כוסות: משקה טופח. שבפתילה חיבור וה"ל כאלו הן כוס אחד:

הלכה

מסורת הש"ס

[illegible]

שנויי נוסחאות (ס"ג) ר׳ זעירא כפרי"ר ר׳ יוחנן. (פו"ג) אינה בד"ו איתו. (שו"ג) מותר שנייה כד"ו מותר מפני שהוא כלי אחד שנייה. (שו"ג) טופח נד׳ משקה טופח.

ירושלים

[illegible]

הלכה ה מתני׳

*המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני עכו"ם מפני ליסטים מפני רוח רעה אם בשביל החולה שיישן פטור כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב ר׳ יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: **גמ׳** א"ר שמואל בר רב יצחק מפני עכו"ם של סכנה. מפני ליסטים של סכנה. רבי יוסי בעי אי מפני ליסטים של סכנה ניתנו מותר. רבנן דקיסרין בשם רבי יוסי בן חנינא מותר. מה בין המציל ממה שבנר מה בין המציל ממה שבזית. רבנן דקיסרין בשם ר׳ שילא דינוה לא דומה המציל מנופה של פתילה. למציל חוץ מנופה של פתילה. א"ר יוחנן ר׳ יוסי ור"ש שניהן אמרו דבר אחד. כמה דר׳ יוסי אמר עד שיהא לו צורך בנופה של פתילה. כן ר"ש אומר עד שיהא לו צורך בטפו של דבר. מה אית לך צורך בנופו של פתילה. רבנן דקיסרין רבי לעזר בשם רבי חנינא שכן שמשי אומנין מחרכין לן כמה דתימא °ושער רישיהון לא התחרך. מהו מחרכון לון מפספין לון. *תמן תנינן כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר ומן העושה חבורה. בר קפרא אמר אפילו אינו צריך לדם *אפי׳ אינו צריך לאפר. *מתני׳ פליגא על רבי יוחנן. שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב. והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב שלא לצורך. והכא הוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור אפי׳ שלא לצורך. תני כל המתחייב בנפשו שוגג מביא חטאת. א"ר חנניה בריה דר׳ הילל מאחר שלא לצורך היה מתחייב בנפשו. וכאן אפילו שלא לצורך יהא פטור מן התשלומין. מן הדא °מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת. *מה מכה בהמה לא חלקתה בה בין שוגג למזיד לחייבו ממון. אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג בין מזיד לפטור ממון. וקשיא על דבר קפרא *הבערה למדה על כל המלאכות שבתורה כולהן לצורך והיא שלא

קרבן העדה

הלכה ה מתני׳ מפני נכרים. כגון פרסים שהיה להם יום חג שאין מניחין אור אלא בבית עכו"ם שלהן: ומפני הליסטים. שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו: ומפני רוח רעה. הבאה עליו וכשאינו רואה נח לו: כחס על הנר. שרואהו שמתקלקל וחס עליו וכבה את הפתילה הנר קרוייז"ל: שהוא עושה פחם. בכיבוי זו והוי מלאכה הצריכה לגופה: **גמ׳** של סכנה. שיש בהם סכנת נפשות אבל בלא"ה אסור: ניתני מותר. דמשמע אפי׳ לכתחילה וקתני פטור משמע לשון דיעבד: רבנן דקיסרין וכו׳ מותר. גורסין במשנתם מותר: מה בין וכו׳. כלומר למה כחס על השמן יהא אסור וכי מאי איכא בין הנוטל שמן מן הנר או מן הזית ומפרש כחס על השמן היינו שנוטל השמן מהנר: רבי שילא דינוה. כך שמו: לא דומה. וכי אין חילוק בין הנוטל מן הנר שהוא מכבה לנוטל מן הזית: בנופה של פתילה. שהוא צריך לפחם הוא דחייב אבל בלא"ה פטור: כן רש"א. מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה ורבי יוסי כר"ש סובר דהא"כ למה פטור בכחס על הנר: ופריך מה אית לך צורך בפחם. לגופה של פתילה: מחרכין. את הפתילה מהבהבין אותה באור כדי שתאחז האור מיד כשצריכין להדליק: ה"ג מהו מחרכין לון מפספסין לון כמה דתימא ושער וגו׳: כמה דתימא. מייתי ראיה דמחרך ל׳ הבהוב הוא: תמן תנינן. לקמן בפ׳ האורג: ה"ג ותני עלה חוץ מן המבעיר. מדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא ש"מ דמקלקל בהבערה חייב כגון השורף כלי דמקלקל הוא: ומן העושה חבו. ה. מדאיצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב: אפי׳ א"צ לדם ולאפר. דלכ"ע מקלקל הוא אפ"ה חייב כדנטכחי קראי: פליג׳ על ר"י. דסובר דאף חובל ומבעיר אינו חייב אלא בצריך לדם ולאפר קשיא עליה ממתני׳ דפ׳ המניח: חייב. תאי נזק דמשונה הוא: פטור. מפני שמתחייב בנפשו: שלא לצורך. ודאי שלא לצורך ואדם דומיא דשור נמי שלא לצורך הוא ואפ"ה פטור מפני שמתחייב בנפשו שנוי׳ מיניה דאפי׳ שלא לצורך מקלקל בחבורה חייב וקשה לר׳ יוחנן: ומשני תני. הא דפטור במתני׳ מתשלומין לאו משום דליהוי ביה חיוב מיתה דהא מתני׳ אפי׳ בשוגג דליכא חיוב מיתה מיתוקמא והא דפטור מתשלומין כר"ח בריה דר׳ הלל וכו׳: בשוגג חייב חטאת. ה"ה כל שבמזיד פטור בשוגג נמי פטור: ה"ג מאחר לצורך הוה מתחייב בנפשו. וה"פ הא דקתני במתני׳ מפני שמתחייב בנפשו ה"ק מפני שאם עשה במזיד היה מתחייב בנפשו הלכך שלא לצורך ובשוגג נמי פטור כדילפינן ממכה בהמה: מן הדא. מהכא ילפינן דאפי׳ בשוגג פטור וכן הוא בבבלי פרק המניח מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת הוקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפילו בשוגג וכדאמרי׳ אדם מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפי׳ בשוגג הואיל ובמזיד שייכה מיתה: הבערה לימדה על כל מלאכות שבתורה. שהיתה דבר שבכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו ואיך נימא דכל המלאכות שעשה שלא

פני משה

הלכה ה מתני׳ המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני עכו"ם. שיש עכו"ם שאינם מניחים להדליק נר ביום אידם חוץ מבית של ע"ז שלהם: מפני רוח רעה. שסורה עליו וכשאינו רואה נר טח לו ויש נ"כ אין ממיני החולה הבאה לבעלי מרה השחורה מלנכוליא"ה בלע"ז וגוח להם ליסב בחושך ונהסתר מהאנשים: אם בשביל החולה שיישן. בחולה שיש בו סכנה מיירי דאלו בחולה שאין בו סכנה חייב כמ"ד הכא כבישא דכל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה אלא דהאי כולהו בשיש בהן סכנה מיירי ובדין הוא דליתני מותר אלא לאיידי דבעי למיתני סיפא חייב תני ברישא נמי פטור: כחס. יתם הוא מחמת שהוא חס על הנר שלא ידלק או על השמן או על הפתילה חייב דס"ל דהאי כיבוי דבר שאינו צריך לגופו הוא שהרי אינו צריך לגוף הכיבוי אלא שמכבה מפני הנר או מפני השמן והפתילה מ"מ מכיון שהכיבוי מלאכה היא והוא נתכוון לכבות חייב: ר׳ יוסי פוטר בכולן. דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה וכל האי אין צורך לגוף הכיבוי שלהן: חוץ מן הפתילה מפני שהיא עושה פחם. אם נתכוון לכבות את הפתילה כדי שתעשה פחם ויהא נוח להדליקה מהר ונמצא שהכיבוי הזה לצורך גוף הכיבוי הוא כזה חייב הוא ואין הלכה כר׳ יוסי: **גמ׳** מפני עכו"ם של סכנה וכו׳. מיירי כדפרישית במתני׳: ר׳ יוסי בעי. על זה דא"כ נתני מותר וקאמר דאה"נ דרבנן דקיסרין מתנו כן בשם ר"י בן חנינא: מה בין וכו׳. אהא דקתני כחס על השמן חייב פריך וכי מה בין המציל שמן ממה שבנר לבין המציל שמן שבזיתים שלא יאבד ומצניעו וכי חייב הוא: דינוה. הם דנו הטעם והפרש שבין זה לזה לא דומה המציל מנופה של פתילה שהרי עכ"פ עושה מלאכה ומכבה הוא בשביל השמן להציל חוץ מנופה של פתילה דהמציל שמן שבזיות שלא ילך לאיבוד לא קעביד מידי: כמה דר׳ יוסי אומר וכו׳. כדקתני חוץ מן הפתילה שעושה הוא פחם כן ר"ש אומר וכו׳ כדקתני לקמן בפ׳ המצניע את המת במטה חייב ור"ש פוטר משום דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא: מה אית לך וכו׳. ומפרש מהו הצורך בפחם של הפתילה: שכן שמשין אומנין מחרכין ליה. ומביא ראיה בתחלה ללישנא דמחרכין כמה דתימר וכו׳ וקמ"ל דאפי׳ לא חירך אלא השער שעל הפתילה הוי חירוך. ומהו מחרכין כלו׳ ומהו הצורך של מחרכין כמו זה וקאמר מפספסין לון שמתוך כך מפספסין אותו בין אצבעותיהן ושיהא נוח להדליק בה: תמן תנינן. לקמן בפ"ג תנן סתמא כל המקלקלין פטורין ותני עלה בברייתא ומייתי לה בפ"ג דכ"ק בהלכה י׳ חוץ מן המבעיר וכן העושה חבורה וקאמר ר׳ יוחנן התם במבעיר אינו חייב עד שיהא צריך לאפר והעושה חבורה אינו חייב עד שיהא צריך לדם וטלה שייך להא דלקמיה והכא מאן דבריי ר׳ יוחנן: בר קפרא. פליג וס"ל אע"פ דאינו צריך לדם וכו׳ וטעמיה משום דמתקן ועושה נחת רוח ליצרו הוא: מתניתין פליגא על ר׳ יוחנן. דקתני התם יש שחייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו וכו׳ שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שנידון בנפשו: שורו וכו׳ חייב שלא לצורך. כלומר דהא מסתמא גבי שורו שלא לצורך הוא וא"כ הכא נמי דקתני והוא שהדליק חייב אפילו שלא לצורך הוא דהא דומיא דשורו קתני וקשיא לר׳ יוחנן ולא משני מידי. ובבבלי משני שורו צריך את האפר כלומר דמיירי בשורו נמי כשצריך את האפר כגון שרואין שאחר כך מתגלגל עליו בתוך האפר: תני וכו׳ מתחייב בנפשו. כמזיד אם היה שוגג מביא הוא חטאת ומייתי הא לסופי למ"ד אפילו שלא לצורך פטור הוא מן התשלומין וכדמסיק אמר ר׳ חנניה וכו׳ דמאחר שאלו היה עושה במזיד היה מתחייב בנפשו אפילו הוא שלא לצורך כך אפילו שלא לצורך פטור הוא מן התשלומין דחייבי מיתות אפילו שוגגין פטורין מתשלומין: מן הדא. ילפינן לה דכתיב מכה בהמה וכו׳ מה מכה בהמה וכו׳ כך לענין פטורא ממתון לא תחלוק בו: וקשיא על דבר קפרא. דקאמר במבעיר חייב אפי׳ שלא לצורך והרי הבערה לימדה וכו׳ לענין חילוק מלאכות שיהא חייב על כל אחת ואחת אפי׳ בהעלם אחת מפני שיצאת מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצאת והרי כולהן המלאכות לצורך הוא דוקא שחייב דמלאכת מחשבת אסרה תורה והיא שלא

רידב"ז

אפילו א"צ לאפר. ר׳ יוחנן אמר עד שיהא צריך כצ"ל וכן הוא בפסחים ס"ו בירושלמי וכן איתא בגליון:

תני כל המתחייב בנפשו שוגג מביא חטאת. פי׳ דהשני כמו בבבלי כ"ק דף ל"ב ע"א רבא אמר מתניתין בשוגג וכדתניא דבי מוקי׳ כו׳ וכדפי׳ רש"י ז"ל שם דכמו דבשוגג פטור משום דמזיד פטור כן נמי בא"נ פטור משום דצריך פטור שי"ש והכי נמי תני כן. כל המתחייב בנפשו שוגג. פי׳ חייבי מיתות שוגגין מביא רק חטאת ולא תשלומין כמו דבמזיד נהרג ואינו משלם:

הבעיר

שבת יח

שנוי נוסחאות

שנוי נוסחאות (בו"ף) ניתנו בנ"א ניתני. (שו"ג) ור"ש בנ"א ורבי שמעון. (שו"ם) למדת בנ"א לימדה.

טוב ירושלים

רבנן דקיסרין בשם ר׳ שילא דינוה לא דומה המציל מנופה של פתילה למציל חוץ מנופה של פתילה כ"ל דהיינו נותם דה:נ"ל נכן היות נהטנ נא סיס מפלם כמון ספתילה ולכן פטור אבל שמן במחוסו יכר שלקח האי טיס מעמן לצרוף וחייב משום מכבה בהאי היה תוכן נפשתיה להבעיר ובמתקן ס"ד דיפטר דגם במין זה שוש לצות גם תפלתו במ"ש נגב י אדם ישב ומלפם מתי מכבה נרו וא"כ סוי ליה מתלאת ספק ואיך נחייבהו (אף דסהם ירושלמי ר׳ יוחנן ואינו סבירא ליה בפסחים ס"ג ב׳ דאתרא ספק שמה התראה יצ נומר לצ"ד סט"ג ספס"ו ולפנין חייב פ"ל דלא שמה התראה ב"ש ובגמ׳ חייב יע"ן) והקו"ם לא כבין כן:

בר קפרא אמר אפילו אין צריך לדם אבי׳ א"צ לאפר וכו׳ ורואה שיהא צריך לדם וכוא שיפם צריך לאור פפרסם כו׳ כצ"ל לבניה כמטואר בן מירושלמי פרוגין בי ב"ב ספסים פ"ו כ"א: אריח בני׳ נ"ל מאחר שלצורך. כצ"ל וכן דפס ספ"ק. וכן מפרש גם בבבלי בבא קמא ל"ט א׳ ומכתן מטעל לבדיא כרבני רש"י שם לא כתוס׳ תמני׳ שם. ורש ולפי זה מובא דכל שיש בו חיוב מיתה כשהוא לצורך פטור אף שהוא שלא לצורך. מש הכא דכמכוח פוסה שלא לצורך ל"ת מלאכה כלל כמ"ש תוס׳ ח"כ אף לר׳ יוסי דבכינוי פיטה דצ"ל לגפם ל"ש רק דרבנן ס"מ סוא יפור מתשלומין כשהיא נפסת ושוא סרוק:

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פי"א מהל' שבת הל' ...
ב מיי' פ"ב משגגות הל' יב

שלא לצורך. א"ר יוסי אין יסבור כרבי יוחנן דאמר הבערה למדה על כל המלאכות שבתורה. רבי לעזר אמר הבערה לימדה על עצמה. ולית לרבי לעזר לחייבו על כל אחת ואחת. אשכח תני בשם ר' לעזר הנה לחייב על כולהן אחת. ניחא הבערה. חבורה אב שלה לצורך והיא שלא לצורך. ר' יוסי בי ר' בון אמר איתפלגון ר' לעזר ורבי יוחנן חד אמר שחיטה עיקר וחבורה תולדה. וחורנה מחליף. *הבעיר וכיבה בנפיחה אחת [א] חייב שתים. א"ר אבדימי אחוי דרבי יוסי הדא אמרה [ב]נפח בכלים ושיברן משלם נזק שלם. *החותה גחלים מתחת הקדירה בשבת חייב. ר"ש בן אלעזר בשם ר' לעזר בי ר' צדוק [ג] חייב שתים. [ד]אחת שכיבה את העליונות ואחת שהבעיר את התחתונות. *וחותה גחלים ומתחמם כנגדן בשבת פטור. ר' יעקב בר אחא אמר כמחלוקת כמאן דמר אינו חייב אלא אחת ברם כמאן דמר חייב שתים חייב. דמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן לית כאן חייב שתים אלא מעלין עליו כאילו חייב שתים. א"ר יודן תמן אינו רוצה שיבערו ואינו רוצה שיכבו. ברם הכא רוצה הוא שיבערו ורוצה הוא שיכבו. *הבעיר ובישל. אית תניי תני חייב שתים אית תניי תני חייב אחת. מאן דמר חייב שתים אחת משום מבעיר ואחת משום מבשל. ומאן דמר אחת.
היידא

קרבן העדה

שלא לצורך כגון המקלקלין פטורין והבערה גופה דלמידין ממנה אפילו שלא לצורך חייב: א"ר יוסי. אם יסבור בר קפרא כרבי יוחנן דאמר הבערה לחלק יצאה וללמד על כולן יפה אתה אומר אך בר קפרא סובר כרבי לעזר דאמר הבערה ללמד על עצמה יצאה לחייב עליה לאו ולא מיתה ולא קשיא ליה: ה"ג ולית לרבי לעזר לחייב על כל אחת ואחת אשכח תני בשם רבי לעזר הנה לחייב על כל א"ח וה"פ וכי לית ליה לרבי לעזר שמלאכות שבת חייב על כל אחת כיון דסובר דהבער' על עצמה יצאה א"כ מנא בריתא דתנינן בה דר"א דריש מהנה דכתיב גבי חטאת לחייב על כל אחת ואחת דדריש לקרא הכי ועשה מאחת מהנה פעמים שכל מעשה עבירותיו חשובים אחת ופעמים קרויים הנה בלשון רבים כגון העושה מלאכות הרבה בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת: ופריך ניחא הבערה. כדשנינן אלא חבורה קשיא: אב שלה. דהיינו שחיטה אינו חייב אלא כשעשאה לצורך וחבורה שהיא תולדה יהיה חייב עליה אפי' שלא לצורך: וחורנה. ואידך מחליף וסובר דחבורה אב ושחיטה תולדה ובר קפרא למ"ד חבורה עיקר: הבעיר וכיבה בנפיחה אחת. כגון שהיו לפניו שתי נרות אחד כבה ואחד דולק ובנפיחה אחת כיבה את הדולק והבעיר את הכבה: חייב שתים. אחת משום מכבה ואחת משום מבעיר: הדא אמרה. זאת אומרת דנפיחה כמעשה בידים דמי הלכך נפח בכלים ושיברן נמי חייב נזק שלם: החותה. הממלא כלי מטבר גחלים: שכבה את העליונות. שעכשיו נעשות תחתונות וכבות מחמת משא של העליונות: ואחת שהבעיר את התחתונות. שהיו כבויות מחמת משא שעליהן וכשהן עכשיו עליונות נתבערות ואיירי בשנתכוין לכבות ולא להבעיר שלא היה יודע שסוף התחתונות להבעיר ת"ק סבר לה כרבי שמעון דאמר דבר שאינו מתכוין פטור ורא"ב"ש סבר לה כר"י דאמר דבר שאינו מתכוין חייב: ומתחמם כנגדן. והובערו מאליהן: במחלוקת. הא דתני פטור היינו לת"ק דאמר דאף החותה גחלים מתחת הקדרה אינו חייב אלא אחת הכא פטור לגמרי שא"צ לא לכיבוי ולא להבערה רק לחמם: ברם כמאן דאמר. אבל לרא"ב"ש דאמר דחייב שתים ודבר שאין מתכוין חייב ה"נ חייב אף על גב דלא קא מכוין: מעלין עליו כאלו חייב שתים. ונפקא מיניה לקברו בין רשעים גמורים שהרשע נקבר אצל הרשעים וה"נ אף על גב דלא מחייבי בית דין הוא הואיל ועביד תרתי קברינן ליה אצל הנסקלין: אמר רבי יודן תמן וכו'. בחותה גחלים להתחמם בכן אינו רוצה לא בהבער ולא בכיבוי שאינו רוצה אלא להתחמם בחמימן: ברם הכא. החותה גחלים מתחת הקדרה רוצה הוא שיבערו התחתונות ויכבו העליונות: הבעיר ובישל בבת אחת. כגון שנפח והבעירו וע"י כן נתבשל הקדרה:
היידא

פני משה

שלא לצורך כתמיה: אמר ר' יוסי אין יסבור כר' יוחנן וכו'. כלומר האי קושיא דמקשינן על בר קפרא שפיר הוי אם היה סבור כר' יוחנן בהא דאמר הכי דהבערה יצאת ללמד על כל מלאכות שבתורה והא ר' אלעזר פליג ואמר הבערה לימדה על עצמה שיצאת בלאו ואין חייב מיתה עליה וא"כ י"ל דבר קפרא דפליג על ר' יוחנן בהא דלעיל וס"ל אפילו שלא לצורך פליג עליה נמי בהא וס"ל כר"א דמתחייב עליה בלאו: ולית ליה לר"א לחייב על כל אחת ואחת. וכי לית ליה הוליך מלאכות בשבת וקאמר אשכחן דתני בשם ר"א דמוכחא נפקא ליה. וה"נ הנה לחייב על כל אחת ואחת. לאחת לחייבו על כולהן אחת. ובספרי הדפוס נתחלפו התיבות וכלומר דהכי דריש לה פעמים הנה שהיא אחת שאף בעשה מלאכות הרבה אינו חייב על כולן אלא אחת וכגון בשגגת שבת וזדון מלאכות ופעמים אחת שהיא הנה כאן כזדון שבת ושגגת מלאכות חייב על כל אחת ואחת: ניחא הבערה. שניא אליבא דבר קפרא בהבערה דשפיר קאמר דאפילו שלא לצורך חייב משום דס"ל כר"א דהבערה ללאו יצאת: חבורה. אלא דחבורה אכתי קשיא דמחייב בה אפילו שלא לצורך הרי אב שלה לצורך יהיה שלא לצורך כתמיה דמאי טעמא היא אב וחבורה היא תולדה דידיה וכי עדיפא תולדה מהאב: אמר ר' יוסי בר בון. הא נמי לא קשיא דהיא גופה פלוגתא היא דאיתפלגון ר' אלעזר ור' יוחנן בהא דחד אמר שחיטה היא עיקר והיא האב וחבורה תולדתה ואחרינא מחליף דא"כ בר קפרא ס"ל כמ"ד דחבורה היא אב ומחייב בה אפילו שלא לצורך ושחיטה היא התולדה והרי היא כשאר מלאכות ואינו מתחייב עליהן אא"כ לצורך גופן: הבעיר וכיבה בנפיחה אחת. אלו זה הבעיר בנפיחתו ומצד אחר כיבה את האש בנפיחה זו בפעמה חייב שתים משום מבעיר ומשום מכבה: הדא אמרה מדמתחייב על הבא מנפיחת רוחו וש"מ רוחו כגופו ואם נפח בכלים של חבירו ושיברן משלם נזק שלם. וגרסינן נמי בפ"ב דב"ק בסוף הלכה ב': החותה גחלים וכו'. תוספתא היא בפ"ב: חייב. תספתא משום מכבה: חייב שתים. אחת מפני שמכבה הוא את העליונות כשחותה אותן ומתוך כך מבעיר את התחתונות ויש כאן גם משום מבעיר: החותה גחלים. כדי להתחמם כנגדן בשבת פטור. והאמר ר' יעקב דהך סיפא דהברייתא במחלוקת דרישא תליא דכמ"ד ברישא אינו חייב אלא אחת משום מכבה א"כ ניחא דכאן הוא פטור דהכיבוי נעשה שלא לצורך הוא וכמ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה דהא לא ניחא ליה בכיבוי ברם כמ"ד ברישא דחייב שתים א"כ חייב הוא כאן מיהת משום מבעיר דניחא ליה להתחמם כנגדן: דאמר ר' יוחנן וכו'. כלומר דלא תימא דאי הכי אף כאן חייב שתים הלכך קאמר דהכא לית כאן חייב שתים דהא לא מתכוין לכבות אלא מעלין עליו כאלו חייב שתים כלומר שגרוע שעשה שתים דתכבה את אלו ומבעיר את אלו אבל מ"מ אינו חייב אלא משום מבעיר דבכך הוא רוצה: אמר ר' יודן. דבלאו הכי לא דמיא הך להא דהרישא בענין אוקימתא: דתנאי דהתם אינו רוצה וכו'. כלומר דהרי אינו מתכוין לא לכבות ולא להבעיר אלא שהוא חותה אותן מתחת הקדירה שלא יפסידו את התבשיל שבקדירה מחמת חמימותן והשתא למ"ד דחייב משום שתים על כרחך ברישא והסיפא לכך ס"ד דלמ"ד דבר שאינו מתכוין אסור מוקמינן דכשנתכוין להבעיר ולכבות איירי ומשום דס"ל דמחייב אפילו במלאכה שאינה צריכה לגופה ולפ"ז פתיחן שוות הן וחייב שתים. ברם הכא רוצה הוא שיבערו ואינו רוצה שיכבו. כצ"ל שבדי זה רוצה הוא להתחמם וכלומר אבל האי סיפא תנינן לאוקמי כמ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אף על פי שכאן רוצה הוא שיבערו ושיתחמם כנגדן פטור לפי שאוכבו מאליהן: ולמ"ד מלאכה שאינו צריך לגופה חייב הכא נמי הואיל וזה מתכוין הוא חייב בתיים אחת משום מבעיר ואע"פ שאינו רוצה הוא שיכבו מתחייב נמי משום מכבה דהא מיהת נכבים הן על ידי כך: ומאן דאמר אחת מתחת הקדרה רוצה הוא שיבערו התחתונות ויכבו העליונות: הבעיר

מסורת הש"ס

כריתות כ"ק ע"א (תוספ' פ"ב)

שם (תוספתא כפירקין)

שם פ"ב

פי' מסכת כל פ"ב

גליון הש"ס

תוס' הרי"ד

הבעיר ובישל פיי' בפסס פ"פ כך סוגיא נראה לפסג"ד לפנין שיטת הבבלי בפס' שבת דף ק"ו פ"א גבי תני ר"א קומי דר"י. כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואת"ל משנה ט' בצריך לכלבו והא אנן תנן כל המקלקלין פטורין מתניתין ר"י ברייתא ר"ש מ"ט דר"ש מדאיצטריך ט' ומדאסר רחמנא בכפרה גבי בת כהן ש"מ מבעיר בעלמא חייב ...

רידב"ז

הבעיר ובישל אית תניי תנא. חייב שתים. אית תניי תנא אינו חייב אלא אחת כו' הירלא היא ר' יהודא אומר משום מבעיר ר' יוסי אומר משום מבשל וקשיא על דר"י הבערה לימדה על כל המלאכות כו' עד סוף הסוגיא מה בישול יש כאן עי' בפ"א וי"ל תמוה הכא ובסוף הסוגיא עי' מלה ... משום בישול וי"א דא"כ למה נקט כן דינא גבי הבעיר ובישל גבי הבערה להודיע ליתני דאינו חייב משום מבעיר. אלא ע"כ דלא תלי בלאו יצאת אלא פלוגתא כמי עלתה מי חשיב יותר בישול או הבערה. למר הבערה חשיב יותר ולמר בישול חשיב יותר:

מתיב

שנויי נוסחאות (שח"ס) יוסי בד"ו יוסה.

טוב ירושלים

... חייב שתים חייב דמר ר"א כשם ר"י לית כאן ח"ש אלא כו'. ...

הבעיר ובישל ...

הײדא היא רבי יודה אומר משום מבעיר. רבי יוסי אומר משום מבשל. וקשיא על דרבי יוסי הבערה לימדה על כל המלאכות שבתורה אינו חייב משום מבעיר אלא משום מבשל. *זר ששימש במקדש בשבת ובעל מום ששימש בטומאה. רבי חייא רובא אמר שתים. בר קפרא אמר אחת. מתיב בר קפרא לר' חייא רובא עבודה שהכהן מותר בה זר מחייב עליה. ומותיב לה' והוא מתייב לית והרי קמיצה עד שלא נקמצה אסורה לזה ולזה. משנקמצה אסורה לזרים ומותרת לכהנים. א"ל שנייא היא דכתיב °וכל זר לא יאכל קדש. והרי מליקה עד שלא נמלקה אסורה לזה ולזה משנמלקה אסורה לזרים ומותרת לכהנים. א"ל שנייא היא דכתיב °וכל זר לא יאכל קדש. הרי טבל עד שלא נתקן אסור לזה ולזה. משניתקן אסור לזרים ומותר לכהנים. א"ל שנייא היא דכתיב וכל זר לא יאכל קדש. אמרין נצא לחוץ ונלמד. נפקון ושמעון. *ר' יוסי אומר שתים. ר"ש אומר אחת. מאן דמר אחת משום זרות. ומאן דמר שתים אחת משום זרות. חורנייתה למה; משום שחיטה. והרי שחיטה בזר כשירה. אלא משום הילוך זריקה וקבלה אינה אלא שבות. הוי לית טעמא אלא משום איכול איברים ופדרים שהיו מתאכלין על גבי המזבח כל הלילה. על דעתיה דר' יודא דו אמר משום מבעיר ניחא. על דעתיה דר' יוסי דו אמר משום מבשל מה בישול יש כאן. מכיון שהוא רוצה באכולן כמבשל הוא:

הלכה

קרבן העדה

היידא היא. איזהו הוא שחייבין עליה על הבערה או על הבישול פליגי בה ר"י ור"י: הבערה לימדה על כל המלאכות. דהבערה לחלק יצאה ולמה לא יהא חייב על הבערה. הא אדרבא טפי מסתבר לחייב על ההבערה שהיא אב לכולן: ר"ח רובא אמר שתים. בתי איסורי קחשיב גבי זר דהא משום זרות אין כאן חטאת דהא על זדונו מיתה בידי שמים ואין חיוב חטאת אלא על שגגת כרת: עבודה. בשבת במקדש שהכהן מותר בה למה יהא זר חייב עליה דהא מתחלה שבת לכל נאסרה כשהותרה במקדש הותרה אין כאן אלא זרות: ומותיב לה וכו'. הוא מותיב לה והוא מפרק לה: והרי קמיצה. מנחה עד שלא נקמצה אסורה לכל משנקמצה הותרו השירים לכהנים ואסורה לזרים אף כאן כשהותרה שבת במקדש לכהנים הותרה ולא לזרים: שנייא היא. שאני קמיצה דאסר הכתוב בפירוש השיריים לזרים דכתיב וכל זר לא יאכל קודש משא"כ שבת לא נאסרה במקדש לזרים: עד שלא נמלקה אסורה לזה ולזה. משום אבר מן החי וגם נבילה לכל אסורה: ומותרת לכהנים. בחטאת העוף: טבל עד שלא ניתקן אסור לזה ולזה. שאף הכהנים אסורים בטבל וחייבין להפריש תרומות ומעשרות וכן שלהן שנא' כן תרימו גם אתם לרבות כהנים ולוים: משנתקן. והופרשו התרומות ומעשרות מותרין לכהנים וישראל אסור בהן: אמרו נצא לחוץ. בבית המדרש ונלמד מהן ל"א נצא לתנאי' השונין ברייתא חוץ לביה"מ ומהן נלמד: נפקון וכו'. נפקו ושמעו בזר ששימש במקדש בשבת ובעל מום ששימש בטומאה פליגי בהו ר"ש ור"י: חורנייתא. חטאת שנייה למה הוא בא: ומשני משום שחיטה. שהיא אב מלאכה לכך חייב עליה חטאת: ופריך והרי שחיטה בזר כשירה. נמצא שעבודתו כשירה והרי הוא בשחיטה ככהן ומותר לשחוט: אינו אלא משום שבות. טלטול בעלמא ואין כאן חטאת: הוי וכו'. אלא אין החיוב אלא משום איכול אברי' ופדרי' דה"ל מבעיר וזר ששמש פי' שהיה נותן האיברים ופדרים בליל שבת ע"ג מזבח דזהו עבודת הכהנים: על דעתיה דר"י. שהיה אומר לעיל שאינו חייב המבעיר והמבשל אלא משום בישול מה בישול יש כאן באיכול אברי' ופדרים: ומשני כיון שרוצה שישרפו האברים הרי הוא כמבשל וחייב משום מבשל:

פני משה

היידא היא. איזה הוא דמתחייב עליה משום מבעיר או משום מבשל: וקשיא על דר' יוסי. הרי הבערה מפורשת בתורה ויצאת בפירוש מן הכלל ללמד על כל מלאכות שבתורה ומבשל אינו מפורש בהדיא אלא ממלאכת המשכן הוא דילפינן ואת אמרת דכל היכא דאיכא הני תרתי אינו חייב משום מבעיר אלא משום מבשל בתמי': זר ששימש במקדש בשבת וכו' שתים. חייב הוא משום זרות ומשום שבת. ובעל מום ששימש בטומאה חייב משום בעל מום ומשום טומאה: אחת. דקסבר כשהותרה עבודה בשבת לכל הותרה ואין בתלוקה הראשונה אלא משום זרות וכן כשהותרה טומאה בקרבן צבור לכל הותרה ואין בחלוקה שניה אלא משום בעל מום: עבודה שהכהן מותר בה. וזו עבודה בשבת ואת אמרת זר מחייב עלה בתמיה הרי כשהותרה הותרה: ומותיב לה והוא מתייב ליה. וכל מה שהשיב לו ר' חייא חזר בר קפרא וסתר לו תשובתו שאמר לו ר' חייא והרי קמיצה תוכיח שעד שלא נקמצה המנחה אסורה היא לזה ולזה ומשנקמצה הותרו השיריים לכהן ואף על פי כן אסור לזר וה"ה הכא דכשהותרה עבודה בשבת לכהנים הותרה ולא לזרים ויש כאן נמי משום שבת: א"ל בר קפרא שנייא היא למנין אכילה שלא הותרה אלא לכהנים דבפירוש כתבה התורה וכל זר לא יאכל קדש ועל כל קדש הזהירה ואף על שמותר לכהנים אבל גבי עבודה מכיון דגלי רחמנא שעבודה דוחה שבת לגמרי דוחה ואפילו אצל זרים ואינו מתחייב אלא משום זרות בלבד: והרי מליקה וכו'. כדלעיל: אמרין נצא חוץ. לבה"מ ונלמד ממה ששמענו מרבנן האומרים בזה ובשאלו שמעו דבדבר פליגי תנאי בהא: ומאן דאמר שתים ניחא משום זרות דמיחייב אחרנייתא למה הוא חייב אי משום שחיטה שהיא מלאכה א"כ תיפוק ליה דאין כאן זרות דשחיטה בזר כשירה ואלא משום שאר עבודות כגון הילוך וקבלה וזריקה הרי אין אלו אלא משום שבות ואין כאן משום מלאכה והיכי משכחת לה דחייב שתים: הוי. על כרחך דלית כאן טעמא אלא משום פסול אברים ופדרים שהיו מוקטרין ומתאכלין על גבי המזבח כל הלילה ומשכחת לה שהזר נתנן בלילי שבת ע"ג המזבח וזו מלאכת הבערה היא: על דעתיה דר' יודה דהוא אמר. לעיל הבעיר ובישל חייב משום מבעיר ניחא דיש כאן חיוב משום מבעיר אלא על דעתיה דר' יוסי דהחיוב משום בישול הוא ומה שייך בישול כאן והאמר דמכיון שהוא רוצה שיתאכלו ע"ג המזבח איכולן והן בישולן והרי זה כמבשל הוא:

הלכה

עין משפט נר מצוה

לז

א מיי' פ"ט מביאת מקדש הלכה יג

מסורת הש"ס

יבמות לג ע"ב

ויקרא כב

שם

פי' יבמות לג ע"ב

תוס' הרי"ד

תיקון דמה לי בישל פתילה מה לי בישל סממנין ודילמא לעולם ס"ל לר"י דלעולם מקלקלין בהבערה פטור ולא מבעיא חיוב דהבערה רק גבי בישל והבערה כהאי דמקלקלין [illegible]

אין איסור חל על איסור אפילו בכ"ת. א"כ בהבעיר ובישל באחת אינו חייב אלא אחת. ואינו חייב אלא על הבישול דהוא חשיב יותר [illegible]

[illegible]

שטיי נסחאות (ש"ס) ר"ש כת"י רבי שמעון.

חתם סופר

בשיורי קרבן ד"ה וקשיא ע"ד ר' יוסי וקשה הא ר' יוסי סבר הבערה ללאו יצאה: י"ע חייב מלקות נכתרו בו ובסירס"י פ' המצניע נ"ד פ"א וע"ש תוס' ד"ה אלא אימא וכו' אבל מ"מ קשיא ניסנא דקאמר הבערה למדה וכו' ולר' יוסי ללאו מהבערה יצאה בחלק: אלא משום איכול איברים. הא דלא קאמר שהקטיר האיברים. י"ע משום דנפסלו וה"ע מקלקל בבישול ופטור. אך איירי באברים המונחים על האש וזר מהפך

עמודי ירושלים

מכיון שהוא רוצה באכולן כמבשל הוא. פי' במראה הפנים שהקשה אמאי לא משני כי בבבלי יבמות (ד' ל"ג) פ"ש שדחק דמשמש זר ששימש אמי' ל"ש ונאמר אין צריך לזר דלנ"ש דילן באמת אינו מחייב משום מבשל וכתוספתא ממ"ש רש"י שבת (ד' פ"ו) שכתב דשדי סכחא ס' לייבשו מוכח דלא מהני ששרף אינו מחייב משום מבשל והכי לא משני כן גע"ש דילן ופי' בגמרא אדם כ' שבת כלל כ' מק"ב:

טוב ירושלים

ד"ה מ"ט. אמנם אין כבת דדוקא לר"ש קאמר אוא למנא אחינא דכבי ק"ע. ומיהב גם ער [illegible]

בתורה. [illegible] ר' חייא מנא אמר שתים. [illegible]

[illegible]

שבת יט

עין משפט
נר מצוה

לח
א מיי' פ"ה
מהל' שבת הל' ג
טוש"ע או"ח
סי' רסג ס"ג

הלכה ו מתני' בשעת לידתן. כדקאמר בגמ' שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: בחלה ובהדלקת הנר. הנשים נצטוו על כך כדאמר בגמרא היא איבדה חלתו של עולם שהוא האדם הראשון ועל ידה נטרד והיא כבתה נרו של עולם ושפכה דמו ולפיכך נתחייבו באלו ועוד שהאשה מצוייה בבית ומצות צרכי הבית תלויין בה:

גמ' אית תניי תני מתות ילדות וכו'. ולמ"ד ילדות שמתות על ג' עבירות הללו א"כ לא ס"ל שבעון נדרים מתה אשתו של אדם אלא כדתני בשם ר' יודה בעון נדרים הבנים של אדם מתים: לשוא הכיתי את בניכם. על עסקי שוא שעיקרו ולא קיימו נדריהם: אלא במשפט האורים. ללמדינו שבשעה שישראל יוצאין למלחמה ב"ד של מעלה יושבין במשפט עליהם וכו' לפי שהוא שעת סכנה ונתעורר הדין: א"צ ליה שמירה. מכל דבר רע בתמיה: כתיב בהשפטו יצא רשע אל יצא צדיק אין כתיב כאן וכו'. כצ"ל: אלא מכאן וכו'. ולפיכך אמר דוד המלך על שונאיו שבהשפטו יצא רשע נגמר בדינו ע"י קטרוג השטן: דיגסטים שלו. בעל חובו ובעל דינו: ישיא מות עלימו. ירדו שאול חיים כי רעות במגורם בקרבם מחמת שהן יושבין ברעות במגורם ישיא מות עלימו ואין ישי אלא לשון חוב ותביעה כמה דתימר כי תשה ברעך: בעצמו. יחידי: והישן בבית אפל לעצמו. אבל אם יש שם נר אין קטרוג: היה מת. מחמת שינוי אויר הים אלא שהקב"ה הוא הנותן בים דרך ומ"מ שעת סכנה היא וצריך לבקשת רחמים: ורבנן אמרין וכו'. כפל הכתוב דורשין: מן העצרת ועד התג. נקרא ים ודרך לכל היא אבל מן התג ועד החנוכה שרוחות סערה מצויין נקרא מים עזים ואין בו אלא נתיבה שאין הכל פורשין באותו הזמן: עובדא הוה. באסיא. ברופא אחד שהיה רוצה לפרוש בים אחר התג ועד החנוכה וראתה אותו מטרונה אחת ואמרה לו וכי עת עכשיו לפרוש בים וכן איתחזי ליה אביו בחלום וקרא לו הפסוק הזה וגם קבורה לא היה לו ואעפ"כ לא השגיח לא על זה ולא על זה והלך לו על הים. ובב"י מסיים וכן הוית ליה: הוה פרוש. היה רגיל לפרוש בים ופעם אחד רצה לפרוש בין חג לחנוכה ואמר לאחיו התפלל עלי והשיב לו הן שאתפלל עליך אלא כך אומר לך אם אתה רואה שהצבור מתפללין האחרים בתפלתם משיב הרוח ומוריד הגשם לא תסמוך על תפלתי וזה לך הסימן בעת דאתקטיר לולבך וזה מיום שביעי של ערבה שקושרין הלולב עם האגודה לבה"ה אותו מן הלך קשור את רגלך מלילך ולפרוש על הים:
על

הלכה ו מתני' *על שלש עבירות נשים מיתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה בחלה °ובהדלקת הנר: **גמ'** אית תניי תני *ילדות. אית תניי תני יולדות. מאן דמר ילדות תני בשם רבי יודה *בעון הנדרים הבנים מתים. ומה טעמא °לשוא הכיתי את בניכם. ומאן דמר יולדות מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת סכנה. רבי פנחס רבי ירמיה בשם ר' חייה בר בא כתיב °ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים. בסדר האורים אין כתיב כאן אלא במשפט האורים. אלא מלמד בשעה שישראל יוצאין למלחמה ב"ד של מעלה יושבין עליהן אם לנצוח אם להינצח. א"ר חייא בר בא כתיב °כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע. הא אם אינו יוצא אינו צריך ליה שמירה. אלא מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. אמר ר' אחאי בר יעקב כתיב °וקרהו אסון בדרך *הא בבית לא. אלא מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. רבי ביסנא בשם ר' לייא כתיב °יום צרה ותוכחה ונאצה היום הזה. הא יום אחר לא. אלא מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. רבי אייבי בר נגרי כתיב °בהשפטו יצא רשע. יצא צדיק אין כתיב כאן אלא בהשפטו יצא רשע. אלא מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. א"ר בא בר בינא גשר שהוא מתוח מגג לגג אפי' רחב כמה אסור להלך עליו. למה אלא מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. רב אמר היושב בבית מרועע עושה מלאך המות דניסטים שלו. דכתיב °ישי מות עלימו. כמה דתימר °כי תשה ברעך משאת מאומה. א"ר לוי *בג' מקומות השטן מצוי לקטרג. המהלך בדרך בעצמו. והישן בבית אפל לעצמו. והמפרש בים הגדול. א"ר יצחק בר מריון אילולי דכתיב °כה אמר ה' הנותן בים דרך. כיון שהיה אדם יורד לתוכו היה מת. ורבנן אמרין הנותן בים *דרך מן העצרת ועד התג. ובמים עזים נתיבה מן התג ועד חנוכה. רבי יוסה בריה דרבי תנחום דכפר אגין עובדא הוה באסיא אחא בעי מיפרוש מן חגא ועד חנוכתה. חמתיה חדא מטרונה א"ל כדון מפרשין. איתחמי ליה אבוי וגם קבורה לא היתה לו. ולא שמע לא לדין ולא לדין ואזיל בימא. ר' כהן אחוי דרבי חייה בר בא הוה פריש. אתא בעי מיפרוש מן חגא לחנוכתה,

תורה אור
ירמיה ב
במדבר כז
דברים כג
בראשית מב
ישעיה לז
תהלים קט
שם נה
דברים כד
ישעיה מג

אית תניי. איכא תנאי דתני ילדות: ילדות. פי' בתולות ושונה במתני' מתות בשעת ילדותן: תני בשם ר"י בעון נדרים בנים מתים. ואף אלו ג' מצות לנשים כמו נדר וכיון שהן ילדות ואין להם עדיין בנים הלכך הן עצמן מתים וי"מ פי' שיקשה למ"ד ילדות שמתותנה בבחרותן על חטא אחר לכן הביא סמוך מדר"י דבנים מתים בעון נדרים: לשוא הכיתי את בניכם. על עסקי שוא שעקרו בנדריהם דדמי לשבוע': ולמ"ד יולדות. מ"ש בשעת לידה: אלא בשעת סכנה. דריע מזלה: ב"ד של מעלה יושבי'. ש"מ שאז יש משטינים ומריבין בית דין לישב עליהם: אינו צריך ליה שמירה. בתמיה והלא לעולם צריך לשמור מעבירה: אלא מכאן שהשטן כו'. ופי' מכל דבר מכל דבור שלא יפתח פיו לשטן בעת ההוא שאולי יכול לו לפי שהוא מקטרג אז: הא בבית לא. בתמיה מלאך המות מה לי הכא מה לי התם ויעקב לא קאמר אלא פן יקראנו אסון משמע מיתה טבעית: ונאצה היום הזה. וסיפא דקרא כי באו בנים עד משבר וכח אין ללידה: הא יום אחר לא. בתמיה שהיום הזה והלא בכל יום אם באו עד משבר יום צרה הוא א"כ למה קראו יום צר: הא עדיין לא נעשה דבר: אלא שאין השטן מקטרג כו'. לכך קאמר שהיום הזה מוכן לצרה אחרת כיון שהוא שעת סכנה: יצא צדיק אין כתיב כאן. דבהשפטו משמע בשעת משפטו יצא רשע המלמד קטגוריא משם וכיון דדוד מילי קא לייט לשונאו הל"ל יצא צדיק המלמד עליו סנגוריא: אלא מכאן שאין כו'. וה"ק בהשפטו יצא רשע והוא המלאך הרע יצא ממקומו ללמד עליו קטגוריא: גשר שהוא נתון מגג לגג. תשני שהן בשני צידי רה"ר: לעבור עליו מהו לזה. אפי' רחב הרבה לא יעבור עליו: למה. הלא כשהוא רחב כמה יכול לעבור עליו בטוב: אלא שאין השטן וכו'. ואם יהיה גשר רעוע ודאי מקום סכנה הוא ליפול גם המקום מוכן לסכנה אף על גב דעכשיו אין חשש סכנה לכך לא יעבור עליו והיינו כעין גשר האמור בבבלי: דניסטוס שלו. מלוה שלו בלשון יו"ן נקרא מלוה דניסטוס שרשאי לנוגשו תמיד: ישי מות עלימו. עושה האמות נושה עליו לזה מפני שרעות במגורם שהיו רעועות הדירות שבקרבם ויקטרגם השטן שיפלו עליהם וירדו שאול חיים: בשלשה מקומות השטן מצוי לקטרג. יותר מבשאר מקום סכנה: לעצמו. לבדו: הנותן בים דרך. שהקב"ה צוה על הים שיניח בני אדם לעבור בו: מיד היה מת. מן גלי הים שהיו מכסים עליו: ורבנן אמרי וכו'. משום דקשיא להו אם בים הגדול יש דרך מכ"ש במים עזים שהם הנהרות יש דרך ולמה קאמר נתיבה דמשמע שהוא מקום צר לכך מפרשי לקרא דזמנים חלוקים יש: מן התג ועד החנוכה. אפי' בנהרות אין שם אלא נתיבה מפני הרוחות ואין שם דרך ובים הגדול ששם שולטין הרוחות ביותר אפי' נתיבה ליכא כצ"ל ודלא כי"מ: עובדא הוה באסיא. מעשה היה במדינת אסיא באדם אחד שמו אחא רצה לעבור בים הגדול בין חג לחנוכה: חמתיה וכו'. ראתה אותו מטרונה אחת אמרה ליה בעת הזאת מפרשין בים: איתחמי ליה אבוי. איתחזי ליה אביו בחלום וא"ל שימות בלא קבורה כלו' שבים יפול וימות: ולא שמע. לא למטרוניתא ולא לחלום ואזל בים כיון שלדבר מצוה הלך: הוה פריש. דרכו היה לפרוש בים:
אמר

מסורת הש"ס
שבת לב ע"ב
שם לג ע"א
שם ע"ב
בראשית רבה פרשה צא
פי' מדרש קהלת פ' עת ללדת
ב"ר פרשה ו

תוס' הרי"ד

כעין דמקשה לעיל על ב"ק כמאי ליפוק וקשיא על דב"ק הכפרה לימדה על כל מלאכות שבתורה שהולכת לצורך והא' אלא לצורך פי' דלמה לא ילפינן כל המלאכות על שלא לצורך נ"כ מהכפרה ומבר' אין יסבור כר' יוחנן כו' אלא סבר כר"ה דבכפרה לימדה על פגמה דהוה בלאו. וכן בי"ג על קושית ר' יוסי לא מסיק בש"ס סתום תירוצא כמו דלעיל על כ"ק וסמכו על תירוץ דלעיל וכן פעמים כמה פעמים בירושלמי כעין זה (כמו גרס בכ' קמייתא פי' ירושלמי יומא פ"ד ועוד מקומות) וע"כ מפקינן בסוף הסוגיא

ר' יוסי אומר שתים ור"ש אומר אחת כו' מאן דמר שתים אחת משום זורה ואחת משום שתיעה כו' פ"ד דר' יוסי אומר לו אמר משום מכבה מכבל עם גחלי יש כאן וסמך על תירוצא דלעיל דר' יוסי ס"ל כר"א דבכפרה ללאו יצאת וא"כ פ"כ אינו חייב משום מבערה וע"כ לא מתוקם אלא באיכול אבנים ומדרים. וע"כ צריך דבגלופה לרי"י דס"ל דחייב על כבערה סביר מאח"כ לר' יוסי דס"ל בכפרה אינו חייב לפי מתירוצא, דלעיל א"כ ע"כ משום מכבה מה כשל יש כאן. ומשמי כיון בכוה רוצה כאילו כמו כיבל פחה. ודו"ק:

שנויי נוסחאות (שו"א) נשים כ"י הנשים. (שו"ין) וקרהו במקרא ויקראהו. (שוכ"א) יום צרה (ישעיה ל"ז). (סוכ"ג) **אייבי** בד"ו **איבו**. (שוכ"ו) **בינא** כ"י **בינה**. (שו"ע) **מרועע** בד"ו **מרוערע**. (סול"ס) כה אמר ה' (ישעי' מ"ג). (סול"ס) **אתא** בד"ו **אתא**.

מהר"ם די לונזאנו

על שלש עבירות. דניכסים שלו. וכתב רבינו פירוש מלוה בלשון יוני.

חתם סופר

בניזורא וחייב משום איקרובי עבודה ומ"מ לא מיפסל האבר בכך כיון דבלא"ה נמי מיתאכל בתרי שפי עכ"ס. אמנם מ"ש ירושלמי דמיירי בליל שבת ל"ע הלא גם ביום שייך זה ואולי י"ל דס"ל ביום ניתן לדחות לגבי כהנים גוב אין בזר חייב המלאת מסא"כ א גרי חול של כ"ש בליל שבת לא ניתן לדחות לשום אדם חייב בזר מפאת מיהו בבבלי מפורש ע"ב ע"ב אמרינן לגבי כפי' נגרא לא מיתיבב עיי"ש וצ"ע:

טוב ירושלים

דנסמר ורק דס"ל כמג"ת כנ"ע וחייב על סימנו בסומאם אחת דשמיר תוכת לר"פ למיסהיה דם לגמחדין זר שביתם בתנך מ"כ גם לזה לא נפטר במלקות: אלא משום טלון וריקה וקללה. תאי דנקט זריקה ק"ל דמכ"ם יתחייב משום טבת דניתא לי' במאי דנזרק המחנה מ"מ או מתן דמיו על מזבח הסיקרא ואולי דתקילא כוא דמוסיף מס"ב פי' שלין פ"ג ב'. כו"ל דביתא לא מחייב עליהם זר מיתה דצריך שעודם שמה סוזנא כ"ד פ' גם מאי ונקט מטופר והכ"ל קללה טלון איקס: (עד כאן פיין לדף י"ט): ולא שמע כו' פי' ק"פ פתח כיון

מלובר משום כלך ופירש כך משום דקשיא ליה מאך לא יבמתו נאמנו. ונ"ל שמפל"ם טעם דקטיי כעיקא מאני כיומא י"א מ' ואל יעמוד אדם במקום סכנה במאי שעושין לו נס:

תורה אור

אמר לאחוי צלי עלי. א״ל אין דצלייתי עלך. אלא אין חמיתינון לצבור מצליין למטרא לא תתרחין על צלותי. הא דאת קטר לולבך קטור רגלך: על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר. *אדם הראשון דמו של עולם. דכתיב °ואד יעלה מן הארץ ונרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו מצות נדה לאשה. ובחלה אדם הראשון *חלה טהורה לעולם היה. דכתיב °וייצר ה׳ אלהים את האדם עפר מן האדמה. ותייא כיי דמר רבי יוסי בר קצרתה כיון שהאשה מקשקשת עיסתה במים היא מגבהת חלתה. ונרמה לו חוה מיתה. לפיכך מסרו מצות חלה לאשה. ובהדלקת הנר. אדם הראשון נרו של עולם היה שנאמר °נר אלהים נשמת אדם. ונרמה לו חוה מיתה. לפיכך מסרו מצות הנר לאשה. תני רבי יוסי אומר ג׳ *דיבקי מיתה הן ושלשתן נמסרו לאשה ואלו הן מצות נדה. ומצות חלה. ומצות הדלקה:

הלכה ז מתני׳

*ג׳ דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עישרתן עירבתן [א] הדליקו את הנר ספק חשיכה ספק אינו חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים [ב] ואין מדליקין את הנרות אבל [ג] מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין: **גמ׳** *תני [ד]רשב״ג אומר הלכות הקודש וחטאות והכשרות הן הן גופי הלכות. ושלשתן נמסרו לעמי הארץ. הלכות הקודש *דתנינן [ז] אם אמר הפרשתי כתוכה רביעית קודש נאמן. חטאות *דתנינן [ט] הכל נאמנין על חטא׳. הכשירות *דתנינן [י] ועל כולן עם הארץ נאמנין לומר טהורין הן. [כ]לא צורכא דלא הדליקו את הנר עישרתן ועירבתן הדליקו. אמר ר׳ חייא בר אבא מתוך שאתה מחמיר עליו בקלה אף הוא מחמיר על עצמו בחמורה. אמר רב חניי ר׳ שמואל בר רב יצחק הוה מפקיד גו בייתיה עירבתן הדליקו את הנר. [ל]ולמה לא אמר עישרתן. [מ]אלא כל מה דהוה אכיל מן שוקא הוה אכיל: ספק חשיכה ספה אינה חשיכה.

מעשה

הלכה ח מתני׳

ספק חשיכה.

קרבן העדה

אמר לאחוי. לר״ח בר בא שיתפלל עליו שלא ישבע כיס: א״ל אין. כלומר אמת שאתפלל עליך אלא כיון שאתה רואה שהציבור מתפללין על המטר דהיינו לאחר החג שאומרים משיב הרוח ומוריד הגשם: לא התרחין. לא תסמוך על תפלתי כי תפלת הרבים נשמעת ביותר: הא וכו׳. סימנא יהיב ליה משאתה קושר לולבך דהיינו ערב החג אתה צריך לקשור רגליך מלפזר כיס: אדה״ר דמו של עולם דכתיב ואד וגו׳. וה״פ דקרא וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וגו׳ כי לא המטיר ה׳ על הארץ ואדם אין על הארץ שמכיר בטובת הגשמים ויבא האדם ויתפלל עליהן גם איד לא עלה מן הארץ כאין שם אדם אך כשיצר ה׳ את האדם אז ירדו גשמים ולמחו האילנות והדשאים הרי כמו שהדם נפש כל בשר אף האדם דמו של עולם בסיבת הגשם ויה״מ פי׳ בזה פירוש רחוק ע״ש: מצות נדה. שהרי ויסר הכתוב לה דכתיב וספרה לה לעצמה ובשאר המצות והאיסורין אין הנשים נאמנות ואין אדם נאמן ע״י עצמו אבל מצות נדה הטיל הכתוב עליה שתהא נאמנת לבעלה ללמדך לפי שעל ידה נאבד דמו של בעלה: עפר. משובח מן האדמה מהחה המזבח דכתיב מזבח אדמה וגו׳ שמשם הושתת כל עולם: מקשקשת העיסה במים. ממחה העיסה במים מיד מפרשה החלה אף הקב״ה נבל האדם במי שיחין: לפיכך מסרו מצות נר לאשה. דכתיב נר אלקים נשמת אדם תופש כל חדרי בטן והיינו שתופש האשה בזמן שנפתחים חדרי בטנה והייט בשעת לידה: דבקי מיתה. שמדבקין ומקרבין מיתתן לפני זמנן כמאן דאמר לעיל דתני ילדות: ושלשתן נמסרו לאשה. שתעסוק בו ותיענש עליה:

הלכה ז מתני׳ עם חשכה. שאם יזכיר מבע״י יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות: עשרתם. פירות האילן לסעודת שבת שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר: ערבתם. עירובי תחומין וחצירות והכי חרי שייך למימר בלשון שאלה דשמא כבר עשה אבל בנר לא שייך הדלקתם דהדבר הנראה לעיני׳ הוא: ספק חשיכה. כגון בין השמשות: אין מעשרין את הודאי. דתיקון מפליא הוא אע״ג דשבות בעלמא הוא קסבר גזרו על השבות אף בין השמשות: ואין מטבילין את הכלים. דהוה נמי כשבות: ואין מדליקין. כ״ש דספיקא דאורייתא היא וזו ואין צ״ל ע קתני: אבל מעשרין את הדמאי. דלא דמי למתקן דרוב ע״ה מעשרין הן: ומערבין. עירובי חצירות: וטומנין את החמין. טומנו בקופה של מוכין להיות חומה משתמר בהן אבל משחשכה ודאי אין טומנין בהן: **גמ׳** הלכות הקדש וכו׳. מפרש להו בסמוך: דתנינן. בחגיגה פרק ג׳ ביהודה נאמנין עמי הארץ על טהרת יין ושמן לקדש אם אמרו טהורין הן והימנוהו רבנן כדי שלא יהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו אבל על התרומ׳ אין נאמנין אלא בשעת הגיתות והבדים עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית יין של תרומה הרי זה לא יקבל הימנו ואם אמר הפרשתי לתוכו רביעית קדש נאמן על כולם ומקבלה כהן ובותה: חטאת. טהרת פרה אדומה שנקראת חטאת: דתנינן. בפ״ה דאהלות: הכל נאמנין על החטאת. ואפי׳ ע״ה שלא יהא כל אחד שורף פרה לעצמו אי נמי מפני מעלות וחומרת שבה הכל נזהרין בה וכתיב והיתה לעדת בני ישראל למשמרת הכל נאמנין על שמירת׳: דתנינן. במכשירין פ״ו: ועל כולן. בין בילים בין פירות בין ליר: נאמנין לומר טהורין הן. שעדיין לא הוכשרו דאף דאינן נאמנין על השמירה מ״מ על שלא הוכשרו נאמנין: ה״ג לא צורכה דלא הדליקו את הנר עישרתן ועירבתן אר״ח וכו׳. וה״פ לא נ״ל אלא הדליקו תחלה שהוא איסור דאורייתא אם יעשה כן בשבת ואחר כך עישרתם עירבתם שהן איסורי דרבנן: מתוך שאתה מחמיר עליו בקלה. באיסורי דרבנן אף הוא נזהר ביותר באיסורי דאורייתא החמורים: הוה מפקיד וכו׳. היה מלוה בתוך ביתו ע״ש עם חשכה הני תרתי עירבתן הדליקו: מן השוק. היה לוקח ואוכל ולא היה אלא דמאי ויכול לעשר אפי׳ בשבת א״נ מחבר היה לוקח ולא היה צריך לעשר לכך לא אמר עישרתם:

פני משה

על שאינן זהירות וכו׳. ומפרש להטעם על אלו ג׳ דברים שניתנו להאשה ולהזהיר אותה: אדם הראשון דמו של עולם. כלומר תמצית משקה של העולם: דכתי׳ ואיד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה וכתיב בתריה וייצר ה׳ אלהים את האדם למר שאותה השקאה לצורך בריאת האדם היתה שהשקה הפנגים לפרות את העפר ונברא האדם כגבל הזה שנותן מים ואח״כ לש את העיסה וכן הוא נדרש בב״ר: עפר מן האדמה. והוא חלק וחלה מן האדמה: ואתייא. הא כהאי דאמר וכו׳ דה״נ כשנוטל העפר מן האדמה אחר שהשקה קרא הכתוב ליצירת האדם: תני. בתוספתא פ״ב שלשה דבקי מיתה שנדבקין עליה אם אינה נזהרת בהן:

הלכה ז מתני׳ שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע״ש עם חשיכה. שאם יאמר להזהירם מבע״י יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות. וכפי למתריע ו בניחותא כי היכי דלקבלו מיניה: עשרתם. פירות האילן לסעודת שבת לפי שהשבת קובעת לתעשר ואף אכילת ארעי אסור עד שיעשר דכתיב וקראת לשבת עונג ומכל שהו נמי הוי עונג: ערבתם. עירובי תחומין ועירובי חצירות וכהני תרתי שייכא לשון שאלה דילמא כבר נעשו אבל בנר שהוא למראית העין לא שייך אלא לומר הדליקו: **גמ׳** תני. בתוספתא סוף פ״ב: דתנינן. בפ״ג דחגיגה דאף ע״ה נאמן על הקדש ואם אמר הפרשתי בתוכה של תרומה רביעית קדש נאמן אף על התרומה מינו דנאמן לפולם על הקדש: דתנינן. בר״ש פ״ה דטהרות המניח כלי חרס לחטאת וכו׳ ר׳ יהודה אומר אף מן הבית תביא וכשר שהכל נאמנים על החטאת: דתנינן בפ״ו דמכשירין כל הגלים בחזקת טהרה וכו׳ ועל כולם עם הארץ נאמן לומר טהורים הם שלא הוכשרו: לא נצרכה ללחו הדליקו את הנר עישרתן עירבתן. על סדרן הוא פריך דהרי לא היה צריך אלא כך מתחלה להזהיר על הדלקה שהיא מהתורה ואחר כך לשאול על אלו שהרי יותר קלות הן דכל אלו מדברי חכמים הן ערובי תחומין וחצירות וכן מה שהשבת קובעת לתסור אף אכילת ערחי עד שיעשר אינה אלא מדבריהם: מתוך שאתה מחמיר עליו בקלה. להקדים השאלה עליהן אף הוא מחמיר על עצמו בהחמורה ויהא זריז לקיים מצות הדלקה קודם חשיכה: ולמה לא אמר עשרתן אלא כל מה דהוה. ר׳ שמואל בר רב יצחק אכיל מן שוקא הוה אכיל כדאמר לעיל כדתאי שהיה סומך עצמו על אנשי המקום שלו שהיה נאמנין על המעשרות והיה נוהג לקנות הכל מן השוק ולא היה צריך לשאול על התעשר בביתו:

הלכה ח מתני׳ ספק חשיכה. ונכנס השבת ספק אינו חשיכה ווה משתשקע החמה עד שיראו שלש כוכבים בינונים וזהו הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום והוא ספק מן היום וספק מן הלילה ודקן בו להחמיר ככ״מ ותשיראו ג׳ כוכבים בינונים שאינן לא גדולים הנראים בעוד יום ולא קטנים שאינן נראין אלא בלילה הרי זה לילה ודאי: אין מעשרין את הודאי. שכל ואע״פ שתיקון המעשרות אפי׳ בשבת אינו אלא משום שבות הסבר האי תנא דדבר שהוא משום שבות גזרו אף בין השמשות אבל אנן קי״ל דכל דבר שהיא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות ואין מטבילין את הכלים דהוי כמתקן את הכלים ואית ביה נמי משום שבות: ואין מדליקין את הנרות. וזו לכ״ע אסור דהוי ספיקא דאורייתא: אבל מעשרין את הדמאי. דאינו אלא משום ספק ואמרי׳ נמי רוב ע״ה מעשרין הן: ומערבין עירובי חצירות שהן מדרבנן לגמרי אבל עירובי תחומין אע״ם שהן נ״כ מדרבנן מ״מ הואיל ויש להן סמך מן הכתוב דכתיב אל יצא גזרו שלא לערב בין השמשות: וטומנין את החמין. אפי׳ בדבר המוסיף הבל לפי שסתם קדירות בין השמשות רותחות הן וכלומר שכבר נרתחו ונתו הן מבעבעין וכיון שכאו שוב אין רותחין יותר:

מעשה

שנויי נוסחאות (סו״פ) דלא גד״ו דלאו. (סו״נ) אבא בס״יל ארה. (סו״ע) אינה גד״ו איתו.

מע״כת הערוך מקשקשת עסה במים. בערוך (פי׳ סק גז) תני׳ מקשקשת עיסתה במים (פי׳ מנוסח ומגרקת פי׳ פים. פסים ש״פ)

מהר״ם די לונזאנו

קטיר טנפך. מכאן משמע שהיו נוהגים להניח לולבם בביתם אחר החג. (א״ס וחד״א הכי מוכן לרבנן קושיא׳ שומרים שאלכנם חיים בכל שנה ואמרו שזה יועיל לשמירה ועוד מלאתי בכתבים ולכמ״ע):

בכר לארן

לא צורכא דלא הדליקו את הנר עשרתן ערבתן. דלא סי׳ דא אלא. כלומר דהיי״ע אתנא לסקדים הדליקו דהוה איסור סקילה:

טוב ירושלים

אדם כלאשון מנו ב״ש שנאמר נר אלהים ט׳, פי׳ שמו אלהים טיפה נשמת אדם פרס חמה כמ״ב בתנינה י״ב א׳ דהקב״ם קרא תור פסיה מאיר מתוך בעולם ועד סופו והיה רואי לדם ונמתו אך נגתמאה, תבדה ידלא כק״ם שלפירושו הנ״ל אמ״ב לפיכך מסרו מצות נר לאשה באמר ופי׳

ומנ״ס פ״ם מבבת כמב גפי שהיה מטיס בבית לכך היא מחרנת יותר: תני רשב״א ג׳ ספקות. ...

*מעשה בי ר' ליעזר שהיה נוטה ערב שבת עם חשיכה. ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ את תפיליו. אמר לו בני הינחת מצות הנר שהיא שבות וחייבין עליה כרת. ובאתה לחלוץ תפילין שאינן אלא רשות ואינן אלא מצוה. יצא לו והיה צועק ואמר אוי לי שנטרפה דעתו של אבא. אמר לו דעתך הוא שנטרפה דעתי הוא לא נטרפה. כיון שראו תלמידיו שהשיבם דבר של חכמה. נכנסו אצלו והיו שואלין אותו והיה אומר להן על הטמא טמא ועל הטהור טהור. ובאחרונה אמר טהור. ונתלקה נשמתו. אמרין ניכר ר' שהוא טהור. א"ר מנא ועד כדון ניכר. נכנס רבי יהושע וחלץ את תפיליו והיה מגפפו ומנשקו ובוכה. ואומר רבי רבי הותר הנדר רבי רכב ישראל ופרשיו: אין מטבילין את הכלים. מתני' *בכלים גדולים אבל בכלים קטנים מערים עליהן ומטבילן. תני ר' הושעיה *ממלא הוא אדם בכלי טמא מן הבור ומערים עליו ומטבילו. תני נפל דליו לתוך הבור נפלו כליו לתוך הבור מערים עליהן ומטבילן. תרין אמורין חד אמר בכלים שנטמאו באב הטומאה. וחורנה אמר בכלים שניטמאו בוולד הטומאה. מתיב מאן דמר באב הטומאה למאן דמר בוולד הטומאה. אפילו בחול והא טעין הערב שמש. א"ל ברוצה לשתמש בהן חולין בטהרה. ר' ירמיה ור' זעירא בשם ר' חייא בר אשי *אשה פיקחה מדיחה כוס כאן קערה כאן תמחוי כאן ונמצאת מרבצת את ביתה בשבת: אבל מעשרין את הדמאי. ר' יוסי בשם ר' אבהו ר' חזקיה בשם ר' יודה בן פזי *דמאי דמתקן. דמאי דלא תקן: ומערבין וטומנין את החמין א"ר חייא בר אשי הדא דתימר בעירובי תצירות. אבל בעירובי תתומין דבר תורה הן:

הדרן עלך במה מדליקין

הלכה א מתני'

*כירה שהסיקוה בקש או בגבבה נותנין עליה תבשיל בגפת או בעצים לא יתן עד שיגרוף

פני משה

גמ' מעשה וכו' הנחת מצות הנר שהיא שבות. כלומר שעכשיו אינה אלא משום שבות ואם תניח עד שתחשכה חייבין עליו כרת: שאינן בשבת אלא משום רשות. ואלו ד לא רשות אלא שאינו אלא שבות ואינן אלא מצוה לחלוץ אותן מקודם לשבת: א"ר מנא ועד כדון ניכר. בתמיה וכי צריך לומר על אדם גדול כמותו ניכר הוא עכשיו שהוא טהור והלא אין ספק לדבר: הותר הנדר. שנרכוהו בפ' הזהב: מהניחא בכלים גדולים וכו'. עיקרה דהאי סוגיא גרסי' לה לקמן בפ"ב דביצה בהלכה ב' והתם על המתני' הוא דשייכא ואיידי דאיירי הכא מטבילת כלים מייתי לה טולה וכן הובאה לעיל בפ"ב דתרומות בהל' ג' אגב דאיירי נמי בטבילת כלים כדרך הש"ס הזה: מתני'. דקתני התם חל להיות י"ט אחר השבת ב"ש מטבילין את הכל מלפני השבת וב"ה אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת ועלה הוא דקאמר מהניחא דלד"ה אין מטבילין את הכלים ביו"ט ובשבת בכלים גדולים הוא דאיירי שאין דרך לשאוב בהן מים מן הבור ומיחזי דלהטביל מטמאתן הוא מתכוין אבל בכלים קטנים שדרכן לשאוב בהן מערים עליהן לשאוב מים בתוכן ובין כך נטבלין הן מטומאתן: ותני ר' הושעיה. כן ממלא הוא אדם בתוך כלי טמא מן הבור ומערים עליו כך להטבילו: תני. ותני עוד בברייתא אחרת נמי הכי נפל דליו או שאר כליו לתוך הבור מערים עליהן ואומר שרוצה הוא להעלותן ובתוך כך אם טמאין הן נטבלין מטומאתן: תרין אמורין. פליגי באוקימתא דמתני' חד מוקים לה בכלים שנטמאו באב הטומאה וקס"ד השתא דהיינו טעמא דהואיל וטומאה דאורייתא היא וצריכה הערב שמש לפיכך אין מטבילין בשבת וביו"ט שהרי אין ראויין להשתמש בהן היום אבל אם נטמאו בולד הטומאה וכגון שנטמאו במשקין דרבנן הוא דגזרו על משקין שמטמאין שיטמאו כלים גזירה משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה. והואיל וטומאה מדרבנן היא אינה צריכה הערב שמש מטבילין בי"ט להשתמש בהן היום: ואחרינא אמר אפי' בכלים שנטמאו בולד הטומאה אין מטבילין דקסבר דאין הטעם משום הערב שמש אלא משום דמיחזי כמתקן כלים והאי טעמא אפי' בטומאה דרבנן שייכא דהא מיהת מדרבנן לא היו ראויין להשתמש בהן: מתיב מ"ד ולד הטומאה למאן דאמר באב הטומאה. כצ"ל וכן הוא הגי' בתרומות ובביצה וכאן מסורסת היא: אפילו בחול יהא טעון הערב שמש. כלומר ממתני' דהכא פריך עליה דלדידך דאמרת דטעמא הוא משום הערב שמש ולפיכך מחלוקת בין אב הטומאה לוולד הטומאה א"כ מאי איריא דקתני דבין השמשות דשבת אין מטבילין את הכלים הא בכל בין השמשות אפי' בחול לא יטביל שהרי צריכין הערב שמש וכין השמשות ספק לילה הוא: א"ל ברוצה להשתמש בהן חולין בטהרה. כלומר ולדידך דס"ד דטעמא דידי בשבת וביו"ט משום הערב שמש אוקימנא מתני' דהכא בס' חשיכה נמי בכלים שנטמאו באב הטומאה ומשום הערב שמש ולפיכך קתרצת עלי דא"כ אפי' ביה"ש דחול נמי אבל הקס"ד דידך וודאי ליתא כלל כלא"ה לאו הכי מאי אמרת ברוצה להשתמש בהן חולין בטהרה ומטבילן לכך והרי לחולין ודאי א"צ הערב שמש ואפי' לתפטר לא כפי כדתנן פ"ב דחגיגה והשתא אפי' בשבת וביו"ט היה מותר להטביל כלים להשתמש בהן חולין בטהרה ומתני' דהתם ודהכא בספק חשיכה סתמא קתני דמשמע דאפילו טבילה דכה"ג אסור והוה לן למיפרך כך פירכא דספי פריכא מדידך אלא דלא כדקא סלקא אדעתך דטעמא דידי נמי משום דכמתקן הוא וס"ל דדוקא בטומאה דאורייתא הוא דמיחזי כמתקן אבל בטומאה דרבנן מכיון דמדאורייתא' טהורין הן לא מיחזי כמתקן. והשתא ניחא נמי מתני' דהכא כספק חשיכה דעסמאו באב הטומאה מיירי ולפיכך אין מטבילין בבין השמשות משום דכמתקן הוא והאי תנא סבירא ליה דגזרו על השבות בבין השמשות: אשה פיקחת וכו'. גרסי' לה לקמן בפ' ואלו קשרים והתם שייכא דתני לעיל בברייתא מדיחין כוסות וקערות וכו' ועלה קאמרי אשה פקחת וכו' ואיידי דאיירי בטבילת כלים והדחתן מייתי לה אגב גררא כדרך הש"ס הזה: דמאי לישנא. דדמאי מפרש דא מאי מיתקן אי לא מיתקן וגרסי' לה בסוף מעשר שני ובכמה מקומות הדא דתימר כפיבבי אלירות וכו'. כדפרישית במתניתין:

הדרן עלך פרק במה מדליקין

הלכה א מתני' כירה. הוא מקום שפיתת שתי קדירות ונותנין את הקדירה עליה והאש תחתיה ואם הסיקוה בקש או בגבבא והן עלים דקים שנוכבין מן השדה: נותנין עלי' תבשיל. האי טתנין מקיימין הוא כדקאמר הכא כג' כשיטות שמשהין עלי' התבשיל שבקדירה בשבת דאין כאן חשש שמא יחתה בגחלים הואיל ואין דרך להיות מהלי גחלים בוערות: בגפת. פסולת של זיתים או בעצים שהללו מגוין גחלים בוערות לא יתן להשהות עליה עד שיגרף את האש וגחלים או

קרבן העדה

לחלוץ את תפיליו. של אביו שסבור שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמא יצא בהן לרשות הרבים: מצות הנר. הדלקת הנר: ה"ג נכנס הורקנוס לחלוץ תפיליו נער בו ויצא בנזיפה יצא לו והיה צועק ואמר אוי לי שדעתו של אבא נטרפה אמר ליה דעתך היא שנטרפ' דעתי היא לא נטרפה הינחת מצות הנר וכו' ואינן אלא מצוה כיון שראו תלמידיו וכו' כן הגי' בבבלי בסנהדרין פ"ד מיתות: וחייבין עליה כרת. העושה בשבת: שאינן אלא רשות. למ"ד שבת לאו זמן תפילין אינן אלא רשות דמ"מ המניחן קא מצוה קעביד: ואינן אלא מצוה. למ"ד שבת זמן תפילין ומצוה גמורה היא אלא שחכמים גזרו עליהן שמא יצא בהן לרה"ר עכ"פ מצוה קעביד: ונסתלקה נשמתו. באמירת הדיבור שאמר טהור: ועד כדון ניכר. ומכאן הוא ניכר שהוא טהור בתמיה וכי אין אנו יודעין שטהור ונקי היה: הותר האוד. שנרכוהו: רכב ישראל ופרשיו. טוב אתה לישראל בזכותך ובתפלתך מרכב ופרשים: בכלים גדולים. שניכר שעושה כן לטבילה ונראה כמתקן כלי: מערים עליהן. כאלו צריך לשאוב בהן מים ומטבילן: נפלו כליו וכו'. מערים עליהן ומטבילן כדין טבילה ואפי' לא נפלו אלא במזיד מותר להטבילן טלן: ה"נ מתיב מ"ד ולד טומאה למ"ד באב הטומאה הא בעי הערב שמש. וה"פ בשלמא לדידי דאוקימנא לה בולד הטומאה ולא בעי הערב שמש הלכך מותר להערים ואם טבל בלא הערמה ישתמש בהן אלא לדידך דמוקמת ליה באב הטומאה וצריך הערב שמש ולא חזי לאשתמושי ביה רק בחול אם כן ה"ל מטביל בשבת לצורך חול: לשתמש בהן חולין בטהרה דטבול יום שרי בחולין בלא הערב שמש: פקחת. חכמה: מדיחה כוס כאן. בזוית הבית כאן וקערה במקום אחר נמצא כל הבית מתרבץ מן האבק דריבוץ להריא אסור בשבת: דמאי דא מי תקן. מפרש ל' דמאי מאי הוא וקאמר שהוא ל' ספק דמי תקן דמי לא תקן כלומר אם מתוקן במעשרות או לא: דבר תורה הן. פי' והוי כמתקן מנא כמעשר את הודאי וכמטביל את הכלים דאסר לעיל:

חדרן עלך פ' במה מדליקין

הלכה א מתני' כירה. עשויה כעין קדיר' ונותנין קדירה לתוכה: קש. זנבות השיבולין: גבבא. העשב מן השדה אישטובל"א: נותנין עליה תבשיל. ולא חיישי' שמא יחתה בגחלים דקש וגבבא אין להם גחלת: גפת. פסולת של שומשמין שהוציא שמנן: עד שיגרוף. הגחלים משום דמוסיף הבל וטעמ' שמא יחתה בגחלים: או

רידב"ז

מתיב מ"ד. ולד הטומאה למ"ד באב הטומאה אפילו בחול יהא טעון הערב שמש כפי' הק"ע וי"ל כן פירשו כתוס' ז"ל במס' חגיגה דף כ"א ע"י"ש. ודוק:

שנויי נסחאות (ס"י) הוא כד"ו היא. הוא נגרו היא. (נ"ת) שהשיבם נד"ו שהשיבו. (נוס"ו) אין נד"ו ואין. (טו"ד) והא וד"ו יהא. (טו"ו) פיקחה נד"ו פיקחת. (ס"ח) יוסי נד"ו יוסה.

טוב ירושלים

או עד שיתן את האפר בית שמאי אומרין חמין אבל לא תבשיל ובית הלל אומרים חמין ותבשיל בית שמאי אומרים נוטלין אבל לא מחזירין ובית הלל אומרין אף מחזירין: **גמ'** כיני מתניתא [א] מקיימין עליה תבשיל. מתני' דר' יודא *דתניא [ב] היו שתי כירים מתאימות אחת גרופה וקטומה. ואחת לא גרופה ולא קטומה. מקיימין על הגרופה ועל הקטומה. מה מקיימין עליה. ב"ש אומרין אין מקיימין עליה כלום. ובית הלל אומרין חמין אבל לא תבשיל. העביר את המיחם הכל מודין שלא יחזיר דברי ר"מ. ר' יהודה אומר בית שמאי אומרין חמין אבל לא תבשיל. ובית הלל אומרין חמין ותבשיל. העביר את המיחם בית שמאי אומרים לא יחזיר. וב"ה אומרים יחזיר. ר' חלבו רב ענן בשם רב [ג] לא שנו אלא עליה הא להוכה לא. עד איכן. עולא אמר עד נ'. א"ר מנא עד מקום [ד]שהיא עושה חריץ. א"ר יוסי בי ר' בון מפני שהיא שליט במקום שהיד שולטת. ותייא כיי *דמר ר' זעירא בשם ר' יהודה [ה] *מותר להפשיר במקום שהיד שולטת. ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת. ר' יושיע בר ניזורה הוה משמש קומי ר' זעירה והוה מעייל קומי תבשילין רותחין. א"ל היך איתעבידא. א"ל גרוף תופייא ויהב כנה. א"ל לא תהי עביד כן אלא גרוף תופייא ויהב תלתא כיפין ורמי עליהון. ר' אבהו הורי בבוצרה ממלא נצרו רמח ומיתן תלתא כיפין ומירמין עליהון. דניאל בריה דרב קטינא בשם ר' אסי שיורי חריות כנפת וכעצים. הדא דתימר כשהיו לחין ויבשו. אבל אם היה יבשין מתחילתן כקש וכגבבה הן. [ו] גללי בהמה. אית תניי תני כנפת וכעצים ואית תניי תני כקש וכגבבה. מאן דמר כנפת וכעצים בדקה. ומאן דמר כקש וכגבבה בגסה. [ז]הגורף עד שינרוף כל צורכו. מן מה דתני הגורף צריך *לחטט ביד. הדא אמרה עד שינרוף כל צורכו. והקוטם עד שיקטום כל צורכו. מן מה *דתני [ח] מלבה עליה נעורת של פשתן. הדא אמרה אפי' לא קטם כל צורכו.

וויידא

קרבן העדה

או עד שיתן אפר. ע"ג גחלים לכסותם ולצננם: ב"ש אומרים טומנין עליה חמין. אחר שנגרפה דלא צריכי לבשולי דליכא למיחש שמא יחתה: אבל לא תבשיל. דניחא ליה בשוליה ואתי לאתויי אי נמי נתקיימה מחשבתו ומיחזי כמבשל: לא מחזירין. בשבת דמיחזי כמבשל: אף מחזירין. הואיל וגרוף: **גמ'** כיני מתני'. כן ניחא מתני': מקיימין עליה תבשיל. תנן דהיינו לשהות ואפ"ה גרוף וקטו' אין אי לא לא ב"ש להחזיר: מתני'. פי' ומתני' כר' יהודה: שתי כיריים מתאימות. מחוברות יחד וקיר של חרס מפסקת ביניהם: מקיימין על הגרופה ועל הקטומה. דלא חיישינן משום דסליק לה הבלא מאידך: מה מקיימין עליה. על הגרופה: וב"ה אומרים חמין ותבשיל. משהין עליה והשתא אי אמרת בשלמא מקיימין עליה תנן ברישא דמתני' ובלשהות פליגי בחמין ותבשיל ובגרוף ובסיפא פליגי בחזרה מתני' ר"י היא אלא אי אמרת טומנין תנן דבעי גרופה אבל לקיים לא בעינן גרופה מתני' דלא כמאן דלר"מ אפילו בגרופה אסור ליתן לב"ע ולר"י קשיא תרי בבא לי"ל דהא ברישא נמי בלהחזיר פליגי אעכ"ל דרישא דמתני' לקיים קאמר דבעי גרופה ובלקיים פליגי בחמין ותבשיל ובגרוף ובסיפא פליגי בלהחזיר ורישא להודיען כחו דב"ש וסיפא להודיען כחו דב"ה: לא שנו. שריותא דמתניתין אלא על גבה דלא נפיש הבלא כולי האי אבל תוכה אסור: עד איכן. כמה יהא רחוק מן הכירה ויהא נקרא עליה: עד נ'. עד שיהא רחוק מן קרקעית הכירה שלשה טפחים: עד מקום שהוא עוש' חריץ. באויר המונח בשולי הכירה: מפני שהוא שליט. אם הוא רחוק כל כך מקרקעית הכירה שאף היד יכול להניח שם ולא יכוה לא אתי לידי בישול לעולם: ותייא כיי דמר. ותהיא הא כי האי דאמר: ואסור להפשי'. דבר קר במקום שאין היד של אדם יכולה לשלוט בו אע"ג דרחוק מן האש מ"מ שמא ישהנו שם ויבוא לידי בישול: והוה מעייל. לפניו בשבת תבשיל רותח: א"ל. איך עשית שנשאר כחומו כל כך: גריף תופייא. שהיה גורף התנור או הכירה ונתן לתוכו מע"ש: א"ל לא העשה כן להבא אלא צריך לגרוף התנור וליתן בתוכו שלשה חבילות של ענפים לחים של ארז: ורמי עליהון. על החבילות יתן הקדרה ויותר נ"ל לגרוס וכמן עליהון שיתן אפר עליהון ל"א עליהון על החבילות קאי וכ"נ עיקר: ממלא נצרו רמץ חם. שמותר למלא כד רמץ חם אע"פ שיש בתוכו קצת גחלים וליתן עליהם תלת חבילי ענפים לחים וזורקין עליה': שיורי חריות. שדרה של ענפי' של דקל הן כנפת ועצים ולא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר: הדא דתימר. הא דאמר' ששרי חריות הן כנפת ועצים דוקא כשהיו לחין מתחלה ונתיבשו ונשתייר בהם רטיבות קצת ויש בהן גחלים: אבל אם סו יבשין מתחלה. שאין בהם רטיבה אין עושין גחלים והרי הן כקש וכגבבא: גללי בהמה. הן לפעמים כקש: בדקה. שהגללים דקים א"נ בבהמות מבהמות דקות: עד שינרוף כל צרכו. שינרוף כל הגחלים *לגר אחד אבל אם גרף כל הגחלים והוליך לתוך אף בתנור שרי דליכא למיחש לגזירי: צריך לחטט בידו. כל הגחלים שבמקום הקדרה: עד שיקטום כל צרכו. שיתן עפר על פני הכירה והגחלים אשר שם: מלבה עליה. על הגחלים שבכירה: נעורת של פשתן. הדק של פשתן עד שהיא בוער ונעשה אפר: הדא אמרה. דאף שהיא אפילו לא קטם כל צרכו שאין הנעורת מכסה כל הגחלים והאש ניכר עדיין ואפ"ה שרי ש"מ שא"צ לקטום כל כך שלא יהא האש ניכר:

ווידא

פני משה

או עד שיתן את האפר ע"ג הגחלים והרי הן מכוסות ואם אינה גרופה וקטומה אסור חיישינן שמא יחתה בגחלים בשבת כדי לחתר בישולו או לנוחו. ודיקא אם הוא תבשיל שלא בשל כל צרכו או אם תבשיל בשל כל צרכו והוא כמצטמק ויפה לו בהא הוא דחיישינן שמא יחתה אבל אם הוא תבשיל שלא בישל כלל או שבישל כל צרכו והוא מצטמק ורע לו מותר לשהותו ואפי' אין הכירה גרופה או קטומה לפי שזה אם אין דעתו ממנו ולא אתי לחתויי בגחלים וכן אפי' אם היה תבשיל שלא בישל כ"כ או שבישל כ"כ והיה מצטמק ויפה לו. אם השליך לתוכו חתיכת בשר חי סמוך לבין השמשות נעשה הכל כתבשיל חי שלא בשל כלל ומותר לשהותו ואפי' אינה גרופה וקטומה מפני שבכר הסיח דעתו ממנו בשביל החתיכה חיה שבתוכו ולא יבא לחתות בגחלים: ב"ש אומרים חמין שלא הוחמו כל צרכן הוא שמותר להשהות ע"ג הכירה שהיא גרופה וקטומה אבל לא תבשיל משום דניחא ליה בבשוליה: וב"ה אחד חמין ואחד תבשיל. דין אחד להם: ב"ש טולין אבל לא מחזירין. כלומר הא דשרינן בהתין להשהות ע"ג כירה גרופה וקטומה וכן נוטלין ממנה בשבת אבל כשנטל ממנה אין מחזירין אותן למקומן: וב"ה נוטלין ומחזירין. בשבת למקומן בין חמין ובין תבשיל אם הכירה גרופה וקטומה וכשהתירו ב"ה להחזיר בשבת דוקא אם לא הניח הקדירה ע"ג הקרקע או ע"ג איזה דבר אבל אם הגיהה מידו אסור להחזיר בשבת ואפי' ע"ג הכירה גרופה או קטומה דהוי כנותן ומשהה לכתחילה בשבת:

גמ' כיני מתני'. כן צריך לפרש המתני' דהאי טומנין מקיימין עליה תבשיל קאמר כדפרישית במתני': מתניתא דר' יודה דתוספתא היא דא הי מפרש פלוגתייהו בחמין ותבשיל ולב"ה תרוייהו מותרין כדתנינן במתני': דתניא. בתוספתא פ"ג: לא שנו. הא דב"ה מתירין אף להחזיר אלא עליה הא לתוכה לא ואפי' גרופה וקטומה: עד איכן. נקרא על גבה ומותר להחזיר. עד שלשה עד שלשה שלה ומשלש המעליון ולמטה נקרא תוכה מפני שהוא סמוך למקום האש שבקרקעיתה והחום מרובה ואסור להחזיר: עד מקום שהוא עושה חריץ. שעושין בתוכה למעלה כעין חריץ מפיס סביבותיה למקום שתהא הקדירה יושבת ועד החריץ נקרא על גבה ומהחריץ ולמטה נקרא תוכה: אמר ר' יוסי בר' בון. דפמתא דפד כאן שרי מפני שהוא שליט כלומר עדיי' הוא שולט ידו שם והוא במקום שהיד שולטת ואינה נכוית. ינגם ולמטה אין היד שולטת לינע בגוה: ותתיא. הא כהאי דאמר ר"ז בשם ר' יהודה לקמן בהלכה דתיתם מותר להפשיר הלונן במקום שהיד שולטת ואינה נכוית ולא במקום שאין היד שולטת בו: תבשילין רותחין. בלילי שבת וא"ל היאך איתעבידא שנשארו רותחין: אמר ליה גריף תופייא. שהי' גריף מקום שהקדירה שופתת בתוך הכירה ונותני התבשיל שם ונשאר רותח ואמר ליה לא תעשה עוד כן אלא תגרוף קרקעיתה מקום השפיתה ותתן שלשה כיפי אבנים שם ותירתי הקדירה עליהן כבדי שלא תהא תהום שולטת כל כך: ממלא נצרו רמח. נצרה היא מלא הגרוף. רמח [illegible] כמו תמר. והורה למלאות בקרקעית הכירה מלא הגרוף שיש וליתן על השיש תלתא כיפי אבנים ומירמי הקדירה עליהן ולפי שבבוצרה לא היו בני תורה היה מחמיר עליהם: שיורי חריות. שירה של חריות דקל דיני כנפת וכעצים: הדא דתימר כשהיו לחין בשהיו על הדקל ויבשו לאחר שקצצן דאז יש עושין גחלים כנפת וכעצים אבל אם היו יבשין מתחילתן בשעודן מחוברין נתייבשו אין בהם כח ושוב אין עושין גחלים והרי הן כקש וכגבבא: גללי בהמה. שהפסיק כאן אית תניי תני וכו'. [illegible] דת"ד שהן כנפת וכעצים בבהמה גסה [illegible] שיש יות"ר כקש וכגבבא אם הן מבהמה דקה [illegible]: הגורף עד שיגרוף כל צרכו. כלומר [illegible] שיגרוף את הכל או אפי' כגרוף כל [illegible] יוד שני דלא חיישי' [illegible] בהגחלים שנשארו מן הגל דתכיון [illegible] תחת הקדירה [illegible]. ופשיט לן [illegible] [illegible] צריך לחטט [illegible] עוד גחלים ש"מ שצריך לגרוף את הכל מהכירה כולה: והקוטם. [illegible] עד שיקטום כל צרכו וקאמר אין מה דתני מלבה עליה נעורת של פשתן כדלקמיה הדא אמרה אפי' לא קטם כל צרכו [illegible] יסר שיקטום [illegible] והגחלים מתלים:

וויידא

מסורת הש"ס

[א] שבת לו ע"א (לקמן בסירקין) שם מ ס"ב ני' סמ"ג לעשין שם לג ע"א * פיא שיפת כפה"ם

עין משפט נר מצוה

ב. א מיי' פ"ג משבת הל' ד סמ"ג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רנג ס"א. ג. ב שם פ"א. ד. ג מיי' שם הלכה י (ופי' כב"י) טוש"ע שם סעיף ב. ה. ד מיי' פכ"ב שם הל' ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שיח סי"ד. ו. ה מיי' פ"ג שם (ופי' כב"י הנרסא מבוססת). ז. ו מיי' שם הלכה ד.

גליון הש"ס

[illegible]

שנויי נוסחאות (יו"א) שהיא כג"י שהוא. (סוכ"ה) יושיע כג"י יושוע. (סולי"ד) גרוף תופייא כג"י גריף תיפייא (וכן בסמוך). (סוג"י) נצרו כג"י נצרא. ומירמין כג"י ומירמי. (סוכ"ה) דרב כג"י דרבי. (ש"ו.) היה כג"י היו.

(כבר לארן) שיורי חריות. פי' שדרי הריות בלא הפלים:

חתם סופר

שוהד שולפת עיין תנ"ז סי' שי"ח ס"ק כ"ח מ"ש למפרע יד שולפת כמו יד סולדת כ' לנמ"ך מדברי סכחך ענך סלך פ"ש תיה מלאתי הרחשי דמנ"ן סוף פ"ז דמפרש ודלא כשפתי כהן י"ד סי' ק"ס וכן הסיג בשאלם ותשובות בית יעקב סי' כמו שבינם בשו"ך פ"ס:

וַיידא אמרה דא יום טוב שחל להיות ערב שבת. א"ר שיין מלבה עליה נעורת של פשתן. *קטמה ונתלבת מהו. ר' חייא רובא עלה לביתו והורי מותר. בעון קומי ר' זעירה ורבי הושעיה ור' חנניה חבריהון דרבנן ליבה לשעבר עבר ר' אמי ואידרון חבריא בעון מחזור עליהן. אמר לון ר' חנניה חבריהון דרבנן מן דהוה עובדא הוה עובדא. א"ר שמואל בר סוסרטיי לבן צריכה לבה. א"ר מנא אנא קשייתה קומי ר' בא בריה דרב פפי אין תימר לשעבר. אפילו לא בישל עליה בתחלה. *דתני המעשר *והמבשל בשבת בשוגג יאכל ובמזיד לא יאכל דברי ר"מ. ר"י אומר שוגג יאכל למוצאי שבת. מזיד לא יאכל. ר' יוחנן הסנדלר אומר שוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו מזיד לא לו ולא לאחרים. שמואל כרבי יוחנן הסנדלר. *רב כד הוה מורי בחבורתיה הוה אמר כרבי מאיר. בציבורא הוה מורי כר' יוחנן הסנדלר. אמר ר"ש בר כרסנה כרבי ישמעאל בי רבי יוסי דרש לון. *דתני רבי ישמעאל בי רבי יוסי אמר משום אביו כל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועשאו בשבת בין שוגג בין מזיד אסור בין לו בין לאחרים. וכל דבר שאינן חייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועשאו בשבת. שוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו מזיד לא לו ולא לאחרים. בעון קומי ר' יוחנן את מה אמר. אמר לון אני אין לי אלא *משנה המעשר והמבשל בשבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל. שמע רב חסדא ומר הותרו השבתות. רב הונה בשם רב ותני רבי חייא כן. בראשונה היו אומרים *השוכח תבשיל על גבי כירה וקדשה עליו את השבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל. נחשדו להיות מניחין מזידים ואמרין שכיחין היינו. ואסרו להן את השוכח. והכא אמרו כן. א"ר אילא נחשדו להיות

פני משה

ויידא אמרה. ובאיזה מקום אמרי כן: דא. כגון הוא דשגיא אם היה י"ט שחל להיות בע"ש אמר ר' שיין שצריך שיני ומלהיב על הגחלים נעורות של פשתן והן כבין מתחת אמר כל שהוא שלהן. קטמה ונתלבתה. אח"כ מהו צריך לחזור ולקטום וקאמר דר' חייא רבה עלה לביתו ושאלו אותו שאירע להן כך והורי להן מותר וא"צ לחזור ולקטום: בעון קומי ר"ז וכו'. סקלו לפניהם על שהורה ר' חייא להיתר שעשה דין כזה כדיעבד: ליבה לשעבר. בתמיה אם חזרה ונתלבתה שכה הוא כלשעבר ומהו דיעבד וחזרה להשהות עליה לכתחלה: עבר ר' אמי וכו'. כדרך כך עבר שם ר' אמי ויודה מן חברייא ושתקו זה ובקשו לחזור עליו שיחזור מן הוראתו ואמר להן ר' חנינא חבריהון דרבנן שבקוהו דמאחר שעשה מעשה נעשה: אמר ר' שמואל לא כן צריכה ליכה. כלומר דר' שמואל מהדר להקשות על אלו חברייא שהיו מתמיהין על האי עובדא דר' חייא וקאמר דלא כן היה צריך לתמוה אלא אם חזר וליבה הוא עצמו והיה ר' חייא מתיר שפיר הוה שהקשו על כך אבל כאן שנתלבתה מאליה והוא הורה דהוה כדיעבד לא היה להם לערער על זה: אמר ר' מנא. ואני כך הקשיתי לפני ר' בא דאין תימר דחזרה ונתלבתה כלשעבר דיינינן לה מעתה אפי' לא בישל עליה בתחלה כדהוה בהאי עובדא שבישל על כירה זו ורצו להשהות התבשיל עליה וקטמו אותה וחזרה ונתלבתה יאם אתה תחשיב לה לדיעבד מעתה ניתא נמי דאף שלא שהה עליה תבשיל הוה יעל כירה כזו אלא אם עבר ושהה תבשיל א' על כירה דעלמא דמחשבינן לה נ"כ לדיעבד ואנן איסכא שמעינן לה מר' חייא גופיה דמחמיר כעבר ושהה ואפי' בשוכח כדלקמן: דתני. בתוספתא פ"ג ומייתי לה לעיל בפ"ב דתרומות בהלכה ג' וכל הסוגיא דלמסה: בשוגג יאכל. ואפי' בו ביום: ומזיד לא יאכל בו ביום. עד שתחשך: ר' יהודה אומר שוגג יאכל למוצאי שבת. אבל לא בו ביום בין הוא בין אחרים: מזיד לא יאכל. עולמית איהו דעביד איסורא אבל אחרים מותרין למוצאי שבת: ר' יוחנן הסנדלר אומר שוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו. דקסבר קנסינן שוגג אטו מזיד ודוקא לדידיה דעביד איסורא אבל אחרים מותרין למוצאי שבת ולא בו ביום דלא ליתהני מעבירה: מזיד לא לו ולא לאחרים. עולמית דקסבר מעשה שבת במזיד אסור דכתיב כי קדש היא מה קדש אסור באכילה אף מעשה שבת אסור באכילה יכול אפי' בשוגג ת"ל מחלליה מות יומת במזיד אמרתי ולא בשוגג: שמואל. הורה כר' יוחנן הסנדלר: רב כד הוה מורי בחבורתיה. לתלמידיו היה מיקל כר"מ: בציבורא. כשהיה דורש ברבים היה מורה כר' יוחנן הסנדלר לחומרא מפני עמי הארץ דלא לזלזלו באיסור שבת: כר' ישמעאל בר' יוסי דרש לון. בציבור דמחמיר טפי: דתני וכו'. בתוספתא שם והאם נראים כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה וסבירא ליה המבשל בשבת אפי' בשוגג אסור עולמית בין לו בין לאחרים דדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת הוא: את מה את אמר. היכא סבירא ליה להלכה ואמר להן אני אין לי אלא משנה דתנינן בפ"ב דתרומות כרבי מאיר המעשר והמבשל בשבת וכו': שמע רב חסדא. להא דר' יוחנן דמפרש להאי סתמא דמתני' כר"מ לקולא ואמר הותרו השבתות בתמיה לא כן אמר רב הונא בשם רב וכו' כצ"ל וכך הוא בתרומות שם: ואסרו להן את השוכח. הרי דאפי' בשוגג אסרו וה"ה במבשל והלא את אמר כן דבמבשל מותר בשוגג בתמיה והיינו דהקשה רב מנא מהאי דר' חייא גופיה דמחמיר בשוכח והאי הורה לקולא באותו שכלה דלעיל בקטמה וחזרה ונתלבתה דהא שמעי' לי' שהחמיר באיסור שבת וא"כ אף בכה"ג היה לו להחמיר: א"ר אילא נחשדו וכו' תשובה אליבא דר' יוחנן היא על קושית רב חסדא דאפ"ג דבראשונה היו אומרי' דשוכח דינו כמבשל ויקנסו אח"כ לשוכח מפני שנחשדו להיות

קרבן העדה

ויידא אמרה דא. והיכן נאמרה שמועה זו דמלבה עליה נעורת של פשתן: ומפני יום טוב שחל להיות ערב שבת. שאסור לגרוף דאתי לאשווי גומות: רבי שיין. שם חכם: קטמה ונתלבתה. שאחר כך הובערה מהו לאכלו בשבת: ליבה לשעבר. קטמה ונתלבתה בדיעבד מהו: עבר ר' אמי ואידרון חברייא. ונתפזרו החברים: בעון וכו'. רצו אח"כ לחזור ולדון עליה: מן דהוה עובדא. כיון שכבר נעשה מעשה וי"א בהיתר יצא: לבן צריכה לבה. לכך מיבעי' לן אם ליבה כיון דלא נפשטה א"נ ה"ג לכן צריכא לבא כלומר לפיכך עדיין מיבעי' לן אם ליבה במזיד מהו כיון דבשוגג מותר מיבעי' לן במזיד מי דמי' למבשל בשבת או דלמא כיון דבלא"ה הוה מבשל מותר: ה"ג אין תימור לשעבר אפילו בישל עליה בתחלה. וה"פ אם בשוגג מאי איריא ליבה לאחר קטימה אפילו אם בישל בתחלה שרי לאכול: ה"ג במסכת תרומות המבשל בשבת ול"ג המעשר: בשוגג יאכל. הוא עצמו בו ביום וא"צ להמתין עד הערב בכדי שיעשה דדוקא היכא דעביד איסורא במזיד דאיכא חובא הוא דאסרינן בכדי שיעשה דלא למטייה הנאה מאיסורא אבל לא בשוגג: ומזיד. דאיכא איסורא: לא יאכל. בו ביום עד שתחשך ובכדי שיעשה וה"ה לאחרים נמי אסור למיכלי' בו ביום ואיידי דתני רישא בדידיה דאשמועינן רבותא להיתרא תני סיפא נמי בדידיה: ר"י אומר בשוגג יאכל במ"ש. ולא בשבת וה"ה לאחריני אע"ג דבשוגג חיוב סקילה ליכא איסורא מיהא איכא ובעינן בכדי שיעשו דלא נמטייה הנאה מעבירה ואיידי דבעי למיתני סיפא במזיד לא יאכל עולמית בדידי' אבל לאחריני שרי דאיהו דעבד איסורא קנסוהו רבנן אבל אחריני לא. תני רישא נמי בדידיה והכא ליכא למימר רישא נמי דוקא בדידיה אבל לאחריני שרי בו ביום דאיהו אסור משום דקנסוהו שוגג אטו מזיד דא"כ דקנסא דרישא אטו מזיד הוא אמאי משתרי הוא לאורתא' הא קתני גבי מזיד לא יאכל עולמית אלא טעמא דלא ליתהני מעבירה הוא לי"ש גוות ול"ש אחריני: ה"ג מזיד לא יאכל עולמית. כן הוא במסכת תרומות ובבבלי: בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרי'. בכדי שיעשו כר"י דנגשו לי' עבירה אף בשוגג ועדיפא מר"י דהא ר"י שרי ליה לאורתא אפי' לדידיה דלא קנים שוגג אטו מזיד ור' יוחנן קנים שוגג אטו מזיד הלכך איהו דעביד איסורא קנסוהו רבנן אחריני דלא עבדי איסורא לא קנסו רבנן אלא בכדי שיעשו דלא ליתהני מעבירה: במזיד לא לו ולא לאחרים עולמית. לאו משום קנסא הוא דהא אחריני לא עבדי איסורא אלא מקרא יליף לה ר"י דכתיב ושמרתם את השבת כי קודש היא מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה יכול אפי' בשוגג ת"ל מחלליה מות יומת במזיד אמרתי ולא בשוגג ונקיט האי כללא בידך מזיד דרבי מאיר כשוגג דר"י מזיד דר"י כשוגג דרבי יוחנן הסנדלר: שמואל הורה כר"י הסנדלר: רב כי הוה בבית המדרש הורה כרבי מאיר לקולא: בציבורא הורה כרבי יוחנן הסנדלר. מפני עמי הארץ שלא ימשו שמקילין בשבת: דרש להו רב. בציבור: כרבי ישמעאל בר יוסי דרש להו. דמחמיר טפי מרבי יוחנן הסנדלר: וכל דבר שאין חייבין וכו'. כגון שהוא איסורא דרבנן: בעון. התלמידים מה אתה סובר במבשל בשבת הלכתא כמאן: אני אין לי אלא משנה. אני אומר הלכה כסתם משנה בשוגג יאכל בשבת: שמע ר"ח. להא דר"י דמיקל כסתם משנה ואמר הותרה שבת כלומר נמצא יקלו שבת ויאמרו שוגגי' היינו: הכי גרסינן לא כן תני רב הונא בשם רב וכו' כן הוא בתרומות: השוכח תבשיל וכו' מזיד לא יאכל. כאלו בישלו בידים: ואמרי שוכחין אנחנו: והכא. אמר ר"י דאפילו מבשל בשוגג יהא מותר בתמיה: א"ר אילא לא נחשדו אלא להיות

רידב"ז

המעשר והמבשל בשבת כל הסוגיא עד יקנסו בשוגג מפני מזיד מבואר בע"ה במס' תרומות פ"ב פי' שם:

שנויי נוסחאות (ג"ו) מחזיר עליהן נ"י מחזור עליה. (ג"א) סוסרטיי לבן נ"א סיסרטיי לבן. (ס"י) בתחלה נ"א כתחלה. (גוי"ג) ר"מ נ"א רבי מאיר. ר"י נ"א רבי יהודה (גוי"ז) ר"ש נ"א רבי שמעון.

(גבי לאורן) והבא אמרו כן. קשיא על דברי ר' יוחנן ותמני ר' אילא:

טוב ירושלים

ויידא אמרה דא. פ"ד בזין י"ט סמוך כמרב בשבת מלבה עליה נעורת של פשתן. כצ"ל דליל והטעם כאן דכיון דאתי לקטום ואת חפר על הגחלים די"ט כזה ... כיה דלאסור כיו"ם אף באמת נעורת ... שיין דתוספ' נעורת של פשתן ... ולמה לא כתבו הפוסקים דבר זה דבי"ט אסור. ותמה. וק"פ פי' דלאסור לגרוף משום אשווי גומות ... בעון קומי ר"ז ור"ה וכו' ליבה לשעבר וכו' ... [פי' דקטמה ונתלבתה] ... [פי' אידרון] ... [ז"ל נאסור] ... [פי' ...] ... [פי' אם ... בכה"ג מסוק] ...

מתחלה [סקסס פה] דמפרי ט' דלב"ם נכה"ג ... לסוף צון ולא ... מתחלה וקטם והיה יבבה שמתלבנה:

ש"ק ד"ה מאן דמר. ... שמואל כר"י הסנדלר. ... ושמרתם את השבת כי קדש היא ... יומת במזיד ... קאי אמזיד ... דמחללים מות יומת ... דפליגי ... ר"מ ... דפליגי אניבא

עין משפט נר מצוה

ח

ט

מסורת הש"ס

שבת לו פ"ב

(תרומות פ"ב)

תרומות פ"ב

פי' חולין טו

תוספתא פ"ג

תרומות פ"ב

(תוס' בסיכה) שבת לח

להיות מניחין ולא נחשדו להיות מבשלין *וקנסו במניח ולא קנסו במבשל. חזרו לומר תבשיל שהוא מצטמק ויפה לו אסור. תבשיל שהוא מצטמק ורע לו מותר. איזהו תבשיל שהוא מצטמק ויפה לו. כגון אכרוב ואפונים ובשר טרוף. אמר רבי הנחום בר עילאי אף ראשי לפתות וראשי קפלוטות. עשו אותן כתבשיל שהוא מצטמק ויפה לו. בצים מה הן רבי יוסי בשם ר׳ ישמעאל בי רבי יוסי אבא עלה לביתו ומצא שם חמין והתיר. בצים *ואסר. ר׳ שמואל בר נתן בשם ר׳ חמא בר חנינה אני ואבא עלינו לחמת גדר. והביאו לפנינו בצים קטנים כחוזרדין ׳וטעמן יפה כפנקריסין. *תני ה׳ *לא תמלא אשה קדירה עסיסיות ותורמסין ותתנם לתוך התנור ע״ש עם חשיכה ואם נתנה מוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו. ר׳ אחא אמר במזיד כר״מ. ר׳ יוסי אמר בשוגג כר׳ יודה. א״ר מנא יאות א״ר יוסי *הנוטע בשבת שוגג יקיים מזיד יעקור. ובשביעית ׳ בין שוגג בין מזיד יעקור. ר׳ יהודא אומר חילוף הדברים הנוטע בשבת בין בשוגג בין במזיד יעקור. ובשביעית שוגג יקיים ומזיד יעקור. למה. מפני שהויית שבת עליו. וכאן מכיון שאת אומר ימתין למ״ש כדי שיעשו כמי שלא נהנה מחמת שבת כלום. ומה טעמין דרבנן *נחשדו על השביעית ולא נחשדו על השבתות. ד״א מונין לשביעיות ואין מונין לשבתות. היך עבידא נטע פחות מל׳ יום לפני שביעית ונכנסה שביעית אין תימר חשד אין כאן חשד. אין תימר מניין אין כאן מניין. נטע פחות משלשים יום לפני שמינית ונכנסה שמינית אין תימר חשד יש כאן חשד ואין תימר מניין יש כאן מניין. ותייא כמאן דאמר מפני החשד. ברם כמאן דאמר מפני המניין קנסו בשוגג מפני המזיד.
נטלו

קרבן העדה

להיות מניחין דלא קעביד מעשה בידים אבל לבשל בשבת אינן חשודין; לכך בגוליתיה קאי ולא קנסו במבשל וכר׳ יוחנן: תבשיל שהוא מצטמק ורע לו. שודאי לא יניחו במזיד כיון דרע לו: אכרוב. מין ירק: ואפונים. מין קטניות: ובשר טרוף. שנתרסק בקדירה: בצים מה הן. אם הן מצטמק ויפה לו או רע לו: עלה לביתו. בשבת: חמין והתיר. שהיא מצטמק ורע לו: בצים ואסר. דמצטמק ויפה לו: כחוזרדין. שנצטמקו עד שנעשו קטנות כחוזרדין והן מין פרי אדום: מדקאמר וטעמן יפה מכלל דיפה להן: כפנקריסין. הן כפריסין והיא שומר לפירי לנף [?]: עסיסיות ותורמוסין. הן מיני קטניות וצריכין בישול יותר: בכדי שיעשו. שלא יהנה ממלאכת שבת: במזיד כר״מ. הא דתני בברייתא ואם נתני במ״ש וכו׳ היינו שנתנו במזיד ולכך אסורין בכדי שיעשו: בשוגג כר״י. דבשוגג יאכל במ״ש דקאמר ר״י היינו נמי אף לאחריני ובכדי שיעשו אלא איידי דתני סיפא בדידיה וכדפרישית לעיל: יאות אמר ר״י. דאפשר לאוקמי בשוגג וכר״י וכדמוכח מברייתא: למה. בשבת אפי׳ בשוגג אסור: מפני שהויית שבת עליו. כדי שלא יהא נהנה מאיסור שבת: כמי שלא נהנה משבת כלום. משא״כ בנטיעה אם לא יעקר אף שהוא ממתין למ״ש מ״מ נהנה במה שגדל בשבת שמעינן דר״י אוסר מעשה שבת אפי׳ בשוגג לאחריני בכדי שיעשו דאל״כ למה יעקר יהנו אחרים ממנו: מ״ט דרבנן. דמחמירין יותר בשביעית מבשבת: מונין לשביעית. ישראל מונין שנות נטיעותיהן לשביעית לפי שצריכין למנות שנת הנטיעה לערלה ולרבעי כשיוצא מאיסור ערלה ומחללין אותו ברבעי׳ הרואה מונה שני׳ למפרע ויודע שנטעה בשביעית ואתי למשרי נטיעה בשביעית: ואין מונין נטיעותיהן לשבתות. שאין מונין ימים לנטיעה אלא שנים לפיכך אין הדבר ידוע לזמן מרובה שנטע בשבת: היך עבידא. היכי דמי שיהי׳ אסור משום מניין ולא משום חשד וכן בהיפך שהולך לשני הטעמים והיא כמו מאי בינייהו: אין כאן חשד. שמובה בשביעית שהרי בטלו הזמנים ומותר לחרוש עד ר״ה: ה״ג במס׳ תרומות א״ת מניין יש כאן מניין וה״פ מטעם מניין שהמונה שנים למפרע יאמר שנטע בשביעית ה״נ יש לחוש להרואים שהרי אין מתחילין למנות אלא מן שביעית דפחות משלשים יום לא חשיב שנה ונטיעה זו צריך לעקר: יש כאן חשד. שהרי בשביעית נטע: ה״ג א״ת מניין אין כאן מניין. וה״פ כיון שנטע פחות משלשים יום לפני שנה שמינית אין מונין אלא משמינית לערלה ולרבעי וליכא היכרא שנטע בשביעית וכו׳: ה״ג במס׳ תרומות ותיא כמ״ד מפני מניין ברם כמ״ד מפני החשד קנסו בשוגג אטו מזיד. וה״פ הך ברייתא דבסמוך וכן מתני׳ דתרומות דתנן בהי ובשביעית בין שוגג בין מזיד יעקר אתיא כמ״ד מפני מניין אסרו אפי׳ בשוגג ולכך יעקר אבל למ״ד מפני החשד אסרו אפילו בשוגג מטעם דקנסו שוגג אטו מזיד כיון שהן חשודין על השביעי׳ וקשיא למה יעקר יהא מותר לאחרים דלדידיה קנסו רבנן אבל לאחריני לא קנסו:
נטלו

מפני החשד וכו׳ מפני המזיד. בתמיה כלומר דהש״ס מסיק דמסתברא כהאי מאן דאמר מפני החשד דלדידיה אתיא שפיר האי מתני׳ דקתני התם הנוטע בשביעית וכו׳ ומשום דבשביעית עלמא לעולם איכא האי טעמא דחשדא דאלו לטעמא דמונין קשיא הרי האי טעמא שייכא נמי בנוטע במזיד פחות משלשים יום לפני שביעית וכי תאמר בה דגם בשוגג קנסו אטו מזיד ככה״ג כדבעי למיגזר לעיל הא ודאי תשגה [?] ריחוקה היא למיגזר במקום דליכא אלא האי טעמא דמונין בלחוד ולית בה משום חשדא כדלעיל וכ״ת דאין הכי נמי דחשדו חכמים למיקנס שוגג אטו מזיד ואפילו בנטע פחות משלשים יום דלית ביה אלא האי טעמא דמונין בלחוד א״כ הוה קשה אמאי תני במתני׳ דתרומות הנוטע בשביעית אף בשוגג יעקור הוה ליה למיתני רבותא טפי דאף בנוטע פחות משלשים יום לפני שביעית אף בשוגג יעקור. ועוד דהתם לעיל בפ״ב דשביעית דמודי בפחות מל׳ יום כדתנן אין נוטעין וכו׳ פחות משלשים יום. וכו׳ ואם נטע יעקור שם הוה ליה למיתני ואם נטע בין בשוגג בין במזיד יעקור אלא ודאי כל היכא דליכא אלא האי טעמא דמונין בלחוד לא גזרו חכמים למיקנס שוגג אטו מזיד דבמקום דליכא טעמא מפני החשדא הוא דגזרו והלכך לא תנינן להאי דשוגג אלא בשביעית עצמה:
נטלו

פני משה

להיות מניחין תידין [?] אבל לא ראו שאחשדו להיות מבשלין ולפיכך במניח הוא שקנסו בשוגג ולא קנסו במבשל דמניח הוא דקיל להו ונחשדו ע״ז [?] כך אבל במבשל חמירא להו ולא נחשדו למעבד איסורא כי האי במזיד והלכך לא קנסו: חזרו לומר וכו׳. אברייתא דלעיל קאי. דקאמי שקנסו שחזרו לומר בשוכח ומניח וחזרו לומר דדוקא בתבשיל שהוא מצטמק ויפה לו אסור וכו׳: כגון הכרוב ואפונין ובשר טרוף. דתכין שבשר הוא סרוף מצטמק ויפה לו הוא: ביצים. מהו שיאהו ע״ג הכירה ואסר להם דמצטמק ויפה להם כדלקמיה: ביצים קטנים כחוזרדין. שהיו מצומקות הרבה עד שנעשו קטנות כהוזרדין סירטו״ב [?] או קורנו״ס בלע״ז והיה טעמן יפה כפנקריסין הללו והן פרי חשוב מאוד כדאמר בפ״ו דפאה ובפ״ק דסוטה אמר ר׳ יוחנן יפה פיספוף שאכלנו בנערותינו מפנקריסין שאכלנו בזקנותינו: תני. בתוספתא שם: עסיסיות. מין קטניות הן: אסורין. עד שיהא בכדי שיעשו: ר׳ אחא אמר במזיד כר״מ. כלומר דמפרש ואם נתנה דהאי ברייתא דבמזיד איירי ותוקי לה כר״מ דלעיל גבי מבשל בשבת דבמזיד הוא דלא יאכל בו ביום וכן הכא דהאיל ונתנה במזיד אסורין עד למוצאי שבת דאלו בשוגג מותרין אפי׳ לבו ביום: ר׳ יוסי אמר. דלא הוא אלא דאפי׳ איירי במזיד לא הוי אלא כשוגג במבשל ומיתוקמא אפי׳ כר׳ יודה דלעיל דס״ל בשוגג יאכל למוצאי שבת: אמר ר׳ מנא יאות אמר ר׳ יוסי רבי. ר׳ יוסי היה רבו של ר׳ מנא כדאמרי׳ בכמה מקומות והחזיק ר׳ מנא דבריו דשפיר קאמר שאין דין עבר [?] כדין מבשל בשבת במזיד ודי הוא אם יקנסיה שלא יאכל עד למוצאי שבת וכמבשל בשוגג לר׳ יודה: הנוטע בשבת וכו׳. תוספתא היא שם וזה הכל מדברי ר׳ מנא וכלומר ואפי׳ למאי דאית בהאי ברייתא דר׳ יהודה מחמיר בנוטע בשבת אפי׳ בשוגג מ״מ שפיר מיתרצא אליביה וכדמסיק ואזיל: למה מחמיר ר׳ יהודה בשבת יותר משביעית מפני שהויית שבת עליו ושלא יהנה ממעשה שבת הלכך נטע בשוגג יעקור וכאן וכו׳. כלומר והשתא דהואיל וכך הוא א״כ כאן גבי קדירה בעססיות מכיון שאתה אומר ימתין למוצאי שבת בכדי שיעשו הוא כמי שלא להנות מחמת שבת כלום ומודה ר׳ יהודה הכא דהוי כמבשל בשבת בשוגג לדידיה: ומה טעמון דרבנן. בהך ברייתא דנוטע דמחמרי בשביעית יותר משבת לפי שאחשדו ישראל על שביעית והלכך גזרו בה שפי שלא יטע במזיד ויאמר שוגג הייתי: דבר אחר לפי שמונין השנים לשני שביעית לנטיעות לענין ערלה ורבעי וכשימנו השנים למפרע ויראו שנטעה זו בשביעית היתה אתי למישרי נטיעה בשביעית: ואין מונין לשבתות. שהרי שנים הוא שמונין לנטיעה ולא ימים והלכך הואיל ולזמן מרובה לא יודע הדבר שנטע זה בשבת לא גזרו על השוגג: היך עבידא. כלו׳ דמפרש מאי נ״מ בין הני תרי טעמי והיך עבידא דלפעמים איכא האי טעמא ולא איכך והה״נ דלקמיה: נטע פחות משלשים יום וכו׳: אין תימר חשד אין כאן חשד אין תימר מניין יש כאן מניין וכצ״ל וכך היא הגירסא בתרומות שם וכלומר דהא אנן תנינן בפ״ב דשביעית בהלכה ו׳ הנוטע ל׳ יום לפני ר״ה עלתה לו שנה תמימה ומותר לקיימו בשביעית פחות מל׳ יום לא עלתה לו שנה ואסור לקיימו בשביעית כדתנן שם שאם נטע בפחות מל׳ יום לפני ר״ה של שביעית יעקור והשתא אם זה נטעה בשוגג פחות מל׳ יום לפני ר״ה של שביעית ונכנסה לשביעית איכא בינייהו דאין תימר דטעמא דהחמירו בשוגג בשביעית מפני החשד אין כאן חשד כלומר דלא שייכא כאן האי טעמא שהרי זה לא נטע בשביעית עצמה וליכא למימר להחמיר בו אף בשוגג שלא ידע שהוא פחות מל׳ יום דודאי כולי האי לא מחמרינן משום חשדא דשביעית עצמה אבל אין תימר דטעמא הוא מפני מונין יש נ״ב כאן טעמא דמניין שבאירוהו לאחר ג׳ שנים לערלה וד׳ לרבעי והיינו שנים שלימות שהרי פחות מל׳ יום לא עלתה לו שנה ויחשבו למפרע ויאמרו שנטיעה זו מתחלת השכון [?] שלה בתחלת שנת שביעית היתה ואתי אתי למישרי נטיעה בשביעית הו בפחות מל׳ יום לפני שביעית וא״כ איכא למיגזר אף בכה״ג בשוגג: נטע פחות מל׳ יום לפני שמינית ונכנסה שמינית וכו׳. וכלומר וכן איכא בינייהו איפכא אם נטע פחות מל׳ יום לפני ר״ה של שמינית ונכנסה לשמינית אין תימר חשד יש כאן חשד אין תימר מניין אין כאן מניין וכצ״ל. דלטעמא דחשדא איכא הכא שהרי בשביעית עצמה הוא נטע אבל טעמא דמונין ליכא הכא דהא פחות מל׳ יום לפני ר״ה לא עלתה לו שנה ולאחר שני ערלה ורבעי כשיחשבו למפרע יראו שהשנים של נטיעה זו מתחילין מתחלת שנת שמינית וליכא למיגזר מידי דהא״נ [?] דהשנים שלימות מתחילין הן קודם לתחלת שמינית מ״מ תלינן שיאמרו דזה לא נטע אלא לאחר שכלתה שנת שביעית דודאי בשביעית עצמה לא היה נוטע: ותיא כמ״ד

מסורת הש״ס

בבלי לח ע״א

שם

(תוספת׳ פ״ד) שם יח ע״ב

(ת׳ כפירקין) גיטין נג ע״ב

שם נד ע״א

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ג דשבת הל׳ יב טוש״ע או״ח סי׳ רנג ס״א

יא

ב מיי׳ פ״א מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ יב סמ״ג לאוין רס״ו

שנויי נוסחאות (שו״ג) כחוזרדין בנ״ו כתוזרדין. (שו״ח) יוסי הנוטע בנ״ו יוסי רבי הנוטע. (שו״כ) טעמין בנ״ו טעמון.

מערכת הערך כחוזרדין וטעמן יפה כפנקריסין. בערוך (פ׳ פנקריסין) גרס כתוזרדין. וטעמן יפה כפנקריסין. פ״א פנקריסין (פי׳ פה״ם):

(כפר לאורן) מונין לשביעיות וכו׳. בבלי גיטין דף נ״ד:

טוב ירושלים

[illegible]

* נטלו מבע"י מחזירו מבעוד יום. נטלו משחשיכה מחזירה משחשיכה. נמלו מבעוד יום וקדש עליו היום. ר' סימון דתרי בשם ר' הושעיה הניחו בארץ אסור לטלטלו. ר' לעזר בשם רבי *הושעיה משרת הייתי את רבי חייא הגדול והייתי מעלה לו חמין מדיוטי התחתונה לדיוטי העליונה ומחזירין לכירה. א"ר ירמיה בי ר"ש אפילו מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה. א"ר אמי זימנין סגין יתיבית קומי רבי הושעיה ולא שמעית מיניה הדא מלתא. א"ר זריקן דרבי זעירא לא שמע מיניה מותר שמע מינה אסור. תלוי ביתד ונתנו על גבי ספסל נאמר אם היה מפוחם מותר ואם לאו אסור. אמר רבי יוחנן ברבי מריה בשלא העביר את ידו ממנו אבל אם העביר את ידו ממנו אסור:

הלכה ב מתני'

תנור *שהסיקוהו בקש או בגבבה לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו כופח שהסיקו בקש או בגבבה הרי הוא ככירים בגפת או בעצים הרי הוא כתנור: גמ' תני בר קפרא אפי' לסמוך לו אסור. ר' שמי סמיך לאדירא דתנורא א"ל ר' מנא והתני בר קפרא אפילו לסמוך לו אסור. ר' מנא מיקל לנשייא דשטחן בגדיהון לאוירא דתנורא. ר' יודן בי ר' ישמעאל הורי מדוחק מיגרוף תנורא וניתן תלתא כפין ומירמי עליהון. ובלחוד לא ידעין מגיריית. א"ר יוסי בשבת אתה מהלך אחר הסיקו. ובטומאה את מהלך אחר ניפופו:

הלכה ג מתני'

*אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר. לא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתיצלה. מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן בתוך אמה של חמין אמרו להן חכמים אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתייה ואם ביום טוב כחמין שהוחמו ביום טוב ואסורין ברחיצה ומותרין בשתייה. *מוליאר הגרוף שותין הימנו בשבת אנטיכי אף על פי שגרופה אין שותין הימנה: גמ' *תמן תנינן תפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה וחימצה הרי זו אסורה. תני רבי יוסי מתיר. רבי אחא רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינה

מה.

נטלי מבעוד יום וכו'. השתא מהדר לדיוק דמתני' דהכא דלב"ה דמתירין אף להחזיר הא פשיטא לן דמ"ש נטלו מבעוד יום מחזירו הוא מבעוד יום ואם נטלו משחשיכה כהא הוא דקתני דמתירין להחזיר משחשיכה: נמלו מבעוד יום. ולא הספיק להחזיר עד שקדש עליו היום מהו: הניחו בארץ. לאחר שנטלו אסור שוב לטלטלו כדי להחזירו ומחזירין לכירה ולא היה חושש לפי' כשנתתי הכלי מידי שהרי בשביה דדיוטא עליונה נשתהה שהן כשנטלו מידי: אפי' מכירה וכו'. מותר להחזיר: ולא שמעית מיניה הדא מילתא. שסיפר משמיה דר' חייא הגדול: אמר זריקא לר"ז. מאי כעי ר' אמי בהא דקאמר דלא שמע מיניה דאם לא שמע ממני שמותר היה שמע מיניה שאסור בתחילה דאם לא שמע כלום לא שמע ותיהו לא שמיע ליה ולר' אלעזר שמיע ליה: תלויו ביתד. להקדירה שנטל או נתני על גבי ספסל ולא הניחה ע"ג קרקע מהו שיחזיר ואמר הש"ס דבכה"ג כך ראוי שנאמר באם היו מפוחם המיחם או הקדירה ועיקר בעדיין רותח ראוי מותר להחזיר ואם לאו אסור: בשלא וכו' והא דמותר בשהוא מפוחם כשלא העביר את ידו ממנו וכלו' שמיד שתלאו או הניחו ע"ג הספסל לא העביר ידו והחזירו מיד אבל אם העביר את ידו ממנו שהא קצת אסור להחזירו:

הלכה ב מתני' תנור וכו'. לפי שהתנור הבלו הם ביותר הלכך אפי' הסיקוהו בקש ובגבבה אין משהין תבשיל שלא בשל כל צרכו או תבשיל שבישל כל צרכו והוא מצטמק ויפה לו לא לתוכו ולא על גביו וכן אין סומכין לו כדקאמר בגמרא ולא מהני ביה גריפה או קטימה לפי שא"א לגרוף או לקטום את הכל עד שלא ישארו הך הגחלים ומפני שהבלו הם חייבין שמא יחתה כדי לבער הגחלים הנשארות בתנור: כופח. היא מקום שפיתת קדירה אחת והבלו רב מהבל הכירה וממעט מהבל התנור ואם הסיקוהו בקש או בגבבה הרי הוא ככירה שהוסקה בקש או בגבבה ומשהין עליו ואם הסיקוהו בגפת או בעצים דינו כתנור ואין משהין לא בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו כדין התנור: גמ' תני בר קפרא אפי' לסמוך לו אסור. וזה מותר בכירה ואפי' אינה גרופה וקטומה וכתני' אפי' כדפרישית בתני': סמיך. קדירה של תבשיל לאוירא דתנורא והקשה לו מהא דתני בר קפרא דאפ' לסמוך לו אסור וכן היה ר' מנא מיקל לנשים ששוטחין בגדיהם בשבת נגד אויר התנור כדי להתייבש דחיישינן שמא יחתה: הורי מדוחק. בשעת הדחק יניח לגרוף את התנור ולהביא בתוכו שלש כיפות אבנים וליתן את הקדירה עליהן ובלבד שלא יוודע הדבר לרבנים שלא יבואו להקל באיסור שבת: בשבת אתה מהלך וכו'. אכיפה קאי דלענין שבת אתה מהלך אחר הסיקו דלפעמים דינו כבירה ולפעמים כתנור כדתנינן במתני' ולענין טומאה אתה מהלך אחר ניפופו כלומר אחר שהוא גמור ומשוי לכך כדתנן בפ"ה דכלים הכיפה משיטו לאפייה בשיעור כתנור ומקבל טומאה משתגמר מלאכתו שהוא משיסיקנה כדי לאפות בו סופגנין והעשוי לבישול שיעורו ככירה שהיא משיסיקנה כדי לבשל עליו ביצה קלה וקמ"ל דיש חלוקי דינים בכופח לענין טומאה כמו לענין שבת ומיהו לא דמי דלענין שבת אחר הסיקו של אותה שבת ולענין טומאה אחר העשוי והסיקו לגמר מלאכתו:

הלכה ג מתני' אין נותנין כו'. בשבת בצד המיחם הוא יורה של נחשת שמרתיחין בו מים ע"ג האש: בשביל שתתגלגל. שתצלה ומפני שדרך ביצה הצלויה שהיא מתגלגלת. לפי שתולדות האור כאור עצמו ואם עשה כן חייב משום מבשל והא דקתני אין נותנין ולא קתני הנותן הוא חייב מפני דקתני בהדה בבא ולא יפקיענה בסודרין שלא ישבר אותה ע"ג הסודר שנתחמם מן החמה בשביל שתצלה וזה אינו אסור אלא לכתחלה דגזרינן תולדות חמה אטו תולדת אור ואם עשה כן פטור הלכך נקט נמי ברישא ליגא לכתחלה: ור' יוסי מתיר. בסודרין דלא גזר תולדה חמה אטו תולדת אור ואין הלכה כר' יוסי: ולא יטמינה בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מן החמה וכהא לא פליג ר' יוסי משום דגזור אטו רמץ אם דתרווייהו דרך הטמנה ואתי למימר מה לי חול מה לי רמץ ועוד איכא טעמא אחרינא דמש"ל דגזורין שמא יזיז עפר ממקומו לתקן סביבות הביצה והוי תולדה דחורש: גמ' תמן תנינן. לעיל בפ"י דתרומות בהלכה ב' וגרסי' נמי להא דלקמן שם: תפוח. של תרומה שריסקו ונתנו לתוך העיסה והחמיצה הרי אסורה לזרים דהוי מדומע דקיי"ל כל המחמץ והמתבשל אוסר בכל שהוא: תני. בתוספתא פ"ח דתרומות ר' יוסי מתיר דקסבר אין מימולו היתין:

מה

לתוך העיסה של חולין ותמלה הואיל ומרגית תרומה נתחמצה העיסה

נטלו. לקדרה מע"ג הכירה מבעוד יום: נטלו מבעוד יום וקדש עליו היום. מהו: הניחו. לקדרה ע"ג הארץ האר להחזירו דהוי כמתנינן לכתחלה אבל בעודו בידו אפילו לא היה דעתו להחזיר שרי להחזיר: דיוטי. עלייה: לכירה שהבלה מרובה. מותר להחזיר בשבת: לא שמע מינה. שמעינן דאסור דאלו מותר לא הוה שתיק מיניה. ליסנא אחרינא מהא דלא אמר ר' הושעיה לא שמעינן לא איסור ולא היתר: תלוי ביתד או שנתנו ע"ג ספסל. דלא דמי לעודו בידו וגם לא להניח ע"ג קרקע מהו: אמר וכו'. פשוט לן דאם היה עדיין רותח גמור מותר ואם לאו אסור: בשלא העביר את ידו ממנו. כלומר לא אמרן דתלוי ביתד שרי אלא דוקא כשהניח גם ידו עליו הלכך שרי: אבל בשסילק ידיו ממנו אסו'. דדמיא עפי להניח ע"ג קרקע:

הלכה ב מתני' תנור. מתוך שקצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו לתוכו טפי מכירה: כופח. עשוי חלל ככירה אבל ארכו כרחבו ואין בו אלא כשיעור שפיתת קדרה אחת וכירה יש בה שפיתת שתי קדרות: גמ' אפי' לסמוך לו. אבל דופט של כופח אסור ותוכו ועל גבו דתני במתני' לאו דוקא: לאדירא דתנורא. פי' לאגר של תנור וי"ס גרסין לאוירא דתנורא: והתני ב"ק אפילו לסמוך לו אסור. ולא משני מידי ולפי הגירסא שלפנינו לא אם להשיבו דאדירא שאני שהוא רחוק קצת מן התנור ולי"ס כפרים לא רצה להשיב שלא ידע ברייתא דבר קפרא: מיקל לנשייא. היה מקל לנשים ששטחו בגדים שבאו עליהם מים על אויר התנור: הורי מדוחק. התיר בשעת הדחק לגרוף התנור וליתן עליו תלתא ענפי ארז הלאים דהי"ל גרוף וקטום: ובלחוד דלא ידעין מגיריית. ובלבד שלא ידעו מזה השכנות שלא יקלו באיסורי שבת: בשבת אתה מהלך אחר הסיקו. אם הסיקו מבפנים הרי הוא כתנור ואם הסיקו מבחוץ הרי היא ככירה: אחר ניפופו. אחר הסגירו אם הוא קצר מלמעלה ורחב מלמטה הרי הוא כתנור ואם לאו הרי הוא ככירה ל"א בשבת אתה מהלך אחר הסיקו כי תנור עושין בו היסק גדול והכירה אין עושין בו היסק גדול ואם עשו בכירה היסק גדול אסור לטמון בתוכו *אא"כ גרוף וקטום ובטומאה אתה ניפופו אם הוא פתוח מלידו הרי הוא ככירה ואם הוא פתוח מלמעלה הרי הוא כתנור ועיין בתוי"ט

הלכה ג מתני' אין נותנין ביצה בצד המיחם. קומקום של נחשת: בשביל שתתגלגל. שתצלה קלה עד שתהא מגולגלת: ולא יפקיענה בסודרין. לא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה מחומו של סודר: בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מכח החמה: והביאו סילון של צונן. מבעוד יום והמים נמשכין ובאין כל השבת לתוך האמה של חמי טבריא: אם בשבת. אותן שבאו בשבת: גמ' תמן תנינן. במסכת תרומות פ"י: תפוח. של תרומה: שריסקו ונתנו. שהוא מרוסק לתוך העיסה: ר' יוסי מתיר. דמי פירות אין מחמיצין:

שנויי נוסחאות (בז"ו) ר"ש כנ"ל רבי שמעון. (בז"ח) מיניה כנ"ל מינה. (בז"ט) שהם קותו כנ"ל שהסיקו. (בז"י) וחימצה כנ"ל וחימיצה.

כבר לאדן

סמיך לאדירא. פי' עפרת התנור: לא ידעין מגיריית. פי' לא ידעו השכנים:

[illegible]

מ"ב ירושלים

[illegible]

מסורת הש"ס

מה פליגין. כי פליגי: במחמן במימיו. של ההפית הוא דקאמרו רבנן דה"ל כמים ומתמוילין: ד"ה מותר. שאינו נתיק כלל אלא סרחון הוא: כדעתי. לשיטתו: כמה שהוא אומר התם אין חימוצו ברור. הלכך לא מיקרי חימוץ וש"ר: כן הוא. סובר כאן במתניתין הואיל ואין הבשול של סודרין בישול גמור שרי: בשלא העביר ידו. מן הכילה בשעה שנתנה בסודר הוא דשרי ר' יוסי דכיון שבידו היא לאו תבשיל ברור הוא: אבל העביר. ידו נמנה נראה כמבשל ואף ר"י מודה דאסור: פגה. תאנה בוסר שטומנין בתבן להתבשל ותבן מוקצה הוא ואסור לטלטלו כגון שהקצהו לבנין: וחררה. שהטמינה אתמול בגחלים ועכשיו כבו ימ"מ נוקצין הן אבל לא כבו לא דמהוך שנהפכי' מכבה את התחתונות ומבעיר את העליונות כדאמרי' לעיל פ' במה מדליקין: אם היו מקצתן מגולין. דאפי' טלטול מן הצד ליכא באוחזה במקום המגולה ואין מגביה התבן אלא מקום המגולה: בין כך ובין כך. אפי' אינם מגולים: תוחב. התאנה או החררה בשפוד או בסכין דה"ל טלטול מן הצד ושרי: קתדרה. מין ספסל: ור"ש מתיר. כיון שאינו מתכוין לעשות חריץ ודבר שאינו מתכוין שרי א"כ ה"ה כאן מותר לתחוב בשפוד כיון דאינו מתכוין: משוקעות בטיט שמותר לטלטלו. שהגומא שבטיט עומדת ואינו מזיז העפר שבצד הגומא ואינו סותם הגומא: ודכוותה מותר להחזירו. שאינו כמו חופר גומא שהרי עומדת היא: אף אנן תנינן. במתני' דכלאי' הטומן לפת וצנונות תחת הגפן בזמן שמוקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום שביעית וכו' וניטלין בשבת משמע אפי' לרבנן דסבירא להו דבר שאינו מתכוין אסור הכא שרי וה"ד שיהו ניטלין בשבת אפי' לרבנן. אלא במשוקעות בטיט איירי דשרי אפי' לרבנן וכר' אילא: דרבי שמעון היא. מתניתין דכלאים דמוהרת בשבת כרבי שמעון אתי' ולא כרבנן וליכא לסייע לר' אילא: מתני'. דפ"ב דביצה מוכחת כן: מפני שכובשת. חריץ הנראה בהילוכו לא על ידי חפירה הוא אלא כובשת והורסת הקרקע ונדוש תחתיה ונעשית מקומו נמוך אבל אינו זז עפר ממקומו ולא הוי מלאכ' דלאו תולדות דחורש הי' הרי שלא הוציא ר"י במתני' אלא עגלה של קטן מפני שכובשת אבל כור ממש אסור ור' יהודה דמתני' היינו רבנן דרבי שמעון: והא תנן. במתני' דכלאי' ואינו חושש לא משום שביעית והא ודאי לאו ר' שמעון היא ומתריבה לאו ר' שמעון סיפא נמי לאו ר"ש: דפתר לה בשביעית כר' שמעון. דהיך אפשר לפרש כר' שמעון: דרבי שמעון מתיר. דהא ר"ש מתיר ספיחים בשביעית א"כ אפי' מכוסים העלים נמי שרי דאם הוסיף אינו אלא ספיחים ושרי: ואת אומר הכין. וכי תוכל לומר כן דרבי שמעון אוסר בעלי' מכוסים בשביעית: ומשני אף על גב דר' שמעון מתיר ספיחים בשביעית. ליקח אוכל מכל אדם שתוקן שאינו חושש לו משום קדושת שביעית. והרי"פ מודה הוא אם ידוע שהן מן המשומר שנוהג בהן קדושת שביעית ל"א יודה היא שצריך לבערן בשביעי' והני כשהן מגולין אינו טהג בהן קדושה שביעית כלל: ותנינן. בברייתא עלה ניתני' הכי כיימי: שהרו מלטמא. הטומן לפת וצנונות אם מקצת עליו מגולין הרי הם ככטומים ועהרו מלטמא וכן תנינן בפ"ד דמעשרות אינו חושש וכו'. אף על גב דלענין טומאה כנטועים הן לענין שביעית כתלושים ואינו חושש לא משום שביעית דכלא"ה ספיחים הם ולא משום קדושת שביעית א"כ שביעית נקט ברייתא משום כרוב דמודה רבי שמעון בספיחי כרוב דאסור וכרבנן כפ"ח דשביעית ל"א דפריך ותנינן בברייתא דספיחים מטהרים הירקות כאלו נטען ואפ"ה אינו חושש לא משום שביעית א"כ ע"כ דמתני' לאו ר"ש היא ואיכא סייעתא לדר' אילא:

ימה פליגין במחמץ במימיו אבל המחמץ בנופו דברי הכל מותר. רבי יוסי כדעתיה כמה דו אמר תמן אין חימוצו ברור. כן הוא אמר הכא אין תבשילו תבשיל ברור. תנא אמר רבי יוחנן בר מרייא בשלא העביר ידו מטנו אבל העביר אסור. *פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים אם היו מקצתן מגולין ניטלין בשבת ואם לאו אין ניטלין. א רבי לעזר בר תדאי אומר בין כך ובין כך תוחב בשפוד ובסכין ונוטל. אתייא דרבי לעזר בר תדאי כר"ש *דתני *לא יגרר אדם את המטה ואת הכסא ואת הספסל ואת הקתדרה מפני שהוא עושה חריץ. י ור"ש מתיר. ר' בא בשם רבי הונא ר' חניי בשם ר' זעירא ר' יוסה בשם רבי אילא מודין חכמים לר"ש בכסא שרגליו משוקעות בטיט שמותר לטלטלו. כמה דאת אמר מותר לטלטלו. ודכוותה מותר להחזירו. א"ר יוסי אף אנן *תנינן ניטלין בשבת. א"ר יוסה בי רבי בון דר"ש היא. א"ר יוסי מתני' אמרה כן *כל הכלים אינן נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת. והא תנינן שביעית. אית לך מימר שביעית כרבי שמעון דפתר לה שביעית כרבי שמעון דרבי שמעון *מתיר בספיחי שביעית ואת אמר הכין. אף על גב דרבי שמעון מתיר בספיחי שביעית אית ליה משום שביעית ומשום קדושת שביעית. ותנינן על דרבי שמעון טהרו מלטמא אינו ה... לא משום שביעית ולא משום קדושת שביעית

תמן

מה פליגין. רבנן על ר' יוסי כשמחמץ במימיו כדקתני שריטקי והמחמץ במימיו שהן יאינים אבל במחמץ בגופו של תפית ד"ה מותר דאין זה חימוץ: ר' יוסי. ...מתיר הכא במתני' כשפקעת כילה בסודרין כדעתיה דכותה דהיא ר"י דאמר תמן אין חימוצו ברור והינו אסור משום מחמץ בתרומה אלא בחימוץ ברור ונמי כן הוא אמר הכא לענין שבת דאינו אסור אלא כבישול ברור לאפוקי הך דכילה בסודרין דלאו בישול גמור הוא. וגרסינן להא נמי בריש מסכת חלה: תנא אמר ר' יוחנן בו מד"א וכו'. כדקאמר לעיל בסוף הלכה א' דמיחם שפנו מע"ג האש ונתנו ע"ג ספסל ולא העביר את ידו קתני מותר להחזירו אבל אם העביר את ידו ממנו אסור להחזירו והא דהדר תייתי לה הכא לאשמעינן דהאי דינא דמתני' אין נותנין כילה בצד המיחם אף בצד המיחם שפנוי מע"ג הכירה והניחו ע"ג ספסל ולא העביר ידו ממנו קאמר וכלומר בשעה שהעבירו מע"ג האש אין נותנין כילה בידו בשביל שתתגלגל דאכתי רותח הוא ולאפוקי אם סמל מעט ונתנן בידו דשוב אינו מבשל: פגה שטמנה בתבן וכו'. תוספתא היא סי"ו דמכלתין וגרסינן לאה לעיל סי"ח דכלאים בהלכה ט' ותייתי לה הכא איידי דאיירי במתני' מטמין הטמנה בחול: פגה. תאנה שלא בשל כל צרכה וטימנה בתבן להתבשל ותבן מוקצה לטיט הוא: אם היו מקצתן מגולין. ויטל הוא לאחוז בהן ויטלן ואפילו טלטול מן הצד לא הוי: בין כך ובין כך וכו'. דטלטול מן הצד הוא ולאו שמיה טלטול: אתיא דר"א בר תדאי כר"ש. דמתיר בדבר שאינו מתכוין וה"נ אינו מתכוין לטלטל לדבר האסור אלא לשפוד ולסכין שהן לדברים הניטלין בשבת ואע"פ שטלטל התבן עמו טלטול מן הצד הוא: דתני. בתוספתא דביצה סוף פ"ב לא יגרר אדם וכו' ור"ש מתיר משום דדבר שאינו מתכוין הוא: שמותר לטלטלו. דמכיון דמשוקע בטיט אינו עושה חריץ ואע"ג שהטיט ניטל עמו טלטול מן הצד הוא: כמה דאת אמר וכו'. מילתא באנפי נפשה היא וקמ"ל דאף לאחר שעשה בו גומא מותר להחזירו: אמר ר' יוסי אף אנן תנינן. במתני' דכלאים פ"א הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשרות וניטלין בשבת וא"כ הא דר"א בן תדאי לא צריכה לאוקמי כר' שמעון דהא תהאי מתני' שמעינן דטלטול מן הצד לאו בריה טלטול ובכה"ג אף חכמים מודו לר"ש: אמר רבי יוסי בר' בון. דמהאי מתניתין לא ש"מ דחכמים מתירין בטלטול מן הצד דאיכא למימר דר"ש היא ומשום דהוי דבר שאינו מתכוין: אמר ר' יוסי מתני' אמרה כן כל הכלים וכו'. מתני' דסוף פ"ב דביצה ואדלעיל נמי קאי דקאמר מודים חכמים לרבי שמעון כשרגליו משוקעות בטיט וכלו' דמיהא הכי שמעינן לה נמי ממתני' דקתני התם ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת ואינה עושה חריץ אלמא כל היכא דליכא למיחש לחריץ לא פליג ר' יהודה וא"כ ש"מ נמי דבטלטול מן הצד לר"י לאו שמיה טלטול. ובכלאים שם לא גרים להא כ"א בכילה שם: והא תנינן שביעית כרבי שמעון דפתר לה וכו'. בתמיה והיכי פתרת להמתני' דכלאים כרבי שמעון והא תנינן אם היו מקצת עליו מגולין אין בהם משום שביעית ומשמע דאם אין מקצת העלין מגולין יש בהן משום ספיחי שביעית והא ר"ש מתיר בספיחי שביעית כדגרים רפ"ט דשביעית רש"א כל הספיחין מותרין ואת אמר הכין דמתני' דקתני אם מקצת עלין מגולין בדוקא כר"ש היא הא לדידיה בלאו הכי מותרין הן: ואע"ג דר"ש מתיר וכו'. כלומר הי מנים הא לא קשיא דלעולם כר"ש מיתוקמא דאע"ג דר"ש מתיר בספיחי שביעית מ"מ אית ליה משום שביעית ומשום קדושת שביעית והיינו שצריך לאכלן בתורת שביעית ובקדושת שביעית כדרך שאינו נגי שביעית והשתא מפרשינן להמתני' נמי הכי דאם היו מקצת עלין מגולין אינו חושש לאכלן בקדושת שביעית: ותנינן על דרבי שמעון וכו'. כלומר והא נמי תנינן בברייתא כהדיא אליבא דר"ש ד"ש מקצת העלין מגולין טהרו מלטמא לפי שאינו רוצה בהשרשתן ואינו חושש לאכלן לא בתורת שביעית ולא משום קדושת שביעית:

חמה

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

רידב"ז

אע"ג דר"ש מתיר בספיחי שביעית א"ל משום שביעית ומשום קדושת שביעית ר"ל אף על גב דלר"ש בלא"ה מיתר אפילו ד... שביעית מכל מקום נסקא תיגה כהא דמותר משום שביעית לענין ... לאכול בקדושת שביעית ומביא ראי' מברייתא דתנינן בהדיא בברייתא אינו חושש לא משום שביעית ולא משום קדושת שביעית ועל כרחך דהברייתא נמי אליבא דר' שמעון והיינו דקאמר ותנינן על דר' שמעון טהרו מלטמאות ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום קדושת שביעית וע"כ דאליבא דר"ש היא:

א"ר

שינויי נוסחאות (כ"י) פליגון בכ"י פליגין. (סו"ח) בר בכ"י בן. (ס"ש) כר"ש בכ"י כרבי שמעון. (סו"ש) יונא בכ"י תונא.

טוב ירושלים

תני אתר לי כד מגיח כפלה ספכיב ט' נפיל פ"א סה"ח. ארי"ש מתני' אמרה כן. פי' ק"פ ס"פ דנת [illegible]

תמן אמרין * חמה מותרת תולדת חמה אסורה. רבנן דהכא אמרין בין חמה בין תולדת חמה מותרת. מתני' פליגא על רבנין דהכא לא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה. שנייא היא שהוא עושה חריץ. אילו אמר בקמח יאות. מתני' פליגא על רבנין דתמן דתני ר' שמעון ב"ג אומר מגלגלין ביצים על גב גג של סיד רותח. ואין מגלגלין ביצים על גבי עפר רותח. מה עבדין לה רבנן דתמן. פתרין לה חלוקין על רשב"ג. על דעתין דרבנן דתמן מעשה שעשו אנשי טבריא. ועל דעתין דרבנן דהכא סלקת מתניתין כמעשה שעשו אנשי טבריא: מעשה שעשו אנשי טבריא כו'. *בראשונה היו סותמין את הקמין מע"ש ונכנסים ורוחצין בשבת נחשדו להיות טמלין אותו עצים מערב שבת והיא דליקה והולכת בשבת. ואסרו להן רחיצה והתירו להן זיעה. נחשדו להיות נכנסין ורוחצין ואמרו מזיעין היינו ואסרו להן רחיצה וזיעה. היו שם שתי אמבטיות אחת של מתוקין ואחת של מלוחין. נחשדו להיות מגלין את הנסרין ורוחצין במתוקין והן אומרים במלוחין רחצנו ואסרו להן את הכל. כיון שנתגדרו היו מתירין להן והולכין. מתירין להן והולכין. עד שהתירו להן מי מערה וחמי טבריא. ולא התירו הבאת לונטיות. ומי התיר הבאת לונטיות רבי חנינא בן עקיבה. *דתני ג' דברים התיר ר' חנינא בן עקיבה. התיר עצה שבים. והתיר כצוצרה. והתיר הבאת לונטיות. תמן *תנינן הרוחץ במערה או במי טבריא מסתפג אפילו בעשר לונטיות ולא יביאם בידו. שמואל אמר

מה

פני משה

תמן. בבבל אמרין על הא דתני במתניתין ולא יטמיננה בסודרין דכי קא קתני סודרין דהוו הגלה בחמה ממש מותרת דמינכרא היא ולא מיחלפא תיה באור ובתולדת חמה היא דאסור דלא מינכרא ינזרינן תולדת חמה אטו תולדת האור דהוי בישול: מתני' פליגא על רבנן דהכא. דהאיך מתרצין להא דתנינן ולא יטמיננה בחול וכו' דבשלמא רישא לא קשיא להו ולא יפקיענה בסודרין דתני לשנויי כי קאמרינן אליבא דר' יוסי היא דקאמרינן דאיהו מתיר אף בתולדת חמה אלא סיפא ולא יטמיננה בחול דלא פליג ר' יוסי וא"כ ש"מ דטעמא דר' יוסי דמתיר בסודרין לאו משום דס"ל תולדת חמה מותרת ולרבנן דתמן ל"ק דכי קאמרי אליבא דת"ק הוא דקאמרי ומותבי להם פא כת"ק: שנייא הוא שעושה חריץ. לעולם רבנן דהכא אליבא דר' יוסי היא דאמרי דאיהו ס"ל דאף תולדת [illegible] דס"ל בחול ובאבק דרכים שהוא עושה חריץ כשמטמין בתוכן והוי כחופר גומא והלכך מודה ר' יוסי: אלו אמר בקמח. שגרתה מן החמה לא יטמיננה יאות הוה את מקשי אבל במעט טעמא אחרינא איכא: מתניתא. הך ברייתא דלקמיה פליגא על רבנן דתמן: על גב גג של סיד רותח. שגרתה מן החמה דהוי תולדת חמה וקתני מגלגלין: ע"ג עפר רותח. שגרתה מן האש שבלידו והוי תולדת האור: מה עבדין לה רבנן דתמן. להא דרשב"ג וקאמר דפתרין לה למתני' דידן דחולקין חבריו על רשב"ג וס"ל תולדת חמה אסורה דגזרינן אטו תולדת האור: על דעתין דרבנן דתמן מעשה שעשו אנשי טבריא. כלומר לדעתייהו דס"ל תולדת חמה אסורה מתני' דלקמן דקתני דאסרו להם חכמים לאנשי טבריא שהביאו סילון של צונן וכו' אם בשבת וכו' והיינו דאתיא כרבנן דתתן הכל על דפתין דרבנן דהכא דקאמרי אף תולדת חמה מותרת א"כ סלקא מתניתא דהכא כמעשה שעשו אנשי טבריא בעלמא וכלומר דבלקיא פליגא דמתני' והיינו כדקאמרי רבנן דהכא דאליבא דר' יוסי אמרינן דאיהו ס"ל דאף תולדת חמה מותרת כחמה עצמה וא"כ דפליג אר' יוסי ממש כסברת אנשי טבריא פלמן שעשו כך משום דס"ל נמי תולדת חמה מותרת:

הלכה ד מתני'

מעשה שעשו אנשי טבריא וכו' שהביאו סילון של צונן שממשיכין לתוכו מים מבפנים ויום והיו שוקעין את הסילון לתוך אמה של חמין מתני' טבריא כדי שהמים הצוננין הנמשכין בהסילון ובאין כל השבת יתחממו מחמת אמת חמין שלהן: אמרו להן חכמים אם בשבת. כלומר אלו המים שבאין בתוך אותו הסילון בשבת הרי הן כדין חמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה. ואם אלו שבאין בתוכו ביום טוב הרי דינן כחמין שהוחמו ביום טוב ואסורין ברחיצת כל הגוף ומותרין הן בשתיה. וחזרו בהן אנשי טבריא כדאמרינן התם בגמרא כבר תבריניהו אנשי טבריא לסילונייהו: מוליאר הגרוף. הוא כלי שיש לו בפנים בית קבול גדול ומשימין בו מים וסביבות אותו הבית קיבול מבחוץ יש מקום שנותנין שם גחלים להרתיח המים ואם הוא גרוף מהגחלים מע"ש שותין הימנו בשבת מהמים שבתוכו באותו בית קבול: אנטיכי. הוא כלי שיש לו שתי שולים ומשימין המים למעלה והגחלים בין שתי השולים ומתוך כך מתחממין הרבה השולים כעצמן שתחת המים ולפיכך אף על פי שהיא גרופה מערב שבת אין שותין הימנה בשבת מפני שהמים מוסיפין להתחמם גם בשבת שמתוך שהשולים מכוסים חומם משתמר הרבה:

גמ' בראשונה. קודם שגזרו עליהן: את הקמין. כמו קומקומין והן כלים רחבים מלאים מים. וכאן כמרחצאות דעלמא הוה דמיירי: נחשדו להיות ממלאין אותו עצים. כלומר תחת הקמין והיו ממלאין בם מע"ש וכו': מלוחין. והן לרפואה ועל אותן לא גזרו בתחלה אם נסמכו המיקרים מע"ש נחשדו וכו': כיון שנתגדרו. אחר כך כשהיו רגילין להזהר מחמת הגדר שגדרו עליהן חכמים חזרו והתירו להן וכו' ועדיין לא התירו להן הבאת לונטיות דתנן לקמן בפכ"ב במתניתין הרוחץ במי מערה ובמי טבריא וכו' דמעיקרא בני אדם מסתפגין באלונטית אחת ומביאין אותן בידן ומתחילה לא רצו להתיר להם זה להיישב שלא יבאו לידי סחיטה ומי התיר הבאת לונטיות ר' חנינא בן עקביא התיר דס"ל האחל ורבים הן מדברי אהדדי ולא יבאו לידי סחיטה. והגטן דאריפא דהתם קאי וכדמייתי לה לקמן דכאדם אחד אפילו נסתפג בעשר אלונטית לא יביאם בידו ור' חנינא בן עקביא התיר אפי' כאדם אחד: התיר עצה שבים. עצה מלשון עצין וכלומר ספינה קטנה והגטן דבילה גרסינן מלשון האי כאיתא דמיטן והאי התירא אמרינן בפ' במה אשה ובכמה מקומות דאסרו חכמי' ואמרו לא ישא אדם מי הטאת ואפר חטאת ויעבירם בספינה ולא ישיטם על פני המים אחד ירדן ואחד שאר נהרות ר' חנינא בן עקביא אמר לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה אבל בים ובשאר נהרות מותר: והתיר כצוצרה. בפ"ח דעירובין תנן גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין ממלאין הימנה בשבת אא"כ עשה לה מחיצה גבוה עשרה טפחים ר' חנינא בן עקביא אומר גזוזטרא שיש בה ד' אמות על ד' אמות חוקק בה ד' על ד' וממלא: והתיר הבאת לנטיות. דתמן תנינן. בפ' שבית הריחן וכו' כדאמרן: שמואל אמר. על זה שאמר דר' חנינא בן עקביא התיר הבאת לונטיות:

קרבן העדה

חמה. לחמם דבר בשמש עצמה: מותרת. דאין דרך בשולו בכך וחמה באור לא מיחלפא דליגזור הא אטו הא: תולדת חמה אסורה. תולדת החמה היינו סודר שהוחם בחמה אסור דגזרינן אטו האור דמחן דחזי סבר דתולדת האור נינהו: בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מכח חמה ואסור לכ"ע ואפי' לר"י ורישא בסודרין דנתיר ר"י טעמא אחרינא אית ביה משום דאין מבשלו ברור מיהו לרבנן דהכא קשיא הא לא הוה אלא תולדה דחמה: שנייא. שאני התם בחול ובאבק דרכים דאסיר לאו משום איסור בישול אלא מפני שהוא עושה חריץ בחול כבטל הבינה ממש: אלו אמר. במתני' ולא בקמח: יאות. שפיר הוה מקשה דליכא למימר טעם איסורא משום חריץ דבקמח לא שייך חריץ דאינו נותקיים כי דופני הגומא יפלו ולא יוכלו להתקיים משא"כ בחול ובאבק דרכים שפיר י"ל דאסור משום חריץ א"נ דנפירות וקמח לא שייך גומא כ"כ הר"ן: סיד רותח. שרתחו חמה: ע"ג עפר רותח. מפני שמוזו אבל על גבי סיד רותח אף על גב דתולדה דחמה היא שרי וקשיא על רבנן דתמן דאסרו: חולקין על רבן שמעון בן גמליאל. רבנן פליגי על רבן שמעון בן גמליאל והלכתא כוותייהו: על דעתין דרבנן דתמן ניחא מעשה שעשו אנשי טבריא. כחמי טבריא שהן תולדה דחמה ואסרו חכמים: סלקא מתני' וכו'. פסק הלכה כאנשי טבריא וחכמים דאסרו להו טעמא אחרינא הוה להו ומשום גדר אבל הלכה כאנשי טבריא: הקמין. הוא סאלון שבו יוצא העשן: להיות מפלאין. את התנור עצים מע"ש ודולק בשבת: ואסרו להן רחיצה. בחמין לגמרי: והתירו להן זיעה. והיינו שהוא עומד או יושב בבית המרחץ ואינו נותן מים על גביו והוא מתחמם ומזיע: להיות נכנסין ורוחצין. בחמין שהוחמו מבעוד יום: ואסרו להן רחיצה וזיעה. והתירו להן חמי טבריא: אמבטיות. כלים גדולים שנותנים בהם מים לרחוץ בו: אחת של מתוקין. הם מים שנתחממו על האור והיו מחופין בנסרים לשמור חומן: ואחת של מלוחין. הם חמי טבריא: כיון שנתגדרו. ולא פרצו לטבול במרחצאות: הבאת לונטיות. הוא בגד שמסתפגין בו לאחר הרחיצה: התיר. לאנשי טבריא: עצה שבים. להיות טומנין פירותיהן בעצה והיא פסולה של קטניות ואע"פ שלקטו מן השדה בהשכמה והטל עליו אין מכשירין את הפירות דתניא השכים קודם היום להביא פסולת תבואה מן השדה להטמין בו פירות אם לכך נתכוין להשכים שרוצה ושת לו בטל שעליו והשכים עד שלא ייבש הרי הוא בכי יותן ואם בשביל שלא יבטל ממלאכתו אינו בכי יותן ואנשי טבריא בעלי מלאכה היו וה"ל כמי שלא יבטל ממלאכתו: והתיר להו כצוצרה שבים. להוציא מן ביתו על הנהר שתי קורות ונוקרה עליהן והוא שתהא ד' אמות על ד"א וחוקק באמצעיתו נקב שהוא ד' על ד"ט וממלא אע"פ שאין לו מחיצות סביב רואין אותן עשרה טפחים שסביב הנקב לכל צד כאלו הן כפופין למטה והויין לה כעין מחיצה תלויה על המים ואמרי' נמי גוד אחית כאלו יורדין וסותמין עד המים והויין המים שכנגד הנקב רה"י ובליר מהכי לא סגי דאין מחיצה פחות מעשרה בגובה ולא פחות מד' טפחים הלל שביניהם לכך בעינן שתהא הכצוצרה ד' אמות על ד"א: הבאת אלונטיות. להביאם בידו אחר הרחיצה ולא חיישינן שמא יסחוט: תמן תנינן. לקמן בפ' חבית: במערה. מי מקוה מקורה שהוא חם ואין חומו יוצא: נוסתפג אפי' בעשר אלונטיות ולא יביאם בידו. וסתמא קתני משמע ככ"ע אתיא מתני' וקשיא למ"ד דחנינא התיר להבי' אלונטיות בידו:

מה

עין משפט נר מצוה

ב

א מיי' פ"ט מהל' שבת הלכה ג ופכ"ב הלכה ט טוש"ע א"ח סי' שי"ח ס"ג

כא

ג מיי' פכ"ב מהל' שבת הלכה ג טוש"ע שם

כב

ג מיי' שם הל' ב טוש"ע סי' שכ"ו

מסורת הש"ס

[שבת לט ע"ב]

[פ"ו הל"ח]

[פ"ח תוספתא פ"ג כלכה ח, עירובין פ"ב, סה קמ ע"א]

גליון הש"ס

[illegible]

שנויי נוסחאות (בדי נ) במתניתין ד"ו מתניתא. (שורי) חנינא בן עקיבה גד"ו חנינא בן עקביה וג"ל חנגיה בן עקביה כמו בד"ה בעירובין. (שורי) חנינא בן עקיבה ובכ"י חנניה בן עקבית.

מערכת הערוך בראשונה היו סותמין את הקמין כו'. בערך (פ' קמין) בראשונה היו סותמין הקמין מערב שבת ורוחצין בשבת. לשון לעז הוא קמינ"ו (פי' כבשן האש. פסים פ"ם):

הר"א מגריירא

להיות ממלין וכו'. וכתב על זה בשיורי קרבן וזה לשונו ולספר מפני החשד ג"כ ובר"ן כתב בשם יתהם ננחלים ובסיר הוא כמו כבנלי בשבת י"ח ב' ודף ל"ד ריש ע"ב:

עמודי ירושלים

נחשדו להיות מחלין אותן עצים כו' כתב בשירי קרבן ק"ק מאי איסורא איכא ואפשר כו' ע"ש ועיין בתוס' נעלם מהם דברי הרשב"א שבת (ל"ח ע"א) שכתב דכיון דנקבים פתוחין ויצא הבל יהולך כשלו רוחץ בו ודאי אתי לאחויי ולפיכך אסור בהולך בשבת ולק"מ: כבלשון כו לו אוני מבוס פלא יתיר לכל דם לאנשי טבריא ובע הסכנה היתה מתיבה בעמדתי בתק"ח על כני סהתיר ח"ד ופי' כ"נה לה"ח תוין ג"ת גבני בהתיר בים סקן ולדבריט א"ם:

טוב ירושלים

דף יג בעין כת"ם ר' יוסי, וכל זה רק לירוש' אבל יבבלי דאמר תיובתא פ"ב ז"ל כו' אילא ומ"כ האי מפתא דל"ג כר"א דיש לומר דמתני' ר' מתמון היא וא"כ דר' שתמון היא מוכח בפיר לומר דפליג דגולין דנקים אינו רק משום שבת אבל לירושלמי מודה יס"י: דתני נ' כתיר וחב"ם. ק"ל יש כן ה"ל נתקרי ג"ב בזיה בפ"נ נ"ח ובנפיל פ"א כ"ד ולגני נחמת

מה יעביד הזין סבורא דלא יליף ולא שימש. והדא מתני' קודם עד שלא התירו הבאת לונטיות. רבי ירמיה ורבי זעירא רב יהודה בשם שמואל *רבי התיר לונטיות. *תני אין משתטפין א לא בחמין ולא בצונן. א"ר יודא בר פזי ודא מתניתין קודם עד שלא התירו חכמים חמי טבריא. *דתני הרוחץ בחמי טבריא הוא מזלף על עצמו. אבל אחרים לא יזלפו לו. ר"ש בן מנסיא אומר אף הוא לא יזלף על עצמו. מפני שהוא מרבה את ההבל. ומכבד את הקרקע. ר' אחא בר יצחק עאל מיסחי עם בא בר ממל. בטרים בר יטסס חמא חד בר נש מזליף על גרמיה. א"ל כזה אסור בשבת מפני שהוא מרבה את ההבל ומכבד את הקרקע. ר' אבהו הורנין מזלפין ונפל עליו והוא אמר והא רבי לוונטי עאל מיסחי עם ר' יונה חמא חד בר נש מזליף על גרמיה. א"ל לית אנן צריכין חששין ליחידייא. ר' יצחק רובא *עאל מיסחי עם ר'. א"ל מהו מיתן צלוחיתא גו עגלתא. א"ל י הבא 'נו נטלא היא נעשית ככלי שני. ר' יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי *שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ. והלכות בית הכסא בבית הכסא. כהדא רבי שמעון בן אלעזר עאל מיסחי עם רבי מאיר. אמר ליה מהו לקנח. אמר ליה אסור. י מהו להדיח. אמר ליה אסור. ולא כן שמואל שאיל לרב מה לענות אמן במקום מטונף. י והוא אמר אסור. ואסור דאמרית לך אסור. אשכח תנאי תני י 'אין שואלין הלכות המרחץ והלכות הכסא בבית הכסא: אם בי"ט כחמין שהוחמו בי"ט כו'. *חמין שהוחמו בי"ט. וכן חמין 'שהוחמו מע"ש לשבת. *רב ושמואל חד אמר י מרחיין בהן פניו ידיו ורגליו. וחרנה אמר מרחיין בהן כל גופו איברים איברים. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דתני שמואל מרחיין בהן פניו ידיו ורגליו. הוי רב די אמר מרחיין בהן כל גופו איברים. חד פילוסופיס שאל לבר קפרא. אבלט שאל ללוי סריסא מותר לשתות י ואסור לרחוץ. א"ל אם תראה סרים מחבק עם אשתך שמא אינו רע לך. א"ל אין. א"ל ומכי הוא לה כלום. אמר לו שלא תתפריץ. אמר ליה והכא שלא יתפרצו. כיון שיצא אמרו לו תלמידיו רבי לזה דחיתה בקנה. לנו מה את משיב. אמר להם והלא כבר נאמר °אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם: מולייר הגרוף שותין ממנו בשבת.

הא

קרבן העדה

מה יעביד וכו'. מה יעשה התלמיד הזה שמקשה מנומני' שנמל משניות ולא למד גמרא ולא שימוש ת"ח כלומר שלא שימש כל צרכו דלא קשיא מידי: והדא מתני'. דאסרה הבאת לונטיות כיר נשנית קודם שהתיר ר' חנינא בן עקביא: משתטפין. שופכין על כל גופו: הורת אור

לא בחמין. שהוחמו מע"ש: ודא מתניתא. הך ברייתא שאוסרת שטיפה נשניה קודם שחזרו חכמים להתיר רחיצה בחמי טבריא: הוא מזלף על עצמו. הייט להשתטף: מפני שמרבה את ההבל. שיוצא מן החמין ונראה כמחמם: ומכבד את הקרקע. פי' שמרבין את הקרקע שמתוך שהוא מזלף על עצמו המים נופלים ע"ג קרקע ביתו: עאל מיסחי. נכנס לרחוץ עם בא בר ממל במרחץ של בטרים בר יטסס: חמא חד בר נש. ראה אחד שהוא מזלף על עצמו ואמר לו כר"ש בן מנסיא: ר' אבהו. אמר לא כך היה המעשה אלא אחרים היו מזלפין ונפל על ר' בא וא"ל ר"א בר' יצחק שאסור לעשות כן וכה"ק הורה: והוא אמר. ור' בא בר ממל אמר ליה לר' אחא והרי ר' לוונטי לא אמר דבר כשראה שמזלפין: לית אנן צריכין. אין אנו צריכין לחוש לר"ש בן מנסיא דאוסר דיחידאי הוא וחכמים פליגי עליו אבל שאחרים יזלפו עליו אסור לכ"ע: עאל מיסח עם ר"י. נכנס בשבת בחמי טבריא שלא נאסרו כדאמרי' לעיל חזרו והתירו להן חמי טבריא: מהו להניח. פך של שמן בתוך העיגול שהמים בתוכו כדי להפשיר השמן לסוך ממנו קודם רחילה והעיגול כמו בריכה עשויה בקרקע שהמים נכנסים שם ונאספים: הבא נו נטלא. שיטול המים בתוך כלי אחר וה"ל כלי שני ומותר ליתן בתוכו פך של שמן דכלי שני אינו מבשל דהעיגול חשיב ככלי ראשון שנרתחו שאע"פ שהעבירו מעל האור מבשל כדתנן האלפס וכו': ופריך ולא כן. סובר רב דאפי' הלכות המרחץ אסור בבית המרחץ: ואסור דאמרית לך. שפסקתי הלכה במקום מטונף אסור לי לעשות כן אלא שאמרתי לך כדי לאפרושך מאיסורא. נ"א ואסור דאמרתי לך אסור כלו' דהאי אסור דאמרתי לך אלו שאלתני על כך במקום המטונף היה אסור לי לאומרו כן פי' הר"ן והראשון נ"ל: אשכח תנא דתני. כרב דאפי' הלכות המרחץ אסורים: מרחין כל גופו איברים איברים. כלומר כל גופו מותר לרחוץ אבל לא בבת אחת אלא איברים איברים: הוי רב. הוא * דאסר איברים: אבלט וכו'. כלומר וכן אבלט שאל ללוי סריסא: לוי סריסא. כך שמו: מותר לשתות. חמין שהוחמו בי"ט ולמה אסורין לרחוץ בהן: א"ל ומכי הוא לה כלום. וכי מכשיל הוא אשתך בעיניך הלא אף אם יזנה עמה לא לו יהיה הזרע. ל"א בסרים שאין לו זכרות כלום ניהו היינו טומטום לכן פי' הראשון עיקר: א"ל. שלא תרגיל עצמה בפריצות: א"ל וה"נ. לגבי רחילה תפסו חכמים שרגילו עצמם לחמה אף שלא לצורך כלל אבל לשתי' לא תפסו הדבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזונו משא"כ ברחילה: אך אשר יאכל לכל נפש וגו'. ורחילה אינה שוה לכל נפש אלא למפונקים והא דשרי לפניו ידיו ורגליו דוהו שוה לכל נפש:

הא

פני משה

מה יעביד הדין סבורא. מה יעשה זה שאומר מן הסברא דלא יליף: ולא שימש. הכא ס דא"כ והדא דתני' קודם עד שלא התירו הבאת לונטיות נבל ת בחייה והרי אם ר' חנינא בן עקביא התיר בחיה קודם רבי שהוא בנו של עקביא בר מהללאל והאיך סתם לה רבי במתניתין לאיסור: רבי התיר לונטיות. אחר ששנה במתניתין לאיסור חזר ט והתיר דיחידאה הוא כדאמרינן התם דכגן חכימאי מתני לה: תני. בתוס' פרק ד': אין משתטפין. כל גופו: והא מתניתא. דבתוספתא קודם עד שלא התירו להן חכמים חמי טבריא כג"ית כדאמרי' לעיל דמתחלה אסרו להן את הכל וחזרו והתירו להן מי מערה והמי טבריא: דתני. וכן תנן נן בברייתא הרוחץ בחמי טבריא וכו' לפי שהתירו להן: אבל אחרים לא יזלפו לו את הגם מפני שהן מרבים לזלף עליו ויבא לידי זיעה ואיתה לא התירו: מפני שהוא מרבה את ההבל. עליו ויבא לידי זיעה ומכבד את הקרקע כלומר שתוך שהוא מרבה לזלף במים יבא לכבד את הקרקע: עאל מיסחי וכו' בטרים בר יטסס. נכנס לרחוץ עם ר' בא במרחץ של טרים בר יטסס וראה לאחד שהוא מזלף ומרבה במים על עצמו ואמר כזה אסור לעשות בשבת: ר' אבהו הורנין וכו'. היה נוהג שהיה אומר להחרים שיזלפו והמים נופלין עליו והיה ר' אבהו אומר להרוחץ שלא יהיה קשה בעיניהם תן הא דתני לעיל אבל אחרים לא יזלפו לו אבל הא ר' לוונטי נכנס לרחוץ עם ר' יונה וראה אחד שהיה מזלף על עצמו ולא הניח לאחרים שיזלפו עליו וא"ל לית אנן צריכין הששין ליחידאה דהאי ת"ק דהברייתא יחידאה היא אלא דגם אחרים מזלפין עליו: צלוחיתא גו עגלתא. אם מותר ליתן צלוחית של שמן לתוך כלי עגולה שנתלה מים החמין כדי לפשר את השמן וא"ל הבא מים מתנה ט נטלה אחת ונעשית בכלי שני ומותר: שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ. אע"ג דאסור בדברי תורה ואפי' להרהר בהלכות המרחץ כהדא וכו' בשבת לאחר שהתירו חמי טבריא ושאל מהו לקנח עצמו ממי רחילה בסדין וא"ל אסור מפני סחיטה מהו להדיח את הקרקע וא"ל אסור משום אשויי גומות אלמא דשואלין בהלכות המרחץ בבית המרחץ: ולא כן וכו'. ואמר לו אסור ו די אסור דאמרת לך נמי אסור היא דאין מסיכין בבית המרחץ תיהו אנא דאמרי לך יאסר משום דלאפרושי מאיסורא מיתר וקשיא גבה דהשיב ר' מאיר במרחץ אע"ג דהתם נמי לאפרושי מאיסורא הוה ת"ח היה לו להשיב נמי כן בשאלה הראשונה אסור ואסור דאמרת לך אסור ושוב לא היה שואלו שאלה שנייה ומעצמו היה נמנע מלהדיח אחר שנסתפק לו זה: אשכח תנאי. כלומר דמשני דאשכחן תנאי פליגי בה דתני תלא אין שואלין ותידך כהאי ברייתא דתני ריב"ל דשואלין ור"מ כהאי תנא דריב"ל ס"ל: אם ביו"ט וכו'. ומייתי עלה הא דאיתמר פלוגתא דאמוראי באיסור רחילה בי"ט ואי הוא: מרחין בהן פניו ידיו ורגליו. אבל לא כל גופו ואפי' איברים איברים כדתנן במתני'. ואידך אמר דמרחין הוא כל גופו איברים איברים ובלבד שלא ירחוץ כל גופו בבת אחת ואהאי דהוילה דהנינן במתני' דאסור ביו"ט: ולא ידעין. מי מהניהם אמר כך וחבירו אמר כך אלא מן מה דאשכחן בהדיא דתני שמואל מרחין בהן פניו ידיו ורגליו הוי דרב הוא דאמר כל גופו איברים: חד פילוסופיס שאל לבר קפרא ואבלט נ"כ פלוסופ וכו' שאל בחכמות שאל נ"כ זה ללוי סריסא. כך היה שמו על הא דאמרי רבנן אסירין ברחילה ומותרין בשתיה מותר הוא לשתות ואסור הוא לרחוץ בחמיה ואם מותר הוא הכל מותר והשיב לו דרך משל אם תראה סרים אחד מחבק הוא עם אשתך שמא אינו רע בעיניך והשיב לו הן וא"ל ולמה וכי מכי הוא לה כלום הלא סרים הוא ומה מחסיר הוא לה וא"ל ואעפ"כ כדי שלא תתפרץ באיסור ותעשה כן עם אחר וא"ל אף הכא נמי כן שחששו חכמים כדי שלא יתפרצו ויבאו להקל באיסור יום טוב ולכך אסרו להן המותר: והלא כבר נאמר אך וגו'. ושתיה בכלל אכילה היא ואותה דוקא התירה התורה שהיא שוה לכל נפש אבל לא רחילה. וגרסי' לה לקמן בפ"כ דביצה בהלכה ה':

הא

מסורת הש"ס

[illegible]

עין משפט נר מצוה

[illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

שינויי נוסחאות (פ"ו) כתניתין בד"ו מתניתא. (פופ"ו) עליו בנ"י עלוי והא כנרי"ד וה (פ"י.) עם ר' בה"ו עם רבי. (בוכ"ו) והוא אמר אסור בנרי"י אמר ליה אסור. (סוכ"ח) המרחץ והלכות בנ"י המרחץ במרחץ והלכות.

מערכת הזוהר

עאל מיסחי עם בא בר ממל בטרים בר יטסס בערוך (ע' טר ד) ורבי אחא בר יצחק על למסחא עם רבי אבא בר ממל בטרים. בטרים פי' מרחץ בלשון יונית לום ו (מכ"ם). פי' טרם בלשון יוני וכופי מים, חמין למי מכרת נגעים): (ר' יצחק) רובא כו' בעתך (פנן סמלא) רבי יצחק רובא על מיסחי עם רבי אמר ליה מהו ליתן צלוחיתא גו עגלתא אמר ליה תבה גו ספלא. פירוש עגלתא אנן ספלא קורין בלשון ישמעאל לספל. (פירוש ספל). פירש בלשון לועזי בד ורל"י:

(כבר לא ו) א"ל מהו מיתן צלוחיתא גו עגולתא א"ל הבה גו שעלא היו [illegible] מל"ל. ספל דלי בערבי:

טוב ירושלם

והדא מתניתין קודם עד שלא התירו כו' עיין פ"ק מה שהקשה [illegible] לפי המכילה [illegible] כבר הכיתי ירושלמי זה מעתר להדיא [illegible] חלמידיו [illegible] ולא ידענא מאן אמר הא ותמן אמר דא לעיל פ"א [illegible] בפרק כ"ה פ"ו סוף פ"ס פ"ד כים כ"ס פי"ג ס"א:

ברא ר' שמעון בן אלעזר עאל מיסחי עם ר' מאיר. פי' תוס' קט"ו ב' ד"ה [illegible]

הא אם אינו גרוף לא. אמר ר' שיין מפני שהגחלים נוגעות בגופו. אמר ר' חנינה בריה דר' הילל מפני שהרוח נכנסת בגופו והגחלים בוערות. אמר רבי יוסי בי רבי בון מפני שהוא עשוי פרקים הוא מתיירא שמא נתאכל דיבוקו והוא מוסיף מים: אנטיכי אף על פי שגרופה אין שותין ממנה. רבי חנניה רבי יוסי ר' אחא אבא בשם רבי יוחנן מפני שהיא מתחממת מכתליה. רבנן דקיסרין רב הונא בשם רב אם היתה גרופה ופתוחה מותר:

הלכה ד מתני'

מיחם שפינהו לא יתן לתוכו מים צונין בשביל שייחמו אבל נותן הוא לתוכו ולתוך הכוס כדי להפשירן: **גמ'** רבי בא בר בריה דר' חייא בר בא ר' חייא בשם ר' יוחנן לא שנו אלא לתוך הכוס. הא לתוכו לא. א"ר מנא קשייתה קומי ר' בא לא תני ר' יוחנן על סיפא לא תני על רישא בשביל שייחמו הא להפשירן לא. אתא רבי בא בר כהנא רבי חייא בר אשי בשם רב אם להחמן אסור אם להפשירן מותר. תני נותנין חמין לתוך צונין אבל לא צונין לתוך חמין כדברי בית שמאי. ובית הלל אומר בין חמין לתוך צונין, בין צונין לתוך חמין מותר. במה דברים אמורים בכוס אבל באמבטי חמין לתוך צונין מותר וצונין לתוך חמין אסור. ורבי שמעון מתיר. אתיא דרב כרבי שמעון בן אלעזר מנסיא ורבי יוחנן כרבי יוחנן בן נורי. תני רבי יוחנן בן נורי אומר מימלא הוא אדם חבית של מים ונותנה כנגד המדורה לא בשביל שתיחם אלא בשביל שתפיג צינתה. יורד הוא אדם וטובל בצונן ועולה ומתחמם כנגד המדורה דברי ר"מ. וחכמים אוסרין. יאות א"ר מאיר. ומה טעמון דרבנן. ייבא כיי דמר רבי זעירא בשם רב יהודה מותר להפשיר במקום שהיד שולטת. ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת. אפי' במקום שאין היד שולטת עד איכן. ר' יודה בר פזי ר' סימון בשם רבי יוסי בן חנינה עד שיהא נותן ידו לתוכה והיא נכוית. הכל מודין בכלי שני שהוא מותר. מה בין כלי ראשון מה בין כלי שני. א"ר יוסי כאן היד

קרבן העדה

...מ"ט נ"ש מכירה שאינה גרופה דמותר להחזיר: מפני שהגחלים נוגעת בגופה. דמולייאר היינו כלי שיש לו שני שוליים והתחתון חלל כעין מחיצות שלנו ונותנין הגחלים בתחתון ובעליון המים ולא התירו בכירה אא"כ אינה נוגעת בגחלים כדאמרינן לעיל בריש פרקין דעליה תנן אבל תוכה אסור דהיינו עד נ' או עד מקום שנעשה חרין: מפני שהרוח נכנס. בתוך המולייאר דרך נקבים והגחלים בוערים וה"ל כמבשל בשבת וגזרינן דלמא אתי איהו גופי' לחתויי ואפי' קטומה אסור': מפני שהוא עשוי פרקים. שהמולייאר נעשה מחתיכות נחושת ומחובר בבדיל ושפרת מיישינן שמא יתן מים בתוכו אף בשבת כדי שלא יתאכל ויותך הדבר המדבקו ע"י האש: מפני שהיא מתחממת מכתליה. שאנטיכי היינו כלי שיש לו בית קיבול באמצע לגחלים וסביב לו בית קיבול מים נמצא שהגחלים הם מחממין אותו מכל צד ומתבשל מהרה: ופתוחה. מלמעלה או מלמטה שהחום יוצא מונה שרי:

הלכה ד מתני' המיחם. קומקומין של חמין: **גמ'** אלא לתוך הכוס. הוא דמותר ליתן להפשי' אבל לתוכו. אפי' להפשיר אסור: לא תני ר"י על סיפא כו'. כלומר בין סיפא וכין רישא קאי לר"י דבסיפא תני בפירוש אבל ט"ן הוא לתוכו וכו' וברישא תני לא יתן לתוכו בשביל שיחמו אבל להפשיר מותר אפי' לתוכו: בשם רב אם להפשירן מותר. אפי' בתוכו ובמתני': חמין לתוך צונן. התחתה גבר ואין החמין מרתיחין את הצונן אלא מפשירן: ולא צונן לתוך חמין. שהתחתוני' מרתיחין את העליונים דתתאה גבר ל"א חמין לתוך צונן היינו חמין מועטים לתוך צונן מרובים ולכך אין מבשלין ולא צונן לתוך חמין היינו צונן מועטים לחמין מרובים: בכוס. דלפתי' קבעי להו ולא ניחא ליה שיתחמו הרבה ועוד דכלי שני הוא: ה"נ ור' שמעון בן מנסיא מתיר אתיא דרב כר' שמעון בן מנסיא. וה"פ ור' שמעון בן מנסיא סובר אע"ג דתתאה גבר כיון שאינו יכול לבשל שרי ורב דמתיר אף ליתן צונן לתוך חמין המיחם דדמיא לאמבטי כדי להפשירן כר"ש בן מנסיא: לא בשביל שתיחם. לא שיהיה לאפשר שיחמו שם: אלא בשביל שתפיג צינתה. במקצתן שתפוג מתחלתה כמו וריתו לא נמר מתרגמינן וריחיה לא פג: ומתחמם כנגד המדורה. אף על פי שמפשיר המים שעליו: יאות אמר ר' מאיר. שפיר קאמר ר"מ דהרי אין איסור בהפשר מ"ט דחכמים דאסרו: ומשני ייבא כיי. אתיא כי הא דאמר רבי זעירא: ה"נ ואפילו במקום שהיד שולטת עד איכן. ר"ל: עד כדי שהוא טתן ידו. לתוך דבר העומד ומתחמם ונכוית היד: כאן בכלי שני. היד

פני משה

הא אם אינו גרוף לא. ומאי טעמא: נגרף כמכשיר הוא א"נ שמותו מרובה הוא ... מפני שהרוח נכנסת בגופו. שהמקום שהגחלים ... בשבת ביותר: מפני שהוא עשוי פרקים ... כזה ומדבק פרקיו זה אל זה ומוסטין ... תחת האש והוא מוסיף לתוך הבית קיבול מים בשבת ונמצא מבשל הוא: ... שאנטיכי היא מתחממת מכתליה ... אם היתה גרופה ופתוחה ... מותר:

הלכה ה מתני' מיחם. הוא קומקום או יורה של נחשת שמרתיחין בו מים ... לשבת דפינהו ... לא יתן לתוכו מים צונין מועטין בשביל שיחמו ... אבל נותן הוא לתוכו כדי להפשירן. כלומר שנותן בו מים צונין מרובין ... לתוכו מים צונין מרובים כדי להפשירן ... ולתוך הכוס ... כדי להפשירן ... אבל נותן הוא. תבלין לתוך הקערה ... שהוא כמין קערה גדולה ... ר' יהודה אומר וכו'. ארישא קאי ולקולא הוא דפליג ... ואין הלכה כר' יהודה:

 (ש"נ) בנופו: נכרי"י לתוכו. (ג"ש) רב לא גר"ד ונד"ו ר'. (ג"ע) לחמם הגר"ד לחומםן. (ש"פ) שמעון מתיר הגר"ד שמעון בן מנסיה מתיר. (ג"ע) אלעזר בגר"ד ליתא.

חתם סופר

מפני שהגחלים נוגעות בגופו וכו'. כתב הטורי זהב... (partly illegible)

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

היד שולטת. וכאן אין היד שולטת. א"ר יונה כאן וכאן אין היד שולטת. אלא עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני. אמר רבי מנא ההן פינכא דאורזא מסייע ליה לאבא. ההן פינכא דגריסא מסייע ליה לאבא. דאת מפני ליה מן אתר לאתר ועד כדון הוא רותח:

הלכה ה מתני'

האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי ר' יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר: **גמ'** מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלה. ר' יונה אמר אסור ועירוי ככלי ראשון הוא. חייליה דר' יונה מן הדא. אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח. א"ר יוסי תמן כלי חרס בולע תבלין אינן מתבשלין. התיב רבי יוסי בי רבי בון והתני אף בכלי נחושת כן. אית לך למימר כלי נחושת בולע. מהו לערות מן הקילוח. א"ר חנניה בריה דר' הלל מחלוקת רבי יונה ור' יוסי. רבי יצחק בר נופתא בעא קומי רבי מנא עשה כן בשבת חייב משום מבשל. עשה כן בבשר וחלב חייב משום מבשל. א"ל כיי דמר ר' זעירא ואי זהו חלוט ברור כל שהאור מהלך תחתיו. וכא איזהו תבשיל ברור כל שהאור מהלך תחתיו. ר' יודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר. על דעתיה דרבי יודה מלח בציר יין בחומץ:

הלכה ו מתני'

אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן ואם נתנו מבעוד יום מותר ואין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן: **גמ'** רבי חני בעי כבה מבעוד יום ונתודע לו משחשיכה, חברייא בעו כבה בשבת ונתודע לו בשבת הבאה. אמר רבי יוחנן אין לך דבר שהוא בעינו ואינו בהכנו

קרבן העדה

היד שולטת בו מסתמא: כאן וכאן. בין בכלי ראשון בין בכלי שני מן הסתם אין היד שולטת בו: אלא עשו הרחק. רבנן גזרו בכלי ראשון אם היד שולטת בו אטו תמין שעל האור ממש: ולא עשו הרחק לכלי שני. ואפי' אין היד שולטת בו שרי: ההן פינכא דאורזא. האי קערה שיש בה אורז וכן קערה שיש בה גריסין רותחין: מסייע לאבא. פי' לר' יונה שר' מני בריה דר' יונה הוה וקאמר דמאורז וגריסין איכא לסייע לאבא שהיס"ב אף בכלי שני כיון שהדבר גוש מגמרין חומן לעולם וצ"ל הטעם דלא עשו הרחק לכלי שני:

הלכה ה מתני' שהעבי'. מן האור: מרותחין. בין השמשות: לא יתן לתוכו תבלין. משתחסך דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל: אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל: תמחוי. כעין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכה ומשם מערה לקערות: חוץ מדבר שיש בו ציר או חומץ. שהן מבשלין את התבלין כשהן רותחין: ציר. הטניף מן הדגים בשכובשים אותן במכבש: **גמ'** ולערות עליהן מלמעלה. אם נאמר דעירוי הוא ככלי ראשון או לא: חייליה דר"י מן הדא. כלומר כחו וראייתו של ר"י מהכא: אחד שבישל בו וכו'. מתני' היא בזבחים פרק דם חטאת אחד כלי חרס שבישל בה קדשים וא' קדרה שעירה לתוכה רותח טעונין שבירה דכתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר דמשמע ישבר אף בו ולא כתיב ואם בכלי חרש תבושל ישבר למידרש אם נבלע בו מ"מ ישבר שמעי' מהא דעירוי ככלי ראשון הוא דהרי בקרא כתיב בישול ואפ"ה אסרינן עירוי: תמן בכלי חרס. קרא איירי בכלי חרס שבולע הרבה הלכך צריך שבירה אפי' בעירוי: והתני אף בכלי נחשת. שצריכין מריקה ושטיפה בבישול אם עירה לתוכן נמי צריכין מריקה ושטיפה כבישול: אית לך מימר. וכי תוכל לומר שכלי נחשת בולעין אלא ודאי שעירוי כבישול הוא וכדר' יונה וקשיא אר' יוסי: מהו לערות מן קילות. מיבעיא ליה אם העירוי ע"י קילוח נמי כעירוי או לא: מחלוקת ר' יונה ורבי יוסי. כי היכא דפליגי בסתם עירוי כך פליגי בעירוי ע"י קילוח: עשה כן בשבת. אם עירה בשבת מי חייב משום מבשל דאפילו מדאורייתא חשוב בשול או לא וכן מיבעיא ליה בבשר בחלב: א"ל. כי הא דאמר ר"ז איזהו חלוט גמור דלא מחמיץ: כל שהאור מהלך תחתיו. שעדיין הוא על האש: וכאן. בשבת ובבב"ח לא מיקרי מבשל לחייבו עליו אלא כל שהאור מהלך תחתיו: ה"ג מלח כציר יין כחומץ. וה"פ דבר מליח דינו כציר ויין אע"פ שאינו חזק דינו כחומץ:

הלכה ו מתני' אין נותנין. בשבת: כלי תחת הנר לקבל בו שמן. המטפטף משום דשמן מוקצה הוא וקסבר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל א"נ קסבר אסור לבטל כלי מהיכנו להושיב כלי במקום שלא יוכל ליטלו עוד משם דה"ל כמחברו בטיט ודמי למלאכה וכלי זה משיפול בו השמן המוקצה יהא אסור לטלטלו שהרי שמן שבנר מוקצה נותנת איסור הוא דהמסתפק ממנו חייב משום מכבה ואפי' ר"ש מודה דאסור: מותר. להניח שם: נאותין. נהנין: לפי שאינו מן המוכן. שהרי הוקצה לאיסורו: **גמ'** כבה. הנר מבעוד יום ולא נודע לו עד שחשיכה נמצא שנתקצה מדעתו שהרי סבר שלא כבה מהו מי אמרינן כיון שהוא לא ידע ה"ל מוקצה או דלמא כיון דאלו ידע לא הקצהו שרי: כבה בשבת זו וכו'. את"ל כבה בע"ש דשרי דמעולם לא חל עליו איסור מוקצה כבה בשבת זו ונתיידע לו בשבת אחר שכבר נאסר בשבת ראשון מהו: אין לך דבר. שהוא ראוי כמות שהוא ונגמר מלאכתו שאין צריך שום הכשר לאשוקי פירות טבל שצריכין תקון: ואינו בהכנו. שלא יהא בהכנתו כלומר שיהא מוקצה אע"ג שהוא לא ידע ולא הוה דעתיה עליו: אלא

פני משה

היד שולטת וכו'. כלומר הא דהתירו בכלי שני מפני שהיד שולטת בו ואינה נכוית ובכלי ראשון אין היד שולטת ולר' יוסי אם בכלי שני היד נכוית בו אסור: א"ר יונה. הלא היא אלא כאן וכאן אין היד שולטת וכלומר הא דהתירו בכלי שני אפי' הוא רותח כל כך שאין היד שולטת בו והיינו טעמא שהתירו מפני שפוקו הדבר אינו אלא משום הרחק שלא יבא לבשל ע"ג האור והלכך בכלי ראשון עשו הרחק שלא יבוא ליתן לתוכו כשעודו ע"ג האור אבל בכלי שני לא עשו הרחק דבלי האי לא גזרו. ועפי' לגאו לעיל כס"ק דמעשרות וכן הא דלקמן: אמר ר' מנא ההן פינכא דאורזא מסייע לאבא. הוא ר' יונה דר' מנא בריה הוא וכלומר שרואין אנו לזה הקערה של אורז ושל גריסין שמפנין אותה מאתר לאתר ועדיין הוא רותח האורז או הגריסין והרי דאף בכלי שני הוא רותח ולפעמים היד נכוית בו אלא דטעמא הוא מפני שלא עשו הרחק בכלי שני:

מהו ליתן תבלין. בשבת ולערות רותחין עליהן מלמעלה מכלי ראשון שהעביר מעל האש: אסור. דקסבר העירוי ככלי ראשון הוא: חייליה. סייעתיה דר' יונה מן הדא דתנינן בפ' י"א דזבחים גבי מריקה ושטיפה בקדירה שבישל בה קדשים דקתני אחד שבישל ואחד שעירה לתוכה רותח: אמר ר' יוסי. מהתם לא מסייע לך דתמן בכלי חרס מיירי שהוא בולע הרבה ולפיכך החמירו בו אף בעירוי תכלי ראשון אבל כאן בתבלין אינן מתבשלין מתה שמערה עליהן: התיב ר' יוסי בר' בון והתני. התם אף בכלי נחשת כן דעשן מריקה ושטיפה ואף אם נשתמש בו בעירוי וכי אית לך למימר כלי נחשת בולע בתמיה אלא ודאי דטעמא משום דעירוי רותח ככלי ראשון הוא: מהו לערות מן הקילוח. כלומר הקילוח שיורד מן הקדירה מהו חשיב אם ככלי ראשון היא או לא וקאמר ר' חנניה דהלכה בפלוגתא דר' יונה ור' יוסי דלמר דחשוב עירוי ככלי ראשון כן נמי לאקילוח ולמר לא חשיב נמי הקילוח ככלי ראשון: עשה כן בשבת וכו'. כלומר דהבעיא היא לאתן דס"ל עירוי ככלי ראשון הוא אם לענין חיוב נמי הוא כך שאם עשה כן בשבת חייב הוא משום מבשל וכן בבשר וחלב דהוי כבישול גמור או דילמא כי קאמר לענין איסור גרידא בשבת או בבשר בחלב הוא דקאמר אבל לא לענין חיוב ומשום בישול: א"ל האי מילתא פשיטא לה כהאי דא"ר זירא כפ"ק דחלה איזהו חלוט ברור שחייב בחלה כל שהאור מהלך תחתיו והכ"נ הכי כן איזהו תבשיל ברור שחייבין עליו משום מבשל כל שהאור מהלך תחתיו לאפוקי עירוי ולענין איסור גרידא הוא דאמרינן דהוי ככלי ראשון: על דעתיה דר' יהודה. דמתני' דקאמר לכל הוא נותן חוץ מדבר וכו' מפרש אליביה דלאו דוקא חומץ וציר מתש קאמר אלא אף הדבר מלוח כמו ציר הוא וכיין כמו חומץ דחריפותן נ"כ מכיין לבשל כמו הציר והחומץ:

הלכה ו מתני' אין נותנין כלי תחת הנר. בשבת לקבל בו את השמן המטפטף לפי שהשמן שבנר מוקצה הוא ואסור לטלטלו ובשיפול להכלי יאסר הכלי בטלטול והוי מבטל כלי מהיכנו וזה אסור מפני שבות כסותר: ואם נתנו מבעוד יום מותר. להניח כך: אין נאותין. אין נהנין מן השמן הנוטף בשבת אפי' לאחר שכבה אין נהנין ממנו בשבת לפי שאינו מן המוכן שהוקצה למצותו: **גמ'** ר' חני בעי כבה מבע"י ונתוודע לו משחשיכה. ולא קודם לכן מהו אם אותו השמן שבנר מוקצה הוא הואיל ולא נתוודע לו עד שחשיכה הקצה לדעתו בין השמשות מחמת או דילמא מכיון שכבה מבעוד יום לא הוי מוקצה אע"פ שלא נתוודע לו וכן חברייא בעי אם כבה בשבת זו וכו' ונתי בכה"ג מיתחרשה יג"ת נמי כאם נתן הכלי תחתיו דכסבור היה שעדיין דולק מי הוי כמבטל כלי מהיכנו הואיל ולא נתוודע לו או לא. ולא איפשטו הני בעיי: אמר ר' יוחנן אין לך דבר שהיה בעינו ואינו נהיכנו. כלומר שאע"פ שהיה לפניו והוא בעיני מ"מ אינו כמוכן לו מפני שמקצה דעתו ממנו ואין לך

רידב"ז

א"ר יוחנן אין לך דבר שהוא בעינו ואינו בהכנו אלא דבר אחד בלבד פי' דהא קי"ל כב"ש מבטל כלי מהיכנו לכאורה יש לדייק על תיבת ביטול דזה אינו נגע או בחזן והכא הוי"ל בלשון הסק כלי מהיכנו. וכן יש לדייק על תיבת כלי והו"ל מבטל דבר מהיכנו פי' בבבלי דף קכ"ח גבי כריה ובסתות והגלפטא"ל בזה דכל עיקר האיסור בזה הוא. כ"פ' רש"י ז"ל דהוי כאילו קובע לו מקום ומחברו בטיט עכ"ל וי"ל והו"ל בבני. וכב"ת קי"ל

שינוי נוסחאות (סופ"ץ) יוסי בר"ר יוסה. (ספ"ו) יוסי בר"ר יוסה. (ש"כ) יוסי בר"ר יוסה. (סוכ"ט) בציר יין בחומץ. בציר יין בחומץ. (סולי"ן) בשבת תודע נ"ו בשבת זו ונתודע.

ככר לאדן

מהו ליתן תבלין. הר"ן פ"ב דע"ז והרא"ש ותוספות זבחים דף צ"ה ותוס' פסחים ס"ב: מהו לערות מן הקילות. הר"ן פ' כירה דע"ש:

תתם סופר

א"ל כיי דמר ר' זעירא. וכן הוא בזה הלשון בירושלמי פ"ק דמסכת מעשרות ולמנס עיקר מימרא דר' זעירא לא נמצא גבי חימוץ כמ"ש בקונטרס כאן אלא עיקרו פ"ק דחלה משנה המשיפה והחליטה דמייתי ליה בבבלי פסחים ל"ז ע"ב ומסיק תנרא התם בשבת זו לא שנה זו וכן סוס נעי למימר בש"ס ירושלמי פ"ק דחלה שם תרי תלמידי הוה. ועל זה מסיק זעירא דלא כן אלא חלוט ברור כל שהאור מהלך תחתיו והייט קמח על גבי תנלבין וכהא פטר ב"ה מחלס מסח"ל מגלגין פ"ג קמח דהוב עירוי מחייבי כ"ה. ולכ"ש נ"ע עילאי נבר וליה סלכתא כוותיה וזה שכ"ה נ"כ בירושלמי דמסכת פסחים פ"ב הלכה ו' למתבינן דמורסן

טוב ירושלים

אמר ר' יונה כאן וכאן אין היד שולטת בו אלא עשו הרחק לכ"ר. נ"ל פשוט דפשו הרחק

גליון הש"ס

אלא דבר אחד בלבד. התיב ר' אלעזר הרי שמן בנר הרי בעינו הוא ואינו בהכנו. לכן נתנו משעה ראשונה שיכלה בנר. התיב ר"ש לקיש הרי חיטין בזריעה בעינן הן ואינו כהכנו. לכך נתנו משעה ראשונה שיכלו בקרקע. התיבון הרי ביצים לאפרוחים הרי בעינן הן ואינן בהכנן. לכך נתנן משעה ראשונה שיעשו אפרוחים. התיב רבי ירמיה *הרי עיטורי סוכה הרי בעינן הן ואינן בהכנן שנייא היא. דא"ר אבמרי אחוי דרבי יוסי כל שבעה הן במילין על גב סוכה מיכן והילך בהכנו הן. התיב רבי חיננה הרי מוכין שנתפזרו הרי בעינן הן ואינן כהכנן. הכא בכלים ומה דאת אמר תמן באכלין. התיב ר' נסא הרי מוקצה שיבש ולא נגע בו הרי הוא בעינו ואינו בהכנו. הכא בכלים. ומה דאיתמר תמן באכלין:

הלכה ז מתני' *מטלטלין נר חדש אבל לא ישן ר"ש אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת:

גמ' התיב רבי חייא בר אחא והא תנינן כופין

פני משה

אלא דבר אחד בלבד כגון האי דמתני' שנותן כלי תחת הנר והרי הכלי בעינו ואינו כהיכנו תחתת השמן הנוטף מן הנר ונופל לתוכו: הרי שמן בנר. הרי השמן נופו שבנר בעינו הוא ואינו כהיכנו שמקצה דעתו מתנו ואמאי קאמרת שאין לך אלא דבר אחד בלבד ומשני שאני השמן שלכך נתנו משעה ראשונה שיכלה בנר ולא הוי דבר שהוא בעינו כמו בכלי דמתני': הרי חטין בזריעה. כשזורען הקצה דעתו מהן ואע"פ שהרי הן בעינן בקרקע וקאמר דגבי חטים נמי כן הוא דלכך ניתנו משעה ראשונה שיכלו בקרקע והרי הן כמי שאינן בעין וכן הרי כלים וכו' שמשעה ראשונה נתנו תחת התרנגולת שיעשו אפרוחין ויכלו הכלים: והרי עיטורי סוכה. נויי סוכה שאסורין ליהנות מהם דהוקצו למצותן והרי הן בעינן ומשני שאני וכו' דכל שבעה הן בטלין ע"ג סוכה והרי הן כאינן בעינן אלא שמכאן ואילך אחר ז' ימי החג הן כהכנן ולא דמי לכלי שתחת הנר שכל שכן הוא בעין אלא שהקצה דעתו מתנו כל השבת: הרי מוכין שנתפזרו. בשבת מן הכסת הרי בעינן הן ואינן כהכנן דאסור ליגע בהן משום מוקצה: הכא. מה דאמר ר' יוחנן אין לך דבר וכו' בכלים קאמר ותמן באוכלים כלו' דלאו כלים נינהו אלא כבאין מן האוכלין כמו מעות מכפלי מים וכיוצא בהן: הרי מוקצה שיבש ולא נגע בו. כלומר גרוגרות וצימוקין שהן מוקצין מחמת שאינו נוגע בהן ומקצה דעתו מהן עד שיתייבשו והרי הן בעינן ואינן כהכנה. ומשני הכא מה דאמר ר' יוחנן בכלים ותמן באוכלים: התיב רבי חייא בר אחא והא תנינן כופין את הסל וכו' ויגרדו. והרי הסל בעינו ואינו כהגנה שאסור לטלטלו מחמת שהקצה דעתו מתנו וכאיתו שיעלו וירדו האפרוחין עליו: אמרין הדא דר' יוחנן. בתמיה כלומר וכי זה הוא מתם כהאי דר' יוחנן דאמר על האי דמתני' דהתם אינו אסור לטלטלו אלא כמודן עליו האפרוחים וא"כ לא הקצה דעתו מתנו כל השבת אבל הכא בכלי שתחת הנר הקצה דעתו מתנו כל השבת:

הלכה ז מתני' מטלטלין נר חדש. שלא דלק בו נר מעולם ואינו מאום דחזי לאשתמושי ביה מה שירצה: אבל לא ישן. דמאוס הוא וס"ל לאשי תנא מוקצה מחמת מיאוס אסור: ר"ש אומר כל הנרות מטלטלין. ואפי' נר שהדליקו בו בשבת מטלטלין אותו לאחר שכבה דלית ליה לר"ש לא מוקצה מחמת מיאוס ולא מוקצה מחמת איסור: חוץ מן הנר הדולק בשבת. אסור מטעם דשמא יכבה כשיטלטל אותו ובכל מוקצה דשבת הלכה כר"ש לבר מהאי דלן קי"ל מוקצה מחמת איסור אסור כללא דמילתא כל מידי דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולא יומא כגון נר שהדליקו בו וכן סגלא שאית עליה מעות והיו עליה בין השמשות וכיוצא בזה מה שבודל מתנו בין השמשות אסור לטלטלו בכל השבת וכן מוקצה מחמת חסרון כיס כגון דבר שאם משתמש בו נפחת הוא אסור וכהא אף ר"ש מודה וכן באוכלין אין לך שום אוכל שיהא אסור משום מוקצה דהכל מוכן הוא אלא שבת חוץ מגרוגרות וצימוקין שמניחין אותן במוקצה לייבשן אלו וכיוצא בהן מה שדוחה אותן בידים ולא חזו נמי למידי לפי שאינן ראויין לאכילה כלל שהן נסרחין וממתין להם עד שיתייבשו אלו אסורין הן משום מוקצה דלית בהו הרתי ובהא נמי ר"ש מודה: ניתנין. בשבת כלי תחת הנר לקבל ניצוצות הטפלות מתנו ואין זה מבטל כלי מהיכנו תמני שאנוצות אין בהן ממש: ולא יתן לתוכו מים. לתוך הכלי שתחת הנר מפני שהוא מכבה הניצוצות שנופלין בו ואפילו מערב שבת אסור ליתן מים לתוך כלי הזה מפני שמקרב כיבוי הניצוצות אבל תחת השמן שבנר מותר ליתן מים מע"ש שאינו אלא להגביה את השמן ואין כאן גרם כיבוי כלל ואפילו למאן דאוסר גרם כיבוי שאני הכא דאפי' לא יתן מים כשיכלה השמן תכבה הפתילה ואין נתינת מים ממהרים הכיבוי:

גמ' דתני כלומר הא דתנינן במתני' מטלטלין נר חדש אבל לא ישן לא תהא אלא תליבא דיחד תנא כדתני בתוספתא פ"ד כל הנרות וכו' דר"ש נמי פליג אגר ישן דלית ליה מוקצה מחמת מיאום ות"ק דמתני' ר' יהודה הוא:

קרבן העדה

אלא דבר אחד בלבד. והם גרוגרות וצימוקין שהעלן לראש הגג ולא יבשו כל צרכן דאיכא אינשי דאכלי אי אזמין גלי דעתיה לא אזמין לא גלי דעתיה ואסור א"נ מוקצה מחמת איסור וזה נראה מקושית ר' נסא כמתון וכ"ה בבבלי: הרי שמן בנר. של שבת שהוא ראוי לאכול כמות שהוא ואפילו הכי משככה אסור: ומפני לכך נתנו. מתחלה בנר שיהא כלה בתוכו וה"ל כאלו אקלייה בפירוש והלכך אף כשניתותר אסור משום מוקצה: חטין. שזורען בקרקע ועדיין לא השרישו ונתגלו אסורין לאכול בשבת ואע"פ שהן בעין וצ"ל דפשיטא ליה דמודה רבי יוחנן בהני דאסורים הם: הרי כלים. שהושיב עליהם תרנגולת שהם מוקצין אע"ג שראויין לאכול כמות שהן ואיירי שלא ישבה עליהם שלשה ימים שעדיין ראויין לאכילה: שיעשו אפרוחין. [illegible] עיטורי סוכה: דאמר רבי אבא מרי כל שבעה הן בטילין ע"ג סוכה. והרי הן כאילו אקליין בפירוש: מיכן והילך. כגון בשמיני עצרת אינן מוקצה: הרי מוכין. שטמן בהם בשבת ונתפזרו: ואינן כהכנן. שהרי אסורין לטלטלן: ומשני הכא. מוכין כלים הם והם מוקצים אם לא גלי דעתיה בפירוש לצורך דבר המיטל בשבת: ומה דאמר. ר' יוחנן אין לך דבר וכו' באוכלים הוא דאמר הכי: מוקצה. של גרוגרת וצימוקין שיבש מבעוד יום. ולא נגעו בו. הבעלים ולא ידעו אם הוא יבש ואית בהיכא שהן אסורים: ה"נ הכא במוקצין ומה דאת אמר תמן באוכלין. וה"פ מוקצה שיבש בשבת לא היה ראוי לשום אדם שהן מסריחין קודם שיתייבשו ורבי יוחנן איירי כשכבר נתייבשו וראויין לכולם והיינו דקאמר דבר א' בלבד כשנתייבשו ולא נתייבשו כל צרכן דראויין למקצת בני אדם ואפ"ה אסורין:

הלכה ז מתני' מטלטלין נר חדש. שאינו מאום וחזי לאשתמושי להדיא שלא דלק בו נר מעולם: אבל לא ישן. דמוקצה מחמת מיאום הוא דבגד של חרס עסקינן דמאום: כל הנרות מטלטלין. דלית ליה לר"ש מוקצה מחמת מיאום ולא מוקצה מחמת איסור: חוץ מן הנר הדולק בשבת. בעוד שהוא דולק דאסור משום דנעשה בסיס לדבר האסור דהיינו שלהבת שבו:

רידב"ז

קי"ל דאינו בטל הכלי לגבי רשות כב"ב דף ס"ד וס"ה [וכן גבי ליור שמחקקי ולבסוף קבעו] ע"כ קמ"ל בזה דהכלי בטל לגבי רשות וכמחובר לקרקע דמי וע"כ שייך תיבת בטל גבי כלי וקמ"ל דהכלי בטל להקרקע ואסור לטלטלו ממקומו וכל עיקר דבעלמא איסור טלטול ממקומו. כמוקצה שיבש את דבטל האמן להקרקע כמו שמפורש גבי עיטורי סוכה דבטלין גם לסוכה וע"ז קאמר ר"י דאין לך דבר שהוא בעינו ואינו כהכנו פי' דלעולם אינו בטל לגבי קרקע דבר שהוא בעין אע"ג דאסח דעתי' מיני' כיון שהוא כעין אינו בטל לגבי קרקע אלא דבר אחד בלבד דהוא האיכטיא דידן כשכבה תכש"י ונתולה לו מחשיבה אע"ג דהכלי בעינו הוא דנכבה השמן קודם חשיכה ולא ידע בו אף על פי כן אסור לטלטלו ממקומו. ומבית הסוגיא הזאת על המשנה הזאת דמיירי ממבטל כלי מהיכנו פרי דהכלי שהשמן בתוכו דולק אסור לטלטלו ממקומו ע"כ מיבעיא ליה כשנכבה קודם חשיכה ולא ידע בו מ"מ בטל הכלי להקרקע דאתה אינו מחלק בין כלי לדבר אחר. ומשמע דאף כל דבר אינו בטל לגבי רשות אע"ג דאסח דעתי' מיני' מ"מ מותר לטלטלו ממקומו ואינו בטל לגבי רשות ע"ז פריך משמן שבנר לפה הוא אינו כהכנו למה הוא בטל לגבי נר הרי כיון דהוא בעינו דס"ל דהשמן הנתון בנר להדלקה אע"ג דלא הדליקו קודם שבת מ"מ אסור לאכילתו מגו דנתבטל להנר ודמי לזורעים שנתון בקרקע וביצים שתחת תרנגולת דמבית לקמן ומשני שאני התם דנתנו משעה ראשונה שיכלה בנר ע"כ הוא בטל לגבי הנר אפילו לאחר שנכבה וכיון שאינו מחלק בין כלי לדבר אחר ולא משני דדוקא כלי אינו בטל לגבי הרשות אבל שמן ספיר בטל להנר כיון דאסח דעתי' מיני' משמע דלא מחלק בין כלי לדבר אחר ע"כ פריך מחטים שזרען בקרקע דבטלין לגבי קרקע כיון דאסח דעתי' מינייהו ומשני ע"כ דנתנו משעה הראשונה שיכלה בקרקע ע"כ בטל לגבי קרקע וכיון דה"נ לא מחלק בין כלי לדבר אחר ע"כ פריך מביצים למה נתבטלו לגבי התרנגולת. ומשני הכ"נ שנתנו משעה הראשונה לאפרוחים ע"כ נתבטלו לגבי תרנגולת אע"ג דבעינן הן וצריך מסוכה דקי"ל דבטלין לגבי סוכה והא בעינן הם ומשני שאני התם דמשום מצות סוכה בטלין לגבי סוכה כדמסיק דא"ר אבא מרי אחוה דר' יוסי כל שבעה הן בטלין ע"ג סוכה. ומכאן ואילך בהיכנן הן וכיון דלא תמני על כל הנך קושית לחלק בין כלי לדבר אחר דדוקא כלי אינו בטל לגבי הרשות כמו בעלמא אבל כל מילי בטל לגבי רשות ע"כ פריך ר"ח ממוכין שנתפזרו כיון דהן מסורין בטלין הן לקרקע והא בעינן הן ע"ז משני לי' דאין ה"נ דלא קשה ג"כ מכל הני דאיתמר תמן דמה דאמר הכא בכלי ומה דאיתמר תמן באוכלין דאוכלין וה"ה כל דבר שפיר בטלין לגבי הרשות כיון דאסח דעתי' מהן משא"כ כלי אינו בטל לגבי הרשות משום היסח הדעת דאע"ג דאסח דעתו. אינו בטל לגבי הרשות כמו בעלמא דכלי אינו בטל לגבי הרשות. וכן על הא דמתיב ר' נסא ממוקצה שיבש ולא נגעו בו פי' דמוקצה שיבש ולא ידעו הבעלים. אסור אף לינע בו אלמא דבהיסח הדעת בטל להקרקע ומשני ג"כ הכא בכלים ומה דאיתמר תמן באוכלין וכן בכל דבר בטל לגבי קרקע. ור' יוחנן תיירי בכלי כן נראה לפענ"ד פי' הסוגיא הזאת ופי' המפרשים ז"ל לא הבנתי. והנראה לפענ"ד כתו שכתבתי. ודוק:

התיב ר"ח ב"א. והא תנינה כופין את הסל לפני אפרוחין שיעלו וירדו המגיה ותמורה והפני משה ז"ל ונו"ר ז"ל מניחים שזה שייך להסוגיא הקודמת. ונראה לפי ענוות דעתי בפשיטות דה"ס דלקמן בירושלמי תוקי הסל מתוסה היא דמייחדת היא להעמדת אפרוחין ומרבילין שם גלל. ע"כ פריך דלמה עדיף הסל מנר ישן דאסור לטלטלו משום מוקצה מחמת מיאום ומשני דמתניתין אתיא כר"י דסבירא ליה מוקצה מחמת מיאום. אבל ר"ש פליג ע"ז וסבירא ליה כל הנרות מטלטלין דל"ל מוקצה מחמת מיאום רק מוקצה מחמת איסור:

שנויי נוסחאות (סו"כ) לכן נד"ו לכך. (ס"ז) ואינו בה"נו לכך נתנו נשד"ר ואינן בהכינן לכך נתנו. (סו"מ) יוסי נד"ו יוסה. (סו"מ) בתכנו נד"ר בהכינן (סו"ח) ר"ש נד"ו רבי שמעון. (סו"מ) אחא נד"ו אדא.

[illegible]

פ"ש דמוכח דלית ליה תכרא. ובב"ם דינן דמשני תכרא סיים משום' שהם פ"ל שהליפה קמה על נבי מונחין ובכ"ה מחייבי ושמואל קאי התם דס"ל תתאי נבר ע"ב נ"ל תכרא ועיין גם' פנות אליבא ס"ק דהלא מ"ע מוכח [דלא] כר' אליעזר סולדת ס"ק דהלא דספירא קאי אמור מסלק תחת האילפס לענין אפיה דליתא. מ"מ נ"ל כל זה בגיטול קמה אבל בבגולה רכה סכיקתא ומים רותחים מתערבים זה בזה לא שייך עילאה ותתאה כמ"ם תוס' בשבת מ"ב ע"א ד"ה טתן וכו' ועי' תוס' פסחים ל"ו ע"ב ועכ"ם דברי זעירא לא דוקא שהאור מסלק התתיו ולאפוקי כלדו אלא לאפוקי עירוי. ועוד אפילו לפי' ר' אליה הנ"ל דדוקא [illegible] אבל מנדו לא הוה בישול אלא אפיה מ"מ אין בזה נפקותא לענין בישול שבת ובשר בחלב אלא לענין חלה וכבר תמה בקרבן עדה בתוספותיו לעיל גבי מולאי על הר"ן שם. ות"ם בשליב ירושלים על זה אין לו שחר ומובן וכלל וכלל:

טוב ירושלים

שאינם סובשו ולא הכינו נסם בנפלים מוסכין וסכי סמקיש נע"ש ספ"ק ס"ד וקי"ל דלמא ר"ל כדבא ס"ל כזיון יאוש של"ם אבל לדיון תנ"ל לשפוק כל"ך. ואולי יש לחלק בין אימורא למזונח דבאיסורא אמרינן הכי ולא במזונא וצ"ע. וע"ם בהנהם כנלה"מ שסביר מה דקי"ל במסימה נתולין נ"ש ב' דל"מ טוכח פשט פ"ם ואם גולך כדברים סוס אבי ספיר פ"א שצריך כמיה לוס. ולכאורה פליא בגבר"ד וי"ל דסלכה כאביי דבדאי א"נ ומוקצה ד"ב ים ברירה וכ"ם דל"ל לפ"ו דבנה יסבור אפילו בדאורייתא י"ב דם לסחריך בזה סובא וכ"ם כמצרפים ותאשפא סיומה מגלר ואי"ם נדבר בזה במ"א בפס"ו:

הרי חטין בזריעה וכו' מעשה פסיקא ליה דחטין שורען בקרקע וביצה שתחת התרנגולת אסורים וכנ"ם בבלי מבעיא ליה והקרבן [illegible] פרים בזה ולא קשה מידי הכא גבי"י דהא ר"י כר"ש סבירא ליה תוך כמתיכין נבילה משום דלא דחיא וגם יושב ומצפה דמיירי במסובכת שתחת כמבואר בתוס' בגמ' שבת פ"ב ד"ס אין לנו ובשום כסי מבעיא ליה לאיסור וכהם אליבא דר"ש קא מיבעיא ליה ולים לא ס"ל ובשום תמה:

מסורת הש"ס

*כופין סל לפני האפרוחים שיעלו וישרדו. אמרין הדא דר"י. דתני כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת. דברי ר"מ. ר' יודא אומר נר חדש מותר לטלטלו. וישן אסור לטלטלו. ר"ש אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת. כבה מותר לטלטלו. רבי ירמיה ורבי בא תריהן בשם רבי יוחנן חד אמר דברי ר"מ כל המיוחד לאיסור אסור. וחורנה אמר כל שייחדו לאיסור אסור. ולא ידעינן מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דמר רבי חנינה רבי ירמיה שאל ההן ליבנה לא כמיוחד לאיסור הוא. הוי הוא דו אמר כל המיוחד לאיסור אסור. מאן דמר מיוחד כל שכן ייחדו. ומאן דמר ייחדו הא מיוחד לא. מתניתין פלינא על מאן דמר כל המיוחד לאיסור אסור. *דתנינן [א] תמן מוכנה שלה בזמן שהיא נשמטת אינה חיבור לה. ואינה נכדרת עמה. ואינה מצלת עמה באהל המת. ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש בתוכה מעות. ותני עלה היו עליה מעות ונפלו נגררת. אמר רב ששת דרבי שמעון היא. דר"ש אומר כבה מותר לטלטלו. אמרין למה לית אנן פתרין לה דברי הכל היא. בשוכח. לית את יכיל. דתנינן תמן אם אינה נשמטת חיבור לה. ונמדדת עמה ומצלת עמה באהל המת וגוררין אותה בשבת אע"פ שיש בתוכה מעות. איה מימר הבא דברי הכל היא בשוכח. מתני' פלינא על מאן דמר כל המיוחד לאיסור אסור.
דתנינן

שבת מג ע"א

כלים פי"ח

* פי' תוס' שבת מד ע"ב ד"ה מטה

קרבן העדה

גמ' כופין את הסל וכו'. ולא ס"ד שאסור לטלטלו לאחר שנשתמש בו דבר מוקצה כמו נר היה לנו לאסור לכפותו לפניהם דה"ל כמבטל כלי מהיכנו וסובר רבי חייא דטעמא דמתני' דישן אסור לפי שכבר נעשה בו פעם אחת בסיס לדבר אסור ל"א הא גם ר"ש מודה דנר הדולק אסור וקמ"ל אפילו לאחר שכבה א"כ גם הסל אסור: הדא דר"י. מתני' דאין מטלטלין נר ישן. כר"י וכופין את הסל כר"ש דמתיר לטלטל אפילו הנר עצמו לאחר שכבה: חוץ מן הנר הדולק בשבת. פי' שהדליקו בו בשבת ובהמשך פליגי אמוראי בדר"מ מיהו לכ"ע אפי' לאחר שכבה אסור לר"מ: חוץ מן הנר הדולק בשבת. בעוד שהוא דולק אבל לאחר שכבה שרי: כל המיוחד לאיסור. שהנר הזה מיוחד להדליק עליו בשבת אסור ואע"פ שלא הדליק עליו עדיין בשבת: כל שייחדו לאיסור. כגון שהדליק עליו בשבת אסור אפילו לאחר שכבה: ההן ליבנה. האך לבנים שעומדות לבנין וכי אינן כמיוחדין לאיסור ולמה לא יהיו אסורין לטלטל ש"מ דר"י הוא דאמר כל המיוחד וכו': הא מיוחד. שלא נעשה בו איסור שרי לטלטל: דתנינן תמן. בכלים פי"ח: מוכני שלה. גבי שידה דהיינו עגלה של עץ מוקפת מחיצות למרכבת אנשים ונשים תנן. *שידה עשוייה לכלים ולא לאדם: מוכני שלה. פי' האופן שבה: בזמן שהיא נשמט'. כעין אופני עגלה שלנו שאדם יכול לסלקו מן העגלה: אינו חיבור לה. דתשובה היא כלי לעצמה דאי שידה בת קבולי טומאה היא כגון שאינה מחזקת ארבעים סאה בלח ונטמאה השידה לא נטמאה המוכני ואי לאו בת קבולי טומאה היא ונגעה טומאה במוכני המוכני טמאה לעצמה דלא חשיבה משידה והיא מיטלטלת מליאה ורקנית דיש לה בית קיבול: ואינה נמדדת עמה. לענין טומאה כדפרישית דכלי עץ המחזיק מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש טהור דכלי עץ איתקש לשק שיהא מיטלטל מלא וריקן וזו אינו מטלטל מלא ותנן במסכת כלים השידה ב"ה אומרים נמדדת מבחוץ דרואין אותה כאלו עומדת בתוך כלי גדול ואם מחזיק אותו כלי ארבעים סאה טהורה השידה ואע"פ שהיא אינה מחזקת מ' סאה דקא סבר אף עובי' נמדד עמה והמוכני אינה נמדדת עמה להשלים דרואין כאלו ניטל המוכני ואח"כ תינתן השידה לתוך הכלי: ואינה מצלת עמה באהל המת. דאם השידה מחזקת ארבעים סאה דאינה מקבלת טומאה מצלת באוהל המת והוי אהל לעצמה ולא שנכנס' לבית שהמת בו דא"כ אין כאן הצלה שהרי הגג מאהיל על הטהרות מלמעלה אלא כגון שנכנסה לבית הקברות ואהל המיטלטל שמיה אוהל ומפסיק כלפי הטומאה והמוכני אם הוא גבוה מדופני השידה והכלי' בולטין מלמעלה מדופני השידה וגובה המוכני מגין עליהם אינו מגילן דמוכני כלי הוא לעצמו ומקבל טומאה והיינו חוצץ בפני הטומאה ל"א דקיימא השידה באוהל המת ומוקפת צמיד פתיל ואף על גב דכלי עץ אינו נוצל בצמיד פתיל היכא דמקבל ארבעים סאה מציל כיון דלא מקבל טומאה: ואין גוררין אותה בשבת וכו'. דכשהיא נשמטת היא כלי בפני עצמה אבל כשאינה נשמטת מותר לגוררה אף על פי שיש עליה מעות דכיון שאינם על גבי השידה שהוא עיקר הכלי שרי: היו עליה מעות. בין השמשות: ונפלו. בשבת נגררת והרי המוכני מיוחד להניח עליו מעות אפ"ה שרי: דר' שמעון היא. ומיהו מעות לא חזו מידי ומודה ר' שמעון כשודן עליו דאסור: אמרין. הקשו למה לא מוקמי' ככ"ע ובשוכח עליו המעות בין השמשות דהפי' ר"י מודה דמותר: ומשני לית את יכול. אי אפשר לומר כן: דתנינן תמן. בסיפא דמתני' דכלים: אית מימר הכי וכו'. וכי אפשר לומר דאיירי בשוכח דהא עדיין המעות בתוכו ושוכח לא מהני לרבנן אלא שמותר לטלטל לאחר שניער מעליו ולמה לא יִנער המעות אלא ודאי מתני' כר"ש:
דתנינן

פני משה

חוץ מן הנר הדולק בשבת. כלומר שדלק בו אע"פ שכבה ובתוספתא גרים כהדיא כדברי רבי מאיר שהדליקו בו וכדברי רבי שמעון גרסי' חוץ מן הנר הדולק. דמוקצה מחמת איסור איח לה לרבי מאיר: תריהן בשם רבי יוחנן. ופליגי היאך אמר ר' יוחנן אליבא דרבי מאיר: חד אמר דברי רבי מאיר כל המיוחד לאיסור אסור. לאו דוקא שיחדו לאיסור אלא אף המיוחד מעצמו לאיסור הוי מוקצה מחמת איסור וכגון עגלה שהונחו עליה מעות אפי' לא הניח הוא המעות עליה סמוך לשבת ולא יחדה שיהא מונחין עליה בשבת וכן כל כיוצא בזה אסור משום מוקצה לר"מ: וחורינא אמר. בשם ר' יוחנן דהכי אליבא דר"מ דדוקא כל שיחדו הוא לאיסור וכגון נר שדליק עליו לשבת אסור אף לאחר שכבה אבל לא מה שהונח האיסור עליו ולא יחדו שיהא מונח עליו בשבת: ולא ידעינן. מי מהם אמר כך וזה אמר כן אלא מן מה דאמר ר"ח דר' ירמיה שאל וכי ההן ליבנה לא כמיוחד לאיסור הוא. ועל מה דתנינן בברייתא פירקין מתגלת פ"ג לבנים בשבת הוא דהקשה שהרי לבינה מיוחדת לאיסור היא לעומדת לבנין וש"מ דר' ירמיה הוא דקיבלה מר' יוחנן דלר"מ אפי' לא יחדה הוא לאיסור בשבת זו אסור משום מוקצה מחמת איסור הוי הוא דהוא אמר וכו': דתנינן תמן. בפ' י"ח דכלים גבי השידה וכו' בזמן שאינה מחזקת ארבעים סאה יכולה הוא להטלטל ומקבלת טומאה והמוכני שלה היא אופן הגלגל בזמן שהיא נשמטת שיכולה להתפרק מן השידה אינה חיבור לה לטומאה: ואינה נמדדת עמה למידת מ' סאה ואינה מצלת עמה באהל המת מפני שהשידה אם נכנס בתוכה בבית הקברות מצלת מפני הטומאה וכן על הכלים שבתוכה שהיא אינה בת קבולי טומאה כשהיא מחזקת מ' סאה ואם הכלים בולטין כנגד המוכנה אינה מצלת עליהן: ואין גוררין אותה בשבת. בזמן שיש בתוכה מעות דכלי בפני עצמה היא והוי בסיס לדבר האסור: ותני עלה. בברייתא היו עליה מעות מבעוד יום ונפלו מעליה בשבת נגררת היא והרי היא מיוחדת לאיסור היתה אלא דש"מ דבעינן שיחדה שיהא עליה המעות כל השבת וקשיא למ"ד דאפי' מיוחד מעצמו לאיסור אסור בכל השבת: דר"ש היא. האי מ"ד מוקי להאי ברייתא ולמתני' דמשמע דיקא בזמן שיש בתוכה מעות הוא דאינה נגררת דכר"ש אתיא דלדידיה ס"ל כבה הנר מותר לטלטלו וה"ה כן דמכיון שנפלו נגררת היא: אמרין שהקשו ע"ז מאי דוחקיה לאוקמי להאי מתני' כר"ש ולמה לית אנן פתרין לה לדברי הכל היא ובשוכח המעות עליה ובהא אפי' ר' מאיר מודה ואף לאידך מ"ד אליביה שהרי לא היתה מיוחדת לאיסור לעולם: לית את יכיל. לפרש להאי מתני' בשוכח מיירי וד"ה היא דהא תנינן תמן בסיפא אם אינה נשמטת וכו' וגוררין אותה בשבת אע"פ שיש בתוכה מעות והשתא אית מימר הכא ד"ה היא ובשוכח בתמיה דהא מיהת בזמן שיש בתוכה מעות אסור לר"מ דאפו מי גרע האי דינא מדין מיוחד לאיסור ואפי' לא יחדה הוא דיסיר לטלטל לאתי מ"ד אליבא דר"מ דאע"ג דלאו כלי בפני עצמה היא מ"מ הוי כדבר שמיוחד מעצמו לאיסור אלא ע"כ דר"ש היא ילאו בשוכח מיתוקמא והלכך כרישא דנקראת כלי בפני עצמה כשיש עליה מעות אינה נגררת ואם נפלו נגררת וכסיפא דלשלם נגררה היא משום דבטלה לגבי שידה ולא הויא כלי בפני עצמה: מתני' פליגא וכו'. אכתי מהאי מתני' קשיא להאי מ"ד אליבא דר"מ
דתנינן

עין משפט נר מצוה

לו

א מיי' פ"ג מכלים הלכה ט

רידב"ז

ר' ירמי' ור' בא תריהון בשם ר' יוחנן חד אמר דברי ר"מ כל המיוחד לאיסור אסור וחורנה אמר כל שיחדו לאיסור אסור. פי' דחד מ"ד ס"ל דאומתי אסר ר"מ אפילו לאחר שכבה ונסתלק האיסור אעפ"כ אסור היינו דוקא בדבר המיוחד לאיסור. אבל דבר שאינו מיוחד לזה רק לפי שעה יחדו מותר כשעבר השעה ונסתלק האיסור. וחד מ"ד ס"ל אפילו דבר שאינו מיוחד לאיסור הלא יחדו לפי שעה נ"כ אסור אפילו כשעבר השעה ונסתלק ופיר פליגי באם לא יחדו הוא הלא מאליו היה עליו האיסור לפי שעה. למ"ד יחדו דוקא שיחדו הוא אבל כשהיה עליו מאליו האיסור. מותר כשסילק האיסור. ומ"ד כמיוחד לאיסור ע"כ אפילו לא יחדו הוא אלא ממילא היה עליו האיסור המיוחד לו נ"כ אסור אפילו כשסילק האיסור ומתחלה מפרש אותן השני דלמ"ד מיוחד שני כמיוחד אף בלא יחדו ע"ז קאמר מ"ד מיוחד כ"ש יחדו נ"כ להמיוחד ומ"ד יחדו אבל מיוחד לא א"כ פליגי במיוחד בלא יחדו דלמ"ד מיוחד אסור שני ע"ז קשה מתניתי'. וע"כ מפרש תחלה להפלוגתא דמיוחד בלא יחדו משום דבעי להקשות עלה מתוכני. ולעולם דפליגי ע"כ נמי ביחדו בלא מיוחד. אך כיון דלפ"ע בפי' לאקשות מתוכני ע"כ מפרש תחלה אופן כזה וקאמרינן מתניתא פליגא על מ"ד כל המיוחד דתנינן תוכני שלה וכו' ותני עלה היו

מתני' ...

*דתנינן *האבן שעל פי החבית * מטה על צדה ונופלת. רבי בא בשם ר' חייא בר אשי פתר לה רב בשוכח. ומן דבתרה היתה בין ההביות מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת. עוד היא פתר לה רב בשוכח. מתני' פלינא על מאן דמר כל המיוחד לאיסור אסור. דתנינן
ג *כופין סל לפני האפרוחין שיעלו וירדו ותני עלה עלו מאליהן אסור לטלטלן. א"ר בון בר חייא קומי רבי זעירא תיפתר במאוס. א"ל והתני ר' הושעיה אפי' סאה אפי' תרקב. אית לך מימר סאה ותרקב מאוסין הן. רבי ירמיה בשם *רב
ג הלכה כר"מ. שמואל אמר הלכה כר' יהודה. רבי יהושע בן לוי אמר הלכה כר"ש. בעון קומי רבי יוחנן את מה את אמר. אמר לון אני אין לי אלא משנה. כל הנרות מיטלטלין חוץ מן הנר הדלק בשבת. רשב"ל הורי באפרכולים *מנורה קטנה ז מותר לטלטלה. רבי חלבו ורבי אבהו קומי ר' חלבו לא מעברין. קומי רבי אבהו מעברין. רבי יסא סלק גבי רבי תנחום בר חייא בעא מיעברתיה קומוי. א"ל בפנינו. רבי יוסה גליליא סלק קומי יוסי בן חנינה בעא מעברתיה. א"ל מאן שרא לך. אשכחת רב ורבי יוחנן אילין דאסרין חדא רבי יהושע בן לוי ורשב"ל אילין דשרי חדא רבי לעזר בר חנינה. מעשה היה וטילטלו פוטט מתחת הנר בשבת. מה אנן קיימין אין כר"מ אפילו פוטט יהא אסור. אין כר"ש אפילו נר יהא מותר. אלא כן אנן קיימין כר' יודה. דר' יודה דו אמר נר מאוס פוטט אינו מאוס. תני י *נר שהוא מונח ע"ג טבלה מסלק את הטבלה והנר נופל. אמר ר' יוחנן קרוב הוא זה לבוא לידי חיוב חטאת.
לפניו

פני משה

מתניתין לקמן בפכ"א האבן שע"פ החבית והוא רוצה ליטול היין מתוכה מטה החבית על צדה והאבן נופלת ולא יטול האבן בידים דלאו דמיוחד לאיסור מותר דלא מטה הוא החבית אע"ש שהאבן עליה והרי החבית מיוחדת לאיסור ואע"פ שלא יחדה הוא לכך שהאבן עליה כל השבת הא אמרת דאפי' ככה"ג אסור: פתר לה רב בשוכח. האבן ולא הניחה בידים מעולם על החבית ולא הויא בסיס לדבר האסור כלל: ומן דבתרה. בסיפא אכתי קשיא דקתני היתה היא בין החביות אחרות ומתיירא כשתפול האבן עליהם ישברו מגביה אותה החבית מבין האחרות ומטה וכו' וקס"ד דמטעמא דהויא בסיס לדבר האסור הלכך מהדרינן אתקנתא דהוי לאו הכי לא הוי צריך למרחי כולי האי והדרא קושיא לדוכתה להאי מ"ד אליבא דר"מ: עוד הוא פתר לה רב בשוכח. גם להסיפא פתר לה בשוכח ומשום דבמקום האבן עליה כל כמה דמצינן לאהדורי אתקנתא מהדרינן שלא ישה להגביה עד שתפול האבן מעליה ואע"ג דלא מיקריא בסיס לדבר האסור: מתני' פליגא על מ"ד כל שיחדו לאיסור אסור. כלומר דאלו למ"ד כל המיוחד ואפי' לא יחדה הוא ל"ק מהא דלקמיה: דתנינן. בפ' מפנין: כופין סל וכו' ותני עלה עלו מאליהן על הסל אסור לטלטלן הרי אע"פ שלא כפה הוא הסל ולא יחדה הוא לאיסור אפ"ה אסור לטלטל את הסל משום האפרוחין דמוקצין נינהו: תיפתר במאוס. הסל וכמ"ד מוקצה מחמת מיאוס אסור וכלומר שנתמאס מחמת האפרוחין והלכך אפילו עלו מאליהן אסור לטלטלו: אפילו סאה ואפי' תרקב. וקס"ד דמאוס דקאמר היינו שהסל מאוס מחמת עצמו והלכך פריך. אית לך מימר סאה ותרקב מאוסין הן בתמיה הרי למדוד בהן עומדין ומסתמא מקפיד עליהן שיהיו נקיים. ויש לפרש נמי לאחר דפריכית שנתמאס מחמת האפרוחין ופריך מסאה ותרקב וכלו' וכלא דרכן להשתמר שיהיו נקיים וא"כ אם היה אפשר שיתמאסו מחמת האפרוחין והיינו שיטנפו עליהן איזה זמן וחטנפין אותן לא היה מעמיד את מידות האלו במקום שיכולין האפרוחין לעלות ולישב על גביהן אלא ודאי שאינו אלא לפי שעה כדי שיעלו וירדו למקומן וא"כ אין דרכן להתמאס בשעה קלה כזו ואפ"ה קתני דאפי' עלו מאליהן אסור לטלטלן וקשיא להאי מ"ד וכדלעיל: אני אין לי אלא משנה כל הנרות וכו'. כלו' כת"ק דהתוספתא דנר שדלקו בו אסור לטלטל דמתשנה לדברי הת"ק כר"מ ס"ה דהלכה כמותו: באפרכולים. שם מקום: מנורה קטנה. לפי שאין אדם קובע לה מקום וס"ל לר"ל כר"ש. ובמנורה גדולה אסור מטעמא שאדם קובע לה מקום ומקצה דעתו ממנה: ר' חלבו ור' אבהו. היו חלוקין בדבר זה דתלפני ר' חלבו לא היו מעבירין נר שהדליקו בו ותלפני ר' אבהו היו מעבירין דס"ל כר"ש: בעא מעברתיה קומוי. רצה להעביר הנר שהדליקו בו מלפני ר' תנחום א"ל ר' תנחום בפנינו היה המעשה דר' יוסי הגלילי עלה אצל ר' יוסי ב"ח ורצה להעביר הנר מלפניו וא"ל ר' יוסי הגלילי מאן שרא לך: אשכחת וכו'. זה הכל מדברי ר' תנחום כלו' ועוד הא אשכחת לה דהא מילתא בספיקא קיימא דרב ור' יוחנן אילין דאסרין חדא הן לצד אחד כדלעיל דרב פוסק הלכה כר"מ וכן ר' יוחנן אמר אין לי אלא משנה וריב"ל ור"ש כן לקיש אילין דשריה חדא ושאלו המתירין הן נ"כ לצד אחד והוא להו הרי לנגד תרי והדבר שקול ואין לנו להתיר להיחיד: ר' אלעזר בר' חנינה. אחר מעשה היה ועילטלו את הפוטט יהיה כלי של הנר שעומד מתחתיו שלא יתמאס השולחן מחמת הנר והפרש לה אליבא דמאן עשו מעשה הזה אם אליבא דר"מ אפי' הפוטט יהא אסור לטלטל דהא מוקצה מחמת האיסור הוא ואם כר"ש אפי' להנר יהא מותר דהא מסתמא לאחר שכבה היה המעשה: אלא כן אנן קיימין. לאוקמי להאי עובדא דכר' יהודה הוו סבירא להו דהוא אוסר במוקצה מחמת מיאוס והנר מאוס הוא אבל הפוטט שתחתיו אינו מאוס וטלטלוהו מתחת הנר: תני. בתוספתא בס נר שהוא מונח וכו' וקס"ד דבעוד הנר דולק מיירי והיינו דקאמר ר' יוחנן ותמה עלה דה"ז קרוב הוא לבא לידי חיוב דאם הנר נופל
לפניו

קרבן העדה

מתניתין. לקמן במכלתין פ' המוטל: מטה חביה על צדה. אם צריך ליטול מן היין והאבן נופלת ולא יטלנה בידים מ"מ נותר לטלטל החבית לע"ג שהיא מיוחד לאיסור: בשוכח. ששכח האבן בין השמשות שלא מדעת: ומן דבתרה. פי' וקשיא מן סיפא דהך מתני': היתה בין החביות. ומתיירא שמא תפול האבן על החביות וישברם: מגביה. לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה על צדה: ומשני עוד הוא וכו'. אף סיפא מוקי לה רב בשוכח: עלו מאליהן אסור לטלטלן. הרי שהסל מיוחד לכך דהלא"כ אם עלו מאליהן אפי' בעודן עליו יהא מותר לטלטל ואפי' הכי מותר לכפות סל וקשיא למ"ד כל המיוחד לאיסור אסור ויותר נראה דה"ג ותני עלה עלו מאליהן מותר לטלטלו וקשה למ"ד כל המיוחד לאיסור אסור: במאוס. שהיה הסל מאוס לכך מותר לטלטל וליתנו לפני האפרוחים דה"ל כגרף של רעי וליישנא בתרא לכך מותר לטלטלו לאחר שירדו אם עלו מאליהן: אפי' סאה ואפי' תרקב. מותר לכפות לפני האפרוחים והא סאה ותרקב אינן מאוסין וקשיא למ"ד כל המיוחד לאיסור אסור ולא משני מידי: באפרכולים. שם מקום: במנורה קטנה. שאין לה חוליות: קומי ר' חלבו לא מעברין. מלפני רבי חלבו לא העבירו המנורה מעל השלחן בשבת: ר' יסא. אזל גבי ר"ת ב"ח בשבת רצה להעביר המנורה מלפניו: א"ל בפנינו. בפני אתה רוצה לעשות כן בתמיה שהוא היה תלמיד רבי חלבו: מאן שרי לך. מי התיר לך דהאי רב ור"י אוסרין ור' יהושע בן לוי ורשב"ל מתירין הרי שנים כנגד שנים והדבר בספיקו עומד: רלב"ח. אומר מעשה היה וכו': פוטט. כלי מתכות ונר של חרס נתון עליו: וטלטלו הפוטט מתחת הנר. והנר נשאר עומד ע"ג השלחן: מה אנן קיימין. אליבא דמאן עבדו כן: אפי' פוטט יהא אסור. דהא כל שהדליקו עליו אוסר ר"מ: אפי' נר. שהוא של חרס ומאוס מתיר רבי שמעון דלית ליה מוקצה מחמת מיאוס: נר. של חרס: מאוס. ואסור לטלטלו:
לפניו

רידב"ז.

עליה מעות ומשלו נעדרה פי' בשלמא למ"ד יחדו ניחא דמיירי בלא יחדו רק היה עליו מתחלה ע"כ מותר כשנסתלק האיסור אבל למ"ד מיוחד ולא בעינן יחדו א"כ כיון דמוכני מיוחד אפילו בלא יחדו נצריך להיות אסור. ומשני דר"ש היא וכו' וכו' אמרין למה ליה אנן פתרון לה ד"ה היא בשוכח דאז לא נעשה בסיס לדבר אסור כדאיתא בדף ק"כ ע"כ גבי דלת לית את יכול דתנינן תמן ואם אינה נשמטת מיבור לה ונמדדת עמה וכו' ונודרין אותה בשבת אע"פ שיש בתוכה מעות איך מימר הכא ד"ה הוא וכו' פי' דע"כ סיפא דהיתר היא משום דהכל נגבי המוכני ולא נעשה בסיס לדבר האסור [כמו שפי' בתוס' ז"ל דף ק"כ ע"כ גבי דלת] והתם בסיפא ע"כ דאין ההיתר משום שוכח. דהתם ל"ש בין שכח ובין אינו שוכח הכל אחד דמותר כן נמי ההיתר דרישא לאחר שנפלו המעות נמי הוא אפילו באינו שוכח. וע"כ דר"ש הוא. והדר פריך מתניתא האבן שע"פ החבית בשלמא למ"ד יחדו מיירי בשלא יחדו ע"כ נוטל אח"כ היין מן החביות אבל למ"ד מיוחד כיון שמיוחד האיך נוטל אח"כ היין מן החביות כו' כו' מתניתא פליגא על מ"ד כל המיוחד לאיסור אסור דבעינן דוקא שיהא דבר מיוחד אבל יחדו בלא דבר מיוחד מותר מהא דכופין את הסל לפני אפרוחין שיעלו מאליהן וירדו. ותני עלה עלו מאליהן. אסור לטלטלן פי' אע"פ שאין עודן עליו אסור לטלטלן כדאיתא בבבלי דף מ"ג ע"א מיי"ש. והא הסל אינו דבר מיוחד להתרנגולים משום שיתזמנו הסל בגלל אך מעין דיחדו דכפה הסל לפניהן שיעלו וירדו עליו אסור לטלטלו. אלמא דיחדו אסור אפילו בלא דבר המיוחד ומשני ארבב"ח קומי ר"ז תיפתר במאוס דהסל מאוס וא"כ הוי מיוחד לתרנגולים א"ל והתני ר' הושעיא אפילו כסאה אפילו תרקב אית לך תימר סאה ותרקב מאוסין הן בתמיה וא"כ לא הוי דבר שמיוחד. וא"כ קשיא למ"ד כל המיוחד דוקא. וע"פ דברינו מובן היטב מה דתני ר' הושעיא אפילו סאה אפילו תרקב דלשון אפילו הוא לא מיבעיא סל דמאוס והוי מיוחד אלא אפילו סאה ותרקב דלא הוי דבר מיוחד נמי. ולפי"ז סל פשיטא דהוי דבר מאוס ע"כ צריך לפרש בתחלת סוגיא על המתניתין דמטלטלין נר הדש אבל לא ישן משום מוקצה מחמת מיאוס. מהא דכופין את הסל דהא פשיטא דהוי דבר מאוס דהא עלה תני ר' הושעיא אפילו סאה ותרקב א"כ פשיטא דסל הוי דבר מאוס א"כ יהא אסור משום מוקצה מחמת מיאוס ע"כ משני דמתניתין דידן ר' יהודה היא ופלוגתא הוא בין ר"י ור"ש. ודוק:
תני נר שהוא מונח ע"ג טבלא כו' מה אנן קיימין אין כר"מ כו'. אלא כאן כר"י דר"י אומר נר מאוס טבלא אינה מאוסה. תני אם התנה עליו מותר מה אנן קיימין כו' אלא כן אנן קיימין כר"י דר' יהודא אמר נר מאוס טבלא אינה מאוסה וכתב הקה"ע ז"ל דל"ג טבלא אינה מאוסה ולא אבין לאיזה
צריך

שנויי נסחאות (בו"ב) היא כד"ו דווא.
(בבר לאורן) אפי' פוטט יהא אסור. בר"ן ס' כל כתבי:

לפניו משום מבעיר. לאחריו משום מכבה. שמואל בר אבא קומי רבי יסא בכבה. א"ל תנוח דעתך. מה אנן קיימין אין כר"מ אפי' טבלה תהא אסורה. אין כר"ש אפי' נר יהא מותר. אלא כאן כר' יודה דר' יודה אמר נר מאוס טבלה אינה מאוסה. תני אם התנה עליו יהא מותר. מה אנן קיימין אין כר"מ אפי' התנה עליו אסור. אין כר"ש אפילו לא התנה עליו יהא מותר. אלא כן אנן קיימין כר' יודה דר' אמר נר מאוס. טבלה אינה מאוסה. מה חמית מימר כר' יודה אנן קיימין. דתני נר שהוא מונח אחורי הדלת פותח ונועל בשבת ובלבד שלא יתכוין לא לכבות ולא להבעיר. רב ושמואל פתרין ליה בשוכח ומקללין מאן דעבד כן. יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה. מאן אית כל המיוחד לאיסור אסור לא רבי מאיר הוי מאן תנא אם התנה עליו מותר רבי שמעון. אבל כוס וקערה ועששית אף על פי שכבו אסור ליגע בהן. רבי טבי בשם רב חסדא אפי' כרבי שמעון דו אמר תמן מותר מודי הוא הכא שהוא אסור. שאם אומר את לו שהוא מותר אף הוא מכבה אותן ומשתמש בהן. אמר רבי מנא בקדמיתא הוינן סברין מימר מה פליגין באותו שכבה כשנררו העכברים את הפתילה באפוצה. ואפילו תימא בשלא גררו העכברים את הפתילה ואפילו תימא שלא באפוצה כשיש בתוכו שמן.

תמן

קרבן העדה

לפניו. אם מטה השמן שבנר לפניו הרי הוא מבעיר ואם מטהו לאחריו הרי הוא מכבה: בכבה. בנר שכבה איירי ברייתא: כמה אנן קיימין. הא ברייתא אליבא דמאן: אפילו טבלה תהא אסורה. דה"ל בסיס לדבר האסור: נר מאוס. נר של חרס לכך אסור לטלטלה לפי שהוא מאוס: ה"ג תני אם התנה עליו מותר. וה"פ אם התנה על הנר לטלטלו מותר אפי' דלק הנר בשבת: אפי' התנה עליו אסור: דמוקצה מחמת איסור הוא ור"מ סובר כל המיוחד לאיסור אסור ואין התנאי מועיל בו: ה"ג דר"א נר מאוס. וכיון שהתנה עליו להשתמש בו לאחר שכבה אינו מאוס: ל"ג טבלה אינה מאוסה: מה חמית מימר כר' יודה. מה ראית לומר דהא דתני ואם התנה עליו מותר כר"י דלמא כר"ש נמי אתיא ובתנאי נודה: דתני. בסיפא דהך ברייתא דנר שנוגע ע"ג טבלה וכו': פתרין ליה. מפרשין הא דמותר לפתוח ולנעול דוקא בשוכח איירי ששכח הנר על הדלת יובע"י שלא נודעת לכך מותר לטלטל אבל במניח נעשה הדלת כבסיס לדבר האסור ואסור לפתוח ולנעול: ומקללין. רב ושמואל על מי שעושה כן לפתוח ולנעול דלת כשהנר עליו דאף ר"ש מודה דאסור דה"ל פסיק רישיה: לא ר"מ. וא"כ אף בשוכח אסור לר"מ וע"כ דהך סיפא לאו ר"מ ה"ה רישא נמי לאו ר"מ היא: ה"ג הוי מאן תנא אם התנה עליו מותר ר"י. והיינו כדפרישית לעיל: אבל כוס וכו'. בסיפא דהך ברייתא דמייתי לעיל בריש הסוגיא והכי תניא התם ר"ש אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת כבה מותר לטלטלו אבל כוס וקערה ועששית אסור ליגע בהן וכן הוא בבבלי דף מ"ד: אפי' כר"ש. הך סיפא אבל כוס וכו' אפי' כר"ש אתיא ודקשיא דהוא מתיר בטתר השמן לאחר שכבה מ"מ מודה כאן בכוס וכו' לפי שיש בהן שמן הרבה והוא דולק כל הלילה וכל היום וחיישינן שמא יכבה משא"כ בנר קטן דלא חשיב ליה גם נריך ליה בלילה ולא גזר שמא יכבה: ועששית. כוס גדול של זכוכית שקורין לנפ"א: ומשתמש בהן. שכלים אלו ראויין לתשמיש אדם או שנהנה משמן שבתוכם: בקדמיתא וכו'. מרים הוה אמינא הא דפליגי בנר שכבה דוקא: כשגררו עכברים. את הפתילה ממנו שאין הפתילה בתוך הנר: באפולה. וגם הנר סתום מכל לד שראוי לתשמיש דבלא"ה אסור לטלטלו שתשמישו לאיסור ל"א או באפולה שהפתילה דחוקה בתוך הנר וסותמת הנקב שבנר וה"ל הפתילה כלי לנקנו דאי לאו הכי ה"ל בסיס לדבר אסור וכן תירוץ בבבלי ר"פ טטל ד' קמ"ב ולשון זה עיקר: אפילו תימא וכו'. השתא מוקמינן אפי' לא גררו וכו' ואינה אפולה והא דמותר לטלטלו לר"ש דהא עדיין מונח הפתילה בתוכו והרי הוא בסים לדבר האסור: כשיש בתוכו שמן. ומותר לטלטלו אגב השמן:

תמן

פני משה

לפניו לפי שהוא מטה את הטבלא לנד זה ולסלק א"כ כשמטה את הטבלא ה"ל משום מבעיר דבשעה שהוא מגביה הטבלא לפניו מטה השמן לפי יאור ומבעירו ואם לאחריו הוא יש ט משום מכבה כשמטה שהיא מטה את הטבלא לאחורי הנר: שמואל בר אבא. פירש זה לפני ר' יסא דבכבה הנר מיירי וא"ל תנוח דעתך שהנחת את דעתי: מה אנן קיימין. להאי ברייתא דטבלא ואליבא דמאן מיתנייא אי כר"מ אפ' טבלא תהא אסורה לטלטל דהא מ הא מיוחדת לנר שהוא אסור וכת"ד לעיל דלר"מ אפי' מיוחדת לאיסור אסור ואי כר"ש הא אפי' הנר מותר לטלטל לאחר שכבה והכא על כרחך בשכבה מיירי כדאוקי לה שמואל בר אבא: אלא. ע"כ דכאן כר' יהודה היא דתני לה בברייתא דאיח ליה מוקצה מחמת מיאום והנר הוא מאוס וטבלא אינה מאוסה: תני. בהדא ברייתא אם התנה עליו שלאחר שיכבה יהא מטלטלו מותר ומפרש לה אליבא דמאן אנן קיימין להא אי כר"מ ודאי לא מהני תנאה דהא מיהת מיוחד לאיסור הוא ואי כר"ש למה לי תנאה הא בלאו הכי מותר לדידיה לאחר שכבה: אלא כן אנן קיימין כר' יהודה. ולקמיה פריך עלה: דר' יודה אמר נר מאום וכו'. לא גרסי' לזה ונכב שיטפא דלעיל טעו וקבעו כאן לזה: מה חמית מימר כר' יודה אנן קיימין. מה ראית לומר כן ולאוקמי להאי דהתנה אליבא דר' יהוד' וכי שייך לתנאי בדבר שהוא מאום הא מיהא נפשו קלה מוננו ומה מהני התנאי: דתני נר שהוא מונח וכו'. כלו' דהשתא מסיק להא דקאמר דאי כר"מ אפי' התנה עליו אסור דלא תיקשי ומנא לך הא דילמא לר"מ מהני תנאי במוקצה הלכך מייתי ראיה מהא דתני בברייתא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו בשבת ובלבד שלא יתכוין וכו' ורב ושמואל תרווייהו פתרין להאי ברייתא דבשוכח מיירי ולא הוי הדלת בסים לדבר האסור אלא דמקללין מאן דעבד כן ואמרו יכרת וגו' ומעמא דאע"ם שאין מתכוין לכבות ולהבעיר מ"מ פסיק רישיה הוא ולכ"ע אסור. ומדפתרין לה למנין היתר טילטול הדלת דבשוכח מיירי ולא פתרי דמיירי שהתנה בכך שלא יהא בטל מן הדלת לפתוח אחר שיכבה הנר אלא ודאי משום דמאן אית ליה כל המיוחד לאיסור אסור ואפי' בלא יחדו מתחלה לכל השבת לכך לא ר"מ הוא וכדאמרי' לעיל להאי מ"ד אליבא דר"מ הלכך רב ושמואל דסבירא להו כר' מאיר לא כעו לאוקמי בשהתנה ולאחר שכבה הנר משום דלר"מ לא מהני התנאי דמיהת מיוחד לאיסור הוא והדרינן לתאי דאקשינן כמאן אולא האי ברייתא דאי כר"מ לא מהני התנאי ואי כר' שמעון לא בעי תנאי וכר' יהודה נמי לא מצית לאוקמיה לה דאי משום דבמאום מיירי מה מהני תנאי לדבר המאום: ואי מאן תנא וכו'. כלו' אלא ע"כ דהכי בעינן למימר מאן תנא להאי ברייתא דמהני תנאי ר' שמעון היא והא דפירכת אי כרבי שמעון למה לי תנאי לא קשיא כדמסיק ואזיל: אבל כוס וקערה וכו'. סיפא דהאי תוספתא דלעיל היא דקתני התם דכאלו אף על פי שכבו אסור ליגע בהן וקאמר ר' טבי בשם רב חסדא דאפי' כר"ש אתייא האי סיפא דהוא אמר תמן בהישא גבי נר שכבה מותר לטלטלו מודה הוא הכא כאלו שהן ספויין להשתמש בהן לדבר אחר שהוא אסור אף לאחר שכבה שאם אתה אומר לו שהוא מותר חיישינן שאף הוא מכבה אותן כדי להשתמש בהן והשתא שפיר מוקמינן להאי דהתנה כר"ש וכגון בכוס וקערה ועששית דאם לא התנה עליהן אסיר אפי' אחר שכבו אבל אם התנה עליהן מתחלה מותר דהו ליכא למיחש שמא יכבה אותן כדי להשתמש בהן שהרי התנה ואמר איני בודל מהן לאחר שיכבו ומסתמא בכה"ג ימתין עד שיכבו מאליהן ויהיה לו היתר להשתמש בהן — כפי תנאו ולא יבא לידי איסור: א"ר מנא וכו' מילתא כאנפי נפשה היא ואפלוגתא דבתוספתא דלעיל קאי וכלו' שבראשונה היינו אומרים לבמה פליגי בנר שכבה דלרבי שמעון מותר לטלטלו ואיך אסור: כשגררו העכברים את הפתילה באפולה ואפי' תימא וכו'. כלו' הא דמתיר ר"ש לטלטלו בהכי הוא דמיירי כשאין הפתילה כגון שגררוהו עכברים או נמי באפולה שהיא נגולה מן האסור שעליה דאי לאו הכי אכתי הוה אסור לטלטלו אפ' לרבי שמעון דהפתילה עם האסור שעליה מוקצה הוא דלא הויא למידי: ואפי' תימא כשלא גררוהו וכו'. כלו' ואי נמי דאפ"א כשלא גררו את הפתילה וכן לא אפולה היא הוה מוקמינן לה נמי שפיר כגון שיש עדיין בתוך הנר שמן דאגב דשרי לטלטוליה מחמת השמן שבתוכו דלא אקלי דעתיה מן השמן לאחר שכבה לר"ש שרי נמי לטלטל הפתילה:

רידב"ז

צורך גרסינן כלל. נר מאום וכו' עד השתא לא ידעינן מזה וגם כל פי' הסוגי' אינני מבין לפי פירושם ז"ל ע"כ נראה לפענ"ד ברור כשמש דג' הרמב"ן ז"ל הוא גירסא אחרת ומוכח מהירושלמי שלפניו שגירסתו היא אמיתית ונשתבשה הא דכאן כר"י דר"י אמר נר מאום טבלא אינה מאוסה ושייך להא דלעיל קודם דגרסינן תני אם התנה כו'. וה"ם אלא כאן כר"י דר"י אמר נר מאום טבלא אינה מאוסה וכלבר מאום לא שייך בסים לדבר אסור דלא נעשה הטבלא בסים לדבר מיאום כדאיתא בגליון הש"ס [ולא גרסינן כ' פעמים אלא פעם אחת וקאי אברייתא דלעיל דגרסינן עם גבי טבלא] ופריך מה חמית מימר כר"י ר"ל דמקשה על הא דקאמר כאן כר"י דמשמע כאן הוא כר"י ל"ל למימר תיבת כאן ומאי מונעט כתיבת כאן ע"ז קאמר דתני בסיפא דברייתא דטבלא נר שהוא מונח אחורי הדלת פותח ונועל ובלבד שלא יתכוון לא לכבות רב ושמואל פתרין לה בשוכח ר"ל דהתם בסיפא לא מלינן לאוקמיה כר"י משום דס"ל דדבר שאין מתכוין אסור ומאי מהני בשאינו מתכוין לכבות כדאיתא בבבלי כדף קכ"ב ע"כ ע"כ מוקי רב ושמואל בשוכח משא"כ ברישא דמיירי בנר שכבה מוקי כר"י וע"ז קאמר כאן כר"י ר"ל אבל בסיפא לא תני לאוקמי כר"י ולאחר שמסיים ואת הסוגיא גרסינן תני אם התנה עליו מותר כגי' הרמב"ן ז"ל וז"ל גרסינן התם תני אם התנה עליו מותר מה אנן קיימין אם כר"מ אפילו התנה עליו אסור אין כר"ש אפי' לא התנה עליו מותר אלא כר"י. נר מאום הוא הוי מאן דתני אם התנה עליו מותר ר"ש הוא דתני אבל כוס וקערה ועששיות אע"פ שכבו אסור ליגע כהן ר"ט בשם ר"ח אפילו ר"ש דו אמר תמן מותר מודה הוא הכא שהן אסור כו' ופירש הרמב"ן ז"ל שפשט היקשו סם בירושלמי על ברייתא זו דתני בנר דשבת אם התנה עליו מותר מני אי ר"מ אין תנאי מועיל בו. לפי שהם סבורין שם בירושלמי לר"מ דכל המיוחד לאיסור אסור. ואי לר"י כ"ש שאין אדם יכול להתנות על דבר המאום שלא יהיה מאוס מקלהו ובסוף העמידוה כר"ש

שינויי נוסחאות

שינויי נוסחאות (פ"מ) דר' אמר גד"ו דרבי יו"ה אמר.

מערכת הערוך באפוצה. בערך (פ' אפן ב') פי' אפוצה דחוקה (ופ"מ כפס"ב):

(כבר לאדן) קומי ר"י בבלי תוס' שבת דף ק"כ. ועגעת מרגלי ס"ד:

חתם סופר

אמר רב מנא בקדמיתא הוינן סברין וכו' ויש לומר דמתחלה סבר הא דמודה ר"ש בכוס וקערה משום דאינו יפה ומאוס וא"כ סיה ראוי לאסור גם מותר השמן כמו שהקשה בחידושי רשב"א ורק דהשמן מותר אגב נר דמתוך דיהיב דעתיה אסי להשתמש יהיב נמי דעתיה אשמן שבו שתירן הרשב"א ואם כן על כרחך מיירי דלית ביה פתילה דאין לומר שהנר נעשה נ"כ בסיס לדבר המותר השמן שהרי השמן טפל לא מותר אלא אגב נר אבל פשטא דמשמע דכוס וקערה משום דשמא יבא לכבות א"כ בלא"ה ל"ק קושית רשב"א ומותר השמן לא אגב נר מותר א"כ אפילו איח ביה שערי פתילה נמי דאי לית נמי ביה נסים לדבר שמותר נ"כ סיפא השמן:

עמודי ירושלים

תני אם התנה מותר כו' בספרי קרבן העדה כג"ע על הרמב"ן שהביא הר"ן סי"ם כירה דאיך יפרש הירושלמי אם לא שנאמר דלא היה כתוב לפניו מן הא נמם חמית מימר כו' עד מאן תנא ומדבריו אין נראה כן ול"ע עכ"ע. אולם כהגהות אליהו דברי הרמב"ן נכונים לשבת (מ"ם א') מטהרים לסדיה ד"ה כתוב לפניו כן בירושלמי ואין כאן עיון כלל:

עין משפט נר מצוה

סה
א מיי' פכ"ה מהל' שבת הל' טו טוש"ע א"ח סי' שט סעי' א

סו
ב מיי' פכ"ו שם הלכה יג טוש"ע שם סי' שי סעי' ח

סז
ג מיי' פ"א שם הל' ה טוש"ע שם סי' שלו סעי' א

סח
ד מיי' פי"ג מהלכות כלים ה"ג וכה"ח טוש"ע שם סי' שכב סעי' א

סט
ה מיי' פ"ח מהלכות כלי ד טוש"ע ח"מ סי' קנג סעי' ג

ע
ו מיי' פ"ה מהלכות כלי יג טוש"ע א"ח סי' רסה סעי' ד

גליון הש"ס

ד עיין ק"ס בפי' לענין פלוגתא וג"ם דהא מוכח מותר לטלטל בשבת נגד כבוס גדול של עליה עי' בי' בת כ"ם. תמנים נלחית לענין שבת פירוש לבנין יחפש כתלין כמכילתא כפירושין דף פז ע"ב:

מסורת

שבת קמא ע"ב

שם קנב ע"א

שם מו ע"א

(לעיל כפירקין הלכה ג וש"נ כילה פ"ב הלכה ...)

(ב"ב פ"ב ... ביצה ... פ"ד יומא ... ב"ב נג ע"א)

פ"ב מג ע"א

פני משה

תמן תנינן וכו'. זה הכל מדברי ר' מנא לאתויי דהוי סברי מיתר מעיקרא וכלו' ותנא לן היא גופה דשרי לטלטל דבר המוקצה אגב דבר שאינו מוקצה משום דהמן תנינן בריש פכ"א נוטל אדם וכו' ותני דבית רבי עלה דגם בכלכלה צריך שיהא האבן והאוכלין בתוכה ומטלטלה עם האבן אגב האוכלין שבתוכה ואם כן הכי נמי כן לר' שמעון הכי הוה כעינן למימר מעיקרא: לא הוינן אמרין כלום. כלומר והשתא מדשמע להאי דר' רומנוס דלקמיה חזינן דלא הוינן אמרין כלום להאי דמעיקרא שהרי ר' רומנוס אמר שהוציא מחתה של בית רבי מליאה גחלים בשבת וכי אית לך מימר גבי גחלים אפולות הן אלא בשיש לתוכן שמן כתחיה כלומר הא ודאי לא מצית מימר דהאי גחלים אפולות מפסרן יהו דא"כ ככר כלו וכבו ותאו שהלותיה דר' רומנים וכן וכי מוקמית לה דהלא שיש בתוך הגחלים שמן מיירי אלא ודאי אפילו כשיש בהמר הפתילה ואינה המונה ולא נשתייר שמן כלום כסבר אפ"ה מתיר ר"ש לטלטלו כדמוכח מהאי עובדא דבית רבי דהלא"כ האי עובדא כמאן היא דאתיא: אמר ר' אבהו. לעולם כדהוו אמרי מעיקרא דכשנשתייר שמן בנר מיירי והאי דבית ר' לאו דקייתתי' דקרטים של בוסם היו בה מתה שנשתיירו מן המוגמר שהניחו בה מע"ש ומטלטליה עם הגחלים אגב קרטים של בוסם שבתוכה והיא כיאי דנר שבכה ונשתיירו בו שמן ולר"ש: תרבום. הוא כמין אגוז שאוחזין בו הגנלים בפ' כ"ד דכלים בלשה תרבוסין כן: אסיר לטלטלו. דמתחת כבידו קובע לו מקום ואינו לפתו לטלטלו: הורי ר' אמי מותר. לטלטלו. וכן ראה ר' ירמי' לאלו שבבה"ה הגדול שהן מטלטלין אותו ולא מיחו בידם: עד שלשה כבסא וכו'. לקמן מפרש לה לענין מאי איתמר להאי דסולם והשתא קאמרו על האי דתרבום דעד שלשה הויקא הרי הוא כבסא ומותר לטלטלו מכאן ואילך כסולם: מאן דשרי. אם הוא כבסא כר"ש דמתיר לגרור כסא: דתני. בתוספתא סוף פ"ב דביצה לא יגרר וכו' ור"ש מתיר התם באלו דס"ל דדבר שאין מתכוין מותר: מודין חכמים וכו'. פוגא מזה לעיל בפרקין בהלכה ג' וכך הוא בסוף פ"ב דביצה ולעיל פירשתי: ר' הונא בשם ר' לענין שבת איתאמרת. השתא מהדר לפרושי להא דבית ר' ינאי דלעיל דאמרו עד שלשה כבסא מכאן ואילך כסולם דלענין שבת איתמר וכעין דאמרינן לעיל לענין טלטול החרבום ואם יש לו יותר משלשה חוקים כסולם הוא ואסור לטלטלו וכן נמי מיתפרשא לענין שבת להאי דתנינן בפ' חלון גבי טוהל שבין ב' חצירות דסולם המצרי מתפס ואיזהו כל שיש לו ג' חווקים וככסא הוא וסולם הצורי שהוא שיש לו ד' חווקים איני מתפס לגובה הכותל דלא תבטל ליה לגביה דכותל. וכן פליגי באהי תלמודא כה בריש פ' חלון. וגרסינן להא נמי באהי תלמודא ס' חזקת הבתים בהלכה ח': לענין חזקות איתאמרת. כדתנינן התם סולם המצרי אין לו חזקה ולצורי יש לו חזקה: לענין טומאה איתאמרת. והוי כהאי דתנינן בפכ"ב דכלים כסא שניטלו פנים מהפיו. וכן כן האווקים של הכסא. ר"ש מטמא וחכמים מטהרין ועד שלשה יש לו דין כסא לענין טומאה מכאן ואילך אינו עומד לישיבה אלא דין סולם יש לו וכל זמן שראוי להשתמש מקבל טומאה כדין הסולם: מנורה קטנה מותר לטלטלה. כשלא הדליקו בה דאלו הדליקו הא ר' יוחנן פסק לעיל כר"ת: ולא כלי הוא. ולא כל מה שבבית מוכן הוא. ומאי קמ"ל מהאי תיתי יהא אסור לטלטלה: [illegible] שלקחה עמו לסחורה. א"נ שבאת לידו ע"ש עם חשיכה ולא היה דעתו עליו מבעוד יום: ולא שמעית מיניה כלום. כלומר דלא תשמע מינה לדייק עליו דר' יוחנן דאיצטריך דמהו דתימא לא הוה דעתיה עליה כלל קמ"ל דמכיון דווקא היא דעתו עלה: הכא את אמרת אין נותנין כלי תחת הנר. לעיל במתני': לקבל נצוצות. כלומר דמשמע דאף לקבל נצוצות דלא עם השמן אסור והכא את אמר נותנין וכו' לקבל ניצוצות. והא דכתב כאן ולא יתן לתוכו מים וכו' ע"ס ואגב שיטפא הוא. ומשני כאן כשיש שיש לו צורך בשמן ולפיכך אסור כדפרישנא לעיל אבל כאן הרי שהוא מכבה. ואי שרית ליה מע"ש אתי למעבד הכי בשבת והא דלא חיישי' הכי בשאר דברים כגון מצודות חיה ועוף ודומיהן שאני הכא כיון דממילא הוא לא חשיבא להו מלאכה: גמ' ה"ג הכא אמר נותנין כלי וכו' והכא את אמר אין נותנין. וקמיין לאבודי מ"ע שמן מ"ש ניצוצות: ומשני כאן שיש לו צורך בשמן. ולא אפשר לנעורו מהכלי כמלא שמתבטל מהיכנו: וכאן אין

*תמן תנינן [א] נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה. ותני דבית רבי האבן *והאוכלין בתוכה לא הוינן אמרין כלום. שהרי רבי רומנוס [ב] *הוצא מחתה משל בית דרבי מליאה גחלים בשבת. אית לך מימר גבי גחלים אפוצות הן. אלא בשיש לתוכו שמן. א"ר אבהו קייטתיה קרטים של בוסם היה בה. רבי בא בר חייא בשם רבי יוחנן תרטום אסור לטלטלו. הורי רבי אמי מותר. רבי ירמיה חמי לון מטלטלין ליה גו סדרא רובא ולא הוה ממחה בידון. דבית רבי ינאי אמרין עד ג' בכסא מיכן והילך כסולם. א"ר יוסה בי ר' בון מאן דשרי כר"ש דתני *לא יגרר אדם את המטה ואת הכסא ואת הספסל ואת הקתידרה. מפני שהוא עושה חריץ. [ג] ור"ש מתיר. ר' בא בשם ר' חונא ר' חניי בשם ר' ועירא רבי יוסי בשם רבי אילא מודין חכמים לר"ש בכסא שרגליו משוקעת בטיט שמותר לטלטלו. כמה דתימר מותר לטלטלו ודכוותה מותר להחזירו. א"ר יוסי אף אנן נמי תנינן ניטלין בשבת. א"ר יוסי בי רבי בון דר"ש היא. א"ר יוסי בי ר' בון מתניתא אמרה כן כל הכלים אינן נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת. *ר' הונא בשם ר' [ד] לענין [ה] שבת איתאמרת. חזקיה בשם דבית רבי ינאי לענין [ו] חזקות איתאמרת. רבי יוסה משום דבית רבי ינאי לענין טומאה איתאמרת. רבי אחא בר חיננא דבי יסא בשם רבי יוחנן מנורה קטנה מותר לטלטלה. ולא כלי הוא ולא כל מה שבבית מן המוכן הוא. א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר שלקחה עמו לסחורה. או שבאת ע"ש עם חשיכה ולא שמעת מינה כלום:

הלכה ח מתני' [ז] *נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה: גמ' *הכא את אמר אין נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצו' ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה. והכא את אמר נותנין כלי תחת הנר. כאן שיש לו צורך בשמן וכאן אין

קרבן העדה

תמן תנינן. לקמן כר"פ נוטל: האבן והאוכלין בתוכו. דבכלכלה מליאה פירות עסקינן דעיקר נעשית בסים לפירות הלכך אבן מיטלטלת אגב פירי: ולא הוינן אמרין כלום. דאפי' אין בה פירות לעולם מותר: מליאה גחלים בשבת. ולא היו צריכין לגחלים אלא אגב מחתה דאיכא תורת כלי עליה טלטלה עם הגחלים ש"מ דלעולם מותר: אית לך מימר. וכי אפשר לומר דהגחלים סותמים. את האיגק שהרי בערו תחלה וגם א"א לומר שהיה שמן בתוכו דשמן במחתה מה בעי: אר"א לעולם בעינן שיהא שמן בתוכה או אפולה וה"ה בכלכלה שהיו בה פירות והכא במחתה זו נמי איירי כשהיו קרטין שנשתיירו מן הלבונה דחזיא להריח ואגב לבונה מטלטל המחתה: תרטום. מן אגוז של עץ: גו סדרא רובא. בבהכ"נ הגדול ולא מיחה בידן דהוה מסופק הלכתא כמאן או דסובר כר' אמי: עד ג'. שיש כהרטום שלשה תמלות זו למעלה מזו דינו ככסא ומותר לטלטלו: ומיכן ואילך. דהיינו יותר משלשה תמלות הרי הוא כסולם ואסור לטלטלו: מאן דשרי. לטלטל תרטום כר"ש אתיא: משוקעת בטיט. שמותר לטלטלו שבגומא [illegible] שבלא הגומא ואינו סותם הגומא: ודכוותה מותר להחזירו. שאינו כמי חופר גומא שהרי עומדת היא: אף אנן תניק. במתני' דפ"ק דכלאים הטומן לפת וצנונות תחת הגפן בזמן שמקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום שביעית וכו' וניטלין בשבת משמע אפילו לרבנן והיכי דמי אלא ודאי במשוקעת בטיט איירי דשרי אפי' לרבנן וכר' אילא: דר"ש היא. מתני' דכלאים דמותרת ליטול בשבת כר"ש אתיא ולא כרבנן וליכא לסייע לר' אילא: מפני שכובשת. תרין הגרלה בהילוכו לא ע"י חפירה הוא אלא כובשת ודורסת הקרקע וגדוש תחתיה ונעשה מקומה נמוך אבל אינו זז עפר ממקומו הרי שלא הוציא ר"י במתני' אלא עגלה של קטן ולא כסא שמשוקע בטיט: לענין שבת איתאמ'. הא דאמרי' עד ג' ככסא כדפרישית: לענין חזק' איתאמ'. דעד ג' לא הוה חזקה לסולם יותר מכן הוה חזקה לסולם: לענין טומאה איתאמרת. דעד ג' הרי הוא ככסא ומקבל טומאה בנודרם הזב: מנורה קטנה. אבל גדולה לא מפני שאדם קובע לה מקום מפני כבדה: ופריך ולא כלי הוא. המנורה ופשיטא שמותר לטלטלו שהרי כל הכלים שבבית מוכנין הם: תיפתר. דברי ר"י שלקחה. להמנורה לסחורה למכרה ולא נשתמש בה בתוך ביתו: או שבאת. המנורה בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה ולא היתה מבע"י: ולא ש"מ כלום. שמותר לטלטלו לכך אצטריך ור"י:

הלכה ח מתני' לקבל ניצוצות. מפרש בגמ' משמע מאי: ולא יתן לתוכו מים מפני

רידב"ז

כר"ש בכום וקערה ועששיות. דתורי בהו ר"ש דאסורי ואם התנה עליהן מותר וה"ה בנר של מתכת לר"י ולר"ת דמאי בהו תנאי דותיא דסוכה עכ"ל ז"ל פי' דלשיטת הש"ס דילן. טעמא דר"ת משום דכיון דהתקצאי כו' ולא משום כל המיוחד כו' ובמוקצה מהני תנאי פי' כרשב"א ז"ל בשם' שבת דף מ"ה בתכונת בני' דהרמב"ן ז"ל ופירושו ז"ל כמו שהעתקתי ודבר ברור בשמש שכן היתה גרסתו ז"ל וכן מוכח דנשתרבב כדפוס מהא דלאלא כר"י. גר מאום ונשתרבב התיבות הקידמים ומטיק טבלא אינה את סה ונעתק ענין הראשון בתוך ענין השני ומאי שירבוב כזה ודו"ב בני' אתיתית הא כהרמב"ן ז"ל וישני' ע"ש יפה בע"ה. ודו"ק: לפ

שנויי נוסחאות (בו"ד) תיצא כל"ו הוציא. (בו"ב) יגרר כל"ו יגור.

כבר לאהרן

תרבום אסור וכו'. עי' כסא והרמב"ם פכ"ד דכלים פי' כלי שר אגל סמקיוס וס' ועיין מה שפירש בערוך ובב"ר ס' ויש:

אין לו צורך בניצוצות: ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה. *רבי שמואל בשם רבי זעירא דרבי *יומי היא. דא״ר יוסי הוינן סברין מימר מה פליגין רבי מאיר ורבנן בשעשה מחיצה של כלים. אבל אם עשה מחיצה של מים לא. מן מה דמר רבי שמואל בשם רבי זעירא דרבי יומי היא. הדא אמרה אפילו עשה מחיצה של מים היא המחלוקת:

הדרן עלך פרק כירה

הלכה א מתני׳ א *במה טומנין ובמה אין טומנין אין טומנין לא בגפת ולא בזבל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול בין לחין בין יבישין לא בתבן ולא במוכין ולא בזונין ולא בעשבין בזמן שהן לחין אבל טומנין בהן כשהן יבישין *טומנין בכסות ובפירות ובכנפי יונה ובנעורת של פשתן ובנסורת של חרשין דקה רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה: **גמ׳** לפי שהדברים הללו רותחין ומרתיחין והוא נוטלן והן תשים לתוך ידו ומחזירן והן מוסיפין רתיחה לפיכך אסרו לטמון בהן. וכר׳ לעזר בן עזריה דרבי לעזר בן עזריה אמר *קופה מטה על צדה ונוטל. וכרבנן דתמן דינון אמרין אם

קרבן העדה

אין לו צורך בניצוצות. שיכול לנערן מן הכלי ולא מבטלו מהיכנו: דר״י היא. בפ׳ כל כתבי הקודש תני עושה מחילה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר״י אוסר בכלי חרס חדשים מלאין מים שאין יכולים לקבל האור והן מתבקעין ומכבין הדליקה הרי דס״ל גרם כיבוי אסור: ה״ג א״ר יוסי הוינן וכו׳ מה פליגון רבי יוסי ורבנן. וה״פ סברוהו למימר הא דפליגו ר״י ורבנן בפ׳ כל כתבי: בשעשה מחילה מכלים. שיש בתוכן מים שאינו מכבה עד שיבקעו הכלים: אבל אם עשה מחילה של מים. כגון מחיצת שלג וברד דכ״ע לא פליגו דאסור: מן מה דמר. נהא דאר״ש וכו׳: הדא אמרה. מכאן מוכח אפי׳ עשה מחילה של מים מחלוקת דהא כשנותנין כלי של מים לקבל נילולות למחילה של מים דמי ואפ״ה מוקם לה כר״י ולא כרבנן:

הדרן עלך פרק כירה

הלכה א מתני׳ במה טומנין. הבא לסלק קדרה מע״ג הכירה ולטומנה בדבר אחר ואמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל מה הוא הדבר המוסיף ואסר: גפת. פסולת של בית הבד של שמן או של שומשין שהוא כנוס יחד וחם מאוד: ולא בחול. מפר׳ בגמ׳: לחין. יש בהן הבל הרבה יותר מיבשין: זגין. פסולת של יקב יין: מוכין. כל דבר רך קרוי מוכין כגון למר גפן ותלישי למר רך של בהמה וגרירת בגדים בלואים: **גמ׳** לפי שהדברים הללו. דאוסר במשנתינו לטמון בהם: רותחין ומרתיחין. דברים הגטמנים בהם: והוא נוטלן. וחיישינן שמא יטול אותן מתוכן ויתנם בתוך ידו שילטנו עד שתנוח הרתיחה: ומחזירן. שכל זמן שלא נתן ע״ג קרקע מותר להחזיר בדבר שהיה טמון בתוכו א״כ יחזור ויכסה אותן: והן מוסיפין רתיחה בשבת. הלכך אסרו חכמים לטמון בהן בע״ש: קופה מטה על לידה ונוטל. שמא יטול ואינו יכול להחזיר הרי דעשו חכמים תקנה כדי שיוכל להחזיר ה״נ עשו חכמים תקנה שלא יטמין בדבר המוסיף הבל כדי שיוכל להחזיר: ופריך וכרבנן דתמן דאמרין אם

פני משה

אין לו צורך בניצוצות לפי שאין נהן ממש ולא הוי מבטל כלי מהיכנו: ולא יתן לתוכו מים וכו׳. דר׳ יוסי היא בפ׳ כל כתבי דגרם כבוי אסור וקאמר הש״ס הא דאמר ר׳ יוסי. הייט ר׳ יוסי אמורא. דבעי לאוקמא נהא דר׳ יוסי ורבנן דפליגי גבי דליקה: דהוינן סברין מימר מה פליגין ר׳ יוסי ורבנן. כנ״ל: בשעשה מחילה של כלים. כלומר אם המים בכלים הן דרבנן לא חיישי שמא יתבקעו ור׳ יוסי חייש אבל אם עשה מחילה של מים וכגון ששפך מים לפני הכלים כשאחז נהן את האור לא פליג משום דלכ״ע גרם כבוי אסור אבל מן מה דאמר וכו׳ ומוקי להמתניתין דהכא כר׳ יוסי דפ׳ כל כתבי א״כ ש״מ דאפילו עשה מחילה של מים מתם פליגי רבנן דס״ל כל גרם כבוי מותר כגוונא דמתני׳ דידן ולפיכך מוקי לה כר׳ יוסי:

הדרן עלך כירה שהסיקוה

הלכה א מתני׳ במה טומנין וכו׳. לפי שאמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפי׳ מבעוד יום כשמסלק הקדירה מע״ג האש אסור לטמונן אותה בדבר המוסיף המימות משום גזירה שמא ירתיח כלו׳ שמא יהא התבשיל שבקדירה רותח הרבה בשבת ויצטרך הוא לגלותה עד שתנוח הרתיחה ויחזור ויכסה אותה בשבת ונמלא שזה הוא טומן בדבר המוסיף הבל בשבת ואסיר מן הדין היא ולפיכך גזרו שלא יטמין אפי׳ מבע״י בדבר המוסיף הבל ואע״פ שמן הדין היה מותר שהרי מותר להשהות הקדירה ע״ג האש בשבת בדבר דליכא גזירה שמא יחתה בגחלים כגון שלא נתבשל כלל או אפי׳ כתבשיל שבישל כל צרכו והוא מצטמק ורע לו כדפרישית בריש פרקין דלעיל ומ״מ בהטמנה גזרו אף מבעוד יום מטעמא דאמרן וביבין השמשות התירו להטמין אפילו בדבר המוסיף הבל כדתנן לעיל סוף פ״ב ספק חשיכה וכו׳ וטומנין את החמין וסיפא קתני דמשחש אפילו בדבר המוסיף הבל מותר והטעם משום דבין השמשות ליכא למגזר שמא ירתיח התבשיל שבקדירה לפי שסתם קדירות בבין השמשות רותחות הן. וכלו׳ שכבר נגמרה רתיחתן ונחו מכעסטן וכיון שנחו שב אין מרתיחין. בשבת אסרו להטמין אף בדבר שאינו מוסיף הבל ואע״פ שמן הדין היה זה מותר שהרי אינו אלא כמקיים המימות ואיננו מוסיף אפ״ה אסרו חכמים מטעמא שמא יטמין ברמץ אם וזה נמי אינו אלא כמקיים המימות ואינו מוסיף אלא שמא ישארו גחלים בתוכו רמץ ויחתה אותן תחת הקדירה ודבר זה לא מיקרי גזירה לגזירה דלא הוי אלא חדא גזירה שגזרו שמא יחתה כדי לקיים הגזירה שמא יטמין ברמץ והשתא אחרי שאמרו חכמים דברים הללו בענין הטמנה שאל התנא במה וכו׳ לפרש איזה היא מהדברים המוסיפין הבל ואיזה היא מהדברים שאין מוסיפין: לא בגפת. הוא פסולת ובכלל כאם גפת פסולת של זיתים או של שומשמין שאותן מוסיפין הבל הם: ולא בזבל וכו׳. בכל אלו מוסיפין הבל בין הן לחין ובין הן יבשים: לא בתבן. מפרש בגמרא הא דהאי לא בתבן לא קאי אהא דתפיים בזמן שהן לחין וכו׳ אלא דהתבן דרכו להפים איתו מן הלד סביבות הקדירה וקת״ל דאם הניח הקדירה על דבר המוסיף הבל כגון על הגפת וכו׳ ונתן התבן מכאן ומכאן אסור ואע״פ שאין הקדירה כולה טמונה בדבר המוסיף הבל אבל התבן כעלמו אינו מהדברים המוסיפין הבל אלא הבל

לפי מה שהוא ואם נתגלת הרבה א״כ הרי הוא בכלל לא בזבל שאמרו: ולא במוכין וכו׳ בזמן שהן לחין. אלו שלשתן דוקא כשהן לחין ואפי׳ הן לחין מחמת עלמן כגון התיבן והוא הגמר שבין ירכות הגלן והסמוכין לאליה והן מוס פין הבל וכן כל דבר רך כגון הבא מבלויי הבגדים וכן אותן שמתנאין בהם הבריס והכסתות ודומיהן נקראו מוכין יהוגין ין קליפי הענבים ואלו כשהן לחין אין טומנין בהן בזמן שאסרו לטמון בדבר המוסיף הבל וכשהן יבשין טומנין בהן: טומנין בכסות וכו׳. שאלו אין מוסיפין הבל אלא משמרין לקיים החום שלא יצטנן: ובנסורת של חרשים דקה. והו הדק הדק שנופל מן הנסרים כשמגררין אותן במגירה: ור׳ יהודה אומר בשהיא דקה. לפי שמכבשת היא ומוספת חמימות כשמטמין בתוכה. ואין הלכה כר׳ יהודה: **גמ׳** לפי שהדברים הללו וכו׳. כלו׳ דמפרש להא דקתני אין טומנין בהן סתם דמשמע דאפילו מבעוד יום אין טומנין בהן וכדרך הטמנה שטומנין מערב שבת כשיד יום גדול לקיים התבשיל לשבת ואסרו בדברים הללו לפי שהן רותחין מלד עלמן ומרתיחין את הקדירה הרבה וכשרואה שהן מרתיחין חושש שלא יתקלקל התבשיל והוא נוטלן מעל הקדירה כדי שיהו בן חמים ויתלטו מעט מרתיחתן כשהן לתוך ידו ואחר כך מחזירן בשבת ולכסות את הקדירה כתיכן שלא תצטנן ונמלא כשהוא מחזירו כן מוסיפין רתיחה בשבת והוי כמטמין בדבר המוסיף הבל בשבת ולפיכך אסרו לטמון בהן אפילו מבעוד יום וזהו מתם כדמפרשית מתני׳: וכר״א בן עזריה וכו׳. כלומר דאתיא האי דיוקא דמתניתין ולפי שמתא דאמרן כהאי דאשכחן דקאמר ר״א בן עזריה במתניתין דלקמן גבי טומנין בגיזי למר ואין מטלטלין אותן בשבת אם לא יחדן להטמנה לפי שמוקצות הן ומילד הוא שעשה כשבת אם טמן בהם והרי אינו יכול לטלטלן מעל הקדירה נוער את הכיסוי של קדירה שהכיסוי יכול הוא ליטלו ואע״פ שהן עליו מפני שתורת כלי עליו ור״א בן עזריה חושש שמא כשיטול את הכיסוי תקלקל הגומא והיא מושב הקדירה וכשיבא להחזיר אינו יכול לפיכך קאמר דמטה הקופה של גיזי הגמר שהקדירה בתוכה על לידה ויטול הקדירה וחכמים אין חוששין לכך אלא נוטל ומחזיר כל זמן שלא נתקלקלה הגומא אלא דלכ״ע נוטל ומחזיר הוא בשבת ול״פ אלא כחששא שמא תתקלקל הגומא ובמתני׳ מיהת מהאי דגיזי למר דלפעמים איכא חששא משום התורה דמותרת בשבת ושלא יבא לידי איסור אחר והיינו דקאמר הכא וכר״א בן עזריה ולומר דאף בדיני דגיזי למר פליגי רבנן עליה ולא חששי שמא תתקלקל הגומא מודו ליה הכא דאיכא האי חששא אם אתה מתירו לטמון בדבר המוסיף הבל מבעוד יום ונמנין דאתי לידי איסורא כשיצטרך ליטול אותן ואח״כ יחזור הקדירה לתוכן וכדאמרן: וכרבנן דתמן. של נבי בכל דאינון אמרין אם

רידב״ז

לפי שהדברים הללו רותחין ומרתיחין והוא ניטלן והם חמים לתוך ידו פי׳ נוטנן קלת. ומחזירן והן מוסיפין רתיחה לפיכך אסרו לטמן בהם. פי׳ לא כדאמרינן בש״ס דילן שמא יטמין ברמץ ואתא לאתויי בגחלים בשלא בישל כ״צ ואפילו בשבישל כ״צ נמי גזרינן משום לא בישל כ״צ כדפי׳ רש״י ז״ל דף ל״ד ע״ש. וי״א הטעם לשיטת הירושלמי אלא שיטת הירושלמי הוא ע״פ ג״י הרב אלפס ז״ל דגרס שמא ירתיח גבי בדבר המוסיף הבל מבעו״י ופי׳ הר״ן ז״ל והרמב״ן ז״ל במלחמות דגזרינן שמא יצטרך לגלות הקדירה משום שאחת לגרתית ויהיה מוכרח לגלות הקדירה שתניח מרתיחה ואח״כ יחזור ויטמין בהם והוי כטומן לכתחלה בשבת ומפיאין ראי׳ מהירושלמי הזה נעפ״ן יתבאר הירושלמי

לפי שהדברים הללו רותחין ומרתיחין והוא טפלן פי׳ והדברים הללו והן חמים לתוך ידו ר״ל חמים כמו פי׳ דכשמכניסן לתוך ידו נפשו רשים כלו׳ שתקלקל מקום מושב שלהן שהיה מתחלה כמו כירה ותנור וכשנוטלן המה רפוים ותשים בתוך היד וכשמחזיר סותם אח״כ הוי כהטמנה חדשה והוא כר״א ב״ע דס״ל לקמן גבי דבר שאינו מוסיף הבל דאם נוטל הקדירה ונתקלקל מקום מושב הקדירה ונרפה התבן אסור להחזיר מפני שהוא כהטמנה חדשה כדפי׳ הרמב״ם ז״ל בפי׳ המשניות וז״ל הרמב״ם ז״ל האם כי נהרס המקום ונתרפה התבן אסור לו להושיב הקדירה לאותו התבן שמקומו נפסד ורפה כי׳ ונתגלה כמו שטומן בשבת עכ״ל ז״ל והטמנה הדבה אסור בשבת אף בדבר שאינו מוסיף הבל כדמוכח

שערי טמאות (סופ״ז) בשרן נגע ליתא.

מסורת הש״ס

(פי׳ על כתוב׳ הלכה ה)

שבת קכ ע״א

בס מח ע״ב

בס מט ע״א

עין משפט נר מצוה

א

א מיי׳ פ״ד מהל׳ שבת הל׳ א טוש״ע או״ח סי׳ רנז ב״.

גליון הש״ס

ב פי׳ בתוס׳ ד״ה ספני ובתו׳ בשב״ן ובפ״ן פי׳ ב״ב

ג עיין בתו׳ רמב״ן דף לד ובמלחמו׳ פ״ס ב״מ שבית פכאן ר״ים לגר׳ הי״ף והרמב״ם

אם היתה יורת מותר. ותמן *תנינן [ו] ספק חשיכה ספק לא חשיכה מפני שלא חשיכה. הא אם חשיכה אסור לטמון כהן. תמן אמרין מפני ביטול בית המדרש. א"ר בא מפני החשד שאם אומר את לו שהוא מותר אף הוא אינו עושה אותן כל צורכו מבע"י. מתוך שאת אומר לו שהוא אסור אף הוא עושה אותו כל צרכו מבע"י. מה נפק מן ביניהן. [י] לטמון שלג *וצונין. על דעתיה דר' בא מותר. ועל דעתון דרבנן דתמן אסור. אסרו טמינה מפני כירה. אסרו כירה מפני טמינה. אסרו כירה שהבלה ממיעוט מפני כירה שהבלה מרובה. אסרו תבשיל שנתבשל כל צורכו מפני תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. אסרו יתמין מפני תבשיל שנתבשל כל צורכו. חזרו והתירו חמין. *תני

אין

עין משפט נר מצוה

ב

[illegible]

פ"ו

פני משה

אם היתה יורה מותר והיינו שאם כיסה במיחם והוא יורה של נחשת מ"מ הקדירה הטמנה כגון זו מותרת מפני שאינה אלא כדי לקיים החמימות ואינה מוספת וכבה"ג ודאי ניטל הוא היורה מעליה ומחזיר ע"ג בשבת וכלומר דאתי א שגיר האי סברא שאמרו לה לרבנן דהיין שהזירו כ ורה ומשום דליכא להיתם לגמרי אבל כל היכא דאיכא למיחש שאם יחזיר בשבת תוסיף בחמימות אסור ולפיכך טעמא דאמרי' כאיסור הטמנה מבעוד יום בדברים המוספין הבל כב"ש אתיא: ותמן תנינן וכו'. כלומר והא דתנינן תמן לעיל בסוף פ"ב ספק חשיכה טומנין וטעמא מפני שעדיין לא חשכה הא אם חשיכה אסור לטמון ומשמע דבכל מילי אסור לטמון דכתו דתנינן סתמא טומנין בכין המוספות ומשמע אפי' בדבר המוסיף הבל כך דייקינן הא אם חשיכה אסור לטמון בכל ואפי' בדבר שאינו מוסיף הבל ומפתא מאי הא מדינא והאי אין כאן איסור לטמון אפי' בשבת בדבר שאינו אלא כמקיים בחמימות ואינו מוסיף יותר ופליגי אמוראי טאך טעמא: תמן. בבבל אתרין מפני ביטול בית המדרש שהיו נוהגין בלילי שבת אחר התפלה לדרוש לפני העם בדיני שבת ואם תתיר לטמון בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל יניח מלעשות כן מקודם החשיכה שיאמר עדיין יש שהות להטמין בדברים האלו אף מהחשיכה ויבא לידי ביטול בית המדרש שמתוך כך יתעסק מלילך לשמוע הדרשה: ר' בא אמר מפני החשד. כלומר שחושדין אנו אותו שלא יעשה כל צורכו לכבוד השבת מבעוד יום שאם אתה מתירו לעשות כן בשבת יסמוך על כך ואף הוא אינו עושה כל צורכו ומבעוד יום וכו': מה נפיק מן ביניהון. להני טעמי סוף סוף לתרווייהו אסיר וקאמר לטמון את השלג והצונן איכא בינייהו וכלומר להטמין דברים הקרים כמו השלג וכיוצא בזה שטומנין אותן להפיג צינתן ושלא יפשו כמו כשר וגליד לדברי ר' בא דקאמר טעמא מפני החשד באלו ובכיוצא בהן ולא שייך חשדא ולמימר כמו דמתוך שאתה אוסרו משחשיכה יעשה כל צרכו מבעוד יום שהרי אין לו לעשות ולהתעסק בהן כלום אלא שמשלן ומטמין אותן שלא יפשו ניגן הרבה לעת הצורך ולא איכפת לן למיגזר בהו אבל לטעמא דרבנן דתמן אף הצונן אסור להטמין משחשיכה דהא איכא מפני ביטול בית המדרש איכא: אסרו טמינה וכו'. מילתא באנפי נפשה היא וכלומר דאע"ג דהטמנה ושהייה ע"ג כירה תרתי מילי נינהו אפ"ה כחדא מילתא דתליא בהידך הוי ואסרו זה מפני זה שאסרו הטמנה בשבת ואפי' בדברים שמן הדין היה מותר מפני השהייה ע"ג הכירה שאם אתה מתירו בהטמנה אף הוא יבא להשהות קדירה ע"ג האש בשבת שיאמר מה לי כך ומה לי כך וכן להיפך שאם אתה מתירו בשהייה בכירה ע"ג האש יבא לידי הטמנה בשבת ואף בדברים שהן מוסיפין הבל ולא יבחין בין דברים המותרים לבין דברים האסורים ולפיכך חששו להחמיר בזה מפני זה: אסרו כירה וכו'. וכן בשהייה גופה אסרו זה מפני זה: חזרו והתירו חמין מפני שהחמין שהוחמו כל צרכן מצטמק ורע להן הוא ולא חיישי' שמא יחתה: תני

אין

קרבן העדה

אם היתה יורה. אפי' בדבר המוסיף הבל מותר להחזיר מ"מ אסרו בדבר המוסיף הבל ל"א דסברי דבורה אפי' ר"א בן עזריה מודה דמותר להחזיר למה אסרו בדבר המוסיף הבל: ותמן תנינן. בס"פ במה מדליקין: הא אם חשיכה אסור לטמון. אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל וטעמא מאי כי היכא דמותר להחזיר יהא מותר לטמון נמי בתחלה א"כ כיון שחשיכה ליכא למגזר שמא קדרות בין השמשות רותחות הן ונתו מבעבוען וכיון שנתו שוב אינן רותחין: מפני ביטול בית המדר'. אסרו לטמון עם חשיכה שכך היה מנהגם לכנס לבית המדרש ע"ש עם חשיכה וכן הוא בפ"ק דסוטה שנדרש בלילי שבת: א"ר בא. לכך אסרו לטמון עם חשיכה: מפני החשד. שיאמרו שבישל הקדרה עם חשיכה: לטמון שלג וצונן. שלא יתחממו מחום השמש מפני חשד ליכא ומפני ביטול בית המדרש איכא: אסרו טמינה. להטמין בדבר המוסיף הבל אפי' מבעוד יום אסרו א"נ בדבר שאינו מוסיף הבל בשבת עלמא משום כירה והיינו שמא יטמין בכירה שיש בה רמץ ויחתה בגחלים: מפני כירה. גזירה שמא יטמין בכירה ופליג אהא דאמר לעיל שאסור מפני חורה: אסרו כירה. גרופה וקטומה: מפני טמינה. שמא יטמין בכירה שיש בה רמץ ונמלך ויחתה בגחלים בשבת: שהבלה מועט. שהיה הסיקו מעט כמו תנור שהסיקו בגבבא: אסרו תבשיל שמבשל כל צרכו. להטמין לשהות דלא שייך למגזר בי' שמא יחתה: חזרו והתירו חמין. בין לטמון בין לשהות:

אין

מסורת הש"ס

שבת לד ע"ב

פ"ב ה"ו

שם לז ע"ב

רידב"ז

כדמוכח ממתניתין ספק חשיכה הא אם חשיכה אסור להטמין וזהו מקור הדין שאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה הוא מזה מתני' כדפי' רש"י ז"ל דף ל"ד ע"ב ופ"כ ס"ל לרבנן דתמן אם היתה יורה ולא קופה מותר אף להחזיר משום דלא הוי כהטמנה רק בקופה עי' בהרא"ש ז"ל ס' כ"ס ובק"נ ז"ל שם ס"ק ה' כיון דתחילת נתינת הקדירה גם לא היתה לשם הטמנה ומה שמכסין אותה באופן גונן מורה מקרי ולא תחלת הטמנה משא"כ קופה תחלת הטמנה הוא סכ"ל ז"ל וה"נ כיון דהיורה לא הוי לשם הטמנה אפילו נתקלקלו הדברים אלו ולצרך לתקן ע"י מושב הקדירה לא הוי אלא חזרה ולא כתחלת הטמנה כיון דתחלת נתינת הקדירה בתוכו לא הי' לשם הטמנה וזהו הפי' בהסוגי' דחיישינן שמא יהיו רשים בתוך ידו. ומלשון הרמב"ם ז"ל בפי' המשנות הנ"ל דגרים המקום ונתרפה התבן אסור להחזיר דהוי כמו שמטמין בשבת מחדש ע"כ קאמר הכא שמא יתתיה ויפלו והם תמים כלומר נרסים בתוך ידו ותחזירן והוי מוסיף הבל בשבת והוי טומן בשבת והן מוסיפין רתיחה בשבת וע"כ מפיק כר"א כ"מ וע"פ שיטת הרמב"ם ז"ל דטעמא דר"א כ"מ הוא משום דהחזרה הוי כמו מטמין כתחלה בשבת ולא כשיטת רש"י ותוס' ז"ל דטעמי' דאיסור דחזרה הוא משום פלפול הגיזין. וי"א אלא משום איסור הטמנה בשבת אף בדבר שאינו מוסיף הבל עי' בב"י ז"ל סי' ר"ט וע"כ קאמר ור"א כ"מ דס"ל דחיישינן שמא כשיחזיר הקדירה והוא כטומן לכתחלה ולא משום איסור פלפול בגיזה וי"א אלא כרבנן דתמן דאינון אמרין אם היתה יורה ולא קופה מותר כיון דלא מתזי כטומן וע"כ האיסור דחזרה הוא משום דהוי כטומן מחדש כיון דנתרפה מקום מושבו וכ"ת דאיך תימר דהטעם דר"א כ"מ הוא משום הטמנה הא הוא מיירי בדבר שאינו מוסיף הבל וקי"ל דאין טומנין בדבר שאין מוסיף הבל משחשיכה וי"ל דטומן בשבת אסור אף בדבר שאינו מוסיף הבל כדתנינן תמן ספק חשיכה כו' הא אם חשיכה אסור לעלמא וזהו מקור הדין דאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה [דבלא משנה זו לא מצינו דין זה בשום משנה ועי' בהרב אלפס ז"ל פ' ב"מ דכתב מפורש דמקור הדין הוא ממתניתין דדייקא ספק חשיכה הא אם חשיכה לא וכן מדויק טומנין בפירות ובכנפי יונה דווקא מבעו"י הא משחשיכה לא. וממתניתין דלא כמוסו מבעו"י אין ראי' דלמא כיסוי שאני משא"כ הטמנה דכיסוי והטמנה ב' ענינים הן עי' בר"ש ז"ל ואילולי זאת המשנה לא מוכח ממתניתין דר"א כ"מ ורבנן דהטעם הוא משום דאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה דע"כ אוסיר חזרה הוא משום פלפול הגיזה אבל כיון דשמעינן ממתניתין דספק חשיכה דאסור לטמון אף בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה. ע"כ שמעינן טעמא דאיסור חזרה נמי פלוגתא דר"א כ"מ ורבנן הוא משום איסור הטמנה] ואין להקשות א"כ לר"א כ"מ ורבנן והא אסור להטמין מבעו"י אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל שמא יחזור משחשיכה וי"א דדווקא גבי דבר המוסיף הבל חיישינן שיאמר מוכרח ליטול הדברים הרותחין לתוך ידו כדי שיבא נח מרתיחתו אבל בדבר שאינו מוסיף הבל לא חיישינן ולענין ליטול הקדירה מתוך הקופה ס"ל לר"א כ"מ דתיקנו ליה רבנן שלא יטול אלא יקח קופה על ידה ורבנן לא חיישי על קלקול הגומא אף דס"ל לרבנן דאם נתקלקלה הגומא דאסור להחזיר מ"מ ס"ל תיפל לכתחלה דלא חיישי על קילקול הגומא אבל הכא שיפול הדברים הרותחין מעל הקדירה פשיטא שתתקלקל בתוך ידו ע"כ בזה כו"ע מודים והא דקאמר וכרשב"א תם ס דאמטינן ליה דקאמר הכא דנתקלקל מקום מושבו ורפה התבן הוי כטומן מחדש בחזרה לאחר הקילקול הגומא ע"כ קאמר דבזה כו"ע ס"ל כרשב"א והתם גבי קופה מטה על לדה כאם היה ברור שתתקלקל הגומא פשיטא דאף רבנן היו מודו לרשב"א אלא משום דלא הוי אלא חשש שמא תתקלקל הגומא לא חיישי רבנן לזה ותדע דהכי הוא דאל"כ למה קאמרינן כחוששין שמא נתקלקלה הגומא קמיפלגי דמר סבר חוששין ומר סבר אין חוששין לימא כחוששין שמא יחזור קמיפלגי דמר סבר חוששין ומ"ס אין חוששין אלא ע"כ דלכו"ע חיישינן שמא יחזור ולא דקמיפלגי כחוששין דשמא יתקלקל הגומא [עי' דף נ' ע"ב] פי' ברב אלפס ז"ל דגרים כחוששין שמא תתקלקל הגומא קמיפלגי ועי' בחידושי הרשב"א ז"ל אבל בשיפול דברים הללו הרותחין לכו"ע חיישינן שמא יחזור. ועולה הסוגיא כביאור נכון לשיטת הרמב"ם ז"ל ומתורץ בזה קושית הר"ן ז"ל בס"פ כ"מ דפריך על דעת הרמב"ם ז"ל וני' הר"ה ז"ל דמ"ש אסור בחזרה גבי דברים שמוסיפין הבל דהוי כמטמין לכתחלה ובדברים שאין מוסיפין הבל מותר להחזיר סב"ע ז"ל ועיי"ש דמחלק בין דבר המוסיף הבל לדבר שאינו מוסיף לענין חזרה עיי"ש דבריו ז"ל תיבה אלא לשיטת רש"י ז"ל אבל לשיטת הרמב"ם ז"ל בנתקלקלה הגומא אף בדבר שאינו מוסיף הבל אסור ג"כ החזרה משום מטמין לכתחלה והכא נמי חיישינן שתשים לתוך ידו דנתרפה מקום מושבו כרל"ל ובזה הוי איסור חזרה משום דהוי כמטמין לכתחלה בכל מקום. ודו"ק:

תמן אמרין מפני ביטול בהמ"ד כיון שמוסיף הבל יחוש שמא ירתיח קדירתו ולא יכול לישב בבהמ"ד אמר ר' בא מפני חשד דחיישינן שלא נעשה כ"צ מבעו"י מה נפיק מן ביניהן לטמון שלג וצונן ע"ד דר' בא מותר ע"ד דרבנן דתמן אסור פי' דע"ד דרבנן דתמן מפני ביטול בהמ"ד אף שלג וצונן להטמין מפני החמה שלא יחם מן החמה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל שיתירא שלא יחם מן ההבל. וע"ד דר' בא מותר. ופי' המפרשים ז"ל דמפרשין דטעמא דמפני ביטול בהמ"ד הוא על הטמנה משחשיכה בדבר שאינו מוסיף הבל לא הבנתי לפי זה מאי דמפיק לטמון שלג וצונן ע"ד דר' בא מותר וע"ד דרבנן דתמן אסור. קשה לי למה אסור הא משנה מפורשת היא בס"פ ממלא אדם את הקיתון ונותן תחת הכר או תחת הכסת ועי' בבבלי דף נ"א בסוגיא גם דבדבר שאין דרכו להטמין כחמין לכו"ע מותר להטמין כצונן. א"כ א"ת מפני ביטול בהמ"ד א"כ חמין וצונן חדא מילתא הוא ומאי נפ"מ ביניהן א"כ היכי מפלפל היתר דהטמנת צונן כלל בדבר שאין דרכו להטמין בחמין וכן לשיטת הירושלמי דמחלק בין לשבה בין לשבות קשה ג"כ מאי נפ"מ בין חמין לצונן על כן נראה לפענ"ד כמו שפירשנו דביטול בהמ"ד הוא על דבר המוסיף הבל מבעו"י שיחוש שלא יחם מן ההבל ויבטל מבהמ"ד לילך לביתו ליטלו משם. ועי' בחידושי הרשב"א ז"ל דף נ"א שכתב בשם הרמב"ן ז"ל דלהטמין את הצונן בדבר שמוסיף הבל מבעוד יום אסור וכל ההיתר דלטמון את הצונן במתניתין הוא רק בדבר שאינו מוסיף הבל ודו"ק:

רבי

שנוי נוסחאות (ס"א) פסיעום נ"ו במועם.

אין טומנין ברמץ. א"ר זעירא הדא אמרה אפר שצנן מותר לטמון בו. כהדא ברתיה דר' ינאי הוות משמש קומוי אבוי והוות מעלה קומוי תבשילין רותחין. אמר לה היך איתעבידא. א"ל כמרא וניפתא. אמר לה לא תהוי עבדה כן אלא כמרה גו קופתא ויהבה קופתא על ניפתא. א"ר זעירא בהדא ר' חנינא פליג. דרש ר' אחא בשם ר' חנינה תנפת מלמטן ותבן מיכן ומיכן אסור. *ומודה בה רבי ינאי. אכין בעי בללן מה הן. נישמעינה מן הדא טומנין בכסות ובפירות ובכנפי יונה. רבי יוסה בן פזי בשם רבי יוסי בר חנינה הדא דתימר בשלא רבת רקבוביתן. אבל אם רבת רקבוביתן אסור לטמון בהן: ולא בחול. תמן *תנינן מטילין אותו לחול בשביל שימתין. ההן חלא *מירתח רתחא. ומיצן צוננה. ההן תבן בעל פקדון הוא כמה דאת יהיב ליה הוא יהיב לך. כל דבר שמרחיקין אותו מן הכותל אסור לטמון בו. אמר ר' יוסי מן מה דתנינן תמן טומנין בו. הדא אמרת אין מרחיקין אותו מן הכותל. התיב רבי חגיי *והתני והמשכיר בית לחבירו לא יעשנו אוצר של תבואה. ליידא מילה לא מפני המוץ. א"ר חנניה מפני העכברים. א"ר פנחס כי רבי חנינה אם מפני העכברים ניתני אפילו אוצר של כל דבר. הוי יאות קש רבי חגיי. אתיב רבי שמי [א] הרי סלעים מרחיק אותן מן הכותל. מעתה אסור לטמון בהן. א"ר יוסי *לא שהסלעים מרתיחין אלא שהן עושין חלודה והן מלקין ארעיתו של כותל. והא תני אין טומנין בסלעים. תיפתר בסלעים של כסף. אית תניי תני טומנין בסלעים. ואית תניי תני אין טומנין. אמר רב חסדא [ב]מאן דמר טומנין בשל זהב של נחושת. מאן דמר אין טומנין בסלעים של כסף. [ג] לא סוף דבר לחין. אפי' *יבשין שנתלחלחו מן אילין מוכין. ומוכין לא כיבישין שנתלחלחו הן. ר' יוחנן בר שילא הדא אמרה

ההן

קרבן העדה

אין טומנין ברמץ. היינו אפר חם והייבינן שמא יחתה בו גחלת ויחתה כהם בשבת: אפר שצנן. דלא שייך ביה שמא יחתה מותר להטמין בו ואינו מוסיף הבל: והוות מעלה. לפניו על שלחנו: היך איתעבידא. במה טמנת את התבשיל: ה"ג כמרא בגיפתא. וה"פ טמנתי אותו בגפת: כמרא. ל' נכמר ול' חימום כמו בישלי טמרא: לא תהא עבדת כן. דהא תנן ולא בגפת: אלא. הטמן המאכל בתוך הקופה ותן בקופה על הגפת דכ"ל דבר המפסיק ושרי: בהדא. בדבר זה פליג ר"ח: הגפת מלמטן. תחת הקופה והתבן בתוך הקופה א"נ שהתבן מפסיק מכל לידי הקדרה: אסור ומודה בה ר' ינאי. דאסור הרי שר' ינאי אומר אפי' גפת תחת הקופה: אכן בעי. אלא הא קמיבעיא לן: בללן מה הן. כשבלל דבר שאין טומנין בו בדבר שטומנין בו מהו אם הוא מותר או אסור דכשהן נבללין ומעורבין מעכב מפני החום משמפסיק התבן או הקופה במקום אחד בפני עצמו: בשלא רבת רקבוביתן. שלא נתרבה הרקבון דמה שנרקב מוסיף הבל: אבל אם רבת רקבוביתן אסור לטמון בהן. ודוקא שהנרקב הוא הרוב אבל אם שאינו נרקב ונרקב שוין ש"מ שמעינן אם בלל דבר המוסיף עם שאינו מוסיף אזלינן בתר רובא ואם דבר *שאינו מוסיף הוא הרוב שרי: תמן תנינן. לקמן פ' השואל: מטילין. את המת על החול: בשביל שימתין. שילטנן ולא יסריח מחמת החום שמעינן שהחול מקרר וקשיין אהדדי דמתני' תנן ולא בחול אסור להטמין ש"מ דחול מוסיף הבל: ומשני ההן חלא. החול הזה: מירתח. דבר שהוא רותח מחממו: ומיצן. ודבר שהוא קר מקררו יותר: ההן תבן. התבן הזה בעל פקדון הוא כמו שנותנים לתוכו מחזירו ואינו מוסיף לא חמימות ולא קרירות: כל דבר שמרחיקין מכותל חבירו. כמו ששנינו בפ' לא יחפור: אסור לטמון בו. דמוסיף הבל: מן מה וכו'. כלומר גם בהיפך איכא למילף ממה ששנינו כאן דמותר לטמון בו שאינו מוסיף הבל א"צ להרחיק מן הכותל: ליידא מילה. לאיזה טעם אסרו: לא מפני המוץ. ודאי מפני המוץ שבתבואה מקלקלת הכותל מפני החום והכא אמרינן דטומנין בפירות וקשיא אדר' יוסי: אר"ח. אין הטעם מפני שמקלקל הכותל אלא לכך לא יעשה אוצר תבואה מפני שמרגיל העכברים לבית: ניתני לא יעשה שום אוצר. דתחת כל האוצרין דרך עכברים לבוא: הוי יאות קש ר"ח. פי' הרי שפיר הקשה רבי חגיי לרבי יוסי: אלא שהן עושין חלודה. מעלין עפר תיחוח ומקלקלין יסודות הכותל אבל אין מרתיחין הלכך נזהר להטמין בהן: תיפתר. תפרש הא דתני אין טומנין בסלעים הייט סלעים של כסף שהן מחממין: מאן דמר טומנין בשל זהב ושל נחושת. שהן אינן מוסיפין הבל: לא סוף דבר לחין. הא דקתני במתני' בזמן שהן לחין אין הכוונה לחין מחמת עצמן: אלא אפי'. היו מתחלה יבשים ונתלחלחו במים הרי הם לחין ואסורין: מן אילין מוכין. כלו' ממוכין מוכח דאפי' לחין מחמת דבר אחר אסור: ומוכין לא כיבישין הן. דלחין מחמת עצמן היכי משכחת להן אלא ודאי אפילו לחין מחמת דבר אחר הרי הן כלחין:

ההן

פני משה

אין טומנין ברמץ. אם בשבת שמא נשארו בו גחלים ויבא לידי חיתוי: הדא אמרה. דדוקא ברמץ רותח הוא דאסרו כדאמרן אבל אפר כירה שצנן מותר לטמון בו ולומר שאפילו בעריכה לטמון בדבר המוסיף הבל אם נותן ע"ג אפר שצנן מותר דלאו כאפר שצנן בלבד פשיטא דמותר ומאי קמ"ל וכן מוכח מהאי עובדא דלקמיה: כהדא. עובדא בברתיה דר' ינאי שהיתה משמשת בשירות לפני אביה ומעלה לפניו תבשילין רותחין בשבת ושאלה היאך עשתה ואמרה לו כמרא וניפתא כלומר שטמנה הקדירה בגפת ומפני שלא תוסיף בחמימות לקחה אפר הכירה שנטמן כתוך והוא הכלי שנותנין בו האפר ונתנה עליה ואמר לה לא תעשה כן בפעם אחר אלא תתן האפר כמרא לתוך קופה אחת ותשים הקופה על הגיפתא משום שר' ינאי היה חושש אם מתיר אותה כאפר כירה תבא לעשות כן ברמץ הם ואמר ר' זעירא עלה כהדא דר' חנינא דלקמיה פליג על ר' ינאי דדריש ר' אחא בשם ר"ח דדוקא בכה"ג הוא דאסור אם הגפת מלמטן ונתכן הוא נותן מכאן ומכאן דזה מוסיף הבל והתבן אינו מניחו להטמין אבל עפר שצנן ונותן סביבות הקדירה ואע"פ שהקדרה ע"ג דבר המוסיף הבל הוא מותר משום שהאפר מגנן אותה וכהאי דר"י דלעיל: ומודה בה ר' ינאי. כלומר ואף ר' ינאי מודה דמותר מדינא אלא שרצה להחמיר על עצמו: בללן מה הן. אם בלל דברים המוסיפין הבל עם דברים שאינן מוסיפין מהו להטמין בהן: נשמעינה מן הדא דקתני בסיפא טומנין בכסות וכו'. ואי ס"ד מותר לשמעינן רבותא טפי דאפי' בדבר המוסיף הבל אם בללו בדבר שאינו מוסיף הבל מותר אלא ש"מ דאסור: דתימר וכו'. מטומנין בכסות וכו' הוא דקתני דדוקא כשלא רבה רקביבותן מחמת יושן דמסתמא בכה"ג הוא דאיירי אבל אם רבה רקביבותן מוסיפין הבל הרי הן כזבל ואסור לטמון בהן: ולא בחול. משום דחול מוסיף הבל. ופריך והא תנינן בסוף המבלתין גבי מת בשבת ומטילין אותו על החול בשביל שימתין שהחום לגלויות נכנסת בו ויתקיים אלמא חול מגנן הוא ומשני דהאי חול תרתי הוא דעבד כדבר רותח מרתיח הוא ביותר ובדבר הצונן מגנן הוא ביותר: ההן תבן כבעל פקדון הוא. כלומר התבן הזה דומה הוא לבעל הפקדון דכמו שאתה נותן לו לפקדון הוא מחזיר לך כך הוא התבן דמצד עצמו אינו מוסיף שום חמימות אלא אם אתה נותנו סביבות הדבר חם שומר את חומו ואם הדבר מוסיף הבל הוא אסור וכהאי דר' חנינה דלעיל ואם לאו אינו עושה כלום: כל דבר שמרחיקין אותו מן הכותל. כדקתני בפ' לא יחפור אין לטמון בו מפני שמוסיפין הבל ומהאי טעמא נמי מרחיקין מן הכותל של חבירו שלא יקלקל הכותל: אמר ר' יוסי מן מה וכו'. ר' יוסי לא פליג אלא דהכי קאמר א"כ מן מה דתנינן תמן והיינו בפירקין דקתני בפ' לא יחפור הלכך קאמר דתנינן התם מאלו דברים שטומנין בהם לפי שאין מוסיפין הבל והדא אמרה דנמי אין מרחיקין אותן מן הכותל ומשום דר' חגיי מקשי עלה אשמעינן ר' יוסי דאין מרחיקין אותן: והתני. המשכיר בית לחבירו לא יעשנו אותו האוצר אוצר של תבואה: ולאיזה דבר וכלו' ומ"ט דהאי מילתא לאו מפני המוץ של התבואה שמקלקל את הכותל והרי תבן החל מן הדברים שטומנין בו וכדאמרינן לעיל דהכן כבעל פקדון הוא ודקתני במתני' לא בתבן היינו דוקא אם נותן אותו סביבות דבר החם וקשיא לר' יוסי דקאמר דדבר שטומנין בו אין מרחיקין אותו מן הכותל של חבירו. ומשני ר' חנניה דהתם טעמא הויא מפני העכברים שבאין לאכול את התבואה ומקלקלין את הכותל: אם מפני העכברים. מאי אריא דקתני אוצר של תבואה ניתני אוצר של כל דבר שהעכברים אוכלין אותו וא"כ צריך השוכר הוה להזהר שלא ישתמש בשום דבר שהעכברים באין עליו כחמיה: הוי יאות קשי ר' חגיי. על האי דר' יוסי דע"כ טעמא דתבואה מפני המוץ הוא: התיב ר' שמי. על הא דקאמר כל דבר שמרחיקין וכו' הרי סלעים דקתני בפ' לא יחפור דמרחיקין אותן מכותל חבירו וא"כ מעתה אסור לטמון בהן ואמאי לא קתני ככה במתני' לסלעים: אמר ר' יוסי. דהסלעים לא קשיא מידי דלא משום שהסלעים מרת חין תני התם דמרחיקין אלא הטעמא מפני שהן מעלין חלודה ועושין עפר תיחוח במה שמחפיר מהחלודה וכשהן סמוכין לכותל מלקין ומקלקלין את יסודיה הכותל. והכי משני לה נמי בריש פ' לא יחפור: והא תני. בהדא ברייתא אין טומנין בסלעים אלמא דמוסיפין הבל הן. ומשני תיפתר בסלעים של כסף דהן מתחממין כשהן לכודין יחד ומוסיפין הבל: אמר רב חסדא. דלא פליגי מ"ד טומנין בשל זהב ובשל נחשת שאין דרכן להתחמם ומ"ד אין טומנין בסלעים של כסף: לא סוף דבר לחין. דמתני' מהדר הא דתני דאין טומנין כהן בזמן שהן לחין לאו דוקא לחין ממש אלא אפי' היו יבשין ונתלחלחו מוסיפין הן הבל: מן אילין מוכין. כלומר ודבר זה שמעינן מאלו מוכין דקתני אין טומנין כהן בזמן שהן לחין וכי מוכין לאו כיבשין שנתלחלחו הן שהרי הלחות שלהן וכיוצא בו שהן בכלל מוכ ויבשין הן בתחלה אלא דמיירי שנתלחלחו וקאמר אין טומנין בהן: הדא אמרה. מדקאמר יבשין שנתלחלחו אין טומנין ש"מ:

ההן

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

שנויי נסחאות (כו"ג) משמש נד"ו משמשה (שו"ט) כמרא נד"ו במרא. (בו"ט) כמרא נד"ו במרא. (נו"ס) אכין כ"י אבין (נוכ"ד) קש נד"ו קשי. (בוכ"ו) הלודה נד"ו ח ודה.

בכר לארן

כמרא בגיפתא כל"ע. פי' הסמוס בגפת: אר"י ממה דתנינן תבן טומנין בו כל"ע: לא שהסלעים מרתיחין. תוס' בחרא דף י"ס ודף י"ט:

פ ב ירושלים

אבין כפי. פי' סקי"ם אין יש למימר אלא הא קמ בעי לן ולפ"ד סכי נמי דלגיך לסירת אבין חכם: לא תפני סמוך פי' ואין מגן טומנין של סבמן דקס. וכן בגבמס של מרפים דדמים לחון:

החן דכמר איידה צריך מחסריתיה ציבחר דהוא אתי מיסב והוא שפכה ומרתחה. תמן *תנינן כן בנפת חדשה אבל בישנה טהור. ואי זו היא חדשה ואיזו היא ישנה. רבי יוסי בי רבי בון בשם ר"י חדשה בתוך י"ב חודש. *ישנה לאחר י"ב חדש: טומנין בכסות ובפירות ובכנפי יונה. ר' יודא בר פזי בשם רבי ירמיה בר חנינה הדא דתימר בשלא רבת רקבוביתן. אבל רבת רקבוביתן אסור לטמון בהן: ובנעורת של פשתן ובנסורת של חרשין. אנן תנינן נסורת. תניי דבית רבי נעורת. הדא אמרה היא הדא היא הדא:

הלכה ב מתני׳

א *טומנין בשלחין י ומטלטלין אותן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד עושה ׳ נוטל את הכיסוי והן נופלות ראב"ע אומר קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר וחכמים אומרים ׳ נוטל ומחזיר: גמ׳ רבי יודה בן פזי בשם רבי יונתן הדא דתימר בנתונין אצל בעל הבית. אבל בנתונין באפותיקי לא בדא: בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן. רבי יודה ור׳ יוחנן הדא דתימר ׳ בנתונין *באפותיקי. אבל בנתונין אצל בעל הבית לא בדא. רבי ירמיה בשם רב *פורשין מחצלת על גבי שייפות של לבינים בשבת. אמר ר"ש ב"ר אני לא שמעתי מאבא. אחותי אמרה לי משמו ביצה שנולדה בי"ט סומכין לה כלי בשביל שלא תתגלגל. אבל אין כופין עליה את הכלי. ושמואל אמר ׳ *כופין עליה כלי. אמר רבי מנא ובלבד שלא יהא הכלי

פני משה

החן דכמר איידה. מי שמאסף לטמון כזה שמנו חכמים שטומנין בהן כשהן יבשין צריך מחסריתיה ציבחר שלא ימלא על גדותיו אלא שיהא פחות מעט ממקום הקדירה שטומן בהן. דכמר פלשון כומר של ענבים הוא: דהוא אתי מיסב והיא שפכה ומרתיחה. כלומר דאם ימלא אותן סביבות הקדירה כשבא ליטול הקדירה מהן והיא נשפכת ומוספת רתיחה כשחוזר אותה לטמון בהם שהרי יבשין ונתלהלהו הן. ויש לפרש נמי דהקדירה קאי שלא ימלא אותה ממש אלא פחות מעט ממה שהיא מחזקת שאם ימלאנה כשיטול אותה היא נשפכת ויהא אסור להחזיר ולטמון בהן לפי שנתלהלהו: תמן תנינן בפ"ט דכלים חרסין שנתחמו כהן משקין ספתין ונפל לאויר התנור הוסק התנור טמא שסוף המשקה לצאת יכן כנפת חדשה וכו׳ ומפרש דחדשה בתוך י"ב חודש וכו׳. ואיידי דאיירי במתני׳ כנפת מייתי לה הכא: טומנין בכסות וכו׳ הדא דתימר וכו׳. כדלעיל: אנן תנינן. במתני׳ נסורת של חרשים ותני דבית רבי נעורת של חרשים ש"מ דהיא הדא והיא הדא דהיינו הך הנסורת שנוערין מהן כדפרישי׳ במתני׳:

הלכה ב מתני׳ טומנין בשלחין. כעורות. והפשיט תרגומו ויש׳לח: ומטלטלין אותן. והן דין בפ"ע שמטלטלין השלחין בשבת לעולם בין שהן של בעל הבית בין שהן של אומן לפי שאינו מקפיד עליהן: בגיזי צמר. טומנין בהן לפי שאינן מוסיפין הבל ואין מטלטלין אותן בשבת לפי שהוא מקפיד עליהן והוי מוקצה מחמת חסרון כיס ואם התקינן לתשמיש מותר לטלטל אותן ואפילו הן של אוצר: כיצד עושה. אם הטמין באותן שאסורין לטלטל בשבת והוא רוצה ליטול את הקדירה: נוטל. או נוער את הכיסוי מעל הקדירה לפי שהכיסוי תורת כלי עליו והגיזין נופלות ונוטל את הקדירה: קופה מטה על צדה ונוטל. בשבא ליטול את הקדירה מתוך הקופה של גיזי צמר מטה אותה על צדה ונוטל דר"א בן עזריה חושש שמא יפלו הגיזין ותתקלקל הגומא של מושב הקדירה ולא יוכל להחזיר את הקדירה שהרי אין לו לטלטל הגיזין כדי לתקן את הגומא והכמים אומרים נוטל ומחזיר דלא חיישינן לכך ומודים שאם נתקלקלה הגומא שאינו יכול להחזיר והלכה כחכמים: אם לא כסהו מבעוד יום. להקדירה לא יכסנו משתחשך דהוי כמטמין בשבת ואסור אפילו כדבר שא"נ מוסיף הבל: כיס:ו. מצמיד יום ונתגלה בשבת מותר לכסותו שהרי אינו מוסיף ממה שהיה: ממלא את הקיתון. מים ונותן תחת הכר או תחת הכסת בשבת שאין הטמנה כגון וכן אם פינה חמין מן הקדירה לתוך הקיתון או לתוך כלי אחר מותר להטמין אותו הכלי בשבת כדבר שאינו מוסיף חמימות שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל בו אבל אם פינהו מותר: גמ׳ הדא דתימר. דמטלטלין בשלחין בנתונין אצל בעל הבית דדעתו להשתמש בהן אבל בנתונין באפותיקי והוא האוצר ונתונין לסחורה לא בדא התירו לטלטל דקסבר הא׳ מ"ד דיואל ונתונין באוצר או שעומדין למלאכה כגון של אומן קפיד עליהו ואסור לטלטלן: בגיזי צמר וכו׳ הדא דתימר. דאסור לטלטלן כשהן נתונין באפותיקי אבל בנתונין אצל בעל הבית שהתקינן לתשמיש לא בדא אסרו לטלטל ולהאי פירושא איכא למימר דר׳ יוחנן פליג על הא דקאמר ר׳ יונתן בשלחין דאי מודי ליה א"כ מאי איכא בין שלחין לגיזי צמר: פורשין מחצלת ע"ג שייפות סורות של לבנים בשבת. ואע"ג דעומדית לבנין הם לא הוי כמבטל כלי מהיכנו לפי שהן ראויין לישב עליהן ודעתיה עלייהו: אני לא שמעתי מאבא. הא דלקמן ואחותי אמרה לי משמו שביצה שנולדה ביו"ט ואסור לטלטלה משום מוקצה סומכין לה כלי מלידה בשביל שלא תתגלגל ותשבר אבל אין כופין עליה את הכלי משום דחייש שמא מתוך כך יגעגע את הביצה והיא אסורה בטלטול: ושמואל אמר. אף כופין עליה את הכלי. ולא חייש לכלום: אמר ר׳ מנא דאפי׳ לשמואל ובלבד שיהא נזהר בשעת כפיתו שלא יהא הכלי נוגע בה דאיט לנורך דבר הניטל: כופין עליה כלי. דס"ל כלי

קרבן העדה

החן דכמר איידה. האי מאן דמטמין בהדה כלומר בהנך דתני במתני׳ דמטמינן בהן יבשין ולא לחין: צריך מחסריתי׳ ציבחר. צריך שירחה שלא יהא הכוס או הקדירה מלאה: דהוא אתי וקו). שאם יבא ליתנה לתוכה ישפוך מעט על הגמר ויהיו לחין ומרתיחין להמאכל: תמן תנינן. בכלים פרק תשיעי: וכן כנפת. פסולת של זיתים לאחר שהוציאו שמנן: חדשה. תוך י"ב חודש: ישנה. לאחר י"ב חודש: טהור. שכבר כלה הלחות שבו והרי הם כעלים א"כ כנפת לאחר י"ב חודש מותר לטמון: אבל רבת רקבוביתן. שמה שנרקב הוא יותר ממה שאינו נרקב אסור: תניי דבית רבי. החגאים שבבית רבי תנו נעורת: היא הדא היא הדא. פי׳ ס"מ דנסורת ונעורת מין א׳ הן:

הלכה ב מתני׳ שלחין. עורות כמו והפשיט תרגום ויש׳לח: ומטלטלין אותן. בין שטמן בהן בין שלא טמן בהן דחזי׳ למזגא עלייהו: ואין מטלטלין אותן. דעומדות הן לטווה ולארוג: כיצד הוא עושה. זה שטמן בהן כיצד יטול קדרתו הואיל ואסור לטלטלן שהרי הוא טמונה כולה בהן: נוטל. כיסוי של קדרה שיש תורת כלי עליה ואע"ג שהן עליה לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות הקדירה ות"ק לא איירי אחר שנטל הכיסוי מה יעשה אם יקח התבשיל משם או יסלק הקדירה מן הקופה ומש"ה פליג ראב"ע ורבנן דר"א סבר מטה הקדירה ונוטל התבשיל מה שצריך לו ומניחה לערב שאם יטלנה משם לא יוכל להחזירה דשמא המוכין שמכאן ומכאן יפלו ואתי לטלטולינהו הלכך תקון ליה רבנן להטות קופה על צדה ורבנן בתראי לא חיישי להכי:

גמ׳ הדא דתימר. דטומנין בשלחין: בנתונין אצל בעה"ב. הוא דמותר לטלטלן שאין עומדין לממכר ולא קפיד עלייהו כי מינטפי וחזי למיזגא עלייהו: אבל בנתונין באפותיקי. שעומדין למכור וקפיד עלייהו ולא למזגא קיימי אסור: לא בדא. אין הדין כן אלא אסורין: אפותיקי. מערכה גדולה שעורכין ומסיבין לאגאון לסחורה בין של בגדים בין של צמר בין של עורות ושאר דברים: ה"ג פורסין מחצלת של שיפות ע"ג לבנים. וכ"ה במכשירין שיפה של לבנים והן מחצלות של לבנים וה"פ פורסי מחצל׳ ע"ג לבנים שלא יפלו עליהן מים קודם בישול׳ ויפסדו א"נ אף לאחר גמר בישולם וכדי שיקבלו סיד ולא אמרי׳ הואיל והן עלמן מוקצין אף הכלי לא יטטל לצורכן: ה"ג ר"ש בי ר׳ ינאי: אני לא שמעתי מאבא. מרבי ינאי דין זה רק אחותי אמרה לי משמו: אבל אין כופין עליה כלי. כיון דהיא אינה ניטלת אין מטלטלין ס"ל כלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל: ובלבד שלא יהא

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ"ד מהל׳ שבת הל׳ א
ב מיי׳ פכ"ו שם הל׳ יב טוש"ע או"ח סי׳ רנט סכ"ט
ג ד ה טוש"ע [illegible] ס"א וס"ג
ו מיי׳ פכ"ה שם הל׳ כג ובהשגות ובהה"מ טוש"ע שם סי׳ שי ס"ו וסי׳ שכב ס"א וסי׳ תקיג ס"ד

מסורת הש"ס

כלים פ"ט מ"ס
תוספתא כלים ב"ק פ"ו
שבת מט ע"א
שם נ ע"א
שם מט ע"א ביצה פ"ב הלכה א תוספתא ביצה פ"ג
שם נב ע"ב

רידב"ז

ר׳ ירמי׳ בשם רב פורשין מחצלת ע"ג שייפות של לבנים בשבת עד סוף הסוגיה עד כאן תלמטלן כאן תלמטן הסוגיא הזו תמוהה ולא הבנתי פי׳ המפרשים ז"ל בכאן תלמטלן כאן תלמטן. ולפענ"ד דהש"ס דהכה נראה מתחלה תמוה שייכות הסוגיא הזאת לכאן ולפי הנראה מקומה הוא בפ׳ כירה לבתר מתניתין אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן וכן איתא בבבלי האי סוגיא שם. וכן בירושלמי איתא האי סוגיא כלורהה נתמ׳ כילה בפ׳ תשילין לבתר מתניתין נותנין כלי תחת הדלף דהוא שייך שפיר להאי סוגיא כדאיתא בבבלי שבת דף מ"ג ע"א ובבילה דף ל"ו עיי"ש אבל למתניתין הוא לכאורה אין שייכות הסוגיא הזאת ע"כ נראה לפענ"ד דהכא. ברייתא דר׳ הושעיא נחיל של דבורים פורסין סדין עלי׳ בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. הוא ענין אחר מהאי ברייתא המובא בבבלי הנ"ל פורסין מחצלת ע"ג כורת דבורים בשבת דהתגלה וסדין הוא ענין אחר וכורת ונחיל ב׳ ענינים הן כדאיתא במסכת דמס׳ ב"ב דף פ׳ ע"א הלוקח פירות כורת נטל נ׳ נחילין

פי׳ הרשב"ם ז"ל דאימהות שבכורה מולידין וולדות ונתלת ימות הקיץ יוצא מן הכורת נחיל של דבורים וולדות שילדו האמהות ויושבין על ענף האילן עכ"ל ז"ל וזהו הנקרא נחיל של דבורים כשיושבין בין ענפי אילן וכן בכל דוכתי׳ בש"ס מלינן נחיל של דבורים דמיירי דאינן בכורת אלא על ענפי אילן כמס׳ ב"ק דף קי"ד ליקח סוכו של חבירו להציל נחילו. ופ"כ מתלת ע"ג כורת אינו לסדין על נחיל של דבורים והגה אם יפרוס סדין על האחיל של דבורים דיושבים בין ענפי האילנות בסיכסה אותן בין ענם ס והי׳ סדין המכסה תחת ענפים ויהיה על הסדין מהופה ענפי אילן. וא"כ לכאורה אסיר ליתן את הסדין בין הענפים דמבטל כלי מהיכנו דהא הענפים מוקצה הם דאין משתמשין במחובר אכן ו"א דדמי למשנתינו כיצד הוא עושה ונוטל את הכיסוי והן נופלות ואע"ג דעל הכיסוי מונח גיזי למר שאין מטלטלין מ"מ מותר ליטול את הכיסוי כדפי׳ רש"י ז"ל דהכיסוי אינו נעשה בסיס לדבר האסור דאינו עשוי אלא לכסות את הכלי. וכן מתניתין דר"ש משילין מכסין פירות בכלים מפני הדלף ובסיפא גרסינן

שנויי נסחאות (בו"א) **ציבחר** נ"ו ציבחד. (בו"ג) ורוא נ"ו והיא (בו"ה) ר׳ י׳ נד"ו רבי יוחנן. (בו"ד) נוטל נד"ו ניער. (בוכ׳:) ר"ש ב"ר נד"ו רבי שמעון בר׳.

(כבר לאורן) החן דכמר איידם. פי׳ אותו שטומן איש שיהיה צריך וכו׳:

הכלי נוגע בנופו של ביצה. תני ר' הושעיה א *נחיל של דבורין פורסין עליה סדין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. מה כרב כשמואל כאן מלמעלן כאן מלמטן. רבי ביסנא בשם רבי יוסי בר חנינא 'חפי לסוטות אסור לטלטלן מצדתה הוא פריסן והדין משטרפן נו שימשא אתון שאלו לרב מהו מטלטלהן אמר לון חשבון עליהן מתנינן תוחתי רשיבון ושרי לכון מטלטלהן. ר' זעירא בשם ר' ירמיה ראשי כלונסיות שחישב עליהן מאתמול מותר לטלטלן. ר' יונה ור' יוסי סלקון לסדרא דבר עולא דהוה רבעה תמן והוה תמן ראשי כלונסיות. אתון ושאלון ליה מהו לטלטלן. א"ל אם חשבתם עליהן מאתמול מותר לטלטלן ואם לאו אין אתם מותרין לטלטלן. תני רבי חלפתא בר שאול *מוכין שחשב עליהן מאתמול מותר לטלטלן. תני ר' יוסי בן שאול צבר של קורות שחשב עליהן מאתמול מותר לטלטלן. ר' יוסי ר' חנינה בשם ר' ישמעאל בר ר' יעקב בר אחא ר' יעקב בר אידי רבי חנינא בשם *רבי ישמעאל בי רבי יוסי אבא שלחה הוה וחיה אמר לנו קשרו לכם ראשי נוזות ואתם מותרין לטלטלן למחר. חזקיה אמר אפילו מלן. רב אמר *חריות שנידען לשכיבה אינן צריכות קישור לאהלין צריכות קישור. רב אבא בר חנה אמר בין לשכיבה בין לאהלין צריכות קישור. א"ר חזקיה ולא דמו קישוריה דרב באוהלין לקישוריה דרב אבא בר חנה בכלים. קישוריה דרב באוהלין עד שיקשור את כל הקוצין. קישוריה דרב אבא בר חנה בכלים עד שיהיה עליהן תואר כלי. אם אומר את עד שיקשור את הקוצין אין מעשה גדול מזה. רבי יעקב בר אידי בשם רבי יונתן *לעולם אל ימנע אדם עצמו מלילך לבית המדרש שהרי כמה פעמים נשאלה הלכה זו ביבנה עריבת

קרבן העדה

הכלי נוגע בנופה של ביצה. כיון דהנחת הכלי אינו אלא לצורך דבר המוקצה לכך אסור אפילו הנגיעה א"נ לפי שהביצה מגלגלת ואי אפשר שלא ינדנדה בנגיעה: מה כרב כשמואל. כלומר הניחא לרב דאמר לעיל פורסין מחצלת ע"ג לבנים בשבת וכן לשמואל דאמר כופין עליה את הכלי אלא לר"ש בר רבי קשיא נ"א דמפרש בתוה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים היינו ביומי ניסן וביומי תשרי דאיכא חמה ואיכא ליה ואיכא דבש ומשמע דוקא מפיס דבש שהוא דבר הניטל הוא דשרי לפרוס הא בלא"ה אסור וקשיא לרב ושמואל: ומשני כאן מלמעלן. כפורס הסדין ע"ג הנחיל מודה ר"ש ברבי דשרי דיטל ניטלו בכל שעה שירצה: כאן מלמטן. בביצה אינו אוסר אלא שלא יתן הכלי תחת הביצה וליישנא בתרא כאן מלמעלן ואיכא היכירא שפי שטעל לשם דבר שאינו ניטל אסור כאן בביצה שהוא נותן מלמטן שרי: חפי לסוטות. שיני מפתחות של ספינות. סוטות ספינה כלשון ישמעאל: ה"ג בבילה מלדהה הווין פריסין והווין משתרפין נו שמשא. וה"פ מלודות היו פרוסות והיו שרופין מן השמש ושאלו לרב אם מותר לטלטלן: ה"נ וא"ל אסור לינע בהון חשבון עליהון מיחניטן תחות ראשיכון ושרי וכו'. וה"פ אסור לינע בהן אע"פ שמתקלקלים ואפי' מחמה לצל אסור אא"כ שחשבו עליהן מע"ש שיתנו המלודות תחת ראשן לישן עליהם שרי לטלטלן דהו"ל כלי שתשמישו להיתר: כלונסיות. עץ ארוך כמין קנה של רומח: לסידרא דבר עולא. בית המדרש של בר עולא: דהוה רבעא תמן. שהיה שם לוח של עץ: צבר של קורות. קורות לבורות זו ע"ג זו: שלחה הוה. אומן לעבד עורות: ראשי ניזות. הלמר שנשתייר לאחר הגיזה דהו"ל מעשה כל דהו שרולה ליסב עליהן: אפי' מלן. הוא קשירה רתבה אם עשאה מע"ש דיו ומותר לטלטלן בשבת: מלן. כמו מללן כדאיתא במ"ק הקורע מתוך המלל: חריות. ענפים קשים כעין משהוקשו שדראו' של לולבין ונפלו עלין שלהן קרי להן חריות: שנידען. שקלן: לאהלין. לכסות בהן או לקני' הגלרכי' לאהל: צריכות קישור. קודם שבת להוכית שלשיבה עומדים ואז מותר לטלטלן: קישורים דרב. כשקלן לאהלין צריך שיקשור כל הקולין שבחריות: בכלים. כשקלן לשכיבה: עד שיהיה להן תואר כלי. ואפילו בקישור כל דהו סגי: אם אומר את וכו'. פי' דאין לומר דבעינן גם לשכיב' עד שיקשור כל הקולין: אין מעשה גדול כזה. ואיך יחמיר רבב"ח כל כך:

פני משה

הכלי נוגע בנופה של ביצה דזה ודאי אסור לכ"ע: תני ר' הושעיה ניחל של דבורים. נחיל כמו תיל יהן שוכנין במקום אחד פורסין עליהן סדין בשבת בחמה וכו': מה כרב. ובשמואל הכ"ש מה ס"ל לר' הושעיה אם דעתיה כרב דקאמר לעיל פורסין מחצלת ע"ג לבנים וה"ה ע"ג נחיל של דבורים ואע"ג דתוקאין הן דקס"ד שפורסין הסדין עליהן ממש ואי כשמואל הא בעינן שלא יגע בהן כדקאמר ר' שגא אליבא דשמואל: כשמואל. כלו' לעולם אפי' לשמואל שפיר הוא דכאן כנחיל של דבורים מלמעלן אידי כאן ביצה דביצה מלמטן שטפה הכלי פ"ג הביצה שמונחת על הקרקע ולהכי קאמר שצריך ליזהר שלא יהא נוגע בנופה של ביצה: חפי לסוטות. חפי כמו דפי ולסוטות הן ליות הקרים שניתנין אותן על הקורה שהוא מכותל אל הכותל ואסור לטלטלן שהן עומדות לבנין ואינן ראויי ליסב עליהן: מלדתה הוא פריסן והוה משטרפן נו שימשא. מלודות היו פרושין על הקרקע לייבשן והיו נשרפין מהום השמש ואתון ושאלין לרב מהו לטלטלן בשבת ואמר להן חשבו עליהן שיהיו נתונין תחת ראשיכם לשכב עליהן וע"י"כ שרי לכון לטלטלן: שחישב עליהן מאתמול. דוקא לצורך איזו דבר או מותר לטלטלן: לסדרא. למדרש של בר עולא שהיה שוכן שם והוה תמן וכו': מוכין שחשב עליהן מאתמול. ליתן אותו לתוך הכר או לתוך הכסת: צבר של קורות. שהן צבורות במקום אחד ועומדות לבנין וחישב עליהן מאתמול ליסב עליהן: ר' יוסי וכו'. אמר זה בשם ר"ח ואמרי לה ר' יעקב בר אחא דכך אמר ר' ישמעאל בר ר' יוסי אבא שלחא הוה אומן לעבד עורות והיה אמר לנו קשרו לכם ראשי ניזות מע"ש ותחשבו עליהן ואתם וכו' והקפיד לו' קשרו ראשי ניזות והן במקום שהשערות נגוזות בראשיהן מן הצמר חיים דקסבר דצריך מעשה עם המחשבה ולהכך אמר קשרו שבראש הן נוח הוא לקשרן: חזקיה אמר אפילו מלן. כלו' אפי' הן מלאין צמר וא"נ בראשי ניזות דקסבר אין צריך קשירה ובמחשבה כלאור סגיא: חריות של דקל. שפיסלן והתקינן לשכיבה א"צ קישור לקשרן יחד דכמה שפיסלן סגי דראויות הן לכך ויותר לטלטלן אבל אם התקינן לאהלים והרי זה לדבר שאינו יכול לעשות בשבת צריכות קישור עם המחשבה שחשב עליהן לשיבה בשבת: בין לשכיבה וכו'. דקסבר שצריך מעשה עם המחשבה ובשעת הישיבה: ולא דמי קישוריה דרב וכו'. כלו' דלא תימא דפליגי בקשירה לחוד דמר סבר דאם התקינן לשכיבה לא בעינן קשירה ומר סבר דבעינן קשירה לתרווייהו חדא מילתא היא אלא דאף בקשירה גופה איכא בינייהו דלא דמי מה דרב דקאמר דצריך קשירה אם התקינן לאהלים להא דקאמר רב אבא דאף אם התקינן לשכיבה צריכות קשירה דהאי קשירה לאו כהאי קשירה הוא כדמסיק ואזיל: קישוריה דרב באהלים. לדידיה אם הן מיוחדין לאהלים בהא הוא דקאמר דצריכות קשירה ואם כן עד שיקשור את כל הקולים שבחריות דבתחלה כשיחדן לאהלים לא היה תקפיד על הקולים שיוצאין מהן ועכשיו שמחשב עליהן לשכיבה צריך לקשור את כל הקולים שבהן דאל"כ אינן ראויות לשכיבה או לישיבה: קישוריה דרב אבא בכלים. כלו' אבל לקישוריה דרב אבא דקסבר אף שהן מיוחדין לכלים כגון לשכיבה וכיוצא בזה לשאר צרכיו דאד דינא הוא ליה לדידיה ולא לאהלים אעפ"כ צריכות קשירה כשעה שמחשב עליהן וכיון שמשב עליהן לצורך כלי או להשתמש בהן איזה דבר שיהא מותר לטלטלן ת"כ עד שיהא עליהן תורת כלי סגי ולא עפי ולא בעי עד שיקשור את כל הקולין שאם אומר את שאפי' לרב אבא עד שיקשור את כל הקולין שבהם. א"כ אין לך מעשה גדול מזה ולמה לי מחשבה דלגוונא דאיירי ר' אבא במעשה כי האי לחוד בני להתיר שלטול אלא ודאי דלדידיה א"צ עד שיקשור את כל הקולין ומכיון שקרן שיהא עליהן תורת כלי סגי והשתא ל"ק דלמה לי מחשבה חשוב דהא מיהת לאו כלי ממש הן דאכתי לא קשר את כל הקולין שבהן:

עין משפט נר מצוה

ט

א מיי' פכ"ה מהלכות שבת הלכה ... טוש"ע או"ח סי' שח סעיף ...

גליון הש"ס

ג פי' קק"ש דיוק. גם פי' הגליון שהביא ... אין לו פנין להשיך ... [illegible]

רידב"ז

גרסינן נותנין כלי תחת הדלף בשבת. ומקשינן בשבת דף מ"ג ע"א על ר"ש דס"ל דאסור לבטל כלי מהיכנו. מהיפא דמתניתין נותנין כלי תחת הדלף בשבת ולא קשריך תריצא דמתניתין מכסין את הפירות בכלים מפני הדלף והא מבטל כלי מהיכנו עי' כהרח"ש ז"ל דיש מפרשין דמיירי ריצא דמתניתין נ"כ בשבת הוא משום דכיון דהוא מכסה לכסות את הכלים ע"כ לא איכפית לן על הדלף שיורד עלי' כמו במתניתן דידן דנוטל את הכיסוי וכו' דדבר המפסה לכיסוי אין נעשה בסיס לדבר האסור שעליו. ועי"ז יתפרש הסוגיא דר"י בשם רב פורסין מחצלת ע"ג שייפות של לבנים בשבת דס"ל דכלי נוטל מדבר שאינו ניטל בשבת ור"ש ברי"י ס"ל דאין כלי נ טל לדבר שאינו ניטל. ושמואל ס"ל דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל כרב. ותני ר"ה נחיל של דבורים פורסין כו' וע"ז שאל הש"ס מה כרב כשמואל אם לא שמעינן מבריית' דר"ה אנא לדינא כרב כשמואל או דין אחר ותסיק דזה אינו דינא דרב ושמואל כאן מלמעלה כאן מלמטה פי' דדינא דרב ושמואל הוא כשנותן למטלה ודינא דר"ה הוא תלמיד דהא הכדין בין העגפים והעצפים עלי' ומ"מ מותר כיון דהוא כתורת כיסוי וכני גיטל לדבר שאינו ניטל וע"כ מותר לכסות הסדן על הנחיל וכיון דהוא כיסוי של דבורים אע"ג דהע.פים שוכבים על הסדין הוי כמו דינא דמתניתין דידן דהכיסוי על הקדירה והניזין על הכיסוי נוטל את הכיסוי והן נופלות ולא הוי הכיסוי בסים להן אע"ג דהוא למטה מהן. וכל הדברים כשהן למטה נעשו בסיס לדברים שלמעלן תלבד כיסוי אע"ג דהיא למטה אין נעשה בסים נוהי בלמעלן ... ולא דקמ"ל דינא דרב ושמואל מענין כלי ניטל לדבר שאינו ניטל. וי"א ... לענין הבטל כלי מהיכנו מיירי ומיירי למטן וקמ"ל דבכיסוי לא ... ועי"כ ... ר"ב כסם ר"י ... ודו"ק:

א"ר

שנויי נוסחאות (פו"א) רשיבון נדל"ו רשיכון. (פו"א) בר ר' יעקב נדל"ו בי רבי וסי ר' יעקב. (בו"א) וחיה נדל"ו והות. (זו"ב) נוזות נדל"ו גיזות.

בבר לאורן

חפי לסוטות. פי' כיסוי לסוטות: מצדתא פון פריסן ופון משטרפן; וכו' עליהן מתניתו תותתי כו"ע: חזקיה אמר אפי' מלן. פי' אפי' שעים פסס כלי תילת

עין משפט

עריבת הירדן למה היא טמאה ולא אמר אדם דבר. עד שבא רבי חנינה בן אנטיגנס ודרשה בעירו עריבת הירדן למה היא טמאה. מפני שטענין אותה פירות ומוליכין אותה מן הים ליבשה ומן היבשה לים. ועוד דבר אחר דרש חריות שנדען בין לשכיבה בין לאוהלין צריכות קישור. התיבון הרי נדידייא דאשקלון. א"ר יצחק בר לעזר שניא היא שמקצתן בים ומקצתן ביבשה. אתייא דרבי בא בר חנה כרבי חנינא דמר ר' חנינא עולין היינו עם רבי לחמת גדר והיה אומר לנו בחרו לכם חלקי אבנים ואתם מותרין לטלטלן למחר. רבי זעירא אמר עד שיקרדם. חברייא אמרי עד שישפשף וצפוראי אמרין עד שיחשוב. רבי יוחנן אמר עד שיהא עליהן תואר כלי. אשכחת אמר רב חנה בר אבא ור' יוחנן ור' יונתן חדא. רב ור' זעירא ורבי ישמעאל בי ר' יוסי חדא. ציפוראי ורבי יוסי בן שאול ורבי חלפתא בן שאול חדא. חברייא לית להון זוג:

הלכה ג מתני' אם לא כסהו מבעוד יום לא יכסנו משתחשך כסהו ונתגלה מותר לכסותו ממלא את הקיתון ונותן לתחת הכר או תחת הכסת: **גמ'** נטלו מבעוד יום מחזירו מבעוד יום. נטלו משחשיכה מחזירו משחשיכה. נטלו מבע"י וקדש עליו היום רבי בא בשם רב יהודה אם נתקלקלה הגומה אסורה. ומכירה לכירה מותר. מן ההוא דמר רבי לעזר בשם ר' יהושע משרת הייתי את רבי חייא הגדול והייתי מעלה לו חמין מדיוטי התחתונה לדיוטי העליונה ומחזירין לכירה. ומר רבי ירמיה בר"ש אפילו מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה מותר. מכירה לטמינה אסור. מטמינה לכירה אסור. מטמינה לטמינה צריכה. נתגל' מבע"י מכסהו מבע"י. נתגלה משחשיכה מכסהו משחשיכה. נתגלה מבע"י וקדש עליו היום. תני אין טומנין חמין משחשיכה אבל מוסיפין עליהן כסות וכלים. כמה יהא עליהן ויהא מותר לכסותם. רבי זריקן בשם רבי חנינא אפילו מפה. אמר רבי זעירא ובלבד דבר שהוא מועיל. אמר רבי חנינא כל הדברים מועילין. אמר רבי מתניה ויאות אילו מאן דנסב מרטוט ויהב לה על רישיה בשעת צינתה דילמא לא כביש צינתה. כשם שאין טומנין חמין משחשיכה כך אין טומנין לא שלג ולא צונן. ורבי מתיר. התיב שמואל בר אבא על הדא קדמייתא והא תני ממלא הוא אדם את הקיתון של מים ונותן תחת הכר או תחת הכסת. אלא כרבי דרבי מתיר כאן

פני משה

עריבת הירדן. ספינה קטנה כעריבה ועוברין בה את הירדן ולמה היא מקבלת טומאה הלא ספינה שנים וכבר טהורה שאינה עשויה להטלטל [illegible] שממלאין אותה פירות. ומוליכין אותה לספחים מן הים ליבשה וא"כ מיטלטלת של היבשה היא: הרי נידודייא דאשקלון. שהוא יושבת על חוף הים והיה שם גידודי על שפת הים ויושבין עליהן בשבת וא"פ שאינן מתוקנין לכך. ומפני שאינה היא התם שמקבלתן בתוך הים ומקבלתן ביבשה ואין ראויות לדבר אחר והלכך א"צ להתקינן לישיבה: אתיא דר' בא בר חנה. דקסבר עד שיקשור ויהא עליהן תואר כלי כהאי דר' חנינה דקאמר כהאי שבדא דלקמיה בשם ר' יוחנן דעד שיהא עליהן תואר כלי אמר להן רבי: עולין היינו וכו'. ופליגי אמוראי היאך אמר להם דר' חנינה דידיה אמר דכך אמר להם בחרו לכם וכו' דבהא לחוד סגי ור"ז אמר דעד שיקרדם בקרדום ולהתקינן אמר להם וחברייא אמרי עד שישפשף אותן אמר להן. וציפוראי אמרי עד שיחשב עליהן לישיבה למחר אמר להם ור' יוחנן אמר וכו' והיינו כר' אבא בר חנה: אשכחת אמר. נמצינו למדין דרב אבא בר חנה ור' יוחנן ור' יונתן דאמרי לעיל לעולם אל ימנע אדם עצמו וכו' ודרש ר' חנינה דחריות שנדען לעולם צריכות קישור בהדא שיטתה קיימי: רבי. דאמר לעיל חריות שנדען לשכיבה א"צ קישור ור' זעירא דקאמר כעובדא דרבי דבחירין לחוד סגי ור' ישמעאל בר' יוסי דאמר לעיל אבא שלחה הוה וכו' נמי בהדא שיטתה קיימי דאע"ג דר' ישמעאל בר' יוסי קאמר שיקרו לכם ראשי גזזית אמר להם ת"מ שמעינן דבהדא תקנתא לחוד סגי ובדבר שכבר התקינן א"צ קישור: ציפוראי. דקאמרי כעובדא דרבי דעד שיחשוב מאתמול אמר להם ור' יוסי בן שאול ור' חלפתא בן שאול דאמרי לעיל בתוכין וכנגנור של קורות דבמחשבה מאתמול בלחוד סגי נמי בהדא שיטתה קיימי ולחברייא דקאמרי כעובדא דרבי עד שישפשף אמר להם לית להון זוג לסברת דידהו: נטלו מבע"י וכו'. גרסי' להא לעיל בפ' כירה בהלכה א' וגבי שהייה וכן הכא לענין הטמנה ואם קידש עליו היום בעיא דלא איפשטא היא כדלעיל: אם נתקלקלה הגומא. כשנטל הקדירה מגומא הגמר אסור להחזיר לד"ה כדפרישית במתני': ומכירה לכירה מותר. להחליף מן הכירה וכו' כדאמרי' לעיל בפ' כירה שם: מכירה לטמינה אסור. להחליף וכן מטמינה לכירה דלפעמים לזה חום מרובה מזה אבל מטמינה לטמינה במקום אחר צריכה לן דמספקא להו בכה"ג: נתגלה. החמים או הקדירה וכו' נתגלה מבעוד יום וקדש עליו היום. קודם שכסהו מהו ולא איפשיטא: אבל מוסיפין עליהן וכו'. אם כבר הטמינה מבע"י מותר להוסיף עליה משחשיכה: כמה יהא על הן. מבע"י ויהא מותר להוסיף ולכסות: אפי' מפה. בעלמא: אמר ר"ז. דלא היא צריך שיהא דבר שהוא מועיל לשמור החום ומפה לאו כלום היא ואמר ר"ח עלה כל הדברים מועילין ואפי' מפה ואמר ר' מתניה ויאות אמר ר' חנינה דאלו מי שנוטל סמרטוט קל ונותן על ראשו בשעת הצינה ודילמא אינו כובש הצינה [illegible] תקייתא החום לפי שעה ולפיכך מותר להוסיף ולכסות משחשיכה: כשם וכו'. תוספתא היא כפ"ד: על הדא קדמייתא. על סברת הראשונה של הת"ק דקסבר אסור להטמין את הצונן והא הגינן במתני' ממלא וכו' אלא כרבי דרבי מתיר כלומר מי נימא דהמתני' לא אתיא אלא כרבי ולא כת"ק דהתוספתא: כאן

קרבן העדה

עריבת הירדן. פי' ספינת הירדן: למה היא טמאה. דהא שאר ספינות טהורות דכתיב דרך אניה בלב ים ודרשי' מה ים טהור אף ספינה טהורה: מפני שממלאין אותה פירות וכו'. נמצא שהיא מיטלטלת מלא וריקן דהא כל הכלים איתקשו לשק ומה ספינה אינה מיטלטלת מלא וריקן ווו הואיל ומיטלטלת מלא וריקן טמאה: הרי נדידייא דאשקלון. ספינות של אשקלון שממלאין אותן פירות ומוליאין מן הים ליבשה ומן היבשה לים ולא שמעט שהם טמאות: שנייא היא. שאני הני דאשקלון שאין מוליאין כולן לתוך אלא מקלתן בים ומקלתן ביבשה: בחרו לכם. שיטלו ביד דמחשבה לחוד לא סגי אלא במעשה כל דהו סגי אע"ג דאין האבנים עומדות לישיבה כי היכי דסגי לרבב"ח אפי' נידען להלין בקישור כל דהו וכדאמר ר' חזקי' לעיל: עד שיקרדם. צריך שיסתת האבנים ואז ניכר שלישיבה צריך אבל בבחירה לחוד לא סגי: עד שישפשף. היינו לאחר שסיתת האבנים דרך לשפשפן בקורנס וזהו גמר מלאכתן: עד שיחשב. במחשבה לחוד סגי: אשכחת. פי' נמצא כללי שמועה זו: ה"ג רבי אבא בר חנה. דאמר לעיל עד שיהיה להן תורת כלי וכדפי' ר' חזקיה ור"י נמי אמר הכי ואף ר' יונתן הוא דאמר משמיה דר"ח בן אנטיגנוס כרבב"ח: חדא. בשיטה חדא קיימי: רב ור"ז ור"י ברי"י חדא. כולהו ס"ל אם חשב לדבר האבור צריך מעשה רב ונראה שתיקונו לישיבה: ציפוראי וכו' חדא. דס"ל במחשבה לחוד סגי: חברייא. דמחמירין שצריך שיפשוף: לית להון זוגא. דסובר כותייהו אין בכולם שמחמיר כל כך:

הלכה ג מתני' לא יכסנו משתחשך. שאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזרה שמא ירתיח: ממלא הקיתון. של צונן: ונותן לתוך הכר. כדי שתפיג צנתו: **גמ'** נטלו מבעוד יום. כלומר פשיטא אם נטלו מבע"י וכו': נטלו מבע"י וקדש עליו היום. מהו מי אמרינן דה"ל כמטמין בתחלה או לא: אם נתקלקלה הגומא. שהיתה טמונה בה אסורה להחזיר: ומכירה. שהיה נתון בו ליתנו לכירה אחר שרי: ה"ג והייתי מעלה לו חמין: מדיוטי. עליה: וה"ג ומר ר' ירמיה בי ר"ש וה"פ אר"י בר"ש: מכירה לטמינה. ליטול קדירה מכירה וליתנה לתוך גומא שהיתה טמונה בו אסיר: מטמינה לטמינה. כגון מטמינת כסות לטמינת פירות והדומה לו: צריכה. מבעיא לן: נתגלה. הקדירה הטמונה: נתגלה מבע"י וקדש עליו היום. מהו מי אמרינן דה"ל כמטמין בתחלה בשבת ואסור או לא ולא איפשיט': כמה יהא עליהן. מכוסה ויהא מותר להוסיף בכיסוי: אפילו מפה. מונחת עליהן מבע"י מותר להוסיף כסות וכלים משחשיכה: ובלבד. שיהא מכוסה בדבר שהוא מועיל לשמר חומו: אר"ח. אין צריך להיות דבר שהוא מועיל שהרי אין לך דבר שמכסין בו שלא יהא מועיל ופליג אדר"ז: ויאות. שפיר קאמר ר"ח: אלו נוטל סמרטוט. והוא בגד בלוי ונותנו ע"ג ראשו בשעת הקור וכי אינו מועיל לו שלא יצטנן ראשו ה"ה ה"נ מועיל לקדירה: אין טומנין לא שלג ולא צונן. בשביל שתפיג צנתן דגזרינן אטו הטמנה דחמין: על הדא קדמייתא. פי' פריך על הת"ק מנתניתין: אלא כר'. אתיא מתניתין דרבי מתיר ולא כרבנן: ומשני כאן:

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (פ"י) נרידייא נ"ל נדירייא. (סו"ע) לתחת נ"ל התחת (סוכ"ז) ליעזר נ"ל ליעזר. (סוכ"ם) מריוטי נ"ל מרימי. לריוטי נ"ל לרימי. (ס"ע) ומחוירין נ"ל ומחזירין. כר"ש נ"ל בר' שמעון. (ס"ם) דבינא נ"ל חיננא.

(נמר לאח) עריבת סירון. נגלו סנם דף ס"ג:

כאן לשעה כאן לשהות :

הדרן עלך פרק במה טומנין

הלכה א מתני׳

א *במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה יוצא הגמל באיפסר והנקה בחטם והלובדקים בפרומביא והסוס בשיר ב וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר ומזין עליהן וטובלין במקומן :

גמ׳ תני רבי ישמעאל בי רבי יוסי משום אביו. ג ארבע בהמות נמשכות באיפסר ואילו הן הסוס והפרד הגמל והחמור. א״ר חזקיה וסימנא ד וכן תהיה מגפת הסוס הפרד הגמל והחמור. רב אמר הלכה כר׳ ישמעאל בי רבי יוסי: לובדקס. *אית תניי תני ה לנדקס. מאן דמר לובדקס על שם ו לובים וכושים במצעדיו. מאן דמר לנדקס אבמטוס. מהו אבמטוס. חמר סלק. ר׳ יונה אמר רב הושעיה בעי נרים הבאים מלובים מהו להמתין להן ג׳ דורות. א״ר יונה בן צרויה מן מה דנן חמיי ההן פולא מיצרייא כדון רטיב אינון צווחין ליה לובי. כדו נגיב אינון צווחין ליה פול מצרייא. הדא אמרה גר מלובי צריך להמתין ג׳ דורות. הדא אמרה הוא לובי הוא מצרי. ר׳ יצחק בר נחמן בשם ר׳ אושעיא הלכה כדברי התלמיד דברי חכמים *כל מין פרדות אחד. ר׳ שמואל בשם רבי זעירא ז כמה דתימר לעניין איסור וכן כל שאר הבהמה לעניין היתר: וכן הסוס בשיר. ולא כן *תני ח כל תכשיטי אדם טמאין ט ותכשיטי בהמה טהורין תיפתר בעשויין להנותן. ואינו עושה חריץ אלא כרבי שמעון. דתני *לא יגרר אדם את המטה ואת הכסא ואת הספסל ואת הקתידרה מפני שהוא עושה חריץ. י ורבי שמעון מתיר. א״ר חיננא כהדא. *דתני דלת *נגררת מחצלת נגררת קנקילון נגרר פותח ונועל בשבת ואצ״ל בי״ט. ותני כן מחצלת שהיא קשורה ותלויה בעמוד פותח ונועל בשבת ואין צ״ל ביום טוב: ומזין עליהן וטובלין במקומן. תמן

קרבן העדה

כאן לשעה. הא דמתיר במתניתין ליתן תחת הכר או הכסת לשעה מועטת ולא מיחזי כהטמנה: כאן לשהות. הא דאסרו חכמים כשנתנו לשם להיות שם זמן רב ומיחזי כהטמנה ואסור: הדרן עלך פרק במה טומנין

הלכה א מתני׳ במה בהמה [תורה אור] יוצאה וכו׳. לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דמינטרא בי׳ בהמה הוי תכשיט ואורחה ולא הוי משוי ומידי דלא מינטרא ביה הוי משוי: בחטם. זמם של ברזל ונוקבים חוטמו ומכניסים אותו בתוכו: ולובדקים בפרומביא. מפרש בגמרא: בשיר. כמו אלמורה סביב צוארו וטבעת קבוע בה ומכניסים בו רצועה או חבל ומושכים הבהמה: וכל בעלי השיר. כגון כלבים ציידים וחיות קטנות שנותנין שיר לנוארם לנוי: ומזין עליהן. במקומן כמו שהם בצוארי הבהמה אם נטמאו: וטובלין במקומן. מכניסין בהמה למים להטביל את השיר ואף על גב דטבעת וכלי בהמה לא מקבלין טומאה כיון שדרך בני אדם לשום ידיהם בין טבעת הבהמה וצוארה כדי למשכה במקום שירצה הלכך הוי ליה כטבעת אדם: גמ׳ וסימנא לארבע בהמות היוצאים באפסר הם אלו המוכרים בפסוק זה וכן תהיה וגומר: על שם לובים וכושים במצעדיו. בזיא חמור הבא ממדינת לוב: חמור סלק. חמור שיכול לעלות במים ולשוט בו ולהכנים על שם אתבטי שרואין בה ל״א חמור שגדל ועלה כגמל: נרים הבאים ממדינת לוב. אם הם כמצריים ממש וצריכין להמתין ג׳ דורות מלבא בקהל כדכתיב לא יבא מצרי ואדומי וגו׳ דור שלישי יבא להם בקהל ה׳ או מותרים מיד: מן מה וכו׳. מהא שאנו רואין האי פול המצרי כשהוא לח קורין אותו לובי וכשהוא יבש קורין אותו פול מצרי: הדא אמרה. ש״מ גר מלובי כגר מצרי הוא וצריך להמתין ג׳ דורות: הלכה כדברי תלמיד. דהיינו שהלכה כר׳ יהודה דאמר אין חוששין לזרע אב אבל חכמים אומרי׳ כל מין פרדות אחד הן וכלן מותרין שבשניהם שני הצדדין ומייתי לה הכא דלר׳ יהודה לא הוו אלא תלתא דפרד או בכלל חמור או בכלל סוס הוא אבל לרבנן מין בפני עצמו הוא: כמה דתימר לענין איסור. דדוקא האך ד׳ יוצאין באפסר ולא שאר כל הבהמה דלא הוה לגבי דידהו נטירה וה״ל משוי הכי נמי לענין היתר שאר כל הבהמה שוין ויוצאין בפרומביא אע״ג דלא צריכא ליה דכל נטירותא יתירא לאו משוי הוא: ופריך ולא כן תני תכשיטי בהמה. כגון שיר של בהמה טהורין. דתכשיטי אדם כתיבי בפרשה: בעשויין להנותן. שמשויין לנוי אדם מתחלה ונטמא ובעודו בטומאתו נתן אותו לבהמה וצריך להטבילו מטומאתו הראשונה שלא ינע בטהרות ל״א ה״ג להנותן וה״פ שעשויין להנהיג הבהמה וה״ל תשמיש כלי אדם הואיל ואדם מושך בהן וכדפרישית במתני׳: ופריך ואינו עושה חריץ. כשמושך הבהמה ואיך תני במתניתין ונמשכין בשיר בשבת: אלא כר״ש. דסבר דבר שאינו מתכוין מותר: דלת. הנגררת ע״ג הארץ: קנקילון נגרר. הוא אכן שיש בו נקבים ועשוי במקום חלון שיכנס בו האור ויש שנועלים בו ומעמידי׳ אותו במקום דלת כנגד הפתח: פותח ונועל בו בשבת. ואיירי בקשורים ותלויים דלא מיחזי כבונה שמעינן מהא דמותר לגרור דבר כבד על הארץ דכיון דלא מתכוין שרי: ותני כן. ותניא נמי הכי: תמן

פני משה

כאן לשעה כאן לשהות. כלו׳ הא דכהא״ק נמי אתיא כאן במתני׳ לפי שעה היא דמיירי דקתני ונותן דמשתמש לשעה מועטת וכאן כשטומנין לשהות ובהא הוא דקאמר הת״ק דאין טומנין את הגונן :

הדרן עלך במה טומנין

הלכה א מתני׳ במה בהמה יוצאה. לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דאורחי׳ בהכי ומינטרא ביה לא הוי משאוי ושרי אבל מידי דלא מינטרא ביה הוי משאוי וכן מידי דנטירותא יתירתא היא שאינה צריכה אלא לשמירה פחותה מזו מסקינן דנמי הוי משאוי ואסור: יוצא הגמל באפסר. קביצמר״א בלע״ז: והנאקה. מין ממיני הגמלים ויש פותרין גמלא נקבה בשהיא לבנה והיא חזקה ביותר וצריכה שמירה מעולה: בחטם. זממא דפרזלא. יש שנוקבין את חוטמו ומכניסין בתוכו כמין טבעת ויש שעושין כמין זמם של ברזל וקושרין אותו על הלחיים: והלובדקס. היא לובדיקים חמור הבא ממדינת לוב כמו הכושים והלובים כד״ה. ומין חמורים של אלו אינן למודים: בפרומביא. הוא רסן של ברזל: בשיר. שעושין כמין אלעדה סביב צוארו וטבעת קבוע בה ומכניסין בו רצועה או חבל ומושכין אותו. והרמב״ם קורא לשיר מתג והוא רסן אבל אינו של ברזל: וכל בעלי השיר. שדרכן לצאת בשיר יוצאין בשבת בשיר וכן נמשכין הן בשבת בשיר: ומזין עליהן וטובלין במקומן. כמו שהם בצואר הבהמה וא״צ להסירן בשעת הזאה וכן בטבילה אלא שמכניסין את הבהמה במים להטביל את השיר. והאי שיר בר קבולי טומ׳ הוא דאע״ג דכלי בהמה אינן מקבלין טומאה זה שהוא עשוי לצורך האדם להמשיך בו את הבהמה מקבל הוא טומאה דכתשמיש אדם הוא :

גמ׳ תני. בתוספתא ריש פ״ה והתם גרים והלובדים והגמל: וסימנא. לנוסחא זו כג״ם בזכריה וכן תהיה וגו׳: ליבדקס וכו׳. גרסי׳ נמי לעיל בפ״ח דכלאים בהלכה ד׳: על שם. הפסוק ביחזקאל לובים וגו׳ ולובים על מצרים נאמר: חמור סלק. חמור הבא מארץ אשר כדאמרי׳ בפ״ק דיומא אשור זו סילק: גרים הבאים מלובי. מהו שחוששין להם שהם ממצרים ולהמתין להם שלשה דורות עד שיבאו בקהל: א״ר יונה בן צרויה. דפשיטא דלוב מצרים הוא שהרי אנו רואין לזה פול המצרי כשהוא לח קורין אותו לובי וכשנתייבש קורין אותו פול מצרי א״כ היא לוב הוא מצרים וצריך להמתין ג׳ דורות: הלכה כדברי התלמוד. התם בכלאים שייכא ואגב גררא נסבה הכא דהתם תני במתני׳ ר׳ יהודה אומר כל הנולדים מן הסוס וכו׳. וקורא אותו תלמיד שרבים חולקין עליו ובכללם גם ר״ש רבו דברי חכמים. אבל לדברי חכמים כל מין פרדות אחד ומותרין זה עם זה: כמה דתימר לענין איסור וכו׳. כלו׳ דמדייק כלשון מיוחד דתני במתני׳ והסוס בשיר וכל בעלי השיר יוצאין בשיר לא ה״ל למיתני אלא וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ומתילא הסוס בכלל הלכך קאמר שכן דרך התלא לשנות ונקט אחד והדר תני וכן כל כיוצא בו. וכמה דתימר לקמן במתני׳ לענין איסור דקתני לא יצא הגמל במטולטלת לא עקוד ולא רגול וכן שאר כל הבהמה וה״נ הוה מצי למתני כל הבהמה לא תצא וכו׳ והגמל בכלל אלא שכך דרך התנא לשנות וה״ה הכא לענין היתר דלכן הוא שנה הסוס בשיר וכל בעלי השיר יוצאין בשיר: ולא כן תני וכו׳. אהא דקתני ומזין וטובלין פריך וכי בני קבולי טומאה נינהו ולא כן תנינן בריש פי״ב דכלים טבעת אדם טמאה דאיחרבו תכשיטי אדם לטומאה כדכתיב בכלי מדין אצעדה וצמיד וטבעת וכו׳ וטבעת בהמה וכלים ושאר כל הטבעות טהורות: תיפתר בעשויין להנותן. דמיירי שעשויין מתחלה לנוי האדם ואחר כך תנו אותו לבהמה דמקבלא טומאה וצריך לטהרו מטומאתו: ואינו עושה חריץ. אנמשכין בשיר הוא דפריך דדרך השיר להעשות עבשת סכבות וכל אחת קבוע׳ בחברתה ומכיון שהוא ארוך שהרי עשוי למשוך בו הבהמה נגרר הוא על הארץ הלכך מדייק הרי כשמושך בו וכי אינו עושה חריץ על הקרקע בהשיכתו: אלא כר״ש. דמתיר בדבר שאינו מתכוין כדתני בתוספתא סוף פ״ב דביצה לא יגרר אדם וכו׳: אמר ר׳ חיננא. דלא צריכין לאוקמי כר״ש דוקא משום דבכה״ג דתלוי בצואר בהמה כ״ע מודו דמותר כהדא דתני בתוספתא דעירובין פ״ח דלת שהיא תלויה ונגררת על הארץ וכן מחצלת וכן קנקילון והוא כלי מעוקב שמשימין תחתיו אש ונפרית לעשן הבגדים אשר עליו כהאי דתנן בסוף פ״ב דכלים קנקילון שיש בה בית קבלה כשות טמאה והעשויה כבוורת טהורה וכשהיא מסולסלת כבוורת תולין אותה ונגררת על הארץ מותר לפתוח ולנעול בהן בשבת וכו׳ ותני נהדיא כן במחצלת שהיא קשורה ותלויה בעמוד פותח ונועל כדרכו ואינו חושש וד״ה היא : ומזין וכו׳ תמן

עין משפט נר מצוה

א א מיי׳ פ״כ משבת הלכה ח סמ״ג לאוין ס. טוש״ע או״ח סי׳ שה סעיף א
ב ב שם ס״ט
ג ג שם פ״א
ד ד מיי׳ פ״ח מכלים הלכה ו
ה ה שם הלכה ו
ו ו מיי׳ פ״א משבת הלכה ה טוש״ע או״ח סי׳ שלז ס״א

(כלאים פ״ח הלכה ג)
(חולין סט פ״א)
(כלים פי״ב פ״א)
(ביצה פ״ב פ״ב)
(עירובין פ״א (עירובין פ״י) הלכה ח)

גליון

ב עיין פרוץ פרק לנדקס ופי׳ תוס׳ שבת לא פ״ב ד״ה תירדא. ותוס׳ בכורות ה פ״ב ד״ה תכפים :
ו יוכן פי׳ במ׳ דתנן בפתחי׳ ובמה א״י וכו׳ וכן שאר כל הבהמות. כמו כן לענין היתר בסם שיוצא הגמל כן כשאר כל הבהמות דנטירה יתירתא לאו משוי הוא :

שנויי נוסחאות (כו״פ) ו לוברקים גד״ו והליבדקס. (סו״ח) וטבלן כד״ו וטובלין. (סו״ת) לוברקס גד״ו ליברקס (וכן בסמוך). (סופ״ן) אבמטום גד״ו אבמטוס מהו אבמטוס כד״ו אמבטים מהו אמבטים. (סופ״ן) מלובים גד״ו מלובי. (בונ״ח) חריש גד״ו חריץ (וכן בסמוך). (בוכ״ם) יגרר גד״ו יגור.

טוב ירושלים

ר׳ יצחק בר נחמן בשם ר׳ אושעיא הלכה כדברי התלמיד מה שכ׳ הקה״ע שהכוונה לר׳ יהודה דקי״ל אין חוששין לזרע האב מהוס תאת לתה וקשה מגהיד (ופי׳ כתובות קי״א ג׳ ונתפרש שם להדיא דר׳ מוכיחא ק״ל כר׳ יהודה אבל לתם כבשו סלמינ) ותה בההתם על פי׳ כהמ״ש זמה פיין סכה דברי חכמים. מלינו כהאי גוונא רבות בירושלמי אגב גררא נמצך מתפסת (הגרמס פי׳ מה שכתוב בתהודי סכאן ט׳ ר׳ ה״ד גורא ז״ל גביל ב״כ ה״א וכן בהב נפל פימוד קונים על תוספתא גמס׳ פשחים באורך פ״ש :

*תמן תנינן לא תטבול בהן עד שתרפס. וכא הוא אמר הכין. אמר רבי מנא *כאן ברפים. כאן באפוצים:

הלכה ב מתני׳

*חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו הזכרים יוצאין לבובין רחילות יוצאות שחוזות כבולות וכבונות והעזים צרורות ר״י אוסר בכולן חוץ מן הרחלים הכבונות ר׳ יהודא אומר עזים יוצאין צרורות ליבש אבל לא לחלב: **גמ׳** שמואל אמר *בקשורה לו מערב שבת. חנין מנופתייה אמר קומי שמואל רב חייא בר אשי לא נהיג כן. א״ל נהיג *בקלסטירין. דתני זכרים יוצאין בקלסטירין. התיב רבי אחא בר פפא קומי ר׳ זעירא. והא תני *חבל שהוא קשור בפרה קושרין אותו באבוס. באבוס קושרין אותו בפרה. ניחא בפרה קושרין אותו באבוס. באבוס קושרין אותו בפרה ולא נמצא משתמש בצדדי בהמה בשבת. אמר רבה תיפתר בקשרין שאינן של קיימא. א״ר יוסי שנייא הוא צדדי בהמה בין קשר שהוא של קיימא בין קשר שאינו של קיימא. א״ר שמי תיפתר כרשב״א. דתני רבי שמעון בן אלעזר אומר *מותר להשתמש על צדדי בהמה בשבת. היא צדדי בהמה היא צדדי אילן. א״ר מנא קיימתיה במספק חבל על חבל: זכרים יוצאין לבובין. שהוא נותן עור מכורסינון כנגד לבו והוא מתרים כנגד חיה: רחלים יוצאות שחוזות. אית תניי תני שחוזות ואית תניי תני שוזזה. מאן דאמר שוזות מעתדן כמה דתימר *שית זונה ונצורת לב. מאן דאן דמר שחוזות. כמה דתימר אין משחיזין את הסכין. כבונות למילת. כבולות שלא יעלה עליהן הזכר. רבי אבון בשם רבי חייא *ויקרא להם ארץ כבול. ארץ שאינה עושה פירות: רבי יהודה אומר עזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב. תני ר׳ יהודא ב״ב אומר בין ליבש בין לחלב אסור. יאות א״ר יהודא ב״ב ומה

פני משה

תמן תנינן. לקמן בריש הפרק: לא תנא אשה כתיפי אמר וכו׳ ולא תטבול בהן עד שתרפס משום חציצה והכא הוא אמר הכין. כתמיה דטובלין במקומן והא הוי חציצה: כאן. במתני׳ ברפים הן שאין הטבעות קביעים בחוזק אלא שהן רפין ויש ריוח ביניהן וכאן בפרק דלקמן באפוצים ודחוקים ההוטין בצואר האשה ולהכי לא תטבול בהן עד שתרפס:

הלכה ב מתני׳ חמור יוצא במרדעת. כשמשימין אותו תחת האוכף כדי להחמו דלאחרי אינשי התרא בתקופת תמוז קרורת ליה ומותר לצאת בזמן שהיא קשורה לו מע״ש: אבל לא באוכף. דאפי׳ קשורה לו מע״ש דמשוי הוא: הזכרים יוצאין לבובין. כעור שקושר על לביהם כדי שלא יעלו עליהם זאבים וכן כשיר הקושר להן על זכרותן כדי שלא יעלו על הנקיבות: רחלות יוצאות שחוזות. שאוחזין האליה שלהן וקושרין אותו למעלה על גבן כדי שיעלו עליהן הזכרים: או כבולות. שלפעמים קושרין האליה שלהן למטה כדי שלא יעלו עליהן הזכרים: או כבונות. שמלפפין בגד או מטליות עליהן כדי שלא יטנף הצמר שלהן וישאר נקי דכל אלו לא השיבי משאוי: העזים יוצאות צרורות. שקושרין דדיהן לפעמים כדי לייבש החלב שבהן ולפעמים קושרין אותן כדי לחלב כל מה שלא יצא החלב שלהן עד שיחלב אותן לערב: ר׳ יוסי אוסר בכולן. דס״ל דהשיבי משאוי: חוץ מן הרחלים הכבונות. שעשוי לשמור למרן דהוי כתכשיט: ליבש. בזמן שהוא עשוי ליבש כגון דמהדק אותן בחוזק דניכר שהוא ליבש מותר דליכא למיגזר דילמא נפיל ואתי לאתויי ברה״ר אבל לא בזמן שעשוי לחלב דלא מהדק שפיר ויזמנין דנפיל ואתי לאתויי והלכה כר׳ יהודה:

גמ׳ שמואל אמר בקשורה לו מע״ש. מיירי דאלו בשבת אינו יכול לקושרה דמיחזי כמתכוין להוליך הבהמ׳ למקום רחוק אבל ליתן המרדעת על החמור בשבת בלא קשורה ס״ל לשמואל דמותר. והכי תיבת מדקאמר האין לפני שמואל רב חייא בר אשי לא נהיג כן יאי אוולא בקשורה לי הוא דקאמר היאך פליג אמתני׳: מנופתייה. שם מקום: א״ל שמואל נהיג בקלסטירין. הוא טרסקל כלו׳ והלא רב חייא בר אשי היה נוהג להתיר טרסקל שבפיו בהולכין בו מלא שעורין לאכול ואי טרסקל שרי שאינו אלא לתענוג מרדעת שהוא מפני הצער לא כ״ש: דתני. הכי בברייתא זכרים יוצאין בקלסטירין שתולין בהן. א״נ דדרך שאלה אמר לו שמואל לאין אם נהיג היתר בטרסקל וכדתני בברייתא: התיב ר׳ אחא וכו׳. על הא דתני בתוספתא פי״ג. חבל שהוא קשור בפרה וכו׳ ניחא הא דאם סבר קשור הוא בפרה קושרין ראש השני באבוס בשבת אלא אם קשור באבוס קושרין אותו בפרה קשיא ולא נמצא משתמש הוא בצדדי הבהמה בשבת והרי אסור: תיפתר. שקושר בה בקשר שאינו של קיימא דקס״ד דמכיון דבקשורה כל דהו הוא קושר לא שנו ולא הוי כמשתמש בצדדי בהמה: א״ר יוסי. בתמיה וכי שאני הוא לענין משתמש בצדדי הבהמה בין קשר של קיימא או לא הא מיהת משתמש בצדדה היא: תיפתר כרשב״א. דמתיר להשתמש בצדדי הבהמה בשבת היא צדדי בהמה היא צדדי אילן מסקנא דמילתא היא אליבא דרשב״א כדאמר לקמן בס״ג דעירובין בהלכה ג׳ דדין אחד להם דבתרווייהו למאן דאסר משום דאין עולין באילן ואין רוכבין על גבי בהמה ולר׳ שמעון בן אלעזר בדדין מותרין: קיימתיה. להאי ברייתא דהא דקתני חבל שהוא קשר באבוס קושרין אותו בפרה לאו דקושרין בפרה עצמה קאמר אלא במספק החבל שהוא קשור באבוס על החבל שהוא קשור בפרה וקושרו זה לזה ונמצא לאו משתמש בצדדי הבהמה הוא וקמ״ל דיהבר דבה״ג לא מיקרי קשר של קיימא לאיסרו משום קושר: עור מכורסינין. עור קשה שנוטל מן הכורסקי ונותנו כנגד לבו והוא מתרים כנגד החיה שרוצה ליפול עליו: מ״ד שוזות מעתדן. כלו׳ דתרווייהו מפרשי שעושין זה כדי שיעלו עליהן הזכרים ומתקנין אותן לכך ושוזות מלישנא שית זונה היא. ומ״ד שחוזות מפרש נמי הכי ושחוזות מלישנא דאין משחיזין הוא שמחדדין אותן לכך וכלישנא בעלמא פליגי: כבולות וכו׳. מלישנא דקרא הוא שאינם בחירם ויקרא להן ארץ כבול שהיתה ארץ שאינה עושה פירות: יאות אמר ר׳ יהודה בן בתירה. כלומר פעמא לקתיה

קרבן העדה

תמן תנינן. בפרק במה אשה: לא תטבול בהן. ברצועות שבראשה עד שתרפס: וכא. וכאן אתה אומר ומזין עליהן וטובלין במקומן: כאן. בשיר איירי ברפויים והמים נכנסים בו: כאן. בפרק במה אשה איירי באפוצים שהן דחוקים הלכך אסור להטביל בהן עד שתרפס:

הלכה ב מתני׳ מרדעת. שמניחין על החמור כל היום לחממו: שהוא קשורה בו: מפרש בגמרא: זכרים. אלים: לבובים שחוזות וכבולות וכבונות. מפרש בגמרא: צרורות. דדיהן צרורות פעמים ליבש שמהדקן כדי שלא יתלבו עוד ויתעברו או יהו שמנות לאכול ופעמים לחלב לשמור חלבן שלא יטפטף לארץ וקושרין להן כיס בדדיהן: רבי יוסי אוסר בכולן. דמשוי הוא: חוץ מן הרחלים הכבונות. שהוא שמירת למרן שלא יטנף וה״ל תכשיט: יוצאות צרורות ליבש. ר״י סובר כת״ק ולאו משוי הוא ומיהו ליבש דמיהדק שפיר דליכא למיחש דלמא נפל ואתי לאתויי אבל לחלב דלא מיהדק שפיר חיישינן: **גמ׳** בקשורה לו מע״ש. דה״ל מלבוש החמור אבל באינו קשורה לו מע״ש הוה משוי: מנופתיה. שם מקום: ה״ג אלא נהיג בקלסטירין. וה״פ נהיג אפי׳ בקלסטר והוא של מלא שעורים שתולין בצואר בהמה ופיה נתון לתוכו ואוכלת ותענוג בעלמא הוא שלא תטרח לשוח צוארה לארץ ואותו של היה קושר לפי הבהמה בשבת וכ״ש שהיה קושר המרדעת על החמור בשבת: קושרין אותו באבוס. ראשו האחד בפרה והשני באבוס ולא חיישינן שמא כשיתיר הפרה לא יתיר אלא הקשר שבראשה ויבטל החבל באבוס שיהא מוכן לכך או יתיר שבאבוס ויבטל אותו שבפרה ונמצא האחד של קיימא: ולא נמצא משתמש בצדדי הבהמה. כשקושר החבל בפרה ומייתי לה הכא לתרץ הא דהתיר רב לקשור המרדעת והטרסקל אפילו בשבת וכדמסיק לתרץ לברייתא כן מתורצים דברי רב: תיפתר. שקושר בפרה קשר שאינו של קיימא: אמר רבי יוסי. וכי יש חילוק לענין צדדי בהמה אם הקשר של קיימא או לא הרי מ״מ הוא משתמש בצדדי הבהמה: תיפתר. הא דמתיר לקשור בפרה אתיא כרבי שמעון בן אלעזר: ה״ג דתני רבי שמעון בן אלעזר אומר מותר להשתמש בצדדי האילן בשבת: היא צדדי בהמה היא צדדי אילן. כלומר כי היכי דמתיר ר׳ שמעון בן אלעזר בצדדי האילן ה״נ מתיר בצדדי בהמה: קיימתיה וכו׳. פירוש הך ברייתא דהתם ל״ק דאיכא למימר דכרבנן נמי אתיא והא דמתיר לקשור בפרה לאו בפרה עצמה איירי אלא בקושר בחבל הקשור בפרה מערב שבת ולא הוה צדדי בהמה אבל רב ודאי כרבי שמעון בן אלעזר ס״ל: מכורסינין. עור מעובד: והוא מתרים כנגד חיה. שדרך הזאבים שטורפין הבהמות מכנגד לבן נמצא העור הזו מגין עליהם: מעתדן. מוכנות שיעלו עליהן הזכרים: שית זונה וכו׳. טעריקון שוזות: ה״ג מאן דאמר שחוזות כמה דתימר אין משחיזין וכו׳. פי׳ שפם חדודות: כבונות למילת. לעשות מהמרו כלי מילת שהן לבנים ורכים ביותר: כבולות שלא יעלה עליהן הזכר. לשון כבלי ברזל האיסורים: ויקרא להם. בכ״ב עיר שנתן שלמה לחירם מבמתני קרא: ארץ שאינה עושה פירות. ולכך כתיב ולא ישרו בעיניו: ה״ג תני עזים יוצאו׳ צרורות ליבש אבל לא לחלב משום רבי יהודא בן בתירה אמרו כך הלכה אבל מי מפיס איזו ליבש ואיזו לחלב ומתוך שאין מכירים אחד זה ואחד זה אסור וכן הוא בבבלי: יאות וכו׳. שפיר קאמר ר״י בן בתירה דמי מפיס:

שנויי נוסחאות (ט״ו) לביבין גד״ו לבובין. (ט״ז) ר״י גד רבי יוסי. (טו״ז) מכורסינון גד״ו מכורסינין. (טו״ם) מאין ראו דמר גד״ו מאן דמר

חדושי הרד״ל

עור מכורסינין כנגד לבו. עמ״ש בגל״ד גפ׳ זו בערוך בתוספות: ואית תני שוזות. נכון לגרוס שוחזות. דהכי מתיישב יותר לדרוש הרכבת שית זונה:

טוב ירושלים

יאות א״ר יב״ב ופתי ספתא דרבנן פי׳ ק״ם ופירש בשם סי״ם. ומה שהקשה תנ״ו דל״ש ב״מ יוסם פריב ג ולינ נוס קו׳ דפשוס כוח דמשובר שבטו ואפל משום מגלים סכן. נפסק כריב״ב ולר״ם אמ״ג ר׳ יוסי אמר ס׳ וק״נ:

קרבן העדה

ומה טעמון דרבנן. היינו ת"ק דר"י כיון דסרונו חני נקט לשון חכמים: משום מי מיפום. נקט הכי לאפוקי מדר' יוסי דמתני' דאוסר שניהם מדינא:

הלכה ג מתני' מטולטלת וכו'. טלה מתני' מפרש לה בגמרא: תורה אור

גמ' כהדא כיפה. פי' כלעיף הלוז של אבה שמכס' בה גבות עיניה כך המטולטלת מכסת הגמל: עקוד בידו אחת וכו'. אחד מן הידים וא' מן הרגלים כולל יחד: רגול בשתי רגליו. שקושר שתי רגלים ביחד: יצא לעשות מלאכתו בשבת. למכור סחורתו בשוק בשבת: לכלאים נצרכה. הא דקאמר אבל מכנים חבלים לתוך ידו לענין כלאים איתמר כגון שהיו החבלים של צמר ושל פשתן וכי כריך להו הוו כלאים וידו מתחממת באחיזתן וקסבר דבר שאין מתכוין אסור ותני ובלבד שלא יכרוך ויקשור בבתי תכיפות: מידו אסור. אם החבל יוצא מתחת ידו טפח למטה אסור דדמי כמי שנושא בידו ולא מתחזיא שביא מחבר הגמלים וגם שהוא שלא לצורך וה"ל משוי: ומצואר בהמה. אם הרצועה מצואר בהמה למטה מותר: ה"ג שאין לבהמה משוי בשבת. וה"פ אע"פ שהוא שלא לצורך הבהמה מותר: כרוך אל צואר בהמה. הרצועה סביב צוארן: אסור. דלגוי לאו אורח' הוא: משולשל מצואר בהמה שרי. שמושכה ברצועה הקבועה בטבעת השיר מותר: והורנא מתליף. ואיך מ"ד מחליף מצואר בהמה אסור ומידו מותר: משום משוי בשבת. שנראה כנושא משוי וכדפרישית: מפני שאפשר. שלפעמים צריך גם לזה החבל שיוצא מתחת ידו שלפעמים הבהמה מתרחקת יותר מדאי והוא אוחז החבל בראשו ממש: שהוא מצווה על שביתת בהמתו כמוהו. ומצוה שלא ליתן עליה משוי בשבת וזה החבל שמשולשל אין בו צורך כלל ולאו מי הוא ואסור: טפח מידו לצואר בהמה. שהרצועה תלויה בין ידו לצואר בהמה אסור: ואיזו היא שהוא מותר. במתניתין אבל מכנים חבלים לתוך ידו ומושך משמע דלפעמים איכא היתירא: מאן דעביד טבאות. מי שרוצה לעשות הטוב והישר: עביד ליה. מושך הבהמה כמו שעושים לסוס בשעה שסורקים אותו במסרק א"נ כמו שעושים לסוס של ישמעאלים או לסוס של גולנים שכורך החבל על צואר הבהמה ותוחב ידו לתוכו כמלא שאינו יוצא מתחת ידו ולא מצואר הבהמה ולא בין ידו לצואר הבהמה ולא כלום:

הלכה ד מתני' בזוג. אישקליט"א: אע"פ. שחללו פקוק במוכין שאין העינבל שלו מקשקש להשמיע קול: עגלה. כגון קרון קטן שעושין לו תחת זנבו שראש זנב אותם האילים רחב כמין כר קטן ואין בו עצם אלא שומן ועב וכבד וכשנגרר לארץ נשרט ונשחת ועושים לו עגלה מתגלגלת אחריו כשהוא הולך והזנב קשור עליה: קופר. שרך הוא שנימיו חדין כמחט וקורין לו הריצ"ן וקושרי' שרו בדדי הפרה שלא יינקוה שרצים: ולא ברצועה שבין קרניה. מפרש בגמרא: **גמ'** אבל מטייל וכו'. אבל הולך המתור במרדעת בחצר: אף

דלא שלו היתה אלא של שכנתו ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו: **גמ'** תני. כברייתא אבל מטייל הוא בה בחצר דלא אסור אלא לצאת לרשות הרבים:

מסורת הש"ס

בבא נד ע"א

שם פ"ג

ויקרא ... תהלים כג

(תלמוד ירושלמי)

ומה טעמון דרבנן. רבי יוסי בי רבי בא בשם רב יהודא ר' יוחנן מטי בה בשם רב הלכה כדברי מי שהוא אומר בין ליבש בין לחלב אסור משום מי מיפום:

הלכה ג מתני' [א] *ובמה אינה יוצאה לא יצא הגמל במטולטלת [ב] לא עקוד ולא רגול וכן שאר כל הבהמה [ג] לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אבל מכנים חבלים לתוך ידו וימשוך ובלבד שלא יכרוך: **גמ'** כהדא כיפה דהיא משויא גבינתה. עקוד בידו אחת רגול בשתי רגליו: לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך. א"ר בא מפני החשד שלא יהו אומרים איש פלוני יצא לעשות מלאכתו בשבת. אסי אומר לכלאים נצרכה. רב יהודה בשם שמואל אמר מידו אסור ומצואר בהמה מותר. שאין לבהמה כרוך אל צואר בהמה אסור משולשל מצואר בהמה מותר. רב הונה ורב יהודה תריהון בשם שמואל חד אמר [ד] מידו אסור ומצואר בהמה מותר. וחורנה מחלף. מאן דמר מידו אסור משום משוי בשבת. ומצואר בהמה מותר שאין לבהמה משוי בשבת. ומאן דמר מידו מותר מפני שאיפשר. ומצואר בהמה אסור הוא מצוה על שביתת בהמתו כמותו. שנאמר °למען ינוח שורך וחמורך כמוך. תני טפח מידו לצואר בהמה אסור. א"ר זעירא מידו אסור ומצואר בהמה אסור. טפח מידו לצואר בהמה אסור. ואי זו היא שהוא מותר. אמר רבי יוחנן בר מרייא מאן דעביד טבאות נגיד לה כהדין סוסיא סרקייא:

הלכה ד מתני' [ה] *אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק ולא בסולם שבצוארו ולא ברצועה שברגלו [ו] אין התרנגולים יוצאין בחוטין ולא ברצועה שברגליהן ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן ואין הרחלים יוצאות חנונות ואין העגל יוצא בגימון ולא פרה בעור הקופר ולא ברצועה שבין קרניה פרתו של רבי לעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים: **גמ'** תני אבל [ז] מטייל הוא בה בחצר. רבי שמואל בשם רבי זעירא אף

פני משה

ומה טעמון דרבנן דמתלקי ומתירין אם הוא ליבש: משום מי מפום. מי מעיל [ו] נירל ומכתין אם משוי לייבש או לחלב והלכך תרוייהו אסור:

הלכה ג מתני' לא יצא הגמל במטולטלת. היא מטלית שתולין בה. ומפרש בגמרא שהיא עשויה כמין כיפה ונותנין אותה בין האסופרת שלו בין גופו שהוא לצד זנבו להבהמות ויהא נוח להשים או לישב עליו ואם המטולטלת קשורה באסופרתו ובזנבו מותר לצאת בו: לא עקוד. שקושרין ידו על זרועו וזהו עקוד יד: ולא רגול. שקושרין רגל אחד שלו או הרגל עם היד כעקידת יצחק בן אברהם וכן שאר כל הבהמה לא תצא בכך: לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך. אותן בשבת משום שנראה כמי שמוליכן לשוק ולמכרן: אבל מכנים. הוא החבלים לתוך ידו והוא שלא יצא חבל מתוך ידו טפח דנראה כמי שרוצה לישא את החבל וכן צריך שיהא החבל שיוצא ממקום הקשור בבהמה עד ידו גבוה מן הארץ טפח או יותר שלא יהיה נראה כנגרר על הארץ: ובלבד שלא יכרוך. הא דינא לאו משום שבת בלחוד הוא דמיתני אלא שאם יש שם חבלים מקצתן מצמר ומקצתן מפשתן צריך שיהא נזהר שלא יכרוך אותן סביבות ידיו שלא יתחמם מהכלאים וקסבר האי תנא דדבר שאינו מתכוין אסור:

גמ' לא יצא הגמל במטולטלת. ומפרש למאי היא עשויה: כהדא כיפה דהיא משויא גבינתא. כדפרישית במתניתין וגבינתא היא העטורת שעל גבו. עקוד. אם הוא בידו אחת נקרא עקוד והוא קשור על זרועו כדפרישית במתניתין שלפעמים עושין כך לגמל: מפני החשד. לא ימשך אותן כשהן קשורין זה בזה: שלא יהו אומרים וכו'. כדפרישית במתני' שזה נראה כמוליכן למלאכתו לסחור בהן: לכלאים נצרכה. אהא דקתני ובלבד שלא יכרוך קאי וכדפרישית במתני': מידו. אם החבל יוצא מידו אסור ואם מצואר בהמה מותר: שאין לבהמה כמו וכו'. הוא כדקאמר לקמן שאין לבהמה משוי בשבת כלו' שאין זה נקרא משוי לבהמה בשבת אבל לאדם משאוי כל דהו משאוי הוא והרי אם החבל יוצא מידו כשיעור שאמרו כהולך חבל נראה כנושא משאוי הוא: כרוך. אם החבל כרוך על צואר הבהמה אסור דנראה שכריכה עליה למשאוי ואם מטולטל הוא מצואר בהמה ותלוי למטה מותר דזה לא נקרא משאוי: חד אמר מידו אסור וכו' מ"ד מיד אסור וכו' כדלעיל. ומ"ד אחרינא דמחליף וס"ל מידו מותר מפני שאי אפשר שלא יצא מעט חבל מתוך ידו ומצואר בהמה אסור דס"ל דהוי כמשוי ואדם מצווה הוא על שביתת בהמתו וכו': תני. כברייתא אם החבל הוא טפח סמוך לארץ מידו לצואר בהמה, אסור. א"נ אם הוא כל כך בין ידו לצואר בהמה אסור והיינו דמתמה ר' זעירא וקאמר מידו אסור ומצואר בהמה אסור כלו' להאי מ"ד מידו אסור ולהאי מ"ד מצואר בהמה אסור וכן טפח מידו לצואר בהמה אסור וא"כ איזו היא שהוא מותר: מאן דעביד טבאות. מי שרוצה לעשות על צד היותר טוב ולצאת י"ח לכל הני אמוראי דפליגי בהא: עביד לה. לבהמה כידו. א"נ שהוא טמר לה בקולו ומשכת אחריו: כהדין סוסיא סרקיא. של הישמעאלים שהן מלומדין בכך להיות נמשכין אחר קול הבעלים:

הלכה ד מתני' בזמן שאינה קשורה לו מע"ש. וכדאמרינן לעיל דדעקא בקשור' לו מע"ש והא דהדר תני לה הכא אע"ג דשמעינן לה מרישא הא קמ"ל דאין קושרין אותו בשבת כדאמר הכא לעיל בהלכה ב' ומפני שא"א לו לקושרן דהוי כמשתמש בגלדי בהמה בשבת: ולא בזוג. שפמון שתולין בבהמה כדי שישמע קולו במרוצתה ואע"פ שהוא פקוק במוכין שלא ישמע העינבל קול אפ"ה אסור שנראה כמי שמוליכה לשוק למכור: ולא בסולם שבצוארו. כשיש לו מכה עושין כמין סולם מן עצים בצוארו שלא יחזור ראשו לחכך ויסחית החבורה: ולא ברצועה שברגלו. כבהמה שפסיעותיה קצרות ומכה רגליה זו בזו עושין לה כמין טבעות של עקלים או רצועה עבות וקושרין אותה במקום שמנקשות רגליה זו בזו: אין התרנגולים יוצאין בחוטין. שעושין להן לסימן שלא יתחלפו באחרים: ולא ברצועה שברגליהן. שקושרין רגליהן ברצועה קצרה שלא ידלגו וישברו את הכלים: בעגלה שתחת האליה שלהן. יש כבשים במדינות הללו שהאליה שלהן רחבה וכבידה הרבה ועושין להן עגלה קטנה שהאליה מונחת עליה כדי שלא יתחככו על הארץ ותלקה העור שלה: חנונות. מן יש בכרכי הים ומגון שמו ומשימין אותו בחוטמן שלהן כדי שיתעטשו ויפלו התולעים שבחוטמן והזכרים אינן צריכין לכך מפני שמנגחין זה עם זה ונופלין התולעים מעצמן: בגימון. הוא כמין עול קטן שמשימין על העגל להתלמד לחרישה לכשיגדל: ולא פרה בעור הקופד. הוא שרץ שמלא קוצין כמין מחטין ומשימין עור הזה כדדיה של פרה שלא ינקו השרצים והמתים ממנה בשהיא ישנה: ולא ברצועה שבין קרניה. בין שהיא עשוי לנוי בין לשמר. ופרתו של אלו דמחזי כמשוי ועוד דלאו כשיל ואתי לאתויי: פרתו וכו'. ואמרינן בגמרא

נר מצוה

יב א מיי' פ"כ מהלכות שבת הל' ... סמ"ג לאוין ס"ה טוש"ע א"ח סי' שה סעיף יד

יג ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו

יד ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ...

טו ...

טז ה מיי' שם הלכה ... לאוין ס"ה טוש"ע שם סעיף ...

יז ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף י

יח מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ט

שנויי נוסחאות

(ז"ד) טיפוס נד"ז מיפים. (שו"ב) הוא נד"ז שהוא. (שו"ד) כמוך נמקרא ליתא. (שו"ח) כהדין נד"ז כהדין. (שו"י) הקופר נד"ו הקופד. (שו"א) ברצון נד"ז כרצון.

בכר לאהן

משויא גבינתה. פי' משום עקמימותו: ומצואר בהמה מותר שאין לבהמה משוי כרוך על צואר בהמה אסור משולשל וכו':

חרושי הרד"ל

כהדא כיפה דמשוי' גבינתה. פי' כיפה אף שנותנב לכסות גבהה והסופרות של הגמל. ווכו שגינו בברייתא כבלי וכתוספתא הקשורה לו באסופרתו. ולשון מטופלים מצהר בכלאים סוף פרק ד' שהוא כמו תוס המשקלת ועיין בערוך. ווכו לכסות דפכה: יצא לעשות מלאכתו. כיינו כדאמר בש"ס כמאן דאזל לחינגא: רב יהודה בשם שמואל מידו אסור כו'. צריך לומר מקודם ברייתא דמתמיך [illegible] תני טפח מידו כו':

טוב ירושלים

ומאן דמר מידו מותר מפני שאפשר ומצואר אסור משום דכתיב למען ינוח שורך וחמורך כמוך. לכאורה תקשי על ערך מ"ד דמקלא מלה דיבר מכתוב. ואפשר לומר [illegible]

[illegible]

תורה אור

אף לענין איכוף כן. *תני יוצא הוא החמור באוכף שלו בשביל לחמטו. אבל לא יקשור את המסרוכי ולא יפשיל את הרצועה שתחת זנבו. ר' ירמיה בעא קומי רבי זעירא מנן אילין מולייא *דתנינן הלכות שבת כהררים תלויין בסערה. ואת אמר הכן ויתיביניה מה בין סולם לקישושות. סולם יש בו ממש. קישושות אין בהן ממש. אר"ח ויתיביניה מה בין קישושות לקמיע מומחה. *דתני אסור לבהמה לצאת [י]בקמיע מומחה א"ר אבדימי ויתיביניה מה בין קישושות לאגד שעל גבי המכה. אית תניי תני אין יוצאין בקישושות. אית תניי תני יוצאין. א"ר חייא בר אדא תניין אינון. מה דמר יוצאין בקישושות [א]יוצאין באגד שעל גבי המכה. ומאן דמר אין יוצאין בקישושות אין יוצאין באגד שעל גבי המכה: אין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן. מפני שהוא עושה חריץ: אין הרחלים יוצאות חנונות. רב יהודה אמר כיפה של צמר. רבי יוסא בשם רבי חמא בר חנינא עיקר הוא ושמיה *יחנונה. ר' זעירא בעא קומי ר' יוסי לית הדא אמרה שאסור לבהמה לצאת בקמיע מומחה. א"ל אין בבלייה דקמהה עליה: אין העגל יוצא בגימון. רב הונא אמר בר נירא. רב הסדא אמר פינקסה. אבא בר רב הונא אמר שרתיעה. אית תניי תני גימון. אית תניי תני גימול. מאן דמר גימון °הלכוף כאגמון ראשו. מאן דמר גימול °ותגלהו עטה כאשר נמלתו. מאן דמר גימון מסייע לרב חסדא. מאן דמר גימול מסייע לאבא בר רב הונא ולרב הונא: ולא פרה בעור הקופד. שהוא נותן עור קופד בין דדיה בשביל שלא תינק את בנה: פרתו של רבי אליעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים. *רבי בא ורבי שמואל תריהון אמרין דברי חכמים [י] *אפילו להימשך בה אסור. ר' בא בשם שמואל אם היתה קרניה קדוחה [י] מותר. א"ר יוסי קשייתה קומי ר' בא ומר לא תנינן אלא הנקה בחטם. רבי זעירא בשם שמואל [ד] *שור שעיסוקו רע יוצא בפרומביא שלו. ורבותינו שבגולה נהגו כן. רבי לייא רב יהודה בשם שמעון בר חייא כלב יוצא בסוגר שלו. אם להכות בו אסור. אם בשביל שלא לאכול אפסרו מותר. נגיבה אמר הלכה היא היה מלמד וכא. כדא דתנן שלא ברצון חכמים. תני רבי יודה בר פזי רב דלייה אמרו לו או עמוד מבינותינו או העבר רצועה מבין קרניה. אמר רבי יוסי בי רבי בון שהיה

פני משה

אף לענין אוכף. הדין כן כמו שאינו במרדעת. בשביל לחמטו אם הוא בשביל לחממו מותר אבל לא יקשור בשבת את המסרוכי הן רצועות קטנות שקושרין באוכף ומחזיקין אותו מלפני הבהמה וכן לא יפשיל את הרצועה שתחת זנבו המחזיק האוכף מלאחריה: מנן אילין מולייא. מנין לאלו הדברים מהלוקי דינין שאמרו בפרקין במתני' דתנינן כה ף פ"ק דחגיגה הלכות שבת כהררים התלוים בשערה וכו' ר"ל כלו' ברמז מיעוט מן המקרא ותורה רמז כל דהו איכא ואת אמר הכין בתמיה דמה רמז יש לנו לחלוק בין מרדעת לאוכף דבמרדעת קתני לא יצא בזמן שאינה קשורה לו ובאוכף יוצא ואע"פ שאינו קשור לו: ויתיביניה מה בין סולם לקישושות. ולמה לא מותיב ליה נמי מהא דתנינן במתני' ולא בסולם שבצוארו ובקישושות יוצא היא כדתנינן בתוספתא פ"ה יוצאת היא באגד שע"ג המכה ובקישושין שע"ג שבר בהמה שנשבר רגלה עושין לה דפין מכאן ומכאן וקושרין אותן על מקום השבר והן מעמידין העצם שלא יזוז עד שיתחבר: סולם יש בו ממש. כלומר בזה יש סברא לחלק לפי שהסולם שבצוארו ניכר הוא מלמעלה המכות שבו ויש כ משאוי אבל דפי קישושות שעל הרגל אין בהן ממשות שקצרים הן ולא חשיבי משאוי: ויתביניה מה בין קישושות לקמיע מומחה דתני התם ברישא דתוספתא אסור וכו' והרי תרוייהו לרפואה הן: ויתביניה מה בין קישושית וכו' דאית תניי תני אין יוצאין בקישושות וכאגד שע"ג המכה לא תני דפליג ומה בין זה לזה: תניין אינון. גם כאגד שע"ג המכה חליא בפלוגתא דהני תנאי דמ"ד יוצאין בקישושות יוצאין נמי בקישושות כהאי תנא דתוספתא ולאידך תנא אין יוצאין באיהם: אין הזכרים וכו'. ומפרש דטעמא מפני שהעגלה קטנה עושה חריץ בשנגררת אחריהן וקסבר האי תנא דדבר שאין מתכוין אסור: חנונות. ומפרש רב יהודה כיפה של צמר שמניחין על חוטמה כשנוזזין אותה שלא תצטנן: עיקר. של עשב הוא ושמיה יחנונה וכלפריסית בתהני': לית הדא אמרה. וכי לא ש"מ דהאי תנא ס"ל כתנא דתוספתא דלעיל שאסור לבהמה לצאת בקמיע אע"פ שהקמיע מומחה דהא האי עשב נ"כ מומחה לרפואה הוא: א"ל אין בבלייה. ודאי הכי הוא אתהבבלייה. דר"ו מבבל היה. דקמתמה עלה דהאי מילתא: בר נירא. עול קטן שמשימין עליו שיהא מלומד לניר ולחרישה: פינקסה. תלשון פינקולין המוכר בכסף ב"ק אין לוקחין מן הגרדי לא אירין ולא פנקולין. וי"מ פיקורין והוא שאורגין בשפת היריעה וכעין זה קושרין לעגל סביבות פיו כשגומלין אותו שלא יינק מן הפרה. א"נ מלשון ופוקם את פיה דפרק מי שהחשיך: שרתיעה. כמין שפוד שתוקעין בפיו וע"י שלא יינק. וכב"ר פ' ויפש עד שנתנה שרתוע של ברזל תחת צוארו: אית תניי תני גימון. במתני' ואיכא דתני גימול ולמ"ד גימון לישנא דמיכף הוא לפול כדכתיב הלכוף כאגמון ראשו ולמ"ד גימול כדכתיב כאשר נמלתו: מ"ד גימון מסייע לרב הונא ולמ"ד גימול מסייע לר"ח ולאבא בר רב הונא כנ"ל: בשביל שלא תינק את בנה. אם רוצין לגמול העגל: פרתו וכו' דברי חכמים אפי' היתה הרצועה שבין קרניה עשויה להמשך בה אסור ולפיכך קאמר שלא ברצון חכמים דלדבריהם אפילו בכה"ג אסור: אם היתה קרנה קדוחה ונקובה והרצועה תחובה בתוכה מותר: קשייתה. הקשיתי על זה לפני ר' בא מ"ם הא הוי נטירותא יתירתא והודה לדברי ואמר לא תנינן אלא האנקה בחטם שעשוין לה לדרך שמירתה היא אבל שאר כל הבהמות כל נטירותא יתירתא משאוי הוא: שור שעיסקו רע. ואינו נשמר אלא בפרומביא כדרך הלובדקים יוצא בפרומביא שלו שזהו דרך שמירתו: כלב יוצא בסוגר שלו. כדרך שעושין סוגר סביב פי הכלב אם עשוי כדי להכות בו לפיו אסור דאין זה דרך שמירה ואם שלא לאכול אפסרו שקשור בו ולא ישחיתנו מותר דלדרך שמירה הוא: הלכה היא היה מלמד וכא. על ר"א בן עזריה קאמר לא עשה מעשה אלא שהיה בא ללמד הלכה להתיר ברצועה שבין קרניה וכדא הוא דתנינן שלא כרצון חכמים שלא הסכימו עמו להלכה: תני וכו' אמרו לו וכו'. ר' יודה בר פזי ס"ל שמעשה עשה ואמרו לו חכמים או עמוד מבינותינו שלא ילמדו אחרים ממך או וכו' ובדקאמר ר' יוסי בר' בון לפי יונה בוגרייה בעא אם הלכה היה מלמד ובא הדא היא דתנינן שלא ברצון חכמים וכי מה רצון שייך בזה הל"ל דחכמים פליגי עליו: ה"ג בר פזי דברדלייה. והוא שם מקום: א"ל. חכמים לראב"ע: או עמוד מביניתינו. פירוש מטודה כמו שעשו לר"א בן הורקנוס או שיעביר הרצועה מעל פרתו:

קרבן העדה

אף לענין אוכף. נמי הדין כן שמותר להלוך בו בחצר כדי לחממו: בשביל לחממו. אם הוא מצער מחמת צינה: אבל לא יקשור המסרוכי. פוטרא"ל שנראה כמי שרוצה להטעינ' משאוי: רצועה תחת זנבו. פושל"א שנותנין שם שלא תרד האוכף והמשוי על צוארה כשהי' יורדת לעמק והמסרך שלא תרד על זנבה כשהיא עולה על ההרים: מנן אילין מוליא. הא דתנן מטילא במרדעת בחצר הוא מאלו הדברים דהגינן בהו שהלכות שבת כהררים התלויים בשערה ואין להם על מה שיסמכו: ואת אמר הכין. כלומר ואין אתה מליף מניה אף לאוכף: ויתיביניה. כלו' וקשיא להך ברייתא דתני בה שיוצא במרדעת תני נמי שיוצא בקשוטין שעל גבי שבר בהמה שנשבר בה עצם עושין לה דפין מכאן ומכאן וקושרין אותו שם והן מעמידין העצם שלא יזוד אנה ואנה עד שמתחבר: מה בין סולם. דאוסר במתני': לקישושות. דמתיר בברייתא: ומשני סולם יש בו ממש. חשוב ליה ונזרינן דלמא נפיל ואתי לאתויי: קשושות אין בהן ממש. לא חשיבי ולא גזרינן: לאגד שע"ג המכה. דלכ"ע מותר לצאת בה ובקישושי' פליגי תנאים: תניין אינון. תרי תנאי הן: מ"ד יוצאין בקישושית יוצאין באגד וכו'. ולא קשיא קושיית ר' אבדימי: מפני שהוא עושה חרין. בעגלה וסובר דבר שאין מתכוין אסור: כיפה של צמר. שטובלין בשמן ונותנין עליהן לאחר שנגזזו כדי לחממן עד שיגדל נמרן: עיקר. הוא שורש עשב ששמו יחנונ"ה שנהגין בחוטייה כדי שיפלו התולעים שבריאשה: שאסור לבהמה לצאת בקמיע מומחה. דעשב זה לקמיע מומחה דמי ואסורה לצאת בו: אין בבלייה. יפה אתה אומר בקנות על האמת ודברי ר"י עיקר שהוא כיפה של צמר ולר"ז קרי בבלייה שעלה מבבל: בר נירא. עול קטן שמנהיגים לעגל בנוערה: פינקסה. לוח של עץ: שרתיעה. כמין שפוד שעושין תחת צוארו שלא יטף: נימון. ל' איכוף הוא: נימול. לשון הרגל הוא: להימשך בה. ברצועה שבין קרניה אסור' לצאת: אם יתה. קרן הפרה חקוקה שהאה הרצועה קבועה בה שרי לצאת כאפסר אבל בקשירה בעלמא לא: לא תנינן. במתני': אלא הנאקה יוצאה בחטם. אבל שאר כל הבהמות אין יוצאין במה שהוא להם לנטירא יתירא אפי' במה שהוא חקוק בגופה דומיא דחטם שבנאקה: יוצא בפרימביא. דלאו נטירותא יתירא היא ולא חשיב משאוי: בסוגר שלו. קולא"ר של חבל כדמתרגמינן ויתנהו בסוג' בקולרין: אם להכות בו. כדי להכות הכלב בסוגר שלו אסור דהא משוי הוא: שלא לאכול אפסרו. שהאפסר הכרוך על צוארו נכנס לתוכו ואוכל את בשרו נמצא שהסוגר הוא לצורך נטירת הכלב ומותר: הלכה היה מלמד ר"א וכא. אבל לא הורה כן וכ"ש דלא עשה מעשה כשמעתיה: ה"ג בבילה פ"ב ר' יונה בוגרייה בעא אם הלכה היה מלמד וכא הדא היא דתנינן שלא ברצון חכמים. וכי מה רצון שייך בזה הל"ל דחכמים פליגי עליו: ה"ג בר פזי דברדלייה. והוא שם מקום: א"ל. חכמים לראב"ע: או עמוד מביניתינו. פיכא מטודה כמו שעשו לר"א בן הורקנוס או שיעביר הרצועה מעל פרתו:

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פי"ט מהלכות שבת הלכה יא טוש"ע או"ח סי' שה סעי' א
כ
ב מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף יז
כא
ג מיי' שם
כב
ד טוש"ע שם סעיף ד

גליון הש"ס

[י]שאסור לבהמה לצאת בקמיע מומחה. ועי' תוס' דף נג ד"ה ולא אבל לקישושות לא וכבבלי לא אסרו רק במומחה לאדם וכו' ועי' ברש"י ובתוס' ובהגהות בש"ס:

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ה. שבת ע ע"א. חגיגה י ע"א. שבת נג ע"א. פ"ש ה' ה"ג. (בילה פ"ב ה"ב). פ"ש גג ע"א. פ"ש. פ"ש נ"ד ע"א.

שנויי נסחאות [י] באוכף בד"ו באיכוף. (שו"ה) מולייא בד"ו מילייא. (שו"ח) אר"ח בד"ו אמר רבי חנינא. (שו"ט) חריין בד"ו חריץ. (שו"ה) שרתיעה בד"ו שרתועה. (שו:"ב) קרניה בד"ו קרנה. (ב ה"מ) לחכות בד"ו לחכות. (שו"ח) ברצון בד"ו ברצון

טוב ירושלים

באגד ומסני תנאי פיט וכד' תוס' נקט"מ דבכ ל"א רק טלדם ומג"ע דגם בבאחם פ"ע בכי נדב וגנבתם שרי גאמש. ונראה דמתי י"ע פם שמפודר שמג"א פ"מ פ"ם של מרילת באומקים כבג דכ"מ שלמ"ו חכמים מפני מכ"ש אפילו במדרי מדרים אפיל וגם כדבריהם דתמיילת עמו במאר. אבל טוא יאר דברו לדידן נק"מ והשק"ים רק לרב דכבי יאמר בעלמו למיל שם דכ"ש מאסרו חכמים מרי"ו אמור גם במאר פק מכבול ופאה כנכים ומ"ע בבר איירי גאסורי ינואה דלאדם ולאם באל דבריו כ"ו מאסרו חכמים מפני מכ"ש [ודוחק לומר דלפול איירי. במיני דאמם דומיא דבבול וסיאה נכרית] אמ"ב דגם בבאמם פי"ו לרב כן ובבבי כפל דבריו א"ב מפיר מקמם. אמנם באבל זכינו לגם ניתן לומר ד.א בדברי תוס' דהוא נופח דמיבפים נו' לרב אמי רב מתן דלמו פ"ע כבב דלא תחלק בין אדם לבהמה ומיבפיה נים אי גאריך או לא. וד' תוס' ל"ם נפג"ד כמם: וכדבריגו יש מקום ליישב קושים בגמ"א וכל שמפיק לגם דבבי סקי"א ום פ' חמ"ע פל דברי תוס' דבבי בבהמה לא באו וא"ם מיחה מפום בכו לא נאלין דפיקל סליקוב נרס"ל הוא נ"ב חמוב דמתי כאמן דאחד לאיננא ופו' דוא רק בבאלוב לבאאסר ובכל נגביה ואם נ"ע פם ס דמפי כו' מפט"ב בברייתא קמני מפם נטואים מממס אפילו בלא אלוב להאמפר ואמ"ב נבפ"ע אמור מפום מבוי בבהמה וכי"ו נתבוב מפום רכי"ל אלא מ"ב דבבו בבהמס לי"ג מב"ד. ולטואנס ל"ביו מקשי ג"ב אמי פרין פל רב איממא מני ככו דרב פ"ע דמם דמבי בברייתא ולא בבג אמ"ש בהוא מפום ומפיילא פמו במאר איירי במפום פל סאמפר וניכם גם מפום דמתני כדאיזל

באגד לאמגא והוא מבוינה לעזירם ונסכי בכי מכו בטומא דאמר מבום מביו אסור אפילו במאר. ונם נמדייף קושית הרמ"ב בהגהותיו שדבפ"י דלכן צריך קשור מב"מ דאל"כ פי משוי. ושמא דבמאר מאי משוי איכא. ולא דק נומר דבב"י פ"ע דאפילו בבה"ב גזרו מבר אטו בה"ר ופוס' לפיפתייהו אלי אלים י"ל דנמרת פרין מדקתני סתמא כדבכי סק"ג או יש נוחר דנאמרת נ"ב רק בגמ' מחנך לדברי המקשן דס"ל דבכל גוונא איירי וכה"ג כתבו בכלי המבינים בכל מקום. ואח"כ נקי פסק הפוסקים כיון דבאמת שנגר איסירא נכס"ל מבום כאזיל לאיגגא טוני סמי ל"ע במאר ולק"מ. ולפי זה ניתא דמיושב גם קושית הפ"ק דלמה מותר בשג מפי אסינך יש נומר דמשום כאי פפמא הוא. אלא דתקפי ספיר נדברי תוס' דלמ"ל כן לאדיא. טוב נאימי במוד"ס מאי לאו כמטו לסדיא דאינך נמי איירי דומא כה"ר ולא במאר וכדברי כמ"ק פ"ש וצריך לומר לפ"ז דדחיקא לא למימר דלא ידם לגריותא ולמ"ק בזה פדיין:
ר' ירמי' בעא קומי ר"ז מנן אילין מולייא. לדברי הקה"ע ק"ק למה לא הקשה מברייתא דתניא הכי נ"כ וכן בבבלי בשם ר' שמעון גן גמליאל. ונ"ל דלא ידעם א"כ פ"כ גם ר' זעירא לא ידעם דאם לא כן מה קא תמהו לן. ודוחק לפרש דה"ק ר' זעירא אף לענין איכוף כן תני ט'. ויותר נ"ל דפ"ק בניתוחא אילין תולייא דהכא סא ניכו סא דמין דהלכות שבת כהררים והיינו דבמתני' תנן חמור יוצא במרדעת ולא בשולס מבטאו ומ"ש מקשישם: ר' בא וכו' במיתה תרייהו אמרין דברי חכמים אפילו להימשך אסור. ובבבלי נ"ב פ' פ"ע לפסול
דלעמד

שהיה מתרים כנגדן. א"ר חנניה פעם אחת יצאת והשחירו שיניו מן הצומות. א"ר אידי דחוטריה אשתו היתה. ותנין שאשתו קרוי עגלה. לולא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי. תמן אמרין שכינתו היתה. ויש אדם נענש על שכינתו. אמר רבי קירים דידמא ללמדך שכל מי שהוא ספיקא בידו למחות ואינו ממחה קלקלתו תלויה בו:

הדרן עלך במה בהמה

הלכה א מתני׳

במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן לא ברצועה שבראשה ולא תטבול בהן עד שתרפם לא בטוטפת ולא בסנבוטין בזמן שאינן תפורין ולא בכבול לרה"ר ולא בעיר של זהב ו"א בקטלא ולא בנזמים ולא בטבעת שאין עליה חותם ולא במחט שאינה נקובה ואם יצאה אינה חייבת חטאת: **גמ׳** רב נחמן בר יעקב אמר ע"י שהיא מתרתן שהן חצין בנדתה. והיא שכוחה ומהלכת בהן ארבע אמות. א"ר מנא בקדמייתא הוינן אמרין על ידי שהיא מתרת את התפור. ולא הוינן אמרין כלום. תני ר׳ הושעיה חוהל של תמרים קולע ומתיר ובלבד שלא יקשור. תמן תנינן אילו חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שבראשי הבנות. שמואל אמר לית כאן של שיער. על דעתיה דרבי יהודה אלא של צמר הא של שיער דברי הכל אין חוצצין. רבי בא בשם רב יהודה רבי זעירא בשם רבנין היתה

קרבן העדה

שהיה מתרים כנגדן. והכא שמעי׳ על החכמים ל"א בלשון בתמיה קאמר וכי כל כך היה רא"בע מתרים כנגד החכמים עד שהוצרכו לומר לו או עמוד וכו׳ הרי אר"ח פעם אחת וכו׳ ופי׳ זה עיקר: פעם אחת יצאה. ולא היה מתרים נגד החכמים ולא על תורה אור המכשול שיצא מתחת ידו: דחוטריה אשתו היתה. הפרה היתה של אשת רא"בע שמחה חוטרא דאי אפשר לומר דשלו היתה שהרי הרבה פרות היו לו: ותנין וכו׳. פי׳ א"כ דשל אשתו היתה למה קאמר פרתו של רא"בע לכך קאמר כיון דגם אשתו נקראת עגלתי כ"ש שפרת אשתו נקראת פרתו: תמן. בבבל אמרו: של שכינתו. של רא"בע היתה הפרה: ופריך וכי יש אדם שהוא נענש על עונות שכנתו דכיון דקרי לה על שמו משמע שהעון תלוי בראשו: קלקלתו תלויה בו. כאלו הוא עשה העון בעצמו לכך נקראת על שמו:

הדרן עלך במה בהמה

הלכה א מתני׳ במה אשה יוצאה. דהוי תכשיט ולא שייך ביה לגזור דלמא אתי לאתויי ד׳ אמות ברה"ר: ובמה אינה יוצאה. בנידי דהוי משוי א"נ דהוי תכשיט אלא דשייך למגזר ביה דלמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר: לא בחוטי צמר ופשתן ורצועה שבראשה. שקולעת בהן שערה: שברגשה. אטלהו קאי ובגמרא מפרש טעמא: ולא תטבול בהן. משום חציצה: עד שתרפם. שתתירם קצת שיהו רפויין ויכנסו המים בהן לשערה: טוטפת וסנבטין. מפרש בגמרא ותשובין הן ותיישי׳ דלמא שלפא ומחויא לחברתה: בזמן שאין תפורין. עם השבכה שקורין שקופיי"א אבל תפורין ליכא למיחש לאחויי שאינה נוטלת השבכה מראשה ברה"ר שהגלה כל שערה: כבול. מפרש בגמ׳: לרה"ר. אבל לחצר שרי וכל הנזכרים למעלה אסורים אף לחצר שמא תרגילם ברה"ר וחדא גזרה היא דגזור בהם שלא תתקשט בהם בשבת כלל ובכבול התירו שלא לאסור אה כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה: עיר של זהב. תכשיט שמציירין בה כמין עיר: קטלא. מפרש בגמ׳: חותם. צורה לחתום בה אגרת או כל דבר כגון: ואם יצאה אינה חייבת חטאת. דכולהו תכשיטין נינהו ורבנן הוא דגזרו בהו דלמא שלפא ומחויא: **גמ׳** ע"י שהיא מתרתן וכו׳. פי׳ לא תקשי טבילה מאן דכר שמה דה"ק מ"ט לא תצא אשה לא בחוטי צמר כו׳ דהסירה לטבול בהן בחול עד שתרפם וצריכה להתירן שהן חוצצין לטבילת נדה ודלמא מזדמנת לה טבילת מצוה בשבת ותצא מתירתן ושוכחת שהוא שבת ואתי לאתויי ד"א ברה"ר: בקדמייתא וכו׳. בתחלה קודם ששמענו הא דרנב"י היינו אומרים טעמא דמתני׳ שאין יוצאין בחוטי צמר ופשתן: ע"י שהיא מתרת את התפר. כשאינה יכולה להכירן ממעל ראשה היא פותחת את התפר שהחוטים בתוכו: ולא הוינן אמרין כלום. מדהני ר׳ הושעיה אלא ידאי טעיה דמתני׳ כרנב"י: חוהל של תמרים. כלי העשוי מכפות הזירים ומשימין כמין כלים ונותנין לתוכו תמרים רעים להתבשל: קולע ומתיר. הכסוי בשבת אם הוא קשור בחבל: ובלבד שלא יקשור. הכיסוי ע"ג החוהל: תמן תנינן. מקוואות פ"ט: ואלו חוצצין באדם. משום דתני התם ואלו תנינן בכלים תני לענין טבילת אדם ואלו חוצצין באדם: ה"ג רי"א של צמר ושל שיער אין חוצצין מפני שהמים באין בהן שמותג אמר וכו׳: לית כאן שיער. כדברי ר"י דאף רבנן מודו דשיער אין חוצצין: אלא של צמר. שהוא רך פליגי: הא של שיער. שהוא קשה ד"ה אין חוצצין: כימת

פני משה

שהיה מתרים כנגדן לסיכך אמרו לו כן: אמר ר׳ חנניה. לא היה מתרים כנגדן ולא פעם אחת אירע כך שיצאת פרתו ברצועה ועשה תשובה על זה והושחרו וכו׳: דחוטריה. משם מקום שהיה כך: אשתו היתה. שיצאת במה שאסרו חכמים לאשה לצאת ברצועה שבראשה ומשום כבודו כינו הביאים ואמרו פרתו יצאת ברצועה שבין קרניה ומנין שאשתו קרויה עגלה שכן מצינו כשמשון שאמר להפלשתים לולא וכו׳ שהיא גילתה להם: תמן בבבל אמרין פרה של שכינתו היתה. ויש אדם וכו׳. ומשני מה תלי דקלקלה בפרתו: דידמא. שם מקום: ללמדך וכו׳ והיה סיפק בידו למחות בשכינתו:

הדרן עלך במה בהמה

הלכה א מתני׳ במה אשה יוצאה. משום דכל נוילי דהוי תכשיט ולא משוי מותרת לצאת בו אלא במקום דאיכא למיגזר דלמא שלפא להו ואתיא לאתויינהו ד׳ אמות בר"ה גזרו רבנן דלא תצא וכדמפרש התנא ואזיל: לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן וכולי שבראשה. כלומר בכל אלו אף שהן קשורין בראשה לא תצא בהן ומפרש טעמא משום דאמרו חכמים לא תטביל בהן עד שתרפם שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם שלא יהיו חוצצין וגזרו דלמא איתרמי לה טבילה של מצוה בשבת ותתיר אותן מפני החציצה ואתיא לאתויינהו ד׳ אמות בר"ה: ולא בטוטפת. זהו תכשיט עשוי כמין ציץ וקושרת על המצח בין עיניה ולא בסנביטין. הן כמיני רצועות של כבעינים או של כסף וזהב התלויין בטוטפת ומגיעין עד הלחיים בזמן שאינן תפורין וה בזה הטוטפת בשבכה שלה והסנבוטין בהטוטפת דאיתיך שאם אין הן גזרו דלמא שלפא ומחויא לחברתה או שיאה יפלו ואתיא לאתויינהו: ולא בכבול לר"ה. היא בכוסה שאמרו בגמרא הכא שעשויה תחת הטוטפת לכבן ויש שאומרו בכלים שעושין להכא אותו ברגלין כדי שלא יפסיעו פסיעה גסה ויהיו ניכרות רת בתוליהן ודוקא לר"ה דגזרינן שמא יפלו ותביא אותן בידה אבל בחצר מותר ואפי׳ בחצר שאינה מעורבת דהיא גופה מדרבנן היא וכן כפיתה נכרית דלקמן יוצאה בחצר אבל כל אינך שאסרו חכמים לצאת לר"ה גזרו אף בחצר שאינה מעורבת ועשוית דהתירו בכבול וסיתה מגרית כדי שלא תתגנה על בעלה: ולא בעיר של זהב. כמין עטרה של זהב וירושלים מצויירת עליה: ולא בקטלא שבצוארה. שהוא כמין תכשיט שנתון בצואר והאשה חונקת ודוחקת עצמה בו כדי שתראה כבעלת בשר: ולא בנזמים. של האף: ולא בטבעת שאין עליה חותם. לחתום בו דאע"ג דתכשיט הוא לה דילמא שלפא ומחויא לחברתה ואם יש עליה חותם תנינן לקמן דאף הטבעת חייבת אם יצאת בו: ולא במחט שאינה נקובה. ולתכשיט הוא לה וטעמא כדאמרן דאלו בנקובה חייבת חטאת כדתנן במתני׳ דלקמן: **גמ׳** ע"י וכו׳. כלומר דהאי ולא תטבול דקתני טעמא הוא מפרש דתפני מה אסרו חכמים לצאת בהן משום שעל ידי שהיא מתרת אותן לפי שהן חוצצין בטבילת נדתה חיישינן שהיא שוכחת ומהלכת בהן כשהן בידה ד׳ אמות בר"ה: בקדמיתא. בראשונה היו אומרים דטעמא הוא ע"י שהיא מתרת את התפור כלו׳ החוטין האלו כשהיא מתרת וסותרת אותן הרי זה כמתיר את התפור בשבת: ולא הוינן אמרין כלום. דיזינו כנו דלא אמרינן כלום דאין זה מתיר את התפיר דתני ר׳ הושעיה חוהל והוא כלי שמניחין בו תמרים קולע ומתיר ובלבד שלא יקשור והה"נ כן דאין נקרא מתיר אלא בדבר העומד להתקיים כך אלא טעמא היינו כהאי דמפרש לה רב נחמן בר יעקב: תמן תנינן. בס"פ דמקואות אלו חוצצין וכו׳ והרצועות שבראשי הבנות ר׳ יהודה אומר של צמר ושל שער אינן חוצצין: לית כאן שיער על דעתיה דר׳ יהודה. כלומר הא דקתני בדברי ר׳ יהודה של שער אינן חוצצין לאו על דעתיה דר׳ יהודה בלחוד היא דמיירי דלא פליג ת"ק אדר"י בשל שער אלא של צמר הוא דפליג על ר׳ יהודה הא של שיער ד"ה אין חוצצין משום דשער פ"נ שער לא מיהדק כל כך. והא דנקט ר׳ יהודה בדבריו של שער ה"ק כשם שמודים אתם לי בשל שער כך אודו לי נמי בשל צמר: היתה

עין משפט נר מצוה

כג א מיי׳ פי״ט מהלכות שבת הלכה ו טוש״ע או״ח סי׳ ש״ג סעיף א

מסורת הש״ס

רידב״ז

א״ר אידי דחוטרי׳ אשתו היתה פי׳ ר׳ אידי דחוטרי׳ הוא שם אמורא כדאיתא בירושלמי פ״ג כתס׳ שבועות ה״ב ובמס׳ שקלים פ״ב ה״ה וה״ק ר׳ אידי דחוטרי׳ שהיתה של אשתו:

שנויי נוסחאות (פו״ג) ולא נד״ו לא. (פת״ו) יצאה נד״ו יצאת. (פו״ח) שכוחה נד״ו שכיחה. (פוכ״ב) קולע נד״ו קורע. (פו״ז) זעירא נד״ו זעורא.

טוב ירושלים

[illegible]

א״ר אידי דחוטריה אשתו היתה. פי׳ ק״מ וש״ק ומפ״ש נפ״ד. ומפס ק״ג פל פי פתפי׳

[illegible]

(עסורי ירושלים תגינא) רב נחמן בר יעקב אמר עמ״ם כנשמת אדם (בגל מ״ד סק״ג) ותורת אביגדור (סי׳ ס״ג).

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

היתה * נימא אחת חוצצת. שתים ספק. שלש אינן חוצצות. רבי זעירא בעי קשר נימא לחבירתה אחת היא אחת. לשתים שתים הן. לשלש שלש הן. רב יהודה אמר זו שהיא ירדת לטבול לנידתה קושרה שערה כזנב הסוס לעוברה וסמיך עלי. כהנא שאל לרב *מהו מיפק באילין תיכייא. אמר לו כן אמרין אסור לו לאדם לצאת בהמייני. רב הונא הורי לאיתתיה דריש גלותא מיתן ליברה דדהבא על קפיליטה. רבי יוחנן הורי לאילין דבית בון תמינא טלייה דמרגליתא על פרנזתא. א"ר אילא *כל המחובר לכסות הרי הוא ככסות. *ותנינן יוצא הוא בזוגין שבכסותו ואינו יוצא בזונין שבצוארו. אית תניי תני בין אילו בין אילו מקבלין טומאה. ואית תניי תני בין אילו בין אילו אין מקבלין טומאה. כאן דמר בין אילו בין אילו מקבלין טומאה בשעשה להן אמבולי. וכאן דמר בין אילו בין אילו אין מקבלין טומאה בשלא עשה להן אמבולי. ואפי' עשה להם אמבולי יהו טהורין. ולא כן א"ר אבהו שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן *בזוגין שבעריסה. תרין אמוראין חד אמר מוליך ומביא ובלבד שלא ישמיע את הקול. ותרנה אמר אם השמיע את הקול אסור ואם לאו מותר. תמן אם אינן עשויין להשמיע את הקול בשבת. עשויין הן להשמיע את הקול בחול. ברם הכא אם אין עשוין להשמיע קול לא בחול ולא בשבת מפני מה עשה להן אמבולי: לא בטוטפת. רבי בון בר חייה קובטירה. דבר שהוא נותן במקום הטוטפת: ולא בסנבוטין. צובעין תותבן: לא בכבול. טבוסה *תני רבי שמעון בן אלעזר מתיר. ר' אחא בשם כהנא *אתיא דרבי שמעון בן לעזר כרבי. כמה דרבי אמר דבר שהוא טמון מותר. כן רבי שמעון בן לעזר אמר דבר שהוא טמון מותר. תכשיטין למה הן אסורין. א"ר בא על ידי שהנשים *שחצניות והיא מתרתן לחבירתה והיא שכוחה ומהלכת בהן ד' אמות. *תני ר' חלפתא בן שאול אסור לשלחן. אמר רבי מונא לא אמרו אלא לשלחן הא ללבשן מותר. תני מטלטלין את השופר להשקות בו את התינוק. ואת הפנקס ואת הקרקש ואת המראה

לכסות

פני משה

היתה נימא אחת. קשורה חוללת: קשר נימא אחת לחבירתה. מהו ופס"ג לה דהיינו קן כדאמרן דאם לאחת היא קשורה היא אחת חשובה ואם לשתים שתים הן וספק אם חוצצות אי לא ואם לשלש שלש הן ואינן חוללת: זו שיורדת לטבול לנדתה. רוצה שלא תחפוף שערה אנה ואנה בשעת טבילה קושרת שערה בקשר של זנב הסוס לעוברה כלומר בשעה שהיא מפוזרת לטבול. וסמיך עלי יכולה היא לסמוך עלי שאין כאן חציצה דקשר כשער לא מיהדק: תיכייא. תיכי הן כמין שרשרות של הוטין אם מותר לצאת בהן בשבת אמר לין ומה שאלה היא זו יכי כן אין אמרין אסור לו לאדם לצאת בהמייני בשבת בג"כ עשוי כמין שרשרות קבועות זו בזו כתיכה: מיתן ליברה דדהבא. ליתן חטיבת של זהב על קפיליטה. כיפה קטנה שלה ליבדה היא מטפחת ... קפיליטה היא לשון לעז ... כובע קטנה יורין קפיליטה: לאילין דבית בון מיתנא טלייה דמרגליתא. כמין מעלית של מרגליות על פרנזתא שלה היא הפרגוד בלשון משנה בפ"ג דשקלים לא בפרגוד ... מפני שאין דרכן של החשובים ... להסירן ולהראות חשיבותן ... והלכך לא חיישינן דלמא שלפה ומחויא לחבירתה: כל המחובר לכסות הרי הוא ככסות. עצמו ויוצא בכך כדרך מלבוש: ותנינן. הכי בתוספתא פ"ו יוצא הוא בזוגין המקבקשין ומחוברין בכסותו אבל לא בזוגין הקבועין בתוך ... צוארו: איכא דתני תני בין אלו ובין אלו מקבלין טומאה. דהוי כלי ואיכא דתני בשניהן אינן מקבלין טומאה ... בתוספתא ... דלא פליגי ... מקבלין טומאה בשעשה להן אמבולי הוא העינבל ... להשמיע את הקול ... דהעינבל אם יש ליה כלי ... אינן מקבלין טומאה כלית להן אמבולי: ואפילו וכו'. כלומר והא מכשיר לה שאינו משמיע את הקול כדלקמן ואפי' יש להן אמבולי יהו טהורין והא ולא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן בזוגין שבעריסה של תינוק שעשוין להשמיע את הקול כדי שישמע התינוק ויישן. פליגי בה תרין אמוראין אם מותר להעביר העריסה עם הזוגין ממקום למקום בשבת דחד אמר מוליך ... בתוך הזוג שלא ישמיע קול ואידך אמר דלא סגי במה שעושה עכביו כלי ישמיע את הקול אלא אם כבר השמיע את הקול פעם אחת אסור להעבירו בשבת דשמא לא ישגיח היטב. ואם לאו שעדיין לא הבחינו בו להשמיע קול מותר. אי נמי דהאי מאן דאמר לקולא קאמר דאין צריך שיעשה שלא ישמיע קול אלא יזהר בכך ואם השמיע קול הוא לאסור ואם לאו מותר אף על פי שלא עשה אופן תחבולה לכך. אלמא דמיחה לכ"ע אין האמבולי שבתוכו כלום דהכל במשמיע הקול תליא מילתא וא"כ אפילו עשה להם אמבולי יהו טהורין: תמן וכו'. כלומר דמשני דתמן הכל לענין אם מעבירו בשבת או לא הוא דקאמר. ואם אינן עשוין להשמיע קול בשבת אף מיהת עשוין הן להשמיע קול בחול. דכשיש להן המטולי ודאי לכך הוא דעשוין ובשבת הוא דפליגי אם צריך לעשות תחבולה לכך או לאו אבל הכא לענין אם הוי כלי לענין טומאה או לא על כרחך כשעשה להן אמבולי נגמר הכלי דלכך הוא עשוי. דאם לא להשמיע את הקול לעולם מפני מה עשה להן האמבולי ולפיכך האמבולי משוה להו כלי לענין טומאה: לא בטוטפת. מפרש ר' בון שהיא קיבטירה שמשימה בראש ובמקום הסמוך למצח ולכך קרי טוטפת דבר שהוא נותן במקום הטוטפת שהיא למעלה מן המצח: ולא בסנבוטין. אלו תופין הכוכבים תותבן שיושבין על הטוטפת: לא בכבול. היא פטוסה הנתון תחת הטוטפת ומסכך למקום של המצח והטוטפת נתונה עליה: תני רשב"א מתיר בכבול וה והכי תני בתוספתא פ"ה כלל אמר ר' שמעון בן אלעזר כל מי שלמטה משערה יוצאין בו למעלה משערה אין יוצאין בו: אתיא דרשב"א כרבי. דרבי נמי ס"ל דבר שהוא טמון מותר לצאת בו דלא חיישינן שמא תגלה שערה ותשלפנו: תכשיטין. של אשה למה אסרו חכמים לו לאו משום תנייה: ע"י שהנשים שחצניות מתפארות הן לחברה. והיא מתרת אותן להראות לחבירתה וחיישינן שהיא שוכחת ומהלכת כשהן בידה ד' אמות ברה"ר: תכשיטין אסור לשלחן. ביום טוב לפי שאין הכל רואין לכך והוא הולכה שלא לצורך. ונרסינן להא לקמן בסוף פרק קמא דביצה: לא אמרו אלא לשלחן. הוא דאסור הא ללובשן מותר לצאת בהן ולא גזרינן י"ט אטו שבת: תני. בתוספתא פי"ד מטלטלין את השופר בשבת להשקות בו את התינוק: ואת הקרקש. הוא כלי שמקרקשין בו להשמיע את הקול. בברכות פ' הרואה הוה מקרקש ליה בת רב חסדא לאינוי כלקני ואריכה דומיהן. וכן את המראה כדי לכסות

קרבן העדה

נימא אחת. קשורה ומקפיד עליה חוללת דמהדק שפיר ולא עיילו בה מיא וגזרו על מיעוטא המקפיד משום רובא: שלש אינן חוללות. לפי שהשיער קשה ולא מיהדק שפיר ועיילו בה מיא: אחת היא אחת. פי' שקשר אותה שיער בעצמו' היינו אחת אחת אבל אם קשר נימא אחת לחברתה ה"ל שתים ובכלל ספק הוא או לא ה"ל אלא אחת ובודאי חוצץ וכן קיימא לן ליה לענין שתים ושלש אם נעינן מבולשי': זו שהי' וכו'. אשה שהיתה יורדת לטבול לנדתה: קושר' שערה. רפויים כדי שלא ילוחו ע"פ המים ויקשרתן כמו שקושרין זנב הסוס לעוברה כנוים: וסמיך עלי. ויכולים לסמוך דשפיר למעבד הכי: מהו לצאת בהאך תיכייא. שהן שרשרות של הוטין עגולים ותלויות: כן אמרו. חכמים שאסור לצאת בהמייני שהוא אזור חלול וה"ה שאסור לצאת בתיכי ל"א בלשון בתמי' קאמר' וכי אסרו חכמים לצאת בהמייני הוא הדין מותר לצאת בתיכיי ופי' זה מסכים לבבלי: מיתן ליברה. ליתן בגד של זהב על הצעיף: ה"ג בערוך לבדה ול"ג ליברה: הורי לאילין וכו'. התיר להנך נשים של בית אב שבשמו בון שהי' מנוקים שבשמו תמינא: טלייה. טלוי' מרגליו' על בגד של יופי שבשמו פרנזת': הרי הוא ככסו'. ויוצאין בו ולא חיישי' דלמ' אתי לאתויי: בזוגין שבכסותו. שהן ארוגין לנוי בכסותו: אבל לא בזוגין שבצוארו. דלמא נפיל ואתי לאתויי: בין אלו וכו'. בין זוגין שבצוארו בין שבכסותו: מקבלין טומאה. דתכשיט נינהו: אמבולי. עינבל שעושין בתוכו להשמיע קול והוה כלי: ואפילו עשו להן עינבל יהו טהורין: בזוגין שבעריסה. שהתינוק שוכב בתוכה בקורין ווי"נ ותולה בו זוגין להקיש כדי שישמע התינוק ויישן: תרין אמורין. פליגי בה תרי אמוראין: מוליך ומביא. העריסה עם הזוגין ובלבד שלא ישמיע את הקול בהולכה ובהבאה: אם השמיע את הקול. פעם אחת קודם שבת אסור ואם לאו מותר מ"מ מתרווייהו שמעינן דלפעמים עושין עינבל שלא להשמיע את הקול וכיון דעינבל לא משוי להו מנא יהו טהורין: ומשני תמן. בזוגין שבעריסה מ"מ עשויין להשמיע קול בחול אלא כיון דלא משמיעין בשבת מותר להוליך ולהביא: ברם הכא. אבל כאן לענין טומאה בזוגין שבצוארו ובכסותו שעשו להן עינבל ודאי להשמיע קול נעשו דאל"כ עינבל ל"ל וכיון דעשויין להשמיע קול ה"ל כלי ומקבלין טומאה: קובטירה. מין תכשיט כמין נזר והוא ניתן כנגד שבראש במקום תפילין: טבעין סותכן. מיני תכשיטים הלבושים ומגיעין עד הלחיים: טבוסה. כיפה של נמר שתחת שבכה שהאשה מתקשטת בו: כל דבר. תכשיט שהוא טמון תחת בגד אחר מותר לצאת בו: כן רשב"א אומר. כבול שהיא טמונה תחת השבכה מותר לצאת בה: שחצניות. גסי רוח הן: והיא מתירתן. להראותן לחברתה ושוכחת ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר: תכשיטין. שאינן מלבוש גמור אלא עשוין להתנאות בהן אסור לשלחן ביום טוב: הא ללבשן. לתכשיטין ביום טוב שרי: ואת הקרקש. כלי שמקרקשין בו לתינוק:

לכסות

גליון הש"ס

שנויי נסחאות (...) ירדת נד"ו יורדת קישרה נד"ו קושרת (...) טבוסה נד"י סבוסי. (...) מהרתן לחבירתה נד"ו מתרתו להראותן לחבירתה. (...) שכוחה נד"ו שכיחה (...) שאול אסור נד"י שאיל תכשיטין אסור (...) מונא ד"י מינא

מערכת הערוך אמבולי בערך (...) ... [קובטירה] בערך.

בכר לאהרן

מיתן ליברה דדהבא על קפיליטה ... קפיליטה ... בשעשה להם אמבולי. פי' כמו ענבלי: ואת הקרקש. ... דקמח משכוכית:

טוב ירושלים

ר' שמעון בן אלעזר כרבי כמה ... ירושלמי ...

לכסות בהן את הכלים. א״ר בון מתניתא אמרה כן שאסור ללובשן. *דתנינן [א] כל שניאותין בו ביום טוב משלחין אותן אם אומר את שמותר ללובשן יהא מותר לשלחן. ומה הדא *דתני מטלטלין את השופר להשקות את התינוק. ואת הקרקש ואת המראה לכסות בהן את הכלים בשיש עליהן תואר כלי. עד כדון תכשיטין של זהב. ואפילו תכשיטין של כסף אמרין בשם רבי ירמיה אסור. אמרין בשם רבי ירמיה מותר. א״ר חזקיה אנא ידע רישא וסיפא טליין דקיקין הוין מתרביין בדרתיה דרבי ירמיה. אתא ושאל לרבי זעירא א״ל לא תיסור ולא תישרי. [ב] *אין רואין [ג] במראה בשבת. אם היתה קבועה בכותל רבי מתיר. וחכמין אוסרין. רבי אחא בשם רבי בא טעמא דהדין דאמר פעמים שהוא רואה נימא אחת לבנה [ד] והיא תולשתה והיא באה לידי חיוב חטאת [ה] והאיש אפילו בחול אסור שאינה דרך כבוד. *ג׳ דברים התירו לבית רבי [ו] שיהו רואין במראה. *ושיהו מספרין קומי. ושיהו מלמדין את בניהן יוונית [ז] שהיו זקוקין למלכות. *רבי אבהו בשם רבי יוחנן מותר אדם ללמד את בתו יוונית מפני שהוא תכשיט לה. שמע שמעון בר בא ואמר בגין דרבי אבהו בעי מלפה בנתיה יוונית הוא תלי לה בר׳ יוחנן. שמעה ר׳ אבהו ומר יבא עלי אם לא שמעתיה מן רבי יוחנן. *תני אין יוצאין באיסטמא. שלשה דברים נאמרו באיסטמא. [ח] אין בה משום כלאים. ואינה מטמאה בנגעים. [ט] ואין יוצאין בה בשבת. ר׳ שמעון בן אלעזר אומר אף אין בה משום עטרות לכלות: [י] ולא בעיר של זהב. רב יהודה אמר כגון *ירושלים דדהב. רבנן דקיסרין אמרין פרוש טוק טקלין. *מעשה בר׳ עקיבה שעשה לאשתו עיר של זהב. חמתיה איתתיה דרבן גמליאל וקניית בה. אתת ואמרת קומוי בעלה. אמר לה הכין הוית עבדה לי כמה דהוית עבדה ליה דהוות מזבנה מקליעתא דרישא ויהבה ליה והוא לעי באוריתא. תמן תנינן שנים משם *ר׳ אליעזר יוצאה אשה בעיר של זהב. תני רבי מאיר מחייב. בין רבי מאיר לרבנן ניחא רבי מאיר מחייב. והכמים פוטרין. בין ר׳ אליעזר לרבנן ניחא ר׳ אליעזר מתיר וחכמים אוסרין. בין ר״מ לרבי אליעזר *קשיא ר׳

קרבן העדה

לכסות בהן את הכלים. אע״ג דמלאכתן לאיסור ללורך גופו שרי ה״ה תכשיטין אע״ג דאסור לשלחן מותר ללבשן: מתניתא אמרה כן. בתמיה הלא מנותניתא נשכח שאסור ללבוש תכשיטין ולא כר׳ מונא: דתנינן. בפ״ק דבילה כל שניאותין בו בי״ט מותר לשלחן: ומה הדא דתני וכו׳. כלומר ורבי בון הא נמנע בהך ברייתא שאפי׳ כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו ללורך כלי שמלאכתו להיתר וכ״ש תכשיטין: ומשני בשיש עליהן [illegible] כלאו הכי הוא דמתירי׳ לטלטל אבל בלא״ה לא: עד כדון תכשיטי׳ של זהב. הוא דאסור ללאת דחיישינן דלמא משלפא ומחוי דחשיבי נמי אסרי׳ אף תכשיטי׳ של כסף או לא והרבה פירושים אמרתי בשמועה זו וזה הנ״ל עיקר: אמרין בשם ר״י אסור וכו׳. איכא דאמרי משמיה דר״י דאסור וא״ד משמו דמותר: אנא ידע רישא וסיפא. אני יודע מה שהיו אומרים שר״י פעמים אוסר ופעמים מתיר: טליין דקיקין. נערות קטנה הוו מתגדלין בדירתו של ר״י והיו יולאים בתכשיטים של כסף: אתא. ר״י ושאלו לר״ז: א״ל לא תאסר. דמוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידין: ולא תשרי. דמדינא אסור: אין רואין במראה. לפי שהרואה במראה אינו לריך אלא לתקן שערות ראשו וזקנו וחיישינן שמא יראה נימין המדולדלות שאינן שוות עם שאר השאר ויגלחם עם המראה שהיא של נחושת שאפשר לגלח בה את השער: טעמא. דמאן דאוסר אפי׳ במראה הקבועה אע״ג דאינו יכול לבא לידי גילול ע״י נטילת שער במראה: והיא תולשתה. כידה שלא תהא נראית מזקנה: והאיש אפי׳ בחול אסור. לראות במראה שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה דמתרגמינן לא יתקן גבר בתיקוני איתתא: ושיהו מספרין קומי. פי׳ שמספר שער ראשו שלפניו ומניח בלורית מאחריו ולשאר כל אדם אסור משום דרכי האמורי: ושיהו מלמדין את בניהם יוונית. אע״ג דרבנן גזרו שלא ילמד אדם את בנו יוונית לבית רבי התירו: שהיו זקוקין למלכות. שהיו קרובים למלכות וצריכין לעמוד אצלם ולגלח בגילותם ולהתקשט ולדבר עמהם בחכמת יוונית כדרכם ויש בזה הצלת נפשות וכמעשה דרבי ראובן אצטרובלי: מפני שהיא תכשיט לה. וע״י כן נושאת חן בעיני מטרוניתא והתירו להן חכמים כמו שהתירו לקרובים למלכות: בגין דר׳ אבהו וכו׳. בשביל שר׳ אבהו רוצה ללמד את בנותיו חכמת יוונית תולה ההיתר ברבי יוחנן רבו: שמע רבי אליעזר. דברי שמעון ואמר יבא עלי כך וכך אם לא שמעתי מר״י שהתיר כן ולא מלבי אני אומר: באיסטמא. מלנפת קטנה לאחר שקושרין שערות ראשה וכסתה יש שערות קטנות שיוצאים חוץ לקשורים ואוגדתן לתחת קישורים על ידי מלנפת קלרה והיא נקראת איסטמא: אין בה משום כלאים. שעשויה כמין לבוש שקורין פילטר״א ואינה טוויה: ואינה מטמאה בנגעים. מהאי טעמא נופא דגבי נגעים כתיב נמי בגד ויליף מכלאים שוע וטווי: אין בה משום עטרה לכלות. דגזרו עליהן שלא תלא כהן מתורבן ואילך משום לער: פירש טוק טקלין. שם תכשיט מתכשיטי נשים: חמתיה איתתיה דרבי גמליאל. ראתה אותה אשתו של רבי גמליאל וקנאה בה: אתת ואמרה לפני בעלה. רבי גמליאל שאף הוא יעשה לה כמו כן: אמר לה. רבי גמליאל וכי כן היית עושה את לי כמו שהיא עשתה לו שהיתה מוכרת לעיף שבראשה ונותנת לו כדי שיעסוק הוא בתורה: תמן תנינן שנים. שתי ברייתות תנינן כאחת תנינן משום ר״א וכו׳: בין לר״מ ורבנן. ניחא. דר״מ מחייב וחכמים פוטרין בדיעבד: פלוגתייהו דר״מ ורבנן. בין דר״א ורבנן נמי ניחא דרבנן אוסרים לכתחלה ור״א מתיר אפי׳ לכתחלה: בין ר״מ לר״א קשיא. דפלוגתא רחוקה היא

פני משה

לכסות בהן את הכלים שהוא צריך לכסותן: אמר ר׳ בון וכו׳. על דברי ר׳ תנא קאי דמדייק מברייתא דר׳ חלפתא דמותר ללובשן יכי מתני׳ אמרה כן דאדרבה ש״מ דאסור ללובשן אפילו בי״ט דהא תנינן כל שניאותין וכו׳ ואם אומר את שמותר ללובשן א״כ יהא מותר לשלחן: ומה הדא דתני וכו׳. ומ״ש דברי לטלטל את אלו הרי אינן ראוין למלאכתן דאין מסתכלין במראה בשבת וכן באינך אסורין להשתמש בהן לפי שאין עשויין ות״כ מותלין נינהו: בשיש עליהן תואר כלי. כלו׳ תואר כלי של כיסוי וא״כ ראויין מתחלה לכך וקמ״ל דאע״פ שעיקר מלאכתן לאיסור הוא מ״מ כשיש להן תואר כלי לכסות מכסין בהן: עד כדון תכשיטין של זהב. שאסור לשלחן בי״ט שאין הכל ראויין להשתמש בהן ואם אפי׳ תכשיטין של כסף אסור: אמרין וכו׳. אית דאמרי בשמיה אסור וא״ד מותר: אנא ידע רישא וסיפא. ראש הדבר של מעשה דלקמיה וסוף הדבר היאך הטיב להן דטליין קטנים הוו רגילין להתגדל בלד שער אזירו של ר׳ ירמיה והן שאלו ממנו ובא ושאל לר״ז וא״ל לא תאסור להן ולא תותירו כהדא יפטו מה שיעשו והוא״ל ור׳ ירמיה היה מסופק בדבר לפיכך יש שהגיעו אמט שאסר ויש שהגיעו שהתיר: אין רואין במראה בשבת. תוספתא שם בתר האי דלעיל: פעמים שהיא רואה נימא אחת לבנה וכו׳. כשהיא קבועה בכותל אדהכי והכי מידכרה: שאינה דרך כבוד. לאיש לתלוש הלבינות מתוך השחורות לפיכך אפי׳ בחול לא יסתכל במראה: שלשה דברים התירו וכו׳ ושיהו מסתפרין קומי. שער שלפני ראשם: מפני שהיא תכשיט לה לשבח ולתפארת. ועיקר הטעם שאסרו ללמד יונית מפני המסירות היא כדאמר בהאי תלמודא סוף פ׳ בתרא דסוטה שלא ירגיל פ״י כך לאמר המלך וימסור ובאשה ליכא חשש דמסורת: בגין דר׳ אבהו. חשן הוא ללמד בתו יונית תולה הדבר בשם ר׳ יוחנן שמע ר׳ אבהו ואמר יבא עלי אם לא שמעתיה כפירוש מר׳ יוחנן. נ״י זו עקרית ולא כדגרים בפ״ק דפאה ובסוטה שם: תני. בתוספתא פ״ה: באיסטמא. היא כמו מלנפת קטנה וקלרה שהאשה מכסה בה שערות הקטנות היוצאין מתחת קליעת שערה שבקצרה: אין בה משום כלאים. שהיא עשויה מלבדין ואינה טווייה: ואין מיטמאין בנגעים. דבגד כתיב והאי לאו בגד תיקרי: אף אין בה משום עטרה לכלות. שגזרו בפולמוס של טיטוס כדתנן בפרק בתרא דסוטה והאי לא חשיבה היא: פרוש טוק טוקלין. כלומר לאו ירושלים דזהב ממש שעשוי כצורת העיר אלא על עם של זהב פרוש ומצוייר בו תבנית של ירושלים. ומדדו את תבנית ותכונתו תרגומו ופיקסיה. והערוך מביא הגירסא כמלה א׳ פרוטסוקטוקלין ולא כאחר כלום. ויש לפרש כמו כן אף אם הוא תלה אחת שפרוש תבנית ירושלים עליה: וקימתכה היתה מקנאת לה ובאת ואמרה לרבן גמליאל שיעשה לה כמו כן והשיב לה וכי כך עשית את לי כמו שעשתה לו שהיה מוכרת קליעת שערה לפיתה נכרית ונתנה לו כדי שיהא לומד ויגע בתורה מפני שלא היו להן כלום בתחלה כשהדרה אביה מנכסיו כדאמרי׳ בכתובות: תמן תנינן בפ״ב דעדיות ג׳ דברים אמרו לפני ר״ע שנים משום ר״א וא׳ משום ר׳ יהושע שנים וכו׳: תני. בברייתא ר״מ מחייב והכמים פוטרים ומדייק הש״ס דניחא כפלוגתא דר״מ ורבנן דר׳ מתיר מחייב הוא ורבנן פוטרין אבל אסור לכתחלה וכן בין ר״א ורבנן ניחא דאיהו מתיר לכתחלה וחכמים אוסרין לכתחלה אלא בין ר״מ לר״א קשיא דפלוגתא רחוקה היא דר״מ

גליון הש״ס

שנויי נוסחאות. (גט״ו) שהוא נד״ו שהיא. (ט״ה, י״ג כד״ו) שלשה. (גוכ״ס) עטרות נד״ו עטרה. (של״ה) זהב תני כל״ו זהב ומפריתי יונים פסולין מן העדות תני.

מערכת הערוך פרוש טוק טקלין. בערוך (ע׳ פרספקלין) גרס פרספקלין. פ״א פרוספקטולין ובערוך דפוס ראשון פ״א פרוספקטולין (פס״ס) וחפ״ס פגא טופת הערוך פרופסוקטוקלין ולא מצאתי גירסא זו:

טוב ירושלים

[illegible]

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פי"ט מהל' שבת הל' ח טוש"ע או"ח סי' שג סעי' ח
יח
ב מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סי' שא סעיף ט
יט
ג טוש"ע שם סעיף יא וסי' שג סעיף יח
כ
ד מיי' פי"ט הל' ב
כא
ה מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סי' שא ס"ט
כב
ו מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם
כג
ז מיי' שם הלכה א טוש"ע שם

ר' מאיר מחייב רבי אליעזר מתיר. רבי אינייני בר סיסיי אמר משום רבי ליעזר *כל מקום שאמרו לא תצא ואם יצתה חייבת חטאת אסורה לצאת בו בחצר. כל מקום שאמרו לא תצא ואם יצתה אינה חייבת חטאת מותרת לצאת בו בחצר. רבי בא בר כהן בשם רב ששת מתניתא אמרה כן. ובכבול ובפיאה נכרית בחצר. רבי לייא בשם ר"ש בר חייא אפילו במקום שאמרו לא תצא ואם יצאת אינה חייבת חטאת [א] אסורה לצאת בו לחצר. [ב] והאיש על ידי שאינו שחוץ מותר. נשמעינה מן הדא רבן גמליאל ברבי יורד לטייל בתוך חצירו בשבת ומפתח של זהב בידו [ג] ונערו בו חביריו משום תכשיט. הדא אמרה העשוי לשם תכשיט אסור. הדא אמרה עשוי לכך ולכך. הדא אמרה אחד האיש ואחד האשה. הדא אמרה אפי' במקום שאמרו לא תצא ואם יצתה אינה חייבת חטאת אסורה לצאת בו בחצר:

הלכה ב מתני' [ד] *לא יצא האיש בסנדל המסומר [ה] ולא ביחיד בזמן

שאין ברגלו מכה [ו] ולא בתפילין ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה [ז] ולא בשריון לא בקסדא ולא במגפיים ואם יצא אינו חייב חטאת: גמ' מפני מה גזרו על סנדל מסומר. יש אומרים שהיו רואות את ראשו ומפילות. וי"א שהיו שומעות קולו ומפילות. וי"א *על ידי שהיו נדחקין זה בזה והורגין זה את זה. מה נפק ביניהון הדוסטא. מאן דמר שהיו רואות את ראשו ומפילות מותר. ומאן דמר שהיו שומעות קולו ומפילות או שהיו נדחקין זה בזה והורגין זה את זה אסיר. ולא בשעת השמד גזרו מכיון שעבר השמד יהא מותר. לא עמד ב"ד וביטל. מעתה אפילו בחול. לאו אורחיה דבר נשא מיהוי ליה הרין סנדלין חד לחולא וחד לשובתא. *תני טלה עליו כמלית מלכמן מותר. ר' יוחנן בי ר' ישמעאל

הוות

פני משה

דר"מ מחייב הוא ור"א מתיר לכתחלה: מתניתא אמרה כן. דתנינן לקמן בפרקין ובכבול ובפיאה נכרית לחצר מותר מפני דלא אמרו בכן אלא לר"ה ואם יצאת אינה חייבת חטאת: ר' לייא. סלקא דעתך וכו' אסיר לצאת בו לחצר ובכבול ובפיאה נכרית שהתירו בחצר משום שלא תתגנה על בעלה: והאיש וכו'. בעיא היא מי נימא דוקא כאשה שאסרו לה תכשיטין מפני שהיא שחצנית אבל באיש שאינו שחוץ מותר או דילמא לא פלוג רבנן: נשמעינה וכו'. אלמא דרך באיש אסרו וש"מ העשוי לשם תכשיט אסור וש"מ דאף העשוי לכך ולכך אסור שהרי המפתח עשוי נמי לפתוח בו ומכיון שהיא של זהב עשוי נמי להכשיט וש"מ א' האיש וא' האשה אסורין וש"מ אפי' וכו' אסורה לצאת בחצר שהרי מטייל בתוך חצירו היה ואפ"ה לא הניחוהו חבריו ותכשיטין הן מדברים שלא אסרו בכן אלא לכתחלה:

הלכה ב מתני' לא יצא האיש בסנדל המסומר. סנדל של עץ וקבועין בו מסמרות לחזק התחתון עם העליון ועשאת כדי שי' בגמרא שבעת הגזירה היתה והיו מחבאין במערה ושמעו קול מן סנדל המסומר על פי המערה כסבורין שאויבים באו עליהן ודחקו זה בזה והרגו הרבה זה את זה וי"א שע"י ששמעו קול שחם דחקו זה בזה בסנדלין המסומרין שברגליהן והרגו הרבה זה את זה ונזרו שלא יצא איש בסנדל המסומר בשבת מפני אותו מעשה שהיה ביום שבת. ונזרו נ"כ שלא לצאת בו ביו"ט משום די"ט היא יום כינופיא להכור בעשייה מלהכה כמו בשבת: ולא ביחיד. בסנדל יחידי: בזמן שאין ברגלו מכה. ומפרש טעמא בגמרא משום דלא ליתחזיה שהוא מטמין את השני תחת כנפיו ואם יש ברגלו מכה מכתו מוכחת עליו שאין יכול לנעול את הסנדל בזה יוצא הוא בסנדל יחידי ברגל שאין בו מכה: ולא בתפילין. שאסור לצאת לכתחלה בשבת בתפילין שעל ראשו דאינו זמן תפילין: ולא בקמיע. שנישלין אותה לרפואה: בזמן שאינו מן המומחה. אבל אם היא מן המומחה דאיתמחי גברא שריפי' לשלשה בני אדם אפי' בקמיעות אחרים או דאיתמחי קמיע זו שריפאה לשלשה בני אדם מותר לצאת בו: ולא בשריון ולא בקסדא. היא כובע של ברזל: ולא במגפיים. כמין בתי שוקיים של ברזל שכל אלו כלי מלחמה הן ואסור ללובשן בשבת: ואם יצא אינו חייב חטאת. שכל אלו דרך מלבוש הן וכן תפילין אע"ג דקיי"ל שבת לאו זמן תפילין מכל מקום הואיל דרך מלבוש עבידא פטור:

גמ' מפני מה גזרו על סנדל המסומר. שלא לצאת בו בשבת: יש אומרים שהיו רואין את ראשו ומפילו'. שעת הגזירה היתה כדלאמר לקמן והיו נחבאין ונסתרין וראו את ראש סנדל המסומר כסבורין שאויבים באין עליהן ודחקו זה בזה ומתוך הדחק הרו הנשים מפילות עובריהן ויש אומרים שהיו שומעין קולו של סנדל המסומר וכסבורין וכו' ומפני כך היו מפילות ולאי ליבאי לא היתה ההריגה והמפילה בסנדל המסומר עצמו אלא שע"י סנדל המסומר באה ולפיכך גזרו עליו. ויש אומרים ע"י שהיו נדחקים זה בזה. מפחד קול שמעו והיו הורגין זה את זה בסנדלין המסומרין שברגליהן ולפיכך גזרו עליו: מה נפיק מן ביניהון. דהאי ליבא סוף סוף לכולהו הוא שגזרו עליו: הדוסטא. איכא ביניהון דוסטא כמו דיוסטא ודוגמתו במשנה פ"ב דכלים הדייסטר היכיר לעומתה והוא כלי שמשתמש מב' צדדיו מלשון דיו בסרי וה"נ דיו סיטא והיא סנדל שיש לו שתי פיות והעור או העץ שעל כף הרגל הוא באמצע ותוחבין הרגל פעמים מכאן ופעמים מכאן וסנדל כזה אין דרך לחזקו במסמרים באחד מראשיו כ"א באמצע כדי לחזק התחתון עם העליון דלמ"ד שהיו רואין את ראשי של סנדל המסומר ופי"כ היה מה שהיה ע"כ מותר לצאת בדוסטא שאין בו מסמרים בראשו ולא גזרו אלא על כעין מעשה שהיה ולאידך ליבאי שהיו שומעין קולו או שהיו נדחקין וכו' אף סנדל הדוסטא אסור דמ"מ ע"י המסמרים אירע המעשה ובסנדל כזה נ"כ מסמרים קבועין בו: ולא בשעת השמד הוא שגזרו. א"כ משעבר השמד יהא מותר ומשני מפני שלא עמד ב"ד שלאחריהן וביטלו ואע"פ שעבר השמד הגזירה של אותו ב"ד שגזרו במקומה עומדת: מעתה אפי' בחול. מ"ט לא גזרו: ומשני וכי לאו אורחיה דב"נ שיהיו להן תרין סנדלין חד זוג לחול וחד זוג לשובתא ומעשה שהיה ביום שבת היה ולפיכך גזרו על של שבת: תני. בברייתא טלה עליו מטלית מלמטן ולא נכרין המסמרין מותר:

קרבן העדה

ר"מ מחייב חטאת ור"א מתיר אפי' לכתחלה: אסורה לצאת בו לחצר. דגזרי' שמא תצא בו לרה"ר: מותרת לצאת בו לחצר. שאף אם תצא בו לרה"ר לא תבא לידי חיוב חטאת: מתניתא. נמי דייקא: ובכבול ובפיאה נכרית לחצר. מ"ט לאו משום דאף ברה"ר אין בהן חיוב חטאת: אסורה לצאת בו לחצר. דחדא גזירה הוא כשגזרו שלא לצאת בהן לרה"ר גזרו נמי שלא לצאת לחצר משום דודאי הלא בהן לרה"ר: והאיש ע"י שאינו מנסי הרוח מותר. לצאת לחצר בדברים שאם יצא לרשות הרבים אין חייבין עליו חטאת או לא שנא: נשמעינה מן הדא. כלומר ת"ש: משום תכשיט. שהיה עשוי אותו בתלבשו לתכשיט כטבעת וגערו בו חביריו שאלו לא היה תכשיט היה מותר לטייל בו בחצר דליכא למיחש שמא יצא בו אבל לפי שהיה תכשיט גזרו בו שקרוב הדבר שיצא בו לרה"ר ואלו יצא בו היה איסור בדבר אעפ"י שאר תכשיט מותר לז"ש הכא אסור כיון שמפתח צריך לו איכא למיחש טפי שמא ילעבן לו ויוליאני בתלבשו ויעבירנו ד"א ברה"ר. רמב"ן: הדא אמרה. זאת אומרת: העשוי לשם תכשיט. אעפ"י שהוא כלי אסור לצאת בו: הדא אמרה. וש"מ אם עשוי לכלי ולתכשיט נמי אסור דהא המפתח לפתוח נמי עשוי: הדא אמרה. כגון זה: אחד האיש וא' האשה. אסורין לצאת בו אפי' לחצר: אסורה לצאת בו לחצר. דהא מפתח אפי' ברה"ר אינו אלא משום שבות:

הלכה ב מתני' סנדל המסומר. של עץ הוא ותוחבין מסמרות למעלה לחזק התחתון עם העליון: ולא ביחיד. בסנדל יחיד וטעמא מפרש בגמ': ולא בתפילין. אפי' למ"ד שבת זמן תפילין גזרי' שמא צריך לפנות ואתי לאתויי ד"א ברה"ר: ולא בקמיע. שכותבין ותולין לרפואה: שאינו מן המומחה. אבל בקמיע מומחה שרי דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו: קסדא. כובע של עור שתחת כובע של נחושת: מגפיים. אנפלאות של ברזל במלחמה: אינו חייב חטאת. דכולהו מלבושין נינהו בחול למלחמה: גמ' שהיו רואות את ראשו. שהיה שטן כחרב ברוקה ולטושה והיו נרתעות ומפילות: שהיו שומעות את קולו. שכשהלך בו משמיע קול גדול ונרתעות ומפילו': ע"י שהיו נדחקין זה בזה. שהיה שעת השמד ונכנסו למערה ושמעו קול האויבים וסברו שעליהם הם באים ודחקו זה את זה והרגו זה את זה בברזל השטן ובמסמרות הנתונין בסנדל: מה נפיק מביניהון. מה איכא בין הני תלתא טעמים: הדוסטא. סנדל המסומר שאין הברזל השטן יוצא מראשו אלא הוא תחת הרגל: מותר. שהרי אינן יכולין לראות ראשו: ולא בשעת השמד גזרו. למ"ד שגזרו עליו לפי שהיו נדחקין והרגו זה את זה א"כ לא גזרו אלא בשעת השמד עכשיו שעבר השמד למה יהא אסור: לא עמד ב"ד. שבאותו דור ובטלו ועכשיו אין כח ביד ב"ד לבטלו שהיו הראשוני' גדולים בחכמה ובמנין ואע"פ שנתבטל הטעם אפ"ה צריך ב"ד הגדול בחכמה ובמניין לבטל: מעתה. להנך טעמי דלעיל: אפי' בחול. יהא אסור להלך בסנדל המסומר: ומשני לאו אורחי' דבר נש. שיתקן לו שני זוגות מנעלים אחד לחול וא' לשבת וכיון שכן במה שגזרו שלא לצאת בו בשבת ממילא אף בחול לא יצא בו והטעם שגזרו בשבת דמעשה כי הוה בשבת הוה: טלה. על המסמרים שבו מטליה שלא יהיו נראים מבחוץ: מותר. לצאת בו שאז נתבטלו כל הגי טעמים דלעיל:

מסורת הש"ס [illegible]

שנויי נוסחאות (ז"א) איניינו בר סיסיי גד"ו אינייני בר סיסיי. (ש"ח) ר"ש גד"ו רבי שמעון. (ש"כ) המסומר גד"ו מסומר. (סוכ"א) בתפילין גד"ו בתפילה. (שג"נ) בשריון לא גד"ו בשריון ולא. (ש"ז) נפק ביניהון גד"ו נפיק מן ביניהון.

(כתר לאהרן) רבי אינייני בר סיסי. אפשר שהוא ר' חנני בר חשן המוזכר פס בבבלי:

טוב ירושלים

הוות רגליה שחקה ועבדין ליה כן. *כמה מסמרן יהו בו. רבי יוחנן אמר חמשה כחמשה ספרי תורה. ר׳ חנינא אמר שבעה °וכימיך דבאך. נהגין רבנין כהדא דר׳ חנינא דרש ר׳ אחא בשם רבי חנינא תשעה. רבי היה נותן שלשה עשר בזה ואחד עשר בזה כמנין משמרות. °וכמסמרות נטועים. מה משמרות כ״ד. אף מסמרים כ״ד. רבי יוסי בן חנינא אמר כליבית אינו עולה למנין מסמרים. ר׳ זעירא שאל לר׳ בא בר זבדא מהו ליתנם על גבי סנדל אחד. א״ל שרי. מהו ליתנם ע״ג מנעל אחד א״ל שרי. *אין מגרדין מנעלים וסנדלים. אבל סכין *ומדיחין אותן. ר׳ קריספא בשם רבי יוחנן תלמידוי דרבי חייא רובא אמרין הראשונים היו אומרין מגרדין. והשניים היו אומרים אין מגרדין. ואהשלת לרבי ומר אין מגרדין. א״ר זעירא הא אזילה חדא מן תלמידוי דר׳ חייא רובא. דרבנן דקיסרין בשם רבי יוסי בר חנינא כדברי מי שהוא אומר מגרדין *ובלבד לאחורי הסכין. א״ר חייא בר אשי נהיגין הווינן יתבין קומי רבי משחין ומשזגין. אבל לא מגרדין. אין סכין מנעלין וסנדלין. *לא יסוך אדם את רגלו והוא בתוך המנעל ואת רגלו והוא בתוך הסנדל. אבל סך הוא את רגלו ונותנה בתוך המנעל ואת רגלו ונותנה בתוך הסנדל. סך שמן ומתעגל ע״ג קטיבלייא חדשה ואינו חושש. לא יתגנה ע״ג טבלה של שיש ומתעגל עליה. רשב״ג מתיר. *אין לובשין מנעלין וסנדלין חדשים אלא אם כן לבשן והלך בהן מבעוד יום. כמה יהא בהילוכן. בני ברתיה דבר קפרא אמרין מבית רבא דבר קפרא עד בית רביה דרבי הושע. ציפוראי אמרין מן כנשתא דבבלאי עד דרתיה דרבי חמא בר חנינא. טיבראי אמרין מן סדרא רובה עד חנותיה דר׳ הושעיה. *סנדל שנפסקו אזניו שנפסקו חבתיו שנפסקו תרסיותיו או שפירשה רוב אחת מכפיו טהור. נפסקה אחת מאזניו אחת מחבתיו אחת מתרסיותיו או שפירשו רוב מכפיו טמא. רבי יהודא אומר הפנימית טמאה והחיצונה טהורה. רבי יעקב בר אחא רבי טבליי חנין בר בא בשם רב הלכה כרבי יהודא לענין שבת. רבי שמואל בר רב יצחק הוה ליה עובדא שלח לרבי יעקב בר אחא גבי רבי חייא בר בא. א״ל כשם שהן חלוקין בשבת כך הן חלוקין בטומאה והורי ליה כרבנן. רבי שמואל בר רבי יצחק בעי ושמע מימר הלכה כרבי יהודא והוא מורי ליה כרבנן. ר׳ אחא בר יצחק הוה ליה עובדא שלח שאל לר׳ זעירא ר׳ זעירא שאל לר׳ אימי. אמר לו כדברי מי שהוא מטמא אסור לצאת בו. וכדברי מי שהוא מטהר מותר לצאת בו. ולא אפיק נגי כלום. תני אבל

קרבן העדה

הוות רגליה שחקה. נשחק רגלו מחמת מכה ולא היה יכול לצאת בסנדל אחר ויצא בסנדל המסומר שסלה עליו מטלית: כמה מסמרין יהו בו. ויהא מותר לצאת בו דאינן אלא לנוי ל״א כמה מסמרין יהיו בו ויהא מותר לטלית עליו מטלית כדי לצאת וכן פי׳ בי״מ והראשון נ״ל וכ״מ בברכה קצא וכן מפורש בתוספתא פ״ה: וכימיך דבאך. דכתיב ברזל ונחשת מנעליך וכימיך ודרש הכי ברזל שבמנעליך יהיה כימיך שהם ימי השבוע: תשעה. כנגד ט׳ ירחי לידה: כמנין משמרות. כהונה ולוייה דהוה כ״ד כי כן תלקם דוד *ויהונתן: י״ג באחד וי״א באחרת. ומפני זונות לא נתן כאן י״ב וכאן י״ב: כליבי׳. כמו כלבוס השטי בבבלי נוסמר שני ראשיו חדין וכופפן ונועץ שני ראשיו בעץ: מהו ליתנם. למסמורות ע״ג סנדל אחד והשני בלי נוסמרים: א״ל שרי. דבשני סנדלים גזרו ולא בסנדל אחד: ה״נ מהו ליתנם ע״ג מנעל: א״ל שרי. דבסנדל גזרו ולא במנעל: אבל סכין ומדיחין אותן. במים: הראשונים. תלמידיו הראשונים שהיו לו בילדותו אמרו משמו מגרדין: ה״נ ואיתשלת לרב. ושאלו לרב איך שמע מר״ין: הא אזילא וכו׳. כלומר הא רב דהוא מתלמידי ר״ח הראשונים ואמר אין מגרדין: ובלבד באחורי הסכין. שלא יקלוף העור: ומשזגין. רחץ במים מתרגמינן שזג מיא וה״נ רחילה במים הוא: והוא בתוך המנעל. שהמנעל נהנה ממנו ונמלא מעבדו: ומתעגל. ומתגלגל: קטיבלייא. עור שלוק ששוטחין ממט משטחות לשלחן ולמטה: ומתעגל עליה. שמרלה שעושה לעבד העור שהשיש אינו בולע דבר ונכנס כולו בעור: אין לובשין. נשים: מנעלים וסנדלים. חדשים. שלא ילאו בהן מבע״י והאשה מקפדת אם אינו מכוון למדת רגלה אבל אם ילאה בהן כבר יודעת אם הוא ראוי לה: כמה יהא בהלוכן. ויהא נקרא מנעל ישן: מבית רבא דבר קפרא. מבית המדרש של ב״ק עד ב״ה של ר׳ הושעיא: מן כניסתא דבבלאי. מן ביהכ״נ של בבליים עד מקום דירתו של רבי חמא ב״ח וכל א׳ נתן סימן במקומו: סדרא רובא. בית המדרש הגדול: אזניו. מקום קביעת הרצועות אחת מבחוץ ואחת מבפנים כעין שיש למנעלים שלנו: חבתיו. הוא העור שע״ג הרגל ועשויין לאחוז בהן ללבוש המנעל ולפי שהן תובטין ומדלדלין ע״ג הרגל נקרא חבתיו ובלשון חבטה וכן בל״א נקרא קלפי״ן: תרסיותיו. הרצועות של הסנדל כ״פ בערוך: ה״ג או שפירשה אחת מכפיו. וכפיו הוא מה שתחת פרסת הרגל יקורין אותו זול״א בלע״ז: טהור. דתו לא מתקני ליה ואי נמי מתקני ליה חידוש הוא והשתא מיהא בטיל ליה: טמא. לא פרחה טומאה מעליו דאכתי מנא הוא ואפי׳ נפסקה החיצונה דאי בעי מפיך ליה מימין לשמאל ונמלא חיצונה נעשית פנימית: הלכה כר״י לענין שבת. וכדמסי׳ דאף לענין שבת פליגי: הוה ליה עובדא. שנפסקה לו החיצונה ושאל לר׳ יעקב בר אחא אם מותר לצאת בו בשבת: ה״ג כשם שהן חלוקים בטומאה כך הן חלוקים בשבת: והורי ליה כרבנן. דמותר לצאת בו דכלי הוא: ושמע מימר וכו׳ היה מתמיה על ר״י בר אחא דאמר [illegible] רב הלכה כר״י ושמע מר״ח בר בא דפסק כרבנן ובתק א״נ אר״ח בר בא היה מתמה שלא פסק כר״י: ה״ג כדברי מי שהיא מטמא מותר לצאת בו ובדברי מי שהוא מטהר אסור לצאת בו. וכן הוא ביבמות: ולא אפיק נביה כלום. ולא הוציא ממנו הלכה ברורה כמאן מורינן בי מדרשא:

פני משה

הוות רגליה שחקה. שנשחק עור של פרסת רגלו והיה רילה לצאת בסנדל המסומר להגן על הרגל לפי שהוא חזק ועבדין לון כן לטלית עליו מטלית תלמעה: כמה מסמרים יהו בו. ויהיה מותר לצאת בו בשבת לפי שלא גזרו אלא מעין המאורע שהיו לחוק אבל אלו כדקאמר לקמן אינן אלא לנוי ומותר. וגרסי׳ להא בפ״י דסנהדרין כהלכה א׳ וכן הא דלה: שבעה וכו׳ מיך דכאך לעיל מיניה כתיב ברזל ונחשת מנעלך וכימיך של ימי השבוע דכאך תיווקך: שלשה עשר בזה וכו׳ כמנין משמרות. הכהונה שהן כ״ד ורמז לזה וכמסמרות נטועים הנוסמרות כמשמרות: כליבית. אם נתן בו מסמר אחד שהיה משתמש בו לכלי הבית אינו עולה למנין המסמרים שלו: מהו ליתנם. לכולם של מספר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה בסנדל אחד או במנעל אחד ואמר לו שרי דאין קפידא אלא על המספר: אין מגרדין. בשבת סנדל ומנעלים מפני שקולף והוי ממחק: אבל סכין. ידוקא כיבינים כדתוכח מהאי ברייתא דלקמן: הראשונים היו מתירין. והשניים. דור שלאחריהן היו אומרין אין מגרדין ובשנשאלה לרבי אמר נ״כ אין מגרדין: הא אזילא חדא מן תלמידוי דר״ח רבה. האך ואסר דבר אמר מהן כמה שאמרו בשם הראשונים שהרי רבי מן הראשונים הוא וקאמר אין מגרדין: ובלבד לאחורי הסכין שהוא כלאחר יד: נהיגין הוינן יתבין קומי רבי. ובסנהדרין שם גרים ק״מ רב וניכון הוא שהרי ר׳ חייא בר אשי מתלמידי רב היה: משחין ומשזגין. היינו מושחין ומכבסין אותן אבל לא היינו מגרדין: אין סכין וכו׳. מפני שהוא כמעבד: סך שמן. של גופו ומתגלגל ע״ג קטובלייא והוא עור שלוק ומש אינו חושש אבל לא יתגנ׳ לקטובלייא ע״ג טבלא של שיש ולהתעגל עליה דמיחזי כמי שהוא מכוין לעבדה יפה הואיל ומופחה ע״ג טבלא: רשב״ג מתיר. דהואיל ומ״מ אינו סך שמן עליה כעלמה אין כאן משום מעבד: אין לובשין. בשבת מנעלים וסנדלים חדשים דשמא לא יהיו מכוונים לרגליו וירגיש כשהוא מהלך בר״ה ומשלפינהו ואתי לאתויי: כמה יהא בהלוכן. מבעוד יום ופליגי בשיערא: סנדל שנפסקו וכו׳. גרסינן להא לקמן ביבמות פ׳ מצות חליצה בהלכה כ׳ עד צריך שיהא חופה את רוב הרגל וגי׳ דהתם הוא עיקר: חביתיו. כמו חביפיו והן רצועותיו: תרסיותיו. היא מקום קביעת הרצעו׳: רוב אחת מכפיו והתם גרים שפירשה אחת מכפיו שניטל כל הכף כלו וזהו מה שתחת פרסות הרגל סול״א בלע״ז: טהור. דמסתמא לא מתקני ליה ואת״נ מתקני ליה תדש הוא והשתא מיהא בטל הוא: או שפירשו רוב מכפיו טמא. דאכתי מנא הוא ולא פרחה טומאתו מעליו ואפי׳ נפסקה אחת מאזניו החיצונה מ״מ דאי בעי מפיך ליה מימין לשמאל ונמצאת חיצונה נעשית פנימית: הלכה כר׳ יהודה לענין שבת. דאמרינן לקמן דחלוקין נמי לענין שבת ולר׳ יהודה אם נפסקה החיצונה אסור לצאת בו בר״ה: הוה ליה עובדא. שנפסקה לו החיצונה ושלח וכו׳ והורי ליה כרבנן. דאכתי מנא הוית ומותר לצאת בו בשבת: ושמע מימר. הלא הוא שמע שאומרים בשם רב הלכה כר׳ יהודה ואיהו הורי ליה כרבנן בתמיה: כדברי שהוא מטמא וכו׳. דכשם שחולקין לענין טומאה כך חלוקין הן לענין שבת: ולא אפיק נביה כלום. ולא הוציא ממנו דבר ברור לומר כדברי מי היא ההלכה: תני אבל

שנויי נוסחאות (בו״א) ועבדין גה״ו ועבדון. מסמ״ן גה״ו מסמרין. (ש״ן) וכמסמרות נטועים וכמשמרות. (בו״מ) בר גה״ו בן. (שו״ב) והוא בתוך המנעל בתוך המנעל. (שו״ב) ונותנה בתוך הסנדל גה״ו ונותנו בתוך הסנדל (בו״ה) קטיבלייא גה״ו קטובלייא.

(בגר לאורן) ר״י בר חנינא אמר כליבס אינה עולה למנין מסמרים ע״ש:

טוב ירושלים

[illegible]

אבל מטייל הוא כהן עד שהוא מגיע עד פתח חצירו. ר' אחא ור' זעירא הוון מטיילין באיסטרטין איפסיק סנדליה דרבי אחא. מן דמטון לפילי א"ל זהו פתח חצירך. רבי אחא כריך סבונה עליהון. רבי אבהו כריך אניד מלבניקי. סבר ר' אבהו אנוד מלבניקי מן המוכן הוא. ר' יונה טלקיה דחליטרה ויקר אוף ציבחר הוה סדרה יקיר. ר' אלעזר מסלק ליה. ר' ירמיה בעי קומי ר' זעירא מהו להחליף. א"ל שרי. אפילו כן אמר ליה פוק חמי חד סיב וסמך עלוי. נפק ואשכח לר' בא בר ממל ושאל ליה ושרא. א"ר יוסי מתניתין אמרה שהוא מין מלבוש. דתנינן או בשל שמאל בימין חליצתה כשירה. הדא דתימר לאורך אבל לרוחב צריך שיהא חופה את רוב הרגל: ולא ביחיד. א"ר אבא מפני החשד שלא יאמרו איש פלוני נפסק סנדלו ותלאו בית שיחיו; בזמן שאין ברגלו מכה. הא יש ברגלו מכה הוא נתן. על איזה מהן הוא נותן. שמואל אמר[א] על אותה שאין בה מכה הוא נותן. אם אומר את על אותה שיש בה מכה הוא נותן מאן צייר ליה דלא יתן על חורתיה. ר' יוחנן אמר על אותה שיש בה מכה הוא נתן. שמעון בר בא הוה משמש קומי ר' יוחנן והוה מושיט ליה סנדליה כהדא דתני. לדרך הארץ[ב] כשהוא נועל נועל של ימין ואח"כ נועל של שמאל. וכשהוא חולץ חולץ של שמאל ואח"כ חולץ של ימין. אמר ליה ר"י בבלייא לא תעכד כן שהראשונים לא היו עושין כן. אלא כשהוא נועל נועל של שמאל ואח"כ נועל של ימין. שלא תהא נראית של ימין פגומה. הדא אמרת על אותה שיש בה מכה הוא נותן. א"ל אין בבלייא דקמתיה עליה. [ג] יוצאין בתפילין ערב שבת עם חשיכה. ואין יוצאין בסנדל מסומר ערב שבת עם חשיכה. מה בין זה לזה. זה

דרכו

פני משה

אבל מטייל וכו'. אם נפסקה לו בר"ה או בכרמלית מטייל הוא כהן [illegible] עם ע"ש ואינו מגיע לפתח חצירו דאז צריך להניחו שם דכבר מינכר ליה ואסור ליטלו בידו להכניס כדלקמיה: הוון מטיילין באיסטרטין. בר"ה ואיפסק סנדליה דר' אחא ולא הרגיש כלום: מן דמטון לפילי. כשהגיעו לשער חצר א"ל ר"ז לר' אחא הכן פתח חצירך והו פתח הצר שלך וצריך אתה להניחו כאן. ובתחלה לא רצה להגיד לו שנפסקה סנדלו לפי שמותר לטייל בו עד פתח חצירו: כריך סבניה עליהון. היה נוהג כשנפסקה בהילוכו כורך טיב של דקל עליו ור' אבהו היה כורך אגיד מלבניקי וזו אגודה של נמי לח דקסבר מן המוכן הוא דהואיל וחזי למאכל בהמה מותר לטלטלו ולכרוך בו: ה"ג ביבמות גם ר' יונה טלקיה לחוטיה דחליטרה ויקר אוף ציבחר הזה או האה סדרה יקר של ר' אלעזר מסלק ליה: טלקיה. השליכו תחת בכל מקום של ויש לך ויטלה כלומר ר' יונה היה נוהג כשנפסק [illegible] שמוכרין שם מיני חלוסין ורבים מצויים שם וככרמלית חשיבא וה"ל אמרי' לעיל בפ"ק כסוף הלכה א' איזהו כרמלית ר' יבא בשם ר' יוחנן כגון חנותיה דבר יוספני מפני שרבים היו מצויים שם ודמיא לבקעה בימות החמה דחשיבא כרמלית משום דשכיחי בה רבים והכי נמי כן ולא הוי כאחר חנות שבאה ר"ה: ויקר אוף ציבחר הזה או הוה. כלומר דאשמעינן כאן השיבות דהני אמוראי ר' יונה ור' אלעזר דאף על גב דמדינא מותר לטייל בו עד שהוא מגיע לפתח חצירו או על ידי כריכה נמי לה כדלעיל ובכל מקום הן החמירו על עצמן ור' יונה היה נוהג כשנפסק סנדלו היה משליכו מעליו לכרמלית אם היה כנגדו או שהיה מטייל בו עד שהגיע לכרמלית דאף דהכתי לא מינכר ליה שפיר הואיל דשכיחי בה רבים לא רצה לטייל בו עד פתח חצירו מכיון דמיטעי ליה בתקלת וקאמר הש"ס עלה ויקר אוף ליבחר הזה כלומר לחשיבות הוא המנהג הזה ואף שהוא השיבות מועט נגד חשיבות של ר' אלעזר דלקמיה ת"מ תוספת יתירה נהג ויקר הוא: סדרה יקר של ר' אלעזר מסלק לה. אבל סדר ומנהג חשיבות של ר' אלעזר היה עוד ביותר שהיה מסלק מתנו לגמרי במקום שנפסק ולא רצה לטייל בו כלל וכלל משום חומרא ותוספת יתירה ביותר. כך פירשתי ביבמות שם אבל הפירוש האמתי והנכון כך הוא ר' יונה טלקיה לחנותיה דחליטרה ויקר. השליכו להסנדל מעל רגלו כשנקרע לחוץ החנות של מוכרי חלוסין וגדול היה והיה לו מקום להניחו שם. ואוף ליבחר הוה סדרה יקר של ר' אלעזר מסלק ליה כלומר ואף שהיה דרך מועט לילך בו עד שהיה יכול להגיע לבית המדרש הגדול של ר"א החמיר על עצמו שלא לילך בו כלל ומסלק ליה ממנו מיד באותה חנות. סדרה הוא בית המדרש כמו שהמצא בפ"ק דכילה בהלכה ו' וכן נהרבה מקומות: מהו להחליף. אם נפסקה אזו התחתונה אם מותר לו להחליף של שמאל בימין ולצאת בו בשבת ואליבא דר' יהודה קא מבעיא ליה דקאמר אם נפסקה התחתונה טהורה דלא מיחשבא מנא ואם מחליף ליה מי נימא דהכתי הוא חזי ליה: אפילו כן א"ל. אע"פ שהתרתי לך עם כל זה לא ורצה אם יש שום זקן יחכם אחד שורה בן ותוכל לסמוך עליו הלכה למעשה ונפק וכו' והתיר לו נ"ל כר"ז: מתניתין אמרה שהוא מין מלבוש. מתתני' דפ' מצות חליצה שמעינן דמותר דחזי להשוכי ומין מלבוש הוא דקתני התם חלצה בשל שמאל בימין חליצתה כשירה דהואיל אכתי סנדל הוא משום דחזי להשוכי וה"נ לענין שבת בן: הדא דתימר לרוחב אבל לאורך צריך שיהא חופה את רוב הרגל. כצ"ל וכך הוא הגי' ביבמות שם וכאן נשתבשה בספרים וכן הרבה פירושים משונים ומוטעים באורך וברוחב והבל יפלה פיהם לא חכם ולא מהמהם ולא מה בהם. והדלעיל קאי הא דאמרינן או שפירש רוב הכפיו שמא דוקא כשפירש הרוב ברוחב הסנדל דעדיין מתיישב הוא על הרגל אבל אם פירש לאורך הסנדל לא סגי ברוב הכפיו אלא צריך שיהא כנגד הגלם שלא נפרש שיעור כדי שיהא חופה את רוב הרגל: סיפא דמתני'. ולא ביחיד. ומפרש ר' אבא טעמא מפני החשד וכו' ותלאו לכתפיו בבית השחי שלו: על איזה מהם הוא נותן את הסנדל שמואל אמר וכו'. שאם אומר את על אותה שיש בה מכה הוא נותן א"כ אכתי איכא חשדא דמאן מנער ליה שלא יתן הסנדל השני על רגלו השנייה שלא אין בה מכה ויאמרו שהוא חמתינו ונושאו אבל אם נותן הוא על אותה שאין בה מכה שפיר דלא אתי למיחשדיה דהא דאין נותן סנדל השני על רגלו השנייה מפני שיש בה מכה והיא מנערתו: על אותה שיש בה מכה הוא נותן. ולא אתו למיחשדיה משום שיתלו ויאמרו זה שאין נותן כלום ברגלו השני מפני שאינו חושש כסנדל שאינו אלא משום יתידות הדרכים והוא אינו מקפיד בכך ועל אותה שיש בה מכה מוכרח הוא ליתן מפני המכה: והוה מושיט ליה סנדליה. לנעול כהדא דתני במסכת דרך ארץ פ"י כשהוא נועל וכו' ונתן לו של ימין תחלה ואמר ליה ר' יוחנן בבלייה לא תעביד כן שהראשונים לא היו עושין כך אלא נועל של שמאל תחלה כדי שלא תהא נראית רגל של ימין פגומה ותאחר יחף עד שינעול אותה אח"כ: הדא אמרה וכו'. דכרי ר' שמעון בר בא הן שאמר א"כ ש"מ דבדינא דמתני' שעל אותה שיש בה מכה הוא [illegible] ימין פטתתי לו דא"כ עשית כמי שיש בו מכה ואמר ליה ר' יוחנן אין בבלייה דקמת עלה דמילתא ספיר: יוצאין בתפילין ערב שבת עם חשיכה. ולא חיישינן שמא יהא שוכחן ויצא כך בשבת. אבל אין יוצאין וכו' ומפרש מה בין זה לזה מפני שהתפילין [illegible]

קרבן העדה

אבל מטייל הוא. בסנדל שנפסק בשבת עד שמגיע לפתח חצירו אע"פ שאסור לצאת בו לרה"ר: באיסטרטין. [illegible] קטנות והן בתוך החצר: מן דמטון לפילי. כשהגיעו לפתח הרחבה: א"ל. ר"ז: זהו פתח חצירך. ואסור לך לצאת יותר: כרך סובנה. כרך סיב של דקל ע"ג סנדל שנפסק בשבת ויצא בו: אגיד מלבניקי. אגודה של ירק שהוא מלבניקי: מן המוכן הוא. דחזי למאכל בהמה ומותר לטלטלו: ה"ג טלקיה לחנותא דחליטרא ויקר אוף ליבחר הוה סדר יקר. כן הגירסא ביבמות וה"פ היה זורק לסנדל שנפסק לו בשבת לחנות של תכשיטים ומרגליות ושאר דברים יקרים ואמר אף שנפסק המועט הזה מ"מ כנגד סדר היקר הוא חשוב כלומר מותר להביאו לרה"י: טלקיה. השליך ותשלך את הולד מתרגמינן וטלקת ית טליא: דחליטרא. תכשיט ותעד נזמה וחלייתה מתרגמינן ואתקנת בקדשהא ובתליעא מרגליתא: מסלק ליה. היה זורקו ברה"ר במקום שנפסק: מהו להחליף. [illegible] והן של עור מקום קביעות הרצועות אחת מבחוץ ואחת מבפנים לבין שני הרגלים כמין שיש למנעלים שלנו וכשנפסקה התחתונה ראוי להפוך המנעלים וליתן של שמאל בימין וקמבעיא ליה אם מותר להחליף ולא גזרי' [illegible] לאתויי ד' אמות ברשות הרבים: אפילו כן. אע"פ שאני מתיר לא ורצה אם יש זקן ות"ח אחד ויסכים עמי להתיר או תסמוך עליו לעשות מעשה להיתרא: שהוא מין מלבוש. אע"פ שנהפך המנעלים: דתנינן. בפרק מצות חליצה: חליצתה כשרה. ש"מ דמלבוש הוא אפי' בהפוך: הדא דתימר. הא דאמרן דבשל שמאל בימין חליצת' כשרה ויוצאין בו בשבת כשנתנו לאורך רגלו אבל כשנתנו ברוחב רגלו צריך שיחפה הסנדל רוב רגלו: מפני החשד. שיאמרו דמעין ליה לסנדל השני תחת בית השחי כלומר תחת ידיו שאינו ניכר: מאן צייר ליה. מי יודע שיש בו מכה שהרי הסנדל מכסהו והרואה יחשדהו שהוא טוען השני בידו א"כ מי מעכבו שלא יתן על השני שאין בו מכה בשלמא על אותו שיש בו מכה י"ל דלכך אינו נועלו משום שכותב למכתו אבל על השני למה אינו נותן: על אותו שיש בו מכה הוא נותן. שמכתו מוכחת עליו שרואין אותו צולע על ירכו ואין חושדין אותו שטוען את השני בידו אלא מכירין בו לפי מעשיו שפרסותיו קשות ואינו מצטער ביתדות הדרכים ולא נעלו אלא משום מכה וזי לו בזה שיש בו מכה לבדו: כהדא דתני במס' דרך ארץ: חולץ של שמאל. שזה כבודו של ימין: שלא תהא נראית של ימין פגומה. כאלו יש בה מכה הואיל ואינו נועל אלא בה: ה"ג א"ל הדא אמרה וכו'. וה"פ א"ל שמעון בר בא לר"י מדכריך מוכח כשיש בה מכה ויוצא בשבת בסנדל יחידי נועל על אותו שיש בו מכה ולכך כל זמן שלא נעל השמאל נראה הימין כאלו יש בה מכה: א"ל אין בבליא דקמתיה עליה. שמעון בר בא בבלי היה וא"ל ר"י שפיר קאמרת וקמת על אמת הדבר להבין משנתינו: עם חשיכה. סמוך לחשיכה: זה. תפילין:

דרכו

שנויי נוסחאות (ס"ג) לפילי נד"ו לפולי. (כר"ד) סבונה נד" סבניה. (ס"ז) ציבחר הוה סדרה נד"ו ציבחר הוה סידרה. (פ"מ) מסלק פד"ו מסלק. (ס"ו) וסמך נד"ו והכוך. (בוכ"ד) לדרך ג"ו בדרך. (ס"ו) אמרת נד"ו אמירה.

מערכה - ערוך אגיד מלבניקי כר כתיוך (פ' עלכתקי) אנוד מלבניקי סבר אנוד מלבניקי מן המוכן הוא (פ"ע פי מלי כלי שם ספק אסר גו סנוגים כרשאם מיפה הכבים ומטורסאות):

חדושי הרד"ל

כרך סבוני'. נ"ל פירושו נגד כתו סבניתא פי' מרוך ולכן אין מפרש כאן דמוכן הוא כבמפרש באגד מלבניקי דלהלן. ופ"ל ר"ם בל כתני דדייק משנבלה דרבי דנמי מוכן הוא: טלקי' לחנותא דחליטרא ויקר אוף צבחר דהוי סדרא נפיר. כצ"ל. פי' דטייל וכי אסר לטייל בו אף מעט כדלעיל על פתח חצרו ותני' דסיב המקום [illegible] ולשון סדרא או הוא פירושו סבינו. או לשון בהת"ד שחנות דחליטרא זה שם במקום סדרא רבא דשכיח ונמסר. וכדאמרינן בכ"ג בנגלי ק"ב ע"א:

טוב ירושלים

סבר ר' אבהו אגוד מלבניקי מן המוכן. ק"ל הא ר"א אפילו נגד דדחוי' בידים ס"ל כר"ם פי' בנגני פ"ח א' ואפיל פ"ג הלכה ו' קומי ר' אבהו מפרנין גו ומכ"ם הכא. ואולי יש לייבג קצת דשם מכ"ם סוס מן המוכן אתמו! ושמד ומנהה לזה ולא מיקרי זה דחוי' בידים או דס"ל דמכני תנאי כמש"ל בגרייתא רבא"כ הכא:

דרכו לחלוץ. וזה אין דרכו לחלוץ. *איזהו קמיע מומחה. כל שריפא בו ושנה ושילש. ר' אבהו בשם רבי יוחנן נאמן הרופא לומר קמיע זה מומחה ריפיתי בו ושניתי ושילשתי. רבי שמואל בשם רבי זעירא ריפא לאדם אחד נאמן לאדם אחד. לשנים נאמן לשנים לשלשה נאמן לכל אדם. *יוצאין בקמיע מומחה בין בכתב בין בעשבים. ובלבד שלא יתננו לא בשיר ולא בטבעת. בעון קומי רבי יונתן מהו מיתניתיה בההן סילונה. א"ל ובלבד שלא יתננו לא בשיר ולא בטבעת. בעון קומי רבי יונתן טהו מפיק בההוא טומייקה. אמר לון משם תכשיט. אי משם תכשיט הוא לא ודניאל ליסר והמניכא די דהבא על צואריה. אי משם משאוי בשבת ניטא *כל המחובר לכסות הרי הוא ככסות. *ר' יוסי בי רבי בון בשם רבי יוסי מכה שנתרפאת נותנין עליה רטייה שאינה אלא כמשמרה. רבי אבון בשם רבנין דתמן נותנין על גבי מכה בשבת שאינו אלא כמשמרה. אמר רבי תנחומא חוץ מעלי נפנים שהן לרפואה. אמר רבי חונא הדא פיאה עקר טב סנין טב הוא. כד דאית ביה חמשה קטרין. שבעה קטרין. תשעה קטרין טבא סנין. ובלחוד דלא יתן מוי. אין קורין פסוק על גבי מכה בשבת. והדין דקרי על יברוחה אסור. בוא וקרי את הפסוק הזה על בני שהוא מתכעת תן עליו ספר תן עליו תפילין בשביל שישן אסור. והא תני אומרים היו שיר פגועין בירושלים א"ר יודן *כאן משנפגע כאן עד שלא נפגע. ואי זהו שיר פגועין ה' מה רבו צרי וכל המזמור. יושב בסתר עליון. עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך:

הלכה ג מתני'

*לא תצא אשה בטחט הנקובה ולא בטבעת שיש עליה חותם ולא בכוליאר ולא בכובלת ולא בצלוחית של פלייטון ואם יצאת חייבת חטאת דברי ר' מאיר וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של פלייטון: **גמ'** *תני לא יצא החייט במחטו שבכליו. ולא הלבלר בקולמוס שבאזנו. והצבע בדוגמא שבאזנו. ולא השולחני בדינר שבאזנו. ואם יצאו הרי אלו פטורין דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אומן באומנתו חייב. הא שאר כל האדם יוצאין בכך. מחלפא שיטתיה דר"מ. דתנינן תמן ואם יצאת חייב חטאת דברי ר"מ. והכא הוא אמר הכין. ר' מנא אמר לה סתם ר' אבון בשם רבי יוחנן תמן דרך הוצאה בנשים.

כרם

קרבן העדה

דרכו לחלוץ. בלילה אפי' בחול וכשילא מתוך לחשיכה יכיר בו לחלוץ: וזה. סנדל [מסומר] שאחר ימות השבוע: אין דרכו לחלוץ. בלילה וחיישינן שמא ילא כהן בשבת: נאמן לאדם אחד. אותו אדם מותר ללאת בקמיעיו אבל שאר בני אדם לא אע"פ שריפא להאי נכרא בחלתא קמיע אפ"ה לא מהני לשאר בני אדם דאמרינן מזלא דהאי נכרא גרם דהוא מקבל כתבא: נאמן לכל אדם. שכבר אתחזק: בין בעשבים. דקמיע לשון קשר ושל עשבים נמי קרוי קמיע: בשיר. אלעדה: מהו. ליתן הקמיע לתוך קנה חלול ולאת בו: טומייקה. שם תכשיט הניתן על הלואר ומחובר לכסותו: משום תכשיט. פי' דאסרו ללאת בו לאחר המוכן ואפי' בחול: ה"ג אי משום תכשי' הוא לו. וה"פ אם משום תכשיט ההה בא לאסור לו: ודניאל ליסר. היה לו לדניאל לאסור על עלמו וכתיב והלבישו לדניאל ארגונא והמניכא די דהבא על לואריה: והמניכא. היינו טומייקא: אי משום משוי בשבת. נמי אין לאסרו דהא מחובר לכסות וכבר אמרנו לעיל כל המחובר לבגדו ככסות ויוצאין בו: שאינה אלא כמשמרה. שלא תתקלקל ולא גזרו בו חכמים שאינו בהול כל כך שיבוא לידי שחיקת סממנים ולמירות: ה"ג נותנין רטייה ע"ג מכה בשבת. כ"ה בעירובין פ"י והסמ"ג גורם נותנין עלה ע"ג מכה: חוץ מעלי נפנים. וה"ה שאר עלים שמרפאים אסורים: ה"ג הדא פיאה עיקר טב הוא סנין כד אית ביה וכו' או תשעה קטרין ובלחוד וכו' וה"פ האי פיאה והוא מין זרעונים הוא שורש וסם ע"ב כשיש בו ה' או ז' או ט' קשרים: ובלחוד דלא יתן מוי. ובלבד שלא יתן עליו מים: יברותה. מין חולי ל"א לפי שיש סכנה למי שעוקר היברוחים והם הדודאים האמורים בראובן ולכן אמר שאסור לקרות פסוקים עליו כדי לעקרן: שהוא מתבע'. שהוא נבעת בשינה: כאן. הא דאסור: משנפגע. שניזק כבר ולכך הוא מיתבעית ואינו יכול לישן מפני שהוא נפגע: עד שלא נפגע. אינו אלא להגין ושרי: ה' מה רבו צרי. דכתיב ביה ואתה ה' מגן בעדי ויפגעי יסמיכני הושיעני: עד כי אתה ה' מחסי. דכתיב ביה מדבר הוות ומפחד לילה מחץ ישוף יומם דהיינו מזיק שמם כתן וכן יפול מלדך אלף ורבבה מימינך:

הלכה ג מתני'

בטוליאר. תכשיט שקושרת בו נופתה חלוקה וי"מ מידי דמקיף לרישיה: בכובלת. קשר שקשר בו סם ששמו פילון וריחו ערב ובלע"ז בלסמ"ו ואשה שריחה רע טוענת עליה: פליימון. משחא דאפרסמא: חייבת חטאת. דקסבר לאו תכשיט ניהו: **גמ'** במחטו. שבבגדיו: כדוגמא שבאזנו. מעט למר לטע אחום ומעט שחור וכן כל מיני לבע שמראה בהם דוגמא לאחר כזה תרנו או כזה וכל השטיין כאן איט אלא שנוהגין בני אומנות עליהם כלאת' לשוק כדי שיכירו מאיזה אומנות הם וישכרום למלאכה: אומן. באומנתו דרך אומנתו שהוא רגיל ללאת לפרקים כן בחול חייב: דתנינן תמן. היינו מתני' ואגב שיטפא דלישנא דפ"ק שוגה לשון תמן: והכא. הוא פוטר חייט במחטו: ר' מנא אמר. להך שינויא בסהמא ולא אמרו מבמיה דרבי יוחנן אבל ר' אבון אמרו בשם ר' יוחנן: תמן. מחט הנקובה דרך הוצאה בכך בכל הנשים הלכך חייבת:

כרם

פני משה

דרכו לחלוץ בחשיכה ולא יבא לשיכחן אבל סנדל המסומר אין דרכו לחלוץ מיד מבחשיכה ושמא ישכח ויצא כן מבחשיכה: איזהו קמיע מומחה כו' [כו'] כפ"ב: ריפא. בו לאדם אחד ג' פעמים נאמן הוא לומר כך לאחד ואם לשנים נאמן הוא לשנים אבל אם ריפא לשלשה בני אדם נאמן הוא לכל אדם דמוחזק לכל הוא: לא בשיר ולא בטבעת. שאין דרך לשאת קמיע בכך: מהו מיתניתיה בההן סילונה. הא כתין כך כבגדו ותלפיו וכשף הוא כמין סילון כדרך ששנין להטמין הכתבים בתוכו ומהו ליתן הקמיע בתוכו וא"ל תנינן ובלבד וכו' ומשמע הא בשאר מקומות מותר ללאת כשנתון בו: טומייקה. הוא כמין ענק של הבגד סביב הלואר ואמר להן משום תכשיט הוא ואסרו ללאת אף לאיש כדאמרי' בסוף הלכה דלעיל: אי משום תכשיט הוא לו. כלומר שחזרו ואמרו לר' יונתן ואי משום תכשיט הוא קאמרת דלא יצא בו א"כ ודניאל לאסור דהא כתיב והלבישו לדניאל ארגונא והמניכא די דהבא על צואריה ובודאי לא היה מסירו ממנו מפני כבוד המלכות והיה לו איסור ללאת בו בשבת. ואי משום משאוי בשבת נמי לא חיישינן דדרך מלבוש הוא ותנינן כל המחובר לכסות הרי הוא ככסות ומותר ללאת בו כדאמרינן בריש פרקין: שאינו אלא כמשמרה. שלא תחזור לפתוח ואינו אסור כבה"ג משום רפואה בשבת. וכן קאמר ר' אבון בשם רבנן דבבל: חוץ מעלי גפנים. שאין ליתן עליהם שאיכרין הן שדעתו לרפואה לפי שהן מעדרין את הרושם של המכה: הדא פיאה. עשב ששמו כך ויש בו סגולה לישא אותו עיקר טוב הוא מאוד אם בו ה' קשרים כדרך קשרי עשב או ז' או ט' ובלבד שלא יתן מים ע"ג בשבת שיכר שמתכוין ללחלחו: יברותה. כתין רוח רעה וקורא להבריחו תעליו אסור. א"נ על מכה שמשה כך שלפעמים מתגדלת כמה ר"ל כמין זה וקורין אותה יברותה על שם ה' דודאים דמתורגם יברוחי: בוא וקרי. אם אומר לאחר בוא וקרא על בני פסוק הזה מפני שהוא מתבעת או שאומר תן עליו ספר וכו' אסור וזה אם לו כחול אסור שאין מתרפאין בד"ת: והא תני. שהיו נוהגין לומר שיר של פגעים בירושלים: כאן משנפגע. אסור ועד שלא נפגע להגן עליו מותר:

הלכה ג מתני'

לא תצא אשה במחט הנקובה. דאין דרך האשה בכך וכן בטבעת שיש עליה חותם ולאו תכשיטין הן לה דלאו כמחט שאינה נקובה ובטבעת שאין עליה חותם תנן לעיל בריש פרקין דלכתחלה הוא לא תצא ואם יצאת אינה חייבת חטאת משום דהני כשאר תכשיטין ומשום גזירה דילמא תשלפא ומחויא לחברתה אבל הני דמתני' דהכא כמשאוי חשיבי ולהכי אם יצאת חייבת חטאת ואמרינן בגמרא התם והלופיהן בחיש שהאיש שיצא במחט שאינה נקובה ובטבעת שאין עליה חותם חייב חטאת ובמחט הנקובה ובטבעת שיש עליה חותם לא יצא לכתחלה ואם יצא פטור וכין שהוא אומן וכין שאר כל אדם שאין בכך: ולא בטוליאר. הרם בגמרא תפרש תכבנתא ויאא בה נזם שקושרת בו מפתחי החלוק וי"מ כמין טבעת עגולה שמסככת בו ראשה: ולא בכובלת. הוא כמין קשר שנותנת בו בושם להעביר ריח רע: ולא בצלוחית של פלייטון. של שמן הטוב כדי להריח: וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של פלייטון. דאין אלו אלא משום שמא תשלפ להראות לחברתה ובכל כה"ג לכתחלה לא תצא ואם יצאת פטורה: **גמ'** תני לא יצא החייט במחטו וכו'. גרסי' להא לעיל בפ"ק בהלכה ג' עד תיפתר באשה גרדלת וגם פירשתי: דר' נחמיה זו היא. מתני' דקתני בטבעת שיש עליה חותם חייבת חטאת אלמא דלאו תכשיט היא לאשה ואע"ג דתנינן בפי"א דכלים תכשיטי נשים טמאין וקחשיב התם לטבעת בין שיש לה חותם בין שאין לה חותם מתני' דידן ר' נחמיה היא כדלקמן דס"ל כטבעת הלך אחר חותמה דעיקר טבעת היא בשביל החותם ואין דרך של אשה לחתום ולשאת כתבים והלכך חייבת חטאת דלאו תכשיט הוא לה והא דתניא התם דיש עליה חותם נמי תכשיט לאשה הוא רבנן היא: דתנינן

שנויי נוסחאות (שו"א) פיאה גדיו פואה (שוב"ג) מוי גדיא מיי. (שו"ג) הנקובה גדיו נקובה. (שו"ד) בכוליר ולא בכובלת גד"ו בבובליר ולא בכובלת. (שו"ה) פליימון גד"ו פילייטון יותן נסמון). (שו"ו) בכיבלת גדו בכובלת. (שו"ג) חייב גד"ו חייבת.

כבר לאדן

אי משום תכשיט הוא דניאל טפר מ"ע. פירש משום לא ילבש גבר לאסר דמ"ל וכתיב והמניכא וכו':

טוב ירושלים

והא פני שופרים סיו שיר שופין מימישים. סכנה פלוגה בגמטות כצ"ב. ופי' גבגבי שם פ"ו ג' ופ"ק כאן:

(עיטורי ירושלים הנינא) מבה שנתרפאת ס' עמ"ש סב"י (פי' פב"ח):

עין משפט נר מצוה

סג [illegible]

סד [illegible]

סה [illegible]

מסורת הש"ס

תורה אור

ברם הכא טפילין יוצאין בכך. מחלפה שיטתין דרבנין. דתנינן תמן וחכמים פוטרין בטובלת ובצלוחית של פלייטון. הא במחט הנקובה חייב. ודא היא אומן באומנותו חייב. אמר רבי אבין תיפתר באשה גודלת. רבי אחא בשם רבי אבא בר רב נחמן דר' נחמיה זו היא. *דתנינן תמן [א] טבעת של מתכת וחותם שלה של אלמוג טמאה. [ב]טבעת של אלמוג וחותמה של מתכת טהורה. תני דרבי נחמיה מחליף וכן היה ר' נחמיה אומר בטבעת אחר חותמה [ג]בסולם אחר שליביו. בקולב אחר מעמידיו ונעול אחר סנייריו. א"ר אי"א תיפתר דברי הכל בשהוציאה לחתום בה. ר' שמואל בשם ר' זעירא היתה עשויה לכך ולכך הוציאה לחתום בה חייב. הוציאה לשם תכשיט פטור אף על החותם שאף החותב טפילה [ד]תכשיט:

הלכה ד מתני' [ה] *לא יצא האיש לא בסייף לא בקשת ולא בתרים ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת רבי ליעזר אומר תכשיטין הן לו וחכמים אומרים אינן לו אלא גנאי שנאמר [ו]וכתתו חרבותם לאיתים וחניתותיהם למזמרות. [ז] בירית טהורה ויוצאין בה בשבת כבלים טמאין ואין יוצאין בהן בשבת:

גמ' *כתיב [ח]וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים. מלמד שהיו מזוינים בחמשה עשר מיני זיין. ואיזו היא האלה. מן מה *דתני רבי יעקב בר סיסי ר' יוסה טאימתי תורמין את הגורן משתייקר האלה. הדא אמרה · כמין דייקרן. *ומה טעמא דר' אליעזר [ט]חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. מה מעמון דרבנן וכתתו חרבותם לאתים. לאטין. וחניתותיהן למזמרות. למגזיין. רבי חייא בשם ר' יוחנן *בירית כל שהיא יחידית. כבלים כל שהשלשלת בנתים. ר' יהודה אומר *בירית זו אצעדה. דמר רב יהודה [י]ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז לכפר על נפשותינו לפני ה'. אצעדה זו פרופסלה. צמיד שירייא. כמה דאת אמר [כ]והצמידים על ידיה. טבעת. עוזקייאי. עגיל. קדשייא. כמה דתימר [ל]ועגילים על אזניך. וכומז יש אומרים *זה טפוס של רחם. ויש אומרים זה טפוס של דדים. כתיב [מ]ביום ההוא יסיר ה' את תפארת העכסים. קורדיקיה

קרבן העדה

ברם הכא. אבל כאן טפילים הקטנים בני החייטין א"כ כל שאינן חייטין גנערין יוצאים כמחט אבל שאר החייטין אין יוצאין בהן לכך פטורין: דתנינן תמן. בסיפא דמתני': הא במחט הנקובה. מודים חכמים לר"מ דחייבת: ודא היא. ואלו הכא אומרים חכמים דאומן דרך אומנתו חייב אבל שאר כל אדם לא: תיפתר. תפרש למתני' באשה הגודלת שער כמחט והוה כאומן דרך אומנתו: ופריך דרבי נחמיה היא. מתניתין ולא כרבנן דקתני ולא בטבעת שיש עליה חותם משמע דלאו תכשיט הוא: דתנינן תמן. בפרק י"ג דכלים: של אלמוג. הוא קור"ל והוא צומח בקרקעית הים ובעת יציאתו מן הים הוא רך מאוד ואז חוקקין בו מה שירצו ואח"כ האויר מקפיא אותו ויעשהו דומה לאבן: טמאה. דטבעת עיקר והוה ליה פשוטי כלי מתכות: טהורה. דה"ל פשוטי כלי עץ: רבי נחמיה מחליף. דסובר דעיקר טבעת הרעתא דחותם הוא והגל הולך אחר החותם: הלך אחר שליבותיו. והן התוקן שבאמצע הסולם שאילולי שליבותיו אותן שני עצים שבצידי הסולם לבדם מה טומאה מקבלים פשוטי כלי עץ ניהו אלא מי גרם להיות כלי לקבל טומאה השליבות לפיכך הלך אחר שליבותיו ל"א בסולם הלך אחר שליבותיו אם הם ממתכות מקבל הסולם טומאה דהיינו מבוי ליה כלי ופשוטי כלי מתכות מקבלין טומאה: בקולב. הוא כמין עמוד רחב מלמטה ודק מלמעלה ומיטלטל והחנוני מעמידו לפני חלון חנותו ומסמרים תחובין בו ותולין בהם אבנטים ורצועות למוכר וי"מ ממיני תכשיט הוא להכניס קול כדורך נת ומחוקן במסורי' ויטמיעין קול: ונעול אחר סנייריו. המנעול שסוגרין בו הולכין אחר הקליות שבו שמתנין את הנקבים וויתר כ"ל לגרום ובעול אחר סנייריו וה"פ הנעל שלהם לא היה פגום כשלני אלא חלוק ונוקבים בו שני נקבים וביניהם כשעור טורף השור ותוחבין בהן שתי יתידות והם סמניירו [illegible] הם של נחכות טמאים: תיפתר. תפרש דמתני' אתיא כדברי הכל ואיירי בשהוציאה האשה לחתום דאז ודאי חייבת כשיש עליה חותם: היתה עשויה לכך ולכך לתכשיט ולחתום בה:

הלכה ד מתני' לא באלה. מקל של מתכות וראשו עבה: תכשיטין הן לו. וטעמו מפרש בגמרא: שנאמר וכתתו וגו'. כלומר שיהו בטלין לימות המשיח ואי תכשיטין הן למה הן בטילין לאו לגוי בעלמא: בירית. מפרש בגמרא: טהורה. אינה מקבלת טומאה: ויוצאין בה. דלא שלפא ומחויא שלא יראה שוקה: כבלים טמאין. בגמרא מפרש:

גמ' שהיו מזויינים וכו'. ה"ג מלמד שהיו מזויינים בחמשה מיני זיין. והן החמשה השנויים במשנתינו ודייק ליה מדכתיב וחמושים ולא כתיב וחלוצים אלא לדרוש בו לשון חמשה: ואיזו היא האלה. השנויי' במתני' דלעיל: הדא אמרה. זאת אומרת האלה הנשנית כאן היא כמין רחת הנקרא דקר ויש בראשו יתדות שמהפכין בו התבואה וכן אלה כלי זיין שיש בראשו כמין יתדות לטעגן באויבים: ומה טעמא דר"א. דאמר תכשיטין הן לו: הודך והדרך. הוא החרב שעל ירכך ש"מ דתכשיט הוא לו: לאטין. היא מרא: למגזיין. לגזוז זמר ושחת: כל שהיא יחידית. לרגל א': כל שהשלשלת. בין שתי רגליה: פריפסלי. תלי כתם שמניחין הנשים ברגליהן ונקרא אצעדה כלשון המקרא מגזרת צעד ולפעמים נם של זרוע נקרא כן לפי שהם עבויים כמו אלה וכן שירייא דכסמוך: קדשייא. נזמי': זה טפוס של בית הרחם. ודרש כומז נוטריקון כאן מקום זימה: זה טפוס של דדים. שאף שם מקום זימה: קורדיקייא

פני משה

דתנינן תמן. בפי"ג דכלים עד התבאר את המתכות מנא דהמתכות הוא העיקר והיתכות המשתכת את המן טהרה כילד וכו' טבעת של מתכת וחותם שלה של אלמוג והוא עץ קורא"ליו בלע"ו טמאה דהטבעת היא העיקר והחותם אינו אלא כמבטב בלה ואם הטבעת של אלמוג והחותם של מתכות טהורה דהעיקר של עץ ריח ופשוטי כלי עץ טהורין דמקים מושב החותם לאו בית קיבול מיקרי שאין בית קיבול אלא העשוי לתלאות בו וזה ככר ומולא היא. ותני עלה ר' נחמיה מחליף. דתני בתוספתא בכנא יוליעא דכלים פ"ג טבעת של מתכות וחותם שלה של אלמוג ר' נחמיה מט"ר וטבעת של אלמוג וחותמה של מתכות טמאה וכן היה ר"נ אומר וכו' בסולם אחר שליביו תם השליבין של מתכות טמא ובקולב הלך נ"כ אחר שליביו והכי הוא בתוספתא וכאן הוא ט"ס דאחר מעמידיו אליבא דחכמים הוא קולב הוא עץ ארוך כמעמידין לפני החנות ויש בו יתידות ומסמרין תקועין לתלות בהן איזה דבר. ונעול אחר סנייריו והן סתלוניו יתידיו התקועין בו וא"כ מתני' כר' נחמיה וכדאמרן: תיפתר. למתני' כדברי הכל דאיירי כשהוציאה לחתום בה כלומר שנתנה על ידה שיהא מוכן לחתום בה לעת הצורך ויצאת כך בשבת דבכה"ג לפי' לרבנן חייבה דלאו לתכשיט נתכוונה להיות על ידה והוי כהוצאת דבר שאינו תכשיט: היתה עשויה לכך ולכך. טבעת שהיא עשויה לתכשיט להתקשט בה ולפעמים לחתום בה אם הוציאה בתחלה מיכנת לחתום בה חייב ואם לתכשיט פטור אף על החותם לפי שבטבוע אף החותם טפילה היא לתכשיט:

הלכה ד מתני' לא יצא האיש וכו'. תרים הוא מגן אלה הוא עשוי כמין דקר שמעלין אותו בארץ ויוצאין בו גם כן ביתלחמה ורומח הוא של ברזל ותקוע בעץ וכל אלו אינן דרך מלבוש לפיכך אם יצא חייב חטאת אבל שריון וקסדא ומגפיים דלעיל בהלכה ב' פטור משום דדרך מלבוש הן: ר"א אומר תכשיטין הן לו ואינו חייב חטאת עליהן. בגמ' וכתתו חרבותם לאתים וגו' ואם הן תכשיטין מפני מה יבטלו לעתיד: בירית. זו שעשויה כמין אצעדה ומדבקת אותה סביב שוקה מזה ומזה ותולין בכלים כיניהם והן תלויין בהבירית והכבלים עשוין לאלו הבתולות שפסיעותיהן גבות כדי שיהקלרו ולא יהיו נישרות בתוליהן ולפיכך הבירית היא טהורה שהיא תכשיט לכבלים ולאו כלי היא כפ"ע ויוצאין בה בשבת דלא היישינן שמא תפול ותביא בידה מפני שהיא דבוקה לבשר אבל הכבלים כלים הוי וטמאין ואין יוצאין בהן בשבת דשמא יפלו מן הבירית ותביא אותן בידה בר"ה:

גמ' כתיב והחמושים וגו'. איידי דאיירי במתני' בכלי מלחמה מייתי לה הכא ודרים בחמשה עשר כלי זיין מדכתיב והיישים דהחיישים הוה משמע תרי פעמים חמשה דהיינו המשים מיס בחמשה ומדכתיב יחמושים להביא עוד פעם אחד חמשה: ואיזו היא האלה. וכו' לעיל בפ"ק דמעשרות בהלכה ו' מאימתי חירמין את הגורן משיעקר האלה פי' דאלה כמין דיקרן הוא ותוחבין אותו בקרקע לעמוד הגורן סביבותיו וכשעוקרין אותו עושין כרי מן הגורן והוקבע למעשרות: חגור חרבך וגו'. אלמא דלהדר היא עשוי' לאתים כמו לאתין שאן ברזל ארוכין שקוצרין בהן מרחוק: למזמרות למגזיין יכך תרגומי שבן הברזל הקצר שתופסין אותו ביד לגזור דבר הקרוב לו: יחידית. על שוק אחד וכבלים בוחן שהבירית על שתי שוקיה והשלשלת בינתיים: בירית זו אצעדה וכו' פרופסלה. כך היא נקראת לאצעדה שבשוק: עזקייא. שנותנין על היד כמה דאת אמר וכו': עוקייא קדשייא. תרגום שלהן: קורדיקייא

גליון הש"ס

[illegible]

שנויי נוסחאות [illegible] בכובלת נ"ו בכובלת. (ו"נ) פליטון נ"ו פליימון ונר"ל פילימוס. במחט הנקובה נ"ו במחט שאינה נקובה. (ו"י) אבין נ"ו אבון. גודלה נ"ו גירלת. (נ"ה) בחמשה עשר מיני נבי"ל בחמשה סיני. (ש"נ) סיסי נ"ו סוסי. (ק"נ) פרופסלה נ"ו כרופסלה. (ו"ג) עיזקייאי נ"ו עיזקייא.

מערכת הערוך ח"בוהם לאתים לאטין, כערוך (ע' פנין) תרבותם לאתים תרגום לאטיין. [ע"ג ל, קדשייא פי' נזמי האזן. ויערוך (ע' יד ו"י) והנזמים אשר באזניהם (כ"ל) תרגום וקדשיא דבאדניהון

עמודי ירושלים

לאתים לאטין ע' יפ"ע וע"מ ולא ראו כערוך (ערך אטיין) שכ' וכתתו תרבותם לאתים תרגמו לאטיין במה אשה ירושלמי עכ"ל נראה שנ"ל וכ"ה בנמה אשה ירושלמי וא"כ נ"ל הכא לאטיין:

טוב ירושלים

טבעת של אלמוג ט' פי' ק"ס נזירין ד"ה בטבעת של אלמוג. פי' נפי' מגלה הרופים [illegible]

[illegible]

מסורת הש"ס | עין משפט

קרבן העדה

קורדיקייא. מנעל של עץ: שלטוניה. שמניחים על המצח: עונקייה. ענקים לגרגרת: הנטיפות שלמיני. קשור של מיני נימוף העשויין להרית בהן: שיראין. בגדי משי: בלנדיא. בגד שמשימות הנשים על ראשן ומכסות בו כל הפנים שאין נראה אלא העינים וקושרות מלמטה: קרקישא. תורה אור פעמונים שקושרות ברגליהן כנופן להשמיע קול: תרגום עקילס. הוא אונקלוס: אסטומוכריאה. ובערוך גרס אסטומכא והוא הכיס שנותנין על האסטומכא: דבר שניתן על בית הנפש. שהוא בגד שכנגד הלב שהוא משכן לנפש: בית הלחישה. הוא האזן שמלחשין בו: ה"ג הטבעות עוקייא: פריזומטא. טליתות: קולבין ומעפרון. מיני עטיפות שמעטפין בהן הראש: סבניין רברבן. סדינים גדולים: זונרין מציירין. מכנסיים או כלי זיין וי"מ אזורות: אולוסריקא מציירין. מלבוש מוזהב מצוייר: ויצר אותו. משמע ליה שציירו בציורין כן פי' בי"מ ואם לפרש כן וכ"ל שהגירסא שלפניו עיקר אולוסריקא מציירין והן בגדים שקושרין אותן כנגד פעמים והוא מלשון צרור וחתום ומייתי מקרא דויצר אותו בחרט: גלגלייה. הוא האבנט שחוגרין בו האדם והוא מענין הגליונים וי"מ תכשיט של משי והן גדילות: אולרייא. בגד גדול שמלבישין בו הראש: לסוטה. רדיד של זהב שמכסין בהם הסרבל שהאשה מתעטפת בו:

הלכה ה מתני' בחוטי שער. שקולעת בהן שערה: בין משלה. תלושין: בין משל בהמה. כגון של סוס דהכא ליכא למיחש דלמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושרי להו ואתיא לאחוויינהו דהא קי"ל דחוטי שער אין חוצצין: שהן תפורין. לסבכה דתו לא שלפה להו לאחויי כדי שלא תתגלה שערה: לחצר. אכבול ופיאה נכרית קאי דאסרינן לעיל לנפוק לרשות הרבים ואשמועינן הכא דלחצר מותר שהתירו לה חכמים שני תכשיטין אלו בחצר שלא תתגנה על בעלה: פיאה נכרית. קליעת שער תלושה ומחברה על שערה עם קליעתה שתראה בעלת שער: במוך שבאזנה. שעושה לבלוע לחה של צואת האוזן: שבסנדלה. למעניג: לנדתה. באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדיה א"נ שלא ישול על בשרה ותייבש עליה ונמצא מצטערה: פלפל. פלפל ארוך טוחנת בפיה אשה שריחה רע: גרגר מלח. כמו גרגר מלח לרפואת חולי שניים: שן תותבת. מפרש בגמרא: **גמ'** ובלבד שלא תצא זקנה בחוטי שער של ילדה ולא ילדה בשל זקנה. דלבנות ע"ג שחורות או שחורות ע"ג לבנות מחוכין הן ואתי לנשלף: הבנות יוצאות בחוטין. שקולעת בהן שערה: אפי'. השערות והחוטין כרוכין על צוארה מותרת לצאת בהן ומשמע דוקא קטנה אבל גדולה בכה"ג אסורה משום דדמיא לזקנה: אפי' שאינה יכולה להביא חוטה לשערה. שהשערות קצרות כל כך שאינן מגיעין עד חוטמה א"נ ה"ג שאינה יכולה להביא חוטה לשערה וה"פ דקשיא ליה א"כ כשהחוטין כרוכין על צוארה נמי ניחוש דלמא מחייכי עלה כי היכי דחיישי' גבי ילדה בשל זקנה דאין דרך לצאת בחוטי שער בצוארה ומשני התם איירי שאינה יכולה להביא כל החוט לשערה ומותר החוט היא כורכת על צוארה ולא מחייכי עלה ומה"ט כאן בשל ילדה לזקנה ובשל זקנה לילדה: לא תצא ילדה בשל זקנה. שכבר נדלו שערותיה והן שחורות ע"ג לבנות ולכך אסורות: כל שהוא תושב בשיער. כלו' שכרכה שערות זו ע"ג זו עקרא פיאה אע"ג שאינה קלה הראש כשם פיאה בכל מקום:

עודריה

קורדיקייה. כמה דתימר וברגליהם תעכסנה. השביסים. שלטוניה. כמה דאת אמר שבים של סבכה. הסהרונים עונקיה. כמה דאת אמר ויקח את השהרונים אשר בצוארי גמליהם. הנטיפות שלמיני. השירות שיראין. והרעלות. בלנידייא. הפארות. כליליא. כמה דאת אמר פארכם על ראשיכם. והצעדות פרופסלה. הקישורים קרקישיה. ובתי הנפש. תירגם עקילס אסטומוכריאה. דבר שניתן על בת הנפש. והלחשים קדשיא. דבר שהוא נותן על בתי הלחישה. הטבעות היזקייא. ניזמי האף דבר שהוא נותן על נב החוטם. המחלצות. פירזומטא. המעטפות. קולבין ומעפרן. הטטפחות. סבניין רברבן. והחריטין זונרין מציירין ואולוסריקא מציירין. כמה דתימר ויקח מידם ויצר אותו בחרט. הגיליונים. גלגלייה. הסדינים. סדיניא הצניפות אולרייא. כמה דתימר ואומר ישימו הצניף הטהור על ראשו. וכתיב והיית עטרת תפארת ביד ה'. וצניף מלוכה בכף אלהיך. הרדידים לסוטה כמה דתימר נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות:

הלכה ה מתני' יוצאה אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חבירתה בין משל בהמה ובטוטפת ובסנבוטין בזמן שהן תפורין בכבול ובפיאה נכרית בחצר ובמוך שבאזנה ובמוך שבסנדלה ובמוך שהתקינה לנידתה בפלפל ובגרגר מלח ובכל דבר שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן בתחילה בשבת ואם נפל לא תחזיר שן תותבת ושן של זהב ר' מתיר וחכמים אוסרין: **גמ'** אנן בר' איתא אמר קומי רבי יהודה מנשייא בר מנשה ירמיה. ובלבד שלא תצא. לא ילדה בשל זקינה ולא זקינה בשל ילדה. והתנינן הבנות יוצאות בחוטין. ר' בא בשם רב יהודה אפי' כרוך על צווארה. ר' שמואל בשם ר' זעירא תמן אפי' שאינה יכולה להביא הוטמה לשערה יוצאה היא. ברם הכא לא תצא לא ילדה בשל זקינה ולא זקינה בשל ילדה. א"ר אבהו כל שהוא תושב בשיער נקרא פיאה. ר' ינאי זעירא נפל

עודריה

פני משה

קורדיקייא. המנעלים והיו מטילין ש"ן אפרסמון כהן יבשביו יוצאות היו מחיוין במקום שהיו רואין בחורים לאכנים יצה"ר בהן כמה דאת אמר וברגליהם תעכסנה לשון ארס כארס נחש בכעוס: שלטוניה. זה שמשימין על ראשיהן והוא כמין ציור על השבכה כמה דאת אמר וכו' נסב"ח דכלים: עונקייה. של הצואר: השירות. והן ששוין כעין נפישות על בגדי שיראין: בלנדייא. שמשימין למעלה על בגדיהן: תפארתם כליליא וכו'. וכן מפרש לטוליה דקרא ורובן מן התרגום ויש שהוא כך בלשון יונית ובלמ"ז אחר: קולבין ומעפרן. הוזכרו במשנה בפכ"ח דכלים והקולבין וכו' והן כמין ארג וסיני סודרין: סבניין רברבן. סדינים הגדולים ומטיירין: זונרין וכו'. מיני ציורין על הבגדי פשתן: אולרייא. מלנפת של הראש: הרדידים. נקראין ליסוטא והן מתיני תכשיטין שלפניה:

הלכה ה מתני' יוצאה אשה בחוטי שער. הקשורים לה על ראשה בין חוטי השער משלה וכו' משום שהתים כאין כאן וליכא למיחש דילמא איתרמי לה טבילה של מצוה ותתיר אותן ותביא אותן בידה. לפי שאלו אינן חוצצין ואינה צריכה להתירן: בזמן שהן תפורין. בשבכה: בכבול. שהיא כיפה של צמר שתחת הטוטפת: ובפיאה נכרית. זה פיאה של שער אחר שמשימין לה על הראש להנאות שערו מראשו או למי שאין לו שער הרבה ומותר לצאת באלו הנים בחצר שאינה מעורבת והתירו חכמים באלו הנים כדי שלא תתגנה על בעלה וכלפריסית כריס סרקין: ובמוך שבאזנה. לבלוע ליחה האוזן ובסנדלה שלא יזיק לכף רגלה ודוקא כשהן קשורין באזנה או בסנדלה דאי לאו הכי חיישינן שמא יפלו ותביאם בידה: ובמוך שהתקינה לנדתה. ומשימה באותה מקום לבלוע הדם שלא יטנפו בגדיה וזה מותר אע"פ שאין המוך קשור ואפי' עשתה לו בית יד שאם יפול המוך הזה אינה מביאה אותו מפני מאיסותו: בפלפל ובגרגיר מלח ובכל דבר וכו'. שאיתנת אותן בפה מפני ריח הפה: שן תותבת. שנותנת במקום השן שנפל ויש שעושין אותו של זהב ומושיבין במקום השן: רבי מתיר. דלא חיים דילמא שלפא ומחויא לפי שגנאי היא לה: וחכמים אוסרין. דילמא חזו לה ומחייכי עלה ושלפא ואתיא לאחויי והלכה כחכמים: **גמ'** אנן בר איתי אמר וכו' משום מנשייא בר מנשייא ירמיה. דהא דאמרינן בשל חבירתה ובלבד שלא תצא לא ילדה וכו' וקס"ד דטעמא דהואיל ואינן שוין הן לא מיהדק שפיר ודילמא נפיל ואתי לאחויי והלכך פריך והתנינן במתני' דלקמן הבנות יוצאות בחוטין וא"ר בא אפי' כרוך על צוארה והתם מסתמא לא מיהדק הוא דאין האשה חולקת עצמה בחוטין ואפ"ה לא חיישי': תמן אפי' שאינה יכולה להביא חוטמה לשערה. תוספתא מלשון מיים ותוסס בו הוא כלומר אפי' שאינה יכולה לחסור ולקשור ולהפוס היטב לשערה זה אפ"ה יוצאה היא וכן בחוטין שבצוארה דלא נעשה דלא מיהדק אתיין הכא אלא כדמסיק: ברם הכא וכו'. כלו' אבל הכא אמרי' ילדה בשל זקנה וכן איפכא לא ומעמא אחריא הוא דלמא מחכו עלה ושקלא ואתיא לאחויי: כל שהוא תושב בשיער. שהיא נותן בשער ומתיישב בו להיות תכוון כמו שערו נקרא פיאה וכ"מ לענין פיאה נכרית שאמרו שיוצאה בו בחצר שצריך להיות תושב בשיער: נפיל

עודריה

גליון הש"ס

רידב"ז

חנן בר אתי קומי רבנן יהודה בר מנשה בר ירמי' ובלבד שלא תצא לא ילדה בשל זקינה כו' והא תנינן הבנות יוצאות בחוטין ר' בא בשם רב יהודה אפילו כרוך על צוארה פי' אע"פ שאין דומין לשערה והו"ל כילדה בשל זקינה כו' ופריך תמן שאינה יכולה להביא חוט שדומה לשערה היא יוצאת בהם הכא בלבד שלא תצא ילדה בשל זקינה פי' משום דמגנייא סהם ואתא לשלופיי. כן גי' הרמב"ם ז"ל ופירושו:

שמואל

שינויי נוסחאות (ט"ג) דסהרונים עונקיה נמקרא השהרונים עונקיה. (ט"ד) הסהרונים נמקרא השהרונים. (ש"ו) דפארות נמקרא "הפארים". (ט"ס) אסטום ברית גל"ו אסטימוכריאה. בת נפרי"ל בית. (ט"י) נתון על בתי גל"ו ניתן על בית. (פי"ט) היזקייא גל"ו עיזקייא. (טי"נ) נתון גל"ו נתון ונכבי"ר ניתן. פירזומטא נפרי"ל פריזומטא. (ט"נ) קולבין גל"ו קילבין. (פו"ד) ותתרימין נמקרא "והחריטים". (פו"ל) אנן בר' נפרי"ל חנן בר וגל"ו אנן כרבי. (פו"ח) איטא אמר קומי רבי יהודה מנשייא בר מנשה ירמיה ובלבד נפרי"ל אמי א' קומי רב יהודה בש' מנשה בר ירמיה ובלבד. (פי"ו) חוטמה נפרי"ל חוט רוטה. (פו"ס) שהוא נפרי"ל שהיא.

מערכת הערוך

כת"ש (פ' קרדים) מביא פי' תר"ת בפסתים (ג"ס פ"א) קורדקיסין מנעל של עץ הוא מגדי (סנדל) עי"ש. [השביסים] שלשונית כו'. בערוך (פ' שבים) השביסים שרשפיא כמו דתימא שבים של שבכה (פי' פס"ט). [הסהרונים] עונקיה כו' בערוך (ערך סכלון) נ' מיניקת כמה דא"א (טופסים מ') ואת הסהרונים אשר בצוארי גמליהם והם סניכה דרותבא (ספיר ל"ב) (וסי' מיניקיה רביד פוזב על הגוזר. פמ"ש פ"ס). [כליליא]. בערוך (פ' כלל א') פירש נער. [פרופסלה] בערוך (נ' פרפסילה. וז אצעדה. [המחלצות] פירזומילא. בערוך (פ' פרזומט פ') המחלצות פריזומא (בפס"ט פירס כלשון יונית שנר פי"ס). [והחריטין] זונרין מציירין בערוך (סדך זנר) חעור נתנה לבנעני (ספלי ל"ס ל"ד) תרגום וזינארא (ת"ג זוונלזא) יהבת לכנעניא. מציירין כבאמורת (סמות ל"נ ד') ויקח מידם ויצר אותו בחרט:

טוב ירושלים

סבניין רכבן כו' ... ; והתנינן הבנות יוצאות בחוטין ... ר' בא בשם ...

עודריה דאודניה בעא מיחורתיה בשבתא. ונערו בו חביריו משום תכשיט. רבי ינאי סבר מימר שמן הוא שהוא מרפא. וחכמים סברין מימר מוך הוא שהוא מרפא. ולא כן *אמר רב יהודה בשם רב זעירא החושש אזנו נותן שמן ע"ג ראשו ולוחש ובלבד שלא יתן לא ביד ולא בכלי. רבי ינאי סבר מימר הלכה כר' יוסי. וחבריו סברין מימר אין הלכה כר"י. ולא כן אמר ר' בא בר כהנא רחב"א בשם רב הלכה כר"י. ר' ינאי סבר מימר אדם לא עשו אותו כקרקע. וחבריי סברין מימר אדם כקרקע היא. ולא כן א"ר זעירא עשה לו רבי חייא ב"א בית יד למוך שבאזנו. סברין מימר אדם כקרקע הוא. וכיני. אלא כיני ר' ינאי סבר מימר אין שכיח ומהלך בהן ד"א. וחבריי סברין מימר שכיח הוא ומהלך בהן ד"א. א"ר מנא שמעית טעם מן ר' שמואל בשם ר' זעירא ולא אנא ידע מה שמעית. מיי בדון. אמר רבי יוסי *מסתברא בשן של זהב שעמדה לה ביוקר לא תצא די נפלה ומחזרה ליה. שן תותבת מה אית לך. עוד היא מבהתה מימור לנגרא עבד לי חורי היא נפלה ליה ומחזרה ליה. רבי יסה ורבי אמי רד חשש שיניה והורי ליה חבריה. חד חשש אודניה והורי ליה חבריה. ולא ידעין מה אמר דא ומה אמר דא. מן מה דרבי יסא שאל לאסייניה דרבי יעקב בר אחא מה עבידא שיניה דרבי יעקב בר אחא חבירינו. מן מה דלא אמר ר' יסא לא בטלה מן יומוי הוי הוא דהורי לשינא. ר' ינאי פתר לה בפילפל ובגרגר מלח. וחברוי פתרון ליה על כולהן:

הלכה ו מתני' *יוצאין בסלע שעל הצינית הבנות יוצאות בחוטין אפילו בקיסמים שבאזניהן ערביות יוצאו' רעלות ומדיות פרופות וכל אדם אלא שדיברו חכמים בהוה:

נמ'

פני משה

עודריה דאודניה. שהיה לו מוך מבול בשמן באזנו לרפואה ונפל משם ורצה להחזירו בשבת וגערו חביריו ולא הניחוהו להחזירו: משום תכשיט. כלומר משום גזירת תכשיט דלהע"ג דהאי לאו תכשיט הוא גזרו בו כמו דגזרו שלא לצאת בתכשיט א"נ האי משום תכשיט שחולה הוא וכי משום תכשיט הוא ואמאי גערו בו ומפרש לה דהיינו פלוגתא ובהא פליגי דר' ינאי סבר שמן הוא שהוא מרפא ולא המוך והלכך רצה להחזירו דתכיון דאינו נותן עכשיו שמן עליו לא מיחזי כמתכוין לרפואה בשבת כמה שמחזירו וחכמים שגערו בו סברי מימר דמוך הוא שהוא מרפא ואסור: ולא כן וכו'. כדאמרי' לעיל בפ"ב דמעשר שני בהלכה א' וכן גרסי' לקמן פי"ד בהלכה ג' דאם חושש באזנו נותן שמן ע"ג ולוחש כדרך שלוחשין להפלות גידי אזנים וא"כ אפילו ליתן שמן לא חששו והיאך אמרת דבהא פליגי אם השמן או המוך הוא מרפא: ר' ינאי וכו'. כלומר

[illegible]

סבר דהלכה כר' יוסי ומילתא דר' יוסי ורבנן תנינן לקמן בסוף פ' כל הכלים כל כיסוי הכלים שיש להן בית אחיזה ניטלין א"ר יוסי בד"א בכיסוי קרקעות אבל בכיסוי כלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת והאי מוך לא יש לו בית אחיזה וס"ל לר' ינאי דהלכה כר' יוסי וא"נ בית אחיזה וככיסוי כלי הוא וניטל בשבת וחביריו שגערו בו ס"ל דאין הלכה כר' יוסי וצריך בית אחיזה ולפיכך לא הניחוהו: ולא כן וכו'. התם בסוף הלכה קאמר רב חייא בר אשי בשם רב דהלכה כר' יוסי ואמאי נערו בו: ר' ינאי סבר מימר וכו'. אלא דכ"ע ס"ל הלכה כר' יוסי ובהא הוא דפליגי דר' ינאי ס"ל דאדם לא עשו אותו כקרקע אלא ככלי והאי מוך שבאזנו ככיסוי כלי הוא ולר' יוסי א"נ בית אחיזה וחביריו שגערו בו ס"ל דהאדם כקרקע הוא ובכיסוי קרקעות לא פליג ר' יוסי וס"ל נמי דצריך בית אחיזה: ולא כן אמר ר' זעירא וכו'. דר' חייא בר אשי היה חושש באזנו ועשה לו בית יד לתוך שאזנו כדי שיוכל ליטלו ולהחזירו בשבת משום דסברין אנן לומר דאדם כקרקע הוא ולכ"ע צריך בית אחיזה וקשיא לר' ינאי: וכיני בתמיה וכי כן היה דעתו להחזירו כשאין לו בית יד דזה היא דלא כמאן. אלא כיני אלא כך היא מסקנא דהאי מילתא ביאו דפליגי ר' ינאי וחבירין דר' ינאי סבר אין שכיח כלומר דאין חוששין שמא ישכח ויהלך ארבע אמות כשהוא בידו הלכך נוטל ומחזיר וחברוי סברין דחוששין לכך והלכך גערו בו שלא ירגיל עצמו ליטול ולהחזיר וזה שאפל מחליו לא הניחוהו להחזירו כדי שלא יעשה אחר כך כמו כן וליכלו כדי להחזירו: שמעיה ספס. שמעתי טעם אחד מן ר' שמואל בשם רבי זעירא על דבר שאינו שן תותבת ושל זהב דהחכמים אוסרין ולא ידעתי מה ששמעתי: מאי כדון. ומאי טעמא להאי מילתא: א"ר יוסי מסתברא. היא דטעמא שאסרו בשן של זהב מפני שעמדה לה ביוקר והלכך לא תצא דדילמא ניפל מתנה והיא רוצה להחזירה ובין כך אתיא לאתויי בידה שן תותבת מה איכא לך טעמא דוה לא עמדה לה ביוקר שהוא שן אחר כמו השן שהיה לה: עוד. גם לזה היכא טעמא: לפי שהוא מבהתה. בושה לומר להנגר תעשה לי שן אחר ורוצה היא לקיים זה בעצמו מה שכבר עשוי לה ושמא נופל ממנה והיא ממקפה להחזירו ודילמא אתיא לאתויי: חד חשש שיניה וכו'. לאחד היה לו מיחוש שיני בשבת והורה לו חבירו היתר ולאחד היה לו מיחוש באזנו והורה לו חבירו היתר ולא ידענו איזה מהם הורה זה ואיזה הורה זה: מן מה דר' יסא שאל. לאסיא של ר' יעקב בר אחא מה עושה שן דר' יעקב חבירנו שהיה לו מיחוש בו יעשה לו הרופא רפואה בשבת וכן מן מה דאמר ר' יוסי לא בטלה השן שלי להשבח מימי שלא

[illegible]

לא מיחה בהרופא אלא ששאל לו מה הוא עושה היתר שמשית לו איזה דבר לרפואה וכן מדאמר השן שלו לא ביטלה שבת מימיו ש"מ דמי שיש לו מיחוש בשן מותר לו לעשות רפואה בשבת דהוי כמכה של חלל אם נתקלקל: ר' ינאי פתר לה. להא דקתני במתני' ובלבד שלא יתן לכתחלה בשבת דוה קאי על פלפל וגרגיר מלח דיותר ניכרין הן שמתכוין לאיזה רפואה אבל לא על כל דבר שיתן לתוך פיה. וחברוי פתרין לה על הכל שלא יתן לתוך פיה לכתחלה בשבת:

הלכה ו מתני' יוצאין בסלע שעל הצינית. התם מפרש לה בת ערבא. והיא מכה שתחת פרסת הרגל וסלע של כסף שיש בו צורה מעלו לה לרפואה והכא מפרש לצינית סודגר"א: הבנות. יוצאות בחוטין בגמרא מפרש אפי' הן כרוכין על צואריהן לפי שאינה חוטה עצמה בחוט ולאו איתרמי לה פבילה מינן חוצין הלכך ליכא למיחש תידי: אפילו בקיסמין. שמשימין בנקבי אזניהם שלא יסתמו דלאו משאוי הן: ערביות. בנות ישראל בערביא יוצאות רעולות מעוטפות ופניהם מכוסות חוץ מן העינים וכורכת קצה הסודר על צואריהן ואלו הכוכבת כארץ מדי יוצאות פרופות שמתעטפות כסודר או כרדיד בטליתה ותולה רצועה בשפה אחת כנגד טבורה ובשפה השנית מתברת אבן או אגוז או איזה מטבע וכורכת כרצועה עליה. וכל אדם מותר אלא שדברו חכמים בהוה שדרך הערביות יוצאות כך ודרך המדיות יוצאות כך: פורפת. מתברת היא הרצועה כתחלה בשבת על האבן ועל האגוז: ועל המטבע. אם פרפה יוצאה בו: ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת. על המטבע לפי שאסור לטלטלו:

נמ'

קרבן העדה

עודריה דאודניה. מוך שבאזנו: בעא מיחזרתי' בשבתא. רצה להחזירו לאזנו בשבת: משום תכשיט. שהוא תכשיט לאיש ולאשה: ר' ינאי סבר מימר וכו'. כלומר ור' ינאי דרצה להחזירו היה סובר: שמן הוא שמרפא. וכבר נתייבש השמן שהיה בתוכו ומלא שמותר להחזירו בשבת כדאמרינן לעיל בפרקין: נותן שמן ע"ג ראשו וכו'. שמעינן דשמן הוא מרפא ולא המוך: ר' ינאי וכו'. כלומר אלא בהא פליגי: הלכה כר' יוסי. דאמר לקמן ס"פ כל הכלים בכיסוי הכלים בין כך ובין כך ניטל בשבת וכיסוי האזן נמי לכיסוי הכלים דמיא ושרי: ופריך ולא כן וכו' הלכה כר' יוסי. ולמה נערו בר' ינאי: אדם לא עשו אותו כקרקע. אלא ככלים ושרי: אדם כקרקע הוא. ובכיסוי קרקעות אף ר' יוסי מודה דאסור: עשה בית יד לתוך שבאזנו. ש"מ דשרי לטלטלו ואיך סברו דאדם כקרקע הוא: ומשני וכיני. וכן הוא דשרי לטלטלו אלא בהא פליגי אם מותר לצאת בו לרה"ר: אין שכיח. לא ישכח ולא ילך בו ד' אמות ברה"ר: שמעית טעם. שמעתי טעם למה אסרו חכמים בשן תותבת ושל זהב ואיני יודע מה שמעתי: מיי כדון. בתמיה דש"ס פריך ומאי הוא הטעם: די נפלה. כשהוא נופל היא מחזרת אותו ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר: שן תותבת. שהוא של עץ מ"ט אסרו חכמים: עוד היא * (הרצועה בכרך ואין הטלית נופל מעליה) מבהתה היא מתביישה לומר לנגר שיעשה לה שן אחר והיא נוטלת זה שנפל ומחזירו ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר: והורי ליה חבריה.

ד"א בשן תותבת וכרבי א"נ לאיסור הורי ליה כחכמים מיהו ראשון נראה: והורי ליה חבריה. לנאת בתוך שבאזנו: לאסייניה. לרופא של ריב"א: מן מה דלא אמר ר' יסה. לפי שלא אמר לא אליכם כודך הקובלים: לא בטלה נ"ן יומוי. לא נתבטל ממנו כאב השיניים לעולם ל"א לפי שלא הורה ליה דמותר לצאת בשבת בשן של תותבת כי היכי דיתרפא ריב"א נטעם ופי' זה נראה עיקר: הוי הוא דהורי לשינא. פי' הוא הצריך להוראת השן וללשון השני ה"פ הרי שהוא הורי על השן שהוא מותר דהל"כ למה נטעם: פתר לה. הא דתנן ובלבד שלא יתן לכתחלה בשבת אפלפל וגרגר מלח לחוד קאי ומשום שחיקת סממנים כיון דלרפואה הוא אבל מוך שבאזנו והשאר הסטויים במשנתנו מותרים: על כולהן. השנוין במשנתנו אסורה ליתן לכתחלה מפני שנראה כמערמת להוציאה:

הלכה ו מתני' סלע. מטבע: צינית. מכה שהיא תחת פרסת הרגל וקושר בה סלע לרפואה: הבנות. קטנות מפרש בגמרא: ואפי'. רבותא קאמר דאע"ג דלאו תכשיט נוי הוא אורחיה בהכי ולאו משאוי הוא: ערביות. נשים ישראליות שבערביא: יוצאות רעולות. דרך ערביות להיות מעטפות ראשן ופניהם חוץ מן העינים וקרי לה בלשון ערבי רעולות: מדיות. נשים ישראליות שבמדי: פרופות. שמעטפות בטלית ותולה הרצועה בשפתה האחד כנגד טבורה ובשפתה השני כורכת אבן או אגוז וקושרת:

גמ'

שנויי נסחאות (ש"א) עודריה כ"י עודריה. (שו"ע) וחבריו כ"י וחבריו. (שו"ג) רחב"א כ"י רב חייא בר אשי. (שו"ז) וחבריי כ"י וחבריו (שו"ח) היא כ"י הוא. (שו"ב) רבי חייא ב"א כ"י רב חייה בר אשי. (שו"ו) וחבריי כ"י וחבריו. (שכ"ז) מה אמר דא ומה כ"י מן אמר דא ומן.

גמ' יוצאין בסלע שעל הצינית פודנרה. רבי אחא בר רבי בא בר ממל אפילו טס. והא תנינן הבנות יוצאות בחוטין. רבי בא בשם רב יהודה אפילו כריך על צוארה. אבא בר בא מפקד לשמואל בריה לא תקבל עליך מתני' אלא אבל לא בקיסמין שבאזניהן. כיני מתני' ערביות יוצאות רעולות מדיות פרופות:

הלכה ז מתני'

פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף בתחילה בשבת: גמ' תני רבן שמעון בן גמליאל אומר לא שנו אלא מטבע ואבן הא באגוז מותר מפני שהוא מיטלטל. אמר רב אדא בר אהבה אתיא דר"ש בן גמליאל כר"מ. כמה דר"מ אמר דבר שהוא מיטלטל מותר. כן ר' שמעון בן גמליאל אומר דבר שהוא מיטלטל מותר:

הלכה ח מתני'

הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר"י ור"מ אוסר אם יש לו בית קיבול כתיתין טמא סמוכות שלו טמאים מדרס ויוצאין בהן בשבת ונכנסין בהן לעזרה כסא סמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן לעזרה אנקטמין טהורין ואין יוצאין בהן: גמ' שמואל אמר יוצאין בו משום סנדל ונכנסין בו לעזרה. רבי ינאי מקשה ויוצאין בו משום סנדל. והוא סנדל נכנסין בו לעזרה ואינו סנדל. א"ר בעא עד די הוות מקשה לה על דשמואל קשיתה על דמתניתין סמוכות שלו טמאין מדרס ויוצאין בהן בשבת ונכנסין

קרבן העדה

גמ' פודנרה. שם חולי: אפי' טס. וסלע דתני במתני' לאו דוקא: לא גרסינן והא תנינן ותגב שיטפא דלישנא דלעיל בפירקין כתובהו לכאן: ואפילו כרוך על צוארה. יוצאה בהן ובלבד שלא יהיו צבועין כי אם הם צבועין חיישינן דלמא שלפא ומחויא ובטבילה נמי איכן חוללין שהמים באים בהן בשל צוארה אינה מהדקת שלא תחנק: לא תקבל עליך מתני'. כפי שהיא שנויה שיוצאות בקיסמין שבאזניהם אלא תני אבל לא בקיסמין שבאזניהם דכיון דלאו תכשיט טי הן חשוי הן: כיני מתני'. כן היא מתני': מדיות פרופות. ולא תיתני ומדיות שנפרש דמדיות יוצאות רעולות ופרופות אלא דמדיות יוצאות פרופות ולא רעולות:

הלכה ז מתני' פורפות. כמו קרסים דמתרגמינן פורפין כל המחבר בגד לחבירו קרי פריפה: גמ' לא שנו. שאין פורפין לכתחלה דוקא אבן ומטבע אבל אגוז פורפין אפילו לכתחלה: והא דקתני רישא פורפת דמשמע לכתחלה קאי על האגוז והא דתני בסיפא ובלבד שלא תפרוף לכתחלה קאי אאבן ומטבע: כל דבר שהוא. בר טלטול לעצמו הוא דמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו כמו אגוז אבל אבן אפי' הקצהו לכך אסור דלאו בר טלטול לעצמו הוא:

הלכה ח מתני' הקיטע. שנקטעה רגלו: יוצא בקב שלו. שעושין לו כמין רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו דמנעל דידיה הוא ולא חיישינן דלמא משתליף ואתי לאתויי: ורבי יוסי אוסר. דחייש דלמא אתי לאתויי שככר יכול לילך ד' אמות בלא הקב דהייט על ידי מקלות שבידו: ואם יש לו בית קבול כתותין. שנחקק בו כדי קבול כתיתין של בגדים רכים ומוכין להניח ראש שוקו עליהם: טמא. מקבל טומאת מגע אבל אם אין לו אלא בית קיבול ראש שוקו ואינו מניח שם כתיתין לאו בית קיבול לטומאה הוא והוה ליה כפשוטי כלי עץ דדומיא דשק בעינן שקיבול שלו עשוי לטלטל על ידו מה שנותנין לתוכו אבל שוקו אינו מיטלטל ע"ג הכלי: סמוכות שלו. סמוכות של קיטע יש קיטע בשתי רגליו מהלך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו: טמאים מדרס. אם זב הוא דהא לסמיכת גופו עביד ומדרס הזב עושה אב הטומאה: ויוצאין בהן בשבת. דתכשיט דידיה הוא: ונכנסין בהן בעזרה. דאע"ג דתנן לא יכנס אדם להר הבית במנעלו הני לאו מנעל נינהו דלאו בראש רגלו הן: כסא. יש קיטע שיבשו וכווצו גידי שוקיו ואפילו על ארכובותיו אינו יכול לילך ועושין כמין כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר ובא על אחוריו והכסא קשור לו מאחריו: סמוכות של אותו קיטע עושה לו סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או רגליו התלויין וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת: ואין יוצאין בהן בשבת. דאיידי דתלו ולא מנחו אארעא זימנין דמשתלפי א"נ לרוב התפרקם מן הרגל נראה כאינו הוא מוליכן או נושאן: ואין נכנסין בהן לעזרה. דמנעל ניהו: אנקטמין. מפרש בגמ': טהורים. מקבל טומאה דאינו לא כלי תשמיש ולא תכשיט: גמ' יוצאין בו. הקיטע יוצא בקב שלו בשבת דסנדל הוא ואפ"ה נכנס בו לעזרה: נכנסין בו לעזרה ואינו סנדל. בתמיה אם הוא סנדל אסור לכנס בו לעזרה: עד די וכו'. עד שאתה מקשה כן אדשמואל הקשי לך מתניתין דתנן סמוכות שלו וכו' יוצאין בהן בשבת ונכנסין

פני משה

גמ' יוצאין בסלע שעל הצינית. ומפרש לצינית שהיא כמין חולי שקורין פודנר"ה: אפי' טס של כסף בלא צורה מעלו לה וקמכר דסלע לאו דוקא. ומשום דסגולתא טפי מהטעם נקט לה: והא תנינן. הכא לא שייך האי לישנא אלא אגב דנקט הכא בריש הלכה דלעיל דמייתי לה לפירכא והא תנינן וכו' העתיקו כאן נ"ע בהאי לישנא ודברי ר' בא הם שייכין כאן לפרש דאפי' כרוך על צוארהן כדפרישית במתני': כיני מתניתא וכו'. משום דקשיא ליה ליצאת דמדיות דמשמע דאלו יוצאות כך ואלו יוצאות כך לדיקא היא דקתני וא"כ מאי האי דקתני וכל אדם וכו' הלכך מפרש דכן צריך למתני' ערביות יוצאות רעולות מדיות פרופות בלא וי"ו דהאי ליצאת לא משמע לדוקא אלא לפי שכך דרכן היא ושייך שפיר למיתני אבתריה וכל אדם וכו': תני. כהדא ברייתא רשב"ג אומר לא שנו דפורפת וכו' אבל לא תפריף לכתחלה בשבת אלא מטבע ואבן הא באגוז מותר לפרוף בתחלה בשבת מפני שהוא מיטלטל בשבת אבל אבן אסור להיטלטל ודינו כמטבע: אתיא דרשב"ג. דאוסר באבן כר"מ דכמה דר"מ אמר דבר שהוא מיטלטל דוקא הוא דמותר ליטלו בשבת לצורך מקומו אבל דבר שאינו מיטלטל אינו ניטל אלא לצורך גופו וה"נ סבר רשב"ג דדוקא דבר שהוא מיטלטל מותר והך דר"מ לקמן בס' כל הכלים מיתנייא במתני' כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך וכו'. ות"ק ר"מ הוא ושלא לצורך מפרש לה התם ש"ם שלא לצורך גופו אלא לצורך מקומו ודוקא דבר שמלאכתו להיתר אבל דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא והאי אבן דמתני' אינו לצורך גופו אלא לצורך מקומו נכרך בו הרצועה הלכך אוסר רשב"ג לטלטל ולפרוף עליו לכתחלה בשבת:

הלכה ח מתני' הקיטע. שנקטע רגלו: יוצא בקב שלו. שהוא עשוי כמין רגל של עץ וחוקקין בו מעט להשים ראש שוקו בתוכו וקסבר ת"ק דמנעל דידיה הויא ואידך פליג עליה וס"ל דלא מנעל היא וכמשאוי חשיב. ונוסחא דהכא דת"ק ר' יוסי ור"מ אוסר אבל נוסחת המשניות וכן במשנה דגמרא הבבלית דת"ק ר"מ ור' יוסי אוסר והלכה כר' יוסי לאסור: אם יש לו בית קיבול כתיתין. שחקק בו כל כך להשים בתוכו כתיתין ומוכין רכין להניח ראש שוקו עליהן טמא בטומאת מגע דכלי קיבול מיקרי ואם אינו ראוי לקבלת כתיתין לאו בית קיבול היא משום דמניח שוקו בתוכו דאין כלי קיבול העשוי להיטלטל בו מה שנותנין בתוכו דומיא דשק לאפוקי שוקו שאינו מיטלטל על גב הכלי: סמוכות שלו. יש שהוא קיטע בשתי רגליו ומהלך על שוקי ארכובותיו ועשה סמוכות של עור לשוקיו: טמאין מדרס. אם זב הוא שהרי לסמיכות גופן עבידי ומדרס הזב עושה אב הטומאה: ויוצאין בהן בשבת. דתכשיט הצריך לו היא: ונכנסין בהן לעזרה. דלאו מנעל היא לאסור משום לא יכנס בהר הבית במנעלו ובאלו מותר אפי' לעזרה לפי שאינן נתונין כראש רגלו: כסא וסמוכות שלו. יש מין קיטע שיבשו ונכווצו גידי שוקיו ואפי' על ארכובותיו אינו יכול לילך ועושין לו כמין כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים שבידו ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר ונח מעט על אחוריו בכסא שקשור לו באחוריו ועושין לו סמוכות של עור לראשי שוקיו או לרגליו התלויות וכשהוא נשען על ידיו נשען גם על רגליו קצת: טמאין מדרס. כדלעיל: ואין יוצאין בהן בשבת. דאיידי דתלו ולא מנחי אארעא זימנין דמשתלפי ואתי לאתויינהו: ואין נכנסין בהן לעזרה. דהואיל והן עשויין נ"כ לראש רגליו כמנעל הוו: אנקטמין. מהפיקאר"ה בלע"ז ויש עושין כמין פרצוף משונה להבעית בו התינוקות וי"מ חמור שהליצנים עושין ונותנין אותו על כתפיהן או מוליכין ביד ע"י פרקיו שעושין בו והכי מפרש לה הכא בגמ': טהורין. מפני שאינו לא כלי תשמיש ולאו לתכשיט עבידי: ואין יוצאין בהן. מפני שאינו דרך מלבוש ואם יצא פטור: גמ' שמואל אמר יוצאין בו משום סנדל. לת"ק דס"ל יוצאין בו בשבת משום דהסנדל דידיה חשוב הוא ונכנסין בו לעזרה: ר' ינאי מקשה. על זה אם יוצאין בו בשבת משום דכסנדל הוא ואם סנדל הוא מאי האי דהדר קאמר ונכנסין בו לעזרה א"כ אינו סנדל: אמר ר' בא. עד דלא תקשה לה על דשמואל תיקשי על המתני' דקתני סמוכות שלו וכו' יוצאין בהן בשבת ונכנסין

מסורת הש"ס

שבת סם פ"ח

סס פ"ג / במשנה בבבלי כתוב להיפך דברי ר' מאיר ור' יוסי אוסר דבבלי סנהג

עין משפט נר מצוה

נו / א ב מיי' פי"ט מהל' שבת הלכה יג / טוש"ע או"ח סימן נג סעי' יג

נו / ג מיי' שם הלכה טו / טוש"ע שם סעי' טו / שם סעיף טו

נח / ד מיי' פכ"ט מהלכות כלי יט

נט / ה ו טוש"ע שם סעיף טו

ס / ו מיי' פי"ט מהלכות כלי' עו / טוש"ע שם סעיף כ

גליון הש"ס

* פי' ע"ק ד"ס סכנות וכו' קדיו הכסכין כתי' דף כס:

רידב"ז

שמואל אמר יוצאין בו משום סנדל. ונכנסין בו לעזרה ר' ינאי מקשה. יוצאין משום סנדל הוי סנדל ונכנסין בו לעזרה ואינו סנדל דסכירה ליה דתלוי זה בזה אמר ר"ב דלא תלוי זב"ז והראיה מתניתין סמיכות שלו יוצאין בהם בשבת ונכנסין בהם לעזרה אלמא דלא ת"י זב"ז. ואמר ר' מנא דגם מסיפא דמתניתין מוכח דלא קשה על שמואל דכוותה לא תלוי זב"ז. דהא תנינן בסיפא. כסא סמיכות שלו. אין יוצאין בהם בשבת ואין נכנסין בהם לעזרה הרי מוכח מסיפא גם כן דלא תלוי זב"ז ולא קשה על שמואל. ודוק:

שנויי נוסחאות (ס"ג) בר נ"א בשם. (ש"ד) כר"ם כמה דר"ם נ"א כרבי מאיר כמה דרבי מאיר ונסד"ל כרבי כמה דרבי. (פו"ח) ר"י ור"ם הא נד"ז ר' יוסי ור' מאיר. (פוכ"ו) בעא נסרי": מנא.

מערכת הערוך פודנרה. בעל ספר הערוך פי' בלשון יונית ורומית חולי רגלים:

עמודי ירושלים

תני רשב"ג לא שנו אלא מטבע ואבן וכו' כ' הקפ"ע כל דבר שהוא בר טלטול לעצמו הוא דמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו כמו אגוז אבל אבן אפי' הקצהו לכך אסור דלאו בר טלטול הוא עכ"ל ולא ידענא מאין לו בפשיטות דלהירושלמי אפי' בהקצהו לכך ס"ל דאסור לכתחלה ולפ"ז יפלוג הירושלמי על הבבלי שבת (קכ"ה ע"ב) דאיתא התם דבאבן מותר לכתחלה בהקצהו לכך וכ"ה בפוס"ע (ס' ש"ג) הא י"ל דהירושלמי איירי בלא הקצהו לכך ואינו פליג על הבבלי ומצאתי בא"מ ס' שבת פ' פ"ג שפי' להדיא כן בדברי הירושלמי דלא כהקפ"ע:

ונכנסין בהן בעזרה. א"ר מנא אמור סופה דלית היא פלינא על דשמואל: כסא סמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן לעזרה אנקטמין טהורין ואין יוצאין בהן. מהו אנקטמין טהורין. א"ר אבהו הונום קטמין חמרא דיידא:

הלכה ט מתני׳

הבנים יוצאין בקשרים ובני מלכים בזוגין וכל אדם אלא שדיברו חכמים בהווה יוצאין בביצת החרגול ובשן של שועל ובמסמר הצלוב משום רפואה דברי ר׳ יוסי ור"מ אומר אף בחול משום דרכי האמורי:

גמ׳ הבנים יוצאין בקשרים. בקישרי פיאה: ובני מלכים בזוגין. ר׳ זעירא אמר בזוגין שבצוארו. מהו וכל אדם בין קטנים עניים בין קטנים עשירים. רבי אילא אמר בזוגין שבכסותו. מהו וכל אדם. בין גדולים בין קטנים. מתניתא פלינא על רבי זעירא יוצא הוא אדם בזוגין שבכסותו. ואינו יוצא בזוגין שבצוארו. אלא כאן בגדולים וכאן בקטנים: יוצאין בביצת החרגול. טב לאודנא: ובשן של שועל. טב לשינה: ובמסמר הצלוב. טב לעכביתא. אית תניי תני ומחליף. ר׳ חנניה בשם ר׳ יוחנן כמתני׳. ר׳ שמואל ור׳ אבהו בשם רבי יוחנן כמתני׳. ר׳ שמואל ר׳ אבהו בשם ר"י כל שהוא מרפא אין בו משום דרכי האמורי. דרני דרניבת משום דרכי האמורי. ר׳ יודה אמר משום דגן ע"ז. וראש דגון ושתי כפות ידיו. דונו דני משום דרכי האמורי. ר׳ יהודה אומר משום דן עכו"ם. ואמרו חי אלהיך דן. לאו לאו משום דרכי האמורי. ר׳ יהודה אומר משום ע"ז ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו. תני ר׳ חייא עמד עצם בגרונו נותן מאותו המין על ראשו ואין בו משום דרכי האמורי. תני ר׳ ליעזר בן יעקב לא תנחשו ולא תעוננו אע"פ שאין נחש יש סימן. ובלבד לאחר ג׳ סימנים. כגון ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל. יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין וגו׳. א"ר אלעזר הולכין אחר שמיעת בת קול. מה טעמא ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו. ר׳ לעזר עאל לפונייה אתא אבטיונם דרומאי ואקומי׳ מאחריה ויתב ליה. אמר הכין כל עמא

לא

פני משה

ונכנסין בהן לעזרה. וקשיא נמי האי קושיא דמקשת אדשמואל: א"ר מנא אמור סיפה דלית היא פלינא על דשמואל. כלומר והם חסרים להסיפא … סיפא כסא וסמוכות שלו אין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן לעזרה והא האי סיפא נ"כ קשיא היא אם אין יוצאין בהן א"כ לאו כמנעל תשיבי אמאי אין נכנסין בהן לעזרה אלא ע"כ דהכי מיתרצית לה דודאי מנעל או סנדל מיקרי ואין נכנסין בהן לעזרה והא דאין יוצאין בהן בשבת משום טעמא אחרינא הוא דהואיל דלא מנחי אארעא ותלויין הן זמנין דמשתלפי ואתי לאתויינהו. והשתא תליעתא נמי ניחא דהתם ליכא למיגזר בשבת הואיל והסמוכות עשויין לשוקיו ומדובקין בהן לסייך עליהן ליכא למיחש דמישתלפי ונכנסין בהן לעזרה דלאו מנעל הוא וא"כ דשמואל נ"כ ניחא אם דקאמר ארישא דיוגא הוא נקב שלו דלענין שבת כסנדל דידיה הגיאה והיינו דכמו סנדל לא גזרין דילמא מישתלף ואתי לאתויי ה"נ בקב שלו שהוא הולך עליו ליכא למיגזר דילמא מישתלף ולענין זה הוא דקאמר משום סנדל דמטמאה דהיתרא דידיה כהיתרא דסנדל לכל האדם אבל לאו סנדל ממש הוא לאסור להכנים בו לעזרה: מהו אנקטמין וכו׳ הונום קטמין. כלומר נוטריקון הוא הונום חמור הוא בלשון יון כך פי׳ הערוך וגרים כמלה אחת הונוסקטמין והיינו הך. ומפרש ואזיל חמרא דיידא שפוטין כמין חמור של פן ומדדה הוא ע"י פרקים שפוטין בו וכך ראיתי שפוטין אותו הליצנים במדינות והם ימרקדין עליהם:

הלכה ח מתני׳ הבנים יוצאין בקשרים.

הכא מפרש בגמרא קשרי פואה והוא עשב שעשוי כמין קשרים קשרים וסגולה יש בו לצאת אותו להקטנים כדאמר לעיל בהלכה ב׳ הדא פוזה עיקר טב סנין וכו׳ והתם מפרש לה מעיקרא נמי הכי וכתר הכי מסיק לה בן שיש לו געגועין על אביו נוטל רצועה ממנעל ימין שלו וקושרין לו בשמאלו של התינוק והליפא סכנתא שמגעגע יותר ויותר והכי נקט בנים דלא שייכא כ"כ בנקיבות שאין האב מתכנן כל כך מתחלתן שיהיו מגעגעין עליו: ובני מלכים יוצאים בזגין. פעמונים קטנים של זהב תפורין בכסותן: וכל אדם. מותרין בזוגין שבכסותו: אלא שדברו חכמים בהוה. שכן דרך בני מלכים: יוצאין בביצת החרגול. היא מין חגב וביצה שלו סגולה לרפואת כאב האוזן: ובשן של שועל. למי שישן הרבה יותר מדאי תולין בו שן של שועל חי ולמי שאינו יכול לישן תולין בו שן של שועל מת: ובמסמר הצלוב. מסמר של העץ שתולין עליו היא סגולה לנפח של המכה להסיר הנפיחות: דברי ר׳ יוסי ור"מ אוסר אף בחול. משום דרכי האמורי ואין הלכה כר"מ אלא דכל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי:

גמ׳ הבנים וכו׳ קשרי פואה. כדפרי׳ במתני׳: בזוגין. מפרש ר׳ זעירא בזוגין שבצוארו וה"ק מהו וכל אדם וכי דרך בני אדם הגדולים לצאת בזוגין על צוארו אלא על הקטנים קאי ובין קטני עניים ובין קטני עשירים: ר׳ אילא. מפרש בזוגין שבכסותו ומאי וכל אדם בין גדולים ובין קטנים: מתניתא פליגא על ר"ז. ברייתא דתוספתא דהיבאה לעיל בהלכה א׳ קשיא עליה דקתני אין יוצאין בזוג שבצואר אלא כאן בברייתא בגדולים דאין דרך לצאת בו כאן במתני׳ בקטנים: יוצאין בביצת החרגול וכו׳. כדפרישית במתני׳ ועכביתא היא מכה הנפוחה וקשה: אית תניי תני ומחליף לאלו הרפואות ור"א בשם ר׳ יוחנן תני כמתני׳ דידן: דרני דרניבת. בתוספתא פ"ו ופ׳ ויש כאן הרבה דברים ונקראת פירקא דאמוראה: האומר דרני כח פליך יש בו משום דרכי האמורי. ור׳ יודה קאמר דיש בו אף משום ע"ז דלשון דגון הוא ע"ז של הפלשתים כדכתיב וראש דגן וגו׳: לאו לאו. האומרו ב׳ פעמים: סורו ממנו. הרי א׳ לא חפצנו הרי ב׳: מאותו המין על ראשו ולוחש אף על פי שאין נחש לסמוך על זה יש סימן קאמ: כגון ואני וכו׳ כלומר להכי קאמר אם את בנימין תקחו עלי היו כולנה לפי שהיו כבר ג׳ רחל ויוסף ושמעון: אחר שמיעת בת קול. אם רצה לילך לדרך או לעשות איזה דבר ושמע קול שתאום ויכול לעשות בו איזה סימן אם נעשות או לא הולכין אחריו ואיידי דאיירי בהא מייתי נמי להא דלקמיה דסמיך ר"א שבודאי לא כתגם היה הדבר: עאל לפונייה. נכנס לבית הכנסת לתפלות וגא קסדור א׳ מהרומיים וגירשו ממקומו וישב לו שם ואמר ר"א מה זה לכל עמא דאיכא הכא לא

קרבן העדה

ונכנסין בהן לעזרה אלא ודאי דאף על גב דהוא מנעל אינו דרך בזיון כמו שאר מנעל וסנדל דכל שאינו כמנעלים של כל אדם נכנסין בהן לעזרה א"כ ה"ה לקב של קיטע: אומר סופה וכו׳. פי׳ מסיפא מיהא קשיא אדשמואל דתני בה כסא וסמוכות שלו וכו׳ אין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן לעזרה ואמאי אין נכנסין בהן לעזרה הא לא דמיא לשאר מנעלים אלא ודאי כיון דמנעל דידיה הוא אסור א"כ ה"ה קב של קיטע אין נכנסין בה וסמוכות דנכנסין בהן שאני דלאו מנעל נינהו לפי שאינן ברגלו רגלו: הונום קטמון. היינו אנקטמון דמתני׳ אלא במקום ר׳ אבהו היו קורין אותו הונום קטמון: חמרא דיידא. הוא חמור שהליצנים עושים וטפלין אותו על כתפות ידיהם:

הלכה ט מתני׳ בקשרים.

מפרש בגמרא: בזוגין. של זהב לנוי: דרכי האמורי. ניחוש הוא וכתיב ובחוקותיהם לא תלכו:

גמ׳ בקשרי פואה. גרסינן קושרים בקשרים ותולין כצואר לרפואה ולא ידעתי לאיזה חולי רש"י ול"נ שהוא טוב לכל החלאי׳ כדאמרי׳ לעיל הדה פואה עיקר טב סנין הוא: מהו וכל אדם. דקתני במתניתין דודאי גדול אסור לצאת בזוגין שבצוארו ומשני בין קטנים וכו׳: בזוגין שבכסותו. שהן ארוגין בכסותו דליכא למיחש דלמא אתי לאתויי ולא שליף ומחוי: ואינו יוצא בזוגין שבצוארו. ואיך קאמר ר"ז שיוצאין בזוגין שבצוארו: ומשני אלא כאן. בברייתא דתני אין יוצאין בזוגין שבצוארו בגדולים דחיישינן דלמא מיפסיק ואתי לאתויי: וכאן. מתני׳ בקטנים דאפילו אי פסיק ומייתי ליה ליכא איסורא: טב לאודנא. טוב לכאב שבאזן אם הוא תולה אותו באזנו: טב לשינתא. יש ששהו כדי שיישן ויש ששהו שלא יישן שן של שועל חי הוא טוב שלא יישן ושל מת הוא טוב שיישן: לעכבית. למכת קוץ: ומחליף. של שועל לעכבייתא ומסמר הצלוב לשינתא א"נ ומחליף דר׳ מאיר אוסר וחכמים מתירין ופי׳ זה נראה עיקר: כמתני׳. דר"מ אוסר וחכמים מתירין אפילו לרפואה משום דרכי האמורי: כל שהוא מרפא. שנראי׳ רפואתו כגון שתיית כוס ותחבושת מכה: דרני דרניבות. שיעלה מעלות ובתוספתא הגירסא האומר דגן קרדון ה"ז מדרכי האמורי וכ"נ דשפיר קאי עלה פלוגתא דר"י: דגון עכו"ם. ואינו משום חק האמוריים לחוד אלא עכו"ם ממש ועובר על לאו דשם אלהים אחרים לא תזכירו: ה"נ דגון עכו"ם שנאמר וראש דגון וכו׳. ומייתי ראיה דדגון שם עכו"ם: דוני דני. התחזקו החביות: לאו לאו. שאינו עושה הדבר שואלין ממנו ואיידי שאומר כן אפילו שאין שואלין ממנו כהפלרה: לאל סור ממנו. הרי לאו אחד ודעת דרכיך לא חפצנו הרי לאו השני: יש סימן. לחזור בענין ההוא כי יצליח: ובלבד לאחר ג׳ סימנין. כגון שהצליח שלשה פעמים בענין ההוא או לא הצליח: מתה עלי רחל. הרי אחד יוסף איננו שתים שמעון איננו תלתא אם את בנימין תקחו עלי היו כלנה כאלו מזלא דהאי גברא בישא הוא: הולכין אחר שמיעת בת קול. כגון שנלבטו להתחיל דבר ושמע קול או הן או לאו הולכין אחריו ואין בו משום ניחוש: לפונייה. שם מקום: אבטיונם דרומאי. שר אחד מן הרומיים: ואקומי׳ מאחוריו. הקים אותו ממקומו: א"ר א הנה מכל העם לא

שנויי נוסחאות (ס"ד) ואין יוצאין בד"ו ויוצאין ו"ס נגרי"ר (ובמשנה גם בד"ו ואין יוצאין). (ז"פ) הונום קטמין נגרי"ר הונוסקטמין. (ש"א) דיירא נגרי"ר די ידא. (ו"ע) פיאה כ"י פואה. (ר"י) קטנים כ"י קטני. (זולי"ד) כמתני ר׳ שמואל ר׳ אביה בשם ר"י כו"י ל"מ ומיותר. (סוכ"ה) דרני דרניבת נגרי"ר דגנת דרנגת. (זכ"ו) רוט דני נגרי"ר רני דני. (ז"ל) משום ע"ז נגרי"ר משם לאו ע"ז. (ז"ס) אבטיונם נגרי"ר אבטיונות, (סומ"א) ואקומיה מאחריה ויתב נגרי"ר ואקימית ויתב. הבין כל נגרי"ר הכן מן כל.

מערכת הערוך … בפירוך (פ׳ מעוג) פי׳ מין חגב והוא ברכתיב (ויקרא י"א כ"ב) ואת החרגול למינהו. [טב לעככיתא]. בערוך (פ׳ זקף ט׳) טב לעכביתא (פי׳ … פסים מורסם נפוחה כשר. פה"ש עיי"ש):

טוב ירושלים

… פנו ומחליף פי׳ ק"ס ולפי׳ הראבין אין שמר כלל דתה ז"ש ר"ח נבס ר"י „כמתני׳" כמשנה לה משום מידי. אולם לפנ"ד נראה דשייך להלכה דקמתה … נכיפם עיין נגלי פ"ו א׳ דפליני כאמת אמוראי כנ"ל בגור:

לא אקים לבר נש אלא לי. לית איפשר דאנא נפיק מיכא עד דנידע מה הוה בסופיה. והוה תמן חווי שרי נפיק ויהב ליה עדרו תמן אתת דריבוי. וקרא עלוי °ואתן אדם תחתיך ונו'. חד תלמיד מן דבר קפרא הוה נפיק מקטוע כיסין חמתיה חד קיים חוויא פרי בתריה א"ל חוויא פרי בתרך. שבקיה ואזיל ליה בתריה וקרא עלוי ואתן אדם תחתיך. גרמניא עבדיה דר' יודה נשייא נפיק בעי מילוויה לר' הילא. אתא כלב שוטה בעי איתגרייא ביה בר' אילא. גער ביה גרמני שבקיה ואזל ליה בתריה וקרא עלוי ואתן אדם תחתיך. בר קפרא היה איעלל לחדא קרייא. מי עלל נכשל באצבעו. עאל ושמע קליה דטלייא קרי °אם בגפו יבא בגפו יצא. אמר דומה שלא עלת בידי אלא המחה זו בלבד. וכן הוות ליה. ר' יוחנן ורשב"ל הוי מתחמדין מיחמי אפווי דשמואל. אמרין נלך אחר שמיעת בת קול. עברין קומי סידרא *שמעין קליה דטלייא °ושמואל מת. וסיימון וכן הוות ליה. רבי יונה ורבי יוסה סלקין מבקרה לרבי אחא דהוה תשיש. אמרין נלך בתר שמיעת בת קול. שמעין קליה דאיתתא אמרה לחבירתה איטפי בוצינה. אמרה לה לא יתטפי ולא מיטפי בוציניהון דישראל. רבי יוחנן הוה עבר בשוקא חמא חד מובין מן אילין מלטומה. אמר ליה מן אילין את חיי. אמר ליה אין. שבקיה ואזיל ליה. בתר שעה עבר גביה. א"ל רבי צלי עלוי דמן ההיא שעתא לא זכנית כלום וא"ל שני אתרך *פעמים ששינוי השם גורם פעמים ששינוי המקום גורם. תרין תלמידין מן דרבי חנינא הוין נפקין מקטוע כיסין. חמתין חדא איסטרולוגי'. אמר אילין תרין מי נפקין ולא חזרין. מן נפקין פגע בהון חד סב אמר לון זכון עמי דאית לי תלתא יומין דלא טעמית כלום. והוה עמון חד עיטל קצין פלגא ויהבינה ליה. אכל וצלי עליהון. אמר לון תתקיים לכון נפשיכון בהדין יומא היך דקיימתון לי נפשי בהדין יומא. נפקין בשלם וחזרין בשלם. והוון תמן בני אינש דשמעין קליה. אמרין ליה ולא כן אמרת אילין תרין מי נפקין ולא חזרין אמר אי דהכא נברא שקר דאיסטרולוגיי' דידיה שקרין. אפי' כן אזלין ופשפשון ואשכחון חכינתה פלגא בהדא מובלא. ופלגא בהדא מובלא. אמרו מה טיבו עבידתכון יומא דין. ותניין ליה עובדא. אמר ומה ההוא גברא יכיל עביד דאלההון די יהודאי מתפיים בפלגיה עינול. ר' חונה משתעי הדין עובדא. חד גיור הוה איסטרולונוס חד זמן אתא בעי מיפיק. אמר כדון נפקין. חזר ומר כלום אידבקת בהדא אומתא קדישתא לא למיפרש מן אילין מילייא. ניפוק על שמיה דברייו

קרוב

קרבן העדה לא הקים אדם כי אם אותי אלא דבר הוא: לית לאפשר. שאני אלא מזה עד שאדע מה יהיה בסופו של דבר הזה: והוה התם. חד נחש במקום שהיה ר"א יושב שם תלה והתחיל הנחש לגלות: ה"ג ויתיב ליה עד דו חמן אתת דליבוי. יושב שם אחד מן השומרים: דליבוי. כמו דרבונין שבמסכת בכורות ועיין בערוך: וקרא עלוי. ר"א ואתן אדם תחתיך כלומר במקומך ממש שנהרג במקומו ועל מקומו: הוה נפיק. יצא לקוץ עצים ראה אותו אחד מהקיילים שעושים תאנים קוץ בשדה: חויא. הנחש רץ אחר התלמיד: א"ל. להתלמיד ראה הנחש רץ אחריך: שבקיה. הנחש לאותו תלמיד ואזל אחר הקיין: גרמניא. אחד מבני אשכנז שהיה עבד לר"י הנשיא: נפק. יצא ללות לרבי הילא: בעא איתגרייא. רצה להתגרות ולישך לרבי הילא: גער. הגרמני בכלב: הוה איעלל. הוה נכנס לכפר אחד: מי עלל. כשנכנס נכשל באצבעו: עאל. נכנס ושמע קול התינוקת קורין אם בגפו וכו': המחה זו. רק מכה זו לבדה: הוי מתחמדין. חשקה נפשם לראות לשמואל בבבל לשאול ממנו ספיקות שהיו להם: וסימון. ימעלו הדבר ההוא לסימן ולא ירדו לבבל לשמואל: סלקין לבקרא. עלו לבקר את רבי אחא שהיה חולה: איטפי בוצינא. דרך שאלה אמרה לחברתה אם כבה נרה: לא יתטפי. דרך לצות אמרה לא נתכבה ולא יתכבה נרן של ישראל: חמא חד וכו'. ראה אחד מוכר מאלה מיני מתיקה: א"ל. מאלה אתה מתפרנס כלומר מדבר קל כזה: שבקיה. ר"י ואזל ליה לדרכו: א"ל. האי נברא לר"י רבי התפלל עלי שמאז חוזרת עלי פרנסתי שע"י דיבורו איתרע מזליה שלא מכר עוד: שני אתריך. החלף מקומך כי פעמים שינוי השם גורם לבטל הגזרה ופעמים שינוי המקום: תרין תלמידין. איידי דאיירי בלא תנחשו מייתי להו הכא: הוון נפקין. היו יוצאין לקוץ עצים: חמתון. ראה אותן אסטרלונוס. חוזה כוכבים: אמר אלו שנים הן יוצאין ואינן חוזרין. כלומר שימותו בדרך: מן נפקין. כשיצאו פגע בהם זקן אחד: אמר להם זכו עמי. פי' עשו עמי צדקה ותן לי לאכול כי זה שלשה ימים שלא אכלתי דבר: והוה עמון וכו'. והיה עמהן חד ככר לחם וחתכו חציה ונתנו לו ואכל: וצלי עליהן. והתפלל עליהם ואמר להו תחיו נפשכם ביום הזה כאשר החייתם נפשי ביום הזה ילאו בשלום וחזרו בשלום: והוון תמן. והיו שם בני אדם ששמעו מחוזה כוכבים שאמר שלא יחזרו בשלום: אמרין. להאסטרולונוס לא כך אמרת שלא יחזרו אלו בני אדם והרי חזרו אמר יש כאן איש שקרן שאסטגניות שלו שקר כלומר על כרחי צריך אני להודות שאין ממש באסטגנינות שלי: אפילו כן. אע"פ שהודה שאסטגנינות שלו שקר: אזלון ופשפשון. הלכו וחקרו איך נהיתה הדבר זה דהאסטגנינות דרכן להיות מקלת דבריהם אמת: ואשכחון. ומצאו נחש חתיה בלד המשא הזו ואלי' בלד השני והן כרתו אותה בלא ראות: אמרו. לאהי תרי תלמידים מה טובה בלא לידכם יום הזה שניצלתם ממות: ותניין וכו'. וסיפרו להם המעשה שבשכר הצדקה ניצולו: אמר האסטרולוגוס ומה יכול אני לעשות שאלקי ישראל מתפיים בחצי ככר לחם. שע"ז נעתר להם והצילם: רבי חונה משתעי. מספר מעשה זה: חד גיור. גר אחד היה אסטרולוגוס: חד זמן. פעם אחד רצה לצאת אמר בלבו וכי עכשיו יוצאין הלא סכנה היא לפי אסטגניניו: חזר ואמר. כלום נתדבקתי באומה הקדושה הזאת אלא להיות פרוש מן דברים כאלה כדכתיב ואתה לא כן נתן לך ה' שלא תשמע אל מעוננים ואל קוסמים: ניפוק. נצא בשם בורא:

קרוב

פני משה לא אקים וכו' מעייתו לבר נש דיתיב אלא ליית ומד הדין אמר שאני יוצא מכאן עד שאדע מה יצא בסופו והיה שם נחש עמון וכיון שישב זה הנמח התחיל הנחש לצאת משם ונתן לו נשיכה על עגבותיו ובזה נחית דריטייו בני המעיים שלו וקרא ר"א המקרא ונתן אדם תחתיך זהו אדם הנמח: מיקטוע כיסין. לחטוב קיסמי עצים: ורלה חייא. ערל אחד שהיה ג"כ מקטע עצים שראהו רץ אחר התלמיד וא"ל ראה שהנחש רץ אחריך ושבקיה הנחש להתלמיד ואזיל בתריה זה המיים: גרמנייא. כך היה שמו ויצא ובקש ללוות לר' הילא שיצא מבית הנשיא וכא כלב שוטה להתגרות בר' הילא וגער בו גרמני והניח הכלב לר' הילא והלך אחר גרמני ונשכו: בר קפרא. היה רוצה ליכנס לעיר אחת וכבכניסתו נכשל באלבעו ונכנס ושמע קול התינוקות שקורין להפסיק אם בגפו וכו' ואמר דומה שלא תעשה בעיר הזאת כלום ולא עלתה בידי אלא המחה זו באלבעי בלבד וכן הוות ליה: ר' יוחנן ור"ל. היו מתחמדין לראות פני שמואל וללכת לבבל למקומו ואמרו קודם שנלך נשמע קול א' ונקח נו לסימן: וסימון לאותן היום וכן הוות ליה: דהוה חשיש. חלוש ונכנסו לבקרו. ואמרו נלך וכו' ושמעו לאשה אחת שאמרה לחבירתה אם נכבה הנר והשיבה לה לא נכבה ולא יכבה נר המאור של ישראל והיה לכן זה לסימן שיתרפא מחליו ויעמוד מלפותה. מיני מזונות וכיסנין ותמה ר' יוחנן וא"ל ומן אילין את חיי ומפרנס עצמך והשיב הן והניחו ר' יוחנן והלך לו לאחר שעה עבר עוד אללו והתחיל זה להתחנן וא"ל רבי התפלל עלי שמן אותה שעה שאמרת לי כך לא מכרתי כלום וא"ל ר' יוחנן שני אתריך ולך לישב על מקום אחר ששינוי השם גורם לטובה ופעמים שינוי המקום גורם לטובה: תרין תלמידין מן דר' חנינא. היו יוצאין לחטוב קסמי עצים וראה אותן חוזה כוכבים אחד ואמר אלו השנים משיוצאין לא יחזרו שיארע להם פגע אחד וכשיצאו פגע בהם זקן אחד עני ואמר להם תזכו עמי ליתן לי מה לאכול שכבר יש לי ג' ימים שלא טעמתי כלום והיה עמהן ככר להם אחד וקצצו החצי ונתנו לו ואכל והתפלל עליהם ואמר להם תתקיים לכם נפשיכם ביום הזה כמו שקיימתם לי את נפשי ביום הזה ויצאו בשלום וחזרו בשלום והיו שם בני אדם ששמעו קול של חוזה הכוכבים שאמר ואמרו לו ולא כך אמרת אלו שנים כשיוצאין אינן חוזרין והרי חזרו בשלום ואמר אי דכאן האיש שקרן ועל עצמו אמר א"כ חכמת הכוכבים שלי הכל שקרים ואעפ"כ לכו וחפשו במשאוי שלהם והלכו ומצאו נחש חתוך החצי במשאוי זה מכאן והחצי במשאו זה מכאן ואמר להן מה טיב של מעשיכם ביום הזה וסיפרו לו המעשה שעשו חסד עם העני הזקן ואמר החוזה כוכבים על עצמו ומה יכול האיש הזה לעשות שתעבדה בחכמתו ואלהיהם של היהודים מתפיים הוא בחצי ככר לחם שמחמת כן אירע להם הנס הזה: משתעי. סיפר זה המעשה גר אחד שהיה חוזה בכוכבים ופעם אחד היה רוצה לצאת לדרכו ואמר וכי עכשיו טוב הוא לצאת כפי אשר ראה בחכמת הכוכבים שלו שאינה שעה טובה והיה נמנע מלצאת חזר ואמר וכי כלום נתדבקתי בזו האומה הקדושה לא להיות פרוש מאלה הדברים שלא לנחש ולמטן ח"כ גלא ונסמיך על שם הבורא ברוך הוא ובשה"ל בלרך היה

קרוב

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

°יבמות פי"ג מג

°שמות כא ג

ש"א כח

חולין נט פ"ב

עיין ר"ה פו פ"ב

שנויי נוסחאות (ד"ג) הוה ג.י. חוי. (פ.ל.) חווי כ"ריי"ד תורי. (בו"ג) תחתיך וגו' הד"ב ג"ריי"ד התחיך ואתן ארום תחתיך חד. (בו"א) א"ל חוויא כרי"ד א"ל רבי רבי חויא. (ק"ג) היה גר"ד הוה. (שפ"ו) אפווי גר"ד אפוי. (ג"ג) עלוי גר"ו עלוי. (ג"ג) הוין גר"ד הוון. חמתין גר"ו חמתה. (גו"א) איסטרולוגי' גר"ו איסטרולוגוס. אמר גר"ד ליתא. תרין גר"ו מתרין. (גו"ג) מן גר"ו מי (גו"ג) בפלגיה גר"ד בפלגות.

מער.ת הערוך חויא פרי בתריה. בערוך (ע' ער ג') חוי פרי מערך פרוש פרי רץ:

עמודי ירושלים

אי דהכא גברא שקר דאיסטרולוגוס דידיה שקרין. עי' מה שפי' הקה"ע והוא דוחק ורלאיתי בחי' המאירי לשבת (דנ"ד פ"א) שהעתיק לשון הירושלמי או הוא נגרא שיקר או אסטרולוגיא דידיה שקר ולפ"ז נראה לפרש שאמר או שהוא בעצמו'ות שקרן שאינו יכול חכמת הכוכבים או שהאסטרולוגיא דידיה שקר כיון כלי שהוא מבין בה בכוכבים הוא שקר דאיס נעשה על מתכונתם וזה"ש לשון הירושלמי:

קריב למכסח יהב לה חמרה ואכלה. מאן גרם ליה דיפל בנין דהרהר. מאן גרם ליה דאישתיזיב בנין דאתרחין על ברייה. אמר לו כל המנחש סופו לבוא עליו. ומה טעמא °כי לא נחש ביעקב. כי *לו נחש. אמר ר' אחא בר זעירא כל מי שאינו מנחש מחיצתו לפנים כמלאכי השרת. ומה טעמא °כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. אמר ר' חנינא בריה דר' אבהו כבחצי ימין של עולם היה אותו רשע עומד מ"ט כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. א"ר ירמיה בן אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת באהלי צדיקים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו. רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא *עתיד הקב"ה לעשות מחיצתן של צדיקים לפנים ממחיצתן של מלאכי השרת ומלאכי השרת שואלין אותן ואומרין להן מה פעל אל. מה הורה לכם הקב"ה. אמר רבי לוי בר חיותא ולא כבר עשה כן בעולם הזה הה"ד °ענה נבוכדנצר ואמר הא אנא חזי גברין ד' שריין מהלכין בגו נורא וחבל לא איתי בהון. ומה ת"ל וחבל לא איתי בהון. אלא מלמד שהיו סריסים ונתרפאו. ורויה די קדמיתא *אין כתיב כאן אלא ורויה די רביעאה. הן היו מכבשין לפניו את האור. דמי לבר אלהין. אמר *ראובן באותו שעה ירד מלאך וסטרו להוא רשיעה על פיו. א"ל תקין מיליך ובר אית ליה. חזר ומר °בריך אלההון די שדרך מישך ועבד נגו די שלח בריה לית כתיב כאן. אלא די שלח מלאכיה ושיזיב לעבדוהי די התרחיצו עלוהי:

הדרן עלך במה אשה

הלכה א מתני' *כלל גדול אמרו בשבת * כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת והיודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת ° והיודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה העושה

פני משה

קרוב להיות נפחת ונאכל מחיה רעה אחת ונתן לו החמור שלו ואכלה ותתיך כן ניצל וכרת לו ומי גרם לו שיפול ויבא לידי סכנה בשביל שהרהר לילך אחר נחש ומי גרם לו שניצל בשביל שחזר בו ובטח על בוראו והלך בדרך: כי לא נחש ביעקב. מדלא כתיב כי אין נחש קרי ביה כי לו נחש שהמנחש לו האחש: כעת יאמר וגו'. שמלאכי השרת ישאלו אותם מה פעל אל שהן לפנים ממחיצתן ולמי ישאלו לאחר ח ן לי נחש: כבריה. כמי קרוב לחצי ימיו של עולם היה אותו רשע בלעם מ"ט דכתיב כעת כמו העת אשר עבר יוכי נאותי יום שיאמר ליעקב וגו': כל מי שפעל עם אל. שהיה יגע בתורה ובמצות יבוא ויטול שכרו ודריש מכעת יאמר ליעקב ולישראל דמשמע שיאמר להם איזה דבר ומה יאמר מה פעל כל מי שפעל עם אל ולהאי מ"ד ס"ל דיאמר על ישראל מפי בת קול של הקב"ה שהוא האומר ולאידך דבתריה ס"ל דמלאכי השרת הם האומרי': אומרין להם מה פעל אל. שפשיו מה הורה לכם הקב"ה לעשות: ולא כבר עשה כן בעולם הזה. [illegible] מככשן האש שהיו מהלכין בתחלה ואחר כך הלך המלאך שבא להצילם כדדריש ורויה די קדמיתא אין כתיב כאן אלא ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין שהיה מהלך אחריהם: ומה ת"ל וחבל לא איתי בהן. דה"ל למיכתב לית בהון אלא מלמד שהיו סריסים בתחלה ונתרפאו שכשיו אף מזה וזהו לא איתי בהון לא נמצא מה שהיה בהן בתחלה. ואיידי דמייתי להאי קרא דריש ליה לכוליה: הן היו מכבשין לפניו את האור. המלאך ירד להצילם והן לא היו צריכין לו שזכותם וצדקתם הלך לפניהן והיו מכבין ומכבשין לפני המלאך את האור שהרי אחריהם היה נראה: באותה שעה. שאמר דמי לבר אלהין. ירד מלאך וסטרו להוא רשיעא על פיו וא"ל תקין מילך וכי בר אית ליה לאלהים חזר ואמר אח"כ בריך אלההן וגו' ולא אמר די שלח בריה אלא די [illegible] התרגו לו עליה כלאוריה והודה שאין עוד אלהים מלבדו:

הדרן עלך פרק במה אשה

הלכה א מתני' כלל גדול אמרו בשבת. בגמרא קאמר דהאי דקרי ליה כלל גדול משום דגדול שבת משביעית דאלו שבת איתא בין בתלוש בין במחובר ושביעית ליתא בתלוש אלא במחובר: כל השוכח עיקר שבת. בין שהיה לו ידיעה ועיקרא מעיקר שבת ושכחה עכשיו כבכגון שלא נגנו ישראל על השבת ובין שהיתה שכוחה ממנו בתחלה ולא ידע כלל מעיקר שבת כגון תינוק שנשבה בין העכו"ם או גר שנתגייר לבין העכו"ם וכגון קטן שמטבילין אותו על דעת ב"ד וח"ל להודיעו מן המצות: ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה [illegible] על כולן משום דכולה חדא שגגה היא וילפינן לה מקרא דכתיב ושמרו בני ישראל את השבת וכתיב את שבתותי תשמרו [illegible] שבת ושבת ומקרא בתרא משמע שאינה אחת לשבתות הרבה ומסתברא דקרא בתרא קאי על האי גוונא דלא ידע מעיקר שבת וכל השבתות אלו חדא שגגה וחייב אחת על שבתות הרבה. וקרא קמא קאי על אידך גונא דבתריה שחייב על כל [illegible] עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתו' [illegible] אבל אבל ידע שמלאכות אלו אסורין בשבת: חייב על כל שבת ושבת. שכל שבת ושבת שגגה בפני עצמה היא ואפילו לא נודע לו בינתיים מפני שהימים שבין שבת לשבת הרי הן כידיעה לחלק מיהו אינו חייב על כל מלאכה ומלאכה של כל שבת ושבת שהרי אין כאן שגגת מלאכות וכל מה שעשה בכל [illegible] שבת עשה: והיודע שהוא שבת. הוא ועשה מלאכות הרבה. כגגת מלאכות שלא ידע שאלו המלאכות אסורות וכן עשה בשבתות הרבה: חייב על כל מלאכה ומלאכה. של כל שבת ושבת. לפי שכשון המלאכות שעשה בכל שבת כך הוא מביא חטאות על כל שבת ושבת ולא על פי שבענין שגגת מלאכות אין מקום לומר הימים שבינתיים הוון ידועה לחלק שהדי נעלם [illegible] שבן מלאכות אסורות מ"מ אמרינן דשבתות כגופין מחולקין דמיין ולכך חייב על כל מלאכה ומלאכה של כל שבת ושבת:

העונה

קרבן העדה

קרוב למכסח. כשנקרב למקום סכנה חיה רעה: מכסח. לשון כריתה: ויהיב ליה חמריה. לאכול וניצול הוא: מאן גרם ליה שיפול. במקום סכנה משום דהרהר תחלה שלא לנחת בשעה יצאת: מאן גרם ליה שניצול. אח"כ מפני שלבסוף בטח בבוראו: סופו לבא. סוף שנכשל על ידיהם: כי לא נחש. דריש לא באל"ף כאלו כתיב בוי"ו: ה"ג לפנים ממלאכי השרת: ולישראל מה פעל אל. שמלאכי השרת ישאלו לישראל מה פעל אל לפי שמתוך שאינם מנחשים מכניסים אותם למחולה שאין מלאכי השרת יכולים ליכנס לה: כבחצי ימיו של עולם היה אותו רשע עומד. דהיינו בשנת ב' אלפים תפ"ו לבריאת העולם ולאחר זמן כזה דהיינו ד"א ותתקע"ב תשיב הנבואה לישראל כלומר כי אז עת קץ אם ישובו ישראל ובשניט שרתו עברו מה שעברו: כל מי שפעל עם אל. כלומר שעסק בתורתו ובמצותיו שהרי הוא כאלו בורא עולמות: ה"ג כל העוסק בתורה שכינה עמו לכך קאמר מי שפעל עם אל: מה הורה לכם הקב"ה. כן יאמרו מלאכי השרת כמו שאומרי' במה הואת למשה שנכנס לפנים ממחיצתן: ולא כבר עשה כן בעה"ז. כלומר ואל תתמה איך יהיו הצדיקים גדולים ממה"ש דהא אפי' בעה"ז עשה כן: ומה ת"ל וחבל לא איתי בהון. הרי כבר כתיב וריח נור לא עדת בהון שלא שלט אש אפי' בבגדיהם וכ"ש שלא שלט בגופן: ורויה די רביעאה. הוא המלאך שירד להצילם הוא הלך באחרונה והצדיקים לפניו: הן היו מכבשין. ודורסין האש לפניו: דמי לבר אלהין. כלומר כתיב ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין: ה"ג אמר ר' ראובן: סטו'. הכה בידו על פיו: א"ל תקין מילך. שיתקן דבריו: ובר אית ליה. להקב"ה בתמיה: חזר ואמר. כשילאו מן האש כתיב מלאכי' ולא כתיב בר אלהין ומינה שמעינן דהדר ביה:

הדרן עלך פ' במה אשה

הלכה א מתני' כלל גדול. בגמרא מפרש אמאי קרי ליה גדול: השוכח עיקר שבת. ככגור אין שבת בתורה: אינו חייב אלא חטאת אחת. בגמרא יליף לה: היודע עיקר שבת. שיש שבת בתורה ונאסרו בה מלאכות: ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה. ע"י שגגת שבת ששכח ששבת היום מדקתני סיפא היודע שהוא שבת מכלל דרישא בשאין יודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה בענין זה ולא נודע בינתים שחטא: חייב על כל שבת ושבת. חטאת אחת לכל שבת ואע"פ שלא נודע לו בינתים והעלם אחת הוא אמרינן ימים שבינתים הוון ידיעה שאי אפשר שלא שמע בינתים שלאתו יום שבת היה ואע"פ שלא נודע לו שחטא שלא נזכר במלאכות שעשה בו כיון דשגגה קמייתא מבוס שבת הוא דהוא והא אתידע ליה ביני וביני כל שבת חדא שגגה היא ומיהו על הרבה מלאכות שבכל שבת ושבת לא מחייב אלא חדא דכולא שבת חדא שגגה היא דהא לא שגג אמלאכיה דידע הוא שמלאכות הכירות אלא אשבת הוא דשגג: היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה. שלא ידע שהמלאכות הללו אסורות ועשאם כמה פעמים בכמה שבתות: חייב על כל אב מלאכה ומלאכה. חטאת אחד ואע"פ שחזר וכפלה בכמה שבתות כולה חדא שגגה היא דהא לא נודע בינתיים ולענין שגגת שבת הוא דאיכא למימר ימים שבינתים הויא ידיעה לחלק אבל לענין שגגת מלאכות לא

עין משפט נר מצוה: א מיי' פ"ז מהלכות שגגות ה"ב. ב מיי' שם הלכה ג

מסורת הש"ס: נדרים לב ע"א. דברים רבה. בראשית רבה. מדרש תהלים

שינויי נוסחאות (גר"א) למכסח יהב נ"י למכסה וחב. (גו"נ) לו כד"ו לוי. (זוי"ח) נבוכדנצר במקרא נימא. חזי במקרא חזה. (פוי"ם) ד' נד"י ארבעה. (גו"נ) ורויה במקרא ורוה'. (פוג"ן) דמי במקרא דמה'. (סוכ"א) מלאכית במקרא מלאכה'.

מסורת הש"ס

לא אמרינן הכי דמשום הפסק ימים אין לו לדעת אא"כ ישב ועסק לפני חכמים בהלכות שבת ומיהו בחטאת אחת לא מיפטר על כל שבת דשגגה לאו בשבת היא אלא במלאכה ושגגות טובא הוו לשבת אחת ובגמרא יליף פעמים שהוא חייב על כל אחת ואחת ופעמים שאינו חייב אלא אחת על כל שבת ומסתברא דחיובא בזדון שבת ושגגת מלאכות דאיכא שגגות טובא ופטורא בשגגת שבת וזדון מלאכו' דחדא שגגה היא ואב מלאכה דנקט לאו למעוטי תולדו' דה"ה לתולדו' ובלבד שיהו תולדות דשני אבות אלא למעטי היכא דהוו שתי תולדות דאב אחד או אב ותולדה דידיה דאינו חייב אלא אחת כדקתני סיפא העושה מלאכו' הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת דהרי הוא כעושה וחוזר ועושה בהעלם אחד ואין חילוק חטאת בהעלם אחד אלא בגופי עבירה שאינן דומין או בחילוק שבתו' לענין שגגת שבת: גמ' שהוא גדול מכלל שביעית. שגדול עונשו של שבת משל שביעי': שהשבת חלה על הכל. דאיסור מלאכות איתנהו בין בתלוש בין במחובר: ושביעית אינה חלה אלא על עבודת הארץ. דבמחובר איתא בתלוש ליתא: תמן תנינן. בשביעי' פרק שביעי: בין על אוכלי בהמה. דכתיב ולבהמתך ולחיה וגו': מעשרות אינן חלין אלא על אוכלי אדם. דמדאורייתא דגן תירוש ויצהר כתיב ורבנן תקנו אף פירות האילן וירק דמאכל אדם כדקתני כל שהוא מאכל אדם: תני בר קפרא. בתוספתא דידיה: מכניסו לקיום לאפוקי ירק כגון לפת וקפלוטות: ובין על דבר שאין מכניסו לקיום. דלא פלוג רבנן בתקנתא דידהו בפירות אילן וירק בין מין למין וכולהו חייבין במעשרות: שיש למטה ממנו. שיש כלל למטה ממנו א"כ שיש בו אבות ותולדות: אנן תנינן. ברישא דמתניתין: ר' לעזר. הי' שונה כמתני' כל השוכח ור"י היה שונה כתנא דבי ר' כל שאינו יודע עיקר שבת: הא ר"ל אמר וכו'. כלומר גופא אמר ר"ל: הא אם אינו יודע כל עיקר פטור. כך סלקא אדעתין למידק מיניה:

פי' שבת פה ע"א

פי' מ"א

בית כה ע"ב

א העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת: גמ' *מהו כלל גדול. א"ר יוסי בי רבי בון שהוא גדול מכלל שביעית. שהשבת חלה על הכל ושביעית אינה חלה אלא על עבודת הארץ בלבד. *תמן תנינן כלל גדול אמרו בשביעית מהו כלל גדול. א"ר יוסה בי רבי בון שהוא גדול מכלל מעשרות. שהשביעית חלה בין על אוכלי אדם בין על אוכלי בהמה. ומעשרות אינן חלין אלא על אוכלי אדם בלבד. תני בר קפרא כלל גדול אמרו במעשרות. מהו כלל גדול. אמר רבי יוסה בי רבי בון שהוא גדול מכלל פיאה. שהמעשרות חלין בין על דבר שמכניסו לקיום ובין על דבר שאין מכניסו לקיום. ופיאה אינה חלה אלא על דבר שמכניסו לקיום. ואית דבעי מימר מהו גדול מיכן שיש למטה ממנו. אנן תנינן כל השוכח עיקר שבת. תניי דבית רבי כל שאינו יודע עיקר שבת. רבי לעזר כמתניתין. רבי יוחנן כהדא דתני דבית רבי. הא רבי ליעזר אמר כל השוכח עיקר שבת הא *אם אינו יו־ע כל עיקר פטור. מן מה דרב תני מתניתין ופתר לה אי זהו שאינו יודע עיקר שבת קטן שנשבה בין העכו"ם. הדא אמרה ׳ הוא הדא הוא הדא. הא אמר ר' יוחנן כל שאינו יודע עיקר שבת. הא אינו יודע ושכח חייב. מן מה דמר רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינא כל הדא הילכתא כרבי ליעזר. ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת הדא אמרה היא הדא היא הדא. בעון קומי כריה דר' יסא את מה שמעת מן אבוך מן דרבי יוסי. אמר

השעה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת. אמי' כן טלן אבות כגון זורע ינעע והבריך והרכיב וזמר שכל אלו אבות מלאכות הן ומעין מלאכה אחת נפי שהכל ענין אחד הוא שלהלמיה הדבר הוא נתכוון: אינו חייב אלא חטאת אחת. על טלן וכן אם עשה האב עם התולדות שלו אינו חייב אלא אחת דאין חילוק מלאכות לחטאות אא"כ המלאכות חלוקין כן זה מזה שכל א' וא' ענין בפ"ע הוא: גמ' מהו כלל גדול. מפני מה שנה התנא כאן גדול. ומפרש ר' יוסי בר' בון מפני שהוא גדול יותר מכלל ששנה בשביעית בריש פ"ז ולקמיה מפרש לה מפני מה שנה התם נמי כלל גדול: שהשבת חלה. איסור מלאכות שלה על הכל בין בתלוש בין במחובר ואילו שביעית אינו חלה האיסור מלאכות שלה אלא על עבודת הארץ בלבד כדכתיב לא תזרע וגו' שאינו אלא במלאכת מחובר. ובשביעית דתני כלל גדול מפני שהוא גדול מכלל ששנה במעשרות כדמפרש ואזיל: ותני בר קפרא. בברייתא דיליה גם במעשרות כלל גדול משום שהוא גדול מכלל שנא' בפיאה שהמעשרות חלין וכו' כדתנן בפ"ק דמעשרות ואלו פיאה אינה נוהגת אלא בדבר שהוא מכניסו לקיום למעוטי ירק כדתנן בפ"ק דפיאה: ואית דבעי מימר. דהיינו טעמא דקתני כלל גדול דמכאן שיש כלל למטה ממנו כדתנן לקמן בפרקין ועוד כלל אחר אמרו וכו' וזה אינו כולל הרבה כמו זה הכלל וקראו גדול וכן במעשרות לבר קפרא דתני התם נמי כמתני' עלמה ועוד כלל אחר אמרו כל שתחלתו אוכל וכו' ואינו אלא לזה והכלל הראשון כולל ג' דברים: אנן תנינן. במתני' כל השוכח עיקר שבת דמשמע שידעה ועכשיו שכחה ונוסחא דבית רבי תני לה הכי כל שאינו יודע עיקר שבת. ולקמן מפרש דלא פליגי לדינא אלא בנוסחא בעלמא: ר' אלעזר. היה גורס כמתני' דידן ור' יוחנן היה גורס כהדא דתני בית רבי: הא רבי אלעזר וכו'. השתא מדייק לשאול אהי לר"א דתני כמתני' דידן אם נימא דהא אם אינו יודע כל עיקר שלא למד מעולם כגון קטן שנשבה לבין העכו"ם דלקמיה פטור הוא דבעינן שיהא לו ידיעה בתחלה או לא ופשיט לה מן מה דרב תני נמי כמתני' ופתר לה איזהו וכו'

א מיי' פ"ו מהלכות שגגות הלכה ב ופ"ז מהלכות שבת הלכה ט

ב מיי' פ"ב מהלכות שגגות הלכה ו ופ"ז שם הלכה ג סמ"ג עשין רי"ג

ע; משפט נר מצוה

כלומר איזהו השוכח עיקר שבת זה שאינו יודע עיקר שבת שהיתה לו שבות מתחלה כגון קטן שנשבה לבין העכו"ם ש"מ היא הדא היא הדא דתרווייהו חדא דינא אית להו וחייב חטאת אחת: הא אמר ר' יוחנן וכו'. כלומר וכן להא דאמר ר' יוחנן ותני כדבית רבי כל שאינו יודע עיקר שבת מי נימא לדייק הא אינו יודע ושכח כלומר שתחמת שכחה הוא שאינו יודע מכשיו חייב על כל שבת ושבת או לא ופשיט לה מן מה דאמר ר' שמואל וכו' לקמן כהסוגיא דכל הדא הלכתא שאינו בכריתות כדמייתי לה לקמן אליבא דר"א דהתם היא כרם כרבנן אינו חייב אלא אחת בשגגת שבת ובשבתות הרבה א"כ ש"מ היא הדא היא הדא דבתרווייהו אינו חייב אלא אחת על שבתות הרבה: את מה שמעית מן אבוך מן דר' יוסי. היאך שמעת מאביך ר' יוסי אי תני כר' יוחנן או כר' אלעזר:
ומר

מן מה דרב תני. כמתני' כל השוכח עיקר שבת ואפ"ה פתר לה באינו יודע עיקר שבת ש"מ מאן דתני השוכח ה"ה לאינו יודע נמי מתני' אתא אלא שגוה המשנה כאשר קיבלה מרבו: קטן שנשבה בין העכו"ם. ולא ידע מעולם שיש שבת בתורה: הדא אמרה הוא הדא הוא הדא. פי' זאת אומרת דשוכח ואינו יודע עיקר שבת שוין: הא אר"י כל שאין וכו'. כמו גופא אר"י: הא אינו יודע ושכח. סלקא אדעתין דחייב על כל שבת ושבת: כל הדא הלכתא. כולה מתני': כר' ליעזר. דבריתות פ' אמר: לו דסובר דחייב על כל אחת ואחת: ברם כרבנן. אבל רבנן דר"א והיינו ר"ע דפליג אר"א אם חייב בזדון שבת ושגגת מלאכות על כל מלאכה ומלאכה: אינו חייב אלא אחת. על כל אב מלאכה וכן בשגגת שבת וזדון מלאכות אינו חייב אלא אחת על כולן דלא אמרינן ימי' שבינתים הוין ידיעה לחלק: הדא אמרה היא הדא היא הדא. דכיון דר' ליעזר מנדה יליף לחייב בשגגת שבת וזדון מלאכות א"כ בשוכח עיקר שבת נמי פטור כמו נדה בשלמא אם אמרי' דמקרא יליף דמרכתיב שמירה אחת לשבתות הרבה ושמירה לכל שבת ושבת ומוקמינן קרא במסתבר שפיר איכא למימר דמוקמינן שמירה אחת לשבתות הרבה לאינו יודע עיקר שבת ושמירות לכל שבת לשוכח אבל אי מנדה יליף והאי שניהם אחת הם ואין חילוק בין שוכח לאינו יודע עיקר שבת: את מה שמעת מן אבוך. ר' יוסי:
אמר

רידב"ז

הא ר"א אמר כל כו' הא אינו יודע כל עיקר פטור פי' אפילו מחטאת אחת מן מה דרב תני מתניתין ופתר לה איזהו שאינו יודע עיקר שבת קטן שנשבה כו' הדא אמרה הוא הדא הוא הדא פי' דבס"ם דילן מוקמי רב ושמואל. בתינוק שנשבה ואילו בירושלמי נקטינן. קטן שנשבה משום דתינוק וקטן ב' ענינים הן דקטן יש לו ג' מדרגות בכמה דוכתי' עי' ירושלמי פ' חלון. ותינוק נקרא כשלא הגיע עדיין למדרגת קטן והוא עדיין יונק וכשביל זה נקרא תינוק על שם שמיניק וכדאמרינן כשלמא תינוק יונק משדי אמו ולא גרסינן כשלמא קטן יונק משדי אמו והפרש גדול בין תינוק לקטן דתינוק שנשבה לא היתה ידיעה מעולם ואילו קטן שנשבה הוי הגיע ולכשוף כו' ושלש מדריגות בדבר תינוק שנשבה נקרא אינו יודע כל עיקר מעולם וקטן שנשבה הוי הגיע ולכשוף כו' וגדול שנשבה נקרא היודע עיקר שבת אך אינו יודע שהיום שבת. וכדאיתא בסוף הסוגיא גדול שנשבה מונה ששה ימים ומשמר אחד. אלמא ליודע עיקר שבת אך אינו יודע אם שבת היום. ומפ"ז יתבאר הסוגיא יפה הכא ולקמן בסוף הסוגיא דר"א תני מתניתין ופתרי לה איזהו שאינו יודע עיקר שבת קטן שנשבה וקטן שנשבה הרי בכלל כמתניתין כל וכו' ומפרש למה מתניתין כל וכו' לאינו יודע שהוא קטן אלמא דס"ל דאינו יודע הוי כמי קטן ואינו הפרש בין הוא דתני רבי כל שאינו יודע למתניתין דתנינן כל וכו' דהא פתר למתניתין כל כו' נ"כ לאינו יודע והוא קטן אלמא דשאינו יודע דהוא קטן כמתניתין כל כו' ואין חילוק כלל. הא אר"י. כל שאינו יודע. הא אינו יודע וכו' חייב פי' דכיון דהיה לו פ"א ידיעה ואף שאח"כ לא ידע כל עיקר חייב על כל אחת מן מה דמר ר"ש ר"א בשם ר"י בר"י כל הדא הילכתא כר"א ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת הדא אמרה היא הדא היא הדא פי' דתוקי מתניתין דידן כר"א בכריתות דף ס"ז אבל לר"ע אינו חייב אלא אחת ור"א יליף מנדה ולא מחטאת מטה דגמ"ת בין אם ילפינן מחטאת מטה. בין אם ילפינן

שינוי נוסחאות (ש"ג:) יומי כד"ו יוסה. (שו"כ) תוא הדא הוא כד"ו תיא הדא היא. (שו"כ) יומי כד"ו יוסה.

חתם סופר

תניי דבית רבי כל שאינו יודע עיקר שבת. ר' לעזר כמתני' וכו' והוס' ס"ד נפלוגי דשוכח משמע הכיר ולבסוף שכח. ואינו יודע משמע שכוח מעיקרא ואתא רב ואמר הדא פוא פי' תם נגרסא שוכח כמי ה"ה שכוח מעיקרא (והייס כשיטתי' בגבלי דרב ושמואל אמרי תכווייהו ה"ס תינוק שנשבה):
ר' יוחנן כהדא דבית רבי וכו' והוס ס"ד למימר דשוכח חייב על כל א' וא' כיוס הכיר ולבסוף שכח ותסיק דהייט לר"א פי' בכריתות דסבירא ליה גופים מחולקים וסבירא ליה כן אפילו בהכיר ולבסוף שכח הוה שבת כופים מחולקים אבל לר"ע כהם לא א"כ הדא פוא הדא פי' בין שכוח מעיקרא בין הכיר ולבסוף שכח נשלם. אינו חייב אלא פי' גרס דקי"ל סופים. ועיין בקרבן פדם שהאריך ללא צורך והפירוש כפשוטו:

טוב ירושלים

שהוא גד"ל מכלל שביעית. שהשבת חלה על הכל והביפים א"ם אלא על עבודת הארץ כלבד. ק"ל למה ל"א שבת ישנו בין בארץ בין בח"ל ושביעית אינו אלא בארץ. ואפ"ל דאפשר טובת סירושלמי ליס השבת אל על הכל ר"ל אפילו על יוצאי ח"ל והביעית אינו אל אלא על עבודת הארץ ר"ע על יוצאי הארץ. אך קשה שהוא דתק גם בגבלי דקאמר דהניח שבת בתלוש בין במחובר כו'. אבל יותר נראה דסמכות דהביעית אינה נח"ל כמ"ש בקדושין ל"ו כ' דבוה מנוי בארץ וא"כ שבת דשונה הנוף נוהג אפילו בח"ל כמ"ש ל"מ ע"פ. ומ"ש כן ועי"ל באופן אחר ואין להאריך:

תורת אור

אמר כרבי יוחנן. אמר לון רבי חזקיה לא אמר כן. אלא ר׳ סימון בר זבדא הוה פשט עם בריה דרבי יוסה, ושמע מינה כהדא דרבי ליעזר. מטאלין מילייא, ועשה אחת ועשה הנה ועשה מהנה ועשה *אחת לחייב על כל אחת ואחת. הנה לחייב על כולהן אחת. מהנה לחייב על התולדות. או נימר בעכו״ם הכתוב מדבר. *תני רבי זכייה קומי רבי יוחנן [a] זיבח קיטר וניסך בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת. אמר ליה רבי יוחנן בבלייא עברת בידך תלתא נהרין ואיתברת. אינו חייב אלא אחת. עד לא יתכרינה בידיה יש כאן אחת אין כאן הנה. מן דתכרה בידי׳ יש כאן הנה אין כאן אחת. והיכן בעכו״ם בעבודתה בעבודת הגבוה בהשתחויה בעבודתה לחייב על כל אחת ואחת בעבודת הגבוה לחייב על כולהן אחת בהשתחויה לחייב על מקצתה. ר׳ בון בר חייא בשם רב שמואל בר רב יצחק כתיב °אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם ויקרא ד והביא פר מצוה שהמשיח מביא עליהן פר. יצאת עכו״ם שאינו מביא עליה פר אלא שעירה בלבד. התיבון הרי חלבים ועריות הרי המשיח מביא

פני משה

אמר. לפם כר׳ יוחנן הוא דתני וכתנא דבית רבי: אמר לון ר׳ חזקיה לא אמר כן. ר׳ יוסי משלם ואדרבה דאלא כך שמענו דר׳ סימון בר זבדא היה לומד עם בנו של רבי יוסי ופשט ליה ההלכה ושמע מיניה דר׳ יוסי כה״א דר׳ אלעזר דתני כגוסחא מתני׳ דידן: משאלין מילייה. מילתא באנפי נפשה היא ואדלקמיה קאי כלומר שקבלנו שמתכין ודורשין הדברים של הפסוק הזה. והיותר נכון לגרים חנא אילין מיליי׳ ואתני׳ קאי ותנא לן אלו הדברים לחלק דפעמים שהוא חייב אחת ופעמים שהוא חייב על כל אחת ואחת ומפרש מקום דכתיב [illegible] משמע הרבה ישנו דמהנה מיותר לגמרי ועשה אחת מכל וגו׳ מיבעי ליה ואלכן דרוש ביה הכי ועשה אחת ועשה הנה ועשה מהנה כלומר דפעמים היא כך [illegible] אחת לחייב על כל אחת ואחת וזה אם הוא כזדון שבת ושגגת מלאכות הרי זה אחת שהיא הנה שיש כאן שגגות הרבה: ועשה מהנה. כלומר וכן תדרוש שלפעמים יעשה הנה שהיא אחת. וזהו הנה לחייב על כולהן אחת. וזהו בשגגת שבת וזדון מלאכות שאע״פ שעשה מלאכות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת דשגגת שבת הדא שגגה היא: מהנה. השתא דריש הנה מיבעי ליה וכתיב מהנה אלא הנה אבות מהנה לחייב על התולדות כמו על האבות: או נימר. או אינו אלא לנאמר בעכו״ז הכתוב מדבר שיש בה נ״כ חילוק עבודות וכהאי דתני ר׳ זכיי לפני ר׳ יוחנן וכו׳ ומנא לך לאידרש המקרא על שבת וכן הקשה ר׳ זכיי לר׳ יוחנן דהרי בעכו״ז יש זיבח וקיטר וניסך וא״כ אחת שהיא הנה דהיינו זדון ע״ז ושגגת עבודות שחייב על כל אחת ואחת והנה שהיא אחת שגגת ע״ז וזדון עבודות דהאי קרא בחטאת שתאה כתיב ונימר כע״ז הכ׳ מדבר: א״ל ר׳ יוחנן בבלייא עברת בידך תלת נהרין שהלכת דרך רחוק כל כך ועברת שלש נהרות עד שבאת לכאן: ואיתבדת. נכזבת כדבריך דלא הכי היא אלא שאינו חייב אלא אחת וכלומר דקרא לא מצי איירי בע״ז וכדמסיק ר׳ יוחנן ואזיל: עד לא יתכרינה בידיה יש כאן אחת אין כאן הנה. יתכרינה על הע״ז קאמר ודרך נכרי הוא כלומר שוברה ואיסורה. על דרך מספר החלום ואת שברו. והשתא היכא מצית לאידרש לתרוייהו פעמים אחת שהיא הנה ופעמי׳ הנה שהיא אחת דזה אי אפשר דנימא דאחת מצית לאידרש כדדרשינן לעיל אחת שהיא הנה וכגון עד לא יתכרינה בידיה והיינו שלא נמצא בידו שיודע שברה ואיסורה בעבודות אלו שנעלם ממנו איסור עבודה הללו וא״כ יש כאן אחת כלומר דשפיר מצית לאידרש אחת שהיא הנה כדדריש לעיל שהרי זדון ע״ז הוא שידע שע״ז היא אבל לא ידע השובר ואיסור עבודות שלה והרי יש כאן ג׳ שגגות וחייב על כל אחת ואחת: אין כאן הנה. כלומר אבל איפכא לא מצית למידרש בכה״ג הנה שהיא אחת דהא ודאי ליתא שהרי יש כאן שגגות הרבה ומיחייב על כל אחת ואחת וא״כ תו לא מצית למידרש פעמים שהוא כך ופעמי׳ שהוא כך כע״ז: מן דתכרה בידיה יש כאן הנה ואין כאן אחת. בתמיה כלו׳ דאיפכא ודאי לא משכחת לה שלפעמים הנה שהיא אחת ולא אחת שהיא הנה דהיכי דמי אי כשידע איסור ושוברה מאלו העבודות א״כ דשגג במאי נשתדרוש הנה שהיא אחת שעשה הרבה עבודות ואינו חייב אלא על שגגה אחת דאי שגג בע״ז א״כ אין לכו לע״ז ואמאי ליחייב אפי׳ אחת ואלכך האי דרשא דקרא דלפעמים אחת שהיא הנה ולא הנה שהיא אחת ולפעמים הנה שהיא אחת ולא אחת שהיא הנה לא מצית כלל למידרש בע״ז: והיכן בע״ז. כלומר דהכא פריך הש״ס אלתה לא מצינן לאוקמי בע״ז ולדרוש האי דקרא איירי באלו ג׳ ענינים בעבודתה בעבודת רגליה בהשתחויה וכדמפרש ואזיל: בעבודתה לחייב על כל אחת ואחת. כלומר דרשא דופשה אחת הנה והיינו אחת שהיא הנה איירי שעבד בעבודתה הדרכה בכך ואין עבודת גבוה כגון ניסוך וניסוך ופיטור וכיוצא בהן ואם הוא ידע שהיא ע״ז ובשגג באלו שלא ידע שאלו אסורות הן לע״ז זו חייב על כל אחת ואחת ומקיימת לדרשא אחת שהיא הנה. ודרשא דלפעמים הנה שהיא אחת אחי לעבודת גבוה בע״ז כוו והיינו זיבח וקיטר וניסך שהן עבודת פנים ואע״פ שהן שגגות הרבה הואיל ועבודות אלו אין דרך לעבוד לע״ז זו אמרינן דאין כאן חילוק עבודות ואין חייב אלא אחת: בהשתחויה לחייב על מקצתה. כלומר ודרשא דהנה מהנה תוקמי על השתחויה שאע״פ שלא עשה השתחויה גמור׳ אלא מקצתה ודומה לה חייב וכעין דדרשת על תולדו׳ דשבת והדרא קושיא לדוכתה דאימא בע״ז הכתוב מדבר ומשני ר׳ בון דאש״ה לא מצית לאוקי קרא בע״ז דכתיב בהאי פרשתא אם הכהן המשיח יחטא וגו׳ במצות שהמשיח מביא עליהן פר הכתוב מדבר והיינו בשאר מצות יצאת ע״ז שאין משיח מביא עליה פר אלא שעירה בלבד: התיבון הרי חלבים ועריות. דנמי משיח [illegible]

קרבן העדה

אמר כרבי יוחנן. שמע מאביו: לא אמר כן. בריה דר׳ יוסי הוה פשט עם בריה דר״י. היה יושב ולומד עם בנו של ר׳ יוסי: ושמע ממנו. דכר׳ ליעזר נוטין הדברים: ועשה אחת ועשה הנה. הוה מלי למכתב וכתיב ועשה אחת ועשה מהנה מ״ס היתירה למדרש קאתי וגם הנה מיותר דה״מ למכתב ועשה אחת ולמשתק דרוש ביה הכי: ועשה אחת לחייב על כל אחת ואחת. דה״ק ועשה אחת שבת אחת הוא מחלל וחייב הנה חטאו׳ הרבה כגון *שגגות שבת וזדון מלאכות: הנה לחיי׳ על כולהן אחת. פעמים שהוא עושה הנה מלאכות הרבה ואינו חייב אלא אחת כגון שגגת שבת וזדון מלאכות: מהנה לחייב על תולדות: ופריך או נימר. דקרא ועשה אחת מהנה בעכו״ם מדבר דהא הא׳ קרא בחטאת סתמא כתיב ונדרשיה [illegible] תני ר׳ זכיי. ור״י אמר שטעה מעתה *יש לאפרש קרא בעכו״ם וכמוסיק: לחייב על כל אחת ואחת. דיליף מהשתחואה יתירא דכתיב בעכו״ם דלחלק יצאה: בבלייא. ר׳ זכיי מבבל היה וא״ל ר״י עברת תלת נהרין שההולך מבבל לא״י צריך לעבור ג׳ נהרות כלומר שכך מהלך גדול הלכת ללמוד תורה וסכנת לעבור על ג׳ נהרות: ואיתברית. ונשברת וטעית דאינו חייב אלא אחת השתחואה לא לחלק יצאה ל״א עברת תלת נהרין דרשת מ״ס דמאחת ומ״ם דמהנה והנה ואיתברית דאפילו הכי אינו חייב אלא אחת והראשון עיקר: עד לא יתכרינה וכו׳. סתמא דש״ס פריך אך עלה על דעת לפרש ועשה אחת מהנה על עכו״ם ממה נפשך עד שלא טעה ולא דריש השתחואה יתירה דכתיב בעכו״ם לחלק א״כ לא היה חייב על כולן אלא אחת: יש כאן אחת. שאינו חייב אפי׳ עשה הנה: אין כאן בעכו״ם הנה. שיהא חייב הרבה: מן דתכרה בידיה. וסובר דהשתחואה לחלק יצאה: יש כאן הנה. פעמים שהוא עושה אחת כגון שעשה אלו עבודות זיבח וקיטר וכו׳ בהעלם אחת חייב הנה: אין כאן אחת. דלמאי אתא א״כ עד דלא תברי׳ קודם שהשיב ר״י שטעה ומדתברי׳ היינו משאמר לו ר״י דטעה ואין חילוק בין שני פירושים אלו: והיכן בעכו״ם. סיומא דקושיא הוא ואיך אפשר לאוקמי׳ בעכו״ם: ומשני ובעבודת׳ ובעבודת גבוה ובהשתחוייה. בהני תלת איכא לאוקמי כולא קרא כדמפרש ואזיל: בעבודתה. בעבודה שעובדין אותה אף על גב דלאו נשין פנים הוא שאין עובדין בעבודה כזו לגבוה חייב עליה: לחייב על כל אחת ואחת. אפי׳ יש לה עבודות הרבה ועשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ולהכי איצטריך מאחת: בעבודת גבוה. היינו ד׳ עבודות דקתני ר׳ זכיי שבהן עובדין לגבוה: לחייב על כולהן אחת. כרבי יוחנן ומהנה קדרים לה: בהשתחוייה לחייב על מקצתה. היינו שלא השתחוה בפישוט ידים ורגלי׳ אפ״ה חייב עליה והכי דריש לה ממ״ם דמהנה ל״א שהיה שוגג בהשתחוייה וזדון בעכו״ם או זדון בהשתחווי׳ ושוגג בעבודה מקצתה קרי ליה: כתיב. לבתר ועשה אחת מהנה כתיב אם הכהן וגו׳ מצות שהמשיח מביא עליהן פר איירי קרא: יצאה עכו״ם שאינה מביא עליה משיח פר אלא שעירה. כיחיד הלכך ליכא לאוקמי קרא דמאחת בעכו״ם: הרי חלבים ועריות. וה״ה לשאר חייבי כריתות: הרי משיח מביא

רידב״ז

ילפינן מנדה. דמאחת מהנה כיון דקראי סתרי אהדדי פעמים אחת שהיא הנה פעמים הנה שהיא אחת. ע״כ דלקולא ולחומרא גמרינן וע״כ תלינן דהנה שהיא אחת על מדריגה היותר קטנה בשאינו יודע כל עיקר אבל אינו יודע כו׳ חייב על כאו״א. אבל כשילפינן מנדה ע״כ בשאינו יודע ל״ה נדה כל עיקר אינו חייב גם בנדה אלא אחת. אפילו אם היתה לו ידיעה מתחלה וכיון דמתניתין אתיא כר״א ע״כ הא הדא היא הדא. ופסור אפילו במדריגה הביניות אלא בגדול שגגה דהיא מדריגה היותר גדולה דיודע גם שכשו עיקר שבת אלא אינו יודע אם שבת היום או חייב על כל שבת ושבת ומזה יתבאר לנו סוף הסוגיא דבעי שם אם ר׳ אלעזר סבירא ליה האי אחת מהנה. ומביא ראיה דלא סבירא ליה. מדתנינן דר״א אינו מחייב על כל שבת אלא דווקא בגדול שגגה. ואי דיליף מאחת מהנה אפילו קטן שגגה צריך להיות חייב. לאוקמי הנה שהיא אחת על המדריגה שהיא יותר קטנה כשאינו יודע כל עיקר משום דלחומרא ילפינן ופי׳ בזה ותמלא טעם:

עין משפט נר מצוה
ה א מיי׳ פ״ז משגגות הל׳ א
מסורת הש״ס
*נ״ל אחת
*נ״ל וזדון שבת [illegible]
עי׳ סנהדרין סב ע״ב
*נ״ל אין לפרש
גליון הש״ס
[a] עיין ק״פ . עיין הוריות ו ע״ב :

שנויי נוסחאות (סו״ג) זכייה בד״ו זכיי. (בו״ג) והיכן בד״ו ויתי כן. (סו״ז) רב שמואל בד״ו רבי שמואל. (סו״ש) והביא פר בנ.ק״א „והקריב על חטאתו אשר חטא פר״. מצוה בד״ו מצות.

(הרותי הרי״ל) בתרא דר״א מנא אלין מנייא ועשה אחת כנ״ע:

מוב ירושלים;

בתרא דר״א מפיילין פיילא עד כאן הוא דנכי ר״ח בבה ר׳ סימון נ״ז. וכן ועשה אחת הוא ענין בפ״ע. וצריך לגמום לפיל פ״ע ה״ה בשם ר׳ אליעזר פפ״ש:

מסורת הש"ס

מביא עליהן פר. נוקמי לקרא דמלאת כהני נמי: **מתני לא אתינן מתני.** לא אפשר למתניי' בהני אלא בדברים שיש להן תולדת כגון שבת ועכו"ם ותולדות דעכו"ם כגון שבר מקל לפניה שהיא תולדה דהשתחוייה אבל חלבי' ועריות אין להן תולדות כלל: **עריות.** נמי לית בהו תולדות שכפי' עשה הכתוב בהן המערה דהיינו הכנס' העטרה כגומר כל הביאה: **חברייא אמרין.** דלאו מאתת מהגה קרא: **שבת הוא לה'.** דמשמע לכל שבת בפני עצמו חייב: **לא העושה בו ובחבירו.** כגון שעשה מלאכה בין השמשות שבין שבת ויה"כ דאין מצטרפין שני הימים לחייב עליה: **את אמר.** מכאן שמעי' דאין השבתות מיצטרפות מיבעיא לן אם חולקות כגון שעשה מלאכה בשבת ובאותו העלם עשה גם ביה"כ מי אמרינן דהימים מחלקין וחייב על כל אחד או לא: **מונה ששה.** מיום ששם אל לבו שבתו ומשמר השביעי: **אין אישתבאי בתלתא.** אם נשבה בין העכו"ם בשלישי בשבת אעפ"י שעושה כרנב"י שמונה ששה ועושה שבת חמשה ועושה שבת וכו' אפ"ה הוא עובד בכל המנין בשבת ולא הועיל כלום במניינו דלעולם יום מטתתו בחול דוקא ולא בשבת: **רב הוה חיילי'.** כלומר טעמא דרנב"י די"ל דסובר כרב: **לתרין מחזירין.** כשהוא חוזר לעשות כן שני פעמים אי אפשר שלא ישבות פעם אחד בשבת: **ופריך ואין לא לתמוה.** וכי אין לתמוה למה לא יחוש לכל הימים: **כהדא וכו'.** כמי שקידש אשה במדינת עילם ול"נ דהגיר' וקידש אשה בעולם ואינו יודע איזו היא ובאיזו מקום הוא: **ריב"א.** אומר דפליגו ר"י ורשב"ל: **חושש לכל הנשים.** דכי הדר נסיב האי נכרא איתתא דלמא אמה או אחותה הוא נסיב: **אינו חושש.** דבטילה היא ברובא וקשיא לר"י ה"נ ניחוש לכל הימים ויהא אסור לעשות מלאכה בכולן שמא שבת היא. ומשני תמן גבי קידוש אשה יש לו תקנה שיכול לישא גיורת או משוחררת שנתגיירה או שנשתחררה לאחר שקידש אשה שבודאי בזמן שקידש אשה לא קידש ז: **הכא מה תקנה יש לו** שלא ימות ברעב. **ועושה** בכל יום מלאכה כדי קיום נפש אבל יכול להלוך בכל יום כל מה שירצה דאל"ה לא יגיע לישוב לעולם: **תמן תנינן.** במסכת כריתות פרק אמרו לו:

תורה אור

מביא עליהן פר. לא אתינן מתני אלא דברים שיש להן תולדות. חלבים אין להן תולדות. עריות עשה בהן את המערה כגומר. חברייא אמרין [ויקרא כג] שבת הוא לה' לחייב על כל שבת ושבת. אמר ר' אילא כתיב [ויקרא לה] כל העושה בו מלאכה יומת לא העושה בו ובחבירו. את אמר אין השבתות מצטרפות חולקות. אמר רבי יוסי בי רבי בון כשם שאינן מצטרפות כך אין חולקות. גדול שנשבה בין העכו"ם רב ושמואל חד אמר [א] מונה ששה ועושה שבת. וחרנה אמר עושה שבת ומונה ששה. רבי יצחק בר אלעזר בשם רב נחמן בר יעקב מונה ששה ועושה שבת. חמשה ועושה שבת ארבעה ועושה שבת ג' ועושת שבת שנים ועושה שבת. אחד ועושה שבת. אמר ר' מנא אין אישתבאי בתלתא הוא עבד בשובתא. רב הוה חייליה לתרין מחזירין הוא עבד שובתא. ואין לא לתמוה ויחוש לכל הימים כהדא קידש אשה בעולם. רבי יעקב בר אחא איתפלגון ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש. ר' יוחנן אמר חושש לכל הנשים. ריש לקיש אמר אינו חושש לכל הנשים. תמן יש לו תקנה יכול הוא לישא גיורת. יכול הוא לישא משוחררת. הכא מה אית לך. תמן אמרין חושש לכל הימים ועושה כדי קיום הנפש. *המן תנינן אמר רבי עקיבה שאלתי את ר' אליעזר העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה

מעין

מביא עליהן פר ועוקמי לדרשא דקרא כאן ואחת שהיא הנה כחלב כגון שאכל כתאתה תמחויין ואליבא דר' יהושע דסבירא ליה בפ"ג דכריתות תמחויין מחלקין בהעלם אחד וזה אחת שהחלב שם אחד שהוא הנה דחייב על כל תמחוי ותמחוי והמה שהיא אחת היינו שאכל כמה מיני חלב ואינו חייב אלא אחת דשם אחד הוא ובעריות אחת שהיא הנה כגון שבא על חמש נשים נדות בהעלם אחת שהיא שם אחת וחייב על כל אחת ואחת משום דגופין מחולקין והנה שהיא אחת כגון שבא על נדה וחזר ובא עליה וחזר ובא עליה ובהעלם אחת אינו חייב אלא אחת ותרתי מנא לן לאוקי דרשא דקרא בשבת: **לא אתינן מיתני.** לדרשא דקרא אלו בדברים שיש להן תולדות דהא בעינן נמי למידרש הנה מהנה כדדרשינן בשבת וחלבים לא משכחת בהו תולדות וכן בעריות ואי בהערא הא קי"ל כל העריות עשה בהן המערה כגומר: **חברייא אמרין** מהכא נפקא לן לחייב על כל שבת ושבת דכתיב שבת היא לה' והאי יתירא הוא דהא כתיב בהאי קרא גופיה ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון ושבת היא לה' ללמד שחייב על כל שבת ושבת אפי' בהעלם אחת ובמלאכה אחת: **אמר ר' אילא.** מהכא נפקא לן דכתיב כל העושה בו מלאכה יומת ולא העושה בו ובחבירו כגון שעשה חצי שיעור בשבת זו וחזר ועשה חצי שיעור בשבת אחרת אפילו בהעלם אחת אינן מצטרפות ואם אתה אומר שאין השבתות מצטרפות לכשיעור א"כ ה"ה דחולקות הן שאם עשה כשיעור בשבת זו וחזר ועשה בשבת אחרת בהעלם אחת חייב על כל שבת ושבת שהרי אתה אומר שכל אחת ואחת בפני עצמה הן: **א"ר יוסי בר' בון.** דאי מהכא ליכא למישמע מידי שאני אומר כשם שאין השבתות מצטרפות כך אין חולקות דטעמא דאין מצטרפות משום דהויא כמו אוכל חצי זית חלב וחזר ואכל חצי זית דקיי"ל דבהעלם א' מצטרפות והוא שישהא מתחלה ועד סוף לא יותר מכדי אכילת פרס וא"כ אם אכל כשני ימים אפילו הן בהעלם א' אין מצטרפין וה"ה שתי שבתות אינן מצטרפין לשיעור מלאכה אחת אבל אם עשה כשיעור וחזר ועשה מלאכה זו בשבת אחרת בהעלם אחת אימא לך דאינן חולקות דהויא כאוכל כזית חלב היום וכזית חלב למחר והכל בהעלם אחת דאינו חייב אלא אחת הואיל ולא הותה לו ידיעה בנתיים: **אלא מחוורתא** כדאמרינן מעיקרא. דמשבת היא לה' ילפינן דגילתה לנו התורה דכגופין מחולקין הן וחייב על כל שבת ושבת: **גדול שנשבה בין העכו"ם.** ואינו יודע מתי שבת כיצד יעשה ופליגי בה רב ושמואל: מונה ששה ועושה שבת. כבריאתו של עולם ואידך אמר עושה שבת בתחלה ומונה ששה וחוזר ועושה שבת כאדם הראשון: **מונה ששה** ועושה שבת חמשה וכו'. מפרש לחושש הוא למנות משום ספיקא דכל ימי השבתות וחושש הוא כסדרן שבתחלה חושש הוא שמא נשבה ביום הראשון ומונה מתנו ששה ועושה שבת וא"כ חושש שמא נשבה ביום השני וכשמנה מתנו ז' ימים כלו ביום הראשון של שבוע זו ומונה מיום ב' חמשה ימים ועשה שבת וא"כ חושש שמא נשבה ביום הג' ונמצא שכלו ז' ימים הראשונים ביום הב' וא"כ כשמנה אחר הז' הראשונים חמשה ועשה שבת בטעות היה שהרי התני, האי התחיל למנות מיום הב' ועשה שבת אחר חמשה ימים והוא לא נשבה אלא ביום הג' ונמצא שבת שלו ביום הראשון אלא דהיחיל ואי אפשר לו בטון אחר תולה כל ספיקיו על הימים של שבוע הראשון שנשבה בו שאם נשבה ביום הא' מונה ששה ועושה שבת ואם ביום הב' מונה חמשה ועושה שבת ואם ביום הג' מונה ארבעה ועושה שבת ואם ביום הד' מונה שלשה ועושה שבת ואם ביום הה' מונה שנים ועושה שבת ואם ביום הו' מונה אחד ועושה שבת אבל שמא נשבה ביום השבת ליכא למיחש דאשתמא היה וזכר בו ואין החשש אלא על כל הימים מימי החול שהן מותרין בעשיית מלאכה ואין אדם תמים על לבו לזכור איזה יום שהוא עומד בו ואירע לו המעשה: **א"ר מנא אין אישתבאי בתלתא וכו'.** כלומר דר' מנא פריך עלה דר' יצחק דהיכי תלית אמרת הכי דהגיעה כמנין הראשון אם היה יכול לתלות שנשבה ביום הא' שפיר הוא דמונה ששה ועושה שבת וכמנין האי נמי אם היה יכול לתלות שנשבה ביום הב' וא"כ שבת הראשון שעשה לטעות עשה מ"מ עכשיו מונה חמשה ועושה שבת כהוגן ואם לא היה החשש הפסק אלא שמא ביום הראשון נשבה או שמא ביום השני הוה אמינן למימר דהואיל וא"א בענין אחר מונה הוא כך ועושה שבת דממ"נ חד מינייהו של אלו שתי השבתות כהוגן הוא אבל השתא דלא ידע ואיכא עוד למיחש דילמא ביום השלישי נשבה והוא מנה ששה ועשה שבת וחמשה ועשה שבת נמצא שזה עשה מלאכה ביום השבת שהיה תמנין ימי החול שלו ולא קיים שבת לא כמנין הראשון ולא כמנין השני וכן הוא החשש מיום הג' ואילך אלא דר' מנא מקשה דאם באת לחוש שמא ביום זה ושמא ביום זה א"כ אין כאן שום שבת כהוגן דכשאתה בא לחוש כך ניחוש שמא ביום הג' נשבה והרי זה עשה מלאכה אף בשתי שבתות של מניינים הראשונים וכן מכאן ואילך מקולקל הוא כחשבונו: **רב הוה חייליה לתרין מחזירין הוא עבד שובתא.** כלומר וזה הכל מדברי רבי מנא הן כלומר וכי בזה רב כמי הוא שלפני מהורת המנינים הראשונים הוא עושה שבת אלו והם אין שבת והיה עושה מלאכה מהן אף בשבת: **מחזירין.** כל דבר שהוא מונה עד יום השביעי וחוזר ומונה עד כא אותו יום נקרא מחזור: **ואין לו לתמוה ויחוש לכל הימים.** הא קושיא איכא לכ"ע ואף לרב ושמואל ואמאי לא יתעכב כפלמו מלעשות מלאכה בכל הימים דיש לו לחוש ככולן שמא היום הוא שבת: **לתמוה.** לשון עיכוב מלשון ולא יכלו להתמהמה: **כהדא.** דהא תניא נמי דכוותה קידש אשה בעולם המדינה וכלומר אפי' כדרך רחוקה מכאן ואינו יודע איזו היא כגון שקדשה על ידי שליח שא"ל צא וקדש לי אשה סתם ולא חזר אליו לומר זו וזו היא שקדש בשבילו ופליגי בה ר"י ור"ל ולר' יוחנן אסור הוא בכל הנשים דשמא זו היא אחותה או שאר קרובות שאסורו עליו מחמת קידושיה וא"כ לר' יוחנן אמאי לא יחוש נ"כ כאן לכל הימים: **תמן.** שאני התם דהא מיהת יש לו תקנה לישא אשה או גיורת או משוחררת שאין לו חשש בהן כלל אבל הכא מה אית לך למימר שאם באת לחוש לכל הימים מה תקנה יש לו וכי ימות הוא אם אין לו כמה להתפרנס ולהכי א"א לו לחוש לכל הימים: **תמן.** ככבל אמרין בדין זה דחושש הוא לכל הימים ועושה בכל יום ויום כדי קיום הנפש שלו בלבד ולא יותר: **תמן תנינן.** בפ"ב דכריתות אמר ר"ע וכו'. ולקמן פליגי בה אמוראי כאיזה ענין שאל לו ואם קבלה רבי עקיבה ממנו תשובתו. או לא.

ומה

עין משפט

[א] מיי' פ"ב מהל' שבת הלכה כב טוש"ע או"ח סי' שמד ס"א

נליון הש"ס

[א] עיין קי"ס ולא חבר דבכירת מקל הוא תולדה דזביחה. עיין כפ"ז כ פ"ב:

[ב] עיין קי"ס. וכן הוא הא"ר כי כן מבואר במכילתא פ' ויקהל:

שבת סט ע"ב

כריתות טז

רידב"ז

תמן תנינן אמר ר"ע שאלתי את ר"א העושה מלאכות הרבה כו' עד סוף הסוגיא סוגיא הזאת חמורה מאד ילפפנ"ד לפרשה בס"ה ולפי הגירסא כמ"ש מהם. דהנה המפרשים ז"ל פירשו הסוגיא לפי סוגית הבבלי. ולפי ענד"ע שיטה אחרת היא בירושלמי דאילו בבבלי במס' כריתות דף ט"ז גרסי' שם לת"ד דבו"ש ובג"מ הוא דכנופין מחולקין הן כדאיתא התם. ואילו בירושלמי לת"ד דמוקי בו"ש ובג"מ הוא בפליגות דמיבעיא ליה אם חייב על כל אחת ואחת או לא ונ"ל דמיבעיא ליה אם ולדי מלאכות כמלאכות דתנין ז"א דכיון דמיבעיא לי' אם חייב על האבות על כאו"א או אחת על כולן ומכיון די"ל דעל האבות

שינויי נוסחאות (שו"ה) עליהן כד"ו עליה. (בוכ"נ) לן נד"ו לך.

(חדושי הרי"ל) **ולא כעושה בו ובחבירו** אף ס"ס אין השבתות מצטרפות. ס' אם קלר חצי גרוגרת בשבת ז וחצי בזו פיו מצטרפות אפי' בהעלם אחד:

חתם סופר

ויחוש לכל הימים כהדא קידש אשה בעולם וכו' נ"ל דלא מיירי כמ"ש נשין פ"ב ומיר י"ב דשם מיירי בשלח שליח לקדש אשה סתם וקנסי' ליה כמ"ש תוס' שם אבל כאן מיירי הוא עצמו קידש ולא פטל עולה וס"ל דאה"נ אסור בכל הנשים שבעולם ומשני התם אפשר לישא גיורת או משוחררת משא"כ הכא במלאכה וע"ז מסיק דפלוג מבכל דבשבת מי עשה כדי חיותו ואסור אח"ז ועיא בבבלי דף ס"ט ע"ב:

טוב ירושלים

לא אתינן מתני אלא [illegible] ג"כ לפלק כפ"ה כגבגם ונ"ל דיומר י"ל לדרש עג עמה דפריך דאית גט אבות ותולדות הפל פ"ז דליכא אבל פדיין קשה נדרום מרווייהו ופי' בבלי מהדרין פ"ט א' ב' באריך. אבל כאתם כמ"ש בבלי מהדרין פ"ב א' ולפסי לא מתוקמי כט קראי גפ"ג משום דשין כבל בכספירה כיחיד ויש דתניא ספירה עגגר אבל על חלבים ועריות דמתולקין אף נדרת ולו"א נאית סא אבות ותולדות וא"כ אחת אין לדרוש כר' יוסי כמנת: **חברייא** אמרין שבת הוא לה' לחייב [illegible]

על כל שבת ושבת. פי' בבלי תולין ק"א כי אומרין הך הוא לחייב על שבת אף כמשל בו וכו' [illegible] בכר מתלת .ט"י ודוק סופו: **א"ר** אילא כל העושה בו מלאכה יומת בו ולא בו ובחבירו. [illegible] [illegible]

לפנין

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

מעין מלאכה אחת בעלם אחת מהו. חייב אחת על כולן או אחת על כל אחת ואחת אמר לי חייב על כל אחת ואחת מקל וחומר. ומה אם הנידה שאין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה חייב על כל אחת ואחת. שבת שיש בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה אינו דין שיהא חייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו לא אם אמרת בנידה שיש בה שתי אזהרות שהוא מוזהר על הנידה והנידה מוזהרת עליו. תאמר בשבת שאין בה אלא אזהרה אחת. אמר לי הבא על הקטנות יוכיח. שאין בהן אלא אזהרה אחת וחייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו לא אם אמרתי בבא על הקטנות שאע"פ שאין בהן עכשיו יש בהן לאחר זמן. תאמר בשבת שאין בה אלא אחד לא עכשיו ולא אחר זמן. אמר לי הבא על הבהמה יוכיח. אמרתי לו הבהמה כשבת. ר' זעירא בשם ר' חסדא ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש תרידון אמרין בזדון שבת ובשגגות מלאכות שאלו.

בדה

פני משה

ומה אם הנדה שאין בה תוצאות הרבה. שאין בה הרבה חיובים כענינה אלא חיוב ביאה בלבד ואינו מוזהר עליה בחטאות הרבה ואעפ"כ אם בא עליה וחזר ובא עליה חייב הוא על כל ביאה וביאה אפי' הן בהעלם אחת דהכי ס"ל לר"א התם לעיל: שבת שיש בה תוצאות הרבה. מהרבה ענייני מלאכות שמוזהר עליה: הבא על הקטנה יוכיח. מתו הבא על הקטנה וקטנות דעלמא קאמר ואם היא נדה ואין בה אלא אזהרה אחת שהוא מוזהר עליה אבל קטנה לא שייכא בה אזהרה ואעפ"כ חייב הוא על כל ביאה וביאה: הבא על הבהמה יוכיח. שחייב על כל ביאה וביאה: אמרתי לו הבהמה כשבת. כלומר לדידי מיבעיא לי נמי על הבהמה אם חייב על כל ביאה וביאה כמו דמיבעיא לי בשבת: בשם ר' שמעון בן לקיש. לפרש השאלה שזדון שבת ושגגת מלאכות היא שאלו אם שבתות עושין חילוקין הן ויחייב על שגגות מלאכות של כל שבת ושבת או דילמא לאו כגופין מחולקין הן ומכיון שהיא בהעלם אחת ומעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת: כהדא תנינן מלאכות הרבה. במתניתין וכלומר דהש"ס מתמה על זה דאם כך שאלו למה היה לו ליתר מלאכות הרבה וכי לא על השבתות הוא הבעיא אם הוא מתחייב על כל שבת ושבת או לא וא"כ לא היה לו לשאול אלא העושה מלאכה אחת בשבתות הרבה מהו ולא מסגי עלה מידי. דהא כשם רב חסדא אמר. לא כדר' זעירא בשמיה אלא בשגגת שבת וכזדון מלאכות שאלו וכגון שהיה יודע שאלו מלאכות אסורות בשבת אבל לא היה יודע שהיום שבת דודאי על כל מלאכות שעשה אינו מתחייב אלא אחת דהא אין כאן שגגה כהן ושגגת שבת חדא שגגה היא והיינו דאמרינן לעיל הכא שהיא אחת וכי קא מיבעיא ליה אם עשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת הוא דקא מיבעיא ליה אם אינו חייב אלא אחת כדתנינן במתני' או דילמא סבירא ליה לר"א דעל הרבה מלאכות אפי' הן בהעלם אחת של השבת חייב על כל מלאכה ומלאכה מיהת אחת מפים שגגת שבה דכל מלאכה ומלאכה ענין בפני עצמה היא:

בדה

קרבן העדה

מעין מלאכה אחת. תולדות הרבה של אב אחד בשבתות הרבה אותן שעשה בשבת זו עשה בשבתות אחריני וכולהון בהעלם אחד: תולאות הרבה. עניינים הרבה כגון שבת ואיכא אבות מלאכות ותולדותיהן נידה אין בה תולאות הרבה דאין חיובא אלא ביאה וחייב על כל ביאה וביאה בהעלם אחד כדאר"א בא עליה וחזר ובא עליה בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת: והנדה מוזהרת עליו. דכתיב ונכרתו שניהם מקרב עמם: על הקטנות. כמו על הקטנה ומאי קטנות דעלמא כלומר הבא על אחת מן הקטנו' ביאות הרבה בנידתה יוכיח שאינה מוזהרת עליו וחייב על כל ביאה וביאה: הבא על הבהמה יוכיח. שחייב שאי אפשר לערב הביאות ולעשות שתי ביאות כאחת: בזדון שבת ובגגת מלאכות שאלו. יודע שהוא שבת אלא שסבור שמלאכה זו מותרת הוא דשאיל ר"ע מר"א והכי קמיבעיא ליה מי אמרינן גם בזו לחלק כל מלאכה לעצמו או דלמא דוקא בשגג בזה ובזה הוא דאמרי' חילוק מלאכות אבל לא בזדון שבת ושגג' מלאכות דאינו חייב אלא אחת על כולן: כדה תנינן. במתניתין דכריתות מלאכות הרבה אבל על השבתו' לחייב על כל מלאכה שעשה בכל שבת דנימא דשבתות כגופין של מלאכה שאינן דומין זה לזה כגון זרע וקציר בהעלם אחד בזדון שבת ושגגת מלאכות ודאי לא מתחייב ואפי' עשה אותה מלאכה כמה פעמים בכמה שבתות אינו חייב אלא אחת

ונראה שכך היתה גרסתי במתניתין שאלו על מלאכות הרבה אבל על שבתות הרבה לא הזכיר בשאלתו וכן נראה מהא דאמר לקמן ותניין דבית רבי כן העושה מלאכות הרבה וכו' כמו שבנויה במתניתין פ"מ דיש תנאים אחרים ששנו המשנה כענין אחר: בשגגת שבת וזדון מלאכה וחזר וכפלה בכמה שבתות שאל ר"ע לר"א מי אמרינן ימים שבנתיים הויין ידיעה לחלק או לא:

בדא

רידב"ז

האבות אינו חייב רק אחת על כולן פשיטא דעל תולדת אחת על כולן אלא עיקר שאלו על האבות לבד והוי מעין מלאכה אחת אינו פירושא דרישא וכאשר יתבאר בדברינו לקמן בע"ה:

ועפ"ז יתבאר הסוגיא הזאת בע"ה ר"ז בשם ר"ח ר"א בשם רשב"ל תריהון אמרין. בז"ש ובג"מ שאלו כלומר אם חייב על כל מלאכה ומלאכה ועיקר הדין של ז"ש ושג"מ שאלו ר"ב בשם ר"ח אמר בשג"ש וז"מ שאלו. כלומר אם חייב על כל שבת ושבת. נמלא דלמ"ד בז"ש ושג"מ שאלו העיקר שאלה הוא על המלאכות ולמ"ד בשג"ש וז"מ. עיקר שאלה הוא על השבתות. וע"כ פריך למ"ד בז"ש ושג"מ דהחייב הוא על המלאכות כדה תנינן על מלאכות הרבה לא על השבתות הוא מתחייב בתמי' דהא קתני שבתות הרבה במתניתין וע"כ דחייב על השבתות ולדידך דתוקי בז"ש ושג"מ אבל בשג"ש וז"מ פשיטא לך דפטור על השבתות [כמו דמסיק בתר הכין] ולא על השבתות הוא מתחייב. דהא תנינן במתניתין שבתות הרבה משמע לחיובא הוא על שבתות. וכן פריך למ"ד דבשג"ש וז"מ שאלו פריך נ"כ ולא על המלאכות הוא מתחייב דהא תנינן במתניתין מלאכות הרבה וע"כ דשאלו אם יש חיוב על המלאכות ואינו לדידך בז"ש ושג"מ פשיטא לך דחייב. ולא שאל ע"ז [כדמסיק בתר הכין] וא"כ למה תנן מלאכות וע"כ דחובא הוא על המלאכות ונשאר בקושיא [ולבתר הכי מתרץ הקושיא למ"ד בשג"ש וז"מ] והשתא מיבעיא לן למ"ד בז"ש ושג"מ אם הודה לו או לא. ומסיק מן מה דמר ר"ש בשם ריב"ח כל הדא הלכתא כר"א כרם כרבנן אינו חייב אלא אחת. ומתניתין דידן כר"א אתיא אבל לר"ע אינו חייב אלא אחת בז"ש ושג"מ ע"כ דלא הודה לו [ומוכח מדריב"ח כדברינו דלמ"ד בז"ש ושג"מ שאלו האי פיסא דמעין מלאכה אחת לא איירי אם תולדות כעיקר או לא דהא"כ אלא דמיבעיא אם חייב על כל תולדה ותולדה אם התולדות כעיקר דמי א"כ האי מיתוקמא מתניתין דידן כר"א דהא תנינן בסיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חדא. והא ר"א ס"ל דחייב על כאו"א כמו דמותיב לר"ע והכי פריך מסוגיא כבבלי דמתניתין דלא כר"א מה"ט. אלא ע"כ דשיטת הירושלמי למ"ד בז"ש ושג"מ שאלו לכו"ע אינו חייב על התולדות כעיקר והא דקתני העושה כו' מעין מלאכה אחת הוא כמבואר בהסוגיא בסמוך מאח"כ למ"ד בשג"ש וז"מ לדידיה מעין מלאכה אחת דחייב על התולדות כעיקר כמבואר בסמוך א"כ לדידי' ליכא למופסם מהדא דריב"ח ע"כ שאל למ"ד בשג"ש וז"מ הודו לו או לא הודו לו' ופסים מהא דח"כ יודע אני כו' וכמבואר בדברינו בסמוך בע"ה וכזה ניחא מה שבבבלי קאמרינן בשג"ת וז"ש פשיטא לי דימים שבנתים הוין ידיעה לחלק ומיבעיא לי' בז"ש וכו' אם כגופן דמיין או דילמא ז"ש וכו' פשיטא לי' דכגופן דמיין ומיבעיא ליה על שג"ש וכו' והרי דעומדין שניהן על מדרגה אחת ועי' עם בסוגיא דלרבה ור"ח. ואילו בירושלמי פשיטא דלמ"ד בז"ש פשיטא לי' דבשג"ש אפילו ר"א מודי דח"ח א"א. ולמ"ד בשג"ש שאלו פשיטא ליה דבז"ש אפילו ר"ע מודי ומילתא דפשיטא הוא דז"ש יותר חייב משג"ש וגם כל האומר שבסוגיא יתבאר על נכון בע"ה דר"ז בשם ר"ש ר"א בשם רשב"ל בזדון שבת וכו' ומיבעיא לי' אם חייב על כאו"א [ולא אם כגופין מחולקין כמו בבבלי] וא"כ כל השאלה היא על המלאכות וע"כ צריך הגמרא כדא תנינן מלאכות הרבה ולא על השבתות הוא מתחייב בתמיה דהא קתני שבתות הרבה משמע דחייב על השבתות וכן על ר"ב בשם ר"ח. דשאלו על שג"ש אם ימים שבנתים הוין ידיעה לחלק א"כ כל עיקר השאלה הוא על השבתות א"כ פריך כדה תנינן שבתות הרבה ולא על המלאכות הוא מתחייב בתמיה דהא קתני במתניתין מלאכות הרבה א"כ השאלה הוא גם על המלאכות כדפריך בבבלי במס' כריתות דף ט"ז ע"א אי שבתות כגופן דמי תיבעיא ליה ניבעיא ליה העושה מלאכה אחת בשבתות הרבה וה"נ פריך דסותיה למ"ד בז"ש שאלו. א"כ קשה הא משמע מתניתין דתיבעיא על השבתות ולמ"ד בשג"ש קשה הא משמע במתניתין דמיבעיא על המלאכות ולקמן בסוגיא מתורץ זאת הקושיא אליבא דתרוויי' הא ר"ז בשם ר"ח ר"א בשם רשב"ל בז"ש וכו' ומיבעיא לי' אם חייב על כאו"א. על כל מלאכה ומלאכה הא בשג"ש וז"מ אוף ר"א מודי דח"ח אלא אחת. פי' חטאת אחד בעד כל השבת. ויתיביניה ר"ע לר"א הרי שג"ש וכו' הרי יש בה תולאות וכו' ואינו חייב אלא אחת. כשלמא אם ילפינן מאחות מהטה שם ר מחלק בין ז"ש לשג"מ לבין שג"ש וז"מ אבל אי תק"ז תנדה מ"ש ומ"ו. ונשאר בקושיא וכן פריך למ"ד בשג"ש ומיבעיא ליה אם חייב על כל שבת ושבת משמע דבז"ש פשיטא לר"ע דחייב על כל מלאכה. ויתביני' ר"א הרי מז"ש וכו' ונשאר בקושיא. ואח"כ התחיל הגמ' הא ר"ב בשם ר"ח בשג"ש וכו' ולא משום שגגת שבת אח תופסו היא כמו בבבלי אתר מר ר"ב בשם ר"ח בשג"ש וכו' והיה קשה לן ולא משום שגגת שבת את תופסו וא"כ למה נקט במתניתין מלאכות הרבה כדפריך לעיל כדא תנינן שבתות הרבה ולא על המלאכות מתחייב. פי' מתרץ ר"ח בשם ר' בא שתים שאלו [וה"א דהוי תני לתרוצי גם אליבא דר"ז בשם ר"ח אך משום דר' בא גופי' מתרץ לה על פי שיטתו] מזיד בשבת ושגג במלאכות שיהא חייב על כאו"א כלומר דאפילו ר' בא ס"ל נמי דשייך השאלה על אם חייב על כל או"א והגם דר' בא ס"ל דעל מזיד בשבת אף ר"ע תודה דחייב על כל או"א וע"כ צ"ל דמיבעיא ליה שאלה זו אם חייב על כאו"א. מ"מ שייך השאלה אם חייב על כאו"א וכן שוגג בשבת וכו' [גמי מיבעיא אם חייב על כאו"א וקיצר לשון הגמ'] מהו לעשות את התולדות כעיקר וע"כ שייך שפיר האיבעיא על ז"ש ושג"מ אם חייב על כל מלאכה ומלאכה האם דבז"ש ושג"מ ר"ע מודי דחייב על כאו"א לשיטת ר' בא מ"מ מיבעיא ליה אם חייב על כל תולדה ותולדה והוי שתי שאלות על ז"ש ושג"מ. ועל שג"ש וז"מ בזה מיבעיא על השבתות וכזה מיבעיא על המלאכות וע"כ שייך למתני במתניתין מלאכות הרבה ושבתות הרבה. ופירושא דהעושה מלאכות הרבה הוא על ז"ש ושג"מ בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת הוא על שג"ש וז"מ. והאי מעין מלאכה אחת דנקט קאי על תרוו' על ז"ש ושג"מ ושג"ש וז"מ וקאי על מלאכות הרבה ועל שבתות הרבה וכדמסיק א"ר יעקב בר דסוי ותני דבית רבי כן. העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת כו' מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת הדא היא מזג"ש ושג"מ שבתות הרבה מעין מלאכה אחת הדא הי'. שגג"ש והז"מ כלומר דמעין מלאכה אחת קאי אתרווי' בין על העושה מלאכות הרבה דמיירי בז"ש ושג"מ

שינויי נוסחאות (ז"ין) אמרתי כד"ו אמרת·

ירושלים

לפנין המלומין ש"ה שוין כגנגל"ק א"כ בשיר אמפיין גזה ט: עונ"ל וים לומר דאמיה כן דרפא כני יבמפא! דפ"ע לאו פנימן נאמרו מיפת ב"ד לוקין פלוו פי' מכום י"ג ב' שו"ע דלי"ב לפי שבבג יוכ"ב וכבג סלקונו פני פמתיה דקי"ל באלקונו פל כריתות דמכניסין אותו לכיפה יטו"י סנהדרין פ"א ב' קמ"ע ככא דאין מכניסין. אך כך דמכניסין אותו לכיפה אינו מכ"ם מתה אלא כלת"ם. כמבואר כ"ב כרמב"ם בפ' סנהדרין. א"כ משכה מזה דמחינו קאי קאי על כלמ"ת ופי' מכות ר"א ה' ומוס' נזיר כ' ונמים ו' א' וכלאי אכריים טוכב ס' א'. וכזה י"ל דהאין דפ"ע הכי ישנער דדנין קלו וגו' י"ג מדות תלכהה [ופי' כמ' מפאלים לבי פל כמורם פ' אמוי מת"כ דכא דפ"ע נר' יוסי דסכמיה ננאו יאתה אינו דכגל מלאכים פנם אין כ"ד פונשין פוקום אם ימנו ט למלאים פגל ככרים ינתה לנאו והוא דכל נטון אם כי אינו תפכים לפונים דב"ם ב"מ פלו"ג כוא דכר פטמה וסוף יבמות מוס' יבמות ו' ב' דבי"ם אדר"ם פי"ב]: עוד י"ל נמבום מאד דג"מ לפינו הכאו דמפ"ל מייב וה"א דלריך להביא בלמם קרבן קה"ל

קלא ט ולא בחטנו דאינו יכול להביא חטאת דלריך לידע על מה חטא ואתייא כר' יהושע דס"ע הכי בכריתות י"ט א'. אך זה תקשו פדיין נ"ל קלא לפם דלריך לידע בחטא ח"נ תכלה אלי כ"ה הכא בלא"ס מכבר יוכ"כ דחייבי חטאות מלוין מכפר פלוו יופ"ל פ"ס כ"ז א' ופי' כיכג פסופות י"ג א' בפמין כרת דוקא וים לחלק בכפ"ג ומי' כיכב בזה:
גדול בגבנה לבין בגבנים. נ"ל דכן פגבנה ל"ד אלא אידי דנקט לפיל קטן מגבנה נקט סכנה גדול ויגיד פלת ליתו דבגלי תפרם תו בפים בדרך או נתדבר פי"ג פ"ם נ'. וגם מיוכב קו' כב"ק ד"ם ואין דפריר תפכ"ל מילא לפמתים גם לסכוים ופ"ל לבקום נכס"ג קפ"ל דמכ"ם פ"נ כוא אף בנכ"ג וים בנור לפ"ד: (ע"כ לדף מ"א):
הבא פל הקטנות יוכיח פא"ב אלא אזהרה אחת לפ"מ דקי"ל דיבור לכתביל לקמן נגלות ניכים גם כאן כום בפי איכרום. תלבד פיס נחלק בכתם מנפי. גם י"ל דהוי בלמת תספינו דכא בל הקטנה יכנו נקיר זמן דאם לא היה לאחר זמן לא היה אגיריי נהאכילו פסה:
פ

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

כדה תנינן מלאכות הרבה לא על השבתות הוא מתחייב. רבא בשם רב חסדא אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו. בדה תנינן שבתות הרבה לא על המלאכות מתחייב. הא ר' זעירא בשם רב חסדא *אמר רבי אילא ור' שמעון בן לקיש תריהון אמרין בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו. הודי ליה והוא לא הודי. מן מה דמר ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' יוסי בי ר' חנינא כל הדא הלכתא כרבי ליעזר. ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת. הדא אמרה דלא הודי ליה הגי ר' בא בשם רב חסדא אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו הודי ליה או לא הודי ליה. א"ר זעירא קומי ר' יוסא מתניתא אמרה דלא הודי ליה. דתני *יודע אני שהיא שבת ויודע אני שהיא מלאכה. אבל איני יודע אם מלאכה היא זו שחייבין עליה כרת אם מענין אבות מלאכות עשה חייב על כל מלאכה ומלאכה. אם מענין מלאכה אחת עשה חייב על כל העלם והעלם מפני שהן העלימות הרבה. אבל אם היה העלם אחד אינו חייב אלא אחת. מן מה דלא מתיב לה הדא אמרה דלא תודי ליה הא. רבי זעירא בשם רב חסדא רבי אילא בשם ר' שמעון בן לקיש תריהון אמרין בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו הא בשגגת שבת ובזדון מלאכות אף רבי אליעזר יודי לרבי עקיבה שאינו חייב אלא אחת. ויתיביניה רבי עקיבה הרי מזיד בשבת ושוגג במלאכות הרי יש בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה ואת מודי לי שאינו חייב אלא אחת. כן מה דלא מתיב לה הדא אמרה היא הדא היא הדא. הא רבי בא בשם רב חסדא אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו הדא בזדון שבת ובשגגת מלאכות אף רבי עקיבה יודי לרבי אליעזר שהוא חייב על כל אחת ואחת.

ויתיביניה

קרבן העדה

כדה תנינן. במתניתין דכריתות ששאל לו על שבתות הרבה אבל על המלאכות ודאי לא מתחייב אפילו לר"א: הא רבי זעירא וכו'. כמו ניפא אמר רבי זעירא וכו': הודי ליה או לא הודי ליה. וה"פ מי הודי ליה ר"ע לר"א או לא הודי ליה ובספיקו עומד: כל הדא הלכתא. דר"פ כלל גדול אתיא כר' ליעזר אבל רבנן דהיינו ר' עקיבא סוברים דבכולהו אינו חייב אלא אחת ש"מ דלא הודי ליה: ה"ג הא רבי בא בשם ר"ח אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו הודי ליה או לא הודי ליה מן מה דמר ר"ש רבי אבהו בשם ר"י בר חנינא כל הדא הלכתא כרבי ליעזר ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת הדא אמרה דלא הודי ליה. וה"פ לרבי בא נמי מיבעיא ליה אם הודי ר"ע לר"א לבתר דשמעה מיניה או לא ופשיט ליה דלא הודי ליה מהא דריב"ח דהא במתני' שגגת שבת וזדון מלאכות נמי תני ואפ"ה קאמר דלרבנן אינו חייב אלא אחת ש"מ דלא הודי ליה והא דאמר רבי זעירא קומי רבי יוסא וכו' עד הדא אמרה דלא הודי ליה ל"ג הכא ושייך לקמן גבי הא דאמר רבי חזקיה בשם רבי בא וכדבעינן למימר התם: ופריך הא בשגגת שבת וזדון מלאכות אף ר"א מודה לרבי עקיבה דאינו חייב אלא אחת. וקשיא: ה"ג ויתיביניה ר"ע הרי מזיד במלאכה ושוגג בשבת וכו'. וה"פ ה"ל לר"ע להקשות לרבי ליעזר מזדון מלאכה ושגגת שבת דמודי רבי ליעזר שאינו חייב אלא אחת: מן מה דלא מתיב לה. מדלא השיב לו כן ש"מ דעל שניהם שאל ועל שניהם השיב ר"א דחייב על כל אחת ואחת ור"ע לא קיבל וסובר בשניהם דאינו חייב אלא אחת וכר"י בר חנינא: ה"ג הא בזדון שבת ובשגגת מלאכות וכו':

ויתיביניה

פני משה

כדה תנינן שבתות הרבה. בתמיה כלומר דהוור ותמהה גם על הא דרבא בשם רב חסדא דאם כך היא ששאלו אם כן למה לו לימר בשבתות הרבה וכי לא על המלאכות הוא מתחייב לפי ענין השאלה ולא היה לו לומר אלא כך העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בזדון מלאכות ובשגגת שבת מהו אם מתחייב משום שגגת שבת אבל מלאכה ומלאכה או דילמא הואיל ואינו אלא מעין מלאכה אחת וליכא הכא אלא חדא שגגה דשבת אינו חייב על כולן אלא אחת. ואפילו אי אמרת דבעלמא מתחייב הוא על הרבה מלאכו' מעין מלאכה אחת אם השגגה הוא במלאכות הכא מאי. ולקמן מסיק לה דהדרתי בעית מיניה: הא ר' זעירא וכו'. השתא מהדר הש"ס לשאול אם קבלה מיניה ר"ע או לא ובעי לרא דאמר ר' זעירא וכו' דהשאלה של ר"ע היתה בזדון שבת ושגגת מלאכות והשיב לו שחייב על כל אחת ואחת דשבתות כגופן דמיין אם הודה לו ר"ע או לא הודה לו. ופשיט לה מן מה דאמר ר' שמואל כל הדא הלכתא דתנינן העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה של כל שבת ושבת דלא אתיא אלא כר"א דכריתות ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת א"כ הדא אמרה דלא הודה ליה ר"ע דאי הודה ליה הוה ליה לאוקמי מתני' דידן נמי כר"ע: ר' בא. הוינו רבא דקאמר לעיל בשם רב חסדא דהשאלה היתה בשגגת שבת וזדון מלאכות וכדפרישנא דעיקר השאלה במלאכות הרבה מעין מלאכה אחת היא ובעי הש"ס אם הודי ליה ר"ע או לא ופשיט לה ר' זעירא לפני ר' יוסי דאם כך היתה השאלה ש"מ מהאי מתניתא דהברייתא דלקתיה דלא הודי ליה: דתני. האומר יודע אני שהיא שבת היום ויודע אני שמלאכה זו אסורה בשבת אבל איני יודע אם חייבין כרת עליה או לא הדין הוא כך אם מענין אבות מלאכות עשה חייב על כל מלאכה ומלאכה שעשה אפילו הן בהעלם אחת דהרי יש כאן שגגות הרבה דשגגת כרת שמה שגגה ויש חילוק מלאכות בשבת ואם מעין מלאכה אחת עשה לכולן חייב על כל העלם והעלם אם עשה בכמה העלמות ועמאה מפני שהן העלמות הרבה אבל אם היה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת הואיל וכולן מעין מלאכה אחת הן והשתא מן מה דלא מותיב ליה ר"ע לר"א והאיכא תנא דהאי ברייתא דלא ס"ל כוותך הדא אמרה דלא הודי ליה והלכך לא הוה ר"ע להשיבו מברייתא זו ולידע טעמא דס"ל דחייב על כל אחת ואחת משום דלא ס"ל כלל כוותיה אלא כהאי תנא דברייתא: הא ר' זעירא וכו'. השתא מהדר הש"ס לדייק אליבא דהאי דמפרשי להשאלה של ר"ע לכל חד וחד כדמפרש לה ומה ס"ל לר"א לאידך גיסא שלא שאל לו לר"ע כדמקים ואזיל דלהא דמפרש ר' זעירא וכו' דבזדון שבת ובשגגת מלאכות היא ששאלו ומשמע הא אם בשגגת שבת וזדון מלאכות אף רבי אליעזר יודה לרבי עקיבה שאינו חייב אלא אחת. דאל"כ מנא להו לפרושי לדברי ר"א דהתם בכה"ג דמפרשי דילמא אף בשגגת שבת וכו' הוא דבעיא מיניה אלא ודאי משום דסבירא ליה להאי דמפרשי כך דבשגגת שבת וזדון מלאכות אינו חייב אלא אחת לכ"ע הואיל ואין כאן אלא חדא שגגה דשבת ואי הכי מאי האי דקאמר ר"א פק"ו מנדה מה נדה שאין בה תוצאות הרבה ופי' ויתיביניה ליה ר"ע שבת גופה תוכיח הרי אם הוא מזיד במלאכות ושוגג בשבת הרי יש בה תוצאות הרבה וכו'. כצ"ל ונתחלפו התיבות בדפוס מהכא להא דלקמן ומהא דלקמן להכא. כלומר דהא מיהת יש בשבת תוצאות הרבה וחטאות הרבה במקום דשייכא בה ואפ"ה את מודי לי דבשגגת שבת וזדון מלאכות אינו חייב אלא אחת א"כ לא אלים כהך טעמא שיש בה תוצאות הרבה ומן מה דלא מותיב ליה רבי עקיבה הכי ש"מ היא הלא היא הדא ולרבי אליעזר אפילו בכה"ג חייב על כל אחת ואחת: הא ר' בא וכו'. ולהא דר' בא נמי איכא למידק דמפרש דבשגגת שבת וזדון מלאכות הוא דשאלו ומשמע הא בזדון שבת ושגגת מלאכות יודי אף רבי עקיבה לר"א דחייב על כל אחת ואחת הואיל דאיכא שגגות טובא:

ויתיביניה

ריבב"ז

ושג"מ בין על שבתות הרבה דמיירי בזג"ש וז"מ ור"ל דעשה בשבתות הרבה מלאכות שהם אחת נתשבת אך מיבעיא ליה אם ע"י שבתות הוי כגופין מוחלקין או לא. וע"כ אף דס"ל לר' בא דעל עיקר הדין דז"ש ובג"מ לא מבעיא לי' דאף ר"ע מודי. אבל על מין מלאכה אחת שפיר מיבעיא לי' אם התולדות כעיקר. וזהו מתרץ ר' בא על פי שיטתו להקושיא ולא על המלאכות מתחייב וכמ"כ נמי ממילא מתורץ על ר"ז בשם ר"ח דבז"ש ושג"מ שאלו. ומיבעיא לי' אם חייב על כל אב מלאכה. לא על השבתות ה"א מתחייב מתורץ נמי דשתים שאלו על ז"ש ושג"מ ועל שג"ש וז"מ הם דפשיטא לי' דבשג"ש אינו חייב אלא חטאת אחת על כל השבת מ"מ מיבעיא לי' על שבתות הרבה אם ימים שבנתים הוין ידיעה לחלק ומוקי נמי דהעושה מלאכות הרבה הוא ז"ש ושג"מ בשבתות הרבה הוא בג"ש וז"מ ומוקי האי מעין מלאכה אחת דקאי רק על שבתות הרבה על שג"ש וז"מ אבל העושה מלאכות הרבה דמיירי בז"ש ושג"מ הוא כפשטו ולא מעין מלאכה אחת דבעין מלאכה אחת פשיטא לי' דאינו חייב אלא אחת. ואך מיבעיא לי' במלאכה אחת שעשה הרבה פעמים אם חייב על כאו"א ולענין שג"ש וז"מ דאינו חייב אלא אחת על כל השבת כולה מיבעיא לי' לענין שבתות הרבה אם חייב על המלאכה אחת כמה פעמים [וה"ה דהמ"ל אליבא דר' בא גבי שבתות הרבה מלאכה אחת אלא חדא דעל השאלה דעל מלאכות הרבה לפעות תולדות כעיקר שייך לשון מעין מלאכה אחת נקט נמי לשון זה על שבתות הרבה וכייל לשניהן כחד לישנא בב"א אפילו אם אינו חייב על התולדות אלא אחת בשבת אחת אבל מיבעיא ליה האיך הדין בשבתות הרבה אם הוי כגופין מחולקין וה"ה לר"ז בשם ר"ח נמי לא צריך גבי שבתות הרבה מעין מלאכה אחת דהא אפילו במלאכה אחת שייך השאלה אלא ה"פ דעשה מלאכות הרבה שכולן הוא מלאכה ומילתא אגב אורחא קמ"ל דבשבת אחת פשיטא דאינו חייב רק אחת דאין התולדות כעיקר והשתא כל הגמ"ת בין ר"ז בשם ר"ח לר"ב בשם ר"ח הוא כזה. דלר"ב בז"ש ושג"מ פשיטא לר"ע דחייב על כל אב מלאכה ולא מיבעיא לי' בז"ש ושג"מ רק על התולדות כעיקר אבל עיקר דין של ז"ש ושג"מ לא מיבעיא לי' דפשיטא דחייב על כל או"א. ולר"ז בשם ר"ח מיבעיא ליה על עיקר הדין של ז"ש ושג"מ אבל על התולדות כעיקר לא מיבעיא לי' כלל דפשיטא ליה דאין התולדות כעיקר:

ועכשיו דנתברר לנו הסוגיא הזאת בע"ה יתברר גם מה דלעיל בסוגיא הזאת הא ר"ז בשם ר"ח ר"א בשם רשב"ל. בז"ש ושג"מ שאלו הודו לו או לא הודו לוב מן מה דמר ר"ש בשם ר"א בשם ריב"ח כל הדא הילכתא כר"א ברם כרבנן א"ח א"א. הדא אמרה דלא הודו ליה פי' דר"י ב"ח מוקי מתניתין דשבת אליבא דר"א. אבל לר"ע אינו חייב אלא אחת אפי' על ז"ש ושג"מ. והא דאיתא במתניתין דיקן דהעושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת א"ח אלא אחת. ומשום זה מילתא דפשיטא הוא בבבלי כמש' כריתות ה"ע דמתניתין לא אתיא כר"א דאילו ר"א ס"ל דחייב על כל או"א דהתולדות כעיקר ע"א לריב"ח דס"ל כשיטת ר"ז בשם ר"ח דבזדון שבת ושג"מ שאלו. וכדפרשתי על עיקר הדין. בז"ש ושג"מ ולא על התולדות אם הם כעיקר אבל תולדות פשיטא לי' כ"כ דהוי כעיקר ואי מעין מלאכה אחת קאי על

שנויי נוסחאות (סוי"ג) אמר בנ"א אם. (סוי"ב) או בד"ו ליה. (סוכ"ד) שאלו בנ"ו ושאלו. (סוכ"ה) לי בנ"ו לו.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

פני משה

ויתיביניה ר"א הרי מזיד בשבת ושוגג במלאכות הרי אין בה אלא אזהרה אחת ואת מודי לי שהוא חייב על כל אחת ואחת. כצ"ל והשאר הכל ט"ס דהגהה שיטפא דלעיל הוא וכלומר על הא דאמר לו ר"ע לר"א לא אם אמרת בנדה שיש בה שתי אזהרות תאמר בשבת שאין בה אלא אזהרה אחת מדייק דאי הכי אמאי לא השיב לו ר"א הרי זדון שבת ושגגת מלאכות יוכיח שבשבת לעולם אין בה אלא אזהרה אחת ואפ"ה את מודי לי מיהת דבכה"ג חייב על כל אחת ואחת ומן מה דלא מותיב ליה ר"א לר"ע הכי ש"מ היא הדא היא הדא ולר"ע אף בזדון שבת ושגגת מלאכות אינו חייב אלא אחת: הא ר' בא בשם רב חסדא וכו'. השתא מסיק לה לפרש לכל חד וחד לפי פירושו דלהא דקאמר ר' בא דבשגגת שבת ובזדון מלאכות הוא שאלו קשיא וכי לא משום שגגת שבת את תופסו לענין חיוב חטאת ות"כ מאי קא מיבעיא ליה אם חייב על כל אחת ואחת הרי אין כאן אלא חדא שגגה דשבת ומפרש ר' חזקיה בשם ר' בא דבאמת על שתים הות שאלו אם הוא מזיד בשבת ושוגג במלאכות מהו שיהא חייב על כל אחת ואחת משום שגגת טובא והיינו אם הוא חייב כך על שבתות הרבה דימים שבינתיים הוון ידיעה לחלק או לא הא חדא ובעא מיניה נמי שוגג בשבת ומזיד במלאכות מהו לעשות את העיקר כתולדות אם ולדי מלאכות כמלאכות וחייב על כל הדא וחדא משום שגגת שבת או לא ולפיכך קאמר נמי הרבה מלאכות מעין מלאכה אחת ובשבתות הרבה דכולל הני תרתי בעיי ומתורץ גם כן להא דדייק לעיל כדא תנינן וכו': ותני דבית רבי. כהדיא. בן לפרש הא דשאלו העושה מלאכות הרבה וכו'. מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת הדא היא שוגג בשבת ומזיד במלאכות שבתות הרבה מעין מלאכה אחת הדא היא מזיד בשבת ושוגג במלאכות. כצ"ל ובספרי הדפוס נתחלפו בגירסא וכדפרישית דבדאיכא שגגת שבת הבעיא היא על שבתות הרבה ובדליכא אלא חדא שגגה דשבת ומזיד הוא במלאכות הבעיא היא על ולדי מלאכות אם כמלאכות הן לחייב על כל חדא וחדא משום שגגת שבת או לא: הא ר' זעירא וכו'. ולהא דמפרשי רבי זעירא ורבי אילא דבזדון שבת ושגגת מלאכות הוא שאלו והשיב לו ר"א שחייב על כל אחת ואחת של כל שבת ושבת קשיא ויש אדם מתחייב קרבן על הזדון בתמיה הרי בזדון שבת הוא עושה. ומשני את נותן שגגת מלאכות על זדון שבת כלומר שאף על פי שבזדון שבת הוא מ"מ משום שגגת מלאכות של כל שבת ושבת הוא מתחייב וכדפרשינן לעיל משום דכל שבת ושבת כגוף בפ"ע דמיא ומחייב בכל חדא וחדא על שגגת מלאכות שעשה בה: ודכוותה שגג בשבת וכו'. אי הכי ניתא נמי דכוותה בשוגג בשבת ומזיד במלאכות שאת נותן שגגת שבת על זדון מלאכות ולימחייב על כל אחת ואחת משום שגגה דשבת ואמאי אמרינן לעיל דלהך פירושא דרבי זעירא ורבי אילא דבזדון שבת ושגגת מלאכות הוא שאלו וקאמר ר"א דחייב על כל אחת ואחת יש לשאול לר"א אם מודה לר"ע בשגגת שבת וזדון מלאכות שאינו חייב אלא אחת ומאי מספקא להו ימא נמי דאת נותן שגגת שבת על זדון מלאכות וחייב על כל אחת ואחת: ולית לר"א לאחת לחייב על כל אחת ואחת. מסקנא דהקושיא היא דהא דרשינן בת"כ גבי שבועת העדות דכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה. לאחת לחייב על כל אחת ואחת ומחחייב על המזיד כשוגג כדדרשינן התם גבי שבועת העדות ופקדון ושמיעין מיהת דחייב על כל אחת ואחת וא"כ ה"נ ניתא הכי דנותן אתה השגגה דשבת על המלאכות ואע"פ שהם בזדון משום שגגה דשבת מיהת לחייב על כל אחת ואחת: אשכחן. חדא ברייתא דאה"נ תני בשם ר"א בן גדול שנשבה לבין העכו"ם והרי כאן שגגת שבת שהרי אינו יודע מתי שבת בין העכו"ם וזדון מלאכות שהרי גדול הוא ולמד איזו מלאכה אסורה חייב על כל אחת ואחת והיינו על כל שבת ושבת משום שגגת שבת שאלו:

מה

קרבן העדה

ויתיביניה רבי ליעזר וכו'. היה לו לרבי ליעזר להשיב לר"ע דחייב על כל אחת מזדון שבת ושגגת מלאכות דמודה רבי אליעזר דחייב על כל אחת ואחת ולמה לו להשיב מנדה ומדלא השיב לו ש"מ דבתרווייהו שאלו ובשניהם לא הודי ליה וכרב"י ברבי חנינא: ה"ג הרי מזיד שבת ושוגג מלאכות הרי יש בה תולאות הרבה: ולא משום שגגת שבת את תופסו. וקמיבעיא ליה אי ימים שבנתיים הוין ידיעה לחלק א"כ מאי פשיט ליה מנדה דנדה מאי ימים שבנתיים איכא: מזיד בשבת ושוגג במלאכות. שאלו מהו שיהא חייב על כל מלאכה ומלאכה מי אמרינן שבתות כגופן דמיין מחלקין וחייב על כל אחת ואחת או לאו כגופן דמיין והרי עשה מלאכה אחת עשר פעמים בהעלם אחד ואינו חייב אלא אחת: שוגג בשבת ומזיד במלאכות מהו לעשות תולדות כעיקר. ולחייב אתולדה במקום אב או לא: ותניי דבית רבי כן. הייט כמו שפירש במתניתין: הדא היא מזיד שבת ושוגג מלאכות. שהרי אע"פ שהוא יודע שהוא שבת הוא סובר שאינו חייב על המלאכה ומיבעיא ליה אם נתחייב אתולדה במקום אב או לא: הדא הוא שוגג בשבת. שאינו יודע שהיום שבת: ה"ג הדא הוא שוגג בשבת ומזיד במלאכות: הודי ליה או לא הודי ליה א"ר זעירא קמי רבי יסא מתניתא אמרה דלא הודי ליה דהכי יודע אני שהיא שבת ויודע אני שהיא מלאכה אבל איני יודע אם מלאכה היא זו שמחייבין עליה כרת אם מעניין אבות מלאכות עשה חייב על כל מלאכה ומלאכה אם מעניין מלאכה אחת עשה חייב על כל העלם והעלם מפני שהן העלימות הרבה אבל אם היה העלם אחד אינו חייב אלא אחת הדא אמרה דלא הודי ליה וה"פ מיבעיא ליה לרבי חזקיה אם הודי ליה ר' עקיבא לר"א בזדון שבת ושגגו' מלאכות (אם) כגופן דמיין או לא ופשיט מברייתא דתני בה דאם עשה מעניין מלאכה אחת אינו חייב אלא בשתי העלמות אבל בהעלם אחד בשתי שבתות אינו חייב אלא אחת ש"מ דלאו כגופן ולא הודי ליה: ופריך ויש אדם שהוא חייב על הזדון. שהרי זדון שבת הוא: ומשני את נותן שגגת מלאכות על זדון שבת. ועיקר היא השגגה ועליה מביא קרבן: ודכוותה. צריכין לומר גבי שגגת שבת וזדון מלאכה שהוא חייב על השגגה דאף המזיד לשגגה דמיא כיון דאחת בלא חברתה לא מהניא דאם אין שבת לא חייב על המלאכה וכן אם אין מלאכה אינו חייב על השבת: לחייב על כל אחת ואחת. היינו על כל שבת ושבת: ופריך ולית לר"א מאחת לחייב על כל אחת. למ"ד בזדון שבת ושגגת מלאכות שאלו ולמה לא השיב לו מאחת ומה לו להשיב מנדה: אשכח תני. תלא ברייתא השטיב בה דר' אליעזר מחייב אף על גדול שנשבה בין העכו"ם על כל אחת ואחת וזה ודאי לא שמעינן מקרא דקרא איכא לאוקמי בזדון שבת ושגגות מלאכות אבל השוכח עיקר שבת לא יהא חייב אלא אחת על הכל לכך יליף מנדה:

ויתיביניה רבי אליעזר הרי שוגג בשבת מזיד במלאכות הרי אין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה ואת מודי לי שהוא חייב על כל אחת ואחת. מן מה דלא מתיב ליה הדא אמרה היא הדא היא הדא. הא רבי בא בשם רב חסדא אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו ולא משום שגגת שבת את תופסו. רבי חזקיה בשם רבי בא *שתים שאלו מזיד בשבת ושוגג במלאכות שיהא חייב על כל אחת ואחת שוגג בשבת ומזיד במלאכות מהו לעשות את התולדות כעיקר. אמר רבי יעקב בר דסיי ותניי דבית רבי כן העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו חייב אחת על כולם או אחת על כל אחת ואחת. מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת. הדא היא מזיד בשבת ושונג במלאכות. שבתות הרבה מעין מלאכה אחת. הדא היא שוגג בשבת ומזיד במלאכות. הא רבי זעירא בשם רב חסדא ורבי אילא בשם רבי שמעון בן לקיש תריהון אמרין בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו. ויש אדם מתחייב על הזדון את נותן שגגת מלאכות על זדון שבת. ודכוותה שוגג בשבת ומזיד במלאכה את נותן שגגת שבת על זדון מלאכות לחייב על כל אחת ואחת. ולית ליה לרבי אליעזר מאחת לחייב על כל אחת ואחת. אשכח תני בשם רבי אליעזר גדול שנשבה לבין העכו"ם חייב על כל אחת ואחת.

מה

עיין כריתות טז ע"א

רידב"ז

שבתות הרבה דהוא מיירי בשג"ש וז"מ כנ"ל. ופ"כ מוקי מתניתין כר"א ולא כר"ע הדא אמרה ולא הודו ליה. הא ר"ב בשם ר"א בשג"ש וז"מ שאלו הודו או לא הודו דאוקימתא דידיה הוא דעל עיקר דין של ז"ש ושג"מ לא מיבעיא לי' אלא על תולדות כעיקר וע"כ לא תני למיפשט מריב"ח דהא פ"כ לא ס"ל כריב"ח דהא פ"כ לא מתורמא מתניתין כר"א כדאיתא בבבלי כדכריתו לעיל ופ"כ פסוק מהא דתנינן בת"כ יודע אני שהיא שבת וכו' אם מענין אבות כו' אם מענין מלאכה אחת עשה חייב על כל העלם והעלם. אבל אם היה העלם אחד א"א אלא אחת הדא אמרה דלא הודו ליה דלר"א הא סבירא ליה דתולדות כעיקר ועל כן לא תודו ליה וסבירא ליה דלית ליה דבפלגא הודו ליה ובפלגא לא הודו וכיון דשמעינן מפורש דלגבי תולדות כעיקר לא הודו פ"כ בכולהו לא תודו ליה. והסוגיא הואת נתברר על פי המסקנא כפי דמפרש בפלוגתתן על זה מיבעיא ליה הודו לו או לא וסמך על פירושן דנתפרש פלוגתתן במסקנא לקמן. וכן מצינו בדרך הירושלמי כמה פעמים כן. ודו"ק:

הא רבי זעירא בשם רב חסדא ור' אילא בשם רבי שמעון בן לקיש. בזדון שבת ושגגת מלאכות שאלו ויש אדם ומתחייב על הזדון. את נותן שגגת מלאכות וכו' וכו' ולית ליה לרבי אליעזר מאחת לחייב על כל אחת ואחת פי' דלמה יליף מנדה ולא מאחת מהנה ומשני דכאמת לית ליה לרבי אליעזר מאחת. אלא דיליף רק מנדה. דאשכח תני בשם ר"א. גדול שנשבה בין העכו"ם חייב על כל או"א פי' דווקא גדול שנשבה דהוי יודע עיקר שבת אך אינו יודע אם היום הוא שבת או לא כדאיתא בהאי סוגיא מונה ששה ימים ומשמר יום אחד ואם איתא דיליף מאחת מהנה. הו"ל להיות חייב אפילו בקטן שנשבה דהו"ל הכיר ולבסוף כו' ומדאינו מחייב אלא בגדול שנשבה סיפא דהכיר ולבסוף כו' אינו חייב על כל או"א דאל"כ נתני הכיר ולבסוף ט' וכ"ם הא כדאיתא בבבלי דף סח ע"ב עיי"ש אלא ע"כ דבהכיר ולבסוף כו' אינו חייב על כל אחת ואחת ע"כ דיליף רק מנדה דאי מאחת הו"ל להיות חייב על כאו"א כמו שכתבנו בר"ס עי' בדברינו בר"ס. ודו"ק:

ר"י

שינויי נוסחאות (סוליה) ליה בד"ו ל"ג. מאחת בד"ו לאחת

*מה בין מזיד בשבת ושוגג במלאכות. מה בין שוגג בשבת וזדון במלאכות. אמר רבי יוסה ולמה מזיד בשבת ושוגג במלאכות חייב על כל אחת ואחת שאם אומר את לו מלאכה היא זו הוא פורש ממנה ועושה מלאכות אחרות. ולמה שוגג בשבת ומזיד במלאכות אינו חייב אלא אחת שאם אומר אתה לו שבת היא זו מיד הוא פורש. *שגג בזה ובזה. רב המנונא אומר [א] אינו חייב אלא אחת. אמר ליה רבי זעירא ולאו כל שכן הוא אלו מזיד בשבת ושגג במלאכות אינו חייב על כל אחת ואחת מפני שנתוסף לו שגגת מלאכות שבת אובד שגגת מלאכות. רבי ירמיה בעא קומי רבי זעירא קצר חצי גרוגרת בשבת זו בזדון שבת ובשגגת מלאכות וחצי גרוגרת שבת זו בשגגת שבת ובזדון מלאכות שגגות שבו מהו שיצטרפו איפשר לומר שבתות מחלקות שבתות מצטרפות הרי תמחויין חולקין ותמחויין מצטרפין. אמר ליה איני יודע טעם תמחוי ולא *מתניתא היא כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת דבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. א"ר עזריה קומי רבי מנא תיפתר בזדון. א"ל ולא כל שכן הוא מה אם הזדון שאינו חולק אינו מצטרף. שגגה שהיא חולקת לא כל שכן שלא תצטרף. א"ר חנניה לא אמר כן אלא *קצר חצי גרוגרת בזדון שבת ובשגגת מלאכות וחצי גרוגרת בין הערבים בשגגת שבת ובזדון מלאכות שגגות שבו ושגגות שבו מהו [ב] שיצטרפו. א"ר מנא אע"ג דלא אמר רבי יוסה דא מילתא אמר דכוותיה. *אכל חצי זית בידיעת הקודש ובהעלם טומאה וחצי זית בעלם הקודש ובידיעת הטומאה העלם שבו והעלם שבו מהו שיצטרפו. ניחא שבת שבאו לה ימי החול בנתים.

גבי

קרבן העדה

מה בין מזיד בשבת וכו'. אמתני' פריך דתנן היודע עיקר שבת וכו' דהיינו שגגת שבת וזדון מלאכות וקתני דחייב על כל שבת ולא על כל מלאכה ובסיפא תני גבי היודע שהיא שבת דהיינו זדון שבת ושגג' מלאכה שהוא חייב על כל מלאכה מאי ביניהו: ולמה. כלומר הא דקשיא לך ולמה מזיד וכו': פורש ממנה ועושה מלאכות אחרות. הוי לה כל מלאכה שגגה בפני עצמה הלכך חייב על כל אחת ואחת: מיד הוא פורש. מכל המלאכות נמצא שכולם שגגה אחת הם: שגג בזה ובזה. בשבת ובמלאכות: אינו חייב על כל אחת ואחת. וכי אינו חייב על כל אחת ואח'. כדתנן במתניתין: ה"ג מפני שנתוסף לו שגגת שבת אובד שגגת מלאכות. בתמיה: מהו שיצטרפו. קצירה וקצירה לכשיעור ויתחייב מי הוי כהעלם אחד ומצטרפי או דלמא כשני העלמות נינהו ולא מצטרפין: ומשני אפשר לומר שבתות מחלקות. אילו עשה כשיעור בכל אחד אין אחד מהם מתכפר בקרבן חבירו ואיך נאמר שיצטרפו השבתות לחייב על חצי שיעור בזה וחצי שיעור בזה: ופריך הרי תמחויין חולקין. האוכל שני זיתים חלב בהעלם אחד בשני תמחויין דהיינו אחד צלי ואחד שלוק חייב שני חטאות: והתמחויין מצטרפין. אם אכל ממין א' בשני תמחויין ובכל אחת חצי שיעור מצטרפין וחייב: איני יודע טעם תמחוי. למה יהא חייב באוכל בשני תמחויין שני חצי שיעור והיא גופא מנא לן שחייב: ה"ג כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת הבאה ר"א מחייב חטאת ור"י פוטר. כן הוא לקמן בפרק הזורק ובכריתות ר"א מחייב חטאת משום דס"ל אפילו אות אחת סמוך לכתב חייב כהאי דהזורק ור"י פוטר דס"ל שבתות אינן מצטרפות אלא מחלקות וה"ל ידיעה לחצי שיעור: תיפתר. פלוגתייהו דר"א ור"י בששה שניהם בזדון שבת ושגגות מלאכו' וכי קמבעיא לן בשגגות מלאכות וזדון שבת חצי שיעור ובזדון מלאכות ושגגת שבת חצי שיעור: מה אם הזדון שאינו חולק. שאם עושה מלאכות הרבה במזיד אינו חייב אלא מיתה אחת: ל"א מה אם הזדון שאינו חולק שאם עשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה בזדון שבת ושגגת מלאכה אינו חייב אלא אחת על כל מלאכה ולא על כל שבת ושבת כדתנן במתניתין ואלו שגגת שבת וזדון מלאכות חייב על כל שבת ושבת: לא אמר כן. לא כך מבעיא ליה לרבי ירמיה אלא הכי קמבעיא ליה: וחצי גרוגרת בין הערבים. לאו דוקא בין הערבים אלא שניהם בשבת אחד ובהעלם אחד אלא שחצי זה בשגגת שבת וכו' מהו שיצטרפו מי הוו כהעלם אחד או לא: אע"ג דלא קמיבעיא ליה לרבי יוסי דבר זה. כיוצא בו קמיבעיא ליה: בידיעת קודש. ידע שהוא קודש אבל נעלם ממנו שהוא טמא ואסור באכילת קדשים: ניחא שבת. אמתני' דכריתות דלעיל קאי וקאמר הניחא הא דקאמר ר"א שבתות מחלקות בשגגת שבת וזדון מלאכות כיון שיש ימי חול בינתיים אי אפשר דלא שמע אומה שבת:

גבי

פני משה

מה בין מזיד בשבת וכו'. בפלוגתא קאי דהלא הכא ברא דלעיל דאמרינן אתה טוען שגגת שבת על זדון מלאכות והו דוקא אם עשה בשבתות הרבה דמשום דכל שבת ושבת כגוף בפ"ע ומתחייב על זדון מלאכות משום שגגה דשבת דכל חדא וחדא אבל בפלוגתא ובשבת אחת אמרינן לעיל אחת שהיא הגה זהי מזיד בשבת ושגגת מלאכות והגה שהיא אחת והו שוגג בשבת ומזיד במלאכות ומה בין זה לזה הא מיהת איכא שגגה דשבת על כל מלאכה ומלאכה ומפרש ר' יוסי ולמה מזיד בשבת וכו' משום דבשגגת מלאכות אם את אומר לו מלאכה היא זו פורש שהרי יודע שהיא שבת ועושה הוא מלאכות אחרות כלומר מתעסק ומטפל בדברים האחרין וא"כ ניכר הוא שבשביל שלא ידע שמלאכות אלו אסורות הן ה"ה שעשה אותן ואיכא שגגות טובא ולהכי חייב על כל אחת ואחת: ולמה שוגג בשבת וכו'. לפי שבכאן אם את אומר לו שבת הוא זו היום מיד הוא פורש ואם כן לא עשה אלו המלאכות אלא בשביל שלא ידע שהיא שבת וליכא אלא חדא שגגה אינו חייב אלא אחת: שגג בזה ובזה. בשבת ובמלאכות: רב המנונא אמר אינו חייב אלא אחת והקשה לו ר' זעירא ולאו כ"ש הוא אלו היה במזיד בשבת ושוגג במלאכות שמא אינו חייב אלא אחת הרי איכא שגגות טובא והלכך חייב הוא על כל אחת ואחת ומפני שנתוסף לו אף שגגה דשבת לא ליחייב אלא אחת בתמיה: שגגת מלאכות שבת או בשגגות מלאכות. תשובת רב המנונא היא לר' זעירא כלומר התם שגגת מלאכות לחוד הוא דאיכא ומסתמא לפורש הוא משום מלאכות אם אומרים לו שאסורות הן וכדאמרן והלכך כדין הוא שחייב על כל אחת ואחת אבל הכא דשגג בתרווייהו וא"כ איכא למימר שבת כלומר משום שגגת שבת היא עשה או בשגגת מלאכות הוא עושה ומכיון שכן אי אתה יכול להחמיר עליו ואינו חייב אלא אחת: קצר חצי גרוגרת בשבת זו בזדון שבת ושגגת מלאכות וחצי גרוגרת וכו'. מהו שיצטרפו לכשיעור גרוגרת מי אמרינן דבהעלם אחד הן ומצטרפין או דילמא מכיון דלא דמיא האי שגגה להאי שגגה דזו היא בשבת וזו היא במלאכות והוו להו כבשתי העלמות ואין מצטרפין: איפשר לומר וכו'. השיב לו ר"ז מאי תיבעי לך וכי אפשר לומר זה שהרי שבתות מחלקות לחטאות הן שאם עשה בשבת זו וחזר ועשה בשבת אחרת בהעלם אחד חייב על כל שבת ושבת כדאמרינן לעיל דשבתות כגופין מחולקין הן ושבתות מצטרפות בתמיה דהואיל שהן מחלקין היאך יצטרפו: הרי תמחויין חולקין. לר' יהושע דאמר בפ"ג דכריתות שאם אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד בשני תמחויין חולקין הן לחטאות ומתחייב שתים ואף שהן בהעלם אחד ואפי' כן תמחויין מצטרפין שאם אכל חצי זית מתמחוי אחד וחצי זית מתמחוי אחר בהעלם אחד מצטרפין הן לכזית ומתחייב: א"ל איני יודע טעם תמחוי. מי שאלו מה טעם יש בו שיצטרפו אם חולקין הן: ולא מתניתא היא. דברי ר' זעירא הן דמסיק ליה דהא שמעינן מהאי ברייתא דר' יהושע גופיה דס"ל דשני מינין מחלקין הן ולית ליה צירוף: כתב וכו' ר"א מחייב חטאת. דאות אחת משבת מצטרף לכשיעור ב' אותיות: ור' יהושע פוטר. דב' ימים אין מצטרפין והה"נ לשני מיני תמחויין דאין מצטרפין: תיפתר בזדון. מהתם אין ראיה דיכול אני לפותרה שכתב את הב' בשבת במזיד והלכך אינו מצטרף והגה מאי למיפרך אי הכי מ"ט דר"א אלא דצריך ליה פירכא עדיפא דאפי' אי אתרת הכי אליבא דר' יהושע ולאו כל שכן הוא דמה אם הזדון שאינו חולק לחטאות דלא שייכא חטאת במזיד אינו מצטרף לכשיעור שגגה שהיא חולקת לחטאות לא כ"ש שלא תצטרף: לא אמר כן. לא כך שאלו ר' ירמיה לר' זעירא מקצר בשבת זו וכו' דבהא פשיטא ליה דהואיל ושבתות חולקות הן אינן מצטרפות אלא כך שאלו אם בשבת אחת עשה כך שקצר חצי גרוגרת בשחרית בזדון שבת וכו' מהו שיצטרפו אלו השגגות הואיל ואין דומין זו לזו ועל זה השיב לו ר' זעירא דמ"מ הואיל וחולקין הן לחטאות שאם עשה כן בכשיעור אין אחד מתכפר בקרבן חבירו אין מצטרפות לכשיעור: א"ר מנא וכו'. ר' מנא היה תלמידו של ר' יוסי שהיה חבירו של אביו ר' יונה והיה רגיל לומר כך אע"ג דלא שמעית מיניה מלתא כהדיא שמעית מיניה מלתא דכוותה וזה נתלה בהרבה מקומ' בהש"ס הזה וה"נ אמר אף שלא אמר כהאי בעיא נוסח דר' ירמיה אמר מילתא דכוותה וכדבעי להא לקמן בפ"ב דשבועות בסוף הלכה א' דגרים התם ר' יוסי בעי אכל חצי זית בידיעת קדש ובהעלם טומאה ונזכר שהוא טמא ונעלם ממנו הקדש וחזר ואכל חצי זית בידיעת טומאה והעלם קדש מהו שיצטרפו מי אמרינן דהואיל דכל חדא וחדא העלמה מיקריא אם אכל כזית בהעלם אחד תהן מצטרפין הן ג"כ אם אכל חצי זית בהעלם זה וחצי זית בהעלם זה או דילמא מכיון דהני העלמות לא דמיין אהדדי דהאי העלם טומאה והאי העלם קדש לא מצטרפי ודמיא ממש להאי בעיא דבעיא דר' ירמיה דהכא: ניחא שבת. אדלעיל מהדר כענין השקלה דר"ע דתתני' דכריתות דלאמרי' להאי מ"ד למפרע שגגת שבת וזדון מלאכות היות שבכ"לו אי אמרי' ימים שבנתיים הוין ידיעה לחלק או לא והשיב לו ר"א דהוון ידיעה לחלק וחייב על כל אחת ואחת מק"ו מנדה ומדייק הש"ס דניחא שבת דשייך שפיר דכיון שבאו לה ימי החול בנתיים הוון ידיעה לחלק אלא

גבי

מסורת הש"ס

שבת פ פ"א

שם פ"ג

כריתות ח פ"א

שבת פא פ"א

שבועות פ"ב הלכה א

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו משגגות הי"ד ח

ב מיי' שם הלכה ט

רידב"ז

ר"י בעי קומי ר"ז קצר חצי גרוגרת כו' עד ימי החול בנתיים. הפסק קהרה כפי' הקה"ע ז"ל. ונ"ק:

ר"א

שינויי נוסחאות (ס"ג) וזדון כנ"ו ומזיד. (ס"כ) אובד שגגת כנ"ו או בשגגת. (ס"ה) גרוגרת בזדון כנ"ו גרוגרות בשחרית וזדון.

טוב ירושלים

ר' ירמי' בעי קצר חצי גרוגרות בשבת ע ט' פ"ל מ"א פ"א לא אמרת אין השבתות מצטרפות תולקות כו'. תמוה לי דלא קבע הגמ' הכא בזה. ודע דלאיתי גם בהגהות הגר"א ב"ל וכו' ולא בו ובמקומו פירו לחייב על חצי גרוגרות בשבת זו וחצי גרוגרות בשבת זו וז"ש מכאן אם אמרת עאין השבתות מצטרפות ודפמ"ח ופמ"י ונלו ספק גם סילוק סוגה נק"א גם עיום כן ולמה נאמר כל חכמי לב לבלבל בפירושם דקאי על יוס"כ ונמ"ג עליהם: א"ל מינו יודע טעם תמחוי. בבבלי פ"ג דהביאה מחמי לה. עי' בהנ"ן פ"א ה':

עין משפט

א מיי׳ פי״ג מהלכות שגגות הל׳ ...

ב מיי׳ פ״ז מהלכות שבת הלכה א סמ״ג עשין ...

מסורת הש״ס

כריתות יז ע״א

שבת עג ע״א

גבי נידה מאי אית לך. ריש לקיש אמר תיפתר בנדה קטנה שבאו לה ימי הפסק *טהרה בנתיים. רבי אלייזר בי ר׳ שמעון אומר כך שאלו בא על נדה אחת חמש בעילות בעלם א׳ מהו חייב אחת על כולם או אחת על כל אחת ואחת. אמר ליה חייב על כל אחת ואחת. וקשיא אילו קצר וקצר בעלם אחד כלום הוא חייב על כלם אלא אחת. ר׳ אחא בשם ר׳ חנינא כן ר׳ מנא מקשי לה. ולא כן א״ר שמואל ר׳ אבהו בשם ר׳ יסא בן חנינא כל הדא הילכתא כר״א ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת. אף הכא לא יהא חייב אלא אחת. א״ר יוסה קיימתיה כיי דמר ר׳ אחא בשם ר׳ חנינא לית כן כרבנן דקיסרין בשם ר׳ ניסא כל הדא הלכתא דר׳ אליעזר הוא. וכל דיפוק מינה הלכה טלה כר״א:

הלכה ב מתני׳

*אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורה והבורר הטוחן והמרקד והלש והאופה הגוזז את הצמר והמלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטין והפוצע

פני משה

גבי נדה מה אית לך למימר בה יתיב שבינתיים הוון ידיעה לחלק: תיפתר בנדה קטנה. שעדיין אינה רגילה לראות בשובות רצופות אלא רואה ומפסקת ביא ורואה ובא עליה ובפסיק׳ לראות ורואה ובא עליה והכל בהעלם אחת דימי הפסק טהרה שבנתיים הוון ידיעה לחלק: ר״א בר׳ שמעון אומר דלא כך שאלו ר׳ עקיבא לר״א אלא כך באלו בנדה והשיב לו משנת הבא על נדה אחת וכו׳ וא״ל ר״א חייב על כל אחת ואחת מק״ו ומה שבת שאין בה אלא אזהרה אחת שהוא מוזהר על השבת והשבת אינה מוזהרת עליו חייב על כל אחת ואחת נדה שיש בה שתי אזהרות שהוא מוזהר על הנדה ונדה מוזהרת עליו אינו דין שיהא חייב על כל אחת ואחת: וקשיא עלה דהאי בריתא דר״א בר״ש דמה פשיטא ליה ר״א לנדה משבת הא גבי שבת נמי אי דמיא להאי דינא דנדה אינו חייב אלא אחת שהרי אלו קצר וקצר בהעלם אחד כלום הוא חייב על כולם אלא אחת וא״כ גבי נדה נמי אם בא עליה וחזר ובא עליה לא יהא חייב אלא אחת דמ״ש ביאה וביאה מקצירה וקצירה: ר׳ אחא בשם ר׳ חנינא קאמר דכן הוא דמקשי ר׳ מנא לה ולא כן אמר ר׳ שמואל וכו׳ לעיל דכל הדא הלכתא דתנינן גבי שבתות הרבה דחייב על כל שבת ושבת כר״א הוא דאתייא ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת וא״כ אף הכא גבי נדה לא יהא חייב אלא אחת אליבא דרבנן ור׳ מנא לא ניחא ליה להקשות מקצר וקצר דהה״נ אליבא דר״א קצר וקצר חייב על כל אחת ואחת אפי׳ בהעלם אחד כדאמר התם בכריתות לעיל והלכך ניקשי לה דהשתא אליבא דרבנן דפליגי על ר״א גבי שבת א״כ גבי נדה נמי לא יהא חייב אלא אחת. א״ר יוסי אני קיימתיה לקושיא דמילתא כהאי דאמר ר׳ אחא בשם ר׳ חנינא. כלומר לקושיא דר׳ מנא דבאמת לית כאן כרבנן דהכי אמרין נמי רבנן דקסרין בשם ר׳ ניסא דכל הדא הלכתא דתנינן בשבת דר׳ אליעזר היא וכל דיפוק תניה הלכה [illegible] דר״א אינו חייב אלא אחת:

הלכה ב מתני׳ אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. בגמרא מייתי להו סמך מן המקרא שבתורה למספר הזה וכמו שראו להני מלאכה ומלאכתו שבתורה שהן ארבעים חסר אחת והיינו דכתיבי ארבעים אלא דמספקא להו בהדא אי ממנינא הוא או לא ולסימן קנפי בלבין המשנה כן ארבעים חסר אחת ולא אחרי ל״ט מלאכות: הזורע הקוצר. כללא דמילתא כל שהוא מתם ענין אחד עם האב נקרא נ״כ אב כגון החורש והחופר או עושה גומא שכל אחת מהן חפירה בקרקע וענין אחד הוא כל אלו בכלל החורש ונקראו אבות וכן הזורע זרעים או נוטע אילנות והמבריך והמרכיב והזומר שכל הני ענין אחד הן להצמיח הדבר ובכלל זורע הן ונקראו אבות וכן הקוצר בתבואה והבוצר ענבים והגודר בתמרים והמוסק זיתים והאורה בתאנים כולן ענין אחד הן לעקור דבר מגידולו ובכלל הקוצר הן ונקראו אבות וכן כיוצא בהן בשאר האבות וכל שאינו ענין אחד ממש עם האב אלא דומה לאב נקרא תולדה מתני׳ ואין חילוק בין אב לתולדה לענין החיוב שעל כולן במזיד בלא התראה חייב כרת ובעדים ובהתראה חייב סקילה ובשגגה חייב חטאת ואין הפרש ביניהם אלא לענין הקרבות בהעלם אחד שאם עשה הרבה אבות בהעלם אחד חייב חטאת על כל א׳ וא׳ ואם עשה האב עם התולדות שלו בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת וכן הדין אם עשה הרבה אבות בהעלם אחד וכן מענין אחד וכמו שאמרנו אינו חייב אלא חטאת אחת ואם עשה אב ותולדה אחרת מאב אחר או שתי תולדות משתי אבות חלוקות הרי זה כמו שתי אבות בהעלם א׳ וחייב על כל אחת ואחת: המעמר. המאסף שבלים ומקבצן אל מקום אחד וכן כל כיוצא בזה שמקבץ הדברים לעשות כמו עמר אחד הרי זה תולדת מעמר: הדש. דישה אינה נקראת אלא בגדולי קרקע וכל המפרק איזה דבר כגון החולב את הבהמה או האוכל בכפל חי שיש לו עור וכן הפוצע את הפירות להוציא מהן משקין והן עומדין למשקה וכל כיוצא בזה הרי זה מפרק ומיחייב משום תולדת הדש: והזורה. והבורר. פסולת מתוך האוכל אפי׳ בידו חייב והבורר אוכל מתוך הפסולת בנפה ובכברה חייב ואם בורר בידו לאכול לאלתר מותר: והטוחן. תבואה או הכותש תבלין וסממנין במכתשת ה״ז טוחן וכל המחתך ירק תלוש או כל כיוצא בזה הרי זה תולדת טוחן: והמרקד. כנפה והאי דומה לזורה ובורר שענייהם דומין זה לזה. ומנאן בשלשה לפי שכל מלאכה שהיתה במשכן מונין אותה בפני עצמה: הלש. והמגבל את העפר וכל המחבר איזה דבר במים ה״ז תולדת לש: האופה. אפייה עצמה לא היתה במשכן אלא מבשל בסממנין והיינו מבשל והייני אופה ותנא סידורא דפת נקיט: הגוזז את הצמר. וכל אלו מלאכות המנויין אחריה שייכין לצמר וכולם היו במשכן: המלבנו. מכבסו במים וכן כל תיני כיבוס חייב משום מלבן: המנפצו. חובטו במקל או סורקו במסרק: והצובעו והטווה והמיסך. זהו שמסדר האטוין ומתקן את החוטין נקרא אורדיי״ר בלע״ז: העושה שתי בתי נירין. ניתי בפירוש נקראו נירין ודרך המסרג לעשות כמו בתים בתים כדרך שמסרגין האפה בחבלים וכיוצא בזה ומשיעשה שני בתים חייב: האורג שני חוטין. של שתי או של ערב:

הפוצע

קרבן העדה

גבי נידה מה אית לך. למה יהא חייב על כל בעילה כשהם בהעלם אחד ומאי פשיט ליה מנדה: נדה קטנה. כלומר שומרת יום כנגד יום: שבאו ימי הפסק טהרה בינתים. שהבעילות שבכלה הויין כימים שבינתיים: כלום הוא חייב על כולם אלא אחת. א״כ ה״נ בנדה למה יהא חייב על כל אחת: כן רבי מנא. מקשי על ראב״ש: אף הכא. בנידה לרבנן אינו חייב אלא אחת אבל לר״א באמת אף בקוצר וקוצר חייב על כל אחת דלית ליה לר״א מאחת מהנה א״כ אית ליה ומיבעיא ליה היכא דעבד שני מלאכות בבת אחת מה שאין כן בקוצר וקוצר בבת אחת מודה רבי אליעזר דפטור כן הוא בכריתות דף ט״ו ע״א לרבה: קיימתיה כיי דמר. אתיא כי האי דאמר רבי אחא וכו׳: לית כן כרבנן. אינו כן לרבנן שיהא חייב על כל אחת: ליתא לית כאן כרבנן: ה״נ רבנן דקיסרי וכו׳: וכל דיפוק מיניה הלכה. כל המוציא מימשניות אלו דר״פ כלל גדול הלכה כולה כר״א ולא כרבנן א״נ אמשניות דכריתות קאי שכל מה שהשיב ר״א לר״ע לא קבל ממנו:

אבות מלאכות. אותן מלאכות שהיו במשכן קרויות אבות וכולהו מלאכות אחרנייתא מהנך נפקו והוו תולדות: המעמר. המאסף העמרים: הזורה. ברחת לרוח: הבורר. פסולת בידיו: המרקד. בנפה והאי תלת זורה ובורר ומרקד כולן להפריש פסולת מתוך אוכל ניהו וקחשיב להו בתלת כיון דהוו במשכן ותנן בזמן א׳ אלא בזה אחר זה. זורה. בתבן. בורר. בצרורות. מרקד. בסובין: האופה. בגמ׳ פריך והרי אפי׳ תולדה דבישול: הגוזז את הצמר. גיזה וסתר מלאכות של צמר השנוי׳ במשנתינו כולן היו בצמר תכלת של מלאכת המשכן: המלבנו. המכבסו בנהר: המנפצו. קרפי״ר בלע״ז: המיסך. אורדי״ר בלע״ז: בתי נירין. ליל״ש שנתן שני חוטין בתוך הבית ניר ובגוזז ובמלבן ובכולהו אינך מפרש שיעורייהו לקמן בפ׳ האורג:

הפוצע

רידב״ז

ר״א בר״ש אמר כך שאלו. בא על נדה אחת חמש בעילות בעלם אחד מהו חייב אחת על כולן או אחת על כל אחת ואחת. א״ל חייב על כל אחת ואחת. ובבבלי כתב׳ כריתות דף ט״ו ...ן גם מק״ו מה שבת שאין בה אזהרה אחת כו׳ חייב על כל״א נדה שיש בה שתי אזהרות וכו׳ אינו דין שיהא חייב על כל״א. א״ל לא אם אמרת בשבת שיש בה תולדות הרבה כו׳ כו׳ עיי״ש. והנ״ל דבותי׳ וצריך וקשיא אילו קצר וקצר בעלם אחד כלום הוא חייב על כולם אלא אחת כלומר דפשיטא דאינו חייב אלא אחת א״כ קשיא האיך ילפינן נדה דא נה אלא אב אחד. משבת שהיא כמה אבות דאילו אב אחד בעלם אחד גבי שבת נמי אינו חייב אלא אחת. ר״א בשם ר׳ חנינא בן ר״מ מקשי לה כן אמר ר״ש ר״א בשם ריב״ח כל הדא הלכתא כר״א ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת. כדבריתו לעיל דהך מתניתין אתיא כר״א אבל לרבנן פליגי על ההיא מתניתין דלא קאמר דמתניתין ר״א היא סתם די״ל דר״א הוא וס״ל כוותי׳ אלא קאמר בפירוש ברם כרבנן וכו׳ א״כ רבנן פליגי על ר״א גם גבי שבת וס״ל דאינו חייב אף בשבת אלא אחת א״כ קשה אמאי דקאמר ליה ר״ע לא אם אמרת בשבת שיש בה תולדות הרבה תשובה דגם בשבת מודי לי׳. ז״א דהא אף בשבת ס״ל לרבנן דאינו חייב אלא אחת והיינו דמסיק. אף הכא פי׳ בשבת לא יהא חייב אלא אחת אליבא דרבנן. וא״כ מאי קמהדרי רבנן לר״א לא אם אמרת בשבת שיש בה תולדות הרבה מכלל דמודי לי׳ בשבת ז״א דהא אף בשבת אינו חייב אלא אחת. א״כ קשה על ריב״ח האיך הוא פליג על ר״א בר״ש הא על מתניתין דידן ס״ל לר״א בר״ש דבע״ע מודים בה. ומנ״ל לריב״ח דר״א היא ולא כרבנן דהא אם מתניתין ר״א היא או ד״ה הוא תלי בפלוגתא דרבי ור״א בר״ש והאיך קאמר ריב״ח סתם הדא הלכתא כר״א ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת בתמא הא אם הדא הילכתא דידן כר״א או כד״ה היא בפלוגתא דרבי ור״א בר״ש דלרבי הך מתניתא כר״א ולר״א בר״ש ד״ה הוא ודילמא מתניתין אליבא דר״א בר״ש הוא וד״ה היא ועוד האיך עבד ריב״ח פלוגתא בין רבי ור״א בר״ש במתניתין דידן דלרבי היא אליבא דר״א ולר״א בר״ש הוא לד״ה איתא בשם דר״א בר״ש שנה מתני׳ דידן כד״ה בן רבי נמי שנאה לד״ה דהודו לי׳. וכיון שמוני׳ דאליבא דר״א בר״ש הוא לד״ה ע״כ גם לרבי לד״ה יהודו לי׳ ע״ז תירץ אמר ר׳ יוסי קיימתי׳ כיי דמר ר׳ אחא בשם ר״ח לית כן כרבנן פי׳ לא כמו דגרסינן ברם כרבנן ו״א אלא הכי איתמר כל הדא הילכתא כר״א ותו לא וי״ל דר״א היא וס״ל לרבנן כוותי׳ [ועי׳ ירושלמי יבמה פ״ט לית כן כך וזהו נ״כ לתירוץ דלית כן הגירסא כמו שהיה

עד

שנויי נוסחאות (סו״א) מאי נד״י מה. (ס״ג) אליעזר נד״ו אלעזר. (סוי״ח) הזורע והחורש נד״ו החורש הזורע. (סוי״ח) והקוצר והמעמר נד״ו הקוצר המעמר. ו־בורר הטוחן נד״ו הבורר והטוחן. (סוי״ג) ותלש נד״ו הלש. (ס״ג) והמלבנו והמנפצו והצובעו והמווה והמיסך נד״. המלבנו המנפסו הצובעו המוורו המסך. (סוכ״א) והאורג נד״ו האורג.

מסורת הש"ס

והמוציא שני חוטין הקושר והמתיר והתופר שתי תפירות והקורע על מנת לתפור שתי תפירות הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבד את עורו והממחקו והמחתכו הכותב שתי אותיות והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות הבונה והסותר המכבה והמבעיר המכה בפטיש והמוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

גמ' אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. מניין לאבות מלאכות מן התורה ר' שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן כנגד ארבעים חסר אחת מלאכה שכתוב בתורה. בעון קומי רב אחא כל הן דכתיב מלאכות שתים. א"ר שיין אשגרת עיינה דרבי אחא בכל אורייתא ולא אשכח כתיב דא מילתא בעיא דא מלתא ויבוא הביתה לעשות מלאכתו מנהון. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה מנהון. תני רבי שמעון בן יוחאי ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה. הרי זה בא להשלים ארבעים חסר אחת מלאכות שכתוב בתורה. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי שמואל בר נחמני כנגד ארבעים חסר אחת פעם שכתוב במשכן עבודה ומלאכה. א"ר יוסי בן חנינא זה הדבר אין כתיב כאן אלא אלה הדברים דבר דברי דברים מיכן לאבות ולתולדות. רבי חנינא דצפורין בשם ר' אבהו אל"ף חד. למ"ד תלתין. ה"א המשה. דבר חד. ודברים תרין. מיכן לארבעים חסר אחת מלאכות שכתוב בתורה. רבנן דקיסרין אמרין מן אתרה לא הסרה כלום. אל"ף חד. למ"ד תלתין. ח' תמניא. לא מתמנעין רבנן דרשין בין ה"א לחי"ת. רבי יוחנן ור"ש בן לקיש עבדין הוויי בהדא פירקא תלת שנין ופלוג. אפקון מיניה ארבעין חסר אחת תולדות על כל חדא וחדא. מן דאשכחון מיסמוך סמכון הא דלא אשכחון מסמוך עבדוניה משום מכה בפטיש. בנוי דרבי חייא רובא עבדן הוויי בהדין פירקא שיתא ירחין. אפקון מיניה שית מילין על כל חדא וחדא. בנוי דרבי חייא רובא דויי בשיטת אבוהון דתני רבי חייא הקוצר הבוצר המוסק העודר התולש האורה כולהן משום קוצר. אמר רבי

קרבן העדה

הבוצע. כשהחוט ניתק פוצע ראשיהן ושוזרן ביד עד שיהא נארג ויקאמר דאם עשה כן בשני חוטין חייב והני כולהו ממשכן והילך עד קושר ומתיר שייכי בציידי חלזון. וחופר וקורע ביריעות הוה: על מנת לתפור. פעמים שהבגד עגול ואינו יכול לתופרו יפה אא"כ קורע אבל קורע שלא על מנת לתפור לא היה במשכן: הצד צבי. וכל מלאכה עורו נוהגת בתחשים ובעורותיהן למשכן: המולחו. לעור: הממחקו. המגרר שערו: מחתכו. מקלטו ומחתכו לרצועות ולסנדלים: כותב ומוחק. לקמן פ' הבונה מפרש שכן רושמין על קרשי משכן לידע איזו בן זוגו וכותב אות בזה ואות בזה ומוחק פעמים שטעה: מכבה ומבעיר. בלאש שתחת הדוד של סממנין: מכה בפטיש. הוא גמר כל מלאכה שכן אומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה ומתני' נמי לא מחייב ליה אלא בגמר מלאכה. וי"מ שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוו' עקמומיתו וכן על האבן שבבנין להשוותה לחברותיה וכה"ג אע"ג דלא הוה מלאכה מצד עצמה מיחייב בה משום גמר מלאכה: **גמ'** כנגד מ' חסר אחת מלאכות שכתובין בכל התורה. וה"ק קרא לא תעשו כל מלאכה כמנין כל מלאכה שבתורה: כל הן. כל היכא דכתיב מלאכות לשון רבים בתורה אם הם חשובים כשנים או לא: אשגר' עייניה. שלח ר' אחא עיניו בכל התורה ולא מלא כתיב מלאכות בתורה: בעיא דא מילת'. הא קא מיבעיא ליה: ויבא. יוסף הביתה לעשות מלאכתו: מהם. מן המלאכה או לא מי אמרינן לעשות צרכיו נכנס לשכב עמה או דלאו מלאכה ממש הוא וממניא הוא: מלאכתו אשר עשה. ממניא הוא דמלאכה ממש היא או דלאו דשלים עבידתיה דלא שייך בו יח' מלאכה וכל מה שאחד רוצה לעשות מיקרי עבודה: דבר. ה"מ למכתב וכתיב דברי הרי תרי וה"מ למכתב דברי וכתיב דברים הרי תלת ואלה בגימטרי' ל"ו הרי ל"ט: רבנן אמרי. מאלה לחוד מלי למדרש ל"ט: מן אתרה. ממקומ' הוא מוכרע: לא מיתמנעין חכמים לדרוש ה' לח'. דאותיות אחה"ע מתחלפין נמצא שהן ל"ט: עבדין. קושיות בפ' כלל גדול שלשה שנים ומחצה והוציאו בפילפול' מ' חסר אחת תולדות לכל אחת מל"ט אבות מלאכות: מן דאשכחון וכו'. מה שמצאו לו סמך להסמיכו לאב סמכו ותולדה שלא מצאו לה סמיכה לאב עשאו אותה תולדה דמכה בפטיש: בני דר"ח רובא. בניו של ר"ח הגדול עשו קושיות בפרק כלל גדול ששה חדשים והוציאו ו' תולדות לכל אב: בנוי דר"ח. שמא דה"ס קאמר בניו של ר"ח אזלו בשיטת אבוהן: כולהון משום קוצר. הרי ששה תולדות לקוצר:

רבי

מלאכה ממש אלא כגמר מלאכה וא"כ ה"ז משום מכה בפטיש דאותה קראו אב ללמד על כל גמר מלאכה: שית מילין. שש שהאסיפו שהן כאבות על כל חדא וחדא מה שאסט במתני' כדמסיק ואזיל דבנוי דר' חייא רבה הוויות דידהו בשיטת אבוהון הן דתני ר"ח וכו' והרי כאן ששה עם הקוצר: אמר רבי

פני משה

והמוציא שני חוטין. זה שמסיר את הפרג מן השתי או השתי מן הערב כדי לתקנו בחרינה נקרא פוצע: הקושר. קשר של קיימא. והוא מעשה אומן: והמתיר. לקשר של קיימא ומעשה אומן: והתופר שתי תפירות. והוא שיקשור ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שיתקיים ואם תפר יותר משתי תפירות חייב אפי' לא קשר ראשי החוט: הקורע על מנת לתפור שתי תפירות. אבל הקורע להפסיד מקלקל הוא ופטור: הצד צבי. וכל כיוצא בו שאינו ברשותו: השוחטו. מחייב משום נטילת נשמה וכן כל כיוצא בזה בבעל חי: המפשיט את העור והמולחו. חייב דהוא מין עבוד: והממחקו. מעביר את השער מעל העור: והמעבדו. כביד או בשי"ר דבר המתחקו ואלו מלאכות השייכין לעור וכולהו הוו במשכן: הכותב שתי אותיות או מוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות. דאי לאו הכי מקלקל הוא ופטור: הבונה והסותר ע"מ לבנות דאם להפסיד פטור: המכבה והמבעיר. והוו במשכן כשבישלו הסממנין ונקט המכבה קודם המבעיר מפני שהמכבה לעולם הוא חייב במכוין לכיבוי והמבעיר אינו חייב עד שיהא צריך לו כגון שהדליק את הנר או העצים להתחמם כהן או להאיר או שמבעיר העצים לפי שצריך להאפר אבל אם מבעיר דרך השחתה פטור: והמכה בפטיש. שכך עושין לגמר מלאכה וכל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש: והמוציא מרשות לרשות. וכן המכניס וקרא הכנסה אב כמו הוצאה מפני שהוא ענין אחד וככלל טהוצאה שהגל מרשות לרשות הוא: הרי אלו וכו'. מנינא דרישא קמ"ל לחלוק מלאכות שאם עשאן כולם בהעלם א' חייב ארבעים חסר אחת חטאות ומנינא דסיפא לאפוקי מדר' יהודה דמוסיף בהכות וקחשיב אף השובט והמדקדק:

גמ' מנין לאבות מלאכות. רמז להן מן התורה: כל הן דכתיב מלאכות. לשון רבים נימא דמיעוט מלאכות שתי' וא"כ יהיו יותר: אשגרת עייניה דר' אחא. ראה והשגיח בכל התורה כולה ולא השכח כתיב מלאכות ולפיכך לא השם להשיב להם על דבעון מיניה: דא מילתא בעיא. בתמיה וכי כי האי מילתא הוה מיבעיא להו מה שלא נמצא כתיב בתורה כלל: דא מילתא. כלומר אלא דא מילתא דאיכא למיבעי אם ויבא הביתה לעשות מלאכתו מנהון דמלאכתו ממש היא וכן אם ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה מנהון מ"ס דאיכא למימר דודאי איתן מלאכות האמורות אצל האדם הן מן המנין וה"ה שני מלאכתו האמורים שם כסס קיים דויכלו מספקא להו אלא דריביה דפרשה נקיט וא"כ צריך לומר וכל מקום שנאמר בתורה מלאכתך לשון רבים משמע כדי להשלים המנין והשתא לא דקא מיבעיא להו אם אתנו מוכרחין, לאחר דמקום שנאמר לשון רבים הרומז על שתים הוא ולא על הן דכתיב מלאכות ממש קאמרי דלא טעו לומר מה שלא כתיב כלל: ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי וגו'. ולפיל מיניה כתיב שבעת ימים תאכל עליו מצות ולמה חלקן הכתיב כאן אלא כדי לסיים ביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה והרי זה בא להשלים מ' חסר אחת מלאכות שכתוב בתורה והיא אחרונה שאח"כ לא תמצא לשון מלאכה בתורה: שכתוב במשכן עבודה ומלאכה והרי זה ג"כ רמז להם שחשבו למנות לאב מה דהוה במשכן: דבר דברי דברים. דבר הוה ג"ע וכו' אלא לרבות לאבות ולתולדות: אל"ף חד וכו'. משום דלר' יוסי בן חנינא אין מכאן רמז למנין האבות הלכך קאמר ר' אבהו דרוש הכי אל"ה ל"ו דבר חד דברים תרי הרי ל"ט: מן אתרה לא תסרה כלום. לא צריכת למידרש דבר דברים אלא מתיבת אלה גופה איכא רמיזא אל"ף חד וכו' דלא מיתמנעין רבנן למידרש בין ה"א לחי"ת במקום שיש לרמז איזה דבר כדאמרי' בפ"ה ס"ו ובמעשר שני פ"ה: ר"י ור"ל עבדין הוויי. הוויות וקושיות ופרוקי בהדא פירקא כלל גדול תלת שנין ופלגא ולבסוף הוציאו ללמוד ולהבין לאלו אבות מלאכות מ' חסר אחת והתולדות דכל הדא וחדא מה דשייכא לה ומה שמצאו לסמך להתולדות מן האבות סמכו זה לזה ומה שלא מצאו למיסמך בהדיא לזה האב או לזה עשו אותה התולדה לחייב עליה משום מכה בפטיש וכלומר דכל שלא יכלו לומר זה משום זה וזה משום זה לפי שאינה

רבי

רידב"ז

פד הה וכן הוא כמה פעמים בירושלמי וכן בס"ק דמס' תרומות וכפ' מי שאחזו נרסינן נ"כ כן את אחר לית כן אוף הכי לית כן וכו' אית כן היא הרכנת כו' עיי"ש דהפי' בפשיטות לית כן דלית הגירסא כן עיי"ש במהרא"פ ז"ל וכן כמס' יבמות ס"י ה"ז ובס"ק דמס' קידושין] אבל לית כאן הסיום כרס כרבנן אינו חייב א"א דהא רבנן מודו לר"א ואף אתא לאשמעינן דמתניתין אתיא כר"א דאילו כבבלי מוקמינן ע"כ להך מתניתין דלא כר"א דקתני העושה כו' מעין מלאכה אחת כו' ולר"א מחייב אתולדה במקום אב וע"כ מתניתין דידן דלא כר"א ע"ו קמ"ל דהדא הילכתא כר"א וכדכרינו לעיל דלדידיה לא ס"ל ליה עו"ס

שנויי נוסחאות (ס"י) והפוצע כד"ו תבוצע. (ש"ג) המולחו והמעבד את עורו והממחקו והמחתכו כ"ג המולחו המוחקו והמעבדו המחתכו. (ש"ע) המכבה גד"ע והמכה. (ס"ו) הרי כד"ו ליתא. (תוס"י) סנהין כד"ו מנהין. (תוס"ו) מנהון כד"ו סנהין. (ס"י) יוחאי כד"ו יוחי.

ר' יוסי בי רבי בון כו'. בערוך (ע' פג) ר' יוסי בר בון בשם רבי שמואל בר נחמני אמר כנגד ס חסר אחת עבודה ומלאכה שכתוב במשכן. ר' יוסי בר חנינה אמר זה הדבר אין כתיב כאן... ואבות ותולדות רבי חנינה דציפורי בשם רבי אבהו אמר "אלה" א' ר...

[illegible] ארבעים [illegible] אבות מלאכות רבי [illegible] שנים [illegible] לא מתמנעין רבנן דורשין בין ה"א לח"ת:

עמודי ירושלים

מניין לאבות מלאכות מה"ת רשב"נ בשם ר' יונתן כנגד ארבעים חסר א' מלאכה שכתוב בתורה כו' התוי"ט כתב דלא נחשב המלאכה הכתוב בתורה וכתיב כאן אזהרה יהיה ארבעים דוק ותשכח. וראיתי נראה הפנים שכתב עלי' והנה הראה ירא' שאין התשבון של מטין כלל וכלל וכתב שמלאכה הכתובה בתורה בלא אות השימוש הם ל"ד ובחוכם יש ס' אזהרות וד' עונשים בס"ה הם י"ג בשאר י"א ואותן הכתובים במלאכה והמלאכה למלאכה הם י' הרי כ"א ואותן שכתיב בלאכת ובמלאכה למלאכת מלנד שאזהרות הם י' הרי ל"א ומלאכתו הם ד' הרי ל"ה ומלאכתך ג' הרי ל"ח וא' ממלאכתו הרי ל"ט ובכן היה הארבעים והיכן הוא הדוק ותשכח ופ"ל ליקח לו דרך אחר וכתב שהוא של כך האמת שלא קחשיב רק אותן שכתיב מלאכה ומלאכתו ומלאכתך המלאכה והמלאכה למלאכה מלאכתו מלאכתך אבל ממלאכתו אינו מן המנין יש"ש שהאריך בזה. ובתח"ל

טיב ירושלים

כנגד ארבעים חסר אחת מלאכה שכתוב בתורה [illegible] בבל"א ולהג"ן מ' כי כתב בשם ר"ת דס"ל דלשון מלאכה בתורה לא תמם [illegible] מלאכה מלאכת שב' כאן [illegible]

לא אמר כן אלא ר"א שאל לר' יוחנן ויצאו שתי הלחם וילמדו על כל הקדשים לכבש. א"ל את"ם מיעוט אלו חייבין עליהן לכבש. ואין שאר כל הקדשים חייבין עליהן לכבש. הדא אמר דבר אחד שיצא מן הכלל לצורך אינו חולק ושלא לצורך חולק. ושני דברים שיצאו מן הכלל אינן חולקין וכרבי ישמעאל חולקין דאמר רבי בון בר חייא דברי רבי ישמעאל ב' דברים שיצאו מן הכלל חולקין דתני רבי ישמעאל לא תנחשו ולא תעוננו והלא הניחוש והעינון בכלל היו ויצאו מן הכלל לחילוק כלל בהיכרת ופרט בהיכרת. מילתיה דר"י אמרה כלל ופרט הוא. דמר רבי אבהו בשם ר"י כי כל אשר יעשה מן התועבות האלה ונכרת. אותו בכלל היתה ויצאה מן הכלל לחילוק על הכלל. התיב ר"א והכתיב ערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה. א"ל לצורך יצאת לידון בעירייה. א"ל והכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגילה את ערותה את מקורה הערה. א"ל לצורך יצאת לידון בה את המערה כגומר. שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה משום טומאה לא נעשה בו את המערה כגומר. לפום כן צריך מימר יהייב על כל אחת ואחת. אמר ליה והכתיב ואיש אשר ישכב את דודתו ערות דודו גי"ה. אמר ליה לצורך יצאה לידון בעירירי. הכתיב ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא. אמר ליה לצורך יצאה לידון בעירירי. דמר רבי יודן כל ההן דכתיב ערירים יהיו הויין בלא בנים. ערירים ימותו קוברין את בניהן. אמר רבי יוסה

דודתו

תורה אור

פני משה

לא אמר כן. בהא דמייתי לעיל דר' יוחנן מסיע ליה לר' אליעזר דשתי הלחם תלמדן על כל הקדשים לככש ור"ח פריך עלה מהרא דאותם אלא כך היא שמע דר"א שאל לר' יוחנן אי נימא דיצאו שתי הלחם וכו' ומסיק ליה ר' יוחנן מקרא דאותם דאין מלמדין על כל הקדשים: הדין אמרה וכו' מהדר אהא דאיין הכאת שמעינן דדבר אחד וכו' כדלעיל ושני דברים שיצאו מן הכלל אינן חולקין כהאי דר' חנניה בריה דר' הילל דמהאי דשתי הלחם לא גמרינן אלא לענין מלמדין וכהפריכית: וכר' ישמעאל. אבל אליבא דר' ישמעאל שמעינן דסבירא ליה חולקין דר. ר רבי בון וכו' כפ"ז דסנהדרין בהלכה ה' וגרסינן התם נתי להסיניא דלהיין: לא תנחשו ו.ת תעוננו. והלא הניחוש והעינון בכלל כל המכשפים היו ולמה יצאו מן הכלל: לחילוק. ללמד חילוקי לאוין על הכלל כולו דקתני כרת קודם קרבים וגו' ולחייב על כל אחת ואחת כפני עצמו: כלל בהיכרת ופרט בהיכרת. מילתא כאנפי נפשה היא מקום שנאמר כרת על הכלל ויצא דבר אחד בפרט ונאמר בו כרת כגון בפרשת עריות הכתיב כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו' ופרט לך הכתוב באחותו דכתיב בפ' קדושים ואיש אשר יקח את אחותו וגו' ונכרתו לעיני בני עמם ופליגי בהאי מילתא לקמיה: מילתא דר' יוחנן אמרה. במעני בשם ר' דאמר כלל ופרט היא כלומר להאי עניינא דאיירינן בה לידון אותה כמדה דדבר שיצא מן הכלל וכו' דהלו כמדה דאין בכלל אלא מה שבפרט לא שייכא הכא ועוד לאו כלל ופרט המוכין הן אלא כדאמרן דהפרט כתהיתו יצא ללמד על הכלל כיגו לחלק דמה אחותו חייבין עליה כרת כפני עצמה אף כל העריות כולן ואם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת: התיב ר"א והכתיב ערות אחות אמך וגו' ולמה יצאת הלא ככר נאמר בפרשת עריות ומה תלמד זה על הכלל: לידון בעירייה. ללמד שחייב בהערה כגומר דכתיב התם כי את שארו הערו וגו': והכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' ולמה יצאת ופרט בה בהערה תיפוק ליה מקרא דעריות אחות אמך דהא אמרת דכה"ג אתרי' ללמד על הכלל כולו יצאה: לידון בה את המערה כגומר. כלומר לעולם ללמד נ"כ על הערה ומהו שלא תאמר דאין לאדון נדה מאחר עריות. דמהו דתימא דהואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאה לא נעשה בה את המערה כגומר: לפום כן צריך מימר. כך היא בסנהדרין והו לא בהאי דנדה. ומה שכתוב כאן בספרי הדפוס חייב על כל אחת ואחת ט"ס הוא. כלומר שצריך הכתוב להשמיענו הערה גבי נדה: והכתיב איש אשר ישכב את דודתו. וככר כתיבא בפרשת עריות דודתך היא: לידון בעירירי. דכתיב בהאי קרא דפרשת קדושים חטאם ישאו ערירים ימותו: והכתיב ואיש אשר יקח וגו' נ"כ לידון בעירירי וכדאמר ר' יודן כל מקום דכתיב ערירים יהיו הוון בלא בנים כלל והיכא דכתיב ערירים ימותו אם יהיו להן קוברין את בניהם ולכך נאמרו שתיהן ללמד תו: ע"ז: ר"י אמר

קרבן העדה

לא אמר כן. שר"א סובר דשלא דאותם אלא ר"י השיב לו מאותם: וכרבי ישמעאל חולקין. ור"י סובר דחולקין: בכלל. מכשפים היו: לחילוק. לחייב חטאת על הניחוש כפני עצמו ועל העינון כפני עצמו: ה"ג כלל בהיכרת ופרט בלאו. שהרי לא כתיב אלא לא תנחשו ואין כתיב שם כרת ובמכשפים שהן אוב וידעוני שילאו על הכלל טלו לענין כרת. ל"א כלל בהיכרת ופרט בהיכרת מילתא כאנפי נפשה היא דסלקא אדעתין דלא הוה כלל ופרט אלא שיהא כלל בכרת ופרט בלאו אבל בכרת וכרת לא לכך קאמר דר"י סובר דה"ע כלל ופרט: מלתי' דר"י אמר. ר"י סובר כגון זה כלל ופרט היא: ה"נ אחותו בכלל היתה. שהיא בכלל' דכתיב בכל עריות ונכרתו הנפשות העושות והדר כתיב איש אשר יקח את אחותו וגו' ונכרתו לעיני וגו': לחילוק על הכלל. לחייב על כל אחת ואחת אם עשאן בהעלם אחד דמה אחותי שהיא ערוה חייבין עליה כפני עצמו אף כל שהוא ערוה חייבין עליה כפני עצמו: והכתיב ערות אחות וגו'. נ"ל תיפוק לי' שהיא בכלל העריות: לידון בעירייה. אף על פי שלא גמר ביאתו חייב: הואיל ואין חייבין על הנדה משום ערותה. פי' משום ערוה אלא משום נדה לא ילפינן מאחר עריות לכך אילטריך למיכתב גבי נדה. ל"א הואיל ואין חייבין על שאר עריות משום טומאה שיהיה הבעל ממא כמו נדה שמטמאה את בועלה לכך אילטריך באחותו: דמר ר' יודן. כלומר תרי זימנין לידון בעירירי ל"ל לכדאמר ר"י: כל ההן. כל היכא דכתיב ערירים יהיו פי' שלא יוליד בנים: ערירים ימותו. פי' אם יהיה לו בן או אם היה לו בן קודם שחטא ימותו:

רידב"ז

עליהן לככש. ואין שאר כל הקדשים חייבין עליהן לככש מפני שכתיב אותם הא אינו כתיב אותם מלמדין הדא אמרה ב' דברים שילאו מן הכלל אינן חולקין פי' דלתה לא ...

הכתוב מדבר ואחותו ללמד על כל הנפש לענין כריתות. וקריך וליח ליה לר"א כן ואמאי מקשה ומשני אית ליה לא תקרבו וכו' ומה עביד לה ר"י וכו' ועוד מן הדא דיש ילפותא ממקום אחר ותיתי לי' לר"א דמקשה על ר"י יש לו ...

עמודי ירושלים

טוב ירושלים

תורה אור

דודתו לצורך יצאת למעט את אשת אחיו מאמו. נאמר כאן דודתו ונאמר להלן או דודו או בן דודו יגאלנו. מה דודו שנאמר להלן באחי אביו מאביו הכתוב מדבר אף דודתו שנא' להלן באחות אביו מאביו הכתוב מדבר. אף את אשת אחיו למידה מדודתו. מה דודתו שנאמר להלן באחות אביו מאביו הכתוב מדבר אף אשת אחיו שנאמר כאן באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר. עד כדון כרבי עקיבה. כרבי ישמעאל דתני רבי ישמעאל נאמר כאן אשת אחיו. ונאמר להלן איש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא. מה נדה יש לה היתר לאחר איסורה אף אשת אחיו מאביו יש לה היתר לאחר איסורה. יצאת אשת אחיו מאמו שאין לה היתר לאחר איסורה. הא רבי ישמעאל מקשי לה מנן תיתי ליה. רבי אבהו ר"א בשם רבי הושעיא שני לאוין וכרת אחת לאוין חולקין כריתות. מה טעמא על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו. וכתיב איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו הרי יש כאן שני לאוין וכרת אחת לאוין חולקין כריתות מה עביד לה ר' יוחנן באנשים הכתוב מדבר. ובאת אחותו ללמד על כל הנשים. ולית לר"א כן אית ליה לא תקרבו אחד האיש וא' האשה. ומה עבד לה רבי יוחנן פתר לה ואינו מחוור. ועוד מן הדא שמואל בר אבא בעא קומי רבי זעירא ויצאו שלמים ויחלוקו לאוין על כל הקדשים לטומאה. א"ל לצורך יצאו למעט את קדשי בדק הבית ומעילה שלא יהו חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא ולא מתניתא היא קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה לחייב עליהן משום פיגול ונותר וטמא מה שאין כן בקדשי בדק הבית. א"ל מכיון שאין מצטרפין חולקין. אמר רבי חנינא וביני ויחלוקו ולא יצטרפו.

כלל

קרבן העדה

דודתו לצורך יצאת. הא דקשיא לך כרת בדודתו ל"ל איצטריך: באחי אביו מאביו הכתוב מדבר. דהאי הוי קרוב לענין גאולה ומצות גאולה מוטל עליו יותר מקרובי האם אף כאן מן האב ולא מן האם: ופריך אף אשת אחיו טכל למילף מדודתו. דווקא אשת אחיו מאביו ולא מאם:

עד כדון לר"ע. כלומר הניחא לר"ע דלא יליף אשת אחיו מנדה אבל לר"י קשיא: מה נדה יש לה היתר לאחר איסורה. לאחר שטבלה חוזר להיתרה הראשון: אף אשת אחיו מאביו. אם מת בלא בנים חוזרת להיתירה הראשון ואי ס"ל כר' יוסה היטק ליה מדודתו: הא ר"י מקשה. כלומר הלא עיקר הקושי' לר"י וכיון דלדידיה לא צריך א"כ ליתא לתירוצא דר' יוסה: לאוין חולקין לכריתות. ואם עשה לשניהם בהעלם אחד חייב שני חטאות: מ"ט. מנא לן: מה עביד לה ר"י. בכרת באחותו למה יצאה הא אין צריך לחלק דכל ערוה כתיב בה לאו בפני עצמו: באנשים הכתוב מדבר. הלאוין כתיבי בלשון זכר: ובאת אחותו ללמד על כל הנשים. דכתיב ונכרתו הנפשות העושות: ופריך ולית ליה לר"א. שאף הנשים חייבין כרת: ומשני אית ליה. ויליף לי' מדכתיב לא תקרבו לשון רבים משמע אחד איש ואחד אשה: מה עביד לה. בכרת באחותו דהא בכר כתיב לא תקרבו: פתר לה. ר"י נמי מתרץ למאי אצטרך כרת באחותו: ואינו מחוור. ואין התירוץ ברור לכך לא פי' מה הוא התירוץ: ועוד מן הדא. פריך אי ס"ד דלאוין מחלקין: ויצאו שלמים. ברייתא היא בת"כ ומייתי' הבבלי בכריתות דף ג' ע"ב דתני' והנפש אשר תאכל בשר והלא שלמים בכלל כל הקדשי' הוו ולמה יצאו להקיש אליהן מה שלמים שהן קדשי מזבח וחייבין עליהן אף כל שהן קדשי מזבח חייבין עליהן יצאו קדשי בדק הבית שאין שנוש כרת האוכלו בטומאת הגוף וקשיא אי ס"ד דלאוין מחלקין ל"ל להוציא שלמים הא בטלן כתיב לאו בפני עצמו: למעט קדשי בדק הבית. אחד יצאו שלמים ולא על עצמו ולא על הכלל לחייב כרת דלאוין מחלקין: ה"ג למעט קדשי בדק הבית שלא יהיו חייבין עליהן משום פגול ונותר וטמא: ולא מתניתא היא. דבקדשי בדק הבית אין בהן פיגול ונותר וטמא: קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה. שאם נהנה משני מיני קדשי מזבח בשוה פרוטה מעל ומצטרפין נמי להיות לחייב עליהן משום פגול ונותר וטמא או משום מעלה בתוך: מה שאין כן בקדשי בדק הבית. דאין מצטרפין: מכיון שאין מצטרפין חולקין. פי' מכיון שאין מצטרפין למעילה הם חולקין שאם נהנה מקדשי מזבח וקדשי בדק הבית בהעלם אחת יהא חייב שתים: וביני. וכן הוא ומה בכך באמת שחולקין ואין מצטרפין לענין מעילה:

כלל

פני משה

דודתו. לצורך יצאת למעט אשת אחיו מאמו מעריר"י: מאמר להלן וכו'. בגאולת קרובים ובאחי אביו מאביו הכתיב מדבר דמשפחת האב הם הקרובים לגאולה: אף את אשת אחיו למידה מדודתו. כלומר דמסיקנא ילפינן דודתו מדודו בג"ש דבאחי אביו מן האב הכתוב מדבר והדר ילפינן אשת אחיו דכתיב בתרה ואיש אשר יקח את אשת אחיו וגו' דנ"כ באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר והאלך [illegible]

עד כדון כר"ע. זו דברי ר"ע דלמדין דודתו מג"ש ואשת אחיו מדודתו כר' ישמעאל. אבל לר' ישמעאל אשכחן דדריש מקרא אחרינא למעוטי אשת אחיו מאמו: כדקתני ר' ישמעאל וכו' דכתיב נדה היא מה נדה וכו' אף אשת אחיו. למימרי בהאי קרא כגונא דלפעמים יש לה היתר לאחר איסורה וזהו כאשת אחיו מן האב שאם מת בלא בנים מתייבמת היא. לא יצאת וכו' שאין לה היתר לעולם: ה"ג בסנהדרין שם הא ר' יוחנן מקשי לה מנן תיתי לה וכך הוא העיקר והכתוב כאן בספרי הדפוס הא ר' ישמעאל טעות הוא שהיה כתוב ר"י כר"ת ודימו דר' ישמעאל הוא. ועל ר' יוחנן דלעיל קאי דקאמר דיצאת כרת באחותו לחלק ועלה קאמר הש"ס דהא דר' יוחנן קשיא עלה דלא אצטרך להא כדלקמן: מנן תיתי ליה. להתקבה ומפרש ואזיל כהאי דר' אבהו וכו': שני לאוין וכרת אחד. שיש בהכתוב שני לאוין וכרת אחד כהאי דלקמיה: הלאוין חולקין את הכרת. לאתן לכל לאו ולאו כרת כס"ע. וחילוק חטאת ביניהן. שאם עבה שתיהן חייב על כל א' וא': ומה טעמו. והכן מצינו לזה דכתיב על בשר אדם לא ייסך וכו' על הסך כשמן המשחה והמפטם כמוהו הרי יש כאן שני לאוין וכרת אחת והלאוין חולקין את הכריתות: מה עבד לה ר' יוחנן. השתא קשיא ליה דלמה לי כרת באחותו לחלק הרי יש כבריות חלוקי לאוין הרבה וכל מקום שיש חילוקי לאוין אפי' אין כאן אלא כרת אחת חילוק חטאות ביניהן: באנשים הכתוב מדבר. כלומר אי מהאי קרא דסך ומפטם לא הוה ידעינן אלא באנשי' ולכך יצאת כרת באחותו ללמד אף על הנשים לחלק: ולית לר' אלעזר כן. לר"א דתקשי ליה לר' יוחנן ולית ליה דאיצטריך לחלק אף בנשים: אית ליה. דיליף מלא תקרבו לגלות ערוה אחד האיש ואחד האשה במשמע: ומה עביד לה ר' יוחנן. להאי קרא דלא תקרבי: פתר לה. אבל אינו מחוור ולא רצה הש"ס להביאו: ועוד. דבלאו הכי קשיא לדברי ר' יוחנן מן הדא דבעי עלי' שמואל בר אבא קמיה דר' זעירא ויצאו שלמים ויחלוקו וכו'. דגבי שלמים כתיב בס' צו והנפש אשר תאכל מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו דכתיב בס' אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' וטומאתו עליו ונכרתה ודרשינן דהאי אשר יקרב אשר יאכל הוא דאי לנגיעה לא מצינו כרת בנגיעה וכתבה התורה בלשון יקרב לומר שאין חייבין עליו משום טומאה עד אשר יוכשר ליקרב ולמה יצאו שלמים מן הכלל אלא ללמד על הכלל כולו מה שלמים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח והשתא קשיא לר' יוחנן דקאמר דיצאת כרת באחותו לחלק אי הכי נימא נמי כשלמים כן דמכיון שיצאו ללמד על הכלל ילמדו על הכלל גם לענין לחלק ויחלוקו לאוין על כל הקדשים לטומאה שאם הכלן כטומאה בשוגג שחייב על כל אחת ואחת: אמר ליה רבי זעירא לצורך יצאו למעט את קדשי בדק הבית שלא יהו חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא. כך היא בסנהדרין שם ותיבת ומעילה הנדפס כאן ט"ס הוא. וכדאמרינן לעיל דדבר שיצא לצורך אינו מלמד על הכלל לחלק: ולא מתניתא היא. פיונה דתילתא דר' זעירא הוא להשיב לשמואל בר אבא הדא דלצורך יצאו ועוד וכי לא מתני' היא דשמעינן מהדיא אין חילוק הטמאות כאוכל מהרבה קדשים בטומאת הגוף דתנן בריש פ"ד דמעילה קדשי מזבח מצטרפין זה וכו' וטמא מה שא"כ בקדשי בדק הבית מכיון שהן מצטרפין אינן חולקין. הכי איתא בסנהדרין. כלומר ואי ס"ד דיש חילוק חטאות ביניהן א"כ לא היה להן להצטרף זה עם זה אלא דמכיון שהן מצטרפין אינן חולקין: ולפי הגי' חולקין יש לפרש בתמיה דאם הן מצטרפין איך חולקין ותיבות אמר ליה הכתוב כאן מ ותר הוא וכן ל"ג לה בסנהדרין: א"ר חנינא וביני ויחלוקו ולא יצטרפו. כלומר מאי ראיה ממתני' דיהא להשיב לשמואל בר אבא דכן הוא מקשה דלר' יוחנן יחלוקו ולא יצטרפו והיא נוספה קושיא. אלא מדקתני דמצטרפין ש"מ דאינן חולקין ודלא כר' יוחנן:

כלל

רידב"ז

קושיא דר"י דס"ל דלא הוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל אם דנין במדה דכלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט ועל החרישה אפי' עשה ג"כ ליכא אי דלא דנין נ"כ בכלל ובפרט למימר דאין בכלל אלא מה שבפרט הזרע והזמיר אין הא החרישה וכיוצא בה לא א"כ הוי החרישה בעשה וזריעה וזמירה בל"ת. פ"ו קאמר דר"י אחר עובר בעשה דס"ל דאין דנין אך במדה דכלל ופרט גר' יוסי ס"ל דדנין בכלל ופרט אף דבכלל בעשה ופרט בל"ת מ"מ במדה זו דכלל ופרט דנין ואין בכלל אלא מה שבפרט זריעה וזמירה אין הא מידי אחריתי לא וכן הגי' נחמ' כלאים הג"ל ר' יוסי אמר אפי' עשה אין בו ולידא מילה כתוב ושכחה הארץ לענין ל"ת וקאי אהי דשכחה רק על הל"ת דזריעה וזמירה ואין בכלל דשכחה כלים אלא מה שבפרט אבל חרישה אינו עובר כלום והשתא מכיא ברייתא וכול יהו לוקין על התוספת ר"י פתר מתניתא על חרישה וכדמפסים שם דאין לוקין. ור"א דס"ל דלוקין. פתר לה דקאי על איסור ב' פרקים הראשונים איתא תניי תנא שם שאים חורש וגו' כרמך. ואית תניא תנא שדך לא תורע וגו' כלומר דחד תנא מצינו דקחשיב לזריעה

שנויי נסחאות

(סופ"ז) ר א נג"ו רבי אלעזר. (סוי"ו) על בשר אדם (שמות ל'). (סוי"ז) איש אשר ירקח (שם).

עמודי ירושלים

כתיב במלאכה בכל הספרים וסיה ע נסכיא בערך המלאכה) ומהתימה מהרמב"ן והרשב"א והריטב"א שלא הפירו פ"ד הר"ח כלע. פכ"ם מטעמ מכל זה דדברי כתוי"ם עדקים ולפי דרך של המראה הפנים יהיה מ"א, מיהו י"ע בדרש של המראה הפנים ליישב מה שהקשה בפו"ת רמשית ביצורים (דס"ל ע"ת) בהגס"ס וו"ע הא דליתא בגנת מ"ס דל"ם מלאכות הם כנגד מלאכה ומלאכתו שבתורה כו' וא"כ לר' יהודה דמוסיף את השובט ומדקדק בגנת נ"ו והשתא לדידיה יהיה המטה מלאכות ארבעים וא' וכנגד מי הם סכ"ע ולפמ"ם י"ע דר"י קחשיב כסיפוה המראה ספים ולפי השטן שכתבתי יהיה ארבעים ואחד וא"ם ודו"ק: (עד כאן שייך לדף מ"ד):

אף את אשת אחיו למדה מדודתו ס'. הגם נת"כ (פ' קדושים פי"ב) איתא אשר יקח את אשת אחיו באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר או אינו אלא אפי' באשת אחיו

[illegible]

טוב ירושלים

[illegible]

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי׳ פ״א מהלכות שמיטה ה״ד

פני משה

כלל בעשה ופרט בלא תעשה. מקיים שאתה מוצא שהכלל נאמר בעשה ופרט [illegible] ופרט הוא כדמפרש ואזיל ולפנין מאי: מילתיה דר׳ אלעזר אמרה. מדברי ר״א שמעי׳ דאית ליה כלל ופרט הוא לענין דיינינן ליה כמדה דבר שיצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו דר״א ס״ל דלוקין על חרישה בשביעית כדקאמר טעמא דושבתה הארץ כלל היא וכתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור והוא פרט ויצאו הזורע והזומר מן הכלל להקיש וללמד על הכלל כולו דעל דבר שהיא עבודה בארץ או באילן לוקין עליהן: מה עבד לה ר׳ יוחנן. ומ״ט ס״ל אין לוקין על החרישה: שני דברים הן. לא תזרע ולא תזמור ושני דברים שיצאו מן הכלל אמרינן לעיל דאינן חולקין שאין מלמדין על הכלל לענין לחלק. ואכתי לא מסיק לטעמייהו דהכא על לקתן: ולית ליה לר״א חולקין. כלו׳ וכי לית ליה להאי מילתא בענין חולקין דאמרי׳ לעיל שאינן חולקין ואי ס״ל כתני ר׳ ישמעאל דלעיל דס״ל דאף חולקין הן: ובסנהדרין גרים כדברי ר׳ יוחנן חולקין ובתחיה מיתפרשא ובדברי ר״א גרים דשואל הש״ס על דעתי׳ דר״א אינן חולקין כלומר אי מודה ר״א בהא או דפליג גם ביה וס״ל כר׳ ישמעאל והיינו הך: אית ליה. כת״ק דר׳ ישמעאל וס״ל דלחלוק אינן חולקין לענין לחלק אין מלמדין על הכלל הא ללמד לענין להקיש להפרט מלמדין הן. ולית לר׳ יוחנן מלמדין. אם לדידיה אפי׳ בעלמא אין מלמדין אף לענין להקיש לפרט: שניא היא. הכא שהכלל היא בעשה ושבתה הארץ והפרט בלא תעשה ואין עשה מלמד על ל״ת ואין ל״ת מלמד על עשה אבל בעלמא אימא לך דס״ל מלמדין: אמר ר׳ אלעזר. ובסנהדרין גרים ע״ד דר׳ אלעזר וכו׳ והיינו הך כלומר אמר לך ר״א וכי עשה מלמד כאן על ל״ת דבשלמא אם היה הפרט בעשה והכלל בל״ת שפיר קאמרת דאין העשה דקילא מלמד על ל״ת דחמירא ואין ל״ת מלמד על עשה בתמיה דהיאך תאמר כאן שהפרט שהיא בל״ת דחמירא ולא ילמד על הכלל שהוא בעשה וקילא מיניה: על דעתיה דר׳ יוחנן ניחא וכו׳. כלומר לדידיה ודאי ניחא ופשיטא לן דמותר לחפור בשדהו בשביעית בורות שיחין ומערות דאפי׳ חרישה שהוא לצורך הקרקע ס״ל דאינה אסורה מן התורה שהרי אין לוקין עליה: ע״ד דר״א. אלא לר״א דקסבר חרישה אסורה מן התורה מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות מי אמרי׳ דלדידי׳ כל עבודות שבקרקע אסור אי דילמא דלמידין אני מן הפרט דדוקא דומיא דהני שהן עבודה לצורך הקרקע היא שאסור. כשם שאין מלמדין וכו׳. כלו׳ דמהדר הש״ס וקאמר מאי מיבעיא לך אליבא דר״א אדרבה לדידיה פשיטא לן דמותר דהלא לר׳ יוחנן אינא למיפרך דכשם שאין מן הפרט לענין איסור דלא קאי בל״ת על החרישה כך לא ילמדו לענין היתר חפירות בורות דאימא דהקפ לה התורה בקרא דושבתה הארץ על כל שהוא טובה לארץ דמיהא עובר בעשה הוא ואפ״ה אמרת לר״י דמותר ומכ״ש לר׳ אלעזר דכשם שמלמדין לענין איסור כך ילמדו לענין היתר: א״ר בא קרטינגאה וכו׳. ר׳ בא פליג על הא דקאמר דטעמיה דר׳ יוחנן דאין לוקין על החרישה משום דהכלל בעשה והפרט בל״ת דלא הוא אלא דהיינו טעמיה דכהדיא גילתה לנו התורה במקומו דעל שאר עבודות הקרקע בעשה הוא דעובר ואינו בל״ת דכתיב שש שנים תזרע וכו׳ שש [illegible] דל״ת הבא מכח עשה דהוי עשה והאי קרא לגופיה לא איצטריך דהא כתיב שדך לא תזרע וגו׳ אלא ל״ת לעבור בעשה ול״ת להא נמי לא איצטריך דהא כבר כתיב עשה ושבתה הארץ אלא ע״כ דבא ללמדך שעל שאר עבודות הקרקע אינו עובר עליהן אלא בעשה וכן אמר ר׳ ירמיה עובר בעשה: וגרסי׳ דברי ר׳ ירמיה קודם דברי ר׳ יוסי וכך הוא בכלאים ריש פ״ח ובסנהדרין שם: ר׳ יוסי אומר אפי׳ עשה אין בו. לחרישה ולשאר עבודות הקרקע ואין איסורן אלא מדבריהם: ולוידא מילה. ואם תאמר לאיזה דבר כתיב ושבתה הארץ לענין ל״ת שבו המפורש בקרא לא תזרע ולא תזמור לעבור עליהן בעשה ובל״ת: יכול יהו לוקין על התוספת. כך היא הברייתא שטיה ופליגי בה בפירושה דר׳ יוחנן מפרש לפי שיטתיה דה״ק יכול יהו לוקין על החרישה בשביעית וקרי לה תוספת לפי שאינה מפורשת בתורה תוספת על המפורש בכתוב היא ואסיקו לה בברייתא לפטורה: ור׳ אלעזר מפרש להאי ברייתא דעל איסור שני פרקים הראשונים שנשנו במסכת שביעית קאי ובתוספת שביעית הוא דמיירי שם ושנו בברייתא דאין לוקין על תוספות שביעית הואיל ואין נלמד מן הכתוב בתורה:

תורה אור

*כלל בעשה ופרט בלא תעשה. מילתיה דרבי אלעזר אמר כלל ופרט הוא. *דאמר רבי אלעזר לוקין על החרישה בשביעית. [א] רבי יוחנן אמר אין לוקין על החרישה בשביעית. ומה טעמא דרבי אלעזר °ושבתה הארץ שבת לה׳ כלל. שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פרט. הזרע והזמיר אף הן בכלל היו. ולמה יצאו להקיש אליהן לומר לך מה הזרע והזמיר מיוחדין שהן עבודה בארץ ובאילן. אף אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן. מה עבד לה רבי יוחנן שני דברים הן ושני דברים שיצאו מן הכלל אינן חולקין. ולית לרבי אלעזר חולקין אית ליה לחלוק אינן חולקין. הא ללמד מלמדין. ולית לרבי יוחנן מלמדין שנייא היא שכלל בעשה ופרט בלא תעשה ואין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. אמר רבי אלעזר ועשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. על דעתיה דרבי יוחנן ניחא מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות. על דעתיה דר׳ אלעזר מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות. כשם שאין מלמדין לענין איסור כן לענין היתר לא ילמדו. א״ר בא קרטינגאה טעמא דרבי יוחנן °שש שנים תזרע ולא בשביעית. שש שנים תזמור כרמך ולא בשביעית כלל. לא תעשה שהוא בא מכח עשה הוא עובר בעשה. ר׳ יוסה אומר אפילו עשה אין בו. רבי ירמיה אומר עובר בעשה. ולוידא מילה כתיב °ושבתה הארץ שבת לה׳ לענין לא תעשה שבו. *יכול יהו לוקין על התוספת. ר׳ יוחנן פתר מתניתא יכול יהו לוקין על ידי חרישה בשביעית ר״א פתר לה מתניתא יכול יהו לוקין על איסור שני פרקים הראשונים.

ויקרא כה

שם

שם

קרבן העדה

כלל בעשה ופרט בלא תעשה. מי דרשינן בכלל ופרט או לא: ושבתה הארץ שבת לה׳ כלל. והיינו עשה: שדך וגו׳ פרט. היינו לא תעשה: הזרע והזמיר בכלל היה וכו׳. ור״א לאו בכלל ופרט דריש לה דא״כ אין בכלל אלא מה שבפרט אלא כדבר שהיה בכלל יליף: דבר שהיא עבודה בארץ ובאילן. וחרישה נמי עבודת אילן שמורשין לאילנות כדתנן בשביעית: מה עביד לה ר״י. בכלל ופרט דר״א: שני דברים יצאו מן הכלל. הזרע והזמיר: ושני דברים שיצאו מן הכלל אינן חולקין. לא אמרינן שיצאו לחלק לחייב על כל אחת: ולית לרבי אלעזר חולקין. וכי לית ליה לרבי אלעזר ששני דברים שיצאו מן הכלל שאינן חולקין: ומשני לחלוק אינן חולקין. מודה ר״א אבל סבירא ליה דמכל מקום ה״ל כדבר היוצא מן הכלל ללמד על הכלל הכא דדמי׳ לפרטא באיזה לא מרבינן בכלל: ומשני שנייא היא. מודה ר״י דאפי׳ שני דברים שיצאו מן הכלל מלמדין מיהו שאני הכא: שהכלל בעשה. ושבתה הארץ: ופרט בל״ת. לא תזרע: ועשה מלמד על ל״ת. פי׳ כשהכלל בעשה והפרט בל״ת נמלא שהעשה מוסיף על הפרט ניחא דהעשה חמורה דדחיה לא תעשה לכך היא יכולה להוסיף על לא העשה אבל בהיפך כשהכלל בל״ה והפרט בעשה מודה ר״א דאין נלמדין מהפרט על הכלל: ה״ג על דעתיה דר״א ניחא וכו׳ ע״ד דר״י מהו וכו׳. וה״פ ע״ד דר״א דסוב׳ דזריעה וזמירה מלמדין על הכלל ובעינן דוקא דבר שהוא לצורך הארץ לאפוקי חפירת בורות וכו׳ דמותרים אפילו לכתחלה על דעתיה דר״י דאמר דהכלל במקומו עומד א״כ אפי׳ חפירת בורות וכו׳ אסור דבכלל ושבתה היא: ומשני כשם שאין מלמדין. מן *הכלל לענין איסור דלוקין על החרישה: כך אין מלמדין לענין היתר. ואסורין כל מיני מלאכת הארץ: שש שנים וכו׳. וכל לא תעשה שבא מכח עשה הרי הוא כעשה נמלא שגם הפרט בעשה ומרבינן חרישה בעשה וממעטין חפירות בורות דפטור עלייהו (א״נ כל לא תעשה שהוא בא מכח עשה וכו׳): אפי׳ עשה אין בו. בחרישה לרבי יוחנן: עובר בעשה. החורש בשביעית: ולוידא מילה. ולאיזה דבר כתיב ושבתה הארץ דמשמע שכל המלאכות אסורות בשביעית וקאי לרבי יוסי דאמר אפילו עשה אין בו: לענין לא תעשה שבו. דדריש ליה בכלל ופרט אף על פי שהכלל בעשה ופרט בלא תעשה דריש ליה בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט וזריעה וזמירה וכו׳ אין אבל שאר מילי לא: יכול יהו לוקין על התוספת. כך מתחלת ברייתא ומסיק בה דפטור וכך היא שטיה בבבלי בפ״ק דמ״ק: ר״י פתר. להך ברייתא על חרישה וה״ק יכול ילקה על חרישה ולהכי קרי לה תוס׳ דלא נפיק עיקרו מן התורה דבפרט לא כתיב אלא זריעה וזמירה כדאמרי׳: יכול ילקה על איסור שני פרקים הראשונים. דהיינו תוספת שביעית שאין חורשין בשדה אילן אלא עד הפסח ובשדה הלבן עד עצרת

יכיב לפטורה דגמר משבת בראשית מה להלן לפניה ולאחריה מותר אף כאן היא אסורה לפניה ולאחריה מותר:

אית

מסורת הש״ס

מו״ק ג ע״א פ״ק (כלאים פ״ח)

מו״ק ג ע״ב

רידב״ז

לזריעה וזמירה ל״ת ועשה ג״כ והד תנא לא קחשיב לזריעה וזמירה אלא ל״ת ולא עשה. תלן דקחשיב לזריעה וזמירה עשה הוא כר״י דס״ל ג״כ דהוי וריעה וזמירה בכלל עשה דשש שנים תזרע כדאמר ר׳ בא קרטינגאה לטעמא דר״י אבל תלן דלא קחשיב שש שנים תזרע וגו׳ הוא כר״א דלדידי׳ לא נתמעט זריעה וזמירה מן שש שנים וגו׳ מתניתא פליגא על ר״א השמר בל״ת כו׳ בנין דכתיב בם תעלה וכו׳ אין ל״ת מלמד על עשה דאי ל״ת מלמד על עשה כלא״ה ידעינן דעובר בל״ת על העשי׳ דומיא דעשר בל״ת על החרישה הם דבל״ת כא כ רק וריעה וזמירה וה״נ עובר על העשי׳ בל״ת מע״נ דבל״ת כתיב רק העלאה. ומשני שלא תיתר. כמה דתימר גבי שבת חסר וכו׳ אינו חייב אלא אחת ודכוותי׳ עשי׳ והעלאה א״ת אלא אחת:

ר״ח

שנויי נוסחאות (סו״ע) על החרישה בד״ו על ידי חרישה (ז״) על החרישה כנ״ו על ידי חרישה (סוכ״:) שש נמקרא ושש״. (סו״ע) ר״א כנ״ו רבי אלעזר.

עמודי ירושלים

מאתו ט׳. וראיתי בקרבן אהרן שם פלי ולא ידעתי לענין מה אתר זה דאי לענין חיוב כרת כא אף אשת אח מן האם חייב עליה כרת ולא אגר זה נומר דאתר דאמר קרא בו נדה היא דמשמע דיש לה היתר אינו מדבר אלא באשת אח מן האב דאלו אשת אח מן האם אין לה היתר כלל פנג יקשפא דהלאה דהא מבשבתא היא ט׳ ע״ש ותמהני דבתח״כ לא ראה דברי התוס׳ יבמות (דף ב׳ ע״א) שהאריט בזה ופירשו דאתי לתפוסי מעבירי דכתיב בהאי קרא ע״ש באורך. ופי׳ ביד סמלך (פ״ו מהל׳ יבום וחליצה ה״ט) שכתב לו דרך אחר בביאור

הח״ל

טוב ירושלים

הא ר׳ ישמעאל מקשי לה מנן תיתי ליה. פי׳ ק״ם מש״כ בד״ו. ולפנ״ד נראה לפרש וכו׳ והיינו לפ״מ שפירש לעיל דנרפשין כלל בסיבבת ופרט בלאו [ופתח דגו י ר׳ ישמעאל שם] ולז״א ד.זנ״ע הא גרי״ם דכת״ע כו״ש לחלק אף לכרת מנ״ע דלאוין מה.ק לחפאות די.״ף תפל בבי אדם לא ייבך. ופיטור ד׳ סנמ׳ כן. הא [בתו גופא ד׳ ר״ש. טו״י. וכמו פאתנו לעיל כ״נ ב׳ כ״ד כ׳. לשון זה] מנן תיתי ליה [פי׳ תנ״ל וכו׳] תנכו ר״א ב.ם ר׳ טופאא ט׳ הוא תפני פל קושיא כב״ע דמסכא נמזו: מה פגיד לה ר׳ יוחנן נאתמים סכ״ם. תמוה לי מאד פי׳ קה״ם בזה דכיגך קי׳ פ׳ ויתוני מסר כאן קרא עלם פי׳ בסוגיין דבבלי פם פליך מאתוחו דריפא ואאתחו

נ״ג פסוק אחד ור״ל דאכתי תיקשי האי אתותו דשיפא ג׳ וגזה תפני דאלמכן משום דפ״א דג״ש מבריותא דבבלי הפרבה כתיב לגון זכר כדברי הק״ם (אך זה קשה דהא מרבינן בקדושין ב׳ ח׳ אפה נאים נגל פוהבין במכותים מיפ״ט ואולי לענין פסם מידי פתים ב״א ל׳ימוד ופי׳ בנגלי יבמום פ״ק ב׳ וג״ע: (עד כאן פירך לדף מ״ח):

שפ״ב

מסורת הש״ס

איה תניי תני. איסור חרישה מקראי דשש שנים וכו׳ ואיכא דמפיק מן הלאוין חדא כר״י וחדא כר״א ל״א הכך תנאי תנו בסיומא דברייתא דלעיל יכול ילקה על התוס׳ בשביעית איכא תנא דמפיק ליה מדכתיב שש שנים והיינו כר״י דה״ק כיון דאיכא פרט בעשה

תורה אור

איה תניי תני שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך. ואית תניי תני שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. מאן דמר שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך מסייע לרבי יוחנן. ומאן דמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור מסייע לרבי אלעזור. מתניתא פליגא לר׳ אלעזור השמר בלא תעשה. פן בלא תעשה. וכתיב [דברים יב] שם תעלה עולותיך ושם תעשה. שם תעלה זו העלייה. ושם תעשה זו שחיטה וזריקה. *מה העלייה שהיא בעשה הרי הוא בלא תעשה. אף שחיטה וזריקה שהן בעשה יהו בלא תעשה. בנין דכתיב שם תעלה ושם תעשה. הא אילולא הוה כתיב שם תעלה ושם תעשה אין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. מה עבד לה רבי יוחנן שלא תאמר כמה דתימר גבי שבת [א] הפר חרין נעץ אינו חייב אלא אחת. ודכוותה שחט זרק והעלה אינו חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר *חייב על כל אחת ואחת. כל הן דתנינן אבות יש להן תולדות. תמן *תנינן [ב] ארבע אבות נזיקין. השור זה הקרן נגיחה [ג] ודחיפה אב. תני רבי חייה נשך רבץ בעט תולדות לקרן. *תמן תנינן אבות הטומאה [ד] השרץ. [ה] ושכבת זרע. תולדות השרץ אי זהו. רבי יודה בשם רבי נחום מדפות. מהו מדפות מגעות. [ו] אב הטומאה מטמא את הכל. [ז] וולד הטומאה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין [ח] וכלי חרש. אוכלין [ט] ומשקין וכלי אינן נעשין אב הטומאה לטמא זיבה. והבא תנינן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. חרישה אב. תני רבי חייה חפר חרין נעץ תולדות להחרישה. כל אבות מלאכות מן המשכן למדו. *מה חרישה היתה במשכן שהיו חורשין ליטע סממנין. כמה יחרוש ויהא חייב רבי מתניה אמר כדי ליטע כרישה. רבי אחא בר רב כדי ליטע זכרותה של חיטין. תמן תנינן *זרע קישואין שנים חייב. זרע דילועים שנים זרע פול מצרי שנים. תני

חמים

[קרבן העדה:] דה״ל לאו הבא מכלל עשה ודאי דמוקמי׳ הכלל ופרט בעשה ופטור על החרישה דאין בכלל אלא מה שבפרט ואיכא תנא דמפיק מדכתיב שדך לא תזרע דבישא דקרא כתיב ובשנה השביעית וכו׳ שדך לא תזרע דוקא בשנה השביעית אסור אבל קודם לכן אע״ג דנהג׳ ממנה בשביעית שרי אבל בשביעית עצמה אפי׳ על החרישה חייב וכר״א: השמר בלא תעשה. גבי שחוטי חוץ כתיב השמר פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה׳ באחד שבטיך שם תעלה עולותיך ושם תעשה וגו׳ והשמר פן ואל אינן אלא לא תעשה: מה העלאה שהיא בעשה. דשם תעלה אבל כתוב לא דה״ל לאו הבא מכלל עשה שהוא עשה: הרי הוא בלא תעשה. דכתיב השמר פן תעלה וגו׳ והשמר ל״ת הוא: אף שחיטה וזריקה שהן בעשה. דשם תעשה: בנין דכתיב וכו׳. כלומר טעמא דכתב רחמנא שם תעלה ושם תעשה להקיש שחיטה וזריקה להעלייה ילפינן דאית בהו לא תעשה: הא. אי לא הוה כתיב היקישא לא הייט שומעין ל״ת בשחיטה וזריקה אע״ג דהעלאה בכלל ושם תעשה היתה ונאמר דהעלאה ה״ל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצאה אלא ודאי כיון *דהלאו בל״ת ופרט בעשה לא ה״ל דבר היוצא מן הכלל וקשיא לר״א: מה עביד לה ר״י. ל״נ בכלאים ולאי גרסי׳ נ״ל מה עביד לה ר״א: ומשני שלא תאמר וכו׳. לעולם אף דכלל בעשה ופרט בלא תעשה דרשינן בדבר היוצא מן הכלל והיקישא איצטריך לחלק דה״א דאם עשאן כולן בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת איצטרך היקישא דחייב על כל אחת ואי קשיא כיון דהעלאה יצאה מן הכלל לחלק נמי יצאה לכך קאמר שלא תאמר דשאני שחיטה וזריקה דכלאו א׳ נאמרו ושייכי להדדי כמו תולדות לאבות ולא יצאה העלאה אלא לחייב על אחת מהן אם עשאה בפני עצמה לכך כתיב היקישא למשמע מינה לחלק נמי שאם עשאן בהעלם אחת שחייב על כל אחת ואחת: כל הן דתנינן. כל היכא דתני תנא אבות יש להן תולדות: תמן תנינן. בריש ב״ק: נגיפה ודחיפה אב. שכתובין בתורה כי יגח וכי יגוף: רבץ. שראה כלים בדרך והלך ורבץ עליהן כדי לשברן: בעט. שבעט ברגליו ושבר את הכלים והאי הוה תולדה דקרן דכוונתן להזיק ואין הנאה להיזיקו ואין היזיקו מצוי ותדיר דכל הנך איתנהו נמי בקרן: תמן תנינן. בריש כלים: מדפות. הקלים מן השרץ כמו שמפרש בסמוך דהנוגע בשרץ הוא תולדה דשרץ: וולד טומאה. ראשון ושני: לטמא זיבה. אינן נעשין אב הטומאה במשכב ומושב של הזב א״נ אינן נעשין אב להיות משכב ומושב לזב לפי שאינן מיוחדין לישיבה: והבא תנינן אבות מלאכות וכו׳. תולדות מאי ניהו ומפרש להו כולן בסוגיין: חרן. עושה חריצין בקרקע: ופריך כל אבות מלאכות מן המשכן למדו. ולאיזה צורך היתה החרישה במשכן: ומשני שהיו חורשין ליטע סממנין. שהיו צריכין לסמן המשחה וללבוע תכלת ושורות אילים וכדפירשתי בנינוני׳: זכרותה של חיטה. הוא המקום אחד שבראש אחד של חיטה: תמן תנינן. לקמן ס״פ ר״ע:

[פני משה:] איה תניי תני וכו׳. כלומר דאית תנא דתדייק מהאי קרא דשש שנים תזרע ולא בשביעית וללמד דעל שאר עבודות הקרקע אינו עובר אלא בעשה ומסייע לר׳ יוחנן וכדלעיל ואית תנא דתדייק מקרא דשדך לא תזרע וגו׳ דללמד על הכלל כולו ודייק בשביעית ולאפוקי תוספת שביעית ומסייע לר״א: מתניתא פליגא על ר״א. ברייתא היא בספרי פ׳ ראה בקרא דהשמר לך פן תעלה עולותיך וגו׳ ודריש השמר בל״ת ופן הוא בל״ת וכתיב בתריה כי אם במקום אשר יבחר ה׳ שם תעלה ושם תעשה. ושם תעלה זו העלייה ושם תעשה דרשינן זו שחיטה וזריקה והרי למדין מן הכתוב הוה לעבור עליהן כמו בעשה דהם כתיב ולא כתיב אחר והוי לאו הבא מכלל עשה ועשה הוא ומדהקישן הכתוב במקרא אחד ללמדינו מה העלייה שהוא בעשה והרי הוא נם בל״ת דהא כתיב השמר פן תעלה אף שחיטה וזריקה שהן בעשה יהו עוברין עליהן גם כן בל״ת: בנין דכתיב. השתא מסיק להקושיא אלא טעמא דבשביל דכתיב האי קרא שם תעלה וגו׳ והקישן הכתוב הא אילו לא היה כתיב האי קרא להיקישא לא הוה ידעינן שעובר על שחיטה וזריקה בלא תעשה כי אם בעשה ואמאי לא ניתא נמי הכא דכא פרט העשה ומלמד על הלא תעשה דמה כהעשה שחיטה וזריקה בכלל אף כהל״ת כן אלא לאו ש״מ שאין העשה מלמד על הל״ת ואין הל״ת מלמד על העשה וקשיא לר״א: מה עבד לה ר׳ יוחנן. בכלאים שם לא גרים להא כלל דהא לר׳ יוחנן לא קשיא מידי ול״נ אלא שלא תאמר וכו׳ דהאי שינויא לר״א היא דאיצטריך. ולגי׳ דהכא וכך היא בסנהדרין תאשר ליתר דר׳ יוחנן חליבא דר״א הוא דתבני לה הכי: שלא תאמר וכו׳. כלומר ודאי אי לא הוה כתיב האי היקשא שפיר הייגו למדין מעשה על הל״ת והאי קרא להכי הוא דאיצטריך שלא תאמר גבי שחיטה והעלאה כמה דתימר גבי שבת שאם חפר וחרן ונעץ אינו חייב אלא אחת לפי שכולן מעין מלאכה אחת הן וה״נ הכי אמינא ודכוותה שחט וזרק והעלה כרין אינו חייב אלא אחת לפי שכולן משום העלאה הוא דהזהיר הכתוב כדכתיב בקרא דהשמר לפום כן צריך מימר האי קרא שם תעלה ושם תעשה לחייב על כל אחת ואחת על השחיטה בפני עצמה ועל העלאה בפני עצמה ואזהרה הוא דילפינן מזה על זה ולעולם אימא לך בעלמא שהפרט שהוא בעשה מלמד על הכלל שהוא בלא תעשה: כל הן. כל מקום דתנינן אבות מכלל שיש להן תולדות: תמן תנינן. בריש בבא קמא ארבעה אבות נזיקין השור והבור המבעה ומפרש השור זה הקרן דכתיב בתורה כי יגח ואם כן נגיחה הוי אב וכן דחיפה אב דכתיב כי יגוף ומאי ניהו תולדות כדתני ר׳ חייה נשך רבץ בעט הרי אלו תולדות לקרן: תמן תנינן. ריש מסכת כלים אבות הטומאה וכו׳. ותולדות השרץ אי זהו: מדפות. טומאות הקלות מלשון עלה נדף ומאי ניהו מדפות מגעות כלומר אלו הנוגעות בשרץ שהוא אב הטומאה או כאב הטומאה כיוצא בו הן הנקראין תולדות שהן ולדות הטומאה ומאי איכא בין אב הטומאה לבין ולד הטומאה אב הטומאה מטמא את הכל אף לאדם ולכלים. ולד הטומאה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין ולא כלי וכלי חרש. כלל בהרי כלי חרש קילא משאר כל הכלים שאמטמא בגדים בשעת מגעו מטמא הוא שאר כל הכלים ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס כדתנן בריש פ״ה דזבים וכן אין כלי חרס נעשה אב הטומאה לעולם. ואפי׳ נגע במת ושאר הכלים נעשו אב הטומאה כשנוגעין במת כדתנן בפ״ק דאהלות. אוכלין ומשקין וכלי אינן נעשין אב הטומאה לטמא זיבה. כלומר אם נגעו במת ויבה אין נעשין אב הטומאה שהאוכלין לא מצינו בהם לעולם שיהיו אב הטומאה אפי׳ נגע במת והמשקין נ״כ אין נעשין אב הטומאה לעולם כנגיעה אח״כ משקין היוצא מן טמא זיבה וכיוצא בהן והכלים נ״כ אין נעשין אב הטומאה מן הנגיעה בטמא זיבה חוץ מן הראוי למשכב ומושב. והבא תנינן אבות מלאכות מכלל דאיכא תולדות כדמפרש חרישה אב ותני ר״ח חפר חרן נעץ הדקר בקרקע תולדות לחרישה וחייב עליהן כמו שחייב על האב דתולדות האבות כיוצא בהן של האבות גבי שבת וא״כ אמאי קרי לאהו אבות ולאהו תולדות הייט משמא דכל אבות מלאכות מן המשכן למדו והך דהוה במשכן קרי ליה אב כדקאמר מה חרישה היתה שם וכו׳. וכן לכולהו אבות דקרינן לפי שהיו במשכן יגרמינן נמי להא לקמן. פ׳ הבונה בהלכה ב׳: כמה יחרוש ויהא חייב. לפי דתנינן שם החורש כל שהוא ומפרש כמה הוא כל שהוא: כדי ליטע כרישה. אחת ור׳ אחא בר רב קאמר כל שהוא מחט ואפי׳ כדי ליטע זכרותה של חטה גרעין אחת ממנה: תמן תנינן. לקמן בפ״ע למנין הולאה דבשאר אוכלין שיעורן כגרוגרת כדתנן לקמן בפרקין והתולאה ורשני גינה שאינן נאכלין לאדם שיעורן כפחות מכגרוגרת מזרע קישואין שיעורן בשנים וכו׳: תני

חמים

עין משפט נר מצוה

גליון הש״ס

שינויי נסחאות (פוי״ח) צריך בד״ו צרך. (פו״פ) נויקין בד״ו נזקין. (פו״פ) חיטין בד״ו חיטה.

עמודי ירושלים

כה חרישה היתה במשכן. פ׳ בתפארת ישראל (בכללות שבת סי׳ א׳) שכ׳ וז״ל כמו זורע כה״ג ומהתימה תמוה אחרי שהתים׳ רמזו שם לדברי הירושלמי הללו ומבואר כאן להדיא דמתפסינן לשת סאה מן אם כדאמרינן יותר לשת אות מן כאם שאין לו היתר לאחר איסורה ובירושלמי א״א לפרש כפירושו א״כ גם דברי הת״כ הכי מתפרשין וגם מהקרבן אהרן נעלמו דברי הירושלמי הלנו. וע׳ בקרבן העדה שם׳ מ״ש בירוש׳ אף אשת אחיו למידה מדודתו וז״ל ופריך אף אשת אחיו נכלל למילף מדודתו דדוקא אשת אחיו מאביו לא מאם פכ״ע ודבריו תמוהים דלדרכה פא לזה ה א עיקר הילפותא שפירש ר׳ יוסי כדאמר בדבריו באמר דודתו יותם לתמם אשת אחיו מאמו וגם לפי דבריו מה זה שסיים בירושלמי דלר״ע ניחא ולפ״ז מאי ניחותא לר״ע. אולם בפשיטו נראה דכל זה סוף דברי ר׳ יוסי סות ובניחותא הוא דאף אשת אחיו אין למדין מדודתו כו׳ ואח״כ מקשה דלר׳ ישמעאל דיליף מנדה אם כן אין לריך הילפותא הוא מזה וזה נריר וכן נראה מדברי התוס׳ שם. וע׳ בביאור הרא״ד לת״כ שנראה שהיתה בגירסתו עוד תוספת בת״כ שם מתה שהוא לפנינו: (עד כאן שייך לדף פ״ו):

ונוסף שהיה במשכן בירושלמי בפרק. שכתב שהיו חורשין במשכן ליטע סממנין וזה דלא כהרמב״ם שכ׳ הכ״מ בפ״ז הלכות שבת מש״ו דנוטע לא היה במשכן וזה נ״ל דלא כרבינו הפרוך ערך זמר שכ׳ נ״כ דנוטע אינו אב רק תולדות זורע א״כ לא היה נטע במשכן ודברי בירושלמי כנ״ע מוכח דנטע היה במשכן עכ״ל. ולפ״ז תקשה נ״כ על התוס׳ שבת (פ״ע ב׳ ד״ה משום זורע) שגם הם כתבו דנטע הוי תולדה וכמו שהאריך בזה ביד דוד (דב״ה פ״ע) ותקשה עליהם מהירושלמי כנ״ע. אולם כאמת לק״מ דכוונת הירושלמי ליטע סממנין אינו שנוטעים אילנות שיגדלו סממנין (שזה הוא נטע באילנות) רק כוונתו שהיו זורעים סממנים בקרקע שזה הוי זורע והירושלמי קרי לזה נ״כ נטיעה וראיה מש״כ בירושלמי שם ובפ׳ הבונה ה״ב כמה יחרוש ויהיה חייב ר׳ מתני׳ אמר כדי ליטע כרישה ר׳ אחא בר רב כדי ליטע זכרותה של חיטה. הרי דלזריעת החיטה והכרתין קרי הירושלמי נטיעה וגם כאן כוונתו כן שהיו זורעים הסממנים ולק״מ: בבה יחרוש כו׳. ע׳ בשירי קרבן שכ׳ שאין א׳ מהפוסקים שיזכר בחרישה שיעור המבואר בירושלמי שם. אולם מצאתי בפמ״ג ה׳ שבת (סי׳ ל״ט) שכתב לדברי הירושלמי הללו ופ״ש שהתה קושית הש״ק ותירי בירושלמי:

הטיב מדיות שתים. ר' שמואל בשם ר' זעירא חימין על ידי שהן חביבות עשו אותן כשאר זרעוני גינה שאינן נאכלין. *לכל דבר שהוא להניית קרקע חייב משום חורש. החופר החורץ הנועץ המדייר הטעדר המזבל המכבד המרבץ המפעפע נושים. המברה כחרשים. המצית את האור כחישת קנים ובאגד התמרים וכרבי זעירא *אמת המים שהיא מכשרת צדדיה לזריעה. המסקל. הבונה מדריגות. הממלא את הנקעים שתחת הזיתים. והעושה עוניות לגפנים. וכל דבר שהוא להניית קרקע חייב משום חורש. *רבי חייה בשם רבי יוחנן המבשל נבילה ביום טוב אינו לוקה. שהותר מכלל בישול בי"ט. רבי שמעון בן לקיש אמר לוקה. שלא הותר מכלל בישול אלא לאכילה בלבד. התיב ר' בא בר ממל על דרבי יוחנן מעתה החורש ביום טוב אינו לוקה. שהותר מכלל חרישה בי"ט. רבי יוסי בשם רבי אילא לא הותרה חרישה כדרכה. רבי שמי אמר קומי רבי יסה רבי אחא בשם רבי אילא דרבי שמעון היא דרבי שמעון אמר עד שיהא לו צורך בגופו של דבר. קם ר' יוסה רבי אחא א"ל את אמרת דא מילתא. ולא כן א"ר יוחנן דברי ר' מאיר עשרים וארבע דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל וזה חד מהם. נימר כ"ג. אלא

פני משה

הטיב מדיות. הבאות מארץ מדי והן תשובות שיעורן להוצאה בשתים: חטים על ידי שהן חביבות לאדם עשו אותן כשאר זרעוני גינה שאין נאכלין לחומרא שחייב על הוצאתן בשתות לגרוגרת: לכל דבר זה הכלל כל דבר שהוא להנאת הקרקע חייב משום חורש כמין התוספ' וכו' והוא צריך לזה לתועלת הקרקע: המדייר. שעושה דיר של בהמות שיהו מזבלין את הקרקע: המעדר. בנפנים: המפעפע גושים. גושים הנעשים מן הקרקע קשה והוא [illegible] ומפעפע אותם: המברה כחרשים. מלבון וברא אותם כארכותיהם שהוא נוקב וקוצץ בעלי היער לתקנם ושיתגדלו: המצית את האור כחישת הקנים שהן רגיפית הרבה ומצית את האור לתעסן ושיתגדלו ויתעבו וכן כאגודות תמרים שממעט הארשת שבהן: וכר' זעירא. וכלומר ור' זעירא דאמר לעיל בפ"ג דשביעית בהל' ב' וכן לקמן ס"פ דמ"ק על הא דתנינן ר"א בן עזריה אומר אין עושין את האמה כתחלה במועד ובשביעית ומפרש בם ר' זעירא מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה ולדידיה מוסיף אף המתקן אמת המים שהיא מכשרת את הצדדין שלה שיהו ראויין לזריעה וכן המסקל את האבנים מן השדה וכו' דהני כולהו תקנת הקרקע או הולעת הן וחייב עליהן משום חורש דדמיין לחרישה שהיא תקנה להזריעה או להנטיעה: המבשל נבילה בי"ט אינו לוקה. שעל כל המלאכות בי"ט שאין שלא לצורך אוכל נפש חייב עליהן מלקות ואעפ"כ במבשל נבילה בי"ט אינו לוקה לפי שהותר מכלל בישול בי"ט בדבר שהוא לצורך אוכל נפש ומתוך שהותרה מכללה אינו לוקה אף על בישול נבילה: ר' שמעון בן לקיש אמר לוקה לפי שלא הותר מכללה אלא לאכילה בלבד ולא אמרינן בה מתוך: מעתה החורש בי"ט אינו לוקה. אליבא דר"ש דס"ק דביצה פריך. ונרסי' לאחי ס גיא שם עד הרי הוציא לזר. דהא ב"ש אמרי התם השוחט חיה ועוף בי"ט יחפור בדקר ויכסה א"כ נימא נמי החורש בי"ט אינו לוקה לפי שהותרה מכללה בי"ט גבי כיסוי ואגן לא שמעי' להא אף לב"ש ומתרץ ר' יוסי בשם ר' אילא דשאני בחרישה דתיהא לא הותרה כדרכה דחפירה בדקר שלא כדרכה היא: רבי שמי אמר לפני ר' יוסי דר' אחא בשם ר' אילא קאמר דטעמא דהתירו גם שיחפור בדקר ויכסה דכר"ש הוא דס"ל כפ' המצניע דכל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה עד שיהא לו צורך בגופו של דבר והכא אינו צריך לחפירת הגומא אלא לעפרה והלכך הוא"ל בשבת פטור עליה התירו אף לכתחלה לצורך כיסוי משום שמחת יו"ט: קם ר' יוסי עם ר' אחא. כך הוא בכילה שם: וא"ל ר' יוסי לר' אחא את אמרת דא מילתא. בתמיה וכי לא כן אמר ר' יוחנן דברי ר"מ דקאמר דהאי פלוגתא דהשוחט חיה או עוף בי"ט אחד מן כ"ד הדברי' שהן מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ולב"ה אסור והשתא לדידך דמוקמת לטעמא דהתירה כר"ש ולא פליגי בה ב"ה דהא ר"ש קבל מר"ע והן מתלמידי ב"ה וא"כ ליכא כאן כ"ד דברים מקולי ב"ש וב"ה ונימר שהן אינן אלא כ"ג: אלא

קרבן העדה

חטים מדיות. חטים שבאין ממדינת מדי: עשו אותן כשאר זרעוני גינה שאינן נאכלין. דליחייב על שתי חיטין אף על פי שאין בהן גרוגרת: ה"ג כל דבר שהוא וכו': המדייר. מכניס כל בהמותיו לשדה אחת שתזבל לשון דיר של בהמה: המעדר. חופר במרה בקרקע במקום שאין יכולין לחרוש: המכבד. את הבית: המרבץ. את הבית במים להרבין האבק שלא יעלה: המפעפע גושים. משבר חתיכות עפר הדבוקים יחד כדי שיהיו רפוים לזרוע בהם: המברה בחרשים. חותך ביערים אילנות קטנים שיגדלו ויתעבו הגדולים א"נ מברר ביערים האילנות איזהו ראוי לקוץ או ליטע במקום אחר: המצית את האור בחישת קנים. שעומדים קנים בשדהו ומעכבים את המחרישה ומצית בהן האור לבערם מן השדה: ובאגד תמרים. המצית את האור באגד שיש בו תמרים רעים: וכרבי זעירא. דאמר בפ"ג דשביעית דלכך אין עושין אמה בתחלה במועד ובשביעית מפני שהוא מכשיר צדדיה לזריעה א"נ בשבת חייב משום חורש: המסקל. שמסלק את האבנים מן השדה לשון סקלו מאבן: הבונה מדריגות: מעלות על פי הגאיות שלא יתלקו בירידתן לקחת המים שנתקבלו בעמק באותן הנומות להשקות בהן השדה: נקעים. הן בקעים שבקרקע: עוניות. חופר גומא תחת הגפן ליתן בה מים: שהותר מכלל בישול ביום טוב. מתוך שהותר בישול לצורך הותר נמי שלא לצורך: לוקה. דלא אמרינן מתוך וכו': שהותר מכלל חרישה ביום טוב. אי מוזמני ליה לצור וחיה לשחוט ואם היה מנקש אחר עפר יעב הדם או יטשטש ע"י מים ולא יקיים מצות כיסוי וגם אין יכול לקבלו וליטלו מותר לחפור לכסות בו דמן וכברייתא תניא דחייב ובבבלי בפסחים (דף מ"ד) מביא הברייתא: לא הותרה חרישה כדרכה. אף כשהתירו לו חרישה לכיסוי בי"ט לא התירו אלא ע"י שינוי ואינו אלא שבות בעלמא משא"כ בישול כדרכו מותר הלכך אמרינן מתוך: דר' שמעון היא. הא דמתירין ב"ש בי"ט כילה שיחפור בדקר ויכסה ובית הלל המתירין אם היה דקר נעוץ מ"מ נימא קסביר ולריכין לומר דהיינו טעמא דסבירא ליה כר"ש: ודרבי שמעון אמר. מלאכה שא"צ לגופה כגון הכא שא"צ לחרישה ולא לגומא אלא לעפרה אינו חייב עליה ואף על גב דמדרבנן אוסר ר' שמעון מכל מקום משום שמחת י"ט התירו: ה"ג קם ר"י עם ר' אלעזר. וכ"ה בבילה: את אמרת דבר זה. דמתני' דבילה כר' שמעון: וזה. השוחט חיה ועוף בי"ט כ"ש אומרים יחפור בדקר ויכסה ובה"א לא ישחוט אא"כ היה לו וכו'. א' מהם נאמר כ"ג הן. דהא אי רבי מאיר כרבי יהודה ס"ל דמלאכה שא"צ לגופה לכ"ע חייבין עליה ע"כ לומר דלא פליגי כ"ש וב"ה בדבר זה דלר"י הלל אסור לדבריך שאתה אומר דכחרישה ממש היא חפירת דקר ולא הותרה חרישה מעולם בי"ע: אלא

רידב"ז

ר"ח בשם ר' יוחנן. המבשל נבילה ביו"ט. אינו לוקה שהותר מכלל בישול ביו"ט כו' התיב רבב"מ על דר"י מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט פי' לצורך כיסוי ר' יוסי בשם ר' אילא לא הותרה חרישה כדרכה עד סוף הסוגיא והסוגיא הזאת מתורה ולפענ"ד נראה כך שמעתתא כדרך ישר עפ"י דעת התוס' ז"ל במס' שבת דף ע"ג ע"ב ד"ה וצריך לעצים וז"ל ז"ל שם. ונראה דאפילו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאצל"ג בעינן צריך לעצים דלא מיקרי קוצר אלא בענין זה וכו' וכדאמר ר' יוחנן לקמן בפ' הצידה אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר למימיהן חייב חטאת. ואמאי שרי לגופן הוי כמלאכה שאצל"ג אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך עכ"ל וז"ל [והש"ך ז"ל מביא התוס' וז"ל הנ"ל ומקשה עליהם וז"ל לדעת התוס' וז"ל דר' יוחנן קאמר אליבא דר' יהודה אמעתתא דידי' וכאן מפורש דלא אתרה רק אליבא דר"ש ויגיה בל"ע ולפי דבריהו יחורץ בעי"ה] ונתלא דדעת התוס' ז"ל דאפילו לרבנן דר"ש נמי מודו בקוצר וא"צ לעצים דאין דרך קצירה בכך וכן בסוחט כבשים אין דרך דישה בכך וא"כ אפילו רבנן מודו והה"נ בטופל עפר לכסות אין דרך חרישה בכך ופטור והיינו דקאמר ר' יוסי לא הותרה חרישה כדרכה כלומר דאינו חורש כפעם וגוף החרישה אלא טפל עפר לכסות ואין זה דרך חרישה ר"ש אמר קומי ר' יוסי ר' אחא בשם ר' אילא דר"ש היא כלומר דלא אתיא אלא כר"ש דס"ל מלאכה שאצל"ג פטור. אבל לרבנן חייב משום חורש קם ר"י עם ר"א כו' נימר כ"ג כיון דר"מ לא ס"ל כר"ש האיך שנה לכך מתניתין והי דר"מ דשנה להך מתניתין ס"ל נ"כ כר"ש נימר ר"מ ור' יוסי ור"ש שלשתן אמרו דבר אחד אלא ע"כ דאפילו לרבנן נמי אתיא. ולא ס"ל לרבנן דהוי מלאכה שאצל"ג אלא כמו גבי ביסוי דמקרא מכסה רק אינו צריך לגופו אבל בקוצר וא"צ לעצים לא נקרא קוצר כשאצל"ג כדאיתא בתוס' ז"ל דלא נקרא קוצר בענין הזה כן ה"נ לא נקרא חורש בענין הזה כמו נמי כבשים דאין דרך דישה בכך כן נמי אין דרך חרישה בכך כשאצל"ג. אבל לדידך דס"ל דלרבנן חייב. ודוקא דכר"ש אתיא א"כ קשה נימר כ"ג. אלא מילין דצריכין לרבנן פסיקין לטון פסיקין לרבנן צריכין לבון קוצר לצורך עשבים חייב משום קוצר ואינו חייב משום מייפה את הקרקע לא צריכה דלא קצר ליפות את הקרקע מהו שיהא חייב משום קוצר ומשום מייפה את הקרקע וקס"ל לר' יוסי דהוא כשיטת רבנן דר"ש ואעפ"כ יקצר לצורך עשבים אינו חייב משום מייפה את הקרקע דהגם דמלאכה שאצל"ג חייב. מ"מ הכא פטור דלא נקרא חרישה בענין זה אבל קצר ליפות את הקרקע מספקא לן אם מקרי קוצר בענין הזה. וא"כ לדידך דס"ל דמתניתין כר"ש אתיא. אבל לרבנן כחופר לכסות חייב על החרישה ע"כ מה דפסיקא לרבנן דלא נקרא חורש בענין הזה כשמתכוין לעשבים צריכה לכון ומה דצריכה לרבנן אם נקרא קוצר כשקוצר ליפות את הקרקע פסיקא לכון דחייב והקאמר ר' יוסי לר' אחא דלמה ליה לאוקמי' כר"ש הא אפי' לרבנן אתיא דלא הוי חרישה כדרכה כלומר דאין דרך חרישה בכך כמו בקוצר לעשבים דאפי' לרבנן אינו חייב משום חרישה. ולא צריכה לרבנן אלא בקוצר ליפות אם נקרא קוצר אבל בקוצר לעשבים פשיטא דלא נקרא חורש ולדידך ע"כ להיפוך. לתימרא אליבא דרבנן דר"ש. ומילתא דצריכה להן פשיטא לך דחייב. ומה דפשיטא להו לפטור צריכה לך אם חייב. וכ"ש דהא"ל דפשיטא לך ככל להיפוך לחומרא וקולינת על רבנן לגמרי אלא דכתן

שנויי נוסחאות (בו ז) ובאגר כל"ו ובאג'. (פסו"ו) יוסי בד' יוסה.

ירושלים

המבשל נבילה ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל בישול ביו"ט. פי' בקי"פ משום מתוך פ"ב. ולפ"ז מ"ע נכנגע דלא אמרינן מתוך ולר"י ס"ל מתוך. אך מ"מ בקי"פ בד"ה שהותר דפריך מנת בריאה לא דק דתמנה פלוגה היא גבוף מבום ונפסחים הנ אה פ"ב [illegible] דמתוך פליגי ס"ל לאוקמי ככ"ש דל"א מתוך. ואת"ל דפים תמנה ל"ת לאוקמי ככ"ש הנ"ל לאוקמי ככ"ש דנמי לא כ"ע מתוך: ואמנם ספיקי דפלוגתא דהאי"ל ומי לאיתתים ומתש"כ ככלמו את"ל וכדבכי התוס' פסחים [illegible] ד"ה אהכבדה דבאתי: כ"ש מודי פ"ב. ואתמה [illegible] כב א כתפנה כ"ל לאור"ה התוס' שם ד"ה ופניכים דנת"ד דפטור על התראה בשביעית תוך לה נמחצה וחייב משום ערכ. ופי' נמטת שם ואת"ב סבא פריך לאיפתי' דר' יוחנן ואינו ס"ל לגיל [illegible] ואת"כ פנ"ל נ"י [illegible] ולפיכך פריך [illegible] ביו"ט מי [illegible] מלאכות דק מונגן ט' ותי' דפ"כ לס"ל [illegible] אך

לר' יוחנן תיקפי ופ"ג באריכות דבריו. ואתמה לפ"ד יתכט דבני הגאון ר א נאגדה נסנהותיו נבילה דפליגי אם אמרינן אהדדי' לאיסורא קמא הלי פ"ל משום דלא אמרי' אהדדיה לאיסורא קמא. אין לוקין ולפ"ז ל"ה רק לאו כבא הכ"ש דאין לוקין עליו ור"ע ס"ל דאמרינן אהדדי' לאיסורא קמא וגוה אי"ם בפ:יומם:

התיב ר' בא נ"מ מעתה כחורש ביו"ט אינו לוקה. בגר דבלש בס"ד נמה לא פריך מתמנה דתכיות. ומבב"ע דספקוא היא מתמנה דבילה פלוגתא דב"ש וב"ה דלא ישחוט אלא א"כ היה לו דקר נעוץ ולמה לא סותר לו חרישה מבבה מתוך. ולהב הריא אם במע. ות"ם כ' יוסי [illegible] אומא דלא סותרה חריפה. ולמ"ת כ' אילא דמתני' כ"ש היא כמו דס"ל במלאכה שאצל"ג דפטור דלא מחייב דוקא כשצריך לגופה כל מלאכה [illegible] ובאגא נק"ם לקמן כ"פ. הג"נ לא סותרה חריפה וכל מלאכת יו"ט לצרכן מסה רק לצורך או"נ. ופי' תוס' בנם כ"ד כ' ד"ם [illegible] וגרם מבישול נבלה דאוי רק לכלבים ונכרים מבישול לצורך מטה דלית צורך היום פי' תוס' שמים כ' א' כ' וזורק סימנ. ואי שאמר גם אם"ע דלפ"י גם

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

כט

אלא רבי מאיר ורבי שמעון שניהן אמרו דבר אחד. ולכן סברנן מימר ר' יוסי ורבי שמעון שניהן אמרו דבר אחד. נימר רבי מאיר ורבי יוסי ורבי שמעון שלשתן אמרו דבר אחד. אלא מילין דצריכין לרבנן פשיטין לכון. פשיטין לרבנן. *קצר לצורך עשבים חייב משום קוצר ואינו חייב משום מייפה את הקרקע. לא צורכה דלא קצר לייפות את הקרקע. מהו שיהא חייב משום קוצר ומשום מייפה את הקרקע. ואפילו תימר דרבי שמעון הוא. ברם כרבנן מכל מקום הרי חרש מכל מקום הרי קצר. אמר ר' מנא מיליהון דרבנן מסייעין לר' יוסי דמר רבי חייא בשם רבי יוחנן *דג שסחטו אם לגופו הרי זה פטור. אם להוציא ציר חייב. ואפילו תימר דרבי שמעון היא דמר ברם כרבנן מכל מקום הרי סחט מכל מקום הרי הוציא ציר. כל דבר שהיה מבחיל את הפירות חייב משום זורע. *הנוטע המבריך המרכיב המקרסם המזרד המפסל המזהם המפרק המאבק המעשן המתליע הקוטע הסך והמשקה והמנקב והעושה בתים וכל דבר שהוא להבחיל את הפירי חייב משום זורע. זעירא בר חייא בר אשי בשם כהנא הנוטע בשבת חייב משום זורע. רבי זעירא אמר

הזומר

קרבן העדה

אלא ר' מאיר ור"ש אמרו דבר אחד. ע"כ לומר דר' מאיר ור"ש תרווייהו סברי דמלאכה שא"צ לגופה לכ"ע פטור עליה וספיר פליגי כ"ש וכ"ה במחת י"ט: ולא כן סברנן מימר. לא כן א"ר יוחנן לעיל בפ' במה מדליקין (דף י ע"א) גבי המכבה את הנר דר"י פוטר בכול, חוץ מן הפתילה וא"ר יוחנן ר' יוסי ור"ש אמרו דבר אחד דטעמא דר' יוסי מפני שיש לו צורך בגוף הפתילה ולהכי צריך הו"ל דשלשתם אמרו דבר אחד: ה"ג אלא מילי דצריכין לרבנן פשיטין לכון פשיטין לרבנן צריכין לכון. וה"פ מאי דמיבעיא לרבנן והייט ר' יוחנן דמיבעיא ליה הך בעי' דכשמיון בקצירת העשבים פשיטא לכם דהא גם בחופר לכסות פסיק רישיה הוא ואפ"ה מתיר ר' שמי אליבא דר"ש ומאי דפשיטא לרבנן דטעמא דמתני' דבילה משום דחרישה כלאחר יד הוא מספקא לכון אם לא אמרינן מתוך אפי' בכה"ג: קצר לצורך עשבים. כלו' פשיטא אם קצר לצורך עשבים שחייב משום קוצר ואינו חייב משום שהוא מייפה את הקרקע כיון דא"צ לגופה שאין כוונתו בקצירה עשבים לייפות הקרקע כי אם ליהנות מן העשבים: לא צורכה. לא מיבעיא לן אלא בקוצר לייפות הקרקע אם הוא חייב משום קוצר דה"ל פסיק רישיה שא"א לייפות הקרקע אם לא בקצירה ומודה ר"ש דחייב: ומשום מייפה את הקרקע. שהיא תולדה דחורש או לא מחייב אלא משום חורש ולא משום קוצר דלאו בפסיק רישיה פליג ר"ש: ואפי' תימר דר"ש. כלומר הא דקמיבעיא לן לר"ש ומיבעי לן מי מודי ר"ש בפסיק רישיה או לא אבל לרבנן דר"ש דסוברים מלאכה שא"צ לגופה חייבין עליה ודאי אפי' נתכוין לקצירת עשבים חייב אתרווייהו דהא מ"מ קצר וגם הוא מייפה את הקרקע: מיליהון דרבנן. הא דר' חייא בשם ר' יוחנן: ה"ג מסייעין לר' שמי. דלעיל דאמר דלר"ש אפי' בפסיק רישיה פטור: לגופו. אם לאכול הדג סחטו ממשקה שלף עליו והנבלע בו מותר לכתחלה דלאו מפרק הוא הואיל ולאו למשקה הוא צריך: אם להוציא ציר. שהוא צריך למימיו חייב חטאת: ואפי' תימר דר"ש היא דמר. הא ודאי כר"ש אמר ר"י למילתיה דלרבנן אפי' לגופו חייב דאע"ג דא"צ למימיו מ"מ הרי סחט והוציא ציר: כל דבר שהוא מבחיל את הפרי. שמסייע לבשל ולגמור פירי מלשון גמל ובחל: המקרסם. שחותך ענפים יבשים וקרסום וזימור א' הן אלא שזימור בגפן וקרסום בשאר אילנות: מורד. מחתך ענפים לחים אם יש לאילן ענפים יותר מדאי: המפסל. שנוטל הפסולת: המזהם. כשקליפת אילן נשרים מדביקים שם זבל להבריאו כדי שלא ימות האילן וי"מ מזהם שנושאין האילנות בדבר שריחו רע כדי שיברחו התולעים מן הריח רע ויגנותו: המפרק. פורק אבנים שעל עיקרי האילנות וי"מ מפרק העלין מעל האילן להקל מעליו: מאבק. פרסים המגולין מכסין אותן באבנים: המעשן. עושה עשן תחת האילן להמית התולעים הגדולים בו: המתליע. שנוטל התולעים שע"ג האילן: הקוטם. טוחן אפר בפרסים או שוכר הראשים שבענפים כמו נקטם בראשו: הסך. פירות שלא נגמר בישולן סכין אותן בשמן כשהן מחוברין לאילן למהר בישולן: והמשקה. את האילן: והמנקב. פנים כדי שיכנסו בהן הגשמים ויתבשלו מהרה: והעושה בתים. רגילין היו לעשות לאילן גדר אצה סביבותיו וממלאים אותו עפר וי"מ שעושין לו סוכה מלמעלה להגן עליו מן החמה או מן הגלגה: חייב משום זורע. שאף הנטיעה לגמות פירי היא נעשית וזה אב בזורעים וזה אב באילנות:

פני משה

אלא ר"מ ור"ש אמרי דבר אחד ולא כן וכו'. זו קושיא אחריתי היא שהקשה ר' יוסי לר' אחא כלומר ... להו דאינהו סברי כר"ש וא"כ ר"מ ור"ש הן שאמרו דבר אחד בענין דפטור על מלאכה שאינה צריכה לגופה והא וכי לא כן סברין תימר לעיל בפרק במה מדליקין כהלכה ה' דר' יוסי דהתם דפוטר בכולן חוץ מן הפתילה שעושה פחם כר"ש הוא דסבירא ליה כדאמרי' לעיל שם ומעתה קשיא נימר ר' מאיר ור' יוסי ורבי שמעון שלשתן אמרו דבר אחד וכדין הוא דהלכתא כוותייהו והיאך פשיטא לך האי מילתא כדמסיק להקושיא: אלא מילין דצריכין לרבנן פשיטא לכון פשיטין לרבנן צריכין לכון. כך הוא בבילה שם. כלומר מה דלגבר רבנן פסיקי מספקא להו אי הלכה כרבי שמעון פשיטא הוא לכון ואם כן מה דפשיטא להו כדלקמן יהא מספקא להון בתמיה: קצר לצורך עשבים וכו'. הבעיא מפרש לה מה היא דפשיטא להו לרבנן ויהא מספקא לאתי דקאמר רב אחא וזה אם קצר לצורך עשבים ואנן קיי"ל גבי קוצר דצריך שיעור כגרוגרת ואם לייפות הקרקע שיעורו בכל שהו והשתא אם דעתו לצורך עשבים אע"פ שמתוך כך מייפה נ"כ את הקרקע מסתברא דלא ליחייב משום מייפה לדידך דר"מ כר"ש שהרי א"צ לכך דלא לצורך העשבים הוא שקוצר והכתי לא מבעיא להחייב עד לקמיה: חייב משום קוצר ואינו חייב משום מייפה את הקרקע. בתמיה וכלומר דהא"ש פליג עלה וכי ככה"ג איכא לספוקי בענין מלאכה שא"צ לגופה אי חייב אי לא תיסוק ליה דודאי אינו חייב אלא משום קוצר דהרי אין מתכוין כלל ניפוי את הקרקע ומודאי כהא קיי"ל כר"ש דס"ל דבר שאין מתכוין מותר: לא צורכה די לא קצר לייפות את הקרקע. כלומר אלא כך הוא מיבעי ליה לא אלא אם מתכוין הוא לקצור גם כדי לייפות את הקרקע מהו שיהא חייב משום קוצר ומשום מייפה את הקרקע הואיל דמתכוין גם לכך או דילמא כיון שעיקר הקצירה לצורך העשבים הוא וממילא באה ייפוי הקרקע אינו מתחייב עליה: ואפי' תימר דר"ש היא. זה הכל מדברי ר' יוסי שהקשה לר' אחא וכלומר דהנא אמרי אפי' תימר כן דלר"ש היא וזה דהא דמן הסברא איכא למימר דחייב משום קוצר ואינו מחייב משום מייפה היא אליבא דר"ש היא דלדידיה הוי הוספי כמלאכה שאינה צריכה לגופה דממילא אתיא ברם כרבנן דר"ש כמלאכה שא"צ לגופה דסבירא להו דחייב הכא נמי מחייב הוא נמי משום מייפה כמו דמחייב הוא התם גבי חופר גומא וא"צ אלא לעפרה דמיחייב הוא משום חורש דמכל מקום חרש הוא וה"נ מ"מ הרי קצר וייפה ג"כ את הקרקע והייט דקאמר דמילתא דפשיטא להו לרבנן דבית המדרש דאמרי כרבנן דר"ש דחייב צריכא ומספקא הוא לכון דשיטתא דידכו אזלא כר"ש ולאו מילתא היא: א"ר מנא מיליהון דרבנן. דלקמן מסייעא ליה לר' יוסי רבי סלי. דר' מנא תלמידו של ר' יוסי הוא כדאמר בהרבה מקומות. ודלא כר' הא דאמר ר' חייא בשם ר' יוחנן דג תליא שסחטו אם לצורך גופו פטור הוא על סחיטת הציר ואם להוציא הציר חייב ומוקמי אינהו נמי הכי דאפי' תימר דר"ש היא דלצרך גופו פטור ומיתפרשא נמי כדלעיל כלו' דאפי' תימא כן לא אתיא אלא אליבא דר"ש דלדידיה סחיטת הציר שאינו לצרך הוא והוי מלאכה שא"צ לגופה ברם כרבנן מ"מ הרי סוחט הוא ומ"מ הרי הוציא הציר והיינו כר' יוסי דקאמר ככה"ג לרבנן דר"ש חייב הוא ודלא כר' אחא דלא אזלא שיטתיה אלא כר"ש: כל דבר שהוא מבחיל את הפרי. שהוא להשביחו ולגדלו מלשון נפשם בחלה בי וכן כלשון התנא פגה כותל גמל בפ' יוצא דופן: המזהם וכו' המזהם את האילן בזבל וכן המפרק הגונסים וכו'. המתליע שעושה תקנה להמית את התולעים. הקוטם אותו והמקרסם והמורד בענפים הוא זה ביבשים וזה בלחים. והקוטם הוא באילן עצמו. הסך וכו' וכל אלו לתקן אותו ולהגדילו והעושה לו בתים כדי לשמרו מפני הקור ומיירי בענין שאין זה משום בונה אלא עושה אותה תיקון לזה וכל דבר וכו' חייב משום זורע:

הזומר

גליון הש"ס

רידב"ז

דנקט דבר והסיכו דלשיטתכם הוא היפך מרבנן הללו ומה דצריכא להם פשיטא לכם דחייב. וכן כהיפוך מה דפשיטא להם צריכה לכם ומדיה הגמ' ואפי' תימר דר"ש הוא פי' דאף ה"נ תימר דר"ש הוא ברם כרבנן מ"מ הרי חרש מ"מ הרי קצר פי' דאף ה"נ תימר דמה דפשיטא לרבנן ומה דצריכה להו הוא הכל אליבא דר"ש אבל לרבנן פשיטא דחייב משום קוצר ומשום חרישה ואפי' בקוצר לעשבים חייב משום חורש [ותיבת ואפי' תימר כמו אוף אלו תימר דתיבת אפי' בכ"מ היא מלה מורכבת כמו אף אלו. והוי תיבה אחת אפי' ובירושלמי מצוי כזה דאפי' תימר הוא דאף אלו תימר וכן מפרש הפ"מ ז"ל במס' יבמות פ"ק ה"א עיי"ש גבי ואפי' תימר דעון דעין עיי"ש] ומיבעיא להו לרבנן אליבא דר"ש אם חייב בקוצר ליפות משום קוצר דכל עיקר מלאכה שאצ"ל דפטור הוא משום שאינו צריך לאותו דבר אלא לענין אחר ולא לגוף הדבר כמו בחופר גומא וא"צ אלא לעפרה לעיקר הגומא א"צ אלא לעפרה מש"ה בקוצר ליפות האיך תימר דאין צריך לקצירה הא ע"כ צריך למלאכת הקציר דכיון דבתם קוצר הוא לקצירה וע"כ אף דמתכוין ליפות את הקרקע מ"מ דומה כמו שצריך לקצירה נ"כ או לא אבל לרבנן פשיטא דמ"מ הרי חרש והרי קצר. א"ר מנא מיליהון דרבנן מסייעא לר' יוסי דמר ר"ח בשם ר"י דג שסחטו אם לגופו הרי זה פטור כו' והס"ד דר"מ גם כן דר' יוחנן קאמר אליבא דרבנן [כדאיתא בתים' ז"ל הג"ל] משום דאין דרך לישה בכך. ומסייעא לר' יוסי דהוי כמו קצר לצרך עשבים דאינו חייב משום חורש פ"ז מדהם גם כן ואפי' ואף אלו תימר דר' שמעון היא דר' יוסי קאמר אליבא דר' שמעון ברם כרבנן מכל מקום הרי סחט והרי הוציא. אחר כותבי זאת מצאתי בט"י ז"ל דמפרש גם כן קרוב לדרך הזה וכבתים עדי בכוונתי ויעני הפירוש הזה:

ארי"ם

שנויי נוסחאות (סוי"ו) הפירות נד"ו הפירי. (ב"ס) המתליע נד"ו המתלע. (סו"ב) הקוטע נד"ו הקיטם. (בוכ ב) זעירא בר נד"ו זעורא רב (וכן לקמן זעורא נ"ק זעירא). (סו"ב) זעירא נד"ו זעורא.

עמודי ירושלים תנינא

כל דבר שהוא מבחיל את הפירות חייב משום זורע. נ"ב ברוקח סימן נ"ח הגירסא כל דבר שמבחיל את הפרי חייב משום כו' המזהם המפסל והמאבק המתבק ט' והעושה בתים וכל דבר המבחיל את הפרי חייב משום זורע:

טוב ירושלים

נב ... כר"ש במלאכה שאצ"ל דהא ר"מ ס"ל דכ"ד דברים מקלי כ"ם. וכן דבסומא ... [illegible]

[illegible]

הזומר. תוך הענפים של גפנים שיתגדלו ביותר: על דעתיה דכהנא חייב שתים. דכל אחת מלאכה אחרת היא: על דעתיה דר' זעירא. דקאמר הזומר כנוטע וקס"ד דזומר כנוטע ונוטע מאי דומה לו והיינו כזורע וא"כ אם נטע וזומר חדא הוא דמחייב דמעין מלאכה אחת היא ודחי לה הש"ס דכלום אמר ר"ז אלא הזומר כנוטע ובמה הנוטע כזומר לא כזורע קאמר בתמיה וכדמסיק ואזיל: ובמה הנוטע כזומר. וכך היא גריס פ"ק דכלאים וכפ"ז דסנהדרין בהלכה ה': הכל היו בכלל זריעה. נוטע וכל הני דדמי ליה בכלל זריעה הן ויצאת זמירה כפירוש כדכתיב גבי שביעית לא תזרע ולא תזמור ללמד להחמיר על עצמה שאם זרע וזמר חייב על הזמירה בפני עצמה וכי מפני שיצאת זמירה על עצמה אתה פוטרו לנוטע שלא יתחייב משום זורע בתמיה: הוי לא שנייא וכו'. דלכ"ע חייב שתים בזמר ונטע דנוטע משום זורע אלא: ההן דגזז ספוג או הגמי או הקרולין. מיני קוצים יש כאן משום קוצר ומשום נוטע לפי שמתגדלין עי"כ: כוסבר. גלייגדר"א: או כרתין וכו' או טריקסמין או כשומין או נטעם חייב וכו'. טריקסמין ירקות הן כמס' כלאים והן מיני ירקות: עציץ נקוב. שהוא יונק מן הקרקע: חייב עליה משום קוצר. מפני שנטלה ממקומה וה"ז קוצר וכשנתנה ע"ג עציץ נקוב אחרת הרי זה חייב משום זורע וקמ"ל דאע"ג דלא חזר ונתנה ע"ג הקרקע אלא על עציץ נקוב אחר ואפ"ה יונק הוא דרך נקבים של תחתיה והוי כזורע: חייב עליה משום שלש. משום קוצר ומשום נוטע לפי שמתוך הקצילה מתגדל הפלין שלו יותר והשלישי מפרש לקמיה: ולא פליגין. האי תרי ליטאי שמעתתי בשם ר"ש בן לקיש דהא דקתני בקורת שקמה שלש ובעלין נקוב שתים משום דבקורת שקמה משכחת לה שלש משא"כ בעלין נקוב כדקתני ואזיל דבשקולה חייב משום קוצר ומשום זורע והיינו נוטע לחדא היא וכדפרישית דבשהוא מורקה ומחליקה חייב משום מכה בפטיש דהוי גמר מלאכה וכדפרישית במתני': הדין דצייד כוורא וכו'. וכגון שאינו מתחייב משום צידה שכבר היה ניצוד ועומד בביתו ומונח בתוך המים בכלי וכשלו בשבת חייב משום קוצר שעוקר דבר מגידולו ומבדילו מחיותו: שמעית טעם. על איזה מתולדת עימור ולית אנא ידע עכשיו מה שמעית: מאי כדון. ועכשיו מה הוא שאדע ומפרש לאיזה מהן שהוא משום דש ולאיזה מהן שהוא משום מעמר או משום אב מלאכה אחרת: ההן דכתית וכו'. זה שהוא כותת את האורז ומשהו אלא מן שערין של השבולת שלו ה"ז חייב משום דש: ההן דשחק צלין צימוקין וזה שמעת הצמוקין על עדות ליבשן. צלין תלאון עסבא דלא: מסוסלה בקלסה. מעשי עידות כן כלומר שאח"כ מקבץ מהן לתוך המדות מעט מעט חייב משום מעמר וכן כל שהוא נונע במאכל עצמו ומקבלו אל מקום אחד הרי זה משום מעמר וכל העושה בקליפה ולהסירו הרי זה משום דש ובמרדכי בפרקין ראיתי שמביא הגירסא דשחק לימוקין קלסה חייב משום מעמר וכו' וזה ידוע לאי ארגיל בדפים

1 "הזומר כנוטע. נטע וזמר בשבת על דעתיה דכהנא חייב שתים. על דעתיה דרבי זעירא אינו חייב אלא אחת. כלום אמר רבי זעירא לא הזומר כנוטע ולמה הנוטע כזומר הכל היה בכלל זריעה ויצאה זמירה להחמיר על עצמה. מפני שיצאת זמירה להחמיר על עצמה את פוטרו משום זורע הוי לא שנייא נטע וזמר בשבת בין על דעתיה דר' כהנא בין על דעתיה דרבי זעירא חייב שתים: והקוצר. תני רבי חייא י "הקוצר הבוצר המוסק הגודר התולש והאורה כולהן משום קוצר. ההן דגזז ספוג טמי קרולין חייב י משום קוצר. ומשום נטע. ההן דגזז כוסבר כרתי כרפס גרגר טריקסימין כשומין נענע חייב משום קוצר ומשום זורע. רבי יוסי בי ר' בון בשם רבי שמעון בן לקיש הנותן עציץ נקוב על גבי עציץ נקובה חייב עליה משום קוצר ומשום זורע. ר' יוסי בי רבי בון בשם רבי שמעון בן לקיש הקוצץ קורת שקמה חייב עליה משום שלש. א"ר יוסי בי רבי בון ולא פליגין. הקוצצה חייב משום קוצר ומשום זורע. המותקה חייב משום מכה בפטיש. רבנן דקיסרין אמרין "ההן דצייר כוורא וכל דבר שאתה מבדילו מחיותו חייב משום קוצר: והמעמר. רבי שמואל בר ססרטאי בעי תולדות העימור אי זו היא. רבי יוסי שמעית טעם מן דרבי שמעון בשם רבי אחא. ולית אנא ידע מה שמעת. מיי כדון ההן דכתית אורז שערין חלוקה חייב משום דש. ההן דשטח צלין צימוקין מסוסלה בוקלטה חייב משום מעמר. כל שהוא נונע באוכל חייב משום מעמר. בקליפה משום דש. הדא איתתא כד מערבא בחיטיא משום מרקדה. כד מפרכייא בראשייא משום דשה. כד מתברא בצדריא משום בוררת. כד מספייא משום טוחנת. כד מנפייא משום זורה. נמרה מלאכתה משום מכה בפטיש. ההן ביתנייא בקופנה משום דש. בנערובה משום טוחן. באפסטיתה משום זורה. בכף משום בורר. כד מפלג משם מנפה. כד מתליש משם מחתך. נמר מלאכתו משם מכה בפטיש.

ההן

כטטע. ולא כקוצר. בתמיה דא"כ קשיא: ס"ג ולמה לא אמר הנוטע כזומר שהרי הכל היה בכלל שדך לא תזרע האמור בשביעית: ויצאת זמירה. דכתיב וכרמך לא תזמור. להחמיר על עצמה וכי מפני שיצאה זמירה להחמיר על עצמה. נקל עליה: ה"ג את פוטרו משום קוצר. בתמיה: הוי לא שנא נטע וזמר בין לרב כהנא בין לר' זעירא חייב שתים. והא דקאמר ר' זעירא שזומר כנוטע היינו אף כנוטע: המוסק. בזיתים: הגודר. בתמרים: אורה. בתאנים: ההן דגזז ספוג. האי מאן דקוצר ספוג או גמי או קרולין והוא האלמוג והן מיני אילנות: חייב משום קוצר ומשום נטע. דע"י הוא גדל שנית ומתעבה: קוסבר וכו'. כולן מיני עשבים נינהו: חייב משום קוצר ומשום זורע. דגבי עשבים זריעה הוא הא: חייב עליה משום קוצר ומשום זורע. דע"י שניתן השני על הראשון אי אפשר להתגדל הזרע שבראשון והשני הוא יונק מן הארץ וה"ל כזורע: ולא פליגין. האך תרי מימרות שאמרתי בשם ר"ש לקיש: הקוצצה חייב משום קוצר ומשום זורע. שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו והיינו כמו גבי עציץ נקוב: המותקה. שמחק את הקורה בקצירתו וראוי למלאכה ה"ז מכה בפטיש וחייב שלש וזהו דוקא בקורות שקמה ולא בעציץ נקוב: ההן דצייד כוורא. האי מאן דצד דגים ממקום שהיה ניצוד ועומד מבעוד יום: שמעית טעם. שמעתי מן ר"ש איזהו תולדות העימור ואיני יודע איזהו. מאי כדון. מאי הוה עלה איזהו תולדות עימור: ההן דכתית אורז. האי מאן דכתת אורז ושערין וחילקה כדי להסיר קליפתן חייב משום דש: ההן דשטח. האי מאן דפרים: צלין. מין תאנים: צימוקין. ענבים יבשי': מסוסל'. מלא: בוקלטה. עלים יבשים שמוטחין ליבש וי"ג מסוסלה קלטה חייב וכו' וה"פ אם קבצן להכניסם חייב נמשום מעמר וכ"נ עיקר: כל שהוא נונע באוכל עצמו תולדה דמעמר אבל המתעסק להסיר קליפתן הוה תולדה דדש: הדא איתתא. האי איתתא שהיא מערבת החיטים כדי שילא מהן הפסולת הדק חייבת משום מרקד: כד מפרכייא בראשייא. כשהיא מפרכת אותן בראשין שלהן שהן נפרכין במישוש היד חייבת משום דש דבזה מסירה הקליפה וכבר אמרנו כל שבקליפה משום דש: כד מתברא בצדריא. כשהיא שוברת הצדדים של החיטים דהיינו להסיר הפסולת שדבוק בגוף החיטים חייבת משום בורר שמבררת האוכל מתוך הפסולת: כד מספייא. כשהיא מוספת לכתוש חייבת משום טוחן: כד מנפייא. כשהיא מנפה בידיה חייבת משום זורה דמפרשת אוכל מן הפסולת: ההן ביתנייא בקופנה. האי מאן דמכה במרה על הפשתן שילא מתוך הקליפה: ה"ג במערוכה. והוא עץ ארכו אמה "ומודדין בו הרקיקין: משום טוחן. שהוא כבר ועוחן הזרע פשתן: באפסטיתה. שם כלי נוקב: בכף. אם נטלו בכף והיא בורר הזרע מן הדק: כד מפלג. כשהוא מחלק הפשתן ומסורו חייב משום מנפץ: כד מתלש. כשתולש הגבשולים זה מזה חייב משום מחתך:

שינויי נוסחאות (ג"ס) חייא נב"ז חייה, (בו"י) הגודר נד"ו הנודד. (בו"ל) כרתי נד"ו כרתין. טריקסימין כשימין נד"ו מריקסימון כשומין. (סו"א) החן נד"ז הרן (ואולי הדן). (סו"ל) חלוקה נד"ז חליקה. (סו"ל) במערובה נד"ו במערוכה.

עמודי ירושלים תנינא

ההן דגזז ספוג טמי קרולין חייב משום קוצר. נ"ב נרוקה סימן ל"ם הגירסא הדין גזז ספוג גמי כסבר גרגר חייב משום קוצר: ההן דשטח צלין צימוקין מסוסלה בוקלטה חייב משום מעמר. נ"ב נרוקה סימן ס' ההוא דשטח צימוקין קולטה חייב משום מעמר: וכן גרס הקרבן עדה בגירסא השניה:

טוב ירושלים

ע"ד דל"ו א"ח אלא אתם לא א"ר ז' סעבר כנוטע. ולמה סכל פי' בכלל זריעה כו' מ"ע נז"ל. ור"ל למה יצאה זמירה מכלל שדה כיון דהיה בכלל זריעה א"כ להחמיר על עצמה נכב"ם [illegible] דזומר וזורע דמייב שתי מלקות וה"ע אמאי לא יתחייב בתים גם לר"ז. ולז"א דא"נ לא מגיא גם לר"ז חייב שתים ונק נר"כ חייב משום קוצר ולר"ז הוא נוטה מלאכה אחרת ולא סילוס ודמיא להולאה והכנסה דהוי כ"א אב בפ"ע ומתניא חדא בן שרש וצמר. ופי' בק"ם והגהפ"ל: וכ"ד [illegible] מן הוהו חייב משום קוצר. פי' ק"ג וכו' דלפי רפ"י ל"ה משום בלל מלות כבעל ולפי רמ"י והתום' טה כבוד שהם סגולה דב. [illegible] [illegible] משום קוצר. [illegible]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ההן דשחק תומא כד מפרך ברישייא משום דש. כד מברר בקליפייתיה משום בורר. כד שחיק במדוכתה משום טוחן. כד יהיב משקין משום דש. נמר מלאכתן משום מכה בפטיש. ההן סיקורה כד מבחר בגרריה בקלופיתיה משום בורר. כד מכתת במרנזייה משום דש. כד שחיק במדוכתיה משום טוחן. כד יהיב משקין משום לש. כד משקע באנטרין משום בונה. כד מקטע בגומא משום מחתך. גמר מלאכתו משום מכה בפטיש. רבי חייא בשם רבי יוחנן *דגים שסחטן אם לגופן פטור. ואם להוציא ציר חייב. רבא אמר כבשים שסחטן אם לגופן מותר. ואם למימיהן אסור. שלקות בין לגופן בין למימיהן אסור. שמואל אמר אחד כבשים אחד שלקות בין לגופן בין למימיהן אסור. אמר רבי חזקיה הדא דרב פליגא על דרבי יוחנן. אמר ליה רבי מנא למה דההן אמר אסור ומותר. דההן אמר חייב ופטור. אמר רבי בא בר ממל בצל שריסקו אם ליתן טעם אסור. אם להוציא שורפו מותר. רבי זעירא בשם רב הונא *צנון טומנו במלח ובלבד שלא ישהא. רבי זעירא בשם רב הונא כליו מבית האומן לובשן ואם יתקרע יתקרע. רבי זעירא בשם רב הונא נסתבכו בגדיו בקוצים הרי זה מפשרן במקום צינעה ובלבד שלא יקרע. אמר רבי זעירא בשם רב הונא נפל *טיט על בגדיו הרי זה ממרחו בידו אחת ובלבד שלא יכסכסו. רבי זעירא בשם רב הונא ההן ננער בחדא שרי ובתלת אסור. ובתרתיי צריכה. ההן דסחי רב הונא ורב יהודה חד אמר הכין שרי והכין אסור. וחרנה אמר בין הכין ובין הכין אסור. רבי אבא בר זמינא עאל מיסחי עם רבי זעירא ולא שבקיה עבד דלא הכין ודלא הכין. *נפלו מים על בגדיו. רב הונא ורב ירמיה חד אמר מנערה שרי. וממחקה אסור. וחרנה מחלף. רבי בא בר חייא בר אשי זה שרוקק מבליעו בכסותו ואינו חושש. ר בא בשם ר' חייא בר אשי איתפלגון ר' חייא רובא ור' שמעון ב"ר חד אמר רוקק ושף. וחרנה אמר אינו רוקק ושף. מה פליגין בשאין שם פסיפס אבל יש שם פסיפס רוקק ושף. *רקק והפריחתו הרוח חייב משום זורה

וכל

קרבן העדה

ההן דשחק תומא. האי דכייש שום: כד מפרך ברלשייא. שמפרר הראשים של השומים: חייב משום דש. כדאמרינן לעיל גבי חיטין: כד מברר בקלופייתה. כשנוטל את השומים מתוך הקליפות: כד שחיק השומים במדוכה. חייב משום טוחן: ה"ג כד יהיב משקין משום לש:

ההן סיקורא. האי סיקורא והוא הרך שסביב קליפה שבאילנות שהכנאים נותנים בין האבנים כשבונים אותם במים כדי לחזק האבנים גם כדי למלאות הנקבים הקטנים וכן עושין בזמנינו: כד מובחר בגררי' בקלופיתיה. כשהוא בוחר ומתחיל לגרר הקליפות והוא העץ שבקליפה שאין צריך לו חייב משום בורר: כד מכתת במרנזייה. כשהוא כותת הרך הזה שיהא רך ממש חייב משום דש לפי שהוא בקליפה: כד משקע באנטרין. הוא התחלת בניין המערה ובלע"ז נקרא התחלה אנטר"ע חייב משום בונה: כד מקטע בגומא. כשהוא חותך מה שהוא יותר בהגומא ממלא שהוא תולש זה מזה וחייב משום מחתך: אם לגופן. לאכול הדגים מחטן ממשקה הגוף עליהן והגבלע בהן *(מותר לכתחילה) דלאו מפרק הוא הואיל ולאו למשקה הוא צריך: ואם להוציא ציר. שהוא צריך למימיו חייב חטאת: ה"ג רב אמר כבשים וכו': כבשים. ירק חי כבוש ביין ותומן: למימיהן אסור. דגזרינן אטו זיתים וענבים אבל אין בו חיוב חטאת שאין המשקה הזה מן הכבשין עצמן שנבלע בתוכן: שלקות. אפילו למימיהן לאו משקה ניגהו אלא אוכל: א"ל ר' מנא למה. כלומר במה פליג רב על ר"י הא לתרווייהו לגופן מותר למימיהן אסור: ושני דההן וכו'. דרב אמר אסור למימיהן ור"י מחייב חטאת ולגופן אמר רב מותר לכתחלה משמע ור"י אמר פטור משמע אבל אסור: אם להוציא שורפו. להוציא הטרף שבתוכו שרי: צנון מותר להניחו במלח ובלבד שלא ישהנו בתוכו זמן רב דנראה כמטמינו לחול א"נ דדמיא למעבד: כליו מבית האומן לובשן. כשמביאין לו כליו מבית האומן בשבת ואינו חושש שמא נגמרו בשבת ל"א אסיפא דמותר ללובשן בשבת פעם ראשונה אף על גב שאינו יודע אם הם כמדתו ויוכל להיות שיהיו נקרעים ע"י לבישתו אפ"ה שרי ואיידי דמייתי כמה הלכות דאמר רבי זעירא בשם רב הונא מייתי נמי להנך הכא: נסתבכו בגדיו בקוצים. אם נתלו בגדיו בקוצים בשבת: מפשרן וכו'. מסלקן משם בלנעה שלא יראה אדם שנראה כמתקן: ובלבד שלא יקרע בגדיו. במת סילוקן: ה"נ נפל טיט על בגדיו: ובלבד שלא יכסכסו. שלא ישפשף דדמי לכיבוס: ההן ננער. הא דמתני' לנער הבגדים ולקפלן חוקא באדם א' אבל בשלשה בני אדם אסור: ובתרתיי לריקה. ובשני בני אדם מיבעיא לן אי שרי או לא: ההן דסחי. האי מאן דרחץ אם מותר להסתפג בבגדים ואיך יעשה במים שבשערות שלא יסחוט: הכין שרי והכין אסור. כלומר הכי שרי להסתפג כל גופו בבת אחת שלא יבא לידי סחיטה והכי אסור להסתפג אבר אבר: ר"א בר זמינ'. נכנס לרחוץ עם ר"ז ולא הניחו להסתפג כלל משום סחיטה: מנערה שרי. מותר לנער המים שעל בגדיו: וממחקה אסור. לנגבה ביד או בבגד אסור: וחרנה. ואידך מחליף לנער אסור דמיחזי כמכבס ולמחקה שרי ולא חיים לסחיטה: ואינו חושש שמא יבוא לידי סחיטה או משום כבוס: רוקק ושף. הרוק ברגלו שלא יהא נראה ולא אמרינן דלמא אתי לאשווי גומות: בשאין שם פסיפס. הוא רצפת אבנים אבל כשהקרקע מרוצה מותר לשפשף אפילו בשבת דליכא למיחש למידי:

וכל

פני משה

ההן דשחק תומא. השוחק את השום משכחת ביה חמש מלאכות כמפרש ואזיל כשמפרך הראש הרי זה משום דש וכשבורר אותו מקליפתו הרי זה בורר וכשדכו במדוכה ה"ז טוחן וכשנותן עליו המשקין לעשות גוש אחד ה"ז משום לש כל"ל וכשגומר מלאכתו חייב עוד משום מכה בפטיש: ההן סיקורה. אבן הלגם הוא תלפין נסס וכסיקרא משכחת ביה שבע מלאכות: כד מבחר בגרריה בקליפתיה. כשמסיר בהכלי שגורר את קליפתו ומופלי ה"ז בורר וכשכותתו במרנזיה והוא כלי שמשבר אותו ועשוי כמין גרזן לפי שהוא מין אבן וקשה. ה"ז משום דש לפי שמחוך כך מסיר ממנו מה שנשאר עליו מהקליפה. וכשוחקו במדוכ' משום טוחן וכשנותנין עליו המשקין לעשות גוש ה"ז משום לש וכשמשקעו באנטרין והיא הכלי שמקבל בו הלגם ומכניסו בתוך הגומא אשר בו וה"ז משום בונה מפני שכל המתאסף מן האבנים והברים הקטנים שייך בו בונה וכשהוא קוטע את"כ מעט מן הגומא והתידודין אשר הם בתוכה ה"ז מחתך וגמר מלאכתו משום מכה בפטיש: דגים. מלוחים שסחטן אם לגופו שיצא מהן המשקה וא"צ להגיד פטור אבל אסור לכתחלה ואם צריך הוא ונתכוין להוציא הציר ה"ז חייב: רב אמר גרסי' וכדלקמן: כבשים. ירקות שכובשין אותן בחומץ או במי מלח ובחמץ: שלקות. הן מיני אוכלים שלקן: בין לגופן בין למימיהן מותר. כל"ל דהא שלקות קילי דלאו משקה ניגהו אלא אוכל: הא דרב פליגא אדר' יוחנן. וכדמפרש ר' מנא דההן רב אמר גבי כבשים אסור ומותר לגופן מותר ולמימיהן אסור והן ר"י קאמר גבי דגים לציר חייב ולגופן פטור אבל אסור וקא"ל דדגים וכבשים חדא דינא אית להו והלכך פליגי: בצל שריסקו אם נתכוין כדי ליתן טעם שמתוך כך הוא מתתקן אסור לכתחלה לפי שהוא מתקנו לא כל ואם כדי להוציא הטרף מתנו שלא יזיק לו מותר: צנון טומני במלח ובלבד שלא ישהא. נו דהוי ככובש שמתוך כך הוא מתקשה: כליו מבית האומן. שהביאו לו ועדיין לא לבשן ואינו יודע אם יהיו מכוונין למדתו אעפ"כ מותר ללבשן בשבת ואם יתקרע יתקרע שהרי אינו מכוין אלא ללבשן: נסתבכו בגדיו בקוצים. שאלך בין הקוצים ונסתבכו מהן על בגדיו ה"ז מפשרן ומסירן במקום צינעה כלו' אם הן מכסים שלא יראינו אותו ובלבד שלא יקרע בגדו כשמסירן: נפל טיט. שהיה על בגדו ה"ז ממרחו בידו אחת כלומר כשנוטל הטיט מעל בגדו עושה ע"י טיטו וממרח מתנו בידו אחת ובלבד שלא יכסכס את הבגד הרבה כשמסיר הטיט: ההן ננער. מלשון נענוע וניעור המגער והמנפנף מן האבק והעפר שעליו: בחדא שרי. בפעם אחת מותר ובתלתא פעמים אסור לפי שכשמנפנפו הרבה מיחזי כמלבנו ובתרתי פעמים צריכה דמספקא היא לן אי שרי או אסור: ההן דסחי. זה שהוא רוחץ עלמו בנהר: הכין שרי אם רוצה להסיר ממנו המים בסדין או בלוזה דבר הכין. והיינו פעם אחת שרי: ואם הכין יהכין כלומר שמסיר מגלד אחד ואחר ושנה כהיסך כן אסור משום סחיטה ואידך אמר בין הכין יבין הכין כלומר בין כך ובין כך אסור ואפי' בפעם אחד: ר' אבא בר זמינא וכו' ולא שבקיה רבי זעירא למיעבד לנגב ממנו המים כלל וכלל דחייש משום סחיטה: מנערה. לנער בבגדו שיפלו המים מעלמו שרי ולא מחק בידו אסור דמשום דהוי כמכבס ואידך מחליף דמיחוק ביד שרי שאינו אלא דבר מועט אבל כשהוא מנערו שיפלו המים מיחזי ספי כמלבן ומכבס: זה שרוקק. ואינו רוצה שיונח על הקרקע מבליעו בכסותו ואינו חושש משום כיבוס דדבר מועט הוא איתפלגון. ברוקק על הארץ: חד אמר רוקק ושף. ברגלו ואידך אמר כשרוקק אינו שף ובמה פליגין כשאין שם פסיפס והוא רצפה של אבנים דמר חייש משום אשויי גומות ומר לא חייש דכדרכו הוא עושה ולא מתכוין לכך אבל אם יש שם פסיפס לד"ה רוקק ושף ולא חיישינן לזה שמחליק הרצפה פי' כך: רקק. כנגד הרוח והפריחתו הרוח להרוק חייב משום זורה:

וכל

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (סו"ג) מברר בקליפייתיה נד"ו מבחר בקלופייהה. (סו"ס) מכתר נד"ו מבחר. (סו"י) חייא נד"ו חייה (בוס"ג) אחד שלקות נד"ו ואחד שלקות (סו"ו) נפל נד"ו נטל. (בו"ח) יכסכסו נד"ו יכסכם. ננער נד"ו נגעה.

בכר לארן

ההן דשחק תומא. ס"ס רבי אליעזר דתולה בשבת: ההן סיקורה כד מכחד וכו'. כל ט הילכות יום שנ:

חרושי הרד"ל

ההן סיקורא. פי' הלגם כשנינע נתיני לנעים: כד יהיב באנטרין. כשתוקע הלגם בתוחה בגות חייב משום בונה כדר"ע נקמן בגור בכלי גורה: כד מקטע בגומא. כנ"ל:

עמודי ירושלים

ה-ין דשחיק תומא כו' כד יהיב משקין מש.ם דש פ"ס הוא וג"ע משום לש וכמ"ש הקה"ע ובס"מ ובחי' הרב המאירי לשבת (ע"ג א') כתב כן משם הירושלמי דחייב משום לש והמניה כ' דל"ג משום דש והוא שגגה. ועי' בס' ירחים (סי' קי"ב) שכ' שמעתי שבירושלמי אומר הנותן לתוכו משקין חייב משום לש ואיני יודע לתת חילוק בין שומין לבחלים וחרדל ונראה שחולק על תלמוד שלנו ולא קיי"ל כותי' עכ"ל והעתיין ג"כ בא"ח ה' שבת (סי' ס"ח) ועל מה דאיתא כאן כד מפרך כרשייא משום דש. פ' בסמ"ג (מל"ת סי' ס"ה) שכ' נ"ל דמיירי שטוחקים עם קליפתו שדומה לדש כתוכה אבל שיחק שום קלוף הוי טוחן גמור ע"ב:

טוב ירושלים

רקק והפריחתו הרוח חייב משום זורה. כהכל"ם שמותיו וכמב כתנ"א שבל"ו ופי' נגאונים. ופי' פו"מ דפ"א ס"ב. ולמסכ': נס"ד א"ש דמותינו: לניפתו דמפ"ל דים דם אבלו שלא נג"ק פ"ס:

וכל דבר שהוא מחוסר לרוח חייב משום זורה: והבורר. אמר רבי יודן יש שהוא בורר צרורות כל היום ואינו מתחייב. יש שהוא נוטל כגרוגרת ומיד מתחייב. היך עבידא היה יושב על גבי כרי ובורר צרורות כל היום אינו מתחייב. נטל לתוך ידו כגרוגרת ובירר חייב. *רבי יונה בעי עשה כן בשבת. על דעתיה דבית שמאי מהו שיהא חייב. אמר ליה רבי יוסי ולמה לא. אילו עשה כן בשבת על דבית הלל שמא אינו חייב והכא חייב. אמר רבי מנא יאות א"ר יונה אבה לא אתיא אלא על דבית שמאי למה שהותר מכלל ברירה בי"ט לא הותר מכלל ברירה בשבת. *בירר אוכלים מתוך אוכלים. חזקיה אמר חייב רבי יוחנן אמר פטור. מתניתא פליגא על חזקיה דאמר *בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן. ר' בון בר חייה בשם רבי שמואל בר רב יצחק תיפתר שהיו אורחין אוכלין ראשונה ראשונה. והתני ובלבד שלא יבור את כל אותו המין. אם עשה כן בשבת חייב. על דעתיה דחזקיה שכן הבורר כדרכו בשבת חייב. על דעתיה דר' יוחנן שכן הבורר כדרכו במקום אחד חייב. דעתיה דחזקיה אפילו עיגולין מן גוא עיגולין. אפילו רמונים מן גוא רמונים. או כיני אפילו בני נש מן גוא בני נש. מיי

פני משה

וכל דבר שהוא מחוסר לרוח. כלומר שע"י הרוח הוא נעשה ובלתי הרוח לא היה נעשה ה"ז חייב משום זורה: יש שהוא בורר וכו'. כדמפרש ואזיל היך עבידה שאם היה יושב ע"ג כרי של תבואה אפי' בורר ממנו צרורות כל היום אינו מתחייב שהרי אינו מתקנו כלום שא"א לו לברור כל הצרורות שבכרי אבל אם נטל לתוך ידו כשיעור גרוגרת ובירר הצרורות ממנו חייב שזה הוא מתקנו לגמרי והוי בורר ומתחייב בכגרוגרת: רבי יונה בעי וכו'. הך בעי קאי על מתני' דפרק קמא דביצה הבורר קטנית ביום טוב דפליגי בית שמאי ובית הלל דבית שמאי סברי בורר אוכל ואוכל ובית הלל אומרים בורר כדרכו בחיקו ובקנון ובתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה וגרסי' להסוגיא לקמן שם עד מהו לשנות את הקמח לאחורי הנפה כרבנן: עשה כן בשבת על דעתיה דבית שמאי. לבית שמאי דסברי ביום טוב בורר אוכל מתוך הפסולת הוא דמותר אבל לא הפסולת מתוך האוכל ואם בורר פסולת מתוך האוכל בשבת מהו שיהא חייב לדברי בית שמאי: אמר ליה ר' יוסי. מאי תיבעי לך ולמה לא יתחייב שהרי אילו עשה כן בשבת לדעתייהו דבית הלל והיינו מה דאסרו ב"ה בי"ט בטבלא ובנפה ובכברה ואם עשה כן לדידהו בשבת שמא אינו חייב וא"כ הכא נמי לב"ש מה שאוסרין בי"ט אם עשה כן בשבת חייב: א"ר מנא יאות א"ר יונה אבה. שפיר הוא דקא מיבעיא ליה אליבא דב"ש משום דלא אתיא הך פסיקא אלא אליבא דידהו ולמה לפי שאלינו דלב"ש יש ברירה שהיא מותר כגון ברירת אוכל מתוך הפסולת ויש שהוא אסיר כגון ברירת פסולת מתוך האוכל. והשתא איכא למיבעי אי נימא שהותר מכלל ברירה בי"ט דיקא אבל לא הותר מכלל ברירה בשבת וא"כ לדידהו אפי' בבורר אוכל מתוך הפסולת איכא לספוקי שאם עשה כן בשבת יתחייב או דילמא מכיון שהותרה בכה"ג בי"ט א"כ בשבת אסור הוא אבל לא יתחייב עליה. והיינו דבעי ר' יונה ולא כס"ד דר' יוסי שעל פסולת מתוך האוכל הוא דקא מיבעיא ליה אליבא דבית שמאי בשבת והשתא ליכא למיפרך כדפריך מיפשט תהא דבית הלל להא דבית שמאי דהא ליתא להאי בנפה ובכברה כודאי לב"ע מתחייב בשבת ואם הוא בורר כדרכו ולאכול מיד אפי' בשבת מותר כי קא מיבעיא ליה לבית שמאי והאך גוונא דהתירו לבית שמאי ביום טוב מיבעיא ליה אם עשה כן בשבת וכדאמרן: בורר אוכלין מתוך אוכלין. שיש לפניו שני מיני אוכלין ובירר זה מתוך זה: חזקיה אמר חייב דזה הוי כבורר ור' יוחנן אמר פטור אבל אסור: מתניתא. ברייתא פליגי על דחזקיה דתני בורר ואוכל ובורר ומניח על השולחן וא"כ משמע דאוכל מתוך אחר לאו כבורר הוא דהא קתני ומניח על השולחן דבשלמא לר' יוחנן ל"ק דקתני בורר לכתחלה משום דמיירי לאוכלי דכי קאמר רבי יוחנן אוכל מתוך אוכל פטור אבל אסיר כבורר ומניח הכל ואינו אוכל מיד וברייתא דקתני בירר ואוכל הלכך מותר ומה שמשאר מניח על השולחן ולאכלו אח"כ אלא לחזקיה דברייתא ליה כל בירר הוא חייב י פי' באוכל מתוך אוכל וא"כ משמע דאף לאכול הוא מחייב דקס"ד דאף אוכל מתוך אוכל כדי לאכול מיד הוא מחייב והשתא היכי מוקי להאי ברייתא דמתיר אפי' לכתחלה: תיפתר וכו'. כלומר אמר לך חזקיה לדידי נמי כבורר ואוכל מיד מותר וכי קאמינא דכל בירר חייב הוא כבורר ומניח וברייתא דקתני בורר ומניח על השלחן לאו להניחו לאח"כ הוא דקאמר אלא כגון שהיו אורחין אוכלין ומה שמניח על השלחן הן אוכלין ראשונה ראשונה ובכה"ג הכל כבורר ואוכל מיד הוא ומודינ' ביה דמותר: והתני. כלומר והך ברייתא דתני ובלבד שלא יבור את כל המין ומתין אחר ואם עשה כן בשבת חייב הכי מתרצית לה הרווייהו. וקאמר הש"ס דעל דעתיה דחזקיה בפשיטות מיתרצא שכן הבורר כדרכו בשבת הוא זה ממין אחר ואינו אוכלו מיד חייב ולדעתיה דר' יוחנן הכי מתרצינן להא דקתני ואם עשה כן בשבת חייב שכן הבורר כדרכו במקום אחר וכלומר שבורר הוא ומניחו במקום אחר לגמרי ואינו אוכל כלום היום ממנו חייב הוא וכי קאמר ר' יוחנן פטיר באוכל ממנו אבל לא את הכל וברייתא מיירי במניח הכל במקום אחר: על דעתיה דחזקיה אפי' עיגולי. דבילה הלבנים מתוך השחורים ואפילו רמונים מתוך רמונים וכלומר אפי' באלו שהן גדולים וניכרין מיד הוי כבורר: או כיני. אם כן אפי' בני נש מן גו בני נש יהיה אסור לברר ולקרות אותם בתמיה ודרך גוזמא קאמר: מאי

קרבן העדה

וכל דבר שהוא מחוסר לרוח. פי' שהרוח מחסרו ומפררו לחלקים דקים חייב משום זורה: ואינו מתחייב. שעדיין צרורות בכרי ולא הועיל כלום בברירתו: היך עבידה. היכי דמי: רבי יונה בעי. עיקרה במסכת ביצה פ"ק אהא דתנן בית שמאי אומרים בורר אוכל ואוכל וב"ה א' בורר כדרכו ואוכל ועלה בעי ר"י אם עשה כן בשבת שבירר אוכל ואכל לב"ש אם מחייב עליה חטאת או לא: ולמה לא. יהא חייב חטאת ואלו עשה בשבת כמו שמתירין ב"ה בי"ט דהיינו ברירה כדרכו מי לא חייב חטאת ה"ה לב"ש אע"ג דמתירין בי"ט בשבת חייב חטאת ל"א ה"פ ולמה לא מיבעיא לך אלו עשה כן לדעת ב"ה בשבת שמא אינו חייב אם בירר כדרכו בשבת לב"ה בתמיה וודאי חייב א"כ אין למילף שבת מי"ט ותבעי לך נמי אם בירר אוכל ואכל מהו שיהא חייב חטאת לדעת ב"ה: ה"ג יאות א"ר יונה אבה. שרבי יונה היה אביו של רבי מנא ואמר שפיר קאמר אבי דלא מיבעיא ליה אלא לב"ש ולא לב"ה: למה שהותר מכלל ברירה בי"ט. דמספקא ליה אם סברו ב"ש דמותר לברור בי"ט אלא דלכך קאמרו בורר אוכל ואוכל דכל מאי דאפשר לשנוי משנינן הלכך בשבת בכה"ג חייב או דלמא אפי' בי"ט אסור לברור וברור אוכל ואוכל לאו ברירה היא כלל ואפי' בשבת אינו חייב עליה: חזקיה אמר חייב. דאף באוכל מתוך אוכל שייך ברירה שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו מין שרוצה לאכול דאותו מין שאינו חפץ לאכלו עתה חשוב כפסולת לאותו שחפץ בו עתה ודוקא בבורר ומניח פליגו דבבורר לאכול לאלתר לכ"ע שרי: בורר ומניח על השלחן. וקשיא לחזקיה: תיפתר. הא דתניא בורר ומניח על השלחן היינו שהאורחים אוכלים מיד מה שמניח על השלחן דה"ל כבורר ואוכל מיד: והתני'. בניחותא: ובלבד שלא יברור כל המין. ומ"ע אלא דכשבורר כל המין ניכר הברירה במין הנשאר וזהו ודאי אסור שהרי אינו אוכלו עתה וה"ל כבורר ומניח והיינו דחזקי': אם עשה כן בשבת. שבירר כל המין חייב: ע"ד דחזקיה. לכך חייב אפי' בירר לאורחין: שכן הבורר כדרכו בשבת חייב חטאת. וזה הנשאר כבורר כדרכו הוא וכדפרישית א"נ ברייתא בי"ט נשנית וה"ק לכך אסור אפי' בי"ט לברור כל המין שכן בשבת חייב חטאת: שכן הבורר כדרכו במקום אחר. פי' הבורר אוכל מתוך הפסולת חייב לפיכך אם בירר כל המין חייב חטאת א"נ לפי שבשבת בבורר אוכל מתוך הפסולת חייב חטאת אם בירר כל המין בי"ט אסור: ע"ד דחזקיה. דאוסר לברור אפי' אוכל מתוך אוכל ה"ה אפי' עיגול של דבלה שהוא גדול אסור לברור מתוך שאר עיגולין וכן רמונים אסור לברור זה מתוך זה: אין כיני. אם כן היא אפי' בני אדם מתוך בני אדם אסור לברור לדעת חזקי'. מאי

מאי

עין משפט נר מצוה

מב
א מיי' פ"ח משבת הל' יא ופ"י משבת הל' ...
כד
ב מיי' שם הלכה יג סמ"ג לאוין סה ...

מסורת הש"ס

ביצה פ"א ה"ט
בבא עד פ"א
תוספתא פי"ח

גליון הש"ס

א פי' ... ב פי' ...

רידב"ז

אר"מ יאות א"ר יונה אבה כו' למה הותר מכלל ברירה ביו"ט כו' פי' דלב"ה הותר מכלל ברירה ביו"ט. ע"כ לא מיבעיא לן דבשבת חייב ולא דמיא ליו"ט אבל לב"ש מיבעיא לן אם דס"ל ג"כ דהותר מכלל ברירה ביו"ט אך דכמה דאפשר לשנוי משנינן ולעולם אוכל מתוך פסולת חשיב ג"כ ברירה או דילמא דלא ס"ל דהותר מכלל ברירה ביו"ט רק דס"ל דאוכל מפסולת לא חשיב ברירה כלל ע"כ מיבעיא לן אם הותר בשבת אוכל מפסולת או לא. והו"ק: **בירר** אוכלין מתוך אוכלין חזקי' אמר חייב ר"י אמר פטור מתניתא פליגא על חזקי' בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן פי' דבסיפא דהך מתניתא מסקינן ובלבד שלא יבור את כל אותו המין משמע דמיירי בב' מיני אוכלין דל"ל באוכל מתוך פסולת לא שייך לשון את כל אותו המין אלא הכי הול"ל ובלבד שלא יבור הכל אלא ע"כ דמיירי בב' מיני אוכלים וקתני ומניח על השלחן אלמא דאוכל מתוך אוכל מותר וקשיא לחזקי' ומשני דבבה"מ בשם ר"ש בר"י תיפתר שהיה אורחין אוכלין ראשונה ראשונה פי' דאף המניח על השלחן נמי הוא לאכול והא תני ובלבד שלא יבור את כל אותו המין אם עשה כן בשבת חייב פי' דעכשיו לפי מוקימתא דחזקי' ור"י כהאי מתניתא נתפרש הסיפא ובלבד שלא יבור את כל אותו המין אם עשה כן בשבת חייב [ונראה לפענ"ד דהוא הברייתא דמובא בבבלי דף ע"ד ת"ר היה לפניו מיני אוכלים בורר ואוכל בורר ומניח ולא יברר ואם בירר חייב חטאת ובבבלי מסלסל בזה והכא מפרש לא יברור את כל המין ואם בירר חייב חטאת] ע"ד דחזקי' שכן הבורר כדרכו בשבת חייב דהא חזקי' מוקי להמתניתא דהתירה הוא דבורר לאכול ואם בירר כל המין הוי כבורר כדרכו פי' בחיקו ובתמחוי לא לאכול וע"ד דר"י דהיתירא דרישא הוא דבורר אוכל מתוך אוכל לא הוי ברירה אפי' בחיקו ובתמחוי אבל אם בירר כל המין הוי כבורר אוכל מתוך פסולת וזהו הפי' ע"ד דחזקי' שכן בירר כדרכו וע"ד דר"י שכן בורר כדרכו במקום אחר דלחזקי' באוכל מתוך אוכל נמי אסור והיתירא הוא במקום הזה הוא רק משום בורר לאכול הכל בסיפא דלא חשיב כבורר לאכול וחשיב כבורר כדרכו במקום הזה:

מיי כדון כל עמא מודיי להדא דרבי אימי דרבי אימי הוה ליה אורחין אפיק קומיהון תורמוסין ופסיליין. אמר לון הבין דעתיכון דאתון מיכול קיסייא בסופא. תני אין בורדין לא טוחנין ולא מרקידין. הבורר הטוחן המרקיד בשבת נסקל. ביום טוב סופג את הארבעים. ותא *תנינן [א] בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי. א"ר חנינא ענתונייא דרבן גמליאל היא. דרבן גמליאל אומר אף מדיח ושולה. והא תנינן של בית רבן גמליאל היו שוחקים את הפילפלים בריחיים שלהן. מותר לטחון ואסור לבור. ר' יוסי בשם רבי אילא לא הותרה טחינה כדרכה. ומנין שאין בורדין ולא טוחנין ולא מרקידין. רבי יוסי בשם דרבי שמעון בן לקיש [שמות יב] כל מלאכה לא יעשו בהם עד ושמרתם את המצות. תני רבי יוסה בעי כלום למדו לתבשיל אלא מיכן. ר' יוסה לא אמר כן. אלא ר' יוסה בשם [שם] רבי שמעון בן לקיש [ב] *אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. *עד ושמרתם את המצות. *תני חזקיה ופליג אך הוא הרי אלו מיעוטין שלא לקצור ולא לטחון ולא להרקיד ביום טוב. *רבי זעירא רב חייה בר אשי בשם שמואל [ג] *המשמר חייב משום בורר. אמר רבי זעירא לא מסתברא דלא משום מרקד. רבי יונה ורבי יוסה תריהון אמרין בקדמיתא הוינן אמרין יאות אמר רבי זעירא. ומה המרקד קמח מלמטן וסולת מלמעלן. אף המשמר יין מלמטן ושמרין מלמעלן. ולא הוינן אמרין כלום. למה שהותר מכלל ברירה הותר מכלל שימור. הותר מכלל ברירת בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי והותר מכלל שימור אף נותנין לתלויה ביום טוב. ולא הותר מכלל הרקדה דמר רבי חנינא בן יסא בשם רב יהודה

אין

קרבן העדה

מאי כדון. הלכתא מאי כחזקיה או כר"י: כל עמא. הכל מודים להא דרבי אימי: דרבי אימי הוה ליה אורחין הוציא לפניהם תורמוסין עם הפסולת שלהם. ולא בירבם מקודם אמר להו הכו דעתיכם לברור האוכל שלא תאכלו הקיסמים בסוף שהיו הקיסמים מעורבי' עם התורמסים ש"מ דאסור לברור אוכל מתוך פסולת אפי' לברור ולהניח על השלחן אסור אלא לברור לעצמו ולאכול מיד מותר ומחמיר טפי מחזקיה: דר"ג היא. הא דתניא בברייתא בי"ט סופג את הארבעים אתיא כר"ג שאינו מתיר לברור אלא להדיח וסובר דלא איפלגו ב"ש וב"ה בבריר': ומותר לשחוק ואסור לברור. בתמיה כיון דשחיקה דהיינו טחינה שריא שהוא מעשה קודם לברירה כ"ש דברירה שריא: לא התיר. ר"ג לשחוק אלא שלא כדרכה דהטחינה ברחים שלהם לר"ג לא הוי טחינה כדרכה (רשב"א): כל מלאכה לא יעשה בהם. וסמיך ליה ושמרתם את המצות ללמד מלישה ואילך מותר אבל לא טחינה והרקדה וכ"ש תלישה וקצירה: ר"י פריך כלום למדו. היתר מלאכת י"ט אלא מכאן דכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש וגומר עד ושמרתם הרי דהיתרא דמלאכת י"ט כתיב בין כל מלאכה לא יעשה ובין ושמרתם: אך אשר יאכל לכל נפש עד ושמרתם. וה"ק אותם מלאכות דמשימור ואילך דהיינו מלישה ואילך הם מותרות לאוכל נפש אבל מלאכות דמקודם שנקראו מלות אסורים: אך הוא לבדו הרי אלו תלתא מעוטין. למעט שלשה קצירה וטחינה ורקדה ואיכא בינייהו ברירה: המשמר. שנותן שמרים לתלויה וסינן: משום בורר. דהאי נמי בורר היין מתוך השמרים: לא מסתברא. כן אלא משום מרקד חייב המשמר: בקדמיתא. בתחלה היינו אומרים דשפיר קאמר ר' זעירא דחייב משום מרקד: אף המשמר. יין מלמטה ושמרים מלמעלה מה שאין כן בורר הפסולת מלמטה: ולא הויינו אומרים כלום. דודאי אינו חייב אלא משום בורר: הותר מכלל ברירה. יום טוב הותר מכלל שבת במלאכ' ברירה שמותר לברור ביום טוב וכן לענין שימור הקילו ביום טוב כדמפרש בסמוך מה שאין כן בהרקדה לא מלינו שהותרה הרקדה ביום טוב מעולם:

אין

פני משה

מאי כדון. ומאי הוי עלה דברירה וקאמר דכ"ע מודים להדא דר' אימי דלקמיה שהיו לו אורחין והוציא לפניהם תורמוסין עם הפסולת שלהן ואמר להם הכו דעתיכון שלא תאכלו הקונדסין והמיקלות שלהן בסוף וכלומר יופני שראה אותן מדקדקין על עצמן וכוררין האוכל אוכל מתוך הפסולת אמר להן כך בח"כ לא ישאר לכם בסוף אלא הקונדסין שלהן ואם כן שלא היו צריכין לכך אלא בורר כדרכו והיינו שנוטל האוכל עם הפסולת וכורר ואוכל מיד ואפי' בשבת: והא תנינן בורר כדרכו וכו'. בי"ט לב"ה והלכתא כוותייהו: דר"ג היא. הך ברייתא דקתני בי"ט סופג את הארבעים כר"ג דאמר בפ"ב דביצה אף מדיח ושולה כלומר דכך הוא שיטתו שאוסר פיס פ"ג הקטניות בי"ט והפסולת אף מלמעלה ושולה אותן ולא התיר לברור אותן כדרכן: והא תנינן. בתוספתא פ"ב דביצה של בית ר"ג היו שוחקין פלפלין בי"ט ברחיים שלהן א"כ לדידיה מותר לטחון ואסור לבור בתמיה דהא ודאי טחינה חמירת שלא היתרה לגמרי בי"ט וברירה מיהת לברור אוכל לכ"ע שרי: ר' יוסי בשם ר' הילא. קאמר דהאי משום הא ל"ק שלא אתרה טחינה כדרכה בי"ט וכן לא ברירה לדידיה כבדרכה אבל לטחון שלא כדרכה ופי' שינוי ס"ל לר"ג מותר: ומנין שאין בוררין וכו'. דאמאי לא ניתא דכל מלאכה שהיא לאוכל נפש התירה התורה בי"ט: ר' אחא בשם ר"ש בן לקיש כל מלאכה וכו'. כך הוא בביצה שם ור' יוסי הכתוב כאן ט"ס היא דהא ר' יוסי מקשה עלה: כל מלאכה לא יעשה בהם עד ושמרתם את המצות כלו' מדסמכה התורה להאי קרא ושמרתם את המצות לקרא דכל מלאכה לא יעשה בהם ש"מ למידרש דה"ק כל מלאכה שהיא מקודם פד שבא לידי ושמרתם והיינו לישה דתלישה ואילך כעי שתירה אותן מלאכות לא יעשה בהם: ר' יוסי בעי על זה. כלום למדו לתבשיל אלא מכאן. כלומר הרי לא למדו לומר שאינו יוצא כמצה של תבשיל אלא מדכתיב ושמרתם כדאמרי' לקמן בפ' כל שעה כהלכה ד' יטל ולא ידי חובתו ברביכה ת"ל ושמרתם את המצות מצה שצריכה שימור יצאת זו שאינה צריכה שימור דבשבאת מבושלת אינה באה לידי חימוץ והשתא לדידך דדרשת האי ושמרתם ללמד שכל המלאכות שהן קודם תלאכות הלישה שהיא הצריכה שמירה שהן אסורין א"כ מנא לן למידרש לחעוטי מצה מבושלת שאינו יוצא בה דהא איצטריך ושמרתם לדרשא דלך וליכא למימר דתרתי ש"מ ומדכתב לישנא דשמירה דהא ליתא דאי לא הוה כתיב ושמרתם אלא ועשיתם לא הוה ידעינן לאסור כל המלאכות הקודמים דה"א דכל מלאכה הצריכה לעשיית המצות התירה התורה ומלאכו' הקודמים נ"כ בכלל: ר' יוסה לא אמר כן. כלומר לפיכך לא אמר ר' יוסי כהאי דר' אחא אלא כך אמר רבי שמעון בן לקיש מדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם עד ושמרתם את המצות וכלומר מסיפיה דקרא דלהיתירא אתא וסמיך ליה ושמרתם את המצות הוא דדרשינן והשתא שפיר אמרינן דתרתי ש"מ דאפי' הוה כתיבא ועשיתם את המצות הוה ידעינן דהיתירא דאוכל נפש אינה אלא במלאכות שאין נירמים שתהא ראויה לאכילה והיא מלישה ואילך דאי לאו הכי אלא דאמורת שכל מלאכה שהן שייכין לעשייה של אוכל נפש התירה התורה הוי קשיא אמאי שני קרא בדבוריה דכתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ואמאי לא כתיב אשר יעשה לכל נפש דהוה כולא פניינא בלשון עשייה וכדהיה נמי כתיבא אכתרה ועשיתם את המצות דהכל בלשון עשייה אלא מדכתיב אשר יאכל והוה פתיך אכתרה ועשיתם את המצות מתילא היה שמעינן דאיתן מלאכות שהן שייכין להעשיה שתהא ראויה לאכילה אותן הוא שהתירה התורה כדוקא ולאפוקי מלאכות הקודמים והשתא שפיר איכא נמי למידרש מדכתיב ושמרתם ולא כתיב ועשיתם אלא לאפוקי מ"מ מבושלת שאינה צריכה שמירה: תני חזקיה ופליג. כלומר דלהך דרשא דתני חזקיה למעוטי למלאכות הקודמים פליגא לדינא אהא דר"ש בן לקיש בין לר' אחא ובין לר' יוסי דאלו לדידהו מלאכת הברירה נ"כ בכלל לאסור אותה בי"ט כדקאמרי בהדיא ותנין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין וא"כ לא אולא תילתייהו אליבא דב"ה שהתירו להיות בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי וכלבד שלא יעשה כדרך חול בסבלא בנפה ובכברה הלכך פליג חזקיה וקאמר דמהכא נפקא לן מדכתיב אך הוא לבדו הרי אלו תיעוטין. וכך הוא בביצה וכאן חסר בהעתקה תיבת לבדו. כלומר מדכתיב שלש מיעוטין דרשינן שלא לקצור ולא לטחון ולא להרקד בי"ט אבל ברירה לית לן למעוטי אלא בורר כדרכו וכב"ה: המשמר. שנתן שמרים במשמרת לסנן בשבת חייב משום בורר: ר' זעירא. מקשה דנפשיה לא אמר כן אלא מסתברא דלאו משום מרקד הוא שחייב: בקדמיתא. כדאשונה היינו אומרים דיאות אמר ר' זעירא דהמשמר דומה למרקד הוא דמה מרקד קמח מלמעלן וסולת מלמטן. כנ"ל אף המשמר היין אלא מלמטן והשמרים נשארו מלמעלה אבל לא הויינן אמרינן כלום דעל כרחך משמר משום בורר הוא לאה. לפי שמצינו שהותר מכלל ברירה בי"ט וכב"ה דאמרי בורר כדרכו וכו' וכן נמי מצינו שהותר מכלל שמירה בי"ט כדתנן בריש פ' תולין וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת בי"ט ואין טתנין לתלויה בשבת. אבל נותנין לתלויה ביו"ט ולא מלינו שהותר מכלל הרקדה בי"ט להיות מותר לרקד כדרכו דהא אמר ר"ח וכו'

אין

עין משפט נר מצוה

סה
א מיי' פ"ג מיו"ט הל' טז סמ"ג תו"ח סי' תקי ס"ב

סו
ב מיי' פ"ח משבת הל' יא ופ"ג הל' יו

מסורת הש"ס

בילה יד ע"ב

תוספתא בילה פ"ב

ירושלמי מן ו' ש"ב נרין פי' חיל (תולין ב"א) בילה פ"א הלכה י (תולין ב"א) שבת קלח ע"א

גליון הש"ס

א פי' נתוס' ביצה נ פ"א ד"ה נוטל׃

רידב"ז

כזה גופי' דנמי אסור כיון דלא תביב כבורר לאכול ואכל לר"י דהיתירא הוא משום דאוכל מתוך אוכל מותר. ופ"כ איסורא דסיפא הוא דהשיב כמו בבורר במקום אחר לא כבורר אוכל מתוך אוכל אלא מתוך פסולת. ופריך ע"ד דחזקי' אפי' פיגולין מן גו עיגולין וכו' אין כיני ופילו כני גם תנו ככי גם פי' תתי נפ"מ פיגולין תנו פיגולין מן כני גם תנו בני גם מיי כדון כל עמא מודיי להא דאמר ר"א ר"א הו"ל אורחין אפיק קומיהן תורמסין וכו' דאתון מיכל קורנסי' כסוף פי' קונרסי' הוא מין התורמס גופי' והוי כמו רמונים תגו רמונים לבנים מתוך שחורים וקינרסי' מן תורמס הוא כמו רמונים תגו רמונים ונ"ל שיניתו קינרסי' כסוף וכשינע קונרסי' לידו יניחנה על הסוף ולברר תחלה התורמס אחר אלמא דבתנין אחר מותר לברר שחורים מתוך לבנים ולבנים מן שחורין. ולא אסור אלא דווקא בכ' מינין אבל מין אחד שרי א"נ כיון דלר' אימי מותר אוכל מן הפסולת שלו כ"ש דמותר אוכל מתוך אוכל מין אחד. ידו"ק:

ר"ו

שנויי נוסחאות

שנויי נוסחאות (ב"נ) הבין נד"ו הבון. (ב"ד) קיסייא נד"ו קינסייא וגמרי' קינרסיה. לא בכריי"ד ולא. (ש"ם) יוסי גד"ו יוסה. ר' יוסי בשם ר' אילא נכריי"ד אחא יוסה בירי' בון. (פ"נ) ר' יוסי בכריי"ד ר' אחה. (ש"ז) יעשו נד"ו יעשה (כ"ם נמקרא ספות י"ב). (פוס"ו) תני בכריי"ד לא. יוסה נד"ו יוסי. (ב"ע) אף נכריי"ד אבל. (פו"נ) יסא נד"ו יקא.

אין שונין את הקמח לחזור ולהרקיד אף מה שכבר הורקד אבל מרקידין ע"י שינוי לאחורי הנפה ואי תימא דמשמר משום מרקד יהא אסור בי"ט כמי דמרקיד אביר כדרכו ואפי' לחזור ולשנות מה שמרקד: אמר ר' יוסי בר' בון די לא כר' יהודה. כך היא הגי' בבבלי. ומרקידין לאחורי הנפה קאי וכלומר דלא מסתברא כי דלא אתיא אלא כר' יהודה דתני בברייתא בשם ר' יהודה אף מכשירי אוכל נפש התירו וכך הוא שם ומיהא ע"י שינוי דכל מה דאפשר למיעבד בשינוי עבדינן: בעיין דא מילתא מהו. לשנות את הקמח לאחורי הנפה כרבנן. כלומר אבל אליבא דרבנן דר' יהודה דפליגי דלא התירה התורה אלא מלאכת אוכל נפש אבל לא מכשירין שאפשר לעשות מערב י"ט א"כ מיבעיא לן הדא מילתא דאיכא לדידהו אסור לחזור ולשנות ולהרקיד הקמח ואפי' לאחורי הנפה: ההן דשחיק. זה שהוא שוחק מלח או הסף חרס או פלפלין חייב משום טוחן: ההן דחשר. זה שה' מרקיד נירגבסין. והיא מין גרתיקין המוזכר בפ' במה טומנין ובכל הפין את הכלים הין מכלי כסף בגרתיקין ושורין אותו עם מין חול ועפר או המרקד את דמון והחול והעפר חייב בו משום מרקד יקת"ל שאין כאן דרכן של אלו להרקיד אם הרקיד חייב: ההן דגבל. זה שמגבל הנירגבסין שאמרנו או עפר או קילורין או למלוגמא או לסממנין חייב משום לש: הלש. וקאמר דהמקטף את העיסה והעורך אותה כולן משום לש ומשון מלאכה אחת הן: תמן אתה אומר. בפ"ה דמנחות כל המנחות נלושות בפושרין ומשמרין אותן שלא יחמיצו ואם החמיצו שיריה עובר בל"ת ויחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה של כל אחת ואחת בפני עצמה אלמא דלישה ועריכה כשתי מלאכות הן והכא את אומר הכין בתמיה: אלא תמן יש לו לחלוק. כלומר שאני תמן דיש לו מן המקרא ללמד לחלק ומדכתיב לא תעשה חמץ וכתיב לא תאפה חמץ אפייה בכלל היתה ויצאת ללמד על הכלל מה אפייה מעשה יחידית וחייבין עליה בפני עצמה אף כל מעשה יחידי והלכך חייב על כל אחת ואחת אבל לענין שבת חשבינן מלאכות תמן וגלינן: אחת הן ואינו חייב אלא אחת: את חמי. על כמתני' מתמה דקתני האופה בא וראה הרי האופה לא היה במשכן אלא מבשל במתניתין וא"כ מבשל הוא האב והאופה תולדה דמבשל ולא אתי הכין בתמיה. דהתני לא קחשיב האבות לבמבשל אלא בשביל דתנינן בשאר מלאכות שהן מסדר העיסה הזורע והזורע תנינתה להאופה עמהן דסידורא דעיסה נקיט ותאת: ההן דאין. אוין כמי אסין מלשון אסיא כלומר שעושה לרפואה מהנירקדרין והוא מלשון נוהרקי כדמלינו בפ' כל שעה הוה שייף ליה לברתיה בנוהרקי דערלה והן גרגרין אלא ביצתו כל נרכן יומשרין כהן לרפואה: משיח כילום שרי. אם הן כמשיחה מעורבת מלשון עיסה בלוסה מותר: זיפות מוסרין. וכן מדבש הזיפית או משתין הבא ממוכך יקת"ל דכל הני לא מיחזי כרפואה למיגזר משום שחיקת סממנין: המתיך. על האש את האבר חייב משום מבשל: הצולה וכו'. ואם בישל בחמי טבריה מהו: אמר ר' יונה. אני לא שמעתי בשם חזקיה כהדיא לא זו אלא כדאזלית לקיסרין שמעתי מר' זריקא אמר בשם חזקיה דלחזקיה צריכה ומספקא ליה והשתא הוה לאיסור: מאן דאמר אסור. מדכתיב ובשל מבושל מכל מקום ואפי' בחמי טבריה ומ"ד מותר מדכתיב כי אם צלי אש ואם מיותר היה אלא למידרש לך דמה שהיה מבושל על האש ולא צלי היא דאסרה התורה ולאפוקי המבושל בחמי טבריה דלא נקרא בישול: כל אילין שיעורייא שאמרו חכמים כדתנן לקמן אם לאוכלין וכו' וכמיעור וכגוזז נ"ב תם לארוג שיעורי כאורג כמלא רוחב הסיט. ול"נ כפיל יכדרין כפ' האורג ואם לטוות שיעורו כטווה כמלא רחב הסיט כפול דכמו שצריך לו כך הוא בהגוזז את הצמר לכך: גזז סתם מהו. שיעורו: נישמעינה מן הדא. ברייתא אם הוציא דיו אם הוא בקולמוס כלומר בסתם ולא נתכוין להגיה שיעורו כשיעור ואם יש בו כדי לכתוב שתי אותיות חייב ואם נתכוון כשיעור זו כדי להגיה שיעורו כדי להגות בו אות אחת כדין ריעגיה שזה משלים הוא וה"ה בגוזז את הצמר סתם דלטוות הוא שעומד ושיעורו כטווה: תמן תנינן בפ"ג דבכורות ר' יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ וכו' ותולש את השער וכו' ואין כאן משום לא תגוז בכור נאמר: התולש. כיון מן הקדשים פטור דאין בזה משום גיזוז דתלישה כיון לא הוי גזיזה:

*אין שונין את הקמח אבל מרקידין לאחורי הנפה. אין תימר משום מרקד הוא יהא אסור. א"ר יוסה בי רבי בון ודלא כרבי יודה דתני בשם ר' יודה אבל במכשירי אוכל נפש התירו. בעייא דא מילתא מהו לשנות את הקמח לאחורי הנפה כרבנן: והטוחן. ההן דשחק מלח חסף פילפלין חייב משום טוחן. ההן דחשר נורגבסין מוץ חול עפר חייב בו משום מרקד. ההן דגבל נירגבסין עפר קילורין מלוגמא סממנין חייב משום לש. הליש והמקטף והעורך כולהן משום לש. רבי בא בר ממל בעי *תמן אמר חייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה. והכא את אמר הכין. אלא תמן יש לו לחלוק חייב על כל אחת ואחת. ברם הכא אינו חייב אלא אחת. *את חמי אפייה תולדת לבישול ואת אמר הכין. אלא כבין דתנינן סדר עיסה תניניתה עמהן. וההן דאין נירקדרין משיח כילום שרי זיפות שרי מוסרין. רבי אבהו בשם רבי יוסה בר חנינה *המתיך אבר חייב משום מבשל. הצולה והמטגן השולק והמעשן כולהן משום מבשל. *בישל בחמי טבריא מהו. חזקיה אמר אסור רבי יוחנן אמר מותר. אמר רב מנא אזלית לקיסרין ושמעית רבי זריקן בשם חזקיה לחזקיה צריכה ליה *פסח שיתבשל בחמי טבריא מהו. תרין אמורין חד אמר אסור וחרנה אמר מותר. מאן דמר אסור אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים. ומאן דמר מותר כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו. כל אילין שיעוריא אם לאוכלין כגרוגרת. אם לבהמה כמלוא פי גדי. אם לבשל כדי לבשל ביצה קלה. אם לארוג כמלוא רוחב הסיט כפול. אם לטוות כמלוא רוחב סיט כפול: הגוזז את הצמר. גזז סתם מהו. נישמעינה מן הדא. הוציא דיו אם בקולמוס כדי לכתוב שתי אותיות. אם להגיה כדי להגות אות אחת. *תמן תנינן השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מיכן ומיכן ותולש את השיער. ובלבד שלא יזיזנו ממקומו. וכן התולש את השיער לראות

אין שונין את הקמח. כגון שרקדו מאתמול ובא לשנותו בנפה לנפותו אין שונין: אבל מרקדין לאחורי הנפה. דהוי ליה שינוי: אין תימר. ואס"ד דמאמר חייב משום מרקד וכר"ז יהא אסור נמי בי"ט כי היכא דאסרו הרקדה: א"ר יוסי בר' בון ודלא כר"י. הא דאמר אין שונין את הקמח בי"ט דלא כר"י דלר"י אפילו מכשירי או"נ שאפשר לעשותן מעי"ט מותר לעשותן בי"ט כ"ש הרקדה: בעיי דא מילתא. הא מיבעיא לן מהו שיהא מותר לשנות את הקמח אחורי הנפה לרבנן דפליגי ארבי יהודה דעד כאן לא שמעינן מהך ברייתא אלא דהרקדה שריא לאחורי הנפה אבל הא קמיבעיא לן אם מותר לשנות ע"י שינוי כיון שאין בו צורך כל כך: ההן דשחק. האי דכותש מלח: חסף. או כתש חרס או פלפלין: ההן דחשר גורגבסין. האי מאן דמנפה סובין או מוץ של תבואה או חול או עפר לנקותן מן הצרורות שבתוכן חייב משום מרקד: ההן דגבל גורגבסין וכו'. המגבל סובין או עפר או קילורי' סממנין בתוכן לעשות מהן קילורין או מלוגמא והם מתנושה למכה: תמן. גבי מנחות אמרינן בפ' כל המנחות אם עשאן מחמץ חייב על כל מעשה בפני עצמו: והכא את אמר הכין. דכולהון משום לש והעושה אותן בשבת בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת: אלא תמן יש לו לחלוק. דאפייה יצאה מן הכלל שהרי כבר נאמר לא תעשה חמץ ולמה כתיב תו לא תאפה חמץ אלא ללמד כל שהיא מיוחדת מעשה יחידי חייבין עליה בפני עצמה אף אני אביא לישתה ועריכתה חייבין על כל אחת ואחת: ופריך את חמי אפייה תולדה דבישול היא ולמה תנא האופה באבות מלאכות ולא תנא המבשל: אלא בשביל שהתחיל התנא בסדר העיסה איך הוא עושה שיהיה לו עיסה זורע התחלה וכו' תני נמי אפייה במקום בישול: ה"ג ניר קרדין. והוא סיד מהר קרדניתא המנוא' אותו במים: שרי זיפות. מנוחה הזפת: חייב משום מבשל. שכל דבר המתיך *ונגמר ע"י מים מבשל הוא: לחזקיה. דאוסר בשבת ש"מ דס"ל בישול הוא אע"ג דלאו תולדה אש הוא מיבעיא להו לענין פסח שנתבשל בחמי טבריא מהו מי הוי כמבושל ואפי' גלאו אח"כ אסור או דלמא לא הוה כמבושל ואם צלאו אח"כ שרי: תרין אמוראין. פליגי בה: ובשל מבושל במים. מכל מקום כל שנתבשל במים ולא קפיד קרא אבישול הבא מתולדת אש דוקא: כי אם צלי אש. משמע דבישול נמי דוקא הבא מאש אסור הלכך אם בישלו בחמי טבריא ואח"כ צלאו מותר: כל אילין שיעורייא. כל השיעורים של אבות מלאכות: אם לאוכלין. נעשית המלאכה בדבר הראוי לאכילה לאדם שיעורו בגרוגרת: ה"ג אם לארוג כמלוא רוחב הסיט אם לטוות וכו': גזז סתם. ולא אמר אם לטוות אם לארוג מהו כמה יגוז ויהא נ"ב עליו: נשמעינה מן הדא. כמו את שמע: אם בקולמוס. סתם כדי לכתוב שתי אותיות: אם להגיה. אמר בפירוש שטעון להגיה די אם יש בה דיו כדי להגיה אות אחת חייב וריסא על כרכך בסתם איירי דאי במפרש הוה ליה למתני אם לכתוב אלא ודאי דבסתמא אזלינן לקולא: תמן תנינן. במסכת בכורות פרק ג': עושה מקום לקופיץ. מפנה השיער מכאן ומכאן למקום שחיטת הסכין: ותולש את השיע'. לכאן ולכאן למקום יתוך הסכין משום חלדה ולא אמרינן דהוה כגוזז את הבכור: ובלבד שלא יזיזנו ממקומו. שלא יאמרו גזיזה עביד בקדשים אלא יניחנו מעורב עם השאר מכאן ומכאן:

שנויי נוסחאות (ב"ד) אבל בכי"ר אף. (ב"ו) נורגבסין כד"ו גירגבסין ובפרי"ר גיר גפסין. ובר"ח גירגבסין גש"ר ניר גבסין (ב"ע) קילורין בסרי"ר קרלין. (ב"א) המן אבר כד"ו המן את אבר. (ב"ס) דאין כד"ו דאוין. (ב"ו) נירקדרין כד"ו נירקרדין כילום [illegible] שיתבשל כד"ו שנתבשל. (ב"ל) ביצה ק"ה אם לארוג בסרי"ר ביצה קלה... לתבל ביצה... אם לארוג.

עמודי ירושלים תנינא

ההן דיחשר נורגבסין ט'. רוקח סימן ס"ד האי תאן דחשר ניר חול עפר חייב. אמר ריב"ל ודלא כר' יהודה. גא נישב קמ' ר' יונה ור"ש פל דעת נ"ז דמשמר משום מרקד משום מרקד. וא"כ אמאי אותר ביו"ט הא מרקד [illegible] [illegible]

[illegible]

לראות מקום מום. רבי אילא בשם רבי שמעון בן לקיש התולש מן הקדשים [א] פטור. אמר ר' יעקב בר אחא ריש לקיש כדעתיה דאיתפלגון. התולש בקדשים רבי יוחנן אמר חייב. ר' שמעון בן לקיש אמר פטור. רבי ירמיה בעי מחלפה שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש דאיתפלגון. *התולש כנף בעוף המורטה והקוטמה חייב משום שלש. א"ר יוסי בי ר' בון ולא פליגין. התולש חייב [ב] משום גוזז. [ג] המורטה חייב משום מוחק. הקוטמה חייב משום מכה בפטיש. ולא דמייא *עוף שאין גיזה. תלישת' היא ניזתה. כרם דבא אינו חייב עד שיגזז. תדע לך שהוא כן. דתני [ד] תלש מן המיתה חייב [ה]תלישתה זו היא ניזתה: [ו] המלבנו. ההין דמנפר עאל טני נחבלין אליקה. הדא איתתא [ז]דשרקא אפה דשרקא מעולה. ההן חייטא דיהב חוטא נו פומיה. רב כהן בשם רבנן דקיסרין המיינטון חייב משום מלבן: [ח] המנפטו. ההן דנפים סיב הוצין נומא חייב משום מנפס: [ט] הצובעו. מה צביעה היתה במשכן שהיו משרבטין בבהמה בעורות אלים מאדמים. א"ר יוסה הדא אמר [י]*העושה חבורה [כ] ונצרר בה דם חייב. המאדם [ל]אודם בשפה חייב. המוציא דם חייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום. הצר צורה הראשון חייב משום כותב והשני חייב משום צובע. חיסר בה אבר ובא אחר וגמרה חייב [מ] *משום מכה בפטיש. [נ] *והסוחט והמכבם מלאכה אחת היא. תני רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר הצבעים שבירושלים היו עושין סחיטה מלאכה בפני עצמה. על דעתיה דר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מ' מלאכות אינון. וניתני. לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עלמא מודיי בהן. ההן דעביד חבלין ההן דעביד מטזור חייב משום טווה. ההן דעבד קונטרן נפן ומחצלן חייב משום מיסך. הדא איתתא כד משתייה בקוביה משום מיסכת. כד יהבה קדמה משום עושה בתין. כד מקימה לון משום בונה. כד מחייא משום אורגת. כד מקטעא בנימייא משום מחתכת. כד גמרה מלאכתה משום מכה בפטיש. ההן דעבד קופין כד צפר משום מיסך. כד מחייט משום תופר. כף משום בונה. כד מקטע משום מחתך. גמר מלאכתו משום מכה בפטיש.
ההן

קרבן העדה

לראות מקום מום. להראותו לחכם אם מום קבוע או מום שעבר הוא מניחו מכאן ומכאן: ה"ג ר"א בשם רשב"ל התולש בשבת פטור. כיון דאין דרך לתלוש צמר אלא לגזוז וה"ל תלישה כלאחר יד ופטור: ה"ג מחלפא שיטתיה דרשב"ל דתנא התולש וכו' חייב משום שלש ואמר רשב"ל התולש חייב משום וכו' משום מכה בפטיש אר"י בר' בון ולא פליגין דלא דמיא שוף שאין לו גזיזה וכו' וכ"ה בבבלי וה"פ קשיא דרשב"ל אדרשב"ל דהכא פטר בשבת (ובקדשים) וכאן אומר שהתולש חייב משום גוזז ומשני ר"י בר בון דלא דמיין: המורטה. לגד זנבו שהוא קשה מורט שערו מכאן ומכאן ומשליך הקשה ונותן השער בכר וכסת: והקוטמה. לאחר שתלשו חותך ראשו שהוא דק וראוי להניחו בכר וכסת: התולש את הכנף. שתולש טלה גדולה מן הכנף של עוף: עוף שאין לו גיזה. שאין דרכו לגזוז בכלי והלכך כשתולש הנוצות ביד הייט גזיזתו וחייב: תלש. מן בהמה שמתה חייב למה שתלישתה היא גזיזתה כ"ה בשוף משא"כ בבהמה בחייתה: ההן דמנפר. האי דמעשן בגפרית על בגדים ומבלין הבאין ממדינת אליקה חייב משום מלבן כדמסיק: הדא איתתא. האי איתת' דמעברת סרק על פניה כדי ללבן בשרה: דשרקא מעולא. דמעברת סרק על המטווה שלה כדי ללבנו חייבת משום מלבן: ההן חייטא. האי חייט שטחן החוט בפיו כדי ללבנו כדרך שהחייטים עושים חייב משום מלבן: המייגטין. אותן ששפין המייטות והם הכתונת: ההן דנפס סיב וכו'. האי מאן דמנפץ סיב הגדול סביבות הדקל או הוצין או גמי והוא מין עשב ארוך חייב משום מנפץ: שהיו משרבטין בבהמה. שהיו מכין את הבהמה בשרביט כי היכא דליתאדם העור כשיפשיטו אותה: ונצרר בה דם חייב. משום צובע: המאדים אודם בשפה. פי' אפילו בשפה שהיא אדומה אלא שמוסיף בה אדמימות חייב משום צובע: חייב משום נטילת נשמה. שבאותו מקום כי הדם הוא הנפש: הראשון. שעושה הציור באבר או בדיו חייב משום כותב: והשני. המעביר הצבע עליו חייב משום צובע: חיסר. הראשון בהצורה אבר ובא השני וגמרה: חייב משום מכה בפטיש. דכל גמר מלאכה חייבין בה משום מכה בפטיש: היו עושין סחיטה מלאכה בפני עצמה. מי שסוחט לא היה מכבס שתחלה מכבסין הבגדים במים וסוחטין אותו ואח"כ צובעין אותו ועשו לסחיטה ענין בפני עצמה שלא ה"ל תולדה דמלבן ונחשבת לאב מלאכה בפני עצמה: וניתני. לר"י בנו של ריב"ב מ' מלאכות: ומשני לא אתינן מיתני. לא אתא התנא למתני במתני' אלא מלאכות שהכל מודים בהו אבל בפלוגתא לא קמיירי: ההן דעביד חבלין. האי מאן שעושה חבלי' או ששזה אזור חייב משום טווה: קונטרין. כמין סק העשוי מקנים: נפן. היינו נפה: מחצלן. מחצלת: כד מישתייה בקוביה. כשמשימה השתי בתוך הנקבים: כד יהבה קדמה. כשנותנת החוטי' בנקבי' שלפניה חייבת משום עושה בתי נירין: ה"ג משום עושה בתין: כד מקימה. כשזוקפת האורג חייבת משום בונה: כד מחייא. כשהיא מתחלת לארוג מעשה הורג מתרגמינן עובד מחי: כד מקטעת בנימייא. כשחותכים בנימין היוצאין: קופין. קופות מוקגים וסיב: כד צפר. כשמתחיל לעשות גדיל סביב הקופה בשוליה: טף. כשף הסביבו' לגדרין חייב משום בונה:

פני משה

ר"ש בן לקיש כדעתיה. דאשכחן דפליג בהדיא עם ר' יוחנן בהא: מחלפה שיטתיה דר"ש בן לקיש. בהא דאיתפלגין דהכא אמר התולש לאו כגוזז הוא והא קאמר התולש כנף בעוף והמורטה לאחר שתלשה מורט את הראשון הדק הדק וקוטמו לגשר מכאן ומכאן כדי להשים בכר וכסת חייב משום שלש כדמפרש לקמיה אלמא תולש כגוזז הוא: ולא פליגין. לשניה דר"ש בן לקיש אהדדי דהכא התולש חייב משום גוזז והמורט חייב משום ממחק והקוטמה שהוא גמר מלאכה משום מכה בפטיש דלא דמיא לבהמה דעוף שאין לו גיזה אחרת תלישתה היא גזיזתה ברם הכא בלאו קדשים על שיגזז כדרך הגיזה: תדע לך שהוא כן. דבמקום שאין מדרך לגזוז תלישה הויא כגיזה כדתני תלש מן המתה בקדשים חייב משום דתלישתה היא גזיזתה: המלבנו: ההן דמנפר. זה שהוא מנפר בגפרית בכלל המלבן הוא: עאל מנין נחבלין. כלומר שנכנס ג"כ כמנין שמנו והבלין ועל שם מקומן נקרא כלאשכבן נארגלאי מתני: אליקה. זה אחד מן מה שהכניסו במנין המלבן אם הוא מנפר את האליקה שתהא נוחה להדליק והגיפור שלה הוא כמלבן: אליקה. מלבן ראיתו את האש באליתות כמסכת תמיד: הדא איתתא דשרקא אפה. וכן האשה זו כשהיא סורקת פניה בכחול וכאילו דבר ה"ז משום מלבן. או דשרקא מעולה שלה מן שטווה בו. בידיה סוו תרגומו בידהא מעולא וכן הדין חייטא דיהיב חוטא נו פומיה מלבן את החוט כרוק שבפיו כולהו חייבין משום מלבן: המנפטו. ההן דנפיץ סיב של דקל או הוצין או גמי ומתלקו חייב משום מנפץ: הצובעו ומפרש מה צביעה היתה במשכן שהיו משרבטין בבהמה בשרביט הלטושה להכירה לוי שהוסרבה לקרבן או כדרך שעשו להוצא עשירי כדתנן בפ"ס דבכורות והוצא עשירי סוקרו בסיקרא וכן היו צובעין בעורות אילים מאדמים: הדא אמרה. מדקאמר דכל סימן מראה נקרא צובע ש"מ העושה חבורה ונצרר בה דם חייב משום צובע שניכר האודם וכן המאדם בצבע אדום ועושה אודם אפילו בשפה אחת לסימן ה"ז צובע: המוציא דם. אוידי דאיירי בחבורה קאמר נמי דאם הוציא הדם חייב עוד על הדם. משום נטילת נשמה שבאותו מקום שהכל בו בכל דם ידם כשנטלו ה"ז כנטילת נשמה: הצר צורה. ודרך הוא שאחד מסמן הצורה כאבר או באיזה דבר ואח"כ נותן בהסימן הצבע שהוא רוצה הרי הראשון שעשה הסימן חייב משום כותב והשני הוא שחייב משום צובע דבצביעה זו אין הסימן של הראשון ניכר ולפיכך לא שייך אצלו אלא משום כותב. ולכך הוא דנקים לה כשני בני אדם דבכה"ג משכחת לה תרתי חיובי ולא כאחד: חיסר בה אבר א' בצורה ובא אחר וגמרה חייב השני משום מכה בפטיש: והסוחט והמכבם מלאכה אחת היא. ולא עשה אותן כאחת אינו חייב אלא אחת: תני. בתוספתא פרק ששירי: הצבעים שבירושלים היו עושין סחיטה מלאכה בפני עצמה. שלאחר שכיבסו כדי ללבנו סוחטו וחבטו כשהיו להסחיטה כמ"ע: על דעתיה דר' ישמעאל. משכחת לה לארבעים מלאכות וקשיא דניתני נמי במתניתין להסוחט שאינו בכלל המלבן שהוא מכבס ולדידיה סוחט לא הוי בכלל. ומשני לא אתינן מיהני במתני' אלא מילין דכ"ע מודים בהון ולאפוקי סוחט דלא אתיא אלא כהאי דר' ישמעאל. ההן. זה שעושה חבלים וכן זה שעושה מזור והוא מיזרן המיוכר בפ"ע דכלים מיזרן היוצא מן המטה שהוא כמין אזור של ארוג שכורכין אותו סביב המטה כדי לחבר הפרקים חייב משום מיסך כלומר אע"פ שעדיין לא ארג אותם אלא סידרן ומתחן כדי לארוג וזהו המיסך: הין דעביד קונטרן. כברות וקפות ומחצלות חייב משום מיסך. מיד כשמסדר ומיתח אותן כדי לארגן: הדא איתתא. אשה זו כשהיא מתחלת לסדר חוטי השתי כדי לעשות קוביא והיא קובה של אריגה שאנשים יושבין ואורגין חייבת משום מסכת את השתי. וכשהיא נותנת קדמה והיא כמין קנה שעושה סביב לחוטין חייבת משום עושה בתים. וכשהיא מעמדת אותן משום בונה. וכשהיא מתחלת התיכות משום אורגת וכשהיא קוצצת הניחין היוצאין כדי להשוותן משום מחתכת וכשגומרת הכל חייבת עוד משום מכה בפטיש ומשכחת לה בה תשלות: ההן דעביד קופין. זה שעושה קופות: כשמצפיר. שמתחיל לסדר הגדירי דקל והסיב ששושין מהן הקופות חייב משום מיסך וכשתחייט ומחבר החתיכות משום תופר. כף כשכופף אותן משום בונה וכשקוצץ הראשון היוצאין משום מחתך וכשגומר מלאכתו חייב עוד משום מכה בפטיש ויש כאן ממש הפות:
ההן

מסורת הש"ס

נדה עד פ"ב

נטרות כפ"א

פי' חולין פ"ב

פי' שבת פה ע"ב (תוספ' פי"א)

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"ח מהל' שבת הל' ו

נח ב מיי' פ"ט מהל' שבת הל' ז

נט ג מיי' שם פ"ח הל' ו

ס ד מיי' שם פ"ט הל' ז

סא ה מיי' שם הלכה ו

סב ו מיי' שם הלכה יג

סג ז מיי' שם הלכה יג

סד ח מיי' שם פ"ט הל' ט

סה ט מיי' שם פ"ט הל' טו

סו י מיי' שם פ"ט הלכה יח

גליון הש"ס

[א] עיין ברמב"ם פ"ב מהל' מעילה ובתוי"ט ומנחת כהן שבת דף פד ע"ב וגליון פכ"ג ופי' דכולה:

[ב] עי' ק"פ ופי' בבבלי דף ע"ח:

[ג] עי' ב"ק וכבר הקשיתי בתירוץ ובר"ה בתוך רפ"ד:

[ד] עי' ב"ק ופי' במג"א סי' שך ס"ק כה:

נוסח ניכחאות (ס"א) שאין גיזה גד"ו שאין לו גיזה. (ס"א) עאל מני גד"ו עאל כנין וגמריי"ר עא למנין. (ספ"ח) נחבלין אליקה גמרי"ר חבלין אל יקה. (ס"ס) הוצין גומא בבריי"ת: הוצין נומי. (ס"ם) ומחצלן גד"ו מחצלן. (ס"ח) מחיים גמרי"ר מסרים

חדושי הרד"ל

ארן דמנפר אא למני. פי' מייבש ומלבן עץ בגפרית בכדי לעשות ממש כלים. וחבלין לקופה. כצ"ל:

עטורי ירושלים הגינא

הרא איתתא דשרקא אפה דשרקא מעולה. נ"ב ברוקה סמן ס"ח הגירסא סלא איתתא השרקא הפילא חייבת משום ליטש:

טוב ירושלים

[illegible]

החן דעביד מילין ערסיין לאורך משום מסיך לרוחב משום אורג. קנקלטין משום עושה בתים. כד מקטע משום מחתך. גמר מלאכתו משום מכה בפטיש. שני נירין בחף אחד ושני חפין בניר אחד: האורג שני חוטין והפוצע שני חוטין הקושר והמתיר: מה קשירה היתה במשכן שהיו קושרין את המיתרים. ולא לשעה היתה. אמר ר' יסה מכיון שהיו חונין ונוסעין על פי הדיבור כמי שהוא לעולם. א"ר יוסה מכיון שהבטיחן הקדוש ברוך הוא שהוא מכניסן לארץ כמי שהיא לשעה. א"ר פנחס מתופרי יריעות למדו. נפסק היה קושרו חזר ונפסק לעשותן קשרים קשרים אי אפשר. אלא חוזר ומתיר את הראשון. אמר חזקיה ההן חייטא אומנא מבלע תרין ראשיה. והיידא אמרה דא דא"ר יוסי בי רבי חנינא מאורגי יריעות למדו מה טעמא אורך היריעה האחת כדי שתהא כולה אחת. נפסק היה קושרו. מכיון שהיה מגיע לארוג הוי שרי ליה ומעל לה. ר' תנחומא בשם רב הונא אפי' ערב שבה לא היה בו לא קשר ולא תיימת. תני ר' הושעי' חוסל של תמרים ופטילייא של תמרים קורע ומתיר. ובלבד שלא יקשור. ואין זו התרה נעשה כשובר את החבית לוכל ממנה גרוגרת. אזנים של דוסיקיא קושר ומתיר נעשה כפותח וכנועל בשבת. ר' חנינא אמר עד יחות כל סיטרה. אמר רבי ינאי אמרו לו לרבי חנינא צא וקרא. והא תנינן עשה שני ראשיה לצד אחד מעתה עד יסוק ויחות ייסוק. והתנינן רבי יהודה אומר עד שישלש מעתה עד יחות ייסוק ויחית אלא הכן והכן.

קרבן העדה

מילין ערסיין. מין עץ ששמו מילין עושה מטות: קנקלטון. הוא כחדרים קטנים כמו קנקלון: בחף אחד. פי' היתידות היוצאין מעץ שקושרין בו האיר קרוי חף וקאמר דשני נירין בחף אחד או שני חפין בניר אחד עון שכפל הניר חייב: ומשני שהיו קושרין את המיתרים. של הקלעים: ופריך ולא לשעה היתה. הקשי' הלא שהרי כשנסעו התירו את הקשרים וה"ל קשר שאינו של קיימא שאין חייבין עליו: כמו שהוא לעולם. שהרי לא ידעו אימתי יסעו: מכיון שהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ. ידעו שלא יהיו הקשרים לעולם וכיון שכן אינו קשר של קיימא וקשיא מאי קשירה היתה במשכן: מתופרי יריעות למדו. מלאכת הקושר והמתיר: לעשותן קשרים קשרים. תרי קטרי בהדי הדדי אי אפשר שמגונה הוא אלא לאחר אריגתו מתיר הראשון ומניח השני: ההן חייטא אומנא. חייט שהוא אומן אינו מניח לגדי הקשירה של החוט שיהא נראה מבחוץ אלא מבליע שני ראשיו בתוך התפירה: והידא אמרה דא. אהאי דקאמר חזקיה דבר זה שהחייט האומן מבליע אותן: מאורג היריעות למדו. וקשיא א"כ היה מגונה שהרי חוטין היו כפול ששה לכך קאמר שהיו מבליעין הגרדים: אורך היריעה האחת. שתהא נארגת באחת ולא שיארגו חתיכות חתיכות ואח"כ [illegible] ולא יהיו החוטין ארוכים כל כך והיו צריכין לקשור: הוה שרי ליה. פתח אותו ומעייל את הגרדים לתוכו: אפי' ערב. שביריעות לא היה בהן קשר ולא שום חיבור וכ"ש בשתי שניכר יותר: חותל של תמרים. כלי העשוי מכפות תמרים ועושין כמין סלים ונותנין לתוכו תמרים רעים להתבשל: ופטילייא. היא קופה: קורע ומתיר. הכיסוי בשבת אם היא קשור בחבל: ובלבד שלא יקשור. הכיסוי על גבי החותל: ואין זו התרה. מה שמתיר החותל שנעשה כשובר החבית לאכול ממנה גרוגרת דמתיר לקמן במתניתין: דוסיקיא. שני שקים מתחברין זה לזה ויש לו שני אזנים שפותחין בהן: עד יחות כל סטרא. אמתניתין קאי שהתופר אינו חייב עד שיחות כל החוט תוך לנקב התפירה. ל"א לענין כלאים קאמר דאינו חיבור עד שירד כל הצד של הבגד דאל"כ שלא יחבר כל הצד של הבגד יחזור ויתפרק: צא וקרא. שר"א היה קורא א"ל שילך ויקרא כלומר שלא יעסוק אלא במקרא ולא בגמרא: והא תנינן. סוף מסכת כלאים: עשה שני ראשיה לצד אחד. כגון שהעביר המחט פעם אחת ולא העביר כל החוט והעביר המחט פעם שנית וגוללו שני ראשיה לצד אחד חייב משום תופר בשבת: ה"ג מעתה עד שיחות ויסוק. וה"פ לפ"ז אינו חייב משום תופר אלא א"כ הוציא כל המחט פעם אחת כולו לפנים וחזר והעלה המחט והוציאה כולה לחוץ וללשון בתרא ה"פ מעתה נאמר עד שיעלה מלמט' עד לראש הבגד: והתנינן רבי יהודה אומר וכו'. כלומר ותו הא תנינן בסיפא דמתניתין דכלאים רבי יהודה אומר עד שישלש נאמר שיעביר החוט כולו שלשה פעמים לפנים ולחוץ ולפנים וזה ודאי אין הודעת מסכמת: אלא הכן והכן. בין כך ובין כך הוה חיבור:

תוט

פני משה

כהן דעביד מלן ערסון. כצ"ל. זה העושה סלים ומטות ודרכו הוא לסרגן כאורך וברוחב ועושין בהן כמין חורין חורין והן הן כבתים וכשמסדר את החבלים או הדבר שמסרג בו לאורך ה"ז מיסך וכשחוזר ונותן על גביהן לרוחב הרי כאן אורג וכשעושה הקנקליטין זהן האורים ה"ז משום עושה בתים הוא האמור בתבות מלאכות העושה שתי בתי נירין כדפרישית במתני' וכשמקטע הראשון היוצאין ה"ז מחתך וכשגומרה מלאכתו יש עוד משום מכה בפטיש והרי כאן חמש מלאכות: שתי נירין בחף אחד. לפרש העושה שתי בתי נירין דמתני' קאי שעושה שני נירין והן כחוטין או מכלי הסירוג ומסרגן להיות ביבן חף אחד ואח הבית וסולו שביניהן מלשון חפי סותחיה כמו שיש בין שני התפתח כחלל שביניהן או שעשה שני חפין בניר אחד חייב משום שני בתי נירין: האורג וכו'. מה קשירה היתה במשכן שהיו קושרין את המיתרים. ליתידות האהלים בשעה שהיו חונין. ופריך ולא לפי שעה היתה שכנסעו היו מתירין אותן והאיך למדין מדבר שאינו אלא לפי שעה: א"ר יוסה וכו'. כלומר דר' יוסי מתמה על הא דקאמר שלשעה היתה בשביל שהיו חונין ונוסעין והלא מכיון שהיו חונין ונוסעין על פי הדיבור כמי שהיא לשעה קרית לה בתמיה: א"ר יוסי וכו'. כלומר אלא א"ר יוסי דלפיכך שייך שפיר לומר שלשעה היתה שמכיון שהבטיחן הקב"ה בהיות הכניסן לארץ מיד אלמלא לא חטאו במרגלים הרי זו התנייה כמי שהיא לשעה ומשה הדרא קושיא לדוכתה וכי למידין מדבר שלא היה אלא לפי שעה בשעת המשייה ולקמן גרים מכיון שהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ כמי שהיא לפילס. ומיהו נ' דהלא נראית הייא כדמיכח מדלקמן והכי גרים נמי כרים פרק ואלו קשרים: א"ר פנחס. לא מן המיתרים למדו אלא מתופרי היריעות הוא שלמדו נפסק היה קושרו כלומר כשלא נפסק החוט אלא פעם אחד לא הוה מוכחת כזה אלא היה קושרו אלא כשחזר ונפסק ולעשות קשרים קשרים אי אפשר שאין זה דרך כבוד שיהא נראה כהתפירה קשרים קשרים והיו צריכין לחזור ולהתיר את הקשר הראשון ולהסיר החוט וליקח אחר והרי היה שם קושר ומתיר: אמר חזקיה. הא נמי ליתא שלא היו צריכין לקשור כלל שהרי ההן חייטא אומנא מבליע תרין ראשיה כשנפסק החוט שתופר בו אינו קושר לו החוט האחר שלא תהא נראית הקשירה אלא שמניחו כך ונוטל חוט אחר לתופר ומבליע שני ראשי החוט של זה ושל זה בהתפירה שמתחיל לחזור ולתפור כמעט קודם מקום פסיקת החוט ונמצא שמובלעין שני הראשין ואין צריך לקשרן יחד וא"כ מסתמא עושי מלאכה שבמשכן היו יודעין לעשות כן: והיידא אמרה. והשתא מאיזה היא שלמדו קושר ומתיר שהיה במשכן: דא. וזה היא שלמדו כהאי דאמר ר' יוסי ב"ח מאורגי יריעות למדו שלא היה אפשר להן בלא קשירה והתרה ומה טעם דכתיב אורך היריעה האחת ומכאן שהיו צריכין לארגה כדי שתהא כולה כאחת ולא לחבר חתיכות חתיכות עד שתתמלא ארכה וא"כ כשארגו אותה וא"א בלי שיפסוק חוטי האריגה וכשנפסק היה קושרו בתחלה עם חוט אחר כדי שיוכל לאחוז בידו ולהכניסו בבתי האריגה ולא שהיה מניחו להקשר שא"כ היו נראין קשרים ביריעה אלא מכיון שהיה מגיע לארוג במקום שנפסק החוט הראשון והקשר שלו היה מתירו להקשר ומעייל לה לראשי החוטין באריגה ומבליען והרי זה קושר ומתיר ולא היה נראה שום קשר ביריעה וכן אמר ר' תנחומא בשם רב הונא שאפי' חוט הערב שבה ומדרך לקשור על השתי כשמתחיל להרכיבן זה בזה ואעפ"כ היו מתלמדין שלא יהיה בו לא שום קשר ולא תיומת וזהו כשאין שני חוטין זה על זה ונראית כתיומת בתוך האריגה וכן היו מקפידין שלא יהא בהן מזה כלל ומכוונין שתהא נראית הכל חלק ויפה: תני ר' הושעי' וכו'. מייתי לה לעיל ריש פ' במה אשה: פטיליא. סל: ואין זו התרה. וכי לא מיחייב משום מתיר. ומשני נעשה כשובר את החבית וכו' דמותר כדתנן לקמן פ' חבית שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרת: אזנים של דיסקיא. שק של עור ויש לו אזנים שמשימין הרצועות בהן לקשרו מותר לקשור ולהתיר שאין זה אלא כפותח ונועל הדלת בשבת: ר' חנינא אמר עד יחות כל סיטרה. גרסי' להא לעיל בסוף כלאים והתם קאי והגב דהא דלקמן מייתי לה הכא דתנינן שם התוכף תכיפה אחת אינה חיבור ואין בה משום כלאים והשומטה בשבת פטור עשה שני ראשיה לצד אחד חיבור ויש בה משום כלאים והשומטה בשבת חייב ר' יהודה אומר עד שישלש. ומפרש ר' חנינא דהאי תכיפה שאינו עד שירד המחט עם החוט כל צד הבגד מעבר לעבר דבכה"ג הוא דמקרי תכיפה אמר ר' ינאי אמרו ליה לר' חנינא צא וקרא מאתך בהאן דלאו מילתא היא דהא תנינן עשה שני ראשיה לצד אחד שהעביר החוט לאותו צד שתחב בו ונמצא שאני ראשיה בצד אחד אפי' בתכיפה אחת הוי חיבור ומשמע דבעינן עד יחות ויסוק. הכי גרים בכלאים ותו לא וכאן ס"ס הוא והגב סיעפא דלקמן גוזקה. וכלומר לדידך היה צריך שיוריד החוט דרך כל הבגד ויחזור ויעלה כמו כן ואנן תנינן דלא קפיד התנא אלא שיהו שני ראשי החוט מצד אחד ואפי' תחב המחט עם החוט בתוך אמצע הבגד ולא העבירו לצד האחר אם חזר והעביר החוט לאותו צד שתחב בו הרי שני ראשיה כצד אחד והוי חיבור: והתנינן. ועוד דמדברי ר' יהודה נמי קשיא לדברי ר' חנינא דקתני עד שישלש ולר' חנינא עד יחות דרך כל הבגד לעבר האחר ויסוק כמו כן ויחזור ויחות בתמיה דלהא ודאי לא קפיד ר' יהודה דלא קאמר אלא עד שישלש שיכניס החוט בתוך הבגד ויוציא ויחזור ויכניס ג' פעמים ואי איתא דצריך דרך כל הבגד הוו להו למיתני בהדיא כן: אלא הכין והכין. אלא ע"כ דליתא שאינו צריך אלא שיעשה לכך ולכך וכלומר שאפי' תחב באמצע תוך הבגד וחזר והעבירו לצד שתחב בו סגי בכך שהרי שני ראשיה בצד אחד הן:

חוט

שנויי נוסחאות (ג"ז) מילין ערסיין נד"ו מלין ערסון ובפרי"ר מלין לאורך משם מיסך לרוחב משם א"נ כף משם יפ' כר וגו' מלאכתו משום מכה בפטיש ההן דעבד ערסיין. (ש"ו) קנקלטין נד"ו קנקלמון. (ב"ח) יסה נד"ו יוסה. (ב"ט) לעולם נד"ו לשעה. יוסה נד"ו יוסי. (ש"ח) לשעה גזר"ר לעולם. (פו"ס) ומעל נפרי"ר ומעיל. (ש"כ) הונא נד"ו חונא. (בכ"א) חוסל נד"ו חותל. (בוכ"ד) דוסיקא נד"ו דיסיקיא. (בוכ"ם) ייסוק נד"ו ויסוק; (ב"ו) ייסוק ויחית נד"ו ויסוק ויחות.

בכר לאורן

מבין ססיו תמן וכו' נגלי פירוכין דף כ"ס וירושלמי פרק סטנס ופרק אלו שהיו קושרין את המיתרים. נ"ב ברוקח סימן ע"ד מגירסא שהן קושרין ומתירין קשרים.

עמודי ירושלים תנינא

ועי"ס סוס ונ"ל קושרין המתרין.

טוב ירושלים

ההין דעבד מילין ערסיין. ... א"ר יוסה מכיון שהבטיחן סהנ"ם כו'. נ"נ ... ונמירוכן כן:

מערכת הערוך חוסל של תמרים כו' בערוך (פ' פטילא) חותל של תמרות ופטיליא של גרוגרות ... פטיליא פי' סופה:

חוט שהשחילו במחט. פי' חוט שהשחילו במחט אפי' קשרו מכאן ומכאן מפני גדדיו ואינו יכול להוציאו מן המחט אלא א"כ יקרענו אפ"ה אינו חיבור למחט לענין טומאה: התפרו חיבור לבגד. אם נטמא זה גם השני טמא וכן לענין כלאים דהא אי אפשר להוציאו שמלד אחד הקשרים של החוט ומלד השני המחט: ואינו חיבור להמחט. שהחוט בתוכו לפי שסופו ליטלו ממנו שלא יניחנו כך: בקשור מיכן ומיכן. הא דאמרי' עשה שני ראשיו לגד אחד ה"ז חיבור דוקא כשקשור החוט משני קצותיו הא לאו הכי לא הוי חיבור מפני שהוא מתפרק אח"כ: מיליהון דרבנן. הא דאמר"י בשם רב בסמוך פליג אהא דר"י ור"י: המתחת לדדיו בשבת. אם נתפרקו תופי התפירה והוא מותח בקצותיו כדי להדקם חייב משום תופר: נאמר משום תופר ומשום קושר. כלומר ואס"ד דלא הוי תפירה עד שיקשור א"כ ליחייב נמי משום קושר אלא ודאי דלא בעינן קשירה רק כשמהדק התפירות חייב אע"ג דסופו להתפרק הואיל מיהא לא נתפרק: ה"ג קריעה בבגדים וחתיכה בעורות. וה"פ הא דקתני במתני' באבות מלאכות הקורע והמחתכו אע"ג שניהם ענין אחד לכך קאמר דקורע שייך בבגדים וחתיכה בעורות: קריעה בבגדים באמצע. כשהוא באמצע הבגד והחתיכה שהוא בעורות מן הצד: ואית דמחלפין דקריעה. דמתני' איירי בעורות וחתיכה בבגדים: באילין רכיכיא. בהנך עורות הרכים: באילין לבדייא. באותן בגדים העשויים מלבד שהן קשים: הפוצעו. דוחקו בידיו שילא דמו: היידא. איזו היא האחת שחייב עליה: ולית ליה צידה. דאינו חייב משום צידה ואינה בכלל אבות מלאכות שלא היתה צידה במשכן כלל דחלזון לתכלת ודאי לא היה במדבר שחלזון לא נמלא אלא בח"י ובחלקו של זבולן ותכלת היה להן לישראל ממצרים ובבהמות דהיינו באילים שהיו צריכין לעורות לא שייך צידה אלא דבתחשים איכא למימר הואיל צידה: ואתיא כההיא דאר"א וכו'. מין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה וכו' א"כ בה ודאי לא שייך צידה כיון דלא נבראת אלא למשה לבדו ובאתה אליו מאליה לית ליה צידה. ל"א ולית לה צידה משום צידה אינו חייב ואתיא כהאי דאר"א וכו' כלומר הא דאמרת דליכא צידה בחלזון א"כ צידה במשכן מי הוה דבבהמה לא שייך צידה לכך קאמר דסבירא ליה כר"א והיה שם חיה וגם היה צידה: וחדא קרן. קרש קרן אחד היה לו: ותיטב לה' וגו'. ה"ק דוד תהא תפלתי רצויה לפניך משור פר שהקריב אדם ומקרן ומפרים ומתחב שבראת במדבר לצורך המשכן: מקרן כתיב. ללמד על התחש: לית כאן שחיטה. אין שחיטה אב אלא תולדה אב: ולמה לא תנינתה עמהון. חבורה ולמה תני שחיטה בכלל אבות מלאכות: אלא משום דתני סדר סעודה תני לשחיטה במקום חבורה: מה עיבוד היה במשכן. דסבר תנא אילין היו התחשים ויופי שלהן היא העור עם השערות שעליהן שיש לה גוונין הרבה וא"כ לא עיבדו אותן ופריך מה עיבוד היה במשכן דלא אמרינן עורות בהמה טהורה היו י"ל שעיבדו אותן כדי לצבוע אותן לענין תלא אילן ומיכא מ"ד דסובר הכי. ומשני שהיו משרטטין בעורות: ופריך מה משרטטין. לאיזה צורך היו משרטטין: ומשני מסרגלין היו להשוות הגדרים לתקבן יחד: ואתיא הא דפריך מה עיבוד וכו': כהאי דאמר רבי שמעון וכו'. דמותר לעשות אהלים מעור בהמה טמאה דהא גם על המשכן היה אהל מתחשים ששם תלא אילן והיא בהמה טמאה דקס"ד דאסור לעשות אהלים מעור בהמה טמאה דכתיב בידיהם הם וטמאים יהיו לכם חד לאיסור אכילה וחד לאיסור הנאה קמ"ל דמיקמינן לכם להיתר הנאה: שהיו שפין העור ע"ג העמוד. כדי להחליק העמוד מן הגומות שבתוכו: הדא דאת אמר. דלכ"ע חייב בשף העור ע"ג העמוד דוקא בעמוד חדש אבל עמוד ישן מחלוקת ר"א וחכמים: ל"א כשף סמור ע"ג העמודים והוא עושה לנורך העור ועלה קאמר דוקא בעור חדש חייב אבל בעור ישן פטור והראשון נ"ל עיקר:

תורה אור

חוט שהשחילו במחט אפי' קשור מיכן ומיכן אינו חיבור. תפרו לבגד החוט חיבור לבגד ואינו חיבור למחט. ר' יונה ור' יוסי תריהון אמרי בקשור מיכן ומיכן. מיליהון דרבנן פליגין דא"ר בא רב ירמיה בשם רב *המתח צדדיו בשבת חייב משום תופר. נאמר משום תופר ומשום קושר. קליעה בבגדים וחיתוך בעורות. קריעה בבגדים באמצע. וחיתוך בעורות מן הצד. ואית דמחלפין קריעה בעורות וחיתוך בבגדים. קריעה בעורות באילין רככיא. וחיתוך בבגדים באילין ליבדייא. *הצד חלזון ופצעו אית תניי תני חייב שתים. אית תניי תני אינו חייב אלא אחת. מאן דאמר שתים אחת משום צד ואחת משום נטילת נשמה. מאן דאמר אחת היידא משום נטילת נשמה. ולית לה צידה. ואתיא כהיא דאמר ר"א בי רבי יוסה רבי אבהו ורבי שמעון בן לקיש בשם רבי מאיר. *מין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר. כיון שעשה בה מלאכה המשכן נגנזה רבי אבון אמר קרש היה שמה. תני רבי הושעיה דחדא קרן ותיטב לה' משור פר מקרין ומפרים. מקרן כתיב: חשוחטו. רבי שמעון בן לקיש אמר *לית כאן שחיטה. שחיטה תולדת חבורה היא ולמה לא תנינתה עמהון. אלא בגין דתנינן סדר סעודה תנינתה עמהון: המעבדו. מה עיבוד היה במשכן שהיו משרטטין בעורות. מה משרטטין לון. מסרגלין לון. ואתיא כהיא דא"ר שמואל בשם ר' אבהו מותר לעשות אהלים מעור בהמה טמאה: הממחקו. מה מחיקה היתה במשכן. זעירא בר חיננא בשם ר' חנינא שהיו שפין את העור ע"ג העמוד. השף את העור ע"ג העמוד חייב. משום מה הוא חייב ר' יוסה בשם ר' יהודה בן לוי ר' אחא בשם ר' יהודה בן לוי משום מוחק. הדא דאת אמר בחדש אבל בישן מחלוקת ר"א וחכמים דאתפלגון *המכבד המרביץ המגבן המחבץ החולב והרודה חלות דבש חייב חטאת דברי ר"א וחכמים אומרים משום שבות. א"ר יוסי בי רבי בון ולא

חוט שהשחילו במחט. שהכניס והעבירו לתוך נקב המחט ולשון משחילין הוא גם' כתר"ו ד"ס אפי' קשר מי"ן ומכאן. כלומר שתחב המחט בבגד עם החוט ולא החזירו להחוט א... כמונו כן אף על פי שהחוט קשור מכאן ומכאן אינו חיבור לבגד: החוט חיבור לבגד ואינו חיבור למחט. כך הוא בכלאים וחיכת תפרו הכתוב כאן מוחזר הוא כלומר דכאן בעינן שיהא החוט חיבור לבגד ולא שיהא חיבור למחט דזה לא מועיל כלום אעפ"פ שהוא קשור מכאן ומכאן לגד המחט והמחט תחוב עמו בבגד לאו כלום הוא דלא מיקרי חיבור להחוט עם הבגד: בקשור מכאן ומכאן. הא דקתני הכא במתני' התופר שתי תפירות' דוקא בקשור מכאן ומכאן לשני ראשי החוט דאי לאו הכי אינו מתקיים: מיליהון דרבנן. דלקמיה פליגין על ר' יונה ור' יוסה. דהא אמר ר' בא ור' ירמיה בשם רב. [illegible] המותח לדדיו של החוט בשבת שהיה נכוין כשהבגד ומתחו על פני הבגד חייב משום תופר ואי איתא דבעינן קשירה חייב ה"נ עד שיקשר ראשי החוט וקשיא דיאמר משום תופר ומשום קושר אלא דסבירא להו דלא בעינן קשירה בהדי תפירה: קריעה בבגדים. משום דבמתני' חשיב לתרווייהו המחתכו והקורע והיינו כך הלכך מפרש דקריעה שייכא בבגדים וחיתוך בעורות והכי הוא [illegible] וקריעה בבגדים היינו באמצע והחיתוך בעורות היינו מן הצד שמחתכו לתקנו: ואית דמחלפין קריעה בעורות וחיתוך בבגדים. ומפרש דלא פליגי דהא דמתני קריעה בעורות באילין רכיכיא ברכין שדרכן לקרוע ומתני' דקתני המחתכו בעור הלבי שהוא עב וקשה ולא שייך בו קריעה. וחיתוך בבגדים באילין ליבדייא בבגדי הלבדים שעושין מהן הטבעשות ועבים הן ושייכא בהו חיתוך: הצד חלזון ופצעו אית תניי תני חייב שתים. כדתני בתוספתא פ"ט וכדמפרש לה משום צדה ומשום נטילת נשמה: ואית תניי תני אינו חייב אלא אחת. ומפרש היידא היא ומשום חיוב אחת הוא חייב משום נטילת נשמה דלית ליה להאי תנא לצידה שהיא אב מלאכה דלא מלינו לדידיה לצידה שהיתה במשכן דאי משום אילים בהני לא מיקרי צידה ולא מיחייב משום צידה שהרי ברשותו הן ואי משום תחשים הני לא הוו אלא לפי שעה וכדמתרץ ואזיל ואתיא כהאי דיתר וכו' לעיל גם בהא תניקין כהלכה ג' ואין למידין מדבר שאינו אלא לפי שעה כדאמרי' לעיל גבי מיתרים: בשיטתו ר"ש בן לקיש אמר. לית כאן שחיטה. כלומר לא הנינן לה לאב מלאכה שהיא תולדת חבורה היא [illegible] ולמה תניתה עמהון. כלומר שהש"ס משום חבורה הוא ואם כן בכלל דש הוא: ולמה תניתה עמהון. כלומר שחייב עליה הרי לא מני אלא האבות ולאשמועינן שאם עשאן כולם בהעלם אחת שחייב לכל אחת ואחת ומיין דסבירא ליה לר"ש לקיש דתולדה דהוכל היא ואינה אלא משום דש ואם כן לתני הולכה תני לשחיטה שאם עשאן לכולן הרי בכלל דש היא: אלא בגין דתנינן סדר סעודה הלך נבי תניתה לשחיטה עמהון: מה מסרטטין לון. למה הצריכו לשרטט: מסרגלין לון. שהיו מתכוין על פי המדה במסרגל שקורין קאמפא"ס ועושין סימן בשרטוט: ואתיא וכו'. על המתני' קאי דנקט הלד נבי כדוקא ולא קתני שחוא הלד חיה משום דלגב אורחיה קמ"ל דהכי מיתכון לתדו ובמשכן לא היה מין עוף דס"ל תחש מין טהורה היתה כדלעיל וא"כ אהלים מעור בהמה טמאה דוקא נקרא אהלים ומותר לעשות אהלים מעור בהמה טמאה וכלומר שאינה ממתה מימות האהלים: שהיו שפין את העור ע"ג העמוד. ליחליקו: הדא דאת אמר בחדש. בעור חדש אבל כישן תליא כפלוגתא דר"א וחכמים דאיפלגון וכו' והיינו משנה היא כפ"י: המכבד. את הבית יש"ל היינו משום ממחק שמחליק את העפר מתקיתו והרי זה ישן ולר"א חייב ולחכמים משום שבות: המחבן. שמקבץ הלב [illegible] [illegible]

עין משפט נר מצוה

עא [illegible]
עב [illegible]
ענ [illegible]
ער [illegible]

מסורת הש"ס

[illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

שינויי נוסחאות (ג"א) יוסי כל"ו יוסה. (ב"כ) המתח כל"ו המפתח. (ב"ר) רכביא כל"ו רכיכיא. (ש"ל) היידא משום כל"ו היידא היא משום. (ג"כ) ר"א כל"ו רבי אלעזר. ( ) ומפרים ג"כ מפרים. (ב"מ) זעירא כל"ו זעיר. (ש"ג) ר"א כל"ו רבי ליעזר (ש"מ) ר"א כל"ו רבי אליעזר.

ירושלים טוב

[illegible]

פני משה

ולא פליגין. כלומר היכא דשייך לחיוביה משום האי דנקיט וחזיל לא פליגי וכי פליגי במקום דלא שייך משום הכי: מאכיהן. כזמן שהן מחוברין: למי נצרכה לרבי אליעזר. כלומר אל כא דר' אליעזר הוא דמחייב ברודה חלות דבש משום דלדידיה כתלוש חשיב ליה וא"כ מחייב נמי כמוחט מזיתים מחוברין: העורר ראשי כלונסות. שיהו שוין ושוין: את האספלנית. שעל המכה הה"ז ממחק: ויש במקומה כו' חייב. דהוי כמיתקן ע"מ לכתוב שתי אותיות אבל בכותב וכו' פטור דמ"מ אין כאן אלא אות אחת: זה חומר מוחק מכותב. וכן עוד חומר שהמוחק ע"מ לתקן חייב וכדאמרן וכותב ע"מ לקלקל וכגון שכתב ע"ג שתי אותיות והרי זה מקלקל שאין זה מוחק ע"מ לכתוב פטור: יש שהוא כותב נקודה אחת וכו'. כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו' כגון שהיו שתי אותיות וצריך לרי"ש והיה כתוב דלי"ת ומחק לנקודה ועשאו רי"ש וה"ז מגלים לב' אותיות וחייב משום כותב הרי"ש ומשום מוחק לנקודה וה"ז מוחק נקודה וחייב שתים: רי"ש ועשאו דלי"ת. בהשוה אותו בנקודה אחת ועשאו דלי"ת ומחק הרי"ש ה"ז כותב נקודה וחייב שתים: שהיו נותנין קרשים ע"ג האדנים. ומשה הבנין. ופריך ולא לשעה היתה ואין למידין הלפי שעה: אמר ר' יוסה וכו'. כדלעיל: הדא אמרה בנין לשעה בנין. והא לפי גירסא דלעיל תכיון שהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ כמו שהיא לשעה וכדפריבית שם: הדא אמרה אפי' מן הצד. שהרי נתינת קרשים לתוך האדנים אינו אלא כבנין מן הצד דלאי בונה ממש הוא שכבר היה מתוקן הכל: אפי' נתון וכו'. כלומר אפי' נתן דבר א' ע"ג דבר אחר ומתוך כך הגביה אותו הוי כבנין: בנין ע"ג כלים בנין. שהרי אדנים ככלים מאחר כלי המשכן הוו. ודחי לה שאני אומר אדנים הואיל ומונחים ע"ג הקרקע בשמת חשיב כקרקע הן: המביא את הטיט חייב. שהוא עושה הבנין דאבנים בלא טיט אכתי לאו חיבור הוא: סבר ר' יוסי אבן בלא טיט בנין. ולדידיה סידור האבנים הוי כבנין: הכל מודים וכו' שהוא חייב. הנותן את האבן דטיט בלא אבן לאו כלום היא למיחשביה בנין: בראש הדימוס. של הבנין להשלימו חייב: למי נצרכה לרבנן. דאע"ג דס"ל אבן בלא טיט לאו כלום הוא הכא מודו דמכיון דנשלם הבנין בהאבן הזה בנין היא ואפי' פליין לא חברו בטיט: והדין דעבד דפין והדין דעבד ספיין. כלומר אחד עושה הדפין לעשות הספינה ואחד עושה הספינה חייבין משום בונה: והסותר. דקתני במתני' ובלבד לצורך שסותר ע"מ לבנות דאי לאו הכי מקלקל הוא ופטור: הגודל כלי צורה. שאר צורה בפל נכו ותגדלו: יש דברים קרובים. לפין מלאכה זו ואעפ"ם שנראין רחוקים כדמפרש ואזיל שהגודל כלי צורה וכו' דאמרי' דכולהו משום בונה וכן קרובים למלאכת בונה ונראין רחוקים מבונה ועוד שהן כמלמן רחוקים זה מזה שזה גר צורה וזה נופח ועושה כלי או עושה כלי בדפוס ואפ"ה וקרובים כבנין זה דמוכח דכולהו משום בונה הוא ואינו חייב עליהן אלא אחת: א"נ לפרש רחוקים קרובים קאמר כבנא זו וכדאמרן. ויש שהן קרובים ואעפ"כ הן רחוקים כענין החיוב שהרי הכורר והמשמר והמרקד כולהו משום מעביר פסולת וקרובים לפין מלאכה אחת הן ורחוקים מצד החיוב הן שכל אחד ואחד חייבו בפני עצמו הוא שהרי הכורר נמנה לאב מלאכ' בפ"ע וכן המרקד ואם עשאן שתיהם חייב על כל א' וא' בפ"ע והמשמר אחר היינו מרקד ואחר היינו בורר כדפליגי בהא לעיל: ולמה לא תנינן הושטה עמהון. דקחשיב המוציא מרשות לרשות ולמה לא קחשיב נמי הושטה בהרי היתה במשכן שהיו מושיטין הקרשים מזה לזה: מפני מחלוקת ר"ע וחכמים. לקמן כריש הזורק דפליגי במתני' בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע וס"ל לאוי חנא דכי היכי דפליגי בזורק פליגי נמי במושיט ומכיון דאיכא הדא גוונא בהושטה דפליגי בה לא קחשיב לה התנא במתני':

יתר

ולא פליגין

ולא פליגין המכבר המרבץ חייב משום דש. המגבן והמחבץ חייב משום לש. *התולב והרודה חלות דבש חייב משום קוצר. המוחט זיתים מאביהן חייב משום קוצר למי נצרכה לרבי אליעזר. רבי חייה בשם רבי יוחנן *העורר ראשי כלונסות חייב משום מחתך המטרח את האיספלנית חייב משום ממחק. מחק אות אחת גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות חייב. כתב אות אחת גדולה אע"פ שיש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות פטור. רבי מנחם בי רבי יוסי אומר זה חומר במוחק מכותב *שהמוחק על מנת לתקן חייב והכותב על מנת לקלקל פטור. יש שהוא כותב נקודה אחת וחייב עליה משום כותב ומשום מוחק. יש שהוא מוחק נקודה אחת וחייב עליה משום כותב ומשום מוחק. היך עבידא היה *דל"ת ועשאו רי"ש. רי"ש ועשאו דל"ת חייב משום כותב ומשום מוחק. *מה בניין היה במשכן. שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה. א"ר יוסי מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור כמי שהיא לעולם. א"ר יוסי בי רבי בון מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה. הדא אמרה בנין לשעה בנין. הדא אמרה אפילו מן הצד. הדא אמרה אפילו נתון על גבי דבר אחר. הדא אמרה בנין על גבי כלים בנין. אדנים כקרקע הן. *תני א' מביא את האבן וא' מביא את הטיט המביא את הטיט חייב. ר' יוסה אומר שניהן חייבין. סבר ר' יוסה אבן בלא טיט בניין. הכל מודים שאם נתן את הטיט תחילה ואחר כך נתן את האבן שהוא חייב. הבנאי שיישב את האבן בראש הדימוס חייב. למי נצרכה לרבנן. והדין דעבד דפין והדין דעבד ספיין חייב משום בונה: והסותר. ובלבד לצורך. רבי חמא בר עוקבא בשם רבי שמעון בן לקיש הגודל כלי צורה חייב משום בונה. ר' אילא בשם רבי שמעון בן לקיש *הנופח כלי זכוכית חייב משום בונה. רבנן דקיסרין בשם רבי שמעון בן לקיש יש דברים קרובים ורחוקים. הגודל כלי צורה והנופח כלי זכוכית העושה כלי בדפוס כולהן משום בונה. *הכורר והמשמר והמרקד כולהן משום מעביר פסולת. כל אחד ואחד חיובו בפני עצמו. ולמה לא תנינן הושטה עמהון. רבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי מפני מחלוקת רבי עקיבא והכמים. רבי חזקיה רבי יהודה בן לוי ר' יהושע בן לוי בשם רבי

יתר

קרבן העדה

ולא פליגין. דאף רבנן מודים בענוד דחייב: המכבד. את הבית: המרבן. במים להרבין את האבק שלא יעלה: המגבן. העושה גבינה: המחבן. המעמיד החלב בקיבה ל"א מחבן עושה כמין כלי נמי וטתן הקפוי בתוכו ומי החלב שהם נסיובי נוטפים: ה"ג המכבד המרבן חייב משום חורש. וה"פ משום דאתי לאשווי גומות: חייב משום קוצר. שכל שמבדיל דבר מחיותו חייב משום קוצר: למי נצרכה. דהמוחט זיתים מאביהן חייב לר"א דמחייב נמי בחולב וברודה חלות דבש אבל לרבנן דפטרי בחולב פטרי נמי במוחט זיתים מאביהן: העורר ראשי כלונסות. שיהו ראשיהן שוין זה כזה: הממרח את האספלנית. מחליק התחבושת על המכה: מחק אות אחת וכו' חייב. שאין מלאכת מחיקה חשובה אלא ע"מ לכתוב והרי יש מקום לשתי אותיות: כתב אות אחת גדולה וכו' פטור. [illegible] אחת בזו ואחת בזו כדי לזווגן כשסותרים אותן: ר' מנחם בי רבי יוסי וכו'. הא קמ"ל מאן ת"ק ר' מנחם בר יוסי: יש שהוא כותב נקודה אחת וחייב עליה. אע"פ שאינו אלא הנחת אות א' הואיל וזהו תיקון הספר דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה הא"ל ככתב אות אחת והשלימה לספר דחייב: היך עבידא. כלומר היכי דמי: היה דל"ת ועשאו רי"ש. וזהו המוחק נקודה אחת: ופריך ולא לשעה היתה'. בניין הקרשים ואמאי יהא חייב: כמי שהוא לעולם. שהרי לא ידעו אימתי יסעו: מכיון שהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ. ידעו שלא יהיה הבניין לעולם והדרא קושיא לדוכתא: הדא אמרה. זאת אומרת אפילו בניין לשעה הוה בניין וחייב עליה: הדא אמרה. וש"מ בניין מן הצד שמיה בניין שהרי העמדת הקרשים לאו בניין ממש הוי: הדא אמרה וש"מ אפי' נתן הבניין ע"ג ד"א ולא ע"ג הקרקע נמש הוה בניין: הדא אמרה. וש"מ נמי דבניין ע"ג הכלים הוה בניין דקס"ד דאדנים ככלים חשובין: ומשני אדנים כקרקע הן. וליכא למפשט מיניה שום דבר לא מן הצד ולא ע"ג דבר אחר ולא ע"ג כלים נ"א אכלים לחוד קאי דליכא למפשט מינה: המביא את הטיט חייב. אבל הנותן את האבן פטור: דימוס. שורת אבני חומה: למי נצרכה. לא צריכין להא דבנאי שיישר את האבן בראש הדימוס שהוא חייב אלא לרבנן אבל לר' יוסי אפי' נתן את האבן בארץ חייב: והדין דעביד דפין. והאי דעשה דפין ע"ג הקורות או שעשה ספי הבית חייב משום בונה: ובלבד לצורך. הוא דחייב לסותר והיינו בסותר ע"מ לבנות: הגודל כלי צורי. כלים העשוים מצורי דקל שאפשר להאריך אותן ולהגדילן חייב משום בונה: הנופח כלי זכוכית. ובנפיחה זו הם נעשים גדולים והיינו בתחלת עשיית כלי זכוכית שעיקר הוויתו ע"י הנפיחה: יש דברים. כענין האבות מלאכות שהן קרובים למלאכה אחת ורחוקים וחייב על כל אחת מסוף מלאכה אחרת וכן בהיפך רחוקים וקרובים: כולהון משום בונה. ואע"ג דאין בניין בכלים דוקא בכלים שנתפרקו להחזירן אבל לעשותן בתחלה יש בניין: ה"ג הכורר והזורה והמרקד כולהן וכו'. ול"ג משמר דהא משמר או תולדת בורר או תולדת מרקד היא כדאמרינן לעיל בפירקין: ופריך למה לא תני המושיט מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע דמיחייב. כדלקמן בתוך אבות מלאכות: מפני מחלוקת ר"ע וחכמים. לקמן בפ' הזורק וכל שהוא במחלוקת לא תני במתני' כדאמרינן לעיל בפרקין:

יתר

שנויי נוסחאות (פי"ה) במשכן גד"ו במקדש. (פו"ה) יוסי גד"ו יוסה. (פו"ג) לשעה גד"ו לעולם. (פו"ה) ורחוקים הגרל גד"ו ורחוקים ויש דברים רחוקים וקרובים הגודל. (פו"ה) רעויה גד"ו והעושה. (פו"ג) הושטה גד"ו הושטה.

יתר עליהן הושטה. ולמה לא תניתה עמהון. כל המלאכות באחת וזו בשתים כל המלאכות יש להן תולדות וזו אין לה תולדות:

הלכה ג

מתני' *ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להצניעו ומצניעין כמוהו והוציאו בשבת חייב חטאת עליו וכל שאינו כשר להצניעו ואין מצניעין כמוהו והוציאו בשבת אינו חייב אלא המצניעו: גמ' ר' חונה בשם ר"א לעכו"ם איתאמרת. רבי יוחנן אמר לאיסורי הנייה איתאמרת. רב חסדא אמר לשיעורי איתאמרת. אית תניי תני חייב חטאת. אית תניי תני כל שהוא. מאן דאמר חייב חטאת מסייע לרב חסדא. מאן דאמר כל שהוא מסייע לרבי אלעזר ולרבי יוחנן. רבנן דקיסרין בשם רבי יוסי ב"ר חנינא כגון המוך שהתקינה לנידתה:

הלכה ד

מתני' *המוציא תבן כמלא פי פרה עצה כמלא פי גמל עמיר כמלא פי טלה עשבים כמלא פי גדי עלי שום ועלי בצלים לחים כגרוגרת יבשים כמלא פי גדי ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן המוציא אוכלים כגרוגרת חייב ומצטרפין זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן וסובן ומורסנן ר"י אומר חוץ מקליפי עדשים שמתבשלות עמהן: גמ' רבי יונה ר' יוסי גליליא בשם רבי יוסי בן חנינה *חמור משלים לקל אין הקל משלים לחמור. עשבים משלימים לתבן. אין התבן משלים לעשבים. *תמן תנינן הבגד והשק השק והעור והמפץ מצטרפין זה עם זה. ר"ש אומר מפני שהן ראויין לטמא מושב.

רבי

קרבן העדה

יתר עליהן הושטה. דהוצאה והושטה אב מלאכה והוזירה התנא והא דלא תני אותה התנא במתני': כל המלאכות באחת. באדם אחד וזו. הושטה בשני בני אדם שמושיטין זה לזה ל"א באחת במקום אחד וזו בשתים בשתי מקומות מרה"י לרה"י דרך רה"ר: וזו. הושטה אין לה תולדה. שהאי כיוצא בה:

הלכה ג מתני' כל הכשר להצניע. שהוא מין העשוי לצורך האדם: ומצניעין כמוהו. כמות זה כלומר שיש בו שיעור הראוי להצניע: אינו חייב אלא המצניע. אם נעשה חשוב לאדם אחד והצניעו חייב על הוצאתו אם חזר והוציאו אבל אדם אחר אינו חייב עליו דלגביה לאו מלאכה היא: גמ' לעכו"ם איתאמרת. הא דתנן כל הכשר להצניע לאפוקי איסורי עכו"ם שאינו חייב עליהן: לאיסורי הנאה איתאמרית. לאו דוקא עכו"ם דמאיסי וצריך לאבדן אלא אפילו שאר איסורי הנאה א"נ בעכו"ם אפשר דחייב כר' יהודה דאמר לקמן בפ' ר"ע המוציא שמשי עכו"ם כל שהוא חייב הלכך מוקי לה בשאר איסורי *עכו"ם: לשיעורין איתאמרית. לאפוקי כשאין בו כשיעור ה"ל אינו כשר להצניע: אית תניי תני חייב חטאת. פי' דתני במתני' והוציאו בשבת חייב חטאת והייט כרב חסדא דאיירי כשהוציא בכשיעור: ואית תניי תני במתני' חייב חטאת בכל שהוא. דכיון דכשר להצניעו ומצניעין כמוהו חייב אפילו בפחות מכשיעור והייט כר"ל ור"י ודלא כר' חסדא דהא לאו לשיעורין איתאמרית: כגון המוך שהתקינה לנדתה. אתי לאפוקי מוך שהתקינה לנדתה שאינו כשר להצניעו:

הלכה ד מתני' עצה. תבן של מיני קטניות: כמלא פי גמל. נפיש שיעור' מפי פרה אבל כמלא פי פרה לא מיחייב שאין מאכילין אותו אלא לגמלים: עמיר. קשין של שבלים: פי טלה. נפיש מפי גדי הלכך עמיר דלא חזי לגדי לא מיחייב כמלא פי גדי עד דאיכא מלא פי טלה אבל עשבים הואיל וחזי בין לטלה בין לגדי מיחייב אפי' כמלא פי הגדי: לחין. הראויין לאדם כגרוגרת דהא שיעור לכל מאכל אדם לשבת אבל כמלא פי גדי לא דלחים לא חזי לגדי: ואין מצטרפין זה עם זה. אם הוציא חצי שיעור מזה וחצי שיעור מזה: אוכלין. אוכלי אדם. ומצטרפין. כל אוכלי אדם זה עם זה: חוץ מקליפיהן. שאינן אוכלין ואין משלימין השיעור: ועוקציהן. זנב הפירי דהוא עץ בעלמא: וסובן. קליפה חיטין הנשארת מחמת כתישה: ומורסנן. הנשאר בנפה דמידי דחשיב בעינן והני לאו אוכל נינהו: *כל הקליפות אין נצטרפין כדאמרן חוץ מקליפי עדשים שמצטרפות אותן שמתבשלות עמהן. לאפוקי קליפה חיצונה שהן נדילות בתוכה העוברת בגורן: גמ' חמור. מי ששיעורו קטן הוא חמור משלים לדבר ששיעורו גדול וכדמפרש: עשבים. מצטרף עם תבן להשלים פי פרה: אין התבן משלים לעשבים. לפי הגדי ששיעורו קטן וקל: תמן תנינן. כלים פ' כ"ז: הבגד והשק. מצטרפין שהבגד משלים שיעור השק שק עשוי מנוצה של עזים והבגד שלשה על שלשה והשק ד' על ד' והעור ה' על ה' מפץ ו' על ו': רש"א. לכך מצטרפין מפני שהן ראוין לטמא מושב אם ליכף מקנים יחד עלאי למרדעת של חמור כשיעורו לענין מושב הזב אם קלע מקנים מהם ותיקן טפח על טפח לישב עליו מיטמא ליה אב הטומא' במושב הזב דהניא המוקצע מכולן טפח על טפח טמאה מושב וטעמו לפי שראוי לתלות ע"ג החמור שאינו מקפיד אם הוא משני מינין:

פני משה

יתר עליהן הושטה. כלומר אדרבה הושטה תלינן בה רביתא טפי דלאפי' מרה"י לרה"י דרך רה"ר באמצע מתחייב וס"ל דלא פליגי רבנן במושיט וא"כ למה לא תניתה עמהן. וקאמר דהייט טעמא דכל המלאכות משכחת לה באחד וזו בשתים שאחד מושיט ואחד מקבל והלכך לא קחשיב התנא עמהן ועוד דכל המלאכות משכחת להו תולדות הדומין להן ולהושטה אין לה תולדות שאין לנו כה"ג אלא הושטה היא בלבד:

הלכה ג מתני' כל הכשר להצניע. שהוא ממין הראוי להצניע אותו ומצניעין כמוהו. כמות שיש בו שיעור שדרכן של רוב בני אדם להצניע כשיעור הזה: חייב עליו חטאת. כל מי שהוציאו ואפי' אדם שאין דרכו להצניע שאינו חשוב לו זה אפי' כן חייב עליו: וכל שאינו כשר להצניע. שאינו ראוי להצניעו כגון דם נדה או אחד מאיסורי הנאה כדקאמר בגמרא: ואין מצניעין כמוהו. כלומר ואפי' הוא ממין הראוי להצניעו אלא שאין בו כשיעור שמצניעין כמוהו: אינו חייב עליו אלא המצניעו לאחד שהוכשר בעיניו והצניעו דמכיון דאצניעיה אחשביה אבל שאר כל אדם פטורין על הוצאתו:

גמ' לעכו"ם איתאמרת. הא דקתני שאינו כשר להצניעו על עכו"ם איתאמרת וכגון עצי אשירה וכיוצא בהן שאינו ראוי להצניעו וכלומר דלא תימא שמצניעין אותו לגריסה קמ"ל: ר' יוחנן אמר. לשאר איסורי הנאה איתאמרת שאינן ראויין להצניען כלל אבל עצי אשירה איכא למימר דהואיל ולגריסה קאי מצניעין כדי לגרסן: רב חסדא אמר לשיעורין איתאמרת. עיקר דינא דמתני' על השיעורין הוא דקתני דאם יש בהן כשיעור הרי ראוי להצניעו ומצניעין כמוהו וכל שאינו כשר להצניע שאין בו כשיעור ואין דרך בני אדם להצניע כמות שיעור הזה ול"ק ליתנא יתירא דמתני' שכן דרך התנא לשנות כן: אית תניי תני. ברישא חייב עליו חטאת כדתנינן במתני': אית תניי תני כל שהוא. ויש ששונה ברישא דמתני' כל הכשר להצניע וכו' חייב עליו בכל שהוא: מ"ד חייב חטאת מסייע לרב חסדא. דקאמר לשיעורין נשנית המתני' והלכך תני חייב חטאת משמע שיש בו שיעור חיוב חטאת ולאפוקי כל שהו וכל שאינו כשר להצניע. שאין בו כשיעור והיינו כרב חסדא: ומ"ד כל שהוא מסייע לר' אלעזר ולר' יוחנן. דלדידהו לא איירי במתני' בשיעורין כלל אלא דבר שאינו כשר להצניע היינו עכו"ם או שאר איסורי הנאה וא"כ רישא דמתני' הכי מיתפרשא כל הכשר להצניע שהוא דבר הראוי להצניעו ודרכן של בני אדם שמצניעין כמוהו שחשוב הוא בעיניהם חייב על הוצאתו אפי' בכל שהו הואיל ודבר חשוב הוא ודרכן להצניעו אפי' בדבר מועט ממנו: רבנן דקיסרין. מפרשי דכל שאינו כשר להצניע וכו' אינו חייב אלא המצניע כגון המוך שהתקינה אשה לנדתה והצניעתו דלדידה היא דאחשבה וחייבת כשהוציאה בידה אבל לשאר בני אדם אין מדרכן להצניע לדבר זה:

הלכה ד מתני' המוציא תבן משל מיני תבואה: עצה. היא תבן של מיני קטניות והוא מאכל גמל שיעורו כמלא פי גמל ואם הוציאו כדי להאכילו לפרה מתחייב עליו כמלא פי פרה דאע"ג דאין זה מאכל פרה מ"מ הואיל דע"י הדחק אוכלת היא אכילה שע"י הדחק שמה אכילה: עמיר. קשין מהשבלין עצמן: כמלא פי טלה. דנפיש מפי גדי ומשום דעמיר לא חזי לגדי אלא לטלה: עשבים. דחזו נמי לגדי מחייב בהן כמלא פי גדי: לחין. אוכלי אדם הן ושיעורן כגרוגרת כשאר אוכלי אדם: ויבשים. אינן ראוין אלא לגדי כמלא פי גדי: ואין מצטרפין. שיעורין הללו זה עם זה ומסקינן בגמ' דהקל לחמור אינו מצטרף כגון התבן אינו מצטרף לשיעור העשבים אבל החמור והוא עשבים מצטרף לשיעור הקל וזהו התבן וכיוצא בזה לכל שאר השיעורין בשבת: המוציא אוכלין. של אדם שיעורן כגרוגרת ומצטרפין כל מיני אוכלין זה עם זה מפני ששוין הן בשיעוריהן: חוץ מקליפיהן. שצריך שיהו האוכלין עצמן כגרוגרת חוץ מהקליפין והגלעינין שלהן וחוץ מהסובין שנשארו אחר האפייה ומורסן הן הקליפות הנשארות מהגסת הכתישה והן פסות יותר מן הסובין: ר' יהודה אומר. כל הקליפות אין מצטרפין חוץ מקליפי עדשים המתבשלות עמהן שמצטרפין ודוקא אותן שמתבשלות עמהן ולאפוקי קליפתן החיצונה שנוטרת בגורן. ובגמ' קאמר דלא אמר ר' יהודה קליפי עדשים מצטרפות אלא בחדתי שהן אדומות אבל בעתיקי שכבר נעשו שחורות לא מפני שאין נראין כזבובים בקערה ומדרך שפורשות הן מהמאכל וזורקין אותן ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' חמור משלים לקל וכו'. כדמפרש ואזיל עשבים משלימין לשיעור התבן דקל דשיעוריה נפיש אבל איפכא לא וכדפרישית במתני': תמן תנינן. בפכ"ז דכלים הבגד והשק וכו' ואין שיעורן שוה לטומאה שהבגד שיעורו שלשה על שלשה למדרס ושלש על שלש לטמא מת והשק שיעורו ארבעה על ארבעה והעור חמשה על חמשה והמפץ שהוא ממיני תמלאות שיעורו ששה על ששה ומצטרפין זה עם זה והחמור להשלים עם הקל אבל לא הקל לחמור ותני בתוספתא דרבי שמעון אומר מה טעם מפני שהן ראויין לטמא מושב שאם קילע מכולן כשיעור טפח על טפח טמא משום מושב הזב:

רבי

מסורת הש"ס / עין משפט נר מצוה

פב פג פד

שנויי נסחאות (שו"כ) להצניעו נד"ו להצניע. (שו"י) חייב חטאת עליו נד"ו חייב עליו חטאת. (ש"ו) להצניעו נד"ו להצניע. (שו"ח) המצניע נד"ו למצניע. ר"א נד"ו רבי אלעזר. (שו"י) לשיעורי נד"ו לשיעורין. (פו"ס) יבשים נד"ו ויבשים. (שו"כ) ואין נד"ו ואינן. (שו"נ) חייב נד"ו לי פ. (שו"כ) ומצטרפין נד"ו מצטרפין. (שו"ג) וגרעיניהן נד"ו וגלעיניהן. (שו"ד) רי"א נד"ו ר' יהודה אומר. שמתבשלות נד"ו המתבשלות. (שו"כ) יוסי נד"ו יוסה.

שבת עג

רבי ירמיה בעי ניחא יצטרפו למושב שכן שוו למושב בטפח בהיסק מניין. אמר ר' זעירא קומי רבי מנא שכן שוו בהיסק. א"ל אנן בעיי הוצאה ואת אמר היסק. א"ר לעזר בר יוסי קומי ר' יוסי שכן שוו בהיסק. א"ל ניתני בהוצאת כוס קטן. אמר ר' חנניה קופדה משלים לפיסתה. ופיסתה לא משלמה לקופדה. עשבים משלימים לתבן. אין התבן משלים לעשבים. *תני ר' הושעיה הוציא תבן לפרה כמלא פי פרה הוציא תבן לגדי כמלא פי גדי חייב. רבי אילא אמר ר' יוחנן בעי מעתה הוציא אוכלין לחולה כמלוא פי חולה יהא חייב. מודה רבי הושעיה שאם הוציא תבן לפרה כמלא פי גדי שהוא פטור. דלא תיסבור כמה דאית ליה לחומרא אית ליה לקולא. רבי בון בר חייה בעי הגע עצמך שאין בתבשיל כגרוגרת. וכגרוגרת מבטל כגרוגרת. זעירא בר חנניה בשם רבי חנינא הדא דאת אמר באדומות אבל בשחורות פורשות הן:

הדרן עלך פרק כלל גדול

הלכה א מתני' *המוציא יין כדי מזיגת הכוס חלב כדי גמיעה דבש כדי ליתן על הכתית שמן כדי לסוך אבר קטן מים כדי לשוף את הקילורית ושאר כל המשקין ברביעית

פני משה

רבי ירמיה בעי על הא דר' יוסי בן חנינה דאמר דכתתני נמי החמור משלים להקל דבשלמא התם ניחא שיצטרפו משום מושב שכן כולן שוו לשיעור מושב שהוא כטפח על טפח ולהכי מצטרף החמור להקל בכל הטומאות והואיל ומיהת שיעורן שוה לטומאת מושב: היסק מניין. כלומר אבל הכא הואיל ואין שיעורן שוה אמאי יצטרף אפילו החמור להקל וכי תימא הואיל ושיעור כולן שוה למנין אם לקטן להיסק וכדתנן לקמן בפ' הבונה המלקט עלים אם לתקן כל שהן אם להיסק כדי לבשל ביצה קלה המלקט עשבים אם לתקן כל שהו אם לבהמה כמלא פי הגדי וה"ה אם מלקט עשבים להיסק או תבן וכיוצא בו אם אינן ראויין אלא להיסק שיעורן כדי לבשל ביצה קלה דהדא דינא אית להו אלא דהתנא נקיט התם שיעור החמור שאם אינן הן ראויין לגדי שיעורן כמלא פי הגדי כדתנינן הכא ומיהת אם הן עומדות להיסק ודאי שיעור כולן כעלים דעלים בעלמא נינהו והוי הכי נמי אית למימר אכתי קשיא מניין לך דהכא מעתה יצטרף החמור להקל לעולם דהא לא דמיא לדהתם גבי טומאה דכל חדא וחדא מינייהו חזיא לטומאת מושב בטפח לטלם: א"ר עזרא קומי ר' מנא. אין דהכא נמי מעתה מצטרף החמור שבהן להקל מפני שכן שוות בשיעור היסק דאם התבן אינו ראוי אלא להיסק כגון שנסרח המאכל בהמה שיעורו כעלים להיסק וכן כולם: אמר ליה. ר' מנא אנן בעיי הולאה ואת אמר היסק. בתמיה כלומר דהא אנן תיבעיא לן בשיעור הולאה סתם דאיירי במתני' לא איירי כלל אם ליקטו מתחלה להיסק דודאי אם הוא ליקטן מתחלה לכך ולפי שאינן ראוין למאכל בהמה שיעורן כעלים להיסק אבל מכיון דבמתני' לא איירי אלא בשיעור הולאה סתם וע"כ דמיירי דאכתי חזי למאכל בהמה קשיא היאך יצטרפו כה"ג משום טעמא אם לא היו ראוין אלא להיסק דהא לא איירינן כלל משיעור העומדות להיסק במתני' וסוף סוף לא דמיא להאי דטומאה: ר' אלעזר בר' יוסי. אמר נמי קומי ר' יוסי להאי טעמא דר' עזרא שכן שוו בהיסק: אמר ליה. ר' יוסי אי הכי נתני בהולאות כוס קטן. כו"ס או בוו כך קורין לחבילה בלשון ודוגמתו כלשון הגמרא בפ' אלו פריסות דף כ"ב גבי ריסוק אברים ביתנא ועביד בוגא הייטינן שאם היא כחבילה קשה הוא. וה"נ פריך לדידך דטעמא מפני שכוו בהיסק א"כ נתני במתני' כשיעור הולאה של חבילה קטנה שעשאה מכולן כך וכך שיעורה והיא כעין קושית ר' מנא דלעיל אלא דר' יוסי מוסיף דהרי במתני' לא איירי בגוונא שאינן ראויות אלא להיסק וא"כ ניתני לאשמועינן אם הוציא חבילה קטנה מכולן כיחד כמה היא שיעורה: א"ר חנניה. הא לא קשיא: קופדה משלים לפיסתה וכו'. דרך משל הוא וכלומר הבשר משלים הוא להתחיכה של העלם שאם יש בחתיכת עלם אחד מעט בשר אומרים תקח העלם בשביל הבשר שעליו אבל אין אומרים תקח הבשר בשביל חתיכת העלם שבו וכך הוא דבר זה שהחשוב והוא שיעור החמור של עשבים משלים לשיעור התבן הקל אבל איפכא לא והשתא היכי ניתני בחבילה קטנה מכולן וכן פריין ראוי למאכל בהמה כדאיירי במתני' וא"כ היה צריך לשנות כשיעור האחר קל מהן שהרי שהחמור הוא שמצטרף להקל ואיפכא לא ולא היה ידעינן שיעורן של מינין האחרים שבחבילה הלכך תני שיעור כל אחד ואחד בפ"ע. ולעולם מצטרף החמור שבהן להשלים להקל דהא מיהת משכחת לה שיעור כולן בשוה אם אינן ראויין אלא להיסק: תני ר' הושעיה הוציא תבן לפרה. כהא ודאי כמלא פי פרה כדתנן במתני' ומשום דבותא דסיפא נקט לה שהכל תלוי בכוונת הולאתו שאם הוציא תבן כמלא פי גדי לגדי חייב ומתניתין דקתני בתבן כמלא פי פרה היינו שהוציאו מתחלה לפרה אבל אם הוציאו לגדי חייב הוא אפילו כמלא פי הגדי דסגי ליה בכך: ר' יוחנן בעי. פלה דמעתה ניתא נמי אם הוציא אוכלין לחולה פחות מגרוגרת די לו לפי חולה יהא חייב בתמיה אלא ודאי לא חלקו חכמים בשיעורן וכתנן לעולם שיעורו כמלא פי פרה: מודה ר' הושעיה שאם הוציא תבן לפרה כמלא פי הגדי שהוא פטור. ומשום דקשיא סיפא דהא מתכוין לפרה ואין כאן שיעור לפרה להכי קאמר הש"ס דאיצטריך דלא תסבור כמה דחית ליה לר' הושעיה לחומרא דהולכין אחר מי שמחשבין להאכילו ומחייב בהוציא לגדי כמלא פי גדי אית ליה נמי לקולא כלומר אף במקום דאיכא נד קולא ולמיפטריה ס"ל נמי לר' הושעיה דאין הולכין להקל אלא הולכין אחר שיעור היותר קטן ומכיון דאיכא מחייב כתבן לגדי כמלא פי הגדי אם כן יש כאן שיעור חיוב אם היה מוליא לגדי וה"נ מחייב אפילו אם הוציאו כך לפרה קמ"ל דהתם מיהת הפחת איכא שיעורא לגדי אבל הכא ליכא שיעורא דפרה: ר' בון בר חייה בעי. מיבעיא ליה כהא דקתני במתני' המוציא אוכלין כגרוגרת ומצטרפין זה עם זה מי אמרינן דדוקא כשנצטרפו מתחלה לכגרוגרת תפס מזה ומעט מזה עד שנשלם לכגרוגרת והכא הוא דמשכחת לה חיובא או דילמא אם היה כאן בתחלה פחות מכגרוגרת והשלימו לאחר מכאן עד כגרוגרת מהו והיינו דקאמר הגע עלמך שאין בתבשיל כגרוגרת כלומר בתחלה וא"כ צירפו כאוכל אחר לכגרוגרת מי מהני זו דילמא מכיון דמעיקרא מיבטל בציר משיעורא לא מהני השלמה דאח"כ: וכגרוגרת מבטל כגרוגרת. בתמיה כלומר דמהדר ליה הש"ס ומאי תיבעי לך וכי כגרוגרת שהשלים על ידי צירוף יבטל לומר שאין כאן כגרוגרת אדרבה דמאי איכפת שלא היה בתחלה כשיעור הלא אין כאן ביטול אלא דמעיקרא לא הוית כשיעור ואם היה מוליאו היה פטור והשתא דאיכא שיעורא בהולאתו מהיכי תיתי דלא לחייב: הדא דאת אמר באדומות. כחדשות שהן אדומות אבל בישנות שהן שחורות לא מפני שפורשות הן ונראין כזבובים בקערה וכדפרישית במתני':

הדרן עלך פרק כלל גדול

הלכה א מתני' המוציא יין כדי מזיגת הכוס. של ברכה והוא חמש רביעית יין כדי שאם ימזוג אותו בשלשה חלקים מים כדרך שמוזגין היינות החזקים יעמידנו על רביעית והוא כזית בילה ומחצה וזהו שיעור כוס של ברכת המזון וקידוש: חלב כדי גמיעה. והוא פחות אפילו מכדי לוגמיו ותכ"ש מרביעית ודוקא חלב בהמה טהורה דחזיא לשתיה אבל של בהמה טמאה דלא חזיא אלא לרפואה שיעורו כדי לכחול עין אחת. והוא שעור הכוחל ומשום דכל מידי שעייך בי אזלינן בתר שיעור הפחות לחומרא וחלב האשה וכן לובן ביצה שיעורו כדי ליתן במשיפה של קילור שהוא פחות יותר מפני שכן דרכן לכך: דבש כדי ליתן על הכתית. על ראשו של הכתית והיא מכה שעל גב הסוסים והגמלים שבאה להן מחמת המשאות שעליהן א"נ כתית היא מכה שעל גב היד ועל גב הרגל: שמן כדי לסוך אבר קטן. של קטן בן יומו והוא אצבע הקטנה שברגלו: מים כדי לשוף בהן את הקילורית. ומפרש הכא בגמ' דדוקא כמים של הפכל שאינן ראוין אלא לכך אבל בשאר מים שיעורן כדי נרחין בהן פני אפלוכה שהוא שיעור הפחות. וקילור עלמו שיעורו כדי לשוף אותן כמים: ושאר כל המשקין. לאתויי דם וכל מיני משקין שיעורן ברביעית

קרבן העדה

רבי ירמיה פריך הניחא. התם מצטרפין לפי שראויין לטמא מושב בטפח וכדפרישית: ה"ג הכא מניין. וה"פ מניין שמצטרפין כאן וקשיא אדר"י בן חנינה: שכן שוו בהיסק. שהמוציא תבן ועשבים להסיק שווין בשיעורן: אנן בעיין הולאה. דמתני' בהולאה איירי ועלה קאמר דמצטרפין ואת אמרת דשוין בהיסק: ה"ג א"ר לעזר בר"י קומי ר' יוסי שכן שוו בדוגמא. וה"פ שכן שוו כמי שיש לו למכור מוכר מכולן להראות שיש לו למכור מכולן וניחא ליה שיהו מחוברין יחד דאיידי דזוטרא כל חד וחד הרוח מפזרתו: ניתני בהולאת כוס קטן. שדרך לתת הדוגמא בכוס קטן: ומשני אר"ח קופדה. בשר משלים לפיסה לחם שהרי הבשר טוב יותר למאכל ה"ה ה"נ העשבים טובים לפרה לאכול מן התבן הלכך מצטרפין משא"כ התבן לפי גדי הוה כלחם לבשר דלא מצטרפי: המוציא תבן לפרה. להאכיל לפרה ויותר נ"ל לגרוס המוציא עלה לפרה כמלא פי פרה ויש לזו הגירסא סמוך מבבלי: ר"א משמיה דר"י פריך מעתה. לדברי ר"ה דאמר דאזלינן בתר דעת המוציא אם כן אם הוציא אוכלין פחות מכשיעור כפי חולה יהא חייב: ה"ג מודה רבי הושעיה שאם הוציא עשבים לפרה כמלא פי גדי שהוא פטור ולפי הגירסא שלפנינו קשיא הא משרש קאמר כמלא פי פרה לפרה ועוד מתניתין היא ואפשר לדחוק ולקיים הגירסא דה"ק מודה ר"ה שאם הוציא וכו' ול"ק ממוציא לחולה דמודה ר"ה אפילו פרה שאינה אוכלת יותר מן גדי אפ"ה שיעורו כסתם פרה: דלא תסבור וכו'. הא דאמינא לך דמודה ר"ה היינו טעמא דלא תטעי ותאמר דאפי' לקולא אם הוציא עשבים מלא פי גדי לפרה יחייב קמ"ל דפטור: הגע עלמך. שאין במאכל אלא כגרוגרת וכגרוגרת פסולת ויצטרפו בתמיה ולר"י דמתניתין פריך: הדא דאת אמר. דמצטרפין קליפי עדשים באדומות היינו חדשות: אבל בשחורות. והן הישנות: פורשות הן. אינן מתבשלות עמהן מפני שנראין כזבובין בקערה:

הדרן עלך פרק כלל גדול

הלכה א מתני' המוציא יין. מי כדי מזיגת הכוס כשיעור שנותנין יין מי לתוך כוס של ברכה להוסיף עליו מים כהלכתו ולמזוג אותו כהן: כתית. מכה שבגבי סוסים וגמלים: לשוף. לשפשף ולהמחות בהן קילור שנותנין ע"ג העין:

עין משפט נר מצוה
א מיי' פי"ח מהל' שבת הל' ג
ב מיי' שם הלכה ג

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (סו"ב) זעירא נ"ל זירא. (כ"ס"י) זעירא נ"ל זעיר. (פר"י) חנניה נ"ל חיננא.

מסורת הש"ס

ברביעית. כולה ומחלה כרביעית הלוג: שופכין. מים סרוחין שראויין לגבל בהן הטיט: כולן ברביעית. אף היין והחלב והדבש דלא נאמרו שיעורין במתניתין אלא למצניעיהן לבד וחזר מצניעו והוציאו חייב אבל שאר כל אדם שהוציאו אינו חייב וסבירא ליה לרבי שמעון דמצניע עלמו בעי שיעורא זוטא ובכליר מהאי שיעורא לא מחייב דלית ליה לר"ש כל הכבר להצניע וכו': גמ' כמה שיעורן של כוסות. כוס הנזכר במתניתין כמה שיעורו: ישנן רביעית של יין האיטלקי. דלכל כוס סגי ברוב רביעית יין כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית דכל חמרא דלא דרי על תלת מיא לאו חמרא הוא ה"ה כוס דמתניתין בכוס של רובע רביעית איירי: תמן תנינן. לקמן בפ' נופלין: כמה הוא שיעורה של קופה. כמה מידות חהא מכילה הקופה: דתנינן. בשקלים פ"ג: של ג' סאין היו תורמין. ה"ה קופות דמפנין בקופות של שלש סאין איירי: ר"י הוא. הא דתני במתני' כדי מזיגת הכוס אתא כר"י: מזוג בכמה. מי בעינן רביעית שלם או סגי בפחות מזה: רי"א כדי מזיגת הכוס. והיינו ג' חלקי רביעית: ה"נ בשקלים הדא אמרה מזוג כדי מזיגת הכוס. וה"פ כדרך בני אדם למזוג והיינו רביעית שלם דאי ס"ד בפחות מרביעית א"כ ביין סגי בפחות מרובע רביעית שהרי אם ימזגנו עם מים יהיה לו שיעור חשוב אלא ודאי דרביעית שלם בעינן: כמה הוא שיעורן של כוסות. אט שאין ידוע לנו שיעורו של רביעית איטלקי כמה נשער כוס של פסח: טיטרטון ורביע. מדה ששמה טיטרטון כולה ועוד רביעית המדה הזאת תוסיף עליה ותמלא רביעית של תורה שלם: מהו לשתותן. כל הד' כוסות בכרך אחד בזה אחר זה בלי הפסק בנתיים: בהלל. של לילי פסחים אם שמעה בבה"כ שכך היה מנהגם לומר הלל בלילי פסחים זכר למקדש שאמרו הלל בליל עשיית פסח וקאמר ר"י אם כיון לבו לצאת בקריאה זו יצא וא"צ לאומרו עוד בביתו: הדא אמרה. זאת אומרת שאם שתאן בבת אחת יצא שהרי אין דבר מפסיק בין שליש לרביעי: מהו לשתותן מפוסקין. פי' מהו שיהו מותר להפסיק בשתיית כוס א' כמה פעמים: אם שותה הוא מפוסקין אינו משתכר. אבל אם ישתה בפעם אחת דוקא הוא משתכר דיין מגרונו שבע: מהו לצאת ביין של שביעית. כיון דלא קרינן ביה לכם וקס"ד דד' כוסות בעינן לכם כמו מלה וכי היכא דאין יוצאין במלה כן אין יוצאין בד' כוסות או לא: בקונדיטון. יין שיש בו בשמים: מהו לצאת מזוגין. יותר מג' חלקים: והוא שיהא בהן טעם יין. משמע דאפילו עד ששה חלקים מים יוצאין בו: מבושל כדי תכל. צריך שיהא מבושל שיתן בו הבישול טעם כתבלין אבל מבושל יותר מידי לא: וחזיק

תורה אור

ברביעית וכל השופכין ברביעית רבי שמעון אומר כולן ברביעיה לא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן: גמ' *ר' זעירא שאל לר' יאשיה כמה שיעורן של כוסות. א"ל נלמוד סתום מן המפורש. דתני ר' חייה ד' כוסות שאמרו ישנן רביעית יין באיטלקי. תמן *תנינן מפנין ארבע וחמש קופות. ר' זעירא שאל לרבי יאשיה כמה הוא שיעורה של קופה. א"ל נלמוד סתום מן המפורש דתנינן תמן בג' קופות של ג' ג' סאין תורמין את הלשכה. רבי יוסה ב"ר בון בשם ר' יוחנן דרבי יהודה היא דתני מים כדי גמייה ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס. יין כדי גמייה ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס. מזוג בכמה. נישמעינה מן הדא מים כדי גמייה. ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס יין כדי גמייה רבי יהודה אומר כדי מזיגת הכוס. הדא אמרה מזוג. אפילו בכמה כוסות. כמה הוא שיעורן של כוסות. ר' אבין אמר טיטרטון ורביע. מהו לשתותן בכרך א' מן מה *דא"ר יוחנן בהלל אם שמעה בבה"כ יצא הדא אמרה אפי' שתיין בכרך א' יצא. מהו לשתותן מפוסקין כלום אמרו שישתה לא שישתכר. אם הוא שותה אותן מפוסקין אף הוא אינו משתכר. מהו לצאת ביין של שביעית. תני ר' הושעיה יוצאין ביין של שביעית. מהו לצאת בקונדיטון מן מה דתני בר קפרא קונדיטון כיין הדא אמרה יוצאין בקונדיטון מהו לצאת מזוגין מן מה דתני רבי חייה *ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיין בין מזוגין והוא שיהא בהן טעם ומראה יין. א"ר ירמיה *מצוה לצאת ביין אדום מה טעמא אל תרא יין כי יתאדם. תני מבושל כדי תכל מהו

פני משה

ברביעית דלא חזו לרפואה ובפחות מרביעית לא חשיבי חידי: וכל השופכין. שאינן ראוין אלא לשפוך אותן שהן רעים וסרוחים שיעורן ברביעית. דבהכי חזי לגבל בהן את הטיט: רבי שמעון אומר. כל הני שהן כולן ברביעית ולא נאמרו שיעורין הללו אלא למצניעיהן וכך דתנינן: להן התשביניא וקסבר ר' שמעון דהמצניע בעית מיהת שיעורא זוטא ופליג אהא דתנן בפ' דלעיל כל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו דהמצניע מיחייב עליו אפילו בכל שהוא. ואין הלכה כר"ש:

גמ' כמה שיעורן של כוסות. בלילי פסח. וגרסינן לכולה סוגיא לקמן בפ' ערבי פסחים בהלכה א': ישנן רביעית יין באיטלקי. של יין האיטלקי שהוא חזק וממזגין אותו על חד תלת כמיא וא"כ כל היין של הד' כוסות הוא רביעית הלוג: תמן תנינן. ריש פ' מפנין. ומשום דקתני נלמוד סתום מן המפורש במקום אחר הוא מייתי לה הכא: דתנינן תמן. בפ"ג דשקלים גבי תרומת הלשכה: דר' יהודה היא. המתני' דתני בתוספתא פ"ט מים וכו' ר' יהודה אומר כדי לשוף כהן את הקילור כך הוא בתוספתא ונדפס כאן אגב שיטפא דלקמן גבי יין. ובע"ס גרים כדי תוינת המזוג והיינו הך דהשיעור כמים כדי למזוג בהן היין להכוס וצ"ל דגי' אחרת היה להם בתוספתא כדאיתא מדלקמן ומיהו הא דקאמר דר' יהודה היא לא קאי אלא על שיעור היין דסתם לן התנא במתני' כר' יהודה דהתוספתא: מזוג בכמה. אם הוציא מה שהוא כבר מזוג בכמה הוא שיעורו: נישמעינה מן הדא. גיפא דקתני לר' יהודה שיעור שתיהן בראוי להמזיגה: א"כ הדא אמרה מזוג אפילו בכמה כוסות. כלומר לא איכפת לן אפי' כבר מזוג הוא בכמה כוסות מ"מ השיעור הוא לעולם לפי ערך המזיגה שאם מזג רובע רביעית יין בשלשה חלקי רביעית מים ויש כאן רובע רביעית יין וג' רובע רביעית מים ובשהוליא ממנו משערין בו כהשיעור שיכולין למזוג בו יין אחר לפי ערך ואם כן אם הוליא כדי שיעור למזוג בו רובע רביעית יין א"ל כאן ג' חלקי רובע רביעית לפי שכבר יש בו מהיין וכן לעולם משערין במזוג אפילו כא מהרבה כוסות מזוגין כמה הוא שיעורין של כוסות. כלומר ומה היא המדה של רביעית שאמרנו בשיעור הד' כוסות: טיטרטון. שם המדה שהיה ידוע להם ורביע ממנו ה"ז הרביעית ששיערו חכמים: מהו לשתותן לד' כוסות בכרך אחד זה אחר זה או דילמא כמקומן הוא דתקינו רבנן א' לקידוש והב' אחר חני הגדה ושתים שהן לברכת המזון ולאחר שאומר ההלל ופשיט לה מן מה דאמר ר' יוחנן בהלל אם שמעה בבה"כ כדרך שנוהגין לאומרו אחר תפלת ערבית יצא וא"צ לחזור ולא זרו על סדר הכוסות וא"כ ש"מ דגם סדר הכוסות אינן מעכבין ואפי' שתאן בזה אחר זה ולא על סדר ההלל יצא: מהו לשתותן מפוסקין. להפסיק בשיעור שתיית הכוס או שצריך לשתות השיעור בבת אחת ופשיט לה מהאי דאמרי' כלום אמרו אלא שישתה ולא שישתכר לשתות הרבה יותר תדאי ואם אתה אומר שהוא שותה אותן אפי' מפוסקין א"כ אף הוא אינו משתכר ולמה הוצרכו לומר שלא ישתכר אלא ש"מ דמצוה לשתות השיעור בבת אחת ולהכי הזהירו כלבד שלא ישתה הרבה בבת אחת שלא ישתכר ולא יהיה יכול להגיד הסדר שתיקנו חכמים: מהו לצאת ביין של שביעית. שנתותר לו אחר זמן הביעור: יוצאין ביין של שביעית. אפי' אם הוא מאחר זמן הביעור דמצוה קא עביד: מהו לצאת בקונדיטון. שנותנין בו דבש ופלפלין ונקרא יין קונדיטון: קונדיטון כיין. מותר לערב הקונדיטון כיין: מהו לצאת מזוגין. הרבה. יותר משיעור מזיגה: בין מזוגין. הרבה והוא שיהא בהן עדיין טעם ומראה יין: אל תרא יין כי יתאדם. מכלל דחשובה הוא: מבושל כדי תבל. ובפ"ג דשקלים דאיתא נ"כ להאי סוגיא גרים חני מבושל כמעושל והיינו הך ולענין מעשרות תנינן לה כדאמרי' לעיל בפ"ד דמעשרות שהמבושל הוא טובל למעשר כמאכל אחר תבשיל דברים שקובעין למעשר ואסור אפי' באכילת עראי עד שיעשר:

מהו

גליון הש"ס

דירב"ז

ר"ז שאל לר' יאשיה כמה שיעורן של כוסות א"ל נלמוד סתום מן המפורש דתני ר"ח ד' כוסות שאמרו ישנן רביעית יין. אלמא דשיעורא דכוס הוי רביעית. ובבבלי גמר רבא ממתניתין גופי' דכוס של ברכה רביעית מדקתני פיסה ושאר כל המשקים ברביעית. ודו"ק:

ר' יוסי בר"ב בשם ר' יוחנן דר' יהודה היא דתני מים כדי גמייה כו' יין כדי נמייה ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס אלמא דמתניתין דידן ר' יהודה היא:

מזוג בכמה פי' דעד כאן לא ידעינן דבעי רביעית אלא גבי יין חי צריך לשיעורא דרובע רביעית כדי שימזגנו לעמיד על רביעית אבל אם הוא כבר מזוג אפשר דסגי בפחות מרביעית כמו בעלתא קודם דורעיסה ולבתר דורעיסה וכן בסממנים שרין פי' דף פ"ט פ"א וסתלא כן נפקא מינה לפי שאין אדם פורח לטרות סממנין לכוס כהן דוגמא לאורה. וה"ל נפ"מ בין קודם מזיגה לאחר מזיגה דלאחר מזיגה צריך שיעורא תמעט מקודם מזיגה נשמעינה מן הדא יין כדי גמייה ר"י אומר כדי מזיגת הכוס הדא אמרה מזוג כדי מזיגת הכוס וכן הגי' במס' שקלים ופי' כיון דתני ת"ק כדי גמייה ע"כ דלא מיירי ביין חי דהא אינו ראוי לגמות יין חי אלא ע"כ מיירי במזוג דראוי לגמייה וקתני סיפא ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס אלמא דאפילו במזוג צריך נמי רביעית. ודו"ק:

כלום אמרו אלא שישתה לא שישתכר כן נירסת הגר"א ז"ל בשקלים שם. ודו"ק:

ואין

שינויי נוסחאות (סו"נ) הללו בד"י האילו. זעירא בד"י זעורא (וכן לקמן).

טוב ירושלים

מים בכמה כדי נמיפה. רי"א כדי מזינת הכוס. בשקלים פ' ג' ראיתי נירסא [הנדפס עם פי' הרא"ש] רי"א כדי לשוף את הקילור ולק"מ קו' הב"ק ד"ס דל"י: מהו לצאת ביין של שביעית כו' פי' הקה"ע אי נפי לכם כמו במצה פי"ש. ותמוה לי מאד ולא אשכחן שום דוכתא דיפסל מצת שביעית מהא דבעינן לכם ובשופרים לא אכרו מזה דבר ופי' טובה נ"ט א' ב'. והגלי"ם לפסב"ל דיוצאין י"ח ד' כוסות בין חיין בין מזוגין לפ"ז וי"ע לפ"מ דקיי"ל כפירות שביעית למכלה ולא לספסר דחשיב לספסיד אוכלין כשביעית וא"כ אם ישתה יין של שביעית מי אסור ולפ"ז י"ל דחיש יולא ידי חובת ד' כוסות משום מצוה הבאה בעבירה

וקפבים תדל' שוספי' דיולא שפיר. ודם דכתנ"ס פ"ז מהלכה כתב אם סתאן בבת אחת י"ח ... הרבע כוסות יצא אבל לא חובת חירות ובגמ' הוא תימבא דבבא ק"מ ב' בגטון ידי יין יצא י"ח ... וכ"ל דפירה רביעו לבין סגמ' דהזיל לגימתי' לפ"ת דקיי"ל דאין שמחה בליוני יו"ט כראפין על תג פ"ם מתגת אריס פס"ת וא"כ מאי יצא ידי יין דקאמר אפי' פ"ג דפב"ס ידי יין לשמחה כמב ולכ"ם די"ח ד' כוסות יצא [ופי' קו"ת ב' דרבה עגמא א' דאהכנא טעום דרך חירות מקיט רבנן ט'] ודברי הבנ"ם לי"ם כמה ופכ"ם. [ופי' רמב"ם פ"ד ממגוכה הו"כ ובפ"ד ולמ"ת שם ולפכ"ד לייבא קשיבר מהא דקדוש והמבר בפה וא"צ למטל כבטו]:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש״ס

תורה אור

מהו לצאת ביין מבושל. רבי יונה אמר יוצאין ביין מבושל. רבי יונה כדעתיה דר' יונה שתי ארבעתי כסיי דלילי פיסחא וחזק רישיה עד עצרתא. ורבי יודא בי ר' אילעאי שתי ארבעתי כסוי דלילי פיסחא וחזק רישיה עד חגא וחמתיה חדא מטרונה אפי' נהורין. א"ל סבא סבא חדא מן תלת מילין אית בך אישתיי חמר את. או מלוה בריבית את. או מגדל חזירין את. אמר לה תיפח רוחה דההיא איתתא חדא מן תלת מילייא לית בי אלא אולפני שכיח לי דכתיב חכמת אדם תאיר פניו. רבי אבהו נחת לטבריא חמוניה תלמידוי דר' יוחנן אפוי נהירין אמרון קומי ר' יוחנן אשכח ר' אבהו סימה. אמר לון למה. אמרין ליה אפוי נהירין. אמר לון דילמא אוריתא חדתא שמעתה סליק לגביה א"ל מאי אוריתא חדתא שמעת א"ל תוספתא עתיקתא וקרא עליו חכמת אדם תאיר פניו. א"ר חנינא לונא דאורייתא תומנתא עתיקתא דמורייסא דציפרין. א"ר יונה חכים אנא לה. דבית רבי ינאי הוון טכילין בה דבש. תני חצי שמינית טברנית הישנה. אר"י הדא דידן הוות ולמה לא אמר עתיקתא בגין דהוות ביומוי. אית דאמרי דהוות זעירא ורבת וזערת ולא זערת כמה דהוות. כמה הוא שיעורו של כוס. ר' יוסה בשם רבי יודה בר פזי רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע. תני יבש כזית דברי רבי נתן. רבנן דקיסרין בשם רבי יוסה בי רבי בון בשם ר' יוחנן אתיא דרבי נתן כרבי שמעון כמה דר' שמעון אומר ברביעית כן רבי נתן אומר ברביעית לכשיקרש יהא בו כזית. רבי סימון בשם ריב"ל מעשה בפרדה של בית ר' שמתה וטהרו דמה משום נבילה. ר' אלעזר שאל לרבי סימון עד כמה ולא אניביה. שאל לריב"ל וא"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובאש לר"א דלא חזר ליה ר' שמעון שמועתא. רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק בר כהנא עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובעיט ביה. א"ל ר' זריקן בגין דשאל לך את בעט ביה אמר ליה הא דלא הוות דעתי עלי כדמר רבי חנין והיו חייך תלואים לך מנגד זה הלוקח חיטים לשנה ופחדת לילה ויומם זה הלוקח מן הסידקי ולא תאמין בחייך זה הלוקח מן הפלטר. ואנא סמיך לפלטירא. מיי כדון העיד רבי יהושע בן בתירא על דם נבילות שהוא טהור. מהו טהור. טהור מלהכשיר הא לטמאות מטמא. תמן תנינן דם השרץ כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין

פני משה

מהו לצאת. ד' כוסות ביין מבושל: ר' יונה. דמתיר כדעתיה הוא שהיה מזיק לו יין של ד' כוסות שחיזק לראשו מפסח עד העצרת: אפוי נהירין. שהיו פניו מאירות ומאובות תמיד: הדא מן תלת מילין אית בך וכו'. או מלוה בריבית או מגדל חזירין אתה ופרנסתך מצויה לך תמיד וא"ע תיפח רוחיה וכו' ויין מזיק לי אפי' הד' כוסות שמחויב אני לשתות אלא לימודי בתורה שכיח לי תדיר וכדכתיב חכמת אדם שתמיד בו תאיר פניו: אשכח רבי אבהו סימה. כלומר מיזה אוצר ומציאה מצא: תוספתא עתיקא. שכבר לתדתיה והייתי מחפש אחריה ומצאתיה תאיתי: תומנתא. שמינית המדה הישנה שמודדין בה הרוויים בציפורי: חכים. מכיר אני לה דבית ר' ינאי היו רגילין למדוד בה דבש: תני. היא האמר שמינית הישנה של טבריא: הדא דידן הוות. זו מידה שלנו כטבריא היתה כמו כן מלפנים: ולמה לא אמר. שלה נמי עתיקתא כמו שקראו אותה הישנה וקאמר בשביל שהיתה כך גם בימיו וא"ד שהיתה מקדם קטנה ואח"כ גידלו אותה וחזרו והקטינו אבל לא כל כך כמו שהיתה ולפיכך לא קרא לה עתיקתא: כמה הוא שיעורו של כוס. שיחזיק בו רביעית הלוג: תני. בתוספתא פ"ט יין יבש כזית דברי ר' נתן: אתייא דר' נתן כר"ש. דמתני' דאמר כולן ברביעית ואף היין ולפיכך קאמר ר' נתן ביבש כזית שכן הרביעית לכשיקרש יעמוד על כזית: וטהרו דמה משום נבילה. דדם נבילה לא מטמא כנבילה: עד כמה. הוא טהור ואם אפי' ברביעית ויותר מרביעית: ולא אניביה. לא השיב לו ר' סימון כלום ושאל לו לריב"ל עצמו וא"ל דעד רביעית הוא שטיהרו אבל רביעית ויותר טמא לפי שהרביעית באה הוא כזית ביבש ודם הנבילה כנבלה לטמא כזית להאי מ"ד והורע בעיני ר' אלעזר שלא החזיר לו ר' סימון השמועה שהרי כך שמע הוא נ"כ מריב"ל: ורב ביבי. היה יושב ומספר האי עובדא כמנין אהדר שר' יצחק שאל דרך שאלה לר' סימון אם עד רביעית לוקא טהור ויותר הוא טמא וכעס ביה ר' סימון בר' יצחק ונער בו ואמר ר' זריקן לר' סימון בגין דשאל לך הדין את כעס ביה וא"ל אין מגום דלא הוית דעתי עלי מיושבת וכהאי דאמר ר' חנין וכו' ואנא סמך על הפלטר ולפיכך אין דעתי עלי בכל פעם ופעם: סידקי. הוא הסוחר המוכר כחטת להתבואה הוא ופלטר מוכר הלחם ותמיד הוא מייקר: מאי כדון. ומה הוי עלה בל דם נבילה וקאמר כהאי דתנינן בריש פ"ח דעדיות העיד וכו': מאי טהור. אם טהור הוא מלהכשיר בפאר משקה הא לטמא מטמא הוא ופשיט ליה דתמן תנינן בפ"ו דמכשירין דם השרץ כבשרו לענין טומאה אבל אינו מכשיר את הזרעי' ואין

קרבן העדה

וחזיק רישיה. וכאיב ליה ראשו עד עצרת לכך הכשיר במבושל שאינו מזיק כל כך: חמתיה וכו'. ראתה אותו אשה אחת משרי הארמיי' שפניו מאירין: חדא מן תלת וכו'. אחד מן שלשה דברים אלו בך: או מלוה בריבית. שאין לו דאגת פרנסתו: או מגדל חזירין. שמרווית הרבה: אלא אולפני שכיח לי. תלמודי מצוי בידי ל"א שמצוי לו לחדש דברים בתורה והן מאירין פניו: חמוניה. ראו אותו: אשכח רבי אבהו מציאה. לכך פניו להובין: תוספתא עתיקתא. תוספתא ישנה שלא ראה אותה מימיו מצא וראה בה דברים חדשים ושמח בה: לוג דאורייתא. לוג הכתוב בתורה: תומנתא וכו'. מדה הישנה שמודדין בה המוריים בציפורי: חכים אנא לה. מכיר אני המדה הזו ודבית רבי ינאי מודדין בה דבש: תני שמינית מדת טבריה הישנה. היא רביעית של תורה: הדא דידן הוות. היא מדה שהיתה לנו מקדמית: ולמה לא קרי לה עתיקתא. שהרי בזמן ההוא לא היתה המדה ההיא וכבר עברה והל"ל הדא עתיקתא כדאמר ר"ח דאף רבי יוחנן היה במקומו של ר"ח: ומשני בגין דהוות ביומוי. אע"ג דכבר עברה מ"מ אין לקרותה כיון שהיתה בימיו: אית דאמרין. בא לתרץ ולמה אמר רבי חנינא עתיקתא לכך קאמר דהוות זעירא וכו' כלומר שנפחתה מרביעית ואח"כ הוסיפו והוקמוה ארביעית ואחר כך פחתו אותה ולא פחתו אותה כבראשונה וזה היה בימי רבי יוחנן הלכך לא מצי למימר עתיקתא דס"ד אמדה הפחותה קאמר ואי הוה הפחת בפעם בני כמו בראשונה שפיר המ"ל עתיקתא דאין לטעות דאמדה שנפחתה קאמר דא"כ הל"ל הא דאית לן הפחת היא מדת רביעית וע"כ הייט מפרשים דאמידה נחולה קאמר אבל הפחת דקאמר דהפחת נפחתה מהמדה קטנה שהיתה בראשונה ודאי איכא למטעי דעלה קאמר עתיקתא לכך קאמר הדא דהוות ביומי קודם לזו עכשיו וממילא ליכא למטעי: יבש בכזית. אם הוליא לרה"ר יין יבש שנקרש כזית

חייב דמעיקרא היה רביעית והא דבעינן רביעית שלם בקרוש ולא סגי בריבע רביעית משום דקרוש לאו בר מזיגה הוא: אתיא דר"נ. דאמר אף ביין בעינן רביעית כר"ש דמתני' דאמר כולן ברביעית וליה לר' יוחנן הא דאמרינן בכתוך דקרוש לאו בר מזיגה הוא: וטהרו דמה משום נבלה. שלא היה בו רביעית וכל שאינו רביעית לכשיקרש לא יהיה בו כזית ואין בו טומאת נבלה: עד כמה. דם היה בה שטהרו אותה משום נבלה: ולא אניביה. ולא השיב לו רבי סימון דבר: ובאש לר"א. והרע לר"א על רבי סימון על שלא השיב לו על שאלתו: מתני הדין עובדא. סיפר המעשה שמתו הפרדות של בית רבי וטהרו דמה משום נבלה: אמר ליה ר' יצחק בר כהנא. בדרך שאלה אם עד רביעית הוא דטיהרו אבל יותר מכאן טמא או אפילו יותר מרביעית טהר: ובעט ביה. רב ביבי ודחק אותו בסנדלו. ל"א גער בו: א"ל ר"ז. לרב ביבי מפני דשאל לך דבר הורה את מגזף ביה בתמיה: א"ל הא. דלא השבתי לו כהוגן שלא היתה דעתי מיושבת בעת ההיא: זה הלוקח חטים לשנה. שאין לו קרקע לזרוע והייט תיו תלואים שאינו יודע אם יהיה לו מעות לקנות הבאה: סדקי. מוכר תבואה למי שאין לו וזה הלוקח אופה משבת לשבת ולילה ויומם רמז לשבת שהיום הולך אחר הלילה: זה הלוקח מן הפלטר. מן הנחתום שאולי לא יהיה לו לנחתום למכור: ואנא. אפלטר סמיך ואין דעתי מיושבת עלי להשיב לו: מאי כדון. מאי היה עלה אם יותר מרביעית טמא או טהור: העיד ריב"ב. מתניתין היא' בפ"ח דעדיות: על דם נבלות שהוא טהור. וקס"ד טהור לגמרי קאמר אפי' ביותר מרביעית: ופריך מהו טהור. שהוא טהור להכשיר הזרעים שאינו מכשיר הא' דם הבהמה בשעת שחיטה אבל לטמא מודה ריב"ב שדם נבילות מטמא: ומשני תמן תנינן. במכשירין פ"ו:

ואין

שנויי נוסחאות (פו"ג) בפיי נד"ו כסוי. (פו"ד) ורבי נד' דבי. (פו"ו) וחמתיה נד"ו חמתיה. ז פי' נהידין נד"ו אפוי נהירין. (פו"ח) אישתיי נד"ו או שתיי (פו"ו) עליו נד"ו עלוי. (פוכ"א) אר"י נד"ו אמר רבי יוחנן. (פוכ"ג) דאמרי נד"ו ואמרין.

ככר לארן

הא לטמאות מטמא. תוספות סנהדרין פ"ק דף ד'.

טוב ירושלים

ר' יונה לטעמי' דכ"י שתו ארבעתי ט' פי' נפ"ק ת"ם לנביג פ"ד סהא"ס ואח"כ הקשה פ"ד הר"ם דימוננו בתים יוסר מן חי א"ו כפי' הרכבים דאין בני אדם לב"ן ... מתוך. במכת"ס נביא בשם רמב"ם מה בג"כ עם כלל והדרכה זהו דברי הר"ם. ור"מ כתב אף שיין הוא תשובה כבמבבלי ת"מ היין מתמכם פב"ס ו"וא פלוגתת ר"א ונ"י בירושלמי פס נכניה ר"א ק"ל תזני מתמפס את היין ונ"י פ"ל מתמפסו משתיו [ונג"ס הוא ע"פ פב"כ]:

מערכת ו.ערוך בשם שמואל אצבעיים על אצבעיים פר' בערוך (ע' רגם פ') רמינית של תורה אצבעיים על אצבעיים כו':

ואין לנו כיוצא בו. ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו. אבל דמו מטמא כבשרו. אמר רב יוסף מאן דמר טמא כר' יהודה. מהור כרבי יהושע בן בתירה. אמר ליה רב אבדומה נחותה ויאות רבי יהודה מוריינא דנשיא הוה. *תני דם כדי לכחול עין אחת. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יוחנן כדם עטלף שנו: חלב. הדא דאת אמר [א] בחלב בהמה טהורה. אבל בחלב בהמה טמאה כדי לכחול עין אחת: דבש. הדא דאת אמר בהין עתיקי. כרם בהן דידן כדי לבשל ביצה קלה: שמן כדי לסוך אבר קטן. ובלבד [ב] אבר קטן של קטן בן יומו: מים כדי לשוף את הקילורית. אמר ר' לעזר הדא דאת אמר באילין מיא דטלא. וברם באילין דידן כדי להדיח פני מדוכה: ושאר כל המשקין ברביעית וכל השופכין ברביעית. רבי בא בשם רב חסדא בדפנה מבית לבית היא מתניתא. רבי שמעון אומר כולם ברביעית. משיבין חכמים לר"ש אפשר לומר דבש ברביעית. וחומץ ברביעית. והוא מתיב לון כמה דאית לכון כל האוכלין מצטרפין בכותב'. כן אוף אנן אית לן כל המשקין מצטרפין ברביעית. לא נאמרו כל השיעורין האלו אלא למצניעיהן. א"ר מנא למצניעיהן כל שהן. ותני כן על דר"ש לא נאמרו כל השיעורין האלו אלא למוציאיהן. הא למצניעיהן כל שהן. ותני כן על דרבנן לא נאמרו כל השיעורין האלו אלא למצניעיהן. הא למוציאיהן ברביעית:

הלכה ב מתני' [ג] *המוציא חבל כדי לעשות

ממנו אזן לקופה גמי כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה ר"י אומר כדי לעשות ממנו מידת מנעל לקטן [ד] נייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין המוציא קשר מוכסין חייב נייר מחוק כדי לכרוך על פי צלוחית קטנה של פלייטון:

גמ' הדא דאת אמר בהין רכיכה. ברם בהן קשיי' כדי לבשל ביצה קלה: גמי כדי לעשות תלוי לנפה ולכברה. הדא דאת אמר בהין

קרבן העדה

ואין לנו כיוצא בו. יקס"ד שאין לנו דם כיוצא בו שאינו מכשיר ומטמא מ"מ דם נבלה אפילו שנוי לא מטמא: ופריך ואין לנו וכו'. דלמא הא דאינו כיוצא בו היינו לענין שיטמא הדם כבשרו אלא השרץ שדמו נמי מטמא כבעדשה ואפי' הדם לגול: אבל דמו. של נבילה ניהו מטמא כשהוא רביעית וטומאתו מדרבנן דרביעית כשיקרש יעמוד על כזית ומתחלף בנבלה ממש: הר"י. מעיקרא ל"ק ממתניתין דמכשירין מ"ד טמא והייט ריב"ל דלעיל כר"י דאמר בפ"ד דעדיות שב"ה מטמאין דם נבלה: ומ"ד טהור. דהייט מתני' דמכשירין כר"י בן בתירה: א"ל רב אבדומי דמן נחותה ויאות. ושפיר קאמרת דר"י הוא דמטמא דר' יהודה מורה הוראות דבי נשיאה הוה שהרי פרדות של בית ר' היו ור"י הורה דיתר מרביעית טמא כשנתעתקיה: כדם עטלף שנו. שהוא טוב לכחול העין לתבלול שבעין: וחלב בהמה כמאה. שאינה ראויה לשתייה שיעורה כדי לכחול עין אחת: בהין עתיק'. בדבש ישן: ברם בהן דידן. אבל בדבש חדש שהוא ראוי לאכילת אדם שיעורו כדי ליתן ממנו לתוך ביצה קלה: אבר קטן. אחד מפרקי אצבע קטנה: באילין מיא דטלא. שהן טובים לעיני' ובהן שפין את הקילור: ברם באילון דידן. אבל בשאר מים צריך שיעורא רבא כדי לשוף בהן המדוכה: בדפנה מבית לבית. כשפינה לבית אחר הוא דפליגי והייט מצניע אבל בהוציא לרה"ר אף חכמים מודים דשיעור' ברביעית: דבש. שהוא חשוב יהיה שיעורו ברביעית וחומץ שאינו חשוב נמי יהיה שיעורו ברביעית בתמיה: והוא מתיב להון. ור"ש משיב לחכמים כמו שאתם מודים באוכלין דכולן שיעורן שוים בכגרוגרת כך אני אומר במשקין דכולן ברביעית: למצניעיהן בכל שהן. סני כך צריכין לשנות במתני' דאל"כ איך יאמר ר"ש דבעינן רביעית ויהיה המצניע חמור ממוציא ולא ס"ל הא דפירשתי במתני': דתני כן וכו'. ותניא נמי הכא למוציאיהן אבל למצניעיהן כל שהוא ולא אמר ר"ש כולן ברביעית: הא למוציאיהן. כולן ברביעית ולר' מנא סתמא דפרק כלל גדול כר"ש:

הלכה ב מתני' אזן לקופה. לאוחזה בה: תלאי. לתלותו בו: מדת מנעול. להראותו לאומן כמד' זו אני צריך: נייר. מעשבים עושי' אותו: קשר מוכסין. יש לך אדם שנתן המכס לראש הנהר במקום זה ויש מוכס בעבר אחר או ממונה והוא מוסר לו חותם להראותו למוכסים שמוחל לו המכס ודרכו לכתוב בו שתי אותיות והן גדולות משתי אותיות שלנו: נייר מחוק. טוב אינו ראוי לכתוב בו לפיכך צריך שיעור גדול לכרוך ע"פ צלוחית: גמ' בהן רכיכה. באותן חבלים הרכים: ברם בהן קשיא. באותן חבלים הקשים אינן אלא לשרפה ושיעורן כדי לבשל ביצה קלה: בהין

פני משה

ואין לנו כיוצא בו וא"כ לא תגית אחרת כדם נבילה שאור מלהכשיר הא לטמאות מטמא ש:רי שאינו כדם השרץ אין לנו כיוצא בו ונהי לה דיוצא לוימר דה"ק ואין לנו כיוצא בו לענין שיעור הטומאה ששיעור טומאת דמו כבשרה כמו בשרו: אבל דמו מטמא היא כבשרו. וכלומר לענין זה הוא שאין לנו כיוצא בו שלא מצינו בשאר דם ששיעורו כבשר ולא קאי על שאינו מכשיר ואכתי כדם נבילה מיבעיא לן דילמא טהור מלהכשיר קאמר הא לטמאות מטמאו אם הוא יותר מרביעית ולמעלה. וכפ"ג דאהלים נרים ושיעור טומאתו שדמו מטמא כבשרו כלומר לענין שיעור טומאתו הוא דאמרי' שאין לנו כיוצא בו והייט הך: א"ר יוסף. תנאי היא דאיכא מ"ד טמא וכר' יהודה דריש פ"ה דעדיות שהעיד שה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה דם נבילות ב"ש מטהרין וב"ה מטמאין וקי"ל כב"ה ואיכא מ"ד טהור ואפי' ברביעית וכ' יהושע בן בתירה לאחרן: רב אבדומה נחותה. כך היו קוראין אותו שהיה רגיל לירד לבבל מא"י ויאות קאמר דלר' יהודה טמא ביותר מרביעית שהרי ר' יהודה מוריינא דבי נשיאה הוה וכל פיו מטמא במעשה של בית רבי: מה שהוא ביותר מרביעית וכדאמר ריב"ל: תני בתוספתא שם רשב"ג אומר דם כדי לכחול עין אחת שכך כוחלין לברקית והוא הכתם שנולד בעין: כדם עטלף שנו. שהוא רפואה לברקית: דבש הדא דאת אמר. לשיעורא דמתני' בהדין עתיקא שנתקלקל ואינו ראוי לשום בישול אבל בזה שלנו וחדש הוא כדי לבשל מתוכה ביצה קלה: הדא דאת אמר באילין מיא דטלא. שבאין מתוך הטל וכו' כדפרישית במתני': במפנה מבית לבית היא מתני'. ודרכו לספוך אף אלו שמדיין ראוין קצת שאינו רוצה להפריח ולהביאן עמו: משיבין חכמים לר"ש. וכי אפשר לומר כן וכו' והוא השיב להן וכי אין אתם מודים בפ' יום הכפורים כל האוכלין מצטרפין לכותבת וי"צ"ג דאיכא דמשיב ספי ליתובי דעתיה ואיכא דלא משיב כולי האי ואפ"ה כולן מצטרפין הן וא"כ אף אנן אית לן כהאי כל המשקין וכו': לא נאמרו וכו'. יקס"ד דר' מנא דר"ש מודה להא דתנינן בפ' דלעיל ולפיכך מתמה למצניעין כל שהן וכי אצטרך שיעורא למצניע: ותני כן. וקאמר הש"ס דכאמת איכא דתני הכי לר"ש דלא למצניעהן קאמר אלא למוציאהן וכלומר דבשעת הילא' הוא דאמרו לאי שיעורין אבל למצניעיהן שיעורן בכל שהן ולא פליג ר"ש את"ק אלא דמפרש וקא"ל לחלק בין המוציא לבין המצניע: ותני כן. ואיכא דתני כן לרבנן דאינהו סברי כן וכדתנינן במתני' וגורסין כדברי ר"ש כמו שהוא לפניט לא נאמרו וכו' אלא למצניעיהן הא למוציאיהן ברביעית ופליג ר"ש אמתני' דפ' דלעיל:

הלכה ב מתני' אזן לקופה. לאחיזה: גמי כדי לעשות ממנו תלאי לתלות לנפה ולכברה. שהוא פחות משיעור אזן אבל מתוך שהוא קשה מהגמי ושנס הוא את האזן אין דרך לעשות ממנו תלאי הלכך שיעורו כאזן: מדת מנעל. להראות לאומן המדה לעשותו בשביל הקטן והוא יותר פחות מתלאי ואין הלכה כרבי יהודה: קשר מוכסין. הן שתי אותיות של הסימן להמוכסין שפילם המכס וגדולות הן מאותיות שלנו: והמוציא קשר מוכסין חייב. אע"פ שכבר הראוהו למוכסין ונפטר ממנו מפני שהוא לו לסימן להראותו לאחר: נייר מחוק. ואינו ראוי לכתוב עליו שיעורו יותר גדול: כדי לכרוך על פי צלוחית. קטנה של שמן מבשמי פלייטון ולכסות אותה: גמ' הדא דאת אמר בהבן. אבל רטיבה שהוא רך וחדש אבל בזה שהוא קשה ואינו ראוי לכופפו ולעשות ממנו אזן שיעורו כדי לבשל בו ביצה קלה: הדא דאת אמר בהן

רידב"ז

ואין לנו כיוצא בו פי' דקס"ד דשאר נבילות אינן מטמאין כלל ומשני דהא דתני ואין לנו כיוצא בו. היא כשיעור טומאתו דהוא שדמו מטמא כבשרו בכ"ש ותיבת אבל מיותר. וגרסינן שדמו מטמא כבשרו. וכן היא תני' באהלים שם. שדמו. ודו"ק:

א"ל רב אבדומא נחותה ויאות ר' יהודה מוריינא דנשיא הוה פי' ויאות אמר ריב"ל עד רביעית טהור יותר מכאן טמא. דע"כ בבית רבי הא ע"כ עד רביעית אבל יתר מכאן טמא. דהא ר' יהודה מוריינא דנשיא הוי. וס"ל דטמא פ"כ כריב"ל דטהרוהו עד רביעית. ודו"ק:

אר"מ לו נניעיהן כ"ש פי' דר"מ מפרש היאך הוא אליבא דרבנן מבוס די"ל דס"ל דשין הן המצניע והמוציאו. ואתא ר"ש למימר על דרבנן דו"א דזה דווקא במצניע אבל במוציאו ברביעית ולא פליגי ר"ש ורבנן רק במוציא אבל לא במצניע ע"ו וקי"ל ר"מ דבאתה פלוגתא רחוקה ביניהם ופלוגתתן בין במצניע בין במוציא הא וה"ש א"ר"מ למצניעיהן כ"ש פי' דאליבא דרבנן היא דבמצניע כ"ש וכיון לא נאמרו השיעורין האלו. ותני כן על דר"ש פי' דתני כן על דר"ש פי' לא לדעתיה דר"ש אלא זה דרבנן תני על דר"ש דו"א כמו שאמר ר"ש אלא דלא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למוציאיהון הא למצניעיהון כ"ש. ותני כן על דרבנן פי' מה שר"ש תני על דרבנן ז"א דלא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהון הא למוציאיהון ברביעית אלמא בפירוש תמה דרבנן תני על דר"ש ותה לר"ש תני על דרבנן מוכח דפלוגתן הוא מן הקצה אל הקצה: וכדברי ר"ת דלרבנן למצניעיהון כ"ש. ודו"ק: ר'

שנויי נוסחאות (בו"כ) נחותה נד"ו נחיתה. רנשיא מ"י דנשיה. (ג"י) וברם נד"ו ברם. (ג"י) בדפנה נ"ו במפנה. (סו"י) למוציאיהן נו"ש למתניאן. (סו"ס) כדי נד"ו ליתא. (בו"ל) ר"י נד"ו רבי יהודה. (בו"ס) פלייטין נד"ו פליימון

עין משפט נר מצוה

בהין גוויא. ברם בהן ברייא. כדי לעשות שני בתים לנפה ולכברה. *תני הוצין כדי לעשות אוזן לקפיפה מצרית הדא דאת אמר באילין רכיכיא. ברם באילין קשייא כדי לעשות צפירה. הוציא כלי נצרים חייב *תורי דקל שנים זמורות לנטיעה שתים. אם לבהמה כמלא פי גדי. אם לעצים כשיעור העצים. *הוציא שתי נימין מזנב הסוס מזנב הפרה חייב. שכן מתקנין אותן לנשבין. זיפי חזיר אית תניי תני שתים אית תניי תני אחת. מאן דאמר שתים באילין רכיכתא. מאן דאמר אחת באילין קשייתא. גלעינים לנטיעה שתים. אם לבהמה כמלוא פי חזיר. כמה הוא מלא פיו אחת. אחרים אומרים חשבון חמש. *הוציא סיאה אזוב וקורנית אם לאוכלין כגרוגרת אם לבהמה כמלוא פי גדי. אם לעצים כשיעור העצים אם להזייה כשיעור הזייה. רבי יהודה אומר כדי ליטול ממנו מידת מנעל לקטן. ובלבד קטן שהוא יודע לנעול: המוציא קשר מוכסין. *תני הוציא קשר מוכסין עד שלא הראהו למוכס חייב. משהראהו למוכס פטור. רבי יהודה אומר אף משהראהו למוכס חייב שהוא ראוי להראותו למוכס אחר. הוציא שטר חוב עד שלא הראהו לבעל חוב חייב. משהראהו לבעל חוב פטור. ר"י אומר אף משהראהו לבעל חוב חייב שהוא ראוי להראותו לבעל חוב אחר: נייר מחוק. *תני אם יש בו חלק כדי לכתוב שתי אותיות חייב:

הלכה ג מתני׳

*עור כדי לעשות קמיע דוכסוסטוס כדי לכתוב עליו מזוזה קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה של תפילין שהיא שמע ישראל דיו כדי לכתוב עליו שתי אותיות כחול כדי לכחול עין אחת זפת ונפרית כדי לעשות נקב שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן:

גמ׳ אית תניי תני כדי ליתן על הקמיע. מאן דאמר כדי לעשות קמיע בהין רכיכה. ומאן דאמר כדי ליתן על הקמיע בהין קשיא. קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שהיא שמע ישראל. הדא דאת אמר בקולף פני העור ברם בהין *דוכסוסטון כדי לכתוב שתי פרשיות שבמזוזה: דיו. הוציא דיו אם בקולמוס כדי לכתוב שתי אותיות אם בכלי צריך יותר. תמן תנינן כמה יהא במים ויהא בהם כדי הזייה. רבי ירמיה בעי לא מסתברא אם בכלי צריך יתיר: כחול כדי לכחול עין אחת. א"ר בון בר חייה *שכן אשה כוחלת אחת מעיניה ויוצאת לשוק. א"ר אבון אפילו

פני משה

בהין גוויא. כזו הקליפה הפנימית של הגמי אבל בהחיצונה ועושין ממנו סביבות הנפה והכברה כדי לעשות שני בתים לנפה ולכברה מפני שהוא קשה ואינה ראויה לתלאי: תני. בתוספתא פ"ט וכן הא דלקמן: הוצין. שעושין מהן מסיסם למחילה: הכא דאת אמר באילין שהן רכות וראויות לעשות מהן אוזן אבל באלו הקשות כדי לעשות צפירה והיא שעושין סביבות הכפיפה למעלה לשפה: כלי נצרים. ס"ב שעושין ממנו כלי נצרים: תורי דקל. הן השורות שסביבות הדקל והוא כעין הסיב: זמורות. של עלי הגפנים: אם לבהמה. כשהן רכות וראויות למאכל בהמה: כשיעור העצים שהוא אם לתתן כל שכן ואם להיסק כדי לבשל ביצה קלה: לנשבין. סביבות הנפה לחוק אותה: זיפי חזיר. הן השערות הקשות של חזיר ועומדות שורות שורות: באילין רכיכתא. שאחת אינה ראויה לרצענין כמין שעושין בראש החוט של התפירה אא"כ היא קשה: חשבון חמש. אם הוציא הגרעינין לחשבון שיעורן בחמש משום שבחמש ראוי הן לסימן החשבון כדרך שעושין לסימן האחת הראשונה היא סימן לעשיריות והשניה הוא למאות והשלישית לאלפים והד' לרבבה והחמישי' למאה אלפים ומכאן ואילך א"צ לסימן אלא חוזרין וכופלין: אם להזייה של אפר פרה שמונין כאזוב והן ג' גבעולין: ובלבד קטן שהוא יודע לנעול. את המנעל שלו אבל לא בקטן ביותר שאין מדת מנעלו כלום: להראותו למוכס אחר. חזי דנכרא דפרע תוכסא הנא: לבעל חוב אחר. שרוצה ללות הימנו ולומר חזי דנכרא דפרע אנא: אם יש בו חלק וכו'. וקמ"ל דלא תימא מקום החלק כשל הוא לגביה דכוליה מחק הוא:

הלכה ג מתני׳ עור כדי לעשות קמיע. אם הוא מעובד קצת כגון שהיה מלוח אבל עדיין לא נעשה בקמח ולא נתעבד בעפצים בזה שיעורו כדי לעשות ממנו קמיע ואם לא נתעבד כלל ועדיין הוא רך שיעורו כדי לצור בו משקלות קטנה שמשקלה שקל ואם הוא עשוי בקמח אבל עדיין לא נתעבד בעפצים שיעורו כדי לכתוב עליו את הגט ואם הוא מעובד כל צרכו שיעורו כתמשה של חמשה: דוכסוסטוס. מדרך הוא שחולקין את העור לשנים והצד שהוא כנגד השער נקרא דוכסוסטוס וראוי לכתוב עליו מזוזה שמצותה בדוכסוסטוס והצד השני שהוא כנגד הבשר נקרא קלף וכותבין עליו תפילין ושיעורו כדי לכתוב עליו פרשה קטנה של תפילין שהוא שמע ישראל. ולהכי נקיט לפרש שהוא שמע ישראל לאשמעינן שמשערין בכתב קטנה של תפילין ובפרשה קטנה שבהן ולאחר דאע"ג דבמזוזה נמי איכא בה פרשת שמע ישראל לא משערינן בה משום דרגילין לכתוב כתב של מזוזה יותר גדול מכתב תפילין והכן אזלינן לחומרא בכל שיעורי שבת מידי דשייכא לכך ולכך ובכיוצא לחומרייהו והא קמ"ל במאי דשנה של תפילין והיא שמע ישראל: דיו כדי לכתוב שתי אותיות. והיינו אם הוציא אותו בקולמוס אבל אם הוציאו בכלי כפי עלתו צריך יותר ובכדי שימלא ממנו על הקולמוס כדי לכתוב שתי אותיות והכי קאמר בגמרא: זפת ונפרית כדי לעשות נקב. בגמרא קאמר במזניק שנו כלומר שמדרך שסותמין את החבית ועושין אותה בזפת ובגפרית שלא יצא היין דרך הפלקין ועושין נקב קטן בהן. שיצא ויניק היין דרך הנקב כשהוא רוצה ואם יש בו כדי לעשות נקב קטן כזה זהו שיעור הוצאתו: שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן. לסותמו:

גמ׳ אית תניי תני כדי ליתן על הקמיע. ולא כדי לעשות כדתני במתני' ומפרש לה דמ"ד כדי לעשות קמיע מיירי בההן רכיכה דהואיל שהוא רך ראוי לעשות הקמיע עליו ומ"ד כדי ליתן על הקמיע ולכרוך בו מיירי בזה שהוא קשה ואינו ראוי אלא לכרוך בו: קלף וכו' הדא דאת אמר בקולף פני העור כדפרישית במתני' שחולק את העור לשנים ופני העור זהו החלק שכנגד הבשר וקולף זה של צד הבשר ומחקו שיהא ראוי לכתוב עליו ולפיכך נקרא קלף וזה שיעורו בפרשה קטנה שבתפילין: ברם בההן דוכסוסטין כדי לכתוב וכו'. כלו' וקמ"ל דאפילו כותב הוא בצד הבשר אלא שלא חולק את העור מחלה נקרא כולו דוכסוסטוס ושיעורו כשיעור דוכסוסטוס ממש כדי לכתוב עליו שתי פרשיות שבמזוזה: הוציא דיו וכו' כדפרישית במתני': תמן תנינן. בפ' י"ב דפרה אוחז הוא הטהור בקרדום הפתח וככנפו ומזה עליו ואח"כ שם עליו כדי הזייה טהור וכמה יהא במים ויהא בהם כדי הזייה כדי שיטבול ראשי גבעולים ויזה וכלו' הוא מתמה שהאזוב בולע: ר' ירמיה בעי. וכי לא מסתברא באם היה בכלי שצריך יותר מזה ודומיא להא דאמרי' גבי דיו לענין הוצאה והכן בתמה תנן כדי שיטבול ומשמע אפי' הן בכלי: כחול וכו' שכן אשה כוחלת. לפעמים אפי' אחת עיניה ויוצאה לשוק והלכך שיעורן בעין אחת אפילו

קרבן העדה

בהין גוויא. בהך גמי שהוא מכניס שהגמי מתחלק והפנימי רך יותר מהחיצון: ברם בהן ברייא. אבל בחיצונו גמי שהוא מבחוץ שיעורו כדי לעשות שני בתים בארוגה נפה וכברה: הוצין. של לולבי דקל: לקפיפה מצרית. של העשוי מצורי דקל: הדא דאת אמר. לא אמרן אלא בהנך הוצין הרכים אבל בהנך קשים שיעורן כדי לעשות גדיל סביב השולי' של הקופה: כלי נצרים. כלים העשוי' מצורי דקל: תורי דקל. בנגרי של קורה למטה נמצא יש בו כמין גידי' ותופרים בהן וראויים לתפור פי דלעת יבישה קטנה שנותנין בה יין והרמב"ם גורס תורי דקל והן קליפי תריות: כשיעור העצים. דהיינו כדי לבשל ביצה קלה: לנשבין. לצוד עופות: זיפי חזיר. שערות של חזיר: באילין רכיכתא. שערות הרכים בעינן שתים אבל הקשים אפי' אחת ראויה היא: גלעינים. גרעיני תמרה: חשבון חמש. דעד ד' כללות חשיב אינים ולא מנשי וא"צ לתת סימן אבל חמש מנשי ומותיב סימן לכולהו: כשיעור הזייה. שני גבעולין: ובלבד. שיהא הקטן גדול כל כך שיודע לנעול מנעליו: משהראהו למוכס. ורואה שנותן לו רשות העבר את המכס שוב א"צ לו ולא חזי למידי: מפני שצריך להראותו למוכס אחר. של מעבר אחר ולא לפטרו מן המכס אלא להראותו שהוא נאמן וחשוב ואינו מבריח עצמו מן המוכס כדי שלא יעליל עליו לאחר זמן. לי"א שלא יקח ממנו המוכס השני יותר ממה שלקח המוכס הראשון: משהראהו לבעל חוב. שכבר פרעו לאחרים שבאו ברשותו: שהוא ראוי להראותו לבעל חוב אחר. ולהתהלל שהוא פורע חובותיו: כדי לכתוב שתי אותיות. של קשר מוכסין רמב"ם:

הלכה ג מתני׳ עור כדי לעשות קמיע. היינו דמליח ולא קמיח ולא עפיץ דבכה"ג שיעורו כדי לעשות קמיע: קלף. היינו דמליח וקמיח ועפיץ: כדי לכתוב עליו פרשה קטנה. דאיירי דומיה יקרים לא עביד מיניה קשר מוכסין אלא תפילין ומזוזות ולא מחייב בשיעורא זוטא: דיו כדי לכתוב בו שתי אותיות. לרשום על שתי תוליות או על שני קרשים לזווגן: כדי לכחול עין אחת. מפרש בגמ': כדי לעשות נקב. קטן כלי שנותנין בו כסף או סותם פיו בזפת או בגפרית ועושה בתוך הסתימה נקב דק להוציא בו:

גמ׳ בהין רכיכה. באותן שורות הרכים וראויין לכתוב עליה שיעורן כדי לעשות קמיע: בקולף פני העור. היינו שנוטל חלק התחתון מהעור: אם בכלי צריך יותר. שא"א שלא ידבק מן הדיו בצדדי הכלי נמצא שנתמעט מלכתוב בו שתי אותיות: תמן תנינן. במס' פרה פרק י"ב: כמה יהא במים. של מי חטאת: ויהא בהם כדי הזייה. וימלא אדם הטמא אותם ומסיים שם כדי שיטבל בהן ראשי גבעולין והיינו שיהי' בכלי יותר משיעור הזייה כדי שיטבול בהן ראשי הגבעולין ויזה בהם: ר"י בעי. ר"י פריך לנבריך דבכלי צריך יותר א"כ גם כאן צריך יותר משיעור בכן שהרי צריך נמי מה שנבלע בכלי: אפי'

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (ב"י) צפירה נד"ו צפורה. (סוכ"ו) אותיות נד"י אותות (סוג"..) כחול נד"ז כוחל. (סומ"ג) כחול נד"ו כוחל.

מהר"ם די לונזאנו

ברם בהין דוכסוסטין. נראה מכאן דל"ג במתניתין דוכסוסטוס כדי לכתוב מזוזה וכן בס' כ"י ל"ג נ"ם.

אפילו זונה שבזונות אינה עושה כן. אלא שכן אשה חוששת אחת טעינה וכוחלת חבירתה ויוצאת לשוק. אמר רבי מנא מה תנא חוששת. אלא שכן אשה כוחלת אחת מעיניה ומטמנת חבירתה ויוצא לשוק. °לבבתני באחת מעיניך. רבנן דקיסרין בשם רבי בון בר חייה שכן אשה סומא באחת מעיניה וכוחלת חבירתה ויוצא לשוק: זפת וגפרית כדי לעשות נקב. ר' יוסי בר חנינא אמר במוניק שנו: שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן. תני ר' חייה כדי ליתן על פי ס"ק קטן:

הלכה ד מתני׳

*דבק כדי ליתן בראש השבשבת חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב רבי יהודה אומר כדי לעשות פטפוט סובין כדי ליתן על פי כור של צורפי זהב סיד כדי לסוד קטנה שבבנות רבי יהודה אומר כדי לעשות כלכול רבי נחמיה אומר כדי לעשות אנדיפי: **גמ׳** מהו חרסית. חוורה. שמואל אמר עפר כדי לכסות בו דם צפור קטנה. תני שמואל עפר ואפר כדי לכסות בו דם צפור קטנה. תני חרש כל שהוא נמי כל שהוא מותר לטלטלן בתוך הבית. רבי זעירא בשם שמואל ובלבד מן המוכן. *ותני כן מנופת חבית וחרסיה מותר לטלטלן בתוך הבית השליכן לאשפה אסור ליגע בהן. *אמר רבי נראין דברי רבי יהודה בעשוי כביצה ודברי רבי נחמיה בחבית:

הלכה ה מתני׳

*אדמה כחותם המרצופין דברי רבי עקיבה וחכמים אומרים כחותם האיגרות זבל וחול דק כדי לזבל קלח של כרוב דברי רבי עקיבה וחכמים אומרים כדי לזבל כרישה חול גס כדי ליתן על מלא כף סיד קנה כדי לעשות קולמוס אם היה עב או מרוסס כדי לבשל ביצה קלה שבביצים טרופה ונתונה באילפס: **גמ׳** רבי חייה בשם רבי יוחנן *והוא שיהא מגיע לקישרי אצבעותיו. רבי זעירא בעי ניחא עד הכא. דילמא עד הכא. *תמן תנינן מכתב שניטל הכותב טמא מפני המוחק. ניטל המוחק טמא מפני הכותב. רבי זעירא בעי ניחא עד הכא. דילמא עד הכא. אמר רבי יוסי כל ביצה דתנינן בכלים כביצה ממש. בשבת *כגרוגרת מכביצה:

הלכה

קרבן העדה

אפילו זונה שבזונות. הפרוצה ביותר אינה עושה כן שתהא כוחלת אחת מעיניה ויוצאת בשנייה מגולה בלי כחל: חוששת אחת מעיניה. חולי באחת מעיניה ואינה כוחלת אלא השני: מה תנא חוששת. א"נ לאוקמ' מתני' בחוששת אלא באשה לטעה שטומנת אחת ואינה יוצאת לשוק מגולה אלא באחת מעיניה: לבבתני באחת מעיניך. מביא פסוק זה לראיה שדרך הנשים לצאת באחת מעיני' מכוסה ואחת מגולה: במוניק שנו. כשהן מקלחין והן מהותכין עושין בהן נקב: על פי סדק קטן. והוא קטן מנקב קטן:

הלכה ד מתני׳ דבק. גליד. כדי ליתן בראש השבשבת. שבראש קנה של ציידין: חרסית. לבינה כתושה: לעשות פי כור. שהמפוח נכנס בו: פטפוט. רגל למקום מושב הכור שהיו מושיבין אותו על כן הראוי לכך כגון עריסו"ם לשפת הקדרה: סובין כדי ליתן ע"פ כור של צורפי זהב. במקום שאין פחמין צורפין הזהב באש של סובין: לסוד קטנה שבבנות. טופלת כסיד להסיר את השער: כלכול. הלדעים: אנדיפי. המצח:

גמ׳ חוורה. עפר לבן: מותר לטלטלן בתוך הבית. שראויין לתשמיש ושם כלי עלייהו: ובלבד מן המוכן. שהכינם לתשמיש מע"ש: ותני כן. ותניא נמי הכי דבעינן מן המוכן: בעשוי כבילה. סיד המגבל במים ועשוי בילים בילים הוא עשוי לסוד כלכל: בחבית. סיד הנימוח במים הרבה דהוא עשוי לסוד אנדיפי:

הלכה ה מתני׳ אדמה. טיט אדום: מרצופין. שקין גדולים העשוים מקליפת עץ ונושאין בהן פרקמטיא בספינות וחותמין אותן: כחותם האגרות. שחותמין אותם שלא יקרא אדם אחר בהן אלא מי שנשלחו לו ושיעורא דרבנן זוטר מדרבי ר' עקיבא: לזבל כרישא. ושיעוריה זוטר' משל כרוב: מלא כף סיד. של סיידין: מרוסס. ריסוקי' הרבה: ביצה קלה. ביצת תרנגולת שהיא קלה לבשל מכל ביצים שבעולם: טרופה. בשמן ומתונה באלפס: **גמ׳** ניחא עד הכא. אם עד קשר העליון של אמצע היד ודאי חייב: דלמא עד הכא. קשר התחתון של אמצע האצבע סגי והמוליא קולמס המגעת עד אמצע קשר אצבע חייב: תמן תנינן. במסכת כלים פי"ג: מכתב. ראשו אחד חד כמחט לכתוב על פנקס של שעוה וראשו אחד עב וחלק למחוק בו הכתב החקוק בשעוה ולהחליק כדי שיהא ראוי לחזור ולכתוב בו: ניטל המוחק טמא מפני הכותב. ותניא בתוספתא נחלק לבדו ונשתייר בו הכותב מגיע לקשרי אצבעותיו. וכמוחק מלא פיסת ידו טמא וקמבעיא ליה לרבי זעירא לענין טומאה כי היכא דקמבעיא ליה לענין שבת אם קאי על הקשר של יד או של אצבע: כל בילה דתנינן בכלים. כי הא דתנן בפ"ה דמסכת כלים איזהו גמר מלאכה משיסיקנה כדי לבשל עליה בילה קלה הייט בילה ממש כשהיא שלימה: בשבת כגרוגרת מבילה קלה שהיא ממהרת לבשל ולא כבילה שלימה:

הלכה

פני משה

אפילו זונה שבזונות אינה עושה כן להתקשט בעין אחת וכלו' דאי אולת כתר הטיטים להתקשט א"כ מדרכן של אלו לכחול שתי העינים ואפי' היא זונה שבזונות ומופקרת לכל אף כלא קישוט לכך מכל מקום מקפדת לכחול שתיהן ואתאי מסער התנא בעין אחת. אלא היינו טעמא שכן אשה כשהיא חוששת באחת מעיניה ואינה יכולה לכחול אותה טוחלת היא עין אחרת שלה ויוצאת כך לשוק: אמר ר' מנא מה. כלומר וכי תנא חוששת בעיניה במתני' אלא כך היא שכן אשה כוחלת אחת מעיניה ומטמנת השניה ויוצאת כך לשוק ודרך הצניעות לעשות כן מפני שהולכות מעופפות ואינן מגלות אלא עין אחת כדי לראות וכהאי דכתיב לבבתני באחת מעיניך אלמא שמדרך הצנועות כך היא: שכן אשה סומא באחת מעיניה ועושה נמי כן שכוחלת את השניה: במוניק שנו. כדפרישית במתני' על פי סדק קטן. לאו נקב ממש אלא פ"ג סדק שהוא יותר קטן מהנקב:

הלכה ד מתני׳ דבק כדי ליתן בראש השבשבת. קנה של ציידין ועושין כמין דף קטן בראשו ומנימין עליו דבק כדי שהעוף הבא עליו יהא נדבק בו: חרסית. תפרש בגמרא חוורה והוא מה שחופרין בקרקע ומוציאין משם כמין סיד לבן ועושין מתוך הכור של צורפי הזהב שמתיכין בו ושיעורן כדי לעשות הפי של הכור: כדי לעשות פטפוט. הוא הרגל למושב הכור: סובין. דרך לתת סובין על פי הכור שמתיכין בו הזהב או הכסף: כדי לסוד קטנה שבבנות. דרך הבנות כשמגיעין לפרקן ולא באו להן האורות טופלות אותן בסיד שיבא האורות ממהר לבא וג"כ להסיר את השער. ויש מפרשין לסוד אצבע קטנה שבבנות מפני שדרך לסוד אותן להשיר את השער ולעדן הבשר וטופלין אברים אברים כדי שלא יזיק להן הסיד: כדי לעשות כלכול. נקראת גידעא שטופלין הלדעין סינפל"א בלע"ז להשכיב את השיער: אנדיפי. היא בת גידעא שטופלין על הפדחת להסיר את שערות הקטנות והדקות והל' כת"ק:

גמ׳ מהו חרסית חורה. כדפרישי' במתני': תני שמואל. וכדני שמואל תני שהעפר והאפר שיעורן כדי לכסות וכו': חרש כל שהוא וכן הגמי כל שהוא מותר לטלטלן בתוך הבית. בשבת מפני שראוין לכסות כהן את הרוק וכיוצא בו: ובלבד מן המוכן. שהאה דעתו עליהן ולאפוקי אם השליכן לאשפה וכדתני כן וכו': אמר רבי וכו'. כך היא בתוספתא פ"ט: בעשוי כבילה. חתיכה עבה שראויה לכלכול ודברי ר' נחמיה במבוע הסיד במים ונימוח הוא שראוי לאנדיפי:

הלכה ה מתני׳ אדמה. טיט עב נקרא אדמה ודרך לחתום בה המרצופין והן השקין של עורות: כחותם האיגרות. שהיא פחות מהחותם המרצופין והלכה כחכמים: כדי לזבל כרישה. והוא פחות מקלח של כרוב והלכה כחכמים: חול גס. שדרך שמערבין אותו עם הסיד לחוק: כדי ליתן על מלא כף של הסיידין: כדי לעשות קולמוס. שיגיע לראשי אצבעותיו: אם היה עבה או מרוסס. שבורה ואינה ראויה לקולמוס שמורה כמלים כדי לבשל בה בילה קלה שבבלים והיא בילת תרנגולת שהיא קלה להתבשל יותר מאחר בלים והיינו כגרוגרת מבילה קלה וכשהיא ככר טרופה מעורבת בשמן ונתונה כאילפס שממהרת היא להתבשל:

גמ׳ לקישרי אצבעותיו. ומשום דרבי יוחנן אמר סתם הלכך בעי רבי זעירא אינה קישרי דניחא אם נגרס עד הכא כמו שהיה תרלה לפני בני בה"מ עד קשר הראשון או דילמא עד הכא והיינו למעלה עד קשר השני: תמן תנינן. בפ' י"ג דכלים מכתב שניטל הכותב טמא מפני המוחק. יש כלי שראשו אחד חד כקולמוס לכתוב על הפנקס וראשו אחד עב וחלק למחוק בו הכתב ולחזור ולכתוב כפי מה שהוא צריך ואם ניטל ראשו אחד עדיין כלי הוא וטמא מפני שראוי עדיין בשביל ראש השני שנשאר וכמי נמי ר' זעירא ניחא עד הכא אם ניטל עד הכותב עד כדי אחיזה כקשר הראשון או דילמא אפילו עד הכא שאף אם ניטל עד כדי אחיזה במקום הקשר השני. ולא איפשיטא ליה: כל בילה דתנינן בכלים. בפ' י"ן דכלים ושיעו שם כבילה שאמרו לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית וזהו על כל מקום שאינו שיעורו כבילה כגון לטומאת אוכלין וכיוצא בו מיתפרשא כבילה ממש לבד מה שאינו כשיעורי שבת כבילה לאו בילה ממש אלא כגרוגרת מכבילה ומשום היא מחויה בילה:

הלכה

שנויי נוסחאות (סו"ע) מעינה נ"ל מעיניה. (שו"ע) ויוצאת נ"ל ויוצא. (סוכ"ט) בחבים נ"ל בחבות. (שו"ע) עב נ"ל עבה.

מערכת הזריך

שכן אשה כוחלת אחת מעיניה ומטמנת חברתה ויוצא לשוק. בערוך (ע' כחל א') על הא דאמר בבבלי שבת (ס' פ"ס) עיין אותה תא לא כחלי אמר רב הונא שכן בנות כוחלות עין אחת. כתב הערוך פי' כוחלות עין אחת של שמאל ומכסה פניה כולו ואין נראות מפניה אלא אותו עין ויוצאות לשוק וקרא מפייטנו לבבתני באחת מעיניך (שיר השירים ד' ט') וזה פירש ר' מנלח ז"ל כי נ"ת כוחל בעיניה שנראין יפין. עכ"ל:

פני משה

הלכה ו מתני' עצם כדי לעשות תרווד. כף: תף. הוא שן המפתח: הכרכר. הוא השן של האורגין שמכה בו ההוטין: כדי לזרוק בעוף. להבריחו: כדי לזרוק בבהמה. משום דלא טרח איניש למישקל צרור או אבן להבריח העוף דבקלא בעלמא סגי ליה והלכה כרבי אליעזר: **גמ'** מהו חף סרגיד. דרך לעשות בתוך המנעול כפין שינים וחורין וחלל ביניהם וכן בהמפתח ולהיות נכנסין שיני המפתח בתוך החלל של המנעול ושיני המנעול נכנסין בתוך חלל ונקבי המפתח [illegible] ומפרש הכא לקן דקאמר ר' יהודה היינו הסרגיד של המנעול שבו נכנסין שיני המפתח ומשום שבשיני המנעול גדולים יותר [illegible] בין החללים ולאורך: תמן תנינן. בסוף פ"ד דכלים חפיסה של תרכובה [illegible] תרכובה טהור ר' יהודה [illegible] היה סותם בו מכסים: יגל גס. העשוי כמין גס יונית [illegible] טהור היו בו הפין ונקבים ניטלו הפין טמא מפני הנקבים וכו' והקדיסיא [illegible] נמי קרי כמפתח של התרכובה [illegible] ר' יהודה מודה בה ופריך הכא תחלפה שיטתיה דר' יהודה וכו' דחף דהכא הוא הסרגיד של המנעול. תמן היא אומר החף הוא הבלוט דהא קתני ניטלו ההפין טמא מפני הנקבים אלמא שן הבלוט במפתח הוא נקרא חף והכא הוא עביד החף הוא הסרגיד שבמנעול ולא מפני מידי: וזכוכית וכו' תמן תנינן. לקמן בפ' י"ז כל הכלים הניטלין בשבת [illegible] פתוח וכו' וקתני וכן זכוכית כדי לצוק בתוכה שמן והכא את אמר הכין שיעורא אחרינא [illegible] ר' דהא כאן בעבה היא כדי לגרור וכאן בפי"ז בחדה היא דקה כאן בחדה ראויה לגרור והתם בעבה. ואח"ד דמעיקרא ליק כאן בפי"ז לענין טלטול ובעינן שיעורא דנפיש וכאן לענין הוצאה ואם יש בה כדי לגרור שיעורא היא להוצאה: וירניש. שיש בו כל כך שירנים השוף ודכוותה לר"א שיהא בו כדי שתרגיש הבהמה: מקורזל. מתוקן שיטל ממנו ראשיו החדין אם הוא כזית נטלו ומשל כאגוז ועד כביצה שכן דרך ליקח כשמקנח את רגליו בתחלה בקטן ואח"כ בהגדול ממנו: עד מלא היד. התירו לטלטל מפני כבוד הבריות: כך אנו אומרים וכו'. בתמיה וכי צריך שיהא יושב ומשקל כיד כמה הוא זה וכמה הוא זה ועל ריסא דהבריותא הוא מקפיד: חוץ מן העשוי כחפיסה. כחרס שיש שעויה כחפיסה ודלוסקמא: ישנו. נאסר טלטול כמלא רגל וכו': לא אמרו אלא של כושם. אחד והיא קטנה אבל מדוכה שדכין בה בשמים הרבה והיא יותר גדולה לא: חייב חטאת. ותפיד כמה בר ומפני כבוד הבריות התירו לקנח בו: חרס כל שהוא. כל שהוא מחין חרס אסור לקנח בו מפני הסכנה וכהאי דלקמן: אפילו אזני חביות של חרס ובאזנים מהין אמר אין לקנח בהן וכן ככל דבר הנכנס לאור אע"פ שהוא יוצא ואינו נשרף כולו מ"מ מכיון שהאור שולט בו אסור לקנח בו מפני הסכנה וכן מים שליקק מהן הכלב וכן לגהא דלקמן קשין הן לתחתוניות: והאן דמשזג נבי בני. שהוא מתחסף אחר כזיעה בגורן ולא נסחף מן היסף וזה שהוא מתחסף מתוך האמבטיאות רע הוא לתולי טבעות: חמשה דברים נאמרו בקרומות של קנה וכו'. ומשום שקסמין כדילין ממנה ואין מקנחין וכו':

הלכה ז מתני' חרס כדי ליתן בין פצים לחבירו. כשמסדרין את הפצימין שנותנין על גבי הדלת או קורות ויש חלל ביניהן נותנין מעט חרס שם וסומכן שלא יתעקמו: לחתות אש מיקוד. אלמא דבהכי הוא לחשיבה: ממש רחיב. אדרבה משם ראיה לדברי דהא כתיב ולחשוף מים מגבא ובשים בה לקבל רביעית מים שהוא שיעור הראוי חשיבה הוא והלכה כר' יוסי:

הלכה ו מתני' *עצם כדי לעשות תרווד רבי יהודה אומר כדי לעשות חף זכוכית כדי לגרוד בה ראש הכרכר צרור או אבן כדי לזרוק בעוף רבי אליעזר בן יעקב אומר כדי לזרוק בבהמה: **גמ'** מהו חף סרגיד. *תמן תנינן ניטלו חפן טמא. מפני נקבים. נסתתמו נקבים טמא מפני חפים. מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן היא עבד חף בלוט והכא והא עבד חף סרגיד: זכוכית כדי לגרוד בה ראש הכרכר. *תמן תני ושל זכוכית כדי לצוק בתוכה שמן. והכא את אמר הכין. רבי אחא רבי מיישא רבי כהן בשם רבנן דקיסרין כאן בעבה. כאן בחדה. אית דבעי מימר כאן במטלטל כאן במוציא: צרור או אבן כדי לזרוק בעוף. שמעון בר בא בשם רבי יוחנן כדי שיזרוק לאחורי העוף וירגיש. ודכוותה כדי שיזרוק לאחורי בהמה *ותרגיש. תני צרור מקורזל כזית וכאגוז וכביצה נוטלו ומקנח בו את רגליו. רבי ישמעאל בר' יוסה אמר משום אביו עד מלא היד. רב יהודה אמר בייתוס בן זונין היה יושב ושונה לפני רבי אמר כך אנו אומרים צריך שיהא יושב ומשקל ביד. אמר לית הכל מותר חוץ מן העשוי כחפיסה. ר' אילא בשם ר' ינאי שנו *כמלוא רגל מדוכה קטנה של בשם. א"ר יוסה לא אמרו אלא של בושם הא של בשמים לא. ר' אילא בשם ר"ש ב"ל *צרור שעלו בו עשבים נוטלו ומקנח בו את רגליו. והתולש ממנו בשבת חייב חטאת. תני ר' חייא חרס כל שהוא אסור לקנח בו. א"ר יוסה בי ר' בון לא סוף דבר חרש אלא *אפילו אזני חביות. *וכל דבר הנכנס לאור ויוצא. ר' יוסי בן יוסי אמר *צרור שקינח בו חבירו ומים שאין בהן מ' סאה אסור לקנח בהן. ר' חנניא בשם ר' מנא מים שליקלק בהן הכלב אסור לקנח בהן. ותני כן אין מקנחין לא בפי הכלב. ולא בפני הכלב. ולא במים שליקלק בהן כלב ולא במים שאין בהן מ' סאה. והדן דמשזגינו כובני והדן דמשזג אמבטיתה רע לטבעות. ר"י בי ר' בון בשם רב הונא *ה' דברים נאמרו בקלומית של קנה. אין שוחטין בה. ואין מוהלין בה. ואין מחצצין בה את השיניים. ואין מחתכין בה את הבשר ע"ג השלחן. ואין מקנחין בה מפני שרוח רעה שורה עליה:

הלכה ז מתני' *חרס כדי ליתן בין פצים לחבירו דברי ר"י. רמ"א כדי לחתות בו את האור ר' יוסי אומר כדי לקבל רביעית אר"מ אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ולא ימצא במכתתו חרש לחתות אש מיקוד אמר לו ר' יוסי משם ראיה ולחשוף מים מגבא:

קרבן העדה

הלכה ו מתני' תרווד. כף: חף. שיני המפתח: כרכור. עץ יש לאורגין ורחבו חד: כדי לזרוק בבהמה. דלא טרח איניש למשקל צרור משום עוף להבריחו דבקלא בעלמא סגי: **גמ'** סרגיד. היא המפתחת עצמה ל"א כרגיד הם השיניים הקבועים במנעול: תמן תנינן. בכלים פי"ד: ניטלה חפין. ועדיין יש נקבים במפתח טמא מפני הנקבים שמכניס אותן נקבים בשיני המנעול ופותח: טמא מפני חפים. שמכניס החפין בנקבי המנעול ופותח: תמן הוא עביד חף. התם קורא חף השיניים שבמפתח: ה"ג והכא הוא עבד חף סרגיד. פי' כאן קורא חף למפתח עצמו ולל"א ה"פ דהכא הוא קורא חף לשיני המנעול: תמן תנינן. לקמן פ' כל הכלים: והכא את אמר הכין. דסגי לגרור בו ראש הכרכור שהיא שיעורא זוטא: כאן בעבה. זכוכית עב בעינן שיעורא רבה: כאן בחדה. כדי לגרור בו ראש הכרכור: כאן במטלטל. דלקמן פרק כל הכלים איירי במטלטל וצריך שיעורא רבה שיהא כלי ממש: כאן במוציא. אפילו בשיעורא זוטא חייב כל שיש בו צורך: וירגיש. שוף וכו' בהכאתו: מקורזל. ביקוע כדי שיהא ראוי לקינוח: כזית כאגוז וכביצה. שלש מכניסין לקינוח ומקנח בזו אחר זו בתחלה מקנח פי הרעי בקטנה להסיר הרעי הנדבק שם שהגדולה פותחת ומלכלך סביבותיו: עד מלא היד. בין שלשתן או אפילו ד' וה' ובין כולן מלא היד: אמר בייתוס בן זונין. וכי כך אנו אומרים שצריך לשקול ביד קודם שיקנח בתמיה: חוץ מן העשוי כחפיסה. שהוא חמת קטן כלומר ביד הכל שרי ובלבד שלא יקח בכלי: כמלוא רגל וכו'. מותר לטלטל: של בשם. של מוכרי בשמים: לא אמרו אלא של בשם. שטוחנין בו בשם אחד אבל אם היא גדולה שטוחנין בה הרבה מיני בשמים אסור: נוטלו ומקנח בו רגליו. שאינו מתכוין לתלוש ומותר דהלכה כרבי שמעון: והתולש ממנו. במתכוין חייב דמקום גידולו הוא ואף על פי שהוא צרור ואינו עפר: אסור לקנח בו. משום כשפים: לא סוף דבר חרש. שהוא מקרע הבשר: אלא אפי' אזני החביות. שהם חלקים ואינן מקרעין הבשר אסור משום כשפים: וכל דבר הנכנס לאור ויוצא. פי' שאין האור שולטת בו: שליקלק בהן הכלב. שתיית הכלב קרויה לקיקה: והדן דמשזגינו כובני. והנך מים שרוחצין בהם הכיבין ושרוחצין בהן האמבטאות קשה לטבעות מין חולי כפי הטבעת אמי שנורף הכיבים ומרחץ האמבטאות קשה לו לתחתונים: בקלומית. כמו קרומית: אין שוחטין וכו'. כולהו משום שהקסמין ניתזין ממנו: ואין מקנחין מפני שהרוח רעה שורה עליה. אקינוח לחוד קאי אבל כולהו הטעם כדפרישית בסמוך:

הלכה ז מתני' בין פצים לחבירו. כשמסדרין פלימין ועמודין וקורות ושעין סולם של קורות על האלף ויש חלל בין זה לזה סומכין מתחתיו שלא יתעקם: זכר לדבר. דחרס חשיב בחתיית האור: לחשוף. לדלות: מגבא. גומא שהמים נקבצין בתוכה:

שנויי נוסחאות (ס"יד) צרור או אבן גד"ו צרור אבן. בן יעקב גד"ו [illegible]. (סו"י) חפן גד"ו חפין. (ס"ח) היא גד"ו הוא. (סו"ס) והא גד"ו הוא. (סו"ד) צרור או אבן גד"ו צרור אבן. (סו"נ) בחפיסה גד"ו כחפיסה. שנו גד"ו ישנו. (סו"נ) ר"ש ב"ל גד"ו רבי שמעון בן לקיש. (סו"ס) יוסה גד"ו יוסי. (סו"ו) כלב גד"ו הכלב. (סו"ו) דמשזגינו כובני גד"ו דמשזג ט ביבני. (סו"ח) ר"י גד"ו רבי יוסי. הונא גד"ו תנה. (סו"ד) ר"י רמ"א גד"ו רבי י. והה רבי מאיר אומר. (סו"ז) לא נ. קה כתוב ולא. (סו"ח) לחשף גד"ו ולחשוף.

מערכי הערוך בקלומית של קנה, בערוך (ע' קרס ג') גר' בקרוסית של קנה... שורה עליו

קרבן העדה

מסורת הש״ס

גמ׳ מקדשין. מי חטאת בחרס שנשבר ורחוי ליתן בין פניס לחבירו מפני שאינו מקבל טומאה. דשברי כלי חרס אינן מקבלין טומאה: בכלי חרס קטן שהוא שלם. אפי׳ מחזיק כל שהוא מקדשין בו אם כן ה״ה כאן: הוי וכו׳. אלא אין טעמו של רבי שמעון בן לקיש אלא מפני שאין עליו תואר כלי וכתיב מים חיים אל כלי: וקשיא על דר״י. דאמר דמקדשין בו: לפסול את הגויה אינו פוסל. דהא בעינן שיהא דוקא רביעית מסקין טמאין ואפ״ה מכשיר לקדש בו: אלא רבי יוחנן סובר כרבי יוסי. דבכלי חרס אפי׳ בכל שהוא מקדשין: ופריך כלום אמר רבי יוסי דמקדשין בכל שהוא דוקא בכלי שלם. אבל מנ״ל לר״י דאפילו בכלי שבור ואינו מחזיק רביעית דמקדשין בו ואנן בשבור קיימין: תני רבי שמעון בן יוסי. דאין מקדשין כרשב״ל:

הדרן עלך פרק המוציא יין

הלכה א מתני׳ מנין לעט״ס.

משום דבעי למיתני בתר הכי מניין שמרחילין את המילה להנך בהדה דדמיין לה ופתח מו אגב דתני לעיל בסוף המוציא קראי דאסמכתא נבי חרס נקיט נמי הנך קראי דאסמכתא דהזרם דסמיך להאי קרא דאייתי לעיל לא ימצא במכיתתו: כמשא. אדם הנושאה: תזרם כמו דוה. בנדה כתיב והדוה בנדתה ובעט״ס מתניי:

גמ׳ אבל אין אני יודע לאיזה מהן הוקשה. עט״ס אם לתועבה של נדה או לשל שרצים: כאבן מסמא. אבן שמנוהו על גבי יתדות וכלים תחתיה כדכתיב ושמית אבן חדא ושומה על פום גובא ונדה או זב יושבין עליה אף על פי שלא הכבידו על הכלים טמאים הכלים כדכתיב גבי זב כל אשר יהיה תחתיו יטמא: מודה רבי עקיבא לחכמים שאין עט״ס מטמא באבן מסמא. דלהכי איתקש לשרץ מה שרץ אינו מטמא באבן מסמא אף עט״ס כן: ה״ג אי מה המת מטמא משיכנים ראשי אצבעותיו. וכ״ה במסכת עט״ס וה״פ דאפי׳ לא הכניס אלא ראש אצבעו באוהל המת טמא דבית כמאן דמליא טומאה דמי נימא אף בעט״ס כן: ומשני נתיצה נתיצה מבית המנוגע ילפי׳. דגבי עט״ס כתיב את מזבחותם תתוצון וגבי בית המנוגע כתיב ונתצו האבנים: מה בית המנוגע עד שיכנים ראשו ורובו. כדתנן בפי״ג מנגעים ויליף לה בת״כ מדכתיב והבא אל הבית עד שיכנים רובו: שאין

גמ׳ ר׳ יוחנן אמר מקדשין בו. רשב״ל אמר אין מקדשין בו. ר׳ לעזר שאל על דעתיה דרשב״ל למה אין מקדשין בו. מפני שאינו מקבל טומאה. הרי כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה [א] הרי אינן מקבלין טומאה [י] ומקדשין בהן. אלא משום שאינו מקבל רביעית. ולא מודה רשב״ל בכלי חרש קטן שלם כל שהוא שמקדשין בו. הוי לית טעמא אלא משום שאין עליו תואר כלי. וקשיא על דר׳ יוחנן. לפסול את הגוייה אינו פוסל. ולקדש מקדשין בו. אלא כר׳ יוסה דר׳ יוסה אמר אף של חרש כל שהוא. כלום א״ר יוסה לא בשלם דילמא בשבור אנן קיימין. תני ר׳ חייה מסייע לר׳ יוחנן תני רשב״י מסייע לרשב״ל:

הדרן עלך המוציא יין

הלכה א מתני׳ *א״ר עקיבה מנין לעכו״ם שהיא מטמא במשא כנדה

שנא׳ °תזרם כמו דוה צא תאמר לו מה נדה מטמא במשא אף עכו״ם מטמא במשא:

גמ׳ *כתיב תועבה בנדה. וכתיב תועבה בעכו״ם. וכתיב תועבה בשרצים. כתיב תועבה בנידה °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה וגו׳. תועבה בעכו״ם °ולא תביא תועבה אל ביתך וגו׳. תועבה בשרצים °לא תאכל כל תועבה. אבל אין אני יודע לאיזה מהן הוקשה. ר״ע אומר לתועבה שבנדה הוקשה. מה הנדה מטמא במשא אף עכו״ם מטמא במשא. אי מה הנדה מטמא באבן מסמא אף עכו״ם מטמא ע״ג האבן מסמא. ר׳ זריקן בשם רב יהודה. ואית דאמרין בשם רב חסדא מודה ר״ע לחכמים שאין עכו״ם מטמא ע״ג אבן מסמא. ורבנן אמרי לתועבה שבשרצים הוקשה מה השרץ מטמא בהיסט אף עכו״ם מטמא בהיסט. אי מה השרץ מטמא בכעדשה אף עכו״ם מטמא בכעדשה. ר׳ זעירה ר״י בר נחמן בשם ר׳ לעזר ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן °ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים. מה המת מטמא בכזית אף עכו״ם מטמא [י] בכזית. אי מה המת עד שיכנים ראש אצבעו אף עכו״ם עד שיכנים ראש אצבעו. נתיצה נתיצה מבית המנוגע מה בית המנוגע עד שיכנים ראשו ורובו [ד] אף עכו״ם עד שיכנים ראשו ורובו. א״ר חנניה זאת אומרת שאין

פני משה

גמ׳ מקדשין בו. מי חטאת בכלי חרס דאיירי במתני׳: למה אין מקדשין בו אם מפני שאין בו כדי לקבל טומאה ולאו כלי הוא הרי כלי גללים וכו׳ וחנן בפ״ה דפרה דמקדשין בהן: אלא מפני שאינו מקבל רביעית. לפי שעורא דרבי מאיר קשיא נמי וכי לא מודה רבי שמעון בן לקיש בכלי חרס קטן והוא שלם אפילו אינו מקבל אלא כל שהוא מקדשין בו: הוי. דלית לן טעמא אחרינא אליבא דרשב״ל אלא משום שאין עליו תואר כלי: וקשיא על דר׳ יוחנן לפסול את הגויה אינו פוסל. כלומר שהרי אין בו שיעור כדי לקבל רביעית שהוא שיעור כמשקין לפסול את הגויה כדתנן בפ״ד דמעילה ולקדש מי חטאת מקדשין בו בתמיה: אלא כר׳ יוסי. דאמר אף בכלי חרס כל שהוא שיעורו אם יש בו לקבל כדתנן בפ״ד דמקואות התופס כנטר לקבל צרורות בשל פך כל שהוא ובשל חרס רביעית ר׳ יוסי אומר אף בכלי חרס כל שהוא לא אמרו רביעית אלא בשברי כלי חרס ופריך כלום א״ר יוסי אלא בשהוא שלם דילמא בשבור סהאי דאנן קיימין במתני׳ כתמיה: תני ר׳ חייה. בברייתא והיא מסייעא לדר׳ יוחנן וברייתא אחרת דרשב״י מסייע לדר׳ שמעון בן לקיש:

הדרן עלך המוציא יין

הלכה א מתני׳ אמר ר׳ עקיבא מנין לע״ז שהיא מטמאה במשא כנדה. איירי דאיירי בסוף פרק דלעיל בקראי דאסמכתא והאי קרא דתזרם סמוך הוא להאי קרא דלעיל נקיט לה הכא נמי דר״ע ועוד משום דקבעי למיתנא לכולהו מנין דתני לקמן: במשא. שהנושא אותה בעי כיבוס בגדים כמו הנדה דכתיב והנושא אותה יכבס בגדיו. ופליגי רבנן עליה דר״ע בפ״ג דע״ז וס״ל דאין ע״ז מטמאה אלא כשרץ שאמר שקץ תשקצנו ואין השרץ מטמא במשא אלא במגע והלכה כרבנים:

גמ׳ כתיב תועבה בנדה וכו׳. וקסבר ר״ע לתועבה שבנדה הוקשה והיינו לתועבה דפרשת עריות דנדה התם כתיבא וטעמיה קאמר לקמן דאקרא דתעב תתעבנו קא סמוך ומפ׳ מעיקרא לפלוגתייהו והדר מפרש טעמייהו. וגרסינן להאי סוגיא עד סוף הלכה בפ״ג דע״ז בהלכה ו׳: מה הנדה מטמאה. במשא לאדם הנושא אותה אף על פי שאינו נוגע בה דאיתקשא לזב דכתיב והדוה בנדתה והזב את זובו ובזב כתיב ביה והנושא אותם יכבס בגדיו: באבן מסמא. הוא אבן גדולה וכבידה כדכתיב והיתיאת אבן חדא ושומת על פום גובא וכדאמרינן בפ׳ בתרא דנדה שאם האבן גדולה על הכלים והנדה ע״ג האבן אע״פ שאין הכלים מרגישין כובד הנדה או הזב מתחת כובד האבן אפ״ה טמאין: מודה ר״ע לחכמים וכו׳. דלהכי איתקש לשרץ לומר לך שאין ע״ז מטמא באבן מסמא: מה השרץ מטמא בהיסט. כלו׳ במגע ודרך הש״ס הוא להשתמש בכינוי לשון וקרי למגע היסט על שם הוסטת יד לנגיעה. וישלח ידו ויקחה תרגומו ואושיט ידיה ונסבה: אי מה השרץ מטמא בכעדשה וכו׳. וקאמר ר׳ יוחנן דאיתקש לאת ללמד דאינה מטמאה אלא בכזית: אי מה המת משיכנים ראשי אצבעו וכו׳. הכי גרים בפ״ו שם ויותר נוח הוא לפי הלשון. כלומר שהרי המת מטמא משיכנים האדם ראש אצבעו להבית אשר המת בתוכו והיינו טומאת אהל וא״ל שיכנים ראשו ורובו לבית אף ע״ז משיכנים ראש אצבעו ואמן קי״ל דע״ז מטמא בביאה ועד שיכנים ראשו ורובו כדתני בתוס׳ דע״ז ס״י בהדיח התכנים ראשו ורובו לבית ע״ז טמא. וקאמר אתיא נתיצה נתיצה מבית המנוגע דכתיב בע״ז ונתצתם את מזבחותם וכתיב בבית המנוגע ונתץ את הבית מה בית המנוגע אינו מטמא עד שיכנים ראשו ורובו לתוך הבית אף ע״ז כן: א״ר חנניה זאת אומרת שאין

עין משפט נר מצוה

מב

א מיי׳ פ״א מהלכות כלי ו

ב מיי׳ פ״ו מהלכות אבות הטומאה הלכה ג

ג מיי׳ פ״ט שם הלכה כ ס

ד מיי׳ שם הלכה ו

שבת סג פ״א

ירושלמי פ״ו פ״ג הלכה ו

רידב״ז

ר׳ יוחנן אמר מקדשין בו כו׳ אלא משום שאינו מקבל רביעית ולא מודי רשב״ל בכלי חרס קטן שלם כ״ש שמקדשין בו הוי לית טעמא אלא משום שאין עליו תואר כלי פי׳ כיון דאינו מחזיק רביעית ואין עליו תואר כלי ע״כ אין מקדשין בו אבל אי הוה רביעית אף שאין עליו תואר כלי א״כ יש עליו תואר כלי כמו כלי חרס קטן כ״ש אף שאין בו רביעית נמי מקדשין בו. וכיון דאיירי בהאיכא ב׳ חסרונות שאין עליו תואר כלי וגם אין בו רביעית א״כ וקשיא על דר׳ יוחנן לפסול את הגויי׳ אינו פוסל ולקדש מקדשין בו אלא כר׳ יוסי דר׳ יוסי אמר אף בכלי חרס כ״ש כמס׳ מקואות פ״ד כדתניין הס״ת ז״ל אלמה דנקרא כלי כשיש לו קיבול כ״ש ורשב״ל לא ס״ל כר׳ יוסי ע״כ לא הוי תואר כלי אבל לר׳ יוחנן הוי כלי כשיש לו קיבול כ״ש וכיון דהוי תואר כלי בקיבול כ״ש על כן לא קשה מגוי׳ דהתם בעינן רביעית אבל למנין קידוש בכלי לא בעי רביעית כמו דאמר לעיל בכלי חרס קטן שלם כ״ש שמקדשין בו. ופריך כלום אמר ר׳ יוסי אלא בשלם דילמא בשבור אנן קיימין דבשברי כלי חרס מודי ר׳ יוסי דאין התפיסה של קיבול כ״ש משוי לי׳ מנא. ומסיק דאיכא תנא דסבירא ליה כר״י ואיכא תנא דסבירא לה כרשב״ל. ודו״ק:

מח

שנויי נוסחאות (שו״ן:) לעכו״ם נד״ו לעבודה זרה. (שו״ש׳) עכו״ם כד״ו עבודה זרה. (ש״כ) בעכו״ם נד״ו בעבודה זרה. (שו״ש) בעכו״ם נד״ו בעבודה זרה. (שו״ו, לא תאכל (דברים יד). (שו״ו) עכו״ם נד״ו עבודה זרה (וכן בכל הסוגיא). (שו״ב) האבן נד״ו אבן. (שו״ה) זעירה ר״י נד״ו זעירה ר׳ יצחק.

עין משפט נר מצוה

שאין טומאת עכו"ם מחוורת. שאינה מן התורה אלא מדרבנן: דלא כן. דאל"כ אלא שמדאורייתא היא: מקישה לכלים וכו'. כלומר מכדי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ומ"ט מקשינן הכא להקל ולא להחמיר אלא ודאי דמדרבנן היא: א"ר מנא. לעולם מדאורייתא היא ודקשיא

אין טומאת ע"ז מחוורת מן התורה. ואין טומאתה אלא מדרבנן דאם לא כן קשיא הלכתא דרבנן דמאי חזית דאת מקישה לקלים ואינה מקישה לחמורים דרבנן מקשי לה לקולא ...

תורה אור

שאין טומאת עכו"ם מחוורת דלא כן מקישה לקלים ואינו מקישה לחמורים. אמר רבי מנא מחוורת היא ולמה הוא מקישה למת לשרץ ללמד מהם לקלים שבה. הדא דאת אמר בעכו"ם שבורה. אבל בשלימה אפילו כל שהוא דאמר רב הונא רבי חמא בר גוריון בשם רב הבעל ראש נוייה היה ונאפון היה וישימו להם בעל ברית לאלהים. ומה טעמא דר' עקיבה תעב תתעבנו כנידה. מה טעמון דרבנן שקץ תשקצנו כשרצים. מה מקיימין רבנן טעמא דר' עקיבה תעב תתעבנו צאיהו נבליהו. מה מקיים ר' עקיבה טעמון דרבנן שקץ תשקצנו שקציהו נבליהו מניין לרבנן נבליהו. רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי אלעזר צא תאמר לו צואה תאמר לו. צאיהו נבליהו את שקורין אותו פני מלך קורין אותו פני כלב. עין כוס עין קוץ. נדיא. נלייא. רבי תנחומא בשם רב הונא העי אשר עם בית און מקדם לבית אל. מקדם היו קורין אותו בית אל ועכשיו קורין אותו בית און. תני בשם רבי אליעזר לא רצה להיקרות עמדה קורין אותה עמידה דא"ר אבא בר כהנא תמן צווחין לפעלה טבא עמדה. וצווחין לרחוץ של מימי רגלים עמידה. מה מקיים ר' עקיבה צא תאמר לו. ר' יוסי בי ר' בון רב הונא בשם רב יוסף מיכן שאין אומרים לאדם צא עד שיכנס ראשו ורובו. אית מתניתא אמרה עכו"ם כנדה ומשמשיה כנידה. ואית מתניתא אמרה עכו"ם כנדה ומשמשיה כשרץ. מאן דאמר עכו"ם כנדה ומשמשיה כנידה ניחא. ומאן דאמר עכו"ם כנדה ומשמשיה כשרץ כל עצמו אין כתיב נידה אלא במשמשין. וטמאתם את ציפוי פסילי כספך ואת אפדת מסכת זהבך. תיפתר בחקוקים על טפה. רבי יעקב דכפר חנן אמר תיפתר במשתחוה לאפוד עצמו כענין שנאמר ויעש אותו גדעון לאפוד. מתניתין כמאן דאמר עכו"ם כנידה ומשמשיה כנדה. ותנינן אבניו ועציו ואפרו מטמאין כשרץ. תיפתר

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

רידב"ז

מה מקיימין רבנן טעמא דר' עקיבה כו' הגירסא כמס' ע"ז בהוסן אחר עיי"ש:

מתנית' כמ"ד עכו"ם כנדה ומשמשי' כנדה. ותנינן. אבניו עציו ועפריו

שנויי נוסחאות (כי"ו) הונא כד"י הונא (וכן לקמן). (כו"ח) תעב בנקרא ,תעב'. (פול"ו) ואפרו בד"י ועפרו.

טוב ירושלים

ולמה הוא מקישה למת ...

מערכת הערוך לא רצה להיקרות עמדה קורין אותה עמידה ...

תיפתר שהשתחוה לבית ואחר כך בנאו. והא *תנינן ג' בתים הן. תיפתר שהשתחוה לבית ואחר כך חידשו דאמר רבי זעירא רב הונה בשם רב [ה] *המשתחוה לבית אסרו. *רבי זעירא ר' אבהו בשם רבי יוחנן [ו] המקדיש את הבית מועלין בו. אמר רבי זעירא הויי בה רבנן פלינא מאן דאמר אסרו מועלין בו. מאן דאמר לא אסרו אין מועלין בו. התיב רבי חני קומי רבי יוסה מתניתא פלינא על רב [ז] *השוקת שבסלע אין ממלאין בה מפני שחקקה ואח"כ חיברו. הא אם חיברה ואח"כ חקקה לא והכן בית לאו כמי שחקקו ואח"כ חיברו הוה. מה עבד לה רב פתר לה סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן. ולית הדא פלינא על רבי יוחנן דרבי יוחנן אמר *עכו"ם שנשתברה [ז] אסורה. *לא כן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין דברי הכל. מותר. והא תנינן שלש אבנים הן.

תיפתר

קרבן העדה

תיפתר בשהשתחוה לבי' ואח"כ בנאו. שהבית עצמו הוא עכו"ם: ופריך והא תנינן. שם במסכת עכו"ם: ג' בתים הן. ואחד מהן בידו ובידי לשם עכו"ם ותידש נוטל מה שחידש ואין חידו' זה אלא משמשין ואפ"ה נועמתין כנרה דבסיפא דהך מתני' דלעיל דאר"ע כנדה מיתנייא הך מתני' דג' בתים: תיפתר שהשתחוה לבית ואח"כ חידשו. פי' שהשתחוה תחלה למה שחידש ואח"כ חידשו וקושיא זו ופירוקה דחוקים וכמס' עכו"ם פ"ג ל"ג לה וכ"ג עיקר: המשתחוה לבית אסרו. דקסבר הלוס ולבסוף חברו כאבני הבית שהיו תלושין ולבסוף חיברן בקרק' כבנין כתלוש דמי: ה"ג המקדיש את הבית אין מועלין בו. וה"פ סובר ר' יוחנן דכמחובר לקרקע הוא ואין מעילה במחובר לקרקע: הווי בה רבנן. פירשו בה התלמידים דר"י ורב פליגו: מ"ד אסרו. המשתחוה לבית אסרו סובר נמי דמועלין בו דכיון דהוא כתלוש מועלין נמי בו: ה"ג מ"ד אין מועלין בו לא אסרו. וה"פ מאן דאמר אין מועלין בו דכמחובר לקרקע הוא ולאו נאסר דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ה"ג דלא אסרו אם השתחוה לו: מתניתא. דפ"ד דמקואות: השוקת. אבן חלולה על שפת המעיין והמים נכנסים לה דרך חור שבדופנה ומשקין בה הבהמות: ה"ג אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה וא"צ למיד פתיל ואינה פוסלת המקוה היתה כלי וחיברה בסיד ממלאין בה וכו' וכ"ה במסכת ע"ז וה"פ אין ממלאין בה מים לקדש בהן אפר פרה דבעינן שיהו המים בכלי ושוקת לאו כלי הוא כיון שחיברה ולבסוף חקקה ואינה צריכה למיד פתיל אם היתה באהל המת מצלת על מה שבתוכה בכסוי לבד בלא צמיד פתיל לפי שאינה חשובה כלי אלא כקבר והוא שמצילין על מה שבתוכן בכיסוי בלא צמיד פתיל ואינה פוסלת המקוה אם נפלו מי גשמים מתוכה למקוה אין נחשבים מים שאובים לפסול המקוה שלא באו מכלי למקוה: מפני שחקקה תחלה ואח"כ חיברה. אמרינן בסיפא דהוה כלי: הא אם חיברה ואח"כ חקקה לא. הוה כלי דה"ל כמחובר מעיקרו: ה"ג והכן בית לאו כמי שחיברו ואחר כך חקקו הוא וה"ל כמחובר מעיקרו וקשיא לרב: מה עביד לה רב. כלומר ולרב קשיא מתני': סיתותן של אבנים. הקיטון שמקלין האבנים הוא הגמר והקיטון נעשה קודם הבנין והוה ליה כחקקן ולבסוף חיברו הלכך כתלוש הוא: ה"ג ולית הדא פליגא על רבי יוחנן וכו' ד"ה מותר

תיפתר

פני משה

תיפתר בשהשתחוה לבית. עליו כשהיה בתלוש ואח"כ בנאו דהוי תלוש ולבסוף חיברו ובתלוש הוא נגי פ"ו: והא תנינן. שם שלשה בתים הן בית שבנאו מתחלה לע"ז ה"ז אסור. ואח"כ אפי' פסק המחובר לע"ז אסור וקאמר דתיפתר נמי להא שהשתחוה לבית בשדו בתלוש ואח"כ חידשו כבנין מחובר: דאמר ר' זעירה בשם רב המשתחוה לבית ועשאו לע"ז אסור דתלוש ולבסוף חיברו הוא. ואכתי לא אסיק לאוקמי להא דרב דנמי איירי בהשתחוה ואח"כ בנאו עד לקמן ומייתי להא משום המסקנא דאוקמתא: המקדיש את הבית מועלין בו. וקאמר ר' זעירא הווי בה רבנן פליגא כלומר שהקשו על הא דר' יוחנן ואוקמי לה כפלוגתא ומשום דק"ל אין מעילה במחובר הלכך קאמרי דתליא כפלוגתא דפליגי אמוראי גבי המשתחוה לבית דלמ"ד אסרו דס"ל תלוש ולבסוף חיברו כתלוש הוא ואח"כ נמי מועלין במקדיש הבית ואיכא למ"ד דלא אסרו דלא חשיב ליה כתלוש ואין מחובר נאסר משום ע"ז ובמקדיש נמי אין מועלין בו ור' יוחנן כרב הוא דס"ל: מתני' פליגא על רב. דתנן בפ"ה דפרה השוקת שבסלע יאין אבן הלולה שעל שפת המעיין והמים נכנסין לה דרך החור שבדופנה ומשקין ממנה הבהמות: אין ממלאין ·לתי הפאת דלא חשיבא כלי ומפני דרישא דמתני' איירי במחוברה בתחלה ולבסוף חקקה ובלמטים ההם כסופא היתה כלי והכרה בסיד ממלאין בה אם חקקה בתחלה ועשאה כלי ואח"כ חיברה בסיד נשאר שם כלי עליה: מפני שחקקה ואח"כ חיברה. טעמא בחקקה בעודה בתלוש הא אם חיברה ואח"כ חקקה לא חשיבא כלי ואע"ג שהיתה תלושה מקודם מ"מ הואיל וחיברה מקודם שנקרא עליה שם כלי כתלוש כמחובר הוא וקשיא לרב שהרי האי בית נמי לאו כמי שחקקו ואח"כ חברו הוא אלא מתחלה ואח"כ חקקו כההיא דרישא דהתם דמיא דקס"ד השתא שלא השתחוה לבית עד שבנאו בתחלה וא"כ דינו כמחובר: מה עביד לה רב. וקאמר דפתר לה סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן כלומר הא דקאמר המשתחוה לבית אסרו לא שבנאו לנכרי ואח"כ השתחוה לו אלא דקרי ליה בית משום דהסיתות של אבנים לבנותן וזו גמר מלאכתן לבית וא"כ איירי נמי שהשתחוה כשהן אבנים בתלוש וכבר נאסרו משום ע"ז ואע"ג דאח"כ בנאו ועשאו מחובר ודמיא להאי דינא דהשוקת שבסלע: ולית הדא פליגא על ר' יוחנן וכו'. התם על המתני' קאי דתנינן מי שהיה ביתו סמוך לבית ע"ז ונפל אסור לבנותו וכו' אבניו ועציו ועפרו מטמאין ופריך וכי האי מתני' לא פליגא היא על דר' יוחנן דהתם לעיל בהלכה ב' גרסינן לפלוגתייהו דר"י ור"ל בע"ז שנשברה מאליה ר' יוחנן אמר אסורה. ור"ש בן לקיש אמר מותרת ומפרש התם לפלוגתייהו מה אנן קיימין אם בעתיד להחזיר לכליין שידוע לנו שעתיד להחזיר השברים להכלי שלהן ולקמן בהא והאי כ"ע לא"ס דאסור שהרי לא בטלן ואם בידוע שאינו עתיד להחזיר לכליין בהא ד"ה מותר שהרי ביטלן מע"ז אלא כי אנן קיימין לפלוגתייהו בסתם דר' יוחנן אמר סתם כמי שעתיד לחזור לכליין דכל זמן שלא שמענו שביטלן אמרינן מסתמא עתיד הוא להחזירן לכליין ור"ש בן לקיש סתם כמי שאינו עתיד להחזיר לכליין דמסתמא כמולי מבטל לה: אמר ר' יודן אבוי דר' מתנה אם היו נוהגין במקומן שנשברו שם בהא לכ"ע כמי שעתיד להחזיר לכליין ואסור. עד כאן בהא דהתם דלעיל. והשתא פריך מהאי מתני' דכתם לר' יוחנן דקאמר ע"ז שנשברה מאליה אסורה והא וכי לא כן סברנן מיתר שם שאם בשאינו עתיד להחזיר לכליין ד"ה מותר והא תנינן וכו' וזה של מהקושיא היא והא תנינן נמי בהדיא שם לקמן שלש אבנים הן ואחת מהם אם העמיד עליה ע"ז וסילקה מותרת והשתא הא מתני' שנפל הכותל שביתו לבין הע"ז דומיא דהך דבמתני' שלשה אבנים היא שנסתלקה הע"ז מן הכותל וכן דומיא דדינא בשברים שאינן עתידין להחזיר לכליין ואמאי עציו אבניו ועפריו אסורין. ולהכי פריך לר' יוחנן מהני תרתי דהא מדר' יוחנן נשמע בע"ז שנשתברה הוה מצינן לשנויי דמתני' דנפל הכותל כדין סתם בע"ז שנשברה דמיא דלר' יוחנן אסורה והיינו נמי דקאמר

ולא כן סברנן מיתר וכו' כלומר פל זה דטיים לעיל התם הוא דקא פמיך דנסתם יהא דפליגי מתני' דנפל הכותל כסתם דמיא ולא קשיא לר' יוחנן והלכך הדר פריך מהאי מתני' דג' אבנים דהא במתני' דנפל הכותל כהאי ע"ז שסולקה מעל האבן היא וא"כ מוכח דסתם כמי שאינו עתיד להחזיר לכליין דמיא שהרי גם התם לא ידעינן אם עתיד להחזירה על גבי האבן או לא ואפ"ה קתני מותרת וש"מ דסתם כמי שאינו עתיד להחזיר לכליין דמיא והשתא היכי מתרץ לה ר' יוחנן וכלומר דאפי' תימא דמהאי מתני' דג' אבנים לק"מ דהתם מכיון שסולקה בידים לא דמיא לנשברה מאליה ובכתם מ"מ האי מתני' דנפל הכותל קשיא דהא הכא נשברה מאליה. ולענין דלא תיקשי האי מתני' דנפל הכותל מתני' דג' אבנים היכי מתרץ לה ר' יוחנן דלא אם תאמר שאני סילקה מנשברה מ"מ קשיא דהא תיהא מתני' דנפל הכותל דקתני אפי' העפר הגלים והאבנים במסתמא אין עתיד להחזירן אסורין והלא בכה"ג גם לר' יוחנן מותר ולקמיה פריך ומתרץ נמי אליבא דר"ל אנא דמעיקרא מהדר אליבא דר' יוחנן דלדידיה על כרחך לשנוי רמיא דהני מתני' אהדדי כדאמרן דשאני סילקה ונשברה וא"כ אכתי מדינא דמתני' דמשמע דאבניו וכו' לשלם אסורין ואפי' אם אינו עתיד להחזירן:

תיפתר

רידב"ז

ר"ז ר"א בשם ר"י המקדיש את הבית אין מועלין בו. כן הגי' בתוס' ע"ז הנ"ל א"ר"ז הווי בה רבנן פליגי מ"ד אסרו מועלין בו. ומ"ד אין מועלין בו לא אסרו. כן הוא בתוס' ע"ז. והכא שייך הא דלעיל והא תנינן ג' בתים הן פי' דקשה על ר' יוחנן דלמה לא אסרו הא תנינן ג' בתים הן בית שבנאו לשם עכו"ם אסור [וכמו דמקשה לקמן בסוף סוגיא למ"ד כשהשתחוה לאילן לא אסרו. והא תנינן ג' אשרות הן אילן שנטעו לשם ע"ז. ומשני תיפתר שנשתחוה לזמורה ואח"כ נטעו] וה"נ משני תיפתר שהשתחוה לבית ואח"כ בנאו פי' דנשתחוה בתלוש ואח"כ בנאו ואתיב ר"ח קומי ר' יוסי מתניתא פליגא על רב השוקת כו' והכן בית לאו כמו שחיברו ואח"כ חקקו כצ"ל [ותוכרת כן כל"ס] כו' סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן וא"כ הוי חקיקה קודם החיבור. ולית הדא פליגי על ר' יוחנן בגירסא יכן מגוי כמה פעמים לדוגמא בירושלמי פ"ג דגיטין וכוונה דלית הוא פליגא לר"י אבל פליגי דרשב"ל עיי"ש והירושלמי דגיטין מוכח כרשב"א ז"ל פ"ק דגיטין ומסרס כן בסי' הירושלמי דהוא בגירסא דר"י אמר עכו"ם שנשתברה אסורה ע"כ אבניו ועציו ועפריו אסור מאח"כ לרשב"ל קשיא דס"ל דמותרת וא"כ למה עליו ואבניו ועפריו אסירין הא הוי עכו"ם שנשתברה כיון דלא השתחוה לכל אבן תחלה אלא השתחוה לכל הבית א"כ הוי עכו"ם שנשתברה ולרשב"ל מותרת אבל לית פליגא על ר' יוחנן ופריך לא כן סברינן מיתר אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין ד"ה מותר וא"כ קשיא אפילו אליבא דר' יוחנן והא תנינן ג' אבנים הן. ומוכח משם דכשאינו עתיד להחזירן מותר. ומשני דע"כ תיפתר שהשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בנאו. ולא כדאוקמית מעיקרא שהשתחוה לבית. וע"כ מתיקמא כרב דהמשתחוה לבית אסרו ו"א דאם כן הוי עכו"ם שנשתברה מאיליה אלא על כרחך דמיירי שהשתחוה מתחלה לאבן ואבן ואחר כך בנאו. ומסיק הגמ' ואפילו על רשב"ל לית היא פליגי אפילו לפי הקס"ד דסבירא ליה דלא השתחוה לכל אבן אלא לבית מכל מקום אסור אפילו לרשב"ל לא כן סברין תימר אם כשעתיד להחזירן כו' ד"ה אסור ואמר ר' יודן אבוי דר' מתני' אם היו נוהגין במקומן כו' ואילו במקומן הן על כרחך אסור אבניו עציו ועפריו אפילו אליבא דרשב"ל:

ר"י

מסורת הש"ס: ה ע"ז מ פ"ג | ו שם מעילה כ פ"א | ז פרה פ"ה מ"ו | ז ע"ז מח פ"ג ירושלמי שם ומעילה כ

עין משפט נר מצוה: א מיי' פ"ח מהל' ע"ז ד טוש"ע י"ד סי' קמה ס"ג | ב מיי' פ"ה ממעילה הל' ה | ג מיי' פ"ו מפרה הל' ט | ד מיי' פ"ז מהל' ע"ז ו טוש"ע י"ד סי' קמה ס"ח

שינויי נוסחאות (ס"א) בנאו כד"ו בנייו. (ס"ג) זעירא רב הונה כד"ו זעורא רב חונא. (ס"ו) פליגא כד"ו פלוגא. (ס"י) תיברו כד"ו חיברה. (ס"ג) הוה כד"ו הוו.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

תיפתר שנשתחוה [a] לכל אבן ואבן ואח"כ בנייה. ואפילו על רבי שמעון בן לקיש לית היא פלינא דרבי שמעון בן לקיש אמר [b] עכו"ם שנשתברה מותרת. לא כן סברנן מימר אם בעתיד להחזירן לכליין דברי הכל אסור. ואמר רבי יודן אבוי דרבי מתני' אם היו מונחין במקומן לא כמי שהוא עתיד להחזירן לכליין הן ואילו במקומן הן. רבי בא בשם רב המשתחוה לבית אסרו. [c] לאילן לא אסרו. והא תנינן שלש אשירות הן תיפתר שנשתחוה לזמורה ואחר כך נטעה. לוי אמר השתחוה לבית אסרו למערה לא אסרו. מה בין בית ומה בין מערה אמר רבי חנניה בריה דר' הילל בית היה לו שעת תלישה. מערה לא היה לה שעת תלישה:

הלכה ב מתני' [d] מנין לספינה שהיא טהורה שנאמר דרך (משלי ל) אניה בלב ים [e] מנין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעין בתוכה חמשה זרעונים ארבעה בארבע רוחות ערוגה ואחת באמצע שנאמר כי (ישעיה סא) כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח זרעה תצמיח לא נאמר אלא זרועיה תצמיח: גמ' ולא מן הים למדת מה ים טהור אף הספינה טהורה. ולא מן השק למדת מה השק משמש בים ומשמש ביבשה. ספינה משמשת בים ואינה משמשת ביבשה. רבנן דקיסרין אמרי [f] זו ספינה של חרש מה השק אינו מלמד על כל האמור בפרשה יצא כלי חרש שאינו כתוב בפרשה שילמד עליו השק: זרועיה. מיעוט זירועיה שנים. א"ר שמואל בר סיסרטא משנים את למד ארבעה. משנים את נותן בתחילת ששה ומיצר והולך. אף ארבעה את נותן בתחילת ששה ומיצר והולך. איפשר שלא יהא שם נקב אחד פנוי. ליטע בו את האמצעי. א"ר יונה עבודה פוגעת בעבודה.

ואין

פני משה

תיפתר שהשתחוה לכל אבן ואבן. בתחלה ואח"כ בנאו להבית שאפי' נפל נשאר הכל באיסור כבתחלה. ואפי' על רבי שמעון בן לקיש לית הא פלינא וכו'. כלומר דהשתא הדר ביה הש"ס מהאי שינויא וקאמר דהא האי סירכא מלית נמי לאיפריך אדר"ל דאם אינו עתיד להחזיר לכליין הא אמרי' דלד"ה מותר אלא דלא היא ולא צריכין להאי שינויי דחעקא ולאוקמה להמתני' כהשתחוה לכל אבן ואבן דאפי' לר"ל ניחא ולא תיבעיא לר' יוחנן דהא לא כן סברין מימר דבעתיד להחזיר לכליין ד"ה אסור ואמר ר' יודן וכו' כמו שבארתי לעיל דאם הן במקומו כמי שעתיד להחזירן דמי והשתא אילו עליו ואבניו ועפרו דהמתני' במקומן הן כמקום שנפל הכותל ולא פינה אותן משם והלכך לד"ה אסורין: והא תנינן. שם שלש אשירות הן אילן שנטעו מתחלה לשם ע"ז ה"ז אסור וש"מ דהלוס ולבסוף חברו כתלוש הוא וגם באילן כמו הבית וקשיא לרב דמחלק בין אילן לבית: תיפתר. להמתני' כגון שהשתחוה לזמורה כשהיתה בתלוש ואח"כ נטעה והלכך אסורה אבל בלאו הכי לא דמי אילן שמחובר בתוך הארץ להבית שמחובר על גבי הקרקע: השתחוה לבית. ובנאו על הקרקע אסרו ולמערה שחפר בה ועשה המערה כותל לבית לא אסרה וכדמפרש טעמא בית היה לו שעת תלישה קודם שבנאו אבל מערה לא נקרא מעולם שם תלוש על הכותל שמחובר מעיקרו הוא:

הלכה ב מתני' מנין לספינה שהיא טהור'. שאינה מקבלת טומאה: שנאמר דרך אניה בלב ים. פשיטא בלב ים היא אלא הא קמ"ל מה ים טהור אף הספינה טהורה בין היא של עץ ובין היא של חרס בין גדולה ובין קטנה: מנין לערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים. דתנינן לעיל כלאים פ"ג דכלאים שזורעים בתוכה חמשה זרעונים וכו'. שנאמר כי כארץ תוציא צמחה וגו'. תוציא חד צמחה חד זרועיה תרי תצמיח חד הרי רמז לחמשה זרעונים ושעור של ששה לא ילפינן מהאי קרא אלא כך קים להו לרבנן להרחיק בין מין למין אחר צריך שיהא כדי יניקה והיא טפח ומחצה ולא יותר. [illegible] וכשתעיין שם תתכוון שפני אישים מהנה נזרעת היא בחמשה מינין אחד בתוכה וכן כ"ד טפחים ושלש יהיה תמנה היא פנוי שהוא י"ב טפחים ושם ביארתי וביררתי לפי הסוגיות דגמרא דהכא ודהבבלי ולפי מסקנת המתפחות להלכה: גמ' ולא מן הים למדת וכו' לא מן השק למדת. כלומר דפריך למה ליה לאהדורי בתר המקרא שבכתובים כאלו לית לן ללמוד מזה אלא מהאי דאיתקש ספינה לים והלא מן הכתוב שבתורה ניכל ללמד שאר כל הכלים שמקבלין טומאה איתקשו לשק שאמר בפרשה מה השק מיטלטל מלא וריקן אף כל המטלטלים מלא וריקן וא"כ אף אנו נלמוד מה השק משמש בים וביבשה יצאת ספינה שהיא משמשת בים ואינה משמשת ביבשה: רבנן דקיסרין אמרין זו ספינה של חרס. דאיצטריך לן לאילוף מהאי קרא דרך אניה בלב ים דאי מהא השק לא תנית לאילוף שזה אינו מלמד אלא על כל האמור בפרשה כלומר בהאי קרא שנאמר בפרשת טומאת כלים דכתיב וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם וגו' וכגי דכתיבי בהדי שק השק מלמד עליהן יצא כלי חרס שאינו באותו הכתוב שבפרשה שילמד עליו השק וכן בפרשת כלי מדין דאיירי בטהרת כלים לא הוזכר כלל כלי חרס בפרשה ולכן איצטריך למילף מדרך אניה בלב ים שאף ספינה של חרס היא טהורה דהא נמי בלב ים היא: זרועיה. ופריך הכי ילפית לה מהאי קרא לחמשה זרעונים נימא מיעוט זרועיה שנים ותו לא: משנים את למד ארבעה. כלומר דאפי' תימא הכי דמיעוט זרועיה שנים אפ"ה מצינו למילף מכאן לחמשה זרעונים כדמסיק וא"ל שהרי בתחלה את למד ארבעה מהשנים: מה שנים את נותן בתחלת ששה ומיצר והולך. שהרי אף אם בא לזרוע שני מינין בתוכה צריך אתה לומר שמתחיל הוא לזרוע למין האחד בתחלת הששה טפחים והיינו בשורה הראשונה של רוח האחת מרחיב וזורע הוא את המין ואח"כ מיצר היא והולך כהזורע בכדי שיוכל לזרוע למין השני ברוח שכנגדה ושם נ"כ מרחיבו בתחלת הששה ומיצר הוא והולך בכדי שלא יהו המינין מעורבבין ויהיו נכרין כל א' וא' בפני עצמו: אף ארבעה וכו'. כלומר א"כ אתה מפתה שאף ארבעה מינין בכל רוח ורוח אחד יכול הוא לזרוע בכגון זה שמתחילו בתחלת הששה ומיצר בו והולך ובלבד שיהא שיעור הרחק יניקה בין מין שברוח זה לבין מין רוח שבצדו וכן כולן וכשאתה זורע על דרך הזה לאלו הד' מינין שבד' הרוחות א"כ וכי אפשר שלא יהיה שם באמצע של סוף אלו המינין נקב אחד פנוי בלי זרע שהרי בין זה לזה פ"כ שיש הרחק שעור יניקה וכן בכל הרוחות ונמצא שיש באמצע מקום פנוי שיכול ליטע בו את האמצעי והיא מין החמישי והשתא ממילא שפיר נפקא לן לכל חמשת המינין. וצורת הערוג' אליבא דהאי מ"ד תמצא שם בריש הלכה: א"ר יונה עבודה פוגעת בעבודה וכו'. הא קמ"ל דלא תימא שצריך להרחיק בין מין למין שיעור יניקה לזה ושיעור יניקה לזה וליבעי ג' טפחים הלכך קאמר דלא היא אלא אפי' העבודה והיינו שיעור יניקת הזורע שצריך הוא לעבודתו והוא טפח ומחצה פוגע הוא בעבודה והיא כמקום יניקת חבירו שבצידו בהא לא איכפת לן ומותר דלא בעינן הרחקה אלא שיעור יניק' חדא בין מין למין והוא טפח ומחצה ולא יותר וכן לא פחות משיעור הזה דלא ליהוי כמי שזה המין בעצמו פוגע בחבירו כדמסיים וא"ל:

ואין

קרבן העדה

תיפתר שהשתחוה לכל אבן וכו'. וה"פ ולית הדא מתני' דתנן בה עליו ואבניו ועפרו אסורין וכי אימא פליגא על ר"י דאמר דעכו"ם שנשתברה אסורה דהא סברנן לומר דבאינו עתיד להחזירן לכליין מודה ר"י והכא נמי אין עתיד להחזיר כולם ואפ"ה אסורין וקשיא אפי' לר' יוחנן וכ"ש לרשב"ל ומשני שהשתחוה לכל אבן ואבן והכא סברים כל אחד עכו"ם לעצמו ואפי' אין עתיד להחזירו אסור ואפי' נשתבר האבן עצמו הרי הוא כעכו"ם שנשתברה ואסור: ואפי' על רשב"ל. נ"ק ממתני': לא כן סברנו לומר אם בעתיד להחזירן. השברים לכליין אסורין והכא אבנים ועלים אע"ג דאין עתיד להחזירן מ"מ כיון שהם מונחים במקומן אסורין כמי שעתיד להחזיר וכדר' יודן: ה"ג אם היו מונחין במקומן כמי שהוא עתיד וכו'. והא תנינן שלש אשירות הן. וקס"ד אע"ג שלא השתחוה לו אלא לאחר נטיעה: היה לו שעת תלישה. הי' תלוש מעיקרו: מערה. לא היתה תלושה מעולם ולא נאסרה:

הלכה ב מתני' שהיא טהורה. שאינה מקבלת טומאה: בלב ים. הרי היא כים: שזורעין בתוכה ה' זרעונין. ולא הוי עירבוב שיש בה כדי להפריש ביניהם הפרש הראוי: ד' מד' רוחות הערוגה. ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן: ואחת באמצע. גרעין אחד ובגמרא מפרש לה: גמ' ופריך ולא מן הים למדת. שהספינה טהורה אלא מן השק למדת דספינה טהורה ולמה לי קרא דרך אניה בלב ים: ומשני רבנן דקסרין אמרי בספינה של חרס. איירי מתני' דלא איתקש לשק שאין כלי חרס כתוב שם בפרשה גבי שק לכך איצטריך אניה בלב ים: ופריך מיעט זירועיה שנים. ומנין אתה למד חמשה: הכא גרסינן מה שנים את נותן בתחלת ששה ומי'. דעל כרחך תנא איירי כזה*

שאף על פי שראשי הזרעים נוגעים זה בזה שרי לפי שניכרים כן אם כן הוא הדין ארבע זרעים נמי שריין כזה*

שהרי כל א' ניכר לעצמו מן התחלת הזוית עד סופו: אפשר שלא יהא וכו'. כלומר אי אפשר שלא יהא שם באמצע מקום פנוי דאל"כ הקווים הפנימיים מעורבבין וע"כ צריך להניח מקום פנוי באמצע אם כן שם הוא זורע הזרע החמישי והוא האמצעי שאף הוא ניכר לעצמו: א"ר יונה וכו'. ר"י פריך אהא דאר"ש דמשנים ילוף ארבעה והתגשה באמצע במקום הפנוי וקאמר הא ודאי מודינא לך שזורע ארבעה שאע"פ שאחת נוגעת בחברתה שרי כיון שניכרים הם:

ואין

גליון

רידב"ז

ר' בא בשם רבי המשתחוה לבית אסרו לאילן לא אסרו והא תנינן ג' אשירות הן. ומשני תיפתר שהשתחוה לזמורה. ואח"כ נטעו. והוי כמו דפריך לעיל על בית נמ"ד לא אסרו והא תנינן. ג' בתים הן. ומשני נ"כ תיפתר שהשתחוה לבית ואח"כ בנאו. ודו"ק:

שנויי נוסחאות (שו"ג) אסרו כנ"ו אסרה. (שו"ל) משנים כנ"ו מה שנים.

תורה אור

ואין מין פונע בחבירו לחובשו. רבי יהושע בן לוי אמר זרע זרעיה זירועיה וכרבי יהודה דרבי יהודה אמר ששה. זרע זרעה זרעיה זירועיה. רבי חני אמר זרעית חמשה כל חהן דאנא משכח לה אנא מחיק לה. אישתאלת לרבי הונה ספרא דסדרא ואמר זירועיה מלא. רבי יוחנן בשם ר' ינאי כולהן חוץ לששה. אם כולהן חוץ לששה ניתני תשעה. אמר רבי תנחום בוצריה וכיני בערוגה שבערוגות היא מתניתה:

הלכה ג מתני'

מניין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה שנא' היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה מניין שמרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים מנין שקושרים לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנא' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו': גמ' אמר רבי יוחנן מסיני למדו ירד משה בשלישי בשבת אמר להן היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה כל מי שפירש בשלישי יש כאן ליל רביעי ורביעי ליל חמישי וחמישי. בששי פלטה בלילה טמאה ביום טהורה. כל מי שפירש ברביעי. יש כאן רביעי ליל חמישי וחמישי. בששי פלטה בלילה טמאה ביום טהורה. אמר רבי יוחנן זו בסיני אבל לדורות או בארבע או בשש. רבי עקיבה אומר לעולם

קרבן העדה

ואין מין פונע בחבירו לחובשו. אלא הא קשיא שהמין האמצעי הרי היא חבוש באמצע שאין לו מקום פנוי לחוץ והרי היא כחבוש בבית האסורים שאסור לעשות כן הלכך ליכא למילף מהכא היתירא לחמש זרעונין: זרע אחד זרעיה ביו"ד שנים זרועיה שנים. הרי כאן חמשה: וכר"י. דסובר ששה יליף נמי מהאי קרא אלא דדריש זרע חד זרעה חד זרעיה תרי זירועיה תרי הרי כאן ששה: ה"ג ר' חני אמר זרעיה ה' כל הכן דאנא משכח לה וכו'. ופי' כל היכא שאני מוצא בספר כתוב זרועיה מלא בוי"ו אני מוחק אותו שחסר וי"ו כתיב וטעמא דר"י דדריש הקרי שהוא זרועיה: אישתאלי'. שאלו לר"ה סופר של בית המדרש ואמר זירועיה מלא כתיב: כולהון חוץ לששה. שיהו הזרעים זרועי' חוץ לו' טפחים והאמצעי שלבה"ע ערוג' שהוא מקום ו' טפחים פנוי לגמרי: ופריך אם זירע כל הזרעים חוץ לששה ניתני תשעה. שהרי כשזורע שלשה בכל צד עדיין הם מרוחקים שלשה טפחים זה מזה שאפי' מקום הנרעינים אינן ממעטים שהרי חוץ לששה טפחים הוא זורע נמצא שהמקום המפסיק הוא משהה טפחים מלבד מקום הזרע: בערוגה שבערוגות היא מתני'. נמצא כשזורע בכל צד באמצע זרע אחר אינו יכול לזרוע בערוגה שנייה באמצע שהרי סמוכין זה לזה בשלמה כלדין ניכר ההרחק (אבל באמצע אין כאן הרחקה) דאיכא מקום הקרטת זויתיה ואתה יכול להמשיך זרע נרעין שתזרע בכל גבולין של זו לצפון ושל זו לדרום של זו למזרח ושל זו למערב ולזרוע אותן גרעינים אצל הקרטת ואיך צריך להמשיכן מכנגד אותן שבחבירו מכפנים אלא הפרש טפח *והר"ש פירש סוגיא זו בדרך אחרת והנ"ל לפום פשטא דשמעתתא כתבתי:

הלכה ג מתני' שהיא טמאה. דביום השלישי אכתי לא מסריחא שכבת זרע וראויה לקלוט להיות ולד נולד הימנה וקרינן ביה שכבת זרע הראוי' להזריע: לג' ימים. דהקפיד הכתוב על טומאת קרי במתן תורה וכדמפרש בגמ': מנין שמרחיצין. דאף ביום הג' מסוכן הוא: **גמ'** מסיני למדו. דביום השלישי טמאה דסובר תנא דמתני' לא ניתנה תורה לטבול יום: ה"ג כל מי שפירש בשלישי יש כאן שלישי ליל רביעי וכו' בלילה טמאה ביום טהורה ירד משה ברביעי כל מי שפירש ברביעי וכו' א"ר יוחנן זו בסיני ולדורות או בארבע או בשש. ולפי גירסא זו מתפרשת הסוגיא כפשטא ועיין בתוס' פירשתי הסוגיא כפי הגירסא שלפנינו:

פני משה

ואין מין פונע בחבירו לחובשו. כלומר אהא בלחוד הוא דקפדי חכמים בדיני דכלאים שלא יהא מין אחד סמוך לחבירו בתוך שיעור יניקה שמלבד כתקמיט וה לזה אבל לא צריך שיהא שיעור יניקה של זה פונע כשיעור יניקה של זה דהא לא קפדינן מידי: ר' יהושע בן לוי בא לתרץ הך קושיא דמיעוט זירועיה אינו אלא שנים וקאמר דלא צריכא לן להא דמאני ר' שמואל אלא מהאי תיבת וירועיה גופה נפקא לן חמשה: זרעה זרעיה וזרועיה. כלו' דדרשינן מדכתיב זרועיה ש"מ לרבות הוא דאתא דאי הוה כתב זרעה הא חדא ואי זרעיה הוי משמע מיעוט זרעיה תרי השתא דכתיב זרועיה הרי עוד שנים יהרי כאן חמשה: וכר' יהודה. ואליבא דר' יהודה דס"ל התם דזורעין ששה באמצע דרוש ביה הכי זרע אי כתיב זרע הוה משמע חדא וכתיב זרעה תרי וזרעיה עוד תרי וזרועיה עוד תרי הרי ששה: ר' חגיי אמר זרעיה חמשה. אליבא דת"ק דמתני' הוא דקאמר וכלומר דלא צריכא כדדרש ריב"ל אלא דזרעיה חסר כתיב בלא וי"ו ותרתשה אותיות של תיבה שפיר נפקא לן חמשה והשתא לא מלית למידרש אליבא דר' יהודה והיינו טעמא דהת"ק דלא ס"ל אלא חמשה: כל הין וכו'. הש"ס הוא דקאמר שכך השיבו לו לר' חגיי א"כ כל ספר ישעיה שאני מוצא כתוב זרועיה מלא בוי"ו צריך אני לתוחקו להוי"ו וכן נשאלה שאלה זו לרב הונא ספרא דסידרא של האקראות שהוא בקי במסורת המקרא ואמר שכך הוא זרועי' מלא כתיב בוי"ו. א"נ האי כל הין דאנא משכח וכו' ר' חגיא הוא דקאמר לה שאני מקובל שהוא חסר וכל מקום שאמצא מלא אני מוחק לאוי"ו ושאלו לרב ספרא ואמר שכך הוא שצריך להיות מלא בוי"ו וכמו שכתוב בספרים שלפניט ולא גרסי חגיי: הכא גרסינן לה בכלאים שם רבי יוחנן בשם רבי ינאי כולהון בתוך ששה כהנא בשם רבי שמעון בן לקיש כולהון חוץ לששה אם כולהון חוץ לששה נתני תשעה א"ר תנחום בוצרייה וכיני בערוגה שבערוגות היא מתני'. וכאן הוא חסר מתיבת כולהון הא' עד כולהון הב'. ודבר זה להבינו צריך ביאור הרבה ולא כמו שראיתי שטו לפרש וביארתי לזה הדק היטב ועל קו הנכון והאמת לא רציתי להאריך כאן כי שם עיקר מקומו והרוצה לידע אמתת הדבר ומה שיש לנו לפרש על פי זה לכל הסוגיא דהכא וכן לכל הסוגיא דהבבלי בפרקין עיין שם וירוה צמאונו בכל הענין והשיטה דבר דבר על אופנו ועל מכונו:

הלכה ג מתני' מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי. לטומאה שהיא טמאה דאכתי שכבת זרע מיקרית וראויה היתה להזריע שנאמר והיו נכונים לשלשת ימים ומדנוה להפרישן שלשה ימים וכל זה היה מפני חשש פליטת שכבת זרע מהנשים דאלו בשביל האנשים לא היו צריכין לפרוש אלא יום אחד והיו טובלין לפנות ערב כדכתיב והיה טהורין אלא שאם יפלטו הנשים עד יום השלישי יהוא בכלל הוי טמאות ולפיכך טוה להפרישן ג' ימים ומכאן ואילך תסריח הזרע כמעי אשה והויה מטמאה אפילו תפלוט ובגמרא מסיק לה לבתר דמייתי פלוגתא דתנאי דפ"ח דמקוואות זו דברי ר"א בן עזריה ור' ישמעאל ור"ע אבל חכמים אומרים עד ג' ימים מכאן ואילך היא נסרחת והייט עד יום הג' ואין יום הג' בכלל דעל ג' עונות הוא דקפדינן ועונה היא או יום אחד או לילה אחת ואם שמשה בליל חמישי ג' עונות שלה יום ה' וליל ו' ויום ו' וכל שפלטה בתוך זמן זה טמאה ואם פלטה מליל שבת ואילך טהורה: מנין שמרחיצין את הקטן וכו'. אף בחמין שהוחמו בשבת. שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים מכאן שיום הג' יותר סכנה הוא מיום שלפניו. ובנוסחת המשניות כתוב שמרחיצין את המילה והעיקר כנוסחא דהכא במתני' והכי מסיק לה בגמרא ומקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין אותו בשבת ביום המיל' בין לפני המילה והייט בחמין שהוחמו מע"ש ובין לאחר המיל' או בשלישי של מילה שחל להיות בשבת בין רחיצת כל גופו בין רחיצת מילה לפי הצורך בין בחמין שהוחמו מע"ש ובין שהוחמו בשבת: מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח. לשון של נזר אדום כדתנן בס' אני שעירי הלוי

קשיר בסלע יהיו קשור בין קרניו וכו' ובבהיה מלבין היו יודעים שנתכפרו עונותיהם: **גמ'** אמר ר' יוחנן מסיני למדו. לדין דפולטת שכבת זרע שתשה ירד בשלישי בשבת ואמר להן וכו' ונמצא כל שפי' בג' וכו' כלומר שהדי לשלשת ימים אמר להם ובשבת ניתנה התורה וא"כ היה להם זמן לפרוש גם בתחלת רביעי דאכתי ג' ימים הן קודם מתן תורה אלא יש שפירשו מיד באותו יום לפנותי ערב. ואין זה אליבא דמאן דאמר דלעולם חמש עונות בעינן דא"כ כ"ע היו צריכין לפרוש ביום הג' קודם הלילה כי היכי דמני לתיפכל ביום הששי ולהיות להם הערב שמש אלא דסבירא ליה דיש בעצו כך ויש שלא עשו כך וכדלקמן. וכל מי שפי' ביום השלישי קודם הלילה יש כאן חמשה עונות ליל רביעי ורביעי ליל חמישי וחמישי ובששי כך היה כל מי שפלטה בלילה היתה טמאה דאכתי בתוך חמש עונות פלטה וביום ששי שהוא יום ששי אף אם פלטה טהורה שלאחר חמש עונות הוא וטבלו בו ביום ומהרו לגמרי בהערב שמש: כל מי שפי' ברביעי וכו' כלומר ויש שלא החמירו על עצמן לפרוש באותו יום שאמר להן משה אלא שלמדו מדאמר להן לג' ימים א"כ די שנפרוש מתחלת יום רביעי ובורבעה עונות סגי קודם יום הקבילה והיה להן יום רביעי וליל חמישי ויום חמישי ובששי כך היה כל מי שפלטה בלילה יהוא ליל ששי היתה טמאה שעדיין לא מלאו ארבעה עונות ואם פלטה ביום ששי טהורה שלאחר ארבעה עונות הוא וטבלו ביום ששי ובהערב שמש טהרו לגמרי: זו בסיני. כך היה המעשה בסיני פיש שהבינו מדבריה משה ביום הג' ואמר לשלשת ימים ש"מ דהה' עונות קפיד והיה מתחיק לטומאה אם תפלוט בתוך הה' ולפיכך פי' ביום הג' קודם הלילה דאם ימתין עד תחלת יום רביעי שמא תפלוט ביום ו' לפני הערב בסמוך ותהיה טמאה דאכתי לא מלו לה ה' עונות שלימות ולא תוכל לטבול קודם השבת שיהא לה הערב שמש ואלו שלא פירשו עד תחלת יום הרביעי לא הבינו כן מדברי משה אלא שהיו סוברין תדאמר לג' ימים ש"מ דבד' עונות סגי והיה להם יום ד' וה' וליל ה' וליל ו' וביום הו' כבר מלו ד' עונות שלימות ואף אם תפלוט תהיה טהורה ויכולה לטבול ולמיעבד לה הערב שמש: אבל לדורות אין אנו למדין מאלו שהבינו כך מדברי משה והיה להן ה' עונות ואלו שהבינו כך ולא היה להם אלא ד' עונות שלימות אלא דילפינן מדברי משה דעל ימים הוא דנקפיד ולא ניזיל בתר עונות וא"כ פולטת ביום הג' לשימושה טמאה וביום הד' לשימושה טהורה והשתא פעמים שהן ארבע עונות כגון אם שמשה ביום הרביעי אין אותו היום בכלל הד' עונות דליכא ד' עונות שלימות עד לילי שבת אלא מליל ה' ואילך ליל ה' וה' וליל ו' ויום ו' והיא קיבלת קודם הלילה ואף אם תפלוט אין אנו חוששין לכך שהרי העיקר על מנין הימים הוא דקפדינן והרי יש כאן מיום שימושה ג' ימים שהיום הוא נ"כ בכלל דמקצת היום ככולו ואין מנין העונות אלא ללמד שפעמים היא כך ופעמים ד' עונות כדאמרן ופעמים שהן ו' כגון אם שמשה בתחלת ליל ד' יש כאן ליל ד' ורביעי וליל ה' ויום ה' וליל ו' ויום ו' ובלילי השבת והלאה אם תפלוט או היא טהורה: ר"ע אומר לעולם

שנויי נסחאות (סו"ב) זרע נד"ו זרע'. (סו"ה) הונה נד"ו חונת.

עין משפט נר מצוה

יד

א מיי' פ"ב מהל' מילה הל' ח טוש"ע א"ח סי' של"א ס"ט

ב מיי' פ"ג מהל' שגגות הל' ט... [illegible]

מסורת הש"ס

שבת פו ע"א

גליון

א פי' בתוי' רמב"ן דף פו גרסא אחרת ישי' יעה ובגרסתו היא כירושלמי נלאים: עס:

פני משה

לעולם הן ה' וכן לדורות. דקסבר כ"ע היו פורשין ביום הג' לפני הלילה וה' עונות שלימות כעינן ייש כאן ליל ד' ויום ד' ליל ה' ויום ה' וליל ו' אבל יום הו' לא מן המנין הוא דאף על גב שכבר הלו הה' עונות שלימות היינו למנין שאם חסלום ודאי טהורה היא אבל מ"מ הי' צריכין לפרוש ביום הג' קודם הלילה כבדי שתוכל לטבול קודם לילי השבת ויהיה לה הערב שמש כדלעיל וכן לדורות ילפינן דה' עונות שלימות בעינן: תמן הגינן וכו'. כפ"ח דמקואות וגרים כדברי ר"א בן עזריה ביום הג' טהורה יבאר דברי הפלוגתא ...

תורה אור

לעולם הן חמש. וכן לדורות. *תמן תנינן הפולטת שכבת זרע ביום השלישי טהורה דברי ראב"ע. רבי ישמעאל אומר פעמים שהן ארבע עונות. פעמים שהן ה' פעמים שהן שש ר"ע אומר לעולם הן חמש. *אם יצאת מקצת עונה הראשונה משלימין לה מקצת עונה ששית. הא רבי ישמעאל עבד יום עונה ולילה עונה. ר"ע עבד יום עונה ולילה עונה. מה ביניהון עונות שלימות ביניהון. ר' ישמעאל עבד מקצת עונה ככולה. ורבי עקיבה לא עבד מקצת עונה ככולה. ותני כן על דר' עקיבה לפיכך אם נכנסה מקצת עונה ראשונה משלימין לה מקצת עונה ששית. תני רבי אלעזר בן עזריה אומר יום ולילה עונה ומקצת עונה ככולה. ותני כן על דר' אלעזר בן עזריה פעמים יש שם יום וכל שהוא והיא טהורה. שני ימים וחסר כל שהוא והיא טמאה. (יום וכל שהוא והיא טהורה שני ימים וחסר כל שהוא והיא טמאה). יום וכל שהוא והיא טהורה היך עבידא. שימשה את ביתה ערב שבת קודם לשקיעת החמה ופלטה במוצאי שבת לאחר שקיעת החמה. הרי יש כאן יום וכל שהוא והיא טהורה. שני ימים וחסר כל שהוא והיא טמאה היך עבידא שימשה את ביתה ערב שבת לאחר שקיעת החמה ופלטה באחד בשבת קודם לשקיעת החמה הרי יש כאן שני ימים חסר כל שהוא והיא טמאה. א"ר יוחנן מדברי כולם *טבולי יום קבלו ישראל את התורה. הדא דאת אמר בנשים. אבל באנשים ככר טהרו. מה טעמא וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם *א"ר יוחנן זו דברי ראב"ע ור' ישמעאל ור"ע. אבל דברי חכמים עד ג' ימים מיכן והילך היא נסרחת. ואתייא כהדא דאמר ר' זעירא בשם ר' יוחנן זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע. מה תורת הזב עד ג' ימים. אף תורת שכבת זרע עד ג' ימים. אנן תנינן *מרחיצין את הקטן. תניי דבית רב מרחיצין את המילה. רבי אבהו בשם ר' יוחנן הלכה כמי שהוא אומר *מרחיצין את הקטן. אמר ר' יוסה

על

קרבן העדה

לעולם הן חמש. כמו שמפרש בסמוך: תמן תנינן. במסכת מקואות פ"ח: ביום הג'. כגון ששמשה בג' ופלטה ש"ז במוצאי שבת ל"ש ששמשה תחלת ליל ששי דאשתהי ד' עונות שלמות ליל ששי וששי וליל שביעי ושביעי ל"ש שמשה יום ו' קודם חשכה דלא אשתהי אלא מקצתו וליל שביעי ושביעי דליכא אלא יום ולילה ומשהו אפ"ה טהורה כשפלטה בתחלת ליל מ"ש וכדמפרש בסמוך: ר"א פעמים שהן וכו'. בא לחלוק ולומר דפולטת בג' לשימוש טמאה אבל פולטת בד' טהורה וכשני פירשו ביום ד' וטבלו בליל שבת הרי ליום הרביעי טבלו ומודה לת"ק דמקצת היום ככולו דלא קפיד קרא אלא במנין הימים ולא במניין העונות: ופעמים שהן ד' עונות. שלמות שאם שמשה ד' בשבת קודם חשכה פליטתה טמאה עד תחלת שבת: פעמים שהן ה' עונות. אם שמשה יום רביעי עם הנץ החמה: פעמים שהן ו'. אם שמשה תחלת ליל ד' בין השמשות: לעולם הן חמש. דפירשו ביום ד' בהשכמה וטבלו בליל שבת הרי ה' עונות שלמות: משלימין לה מקצת עונה ששית. קס"ד ולעולם אינה טהורה עד [illegible] טהורה: וצריך הא ר"י סובר יום מיקרי עונה אחת ולילה עונה אחת וכן סובר ר"ע: מה ביניהן. היכא בין ר"ע לר"י: עונות שלמות ביניהן. לר"י לא בעינן עונות שלמות ולר"ע בעינן עונות שלמות: ותני כן. בברייתא משמע דלר"ע בעינן עונות שלמות: על דר"ע. לדעת ר"ע: יום ולילה. מיקרי עונה: ומקצת עונה ככולה. ואם פלטה תחלת יום ג' שהוא עונה ג' טהורה וכן בהתחלת העונות וכמו שמפרש בסמוך: היך עבידא. היכי דמי: שמשה. עם כעלה: הרי יש כאן יום וכל שהוא והיא טהורה. שהרי לא פלטה עד יום ג': מדברי כולם וכו'. לר"ה טבלו בליל שבת ה"ל טבולי יום כשקבלו התורה שלא היה להם הערב שמש אחר הטבילה וכיון דהכי הוא מפי איכא למימר דמבעוד יום טבלו ואפילו הכי פליטתן טהורה וכלרו להו חדא עונה אליבא דכולהו אלא ודאי דקים להו ניתנה תורה לטבולי יום: הדא דאת אמר. הא דאמרן ניתנה תורה לטבולי יום הייט בנשים שלא באו אלא לשמוע: אבל באנשים. שמיד שפירשו וטבלו טהרו מטומאת קרי: מה טעמא. כלומר מנא לן: וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם. הרי שביום מחר כבר כבסו השמלות וכ"ש שטהרו עצמן בטבילה והתורה לא ניתנה עד יום ג' כדכתיב היו נכונים ליום הג': עד ג' ימים. דהיינו שש עונות שלמות בעינן: מיכן והילך. מיום ד' ואילך דהייט עונה השביעית טהורה: מה תורת הזב עד ג' ימים. דאם ראה ג' ראיות בג' ימים טמא. אבל אם ראה ג' ראיות בד' ימים טהור וכבכ"ה בריש מסכת זבים: אף תורת שכבת זרע. היוצאת ממנה טמאה עד יום ד' ולא מסיני יליף: אנן תנינן. במתני' מרחיצין את הקטן דמשמע כל גופו: תניי דבי רב תני מרחיצין את המילה. דמשמע מילה דוקא ולא שאר הגוף:

על

... ושתים למחר או שתים היום ואחת למחר הרי זה זב גמור אף תורת שכבת ... ין את הקטן ותני דבית רב מרחיצין את המילה. ולא גרסי את הקטן:

על

תורה אור

על כורחך את אמר מרחיצין את הקטן. *תני שמואל לעולם אין מונעין לא שמן ולא חמין מע"ג מכה בשבת. אמר ר' יוסה כל שעה הוה ר' זעירא ר' אומר לי תני מתניתך ולא עוד אלא שמזלפין המים ע"ג מכה בשבת. אם אומר שמרחיצין את המילה מה בין מכתו של גדול למכתו של קטן. ר' אבהו בשם ר"א הלכה כראב"ע. ר' אבון בשם ר' אבהו טעמיה דרבי אלעזר בן עזריה °ויהי ביום הג' בהיותם כואבים. כהיותו כואב אין כתיב כאן אלא בהיותם כואבים בשעה שכל איבריהם כואבים עליהם. רבי יעקב בר אחא אמר רבי אלעזר ורבי יוחנן מפקידין לחייתא כל שיקויין דאתון עבדין בחולא עבדין בשובתא. לכן צריכה אפי' ביום השלישי שחל להיות בשבת. שמואל אמר מפני הסכנה. רבי יוסה בעי אם מפני סכנה מחמין לו חמין. ר"י בי ר' בון בשם רבנן דתמן מחמין לו חמין בשבת *ותני כן מחמם הוא אדם לונטית ונותנה ע"ג מכה בשבת. לא יטול אדם עריבה מליאה חמין ויתננה ע"ג מעיו בשבת. ריב"ל אמר לית כאן אלא מותר. *בראשונה היו קושרין אותו בחלונותיהם ויש מהן שהיה מלבין ויש מהן שהיה מאדים. והיה מתביישין אלו מאלו. חזרו להיות קושרים אותו בפתחו של היכל ויש שנים שהיה מלבין ויש שנים שהיה מאדים. חזרו וקשרו אותו בסלע. כתיב °לכו נא ונוכחה יאמר ה' וגו'. תני רבי אליעזר אומר °אם יהיו חטאיכם כשנים וגו'. כשנים שבין שמים לארץ כשלג ילבינו יותר מיכן כצמר יהיו. ר' יהושע אומר אם יהיו חטאיכם כשנים כשני אבות כשלג ילבינו יותר מיכן כצמר יהיו. אמר רבי יודן בר פזי אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו בראשון. ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו בשני. ורבנן אמרי אם יהיו חטאיו של אדם כפי שניו כשלג ילבינו יותר מיכן כצמר יהיו. אמר רבי יודן עתדרייא בשעה שעונות קלין כשלג ילבינו. בשעה שהן כבידין כצמר יהיו:

הלכה ד מתני' *מניין לסיכ' שהיא כשתייה ביוה"כ אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנא' °ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו:

גמ'

קרבן העדה

על כורחך וכו'. כלומר חדא דמרחיצין את הקטן תנן מדתני שמואל: ה"ג כל שעה הוה רבי זעירא רבי בא אמר לי וכו'. וה"פ כל שעה היה רבי זעירא אומר בשם רבי בא שא"ל תני מתניתך דלקמן פרק רבי אליעזר דמילה מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ולא עוד אלא שמזלפין מים על גבי מכה בשבת: אם אומר וכו'. ואי ס"ד שמרחיצין את המילה תנן אבל לא כל גופו נ"ל למתני כלל הא מילה נמי מכה היא ומאי איכא בין מכתו של גדול לשל קטן כי היכי דמתירין בשל גדול ה"ה נמי בשל קטן: בהיותם כואב אין כתיב כאן. דהוה משמע כאב המילה לחוד: אלא בהיותם כואבים. דמשמע שכל איבריהם היה כואב להם שמע מינה דביום השלישי איכא בה סכנת נפשות: מפקדין לחייתא. היו מצוים למילדות: כל שיקויין. כל הרפואות שאתם עושין לילד הנימול לאחר המילה בחול תעשו לו אף בשבת: לכן צריכה. לא נצרכה אלא אפילו ביום השלישי שחל להיות בשבת תעשו לו כל הרפואות: מפני הסכנה. שמניעת חמין סכנה היא לו: אם מפני הסכנה. מתירין לו לרחוץ פשיטא דהא אפי' לכתחילה מותר להחם לו חמין לחולה שיש בו סכנה: בשם רבנן. שבבבל דמחמין לו חמין לתינוק בשבת ביום הג' מפני הסכנה: ותני כן. והג"א נמי הכי: לונטית. בגד שמסתפגין בו: לא יטול וכו'. שמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ בחמים בשבת א"נ דאיירי כשאלונטית עדיין ע"ג מעיו ויש לחוש לסחיטה: לית כאן אלא מותר. צריך לגרוס בברייתא נוטל אדם עריבה וכו' דאפי' רוחץ בהן בשבת אין כאן איסור כיון דאינו רוחץ בהן כל גופו: בראשונה היו קושרין. כל אחד לשון של זהורית בחלונו: ויש מהן. שנתלבנו שוטותיהם והיה הלשון מלבין: ויש מהן שהיה מאדים. כלומר שלא היה מלבין ואפשר לומר מי שהיה עוונותיו מרובין ביותר היה הלשון מאדים: ויש שנים שהיה מאדים. והיו עלבון כל השנה כולה א"נ שלא יודע הדבר בין האומות: חזרו וקשרו אותו בסלע. שעל ההר שדוחף השעיר המשתלח ממנו: כשנים שבין שמים לארץ כשלג ילבינו. משום דקשיא ליה כשני מיבעיא ליה דומיא דסיפא דכתיב כשלג ילבינו ולא כתיב כשלגים אלא למידרש שיהיו רחוקים כשנים שבין שמים לארץ דכתיב כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו פשעינו ומן שמים לארץ המרחק כמו ממזרח למערב כדאמרי' ביגיגה אידי ואידי חד שיעורא: כלומר יהיו. שהשלג יותר לבן מן הצמר כדתנן בנגעים בהרת עזה כשלג שאת כצמר לבן: כשני אבות. שהם הקב"ה אברהם קמ"ה יצחק ק"פ יעקב קמ"ז: בראשון. כשחטאו בפעם ראשונה: בשני. כששנה בחטאו אינו מתכפר לו כל כך: כפי שניו. שימי האדם מתחלק לג' חלקים ילדות ובחרות וזקנה ובכל חלק מהם יתאוה לתאוה אחרת ע"כ אמר אם החטא כפי שניו שהבחור מנאף והזקן רודף אחר הכבוד ומשתכר אין תמאם גדול כל כך כמו זקן מנאף ובחור משתכר ביין מבתיו: ויתר מכאן. דהיינו זקן מנאף כלומר יהיו: בשעה שעוונותיו קלין. דהייט עשה ול"ת כשלג ילבינו: בשעה שהן כבדין. דהייט חמורות כגון כריתות ומיתות בית דין וחילול השם כלומר יהיו א"כ קלין שהמנות הם יתירות על העבירות הם קלין ואם העבירות יתירות הם כבידין: הלכה ד מתני' כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו. מקיש סיכה לשתייה:

גמ'

פני משה

על כורחך אתה אומר. שמרחיצין את הקטן הוא הטופח האחיתות שהרי כל עלין שהחירו ביום הג' שחל להיות בשבת מפני הסכנה הוא וא"כ מרחיצין את כל גופו מפני הסכנה וכדמסיק ר' יוסי למילתיה ואזיל: תני שמואל. כלומר דאשכחן דתני שמואל לעולם אין מונעין וכו' ועל גבי מכה בעלמא בשבת: אמר ר' יוסי. סיומא למילתא היא שאמר דכל שעה הוה ר' זעירא רבי בא אמר לי תני מתניתך ותסיים בה דלאו דוקא אין מונעין חמין מליחן ע"ג המכה אלא ולא עוד אלא שאף מזלפין חמין וכו' והיינו רחילה ביד והבתא אם אומר את שמרחיצין את המילה תנינן א"כ מה בין מכתו של גדול וכו' ומאי איריא דקתני מרחיצין את התינוק הא אפי' שאר מכה של גדול מרחיצין ביד בחמין אלא ע"כ דמרחיצין את כל גופו של קטן היא דתנינן טעמא דר"א בן עזרי' דהתיר לרחוץ כל גופו של קטן כדתנן לקמן בפ' ר"א דמילה: בהיותו כואב אין כתיב. דהוה קאי על היום אבל השתא דכתיב בהיותם כואבים משמע שעל האברים קאי שכל ה. בריהם כואבים עליהם ולפיכך המתינו להם עד יום הג' וא"כ מותר לרחוץ כל אבריו של הקטן שכואבים לו מחמת המילה: מפקדין להייתא. היו מצווין לנשים המילדות. כל המתקן שאתם עושין בחול לרפואת הקטן תעשו כן בשבת: לכן צריכה. לכך הוצרכו לצוותן שאפי' ביום הג' שחל להיות בשבת מותר דאי ביום המילה עצמו בשבת פשיטא הוא ולא היו צריכין להזהירן: שמואל אמר מפני הסכנה. אמתני' מהדר דטעמא דמרחיצין את הקטן מפני הסכנה הוא וכלומר שאם ירחצו בסכנה היא לו אם לא ירחצו או מותר: ר' יוסה בעי. עלה אם מפני סכנה וכדקאמרת א"כ מאי איריא דקתני מרחיצין דמשמע בחמין שיש להם מע"ש אפי' מחמין לו המין לכתחלה בשבת וכן אמר ר' יוסי בר' בון בשם רבנן דתמן של בבל שמחמין לו המין בשבת ותניא נמי הכי שמחמין האלונטיה ונותנה אפי' על שאר מכה בשבת אלא לאו דווקא לאחר המילה שרואין שיש סכנה ואפי' לפני המילה שלא יבא לידי סכנה: לא יטול וכו'. סיפא דהאי ברייתא מסיים ואזיל: ע"ג מעיו בשבת. משום רפואה שלא ספכו על גבי מעיו ורבי יהושע בן לוי פליג ואמר לית כאן השתא אלא תני מותר: בראשונה וכו' אקושרין לשון של זהורית קאמר דבראשונה וכו' חזרו וקשרו אותו בסלע אצל מקום דחיפתו כדפרישית במתני': כתיב לכו נא ונוכחה יאמר ה' וגו'. וכתיב כשלג וכתיב כלמר הא כיצד: כשנים. לדיש על השנים ממש וכשנים משמע הידועים שהם והיו כאותן שנים שבין השמים והוא מהלך ת"ק שנה או כשלג ילבינו ואם יותר מכאן שירבו בעונות בשנים הרבה יותר מזה כלמר יהיו שאינו לבן כל כך כשלג. כשני אבות זהו כשנים הידועים וקרוב למספר שבין השמים לארץ: כשלג ילבינו בראשון. כימי בית ראשון: כלמר יהיו בשני. לפי שבימי בית שני לא היה להם זכות כל כך והברי מהם התשה דברים שלא היו כמו בית ראשון: ורבנן אמרי. דכשנים על ימי שנותיו של האדם קאי: בשעה שעונות קלין. שהן כשני ואינן אדום כתולע כשלג ילבינו ובשעה שהן כבידין ואדומים כתולע כלמר יהיו וזהו משמעות פשטיה דקרא: וגרסי' להא לקמן בפ"ו דיומא בהלכה ה' וגרים התם בדברי ר' יודה בר פזי כשני ילבינו כראשונה וכו' והיה מראה לפרש כפעם ראשונה ותניא אין מתייבש כל כך. וכראבינה כמו כראשון היא:

הלכה ד מתני' מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים לאיסור אבל לא לכרת כשתייה וכדקאמר בגמרא: ותבא כמים וגו'. ואיתקש שמן למים ומיהו ר"ה נמורה ליכא דאוכא למימר דקרא לא משתעי בשתייה אלא ברחילה ומים דימיא דשמן מה שמן מאברא אף מים מאברא ולמילף איסור לרחילה מסיכה וסיכה גופה מקרא דדניאל נפקא לן יכוך לא סכתי ואיכא למימר נמי איסכא דמים בשתייה משתעי וסיכה ילפינן משתייה להכי קאמר דמייתי זכר לדבר איכא לסיכה או מהאי קרא או מהאי קרא:

גמ'

מסורת הש"ס

ב"ר פרשה פ' וכ' כמ"ת סס

פת ש פ"כ

(יומא פ"ו ה"כ) פ' יומא כו פ"א

פסח ש פ"א

עין משפט נר מצוה

יז א טוש"ע א"ח סי' שט ס"ט

שנויי נוסחאות (שו"ה) המים נג"ו חמים. (שו"ו) ר"א נג"ו רבי אלעזר. (שו"ח) אבון נג"ו אבין. (שו"י) בהיותו בסרי"ר בהיותם. (שו"א) מפקידין נג"ו מפקדין. (שו"ב) צריכה בסרי"ר נצרכה. (שו"ג) ר' י נג"ו רבי יוסי. (שו"ח) דתמן נג"ו תמן. (שו"מ) שנא' נג"ו ליתא.

טוב ירושלים

א"ר יוסי פ"כ את אתר מרחיצין את הקטן תני שמואל לעולם אין מונעין לא שמן אלא חמין מ', נ"ל שנותי לא נרם מילה מחמין ע"ג מכה דברי ויכן כוס נבדית נגעי קנ"ד כ' וגמ' התם שריתו סקלי נכונים ולכ"ל מלגני ל"י ואין ממר לדבריו. ולנלס"ק ממס"ס שמואל דטמן אין למכה מלשר דהתילוק מטלג דהכא מבוס במה פס בשמואל שרכ דאין נריך דוקא און למכה:

גמ' כהדא דתני * בשבת בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג מותר. ביום הכפורים בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג אסור. * בתשעה באב ובתענית ציבור סיכה שהיא של תענוג אסור. שאינה של תענוג מותר. תני שוות סיכה לשתייה לאיסור ולתשלומין אבל לא לעונש. ביוה"כ לאיסור אבל לא לעונש. והא *תני * ולא יחללו להביא את הסך ואת השותה. אמר רבי יוחנן לית כאן סך. אמר רבי אבא מרי אם אומר את לית כאן סך. לית כאן שותה דלא כן דבר שהוא בא משני לאווין מצטרף. *מניין שהוא מחוור בעשה. רבי אלעזר בשם רבי סימי לא נתתי ממנו למת מה אנן קיימין אם להביא לו ארון ותכריכין לחי הוא אסור לא כל שכן למת. אי זה דבר שהוא מותר לחי ואסור למת הוי אומר זה סיכה:

הלכה ה מתני' * המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה תבלין כדי לתבל ביצה קלה ומצטרפין זה עם זה קליפי אגוזים קליפי רמונים אסטים ופואה כדי לצביע בהן בגד קטן בשבכה מי רגלים נתר ובורית קימוניא ואשלג כדי לכבס בהן בגד קטן בשבכה רבי יהודה אומר כדי להעביר על הכתם:

גמ' וקשיא כמון ומלח מצטרפין. ר' אילא בשם ר' אלעזר במיני מתיקה שנו. *תמן תנינן שיעור המלבן והמנפס והצובע והטווה. והכא את אמר הכין. *תמן בצובע ברם הכא במוציא לצבוע. נתר. נטרון. בורית. ביריתה. קימון קליא. אשלג. ר' יוסי בי ר' בון אמר אצרות רוח:

הלכה ו מתני' * פלפלת כל שהוא ועיטרן כל שהוא מיני בשמים ומיני מתכות כל שהן מאבני המזבח ומעפר המזבח ממקק ספרים ממקק מטפחותיהן כל שהן מפני שמצניעין אותן לגונזן רבי יהודה אומר אף המוציא ממשמשי עכו"ם כל שהוא שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם:

גמ'

פני משה

גמ' כהדא דתני וכו'. [illegible] אלא לענין איסור בלבד הוא דאמרי וכהאי ברייתא דתני שוות סיכה לשתייה לאיסור ולענין תשלומין לזר בתרומה אבל לא לעונש עליה כשתייה וביום הכפורים לאיסור אבל לא לעונש וגרסי' להא לקמן בפ"ק דתענית בהלכה ו' ובפ"ב דמעשר שני בהלכה ב': והא תני. בת"כ פ' אמור ולא יחללו דכתיב גבי זר הא כל בתרומה להביא את הסך ואת השותה אלמא הסך עיקר כאוכל: לית כאן סך. שאי תני כאן סך: אם אומר את לית כאן סך לית כאן שותה א"כ שמי נמי תמכן שותה דלא איצטריך לרבות דהא שתיה בכלל אכילה הוא וכתיב וכל זר לא יאכל: דלא כן דבר שהוא בא משני לאוין מצטרף. כלומר דהא"כ דהרבה את ויאלו יחללו את השותה הא תכיין שאין שם אחד כדין הוא שאין אכילה ושתיה מצטרפין ואנן לא תנינן הכי דהא דתנינן גבי יוה"כ האוכל ושותה אינן מצטרפין היינו משום דשאני גבי יוה"כ דביתובי דעתא תליא מילתא ובהכי לא מיתבא דעתיה אבל בעלמא מצטרפין הן וכדתנן בפ"ו דנזיר אף שרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב וה"ה ה"נ בתרומה וטעמא דהכל משם א' הוא ואי אמרת לרבות את השותה בדוקא קתני א"כ אכילה ושתיה משני לאוין הן באין וכדין הוא שלא יצטרפו אלא על כרחך דה"ק לרבות את הסך כשותה ושותה נפקא לן דאכילה ושתיה הכל אחד הוא: מנין שהוא מחוור בעשה. לענין אין לאומה היא דאע"ג דאמרינן הסך הוא לאומה אינו עובר בלאו דלא תוכל לאכול בשעריך דאינה בכלל אכילה מ"מ בעשה היא עובר ומנין לזה. יאמר ר' אלעזר מדכתיב גבי וידוי מעשר ולא נתתי ממנו למת ומה אנן קיימין להמקרא הזה אם כהאי דתנינן התם בפ"ה דמעשר שני דלהביא לו ארון ותכריכין להוד הוא דקאי קשיא דהא דבר שאסור לחי הוא למעשר שני לא נתן אלא לאכילה ולשתייה ולא לעשות ממנו באר צרכיו ולקנות מלבושין ואם לחי הוא אסיר לכ"ש למת ולמאי איצטריך אלא איזה דבר שהוא מותר לחי ואסיר למת הוי אמר זה סיכה ואם סך ממנו למת עובר בעשה הוא דמכלל דלא נתתי הוא בא וה"ה לענין אין לאומה דנהי דאין בכלל לאו דלא תוכל לאכול דאע"ג דכתיב התם נמי ואכלת לפני ה' אלהיך ושמחת וגו' וכו' [illegible] בכלל הלאו מ"מ בעשה הוא:

הלכה ה מתני' המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה. ביצת תרנגולת כדלעיל בפ"ח: ומצטרפין. כל מיני תבלין זה עם זה: קליפי רמונים ונצבעים בהם ואסטים ופואה הן סמנים שצובעין במיתיהן: בגד קטן כסבכה. בפי סבכה שעושין בראש השבכה כמין מטע בגד: נתר. אלו"ס בלע"ז והוא מין אדמה: ובורית. היא שעושין לנקות את הגוף והידים: קימוניא. עשב שמנקין בעפרו את הזוהמא מהידים ונקרא קליא בגמרא והוא לשון ערבי הלקלי"א: ואשלג. מפרש בגמרא אצרות רוח שגדל מהרוח ובבבלי אמרי דמשתכח בניקבי מרגניתא: כדי להעביר על הכתם. כתם הנמצא בבגד ואינו ידוע אם הדם נדה היא או לא תנינן בפ"ט דנדה דמעבירין עליו שבעה סממנין לבדקו ואלו הרבעה הם נ"כ מהן דאם העביר עליו הז' סממנין כסדר דקתני התם ולא עבר הו"ז נגע ואם עבר אי שדיהם ה"ז כתם ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' וקשיא. דקתני תבלין מצטרפין זה עם זה וכי כמון ומלח ראוין להצטרף הן: במיני מתיקה שנו. שכן דרך לתת שאר תבלין ממינין הרבה כאחיכן: תמן תנינן. לקמן בפ' הזורק שיעור וכו' כמלא רחב הסיט כפול והכא את אמר הכין לשיעור אחר. ומשני תמן בצובע מיירי השיעור והכא במוציא כדי לצבוע קאמר: נתר וכו'. כדפרישית במתני': נטרון. היינו אלו"ס ונקרא כך שבך הוא בטבעו ממין אדמה:

הלכה ו מתני' פלפלת כל שהוא. אין זה פלפלין המצוי בינינו אלא מין בפ"ע ונקרא פלפלת והוא לריח הפה: ועטרן. שגילה לכתב וחי הראש: מיני בשמים. לריח טוב וכל שהוא חזי: ומיני מתכות כל שהן. דחזי למיעבד לדרבן קטן: ממקק. הרקב שבא מהספרים ומן מטפחותיהן ומשנין גניזה כל שהן וכו': מאומה מן החרם. ומדאתשביה קרא לאיסוריה א"כ כמוניאו אפילו כל שהוא חשיבה הגאה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ'

קרבן העדה

גמ' בשבת. כל סיכה מותרת וכלבד דלא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד: בין סיכה שאינה של תענוג. כגון שיש לו חטטין בראשו: לאיסור. גבי מעשר שני ותרומה ולאיסור עשה ביוה"כ: ולתשלומין. אם סך זר בתרומה חייב לשלם קרן וחומש כאלו שתה ולא מיקרי מזיק וכן בקדש: אבל לא לעונש. למלקות וכרת: ופריך והא תני ולא יחללו. דכתי' בתרומה לרבות השותה והסך ש"מ דהא סך איכא עונש וקשיא אהך ברייתא דתני בה אבל לא לעונש: ומשני אר"י לית כאן סך. כלומר שמי מכאן סך ולא יחללו להביא את השותה הוא דתני: דלא כן. דאל"כ אלא דלא יחללו להביא את השותה הוא דאתי ש"מ דאין שתייה בכלל אכילה דאי בכלל אכילה היא ל"ל קרא לרבויי: דבר שהוא בא משני לאוין מצטרף. בתמיה ואנן תנן במתני' פ"ח דיומא האוכל ושותה מצטרפין ואי שתייה לאו בכלל אכילה ומולא יחללו מרבינן אותו איך מצטרפין אלא ודאי דכולא ברייתא משבשתא בבלמא אי מרבינן סך מולא יחללו י"ל דה"ק לרבות את הסך כשותה וכ"ה בבבלי בנדה אבל אי תני שותה לבדו קשיא: מניין שהוא מחוור בעשה. מניין שיש איסור עשה בסיכה של מעשר שני: אם להביא לו ארון ותכריכין למת. בא הכתוב לאסור השתא לחי הוא אסור ליקח בו חלוק דלא הותר רק מה שהוא צרך לאכילה יצריך לאכלו בקדושת מעשר כ"ש שאסור למת: אי זו דבר. שצריך בחי ובמת והתירה התורה לחי ואסרו למת הוי אומר זו סיכה ש"מ דבסיכה איסור דאורייתא ואיט אלא עשה דלא נאמרו הדברים אלא בסיפור דברים של הוידוי וליכא למשמע לאו מיניה:

הלכה ה מתני' ביצה קלה. ככר מפורש שזו היא בילת תרנגולת שהיא קלה לבשל ולא כשיעור כל בילה שיעורו אלא כגרוגרת מבילה קלה: מצטרפין. כל מיני תבלין זה עם זה: קליפי אגוזים. הגדילה ע"ג הקליפה כשהן לחין: סטים. קרו"ג לבע כמו תכלת: פואה. וורנל"א עשב שצובעין בו אדום: פי שבכה. בראש השבכה שעשאה בקליעה טחן מעט בגד: נתר. מין אדמה: קמוליא ואשלג. מיני עשב הם: את הכתם. של דם נדה שאין הסממנין מעבירין על כתם של דם נדה בבגד לטהרו:

גמ' וקשיא. אמתני' דתנן תבלין כדי לתבל בילה קלה ומצטרפין זה עם זה והלא כמון ומלח דשניהן מיני תבלין וכי ראויין להצטרף הלא אין טעמן שוה ולא בזה כדי לתבל ולא בזה כדי לתבל: במיני מתיקה שנו. הא דמצטרפין זה עם זה היינו במיני מתיקה דטעמן שוה ואין אחד פוגם טעמו של חבירו: תמן תנינן. לקמן בפ' הזורק: שיעור המלבן וכו'. כמלא רוחב הסיט כפול והכא אתה מצריך שיעורא רבא כדי בגד קטן: ומשני תמן בלובע. בשיעורא זוטא חייב אבל הכא במוציא סממנים לצבוע צריך יותר שאין אדם טורח לשרות סממנים שאין בהן לצבוע בגד קטן: בירית. נפרית: אצרות רוח. דמשתכח בנוקבא דמרגניתא ומפקי ליה ברמלא דפרזלא וכיון שהוא נתון בנקב מעלר להרוח שלא יכנס בו והרוח שבתוכו מתאלר שלא יצא לחוץ:

הלכה ו מתני' פלפלת כל שהו ואיט פלפל שלנו וראוי לריח הפה: מיני בשמים כל שהן. לריח טוב: מיני מתכות כל שהן. פראויין לדרבן קטן: ממק ספרים. אכילת תולעת אוכלת הספרים ומרקבן ושמו מקק: שמצניעין אותו לגונזן. שכל דבר קדש טעון גניזה: מאומה. אלמא אחשביה קרא לאיסורה:

גמ'

מערכת הערוך נתר נטרון. בורית ביריתה. קימון קליא. בערוך (ע' נתר) נתר ניטרין בורית בוריתא קימוניא קליא. (תוספ'. ושפכן בן מקום בלי ורמי. פי' קלי' בלשון ישמעאל עשב שגדל בשפת הים והכים ונם מעבירין אותו כשמן ועושים בורים לכבס הבגדים):

מסורת הש"ס

גמ' אף ריח רע. שמעשנים בהם חולין ותינוקות. כגון חלטית להבריח מעליו המזיקין: אף ר"ש מודה בה וכו'. אף על גב דסובר רבי שמעון מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה והכי נמי אין צריך למשמשין אלו אפילו הכי מודה דחייב גבי איסורי הנאה שהוא רוצה בביעורן שלא יכשל בהן:

הלכה ז מתני' רוכלין. מוכרי בשמים לקישוטי נשים ויש להן קופות קטנות לצרורות בשמים: אינו חייב אלא חטאת אחת. דכולה חד הוצאה היא: זרעוני גינה. הם הזרעים שאינן ראויים לאכילה: פחות מגרוגרת. דאע"ג דכל האוכלין שיעורן כגרוגרת הני כיון דלזריעה קיימי בפחות מגרוגרת נמי מיחייב ושיעורו קרוב לגרוגרת: זרע קישואין. חשוב הוא ומייב בשני גרגרין וד"ה הוא ולא מדברי ריב"ב: כל שהוא. ואפי' קטן ביותר: מת. הרי כשאר אוכלין וחייב בכגרוגרת: צפורת כרמים. לקמיה מפרש מה הוא ומאי רפואתו: שמצניעים אותו לקטן וכו'. ות"ק מהאי טעמא נמי מחייב ליה בחגב טהור ומיהו אטמא פליג דלא מצנעי ליה לשחק דלמא אכיל ליה:

גמ' כלום הוא חייב אלא א'. כ"ש במוציא מינין הרבה בבת אחת שאינו חייב אלא א' ומאי קמ"ל פשיטא הוא: ומשני למי נצרכה. כלומר לא צריכא אלא לר"א. שלא תאמר מינין הרבה יעשו כהעלמות הרבה כי היכא דא"ר יהושע תמחויין מחלקי' ה"נ נימא לר"א מינים מחלקים ויהא חייב על כל א' וא' קמ"ל דאינו חייב אלא אחת: שכן דרכן להיזרע בערוגה. כדתנן ערוגה שהיא ו' על ו' טפחים זורעין בתוכה ה' זרעונין וסובר דמתני' לאו במשנה כל הקרטת איירי אלא זורע נרעין מכל מין: חטים מדיות. שבאין ממדינת מדי: עשו אותן כשאר זרעוני גינה שאינן נאכלין. דליחייב על שתי חיטין אע"פ שאין בהן כגרוגרת ולא קרוב לגרוגרת אלא עשו אותן כקישואין ודילועין: סטיפה. מין חולי: מאן דבעי נפרוש מן דרך ארץ. מי שהוא רוצה לפרוש מעסקי עולם ולהיות חכם בתורה א"נ שרוצה שלא יתאוה לנשים: אכיל פלגא. של צפור כרמים ומניח המחצה ממנו: של שמאל. המחצה שנגד שמאל אסור לאכול שסכנה הוא לו: אבד כל שהוא. מן המחצה של שמאל לאחר שאכל המותרה של ימין: אין לו תקנה עולמית. דמשכחת תלמודו: כיצד הוא עושה. כאותו פלג של שמאל שלא יאבד ממנו דבר: יהיב לה וכו' מניחו בתוך צלוחית של דבש שהדבש ממהר לבלות ולמחות דברים הנחתכים והנופלים בתוכו וכשהיא כלה אין בו חשש יותר א"נ לרוב חריפותו הדבש מעמידו כמו שדרך הדבש להעמיד הדברים שלימים הטפלים בתוכו והראשון נראה:

גמ' תני [א] אף ריח רע כל שהוא א"ר אילא אף רבי שמעון מודה בה. [ב]*מודי רבי שמעון באיסורי הנייה:

הלכה ז מתני' [ג] *המוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא חטאת א'. [ד] זרעוני גינה פחות מכגרוגרת ריב"ב אומר ה' זרע קישואין ב' זרע דילועין ב' זרע פול מצרי ב'. [ה] חגב חי כל שהוא מת כגרוגרת צפורת כרמים בין חיה בין מתה כל שהוא מפני שמצניעין אותה לרפואה ר' יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא מפני שמצניעין אותו לקטן לשחק בו: **גמ'** וקשיא אילו הוציא והוציא בהעלם אחת כלום הוא חייב אלא א'. [ו]למי נצרכה לר' אליעזר שלא תאמר מינים הרבה ייעשו בהעליטות הרבה ויהא חייב על כל א' וא'. לפום כן צריך מימר אינו חייב אלא א': זרעוני גינה פחות מכגרוגרת. ריב"ב אומר חמשה. מה טעמא דריב"ב שכן דרכן להיזרע בערוגה: זרע קישואין ב' זרע דילועין ב' זרע פול מצרי ב'. *תני חיטים מדיות שתים. ר' שמואל בשם ר' זעירא חיטין על ידי שהן חביבות עשו אותן כשאר זירעוני גינה שאינן נאכלין: חגב חי כל שהוא מת כגרוגרת. הדא דאת אמר בטהור אבל בטמא כמלוא פי הכלב. ציפורת כרמים בין חיה בין מתה כל שהוא שמצניעין אותה לרפואה. א"ר אחא שכן אשה סטיפה מושכת ממנה והיא מתרפאה. תמן אמרין מאן דבעי ניפרוש מן דרך הארץ *אכיל פלגא ושביק פלגא של שמאל אסור ושל ימין מותר. אבד כל שהוא חסר כל שהוא אין לו תקנה עולמית. כיצד הוא עושה. א"ר יוסי בי רבי בון יהב לה גו צלוחית דבש: רבי יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא.

גמ' תני אף ריח רע כל שהוא. שרוצה להעבירו מן הבית ... אף ר"ש מודה בה. ר"ש דלעיל בפ' המוציא דס"ל לא אמרו כל השיעורים הללו אלא במצניעיהן דאפילו המצניע שיעורא זוטא מיחת כשי יהם לא הצניעו ומעיקרא ס"ל דצריך שיעור גדול ממה שס"ל לחכמים כדקאמר התם כולן כרביעית מודה הוא בריח רע דהוצאתו בכל שהוא לפי שלפעמים מצניעין אותן כדי נעבן לחולין וכן מודה ר"ש באיסורי הנאה דאיסורין אחשבינהו והכי גרים נמי לקמן בפ' המצניע:

הלכה ז מתני' המוציא קופת הרוכלין. המוכרי בשמים ויש להן הרבה מינין מצרורות בשמים בקופות שלהן: אלא חטאת אחת. דכולה חדא הוצאה חשיבא. זרעוני גינה. שאין נאכלין שיעורן בפחות מכגרוגרת ולא כשיעור אוכלין שהוא כגרוגרת: חמשה. מהן הוי שיעור ההוצאה ואין הלכה כר' יוסי בן בתירא: זרע קשואין. שיעורן בשנים וכן זרע דילועין וכו' בשאים מהן חשיבין להוצאה: חגב חי כל שהוא. דחשוב ואם מת שיעורו בכגרוגרת כשאר אוכלין: ציפורת כרמים. שהוא מצוי שם וכין הדקלים: לרפואה. להתחכם והכא מפרש בגמרא לתשיתה למי שיש לו נקעים כפניו וכנופו: לשחק בו. ות"ק סבר דלא יהבינן ליה לתינוק דילמא מיית ואכיל ליה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' וקשיא. למה לי למיתני אע"פ שיש בו מינין הרבה פשיטא והרי אילו הוציא וחזר והוציא בהעלם אחד כלום הוא חייב אלא אחת: למי נצרכה לר"א. דאמר בפ"ג דכריתות קצר וקצר אפילו בהעלם אחת נעשה כמי שעשה בהעלמות הרבה ויהא חייב על כל אחד ואחד ושלא תאמר דה"נ הואיל ויש כאן מינים הרבה יעשו כמי בהעלמות הרבה ויהא חייב על כל א' וא' לפום כן צריך מימר דאינו חייב אלא אחת אפילו לר"א דשאני התם דהיית עשה כל המלאכה כשיעור בפני עצמה אבל הכא הכל בהוצאה אחת ובבת אחת. שכן דרכן להיזרע בערוגה. חמשה ופחות מכאן אין נזרעים בערוגה: תני חטים מדיות שתים וכו'. נרבינן לה לעיל פ' כלל גדול בהלכה א': בטהור. דתני לאכילה דיבבים אין טעונין שחיטה אבל בטמאה ומת שיעורו כמלא פי הכלב: שכן אשה סטיפה. שיש לה נקעים בפניה ומצין המוספות כרים דמתי הוא: מאן דבעי ניפרוש מדרך הארץ. אכיל פלגא ושביק פלגא. שכך היא הסגולה או שלא יוכל לשמש: אכיל פלגא ושביק פלגא. שכך היא הסגולה או לאכול כולו אי שלא לאכלו ואם אוכלו פלגא של שמאלו אסור מפני שמתעקר ושל ימין שלו מותר דיש תקנה לאכול כולו ואם אבד כל שהוא או חסר כל שהוא ממנה שוב אין לו תקנה עולמית: יהב לה. גו צלוחית דבש. והיא מתקיימת שלא תחסר כל שהוא שהדבש הוא מקיים לזה שמטמינין בתוכו:

רידב"ז

תני אף ריח רע כ"ש. אמר ר"א אף ר"ש מודה בה מודה ר"ש באיסורי הנאה פי' ד' דככב אלו ב' דברים בהדדי ריח רע ואיסור הנאה. ע"ז קמ"ל ר"א דדויקא בהא פוטר ר"ש אבל בעלמא בריח רע ואיסור הנאה בעלמא חייב. וטעמא דמילתא דלא הוי מלאכה שאלנ"צ אלא דויקא במילתא את המת דהוי ההוצאה לסלק הנזק מעליו כמו שכ' הרמב"ן ז"ל דף צ"ד כפי' מלאכה שאלנ"צ כגון הוצאת המת לקוברו שאין לו הנאה בהוצאתו ולא בקבורתו אבל ההנאה העיקרית שמונע ממנו וכן גורת נחש כדי שלא ישכנו נקראת מלאכה שאלנ"צ שאינו אלא מניעת ההיזק כו' עכ"ל ז"ל עיי"ש ולפיכך י"ל דדויקא בית וכן כנחש דעיקר הוצאתו הוא לסלק הנזק כמת שלא יטמאנו. וכנחש שלא ישכנו. אבל בכל איסורי הנאה דעלמא דאינו מסלק הנזק בהוצאתו לא נקראת מלאכה שאלנ"צ וכן ריח רע ראוי להילה לעשן בהם כדפי' רש"י ז"ל וכן איסורי הנאה דעלמא דלא שייך למימר דברצונו לא בא וברצונו שלא היה בעולם כדפי' רש"י ז"ל במתניתין דף צ"ג ע"ב וכתוס' ז"ל דף צ"ד ע"א עיי"ש לא נקראת מלאכה שאלנ"צ דאימת מלאכה נקראת שאלנ"צ היינו דוקא שמסלק מעליו איזה דבר אשר ברצונו היה שלא היה בעולם כדפי' רש"י ז"ל וז"ל דכל מלאכה שאינה צריכה אלא לסלק מעליו הוי מלאכה שאלנ"צ עכ"ל ז"ל ובתוס' ז"ל דף צ"ד ד"ה ר"ש מכחשין פי' רש"י ז"ל וז"ל גבי כיבוי דמלאכה שאלנ"צ משום דאינו לכיבוי זה ואם לא הובערה מעולם הוי ניחא לי' כו' אפי הוי ניחא לי' בה עכ"ל וי"ל. אלמא דלא הוי מלאכה שאלנ"צ אלא דבר דהוה ניחא ליה אפי אלו לא היה בעולם ועיקר המלאכה לסלק מעליו הנזק. משא"כ בכל איסורי הנאה בעלמא דלא שייך דניחא לי' אפי או לא היה כלל בעולם ולא שייך כי' סילוק נזק ע"כ לא הוי מלאכה שאלנ"צ:

עפ"י דברינו יתורץ מה שהק' בגליון ז"ל על הרמב"ן ז"ל בדף ג' דכתב דר"ש פליג בהא נ"כ ולא העיר מדברי הירושלמי הזה. ולפענ"ד נראה דז"א וגם הרמב"ן ז"ל ס"ל כן דו"ל ז"ל שם. גבי המוציא עני אחירה כ"ש. אלא דר"י לטעמי' דאמר משאלנ"צ חייב ולר"ש אפילו בתקן ספרים נמי פטור ובולה סתמא דלא כר"ש דודאי לר' שמעון פטור דהו"ל כמוציא מת לקברו. דפטר ר' שמעון עכ"ל ז"ל עיי"ש והנה במתניתין בריש גרסינן מעפר התוכח מלבני המוכח ממקק ספרים מתקק מטפחותיהן כו' ולמה לא כתב הרמב"ן ז"ל מעפר התוכח ומדוע התחיל מתקק ספרים כו' אלא ודאי דווקא כמקק ספרים פליג ר"ש משום דהוא לפנק הנזק דדמי לגורת נחש מש שאין כן מעפר התוכח דהוא רק איסורי הנאה ולא שייך דמסלק ההיזק ועפי ניחא ליה אילו לא היה בעולם בזה גם ר' שמעון מודה. ודו"ק:

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פי"ח מהלכות שבת הלכה ...

כח ב מיי' שם הלכה כח ...

כט ג מיי' שם הלכה ...

ל ד מיי' שם הלכה יח

גליון הש"ס

שנויי נסחאות (סוי"ו) שהוא כצ"ל שהיא. (בוס"ו) צריך כצ"ל צרך. (סוכ"ה) שהוא כצ"ל שתיא. (סוכ"ו) מושבה כצ"ל מושחת.

הא טהור בין חי בין מת כגרונגרת ר' יהודה כדעתיה דר' יהודה אומר אוכלין טהורין אין משחקין בהן. והא כתיב התשחק בו בצפור. לא הותר מן כלל איסור הוא. והא כתיב כצפור. אמר ר' מתניה מכיון שהיא מחוסרת שחיטה כטמאה היא:

הדרן עלך פרק רבי עקיבא

הלכה א מתני' המצניע לזרע לדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת

חייב עליו בכל שהוא וכל אדם אין חייבין עליו אלא כשיעורו חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו: גמ' ר' ירמיה אמר ר' יוסי בי רבי חנינה בעי מתניתין דר"י דר' יהודה אמר אומן באומנתו חייב. אתא רבי יודה בר פזי בשם רבי יוסי בי רבי חנינא דר' יהודה היא. א"ר יוסי ברבי חנינה לא אתיה אלא לדוגמא שכבר נתפיים הלוקח. אבל לזרע ולרפואה אפי' כל שהוא חייב. הצניעו זה והוציאו זה פטור. ר"ש בן אלעזר מחייב. מה אנן קיימין אם בשהוציאוהו מדעת השני דברי הכל פטור. אם בשהוציאו מדעת הראשון דברי הכל חייב. אלא כאן אנן קיימין בסתם. ורבנן אמרי חזקה מדעת השני הוציאו. ר"ש בן אלעזר אומר חזקה מדעת הראשון הוציאו:

הלכה

פני משה

הא טהור בין חי בין מת כגרונגרת. לדך כפיה הוא אי ניחא דהאיל ור' יהודה קאמר סמא דיוקא א"כ תידוק מינה אבל טהור לעולם שיעורו כגרוגרת אפילו חי ופליג את"ק נם כטהור או לא. וקאמר דבתי טהור לא פליג וס"ל נמי שיעורו ככל שהוא והא דנקים סמא ר' יהודה כדעתיה דס"ל אוכלין טהורין אין משחקין בהן דלא ניתנו אלא לאכילה: והא כתיב התשחק בו כציפור ותקשרנו לנערותיך. וצפור טהורה משמע אלמא בר שחיקה הוא להנערים: לא הותר מן כלל איסור היא. כלומר תהיכא פס טא דצפור טהורה היא ואי מדכתיב כל צפור טהורה תאכלו וכי לא הותר מכלל איסור היה דשאר צפור מהסמאים אסור הוא לכם וצפור טהורה אני מתיר לכם א"כ משמע דסמא נ"כ נקרא צפור וקרא דאייב כצפור טמא משמע: והא כתיב כצפור. בפת"ח תחת הכ"ף דמשמע כצפור הידוע ומסומן במה שכתוב אלא ואין לך צפור מסומן בתורה אלא זה כלכד כל צפור טהורה וא"כ קרא לא קאי אלא על הצפור הטהור ואכתי ס"ח דמשחקין בטהורין: א"ר מתנייה. מהאי קרא דאיוב לק"מ דאפ"ג דמשמע דבצפור טהור משתעי מ"מ מכיון שהיא מחוסרת שחיטה כטמאה היא לענין זה שניתן לשחק בה דאכתי מחוסרת תיקון לאכילה היא וכי קאמר ר' יהודה אוכלין טהורין אין משחקין בהן כשאינן מחוסרין שחיטה וכגון חגבים טהורין שאינן טעונין שחיטה ואינן אסורין משום אבר מן החי ואע"ג דחיות משום כל תשקצו איכא כיון דאכלו כשהוא חי מ"מ הרי מותר לחתוך ממנו אבר ולאכלו ואפ"ה שדרך לראות ולאכלו אין זה נקרא מחוסר תיקון לאכילה ואין משחקין בו ולפיכך קאמר ר' יהודה הגב חי טמא שנא מיתן לשחק בו כתנג:

הדרן עלך פרק רבי עקיבא

הלכה א מתני' המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה. לדוגמא להראות זה לדוגמא לפני הקונים והתם בגמרא פריך למה לי למיתני המצניע ליתני המוציא לזרע ולדוגמא או לרפואה חייב בכל שהוא דהא ודאי א"צ שיעור אלא במוציא סתם אבל זה שסרח להוציא לכך אחשביה הוא ומתחייב בכל שהוא. ומאי מתני' דמיירי בשהצניעו מתחילה לכך ושכח למאי הצניעו והוציאו בשבת סתם הו"א דתכוין דשכח בטולי בטלה מחשבתו קמ"ל דאמרי' כל העושה מסתמא על דעת ראשונה הוא עושה: וכל אדם אין חייבין עליו אלא כשיעורו. הא קמ"ל דאע"ג דזה הצניעו ומתחייב בכל שהוא אין אדם אחר מתחייב בשביל מחשבתו של זה: חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו. הכא נמי פריך פשיטא דמכיון שחזר והכניסו נתלך הוא על מחשבתו הראשונה והרי הוא כשאר כל האדם וצריך שיעור אלא דמיירי שזה לא נתלך עליו כ"א אחר שהוציא זרקו לאוצר ומקומו ניכר הוא דמהו דתימא מכיון דמקומו ניכר אכתי במילתיה קיימא קאי קמ"ל מדזרקו לאוצר בטולי בטל למחשבתו ולפיכך אם חזר והכניסו אינו חייב על הכנסה זו עד שיכניס כשיעור: **גמ'** ר' יוסי בר' חנינה בעי. מי ניחא דמתני' דקתני המוציא בשבת למה שהצניע לדוגמא מתחייב בכל שהוא דבר' יהודה היא דאתיא דקסבר אומן דרך אומנתו מתחייב לעולם אפי' בדבר שאין שאר כל אדם מתחייב עליו כדקתני בברייתא והובאה לעיל בפ"ק בהלכה ג' נכי לא יצא החייט במחטו וה"ג קס"ד דזה שמצניע לדוגמא או לדבר שדרכו בכך כמו זה שדרכו למכור דברים כאלו וכיוצא בו מתחייב הוא לעולם בכל שהוא ומשמעה דהוי כאומן דרך אומנתו וא"כ מתני' ר' יהודה היא דהא חכמים פליגי עליה התם וסבירא להו דלא מחלקינן בדין הוצאה בשבת. בין אומן דרך אומנתו ובין שאר כל אדם: אתא ר' יהודה בר פזי. וקאמר בהדיא בשם ר' יוסי בר' חנינה דאוקי למתני' כר' יהודה ולא כר' ירמיה דקאמר בדרך בעיא בעמיה וכדמפרש לה חיכו טעמיה דלא אתיא הא דאמרי דכר' יהודה היא דוקא אלא לדין המצניע לדוגמא ובהוציאו: שכבר נתפיים הלוקח. כלומר משום דמשמע שאפילו כבר נתפיים הלוקח בו אחר שראה לדוגמא זו מ"מ מתחייב זה לעולם עליו בכל שהוא וא"כ ע"כ דסתמא הויא משום שהוא כאומן בדרך אומנתו והלכך האי דלדוגמא לא מיתוקמא אלא אליבא דר' יהודה אבל הא דקתני לזרע ולרפואה ודאי כב"ע אתיא שאפי' בכל שהוא מיתחייב דהני לא דמיין להאי דלדוגמא דבשלמא לדוגמא בייך שפיר למימר ביה שאף שהראה פנים אחת להלוקח ונתפיים בו עדיין מחזיקו זה בידו לראותו לדוגמא לאחר ומכיון דאמרי' דלעולם הוא מתחייב עליו בכל שהוא ואפ"ה שמכשיו אינו מוציאו להראות לדוגמא וסתמא הוציא לדוגמא קאי הוי כאומן דרך אומנתו וא"כ לא מיתוקמא אלא כר' יהודה אבל בהאי הרי מכיון שהוציאו לזרע או לרפואה כבר איגו בידו שקיים מחשבתו ונתנו לזרע או לרפואה וכריעה דאכתי לא איירי כאחר ומלך בו או כגוונא אחריתא וכדפרישית במתני' ודאי לכ"ע מתחייב עליהן בכל שהוא: הצניעו זה והוציאו זה. פלוגתא דחכמים ור"ש בן אלעזר היא דלחכמים פטור האחר בכל שהוא ורשב"א מחייב כדתני בתוספתא פ"ט. ומפרש לה הש"ס מה אנן קיימין פלוגתייהו: אם בשהוציאו מדעת השני. כלומר זה השני שהוציאו מדעתו הוא שהוציאו ולא על דעת הראשון שהצניעו לכך כזה ודאי לד"ה הוא פטור עליו שהרי אין בו שיעור והיא לא הוציאו על דעת מחשבתו של הראשון ואם כשהוציאו על דעת הראשון שחישב עליו להצניעו לכך כזה ודאי לד"ה חייב הוא כמו הראשון: אלא כן אנן קיימין. לפלוגתייהו כהוציאו סתם דבהא פליגי דרבנן אמרי דחזקה שמדעת עצמו הוציאו השני ולא על מנת דעתו של הראשון ורשב"א ס"ל דמכיון שהוציאו סתם אמרי' חזקה שעל מנת דעת הראשון הוציאו ומתחייב בכל שהוא:

הלכה

קרבן העדה

כגרוגרת. שאין מצניעין אותו לשחוק בו כלשר. נכי לויתן כתיב ולויתן דג הותר מן כלל איסור הוא. פי' לויתן אע"פ שדג טהור הוא הותר מכלל איסור שאר דגים טמאים ובהיותו בחיים דינו כאוכלים טמאים שמשחקים בהם: והא כתיב כצפור. משמע דצפור נמי מותר לשחוק בו וסתם צפור טהור הוא: מכיון שהצפור מחוסר שחיטה. כאוכלין טמאין הוא דהא אסור הוא ומותר לשחוק בו:

הדרן עלך פרק רבי עקיבא

הלכה א מתני' המצניע לזרע. שהצניע חטים ושעורים וכיוצא בהן לזרוע: ולדוגמא. להראות לבני האדם הרוצים לקנות ממנו שיש לו מאותו מינן: בכל שהוא. דהא אחשביה: אלא כשיעורו. כל אחד ואחד כשיעור המפורש: חזר והכניסו. זה שהצניעו פחות מכשיעור והוציאו אם חזר ונמלך שלא לזרעו והכניסו: אינו חייב. בהכנסה זו אא"כ יש שיעור שלם דכיון דנמלך עליו שלא לזרעו ביטל מחשבתו והרי הוא ככל אדם: **גמ'** בעי. פריך לימא מתני' רבי יהודה ולא ר"מ דאמר לעיל פ"ק דף ד' אפילו כאומן אם יצא בדוגמא שבאוזנו פטור: אומן בדרך אומנותו חייב. וה"נ אם הצניע לדוגמא חייב: דר"י היא. דכן הוא דמתני' כר"י אתיא ולא כר"מ: א"ר יוסי בר חנינה. סתמא דש"ס אמר משמיה דריב"ח דמוקי למתני' אפילו כר"מ והא דתני המצניע לדוגמא היינו בדוגמא שכבר נתפיים הלוקח לזו הדוגמא זו ודאי חשובה אצלו שהרי צריך לה לנבוע קן כמו שנתרצה הלוקח וא"ה ה"ק לא אתיא וכו' אף ר' יהודה לא קאמר אלא לדוגמא שכבר נתפיים הלוקח: אבל לזרע ולרפואה. אין צריך שיעור כלל דסר"א דכל שהוא דמתני' לאשוק מכגרוגרת אבל כזית במינן קמ"ל: הצניעו זה ובא אחר והוציאו פטור השני עד שיהא בו כשיעור: רשב"א מחייב. דנתחייב זה במחשבתו של זה: מה אנן קיימין. כלומר במאי עסקינן ובמאי פליגו: אם בשהוציאו השני ואומר בפי' שעל דעת עצמו הוא מוציאו פשיטא דפטור לכ"ע. אם בשהוציאו בפי' ע"ד דראשון פשיטא דלכ"ע חייב: אלא. הכא במאי עסקי' שלא פי' למאי הוציאו ובהא פליגי דרבנן סברי מסתמא על דעת עצמו הוציאו ורשב"א סבר חזקה על דעת הראשון דאחשביה הוציאו וחייב:

הלכה

רידב"ז

דר' יהודא אמר אוכלין טהורין אין משחקין בהם. והא כתיב התשחק בו כצפור לא הותר מן כלל איסור הוא. הק"מ ז"ל פי' דסבירא ליה דלויתן דג טמא הוא עי' בש"ק. ודוחק לפרש כן ולפי פנד"נ דה"פ דלעולם אוכלין טהורין אין משחקים בהן והכא נכי לויתן הותר מכלל איסור הוא כלומר דהקרא קאמר התשחק בו אפילו אם הותר מכלל איסור אבל התוכל לשחק בו ואם כיה כתיב שבאמת תשחק היה קשה אבל הקרא הא קאמר ואם תוכל לשחוק בו הכוונה אפילו אם הותר לשחוק בו וזאת מכלל איסור אבל אם תוכל בתמיה ופריך והא כתיב כצפור ומשמע דלא תוכל לשחוק בו כמו בצפור משמע דבצפור מותר לשחוק בו. ודו"ק:

מתניתין דר' יהודה היא דר"י אמר אומן דרך אומנתו חייב. כדפירש בגליון כאן שאומן דרך אומנתו חייב. משום דלגבים דרך הוצאה הוא הכי נמי כאן לגבי שרצונו לזרוע חייב בכ"ש משא"כ לר' מאיר אף אומן דרך אומנתו פטור משום דלכל אדם אין דרך הוצאה בכך הכי נמי כיון דאינו חשוב לכל אדם פטור ור' ירמיה סבירא ליה אליבא דר' יוסי בר' חנינא דמיבעיא ליה ואתא ר' יהודה בר פזי וקאמר מפורש בשם ר' יוסי בר' חנינא דר' יהודה היא ולא בדרך איבעיא כי אם למילתא דפשיטא. ודו"ק: א"ר יוסי ברבי חנינא לא אתיא אלא לדוגמא שכבר נתפיים הלוקח פי' דקאי על סיפא דמתניתין חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו. סיפא לא אתיא אלא לדוגמא כיון שכבר נתפיים הלוקח כבתם הראשון קודם שהכניסו ע"כ כשחזר והכניסו והוציאו אח"כ אינו חייב אלא כשיעורו כיון שכבר נתפיים הלוקח אבל בזרע ורפואה לעולם חייב בכ"ש ואפילו כשחזר והכניסו ומיפא הכבלי הוא כאופן אחר פיי"ש נ"א פ"ב. ודו"ק:

אבר

הלכה ב מתני'

*המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוציאם בין שהוציאם אחר פטור מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת. קופה שהיא מליאה פירות ונתונה על האסקופה החיצונה אע"פ שרוב הפירות מבחוץ פטור עד שיוציא את כל הקופה:

גמ' *חזקיה אמר בקופה של קישואין ושל דילועין היא מתניתין שמקצת האוכל מבפנים ומקצתו מבחוץ. אבל בקופה שהיא מליאה פירות כיון שהוציא ממנה כגרוגרת חייב. אמרין מילתיה דרבי יוחנן פליגא דא"ר חייא בשם רבי יוחנן סרוד שמקצתו מבפנים ומקצתו מבחוץ נטל מיכן ונתן לכאן פטור. אם עקרו עד שיעקור כולו כאחת. אמר רבי מנא קומי רבי יוסה תיפתר בפרוץ. אמר ליה והא תנינן קופה. אית לך מימר קופה פרוצה. מיי כדון. אין לך מיטלטל ברשות הרבים ונעשה כרמלית אלא אדם בלבד. חזקיה אמר הוציא חבילה מרשות היחיד לרשות הרבים עד שלא הניחה ברשות הרבים היה ראשה למעלה מעשרה הואיל ואין כולה ניחה ברשות הרבים פטור. א"ר שמואל בר רב יצחק הוציא קורה מרשות היחיד לרשות הרבים עד שלא הניחה ברשות הרבים נכנס ראשה לרשות היחיד אחרת הואיל ואין כולה ניחה ברשות הרבים פטור. אמר רבי יוחנן *אבן שהיא נתונה ברשות הרבים גבוהה עשרה ורחבה ארבעה המשתמש מתוכה לרשות הרבים ומרשות הרבים לתוכה חייב. שמואל אמר קופה שהיא מליאה פירות ונתונה ברשות הרבים גבוה עשרה ורחבה ארבעה המשתמש מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה פטור. מה פלין כאן בשהפכה על צידה. וכאן בשלא הפכה על צידה.

רבי

קרבן העדה

הלכה ב מתני' אסקופ'. היא המשקוף התחתון ממשקופי הבתים והדיורין והאסקופה החיצונה היא אלטבא לפני משקוף פתחי הבתים לצד רשות הרבים: מלאכתו בבת אחת. עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב והכא הוה ליה עקירה ממקום חיוב והנחה במקום פטור והדר עקירה ממקום פטור והנחה במקום חיוב: עד שיוציא. כלומר אא"כ הוציא בראשונה את כל הקופה: גמ' של קישואין ושל דלועין. שהן ארוכים ועדיין יש מהן בפנים וכל מה דאגיד לגואי כל דהו לאו הוצאה היא: אבל בקופה שהיא מליא' פירות. שיש ממנו כולן בחוץ ואע"פ שעל ידי כלי היא נאגד לצד פני' חייב דאגד כלי לאו שמי' אגד: אמרין. התלמידי' דר"י פליג אהא דחזקיה: סירוד. כלי העשוי כעריבה: פטור. שעדיין מקצת הכלי בפנים ואגד כלי שמיה אגד: אם עקרו. לסירוד מבפנים לחוץ פטור עד שיעקור בבת אחת כל הסירוד לחוץ: תיפתר בפרוץ. הא דאמר חזקיה דבפירות חייב אפי' מקצתו בפנים היינו בשהכלי פרוץ ויצא הפירות לחוץ וכל מה שהוציא יכול לקחתו הלכך לא הוה כלי אגד לו שהרי הוא כאלו הוציאו בלא כלי: אית לך מימר קופה פרוצה. בתמיה הא סתם קופה שלמה היא: מיי כדון. מאי הוה עלה: אין לך מיטלטל וכו' אלא אדם. אבל כלים אם הוציאם לרה"ר אינן נעשים כרמלית אלא או לרה"י או לרה"ר דמיין הלכך קופה מליאה פירות חייב עליה אם הוציא כגרוגרת אע"פ שרוב הכלי מבפני' דאגד כלי לאו שמיה אגד: הואיל ואין כולה ניחה ברה"ר. דקודם שנח טלה ברה"ר היה מקצתו במקום פטור דהיינו למעלה מעשרה א"כ לא ה"ל כמוציא מרה"י לרה"ר שהרי מתחלה נח מקצת החבילה ברה"ר ואינו חייב עד שתנוח כולה וכשחזר ונח אותו מקצת פטור דה"ל כמוציא מקצת קופה שהוא פטור: נכנס ראשה לרה"י אחרת. והיינו כמו חבילה דלעיל אלא דלעיל איירי במוציא מקצתו למקום פטור וכאן איירי במוציאו לרה"י אחר: ומרה"ר לתוכה חייב. שהרי הנחה באיסור ברה"י ולא אמרינן כיון דאי אפשר שלא הגביה תחלה למעלה מן העמוד שהוא מקום פטור שאינו אויר רה"ר דכל למעלה מעשרה ברה"ר אויר מקום פטור הוא ואויר רה"י נמי לא הוי דכי אמרינן רשות היחיד עולה עד לרקיע הנ"מ כנגד רה"י אבל האי מקמי' דלימטי לאויר עמוד אגבהי' למעלה מעשרה דלא אמרינן הכי אלא בזורק דאי אפשר שלא הגביה אבל במשתמש חייב: מה פליג. מי פליג שמואל אר"י או לא: ומשני כאן וכו'. כלומר דלא פליגי אלא שמואל איירי בשהפכה הקופה על צדה דכי אשתמש בפחות מי' אשתמש שהרי אינה גבוה עשרה אלא למעלה בדופן ושם אינו משתמש אלא בתוך הקופה שהוא נמוך מעשר': מה פליגי דרך שאלה היא מה זה אם שמואל פליג על הא דר' יוחנן שהרי הקופה רה"י היא כמו אבן דקאמר ר' יוחנן והאמר הש"ס דלא פליג אלא כאן בשהפכה להקופה על צדה דמפתח אינה גבוה עשרה ולא הוי כמשתמש מרה"י לרה"ר וכאן באבן דקאמר ר' יוחנן בשלא הפכה על צדה והוי כמשתמש מרה"י לרה"ר לבדיה וכל חד וחד אורחא דמילתא הוא דנקט דסתם אבן שהוא גבוה עשרה אין הופכין על צדה וסתם קופה שהיא גבוה עשרה הופכין אותה על צדה כשרוצין ליטול מתוכה החפצים לפי שמונחין כהללה ואפי' היא מוטה על צדה נוחה היא להשתמש ואין נופלים החפצים מתוכה:

פני משה

הלכה ב מתני' המוציא אוכלין ונתנו על האסקופה. והוא המשקוף התחתון שהדלת נוקף עליו והאסקופה שהיא כרמלית מיירי וכגון שהיא גבוה משלשה ועד עשרה ורחבה ארבעה על ארבעה שזהו דין כרמלית: פטור מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת. שלא הוציא להדיא מרשות היחיד לרשות הרבים בבת אחת אלא שהניח בכרמלית ונמצא דהוי עקירה מרה"י והנחה בכרמלית וכשחזר והוציא הוי עקירה מכרמלית והנחה ברה"ר ואין זה מרשות לרשות וכל אם לא הניחן על אסקופה אלא שהוציא מרה"י לדרך האסקופה לר"ה חייב מכיון דלא נח בכרמלית דמהלך לאו כעומד דמי: קופה שהיא מליאה פירות. והוציא את רובה ונתנה על האסקופה החיצונה שהיא לצד ר"ה והיא ר"ה כגון שאינה גבוה שלשה ורבים דורסין עליה: אע"פ שרוב הפירות. שבתוכה הן מבחוץ הואיל והקופה עדיין מקצתה בפנים פטור עד שיוציא את כל הקופה לחוץ ואפילו בקופה מליאה חרדל שבודאי יש מהן הרבה שהן כולן מבחוץ אפ"ה פטור דקי"ל אגד כלי שמיה אגד דמכיון שהן מונחין בתוך הכלי עושה אותן הכלי כאלו חפץ אחד והרי מקצת הכלי עדיין מבפנים ולפיכך לעולם הוא פטור עד שיוציא את כל הקופה: גמ' בקופה של קישואין ודלועין היא מתני'. דוקא כמליאה קישואין ודלועין מיירי בסיפא דמתני' לפי שהן ארוכין ומשכחת לה שמקצת האוכל מבפנים ומקצתו בחוץ והלכך לא מקרי הוצאה עד שיוציא את כל הקופה אבל בקופה שהיא מלאה בשאר פירות מכיון שהוציא מהן כגרוגרת לחוץ חייב ולא איכפת לן במה שמקצת הקופה עדיין מבפנים הוא דקסבר אגד כלי לאו שמיה אגד: אמרין. בני הישיבה דמילתי' דר' יוחנן פליגא על דחזקיה: סרוד. היא עריבה ונזכר כמה פעמים בתוספתא כלים בפ"ה ובפט"ז סריד של נחתום: נטל מכאן. מהפירות שמונחין במקצתו שמבפנים ונתן לכאן למקצתו שמבחוץ וכן איפכא פטור דקסבר אגד כלי שמיה אגד כדסיפא במתני': אם עקרו. כלומר אפילו אם עקרו להסריד או לאותן שמבפנים אינו כלום עד שיעקור לכולו כאחת ויוציאו מרשות היחיד לר"ה: א"ר מנא קומי ר' יוסי תיפתר בפרוץ. כלומר משום דהוה קשיא ליה לר' מנא להא דקאמר אם עקרו עד שיעקור כולו כאחת וקס"ד דהסרוד הוה ברשות בפ"ע הוא ובכרמלית חשיב שאינו לא ברה"י אלא ברה"ר וא"כ אפי' עקרו כולו כאחת והוציאו אמאי חייב שהרי זה כמטלטל לכרמלית הוא ואינו מוציא החפץ מרה"י לרה"ר והלכך בעי לאוקמיה דמיירי בסרוד שאין פרוץ מאחת מרוחותיו ונתבטל מתורת כלי והוי כמוציא כלי עם החפצים מרה"י לרה"ר: א"ל ר' יוסי. רבו דר' מנא דלאו מילתא הוא דאמרת דהא תנינן קופה במתניתין ואם הוציא את כל הקופה חייב וכי אית לך למימר בקופה פרוצה מיירי הא קופה סתמא קתני ועוד סתם קופה שמניחין לתוכה מליאה פירות אינה פרוצה דאם כן לא היתה מחזקת הפירות שבתוכה: מאי כדון. סיומא דמילתיה דר' יוסי היא ומאי טעמא אמרינן בה דמיחייב בהוציא את כולה ולא מחשבינן לה כרשות בפ"ע ולא שיה לכרמלית לפי שאין לך דבר שהוא מטלטל ברה"ר ונעשה כרמלית אלא אדם בלבד וכלומר באדם המטלטל ברה"ר אשכחן ביה דאינו אלא ככרמלית וכדתנן בפ"י דעירובין עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר שאע"פ שהוא עצמו ברה"י אפ"ה נוטל את החפץ בר"ה מכאן ומניחו כאן ובלבד שלא יוציאנו חוץ לד' אמות דככרמלית מחשבינן ליה והלכך מותר לא יטלטל חוץ לד' אמות אבל בכלים לא נעשו כרמלית דאין כרמלית בכלים אא"כ היתה גבוה עשרה ורחבה ארבעה על ארבעה דאז ברה"י היא דמיתסבה והלכך לא צריכת לאוקמיה בפרוץ: הוציא חבילה. ארוכה של קנים מרה"י לרה"ר והיה צריך למיעקרה ולמירמה וא"כ עד שלא הניחה ברה"ר היתה ראשה למעלה מעשרה לפי שהיא ארוכה מעשרה והואיל ואין כולה נוחה ברה"ר מתחלה שהרי הגביהה למעלה מעשרה שהוא מקום פטור הלכך פטור: הוציא קורה. ארוכה ולא היה יכול להניחה כך ברה"ר עד שהיה צריך להגביהה ובא ראשה לרה"י אחרת וכו' פטור ורבותא קמ"ל שאע"פ שלא היתה ראשה במקום פטור וכהאי דחזקיה אעפ"כ פטור הואיל ולא היתה יכולה מתחלה להיות נוחה כולה ברה"ר: אבן שהיא נתונה ברה"ר וכו'. הא קמ"ל דדוקא כשהיא נתונה כך זקופה ולאפוקי אם נתונה על צידה וכדלקמן:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

רידב"ז

א"ר מנא קומי ר' יוסי תיפתר בפרוץ. פי' תלתא אחריתי היא. דמפרש הלכה דחזקי' דס"ל בקופה מליאה פירות חייב דאגד כלי לאו שמי' אגד ויע"כ מתוקמא דווקא בקופה פרוצה דאז לא חשיבה רשות לעצמה. דאל"כ אמאי חייב. דמהי דאגד כלי לאו שמי' אגד ולא נאגד בפנים והוי כסוף ינחה מרשות היחיד לגמרי מ"מ אמאי חייב הא לא נכנס ברה"ר רק הקופה הוי כרמלית. וא"כ חשובה יציאה מרה"י לכרמלית אלא ע"כ דמיירי בפרוצה דלא חשיבה רשות לעצמה ובטילה לגבי רה"ר א"ל והא תנינן קופה א"ל מימר קופה פרוצה בתמיה מיי כדון כו' ומאי אית לך מימר תירוץ אחר כיון דלא מיירי בפרוצה

פני משה

עיקר אבן כר"ה וכו' מה את עבד לה. היכי את מדמית להאי דינא אם הוי כמשתמש מתוכה לרה"ר ומרה"ר לתוכה כשהיא וחייב: ומרה"ר לרה"ר אחרת. כלומר או דילמא דלא הוי אלא כמשתמש מרה"ר לרה"ר דעקירתה מתקום לתקום היינו כמשתמש מתוכה וה"ה כיוטלטל כרה"ר עליה דעד ד' אמות פטור: נתן חמשה. דבר שהוא גבוה ה' טפחים ורחב ארבעה ונתנו ע"ג דבר שהוא גבוה חמשה ורחב ארבעה מה את עבד להאי דינא אם זה כמשתמש מרה"י לכרמלית או איפכא הוא שהרי כל גבוה מג' ועד עשרה ורחב ארבעה כרמלית הוא וא"כ הה' שהיו כרמלית עשאו טפחיו רה"י שהוא גבוה עשרה ורחב ד' והוי כמכרמלית לרה"י וכן מרה"י לכרמלית חסרת לה כגון מטל האבן ה' שעל גבי ה' ונתנו ע"ג הארץ דהוי מרה"י לכרמלית: מרה"י לרה"י אחרת. כלומר או דלמא כל כה"ג לא מיקרי כמשתמש מרה"י לכרמלית ומכרמלית לרה"י ולאסור לכתחלה אלא דהוי כאלו תולית ומשתמש מרה"י לרה"י אחר דאין בו שום איסור והכא נמי נתינת ה' על ה' או נטילה ממנו לאו כלום הוא. ולא איפשטו הנך בעיי:

הלכה ג מתני' המוציא בין בימינו בין

בשמאלו או בתוך חיקו. שבכל דרך הוצאה היא: או על כתיפו. אפילו המשאוי למעלה מעשרה: חייב. שכן היה משא בני קהת כדכתיב בכתף ישאו וכל המלאכות ממשכן ילפינן: כלאחר ידו או ברגלו או בפיו או במרפקו. בתוך המרפק קורא בלע"ז או באזנו או בשערו וכל אלו אין דרך הוצאה בכך: באפונדתו. הוא אזור חלול שמשימין בו מעות אם פיה למטה אין דרך הוצאה בכך אבל פיה למעלה הוי דרך הוצאה וכגון שהאזור היה תפור בבגדו או קשור עליו דאי לאו הכי מתחייב על האזור עצמו: בין אפונדתו לחלוקו. לא הוי דרך הוצאה וכן בשפת חלוקו בתחתונה של החלוק או של בגד ונקט חלוקו לפי שרגילה לבטמיני או במנעלו או בסנדלו פטור שבכל אלו לא הוציא כדרך המוציאין:

גמ' ר' יוסי בעי דקתני המוציא כתם ה"כ מיניה ומינה אפילו הוציא כגרוגרת על כתיפו חייב והן משא בני קהת בתמיה וכי משא בני קהת כגרוגרת הוה: וכתיב וכו'. מלתא אחריתא היא ולקבלה ראיה. דתנן בימינו ובין בשמאלו או בתוך חיקו או באפונדתו ופיה למעלה דרך הולכה הוא שכן מצינו במשכן דכתיב ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן וגו' והיכן היה נושא אותם בשפת מכסות שמן המאור בימינו וכו': ומנחת התמיד של יום. בידו מוכן להקריב: היה לו באפונדתו. באזור שלו או בבגדיו תחת מערפתו והיתה הצלוחית של שמן המשחה נתון בתוך הכים: אין תאמר שהיה קטן. כלומר שלא היה חשוב כל כך והטריחוהו לשאת כל אלה לא כן דאמר רבי יהושע בן לוי כתיב ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן: דוך דוכנים. שר על השרים היה ור' יהודה בר' אומר אמרכל היה ולמה נקרא שמו אמרכל שהיה אומר ומצוה על הכל הרי שחשוב שבחשובים היה אלא שאין גדולה בפלטין של מלך ואין להראות עצמו גדול לפני הקב"ה ולפיכך הטריח א"ע בכל אלה כאחד משאר בני לוי: אמר ר' לוי וכו'. נ"כ ראיה שאין להראות גדולה בפלטין של מלך שהרי הכהן לובש בגדי בד שלו ומרים את הדשן מעל המזבח:

הלכה ד מתני' המתכוין להוציא. איזה משאוי לפניו ובא לו לאחריו

פטור שזה נתכוין לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה פחותה וכל שנעשה פחות מכוונתו אין בו חייב. ואם נתכוין לאחריו ובא לו לפניו חייב שהרי נעשית יותר מכוונתו: באמת אמרו. כל מקום שנאמר באמת הלכה למשה מסיני: האשה חוגרת בסינר. שעושה אותו להגיר בו לצניעות ולפעמים תולה בית איזה דבר בו ובין שבא המשא הזה מלפניה ובין מלאחריה (חייב) שכן ראוי מתחלה לזה ודרכו להיות חוזר סביבותיה: ר' יהודה אומר אף במקבלי פיתקין כן. אלו הרצים של המלך שמקבלין פיתקין ואגרות וכותנין אותן בתוך הכלי שתולה עליהן דרכו נ"כ להיות חוזר מלפניו ומלאחריו. ואין הלכה כר"י לפי שאין זה ראוי להיות חוזר כעין המשא שבין הסינר לבין החליק שתמיד חוזר הלילה הוא:

גמרא

רבי בון בר חייה בעי [1]עקר אבן ברשות הרבים גבוהה עשרה ורחבה ארבעה מה את עבד לה כמשתמש מתוכה לרשות הרבים ומרשות הרבים לתוכה ומרשות הרבים לרה"ר אחרת. רבנן דקיסרין אמרין רבי יוחנן בעי נתן חמשה על גבי חמשה מה את עבד לון כמשתמש מרשות היחיד לכרמלית מכרמלית לרשות היחיד מרשות היחיד לרשות היחיד אחרת:

הלכה ג מתני'

*המוציא בין בימינו בין בשמאלו בתוך חיקו או על כתיפו חייב שכן משא בני קהת [1]לאחר ידו ברגלו ובפיו במרפקו באזנו ובשערו ובאפונדתו ופיה למטה בין אפונדתו לחלוקו ובהפת חלוקו במנעלו ובסנדלו פטור' שלא הוציא כדרך המוציאין:

גמ' רבי יוסה בעי מעתה הוציא כגרוגרת על כתיפו חייב והן משא בני קדת. וכתיב °ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן [1]שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה. שמן המאור בימינו. וקטרת הסמים בשמאלו. ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו. שמן המשחה איכן היה נתון. רבי אבון בשם רבי אלעזר כמין צלוחית קטנה היה לו באפונדתו. אין תאמר שהיה קטן אמר ר' יהושע בן לוי כתיב °ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן דוך דוכנים היה. ר' יהודה בי רבי אמר מרכל היה. תני רבי חייה ולמה נקרא שמו מרכל שהיה מר על הכל אלא שאין גדולה בפלטין של מלך. אמר רבי לוי כתיב °ולבש הכהן מדו בד והרים את הדשן אלא שאין גדולה בפלטין של מלך:

הלכה ד מתני'

*המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור לאחריו ובא לו לפניו חייב [1]באמת *האשה החוגרת בסינר בין מלפניה בין מלאחריה חייבת שכן ראוי להיות חוזר רבי יהודה אומר אף במקבלי פיתקין כן:

נמ'

קרבן העדה

מה את עביד לה. למאי מדמינן לה אם הוא כמוציא מרה"ר לרה"י דעקירת חפץ ועשיית רה"י בהדי הדדי קאתיין או לא: נתן חמשה ע"ג חמשה. אם כרה"ר נטה חמשה ורחב ד' ולקח אבן מרה"י ונתנו ע"ג מי הוה כמשתמ' מרה"י לכרמלי' שהרי התל כרמלי' הוא דמנ' ועד תשעה כרמלית הוי ואיסורא דרבנן מיהא יעביד או דלמא הנתח חפץ ועשיית רה"י בהדי הדדי קאתיין ואפילו לכתחלה שרי והך איבעיא בתרא מיבעיא ליה דאפי' את"ל עקר אבן כרה"ר גבוה עשרה ורחבה ארבעה פטור דעקירת חפץ ועשיית רה"י בהדי הדדי קאתיין מיבעיא ליה אם מותר לעשות כן ככה"ג אפילו לכתחלה:

הלכה ג מתני' שכן משא

בני קהת. אע"ג דהוצא' מלאכה גרועה כיון דמצינו אותה במשכן דכתיב ובני קהת ישאו חייב: לאחר ידו. על גב ידו: מרפקו. פרק האמצעי מן הזרוע: פונדתו. אזור חלול: ופיה למטה. אין דרך הוצאה בכך שכיון שחלול הוא יפול הניתן בתוכו לארץ אבל פיה למעלה דרך הוצאה היא: שפת חלוקו. שפה התחתונה וה"ה שפה העליונה אלא אורחא דמילתא נקט שכן דרך לעשות שפה לחלוק מלמטה: **גמ'** רבי יוסי פריך. אמתני' דתנן שכן משא בני קהת. תינח במוציא על כתפו שהוא חייב שכן משא בני קהת אבל המוציא בימינו ובשמאלו ובחיקו למה יהא חייב וכי היכן מצינו שנשאו כן בני קהת: ומשני וכתיב וכו'. פירוש הא כתיב ופקודת אלעזר וכו'. כולן נשא הוא בעצמו: היה לו באפונדתו. באזור שחוגרין בו מתנים והיינו בתוך חיקו: אין תאמר שהיה קטן. שלא היה אדם גדול הלכך הטריחו אותו בעבודות הרבה: דוך דוכנים היה. נשיא על שאר נשיאים היה אלעזר: שהיה מר על הכל. שהיה אומ' ומצוה על כל הנעשה במשכן ובשבט לוי: אלא וכו'. לכך נתנו לו עבודות הרבה שאין גדולה לפני מלך בשר ודם וק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה: ולבש הכהן מדו בד והרים את הדשן ולא טוב המקום להוציא את הדשן אלא לכהן שהוא החשוב בעם והלא אף הזר היה יכול להוציאו ע"י כלי כשהוא עומד מרחוק אלא ללמדך שאין גדולה בפלטין של מלך:

הלכה ד מתני' המתכוין להוציא לפניו. כגון שצרר מעות

בסדינו כדי שיהיו תלויין לפניו ובא לו לאחריו: פטור. דנתכוין לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה פחותה: לאחריו ובא לפניו חייב. שהרי עלתה בידו שמירה מעולה ביותר: סינר. כמין מכנסיים קטנים וחוגרתו אותן לצניעות ואם תלתה בו שום דבר להוציא ובא לו לצד אחר חייבת: שכן ראוי להיות חוזר. שכן דרכו להיות חוזר סביבותיה ומתחלתה ידעה שסופה להתהפך: אף מקבלי פתקין. והם שלוחי המלך הלוקחים הכתבים והאיגרות מאת המלך ומשימין אותו בכלי העשוי כעין קנה חלל ותולין אותו בצואריהן ואותו כלי דרכו להיות חוזר פעם לפניו פעם לאחריו:

רידב"ז

כפרונה אין לך מטלטל כרה"ר ונעשה כרמלית אלא אדם בלבד [דאיבעיא בבבלי דף ג' ע"ב בעי אביי ידו של אדם מהו שיעשה כרמלית] אבל קושה לא הוי כרמלית. כדאיתא ברש"י ז"ל ד"ה ע"א גבי [illegible] קושתו עיי"ש וכן מצויין בגליון ברש"י ז"ל דף ח' ריש"ל. ודו"ק:

רבב"ח בעי עקר אבן כר"ה פי' דהאבן היה תחוב בקרקע עמוק עשרה ועקרו ונעשה רה"י ואם כן מיבעיא ליה עקירת חפץ ועשיית מחיצה מהו כדאיתא דדף ל"ם בבבלי אך שם מיבעיא דעקרו תולית והגביהו לעשרה

והכא מיבעיא דעקר כל האבן שמחזיק כל העשרה ומיבעיא ליה אם דומה כאילו שמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או דהוי כמרשות הרבים לרשות הרבים אחרת כלומר מרשות הרבים לרשות הרבים וכן רבנן דקסרין בעיין בשם ר' יוחנן עשית המחיצה והנחת החפץ כהדדי דמתחלה היה כרמלית ואח"כ רשות היחיד אם אזלינן בתר הנחה הוי מרשות היחיד לרשות היחיד. יהא דקאמר רשות הרבים ורשות היחיד אחרת לאו דווקא אלא כלומר מרה"ר לרה"ר. מרה"י לרה"י. ודו"ה:

עיין תכאות יפוי"ו) יומא כד"ו יוסי. (סו"ד) פיתקין כ"ו פיסק].

חדושי הרד"ל

מעתה הוציא כגרוגרות על כתפו חייב והן משא בני קהת. פירוש בפי' שהוא קושיי דבשא בני קהת מסני פסים מפוי כבד כזה מדרך כן לנושאו על כתפו אבל גרוגרות שהוא דבר קל ומי דרך לנושאו על כתפו אלא בידו. ובפני' פ"ם הרבים בתכותו מי"ב מ"ד לענין פן רמשו פ"ם. והא דכתיב ופקדת כו' כוה פלתא במ"ם: התלוי' בזרועו. פי' מאירי שפירשו על כתפו ולגבי הת"ם דתלוי בלא בני על זרועו חייב א"ם נכסיפו אבל דינו כ"ם: שמן המשחה איכן כו'. בנמ"ר סם הגי' של בין המרבים היכן. אבל גי' דכאן עיקר:

טוב ירושלים

המוציא בין בימינו כו' פי' שכן משא בני קהת. הגמרך סם [illegible] [illegible]
בבבלי ל"ב א' כמוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב שכן משא בני קהת ס' פ"ם. ובק"פ שם: ה"ח דמוציא תוצאה גרועה כזה קמ"ל שכן משא בני קהת ופי' בבלי מ"ם ב' מפסם דילפינן מלאכה מקרבי המשכן:
ר' יוסי בעי מעתה המוציא כגרוגרת על כתפו חייב והן משא בני קהת פי' וזה הוא משא בני קהת [illegible] בגשן המיהה ב"ם נמש"כ נפ"ד בראשונות וזה בנמר ולפ"ז לא תי' מידי. ולכאורה

[illegible]

מסורת הש"ס

גמ' תמן תנינן. בכריתות פ"ד: ה"ג רבי שמעון שזורי ור"ש וכו': לא נחלקו. ר"א ור"י דר"א אמר לא בעינן שידע במה שחטא ור"י אמר בעינן שידע במה חטא בדבר שהוא משם אחד כגון שתי אלנות של מין אחד לפניו ולא ידע אם מזה לקט אם מזה שהוא חייב שהרי ידע במה חטא איזו מלאכה עשה שבליקיטת תאנים חטא: על מה נחלקו על דבר שהוא משום שני שמות. כגון ספק קלר ספק טחן א"נ ספק תאנים ספק ענבים וכן בנתכוין כזו ועשה את זו דהא' חטא ... כתיב בחטאה בין אידיעה בין אחטאה קאי לרבי יהושע עד שיתכוין לחטא בה ולעת הידיעה ידע במה חטא ולר"א כיון שנתכוין לדבר שיש בו חטא ולעת ידיעה נודע לו שחטא סגי: ר' אילא בשם ר"א. פריך רישא דמתני' כמ"ד בשני שמות נחלקו דמתכוין להוציאו לפניו ה"ל כשני שמות כמו נתכוין בזו ועשה את זו ומתניתין כרבי יהושע אבל כמ"ד בשם אחד נחלקו אבל בשני שמות לד"ה חייב מתניתין דלא כמאן: לאחריו ובא לו לפניו חייב. כלומר וסיפא דמתניתין דתני בשני שמות חייב אם נאמר דאתיא כרבי יהושע על כרחך לומר דבשם אחד נחלקו ובשני שמות אפי' ר"י מחייב וקשיא רישא לסיפא דרישא כמ"ד בשני שמות נחלקו וסיפא כמ"ד בשם אחד נחלקו ולית ליה לר"א הא דפירשתי במתני' לחלק בין שעלתה בידו שמירה מעולה לעלתה בידו שמירה פחותה: תניין אינון. תנאי מינהו ת"ק פטר בתרווייהו וכמ"ד בשני שמות נחלקו ותנא בתר' מחייב בתרווייהו דסבר בשם אחד נחלקו:

הלכה ה מתני' הוציאוהו שנים פטורים. כדילפינן בעשות' יחיד ולא שנים: חייבין. כיון דאין כל אחד יכול בפני עצמו דרך הוצאה בשנים: את החי במטה. וחי לא מחייב על הוצאתו דהוא מיקל עצמו ונושא עצמו ובלבד שלא יהא כפות: וכן כזית מן המת חייב. אם הוציא דהוציל ומטמא הוצאה חשובה היא להציל עצמו מן הטומאה: ור"ש פוטר. אפי' במת שלא יהוי מלאכה שאין צריך לגופה וכל מלאכה שאין צריך אלא לסלקה מעליו הוי מלאכה שאין צריך לגופה דברצונו לא בא לו ולא היה צריך לה הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר"ש:

נמ'

גמ' *תמן תנינן ר' ישמעאל השזורי ור' שמעון אומר לא נחלקו על דבר שהוא בשם אחד שהוא חייב. על מה נחלקו על דבר שהוא משם שני שמות שר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. ר' אילא בשם ר' אליעזר כמאן דאמר בשני שמות נחלקו. ברם כמאן דאמר בשם אחד נחלקו וכאן שני שמות הן והוא פטור. לאחריו ובא לו לפניו חייב כמאן דאמר בשם א' נחלקו. ברם כמאן דאמר בשני שמות וכאן בשם אחד הוא והוא חייב. ר' אילא בשם ר' אלעזר תניין אינון מאן דאמר תמן חייב אף הכא חייב. מאן דאמר תמן פטור אוף הכא פטור: ^[ו]באמת. אמר ר' אליעזר כל מקום שישנו באמת הלכה למשה מסיני:

הלכה ה מתני' *המוציא ככר ברה"ר חייב ^[א] הוציאוהו שנים פטורין ^[ב] לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבין ור"ש פוטר ^[ג] *המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו את החי במיטה פטור אף על המיטה שהמיטה טפילה לו את המת במיטה חייב וכן ^[ד] כזית מן המת וכזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ חייבין ור"ש פוטר:

גמ'

פני משה

גמ' תמן תנינן. בפ"ד דכריתות גבי פלוגתא דר"א ור' יהושע בתתני' כעושה מלאכה בשבת ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה שר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ופליגי התם ר"ש ור"ש שזורי עם ר' יהודה במה נחלקו ר"א ור' יהושע דר"ש ור"ש שזורי אומרים לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב כגון שהיו לפניו שני אילנות אחד של תאנים ואחד של ענבים ולקט מאחד מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקט דבהא כ"ע לא"ש שחייב דשם לקיטה אחת היא ועל מה נחלקו על דבר שהוא משני שמות כגון שאינו יודע אם קצר או אם טחן בזה ר"א מחייב חטאת שהרי מכל מקום חטא ור' יהושע פוטר דבעינן עד שידע במה חטא. ור' יהודה אומר אפי' נתכוין ללקוט תאנים ולקט ענבים. ענבים ולקט תאנים שהוא שם אחד ר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר דס"ל אליבא דר' יהושע עד שידע באיזה מן המין הוא חטא: ר' אילא בשם ר' אלעזר כמ"ד בשם אחד נחלקו ברם כמ"ד בשני שמות נחלקו וכאן שני שמות הן והוא פטור. כצ"ל. ונתחלפו השיטות בהעתקה. ומה שכתוב לקמן על הסיפא שייך הוא לכאן והאי דלכאן שייך להא דלקמן. והכי פירושא דהא כמתני' שם אחד הוא שהרי שם הוצאה חדא היא אלא דלא אתעבידא מחשבתו שנתכוין לפניו ובא לו לאחריו והשתא קאמר דרישא דמתני' לא אתיא אלא כמ"ד בשם אחד נחלקו ואפילו בכה"ג פליג ר' יהושע ופוטר וא"כ לא אתיא אלא כר' יהושע ואיהא ספיר תלינן לאוקמי נמי רישא דמתני' אבל למ"ד בשני שמות הוא דנחלקו ולדידיה הכל מודים בשם אחד שהוא חייב וא"כ רישא דמתני' כמאן וכאן שני שמות הן והוא פטור בתמיה וכי כאן שני שמות הן דתאמר כר' יהושע הוא דאתיא והרי שם אחד הוא ולכ"ע חייב והלכך על כרחך רישא דמתני' לא אתיא אלא כמ"ד בשם אחד נחלקו ור' יהושע פוטר אפילו בשם אחד ואתיא רישא כר' יהושע והשתא קשיא אימא סיפא: לאחריו ובא לו לפניו חייב כמ"ד בשני שמות נחלקו ברם כמ"ד בשם אחד נחלקו וכאן בשם אחד הוא והוא חייב בתמיה. וכלומר והרי הסיפא לא מיתוקמא אלא למ"ד בשני שמות נחלקו ובשם אחד הכל מודים שהוא חייב וא"כ אזלא הסיפא ככ"ע דאפי' ר' יהושע מודה שהוא חייב אבל למ"ד בשם אחד נחלקו ור' יהושע פוטר והרי כאן שם אחד הוא וקתני חייב וקשיא הרישא להסיפא דלא מצית מתרצה להאי מתני' דכולהו אתיא דמרישא משמע דר' יהושע הוא ובמ"ד אף בשם אחד נחלקו וא"כ אליבא דהאי מ"ד הסיפא לאו כר' יהושע אלא כר"א ולהאי מ"ד דקאמר בשני שמות נחלקו ובשם אחד ד"ה חייב הסיפא ניחא והרישא קשיא דכמאן אתיא: ר' אילא בשם ר' אלעזר. תניין אינון. כלומר הלכך קאמר ר' אילא נוסיה בשם ר' אלעזר דלא מצית לאוקמה להאתני' אלא בתנאי ומי ששנה זו לא שנה זו אלא דמ"ד תמן דבשם אחד חייב אוף הכא חייב בין ברישא ובין בהסיפא ומ"ד תמן פטור אף בשם אחד ולר' יהושע אוף הכא פטור בין בהרישא ובין בהסיפא וכן מצית לאוקמה להאתני' אליבא דמ"ד דאף בשם אחד נחלקו כלומר הוא דאתיא ומיהא סוף סוף בעית ע"כ לאוקמי כתנאי ובפלוגתא דר"א ור' יהושע נוסייהו דלר"א בין ברישא בין בסיפא חייב ולר' יהושע בין ברישא בין בסיפא פטור ומיהו לאידך תנא דאמר דבשני שמות הוא דנחלקו אבל בשם אחד ד"ה חייב לא מצינן לאוקמי אליביה כתנאי דפלוגתא דר"א ור' יהושע נוסייהו וכדאמרן: באמת אמרו וכו'. והכי אמר לעיל בפ"ק ובכמה מקומות:

הלכה ה מתני' המוציא ככר וכו'. משום סיפא קתני לה שאם הוציאוהו שנים פטורים לד"ה ואפילו לבה"ק שאני אחד יכול הוא להוציאו וכדאמרי' לעיל בפ"ק דכתיב בעשותה אחת מכל מצות ה' בעשותה את כולה ולא מקצתה יחיד שעשאה אותה ולא שנים: לא יכול אחד להוציאו. כגון קורה גדול וכבד והוציאוהו שנים חייבין שהרי זה כמי שכל אחד עשה הכל ובכה"ג לא פטרה התורה לשנים שמתחלה ניתנה המלאכה לשנים: ור"ש פוטר. אפילו בכה"ג ואין הלכה כר"ש:

נמ'

רידב"ז

תמן תנינן ר"ש השזורי ור"ש אומר לא נחלקו על דבר שהם בשם אחד כו' ר"א בשם ר"א כמ"ד בשם אחד נחלקו הבינייתא הזאת מחורה ופי' הק"ע ז"ל לא הבנתי להעמיד והפ"מ ז"ל מפיך הגירסא בכאן ואילו קרוב לאמר בנ"ל איפכא. ומ לו הני' כמ"ש מהש והפ"מ דר"א בשם ר"א קאמר דע"כ מתניתין לאו ד"ה הוא אלא תניין אינון דתלי בפלוגתא דר"א ור"י דלהם כמ"ד בשם אחד נחלקו יש מקום פטור אליבא דר"י ולמ"ד בשני שמות נחלקו יש מקום חיוב. אליבא דכו"ע וכיון דתנא ברישא פטור. ובסיפא חייב ורמינן עלה בבבלי דף צ"ב מרישא לסיפא ומשנינן לפניו ובא לו לאחריו היינו טעמא דפטור דנתכוין לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה פחותה לאחריו ובא לו לפניו היינו טעמא דחייב דנתכוין לשמירה פחותה ועלתה בידו שמירה מעולה פי' דבעלתה בידי שמירה מעולה חשיב דאיתעביד מחשבתו. משא"כ בעלתה בידו שמירה פחותה. ופ"כ בעלתה בידו שמירה מעולה חשוב נתכוין בה ועלתה בידו שמירה פחותה חשוב לא אתכוין לה. ובמס' כריתות נחלקו ר"א ור"י בלא ידע במה חטא. דר"א מחייב ור"י פוטר ופירש"י ז"ל במתניתין דף י"ט וז"ל ז"ל שם וכן בנתכוין בזו ועשה את זו דכה דכתוב בקרא בין אידיעה בין אחטאת הוא. לר' יהושע עד שיתכוין לחטא בה ולעת הידיעה ידע במה חטא. ולר"א כיון שנתכוין לדבר שיש בו חטא ולעת ידיעה נודע לו שחטא סגי עכ"ל ז"ל שם ור"ש שזורי ור"ש אמרי דלא נחלקו ר"א ור"י על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב. ע"מ נחלקו ע"ד שהוא משום ב' שמות כי' שם אחד פי' רש"י ז"ל דנתכוין לקצור את זו וקצר אילן זו ממין אחד ב' שמות פי' רש"י ז"ל כגון קצר או טחן א"נ ספק תאנים ספק ענבים וכן בנתכוין את זו ועשה את זו. ועפ"ז מתפרש הסוגיא במס' שבת באר היטב דנתכוין לשמירה פחותה ועלתה בידו שמירה מעולה חשובה דאיתעביד מחשבתו וחשוב כמו בנתכוין לזה השמירה. דהוי כמו שם אחד. דנתכוין לשמירה. אבל בעלתה בידי שמירה פחותה לא אתעביד מחשבתו דנתכוין לדבר אחר. ולא נתכוין לשמירה זו. ור"א קאמר שם דתכרחתי ששנה זו לא תשנה זו וזה"ל קאמר ר"א בשם ר' אלעזר הכא דתניין אינון כלומר מי ששנה זו לא שנה זו. ומפרש כמסקנא. והפ ר"א בשם ר"א כמן דמר בב' שמות נחלקו הרישא דפטור דלא פ"ל לר"א דחילוק בעלתה בידו שמירה מעולה דחשוב דאיתעביד מחשבתו ונתכוין לזה השמירה ובעלתה בידו שמירה פחותה חשוב לא איתעביד מחשבתו ז"א אלא לדידי' שאינן שוין הן וע"כ קאמר כמ"ד בשני שמות נחלקו כלומר דהכל אחד לתאן דמחייב מחייב אפילו בב' שמות דחשיב לא איתעביד מחשבתו. ומפרש הגמ' ברם כמ"ד תשם אחד נחלקו וכאן שני שמות הן והוא פטור דנוכל לאוקמי' רישא כד"ה דלמ"ד דבשני שמות אף ר"א מודה וה"נ בעלתה בידו שמירה פחותה הוי כמו ב' שמות ואף ר"א מודה דפטור. וא"כ למ"ד דבשם אחד נחלקו הרי רישא דמתניתין אתיא כד"ה. ובסיפא כר"א היא. דברישא בעלתה בידו שמירה פחותה הוי כב' שמות ופטור אפילו לר"א. ובסיפא בעלתה בידו שמירה מעולה חייב אליבא דר"א דהוי בשם אחד דנתכוין לשמירה ועלתה בידו שמירה חשוב דאתכוין לזה ע"ן קאמר ר"א בשם ר"א דרישא לאו לד"ה הוא דע"כ דרישא לא אתיא כר"א כמו למ"ד בב' שמות נחלקו. ור"א מחייב אפילו בב' שמות דלא בעי אתכוין לזה דווקא אפילו במתכוין לתאנים ועלתה בידו ענבים דלא איתעביד מחשבתו נמי חייב. דלדידי' רישא לאו ד"ה הוא לאחריו ובא לו לפניו. חייב. כמ"ד בשם אחד נחלקו. הוא דברי ר"א בשם ר"א דאפילו בשם אחד נמי פוטר ר"י. ומפרש הגמ' ברם כמ"ד בשני שמות. וכאן בשם אחד הוא

שנויי נוסחאות (בו"ג) בשם כנ"ו משם. (סוי"א) אף כנ"ו אוף. (סוי"ג) שישנו כנ"ו ששנו. (סוי"ד) דמוציא ככר כו' ור"ש פוטר המוציא אוכלין כו' ור"ש פוטר כנ"ו. מהלכת הגירסא והמוציא אוכלין ט' סוף ה"ס והמוציא ככר ט' סוף כ"ה.

מוב ירושלמי

א' דהא דנכרי אינו מפתח לר"ש כ"ס כתנס ותמא ומ' ינאים פסק כלתח כן וע"כ מג"ל ור"ש פ"ל מלאכה שא"צ לגופה פטור מכה דלתח כ"ש חזיל לסיפתי' דס"ל דמת נכרי א"ת כגל ואדם אינו מגיל פלתו כהוצאתו הא כלא"ס לא יעמא. ורמן לאיסתתיהו אלי דס"ל דנכרי המתא ככל כישראל ובא"ס פ"ע מלאכה שא"צ לגופה חייב ודוחק לומר דלגיספא קתא דפם אי מוקמינן לב כל' יודן דכהא במת נכרי אכ"ג דר"ש ס"ל דמלאכה שא"צ לגופה חייב ורק לדברי הבבלי לא מוקמין כלל ס"ל לר"י ס"ל דלא כר' אינא דמודה ר"ש גמ' טוני כגמא והיו זומן ולבאורה י"ע דוין דל"ס מודה פ"ס דמדגנן ממתא דהא יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה על ארץ העמים ובכלי פ"י ב' ופסקי' שם ולעיל ו' ב' א"ב בהוצאתו בפגל ממוחלה זכנון נמי חייב לת"ק ולר"ש פטור משום מלאכה שא"צ לגופה ככל:

עין משפט נר מצוה

יב

א מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה כח וכסמ"ג ובכס"מ

גמ' בעשותה וכו'. הכי דריש לה כת"כ: קני נירדי. כך היה נקרא: רבי טיטר ר"א בר"ש מחייב. אליבא דר"ש פליגא בלא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים דמר קאמר כך קבלתי ומר קאמר כך קבלתי ממני: א"ל רבי. לר"א בר' שמעון כך שמעתי מאביך שפוטר אחד לו ר' אלעזר שמשתי את אבא עומדות מה שלא שמשתי אותו ישיבות כלומר וכי גם כך שמשת לפניו כמו ששמשתי אני ומקובל אני מפיו שמחייב: ורבי וכו'. וכי רבי תלמידיה דר"ש בן יוחאי הוא דהיה וכי לא תלמידו דר' יעקב בר קודשי הוה וכלומר אע"ג דהכין, כהרבה מקומות שרבי לחד לפני ר"ש ותלמידו היה מ"מ וכי תלמיד מובהק היה שנא' עליו לא כמבה אותו ישיבות דמשמע שאפי' שמשת רותו הרבה אני שמשתי אותו יותר ממך והלא רבו מובהק של רבי ר' יעקב בר קודשי היה. אלא כך א"ל שמשתי אני את אבא עומדות מה שלא שמשת את רבך ישיבות: היו פניו של רבי מקדירות. מכיהלות ונתכרכמו תמיד מחמת התשובות שהשיב עליו כשהיה רבי רוצה לומר דבר אחד בחירה והקיפו בהלכות ואמר לו אביו של רבי והיא ר' שמעון בן גמליאל ויאות הוא כך בני ואל ירע בעיניך זה הוא ארי בן ארי ואתה ארי בן שועל ומענייתנותו אמר כן: מן דמך. לאחר שנפטר ר' אליעזר בר"ש שלח רבי לתבוע כאשתו בתנאה לו ואמרה לו כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול ולהגיד גדולתו ושבחו של ר"א בר"ש:

גליון הש"ס

[1] עיין בב"ק אלא כן אחדי בב"מ מגילה דף כח פ"א:

הלכה ו מתני' המוציא אוכלין כחות מכשיעור בכלי. חכין, שפטור על האוכלין פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לאוכלין ואין כונתו להוציא הכלי אלא בשביל להוציא מה שבתוכו והרי אין בו כשיעור: את החי במטה. ועל הוצאת כסי אינו מתחייב לפי שהחי נושא את עצמו הלכך פטור אף על המטה שהיא טפילה ודוקא אדם חי אבל בהמה וחיה ועוף אפילו חיים חייב שהן דומין לכפותין וכן אם הוציא אדם כפות או חולה חייב: את המת במטה חייב. ה"ה אם הוציאו לבדו אלא אורחא דמילתא קתני: וכן כזית וכו'. כלומר לאו דוקא מת שלם אלא כך הוא אם הוציא אפילו כזית מן המת או כזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ חייב דכשיעור טומאתן כך שיעור הוצאתן: ור"ש פוטר. אפילו במת שלם ואפילו כמוציאו לקברו דס"ל מלאכה שא"צ לגופה פטור דלא הוי מלאכת מחשבת לדידיה שאין זה אלא לסלקו מעליו ואין הלכה כר"ש:

גמ' כדא דאת אמר. שפטור אף על הכלי כשהפירות צריכין לכליין שאין להוציא אותן בלא כלי כגון אילין התותים שהן כמלאים קוצים ומסרטין את הידים אבל אם אינן צריכין להכלי שלהן חייב אף על הכלי כלומר שייך החיוב אפילו בשביל הכלי דאלו על האוכלין הרי אין בהם כשיעור: דחייא מעין גרמיה. החי נושא את עצמו וכשאינו כפות או חולה כדפרישית במתני': את המת במטה דברי הכל. קושיא הוא אמאי קתני הכא ר"ש פוטר הא לר' אילא לר"ש הוא חייב דהא לא כן תני בפרק דלעיל בהלכה ו' אף המוציא ריח רע כל שהוא חייב ואמר ר' אילא עלה דאף רבי שמעון מודה בה דפליג בשיעורין ברים פ' דלעיל וקסבר דלא נאמרו שיעורין דהתם אלא למצניען אבל מוציא לא הצניעו מחמת שיעורו גדול כדקאמר שם כל המתקן ברביעית וכריח רע מודה הוא דבכל שהוא מתחייב מפני שרוצה להפיג ממנו וכן מודה ר"ש באיסורי הנאה דבכל שהוא מתחייב משום דאיסוריה אחשביה שמעינן מיהת דריח רע חשיב לצורך נוטו לר"ש שמתכוין לסלק מעליו וכן איסורי הנאה ליה דאיסורי הנאה הוא: אמר ר' יודן תיפתר. לר' אילא אליבא דר"ש דהכא מיירי במת עכו"ם שאין בו משום איסור הנאה ואין בו ריח רע והוציאו לכלבו

גמ' *בעשותה היחיד שעשה חייב שנים שלשה שעשו פטורין. רבי יושיע דרומיא אמר קומי רבי יסא בשם רבי אחא *קני נירדי רבי פומר. רבי אלעזר בי רבי שמעון מחייב. אמר לו רבי כך שמעתי מאביך. אמר לו *שמשתי את אבא עומדות מה שלא ששמשתן ישיבות. ורבי תלמידיה דרשב"י דהוי לא תלמידיה דרבי יעקב בר קודשי הוה. אלא כך אמר ליה ששמשתי את אבא עומדות מה שלא ששמשת את רבך ישיבות. כשהיה רבי אלעזר בי ר' שמעון נכנס לבית הוועד היו פניו של רבי מקדירות *אמר ליה אביו ויאות זה ארי בן ארי אבל אתה ארי בן שועל. מן דמך רבי אלעזר שלח ר' תבע באיתתיה. אמרה ליה כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול. אמר ר' שמואל בר רב יצחק הדא דאת אמר בצריכין לכיליין כגון [א] אילין תותייא. אבל אם אינן צריכין לכיליין חייב אף על הכלי: את החי במיטה פטור אף על המיטה. דחייא מעין גרמיה. את המת במיטה חייב. דברי הכל לא כן *תני אף ריח רע כל שהוא. ואמר ר' אילא אף ר' שמעון מודה בה. ומודה ר' שמעון באיסורי הנייה. א"ר יודן תיפתר במת עכו"ם ושאין בו ריח רע והוציאו לכלבו

גמ' בעשותה וכו'. הא דתני במתני' כולהו שנים פטורין משום דכתיב בעשותה וכדפרישית במתני': קני נירדי. קנה של אורנים והוא השילה ויגדל בבתי ומוראת דמילתא נקני והוא דבר קל ואחד יכול להוציאו והוציאו שנים: א"ל רבי. לראב"ש כך שמעתי מרבי שמעון אביך שפטור בזה יכול וזה יכול: שמשתי את אבא עמדות. בדרך ערא' מה שלא שמשת אותו בישיבות כלומר בקביעות ואני יודע שלא פטר אבי בזה יכול וזה יכול: ופריך ורבי מי היה תלמידו של ר"ש דקא"ל ר"א מה שלא שימשתו ישיבות והלא רבי תלמידו דר"י בן קודשי הוה: מקדירות. נעשה שחור שהיה ראב"ש מביישו בתשובות שהיה גדול ממנו והיה ר' מתרעם וקובל לפני אביו רבי שמעון בן גמליאל הנשיא על זה: וא"ל אביו שפיר קעביד שמבייש שהוא גדול ממך ביותר: ארי בן שועל. רשב"ג מרוב ענותנותו קרא עצמו שועל נגד ר"ש: מן דמך רבי אליעזר. לאחר שמת ר"א שלח ר' לבקש כאשתו של ר"א: כלי שנשתמש בו קדש וכו'. שהיה ראב"ש גדול מר' במעשים כדאיתא בפ' השוכר את הפועלים בבבלי: הדא דאת אמר וכו'. הא דאמרן פטור אף על הכלי היינו כשאותו דבר שבתוך הכלי צריך לכלי כגון אלו התותים הרכים שאי אפשר לטלטלן בלא כלי: אבל אם אינן צריכין לכליין. אלא שהוציא הכלי לצורך ד"א: חייב. אפילו בפחות מכשיעור שאין הכלי טפל לו כיון שאינו צריך לו וה"ל כמוציא כלי לחוד דחייב: דחייא טעין גרמיה. שהחי נושא את עצמו: ד"ה. אפילו לרבי שמעון ופריך לא כן תני. לעיל פר"ט: אף המוציא ריח רע כל שהוא חייב ואמר רבי אילא דאף רבי שמעון מודה בהוצאה ריח רע דחייב ומודה נמי רבי שמעון במוציא איסורי הניי' דחייב והכא דאיכא תרתי דדרך המת להסריח וגם מת אסור בהנאה [illegible] דפליג רבי שמעון: במת עכו"ם. שהוא מותר בהנאה: ושאין בו ריח רע. דבזה בו ריח רע מודה רבי שמעון דחייב כגון שהוציאו לצורך רפואה לגמר בו והרבה שמין כן: והוציאו לכלבו

ההנאה ומתני פליג הכא במוציא מת דאפילו אם אין בו ריח רע מיירי אוקמא דהכא מיירי במת עכו"ם שאין בו משום איסור הנאה ואין בו ריח רע והוציאו לכלבו

רידב"ז

והוא חייב אליבא דכו"ע וא"כ מתניתין כחד תנא אתיא דהוא ר"י דשוער דווקא בשני שמות וכמאן חשיב כשם אחד. והאי כרס כמאן דאמר דגרסינן ב' פעמים הוא לפרש דברי ר"א כשם ר"א דסבירא ליה רישא כמאן דאמר בב' שמות נחלקו וסיפא כמ"ד בשם אחד נחלקו הוא דלא תימא דחד תנא הוא או ר"א או ר"י דרישא הוי בב' שמות וסיפא בשם אחד משום דחטוב איתעביד מחשבתו ומתכוין לזה ע"ז קמ"ל ברישא דכמאן דאמר בשני שמות נחלקו פי' כי היכי דלמ"ד בשני שמות נחלקו רישא לאו ר"א הוא ורישא לאו ר"א הוא וכמו דמפרש דלא תימא כמאן דאמר בשם אחד אבל רישא בב' שמות וד"ה הוא קמ"ל דלא וכן בסיפא קמ"ל ר"א בשם ר"א דלאו ד"ה הוא כמו למ"ד בשם אחד דלא תימא כמ"ד בשני שמות וכאן בשם אחד הוא ואתיא הסיפא כד"ה קמ"ל דרישא לא מצי לאוקמי' כר"א וסיפא דלא כר"י כמו למאן דאמר בשם אחד נחלקו ע"כ סיפא לאו כר' יהושע אתיא ולא דמוקי רישא כהאי מאן דאמר דבשני שמות נחלקו וסיפא כהאי מ"ד דבשם אחד נחלקו ז"א אלא דקמ"ל דרישא לאו ר"א כמו אליבא דמ"ד בב' שמות נחלקו וסיפא לאו ר' יהושע כמו אליבא דמ"ד בשם אחד נחלקו דרישא וסיפא שוין הן או שניהם חשוב כשם אחד או בב' שמות כדמריך מ"ש לפניו ובא לאחריו דפטור דלא איתעביד מחשבתו לאחריו ובא לפניו נמי הא לא איתעביד מחשבתו ולא אמרינן דרישא הוי בב' שמות וסיפא בשם אחד והלכך אתיא מתניתין כחד תנא או כר"א או כר"י למ"ד דבשם אחד מחלוקת אבל בב' שמות ד"ה פטור רישא כבו"ע ולמ"ד דבב' שמות נחלקו אבל בשם אחד לכו"ע חייב. סיפא כדכו"ע. ע"כ קמ"ל ר"א בשם ר"א דז"א דרישא לא אתיא בשום אופן כר"א כמו אליבא דמאן דאמר בשני שמות נחלקו וסיפא לא אתיא כר"י כמו אליבא דמאן דאמר דבשם אחד נחלקו והשתא קאמר לן ר"א בשם ר"א דליכא שום אופן בעולם לאוקמי' רישא כר"א וסיפא כר"י ובשום אופן לא אתיא רישא כר"א וסיפא כר"י והאי כרס כמאן דאמר דגרסינן ב' פעמים הוא דמפרש היכי הוה יכיל לאוקמיה מתניתין באופן אחר קמשמע לן דכרס כמאן דאמר כך הוה אוקמיה באופן אחר. ולר"א לא ניחא לאוקמיה כן משום דלא מחלק כן דרישא בב' שמות וסיפא בשם אחד ועל כרחך תנין אינון כדמסיק ר"א בשם ר"א תניין אינון. מאן דאמר תמן חייב הוא ר"א אוף הכא חייב מ"ד תמן פטור אוף הכא פטור פירוש ר"י דפטור התם הכא נמי כן פטור. ואם כן רישא כר"י וסיפא כר"א. וכזה תוכן מה דקאמר ר"א כבבלי דף נ"ג ע"ב תברא מי ששנה זו לא שנה זו ואם דרישא ר"י וסיפא ר"א:

את המת במטה חייב. ד"ה. פי' דאף ר"ש מודה ולא פליג אלא על סיפא גבי כזית ופריך לא כן תני אף ריח רע כ"ש. ואמר ר' אילא אף ר"ש מודה. ומודה ר"ש באיסורי הנאה פי' דר' אילא קמ"ל דבריח רע ובאיסורי הנאה בעלמא מודה ר"ש אע"ג דבמת סובר ר"ש דאיכא ריח רע ואסור בהנאה. אבל בריח רע ובאיסורי הנאה בעלמא מודה. אלמא דבמת סובר ר"ש והיכי קאמרת ד"ה הוא דבמת חייב. ומשני א"ר יודן תיפתר הא דתשכח"ל לד"ה. שיהא חייב במת עכו"ם ושאין בו ריח רע והוציאו לכלבו ומיהו אסור בהנאה ואין בו ריח רע והוציאו לכלבו דאז מחייב ר"ש. אבל במת שיש בו ריח רע ואסור בהנאה פוטר ר"ש זולת ריח רע בעלמא ואיסורי הנאה בעלמא. מודה ר"ש כמו שמבואר הטעם לעיל בפ"ט ה"ו דריח רע של מת אינו מועיל לרפואה ומ"מ הוא רק לסלק ההיזק וניחא ליה מפני אילו לא היה בעלמא. ודו"ק:

שנויי נוסחאות (בו"ב) יושיע בנ"ו יושוע. (שו"ב) אביו בנ"ו אבוי.

חדושי הרד"ל

בעשותה טוחן ספסה כו'. כוא דברי ר"ש כדמוכח בברייתא דת"כ דמייתי בב"ס דלא ממספרים: **עומדות** נוכ שלא שמשת את אביך יושבות. פק"ע ובב"ק צט, ופעם [illegible] נמגלה (כ"ח). קקות מיושב כסה מעמד. וז"ש שנבלעם קלות שלמדין אותן מעומד אפי' בכן במפני כרעה לקרקתי וחרתי לפני אנא כ"ם לשמוע מפיו יותר ממה שמשמת כאותן הקקות שצריכין ללמדן מיושב:

מוב ירושלים

ושאין בו ר"כ. אייבי כששפטו על פניו כמ"ש בבבלי פ"ג כ' כ' מוזלה בלא יפריח מפו יספש [illegible]

לכלבו. *תני חצי זית מן המת וחצי זית מן הנבילה ופחות מכעדשה מן השרץ חייב. ורבי שמעון פוטר. מה טעמא דרבי שמעון כבר נתמעטה הטומאה. מה טעמון דרבנן בההיא דר' יודן תיפתר [ב]במת עכו"ם ושאין בו ריח רע והוציאו לכלבו:

הלכה ו מתני' [א] *הנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו וכן שערו וכן שפמו

וכן זקנו וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת ר' אליעזר מחייב חטאת וחכמים אוסרים משום שבות. [י] *התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור ורבי שמעון פוטר בזה ובזה: **גמ'** רבי אבהו בשם רבי יוסי בי רבי חנינא מה פליגין *כשנטלן הוא אבל אם נטלן אחר מאוסין הן דברי חכמים. רבי אחא רבי נחום בשם רב [ג] לעולם אינו חייב עד שיטלנו בקרסטל. רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה [ד] *הגודלת חייבת משום בונה. ואתיא כההיא דאמר רבי יוחנן בשם רבי בנייה באתרין צווחין לקלעיתא בנייתא. א"ר זעירא לא מסתברא דלא משום אריג. מחלפא שיטתיה דר' זעירא דתמן א"ר זעירא רבי חייא בשם רבי יוחנן [ה] הקולע שלש נימין באדם חייב משום אריג. אמר ר' זעירא לא טוו אריג הוא. והכא הוא אמר הכין. כאן במרובה וכאן במועט. הדא דאת אמר באדם אבל בבהמה טהור. כהדא דתני *העושה פסיקא ליכב לישפר להדיק בה את המרצופין לתלותה בצואר בהמה טהור. הדא דאת אמר בפשוטין אבל

קרבן העדה

לכלבו ל"ג ליה הכא אלא לקמן כשמו' א"נ ה"ק והוליאו לכלבו וכעינן ייתר מכזית אלא כמלא פי כלב כדאמרינן לעיל פר"ע והלכך פוטר ר"ש ורבנן מחייבי דטומאתהו אחשבי' לאיסור: כבר נתמעטה הטומאה. הרי אין כאן שיעור טומאה למה יהא חייב בה: מ"ט דרבנן. דמחייבי הרי אינן ראויין לטומאה: ומשני כההיא דר' יודן דאמר תיפתר במת עכו"ם וכו' ה"נ איירי במת עכו"ם ולאו משום טומאה אלא משום דהוליאו לכלב אחשביה וס"ל דחצי זית מן המת וחצי זית מן הנבלה מצטרפין וה"ל כזית בלם הראוי ליתן לכלב ופי' זה קשה בעיני לכן היה נ"ל להגיה מ"ט דרבנן כבר נתמעט הטומאה מ"ט דר"ש כההיא דר' יודן וכו' וה"פ מ"ט דרבנן דכבר נתמעטה הטומאה ואיירי בנוטל חצי זית מכזית שנתמעטה הטומא' שבבית ואפילו בנוטל חצי זית ממת שלם שייך לומר נתמעטה הטומאה ולר"ש פטור דאין בו כדי שיעור מלא פי כלב:

הלכה ו מתני' וכן שפמו. חולש שער ראשו בידיו: וכן הגודלת. היא האשה היודעת לגדל השער ולעשותן עבות: ופוקסת. היא המתקנת השער על הלדעים והוא ממין גדילת השער: וכוחלת. נותנת בעיניה כחל: ר"א מחייב. בכולם חטאת דתולדת ניהו כדמפרש בגמ' משום מאי מחייב: התולש מעלין נקוב חייב. דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע ע"י הנקב שמריח לתלוחיה הקרקע. ואפילו הנקב כרופנו: ור"ש פוטר בזה ובזה. דנקוב כשאינו נקוב משוי ליה: **גמ'** בשנטלן הוא. לעלמו הוא דמחייב ר"א שמאתמן ידו ומתקנו: אבל אם נטלן אחר מאוסין הן. ואינו נוטלן יפה ואפילו ר"א מודה דפטור: דברי חכמים. דפטרו אפילו נטלן הוא מאימתי הוא חייב: עד שיטלנו בקרסטל. הוא מין מספרים כמו ניטסטרא האמור בבבלי במ"ק: באתרין וכו'. במקומי קורין לקולעת שער הנשים בנייתא הרי דגודלת בונה היא: לא מסתברא. דחייבת גודלת אלא משום אורג ולא משום בונה: ופריך מחלפא שיטתיה דר"ז: לא טווי אריג הוא. אין זו טויה דדמי לאריג וקס"ד דאין אריגה באדם א"נ קס"ד דקליעה לאו אריגה היא: והכא הוא אומר הכין. וכאן הוא אומר שגודלת חייב משום אריג: ומשני כאן במרובה. כגודלת שערות רבות חייבת משום אורג: וכאן. בקולע שלש נימין שהוא מועט לא מיקרי אריג: הדא דאת אמר. דהקולע הוה אריג וכ"מ דמגונא משום אריג דוקא בשהוא קלוע לאדם: אבל בבהמה. אי לצורך בהמה לא מיקרי אריג ועהור דתכשיטי בהמה אינן מקבלין טומאה: פסיקא. הוא אזור שחוגרין ואינו אריג אלא קלוע: ליכב. תחת לב הבהמה כמו זכרים יולאין לבובין: לישפר. לנוי הבהמה: להדיק בה את המרצופין. לאזור בו האוכף והשק' שע"ג הבהמה: לתלותה בצואר הבהמה. או שעשה אזור זה לתלות בצואר הבהמה דה"ל תכשיטי בהמה ועהור: הדא דאת אמר. שהוא טהור בבהמה: בפשוטין. שהקליעות הן פשוטין ואין להן בית קיבול:
אבל המתשי כלים ושל בהמה טהורין מלקבל טומא': הדא דאת אמר. דבכל

פני משה

לכלבו ישים טפי' ... וכן כזית מן המת וכו' ור"ש פוטר דאי בר"ש במת עכו"ם שהוליא לכלבו הוי מלאכה הלריכה לגופה אף לר"ש אלא דהוליא דיתפרש לדברי ר"ש אליבא דהאי דר' אלא חברה גם להם פת כזית מן המת דפוטר ר"ש אפילו בהוליאו לכלבו וחשים לדידיה לא פני בשיעורא דכזית דס"ל כל שיעורין שאמרו חכמים לא אמרו אלא למלניעיהן והכא איירי כבהיניה לכלבו אבל לא אלנעיה מעיקרא לכך הלכך פוטר ר"ש: תני. כברייתא דלאו דוקא כזית מן המת וכו' כדקתני במתני' אלא אפילו כחצי זית מהן חייב ואין לומר דהך ברייתא לענין לירוף קתני דהא קתני ופחות מכעדשה מן השרץ ודאי כל שאין שיעורן בזה אינן מלטרפין זה עם זה כדתנינן בפ"א דמילה: מ"ט דר"ש דפטר. משום שכבר נתמעטה שיעור הטומאה: מ"ט דרבנן. כלומר אי הכי מ"ט דרבנן דברייתא דמחייבי: מתרץ דר' יודן. אלא תרין בה כההיא דר' יודן דלעיל דאיירי כגל את עכו"ם ושאין בו ריח רע והוליאו לכלבו והשתא ניחא אליבא דר' שמעון ואליבא דרבנן דר' שמעון הויל גופיה דאפי' הוליאו לכלבו לא מיתחייב כהאי שיעורו דאפי' כזית מהן פוטר כמתניתין מכיון דלא אלנעיה מעיקרא לכך. ואין כאן לא ריח רע ולא איסור הנאה ולרבנן דברייתא נמי ניחא. דמכיון בהוליאו לכלבו אחשביה ולא בעינן שיעור טומאה ומתניתין אליבא דרבנן בסלא הוליאו לכלבו הוא דבעי כזית ור' יודן דלעיל קאמר לרבותא אליבא דר"ש דאפילו כהוליאו לכלבו נמי פוטר ועמא כדאמרן:

הלכה ז מתני' הנוטל צפורניו וכו' וכן שערו

שברא[שו] או בנוטו וכו' שתולש להשערות בידו: וכן הגודלת. שמקלעת שער הראש: והכוחלת. וכחול בעיניה: והפוקסת. שמחליקה השער שבאמצע ראשה לכאן ולכאן: ר"א מחייב חטאת. גריבא משום גוזז וגודלת ופוקסת משום בנין והכמים סברי אין דרך גזיזה בכך ואין דרך בנין בכך ואין דרך כותבת בכך ואינו אסור אלא לכתחלה משום שבות ודוקא בנוטל לעלמו ושערו ביד הוא דפטרי רבנן אבל בכלי מיחייב ובשיעור שתי שערות מהבטר ואין חילוק בין לו בין לאחר ובין לספורא דביד ובין לחיובא דבכלי ולפירן שפירשה ר' ה וכן נילין שעל העור שפירשו רובן אם פירשו כלפי מעלה ומלערים אותו מותר ליטול אותן בידו אבל לא בכלי ואם נטלן בכלי פטור ואם אין מלערות אותו אפי' ביד אסור ואם לא פירשו רובן אפי' מלערות אותו אסור לנטלן בידו ואם נטלן בכלי חייב: התולש מעלין נקוב. שהוא על הקרקע חייב דהוי כתולש ממקום גידולו שהאת יונק מן הארץ דרך הנקב ושיעורו של נקב בכדי שורש קטן: ושאינו נקוב פטור. שאין זה מקום גידולו: ור"ש פוטר בזה ובזה. דס"ל עלין נקוב אינו כארץ לכל מילי ואינו אסור אלא לכתחלה ואין הלכה כר"ש:

גמ' מה פליגין ר"א והכמים כבנטלן הוא לעלמו לצפרניו ולשפמו דבהא ר"א מחייב אבל אם נטלן אחר אפי' לר"א פטור מפני שמאוסין הן לו ואינו מאתן את ידיו ליטלן: דברי חכמים ר' אחא וכו'. כלומר ולדברי חכמים קאמר ר' אחא בשם רב דלעולם אינו חייב בין לו בין לאחר עד שיטלנו בקרוסטל הוא נגיסטרא דדוקא בכלי הוא דמחייבי אבל ביד לעולם פטור: באתרין. במקומנו קורין לקלעיתא בנייתא שהיא כדרך בנין: אמר ר' זעירא לא מסתברא. דאין זה בונה אלא משום אריג הוא שהקליעה כאריגה היא: מחלפא שיטתיה דר' זעירא דהתם אמר. על מה שבש תמן בשם ר' יוחנן הקולע שלש נימין באדם חייב עליו משום אריג ואמר ר' זעירא עלה וכי לא טווי ואריג הוא שאדרי בתחלה מחליקן כאלבעותיו והוי כטוה וליחייב שתים: והכא הוא אומר הכין. בתמיה דאין בקליעה אלא משום אריגה: כאן במרובה. שקולע הרבה צריך לתלקן ומיחייב נמי משום טויה לר' זעירא וכאן שאינו קולע אלא מעט כראשי השערות ואין בזה אלא משום אורג: הדא דאת אמר באדם אבל בבהמה טהור. אהא דקאמר שקולע שלש נימין באדם דהוי אריג קאי ומפרש לה מאי באדם לצורך אדם כגון שעושה לתלות בצואר כתו וכיוצא בזה דהוי כאריג לענין שבת ומשום דזה מיקרי אריג לענין טומאה כדתנינן בפכ"ו דכלים הבגד מטמא משום חמשה שמות וכו' מוסיף עליו השק שהוא מטמא משום אריג ועלה קאמר דוקא בשארג האיתין לתלות בצואר אדם אבל אם לתלות בצואר בהמה טהור כהדא דתני וכו': פסיקיא. רצועה רחבה תהאריג: ליכב. ללבב ולאחר או לספר או להדוק בה את המרצופין של שור או לתלותו בצואר בהמה טהור דכל תכשיטי כלים ושל בהמה טהורין. כפשוטין ולא שאין בכפליים ואין עומדות אלא לבהמה אבל

רידב"ז

תני חצי זית מן המת וכו' חייב. ור"ש פוטר. מה טעמא דר"ש. דיאל על כרחך תיירי במת שא"ל ניחא לכלבו כדמסיק ואם כן הוי מלאכה הצל"ג. ואם כן אמאי פטר ר"ש הא אחשבי' לענין טומאה. ומשני כבר נתמעטה הטומאה. פירש דר"ש דסבירא ליה דקברי כותים אין מטמאין באהל אבל לפני מגע ומשא לא אימעיטו כדאמר רבינא במס' יבמות דף ס"א ע"א והג"ע כזית אבל חצי זית כבר נתמעטה הטומאה ועל כרחך אף דהאי מלאכה הצל"ג מכל מקום אינו חשוב בפחות מכזית וזה טעמא דרבנן כההיא דאמר ר' יודן תיפתר במת עכו"ם ושאין בו ריח רע והוליאו לכלבו וכיון דהאי הוא חשוב אף בכ"ש וסבירא ליה דדמי כמלניע דעומד לכך. ודו"ק:

ריב"ז

שנויי נסחאות (ש"כ) זעירא כצ"ל זעורא (וכן לקמן). (טו"ג, טוו כצ"ל טווי. (טו"ד) אריג כצ"ל ואריג. (שג"ס) פסיקא כצ"ל פסיקיא.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

אבל בנקופלין בין באדם בין בבהמה טמא. *המחלת חייבת משום כותבת הפוקסת חייבת משום צובעה. יצחק בר אוריון אמר מה פליגין בשלא תלש כנגד הנקב. אבל אם *תלש מכנגד הנקב אף רבי שמעון מודה. רבי ירמיה בעי היה כולו בארץ ונקב חוץ לארץ. אשכחת אמר מה דצריכא לרבי ירמיה פשיטא ליצחק בן אוריון. אילין אינון והא אית לך חורניין. *עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש בכרם. *עציץ נקוב אינו מכשיר את הזרעים. ושאינו נקוב מכשיר את הזרעים התולש מעציץ נקוב חייב ומשאינו נקב פטור. רבי יוסה אמר לה סתם ר' חנניה מטי בה בשם רבי שמואל בר רב יצחק. *התורה ריבת בטהרת זרעים מאי טעמא °וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע וגו':

הדרן עלך פרק המצניע

הלכה א מתני' *הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד חייב מרשות היחיד לרשות היחיד ור"ה באמצע ר' עקיבה מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** *זריקה תולדת הוצאה היא. ולא שנייא בין על דעתיה בין על דעתהון דרבנן והוא שנחה מרשות הרבים לרשות היחיד. על דעתיה דרבי אפי' לא נחה. על דעתהון דרבנן והוא שנחה דאמר רבי בא בר חונא בשם רב *לא חייב רבי אלא על ידי רשות היחיד מקורה. מילתיה

קרבן העדה

אבל בנקופלים. ויש לכן בית קיבול לעולם טמא בין באדם בין בבהמה דה"ל דומיא דשק בהוא מיטלטל מלא וריקן: משום כותבת. שמוליכה המכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות: מה פליגין. כי פליגו חכמים ור"ש במתניהן בעלין נקוב: אבל אם תלוש. השורש שכנגד הנקב מודה ר"ש דכמחובר הוא וחייב: היה כולו כל העלין מונח ע"ג הארץ ונקב הוא למעלה מן הארץ והשורש כנגד הנקב מי פליגו ר"ש ורבנן או לא. ל"א אם היה העלין כולו בא"י והנקב הוא בח"ל אם אזלינן בתר הנקב ופטור מן המעשרות מה שגדל בעלין או אזלינן בתר העלין וחייב במעשרות: אשכחת אמר. נמצאת אתה אומר מה דמבעיא לרבי ירמיה פשיטא ליה ליצחק בר אוריין דאמר הכל תלוי בנקב אם הוא כנגד הארץ הרי הוא כמחובר וכשאינו כנגד הארץ פליגי ר"ש ורבנן: ה"ג רש"א אין בין נקוב לשאינו נקוב אלא להכשיר זרעים בלבד אילין אינון וכו'. ה"פ דקס"ד ה"ק אין בין וכו' לא מיעט דבר שיש לחלק בו בין עלין נקיב לשאינו נקוב דלא כ"ת מידי דליכא למימר דלכל מילי סובר דהוא כתלוש לבד מהכשר זרעים דמאי שנא: ופריך אילין אינון והא תימא אחרנייתא שיש לחלק כאן בין נקוב לשאינו נקוב: מקדש בכרם. אם הניחו בכרם או כד' אמות של עבודת הכרם מקדש כאלו נורע בארץ:

ה"ג ושאינו נקוב אינו מקדש בכרם תרם מנקוב על הארץ תרומתו תרומה ומשאינו נקוב אין תרומתו תרומה התולש מעלין נקוב וכו'. וכן הוא במתני' פ"ה דדמאי: התולש מעלין נקוב חייב. היינו מתני': ר"י אמר לה. להך שמעתתא דבסמוך סתם ולא אמרה משמיה דר"ש בר יצחק אבל ר"ח אמרה משמיה: התורה ריבתה בטהרת זרעים. לכך סובר ר"ש דבהכשר זרעים עלין נקוב כארץ אבל בשאר דברים סובר דכשלון עלין נקוב כשאינו נקוב ואין בין וכו' ה"פ שאין לחלק כאן: אשר יזרע. כדרך שבני אדם מוליאין לזריעה לאפוקי מחובר כל דהוא לאכי אהני זריעות יתירא דכתיב בקרא ומינה שאינו נקוב תלוש גמור הוא:

הדרן עלך פרק המצניע

הלכה א מתני' ר"ע מחייב. דאמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי וכדמפרש בגמרא:

גמ' זריקה תולדת הוצאה היא. הא דתני במתני' זריקה אע"ג דלא נשנית בכלל אבות מלאכות קאמר דתולדה דהוצאה היא:

ה"נ ולא שנייא בין על דעתיה דר' בין על דעתיהון דרבנן וכו'. סתמא דהש"ס קאמר לי"ש לרבי ולי"ש לרבנן לעולם לא מחייב ר"ע עד שתנוח ברה"י אבל אם לא נח כגון שקלטה אחר או שבא לרה"ר אחר קודם שתנוח פטור: ופריך על דעתיה דר' אפילו לא נחה. דהא מחייב ר' שתים בזורק מרה"ר לרה"ר דרך רה"י דאמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי: ומשני דא"ר בא וכו' אלא ע"י רה"י מקורה דכמאן דמלי דמיא מתוך שהוא חשך ומלא הבלא אבל שאינו מקורה כגון חצר לא ומתניתין בחצר איירי דאף ר' מודה דבעינן סיעות: מילתיה

פני משה

אבל בנקופלין בין עשאן לאדם בין עשאן לבהמה עמאין משום שבשתם מטופל, ראוין הן לתלות בו על האדם שכן עשויין לנוי ואפי' עשאן מתחלה לבהמה מקבלין טומאה: משום צובעת. דבפוקסת שערה צובעת אותן. א"נ דתפרש לפוקסת על פניה היא מלפין פרכום והמעברת שרק על פניה ה"ז חשים צובעת כדאמרי' לעיל פ' כלל גדול: מה פליגין. ר"ש ורבנן בתולש מעלין נקיב בשלא תלש מכנגד הנקב שבו אבל אם תלש מכנגד הנקב אף ר"ש מודה דכנגד הנקב יונק הוא מקרקע וחשיב כמחובר: ר' ירמיה בעי. בדינא דעלין נקוב היה כולו עומד בארץ והנקב שלו הוא כנגד חוץ לארץ מהו אי אמרינן דעיקר יניקה היא יותר שכנגד הנקב וא"כ כיונק מחו"ל יפטור ממעשרות או דילמא מכיון דכולו עומד בארץ מלבד מקום הנקב בתר כולי שדינן ליה ותיחייב במעשרו': אשכחת אמר. נמצינו למידין דמאי דמספקא ליה לר' ירמיה פשיטא ליה ליצחק בר אוריין דהא קאמר מה שהוא כנגד הנקב אף ר"ש מודה אלמא לדידיה מקום הנקב הוא העיקר: אילין אינון והא אית לך חורנין. פירכא דהאי תלמוד לעיל בסוף פ"ו דכלאים איתמר והכא דקתני ליה נמי להתולש דתנינן ליה הכא תייתי נמי להא. דהתם גרסי' על מתני' עלין נקיב מקדש בכרם ושאינו נקיב אינו מקדש ר"ש אומר זה וזה אוסרין ולא מקדשין ומייתי לה התם לתוספתא דפ"ד דכלאים אין בין עלין נקיב לשאינו נקוב אלא הכשר זרעים בלבד ועלה הוא דקאמר דכר"ש יהא דהתם כרם כרבנן אית לך חורנין יש דברים אחרים נ"כ ביניהן כדקתני ואזיל עלין נקוב אינו מכשיר את הזרעים. כדתנן בפ"ג דעוקצין ודר"ה היא וכהא אף ר"ש מודה: ר' יוסה אמר לה סתם. לגא דלקמן ור' חנינא משיבה בשם ר' שמואל בר יצחק דמפרש טעמא דר"ש דמודה לחלק לענין הכשר זרעים דעלין נקוב במחובר הוא ואינו מכשיר ואע"ג דלכל מילי לדידיה כתלוש מרבביה משום שהתורה רבתה טהרה בזרעים מדכתיב על כל זרע זרוע אשר יזרע ודרשינן כדרך שאדם מוציא לזריעה והיינו בתלוש ואהגי הני זריעות יתירא דקרא למעוטי מחובר כל דהוא דכשהוא נקוב חשיב כמחובר לענין זה:

הדרן עלך פרק המצניע

חלכה א מתני' הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים. מסורס בפ"ק בהלכה א' ואיזהו רה"י ואיזהו ר"ה ומהו הכרמלית יתקים הפטור: מרה"י לרה"י ור"ה באמצע ר"ע מחייב. הא תנא דמתני' פ"י דלמעלה מעשרה פליגי דר"ע סבר ילפינן זורק ממושיט מה מושיט למעלה מי' חייב שכך היתה במשכן שהעגלות היו גבוהות עשרה ומושיטין הקרשי' מזו לזו כדקאמר לקמן במתני' וא"כ היתה הושטה מרה"י לרה"י דרך ר"ה למעלה מי' כך הזורק למעלה מי' חייב וחכמים סברי דלא ילפינן זורק ממושיט והיינו דקתני אבתרה כילד ולפרש מילתיהו דרבנן. ולמ"ד דמוקי פלוגתייהו בלמטה מי' ופליגי אי אמרי' קלוטה כמי שהונחה דמיא או לא אבל בלמעלה מי' לד"ה פטור בזורק אינו לא קתני כילד כסיפא דלא שייכא אמילתיהו דרבנן דהא כ"ע מודו וה"ק בגמ': שני גזוזטראות. הן הסלים הבולטים מכותל הבית וכגון שהן רחבות ד' על ד' וגבוהות למעלה מעשרה והן זו כנגד זו בר"ה בכת"צ בין המושיט ובין הזורק מזו לזו פטור שלא מצינו במלאכת המשכן לא זריקה ולא הושטה כמרה"י לרה"י ורחב של ר"ה מפסקת ביניהן מפני שלא היו מושיטין הקרשים לעגלה שבצדה אלא לפנים שלפניה לפי שארבע עגלו' היו לבני מררי שהיו נושאין קרשי המשכן והעגלות היו מהלכות שתים שתי' זו בצד זו וכשהיו פורקין את המשכן ולפשון את הקרשים על העגלות היו מעמידין אותן כדרך הליכתן שתים זו בצד זו לפני המשכן כסמוך לו ושתים זו בצד זו לפניהם דרך הליכתן לאורך ר"ה לפי שהליכתן היה אחר עמוד הענן ההולך לפניהם וא"כ פורקי המשכן היו משימין הקרשים על אותן שתי העגלות הסמוכות למשכן ומהן היו מושיטים לאותן שתי העגלות שעומדות לפניהן ולא היו צריכין להושיט מעגלה לעגלה שבצדה שהרי שתיהן סמוכות היו לפרקי המשכן: היו פניהן. הגזוזטראות: בדיוטא אחת. כלומר בשורה אחת לאורך ר"ה על פני הבית אף הפסק ר"ה ביניהן: המושיט מזו לזו חייב והזורק פטור. כדמפרש ואזיל שכך היתה עבודת הלוים במשכן בשתי עגלות זו אחר זו שהן בר"ה והעגלות עצמן רה"י הן והיו מושיטין את הקרשים מזו לזו דרך קלא אורך ר"ה המפסקת ביניהן וכדאמרן אבל לא היו זורקין אותן לפי שמחמת הכבידות הקרשים לא היו זורקין:

גמ' זריקה תולדה דהוצאה היא. כלומר אע"ג דהיתה נמי במשכן כמו הוצאה כמסורס לעיל בפ"ק דזריקה מרה"י לר"ה היתה במשכן מ"מ קרינן לה תולדה ולא אב דהוציא והן מלאכות גרופות לסיכך הוצאה אע"ג דמלאכה גרופה היא קרינן לה אב לפי דהיא כה שתים כתיבא בקרא וגם היתה במשכן אבל זריקה דלא כתיבא לא הויא אלא תולדה דהוצאה ואע"ג שהיתה במשכן: ולא שנייא בין על דעתיה דרבי בין וכו'. מילתא באנפי נפשה היא ולפרושי מתני' קאי דהא דתנינן הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים אין חילוק בין לרבי ובין לרבנן דפליגי בהא דלקמן ולטלי עלמא והוא שנחה בר"ה בעינן: מרשות הרבים לרשות היחיד אבל באידך בבא דמתני' זורק מר"ה לרה"י בהא איכא בינייהו דלדעת דרבי אפי' לא נחה ברה"י מתחייב כדלקמן: דאמר ר' בא בשם רב לא חייב רבי אלא על ידי רה"י מקורה. הא דשמעינן לרבי דס"ל בזורק מרה"י לרה"י דרך רה"י שביניהן דחייב שתים כדאמרי' לעיל בפ"ק היינו דוקא אם הרה"י מקורה היא כהא אמרי' כיוה כמאן דמליא דמי והוה ליה עקירה מר"ה והנחה ברשות היחיד דמה שהוזרק דרך רה"י כמונח דמי והדר הוה ליה עקירה מרה"י והנחה ברה"ר והפתח לרבי כל הזורק מרה"ר לרה"י אפילו לא נחה בתוכו מיחייב אבל לדעתיהון דרבנן דלא ס"ל ליחייב בכה"ג ומטעמא הנ"ל דלא נחה ברה"י א"כ הזורק מרה"ר לרה"י לא מיחייב אלא והוא שנחה ברה"י:

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (ש"ע) צובעה בד"י צובעת.

ירושלים

מילתיה דר' יוחנן אמר אפילו אינה מקורה *דא"ר אימי בשם רבי יוחנן והוא שתרד לאויר מחיצות. רבי אימי בעא קומי רבי יוחנן *מתניתא דרבי דרבי עבד *אויר מחיצות כממשן. אמר ליה דברי הכל היא הכא בגיטין. ויתיבינה רבי אומר מקורה ואת אמרת אינו מקורה. מה בין גיטין מה בין שבת. א"ר אילא בשבת כתיב (שמות כ) לא תעשה כל מלאכה ונעשית היא מאיליה. ברם הכא התורה אמרה (דברים כד) ונתן בידה ברשותה. שמואל אמר *לא שנו אלא למטה מעשרה הא *למעלה מעשרה אסור. מילתיה דרבי אלעזר אמר אפילו למעלה מעשרה מותר. דאמר ר' אילא בשם ר' אלעזר מעגלות למד ר"ע. *ועגלות לאו למעלה מעשרה אינון. אית תניי תני כיצד. אית דלא תני כיצד. על דעתיה דר' אלעזר אית כאן כיצד. על דעתיה דשמואל לית כאן כיצד. ר' יצחק בי דרבי אלעזר שאל זרק מרשות היחיד לרשות הרבים ונזכר עד שהוא ברשות הרבים. על דעתיה דר' עקיבה יעשה כמי שנחה בר"ה ויהא חייב שתים. א"ר חונה לא חייב ר' עקיבה אלא ע"י רה"י השנייה. רבי אבהו אומר בשם ר' אלעזר בשם ר' יוחנן היה עומד בר"ה וזרק למעלה מעשרה. רואין שאם תפול אם נחה בתוך ד' אמות פטור ואם לאו חייב. והתני שמואל *מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע רואין שאם תפול נחה בתוך ד' אמות פטור ואם לאו חייב. תמן את אמר אין ר"ה מצטרפת. והכא את אמר ר"ה מצטרפת. א"ר חונה תמן שאם תפול קרקע שתחתיה רשות היחיד. ברם הכא שאם תפול קרקע שתחתיה רשות הרבים. תני בשם ר' יודה זרק ד"א בר"ה חייב. ר' יודה עבד ד"א בר"ה
מלאכה

קרבן העדה

מילתיה דר"י אמרה וכו'. הא דר"י פליג אהא דרב וסובר דחייב ר' אפילו בשאינו מקורה: דאר"א בשם ר"י וכו'. הא דתנן בגיטין פרק הזורק היתה עומדת על ראש הגג וזרקו לה כיון שהגיע לאויר הגג ה"ז מגורשת ואר"י והוא שתרד לאויר המחיצות: מתני' דר'. ולא כר"ע דמחייב אפילו בלא אויר מחיצות ולא כרבנן דלא סברי קלוטה כמי שהונחה דמי: וא"ל. ר"י ד"ה היא מתני' ובגיטין מודו רבנן: ויתיביניה ר' אומר וכו'. ואס"ד דסובר ר"י דר' לא מחייב אלא במקורה א"כ אף כרבי נמי לא אתיא וה"ל להקשות דמתני' דלא כמאן דלרבנן לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי ולר' בעינן מקורה ולר"ע אפילו מחיצות לא בעי אלא ודאי ששמע מר' יוחנן דסובר דר' מחייב אפילו באינו מקורה: מה בין גיטין מה בין שבת. ולמה קאר"י דמודו רבנן בגיטין דאמרי' קלוטה כמי שהונחה דמי: ונעשית היא מאליה. ההנחה באויר נעשית מאליה לכך בעינן שיטה שהוא הדבר הנעשה מכח האדם אבל מה שהוא באויר לא שייך בו עשייה: ברם הכא. אבל כאן בגט כתיב ונתן בידה שיהא ברשותה וא"כ באויר מחיצות מיקרי רשותה דמיגטרא: לא שנו. זורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע דמחייב ר"ע אלא למטה מעשרה דאמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי: ה"ג אבל למעלה מעשרה מותר. וה"פ אפילו ר"ע מודה דפטור דלא ילפינן זורק ממושיט: ה"ג מילתיה דר"א אמר אפילו למעלה מעשרה אסור וה"פ ר"ע פליג אפילו בלמעלה מעשרה דטעמיה דמחייב דיליף זורק ממושיט: ומעגלות למד ר"ע. אף לזורק: ועגלות לאו למעלה מעשרה אינון. א"כ ה"ה לזורק למעלה מעשרה אסור: אית תניי תני. בסיפא דמתניתין כיצד: על דעתיה דר"א. דר"ע יליף מעגלות אית כאן כיצד שייך שפיר למיתני כיצד דהא מעגלות יליף: על דעתיה דשמואל. דלא יליף ר"ע זורק ממושיט לא גרסינן כיצד בסיפא אלא מילתא באנפי נפשה היא: ויהא חייב ול"ג שתים. וה"פ לר"ע יהא חייב והא תנן לקמן בפירקין הזורק ונזכר לאחר שיצאה מידו דפטור א"נ דגרסינן שתים וה"פ אם נזכר כשהוא ברה"ר ליהוי כנודע לו וחזר ונודע לו דליהוי כב' העלמות ויהא חייב שתים: לא חייב. ר"ע אלא ע"י שנח בסוף ברה"י השנייה אבל כל זמן שלא נח לא אמרינן כמי שהונחה דמיא וכאן כיון שנזכר קודם שנח כמי שלא הונח דמי: ואם לאו חייב. אע"ג שבתוך ד' אמות אלו העבירו דרך מקום פטור הפ"ה חייב: ורה"י באמצע רואין שאם תפול וכו' פטור. אע"ג שיש ד' אמות ממקום שזרק אם נלקף גם ברה"י שבאמצע אפ"ה פטור ל"א שמואל סובר שאין מצטרפין מה שהעביר ברה"ר הראשון אלא מצריך שיעבור ד"א ברה"ר השני: תמן את אמר וכו'. דשמואל תני דאין מצטרפין שני רה"ר והכא קאמר"י דאפילו מה שבמקום פטור מצטרפין ולל"ק שפירשתי בסמוך ה"ג תמן את אמר אין רה"י מצטרפת והכא את אמר מצטרפין: א"ר חונה תמן. הא דשמואל דעבר ברה"י ואם יפול בשעה שעובר הרי הוא נח ברה"י ואיך נחייב אותו משום מעביר ד"א ברה"ר: ברם הכא. אבל כאן בזורק למעלה מי' ברה"ר אם היה נופל לארץ היה נח ברה"ר לרה"ר דמי וחייב: עבד ד"א ברה"ר
מלאכה

פני משה

מילתיה דר' יוחנן אמרה. ממילתיה דר' יוחנן שמעינן דרבי מחייב אפילו ברשות היחיד דלאו מקורה היא דאמר ר' אימי בשם ר' יוחנן והוא שתרד לאויר מחיצות ואף על פי שאין קירוי אלמא דס"ל אויר מחיצות כממשן כמי שהונחה כאן דמיא כדאמרי' אליבא דרבי לעיל בפ"ק בהלכה א' ותייתי לה נמי לקמיה וכדמוכח מהא דלא השיב ר' יוחנן כן לר' אימי ולסיפך קיבל ר' אימי מיניה דהכי הוא ס"ל אליבא דרבי וא"כ לעולם קסבר רבי ביתא כמאן דמליא דמי ואפילו אינו מקורה: מתניתא דרבי. לאו אמתני' דידן קאי אלא על מתני' דפ' הזורק בגיטין קאי והתם גרסי' להא בסוף הלכה ג' והגב מייתי לה מפני הכא. דהתם תנינן היתה עומדת בראש הגג וזרקו לה גט כיון שהגיע לאויר הגג ה"ז מגורשת ועלה בעי ר' אימי לפני ר' יוחנן מי נימא דהאי מתני' לא אתיא אלא כרבי דליה דעביד אויר מחיצות כממשן: אמר ליה. ר' יוחנן לא היא אלא דדברי הכל היא הכא בגיטין ואפי' רבנן מודו דטעמא משום דמיגטר ברשותה בעינן והא מינטר הוא: ויתיבינה רבי אומר מקורה ואת אומר אינו מקורה. כלומר והי ס"ד דר' יוחנן אליבא דרבי נמי ס"ל הכי דבעינן רה"י מקורה א"כ היה לו להשיבו מה אתה משיב מרה"י מקורה דבהכי דוקא מחייב רבי להאי דגיטין דבאויר הגג הוא ואין כאן קירוי ע"כ ועל כרחך משום דטעמא אחרינא איכא בגיטין: מה בין גיטין מה בין שבת. וקאמר ר' אילא דהיינו טעמא משום דבשבת כתיב לא תעשה מלאכה ונעשית היא מאליה בתמיה וכי כאן שנעשית מאליה אמרה התורה דכל זמן שלא הונחה לא נעשית מלאכתו והלכך עד שתתקיים מחשבתו ועד שתנוח אבל הכא בגיטין התורה אמרה ונתן בידה ודרשינן אפי' ברשותה ולאו לידה ממש בעינן והלכך משהגיע לאויר שברשותה ה"ז מגורשת: לא שנו. דפליגי רבנן עליה דר"ע אלא למטה מעשרה בר"ה ובקלוטה כמי שהונחה דמיא או לא פליגי אבל למעלה מעשרה אסור אפי' לרבנן דילפינן זורק ממושיט: מילתא דר' אלעזר אמרה אפי' למעלה מעשרה מותר. כלומר ממילתי' דלקמיה שמעינן דבלמעלה מעשרה הוא דפליגי ואם כן לרבנן אף למעלה מעשרה מותר דלא ילפי רבנן זורק ממושיט דאמר ר' אילא בשם ר' אלעזר דטעמיה דר"ע משום דמעגלות המשכן הוא למד שהיתה שם הושטה מעגלה לעגלה והן למעלה מי' שהרי העגלות היו גבוהות עשרה וא"כ וכי הושטה בעגלות לאו למעלה מעשרה אינון ור"ע יליף זורק ממושיט והשתא לרבנן דפליגי עליה אפילו למעלה מעשרה מותר: אית תניי תני כיצד. במתני' ואית דלא תני כיצד וכו' כדפרישית במתני': זרק מרה"י לר"ה ונזכר עד שהוא ברשות הרבים. החפץ ולא נח עדיין מי נימא דעל דעתיה דר"ע דס"ל קלוטה באויר כמי שהונחה דמיא וא"כ כאן יהא חייב אפי' שתים ואפי' נזכר היא קודם שינוח מ"מ מכיון שיצאו מרה"י והגיע לאויר ר"ה כמי שהונח דמי והדר הוי ליה עקירה והנחה הכל באויר ועד שלא נזכר: אמר ר' חונה. דלאו מילתא היא אפי' לר"ע דלא חייב ר"ע ולומר קלוטה כמי שהונחה בר"ה דמיא אלא על ידי רה"י השנייה שיש כאן שזרקו מרה"י לרה"י אחר ואתעבידא מחשבתו בהא הוא דאמר ר"ע דמה שעבר החפץ דרך אויר ר"ה כמי שנח הוא ויש כאן עקירה והנחה מרשות לרשות אבל היכא שזרקו בתחלה מרה"י לר"ה לא אתעבידא מחשבתו עד שינוח ומכיון שנזכר הוא קודם שינוח אין כאן תחלתו וסופו בשגגה ולד"ה פטור: היה עומד בר"ה וזרק. חפץ למעלה מעשרה רואין שאם תפול ותהא נחה בתוך ארבע אמות ממקום שעומד וזרקו פטור ואפי' לר"ע כדאמרי' דלית ליה קלוטה כמי שהונחה בכגון זה ועד שתנוח וא"כ אין כאן זריקה ד' אמות בר"ה ואם לאו אלא שתנוח חוץ לד' אמות חייב ואע"פ שזרקו דרך למעלה מעשרה בר"ה דהוי מקום פטור. ופריך והתני שמואל אליבא דרבי וס"ל כר"ע מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע רואין שאם תפול ותנוח בתוך ד' אמות פטור ואם לאו חייב והרי הך האחת שהוא בר"ה ונדון הוא דלרבי דמחייב במרה"ר לרה"ר דרך רה"י שבאמצע ומטעמא דקלוטה באויר רה"י כמאן דמונח דמי א"כ אפי' נחה בתוך ד' אמות בר"ה ממקום שזרק ליחייב אלא ודאי דהיינו טעמא דמתון לסוף סוף עד שתנוח בר"ה הוא דבעי' אין ר"ה שבצד זה לר"ה שבצד זה מצטרפות למחייביה אפי' תנוח בתוך ד' אמות וא"כ קשיא דתמן את אמר אין ר"ה מצטרפת ואפילו הוא שעבר דרך הרה"י ד' אמות בר"ה מיהת בעינן והכא את אמר ר"ה מצטרפת שהרי זה זרקו למעלה מעשרה שהוא מקום פטור ואת אמר שאם תפול חוץ לד' אמות ממקום שזרק חייב א"כ ר"ה שבצד זה במקום שעומד והוא קודם שהגיע למעלה מעשרה ור"ה שבצד זה אחר שתרד מלמעלה מצטרפת לד' אמות ומ"ש מההיא דתני שמואל: אמר ר' חונה. דודאי שאני ונגלו הוא דהתם שהחפץ עובר דרך הרה"י ואם תפול שם הרי קרקע שתחתיה רה"י ואם כן הואיל ורשות אחרת מפסקת בעינן עד שתנוח חוץ לד' אמות אבל הכא דזרקו דרך המקום פטור וסוף סוף אע"פ שהגיע למעלה מעשרה הרי אם תפול אף משם קרקע שתחתיה ר"ה הוא והלכך כל הד' אמות כן בר"ה וכל מקום שתנוח הוא בר"ה ואין כאן רשות אחרת מפסקת אלא דאין ד' אמות בר"ה הוא דבעינן ואם יש ממקום שזרקו למקום שתנוח ד' אמות מחייב הוא דטליה מקום היוצא דד' אמות בר"ה הוא דהוא ואין רשות מפסיק ביניהן בכל מקום שהוא: תני בשם ר' יודה ורק ד' אמות בר"ה חייב. כלומר דהכי ליה [illegible] לגם
כמלאכה

מסורת הש"ס

גיטין פ"ח ה"ג, לעיל פ"א ה"א, עיין גיטין פס פ"א; עיין שבת נו פ"א; עיין לעיל פ"א סוף ה"א; עיין שבת נו פ"י

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ה מהלכות גירושין הלכה [illegible]; ב ג מיי' פי"ד [illegible]; ג מיי' [illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

שנויי נוסחאות (גי"א אמר גד"ו אמרה. (ש"ס ויתיבינה גד"ו ויתיביניה (ציג ז) ה"ה גד"ו רשית הרבים. ר ה גד"ו רשות הרבים.

שמואל אמר לא שנו אלא למטה מעשרה אבל למעלה מעשרה אסור. בק"ם הגיה מותר וה"ע דאסור הוא דפטור אבל מ"מ אסור מדרבנן וכ"מ נמי הר"ן ל"ז אי כ"ב נ[illegible] אמרי שמואל דהכא ס"ל דפטור אבל אסור ו"פ במתוך לדידי' לא קתני כיצד דס"ל טום פכד"ק. והיינו כגאתון להתחילה מכ"מ אסור דהא קתני שם בסיפא פטור ובשמואל גופי' אמר נבבלי ב' א' ק"ז אי דכל פטורי ד.בם פטור אבל אסור. שוב ראיתי ב"ה נב אמר לית כאן פטור אלא מותר ואי' שם פ"ד דרב מותר פ"ד דשמואל אסור למעלה מעשרה פכ"ם ומטעם נכזים דלא כק"ם שלא דאזיל לשיטתי' דמגיה שם לפיסך: ואני אתגהה לפני. נ"ל נשב[illegible] בפ"ה גטין מסד. דלכתובה מ"ש דרב דס"ל דפוטר וכא אף לשמואל דלמפנס מעשרה נ"ם בכל פכ"ש אסור הוא. אבל כך נדייק א"ם. דלאחר כתבנם דקתני פטור קתי. אבל רב"י [illegible] בשתי דיומם זה כנגד זה דאז פטור אבל מכ"ם אסור להתחילה בסיפא דכסבם זה אגל זה בדיוסא אמא או השמש חייב ושבק פטור דבזאו' והוא למעלה מעשרה ונ"י ממושיט. אבל אסור ג"כ. אמנם נר"ם דמחייב ל"ם אפילו למעלה מעשרה או שמיאת הוא לבנן ולכ"ם ורק חייב [illegible].

ירושלים

ואתכם [illegible] זרק פטור למעלה מעשרה כבבם בדיגא אמת אף דמאשים חייב ה"ג: [illegible]

שבת סה

מלאכה בפני עצמה. על דעתיה דר' יודה מ' מלאכות אינון. וניתנין. לא אתינן מתני' אלא מילין דכל עמא מודויי בהון. ר' זעירא ר' יאשיה בשם ר' יוחנן *מתופרי יריעות למד ר' יהודה שהיו תופרי היריעות מזרקין את המחטין אלו לאלו. ולאו כרמלית היא. א"ר חיננא מן הצד היו מזרקין:

הלכה ב מתני' *כיצד שני גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים המושיט והזורק מזו לזו פטור היו שניהן בדיוטי אחת המושיט חייב והזורק פטור שכך היתה עבודת הלוים שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים מושיטין את הקרשין מזו לזו אבל לא זורקין *חולית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה הנוטל מהן והנותן על גבן חייב פחות מיכן פטור: **גמ'** רב אמר לית כאן פטור אלא מותר. על דעתיה דרב למעלה מעשרה מותר. על דעתיה דשמואל למעלה מעשרה אסור. ר' אילא בשם רשב"ל והוא שתהא רשות הרבים מקפתו מכל צד. ר' יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן אפילו מרוח אחת מן אילין עגלות. ועגלות לאו למעלה מעשרה אינון. רבי אחא בשם ר' מיישא בלבד ע"י שנים *בכל אתר את אמר שנים שעשו פטורין. והכא את אמר שנים שעשו חייבין. שניי היא שכך היתה עבודת הלוים באהל מועד. מה היתה עבודת הלוים באהל מועד. ב' עגלות זו אחר זו בר"ה מושיטין את הקרשים מזו לזו אבל לא זורקין. תני בר קפרא שלא לנהוג בקדשים בזיון. אמר רבי יוחנן *העומד והחלל מצטרפין בארבעה והוא שיהא העומד רבה על החלל. ר' זעירא בעי עד שיהא עומד שכאן ועומד שכאן רבה. אמר רבי יוסה פשיטא לרבי זעירא שאין עומד מצד אחד מצטרף. פשיטא ליה שאין עומד מצד אחד רבה.

לא

פני משה

כמלאכה בפ"ע ולאו משום תולדה דהוצאה דלא דמיא לה שהיא מרשות לרשות והכא ברשות אחת היא. ופריך א"כ על דעתיה דר' יהודה ארבעים מלאכות אינון וניתני למיחשבה בתוך אבות מלאכות וקאמר דלא אתינן מיתני במתני' לאבות מלאכות אלא מילין דכ"ע מודו בהו ובפלוגתא לא קא מיירי: מתופרי יריעות למד ר' יהודה. שזורק ד' אמות בר"ה מלאכה מיקריא שהיו יושבין כמתני' לייה שהיא ר"ה יהיו תורקין את מחטיהן אלו לאלו ופריך ואלו כרמלית היא ומ"מ הן היו יושבין מסמוך בצדי האהלים שלא למנוע מעבר לרבים וצדי האהלים לאו כר"ה הן כדאמרי' לעיל בפ"ק דצדי ר"ה לאו כר"ה דמי אלא ככרמלית מיחשבא: מן הצד היו מזרקין. כלומר אע"פ שהן בצדי אהלים היו יושבין לא זרקו מחטיהן זה לזה דרך הצדדין שהיו יושבין אלא מן הצד שתולה להן היו זורקין ואותו לצד ר"ה הוא דהוה ואם כן היתה זריקה במשכן ד' אמות בר"ה: רב אמר לית כאן פטור. במתניתין בזורק בשתי גזוזטראות בדיוטא אחת דקתני פטור וקאמר רב דלא תנינן הכא פטור אלא מותר הוא וכדמפרש ליקמיה: על דעתיה דרב למעלה מעשרה מותר. כלומר דרב מפרש נמי לפלוגתייהו דר"ע ורבנן כר' אלעזר דלעיל דבלמעלה מעשרה פליגי והלכך קאמר דלרבנן דלא ילפי זורק ממושיט מותר מיגמי ליה למיתני דאפילו לכתחלה נמי דזריקה דכה"ג לא הוה כלל ועל דעתיה דשמואל דלעיל דקאמר בלמטה מעשרה הוא דפליגי אבל למעלה מעשרה היא אסור הוא אף לרבנן: והוא שתהא ר"ה מקפתו. להרה"י מכל צד ור' יוחנן פליג דאפילו מרוח אחת הר"ה מפסיק ביניהן נמי פליגי ר"ע ורבנן כדאמרינן לעיל וכי לא מן אילין עגלות הן: ועגלות [illegible] אמר הכא שנים חייבין. שנייא היא. גבי המשכן שכך היתה עבודה באהל מועד וכו' וא"כ היו מושיטין זה לזה וע"י שנים היתה המלאכה: אבל לא זורקין תני בר קפרא. לפרש שלא לנהוג בקדשים בזיון ואפילו היו יכולין לזרוק אותן מ"מ אין זה דרך כבוד לזורקן:

הלכה ב מתני' תולית הבור. מה שעושין מהעפר שמוציאין מחפירת הקרקע ומקיפין סביבות הבור כמין חומה נקרא תולית הבור וכן מה שסביבות הסלע וקא"ל דמצטרפין הגובה שסביבותיהן ועומק הבור לעמקו והסלע לגבהו ואם הן עשרה ברוחב ארבעה הנוטל מהן ומניח בר"ה או הנוטל מרשות הרבים ונותן על גבן חייב ואם הן פחות מכאן פטור: **גמ'** א"ר יוחנן העומד והחלל מצטרפין בארבעה. משום דקשיא ליה לר' יוחנן דלמה ליה למיתני תולית הבור ליתני בבור והסלע וכו' אלא ודאי דקא"ל דתולית הבור מצטרף הוא לחלל ומפרש לה דלא תימא לענין צירוף גובה י' הוא דקתני דהא ליתא דנהי דדימא הכי דמצטרף גם לגובה לענין עומק הבור שמשלימו לעשרה מ"מ מדקתני שהן גבוהין עשרה משמע שיש כאן גובה י' ועוד דאם התולית היא גבוה בעצמה י' כיון מתחייב בנותן על גבה ומכיון דעל כרחך בגובה י' מיירי לענין מאי איצטריך הצירוף הלכך קאמר דלהכי האי הצירוף שהעומד של התולית מצטרף הוא להחלל להשלים הרוחב ארבעה על ארבעה והלכך הנותן על גבה חייב שהרי גבוה עשרה ויש שם רוחב ד' על ד' ע"י צירוף עם החלל: והוא שיהא העומד. של התולית רבה על החלל דאז מצרף עם החלל להשלים לארבעה לחייב לנותן על גבה: ר' זעירא בעי. מהו עד שיהא העומד רבה דקאמר ר' יוחנן אם בעינן עד שיהא העומד שמכאן ומכאן כשני צדדי הבור רבה על החלל וכדמפרש לה לקמן להבעיא דר' זעירא. א"ר יוסי פשיטא ליה לר"ז שאין וכו' פשיטא ליה שאין עומד מצד א' רבה בתמיה כלומר ומאי קא מיבעיא ליה וכי פשיטא ליה להא דאין עומד מצד אחד מהני לצירוף ולמימר דעד שיהא עומד מכאן ומכאן ותו דאפי' אח"ל דס"ל דבעינן דיקא עד שיהא עומד מכאן ומכאן אכתי קשיא וכי פשיטא ליה שאין עומד מצד אחד רבה וכלומר דלא תהני הריבוי אם אינו אלא מצד אחד ואמאי לא והרי כשהוא רבה הוא רבה ומהיכי תיתי לומר עד שיהא רבה משני הצדדין: ליכא למשמע מיניה ויש עוד לפרשו בפנים אחרים אה כ"ל עיקר:

קרבן העדה

מלאכה בפני עצמה ואם עשאה עם הוצאה חייב שתים: ופריך ע"ד דר"י מ' מלאכות היו וליתני. במתני' דכלל גדול מ' אבות מלאכות: ומשני לא אתינן וכו'. לא בא התנא למיחשב אלא ל"ט אבות שהכל מודים בהן אבל במעביר פליגי רבנן עליה דר"י: מתופרי יריעות למד ר"י וכו'. שהיה מעביר במשכן וכל דהוה במשכן הוה אב: ואלו כרמלית היא. דקס"ד דבין דופני הירישת היו זורקין אותה ואין זה רה"ר אלא כרמלית: מן הצד היו מזרקין. שמם ודאי הוה רה"ר:

הל' ב מתני' גזוזטראות. זיזין היוצאין מן הכותל ומניחין נסרים עליהן להלך: זו כנגד זו. כשני צדי רה"ר וכן רה"י שגבוהות י' ורחבות ד': פטור. שלא מצינו זריקה והושטה במלאכת המשכן מרה"י לרה"י ורוחב רה"ר מפסיק ביניהן שלא היתה עבודת הלוים כך להושיט הקרשים מעגלה לעגלה שבצידה אלא לעגלה שלפניה: היו שתיהן בדיוטא אחת. בעלייה אחת באורך רה"ר על פני הבית ויש הפסק רה"ר ביניהם: הזורק פטור. הואיל ולמעלה מי' הוא ולא מצינו זריקה מרה"י לרה"י דרך רה"ר במשכן לא באורך ולא ברוחב: והמושיט חייב. שמצינו הושטה כיוצא בה למעלה מי' במשכן מרה"י לרה"י וקצת אורך רה"ר ביניהם: שכך היתה עבודת הלוים. ומפרש ואזיל כיצד מצינו כזו בעבודתן שבשתי עגלות זו אחר זו ברה"ר פורקי המשכן מושיטין לאותן שעל העגלות שאצלן והן מושיטין לאלו שלפניהם אבל לא זורקין שאין אותן קרשים נזרקות מפני כובדן: תולית הבור. קרקע חפירת הבור נותנין סביבותיו להקיף כמין חומה: **גמ'** לית כאן פטור וכו'. ל"ג במתני' המושיט והזורק מזו לזו פטור אלא מותר: על דעתיה דרב. דשונה מותר במתניתין דסובר דמתניתין בלמעלה מעשרה דוקא איירי דעליה קאי כיצד והלכך פטור לגמרי: על דעתיה דשמואל. דלא תני כיצד ומילתא באנפי נפשה היא ואיירי בין למעלה מי' בין למטה מי' והלכך אסור דגזרינן זו בגד זו אטו זו כעד זו דחייב ל"א ה"ג על דעתיה דרב למעלה מי' אסור על דעתיה דשמואל למעלה מי' מותר וה"פ לרב דתני בסיפא מותר ע"כ דבסיפא איירי בלמעלה מי' ובהא פליגי חכמים ור"ע דלר"ע אסור אפילו בלמעלה מי' דילפינן זורק ממושיט א"כ ודאי במושיט למעלה מי' אסור אפילו לרבנן ולשמואל ניחא בסיפא פטור דודאי איכא מותר לכתחלה כיון דלמטה מי' הוא חיישינן שמא יפול לארץ כרה"ר וה"ל כמוציא מרה"י לרה"ר אבל בלמעלה מעשרה לא חיישינן דאף אם יפול ה"ל כנעל ממקום פטור לארץ דפטור: והוא. הא דמחייב מושיט דוקא כשר"ה מקיפו מכל צד: ופריך מן אילין עגלות. מעגלות יש ללמוד דבעינן שיהא רה"ר מקיפו מכל צד כמו שהיו עגלות מוקפות רה"ר מכל צד: ומשני ועגלות לאו למעלה מעשרה איתן היה מקום פטור מקף אותן אלא מכח ולגבד' פ"י שנים. הא דמושיט חייב דוקא כששנים מוסיפין זה לזה אבל אחד המושיט ממקום למק' פטור: ופריך בכל אתר וט'. בכל מקום אמרינן שנים שעשאו פטורין וכאן אתה אומר שנים שעשאו חייבין: ומשני שניי היא. שאני הכא שכך היתה עבודת הלוים שנים מושיטין זה לזה הקרשים על העגלות: שלא לנהוג בקרשים בזיון. לכך לא היו זורקין ולית ליה דמפני טובן לא היו יכולין לזורקן: העומד והחלל מצטרפין בד'. כגון שיש שני מחילות ואין ביניהן ד' אבל בהצטרפות הכתלים הן ד' והם רחבות ד' מצטרפין: והוא שיהא העומד. שני הכתלים צריך שיהא יותר מן החלל שביניהם: עד שיהא עומד שמכאן. יותר על החלל וכן העומד שבצד השני או דלמא העומד שבשני הצדדין מצטרפין ואם הם יתרים על החלל ה"ל כמקום ד': פשיטא לר"ז וכו'. כלומר הא ודאי לא קמיבעיא ליה שאין העומד שמצד השני מצטרף לעשות רוב: ה"ג פשיטא לי' שיהא עומד מצד אחד רבה. וכ"ה בעירובין פי' פשיטא ליה דבעינן שיהא העומד רוב ולא מהני אם העומד כפרץ ממש:

לא

שנויי נוסחאות (ש"ו) היה מ"ז היא. (סוכ"ד) שני נד"ו שניא.

מסורת הש"ס

לא צורכה דלא אפילו עומד השני: חוליות הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה. *מה אנן קיימין אם בגבוהין עשרה ורחבן ארבעה רשות בפני עצמה היא נבוהין עשרה ואינן רחבין ארבעה הדא היא דאמר רב חסדא בשם איסי קנה נעוץ ברה"ה גבוה עשרה טפחים מותר לכאן ומותר לכאן בלבד שלא יחליף. אלא כן אנן קיימין בשאינן לא רחבים ד' ולא גבוהין י'. ולא כן אמר חייה בריה דרב כל המעכב דריסה ברה"ה נקרא כרמלית. אמר ר' יודן מה דאמר חייה בריה דרב באמצע. אבל מן הצד רה"ר מבטלתה. א"ר יוחנן לית כאן פטור אלא מותר. *תמן תנינן המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב. אם להוציא ממנה הליחה פטור. אר"י לית כאן פטור אלא מותר. תמן תנינן הצד נחש בשבת אם במתעסק שלא ישכנו פטור. אם לרפואה חייב. א"ר יוחנן לית כאן פטור אלא מותר. תמן תנינן ועל לפסים ארוניות שהן טהורות באהל המת וטמאות במשא הזב. א"ר זעירא ויאות אם לצורך הדא דתנינן אם לרפואה חייב. הוי לית כאן פטור אלא מותר:

הלכה ג מתני' *הזורק ד"א בכותל למעלה מי"ט כזורק באויר למטה מי"ט כזורק בארץ והזורק בארץ ד"א חייב זרק לתוך ד"א ונתגלגל חוץ לד"א פטור חוץ לד"א ונתגלגל לתוך ד"א חייב: **גמ'** *מתני' בשאין שם חור. אבל אם יש שם חור מחלוקת ר"מ וחכמים. על דעתיה דר"מ בין שיש בו ד' על ד' ובין שאין בו ד' על ד' את רואה את הכותל כגמום

קרבן העדה

לא צורכה. לא קמיבעיא ליה אלא אי בעינן שיהא גם העומד השני רבה על החלל או בעומד מצד אחד סגי: מה אנן קיימין. הא דתני במתני' פחות מכאן פטור במאי עסקינן: רשות בפני עצמה היא. וה"ה דהמ"ל דא"כ הויא רשות וחייב ה"ל למיתני: מותר. לטלטל ממנו לרה"י ולרה"ר דמקום פטור הוא וא"כ מאי קמ"ל הא מהני' היא: ובלבד שלא יחליף. שלא יטול הכלים שבשבתו ברה"י ויוליאם לרה"ר: ופריך ולא כן וכו' כל המעכב דריסה. דהיינו כל שאין רבים דורסין אותו הוי מקום לעצמו וכרמלית הוא ומתני' מותר אפי' לכתחלה תני כדמסיק ר' יוחנן: ומשני א"ר יודן הא דאמר חייא בריה דרב. דה"ל כרמלית היינו כשהוא באמצע רה"ר אבל מן הצד לאו כרמלית הוא אלא בטיל לרה"ר ופהם בור מן הצד הוא: א"ר יוחנן לית כאן פטור. במתניתין אלא פחות מכאן מותר אפילו לכתחלה דבטיל לגבי בור כל שאינו לא רחב ד' ולא גבוה עשרה: תמן תנינן. בעדיות פ"ב: המפיס מורסא. מבקע מורסא: אם לעשות לה פה. בתוספתא תני הכי אם לקולפה ולעשות לה פה כדרך שרופאים עושין דמתקן לה פתח: חייב. משום בונה פתח או משום מתקן כלי מה לי לתקן כלי או לתקן מכה: ואם להוציא ממנה ליחה. של מכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד פטור: א"ר י. ל"ג במתני' פטור אלא מותר אפילו לכתחילה דאין כאן תיקון אלא שבות ומשום צערא לא גזרו רבנן: תמן תנינן הצד נחש וכו'. שם בעדיות: אם לרפואה. כגון לעשות רפואה בבשרו או בעצמו: אלא מותר. לכתחלה אם מתעסק שלא ישכט: תמן תנינן ועל לפסין פירוניות שהן טהורות באהל המת וטמאות במשא הזב. ל"ג. ואגב שיטפא דרישא דמתני' דעדיות הצד נחש והמפיס מורסא מייתי נמי סיפא ועל לפסים וכו': ויאות. שפיר קאמר ר"י דמותר לכתחילה:

הלכה ג מתני' כזורק באויר. דכל למעלה מי' ברה"ר מקום פטור הוא: תוך לד' אמות ונתגלגל וכו' חייב. לא שנפל לארץ דא"כ לא צריכא למימר אלא שהרוח גלגלתהו מן האויר לתוך ד' אמות: **גמ'** מתני' בשאין שם חור. בכותל אבל אם יש שם חור. וזרק למעלה מי' ונח בחור: מחלוקת ר"מ וחכמים. דפליגי בחוקקין להשלים במקום שיש ט כדי לחוק לר"מ רואין כאלו הוא חקוק וחכמים סוברים דלא אמרי' רואין:

פני משה

לא צורכה דלא אפי' עומד השני. כלו' לא כדס"ד בפירושא דהבעיא דרבי זעירא דלא צריכא ליה למיבעי אלא בכה"ג אם אפי' עומד השני מהני אם היה רבה וכגון שלא היה בו בתחלה כ"א עומד מצד אחד ולא היה רבה על החלל דאלו היה רבה תו לא בעינן קפי אלא שלא היה רבה ואחר כך בא לו עומד שני שמעמו מצד האחר והשתא הוא דקא מיבעי ליה תו אמרי' עד שיהא עומד שבכאן או שבכאן רבה בתחלה דאז מצטרף הוא עם החלל ולאפוקי אם לא היה רבה מצד אחד ושוב עשאו לצד השני דלא מהני אפילו הוא רבה ומעשה דמכיון שמתחלה לא היה בו שיעור לצרוף תו לא מהני מה שהוסיף בו אחר כך או שעשאו מצד השני רבה או דילמא מכיון דהשתא מיהת איכא עומד שהוא רבה מצטרף הוא עם החלל. כל זה נראה לפרש לפי מה שכתוב כאן לפנינו וא"א לפרש להא דלעיל דלכאורה מתפרש בפיר על חולית הבור והסלע ומיהו מדמליין הש"ס אחר כך לדין חולית הבור והסלע ואם שאין לסמוך על הגיוני' בהעתקה ובדפים כמו בהספרים שלפנינו כמו שהראה שברוב המקומות מהופכים ומסורסים המה וכמו שהודעתיך בכמה וכמה מקומות בחיבורי על הש"ס הזה מכל מקום כאן משמע דלא קאי הא דר' יוחנן ודר"י על דין חולית הבור והסלע דמתני' דהכא אבתרי כתר הכי הוא דמפרש לה וקאמר מה אנן קיימין וכו' כדמפרשינן לקמן וזה סותר הוא להא דר' יוחנן לכן נראה דהאי דר' יוחנן לא שייך לכאן לדין דחולית הבור והסלע דהמתני' אלא עיקר מקומו לקמן הוא בעירובין בפ' כיצד משתתפין בהלכה ג' דהתם גרסי' לה לכולא מילתא ואיידי דאיירי גם כאן בחולית הבור והסלע מייתי לה כדרך הש"ס הזה בכל מקום. והתם על מתני' היא דשייכא דתנינן אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת וכו' חולית הבור והסלע גבוהין י' טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר בד"א בסמוכה וכו' איזו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ארבעה טפחים ועלה קאמר דגרים שם א"ר יוחנן העומד והחלל מצטרפין לארבעה וכו' עד אפי' עומד השני. וזה מתפרש בפשיטות וכמו הדרך שפרשנו לעיל דהאי ארבעה טפחים מצטרפין העומד והחלל של הבור למיקרי איהו סמוכה למרפסת והוא שיהא העומד רבה על החלל וכו' הכל כדפרישית ומה הכין והאמת: חולית הבור והסלע וכו'. השתא מפרש לה לדינא דמתני' למה אנן קיימין כה אם דמיירי שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה בפני עצמן בלא צירוף הבור והסלע א"כ קשיא פשיטא ומאי קמ"ל הנוטל מהן וכו' הלא החוליה לבדה רשות בפני עצמה היא ככל רשות היחיד בעלמא העומד ברשות הרבים ואם גבוהין עשרה הן אבל אינן רחבין ארבעה וקמ"ל דמצטרף עם הבור או עם הסלע לרוחב ארבעה קשיא אמאי הרי הדא היא דאמר רב חסדא בשם איסי לעיל בס"פ בסוף הלכה א' קנה נעוץ בר"ה אפי' הוא גבוה עשרה הואיל ואינו רחב ד' מותר לר"ה תמנה וכן תרה"י לחוכה דמקום פטור בעלמא הוא ובלבד שלא יחליף וכדפרישית שם וא"כ לרב חסדא דמחשביה למקום פטור בכל כה"ג לא מהני ליה צירוף דהרי רשות שהוא פטור לגמרי ויש בו גובה עשרה אינו מצטרף לחוכה: אלא כן אנן קיימין. להמתני' כשאינן לא רחבין ארבעה ולא גבוהין עשרה בפני עצמן והשתא מכיון שבתחלה אין בהן לא שיעור גובה ולא שיעור רוחב מצטרפין הן עם החלל הבור או עם הסלע ואם יש מתחת הצירוף גובה עשרה ורחב ארבעה הנוטל מהן והנותן על גבן חייב: לית כאן פטור אלא מותר. הא דקתני פחות מכאן פטור לא תימא פטור אבל אסור כדאמרי' בעלמא אלא דהכא מותר לגמרי דמכיון שאינן גבוהין עשרה או שאינן רחבים ארבעה אינן אלא כמקום פטור בעלמא ואפי' לכתחלה מותר ליטול מהן לר"ה וליתן על גבן: תמן תנינן. בפ"ב דעדיות ואיידי דאיירי בפטור ומותר מייתי לה דהכי נמי פטור ומותר כדקאמר ר' יוחנן: המפיס מורסא. הוא שחין שיש בו מוגלא קווטסר"א בלעז: אם לעשות לה פה. כדרך שהרופאים עושין להרחיב פי המכה ומתכוונין לרפואה חייב משום מכה בפטיש שזה נקרא גמר מלאכה ממלאכת הרופא לית כאן פטור אבל אסור אלא מותר לכתחלה לעשות כדי להוציא הליחה: הצד נחש בשבת וכו' לית כאן פטור אלא מותר לכתחלה אם נתכוין להציל מנשיכתו: תמן תנינן ועל לפסים וכו'. האי לא שייכא הידי לפטור או מותר אלא אגב דקתני להא התם דזהו משלשה דברים שאמרו לפני ר' ישמעאל [illegible] ולא היתר ופירשן ר' יהושע בן מתיא מייתי להא נמי הכא: לפסים ארוניות. כלי חרס של בני כפרים והן עשויין ככדור חלול מכפסים ולאחר שמצרפין אותן בכבשן מותכין אותן באמצע ונעשה מהן שני כלים והן טהורות באהל המת כל ואין בהן סתומות לפי שאין להם תוך ואין כלי חרס מיטמא מגבו אלא מתוכו אבל טמאות במשא הזב אע"פ שאין להם תוך: אמר ר' זעירא ויאות. על נידת נחש היא דקחי דבפיר ויוכחא נמי מהא דקתן לפטור ומותר הוא: אם לצורך הדא דתנינן אם לרפואה חייב. כלומר דהא דתנינן לקמן בריש פ' שמונה שרצים ושאר שקצים ורמשים כגון נחשים ועקרבים וכיוצא בהן הלדן לצורך חייב ושלא לצורך פטור והאי לצורך הוא הדא דתנינן בעדיות אם לרפואה חייב והשתא הא דמפיים ושלא לצורך פטור נמי היא הדא דתנינן שם ואם מתעסק שלא ישכנו פטור ואי ס"ד דהאי פטור פטיר ואסור הוא ואמאי מהפך התנא התם ושונה הפטור קודם החייב ולא כדתנינן בכל המקומות לצד החיוב ברישא ובתר הכי לצד [illegible] ובהאי דשנה בשמונה שרצים בהאי דינא נופיה אלא ודאי הא קמ"ל דהאי פטיר פטור ומותר הוא ואי הוה תני לה כמו בכל המקומות הוה מפרשינן נמי להא כמו בכל המקומות דכזה איכא חיובא ובזה לאו חיובא איכא אלא דפטור אבל אסור ומדהפך ושני להא הוי דפל כרוך כדין לידת נחש שמעינן לפטור דקאמר פטור ומותר הוא ואף דלמפים מורסא אין לט ראיה והוכחה דמותר מיהו לנידת נחש יאות הוא דתיכתא כר' יוחנן:

הלכה ג מתני' הזורק ארבע אמות בכותל. שמתחלת זריקתו ארבע אמות ברשות הרבים הוא וגם ההפך בכותל ובגמרא מוקי לה כגון בדבילה שמנה וכיוצא בה מדבר הנדבק אם נדבק בכותל למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר היא כלמעלה מעשרה ופטיר דלמעלה מעשרה ברשות הרבים מקום פטור הוא ואם נדבק בכותל למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ היא וחייב ואפי' אין שם אלא ד' אמות מצומצמות שאין עובי דבר הנדבק ממעט כלום: זרק לחוץ ד' אמות ונתגלגל תוך לד' אמות. ואפי' הרוח גלגלתו פטור שזה לא נתכוין מתחלה לזריקה של חיוב אבל אם זרק מתחלה לחוץ מד' אמות ואחר כך נתגלגל לתוך ד' אמות חייב ודוקא שנח החפץ מתחלה חוץ לד' על גבי משהו ואחר כך נתגלגל לתוך ד' אמות אבל לא נח כלל הרי זה פטור: **גמ'** מתניתא. דקתני בכותל סתם כשאין שם חור בכותל מיירי ודנה בכותל כדמוקי לה ליתן בדבילה שמנה אבל אם יש שם חור ונח בחור כזה הלא במחלוקת רבי מאיר וחכמים שאינו בכריתא זרק למעלה מעשרה ונכלה יהיה בחור כן שהוא ר"מ מחייב וחכמים פוטרין ומפר' ואזיל לפלוגתייהו: על דעתיה דר"מ בין שיש בו ד' על ד' בין שאין בו ד' על ד' את רואה את הכותל כנמים

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

שינויי נוסחאות (פ"א) חוליות נ"י חוליית.

כנמוס. על דעתון דרבנן אם יש בו ד' על ד' את רואה את הכותל כנמוס. ואם לאו אין את רואה את הכותל כנמוס. אלא כסתום. רב חסדא אמר במודד לוכסן. ואין סופה לירד. ר' חייה בשם ר' יוחנן תיפתר שהיתה דבילה שמינה והיה נימוחה. ר' חגי בעא קומי ר' יוסה לית הדא אמרה שיפוע מדרגה כלמטן. א"ל תמן זרעים נהנין מן המדריגה. ברם הכא דרך בני אדם להיות שפין בה והיא נופלת. אילו אמר כשהיה שם חור והיא נהנית מן החור כשם שהזרעים נהנין מן הערוגה יאות. ר' יוסה ר' אבהו בשם ר' יוחנן כשהיה המקום מונדרן כהדא דתנינן זרק חוץ לד' אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות חייב. אתא ר' חזקיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן והיא בשנחה:

הלכה ד מתני'

הזורק בים ארבע אמות פטור אם היה רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו הזורק בתוכו ארבע אמות חייב וכמה הוא רקק מים פחות מעשרה טפחים רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו הזורק בתוכו ארבע אמות חייב: **גמ'** לא סוף דבר ארבע אמות בים אלא אפי' זרק בכל הים פטור. שכל הים נקרא כרמלית. ולמה תנינתה תרין זימנין. ר' חנינה בשם ר' פנחס בשהיו שני רקקים אחד הרבים מהלכין בו ואחד אין הרבים מהלכין בו אלא כשהן נדחקין. שלא תאמר הואיל ואין הרבים מהלכין בו אלא כשהן נדחקין אינו רשות הרבים אלא רשות היחיד. לפום כן צריך מימר רה"ר היא:

הלכה ה מתני'

הזורק מן הים ליבשה ומן היבשה לים ומן הים לספינה ומן הספינה לים ומן הספינה לחבירתה פטור ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו אם אינן קשורין אע"פ שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו: נמ'

פני משה

כנמוס. כלומר דספתא דר"מ דס"ל תוקין להשלים ורואין את הכותל כאלו מתוך והקוק כוא והיינו מפני שדרך החורין שהן אצל רשות הרבים שמשתמשין בן לרשות הרבים ותשמישים הם רחבים מרבעה אבל לא פחות לגבי רה"ר שהוא כונך ומלכר יסתפן מה בו אינו חור לאמירה וקסבר לית למימר מכותל כוא מה והא' לרוק בו [illegible] מבואר ארבעה אע"פ שאין בו רחב ארבעה מבחוץ כיוקום שאת התפך רואין אותו כאלו הוא זה החור נמוס ומשלים ברחב ד' על ד' ועל דעתייהו דרבנן אם יש בו במקום שאת מבחוץ ד' על ד' את רואה את הכותל כאלו כולו [illegible] כרה"י אבל אין תכחת רחב ד' על ד' אין רואין אותו כאילו הוא מסולם אלא כסתום הוא ופטור. והא דנקיט אליבא דרבנן את רואה את הכותל כנמוס לאו דכמי שהוא מסולם לרה"י כדוקא דהא ודאי ליתא שארי למעלה מי' נחה ואם יש בחור מבחוץ רוחב ד' [illegible] לתכסים אלא דה"ק דדינא כמו שהיה נמוס ומסולם לרה"י: רב חסדא אמר במודד לוכסן. אמתני' קאי דקתני בכותל והא לא נח ומוקי לה בכותל משופע והוא כאלכסון וצריך ואכתי וכי אין סופה לירד להדבר אשר זרק ונח בו דמ"מ לאו הגאה תיקריה שהרי מתגלגל ויורד: תיפתר שהיתה דבילה שמינה ונימוחה. בכותל ולא צריכין לכותל מדרון: לית הדא אמרה שיפוע מדרגה כלמטן. התם בפ"ו דכלאים כהלכה ב' כיה דקאי בשיטה שם אף בנוטע שורה אחת בארץ ואחת במדרגה והוא מקום שיפוע בארץ אם גבוה המדרגה מן הארץ עשרה טפחים אין מצטרפת עם השורה התחתונה להיות מחכבה בכרם ואם לאו ה"ז מצטרפת עמה ובעי שם בגמרא אם מקום השיפוע שבמדרגה כלמטן נחשבת ולענין שתצטרף עם השורה שבארץ אם יש שם עד שורה תחתיה או שיפוע המדרגה כלמעלה נחשבת והדר פשיט לה התם דשיפוע המדרגה לעולם כלמעלה נחשבת היא ובתר הכי מייתי להא דהכא תמן תנינן הזורק ד' אמות בכותל וכו' עד תיפתר שהיתה דבילה שמינה ונימוחה וכדר מקשי עלה ר' חגי קומי ר' יוסי והיינו הא דהכא וכי לית הדא אמרה שיפוע המדרגה כלמטן נחשבת הדא מקשינן מהאי אוקימתא דרב חסדא דמוקי בכותל מדרון ונח בהשיפוע דלאו כלום הוא שהרי סוף החפץ לירד הלכך לא חשבינן כאלו נח ומשום שהשיפוע כלמטה נחשבת ובלאחר שהחפץ שכב [illegible] סיך מקום השיפוע נחשב כלמעלה א"כ מה שנח בשיפוע הרי הוא כאלו נח למעלה כארץ וקשיא להא דפסקינן לעיל לענין כרם דשיפוע המדרגה כלמעלה היא: אמר ליה. שאני היא תמן כהא דלעיל גם בשורה הנטועה בשיפוע המדרגה שהזרעים נהנין מן המדרגה כלומר כל מה שאוכם או נשום בה שאין הן יונקין משם והרי הן נהנין ולפיכך השורה הנטוע בשיפוע כאלו נטועה למעלה מחשבינן לה ואינה מצטרפת עם השורה התחתונה שבארץ לפי שכל המדריגה כמקום כס"ם היא אבל הכא שזורק ונח בשיפוע הכותל או הכתל והרי זה כמדרגה לא הוי הנאה לפי שדרך בני אדם להיות שפין בה ע"י מהלך רגליהן ונישוף אותו החפץ ונופל היא למטה: אילו אמר כשהיה שם חור. כלומר אילו הוה מוקי לה רב חסדא כשהיה שם חור בכותל ונח בחור שפיר היא דומיא לדהתם שהוא נהנה מן החור כלומר שנח שם כשם שהזרעים נהנין מן המדרגה ויאות הוה להאי אוקימתא אבל השתא דמוקי לה בנחה במקום המדרון סתם לא דמיא להאי דמדרגה והלכך פרכינן עלה כדלעיל: כשהיה מקום מונדרן כהדא דתנינן וכו' ונתגלגל לתוך ד' אמות חייב כלומר להדא דהכינן בפיסקא דלעיל זרק חוץ לד' אמות ונתגלגל לתוך ד' אמות חייב מיירי כשהיה המקום מדרון שאע"פ שמתחלה היה עומד לכך שיחזור ויתגלגל אפילו כן מכיון שמתכוין לזרוק למקום החיוב חייב: אתא ר' חזקיה ור' אבהו. וקאמרי בשם ר' יוחנן דדוקא והוא שנחה ע"ג משהו תוך לד' אמות כדפרישית במתני':

הלכה ד מתני' הזורק בים ארבע אמות פטור. כנראה קאמר דלאו דוקא ד' אמות ואפי' יותר שהרי כל הים אינו אלא כרמלית ואין בו חיוב אלא כותל ושיעור כחיוב בר"ה ד' אמות מקם נמי הפטור בכרמלית ד' אמות: אם היה רקק מים. שיש בהם רפש וטיט ונקרא רקק ור"ה מהלכת בו דמכירי דרכים מהלכין שם: וכמה הוא. עמקו של רקק שיהא לו דין ר"ה ולא כרמלית פחות מעשרה טפחים. דסכים דמהלכין בו ואם היה יותר כרמלית הוא: רקק מים וכו'. בגמ' קאמר הא דכדר תנא לה לאשמועינן שאפי' אין מהלכין בו אלא ע"י הדחק ר"ה הוא דהילוך ע"י הדחק שמיה הילוך: **גמ'** לא סוף דבר ארבע אמות בים וכו'. כדפרישית במתני': ולמה תנינתה תרין זמנין. להאי דינא דרקק: כשהיו שני רקקים וכו'. כלו' ואפי' יש כאן תלוי אחד שמהלכין בו שלא ע"י הדחק דמהו דתימא דוה השני שאין בו הילוך אלא ע"י הדחק לא הוי ר"ה אלא כרה"י כלומר דלאו שם ר"ה עליה קמ"ל דלהוי ר"ה מקרא דלפעמים הילוך על ידי הדחק שמיה הילוך:

הלכה ה מתני' הזורק מן הים ליבשה. זהו מכרמלית לר"ה או איפכא: ומן הים לספינה. מכרמלית לרה"י או איפכא ומפוס שהוא מקום לה: ומן הספינה לחבירתה. דהוי מרה"י לרה"י וקמ"ל דאפי' יש הפסק ביניהן אפ"ה פטור דליכא אלא איסורא כדקתני בסיפא: ספינות קשורות זו בזו. והן של שני בני אדם מטלטלין מזו לזו ע"י עירוב ואם אינן קשורות אע"פ שמוקפות שאין מטלטלין מזו לזו ולא מהני עירוב מכיון שים תוך כרמלית תפסיק ביניהן:

קרבן העדה

כנמוס. כאלו נחתך בו מקום ד' על ד' וחייב כמוליא מרשות הרבים לרשות היחיד: אם יש בו ד' על ד' את רואה את הכותל כנמוס. לאו דוקא נקט רואין שהרי נמוס הוא אלא אגב שיטפא דלישנא דסיפא נקט: ה"ג במודד לוכסן. כא לתרץ דקשיא אמתני' והא לא נח דאין לתרץ שנח בחור דהא מוקמינן למתני' בשאין שם חור הלכך קאר"ח דמתני' איירי בתורה לוכסן שהכותל בולט מלמטה ומצר מלמעלה ונח ליה על אותו שיפוע: ופריך ואין סופה לירד. בתמיה והא אפי' בכותל משופע סופה לירד ולא הוי הנחה: תיפתר. תפרש ומתניתין בזורק דבילה שמינה והיא ניטוחה בכותל במקום שזרקה ואין סופה לירד וכסיפא דנוטה מעשרה חייב נמי איירי בדבילה שמינה דאינו נח בחור היה פטור דתורי רה"ר אינן כרה"ר: לית הדא אמרה. וכי לא שמעי' מהכא דשיפוע מדרגה כלמטן והרי הוא כארץ דאל"כ אפי' בדבילה שמינה נמי יהא פטור דה"ל כנח למעלה מי' דהוה כרמלית אלא ודאי דכל מה שמונח ע"ג הכותל ולא בתוכה הרי הוא כמונח בארץ אל"כ ה"נ במדרגה דינא הכי: תמן. התם גבי מדרגה הם נחים על המדרגה ואין מי שמזעזען ואין סופן לירד וה"ל הנחה גמורה: ברם הכא. אבל כאן בדבילה שמינה שהיא טוחה [illegible] בארץ לפי שדרך בני אדם שהם משפשפין ומתחככים בכותל והדבילה נופלת: אילו אמר. דמתני' איירי כשנח למטה מי' בחור ואפ"ה חייב שפיר הייט למדין דשיפוע עד עשרה כלמטן שהרי טוב נהנית מן החור כמו שנהנין הזרעים מן המדרגה שאי אפשר לה ליפול אבל עכשיו דמוקמינן למתני' בשטוחה בכותל ליכא למשמע מידי דשאני הכא שדרך בני אדם להיות שפין בה: כשהיה המקום מונדרן. והייט נר"א דאיירי בשהמקום משופע ועשויה כעין מדרון: כהדא דתנינן זרק חוץ לד' אמות. שהיתה מחשבתו לזרוק חוץ לד' אמות וע"י זריקתו נתגלגל ע"י מדרון תוך ד' אמות אע"ג דה"ל מקום מדרון אפ"ה חשבינן ליה כנח ה"ב כאן נמי: ה"ג ונתגלגל תוך ד' אמות: והוא שנחה. אף הא דתנן ונתגלגל תוך ד"א איירי שנח בתחלה ע"ג משהו חוץ לד' אמות:

הלכה ד מתני' וכמה הוא רקק מים. כמה עומקו דנימא אכתי רה"ר היא ולא כרמלית:

גמ' לא סוף דבר. לאו דוקא הזורק ד"א בים אלא אפי' הזורק בכל הים פטור שכל הים כולו כרמלית הוא: ולמה תנינתה וכו'. למה תני במתני' שני פעמים רקק מים ורה"ר מהלכת בו הזורק בתוכו ד"א חייב: כשהן נדחקין. ע"י הדחק יכולין להלוך בו: לפום כן. לפיכך צריך למיתני משנה יתירה לאשמועי' אע"ג דאינו הילוך אלא ע"י הדחק שמיה הילוך:

הלכה ה מתני' מן הים ליבשה. דהוה מכרמלית לרה"ר: ומן הים לספינה. מכרמלית לרה"י: ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו. ע"י עירוב אם הם של שני בני אדם הלכך כי מפרשי ומפסקא כרמלית בטל עירוב:

גמ' אבא בר רב הונא אמר *בקשורות בנמי. רבי יוסי בי רבי בון אמר והן [א] שעירבו. רבי חייה ר' איטא תרידון בשם ר' לעזר חד אמר כשאין ביניהן רוחב ד'. וחורנא אמר אפי' יש ביניהם רוחב ד'. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דא"ר יוסה ר' יעקב בר זבדי ר' חייה בשם ר' לעזר אפי' אינן גבוהות עשרה. הויי דו אמר בשאין ביניהן רוחב ד'. הוון בעיי מימר מ"ד בשאין ביניהן רוחב ארבעה אפילו אינן גבוהות עשרה. מ"ד גבוהות עשרה אפי' יש ביניהן רוחב ארבעה. א"ר חנניה בריה דרבי הילל והוא שיהא כל אויר כרמלית בתוך עשרה. *ספינה שבים גבוה עשרה טפחים אין מטלטלין מתוכה לים ולא מן הים לתוכה. רבי יהודה אומר אם היתה עמוקה מן המים י"ט ואינה גבוה מן המים עשרה טפחים מטלטלין מתוכה לים אבל לא מן הים לתוכה. ר' אבהו אמר ר' יוחנן בעי ולמה מתוכה לים מותר. מפני שאינה גבוה י'. אין כיני אפילו מן הים לתוכה ולמה מן הים לתוכה אסור. מפני שהיא עמוקה י'. אין כיני אפילו מתוכה לים. א"ר אבון ולמה מתוכה לים מותר מפני סכנה. [ב] סלע שבים גבוה עשרה טפחים אין מטלטלין מתוכה לים ולא מן הים לתוכה. פחות מיכן מותר. מה בין סלע ומה בין ספינה. ספינה עולה ויורדת. סלע במקומה היא. [ג] ולא כרמלית היא. כלום הוא מותר לטלטל בכרמלית אלא בארבע אמות. א"ר אילא על רישה סלע שבים גבוה עשרה טפחים אין מטלטלין מתוכה לים ולא מן הים לתוכה. [ד] יותר מכן נעשית כמחיצה שהוקפה זרעים שאין מותר לטלטל בה אלא בארבע אמות, פחות מיכן מטלטלין מתוכה לים ומן הים לתוכה ומטלטלין בה עד בית סאתים. רבי בון בר חייה בעי [ה] מעתה שתי כרמליות סמוכות זו לזו מטלטלין מזו לזו. א"ר חנניה בריה דרבי הילל מכיון שהים מקיפה מכל צד כמי שכולה כרמלית אחת. רב המנונא אמר [ו] נסר שהוא חוץ לספינה ואין בו רוחב ארבע מותר ליישב בו ולעשות צרכיו בשבת. א"ר מנא אילו

קרבן העדה

גמ' בקשורי' בנמי. הא דתני' במתני' ספינות קשורות זו בזו אפי' הן קשורות בנמי סגי שכל שהן קשורות הרי הן כרשות אחת: והן שעירבו. הא דמטלטלי' מזו לזו דוקא כשעירבו ואז אם הן של שני בני אדם מותרין לטלטל: בשאין בין ספינה לספינה רוחב ד'. דלא מפסיק כרמלית ביניהן: וחורנא אמר. והיינו אמר: ולא ידעין. מי אמר בשאין ביניהן רוחב ד' ומי אמר אפילו שיש ביניהן: אפילו אין הספינות גבוהות עשרה שאינן חולקות רשות לעצמן אפ"ה מטלטלין בקשורות: הוי דו אמר. הרי שהוא אמר בשאין ביניהן רוחב ד' דאי ביש ביניהן ד' ואינן גבוהות עשרה ודאי דה"ל כרשויות מחולקות ובכרמלית היא מה שביניהן שהרי מטלטלין במקום רחב ד' למטה מעשרה שהוא כרמלית: הוון בעי מימר. סברוהו בני הישיבה לומר דמ"ד בשאין ביניהן רוחב ד' דבעינן לעולם שלא יהיה ככרמלית בעינן נמי שיהי' ביניהן פחות מד' או למעלה מעשרה שהוא מקום פטור: והוא שיהא כל אויר כרמלית בתוך עשרה. דלא חשבינן מקרקעי' המים אלא מאויר שע"ג המים מתחילין למדוד עשרה: עמוקה הספינה עשרה. לתוכה דהוי רה"י: ואינה גבוהה. שפתה י' מן המים כגון שמשוקעת במים מכובד משאה: מטלטלין מתוכה לים. דרך דופנותיה כגון שופכין: אבל לא מן הים לתוכה. דאין משמיש מן הים לתוכ' דרך דפנות שאם ימלא ויוליך על הדפנות ירדו לקרקעית הספינה ולהכי נקט עמוקה י' דאי אינה עמוקה י' היא נעשה כרמלית ומטלטל להדיא אף מן הים לתוכה. ואין גבוה י' נמי דווקא נקט דאי גבוה י' מותר לטלטל מן הים לתוכה דמכרמלית לרה"י דרך מקום פטור קא מיטלטל דצריך להגביה את ידו למעלה מי' ואע"ג דברשות דאורייתא מר"ה לרה"י מחייב בכה"ג בכרמלית דרבנן לא גזרו והא דנקט עמוקה ואינה גבוה עשרה הא ת"ק בגבוה י' איירי ה"ק לא מיבעיא בגבוה י' דאסרו לטלטל טלטול גמור הואיל ודרך מקום פטור קא מטלטל אלא אפילו אינה גבוה עשרה נמי שרי: ר"י בעי. ר"י פריך לרבי יהודה ממה נפשך: אין כיני. אם כן אף מן הים לתוכה יהא מותר דהא כרמלית היא: א"ר אבין לעולם מפני שעמוקה עשרה אסור לטלטל מן הים לתוכה והא דשרי מתוכה לים מפני סכנה לפעמי' נכנסים המים לספינה דרך נקב ואי לא שרית ליה לטלטל מתוכה לים יבואו לידי סכנת נפשות שיטבעו בים: ספינה עולה ויורדת. ואע"פ שאינה גבוה עשרה לפעמים היא למעלה מעשרה מן הים הלכך אסורה לטלטל מן הים לתוכה אפילו בפחותה מעשרה: ופריך ולאו כרמלית היא. סלע הפחותה מעשרה ופשיטא דשריא: ומשני כלום הוא מותר לטלטל בכרמלית יותר מארבע אמות ובסלע שהיא פתוחה מעשרה מותר לטלטל בכולה דהוי ליה הים כמחילה: על רישה. כלומר מדבר ביותר מי' ולפי שמעיקרא אמר פחות מכאן מה דינו לפיכך אמר רבי אילא מה דינו ביותר מכאן: נעשה כמחילה שהוקפה לזרעים. שאין מטלטלין בה אלא בד' אמות שאין מחילה זו עשוי לדירה: עד בית סאתים. בגינה וקרפף שמטלטלין בתוכן עד בית סאתים: בעי. פריך מעתה דאמרת בפחותה מעשר מטלטלין מן הים לתוכה א"כ שהי כרמלית מותר לטלטל מזו לזו: מכיון שהים מקיפו. לכולם מכל צד הרי היא ככרמלית אחד עם הים: ואין בו ד'. בדוקא נקט דביש בו ד' אסור דחיישי' זמנין דליכא עשרה מן הספינה חוץ למים דה"ל האי נסר כרמלית ומטלטל מכרמלית לרה"י:

פני משה

גמ' בקשורות בנמי. כלו' אפילו קשורות בנמי בעלמא מטלטלין מזו לזו ע"י עירוב וכדקאמר ר' יוסי בר' בון והן שעירבו כדקאי הוא דאיירי במתני': בשאין ביניהן. אויר מפסיק ברוחב ארבעה שאם יש ביניהן רוחב ארבעה הרי יש שיעור רוחב כרמלית מפסיק בין זו לזו ולא מהני עירוב ואידך אמר שאפי' רוחב ארבעה מפסיק ביניהן אינו מבטל הפירוק: מן מה דאמר ר' יוסי בשם ר' אלעזר אפילו אינן גבוהות עשרה. כלו' אפי' התיבה של הספינות שהוא למעלה מן המים אין בו עשרה הוי דשמעינן דר' אלעזר דהוא דאמר שצריך שלא יהא ביניהן רוחב ארבעה מפני שיהיו דין כרמלית כל שרחב ארבעה ואינה גבוה עשרה ואם הספינות אינן גבוהות עשרה מעל פני המים הרי אויר כרמלית מפסיק ביניהן. הלכך למ"ד שצריך שיהו הספינות גבוהות עשרה מעל פני המים ואז יש להן דין רה"י ולא מחשבינן להלל עמקה משום שאינו ניכר מבחוץ שעומקה בתוך המים היא א"כ לדידיה אפילו יש ביניהן רוחב ארבעה לא איכפת לן מידי שהרי אויר כרמלית הוא ודינו ככרמלית שאינה תופסת אלא עד עשרה ולמעלה מזה מקום פטור הוא ומכיון שהן גבוהות עשרה למעלה מן המים אין כאן אויר כרמלית מפסיק ביניהן שיבטל העירוב. וכן אמר ר' חנניה בריה דר' הילל דדוקא שיהא כל אויר כרמלית בתוך עשרה דאז אויר הכרמלית ככרמלית היא וכל למעלה מזה מקום פטור הוא: ספינה שבים וכו'. תוספתא היא בפ' אחד עשר: ר' יהודה אומר וכו'. ובעתיה פריך עלה ומשני: ולמה מתוכה לים מותר מפני שאינה גבוה עשר: מן המים ולא הוית אלא כרמלית ואינו אלא כמטלטל מכרמלית לכרמלית בתוך ד' אמות דמותר אפי' לכתחלה: אין כיני. אם כן אפי' מן הים לתוכה מותר: ולמה מן הים לתוכה אסור. וכן איפכא דמן הים לתוכה אמאי אסור אם מפני שהיא עמוקה עשרה ומחשבת לה רה"י א"כ אפי' מתוכה לים נמי לא דמ"ש דאי אזלת בתר עומקה א"כ לעולם אסור: מפני סכנה. כלומר טעמא שהתירו מתוכה לים שאם אתה אוסרו לטלטל אף מתוכה לים ולא יכול להוציא השופכין שלו ושאר צרכיו יבא לידי סכנה: סלע שבים וכו'. תוספתא שם וכדמפרש טעמא לקמיה: ספינה עולה ויורדת. היא וכלומר שאי אפשר לו לנוח מתיבה ולעשות צרכיו שתמיד הולכת היא ולפיכך התירו לטלטל מתוכה לים אבל סלע במקומה היא ויכול לילך ממקום שהוא לטלטל ולשפוך שופכין דידיה: ולא כרמלית היא. תמיהא הוא דפריך דקתני פחות מכאן מותר ותמהו והרי אם אינה גבוה עשרה מיהא ככרמלית היא וכלום מותר הוא לטלטל לכתחלה בכרמליה והתאי קתני סתם מותר: אלא בארבע אמות. הא דקתני מותר לאו בכולה קאמר אלא עד ד' אמות: אמר ר' אילא על רישה. כלומר דר' אילא לא בעי לפרש הכי להסיפא אלא על רישא הוא דצריך לאומר הכי דקתני אם גבוה עשרה אין מטלטלין וכו' והיינו בגוונא דלא שייך בה דין כרמלית כגון שאינה רחבה הרבה הלכך מתוכה לים או איפכא אם כן דהוי כמטלטל מרה"י לכרמלית או מכרמלית לרה"י ואם פוא יותר מכאן והיינו שהיא רחבה ביותר נעשית כמחיצ' שהוקפה לזורעים שבתוכה לא לדירה דין כרמלית יש לה שאין מותר לטלטל בה אלא בארבע אמות: פחות מכאן וכו'. סיומא דדברי ר' אילא היא כלו' אבל הסיפא דקתני פחות מכאן מותר והיינו שהיא פתוחה מגבוה עשרה אין לה דין כגדר גבוה עשרה שהוקף לזרעים ומטלטלין מתוכה לים וכו' ובתוכה מותר לטלטל עד בית סאתים והכי תני לה בתוספתא פחות מכאן הי"ז מותר ובלבד שיהא כבית סאתים: ר' בון בר חייה בעי. על הא דקאמר מטלטלין מתוכה לים הא מיהת כרמלית הוא ומעתה נאמר אתי כרמליות סמוכ' זו לזו מותר לטלטל מזו לזו בתמיה הא מיהת לכתחלה אסור הוא: מכיון וכו'. שאני הכא דמכיון שהים מקיפה להסלע מכל צד כמי שכולה כרמלית אחת היא: נסר שהוא. כולם הוא לספינה ואין בו רוחב ארבע. כלומר שאינו אין בו רוחב ארבע מותר ליישב בו וכו' דקסבר כרמלית דהים מתרפא הוא דמחשבינן ואויר שהוא למעלה מי' מקום פטור הוא ובדין הוא דבלאו הכי מותר אלא משום היכרא בעלמא עביד לה והלכך בעי אפי' אין בו רוחב ארבע: אילו

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

שינוי נוסחאות (בו"נ) איטא נר"ג איטי. (בו"ח) רישה נר"ג ראשה.

אילו אמר תיבה פחותה יאות. א"ר אבון מה דב"י מיעבד תקנה לאילפא. מוציא נסר חוץ לשלשה שאין בו רוחב ארבעה ואת רואה את המחיצות כאילו עולות. *ר' יעקב בר אחא בש"ר המנונא שכל ג' וג' שהן סמוכין למחיצה כמחיצה הן. ר' יצחק בי ר' ליעזר מפקד לר' הושעיה בי ר' שמי דהוה פריש מיעבד ליה סל פתו':

הלכה ו מתני׳

*הזורק ונזכר *עד שלא תצא מידו קלטה אחר קלטה כלב או שנשרפה פטור זרק לעשות חבורה בין באדם בין בבהמה ונזכר עד שלא נעשית החבורה פטור זה הכלל כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה תחילתן שגגן וסופן זדון תחילתן זדון וסופן שגגה פטורין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה: **גמ׳** כיני מתני' והזיד. וקשיא אילו ירה חץ להרוג בו את הנפש והתרו בו וחזר בו שמא כלום הוא הוי סופך מימר והזיד. ר' יוסה בן חנינה אמר *בשוגג בל"ת. ובמזיד בל"ת. ריב"ל אמר בשוגג בהיכרת. ובמזיד בהיכרת. תני רשב"י מסייע לר' יהושע בן לוי *את ה' הוא מגדף ונכרתה. נגע עצמך אפי' מזיד בהיכרת מתרין בו ולוקה ומביא קרבן. *רבי אבהו בשם רבי יוחנן [illegible] בחלב ומזיד בחטאת מתרין בו ולוקה ומביא קרבן. תני אין מתעסקין לא בחלבים ולא בעריות.

המתעסק

פני משה

אילו אמר תיבה פחותה יאות. ר' מנא לא תדייק לדינא מידי אלא משום דקאמר נסר וכו' ואין זה דרך לניפות ושפיר הוה ני' למימר תיבה פחותה ויושב בה וכו': מאן דבעי למיעבד תקנה לאילפא שיהא מותר לטלטל מתוכה בשבת מוציא נסר חוץ לשלשה מהספינה שלא יהיה בו תורת לבוד ושרי לספינה וכו'. ואע"פ שאין בו רוחב ארבעה ספית הוא כלאן ואנב שיטפא דלעיל היא דאם אין בו רוחב ארבעה מ"מ כאי דקאמר ואת רואה את המחיצות כאלו עולות וכי שייך מחיצות למקום שאין בו רוחב ד' אלא נ"ל ויש בו רוחב ארבעה ושליג אדרב סתמא דלעיל דס"ל דמקום ארבעה על ארבעה בעינן והלכך קאמר ואת רואה את המחיצות של הנסר כלומר שפת הנסר כאלו מחיצות עולות מתנו דאמרינן גוד אסיק ואם מטלטל מן הספינה לתוכו ומתוכו לספינה ודרך הנסר ממלא מן הים ומכניס להספינה דמחיצה תלויה היא והתירו במים: ר' יעקב בר אחא מפרש לה בשם רב המנונא להא דקאמר ר' אבון מוציא חוץ לשלשה מפני שכל שלשה ושלשה כלומר פד שלשה שהן סמוכין למחיצה כמחיצה שלמה הוא דאמרינן לבוד וי"ס אינו מוציאו חוץ לשלשה הוי ליה כמחיצת ספינה עלמה וא"כ מטלטל מספינה לים להדיא ואסור והלכך הא דקאמר מוציאו חוץ לשלשה: דהוה פריש. שהיה נוהג לפרוש בים והיה מלוה אותו לעשות לו סל פתות כהאי דר' מנא דקאמר תיבה פחותה בכדי שיוכל לישב בו לעשות צרכיו בשבת:

הלכה ה מתני׳ הזורק ונזכר עד שלא תצא מידו. ובמשחת המשניות וכן בנוסחת המשנה בבבלי ונזכר לאחר שיצתה מידו וכן צריך לפרש לנוסחא דהכא שאנו ד שיצתה מידו נזכר והיינו עד שלא תנא מידו כלומר שאפי' לא באה אלא כבדי עד שלא תנא מידו דאלו נזכר מקודם שיצאת מידו צריכא למימר דלאו בר קרבן הוא: קלטה אחר. או שקלטה אחר או כלב או שנשרפה ולא שכיך הנחה פטור: זרק וכו'. וכן בזרק בשוגג לעשות חבורה ונזכר מקודם שנעשה חבורה פטור משום חובל בשבת דבעינן עד שיהא תחלתן וסופן שגגה: זה הכלל. לאתויי כל חייבי חטאות ואפי' אינן של שבת:

גמ׳ כיני מתניתא והזיד. כלומר דמפרש דלאחר שנזכר לא חזר תהנה אלא סופו היה בזדון הכל אם חזר ובא אע"פ שבתחלתו נזכר הוא שי תחלתו וסופו בשגגה וחייב וקשיא אלו ירה חץ וכו'. כלומר וכן על כרחך אתה מפרש להסיפא זרק לעשות חבורה וכו' מפני שנזכר עד שלא נעשית החבורה הלכך פטור הוא משום שבת דאי לא תימא הכי אלא שנזכר וחזר בו מתה שהיה מתכוין בתחלה א"כ קשיא הרי מי שזורק חץ להרוג בו את הנפש והתרו בו מה אתה עושה וחזר בו שמא כלום הוא מה שחזר בו בתמיה וה"נ דכוותה שאם זרק האבן אי כתן לעשות החבורה מה איכפת לן שחזר בו הלא כבר יצאת מידו לעשות כוונתו והחבורה שלו לאו כלום הוא אלא הכי סופך מימר והזיד דעממא דמתני' משום שסופו במזיד הוא ובחייבי חטאות בעינן עד שיהא תחלתן וסופן בשגגה: בשוגג בל"ת ובמזיד בל"ת בשוגג ומזיד דעלמא קאמר דפליגי בה דר' יוסי בן חנינה ס"ל דשוגג כלאי היא דהויא שגגה ואלו ידע בלאו מזיד הוא ואע"פ ששגג בהכרת ולאו בר קרבן הוא וריב"ל ס"ל דאפי' ידע בלאו אלא דשגג בהכרת הוא דהוי מזיד גם בהכרת אמיה שגגה ובמזיד גם בהכרת הוא דהוי מזיד: תני ר' שמעון בן יוחי. לדרוש מפרשת מגדף ומסייע לריב"ל דכתיב בפרשה ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת וגו' והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ונכרתה וגו' דמשמע דלדלעיל קאי מדכתיב והנפש והכא במזיד משתעי דכתיב ביד רמה ובא ללמדנו דלפעמים מביא קרבן אפי' הוא במזיד והשתא היכי דמי אם מזיד הוא בכל הגוף שלהן אפי' מזיד הוא גם בהכרת א"כ מתרין בו ולוקה ומביא נמי קרבן בתמיה הרי אם מזיד הוא בכל ודאי לאו בר קרבן הוא אלא לאו דה"ק והנפש אשר תעשה ביד רמה מסכתות כיה נמי קרבן כגון שהזיד בהלאו ושגג בהכרת דמיקרי שוגג לענין קרבן ומסייע לריב"ל: ר' אבהו בשם ר' יוחנן. הך דר' יוחנן גרסי' לה בפ"ט לחרומות ובכמה מקומות והעיקר כמו דגרסינן שם ובס' מרוכה בשני מקומות ובכל מקום אשר תמצא כתוב כהפך ספות דטוכח הוא. וכג"ל כמו שהוא שם הזיד בחלב ושגג בחטאת מתרין בו ולוקה: משום שהזיד בחלב הוא. ומביא קרבן דקסבר ר' יוחנן כמ"ד דשגגת קרבן שמה שגגה כדמוכח מסוגיא מקומות נר' יוחנן אין מתעסקין לא בחלבים ולא בעריות. כלומר דמה דקי"ל

המתעסק

שגגת לאו חה לא שמענו מטול': השוגג בחלב. שלא ידע שזה חלב: ומזיד בחטאת. שיודע שהאוכל חלב חייב חטאת מתרין בו ולוקה ומביא קרבן וכו' וה"ק וחייב קרבן ונ"ל דגרסינן השוגג בחלב ומזיד בלאו מתרין בו ולוקה וכו' על הכרת: אין מתעסקין לא בחלבים. כגון חלב ושומן לפניו וטעה שזה חלב וזה שומן ונתכוון לאכול שומן והביא למקום אחר והלכה יחו אל החלב ואכלו א"נ חלב וחלב לפניו וסבר שהוא שומן ונתכוון לאכול חתיכה זו ואכל את זו ולא דמי לשוגג דשוגג הייט שנתכוון לחתיכה זו עלמה אבל סבר שהיא שומן: ולא בעריות. כגון שנתכוון לבוא על אשתו נדה וסבר שטהורה היא אחותו ואשתו לפניו ושמעה אשתו ולא ידע ובא אחותו במקומה ולא דמי לשוגג דשוגג הייט שנתכוון לזו עלמה וסבר שהיא אשתו:

המתעסק

קרבן העדה

אלו אמר תיבה פחותה. כלומר תיבה שנפרלה שוליה עושה חוץ לספינה דהוה ליה כמחילה תלויה שדופני התיבה נעשין כמחילה שפיר הוה קאמר דמתיר לספינה אבל הפתח דקאמר נסר שאין בו רוחב ד' לא מהני מידי שהרי אם אינה גבוה י' מהאלרן ה"ל כרמלית והספינה שהיא עמוקה י' היא רה"י ל"א בשלמא תיבה אינה בטלה לספינה אבל נסר שאין בו ד' בטל לספינה: מאן דבעי וכו'. מי שרולה לעשות תקנה לספינה להוליא מתוכה לים: מוליא נסר. שהוא פחות מד' רחוק ג' טפחים מן הספינה: ואת רואה את המחיצות. של הנסר כאלו עולות דאמרינן גוד אסיק מחילה והרי הוא כאלו מוקף י' נמלא מטלטל מספינה שהיא רה"י לרה"י דמחילה תלויה מתרת במים: שכל ג' וג' וכו'. [illegible] מטלטל מכרמלית לרה"י וקשיא לר' אבין ל"א כא לפרש דברי רבי אבין ולכך מרחיק ג' דכל ג' סמוך למחיל' הן כמחילה נמלא כאלו יש כאן נסר שהוא רחב ז' שמתחלה הוליא הנסר רחוק מהספינה ג' ומחלה וגם הנסר הוא ד' פחות משהו נמלא שיש כאן ז' ומשהו וכשמעמידין אותו פחות מג' סמוך לים אמרינן לבוד וה"ל מחילה של עשרה: דהוה פריש. שהיה מפריש תמיד מן כיבשה לים: מעביד ליה. שיהיה עושה לו תוך לספינה סל שנפחת ונותר לטלטל מן הים לתוכה ומתוכה לים דה"ל כמו תיבה פחותה דלעיל:

הלכה ו מתני׳ הזורק. בשוגג: ונזכר. שהוא שבת: מאחר שילתה. האבן מידו וקודם שתנוח קלטה אחר לאחר שנזכר קלטה אחר דה"ל כ' שעשאו וכגון שנעקר ממקומו וקבל או שקלטה כלב בפיו דלא הויא הנחה דבעינן מקום ד' פטור: **גמ׳** כיני מתניתין. כן לריכין לפרש משנתינו ונזכר הייט לאחר שנזכר היה מזיד: וקשיא. דלאח"ה קשיא אלו זרק חץ להרוג חבירו וקודם שזרקו התרו בו ואפ"ה זרקו וכשהליכה החץ קודם שנהרג חבירו חזר בו וכי מפני זה יהיה פטור בתמיה א"כ ה"נ אע"פ שחזר בו מ"מ בתחילת זריקתו הי' שוגג וכשנזכר אין בידו להחזיר ולמה יהא פטור מחטאת אלא ודאי אח"כ כשנזכר היה מזיד ולכך פטור דתחלתו בשגגה וסופו זדון פטור: בשוגג בל"ת והמזיד בל"ת. הא דאמרי' תחלתו שגגה וסופו זדון פטור מחטאת דוקא שהיתה השגגה בל"ת וכן המזיד אבל אם היתה השגגה בל"ת ולאחר כך המזיד בכרת חייב: שוגג בכרת. אם הוא שוגג בכרת ואח"כ הזיד בכרת הוא דפטור אבל בל"ת חייב קרבן: תני. מסייע' דרשב"ל לסיועיה דריב"ל: את ה' הוא מגדף ונכרת'. וברישא כתיב תורה אחת יהיה לעושה בשגגה וסמיך ליה את ה' הוא מגדף ונכרת' ש"מ שעיקר שגגה בכרת: הנע עלמך אפילו מזיד בהיכרת. ובשוגג בלאו לדבריך דעיקר שגגה בלאו א"כ אם הזיד בכרת ושגג בלאו יהיה לוקה שכל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ויהיה חייב קרבן על

רידב"ז

ריב"ח אמר בשוגג בל"ת ומזיד בל"ת. ריב"ל אמר שוגג בכרת ומזיד בלאו כו' הנ"ו עלמך אפילו שגג בכרת מתרין בו ולוקה ומביא קרבן ר"ל בשם ר"י מזיד בחלב שוגג בקרבן ומתרין ולוקה ומביא קרבן כנ"ל וכן הוא

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

מסורת הש"ס

ח *המתעסק בשבת פטור. בחלבים ובעריות חייב. היך עבידא הרי אני קוצר חצי גרוגרת וקצר כגרוגרת פטור. הרי אני אוכל חצי זית ואכל כזית חייב. הרי אני מתחמם בה והערה בה חייב:

הדרן עלך פרק הזורק

הלכה א מתני׳

י *הבונה כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהוא ג המסתת ד והמכה בפטיש ובמעצד ה הקודח כל שהוא חייב ו זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב רשב״ג [אומר] אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב מפני שהוא מתקן מלאכה: **גמ׳** מה בנין היה במשכן שהיו נותנים קרשים ע״ג אדנים. ולא לשעה היתה. א״ר יוסה מכיון שהיו נוסעים וחונים ע״פ הדיבור כמי שהוא לעולם. *א״ר יוסי בי ר׳ בון מכיון שהבטיחן הקב״ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לעולם. הדא אמרה אפילו מן הצד. הדא אמרה אפילו נתון ע״ג ד״א. הדא אמרה בנין ע״ג כלים ז בנין. אדנים בקרקע הן. *תני ח אחד מביא את האבן ואחד מביא את הטיט המביא את הטיט חייב. ר׳ יוסה אומר שניהן חייבין. סבר רבי יוסה אבן בלא טיט בנין. הכל מודים שאם נתן את הטיט תחילה ואח״כ נתן את האבן שהוא חייב. ט הבנאי שיישב את האבן בראש הדימוס ס חייב. למי נצרכה לרבנן. והדין דעבד דפין דעבד ספיין חייב משום בונה. והדין דנקר כיפין כפין עמודין דחיין מקטע פספס מקטע כולהן חייב משום מסתת. רב ירמיה בשם רב *המרכיב ימוטה של גילה חייב משום בונה. א״ר זעירא אינו אלא כנוטל מלבן ונותנו ע״ג לבינים בשבת. רב המנונא הורי לריש גלותא להתיר שולחן של פרקים בשבת. אמר רב הונא בר חייה הוה עמית שמע רב יהודה ואמר מאן דהורי ליה לא יליף ולא שימש. א״ר שמי מאן דהורי ליה כרשב״ג הורי ליה. דתני לווחים שבספינה ושבעריסה ונקליטי המיטה ורגל השלחן ויד הסכין שבראשו הרי זה לא יחזיר. *אם החזיר ׳ הרי זה פטור ואם תקע הרי זה חייב. רשב״ג אומר אם היו רפים

קרבן העדה

הא תעסק בשבת פטור. דמלאכת מחשבת אסרה תורה: היך עבידא. היכי דמי מתעסק: הרי אני קוצר חצי גרוגרת. שהיתה מחשבתו לחצי גרוגרת וקצר כגרוגרת פטור דלאו מלאכת מחשבת היא: אמר הריני מתחמם. בערוה לחוד ואח״כ הערה חייב דהיינו מתעסק דחייב בעריות ופטור בשבת:

הדרן עלך פרק הזורק

הלכה א מתני׳ הבונה. שאמרו באבות מלאכות כמה יבנה וכו׳: והמסתת. המרבע את האבן ומתקנ׳ הכל לפי המקום יש מקומות שרגילין להחליקה ויש מקומות שרגילין לחרוץ בה חריצין: המכה בפטיש. גם הוא באבות מלאכות והוא נקרא פי״ק בלע״ז שמנפץ בו את הסלע לאחר שחצב את האבן סביב ומבדילה מן ההר קלה הוא מכה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת והויא גמר מלאכתה של אבן וכל גמר מלאכ׳ תולד׳ דמכה בפטיש היא: מעצד. כמו קורנס גדול של ברזל והקודח נוקב ונועץ בכותל: כל שהוא. אכולהו קאי אמכה בפטיש ואמסתת ואקודח: ומלאכתו מתקיימת. שמקיימין כיוצא בה ואין מוסיפין עליה: בשבת. אהעושה מלאכה קאי כל העושה מלאכה והיא מתקיימת בשבת: קורנס. מרטיל״ו בלע״ז: סדן. אנכס״מ בלע״ז: מפני שהוא כמתקן מלאכה. ואע״פ שאינה מכה על הפעולה אלא על הסדן שכן מרדדי טסי המשכן עושין כן שמכה שלש על הטס ואחת על הסדן להחליק הקורנס שלא יבקע את הטס שהוא דק:

גמ׳ ופריך ולא לשעה היתה. בנין הקרשים ואמאי חייב: כמי שהוא לעולם. שהרי לא ידעו אימתי יסעו: ה״ג מכיון שהבטיחן הקב״ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה. כ״ה לעיל פ׳ כלל גדול וה״פ כיון שהבטיחן ידעו שלא יהיה הבנין לעולם והדרא קושיה לדוכתא: הדא אמרה. וזה אומרת אפילו בנין מן הצד שמיה בנין וחייב שהרי העמדת הקרשים לא הוו בנין ממש: הדא אמרה. וש״מ אפילו נתן ע״ג ד״א ולא ע״ג הקרקע ממש הוה בניין: הדא אמרה. וש״מ בניין ע״ג כלים הוה בניין דקס״ד דאדנים כלים חשיבו וקיי״ל דאין בניין ע״ג כלים: ומשני אדנים כקרקע הן. וליכא למפשט מינה שום דבר לא מן הצד ולא ע״ג דבר אחר ולא ע״ג כלים. ל״א אכלים לחוד קאי דליכא למפשט מינה: המביא את הטיט חייב. אבל הנותן את האבן פטור: בראש הדימוס. שורת אבני החומה: למי נצרכה. לא נצריכה להא דבנאי שיישב את האבן בראש הדימוס שהוא חייב אלא לרבנן אבל לרבי יוסי אפילו נתן את האבן בארץ חייב וכ״ש בראש הדימוס: והדין דעביד דפין. והאי דעושה דפין ע״ג קורות הבית או שעושה כפי הבית חייב משום בונה: דנקר כיפין. חוצב סלעים: כפין. שעושה כפות בנקירה זו: ה״ג עמודין דחייך מקטע. פי׳ שהוא חוקק עמודין שעושין להלולה ולמחולה: פספס מקטע. המתקן אבנים בטלם חייב משום מכחת: המרכיב מטה של גילה. היא מטה העשויה פרקים ומרכיב קנתו על קלתו: אינו אלא כנוטל מלבין. הוא דפוס של לבנים ונותנו ע״ג לבנים בשבת שהוא פטור ואף זה כן דסובר דאין בנין בכלים כלל: להתיר שלחן של פרקים בשבת. התיר לבני ריש גלותא להעמיד שלחן של פרקים בשבת דס״ל אין בניין בכלים וגם משום מכה בפטיש ליכא דהא לא״ן זה נמרו שהרי צריך לחזור ולפרקו תמיד: ה״ג אמרו ר״ה בר חייא הוה עמיה. וכ״ת בבבלי ס״פ כירה וה״פ ר״ה בר חייא היה עם רב המנונ׳ בהוראה זו להתיר שלחן של פרקים בשבת: מאן דהורי ליה. שמותר: לא יליף ולא שימש. לא למד ולא שימש ת״ח דסובר ר״י דיש בנין בכלים כדא״ר ירמיה בשם רב במרכיב מטה של גילה חייב משום בונה: לווחים שבספינה. עלים שמניחים בספינה ליסב עליהן: ונקליטי המיטה. שעושין עמוד בראש המטה ועמוד בסופו ומניחין כלונס מזה לזה ומשליכין סדין עליו ונעשה אהל כלא נג: ויד הסכין שבראשו. כלומר יד שתוחבין בו הסכין: לא יחזור. גזרה שמא יתקע בחוזק: ואם תקע. בחוזק: אם היו רפויים

פני משה

המתעסק פטור מקרבן וכגון בשבת שלא נתכוין למלאכת איסור כלל שמתכוין להתוך את התלוש ונמצא שהוא המחובר וכל כיוצא בזה וזהו נקרא מתעסק ושוגג סברא שמתכוין למלאכה זו בעושה אלא שטעה ולא ידע שהיום שבת או שידע שהוא שבת וכסבור שמלאכה זו מותרת זהו שוגג ובחלבים ובעריות אף המתעסק חייב והפי׳ לא נתכוין לעבירה כדמפרש ואזיל היך עבידא המתעסק בשבת שהוא פטור: אמר הרי אני קוצר חצי גרוגרת. שהוא פחות מכשיעור ואין בו חיוב חטאת ואף על פי שעלתה בידו וקצר כגרוגרת אחר כך פטור שלא נתכוין לקצור כשיעור אבל בחלב אם אמר הריני אוכל חצי זית ואכל כזית חייב שכן נהנה בגרונו כזית וכן בעריות אמר הריני מתחמם בה ולא נתכוין ליותר ועלתה בידו שהערה בה חייב שכן נהנה:

הדרן עלך פרק הזורק

הלכה א מתני׳ הבונה. שאמרו באבות מלאכות: כמה יבנה. משום דהא״ל דאין מדרך לבנות אלא מה שנקרא בנין ולפיכך מפרש בה התנא יותר מבשאר אבות מלאכות שאנו אלא הלינו שואל בהם כמה יקצור או כמה יחרוש וכו׳ וכאן מצריך בלישניה הוא וכדאמרן להשמיענו דהבונה כל שהוא חייב לפי שכך מצינו במשכן שכן קרש שנפל בו דרנא הטיף לתוכו אבר וסתמו: המסתת את האבן. שמתקנו מן הגדדים ומרבעו וזהו גמר מלאכה כמו המכה בפטיש: ובמעצד. קורנס של ברזל: הקודח. במקדח ועשה נקב בכל אלו בכל שהוא חייב: ומלאכתו מתקיימת. שא״צ להוסיף יותר העושה כן בשבת חייב: אף המכה בקורנס על הסדן. הוא כמו עמוד עב של ברזל העשוי לשני האומנין אינקלוזמ״א בלע״ז ועושין כן בשעת מלאכה להחליק את הקורנס נקרא מרטי״ל וזהו כמתקן מלאכה ואע״פ שאינו מן המלאכה ממש ומחייב. ואין הלכה כרשב״ג:

גמ׳ מה בנין היה במשכן וכו׳. גרסי׳ להא לעיל פ׳ כלל גדול בסוף הלכה ב׳ וכדפרישית שם עד אדנים כקרקע הן ועד דעביד ספיין חייב משום בונה: והדין דנקר כיפין. וזה שהוא מנקר כיפי האבנים או לעמודין או לרחיים מקטע פספס מקטע או שהוא קוצץ ועושה פספסין ואח״כ חוזר ותוקע להגדדין ומחליקן כולן אלו תולדות דמסתת הן: המרכיב מטה של גילה. נקרא מטה גלל שהיא עשויה פרקים פרקים ומפרקין אותה לעת הצורך וכשרוצה לשכב עליה מרכיב הפרקים זע״ז ונעשית בלייה ואם עשה כן בשבת חייב משום בונה: אמר ר׳ זעירא אמאי חייב שהרי אינו אלא כנוטל מלבן ונותנו ע״ג לבינים אחרים בשבת ולא נקרא בנין אלא כשתוקע בחוזק ומחבר הפרקים זה לזה: להתיר שלחן של פרקים בשבת. לפרק אותן ולחזור להרכיבן כדי להשתמש בו: אמר רב הונא בר חייה הוה עמיה והסכים עמיה להיתר ושמע רב יהודה וכעס ואמר מאן דהורה ליה להיתר לא יליף ולא שימש חכמים דסבירא ליה לרב יהודה כתנא קמא דברייתא דלקמי׳ דמיהא איסורא איכא לחזור אותן: כרשב״ג הורי ליה. דסבירא ליה אם היו

מסורת הש״ס

כריתות יט ע״ב

בבא קמא פ״ב

(לעיל ז)

שבת קג ע״ב

פ״ט ה״ב

פס

עין משפט נר מצוה

בא
א מיי׳ פ״ב מהלכות שגגות הלכה ז

א
ב מיי׳ פ״י מהלכות שבת הלכה יב

ב
ג מיי׳ שם הלכה יח

ג
ד מיי׳ שם הלכה טו

ד
ו מיי׳ שם וסמ״ג הלכה ד

ה
ז מיי׳ שם פ״י הלכה יב וכסה״ת

ו
ח מיי׳ שם

ז
י מיי׳ שם פכ״ב הלכה ט טוש״ע או״ח סי׳ שי״ג ס״ו וסעיף ט

גליון הש״ס

ב פי׳ בכנהות הגליון התפארת ישראל וצ״ע דף קב ע״ב. ועיין בתוספות רמב״ן

בפי׳ כפלתות שהארץ כנס:

שנויי נוסחאות (ס״נ) עבידא תרי ב״י עבידא אמר הרי. (ס״נ) מתקן גד״ו במתקן. (שנ״י) דפין דעבד גד״ו דפין והדין דע.ד. (בו״נ) מוטה גד״ו מיטה. (בו״נ) הבנא גד״ו חונה.

בכר לאדן

המרכיב מטה של גלה. מנחת מרדכי פ״א דשבת סרמנ״ן פ״ח פרלים.

רפים נוטל ומחזיר. תני תקועים חיבור לטומאה ולהזייה. קבועים חיבור לטומאה ואינו חיבור להזאה. הנוטלין והנותנין אינן חיבור לא לטומאה ולא להזייה. והכא את אמר הכין. תמן דרכן לקבע לא לקבע אינן חיבור. ברם הכא תקיעתן היא גמר מלאכתן. תני ר' סימיי אומר המרכיב קרן עגולה חייב. קרן פשוטה פטור. רבי אלעזר בי ר"ש אומר קני מנורה חייב. קנה של ציידין פטור. קני מנורה למה הוא חייב. רבי אבהו בשם רבי יוחנן ורב חונה תריהון אמרין משום בונה. קנה של ציידין למה הוא פטור. מפני שהוא מלמעלן למטן. התיבון הרי החופר בחולות הרי מלמעלן למטן הוא. ואת אמר חייב. א"ר שמואל בר יודן כאן לשעה כאן לשהות. שמואל אומר המלחים את התירצין חייב משום בונה. וקשיא דבר שאילו עשאה בשבת חייב חטאת ב"ה מתירין אף להחזיר. רבי חנניה בשם רבי יוחנן התירו סופו מפני תחילתו שאם אמר את שלא יחזיר אף הוא אינו פותח. ולא יפתח אף הוא ממעט בשמחת י"ט. א"ר אחא מחזיר בלבד שלא יחזיר כל צרכו. א"ר יוסי בר בון כשאין שם פתח אבל אם יש שם פתח משתמש כנגד הפתח. מתניתין דר"ש דהני תנורד הקודח הקוצץ כל שהוא בשבת חייב. ר"ש אומר הגורד עד שיגרר כל צורכו. הקודח עד שיקדח כל צורכו. הקוצץ עד שיקצץ כל צורכו. העיבד את העור עד שיעבד כל צורכו.

ואר"

פני משה

רפיים נוטל ומחזיר והלכה כמותו: דתני וכו' ואם החזיר פטור אבל אסור לכתחלה ואם תקע בחוזק ע"י יתידות ה"ז חייב: תני. בתוספתא פ"א דכ"ב דכלים גבי יתידות המחרישה ושאר הכלים שלא בזמן שהן תקועים חיבור לטומאה... הזאה. שאם הזה על האחד מהן פלוגתא הזאה על כולן ואם קבועים ולא תקועים חיבור הן לטומאה אבל לא להזייה והתם גרים גם בקבועים חיבור לטומאה ולהזייה אבל בניטלין זה מזה וחוזרין ומחזירין עליהן אינו חיבור לא לטומאה ולא להזייה קתני מיהת גבי קטעין דחיבור הן לטומאה והכא את אמר הכין בתמיה דדוקא אם תקע ה"ז חייב הא אפילו בקבע חיבור מיקרי תמן דרכן לקבע לא לקבע אינו חיבור. כלומר שאני התם שדרכן בכך אם תקע אותן אעפ"כ שלא תקען נוחין הן להשתמש בהן ואם לא קבע או הוא דאינן חיבור ולהכי בקבע תליא מילתא אבל הכא תקיעתן הוא גמר מלאכתן לפי שדרכן לתוקעו אותן בחוזק שלא יתפרדו ולפיכך דוקא אם תקע ה"ז חייב: קרן עגולה. הוא מין כלי זמר ועשוי נקבים נקבים ומכניסין בהן חלילין ומוליאין קולות הרבה ואם היא עגולה דרכן להקים בנקבים בחוזק וחייב ואם הוא פשוטה מכניס אותן ברווח ודרכן לפרק תמיד ולפיכך פטור: קני מנורה. המחזירן חייב: וקנה של ציידין. של הציידין המלבנין את הבית בסיד ועשוי פרקים פרקים להאריך אותו ולקצר לפי הצורך והמחזירן פטור: משום בונה. דקסבר ר"א בר' שמעון יש בנין בכלים. מפני שהוא מלמעלן למטן. כלומר אין זה נקרא בנין אלא שלפעמים הוא מאריך ולפעמים מקצרו ואינו מתקיד על הפרקים שבאמצע הקנה אם מה שהוא מלמעלה נתון הוא למטה או בהפך: הרי החופר בחולות. הרי זה אינו מקפיד ליה שלמעלן אם יהיה למטן ואפ"ה את אמר חייב משום חופר: כאן בקנה של ציידין אינו אלא לשעה כשה צריך ללבן בו וכאן בחופר הוא לשהות שמתקיים היא כך: שמואל אמר המלחים את התריסין וכו'. גרסינן להא לקמן בס"פ דבילה בהלכה ה' על המתניתין ב"ש אומרים אין מסלקין את התריסין ב"ש וב"ה מתירין אף להחזיר. המלחים וכמו המתלם מלשון הדר תלים לפי שעשוין הן כעין שני פרקים ומתחברין על ידי ציר וכשמסלק מן פתח החנות פותח אותן ומפרקן ומניחן על הפלים שלפני החנות ונותן עליהן הדברים למכור וכשהוא מחזיר מתלים ומחבר אותן הפרקים בציר הקבוע כאחד מהן ותוחבו בבחור שבשני מתחורין לסגור את הפתח: וקשיא. לשמואל אם דבר שאלו עשאו בשבת חייב עליו חטאת בזה יהיו ב"ה מתירין אף להחזיר בי"ט: התירו סופו מפני תחלתו וכו'. ואם לא יפתח אף הוא ממעט בשמחת י"ט שלא יהיו מוצאי לקנות דברים הצריכין להיום ומשום שמחת יום טוב התירו חכמים: אמר ר' אחא. דאיכא לשניי אליבא דשמואל נמי בהכי דכשהתירו ב"ה להחזיר לא התירו אלא מחזיר כשלמה ובלבד שלא יחזיר כל צרכו ולתקוע הציר בחוזק שלא יזול ממקומו וכי קאמר שמואל דחייב עליו בשבת כשמחזיר כל צרכו: כשאין שם פתח. אחר להחנות אבל אם יש שם פתח בזה לא התירו לסלק ולהחזיר אלא משתמש דרך אותו הפתח: מתניתא כר"ש. לא מתני' דידן קאי אלא כס"ג דפסקים דגרסינן להא שם בהלכה א' ומבריתא דמייתי התם קאי דתני ר' ישמעאל בנו של ריב"ב בשבת היה מפשים את הפסח עד החזה וקאמר עלה ר' יוסי בר' בון התם דזה הוא דלא כר"ש דתני בתוספתא פי"ב הגורד שמגרר העץ להחליקו והקודח וכו' ולר"ש דוקא עד שיגמור כל צרכו ולהכי מפשיטו עד החזה דזה לא מיקרי נגמר כל צרכו. ואם פריך למתני' דידן קאי צ"ל מתניתא דלא כר"ש ומיהו הא דר' יעקב בר אחא פ"ג דפסחים הוא דקאי כדגרים שם:

ואמר

קרבן העדה

רפויים נוטל ומחזיר. אפי' לכתחלה דכיון דרפוי ליכא למיחש לשמא יתקע ולאינהו כי הורו ברפויה הורו: ה"ג תני קבועין חיבור לטומאה ולהזייה תקועים חיבור לטומאה ואינו חיבור להזייה הנטלין וכו'. וכ"ה בתוספתא דכלים פ"א דב"מ וה"פ לווחים שבספינה וכו' אם קבועים במסמרו' ויתדות חיבור לטומאה ולהזייה אם נטמא אחד מהן גם השני טמא וכן אם היו שניהם טמאים והזה על אחד מהן גם השני טהור אבל אם היו תקועים בחוזק ולא נעשו במסמרות לא הוו חיבור להזאה אלא לטומאה לחוד ולתוספת הוה חיבור: הנטלין והנותנין. בשעת מלאכתן שהנין אותן בתוך בית יד שלהן ואח"כ נוטלין הימנו אינו חיבור כלל והכא את אמר הכין. דאפי' בתקע לחוד הוה מלאכה גמור': ומשני תמן דרכן לקבע. כיון שדרך לקבוע במסמרים והוא לא קבעו אינו חיבור להזייה אבל הכא מיהא רוצה להשתמש בן בתקיעתו וה"ל נגמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש: קרן עגולה וקרן פשוטה. שניהם מין כלי זמר והוא עשוי נקבים נקבים ככברה ומכניסין בהן חלילים ומוליאין קולות הרבה קרן עגולה מעשה אומן הוא וצריך לתקוע בנקבים בחוזק והוי מלאכה וקרן פשוט מכניסו ברווח ודרכן לפרקו תמיד ופטור: קני מנורה. שיוצאין ממנה קנים לנרו' הרבה ונטלין הימנה וכשעת הצורך מחזירין אותן: ה"ג קנה של ציידין. וכ"ה בבבלי ס"פ כירה וה"פ הטחין ומלבנין הבית בסיד יש להן קנים של פרקים ונוהגין מטלית ברלשה וטורין בסיד המחוי את הבית וכשהוא טח מלמעלה אז מספר לו אלא בקני' קלר וכשהוא הולך ומגביה מוסיף קנה על קנה ומאריכים: פטור. כדמפרש בסמוך: מפני שהוא מלמעלן למטן. שהבנין הוא בתוקע קנה זה שלמטה כשל מעלה ואין דרך בנין בכך: הרי החופר בחולות. מי שהוא חופר בחול ומחייבת שיפוי סלדין לריך למשות לנותו בגלדי התפירה נמלא כשהוא חופר מלמטה תותב הלוחות באותן של מעלה והוה נמי מלמעלה למטה וחייב: כאן לשעה וכו'. כלומר היינו טעמא דקנה של סידין פטור שאינו אלא לשעה שהרי לריך לפרקו תמיד: כאן. בחופר חול להבנין הוא לשהות שיהא שם זמן רב: המלחים את התירלין. המחזיר את הקרשים שנוטלין בהן פתחי חניות בשבת חייב משום בונה: וב"ה מתירין. ביו"ט: להחזיר. לכתחלה ביו"ט בתמיה בשלמא לסלק את התריסין לא קשיא דמלאכת אוכל נפש הוא אלא להחזיר היך מתירין: התירו סופו. להחזירן משום תחלתו כדי שיסלקן שאם לא יתירו לו להחזיר לא יסלקם כלל: ופריך ולא יפתח. ומה בכך: ומשני אף הוא ממעט בשמחת יו"ט. שאינו נוטל האוכלין שבחנותו לכך התירו לו אפילו להחזיר: מחזיר. אע"ג דשרי לו להחזיר מ"מ לא יחזיר כל צרכו כלומר לא יתקע דא"כ ה"ל כבונה: כשאין שם פתח. בתיבה ובחנות התירו לסלק התריסין: אבל כשיש שם פתח. אסור לסלק דהא לא התירו אלא משום שמחת יו"ט וכיון דאפשר לו להשתמש דרך הפתח ליכא שמחת יו"ט בסילוקן: מתני' דר"ש. ולא כרבנן וכדמסיק: הגורד. לאחר שנגמר הכלי צריך לגרדו וזהו גמרו: ל"א הגורד כלונסות או קלפים דהוה תולדה דממחק: הקודח. טוקב עץ או אבן *ואפילו אינו טוקב אלא קלת שאינו עובר לעבר השני (שבכותל): והקוצץ. עצים או מה שאינו צריך לכלי: העובד את העור. כיון המעבד ואינו חייב עד שיעבד כל צרכו וה"ה כל המלאכות בעושה אינו חייב עד שיגמור את שלה:

לא

רידב"ז

תקועים עי' בפ"ק ז"ל ד"ה תקועים דמקשה על פי' הפ"י ז"ל ולדבריו לא קשה מידי. ודו"ק:

תמן דרכן לקבוע וכו' ה"פ דקשיא ליה מהנוטלין והנותנין שאינן חיבור לא לטומאה ולא להזאה והכא את אמר הר"ן לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור מדרבנן לא יחזיר לכתחלה והתם גבי טומאה אינו חשוב חיבור עד שיתקע רק בקבועים חיבור מדרבנן. דלפיכך לגזאה אינו חיבור ולטומאה הוי חיבור משום דהוי חיבור מדרבנן [עי' שבת דף מ"ח ע"ב] ועיקר החיבור הוא כשיתקע אבל כ"ז שלא תקע לא הוי חיבור אבל בנוטלין ונותנין אינו חיבור אף מדרבנן והכא לענין שבת הוי חיבור מדרבנן. דקס"ד דהכא גבי שבת נמי עד שיתקע לא חשוב מלאכה כלל. ובקבע הוי רק מדרבנן ובנוטלין ונותנין כלל לא. ומשני דו"מ דלא תלי בשבת חיבור לענין מלאכה אף דלא הוי חיבור עדיין מ"מ הוי מלאכה וחיבור ומלאכה ב' ענינים הן. ותקיעה מחשב רק גמר מלאכתו. והיינו דקאמר תמן דרכן לקבוע. וכיון שהכניסו על לא לקבוע אינן חיבור. ברם הכא אם יתקע תקיעתן הוא גמר מלאכתן. וכיון דעשה דבר שאינו מחוסר אלא גמר מלאכה חשוב הוא ג"כ למלאכה כמו כל מלאכה שבת אף שאינו גמר מלאכה אך מכיון דאינו חסר רק גמר מלאכה חשוב הוא למלאכה וה"ל לא דעיקר המלאכה היא התקיעה וקודם התקיעה לא חשיב מלאכה כלל. וי"א אלא דתקיעתן הוא רק גמר למלאכתן וע"כ אף שבדעתו לא לקבוע ואינו חשוב חיבור מכל מקום לענין מלאכה חשוב מלאכה ואינו מחוסר אלא גמר מלאכתן. ודו"ק:

מתניתין דר"ש דתני הגורד והקודח כו' עד סוף הלכה זו שייך לפ"ו דפסחים בירושלמי והתם עיקר והכא אגב גררא עי' שם בפירושיו ודו"ק כי נכון הוא בעה"ה:

לסה

ואמר ר' יעקב בר אחא לא אתיא אלא כר"ש דר"ש לא עבד מקצת מלאכה בכולה. ורבנן עבדין מקצת מלאכה ככולה. וקשיא על דרשב"ג אילו נטל לקצור ולא קצר שמא כלום הוא. א"ר אדא אתיא דרשב"ג כר' יהודה. דתני השוכט והמקטקט על הארוג הרי זה חייב מפני שהוא כמיישב בידו. והכא מפני שהוא כמיישב בידו:

הלכה ב מתני' החורש כל שהוא המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חייב המלקט עצים לתקן כל שהן אם להסיק כדי לבשל ביצה קלה המלקט עשבים לתקן כל שהן אם לבהמה כמלוא פי גדי: **גמ'** מה חרישה היתה במשכן. שהיו חורשין ליטע סממנין. וכמה יחרוש ויהא חייב רבי מתניה אמר כדי ליטע כרישה. רבי בא בשם רב כדי ליטע זכרותה של חיטה. תמן תנינן זרע קישואין שנים זרע דילועין שנים. תני חיטים מדיות שתים. רבי שמואל בשם רבי זעירא חיטין ע"י שהן חביבות עשו אותן כשאר זירעוני גינה שאינן נאכלין. למה לי לתקן כל שהוא למה לי כמלוא פי גדי:

הלכה ג מתני' הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין משני שמות בין משני סימניות בכל לשון חייב א"ר יוסי לא נתחייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכך היו רושמין על קרשי המשכן לידע אי זהו בן זוגו אמר רבי יהודה מצינו שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל: **גמ'** מאן תנא סימניות ר' יוסי. מהו בכל לשון אפי' אלף אלפא. וחש לומר שמא יתן שלמטן למעלן שלמעלן למטן. כמין קולמוסין היו עשויין. וחש

קרבן העדה

לא אתיא מתניתין אלא כר"ש. בתמיה הא כרבנן אתיא הכא נמי סתן אפילו התחלת מלאכות ליכא אבל כר"ש לא אתיא דהא ר"ש בעי עד שיגמור כל המלאכה ורבנן דמתניתין סברי כל שהיא מתקיימת כיונא בה סגי אפילו צריך להוסיף עליה חייב וא"א בניחותא קאמר ודאי דלא אתיא מתניתין אלא כר"ש ולא כרבנן: דר"ש לא עבד מקצת מלאכה כולה. דבעינן עד שיגמור כל המלאכה והא אפילו בכל שהוא חייב וכן קאמר תנא דמתניתין כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת שזהו גמרו חייב: ורבנן עבדו מקצת מלאכה ככולה. א"כ אפילו אין מלאכתו מתקיימת חייב: וקשיא על דרשב"ג. דקאמר אף המכה בקורנס על הסדן חייב הא לאו מידי קעביד אלא מפני שמכין ידיו לעשות מלאכה א"כ מי שנטל לקצור ולא קצר נמי יהא חייב וזהו ודאי לכ"ע פטור: השוכט. המיישר השתי בכרכרו של עץ שרגלו חד: מקטקט. היא כמו המדקדק והיינו כשמותח חוט הערב ומכה בכרכר עליו לייסבן שלא יהא מהוח יותר מדאי שהמתיח' מעכבתו מהתחבר יחד עם הארוג: מפני שהוא כמיישב בידו. שהמכה זו גורמת התיבור ומיישב המלאכה לעשות מלאכתו להבא כ"ה המכה בקורנס על הסדן גורמת המלאכה הנכונה והוה ליה התחלת מלאכה:

הלכה ב מתני' המנכש. החופר סביב עיקרי הגפנים והאילנות: מקרסם. קוצץ ענפים יבשים מן אילן לתקנו: מזרד. זרדין לחין של שנה זו ופעמים שהן מרובין ומכחשין האילן ומתייבשין וקוצצין אותם ממנו: אם לתקן. את האילן או את הקרקע וקוצץ מן המחובר: ביצה קלה. כגרוגרת מבילה תרנגולת שקלה היא לבשל מן הבילים: **גמ'** מה חרישה היתה במשכן. דהא כל אבות מלאכות ממשכן למדו: ומשני שהיו חורשין ליטע סממנין. שהיו צריכין לשמן המשחה: זכרותה של חטה. הוא במקום הכד שבראש אחד של החטה: תמן תנינן. לעיל בפרק ר"ע: חטים מדיות. חטים שבאין ממדינת מדי: עשו אותן כשאר זרעוני גינה שאינן נאכלין. דליחייב על שני חיטין אע"פ שאין בכן אפילו קרוב לגרוגרת אלא עשו אותן כקישואין ודילועין: ה"ג למה לי לתקן כל שהן לבהמה כמלא פי גדי. וה"פ למה לי דתני בסיפא גבי עשבים לתקן כ"ש הא תני ליה רישא בעצים לתקן כל שהן ומתילא ידעינן דאף בעשבים הדין כן ומשני לבהמה כמלא פי גדי איצטרך ליה לכך תני נמי לתקן כל שהן:

הלכה ג מתני' בין משם אחד. שתיבן אלפין: משני שמות. אלף בית: ובכל לשון. של כל כתב ונופן של כל אומה ואומה: משום רושם. סימן שהיו עושים בקרשי המשכן מפני שמתפרקין אותו ולכשיקימוהו לא יחלפו סדר הקרשים ואתי ר' יוסי למימר דאפי' לא כתב אלא רשם שני רשימות בעלמא לסימן חייב: מצינו שם קטן וכו'. הא אתא רבי יהודה לאשמועינן דלת"ק שלא נגמר מלאכתו שנתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה ואותו מקצת הוי תיבה המתקיימת במקום אחר חייב: **גמ'** מאן תנא. בשתי סימניות חייב: ר"י. היא דמחייב אפילו רושם וכולה מתני' ר' יוסי היא: אפילו אל"ף אלפ"א. שאלפ"א לשון יון כמו אל"ף בלשון הקדש: וחש לומר וכו'. לר' יוסי פריך דקאמר שעל קרשי המשכן היו רושמין ולא כתבו עליהן אותיות וקשיא מאי אהני הרשימה הא עדיין יש לחוש שיעמידו לד הקרש שהיה בתחלה למטה לצד האחרון למעלה ולד שהיה למעלה למטה בבלא"ה אי"ש היו מהופכות אותיות היה ניכר ההיפך משא"כ בחריצים: ומשני כמין קולמסין היו עשויין. שהיו מלמטן עבין למטה ולמעלה כלין ודקין עד הלכבע ולא אפשר למיטעי ליתן את שלמטה למעלה ואת שלמעלה למטה:

פני משה

ואמר ר' יעקב בר אחא. וכן אמר ר' יעקב דלא אתיא הך דר' ישמעאל אלא כר"ש דלא עביד מקצת מלאכה כולה דהא צריך. דעבדי מקצת מלאכה כבולה דאף הקודח כל שהוא חייב אפילו פד החוד אינו מפסיק בגבה: וקשיא על דרשב"ג. דמתני' דקאמר אף המכה בקורנס וכו' וכי מה איכפת שהוא מתקן למלאכה אילו נטל דבר לקצור ואינו להכינו כדי לקצור ולא קצר מאי כלום הוא והכא נמי כדי לא עבד להמלאכה: אתיא דרשב"ג כר' יהודה דתני. בברייתא דר' יהודה מוסיף באבות מלאכות דאף השוכט והמקטקט שמכה בכלי על הארוגה כדי לייסבה ולסדרה בשוויו הי"ז חייב משום שהוא כמיישב בידו לתקנו למלאכה ה"נ לרשב"ג כן:

הלכה ב מתני' החורש כל שהוא. חייב דחזיא לזריעה לגרעין כל שהוא: המנכש. תולש עשבים רעים מתוך הזרעים: והמקרסם. שקוצץ ענפי יבשים של האילן: והמזרד. קוצץ ענפים לחים המרובים וכל זה לתקן את האילן ובכל שהוא חייב שזה הוא כנוטע: המלקט עשבים. אם לתקן את השדה או את האילן וקוצץ ממנו בכל שהוא חייב: ביצה קלה. כגרוגרת מביצה קלה בדלעיל בפ"ח בהלכה ה': כמלא פי גדי. לפי שהן ראוין לגדי:

גמ' מה חרישה היתה במשכן וכו'. כתוב לעיל פ' כלל גדול בהלכה ב' עד שאינן נאכלין ושם מפורש: למה לי וכו'. קושיא יתירה היא בעשבים דלתקן כל שהוא שמעינן מהמלקט עצים ואם לאכילת בהמה כמלא פי הגדי כבר תנינן נמי לעיל בסוף פ' כלל גדול ולא תמני מידי:

הלכה ג מתני' הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו. ודוקא בשולט בשתי ידיו בשוה אבל בשאר כל אדם בימינו חייב בשמאלו פטור ואיטר יד שכותב בימינו שהוא שמאל כל אדם פטור ואם כתב בשמאלו חייב שזהו דרך כתיבתו: בין. השתי אותיות הן משם אחד בין הן משני שמות ובין הן משני סימניות שאית זה לסימן זה ואות זה לסימן אחר ובין בכל לשון חייב: לא נתחייבו ב' אותיות אלא משום רושם וכו'. כלו' דר' יוסי ס"ל דעיקר החיוב של הכותב משום רושם הוא שרושם הוא שמצינו במשכן שכך היו רושמין על קרשי המשכן לידע איזו היא בן זוגו של כל אחד ואחד שלא יחלפו אחר שנתפרקו והיו צריכין ליתור שיקימו אותן כמשפט הראשון שהוקמו זה אצל זה כדקאמר בגמרא אבל כותב לא מצינו במשכן ואינו אלא תולדת רושם ופליג ר' יוסי על שמדרו לכותב במנין אבות ואין הלכה כמותו לענין קריאת התולדה לכותב אבל לענין חיוב מתחייב ברושם כמו בכותב ותולדת כותב הוא: א"ר יהודה. ובמסקנת הבבלי גרים אמר רבי מצינו שם קטן משם גדול וכו' וכלומר שאפילו לא נגמר מלאכתו שנתכוון לכתוב שם הגדול שמעון ולא כתב אלא שם משמעון או כיוצא בזה חייב שהרי מיהא כתב שתי אותיות וראויים לשם וכך הלכה באותיות שלא כתבן פעמיים בכפל וכגון אלו אבל אם כתבן כפולות כגון את או בב אינו מתחייב אא"כ כן שמוח במקום אחר כגון גג גג דר תת סס מם: **גמ'** מאן תנא סימניות. דמשמע אפילו אינן אלא לסימן בעלמא ר' יוסי הוא דקאמר עיקר חיוב של כותב משום רושם שהיה במשכן הוא ולא היה אלא לסימן: מהו בכל לשון אפילו אל"ף אלפ"א כלו' במקום אל"ף כתב אלפ"א והוא לשון יונית כדתנן בס"ג דמגילה יוונית כתוב עליהן אלפה ביתא גמלא ואם כתב שתי אותיות מלשון יוונית או משאר לשון לפו חייב: וחש לומר וכו'. על הא דקאמר ר' יוסי שכך היו רושמין על קרשי המשכן והאיך עשו דהא אכתי איכא חששא שמא יהפוך אותן והנתון למעלה יתן למטה ומה שלמטה יתן למעלה וכהאי מאן דאמר דס"ל כגם שעובי הקרשים מלמטן כך היו למעלן: כמין קולמוסין היו עשוין. כלומר לא כהאי מ"ד דאמרן אלא היו משופעין והולכין כקולמוסין הללו עד שהיו כלין למעלה כאצבע וא"א להחליף מה שלמעלה למטה: וחש

רידב"ז

למה לי לתקן כ"ש למה לי כמלוא פי גדי. עפ' ס"ה ז"ל דצריך הפירוש מיותר ולא תמני מידי. ודו"ק: תני

שנויי נוסחאות שכ"מ) סימיינית גל"ו סימיונות.

טיב

מאן תנא סימיינית ר' יוסי היא אפשר לומר דגם גרס"י א"ש דנאמת מפתח דמחייב בשני נכפים שאינם דומים זה לזה הוא מתפחא דהוא צריך לרשום לכסרים נאמר עוד ס"ל הא"ל בשם זו היא. וא"א רק לר' יוסי אבל לרבנן י"ל כיון דאין דקך בני אדם לכתוב כן לא מחייב בכב"ג וכ"מ מן הירושלמי מאן ס"ל בסמות שלא יחלקו בתחתונים. ולא סופל דעדין מקשי' כן כמו נ"מ כ"כ המתגלה מדקמנה סיפא ס' כדוק סנס' גבים אלא ע"מ דיגאה דיק נפ"ל כלל כדברי רס"ג:

ירושלים

מהו בכל לשון אלף אלפא טעם הירושלמי אין מסמת [illegible] כתב לא יתחייב אלא אלפים או קרי מצוין [illegible] פירוש וגו"ח שאפילו אלף שבתנה נצורות אלפא פיונים [כמס"כ מק"ס] נ"ב חייב ומחו [illegible] לכדה כרתב"ג פ"א פ"י דבכל לשון חייב באותו כתב [illegible] נלחום לא מחמיב רק מלרכון פסול ח"ב וה"ל כמה מפרי טע"מ לפרין נ"ע [illegible] מס"ם מהם:

עין משפט נר מצוה

פני משה

ויחש לו' וכו'. והא אכתי איכא חששא שמא יחליף ליתן הלוח שבפנים למבחוץ ואת שמבחוץ לצד פנים שהרי היו מליפין כוהל מכפנים ויוצאין. וקאמר דלהא ליכא למיחש שהטבעות שהיו מבחוץ הן היו מוכיחות לה לצד בחוץ: וחש לו' שמא יחליף. והא אכתי איכא חששא אפי' היו רושמין לידע איזה בן זוגו שמא יחליף את בנינן תריה זה לרוח זה: ליכון היה כתוב עניין הסימן שרשמו עליהן היה רשום כאלכסון של הזוג כזה ... כתקנת על זה והתקנת על זה והשתא א"א להחליף אפילו מרוח לרוח אחר דמכיון שעל כולן היה נרשם באלכסון כך אם יחליפו א"א שלא יהא ניכר שהוחלפו ומתוך כך היו יודעין להקימן תמיד כסדרן הראשון שהוקמו בתחלת הקמת המשכן: ויחליף. איתן תרוח זה לרוח אחר ומה בכך שהיו מכירין כל כך כסירינן שאפילו מרוח זה לרוח אחר לא יחליפו: כמשפטו. כתיב וכי יש משפט לעצים וה"ל למיכתב כאשר הראית כו' אלא ללמדך שכאמור מכפש בידוע הראשון זה הקרש שזכה ליתן בצפון יתן בצפון לעולם ובדרום יתן בדרום לעולם: ונרבין. להא כסוף הוריות ולהאי עובדא דלקמיה: אילין דר' הושעיה ודבר פזי. שתי משפחות היו ורגילין להקביל פני הנשיא ולשאול בשלומו בכל יום והיתה משפחה דבר הושעיה היו מנהגם להכנס בראשונה שהיו יותר חשובים מבני המשפחה דבר פזי והלכו אלו דבר פזי ונתחתנו במשפחת הנשיא ורצו עכשיו להקדים לפניהם שעכשיו יותר חשובים מהם ושאלו לר' אימי ואמר להן מן המקרא הזה וכו' דלמדין אנו מכאן שאין לשנות הסדר ומכיון שזכתה משפחה הראשונה להקדים בכניסה אין דוחין אותה ממנהג סדירה: תרין זרעין. שתי משפחות היו בצפורי ונקראין בולייטיא ופנייא והיו אלו בני בולייטיא נכנסין בראשונה להקביל פני הנשיא ויוצאין בראשונה והלכו משפחת הפנייא וזכו להתגדל בתורה והיו רוצין להקדים לפני הבולייטיא ושאלו לר"ל היאך יעשו ור"ל שאל לר' יוחנן ונתנו ונתרו ונכנס ר' יוחנן לבהמ"ד ודרש דוה לא דמיא להא דר' אימי דהתם השיבות התורה היא קודמת וכדתנן אפי' ממזר ת"ח וכו': סברין מימר. מעיקרא סברוה לומר דדוקא לענין לפדות ולכסות ולהחיות כדאיירי במתני' דהוריות בהא הוא דאמר אפי' ממזר ת"ח קודם ויוצא אבל לישיבה לענין חשיבות בישיבה כגון לישב בראש ולהקדימו בכניסה ויציאה לא אמרו דהא לענין החשיבות בישיבה ובסנהדרין כבר שנינו בפ' אחד דיני ממונות דהכל כשירין לדיני ממונות אפי' ממזר אבל לא לדיני נפשות: אמר ר' אבין אף לישיבה. כדדריש ר' יוחנן וכדאמרן: יקרה היא מפנינים. משמע דבכל מילי חשיבות השייכים ליקר והתורה חשובה הוא וקודמת אפילו לישיבות כ"ג זה שנכנס לפני ולפנים: תני וגד מנדיאל מתיבין לר' יהודה וכו'. כלו' על הא דמשני הלא דהתכיב זה לזה דהא לא דמי דבשלמא גד מנדיאל שאינן שוין הן אלא דשם משמעון ושריאל ודן מדניאל אלו מאותיות הפשוטים והלו מהאותיות מנצפ"ך דכפולים ולא חשבי הכא תידי: שתי אותיות בכל מקום. כלו' שתי אותיות מכל מקום כעינן שיהא אות זה משונה מאות זה לאפוקי דני דשוין הן וכאות אחד הוו: אשכחת אמר. נמצאו למידין קולא וחומרא לר' יהודה וקולא וחומרא לרבנן דבכותב שתי אותיות שוין לר' יהודה חייב ולרבנן פטור והרי חומרא לר' יהודה וקולא על דרבנן: שתי אותיות בכל מקום אע"פ שאינן שם. כלו' ואם כתב שתי אותיות מכל מקום ואפילו אינן שם במקום אחר כגון אה אף וכיוצא באלו לרבנן חייב ולר' יהודה פטור דבעי דוקא שיהא שם כיקום אחר:

מהלכה

קרבן העדה

וחש לומר וכו'. ועדיין יש לחוש שיתן הלוח שהיתה פנימי לחוץ ושל חוצה לצד פנים: טבעות היו מוכיחין. הן הטבעות שהיו הבריחין נתונים בהם היו לצד פנים והיה ניכר איזהו לצד פנים: וחש לומר שמא יחליף. עדיין יש לחוש שיתן הקרש שבדרום לצד צפון וכן בהיפך דקס"ד שהיו כל הרשימות שוות מה שאין כן אם היו עליהן אותיות כסדר אלף בי"ת לא היו יכולין להתהפך: ומשני לוכסן היה כתוב עליהן. שהיו הרשומות באלכסון וממקום שהיה מסיים הרושם של קרש זה היה מתחיל הרושם שבקרש השני ובלד השני היה הלוכסן בהיפוך כגון בראשון התחיל הרושם מלמעלה באלכסון מזרח למערב ובשני בהיפך ולא היו יכולין להתהפך: ופריך ויחליף. הרושם נופא למה לן: וכי יש משפט לעצים. דמשפט משמע כראוי וקשיא וכי עץ אחד ראוי יותר מחבירו: אלא איזה קרש וכו'. ופי' כמשפטו כסדרו הראשון כן תעשה כל הימים ובזה ניחא כל מה שמקשה הי"מ: יתן בצפון. שם השלחן: יתן בדרום. שם המנורה: אילין. משפחות דר' הושעיה ובר פזי היו שואלין בשלום הנשיא בכל יום: והוון וכו'. והיו אלו של ר' הושעיה רגילין לכנוס תחלה ולצאת תחלה קודם אלו דבי פזי: אזלין אילין דבי פזי והתחתנו בנשיא ואתו ורצו לכנס תחלה: אישתאלי' לר"א. אתו ושאלו לר"א אם ידחו הני דר"ה מפני כבודם של אלו שהתחתנו בנשיא הואיל והני דר"ה מתחלה מעלתם היתה לפי שהתחתנו בנשיא נכנסו תחלה ועתה רצו להקן שיהיו שניהם שוים מי שירצה יכנוס תחלה: יתן בדרום. ה"ה הני דר"ה לא ידחו ממקומן כיון שזכו במעלה אע"ג שעכשיו שניהם שוים: תרין זרעין. שני משפחות היו בציפורי: בולוטייא. חכמי עלה: ופנייא. היו הדיוטות: הוון וכו'. היו שואלים בשלום הנשיא בכל יום והיו בולוטייא נכנסין ויוצאין ראשונה ופנייא אחרונים: אזלון פנייא וזכו בלימוד התורה: אתון. פנייא ורצו לכנוס תחלה: אישתאלית לרשב"ל. אתו ושאלו לרבי שמעון בן לקיש ושאל רשב"ל לרבי יוחנן נכנס רבי יוחנן ודריש בבית המדרש של ר' בנייה: אפילו ממזר ת"ח וכו'. דרש הא דתנן דאפילו ממזר תלמוד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ: סברין בני הישיבה לומר דהינו קודם אלא לפדות ולכסות ולהחיות אבל לישיבה לא דרישא דמתני' דהוריו' איירי בלפדות ולהחיות הלכך אף על פי שפנייא גדולים בתורה אין הראשונים נדחים מפניה' בכניסה ויציאה תחלה: א"ר אבין אף לישיבה. א"כ פנייא קודמין לכנוס: מזה שהוא נכנס לפני ולפנים. היא יקרה משמע דצריכין לנהוג בו יקר וגדולה יותר מכה"ג דאין לפרש כפשטיה דא"כ היינו וכל חפציך לא ישוו בה: תני וגד מנדיאל. ונראה שלא היה נירסתם במתני' וגד מנדיאל. ל"א ה"פ תני גד מנדיאל לאוד קה"י דאי שם משמעון ודן מדניאל ליכא למימר דהא הנך פשוטים והנך כפופים: מתיבין. חכמים לר' יהודה דאמר שם משמעון ודן מדניאל מי דמי: הלא פשוטים. שם ודן צריך שיהיה פשוטים בסופן והנך כפופים כבאמצע התיבה: כגון שתות. והן מתיבות גדולות כגון שם משמך הח מתתנו וכ"ש אם נתכוון לקטנה מתחלה דבהא אפילו רבנן מודו: שתי אותיות בכל מקום. אם לא כתב מתחלה לשם קטנה אלא שכתב אותיות בלאו משם גדול אינו חייב עד שיהיו ב' אותיות שאינן שוות וה"ה אם כתב ב' אותיות שאינן שוות אע"פ שאינן שם כשום מקום חייב: אשכחת אמר. נמצאת אומר שיש לדעה ר"י קולא וחומרא וכן לדעת רבנן: ופריך

מחלפה

גליון: תורה אור שמות כו · פסחים פ"ג (?) · הוריות יג · כנה קג ע"ב · משלי ג

ירושלמי

וחש לומר שמא יתן שבפנים בחוץ ושבחוץ בפנים. טבעות היו מוכיחות וחש לומר שמא יחליף. א"ר אחא לוכסן היו כתיב עליהן. ויחליף. א"ר אימי והקמות את המשכן כמשפטו. וכי יש משפט לעצים. אלא אי זהו קרש זכה להינתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום. אילין דר' הושעיה ודבר פזי הוון שאלין בשלמיה דנשיא בכל יום. והוון אילין דרבי הושעיה עלין קדמאי ונפקין קדמאי. אזלין אילין דבר פזי ואיתחתנות בנשיאותא. אתון בעיין מיעול קדמאי. אישתאלת לרבי אימי. אמר לון רבי אימי והקמות את המשכן כמשפטו. וכי יש משפט לעצים. אלא אי זהו קרש זכה להינתן בצפון ינתן בצפון. בדרום ינתן בדרום. תרין זרעין הוון בציפרין בולווטיא ופנניא הוון שאלין בשלמיה דנשיא בכל יום. והוון בולווטיה עלין קדמיי ונפקין קדמיי. אזלין פנניא וזכון באוריתא. אתון בעיי מיעול קדמיי. אישתאלת לרשב"ל. שאלה רשב"ל לר' יוחנן עאל ר' יוחנן ודרשה בבי מדרשא דרבי בנייה אפי' ממזר ת"ח וכהן גדול עם הארץ ממזר ת"ח קודם לכ"ג עם הארץ. סברין מימר לפדות ולכסות ולהחיות. הא לישיבה לא. א"ר אף לישיבה. מה טעמא. יקרה היא מפנינים. אפי' מזה שהוא נכנס לפני ולפנים. תני וגד מנדיאל. מתיבין לר' יהודה והלא אלו פשוטים ואלו כפופים. תני בשם רבי יודה כתב שני אותיות שוים והן שם חייב כגון שש תת גג רד חח. ורבנן אמרי ב' אותיות בכל מקום. אשכחת אמר קלת וחמרת. על דר' יודה קלת וחמרת. על דרבנן קלת על דר' יודה כתב שתי אותיות שוין והן שם על דעתיה דר' יודה חייב. על דעתהון דרבנן פטור. קלת על דרבנן שתי אותיות מכל מקום אע"פ שאין שם. על דעתהון דרבנן חייב. על דעתיה דרבי יודה פטור.

מחלפה

רידב"ז

תני בשם ר' יהודה כתב ב' אותיות שוים והם שם חייב כגון. שש. תת. גג. רר. חח. ורבנן אמרי ב' אותיות בכ"מ פי' דרבנן דברייתא לא תסקי כמו במתניתין בין משם אחד בין בשני שמות ומבירא להו דווקא בב' שמות אבל בב' אותיות שוין לא ועל זה קאמר קולא וחומרא על דר' יהודה וקולא וחומרא על דרבנן. קלא על דר' יהודה קיצור לשון הוא וכונה קולא וחומרא על דר"י כתב ב' אותיות שוין פ' כו: מלינו חומרא לר"י קלא על דרבנן. ר"ל דקולא וחומרא לרבנן. בב' אותיות מ"מ בזה הוי חומרא לרבנן וקיצור לשון הוא:

מחיפה

שנוי נסחאות (י"ג:) והכמות (כמות כ"ו). (ע"כ) והו כד"ו זה. (נו"פ) ואיתחתנות כד"ו ואיתחתגון. (טו"ג) זהו נד"ו זה. (טו"ח) בעי כד"ו בעו. (טו"ג) שאין נד"ו שאינן.

ירושלים וכי יש משפט לעצים אלא קרש בזכה לכנגן כלפון כו' ק"ל ת"ל מכח דמעלין בקודש ואין מורידין וכ"ל קוגת לשון מאירה אין נפבירו מזוה זה ופי' מנ"א פ"א מקי"ט: [...] וגביר כמכב"י עם לחד ליגנה א"ם. טוב לי תו"ם אפילו היא בא מכח אלפי זהב וכסף. ר"ל אפילו פלא לממה. ופי' גם"ם גר תמיד על כריתות בשם כרסם מתולא. פלגן ממור מ"ם מדיף מכה"ג. דבכהונה טייט בעבודה כפנין זוקא לנמם מכה"ג בכרכה פ"ם ח"ם יקרה היא. פי' התורה כוה יקרה אפי' לו אם טוה כך מביגום כ"ל אפילו פלא לבחא ולחי מדיף מפעטם מתילא דכגי לנפש ולפ"נ ספקות נגהל כפטטו רק כממילא ינפיע גם זה:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

מחלפא שיטתיה דר"י. קשיא דר"י אדר"י: יכול עד שיכתוב כל השם. דכתיב ועשה אחת דמשמע כולה ועד שיכתוב כל התיבה הוא דחייב: בית אחד בנפה ובכברה. לאחר שהסיך נירים של שתי עושה באריגת ערב ט"ר אחד מלמטה וא' מלמעלה והן קרויים בתים וכן שנבין את השתי כדרך רכיבתו ועומד האריג ובית א' אין מתקיים ומשום דלאו חוטין נינהו קרי להו בית כמו בתי נירין שאין לה בתי נירין אחרים: ת"ל ועשה אחת. שתהא מלאכה שלימה שמתקיימת כיוצא בה: והכא הוא אמר. לעיל בפרקין: השובט. מכוה השתי בכרכור: והמקטקט. כשמתח חוט הערב מכה בכרכר עליו לייבן שלא יהא מתוח יותר מדאי: מפני שהוא כמיישב בידו. שהמכה זו גורמת התיבור אע"פ שאינה מלאכה המתקיימת במקום אחר אפ"ה חייב וקשיא אהדדי דהא דתני יכול עד שיכתוב וכו' כמו ר"י תני לה:

תורה אור

מחלפה שיטתיה דרבי יודה. דתני [א] יכול עד שיכתוב את כל השם. עד שיארג את כל הבגד. עד שיעשה את כל הנפה. ת"ל [ב] מאחת. אי מאחת יכול אפי' כתב אות אחת. אפי' ארג חוט אחד. אפי' עשה בית אחד בנפה ובכברה ת"ל ועשה אחת. הא כיצד עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת. והכא הוא אמר *השובט והמקטקט על האריג הרי זה חייב מפני שהוא מיישב בידו:

הלכה ד מתני'

*הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב [ג] כתב בדיו בסם בסיקרא בקומות וקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם על שני כותלי *הבית ועל שני דפי פינקס והן נהגין זה עם זה [ד] חייב הכותב על בשרו חייב והמסרט על בשרו ר' אליעזר מחייב חטאת [ז] ור' יהושע פוטר:

גמ' כתב בדיו על עלי ירקות במשקין ובמי פירות על הלוח פטור. [ס] *עד שיכתוב דבר של קיימא על דבר של קיימא ר' יעקב בר אחא ר' יוסא בשם רבי אליעזר *כתב [י] אות אחת בטיבריא ואות אחת בציפרין חייב. *והא תנינן אם אינן נהגין זה עם זה פטור. א"ר בא בר ממל בסדרה [י] *עדים שאינן יודעים לחתום. רשב"ל אמר רושם לפניהן בדיו והן חותמין בסיקרא בסיקרא והן חותמין בדיו. א"ל רבי יוחנן מפני שאנו עסוקין בהלכות שבת אנו מתירין אשת איש. אלא מביא נייר חלק ומקרע לפניהן והן חותמין. ולא כתב ידו של ראשון הוא מרחיב לפניהן את הקרע. ר' מנא בעי ולמה לינן אמרין רושם לפניהן במים. אם בא וערער ערעו בטל. *הקורע על העור [מ] כתבנית כתב חייב. הרושם על העור בתבנית כתב פטור. אמר להן רבי אליעזר *והלא בן סטדא לא

הלכה ד מתני' בסם. אורפמינ"ט בלע"ז: בסיקרא. מין אבן שלבעו אדום: בקומס. מין עפר שלבעו שחור פי"א מין שרף אילן גומ"א בלע"ז: כל דבר שהוא רושם. לאתויי מים שסרו בהן עפצין גאלי"ש בלע"ז שהוא רושם שרשומו מתקיים: על שני כותלי זוית. אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו בזוית: על שני לוחי פנקס. פנקס של חנווני כעין אותן של סוחרים שיש להם לוחים הרבה דבוקים וטוחין בשעוה: על שני לוחי פנקס. רבותא אשמועינן אף על גב דלאו על לוח אחד הם אם נהגין ונקרין זה עם זה שכתובין על שני שפתי הלוחין סמוכין זה לזה חייב: הכות' על בשרו. בדיו: המסרט. במכתב או בסיד: **גמ'** על עלי ירקות. שאין הכתב מתקיים עליו אפילו כתב עליו בדיו: במשקין ובמי פירות. שאין הרושם מתקיים אפילו כתב על הלוח פטור: כתב אות אחת בטבריא וכו'. ומיירי בשכתבן על שני מגילות: ופריך והא תנינן אם אינן נהגין זה עם זה פטור. והני תרי אותיות אינן נהגין זה עם זה מיהא ובבבלי תירץ התם מחוסר מעשה דקריבה והכא לא מחוסר מעשה דקריבה: ה"ג הפתר בסיד דק: עדים שאינן יודעין לחתום. בגט: והן חותמים בסיקרא. שכתב עליון הוא עיקר כתב: מפני שאנו עסוקין בהלכות שבת. ומחמירין ואוסרין לעשות כן בשבת נבוא להתיר בשביל כן אשת איש ונתיר לעדים לחתום כן על הגט: מביא נייר חלק ומקרעין לפניהן. מסרטין ורושמין בסכין על הנייר שמות העדים ובאין העדים וממלאין הקרעין דיו: ופריך ולא כתב ידו של ראשון הוא. והעדים אינן עושין דבר ואין זו כתיבה כלל ואין הגט יכול לקיים בחותמיו: ומשני הוא מרחיב לפניהן הקרע. והן סותבין שם במקום הריוח ואינן ממלאין את כל הריוח: רבי מנא. ופריך ולמה ליה אנן אומרים שירשם לפניהם במים: ומשני אם בא וערער עירערו בטל. כשמקרעין לפניהם אבל כשירשמו במים יערער ויאמר שרשמו במי מילין שסרה בהם מי עפצים וה"ל כתב ע"ג כתב ובגיטין הגירסא אם בא וערער עירערו קיים והא שיא: על העור. של אדם: חייב. משום כותב: לא

מחלפה שיטתיה דר' יהודה. כהא דקאמר הכא בפנים לגבי דקאמר לעיל בסוף הלכה. דתני בת"כ פ' ויקרא: ת"ל מאחת. משמע אפילו מקצת הכתיבה והאריגה: אי מאחת וכו' הא כיצד עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת במקום אחר. והויינן שם המשכן וכיוצא בה; כגון בם וכיוצא אלמא דמיחה לר' יהודה דמשם שיפרא הליכתא דר' יהודה היא בעינן שתהא מלאכה בפני עצמה במקום אחר. והכא הוא אמר בהלכה דלעיל השובט וכו' והא נכך שמיישב בידו לאריגה הא מיחה במקום אחר לאו מלאכה בפני עצמה מיקריא ולא מבעי יידי:

הלכה ד מתני' הכותב שתי אותיו' בהעלם אחד חייב. הא קמ"ל שאם כתבן בהעלם אחד חייב הוא לעולם ואפילו חזר ועשאן אות אחת וכך הוא בתוספת' פי"ב בהדיא הכותב אות אחת ועשאן שתי אותיות שתי אותיות ועשאן אות אחת הרי זה חייב נתכוון לכתוב אות אחת ועשאו בידו שתי אותיות שתי אותיות ועשאו בידו אות אחת ה"ז פטור. וסיפא היינו דתנינן לקמן נתכוין לכתוב ח"ית וכתב שני זיינין פטור: בסם. אורפמינ"ט בלע"ז: בסיקרא. הוא מין צבע אחר ויש בו אדום: וקימוס. הוא גומא: וקנקנתוס. היא הרותא דאוכפי וויטריאו"ל בלע"ז: ובכל דבר שהוא רושם. ועומד ומתקיים כגון מי עפצים ובלבד שיכתוב ג"כ על דבר המתקיים כדקאמר בגמ': על שני כותלי הבית. כגון הזווית הסמוכין: ועל שני דפי פנקס. בקצה שפות של הלוחות והן סמוכין ויכולין הן לסות נהגין ונקרין זה עם זה חייב: הכותב על בשרו חייב. מפני שהכתב עומד על העור ואף על פי שהחמימות בשרו מעברת הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לאחר כתב שנמחק לאחר זמן: והמסרט על בשרו. צורת כתב בשריטה הברזל: ור' יהושע פוטר. לפי שאין דרך כתיבה בכך והלכה כר' יהושע:

גמ' כתב בדיו על עלי ירקות וכו'. תוספתא היא בפ' י"ב: כתב אות אחת בטבריא והלך משם לציפורי וחזר וכתב אות אחת והכל בהעלם אחד חייב: והא. אנן תנן אם אינן נהגין זה עם זה פטור וקס"ד דכתב את השניה בציפורי על לוח אחר ואינן יכולין להתקרב זה לזה: אמר ר' אבא בר ממל בסדרה. לפי מה שכתוב לפנינו ה"ס שמיירי שכתב אות השני בציפורי כסדר של האות הראשון שכתב בטבריא כגון שכתב להראשון בשפת הלוח וכסדר הזה כתבו גם לשני בציפורי בשפת לוח אחר דאף על גב דעכשיו אינן נהגין זה עם זה מ"מ יכול הוא לקרבן זה אצל זה ויהיו נהגין זע"ז ומכיון שכתבן בהעלם אחת מצטרפין וחייב והא קמ"ל דקריבה דלאחר זמן שמיה קריבה מיקריא וכהא דקתני בציפורי עוד רבותא קמ"ל שאפי' לא השלימו לאות השני במקום שהתחיל לכתוב יה"א שהמקומות מחולקין להשיעור אפ"ה מכיון שהן בהעלם אחת חייב: עדים שאינן יודעין לחתום וכו'. גרסי' להא בפ"ב דגטין בהלכה ג' לכל הא דלקמן עד סוף הלכה: רושם לפניהן בדיו והן חותמין. על הרושם בסיקרא או איפכא דקסבר האי וכבבלי ג' מיקרי כתב לענין שבת הוי מי כתב לענין הגט: מפני שאנו עסוקין בהלכות שבת. וכי מפני שאנו מחמירין לקרותו כתב לענין שבת אנו מתירין אשת איש בתמיה שאתה מדמה למתוך על זה לענין מעשה להקל באשת איש: ומקרע לפניהן. בהנייר צורת אותיות והן חותמין בהן: ולא כתב ידו של ראשון הוא. שהרי כשהן חותמין על צורת האותיות. שמעשו בראשונה כתב על גבי כתב נקרא ולאו כלום הוא: מרחיב לפניהן את הקרע. כלו' שעושה הקרעים של האותיות חלולין ומשים אותן על הנייר שהן חותמין והן ממלאין דיו בתוך חלל האותיות ולא הוי כתב על הכתב: ולמה לית אנן אמרין רושם לפניהן במים. שהרי רשימת מים לאו כתב מיקרי ויכולין הן לחתום בדיו על הרושם: אם בא ומערער ערעורו בטל. כלו' שאם אתה אומר רושם במים אתי הבעל ומערער לומר שלא מהתם כהוגן משום דמ"מ הרושם ניכר לפי שעה ויאמר שכתב ע"ג כתב היא לפיכך האי תקנתא עדיפא שמקרע לפניהן והן חותמין דרך הקרע ואם אף על זה יבא ויערער ערעור בטל דספיר קריק ביה וכתב לה: הקורע על העור. כצורת כתבנית כתב חייב לפי שהוא מתקיים אבל הרושם כרשימה בעלמא על גבי העור ולא קרע בתוך העור פטור: אמר להן ר' אליעזר וכו'. תוספתא היא בפי"ב ועל המסרט על בשרו קאי שא"ל ר"א לחכמים דספרי והלא בן סטדא והוא אותו האיש ונקרא כאן על שם אמו כלו' ספת דא מכבלה והא לא

רידב"ז

מחלפי' שיטתי' דר' יהודה דתני יכול עד שיכתוב כל השם עד שיארוג כל הבגד עד שיעשה את כל הנפה כו' עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת. והכא הוא אומר השובט והמקטקט כו' מפני שהוא כמיישב בידו וקשיא מר"י דארג חוט אחד על האי דר"י משובט ומקטקט דל"ל הטעם מפני שהוא מיישב הא במלאכה שכיוצא בה מתקיימת חייב ואפי' אינו על האריג ולדידי' מסכת"ל דווקא על האריג ודו"ק:

הקורע על העור כתבנית כתב הק"ס ז"ל כתב על עור אדם על סאריג. וכמס' גיטין פ"ב לא משמע כן אלא עור סתם:

שנוי נוסחאות (שו"ס) בקומות וקנקנתום נ"י בקומוס ובקלקנת'ס. (שו"ס) אליעזר נ"י אלעזר. (ביכ"א) בא נ"י אבא.

כבר לארן

א"ר אבא בר ממל בסיד דק. הרב סמגיד פי"א דשבת:

עמודי ירושלים הנינא

כתב בדיו על עלי ירקות ט' פטור. ג"כ ברורה סימן פ"ג הגירסא אסור

לא הביא כשפים ממצרים אלא בכך. אמרו לו מפני שוטה אחד אנו מאבדין כמה פיקחין. כתב לא חוקק. וכתב לא הממיק. כתב לא השופך. וכתב לא חוקק. אית תניי תני אפי' חוקק. אמר רב חסדא כאן דאמר לא חוקק בבולט מקום הכתב כגון הדין דינרא. מ"ד אפי' חוקק כגון ההן פינקסה. וכתב לא הממיק. ר' יודן בי רבי שלום ורבי מתניה. חד אמר בשלא עירב נקודות. וחורנה אמר אפי' עירב נקודות. וכתב לא השופך. א"ר חייא בר בא אילין בני מדינחא ערומין סגין. כד חד מינהון בעי משלחה מילה מסטריקין לחבריה הוא כתב במי מילין והכן למקבל כתבייא הוא שופך דיו שאין בה עפץ והוא קולט מקום הכתב. עשה כן בשבת מהו. רבי יוחנן ורשב"ל תרוויהון אמרין והוא שכתב. דיו ע"ג דיו. וסיקרא ע"ג סיקרא. אבל אם כתב דיו ע"ג סיקרא. וסיקרא ע"ג דיו חייב. רבי יצחק בר מרשרשייא בשם רבנן דתמן חייב שתים־משום מוחק ומשום כותב:

הלכה ה מתני'

כתב במי משקין במי פירות כאבק דרכים באבק סופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור. לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו. כתב אות אחת סמוך לכתב. כתב ע"ג כתב. נתכוון לכתוב ח' וכתב ב' זיינין. א' בארץ ואחת בקורה. על ב' כותלי הבית. על ב' דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור. כתב אות א' נוטריקון ר"י בן בתירא מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** היה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה ושכח ולא כתב דלה הרי השם במקומו הוא מוחקו ומקיימו הוא בקדושה. ר' יהודה אומר מעביר את הקולמוס עליו ומקיימו. אמרו לו אף הוא אינו מן המובחר. מחלפה שיטתיה דרבי יהודה. תמן הוא אומר אינו כתב. והכא הוא אומר כתב. הוא בשיטתו

פני משה

לא הביא כשפים ממצרים אלא בשריטה תוך בשרו שכתב בו שם הטומאה וכותב בכך פיני החוטים אחריו שעשה לפניהם תעשה הכל תעתועים: א"ל וכי מפני שוטה אחד שעשה כך אנו נחייב את כל הפקחין. כך הוא בתוספתא שאין למדין מן השוטים: כתב. נגי גם כתיב וכתב ודרי"ש ולא החוקק על הסכלה כסכין ולא המסיף נקודות כצורת האות ולא השופך כדמפרש לקמן: אמר רב חסדא. דלא פליגי מ"ד לא חוקק בבולט מקום הכתב שהוא בולט מחוית פד תך התוכות וסביבות צורת האותיות וע"י כך האותיות בולטין מאליהן: כגון הדין דינרא. כפין שטובעין צורת המטבע על הדינר שדוחק כדפים הוכית וסביבות האורה והצורה בולטת מאליה דהוי חק תוכות ולאו כתב היא ומ"ד אפי' חוקק כשר כגון ההן פינקסה כפין חקיקת הפנקס של סוחרים [illegible] א' שעשה ומתקין ידכי האותיות במלתן: אמר מר וכתב לא הממיק. ופליגי בה דחד אמר בשלא ערב הנקודות שלא משך אח"כ מנקודה לנקודה לפרקן ולעשות מהן אות גמור ואם עירבן כשר ואידך אמר אפילו עירבן אח"כ פסול כיון שמתחלה לא כתב צורת האות תמם. א"נ בשלא עירב שלא עשאן רצופות זו אצל זו ואם עשאן רצופות יכול לעשות מהן אות ואידך אמר אפי' עשאן רצופית ותכיפות לאו כתב הוא ולא מהני אח"כ לעשות מהן אות גמור: וכתב לא השופך. ומפרש לה כגון אלו בני מזרח שהן בעלי ערמה ביותר וכשאחד מהן רוצה לגלות בכתיבה דבר סוד וסתר כותבו במי מילין והן מים ששרה בהן עפצים והקלפים שלהן הוי מעופצים ולא היה הכתב ניכר שאין מי מילין ע"ג מי מילין ניכרין וזה שמקבל הכתב שופך עליו ספר דיו שאין בו עפצים וקולט האותיות וניכר הוא לקרותן וכגון זה פסול בגט: עשה כן בשבת מהו. ששפך דיו ע"ג כתב של מי מילין אם הוא חייב ופשיט לה מדאמרי ר"י ור"ל על דתנינן במתני' כתב ע"ג כתב פטור ודוקא בכותב בדיו ע"ג דיו או בסיקרא ע"ג סיקרא לפי שאינו ניכר ולא הוי כתב אבל אם כתב דיו ע"ג סיקרא או איפכא חייב וה"נ בדיו ע"ג סיקרא הוא וחייב: חייב שתים. בדיו ע"ג סיקרא אחת משום כותב וא' משום מוחק דזה כמוחק על מנת לכתוב ריוח:

הלכה ה מתני' כתב במי משקין במים כהן איזה רוטב או במי פירות או באבק דרכים או אבק סופרים הוא ספרורית של פיטד הקלפים או של קסת הסופר ועשה כמן לוחות אותיות או בכל דבר שאינו מתקיים פטור: לאחר ידו. שאחז הקולמוס בין אצבעותיו והפך גב ידו וכתב או ברגלו או אחזו בפיו או אחזו במרפקו קוד"ו בלע"ז ואחז הקולמוס בין הפרקים שבזרועו או שכתב אות א' סמוך לאות א' שכבר נכתב או שכתב השתי אותיות ע"ג הכתב או שנתכוין לכתוב חי"ת וכתב שני זיינין וה"ה בשאר אותיות וכגם שני זיינין שמדרך לעשות שני זיינין ואח"כ מושך לחטרתו שלמעלה מזה לזה או א' בארץ ואחד בקורה או על ב' כותלי הבית ולא בזוית או על ב' דפי פנקס זה רחוק מזה ואינן נהגין זע"ז בכל אלו פטור: כתב אות אחת נוטריקון. כגון שכותבין לסימן ק' קרבן: מ' מעשר וכיוצא: ר' יהושע בן בתירה מחייב. לפי שמבינים מזה לכמה אותיות: וחכמים פוטרין. דעכ"פ לא כתב שתי אותיות והלכה כחכמים: **גמ'** היה צריך לכתוב את השם בספר תורה או בתפלין ומזוזה ונתכוין לכתוב יהודה ושכח ולא כתב הדלית והרי השם כתוב הוא הלא שאינו מקודש שהרי נתכוין לכתוב יהודה מוחקו לפי שאינו נתקדש ואח"כ כותב ומקיימו הוא בקדושה: ומקיימו. לשם קדושה: אמרו לו אף הוא אינו מן המובחר. לפי שלא נתקדש בתחלה: מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן אומר איט כתב. כלומר הכא במתני' דתנינן לכב ע"ג כתב איט כתב וקס"ד מדלא פליג ר' יהודה מודה הוא דלא הוי כתב והכא הוא אמר מעביר עליו הקולמוס ומקדשו אלמא דהוי כתב דמדאמרו לו אף הוא אינו מן המובחר תיפוק ליה דלא הוי כתב כלל אלא ש"מ דסבירא ליה לר' יהודה דכתב הוא:

קרבן העדה

לא הביא כשפים ממצרים אלא בכך. שלא היה יכול להוציאן כתובים שהיו החרטומים בודקין כל היוצאין שלא יוציאו כשפים ללמדם לבני מדינה אחרת: מפני שוטה אחד. שעשה דבר שאין בני אדם עושין כן ומסר נפשו על הדבר אנו מאבדין כמה פקחין לחייבן מיתה על כתב כזה בשבת: כתב. בגט כתיב וכתב לה ודרשינן וכתב אבל לא וחקק בסכין בעבלא: וכתב ולא הממיק. שעושה נקודות כעין אותיות: לא השופך. מפרש בסמוך: כגון הדין דינרא. שהוא מכה בקורנס חותם המטבע על הדינר ותוכות וסביבות צורת החותם שהיא שוקעת והם מלאים דוחקין את תוכו וסביבות צורת הדינר וכנגד שקיעת רושם החותם אין הדינר של זהב נדחק וממילא הצורה עומדת במקומ': כגון ההן פנקסה. כעין לוחין של סוחרים שחוקקין עליהם בעט: בשלא עירב הנקודות. שלא חזר והעביר הקולמס על הנקודות ועשאן אות שלם אבל עירב את הנקודות יחד כשר: אפילו עירב את הנקודות. יחד פסול דלא הוה כתב: אילין בני מדינחא ערומין סגין. אלו בני מזרח חכמים הם ביותר: כד חד מנהון וכו'. כשאחד מהם רוצה להודיע לחבירו דבר סתר: הוא כותב במי מילין. שהם מי עפצים כותב בהם ע"ג הנייר ואינו ניכר הכתב ההוא לשום אדם וסוברים שהוא נייר חלק: והכן דמקבל כתבייא. והאי דמקבל כתב הוא: הוא שופך על הנייר דיו שאין בה עפצים. אלא קומום וקנקנתום והוא קולט מקום הכתיבה של מי עפצים וניכרת הכתיבה והיינו השופך לאחר שנכתב הגט במי עפצים והוא פסול שאין כתב על גבי כתב: עשה כן בשבת. ששפך הדיו על נייר כתוב במי מילין מהו שיהא חייב: וסיקרא על גבי סיקרא. פטור שהרי הוא כבתחילה לא כתב ולא מחק: משום מוחק. שהוא מוחק התחתונה של סיקרא: משום כותב. העליונה של דיו:

הלכה ה מתני' במשקין. כמו מי תותים שמשחירין: או במי פירות. כל פירות: באבק דרכי'. בטיט. ל"א באבק דרכים כאלגש שורט כמו אותיות בעפר עבה: באבק סופרים. בעפרורית של קסת הסופר: לאחר ידו. בגב ידו שאחז הקולמס באצבעותיו והפך ידו וכתב: מרפקו. אציל ידיו: כתב אות אחת סמוך לכתב. אצל אות הכתובה זיווג אות להשלימה לשתים: כתב ע"ג הכתב. העביר קולמס על אותיות הכתובים כבר וחדשם: נתכוין לכתוב חי"ת. ודילג הקולמס ולא נראה הגג של החי"ת אלא שני הרגלים ונראה כשני זיינין: על ב' כותלי הבית. שאינו במקצוע: על שני דפי פנקס. שעשוי עמודי' כמגילה וכתב אות בעמוד זה ואות בזה ואינו יטל לקרבן אח"כ יתחוך הפסק שביניהם וה"ה לכותלי הבית רחוקים זה מזה ותנא ברישא שני כותלי הבית דסתמא אין נהגין זה עם זה והדר תנא שני דפי פנקס וה"ה לכותלי הבית ולא זו אף זו קתני: כתב אות אחת על שם נוטריקון. שעשה סימן נקודה עליה לומר שלהבין בה תיבה שלימה כתבה: **גמ'** ונתכוון לכתוב יהודה. שהיה טועה וסבר שצריך לכתוב יהודה: הרי השם במקומו. כמו שראוי להיות אלא שנכתב שלא לשמו: מעביר את הקולמס. על כל אותיותיו לכוונת השם והרי הוא כאלו כותבו לשמו: ה"ג מחלפה שיטתיה דרבנן דר"י תמן הן אומרים כתב והכא הן אומרים איט כתב הוא. וה"פ גבי הכותב השם אומרים שכתב ע"ג כתב איט כתב מן המובחר משמע דמיהא כתב הוא והכא במתניתין תנן כתב ע"ג כתב פטור: ומפני

רידב"ז

מחלפה שיטתי' דר"י. נ"ל מחלפה שיטתי' דרבנן וטעות הדפוס דמוכח הוא והרבב"א ז"ל מגיה הירושלמי הוה ותמצא מבס כן. ודו"ק:

שינוי נוסחאות (מוכ"ח) רי"י גל"ז רבי יהושע.

וכתב ולא הממיק. פי' ממיק סימן נקודה אותיות כגון אל"ף יכיימה. לא השופך שישפוך בנחת בהכמה מן הכלי על הנייר ויעשה צורת אות:

בשיטתו השיבוהו. בשיטתך שאת אומר כתב הוא אינו מן המובחר. ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבהו לא אמר כן אלא מחלפה שיטתיה דר"י. תמן הוא אומר אינו מן המובחר הא כתב כתב היא. והכא הוא אמר כתב ע"ג כתב אינו כתב. מהו כתב ע"ג כתב. חד לעיל מן חד. מ"ט דריב"ב מאות אחת את למד כמה אותיות:

הלכה ו מתני׳

הכותב שתי אותיות בשני העלמות א' בשחרית וא' בין הערבים רבן גמליאל מחייב וחכמים פוטרין:

גמ׳ וקשיא על דרבן גמליאל אילו קצר כגרוגרת בשחרית. וכגרוגרת בין הערבים בהעלם אחד שמא אינו חייב. כשם שאין העלמות חולקות כך לא יצרפו. ר' מנא אמר לה סתם רבי אבון בשם רבי יוחנן טעמא דרבן גמליאל תמן אין ידיעה לחצי מלאכה. ודכוותה אין זדון לחצי זית. אכל חצי זית בזדון וחצי זית בשגג' מהו שיצטרפו:

הדרן עלך פרק הבונה

הלכה א מתני׳

ר' אליעזר אומר האורג ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב וחכ"א בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין:

גמ׳ א"ר עולא טעמא דר' אליעזר על ידי שלישי מלאכתו מתקיימת. מה ר' ליעזר כר' יודה. דתנינן תמן ר' יהודה אומר עד שישלש. והשק והקופה מצטרפין בכלאים. א"ר סימון טעמא דר"א תמן על ידי שלישי מלאכתו מתקיימת. כרם הכא פחות מיכן מיסתתר

קרבן העדה

בשיטתו השיבוהו. לשיטתך דכתב ע"ג הכתב הוי כתב אודי לן מיהת דע"ג הכתב נהי מצוה מן המובחר הוא דמיחזי כמטמר: לא אמר כן. דלשיטה דר"י השיבו אלא מחלק בענין אחר וכדמסיק: ה"נ אלא מחלפה שיטתיה דת"ק דר"י: ומשני מהו כתב ע"ג כתב. דקאמר הכא דפטור: חד לעיל מן חד. שכתב אות אחד כחללו של אות השני ואין זה כתב א"נ שלא כתבן בשורה אחת וא"א לחברן אם לא ע"י קגילה והו"ל כאינן נהגין זה עם זה וקמ"ל דע"ג שהן על נייר אחד אין מצטרפין: מ"ט דריב"ב. שמחייב אות אחת נוטריקון: מאות אחת. של נוטריקון אתה לומד כמה אותיות והרי הוא ככותב כל התיבה:

הלכה ו מתני' אחת שחרית ואחת בין הערבים. כיון דה"ל שהות בינתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות. ל"א דאיירי כשידע בינתים ואחת שחרית ואחת בין הערבים נקט לרבותא דאע"ג דיש עם הידיעה הפסק ושהות גדול בינתים מחייב ר"ג: גמ' שמא אינו חייב. ודאי אינו חייב אלא אחת: כשם שאין העלמות. שבין שחרית לבין הערביים מחלקות לחייבו שתים: כך לא יצרפו. אף אם לא היה ידיעה בינתים שכל שאינו חולק מצטרף: ר' מנא א"ל. להך במעתתא דבסמוך סתם ולא אמרה משמיה דר"י ור' אבון אמרה משמיה דר"י: אין ידיעה לחצי מלאכה. ואף אם היה לו ידיעה לא מיקרי ידיעה כיון דלא חייב עליה משא"כ בקצר וקצר כשיעור אלו היתה לו ידיעה היה חייב קרבן על הראשון כיון דהוה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת: ופריך ודכוותה אין זדון לחצי זית. דהא לא מחייב עלי' א"כ מבעיא לן: אכל חצי זית בזדון. אם אכל חצי זית בזדון וחצי זית בשגגה לא יהא אלא שהיה לו ידיעה על חצי זית הראשון קוד' שאכל השני מצטרפין ה"ה ה"נ או לא:

הדרן עלך פרק הבונה

הלכה א מתני' ר"א אתיא לפרושי שיעור אורג שמנו באבות מלאכות דתנן התם שני חוטין: בתחלה. אם זו תחלת אריגתו של בגד: ואחד על האריג. אם מוסיף הוא על האריג שיעורו בהאחד דמצטרף עם השאר: גמ' מ"ט דר"א. דמצריך דוקא ג' חוטין בתחלה: ע"י שלישי מלאכתו מתקיימת. שאין להוסיף עליו וכל שאין מלאכתו מתקיימת פטור כדתנן לעיל בריש הבונה: ופריך מה ר"א כר' יהודה. מי נאמר דר"א כר"י ס"ל וכן ר"י כר"א: דתנינן תמן. סוף כלאים: ר"א עד שישלש. אינו חיבור לכלאים עד שיכנים ויוציא ויחזיר ויכנים ג' פעמים: והשק והקופה מצטרפין לכלאים. סיפא דמתני' דכלאים היא ואגב רישא מייתי לה הכא: ע"י שלישי מלאכתו מתקיימת. ה"ל מלאכה גמורה: כרם הכא. אבל כאן: פחות מכאן מיסתתר

פני משה

בשיטתו השיבוהו. כלומר דהא על כרחך לרבנן נמי קשיא הא דקאמרי ליה אינו מן המובחר הוסיף ליה דאין כאן כתב כלל אלא והאי דשמעי רבנן לר' יהודה דפליג אמתני' וסבירא ליה כתב על גבי כתב הוי כתב והם בשיטתו השיבוהו ואפילו כשיטתך שאת אומר לענין חיוב שבת כתב הוא מ"מ לענין קדושת השם אף הוא אינו מן המובחר: לא אמר כן. שלא שנה ופרש להך ברייתא כדשנינן. אלא כך היא דמעיקרא פרכינן הכי מחלפה שיטתיה דר' יהודה דתמן הוא אומר אינו מן המובחר כלומר מדאמרו לו אינו מן המובחר ש"מ דהא לענין כתב שפיר כתב הוא והכא הוא אמר כתב ע"ג כתב אינו כתב דהא לא פליג ר' יהודה אמתני' וזהו כעין האי פירכא דלעיל אלא שמהפך הפירכא והיינו הך אלא דלא מפני כדשנינן אלא כדלקמי': מהו כתב ע"ג כתב חד לעיל מן חד. כלומר דליכא למימר דמהו כתב ע"ג כתב דמתני' כגון שכתב אות א' למעלה מהאות שלמטה ופטור הוא מטעמא דאינן נהגין וקורין זה עם זה ולעולם כעלמא אימא לך דכין לרבנן וכין לר' יהודה כתב על גבי כתב אחר הוי כתב ולפיכך לא השיבוהו אלא כך אף הוא אינו מן המובחר: מאי טעמא דר' יהושע בן בתירה דמחייב במתני' באות א' נוטריקון לפי שמאות אחת אתה למד כמה אותיות:

הלכה ו מתני' הכותב שתי אותיות בשתי העלמות שלא"ר שכתב אות אחת בהעלם טדע לו וחזר ושכח וכתב אות אחרת בהעלם האחר: אחת שחרית ואחת בין הערבים לרבותא אליבא דר"ג קתני לה שאפי' זו בשחרית וזו בין הערבים אעפ"כ מצטרפות לשיעור וחייב דקסבר ר"ג אין ידיעה לחצי שיעור שאפילו נודע לו בנתיים אין זו ידיעה והלכך מצטרפות: וחכמים פוטרין. דקסברי יש ידיעה לחצי שיעור ואין ב' העלמות מצטרפות לכשיעור והלכה כחכמים: גמ' וקשיא על דר"ג אילו קצר כגרוגרות שחרית וכו'. כלומר שהרי אלו עשה המלאכה כשיעור פעם א' בשחרית וחזר ועשה כשיעור בין הערבים והכל בהעלם אחד שמא אינו חייב הוא דהא מיהת אחת הוא דמיחייב ואע"ג דוקא מינה שאם מעשה לזו בהעלם אחת ולזו בהעלם אחרת ודאי דמודה ר"ג דחייב שתים דיש כאן כשיעור לכל העלם והעלם והעלמות מחלקות הן ומעתה קפריך: כשם שאין העלמות חולקות כך לא יצרפו. כלומר כשם שבשתי העליות אין חולקות הן זו מוי דחייב על העלם זה כפ"ע ועל העלם זה כפ"ע והיינו דקאמר אין העלמות חולקות הן וא"כ בדין הוא שג"כ לא יצטרפו וע"י לכשיעור שהרי כל אחד וא' העלם אחד הוא ואמאי חייב כאן בשתי העליות: טעמא דר"ג תמן. כלומר במתני' לפי שאין ידיעה לחצי מלאכה דהואיל ואין כאן אלא חצי שיעור בכל העלם הוי כמו שלא נודע לו והכל כהעלם אחת הוא דהויא והלכך ס"ל דמצטרפות: ודכוותה. כעיא היא אליבא דר"ג דמי נימא ודכוותה שאין נקרא זדון לחצי זית דהואיל ואינו אלא חצי שיעור חפי' הוא במזיד לאו זדון מיקרי כמו דס"ל שהידיעה לחצי שיעור לאו ידיעה היא ומעתה מיבעיא לן אם אכל חצי זית בזדון וחצי זית בשגגה מהו שיצטרפו אליבא דר"ג לחיוב קרבן וכדאמרן או דילמא דאין ידיעה לחצי שיעור בדוקא הוא דקאמר לענין דלא מיחשב כשתי העלמות ומצטרפות אבל חצי שיעור במזיד וחצי שיעור בשגגה אפילו לדידיה אין כאן צירוף לחיוב קרבן. ולא איפשיטא אליבא דר"ג:

הדרן עלך הבונה

הלכה א מתני' רבי אליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחלה. אם בתחלת האריגה היא צריך שיארוג שלשה חוטין ואז הוא חייב וטעמיה דר"א מפרש בגמרא משום דס"ל מלאכה המתקיימת במינן ובתחלת האריגה אינה מתקיימת בפחות מג' חוטין: ואחד על האריג. שאם היה אריג דבר ארוג והוסיף עד עליו אפי' חוט אחד חייב: וחכמים אומרים. דשני חוטין שאמרו במתני' דאבות מלאכות לעולם השיעור הוא בכך בין בתחלת האריגה בין בסוף. כלומר אפי' מוסיף על הארוג. אבל אם היה הבגד ארוג ג' ולא היה חסר אלא חוט אחד בזה אף לחכמים מתחייב בחוט אחד שזהו משלים להבגד והלכה כחכמים: גמ' טעמא דר' אליעזר וכו'. כדפרישית במתני': מה ר"א כר' יהודה. ושאל הש"ס מה הוא אי נימא דר"א כר' יהודה דסוף מס' כלאים ס"ל דתנינן תמן התוכף תכיפה אחת אינו חיבור ואם עשה שני ראשיה לצד אחד שתחב המחט עם החוט וחזר והוציא החוט לאותו צד ונמצא שני ראשי החוט בצד אחד הן חיבור ר' יהודה אומר עד שישלש שיכניס המחט ויחזור ויכניס ג' פעמים. וקס"ד דהיינו נמי דר"א דבעי ג' חוטין בתחלה: השק וכו'. סיפא דמתני' דהתם ואגב מייתי לה: א"ר סימון. יבעיף כלאים דאיתא נמי להא גרים הכא ר' עולא. דלא היא דלא דמי הך דכלאים לדינא דשבת בענין הזה דטעמיה דר"א תמן כלומר בשבת. משום דעל ידי החוט השלישי מלאכתו מתקיימת. ובפחות מכאן אינה מתקיימת אם היא בתחלת האריגה. ופגידא ליה לר"א בשבת מלאכה המתקיימת בעינן אבל הכא בכלאים דמשום חיבור הוא טעמיה דר' יהודה תמני שבפחות מכאן אם אינו משלש החוט

עין משפט נר מצוה

ל
א מיי' פ"ו משגגות הל' ב
א
ב מיי' פ"ט משבת הל' יח

מסורת הש"ס

סנה' קה: פ"א
כס
כלאים פ"ט הלכה ו

ריד"בז

ר' יעקב בר זבדי בשם רבי אבוהו לא אמר כן אלא מחלפה שיטת' דרבנן כו' פי' לא אמר כן שהשיבוהו בשיטתו אלא שהשיבוהו על פי שיטתם אלא כך תנה כתוספ' זה דמחלפי' שיטתי' דרבנן כו' ותנה עלה תירוץ אחר מהו כתב על גבי כתב חד לעיל מן חד. ודו"ק:

וקשיא על דר"ג אילו קצר כגרוגרת בשחרית כו' בשתי העלמות כו' כשם שהעלמות חולקות כך לא יצטרפו כן צ"ל ותיבת אין כל"ס כלל יכן הגי' בפ"ק ז"ל והדין עמו. ודו"ק:

שנויי נוסחאות (ש"א) הוא אינו גו"י הוא אף הוא אינו. (ט"ד) היא גו"י הוא.

מיסתתר הוא. אשכחת אמר על דר' אליעזר פעמים שלשה בתחילה. פעמים שנים על גבי אחד ארוג מאתמול. פעמים שנים ע"ג אחד ארוגים מאתמול. רבנן דקיסרין בעיין מהו אחד על האריג אחד ע"ג שנים אחד ע"ג ג'. רבנן דהכא אמרי אחד על גבי שנים. היתה טלית אחת גדולה בתחילה עד שיארוג בה שנים חוטין וכסוף אפי' כל שהוא. האורג שני חוטין ע"ג הגב ע"ג אימרא אפילו כל שהוא חייב. למה הדבר דומה לצילצול קטן שארג בו שני חוטים על רוחב ג' בתים חייב. וכנפש מסכת כמאן דהוא בתחילה. והתן בדא אפילו בסוף כאריג הוא והתן לסוטה אפילו כסוף באריג הוא. הכל מודין בכותב את השם עד שעה שישלים. כתב אות אחת להשלים את השם ואות אחת להשלים את הספר חייב. כתב אות אחת כחול ואות א' בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. למה או משום קיום מלאכה או משום שאינו ראוי להצטרף עמו. איתא חמי אילו ארג חוט אחד כחול וחוט אחד בשבת שמא אינו פטור. שמא אינו ראוי להצטרף עמו. אלא משום קיום מלאכה. כהיא דא"ר יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר' לעזר כתב אות אחת כטבריא ואות אחת בציפרין חייב. דלא כן כר' אליעזר. כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת הבאה ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר.

אתא

פני משה

מיסתתר הוא שבקל יכול להוציאו ולסתור החיבור. והלכך ס"ל עד שישלים ואיכא למימר דר"א מודה הוא לרבנן כבלאיב יכן ר' יהודה מודה לרבנן בשבת דלעולם שיעורו בשני חוטין דהאריג היא ומיהת הלכה מקרית: אשכחת אמר על דר"א. כלומר לכשתמצא תליבא דר"א לא דלעולם סבירא ליה דבעיין דווקא ג' חוטין בתחלה אלא פעמים שצריך ג' בתחלה כגון שעדיין התחלת האריגה מתחילת היה ארוג כלל: פעמים שנים ע"ג אחד ארוג מאתמול. אם היה א' ארוג מאתמול אעפ"י שעדיין בתחלת האריגה אפ"ה בשנים סגי שה סך עליו והוי ג' חוטין: פעמים אחד על גבי שנים ארוגים מאתמול. כנ"ל. ופעמים באחד שהוסיף ע"ג השנים הארוגים מאתמול נמי מתחייב דהיינו אחד על האריג: רבנן דקיסרין בעיין. כלומר מה דפשיטא ליה לסתמא דהש"ס אליבא דר"א באחד ע"ג שנים ארוגים מאתמול דהיינו אחד על האריג לרבנן דקיסרין מיבעיא כמו להו מהו אחד על האריג אם היה תרד ע"ג שנים דמיקרי נמי אחד על האריג או דוקא אחד אחר ע"ג שלשה דלר"א לא מיקרי ארוג אא"כ יש בו שלשה ואז הוא דמתחייב אם הוסיף אחד עליהן בשבת: רבנן דהכא אמרו א' ע"ג שנים. דפשיטא להו כדלעיל דזהו מיקרי נמי אחד על האריג לר"א: היתה טלית אחת גדולה. אליבא דרבנן קאמר לה האורג טלית אפי' היא גדולה אם בתחלה עד שיארוג בה שנים חוטין בשבת הוא דמתחייב ואם בסוף שכבר היא אריגה כולה ואינה חסרה אלא להשלים אפי' בכל שהוא מתחייב כדתני' במתני' דלהשלים הבגד לכ"ע מתחייב אפי' בחוט אחד: האורג שני חוטין על גבי הגס. תוספתא היא כרים פ' י"ג וגרים שם על גבי הגס ועל גבי אימרא ה"ז חייב והאורג שני חוטין על רוחב ג' בתים ה"ז חייב למה הדבר דומה לצלצול קטן וכו'. כלומר דמפרש הא דקתני על גבי הגס שהוא אריג הרבה ועל האימרא שהוא תחלת הבגד שאורגין בו ברוחב לאומרא בזה אפי' בכל שהוא מתחייב וה"ג על רוחב שלשה בתים ואם היא בתחלה לגמרי בעינן שני חוטין על רוחב שלשה בתים והן כהבתים שם בין הנירין: צלצול קטן. חגורה קטנה שאין בה יותר מג' בתים רוחב: וכנפש המסכת. זהו הערב ומפני שהוא כתוך השתי כנפש בתוך הגוף נקרא כן: כמאן דהוא בתחלה. שיעורו לעולם בתחלת האריגה. והתן בדא. תלבין בדי תרעין ולגיגריות יש שעושין דמיני אריגה לבשים בה המתחין אפי' הוא כסוף כאריג הוא ודינו כשני חוטין ולא כהאי דלעיל דבסוף אפי' כל שהוא ומשום דאין זה נקרא להשלים הבגד לפי שאינו כבגד שמתחי ידוע לפי מה שהוא: והתן לסוטה. הוא הרדיד של נשים כדמפרש לעיל בפ' במה אשה כהלכה ד' ירדידים לסוטה כך שתי אפי' בסוף כאריג הוא. ומפעתת דאמרן לפי שיש שפושין ירדיד קצר. ויש שפושין אותו קצת יותר ארוך: הכל מודים. הני דפליגי בשיעורא דאריג יבכותב ומודים בכותב את השם בשבת שאינו חייב עד שישלים אותו לפי שא"א שלא להשלים את השם: כתב אות אחת. בשבת ויהשלים את השם וכו'. תוספתא היא בפ' י"ב: ר"א מחייב חטאת. דקסבר הואיל והשלים את השיעור הכתיבה בשבת חייב: ור' יהושע פוטר. וקבעי הש"ס למה הוא פוטר או דנימא משום קיום מלאכה כלומר דבעינן קיום המלאכה כולה בשבת או דטעמא משום שאינו ראוי להצטרף מפני שזה נכתב ביום העבר וזה נכתב היום וכ"מ לאריגה כדלקמיה: איתא חמי. בתמיה כלומר דמתחב בא וראה מאי קא מיבעי ליה פשיטא דאין כטעם משום שאינו ראוי להצטרף עמו שהרי אילו ארג חוט אחד בחול ואחד בשבת שמא אינו פטור בתמיה והתם ודאי שמא אינו ראוי להצטרף עמו הא ודאי ראוי וראוי הוא דבשלמא גבי כתיבה שייך לומר זה שנכתב מקודם היה ככתיבה ישנה וזה מחדש ואינו ראוי להצטרף החדש עם הישן. אבל באריגה שאינו ניכר ראוי הוא להצטרף עמו ואפ"ה פטור. אלא ע"כ דטעמא משום דבעינן קיום מלאכה בשבת כלבד: כהאי דאמר רבי יעקב וכו'. כלומר תדע דהאי דאמר רבי יעקב בר אחא בפ' דלעיל בהלכה ד' כתב אות אחת בטבריא ואחת בצפורי חייב והרי מרוחקין הן ולא הוי בשתא לצרוף. אלא דס"ל דטעמא משום קיום מלאכה והכא נתקיימה כל המלאכה בשבת והלכך חייב: דלא כן כר' אליעזר. כלומר דאי לא תימרת כן א"כ תקיא האי דר' יעקב בר אחא כר"א ולא כר' יהושע בתמיה אלא דטעמא כדאמרן ואפי' לר' יהושע חייב:

קרבן העדה

מסתתר. בתמיה הלא אף בשני תפירות יכול להתקיים: אשכחת אמר. נמצאת אומר לדברי ר"א: פעמים צריך שיארוג שלשה חוטין דהיינו כשהוא בתחלת אריגת הבגד: פעמים שנים. כשאחד ארוג מאתמול: ה"ג פעמים אחד ע"ג שנים ארוגים מאתמול. אחד ע"ג שנים נמי מחייב ר"א דשנים ארוג הוא או דלמא אחד ע"ג ג' הוא דמיקרי אחד על האריג: רבנן דהכא. בבבלאין ישראל אמרי דאחד ע"ג שנים נמי מיקרי ע"ג האריג: היתה טלית וכו'. לרבנן קאמר אפילו טלית גדולה בעי לרבנן שנים: וכסוף. אם הוא בגמר הבגד אפילו בגד גדול חייב בכל שהוא משום מכה בפטיש: ה"ג ע"ג הגס. וה"פ ע"ג אריג הרבה: ע"ג אימרא. תחלת הבגד שאורגין בו ערב ממין אחר לאימרא: ה"ג ע"ג אימרא חייב ול"ג כל שהוא: צלצול קטן. חגורה קצרה שאינה רחבה יותר מג' בתי נירין: וכנפש המסכת. חוטי הערב שהולכים בתוך המסכת כנפש בתוך הגוף: כמאן דהוא בתחלה. וצריך ב' חוטין לר"א: ה"ג בהתן לבדא. פי' אלו לבדים העשויה אותן אפילו בסוף כאריג בתחלה הוא וצריך ב' חוטין: והתן לסוטה. והעשויה רדידי' נמי לעולם בעי ב' חוטין אפילו על האריג: הכל מודין בכותב את השם. אע"פ שכתב שתים או ג' אותיות ממנו אינו חייב עד שישלים כולו: להשלים את הספר. אות האחרונה של א' מכ"ד ספרים: רבי אליעזר מחייב חטאת. דס"ל כאחת על האריג דמחייב ר"א: למה. פוטר ר"י: או משום קיום מלאכה. שצריך שיעשה דבר שמלאכתו מתקיימת במקום אחד: או משום שאינו ראוי להצטרף עמו. דכתב ישן עם כתב חדש אינו מתחבר יפה ומיחזי כמטמר: איתא חמי. בא וראה: שמא אינו פטור. לחכמים דמתני' דפליגי על ר"א והיינו ר"י דבעי דוקא ב' חוטין אפילו באמצע: שמא אינו ראוי להצטרף עמו. בתמיה וכי אינו ראוי להצטרף חוט א' שאורג היום עם חוט שנארג מאתמול ולמה מצריך שתים אלא ודאי הטעם דפוטר ר"י בכתיבה משום דקיום מלאכה בעינן שתהא מתקיימת כיוצא בה במקום אחר: כהיא דא"ר וכו'. הא דאמרת טעמא דר"י משום קיום מלאכה היא אתיא כהאי דא"ר וכו': דלא כן כר"א. דאל"כ אלא שהטעם מפני שאינו ראוי להצטרף אף זו אינו ראוי להצטרף והיה ראוי שיהיה פטור אם לא תימא דכר"א א"ר יעקב למלתיה אבל אי אמרינן דטעמא של ר"י מפני שמלאכתן מתקיימת כיוצא בה במקום אחר ה"נ חייב והא אלו כהכן במקום אחר חייב השתא נמי חייב: ר"א מחייב חטאת. דס"ל אפילו אות א' כשגמר לכתב חייב: ר"י *דס"ל בכתות אינן מצטרפות אלא מתלקות: ופריך איתה

בר אחא כר"א ולא כר' יהושע בתמיה אלא דטעמא כדאמרן ואפי' לר' יהושע חייב:

אגפה

רידב"ז

כתב אות אחת כחול ואות אחת בשבת ר"א מחייב חטאת. ור"י פוטר. ופריך למה אי משום קיום מלאכה פי' שצריך שיעשה דבר שמלאכתו מתקיימת במקום אחר כדאיתא במשנה הראשונה בפ' הבונה. או משום שאינו ראוי להצטרף עמו דלהכי ב' אותיות אינן מצטרפין רק דווקא בשבת שתיהן כב"א אבל כשאינן כב"א אינן מצטרפין כתב ישן וכתב חדש ומיבעיא ליה אם מצטרף כתב ישן לכתב חדש או לא ובפשיטות איתא חמי אילו ארג חוט אחד כחול וחוט אחד בשבת שמא אינו פטור בתמיה פשיטא דפטור אליבא דרבנן במתניתין והתם פשיטא דראוי להצטרף ואלא ע"כ דטעמא דר"י הוא משום קיום מלאכה אבל כתב ישן וכתב חדש מצטרף ונפשט האיבעיא דטעמיה דר"י הוא משום קיום וכתב חדש וכתב ישן מצטרף אפילו בב' אותיות ומביא ראי' דבב' אותיות מצטרף כתב ישן וכתב חדש כהאי דאמר ר' יעקב בר אחא ר"י בשם ר' לעזר כתב אות אחת טבריא ואות אחת בציפורין חייב משום דראויין להצטרף כדפי' רש"י והרמב"ם ז"ל דאיתי מה בר מעשה אלא קרובה בעלמא ומשיב נהגין ועיין [פי' כפי' רש"י ז"ל דף ק"ד ע"ב וברמב"ם ז"ל פי"א מהלכות שבת הי"ב] וא"כ ה"ה דאינו מצטרף ב' אותיות רק כשכתב שניהן כב"א אבל בזה אחר זה אינו מצטרף דהוי שהוא כינתים אלא ע"כ דזה שלא נכתבו כב"א ל"ל כה ואשוב לירוף דלא כן כלומר דאל"כ אלא כשלא נכתבו כב"א כגון זה בחול וזה בשבת אינו מצטרף א"כ ע"כ דקאמר ר' יעקב בר אחא ר' יוסי בשם ר' לעזר למילתיה כר"א ולא כרבנן וזה ע"כ אינו. וע"כ אמר למילתיה אליבא דרבנן נ"כ. וע"כ מוכח דלא בעינן שיכתוב ב' אותיות בב"א אפילו אליבא דר"י וע"כ הא דפטר ר"י כאחת בחול ואחת בשבת הוא מ"כ משום קיום מלאכה. מכ"מ כאחת בטברי' ואחת בציפורין דהוא קיום מלאכה ומחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי ומצטרף. וע"ש דברינו אלה תבין מאד להסיר קושית הש"ס ז"ל דפריך על שיטת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל והרשב"א ז"ל מהאי ירושלמי ועל פי דברינו אדרבה מהאי ירושלמי מוכח על כרחך כדבריהם ז"ל. ודו"ק:

בעין

שינויי נוסחאות (מכ"י) אלעזר גי' אליעזר.

היתה טלית אחת גדולה בתחלה עד שיארוג ב'. אמי' לרבנן: וכסוף אפי' כ"ש. בריתא דס"ם כגונה דלרב א' וכבלינו לנגד חייב: והתן לבדא ולסוטה כו'. ובפעמא בפין נכה בטם ותפרון ודווקא כבגד שייך זה: הכל מודים בכותב את השם. לא נפרם שם מבב. אי"כ יש לפרש דמפלוגתא דר"י והגם בכתב בם ממשמון קאי (דח"ק כלוג פר"י לגמור אכרי"ם ובמ"ם בס"ד בפ' הכונה פ"ס). וקאמר דבכותב השם כ"ע לים פע"ג דב' אותיות

ורוד ל

מתגו כגון אל"ף למ"ד מאלקים ויו"ד קי"א מהוי"ה וש"ד משדי נ"ל יש לפן משמעות פ"ם אינו חייב עד שישלים את כולו. מי' כי אות א' וכבלינו חייב כדתני ומול. ואממו לפני מייתי לה הכא. ואם נפרם הכל שם תיבה כמו שם קצ; נומם גדול י"ל דאפלוגתא דר"א דבכה קפי למימר דלא מחייב בכותב אות א' על הכתב אפי' לר"א (ודלא ככגלי ככ"ם הטנה דתני לם אהדדי פ"ס). אבל לנגי"ד ראשון עיקר ול"ם. וכן מבואר דר"א פליג על כותב א' על הכתב בסמוך:

קרבן העדה

איפכא תני. בא ורלה הך פלוגתא דר״א ור״י משנה יתירה היא דהשתא כשכותב אות אחת בחול ואות אחת בשבת מחייב ר״א אע״ג שלא נכתבו שניהם בשבת ולא נכתבו בבת אחת כ״ש כשנכתבו שניהם בשבת אע״ג שלא נכתבו בבת אחת דמחייב ר״א: ומשני מפני חכמים וכו'. אילטריך למיתני להודיעך כחה דהיתרא דחכמים דאפילו בכה״ג פטרי:

הלכה ב מתני' בתי נירין.

שנותן שתי חוטין של שתי בנירה שקורין לי״ם והיינו שמרכיב כל חוט כ״פ בבת נירה וחד' אניר' ופעם שלישי' מרכיב על חוט הניר המורכב על קנה: בקירום. מפרש בגמרא: בנפה ובכברה. הנך לאו נירין ממש הן אלא מסרסר ומרכיב חוט אחד של ערב בשתי מלמטה ואחד מלמעלה ומעלה בהם השתי כתקוע אחד מלמעלה ואחד מלמטה:

גמ' קירומה. בירושה נרדין האורגין ברגל הוא והוא כמקום הקנה השלה ויורד כיריעת ארינת נשים ל״א כלי שאורגים אותן מן הסיב או זולתו ומסככין בו כ״פ הערוך: הממתח צדדיו בשבת. אם נתפרקו חוטי התפירה והוא מותח ביקוא הבגד כדי להדקם חייב משום תופר: נימר משום תופר ומשום קושר. לא מייך הכא מידי אלא אגב שיטפא דלישנא דפרק כלל גדול מייתי לה הכא:

הלכה ג מתני' הקורע בחמתו ועל מתו פטור.

דמקלקל הוא: והמקלקל ע״מ לתקן. כגון קורע ע״מ לתפור חייב ושיעורו כמתקן: **גמ'** היאך מה דאת אמר תמן תוספת' בפסחים פ״ה: כיפר. אם זרק הדם אבל אם לא זרק הדם מביא אחרת א״כ כיפר אם מחוסר כיפורי' מותר לאכול בקדשים ומביא אחרת משום קנס: ולמאי ומו'. כלומר אמאי תנן בברייתא עלה דמתני' ואע״פ שחילל שבת יצא ידי קריעה נימא נמי דלא יצא ידי קריעה כי היכא דצריך חטאת אחרת: אלא מתני' כר״ש דאמר״ש דלעולם אינו חייב עד שיהא צורך בגופו של דבר. וה״נ אין צריך לגוף הקריעה דברצונו לא באה לו ולא היה צריך לה הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר״ש כמולית מת לקברו דפוטר רבי שמעון: אמר להו ר' בא לעולם אף כר״י אתיא מתני': תמן. התם גבי חטאת הוא גרם לעצמו שחטא וצריך להביא חטאת הלכך מתקן הוא במה שמביאה ויש לו כפרה ודין שיהא חייב להביא אחרת: ברם הכא. אבל כאן גבי קריעה: את גרמת לו. כלומר מן השמים באה לו שיהא חייב לקרוע הלכך יוצא ידי קריעה וא״צ לקרוע שנית: אף תמן. גבי חטאת: את גרמת לו. מן השמים גרמו לו שיביא קרבן אף שהחטא ממנו נעשה מ״מ על מה שאנו מחייבים אותו דהיינו על שהביא קרבן בשבת זהו שלא ברצונו הוא אלא שהתורה חייבו בכך א״כ אף הכא לא יביא קרבן אחר: הוה צורך מימר. הרי שצריכין לומר דמתני' דר״ש היא וכאן גבי קריעה פטור משום דהו״ל מלאכה שא״צ לגופה: מלה

ירושלמי

אתא חמי אילו כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת בין בשבת זו בין בשבת הבאה לא כל שכן מפני חכמים שהן פטורין:

הלכה ב מתני' *העושה שתי בתי נירין

בנירין ובקירום ובנפה ובכברה ובסל חייב 'התופר שתי תפירות וקורע על מנת לתפור שתי תפירות: **גמ'** בנירין. ניריא. בקירום. קירומה. ר' בא רב ירמיה בשם רב *הממתח צדדיו בשבת חייב משום תופר. נימר משום תופר ומשום קושר:

הלכה ג מתנ' *הקורע בחמתו ועל מתו

'כל המקלקלין פטורין 'והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן: **גמ'** בעון קומי רבי בא היך מה דאת אמר *תמן 'השוחט חטאתו בשבת 'כיפר ומביא אחרת ואמר אוף הכא לא יצא ידי קורעו. אלא כרבי שמעון דר' שמעון אמר עד שיהא לו צורך בגופו של דבר. אמר לון תמן הוא גרם לעצמו. ברם הכא את גורמת לו. אמר רבי יוסי ואפי' תמן את גורמת לו. שאילו לא שאמרת לו שיבא היאך היה מתכפר לו. הוי צורך מימר דרבי שמעון היא. חברייא בעון קומי רבי יוסה 'לא כן אמר רבי יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק מצה

פני משה

איפכא תני. בתמיה בוא וראה מאי קמ״ל אליבא דר״א דהשתא אילו כתב אות אחת בחול ואחת בשבת פשיטא דחייב אם כתב שתיהן בין בשבת זו וכו' כלומר ביניהן של שתי השבתות כתב את שתיהן לכ״ש דמחייב: מפני חכמים שהן פוטרין. אליבא דרבי אליעזר ודאי לא איצטריך למיתני להא אלא מפני רבנן והיינו ר' יהושע דפליג עליה ופוטר הוא דאיצטריך דקמ״ל אפי' כתב שתיהן בשבת אלא שזה בשבת זו וזה בשבת הבאה נמי פטור:

הלכה ב מתני' העושה שתי בתי נירין.

כדפרישית לעיל בפ' כלל גדול שהן תוך ני האורג שעושין כמין בתים בתים ויש שעושין מן האילן הן חופין ויש בתבלים ויש שעושין זה בקירום והוא מין סיב לא ורך וכיוצא בו וכן בנפה וכן בכברה וכן בסל שכך דרך לארגן לאלו ולעשות בהן כעין בתים יהן החלל שבין השתי ג ובאיזה מהן הן קטנים ובאיזה מהן יותר גדולים מכל מקום חייב: התופר שתי תפירות וכו'. הא כבר תני לה לעיל באבות מלאכות אלא משום דקבעי למיתני במתני' דלקמן הקורע בחמתו וכו' לפטורא הדר תני לה להודיע כלו' דדוקא בקורע על מנת לתפור יותר יפה וכה״ג מתקן הוא. אבל כהא דלקמן מקלקל הוא:

גמ' בנירין ניריא. כמשמעו ורן חופין מלשון נירא נרקא: בקירום קורומתי. מלשון ומי שליתא קירמי כדאמרי בפ״ב דעירובין והוא הסיב הלח והרך וכיוצא בו וכדפרישית במתני': הממתח צדדיו. של הבגד שנכווץ כשהתפירה ומתחו בשבת חייב משום תופר וכו' וגרסינן להא לעיל בפ' כלל גדול בהלכה ב' והאי נימר וכו' התם הוא דשייך דקאמר תליהון דרבנן פליגין על הא דקאמר התם לעיל דהתופר אינו חייב אא״כ קשר ראשי החוט ופריך עלה דאי הכי נימא רב הכא נמי דחייב ומשום תופר ומשום קשר וכאן מייתי להא בקצרה כדרך הש״ס הזה דסמיך על הא דאיתמר במקום אחר:

הלכה ג מתני' הקורע בחמתו.

מחמת כעס וחימה והאי תנא ס״ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אבל למ״ד דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ה״נ מחייב וזה אינו פטור מטעמא דמקלקל דהאי מתקן הוא שמשכך חמתו בכך: ועל מתו. במת שאינו חייב לקרוע עליו אבל בחייב לקרוע עליו חייב שמתיישב דעתו בכך: וכל המקלקלין פטורין. ולאתויי נמי שאם קורע הבגדים דרך השחתה וכיוצא בזה או חובל בחבירו או בבהמה דרך השחתה פטור דזה נקרא מקלקל וכן בתופר גומא ואין צריך אלא לעפרה אף על פי שזה נקראת מלאכה פטור הואיל ומתכוין לקלקל הוא: המקלקל ע״מ לתקן. כגון סותר ע״מ לבנות במקומו או מוחק ע״מ לכתוב במקומו או חופר גומא כדי לעשות היסוד לבנין וכל כיוצא בזה חייב הוא ושיעורו כשיעור המתקן בכל אחד מהן:

גמ' בעון קומי ר' בא. קתני במתני' על מתו משמע שחייב לקרוע עליו ופטור משום דמכל מקום מקלקל הוא והשתא קא מיבעיא להו לבני הישיבה תדלא קתני אם יצא ידי קריעה בכך או לא ע״מ דס״ל לתנא דמתני' דמסתמא יצא וקס״ד השתא דחלול שבת יש כאן דמלאכה היא ומטעמא דפטור כדאמרן והיינו דהקשו לו: היך מה דאת אמר תמן. כלומר בעלמא דפשיטא הוא שאתה אומר כן שהשוחט חטאתו בשבת כיפר הוא על החטא שהביא אלא שצריך להביא אחרת על שחטא פעם זו שהשחיטה בשבת וא״כ תימר אוף הכא דמיהת לא יצא ידי קריעה וצריך לקרוע אחר שבת פעם אחרת דנהי דפטור משום דמקלקל הוא מ״מ חילל שבת בדבר שהוא מלאכה ודמיא לשוחט חטאתו בשבת: אלא כר' שמעון. סיומא דמילתא של בני הישיבה הוא כלומר מי נימא דלא מיתוקמא מתני' אלא כר״ש דס״ל במלאכה שאינה צריכה לגופה פטור דעד שיהא לו צורך בגופו של דבר הוא דבעינן דזה נקרא מלאכת מחשבת והלכך הואיל ולא סבר כאן על מלאכה דאורייתא לפיכך לא תני כלום מדין אם יצא ידי קריעה דמסתמא יצא ולא דמיא לשוחט חטאתו דהתם מלאכה הוא דעביד: אמר לון רבי בא דלא צריכין לאוקמי המתני' כר״ש דבלאו הכי נ״מ דלא דמיא לשוחט חטאתו דתמן הוא גרם לעצמו שחטאה בשבת על החטא שהיה מחויב בה ומי אמר לו לשחוט אותה היום אבל הכא גבי קריעה על מתו את נרמת לו כלומר לא הוא הגורם אלא הוא״ל דאיתרמי ליה המת בשבת הוא קרע עליו והלכך מסתברא דאפילו לר' יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה ואם כן עשה זה חילול שבת במלאכה גמורה ופטור משום מקלקל יצא גם כן ידי קריעה: אמר רבי יוסי. חזר והקשה לרבי בא ולאו דמיא לשוחט חטאתו שהרי אפילו תמן הוא כמו שאתה נרמת לו זה ולא הוא עצמו שהרי אינו נקרא גורם לעצמו אלא בהרגשת החטא אבל בחטאת שמביאה להתכפר בו ואלולא שאמרת לו שיביא החטאת היאך היה מתכפר לו וכלומר ודמיא ממש לקריעה שהוא לא נרם הקריעה בשמתה והדרא קושיא לדוכתה דלמה שמזה הוא להביא כדי שיתכפר לו. וא״כ לא הוא הגורם להבאה זו ודמיא ממש לקריעה שהוא לא נרם הקריעה בשמתה והדרא קושיא לדוכתה דלמה לא תני אם יצא ידי קריעה או לא אלא על כרחך הוי צורך מימר דכר״ש היא המתני' ולפיכך לא איצטריך למיתני וכדלעיל: לא כן אמר ר' יוחנן. מנה

רידב״ז

בעון קומי ר' בא. היך מה דאת אמר תמן השוחט חטאתו בשבת כיפר ומביא אחרת. ואמר אוף הכא לא יצא ידי קורעו כו' פי' דס״ל פשטא דמתניתין דלפיכך פטור משום דיצא ידי קריעה ודומה כמו שתל של ע״ש בשבת. דעשה כדבר מצוה ועשה מצוה פטור ע״כ פטור גם הכא משום דנתכוין לעשות מצוה ועשה מצוה פטור וע״כ פריך מהא דתנינן בברייתא השוחט חטאתו בשבת כיפר ומביא אחרת פי' דס״ל להך תנא דמעשה שבת הוא רק דאינו יוצא ידי חובתו אבל גוף המעשה מצוה היא דמעשיו מהני והוי כמו שוחט בשבת דשחיטתו כשירה והו״ל הקרבן כשר אלא דתביא אחרת דלא נא ידי חובתו דבקרבן חטאת איכא ב' ענינים חובת גברא מצות עשה להביא קרבן חטאת. ועוד ענין יש בו דמכפר חטאתו אשר חטא. וכמו כן יש קרבנות דמלבד מצות עשה של הבאת הקרבן מכשירו לאכול בקדשים כגון מצורע ויולדת [כדאמרינן בעלמא ניתר מכשיר ותכפר נפשים דהיינו קרבנות שהן מכשירין והקרבנות שהן מכפרין מלבד מ״ע של הבאת הכוהן] וע״כ החטאת נשחטה כשר לענין הכא כשחיטה אינו אלא דאין הבעלים יוצאין ידי חובתן אבל גוף המעשה כשר דעבד מהני וכיון

שינויי נוסחאות (בו״ס) שתי בד״ו שני. (ש״ה) וקורע בד״ו והקורע. (ש״ד) והמקלקל נפר״ל וכל המקלקל. (מי״ה) קורעו בד״ו קורעו. (ש״ב) גורמת בד״ו גרמת. (בו״ב א) גורמת בד״ו גרמת.

טוב ירושלים

מפני חכמים שהם פוטרים. תמן תנינן: דאפילו כה״ג נמי איכא לחייב משום גאודיב שהוא. ה. גמי: דבתחו נגבלי כספים ק' א' דפליגי ל״ו וכ״ו במפסיקין לשבתות וכסי ס״ע ...

מצה גזולה אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. הואיל ובעבירה הוא וה"נ אמאי קאמרת דיוצא ידי קריעה הרי מ"ג מקום בחילול שבת היתה: אמר לון. לא דמיא דתמן המצה גופה עביר: היא ובעבירה באה לו אבל הכא הוא שעבר עבירה שחילל שבת ואין הקריעה גופה עבירה שהרי אלולא שבת חייב הוא לקרוע וכי כך אני אומר הא.יא מצה בשבת מרה"י לרשות הרבים ואינה יוצא בה ידי חובתו בפסח בתמי' הרי המצה גופה לאו עבירה היא אלא היא שעבר לכוליה וכך הוא הקריעה בשבת ואלמי מצה גזולה דהיא גופה [illegible] וכו'. גרסינן להא לעיל בפ"ק דחלה בהלכה ח': על שם ובוצע ברך וגו' וזה גוזל ומברך עליה נאץ ה': הדא דאת אמר בתחלה. קודם שקנאה ביאוש ושינוי אבל בסוף שכבר קנאו בשינוי אחר היאוש וכגון שגזל חטים וטחנן ועשאן קמח וכיוצא בזה מברך עליה דהי לא דמים הוא חייב לו כלומר שאין לו עליו אלא לשלם דמים והמצה עצמה כבר קנאה והיא שלו: אין עבירה מצוה. כל שבאה ע"י עבירה אינה מצוה ואין לו לברך עליה ורבי יוסי אומר אין מצוה עבירה דבל שהוא מקיים המצוה אין העבירה מעכבת מלברך עליה: אמר ר' אילא אלה המצות כתיב. לומר אם עשיתן כמצותן הן מצות ואם לאו אלא שבאו לידך ע"י עבירה אינן מצות וכר' יונה הוא דס"ל שאין מברכין על מצוה הבאה בעבירה:

הלכה ד מתני' שיעור המלבן וכו'. שצובע כאותות מלאכות כמלא רוחב הסיט כפול רוחב הסיט הוא כדי ההפסק שיכול האדם להפסיק בין אגודל לאמה ולהרחיב בין זה לזה והוא לערך שמינה אצבעות בגודל והסיט כפול שני ספחים כמו כן והוא כדי הריוח שיכול אדם להרחיב בין הגודל והאצבע ואם כן הטוה חוט ארכו ארבעה טפחים או המלבן והמנפס צמר שיהא בו כדי לטוות חוט שארכו ד' טפחים חייב. וכן הצובע חוט שארכו ארבעה טפחים או דבר שאפשר לטוות ממנו חוט כזה חייב: האורג שני חוטין כרוחב כמלא הסיט ואין זה כמלא רוחב הסיט שאמרנו אלא כמלא הסיט שהוא שתי אצבעות בגודל:

גמ' תמן תנינן. לעיל בפ' ט' המוציא עצים וכו' וקתני בסיפא קליפי אגוזים ורמונים וכו' כדי לצבוע בהן בגד קטן בסבכה והכא את אמר הכין שיעור אחר גבי צובע ומשני תמן במוציא לצבוע מיירי. לפי שאין אדם טורח להוציא שיעור קטן כזה כדי לצבוע אבל הכא בשיעור צובע עצמו מיירי ושיעורו כפסית וגרסינן להא לעיל שם בהלכה ה':

מצה גזולה אינו יוצא ידי חובתו בפסח. לפי שבעבירה באה א"כ ה"ה בקריעה בשבת לא יהא יוצא ידי חובתו לפי שבעבירה באה: תמן. גבי גזל: גופה עבירה. המצה עצמה היא עבירה שאלמלא לא גזלה לא היה יטל לברך עליה ולקיים המצוה וכמה שאכלה נעשית עיקר עבירה שאינו יכול לקיים מצות והשיב את הגזלה אשר גזל: ברם הכא. אבל כאן הוא עבר עבירה שקרע בשבת אבל אין בקריעה עבירה אנו קרע בבגד זה בחול הלכך יוצא ידי קריעה: כך אני אומר וכו'. בתמיה וכי כך אני אומר שאם הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים שלא יצא בה ידי חובתו בפסח אלא דוקא במצה גזולה אמרו כן ועל כרחך לחלק כמו שאמרתי דהתם אין עביר' בגופה ובגזלה עבירה בגופה: מצה גזולה אסור לברך עליה. אע"ג דיוצאין בה י"ח מצה מ"מ אסור לברך עליה על אכילת מצה ודוקא ברכת אכילה מצה אין מברכין עליה אבל ברכת נהנין חייב לברך אפילו על גזלה שהרי מ"מ נהנה ואסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה: ע"ש ובוצע ברך נאץ ה'. וע"כ קרא איירי בכה"ג כגון מצה אבל בברכת נהנין חייב וכדפרישית: אבל בסוף. לאחר אכילה חייב לברך דדמים הוא חייב לו וקנאו ואינו בגזלה: רבי יונה אמר. פירש רבי יונה דידיה אמר: אין עבירה מצוה. ופליג אהא ומשמע מדברי ר' הושעיה דבסוף מברך כיון דלא אמר טעמא משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה אלא סבירא ליה טעמא דאין מברכין משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה והלכך אפילו לבסוף אין מברכין: אין מצוה עבירה. פליג על רבי יונה וסובר דאפילו מצוה הבאה בעבירה יוצאין בה דמצות לאו ליהנות ניתנו וכיון שאינה מצוה מהעבירה יוצא בה: אלה המצות. אלה למעוטי אהא:

מצה גזולה אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח. אמר לון תמן גופה עבירה. ברם הכא הוא עבר עבירה. כך אני אומר הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח. תני מצה גזולה אסור לברך עליה. אמר רב הושעיה על שם ובוצע ברך נאץ ה'. אמר ר' יונה הדא דאת אמר בתחילה אבל בסוף לא דמים הוא חייב לו. רבי יונה אמר אין עבירה מצוה. רבי יוסה אמר אין מצוה עבירה. א"ר אילא אלה המצות אם עשיתן כמצוותן הן מצות ואם לאו אינן מצות:

הלכה ד מתני'

שיעור המלבן והמנפס הצובע והטווה שיעורו כמלוא רוחב הסיט כפול האורג שני חוטין שיעורו כמלוא הסיט: גמ' תמן תנינן המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה והכא את אמר הכין. תמן במוציא לצבוע. ברם הכא בצובע:

הלכה ד מתני'

הסיט כפול. סיט הוא הפסק שבין אצבע לאמה כמו שאדם יכול להרחיבו ואם טוה וליבן וניפץ וצבע שכן טלין אבות מלאכות חוט אחד ארוך כשיעור הזה חייב: האורג שני חוטין שיעורו. ברוחב הבגד כמלא הסיט אף על פי שלא ארג על פני כל רוחב הבגד חייב: גמ' תמן תנינן. בפרק רבי עקיבא: המוציא עצים וכו'. מסיפא דמתני' פריך דתנן התם קליפי אגוזים קליפי רמונים כדי לצבוע בהן בגד קטן בסבכה: והכא את אמר הכין. דשיעורו כאילו רוחב הסיט כפול: ומשני תמן במוציא לצבוע. במוציא סממנים לצבוע צריך יותר שאין אדם טורח לטרות סממנים אם לא שיש בהן לצבוע בגד קטן: ברם הכא. אבל כאן איירי בשיש לו סממנים מע"ש והוא רוצה לצבוע כשצבע רוחב הסיט כפול חייב:

תוס' הרי"ד

א"ל תמן גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה [illegible]

[illegible]

רידב"ז

שכר מחילה מעל פעולתו שמכפר אבל אין הבעלים יוצאין ידי חובתן כמו בכל מצוה הבבה"ע כגון לולב גזול דאין הבעלים יוצאין ידי חובתן וה"נ אין הבעלים יוצאין ידי חובתן ומחויב להביא מנחה אחר ואין להקשות האיך יוצא מביא המנחה אחר שנתכפר כאחר והא קי"ל דחטאת שכיפרו בעליו למיתה אולה ז"א דזה דווקא כשנתכפר עם אחר ויצא ידי חובתו בו וא"כ נעשה מכל וכל אבל כשלא יצא ידי חובתו עדיין שפיר ס"כ דמביא אחרת להוציא ידי חובתו ואפ"ה דהחטאת האמי אינו בא לכפר לא אוכפית לן כמו בכל הקרבנות דקבע להם התורה פעלה במכוונתן [illegible] נראה דמחויב להביא הקרבן עומד במקומו כמו באשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה [illegible]

[illegible]

לאורן
תני מצה גזולה. בר"ן פרק כל שעה דביצ ירושלמי נתיב ה' חלק ג':

הלכה ה מתני׳

*רבי יהודה אומר הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב וחכ״א צפור למגדל וצבי לגינה ולחצר ולביברין רשב״ג אומר לא כל הביברין שוין [א] זה הכלל כל המחוסר צידה פטור ושאינו מחוסר צידה חייב:

גמ׳ *א״ר חיננא מתני׳ דלא כר׳ יהודה. דתנינן הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב. הא לגינה ולביברין פטור. מחלפה שיטתיה דרבי יהודה דתנינן תמן * [ג] אין צדין דגים מן הביברין ואין נותנין לפניהם מזונות. הא לגינה ולביברין פטור. מחלפה שיטתין דרבנן. דתנינן וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לגינה ולחצר ולביברין. ותנינן תמן [ג] אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפניהן מזונות. הא לגינה ולחצר לא. כאן בחצר מקורה. כאן בחצר שאינה מקורה. והא תנינן גינה. אית לך מימר גינה מקורה. אלא כאן בגדולה כאן בקטנה. ר׳ עולא אמר כעון קומי רבי אחא מה ניתני כל המחוסר צידה חייב ושאינו מחוסר צידה פטור. אמר לון ולא במנפל לתוכה אנן קיימין. אלא [ד] כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר. א״ר שמואל אחוי דרבי ברכיה כל שהוא מחוסר נשבים מחוסר צידה. ושאינו מחוסר נשבים אינו מחוסר צידה. שוחטין מן הגנרין [ה] אין שוחטין לא

קרבן העדה

הלכה ה מתני׳ הצד לפור. עד שהכניסו למגדל חייב דזו היא לידתו אבל אם הכניסו לבית אינו ניצוד בכך שיוצא לו דרך חלונות: וצבי לבית. נמי הוה לידה אבל הכניס לגינה או לחצר אין זו לידה: ביברין. קרפיפות מוקפין: המחוסר לידה. שקשה לתופסו שם:

גמ׳ א״ר חיננא מתני׳ וכו׳. עיקרה של סוגיא זו כר״פ אין לדין דמתני׳ דאין לדין דגים מן הביברין בי״ט אבל לדין חיה ועוף מן הביברין בי״ט קא״ר״ח דמתני׳ דהתם דלא כר״י דמתני׳ דהכא: הא לגינה ולביברין פטור. וכיון דלביבר לא חשיב לידה א״כ הלד מן הביבר לידה ממש היא ואסור בי״ט וע״כ מתני׳ דביצה דלא כר״י: ה״ג דלא כר״י דתנינן הלד וכו׳ הא לגינה ולביברין פטור ותנינן תמן אבל לדין חיה ועוף מן הביברין בי״ט מחלפא שיטתין דרבנן וכו׳: ופריך מחלפא שיטתין דרבנן. כלו׳ מתני׳ כרבנן נמי לא אתיא: ה״ג ולבי לגינה ולחצר ולביברין ותנינן תמן אבל לדין חיה ועוף מן הביברין בי״ט הא מגינה ומחצר לא. וה״פ ממתני׳ דהכא שמעינן דלרבנן הלד חיה ועוף *בגינה ובחצר חייב דהוה לידה א״כ קשיא למה אינו מתיר התם לצוד גם מגינה וחצר חיה ועוף בי״ט: ומשני כאן בשבת איירי בחצר מקורה. הלכך הוה לידה והתם בי״ט לדין איירי בהתם חצר שאינו מקורה לכך לא קאמר אלא ביברין ולא חצר: ופריך והא תנינן גינה. בדברי חכמים במתני׳ וגינה ודאי אינו מקורה: אית לך מימר גינה מקורה. בתמיה שהרי לריך הוא לגשמים: כאן במתני׳ דשבת איירי בחצר קטן והתם איירי בגדולה אפי׳ בביבר גדול ולכך לא תני חצר בהדייהו: מה ניתני. אם תנינן במתני׳ באין לדין בדברי רשב״ג זה הכלל כל המחוסר לידה חייב וכו׳ כמו ששנינו במתני׳ בשבת כל המחוסר לידה פטור וכו׳: ה״ג ולא בנפל לתוכה אנן קיימין. וה״פ א״ל ודאי שאין לשנות כן שהרי מתני׳ די״ט איירי כשחיה ועוף כבר נצולים בביבר והוא רוצה ליטלן משם ואיך שייך למתני חייב ופטור אלא כך היתני במתני׳ די״ט אסור ומותר ובשבת חייב ופטור: כל שהוא מחוסר נשבים. שלריך לבקש תחבולות ע״י מלודות לתפשו הייט מחוסר לידה: מן הגנרים. הוא מקום יאורי מים שהעשב גדל שם והבהמות רועות שם: לא

פני משה

הלכה ה מתני׳ ר׳ יהודה אומר הלד לפור למגדל. אדרבה בלפ״ן אם הכניסו למגדל ונעל בפניו זו היא לידתו ולבי משיכניסנו לבית ונעל בפניו חייב אבל לא לחצר ולגינה: וחכמים אומרים. בלפור מודים לך שלריך שיכניסנו למגדל אבל בלבי לגינה ולחצר ולביברין נמי הוא כמו לבית ביברין הן קרפיפות המוקפות גדר ומכניסין בהן החיות ונשמרין שם: לא כל הביברין שוין. רשב״ג לפרושי מילתייהו דחכמים אתא דלא בכל הביברין אמרו אלא זה הכלל כל המחוסר לידה שאם רולה לתפסו אינו יכול להגיעו בשחייה אחת זהו נקרא מחוסר לידה ואם הכניסו לביבר כזה פטור ושאינו מחוסר לידה שיכול הוא להגיעו בשחייה אחת ולתפסו חייב אם הכניסו לתוכו וכן אם הוא ביבר קטן וכגון שהכתלים שלו קרובים כל כך כדי שיפול הצל של שניהם לאמצע כאחד אם הכניסו לתוכו חייב. וכן כלנ[...]:

גמ׳ אמר ר׳ חיננא. מתניתא דלא כר׳ יהודה. לקמן בריש פרק אין לדין הוא דקאי וגרסי׳ שם לכולה סוגיא דקתני התם אין לדין דגים מן הביברין ביו״ט ואין נותנין לפניהם מזונות אבל לדין חיה ועוף מן הביברין כו׳ והאי מתני׳ דלא כר׳ יהודה דהכא דהא קאמר לבי לבית הוא דחייב אבל לא לביברין ולגינה ודאכתי מחוסר לידה הוא וא״כ הא דקתני התם לדין חיה מן הביברין בי״ט דלא כר׳ יהודה: מחלפה שיטתיה דר׳ יהודה דתנינן תמן אין לדין וכו׳. ומפרש קא מתיך דתנינן לדין חיה ועוף מן הביברין בי״ט כדלעיל ואוקימנא דלא כר׳ יהודה וכלומר דהשתא קשה דר׳ יהודה אדר׳ יהודה מהא דתנינן בתוספתא ריש פ״ג דביצה דקתני התם ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים אין לדין מהן בי״ט ותני על כרחך דר׳ יהודה הוא דפליג אמתני׳ דהתם בחיה ועוף מן הביברין ודייקינן מהתוספתא מדקתני אליבא דר׳ יהודה ביברין דוקא ש״מ הא מגינה ומחצר לדין מהן בי״ט וקשיא דידיה אדידיה והא דייקינן הכא מדקאמר לבי לבית דוקא הא לגינה ולביברין פטור וא״כ אף מגינה אין לדין חיה בי״ט דמחוסר לידה הוא ואמאי קתני בתוספת׳ לר׳ יהודה ביברין דוקא: מחלפה שיטתין דרבנן וכן נמי קשיא. דרבנן דהכא אדרבנן דמתני׳ דהתם דהכא תנינן וחכמים אומרים וכו׳ אלמא חיה לגינה ולחצר נמי לאו מחוסר לידה הוא ותנינן תמן אבל לדין חיה ועוף מן הביברין דמשמע דוקא מן הביברין הוא דמותר אבל אם הן כבר נתונין לגינה ולחצר לא דאכתי מחוסר לידה מיקרו והא במתני׳ קאמרי דאף לגינה ולחצר חייב בשבת אלמא דלידה מיקריא וקשיא חיה דהכא אחיה דהתם וכן קשיא עוף אעוף דהכא קאמרי לפור למגדל דוקא הוא דהוי לידה וא״כ מן הביברין ודאי אסור בי״ט והתם קתני דאפי׳ עוף לדין מן הביברין בי״ט: כאן בחצר מקורה. מתני׳ דהכא מיירי בחצר מקורה ולהכי הוי לידה לאיחייב בשבת והתם מיירי בחצר שאינה מקורה וא״כ חיה אחיה ל״ק ולא אסיק לתרץ עוף אעוף מפום דפריך עלה דאפי׳ חיה אחיה לא תלית לשנויי בהכי: והא תנינן גינה. במתני׳ וכי אית לך מימר דגינה מקורה היא בתמיה וכי דרך לעשות קירוי לגינה שגדלין בה הזרעים: אלא כאן בגדולה כאן בקטנה. הא דדייקינן מהתם דדוקא מן הביברין הוא דלדין בי״ט אבל מגינה וחצר לא. היינו בגינה וחצר גדולה דמחוסר לידה הוו והא דקתני הכא לגינה ולחצר הוי לידה בשבת וא״כ מותר לצוד מהן בי״ט דוקא בחצר וגינה קטנה והשתא חיה אחיה ל״ק לרבנן ועוף אעוף לא משני וכן הא דמקשה דר׳ יהודה אדר׳ יהודה לא משני מידי: כעון קומי ר׳ אחא מה. כלומר מאי האי דקתני התם לרשב״ג לא כל הביברין שוין זה הכלל כל המחוסר לידה אסור ושאינו מחוסר לידה מותר ואמאי תני בלישנא דאיסור ומותר וניתני כל המחוסר לידה חייב שהרי חייב על הלידה בי״ט ואם לא דבר המחוסר לידה חייב מיבעי ליה ושאינו מחוסר לידה פטור: אמר לון ולא בנשל לתוכה אנן קיימין. כך הוא בכולה שם כלומר וכי לא בנפול החיה לתוכה מיירי שהרי התם ביברין שמכניסין החיות לתוכן נפולין הן וא״כ אין כאן לידה גמורה בי״ט דליתני חייב ופטור אלא כל המחוסר לידה אסור וכו׳ שפיר הוא דשייך למתנא דנהי דלאו לידה גמורה לאיחייב עלה איסורא מיהא איכא מכיון דאכתי מחוסר לידה ממש הוא ושאינו מחוסר לידה מותר: כל שהוא מחוסר נשבים שלריך להביא גשבה כעין שעושין לצוד בה דגים ה״ז מחוסר לידה ואסור וכל שאין מחוסר גשבה אלא יכול ליטול אותן ביד מותר: שוחטין מן הגנרין וכו׳. תוספתא היא בפ״ג דביצה לוקחין מן המכונסין בגנרין קטנים בי״ט ובוהטין ונותן אבל לא

תוס׳ הרי״ד

פ״ב פסול. ומוכח מכאן דאם היה מותר מכללו אף כשהכנ״ס ביה כשר גוף הקרבן רק דלא נפיק י״ח. ועל פי זה מתורץ שיטת ר״ת ז״ל דלכאורה קשה בשיטת ר״ת ז״ל הא פ״ב דלדידי׳ לא ס״ל לשולא כמסקנת הר״י ז״ל דהיכי דקני ליה לא הוי מהכנ״ס דהל״כ קשה הנ״ל לשולא ד׳ אם לא קשה גבי מטה בכלים כפנירס בא אדרבא דהיכי דקני ליה לא חשוב מהכנ״ס ול״יך להיות דקונה ולא יביא מהכנ״ס והנ״א דגוס״כ הוא ואי דסבירא ליה [...] מכל מיגס הוי מהכנ״ס אם קשה אמאי קאמר מכן ליתם שאינו קונס כו״ל [...] בכלים כפנירס וע״כ דלפולא לא סבירא לר׳ לפאי כללא דהיכי דקנס לא חשוב מהכנ״ע אם כן קשה כ״ז מכן לשולא לבוכיח דיאום אינו קונה משום מהכנ״ס והתלום בכלים כפנירס יוכל הקרבן אימת דלא מבטל סקרן ומכל מקום פסול משום מהכנ״ס ואי דסבירא לי׳ גם לשולא דהיכי דקני לא חשוב מהכנ״ס וא פ״כ לא סבירא [...] לשולא דאי ס״ד דסבירא ליה אם כן לפי זה פ״כ דמטום בכלים בפנירם לא מבטל סקרן וכלדים דקא קני ליה ולא הוי חשיב מהכנ״ס וא״כ אמאי מבטל הכא הקנין וכן דסוף סוף לא מסכת״ל לשולא כאי כללא דהיכי דקני לא הוי מהכנ״ס. אם כן מנ״ל דיאום אינו קונס דמטום בכלים בפנירה מבטל סקנין אימא אף על פי דקונה מכל מקום פי׳ מהכנ״ס דהא פ״כ חד מכח סבירא לר׳ לשולא לו דמטום בכלים כפנירס פוסל לבטל סקנין או דלוף על פי [...] הוי מהכנ״ס אם כן קשה מכן דמהכנ״ס מהדס בטול בקנין דילמא אף על פי דקנו מ״מ הוי מהכנ״ס דסוף סוף לא מסכת״ל לדידי׳ [...] תמלת דהיכי דקני לא הוי מלום בכלים כפנירס ועל פי דברים אלו דמטום בכלים בפנירס אינה תשובה אלא שלא יצא י״ח אבל גוף הקרבן כשר אלא נמקום דלא מותר מכללו אבל הדיום לו פסול גוף הקרבן כמו שכתב הרמב״ם ז״ל כנ״ל גבי מנחה

מן כחדש ואם סבירא לא מתקדש להיות רלוין לקרבן אבל נתקדש להבטל דהוה בקדשים שנפסלה פכ״ל ז״ל והוא דווקא בחדש שלא הותר מכללו אבל בבהמה מכללו אלו הדיוט אין קדים לפסול ושלא יליף מקרא דובאתם ג״ל את הפסח וגו׳ מה פסח ל״ל תיגתא ובשהגר״ב פסח הוי קדשים פסולין דאפילו סקדשי כנ״ת לכתחלה כ״פ קדוש כדאיתא בתוס׳ תמורה דף ד׳ פ״כ פיין שם וכ״פ הרמב״ם ז״ל בפרק ה׳ מהל׳ תמו״כ. ואם כן כשהקדישו הוי קדשים פסולין וכיון דיאום נפלאת וקי יהבת נב כן קני גבי מקדש ולא הוי אלא מטום בכלים בפנירס אם כן קשה אמאי פסול הא במטום בכלים בפנירס אינו אלא דלא נפיק ידי חובתו אבל גוף בקרבן כשר ואם כן אמאי הוי דומיא דפיכח דפסול בא נמלוב בכלים בפנירס גוף הקרבן כשר טפי דהותרה מכללו וככא טוחרה מכללו להדיוט דכא בהדיוט בגי כיון דיאום קונה אלא פ״כ מדדמי לפסח דפסול פ״כ הוא משום דלא קני לי׳ ביאוש. ואי דלא קנס אותו לא מיד קדוש כלל אפילו לפסול אם כן מכי פסול. אבל וי״א דלוט קדוש ליקרב אבל קדוש ליפסל וכיון דמדייק ר״ת ז״ל רק למנין קרבן שיכא כשר לסקרבם לא קם סלוסר דלא קני ליקרב אבל מכיון דיאוש קונס פ״כ קדוש ליפסל. דכל פיגר כטפם הוא דלא קני יאוש אפ״ג דכלפסא קנה הוא כשיקר משום דמטום הכלים בפנירה מבטל בקנין והסגידם הוא על הקרבה פ״כ לפנין הקרבם לא קני ולא קדש אבל פסילא דקדוש לפסול וכיון דקדוש הוא ואיט כבר נפסקרבה פ״כ הוי קדשים פסולין כמו כפ״ט. אם כן פ״כ דלמולא דהקרבן אינו קדוש ליקרב אפילו כדים כלו יאוש ושינוי השם פ״ט לפנין מטה בכלים בפנירם לא קני ומשמיה הוא דלא כדים לא קני ומשום מטום הכלים בפנירה לחוד כיה בקרבן כשר כשהותר מכללו. וכיון דפ״כ לא קני לפנין מהכנ״ס פכי דפ״כ אף ניאום ושינוי בכם דליכא לצרין גופא אלא

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי׳ פ״י מהל׳ שבת הל׳ יט טוש״ע או״ח סי׳ שטז ס״א
יט
ב מיי׳ פ״ב מהל׳ יו״ט וכו׳ טוש״ע שם סי׳ תצז סעיף ה
כ
ג מיי׳ שם סוש״ע שם
כ
ד מיי׳ שם טוש״ע שם ס״ה
כא
ה מיי׳ פ״א מהל׳ שחיטה הל׳ ח טוש״ע שם סעיף ג

מסורת הש״ס

שבת קו ע״א
(ביצה פ״ג ה״א)
ביצה כג ע״ב
*ס״ל לגינה ולחצר

שינויי נוסחאות (ש״כ) במנפל גריו במגפל.

לא מן המכמרות ולא מן המצודות. רבי יוסי בר בון בשם רבי אמי מצדתא דשיתא. שמואל צד הוא בפיתם. רב אמר סברא דנהרא שרי. א"ר יוחן כההיא דטסים:

הלכה ו מתני' *צבי שנכנס לבית נעל אחד בפניו חייב אם נעלו שנים פטורין לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין ור"ש פוטר: גמ' *בעשותה היחיד שעשה חייב. שנים נ' שעשו פטורין. רב חינא אמר היה אחד בריא ואחד תש נעל החולה כל צורכו ולא נעל הבריא כל צורכו החולה חייב והבריא פטור. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב חינא היה צבי רץ כדרכו ונתכון לנעול בעדו ונעל בעדו ובעד הצבי מותר. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב חונה *ראה תינוק טבעבע בנהר ונתכון להעלותו ולהעלות נחיל של דגים עמו מותר. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב חונא היה מפקח בגל ונתכון להעלות ולהעלות צרור של זהובים עמו מותר:

הלכה ז מתני' *ישב אחד על הפתח ולא מילאהו וישב השני ומילאהו השני חייב ישב הראשון על הפתח ומילאהו ובא השני וישב לו בצידו אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו: גמ' רבי שמי בעי מהו ליתן לפניהן מזונות. ייבא כההיא דתנינן תמן *אין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך שאין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן. והכא כן. רבי שמי בעי מהו לכפות עליו כלי. ייבא כהיא דאמר ר"ש בי רבי ינאי *אני לא שמעתי מאבא אחותי אמרה לי משמו ביצה שנולדה ביום טוב סומכין לה כלי בשביל שלא תתגלגל. אבל אין כופין עליה כלי. שמואל אמר אף כופין עליה הכלי. רבי שמי בעי

פני משה

לא מן המכמרות ולא מן המצודות וכדמפרש רבי יוסי ברבי בון במצדתא דשיתאי הן המצודות הגדולות שאף על פי שכן ניצודין בהן מכיון שיכולין להשמט לכאן ולכאן מיחזי כצד בי"ט: שיתא. מצודה גדולה כפרק הגוזל בתרא והוא שיתא דהוו מיגלי עלה בי תרי: שמואל אמר צד הוא בפיתם. יהם נרים בפיסם והיינו קך ואדנים קאי שמיתר לצוד מן האתוניס בפיטם והוא הבית גדולה במתלאין אותה מים ומכניסין את הדגים לתוכה לאין זה צידה בי"ט שכבר נצודין הן כהחבית: סברא דנהרא שרי. הוא מקום שסוכרין יושבין בנהר שלא יברחו הדגים משם וכניצודין ועומדין הן והלכך שרי ליטול משם בי"ט: כההיא דטסים. כלומר דוקא אם המקום הזה שכבר אטום וסתים מכאן ומכאן דכבחבית דומה ניצודין ועומדין הן:

הלכה ו מתני' צבי שנכנס. מאליו ונעל אחד בפניו חייב דזהו צידתו ואעפ"י שנכנס מעצמו: פטורין. דהוו להו שנים שעשאוה והם לא יכול אחד לנעול וכו' תורוי' בשנים ושניהם חייבים ור"ש פוטר ואין הלכה כר"ש:

גמ' בעשותה וכו'. כדדרשינן לה לעיל בפ' המצניע: היה אחד. מן השנים בריא ואחד חלוש ונעל הוא כל צורכו וכו' החולה חייב והבריא פטור וקמ"ל דלא אזלינן בתר כחו אלא בתר המעשה: מותר. שהרי לא נתכוין אלא לנעול בעדו והצבי מאליו הוא ניצוד. וכתינוק אפי' נתכוין להעלות הדגים עמו מותר לפי שבעסקי נפשות הוא מפקח ואין זה אלא כאנב וכן במפקח את הגל להציל [illegible]

הלכה ז מתני' ישב אחד על הפתח שלא יהא הצבי יוצא משם ולא מלאהו להפתח וישב השני ומלאהו השני חייב שהוא כגד אותו: הראשון חייב והשני פטור. ואפי' פטור ומותר הוא שהרי לא עשה כלום ואין זה אלא כשומר מה שכבר ניצוד מאתמול ולמה זה דומה וכו' ונמצא צבי שכבר ניצוד מאתמול שמור [illegible]:

גמ' מהו ליתן לפניהם מזונות. להאי ציונא דאיירין במתני' צבי שנכנס וכו' ואם מותר ליתן לפניהם מזונות בשבת דאחיל ופשיט כדכות הך וקאמר דיבא זה הדין כהאי דתנינן לקמן בפ' בתרא אין נותנין מים וכו' לפי שאין עושין תקנה בשבת לדבר שאינו מן המוכן לו שיכולין הן לפרוח משם מאתמול והכא נמי כן שהרי לא היה מוכן לו מאתמול: מהו לכפות עליו הכלי. לזה שכבר ניצוד ועומד הוא אם מותר לכפות עליו הכלי שלא ינוד אנה ואנה או דילמא מכיון שאסור ליגע בו אסור נ"כ לכפות עליו הכלי וקאמר לדין זה יבא כהאי דלעיל בפ' כמה עומנין כהלכה כ' דאמר ר"ש יבי' ופליגא דאמוראי היא גם וכו' תליא בהאי פלוגתא.

קרבן העדה

לא מן האוכמרות. אלא חיה במצודה ספק ניצודה היום ספק נתחמול: מכמורות. מערות שצדין בתוכן: מצודתא דשיתא. מצודה העשויה מן השתי בלא ערב אין שוחטין ממנה דלאו כניצוד הוא מערב יום טוב וה"ל כצד בי"ט ואסור: בפיתם. הוא כמין דף המתוק הנדבק בו. ל"א הוא מקום שמפטמין בו העופו' והבהמות וכבילה הגירסא בפיטם: סברא דנהרא שרי. דף שסוכרין בו הנהר שלא ישטוף עדיו. ל"א אם סכר אמת המים בעי"ט בכניסה וביציאה מותר ליקח דגים שבתוכו דה"ל כניצודין ועומדין מאחר שאמת המים צרה ואינה יכולה להשמט וה"ל כמזומן ע"י מעשה זה ככ"ל והראשון מלאתי: כההיא דטסים. הא דמתיר רב ליקח מסוכרא דנהרא דוקא שעשוי כעין שני טסין שהוא צר ואי אפשר להשמט:

הלכה ו מתני' צבי שנכנס. מאיליו: ונעל אחד בפניו. זו היא צידתו: נעלו שנים פטורין. מפרש בגמרא: לא יכול אחד לנעול. אורחיה הוא לנעול בשנים והרי לכל א' מלאכה דבלא איהו לא מתעבד': ור"ש פוטר. לטעמיה דדריש קרא למיפטר בזה אינו יכול וזה אינו יכול:

גמ' בעשותה. כלו' לכך אם נעלו שנים פטורין לפי שנאמר בעשותה דרשי' מינה יחיד העושה חייב אבל שנים או שלשה שעשאו מלאכה אחת פטורין: היה אחד בריא ואחד תש. פי' שאין כחו חזק והבריא יכול לנעול לבד והחולה אפי' בכל כחו אינו יכול לנעול לבד: החולה חייב. דה"ל זה אינו יכול והבריא פטור דה"ל כשנים שעשאו: ונתכוין לנעול בעדו. בעד עצמו ומ"מ כן נעל גם בעד הצבי אעפ"י שידע שינעול גם בעד הצבי שהרי ראהו רץ כדרכו אפ"ה פטור כ"פ הרמב"ן והרשב"א פי' ונתכוין לנעול בעדו בעד הצבי כיון שצריך לנעול הבית גם בעד עצמו לשמירת [illegible] לא דמיא להא דבכמין שנעשה מלאכת איסור עם ביתו פטור: מבעבע בנהר. משוקע בנהר ומייתי להך דינא להכא לפי מלאכה היתר: נחיל של דגים. טורה של דגים: ולהעלות צרור של זהובים. שמונח תחת הגל מותר:

הלכה ז מתני' השני חייב. שהוא צדו: הא למה. שני זה דומה מאחר שנצוד ע"י הראשון: לנועל את ביתו לשומרו. ולא לצוד: ונמצא צבי. שהוא ניצוד ככר שמור בתוכו. וכן אע"פ שעמד הראשון אין זה אלא כשומרו לצבי שהיה לו מאתמול: גמ' מהו ליתן. לצבי שנכנס לבית בשבת וכן לעופות מזונות: ומשני ופשיט ייבא כהיא. אתיא כהא דתנן לקמן פרק מי שהחשיך: והכא כן. והכא נמי אינן מן המוכן שהרי בשבת נצודו: מהו לכפות. על עוף שנכנס למגדל כלי שלא יצא ממקומו: ופשיט ליה ייבא כהיא. אתיא כהא דאר"ש וכו': אני לא שמעתי מאבא. מרבי ינאי דין זה רק אחותי אמרה לי משמו: אבל אין כופין עליה כלי. כיון דהיא אינה ניטלת אין מטלטלין את הכלי לצרכה דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל: אף כופין עליה כלי. דס"ל כלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל:

תוס' הרי"ד

דלא קני מכל מקום הכא לא קני אם כן פ"כ דליכא למילף נכ"מ מקרבן דנימא כי היכי דבקרבן לא קני יאוש. כ"כ בכ"פ וליכא לאקשות מדתנין בקרבן דלא קני כ"ס בפלגתא ... [illegible]

רידב"ז

ר"י בר"ב בשם ר"א היה צבי רץ כדרכו ונתכון לנעול פי' חידושי הרשב"א והרמב"ן ז"ל והר"נ ז"ל. ולא זכיתי להבין מפני מה לא פירשו דמיירי בהדא מתניתא עם תינוק מבעבע עם מפקח בגל והאך תלתא בהדא מתניתא עקמינהו לענין פיקוח נפש ועקמיה נתי בהאי ענין דצידת צבי כמו הך דלקמיה דקה"ל דלענין פיקוח נפש מותר להציל את התינוק ולצוד דגים כמו כן ה"נ גבי צידת צבי דמתכוין לנעול בעדו פי' ולא בעד צרכי ביתו אלא בעדו כלומר לשמור עצמו מן חי' ולסטים מותר לנעול בעדו ובעד הצבי כיון דר"י בר"ב בשם ר"א אמר הנך תלת מילי בהדדי וצ"ע לפענ"ד מדוע לא פירשו כן. וצ"ע: בלבד

שנויי נוסחאות (פ"ג) דשיתא נ"י דשיתאי. (ש"י) חינא נ"י חונא. (ש"ג) יוסי נ"י יוסה. (פ"ג) חינא נד"ו חונא.

כפתור ופרח [illegible]

מצרהא דשיתא. רש"י פ' כל הכלים דף קכ"ד ע"ב פירוש מייתי שותא לכהנא מצודה ועבדין נרוך עיון:

צד הוא בפיתם. כצ"ל:

כההיא דטסים ביתם נהר ידוע אולי:

חדושי הרד"ל

אחר נרוה ול' הב כו'. עיי' פי' המפרש ושי' נגלי (נ"ג). ותוס' שם. וז"ל בקו' ... [illegible] גם המשנה הבאה שבהלכה ז'. ועל כגא מינעא דיבר ... [illegible] אפילו השני הזה ואינו יכול מ"מ פוליג והוא אלהו מ"כ ואידך מימרא דהי' צבי רץ קאי על פיסא הבם דנועל ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו:

מהו לקושרו בחבל. ייבא כהיא דאמר רבי שמעון בן אלעזר *מותר להשתמש על צידדי בהמה בשבת. היא צידדי בהמה היא צידדי אילן כל שמותר להשתמש על צידדי בהמה מותר לקושרו. כל שאסור להשתמש על צידדי בהמה אסור לקושרו:

הדרן עלך פרק האורג

הלכה א מתני׳ *שמונה שרצים האמורין בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור הצדן לצורך חייב ושלא לצורך פטור חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן חייב:

גמ׳ רבי זריקן בשם רבי יוחנן אימי איתפלגין ר׳ יוחנן ורשב״ל חד אמר דברי הכל. וחורנה אמר במחלוקת. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. א״ר זעירא נפרש מיליהון דרבנן מן מיליהון דתנינן *תמן אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור חזיר של יישוב. רבי יוסה אומר אף עור חזיר של בר. *ר׳ יוחנן אמר לא שנו אלא לאיסור ולטומאה. אבל ללקות עור הוא ואין לוקים עליו משום נבילה. רשב״ל אמר משנה תמימה שנה רבי בין לאסור בין ללקות בין לטומאה. מתניתין מסייעא לדין ומתני׳ מסייעא לדין. מתניתין מסייעא לר׳ יוחנן שמונה שרצים יש להן עורות א״ר יוחנן בן נורי לפיכך אומר אני שמונה שרצים יש להן עורות. מתניתא מסייעא לרשב״ל החובל בשרצים את שיש להן עורות חייב. ואת שאין להן עורות פטור. ר׳ יוחנן בן נורי אומר לפיכך אומר אני כל השרצים יש להן עורות. ר׳ יוסה בי רבי בון בשם רב עור הוא ואין לוקין עליהן משום נבילה. ואתיא כההיא דא״ר יוחנן *הצד זיזין זבובין הגזין יתושין חייב. ור׳ יהודה פוטר. וכן היה רבי יהודה אומר אין חייבין אלא על דבר שדרכו ליצוד. הצד חגבים בטל פטור בשרב חייב. אלעזר בן אחבאי אומר אף בשרב בשעה

קרבן העדה

מהו לקושרו. לני זה שבכית בחבל: ה״ג מותר להשתמש ע״ג צדדי האילן. שאין זה דרך תשמישו: ה״ג היא צדדי אילן היא צדדי בהמה היא צדדי אילן כי היכא דמתיר צדדי אילן כך מתיר בצדדי בהמה: כל שנעתר להשתמש. כלומר והשתא איפשיטא בעיין דנאן דמתיר להשתמש בצדדי הבהמה מתיר נמי לקשור החבל בבהמה דאינו אלא כצדדים:

הדרן עלך פרק האורג

הלכה א מתני׳ שמונה שרצים. החולד והעכבר וגומר: הצדן חייב. שבמינו ניצוד: והחובל בהן. עד שנצרר הדם חייב דכיון דיש להן עור נצבע העור בדם הנצרר בו דחייב משום צובע: ושאר שקצים ורמשים. כגון תולעת נחשים ועקרבים: החובל בהן פטור. שאין להם עור: שלא לצורך פטור. שאין במינו ניצוד ומלאכה שא״צ לגופה ור״ש היא ואפי׳ אין במינו ניצוד חייב: חיה ועוף שברשותו. פטור אם צדן שהרי ניצודין ועומדין: והחובל בהן חייב. דיש להן עור: **גמ׳** איתפלגון ר״י ורשב״ל. פליגו בה ר״י ורשב״ל: חד אמר ד״ה. מתני׳ אתיא אפי׳ כרבנן דפליגו אריב״ן: וחורנא אמר. ואידך אמר דמתני׳ כריב״ן ולא כרבנן: נפרש מיליהון דרבנן וכו׳. נפרש דברי ר״י ורשב״ל מי האומר מתני׳ ד״ה ומי האומר דמתני׳ *מן פלוגתייהו דפליגי התם: דתנינן תמן. בפרק העור והרוטב: אלו שעורותיהן. מטמאין כבשרן: ועור חזיר של ישוב. מפני שהוא רך ואוכלין אותו: אף עור של חזיר בר. ותנן בסיפא ועור האנקה והכח והלטאה והחומט ר׳ יוחנן בן נורי אומר שמנה שרצים יש להן עורות: לא שנו. בכל אלו שאמרו עורותיהן כבשרן דוקא לאיסור שאסור לאכול העור: ולטומאה. דמטמאין כבשר דכתיב אלה הטמאים לכם לרבות שעורותיהן כבשרן: אבל ללקות. אבל לענין מלקות אם אכל לעורן אין לוקין עליהן דהא סופן להתקשות: משנה תמימה שנה ר׳. כלומר ר׳ שנה סתם ולא חילק משמע דלכל מילי בשר הוא שמעינן מהכא דלרבי יוחנן דאמר דללקות לכולי עלמא הוה עור אם כן הוא הדין לענין שבת ומתני׳ דהכא ככולי עלמא ולרבי שמעון בן לקיש דאמר אף לענין מלקות פליגי א״כ אף לענין שבת פליגי ומתני׳ דהכא כריב״ן ולא כרבנן: מתני׳ מסייע לדין וכו׳. תניא כוותיה דר״י ות״כ דרשב״ל: שמנה שרצים יש להן עורות. והחובל בהן בשבת חייב: לפיכך אומר אני. אף לאיסור ולטומאה: שמנה שרצים יש להן עורות. כי היכי דאתם מודים לענין שבת שמעינן מהכא דלא פליגי רבנן לענין שבת ומלקות דעורות הן: ה״ג רבי יוחנן בן נורי אומר לפיכך אומר אני כל השרצים יש להן עורות. וה״פ ריב״ן אומר שאין לחלק בח׳ שרצים דלכולן יש להן עורות ש״מ דרבנן אפילו לענין שבת פליגי: עור היא. לרבנן קאמר דכל ח׳ שרצים עורותיהן הא עור ואין לוקין עליה משום איסור נבילה ולא אמרו אלא לענין טומאה ואתיא. הא דרב כההיא דא״ר יוחנן לעיל דלא פליגי לענין מלקות: הצד זיזין. וכן מין תולעים: הגזין. מין דבורים וצרעים: שדרכו ליצוד. כגון חגבים טהורים: הצד חגבים. בשעת הטל שעיניהם מתשורות והרי הן ניצודין ועומדין פטור: בשעה

פני משה

מהו לקושרו בחבל. הואיל וכבר ניצוד ועומד הוא או דילמא משתמש בצדדים הוא וקאמר דהאי דינא יעוא כהאי דאמר וכו׳ לעיל בס׳ במה בהמה כהל׳ כ׳ וה״נ כגוונא דמותר להשתמש בצדדיו מותר לקושרו ואם אסור להשתמש בצדדיו אסור דכשקושרו משתמש בצדדים הוא:

הדרן עלך פרק רבי אליעזר

הלכה א מתני׳ שמונה שרצים האמורין בתורה. החולד והעכבר וכו׳ כמו שמנויין הן בס׳ שמיני הצדן חייב לפי שיש צידה במינן וכן החובל בהן חייב לפי שיש להן עור ושייך בהו מפרק שהחובל משום מפרק הוא והוא תולדה דדש ואפי׳ נצרר הדם ולא יצא תבורה היא וחייב לפי שנפרק הדם ממקומו: ושאר שקצים ורמשים. אין להם עור לכולן לפיכך החובל בהן פטור והצדן אם לצורך חייב ושלא לצורך פטור ואתי אליבא דמ״ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אבל למאי דקי״ל כר׳ יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב בין לצורך ובין שלא לצורך אם יש צידה במינן חייב: חיה ועוף שברשותו הצדן פטור שאין זה נקרא צידה כלל והחובל בהן חייב שיש להן עור והחובל בבהמה חיה ועוף אינו חייב עד שיהא צריך לדם שילא מן החבורה אבל אם לא נתכוין אלא להזיק מקלקל הוא וקיי״ל מקלקל בחבורה פטור ואם חבל בחבירו לעולם הוא חייב ואפילו אינו צריך לדם שזה עושה נחת ליצרו ושככה חמתו בזה והרי הוא כמתקן:

גמ׳ ר׳ יוחנן אימי. כך שמו: חד אמר דברי הכל. היא המתני׳ דקתני שמונה שרצים החובל בהן חייב אלמא יש להן עור כרבנן דר׳ יוחנן בן נורי דלקמן נמי אתיא דמודים דלענין שבת יש להן עור. ואידך אמר במחלוקת היא שנויה ולא אתיא אלא כר׳ יוחנן בן נורי: ולא ידעין. אנחנו מי מהניהם אמר כך ומי אמר כך: נפרש מיליהון דרבנן. ר״י ור״ל מן מיליהון דאמרי בעלמא כדלקמן: דתנינן. בס׳ העור והרוטב אלו שעורותיהן מטמאין כבשריהן עור האדם כו׳ וקתני התם עור האנקה והכח והלטאה והחומט. והן מהשמונה שרצים ועורות הן כבשריהן וקאמר ר׳ יוחנן שלא שנו שאלו נ״כ שעורותיהן כבשרן אלא לאיסור ולטומאה דחשבינן כבשרן אבל לענין מלקות לא דעור הוא ואין לוקין עליו משום נבילה כשאר עור נבילה שאין העור מטמא טומאת נבילה מן התורה אלא מדרבנן הוא דאמרו על אלו שמטמאין כבשרן ומתוך שמעינן דר׳ יוחנן הוא דמוקי למתני׳ כדברי הכל דהא דפליג ר׳ יוחנן בן נורי וקאמר התם שמונה שרצים יש להן עורות רבנן נמי מודה דלענין שבת וכן לענין מלקות יש להן עורות ולא פליגי אלא לענין איסור וטומאה ומדבריהן מפני שנותן של אלו שמע התם כך הוא וגזרו עליהן איסור וטומאה כבשרן: רבי שמעון בן לקיש אמר משנה תמימה שנה רבי. שם שעורותיהן כבשרן וכן לאיסור וכו׳ ולדידיה גם לענין שבת עור הוא שהרי לוקין עליו. וס״ל דמדאורייתא עור הוא דמיחשב וא״כ מתני׳ דקתני כל השמונה שרצים החובל בהן חייב לא אתיא אלא כר׳ יוחנן בן נורי דהתם: מתניתא מסייעא לדין וכו׳. תנינן הדא ברייתא דמסייעא לר׳ יוחנן והניא אידך דמסייעא לר״ש בן לקיש: שמונה שרצים יש להן עורות לענין שבת מיתניא והחובל בהן חייב: אמר ר׳ יוחנן בן נורי לפיכך אני אומר שמונה שרצים יש להן עורות. כלו׳ לפיכך פליג אני ואמינא התם גבי טומאה דנמי אין עורותיהן כבשרן דיש להן עורות אלמא דלרבנן לא אמרו על אלו שמנו שם שעורותיהן כבשרן אלא לענין איסור וטומאה ולא לענין שבת. והך ברייתא מסייעא לר׳ יוחנן דמתני׳ דידן כדברי הכל מיתוקמא דלענין שבת לא פליגי: החובל בשרצים. בשבת: את שיש להן עורות. כגון אלו שלא מנו חכמים התם מהשמונה האמורין בתורה חייב ואת שאין להן עורות הן אלו שמנו שם האנקה והכח והלטאה והומט פטור ר׳ יוחנן בן נורי אומר לפיכך פליגנא עלייכו ואומר אני כל השרצים השמונה האמורין בתורה יש להן עורות אלמא דפליגי בין לענין טומאה בין לענין שבת והך ברייתא מסייעא לר״ש בן לקיש דלא מיתוקמא מתני׳ דקתני כל שמנה שרצים האמורים בתורה החובל בהן חייב אלא כר׳ יוחנן בן נורי: ר׳ יוסי ברבי בון בשם רב. קאמר נמי כהאי דר׳ יוחנן דלא אמרו חכמים התם שעורותיהן כבשרן אלא לענין אסור וטומאה אבל לענין מלקות עור הוא ואין לוקין עליו משום נבילה. וכן לענין שבת ואתיא כההיא דאמר ר׳ יוחנן לעיל וכדאמרן: הצד זיזין וכו׳. תוספתא היא בפרק י״ג: זיזין. מיני יתושים כמו היונים שבעדשים: הגזין. מיני תבכין: אלא על דבר שדרכו ליצוד. שבמינו ניצוד הוא ודרך לצודן להפסיק אלו שאין מדרך לצודן: בטל. בשעת הטל שעיניהן מתשורות פטור לפי שניצודין ועומדין הן: אף בשרב בשעה

שינוי נוסחאות (בזי״ג) איתפלגין כל״ו איתפלגון. (שו״ג) הגזין כל״ו חגזין.

ככר לאדן

רבי זריקא בשם ר׳ אמי איתפלגון וכו׳ כנ״ע:

חרושי הרד״ל

ור׳ י׳ פוטר וכן כיה ריש״א ט׳. פי׳ דר״י פוטר בכלהו דחשיבי אנ״נ. ולפי גר״א דליכן דמפליג בין בשעת בטל לשעת השרב וכן אלעזר בן אחבאי ס״ל כהת״ק דר״י ס״ל. אבל

ירושלים

תורה אור

בשעה שמקלחין פטור. הצד צבי [א] חיגר סומא חולה קטן פטור. ישן חייב *דו קמיץ חדא ופתח חדא. אמר ר' ינאי מותר להרוג את הצרעה בשבת. ותני כן [ב] *חמשה נהרגין בשבת זבוב מצרי וצרעה שבנינוה. ועקרב שבהדיות ונחש שבארץ ישראל. וכלב שוטה שבכל מקום. מעשה שנפל נחש בשבת ועמד נפתי אחד והרגו. אמר רבי פגע בו כיוצא בו. ולא מן הדברים הנהרגין בשבת אינון. פתר לה בבאין להזיק. תני רבי יעקב אומר הרואה נחש ועקרב בתוך ארבע אמות ראוי היה שימות בהם אלא שרחמים של מקום מרובין. אמר רבן שמעון בד"א בזמן שלא הרגן. *אבל אם הרגן לא נראו לו אלא שיהרגם. וחכ"א בין כך ובין כך לא נראו לו אלא בזכות. כתיב °שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד ר' אחא אמר ר' אבהו ורבנן ח"א למה הוא מושל כל באי העולם בחולדה. אלא לפי *שכל מה שיש ביבשה יש בים הרבה מינים בים מה שאין ביבשה ואין חולדה בים. וחורנה אמר למה הוא מושל כל באי העולם בחולדה אלא מה החולדה הזאת גוררת ומנחת ואינה יודעת למי היא מנחת כך הן כל באי העולם גוררין ומניחין גוררין ומניחין ואינן יודעין למי הן מניחין. °יצבר ולא ידע מי אוספם: חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן חייב. לא אמרו אלא שברשות אדם. הא אם אינן ברשות אדם חייב. א"ר יוסה הדא אמרה [ג] שור שמרד הצדו בשבת חייב. רבנן דקיסרין בשם רב אבדן עור עוף [ד] מותר לכתוב עליו מזוזה:

הלכה ב מתני' [ה] *אין עושין הילמי בשבת אבל עושה הוא מי מלח

וטובל בהן פיתו ונותן הוא לתוך התבשיל א"ר יוסי והלא היא הילמי בין מרובה בין מועטת ואלו הן מי מלח המותרין נותן שמן בתחלה לתוך המים או לתוך המלח: **גמ'** מה בין הילמי ומה בין מי מלח. הילמי צריכה אומן. מי מלח אין צריכה אומן. רב הונא אמר כל שנותנין לתוכה מלח והיא נשרית זו היא מי מלח. ושאינה נשרית זו היא הילמי. א"ר אבהו *כל שנותנים לתוכה ביצה והיא שוקעת זו היא מי מלח. ושאינה שוקעת זו היא הילמי. [ו] *עושין ייגומלין בשבת. ר' יסא בשם ר"י יין דבש ופלפלין. ר' יסא בשם ר"י מותר לערב ואסור לשחוק. ר' יוסי בשם ר"י את שהוא משום תערובות מותר. משום שחיקה אסור. והבא לא משום תערובת אנן קיימין. ר' יהודה בן טיטס ר' יהודה בן פזי שמעון בר בא בשם ר' יוחן שנייא היא הכא שהיא

נמר

פני משה

בשעה שמקלחין שבאין הרבה ביחד כקילוח הזה פטור לפי שמזומנין הן ליקח אותן: הצד צבי חיגר וכו' תוספתא שם ולא גרים התם סומא דנ"ל מרגיש הוא וברחת והיינו נילוד ועומד. ישן חייב דהוא קמיץ חדא. שעולם עינו אחת ותניח פתוח אחד לראות לברוח. מותר להרוג את הצירעה בשבת. מפני שהיא מלילה לנשוך: ותני כהדא ברייתא כן. מעשה שנפל נחש בשבת לבית המדרש ועמד נפתי אחד על שם מקומו נקרא והרגו: אמר רבי פגע בו כיוצא בו. לנגאי דלאו שפיר עביד. ולא מן הדברים הנהרגים בשבת אינון. דקתני הנחש שבא"י ואמאי אמר רבי כן: פתר לה רבי. להך ברייתא בבאין להזיק מיירי שראה שרצין הן אחריו וזה נפל מאליו ולא היה ניכר שבא להזיק: בתוך ארבע אמות. שלו שיתן הוא לו שהיה ראוי שימות על ידיהם אלא שרחמי של מקום מרובין עליו: בין כך ובין כך לא נראו אלא בזכות. כלומר אפילו לא הרגן לא נראו לו אלא בזכות שיש לו ונזדמנו לו כדי להרגן לפי שמגלגלין זכות ע"י זכאי: כתיב שמעו זאת וכו'. איידי דאיירי בשמנה שרצים והחד מהן החולד מייתי לה להך דרשה: חד אמר למה הוא מושל וכו'. להאי מ"ד לאו דרך תוכחה מתפרש בכתוב הזה אלא שמכנה העולם על שם החלד שאינו אלא במקום הישוב ולאידך דקאמר למה הוא מושל וכו' גם הכתוב הזה קאמר על הענין האמור למטה הבוטחים על חילם וגו' וכסל הכתוב הוא דדריש שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד לפי שהאונה נאמר על היותר התבוננות על הדבר ושימתו על לבם כי יושבי חלד המה ובפנין בכתוב יצבור ולא ידע מי אוספם וכתיב לעיל מיניה הנה טפחות נתת ימי וחלדי כאין נגדך וגו' כשמתבונן אני בחלדי ועל מה יקרא כך הכל הוא כאין נגדך וכו': לא אמרו אלא שברשות אדם. כלומר שרשותו עליהן והלא אמרה שור שמרד וברח הצדו בשבת חייב: עור עוף מותר לכתוב עליו מזוזה. מדקתני סתמא בכן ש"מ דעור שלהן מיקרי עור לכל מילי ועור עוף לכתוב עליו הוא דקמ"ל דאע"ג דאית ביה נקבי נקבי מכיון שהדיו עוברת עליו לאו נקב הוי:

הלכה ב מתני' אין עושין הילמי בשבת. הילמי הוא כשעושה מי מלח מרובין ובגמרא מפרש בגמרא לפי שהילמי צריכה אומן כלומר שהוא כמלאכה ממלאכת התבשיל וצריכה אומן ולידע כמה יהא נותן בהן: אבל הוא עושה מי מלח. כלומר מי מלח מועטין וטובל בהן פתו או נותנן לתוך התבשיל שזה א"צ אומן לכך: אמר ר' יוסי והלא הוא הילמי וכו'. ר' יוסי ס"ל שאם המרובין אסורין אף מועטין אסורין שלא יאמרו מלאכה מרובה אסורה ומלאכה מועטת מותרת ואם בעושה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל א"כ זה וזה אסור: ואלו הן מי מלח המותרין. כלומר ואלא מה הן שמותרין אם עושה ע"י שנוי שנותן השמן שמערב בהן בתחלה לתוך המים קודם שיתן המלח בהן או שנותנו לתוך המלח קודם שיתן המים וכשעושה ע"י שנוי לא מיחזי כמלאכה. ואין הלכה כר' יוסי:

גמ' מה בין הילמי וכו' כדפרישית במתני': רב הונא אמר וכו' לפרש שמן ולא פליג אמשנה וכל שנותנין מלח לתוך המים והוא נשרית מיד זהו מי מלח מועטין ושאינה נשרית אלא לאחר זמן מפני שמרובה הוא זהו הילמי: ושאינה שוקעת. מפני המלח המרובה שבהן חזק הוא והביצה צפה זו היא הילמי: עושין ייגומלין בשבת. כלמפרש ר' יוחנן ייגומלין יין ודבש ופלפלין מעורבין יחד: ר' יסא וכו'. ועוד אמר רבי יוחנן מותר לערב בהן הפלפלין כשהן שחוקין אבל אסור לשחוק אותן. ועוד אמר רבי יסא בשם רבי יוחנן את שהוא משום תערובות בלבד מותר וכו'. ופריך הא תו למה לי וכי הכא לא משום תערובה אנן קיימין דהא קאמר מותר לערב וכו' וקאמר שאני הכא שהיא

קרבן העדה

בשעה שמקלחין. הרבה ביחד שמזומנות ליקח: דו קמיץ חדא ופתח חדא. שהוא סותם עין א' ופותח א' בשעה שסוא ישן ולא שייך בו לומר שהוא נילוד ועומד מחמת השינה: חמשה נהרגין בשבת. אם רצין אחריו כדמסיק: ה"ג ועקרב שבחדייב: נפתי. ישראל היה וקורא על שם מקומו: פגע בו. בנחש רשע כיוצא בו לפי שהרגו בשבת אמר כן: ופריך ולא נחש מן הדברים שמותר להרגן בשבת. כדתני בסמוך ולמה הקפיד רבי על זה שהרגו: פתר לה. הא דתני חמשה נהרגין בשבת דוקא בבאין להזיק ורצין אחריו אבל בלא"ה אסור ומעשה דנפתי היתה שלא רץ אחריו: בתוך ד' אמות. שהן רשותו של אדם: ראוי היה שימות בהם. והראה לו הקב"ה שחטא: אלא שרחמים של מקום מרובים. ויפקח מיניה שצריך לעשות תשובה על חטאיו: לא נראו לו אלא שיהרגם. לכך זימנם המקום לכאן כדי שיאבדן הוא לפי שהיו עתידות להזיק ומגלגלין זכות ע"י זכאי: אלא בזכות. שאם ניצול מהם מסתמא יש לו זכות ואם הרגן יש לו זכות שזכה לסלק מזיק מן העולם: הרבה מינים בים וכו'. כלומר ועוד יש בים הרבה מינין שאינן ביבשה חוץ מחולדה שהיא ביבשה ואינה בים: גוררת ומנחת. אע"פ שיש לה הרבה עם כל זה אינה עוזבת מלגרור כך הם באי עולם כדאמרי' אין אדם מת וחצי תאוותו בידו: יצבור ולא ידע מי אוספם. לעיל מיניה וחלדי כאין נגדך וה"פ דקרא וחלדי אותה מדה חולדים שיש כי שאני אוסף בלי שיעור כאין נגדך כי מקרה אחד לבני אדם ולחולדה כי יצבור ולא ידע מי אוספם וניחא שבראשא דקרא מדבר בעדו ובסיפיה בלשון נסתר דאחולדה קאי: הא אם אינן ברשות האדם. שאינו יכול לכבשן אע"פ שהן בביתו וברשותו חייב עליהן משום צידה: שור שמרד. שאינו מקבל מרות: מותר לכתוב עליו מזוזה. ולא אמרי' כיון דאית ביה נקבים אסור אלא כיון דדיו עוברת עליו שרי:

הלכה ב מתני' הילמי. מלח מרובין: והלא הילמי בין מרובין בין מועטין. אם המרובים אסורים אף המועטים אסורים ואם אלו מותרים אף אלו מותרים וסובר ר' יוסי דכולן אסורים מפני שהוא כמעבד ומתקן את המאכל הניתן לתוכו כדי שיתקיים: ואלו הן המותרין נותן שמן. לתוך המים בתחלה קודם שיתן המלח או השמן בתחלה ואח"כ המים דהשמן מעכבו שלא יתערב יפה ומתיש כחו שלא יהיה המי מלח עזין אבל לא יתן מלח תחלה ואפי' נותן שמן לבסוף דמשעה שנותן מים ומלח יחד נראה כמעבד: **גמ'** הילמי צריכה אומן. שאין כל אדם יכול לעשותו: והיא נשרית. והמלח נימוח בתוכו: והיא שוקעת. אין המים חריפים כל כך: ושאינה שוקעת. שכח המלח מעכבה לשקוע זו היא הילמי שמימיו עזין: יין דבש ופלפלין. זו היא ייגומלין: מותר לערב. כיד. ואסור לשחוק בכלי ל"א מותר לערב אבל לא יערוך בכח והראשון נראה: את שהוא משום גזירה שמא יערב ולא שייך בו שחיקה שרי ואיכא בין רבי יסא ורבי יוסי דלר' יסא מותר לערב ולר' יוסי אסור לערב לכתחלה: ופריך והכא. הילמי אינו אלא משום תערובת. ואפ"ה תנן במתני' אין עושין הילמי: שאני הכא שעשיית הילמי הוא

מסורת הש"ס: פ' שבת קי"ב · שם קכ"א · פ' חולין קכ"ז · שם · שנת קח ע"ב · שם ע"א · שם קח ע"ב

עין משפט נר מצוה: א מיי' פ"י מהל' שבת הל' כב · סמ"ג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שטז סעיף ג · ב מיי' שם פ"י הל' ד · טוש"ע שם סעיף י · ג מיי' שם סעיף יג · ד מיי' פ"א מהל' תפילין הל' י · טוש"ע יו"ד סי' רעא ס"ג · ה מיי' פכ"ב מהל' שבת הל' י · טוש"ע שם סעיף ח · ו מיי' שם · טוש"ע א"ח שם סעיף ח

שנויי נוסחאות (כו"ח) הונא נד"י תונא. (סופ"ב) ייגומלין כג"י ייגו מילין. (בומ"ז) ר"י כג"י רבי יוחנן. (בומ"ד) ר' י כג"ז רבי יוחנן. (בומ"ב) יוסי בשם ר"י כג"י יסא בשם רבי יוחנן.

חדושי רד"ל

ישן חייב דו קמיץ ט'. נפ"ו דוקא נני ישן חייב בכן דרכו ונדליתא נ"כ בב"ר ביבי בירים ע"ש. אבל שאר חיות ישן נ"כ דומה לבונא דהוי הכא לפטורא. אבל בבבלי אי' סומא וישן חייב ע"ש ולפ"ז אין חלוק בין נני לשארי חיות:

מותר להרוג את הצרעה בשבת ותני כן כו'. נבאורם נ"ל דר' ינאי נמי נרעה פבניה קאמר דאנ"ה לדרבנן אקשי ליה מברייתא. והע"ג דאפשר לדחוק דכוי ס"ל בשתא דברייתא אפי' אין באין להזיק כדמסיק לקמן. (והיינו אין רצין אחריו דש"ס דידן). ודר' ינאי בבאין להזיק קשה לפרש כן שהשמיט חסר מן הספר. וגם בבבלי בסוגי' ליע בזה ותכמ"ל. ועי' ברוקח ס"ס ע"ח ת' קנת דכוי גרם א"ר ינאי אסור להרוג צרעה בשבת. אבל תוספתא ספ"ס הוא:

מערכת העריך

הרבה מינים כו'. בערוך (ערך חלד פ') והרבה מינים יש בים מה שאין כן ביבשה ואין חולדה בים. הרגנא אמר... מה חולדה זו.. ואינה יודעת למי מנחת כך כל באי העולם גוררין ומניחין ואינן יודעין למי מניחין. [כ ל] שנותנים לתוכה כו'. בערוך (ערך פלפל) כל שנותנין בתוכה ביצה ושוקעת ע היא מי מלח אינה שוקעת הילמי:

מסורת הש"ס

גמר מלאכה לתקון האוכל יגיען לתוכו ולכך אסור הוא: מותר לשבר. הפלפלין שבתוכו אבל לקבץ אסור משום דמיחזי כמגמר: שום ששחקו. מע"ש ויותר נ"ל דגרסי' שום שריסקו וכן היא בבבלי פרק חולין: אם היה מחוסר שחיקה. שלא נשחק כל צרכו: תמן תנינן. עדיות פ"ב: בוסר. ענבים בתחלתן כשהן דקין מוליא מהן משקה לטבל בו בשר לפי שהוא חזק וקרוב להחמיץ: מלילות. שבולין שלא בשלו כל צרכן מרסקן וטוענן באבנים ומשקה זב מהן ומטבל בו: ינמור. יאחר שרסקן ולכרס בכובד יניחם בכלי ויאחו מעלמן ומותר לכתחילה: ה"ג שריסקן מבע"י ר"י אומר ינמור: לא ינמור. אסור להניחם מבע"י תחת כובד כדי לגמור משתחשך: הכהנים נהגו בתרומה כר"י. דהכהנים זריזין הם ל"א בתרומה אם התחיל כהן במקום פטור כגון בגנה ואח"כ הכניסן לחצר שפטורה מן התרומה וכה"ג איתא בתרומות פ"ח:

הלכה ג מתני' אזוב יון. מין אזוב הידוע להם ואינו מאכל בריאים ומוכחא מילתא דלרפואה אכיל ליה: אבל אוכל את יועזר. שהרבה אוכלין אותם כשהן בריאין: מי דקרים. מפרש בגמ': וכוס העיקרין. משקה שכותשין לתוכו עיקרי ירקות ובשמים: מפני שהן לירוקה. לחולי של ירקון ואינו מאכל בריאים: לצמאו. אם אינו חולה: **גמ'** קורטין. משקה העשוי מעשבים המקררים' את הגוף: אם לרפואה אכו'. שכל דבר שהוא לרפואה אסור בשבת משום גזרה שמא ישחוק סממנים:

גמר מלאכה והי"א דאסור קמ"ל א"נ דהאי פירכא על דר' יוחנן ממתני' היא והכא במתני' לאו משום תערובת המלח במים אנן קיימין שהרי אין כאן אלא תערובות ואפ"ה אסרו כתרתין ומשני שאני הכא שהיא גמר מלאכה למלאכת התבשיל ועיקר: מותר לשבר. הפלפלין או המלח אם הוא גס ואסור לקבץ כלומר לשחקן שע"י שחיקה הגרגרים הן נקבצין ונדבקין זע"ז: אם היה מחוסר שחיקה. מע"ש אסור: ואם לערב את שומנן. שכבר היה משוחק ואינו משחק אלא כדי לערב את שומנן היוצא מהן ושוחק בכף לערב יפה יפה מותר: תמן תנינן. בפ"ב דעדיות: ינמור משתחשך. מכיון שכבר ריסקן מבעוד יום ואין מתוסרין אלא שחיקה ביד מותר לגמור שחיקה זו בשבת: לא נחלקו אלא בחולין. אבל בתרומה הכל מודים שיגמור שלא להפסיד את התרומה וכן נהגו הכהנים בתרומה להקל כשיטת ר' ישמעאל בחולין:

הלכה ג מתני' אין אוכלין איזוב יון בשבת'. מין איזוב אחד שנקרא כך וגדל הוא בין הקוצים לפי שאינו מאכל בריאים ויש אוכלין אותו לרפואה להמית התולעים שבמעיים וכל מידי דמיתחזי לרפואה אסרו חכמים בשבת משום שחיקת סממנים גזירה שמא ישחוק אותן בתחלה בשבת: אבל אוכל הוא את יועזר. הוא מאכל חשוב ובני אדם הבריאין אוכלין אותו ג"כ ואע"פ שהוא תרפא: ושותה אבוב רועה. והוא מפרש חוטרא יתילדה מן הגדל יחידי בלא ענף ועושין ממימיו משקה למי שיונק משתיית מים מגולין ויש בריאים שג"כ שותין אותו ובה"ג מותר וכדקתני לקמיה: כל האוכלין אוכל אדם לרפואה. כגו' אע"פ שאוכלן כדי להתרפאות אם דרך הבריאים לאכלן ג"כ אוכל הוא וכן כל המשקין הוא שותה: חוץ ממי דקרים וכ"א ממי דקלים שיש מיני דקלים שהיו גדולים בא"י ויוצא מביניהם מעין א' שהשותה ממנו טם ראשון תרפה הוכל שבמעיו והשני משלשל והשלישי מנקה הרבה עד שיצאו ממנו מים ללולין כמו ששתה מהן ואלו אינו אלא לרפואה ואין דרך הבריאים לשתות אותן: וכוס העיקרין. יש שרף אחד מאילן שנקרא בלשון ערבי זוג אלכסנדריא ועשב של שמחה נקרא ע"ונא אלסדור ומערבין אותן עם כרכום וכותשין אותן ושותה ביין ונקרא כוס עיקרין שהשותה ממנו נעקר עקר ולא יוליד ורפואתו לחולי ירקון וכן אשה זבה הרבה אם תשתה מהן ג' כוסות תתרפא אבל תעקר עקרה: אבל שותה הוא וכו' לצמאו. ושאינו צריך לו לרפואה: וסך שמן עיקרין. שמן שמכנסים בעיקרי סממנים אם הוא סך שלא לרפואה אלא כדרך שלפעמים גם הבריאים סכין בו מותר:

גמר מלאכה. רבי אבהו בשם רבי יוחנן מותר לשבר ואסור לקבץ. רבי אבהו בשם רבי יוחנן ^א שום ששחקו אם היה מחוסר שחיקה אסור. ואם לערב את שומנן מותר. תמן תנינן ^ב השום והבוסר והמלילות שריסקן מבעוד יום שהיה רבי ישמעאל אומר ינמור משתחשך. ר' עקיבה אומר לא ינמור. ר' יעקב בר אחא ר"ש בר אבא בשם ר' חנינא לא נחלקו אלא בחולין הכהנים נהגו בתרומה כרבי ישמעאל:

הלכה ג מתני' ^ג *אין אוכלין איזוב יון בשבת לפי שאינו מאכל בריאים אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבוברועה כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקים הוא שותה חוץ ממי דקרין וכוס העיקרין מפני שהן לירוקה אבל שותה הוא מי דקרין לצמאו וסך שמן עיקרין שלא לרפואה: **גמ'** חד בר נש שאל לר"ש בר כרסנא מהו מישתי קרורטין בשובתא. א"ל אם לתענג מותר. אם לרפואה אסור. ולא מן השפה ולפנים הוא. פתר לה ^ד בלבד דבר שהוא של סכנה: אבל אוכל הוא את יועזר. פוליטרכוין: ושותה אבוברועה. כשמוע. ר' בא שאל לרב ירמיה *מה ניתני דקרין דקלין. א"ל דקרין שהן דוקרין את המרה. אמר רבי יונה לא מסתברא לא דקלין שהן יוצאין מבין שני דקלין. *שמעון בר בא בשם רבי חנינה זה שהוא לוחש נותן שמן על גבי ראשו ולוחש בלבד שלא יתן לא ביד ולא בכלי. רבי יעקב בר אידי רבי יוחנן בשם רבי ינאי נותן בין ביד בין בכלי. מה ביניהון מאיסה. מאן דאמר נותן בין ביד בין בכלי מאוס הוא. מאן דאמר נותן שמן על גבי ראשו אינו מאוס. אמר רבי יונה מעשר שני ביניהון מאן דאמר נתן בין ביד בין בככלי מעשר

ופריך ולא מן השפה ולפנים הוא. חולי זה ששותין לו קרורטין הוא בגוף וקיי"ל כל שהוא מן השפה ולפנים מחללין עליו את השבת: פתר לה. הא דמן השפה ולפנים מחללין עליו את השבת דוקא בחולי שייך בו סכנה משא"כ בחולי זה אין בו סכנה אלא מיחוש הוא: פוליטרכוין. מין עשב ששמו כך: כשמוע. כמשמעו אבוב שהרועה אוכל אותו נותן עליו מים ושותהו: מה ניתני. איך שנינו במתני' דקרין או דקלין: שהן דוקרין את המרה. מרוב חריפתן: לא מסתברא. לשנות אלא דקלין: שהן יוצאין. שהמים יוצאין מבין שני דקלין: בלבד שלא יתן. השמן ביד ובכלי וילחוש עליו ואח"כ יסוך בו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול: נותן בין ביד וכו'. אבל לא ברשו שניכר שהוא עושה לרפואה ואסור בשבת אבל אם הוא נותן תחילה ביד או בכלי ולוחש אין כאן איסור כלל שהרי לא קעביד מידי ואם הוא סך בו אח"כ ליכא היכירא דלרפואה קעביד משא"כ כשהוא נותן שמן הרבה על ראשו ולוחש עליו ודאי ניכר דלרפואה קעביד: מה ביניהון. כלומר במאי פליגי: מאיסה. אם השמן שנתן ע"ג ראשו מאוס הוא: השמן שנותן על גבי ראשו וניכר שהוא לרפואה ואסור: אינו מאוס. שהרי קודם הרקיקה ככר סך בו ראשו הלכך עושה בראשו ולא ביד ובכלי שלא יעשה כשעבדין בחול: מע"ש א"ב. אם מותר לעשות כן בשמן של מע"ש: מעשר

כלומר דלתי דאמרן במאי הוא דפליגי איכא בינייהו נ"מ גם במעשר שני:

כוסות תתרפא אבל תעקר עקרה: אבל שותה הוא וכו' לצמאו. ושאינו צריך לו לרפואה: וסך שמן עיקרין. שמן שמכנסים בעיקרי סממנים אם הוא סך שלא לרפואה אלא כדרך שלפעמים גם הבריאים סכין בו מותר: **גמ'** חד בר נש שאל לר"ש בר כ־סנא מהו מישתי קרירטין בשובתא. אם מותר לשתות בשבת מים או שאר משקה המעורכין בהן קרטין קרטין של עשבים וסממנין והשיב לו אם אינו מתכוין אלא לתענוג טיפה הוא ויש לו הנאה מותר ואם לאו ניכר שאינו אלא לרפואה אסור: ולא מן השפה ולפנים הוא. אמתני' פריך הלא איזוב יון רפואה הוא לדבר שהוא מן השפה ולפנים ווה מותר בשבת כדלקמן: פתר לה. הא דקתידו בדבר שהוא מן השפה ולפנים. ובלבד אם הוא דבר של סכנה אבל איזוב יתן רפואתו לדבר שאין בו סכנה כדפריבית במתני': יועזר. פוליטריכון. נקרא על שם רפואתו כמו מאכל פולטריקין המוזכר בפ"ב ממס' תרומות: כשמועו. כמשמעו שכך הוא שמו: מה ניתני. היאך ניתני במתני' מי דקרים או מי דקלים וא"ל דקרים כנוסחא דהכא במתני' על שם שהן דוקרין את המרה כששותה מהן: אמר ר' יונה לא מסתברא אלא לתיתני דקלין וכו' כדפרישית במתני': זה שהוא לוחש. גרסינן לקמן כולה לעיל בפ"ב דמעשר שני בהלכה א' וקצת נזכר גם כן לעיל בפרק כמה אשה. הלוחש לעלות נידי האזנים שנפלו נותן שמן על גבי ראשו ולוחש ובלבד שלא יתן לא ביד ולא בכלי ולקמיה מפרש לה: מה ביניהון. כלומר במאי פליגי ולמאן דאמר לא ביד ולא בכלי ואלא היאך הוא נותן: מאיסה. איכא בינייהו ולאו לשון מאוס הוא אלא מלשון נמס וכלומר דבהא פליגי דמ"ד נותן בין ביד בין בכלי מאוס הוא והיינו שמתיר ג"כ שלאחר שנתן השמן ע"ג הראש ממחים ומעבירו לכאן ולכאן וזהו דקאמר בין ביד בין בכלי שממחים את השמן ע"ג הראש כולו ואינו חושש כלום: מ"ד נותן שמן ע"ג ראשו אינו מאוס. כלומר שאינו מתיר אלא ליתן את השמן ע"ג הראש במקום אחד ואינו ממחהו על כל הראש והיינו דקאמר לא ביד ולא בכלי שאסור להמיסו ממקומו לכאן ולכאן לא ביד ולא בכלי. ומשום דזה ניכר דלרפואה הוא דעביד וזה אסור בשבת: אמר ר' יונה מעשר שני ביניהן. שני: דמאן דאמר נותן בשבת בין ביד בין בכלי וממחהו על פני כל הראש ווה

רידב"ז

בלבד שלא יתן ביד ולא בכלי רבי יעקב בר אידי רבי יוחנן בשם רבי ינאי נותן בין ביד בין בכלי כו' ברידב"ז שבמס' מע"ש פ"ב ה"א מבואר עם כל הסוגיא עיי"ש:

שנוי נוסחאות (בו"ז) ר ש נד"ו רבי שמעון. (פו"ג) אבוברועה נד"ו אבוברואה פצ לקמן בהיסקא גם שם כלפנינו. (ב"ה) לר ש נד"ו לרבי שמעון. קורטין נד"ו קרירטון. (בוכ"ה) פוליטרכוין נד"ו פוליטריכון. (בוכ"ג) בשמוע נד"ו בשמועו.

ככר לארן

לא מסתברא לא דקלין פירש לא מסתברא אלא דקלים שנשנה דקלים שהן יוצאין:

חרושי הרד"ל

ואסור לקבץ. אסור הוא כמו לאחז ועדיין צ"ע לפרש ירושלמי הזה:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

חורה אור

מעשר שני אסור. מאן דאמר נותן שמן על גבי ראשו ולוחש מעשר שני מותר. אמר רבי יוסה וכי כל שמותר בשבת מותר במעשר שני וכל שאסור בשבת אסור במעשר שני. והא תני מדיתה היא אשה עצמה זבנה ביין מפני הזיעה *בתרומה אסור. היא תרומה היא מעשר שני. מהיא כדון בלבד שלא יעשה בשבת בדרך שהוא עושה בחול. לוחשין לעין ולמעיים *ולנחשים ולעקרבים ומעבירין על העין בשבת. מעשה בי ר"ע שאחזתו העין והעבירו עליו כלים בשבת. רב ור' חייא רבה תריהון אמרין *תשעים ותשעה מתים בעין ואחד בידי שמים. ר' חנינה ושמואל תריהון אמרין צ"ט מתים בצינה ואחד בידי שמים. *רב אמר כדעיה ור' חנינה אמר כדעתיה. רב ע"י דהוה שרי תמן דעינא בישא שכיחא תמן הוה אמר צ"ט מתים בעיינה וא' בידי שמים. רבי חנינא על דהוה שרי בצפרין דצינתה תמן הווה אמר תשעים ותשעה מתים בצינה ואחד בידי שמים. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן תשעים ותשעה מתים בשרב ואחד בידי שמים. ורבנן אמרי תשעים ותשעה מתים בפשיעה ואחד בידי שמים. רבי חוניא יעקב מעפרתים בשם ר' והסיר ה' ממך כל חולי זו שריפה. ר' חונה ותני לה בשם ר' אלעזר בן יעקב והסיר ה' ממך כל חולי זו רעיון דא"ר אליעזר ונתן עול ברזל על צווארך זה רעיון. א"ר אבון והסיר ה' ממך כל חולי זה יצר הרע שראשו מתוק וסופו מר. רבי תנחומא בשם רבי אלעזר רבי מנחמה בשם רב והסיר ה' ממך כל חולי זה המרה. דא"ר אליעזר תשעים ותשעה מתים במרה ואחד בידי שמים. *רוחצין בים הגדול ובמי טבריא אע"פ שהוא מתכוין לרפואה אבל לא במי משרה ולא במי סדום אימתי בזמן שהוא מתכוין לרפואה. הא להעלות מטומאה לטהרה מותר. אמר ר' שמואל אחוי דרבי ברכיה בלבד שלא ישהה. תני *סכין אלינתין לחולה בשבת אימתי בזמן שטרפו מע"ש. אבל אם לא טרפו מע"ש אסור. א"ר שמואל בן אלעזר מתיר היה ר"מ לטרוף יין ושמן ולסוך לחולה בשבת. וכבר חלה וביקשנו לעשות לו כן ולא הניח לנו. אמרנו לו ר' מבטל את דבריך בחייך. אמר לתן אע"פ שהייתי אומר כן לא מלאני לבי מימי לעבור על דברי חבירי:

הלכה ד מתני' *החושש בשיניו לא יגמע בהן חומץ אבל מטבל

הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן ולא שמן וורד בני מלכים סכין על גבי מכותיהם שמן וורד שכן דרך בני מלכים לסוך בחול רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים:

גמ'

קרבן העדה

מעשר שני אסור. ליתן על גבי ראשו שהרי ניכר דלרפואה קעביד ומעשר שני אסור לעשות ממנו רפואה דלא ניתן אלא לאכילה ולשתייה ולסיכה אבל לא לרפואה: מעשר שני מותר. דלא ניכר דקעביד לרפואה וכ"ש דבמע"ש מותר ליתן ביד או בכלי ל"א ה"ג מ"ד נותן בין ביד וכו' אינו מחום ומ"ד נותן שמן וכו' נוחום הוא וכו' מ"ד נותן בין ביד וכו' מותר ומ"ד נותן שמן וכו' אסור וה"פ מאיסה א"נ אם נמאס בלחישה מ"ד נותן בין ביד וכו' סובר דאינו מאוס שאין השמן נימאס בלחישה. מאוס הוא שרוקקין אחר הלחישה על מקום הלחישה כדאיתא בפ"ק דסוטה כמונה שממאס אוכלין אבל אם לוחש ע"ג ראשו לית לן בה שהרי ככר כך עלמו בו. מ"ד נותן ביד וכו' מע"ש מותר דכיון דאינו ממאס אותו למה לא יהא מותר בשמן של מע"ש ומ"ד דממאס אותו במע"ש אסור ביד ובכלי אבל ע"ג ראשו מותר אפי' במע"ש דלא יהא אלא סיכה: וכי כל שמותר בשבת וכו'. שאתה מדמה הלכות מע"ש לאיסורי שבת: מפני הזיעה. כדי שתזיע או כדי להסיר הזיעה המרובה שעליה: בתרומה אסור. דה"ל כמפסיד תרומה: היא תרומה היא מע"ש. כלומר חד דינא אית להו כדתנן בפ"ח דשביעית שמע' מכאן אע"ג דבשבת שרי במע"ש אסור: מהו כדון. מאי הוה עלה אם מותר ללחוש על שמן שביד ושבכלי: שלא יעשה בשבת כדרך שהוא עושה בחול. והא שרי: ומעבירין על העין. שמרדה כלים בשבת שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין א"נ כגון שעושין לאדם שחש בעיניו מקיפין עינו בטבעת: מתים בעין. רעה וא' בדרך ארץ: בצינה. בקור: רב על ידי שהיה שוכן בבבל דעין הרע שכיח שם מפני שהם שולטים אמר צ"ט מתים בעין: ר"ח. ע"י שהיה יושב בציפורי שהיא יושבת על ההרים והרוחות שולטים בה ומקררים האויר: בשרב. היא החמימות: בפשיעה. שאינן נזהרים מקור ומחום ורבוי המאכלות והמשגלות והכעס ודומיהן: זו שרפה. והיא הקדחת ששולטת בכל החלאים: זה רעיון. שכל החלאים תלויים בהרהורים רעים כפחד האויב וכיוצא מהגיזקין שלא יגלו ממנו עד מותו: ונתן עול ברזל וגו' זהו הרעיון. דאלו עבודה ממש הרי כבר נאמר ועבדת את אויבך אלא ודאי ברעיון והוא העול אשר תמיד על צוארו: זה יצר הרע שראשו מתוק. ומפרש חלי לשון מתיקות וכמאמר שהע"ה נפת תטופנה שפתי זרה ואחריתה מרה כלענה: זה המרה. שהמרירות סבה גדולה וטבעת ומתפשטת בגידין ועצמות גם כי היא ניכרת יותר משאר החלאים והוא הירקון: אף על פי שהוא מתכוין לרפואה. כיון שגם בחול רוחץ בהם לתענוג: אבל לא במי משרה. שמשרין בהם פשתן ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמסי וכן בימה של סדום דמלית טובא ואין רוחצין בו אלא לרפואה ומוכחא מילתא: הא לעלות מטומאה לטהרה מותר. אפי' בימה של סדום: ובלבד שלא ישהה. דנראה דעושה לרפואה: אלינתון. היינו יין ישן ומים צלולים ואפרסמון: וכבר חלה. רבי מאיר וביקשנו לערוף לו יין ושמן לסוך לו ולא הניח אותנו לעשות כן:

הלכה ד מתני' מטבל כדרכו. מאכלו ופתו בחומץ: לא יסוך יין וחומץ. דאין אדם סך אותן אלא לרפואה: אבל לא שמן וורד. שדמיו יקרים ואינו מצוי ומוכחא מילתא דלרפואה עביד: שכן דרכן לסוך בחול. בלא מכה:

פני משה

במעשר שני אסור לעשות כן דהשמן של מעשר שני אינו לסיכה היינו לסיכת גופו אבל זה שהוא מעבירו אח"כ בכלי מכיון שנדבק בכלי נמצא מפסיד הוא למעשר שני ואי נמי שמעבירו ביד לגופו ילכין נס כן הפסד הוא כמה שנדבק ביד מכיון שזה לא נתכוין כאשר סיכה שסכין את הגוף ביד. והשתא נמי נחלינו למ"ד דבר שהוא מותר בשבת אסור במעשר שני אבל למאן דאמר דגם בשבת נותן הוא השמן ע"ג הראש בלבד. אבל אינו מעבירו לא ביד ולא בכלי. א"נ גם במעשר שני מותר בכך: א"ר יוסה וכי כל שמותר בשבת וכו'. בתמיה כלומר הא ע"כ כלאו הכי אינן למדין זה מזה שהרי חלינו כדבר שמותר בשבת ואעפ"כ במעשר שני הוא אסור דהתני מדיתה היא אשה עצמה זבנה ביין בשבת מפני הזיעה. דר"ע שאינו לא יסוך יין ויהותן מ"מ להדיח ולהעביר את הזיע. מותר. ובתרומה אסור לעשות כן מפני שמאבד את התרומה. ויתנחה היא תרומה היא מעשר שני דדין אחד להן כזה שלא ניתנו אלא לאכילה ולשתייה ולסיכה בדבר שדרכו לכך. וא"כ הרי חלינו דבשבת מותר ובנגדו במעשר שני אסור ואין לדמות זה לזה והכא נמי כן. והלכך לא תיקשי הא"ת דמעשר שני דקאמרת: מה היא כדון. ומ"ש דמאן דאמר דאסור בין ביד בין בכלי וקאמר דהאי עיקרא דטעמא דמילתא שצריך ובלבד שלא יעשה בשבת וכו' ואידך ס"ל דלא המגי לכך: לוחשין לעין. נגד שהוא בעינו ולמעים וכו' ומעבירין כלים לקרר ע"ג העין בשבת לפי שאין מיהוש התמימות בעיניו ומעשה בר"ע כו': תשעים ותשעה וכו' בידי דאיירי במיתתים מיתי להא: בעין. עין הרע: דרב שרי תמן. שהיה דר שם במקום שעין הרע שכיח בבבל. בתמימות הגוף: בפשיעה. שפושע בעלמו תלמשר מהזק גופו: זו שריפה. המיתות הרבה בשריפה: זה רעיון. מלשון ורפיוק על מהכבך סליקי וזו היא המחשבה המועלת והדאגה אשר אדם חושש אל לבו הרבה: ונתן עול ברזל וכו' זה הרעיון שהוא דומה לעול ברזל הנתון על הצואר וא"א לו לפנות אנה ואנה כך הוא זה שמתחקק ברעיונו אינו יודע היכן לפנות כל הולי. זה יצה"ר וכו'. וזהו כל שסופו מר הוא: זה המרה של האדם וכו': רוחצין בים הגדול וכו'. תוספתא היא בפ' י"ג ולא גרים שם ים הגדול אלא הא דלקמן: בלבד שלא ישהה. שם. שניכר שמתכוין לרפואה: אלינתין. יין ושמן מטורף זע"ז: מתיר היה ר"מ וכו'. שם:

הלכה ד מתני' החושש בשיניו לא יגמע בהן חומץ. אם מגמע הוא ופולט דמוכחא מילתא דלרפואה קעביד אבל מגמע הוא ובולע: מטבל הוא. אכילתו בחומץ כדרכו: לא יסוך יין וחומץ. שאין מדרך לסוך בהן אלא לרפואה: אלא שמן ורד. שדמיו יקרים ומוכחא מילתא דלרפואה קעביד: שכן דרכן לסוך בחול. מפני חשיבות: ר"ש אומר כל ישראל בני מלכים הן. ורלויין לכך ואין הלכה כר"ש אם אינו שכיח ואין דרך הבריאים לסוך בו. אבל אם דרך הבריאים לסוך בו מותר:

גמ'

גליון הש"ס

שינויי נוסחאות (בוכ"ד) אלעזר נד"ו אליעזר. (בוכ"ה) זו כד"ו זה. (בוכ"ו) אליעזר נד"ו אלעזר. (בוכ"ז) אליעזר כד"ו אלעזר.

חדושי הרד"ל

מהיא כדון בלבד שלא יעשה בשבת כדרך שהוא עושה בחול. כלומר אלא מ"ט אסרו רפואות בשבת כדי שלא יעשה כו'. ולא דמי לתרומה ומ"ש דלפטור נמ תהדין לעשות דבר חוץ מאכילה ושתייה רב אמר כדעתי' ור"ח אמר כדעתי'. עיין ב"ר רבה פ"ע ל"ח בזה. וגם היא צריכה תקון: בים הגדול. מפרש בבבלי בפ"ק שם. פ"ם: בלבד שלא ישהה כו'. אבל אם מתכוין לרפואה אסור אפילו שלא שהה ולא ניכר דין זה בבבלי ובפוסקים וצ"ל. אבל דינא דמסתבר הוא: א"ר שמעון בן אלעזר מתיר היה ר"מ. גרסי' וכ"ה בבבלי (קל"ד). וכדומה פ"ק דברכות ובתוספתא:

טוב ירושלים

ולנחשים ולעקרבים. כגיא סק"ם דבני בש"י ובב"ח לפימת הרמב"ם וגאמת מחום לו פ"ד רפ"י אם נאמת ילמוד נהביא נחשים ועקרבים בתקום אחד כפין חובר חבר לחם לא יתחייב משום צידה. ומלי' מותר מבא דבשאין קשה על כמקהל בבבלי כנא חימן בבלי ק"ו א'. אבל לכאורה נ"ד קשה נדבם לד' במכלם משכ"א במפ"ג בה"מ לדבנו ז"ל דה"ל מתפסק מלאכה קשה בכוונו עפת"ב נלחשוחו נחשים ועקרבים לחברם בתק"א חולי מיד. ומולי נ"מ מפסם נפיינו בזה ועי' בבלי סנהדרין ק"ס א':

קרבן העדה

גמ' ואת אמר הכין. שלא ינמע בהן את החומץ משום דלרפואה קעביד משמע דחומץ מעלי לשיניים: בחומצן של פירות היא מתני'. חומץ של שאר פירות הוא טוב לשיניים וקרא איירי בחומץ יין א"נ קורא דפירי כגון יין שלא נתבשל כל צרכו בענבי יפה לשיניים וקרא איירי בחומץ ממש הבא מיין טוב: ואפי' תימר כמתני'. לעולם כפשטא אתיא מתני' בחומץ ממש: טב לבישתא. כשיש מכה מסי ומרפא המכה: וביש לטבתא. אם אין שם מכה טונח הבשר והשיניים נרפין ומתרחקין זה מזה: לא יהא מגמע חומץ ופולט. דמוכחא דלרפואה היא: ופריך מתני' אמרה וכו'. וקשיא מתני' אברייתא: מה הוא כדין. מאי הוה עלה: או כרבי אתיא ברייתא ומתני' כחכמים: ה"ג או כד"ה במגמע חומץ אחר טיבולו. וה"ט ברייתא בלאחר טיבולו איירי ולאו משיב התומקילת הנפש כדלקמן: הכוסס חיטי תרומה לוקה. אע"ג דלא אכלן כדרך אכילתן חייב דמ"מ נהנה ואינן מזיקין אותו לאכילן הכוסס שעורים דפטור דמזיקין ליה: הכוסס. כל דבר שהוא שלא כדרך אכילתו קרי ליה כוסס: משלם קרן ואינו משלם את החומש. דהא כי יאכל כתיב פרט למזיק את עצמו: משלם קרן וחומש. וסובר נמי דלוקין ור"י כרבי סבירא ליה: אחר טיבולו. אחר שאכל דבר מטובל בחומץ חייב שהוא מיישב את הנפש: ולא מן השפה ולפנים. הן השיניים ואפ"ה אסור כל שניכר שהוא לרפואה: ה"ג ר' זעירא לא אמר כן אלא ר"ז וכו'. וכ"ה במסכת ע"ז: כל שהוא מן החלל. בחלל הגוף ושיניים לאו בכלל החלל הן: מעלין עצם של ראש. שנפל בשבת: בנות אזנים בשבת. גידי אזנים פעמים שיורדין למטה ומתפרקים הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר: עין שמרדה. שרוצה לצאת כאדם שמורד ויוצא: נבות ידים ונבות רגלים. מכה שע"ג היד וע"ג הרגל סכנה ומחללין עליה השבת אע"פ שאינה של חלל: ההן סימוקא. האי אדמימות שבעינים סכנה: לוקטין לו. לאותו סימוקא טוקן של עקרב שזו היא רפואתו: ההן חמרא. ליתן יין ע"ג העין בתוך מותר דאמרי' לרחילה בעלמא עביד אבל בתוך העין אסור דמוכח דלרפואה קעביד: רוק תפל. שלא טעם כלום משניעור משנתו: אסור ליתן (אפי') על גבי העין. דמוכחא מילתא דלרפואה דלרחילה מאיס להכי נקט רוק תפל לפי שהוא חזק ומרפא: מינה את שמע. מכאן אתה למד דאף לחזית והיא גלב האמור בתורה אסור לרפאותו בשבת: הדא אורדענה. הוא צפרדע והוא מין חולי המתהוה בבשר כמו מכה וכן קורין אותה בלע"ז: סכנה. ומותר לרפאותו בשבת: עכשמוניתה. מין חולי: נומרתא. מין חולי ועל שם שאותו חולי שורף כגחלים קורא אותו נומרתא: נותנין עליה חמץ בפסח לרפואה. לפי שיש בה סכנה: ההן בלעה. שבלע מים ששתה מותר להוציאו בשבת: דלא כן. דאל"כ אלא דאסור להוציא בלעו: מה בין קוץ וכו'. א"כ למה התירו להוציא קוץ מה בין קוץ לבלע: ההן דעיינה. אם בלע העין דבר מה אם מותר להוציאו שאלו לר' ירמיה: אמר להו הא רבי בא לפניכם לאו ישאלו ליה: שאלון. לר' בא והתיר: אמר. להם רבי ירמיה אף אני מתיר: ציפדונה. חולי השיניים: רבי יוחנן מפתיה

תורה אור

גמ' כתיב [משלי י] כחומץ לשינים וכעשן לעינים. ואת אמר הכין. אמר רבי שמעון בר בא בחומצן של פירות היא מתני'. אמר רבי אלעזר בר יוסה ואפילו תימר כמתני' טב לבישתא וביש לטבתא. תני לא יהא מגמע חומץ ופולט. אבל מגמע הוא חוטץ ובולע. מתניתא אמרה שאסור לגמות ולבלוע. דתנינן החושש שיניו לא ינמע בהן חומץ. מה היא כדון או כר' או כדברי הכל. במגמע חומץ של תרומה אחר טיבולו. ר' אבהו בשם רבי יוחנן הכוסס חיטי תרומה לוקה. רבי אבהו בשם רבי יוחנן המגמא חומץ של תרומה לוקה. המגמא חומץ של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש. הכוסס חיטים של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש. רבי אומר אומר אני שהוא משלם קרן וחומש. ר' ירמיה בשם רבי אימי מודין חכמים לרבי במגמא חומץ של תרומה אחר טיבולו שהוא משלם קרן וחומש. שהחומץ מיישב את הנפש. חברייא בשם ר' בא בר זבדא כל שהוא מן השפה ולפנים מרפין אותו בשבת. התיב רבי זעירא והתני החושש שיניו לא ינמא בהן חומץ. ולא מן השפה ולפנים הוא לא אמר כן אלא ר' זעירא בשם ר' בא בר זבדא כל שהוא מן החלל ולפנים מרפין אותו. ר' זעירא ר' בא בר זוטרא רבי חנינא בשם רבי מעלין עצם של ראש בשבת. ר' חייה בר מרייה רבי יונה ר' זעירא רבא בר זוטרא ר' חנינא בשם ר' מעלין בנות אזנים בשבת. תמן אמרין בשם רבי יוחנן עין שמרדה מרפין אותה בשבת. רבי אבהו בשם רבי יוחנן נבות ידים וגבית רגלים סכנה. רבי אבהו בשם ר"י ההן סימוקא סכנה. א"ר אבון לוקטין לו עוקץ עקרב בשבת. רב אמר ההן חמרא לבר מן עיינא שרי. לגו מן עיינה אסור. שמואל אמר ההן רוק תפל אסור ליתן ע"ג העין בשבת. מינה את שמע לחזיתה. רבנן דקיסרין אמרין הדא אורדענה סכנה. ר' חזקיה עכייה בשם רבנן דקיסרין הדא עכשמוניתא סכנה. א"ר שמואל בר רב יצחק הדא נומרתא סכנה. א"ר ירמיה נותנין עליה חמץ בפסח. ההן בלעה שרי מיפקתיה בשובתא. א"ר יוסה מתני' אמרה כן. מחט של יד ליטול בה את הקוץ. דלא כן מה בין קוץ ומה בין בלע. וההן דעיינה שאלון לר' ירמיה אמר לון הא רבי בא קומיכון. שאלון ליה ושרא. אמר לון אוף אנא שרי. ר' אבהו בשם רבי יוחנן ההן ציפרונה סכנה. רבי יוחנן

פני משה

גמ' כתיב כחומץ לשיניים וכו'. אלמא הוא קשה לשינים ואת אמר הכין דמרפא. בתמיה ומשני בחומצן של פירות היא מתניתין והכתיב בחומץ יין איירי: ואפי' תימר כמתני' נמי בחומץ יין איירי מפני שהוא טב לבישתא אם השיניים רעות ורפויין הן מהניא החומץ אותן וביש הוא לטבתא. אם הן טובים וחזקים: תני. בתוספתא פרק י"ג: מתניתא אמרה. והיינו מתני' משמע דאפילו לבלוע אסור דמנין החושש וכו' ובתחלה קתני ומשמע דלעולם אסור: מה כדון. הדר מהדרינן להברייתא עם המתני' וקאמר הש"ס או דמוקמינן הברייתא כרבי דאמר לקמן החומץ משיב את הנפש אלמא מעלי היא. וכשהוא בולע לא מיחזי דלרפואת השנים הוא מתכוין אלא להשיב את נפשו וזה מותר או דמוקמינן הברייתא כדברי הכל במגמע וכו' וכלומר כדאמרינן לעיל בפ"ו דתרומות בהלכה א' ומייתי לה להאי נמי זר המגמע חומץ של תרומה לוקה ומיירי במגמע אחר טיבולו שבתחלה היה מטבל בו ואם מגמעו אח"כ אינו מזיק לו. והא בכה"ג הוא דמיירי: הכוסס חיטי תרומה. במזיד לוקה דדרך אכילה הוא ואגב דלקמן מייתי לה: המגמע וכו'. במזיד: משלם וכו'. אם הוא בשוגג וכן בכוסס חטין דלא מחייב חומש אלא בדבר שדרכו בכך: מודים חכמים לרבי וכו' אחר טיבולו שהיה מטבל בו בתחלה שבן דרך ובכה"ג מודים שהוא משיב את הנפש: כל שהוא מן השפה ולפנים וכו' כדלעיל יגרסינן לכולה הך סוגיא בפרק שני דע"ז בהלכה ב': ולא מן השפה ולפנים הוא. ואמאי לא התירו: ר' זעירא לא אמר כן. הכי גרים לה בע"ז. לא אמר כהך דחברייא אלא כל שהוא מן החלל הגוף ולפנים וכו' ול"ק מתני': מעלין עצם של ראש בשבת. כשהוא נחלש ונדמה לאחר ראש קוראין אותו לחוקו ובזה מעלין אותו למקומו: בנות אזנים. גידי אזנים שלפעמים הן נופלים מחמת פיהוק שפותח אדם פיו בכח ומעלין אותן בשבת מפני שהוא סכנה: עין שמרדה. רוצה לצאת כאדם המורד ויוצא: נבות ידים. מכה שעל גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומרפאין אותו בשבת: ההן סימוקא. כלומר ר' אבהו אמר דהכי אמר ר' יוחנן אם נתאדם המכה שעל גב היד והרגל או היא סכנה: לוקטים לו שקן עקרב בשבת. אם נשכו עקרב לוקטין לו משבים ומקרא עוקץ עקרב אפילו בשבת: ההן חמרא. היין הזה שמשימין לרפואת העין מותר לתת אותו מחוץ לעין בשבת והוא נכנס מאליו לתוכו אבל להשימו בתוך העין אסור: ההן רוק תפל. שמרפא אסור לתתו בו ע"ג העין בשבת שאינו אלא משום רפואה: מינה את שמע לחזיתה. מכאן אתה למד לחזית שבתוך העין מה שהוא מותר בשבת ומה שהוא אסור: הדא אורדענה. צפרדע כתרגומו ולפעמים עולה מכה באדם כצורת צפרדע סכנה הוא ומרפאין אותו בשבת: עכשמוניתא. עכבים. וזהו נ"כ מכה כצורת עכבים וכן גומרתא כצורת הגחלת והיא בועה אדומה וכולן סכנה הן ומותר לרפא אותן בשבת: נותנין עליה. רטיה ואפי' היא מחמץ בפסח ואסור בהנאה מותר בפני הסכנה: ההן בלעה. מורסא על שם שאליה מכינסת ובלועה בתוכה נקראת בלעה ושרי לכתחלה להוציא תמנה הליחה בשבת: מתני' אמרה כן. ממתני' שמעינן דייתר דתנינן לקמן בס' כל הכלים מחט של יד ניטלת בשבת ליטול בה את הקוץ שנכנס בבשרו וה"ה שמותר להפיס את המורסא להוציא את הליחה דאם לא כן קשיא מה בין קוץ שמותר להוציאו ומה בין בלע הלא הקוץ נ"כ מובלע בבשרו אלא ודאי דבשתיהן מותר הוא להוציא: וההן עיימא דעיינין. כך הוא בע"ז שם: עין שהוכהה מרחיתו. והכי כהה תרגומו והיא עמיא: ושרא. להון לעשות רפואה בשבת ואמר לון ר' בא אוף אנא שרי דכוותיה ס"ל: ההן ציפרונה. חולי השיניים סכנה הוא לפי שמתחיל בפה וגומר בבני מעים ומרפאין אותה בשבת: מפתיה

שינויי נוסחאות (ס"ג) בחומצן נד"ו בחומצן. (סו"ד) כמתני' נ"י במהניתן. (סו"ח) ינמע נ"י ינבא. (סוכ"י) זעירא נד"ו זעורא. (סוכ"ו) מרייה נד"ו מריית. (סו"ל) ר"י נד"ו רבי יוחנן. (סונ"ו) עכיית נ"י עכייה.

חידושי הרד"ל

דתיב ר"ז והתני החושש כו'. בכנלי מגרם לה דדיקא חשש כפלמי ע"ש:

מערכת הערוך טודין חכמים לרבי שהחומץ מיישב את הנפש. בערך (ס כל א) רבי רבי כפירש בירו"ב (ושם פ"ח ה"ג):

פני משה

חמתיה כן. בא לו החולי הזה והיה מתרפא מן בתו של הנכרי דמיטינוס שבו דטבריה. ובערב שבת בא לפניה לעת ערב ושאלה אם יצטרך לעשות הרפואה למחר ואמרה לא. ואם תצטרך קח גרעיני תמרה ואית דאמרין גרעיני של הפרי שנקרא ניקליבס ושרוף אותן לחציין ותקח עוד קליפות דשעורין וצואה של קטן נגובה ותשחוק אותם כיחד ותטפיל על מקום המכה אבל לא תגלה רפואה זו לשום אדם: למחר. נכנס ודרש לרפואה זו בצבורא. ואית דאמרין כששמעה חנקה נפשה ואית דאמרין לא עלתה לה כך אלא אדרבה חזרה למוטב ונתגיירה: את ש"מ. מזה תלת דההן ציפדונה סכנה מדעבד רפואתה בשבת ודבר שהוא מן השפה ולפנים מיתר ומותר לרפאות מן הנכרי אם היה רופא אומן לפי שהיתה כרוזן ברפואה זו וסמך עלה ר' יוחנן: קילוס. חולי במעים קוליקוס בלע"ז: תחלוסין. שחליים: הוה ליה בלע. תורפה בתוך גרונו. א"נ שבלע נימה והיא פרך: ולחש ליה. שם טומאה בשם אליל ונתרפא: מי נסך. בברכה זו נגלאת שאלו מה לחש הוא וא"ל תמלה פלוני ואמר מה טוב מוסב היה לו שימות ולא כן שישמע הדבר הזה והיה לו כן בשגגה וכו': בכל מתרפאין. וכו' עד כדון כשאמר לו בפירוש הבא לי עלים של ע"ז להתרפאות ואם סתם לו והביא לו מע"ז מהו: נישמעינה מן הדא וכו'. אלמא באפי' אמר לו סתם והוא הביא לו מע"ז אסור דהא אמר ר' מנא אלו הוה ר' יונה אבא ידע וכו': צמרמורין. השימות דינתאן בפ"ס דנדה כמין צמרמורית ריתוין אותה: אייתון ליה מים מן המעין המקלא דרך ע"ז ששמה דורי. א"נ דורי כמו לנגלי כמין דאמרינן בהם דוכין של תיתי רגלים: זכרותיה. היא מקור המעין של המים כדאמרינן בפ"ס דבכורות זכרותיה דירדנא מתערת ממיום. ולפי הגירסא דוכא דדירי הוא נ"כ שם גנאי כמו דירורי: מתניתא אמרה כן. מברייתא דלקמיה שמעינן נמי דאין מתרפאין ניגלוי עריות דתני כן בת"כ פ' ויקרא דברים האם כשהיא אומר מכל מלות ה' לרבות נערה המאורסה והמחלל את השבת אלא מיש בנערה המאורסה מה שאין בשבת ונשבת מה שאין בנערה המאורסה נערה המאורסה יש לה היתר לאחר מיתת בעלה. והשבת אין לה היתר. שבת הותרה מכללה לקרבנית ולפקוח נפש. ונערה המאורסה לא הותרה מכללה בשעת איסורה: הותר מכלל שבת. מאי הוא ולא להתרפאות דכוזה יש לדעות שניהם כדמסיק ודכוותה וכו' כלומר וא"כ לא הותר מכלל נערה המאורסה דקתני ש"מ אפי' להתרפאות בה אסור: לא סוף דבר וכו'. להתרפאות בה מחולת אהבה אשר לו אלא אפי' אינו רוצה כ"א לדבר עמה ולשמוע את קולה אסור הדא עובדא דחד היה נותן עיניו באשה אחת ואהב אותה ונסתכן מחמת חולי אהבה: מהו תיעבר קומוי וייחי. אם מותר שתעבור לפניו בלבד ויתרפא מ"י כך ואמר ר"א ימות ולא כן שלא ישמע כך אפי' שעברה בעלמא וחזרו ושאלו מהו ישמע קולה בלבד ולא ימות ואמר ימות ולא כן תעשה: מה הות. מה היתה המעשה ומה טיבה של האשה שהחמיר ר"א כל כך: מ"ד אשת איש ניחא שהחמיר בה אלא למ"ד פנויה מאי כולי האי והיה לו להתיר לישא אותה והא בר כוחא ערה כך היה שמו ג"כ אהב אשה אחת בימיו של ר"א והתיר לו לישאנה: כאן בפנויה. כלומר וע"כ מה שהתיר היה בפנויה וכאן המעשה באשת איש היה וקשיא להאי מ"ד: ואפי' תימר. לעולם דכאן וכאן בפנויה והכא היה המעשה שנתן עיניו בה בעודה אשת איש ולכך החמיר ר"א ולא רצה להתיר אפ"ס שמת בעלה אחר כך ונעשית פנויה:

אית

גמרא

חורה אור

מטתיה כן והוה מיתסי קומי ברתיה דדמיטינום דטיבריא. בערובתא כפתי רומשא סליק לגבה. אמר לה ביצרך אנא כלום למחר. אמרה ליה לא ואין צרכת סב גלעינן דתמרא כפלגיהן יקידן. ואית דאמרין דנקלבס ועור דסערין וצואה דמינוק יבישא שחוק וטפול ולא תימא קומי בר נש. למחר עאל ודרשה בציבורא. אית דאמרין דחנקת נפשה. ואית דאמרין דאיתגיירת. את שמע מינה תלת. את שמע מינה ההן ציפדונה סכנה. ואת שמע מינה דכל שהוא מן השפה ולפנים מרפין אותו. ואת שמע מינה ההוא דא"ר יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן [י] *אם היה רופא נאמן מותר. ר' יהושע בן לוי הוה ליה קילום הורין ליה. ר' חנינא ור' יונתן מישחוק תחלוסין בשוכתא ומיתן ט חמרא עתיקא ויישתי ולא יסכן. *בר בריה הוה ליה בלע. אתא חד בר נש ולחש ליה ואינשם. כד נפיק אמר ליה מאן להשתה ליה. אמר ליה מילה פלן. א"ל נוח הוה ליה אילו הוה מיית ולא כן. והוות ליה כן °כשגגה שיוצא מלפני השליט. ר' יעקב בר אידי בשם רבי יונתן [י] *בכל מתרפין חוץ מעכו"ם וגילוי עריות ושפיכות דמים. ר' פנחס בעי עד כדון כשאמר לו הביא לי עצים מעכו"ם והביא לו. הביא לי עלים סתם והביא לו מעכו"ם. נישמעינה מן הדא. ר' יונה הוה ליה צמרמורין אייתון ליה מן זכרותה דדורי ושתה. ר' אחא אייתון ליה ולא שתה. א"ר מנא אילו ידע ר' יונה מנן הוה לא אשתה. א"ר חונה מתניתא אמרה כן שאין מתרפין מגילוי עריות. ותני כן לפיכך *הותר מכלל שבת ולא הותר מכלל נערה מאורסה. הותר מכלל שבת ולא להתרפות. ודכוותה לא הותר מכלל נערה מאורסה אפי' להתרפות. לא סוף דבר כשאמר לו הבא לי אשת איש אלא אפילו לשמוע את קולה. כהדא *חד בר נש רחם איתא ביומי דרבי אלעזר וסכן. אתון שאלון ליה מהו תיעביד קומוי וייחי. אמר ימית ולא כן. מהו ישמע קלה ולא ימות. אמר ימית ולא כן. מה הות. רבי יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן. חד אמר אשת איש. וחורנה אמר [י] פנויה. מאן דאמר אשת איש ניחא. ומאן דאמר פנויה והא בר כיחא נגרא רחם איתא ביומוי דר' אלעזר ושרא ליה. כאן בפנויה וכאן באשת איש. ואפי' תימר כאן וכאן בפנויה. תיפתר שנתן עיניו בה עד שהיא א"א.

ואית

קרבן העדה

מטתיה כן. פי' רבי יוחנן חש בלסדונה: והוה. מתרפא מאת בת של שר אחד שבטבריא: בערובתא. בערב שבת סמוך לערב הלך אצלה א"ל אם צריך לעשות רפואה גם למחר: אמרה ליה לא. שא"צ לריך עוד לעסוק ברפואה: ואין. ואם תהא צריך לה קח גרעינין דתמרים שנשרף חציין כאש: ואית דאמרין. ויש אומרים: דניקלבס. גרעינין של פירי שנמה ניקלבס: ועור דשערין. קליפה שעורים: וצואה יבשה של קטן: שחוק. ישחוק כל אלה יחד: וטפול. וידבקים: ולא תימר. ולא תגלי רפואה זו לפני שום אדם: למחר. נכנס רבי יוחנן לבית המדרש ודרש רפואה זו ברבים: אית דאמרין. איכא דאמרי שחנקה נפשה מהצער שנתגלה רפואתו זו ואיכא דאמרי שנתגיירה לפי שסברה שאף רבי יוחנן יקבץ ממון מרפואה זו והוא לא עשה כן אלא גילה הדבר לכל ישראל אמרה ראויה אומה זו לידבק בה: כל שהוא מן השפה ולפנים. אפילו שיניים כמכה של חלל דמי: אם היה עכו"ם רופא אומן מתרפאין הימנו אפי' מכה של חלל: קילוס. מין חולי והורו ליה ר"י ור"ח לשחוק כריסין וליתנן לתוך יין ישן ולשתותו ולא יסכן בעצמו להמתין עד לאחר שבת: בר ברי'. דריב"ל: הוה ליה בלע. מעלוקה או מעוס: אתא. בא אדם אחד ולחש ליה ונתרפא: כד נפיק. כשיצא זה שלחש: אמר ליה. ריב"ל לזה שלחש מאי לחשת ליה לבן בני: אמר ליה. דבר זה: אמר ליה. ריב"ל טוב היה לו לבן בנו שימות ולא יהנה מדבר זה השם של טומאה זו: והוות ליה כן. שלא נהנה מהשם אלא מת: כשגגה שיצא מלפני השליט. כן הדבר הזה שיצאה מפי ריב"ל: הביא לי עלים סתם. שאמר לו סתם הביא לי עלים והביא לו משל עכו"ם מהו: נשמעינה מן הדא. כמו את שמע: לצמרמורין. חולי הקדחת ותאב לשתות והביאו לו מים מן זכרות של עכו"ם ששמה דורי ולא שתה והביאו לרבי יונה ושתה: ה"ג ולא שתה אייתון לרבי יונה ולאיסתי אמר רבי מנא וכו': אלו ידע רבי יונה. מאין היו המים ודאי שלא היה שותה אותן אלא לפי שלא ידע שתה וא"כ ליכא למיפשט להותרא אי א"ל סתם הן מותרים ולאיסורא נמי ליכא למיפשט דלמא שאני ר' יונה שהיה מחמיר על עצמו: מתני' אמרה כן. מברייתא שמעינן דאין מתרפאין מגילוי עריות: ותני כן. דתנינן בברייתא: הותר מכלל שבת.

הותר לחלל שבת: הותר מכלל שבת ולא להתרפאות. כלומר מהו הותר מכלל שבת ודאי להתרפות קאמר וגילוי עריות אפילו להתרפאות אסור: לא סוף דבר. לאו דוקא גילוי עריות ממש אלא אפילו איסור המביא לידי ג"ע כגון לשמוע את קולה אסור: כהדא. כהא אדם אחד אהב אשה בימיו של ר"א: וסכן. ונפל לחולי שיש בו סכנה מחמת אהבתה: אתון. ושאלו לר"א מהו שתהא עוברת לפניו אותה האשה ויחיה: א"ל ימות. ולא תעשו כן לעבור לפניו ערוה: מהו שיהא מותר לו להשמיע קולה לפניו כדי שיחיה: מה הות. מה היתה האשה היא אשר אהב אם פנויה או אשת איש: פליגי בה רבי יעקב בר אידי ור"י בר נחמן: מאן דאמר אשת איש ניחא. דקאמר ר"א שימות ולא תהא עוברת לפניו: ומאן דאמר וכו'. כלומר אלא למאן דאמר פנויה היתה קשיא דהא איש אחד שמו בר כוחא אהב אשה אחת בימיו של ר"א והתיר ר"א להעבירה לפניו וע"כ לומר כאן בפנויה וכאן באשת איש וקשיא למאן דאמר דאפילו בפנויה אסור ר"א: ומשני ואפילו תימר וכו'. דלמא לעולם כאן וכאן בפנויה וכא ואסור: תיפתר שנתן האיש הזה עיניו בה בהיותה אשת איש. ומשום לתא דאשת איש אסר ליה רבי אליעזר:

אית

שינויי נוסחאות (סו"ד) צרכת סב גלעינין דתמרא נד"ו צרכתה סב גלעינין דתמרין. (סו"ג) נאמן נד"ו אומן. קילום הורין נד"ו קילוס חורון. (סו"ו) ליה ואינשם נ"ע ליה מן שמיה דע"ז ואינשם. (סו"ח) מילה נד"ו מילת. נוח נד"ו נח (סו"ט) מעכו"ם נד"ו מעבודת זרה. (סו"י) והביא לו נד"ו והביא לו אמר לו תביא לי. (סו"נ) מעכו"ם נד"ו מעבודה זרה. (סו"ל) צמרמורין נד"ו צמר מורין. (סו"ו) ימית נד"ו ימות. (סו"ו) ימית נד"ו ימות. (סו"מ) כיחא נד"ו כוחא.

כבר לאוין

· בכל מתרפאין חוץ מע"ז וכו'. תוס' פ"ח דף כ"ג וסרא"ם:

מסורת הש"ס: פ"ו כו ע"ב · מדרש קהלת · פסחים כה ע"א · ת"כ פ' ויקרא · סנהדרין פ"ח

עין משפט נר מצוה · **גליון הש"ס**

משכנת הערוך וא"ש. בתרוך (פ"ן נשם) פי' חורה גשפתו כלומר נתרפא:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

קרבן העדה

אית דבעי מימר. איכא דאמרי לכך אסר ר"א אפילו כפנויה שהיתה אשה גדולה ולעולם לא תינשא לו ואע"ג דהיתה פנויה היה איסור שיראה שהרי לעולם לא ישאנה דנימא שירצה שמא יקדשנה והלכך אסר ליה ר"א: מתניתא אמרה כן. ממתני' שמעינן שאין מתרפאין משפיכת דמים ואין צריכין לדרבי יוחנן דלעיל: דתנינן תמן. באהלות פ"ז: יצא רובו. של ולד ומשילא ריב ראשו שהוא משתלא פרחוי אין נוגעין בו דבריתא קתני אשה המקשה לילד ומסוכנת החיה פושטת ידה ומוליאה הולד איברים איברים קמ"ל בכיפא דמשילא רובו ה"ל כילוד: שאין דוחין נפש. הולד מפני נפש האשה: לא סוף דבר. לאו דוקא בשאמר לו הרוג פלוני באם לאו אהרגך שאסור להרוג חברו אלא אפילו א"ל גזול את פלוני ובאם לאו אהרגך אסור לגוזלו דחזקה אין אדם מעמיד עלמו על ממוט ויבוא לידי שפיכת דמים והלכך נקט גזול ולא נקט גנוב דגלה מדעת בעלים היא וחייבינן משא"כ בגניבה: מהו להציל נפש של גדול בנפשו של קטן. קטן הרודף אחר גדול מי אמרינן דרודף צריך התראה וקטן לאו בר התראה הוא או א"ל התראה: שאין דוחין נפש מפני נפש. אע"ג דקטן רודף הוא אפ"ה אין מצילין האשה בנפש של קטן: שנייא היא. שאני התם גבי קטן אין אתה יודע אם האשה רודפת אחר הקטן או שהקטן רודף האשה הלכך אסור להרוג הקטן משא"כ כשהקטן רודף מיבעיא לן: אני מביא ראיה. כדלקמן: עד שמת בן דמה. ולא נעשית לו הרפואה: ופורץ גדר. עובר על דברי חכמים ישכנו נחש כדלקמן: ופריך ולא נחש נשכו. והיה יכול להתרפאות ולהנצל ע"י זה ולחויא דרבנן נמי לא ניחוש שאלו נשכו היה יכול להתרפאות ולחיות: ומה הוה ליה. לדמה למימר מאי ראיה היתה לו מקרא להתיר: וחי בהם. ולא שימות בהם אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש: דלא כן. דאם לא כן דדוקא לרפואה הוא דקעביד א"כ לריך אתה לומר שאין המני סך בשמן ורד בשאין לריך לרפואה וכי מי נתן לפני שמן ורד לסוך ולא סך דודאי כשיש לו אף הוא סך והא דאינו סך בו תמיד לפי שאין לו: מכיס רבי לבר פדי'. מכיר אתה לבר פדי' שאתה אומר הלכה בשמו שמא המגידים לך משקרים ומייתי לה הכא משום הך דבתריה דא"ר זעירא לרבי בא אהא דאמר בשמון הלכה כרבי שמעון אם מכיר הוא לרב: א"ל ר' יוחנן אמרו משמו והוא ודאי אינו משקר:

חדרן עלך פרק שמונה שרצים

הלכה א מתני' ואלו קשרים. המטיין באבות מלאכות דקתני הקושר והמתיר קשר של קיימא שאינו מתירו לעול' דומיא דקושרי חוטי יריעות בנפסקות: קשר גמלין. קשר שעושין לאנקה בחוטמה ונותנין בו טבעת מרצועה וקושרין אותה ועומדת שם לעולם: וקשר הספנין. כמין טבעת מן דקל או מן רצועה בנקב שבראש הספינה ואותו קשר מתקיים: כך הוא חייב על התירן. כדילפינן בגמ' מתופרי יריעות שחזרו ומתירין את הראשון: שיכול להתירו. דלא הדקיה: אין חייבין עליו. ואפילו עשאו לקיימא: **גמ'** מה קשירה היתה במשכן. דהא כל המלאכות ממשכן גמרינן: ומשני שהיו קושרין את המיתרים. של הקלעים: ופריך ולא לשעה היתה. הקשירה הלזו שהרי כשנסעו התירו את הקשרים וה"ל קשר שאינו של קיימא שאין חייבין עליו: כמו שהוא לעולם. שהרי לא ידעו אימתי יסעו:

ואית דבעי מימר איתא רבה הוות ולא מנסבא. וכל מה דהוא מעבד באיסור הוה מעבד. בגין כן אמר ליה. א"ר חנינא מתני' אמרה כן שאין מתרפין משפיכות דמים *דתנינן תמן [א] יצא רובו אין נוגעין בו. שאין דוחין נפש מפני נפש. לא סוף דבר בשאמר לו הרוג את פלוני. אלא אפי' חמום את פלוני. תני עכו"ם בישראל אסור. ישראל בעכו"ם מותר. רב חסדא בעי *מה [י] להציל נפשו של גדול בנפשו של קטן. התיב ר' ירמיה ולא מתני' היא יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש. ר' יוסה בי ר' בון בשם רב חסדא שנייא היא תמן שאין את יודע מי הורג את מי. *מעשה בר' אלעזר בן דמה שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סמא לרפותו [י] ולא הניח לו ר' ישמעאל. אמר לו אני מביא ראייה שירפאנו לא הספיק להביא ראייה עד שמת בן דמה. אמר לו רבי ישמעאל אשריך בן דמה שיצאת בשלום מן העולם ולא פרצתה גדירן של חכמים. דכתיב °ופורץ גדר ישכנו נחש. ולא נחש נשכו. אלא שלא ישכנו נחש לעתיד לבא. ומה הוה ליה מימר °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ר' בא בר זבדא בשם רב [ד] *הלכה כר"ש דלא כן מי נתן שמן וורד לעני ולא סך. *א"ר זעירא לר' יוסי חכם ר' לבר פדיה דאת אמר שמועתא מן שמיה. א"ל ר' יוחנן אמרין משמו א"ר זעירה לר' בא בר זבדא חכם ר' לרב דאת אמר שמועתא מן שמיה. א"ל רב אדא בר אחוה אמרין משמו:

הדרן עלך שמונה שרצים

הלכה א מתני' *אלו קשרים שחייבין עליהן [ס] קשר הגמלין וקשר הספנים כשם שהוא חייב על קשרן [י] כך הוא חייב על התירן רבי מאיר אומר כל קשר שהוא יכול להתירו בידו אחת אין חייבין עליו:

גמ' *מה קשירה היתה במשכן. שהיו קושרין את המיתרים. ולא לשעה היתה. אמר רבי יוסה מכיון שהיו נוסעין וחונין על פי הדיבור כמי שהיא לעולם. אמר רבי יוסי בי רבי בון

מכיון

פני משה

[אותו הגבר שאמרו] דהיינו עצתו לפי שאשה גדולה וחשובה היתה ולא היתה נאמנת לו להגאת לו טהתר וכל מה שיעשה עמה יהיה באיסור ולפיכך החמיר ולא רלה להתיר בשום פנים: מתניתא אמרה כן. נמי אדלפיל קאי בכל מתרפאין וכו' כלומר ומהאי מתניתין שמעינן דאין מתרפאין משפיכות דמים דתנינן התם בפ"ז דאהלות האשה המקשה לילד מחתכין את הולד במעיה ומוליאין אותו איברים איברים מפני שחייה קודמים יצא רובו ומקרי נפש אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ולא הותר להתרפאות ע"י שפיכות דמים: לא סוף דבר. ולאו דוקא בשאומר לו הרוג את פלוני ואני אניחך אלא אפי' א"ל חתום ממונו של פלוני ואניחך אסור להציל נפשו בממונו של פלוני: תני עכו"ם בישראל אסור לעשות כן אבל ישראל בעכו"ם אם אמר לו ישראל חתום או הרוג פלוני העכו"ם ואניחך מותר ובע"ז נרים עכו"ם בעכו"ם וכו' חייב וכו' זו יותר נכונה דקת"ל דאפי' עכו"ם בעכו"ם מתחייב בכך משום שפיכות דמים ומשום גזל: בנפשו של קטן. אם היה קטן רודף אחר הגדול להרגו מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן כדינו של רודף או דילמא הואיל ולאו בר עונשין הוא לא: התיב רבי ירמיה ומאי קא מיבעיא ליה וכי לאו מתניתין היא יצא רובו וכו' אלמא שאף על פי שהקטן הוה רודף הוא אין מצילין את אמו בנפשו: שנייא היא תמן. דלא קרינ' ליה רודף שהרי אין אתה יודע מי הוא ההורג ורודף את מי דאיכא למימר נמי שהיא רודפת אחריו דכמו שהיא מסוכנת למות כך הולד מסוכן הוא למות ולפיכך מניחין הדבר כמות שהוא וכי קא מיבעי לן כשהקטן רודף אחרי הגדול והוא אינו נרדף מהגדול ולא איפשיטא: ולא נחש נשכו. בתמיה הרי על כל פנים את מכפיכת נחש אלא וכו': ומה הוה ליה מימר. הראיה מן התורה שמותר דכתיב אשר יעשה אותם וגו' והיה כסבור שאין זה בכלל ע"ז ממש אלא כשאר מלות שנאמר עליהם וחי בהם ולא שימות בהם: הלכה כר"ש. דמתני' דלכל אדם מותר לסוך בשמן ורד דאם לא תאמר כן מי נתן שמן ורד לעני ולא סך וכלומר הא מיהת כשהעשיר נותן שמן ורד לפני לסוך בו וכי לא יסוך בו וא"כ מיקרי ראוי לכל בני ישראל לסוך בו: חכים רבי וכו'. גרסינן להא לעיל בפ"ק בהלכה ב' דקאמר ר' זעירא התם לית אנן צריכין חוששין לשמועתיה דרב ששת דהוא גברא מפתחא ואינו רואה ומכיר לבעל השמועה ואפשר אדם אחר אמרה ולאו בר סמכא הוא ועל זה קאמר נמי רבי זעירא שם לרבי יוסא וכי מכיר אתה ברבי לבר פדייה דאת אמר לפעמים שמעתתא בשמיה והשיב לו ר' יוחנן אמר משמו וכדאי ר' יוחנן לסמוך עליו וכן אמר לרבי בא בר זבדא וכו'. ואיידי דרבי בא בר זבדא אמר בשם רב הכא דהלכה כר' שמעון מייתי לה נמי הכא:

הדרן עלך פרק שמונה שרצים

הלכה א מתני' אלו קשרים שחייבין עליהן. קושר דתנינן באבות מלאכות אלו הן מהקשרים שחייבין עליהן כדמפרש ואזיל שאלו הן קשר של קיימא ומעשה אומן וכדאמרו בגמרא מאורגי יריעות למדו ואם הוא קשר של קיימא ואינו מעשה אומן או מעשה אומן ואינו של קיימא פטור אבל אסור ואם אינו של קיימא ואינו מעשה אומן מותר לקשרו לכתחלה: קשר הגמלים. רצועה שקושרין אותו להגמלים או להספינה שנותנין בה חבל בנקב וקושרין שיהא הקשר מתקיים לעולם וכן כל כיוצא בזה שיהא מתקיים ומעשה אומן הוא: כך הוא חייב על התירן ואם הקשר הוא קשר שאין חייבין עליו כך הוא על התירן ואם הוא מותר לקשרו לכתחלה כך הוא מותר להתירו לכתחלה: בידו אחת אין חייבין עלה. ואפילו עשאו להתקיים ואין הלכה כרבי מאיר:

גמ' מה קשירה היתה במשכן וכו'. כל הא גרסינן לעיל בפרק כלל גדול בהלכה ב' עד סוף הסוגיא וכדפרישית שם:

שינוי נוסחאות (שו"פ) ואית נד"ו אית. (שו"ו) עברים נד"ו עובד כוכבים. (שו"ו) בעברים נד"ו בעובד כוכבים (שו"ז) סמא לרפותו נד"ו כמא משם של ע"ז לרפותו. (שופ"ו) שירפאנו נד"ו שירפאני. (ס"ב) אלא שלא שלא ישכנו נד"ו אלא שלא ישכנו. (שוכ"ג) כר"ש נד"ו בר' שמעון. (שוכ"ה) אחוה נד"ו אחוא.

מכיון שהבטיחן המקום שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה. אמר רבי פנחס מתופרי יריעות למדו נפסק היה קושרו. חזר ונפסק לעשותן קשרים קשרים אי אפשר אלא חוזר ומתיר את הראשון. אמר רבי חזקיה ההן חייטא אומנא מבלע תרין רישיה. והיידא אמר דא דאמר ר' יוסי בן חנינא מאורגי יריעות למדו. מה טעמא אורך היריעה האחת כדי שתהא כולה אחת. נפסק היה קושרו מכיון שהיה מגיע לארוג היה שרי לה ומעיל לה. ר' תנחומא בשם רב חונה אפי' ערב שבה לא היה בו לא קשר ולא תיימת. תני רבי הושעיא חותל של תמרים ופטיליא של תמרים קורע ומתיר ובלבד שלא יקשור:

הלכה ב מתני'

ויש לך קשרים שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין קושרת אשה מפתחי חלוק וחוטי סבכה של פסיקיא ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדירה של בשר רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין לפני בהמה בשביל שלא תצא קושרין דלי בפסיקיא אבל לא בחבל ורבי יהודה מתיר כלל אמר רבי יהודה כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו: **גמ'** אמר ר' חזקיה במפתח אימרא שהוא מדביקו לחלוק. א"ר יוסה במפתח חלוק שהוא עשוי כמין שני דפין. נשמטו רצועות מנעל וסנדל נוטל ומחזיר ובלבד שלא יקשור. חוטמו שנשמט אית תניי תני מותר להחזיר ואית תניי תני אסור להחזיר. הוון בעי מימר מ"ד מותר כשיש בו נקב א'. מאן דאמר אסור בשיש בה ב' נקבים. אמר רבי יוסה בי ר' בון בין זה ובין זה כמאן דאמר כשיש בו שני נקבים. מהו כדון מאן דאמר מותר ברפין. מאן דאמר אסור באפוצים. מה חולקין על רבי אליעזר בן יעקב. מן מה דתני מודין חכמים לרבי מאיר בחותמות שבקרקע שמפקפקין בו ומפקיעין ומתירין וחותכין בשבת. ומפקפקין אבל

קרבן העדה

מכיון שהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ. ידעו שלא יהיו הקשרים לעולם וכיון שכן אינו קשר של קיימא וקשיא מאי קשירה של קיימא היתה במשכן: מתופרי יריעות למדו. מלאכת הקושר והמתיר: לעשותן קשרים קשרים. תרי קטרי בהדי הדדי אי אפשר שמגונה הוא אלא מתיר הראשון וזוקו וחוזרין וקושרין שתי הראשי' זה בזה: ההן חייטא אומנא. חייט שהוא אומן אינו מניח לגדי הקשירה של החוט שיהא נראה מבחוץ אלא מבליע שני ראשיו בתוך התפירה: והיידא אמרה דא. אמאי קאמר חזקיה דבר זה שהחייט האומן מבליע אותן: מאורגי יריעות למדו. שכן היו קושרין לפעמים וקשיא א"כ היה מגונה שהרי חוטין כפול שפה וניכר הקשר לכך קאמר חזקיה שהיו מבליעין הגרדים: אורך היריעה האחת. שתהא היריעה נארגת באחת ולא שיארגנו חתיכות חתיכות ואח"כ יתפרם יחד ולא היו החוטין ארוכים כל כך והיו צריכין לקשור: הוה שרי ליה. פתח אותו ומעייל את הגרדים לתוכו: אפילו ערב. שבירישות לא היה בהן קשר ולא שום חיבור וכ"ש בשתי שניכר יותר לכך צריכין לומר דמתופרי יריעות למדו: חותל של תמרים. כלי העשוי מכפות תמרים ועושין כמין סלים ונותנים לתוכו תמרים רעים להתבשל: ופטילייא. היא קופה: קורע ומתיר. הכיסוי בשבת אם הוא קשור בחבל: ובלבד שלא יקשור. אח"כ הכיסוי ע"ג החותל:

הלכה ב מתני' יש לך קשרים שאין חייבין עליהן. אמאי כתו שחייבין על קשר הגמלין אלא פטור אבל אסור ותסורי מחסרא והכי קתני יש קשרים שאין חייבין עליהן חטאת אבל איסורא איכא והן קשרים שאינן של קיימא אבל מפתח חלוקה קושרת אפילו לכתחילה: מפתחי חלוק. מפרש בגמ': סבכה. קוייפ"א: ושל פסיקא. אזור רחב ותוטין תלויין בראשו לקשרו בהן: ונודות יין. של עור שטופפין פיהם וקושרין: וקדירה של בשר. פעמים שקושרין בגד לפיה: קושרין לפני בהמה. אבל ברוחב הפתח: קושרין דלי בפסיקיא. ע"פ הבור דפסיקיא לא מבטל התם: אבל לא בחבל. דמבטל ליה התם והוה קשר של קיימא שהרי קשור ותלוי שם תמיד: **גמ'** במפתח אימרא וכו'. שהוא מדביקין בשפת החלוק כעין אימרא כמו שעושין היום בשפת החלוקים מעשה רשת ולפעמים מדביקין אותו שם ברצועות או במחטים וקאמר התנא דמותר לקשור דאי במפתח חלוקה ממש פשיטא דשרי: במפתח חלוק שהוא עשוי כמין שני דפים. שיש לו שתי לשונות זו למעלה וזו למטה זו לימין וזו לשמאל ואם אינה מתרת אלא האחד יכולה לפושטה וללובשה בדוחק ולא אמרינן דחדא מינייהו בטולי מבטל ליה ותיהוי קשר של קיימא וכיון דלא ידעי הי מינייהו תרווייהו ליתסרו קמ"ל: נוטל ומחזיר. ולא נזרינן שמא יקשור דאף אם יקשור אינו קשר של קיימא ודוקא כשהנקב מתוקן להכנסת הרצועה דאל"כ ה"ל כמתקן מנא: חוטמו שנשמט. היינו רוב רגלו שלדד חוץ: מותר להחזיר. הרצועות למקומן: הוון וכו'. סברוהו למימר דלא פליגי: בשיש בה שני נקבים. ומיישינן דלמא יקשרנו בנקב אחד שיעמוד שם לעולם וה"ל קשר של קיימא ואסור מן התורה: בין זה וכו'. תרווייהו איירי בשיש בו שני נקבים ואפ"ה לא פליגי: מהו כדון. מאי קאמרת: ברפין. שהנקבים רחבים ויכול להכניסם בלא טירחא ואין לחוש שמא יתקע: באפוצים. שהנקבים צרים והרצועות נכנסות בדוחק ונזרינן שמא יתקע ואסור: מה חולקין. מי פליגי חכמים על ראב"י דמתני' או לא: מן מה דתני מודים חכמים לר"מ וכו'. שמעי' דלא פליגי דתנן בפ"ד די"ט בית שהוא מלא פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת רמ"א אף פותח לכתחלה ונוטל ותני עלה בברייתא מודין חכמים לר' מאיר: בחותמות שבקרקע. דלתות פתחי בורות ומערות הסגורים בקשרי חבלים: שמפקפקין. שמנענען: ומפקיעין. החבל לסתור עבותו וגדילתו דבחותמות הקשורים אין בסתירתן איסו' דאוריי': ומתירין וחותכין. בי"ט: כ"נ בשבת מפקפקין אבל

פני משה

הלכה ב מתני' ויש לך קשרים שאין חייבין עליהן מפרש התם בגמרא דלאו אמאי דקחשיב ואזיל קאי דהא קושרת לכתחלה קתני אלא ה"ק דקשר הגמלים וקשר הספנים חייבין עליהן לפי שהן של קיימא ומעשה אומן והוא הרצועה שעושין אותה של הגמל או על הספינה שעושין מהחבל כמין טבעת ומניחין אותה כמין טבעת ומניחין אותה כהמקום והקשרין הן מעשה אומן ועומדין שם להתקיים ויש לך כהן עלתן שהן קשרים של קיימא ואעפ"כ אין חייבין עליהן וכגון הרצועה ארוכה שמשימין אותה בהטבעת של הגמל וקושרין אותה בהטבעת וכן החבל הארוך שקושרין אותו בהטבעת של הספינה שאף על פי שעומדין שם להתקיים מ"מ היאיל ומעשה הדיוט הוא וכל אדם קושרין קשר כזה לקיימא אין חייבין עליו ויש קשרים שמותרין לקשרם אפי' לכתחלה והן אלו דקחשיב ואזיל: קושרת אשה מפתח חלוקה. קמ"ל אף על פי שיש להחליק שני פתחים וכמין לשונות שמחזיקין לחלוק מכאן ומכאן לא אמרינן דחדא מינייהו בטולי מבטל לה: וחוטי סבכה. אעפ"ס שהיא רפוי בראשה לא אמרינן דתשלפה לה כך ותניחה את הקשר כמות שהוא: ושל פסיקיא. הוא אזור רחב ויש בו חוטין תלויין לקשרו בהן: ורצועות מנעל וסנדל וכו'. אעפ"ס שיש להן כמין שתי אזנים לקשור לא אמרינן דחדא מבטיל לה: וקדירה של בשר. אעפ"י שיכולה להוציא הבשר בלא התרת הקשר שעושה סביב לפי הקדירה: קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא ואעפ"פ שעושה כעין קשרים ברוחב הפתח או ברגלה זה למעלה וזה לא אמרינן דחדא מינייהו בטולי יבטל ובגמרא אמרו דאין חולקין חביריו על ר"א בן יעקב וכן הלכה: קושרין דלי בפסיקייא. כשהוא לו בתחילה על פי הבור דהאי לא מבטל ליה אבל לא בחבל דחבל מבטל ליה והוי קשר של קיימא ואסור לכתחלה: ור' יהודה מתיר וכו'. ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' במפתח אימרא וכו'. משום דקשיא ליה מאי קמ"ל קושרת מפתח חלוקה פשיטא הרי בכל יום ויום קושרת ומתרת היא. לפיכך מפרש בתפתח של האימרא שהוא מדביקתו לחליק קאמר ומהו דתימא דיכולה להניח האימרא בלא שתתיר אותה ותבטל ליה קמ"ל: אמר ר' יוסי. דלא צריכת לדחוקי ולאוקמי במפתח של האימרא אלא במפתח החלוק ממש וכגון שהוא עשוי כמין שני דפין נשמט כלומר כעין שתי לשונות מכאן ומכאן. ויכולה היא להיות מניח לאחד שיהא נשמט לגמרי הייתה כהאי. ומהו דתימא חדא בטולי מבטל לה קמ"ל. א"נ דהאי נשמט אדלקמיה קאי ומילתא אחריתא היא שאם נשמט אחד מהאי דפין וכן רצועות מנעל וסנדל שנשמט אחד מהאזנים נוטל ומחזיר בשבת ובלבד שלא יקשור דמכיון שנשמט לא התירו לקשור לכתחלה: חוטמו. של מנעל וסנדל שנשמט: הוון. בני הישיבה בעיין מימר דבהכי מתרלין דבריהם ולא פליגי דמ"ד מותר בשיש בו נקב אחד במקום שמחזירו לשם דלא מיחזי כעין מלאכה לפי שנוח להחזירו כך. ומ"ד אסור כגון שיש בו שני נקבים אחד מכאן ואחד מכאן ומחזיר ראשי חוטמו שמכאן ומכאן לתוך נקביו דהאי מיחזי טפי כמלאכה: אמר ר' יוסי בר' בון. דלא היא דלאו בהכי תליא מלתא אלא בין זה ובין זה כמאן דאמר בשיש בו שני נקבים כלומר דמצית לאוקמי לתרווייהו כמאן דאית ליה דבשני נקבים מיירי ואפ"ה ל"ק: מהו כדון. ואלא מ"ש דמאן דשרי וכמאן מוקמית לתאי ברייתות: מ"ד מותר ברפין. שהן רפויין וקל יכול להחזיר לתוך הנקבים. ומ"ד אסור באפוצים שהן דחוקין ואינו יכול להחזירו לתוך הנקבים אלא בקושי ולהכי אסור דמיחזי כעושה מלאכה בשבת: מה. ובעי הש"ס אם חולקין חביריו על ר"א בן יעקב דמתני' או לא ופשיט לה מן מה דתני בתוספתא דביצה פ"ג. ולא הועתק כאן לנכון והכי גרים התם. מודים חכמים לר"מ בחותמות שבקרקע שמפקפקין ומתירין ומפקיעין אבל לא חותכין ובשבת מפקפקין ומתירין אבל

שנויי נוסחאות (סוף) אמר כל"י אמרה.

חדושי הרד"ל

אמר ר' חזקיה ההן חייטא אומנא מבלע ב' ראשין. פי' מבליע החוט ואפסק שנקשר מב' צדדיו תוך התפירות ואינו להתירו ולחזור ולקושרו וע"כ מתופרי יריעות אמר נמי נגם בחכמה ודאי שזו מעשה אומנות הוא: והיידא אמרה דא. שכן אמנו קושר ומתיר במשכן באורגי יריעות כדמפיס ואיל: ערב שבה גרסי': חותל של תמרים כו'. תוספתא כאן ועיין בבלי (קמ"ו:):

במפתח אימרא שמדביקה לחלוק. והמפתח הזה סר"ח דמנעלו לעולם שהרי יכול להתיר פתיח האימרה ממש ומ"מ תמצא האימרא סגורה במפתח דבקה לחלוק קמ"ל:

על הש"ס של דין דנשמט רוב הרגל דלא מכר כלל בירושלמי זה הדין ע"ס ולפי פי' הקה"ע דליתא כתם או שנשמט רוב הרגל כו' נגרסה חוטמו כו' מגואר דנשמט חוטמו אינו רוב הרגל

עמודי ירושלים

נשמטו רצועות מנעל וסנדל כו' וכ"ה בתוספתא פי"ג דשבת שנשמטו לו רצועות מנעל וסנדל כו' והובא הדין הזה בר"מ (פ"י מה' שבת ס"ד) ובטוש"ע שם (סי' ש"א) וכ"כ במרדכי הובא בב"י שם נשמטו ע"ד לרצועות כו' ומ"ל תמהתי על ספרי מסה שפי' בפי' א' דכ"י נשמטו שייך למעלה שני דפין נשמטו כו' וכיא תמוה (ומה שרשם במסורת הש"ס שכ"ה בשבת דקי"ב ע"א שם ליתא דשם ליתא כלל לכך דינא דנשמטו רצועות מנעל וסנדל רק מיחר רצועות מנעל יסנדל ולא היכא שנשמטו וצריך להחזירם) ות"ם בירושלמי חוטמו שנשמט פי' בקה"ע דהיינו רוב רגלו ואם כמים הדברים הי' תמי' על הפ"ו בסי' ש"ו שכתב לתמוה על פי' הקה"ע הא מבואר הדין הזה בירושלמי. אמנם לפתחים נהקה"ע התוספתא פי"ג דשבת רוב הרגל וצ"ע כמ"ש המ"ר בסי' ש"ו בה"ח דמנעלים שלהם הי' עשויים פרקים פרקים יעש"ש:

תורה אור

אבל לא מפקיעין ולא מתירין ולא חותכין בכלים. בשבת מותר וא"צ לומר ביום טוב. הדא אמרה אין חולקין על רבי אליעזר בן יעקב. אמר רבי בא כחבל שחול הוא מתני' חבל שהיא משוחל: כפסיקיא אבל לא בחבל רבי יהודה מתיר. הא רבנן לא. אלא כנין דתנינן קדמייתא בשם ר' יהודה תנינן אוף הדא בשם רבי יהודה: כלל א"ר יהודה כל קשר שאינו של קיימא אין חייבים עליו. רבי שמואל בשם רבי זעירא כיני מתניתא כל קשר שאינו של קיימא והוא לשעה אין חייבין עליו:

הלכה ג מתני'

*מקפלין את הכלים אפי' ארבעה וחמשה פעמים ומציעין את המיטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת ר' ישמעאל אומר מקפלין את הכלים ומציעין את המיטות מיום הכיפורים לשבת חלבי שבת קריבין ליום הכפורים רבי עקיבה אומר לא של שבת קריבין ליום הכיפורים ולא של יום הכיפורים קריבין לשבת:

גמ' דבית רבי ינאי אמרי *קיפול בשנים אסור. רבי חגי בשם ר' שמואל בר נחמן אין מקפלין בשבת בשנים. והדן דמקפל על סיפסלה כמאן דאינון תרין. רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן *לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ולשתייה. על ידי שהפה זה מסרית התירו לו לעסוק בהן בדברי תורה. רבי ברכיה בשם רבי חייא בר בא לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה. מתני' מסייעה בין לדין בין לדין. כיצד הוא עושה או יושב ואוכל או יושב ועוסק בדברי תורה. כתוב אחד אומר °שבת הוא לה'. וכתוב אחד אומר °עצרת לה' אלהיך. הא כיצד תן חלק לתלמוד תורה. וחלק לאכול ולשתות. א"ר אבהו שבת לה' שבות כה'. מה הקב"ה שבת ממאמר. אף את שבות ממאמר. *מעשה בחסיד אחד שיצא לטיול בכרמו בשבת וראה שם פירצה אחת וחשב לגדרו במוצאי שבת אמר הואיל וחשבתי לגדרה איני גודרה עולמית. מה פעל לו הקב"ה זימן לו

סוכה

קרבן העדה

אבל לא וכו'. מדרבנן הוא דאסור: ובכלים. כגון תיבה הנעולה ע"י קשר של חבל אפי' מותר להפקיע ולפרק ולחתוך דאין סתירה בכלים: הדא אמרה. זאת אומרת שאין חולקין על ראב"י שהרי מתירין לחתוך חותמות שבכלי ש"מ דלאו קשר הוא: ה"ג כפסיקיא אבל לא בחבל ר"י מתיר א"ר בא בחבל שחול היא מתני' בחבל שהוא משוחל כלל אר"י כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו הא רבנן לא אלא כגין דתנינן קדמייתא בשם ר"י תנינן אוף הדא בשם ר"י ר' שמואל וכו'. וה"פ בחבל שחול הוא דמתיר ר"י והיינו חבל שעשוי לימשך בו דברים הנצרכים ולא מבטל ליה ורבנן סברי דגזרי' בחבל שחול אטו שאר חבלים: הא רבנן לא. קשיא ליה למה קאמר כלל אר"י וכו'. וכי לא מודו רבנן נמי בהא שכל קשר שאינו של קיימא שאין חייבין עליו אלא בשביל דתני בתחלה ר"י מתיר תני נמי בסיפא כלל אר"י: כיני מתניתא. כן שנה מתני' כלומר לעולם ר"י הוא דקאמר הכלל וה"ק כל קשר שאינו של קיימא כגון עניבה והוא לשעה אין חייבין עליו אבל אם עשאו שיהא קיים לעולם אלא שאין הקשר חזק כגון עניבה אפ"ה הוי קשירה:

הלכה ג מתני' מקפלים את הכלים. בגדים כשפושטן מקפלין מפני שמתרככים מכיבוסם ומתקמטים כשאינם מקופלים: אפי' ד' וה' פעמים. כדי לחזור וללבשן בו ביום: מיה"כ לשבת. כגון אם חל יה"כ להיות בע"ש: קריבין ביה"כ. שחל להיות במוצאי שבת:

גמ' קיפול בשנים. בשני בני אדם אסור שכשנים מפשטין קמטיהן ונראין כמתקן: ההן דמקפל על סיפסלה. שהוא יושב ע"ג הקנה האחד המונח ע"ג הספסל נ"א שהוא מקפל על גוד הספסל כדי לפשוט עקמומית שבהם וזה ודאי אסור: אלא לאכילה ולשתייה. כלומר לתענוג ולמטעמה כמו שנאה השם ביום השבת וכן בי"ט: ע"י שהפה זה מסריח. אם לא יעסקו בדבר אחר כי אם באכילה ובשתיה יש לחוש שיהו מדברים בפיהם לשון הרע נ"א שיש לחוש שיבואו לידי ניאוף כענין הקיא והקלות ראש: כיצד הוא עושה. האדם בי"ט ובשבתות: או יושב ואוכל כל היום או עוסק בתורה כל היום. הרי כדברי שניהם: ה"ג כתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם: הא כיצד. איך אפשר לקיים שני המקראות הללו אלא חלקהו חציו לת"ת וחציו לאכילה ושתיה: שבת ממאמר. שהרי לא ברא הקב"ה את עולמו אלא במאמר ובשבת שבת ממאמר: אף אתה שבות ממאמר. שלא לדבר שיחת חולין שאינן נצרכים לעסקי שבת: הואיל וחשבתי לגודרה. ואיכא איסורא:

סוכה

פני משה

אבל לא מפקיעין ולא חותכין ובכלים בשבת מתירין ואין צריך לומר בי"ט. והך מתירין בסיפא דתוספתא קשת הוא ונ"ל מותר שהרי אף לחתוך מותר. ובדברים הכא כוה: ופלוגתא דרבי מאיר וחכמים במתני' כפ"ד דכילה קאי דתנינן שם בית שהוא מלא פירות וסתום ונפחת נוטל ממקום הפחת. ר"מ אומר אף פותח לכתחלה ועפל דס"ל דבכה"ג לאו סתירה היא כדאוקי התם בכאוירה דליכא תירוי ועלה קתני ומודים חכמים לר"מ בחותמות שבקרקע כלומר דברים העשוים לכסור על מה שהוא בקרקע כגון דלאות פתחי בורות ומערות והן סגורים בקשרי חבלים מפקפקין מרככין ומוליאין אותן בי"ט ומתירין את הקשר דלאו קשר של קיימא הוא אבל לא חותכין משום דהוי סתירה סתירה בבנין של קרקע. כך הוא הגירס' בתוספתא שם. אבל הגי' דהכא וחותכין עיקרית הוא. וכן הוא לקמן סוף פרק הולין וכן בפ"ד דביצה בבלי ג' וכך הוא הגי' שלהי פ' המילין בחותמות שבקרקע מותר לחתוך בי"ט משום שמחת י"ט. ובשבת לא התירו אלא לפקפק ולהתיר ולא להפקיע ולחתוך. אבל שבכלים כגון תיבה סגורה ע"י קשר מותר הכל להתיר ולהפקיע ולחתוך דאין סתירה ובנין בכלים. קתני מיהת דלהתיר הקשר ב"ש מודים דמותר אפי' בשבת ואף בחותמות שבקרקע א"כ הדא אמרה דאין חולקין על ר"א בן יעקב דמתני' דקשר דכה"ג לכ"ע לאו קשר של קיימא הוא: בחבל שחול היא מתניתא. הא דקתני אבל לא בחבל כשהחבל משוחל בפסיקיא. כלומר שבפסע הוא מהפסיקיא ואינו מחובר לגמרי אבל עדיין תלוי בו: שחול הוא נכ"נט וד מה לזה שבגינו בס"ו דבכורות השחול והכסול שחול כל שנשמטה ירכו: אבל לא בחבל ר' יהודה מתיר הא רבנן לא. בתמיה כלומר ומי בכה"ג הוא דמיירי והא קתני ר' יהודה מתיר אבל לרבנן לא ואמאי הא מכיון דעדיין תלוי הוא בפסיקיא ולא נפסק ממנו לגמרי א"כ לא מבטל ליה כמו שאינו מבטל להפסיקיא ולמה לא יקשור בו: אלא כגון דתנינן קדמייתא בשם ר' יהודה. היינו רישא בשם שהוא חייב על קשירן וכו' והתם ר' יהודה דאיהו בר פלוגתיה דר"מ דפליג אהא לעיל להכי תנינן אוף הדא בשם ר' יהודה. א"נ האי פירכא הא רבנן לא אכלל אמר ר' יהודה דמתני' קאי וכי רבנן לא ס"ל הכי דעל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו ופלה הוא דמשני כגון דתנינן קדמייתא בשם ר' יהודה היא דלעיל תונה ר' יהודה מתיר להכי תנא אוף הדא דהכלל בשם ר' יהודה: כיני מתניתא וכו'. משום דקשיא ליה אהיכא קאי האי כלל אי אדבריו דלעיל מינה א"כ מאי האי דקאמר אין חייבין עליו הא איהו מתיר אפי' לכתחלה הלכך קאמר דכן צריך לפרש דאריכא דהאי מתני' קאי דקתני יש לך קשרים שאין חייבין עליהן עלה הוא דקאמר כלל אמר ר' יהודה כל קשר שאינו של קיימא והוא אינו לפי שעה אין חייבין עליו:

הלכה ג מתני' מקפלין את הכלי'. בגדים שפושטן מקפלין אותן אפי' ארבעה וחמשה פעמים ודוקא באדם אחד אבל לא בשני בני אדם שזהו נראה כמתקנין. וכן דוקא בבגדים חדשים שהן עדיין אינן מתרככין כל כך. אבל בישנים שהן מתרככין קפולן כתיקון הוא. וכן ד"א נכנים אבל בלבועין קיפולן מתקנן הוא ביותר ודוקא כשאין לו להחליף אבל אם יש לו יחליף לכבוד שבת ולא יקפל: ומציעין את המטות. מתקנין אותן בהצעת הסדינין וכיוצא מלילי שבת לשבת אעפ"י שאין לו צורך בהן אלא למחר בשבת אבל לא משבת למוצאי שבת: מיום הכפורים לשבת. אם חל יה"כ להיות בע"ש. והך מתני' כאחרים הוא דס"ל דכל החדשים נפולים לפי הסדר הן אחד מלא ואחד חסר ולדידהו אפשר שיהא חל יוה"כ ושבת אהדדי: חלבי שבת. כן אימורי תמיד של בין הערבים קריבין במוצאי שבת והוא יה"כ משום דכתיב עולת שבת בשבתו: לימד על חלבי שבת זו שקרבין בשבת אחרת. וקסבר ר' ישמעאל נדרי' ונדבות קריבין ביו"ט. והלכך לא מצית למידרש דעל יו"ט קאי ולומר שיהא חלבי שבת קריבין ביו"ט דלא איצטריך שהרי אפי' נדרים ונדבות שהן עולת חול ויכול הוא לאחרן ולהקריבן בחול אפ"ה נשחטין וקריבין הן בי"ט מכ"ש שחלבי שבת שנותרו מהנשחטין בזמנן שקריבין הן בי"ט וכי איצטריך קרא לחלבי שבת שיהו קריבין ביה"כ הוא דאיצטרך ומדכתיב בשבתו דריש לתעט להלבי יה"כ שלא יהו קריבין בשבת. ור"ע ס"ל דנדרים ונדבות אין קריבין בי"ט. והלכך קרא ליו"ט הוא דאיצטריך שיהא חלבי שבת קריבין ביו"ט אבל יה"כ ושבת דשניהן שוין הן אין חלבי של זה קריבין בשל זה והלכה כר"ע דנדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט: גמ' קיפול בשנים אסור. דלא התירו אלא כאדם אחד וכן קאמר ר' חגי וכו': והכן. וזה שמקפל על הספסל נמי כמו קיפול בשנים הוא לפי שמתקנו ביותר ולא התירו אלא לקפל כשהן בידיו: ר' חגי וכו'. ואיידי דנקט להאי דר' חגי נקט הכא נמי להא: ע"י שהפה זה מריח. אל' מריח יפריח הוא כלומר ע"י שנהגה מרוח פיו היוצא ממנו התירו לו לעסוק בדברי תורה בשבת וביו"ט שמתחלה לא ניתנו אלא להתענג בהן באכילה ובשתיה: ר' ברכיה. פליג אלא שהעיקר שניתני שבתות וי"ט כדי לעסוק בהן בד"ת לפי שיש לו מנוחה ממלאכה ומעסקיו: מתני' איכא ברייתא מסייע לדין ואיכא ברייתא דמסייע לדין דתניא כיצד הוא עושה בהן או יושב ואוכל או אם ירצה יושב ועוסק בד"ת וקא מסייעא לר' חגי דאם יושב ואוכל ושותה כהן נמי מקיים מצותן הא: כתוב אחד אומר וכו'. הא' ברייתא אחריתא הוא דתניא אידך כתוב אחד וכו' וכתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם כצ"ל הא כיצד חלקהו וכו' וזהו מסייעא לרבי ברכיה דעכ"פ צריך לעסוק בהן בדברי תורה אלא שיתן חלק נ"כ לאכול ולשתות כדי לקיים לכם: שבת לה'. כתיב והרי לישראל ניתן השבת אלא לתידרש להתנהג בו כביכול כהקב"ה מה הקב"ה מתאמר הא שבת בו שבדבר ה' השמים נעשו וכתיב ביה וישבות ביום השביעי והו מאמר ואף אתה תשבות בו ממאמר שאפי' אמירה בעלמא מה לעשות אחר השבת תשבות ממנו וכהאי עובדא דלקמיה:

טבה

מסורת הש"ס · **עין משפט נר מצוה** · **גליון הש"ס**

שנויי נוסחאות (פרי"ד) הוא נד"ז היא. (סו"ם) שהיא נד"ז שהוא. (סוכ"ם) מסריח נד"ז מריח. (סו"ל) לטיול נד"ז לטייל.

כבר לאהרן

ע"י שהפה מריח התירו לו וכו'. ס"נ נס' חסידים סי' ק"ט סי' פ"ו שבים רתים ללמוד ולהבר יהיה לו מיראה יתושב לא תעשה בהפך:

חדושי הרד"ל

ביצד הוא עושה כו' כיוב א' אומר וכו'. כתפרנו כאן יחד דברי ר"א ודברי ר"י בבבלי פסחים (ס"ח:) וג"ב רבי' הגר"א ז"ל בבאוריו לא"ח סי' ר"צ שיש כאן ט"ס. ופ"ם מה שכתב מהרנ"ח ולא זכיתי להקשו כדין. ומצאתיו במסיקתא נשברה הרמזה פ"ם:

עמודי ירושלים

ההן דמקפל על סיפסלה ע' בקה"ע מה שכ' ולא ראה במוראת חיים (דנ"ו ע"ב) שהביא הירושלמי כזה ופירשו דמיתקן על הספסל ויתיו ומתנמם קמטין קיפין והוא תיקון גמור והובא נ"כ בנרכ' (סי' ר"ב בק"ט):

סוכה אחת של נצפה ועלת לתוכה ונדרתא מטנה היה ניזון וממנה היה מתפרנס כל ימיו. אמר רבי חנינא מדוחק התירו לשאול שלום בשבת. א"ר חייא בר בא רשב"י כד הוה חמי לאימיה משתעיא סגין הוה אמר לה אימא שובתא היא. תני אסור לתבוע צרכיו בשבת. ר' זעירא שאל רבי חייא בר בא מהו מימר רעינו פרנסינו. א"ל טופס ברכות כך הן. תני מדיחין כוסות וקערות ותמחויין מלילי שבת לשחרית משחרית לחצות ומחצות למנחה. מן המנחה ולמעלה אסור. ובכוסות מותר שאין קבע לשתייה. רבי ירמיה ר' זעירא בשם רב חייא בר אשי אשה פיקחת מדיחה כוס כאן קערה כאן תמחוי כאן נמצאת מרבצת ביתה בשבת. רבי זעירא בשם רב חסדא יום הכפורים שחל להיות בשבת אין תוקעין. לאחר שבת אין מבדילין. מה כר' עקיבה. ברם כרבי ישמעאל מבדיל. שכן חלבי שבת קריבין ביום הכפורים. א"ר עזרא קומי רבי מנא אפילו כרבי ישמעאל לא יבדיל. כלום הוא מבדיל אלא להתיר לו דבר שהוא אסור לו. אילו הקטיר חלבי שבת בשבת שמא אינו מותר. א"ר שמואל אחוי דר' ברכיה ויבדיל שכן הוא מתיר להדיח כבשים ושלקות. אמר ר' יוסה כלום הוא מותר להדיח כבשים ושלקות לא מן המנחה ולמעלן. ויבדיל מן המנחה ולמעלן מה נפשך כוס אין כאן. נר אין כאן. במה הוא מבדיל. א"ר אבון בתפלה:

הדרן עלך פרק אילו קשרים

הלכה א מתני' כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאינן קורין בהן אף על פי שכתובין בכל לשון מעונין גניזה מפני מה אין קורין בהן מפני ביטול בית המדרש:

גמ' מהו בין שקורין בהן בין שאין קורין בהן. בין שיש בהן טעיות. בין שאין בהן טעיות. והא

פני משה

סוכה אחת של נצפה. נוף אחד של אילן נצפה והוא מין צלף ועלה תאליו לתוך שדהו ועשה הגדר וממנו היה ניזון ומתפרנס כל ימיו מהפירות שנתגדלו בהאילן: מדוחק התירו וכו'. שאפי' דבור כזה ראוי היה למעט בשבת: משתעיא סגין. מרבה בדבורה היה אומר לה אמי שבת היום ולהזכירה בלשון כבוד: אסור לתבוע צרכיו בתפלה בשבת: טופס ברכות כך הן. מה שהוא נוסח הברכה היה כך לא ישנה ולא אמרו אלא שלא להוסיף בתחנונים על צרכיו כדרך שהוא עושה בחול: כוסות וקערות. דומיא דקערות קאמר שהן גדולות ואינן אלא לקביעת סעודה: מן המנחה ולמעלה אסור שאין לו סעודה לשבת: ובכוסות. שהן לשתיה מותר לפי שאין קבע לשתיי' ויכול הוא לשתות בהן עד הלילה: אשה פקחת וכו'. גרסי' לה לעיל סוף פרק במה מדליקין ואיידי דאיירי בהדחת כלים מייתי לה נמי הכא: אין תוקעין. כדרך שנהגין לתקוע בע"ש לסימן ואם חל יוה"כ בשבת אין עושין זה להיכר שבלאו הכי קדש חמור הוא: לאחר השבת. ואם חל לאחר השבת אין מבדילין במ"ש לפי שיוה"כ הוא חמור הוא כשבת: מה כר"ע. אם דווקא אליבא דר"ע הוא להא דאמר אין מבדילין דברם כר' ישמעאל יש לו להבדיל להכיר ולהודיע שקדושתו אינו כ"כ כמו שבת שכן חלבי שבת קריבין ביוה"כ אבל לא של יוה"כ בשבת: אפי' כר' ישמעאל לא יבדיל. שהרי כלום נתקן הבדלה אלא כדי להכיר להתיר דבר שהיה אסור לו ביום. ועכשיו הוא שאותר לו והרי אלו הקטיר חלבי שבת בשבת עצמו שמא אינו מותר בתמיה ומכיון שאין כאן להתיר דבר שאסר לו ביום לא יבדיל ואפי' לר' ישמעאל: ויבדיל שכן הוא מתיר וכו'. כלומר אעפ"כ יבדיל במוצאי שבת כדי להודיע דבהכי קיל הוא יוה"כ משבת שכן הוא מותר להדיח ביוה"כ כבשים ושלקות לצורך הלילה משא"כ בשבת ומשני ר' יוסי דכלום הוא מותר להדיח כבשים ושלקות ביוה"כ לא מן המנחה ולמעלה וא"כ היאך יבדיל זה שיבדיל במוצאי שבת סימן לכך: ויבדיל בשבת מן המנחה ולמעלה ויהא ניכר לפי שמחרת ביוה"כ יהיה מותר להדיח כבשים ושלקות בזמן הזה וקאמר דהאיך קאמרת שיבדיל מן המנחה ולמעלה שהרי מה נפשך על מה יבדיל דכוס אין כאן נר אין כאן ובמה יבדיל וקאמר ר' אבון דהא ל"ק דה"ק ויבדיל בתפלה מן המנחה ולמעלה כלומר מזמן המנחה ולמעלה ותקם שאז יתפלל מנחה ויבדיל הוא בתפלה ולא משני עלה מידי:

הדרן עלך אלו קשרים

הלכה א מתני' כל כתבי הקדש. בין תורה ובין נביאים וכתובים מצילין אותן מפני הדליקה שמצלה בחצר ומצילין אותן לחצר אחרת שבאותו המבוי ואע"פ שלא עירבו ביניהם ובלבד שיהא אותו המבוי אינו מפולש ויש לו ג' מחיצות ולחי אחד כדקתני במתני' דלקמן: בין שקורין בהן בשבת כל היום ובין שאין קורין בהן כל היום וכגון כתובים שתיקנו שלא יקראו בהן בשעת המדרש משום ביטול בית המדרש לפי שהיו דורשין להן בשבת הלכות איסור והיתר שהעם יש להן פנאי בשבת לבא ולשמוע והקריאה בכתובים מושכין את הלב וחששו שלא יבא כל אחד ויושב בביתו ויקרא בהן ויתבטל מבית המדרש והא דמצילין כתבי הקדש דוקא אם הן כתובין כתיקנן באשורית ובלשון הקדש אבל היו כתובין בכל לשון או אפי' בלשון הקדש וכתב אחר אין מצילין אותן ואפי' לחצר המעורבת: אע"פ שכתובין בכל לשון טעונין גניזה. הא כבא כתנא קאי שאע"פ שהן כתובין בכל לשון ולא ניתנו לקרות בהן אף בחול מ"מ טעונין גניזה שלא ישליכן ביד אלא מניחן במקום התורף והן מתאבדין מאליהן: מפני מה אין קורין בהן וכו' כדלעיל:

גמ' מהו בין שקורין בהן וכו' מאי קאמר דקס"ד דהא דמפרש התנא בעצמו במתני' מפני מה אין קורין בהן וכו' אכתובים בכל לשון קאי ומשום הכי שאל מאי האי דקאמר ברישא בין וכו' ומפרש לה לפי הס"ד דה"ק בין שיש בהן טעיות ואין קורין ובין שאין בהן טעיות וקורין בהן ופריך טובי מלית לפרש הכי והא

קרבן העדה

סוכה אחת. ענף של אילן הנקרא נצפה: ועלת לתוכה. לתוך הפרצה עלתה הסוכה וגדרה: מדוחק התירו לשאול שלום בשבת. מפני שהיא אמירה שאינה צריכה: כד הוה חמי. כשהיה רואה אמו מדברת הרבה בשבת אמר לה אימי שבת היום: אסור לתבוע צרכיו בשבת. לפי שמכלל עונג שבת הוא שיחשוב האדם כאילו כל מלאכתו עשוי והשואל צרכיו הוא מראה בהיפך וגם מביא דאגה בלבו: רענו פרנסנו. שבהמ"ז בברכת הארץ מי הוי כשואל צרכיו: א"ל טופס ברכות. נוסח הברכה כך הוא ואין לשנות מחול לשבת שלא יתבלבל בברכתו: מן המנחה ולמעלה אסור. שהרי לא יאכל עוד היום וה"ל כמכין משבת לחול: ובכוסות מותר. להדיח אפילו מן המנחה ולמעלה: שאין קבע לשתייה. ואפשר שישתה עוד: אשה פיקחת. כגון שהיא בת או אשת ת"ח ושמעה מבעלה: טוס כאן. בזוית זו: כמלאת מרבצת ביתה בשבת. והיינו כר"י דשרי דבר שאין מתכוין אסור דאילו לר"ש אפילו לכתחלה נמי שרי שאין כוונת המרבץ להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית אלא שלא יעלה אבק: ה"ג יוה"כ שחל להיות ע"ש אין תוקעין. וה"פ שאף תקיעות שהיו תוקעין בע"ש להבטיל העם ממלאכה ולהבדיל בין קדש לחול ביוה"כ שחל להיות בע"ש לא היו תוקעין משום שכבר בטל העם ממלאכה וגם יוה"כ קדוש כמו שבת: לאחר שבת. אם חל יוה"כ להיות במוצאי שבת: אין מבדילין. בתפלה המבדיל בין קדש לקדש כמו שמבדילין בי"ט שחל להיות במוצאי שבת: מה כר"ע. בריית' כר"ע אתיא דחשיב ליה יוה"כ כשבת הלכך לא מצריך להבדיל בין זה לזה דלא מבדילין אלא בין יום קל לחמור וכי הכא דכשב' לא תוקעי' להבדיל הכהנים מלהקריב חלבי שבת ביום הכפורים: ברם כרבי ישמעאל. אבל לר"י מכדי קל ליה יוה"כ משבת יבדיל ביוה"כ שחל להיות במ"ש כדי להתיר להקריב חלבי שבת ביום הכפורים: אפילו כרבי ישמעאל. נמי אתיא מתני' דלדידיה נמי לא יבדיל: כלום הוא מבדיל. בכל מוצאי שבתות דעיקרו להתיר לו דבר שאסור לו בשבת וכאן להתיר לו להקטיר חלבי שבת ביוה"כ אין צריך התרה שהרי אף בשבת היה מותר להקטירן: ויבדיל. בין לר"י בין לר"ע פריך ויבדיל דהכל מודים שמותר להדיח כבשים ביום הכפורים ואסור בשבת: לא מן מנחה ולמעלן. הוא דמותר בהדחתן והיך יבדיל במ"ש הא אי ליכא הבדלה: ופריך ויבדיל. לא מן המנחה ולמעלן: ומשני ממ"נ. על מה יבדיל במנחה: כוס אין כאן. דהרי אסור לשתות: נר נמי אין כאן. דיתמה הוא וגם אין כאן נר ששבת א"כ במה יבדיל: בתפלה. יבדיל נמצא דקיימא קושייתו ויבדיל מן המנחה ולמעלן אלא כמ"ד דאסור בקנינת ירק: הדרן עלך פרק ואלו קשרים

הלכה א מתני' כל כתבי הקדש. כגון תורה נביאים וכתובים ולא תימא תורה לחוד הוא דשרי למיטרח ולאצולי ולא שאר ספרים: מצילין אותן. כדקתני לקמן למבוי שאינו מפולש ופריחה בעלמא הוא דשרי רבנן ותסרון עירב: בין שקורין בהן. כגון נביאים שמפטירין בהן בשבת בבית הכנסת: בין שאין קורין בהן. כגון כתובים: אע"פ שכתובים בכל לשון. מפרש בגמ' לאתי קתני: טעונין גניזה. אסור להניחם במקום הפקר: מפני ביטול ביהמ"ד. שהיה קבוע בשבת: **גמ'** ומשני בין שיש בהן טעיות. זהו שאין קורין בהן: והא

רידב"ז

מתני' בין שקורין בהן בין שאין קורין בהם בין שיש בהם טעיות בין שאין בהם טעיות והא תני כו' בגיותא פי' כמו הכא דתנינן ספר שיש בו שתים שלש כו' ד' אין קורין בו פי' וצריך גנזו אלמא דליכא ספר שאין קורין בו מחמת טעיותיו ובשמא היא או המתניתין מיירי בהני שאין קורין בו מפני טעיותיו מוכח מכאן דאף ס"ת שאין קורין בו מפני טעיותיו נמי מצילין מפני הדליקה. פי' דלא מיירי מהנהו שאין קורין בו מפני טעיותיו. ושפים מן מה דתנינן

שנויי נסחאות (פו"מ) רבי כדיו לרבי.

חדושי הרד"ל

סוכה אחת של נצפה. [illegible]

עמודי ירושלים

רשב"י כד הוה חמי לאימיה כו'. [illegible]

טוב ירושלים

[illegible]

[illegible: margin notes (עין משפט נר מצוה, מסורת הש"ס, גליון הש"ס)]

מסורת הש"ס

קרבן העדה

והא תני. בברייתא: ה"ג הדא אמרה בין תורה לנביאים לכתבי הקדש מצילין מפני הדליקה. וה"פ מדקאמר שאין קורין ברישא היינו מפני ביטול ביה"מ ודיקא בכתובים אין קורין ש"מ דאף כתובים מצילין מפני הדליק': מ"ד כתובים מטמאין את הידים. דפלוגתא תנאים כמס' ידים פ"ג אם כתובים מטמאין את הידים: מצילין מפני הדליק'. דכיון דהחמירו שיטמאו את הידים כדי שלא יניחו אצלן אוכלין תרומה ויבואו הספרים לידי פסידא ע"י עכברים ש"מ דחשו חכמי' לפסידא דכתובים ה"ה נמי מצילין אותן מפני הדליקה: עברי שכתבו תרגום. דתנן במסכת ידים פ"ד דברי הנביא האמרים בלשון הקדש שכתבן בל' תרגום אינו מטמא את הידים: ומצילין אותו מפני הדליקה. דתניא בברייתא היו כתובים תרגום בכל לשון מצילין אותן מפני הדליקה א"נ מדתני במתני' אע"פ שכתובים בכל לשון טעונין גניזה כ"ש דמצילין מפני הדליקה אלמא ש"מ דאף דאינם מטמא את הידים מצילין מפני הדליקה ולהכין גרסה: הדא אמרה וכו'. ללשון ראשון שפירשתי בסמוך ה"ג הדא אמרה שאין מצילין אותן מפני הדליק' דדוקא גניזה טעונים שאין מאבדין אותן בידים אבל אין מצילין אותן מפני הדליקה וללשון השני סומא דקושיא היא: מתני' דר"ש. כר"ש אתיא מתני' ולא כרבנן דאילו לרבנן למה יהא מותר להציל למבוי ולעבור על שבות: דר"ש אומר. בפרק בתרא דעירובין: מה פליגין. כלומר לשלם כרבנן נמי אתיא ובמאי פליגי רבנן ור"ש התם בעירובין: מפני בזיון. שלא יהיו כתבי קדש מונחים בבזיון והא פליגי רבנן ואמרו דאסור לעבור על שבות בשביל בזיון: ברם הכא. אבל כאן שלא יהיו נשרפין ונאבדין לגמרי הכל מודי' שמצילין: למי נצרכה. מתני' לאשמועינן דמצילין כתבי הקדש מפני הדליקה: לרשב"ג. אע"ג דאמר בפ"ק דמגילה: אף בספרים. דהיינו נביאי' וכתובי': לא התירו. לכתוב אלא יוונית אבל אם נכתבו בשאר לשונות אסור לקרות בהן וקמ"ל כאן דאפ"ה מצילין אותן מפני הדליקה: נדבך. שורות אבני הבנין וס"ל דטעונין גניזה אם נכתבו בשאר לשונות: שונין בהן. כגון מדרש שיר השירים וקהלת: דלמא. כיון מעשה: יושבין ופושטין. עוסקין בפירושה: עם כשהיה רבי הולך לביתו: נכשל באצבעו. נינף באצבעו וקרא רבי על עצמו רבים וכו': ונומר נלכד בשחיתותם: שהיינו עוסקין בענין. רוח אפינו וגו' שהוא סוף איכה רביעית שעם גמרו כדאמר לעיל שלא שיירו אלא א' ב' אחד: ספוג אינו מרפא. דאי מרפא הוה אסור לעשות כן בשבת דכל שהוא משום רפואה אסור אלא מן השפה ולפנים אלא מפני שהספוג אינו אלא משמר את המכה שלא תפגע בשום מקום ושלא תסרט בבגדיו: נמי שהוא מן המוכן. לכך היה מותר לטלטלו ולקשרו ע"ג הספוג: אלא

תורה אור

והא *תני [ה] *ספר שיש בו שתים שלש טעיות בכל דף ודף מתקנו וקורא בו. ארבע אינו קורא בו. מן מה דתנינן מפני מה אין קורין בהן מפני ביטול בית המדרש. הדא אמרה בין תורה לנביאים. לכתבי הקודש אין מצילין אותן מפני הדליקה. מ"ד מטמאין את הידים מצילין אותן מפני הדליקה. ומאן דאמר אין מטמאין את הידים אין מצילין אותן מפני הדליקה. והתיבון הרי *עברי שכתבו תרגום הרי [ו] אינו מטמא את הידים [ז] ומצילין אותו מפני הדליקה. מן מה דתנינן אף על פי שכתובין בכל לשון טעונין גניזה. הדא אמרה שמצילים אותן מפני הדליקה. מתניתא דרבי שמעון דרבי שמעון אמר [ד] *אין דבר משום שבות שעומד בפני כתבי הקודש. מה פליגין. תמן מפני בזיונן ברם הכא כל עמא מודיי שמצילין אותן מפני הדליקן. למי נצרכה לרבן שמעון בן גמליאל. אע"ג דרבן שמעון בן גמליאל אמר [ה] *אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית מודי הוא הכא שמצילין אותן מפני הדליקה. *מעשה ברבן גמליאל שהיה עומד על הבניין בהר הבית והביאו לו ספר איוב כתוב תרגום ואמר לבנאי יגנזו תחת הנדבך. *אע"פ שאמרו אין קורין בכתבי הקודש אלא מן המנחה ולמעלה אבל שונין ודורשין בהן. צרך דבר נוטל ובודק. דלמא *רבי ורבי חייא רבא ור' ישמעאל בי רבי יוסה היו יושבין ופושטין במגילת קינות ערב תשעה באב שחל להיות בשבת מן המנחה ולמעלה. ושיירו בה אל"ף בי"ת אחד. אמרו *למה אנו באין וגומרין אותה. עם כשהיה נפטר לביתו נכשל באצבעו וקרא על גרמיה °רבים מכאובים לרשע. (תהלים לב) א"ל ר' חייא בחובינו מטתך כן דכתיב °רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם. (איכה ד) אמר לו רבי ישמעאל בי רבי יוסי אילו לא היינו עוסקין בעניין כך היה לנו לומר. על אחת כמה וכמה שהיינו עוסקין בעניין. ועלה לביתו ונתן עליה ספוג יבש וקשר עליה נמי מבחוץ. א"ר ישמעאל בי ר' יוסי ממנו למדנו ג' דברים *ספוג [ו] אינו מרפא אלא משמר. [ז] נמי שהוא מן המוכן. ואין קורין בכתבי הקודש אלא

פני משה

והא הני ספר תורה שיש בו וכו' לרבע אינו קורא בו והא ודאי מילתא דלא שכיחא היא שיהא בו ארבע טעיות בכל דף ודף שאי אפשר שלא יהיה בכל הספר דף א' שאין בו ד' טעיות מכיון שכן כולן ניתנו לקרות בהן שאי אפשר לתקנו וקורא בו: מן מה דתנינן וכו'. כלומר אלא מן הא דתנינן בהדיא מפני מה אין קורין בהן וכו' א"כ הדא אמרה בין תורה לנביאים לכתבי הקודש וכלומר דיש חילוק בענין קורין או אין קורין בין תורה ונביאים ובשאר כתבי הקודש יהן כתובין ובין שקורין בהם התורה ונביאים מהפרש ובין שאין קורין בהן לכתובים קאי דבהן יש חשש מפני ביטול בית המדרש כדפרישית במתני': אין מצילין אותן מפני הדליקה. כלומר היא ולכתובים בכל לשון קאי אם אותן אין מצילין מפני הדליקה וקאמר דתליא בפלוגתא דמ"ד מטמאין את הידים ואפי' כתובים בכל לשון מצילין אותן ולמ"ד אין מטמאין דלא אמרו כל כתבי הקדש מטמאין את הידים אלא בכתובים בלשון הקודש אין מצילין אותן: התיבון הרי עברי שכתבו תרגום הרי אינו מטמא את הידים. כדתנן בפ"ד דמסכת ידים ואפ"ה כן מצילין אותן מפני הדליקה כדתנינן בתוספתא פי"ד היו כתובים תרגום ובכל לשון מצילין אותן: מן מה דתנינן וכו'. וכלומר אלא דהאי פשיט לן מהא דתנינן דטעונין גניזה א"כ בקדושתייהו קיימי ומצילין אותן נ"כ מפני הדליקה: מתניתא דר"ש. מי נימא דהא דתנינן מצילין אותן אליבא דר"ש היא דאמר בס' בתרא דעירובין נכי יהא קורא בספר בראש הגג ונתגלגל מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו אצלו משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב וכו' ר"ש אומר אפי' בארץ עמו גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש. וה"נ מאי לאו לחצר שלא עירבו אינו אלא משום שבות והלכך מצילין: מה פליגין תמן וכו'. כלומר דלא הוא דהכא ככ"ע אתיא דכתם פליגין תמן אלא מפני בזיון דמר חייש ספי מפני בזיון כתבי הקדש שאפילו הופכו על הכתב מיהת בזיון איכא ומר לא חייש כ"כ אבל הכא דיש חשש שיפרשו כ"ע מודים שמצילין אותן. למי נצרכה לר"ש בן גמליאל אכתובים בכל לשון קאי דפשטינן לעיל דמדטעונין גניזה מצילין אותן לרשב"ג הוא דאיצטריך לתיתני הא דאע"ג דרשב"ג אמר בפ"ק דמגילה אף בספרים לא התירו לכתוב בכל לשון אלא בלשון יונית מודה הוא הכא דמ"מ מצילין אותן מפני הדליקה דאלו לת"ק דהתם הא קאמר שהספרים נכתבין בכל לשון לכתחלה והרי הן ככל כתבי הקודש: מעשה וכו'. תוספתא פי"ד ומסיק שם שאין מאבדין אותם ביד אלא מניחן במקום התורפה והן מתאבדין מאליהן: אבל שונין ודורשין בהן. במקום שיש לדרוש בהן. ואם היה צריך דבר לראות איזה פסוק נוטל אותן ובודק כתוכן למצוא אותו: דלמא. מעשה ברבי ור"ח הגדול וכו' עם כשרבי נפטר לביתו וכו': מתוכינו מפתך. הגיע לך כן דכתיב וכו': על אחת כמה וכמה שהיינו עוסקים בענין זה. ואע"ג דהאי קרא באל"ף בי"ת האחרון כתוב והם שיירו אותו מ"מ כבר הגיעו לאותו שכתוב בו זה: אינו מרפא אלא משמר שלא תהא המכה שלה ולפיכך נתן עלי' בשבת. וכן למדנו להגמי שהוא מן המוכן האיל וראוי לכסות בו רוק או איזה דבר מדטלטלו רבי בשבת וה"נ נמי מהאי שבדא שאין קורין בכתובים אלא מן המנחה ולמעלה שהרי לא היו דורשין אלא יושבין ופושטין בו והלכך לא עשו כך אלא כשוניט הגיע לך זה כדכתיב רוח אפינו

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

רידב"ז

דתנינן מפני ביטול בהמ"ד הדא אמרה תורה נביאים וכתובים ולא שאין קורין בו הוא כתובים ועליהם קאמר התנא דמצילין אותו ושאל אין מצילין אותן מפני הדליקה פי' כיון דקאי על כתובים ולא על ס"ת שיש בו טעיות והאיך הדין בס"ת שיש בו טעיות. איתא נמי דאין מצילין מפני הדליקה או דאעפ"כ מצילין וקאמר הגמ' דתלי בזה דלמ"ד מטמא את הידים מצילין דדמי לכתובים ולמ"ד אין מטמא אין מצילין דלא דמי לכתובים דכתובים אע"פ שאין קורין בהם הא מטמא את הידים משא"כ ד' טעיות ע"ז קאמר היתיבון הרי עברי שכתב תרגום לכו"ע אין מטמא את הידים ומ"מ מצילין אותן מפני הדליקה מן מה דתנינן אע"פ שכתובין בכל לשון טעון גניזה הדא אמרה שמצילין אותן מפני הדליקה פי' ממתניתין דידן מוכח דמצילין אותן דאפילו מרישא ליכא למילף האי דיוקא דאיכא למימר האי שאין קורין בהם הוא כתובים אבל מ"מ מסיפא מוכח כאי דיוקא דספר תורה שיש בו ד' טעיות שאין קורין בו אע"פ שאינו מטמא הידים מ"מ מצילין אותן דקתני ואע"פ שכתובין בכל לשון טעון גניזה וקאי הכל על דיוקא דרישא דמצילין מפני הדליקה אפילו אותן שכתובין בכל לשון משום דיש בהם קדושה דאע"פ שהן כתובין בכל לשון מ"מ טעון גניזה דה"ה דמתני' דמפרש הטעם דמצילין משה"ד דמשום דאע"פ שכתובין בכל לשון הא טעון גניזה ודבר הטעון גניזה מצילין משה"ד אלמא אע"פ שאין קורין בהם ואין מטמאין הידים מ"מ מצילין אותן משום דטעון גניזה:

א"ת

שנויי נוסחאות (סוליה) ינגזו: כ"י תגזו. (שו"ע) למה גריס כשהיה נד"ו כשהיה בשרה (ואני ז"ל בשרבי"ם) פים.

חרושי הרד"ל

דר"א בין תורה לנביאים לכתבי הקדש. וזו נין שקורין בהן בין שאין קורין בהן דתו"ע קורין בהם וכתובים אין קורין בהם מפני ביטול בהמ"ד. נראה לי דה"נ אפ"ה מצילין אותן ס'. וגם ר"ת אסור שירים קלות ונחלקו בהן תנאים אי מטמאין הידים ואפי' לתיתר דתלי לענין הלכה בפלוגתייהו דפליגי יד ידים: מן מה דתנינן אע"פ שכתובין בכל כר'. כלומר מנ"ל דעיברי שכתבו תרגום מצילין מפני הדליקה. וקאמר מדתנן אע"פ שכתובין בכ"ל טעון גניזה. ומסרם הירוש' דסיק מתני' וס"ס לשלה שהרי אע"פ שאין קורין בהן מ"מ לכבי מצילין אותו ואין מניחין אותן לכתובות בשריפה ואלא כסתם הכלי: מתניתא דר"ש דרש"ה אין לך דבר וכו'. מי גם פ"ע כר"ש בהתאות דאע"כ גם לנבעת לשתרי כדאיתא לקמן בהלכה ג' והביאוהו הראשונים ז"ל: למי נצרכה לרשב"ג. הסיפא דאע"פ שכתובין בכ"ל קאי: למחר אנו נחתן. גרסי' וכ"ם טיקלר פרשה י"ד:

אלא מן המנחה ולמעלה. מעתה במקום שיש בית המדרש אל יקראו. במקום שאין בית המדרש יקראו. לית לך אלא כהדא דתני ר' נחמיה. דתני ר' נחמיה מפני מה אין קורין בכתבי הקודש אלא מן המנחה ולמעלה מפני שטרי הדיוטות שאם אומר את לו שהוא מותר אף הוא אומר מה בכך שנתעסק בשטרותיו. מתוך שאת אומר לו שהוא אסור. אף הוא אומר כתבי הקודש אסור שטרי הדיוטות לא כל שכן. הדא אמרה שהמשנה קודמת למקרא. ודא מסייעא לההוא דתני ר"ש בן יוחי. דתני ר"ש בן יוחי העוסק במקרא מידה שאינה מידה. העוסק במשנה מידה שנוטלין ממנה שכר. העוסק בתלמוד אין לך מידה גדולה מזו. לעולם הוי רץ אחר המשנה יותר מן התלמוד. א"ר יוסי בי ר' בון הדא דאת אמר עד שלא שיקע בי ר' רוב משניות. אבל משישקע בי ר' רוב משניות לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה. ברכות שכתוב בהן ענייינות הרבה מן התורה אין מצילין אותן מפני הדליקה. מיכן אמרו כותבי ברכות שורפי תורה. מעשה בא' שהיה כותב ברכות והלך ר' ישמעאל לבודקו כיון שהרגיש בקול פעמותיו של ר' ישמעאל נטל תכריך של ברכות וזרקן לתוך ספל של מים כלשון הזה אמר לו גדול עונש האחרון מן הראשון. א"ר יהושע בן לוי הדא אגדתא המכתבה אין לו חלק. החורשה מתחרך השומעה אינו מקבל שכר. א"ר יהושע בן לוי אנא מן יומי לא איסתכלית בספרא דאגדתא אלא חד זמן איסתכלית אשכחית כתוב בה מאה ושבעים וחמש פרשיות שכתוב בתורה דבר אמירה ציווי כנגד שנותיו של אבינו אברהם דכתיב לקחת מתנות באדם. וכתיב האדם הגדול בענקים. מאה וארבעים ושבעה מזמורות שכתוב בתהילים כנגד שנותיו של אבינו יעקב. שלמד שכל הקלוסין שישראל מקלסין להקדוש ב"ה כנגד שנותיו של יעקב שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. מאה ועשרים וג' פעמים שישראל עונין חללויה. כנגד שנותיו של אהרן. הללויה הללו אל בקדשו. לאהרן קדושו קדוש ה'. אפי' כן אנא מתבעי' בליליא. ר' חייא בר בא חמא חד ספר דאגדה אמר אי מה כתיב טבאות תקטע ידה דכתבתה. אמר ליה חד אבוי דההוא נברא כתבה. א"ל כן אמרת תקטע ידה דכתבתה. והוית ליה כן כשגגה שיוצא מלפני השליט. הגיליונים וסיפרי מינין. אית תני קורא אזכרותיהן ושורפן. אית תניי תני שורפין הן ואזכרותיהן. א"ר טרפון אקפח את בניי שאם יבואו לביתי שאני שורפן הן ואזכרותיהן. שאם יהיה הרודף רודף אחריי שאני נמלט לתוך בתיהן של ע"ז ואיני נמלט לתוך בתיהן של מינין. שעכו"ם אינן מכירין אותו וכופרין בו. אבל המינין מכירין אותו וכופרין בו. ועליהן אמר דוד

הלא

פני משה

אלא מן המנחה ולמעלה: מעתה. הואיל דאמרת דאין קורין בהן מפני ביטול בית המדרש א"כ במקום שיש בה"מ אל יקראו וכו' ואמאי קאמר סתמא אין קורין בהן ולא"ל דאמרת דסמיך אסיפא דקתני מפני ביטול בית המדרש ומשמע דדוקא במקום שיש בה"מ הוא דאין קורין מ"מ האי טעמא דרבי קשיא שהרי לא היה שם מדרש לפני המון העם ואעפ"י כן לא היו קורין בה אלא מן המנחה ולמעלה: לית לך. כלומר וע"כ דאין לך טעם אחר אלא כהדא דתני ר' נחמיה בתוספתא שם: הדא אמרה שהמשנה קודמת למקרא. בסוף הוריות גרסינן להא דקחשיב התם מי קודם למי והדא אמרה וכו'. וכן מייתי מקצת מהאי דתני רשב"י לעיל בפ"ק דברכות. והיידי דאיירי הכא במקרא מייתי להא נמי בהאי ליגא: מידה שאינה מידה. כלומר מידה טוב אלא אין מדה זו עיקר שהמשנה יותר טובה: עד שלא שיקע בו רבי שלו רוב המשניו' אבל משהשקיע בו רובו ולמדו רוב המשניו' ונקי בהן לעולם הוי רץ אחר התלמוד להגות בו ולהבין דבר מתוך דבר יותר מחזרת המשנה שאין להבין ולהורות מתוך המשנה לבדה: ברכות וכו'. תוספתא שם ומ"ש שכתוב בהן וכו' מפני שלא ניתנו ליכתב: כשורפי תורה. לפי שאין מצילין אותן מפני הדליקה: גדול עונש האחרון. שאיבד אותן בידים: אין לו חלק. לעוה"ב לפי שלא נתנה ליכתב: הדורשה מתחרך מפח נפשם. כאדם בוכות מי שנקרא אדם סתם כדכתיב האדם הגדול בענקים וזה אברהם אב ני נאמר זה: תהלות ישראל. הללויה כנגד שנותיו של ישראל: בקדשו. כנגד שהיה קדושו לאהרן שנקרא קדוש ה': אפילו כן אנא מתבעית בליליא. ואע"פ שלא הסתכלתי בה אלא פעם א' מרגיש אני שבשביל כך בא לי פחד וביעתות בלילה לפי שאין לקרות בה: אי מה כתיב טבאות. אפי' כתוב בה דבר טוב אפי' כן תקטע ידה של הכותבה: א"ל אחד שאביו היה שכתבה וא"ל כן אני אומר עוד הפעם תקטע וכו' והיה לו כן כשגגה וכו': הגיליונין. של הספר שלמעלה ולמטה אם הן מהספר שנמחק אין מצילין אותן. כ"ג לה בתוספתא שם: וסיפרי המינין. שכתבו להן באשוריה ובלשון הקודש קורא השמות מהן ושורפן להשאר: אית תניי תני וכו'. והאי דקאמר רבי טרפון:

קרבן העדה

אלא מן המנחה ולמעלה. דאל"כ היה לו להתחיל קודם ולגמרו בו ביום: מעתה. דטעמא דאין קורין בכתבי הקדש מפני ביטול בה"מ א"כ במקום שאין בה"מ יקראו ואנן קיי"ל דלעולם אין קורין: לית לך. לומר טעמא אחרינא למה אסרו לקרות בכתבי הקדש בשבת אלא משום הא דתני רבי נחמיה: ה"ג מפני מה אמרו אין קורין בכתבי הקדש מפני שטרי הדיוטות ול"ג בדברי רבי נחמיה אלא מן המנחה ולמעלה דלרבי כל השבת כולה אסור לקרות בהן וה"ק הא דרבי פליג אדרבי נחמיה: הדא אמרה. ממתני' שמעינן דהמשנה עדיפא ממקרא דמפני ביטול בית המדרש אסרו לקרות בכתובים ש"מ דמשנה עדיפא: מדה. היא קצת ואינה מדה שלמשנה והגמרא יפים ממנה מפני שתלויין בגירסא ומשתכחת שבימיהם לא היה נמר' בכתב וגם לא ניתן לכתוב אלא לפי שנתמעטו הלבבות התחילו דורותינו לכתבו: העוסק בתלמוד. לתת לב להבין סתימת טעמי משניות מה הם וכשהם סותרים זה את זה יבין לתרץ שיהיו שתיהן קיימות או לדעת דברי התנאים החלוקים בדבר ונימא הא מני פלוני החכם הוא: הדא דאת אמר. שהעוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה ממנה: עד שלא שיקע בו רבי וכו'. פי' עד שלא קבע רבי רוב הלכות במשנתו: אבל משקבע רבי רוב הלכות במשנתו משנה עדיפא. ועלה קאמר לעולם הוי רץ למשנה וכו' ול"ק ברייתא סיפא למציעתא: ברכות. מטבע ברכות שטבעו חכמים כגון י"ח ברכות ודומיהן: ה"ג ברכות וקמיעין שכתו' בהן [illegible] ענייינות וה"פ שהן טובין בקמיעין פסוקין ללחש עין על שתלה וכגון לא תירא מפחד לילה: שורפי תורה. שהרי לא ימלים בשבת מפני הדליקה: לבודקו. אם אמת הדבר: בקול פסיעותיו. פי' פסיעותיו: גדול עונש האחרון. שאיבדן במים מן הראשון שכתבן והוא כשרפן אם מפול הדליקה ואין זה ברור שתפול הדליקה: אין לו חלק. לעוה"ב שמספר הבריות דכתיב כי ע"פ הדברים האלה וגו' כשלמא הלכות לא סגי בלאו"ה שיש לחוש שיתיר האסור ועוד מעט אחר שאסור משום שיש לחוש שיעזבו הלכות ויהיו נמשכים אחרי האגדות: החורשה מתחרך. המהרהר וחושב בה מתוך הכתב נשרף וי"נ מתברך פי' יהיה בשמחה: השומעה. מתוך הכתב אע"ג דאיהו לאו מידי קמעביד אין לו שכר כיון דשמיעתו ע"י עבירה היא: קע"ה פעמים כתוב בתורה דבר אמירה וציווי. בתחלת הפרשה: דכתיב לקחת מתנות באדם. והאי קרא במתן תורה כתיב שניתנה התורה למשה כנגד אברהם דאיקרי אדם דכתיב האדם הגדול בענקים שהוא אברהם: קמ"ז מזמורים וכו'. אע"ג דלספרינו ק"ן הם תלת מהם נכללי' בתלת אחרים: קכ"ג פעמים שישראל עונין הללויה. דעל כל דבר ודבר של הלל היו עונין הללויה אחר המקרא: שנותיו של אהרן. שנאמר ואהרן בן קכ"ג שנה במותו: לאהרן קדושו. כלו' הללו נאל כנגד שנות קדושו דהיינו אהרן שנקרא קדוש כדכתיב לאהרן קדוש ה': אפילו כן. אע"פ שלא נסתכלתי בה אלא פעם אחת עדיין אני מתפחד ונבעת בלילה מאותו עון: אי מה כתיב בה טבאו'. אם הכתוב בו טוב ואמת תכרת יד מי שכתבה שכתב דברים שלא ניתנו ליכתב אבל אם אינו אמת אין עון זה אל עליו: א"ל אחד. אביו של אותו אדם כתבה ולא תקללו כלו' לר' חייא אמר אולי אביך כתבה: א"ל. ר"ח כך אמרתי שתקטע יד מי שכתבה ודאי שכתבה לא שימש בגלוי זאת לא היה כתבה: וכן היה. שנקטעה יד של זה שכתבה: ספרי מינין. פי' מומרים לעכו"ם וכתבו להם תנ"ך בכתב אשורי ולשון הקדש וה"ק ספרי מומרים הן כגליונים שהן קלפים חלקים שלא נכתב עליהם מעולם ואין מצילין אותן מפני הדליקה: אקפח את בני. כך היה דרכו של ר"ט לישבע שיקפח הם בניו אם אינו כן אקפח לשון כריתה: שעכו"ם אינן מכירין אותו וכופרין בו. שהרי בכך גדלו וכך למדום אבותיהם:

הלא

שנויי נסחאות (סו"ז) בשטרותיו נד"ו בשטרותי. (סו"י) לההוא נד"ו לההיא. (סופ"ו) בי נד"ו בו (וכן נסמון). (שנ"ש) החורשה נד"ו הדורשה. (סו"ח) מתבעי נד"ו מתבעית. (סומ"ט) אית תני נד"ו אית תניי תני.

בכר לאדן

המכתבה אין לו חלק המורשה וכו'. פי' דורשה מן הכתב וכן שומעה וכן הא דריב"ל שנכתבת מן הכתב קאמר. ויש מוכחה מפ"ב דתמורה דא"ר יוחנן כותבי הלכות כשורפי תורה וע"ש בפירש"י והא דנקט הכא האגדה היינו משום דלא בקיאי ורגיל בה כהלכות אבל ללמוד הגדה פ"ש למי שראוי מניה והוכה וכדאמר ריב"ל בירושלמי בחגיגה שההגדות ניתנו לנפשה מסיני [מ"ה היד"מ עי' תשובות הרדב"ז ד' ליוורנו סי' רל"ב].

חדושי הרד"ל

עד שלא שיקע בו ר' רוב משניות. נסי סענין יש לי נפרש דעד שלא סדר רבי רוב המשניות קאמר שלא אפשר הוי רץ למשנה אבל אח"כ אמר לעולם הוי רץ לתלמוד. אך לשון בו רבי דחוק. והיה נראה לי לפרש דבתלמוד שקע רבי רוב משניות בטויות וקושיות וממשנה למשנה

עמודי ירושלים

מאה ועשרים וג' פעמים הללויה וכו'. כ' בפירי קרבן ז"ל מה שפרשתי בקונטרס קכ"ג פע"יים

עמודי ירושלים תנינא

אריב"ל הדא אגדתא ט' ברוקח סימן קי"ד הגירסא (קרא) [צ"ל הדא] אגדתא [טתובם] אין לו חלק הדורשה מתחרך השומע אינו מקבל שכר ופיס ברוקח זהו ספר שהיו קורין בגירסא שבל פעם שמדינין באבות דרבי נתן [סוף פכ"ט] מי שלא ראה אגדה לא טעם יראת חטא:

טוב ירושלים

אמריי עד בן סירא עד שלא שיקע בו רבי רוב המשניות פי' דקי"ל ריתא ופיסא ומתני בבבלי ב"ת ל"ג ג' טעמי רבי הפנים ת"ל בבקי ל"פ ואמאי נמר גמ' סנר דרם לאו ולשלם סוי

קרבן העדה

הלא משנאיך ה' אשנא. בגלוי שמכירין אותו ומודיעין בו הם עושין מחמת שנאה ומתקוממין נגדו משה"כ הטועים שאין מכירין אותו: להטיל שלום. דאין לומר לנקום מהסוטה שהרי כשהיא טמאה אני אינה שותה:

הלכה ב מתני' תיק. תורה אור

כיסוי של עץ: ואע"פ שיש בתוכן מעות. דמשום כבוד הספר עבדינן עיטו הללא המעות: אף למפולש. היינו מפולש משני הצדדים וכדמפרש בגמרא:

גמ' מתני'. דתני מצילין תיק הספר עם הספר היינו אפי' כשאין התיק מחובר לספר דאי במחובר דהיינו שהס"ת בתוכו פשיטא דמצילין ל"א בטפל לו שהתיק עשוי מתחלה לס"ת פשיטא דמצילין: ניחא תיק הספר עם הספר. כלומר השתא ניחא דתני במתני' עם הספר ולא תני מצילין הספר בתיקו אלא ודאי שלא היתה הס"ת בתוך התיק רק עכשיו מביא לתיק זה ליתן הספר בתוכו וכן התפילין נ"מ הגיחא תיק הספר שמצילין עם הספר אפילו בשאינו טפל לו משום דאי אפשר לטלטלה בלא התיק אבל למה מצילין תיק התפילין עם התפילין והמעות הא אפשר שיטול התפילין מתוך התיק ויניח התיק ולא יציל ולשון זה הגון בעיני: שמע לה מהדא. דמותר להציל תיק התפילין אף על פי שאינו צריך אלא לתפילין דכי היכא דעל ידי שהמלאך אצל יריאיו מצילם הכי נמי תפילין להיותם אצל התיק מצילן: באדין נבריא וכו'. וכתיב בסיפא שאף בגדיהם לא נחרכו שהציל הקב"ה ה"ה תיק תפילין שמצילין בזכות התפילין: ייבא כי דמר. אתיא כי הא דאמר: דסקיא. שק של עור: בכל אתר את אמר וכו'. דמפרש למתני' דמצילין מביתו לבית שבמבוי ועלה קשיא למה לא יציל לבית שבמבוי המפולש דמאי איכא שמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר כיון דמהלך איט כמניח איט אלא איסור דרבנן דהא בעינן הנחה ברה"ר ומפני כבוד התורה והתפילין יש להתיר: וכא. והכא אתה אוסר להציל למבוי מפולש ש"מ דס"ל דמהלך כעומד דמי דאיסור מדאורייתא: אלא בזורק. כשא"א להציל אלא בזריקה ולהכי דוקא לשאינו מפולש אבל לא למפולש: ופריך תמן לא אומר בזורק פטור. דהכי תנינן בריש פ' הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע ר"ע מחייב וחכמים פוטרין והלכה כחכמים: בשלא עירבו. איירי מתני' והלכך אסור להציל לבית שבמבוי מפולש דאיכא תרתי מפולש וגם לא עירבו ואסרו חכמים: דתנינן תמן. בפ' כל כגות: נשרין המפולשין. שיש להם מחיצות מלמטה בשני הצדדין: מטלטלין תחתיהן בשבת. דסובר ר"י דמדאורייתא בב' מחיצות סגי אלא מדרבנן הצריכו לחי או קורה והכא גבי דליקה התירו ואוקמוה אדאורייתא הלכך מצילין למבוי המפולש:

הלכה ג מתני' מצילין מזון ג' סעודות. לפי שחייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת: נפלה דליקה בלילי שבת. קודם אכילה: שחרית. קודם סעודה: לעולם הוא מציל. הואיל ויומא כר הכי הוא ובהיתירא טרח דהא בני טלטול מינהו ולחצר המעורבת הוא מציל ואפי' טובא הוה שרי ליה כדמפרש בגמרא: **גמ'** דרבי נחמיה היא. מתני' דאוסרת להציל יותר מג' סעודות אע"ג דבהתירא קטרח מידי דחזי ולחצר מעורבת משום דר"נ דאמר אין מטלטלין אלא דבר שהוא לצורך שבת מעמא דרבנן. כלומר לעולם כרבנן נמי אתיא מתני' והא דמתירין התם לטלטל כל הכלים משום דכל מה שבבית מוכן הוא: ברם הכא. אבל כאן אם אתה מתיר לו להציל כל מאי דבעי יציל מן היום למחר והא ודאי איסורא איכא לכ"ע: ס"ג מתני' דרבי הונדקס דאמר אוכלין בשבת ד' סעודות. וה"מ מוקמי נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון ג' סעודות וקס"ד דנפלה דליקה לאחר שאכל בלילי שבת ואפ"ה מציל ג' סעודות ש"מ שביום לחוד צריך שיאכל ג' סעודות והיינו ודבי הונדקא ולא כרבנן:

הלכה ב מתני' תיק. תורה אור

משנאיך ה' אשנא וגו'. זה מדרש דרשו ומה אם להטיל שלום בין איש לאשתו אמר הכתוב השם שנכתב בקדושה ימחה על המים. סיפרי מינין שמטילין איבה ותחרות ומחלוקת בין ישראל לאביהן שבשמים אינו דין שישרפו הן ואזכרותיהן:

הלכה ב מתני' *מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין אע"פ שיש בתוכן מעות ולאיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירא אומר אף למפולש: **גמ'** מתני' בשאינו טפול לו. אבל אם היה טפול לו כגופו הוא. ניחא תיק הספר עם הספר תיק תפילין עם התפילין. רבי חגי בשם זעירא שמע לה מהדא חונה מלאך ה' סביב ליריאיו ויחלצם. וכן הוא אומר באדין גבריא אילך כפיתו בסרבליהון וגו': אעפ"י שיש בתוכו מעות. ייבא כיי דמר ר' יעקב בר אחא אמר חיננא קרתיגנאה בשם ר' הושעיה *דיסקיא שיש בתוכו מעות נותן עליה ככר ומטלטלה: לאיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש. הא למפולש לא. בכל אתר את אמר אין המהלך כמניח. וכא את אמר המהלך כמניח. אלא בזורק. תמן את אמר הזורק פטור. וכא את אמר הזורק חייב. רבי חזקיה בשם רבי אחא בשלא עירבו אנן קיימין. בן בתירא כרבי יהודה דתנינן *תמן נשרין המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת דברי רבי יודה. וחכמים אוסרין:

הלכה ג מתני' *מצילין מזון ג' סעודות הראוי לאדם הראוי

לבהמה לבהמה כיצד נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון שלש סעודות בשחרית מצילין מזון שתי סעודות במנחה מצילין מזון סעודה אחת רבי יוסי אומר לעולם מצילין מזון שלש סעודות: **גמ'** רבי בון בר חייא בשם רבי בא בר טמל דרבי נחמיה היא דאמר *אינן ניטלין אלא לצורך. אמר רבי יוסה טעמא דרבנן תמן כל מה שיש בבית מן המוכן. ברם הכא אם אתה אומר כן אף הוא מציל מן היום למחר מתניתא דרבי הונדקס דאמר לעולם מצילין מזון שלש סעודות. תיפתר בשנפלה דליקה בלילי שבת

עד

פני משה

הלכה ב מתני' מצילין תיק הספר. אפילו הוא מונח בו ואינו נדבק עמו והכי קאמר בגמרא: ואעפ"י שיש בתוכן מעות. לפי שאין בטלין אגבן: למבוי שאינו מפולש. שיש לו שלש מחיצות ולא אחד גרות סרכיפיה: בן בתורה וכו'. ואין הלכה כבן בתירא:

יז מדיר דרגו. להתיר לשרוף אותן ואת אזכרותיהן:

גמ' מתניתא בשאינו טפול לו. התיק להספר אלא שמונח הוא בו אבל בטפול ודבק בו כגופו הוא ולא אצטריך למימר: ניחא תיק הספר עם הספר. שמצילין ולפי שהספר נפסד בלא התיק אלא תיק התפילין עם התפילין בתמיה הרי יכול להוציאן מן התיק ויהיו מתקיימין בכך ואמאי התירו להציל התיק: שמע לה מן הדא. לרמז דמה שהוא סביב להקדושה הוי כקדושה עצמה כדכתיב חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם מדכתיב סביב ולא אצל אלא ליראיו אפי' מה שהוא סביב ליראיו ניצולין הן: וכן הוא אומר וכו' וכתיב די לא שלט נורא בגשמיהון וגו' וסרבליהון לא שנו וגו' מה שהוא סביב להן וה"נ כתפילין כן: אעפ"י שיש בתוכו מעות. וקאמר הש"ס דהתיא הדא כהאי דאמר ר' יעקב וכו' ומותר לטלטל השק אלא המעות ע"י הככר וה"נ כן: הא למפולש לא. ומשמע אפי' הולך דרך מבוי המפולש בלבד לא התירו ולפיכך פריך הא בכל אתר את אומר אין המהלך כעומד ומניח כדאמרינן לעיל בפ"ק גבי המוציא מחנות לפלטיא דרך כרמלית דחייב וקס"ד דה"נ אפילו הוליכו דרך מבוי המפולש שהוא ככרמלית למקום שהוא מותר להניחו אסור משום דכשהוא מהלך דרך הכרמלית הוי כמונח ואמאי דה"כ הכא המהלך כמניח בתמיה: אלא בזורק. מה שהוא מציל זורקו לתוך המפולש והרי הוא מונח שם. ופריך תמן לעיל שם את אמר הזורק מרה"י לכרמלית פטור. והכא את אמר הזורק חייב. ואם איט חייב אמאי לא יציל לתוכו מפני הדליקה דהא אמרינן לעיל לכ"ם כדליקה התירו כדבר שאינו אלא משום שבות: בשלא עירבו אנן קיימין. הכא כמאי עסקינן כגון כמבוי שלא עירבו ולא נשתתפו בו וכיון דהוא מפולש והוא מוציא מן החצר הוי כמוציא מרה"י לר"ה: בן בתירא. מתני' דמתיר אף למפולש משום דכר' יהודה ס"ל כדתנינן לקמן סוף פ"ט דעירובין נשרים המפולשין ויש להן מחיצות מלמטן בשני הצדדים מטלטלין וכו' דס"ל לר' יהודה שתי מחיצות הוי רה"י מדאורייתא. והלכך נמי מתיר בן בתירה להציל למבוי המפולש שהרי יש לו שתי מחיצות:

הלכה ג מתני' מצילין מזון ג' סעודות. שהוא ראוי לו לאותה שבת ולא התירו להציל יותר. ואפ"ג דהכא מיירי כשעירבו כדקתני לקמן בסיפא להיכן מצילין אלו לחצר המעורבת גזרו חכמים מתוך שאדם בהול על ממונו אם יכבה הדליקה כדי שיציל. לפיכך לא התירו אלא מזון הצריך לו לאותו יום. וכן כלים שצריך להשתמש בהן בשבת כדלקמן: כיצד נפלה דליקה בלילי שבת. קודם שאכל: לעולם מצילין מזון ג' סעודות. לפי שהוא יום שנתחייב בו בג' סעודות ואין הלכה כר' יוסי: **גמ'** רבי בון וכו' דר' נחמיה היא. המתני' דאמר בפרק דלקמן דאין כלים ניטלין אלא לצורך: אמר ר' יוסי לא היא אלא כב"ם אתיא דטעמא דרבנן תמן דאמרי כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך מפני שכל מה שיש בבית מן המוכן הוא ולא אקרי דעתיה מהן. אבל הכא טעמא אחרינא איכא שאם אתה אומר כן שיציל יותר אף הוא מציל מן היום למחר והא ודאי לא התירו מטעמא דטרחות במתני': מתני' כר' הונדקס. דקס"ד בלילי שבת דקאמר אפי' לאחר הסעודה איירי וכהאי תנא דאומר לעולם מצילין מזון ג' סעודות בלילי שבת: תיפתר שנפלה דליקה וכו'

שנויי נוסחאות (פוי"נ) בשם זעירא בל"ו בשם רבי זעירא. (שלי"מ) מצילין מזון שלש נשר"ד מצילין מסנה מזון שלש. (שלי"צ) יוסי נל"א יוסה.

חדושי הרד"ל

יברך הם"ם שלני בזוה גלול נמשנה (כדאמרינן בסנהדרין) ח"ג ניקר: התורשה מתקן ב"ג ג ז"ס ש"ו שירבת הדורשה תוגר. ויש לפרשה לשן נדוי כמו נרכוהו הר"א אך אין ג' דבבלמא גם כינו לגנח אבל כיון למה לא הזכירו לשון נדוי בפירוש. ע"כ נראה דברבה ממש קאמר על שמתיר עפרה ליושבה לקונקן בפ"ם. דם קך קפיצא דלצדה יוא דווקא מתוך סכתב. וה"ג במ"ם עם לסדיא הדא אגדתא בזוגה סכותבה גו' וכ"כ ברוקח סי' קי"ד פ"ם ופ' השרה ופ"ג):

עטורי ירושלים

בעתים סלניב שישראל טונין על כל דבר קן פי' ניסה מרלם סי' ותגרו חמוסם ובלא נכלל יש יותר מן אלף תיבות והן טונין על כל דבר הלגויה ס' פ"ם. ובלמת נדקך דברי היה תרלה ומבה"ק מלמו דברי הרמב"ם (ס"ג מפ' חסכס סר"ב) שכ' ונחר ולומר

הי"נ מתני' בשאינו חבור לו אבל אם היה חבור כגופו הוא (ופ' תוספתא שלשי ידים ומתנה סרמב"ם פט"ס)

טוב ירושלים

רן למשנה. ופרש"י לפי בירא סן יבתכתו תמניות ויחליפו שמות בהבתים ובתקום סמר יאמרו אסור כו' פי"ב ובנ"א אינו רק אם כוא שאם עדי תמנה במו עתם שהוא הרבה מאד אבל אם לא סידר הרנה כ"כ אז נ"ש לתוב סן יבתכתו ומתם יש לזכור יותר אף אם יבבשו כנת' וה"ג ר' יוסי בכ"כ כדא"ם עד סלנ"ם בו רבי רוב התמניות אז נמ' פדיפא אבל תמפיקם ש כוי רק נמבנה [כל"ל ובגירסם בק"ם ולא תפסמי'] יותר מן כנת'. ועי' גם במדוסי מנד"ל מפ"ם בזה והתפיין יקרב את אצל יגתר:

מאת וכ' וג' פעמים כישראל פונין כלגויס עד במוח של אמן. פי' פ"ק תמ"ב לפרש לשיטם כלל

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

פני משה

עד שלא אכלה לסעודה: ביום הכפורים מאי איכא למימר על דעתיהון דרבנן. דסבירא להו דווקא מה שצריך לו ואם כן אם נפלה דליקה ביום הכפורים לא יציל כלום וקאמר דמכל מקום כ"ע מודים דמיהת מצילין סעודה אחת על מוצאי יום הכפורים מפני הסכנה שלא יהיה לו מה לאכול אחר התענית: תני מצילין לחולה ולקטן. אף על פי שאין אוכלין הרבה מצילין להן כשיעור לאדם בינוני ולרעבתן שאוכל הרבה כדי מזונו: מערבין. גבי עירוב הוא לקולא שמערבין לחולה ולקטן כדי מזונו ולרעבתן בבינונית: תני וכו' בתוספתא פי"ב פלוגתא היא דגריס שם לא יציל ואח"כ יזמין. כלומר אם מזמין אורחים יכול להציל יותר וכראוי להן לא יציל וכו' אלא יזמין ואח"כ יציל הציל פת נקיה אין רשאי להציל פת הדראה הציל פת הדראה רשאי להציל פת נקיה ואין מערימין בכך. שירצה להציל בתחלה פת הדראה ויאמר אח"כ שרוצה בפת נקיה ר' יוסי בר' יהודה אומר מערימין בכך. ומייתי הכא לדעת ר' יוסי בר' יהודה. ונראה דה"ג אין מערימין ר' יוסי בר' יהודה אומר מערימין. ור' יוסי בר' בון הכתוב בספרים טעות הוא. אית תניי תני מצילין ואח"כ מזמין אורחים ואית וכו' וקאמר דהני תנאי כהני תנאי דמ"ד מציל וכו' כמ"ד מערימין ולקולא ומ"ד וכו': תני אף מכבין להציל. תוספתא היא שם מכבין להציל כתבי הקדש אבל לא לתרומה יפה כח הקדש מכח תרומה שהקדש מציל כולו תרומה אין מציל אלא כדרך שמציל מהולין: מתניתא. הך ברייתא דתוספתא דר"ש היא דאמר בפ' בתרא דעירובין והיכא לעיל אין דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקדש. ולר"ש כיבוי אינו אלא משום שבות דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא הלכך לדידיה מכבין הדליקה להציל כתבי הקדש: תני בברייתא אחריתא אף מטמאין להציל אם אינו יכול להציל את התרומה אלא ע"י שיטמא אותה כגון אדם טמא או כיוצא בזה מטמאין אותה ומצילין: והתני. בת"כ פ' אחרים בכל קדש לא תגע לרבות את התרומה והיאך נתיר דבר שהוא אסור מן התורה כדי להציל מן הדליקה היא תרומה היא מעשר שני. הדא דינא אית להו ונרשי' להא לעיל בפי"ד בהלכה ג' וכן האי מאי כדון וכו' דאתרה והתם הוא דשייך ולא הכא והגה שיטפא דלעיל הועתק זה כאן ולא מצי מידי להקושיא על האי ברייתא: כך מצילין מיד הגויים. בשבת ומיד הנהר וכו' כלומר כשיעור וכדרך שאמרו גבי דליקה כך הוא אם בא להציל מדברים הללו:

הלכה ד מתני' מצילין סל מלא ככרות. ככר אחת דהכל כהונאה היא ואפי' יש בו מאה סעודות וכן עיגול של דבילה וחבית של יין: ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. וכל אחד ואחד מציל מזון שהוא צריך לו או כלי אחד גדול שמחזיק אפי' הרבה והרי הן שלהן לפי שמן ההפקר הן זוכין: ואם היו פקחין. כלומר אם המצילין רוצין להחזיר את מה שהגיעו לבעל הבית מותר אלא שאם הם פקחין ויודעים שאם ישאלו מתנו שכר מעלם ובדאחס שמותר הוא ליטול דלאו שכר שבת הוא דה שהרי אין כאן מלאכה ולא איסור כאין עושין עמו חשבון לאחר שבת ונוטלין שכרן: ולהיכן מצילין אותן. אלו מזונות או כלי' שאמרו חכמי': לחצר המעורבת. עם חותה חצר אפלה הדליקה בה בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת דסבירא ליה דאף כאלי התירו דבר שהוא אלא משום שבות ואין הלכה כבן בתירה דלא אמר כך אלא בכתבי הקודש: ולבש. לאותה חצר שמציל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: הוא מוציא [illegible] כדרך שהוא רגיל ללבוש בחול ולא יותר. ובדקחשיב להו בגמרא ותוזר וליבש והיינא דברי ר' יוסי הן ואין הלכה כר' יוסי: ואומר לאחרים בואו והצ לו עמי. כלומר כדרך שאני מציל כך תצילו עמי וכל אחד ואחד לובש ומתעטף כפי מה שהוא יכול והרי הן שלו שזוכה מן ההפקר וכדאמרינן גבי מזונות והתם לא תני עמי אלא לכם לפי שלמסמים אינן רשאין להציל את המזונ' כדרך שהוא מציל כגון שהוא לא סעד והן סעדו או להיפך:

גמ' מתניתא דר' יוסי. מי ניתא דהא דקתני סל מלא ככרות כרבי יוסי היא דאיתיה דאמר לעיל לעולם מצילין מזון שלש סעודות וקאמר הכ"ס דלא היא דכד"ה היא דמכיון שכולה נוף אחד שכן בסל אחד כמי שכולה סעודה אחת שהרי בבת אחת הוא מוציא: ואומר לאחרים וכו' שכן דרכן להזמין אורחים בשבת ולא יהא אלא כמזמין אותן ומצילין להם: תמן תנינן. לקמן בפ' שואל שאם אינו מתמיט מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר השבת וקס"ד דהאי חשבון דקתני הכא אהגלה נמי פלמה קאי שעושין עמו חשבון מה שהגילו הלכך פריך בשלמא התם את אמר חשבון גיאה דמשכיניה גבי ועושה עמו חשבון מה שהוא חייב לו על המשכון הכא מאי אית לך למימר החשבון הה את הכל וכו' מהפקירא: לכך שניטו נקרא פיקח. כלומר דהאי פעמא נופיה נקרא פקח שאם הבעלים מבקשין חשבון אחר השבת שיחזירו לו מה שהגילו אם הוו פקחין ויודעים שמן ההפקר הוא זוכו ורוצין לזכב לעצמן הרי הוא שלהן: ותנו הן. המשוגה עבר כלים מקמרן. כנגד הפלוין מנפ"ו בלע"ז. ניקלי הוא אונקלי לבוש הרתב שתחת המקטורן וקונדא אזור רחב שחוגר בו ופיליון הוא הסידר שעל הראש כמי שגינו כפכ"ש דכלים ומספרת מה שמתעטף בו סביב הראש וקולבין של פשתן הוא לבוש צר וקצר גוניי"ו בלע"ז וחלוק של צמר לפי תגהגם שעשין אותו של צמר נמי ושתי אתפליאות כתי שירים קלנוש בלע"ז שני סבריקין פלוני"ש בלע"ז ושני אבריקין הן בתי רגלים קלצ"ש בלע"ז ושני מנעלים וכובע שבראשו שמשימו תחת הסודר וחגור שבמתניו שחוגר בו על חלוקו מכנסים וסודרין שעל זרועותיו שמכסה כהן הורושת: ואומר לאחרים וכו'. לפי שכן דרכן להציל כלים בשבת והלכך מצילין הן:

קרבן העדה

עד שלא אכלה. ומתני' כרבנן אתיא דעם הלילה הוי ג' סעודות: על דעתיה דרבנן לא יציל כלום. בשלמא לרבי יוסי דאמר יום הוא שחייב בשלש סעודות אף על פי שכבר אכל מציל ה"ה ביום הכפורים מציל (שנים) אבל לרבנן שאינו מציל אלא מה שצריך לאכול היום וביוה"כ שאינו צריך לאכול כלום וכי לא יציל כלום ומה יאכל בערב: ומשני כל עמא מודיי. הכל מודים ביום הכפורים שמציל סעודה אחת למוצאי יום הכפורים: מפני הסכנה. כדי שלא יסתכן מפני הצום שני ימים זה אחר זה: לחולה ולזקן בבינוני. דאף על גב דהשתא הוא חולה אולי יתרפא בשבת וכן הזקן יתחדשו כנשר נעוריו: ולרעבתן כדי מזונו. דאם לא כן יסתכן דהא בלא"ה בהיתירא קטרח כדאמרי' לעיל: מערבין לחולה ולקטן כדי מזונו. וכן ברעבתן הקילו חכמים דעירובין דרבנן: תני אין מערימין. לזמן אורחים כדי שיציל לכל אחד ג' סעודות אלא אם יש לו אורחים מותר להציל לפניהם אבל בלא"ה לא: מצילין. תחילה הרבה ואח"כ מזמן אורחים: אף מכבין הדליקה. להציל כתבי הקדש שאין לך דבר משום שבות שעומד בפני כתבי הקדש וכיבוי לר"ש אינו אלא שבות דהא מלאכה שא"צ לגופה היא וסבירא ליה לרבי שמעון מלאכה שאין צריך לגופה פטור עליה: אף מטמאין. מעשר שני להציל: היא תרומה היא מעשר שני. כשם שמוזהר שלא לטמא התרומה בידים כך מוזהר שלא לטמא מעשר שני בידים ואיך קאמרת דמטמאין להציל: מאי כדון. מאי היה עלה מי מותר להציל בתרומה ומ"ש יותר מן החולין או לא: ובלבד וכו'. ודאי מותר להציל יותר אלא ביפטה בהבלתו ממה שעושה בחול:

הלכה ד מתני' ועיגול של דבילה. שהוא גדול ויש בו סעודות הרבה: ואם היו פקחין. לשאול שכר כפועלים: **גמ'** מתני'. דתני מצילין סל מלא ככרות דר"י היא ולא כרבנן: ומשני מכיון שכולם נוף אחד שהכל מונחין בסל אחד וכן בעיגול של דבילה שהוא גוף אחד מציל כמה דבעי דכסעודה אחת דמי: שכן דרכו להזמין אורחים בשבת. הלכך מותרים להציל לעצמן כל אחד מזון שלש סעודות: תמן תנינן. לקמן בפרק השואל: תמן אתא אמר וכו'. התם יפה את אומר שעושה עמו חשבון לאחר השבת שהרי יש לו משכון וצריך לעשות עמו חשבון: הכא מאי אית לך. מאי יש לו למציל שיהא זה מוכרח לעשות עמו חשבון: לכך שניטו נקרא פיקח. שהוא ליקח מה שהוא מציל לתוך רשותו ואינו מחזיר לבעליו עד שיתן לו שכרו:

הלכה

תלמוד ירושלמי

תורה אור

עד שלא אכלה. ביום הכיפורים מאי איכא למימר. על דעתהון דרבנן לא יציל כלום. כל עמא מודוי שמצילין מזון סעודה אחת [ח] מפני הסכנה. תני מצילין לחולה ולקטן [ט] בבינונית. ולרעבתן כדי מזונו. *מערבין להולה ולקטן כדי מזונו. ולרעבתן בבינונית. *תני [י] אין מערימין. רבי יוסי בר רבי בון אמר מערימין. אית תניי תני מצילין ואחר כך מזמן. אית תניי תני [ז] מזמן ואחר כך מצילין. מאן דמר מציל ואחר כך מזמן כמאן דאמר מערימין. ומאן דמר מזמן ואחר כך מציל כמאן דמר אין מערימין. *תני אף מכבין להציל. מתניתא דר"ש דאמר אין דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש. תני אף מטמאין להציל. והתני *°בכל קודש לא תגע לרבות[ויקרא יב] התרומה. היא תרומה היא מעשר שני. מאי כדון ובלבד שלא יעשה בשבת כדרך שעושה בחול. תני [ס] כשם שמצילין מן הדליקה כך מצילין מיד העכו"ם ומיד הנהר ומיד המפולת ומידי כל דבר שאובד:

הלכה ד

מתני' [י] *מצילין סל מלא ככרו' אף על פי שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית של יין ואומר לאחרים בואו והצילו לכם אם היו פקחין עושין עמו חשבון לאחר שבת [י] ולאיכן מצילין אותן לחצר המעורבת בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת: **גמ'** מתני' דרבי יוסי דאמר לעולם מצילין מזון שלש סעודות. מכיון שכולה גוף אחד כמי שכולה סעודה אחת: ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. שכן דרכן להזמין אורחים בשבת: אם היו פקחין עושין עמו חשבון לאחר השבת. *תמן תנינן [ח] כניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת. תמן את אמר משכונ' נביה. הבא מה אית לך. אמר רבי אבא טרי לכך שניט נקרא פיקח:

הלכה

שינויי נוסחאות (כו"פ) מצילין כד"י מציל (שי"ה) העכו"ם כד"י הגיים. (בי"ם) ומידי כד"י ומיד. (סוכ"א) בו נכרי"ב בה. (שיג"נ) יין ואומר כברי"ד יין ,של שמן ואומר.

חדושי הרד"ל

כג"ם פסל' שלא"ם דייק הסבר גומן שהוא חסור לספר דסמא את הידיה: דספיא כ"ם בתוכו מתוח כו'. נסה"ת וכניתו המרדכי כי' בנ"כ מבואר דס"ל דאדליקה קאי. יך לגל"ד לעניין פלמול קאי ונפקא דבגלי ס"פ טפל. ומייתי ליה כירושלמי לראיה דמשמע אפ"ג דחשיבי כסלי לאיך ני היכי דבמלי בם לגבי הכר. וכן מ ני נפ"ק דגי.ה ה"ה דלאו לעניין דליקה כמי' פ"ם: מתניתא דר' ש.דים (בנכתב מתוקתם בגיזה תוספתא ופתך הירושלמי עליו כדרכו) הסתר כו' מאי ליכא למימר ע"ב דר"י דאמר לעולם מצילין מזון ג"ם מצילין ע"ד דרבנן לא יציל כלום ט'. כנלע"ד לגרום: תני אף מטמאין להציל. בתוספתא תמא ספר שנפל [illegible]

עמודי ירושלים

הלויה עבדי ד' וכל הטב שונין הלויה ותוזר ואומר יוסי שם ד' מטורך [illegible] וכל השם שונין הלויה וכן על כל דבר עד שניאלת בכל ההלל הלויה קכ"ג פעמים סימן לתם שנותיו של אהרן עכ"ל וה"ה כתב שם דכן מבואר במדרש תהלים (ותמהני על התוי"ט סוכה (פ"ג מ"ו) שכ' והכ"מ לא הראה מקומו איה ויאני מצאתיו במ"ם ספ"ו עכ"ל ופרי ה"ה [illegible]

הלכה ה מתני' ולשם הוא מוציא את כל כלי תשמישו ולובש כל מה שהוא יכול ללבוש ועוטף כל שהוא יכול לעטוף ר' יוסי אומר שמנה עשר כלים. וחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרים בואו והצילו עמי:

גמ' רבי יוסי אומר שמנה עשר כלים. ואלו הן מקטורן נוקלי ופונדא ופיליון ומעפורת וקולבין של פשתן וחלוק של צמר ושתי אמפליות. שני סבריקין ושני אבריקין. שני מנעלין וכובע שבראשו וחגור שבמתניו וסודרין שעל זרועותיו: ואומר לאחרים בואו והצילו עמי. שכן דרכן להשאיל כלים בשבת:

הלכה ו מתני' ר"ש בן ננס אומר פורשין עור של גדי ע"ג שידה תיבה ומגדל שאחז בהם את האור מפני שהוא מחרך עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסה אוסר בכלי חרש חדשים מלאים מים שאינן יכולים לקבל בהן את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה:

גמ' כיני מתני' משיאחוז האור בהן. רבי ירמיה רבי בא בר ממל בשם רב ספר שאחז בו האור מצד אחד נותן מים מצד השני ואם כבה כבה. אחז בו האור משני צדדין פושטו וקורא בו ואם כבה כבה. טלית שאחז בו האור מצד אחד נותן מים מצד שני ואם כבה כבה. אחז בה האור מב' צדדין נוטלה ומתעטף בה ואם כבתה כבתה. ר' שמואל בשם ר' זירא דר' יוסה היא. א"ר יוסה הוה סברינן מימר מה פליגין מימר ר' יוסה ורבנן בשעשה מחיצה של כלים. אבל אם עשה מחיצה של מים לא. מטה דמר ר' שמואל בשם ר' זעירא דר' יוסה היא הדא אמרה אפי' עשה מחיצה של מים היא המחלוקת:

הלכה ז מתני' עכו"ם שבא לכבות אין אומרים לו כבה או אל תכבה מפני שאין שביתתו עליך אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו שכן שביתתו עליך:

גמ' בימי ר' אמי נפלה דליקה בכפר אפיק רבי אימי כרוז בשוקי דארמאי ומר מאן דעבד לא מפסיד. א"ר אלעזר בי רבי יוסה קומי רבי יוסה סכנה היתה. אם היתה סכנה אפילו רבי אמי יטפי. ולא כן תני כל דבר שיש בו סכנה אין אומרים יעשו דברים הללו בנשים ובקטנים אלא אפילו בגדולים אפי' בישראל. מעשה שנפלה דליקה בחצר יוסי בן סימאי בשיחין וירדו בני קוצרה של ציפורין לכבות ולא הנית להן. אמר להן הניחו לגבאי שיגבה חובו. מיד קשר עליו הענן וכיבהו. במוצאי שבת שלח לכל חד מהם סלע ולאיפרכוס שלהן חמשים דינר. אמרו חכמים לא היה צריך לעשות כן. חד נפתי הוה במגורת דרבי יונה נפילת דליקה במגורה דרבי יונה. אזל ההוא נפתייה בעי מטפייתה ולא שבקיה. אמר ליה בגרך מדלי. א"ל אין ואישתיזיב כולה. ר' יודן דכפר אימי

קרבן העדה

הלכה ה מתני' כל כלי תשמישו. שצריכין לו לאותו היום כגון כוסות וקיתוניות: י"ח כלים. מפרש להו בגמ' שכן דרך ללבשן בחול יחד אבל טפי נהגי לא ואינו פושטן לחזור וללבוש ולהציל לאחרים: גמ' מקטורן. מנטו"ל: נוקלי. לבוש רחב: פונדא. אזור חלל מעל למדיו: ופליון. סדין להתעטף בו כולו: ומעפורת. לעטף ראשו: וקולבין של פשתן. בגד קטן שלובש סמוך לבשרו: אמפליות. בתי רגלים: שני סבריקין. אחד לנגב בו פניו וידיו והשני לקנח בו טחת האף: ושני אבריקין. כבלים העשוים לחזק בתי הרגלים ובל"א קנ"י הוי"ן: וחגור. שעל חלוקו מכנסים:

הלכה ו מתני' עור של גדי. לח: מפני שהוא מחרך. כוון ואינו נשרף ומתוך כך הוא מגין על התיבה: בין מלאין. מים: שאינן יכולין לקבל כח חום האור. מפני שחדשות הם: גמ' כיני מתני'. כן היא מתני': משיאחז האור בהן. דהייט קודם שאחז האור בהן אבל משכבר אחז בהן האור אוסר הת"ק דסובר גרם כיבוי כי האי אסור: טמן מים מצד השני. פליג אסתמא דש"ס וסובר דמתני' משאחז בהן האור איירי דאף זה גרס כיבוי הוא דלא מקרב כיבוי וה"ה נתינת המים גרם כיבוי הוא: דר' יוסי היא. אמתני' דש"ס כירה קאי דתנן התם נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצי' ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה ועלי' קאמר דר"י היא דס"ל גרם כיבוי אסור: ה"ג מה פליגין ר"י ורבנן. דהייט ר"ש בן ננס: כשעשה מחיצה של כלים. שיש בתוכן מים שאינו מכבה עד שיבקעו הכלים: אבל אם עשה מחיצה של מים. כגון מחיצות של שלג וברד לא פליגי דלכ"ע אסור: ממה דמר ר"ש וכו'. ממאי דאמר ר"ש דמתני' דר"י היא ש"מ דרבנן דהיינו ר"ש ב"נ אפי' מחיצה של מים מתיר דהא נתינת כלי של מים לקבל ניצוצות למחיצה של מים דמי ואפ"ה מוקים לה כר' יוסי ולא כרבנן:

הלכה ז מתני' אין אומרים לו כבה. משום דרבנן גזרו על האמירה לעכו"ם משום שבות: ולא תכבה. אין צריך למחות בידו אלא יניחנו ויכבה: שאין שביתתו. של עכו"ם עליכן דישראל אין מוזהרים על שבית' העכו"ם שאינו עבדו: גמ' אפיק רבי אימי כרוז. הכריז ר"א כרוז בשוק של עכו"ם ואמר מי שמכבה לא יפסיד כלומר יתן לו שכרו לאחר השבת: אמר רבי אלעזר בי ר"י. לפני רבי יוסה שרבי אימי עבד כן ותמה עליו איך עבד כן: סכנה היתה. א"ל (רבי אימי) מסתמא סכנה היתה: ופריך אם היתה סכנה אפילו רבי אימי יכבה בעצמו: יטפי. יכבה: ה"נ אלא אפילו בגדולים שבישראל. ולא משני מידי דרבי אימי מתיר אפילו שלא במקום סכנה כיון דאינו עושהו שלוחו ממש: הניחו לגבאי שיגבה חובתיו. הגדיק על עצמו דין שמים: ולאיפרכוס. שר הממונה על החיל: לא היה צריך לעשות כן. להזהירם שלא יכבו שהרי שניט עכו"ם שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה: במגורה דרבי יונה. בשכונתיה דרבי יונה: בעי מטפייתה. רצה לכבותה: א"ל נפתיי' לרבי יונה: בגרך מדלי. בגולך הבא מוגחת אוצרי ואם יגיע לו היזק הוא ישלם לו: א"ל אין. שרוצה לקבל אחריותו:

פני משה

הלכה ה מתני' ר"ש בן ננס אומר פורשין עור של גדי וכו' שאחזו בהן את האור. כלומר אפילו כבר אחז בהן את האור מלד אחד פורשין עור הגדי על קלה השני מפני שהעור גדי הוא מחרך ואין האור מלהט אותו וכדי שלא תעבור שם האש: ועושין מחיצה. לפני האש בכל הכלים אפי' בן מלאים מים כבשביל שלא תעבור הדליקה לשם: והן מתבקעין. מחמת האור לפי שהן חדשים ומכבין הם את הדליקה וקסבר דאפילו כגוקוס המסד גרם כיבוי אסור ואין הלכה כר' יוסי:

גמ' כיני מתניתא משיאחזו האור כאן. כלומר דמפרש לה דהא דקתני שאחז כהן ה"ק אם רואה שיאחז כהן האור גם על הקלה האחר לפי שכבר אחז בקלה האחד אפילו הכי מותר לפרוס על אותו קלה שלא יאחז האור בו: ספר שאחז וכו'. כענין התירא דמתני': ר' שמואל וכו' דר' יוסי היא לאו אהכא קאי אלא לעיל סוף פ' כירה והתם גרים לה על הא דקתני ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה וכדפרישית שם ולהגר מייתי לה נמי הכא כדרך הש"ס הזה דרמז בקצרה:

הלכה ו מתני' נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה או אל תכבה מפני שאין שביתתו עליך שהרי אינו עבדו אלא יניחנו לעשות ואין צריך למחות בידו: אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו. ודוקא שעושה על דעת אביו שכן שביתתו עליך וממחה בידו אבל אם עושה מדעת עצמו אין ב"ד מצוין להפרישו:

גמ' בימי ר' אמי וכו'. גרסינן להא בפ"ד דנדרים בהלכה ס' וגרים התם מהו דיימר תמן דמכיד לא מפסיד והתם קאי על מודר הנאה מחבירו והיה לו בית לבנות וכו' וקאמר ניבתשינה מן הדא שבדא בימי ר' אמי וכו': נפלה דליקה בכפר. בשבת ואפיק כרוזא וכו' ואמר תמן דעבד ומכבה לא מפסיד אלמא דשרי למימר הכי. וה"ה במודר הנאה מחבירו אומר כל הבון אותו אינו מפסיד: אמר ר"א וכו'. שאמר בדליקה דמפני הסכנה התירו לומר כן. והשיב לו ר' יוסי אם מפני הסכנה אפילו ר' אמי בעצמו יכבה דהא ולא כן תני וכו' אפילו בגדולים ואפי' הן ישראל אלא דאפילו לא היה שם סכנה של נפשות מותר לומר כל המכבה אינו מפסיד: בני קילרה של ציפורי. אנשי השר מפני שהיה אסטרטופס שלו: הניחו לגבאי. כלפי השם אמר כן מפני שבמחשבות שעשיתיו בא לו זה: לא היה צריך לעשות כן. למחות בידם שהרי שניט נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ולא אל תכבה: חד נפתי. משם תקוס ונכרי היה. ובנגדרים גרים חד כותיי שהיה דר בשכונה של ר' יונה ונפילת וכו' ובא הנכרי לכבותה ולא הניחו ר' יוסה ואמר הנכרי לר' יונה בגדך מדלי כמולך יהיה כל אשר לי כלומר באחריותך שאתה תנע ואתי מלכבות עד שלא תבא הדליקה לביתי ואמר ליה רבי יונה אין כך יהיה ונעשה לו נס וניצלה כל השכונה כולה:

מסורת הש"ס

בנה קף פ"א

כס ו

(לעיל דף סו)

בס קנא פ"א

יומא פד פ"ב ירושלמי יומא פ"ח הלכה ה

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פכ"ג מהלכות שבת הל' ב טוש"ע או"ח סי' של"ד סעי' ו

כז ב מיי' שם הל' לא טוש"ע שם סעיף ח

כח ג מיי' שם פי"ב הלכה א טוש"ע שם סעיף כב

כט ד מיי' שם הל' ד טוש"ע שם ל

ל ה מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סעיף כג

לא ו מיי' שם פ"ו הלכה ד ופי"ב הל' ו טוש"ע שם סעיף כה

לב ז ח מיי' פי"ב שם טוש"ע שם סעיף כו

לג ט מיי' שם פ"ב הלכה ג טוש"ע שם סי' שכח שבת סעיף יב

גליון

[illegible]

בפי' כתו' בנה שם פ"ב ד"ה [illegible] ריטב"א ובר"ן פ' כ"כ:

בספר גרהכ"ץ סי' שפג.

ב"בין בו"ת תבכ"ן ח"ח סי' ג"ד:

שנויי נוסחאות (סו"ג) כל שהוא נד"ו כל מה שהוא. (סו"ז) יוסי נכרי"ו יוסה. (סו"ו) נוקלי נד"ו ניקלי. (סו"ו) יוסה נד"ו יוסי. (סו"פ) יוסה נד"ו יוסי. (סו"ו) קוצרה נד"ו קיצרה. (סו"פ) בגרך נד"ו בנרך (פי' כפטנטק עי' ערוך כמים פתק נרו).

תרושי הרד"ל

כיני מתני' משיאחזו כו'. דלא תסוק אדעתין לפרושי כד שלא האחזו אבל משאחזה נרס כבוי הוא ואסור ולא דמי למחיצה בכלים דסופה בכוא נ"ל ס' שלא אתים שם באויר קמ"ל דמשיאחזו דווקא קאמר: ת"ב אין אומרים יעשו דברים הללו בנכרים ובקטנים. וע"ב נ"ל פ"ם פ"ב ובנדרים ש"ם פ"ד וע' ברמ"ם פרק ב' דיומא בזה: חד נפתי. נכרי פי' וכדגרסי' לכדיה בנדרים שם. והמחזיר כל פלמו פי' כדיוכף בן כימאי:

עמודי ירושלים

[illegible] וע' בנפת"ע בסדר ... דכתובות ... וכן הן דברי הירו' הללו ומותר ... לא הי' ... ונראה דאחרי בגלון קמ"ן מאמרים יש בספר תהלים ... לי עי' מס"ם גרסות (ס' ב') דאמר ר' יהודה נרי' דר' שמשון בן סי' קי"ג פרשיות אמר

דוד כו' כני קי"ג ק"ג סוין ט' ולפסי בן נכרי להו שנים והוי לי' למימר קי"ח פרשיות ט'. וראית לנחלת יעקב בביאורו למס' ספרים (פרק פ"ג כי"א) ... מאסף סימן ידותון ס' יעו"ש. ושנה בו ... [illegible]

פרס נולהיה. פירש פלית התליין שלו על יגדיש שמלה דליקה בו ויברחה האש ממנו: ולא כן תני ראו אותו להקטן יוצא ומלקט עשבים בשבת אין אתה זקוק לו להפרישו ותמהו קתני אין שומעין לו: תמן אין לו צורך בעשבים וכו'. בלשון תמיה מיחסרא בגמרא התם וכי אין לו צורך בעשבים הא מסתמא בשלקט אותן לאיזה צורך שלו הוא מלקטן ולפיכך אין אתה זקוק לו בשיצא מדעת עצמו הוא כרם הכא יש לו צורך כבוי בתמיה וקטן בכבוי מאי איכפת ליה אלא ודאי בעושה על דעת אביו מיירי ולפיכך אין שומעין לו:

פרס גלימיה. על הגדיש והאש נרתה מן הגדיש: ופריך לא כן תני וכו'. אם ראוהו ליקט עשבים אין צריך להזהירו ומ"ש שמחוייב להזהירו שלא יכבה: ומשני תמן. התם אין הגדול רוצה בליקוטו הלכך אין צריך להזהירו: ברם הכא. אבל כאן יש לו צורך בכיבוי זה וכאילו הקטן עושה על דעת אביו ואסור:

פרס גולתיה על גרישא ונורא ערקא מינה: אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו. ולא כן תני ראו אותו יוצא ומלקט עשבים אין את זקוק לו. תמן אין לו צורך בעשבים. ברם הכא יש לו צורך כיבוי:

הלכה ח מתני׳ *כופין קערה ע"ג הנר בשביל שלא תאחז בקורה

ועל צואה של קטן ועל עקרב שלא תישך אמר רבי יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חוששני אני לו מחטאת: גמ׳ ייבא כיי דמר רבי שמעון בי רבי ינאי *אני לא שמעתי מאבא אחותי אמרה לי משמו ביצה שנולדה בי"ט סומכין לה בשביל שלא תתגלגל. אבל אין כופין עליה את הכלי. שמואל אמר אף כופין עליה את הכלי: ועל צואה של קטן. ולא מאכל תרנגולין אינון: א"ר עוקבן תיפתר באילין רביכה. שלא יבואו לידי מירוח: ועל עקרב שלא הישך מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חושש אני לו מחטאת. רבי עולא אמר שבונה עשר שנין עביד הוי יהיב בהדא ערב ולא אתא קומוי אלא אילין תרין עובדיא אמר גליל גליל שנאת התורה סופך לעשות במסיקין:

הלכה ט מתני׳ *עכו"ם שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם

בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור עשה עכו"ם כבש לירד בו ירד אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מעשה בר"ג וזקנים שהיו באין בספינה ועשה עכו"ם כבש לירד בו וירדו בו *זקנים: גמ׳ לצורכו ולצורך ישראל נישמעינה מן הדא *שמואל איקבל גבי חד פרסיי איטפי בוצינא אזל ההוא פרסיי בעא מדלקתיה והפך שמואל אפוי כיון דחזיתיה מתעסק בשטרותיו ידע דלא בגיניה אדלקה. והפך שמואל אפוי. אמר רבי יעקב בר אחא הדא אמרה לצורכו ולצורך ישראל אסור. אמר רבי יונה שנייא היא שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו. אמר רבי אליעזר משום שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו למה הפך שמואל אפוי. *אמרו לו מה אנו לירד. אמר להן הואיל ולא בשבילנו עשה מותרין אנו לירד:

הדרן עלך פרק כל כתבי הקודש

פני משה:

הלכה ז מתני׳ כופין קערה ע"ג הנר. בשביל שלא תאחז האור בקורה: ועל צואה של קטן לאו צואה שלו דהא גרף של רעי הוא ומותר להוציאו לאשפה אלא על צואה של תרנגולין דמוטלת לאשפה שבחצר ולאו דין גרף רעי איש לה שהרי לא רמיא קמיה אלא בשביל שלא ילכלך ויטנף בה הקטן כופין עליה כלי: ועל עקרב שלא תישוך כופה עליה הכלי: בערב. שם מקום בארץ הגליל ואמר חוששני לו מחיוב חטאת הו"ל ולא רק אחריו לבטלו והלכה שמותר אפילו להורגו כדתנא לעיל בפרק שמונה שרצים בהלכה א':

גמ׳ כופין וכו'. וקאמר דיכא הדא כהאי דאמר וכו' כדגרסינן לה לעיל סוף פרק האורג וע"ש ובמקום האלוין שם: ועל צואה של קטן. ופריך ולא למאכל תרנגולין אינון וא"כ מותר להוציאו להדיא הו להאכיל לתרנגולין ואמאי יכפה הכלי עליו: תפתר באילן רביכה. שהיא רכה כיותר ושלא יבואו לידי מירוח בשמן לפני התרנגולים [illegible] גבלא ערב. היה ר' יוחנן בן זכאי יושב בעיר ולא בא שם שאלה הדינה לפניו אלא אילין תרין עובדייא חזא הא ואידך הא דלקמן בפרק חבית ואמר ר' יוחנן בן זכאי גליל גליל איך שנאת התורה וסופך לעשות במסיקין שיהיו כולם מוסקי זיתים ולא יהיו בעלי תורה התם ועל שם שהויתים הרבה בן בגליל אמר כן:

הלכה ח מתני׳ נכרי שהדליק את הנר. לצורכו: מילא מים. קמ"ל דאפ"ג דבמים איכא למיגזר שמא ירבה בשביל הישראל אפ"ה כשמילא לצורך בהמתו שרי ואי תני מים בלחוד ה"א דנבי נר אפי׳ כדולק בשביל הישראל שרי דהא מיהא יכול נ"כ להשתמש בו דנר לאחד נר למאה קמ"ל דלא. וכבש. תנא לה משום המעשה דר"ג דמעשה רב:

גמ׳ לצורכו ולצורך ישראל. מהו הדרי להשתמש בו מכיון דעשה הנכרי גם לצורך עצמו: שמואל איקבל. נתארח אצל פרסי אחד נתכבה הנר והלך הפרסי והדליקו והפך שמואל פניו וכיון שראהו להפרסי שמתעסק בשטרותיו למפי הנר ידע שלא בשבילו הדליקו אלא בשביל עצמו בלבד והפך את אל [illegible] ונגידך ישראל אסור סברי בתחלה היה סבור שמואל שגם לצרכו הדליקו ולא רצה ליהנות ממנו עד שראה שבשביל עצמו בלבד הדליקו: שניית היא. וכו' כלומר דלעולם לצורך שניהם נמי שרי ומפיקרא עשה זה מפני ד"א כשראה שהדליק בעצמו והוא הבעל הבית ושלא יהא נראה שבשביל האורח הדליקו ואין זה דרך ארץ להטריח על האדם לצאת מביתו בשביל האורח וא"ל רבי אליעזר לר' יונה אם משום שאין מטריחין וכו' וא"כ למה הוצרך שמואל להפוך אפי בשביל כך היה לו לעשות עצמו כאלו אין צורך לו להנר בלבד ולא להפוך פניו ולהראות שאין רוצה כלל ליהנות ממנו: אמרו לו וכו'. תוספתא הוא כפי"ד דברים גם שהזקנים שאלו לר"ג מה אנו לירד ואמר להן וכו' והאי וירדו וכו' דקתני אחרי שהתיר להן ר"ג הוא:

סליק פרקא

קרבן העדה:

הלכה ח מתני׳ כופין קערה. של חרס: על גבי הנר. ובלבד שלא יכבה ובגמ׳ מפרש לה: וצואה כה. כפיית כלי על ועקרב: בערב. מקום: חוששני אני לו מחטאת. כיון דלא היה עקרב רץ אחריו איני יודע אם חייב משום צידה אם לאו וחוששני לומר חייב חטאת הוא:

גמ׳ ייבא כיי דמר. הא דתני במתני׳ כופין קערה על גבי הנר אתיא כי הא דאמר רבי שמעון: אני לא שמעתי מאבא. מרבי ינאי דבר זה רק אחותי אמרה לי משמו: אבל אין כופין עליה כלי. כיון דהיא אינה ניטלת אין מטלטלין הכלי לצורכה ואין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל וכן שמעינן ממתני׳ דוקא שלא תאחז בקורה דאיכא סכנת נפשות אבל בלא"ה אסור. ל"א כ"ק מתני׳ כשמואל אתיא: אף כופין עליה כלי. דס"ל כלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל: ופריך ולא מאכל תרנגולין. היא הצואה של קטן ולמה לי לכפות כלי יפנה משם שהרי ראויה לטלטל: באילין רביכה. בצואה שהיא רכה ואינה ראוי לתרנגולים אלא על ידי מירוח ויש לחוש שימרח: שמונה עשר שנים. היה רבי יוחנן בן זכאי יושב בערב ולא שאלו ממנו אלא שני דינים אלו הך דהכא והא דלקמן פ׳ חבית ואם היתה נקובה שלא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח: סופך לעשות במסיקין. סוף שתהיה טרוד בגזלנים:

הלכה ט מתני׳ אם בשביל ישראל. לחוד אסור מדרבנן שמא ירגילו בכך לשבת אחרת: מילא מים. מבור ברשות הרבים: ואם בשביל ישראל אסור. מדרבנן שמא יאמר לו מלא: כבש. עושין בספינה גדולה לירד מספינה ליבשה ודוקא לירד אחריו שאינו מטלטלו הכל לטלטלו אסור אא"כ היו העלים תלושין מערב שבת דבכה"ג ליכא משום מוקצה ואין כאן לעכו"ם כדאמרינן לעיל בפרק קמא דף יב ע"ב: גמ׳ לצורכו ולצורך ישראל. ואפילו המדליק בביתו של ישראל מיבעיא ליה אי שרי ליהנות ממנו או לא: נשמעינה מן הדא. כמו תא שמע: שמואל נתארח בבית פרסי עכו"ם: איטפי בוצינא. נכבה הנר שהיה לפניהם: כיון דחזיתי׳. כשראה שמואל שהעכו"ם עוסק בשטרותיו וידע שלעצמו לבד היא הדלקתו: הדא אמרה לצורכו ולצורך ישראל אסור. מדהפך שמואל פניו אף על גב דמתחלה היה גם העכו"ם רואה בו ומסתמא גם עבשיו הדליקו לצורך שניהם אלא ודאי דלצורכו ולצורך ישראל אסור: שאני הכא דשמואל בבית עכו"ם הוה ולכך היה אסור אבל כשהעכו"ם מדליק בבית ישראל לצורך שניהם שרי שאין מטריחין לו לאדם לצאת מביתו בשביל שזה הדליק ט נר: למה הפך שמואל אפוי. דכיון שנתארח שם הרי הוא כביתו:

הדרן עלך פרק כל כתבי הקודש

שנויי נוסחאות (ס"י) ותשני נסרי"ר חושש. (סו"ב) עיבדיא נ"א עובדיא.

חרושי דרדיל

באילן רביכה שלא יבואו לידי מרוח. כלומר בצואה רכה שאין ראוכלין אותה התרנגולין שמרחו אותה ויטנפו הבית. וגם ש"א נפותה תחתיו כן ע"כ טפין עליה כלי. א"ל נרסי׳ לידי סירוח. כך ולשון עיקר. ותפנ"א בתחוסיו מעתיק באילן רנרבים

ולא ידעתי אמתת פירושו: סופך לעשות במסיקין. פי׳ להדחק פ"י רומיים ויתחדשו תחלת הגליל כמבואר ביוסף בן גוריון ע"כ כתוב במדרשים שיבנה תחלה לגאול א"י נבי"א:

הלכה א מתני׳

*כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן אף על פי שנתפרקו בשבת ואינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן: **גמ׳** דלתות הבית דרוכה ודלתות הכלים דרוכן. דלתות הבית דרוכה שאף על פי שנתפרקו מערב שבת אסור לטלטלן בשבת. דלתות הכלים דרוכה שאף על פי שנתפרקו בשבת ניטלין בשבת: לפי שאינן מן המוכן. ואין תשמישן אלא על גבי קרקע. רבי אבהו בשם רבי אלעזר *בראשונה היו כל הכלים ניטלין בשבת. כיון שנחשדו להיות מחללין ימים טובים ושבתות. הדא היא דכתיב °בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גיתות בשבת ועומסים על החמורים וגו׳. ואסרו להן הכל. כיון שנגדרו היו מתירין להן והולכין עד שהתירו להן את הכל. *חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה. רבי יוסה אומר אף הציפרין. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הרונין. *מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה ואם לאו אין מטלטלין אותה. רשב״ג אומר אם היתה מדוכה קטנה ניתנת על גבי השלחן הרי היא כקערה ומטלטלין אותה בשבת. ר׳ יוסי רבי אילא בשם ר׳ אלעזר. רבי יעקב בר אחא בשם ר׳ אלעזר קודם להתרת כלים שנו. *תמן תנינן י קלוסטרא ר׳ יהושע אומר שומטה מפתח זו ותולה בחבירו בשבת. רבי טרפון אומר הרי היא ככל הכלים ומיטלטלת בחצר. דבי רבי ינאי אמרי *בחצר שלא עירבה היא מתניתין. אם בחצר שלא עירבה הדא היא דתנינן הרי היא ככל הכלים ומיטלטלת בחצר. ר׳ יוסה בשם ר׳ ירמיה רבי חנניה ממי בה בשם ר׳ אלעזר קודם להתרת כלים שנו. אי קודם להתרת כלים שנו הדא הוא דתנינן הרי היא ככל הכלים ומיטלטלת בחצר. כג׳ כלים המיטלטלין בחצר. ואלו הן סכין קטנה ומקצוע של דבילה וזומי ליסטרא. *חצוצרת תוקע השלישית בראש הגג ומניחה במקומה. ולא כלי הוא. א״ר יודן קודם להתרת כלים שנו. רבי זעירא בשם רבי אלעזר *קנים ומקלות קודם להתרת כלים שנו.

לוותין

קרבן העדה

הלכה א מתני׳ כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן. כל הכלים שיש להם דלתות כגון שידה תיבה ומגדל ניטלין בשבת ודלתות שיש להם נוטלות עמהן: אף על פי שנתפרקו. ואין דומין לדלתות הבית שאין ניטלין לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל שאינו כלי אבל אלו הן כלי אגב אביהן: **גמ׳** דלתות הבית דרוכה. לרבותא קתני וכן דלתות הכלים נקט לרבותא וכדמפרש בסמוך: שאף על פי שנתפרקו מערב שבת. נמצא שהיה דעתו מאתמול לעשות כן ולא הוה כבונה אפ״ה אסור: שאף על פי שנתפרקו בשבת. וסד״א שבודאי שלא להחזירו פרקו דמה לו לפרוק ולהחזיר בשבת קמ״ל דאפ״ה שרי: ואין תשמישן אלא ע״ג קרקע. לפיכך אינו מן המוכן דלאו כלי ניהו: כיון שנגדרו. והחזירו באיסורי שבת היו מתירין להן אחת לאחת כשנזכרו יותר עד שהתירו להן הכל: הציפרין. יתדות חדים שתוקקין בהן על הברזל ואדם מקפיד על חדודו: הרונין. הם ברזלים גדולים שמשליכין אותן בחבל לתוך הים ומעמידין בהן הספינה: קודם להתרת כלים. מניין האחרון שהותרו סלן בשנית ודול׳ דלאח״כ הכל שרי: תמן תנינן. מסכת כלים פי״א: קלוסטרא. נגר שראשו עב וראוי לדוך בו שום ומטלין בו דלת: שומטה מפתח זה ותולה בחבירו. ואף ע״ג דצריך לגופו להלותו בחבירו ולנועלו בו שומטה ע״י גרירה אבל טלטול גמור לא ואע״פ שמלאכתו להיתר לא שרו לו לצורך גופו: בחצר שלא עירבו. שהרבה בתים פתוחים לה ולא עירבו דכלים שבבתי בבתים אסור להוציאן לחצר ושבחצר מותר לטלטלן בחצר שהחצר כולו רשות לעצמו הוא והבתים מיוחדים לכל אחד ביתו ולאחר התרת כלים נשנית דתוך הפתח שנטל הנגר משם כלפנים דמי וקא מטלטל מגא דבית בחצר ולכך שומטה אין מטלטול מן הכד היא אבל טלטול גמור לא: ופריך אם בחצר וכו׳. עדיין קשיא סיפא דרבי טרפון אמר דהרי היא ככל הכלים המיטלטלים בחצר הלא כל הכלים נמי אסורים לטלטל מן החצר לבית: ופריך אי קודם וכו׳. נמי קשיא כסיפא הא כל הכלים נמי אסורים לטלטל קודם התרת כלים: ומשני כג׳ כלים. המותרים לטלטל אף קודם התרה: סכין קטנה. שחותכין בו לחם ובשר ואוכלין: ומקצוע של דבלה. איזמל שמחתכין בו דבלה [מלבון] יעבהו במקלעות: וזומי ליסטרא. כף גדולה שמסלקין בו זוהמא של קדרה: חצוצרות תוקע השלישית. לאחר תקיעה השלישית שתוקעין בע״ש ושובת חניא בתוספתא מניח החצוצרות בראש הגג וקשיא ליה למה מניחה בראש הגג יביאנה לביתו והא כלי היא: ומשני אמר רבי יודן. ברייתא זו דחצוצרת קודם להתרת כלים נשנית: קנים. דתנן במנחות לא סידור קנים שהיו נותנין במערכת לחם הפנים בין חלה לחלה להפרידן ליכנס הרוח ביניהם שלא יתעפשו ולא נטילתן מן המערכה דוחין את השבת נשנית קודם היתר כלים: ומקלות. הא דתנן בפסחים מקלות חלקים דקים היו שם מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט אר״א י״ד שחל להיות בשבת נותן ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתפו ותולה ומפשיט:

פני משה

הלכה א מתני׳ כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן. הכלים שיש להן דלתות כגון שידה תיבה ומגדל וכיוצא בהן ניטלין הדלתות שמהן ואף על פי שנתפרקו מהן בחול ניטלין בשבת לפי שהן מוכנין לטלטל אגב הכלים: ואינן דומין לדלתות הבית. שאין מטלטלין אותן כשנתפרקו קודם השבת לפי שאינן מן המוכן וכי מפרש להתחני׳ בגמ׳ ... ובגמרא הכא מפרש לה בענין אחר: דלתות הבית דרוכה ודלתות הכלים דרוכן. כלומר דמפרש להתחני׳ דבכל חדא וחדא לרבותא קתני והיינו רבותא דאשמועינן בתרוייהו כדמפרש ואזיל: דלתות הבית דרוכה וכו׳. בדלתות הבית אשמעינן רבותא שאף על פי שנתפרקו בשבת מהבית ואיכא למימר דמוכנין היו בין השמשות אפילו הכי אסור לטלטלן בשבת כדמפרש לקמיה דלפי שאינן מן המוכן דקאמר היינו משום שאין תשמישן אלא על גבי הקרקע כשהן קבועין בהבית ולהכי אפילו נתפרקו בשבת אית לומר בהו שאינן מן המוכן לענין טלטולן: דלתות הכלים דרוכה. ובדלתות הכלים אשמועינן רבותא שאע״פ שנתפרקו בשבת ניטלין הן בשבת. וכלומר דלא תעשה דמוכן הוא אגב הכלי דאח״כ קשה אדרבה דטפי מן המוכן הוא כשנתפרקו בשבת אלא ה״ק אע״פ שנתפרקו מהן בשבת ואלו אין תשמישן אלא אגב הכלי ותהא דתימא הואיל ולא חזיין השתא להכלי אסור לטלטלן קמ״ל דמותר דהא מיהת חזיין נמי להשתמש עליהן בלא הכלי כגון לאנוחי עלייהו מידי א״נ לכסות את הכלי ואפי׳ נתפרקו מהנו: לפי שאינן מן המוכן וכו׳. כלומר האי אינן מן המוכן מיהדרש שאינן להשתמש אחר אלא ע״ג הקרקע כשהן קבועין וכדפרי׳: בראשונה קודם שנאמרה המשנה של איסור טלטול מחזה כלים כדלקמן ומה שהתירו להן היה הכל מותר וכל הכלים היו ניטלין בשבת: כיון שנחשדו וכו׳. כהדא הוא דכתיב כדברי נחמי׳ בן חכליה בימים ההמה ראיתי ביהודה וגו׳ וראו שהן מזלזלין בחלול השבת התחילו עליהן ואסרו להן את הכל: כיון שנגדרו. שראו שגדרו על עצמן ונזהרין מן מחילול שבת היו מתירין להן ואמרו כל שאר הכלים הן שאסורין חלבד ג׳ כלים שהתירו להן כדתנינן בתוספתא ריש פ׳ פ״ו בראשונה היו אומרים ג׳ כלים ניטלין בשבת מקצוע של דבלה וזומא ליסטרא של קדירה וסכין קטנה שעל גבי השלחן. וזה היה כשראו שהן נגדרין במקצת בחלול שבת: והולכין. ומתירין להן כדקתני שם והוסיפו להיות מוסיפין עליהן בהיתר עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול וכו׳ כדתנן לקמן במתני׳: ר׳ יוסי אומר אף הצפורן. גדולה והכי תני לה בתוספתא והוא כמין יתד: רשב״ג אף הטונין והוא הטונין של הספינה ועמלא דאלו אין עומדין אלא למלאכתן וקפיד עלייהו ומייחד להו מקום: מדוכה אם יש בה שום וכו׳ תוספתא היא סוף פי״ד: קודם להתרת כלים שנו. להא למדוכה דאלו לאחר שהתירו אין חילוק בין יש בה שום לשאין בה שאפילו מלאכתה לאיסור מותר לטלטלה לצורך מקומה: תמן תנינן. בפ׳ י״א דכלים קלוסטרא היא הנגר שנועלין בו הדלת ועושין בראשו כמין תפוח ונקרא קלוסטרא שומטה מפתח זה ותולה בחבירו בשבת דוקא על ידי השמטה וגרירה דטילטול מן הצד הוא אבל טילטול גמור ס״ל לר׳ יהושע דלא יתירו: ר״ט אומר. אפי׳ טילטול גמור שהרי היא לו ככל הכלים ומיטלטלת בחצר: דבי ר׳ ינאי אמרו. דאף בחצר שלא עירבה בה בני הבתים היא מתני׳ ואקשו עלייהו דאם בחצר שלא עירבה אימר הדא היא דתנינן וכו׳ בתמיה וכי כל הכלים מיטלטלין הן בחצר שלא עירבה אלא בשעירבה איירי ור״ט האתרא דטילטול גמור קמ״ל: קודם להתרת כלים שנו. הא׳ דיהא דקלוסטרא גם כן קודם שנתנו להתיר טילטול כל הכלים נשנית. ופריך עלה אי קודם להתרת כלים שנו הדא היא דתנן וכו׳ בתמיה הא טילטול כל הכלים עדיין היו אסורין להם ומשני מאי ככל הכלים דקתני היינו כשלשה כלים המיטלטלין בחצר וכו׳ שאותן התירו מקודם כדתני בתוס׳ שהבאתי לעיל: חצוצרות. שבעינו בני התקיעות בע״ש כדאמרן תוקע השלישית סלק המסלק והטמין המטמין וכו׳ ותקי׳ היה שם בראש הגג שהם מניחה במקומה ופריך ולאו כלי הוא ולמה לא יהא ניטל בשבת: קודם להתרת כלים שנו. זה נ״כ נשנה קודם שהתירו טלטול הכלים: קנים. הא דתנן בפ׳ שתי הלחם לא סידור קנים ולא נטילתן דוחה שבת ומקלות הא דתנן בסוף פ׳ תמיד נשחט כל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט מקלות דקין חלקים היו שם ומניחן על כתפו וכתף חבירו ותולה ומפשיט ר״א אומר י״ד שחל להיות בשבת מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתפו ותולה ומפשיט לפי שלא היו יכולין לטלטל המקלות וזה נ״כ קודם להתרת כלים נשנו:

לוותין

עין משפט נר מצות

א מיי׳ פכ״ה מהלכות שבת הלכה ... טוש״ע או״ח סי׳ שח סעיף ...

ב מיי׳ שם ...

מסורת הש״ס

שבת קכב ע״ב | נחמיה יג | תוספתא פט״ו | תוספתא פי״ד שבת קכג ע״א | כלים פי״א מ״ד | שבת קכו ע״א | שם לה ע״ב | שם קכג ע״ב ועירובין קב ע״א

שנויי נוסחאות (ד״ו:) בשבת ו״ועסים נמקרא „בשבת ומביאים הערמות״ ועומסים. (ש״ע) ומיטלטלת כד״ו: ומיטלטלת. (סולי״א) הוא כד״ו היא.

מהר״ם די לונזאנו

דלתות הבית דרוכה שאעפ״ם שנתפרקו וכו׳. נ״ע בפי׳ ר״ש כתב תוספתא וכן מראה פני׳ הרמב״ם. ותלמודא דידן מוכח כדברי המס׳ לכן נ״ע דס״ם וגי״ל תוספתא:

בכור לאדן

ר׳ יוסה אמר אף הציפרין. פסטר דסי׳ כהבית לדר״ש פ״ג דמקואות והפירו כמכשירין פשוטה לשר נמים:

טוב ירושלים

תמן תנינן קלוסטרא כו׳ דבי ר׳ ינאי אמר בחצר שלא עירבה כו׳ ול״א בבבלי קכ״ד א׳. אמר רבה דלהא נ״מ (פ״כ נ״א) הכא נמלר ב״א עירבה ובדלא״י כו׳ ופרש״י נתב״ב סק״ם דחקא שומטה דטילטול מן הצד כו׳ הוה תפסתם דטלטול מן הצד נ״ט טלטול ונ״ע דרב דאמר בבבלי מ״ג נ׳ דפמי׳ טלטול ס״. דהכא איירי בחצר המשורבת ונמ״ש ר״א דקודם התרת כלים נשנית ונמ״ש בנתי׳ הבא דאל״כ מאי כרי כיון בבי הכלים ט׳ אגל קי״ל דבבבלי שם אמר רבה דלמא נ״ה וכו׳ והא רבה נגל מילי פבד כרב בירתנו״ו ובמ״ש בבבלי פ׳ א׳ והא בב פ״ע דפמי׳ טלטול ונ״ע דגרסינן רבא יתיב דסא רבא שקי לה כן נרייתא דאמרן לעיל קודם התרת

כלים נשנית וכן א׳ ר״א בבבלי שם דאיירי מתניה נג! ונמג״ג תום׳ דלא לשם לומר דאיירי קודם התרת כלים והא אמר רבה ה״ר נתמ ... ומי׳ תום׳ ... ר״ש ... איסביה תש״ס ... וא׳ דנ״ב א׳ פם איתנים ... וכל סבין:

אי קודם להתרת כלים שנו פדא כוה דמציע. בתופ׳ שם ד״ה פ״ב מכל הכלים ... וקודם התרת כלים נשנים ... קצוות ... שבוח דבני סנג׳ נכא מפרש כן:

לצוק לתוכן מקפה ושל זכוכית לצוק בתוכן שמן: גמ׳ *תמן תנינן זכוכית לגרוד בה ראש הכרכר. והכא הוא אמר הכין. רבי אחא ר׳ מיישא בשם רבנן דקיסרי כאן בעבה כאן בחדה. ואית דבעי מימר כאן במטלטל כאן במוציא:

הלכה ו מתני׳ *האבן שבקירויא אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה ואם לאו אין ממלאין בה זמורה שהיא קשורה בטפיח ממלאין בה בשבת: גמ׳ *אנן תנינן האבן בתוכה. תני דבי ר׳ והאוכלין והאבן בתוכה. רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו איתפלגון רבי חייא בר יוסף ורבי יוחנן. ר׳ חייה בר יוסף כמתני׳. רבי יוחנן כהדא דתני דבי רבי. מתני׳ פליגא על ר׳ יוחנן האבן שבקירוי׳. אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה. כיון שהיא אפיצה לה כנופה היא. וסיפא פליגא על רבי חייא בר יוסף ואם לאו אין ממלאין בה. א״ר יודן כיון שהיא עשויה להכביד נעשה כמטלטל קירוייא על גב האבן. מה עבד לה רבי יוחנן נעשה כמטלטל קירוייא עצמה. מתני׳ פליגא על רבי יוחנן *נוטל אדם בנו והאבן בידו בכלכלה והאבן בתוכה. ותני דבי רבי האבן והאוכלין בתוכה. רבי כהן בשם רבנן דתמן תינוק עשו אותו כאוכלין. תמן אמרין עשו האבן ביד התינוק כקמיע מומחה ביד תינוק:

הלכה ז מתני׳ *רבי אליעזר אומר פקק החלון בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין בו *כל כיסויי הכלים שיש להן בית אחיזה ניטלין בשבת א״ר יוסי במה דברים אמורים בכיסויי הקרקעות אבל בכיסויי הכלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת: גמ׳ *איזהו נגר הנגרר. אמר רבי יוחנן קשור אף על פי שאינו תלוי. אר״י משכני חילפיי והראני נגר משל בית ר׳ קשור אע״פ שאינו תלוי. א״ר יוחנן *אתייא יחידייא דהכא

פני משה

לצוק לתוכן מקפה שדומה לעיסה [illegible] ר״י יין לצוק בתוכן שמן ולא פליג ר׳ יהודה [illegible] נולד הוא. אבל בנשבר מקודם השבת מודה [illegible] מבעוד יום ואין הלכה כר׳ יהודה: גמ׳ תמן תנינן. לעיל בפ׳ המוציא [illegible] וזכוכית וכו׳ והכא הוא אמר הכין [illegible] ותני ר׳ אחא כאן כפ׳ המוציא בעבה וראויה לגרור. כאן. והכא בדקה שהיא חדה. א״נ [illegible] ראויה לגרור בה [illegible]. דמעיקרא [illegible] [illegible] [illegible] וכן כפ׳ [illegible] הולכה ואם יש בה כדי לגרור [illegible] שיעורא להוצאה וגרס נמי להא גם בהלכה ו׳:

הלכה ו מתני׳ האבן שבקירוי׳. היא דלעת יבשה [illegible] הולה. ולפי שמתוך שהיא קלה [illegible] בה מים אינה שוקעת אלא צפה [illegible] ונותנין בה אבן להכבידה: אם ממלאין בה ואינה נופלת. האבן שבתוכה שהדוקה יפה ממלאין בה ואם לאו הרי האבן כאלו אבנים [illegible] ונעשה הקרויה בסיס לדבר האסור אין ממלאין בה: זמורה. של גפן. שהיא קשורה בטפיח להכך שואבין בו מים מן הבור ממלאין בה בשבת דהוי כלי להך זמורה:

גמ׳ אנן תנינן האבן בתוכה. [illegible] ללקמן ריש פ׳ נוטל קאי דתנינן נוטל אדם את בנו והאבן בידו כלכלה והאבן בתוכה: תני דבית רבי. והאוכלין והאבן בתוכה. דדוקא כשיש נ״כ אוכלין בתוכה מיטלה נמי עם האבן דמעשית בסיס לדבר המותר ולדבר האסור ובטל האבן לגבן: איתפלגון כהא הלוך תנינן כההיא מתני׳ ר׳ חייא וכו׳: מתני׳ דהכא. פליגא על ר׳ יוחנן [illegible] תנינן האבן שבקירויה וכו׳ ממלאין בה. ומשני שאני הכא דמכיון שהיא אפולה לה נדחית בה כגופה של קירויה היא: וסיפא פליגא על ר׳ חייא בר יוסף. [illegible] ואם לאו [illegible] אלא נופלת היא כשממלאין בה אין ממלאין בה ואיהו תני התם דאפי׳ האבן בלבד בתוך הכלכלה ניטלת היא: אמר ר׳ יודן. היינו טעמא דר׳ חייא בר יוסף דהכא מכיון שהאבן עשויה להכבידה האבן הוא העיקר והקרויה טפלה להאבן ונעשה כמטלטל הקרויה על גב האבן ולכך אין ממלאין בה: מה עבד לה ר׳ יוחנן. והשתא מ״ט דרישא אליבא דר׳ יוחנן ליתא נמי דהאבן הוא העיקר ואמאי ממלאין בה: נעשה כמטלטל קירויה עצמה. ברישא היינו טעמא דכשהיא אפולה ואינה נופלת אע״פ שהאבן עשוי להכבידה אפי׳ כן נעשה כמטלטל קירויה עצמה: מתני׳ פליגא על ר׳ יוחנן נוטל אדם בנו וכו׳. כלו׳ דמ״מ הכא מתני׳ נמי קשיא לר׳ יוחנן דאיהו תני בסיפא התם כדבית רבי והאוכלין והאבן בתוכה ומתני׳ ברישא נוטל אדם את בנו והאבן בידו: תינוק נמי אותו כאוכלין. היינו טעמא דרישא דהתם דהאבן בטל לגבי התינוק כמו שהאבן בטל לגבי האוכלין בסיפא: תמן. בבבל אמרין דעשו האבן ביד התינוק כקמיע מומחה ביד התינוק. כלומר שהאבן כשמו הוא ראוי לו לשחוק בו וכמו שאם היתה קמיע מומחה ביד התינוק מי יכול להוציאה עמו וכך הוא האבן שביד התינוק:

הלכה ז מתני׳ פקק החלון. דבר שהוא סותם בו את החלון לר״א בזמן שהוא קשור ותלוי שאין הנגר שהוא קשור בו נגרר על הארץ פוקקין בו. ואם לאו שהוא נגרר בארץ הוי ליה כמוסיף על הבנין וקסבר ר״א אין מוסיפין על האהל בשבת ואפילו הוא עראי והחכמים אומרי׳ וכו׳ דמוסיפין על אהל עראי בשבת והלכה כחכמים: כל כסוי הכלים שיש להם בית אחיזה. לאחוז בהן ניטלין בשבת: א״ר יוסי כד״א וכו׳. המסקנא היא דבכיסוי קרקעות כגון כיסוי של בורות ותריצין לכ״ע עד שיש להן בית אחיזה. ובכיסוי כלים לכ״ע ניטלין. ואפ״ה שאין להן בית אחיזה ודוקא שיש תורת כלי על הכיסוי וכי פליגי בכיסוי כלים המחוברין לקרקע וכגון שהן עמונים בארץ כגון הבית הטמונה בארץ וכיוצא בה דת״ק סבר גזרינן הני אטו כיסוי קרקעות ועד שיהא להן בית אחיזה ורבי יוסי סבר לא גזרינן והלכה כחכמים אבל בכיסוי התנור שאינו טמון בארץ לכ״ע אף על פי שאין לו בית אחיזה מותר לטלטלו: גמ׳ איזהו נגר הנגרר. גרסינן להא לקמן בס׳ בתרא דעירובין בהלכה י׳ על התתניתין נגר הנגרר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה והמונח כאן וכאן אסור. רבי יהודה אומר המונח במקדש והנגרר במדינה ומפרש איזהו נגר הנגרר שנחלק כל שהוא קשור אף על פי שאינו תלוי ינגרר עם האהל בארץ אמר ר׳ יוחנן משכני חילפיי וכו׳. כדלעיל בהלכה ג׳: אתיא יחידאה דהכא. ואתא רבי יהודה כסתמא

קרבן העדה

לציק לתוכה מקפה. עבה דומית דעיסה מעורבת במים: גמ׳ תמן תנינן. לעיל בפרק המוציא יין: זכוכית. שיעורו כדי לגרוד בו ראש הכרכר: והכא הוא אומר. ושל זכוכית דוקא כדי לכסות בהן את פי הפך ופחות מכאן אינו ראוי לכלום ולמה יהא חייב על הוצאתו: כאן בעבה. זכוכית עב בעינן שיעורא רבא לכסות בו את פי הפך: כאן בחדה. סגי כדי לגרוד בו ראש הכרכר: כאן. במתני׳ איירי במטלטל כדי לטלטלו בשבת צריך שיהא כלי חשוב: כאן במוציא. אפילו אינו כלי כל שיש בו צורך חייב:

הלכה ו מתני׳ האבן שבקירויה. דלעת יבשה וחלולה וממלאין בה מים ומתוך שהיא קלה אינה שוקעת אלא צפה ונותנין בה אבן להכבידה: אם ממלאין בה ואינה נופלת. שקשורה יפה הרי היא ככלי עצמו: ואם לאו. הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלין את הקירוייה דהויא בסיס לדבר האסור דהיינו האבן: זמורה. של גפן: שהיא קשורה בטפיח. כד ששואבין בו מן הבור: וממלאין בה. דהויא להך זמורה כלי וסוב לא יבוא לתקנה אבל אינה קשורה אע״פ שתקנה מבע״י ויש עליה תורת כלי לא דגזרינן שמא למחר תהיה לו ארוכה יותר מדאי ויקטמנה כמלא מתקן כלי בשבת: גמ׳ אנן תנינן. לקמן בתחילת נוטל אדם את בנו והאבן בידו והא הכלכלה והאבן בתוכה ואע״פ שאין בה פירות לא נעשית הכלכלה בסיס לדבר האסור: תני דבי ר׳ בתנאים שבבית ר׳ [illegible] הכלכלה והאוכלין והאבן בתוכה דעיקר נעשית בסיס לפירות הלכך אבן מיטלטלת אגב כלי וכיון שהן מותרין בטלטול: איתפלגון. פליגי בה רבי חייא בר יוסף ור״י: ממלאין בה. ולא אמרינן דקירויה נעשית בסיס לדבר האסור: כיון שהיא אפיצה לה. דמתני׳ איירי שהאבן דחוק בקירויה ודבוק בה הרי היא כגופה ולא שייך בה בסיס: ואם לאו אין ממלאין בה. שמעינן דוקא אפולה הא בלא״ה אסור ואיך מתירין התם לטלטל הכלכלה עם האבן אע״פ שאינו אפין וקשיא לרבי חייא ב״י: כיון שהאבן עשוי כדי שיכביד את הקירוייה ה״ל כאלו האבן עיקר וקמיטלטל הקירוייה ע״ג האבן לכך בעינן אפולה דליהוי כגופה: מה עביד לה ר״י. כלומר מאי סייעתא אית ליה מהך מתניתא דדחי מתני׳ דנוטל מפניה: נעשה כמטלטל קרוי׳ עצמה. שהאבן בטל לקירוייה: ותני דבי רבי האבן והאוכלים בתוכה. וקשיא מיהו רישא למה מותר ליטול התינוק והאבן בידו: תינוק עשו אותו כאוכלין. והרי הוא מטלטל אוכלין ואבן דשרי: כקמיע מומחה ביד התינוק. שבידאי ישתוק התינוק ע״י האבן ושרי לטלטלו:

הלכה ז מתני׳ פקק החלון. כתימת החלון: בזמן שהוא קשור. בחלון: ותלוי. שאינו נגרר בארץ שהתכל שהוא קשור בו אינו מגיע לארץ: פוקקין בו. דליכא אפי׳ תוספת: ואם לאו אין פוקקין בו. דמיחזי כמוסיף על הבניין: בית אחיזה. בית יד: בכיסוי קרקעות. כגון כיסוי בור ודות דהוי כבונה אי לאו דמוכחא בית אחיזה דיליה דלמשקל הוא שקשור פוקקין בו: גמ׳ איזהו נגר הנגרר. דתני במתני׳ [illegible] מן הארץ אלא הוא נגרר על הארץ בראשו התחתון: משכני חילפיי. מסך אותי חכם ששמו חילפיי: אתי יחידאה דהכא. ר״א דמתני׳ דאמר בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו: כסתמא

שנוי נוסחאות (שילה״ד) אריי כד״ו אמר רבי יוחנן. (שוליא) ר׳ נדיו רבי.

חדושי הריד״ל

באן במטלטל כאן במוציא. והסבר [illegible] לטלטול נפי׳ [illegible] רלוי בשבת. ולמכי לא מי כדי לגרור ראש הכרכר שאפשר לגרור [illegible] [illegible] ממתק כמו בדף בין כפתודים פ׳ כלל גדול (ע״ב כ׳) [illegible] [illegible]:

קרבן העדה

כסתמא דהתם. כת"ק דעירובין דאמר נגר הנגרר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה והיינו קשור ואינו תלוי הלכך אין נועלין בו במדינה: ויחידייא דתמן. רבי יהודה דאמר התם דהנגרר מותר במדינה: כסתמא דהכא. כחכמים דמתני' דאמרי בין כך ובין כך פוקקין בו: היך עבדין עובדא. הלכתא מאי כיון דאיכא תרי סתמא דסתרי אהדדי: עד שיהא קשור בדלת עצמה. דמוכח שפיר דלנגר עביד ליה אבל אם קשור במזוזה הפתח לא מהני: כדבר שהוא יכול להעמידו. שיהא החבל חזק כל כך שלא יפול מקפידתו: היה קטיר בגמי. היו קשורים בדלת בגמי שאינו דבר חזק: נשמט אסור. פי' שנפסק החבל שהוא קשור בו והאגד בדלת והנגר מונח בקרן זוית כשהוא פותח את הדלת אסור: נקמז. פי' שהותר אגדו שאם ירצו לפתוס בו לא יהא ניכר אגדו מהו ורש"י בעירובין פירש נקמז שנגמ' הנגר בחור האסקופ' ונפחת אותו החור ויוצא הנגר לצד הקרקע ונועץ בקרקע ועד השתא איירי כשהאסקופה גבוה ואין החור נוקב עד לארץ: מדדהו בראשי אצבעותיו. לשון הראשון ה"פ מדדהו עם החבל הקשור בו שיהא ניכר שיהא קשור בו ולשון השני ה"פ מדדהו בראשי אצבעותיו שלא יהא ניכר כבונה:

הדרן עלך פרק כל הכלים

הלכה א מתני' מפנין. אם צריך למקומן להושיב בו אורחים להסב בסעודה או תלמידים לדרשה ולא חיישינן לטרחא דשבת: מפנין תרומה טהורה. דחזיא לכהנים כגון אבל תרומה טמאה לא דאפילו לבהמות כהן לא חזיא בשבת דאע"ג דבחול חזיא לשרפה וליהנה לפני כלבו בשבת וביו"ט לא חזיא דזו היא ביעורה מן העולם או להסק או לבהמה ואין מבערין תרומה טמאה וקדשים טמאין ביו"ט כדתנן ואין מדליקין בשמן שרפה ביו"ט ואוקימנא טעמא לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט: לוף. מין קטניות שאינו ראוי חי אפילו לבהמה: לעורבין. כגון העשירים שמגדלים עורבים לגדולה: **גמ'** כמה הוא שיעור הקופות. עד כמה תהא מחזקת הקופה: דתנינן תמן. בשקלים פ"ג: בג' קופות של ג' ג' סאין היו תורמין. ה"ה כאן קופות דמפנין כאן בשל ג' סאין איירי: תמן תנינן. בריש פ' המוציא: כמה הוא שיעור הכוסות. כוס הנזכר במתני' כמה הוא שיעורו: ישנן רביעית יין איטלקי. דלכל כוס סגי ברובע רביעית יין כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית דכל חמרא דלא דרי על הלת מיא לאו חמרא הוא ה"ה כוס דמתני' בכוס של רובע רביעית איירי: מהו לפנות מן האוצר כסדר הזה. בד' או ה' קופות והא דתנן במתני' אבל לא את האוצר היינו שלא יגמור לפנות את האוצר משום דאתי לאשווי גומות: אבל עושה הוא שביל ברגליו. שמפנה לכאן ולכאן דרך הליכתו דלא הוה טלטול: במדומע. חולין בתרומה טהורה. דחזי לכהן מיהת: ובאותו

כסתמא דהתמן. ויחידייא דתמן כסתמא דהכא. ר' יוסי בעי קומי רבי ירמיה היך עבדין עובדא. א"ל מן מה דמר רבי יוחנן משכני תילפיי והראני נגר משל בית ר' קשור אע"פ שאינו תלוי. הדא אמרה כר' יודן עבדין עובדא. אתא רבי חונא בשם ר' שמואל *הלכה כרבי יודה עד שיהא קשור בדלת ר' ינאי ר' אמי אמר עד שיהא קשור בדלת כדבר שהוא יכול להעמידו. נינרייא דר' לעזר הוה קטיר בגמי. נשמט אסור. נקמז ר' יעקב בר אחא בשם רבנן מדדהו בראשי אצבעותיו: כל כיסוי הכלים כו'. אבא בר כהנא רב חייה בר אשי בשם רב הלכה כר' יוסי:

הדרן עלך פרק כל הכלים

הלכה א מתני'

*מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש אבל לא את האוצר מפנין תרומה טהורה ודמאי ומעשר ראשון שניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו והתורמס היבש מפני שהוא מאכל לעניים אבל לא את הטבל ולא את מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו לא את הלוף ולא את החרדל רשב"ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבים: **גמ'** רבי זעירא שאל לר' יאשיה כמה הוא שיעור הקופות. א"ל נלמוד סתום מן המפירש. *דתנינן תמן בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה. *תמן תנינן המוציא יין כדי מזיגת הכוס. ר' זעירא שאל לרבי יאשיה כמה הוא שיעור הכוסות. א"ל ילמוד סתום מן המפורש. דתני ר' חייה ארבע כוסות של כחס ישנן רביעית יין איטלקי. מהו לפנות מן האוצר כסדר הזה. נישמעינה מן הדא ושון שלא יגע באוצר. *אבל עושה הוא שביל ונכנס ויוצא. אית תניי תני מטלטלים את הדימוע. אית תניי תני אין מטלטלים. א"ר אלעזר מטלטלין במדומע בתרומה טהורה. ומ"ד אין מטלטלין לתרומה טמאה. ובאותו

פני משה

כסתמא דהתמן. דהא החכמים במתני' סבירא להו בנגר שאין קשור פוקקין בו: ויחידייא דתמן. והוא ר"א דמתני' כסתמא דהכא כהתנא קמא דעירובין שכלה. משום דחכמים דמתני' היינו ר' יהודה דעירובין וחכמים דעירובין היינו ר"א דהתני' וא"כ הלכה כמאן: אמר לו מן מה דאמר ר' יוחנן וכו' א"כ עביד רבי עובדא אע"פ שאינו תלוי ש"מ הלכה כר' יהודה למעשה: אתא ר' חונא וכו' ויאמר נמי הלכה כר' יהודה ועד שיהא קשור בדלת: ר' ינאי אמר דר' אמי. כך היא בעירובין: כדבר שהוא יכול להעמידו. שלא יהא נופל לארץ וגרסינן דר"א היה קטיר בגמי בעלמא: נשמט. הנגר ונפסק החבל שהוא קשור בו וכשפותח בו הרי הוא מונח בקרן זווית אסור. נקמז שנתפרד [illegible] מעט ממנו את הנגר והאסקופה שמכניסין אותו שם: מדדהו בראשי אצבעותיו עד שהוא מכניסו ומהדקו שם: כל כיסוי הכלים וכו' הלכה כר' יוסי. הובא לעיל פ' כמה בהמה בהל' ה':

הדרן עלך כל הכלים

הלכה א מתני' מפנין. אוצר של תבואה וצריך לפנות אותו וכגון לדבר מצוה כדקתני ואזיל מפני הכנסת אורחין או מפני ביטול בית המדרש כגון שהוא צריך להקים לקבוע בו בית המדרש מפנין אותו בשבת וכל אחד ואחד מהלא ארבע או חמש קופות של תבן ושל תבואה עד שיפנה המקום: אבל לא את האוצר. כלומר אבל לא יגמור את כל האוצר דילמא אתי לאשויי גומות. וכן כשמפנה ועדיין האוצר בו מלא שלא התחיל בו מקודם השבת צריך שלא יכבד הקרקע אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו: מפנין תרומה טהורה. אפילו ישראל דהואיל לכהן אבל תרומה טמאה לא דאינה ראויה בשבת דאסור לאכול אף לבהמה בשבת לכ"ע דהוי כמבער תרומה לקדשים בשבת. ואין מבערין לא בשבת ולא ביו"ט: ודמאי. דחזי לעניים ומעשר ראשון וכו'. כתפרש בפ' כילד מפנין: והתורמוס היבש. מפני שהוא מאכל לעניים. ב"ה לעניים אבל לא את הלוף: לא את הלוף. הוא ממיני הבצלים ואינן ראויין בשבן אין אם לו לאכול בהמה: ולא את החרדל. בברייתא והובא בגמרא נראים מטלטלין החרדל מפני שהוא מרה. ויונים ואת הלוף מפני שהוא מאכל לנחשים: מפני שהוא מאכל לעורבים. ואין הלכה כר' שמעון בן גמליאל מפני שאין מצויין חגל רוב בני האדם ואין מגדלין אותן אלא עשירים לגדולה:

גמ' ר' זעירא שאל לר' יאשיה וכו'. גרסינן להא לעיל ריש פ' המוציא עד ישנן רביעית יין האיטלקי ופ"ש: מהו לפנות מן האוצר כסדר הזה. כלומר אוצר שלא התחיל לפנות מיום קודם השבת מהו שיתחיל לפנות ממנו בשבת כסדר הזה שבשנינו ארבע או חמש קופות: נשמעינה מן הדא. דתנינן בברייתא אפלוגתא דתנאי גבי תבואה: גב רה בזמן שהתחיל בה מע"ש מותר להסתפק ממנה בשבת ואם לאו אסור להסתפק ממנה בשבת דברי ר' אחא ורבי שמעון מתיר וקתני בהדיא ושוין שלא יגע באוצר אבל עושה הוא שביל ברגליו ונכנס ויוצא וש"מ דכ"ע אין מתחילין באוצר תחלה: אית תניי תני מטלטלין את הדימוע. כגון תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין ונדמע הכל מטלטלין אותו בשבת ואיכא דתני אין מטלטלין: בתרומה טהורה. שנפלה לפחות ממאה חולין דחזיא לכהן כדין דמוע שנמכרת הכל לכהן הון תלמי אותה שלה. ומאן דאמר אין מטלטלין בתרומה טמאה שנדמעה את החולין והיא עומדת אלא להסקה ולא חזיא בשבת ולא פליגי הני ברייתות: ובאותו

רידב"ז

אית תניי תני מטלטלין את הדימוע אית תניי תני אין מטלטלין אמר ר"א מטלטלין בתרומה טהורה כו' פי' הסוגיא הזאת ע"פ דעת הראשונים ז"ל דמוכח כרמב"ן וכרשב"א ז"ל בתוס' שבת דף קכ"ז גבי דמאי מינו דחזי לעניים וכו' וז"ל הרשב"א וז"ל תיכא למידק דמאי אצטריך למינקט הכא הא אפילו לא חזי ליה כיון דחזי לעניים ולאכסניא שפיר דמי וכדאמרינן גבי תרומה כיון דחזיא לכהנים. ע"כ אמר כתוס' ז"ל דל"נ לי' אלא ה"ג דמאי הואיל ויחזו לעניים. ויש מעמידים הגירסא ואומרים גבי תרומה הואיל וכפ"כ יהיב לכהן וכן הלוף לע"ר ס תיכא לאיחור כיון דחזי להכי שרי אלא דמאי שהוא מגיע עד נמסר להקנו לאכילתו ובשבת לא תני לי' לא מטלטל לי' אלא כיון דלאו כמי חזי לי' בשבת נמי מטלטל לי דרחוי לו שביל ז"ל. ומהאי סוגיא ראיה גדולה לדעת היש מעמידים הגירסא ע"כ מדומע אסור לטלטל משום דלאף דחזא לי' לכהן משום דכיון דלא יהיב בפ"כ לכהן אלא מנייתו ומחזיקו כעד עמנו שתה ימלא לי' עלי' אפי' כבנדמע בפחות מק' שאין נרס' בירושלמי גבי תרומה טמאה שנדמע בפחות מק' שאין שיהם לשורש שתא ימלא עלי' פי' שתא יפלה כשנג אלא דלא יעבור ביה לפ"פ כדין תרומה אלא יתתין בית ימלא עלי' עי' בירושלמי תרומות פ"ה ה"א וכבמ"א ז"ל שם דעלא הכמים היא שינוח חולי יתנא לי עלי' ולא יעבור לפ"פ לכהן עי' ש יעש"ז כדימיים לא יהיב בפ"כ לכהן אלא יתתין ויניחו שתא ימלא פי' א"כ אסור לטלטל

שנויי נוסחאות (כ"לי"כ) אלעזר מטלטלין כד"ו לעזר מאן דאמר מטלטלין. (סו"פ) לתרומה כד"א בתרומה.

חידושי הגר"א

ומ"ד אין מטלטלין בתרומה טמאה. נראה דגרסינן יעזתו ...

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ח משמאי׳ מוכלין הלכה יח

ב מיי׳ פ״ט מעיחרין הלכה ט

ובאותו שיש בו כדי להעלות. אבל באותו שאין בו כדי להעלות לא. מאן תנא מטלטלין ר׳ אליעזר. *דתנן ר׳ אליעזר אומר סאה שנפלה היא סאה שעלת. *א״ר אלעזר אדם עומד מע״ש ואומר הרי זו תרומה למחר. ואין אדם עומד בשבת ואומר הרי זו תרומה למחר. רבי יוסי בי רבי בון אומר אין אדם עומד ע״ש ואומר הרי זה תרומה למחר. מתניתא פליגא על ר״י בי רבי בון *לגין טבול יום ומילאהו מן החבית מעשר טבל. אם אמר הרי זה תרומה למחר משתחשך הרי זה תרומה למחר אם אמר הרי זה עירוב לא אמר כלום. פתר לה לשעבר. והתני רבי חייה אומר אית לך [illegible] לשעבר. חזר בו רבי יוסי בי רבי בון מהדא. מאי

פני משה

ובאותו שיש בו כדי להעלות. כלומר וכן נמי תנינן דאף תרומה טמאה מטלטלין והיינו דוקא שיש בו כדי להעלות כגון ש.פלה למאה חולין טהורין לאותה מטלטלין אגב החולין כדלקמן. אבל אם אין בה כדי להעלות שנפלה לפחות ממאה לא משום דהוי מדומע ע״י תרומה טמאה: מאן תנא מטלטלין רבי אליעזר. לאו אדימוע קאי. דהא מילתיה דר״א לאו בדימוע היא אלא על מתני׳ דריש פ׳ נוטל קאי ואיירי דאיירי הכא בטילטול דימוע מייתי לה הכא כדאמרן. וכן אגב האי דלקמן. ובתרומה טמאה איירי דתנינן בפ׳ נוטל מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין וקאמר דמאן תנא מטלטלין הטמאה עם החולין ר״א היא דתנינן בפ״ה דתרומות בהלכה ב׳ סאה תרומה טמאה שנפלה למאה חולין טהורין. ואי סאה עולה באחד ומאה. ר״א אומר תרום ותשרף כשנפלה הסאה צריך לשרפה שאני אומר אותה סאה שנפלה היא סאה שעלתה והרי היא תרומה טמאה כמו שהיתה ואינה ראויה אלא לשריפה ובשבת אף דבגמ׳ מטלטלין הטמאה עם החולין לר״א היא דתנינן לה דלדידיה אכתי שם תרומה טמאה עלה ומטלטל הכל אגב החולין דאלו לרבנן דפליגי עליה התם דלא אמרינן אותה שנפלה הוא שעלתה ונפלה ותאכל בקודים או קליות. א״כ לא מיתוקמא הך דקתני מטלטלין הטמאה עם החולין דאי לפחות ממאה חולין נפלה הוה לה כולה מדומע ע״י תרומה טמאה ואין מטלטלין כדלעיל ואי למאה נפלה א״כ אין שם תרומה טמאה עלה: א״ר אלעזר עומד אדם מע״ש וכו׳. גרסינן להא לעיל בפ״ז דדמאי בהלכה ה׳ על המתני׳ היו לו תאנים של טבל והוא בבית המדרש או בשדה וכו׳ וני׳ דהכא עיקרית כדפרישית שם: אדם עומד מע״ש ואומר הרי זו תרומה למחר. כלומר דאשמועינן דיכול לכתחלה ולקרות לה שם ושלא תהא חלה עליה תרומה אלא למחר בשבת ולא מיקדם: ואין אדם עומד בשבת ואומר הרי זה תרומה למחר. שאע״פ שאינה מפרישה בשבת מ״מ אפי׳ קריאת שם אסור מכיון שאינה ראויה להפריש בשבת: ר׳ יוסי בר בון פליג שאפי׳ מע״ש אין לו לקרות לה שם תרומה למחר מכיון שאין יכול להפרישה בשבת והאי מתני׳ דדמאי דקתני התם דקורא שם מע״ש מה שאני עתיד להפריש למחר שאני התם שא״א לו בענין אחר שהרי הוא בבית המ״ד או בשדה ואין לו פנאי לתקן אבל בעלמא סבירא ליה דאסור לכתחלה לקרות שם מע״ש שתהא תרומה בשבת: מתני׳ פליגא על רבי יוסי בר׳ בון. דתנינן בפ״ג דטבול יום לגין שהיה טבול יום ש.טמא וטבלו הואיל היום ומלאהו מן החבית שיש בו מעשר טבל שטבול הוא לתרומת מעשר שלא ניפלה ממנו ואמר הרי זה תרומת מעשר משתחשך ה״ז תרומה למחר וכלומר שתהא שלא תהא תרומת מעשר עד שתחשך ומשום שלא תחול עליה קודם שתחשך נפסלת היא בכלי זה שהוא טבול יום ולהכי דבריו קיימים: ואם אמר הרי זה עירוב לא אמר כלום. דבעינן בעירוב שתהא הראוי מבעוד יום וליכא שאפי׳ לכהן אינה ראויה עד לאחר הערב שמש שמעינן מיהת שיכול הוא להתנות מע״ש שלא תהא תרומה עד השבת וקשיא לרבי יוסי בר׳ בון: פתר לה לשעבר. כלומר דהתם בדיעבד הוא דמיירי אם אמר ה״ז תרומת מעשר משתחשך אבל לכתחלה לא: והתני ר׳ חייה. בברייתא אומר הוא ה״ז תרומת מעשר משתחשך. אית לך מימר לשעבר בתמיה שהרי אומר לכתחלה קאמר: חזר בו רבי יוסי בר׳ בון מהדא. כשהקשו לו מהדא דר׳ חייה חזר בו ממה שאמר בתחלה:

מאי

קרבן העדה

ובאותו שיש בו כדי להעלות. פליג אהא דמשני דברייתא דמטלטלין איירי בתרומה טהורה וכו׳ אלא מוקי לברייתא דמטלטלין באותו שיש בו כדי להעלות שהתרומה בטלה בחולין ואף על גב שצריך להעלות מתוכו כפי התרומה שנפלה בה מטלטלין וברייתא דאין מטלטל איירי בשאין בה כדי להעלות ותרווייהו בתרומה טמאה שנדמעת איירי: מאן תנא מטלטלין. בשיש בו כדי להעלות דהא מ״מ אסור להעלות דמתקן הוא בשבת: דתנינן. בפ״ה דתרומות: סאה שנפלה היא סאה שעלתה. וכאלו דמונחת לבדה היא ולא מתקן מידי: ה״ז תרומה למחר. דבשבת אסור לתקן טבל ודאי לכך אומר מע״ש ואע״ג דלא חל שם תרומה עד למחר לא הוה כמתקן בשבת: ואין אדם עומד בשבת וכו׳. דאמירה דידיה ה״ל כמתקן ואע״ג דאסור לאכלו בשבת כמאן שלא תיקן בשבת כלום אפ״ה אסור דמיחזי כמתקן: אין אדם עומד מערב שבת וכו׳. דכיון דלא הוה תרומה אלא בשבת ה״ל כמתקן בשבת: מתניתא. דטבול יום פ״ד: לגין. כעין כד של עץ: ומילאהו מן החבית. שיש בה מעשר טבל הייט מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו דהוא במיתה כשדו טבל ואפילו לכהנים אסור: ה״ג אם אמר ה״ז תרומת מעשר משתחשך ה״ז תרומת מעשר אם אמר ה״ז עירוב לא אמר כלום. וה״פ ה״ז תרומת מעשר משתחשך כדי שיעריב שמשו של לגין ולא יפסול התרומה דאם היתה תרומה חלה מבעוד יום היתה נפסלת בטבול יום: הרי זה עירוב לא אמר כלום. לפי שאין עירוב קונה אלא בסעודה הראויה מבעוד יום וזה אינו ראוי עד שיעריב השמש שמעינן מיהת דאם אמר בע״ש שתהא תרומה בשבת דהוה תרומה דאס״ד דאינו תרומה למה קאמר דאם אמר ה״ז עירוב לא אמר כלום לפלוג ולתני בדידיה אם אמר כן בע״ש שתהא תרומה מבערב שאינו תרומה ועוד מדסיפא בשבת רישא נמי בשבת איירי ואפ״ה הוה תרומה וקשיא לרבי יוסי ברבי בון: ומשני פתר לה לשעבר. מתני׳ איירי בדיעבד שאמר הרי זה תרומה למחר ולא מהני בדיעבד ורבי יוסי לא קאמר אלא דלכתחילה לא יעמוד אדם בערב שבת ויאמר הרי זה תרומה למחר: והתני ר״ח. במתניתין אומר הרי זה תרומה וכן אומר הרי זה עירוב ואומר לכתחלה הוא דמשמע: אית לך מימר לשעבר. וכי אפשר לפרש אומר לשון דיעבד: חזר בו רבי יוסי ברבי בון. מהא דמוקי למתני׳ בלשעבר:

מאי

מסורת הש״ס

תרומות פ״ה מ״ח (דמאי פ״ז הלכה ה)

טבול יום פ״ד מ״ד (דמאי פ״ז ה״ה)

תוס׳ הרי״ד

מתניתא פליגא על ר״י בר״ב לגין טט״י מה״ז תרומה למחר משתחשך ס׳ דלמא דיכול לעשות התרומה על מחר פתר לה לשעבר כלומר בדיעבד והתני ר״ח אומר כמי דלא לכתחלה ומסקינן דחזר ר״י בר״ב מהדא ופריך מאי כגון פי׳ שאין יכול לעשות תרומה על מחר ויחול כתרומה בשבת ומשני מכבר לשעבר. [illegible]

רידב״ז

לטלטלו זולת כשנפלה בק׳ סאין ונתבטלה דיכול לתקן תומ״י ולאכול וזהו פי׳ הסוגיא אמר ר״א מ״ד מטלטלין בתרומה טהורה. ומ״ד אין מטלטלין בתרומה טמאה פי׳ דבתרומה טהורה שנדמעה בק׳ סאין שרי חויא לדידיה דהא יכול להרים אותה סאה ולאכול השאר בשבת גופיה ואמרינן היא סאה שנפלה היא סאה שעלתה כדמוקי לקמן כר״א דאי לרבנן האי מתקן בשבת משא״כ בתרומה טמאה דאי תפסר להעלותה דהא אמרינן היא סאה שנפלה היא סאה שעלתה א״כ מטלטל תרומה טמאה בשבת וזה אסור ע״כ אסור לטלטל כל הדימוע דאינה עומדת בעבור הכהן וא״א דמגיע לה על מחר ודוש לאחר הסאה תרומה טמאה ויאכל בעלמא ע״כ לא חזי לי׳ השתא וכדעת הים מי שמעמידים הגי׳ הנ״ל וע״ז קאמר ובאותו שיש בו כדי להעלות פי׳ אפי׳ בתרומה טהורה לא שרי אלא בדימוע שיש בו כדי להעלות דיכול להעלות השתא ולאכול אבל באותו שאין בו כדי להעלות לא משום דתגיע ליה שתא ימנא בו עלי׳ כנ״ל ולא תקלה לי עבור כאן. וע״ז אמר מאן תנא מטלטלין ר״א דתנן ר״א אומר היא סאה שנפלה היא סאה שעלתה פי׳ דאילו לרבנן אסור כלל לטלטלו דהאי כמו שתורם בשבת משא״כ לר״א דס״ל דתרומה בעינא מתתה וכן הוא כש״ס דילן דף קמ״ב פ״א על הא דגרסינן ר׳ יהודא אומר אף מעלין את המדומע גרסינן עם ואמאי הא קמתקן ותאני ר׳ יהודא כר״א ס״ל דאמר תרומה בעינא מתתה דתנן כו׳ ר״א אומר מדמעת כתרומה ודאי כו׳ עכ״ל הגמ׳ פי׳ רש״י ז״ל בעינא תיהוה מונחת לבדה ואינה מעורבת הילכך לא מתקן מידי עכ״ל ז״ל אבל לרבנן אסור להעלות בשבת דהוי מתקן דהאי כדמפרש בשבת ודע דמזה הסוגיא בירושלמי וכסוגיא דבבלי דף קמ״ב מוכח כדעת התוס׳ ז״ל במס׳ בכורות דף כ״ב ע״ב ד״ה תעלה סתמו הא דצריך העלי׳ בק״א הוא משום הפסד כהן אבל אע״ם דעיקר העלי׳ הוא בשביל זה ת״מ אין יכול ליתן להכהן דמים דלא פליגי ר״א ורבנן אלא אי מדמעת כתרומה ודאי או לפי תקנון אבל ספיקא דקדושת תרומה יש בה עכ״ל ז״ל ומתוך סוגיא רחיבה נדולה לדבריהם ז״ל דאל״כ אלא דלא הוי קדושת תרומה א״כ אמאי לא אתיא לרבנן ג״כ דהא לרבנן ספיקא דלא הוי מתקן ול״ע לפי שיטת רש״י ז״ל במס׳ בכורות שם סוגיא. ואולי התוס׳ ז״ל מסבירין עם ר״א ורבנן דפ׳ נטל דף קמ״ב הוא לחזק ראייתם ז״ל ודו״ק:

אמר ר״א אדם עומד מע״ש ואומר הר״ז תרומה למחר ואין אדם עומד בשבת ואומר הר״ז תרומה למחר ר״י בר״ב אומר אין אדם שמד מע״ש וכו׳ והא דליתא [illegible] ז״ל דהתם דוקא כדמאי אבל לא בודאי והתם שגלי וסרי הגמ׳ כזה ועוד י״ל דדוקא שתחול התרומה למחר אסר ר״י בר״ב אבל למפרע מודה והתם מיירי למפרע לסיכך פריך מלוגין מכו״י דהתם ע״כ אינו למפרע ודו״ק:

שנויי נוסחאות (פה״נ) דתנן כד״ו דתנינן. (פו״מ) זה כד״ו זו. ר״י כד״ו רבי יוסי. (פו״י) זה כד״ו זו. (פו״ה) זה כד״ו זו.

מראה הפנים / ירושלים

ותתני ר״ח אומר אית לך מימר לשעבר מאי כגון חזר בו ר׳ בון. מכבר לפפרשנה כנ״ל [illegible] ולשון זה כמו מבואר לפניו גרס לאת״ש לפרש כד״א ובגדל״ל כמכך אחריו אך כפי הקמ״ע נ״ל כן. אולם השיב לי ז״ל עוקי למנוי כמאמר פיסות התוס׳ תבגר ז״ל.

דהא :פ״ז נפסל ככר בפגוע יום כיון שכיתה תלותה מפת אומו. סכ״ע מיקר כי״ה והנר״ז דירושלמי כאן בגירת ליפגת דשש נקט וריבב ג אתותב כאתם והוד בו כהלא בכ״ש:

מסורת הש"ס

מאי כדון. אלא איך מפרש למתני' דלא קשי' ליה: מכבר לשאפרישנה. שאומ' מערב שבת תרומה תהיה מעכשיו מש"ה לכשיפרישנה בשבת והיינו בתרומת מעשר של דמאי וכגון שהיו כהן או עני למודים לאכול אצלו שנותר להפריש בשבת כדתנן בדמאי וגמלא שהיה מתוקן מע"ש ואין נראה כמתקן בשבת: ופריך הגע עצמך. אמור בעצמך אם איתה תרומה ודאי שהכהן הוא כמוכריש התרומות מעשר ואיך הוא אומר שבא אסור להפרישה בשבת גמלא שלא הועיל כלום באמירה: ומשני מכבר לכשאוכלנה. הכהן אומר מעכשיו תהא תרומה לכשאוכלנה בשבת: הגע עצמך שהיתה תרומה טמאה. דלא חזיא לנידי ואסור לאוכלה וגם להפרישה אסור: ומשני מכבר לכשאניחנה בזוית. שיאכל תחל' ויניח התרומות מעשר בצד הזוית האחר שכן מותר לעשות ואומר שמעכשיו תהא תרומה לכשיניחנה בזוית: ה"נ הדא אמרה טבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלו. וה"פ דתרומה טמאה אסור לטלטלה דלא חזי לנידי בשבת אלא ה"ק טבל שיש ט תרומה טמאה מותר לטלטלו וצריכין לומר דהטבל יכול לתקנו בשבת דאל"כ אף שנאמר שהוא טבל אסור לטלטלו וע"כ איירי כשהתנה עליו בע"ש: כיצד הוא עשה. להתקן בשבת דהא מ"מ אסור לטלטל תרומה טמאה ואיך מפרישה: נותן עיניו. במקצת הטבל ביהא מעשר ואוכל השאר: אלב. מעט שמשתרש בעומק כנגדו ואין שרשיו מתפשטין וגו תיחס יהושע את הארץ לישראל:

*מאי כדון מכבר לשאפרשנה הגע עצמך שהיתה תרומה טהורה מכבר לכשאוכלנה. הגע עצמך שהיתה תרומה טמאה מכבר לכשאניחנה בזוית. תני מטלטלין אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה. אמר רבי זעירה הדא אמרה *טבל שיש עליו. תני מותר לטלטלו כיצד עושה נותן עיניו במקצתו ואוכל השאר. תני *מטלטלין החרדל מפני שהוא מאכל יונים. ואת החצב מפני שהוא מאכל צבאים. ואת הזוכית מפני שהוא מאכל נעמיות. אמר רבי נתן אם כן יטלטלו הזמורות מפני שהפילין אוכלין אותן: רבן שמעון בן גמליאל מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבים. מה אנן קיימין אם בשיש לו מאותו המין ואותו המין מצוי בשוק דברי הכל מותר. אם כשאין לו מאותו המין ואין אותו המין מצוי בשוק דברי הכל אסור. אלא כינן קיימין בשיש לו מאותו המין ואין אותו המין מצוי בשוק. רבנן אמרין מכיון שאין אותו המין מצוי בשוק כמי שאין לו מאותו המין. ורשב"ג אמר מכיון שיש לו מאותו המין כמי שאותו המין מצוי בשוק. א"ר זעירה לא אתייא אלא כרבי חנינא דאמר *עולין היינו עם רבי לחמת גרר. והיה אומר לנו ברורו לכם חלוקי אבנים ואתם מותרין לטלטלם למחר. א"ר יוסה שנייא היא הכא שהוא ככסא:

הלכה ב מתני' *חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אם התקינן

למאכל בהמה מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלים אותן *כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וישרדו תרנגלת שברחה דוחין אותה עד שתיכנס *ומדדין עגלים וסייחים ברה"ר והאשה

נעמיות. בנות היענה: יטלטלו הזמורות. דהוי הוא להיות לו פילין ולהאכילן: מה אנן קיימין. במאי עסקינן: אם בשיש לו מאותו המין. בביתו כגון שיש לו עורבים בביתו וגם שאר בני אדם מגדלין אותן ודאי דמותר לכ"ע אה הלוף: אלא כי פליגי ת"ק ורשב"ג. כימי שאין לו מאותו המין. דבטלה דעתו אצל כל אדם: לא אתיא. הא דמתיר במתני' לפנות מפני ביטול בה"מ אלא כר"ח: חמת גרר. שם מקום: ברורו לכם. במחשבה בעלמא: ואתם מותרין לטלטל למחר. ש"מ דמותר לטלטל מיקל' לצורך בה"מ: שנייא הוא. שאני הכא דהאבנים כשחשבו ליגב עליהן ה"ל ככסא ולפיכך מותר לטלטלן אבל האוצר שאינו ראוי לשום דבר אפשר דאסור:

מאי כדון. השתא מפרש לה כלומר והאיך הוא מתנה כשאינו רוצה לקרות לה שם תרומה עד לאחר: מכבר לכשאפרישנה. כלו' מעכשיו ולכשאפרשנ' תהא עליה שם תרומה למפרע: הגע עצמך שהיתה תרומה טהורה. וראויה היא לאכילה בשבת לכהן ועל כרחך צריך הוא שיפרים מקודם השבת והאיך יתנהג כשאינו רוצה לקרות לה שם תרומה מעכשיו: מכבר לכשאוכלנה. אם טהורה היא יאמר כך מעכשיו ולכשאוכלנה אם כהן הוא או שיאמר ולכשיאכל הכהן תהא עליה שם תרומה: הגע עצמך שהיתה תרומה טמאה. כגון שנטמא הטבל והתרומה תהיה טמאה ואינה ראויה לאכילה ולשריפה היא עומדת והאיך יאמר בה: מכבר. מעכשיו ולכשאניחנה בקרן זוית כדי ליתנה לכהן לשורפה אחר השבת תחול עליה שם תרומה ובשביל לתקן הטבל קורא לה שם דתולין שמאין חזו ליה: תני מטלטלין אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה. ובשיתנה מע"ש מיירי ובשביל דאי בתרומה טמאה בעלמא הא אנן תנן הטמאה עם הטהורה או עם החולין כדוקא: א"ר זעירה הדא אמרה וכו'. ואמתני' דדמאי קאי וכלומר דמתני' שמעינן כן שהרי כשאומר שאני עתיד להפריש למחר אכתי טבל היא אלא משום שיש עליו תנאי מטלטלו בשבת להפריש למחר דהא מטלטלו כשמפריש ממנו: כיצד הוא עושה. לאותו טבל של תנאי מתן עיניו במקצתו כמה שאמר להפריש למחר וסומך על זה לתרומה ולמעשר ואוכל את השאר. תני בתוספתא פט"ו מטלטלין החרדל וכו': נעמיות. בנות היענה: מה אנן קיימין. לפלוגתייהו: אלא כי אנן קיימין וכו'. דרבנן סברי היאיל ואין אותו המין מצוי בשוק לשאר כל האדם אע"פ שיש לזה כמי שאין לו דברי לא שכיחי ורשב"ג ס"ל בתר דידיה אזלינן וה"ז כמי שהן ג"כ בשוק:

הלכה ב מתני' חבילי קש. אגודות של

קש ושל עצים ושל זרדים והן ענפי אילן לחים וראוין לאכול בהמה: כופין את הסל לפני האפרוחים וכו'. ואין זה מבטל כלי מהיכנו לפי שאין האפרוחים עומדים עליו ולא היה בם בין השמשות: תרנגלת שברחה. מן הבית דוחין אותה בידים עד שתכנס אבל לא מדדין מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצא זה מגביה ומטלטלה וכן פי' שנשמטת נתלשין הן כנפיה וה"ה לשאר בהמה חיה ועוף אין עוקרין אותן ממקומן ואפי' בחצר והא"ל ברה"ר אלא דוחין אותן עד שיכנסו. אבל מדדין אותן בחצר ולא ברה"ר שמא יגביהם: מדדין עגלים וסייחים ברה"ר. וכנוסחת משנה שבבבלי לא כתוב ברה"ר: והאשה

הלכה ב מתני' זרדין. מין קנים הן במזרדים שהן רכים ויאוכלים אותם: ואם לאו אין מטלטלין אותם. משום דהוייהו דאי להסקה קיימי במינן בהו הזמנה: כופין סל לפני האפרוחים. אשמועינן דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת ובגמרא מפרש לה: שברחה. מן הבי': בידי': דוחין. אוחז בצוארו ובלדדיו ונירדו ומסייעו ומוגנם לו ברגליו: והאשה

ס"ק ירושלמי די"ח פ"ו הלכה ב

ירושלמי פרקין פ"ו הלכה ג

ביצה דף מ"א

עין משפט נר מצוה

נליון הש"ס

הרי"ד

[illegible]

שינויי נוסחאות (כו"מ) לשאפרישנה כו"ן לכשאפרישנה.

חדושי הרי"ל

מאי כדון מכבר לכשאפרישנה. לט יני בדמאי יקי כ"ו אמתני' דהתם ודוק: [illegible]

[illegible]

שיב ירושלים

[illegible]

פני משה

והאשה מדדה את בנה. אוחזו בזרועו מאחוריו והוא תולה רגליו: א"ר יהודה אימתי בזמן שהיה נוטל אחת. כשמגיע רגליו יכול הוא להיות נוטל להגביה אחת מרגליו ומניח אחת אבל אם היה נורר את רגליו אסור לפי שהוא כנושא אותו ובקטן כל כך שהוא נורר רגליו לא אמרינן חי נושא את עצמו והלכה כר' יהודה דבכל מקום שאומר אימתי או בד"א אינו אלא לפרש דברי חכמים:

גמ' אמר ר' זעירא לא אתיא. מתני' דקתני י"ם לאו אין מטלטלין אותן ואע"פ שבן ראוין לישב עליהן ומפני שלא התקינן לכך א"כ לא אתיא אלא כר' תנינא וכו' כדאמר לעיל בפ' כמה טומנין בהלכה ב' דצריך שיחדנו לכך מע"ש. והא' תהא' ספתא אין מטלטלין אותן כדאמרן: אמר ר' יוסי שנייא היא הכא. במתני' שהוא בכוסא וזהו חבילה ודומתו לעיל סוף פ' כלל גדול כהוצאת כים קטן וכדפרישית שם ואין ראוי לישיבה ולכ"ע עד שיתקינן לכך: התיב ר' אלעזר. על הא דר' יוסי והתנינן חבילי קש וכי קש לאו כמפוזר הוא שאפי' הוא בחבילה היא והוא רק נוח לישב עליו ואפ"ה אין מטלטלין אותן עד שיתקינן לכך: מתניתא פליגא וכו'. כל הא עד סוף הלכה גרסינן לה לעיל פ' כירה בהלכה ז' ושם תמצא מפורש:

הלכה ג מתני' אין מילדין את הבהמה [illegible]. מילדין הוא משיכת הולד מן הרחם ולא התירו טירחא זו לבהמה אפי' בי"ט: אבל מסעדין. עוזרין אותה ואוחזין את הולד שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותנין לו דד לתוך פיו כדי שיניק: ומילדין את האשה בשבת. ואפי' בדאיכא איסורא דאורייתא כגון שלא כלו החדשים ולא פסקו גדוליו דהוי כשוקר לדבר מגדולו: וקורין לה חכמה. מילדת המקילה בכך ממקום למקום ואין חוששין לאיסור תחומין: ומחללין עליה את השבת. בגמ' קאמר לאתויי שאם היתה צריכה לנר והדלקת מדלקת לה וקמ"ל שאפי' היא סומא משום דמכל מקום מתיישבת דעתה בכך דסברה אי איכא מידי חזיא חברתה [illegible] לכיוון שותת עד שתלד וכן אחר שילדה עד שלשה ימים מחללין עליה את השבת ועושין כל צרכיה בין אמרה צריכה אני בין שאמרה איני צריכה ומשלשה ועד שבעה אם אמרה איני צריכה אין מחללין עליה את השבת ואם שתקה וי"ל אם אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת ומשבעה ועד שלשים יום הרי היא כחולה שאין בו סכנה ואפי' אמרה צריכה אני אין עושין לה מלאכה אלא ע"י נכרי כדין חולה שאין בו סכנה: וקושרין את הטבור. של הולד שהוא ארוך ואם לא יקשרוהו ויכרכו אותו יצאו מעיו אבל אין חותכין אותו בשבת ורבי יוסי אומר אף חותכין והלכה כר' יוסי: וכל צרכי מילה עושין בשבת. כמפורש בפרק דלקמן בהלכה ב':

גמ' איזהו סיוע וכו' תוספתא פי"ז: אף מרחמין על הבהמה ביום טוב. וכתוספתא גרים בבהמה טהור' וכדמפרש והוא שאם ריחקה את הולד נותנין גוש של מלח על רחמה שמתוך כך נזכרת לצרה ומרחמת ורוצה היא להניק את בנה. ודוקא בבהמה טהורה אבל טמאה לא מרחקא ואי מרחקא תו לא מקרבא: וקוראין לה וכו'. כהאי דתנינן לקמן בפ"ב דר"ה ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה לילד וכו' הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח. וקמ"ל דהא דלא תני הכי כהדיא כן משום דסמיך על הא דתני לה התם: ומחללין וכו' ומפרש שמואל שעושין לה מדורה ואפי' בתקופת תמוז: וקושרין וכו'. כהדא שנדה וכו' כלומר וכן לענין חתכון וכהאי דאתת ושאלת לרבי ואמר כחולה שישאלו להמילדת היאך המנהג וא"ל אין כאן מילדת שיודעת אלא היא. וא"ל זיל בתר מנהגא ואמרה אין כאן מנהג ידוע ואמר לה זילי חתיך וכר' יוסי: כיני מתניתא וכו'. משום דקשיא ליה מאי שייכא דמילה הכא ועוד הא תנינן לה במקומה בפרק דלקמן הלכך קאמר דכן צריך לפרש המתני' וכל צורכי חיה וכלומר דכשם קתני כשם שכל צרכי מילה עושין בשבת כך כל צרכי חיה נעשין בשבת: תני בשליא הוצאת. שהולד היה מונח בתוכה בשבת שא"א לסמנה בארץ וכדי שלא יצנן הולד המפרידים טומנין

אמרה ליה לית כאן מיילדת. א"ל לך עשה כמו שנוהגין כאן שלא רצה לפסוק כפירוש מר' יוסי אם היה עם המנהג לאסור:

כיני מתניתא. כן צריכין לפרש למתני' וכל צרכי מיה שעין בשבת ולא כדתני וכל צרכי מילה עושין בשבת דבפרק דלקמן תני לה:

עומנין

מתניתין / גמרא

והאשה מדדה את בנה אמר ר' יהודה [a] אימתי בזמן שהוא נוטל רגלו אחת ומניח אחת אבל אם היה נורר אסור: גמ' דתיב רבי לעזר והתנינן חבילי קש. [b] וקש לאו כמפוזר הוא. [*]מתני' פליגא על מאן דמר כל המיוחד לאיסור אסור. [*]דתנינן [c] האבן שעל פי החבית מטה על צדה ונופלת. רבי בא בשם רב חייה בר אשי פתר לה בשוכח. מטתניתין פליגא על מאן דמר כל המיוחד לאיסור אסור. דתנינן כופין סל לפני האפרוחים שיעלו ושירדו. ותני עלה עלו מאיליהן אסור לטלטלה. א"ר בון בר חייה קומי ר' זעירא תיפתר במאום. א"ל והתני ר' הושעיה אפילו סאה אפילו תרקב. אית לך מימר סאה ותרקב מאוסין הן:

הלכה ג מתני' [c] [*]אין מילדין את הבהמה ביום טוב אבל מסעדין

[d] ומילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת וקושרים את הטיבור ר' יוסי אומר [e] אף חותכין וכל צורכי מילה עושין בשבת: גמ' איזהו הסיוע [f] מביא יין ונופח לתוך חוטמו ונותן ידו לממה ומקבל ושומט דדיה ונותן לתוך פיו. רשב"ג אומר [g] אף מרחמין על הבהמה בי"ט. כיצד עושה נותן גוש של מלח על רחמה והיא רוצה להניק בנה: וקוראין לה חכמה ממקום למקום. כיי [*]דתנינן תמן ולא זו בלבד אלא אפילו חכמה הבאה לילד: ומחללין עליה את השבת. שמואל אמר [h] [*]עושין לה מדורה אפילו בתקופת תמוז: וקושרין את הטיבור. כהדא אמתיה דבר קפרא נפקא מיילדה בשבת. אתת ושאלת לר' אמר לה אולין ושאלון לחייתא. אמרה ליה ליכא חייא. אמר לה זילי עבידי כמנהגיך. אמרה ליה ליכא מנהג. אמר לה איזילי חתוך כר' יוסי. כיני מתני' וכל צרכי חיה נעשין בשבת. [*]תני השיליא הוצאה בשבת עשירין טומנין

קרבן העדה

ולאשה מדדה את בנה. אוחזתו בזרועיו מאחוריו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך: שנוטל אחת ומניח אחת. שהתינוק מניע את רגליו כשמנית אחת מגביה אחת: אבל נורר אסור. מפני שטפלתו: גמ' וקש לאו כמפוזר הוא. וכיון שכן א"צ לשום תיקון למאכל בהמה והיך תני במתני' אם התקינן למאכל בהמה: על מ"ד. לעיל בפ' כירה: כל המיוחד לאיסור. כלי שמיוחד לצורך דבר איסור כגון מנורה אסור לטלטלו: דתנינן. לקמן פ' נוטל: האבן שע"פ החבית מטה על צדה והיא נופלת. אע"ג דאבן מיוחד לאיסור אפ"ה שרי לטלטלה כיון שלא ייחדו בפירוש לאיסור: ה"ג פתר לה רב בשוכח. ששכח בין השמשות שלא מדעת שלא נעשה החבית בסיס לדבר האסור הלכך מותר לטלטל החבית כדי שיפול האבן: עלו מאיליהן. על הסל אסור לטלטל הסל הרי שהסל מיוחד לאיסור דאל"כ אפי' בעודן עליו יהא מותר לטלטל ואפ"ה מותר לכפות הסל וקשיא למ"ד כל המיוחד לאיסור אסור ויותר נראה דה"ג ותני עלה עלו מאליהן מותר לטלטלו וקשיא למ"ד כל המיוחד לאיסור אסור: במאוס. שהיה הסל מאוס הלכך מותר לטלטלו [illegible] לפני האפרוחים דה"ל כגרף של רעי וליסנא בתרא לכך מותר לטלטלו לאחר שירדו אם עלו מאליהן: אפי' סאה אפי' תרקב. אם עלו עליו אסור לטלטלו וכי אפשר לומר בסאה ותרקב שהן מאוסין הלא אפשר לנקותן כיון ועוד שהרי צריכין לנקותן להשתמש בהם:

הלכה ג מתני' מסעדין.

נגמרת: חכמה. מיילדת: אין מילדין את הבהמה ביום טוב. דאיכא טירחא יתירא: אבל מסעדין. אותה בי"ט: ומילדין אשה בשבת. ואין צריך לומר שמסעדין וכ"ש ביום טוב: וקושרים הטיבור. של ולד שהוא ארוך שאם לא יתקשר ויתכרך בשום דבר ויגביהו התינוק יצא מעיו: גמ' ונופח לו בחוטמו. שנחוריו סתומין לו בבריין: ונותן ידו לממה. מרחם הבהמה ומקבל הולד שלא יפול לארץ: ושומט דדים. של אמו ונותן לתוך פיו: מרחמין. מאהבין את ולדה עליה: גוש של מלח. מחיסך של מלח דכייב לה וזוכרת צער לידה ומרחמה את הולד אם ריחקתו: כיי דתנינן תמן. כי האי דתנן בר"ה פ"ב: ולא זו בלבד. עדים שהולכין לעדות החדש שמחללין את השבת לבוא ולהעיד אלא אפי' החכמה שבאה ליילד מחללת את השבת: עושין לחיה מדורה. להתחמ' בה אם נתקררה עושין מדורה לחיה אפילו בתקופת תמוז שהגיעה: מוקא לה: מדורה. היסק גדול: נפקא מיילדה. לישראלית בשבת: אתת ושאלא לר'. אם מותר לחתוך הטבור או לא: א"ל. רבי שתשאל למיילדת:

רידב"ז

מתניתין פליגין על מ"ד כל המיוחד לאיסור כו' עד סוף הסוגיא עי' לעיל בפ"ג ה"ו דמבואר היטב בדברינו עיי"ש:

אי"ר

תוס' הרי"ד

בדלתייתא ולפי גירסת התלמוד לא גרסינן במתניתין דתאנים סרי מן חרוסה למתר אלא כ"י כן פרוסה ונפלא דספרים לאחר שבת וע"כ כתב בספר המצויות להרמב"ם ז"ל דכואל כר"מ אבל אם דנו"ל דאין נריכה אינו אוכל בלא ספרפה אלא דמפרש והא"כ [illegible]

[illegible] רבי אמר דיש בריית ואוכל ואח"כ מפרים וקמ"ל כתנא דאינו צריך לספרים אחר שבת אלא דיכול שפיר לספרים בשבת כיון דתנא הקדים למפרש מפ"ש. ונראתי כמ' מ"י ז"ל בכתב דזהו תירץ על מתניתין דלנין סנבר להרמב"ם ונבגי' בלא"ם ספ"ב דמס' מע"ש דקף דלמפרש הוא חרומה מ"מ אינו יעשה כלוין. וכפפין בפ"ג דמס' מע"ש כבטא"ה ז"ל אין מכס כלא"ם כ"ע. והגלמפנ"ד סרגתי. ודו"ק:

שנויי נוסחאות (גר"א) מטתניתין גר"ו מתניתא. (פנ"מ) ומקבל גר"ו ומקבלו.

חדושי הרד"ל

התיב ר"א והתנינן קש שהוא כמפוזר ורא"י לבהמה למה צריך בו מעשה וע"כ כדרבי אמי' חוקא:

טומנין אותן בשמן. והעניים טומנין אותן בתבן ובחול. אלו ואלו טומנין אותן בארץ כדי ליתן ערבון לארץ:

הדרן עלך פרק מפנין

הלכה א מתני' *רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה ובסכנה מכסהו ע"פ עדים ועוד א"ר אליעזר כורתין עצים לעשות פחמים לעשות ברזל כלל א"ר עקיבה *כל מלאכה שאפשר לה לעשות מע"ש אינה דוחה את השבת מילה שאי אפשר לה לעשות מערב שבת דוחה את השבת:

גמ' *א"ר יוחנן הוינן סברין מימר בכל הדברים חלוק רבי אליעזר. ממה שצריך ר' אליעזר לדרוש ביכורין. מה ביכורין °שנאמר בעומר דוחין השבת. אף ביכורין שנאמר בשתי הלחם דוחין את השבת. הדא אמרה לא בכל הדברים חלוק ר"א. ולמה צריך ר"א לדרוש ביכורין ביכורין אלא על ידי שעיקר דחייתן שבת ומכשיריהן מלאכה. התיבון והתני לולב ומכשיריו דוחין את השבת. א"ר יונה להביאו מראש הדקל. ודתני שופר ומכשיריו דוחין את השבת להביאו מחוץ לתחום. ותני כן אין מגררין ולא מגרדין ולא מפרכין. תני בשם ר"א לולב ומכשיריו דוחין את השבת. א"ר יונה סלקה מתניתין. תני מעשה היה והורה רבי כר"א. א"ר יוחנן *חבורה היתה מקשה מה ראה ר' להניח דברי חכמים ולעשות כר"א. א"ר הושעיא שאלנו את רבי יהודה הגוזר ואמר לנו במבוי שאינו מפולש כהדא תנינן אסור לטלטל מתוכו לבתים ומבתים לתוכו. א"ר אבהו קייםתיה בתינוק ובאיזמל ששבתו במבוי. ואינו אסור לטלטלו בכל המבוי. *בעון קומי רבי יוסי כמה דאתמר בכלים

קרבן העדה

טומנין אותו בשמן. שהוא רפואה לחמם הולד: ערבון לארץ. שאיד כשנולד קובר נותנו בארץ שאף האדם יקבר שם וזה הערבון:

הדרן עלך פרק מפנין

הלכה א מתני' איזמל. לגזול את התינוק וקאי אמתני' דפרקין תורה אור

דלעיל דסליק מיניה וכל צרכי מילה עושין בשבת: מגולה. בפני הכל ומשום חיבוב מצוה צריך לגלויי: ובסכנה. שגזרו העכו"ם על המילה: מכסהו. כדי שלא ירגישו: ע"פ עדים. שיעידו שאיזמל של מצוה הוא מביא ולא יחשדוהו שמביא כלים אחרים תחת כנפיו אבל שלא בשעת הסכנה לא שרינן בעדים משום חיבובי מצוה: לעשות ברזל. לצורך האיזמל: כלל א"ר"ע וכו'. נחלק על ר"א במכשירי מצוה שאין דוחין הו"ל ואפשר לעשות מע"ש: מילה עצמה שאי אפשר לעשותה מע"ש. דזמנה ביום השמיני דוחה את השבת:

גמ' הוינן סברין מימר. סלקא דעתין לומר דבכל מכשירי מצוה פליג ר"א וסובר דדוחין שבת: ממה שצריך ר"א לדרוש גז"ש דביכורים ביכורים. דכתיב בשתי הלחם ביכורים ובעומר ביכורים לגז"ש דשתי הלחם דוחין שבת: הדא אמרה וכו'. ש"מ דלאו בכל מכשירי מצוה פליג ר"א ואפילו באותן שדוחין הן עצמן אין מכשיריהן דוחין שבת חוץ ממילה דאל"כ גז"ש למה לי: ופריך ולמה צריך ר"א לדרוש גז"ש דביכורין ביכורין. הא עיקר מצוה ודאי דדחי שבת דמ"ש שתי הלחם מכל קרבנות ציבור הקבועים להם זמן דדוחין שבת: אלא ע"י שעיקר דוחה שבת. בלא גז"ש וכי אתי גז"ש לרבות מכשירין כגון שלא נאפו מע"ש שאופין אותו בשבת אע"ג דמלאכה דאורייתא היא ומכשיריה דוחין את השבת אבל מכשירי מצות שהן שבות לד"ה דוחין את השבת: לולב ומכשיריו דוחה את השבת. אע"ג דליכא קרא ש"מ דלכל א"ר אליעזר דמכשירין דוחין את השבת דאל"כ לולב מנ"ל שמכשיריו דוחין את השבת: ומשני להביאו מראש הדקל. הא דמתיר מכשירי לולב היינו דוקא כאיסורי דרבנן כגון להביא מראש הדקל דאינו אלא איסור שבות אבל באיסור דאורייתא לא: ומשני להביאו מחוץ לתחום. הוא דדוחה שופר את השבת אבל באיסור דאורייתא לא: ותני כן. ותניא נמי הכי דאיסור דאורייתא אינו דוחה: אין מגררין. השופר מבחוץ: ולא מגרדין. מבפנים: ולא מפרכין. כשוקלין הוצאין ממנו: א"ר יונה סלקה מתניתין. ליתא למתני' דמשמע דהלכה כר"ע דהא ר' הורה כר"א ל"א סלקה למתניתין דתני בה דר"א יליף מגז"ש דשתי הלחם מכשיריו דוחין את השבת דהא תני בשם ר"א דאף לולב מכשיריו דוחין את השבת אפי' במלאכה דאורייתא ולפ"ז צ"ל דגרסי' בברייתא דתני בשם ר"א דמכשירי לולב דוחין שבת אפילו במלאכה ממש א"נ כיון דתני כן בשם ר"א דייק דאפי' במלאכה דאורייתא קאמר דאי בשבותי' אפי' רבנן מודו: חבורה היתה מקשה. כלומר קשיא להו לבני הישיבה: ומשני א"ר הושעיא וכו'. לא כך הוה מעשה שהורה ר' כר"א: ר"י הגוזר. המל את התינוקות: במבוי שאינו מפולש. כזה המעשה אלא שלא נשתתפו והתיר רבי להביא מבית למבוי וסברוהו דכר"א פסק רבי וליתא דלית כאן איסור כלל: ופריך כהדא תנינן וכו'. וכי לא תנינן בכזה שאסור לטלטל ואיך התיר רבי אם לא דכר"א ס"ל: קיימתיה. הא דהתיר רבי בתינוק ובאיזמל ששבתו במבוי עצמה ולא בבית שבמבוי ולכך התיר רבי לטלטלו: ופריך והיא אסור לטלטלו. אפי' במבוי עצמה מלד זה לצד זה כיון שלא נשתתפו: כמה דאתמר. כמו שאתה אומר בכלים

פני משה

טומנין אותה בשמן וכו' אלו ואלו טומנין אותה אחר השבת בארץ כדי ליתן ערבון לארץ כלומר למשכון ולסימן שישוב אל העפר כשהיה:

הדרן עלך פרק מפנין

הלכה א מתני' רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי מע"ש. האיזמל למול את התינוק מביאו בשבת דקסבר כל מכשירי מילה דוחין את השבת ואפי' לעשות איזמל בשבת למול כדקתני בסיפא לר"א והבאה דקתני משום דקבעי למיתני ובסכנה מכסהו ע"פ עדים: מגולה. להודיעו שחביבה מצוה זו שמחללין עליה את השבת ובשעת הסכנה שגזרו גזרה על המילה מכסהו וצריך שיביאו ע"פ עדים שיעידו שאיזמל של מילה הוא מביא כדי שלא יחשדוהו שהוא נושא חפציו בשבת. ועוד אמר ר"א שאף כורתין עצים לעשות פחמין כדי לעשות כלי ברזל למילה. וקי"ל שאפי' רבוי המלאכות של מכשירי מילה דוחין את השבת: כלל אמר ר' עקיבה. ר"ע פליג עליה דר"א וקאמר שזה הוא הכלל שכל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת כמו המכשירין של המילה אינה דוחה את השבת אלא מילה עצמה שאי אפשר לעשותה מע"ש היא שדוחה את השבת והלכה כר"ע:

גמ' אמר ר' יוחנן הוינן סברין מימר. מעיקרא שבכל הדברים של מצוה חלק ר"א וס"ל דהמכשירין של המצוה דוחין את השבת כמו המצוה עצמה אלא מדחזינן מיניה שצריך ר"א להביא ראיה שמכשירי שתי הלחם של עצרת דוחין את השבת ודריש ג"ש ביכורים ביכורים נאמר בעומר ראשית בכורים ונאמר בשתי הלחם בכורים חביתה מה בכורים שנאמר בעומר דוחין את השבת המכשירין שלו כמו שהקרבה עצמה כגון הקצירה והטחינה ושארי מלאכות דדרשינן מבחריש ובקציר תשבות מה החריש רשות אפי' לגבי העומר אף הקציר של רשות הוא שתשבות בו יצא קציר העומר שהיא מצוה דכתיב ביה וקצרתם והבאתם שצריך לקצור לשם העומר דוחה הוא את השבת אף בכורים שנאמר בשתי הלחם דוחין המכשירין את השבת וא"כ הדא אמרה שלא בכל מכשירי מצוה חולק ר"א דאל"כ הך ג"ש למה לי: אמר ר' שמואל בר רב יצחק. לעולם אימא לך שאף בכל מכשירי מצוה חלוק היא ר"א ולמה הוא צריך לדרוש הך ג"ש אלא משום שעל ידי שעיקר דחייתן שבת ומכשיריהן מלאכה כלומר שהעיקר דחיית שבת של מכשיריהן הכל מלאכה גמורה הן כגון הטחון והאקדחן וליאפות ואפייתן דלר"א דוחין הכל את השבת ואי לאו ג"ש מעומר ה"א דלא ניחא שבת לדחות אלא כל אלו המלאכות אלא אפייתן בלבד היא שדוחה את השבת ולהכי יליף מעומר דמה העומר הקצירה וכל המלאכות שאחריה דוחין את השבת אף בשתי הלחם כן ולאשמועינן שאפי' יש כמכשירי מצוה הרבה מלאכות גמורות אפילו הכי דוחין כולן את השבת התיבון והתני לולב ומכשירין דוחין את השבת לר"א כלומר בברייתא דלקמן ולדידך דאמרת דר"א קס"ל כהך ג"ש דעומר דאף שיש מלאכות הרבה של מכשירי מצוה דוחין כולן את השבת והשתא מאי מכשירין הרבה מלאכות איכא גבי לולב דאיצטריך ליה לאשמועינן גם בלולב כן: אמר ר' יונה להביאו מראש הדקל. ולאחתו ואיכא כמה מלאכות נ"כ אחר האחיכה כגון לגררו ולתקנו וליפותו כדמייתי מהברייתא לקמן אלא דהפסקיה בהסירכא מסוגר דלקתיה: והתני שופר ומכשיריו דוחין את השבת לר"א ומאי איכא מכמה מלאכות של מכשירין דשופר ומשני לאתויי נמי להביאו מתוך לתחום וכמ"ד תחומין דאורייתא: ותני כן אין מגררין ולא מגרדין במגררת ולא מפרכין. כמו מפרכסין וכלומר דאשכחן גבי לולב וכן גבי שופר נמי מלאכות הרבה במכשיריהן כגון לגרדן ולגררן כדי להחליקו ולפרכסו ליפותו וכל אלו מלאכות הן: תני בשם ר"א לולב וכו' ואמר ר' יונה סלה דהשתא סלקת מתניתא שמסייעתא היא הברייתא דקתני בהדיא בשם ר"א ולא כשהיא דלעיל דקתני סתמא ועל מתני' הוה בעינן לאוקמא כר"א ומשני ניתא הך ברייתא דקתני בהדיא כן: תני מעשה היה. שכחו להביא איזמל מע"ש והורה רבי כר"א להביאו בשבת: חבורה היתה מקשה. היה קשה לבני החבורה מה ראה רבי וכו': שאלנו את ר' יהודה הגוזר שהיה מל את התינוקות היאך היה המעשה ואמר לנו במבוי שאינו מפולש היה ופריך והא בהדיא תנינן לקמן בפ"ט דעירובין שהמבוי שלא נשתתפו בו אסור לטלטל מתוכו לבתים ומהבתים לתוכו וכן מבוי שלא נשתתפו בו הוה שאם נשתתפו לא היה צריך הוראה להתיר: אמר ר' אבהו קיימתיה. לא דכך היה בתינוק ובאיזמל ששבתו בתוך המבוי וטלטלו האיזמל בהמבוי עצמו ולא ממנו להבית ופריך ואכתי והיא אסור לטלטלו בכל המבוי וכן [illegible]

שנויי נוסחאות (סוי"ד) ר' אליעזר נד"ו רבי אליעזר. (שיי"ז) ר"א ולמה נד"ו רבי אליעזר אמר רבי שמואל בר רב יצחק בכל הדברים חלוק רבי אליעזר ולמה. (שוג"ד) סלקה מתניתין נד"ו סלקת מתניתא. (שוב ש) ומבתים נד"ו ומן הבתים. (שיל"ב) יוסי נד"ו יוסה דאתמר נד"ו דאת מר.

רש"ש

ורחול ואלו טומנין אותן. נ"ב עיין בתוס' דגרס במול וכו' ר"ל שלא בשבת [illegible] מתם בארץ: הדא לא בכל הדברים חלק ר"א. נראה [illegible] לא בכל הדברים חלק ר"א וכו' [illegible] חלק ר"א ולמה צריך ר"א גז"ש דבכורים [illegible] גרסינן. כלומר דר"א ס"ל במילה [illegible]

הרד ל

[illegible]

בכלים ששבתו בכל החצר מטלטלין אותן בכל החצר ודכוותה כלים ששבתו במבוי מטלטלין אותן בכל המבוי בשבת. שאלון ליה ולא אגיבון דלא הוה רבי יוסי אמר אלא כל מילה באתרה. כד אתון לעירובין אמר לון בשם רבי יוחנן כלים ששבתו במבוי מטלטלין אותן בכל המבוי. ודכוותה כלים ששבתו בחצר מטלטלין אותן בכל החצר. רב אמר אין מטלטלין אותו אלא בד' אמות. א"ר יוסה בי רבי בון רב כדעתיה ורבי יוחנן כדעתיה. רבי יוחנן דו אמר קורה בלא שיתוף מתרת. הוא דאמר מטלטלין אותן בכל המבוי. רב דו אמר אין קורה מתרת בלא שיתוף. הוא דאמר אין מטלטלין אותן אלא בד' אמות. על דעתיה דר' יוחנן לאיזה דבר משתתפין בכל המבוי. א"ר יוסה בי רבי בון כדי לעשות כל הרשויות אחת. ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי סכין של מילה עושה לה חולה ומביאה. בר מרינה ה"ל עובדא שאל לר' סימון ושרא שאל לר' אמי ואסר ואיקפד רבי סימון. ולא כן תני נשאל לחכם והתיר ישאל לחכם אחר שמא יאסר. א"ר יודן הכין הוה עובדא שאל לר' אמי ואסר ליה. לר' סימון ושרא איקפד ר' אמי כהדא דתני נשאל לחכם ואסר אל ישאל לחכם אחר שמא יתיר. כימי ר' ירמיה אינשן מפתחייא דסדרא רובא אתון ושאלון ליה אמר לון כד תחמון שמפא עבר אייתינון דרך חולה. חייליה דר' ירמיה מהדא כל חולה שנעשית בין לדעת בין שלא לדעת הרי זו חולה. רבי יודא בר פזי הורי להביאן דרך מנעלין. ר' חיננא בר פפא הורי לעשות חולה ולהביאו דרך מנעלין. ר' שמואל בר אבדומי הוה ליה עובדא למיגזר לרב ששעה בריה אנשון מייתי איזמל. שאל לר' מנא אמר לו ידחה למחר. שאל לרבי יצחק בר אליעזר אמר לון מישחוק קונדיטון לא אנשיתון ומייתי איזמיל אנשיתון. ידחה למחר. רבי יוסה בי ר' בון בשם רב הונא [illegible] בן שאסור לעשות חולה דתנינן ר"א אומר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה שאם אומר את כן שמותר לעשות אף היא אינו מוצא לעשות חולה ומביאו. שאלו להלל הזקן מה לעשות לעם שלא הביאו סכיניהן עמהם. אמר להן הלכה שמעתי ושכחתי ארא הניחו יהן לישראל אם אינן נביאים בני נביאים הן. מיד כל מי שהיה פסחו טלה היה תוחבה

פני משה

כלים ששבתו בכל החצר מטלטלין אותן בכל החצר שאע"פ שלא עירבו החצרות ואסור לטלטל מחצר לחצר מכל מקום בתוך החצר ששבתו הכלים מותר לטלטל בכולה ולא נצרכינן שמא יוציא אותן לחצר אחרת ואם נאמר ודכוותה נמי תניי שלא נשתתפו בו שמותר לטלטל הכלים ששבתו במבוי ואף בכל המבוי כולו: שאלון ליה. והדר שאלו זה תמני פעם אחרת. ולא השיבם כלום שכך היה מנהגו של ר' יוסי שלא אמר דבר אלא במקומו וכשהגיעו ללמוד מסכת עירובין אז פעם לכן ואמר בשם רבי יוחנן כלים [illegible] כדה כלים שבחצר כך דין כלים [illegible] נשתתפו בו אין מטלטלין אותן הכלים [illegible] בו לשעותו ככרמלית: רב כדעתיה ור' יוחנן כדעתיה. כל חד וחד לשיטתיה אזיל דפליגי לקמן בעירובין ור' יוחנן דהוא אמר הקורה של המבוי מתרת היא אפי' בלא שיתוף לאותן הכלים ששבתו במבוי ולרב אין הקורה מתרת כלל בלא שיתוף: על דעתיה דר' יוחנן. א"כ לאיזה דבר משתתפין בכל [illegible]. שיהא מותר לטלטל אף הכלים ששבתו בתוך הבתים להמבוי ומהמבוי להבתים: סכין של מילה. שלא הביאו מע"ש עושה לה חולה. מלשון מחול היא כלומר מחילה של הרבה בני אדם מכאן ומכאן כדרך שעומדין במחול ומביאה דרך מחילה זו: ושאל לר' סימון. אם להביא ע"י מחילה של בני אדם ושרא [illegible] לרבי אמי ואסר ליה: ואיקפד ר' סימון. על בר מרינה ואמר ולא כן תני נשאל לחכם והתיר לו אלא ישאל לחכם אחר שמא יאסור לו ויבא לידי מחלוקת. אמר ר' יודן לא כך היה אלא הכין הוה עובדא שבתחלה שאל לר' אמי ואסרו ואח"כ שאל לר' סימון והתיר ור' אמי הוא שהקפיד כהדא דתני וכו': אנשין. שכחו את המפתח של בית המדרש הגדול ובאו ושאלו את ר' ירמיה ואמר לכן כשתראו שטף של בני אדם הרבה עוברים תביאו המפתח דרך המחילה של האדם: חייליה דר' ירמיה. שהתיר אפי' אומר להם שיעמדו כדי להביא בתוך שטף זה שכבר היה ובכוונה להביא היה צריך לומר להם שיעמדו ויעשו כמחילה וסייעתיה מהדא ברייתא כל חולה במחילה בין נעשית לדעת בין שלא לדעת הרי זו חולה: להביאן דרך מנעלין. כלומר דרך תערובת המנעלין [illegible] הגרות ויהיו קרסיפות [illegible] לכלים ששבתו בתוכן: ר' חיננא בר פפא. לא רצה לסמוך לא על המחילה של בני אדם בלבד ולא על דרך הגרות בלבד והורה לעשות מחילה ולהביא דרך החצרות הנעלים: למיגזר. למול לרב ששעה בריה ושכחו להביא האיזמל: ידחה למחר. המילה ושאל לר' יצחק בר' אליעזר והשיב בדרך כעס מישחוק הקונדיטון בבשמים של היין כדי לשתות לא שכחתם ולהביא האיזמל של מילה שכחתם ידחה המילה למחר ולא רצו להתיר דרך מחילה של בני אדם: מתני' אמרה כן. שאסור לעשות מחילה של בני אדם כדי להביאו דהא דתנינן רבי אליעזר אומר וכו' וכלומר מהא דפליגי רבי עקיבא [illegible] מה לעשות לעם וכו' [illegible] ולא הביאו סכיניהם וכו':

קרבן העדה

כלים ששבתו בחצר אף על גב דלא עירבו הבתים שבחצר יחד ואסור להוציא מבתים לחצר ומחצר לבתים אפילו הכי מטלטלין הכלים ששבתו בחצר בכל החצר: ודכוותה וכו'. ובעו מיניה מי אמרינן כמו כן בכלים ששבתו במבוי שמטלטלין בכל המבוי או דלמא שאני חצר דיש לו ד' מחיצות משא"כ במבוי: כשנה שאלון ליה. אינהו שאלו מר' יוסה כשהיו עסוקין במסכת שבת ולא השיב להם. דלא הוה וכו'. שלא היה ר' יוסי משיב על כל דבר אלא במקומו הראוי לו ושאלה זו מקומה בעירובין: כד אתו. ללמוד מס' עירובין: ה"ג אמר לון וכו' בכל המבוי רב אמר וכו' וכ"ה בעירובין: אין מטלטלין. כלים ששבתו במבוי שלא נשתתפו אלא בד' אמות: רב כדעתיה. רב לשיטתו. ור"י לשיטתו: ר"י. שהוא אומר דקורה לבד מתרת המבוי אפי' בלא שיתוף לכך קאמר"י דכלים ששבתו במבוי מטלטלין בכל המבוי: לאיזה דבר משתתפין במבוי. דהא בלא"ה מותרין לטלטל בכל המבוי: כדי לעשות כל הרשויות אחת. שיהא מותר לטלטל במבוי ואף מן הכלים ששבתו בבית: עושה לה חולה. שורות של בני אדם ומביאה דרך רה"ר דבני אדם כמחילה דמיין: הוה ליה עובדא. בא מעשה לידו ושכחו ולא הביאו איזמל של מילה: שרא. ליה למיעבד חולה ופריך ולא כן תני וכו' שמא יאסר. ומותר לו להחמיר על עצמו ולמה איקפד רבי סימון: הכין היה עובדא. מתחלה שאל לרבי אמי ואסר ואח"כ שאל לרבי סימון: ואיקפד רבי אמי. דאסור לשאול: שמא יתיר. כיון דלא ידע החכם אחר איסורו וקי"ל חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר: אנשין. שכחו מפתחות של בית המדרש הגדול להביאן מע"ש לבית שבחצר בה"מ: אתון ושאלון ליה. לרבי ירמיה: א"ל. כשתראו שהרבה בני אדם עוברים תעשו אותן שורה ותוכלו להביא המפתחות לשם: חייליה דר"י. ראייתו של ר"י דהתיר לעשות חולה לדעת בני אדם העומדים שם מהא: בין לדעת. שיודעים העומדים שם בהעמידם כדי שיעשו מחיצה: הרי זו חולה. ומטלטלין על ידה: דרך מנעלין. דרך [illegible] היה מעשה [illegible] אצל רב ששעה בנו ושכחו ולא הביאו איזמל מע"ש: מישחוק קונדיטון. לשחוק בשמי' ליתן בתוך היין לא שכחת' ולהביא הסכין למצוה שכחתם: אף הוא אינו מוצא לעשות חולה. בתמיה וכי אינו יכול למצוא אנשים לעשות חולה כדי להביא הסכין שר"א מתיר לעשות איסור דאורייתא אלא ודאי דאף חולה אסור לעשות לדעת הלכך מתיר ר"א להביאו מגולה ל"א ה"פ דדייק ממתניתין דאסור לעשות חולה דאל"כ למה מתיר רבי אליעזר להביאו מגולה ומשני שאם אומר וכו' דממתני' ליכא למידק שאף שאתה מתיר לו לעשות חולה מ"מ אצטריך לאשמועי' דמותר להביאו מגולה דלפעמים אינו מוצא לעשות חולה: מה לעשות לעם. שלא הביאו סכיניהם. לתחוב את הסכין בצמר שעל גבי טלה שהוא מחמר כלאחר יד שאין דרך טלה לשאת משא ושרי מדאורייתא ובמקום מצוה דמעכב עשיית הפסח דתנן שבות זה אינו לא דחינן: בני נביאים הן. והן מעצמן יעשו כפי הדין:

תוחבו

שינויי נוסחאות (ס"א) אותו בכל אותן.

ככר לאורן

שאל לר' סימון ושרא. תוס' ע"ז דף ז':

חדושי הרד"ל

ולא כן תני נשאל לחכם והתיר ישאל לחכם אחר שמא יאסור. עיי' בתוס' ע"ז דף ז'. ד"ה הנשאל כו' שהיה הגי' לפניהם לא ישאל ונדחקו בם. ועיי' תשובת רדב"ז בחדשות סי' שס"ב

בצורך גוה: דרך מנעלין. מנעלים ממש שהוא כדרך הולכה כדתנן בפ' המצניע:

עמודי ירושלים תנינא

בתוס' אמרה כן שאסור לעשות חולה. פ' נגלי; הש"ס של והכלין שבת דאף לר"א מהדרינן במכשירין לעשות דרך היתר וע' כתוב' רמב"ן ורשב"א ר"ס ותו"ע עכ"ל אולם לסמ"ש הפ"מ לפרש דברי הירושלמי דמביא ראיה מהא דפליג ר"ע ולא סבר דאמתי לא אמר ר"ע שיעשה ע"י חולה פ"ש א"כ לס"ו לר"ע ולשנות גם לר"א כשאפשר למיהדר אחר התירא לא מהדרינן וראייתי לסעיר ע"ד הרמב"ן בחדושיו לשבת (דף קל ע"א) שכ' לאוכוח דר"א סובר שאפילו אם אפשר לעשות בן כאופן שלא יתחלל שבת עכ"ז לא מהדרינן לעשות בהיתר וכ' נ"כ ומסקנא נמי כס' התוספות הפילון משמע הכי דמכשיר מצוה לר"א פע"ג דאפשר לעשוי לא מסכינן וכ"ש במכשירי מילה עכ"ל והוא תמוה ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דהמעיין בעירובין (ק"ג ב') דרבא אמר דמתני' ר"א הוא ומודה ר"א דכמה דאפשר לשנויי משנינן וה כיון מהא דכן שעלתה בו יבלת כו' ורצו לדחות לא נשלם רבנן ומקשו פ"ש וכיון דר"א הוא ותו לא מידי ומוכח דמסקנת הש"ס דר"א מודה דכל דאפשר לשנויי משנינן וע' ברש"י שכ' דכ"ע ואי דרבנן נשקליה נהליה ביד וכם התאור גרם נשקליה בכלי וע' ברש"ע ובת"ח ולכל הגירסאות המסקנא דר"א הוא ומוכח דכל דאפשר לשנויי משנינן סיעך דברי הרמב"ן ונע"ג:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

קרבן העדה

תוחבו בגיזתו. דהיינו כאמרו אחבו הסכין וגדי שאין לו לומר אחבו לו בין קרניו ואין זה משאוי שאמר בעובר על שביתת בהמתו דלאו אורחי' לשאת בכה"ג: נזכר הלכה. שכך שמע מרבותיו שמותר לעשות כן: שאין לה בית אב. כלומר שלא קיבלה מרבותיו אינה תורה ואין לסמוך עליה לכן אמר שכך קיבלה מרבותיו ל"א כל תורה שאין לה עניין ודוגמא ממקום אחר אע"פ שהוא הל"מ קרוב להשתכח ולהכי אע"פ שהיה הדבר קבלה ביד הלל אפ"ה היה דורש מהיקש וגזרה שוה והראשון נ"ל: תמן תנינן. בפרה פ"ב: רכב עליה. על הפרה: עבר בה נהר. אחז בזנב' ונסתייע בה כשעבר את הנהר: קיפל עליה את המוסרה. החבל שקושר אותה בו קפלו ונתנו על גופה: ה"ג נתן טליתו עליה פסולה. אבל קשרה במוסירה עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק פרש עליה מפני זבובים כשרה. וה"פ שנאמר בפרה אשר לא עלה עליה עול ונאמר בעגלה ערופה אשר לא עובד בה אשר לא משכה בעול מה עול האמור בעגלה עשה שאר עבודה פסולה כעול אף עול האמור בפרה עשה שאר עבודה פסולה כעול אבל לצורכה כשרה דלא הוי דומיא דעול: הדא ילפא מההיא וכו'. כלומר פרה ילפי' מפסח ופסח מפרה: הדא ילפי' מההיא. פרה ילפי' מפסח שאם תלה בפרה סכין לשחוט בה (בפרה) כשרה ולא מיקרי עול דהו"ל לצרכה: ההיא. פסח ילפינן מפרה שכל עבודה שהיא לשם קדשים כמו פרש טליתו עליה דלא מיקרי עול בפרה ה"ה שלא מיקרי עבודה בקדשי': ופריך ויתיר להן ע"י חולה. היה לו להלל להתיר להן להביא הסכינים ע"י חולה דהייט ע"י שורות בני אדם: אלא כר' אמי. דאסר לעיל חולה שנעשית לדעת וקיימא לרבי סימון: ומשני ואפי' תימר כרבי סימון. דמותר לעשות חולה אפילו לדעת והא דלא התיר להן הלל שאף דין זה שמותר לעשות חולה נעלם מהלל כשם שנעלם ממנו שמותר לתחוב בצמר ובין קרניו: והלא אי אפשר וכו'. והלא א"א לב' שמיטו' שהן י"ד שנה שלא יחול בהן ע"פ בשבת וכיון שזמן קצר הוא איך נעלם ונשכח מכל ישראל דין זה דפסח דוחה שבת: ומשני כדי ליתן גדולה להלל. שיודע מה שלא ידעו כולם ויהיה נשיא בישראל: כך מכשירי שחיטה דוחין את השבת. דסבירא ליה לרבי אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת: אימורי ציבור. הקטר חלבים של קרבנות שבת יוכיח: ה"נ אימורי ציבור יוכיחו שיכול לעשותן במוצאי שבת וכ"ה במס' פסחים: ודוחין את השבת כדתנן במתני' ר"פ אלו דברים דוחין את השבת וכו' הקטר חלבים: ה"נ א"ל מה למכשירי שחיטה וכו'. וכ"ה בפסחים: שכבר דחה שחיטה את השבת. כמצוותה וכיון שכבר ניתן שבת לדחות לא גזרו אח"כ על השבות הצריך: שמא ימצא הזבח פסול. ולא יבא לשחוט: ופריך גבי תינוק מאי אית לך. למה פליג ר"ע גבי תינוק למה לא ידחו מכשירין את השבת דהא לא שייך גביה פסול ומשני שמא יחלה התינוק קודם שימול נמצא שחילל שבת בעשיית המכשירין ולא קיים המצוה: התיבון. הקשו לר"ע דאמר כל המכשירין שאיפשר לעשותן מע"ש דוחין השבת אם נפל המזבח בשבת שלא היה יכול לבנותו מע"ש שהרי שלם היה למה אינו דוחה השבת כלומר שיהא מותר לבנותו בשבת: ומשני מין מזבח וכו' הרי מלינו שבונין המזבח בע"ש אם היה צריך לו הלכך אינו דוחה משא"כ י"ד שחל להיות בשבת א"א להקדימו או לאחרו הלכך עושין אותו בי"ט וכן מילה ביום השמיני: ה"נ הגע עצמך שחל שביעי שלו בי"ד שחל להיות בשבת. וה"פ דקשיא ליה עמא מת שחל ז' שלו להיות בשבת שלא היה יכול להזות בע"ש ולפ"ה קאמר ר"ע שאינו דוחה השבת: ומשני מין הזייה. כשאר טמאים ראויה מאתמול משא"כ בשחיטת פסח שזמנו קבוע ביום ההוא:

הלכה ב מתני' מוהלין. חותך את הערלה: ופורעין. פריעת העור המכסה ראש הגיד: ומוצצין. את הדם ואע"ג דהוא עשיית חבורה שאין הדם ניתק ממקומו אלא ע"י המציצה: אספלנית. התבושת:

לועם

גמרא

תוחבה בגיזתה. גדי היה קושרו בקרניו. ונמצאו פסחיהן מביאין סכיניהן עמהן. כיון שראה מעשה נזכר הלכה. אמר להן כך שמעתי מפי שמעיה ואבטליון. ר' זעירה בשם ר"א כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה. *תמן תנינן [א] רכב עליה נשען עליה נתלה עליה עבר בה נהר. קיפל עליה המוסירה טליתו עליה פסולה. הדא ילפה מההיא וההיא ילפה מהדא. הדא ילפה מההיא [ב]שאם תלה בה סכין לשחוט כשירה. וההיא ילפה מהדא שכל עבודה שהיא לשם קדשים אינה עבודה. יתירו להן ע"י חולה. אלא כר' אמי. ואפי' תימר כרבי סימון כשם שנעלמה זו כך נעלמה זו. א"ר אבין והלא אי איפשר לשני שבועות שלא חל י"ד להיות בשבת. ולמה נעלמה הלכה מהן. כדי [ג]ליתן גדולה להלל. *תני *ר"א אומר כשם שהשחיטה דוחה שבת כך מכשירי שחיטה דוחין את השבת. אמר לו ר"ע לא אם אמרת בשחיטה שאי אפשר לעשות מע"ש. תאמר במכשירי שחיטה שאיפשר לעשותן מע"ש. אמר לו ר"א אימורי ציבור יוכיחו שיכול לעשותן מע"ש. ודוחין את השבת. *מה לי מכשירי שחיטה לפני שחיטה. מה לי מכשירי שחיטה לאחר שחיטה. אמר לו ר"ע מה לי מכשירי שחיטה לאחר שחיטה שכבר דחת שחיטה את השבת. ידחו מכשירי שחיטה לפני שחיטה שעדיין לא דחת שחיטה את השבת. ד"א שמא ימצא הזבח פסול ונמצא דוחה שבת בלא שחיטה. גבי תינוק מה אית לך. שמא יחלה תינוק ונמצא דוחה שבת בלא מילה. התיבון הרי מזבח שנפל בשבת הרי אינו ראוי לבנות בשבת. מין מזבח ראוי לבנות מאתמול. הגע עצמך שחל י"ד להיות בשבת. הרי אינו ראוי להזות בשבת. מין הזייה ראויה להזות מאתמול:

הלכה ב מתני' [ד]*עושין כל צרכי מילה מוהלין ופורעין ומוצצין ונותנין עליה אספלנית וכמון [ה]אם לא שחק מע"ש

לועם

פני משה

כל תורה שאין לה בית אב. שאינו מקובל איש מפי איש אינה תורה לסמוך עליו בדבר לא רצו לסמוך על כל הראיות והוכחות שדרש להם עד שאמר כך שמעתי מפי שמעיה ואבטליון. תמן תנינן. בפ"ב דפרה רכב עליה וכו' פסולה שכל דבר שהוא נגרר נפסלה יתית עבודה שעבד בה ויתני בסיפא אבל קשרה במוסירה וכו' כשירה זה הכלל כל שהוא לצורכה כשירה לצורך אחר פסולה: הדא ילפא מההיא. הדא דפרה ילפא מן ההיא דלעיל דפסח דלעיל ילפא מן הדא דפרה כדמפרש ואזיל: הדא ילפא מההיא שאם תלה בה. בפרה הסכין לשחטה בשירה כדאמרינן גבי פסח מי בפסחיו תלה היה תוחבה בגיזתה ואין כאן עבודה בקדשים וילפינן נמי לגבי פרה דכה"ג לאו עבודה הוא והרי זה בכלל לצורכה. וההיא דלעיל ילפינן בה מפרה שכל עבודה שהיא לשם צורך הקדשים אינה עבודה וכעין דתנינן שם עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק או שפורס טליתו עליה מפני הזבובים כשרה וה"ה לכל הקדשים אע"פ שאין זה אלא לצורכן כשהן עדיין חיים ולא לשם שחיטתן אינה עבודה הוא: והלא א"א לשני שבועות. שמיטין שעברו ולא יהא חל י"ד ניסן להיות בשבת והיאך נעלמה מהן הלכה זו אלא מן השמים היה כך כדי ליתן גדולה להלל: תני ר"א אומר כשם וכו'. כדתנינן לפלוגתא דר"א ור"ע בפ"ו דפסחים והאי הוא נ"כ בתוספתא ריש פ"ה דפסחים: כך מכשירי שחיטה. כגון להביא סכין וכיוצא בו אימורי צבור יוכיחו דאימורין של קרבנות הצבור שהקטרתן דוחה את השבת מה לי וכו' וכלו' שהן מכשירי קרבן לגמור מצותו ומה לי הדבר שהוא מכשיריו לפני שחיטה: אמר לו ר"ע וכו' ועוד שמא ימצא הזבח פסול כשחיטה או כיוצא בה ונמצא דוחה הוא בהמכשירין שלפניה כהאם שאין כאן שחיטה כלל הכי תנינן בתוספתא התם והשתא קאמר הש"ס גבי תינוק מה אית לך למימר ואמאי פליג ר"ע הכא במכשירי מילה: שמא יחלה. התינוק ואינו יכול למולו ונמצא דוחה שבת במכשירין בלא מילה: התיבון. לר"ע הרי מזבח שנפל בשבת וקיי"ל מזבח שנפגם כל הזבח ב שבוכתו פסולין להקריבן וא"כ היאך קרבן צבור דוחה שבת שמא יפול המזבח א"נ על הא דקאמר ר"ע שאי אפשר לעשות מע"ש דוחה את השבת ושאיפשר אינה דוחה קאי א"כ אמור מעתה שאם נפל המזבח בשבת ידחה את השבת והרי אינו ראוי לבנותו בשבת ומע"ש עדיין קיים הוה ומשני דמ"מ מין מזבח ראוי לבנות מאתמול והלכך אם נפל בשבת אינו דוחה את השבת לעולם: הגע עצמך שנולדה לו יבלת. בשבת הרי אינו ראוי לחתכו בשבת ומע"ש עדיין לא היה בו והא רבי עקיבא קאמר התם דחתיכה יבלתו אינו דוחה את השבת ומשמע אפילו נולדה לו היום ומשני דמ"מ מין יבלת כעלמא ראוי לחתך מאתמול והלכך לעולם אינו דוחה את השבת: הגע עצמך שהל יום שביעי שלו להיות בארבעה עשר בשבת. כצ"ל וכן הוא בפסחים שם לקמן ואמאי קאמר ר"ע התם שאין הזאה דוחה שבת לעולם הרי לא היה אפשר להזות עליו מאתמול ומשני דמ"מ מין הזייה בעלמא ראויה היא להזות מאתמול והלכך לעולם לא דוחה את השבת:

הלכה ב מתני' שעין כ"ג מילה בשבת. כ"ג מילה לאחויי הא דכל זמן שהוא עוסק במילה בשבת חוזר לחתך את הציצין אע"פ שאינן מעכבין ואם פירש חוזר על הציצין המעכבין שאינה כשירה אלא א"כ חותכין אותן כגון בשר החופה את רוב המילה כדתנן בסוף פירקין ועל ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר: מוהלין. חותכין את הערלה ופורעין את העור המכסה את ראש הגיד כדי לגלות העטרה ומוצצין את הדם ואע"פ שהוא כמפרק את הדם ממקורו ע"י המציצה: ונותן עליה אספלנית. התחבושת ומפזר עליה את הכמון והוא כמין האבק שעושין גם משארי דברים:

לועם

גליון הש"ס

לועס בשיניו ונותן אם לא טרף יין ושמן נותן זה לעצמו וזה לעצמו אין עושין לה חלוק לכתחילה אבל כורך עליה סמרטוט אם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ומביא אפילו מחצר אחרת:

גמ׳ המול ימול. מיכן לשני מילות אחת למילה ואחת לפריעה. אחת למילה ואחת לציצים. עד כדון כר׳ עקיבה דו אמר לשונות ריבויין הן. כרבי ישמעאל דו אמר לשונות כפולות הן התורה דיברה כדרכה. הלוך הלכת. נכסוף נכספת. גנב גנבת. מנן ליה א"ר יודה בן פזי אז אמרה חתן דמים למולות. מיכן לשני מילות אחת למילה ואחת לפריעה. אחת למילה ואחת לציצים. רב אמר המול ימול מיכן לנולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית. המול ימול מיכן לישראל ערל שלא ימול. ואין צ"ל עכו"ם ערל. אמר רבי לוי כתיב ואתה את בריתי תשמור. כל שבוצא בך. תני ישראל מל את הכותי. וכותי אינו מל את ישראל מפני שמתכוין לשם הר גריזים דברי רבי יודן. אמר רבי יוסי וכי היכן מצינו שמילה צריכה כוונה יהא מל והולך לשם הר גריזים עד שתצא נפשו: המשוך לא ימול שלא יבוא לידי סכנה דברי רבי יודה. אמר לו רבי יוסי הרבה משוכין היה בימי בן כוזיבא וכולן מלו וחיו והורידו בנים ובנות. והמשוך ושנולד מהול וגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית. תני אמר רבי שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הנולד מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית שהיא ערלה כבושה. על מה נחלקו על שנתגייר מהול שבית שמאי אומר שצריך להטיף ממנו דם ברית. ובית הלל אומרים אינו צריך להטיף ממנו דם ברית. רבי יצחק בר נחמן בשם רבי הושעיה הילכה כדברי התלמיד. אתא עובדא קומי רב יסד מן דתנינן מפני שהיא ערלה כבושה הדא אמרה ערל ברור הוא ודוחין עליו את השבת. רבי אבהו אמר אין דוחין עליו את השבת וצריך להטיף ממנו דם ברית. ר׳ אדא בר אהבה איתיליד ליה חד בר כי מיטסמים ביה מית. ר׳ אבין אמר נעשה פצוע דכא ונתענה עליו ומת. רבנן דקיסרין מרין כרות שפכה נעשה ונתענה ומת. רבי יוחנן בר מרייה בעי נתערבו מלמטן מהו לחזור ולערות עליהן מלמעלן:

הלכה ג מתני׳ מרחיצין את הקטן לפני המילה ולאחר המילה

ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ראב"ע אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת שנא׳ ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ספק ואנדרוגינס אין מחללין עליו את השבת רבי

פני משה

לועס בשיניו. כדי לעשות כשנוי דכל הני דהפשר לעשות תשמין: אם לא טרף יין ושמן מע"ש. לרפאות המילה יתן זה בעלתו וזה בעלתו שזהו נ"כ על ידי שנוי חלוק היה כמין כיס והחתיכת הבגד נקובה ומכניסין את המילה בנקב כדי שלא יחזור העור ויכסה את העטרה ונמצא כורך עליה סמרטוט אחד: אם לא התקין. זה מע"ש כורך על אלכסו שזהו דרך מלבוש למצות המילה ומביא אפי׳ מחצר אחרת שלא עירבה עם יושבי החצר:

גמ׳ המול ימול. מכאן לגזרה הכתוב לשתי מילות וכו׳ וגרסינן להו בפ׳ הערל בהלכה א׳ עד כדון. וו דברי ר"ע דדריש כל לשונות ריבויין נמחרת לרבות הן: כר׳ ישמעאל. אבל לר׳ ישמעאל דהוא אומר לשונות כפולין הן והתורה דברה כדרכה: כך היא שם. כלומר וכדרך לשון בני אדם וכדכתיב והלוך הלכת וכו׳ מנין לו לפריעה ולציצין שמתירין. למולות לשון ריבוי הוא מכאן לשני מילות וכו׳: כשהוא מהול. ודריש המול שהוא כבר מהול ימול פעם אחת שצריך להטיף וכו׳. ועל נ תדרשה דלעיל וס"ל לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו: מכאן לישראל ערל שלא ימול. דריש ביה המל הוא ימול ואנ"ל עכו"ם ערל. וכלומר אע"ג דנימול הוא כערל דמי שאין הערלה קרויה אלא על שם העכו"ם כדאמרינן פ"ג דנדרים. כל שיוצא בך. שהוא בן ברית: מפני שמתכוין לשם הר גריזים. שהיה להם דמות יונה שמלין בה והיו עובדין אותה: שלא יבא לידי סכנה. שיעשה כרות שפכה: בימי בן כוזיבא. בכרך ביתר שמשכום עכו"ם בזרוע ונגרה יד בן כוזיבא ונהיה ומלך על ישראל שתי שנים ומחצה וחזרו ומלו בימיו וחסר כאן וכצ"ל ואומר את בריתי הפר לרבות הנמשך וכו׳ ויפה דדברי רבי יוסי היא וכך היא בתוספתא פרק י"ז: שנולד מהול וכו׳. תוספתא כב וכן הא דלקמן: שהיא ערלה כבושה. שנראה שהעור דבק עם הבשר: הלכה כדברי התלמיד. כרבי שמעון בן אלעזר דאלי׳ לרבי יהודה פליגי בית שמאי ובית הלל בנולד כשהוא מהול כדקתני בברייתא: אתי עובדא קמי דרב בשבת. ואמר מן הא דתנינן מפני שהיא ערלה כבושה ולא קתני מפני שספק ערלה כבושה. א"כ שמע מינה דערל ברור הוא ומחללין עליו את השבת: ר׳ אבהו אמר. דלדידיה המדינן ערלה כבושה היא ובהא צריך להטיף ממנו דם ברית. אבל אין דוחין עליו את השבת: איתיליד ליה חד בר כן. נולד כשהוא מהול והוו מטסמים ביה להטיף ממנו דם ברית ונסתכן ומית: ר׳ אבין אמר שלא מת ע"י כך אלא שנעשה כרות שפכה שחתך בגיד מהעטרה ולמעלה ונתענה עליו שיהיה לפי שאינו ראוי לבא בקהל: נתערבו מלמטן. אמתני׳ קאי אם לא טרף יין ושמן וכו׳ ובעי אם נתערבו מלמטה מע"ש שלא מלמעלה היכן מעירבין היום מהו לחזור ולערות עליהן מלמעלן כל מה שיחזור ויערה מה שהוא למעלה למטה ונמצא למעלה כדי שיתערבו יפה יפה הואיל והיו מעורבין קצת מע"ש ולא נ׳ מבושלה:

הלכה ג מתני׳ מרחיצין את הקטן וכו׳

ומזלפין. כלומר דמפרש לאו דאמרו מרחיצין לאו כדרכו הוא אלא מזלפין עליו וביד אבל לא בכלי אפי׳ לזלף. ור"א בן עזריה פליג ואמר מרחיצין אותו כדרכו במקום שדרכן להרחיץ את הקטן ואפי׳ ביום השלישי שחל להיות בשבת וכו׳ והלכה כר"א בן עזריה וכדפרישית לעיל בפ׳ ר"ע דמרחיצין את הקטן בין לפני מילה. והיינו בזמן שהוחמו מע"ש ולאחר המילה. וכן אם השלישי הוא בשבת מרחיצין אותו בין רחיצת כל גופו. וכן רחיצת המילה הכל לפי הצורך. ובין בזמן שהוחמו מע"ש ובין שהוחמו בשבת: ספק שהוא ספק אם הוא בן ט׳ חדשים או בן ח׳. וכן אם נולד בין השמשות וספק אם שמיני שלו בשבת או לא וכן אנדרוגינוס שהוא חדש זכר וחדש נקיבה אין מחללין עליו את השבת:

קרבן העדה

לועס בשיניו. דכמה דאפשר לשנויי משנינן: לא טרף יין ושמן. כך היו עושין והיא רפואה שמערבין וטורפין בקערה יין ושמן יחד כדרך שטורפין בלים בקערה: חלוק. כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישים את ראש הגיד עד העטרה וקושרים שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד: לא התקין. לא הזמין: כורך על אלכסו. דרך מלבוש לשנותו מדרך הולכה בחול:

גמ׳ ואחת לציצים. שנשתיירו שלא חתך כל הערלה: עד כדון כר"ע. הניחא לר"ע שהוא אומר כל לשונות שהן כפולין במקרא לרבוי אתיין דרשינן שפיר מימול ציצין ופריעה: ה"ג כר"י וכו׳ התורה דברה כדרכה וכו׳. אלא לר"י שהוא אומר לשונות כפולין לא דרשינן דדברה תורה כלשון בני אדם: מנן ליה. מנא ליה ציצין ופריעה דמעכבין המילה: למולות. לשון רבים שני מילות: שצריך להטיף ממנו דם ברית. דדלמא ערלה כבוש׳ היא שהעור דבק בבשר וה"פ דקרא המל מי שהוא כבר נימול ימול שנית: מכאן לישראל ערל שלא ימול. אחרים דה"ק המל מי שהוא בעצמו נימול ימול לאחרים: וא"צ"ל עכו"ם ערל. שלא ימול אחרים: כל שבוצא בך. שהם נימולים וישראלים הם ימולו אחרים: וכותי. אע"פ שהוא נימול: לשם הר גריזים. לשם דמות יונה הטמונה להם בראש הר גריזים לשם אותו דמות הם תולין: עד שתצא נפשו. של הנימול: מפני הסכנה. שלא יעשה כרות שפכה: בימי בן כוזיבא. שמשכום עכו"ם באונס בכרך ביתר וגברה יד בן כוזיבא ונכנס ומלך על ישראל שתי שנים ומחצה וחזרו ומלו בימיו: שצריך להטיף וכו׳. דחיישינן שמא ערלה כבושה היא: על שנתגייר מהול. כגון ערבי מהול דליכא שום ספק ערלה: הלכה כדברי תלמיד. כרבי שמעון בן אלעזר אף על גב דרבי יהודה רבו פליג עליו בברייתא כדאיתא בבבלי בפרקין אתא עובדא וכו׳. מעשה בא לפני רב בתינוק שנולד כשהוא מהול ושאלו מהו למול אותו בשבת: ומר. ואמר מהא דתני מפני שהיא ערלה כבושה ולא תני חיישי׳ שהיא ערלה כבוש׳ משמע דודאי ערל הוא הלכך מחללין עליו את השבת דמילה ודאי בזמנה דוחה את השבת: אין דוחין עליו את השבת. דספק ערל הוא ולפיכך צריך להטיף ממנו דם ברית: ה"ג איתיליד ליה חד בר כי ממסמים ביה וכו׳. וה"פ נולד לו בן כשהוא מהול וכשהתחיל למשמש בו להטיף ממנו דם ברית מת מתחת ידו: אמר רבי אבין. לא כך היה המעשה אלא שנעשה פצוע דכא מחמת הטפת דם ברית: ונתענה. רב אדא עליו כדי שימות כיון שפסול לבא בקהל: רבנן דקסרין אמרין כרות שפכה נעשה. מי שנכרת לו הגיד מן העטר׳ ולמעלה לצד הגוף שוב אינו מוליד: נתערבו מלמטן. כגון שטרף יין ושמן מערב שבת ונתערבו מלמטן מהו שיערה עליהן בשבת יין ושמן או לא:

הלכה ג מתני׳ ומזלפין עליו. אם החמין: ספק. כגון ספק בן ח׳ חדשים דהוא כאבן בעלמא ואין מילתו דוחה שבת ספק בן ט׳:

שינויי נוסחאות (צולא"ה) יסד גר"ז וסר. (פולי"ם) בי מ"ו בו.

חרושי הרד"ל

המול ימול. כולא ספרא ליתא גרים הגר"ז נ"כ וע"ש נפ"מ: רבנן דקסרין אמרי׳ כ"פ נעשה והתענה ומת, לא דלא מל כר"א בהתענה שיגות. דסם הכא מולד וכרי ישראל הוא (ישנה גירות) וכ"א דכ"ס נעשה והתענה שיתרפא דכ"ס יש לו רפואה אלא שלא נעגה בתפלתו פ"ש ומת. ככל בש"ד. ואף דברבותא מבואר בבבלי וירושלמי ס׳ סערל פ"י עלים יו"ד דמ"ס התקלל פ"ו שיופיל לו סרטוסה ועוד אותו רפואה אינו רק לגבר ובזמן שלו נחתך ממנו:

חרושי מהר"א גריידיץ

כר׳ עקיבא דו אמר. ל"ב עיין בבלי כריתות י"א ב׳ ונגירסא דברכות ל"ג פ"ב הוא וספר:

טוב ירושלים

אתא עובדא קומי רב ומר מן דתנינן כו׳. פי׳ בבלי קל"ס א׳ מבואר נכדיא גטיפן מתמכה דרב אדא בר אהבה:

רבי יהודה מתיר באנדרוגינס : **גמ'** אנן תנינן *מרחיצין את הקטן. תני דבית ר' מרחיצין את המילה. רבי אבהו בשם רבי יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את המילה. רבי אבהו בשם ר' יוחנן הלכה במי שהוא אומר מרחיצין את הקטן. א"ר יוסה על כרחך את אומר מרחיצין את הקטן. *תני שמואל אין מונעין לא שמן ולא חמין מע"ג מכה בשבת. א"ר יוסי כל שעה. רבי זעירא רבי בא א"ל תני מהניחך ולא עוד אלא שמזלפין מים על גבי מכה בשבת. אם אמר את שמרחיצין את המילה מה בין מכתו של גדול ומכתו של קטן. ר' אבהו בשם ר"א הלכה כר"א בן עזריה. ר' בון בשם ר' אבהו טעמא דר"א בן עזריה ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים בהיותו כואב אין כתיב כאן אלא בהיותם כואבים. מלמד שכל איבריהם כואבים עליהן. ר' יעקב בר אחא אמר רבי אליעזר ור' יוחנן מפקדין לחייתא כל שקיין דעבדין לחולה בשבתא. עבדין אפילו ביום השלישי שחל להיות בשבת. שמואל אמר מפני הסכנה מחמין לו חמין. רבי יוסי בר בון בשם רבנין דהתמן מחמין לו חמין בשבת. ותני כן *מחמין הוא אדם אלונטית ונותנה על גבי מעיים בשבת. לא יטול אדם עריבה מלאה חמין ויתננה על גבי מעיים בשבת. רבי יהושע בן לוי אמר לית כאן אלא מותר : *ספק ואנדרוגינס אין מחללין עליהן את השבת ר' יהודה מתיר באנדרוגינס. *התמן תנינן הכל חייבין בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן טומטום ואנדרוגינס. מה אמר בה רבי יודה נישמעינה מן הדא ר' יוחנן בן דהבאי אמר משום רבי יהודה אף הסומא. ולית בר נש אמר אף אלא מבלל דו מודי על קדמיתא. מחלפה שיטת רבי יהודה תמן הוא אמר פרט וכה הוא אומר לרבות. רבי יהודה ורבנן מקרא אחד דרשו. רבי יהודה דרש זכר. ורבנן דרשו ערל. מה ת"ל זכר עד שיהא כולו זכר. ורבי יהודה דרש זכר. מה ת"ל ערל אפילו מקצתו ערל. כהב הכא כל זכורך פרט לאנדרוגינס :

הלכה ד מתני'

*מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת שכח ומל את של ערב שבת בשבת חייב אחד למול אחר שבת ואחד למול בשבת שכח ומל את של אחר שבת בשבת ר"א מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר : **גמ'** *אמר רבי יוחנן דרבי מאיר היא דאמר

קרבן העדה

רבי יהודה מתיר באנדרוגינוס. דלית ליה מקרא כדמפרש בגמרא : **גמ'** אנן תנינן. במתני' מרחיצין את הקטן דמשמע הרחצה כל גופו : תניי דבית ר' תני מרחיצין את המילה. דמשמע דוקא את המילה ולא שאר הגוף : ע"כ את אומר וכו'. כלומר תדע דמרחיצין את הקטן תנן נותני שמואל : ה"ג א"ר יוסי כל שעה היה ר' זעירא אומר בשם ר' בא שא"ל תני מתני'. כשתחזור על משנתך תתני במשנתינו מזלפין ע"ג מכה : אם אומר וכו'. ואי ס"ד שמרחיצין את המילה תנן אבל לא כל גופו ל"ל למיתני כלל האי מילה נמי מכה היא ומאי איכא בין מכתו של גדול לשל קטן כי היכא דמתירין בשל גדול ה"ה נמי בשל קטן : בהיותו כואב אין כתיב כאן. דהוה משמע כאב המילה לחוד : מפקדים לחייתא. מצוים למילדות : כל שיקיין. כל הרפואות שאתם עושין לילד הנימול לאחר המילה כתול העשו לו בשבת : מפני הסכנה. שמניעת חמין סכנה היא לו : ה"ג מפני הסכנה רבי יוסה בעי אם מפני הסכנה מחמין לו חמין ר"י בר' בון וכו'. וכ"ה לעיל פ' כירה וה"פ ר' יוסה פריך אם מפני הסכנה מתירין לו לרחוץ פשיטא דהא אפי' לכתחלה מותר לחמם לו חמין לחולה שיש בו סכנה : בשם רבנן. דבבבל דמחממין לו חמין לתינוק ביום השלישי מפני הסכנה : ותני כן. והניא נמי הכי : אלונטית. בגד שמסתפגין בו : לא יטול וכו'. שיא ישפכו עליו ונמלא רוחץ בחמין בשבת א"כ דאיירי כשאלונטית עדיין ע"ג מעיו ויש לחוש לסחיטה א"נ משום רפואה דאסור בשבת : לית כאן אלא מותר. צריך לשנות בברייתא נוטל אדם עריבה וכו' ואפי' רוחץ בהן בשבת אין כאן איסור כיון דאינו רוחץ בהן כל גופו ולע"ב נ"ל דס"ל לריב"ל דליכא למיחש לסחיטה ולא מיחזי כרפואה : התמן תנינן. בפ"ק דחגיגה : הכל חייבין. במצות ראייה כל זכורך שצריכין להתראות בעזרה ברגל : חוץ מחש"ו. דלאו בני דעה נינהו ופטורין מן המצות : וטומטום ואנדרוגינס. דכתיב זכורך : מה אמר בה ר' יהודה. באנדרוגינס לענין מצות ראייה כיון דמתירין ליה דמחללין עליו את השבת א"כ מכחשת דלזכר ודאי משוית ליה מי מחייב במצות ראייה או לא : נישמעינה מן הדא. כמו ת"ש : אף הסומא. אמתני' דחגיגה קאי ואמר אף הסומא פטור מן הראייה : וליה בר נש וכו'. ואין אדם אומר אף אלא א"כ דהוא מודה בדברי הראשון ש"מ דר"י מודה דאנדרוגינוס פטור מן הראייה : ופריך מחלפה וכו'. קשיא דר"י אדר"י. הכא אמר גבי מילה כל זכר לרבות אנדרוגינוס : וכה וכו'. והכא גבי ראייה אומר זכורך למעט אנדרוגינוס : ומשני ר"י ורבנן וכו'. ורבנן דרשי ערל דכתיב וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה וגו' וקשיא זכר ל"ל לכתוב רחמנא ערל לחוד אלא ללמדך עד שיהא כולו זכר לאפוקי אנדרוגינוס ור"י דרש זכר לחוד משמע טלו זכר וערל ל"ל אלא ללמדך דאפי' מקצת ערל חייבין עליו כרת :

הלכה ד מתני' ושכח ומל של ערב שבת בשבת חייב. וכגון שקדם ומל של שבת בערב שבת דלא ניתנה שבת לדחות שאין לו תינוק שיהא זמנו היום הלכך לא היה טרוד היום במצוה שלא היה מוטל עליו לעשות ולא היה לו לטעות לכך מודה רבי יהושע דחייב : ורבי יהושע פוטר. כיון דניתנה שבת לדחות אע"פ שזה היה למול את בנו השני שזמנו בשבת פטור גם על זה שלאחר השבת אף על גב שאין בעשייתו מצוה : **גמ'** דרבי מאיר היא. מתני' אתיא כרבי מאיר שרבי יוחנן היה שונה במשנה שכח ומל את של ערב שבת בשבת פטור והיינו כרבי מאיר דאמר

פני משה

ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס. דקסבר מדכתיב כל זכר מרבינן אנדרוגינוס ואין הלכה כר' יהודה דכתיב ערל זכר מכלל שיהא כלו ערל זכר ופרט לזה שאינו נקיבה : **גמ'** אנן תנינן מרחיצין את הקטן וכו'. גרסינן לכל הא עד לית כאן אלא מותר לעיל בס' ר"ע בסוף הלכה ג' ושם פירשתי : ספק ואנדרוגינוס' וכו' התמן תנינן. כריש חגיגה : מה אמר בה רבי יהודה. אם פליג נמי התם גבי ראייה ומחייב לאנדרוגינוס כמו דמרבי ליה זכר לענין מילה : נישמעינה. לזה מן הדא בברייתא דתני בשם ר' יהודה אף הסומא פטור מן הראייה וליכא בר נש דאמר אף א"א דמודה הוא על קדמייתא דתנינן במתני' להני דפטורין מן הראייה. ואמר אף הסומא ופריך אי הכי מיחלפא שיטתיה דר' יהודה דהתם הוא אמר פרט דמודה הוא לחנא דמתני' דהתם דדרים מזכורך פרט לאנדרוגינוס והכא גבי מילה אמר זכר לרבית אנדרוגינוס. ר' יהודה ורבנן מקרא אחד דרשו. כלומר דנגבי מילה היינו טעמיה דתרווייהו מקרא אחד דרשי אלא דרבנן נקטי לרישיה דקרא כדוקא וסיפיה לדרשא. ור' יהודה נקט סיפיה כדמפרש ואזיל : ר' יהודה דריש זכר. דכתיב וערל זכר אשר לא ימול וגו'. ולרבנן אי היה כתי' ערל שפי ומה ת"ל זכר עד שיהא כולו זכר ולר' יהודה אי הוה כתב זכר שפי ומה ת"ל ערל ואפי' מקצת ערל : כרם הכא גבי ראייה דכתיב כל זכורך ולא כתיב כל זכר אלא פרט לאנדרוגינוס לכ"ע :

הלכה ד מתני' מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול ערב שבת וכו'. נוסחא דהכא היא עיקרית וה"פ שאם היו לו שני תינוקות אחד למולו בע"ש ואחד למולו בשבת ושכח ומל את של שבת בע"ש ואת של ע"ש בשבת בזה לד"ה חייב שהרי לא נתנה שבת לדחות אצלו שזה התינוק של שבת כבר מלו מאתמול. ולכך אף ר' יהושע מודה שחייב אבל אם היו לו למול לאחד לאחר שבת ולאחד בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת בזה הוא שנחלקו דר"א מחייב שהרי זה לא עשה מצוה שמל זה התינוק בשבת ועדיין לא הגיע זמנו למול. ור' יהושע פוטר דאע"ג דבהאי של אחר השבת לא עביד מצוה מ"מ מכיון שיש לו אחד למולו בשבת טרוד הוא בו ובמצותו. והרי נתנה שבת לדחות אצלו והואיל וממנו בזה אינו מדקדק יותר ודוקא בכה"ג דהיה לו מיהא אחד למולו בשבת. אבל אם לא היה לו אחד מהן למולו בשבת ושכח ומל בשבת את מי שאינו ראוי למולו בשבת חייב אף לר' יהושע. והיינו טעמיה דר' יהושע דמודי הוא כריבא ובגניא דפריסית לפי שלא ניתנה שבת לדחות אצלו : **גמ'** א"ר יוחנן דר"מ היא. מתני' דקתני בסיפא דפליגי בכה"ג לו אחד למולו אחר השבת אליבא דר"מ כברייתא היא דאיהו מוקי פלוגתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע בהאי דאמר

עין משפט נר מצוה

[illegible]

רידב"ז

א"ר יוחנן דר"מ הוא מפני שהסוגיא הזאת חמורה מאד והמפרשים ז"ל הבי' כל הסוגיא ואלפי השורות והתיבות ועכ"ז קשה להבין מאד. ולפענ"ד מילה שאין בה שום גירסא אחרת. והסוגיא כלירתה עולה כפתור ופרח כלא שום נתגום כלל. ונדייק דקדוק אחד דלמה גבי דברי ר"מ לא גרסינן תיפתר וגבי ר"ש גרסינן תיפתר אחר ר"ח לדברי ר"ש תיפתר שהיה [illegible] אחת לשון תיפתר משמע דהוה קשה לן מתחלה על זה שייך לשון תיפתר וכו"ב

שינויי נוסחאות (שו"ג) רבי אבוה בשם רבי יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את המילה כנ"ז כל זה ליתא (והחסר מן מרחיצין את המילה עד מרחיצין את הקטן). (בו"ע) ר א כנ"ז ר' אלעזר. (פו"ם) בערב כנ"ז ערב. (פו"ע) שבת כנ"ז השבת.

חידושי הרד"ל

כל שפה ר"ו דבי כו' [illegible] תני מה יהן ולא עוד כו'. טה לו להוסיף אמתני' דמולכין כ"ע מ כל ולא שוד שלא שמזלפין ע"ג מכה. וכן היא שנויה לפנינו בתוספתא פס"ו. אבל בכ"י שם מצאתי בני' תני מהניחך אין מונעין שמן וחמין מע"ג מכה ולא עוד כו'. [illegible] ולפ"ז דריב"ל דאמר הני מוהר אעריבה קאי מקרא אחד דרשו רבנן דרשי ע"ל כו'. כנ"ל. והשאר מייתר וכ"ה הני' בפ' הבדל :

דאמר דבר שעשייתו מצוה פטור ושאין בעשייתו מצוה במחלוקת. רבי שמעון אומר דבר שיש בעשייתו מצוה חייב ושאין בעשייתו מצוה פטור במחלוקת. ר' יוסי בשם רבי יוחנן דברי רבי מאיר והוא שיהא שה *תמים ובן שנה ושלמים וראוי להשתנות לשם פסח. את שמע מנה תלת. ש"מ דבר שאין לו קצבה. והדבר שאין דרכו להתחלף. ודבר שיש בעשייתו מצוה. מה אית לך דבר שאין לו קצבה. רבי ירמיה סבר מימר שלא נתנה התורה קצבה כמה פסחים ידחה את השבת בכל שנה. ר' יוסי סבר מימר שאין את יכול לעמוד על מניינן. רבי יוסה כד הוה מטיל אילין ניתנה התורה קצבה כמה פסחים ידחו את השבת בכל השנה. רב חסדא אמר דברי

פני משה: דאמר דבר שעשייתו מצוה פטור. הכי בעיא ליה לרבי מאיר בפ"ו דפסחים גבי השוחט זבחים לשם פסח בשבת דפליגי נמי ר"א ור' יהושע התם יקאמר רבי מאיר דאף השוחט לשם אימורי ציבור כגון תמידין ומוספין פטור דת"ה יש בעשייתן מצוה ולדידי' לכ"ע בכה"ג פטור הוא והא דקתני במתני' כר"א דחייב הוא לכ"ע אף על גב דקעביד מצוה שארי את של פ"פ מלו בשבת [illegible] קודם ומל את של שבת בע"ש. והלכך זה הוא דחייב לכ"ע מפני שלא ניתנה שבת לדחות אצלו: ושאין בעשייתו מצוה במחלוקת. והלכך פיסקא דמתני' דיש לו אחד למולו אחר השבת ומלו [illegible]

[illegible]

קרבן העדה: דאמר דבר שעשייתו מצוה פטור וה"נ מצוה קעביד: ושאין בעשייתו מצוה במחלוקת. ר"א ור"י כדתני במתני': ה"ג רש"א דבר שאין בעשייתו מצוה חייב ושיש בעשייתו מצוה במחלוקת: וה"פ ר"ש סובר במל של אחר השבת בשבת לר"א חייב כי פליגי במל של ע"ש בשבת לר"א חייב ולר"י פטור דהא קעביד מצוה: דברי ר"מ. דקאמר בפ' אלו דברים השוחט לשם אימורי ציבור פטור: והוא שיהא שה תמים. לאפוקי בעל מום דאינו ראוי לקרבן ולא מיקרי טועה ותייב: דבר שאין לו קצבה. צריך שיהא הדבר שטועה בו דבר שאין לו קצבה: ה"ג ודבר שדרכו להתחלף. פי' שיכול להתחלף בקרבן שנתחלף בו: ודבר שיש בעשייתו מצוה. דאף שמתן לשם שלמים מ"מ כשרים כדתנן בריש זבחים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים ודוקא כשיש בו כל הני תלתא הוא דפוטר ר"מ: מאי אית לך וכו'. מה נקרא דבר שאין לו קצבה א"ג כיון דבאימורי ציבור קיימין הרי יש להם קצבה: ר' ירמיה סבר. למימר דכל הקרבנו' שדוחין את השבת נקראים דבר שאין לו קצבה שהרי לא כתוב בתורה כמה קרבנות ידחו את השבת: שאין את יכול לעמוד על מניינן. והיינו פסח: ה"ג ר' יוסה כד הוה ממטי לאילין תינוקות כפיקח היה אומר יפה לימדני ר' ירמיה אית לך תימר שאין את יכול לעמוד על מניינן אלא שלא ניתנה התורה קצבה כמה פסחי' וכו'. וכ"ה בפסחים וה"פ כשהגיע למתני' דהוו לפניו שתי תינוקות אמר יפה למדני ר' ירמיה דדבר שאין קצבה היינו שלא נכר בתורה סכום מניינם דאי ס"ד דדבר שאין לו קצבה היינו דבר שא"א לברר מניינם קשה הרי תינוקות שידעו כמה הם שימול בשבת ואפ"ה פטור: דברי

[illegible]

ריד"ב

[illegible]

מסורת הש"ס

● גי' שבת כפ"ט

שבת קלג ע"א

דברי ר"ש תיפתר שהיה שם חבורה אחת שלא שחטה. א"ר זעירא מילתיה דרבי ינאי אמר [א] להוא ששכח ומל את של שבת בע"ש. מלו בשחרית. רבי זעירא אמר סבר רבי ינאי פטור. ר בא אמר חייב. ולריידא מילה אמרה ר' ינאי בא להודיעך איכן דרך התינוקות לחלף. על דעתיה דר' זעירא כרבי ינאי על דעתיה דרב כר"מ. א"ר מנא קומי ר' יוסי מה דמר רב חסדא כר"ש. ומה דמר ר' ינאי כר"מ. ומשיבין דבר בין רבי מאיר לרבי שמעון ואשכחן פלינא בין ר' מאיר לבין ר"ש בשיעור אלו התנוקות ספיקות

מה

קרבן העדה

דברי ר"ש. לדעת ר"ש דאמר בדבר שיש בעשייתו מצוה מחלוקת: תיפתר. דהא דפליגי ר"א ור"י איירי שיש שם חבורה אחת שלא שחטה הפסח וה"ל טרוד בדבר מצוה: והוא ששכח ומל את של ע"ש בשבת. וכדפרישית במתני': מלו בשחרית. זהו של שבת מל בשחרית וכין הערבים מל את של אחר השבת מהו מי אמרינן כיון דניתנה שבת לדחות אצלו פטור או דלמא בהאי שעתא לא ניתנה שבת לדחות אצלו שכבר עשה מצותו של זה שניתנה שבת לדחות אצלו: ר"ז אמר דר' ינאי פוטר בזה. דהא ניתנה שבת אצל הדין גברא: ר' בא אמר. שר' ינאי מחייב כיון שכבר מל של שבת לא מיקרי טרוד: ולריידא מילה וכו'. לר' בא פריך לאיזה צורך אמר ר' ינאי שקדם ומל של שבת בע"ש הא אפי' קדם ימל של שבת בשבת חייב: ומשני להודיעך האיך דרכן של תינוקות להתחלף. כלומר איך בא לטעות ולמול את של אחר השבת בשבת וקאמר מפני שכבר טעה ומל את של שבת בע"ש וסבר דשל אחר השבת נמי זמנו בשבת: ה"ג על דעתיה דר"ז ר' ינאי כר' מאיר. וה"פ ר' ינאי דמוקי למתני' והוא ששכח ומל של שבת בע"ש אתי' מתני' כר"מ דאמר דפליגי בשכח ומל של אחר השבת בשבת אבל בשבת ומל של ע"ש בשבת חייב וכדתני בברייתא דר' חייא בשם ר"מ ומביאה בבבלי בפרקין: מה דמר ר"ח. דבעינן בההיא חבורה אחת שלא שחטה כר"ש דאתר בשבת ומל של אחר השבת בשבת לכ"ע חייב: ומה דאמר ר"י כר"מ. כדפרישית: ומשיבין דבר וכו'. וכשמתיישבין מאי איכא בין ר"מ לר"ש: ואשכחון דפליגי. בהרבה דברים דלר"מ בעינן דבר שיש לו קצבה ומשא"כ לר"ש ועוד בהרבה דברים: אלו תינוקות ספיקות. כלומר מי שהיה לו למול בהי תינוקות

מה

פני משה

דברי ר"ש תיפתר וכו'. כלומר כל הא דאמרו דוקא לדברי רבי מאיר דלעיל אליבא דר' יהושע. אבל לדברי רבי שמעון דאיהו מוקי פלוגתייהו דמתני' דהכא דפליגי בגוונא דרישא שהיה לו למול אחד בע"ש. וכדמייתי לקמן. א"כ כה"ג בעית לאוקמי נמי הא דספחים אליבא דר' יהושע ותיפתר דהיי רי שהיתה שם חבורה אחת שלא שחטה עדיין לפסח שהרי ע"כ בעינן דקטריד מצוה וכדלעיל לר"ש אליבא דר' יהושע. וה"ה נמי האי דפסח ככה"ג מיירי דמצוה הוא דקטריד: מילתיה דר' ינאי אמר. שמעינן ממילתי' דר' ינאי דקאמר ר' זעירא גופיה בשמיה לקמיה ולדבריו פ"כ דמוקמינן לרישא דמתני' דמיירי והוא ששכח ומל של שבת בע"ש. ומכיון דעכשיו לא ניתנה שבת לדחות אצלו לפיכך קסבר ר' יהושע דבכה"ג חייב על זה שמל בשבת את של ע"ש וכדלעיל: מלו בשחרית. כלומר והיכי שמעינן להא מדר' ינאי מהא דאיתמר אם מלו בשחרית בשבת לזה התינוק שהוא של שבת ואח"כ מל נ"כ את של ע"ש בשבת דר' זעירא אמר דסבר ר' ינאי בזה דפטור על אותו של ע"ש מכיון דמיהא ניתנה שבת לדחות אצלו היום. וקמ"ל דאפ"ג דמלו בשבת בשחרית וכשעה שמל אח"כ לאותו של ערב שבת כבר היה נימול זה של שבת אפ"ה הואיל והיה לו היום אחד למולו בשבת טרוד הוא ופטור על אותו של ע"ש ואפי' מלו אח"כ. והשתא מחילא ש"מ דלא מיתוקמא רישא דמתני' דקתני דחייב לר"י. אלא דוקא בששכח וקדם ומל את של שבת בע"ש דאי לא תימא הכי א"כ ליטמעינן ר' ינאי רבותא טפי דאפילו מל את של שבת בע"ש פוטר ר' יהושע. ומכ"ש אם מלו בשחרית בשבת אלא ודאי כדאמרן: ר' בא אמר חייב. כמל את של שבת בשחרית בשבת ומל אח"כ את של ע"ש דסבירא ליה דמכיון שבשעה שמל את של ע"ש כבר היה נימול אותו של שבת משחרית לאו טרוד מיקרי והוה ליה לאדכורי שכבר מל אותו של שבת. והילכך חייב הוא על אותו של ע"ש: ולריידא מילה אמרה דרבי ינאי. אליבא דרבי בא הוא דמקשה וכלומר וא"ת דאי הכי דסבירא ליה לר' ינאי אליבא דרבי יהושע באפי' מלו בשחרית לאותו של שבת חייב הוא על אותו של ע"ש שמלו אח"כ היום. א"כ לאיזה דבר אמרה ר' ינאי להא דקאמר ר"ז משמי' דבשקדם ומל את של שבת בע"ש מיירי הרישא. והלכך מודה בה ר' יהושע דחייב לפי שלא ניתנה שבת לדחות אצלי תיפוק ליה דאפי' מל לשל שבת בשחרית בשבת מחייב על של ע"ש שמלו אח"כ מפני שכבר לא ניתנה שבת לדחות אצלו באותה שעה. ומכ"ש אם קדם ומל את של שבת בע"ש: בא להודיעך היכן דרך התינוקות לחלף. כלומר ודאי דאין ה"נ דלא איצטריך להא אלא שבא להודיעך עד היכן דרך של התינוקות להתחלף זה כזה דמל את של שבת בע"ש ואת של ערב שבת בשבת. וכלומר שכן מדרך שיתחלפו את של יום זה ביום זה. אלא לדוקא קאמר לה ולמימר דלא מצטרכת לה מיובא אליבא דר' יהושע על אותי של ערב שבת אלא אם קדם ומל את של שבת בע"ש דלא היא שאפי' מל את של שבת בשחרית בשבת ודל אח"כ את של ע"ש נמי מיחייב עליו מפני שכבר לא ניתנה שבת לדחות אצלו: על דעתיה דרבי זעירא כר' ינאי ועל דעתיה דר' בא כרבי מאיר. כלומר דאף על גב דמילתיה דר' ינאי נמי אליבא דר' מאיר היא דאיהו הוא דמוקי פלוגתייהו דר"א ורבי יהושע כטעמא דהכא דפליגי בשהיה לו למול אחד לאחר השבת וכו' דהא הוא דפוטר רבי יהושע וכדאמרי' לעיל לרבי מאיר: מכל מקום לענין זה קאמר דדעתיה דר' זעירא כדר' ינאי מחש כפירושי וכטעמו דמוקי לרישא דמתני' כגון שקדם ומל את של שבת בערב שבת וכהא הוא דמודה ר' יהושע דחייב על אותו של ע"ש שמלו בשבת אבל אם מל אותו של שבת בשחרית בשבת פטור על אותו של ערב שבת שמלו אח"כ היום. דקסבר רבי זעירא דמילתיה דרבי ינאי בדוקא הוא דקיימא אבל על דעתיה דרבי בא דסבירא ליה דמילתיה דרבי ינאי לאו דוקא הוא אלא אפילו מל את של שבת בשחרית בשבת נמי חייב על של ערב שבת שמלו אח"כ וכדלעיל א"כ דעתיה כרבי מאיר וכלומר דודאי מילתיה הולא כרבי מאיר דמוקי פלוגתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע כסיפא דמתני' ולפי טעמא דהכא דהכא דוקא הוא דפליגי אבל לא בשהיה לו למול אחד בע"ש. וקמ"ל נהא אליבא דר' בא דדעתיה כרבי מאיר בלחוד הוא ולא כדמפרש לה ר' ינאי וכדס"ל לר' זעירא והכל כדפרישית: אמר ר' מנא מה דאמר רב חסדא כר' ש. וכו' ומשיבין דבר בין ר"מ לר' שמעון וכו'. כלומר דר' מנא הקשה לפני ר' יוסי על האי דר' זעירא בשם ר' ינאי דנראה דקאמר למילתיה על האי דקאמר רב חסדא לעיל דלדברי רבי שמעון תיפתר להאי דפסחים שהיה שם חבורה אחת שלא שחטה וכדפרישית לעיל ואלה מהדר ר' זעירא וקאמר למילתיה דר' ינאי וכי משיבין דבר מכין זה לזה דהא מילתיה דרב חסדא לא אולא אלא אליבא דרבי שמעון דיקא דאיהו מוקי פלוגתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע כגונא דרישא דמתני' כשהיה לו למול אחד בע"ש וכו'. ומילתיה דר' ינאי לא אולא אלא אליבא דרבי מאיר דמוקי פלוגתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע כגונא דסיפא דמתני' לפי טעמא דהכא. וא"כ הא אשכחן פלוגתא בין רבי מאיר לבין רבי שמעון בעיקרא דמילתא דפלוגתייהו דר' אליעזר ור' יהושע. ולא שייך הא דר' ינאי להא דרב חסדא כלל: בשיעור אלו התינוקת ספיקות

עין משפט נר מצוה

יז

א מיי' פ"ב מהלכות מילה הל' ח

רידב"ז

מצוה כגון בשוחט חולין לשם פסח כמו בתינוקות דפוטר ר"י אפילו כאין בעשייתו מצוה וי"א דהא ע"כ לא פטר ר"מ בשקדם ומל של שבת בשחרית רק ביש בעשייתו מצוה וס"ל דבר שיש בעשייתו מצוה דווקא פטור א"ל דבר שאין לו קצבה כמו מאי אית לך מאי הוא הפירוש של דבר שאין לו קצבה ר' ירמיה סבר מימר שלא נתנה התורה קצבה כמה פסחים ידחו את השבת בכל שנה דלא דמי לקרבן תמיד דהוא קרבן אחד בשבת אבל קרבן פסח אינו קרבן אחד אלא לפי כמה חבורות שיש בישראל לפיכם יש פסחים ור' יוסי סבר מימר שאין אתה יכול לעמוד על מנינם לפי שהן הרבה וע"כ בנקל לטעות ר' יוסי כד הוי מפי לאילין תינוקות אמר יפה למדני ר' ירמיה א"ל מימר שאין אתה יכול לעמוד על מנינם כיון דע"כ אינו פוטר ר"י אלא כאין לו קצבה ע"כ הפי' שאין לו קצבה שלא נתנה התורה קצבה כמה פסחים ידחו את השבת בכל שנה וכן בתינוקות לא נתנה התורה קצבה אלא כל תינוק שנולד בשבת דוחה את השבת וע"ז אמר ר"מ דלעולם מתניתין אתיא כר"ש דס"ל בדבר שיש בעשייתו מצוה חייב בשקדם ומל של שבת כראשונה ואינו פטור רק בשעדיין נשאר התינוק של שבת וה"נ תיפתר למתניתין דידן דמיירי נמי שהיה שם חבורה אחת שלא שחטה נמצא דר"י ור"א פליגי בזה דלר"י ע"כ מתניתין כר"מ הוא ולר"א אתיא אף כר"ש ומוקמינן למתניתין שהיה חבורה שלא שחטו עדיין אר"ז מילתא דר' ינאי יהוא שמל של ע"ש בשבת. כך אמר ר"ז והוא שמל של שבת בע"ש ולא איתפרש על מה קאי ר"ז דזה. פשיטא דקאי על הברייתא דמוקמינן לפלוגתא דר"א ור"י דלא נחלקו שמל של ע"ש בשבת דחייב ולא נחלקו אלא שמל של אחר השבת בשבת דר"י פוטר בודאי על האי ברייתא קאי כאוקימתא הבבלי אבל לא איתפרש אם קאי על הברייתא דמפרש הברייתא הכי מהמת קושית רבנ' השתא בלא עשה מצוה פוטר ר"י בעשה מצוה מיבעיא וע"כ מוקי באוקימתא שמל של שבת בע"ש. ואוקימתא דילי' ליישב הקושיא על הברייתא. או דמילתא באנפי' נפשיה קאמר. וקאי על ר"מ דאמתי חייב אפילו לר"מ בשקדם ומל של שבת בע"ש אבל כשמל בשחרית פטור לר"מ ומיבעיא מל בשחרית ר"ז אמר סבר ר' ינאי פטור והוא אליבא דר"מ דכוה פליג אר"ש דאל"כ מה איכא בין ר"מ ור"ש דהא שניהם מוקים דפלוגתא דר"א ור"י כשמל של אחר שבת בשבת ורק דפליגי ר"מ ור"ש כזה שמל של ע"ש בשבת ואי דקדם ומל של שבת בע"ש בוודאי לכו"ע חייב וע"כ דפליגי בשמל בשחרית דלר"מ פטור ולר"ש חייב. ר' בא אמר חייב דשחרית וע"ש שוין דבשניהן חייב ופ"כ קאי ר' ינאי אליבא דהברייתא ומיישב להקושיא להברייתא יקאי על ר"ש וע"כ אין כונתו לדייק שמל של שבת בע"ש חגי' ה"ה שמל בשחרית נמי חייב ולריידה מילה אמרה ר' ינאי של שבת בע"ש הו"ל שמל של שבת בשחרית רק בא להודיעך האיך דרכן של תינוקות להתחלף דהוי דבר שדרכו להתחלף דיכול להחליף של שבת בע"ש ושל ע"ש בשבת ומהא דליכא פלוגתא בעיקר הדין בין ר"ז בין ר"ב רק באוקימתא על מה אמר ר' ינאי ונפ"מ בין ר"ז אליבא דר' ינאי ובין ר' בא אליבא דר' ינאי דלר"ז קאי ר' ינאי על דעתי' דר"מ דאינו חייב אלא שמל של שבת בע"ש אבל בשחרית פטור אבל לר' בא קאי ר' ינאי אברייתא. כדמפרש על דעתי' דר"ז. ר' ינאי על דעתי' דרבי מאיר [והא דגרסינן דרב כר"מ הוא גירסא מוטעת דרב נ"ל רבי וכ"ף דכר"מ הוא מייתר אלא הוא רבי מאיר] ולא לייסב הקושיא על הב ייתא אמר ר' מנא קומי ר' יוסי מה דאמר ר"ח כר"ש מה דאמר ר' ינאי כר"מ דלר"ה בתינוקות אפילו מל בשחרית של שבת ג"כ פטור ולר"ח דבעינן בפסח שנשתייר חבורה שלא שחטו הפסח עדיין הוא כר"ש דלר"ז אליבא דר"מ לא בעינן בפסח שנשתייר חבורה וגבי תינוקות לא בעינן שנשתייר תינוק הצריך למול ולר"ז בעינן בתינוקות שנשתייר תינוק הצריך למול וגבי פסח בעינן שנשתייר חבורה שלא שחטו. ופריך משיבין דבר בין ר"מ ור"ש דלמה לן להוכיח עוד דבר בין ר"מ ור"ש ולעשות פלוגתא בין ר"מ ור"ש בפסח דלר"מ לא בעינן שנשתייר חבורה ולר"ש בעינן שנשתייר חבורה וי"א אלא דבפסח כיון שהוא דבר שאין לו קצבה לכו"ע לא בעינן שנשתייר חבורה שלא שחטו אלא גבי תינוקות למוד

פוס

[ירושלמי שבת]

מה את עביד לו כדבר שיש לו קצבה או כדבר שאין לו קצבה. אין תעבדינון כדבר שיש לו קצבה והוא שיהא שם תינוק אחד למול. אמר רבי יוסה מליהון דרבנן עבדון לון כדבר שאין לו קצבה. והוא שיש שם תינוק אחד למול. איתא חמי הקדים זמנו פטור. איחר זמנו חייב. רב הונא אמר חילופין היא מתני' *דתני אמר ר"ש לא נחלקו ר"א ור' יהושע על מי שהיה לו למול אחר שבת ומלו בשבת שחייב. ועל מי שהיה לו למול בע"ש ומלו בשבת שר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. א"ר יוסי בי רבי בון מן קושיי מקשי לה רבי ינאי והוא ששכח ומל של שבת בע"ש. רב אדא בר אהבה אמר זו דברי ר"מ ור"ש. אבי דברי רבי יוסי אפילו דבר שאין בעשייתן מצוה הואיל וטועה בו לשם מצוה פטור. *פירש אינו חוזר אלא על ציצין המעכבין את המילה. אר"י דברי ר' יוסה אפילו פירש חוזר אפילו על ציצין שאין מעכבין את המילה. היי דין ר' יוסי היי דתנינן *תמן ר' יוסי אומר י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת שכח והוציא את הלולב לר"ה פטור מפני שהוציאו ברשות. *אף בסכין של מילה ואף במילה כן. ממה דמר ר' יוחנן דברי רבי יוסי אפילו פי' חוזר אפילו על ציצין שאין מעכבין את המילה הדא אמרה אפילו בסכין של מילה כן אפי' במילה כן:

הלכה ה מתני'

*קטן נימול לשמונה לתשעה לעשרה לאחד עשר לשנים עשר לא פחות ולא יותר *כדרכו לשמונה נולד בין השמשות נימול לתשעה בין השמשות ע"ש נימול לעשרה י"ט לאחר שבת נימול לאחד עשר שני ימים טובים של ר"ה נימול לשנים עשר קטן החולה אין מולין אותו עד שיבריא:

גמ'

פני משה

מה את עביד לה. כלומר דעד השתא לא איירינן אלא בענין שנתחלפו לו התינוקות וכסוגיא דמתני' וכמו הש"ס דבשלמא אלו התינוקות של ספיקות כגון אם הוא ספק אם הוא בן ט' או בן ח' אי שנולד בין השמשות דהיו מגין אותן בשבת. ואם טעה ומל לתינוק הספק בשבת מה את עביד לה לענין חיוב חטאת אליבא דר' יהושע וכדמסיק ואזיל לבסוף. כדבר שיש לו קצבה או כדבר שאין לו קצבה. כלומר אם מדמינן לה לדבר שיש לו קצבה דשמעינן ליה לר' יהושע בהאי מתני' דפסחים שהובאה לעיל דמודה הוא לר"א שאם שחט כדבר שיש לו קצבה כגון שהיו זבחים לשם אימורי צבור בשבת דחייב [illegible] לצבור יש לכן קצבה שידוע כמה שמקריבין מהן בשבת ואם תינוקות ספיקות לדבר שיש לו קצבה דמיא וא"כ חייב הוא אף לרבי יהושע או דילמא דמדמינן להו לדבר שאין לו קצבה ופוטר בה ר' יהושע כמו דפוטר התם בשוחט זבחים לשם פסח בשבת משום שדבר שאין לו קצבה הוא: אין תעבדינון כדבר שיש לו קצבה והוא שיש שם תינוק אחר למול. ובפסחים שם גרסינן הגי' וני' דהכא עיקר. וסיומא דהבעיא היא כלומר אם אתה מדמה לתינוקות ספיקות שהן כדבר שיש לו קצבה א"כ לא תשכח לה לפטורא אליבא דר' יהושע אלא בגוונא שיש לו היום תינוק אחר למול שהוא ודאי וראוי לימולי בשבת יהיה ליה כההיא דהתם גבי זבחים לשם פסח דהואיל וטרוד הוא וכסבור שזהו הפסח פטור הוא וה"נ הואיל וטרוד הוא וכסבור שזהו התינוק הודאי שראוי למולו היום ושגה ומל לתינוק הספק פטור הוא. אבל אם אין לו תינוק אחר ודאי היה חייב: מיליהון דרבנן עבדין לכון כדבר שיש לו קצבה וכו'. כצ"ל. וכלומר כולה מילתא דתינוקות ולהא דמתני' נמי כן כדמוכח מההיא דפסחים אליבא דר' יהושע דהתם נ"כ בנתחלף פיורי: איתא חמי. השתא מתמה הש"ס על מתני' לפי כנוסחא דהכא ורלה אם הקדים זמנו פטור וכגוונא דהסיפא שהיה לו אחד למול אחר השבת וכו' ונתחלף ומלו בשבת דפוטר ר' יהושע ואף שזה הקדים זמנו והרי לא קעביד מצוה וכגוונא דרישא הרי איחר זמנו הוא ומצוה הוא דקעביד דהא מיהת הגיע זמנו למול ומחייב בה ר' יהושע בתמיה: רב הונא אמר חילופין היא מתני' וכו'. דבאמת ר"ש לא קתני הכי אלא מחלף לה. ובגוונא דקעביד מצוה הוא דפוטר ר' יהושע: אמר ר' יוסי בר' בון. ותאי קושיא הרי מן קושיא גופה היה מקשה ליה לר' ינאי נמי והלכך הוא דמוקי לה לרישא והוא ששכח ומל של שבת בע"ש והוכחה מסתח דלא נתנה שבת לדחות אצלו. והיינו טעמיה דר' יהושע דמודה כזה מחייב אבל בסיפא נתנה שבת לדחות אצלו וכדאמרן לעיל: זו דברי ר"מ ור"ש. כלומר פלוגתא דר"א ור' יהושע אבל לרבי יוסי לעולם הוא פטור בטירדא של מצוה ר"ע"פ שטעה לא עשה מצוה שבכר היא נעשית וכ"ה אם לא עלתה בידו לעשות היינו כהונן: פירש. המל בשבת ופירש אינו חוזר וכו' כדפרישית במתני' ולר' יוסי אפילו סילק את ידו חוזר אף על הציצין שאינן מעכבין: הוידין. הי ר' יוסי והיכן משמע דס"ל הכי דתנינן תמן בסוף פ"ג דסוכה י"ט וכו' מפני שהוציאו ברשות מצוה שטרוד במצוה הוא וכדמוקי לה טעמיה דר' יוסי באלי תלמודא בדתניא כך היה מנהג בירושלים אדם הולך לביה"כ לולבו בידו נכנס לבקר את החולה לולבו בידו וכו' אלמא אע"פ שכבר עשה המצוה ואינו אלא מטיס לא עלתה בעלמא פסה כדבר מצוה קרינן ביה ופטור אם הוציאו לר"ה בשבת [illegible] שעשה המצוה וסילק ידו דכולה גמר מילתא דמצוה היא: אף בסכין של מילה ואף במילה כן. כך הוא בפסחים שם וביבמות פ' הערל בהלכה א' וכן הוא לקמן בסוף פרקין וכאן ט"ס הוא. ולשון שאלה הוא לא מתרינן אף בסכין של מילה כן שאם שכח והוציאו לר"ה מחמת טירדא פטור הוא לר' יוסי. וכן במילה ששכחה והוציאה לר"ה בשבת מה אמר בה ר' יוסי. ופשט לה ממה דאמר ר' יוחנן וכו' אלמא אף דבר שאינו מן המצוה גופה ושאינו מעכב בה הויא כמצוה עצמה לר' יוסי הואיל ונתנה שבת לדחות היום אצל שיקר במצוה. וא"כ ה"ה במכשירי מצוה כן ואפילו במילה כן לר' יוסי דכל היכא דהוא מחמת טירדא פטור בכל המצוה עצמה:

הלכה ה מתני' קטן נימול לשמונה וכו' נולד בין השמשות נימול לתשעה. מפני שבין השמשות ספק הוא מן היום וספק היא מן הלילה. ואם היה יום כשנולד. ואם כן כשנימול לתשיעי הוא נימול: בין השמשות. של ערב שבת. א"כ אי אפשר למולו בשבת דשמא תשיעי והויא מילה שלא בזמנה ואינה דוחה את השבת. ואינו נימול אלא באחד בשבת והרי נימול לעשרה ואם היה יום טוב לאחר השבת ואין מילה שלא בזמנה דוחה יום טוב כשם שאינה דוחה את השבת משום שיש כאן עשה ול"ת ואין מצות מילה שהיא עשה דוחה עשה ול"ת נמצא נימול הוא לאחד עשר. ואם הן שני י"ט של ר"ה שהן קדושה אחת וא"א למולו גם ביום השני נימול הוא לשנים עשר: קטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא. אם הוא בחולי חמה שאלף ממנו התחיות שהיה לו ממתינין לו שבעה ימים מעת לעת מיום שהתחיל להבריא ומלין אותו ואם הוא שכאבו לו עיניו כעת שיתפתחו עיניו ויראהו מלין אותו מיד וכן כל כיוצא בזה:

גמ'

קרבן העדה

מה את עביד לן. למאי מדמינן אותן לדבר שיש לו קצבה או לדבר שאין לו קצבה: ה"ג אין תעבדינון כדבר שאין לו קצבה אפי' אין שם תינוק אחר למול ואין תעבדינון וכו'. וה"פ כדבר שאין לו קצבה אפי' מל של שבת בע"ש פטור ואם כדבר שיש לו קצבה דוקא שיש שם תינוק אחר היא דפטור דה"ל טרוד ממש אבל בלא"ה חייב: ופריך איתא חמי. בוא וראה: הקדים זמנו פטור. אם מל של אחר השבת בשבת פטור ואע"ג דלא קעביד מצוה ואם איחר זמנו ומל של ע"ש בשבת חייב ואע"ג דקעביד מצוה ולר' יהושע פריך: חילופין היא מתני'. משנתינו בהיפך שנויה ואיחר זמנו פוטר ר"י וקידם זמנו מחייב וכדמסיק: ה"ג ועל מה נחלקו על מי שהיה לו וכו' מן קושיא וכו'. מכח קושיא זו דקשיא ליה לר' ינאי דמתני' היא בהיפך לכך מוקי לה ר' ינאי בששכח ומל את של שבת בע"ש וכדפרישית במתני': אפי' דבר שאין בעשייתן מצוה. כגון ששחט בעל מום הואיל וטועה בו וסובר שעושה מצוה פטור: פירש. ואינו עוסק עוד במילה: ציצין. שיורי ערלה: המעכבין את המילה. דהיינו בשר החופה את רוב העטרה: ציצין שאין מעכבין את המילה. בשר שהוא למטה כמיעוט העטרה ועטרה היינו שורה גבוה המקפת בגיד סביב שממנה הגיד משפע ויורד לצד הקרקע ומשפע יורד לצד הגוף: הוידין ר"י. כלומר הי ר"י: דתנינן תמן. בס' לולב הגזול: מפני שהוציאו ברשות. אע"ג כיון דאגבהה נפיק ביה ותו לא קעביד מצוה כיון שיש קלא מצוה בנטילתו שיהיה הלולב בידו בכל מקום שהולך כמנהג אנשי ירושלים הלכך פטור אף על הוצאתו שהוא גמר מצוותו א"נ לפי שהוא סבור דמצוותו בכך שיהיה תמיד בידו פטור והראשון נראה: אף בסכין וכו'. מיבעיא ליה א"כ הדין בסכין של מילה שהוציאו בידו לאחר שעשה מצוותו משום חבוב מצוה אם הוא פטור וכן במילה שהוציא יותר ממצוותו או לאחר שאכל כשיעור אם הוא פטור לר' יוסי או לא: ה"ג ואף במילה כן וכ"ה בפסחים:

הלכה ה מתני' נולד בין השמשות נימול לט'. שהרי יום שמיני של מחר הוא נימול ושמא בה"ש יום הוא ונימול לט': נולד בה"ש של ע"ש. אי אפשר למולו בשבת הבאה דשמא ט' הוא וה"ל מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי: חל י"ט אחר השבת. אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו ונימול לי"א:

גמ'

רידב"ז

הא דפליגי ר"מ ור"ש אבכאן פליגין בין ר"מ ור"ש בשיור פי' אם צריך לשייר אלין תינוקות ספיקות מה את עביד להון כדבר שיש לו קצבה או כדבר שאין לו קצבה אין תעבד נהו כדבר שיש לו קצבה כשיש שם תינוק אחד פי' דבעינן ר' תינוק אחד שלא נימול ואין תעבדינהו כדבר שאין לו קצבה אפילו אין שם תינוק אחד פי' שלא נשתייר תינוק אחד למול ופליגי בזה ר"מ ור"ש דר"מ ס"ל דתינוקות הוי דבר שאין לו קצבה הלכך אפילו מל של שבת בשחרית ולא נשתייר תינוק אחד למול ור"ש ס"ל דהוי דבר שיש לו קצבה וצריך לשייר תינוק אחד שלא נימול אבל בפסח דהוי דבר שאין לו קצבה לכו"ע לא בעינן שיהא שם חבורה אחת שלא עבדה פסח וא"כ צ"ל לעשות פלוגתא בין ר"מ ור"ש בפסח:

שינויי נוסחאות (סו"ז) אמר נג"ו אתר. (סו"ז) אחר כד"ו אותר. (סו"ח) יוסה כד"ו יוסי.

גמ' א *יש קטן נימול ליומו. היך עביד', ילדה ואח"כ נתגיירה נימול ליומו. נתגיירה ואח"כ ילדה נימול לח'. יעקב איש כפר נבורייא שאל לר' חגיי. מעתה נולד בין השמשות נימול בין השמשות. אמר ליה אילו הוינן אנא ואת עלין בחד תרע דילמא הוינן יכלין מכוונה. *שמואל אמר אחותו חמה ממתינין לו ל' יום. אותם ל' יום מהו להאכילו חלב תרומה. מהו לסוכו שמן תרומה ג נישמעינה מן הדא ג *הערל וכל הטמאין לא יאכלו בתרומה נשיהם ועבדיהן יאכלו. ור' אחא בשם ר' תנחום בר חייא י אין ערלה אלא מיום השמיני ולהלן. ותני כן כל שלשים יום אסור להאכילו חלב תרומה ולסוכו שמן תרומה. לילי שמיני מה את עבד ליה. ממה *דתני לילי שמיני נכנס לדיר להתעשר. הדא אמרה ליל שמיני כשמיני. ותני כן כל שבעת הימים מותר להאכילו חלב תרומה ולסוכו שמן תרומה:

הלכה ו מתני' ו *אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה את רוב העטרה אינו אוכל בתרומה ס אם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין י מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל: גמ' אלו ציצין המעכבין את המילה. ר' אבינא בשם ר' ירמיה *בחופה רוב גובהה של עטרה. רבי יוסה בן חנינא אומר בחופה רוב גובה עטרה. רבי טביי בשם שמואל בודקין אותו בשעה שמתקשה: מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל. *תני וענוש כרת. ר' אחא בשם ר' אבהו הדא דתימר י בשאין בו כדי למרק. אבל אם יש בו כדי למרק ממרק ואינו חושש. תני כל

קרבן העדה

גמ' היך עבידא. היכי דמי: ילדה. השפחה ואח"כ נתגיירה נימול מיד שזהו מקנת כסף שנימול מיד: נימול לשמונה. שזהו יליד בית שנימול לשמונה: מעתה. נולד בין השמשות יהא נימול בין השמשות. דתמ"ל אם בין השמשות שנולד בו יום ספיר נימול בשבת ואם בין השמשות לילה אף זה שנימול בו לילה הוא וה"ל חול ושרי: א"ל אלו הוינן וכו' אלו הייט נכנסים בפתח א' אני ואתה וכי אפשר לצמצם שנלך יחד שלא יקדים א' מהן חבירו ה"ה ה"נ דתחלת שקיעה יממא הוא וסופו ליליא: אחותו חמה. מולי המתמס כל הגוף: ממתינין לו. מלמולו שלשים יום מפני שסכנה היא לו שימות ע"י המילה: מחלבה של תרומה. מחלב העשוי מחיטי תרומה מי אמרינן ערלה שלא בזמנה כי האי שלא הגיע זמנה למול הוה ערלה או לא: הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה. האי ערל במתו אחיו מחמת מילה דאנס הוא ואפ"ה אסור ה"ה באחותו חמה שאינו אוכל בתוך שלשים יום: אין ערלה אלא משמיני והלאה. כלומר אף על גב דאמרינן דבתוך שלשים יום אינו אוכל בתרומה קודם שמיני מותר לסוכו בתרומה דלאו ערל הוא ובמצינן נמי כל שעבר יום שמיני אף על פי שהעיכוב הוא מחמת אונס הוה ערלה: ותני כן. ותניא נמי הכי: לילי שמיני מה את עביד ליה. אם הוא כערל שהגיע זמנו או כיון דלילה לאו זמן מילה היא דכתיב ביום לאו ערל הוא: לילי שמיני נכנס ולד בהמה לדיר להתעשר. ותנן בבכורות פרק מעשר בהמה מחוסר זמן אינו נכנס לדיר להתעשר ש"מ דלילה אינה מחוסר זמן אף על גב דאינה ראויה להקרבה ה"ה ה"נ גבי מילה ערל הוא ואסור בתרומה: ותני כן. ותניא נמי הכי דכליל שמיני אסור בתרומה:

הלכה ו מתני' ציצין. רצועות של בשר שנשארו מן הערלה: עטרה. היא שפה גבוה המקפת את הגיד סביב וממנה משפעת ויורד לראשו: ואינו אוכל בתרומה. אם הוא כהן דערל אסור בתרומה: ואם היה בעל בשר. שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שניטלה ערלה כולה כאילו אותו בשר חוזר ותופה את הגיד: מתקנו. ומשפע באיזמל מאותו טובי: מפני מראית העין. שלא יהא נראה כערל: גמ' בחופה רוב גובהה של עטרה. לא תימא רוב עטרה דתני במתניתין רוב הקיפה אלא אפילו רוב גובהה במקום אחד מעכב: ה"ג רבי יוסי בן חנינא אומר רוב נגה של עטרה. וכ"ה ביבמות וה"פ ריב"ח מיקל מדר' אבינא ואינו מצריך גילוי כל העטרה: בשעה שמתקשה. הדבר רואין אם חופה שמחמת הקישוי מתפשט בשרו ואם נראה מהול א"צ למולו שנית: וענוש כרת. אם לא פרע את המילה ל"א ענוש כרת על שחילל את השבת שלא עשה מצוה בחבורתו: ה"ג בשאין ביום כדי למרק. שאין שהות ביום השבת לגמור לעשות גם הפריעה או חייב כרת על החבור' אבל אם יש שהות ביום כדי לגמור ולעשות הפריעה פורע ואינו חושש ופטור מכרת והדרבא קיים מצות מילה כל

פני משה

גמ' יש קטן נמול לאחד. כלומר אף על פי שמכשיו הוא ברשות ישראל וחייב למולו מכיון שהוא יליד ביתו יאפ"ה נימול ליומו היא כגון שילדה ואח"כ נתגיירה לשם עבדות והא כילד שלקח שפחה על מנת שלא נידה לשם עבדות ואח"כ נתגיירה אף על פי שזה נולד ברשותו הוא נימול ביום שנולד ואם נתגיירה לשם עבדות ואח"כ ילדה הרי זה יליד בית שנימול לשמונה: שאל לר' חגיי. אהא דתנן נולד לבין השמשות נימול לתשעה ולעשרה. לא ניחא מעתה מכיון שזה נולד בין השמשות יהא נימול בין השמשות של שמיני דמתמ"ל נימול לשמונה היא. וקס"ד דלא מספקא לן בבין השמשות אלא כספק יום ספק לילה ולא שאפשר שמא רגע זו של בין השמשות זה לילה וא"א למול בלילה אלא ספק מיקרי וא"כ תשכב למולו כספק יום תלאחר זמנו עד יום המחרת: א"ל אלו הוינן אנא ואת. נכנסין בשער אחד דילמא הוינן יכלין מכוונה להכנס ברגע אחד בתתיה וכך היא הדבר הזה וכי אפשר לכוין שיהא בין השמשות הזה כאותו בין השמשות שנולד שמא אתה מקדים או מאחר רגע אחד ותכוין שא"א לכוין ושמא בין השמשות השני לילה וא"א למול בלילה אתה מולו למחרתו שהוא תשיעי וספק: מהו לסוכו שמן של תרומה. אקטן החולה דמתני' קאי שממתינין לו עד שיבריא ואם מותר לסוכו בשמן תרומה וכן בפרק הערל בהלכה א' גרים נמי להא דמייתי שם להתתני' קטן החולה אין מוהלין אותו עד שיבריא שמוהל אמר אסי' אחותו הרתה שעה אית מתינין לו לאחר שתרפא ל' יום והתם ל' יום מהו להאכילו מחלבה של תרומה מחלב העשה מחטי תרומה מהו לסוכו בשמן של תרומה. וכלומר מי ניחא דהוית כערלה שלא בזמנה מאחר שאי אפשר למולו וקיי"ל ערלה שלא בזמנה לא מעכבה בתרומה כדקאמר לקמן אין ערלה אלא מיום השמיני ולהלן או דילמא היאיל וזה מי שכנגדו בריא בר מיתהל הוא ערלה הויא ומעוכב הוא מן התרומה: נישמעינה. לוה מן הדא מתני' דתנינן התם הערל וכל הטמאין וכו'. ומדקתני הערל סתמא משמע שאף ערל שמתו אחיו מחמת המילה וא"א למולו עד שיגדיל נמי בכלל הוא וא"כ ש"מ דכל כה"ג אעפ"י שא"א למילו מ"מ מכיון שהגיעה זמן המילה ולא נימול ערל הוא להיות מעוכב מן התרומה: אין ערלה אלא מיום השמיני ולהלן. ואפ"ג דאמרינן באחותו חמה דכל שלשים יום דלאו בר מיתהל הוא מעוכב הוא מן בתרומה מ"מ קודם יום השמיני לאו ערלה הויא לפי שעדיין לא הגיע זמן למולו: ותני כן. דמשמיני והלאה הוא דהויא ערלה לעכב בתרומה כל ל' יום וכו' כדלעיל: לילי שמיני מה את עביד לה. אם כהגיע זמן המילה מתשבינן לה או דילמא מכיון דלילה לאו זמן מילה היא ערלה שלא בזמנה הויא. ופשיט לה ממה דתני בברייתא דלילי שמיני נכנס לדיר להתעשר אלמא דלילה לאו מחוסר זמן מיקרי וה"נ לילי שמיני כשמיני וערלה הויא ומעכבת בתרומה: ותני כן. כל שבעת הימים וכו'. אבל לא בלילי שמיני:

חלכה ו מתני' אלו הן ציצין. הנשארים מן הערלה כמין נימין של בשר ומעכבין הן את המילה וצריך לחתכן: בשר החופה את העטרה. מפרש בגמרא כחופה רוב גובהה של עטרה אפי' במקום אחד ולא תימא רוב היקיפה הוא דבעינן: אינו אוכל בתרומה. אם כהן הוא עד שיתקנו: אם היה בעל בשר. ומתוך שמנו נראה הבשר של מעלה מן הערלה כאלו חוזר וחופה את רוב העטרה מתקני לאותו בשר באיזמל מפני מראית העין שלא יהא נראה כערל: מל ולא פרע את המילה. לא גילה העטרה מאותו עור שתחת הערלה ומכסה את הראש הגיד כאלו לא מל כלל:

גמ' ר' אבינא וכו' בחופה רוב גובהה וכו'. כדפרישית במתני': בחופה רוב גובהה. ובפ' הערל גרים כדברי ר' יוסי רוב נגה והוא בראשה במקום הגותר גבוה. וא"א לפרש לזה על רוב גובהו אלא רוב רוחב נגו קאמר ותיקל יותר מדר' אבינא: בודקין אותו בשעה שמתקשה האבר. שמתוך הקישוי מתפשט בשרו ואם אז מגולה רוב גובהה של עטרה א"צ למולו: תני וענוש כרת'. אמל ולא פרע את המילה קאמר שאם הוא בשבת ענוש כרת הוא על חילול השבת דה"נ כאלו לא מל ועביד חבורה ולא קיים המצוה וה"ה נמי בציצין המעכבין כן: הדא דתימר כשאין בו כדי למרק. דווקא כשאין שהות ביום כדי לגמור המצוה א"כ זה שהותך ולא גמר חילול שבת בלא מצוה אבל אם יש שהות ביום כדי לגמור המצוה ממרק וגו' אפי' איש אחר ואינו חושש הראשון לכלום משום דיכול למימר הנה עבידנא פלגא דמצוה אתון עבידיתון פלגא דמצוה אחריתא: תני כל

מסורת הש"ס

שבת קלג פ"ב

ירושלמי יבמות פ"ח הלכה א

יבמות ס ע"א ופ"ם דף עא פ"א

שבת קלו פ"א

תרומות פ"א (?) יבמות פ"ח

כם פ"ב ירושלמי יבמו פ"ח הלכה א

שבת קלג פ"ב

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהלכ' מילה הל' ד סמ"ג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רסו סע' א

כג ב מיי' פ"ו מהלכות תרומות הל' ב

כד ג מיי' שם פ"א הלכה ו

כה ד מיי' פ"ב מהלכ' מילה הל' ג סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' רסד סע' ה

ה מיי' שם הל' ג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ו

כז ו מיי' שם הל' ה ז טוש"ע שם סעיף ד

כח ו מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הל' ט

גליון הש"ס

א פי' בתוס' יבמות דף סד ע"א ד"ה הכל ובתו' ריבצין שם:

רידב"ז

והשתא מפרש הברייתא איתא תמי הקדים זמנו סמוך לאחר זמנו חייב. רב הונא אמר תיתלפא מתניתא דתני ארב"ש לא נחלקו ר"א ור"י כו' אם כן הוספת חנינן כשם ר' שמעון אמר ר"י כ"כ מן קושי מכת האי קושיא מקשה לה ר' ינאי והוא שמל של שבת בערב שבת ולא דקאי על ר"מ אלא מכח קושיא דהאי ברייתא מוקים לה והוא דהייב בברייתא אלא שמל של שבת בערב שבת והוא תלוייה מן קושיא דר' יוסי כ"ב קאי בשיטת ר' בא כגוכר לשיל ודו"ק. כן נראה לפי עניות דעתי לפרש הסוגיא הזאת בע"ה:

שנויי נוסחאות (סופ"ו) כנכנס בד"ו בנכנס. (סופ"ו) ליל בד"ו לילי. (סוכ"א) רוב בד"ו ליתא. (סוכ"ד) אבינא כנ"ל אבונא.

חדושי הרד"ל

ר"י בר חנינא אמר רוב נגה של מסורת כנ"ל. וכן הגירסא בפ' הערל:

עין משפט נר מצוה

כל שעה שעוסק במילה בשבת חוזר וכו' כדגרים לעיל בסוף ה"ד עד סוף הפרק:

הדרן עלך ר' אליעזר דמילה

הלכה א מתני' רבי אליעזר אומר תולין וכו' המשמרת ביו"ט. המשמרת שמסננין בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד כהיריעה ונעשה כאהל על חלל הכלי ואפ"ג דזה כעושה אוהל ביו"ט ואפ"ה שרי ר"א משום דס"ל תכשירי אוכל נפש מותרין לעשותן ביו"ט ואפי' אותן שאפשר לעשותן מעי"ט מותר: ונותנין. שמרים לסנן בשבת אם היא כבר תלויה מאתמול אבל לכתחלה לא יתלנה אותה בשבת: וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת ביו"ט. משום דהיינו כעושה אהל ואין נותנין לתלויה בשבת שמא יבא לסנן בידים וכוי ליה כבורר אבל מותר לתלויה ביו"ט והלכה כחכמים:

גמ' הגי. בברייתא לא נחלקו ר"א וחכמים על מה נחלקו: שמוסיפין אהלין בתחלה ביו"ט. כלומר דכ"ע לא פליגי אלא דודאי אסור לעשות אהל בתחלה ביו"ט וה"ה בשבת: ועל מה נחלקו על מוסיפין בי"ט אומר מוסיפין. על אהל עראי ביו"ט אבל בשבת אין מוסיפין וכלכך אמר ר"א גבי פקק החלון דודאי בזמן שקשור ותלוי פוקקין בו בשבת ואם לאו אין פוקקין בו דהאי כמוסיף על אהל עראי: וחכמים אומרים מוסיפין בשבת ואין צריך לומר ביו"ט כל"ע. ולפיכך קאמרי התם לפיל בין כך ובין כך פוקקין בו: וכא לא בתוספת אנן קיימין. בתחלה נמי הכא בתלוי: כבר מאתמול שפה שמותרין לתוכה אינו אלא כתוספת. ואמאי אסרי חכמים ליתן לתלויה בשבת: תיפתר להמתני' דבמשמרת חדשה מיירי שעדיין לא נתן לתוכה מעולם. ואם נותן לתוכה בשבת הוי כמי שמכשירה לכלי שמתוך כך מתקנה לכנן בה שהיא ביותר מתוקנת כל כך כשהיא חדשה: כל שכן מחלפה שיטתיה דר"א. הא הכי קשיא טפי דר"א דמתני' אדר"א דפקק החלון דמה אם התם כלומר במתני' שמכשירה לכלי את אומר מותר ליתן לתלויה בשבת כאן בפקק החלון שאינו מכשירה לכלי שכבר מתוקן הוא לפקק בו לכ"ש שיהא מותר. ואמאי קאמר ר"א שאם אינו קשור ותלוי אין פוקקין בו ולא מאי מידי: א"ר חיננא אתיא דר"א כר' יהודה. אריפא דמתניתין קאי הא דמתיר ר"א בי"ם לתלות לכתחלה אע"ג דאמרינן דלעשות לכתחלה אהל פרוח בי"ט דכ"ע אסור משום דספנא דקרינא ...ואה נבי המשמרת דס"ל כר' יהודה בפ"ק דמגילה שאף במכשירי אוכל נפש התירו לעשות בי"ט: כדברי המכשיר ובלבד מלמעלן. כלומר אפילו לדברי המכשיר להוסיף על אהל עראי דווקא שהיו תלויין היריעות מלמעלן ומוסיף לפורסן למטה כהדא שבדא דלקמיה: הוה ריבעה בבי מדרשא. בית מקום שרובצין ורובעין על מטותיהם בביה"מ והיו סדינים של המטה פרוסין מאתמול כד' אמות מלמעלה ולמחר בשכיתו בני הישיבה וראו שהיו פורסין כולו עד למטה והיו סבורין לומר שמדעת ר' יהודה בן פזי עשו כך שהוא התיר להן לפורסן עד למטה אף על פי שלא היו פרוסין מאתמול מלמעלה כ"א כד' אמות ובדקו ותקרו אחר זה ונתוודע להם שלא מדעת ר' יהודה בן פזי נעשה אלא דס"ל עד שיפרוס רובן מאתמול ואז מותר לשלשלן עד למטה: חייב משום בונה. דכ"ל דכבנין ממש הוא מה שפורס את היריעות לאהל ור' זעירא פליג דלאו כבונה ממש הוא ואינו אלא כפורסן ומקפל בשבת ולכתחלה הוא דאסור אם עשה אינו חייב משום בונה: הבן כילה דעל ארונה מהו. אם מותר לפתוח אותה כילה הפרוסה על הארון הקודש בשבת וא"ל אם היא פרוסה מאתמול נעשה כפותח הדלת ונועל בשבת ואין כאן חשש איסור: המשמר חייב משום בורר וכו' גרסינן להא לעיל בפ' כלל גדול בהל' כ' עד כאיזה דא מילתא מהו לבנות קמח לאחורי הנפה כדבנן ושם פירשתי:

כל שעה שעוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין במילה בין על ציצין שאין מעכבין פירש אינו חוזר אלא על ציצין המעכבין במילה. אמר רבי יוחנן דברי רבי יוסי אפילו על ציצין שאין מעכבין המילה. אם פירש חוזר. היי-דין ר' יוסי היא דתנינן תמן ר' יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב ברשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות אף בספין של מילה אף במצה כן. ממה דמר רבי יוחנן דברי רבי יוסה אפילו על ציצין שאין מעכבין במילה אם פירש חוזר. הדא אמרה אף בספין של מילה ואף במצה כן:

הדרן עלך פרק רבי אליעזר

הלכה א מתני' ר"א אומר תולין את המשמרת בי"ט ונותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין תולין את המשמרת בי"ט ואין נותנין לתלויה בשבת אבל נותנין לתלויה בי"ט: **גמ'** תני לא נחלקו ר' אליעזר וחכמים שנוטעין אוהלין בתחילה בי"ט ועל מה נחלקו על כוסיפין שר"א אומר מוסיפין בי"ט ואין מוסיפין בשבת. וחכמים אומרים אין מוסיפין בי"ט ואין צריך לומר בשבת. וכא לא בתוספת אנן קיימין. אמר רבי אבין בר כהנא תיפתר במשמרת חדשה שמכשירה לכלי. כל שכן מחלפא שיטתיה דר"א. מה אם תמן שמכשירה לכלי את אמר מותר. כאן שאינו מכשירה לכלי לא כל שכן. א"ר חיננא אתיא דר"א כר' יהודה דתני בשם רבי יהודה אף במכשירי אוכל נפש התירו. רבי אחא בשם רבי בא כדברי המכשיר ובלבד מלמעלן. כהדא בימי ר' יודה בן פזי הוה ריבעה בבי מדרשא והון פרסין קילעיה מאתמול בד' אמות ולמחר הוו פרסין טולהון. סברון מימר מדברי ר' יודה בן פזי בדקון ואשכחון דלאו מדעת ר' יהודה בן פזי עד שיפרוס רובן. ר' חייה בשם ר' יוחנן הנוטע אוהלין בשבת חייב משום בונה. א"ר זעירא אינו אלא כפורסן ומקפלן בשבת. ר' בא בר כהן בעא קומי רבי יוסי הדן כילה דעל ארונה מהו. א"ל כיון דהיא פרוסה מאתמול נעשה כפותח ונועל בשבת. ר' זעירה רב חייה בר אשי בשם שמואל המשמר חייב משום בורר. א"ר זעירא לא מסתברא אלא משום מרקיד. ר' יוסי ור' יונה תריהון אמרין בקדמיתא הוינן אמרין יאות. א"ר זעירא מה המרקד קמח למטן וסולת למעלן אף

כל שעה שהוא עוסק במילה. ולא סילק את ידיו אם רואה שנשתיירו בה ציצין בין המעכבין המילה כגון אלו שחופין את רוב העטרה בין אלו שאין מעכבין חוזר ומוחק דכולא חדא מילתא היא והרי ניתנה שבת לדחות אצלה: פירש. שסילק ידיו: אלא על ציצין המעכבין. שכן במילה עצמה: היידין ר"י. הי ר"י דמתיר אפי' פירש דסובר דנגמר מצוה לגמרי מותרת בשבת: האי דתניא תמן. בפ"ג דסוכה: מפני שהוציאו ברשות. אע"ג שכבר יצא מ"מ כיון שהוא נגמר מצוה פטור כיון דאית בי' קלת מצוה לחבב שיהיה הלולב בידו תמיד ה"ה בכל נגמר מצוה פטור: אף בספין וכו'. מיבעיא ליה אם אף בספין של מילה שהחזירו לאחר המילה אם הוא פטור לר"י או לא: הדא אמרה. זאת אומרת דלר"י כל נגמר מצוה פטור עליה דה"ל כעוסק במצוה עצמה:

הדרן עלך פרק רבי אליעזר

הלכה א מתני' תולין את המשמרת. שמסננין בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד כעגול ונעשית כאהל על חלל הכלי ואף על גב דעביד אהלא ביום טוב שרי דר' אליעזר סבירא לי' דמכשירי אוכל נפש אף על פי שאפשר לעשותן מערב יום טוב דוחין י"ט אבל בשבת אין תולין לכתחלה אבל אם תלויה היא נותנין לתוכה שמרים ומסננין דאין דרך בורר בכך: וחכמים אומרים אין תולין המשמרת ביום טוב. דסבירא לי' דמכשירי אוכל נפש אין דוחין יו"ט: ואין נותנין לתלויה בשבת. דדרך בורר בכך: אבל נותנין לתלויה ביום טוב. כשאר אוכל נפש שהוא מותר ביו"ט: **גמ'** ה"ג לא נחלקו ר"א וחכמים שאין נוטין אהלים בתחילה: ופריך וכא וכו'. והא במתני' דתנן תולין וכו' והייט בתחילה ולא בתוספת ואפ"ה מתיר ר"א: תיפתר. תפרש למתניתין במשמרת חדשה עסקינן דבתלייה זו מכשירה לכלי: ופריך כ"ש דקשיא דר"א דמתני' אדר"א דברייתא: מה אם תמן. במתניתין שמכשירה לכלי מתיר כ"ש בברייתא שכבר היא כלי דשרי: אתיא דר"א כר"י. אלכך הוא שרי דמכשירי אוכל נפש הוא וכדפרישית במתניתי': כדברי המכשיר. כלומר כדברי המתיר לעשות אהל ערלי ביום טוב: ובלבד מלמעלן. שיהא דבר פרוש מלמעלה מערב יום טוב אע"ג שיהא פרוש מלמטה וביו"ט יפרסנה מלמעלה: ריבעה. מטה שיושבין ושוכבין עליה כך פי' בגליון ול"נ שהוא תתיכה ארוכה כמו רביע של ארז שבפ"ג דמדות שהן לוחות של מן: והון פרסין קליעין. והיו פורסין קלעים מע"ש כרוחב ד' אמות ולמחר היו פורשין כל הקלעים: סברון מימר. סברוה שעשו כן מדעת ר"י בן פזי: בדקו ומצאו. שר"י כ"ם לא התיר להן אלא אם כן פרסו רובו מערב שבת או מותר לפרוס כולו בשבת: אינו אלא כפורסן ומקפלן בשבת. שאין בזה בניין ואינו אסור אלא מדרבנן: הדן כילה. האי פרוכת שעל ארון הקדש מהו למפרסה בשבת: המשמר. שנותן שמרים לתלויה ומסנן חייב משום בורר דהאי נמי בורר היין מתוך השמרים: לא מסתברא אלא משום מרקד. חייב המשמר: בקדמיתא. בתחלה היינו אומרים שפיר קאמר"ן דחייב משום מרקד:

שינוי נוסחאות (ס"ח) הוא נדה היי.

בכר לארן חד.שי הרר ל

ביפה בני מדרשא פירוש בהם. ריש נפרש פ"ד שלקמן פ"ג דהמניית רדם ביחא: תני לא נהלקו ר"א וחכמים כו'. ... דפקק החלון דס"ם כל הכלים ...

אף המשמר יין לסטן ושמרים לטעלן. ולא הוינן אמרין כלום למה שהותר מכלל ברירה והותר מכלל שימור. הותר מכלל ברירה בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי. הותר מכלל שימור נותנין לתלוית ביום טוב ולא הותר מכלל הרקדה. דמר ר' חנינה ברוקה בשם רב יהודה ה *אין שונין את הקמח אבל מרקידין לאחורי נפה. אין תימא משום מרקיד יהא אסור. א"ר יוסה בי רבי בון ודלא כר' יודה דתני בשם ר' יודה אף מכשירי אוכל נפש התירו. בעייא דא מילתא מהו לשנות קמח לאחורי הנפה כרבנן:

הלכה ב מתני׳

ג *נותנין מים ע"ג שמרים בשביל שיצלו ומסננין את היין בסודרים ג ובקפיפה מצרית ז נותנין ביצה במסננת של חרדל ועושין ט יינומילין בשבת ר' יהודה אומר בשבת בכוס וביו"ט בלגין ובמועד בחבית רבי צדוק אומר הכל לפי האורחין: גמ׳ ר' בא בשם רב יהודה בשם רב ובלבד י שלא יעשה אותה כמין תיק. בעייא דא מילתא מהו לכפותן ונעשית תיק מאיליה. א"ר מתניה מטה אותה על צידה ובלבד שלא יעשה בשבת כשעושה בחול. כיני מתני׳ מפרדין ביצה במסננת של חרדל. *נוש של חרדל ר' יוסי בשם רבי אליעזר ממעך ביד אבל לא בכלי. רבי יעקב בר אחא רבי יוחנן בשם רבי ינאי י ממעך בין ביד בין בכלי. אמר לו רבי יוחנן והלא הכלבים אין עושין אותה כן. רבי חזקיה רבי אבהו בשם רבי יוחנן ממעך בין ביד בין בכלי: ועושין ייטמילין בשבת. רבי יסא בשם ר"י יין ודבש ופילפלין:

הלכה ג מתני׳

*אין שורין את התלתית בפושרין ח אבל נותנה לתוך החומץ ט אין *שורין את הכרשינין ולא שפין אותן אבל נתן הוא לתוך *הקערה או לתוך הכלכלה י אין כוברין את התבן בכברה לא יתנגה *ממקום גבוה בשביל שירד המוץ אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבום: גמ׳ אמר רבי מנא כיני מתניתא אבל נותנה לפניו לתוך החומץ. רב הונא אמר לא שנו אלא בפושרין הא בצונן מותר. רבי יוחנן בשם רבי ינאי כ אפילו בצונן אסור. אמר לו רבי יוחנן והלא לא שנו אלא בפושרין אלא על

קרבן העדה

אף המשמר וכו׳ משא"כ בורר האוכלת מלמטה: שהותר מכלל ברירה. יום טוב הותר מכלל שבת במלאכת ברירה שמותר לברור ביום טוב כדתנן בפ"ק דביצה וכן בשימור הקלו ביום טוב כדמפרש בסמוך אבל בהרקדה לא מליט שהותרה ביו"ט מעולם: אין שונין את הקמח. אם רקדו מאתמול ובא לשנותו בנפה לנפותו אסור: אבל מרקדין לאחורי הנפה. דה"ל שינוי: אין תימר. ואי ס"ד דמשמר חייב משום מרקד וכו׳ [illegible] כי היכא דאסרו הרקדה: ודלא כרבי יודה. הא דאמר אין שונין ביום טוב דלא כר"י דלר"י אפי׳ מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יום טוב מותר לעשותן ביום טוב כ"ש הרקדה: בעיי דא מילתא. הא מיבעיא לן מהו שיהא מותר לשנות הקמח אחורי הנפה לרבנן דפליגי אר"י דעד כאן לא שמעינן מהך ברייתא אלא דהרקדה שריא לאחורי הנפה אבל מיבעיא לן אם מותר לשנות ע"י שינוי כיון שאין בו צורך כ"כ:

הלכה ב מתני׳ נותנין מים. בשבת ע"ג שמרים הנתונים במשמרה מבע"י כדי שילוטו שיהיו צלולין לזוב את היין מפני הקמחים שקורין קמ"ס: בסודרין ובכפיפה מצרית. העשויה מנורי דקל כפיפה של דקל מה"ט הוה שינוי כיון שאינו מסנן במשמרת ומיירי ביין עכור ומיהו משתתי הכי דאי ביין צלול אפי׳ במשמרת שרי ואי ביין עכור דלא משתתי אפי׳ בסודרין אסור דמכל מקום בורר הוי: ונותנין ביצה במסננת. שהחרדל נתון בה לסננו וקולטת הפסולת והחלמון שלה טסף ומסננן עמה והוי לחרדל למראה והחלבון שהוא קשור נשאר למעלה וברי לפי שאין טשין אותה אלא לנוון למראה שהחלמון יפה לנוון ולא החלבון הלכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת פסולת מתוך האוכל: ייטמלין. מפרש בגמרא:

גמ׳ שלא יעש׳ כמין תיק. מן הסודר בפי כלי כעובדא דחול א"כ אתי לידי סחיטה: בעייא דא מילתא. מיבעיא לן דבר זה מהו שיהא כופה את הסודר והתיק נעשית מאליה: מטה אותה על צידה. ואם נעשית תיק מאליה אינו חושש רק שלא יעשה כמו שעושה בחול: כיני מתניתא. כן היא מתני׳: מפרידין ביצה. מפרידין החלמון מן החלבון לפי שאינו אלא למראה בעלמא דהא תרווייהו אוכל וכדפירשתי במתני׳: נוש של חרדל. כגון שלשו מע"ש ונעשה גוש: ממעך ביין או במים: אבל לא בכלי. שכן דרכו לעשות בחול: והלא הכלבים אין עושין כן. לממעך ביד הלכך אין להתיר אלא ביד אבל בכלי לא דהוה כעובדא דחול: יין וכו׳ זהו ייטמלין:

הלכה ג מתני׳ תלתית. מין פרי ששורין אותו בפושרין ושותין אותו כמים לרפואה ואין שורין אותו בשבת שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. אבל טחן. התלתית לתוך החומץ. ומטבל בו מאכלו: ואין שורין את הכרשינים מציף עליהם מים בכלי לברור פסולת: ולא שפין אותו. ביד להסיר פסולתן: אבל נתן הוא לתוך הכברה. ואף על גב שפסולתן נופל דרך נקבי הכברה ונמצא מתברר מאליו: תבן. הוא מוגב השבלים: מוץ. הוא מוקן השיבולת העליון ואינו ראוי למאכל בהמה: וכוברין אותו בכברה. כדי שיפול המוץ: אבל נוטל בכברה ליתן לתוך האבוס. ואף על פי שהמוץ נופל מאליו כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר: גמ׳ אבל נותנה לפניו לתוך החומץ. מה שהוא צריך לאכול מיד מותר ליתן לתוך החומץ אבל לשרות בחומץ ולהניח ודאי אסור: אלא על

פני משה

הלכה ב מתני׳ נותנין מים על גבי שמרים. בשבת בשביל שלא דבאותן המים על השמרים שנשארו בחבית עוברין יהיו צלולין ויכול לקלוט תלמעלה ולשתותן מפני שנקלט בהן טעם יין ואין בזה משום בורר. ומסננין את היין. שאין בו שמרים והן צוללין ורוצה לסננו כדי שיהו צלולים ביותר או מפני הקמחים שיש בו מותר לסננו בסודרין ובכפיפה מצרית ובלבד שלא יעשה גומא בתוך הסודר בפי הכלי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לסחוט כמשמרת: נותנין ביצה במסננת של חרדל. שדרך ליתן ביצה טרופה לתוך דבר עכור כדי שיצלול: ועושין יינומלין בשבת. שמערבין יין בדבש ופלפלין בשבת בכוס. ולא יותר וביו"ט בלגין שהוא גדול מכוס ובמועד בחבית: הכל לפי האורחין שיש לו. והלכה כת"ק שעושין אנומלין בשבת כפי מה שהם רוצים:

גמ׳ ר' בא וכו׳ ובלבד שלא יעשה אותה כמין תיק. כמו תיק כדרך שעושין בסודרין כמין גומא אם רוצה לסנן בהן וכדפרישית במתני׳: בעיא דא מילתא לבני הישיבה מהו לכפותן להסודרין ונעשית התיק מאליה כלומר אם טופף אותן בתחלה קודם שנותן אותן על גב הכלי כדי לסנן בהן דזה כנעשה התיק מאליו: אמר ר' מתניה מטה אותה על צדה. להסודר ובלבד שלא יעשה בשבת כדרך שעושה בחול ולהטות על צדה הוא דאין חוששין אבל כשכופף את הסודר הוי עובדא דחול: כיני מתני׳ מפרדין וכו׳. הא דקתני שנותנין ביצה כן צריך לפרש שמוחר לפרד ולערב אותה במסננת של חרדל כדי שיצלול דאי בנתינת ביצה להודה מאי קמ"ל: גוש של חרדל. שנעשה כמין גוש אחד ורוצה למעכו לפרדו: ממעך ביד אבל לא בכלי. שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול: ר' יוחנן בשם ר' ינאי ממעך בין ביד בין בכלי דקסבר דלא הוי עובדא דחול ושאל ר' יוחנן לרביה ר' ינאי והלא הכלבים אין עושין אותה כן. כלומר אפי׳ אלו שנוהגין כמנהג הכלבים ואינן מקפידין על דבר מאום אפי׳ כן אין עושין למעך ביד אלא בכלי וא"כ כשממעך בשבת בכלי עובדא דחול הוית: ר' חזקיה וכו׳. כלומר אעפ"כ פסק ר' יוחנן כרביה ר' ינאי שממעך בין ביד בין בכלי: ייטמלין. ומפרש ר' יוחנן יין ודבש ופלפלין:

הלכה ג מתני׳ אין שורין את התלתית בפושרין. קורט תלתית לאווירה בלע"ז וכות המה תלוד ובארלית הקרים ביותר שרין אותה ואוכלין ואין שורין אותה בשבת דהוה עובדא דחול ומתני׳ דנקט פורש ן יחידאה היא וכר' יוסי דברייתא והלכה שאין שורין אותה לא בפושרין ולא בצונן: אבל נותנה לתוך החומץ. שאין דרך לעשות כן בחול: אין שורין את הכרשינין. במים כדי להציף הפסולת ולא שפין אותן ביד להסיר הפסולת דהוי תולדה דבורר ובגמרא הכא קאמר דשף ביד הוי משום דש: אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך הכלכלה והפסולת נופל מאליו וכטפחת הכלי לתוך הכברה ולתוך הכלכלה: אין כוברין את התבן בכברה וכן לא יתננו במקום הגבוה בשביל שירד המוץ מן השבולת דהוי תרקד אבל נוטל הוא אותו בכברה ונותן לתוך האבוס לפני הבהמה ואף על פי שמתוך כך המוץ נופל הוא שאין מתכוין הוא ומותר: גמ׳ אמר רבי מנא כיני מתני׳. הא דקתני אבל נותנה לתוך החומץ כן צריך לפרש שנותנה לפניו לתוך החומץ כלומר כדי לאכול מיד ולא שיהא שורה אותה בתוך החומץ: לא שנו אלא בפושרין הוא דאסור הא בצונן מותר ור' יוחנן בשם ר' ינאי קאמר אפי׳ בצונן אסור והקשה לו ר' יוחנן לר' ינאי רביה והא אמן לא שנו במתני׳ אלא בפושרין והלא על

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי׳ פ"ג מה"ש הל׳ יד
סמ"ג לאוין סה
טוש"ע או"ח סי׳ שיט סעיף ט

ה
ב מיי׳ פ"ח משבת הל׳ יד וסב"א הל׳ יא
סמ"ג שם
טוש"ע שם סי׳ שיט סעיף

ו
ג מיי׳ שם פכ"ב הל׳ לג
טוש"ע שם סעיף יג

ז
ד מיי׳ שם פ"ח הל׳ יד ופ"ג
טוש"ע הל׳ יא
טוש"ע שם סעיף טו

ח
ה מיי׳ שם פכ"ב הל׳ יא
טוש"ע שם סי׳ שכא סעיף יט

ט
ו מיי׳ שם פ"ח הל׳ יד ופכ"א הל׳ יז
טוש"ע שם סי׳ שיט סעיף יח

י
ז מיי׳ שם ופכ"ב הל׳ יב
טוש"ע שם סי׳ שכא סעיף טו

יא
ח מיי׳ שם פכ"ב הל׳ ו
טוש"ע שם סעיף יח

יב
ט טוש"ע שם סי׳ שיט סעיף

יג
י מיי׳ שם פכ"א הל׳ לג
טוש"ע שם סי׳ שכא סעיף א

יד
כ מיי׳ שם פכ"ב הל׳ ו
טוש"ע שם סי׳ שכא סעיף יח

מסורת הש"ס (בשולי העמוד הימני): ביצה טו ע"ב · ביצה יב ע"ב · שם קט ע"א · שם · *עגגלי שולין · *עגגלי הכברה · *עגגלי אותה על גבי עשם

שנויי נוסחאות (פו"ח) מרקיד יהא נ"א מרקיד היא יתאא. (סו"ס) תיק נ"א תוק (וכן בסמוך). (שולים) ר"י נ"א רבי יוחנן.

חדושי הרד"ל

ר' יוחנן בשם רבי ינאי ממעך בכלי. אבל לא ביד קאל ר"י והלא כו׳. מ"ש נפי ני׳ סבבלי:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

על חנם ינענו. רב הונא אמר מי חלתית מותר לשתותם בשבת. שמואל אמר חלתית עצמה מאכל בריאים הוא. רב הונא אמר מאן דאכל מתקל זוזא מיניה מסתכן ועורו נחלין. ר' בא אכל מתקל זוזא טיניה ופריש לנהר: אין שורין את הכרשינין. משום בורר: ואין שפין אותן. משום דש: אין כוברין את התבן בכברה ולא יתננה במקום גבוה בשביל שירד המוץ. משום מרקיד:

הלכה ד מתני'

גורפין מלפני הפטם ומסלקין לצדדין מפני הריעי דברי ר' יוסה וחכמים אוסרין נוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת: **גמ'** מפני מה שהפטם מותר הריעי אוכל. בעיא דא מילתא מהו ליטול מלפני בהמה זו וליתן לפני בהמה זו. ולאו מתני' היא נוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת מתני' מין במינו צריכא ליה מין בשאינו מינו. תני נוטל אדם מלפני החמור ונותן לפי פרה. מלפני בהמה שפיה רע ונותן לפני בהמה שפיה יפה:

הלכה ה מתני'

הקש שעל גבי המטה לא ינענעו בידו אבל מנענעו בגופו אם היה מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין מנענעו בידו מכבש של בעלי בתים מתירים אבל לא כובשין ושל כובסין לא יגע בו ר' יהודה אומר אם היה מותר מערב שבת מתיר את כליו ושומטן: **גמ'** מתני' בשלא ישן עליו מאתמול. אבל אם ישן עליו מאתמול כגופו הוא. א"ר יעקב בר אידי ראשונים היו שואלין מהו שינענעו דרך אצילי ידיו. א"ר ינאי קרוח קריחה קפוח קפוחה שפוך צנינים על מאן דעדי ליה נפל ביתיה על מאן דרויח עליה. תני רבי חייה הדין דין לעני. והתני מודין חכמים לר"מ בחותמות שבקרקע שמפקפקין ומפקיעין ומתירין וחותכין בשבת. מפקפקין אבל לא מפקיעין ולא מתירין ולא חותכין בכלים בשבת מותר ואין צריך לומר ביום טוב. הדא אמרה מכבש עשו אותו כקרקע. א"ר יוסי מתניתין

פני משה

על חנם ינענו לנענע בן בהמה: מי חלתית מותר לשתותם בשבה. המים שנשרית בהן מתחיל ולא מיחזי כרפואה. שמואל אמר חלתית עצמה מאכל בריאים הוא ואוכלין אף עצמה בשבת דכל שהוא מאכל בריאים אין חוששין משום רפואה: מאן דאכל משקל זוז מינה מסתכן ועורו נחלץ ממנו מחמת התיתותה ולפיכך קאמר רב הונא מי הלתית: ופרש לנהרא. פירש תיד לירד להנהר להתקרר: אין שורין וכו'. כדפרישית במתני':

הלכה ד מתני' גורפין את המאכל שנאכלים מלפני שור הפטם שמפטמין אותו כדי שלא יתערב בו דבר מאוס ומסלקין לצדדין מפני הרעי שלא יתערב במאכלו דברי ר' דוסא ולא התיר רבי דוסא לגרוף אלא בהכים של כלי אבל באבוס של קרקע מודה שאסור משום אשויי גומות וחכמים אוסרין אף באבוס של כלי גזירה שמא יבא לידי אשויי גומות וכן אין מסלקין לצדדין והלכה כחכמים: נוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת. ודוקא מלפני החמור וליתן לפני השור. אבל איפכא לא מפני שהשור מטנף ברירים מפיו את המאכל ואין ראוי למאכל לבהמה אחרת:

גמ' מפני שהפטם מותר הרעי אוכל. כלומר אינו משגיח יאוכל אף מותר הרעי ושלא יקוץ מחיך כך במאכלו: בעיא דא מילתא. לבני הישיבה מהו וכו' ולאו מתניתא הוא וכו' ומאי קא מיבעיא להו. ומשני משום דהיכא דקתני מתני' במין במינו איירי נוטלין מלפני השור ונותנין לפני הפרה וכן כיוצא בזה ומה דצריכא ומספקא להו מין בשאינו מינו מהו אם נוטלין מלפני השור ונותנין לפני החמור: תני. כברייתא נוטל אדם מלפני החמור דלית ליה רירי ונותן לפני פרה אבל איפכא לא וכן מלפני בהמה שפיה רע. והיינו הך שהחמור פיו רע לענין שאינו מדקדק במאכלו ואוכל אף קוצים ודרקים ונותן לפני בהמה שפיה יפה וזו היא הפרה שמדקדקת במאכלה:

הלכה ה מתני' הקש שעל גבי המטה לא ינענעו בידו. מפני שאסור לטלטלו אבל מנענעו בגופו בכתפיו דטלטול מן הצד הוא ולאו שמיה טלטול: אם היה מאכל בהמה. מותר לטלטלו וכן אם היה עליו כר או סדין מותר לנענעו בידו מפני שמשכב כמי ששכב עליו מכבוד יום דאו לפילו ריור לטלטלו: מכבש של בעלי בתים. שמשימין בו הבגדים לכבשן כדי להחליקן מתירין אותו ליטול מהן הבגדים בשבת אבל לא כובשין בתוכו שהוא לצורך חול: ושל כובסין לא יגע בו. כלל משום שהכובסין מקפידין עליו שלא יתקלקל והוי מוקצה מחמת חסרון כיס: ר' יהודה אומר אם היה מותר. המכבש מע"ש מתיר את כליו השומטן מתוכו בשבת ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' מתני'. לאסור לטלטלו בשלא ישן עליו מאתמול וכו' כגופו הוא כלומר מותר לטלטלו ולנענע בידו כמו בגופו: ראשונים היו שואלין. אם כגופו דנקט במתני' דוקא הוא או לא ומהו לנענעו דרך אצילי ידיו שהוא נ"כ טלטול כלאחר יד או כגופו דמיא: אמר ר' ינאי קרוח קריחה וכו'. משלי הדיוט הן שאומרים קרוח למי שהוא כבר מוקרח במקצת וקשה לפי שכבר מוקפח וכן שפוך מים צוננים על מי שכבר עברו עליו צוננין. ונפול ביתא על מי שכבר רביע ליה בסילה וכן הוא הדבר הזה שדקדקו הראשונים. לפי שראו שהתירו לנענעו בגופו הוסיפו עוד לומר שאפשר שאף באצילי ידיו מותר: תני ר' חייה הדין דין לעני. כמו לעיוני כלומר דין הזה ששאלו הראשונים צריך לעיין בו ומל' לעין באורייתא הוא וסיומא דמילתיה דר' ינאי הוא דכן תני ר' חייה שיש לעיין בו משום דמשמע דדוקא בגופו הוא שהתירו אבל כאן להתיר באצילי ידיו אתי לטלטולי בידיו: והתני. בתוספתא דביצה פ"ג ומודים חכמים לרבי מאיר וכו' והבאה זה לעיל בפ' אלו קשרים בהלכה ב' וכדפרישית שם דאשמעינן היתר דחותמות שבקרקע מתירין אותן אף בשבת. ואמאי אסרו הכא במכבש של כובסין להתירו: הדא אמרה מכבש עשו אותו כקרקע. כלומר דשאני מכבש דמיחזי כפושה בנין ומתירה בקרקע ממש ומתירה מחותמות של דלת שבקרקע: אמר רבי יוסי. סיפא דהכי הוא דהא

קרבן העדה

על חנם ינעט. דהאמת כלונן סרי ליה ר' ינאי הוא דקאמר לר' יוחנן כלשון בתמיה וכי בחנם ינענו בתורה דעל ידי יגיעה בתורה תדע לפרש משנתינו דיחידאה היא והילכתא דאפילו כלונן אסור ופי' זה נראה עיקר שמסכים לבבלי: מתקל זוזא. משקל זוז: מסתכן. קרוב למות ועורו מתפשט מעליו: ופרש לנהרא. יקפן לתוך הנהר לקרר עצמו מריב חמימות שנתחמם מאכילה החלתית: משום בורר. שהוא בורר המאכל מתוך הפסולת וכדפירשתי במתני':

הלכה ד מתני' גורפין מלפני הפטם. שור שמפטמין אותו גורפין אבוס מלפניו בשבת לאחר בתוכו התבן והשעורי' שלא יתערב בהן עפרורי' ויקוץ במאכלו: ומסלקין. אבן לצדדין כשהוא רב שלא ידרסנו ברעי: וחכמים אוסרין. בתרווייהו: ונוטלין מלפני בהמה זו. שעורין ותבן: ונותנין לפני זו. ולא"א טלטול דלא חזי הוא שאין הבהמה קצה במאכל הניטל מלפני חברתה: **גמ'** מפני מה. אוסרין חכמי': ומשני שהפטם. שור פטם אפילו מותר הרעי אוכל ואינו קץ בו ולמה יסלקנו או ינפפו בחנם: בעיא דא מילתא. מיבעיא להו לבני הישיבה דבר זה: ופריך ולאו מתניתא וכו'. ומשני מתני' דמתיר היינו ליטול מלפני שור זה וליתן לפני שור אחר: צריכא ליה. כי קמיבעי ליה: מין בשאינו מינו. מהו ליטול מלפני שור וליתן לפני חמור: ה"ג ונותן לפני פרה. שהחמור אינו מטיל רירין ואין מה שלפניו נמאס וראוי ליתנו לפני פרה: שפיה רע. חמור דלא דייק ואוכל קוצים וברקנים: שפיה יפה. פרה דדייקה ואוכלת ושתי ברייתות הן ל"א רישא פי' לסיפא ודוחק:

הלכה ה מתני' הקש שעל המטה. ושמא להסקה קאי ומוקצה הוא ומנענעו כדי שיהא נוח ורך לשכב: ולא ינענע בידו. דמוקצה הוא: אבל מנענע בגופו. בכתיפיו דטלטול מן הצד הוא ולא שמיה טלטול: או שהיה עליו כר או סדין. דגלי דעתיה דאקצייה לשכיבה מעתה תורת כלי עליו: מכבש. פרע"ס בלע"ז שני לוחין ארוכים וכבדים וסודרין הבגדים על התחתון ומורידין העליון עליו וכובשים את הבגדים ע"י יתדות שיש ב' עמודים מנוקבי' נקובי' כדי שיהיו של התחתונה ועליונה מנוקבת בד' זוויתיה ועולה ויורדת בעמודים וכפי מה שהוא רוצה לכבוש מורידה ותוחב יתד בנקב העמוד ואינה יכולה לעלות: מתירין. את המכבש נוטל את היתד והוא ניתר דהיינו צורך שבת שנוטל את הכלים: אבל לא כובשין. דהיינו צורך חול: ושל כובסין לא יגע בו. מפני שהיא עשויה לתקן הבגדים ותוחבו בחזקה ומיהדק והתרה שלו דומה לסתירה: **גמ'** כגופו הוא. כאלו הוא מלבושו של אדם שמותר לנענע: דרך אצילי ידיו. כלומר ע"י שינוי: קרוח קריחה. ר' ינאי מקלל למאן דמיקל לנענע דרך אצילי ידיו ואמר שיהא קרחה בביתו: קפוח קפיחה. שיהיו בניו ומעשה ידיו כרותים: ישפוך צנינים. שפוך עליהם קוצים וברקנים: על מאן. דסר מדין זה יפול ביתו על מאן דעביד הכי: הדין דין לעני. כלומר שמקללין אותו אבל לעשיר קונסין אותו ומחמירין עליו: בחותמות שבקרקע. דלהי פתחי בורות ומערות הסגורות בקשרי חבלים: שמפקפקין. מנענען: ומפקיעין. החבל לסתור עבותו וגדילתו דבחותמות הקבורים אין בסתירתן איסור דאורייתא: ה"ג וחותכין בי"ט ובשבת וכו': ובכלים. כגון תיבה הנעולה ע"י חבל אפי' בשבת מותר להפקיע ולפקפק ולחתוך דאין סתירה בכלים: ה"נ וא"ל בי"ט. וקשיא למה אסרו מכבש במתניתין: ומשני הדא אמרה. זאת אומרת מכבש עשו אותה כקרקע לכך אין כובשין דלא הוה ככלים: ומתניתין

שינויי נוסחאות (ב"נ) לשתותם גד"ו לשתותה. (פ"ה) לנהר גד"ו לנהרא. (פוי"ד) מותר כד"ו מותיר. (פ"יים) לפי גד"ו לפני. (פו"ה) קפוחה גד"ו קפיחה (ב"נ) דרוית גד"ו דרויה. (פו"ו) ואין צריך לומר ביום טוב גנ"ו ואין צורך ביום.

ככר לארן

קרוח קריחה קפוח קפיחה שפוך צנינים על מאן דעדי ליה נפל ביתיה על מאן דרויח עליה. פירוש הקרח מקריחין כשאל נוזלין ראשי לשפוך צונן על מי שאין לו בגד. דעדי ליה כמו מעדה. בגד או פירוש כמו כתרגום היו נבז לעדי. נפל ביתיה וכו' על מי שמתים יורדים עליו במוסם ולא די לו צערו אלא שנפל הבית. וכל זה הביא למה שהראשונים שאלו וכו' ולא די עניותו שאין לו כר של מוכין אלא של תבן וכדי לאסור אוסרים לו אחר נחת רוח מכי כנפיה: הדין דין לעני. כלומר דיני בתורה הם דינים ונער לפיכך שהוא עני: והתני מודין חכמים לר"מ. לקמן ביום טוב:

של תפסה שמוכנת היא: על מאן דעדי ליה. נראה דאמכבש קאי ובייני דאמר על מה דעדי ליה בי' מסרו לנכרי רק מרוחו כדי שיוכל לשומטו. ומשהכרת דשל כובסין הוא דלייט וכדתנן לא יגע בו דלסריותא דשל בעלי בתים דרבנן דלא שהזרו אלא לעני שאין לו בגדים אחרים להחליף בשבת התיר (תני' כתובה טו פמת וטא גניזה פ"ד ה"ג פ"ש ובבבלי) ופ"כ חזי' דבכלים התיר גמור הוא דתנן במתני'

חדושי הרד"ל

אלא על חנם ינענו. רבי יוחנן אמר זה על ענוה פי' שהאלים מגלי עולם שאין יכולין להורות הלכה מתוך המחס שבבי ר' ינאי אמר שאין הלכה כאותה משנה. ואם באנו לפרשה בשום לשוני הבבלי צריך לומר אלא על חנם ינענו: מאן דאכל מתקל זוזא וכו'. בבבלי חולין נ"ט. ע"ש: מפני מה שהפטם כו'. אדר' דוסא קאי דברי ונקאי לפרושי מ"ט הא אין דמי לאכילה עוד והמור לסלקו ומהמם לי דבירושלמי ב"ל דנסברה זו פליגי רבנן ור' דוסא. לא כבישת הבבלי דפליגי בגזירת אשויי גומות). וקאמר מה שהפטם מותיר הרעי אוכל. פי' יש שור שמפטמין אותו בבית ונקרא שור של פטם ויש הרועה בשדות ונקרא של רעי (ומכרין שאיסם נבבלי פלוי ביצה) ושור של פטם הוא מפונג ואוכל מאכל נקי. אבל מ"מ מה שמותיר פלוין ראוי לשור של רעי דלא דייק ואכיל כ"ב פליין (לא) יכול לאוכלו: כגופו הוא. כלומר כנוסו שאין יגע בו דהיינו משום לבריותו לבד. אבל של בעה"ב פרי כדתני במתני': הדין דין לעני. מרמם ... ותני מודים וכו'. ממתני' פלמה מוכח נ"כ דיש בו בנין ומתירים וכדו"ה:

ומתניתין אמרה כן. כלומר מתניתין נמי דיוקא: של טכסין לא יגע בו. ועל כרחך לומר הטעם מפני שהוא בקרקע דליכא למימר הטעם מפני שהיא צריך חול כדפרישית במתני' בשבכם: בעלי בתים דלמה להו הפתיחה אף על גב דדמי לסתירה הא אין סתירה בכלים אלא ודאי שעשאוהו כקרקע:

הדרן עלך פרק תולין

מתניתין אמרה כן וכו' טכסין לא יגע בו כלל ואלו התתוש בקרקע של עדים מתירין אותו אף בשבת: הדרן עלך פרק תולין

הלכה א מתני' נוטל אדם את בנו והאבן בידו. מסקינן בגמ' בתינוק שיש לו געגועין על אביו ואם ישליך האבן מיד התינוק יצעק ויבכה ויחלה. פוסול שלא בידים במקום שיש קצת סכנה: כלכלה והאבן בתוכה. בכלכלה מחוה עסקינן ... [illegible]

הלכה ב מתני' האבן שעל פי החבית. [illegible]

הלכה ג מתני' בית הלל אומרים מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין. [illegible]

■ מתניתא אמרה כן של טכסין לא יגע בו:

הדרן עלך פרק תולין

באלו הארבעה פרקים שלפנינו לא מצאנו לחם בריתות בארבעה העתקות ישנות שהיו לפנינו:

נוטל פרק כא שבת

הלכה א נוטל אדם את בנו והאבן בידו. כלכלה והאבן בתוכה. מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. רבי יהודה אומר אף מעלין את המדומע באחד ומאה: ה"ב האבן שעל פי החבית מטה על צידה והיא נופלת. היתה בין החביות מגביה ומטה על צידה והיא נופלת. מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות. היתה עליה לישלשת מקנחה בסמרטוט היתה על של עור נותנין עליה מים עד שתיכלה: ה"ג ב"ה אומרים מעבירין מעל השולחן עצמות וקליפין. וב"ש אומרין מסלק את הטבלה כולה ונוערה. מעבירין מעל השולחן פירורין פחות מכזית. שיער של אפונים ושל עדשים מפני שהוא מאכל בהמה. ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו. ואם לאו אין מקנחין בו. וחכמים אומרים בין כך ובין כך ניטל בשבת ואינו מקבל טומאה: סליק פירקא

חבית פרק כב שבת

הלכה א חבית שנשברה מצילין ממנה מזון שלש סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ובלבד שלא יספג. אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין אם יצאו מעצמן אסורין. רבי יהודה אומר אם לאוכלין היוצא מהן מותר. ואם למשקין היוצא מהן אסור. חלות דבש שריסקן מערב שבת יצאו מעצמן אסורין ורבי לעזר מתיר: ה"ב כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין לפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן ודגים מלוחים קטנים וקולייס האיספנן שהדחתן זו היא גמר מלאכתן: ה"ג שובר אדם את החבית לוכל ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשותה כלי. אין נוקבין מגופה של חבית דברי רבי יהודה. רבי יוסי (אומר) מתיר. לא יקבינה מצידה ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חושש אני לו מחטאת: ה"ד נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור ואת המים היפים ברעים בשביל שייצנו ואת הצונן בחמין בשביל שיחמו. מי שנשרו כליו בדרך מהלך בהן ואינו חושש. הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם: ה"ה הרוחץ במי מערה או במי טבריה מסתפג אפילו בעשר לונטיות לא יביאם בידו. אבל עשרה בני אדם מסתפגין בלונטית אחת פניהן ידיהן ורגליהן ומביאין אותו בידם: ה"ו סכין וממשמשין בבני מעיין אבל לא מתעמלין ולא מתגרדין. אין יורדין לפילומא ואין עושין אפיקטפיזין בשבת ואין מעצבין את הקטן ולא מחזירין את השבר. מי שנפרקה ידו או רגלו לא יטרפם בצונן אבל רוחץ הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא: סליק פירקא

שואל אדם פרק כג שבת

הלכה א שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני. וכן אשה לחברתה כברית ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו

אותן בידים: ובית שמאי אומרים וכו'. דלית להו מוקצה כר' יהודה: מעבירין מעל השולחן פירורין ואפילו הן פחות מכזית וכן השער וכו' וכן הפרפסין שלהם מפני שהן ראויין למאכל בהמה: ספוג. שמקנחין בו השלחן אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו בשבת לפי שבאחיזתו בבית אחיזה אפשר לו שלא יסחוט אלא שמקנח בו נאם לאם. ואם לאו אין מקנחין בו לפי שבאחיזתו אי אפשר שלא יסחוט אם אינו נגוב: בין כך ובין כך. אם הוא נגוב ניטל הוא בשבת ואינו מקבל טומאה דלאו כלי הוא כלל:

הדרן עלך פרק נוטל

הלכה א מתני' חבית שנשברה. [illegible]

הלכה ב מתני' כל שבא בחמין מלפני השבת. [illegible]

הלכה ג מתני' שובר אדם את החבית. [illegible]

הלכה ד מתני' נותנין תבשיל לתוך הבור. [illegible]

הלכה ה מתני' הרוחץ במי מערה וכו'. [illegible]

הלכה ו מתני' סכין. [illegible]

הדרן עלך פרק חבית

הלכה א מתני' שואל. [illegible]

גליון הש"ס [illegible]

עמו חשבון לאחר השבת. וכן ערב פסחים בירושלם שחל להיות בשבת מניח טליתו אצלו ואוכל את פסחו ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב: ה"ב מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב. מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה משום קוביא. מטילין חלשין על הקדשים ביום טוב אבל לא על המנות: ה"ג לא ישכור פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים ואין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות. אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו. כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו: ה"ד מחשיכין על התחום לפקח על עיסקי כלה ועל עיסקי המת. להביא לו ארון ותכריכין. נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב. עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית: ה"ה עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיזו בו אבר. שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שימתין. קושרין את הלחי לא שיעלה אלא שלא יוסיף. וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה לא שתעלה אלא שלא תוסיף. אין מאמצין את המת בשבת ולא בחול עם יציאת נפש. וכל המאמץ עם יציאת נפש הרי זה שופך דמים: סליק פירקא

מי שהחשיך פרק כד שבת

הלכה א **מי** שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור. הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלים בשבת ושאינן ניטלין מתיר את החבלים והשקין נופלין: ה"ב מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין את הכיפין אבל לא את הזירין: אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין דקה בין גסה. רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה: ה"ג אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין. אין ממרין את העגלים אבל מלעיטין אותן. מהלקטין לתרנגולים ונותנין מים על גבי המורסן אבל לא גובלין ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים של שובך אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים ולפני יוני הרדיסיות: ה"ד מחתכין את הדילועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים. רבי יהודה אומר אם לא היתה נבילה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן: ה"ה מפירין נדרים בשבת ונשאלין נדרים שהן לצורך השבת. פוקקין את המאור ומודדין את המטלית ואת המקוה. מעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח ואם לאו. מדבריהן למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת שבת

הלכה ב מתני׳

הלכה ג מתני׳

הלכה ד מתני׳

הלכה ה מתני׳

הלכה א מתני׳

הדרן עלך מי שהחשיך. וסליקא לה מסכת שבת

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

[illegible]

(שם ע"ב) **והמבול** [illegible]

(שם) **ועל** [illegible]

(דף י' ע"א) **ולא** [illegible]

(שם) **קליות** [illegible]

(שם) **ותני** [illegible]

(שם ע"ב) **בבי** [illegible]

(דף יב ע"א) **דרכו** [illegible]

(שם) **מפני** [illegible]

(שם ע"ב) **שיטים** [illegible]

(שם במתני') **וב"ה** [illegible]

(דף יג ע"א בגמ') **אם** [illegible]

(שם) **רב** [illegible]

(שם ע"ב) **אתא** [illegible]

(שם במתני') **בית** [illegible]

(דף יד ע"א בגמ') **כיני** [illegible]

הדרן עלך יציאות השבת

פרק ב (שם ע"ב במתני') **במה** [illegible]

(דף טו ע"ב בגמ') **מפני** [illegible]

(שם) **טמאה** [illegible]

(שם) **לא** [illegible]

(דף טז ע"א) **וכולה** [illegible]

(שם) **אין** [illegible]

(שם) **פירשה** [illegible]

(שם ע"ב) **אין** [illegible]

(דף יז ע"א) **מיינין** [illegible]

(שם) **נעשה** [illegible]

(שם ע"ב) **מוך** [illegible]

(שם) **משום** [illegible]

(דף יח ע"ב) **הדא** [illegible]

(שם) **דמר** [illegible]

(דף יט ע"א) **ריא** [illegible]

(שם) **וקשיא** [illegible]

(שם) **מה** [illegible]

(שם ע"ב) **אינו** [illegible]

הדרן עלך פרק במה מדליקין

פרק ג (דף כ״א ע״א) **כירה**

[illegible]

הדרן עלך פרק במה טומנין

פרק ה (דף לא ע״א) כדברי [illegible]

[illegible]

הדרן עלך פרק כירה

פרק ד [illegible]

[illegible]

(שם) רבי ...

[illegible]

(דף יג ע"א) א"ר ...

[illegible]

הדרן עלך פרק במה בהמה

פרק ו (שם ע"ב) היתה ...

[illegible]

קושייתו נדוחתא ולא ידעתי מי הכריחו בכל הדיחוק הזה דאי לאו דרבת ותנא בריו בריסים ונתרפאו ואלו ד״ל כקושייתו הבנייה אך דייק ליה מדקאמר תאלה וחבל דלא קאי אלא על תו״ס לחוד וגם על כריכי ואח״כ קאמר וריוש די רביבלא ב״ע דלינבי בלנו תהיה דאב״ד כבחלוק קדים כ״ל למימר תחלה וריוש די קדמוה ואח״כ ונתלתי וחבל וכו׳ מיכו כל זה אם [illegible] לקיה [illegible] סריכי׳ ונתרפאו אבל אם נאמר וחבל כפשטיה שלא שלם כבן אור ואלומו קאי לא תוכח מידי וזה פשוט׳

הדרן עלך פרק במה אשה

פרק ז (דף ס ע״א) **שהוא** גדול מכלל פילה וכו׳. כתבו תוס׳ מילה לרשב״א דלאמרי׳ לא שנו כלל גדול במפשר לפי שאינו גדול מפלה אלא מדרבנן אבל כלל גדול דשבת גדול מפיפית מדאורייתא וכן על שביעית מבל מפשר פ״כ וכייט למ״ד דמפשרות דפירות אינן מדרבנן ואן דנן תירום וילכר וכמ״ש תוס׳ בפרקין אבל לשיטת הרמב״ם וסייעתו כפ״כ דתרומות ומרש כי מפשר שני דמפשרות פירות אינן דאורייתא א״כ הדרא קושיא לדוכתא מ״ם לא תנו במפשר כלל גדול ור״ל דסובר הרמב״ם דכשת פליגי בר קפרא כובר דמפשרות פירות כל אילנות דאורייתא ופסק כוותיה דסלכה כתני בש״ם כוותיה אלו ואחרים דלא שנו כלל גדול סוברים דמפשרות פירות [illegible] דרבנן וכהכי ריתא כל מה שכתדינו תוס׳ כיכבת בכיורות דף כ״ד פ״ת דפליגי תנאי במילתא:

(שם) **בין** על דבר שהכינו לקיום. קשה קשה למה לא תני נמי לקיטתו כאתד ובוא שני תחלה במתני׳ דפילה וככבלי שנינו ואלו לקיטתו כאתד ומכניסו לקיום לא קתני:

(שם) **הא** אמר יותנן כל שאינו יודע וכו׳ הדא אמרה כיא כדא היא כדא. כתב הרמב״ם פ״ג מה׳ שבגות כל המתחייב חטאת קטופה על שגגתו ופשה כשגגה ונודע לו אחר שחטא חטא פלא כיתם לו ידיעה כתחלה בזה חטאת הוא חייב חטאת כילד תינוק שנשבה נבין בפכו״ם וכו׳ ונתגדל בגר כלל גדול כו׳ ובמולל דאיירי תרוויהו אפילו תינוק שנשבה וכו׳ בבכור ולבסוף שבת דמי וכ״י ור״ל דאיירי תרווייהו דוקא בכיר ולבסוף שבת אבל תינוק שנשבה פטור ופסק כרב ושמואל ופסקה מפום דבגמרא הותבינן על ר״י ור״ל מברייתא ושני אימרי לך ר״י ור״ל לאו מי איכא תונבו דסבר אקן אימרי כיוונו ומשום ליה ז״ל דאין לפרש דר״י ור״ל סברי דהלכה כמונבו אלא ודאי לא באו לומר אלא דאיכא פ״ד הכי אבל לענין הלכה כרבנן ס״ל פכ״ל והדבר תימא מי דחקו לרמב״ם לפרש כן דברי ש״ס הא פתחא דש״ס חבים דכמונבו כ״ל וגראה דדייק ליה מהא דאמרינן כאן גם נגון דרבי יוחנן שוגג כל שאינו יודע עיקר שבת ורבי יוחנן הוא דאמר הלכה כסתם משנה א״כ פ״כ לומר הא דאמרו בבבלי מסתים דרי יוחנן סיינו אליבא דמונבו ולא להלכה:

(דף ,מא ע״א) **לתרין** מתירין וכו׳. וקשה הא אם אשתכחי ביום ו׳ אמרי לתרין מחודין אינם פולה לו יום א׳ שבת דוק ותשבת ואפשר כיון שהשבת כאחד מכל ימי השבוע לפולם הוא שובת בשבת הלכך לא דק:

(שם) **ואין** לא ליתמה ויתום לכל כימים כסדה קידם אהבה בפולם וכו׳. כתב מרן בפרק סתקבל אמר דא״ר יצחק בר יוסף משמיה דרבי יוחנן כלומר לבלותו לא וקדם לי אהבה אסור בכל כהנים שנפולם כפלו בתוספתא דקנסא במלאה הוא דקנסינן ליה שאסו לקדש כהם ולא תם על פלוין בלא ינא לידי חקלה ולכל מן הדין מותר בכל כהנים שאין זו מוקה נתורה וכו׳ והרמב״ן סקשה פליהם ומסיק דהלו כלות קרובות ואמרו לא קדשו שלית ודאי מותר נבן דפד אחד מאמן כאיכורין וכ״ש בכת דלא יתחזק אסורא ותבשת במלאה היא פ״ב וקשיא לי לפס״ש חוס׳ דאינו אלא משום קנס שלי פרך כש״ם הכא גבי תינוק שנשבה לבין בפכו״ם דברי אנום גמור הוא ומשום קנס אין לאסרו וגם אדברי הרמב״ן קשיא לי למה דיוק בש״ם לתנך שיסול ליבא גיות ומשומדת שלא יכול לכניה בקרובות לנ״ד ויפידו והרי הוא מותר בכל כהנים סיכו הא י״ל דבלא״ה נמי פ״ם לשנויי שיכול לישא אשה שלא פיתם לם שם פרוה בנפשה פליה לשאותו לקיים הותוק. אבל אדברי תוס׳ קשיא:

(דף סב ע״א) **הדא** אמרה דלא סודי ליה. ואי״ת מתני׳ דכלל גדול אמאן תרמייה דהר״ם לא אתיא דהא לדידיה אינו חייב אלא אחת ומר״א נמי לא אתיא דהא ר׳ ליעזר מחייב על כל ולדי מלאכה ומלאכה ובדהני בכריתות בבלי בכריתות וי״ל דהך ברייתא לא במיפה לכו או לא פבירא לכו:

(שם) **אר״ן** קמי ר׳ יוסא וכו׳. בקונט׳ פירשתי שאין כ״ן מקומו וכגכנסתי במקומו דברי ר״נ״ת כי כיון דלא תקבי לן לפה לא שבע שניכס משקום אחד ותו קשיא כיון דר״ן אמר בשם ר״ח כודון שבת ושגגת מלאכות שאלו דוחק לומר דהוא [illegible] לפא דרי לא כשם ר״ח דבשגגת שבת חזון מלאכות שאלו ותו תימא גדולה פפיפתו דלאתר כל כדתוספי׳ דאיכ לפתור הוא לכן אמרתי דק כשיכ על דברי ר׳ יהוקה בשם ר׳ כא וכשם שפירשתי בקונט׳ ואי״ת למה לא פשיט ליה נם לדברי ר׳ חזקיה דלא סודי ליה מדר״ן בר חנינא י״ל לדברי ר׳ חזקיה על כרחך ליתא לדר״י בר חנינא דפא ולדי פלאכות שאלו דודאי פשם ליה דולדי פלאכות כפלאכות דמיין כדמבפם ממתני׳ דכריתות דפל כל מם שאלו לו אמר ליה דחייב על כל אחת ואחת ופ״כ ל״ל דמתני׳ דכלל גדול כר״ם וא״כ ר״ם סודי ליה דבודון מלאכות ושגגת שבת חייב על כל אחת ודלא כר״י בר חנינא וא״ם תפשוט ליה ממתני׳ דלא סודי ליה דהא״ד כגופן דמי חייב על כל אב מלאכה של כל שבת ושבת פ״ל לשנוי י״ל דחייב על כל אב מלאכה ומלאכה של כל שבת ושבת קאמר אפ״ג דאותה מסכה גופה בזה ובהפלם אחד אפ״ם חייב דשבתות כגופן דמיין ומפ״כ קתני בשבתות הרבה וכדאמר רב תפלא בכריתות לגן פיותי מברייתא דייק שפיר והדברים עתיקים:

(שם) **ויתיביניה** ר״פ פמי ומי. כ״ב דכ״ש לעקבות א״כ דלוף ר׳ ליפזר יותי לר״פ דאינו חייב אלא אחת בשגגת שבת וזדון מלאכות א״כ מתני׳ דכלל גדול כמאן אלא דליתא ליה לאקשויי ממתני׳ דכריתות גופה דכה מפר פאלות ר״פ והשגגת ר׳ ליפזר:

(שם ע״ב) **ויתיביניה** ר׳ אליפזר וכו׳. קצת קשה ככבלי בכריתות ד׳ פ״ו מפיק פפ״ם דבגז פשיטא ליה לר״פ דבשגגת שבת וזדון מלאכות דחייב על כל אחת דימים שבנתיב כויין ידיפה לחלק ולרב ו...דלא פפיטא ליה לר״פ דבשגגת שבת וזדון מלאכות דבגופן דמיין וחייב על כל אחת ואחת א״כ למה לו לר״א לכשיב מגדה פ״ל לכשיב מפסת טפי׳ וכדקאמר סכל:

(דף סג ע״ב) **בנדה** קטנה וכו׳. וקשה למה נקט ודה קטנה דהא על כרחך בשמלה איירי אם כן פלי איירא קטנה אפילו גדולה נמי ואפילו לפי מאי שפירשתי בקונטרס נדה קטנה היינו שומרת יום כנגד יום נמי קשיא הא אפילו נדה גמורה כן ליע נראה לי דהכי גרסינן כנדה שטבלה בלא ימי ספסק סהרה בימיים וכן הוא בבבלי בכריתות:

(דף סד ע״א) **תני** רשב״י וכו׳ לא תפשה מלאכה וכו׳. כתב מה׳ נתיו״ם כל דנגלה בתורה יותר של״ם פעמים מלאכות משום דאין להגהיג בתנינים אלא מלאכה שאין סתוב גם לא מזכרה ולא טוב שפל אותן שאין בהם אזכרה ולא טובב עליהם הוא אומר שאמר בכתוב שלא תפשם אותם פ״כ וקשה הא מפורש קאמר רשב״י דלא תפשה מלאכה חוזין ויש ליכג:

(שם ע״ב) **עברה** כיון וכו׳. פי׳ בגליון לפי שנאמר בפרשת ויקרא בפניין קרבן חטאת ופשו אחת מאכה וה״ל ליכתוב ופשו אחת ותו לא תגא נמי בפתמים שהכה יצא פסוח מזרה על פכיות פרכה ותיו חייב אלא אחת כגון שפבאם בהפלם אחת ופתמים יוא כהפך ששובה מפכה אחד וחייב פליו חטאות הרבה כגון שפבאם בידיעות נבתיי ו... ופו וכו ואיתנגרת בלאה פבבר תפבר ותחייב לו על כל א׳ וא׳ אבל אין הדבר כן ואינו חייב אלא אחת ומפרש וגזל פד לא בר פי׳ פד שלא יפבר המפבים בידו ויתגרם בידיעות בנתיים יב כאן אחת וכו׳ פי׳ שאין צריך כאן לומר כנה ולחייבו פל כל אחת ואחת פ״כ וזכרו חייבים ביטולי לא פנה פל דפת פוס אדם בחלתה מהנם ילפינן ד״ם פבה כבני ספליות דחייב באוי הדבר פנולה בקרא דאבגגות פתייש רחמנא וכיון שהתם ידיבה בינתיים כל אחת שגגה נפני עליה היא ופיד לשון הש״ם שבוב לפי פירושו הלכך אין לנח כפירושי שבקונטרס:

(שם) **לצורך** יולא לפי שאינו משבה ככבלי בסנהדרין דף ס׳ פ״ב מייתי לכך ברייתא דחוקי ופיר״ש כד״כ נפי בילא וכיתם וגו תלא עכודם הדומה לזכיתם שהיא פבודת פנים ומכבתא לא נפקא לן דליתייב אהשתחוויי שלא כדרכה דלאו פבודה כי נפנים מנין לביית הבשתיו׳ פ״כ ותימא ליה לא תחשב גם כבשתויי לפכוד ם׳ דמליה להבשתחוית כגוא כיח ם׳ במסורה כקרא בכרכה מיקוות ואפ״ם פיכה פבודה פזם פכ״ם מונדין כה הבם ואי משום דלא מיחייב כאר פלים פיתה כרי וגיתם נמי אין בה היינ פייה מיתה אתרכה כריבה כאר לכן כ״ל דהא בבבלי סבורי כמסורם כאן דם״ד דבשתחויה היגם בכלל וביתה לפי שאין בה מפשה:

(דף סה ע״א) **ר״י** בר בון. כתב הרמב״ם בפ״ם סה׳ איסורי ביאות כלכם ד׳ כשפלה כוית מיתה מאלו כתיין אלו בנכנס בין למחנת בין לנכנס עקה וכתב נכ״מ ופסק רבינו כר״א דיש לתמוה למה פסק כר״א במקום ר״י וכתב מר״י קוריקס ז״ל דטעמא משום דסוגיא דפרק המפלעות מותיב ול״נ פרכים פיוך אפונין ומר״י כ״ד גן; ר״י אתר דאותם מיפוסא הוא נמלא בפסק כר״י ואפילו לאוקיימתא קמייתא תדלא כשיב לו ר״י דאיצטריך אותם ש״מ דפודי ליה לר״א:

(דף כו ע״א) **באנשים** כתוב מדכר וכו׳ בכריתות דף נ׳ ם״א כתב רש״י כד״ם דלאמר רמי אכא וכו׳ ואי קשיא גבי ערוות היכן מלינו אוהרה לאשה כמו לאמר דלאסוכן כסלה לא פריך הכי שאלי כתם דכיון דאינו נפי מיתאי״ מסכינם קריא נם הנפשות

(שם) **ולאו** מתניתא היא וכו׳ וקשה הא תנן בפ״ד דיומא קמני מנפסין זה עם זה במסילה וחייב עליהן משום פגול ונותר וטמא אפשה קדשי כדתן בפ״ח פלמפרסין זה עם זה אחר קדשי תוכת ואי קדשי כ״ם פלמפרסין זה עם זה ואיך תני הכא מה שאין כן בקדשי כדתן פנית וי״ל:

(שם ע״ב) **הזרע** והומיר בכלל היו וכו׳. ר״ח דריש לה ביולא מן הכלל וכדפירשתי בקונטרס וכרב מהרש״א פנים כדברי תוס׳ דמ״ק דף ג׳ פ״א כד״ה אין דנין אותו וכו׳ ופי׳ איכא בגירסא בירושלמי דבלאוס בפרק חד הוד אמר לוקה פ״ל בהדי פלוי דאינו נדון בכלל ופרט כיון דפרט בל״ת כפרט כפל ובכלל במקום פומד ולפיכך אמר על סוגה בשביעית לוקה וכו׳ פ״כ וקשה דליתא כן בירושלמי דלפ״ד תוספות לאו דוקא חרישה אלא אפילו כל עבודת שארץ חייב פ״ד דלוקה פל חרישה ובירושלמי אמרינן דוקא עבודה מיוחדת לארץ ולאילן ועוד דסא מסוקם אמרינן כאן למ״ד לוקה ביולא מן הכלל קודם לכן ליתא לנגבתו והני״סא [illegible] עיקר ובל״ל וככי איכא הגירסא כפירוש דבי תנא:

(שם) **ושני** דברים וכו׳. כתבו תוס׳ בפרקין דף פ׳ פ״א כד״ה ופל כולן וכו׳ ופוד דגבי פלו ופרט דוקא הוא דאמרינן בפ״ק דמ״ק דלא דיינין כפאין ככלל בלשון כפרט אבל לגבי דבר שיצא מן הכלל לא ילינו כביס מהיס ע״כ וקשה דהכא משמע דלא הכי דיוקי דבר שיצא מן הכלל אחרינן ככי דהא חביק ר״י שניאה היא שבכלל כשבה ופרט בל״ת הדי דאף ללמד אין מלמדין וכן סבירא כשלא ס״ן כל דבר שאינו בכלל ופרט לא אחרינן שיצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו:

(דף סו ע״א) **לפום** ען נריך תימר וכו׳. בבבלי בסנהדרין דף ל״ד וביבמות דף ק׳ פ״כ גרסינן זה והפלה נדברי ר״י חייב שתים נדברי ר׳ פ׳ חינו חייב אלא אחת אביי אמר אפי׳ לר״פ חייב שתים לכני פליגינו קרל בם תפלה ישם תפבה פ״ב וקשה נימא דהפלאה בכלל ובם תפבה היתה ולמה יצאה לחייב על כל אחת ואחת כדאמרי׳ הכא וכן אמרינן בהבפרה וי״ל דסובר אביי כיון דהכלל ופרט כפבה ואינו דומים למילף היכא חייב פל כל אחת שבוא ללמד על כלת לא תרבויי ליה [illegible] שבוא בכלל:

(שם) **כמה** תורה ויבא חייב. וקשה הא תק מתניתין לקמן נר״פ סבירא כתורם כל שבוא ויש דמיובפיא ליה כפום כל שבוא ויאלינו כיולא כזה בש״ם והיינו משום דקשיא להו כל שבוא נמאי תני ומפרש כמה כל שבוא ולא ראיתי לפום אחד ממפרשים שמבית שיפור כיורם אלא כתבו כתחא כל שבוא וי״ל לפי [illegible] שבוא נפלו תזו ומצרי מחם דבל שבוא מיים קאמר:

(שם ע״ב) **חיטין** פ״י שכן חניטות וכו׳. הרמב״ם בפמש דין זה ולא [illegible] פשוטי גינה ואפשר דסמו דסובר דדוקא היטים מדית הוא דקאמר שהן חניכות וחייב על שתים וכיון דגמרי דרכן לגרום שני חיטין כ״ל כשוליא לגריפה דחייב אפי׳ ככל שבוא ודוחק:

(שם) **דריש** סיא וכו׳. ככבלי כפסחים דף ס״ו פ״כ גרסינן ולי אמרי׳ הואיל אחרישה לא ליחייב הואיל ותזי לכיסוי דם לפור אמר רב ספא בר מפולא באבנים מקורזלות דחזות לכתבן וכתיבה כיו״ם פי׳ שרי דחזות לכתבן כלאחר יד ופתבו תוס׳ בד״ה וכתיבה כיו״ם פי׳ שרי בקבפת ריב״א מאי פריך הא ודאי שרי נמי תרישה דשרי משום הואיל ס״נ כתיבה ועוד תימה כיצד פריך הכא דליתי פבה דכיסוי וידחה ל״ת דיו״ם הא אין יו״ם דוחה מפני פבה דהא תק בכולד טלין אין שריפת קדשים דוחה יו״ם וכפרק כמה מדליקין יליף מקראי לו משום כדמפיק רב אבי משום דיו״ם פשה ול״ת ואין פשה דוחה ל״ת ופשה ומפרש רבנ״ם הואיל וחזי לדם ליסור לא משום דחזים קאמר אלא משום דאו לא נריך לחרישה אלא לפפרם ופפור פליה משום דהוי מלאכה שא״ל לגופה וקשתא פריך פשר ופתיחה מי שרי דכתיבה הוי בעזרה וכריכה לגופה הוא שפתעך לכסות ולא מפני לנורך כיסוי דאין פפה דוחה ל״ת ופפה וסתוס׳ חמכו פליו ופי׳ כפנין אחר והוא דחוק פ״ם ולשם ריכבת סים כילה כתינן בס״ב מלאחר יד הוא תיזובו של רבי יוסה ותי׳ של הרמב״ם הוא כלנבר רבי פמי אף לא דמיין דכוי שמי לקושיות מתוך הוא דיפבר ובלכך כיורה יתם חייב דספולם לא הותר תריבה כו״ם אבל אי אמרינן הואיל ודאי קשיא א״כ מפולם לא נחייב אחרישה כיו״ם וקושיית תוספות שם. גם מ״ש כתוספות דאין יו״ם נדחה מפני פשה כדאשכחן בשריפת קדשים כוא תימא חדא דבשריפת קדשים יכול לקיים אחר יו״ט והכא איירי שאי אפשר לו לקיים פלית כיסוי אחר יו״ם וכמ״ש תוס׳ שם בד״ה אחרישה וכו׳ ופ״ק נבי כיסוי הוא נ״כ כיתר פגלאות אוכל כשה שיתעם למתחלה כי פסק בחסידה ואם לא מתיר לו לתקור אתי לאיסטפי מפחותא יו״ם פשה״כ בשריפת קדשים ולהא תוספות בכילה דף ח׳ פ״כ בד״ה כסוף וכו׳ נמי סוברים דלמאן דיליף אין שריפת קדשים דוחה יו״ם מקרא אין לדמות מלית פשה דכיסוי לשריפת קדשים פ״ב ופ״ק פרי קושית תוספות היא כשלמה קשית כש״ם כילה דף ח׳ פ״כ וגם תירוצו של הרמב״ם הוא מוסר כב״ם שם ויש לתמוה שלא הוכירו מזה דבר. וה״ל דב״ם ודאי מפריש הואיל אחרישה לא ניחייב דהא אם טוב נמקום תרישה דם לישור היה כלוי לכיסוי דהפ״כ דאין פפה דוחה ל״ת ופשה מ״מ אלקות אין לחייבו פליו ומשני כתולש באבנים מקורזלות שאין דחזות לכיסוי כמו שכן ופריך כלויות וכתב, ולכבות כבן ומשני כתיבה כיו״ם מי שרי [illegible] דפ״כ נריכן לומר שמתכן קודם תרישה דהא״כ תיב פל הכתב בזה דהא דבפידנא דמיפרך לאו לא מקיים הפשה ובבכ״ב ודאי לוקין אלא ודאי בנוהבן כשוכן בקרקע א״כ חייב פל הכתיבה משום דבפידנא דמיפרך לאו לא מקיים נפשה ויב לי להאריך בכגון זה ואין כאן מקומו:

(דף סח ע״א) **דג** שבחטי וכו׳. כתבו תוס׳ בדף ק״ג כד״ה ור״י אמר אחד גבשים וכו׳ וכתב לן רו נמי הוה מחייב רבי יותנן תולאה מתוך הקערה וכו׳ והדבר אבוזר מפוגין דהכי כ״ל לר״י ופיין בק״פ שם:

(שם) **אם** לנולא ליר חייב ואפי׳ היוחד דר״ב הוא דאיר וכו׳. כתבו תוס׳ בסדרין דף פ״ג פ״ב כד״ה ומוכרך לפ״ב וכו׳ וראה דלפי גר יהודה דמחייב אתולשה שאינה לגופה כפין לריך נפלים וכו׳ וכדאמרי לקין אחד כבכים ואחר בוקות בסתטן עוסן מותר למיין, חייב חטאת ואמאי פרי לגופן לפי במלאכה שאינה לגופה אלא עסוק נפי שאין דכך לישא כנך פגיל וקשה מ״ל ותני יותנן כרבי יהודה אמר לבישתתיה ואדרבה בין חסידים דלא אמרה אלא אליבא דרבי שמעון ולא אליבא דר״י דנדיכיה אפי׳ בנוסף חייב וגם בפירשתי בינ״ש גם הכא דלאמר ליקון נכמוך נעם וזהר בשבת חייב ב׳ ולא פי׳ דויר לפלים פ״מ דכן במפתחות אליבא דר׳ יהודה ובלכך אפי׳ לא וזר נפלים חייב משום קוצר לר׳ יהודה דלאמר מלאכה שא״ל לגופה חייבין פלים ול״מ:

(שם) **המזרד**. פרב״י במ״ק דף נ׳ פ״א מזרדין מחתך פנפים יבשים ולהם לפי שים נשען פנפים סרכם פ״כ וקשה הא קיצון פנפים יבשים היינו מתקנם וכן פי׳ רש״י נפלמו ליתן כפי׳ בנונה:

(שם ע״ב) **כל** דבר שאתה פנדיגו מתוקו חייב משום קולר. וכ״ל הא דגרסי׳ בבבלי פי׳ תו שולים דף ק״ז פ״ב אמר שמואל בשולה דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב וכו׳ ואמר שמואל כופים יתו לאני כבתם ודלדל פוכר שגמפים חייב תרוויהו חד פפמא איתא לנו שחייבין משום קולר ורש״י פי׳ כדג שחייב משום נטילת נשמה וכפ״ש כתב בשם סרמב״ן כתרוויהו משום נטילה נשמה ומתק פלוד כפי׳ הגמרא ול״נ כמ״ש ואי קשיא א״כ ל״ל יבש כסלע אפילו בנלו סכי יבא חייב וי״ל דלם סתיח כל וכן שלא יבש בו כסלע פטור ופיין בתוס׳ בכתובות דף כ״ם פ״א כד״ם ולמכר רש״י [illegible]:

(דף סט ע״א) **סיקורא**. ירש קליפה של פץ שלופפין בו כדמשוית בגוריניית פם פריבים של בפך כד מסקת גאונדרין פם כלי שטתנין בו הבגדים כלכם וגו׳ דברים פ״כ:

(שם) **נפל** טיט על בגדיו פ״ו מפרחו בידו אחת וכנגד בנה יכסכסו. בבבלי פ׳ תולין איתא אמר רב כהנא טיט שפל בגדיו יכסכסו מבפנים אבל לא מבחוץ פ״כ משמע דפליגי וי״ל דלא [illegible] כגגד אסור משום סותט פינו לשון פסרוד דתוק קצת דמפמא לא:

(שם) **נפלו** מים על בגדיו וכו׳. חד אמר מנפרי׳ אסור וכו׳. כתב בש״ם א״ח סי׳ ש״ב ס״א כתב״פ וכ״ם שאסור לנפר כגד שבבר כ״ים [illegible] בירדו פליו גשמים ודוקא כנגד דרבה שמקפיד פליו פ״כ וכתב בסנ״א וכפשר כמרוגות אסור בכל סנגדים פ״כ והדין פם ספסר וכרוגות כיון דפליגו סבא אמוראי וחד אמר מנפרה אסור ולא מפלינ בין חדש לישן מסתבר דבכולן אסור ואינו ר״לב סכל בו דברי ירושלמי אלו לא היה טותב לאחיד כיבנים לגפל:

(שם) **אבל** יש בם פמפם רוקק וכף. מכאן ראיה לדעת האומרים דבקרקע מרוצף מותר לככד בשבת ולא חייבי׳ [illegible] לאשווי גומות דהא רוקק וכף דמיא ממש לכיבוד ופריך מינה ופיין בש״ם [illegible] שלי״ז:

(שם ע״ב) **תיפתר** בהיו אורחין אוכלין ראשונה ראשונה. בספינן מהכא דלאתוקיה אפילו לנכור ולהניח בו ביום חייב חטאת ויתיא כזה הא דכתב הרמב״ם פ״ח מהל׳ שבת פיו לפניו שני מיני אוכלין מפורבין בירר אחד מאתר והניח לאוכל מיד ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום כגון שבירר בשחרית לאכול בין הערביים חייב כתב הכסף משנה בשם הרמ״ך לנכריו איכא חיטך בין שבת ליו״ט דביו״ט מותר אפי׳ פסולת מתוך אוכל וכיון דהתירו כפ״ם ול״פ מי דחקו להחמיר כל כך בשבת יותר מיו״ט וכו׳ פ״כ וגרא׳ שסמך אדברי הירו׳ הזה כם כ לפי מאי דמסיק כרב אשי שאתא׳ שני תתירים:

דר״ג

(דף נ ע״א) **דר״נ** היא. ולא רצה לאוקמי כגר שיתא בנ״ב דב״ש נתקום כ״ה איש משנה אך קשה יפ״ו אלי אף דקאמר ר״נ דמשמע דמודה לקדמיתא כדאמרי׳ לעיל בפ׳ כיצד מדליקין דף י״ד ע״א ל״ש גר בה אמר אף הו לפי׳ אל״כ מודה לקדמיתא וי״ל כיון דר״נ לא איפלגו ב״ש וב״ה בכבר וזה יש להתמיד לאסור בכלים כיוצא בכ״ש והאמר ר״נ דלא ידות ושולה ועל דברי ב״ש קאמר אף:

(שם ע״ב) **אין** תוחב וכו׳ וקשה אמ״ש רש״י בפ׳ תולין דף קל״ח כ״ה דנועל וכו׳ ולבנ פ״ח נימי לאו אתיו ב״ה משום מרקד בוית הקב״ה א״כ מדאה קובית לדוכתא מ״ט מהמר שותר בזו״ע אלא ודאי פ״ר משום טוחר לא פ״ל משום מרקד וג״ש והרמב״ם כתב בפ״ח מה״ש וכן כנומר שמרים מתוך המשקין פ״ו תולדי טוחר או תולדת מרקד וחייב בבורר והבורר והמרקד דומין עניינן זה לזה וכתב הה״מ וכן כבורר וכו׳ בפ׳ תולין אמר רב כהנא המשמר חייב משום ולא אתיין ב״ה אמר רבה משום בורר ר״ז אמר משום מרקד פ״כ ולא ידעתי מאי ספק כביון דודאי פליגי אהדדי דהא מפיק כל״ח דבל אחד אמר מעמא למילתיה וצ״ל דבריו סובר כפירש״י ושוקל ערכה א״כ קשה גם עליו קושיתי הנ״ל. ועוד תימא שהרי״ף והרא״ש הביאו פלוגתא דרבה ור״ז משום מאי מחייב במשמר וכיון דלא נפקא לן מידי אלא לענין הגעלת ח״ה לכן לא הביאוהו וכן יש לדקדק [illegible]:

(שם) **ההן** דשחק וכו׳ פירשו חייב משום טוחן. ומפלגין דלא דוקא דה״ה כל מיני תבלין ומכאן כתב הרמב״ם פ״ח וכל השוחק תבלין והמחמין במחתת פ״ו טוחן וחייב וכתב כס״מ וכל השוחק וכו׳ זה מבואר בהלכה מקומות משום שחיקת סממנין וגולי שהוא משום טוחן. וגלי ספק שהרמב״ם ניחא מבוניין:

(שם) **והמעשן** טוחן משום מבשל וקשה הכא שגוי לרמ״א דמשבן בנגת חייב משום מבשל וגירסי׳ פרק כירה אין הבושל גרכינן דבגן דקמברין אלין מפוען תבו שיהא בו משום בישולי עכו״ם יהו שיהא בו משום תבשילי בנת תהי שיהא בו משום בשר בחלב. ואף הרמב״ם כבן נס ע יהי׳ איסורי מאכלות דמעשן בכ״ת הוה ספק וכתב הס״מ דילא לו מלבדי היות׳ דנדרים וכיון דאיפשיטא לענין בישולי שבת דהוה בישול א״כ כ״ה לסוגין בכ״ת:

(שם) **כל** אלין שיעורייי וכו׳. כתב הרמב״ם פ״ח מה״ש המוציא אוכלין אם לאכילה שיעורו כגרוגרת וכו׳ כתב הה״מ זה נלמד מדין המוגבם ואעלר פ״כ והדבר פשוט שהאוכ״ם שהכא שמעית ליה דבל שיעורי אוכלין כגרוגרת ואין צורך לאקי״מ למוגבם ויגול׳:

(דף נא ע״א) **והמורטה**. והקוטמה. פירוש שהקוטמה הוה פירש״י בבכת דף ע״ד ובגמרות פ״ג אבל לפי כונין דקאמר חייב משום יהנה בסנים נ״ל דהמורט והקוטם טוחנו לתקן הקנה לכתוב בו והקוטם פי׳ שקוטם כלב שבטלה מהחוב בגוף הפוף כמו שמתקן הקולמוס ולכן חייב משום מכה בפטיש שבקוטמיה מתקן הבוה נגמרה הקולמוס:

(שם) **מה** נגיעה היתה במשכן. וקשה מה שייכה לגיפה תגלת וי״ל דסוגר דלא לצפי תגלת אלא שהיה לגם תגלת שמתדים דבמדבר לא היה להם חלון שהוא במלאת״י בגבול ובטע ודם מה אינו מוב לבבם ומשמעות לא מצינו למלאכת המשכן כי אם מן לבם מוב ושפף והא ודאי אין מכגאו שבכינו מאי חלון אי דודאי אים חי כל כך תון למים:

(שם) **שהיו** מהגמין במשכן. בב״ח בפ״ד גרסינן מאי ארגיעין הכא תרגמו מיא דחיורתא ופירש אמר רב כהנא מוקפתא ופירש״י מיא דחיורתא מתקן אותה מי טונין וכן נופחין מפים ושורים מקף מוקפתא קלוף ע״כ וכתן משמע דלא כבני הפילוסים ונראה דהיינו דקאמר הכא הרגמו פי׳ בבגל סרכו כך אבל נח״י פירשו שהרגעין שהיו מכין בשריבים ובהפיעתי בקונטרס:

(שם) **הדא** אמרה כפושה חבורה וכו׳. מכלין מילה דהיה מכוונת לפירש״י בפרק ח׳ שרצים שפי׳ כיון דים לגן פור נגבע פטור כדם כמלאכר בו וחייב משום צבע ודלא כמי׳ תוספות דחייב משום נטילת נשמה כמלאכר כדם דלא מצמם כן אלא כמלאכר כדם חייב משום צובע ובילא כדם חייב משום נטילת נשמה כדמפליק כנסמך ונס על הרמב״ם קשה שכתב שהוא משום מפרק ואי׳ מן בחכמים בכיב לי דמנמי׳ דבבת דף ק״ז מוכח דלא כירושלמי דאמרי׳ בתם כל המקלקלים פטורים חוץ מחובל ומבעיר וכו׳ פ״ם מתילעמיך קמ״א למברי מילה בא חובל בכלמא חייב ומילה צריך לדם כיולא כדאמרי׳ מאי אומנא דלא פיין מכנה וא״כ טבל נמילף מגילה דחובל וילא דם דחייב אף כמקלקל אמנם אמר בדם ולא יצא דחייב משום צבע ליכא למילף ממילה דחייב ואמאי אר״ח בתם חוץ מחובל ס״ל נחלק בין חובל ויצא דם וכין נמלר בדם ולא יצא ואפכ״ל דטעם אחד לשניהם כמ״ש תוס׳ או כמ״ש הרמב״ם פ״ב והיא מפור דהא בגייתא טא דיתנין נה כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר ולא ר״ח אמר לכך מילתא כמ״ש בתכם בנוסר והין להקשות כן בפרם ויחלק בהיה חובל ותדם דהא ר׳ יוחנן אמר לגי׳ אכבו ולת״ל פשום חובל בצריך לכלבו וכו׳ א״כ טדאי לריכין למר דאיירי בחובל ויצא דמנה דם תקשי ליה נמי דכ״ל לחלק אין כמ״ש. ועוד דגם בירושלמי גפיל בפרק כמה מדליקין דף י״ח פליג להך ברייתא דכל המקלקלין וכו׳ וצ״ל דכיון דנפקא לן דמקלקל בחבורה חייב אין סברה לחלק ומ״ש בתכם כמ׳ ומילה צריך לדם כיולא כדאמרי׳ וכו׳ אין רצוה מכלין דמ״ש איכא מילה בלא דם כגון במלט בו דמו כנתן כמ״ב דתולין. ומדיפא מינה בכ״ל דאין לגיום בלא דם ופיין בתמג״א כ״ב בק״ן:

(שם) **המאדים** אודם בבפה חייב. מכלין דהיה למ״ש התמג״א סימן ש״ח שאסור לבנות בגד אודי על גבי מכה מפני שבאת טבע:

(שם ע״ב) **ואין** ש יתירה נקבית וכו׳. כתב המג״א בא״ח סי׳ שי״ד ספק ח׳ תותלות תפרים וכו׳ כ״ל וה כמו בבוצר אגודים וכו׳ מתמם דוקא שני דלאו כלים גמורים דאינם פטים אלא שיתכשלו בתמרים בתוכם אבל כלי גמור פשיטא דאסור וכ״ש בירושלמי דף י״ פ״ב פ״ב ואין כאן מפסמת אלא שטוטו להא דמטרים בה ואין זו בתרם אלא תכה כבוכר את בתכית וכר׳ משמע דבכלי ממש אסור דבתכית נמי לא התירו אלא בתכית במכבבה כמ״ש המג״א גם בגים בסימן פ״ש אך קשה דלפיל גרים כמם אמם דף ים פ״א מייתי בב״ם בא דתני ר׳ אושעיא אמינו אכלים ממש ולפנין קריעת כתפר פ״ש וים ליישב:

(דף נב ע״א) **בקשור** פיקן ומיקן. כתב בסור בי״ד סי׳ ש׳ וכ״לר בן שתי תכיפות כגון שהפגיר כמתם וכו׳ ונמלא שני ראשי כתופין יחד וקושר שני ראשי כתופין דכפנין אמר אינן מתקיימין אבל אם אינו קושר שני ראשי כתופין או שאינו מפגיר כמתם אלא פעם אחת אפ״ס בקושר בני ראשי כתופין על שפת הבגד אינו מותר פ״כ וכתב המג״א בא״ח סי׳ י״א ספק מ׳ א״כ בכ״ת כיצד מתבתא לים דהא הוה פוכק בשהם נקב אחד וכו׳ פ״ש ול״ל דאין כוונת הטור בקושר בני ראשי תופין יחד כפין בקושרין בלילית דוכו ודאי מותר אלא בקושר כל נד בל כתוע על גדי בלא יוחו מן הקשר כיון דאינו אלא קשר אחד ו׳קג אחד לא הוי תיבור והא דמשמע כאן דרב סובר לפי גלא בוה קשירה התוקף תיבור י״ל דר״י ור״י סוברים דכפיון קשירה ממש בני ראשים יחד אבא קאמר רב דאינו לריך ואם לא נפרם כן קאיין דברי רב נשיאת הטיר:

(שם) **ולית** לה יתום לידה. כתבו תוספות כפירקין וג״ש דבירוש׳ משמע דלד תלוון לא מחייב משום לידה פ״כ ולפמ״ש בקונט׳ כלבין דאמון לק״מ:

(שם ע״ב) **החולב** והרודה חלות דבש חייב משום קולר. בבבלי דף לה איתא תולב חייב משום מפרק ופירש״י כד״ה מפרק כמו מפרק משאוי בפורק אוכל ממקום שנתכנס בו וכוי תולדת דש ואית דא״ר תולדה דקולר ולא היא דלאו מחובר הוא אלא פקיד ופקיד וקאי בפטרי כדד כתבואה בקשים ולבון מפרק נמי לא שייך למימר אלא לשון תולש פד כאן וגם תוס׳ והרמב״ם מסכימים לדעת בהתולב תולדת דש היא וקשה דהכא משמע דתולדה דקולר היא:

(שם) **ר״י** אמר שמיכן תייבין. בבבלי פ׳ הבונה דף קב ע״ב גרסינן אמר שמואל המגדל את הגבן חייב מיתיבי אי נותן את הגבן ואחד נותן את הטיט בטיט חייב ולימטעמיך איתא כיסא רבי יוסי אמר אפילו הפלה ובבית פ״ב דימוס של אבנים חייב אלא תלתא כדייני ניהו חתא מניפה ופילא תחת כפי לדודי ושברת חליפה כפי נמי פילה פילה נכתה בעלמא וכתבו תוספות ולימטמיך איתא כיסא אפילו כפלה וכו׳ וצ״ע ר״ח אפי׳ כפלה דהי גרסינן ליה מאי קאמר ולימטמיך פה פליגי רבנן פליה וכהוספתא לי״ג ליה פ״כ וכתב הרמב״ם אלא מינו קשה דבכולהו ספרים גרסינן רבי יוסי וי״ל דלפי׳ ביעתן כונה ר״י היא וכך היא מקובל בידן ות״ש אי אסבר דבירושלמי תני אחד מניח וכו׳ ר״א שמכן תייבין וכו׳. והרמב״ן פי׳ וליטעמיך שהתם מחמם על שמזיל דמחייב בגלגל פ״ג ספר תורה פל רבי יוסי דמחייב בהנחה בלבד אלא תלתא בגיני הוו תתאה בלדודי ועפרה ובנים דמשוגל ולכ״ע מגיפה כאבנא ופילא והא נמי כ״ע ופילאם בבנתה בעלמא לר״י ובבנות רוא דפליגי רבנן פליה דר״י פ״כ ותיתא כיון דקשיא ליה לרמב״ן פל דעת תוס׳ מירושלמי מאי כיתתא איכא בפירוש הרמב״ן שבאי לדעת הירושלמי פליגי רבנן ור״י אף בתלמוד ולר״י אפילו בתלמוד חייב [illegible] טיט דא״ל דפלוגתא דר״י ורבנן במילתא ולרבנן אף בפילתא בפי טיט ור״י סבר בפילתא כבנתה בעלמא סגי דהא מסיק בבבלי ש״ייבר הגבן כר״ה בדימוס חייב א״כ מודו רבנן דבפילתא לא בעינן טיט אלא דהכיתה בפילת סגי ותסבר לומר דכי מודים רבנן דבפילתא בבנתה בעלמא סגי היינו בבבלי שיותם לאחן את ידיו אבל בבאר כל אדם אפילו בפילתא בפי טיט ובהא פליגי ר״י ורבנן. מיהו [illegible] כתבי תוספות מבואר בהוכחת פ׳ י״ב דבבי איתא בתם הבונה על שפו חייב רבי יוסי אומר אחד כהן את הגבן ואחד נותן את הטיט בטתן את בטיט כ״ז חייב בטפל את הגבן ונתנו פ״ג דימוס

והתיקה לבנין אפ״ם שלא טפל אלא את הטיט ה״ז חייב פ״כ ונראה דלא פליגו דבק עליו ויהא טפל הרמב״ם טוחיה ועיין בכס״מ פ״י:

(שם) **מפני** תחלוקת ר״מ וחכמים. בבבלי פריך מגילת דריסא לחשוטי מאי ומוקים דסיפא לחשוטי מאי ובירושלמי לא פריך והטעם מבואר דמגילת דריסא לחשוטי דר׳ יסמאל דלעיל בפירקין דלא״ר סוכה הלכה כפי שלוה ומגילת דכיפא לחשוטי כוכבה ואמינו לר״כ לל איכא לגימר לחשוטי מסגיר די אמות נגס״כ ודלא כרבי יהודה כדאמרינן לקמן ר״פ הזורק דלר״י מסגיר אבל מלאכה היא:

הדרן עלך פרק כלל גדול

פרק ח (דף נג ע״א) **דר״י** היא דתני וכו׳. וקשה מה סיפא לא ר״י היא דתק במתני׳ מים כדי לשוף בהן את הקילור ור״י סבר אף מים כדי תמינת סמים ר״ל דרבי יוחנן סוכי למשנתינו כגלולא שם כדמשני אביי בבבלי אבל בכל מקום שיעורה כדי תמינת הכוס כר״י:

(שם) **הדא** אמרה אפילו שתיין בכבן אחד יצא. מהכא שמעינן דאם שתאן שלא על הסדר אלא כוס אחר זה יצא וקשה דבש״ס בא״ת סימן תפ״ב ספיף יד כתב נריך לשתות ד׳ כוסות על הסדר ואם שתאן כוס אחר זה לא יצא והוא מדברי סרא״ם והר״ן בשמביא מה דאמרי׳ בפסחים דף קי״ח שתאן בבת אחת טינו כוס אחר זה וכתב הר״ן דהא״ם פמיטא דלא יצא ול״ל דים לפרש כפרש״י שתאן בבת אחת טינו שעירב ארבעתן בתוך כוס אחד וקמ״ל אפ״ג דמתחלה היו בתוך ד׳ כוסות כיון שעירבן לכום אחד בשפת בתייה לא יצא אבל כוה אחר זה לא פליג כבבלי על הירושלמי דילא:

(שם ע״ב) **ר״י** לעמפיה וכו׳. כתב הר״א בפירושו למסכת שקלים פ״ג ר״י לטעמיה דר׳ טעמת דכן חירות תיקנו והא״ל ויין חדק לאדם מותר לגבלו דאים חוץ כ״כ ויקשה לי מתניתין דפרק בתרא דתרומות דתנן אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעט משותיו הא״ל ואת תוק כיותר מתמע דמבושל יותר ספי וכ״ם שם הר״ם ואפשר דלפפ״ב אינו מחמם כמו [illegible] מבושל וגי קפה אפי׳ הר״ם אם״ד דפתמת יותר ממשו משותיו ימתגו כמים יותר מן החי והא לא יפיה חוץ כל כך א״ו כפי הרמב״ם שאין בני אדם רגילין לשתותו:

(שם) **אצבעיים** על אצבעיים כרום אגבם ומחלה זכלים אגבם. בשיעור מקום היא ח׳ סלה ומקום אחה על אמה כרום ג׳ אמות וכל אמה ו׳ טפחים נמלא כמקום זה לי״ו אלקים שהם טפח על טפח ברום ג׳ אמות וכל חלק וחלק מחזיק סלה בתיירו פוד ד׳ סלה שהם כ״ד קבין בסלה שהם קבין נמלא שבכל חלק מגיח סלה ובני סליכי קב שהם פ״ו כלים שהקב ד׳ לגין והלוג שהם גלים ועתה לא ופרנם לגבבו שהוא י״ח טפחים כרחוב טפח על טפח כרי י״ח חלקים שהם טפח פ״ם כרום טפח כמה לוגין נשלה כ״ד שהם שבה קבין חלקם לי״ח חלקים הרי לוג ושליש לכל אחד שהם שמונה בלים ושני פ״ו כלים שהוא יתרים על סלה טחבם כאלו הם י״ח בלים הרי לכל טפח על טפח ברום טפח ס׳ כלים כמה אלגבעות בטפח על טפח בחם טפח ס״ד שהרי בטפ״ט ברום אלגבע יש פ״ו חלקים שהם אלגבע על אלגבע וד׳ טפחים פ״ו הרי ס״ד וחלק מס״ד הוא נ׳ חלקים וחלק פ׳ הרי לכילה מנים ז׳ אלגבעות וחלק תשיעית מאלגבע ואלגבעיים על אלגבעיים ברום אלגבעיים ומחלה ויותם אלגבע הם מחזיקים כילם ומחלה שאלגבעיים על אלגבעיים הם משונה חלקים שהם אלגבע על אלגבע ושוד תלי אלגבע על פני כל הבטח של אלגבעיים הם שני אלגבעות הרי י׳ אלגבעות ועוד תוחם אלגבע פ״ם בזה אלגבעיים הם ד׳ תוספים ולכילה ומחלה לפי חשבון שמנים לכילה ז׳ אלגבעים ותשיעית אלגבע כבתחשוב עוד במחלה מזה שהם י׳ אלגבעות ושני שליפי אלגבע וזה שאמר כאן מדי תומשים והוא שני חלקי פ״ו הוא מזה שהוספתי למפלה שני גלים על כס״ו למלאות החשבון והיינו דלאמרי׳ בבבלי בפור רביעית אלגבעיים על אלגבעיים כרום אלגבע ומחלה ותומש אלגבע מיכו פ״ם דילן איירי בפנות לישורים וכאי אלגבעיים ותלי ותומש הם פ״ו שתותים ותומשם שתות כלו לירושלים והוסיפו שתות וכנסו טלן בי״ב שתות ותלי כלו לציפורי ונוסיפו שתות כבבו טלן בי״א שתות וכנים שהם אלגבעיים חסר ב׳ חלקים מכ״ד חלקי כילם כשלם ואינו מכוון שברי אלגבע ומחלה ושלים אינן אלא אלגבע וכי חלקים מתלקי כ״ד אלא נלאה דק לפי שבגותב לא דק ולתומכה לכך לא דק כגובה לקולא וגם כרותב איירי נמי בליפורי אלא דמיירי בהאלגבעיים פגולות ולא מרובעות ואפ״ג שמה שהוסיפו בירושלים ובציפורי הוא שלים ושיגל איטו פחות מן רביעם אלא רבים טיטו דלא דק ולתומכה לא דק כדי להבלים מחמרון שבגובה:

(שם) **אתיא** דר״נ כב״ש וכו׳. כתב הרמב״ם פי״ח מה׳ שבת סלכה כ׳ יין כדי רובע רביעית ואם היה יין קרוש בכוית והיינו כר׳ נתן וקשה כיון דלאו״י דר״נ כב״ש ולא קיי״ל כב״ש דהא קאמר כרובע רביעית א״כ כ״ם נקרוש פגי כרובע רביעית דאי איכא לפלוגי א״כ מנא ליה לר״י דר״נ כבבי שמעון ומהו ראיה לפירוש תוס׳ דר״נ בפי׳ רביעית יין חי:

(שם) **מהו** עסוק עסור לבבל וכו׳ כתבו תוס׳ במסכת מנחות ד׳ קי״ד פ״א בד״ה שיעור לקרוע וכו׳ וקשה ממפילה דלוקא דם שבלים כבבו וכן מקמים מפי׳ מפרק כל שפה ול״נ הא דדם מגלה מספא טיט מדרבנן ובדפירכתי בקונט׳ וב״ב הרא״ש דפ״ד ספרות ול״ל רב״י בבבת ר״ם כסוגיא יין וכן כתב הרמב״ם ופתח לק״מ:

(דף נח ע״א) **אבל** בתלב בהמה טמאה כדי לנחל פין אחת. כן כתב הרמב״ם בפי״ח מה׳ שבת וכרכ מגיד משנה לא הכלה מקומו היה:

(שם) **ברם** כהן דיתן וכו׳. קלת קשה למה השמיט הרמב״ם חילוק זה ונראה שמסתבר שהרי אין שנין לרפואה אלא דבש שבדנים ועוד שהרי עיקרו לאכילה והר״ב כפירים שמתפנות תיכן דבר זה אבל לפום סוגיין לק״מ ואף דאמרי׳ בבבלי דבש לראשו שבות וכו׳ שיש דבש שהדבש שקלת בני אדם אוכלין אותו כנ״ל לומר כדי שלא לפבות מחלוקת בין התלמודים:

(שם ע״ב) **המוציא** אגב וכו׳. כ״כ הרמב״ם בפרק י״ח מה׳ שבת והרכ בפל מגיד משנה כפלים מולאו:

(שם) **אם** בבלי לריך יותר. כתב הרמב״ם בפי״ח מה״ש הלכה ט׳ אבל אם הולא כדיו כפים או בקפת לריך שיהיה בו יותר פל שתי אותיות כדי שיפלה ממנו פל הקולמוס כדי לכתוב ב׳ אותיות וכתב הכ״מ שים לרש״י וי״ל דרך אחרת בזה ולא הביא פיפתא להרמב״ם מדברי הירושלמי אלו שממנו לקוחים דבריו בזה:

(דף נט ע״א) **עפר** ואפר וכו׳. כ״כ הרמב״ם פרק י״ח מה״ש הלכה י״א והה״מ השמיט דבר:

(שם ע״ב) **ואין** מוקמין בה וכו׳. כתב הרבי״י בי״ד סי׳ ו׳ אבל שאר קנים אין שוחטין בהם לפי שבדוחקן אותם קסמים ויורדים מהם ואיכא למיחש דלמא ינקבו הסימנים כך פרש״י וכתב בפל העיטור דלפי׳ זה אפי׳ בדיעבד נמי פסולה אבל בירוש׳ אמרו הטעם מפני שהרוח רפה שורה פליה וכתב בפל העיטור דלפ״ז בדיעבד שחיטתו כשרה פ״כ ול״נ דאף בירוש׳ סובר כשחיטה הטעם מפני הקיסמין הניתזין חשש שבדוחקן אותו וטעם מפני רוח רפה השורה עליה לא קאמר אלא על הקינות שאינו נפסק כרותו וכת״ש כקינעדים וים רויה לגה מדקאמר ואין מתחכין בה את הבשר פ״ג הבלתן וכל״ל כתשא אין תותכין בה בשר אלא ודאי ר״ל דדוקא פ״ג הבלתן שהוא דבר קשה איכא למיחש שהקסמין ניתזים ממנו אבל בשתתכין הבשר לבו אין הקסמין ניתזין ממנו ובדי דלא דמית לשחיטה ומילה שחותך בשר ואיכא נמי׳ נפי לקיסמין שלריך דחיקה ולא חיישינן ליוח רעה פעורה פליה אלא לענין קריעה ומשום הבפים. ואף דאמרי׳ בכרנות כבבותכין בשר אין חותכין בבשר אלא פ״ג הבלתן כאן כנ״ל פתמא וכזה בני התלמודים שוין לדינא:

הדרן עלך פרק המוציא יין

פרק ט (דף נז ע״א) **כתיב** תופגה כנדה וכו׳. כתבו תוס׳ בפירקין דף פב פ״ב בד״ה אמר רבה במשא כ״ם לא פליגי דטמאה דהא איתקש לנדה קשה לר״ת מאי טעמא דרבנן אי אית להו הא דאמר בסוף משתין פומאה דמ״א דרבנן לקולא מקיש א״כ אמאי מפשה במשא נימא דהיקשא דנדה דאינה לאיברים והיקשא דשרץ דלא מפמאת במשא ואי סבר רבה דלחומרא מקיש׳ אימא הכי היקשא דנדה לטמויי באבן מסמא ושרץ לטמוי בכמשהו ול״כ מקיש נמי אי לחומרא מקיש אמאי אילטריך למימר דהיקשא דשרץ למשמאים לימא לטמוי בכמשהו ואי לקולא מקיש לא תטמא אפי׳ במשא והיקשא דנדה דאינה לאיברים והקישא דשרץ דלא מטמאה במשא וכן לר׳ אלעזר אליבא דר׳ עקיבא ונראה לר״ת דגרסי׳ לעיל בסמרים אמר רבה תורם דלאמר קרא מכיעהו הנך פל וכו׳ נ״ל תו למימר תורם כמו דוה אלא לומר שמתוך יש להרחיק ואתא למימר אפ״ג דבשר קרי׳ נדכות לקולא משום דטומאת עכו״ם מדרבנן מהה ילפינן לטומאת מס״ה קאמר רבה לכ״ם מטמא במשא דאית לנו דרבא דתורם ולרבנן נמי טומאת עכו״ם מדרבנן כמה אי לאו דמטמאין מפרך פ״ב וק׳ א״כ דאף לרבה נ״ל דטומאת עכו״ם דרבנן ולקולא דרבי׳ א״כ למה פריך בש״ם לקמן בסוף הסוגיא ורבנן לפתי כלכתא איתקש לשרץ דלא מטמאה במשא וכו׳ מממע דליית ליה אלא לרבנן ואליבא דר״ת פ״ל לאקבוי׳ לרבה אליבא דרבנן ולר״א לרבנן ור״מ דסא לא ידע המקשה דטומאת עכו״ם דרבנן ולקולא מקשינן ול״נ לשם טגיין לק״מ דלאו הוא כתיב חסב תתפגם לאוד שהו מקשינן פכו״ם לנדם

(שם) מה כמין תפוח כביצה וכו'. ותימה פה כל שאינו מעפת כפה אינו מעפת כביצה ואין כיון דאינו מעפיל כפה איט מעפיל כביצה והכי כל"ל מה שאין מעפת כפה :

(שם ע"ב) אית מתניתא תמיה פטו"ם כגדם ומפמכים כגדם. כתב כתו"ס בספר המאור בפירקין וכא דבעי רב תמא בר גוריא פ"ז יגמה לאיברים או אינם לאיברים איכא דקשיא

(דף נט ע"א) ניתני הכפה. כתבו תוס' בפרקין בדף פ"ב ע"א כד"ם וקים לטו וכו' ואת"ת יורעו ט' מינין כפרוגנ ד' בד' קרנות וד' באמצע כל רוח ואחד באמצע דכל אחד

(שם) לא סוטר מן כגל איסור טוה. ובבבלי כתובין פ"ס א"ס תני ר"י בן דורמסקית נותן דג סטר טוה וכו' כפסרפ"א כת"א ואין ספסק אם טוה דג עמא דא"כ אין יאכלטו סלדיקים לפתיך לכא אלא דכספק טוה אם טוה דג סטוד או פוף עהור ואין נראה אלא דלאפוקי אלידך תנא דאמר לויתן דג פמא טוה וכטנין וכן מפמע טיקרא דבה פ' אחרי ר' פנחס ולבי ניני וכו' כבפ ר' יונתן אמרין כל מה שאסרתי לך סחרתי לך תחת דגים עמאים לויתן מבפם טוא דג פמא אפ"ב דפליך פתם לויתן דג סכור טוה מ"מ ר' יונתן ס"ל דדג טמא טוה כטניין :

הדרן עלך פרק רבי עקיבא

פרק י (שם) מתני' דר"י וכו'. וקשה טה כר"מ ומי מלי אתיא דדלמא מודה ר"מ בשהוליא כידו ועקו לפתני' בשהוליא כידו וכן טוה בבבלי דף י"א דמודה ר"מ בכה"ג וי"ל דירושלמי סובר דלר"מ כל שאינו פולה אלא לאומנות לפי' כידו פסור ואמי' ר"י מודה דכל שאינו אומן בכה"ג פסור אמי' בכלך פולה וכן טוח מאה דפריך לעיל בפ"ק דף ד' ע"ב דר"י אדר"י מכה דמחייב ר"י אפה בזתם בטקטה אע"ג פדרך פולה בכך וכפו דמפני פתם אליבא דר"מ אלא ודאי כל פבוה לאומנות פסור פאר כל אדם אפילו בדרך פולה ופמ"ע בדף ד' ע"ב כתוס' כד"ם

הדרן עלך פרק המצניע

פרק יא (שם) והוא

הדרן עלך פרק הבונה

הדרן עלך פרק הזורק

לק"ם אם אין מכאן ראיה לבוס אי מספיקי דר' פוסאי ור"י סברי דמכרכי בכוף וגם כרכת וכמן ... ור' אלי' סברי שאין מכרכין כלל לא מתחי' ולא בסוף ול"ק לא להרמב"ם ולא להראב"ד מכאן:

(דף עג ע"א) **כאן** נתלש מקורה וכו'. ותימה אמאי קי"ל פוטות אפשוט דבשבת אפי' בית לא הוה לידה ובעיון אמרי' דאפי' ביכר כוס לידם גם בתי' דתוק לכן נ"ל דפ"ג אפי' לגינה נתלש ולגירין לא לפטור לגינה ונתלש ולגירין לא והרלע תמן אכל לדין תיס ושוף חן ככירק כו"ס כאן ככיכר מקורה כאן בכיכר שאינו מקורה כאן נתלש מקורה כאן נתלש שאינו מקורה וכ"ש מחמתי' דסכה שמפי' דלרבנן סלר נסיר לכיכר לא כוס לידה א"כ כלל ממנו ביו"ט יסא חייב ומייב אחייב כמי קי"ל כמ"ש בקונט' ושמי בשבת איירי בכיכר שאינו מקורה וביו"ט איירי בכיכר מקורה ובשבת איירי נתלש מקורה דס"ל דבשא"ש מיקרה כיון שבוה מקום רחב יטולה לקפון על האגדר וביו"ט איירי ככתם חלר שאינו מקורה ופריך פריך תוקפי לי' גינה דכא ואלי אימ מקורה ופי' דפוטות אפשוט מקפי' בככלי' לכל אחס מתלר ובינס לא מקפי' וי"ל דס"ל דתנב פוטות תני אף גבי תיס ביברן.

הדרן עלך פרק האורג

פרק יד (דף עד ע"א במתני') **והחובל** ככן חייב. פירשתי בקונט' משום לוגם כמ"ש בפ' כלל גדול דף כ"ע ע"ג בתוס' בד"ה סדה אמרם

וכי' ודאיתי פתם שגם הרשב"א מגיה ראיי' לרש"י מדברי כירושלמי הנ"ל יחא לי גמי כ"א שאי דמקפי' תוס' בפרקין דף ק"ז ע"א בד"ה אמר שמואל וכו' תימה לר"י וכו' דהא שור של פגל בכך סי כנבל לפנין פומאה וכשגל בו בשבת חייב וכן שור של פוף מסתמת הוי ככשר לענין טומאה שבך בוא ונמהני' תק תיס ועיף שגרשאו התומל גבן חייב ע"כ ונראה דדוקא בכמי במור פגל ועוף שם דהדין לטומאה ולמתוב עליכן כדלקמן לכך חייב עליכן משום לוגם אבל הכי של שאר שרלים שאין כן ואין רהויין לגום מלאכה אינו חייב עליכן משום לוגם:

(שם בגמ') **ר"י** פוטר וכו'. שמפיק מסכה שבגיזין מין סמה הוה שאין דרכו ליטר דהא ר"י פוטר כבולנו וקשה אמס שפירש"י בדף ק"ז ע"ב בגיזין מין תגב שפטר הוא גאלגין וביותר יש לתמוה עליו שבבכורות דף ו' משנע בגדיא דמין סמה הוא דתניא אבל אתה אוכל סם שעף סמה שבגין ואיזה זה דבש דבורים יכול אף דבש הגיזין והצרפין תמרת לא וכו' סדי דדובשו אסור משום דס"ל יולא מן הטמא:

(שם) **הצד** חגבים בטל פטור וכו'. וקשה להרמב"ם שבמקום דין זה דהחגבים בטל פטור דב"ש מזו בית כדאי' בבבלי דף ק"ז ע"ב ונראה שהוא מפרש הא דהויא בבריתא והחכמים אומרים כל שבמינו ניצוד וכו' פליגו אבל במינים דקאמר ר"מ שחייבין עליהן בכו פטרי רבנן ואמרי תבינן בכלל ודלא כפירש"י שם וכן נראה דאי כפירש"י ל"ל לר"מ לבוביר גלל חגבים דבהו כ"ש מודו דחייבין עליהן ומ"ש תגבים משאר מינים אלא ודאי דלאף בהו פליגי תכמים וכן משמע בדברי הרמב"ם בפ"י מה"ש דכתב כלל דבר שדרך מינו לצוד אותו חייב כגון חיה ועופות ודגים ע"כ ולמה פרט חלי אלא ללמדך דהכי דוקא להפוקי החגבים וכיוצא בהן:

(דף עח ע"א) **זה** שבוא לוקם. הכ"א פי' במס' מ"ש שליפה דכיון דמתום כוא לא לריך בינוי.

פ"ש אסור משום דלא יפלפי' מ"ש מסכת לומר כל שמותר לפפות בשבת מותר לפבות במ"ש ביצה לידי פסידא שנדבק ביד או בכלי ולא יפלפי' לגו מכדדי לפיכך מותר בשבת ביד ובכלי והרוויינו פ"ל דמתום בוא אלא דר"ת פ"ל דילפי' מ"ש מסכת לפיכך לא יפפה ביד ובכלי משום פסידה דמ"ש נארי בשבת דכל שמותר בשבת מותר במ"ש אבל אי לא כוי מתום אפי' לר"י אסור משום שכבין דתול אלא בותיל ומתום כוא למבותן בקינין שלא ביד או שלא בכלי אי לא שרית לי' ממנע ולא מבב ולכך לא לריך שינוי לר' יגאי פ"ל ותימה כא דכתב לא ביד ולא בכלי אלא בקמן מי הגיד לו שקקן לאו כלי בוא ועוד כא אפי' דכיון דמתום בוא א"ל שינוי ופו דבר שאין כדמת שדם לו ועוד פ"ש לא יפפה ביד ובכלי משום פסידה דנדבק ביד ובכלי דבר זר הוא א"כ כמה יפטו שמעבר אי אם לא כאויר סטלם ופוד מה שנדבק ביד לא יהא אלא סיכה ועוד יש לתמוה בכמה דברים כפי' זה ואין להאריך ובבבלי פ' חלק דף קי"א גרסי' לוחבין על שמן שבכלי ואין לוחבין על שמן שביד לפינך שכין שמן שביד ואין סכין אבמן שבכלי פ"כ ולפי פירש"י ופסרון בם כמלה לפרש סוגיין ונלכד שלא יתן ביד ובכלי מפני הסכנה ... יסא לסוך בו אח"כ ור' ינאי מתיר דסובר דכבר נמלא כשמן ולא יתו בו וכלך לוסר במ"ש במחום בשמן ומתיר בשבת כיון דלא יסוך לרפואה אין שם אלא בלהשם: מותר בשבת אך ל"פ שאסור לפרה גם בבכלי בשבת ולא משום סכנה:

(שם ע"ב) **לוחשין** לעין ולמעיים ולנחשים ולעקרבים. כתב הר"מ פ"א מה' פכו"ם דהכי פסקה דכיינו מי שנשכו פקרב דמותר ללחוש עליו אלא תסרף דעתו ופ"ש דפרש"י דלכור שלא נכרנות ניתא כמילה פ"כ אבל רש"י פי' ולוחשין על מחכים ופי' בבבלי שלא יזיקו ואין בו משום לידה ודם כראיתי ככ"מ כפי כנ"ל שבקשה על כרמב"ם דלוסר לקרות פסוק אחר גלוי דקיקם וכ' גם ככ"מ פי' קפ"ם וגם אני תמהתי כן בפ' כמה אשה דף כ"ח ע"א בד"ה אין וכו' וי"ל דר' יוחנן ור"ת בסנהדרין כנה פליגי דר"י קאמר ולכלה בבקיק ואמתני' קאי דניחם פסוק כל המחלה וגו' כי אני ה' רופאך דמשמע דאחרי בעין רקיקה וגם אבל רב ור"ת סוברי' דבחד מייריו פני גמלה דברי בירושלמי בפרק חלק ובבבלי שרים ופ"ם וגם לכך בבריתא דפ' כמה אשה לפי כגירסא אין קורין פסוק על גבי מכה בשם שלא ברקיקה איירי:

(דף עו ע"א) **בחומצן** של פירות. פירש"י בפרקין דף ק"ח ע"א בד"ה פלא בקופה דפירי יין שלא נתבשל כל צרכו כפניו קשה לפניים ובעוניין משמע כפיפך וכשמפרשתי בקונט' וי"ל פרש"י מפרש בחומצן של פירות דוקא חומץ בכאן מחירות גמורים הוא טוב לשניים וקרא איירי בפירות שאינן נגמרין:

(שם) **אין** כדים וכו'. בבבלי דף ק"א ע"א פירש"י כד"ס לפני טיבול אפי' אכילה מותר שהרגן פיכ לטבול בתומן בכל יום וכרוצה לומר זה טיבולו ולאחר טיבול אסור שבכל יודעין שבבר מפד ושכל כל לרס פ"כ וקשה כא בסמוך מסיק דלאחר טיבולו כוא שביב את הכבה ב"מ דאינו ניכר דלרפואה קפביד פיכו ננמר שם בקבית כס"ם ונימא מלפני טיבול אר וכו' תמהמ פסורה סכירש"י ואי"א לבבות שני כתלמודיים אם לא שנעים כבברי בס"ם בם:

(שם) **הבוסם** חמה וכו'. כתב הרמב"ם פ"י מה"ש וכבך יין ובמן כלהו או שאתם שמן ותומן כאחד או שכסס את כחטים או שנפפ את כחומן כ"ז שבלם וקין ואומפ פ"כ וכתב כמגנות פ"ה פלוגתא דר' ורבנן וכי כוא דס"ל כבי וקיי"ל מרבנן פ"כ וכתב כל"מ או שבבס וכו' ירושלמי הני כטוסם וכו' וי"ל פל רביט שפסק כיתידאה ואמא: גומר שבפפם רכינו משום דפבמם דר"י כבם ככי אמי' פליג אסכית דתני כטוסם תמם שחיט מכלם חומם דליחא שמלינו נחכמים בבבבכינו לדרכי שאומר במגמת חומן שבוא מפלם חומם פפר שמביב את כגכפ וכ"ש לטוסם המה שמרי כי"ח פביב את כמכה יותר משחומן פ"כ ותימה פירושו בה רבי אמי' ל"ק אלא דמתיים חכמים כמגמת חומן אחר טיבולו וחף לפי גירסתו שמלה שלא כיס כתוב גם אחר טיבולו פ"ם כרי הוא קאמר ושנים חכמים פ"ש דאיכא פילתא דפליגו בה ולפי פירוש כבי"ם לא פליגי כלל וגם בבבלי פרק יה"כ דף פ"א פפורה דפליגי חכמים ורבי. ול"נ נראייה כרמב"ם מבא דאמרי' בבבלי בפרקין כמגמם ובוא פותר בשבת ולא מיחזי כרפואה ב"ם דאדם פבד לבחות תומן וב"ש ברמב"ם בלכן פסק גם פלן דמגמם חומן חייב לבלם חומם ומפי דברי כל"ם כ"ש מכבם תמם א"כ לק"ם אך קשה לי ברמב"ם פסק בס"ב מלכות בכיתת פבור בתם תומן תי אמי' כרכם ברי זה פפור מן כפרת אבל פכין אותו מכת מרדות וכיינו כרבנן במפורם בתם בזומא וכו"ג דמתני' כבני אתיא מ"ם לית בלכתא פוחים ונפ"ת צ"ל אף בפמא דמתמי' דבבת כרבי במפורם כאן גבוני; ולים כלכתא כוותם וקבית הרמב"ם נברתי בכתא גם מה שכתב כל"מ קודם ומכילו כב"מ דלכך פפק רגש כרבי דרבי יוחנן פסק כן אין נראה שאין לביתו דאמר כלכם כבתם מכם אבל לדידן דאמי' דלית כלכתא כרבי ואמאי נמר הרמב"ם אידי במנכם לאחר טיבולו וכיכ"כ כסתמא איירי במגמם קודם סיטולו ודוחק מכתב פעמים גל"ם.

(שם ע"ב) **את** ש"מ ככן לפדוכו וכו'. וקבה פכ"ל כל שבוא מן כבפבה ולפנים דלמא דוקא ליבון אבל שאר תולי שאין בו סכנה ודהיה אפילו מן כבפה ולפנים אין מחללין עליו בשבת י"ל דכתמא מידי דכל שבוא מן כבפבה ולפנים קבס כנ"ל למבמם פירש בבנן כמם

הדרן עלך פרק שמנה שרצים

פרק טו (דף עו ע"ב) **מתופרי** ירושת נמבו וכו'. וקשה פ"ם חלוף מכ"ה כמיתוים דאוף קבר שאינו של קיימא מלאכה כיא שברי פיתס נשבבן וי"ל יכא ודאי מלאכם גרומה כיא שברי אפי' בוטלה אי נאו דאית לן קרא לא כוס תשבין אותו גמר מלאכה וכמ"ם תוס' כרים מילתין:

(דף עח ע"א) **כיני** מהניתא וכו'. כתבו תוס' בפרקין דף קי"ב פ"א בד"ה כלל אריי תימה סיס קאי אי אמילתיה קמייתא דכתם שתיר לנפמי' וכלא קחני כין חייבים פליו צבמם כא לימורא שיכא כנדיים בכים נפיל וי"ל וכ"ק על קשר שאינו של קיימא אם מייבין פליו

בה על קיי"א תייבין עליו ואפי' פניבה ולאפוקי מדרבנן דאמרי פניבה לאו היינו קשירה הי"נ אתאי דקתני כייבא אין חייבין עליה קאי רי יהודה סכ"ל ולפי מה שפירשתי בקונטרס נראה ששני ההירושים של תוס' הם דברי הש"ס דמאי דמשני כנין דתנן קמייתא כגם רי' וכו' ודאי דפל אין חי כין עליהם דרינא קאי ודאי דמשני ר' שמואל דמתני' תרתי קאמר שאינו של קיימא והוא לפמס כיינו תירוץ הראשון של תוס' וגל דכ"ע דהרשב"א שתפס התירוץ הראשון לעיקר חסני שבוא תירוץ כתרא דס"ם אך לא ידעתי למה לא הביאו דברי הס"ם:

(שם) **שבות** מתחיר. כתב ה"מ תעני דבהדיא כתיב ימצאת חפלך ודבר דבר אא ליה למילף מהאירייתא ול"ג קושית ודבר דבר למאי אתא דאתא לפי דלא תימא תפ"ג דבשבת פ' מותחר ת"מ כיון דקרי לה מלכה כי כו שבת אבל מלאכתו לא אסר ... ע"כ וכתנו תוס' בפרקין דף קנ"ג ע"ב בד"ה שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול פי' בקונט' כגון מקח וממכר ... חשבון כך יותני פוה ליה אימא שבות דבור ... כוא שתיכם ... שאין כל כך לדבר בשבת כמו בחול ... ודבר ... ודבר דבר נ"ל דאינטריך ... פניכ אסורה אך ... ודכר דבר ... מתמלאת חפלך ... פוכר ... קרא להיות ... דמפלאת חפלך ... לפוף ... בשבת לידם שם ביה לדינה יפ"א דוקא הכא דקפליד מפום כסילותו שוה דאסור אבל בדבור כפלמא שרי לכך אינטריך ודבר דבר ואי מודבר דבר לא"ד ש"א דוקא דיבור מפנין מלאכה כגון פקח וממכר והשבונות לכך אינטריך קרא ... הכא לכי דמשמע ... מיניה איסור דיבור ... והגל דבר אפי' לביתה בסילם כפלמא אבל כס"ם דילן שלא בוובר דרפאה דבשבת לפי לא מוקמינן קרא ודבר דבר אלא כפירש"י:

(שם ע"ב) **מיפס** גרכות כך פן. כתב פ"ם ולא יספר אלא לתבוע דבר מיוחם שאין א... דעולין לתבוע פ"ב וקשה לפי פסמם שם דבתי בקונטרס למה אסור להתפלל פל לרכיו בשבת משום גזוב וכי"כ פ"ם בפלמו א"כ אף כרגיל אסור וכ"כ בתשובת רמ"ם סי' פ"ו שאין אסור אלא כשמבקש של תולי או על פרנסם פ"ש וכקשת פרנסם שלא ודא דבר כרגיל אלא ודאי כו"ס כיון דניטח בגרכה כך כיה אין לבטוח מפלי ספתא שלא יוכלנו וגם מ"ש ארמ"ת שם שמותר לומר בשבת אלפי עד שלא נוצרתי וכו' דלא נרם מיפי דלכן שתילנו כיום וכו' שסדרו חכמים לאמרו בכל יום פ"כ אי כ"ל דאי' דדוקא כתם סמפם שלא יתגלגל בתפלתו אבל גבי אלפי פד וכו' פי' חיובו לאמרו בכל יום פד שיאמרו גם בשבת גם לאי תאם שיכי דלגו מרפס כסידורים כמספתות של סנה שפם ככקם פל כפרנסה דודאי אין לאמרו לכ"ם כמ"ם סרמ"ם:

(שם) **ובכוסות** מותר שאין קבע לשתיי'. מכאן ראיה למ"ש הרשב"א בא"ח סי' רצ"ח בשם כנה"ג דאף לאוסרים לשתות בשבת בין מנחה למעריב דוקא מים אבל שאר משקין שרי דלא"ב קבית גריחא ט למה מדינן בה אסור לשתות ולא"ל דאיירי כשהתחיל לשתות קודם מנחה דא"כ בתוך סעודתו אפילו קפרות נמי שרי ודאיתי כמג"א פר ש"נ ס"ק ז' שכתב בשם מהרי"ל לכאוסרים לשתות בין מנחה למעריב אסור לשתות אמו פ"כ וקשה כא בריתא שלימה שמים שמדיותי לאחר מנחה ודוחק לומר דלמי שאינו חושש לכגוג קאמר וי"ל דלשלם איירי כשהתחיל בה קודם מנחה אלא שמכך יזה מן כשלטלה ודרכן היה לקבוע עלמן לבתיר אחר שאכילם ועי' בתום' דף ק"ח פ"א ג"ל ד"ם לפי וכו':

(שם) **ויבדיל** ככן כא מתיר וכו'. כתבו תוס' בפרקין דף קי"ד פ"ב בד"ה וליתקם וכו' וכא עדי לא בפי למסעך ויבדל בפ"ם דלידפו דהלכי שבת קרינן ביה"כ דהא אפי' מבדיל כבס"ג כרבים אין פרסו' בבבולה כמו כתקיפה פ"ל והרשב"א בחידושיו מסיים בה ותדם לך מדלמר' לקמן ובכות קר"כ התירו וכתנן יוס"ש שחל לכיות במ"ש מבדילין ולא תוקפין ואמאי ליתקם כי ביכח דלידפו דשבי כבתיבה לאחר ואם איתא אמאי וכא מבדילין אלא פ"ם דליכא סוכתה אלא כהקיפה פ"כ ולא ידעתי מאי קשיא להו מא ככר תיקן הש"ם כאן דאיש מבדיל אלא לכתיר דבר כאסור וגם תירוצם של תוס' והרשב"א ליתא דכי כלא אין לך פרסום גדול מזה שם שבל אי מבדיל בתפלתו וכא ... לאותר ובוא אינו מופיל ...ככבלה שמבדיל כל אי מתפלתו אפף כיום יטל לכתפלל של חולי' בבת כמסורת בבריכות ופיס דקאמר בש"ם ואמאי ליתקס דלידעו דשרי בחיטס לאחר וכן מסורת ...

(דף ...) **ר"ל** מן כפניכה ולמעלה. וקאי קבה שיסברו פפם שמאו גבוהם מותר בכל פמלאכות טלן ר... פפמא לא פריך ככי בבבלי וי"ל דבירושלמי ... כפא ליכא למיפעי בבבל יורפין שיוה"כ אסור פד שחתכן:

חדרן עלך פרק ואלו קשרים

פרק טז (שם) **מרו** כין שאורין בכן וכו'. וקשה כא שפרש תני במתני' דהן קורין בם בכתובים קאי שאין קורין בכן מפני ביטול בס"ם וי"ל דשגר ופפני מה אין קורין בכן מיותא מאמני נמסה כי"ח וטעמא קאמר מפני מה אין קורין בכתני קדם בשבת מפני ביטול בס"ם ופ"ו יש לקיים כנירס' שלפניט כזה אמרם בין תורם לנביאים לכתני מקדם אין פלילין אותן ובי' וכי"ם מדחני בכתני' דכתני מקודם אין קורין בכן מפני ביטול בכ"ם משמע שאין מבנים כלל כתני בקודם דרישה נפליגין:

(דף עט ע"א) **שתים** ושלש ספיות בכל דף וכו'. וקשה כפתא שלא מתקנים ואיכם מפוצ גרוס שתים מיכפיה וי"ל לא ט אף ט קתני ופיין כמשנה למלך פ"ח מפי' טוסה:

(ע"ב) **שונין** כגון מדרש ביר כב"יים וקאלת גן פרש"י דף קט"ו פ"ב וקבה למה פרש את תי וי"ל דרבותא קאמר אפי' בני שונין כגון וכ"ש שאר כתבי בקדש דבבבן תרתי פליגי רי יהודה ור' יוסי במסכת ידים אם מטמאין את כידים:

(שם) **למדנו** שלשה דברים וכו' ואין קורין בכתבי הקודש אלא מן במנחה ולמעלה. וקשה וכי לא ידע ריבי' מתני' שאין קורין בכתבי יקודש בשבת וסגר פליגי בה תנאים בקודמים ופ"ק פנ"ל דאין קורין אלא מן המנחה ולמעלה דלמא כא דלא קרא רבי מוקדם כיון דשבת כים אין לקרות בקיעות קודם מנחה דכיש קודם חצות כיון דיטול לקרות בדברים אחרים אלו כים בחול ולא אכרו הגא בכס"ב לאחר חצות וי"ל דפ"ק שלמד שאין קורין אלא מן מנחה קטנה ולמעלה וכן הוא במדרש פ' תולדות ובקיעות כיו יושבין ועוסקין במגילת קינות פט"ב שחל לכיות בשבת פם המשה מנחה ולמעלה דכי"ם מנחה קטנה וכן פי' בם בפס"ג אך ק"ם בם דוקא מן כמנחה ולמעלה קורין אבל קודם לזם כום אסור משום שמא יקרא בסטרי כדיוטות ואחר מנחה לא גזרו פ"כ וקשה אי משום בסטרי כדיוטות וכונם אסור וכן כוא בבבלי ובתוספתא בדברי ר' נחמיה אלא כטעם מפני ביטול ביה"מ וכליך לא הכרו מן כמנחה ולמעלה שבכר פבר וזין כב"ח וכ"כ גם ה"ם:

(שם ע"ב) **קמ"ז** מזמורים בתהילים. כתב ה"מ ותפ"ג דבספריט קי"כ כוו כרי אמרו בפ"ק דברכות אשרי האיש ולמה רגשו חד כוא וכ"ג יש עוד כי חקוחות בספריט פלים כם וכם לא מותן לאחר פ"כ וי"ל דס"ל כרבי יוחנן דאמר כל פרשה שביתה חביבה פל דוד פתח באשרי וסיים באשרי וגם מלינו פרשה תוך מאשרי כלים ולמנו רמז לנו נראה שאשרי דבוי מכס דסיט מזמור ל"ב ול"ג ול"ד אחד הם וכוסו אשרי כגבר יחסה בו ולתפ"ג שבוא בתמלט מזמור י"ל כיון שכמפתח פסים ולא יוצאו של מזמורים ט פ"ל בלט פיים ניתבה בו ופיין בתוס' פרק קמא דברכות:

(שם) **קב"ג** פעמים הללוים וכו'. פשרתי בקונטרס קכ"ג פעמים בירושלמי ואין הללויה דפל כל דבר וכו' פן פירש ביים וכתב עוד ותפ"ג דליתא בגמ' פרק תלב כבזול כוא חומר הללויה וכן אומרים הללויה כוא תומר הללו פגדי כי וכו' פמשם דנת כיו שונין כללוים אלא כי פעמים ככר פירש רש"י שם דאין זו בקריאה ... שביו ... בכל יב על כל דבר וכו' פ"כ תחכריו חייבים תלא בכלל יש יותר מן אלף תיבות וכן פיו שונין על כל דבר הללויה ועוד קשה מצרינן לומר כך זה בספכתא כמ"ש פ"ם כסוף דבריו דקריאת הלל דרבנן וסדר קריאתו תלוי במנכג לכן פתחתי למנין ומלאתי בכל לבוטות של כלל כאמורים בתהילים הם קכ"ג ופליכם קאמר קכ"ג פעמים בירושלמי פונים הללויה ואם יאמר לך אדם קכ"ד הם אמור לו שמתגללים בתילים איט מן כמניין:

... בה גוכות של ה' וגם שבפט דקדא לא משמש הכי וי"ל דודאי בלדיק עדיף כמלאך כדאמרי' לפיל פ"ם נמה אשה דף נג וגם הרי סגבשני גדול שבבוטב וכתיב כי מלאכיו יטוה לך לשמרך ובפתח פ"ם חונה מלאך ה' סביב ליריאיו ופקב"ה יתלם לפדיק ולהמלאך והמלאך נתגן בוטות בלדיק סוחיל והוא בביב ללדיק ופ"ם כתיק שבוא סביב ספ"ת פלינן גוכות ספ"ת וכן פייתי מוקף בלדין וכו' וכתיב בכפים בא חגא תוי טובין ד' וגו' ובינים די גגיתלב וכו דילפי' מינים נפיל פ"ם נמם אמם דף עב פ"ב שמן פיו מכבשין סחור לפני סמלאך פ"ם שמלאך ניטל גוכות פלוים ובדברים פחדים:

(שם ע"ב) **מפני** הסכנה. כתב בכנסת הגדולה סי' של"ד וים לתמוה על בי"ף וכר"ם וכפור ודי"ן בכתבו כא דמלינן מיפ"ב לבנת אבל לא מסכנת נימ"כ שבוא דבר שאינו מתכוון ...

פליגא בהדי אי"ה שיחול יוה"כ בע"ש ולא כאחד בשבת ע"ש שצריך בדחוקים ועיי' כתב"א סי' תרנ"ל סעיף ז' ול"נ משום שהם סוברים בברייתא ו דתני בה אבל לא משבת ליוה"כ פליג אירושלמי דאס"ד דטעמיה משום סכנה יהא' משבת נמי יהא מותר לבליל והלכך מייתי לה לכך ברייתא שמגילה כבבלי ובפשיטו דברי הירושלמי דבוצעים דאף ביוה"כ פלגו אין מצילין ואף אם נאמר דביוה"כ פלגו מצילין מיון סעודה אחת ונקדייק הר"ן מדקאמר אבל לא משבת ליוה"כ ול"ק מיוה"כ ליוה"כ א"מ קי"ל דאין הטעם מפני הסכנה אלא משום עגמת נפש וכמ"ש הר"ן וכ"מ דמשבת ליוה"כ אין מצילין וה"ה לע"כ שחל להיות בא בשבת דלהטעם של הירושלמי מצילין לע"כ כחיום שנהגו שלא לעשות מלאכה אבל לטעמא מפני עגמת נפש לעולם אין מצילין:

(שם) **מצילין** לחולה ולזקן וכו'. גירסת הרשב"א והר"מ מצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כביגוני וכן בפתיק בב"ם סי' של"ד וקשה כיון שהורגל בכך לאכול הרבה אם כן ינ"ל בפי שהורך למזוט יסתכן ואף דבכטתכת מייתבא דפתח כיינו לפי שעה דאלת"ה למה מצילין לכל אדם בפי מזונו לא יציל לכל א' אלא כטתכת אלא ודאי כדאמרן וע"כ פא לעיל כבמוך אמרי' דלכך אמרו לבליל י' תר מג' סעודות שלא יציל מן ה' יב לאחר א"כ גרסתן ביאכלם ביום לאה לא יציל הלכך נראה הגירס' שלפנינו עיקר:

(שם) **מתניתא** דר"ש וכו'. כתב הכ"מ פכ"ג מה"ש מתוך שלא מנר זה במשנה ולא בגמרא יש טעין סיום לרבינו ז"ל שהוא פוסק בכמה מקומות דלא כר"ש ולפי שאין הלכה כמותו סימו במשנה ולא הזכירו כיבוי בשום לד ומ"מ אפשר שדעת מבעתים שלא כל הכבותים נתיון מפני כתני מקדם שהרי לא כתיבו כלגתן לתכוי כמפולב אעפ"י שאיסורו מדבריהם וזה נ"ל עיקר לדעת הפוסקים ג' כר"י ע"כ ול"נ שמ"כ מוחר כן דלא כל הכבותים התירו שהרי אמרי' לפ"ג גרים פרקין דמתני' דר"ש דאמר אין לך דבר משום שבות וכו' ואמ"ד דלר"ש מותר לכבות דכל הכבותים התירו למה לא תני שמכבין וכ"ש שמצילין אלא ודאי שאפי' לר"ש לא התירו בכל הכבותים אך נגון ר"ש קבה קלת דקאמר אין לך דבר משום שבות וכו' משמע דכל השבותים התירו וע"כ כיון דגת קי"ל כר"ש בפירושין אם ספסר מותר ע"כ שלכן שנולג אלו א"כ היא רחוי לאסור נמי כללה הדליקה וי"ל דבדליקה כ"ש מודים לדר"ש:

(דף פא ע"ב) **הדא** אמרה לגורם ולגוכך ישראל אסור. כתב הרשב"א בחידושיו ונראה דלא גרסי' אסור אלא מותר ומדלהדרינהו שמואל אסוי קא מייתי לה"ה והיינו דקא דחי ליה ר' יוסף דשניית היא דאין מסריחין על כאדם לצאת מביתו ואקשי ליה אי הכאי שמעת א"כ מעיקרא אמאי אהדרינהו שמואל לאשי ע"כ וגם הסמ"ג וסי' בתרומות כתבו שבנ"י מותר ע"ש וקשה מאי כדא אסכה דקאמר ר' יעקב כא משרם קאמר שמואל דמותר ועוד קשה לגניב מן אסור מותר ועיי' בב"י שמאורין כדבר כזה לקיים הגירסא כהלכתא וגם לשון ב"ם שנייה היא משמע דמילתא אחריתא הניא ר"י בר אחא כל"ה ולא מדשמואל ולולי דמכתפינא ה"ה ל"ל דכ"ג ידע דלא כגניי הלך והפך שמואל אסוי דתני' ככניסה לכנקה וכם כהרה בבבל שתיטק ותידום פסול' אר"י בר אחא הדא אמרה לגורם ולגוכך ישראל אם ר אר"י שניית היא וכו' וס"פ מתחילה מפט כס"ם לכ"תילה מכח דשמואל ובתר הכי דייק ר"י בר אחא מכח דהכנים לגנוק וכדמ"ד דס"ם בג"ם דף ל' פ"א א"ל דסבם גב מכח דתני כתב נודמנו לו הורתי לא יבפתני לא פ"ג סטך ולא פ"ג מטה בין לגרט בין לגרבה ועי"ו אקשי ליה ר' יוסף דגמא הכא בהדי שאין מסריחין את האדם לצאת מביתו ור"א הוא דקאמר אפ"ד דטעמא דשמואל משום שאין [illegible] וכו' מתחלה לא היה לו להחזי לכסוך פניו. וכרב בתה"א כתב בסי' רפ"ו בסוף ג' הא מפה לעוכך בריכם אסור כמ"ש סי' שכ"ה סעיף ו' ע"כ ואין ראיה מכם דהתם בהדי דאיירי בלקיעת סבבים אבל הכא אין מסריחין לאדם לצאת מביתו כמ"ש הרשב"א והר"ן והסמ"ג והגה"ת והרא"ש אף שהוא טוחה פס לגרום כירושלמי הדא אמרה אסור מ"מ אינו מכח דאיס פליקם פסקינן וכ"ם:

הדרן עלך פרק כל כתבי הקודש

פרק יז (דף פב ע"א) **הבונין**. בגליון פירש סקלים גלגל בגרס סבונין ופירשו פלשון כיתפי וכיני ופיר' בקונט' עיקר וכ"ה בתוספתא דשב"ג אומר אף הבונין של ספינה:

(שם ע"ב) **מה** דמור ר' מנה אר"י כוון עליי' וכו'. כתב הר"ן פ' כל כתבי גבי ממשות הלכך אסור כבתי ידים וכו' וה"ה כד' וה' בני אדם אע"ג דאיפלגו בה בירושלמי פכ"ל וקשה מאי איכא אף דפליגו בה בירושלמי הא מייתי בירושלמי למ"ד דאפי' כד' וה' שרי מטעם דבפסלי' דר"י בן פזי וקי"ל בכל דוכתי ממשה רב:

(שם) **קנים** ותבלים של קוריים. לפי מאי דמסיק דאף בקנים ותבלים של קוריים נמי אמר ר"י בן לוי דאין מטלטלין אלריכין לומר שהן ככלי שמלאכתן לאיסור ומצא כיפתא למ"ש הרמב"ם ברים פכ"ו מה"ש כל כלי כאורג ותבליו וקנים שלו מות' לטלטלן ככלי שמלאכתו לאיסור ומ"ש כטכ"ם שרש"י ז"ל חולק בזה ולפי דעת רש"י לריכין לומר דסירוס' פליג הבבלי:

(דף פג ע"ב) **כיון** שבית אפילה לה כשפה כיא. כתב הרמב"ם פכ"ה מה"ש כלכלה שהיתה מליאה פירות ונתם נקב שלם כיתן מותר לטלטלה שהרי כאלו נעשית כדופן היתה הכלכלה מליאה פירות ואבן בתוך הפירות אם היו הפירות רטובין כגון ענבים ותותים נוטל אותה כמות שהיא וכו' ע"כ וכתב הראב"ד בהשגות אני לא מלאתי כן בגמ' שאפי' נפילי' כמיטנפין נמי מוקי לה כשהיתה כאבן דופן וכו' והה"מ כתב כד"ה כלכלה וכו' והקשו בגמ' דף קמ"ב אמאי ותיפוי כלכלה בסים לדבר אסור ותי' ר' יוחנן כגת בכלכלה מליאה פירות עסקינן וזקתו ובדיעה לפירי וכבדי לאבן ומוקמינן ותרלו כסירות כיסוסין וזקבו וכיכפריגהו כטורי ותרתי ת"ר חייא בר אבי אמר רב הכא בכלכלה פיותי עסקינן דאבן עשאה בפיתת דופן ככלכלה פ"ב בגרסת הספרי ואין מכל זה בהלכות כלום והנה לפי גירסת זו אוקימתא דר' יוחנן כסלי וקשה לה כא דלכ ורבי' פסק כמתינן והוא תמה ולוה משי"ג כר"א נ"ל דנלה שגרסת רבינו כיא שאין כה ומיספריכהו נפורי ור' חייא בר אבי בשם רב טובה אוקמתא אחריתי ובתיבן אמת וה"ג ר' חייא בר אבי בשם רב אמר ונוח שלא הכירה גבי פא דרכ אלא ות"ה להשמיט דברי רבי' בדרך אחרה פכ"ל ובאמת שכן קשה כרי"ף והר"ן אהרי"ף למה השמיט כל זה מהלכות וגם קשה לבני' כל הכספרים לכן נ"ל דהרי"ף ז"ל סמך אמה דתנן בפ"ק כאבן שבקירוי אם היתה נוטלת כיינו שבקירה יפה ואז הוה כגופה מטלטלין בה ואם לאו אין מטלטלין בה א"כ מחלא באחינן דאף הכא איירי בשבקירה יפה והוא כגופה והא דר"י דכלכלה מליאה פירות מותר לטלטלה עם האבן בשיפינן מהא דמכריך נמי ל"ם כיון כי כי הוינא כי ר"ב הוינא מטלטל כגוזא אגב קיטמי' ותע"ג דאיכא עליה בבלי פלי. והא דלריכין לכך היינו אם נאמר דאיתא לר' יוחנן אף לפי המסקנא וכ"ם מדברי תוס' בפרק כירה כד"ה אף על גב דאיכא עליה בבלי פלים נראה לגירסא דבבלי פלי' תביכי ספי דאל"כ מאי קי"ל ואדמקשי ליה מברייתא דתנין ליסייעי מתני' דכלכלה והאבן בתוכה וכו' פ"ב ומאי קושיא דהא מתני' מוקמינן בכלכלה פתוחה ועוכא קמ"ל דכא וגם ליכא נסייעי ממתני' א"כ דאף לפי המסקנא איתא לדר' יוחנן מיהו פא ל"ק דהא ר' יוחנן הוא דקאמר התם דכתיב ר' נטלטל מיתה בהספרים ולדידיה קשיא מאי קמ"ל אך פא דמקשי הוס לסייעי ממתני' ל"ק דאיכא למימר דאיכא בדבה פליך דספתמא כרב ס"ל וליכא לסייעי ממתני' לכן נ"ל דאיתא לדר' יוחנן אף לפי המסקנא ודקשיא א"כ מאי פליך וליספרינהו נפורי י"ל דאליבא דרב הוא דפריך הכי דלדידן אימתי כאבן שפ"ם החבית קאמר ר"ה מפחיה דרב לא פט אלא כשוכח אבל במניח נעשה בסים לדבר האסור ורבנ"ת א"ר יוחנן דרשב"ג כיא וכו' ופי' ר"ת וכן הרמב"ן ומביאו הרשב"א בת דוסיי דב"ק בכיון שהאבן מונחת פ"ם הבית בין בה יין דין הוא שתינטל כאבן הוא או בתמבה כסבולת בכלוכלין דמ"מ האבן בטל גבה מאבן בניתן הפירות פלתן כריפלת ומסיק דהאבן כסבולת פרוכה על כאוכל דמי דכיון דלא מיפתקל ליין פד דבקי"ל לה לאט פ"ב פרי דבמקום שאין האבן כסבולת המזוכה על האוכל פרי לטלטלו וא"ל לנפרו א"כ נ"ק גר' יוחנן ומיכפרינהו נפורי אבל רב דמוקי להך מתניתין דכאבן שפ"ם החבית כשוכח אבל במניח נעשה בסים לדבר האסור וקשיא כיון דבחבית שיש בו יין איירי א"כ הוה בסים לדבר האסור ולדבר היתר וע"כ לומר דאיירי כשיטלט לנפר כיון מכחבית מגלי שיטלטל האבן ולפיכך נריך לנפרו הלכך קשיא ליה גם כאן וניספרינהו נפורי לרב ומשני רב דבכלכלה פתו' פסקינן אבל לר' יוחנן מוקמינן לה באוקימתא קמייתא. והשתא ניחא נמי הא דגרסינן בדף קמ"ב פ"ב אהא דמעות שעל הכר וכו' א"ר בונא אמר רב לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסים לדבר האסור והרבב"ת א"ר יוחנן ל"ש אלא נוטלו אבל לצורך מקומו מטלטלו ועודן עליו ע"ב וקשה למה לא אייר ר' יוחנן כאי ל"ש אריישא דהאבן שפ"ם החבית אלא ודאי דר"י סבר כיון דהית בים יין מותר לטלטלו אפי' לצורך גופו אלא דרשב"ג הוא דהוכר מטעם בכירה ואפי' לצורך מקומו אוסר וכספי ניחא דהולפריך תרתי מתני' ופרתי דרב לאשמועינן דריבא בחבית שיש בו יין איירי ואפ"ה אסור כמניח ומהשתא ניחא קושית הרמב"ם כאמנו' ויש לפלוך בפרק [illegible] ואין [illegible] עמי:

(שם) **תינוק** פסו אותו כאוכלין כתבו תוספות ד"ה נוטל דף קמ"ב פ"א בד"ם ובפדימתו לפירי וכו' וא"ת גבי קטן נמי נבדייה לאבן [illegible] ואתמהי אבי לטלטולי עם האבן וי"ל שם יגליתו פרזו ילפק וכבם וא"ת פ"ם דלא סריך לטלטל תינוק אלא כשיש לו געגועין תינטל אבן אגב תינוק כמו שהיא נטלה אגב כלכלה מליאה פירות וי"ל דהתם לריך כל כך טלטול התינוק

פ"כ וקשה הא דגריס הן מן הדברים שאמרו במשנה ותיחן שהלשון כתבי אמרן וקושייתו זה כדברי ר' כהן:

הדרן עלך פרק כל הכלים

פרק יח (דף פו ע"א במתני') **מפנין** תרומה טהורה. כתב הר"ן דתניא לבהמת כהן אבל תרומה טמאה אינה צריכה לבהמת כהן דלכיסק שמנת כדאמר רבה כשם שמלוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מלוה לשרוף את התרומה שנטמאת כלומר דהאי קדש איקרי והאי קדש איקרי וקי"ל דכל טומאה דקדש בשריפה פ"כ משמע דס"ל דתרומה טמאה אסור ליתן לבהמה וזהו דעת תוס' בפ' אין לדין ותוס' דהר"ן כתב בפרק אין לדין אמתני' בהמה במתה וכו' אלא שטמאה אינה ראויה לכהנים דהא באכילה אסורה ובהנאה או נתנה לכלבים אסור דאין מבערין קדשים טמאין מן העולם ביו"ט וכו' פ"כ פ"ב אי' דעכר דמותר ליתן תרומה טמאה לבהמתו וכיה דעת רש"י כאן ובאין לדין וכ"פ:

(שם ע"ב במשנה) **אדם** שומר וכו'. פי' הר"א כפירושו למשנה דהאי פ"ו שומר אדם מפ"ם דוקא מפ"ם דאין יכול לתקן ודאי בשבת אבל לא יאמר אדם כתול פ"ז תרומה למחר וכגון שהן כלגין ע"י וכפי כתרב שמש וכמו דאיתא במתני' בהגיל את"כ. פ"ג אר"י בר טן פיחד אדם ויאמר ה"ז תרומה למחר וס"ל כ"פ דר"י בן אלעזר. ה"ג מתני' פליגא על ר"י ברבי אלעזר. לנין הן פיי וכו' ול"פ מ"מ דיכול אדם לומר אפילו כיתל פ"ז תרומה למחר וקשיא לר"י ברבי אלעזר. אמר כה ר"י בר' אלעזר וס"ל גדי כר"י בר גין אלי כדון אמתניתין קאי דתנא כיא דתלי אומר מה שאני וכו' פ"כ ודבריו תמוהים מ"ע דכתול אסור לומר כן שתהא תרומה למחר אין טעם לדבר וכדברי ר"י לא מכר כלל מלגין ע"י ולא חכר כמום תיקם שאדם סוכר כן ועוד בדתק להגיה דהירושלמי אר"י כר"א וגם בחורה פירם דקאי אר"י בר"א וכאן חסורא דאר"י בר' טן קאי ועוד כיון דקאמר אמר כו ר"י בר' כון מהדא משמע דלאו מכל דבריו אמר ועי"כ מאי בדיבור דכך נפלמו וכגיה דהאי כדון קאי אמתניתין דהוו דתאי וכו' ובירושלמי גם שם גם כאן משמע מסורס דאמתניתא קמייתא קאי וגם הפירוש בפי' כו לשון הס"ם אינו סובלו כלל וכלל וכל זה גרם לו שנפלם מיש סוגיא דהכא:

(דף פו ע"ב) **וקש** לאו במסוכר הוא. כתב הרשב"א בחידושיו כר"ש תגלי הא וכו' וקשיא לי כיון דרתיין נ"ל סכין וס"ש מבגרי וטכית ובר וכ"כ ירושלמי מיה פתנן דאמי לבהמה שהיא מטייס וי"ל דאלי כפי דפותן לבסקה קיימי והו כיא שלובהתן פד שיכנס כפי לתוכו בהמה אבל בבכרי וטכית שאינו פומד לדבר אחר בכהמא כיון דחזי מיהא לבהמתו מטלטלין אותו פ"כ והנה קושית הרשב"א היא כתלמם קושיית ר' אלעזר כאן לך תירולו תמום לי דבבבלי במסכת כ"ב דף נ"ם פ"ב גרסינן קופה מלאה תבן והבית מלאה גרוגרות כמובבים כמלון רואין כל שאלו ינטלו ויטלין הכתבן והגרוגרות לעמוד בפני עלמן תוללין ואם לאו אין תוללים והא תבן חזי לבהמתו ומשני בבריא ופריך חזי לטינא ומשני דאית ביה קולי ופריך חזי להסקה ומשני במתוגא שמעינן דהתם תבן לבהמה עומד דאמ"ד התם תבן להסקה עומד פ"ל למסרך מיד חזי להסקה אלא ודאי דלעולם אין מטלטלין אותו להסקה א"כ בקב ואית כים קולים וסדרא קושית הס"ם לדוכתי' ואפשר לומר שהרשב"א חוקי לכתני נתיבגי בכיא ומכאי תיקון כדאמר בבבלי במפלתין דף קנ"ה פ"ב ודוחק:

(שם) **עושין** לה מדוכה. כתב הרמב"ם פכ"ב מה"ש עושין מדורה לאפרוח ואפילו ביצות כאפרוח מפני שבלים יפה לתיה כרכה כמקומות הקדיר אבל אין עושין מדורה לתרנגולת להתחמם בה אקין דם ולגטע עוב לו מדורה אפילו בתקופת תמוז פ"ב ותמהו עליו דגרסי' בגמרא כפרקין דף קכ"ח אמר שמואל עושין מדורה לחיה בשבת פסיל מיכה לחיה אין לחיה לא כימות הגשמים אין כימות החמה לא יכא כיא ל"ם חיה ול"ם חולה ל"ם כימות הגשמים ול"ם כימות החמה תדאיתמר אר"ח בר אבין אמר שמואל הקיז דם ולנטע עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז פ"ב פנתפ מכאה דלכל חולה מותר לעשות מדורה ואין חילוק בין חיה לחולה ועיין בכס"ם וכאר"ן שדחק מאוד ליישב דבריו וכ"ל דקשיא ליה להרכן תרתי דשמואל ל"ל כיון דסובר דלכל החולים עושין מדורה מ"ש חיה דנקט ולפמ"ש כריך חיה כ"ם מהקות דם אלא ודאי דחיה אף שלא ללנטה עושין לה מדורה למסתמא נתקררה אבל לשאר חולים דוקא אם נלטנו אבל בלא"ה לא וכאותה שאין חילוק בין הקיז דם לשאר חולה כשנלטנן עושין לו מדורה אלא שהרמב"ם ליכוא הס"ם נקט הם מבואר פשוט בלשון הרמב"ם:

הדרן עלך פרק מפנין

פרק יט (דף פו ע"א) **הוינן** סברין מימר וכו'. בבבלי דף קל"א פ"א גרסי' אמר רב אדא בר אהבה למעוטי ציצית לטליתו ומזוזה לפתחו דמחייב ר"א ומ"ם אמר רב יוסף לפי שאין קבוע להם זמן וכו' אמר מר לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת דברי ר"א מנ"ל לר"א וכו' וכן פריך הב"ם בתר הכי סוכה מנ"ל. וכתבו תוס' בד"ה ובוין וכו' ותימה מאי לריך טעם לזה ליגא משום דלא אשכחן דרב זו קרא דכל אינך מלרכינן קרא לקמן דלא בעי' מהדדי ותי' כתוס' דקבי"א לתה לא מייתי מסוכה וזה פריכת שכן נוהגת בלילות כבימים ציצית נמי טבל לרבנן אפי' בלילה פ"ב והרשב"א בחידושיו הוסיף וי"ל דספתא דקרא קא בעי פ"ב וקשה על תי' של הרשב"א הא דרבנן לא דרשי ספתא דקרא א"כ יתי מקשה מ"ט ופ"כ נ"ל דהר"ם פריך ונר"ם וגלי דכלה דוחות שבת דהא כתב הרשב"א לעיל בדף ק"ו דלר"ם קיום המלוה לא תפילא תיקון כגופו של דבר ומלאכה שלא לצורך היא וקבורת מת מלוה דתי שבת א"כ ת"ם לכל המלות מכשירים דוחין שבת דהא מתיר לחפור קבר למת וגם פה שתירלו תוס' קשה דא"כ כיה לס"ם להקשות תחילה סוכה מנא ליה דהא סוכה גופה לא ידעו מ"ט דתיא שבת דניליף מינה ציצית ומזוזה ועוד איכא למיפרך בגלות סוכה חובת גברא היא בחייב לעשות סוכה וטבוא"כ ציצית וגם מזוזה אם רולה לדור בבית שכוים או לישב בספה או בבית שאין בו חיוב מזוזה פטור מתרה לכן נ"ל דהמקשה פה סובר דלר"א מכשירין דוחין שבת מדכתיב כי קדש היא לכם ולא שבת לבנות דר"א מתלמידי ב"ש הוא וכ"ש דרשי לכם דכתיב ביום טוב לכם ולא לגבוה כתיש"ם כבבלי בבילה דף כ' פ"ב וס"ד פ"כ דרש ר"א לכם ולא לגבוה לכתחילה לכך פריך פ"ט לא דרש כן גבי ציצית ומזוזה ומדסתמי בולי"ל ולאין גשנס קבוע אם כן פ"כ דלא דרש לכם לכך פריך גבי לולב מנ"ל:

(שם ע"ב) **שאל** לרבי מנא א"ל ירתה לייתי. כתב הרי"ף ז"ל ליכא למימר מסכך סוכה דאסור לאתויי דרך גגות דליכא לא"ל דהיה בנבין דלא היה אפשר לאתויי דרך גגות וקרפיפות כגון דקא מספקי להו דרך רה"ר הא מוס דלא ס"ל אגגל בשבת כחליגו דהא כי תרם נכלים שבתו כתוכו ולא כבלים שבתו כתוך הבית ולאו לאפוקי חדר"ה אתא אלא לאפוקי מדר"א ועוי' אם לו תמה נהי דלא אתא לא ממעין ה"א תנאי דילן פכ"ג וכ': דגאפוקי מפפית חולה אתיין וכן משמע מכונית שלפניהם ובנתיירסם שרי בן פזי ור"ת גר פסח לא רלו לסתיר חולה וכן ר"י גר כון מסיק שלה דהכך סוכה דחולה אסור ש"ם דאף איהו כחולה אסרו וכן אמר בבבלי בעירובין דף פ"ד דבחולה לדעת אסור:

(דף פז ע"א) **הרי** מתנה שנפל בשבת וכו'. וקשה מאי פריך הא קרא כתיב דאין בנין בית המקדש דוחה שבת כמפורש בבבלי ביבמות וא"ל דיליף מיניה דאין שום מלוה דוחה שבת כבר הקשו כן תוס' בפירקין דף קל"א פ"ב וס"ש תיתלם ופיר לר"ם כאמת אין שום מלוה דוחה שבת אלא"כ מפורש בקרא ולת"ג דר"א לשבות אותה ישתחוו וי"ל דכגון מנחה שאני מבנין בה"מ וקשיא ליה דנליף מסעודה כק"ו ודוחק ועיין בתנחומא ר"פ ויקהל דדרים מקרא שאין בנין מנחה דוחה שבת:

(שם ע"ב) **אחת** למילה ואחת לפריעה אחת למילה ואחת לציצים. בכא משמע דתרוייהו שמעינן מהמול ימול וביבמות דף פ"א פ"ב כתבו תוס' בסוד"ה כוף מילם וכו'. כגון ציצין דמעכב מהמול ימול דמשמע דלציצין אתא ולא לפריעה דהמול ימול דמשמע דבר המעכב טף מילה פ"כ הא מותר לנכרי הב"ם דמשמע דמתכר יותר לגבות פריעה מציצין:

(דף פח ע"א) **לא** ישוך אדם וכו'. פי' כמוי שפי' בקונט' הוא מדברי תוס' בפ' כירה. אך לשון הברייתא לא משמע כפירוש דבבלי קתני ובלבד שלא יכוין קומקום וכו' משמע דהריבא קאי כבים עם אלונטית אבל לשון בריית' לאסור כאן פורס דלא כפי' זה:

(שם) **זכר** עד שיהא כולו זכר וכו'. כתבו תוס' בפרקין דף קל"ו פ"ב בד"ה דתניא וכו' דכי גמרי מפרכין לתוספת כמו גבי קידוש אבל גילה לפוטרו על כיתה מקדם בבהמה לוכן וולדם כאחד לא ילפינן מיניה וכו' אלכבה וכו' נתירה פ"ב וקשה א"כ נחה פטור מהחיוב ס"ל לאיתך חזיכה יתראה ללנדרוגינוס חייב בראיה.

פינה

(דף צ ע"א) מעשה ...

(שם) תני ...

הדרן עלך פרק רבי אליעזר דמילה

פרק כ (עם ע"ב) כיון ...

(דף צא ע"ב) אבל ...

(שייך לע"א במתני') ולא ...

הדרן עלך פרק הולין וסליקא לה מסכת שבת

מראה פרק ראשון שבת הפנים

(דף א ע"א במתני') יציאות השבת. פי' שתי נפנים הוציאות שהרבות ליבות וכו' ולכך פירש ... וכו'. ולשני לומר כזה דהאי לא אתיא אלא לפירושי בסי' ...

(שם) פשט ...

(שם בגמ') נהי ...

(שם ע"ב) עני ...

ל"ג בהא ר"ה כיו עומדין. והו כעין בר"ו ה"ב ומ"אר גבפתם גבי בה"א דהם הענו הקרשים וכו' אלא דאלן אליבא דרב אבי ואליבא דהאי פ"ז דגם הכ"כה נפקא מהאי קרא סוף דאמרינן והכנסה דעני הוא דיבפע יחאי קרא ואלפינן הכנסה דנ"ה מהכנסה דעני דתאי בהא יבפיד יקרין נמי לכהכנסה אב וכפי בנתבאר בכל לפ"ל. ונפנין קריית אב גם להכנסה הביא הרשב"א כבה כרמב"ן ז"ל גפנין בדקדק על מה דקאמר רב אבי נפ"ן לדרב ספא ת"ו הכנסה נמי הוצאה יקרי לה מיהי מדתנן כמוציא מרבות לרבות וכו' דאם איתא דאף כתוצאת מרבו"י נדבר קאמר למפי תני לה במתני' כא לא הני התם אלא אבות אבל תולדות לא תני כתב בגל והכנסה תולדות הי"א כדאמרינן בריש פירק. וכתב הרמב"ן לתרץ לזה דרב ספא לית ליה דהכנסה תולדה אלא הכנסה כיוצא נסורה וביביה אב אחת ומלאכה אחת וגסינן יחני לה התם ונא מני לה אלא כתדא ואי"ה הכנסה דאיקרי אב מנלן ... ספא ליה מהביא דאמרינן בס' במה טומנין הם העלו הקרשים וכו' פכ"ל ועפי ניחא לי נמי שנתבאר דלרב אבי נוסיה במפין כהדיא דלית ליה אלא תדא קרא דיולא והם מהני' ותרתי בי"ם דהוצאה והכנסה ככנל הכלאה מן והאי מ"ד דכהא וכן מטלטל סוא מדקדוק לבוט של הרמב"ם ז"ל כמוצאי לב"ו ... לקמן כד"ם אפילו הכנסה את ש"מ ונפנין מה דקאמר כב"ם יציאות הבכת אין הכנסה בכלל וכו' פירשתי בג"ם בתוספות קלת כפנין אחד ולפי' ג"י דסהם ושוד מן הדא דמר ר' יסא וכו'. אבל גי' דהכא פיקרית ... מן הדא יכו' ...

(שם) **הכנים** חלי גרונדות וכו'. עיין לקמן; ד"ה מה דאמר ר' יוחנן דלא כר' יוסי:

(שם) **אפילו** הכנסה את במה מינה. עמא דכך פלוגתא דבני פ"ד כפנין ילפיתא דקרא אי נחרינן פי"ה בוצאה לחוד כהאי דקאמר ר' שמואל בשם ר' יוחנן או כהאי בר ...

[illegible]

[illegible]

(שם) לא סוף דבר מ"ה ... קנה נכ"ס וכו'. ... כר יוסי ...

[illegible]

(שם) ניחא ... כ"ש ...

[illegible]

(דף ה ע"א) רב ... אל ...

[illegible]

(שם ע"ב) כרמלית ...

[illegible]

(דף ו ע"א) איסקופה ...

[illegible]

(שם בסוגיא) לא ...

[illegible]

(שם) ולא ...

[illegible]

(שם) ולא ...

[illegible]

(דף ז ע"א) יכול ...

[illegible]

(שם ע"ב בגמ') לא ...

[illegible]

[illegible]

(שם) **שכן** [illegible]

(שם) **רבנן** [illegible]

(שם) **הבשיל** [illegible]

(שם בסתני׳) **רבי** [illegible]

(דף יד ע״א) **פסח** [illegible]

(שם) **קורה** [illegible]

(שם) **כיני** [illegible]

הדרן עלך פרק יציאות השבת

פרק ב (שם ע״ב במתני׳) **במה** [illegible]

(שם בגמ׳) **פתילה** [illegible]

(שם) **ולא** [illegible]

[illegible]

(דף טו ע״א) **אמר** [illegible]

(שם) **מהו** [illegible]

(שם) רב אחא

(שם ע"ב) מפני

(דף טו ע"א) מהו

(שם) אתא

(שם ע"ב) הא

(שם) את

(דף יז ע"א) במין

(שם) מקרן

(שם) הדא

(שם) מפני

(שם ע"ב) **בנין** רב וכו'. מילתא דרב אליבא דהלכתא היא למאי דקיי"ל כרי יהודה במתני' ביו"ט ולפינן אותי רב אדא בר אהבה התם להמתני' נכ' על ב' משמשות וביו"ט אחל להיות בפי"ש ובכ"ש לית להו דרי יהודה ... [illegible]

פסקינן וכן סירבתי למתני' נפ"ש

(שם) **למה** מפום שלא הותרה ככל טיפה וטיפה וכו' ... [illegible]

פליגי אהדדי:

(דף יח ע"א) **רבי** יוסי וכו' ... [illegible]

(שם) **המבעיר** ... [illegible]

(שם) **התותה** ... [illegible]

(דף יט ע"א) **וקשיא** ... [illegible]

(שם) **זר** ... [illegible]

(שם) **אלא** ... [illegible]

(דף כ ע"ב) **הנחת** ... [illegible]

(שם) **ומומנין** ... [illegible]

(שם) **מתניתא** ... [illegible]

הדרן עלך פרק במה מדליקין

פרק ג (שם במתני') **כירה** ... [illegible]

לא על בני הפנין נאותו הלבק בפלוו הנמלא בת יום וכמהנה:

(דף כא ע"א בפנים) ... [illegible] ... ומתני' דר' יהודה היא. ... [illegible]

... [illegible] ...

(שם ע"ב) **עד** ... [illegible]

(שם) **הדא** ... [illegible]

(שם) **מאן** ... [illegible]

(שם) **הדא** ... [illegible]

(שם ע"ב) **קטמה** ... [illegible]

(שם) **דתני** ... [illegible]

(דף כג ע"א) **פגה** בטמנה בתבן וכו'. כבר ביארתי לזה בפ"ק דכלאים דלפי האמת בבבלי דתנינן דף קכ"ג דאיסתפקא הלכתא כוותיה דר"א בן תדאי ומשמיה דטלטול מן הצד לא הוי טלטול כ"ה דהוא נמי הבריו חסי בטלטול מן הצד א"כ אף דהלכתא כוותיה [illegible]

(שם) **דרבי** שמעון מתיר נכספתי בביעיה. כבר נתבאר מזה במקומו [illegible]

(שם ע"ב) **תמן** המרין חמס מותרת וכו'. [illegible]

[illegible]

...עד התיבות פחות מחמת מלוים. ומאי לנו לומר דלענין מיניה ממש תנן שמשנה נראה... ולי על פי' הר"ן פורת דפיקרא דמילתיה מיסרכת דהא אנן תנינן בברייתא בוהא לקמן וכן פתה בדף מ"ב טוחן אדם חמין לתוך לונן ולכ"ם שרי פה וכי מחלקין ככה בין חמין בכלי מתוך כלי ...

[illegible]

אבל בפתילות של פיס אה״נ דכל נרם כנוי שרי לגרדנו ולא כמו שאלו לפרש ועוד דאיכא למימר וכו' וכפ' כל כתבי משמע כמ״ש בתחלה וצ״ע :

הדרן עלך פרק כירה שהסיקוה

פרק ד (שם במתני׳) במה טומנין. כבר זכרתי מדברי סעמים לעיל בסוף פ' במה מדליקין וכפי דעת הגאונים ז״ל וחם ג״כ דעת הרי״ף והרמב״ם ז״ל וכפי [illegible]

[illegible]

(שם ע״ב) אפילו [illegible]

(דף לא ע״א) כאן [illegible]

הדרן עלך פרק במה טומנין

פרק ה (שם במתני׳) במה בהמה יוצאה. [illegible]

(שם בגמ׳) רב [illegible]

(שם) תיפתר [illegible]

(שם) ואינן [illegible]

(שם) לא [illegible]

(דף כט ע״א בגמ׳) הרי [illegible]

(שם) אית [illegible]

[illegible]

(שם ע"ב) רב [illegible]

(שם ע"ב) זכרים [illegible]

(דף לב ע"א) רבי [illegible]

(שם) כהדא [illegible]

(שם) תני [illegible]

(שם ע"ב) מפני [illegible]

(שם) אם [illegible]

(שם) כלב [illegible]

הדרן עלך פרק במה בהמה

פרק ו (דף לג ע"א במשני') במה [illegible]

(שם) לא [illegible]

(שם בגמ') חותל [illegible]

(שם ע"ב) היתה [illegible]

(שם) מהו [illegible]

(שם) רב [illegible]

(שם) כל [illegible]

(שם) תבשיטין [illegible]

(שם) תני [illegible]

(דף לד ע"א) אין [illegible]

(שם ע"ב) והאיש [illegible]

(דף לה ע"א) אין [illegible]

(שם) אין [illegible]

(שם) סנדל [illegible]

(שם ע"ב) מפני [illegible]

[illegible]

(שם) יוצאין [illegible]

(דף לו ע"א) ואיזהו [illegible]

(שם) תני [illegible]

(שם ע"ב) תיפתר [illegible]

(שם) ואין [illegible]

(דף לז ע"א) ובלבד [illegible]

(דף לח ע"א) אבא [illegible]

(שם) שמואל [illegible]

(שם ע"ב במתני') הבנים [illegible]

(שם בגמ') הולכין [illegible]

(דף לט ע"ב) בבחצי ימיו של עולם היה אותו היום וכו'. [illegible]

הדרן עלך פרק במה אשה

פרק ז (שם במתני') כלל גדול אמרו בשבת. כל השוכח עיקר שבת. [illegible]

[illegible]

(שם) היודע [illegible]

(דף מ ע"א בגמ') אנן [illegible]

(שם ע"ב) תני [illegible]

(דף מא ע"א) גדול [illegible]

(שם ע"ב) רבי [illegible]

(דף מב ע"ב במתני') אבות [illegible]

[illegible]

(דף נא ע"א) **ולא** דמיא שוף שאין לו גיזה [illegible]

(שם) **הדא** [illegible]

[illegible]

(שם ע"ב) **אמר** ר' [illegible]

[illegible] לה מעשה דכולהו תנו לדוגמא וניחא ליה כפלוגתא כתנן כיתד :

הדרן עלך פרק כלל גדול

פרק ח (שם במתני') **המוציא** יין כדי מזיגת הכוס חלב כדי גמיעה. ותלב [illegible]

כדי למתול [illegible]

[illegible]

(דף ס ע"א) **הלכה** כר"א בן עזריה.

(שם ע"ב) **מנין** שבות מיחור נעשה.

(דף סא ע"א) **מודה** ר' שמעון באיסור הנייה.

(שם) **למי** נצרכה לר"מ וכו'.

(שם) **הדא** דאת אמר בשבור וכו'.

(שם) **תמן** אמרין וכו'. בכל מקום תנן אמרין ביינו בבבל.

הדרן עלך פרק רבי עקיבא

פרק י (שם ע"ב במתני') **המצניע**.

(שם בגמ') **דרבי**

(דף סב ע"א) **חזקיה**

(שם) **הוציא**

(שם במתני') **המוציא** אוכל וכו'.

(שם ע"ב במתני') **עור** כדי לעשות קמיע.

(דף נו ע"א בגמ') **שבן**

(דף נו ע"א) **וקשיא**

הדרן עלך פרק המוציא יין

פרק ט (שם במתני') **אמר** רבי עקיבא.

(דף נח ע"א בגמ') **ולא**

(דף נט ע"א) **זרעה**

(שם) **אמר**

(שם ע"ב) **אמר** רבי יוחנן

(שם ע"ב) עציץ נקוב וכו'. עיין בסוף פ"ז דכלאים במה שכתבתי בענין עציץ נקוב בס"ד:

הדרן עלך פרק המצניע

פרק יא (שם במתני') הזורק מרה"י וכו'. עיין לקמן ד"ה העומד והתלו מלמדין מארנפה בענין שיתבאר מקצת דיני רה"י:

(דף סח ע"א בגמ') אית תניי תני כילד וכו'.

רכ"י ולי למשה פי' כי"י במשנה ולשלם מסוגל כוה מבדמלים לרב"י פי רבי אלי גלין ז"ל כבס כבליוכם ז"ל אלותו מקום כגון תיבה פתוחה או כל פתוח ונמלה כיום בתלמוד ירושלמי אמר רב כמשנת נסב וכו' עד כל פתוח הלמוד אכמש שבריך נסת אותו ולמבות כמין תיבה פתוחה או של פתוחה וכו' סכ"ל ילף בלפ"ו ניתך לזרוק הרבה כבא דלקמן בלגדי ר' אבון באין בו רוחב ד' טבוה הלבון הופתק בם לריכך אלו לבטל דעתינו מפני דעת הגלחים ז"ל וכו"ב:

(שם ע"ב) **רבי** אבהו בשם ר' יוחנן כויד כתוב יתר כבר בארתי כזה בפ"ו דתרומות ובפ"ג ובפרק מרובה ובפ"ג דכתובות בס"ד:

הדרן עלך פרק הזורק

פרק יב (דף סח ע"א) **הבונה** תני אחד מכיה את הקנן וכו' פיין בפרק כלל גדול מה שכתבלי כזה:

(שם) **מאן** דהודי ליה כרבנ"ג הודי ליה ... סנילא לו דאמר ... פסק הרמב"ם בן כסף:

(דף סט ע"א) **מאן** תנא ... ר' יוסי וכן גרים ... וכן הרמב"ם בפ' י"ג ... כל כתב וכל לשון חייב ...

[illegible]

(דף ע ע"א) **כתב** ... [illegible]

[illegible]

הדרן עלך פרק הבונה

פרק יג (דף עא ע"א במתני') **רבי** אליעזר אומר האורג וכו' [illegible]

[illegible]

הדרן עלך פרק רבי אליעזר

פרק יד (דף עד ע"א במתני') **שמונה** שרצים האמורים בתורה וכו' [illegible]

[illegible]

הדרן עלך פרק אלו קשרים

פרק טז (שם במתני׳) **כל** כתבי הקדש.

הדרן עלך פרק שמונה שרצים

פרק טו (דף יז ע״א במתני׳) **אלו** קשרים.

הדרן עלך פרק כל כתבי

פרק יז (דף פב ע״א במתני׳) **כל** הכלים ניטלין בשבת.

[illegible]

(שם ע"ב) כובד [illegible]

(שם) מתניתא [illegible]

(שם) מודים [illegible]

(דף פג ע"א) רבי [illegible]

(שם) רבן [illegible]

(שם) הלכה [illegible]

(שם ע"ב) אגן [illegible]

(שם) אבר [illegible]

(דף פד ע"א) נקבו [illegible]

(שם) הלכה [illegible]

הדרן עלך פרק כל הכלים

פרק יח (שם במתני') מפנין [illegible]

[illegible]

(שם) מפנין [illegible]

(דף פח ע"ב במתני') אבל [illegible]

מאן [illegible]

ומחלין [illegible]

הדרן עלך פרק מפנין

פרק יט רבי אליעזר [illegible]

שם פי' רש"י דס' מפני [illegible]
מתן ס"ל סתמי' שם דאי תפתח יש לומר דהא דשקי לאו דרבא סרי מתני' דיוקא כיינו לפי דעת
המקשן דסתם דמ"ד לחלק בין קטן לגדול וזה מוכרח הוא מדמקשי עליה דרבא ולחייב נמי משום
תינוק דאמו מי לא ידע שהתירו דכהנים את כתי כמטה וכו' ואינו נוגע מקשי ליה תהוי מתני'
לקמיה ולימצל כיס לגבי תינוק מי לא תנן את כתי כמטה וכו' וא"כ מאי מקשה מעיקרא ולחייב
נמי משום תינוק אלא ע"כ דסוה ס"ד לחלק בין גדול לקטן דהאסר דבקטן אמרינן [illegible]
[illegible]
לפי כס"ד דינך פליג [illegible]
[illegible]
(שם בגמ') הדא אמרה לא ככל כדברים תנוק ר' אליעזר וכו'. [illegible]
[illegible]

(דף ז ע"א בגמ') יש קטן נימול ליומו וכו'. [illegible]
[illegible]
[illegible]
כדברים מכשנית פל סוף הפרק ניתגלה ככל נם' ספגל גם נפ"ד:

הדרן עלך פרק רבי אליעזר דמילה

פרק כ (שם ע"ב במתני') **רבי** אליעזר אומר תולין את המשמרת בי"ט. וכא לא נתוספת אם קיימין ככא מקבה אליבא דחכמים וכמשולר [illegible]
דאמרי אין מתגין לתלוי בשבת ובבבלי לא מדייק אלא אליבא דר"מ [illegible]
כפק באי דר' חיננא דלקמן. וכא דלא מדייק ליה כתם אליבא דחכמים [illegible]
[illegible]
(דף צא ע"א במתני') **נותנין** מים ע"ג שמרים [illegible]
[illegible]

הדרן עלך פרק תולין

פרק כא נוטל. גרסינן בהם גרים פרקין; אמר רבא הוציא תינוק חי וכיס תלוי בצוארו חייב
משום כיס תינוק מת וכיס תלוי בצוארו פטור וכו' וסריך אתינוק מת ולחייב
משום תינוק רבא כר"ש ס"ל דאמר כל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. ומכאן למדו התוס'
[illegible]
[illegible]
רב' ב' ופיין שם:

הדרן עלך פרק נוטל אדם

פרק כב חבית שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות. [illegible]
[illegible]
בימי' וכס"ד:

הדרן עלך פרק חבית

פרק כג שואל [illegible]
[illegible]

כלל [illegible]
[illegible]

הדרן עלך פרק שואל

פרק כד מי שהחשיך לו בדרך [illegible]
[illegible]

לעיל בפ' כירה דף ע"ו ע"ב דמי ליה אביי לרבה תניא מותר בחמין שנגר ובנביזביה אסור ור"ש מתיר
אלמא לר"ש לית ליה מוקצה ומינכו ר"ש לאמר כל שאין מותו ניכר מבפנים אין זה מן המוכן בבי
בבתא כיום אדם יושב ומצפה מתי יכבה נרו ככא אדם יושב ומצפה מתי יפול כו מום מיסר אסור
פי' יימר דנפל ביה מומא ואת"ל שנפל ביה מומא מי יימר דנפל ביה מום קבוע ואת"ל דנפל ביה
מום קבוע מי יימר דחזדקק ליה חכם מתיב רמי בר חמא מפירין נדרים בשבת לצורך השבת ואמאי
ליתא מי יימר דמזדקק לה בעל כמה כדרך פתחים מתמיה דרבא גל בעודות של דעת בעלה נדרה
ובשבת מאי פריך ליה מהאי גרייתא דרב זוטי דע"א ר"ש ס"ל בסתמא דמתני' דכאן דמפירין נדרים
סתמא דאמר יימר? כן שלא לצורך השבת ואפ"ה ליה בגל ואמאי אי כוה אמרינן בכא מי יימר וכו'
דלאו, כא, מבום מוקצה בבבי ס"ל צריך להפר לה היום ואף בבן שלא לצורך השבת זוה ודאי מביס
כוה דנדרים דקתני ס"נו סתם בכלל נסר כדאית ליה גל בכן לצורך השבת ואתא דמהגר גל סנדרים
ואמרי כן שלא לצורך דאל"כ תיקשי מאי מתיב לה מהאי גרייתא דאפ"ג דקתני לצורך השבת דילמא
מיירי בנדרים שהרס טוב בשבת דבבתא כי מיסר לה לית בהו מבום מוקצה דהא כן בשמבות בוי
חזי לה וכי נדרה איתמי וכי מיפר לה פדר חזיא וקיי"ל אין מוקצה לחצי שבת ועיין לעיל בפ' כירה
נבלי ד' מם בנתבלר מפנין זה אלא ודאי דכשקשה פריך מדקתני נדרים סתמא משמע כל נדרים
שכן לצורך ואפי' אם נדרה מקודם השבת ומכיון שכן דייקינן נמי מדתני תנא דמתני' נדרים סתמא
משמע דכל נדרים בכלל ואפי' כן שלא לצורך וקשיא כדאמרן. ונ"ל דרמי בר חמא דמותיב לאבי
תוספתא ס"ל סדתוגין כברייתא דר"א בר"ש ס"ל מפר לפת ש"מ דהכי נמי ליה מסבות ואם כן
ר"ש נמי ס"ל דדוקא לצורך השבת הוא דמפירין שלא לצורך לא ומ"מ דמותיב לה דהא השתא מ"מ
איכא מי יימר ואמאי יפר לה דאית ביה מבום מוקצה וכוי שלא לצורך ומ"מ דאתיב לסתירת דרבא דפל
דעת בעלה נודרת ואין לסקנות דאי הכי דפ"ב דמי בר חמא דמותיב ס"ל דר"א בר"ש ור"ש בתוא
פיסתא קיימי וכדאמרן. ואי"כ הא דבכ"ל ר"ש נמי כבר כ"ל נמי לר"א בר"ש הכי דהא אמרת
דמסתמא ליה ואמם בתרא פיסתא סיני דלא אמכתן כבריתא דפליגי ואפי' לא אמכתן נמי כבריתא דס"ל

בותים דאתום אמריק דמסתמא לא פליג עליה דאתום אם כן אדמותיב ליה אדר"ש מסייעא דספרית
נדרים לותיב ליה אדר"א בר"ש במשנן דתריייכו במפיק ליה נהדיא גליא ליה מוקצה כאתוב כדאמרינן
כאס לעיל דף מ"ד ובספינן ליה נמי בהדיא גבי הפרת נדרים דקאמר מפת לפת ומדימת האי
תיובתא לר"א בר"ש שמשון מתיובתא דמותיב לר"ש ולא שמפינן מיניה בגמרא בהדיא דס"ל בהפרת
נדרים בכרים דהא ליתא דאף דר"ל בר"ש נמי לית ליה מוקצה כאתוב הא אמר"ק נמי מהם ס"ל
כאתוב בחדא ופליג עליה בחדא דאלו אתום סבר כבה אין לא כבה לא ורתו סבר אפ"ג דלא כבה
ואי"כ לר"א בר"ש לא צריך למיתי לבתי סברא גלל דאדם יושב ומצפה מתי יכבה נרו דהא אפילו
לא כבה שרי ובשתא אפי' במקום דאיכא למימר מי יימר אמרינן נמי דלדידיה לית ליה מוקצה ואיכא
למיתב כלל אליבא דרבי אליעזר בר"ש מהאי דהפרת נדרים ולהכך לא מותיב ליה אלא אליבא
דר"ש בלחודיה :

מדבריהן למנו שמוקצין ומודדין וקוברין בשבת. כדפריסית בשמים דאמרינן בשל מלוה מותר
דלאוא ובדכתב הרמב"ם בפרק ר בכל ין מותר לקשור קשר שאינו של קיימא לדבר
מלוה וכו' ורלה לומר שאמפ"י שהוא ממבה אומן דאי לאו ממבה אומן אפי' שאינו של מלוה מותר
לקשרו לכתחלה אם אינו של קיימא כדגילאי לוה כבר לעיל בראש הפרק פ"ב. ולגו מכאי מתני'
שמפינן לכא דהא ודאי לא ביה סלן ממבה אומן בקשירת המקילה כגמי ולפי שהוא אלא דמכלן מדידם
של מלוה נלמדת דמותרת בשבת וקבירס ממקום אחר הוא נלמד ומתמני' קוברין מיתא בכשר במקום
דפרק המוצא תפלין כדפריסית התם ופ"ש. וכבר נתבאר לעיל מדין הקבירה לדפת הרי"ף והרמב"ם.
ועיין בפרק כלל גדול נסתני' דאבות מלאכות ובמקומות המצויינין שם ותהלה לאל מעוזר שם
בסייעתא דשמיא :

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

מסכת הדרוש הרמיש שבת

מהרב הגאון וכו' מ"ה מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

(דף ח' ע"א) פ"א ה"ג אפילו נתן בספיקלה. (כתוספ) בשל סמוך נעכך ססקולא
פירש בלשון רומי מקום נטה ומקום מנסה :

(דף ס' ע"ב) ה"ד גזרו על פיתן ועל גבינתן. בתלמ"ך סימן של"ח גרים ממנן ופי' בנ"י
יו"ד סי' קט"ו בשם הכסף ונירסת ספר כפתים :

(דף י' ע"ב) בשלשה מקצות נקרא רבי יהודה הנשיא רבותינו. ניטן פ"ו פ"ג עבודה
זרה פ"ב הלכה ח' :

פ"ב סוף ה"ב גפ"ק סוף ד"ה אין סרליקין. ולפי גירסת ספר מטער ספירם
כרלשון והוא בסי' שבקונטרס היא העיקר עכ"ל. כן הגיא הרהנ"א
בחדושיו גירסת הירושלמי :

(דף כ"ד ע"א) פ"ג ה"ב אל הבא נו נמלא. בגרוך הביא בערך סמלא א"ג חנה נו
סמלא פי' מגלה אגן סמלא קורין בלשון ישמעאל נמפל וכמוסף
פירש בלשון נומי כד תלי זמפל פרוך הסלו מוסף כד תלי לכחזק נו מים :

פ"ד סה"א כאן דבר אין טומנין בשל זהב. כתב בעל שירי קרבן קשה למה לא
אמר מ"ד טומנין בגלעים מפני דהייא אגנים דאין מוספין. כבר כתבו
התוס' בבא בתרא (דף י"ז ע"א) :

(דף ל"ב ע"א) פ"ה ה"ג כהדא כיפה דהיא משויא גבינתה. פי' בק"ע ולי נראה
שגבינתה הוא גב הגמל וכיה חיסרו? שגגמ' גבלי ור"ע
מרדעת של כגג עט. וכדפירש"י ולא כק"ע. גב מלשון או גגן. כרים נטנים.
וכיסה הוא אוכף :

שם אסי אומר לכלאים נצרכה. זו קאי על הא דרחק אבל מכרים חבלים ובלבד שלא
ימרוך כן פי' בק"ע וכן הוא בבבלי ור' בא דקאמר מפני החשד נ"ב מודה שבלבד
שלא יכרוך הוא אף בחבל ומפני כלאים אבל ממה שכתוב בלשון אסי אומר ולא כתב אמר אסי
משמע שהוא פליג על ר' בא ומוה נראה שמה שאמר ר' בא מפני החשד הוא נ"ל על
בלבד שלא יכרוך וסבר שאם כורך הוא כתולים על ידו (כמו שאיתא בלשון בתוספתא)
נראה שהוא יצא לעשות מלאכתו בשבת [ולפ"ז אין צריך להוסיף ולתקן בלשון ובלבד שלא
יכרוך היקשר כמו שהוא בבבלי] אמנם בלמת מפ"ב בק"ע בפסיסות שקאי על אבל מכרים
חבלים בתוך ידו שהוא לענין כלאים הוא לפו מלתא דפסיקא ורק נראה כן מדברי השור

אבל הרמב"ם והר"ן ורבינו ירוחם כולם יפרשו דרך ספק דמתמתין ובלבד שלא יכרוך הוא
לענין כלאים אבל הא דמכבים חבלים בתוך ידו הוא לענין שבת עיין ב"י סי' ש"ג ומדוע
על הב"י שלא הביא מרש"י שכתב ממש בלשון הר"ן :

(דף ל"ט ע"א) פ"ו ה"ב א"ר חייא בר אשי נהתין החזנן יתבון קומי רבי. עיין
זבחים נ"ד א' ב' ונ"ט וחזום על הק"ע שלא הביא מהם :

(דף ל"ז ע"א) מהו מפיק בההוא טוטייקה אמר לון אסור מפני תכשיט אי מפני תכשיט
הוא היה לו לדמות ליסור דבזיג ט' כ"ב בגירסא בספ"ג :

(דף ל"ח ע"א) שם ה"ט הבנות יוצאין בחוטין ואפילו בקסמין שבאזניהם כתב
על זה בעל שירי קרבן ח"ל פירש רש"י וכו' וקשה דכאן
מפורש דאתוסין בכלומר קאי וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשנה עכ"ל. אין כ"ל מפרש.
שים לפרש כחוסי כשער מגיעות עד כלומר. ומתה מורה אור זרוע ראיתי לו בהל' שבת סי'
פ"ד אות פ' שהביא מהירושלמי הלא לקיים פירוש הי"ם שהביא רש"י ע"ש. ומה שהעיר
מפירוש המשנה להרמב"ם כן ראיתי נ"כ בס' תוספת שבת (סי' ש"ג סעיף כ') שהביא זה.
ולא ידע שהירושלמי הוא יסוד פי' הרמב"ם :

פ"ז ה"א פיסקא. והמעבר שמואל אמר א' כבשים וכו'. עיין שבת קמ"ב ע"א :

(דף נ' ע"ב) שם בשירי קרבן מד"ה והמעבן ה"ב לענין נב"ח וכבר הביר על זה
בפר"ח יו"ד ריש סי' פ"ו ע"ש :

(דף נ"א ע"ב) שם כמי שהוא לעולם. פי' בא"ח ח"ג סי' ס"ח שהביא לפניו גירסא משובשת :

(דף ס"ג ע"ב) פ"י ה"ה את המת במטה חייב דברי הכל. עיין בביאור הגר"א
ביו"ד סי' שע"ט ס"ב ובר"ה פרק המוציא :

(דף ס"ד ע"א) שם ה"ן במשנה וכן הפוקסת. פי' תוס' מ"ק (ט' ב') שכתב והיכא
מפרש [פוקסת] בטיחות חוסין של בצק על פניה לאלדים הבשר
וביופי פניה וכאי דקורא ליה בירושלמי שנע שהוא מאדים כבשר ע"כ. ועיין בנ"י פ"ט
ע"ג שהביא זה בשם הסמ"ג מהירושלמי ולא מהתוס' ול"ע :

(דף ס"ו ע"ב) פי"ד ה"ד ר' יעקב בר אידי בשם ר' יונתן. בפנודס זה [ס"ג
ס"כן הגירסא ר' יעקב בשם ר' יוחנן ובבבלי פסחים
דף כ"ה ע"א הגירסא כי אתא רבין אמר ר' יוחנן :

גליון אפרים*)

לירושלמי מסכת שבת

מגאון המובהק אוצר בלום לתורה ולרבצה וכו' מוהר"ר **אפרים דוב כ"ץ** למשפחת **לאפ** נירר
אב"ד דק"ק ווערובלאוו וגליל (מחבר ס' זבחי אפרים).

נעתקו לקוטים נבחרים אשר בחרם הגאון הנ"ל מספר

נועם ירושלמי

להגאון החריף הנפלא מופת הדור וכו' מוהר"ר **יצחק אייזיק** ז"ל אבד"ק **סלאנים**.

(ד"א ע"א) **פ"א ה"א** בנין מרמיירה לחלבין והוא עביד בן ס'. ר' יוסי סוא דמסיים כן שלא תאמר דר' ינאי פליג עליה. דאל"כ אמאי נקט הכנים ואי נגררת אזלינן ספור ולא נקט יותר רבותא דיגא דר' יוסי וקאמר דמשום חלב נקט כן דאמדא דנקט נגי חלב באי זית והוא רבותא גדולה נקט נגי סבה נ"ל באי נגררת לכד: (נועם ירושלמי)

(ד' ד' ע"א) **שם** היה עומד ברה"ר וקלט גשמים מאויר מחיצה וכולא חייב. ר' טן נר חייב בשם ר"ל נתוסף כן כא אם קלט כמור מה בין נתן לו אחר ס' (פי' בק"נ נתוסף שהיה בקלוט יורד ובכה בידו אחת ובשניה קבלה) אחיא כרבי דרבי פנד אויר מחיצות מתמן) (כנ"ל כמו שאיתא לקמן בס' הלכה ולקמן פי"ח) והכוונה כי גם נתוסף קשה בא לא פגיד עקירה ממקום ד'. וכמו שפריך הבבלי פ' פ"א. אלא דאתיא כרבי:

שם היה עומד בפנים וידו מלאה פירות פשוטה לחוץ וקדש עליו היום אסור להחזירה. ר"א בשם רבי בא מ"ד אסור להשתמש באויר עזרה (ע"ד אסור להשתמש באויר י' בא ר' יהודה דסבירא ליה קלוטה כמו שהונחה דמי. כדאמרינן בערובין פ"י ב"ע ולקמן בפי"א ה"א. וסבירא ליה לסירושלמי אגד ידו לא שמיה אגד משום הכי אסור להחזירה דהוי כמכניס מר"ה לרה"י. ולמ"ד דמפיק האחד כיון דאמרינן קלוטה כמי שהונחה הוי כמו אמה בר"ה. ומת"ם תום' נ"ע פ"א ד"ה כתם למעלה מג'. אבל למ"ד קלוטה לאו כמי שהונחה דמי אפ"ג דאגד יד לא שמיה אגד ואפ"ה לא הוי הכנסה כר"ה) אין בעי מימר מ"ד מותר בגלגן סס רוחב ד' (פ"ע). אמר ר"י בי רבי ט' למ"ד מותר למעלה מעשרה דלמעלה מעשרה לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה כדאיתא בבבלי ד' למעה מעשרה פליגי ובכלא פליגי דר"מ סבירא ליה קלוטה כמעשרה אבל למעלה מעשרה דברי הכל פטור ולקמן פי"א ה"ב רב אמר לית כאן פטור אלא מותר ושם נה"א שמואל אמר ל"ש אלא למטה מעשרה אבל למעלה מעשרה מותר. ואפילו גרסינן שם אסור היינו מדרבנן כמש"ש עגל"ש. ומה שאמר הוין בעי מימר מאלפטה מותר בגלגן שם רוחב ארבעה הוא רק סלקא דעתך דמסקנא דלקמן בפי"א מכח דר' יהודה לא בעי עקירה ממקום ארבע: (נועם ירושלמי)

(דף ה' ע"א) **שם** על דעתיה דרבי היה עומד ברה"ר חרק וקידם וקלטה לרשות היחיד מהו כהונה שקידם וקלט על גופו: (נועם ירושלמי)

שם לא צריכה דלא כיה טומל ברה"י חרק וקידם וקלטה לרשות הרבים. דאפילו נפ"ל לקמן בפי"א ה"א דרבי מחייב ברשות היחיד שאינה מקורה מכל מקום אויר מחיצות בעי. ומה שאמר רבי אבין רבי וב"ש ור"ש אמרו דבר אחד לאו דוקא דבר אחד:

(דף ו' ע"ב) **ה"ב** התחלת הספר אי זו היא משיתחיל לגלח והתני ישב לו לגלח סי'. אולי פריך אמאי מפסיקין לק"ש בהתחיל לגלח:

שם חכים רבי לבר פדיה ס' לקמן פ"ט י"ד פ"ט:

(דף ח' ע"ב) **ה"ג** מהו מתקן ראשי פרקים מפסקין. תני רשב"ג אומר התינוקות מתקנין לפני רבם פסוקיהן לאור הנר. אולי נ"ל תני רשב"ג אומר התינוקות מתקנין לפני ראשי פרקיהן לאור הנר. מהו מתקנין ראשי פרקיהן ראשי פסוקיהן:

(דף י' ע"ב) **ה"ד** אבול דלא כן אנא כתיב עליך זקן ממרא. בירושלמי ניסן פ"ח ס"ה מצאתי נ"ל לשון זה:

שם שכבת זרע ולא כן אמ"א ר"ה בשם ר"י ש"ז של עובד כוכבים טהורה. שא"א לשכבת זרע לצאת בלא מימי רגליה. תירוץ הוא דמשום הכי גזרו טומאה על ש"ז של עובד כוכבים לפי שא"א לשכבת זרע לצאת בלי מימי רגליה. וכיון שגזרו שיהיו כזבים מיתי רגליהם טמאים כמי מי רגלים של זב וכן פי' בפ"מ. ונ"ל דמשכחת לה לכא דאמר ר"י ש"ז של עובד כוכבים טהורה ביבשה. דכל ישראל טמאה אם יטלה לשריות ולחזור לכמות שהיתה. כדאיתא במשנה נדה ל"ד ע"ב. ושל עובד כוכבים טהורה דמי רגלים שבה כבר נתייבשו. ועיין עוד נגדה ריש ל"ד ע"ב של עובד כוכבים טהורה בכ"מ ואפי' במעי ישראלית חוץ ממי רגלים שבה ועי"ש בפירש"י:

(דף י"ג ע"א) **ה"ח** ר"ש בר ברסנה בשם ר"א בשבת ובאכל ובשונאי עובדי כוכבים הלכה כרשב"א. בשונאי כוכבים הוא מה דאיתא בירושלמי בס"ק דעבודה זרה אמרין ישראל שהיו שונין עם עובדי כוכבים באדן בתוך ביתו אסור בנתיהם מותר רשב"א אומר כד"א בגולה ס' ומ"ש בכ"מ. ומ"ש באכל הטונה להברייתא בבבלי פ"ק כ"ו פ"ב רשאי לאופכו למטה ולאחתו ורשב"א אוסר לאחתו וכמ"ש הרמב"ן שם במלחמות:

שם אם היה דבר של סכנה כגון מאור לנידון מותר. נ"ל שנ"ל אם לא היה דבר של סכנה כגון מאור לנידון מותר. ויהיה מזה ראיה להבעה"מ שסובר שבא שאין מפרישין משום סכנה. ועיין בחדושי הר"ן שבאר דעתו שהכוונה היא שיתלה מחמת הגבעה ויצטרכו לאכול שבת עליו ומש"ה מאור לנידון מותר משום דדרך קורה כמו שפינה אלא מהלך יום אחד ליכא חשש שיתלה מחמת הגבעה שיצטרכו אח"כ לחלל שבת עליו:

(שם ע"ב) **ה"י** צרעה צונין עקרב תנין מאן דתילף סמכה בבבלי בפ"ז כ"ח פ"ב. ועיין בבבלי חגיגה כ' ע"א:

(דף י"ד ע"א) **ה"א** פסח מחזירו את ש"ם ואין את מחזירו מתוך. נ"ל כפסח מחזירין אותו שלם ואין מחזירין אותו מתוך כל"נ. והוא לשון התוספתא בפ"ט דפסחים ולא כהט"ע שמטה בזה והגיה מחזיר את מתוך ומעלמה תמנו תוספתא ע. ומה שפאל ר"ל בי ר"י ללוו שלם וחותם תמו מיחרתיה ומשתניתיה נ"ל שהכוונה אם מותר להחזיר מתוך לתמנו שלא יהא נוק. ואין בחמימות התנור עשר כדי לגתור ללייה:

(דף ט"ו ע"ב) **פ"ב ה"א** יבן חבין. במגילה פ"ב סוף דף כ"ט ע"א ואם תמי ט' וכן נ"ל כאן ואם תמיין ט' ושם סי' בק"ע ואינו רואין לרבנן שמקדימין פגם, לשיעור הבנה קונס הבן החמס. וז"ל גמרא דבבלי בסנהדרין דף ע' ע"ב על המשנה אכל כשיעור החסס איתא בברייתא אין עולין בשיעור החסד כו' ואין עולין לו אלא כפת דגן וקמחית ואין עולין לה אלא לאחר עיטורו ואין עולין לו ביום אלא בלילה. ומה שאמר ואלו חמיין דרבנן מקדמין לשיעורה אע"פ שאין זמנה אלא בלילה כנלה. ומתרץ ר"ל בשם ר"מ פטה להקדים כדי לזרז במצות ולא דמי לגדה כמוגן. ובבבלי שם מביא ברייתא אין עולין לה בלילה אלא ביום ומתרץ כדאמר ר"מ בר אבא לבניה אחריתו ושלו ט'. ועיין בירושלמי בתענית פ"ד סוף הלכה ג' אמר ר"ח בר בא ר' יוחנן מפקד לכנישתא דטוברא סכין מישל

עד דלא איממא (כר"ש פ"ד בגירסא גמטט) ואחון אמרין אתו ועיסנו ותמה"ש.

(דף י"ז ע"א) **ה"ב** והוא שקיפלה. נ"ל אפי' קיפלה: ולא מאוליס היא פטורה אמר רבי יוסי בי ר' טון תיפתר ס' ר' אחא רבי סימון בשם ר"ש נזירא ס'.

נועם ירושלמי מסכך סעורות וכן נרם ולא מאוליה היא פטורה ר' אחא רבי סימון בשם ר"ש חידא מטאם מור פטורה שרייה בשמן לא כמו פעשאה מור. רבי זירא ר' ינאי ר' ירמיה בשם רבי יוסטא בן לוי נראין הדברים שתסא הלכה כר"ש שהוא אומר מפין שמין ואינה אלא כר' יוספא מקולי שלש על שלש (פי' כיון דפחות משלשה על שלשה ומקולי מעליות אלא דפחא מחמת שהתקינה וכדאמרינן בבבלי משום הכי הלכה כר' יוספא. וכיון שהוא מקולי מעליות נודאי הלכה כר"ש חידא ושרייה בשמן טהורה דהוי כמו שעשאה מור) א"ר יוסי בי ר' טון תיפתר שהיה בה שלש על שלש תטמנטח (ולא פליגי בתקולי מעליות) לא סוף דבר פטורה אלא אפילו טהורה בגין דרב אמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים (וסייעו דר"א ס"ע קטול אית מטול וכיון דאדליק טורתא א"ע שבר כלי ואין מסיקין בשברי כלים וכיון שקטול אית חופיל ממילא מתלה כשארת טמאה ור"ש סובר דקטול מבטלה מתורת בגד ומהורה היא ומדליקין בה דאין עוד תורת כלי עליה והוי כעין פתילה וכדאמר בבבלי:

(דף י"ז ע"ב) סוף ה"ד הר"י אמר משקה טופח חיבור. עירובין פ"ז ס"ה:

(דף י"ח ע"א) **ה"ה** רבנן דקיסרין בשם ר' שילא רינוה. נ"ל שנ"ע דטה ופוס סם פירו כמו שביעית ס"ו ה"א תוספ דסה. ובמשנות פי"א מ"א ר' יוחנן ברח לשי נראה שנ"ע לטה.

שם אמר ר' יוחנן ר' יוסי ור"ש שניהם אמרו דבר אחד. לקמן בפ"ז ה"ב:

שם וקשיא על דבר קפרא הבכרה למדה על כל המלאכות שבתורה כולהון לצרך והיא שלא לצרך. (והכונה כיון שהבערה יצאה ללמד על עצמה שאפילו מקלקל בהבערה חייב איך תלמדה על כל המלאכות לחלק וזו היא קושית התום' בשבת קי"ז ע"א בד"ה מה לי) אמר ר"י אין יסטר כו' רי לפור אמר הבערה לומדת על עצמה ולית ליה נר"ל לחייב על כל אחת ואחת. אשכחן תני בשם ר"ע אחת לחייב על מנין אחת הבה לחייב על כל אחת ואחת. ברייתא זו הובאה לקמן בפרק כלל גדול בה"א: (נועם ירושלמי)

(דף כ' ע"א) **ה"ז** ר' שמואל בר רב יצחק כו'. אלא כל סה דהוה אביל מן שוקא הוה אביל. דמאי פ"ב ה"ב:

(שם ע"ב) **שם** דמאי דמהקן דמאי דלא תקן נ"ל דמי תיקן דמי לא תיקן. וכן נ"ל בסוף ס"א דערובין. והבא מאחד זה בסוף ס"ס דמע"ש ובפ"ס ה"א דפסס. ובכ"מ יש פ"ס וכן הוא בערוך ערך דמאי:

(דף כ"ג ע"א) **פ"ג ה"ג** בן הוא איבר סכא אין תבשילו תבשיל כרור תני פנה שסמנה ס' כנ"ל בלי ספק וכמו שבגירסא בפסחים פ"ג ה"ז ובתאמר אמר ר' יוחנן כר מריא סוגא בפשת מלפיל סוף ה"א ונ"ל שם בר מריא כמו בשאר מקומות:

(שם ע"ב) **שם** רבנן דדבא אבריך לין תמס בין תולדות חמה מותרת (ולא יסקיפנה כסדרין סן סדרין שהוחמו באור ור' יוסי מתיר מפני שאין תבשילו תבשיל נחר ובלפיל), מתמיתא פליגא על רבנן דסכא לא יסמיננה ורבנן דסתם ת"ק היא וכן מפרש בים"ש:

שם על דתתן ורבנן דהתם מעשה שעשו אנשי טבריא ס'. נ"ע על דפתיה דרבנן דהכא מעשה שעשו אנשי טבריא ועל דעתיה דרבנן דהתם סלקת מתני' כמעשה שעשו אנשי טבריא: (נועם ירושלמי)

(דף כ"ד ע"ב) **ה"ד** איר כנא קשייתה קמי ר' בא לא תני ר"י סיפא לא תני רישא ס' ור"ש בן מנסיא מתיר אחיא דרב כר"ש בן מנסיא דר' יוחנן כר"י בן נורי. תני ר' יוחנן בן נורי אוסר. (כן נ"ל שנ"ע) ממלא אדם ט' סוא ענין אחר יתאי סייך להלעיל:

(דף כ"ח ע"ב) **ה"ז** התיב ר"א בר אהא והא תנינן טופין סל ט. קאי אמתניתין דלעיל אין נותנין כלי תחת הנר וס"ל להירושלמי דהטעם היא משום נסול כלי מהיכנו. וכדמפרש בבבלי מ"ג ע"א רב יוסף אליבא דר"ח. משום הכי פריך מכופין סל לפני אפרוחים וכקושית התוס' שם בד"ה בשבת עליו. אמרין הדא הר"ש כנ"ל. וכתירוץ הראשון, בתוס' שם ונ"ל תני כל הגרות כו' וזה קאי על הלכה ז': (נועם ירושלמי)

(דף כ"ו ע"א) **שם** ר' ירמיה שאל הכן ליגנה ט'. עיין לקמן בס"ד ה"ב ר' ירמיה בשם רב סורסין מתאוות על נגי שיימת של נגנים בשבת: (נועם ירושלמי)

שם וגוררין אותה בשבת אע"ג שיש נתוכה משמת אית מימר הכא ד"ה היא בסוכה (דע"כ ר"ש היא דלר' יהודה אסור לגוררה בשבת דעשה חרין וכדאיתא לקמן בסוף ההלכה אמר ר"י בי ר"נ מאן דשרי כר"ש דתני לא יגרר כו'): (נועם ירושלמי)

שם בתניתין, פליגא ע"ד מאן דמר כל המיוחד לאיסור אסור דתנינן כופין סל כו'. נ"ל מתניתין פליגא על מאן דמר כל שייחדו לאיסור אסור (הא מיוחד מותר) א"ר בון בר חיית קומי ר"י תיפתר כיאתים שנמצאם מתמת התרנגולים): (נועם ירושלמי)

(דף כ"ז ע"א) **שם** מה חמית מיסר כר' יודא אנן קיימין דתני נר כו'. וכלכד שלא יתכוין לא לכבות ולא להבעיר (הוא סיפא דברייתא דלעיל נר שהוא מונח פ"ג טבלא. ומניעתא שלה אם התנה עליה יהא מותר. והוא ע"כ דלא כר"י דהא ר"י סבירא ליה דבר שאין מתכוין אסור). רב ישמעאל פחרין לה בסוכה (וא"כ לא נעשתה הטבלא בסיס לדבר האסור משום הכי מותר לטלטל הטבלא) שמקלין תאן דעניד כן. דאפילו לר"ש הא הוי פסיק רישא. (אך שעדיין קשה הא ד"אם התנה עליו יהא מותר. דאי כר"ת אפילו התנה עליו אסור ואי כר"ש לא בעי תנאי) מאן א"ע כל המיוחד לאיסור אסור לא ר"מ הוי מאן תנא אם התנה עליו מותר ר"ש (וכ"ת לר"ש אמאי צריך תנאי ע"ז מתרץ) אבל כוס וקערה ועששית אע"פ שבכי אסור ליגע בהן. (גם לר"ש. וכדאי' בברייתא בבבלי מ"ד ע"א. ומיירי בנר גדול ולר"ש יהני תנאי דלית ליה כל המיוחד לאיסור אסור). אמר ר"ת בקדמיתא הוינן סברין תימר מה פליגין כו' כשנרדו העכברים את הפתילה או בתפוגה. (כנ"ל והכונה שהפתילה מהודקת לנר וכדאמרינן לקמן בפי"ז כיון שהיא אסורה לב כגופה היא. ועיין בבבלי קכ"ה ע"ב) ואל"כ הוי בסיס לדבר האסור וגם ר"ש מודה ואפי' תימא שלא כו' בסיס בתוכו שמן (והנר הוי בסיס לדבר אסור ולדבר מותר. ולפ"ז אפשר לומר

---

*) לוקו כתובים והבלטים ספה פ"מ ירושלמי הוא ופ"מ ירושלמי דפוס פיטרקוב.

לימר דלתי כר"ש וכשיש נחוכה פתילה ולק נתיכה שמן למה גם ר"ש מודה . וכל חרוני ירושלמי כתנו תוס' נמנח ק"כ ע"ב כד"ס מנמר) : (נועם ירושלמי) :

(דף כ"ו ע"ב) **הי"ז** מנורה קטנה מותר לטלטלה . ולאו כלי הוא ולא כל מה בכנית מן המוכן הוא (והיא אפשר לומר דמיירי דכלליך נה נר גלוחו סבת ופוסק כר"ש ומשום הכי דוקא מנירה קטנה אבל גגדולה גם ר"ש מודה הדלמיל אבל כים וקטרס ופעיפית כו' . אך לעיל אמר רב ור' יוחנן אילך דלאסרין חדא . ועיין בבבלי מ"ס ע"ב . משום הכי אמר ר"י בי ר"ל היפתר פלקחה עמו לסחורה כו' . משום הכי נקים מנורה קטנה לפי שגדולה קונה לה מקום וכדאיתא בבבלי סוף מ"ה מ"ב :

(דף כ"ח ע"א) **פ"ד ה"א** וברבנן דהמן דאינון אמרין . אם כיתה יורה מותרת ולרבנן דהכא בתם הימר את לו שבות מוהר אף הוא אינו עושה אותו כל

גרס מנמור יום מחון באת אומר לו שבות אסור אף הוא עושה כל גרכו מנשד יום . (ופשוטו לרבנן דתמן פנירא ליה לעיל בפ"ג ה"ג דתולדת המה אסרה על דמתיה דרבנן דתמן כתמשם כפשו אנשי טבריא שאמרו להם חכמים משום תולדת חמה ולמאי לא אסרו להם משום בממנש ש"מ שאיסור הטמנה הוא משום שהוא שמלן והם חמים לתוך ידו ומחוירן ובן שוטפין בכל וזה לא שייך אלא בכלי אבל לא ביורה קבועה וכן במעשה שעשו אנשי טבריא בהטילון בל צנן כים קטנם אלא שאמרו מעתה דתולדת חמה אסורה . ולרבנן דהכא דס"ל דתולדת חמה מותרת וכלקת מתניתין מעשה שעשו אנשי טבריא ואסרו להם חכמים משום הטמנה צ"ל דהטמנה דכהטמנה אסורה שלא אין אומר לו שבות מותר אף הוא אינו עושה אותו כל תנשד יום משום הכי אסור אף ביורה וטלון קביעים המן תנינן ספק חשכה כו' כלא אם חשכה אסור לטמון בגון הכן אמרין מפני גמול גם"ת . אמר ר' בא מפני החשד פס נפק פן ניפשן לטמון שלג ועיין ש' כנ"ל : (נועם ירושלמי)

(דף ל"א ע"א) **פ"ה ה"א** ר' שמואל בשם ר' זעירא כפה דתימר לענין איסור וכן כל באר נהמה לענין טהר . כנועם ירושלמי גורס כתה דתימר לענין טהר וכן כל באר נכמה לענין איסור . דבירושלמי כבירא ליה נמירותא יתירא הוי משוי . וכמבואר לקמן בה"ד ר"ח בשם שמואל שור שעיסוקו דם כו' :

(דף ל"ג ע"א) **הי"ד** א"ר אידי דרוטריה . שם מקום ונוכר רב אידי דחוסריה בירושלמי במ"ק פ"ס ה"ב ובשקלים פ"ב ה"ו ונמקומות אחרים ופירוש הק"ע תמוה :

שם ר' קירים רידמא . כנילה פ"ג ה"ח הגירסא ר' קירים דאירמה :

(דף ל"ג ע"ב) **פ"ו ה"א** רב יהודה אמר זו שהיא יורדת לטבול לנרתה קושרה שערה בזנב הסים לעוברה וסמך עליה . כ"ל שצ"ל (שבדא הסום סלכה (מפסס) וסמך עלי . ומצאה לשון זה גם בירושלמי כפ"ז פ"ב ה"ג :

(דף ל"ד ע"ב) **שם** ר' איניינו בר סוסיי אמר משום רבי אליעזר כל מקום כו' . תרוץ הוא דר' מאיר מחייב חטאת בנזמת הרנים לכן אומר בחלר ורבי אליעזר מתיר בחלר : (נועם ירושלמי)

(דף ל"ה ע"א) **הי"ב** ציפוראי אמרין מן כנשהא דבבלאי עד דרתיה דרבי חמא בר חנינא . אף בגם בסנהדרין פ"י ה"ג כן . כ"ל ס"ע עד דרתיה דר' חנינא בר חמא . כי ר"ח היה דר בצפורי כדלקמן בפי"ד ה"ג וכו"מ :

(דף ל"ו ע"א) **שם** הדא פיאה עיקר טב הוא בר אית בית חמשה קטרין . שבשה קטרין הפכה קטרין פגם טין (כנ"ל) . כדא פיאה הוא פיאה שאמרו בבבלי ס"ו ע"ב על המכנה הבנים יוצאים בקשרים מאי קשרים אמר אביי מרי כו' קשורי פואה . אמר אביי אמרה לי אם תלתא מוקמי ושבעה משו שבעה אפילו לכשפים מעלי . וכן בירושלמי לקמן על הבנה הבנים יוצאים בקשרים מפרש בקישרי פואה . וצ"ע בקישרי פואה ירושלמי וקשורי פואה בבבלי כם קשרי פואה . וכמו שנראה נפלא מלשון הירושלמי המפה קשרין שבשם קשרין השפה קשרין ועל הקשרין השבעים אומר בבבלי תלתא מוקמי ושבעה משו שבעה אפילו לכשפים מעלו . והמ"י ז"ל גורס אחר אלא מר ס' קשרי פואה ותפרש קשורים נקשרים . ולדעתי כאמת תורה דרכה בבכינה לבקשורים השבעים שבשלה . ות"ם בירושלמי ובלחוד דלא יתן מים מסרס בס"מ ונלכד שלא יתן בבבת ע"ש מים שנכר שמתמין לנחלתו . וצ"ב שאם יתן עליו מים אינו דרפא או הינו מ"מ לכשפים וכמו שאמרו בבבלי שם והוא כו' ולא חוי מיסרא :

(דף ל"ו ע"א) **הי"ה** והתנינן הבנות יוצאות בחוטין . (משמע דוקא בנות קטנות אבל לא גדולות . וכה"ג מדייק בבבלי ס"ו ע"ב הבנים יוצאים בקשרים כו' מאי איריא קטנים אפילו גדולים) ר' בא בשם רב יהודה אפילו נכוך על טפרה (מותרת קטנה וגדולה לסרס ובקלופים בשערה אפילו גדולה) ר"ש בשם ר"ז המן (בקטנות) אפילו שאינם יכולה לבכיא הוא דומה לבמרה כו' : (נועם ירושלמי)

(דף ל"ו ע"ב) **שם** וחברייא סברין טמר אדם כקרקע היא ס'. (וכיון שכסי בקרקעית אינו ניטל לכלי שלמה אלא אם יש לו בית אחיזה כדהכן לקמן ספי"ז דבנת חמים ככי ספק לו בית יד) ופריך ע"ז וכיני (והא לא דמי כלל כסוי אדם לכסוי קרקע) . אלא כיני ר' ינאי סבר היתר אין צריך ומאלך נכון שרבע אמות (ובית יד דקאמר ר"ז שבבה לו ר"ח כ"א הוא נרוטתא בשעפ"כ לא הייש:ן דילתא אתי לאתויי . ועיין בבלי ס"ס פ"א בעא מיניה ר"י מר"א עשתה לה בית יד מהו) : (נועם ירושלמי)

(דף ס' ע"ב) **פ"ז ה"א** ועשה מארת לחייב על כולהון אחת . הכא לחייב על כל אחת ואחת או נימר כש"נ הכתוב מדבר תני ר"ח קומי ר' יוחנן זיבח קיסר וניסך בעלם אחד איש חייב אלא אחת א"ל ר' יוחק בבליא עברת בידך תלתא נהרין ואיתברת מה דלא יתברינס בידים כו' (ופירש דתבריגה בידיה ושבר ר' יוחנן בידו דבר . ר"ח כסלפון בבבלי ס"ז פ"א אלא לשבור דבריו של ר' יוחנן . ובבק"י כי ע"א הא דתבריים ר"ע (נזידים) וכיון בפ"ג בהעודתה ועבודת מגוף נפשותיים . נעבודתה לחייב על מ:כן אחת בעבודה הנטס לחייב על כל אחת ואחת נבפתחויים כו' כנ"ל . ועיין בבבלי סנהדרין ס"ב : (נועם ירושלמי)

(דף ס"ב ע"א) **שבר** זעירא בשם רב חסדא ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש תריהון אמרין בזדון שבת ובשגגה מלאכות שא"ו . בזה תנינן בכתוח ברפה לא על כתולדות הוא מתחייב רב חסדא אמר בשגגת שבת וזדון מלאכות שאלו בוה תנינן מלאכות הרבה לא על ידי שבתות הוא מתחייב הא ר"ז כו' בזדון שבת ובשגגות מלאכות שאלו הודי ליה או לא הודי ליה כו' מפני שכן העלמות הרבה אבל אם היה בעלם אחד אינו חייב אלא אחת הדא אמרה דלא הודי ליה . ובתיבות מן מה דלא מתיב ליה יש לשאוק : (נוע"י)

שם הא ר' בא בעם ר"ח אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו דהוא בודק שבת ס' . (שם ע"ב) הא ר' בא בשם ר"ח אמר בשגגת שבת ומזיד מלאכות שאלו ולא משום שגגת שבת את חופסו (וא"כ למה תני מלאכות הרבה וכדלעיל) ר' חזקיה בשם רבי בא שתים שאלו שוגג בשבת ומזיד במלאכות מהו שיהא חייב ע"כ אחת ואחת (אם ימים שבינתיים כוו ידיעה לחלק) מזיד בשבת ושוגג במלאכות מהו לעשות סילוקות כעיקר : (נוע"י)

שם ולית ליה לר"א מארת לחייבו אחת אשכח תני כ"ע :

(דף ס"ג ע"ב) **שם** אמר ר' יוסי קיומתיה כיי דמר ר"א בשם ר"ח לית כן . רבנן דקיסרין כנ"ל : (נועם ירושלמי)

(דף ס"ד ע"א) **הי"ב** לא כתמנעין רבנן דרשין בין הי"א לחיות . ירושלמי פ"ה ה"ם :

(דף ס"ד ע"ב) **שם** אמר ר' סירוד . בבאר דבוסם הגירסא ר' סירור וכ"כ בב"ל ור"ם ריר כיון שאי בירושלמי כאלם ש"ג סוף ה"ב תני ר' סירור מסייע לרבי ינאי :

שם אמר ר' מנא הבערה שלא לצורך יצאת כו' . (כוונם סנפרס יוצאם פל שלא לצורך על במקלקל בהבערה שהוא הייב) . אמר ר' שמואל בר אבדימא תנינן דתימר שלא לצורך יצאת כמי שילאת לצורך ודבר שילאת לצורך מלמד מחמיר (כדלעיל ס"ב ה"ב) : (נועם ירושלמי)

(דף ס"ו ע"א) **שם** פחר לה ואינו מתוור ועוד מן הדא . מפרש בנועם ירושלמי שהוא כמו דאמר בכרם נחרא דמירובין כל מלה דלא מתוורא פסמכין לה מן אתרין סגין וככי נמי פחר לה ואינו מתוור משום הכי ועוד מן הדא

וסברנן לה מלא חקריט ומכרת דאתוות . בשאל כר אבא פי הוא פנין בפמי עלם :

(דף ס"ו ע"ב) **שם** התיב ר' בא בר ממל על דר' יוחנן סניחה החורש כיוים אינו לוקח שהותר מכלל חרישה ביו"ם . (לכאי פדס ולאו תנינן נק"ג דמסת יש חורש חלם אחד וחייב עליו שמונה לאוין כו' מו"ם . ובה"ג סליך בבבלי כפסחים מ"ז פ"ב) ר' יוסי בשם ר"מ לא הותרה חרישה בדרכם (דחרישה לצורך כסוי לא סוי חרישה . דחרישה לא הוי אלא אם כוונו להפות קרקע ואפיט לר' יהודה . וכמ"ש תוס' כה"ג לענין זומר וצריך לעצים בדף פ"ג פ"ב . נראה דאתי' לר"י למחייב במלאכה שאינו צריך לגופה כעינן צריך לעצים דלא מיקרי בעלים קוצר אלא בעינן זה מידי דהוי אקורת פ"מ להסר ומותק פל מנת לכתוב וכדאמר ר' יוחנן לקמן קת"ם פ"א א' כנבים וא' שלקות שבחסן לגופן מותר למיפין חייב חטאת ולמאי שרי לעשן ליאי כמלאכה שאין צריך לגופה אלא שמפאת לפי שאין דרך ליפה בכך פכ"ל) . קם ר' יוסי עם ר"א ולא כן סבריגן מימר כו' אלא מילין דצריכין לרבנן סעיפין לבון סעיפין לרבנן (נ"ע צ"ע א"ע ר"א מילין דצריכין לרבנן כו' וביוט ס"ר אמר לר' יוסי מילין דצריכין לרבנן (שהוא פסק לרבנן דבי מדרשא) סעיפין לבון סעיפין לרבנן (משום לכם אליבא דרבנן דר' שמעון שאלא ר' יהודה . שלכם ודאי סרי פסור בקוצר ואין צריך לעצים ולרבנן דבי מדרשא מספקא להו) קוצר לצורך עצים חייב משום קוצר ואינו חייב משום מיפה את הקרקע (דמתם קוצרים הוא לצורך דבר המקצר ולא ליפות את הקרקע ע"כ טדאי אינו מתכוין ליפות את הקרקע ואינו חייב משום מיפה את הקרקע אלא אם כיון ליפות את הקרקע) נ"ל דלא קוצר ליפות את הקרקע הם שיהא חייב משום קוצר (דכיון דבכם קצירה הוא לצורך דבר הנקצר לכן חייב משום קוצר אע"ט מתכוין ליפות את הקרקע או לא) ואפילו תימר דר' שמעון היא (כלומר ועוד דאפ"ה יכול אתה לומר דר' שמעון מינכי להו דסובר מלאכ"ל פטור עלה דאסבר דכיון שנעשית המלאכה ממילא חייב עליה אף על פי שמתכוין למלאכה אחרת) כרם כרבנן כו' (אבל לר' יהודה טדאי חייב) אמר ר"מ כו' דאמר ר"ח בשם ר' יוסי בן ספתו אם לנטוט פרי זה פסור (אלמא דגם לרבי יהודה פטור וכמ"ש לעיל . ודחי הה"ם) דר"מ היא דתר .כרם כרבנן מבל מקום פרי סרם : (נועם ירושלמי)

(דף מ"ח ע"ב) **שם** הדק כיהנייא בקופנה משים דש . בקופנה בלשון יוני מקל פן ימכנה בסוף להוך דבר ... :

(דף מ"ט ע"א) **שם** הדק סיקורה . מפרש בערוך הבלם (ערך סיקורא) הוא קני דגא (ו:קבר) : כד משקע באנמרק מפרש בערוך ערך אנפי"ן הוא חמירס עמוקה נאלמה כלומר מערה :

(דף נ' ע"ב) **הי"ב** ההן דחשר נורגבסן . נ"ל גירנגמן כלומר סיד של גססם ערוך ערך גירנגמן :

שם והדן דאק נירקדרין משיח בילום . נ"ל וזאק דאנין גירקודין מסך טטם ר"ל ...כר גיר או מליק חתיכות גדולות של זכוכית חייב משום מכבל . (ערוך סבלם) :

שם שרי ויפות שרי מוסריק . נ"ל כסיחם הקרבן פדס ואולי צ"ל סרי מסמרין עיין בבבלי שבת דף ע"ד ע"ב שאי מאן דשדא סיכתא לאתונא חייב משום מבשל :

(דף נ"א ע"א) **שם** ההן דמצטר עאל מצי נחבלין אליקה נ"ע מאן דמנפר פא לפני והבלין אליקה . פירושו מי שמנפר בטפר עצים לצורך כלים או תבלים אליקה שהוא בלשון יוני מין פסחן או קנבוס כבאים ממדינת הים לעשות מהם חבלים קסים ערוך הבלם ערך אליקם : (שם) המיינשון חייב משום מלבן . נ"ל אמיינטון . כמדרס סס"ס גא ולמד מן אמיינטון הוה שאינו מתבכן אלא כאור פירושו בלשון יומית ורומית מין אבן הגסוס ונארגת כבגד . ונביותו מלכלכת מגסים אותה באור ערך הבלם ערך אמיינטון :

(שם) קינטרן נ"ב אולי מלשון רומית קונטרס ארנה ערוך הבלם :

(דנ"ב ע"א) **הי"ב** סקרין וממרים . מקרן כתיב ... כאן נ"ל מלקמן ואיתא בסכיא דאמר ר' שמואל בשם ר' אבוהו מותר לעשות אהלים משר גאוה סמאס ועיין לעיל בפ"ב בפ"ע ר' אלעזר שאל מהו לעשות אהל מסור נעתם ספלה המספקא ליה אם מסמא טומאת אהלים . שאם מסמא אינו חוצץ ואינו יכול לעשותו אהל . וכמו שכתבו תוס' בשבת כ"ח ע"ב בד"ה ואין מטמא . ואם כיון הבעיא שלו בבבלי שם עור נכסם ממאס מהו שיטמא טומאת אהלים מאי קא מיבעי ליה אמר ר"א נ"ש תחש שהיה בימי משה כו' טמא היה לו פסור . והה שאמר כאן ואתיא כהביא דאמר ר"א בי ר' יוסה פי' מין חיה טהורה כדא הקב"ה ואתיא כהביא דאמר ר' שמואל בשם ר' אבוהו מותר לעשות אהלים מעור ביהמה טמאה . דהמם ליה מין חיה טהורה : (נועם ירושלמי)

(דף נ"ג ע"ב) **הי"ד** הני ר' הושעיה הוציא עצה לפרה במלא פי פרה כו' . תרס ר' הושעיה שאם הוציא פחות מכגרה כמלא פי גדי שהוא חייב דלא תיפטור כו' כנ"ל : (נועם ירושלמי)

(דף נ"ד ע"א) **פ"ח ה"א** ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיי בין מוזגין והוא שיהא בהן טעם ומראה יין אמר ר' ירמיה בצוה לצאת ביין אדום כו' . בבבלי פסחים ק"ח ע"ב איתא גרייתא ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהם כדי רביעית אחד חי ואחד מזג אחד חדש ואחד ישן ר' יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין כו' . אמר רבא מ"ם דר"י דכתיב אל תרא יין כי יתאדם . וכתב הרשב"ם ואחד ישן שאין בו טעם יין כל כך שנעשה חלם א"נ חדש אין בו טעם יין כל כך . והתוס' כתבו שם שפירוש הרשב"ם דישן טליף הוא עיקר . והנה לבריתא קשה כיון דר"י סבירא ליה דבעי גם מראה יין נפי דכתיב הולך עליו עכ"פ כים לו וגה"ק טמר לרבותא אחד אדום ואחד אינו אדום . וצ"ל לפרש דכמוכות פ"ו ע"ב לענין נסכים איתא בנמנה אין מביאין ישן דברי רבי וחכמים שם אמר חוקיה מאי טעמא דרבי אמר קרא גבב יין מה כבש בן שנתו אף יין בן שנתו אי מה כבש בן שתי שנים פסול אף יין בן שתי שנים פסול וכי תימא הכי נמי והתניא יין בן שתי שנים לא יביא ואם הביא כשר מאן שמעת ליה דאמר לא יביא רבי וקאמר אם הביא כשר אלא אמר רבא היינו טעמא דרבי דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ופירש רש"י דלא הבא יין אלא אדום ובכה ראשונה יש בו עיקר אדמימות פסי לא . ופי' מסוגיא רבא מובנת היטב סוגיא . דיש לדקדק גם דבשאר דברים שהמצוה בם המצוה דאין מביאין לנסכים פיותא אם הביא פסול או אם הביא כשר ולמה לרבי ביין לא כתבה התנאים אם הביא מה הדין אם כשר או פסול . ולמסקנת רבא ניחא דביין יש שכשר ויש שפסול . שאם יש בו עוד איזה מראה אדמימות כשר ואם אין בו עוד שום מראה אדמימות פסול . והנה לענין קדוש קיימא לן כב"ב נ"ז פ"ב דכל שבנסכים אם הביא כשר אפילו לכתחילה מקדשין עליו וכל שבנסכים פסול פסול גם לקדוש . וארבע כוסות דינן כקדוש . כדמוכח מהרי"ף בפסחים שם . ולפ"ז יש לפרש אחד חדש ואחד ישן הכוונה הוא בישן אפ"ם שאין בו מראה אדמימות גם כן כשר . משום דסתמא קמא סבירא ליה כהתכמים דפליגי על רבי במנחות שם ומכשירים גם לנסכים ישן . ורבי יהודה כרבי סבירא ליה לענין נסכים ומשום הכי אמר שצריך שיהא בו מראה יין והיינו שעל מה שאמר סתמא קמא ואחד מזג אומר ר"י צריך שיהא בו טעם ועל מה שאמר סתמא קמא ואחד ישן אמר ומראה יין ויש בן שתי שנים של נסכים כשר לרבי נדיעבד כשר לקדוש ולארבעה כוסות אבל אם כלה כל אדמימותו שבנסכים פסול הכי נמי פסול נדיעבד כשר לקדוש ולארבעה כוסות ולקדוש ולרבנן דרבי ולמתנא קמא דר"י כשר ישן לנסכים לרבי ולר' יהודה לארבעה כוסות אפילו אין בו מראה אדמימותו כלל . ומ"ש בב"ב שם דחמר חורין ולקדוש ולארבעה כוסות אפילו אין בו מראה אדמימותו כלל . ומ"ש בב"ב שם דחמר חוריין פסול לקדוש מרא: דהתם מיירי בייין לבן מברייתו לכן לבולי עלמא פסול . וכיון דלא כשרין נסכים זם שם שבלה עמר דר' יהודה לא סליג על סתמא קמא גם אינו מחלק לא הוא ולא כמים בין לבן מסבע לאדום שמלבן . וכרשב"ם נדחק שם דמלשון ר' יהודה משמע שנס כדיעבד פסול ולמאי אמר ר' ירמיה בירושלמי מצוה לצאת ביין אדום וכיוב דגם טנת ר' ירמיה דאפילו בדיעבד פסול . דליכא למימר דלכתחילה כנחוד קאמר דמנא תיתי . אי בעי קרא כדכתיב אפילו בדיעבד נמי לא ואי לא בעי קרא כדכתיב אפילו לכתחילה יהא כשר . שאני התוב היא ועלה על שולחן מלכים ולא אכשרן בנחרא דלענין קדוש לא יבוא ואם הביא כשר ולפי מה שכתבו יש לומר דר' ירמיה כרבי יהודה סבירא ליה . ולפי ספק סברייתא בירושלמי נם הוזכא קמא הכי סבירא ליה דהא אמר ואחד ישן ואחד מיבעי לה טעם ומראה יין . ולמ"ש

מי קרא כדכתיב רק בן שתי פנים בעודו אדום ולא שאנו עיקר אדמימותו שנגמרים בדיבבר כשר לקוש לכתחלה אלא שאלה מן המובחר שתהא בו כל אדמימותו כיון דכתיב אל תרא יין כי יתאדם. וקרוב בעיני בפשט הדבר כמו יין ובשולים ובפסחים וצ"ע א"ר ר' יהודה. והיה כתוב אמר ר"י נר"ת והמה המדפיסים בשלא ר' ירמיה. כן היה נ"ל אלא שבירושלמים לא כתבו ולא פירשו כן. ועיין נב"י שם מרב"ם ויתום ובמשק"ו. ועיין עוד בשו"ע או"ח סי' דפ"ג ובבאורי הגר"א שם אות ו':

(דף נ"ח ע"א) **פ"ח ה"א** לא נאמרו כל השיעורין האלו אלא למצניעיהן. א"ר אלא למצניעין כל שכן (והתם אינו גורס כמו שה"ג בבבלי ולא נאמרו אלא לא נאמרו וס"ד דלא אמרו כל השיעורין האלה הם דברי ת"ק וכא ר"מ לסותת מכאן ס"ד ואמר דרבנן למצניעיהן בכ"ש והאי לא כאורו פאה פיותא דמלתא דר"ש) ואמי כן אל דר"ש לא נאמרו כל השיעורין האלה אלא למצניעיהן הא למוציאיהן מדבריו והוי כן אל דרבנן לא נאמרו כל השיעורין האלה אלא למוציאיהן הא למצניעיהן כ"ש כנ"ל: (נועם ירושלמי)

(דף נ"ח ע"א) **ה"ג** אלא משום שאינו מקבל רביעיה כו'. בנוסחי גורס אלא משום שאינו מקבל רביעיה והקשה על דר' יוחנן לפסול את הכסוי אינו פוסל (כדאמן בפ"ד דמקוואות בגל חרס רביעית ר' יוסי אומר אף בכלי חרס כל שהוא) ולקדש מקדשין בו אלא כר' יוסי ור' יוסי אמר אף בגל חרס כל שהוא. כלום אמר ר' יוסי לא נשלם דינא בכבור ומה קיימין. ולא מודה רשב"ג בכלי חרס קטן שלם כל שהוא ומקדשין בו מי לית ספסא אלא משום שאין עליו תואר כלי. (פירושו דמיירי בכבור ומחזיק רביעית ומש דסובר רשב"ג דאין מקדשין בו הוא משום שאין עליו תואר כלי ולא דמי לכלי שלם ור' ירמן סובר כיון דפסל את המקוה מקדשין בו):

שם פ"ט ה"א ורבנן אמרי לתרוכה שבשרצים. הנוסחא שם הכרן אינו מפסח נכנסה אף שמ"ג אינו ממתח נכנסה כנ"ל:

(דף נ"ז ע"ב) **שם** והנינן אבניו ועציו ועפרו מטמאין מפרץ תיאור שבפתחים לבית פ.ג.ו דאמר ר"ל רב הונא בשם רב הבתחום לבית האסורו (וכן איתא בפ"ג דפ"ח) ר"א בשם ר"י המקדים את הבית אין מועלין בו אמר ר' זעירא הוי רמיא פליני מאן דאמר אסרו מועלין בו ומאן דאמר אין מועלין בו לא אסרו. והא תניק אבניו ועציו ואמרו המפלק הברך תיאור שבפתחים לבית ואחר כך נגאו והא תנינן פלוגה ב"ש תיאור שבפתחוב לבית ואחר כך הידסו. כתיב ר' חני קומי ר' יוסה מהניתא פליגא על רב השוקת כו' פתר לה פיתוחן של אבנים הוא גמר מלאכתן. ולית הדא פליגא על ר"ל דאמר עבודה זרה שנשתברה מותרת וכן פגרינן מימר אם כפתיו להחזירן לגליו דברי הכל אסור ואל ר' יוחנן אבוי דר"ם אם כיון שנתון במקומן לא כמו שפתוח להחזירן לגליו כן ואלו במקומן הן. ואכילו על ר"י לית הדא פליגא דר"י אמר עבודה זרה שנשתברה אסורה לא כן סברין מימר אם כשלוצי עתיד להחזירן לגליון דברי הכל מותר (ומין לתרץ כמי שאמר דכיון שמונחין במקומן הוי כמו שעתיד להחזירן לגליון דמ"מ הקשה נר"ל. דהא לכך ליכא פלוגתא על ר' יוחנן נתוכיו להחזירן לגליון) תיאור שנבתחו לבל אבן ואבן כנ"ל: (נועם"י)

(דף נ"ח ע"ב) **ה"ב** רבנן דקיסרין אמרין זו משנה של חרש כה העק סלסד על כל כנ"ל:

(דף נ"ט ע"א) **ה"ג** ר"ע אומר לעולם חבש הא ר' ישמעאל עבד ס' ותני כן על דר"ע לשיכך כו' כנ"ל:

(דף ס"ב ע"א) **פ"י ה"ב** מאי כרון. כמגנ כין דפליגי חזקיה ור"י אי אגד מלי שמים אגד אלא פ"ה דפליגי באגד יד ואי אגד יד לא ש"יה אגד תקיבה מידו של נפש"ב למאי פסור בהמא את ידו לחוץ ונטל ספוי מתוכה או שנתן לתוכה ואי שמים אגד הבית מידו כל כלי שמש (פ.ים ונטל בפש"ב מתוכה) אין לך מקולל גראות הכרים ונשפה כרמלית אלא אבר ג'כד (דיה של אדם נעשה כרמלית ולא דמי לכלי. ועיין פ"ה לעיל נפ"א בכ"מ): (נועם ירושלמי)

(דף ס"א ע"א) **ה"ד** כל מקום שענינו באסה כו' כנ"ל. כמו בתוס' לעיל בפ"ק ה"ג והרוגזה פ"ב ב"ח ומיר פ"ז ה"ג ובכלאים פ"ב כ"ב נ"ל ג"כ כ"ם שאינו:

(דף ס"ג ע"ב) **ה"ה** את הכת במיסה ד"ה חייב (ותם ר"ש מורה) לא כן תני סי' (הכונה כמו כתם חייב לר"ש מפני שאין להם לורך אחר אלא לכוליהם והכי נמי במת ישראל. אמר ר' יוחן מיפתר (והסיבה דפליג ר"ש) במת משנגד טבנים (דרונן ס"ל שחייב במית דממשם משומשה וגר"ם אינו חייב עד שיולא כמלא סי כלב לכלב) פ"ש דרבנן כגר נתחמם משומשה מאי כמשה דר"ש ט' (ומע"ב בשמ"א סוף כ"ב): (נועם ירושלמי)

(דף ס"ד ע"א) **ה"ו** וכן הגודלת. מו"כ במרבה אחרי סוח על הכתוב ונחוקותיהם לא תגלחו ר"י ב"ב אמר כר ולא תגדל ציצית ופירושו שלא תקלם ציצית ראשך.

כמו שהמירה כאן וכן סטולם. כמו מביה מגדלא מיפר השיח בבבלי דתענית ל' ע"ב. וכן מפרש הרמב"ם בקדושין פ"ב ע"א מאי מגודלה גלת. ועיין לעיל בפ"ק ה"ג סוף דף י' ע"ב. ועיין בבבלי נזיר נ"ה ע"א. וכן הוא כונה הרמב"ם שהוצא לשום בשו"ע יו"ד ס' קפ"א ולא יגדל ציצית ראשו כמו נוית ראשו ולא ינלח מהלדין כו' ואלי ולא ינלח מהלדין הוא ענין אחר והכ"י כתב ולא יגדל ציצית ראשו והיינו שלא ינלח מהלדים. ופמג"ש והב"ח והפ"ח והט"ז מפרשים הכונה ולא יגדל ציצית ראשו שלא יעך בספרות נדולות. ומפר אני תחת כשות רגלי הגדולים האלה. מרכן ורבנן. ולדעתי פירושם תמוה דמ"כ מה הוא הלשון ולא יגדל ציצית כמו ציצית ראשם. והפירוש האמתי הוא כמו שכתבתי במוס"ם. שלא יקלם ציצית ראשו כמו ציצית ראשם. אבל לגדל שער לפי לינא איסור כלל:

שם מתלפא שיטתיה דר"ש ס'. אמר ר"א לא צריך פירוש הוא כנ"ל: (נוע"י)

(דף ס"ד ע"ב) **שם** יצחק בר אריין אמר מה פליגין בשלא תלש כנגד הנקב. עיין שקלין פ"ב מ"ם בפסח"מ ופ"ש גר"ם ובר"ש חולין קכ"ח ע"ב:

שם ה"ז מה רתניבא לר' ירמיה פשיטא ליצחק בר אריין. אלי אין כין אלין נקוב לשאינו נקוב אלא כבר דעתו נגמר כר"ש נרם כרבנן את חורנין אלין נקוב כו'. וכן מפירשא בכלאים פ"ז ה"ו:

שם פי"א ה"א על דעתהון דרבנן והוא ישנתה דאמר. נ"ל והוא סנהם אמר:

(דף ס"ה ע"א) **שם** לא שנו אלא למטה מעשרה הא למעלה מעשרה אסור מלתיה דר"א אמר אפילו למעלה מעשרה חייב. וכמו דאמרי' בבבלי צ"ז פ"א נפא רהם ס' ופליגי דרבי אליעזר דאמר ר' אליעזר מחייב היה ר' עקיבא אפי' למעלה מעשרה: (נועם ירושלמי)

שם והתני שמואל מרה"ר לרה"ר כו' ואם לאו חייב תמן את אמר אין רה"ר. נ"ל סל"ע אין ר"ם (והוא ר"ה רשות אחרת) והכא את אמר ר"א מכורסם וסכרתם הוא כפירוש הראשון נק"ם:

שם תני בשם ר' יודה מרה"י לרה"ר ועבר ארבע אמות ברה"ר חייב שתים כנ"ל. ועיין בבבלי צ"ח פ"ב: (נועם ירושלמי)

(דף ס"ה ע"ב) **ה"ב** על דעתיה דרב למעלה מעשרה מותר ועל דעתיה דשמואל למעלה מעשרה אסור. כיין בבבלי צ"ז פ"א:

(דף ס"ו ע"א) אמר ר"ז ויאות אם לצורך הוא דתנינן אם לרפואה חייב. ופ"ם בנופ"י דירושלמי אזיל לשיטתו לעיל בפ"פ ה"ה דמודה ר"ם גם סוף כנפם. דכיון דאין נלה"ע הוא עוך שדה ר"ם דהלא לצורך בה הוי כלצורך בעצמה וחייב ומשום הכי אמר דלידה הם דסיף וז לצורך דהיים נרפאה לכן במתעסק בו שלא יפכנו מוי מלאכה שאין נריך לגופה ופוטר לכתחלה:

(דף ס"ו ע"ב) **ה"ג** ואם לאו אין את רואה את הכותל כגמום אלא כפתום ואין סופה לירד ר' חייה בשם ר' יוחנן תיפתר שהיתה דבילה

שהינה והיתה ניטוחה ר"ח אמר במודר לוכסן. (נ"ל כאן ובמסכת כלאים) רב חני כמא שיבוע מדרגם כלוכסן (דאל"ל לא הוי נמסה מעברה כר"ה (ועיין בתוס' ס' ע"ב בד"ה בכותל משופע שנהנו דמיירי כגון שרגים מכתפין עליו) א"ל תמן זרעים כו' (מפיס הכי שם כלוכסן) ר"י ר"א בשם ר"י כסמים כמקום מונדרון (ואם כן גם בכותל משופע) כהדא כו' (דהסיפא תיירי דומיא דרישא במקום מונדרון תוב הכי אמר ר"י וכיון שנח לפי שאין שפו נוח אבל נכיסו לנוח אפילו איירע שנתגלגל חייב ועיין בבבלי: (נועם ירושלמי)

(דף ס"ז ע"א) **ה"ה** סלע שבים גבוה עשרה טפחים אין מטלטלין מתוכה לים ולא מן הים לתוכה. פחות מכאן מטלטלין מתוכה לים ומים לתוכה ומטלטלין בה עד ד' אמות ולא כרמלית היא כלום היא מותר לטלטל בכרמלית אלא בארבע אמות. אמר ר"א פ' ריבים סלע שבים גבוה עשרה טפחים אין מטלטלין מתוכה לים ולא מן הים לתוכה ומטלטלין בה עד ד' אמות יותר מכאן מגשית בתחלה בטובה ורגיה שאין מותר לטלטל בה אלא בארבע אמות פחות מכאן מטלטלין מתוכה לים ומים לתוכה רבי טן בר חייה בעי מעתה שתי כרמליות סמוכות זו לזו מטלטלין מזו לזו אמר ר' חנניה בריה דר' הלל מכיון שהים מקיפה מכל צד כמי שהוא כרמלית אחת. ומה בין סלע שהסיגה הסיגה עולה ויורדת סלע במקומה היא (שולל לפה בסיגה מותר לטלטל בכולה אף ביותר עד ארבע אמות הא כיס נם כן מקיפה. עיין בפירושין ג' פ"א בבבלי דכן סבירא ליה נרב. ועיין בירושלמי ספ"ם שם. פ"ה מתרץ דהסיגה עולה ויורדת סלע במקומה היא לכן הוי כמחלק בהוקפה לדירים: (נועם ירושלמי)

(דף ס"ט ע"ב) **פי"ב ה"ג** עד דרבנן קלה על דר' יודה ב' שתי אותיות שוין כו'. נ"ל קלה על דרבנן כ' שתי אותיות שוין כו' קלה על דר' יודה שתי אותיות מכל מקום: (נוע"י)

(דף ע' ע"ב) **שם ה"ה** אמרו לו אף הוא אינו מן המובחר מתלפא שיטתיה דרבנן תמן הם אומרים אינו מן המובחר. הא כ' כתב הוא והכא כו' אומרים איש כתב היסתו כשיבוטו בשיטתך שאת אומר כ' הוא אינו מן המובחר ר' יעקב ר"י בשם ר"ש לא אמר כן אלא מתלפה שיטתיה דר' יב דם תמן הוא אומר כתב הוא והכא הוא אמר כו' (דמסתמא לא פליג על מתניתין): (נועם ירושלמי)

(דף ע"ב ע"א) **פי"ג ה"ג** בעון קומי רבי בא היך מה דאת אמר תמן השוחט בשבת כיפר ומביא אחרת ואמר אף הכא יצא ידי קורעו כנ"ל.

(ס"ד שמשום הכי פטור מפני שאינו יוצא ידי קריעה והוי מקלקל משום הכי פריך מ"ש משוחט בשבת שכפר על חטאו מקודם ותביא חטאת על מחלל שבת) אלא כר"ש כו' (נמלום יצא ידי קריעה ומשום הכי פטור לפי שהוי מלאכה שאין צריך לגופה ואמר לן תמן הוא גרם לעצמו (שיחטא) מדם הכא את גרמת לו (דהא קריעה מצוה דרבנן ולא רצו רבנן שמל ידם ימחייב חטאת ואמרו שאינו יוצא ידי קריעה כדי שלא יחלל שבת) אמר ר"י ואפילו תמן לא נכמת לו שאינו לא אמרת לו שיכפר (כנ"ל) היך כיה מתכפר לו (דגם בשוחט בשבת את מתירו לורים מלפטור על שגגת דרבנן ואפילו לא תייביה לבריך ולא הכי צריך לא היה מחלל שבת דהוי כנשוף דמבא שלא עלה יורה ופי' מקלקל. דהירושלמי לא סבירא ליה כהבבלי בפסחים פ"ג פ"א דתיין להוציא מידי נבלה או מאיסור אבה"ח לנ"ל ע"ש בירושלמי): (נוע"י)

(דף ע"ה ע"ב) **פי"ד ה"ג** תני הסכין כו' איכתי בזמן שטרפו ביין ושמן ס' תני אמר ר' שמעון בן אלעזר כו' כנ"ל. כמו שאמי' נברכות פ"ה כ"ג:

(דף ע"ו ע"א) **שם ה"ד** או כדברי הכל בטמא תוסך של תרומה אחר טיבולו. נ"ל קדם טיבולו וכן לקמן נ"ל מודים חכמים לרבי בטמא חוסך של תרומה קודם טיבול. ובמ"ב בבבלי על מטהרי כאן לפני טיבול כאן לאחר טיבול ובפירס"י וכן נ"ל בתרומות פ"ו וביומא בס"ת. אחר כך ראיתי לבגר"א בתרומות שהגיה כן:

(דף ע"ט ע"א) **פט"ו ה"א** הדא אמרה בין תורה ונביאים ובין בתבי הקדש (כנ"ל). פליגין אותן מפני סדליקם שאלם ע' קאי על כשמונין בכל לשון:

(דף ע"ט ע"ב) **שם** לית לך אלא כהדא דתני ר' נחמיה. דתני ר' נחמיה מפני מה אין קורין בכתבי הקדש מן המנחה ולמעלה (כנ"ל). כמו בשוכח מכבבלי קפ"ח פ"ב. והיינו שהירושלמי אומר שאין הדין כמשנתנו אלא כר"נ. וה"ל שמשום הכי קרי רבי על גרמיה רבים מכאונים נרבם לפי שעבר על דעת ר"נ:

(דף פ' ע"א) **ה"ב** תיק תפילין עם התפילין. ר"ל הכונה ויאה תיק הספר שמצילים עם הספר. מפני שתיק הספר יותר מסבר הוא שאסור לאחר מ"מ פרום. תיק התפילין נמס מצילין עם התפילין כלא מיהר לאחר התפילין ערומים (עיין בביאורי הגר"א באו"ח סימן . פ"ה מתרץ דמכל מקום מותר (הכ"ל כתיק תבדא חכה כו' כפירש הנלון כש"ם, וכן הוא בבבלי ב בשות ק"ב פ"ב כשהר ירלחי יח"ב מדינה של גיכהם וע"ש בח"ז מהרש"א:

(דף פ' ע"ב) **ה"ג** תני אף מטמאין להציל כו'. בנוסחי כתב שהוא ראיה דכבר ייתא ר"ש וצ"ל דתני אף מטמאין ופסלת לאף מבנין היא דב"כ אהיא כבפ"ל כר"ש דסבירא ליה דתרומה דאוכא לאיטור מותר לטמאה בידים. עיין בירושלמי פ"ק דפסחים ובבבלי שם. שאם לא כן את תני ככל קדם לא הגע כו' ומדפיסא ר"ב ריהא נ"ב ר"ש היא:

שם ה"ד שכן הדבן להזמין אורחים בשבת. בירושלמי יומר בטעם דבריטנה ע קתני טאו ובאילו לכם ובמטנה שאחריה קתני ואומר לאחרים באו ובאילו עמי וכן מדייק סבבלי בשבת קכ"ז ע"א ופ"ב) וע"ז אמר באו ואילו לכם שכן דרכן להזמין אורחים בשבת. ולקמן על באו ואילו עמי ספרש שכן הדבן לבשל כלים בשבת: (נועם ירושלמי)

(דף פ"ב ע"ב) **פי"ז ה"א** אמר ר' בא הדא דתימר בעומדים ששם אבל בעומדים הכן מותר. נ"ל בכאן נראה כסוגיא שבבבל בקרקע רטי ובעמודים ממשים בתוך הארץ והטטלטל אותם מפני שאפשר תמיד נותנו אבל בארץ ישראל שקרקע שלה קשה וחזקה בקרקע שלבבל אין העמודים נכנסים בתוך הארץ והטלטל אותה אינו משנה מקומו ואיס שם גומא. ועיין ב"ם קי' פ"א הא לן והא לנו ופירש רש"י מתניתין נמי קאי בבית מקום פרש כו':

(דף פ"ח ע"א) **פי"ח ה"א** אמר ר' יוסה כנייא היא הבא. שהוא ככסא (שעמי תוקים תוקים ככסא). ובגמרא אמרינן ע"פ כר פר שמעה חוקים ככסא כו' ע"ש והכי נמי בתגילי עלים המסודרים זה ע"ג זה ככסא של שלשה הוקים מיירי דאף עומדין נמאכל בהמה לכבי בפני מעצמה) כתיב ר"ל ותנינן קש וקש לאו כמסחר הוא (אלמא דלפילו אינן עשויין חוקים אפילו הכי נעין מעשה:

(דף פ"ח ע"ב) **ה"ב** והתיב ר' לעזר. בנוסחי גורס כאן מם פ"ג הכ"ם אמר ר' זירא לא אתיא אלא כר"ח (פי' דרכי נפי מצבה. כדלעיל ס"ם אין סיפוין וה"ע נריך תיקון):

שם מתניתין פליגא על כאן דבר כל שייחדו לאיסור אסור דתנינן בופין סל. כנ"ל:

(דף פ"ט ע"א) **פי"ט ה"א** אמר ר' יונה סלקא מתניתן תני מעשה היה והורה רבי כר"א אולי כוונה שעלתה נראיתא גמ"י בימי ר' יוחנן וחטרתו שתני גב שבורה רבי כר"א:

(דף פ"ח ע"א) **ה"ג** אמר ר' יוסי כל שעה הוה ר"ז רבי אומר לי תני ט' כנ"ל.

(דף צ' ע"ב) **פ"כ ה"א** הוה ריבעה. לעיל ס"ד כ"ג:

שם ר' זעירה ר' חייה בר אשי בשם שמואל המשמר. נכילה פ"ח ה"י כ"ג כשם רב:

שם מה הברקר קטה למעלן וסלית למטן כנ"ל:

(דף צ"א ע"א) **ה"ב** נוש של תרדל ר' יוסי בשם ר' אליעזר ממעך ביד אבל לא בכלי ר' יוחנן בשם ר' ינאי בכלי אבל לא ביד. מ"ע-דכן (בבבלי קל"ם פ"א) א"ל ר' יוחנן והא לכלים אין ממעכין אותם כן (לכן גם ביד א"ל דממתי ליה ספר ספי כיון שאי ממהין ביד אף לכלים שני הוא ומותר ג"כ) שוב מצאתי בספ"ם שכתב נ"ל כן:

סליק גליון אפרים ממסכת שבת

תורתו של ראשונים
לירושלמי מסכת שבת

עמוד	שורה

פרק ראשון

א 3 **באי זה צד**

בגמרא בבלי כיצד

2 9 **הכנסה והוצאה אחד הן**

בשבועות דף ה' ע"א „הכנסה והוצאה שנים הן ומנוס הכמים אחד" אבל בריטב"א שבועות כ' ע"א „הוצאה והכנסה אחת הם ומנו אותם חכמים ב'".

6 7 **על דעתיה דבן עזאי אין אדם מתחייב כו'**

בתוס' כתובות ל"א ע"ב ד"ה מהלך „ובירושלמי פריך לבן עזאי היכי משכחת כעביר ד"א ברה"ה דמחייב ומשני בקופץ" עכ"ל. וכן מובא בתוס' שבת ה' ע"ב ד"ה כשלסא „ומשני משכחת לה בקופץ. וכ"ה בר"ן פ"א דשבת סי' רע"ה, וכן בריטב"א שבת שם. ולפנינו ליתא התירוץ משכחת לה בקופץ. ובחדושי הרשב"א שבת ו' ע"א „ובירושלמי מקשו לה ולא אפיקו מסקא דגרסינן התם לדעת בן עזאי וכו'" עכ"ל וברמב"ן שבת ה' ע"ב „ובירושלמי מצאתי ר"ח שאל לר"ה לדעת בן עזאי וכו' ואין שם פירוק מפורש על זה" עכ"ל.

ד 10 **אין תימר פיו**

בחי' הר"ן שם „אין תימא פיו ופיו כתמיה כלומר דאכל חצי זית חלב וחזר ואכל חצי זית אחר דהוא חייב והכא נמי דכוותיה וליחייב אפילו הכי לא דמי דהתם כיון שאכלה כאחד הוא וכצטרפת האכילה אבל הכא נהי דביד שמאל קלט מ"מ ידו היא והרי הוא כאלו קלט בימין ופטור אי דלכא כיון שקלטה בשמאל חייב".

כיון שאכלה כאחד הוא

בחי' הר"ן שם „כיון שאכלה כאחד הוא.

20 **דר' עבד אויר מחיצות כמכישה**

בחי' רשב"א ניטין דף ע"ט ע"א ד"ה הא „דרבי עביד אויר מחיצות כמשקף". עכ"ל. ועי' בבלי שבת ח' ע"א ביתא כמאן דמליא דמי

ה 3 **והורנה יליף לה מן עגלות**

חסרים כאן המלות האלה „ולא ידעינן מאן דיליף לה מן הארון ומאן דיליף לה מן העגלות" כן הגרסא בד' ויניציא ובמוכה פ"א ה"א.

28 **וכרמלית ומבואות שאינן מפולשין**

בתוספתא פ"א שבת „וכרמלית ומקום פטור" וע' בבלי שבת ו' ע"א

10 **סימטות שבין העמודים נדונין ככרמלית**

בבלי שבת ז' ע"א כשם רב יהודא שבין העמודים אינן נדונין ככרמלית.

ו 8 **כשהוא בפתח חוה. צ"ל כשהיה**

22 **לא אלא השיכה**

צ"ל „לא אסר א"א השיכה"

25 **מן מה דתניתה מנחה ותניהא ר' חייא רובה חשיכה**

בשלטי הגבורים סביב הנהת מרדכי בשבת פ"א אות ד' בשם הראב"ן (צפנת פענח) „וגרסינן בירושלמי מסה דתנינן מנחה בלפני הספר ותני לה ר' חייא חשיכה הרא אמרה אפילו חשיכה דתנינן כחיש היא מנחה „שמעינן מירושלמי דקרי למנחה חשיכה וכיון דהכי הוא קרינן שמע בזמן מנחה דהא חשיכה קרויה וגם רבי קרי למנחה חשיכה".

12 29 **גידול אמר**

בילקוט תהלים ר' תשל"ה הני' „רב גידל אמר" וכ"ה בשקלים פ"ב ה"ה.

38 **אמר לו ר' יוחנן אמן משמו**

פי' בשם בר פדיה. ולפלא שמצינו בכמה מקומות שר' יוחנן הולך עם בר פדיה אבל שר' יוחנן יאמר כשם בר פדיה לא מצאנו. אולם בסוף פ"ב דשקלים תני' חכים רבי לבר פתייה.

ח 39 **אר"ז לר' בא בר זבדא**

בשקלים פ"ב ה"ה הני' „א"ל ר"ז לרב אסי" וכן נכון שהרי מצינו לר' בר בר זבדא כמה פעמים שאמר הלכות בשם רב.

5 **קמי מיניקה**

ני' הרטב"ן (בהידושיו שבת י"ב ע"ב) קומי עוקא ובערוך ע' עדה פי' עוזה הפירה להתקבל בת המים).

24 **רב ירמיה סלק לגביה רבמי כו'**

במנחינ דף ק"ב ד' ברלין „רב יהודה סלק לגבי רב אסי מזג ליה כמא שרי ומסתכל בית אסי בני ברתיה חמי מאי עביד אמר להו דנהיג בשיטת ר' חייא רביה דתני ר' חייא אבל מסתכל וכו' כך מצאתי" עכ"ל. ועי' בבבלי שבת י"ב ב ע"ב.

31 **מתני' פלינא עלוי כו'**

הכוונה לתוספתא שבת פ"א „אין קורין לאור הנר אפי' הוא בבית אחר ואפי' הוא גבוה היכנו ואפי' עשרה בתים זה לפנים מזה".

עמוד	שורה

[illegible] 33 **אפי' נהון בספיקלה**

בערוך ערך ספקילא „פי' כל"ר מקום גבוה מקום מצפה".

1 **כל מקום ששנינו באמת הלכה למשה מסיני**

בערוך ע' אמת „א"ר אלעזר הא אמרה כל באמת הלכה היא, בפ"ק בירושלמי בשבת ובפ"ק דכלאים עכ"ל, הרי שהיה לפני הערוך הני' כאן כ"מ ששנינו באמת הלכה, ולא הל"מ, ובאמת כה לגזירה דרבנן שמא יטה לחלכה למשה מסיני. ובראש ה' . מקואות סי' א' בשם ר"ת „כל באמת הלכה" כתוב בירושלמי הלכה למשה מסיני אע"ג דאיסור ראית לאור הנר מדרבנן אלא דבר ברור כהלכה למשה מסיני קאמר" עכ"ל. ובאו"ז ח"ג סי' קס"ה כתוב „פר"ת ז"ל דמהכא קיימא לן דכל היכא דתנינן באמת הלכה פסוקה היא" עכ"ל.

6 **אילין בעי דיטפי בוצינא**

כפי' רבי נסים גאון בשבת י"ג ע"א „וכתלמיד א"י כו' בעו דיטפי בוצינא ואילין לא בעו דיטפי בוצינא ופי' דבריהם כי התינוקות יתרחקו מן הקריאה ויאהבו שיכבה הנר ואנו בטוחין בהן כי הם לא יטו את הנר ולפיכך יותר להם לקרות לאור הנר דליכא למיחש שמא יטו אבל החזן לא יקרא דחיישינן שמא יטה לפי שלא ידצה שיכבה הנר לפיכך מבטלין התינוקות מן הקריאה".

18 **ר' חייא רובא מפקד לרב**

בס' הסנהינ (דף 51) הני' „ר' הייה רבה מיפקד לרב נהמן". ובאו"ז ח"ב סי' רנ"ז תני' „מפקד לאילין דבי רב כו'"

21 **שבעה יומין מן שתא**

בראש סוף רה"ש בשם ראבי"ה קבלתי שאלו שבעה ימים הן שבין ר"ה ליוה"כ, ע"כ נהגו באשכנז אף אותן שאין נזהרין מפת של נכרים כל השנה בעשי"ת נזהרין".

24 **ענוה לידי יראת חטא**

בתוס' ע"ז דף כ' ע"ב ד"ה ענוה „בירושלמי דשקלים גרים איפכא יראת חטא מביאה לידי ענוה וקא סבר כריב"ל דכסמוך דאמר ענוה גדולה מכולם".

ט 9 **מובטח לו שהוא מחיי העולם הבא**

בפי' ר"ח בשבת י"ג ע"ב „שהיא בן העולם הבא". ובכפו"פ פי' צד ל"ג „הא מובטח שהוא מבני העוה"ב".

15 **ר' אליעזר אומר בו ביום כו'**

בפי' ר"ה בשבת י"ג ע"ב „ירושלמי רא"א בו ביום גדשו סאה להבית מלאה אגוזים כל מה שאתה נותן לתוכה שומשמין מחזקת פי' הוסיפו גזירה לגזור גזירות ריא בן ביום מחקו סאה לא הוסיפו ולא גרעו · אלא התירו המותר ואסרו האיסור להבית מלאה שמן אם יתן לתוכה מים מקיא השמן

גדשו את הסאה

בפרש"י שבת קנ"ב ע"ב „ביום שעלו לעלית חנניה בן חזקיה וגזרו י"ח דבר כו' אבל בפי' ר"ח שם פי' בו ביום שהושיבו את ר"א בן עזריא בראש גדשו סאה כו' ובפי' רב נסים גאון שם זה היום הוא היום שנסמך בו ראב"ע בישיבה כמ"ש בברכות פ' תפה"ש תנא עדיות בו ביום תקנום וכל בו ביום דאמרינן ההיא יומא אתמר וי"ח דבר שגזרו בו ביום באותו היום נאמרו וכו'". עכ"ל.

18 11 **דתני רשב"י בו ביום גזרו וכו'**

בפי' רבינו חננאל שבת י"ז ע"ב „תני רשב"י בו ביום גזרו פתן יינן וגבינתן והמצן וצירן ומורייסן וכבושיהן ושלוקיהן ומלוחיהן ועל החילקה (ההליקה) ושחיקה ומיסני ועל לשונם ועל עדותן ומתנתן ובכוריהן ובניהן שנטמאו בזיבה מבן ט' שנים ויום אחד כדי שלא יהא תינוק ישראל מצוי אצלו במשכב זכר ובנותיהן מבת ג' שנים ויום אחד כו' עכ"ל ומה שהביא רבינו חננאל מן ובניהן כ"ב מלות ליתא לפנינו ועי' בבלי ע"ז ל"ו ע"ב בשם רב נחמן בר יצחק גזרו על תינוק נכרי שיטמא בזיבה כו').

12 **ועל גבינתן**

בסמ"ג לאוין קל"ב „עוד אמרו בספר העתים בשם הירושלמי דשבת שרסאותיהם מי"ח דבר דקתני התם: כו' ועל גבינותיהם והמאותיהם, אמנם בירושלמי שלפנינו אין שם חמאותיהם כו'. וכן מובא בפוסקים אחרים.

6 **ועמעמו עליהן ואסרום**

באו"ז ח"ד סי' קפ"ה ליתא ג' תבות אלו. וכן הנכון.

7 **אלא כיני במקום שאין פת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת ישראל אסורה**

באגודה ה' ע"ז סי' כ"מ ובהג"מ הל' מ"א פי"ז הי"ב „במקום שאין פת של ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת שלהם מותרת ונמנו עליה והתירות משום חיי נפש" עכ"ל. וכ"ה בכמה ראשונים. ובראש ע"ז פ"ב סי' כ"ז ובראבן סי' ש"ד הני' במקום שפת ישראל מצויה וכצ"ל ובחי' הרמב"ן בע"ז ל"ז ע"ב „מ"ש בירושלמי במקום שאין פת ישראל מצויה עמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש משמע אפי' בעיר כו'".

עמוד | שורה

י 11 **ולא עבדין כן**
בריי"ף ובראי"ש ע"ז שם ליתא המלות „ולא עבדין כן ובר"ש שם „כדברי מי שמתיר ולבר מן הפלטר ולא עבדין כך כלומר שמחמירין על עצמן" עכ"ל. ובאור זרוע ח"ד סי' קפ"א „ולא עבדין כן אלא נהגו שכל אחד קונה מאוהבו נוי ולא חיישינן לבנותיו. הכי משמע להדיא שבכל ענין התירוהו ואפי' אית ליה פת ישראל בהדיא. ואע"ג דכל תיכא דפליג ירושלמי אתלמוד דידן שבקינן ירושלמי ועבדינן כתלמוד דידן הכא עבדינן כמו הירושלמי כדקאמר טעמא מפני חיי נפשו כלומר אע"פ שמן הדין יש לאסור כמו שאומר תלמוד דידן אעפ"כ התירוהו משום חיי נפש כו' עכ"ל. ובחי' הרמב"ן ע"ז ל"ו ע"ב „ובירושלמי דפרקין גרסינן ולבר מן הפלטר ולא עבדין כן כלומר אין העם עושין כן אלא אוכלין פת של גוים" עכ"ל ובס' כריתות לר"ש סקינון סי' צ"ב הגי' „ולא עבדין כדין פי' מחמירין היו על עצמם עכ"ל. ועי' בב"י במיו"ד סי' קי"ג. ובמע"ש פ"ג ה"א הגי' ולא עבדינן כן".

21 **ויוצאין בו משום עירובי תבשילין**
בחי' הרמב"ן ע"ז ל"ז ע"ב „וכבר נתברר לנו מן הירושלמי ומן התוספתא שאין עירובי תבשילין צריכין פת אלא תבשיל" עכ"ל. הראשונים הביאו ירושלמי בזה הלשון; „והכי גרסינן בירושלמי עירובי תבשילין כך היא נוטל פת כביצה ותבשיל כזית וכו'" ולפנינו ליתא זה בירושלמי.

23 **חלב נכרי למה הוא אסור**
בסמ"ג לאוין קל"ב גרסינן בירושלמי ויעמיד פי' ויכשנה א"ר שמואל בר"י מפני ארס הנתון בין הנקבים פי' ואי בניח ליבש כן כתב מורי" עכ"ל.

20 1 **ר"ש אוסר**
בתרומות פ"ח ה"ח „ור"ש אוסר בדבש"

31 **בשמן ובסנדל**
בס' כריתות שם פי' „וסנדל היינו הך דנשרו מספרותיו בשבת ד' פ" עכ"ל. אבל בירושלמי נדה פ"ג ה"ד „סנדל הדא דאמרינן" ע"ש. ובבבלי ע"ז ל"ו ע"א לא נזכר כלל מהיתר של סנדל.

26, **ויקראו לו ב"ד שריא**
בע"ז שם הגי' „יקרו ליה בית דינא דשרי מישחא כל ביה דין דשרו שלשה דברים נקרא ב"ד שריא וכו'" ע"ש.

32 **בשבעה מקומות כתיב לא תתחתן בם**
[בירושלמי סוטה פ"א ה"ט מפרש קרבן העדה הכוונה שבשבעה מקומות נאמר איסור היתון, ע"ש].

22 5 **כל מלאכתך גמורה מבעוד יום**
בתוספתא שבת פ"א (הוצאת צוקערמאנדל) כל מלאכתך גמורה כע"ש ובחי' הרשב"א שבת י"ח ע"א גורס בתוספתא „מלאכתך גמורה מע"ש"

6 **ומה טעמיהון דב"ה ששת ימים תעשה מעשך וביום**
בתוספתא שבת פ"א „וב"ה א' ששת ימים תעשה מלאכה עשה אותה כל ששה".

15 **נותנין מגמר תחת הכלים מע"ש**
בתוספתא שם „נותנין מוגמר על גבי נחלים ע"ש עם השיכה" ועי' בבלי שבת י"ט ע"ב.

30 **אילולא דלא מעלה**
בבאור פ"א דשבת „אלולי דלא בעלינא רישי".

34 **שאין צולין בשר בצל וביצה**
בתוספתא שם מוסיף „ערב שבת עם חשיכה".

24 7 **אין העכו"ם צריך הכן**
בארחות חיים ה' יו"ט סי' ל"ג „כבשו"ל בירושלמי אין הכן לנכרי כלומר אצ"ל לנכרי הכן לי שאם היו לו תמרי כו' הכל מותר ואצ"ל הכנה".

12 **חד תלמיד מן סימאי**
בעטור (ה' יו"ט דף קמ"ד) „וחד תלמיד מרב סימא כו'" ע"ש וכעין זה לקמן פ"ז ה"ב „הד תלמיד מן דרבי סימאי".

30 **אין נותנין לעכו"ם ע"ש לצאת**
באו"ז ח"ב סי' נ"ג „והכי אמרינן בירושלמי כפ"ה דשבת אין נותנין מזונות לנכרים ע"ש לצאת ואם נטלו ויצאו אין נזקקין לו. והא דקתני ע"ש לצאת אין לפרש שאומר לו כפי' להוליך לחוץ דהא קתני גבי כלב בירושלמי אין נותנין למזונות לכ"ב ע"ש לצאת נטל ויצא אין את זקוק לו כו'".

33 **שהיו עושין עם ישראל**
במנהיג (ד' ק"ד ברלין) „עם ישראל בשבת כו'".

38 **ובעיר אחרת**
בס' אום וחוה (נתיב י"ב חלק י"ב) פי' בעיר אחרת חוץ לתחום ואין שם ישראל כו' ע"ש.

יא 3 **בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כרשב"א**
בריי"ף פ"ג דמו"ק סי' אלף רל"ב „ת"ר ראשי לחפכו לבמה ולאהותי רשב"א אוסר באיחוי וקי"ל כוותיה" עכ"ל וכ"ה בראי"ש שם, ובר"ן שם „ורי"ף ז"ל פסק כרשב"א וכ"כ בה"ג קי"ל כרשב"א באבל ובכלל גדול ובלפני אידיהן והכי איתא בירושלמי הלכה כרשב"א בשבת ובאבל ובע"ז ולא אמרינן תיכה כדברי המיקל באבל אלא בכל הלכות אבל ואבל לחוד וקריעה לחוד" עכ"ל „ובמלחמות ה' להרמב"ן „גם לבעל הלכות ראיתי שכתב בכלל גדול ובלפני אידיהן הלכה כרשב"א ודבר זה מפורש בירושלמי אלא שאנו תמהין שלא סמכו גדולי הגאונים על ירושלמי בפסק הלכה וכו' ושמא קבלה היא של ראשונים" עכ"ל. [ועי' בס' אהבת ציו"ד לכס' שבת עמוד 26–27 ד"ה בשבת ואבל] והנה הר"ן והרמב"ן גרסי „ובלפני אידיהן" אבל יש הלכות בפרק לפני אידיהן שאין הלכה כרשב"א, ועי' בפ' תרומת רכ"א ועי' בס' יד מלאכי סי' פ"ח.

יג 4 **אין משלחין אגרות ביד נכרי כו'**
בתוספתא שבת פ"ד הגי' „אין משלחין אגרות ביד נכרי ערב שבת וברביעי ובחמישי מותר" וכי מובאת התוספתא בבבלי שבת י"ט ע"א.

6 **וב"ה מתירין**
במנהיג (דף ק' ע"א) ותני' „וב"ה מתירין אפי' ערב שבעת"

8 **אין מפליגין כו' וב"ה מתירין**
הראשונים פירשו שב"ה מתירין אפי' בערב שבת. ובראב"ן סי' ס' „ור' יואל תתני אמר לי ששניה בריתא זו בירושלמי הכי אין מפליגין בספינה לים בע"ש ולא כתי' בשבת ולא כד' בשבת. בג' בשבת ב"ש אוסרין וב"ה מתירין וכו', ועי' ברשב"א שבת י"ט ע"א. ובמדבר רבה פ' ט"ו תנחומא (השלם) שלח אות א' ובראי"ש ערובין פ"ד סי' ג' ובתשב"ץ ח"א סכ"א הגי' בזה"ל „דגרסינן בירושלמי פ"ק דשבת אין מפליגין בספינה וכו' ולא גרסי' המלות לים הגדול וע"כ כתב הרא"ש בשבת פ"א ס' ל"ח „יש מי שאומר הא דאין מפליגין בספינה פחות מג' ימים בזמן שהספינה גוששת ואין במים עשרה טפחים כו'" ע"ש ודברי הרא"ש נובעים מפי' ר"ח בשבת י"ט סע"א.

21 **אמר רשב"ג**
במתניתא דבני מערבא „אמר רבן גמליאל".

44 **כדי שיקרמו פניה**
במשנה בנס' בבלי „כדי שיקרמו פניה מבעו"י".

26, 1 **מצטמק ורע לו**
ברמב"ם ה' שבת פ"ג הט"ו „מפני שהן מצטמק ורע לו שאם יתתח יתרוך כו'".

27 **שיצת האור ברובן**
במשנה בנס' בבלית „ובגבולין כדי שתאחז האור בתוכו" וע"ש בגמרא מאי רובן כו'.

אף בפרמין כל שהן
בבבלי שבת במשנה כ' ע"א ליתא מלת אף. ולקמן בה ההלכת מיני מתניתא אף כפחמין כל שהן, וממה נראה שלא גרסו בגוף המשנה מלת אף כגירסת הבבלי.

יד 5 **לא תאכלו מבנו נא**
צ"ל אל תאכלו ממנו נא.

פרק שני

28 10 **דדינן**
במוסף הערוך ע' דרינון „פי' בלע"ז דבר וצמר של ארז"

19 **מפני שהאור נמשך לאחריו**
במלחמות להרמב"ן שבת פ"ב (דף י"ז) „מפני שהאור אינו נמשך אחריו"

טו 15 **אחד בוקרו של מ"ז ואחד בוקרו של יין**
בפסחים פ"ז ה"ט הגי' „אחד בוקרו של י"ד ואחד בוקרו של ט"ז".

29 **מה אית לך שמן שריפה שעבר זמנה**
בחי' הרשב"א שבת כ"ד ע"ב „ובירושלמי מקשי מה אית לך למימר שמן שריפה שעבר זמנה נשרפת בין ביום בין בלילה אמר ר"י בן פזי מכיון שנטמאת כמו שעבר זמנה"

35 **נדה שעבר זמנה**
בפי' ר"ח במגילה כ' סע"א „נדה שעבר זמנה פי' אחר ז' ימים לנדה דאורייתא או אחרי ז' נקיים טובלת בין ביום ובין בלילה".

30 1 **תמן אמרין אפי' עבר זמנה**
צ"ל „אפי' עבר זמנה לא" וכ"ה במגילה פ"ב ה"א ובר"ח.

4 **שמי בשם רב**
במגילה שם וכן בפי' ר"ח שם „ר' שמי".

6 **בין לטהרות**
בבבלי „בין לתרומה"

27 **מי אזיל מייזיל ליה**
בתרומות פי"א ה"ג „מי אזל ליה מלי ליה".

טז 21 **וקרבי דגים מדליקין בהן**
בבבלי שבת כ"א ע"א נאמר בשם רב „וקרבי דגים שנסרחו וכו'" ועל קרבי דגים שנמוחו משום קרבי דגים שלא נמוחו" ע"ש.

עמוד | שורה

32 30 **שאין לך עושה שלהבת אלא פשתן בלבד**
בכנה"ג (צד 103 ד' ברלין) שאע"פ שאמר בירושלמי דשבת להעלות נר תמיד שיערו חכמים אין לך עושה הדליקה אלא פשתים לא למעוטי צמר גפן בא אלא למעוטי כל היוצא מן העץ כו'".

34 12 **אם הברה היוצר מתגלה מותר**
במשנה כגמ' כבלית כ"ט ע"ב „אבל אם הברה היוצר מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד".

יח 6 **אמר ר' שמואל בר רב יצחק מפני נכרים של סכנה**
נ"י ראשונים „אר"ש בר"י כיני מתניתין מפני נכרים של סכנה".

11 **ר' שילא דינה**
כפי' ר"ה שבת לכ"ד ע"א „נר' שם מקום מן העירות"

20 **מתרכין לון מפספין לון**
כפי' ר"ח בשבת קנ"ה ע"ב „מפספסין ופי' מתרכין כדכתיב ושער ראשיהן לא התרך כו'".

אפי' אינו צריך לאפר
ברמב"ן שבת ק"א ע"ב „ר' יוחנן אומר והוא שיהיה צריך לדם ואפר" וכ"ה בפסחים פ"ו ה"א ועירובין פ"י ה"ב. ובב"ק פ"ג ה"י.

4 **שורו שהדליק את הגדיש כו'**
ברמב"ן שם הני' בכמה שנויים, וז"ל שורו שהדליק גדיש בשבת חייב בתשלומין הוא שהדליק גדיש בשבת פטור מן תשלומין לפי שמתחייב בנפשו שורו שלא לצורך אף הוא שלא לצורך וכ"ם מתחייב בנפשו אמר רב חנינא בריה דרב הלל ויאות מאחר שאלו לצורך היה מתחייב בנפשו פטור מתשלומין מן הדא מכה בהמה ישלמנה מכה אדם יומת מה מכה בהמה לא חילקתי בין שוגג למזיד אף מכה אדם לא חלקת לחייב אלא לפוטרו ממון וקשיא על דבר קפרא וכו'".

36 1 **א"ר יוסי אין יסבור כר' יותנן כו'**
המאמר משובש וז"ל הרמב"ן שם „אי סבר כר' יוסי דהבערה ללאו יצאת על עצמה שאינה במיתה ולית ליה חילוק מלאכות מתני' אשכח תנא דדריש מאחת מהנה לחייב על כל אחת ומזה ילפינן חילוק מלאכות ולא מהבערה ותניחא הבערה חבורה אב לצורך ותולדה שלא לצורך".

19 **דמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן לית כאן חייב שתים**
בכריתות כ' ע"א „וכן אמר ר' יוחנן בנפח שנו אמר ר' ירמיה עד כאן לא נתגלתה טעמא של הלכה זו" ובפי' רגמ"ה שם „אמר ר' ירמיה עד כאן עד שתרגם ר' יוחנן דבנפח שנו לא נתגלתה מ"מא של הלכה זו מ"מ מחייב ר"א שתים" עכ"ל ולפנינו בירושלמי כאן אין זכר ממאמרו של ר' יוחנ'.

כ 10 **כיון שהאשה מקשקשת עיסתה במים**
בערוך השלם ע' ש"ק ג' „ירושלמי בפ' במה מדליקין ובב"ר פי"ד כאשה זו שמקשקשת עיסתה במים ומגבהת תלתה מבינתים כך כתחלה ואד יעלה מן הארץ והשקה ואח"כ ויצ"ר".

תני רשב"ג אומר הלכות הקדש כו'
כתי' הרמב"ן והר"ן הני' „הלכות הקדש חטאת וההכשרות הן הן כו'" וכפי' ר"ח שבת ל"ב ע"ב „ירושלמי הלכות קודש חטאת והבכורות כו'" עכ"ל ובעיטור הל' שחיטה צד 44 „ולשנא דבני מערבא הכי איתא הלכות הקודש וחטאת והכשרות כו' ומעו הסופרים בין הכשרות ומעשרות כו'" ע"ש שהעטור מגיה הני' בבבלי שבת ל"ב ע"א שגרסו שם „ומעשרות" והגיה ע"פ הירושלמי כאן „והכשרות". ולפני רש"י שם הני' „ובעשרות".

30 **לא צורכא כו'**
כתי' הרמב"ן שבת ל"ד ע"א ד"ה הא. ובירושלמי גרסי' הכי לא צורכא דלא הדליקו את הנר עשרתם ערבתם ארחב"א מתוך שאני מחמיר עליו בקלה אף הוא מחמיר על עצמו בחמורה פי' ומשום הכי מקדים עשרתם ערבתם" עכ"ל.

ולמה לא אמר עשרתן כו'
בברכי יוסף או"ח סי' ר"ס הביא ראית מירושלמי דילן למ"ש במאו"ח בשם מהר"ם מרוטנבורג שבמקום שאין מעשרין אין צ"ל עשרתם" ומ"ש במחזור ויטרי סי' קצ"א „ובירושלמי מפרש טעמא שלא יכעים על בני ביתו וכו'" לפנינו בירושלמי ליתא

15 **מתני' בכלים גדולים אבל בכלים קטנים מעריב עליהן ומטבילן**
במלאכת שלמה (תרומות פ"ב מ"ג „בירושלמי מתני' בכלים גדולים אבל בכלים קטנים (כגון קערות כוסות וצלוחיות) מערים להשתמש בהן ומטבילן דבכל אלו הרואה אומר לשאוב מים בהן הוא צריך או להשתמש בהן לחדיחן" עכ"ל עם הסוגר. ובמאירי ביצה י"ח ע"א „ובירושלמי אמרינן גבי מתני' הדא דתימא בגדולים אבל בקטנים מערים עליהן ... בר מתניתין דאמרינן המטבלת כלים אגב מימיו בכלי גדו"

שהרואים סבירים בו שלא לשאוב הוא עשוי אבל קטנים כעין דלי מערים עליהן כאלו הוא מכוין לשאוב בהם ומהורים מאליהם" עכ"ל.

פרק שלישי

כא [illegible] **כיני מתניתא מקיימין עליה תבשיל**
בבבלי שבת ל"ז ול"ז שקלו וטרו אם להשהות או להחזיר תנן ובפי' ר"ח שם „יש מי שאומר כיון דלא אפשיטא כהדיא להחזיר אשנויי לא מסכינן ומוקמי מתני' לשהות ויש מי שאומר הלכה להחזיר תנן כו'" עכ"ל.

19 **דמר ר' זעירא בשם ר"י מותר להפשיר כו'**
כתי' הרשב"א שבת מ' ע"ב „והכי איתא בירושלמי דגרסינן התם כריש פרקין דכירה א"ר זעירא בשם רבי יהודה מותר להפשיר במקום שהיד שולטת בו ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת ואפי' במקום שאין היד שולטת עד חיכן ר"י בר פזי ר' סימון בשם ר' יוסי בר חנינא עד כדי שהוא נותן ידו לתוכה והיא נכוית" עכ"ל. והנה כ"ז מלות האחרונות אינם לפנינו כאן וישנם לקמן בשנויים בזה הפרק ולפני הרשב"א נראה שהיו כתובים כאן.

32 **מאן דמר כנפת וכעצים ברקה כו'**
לפני הרמב"ם ז"ל (ה' שבת פ"ג ה"ד) היתה הגירסא להפך, וכמ"ש בפ"מ.

כב 11 **אני ואבא עלינו לחמת גדר**
בבלי שבת ל"ח ע"א „נתארחתי אני ורבי למקום אחד"

28 **אין תימר חשד כו'**
הני' הנכונה בתרומות פ"ב ה"ג „אין תימר חשד אין כאן חשד אין תימר מונין יש כאן מונין נטע פחות משלשים יום לפני מוצאי שביעית ונכנסה שמינית אין תימר חשד יש כאן חשד ואתיא כמאן דאמר מפני מונין ברם כמאן דאמר מפני חשד קנסו שוגג מפני מזיד.

44 3 **ר' סימן דתרי**
י"ג ר' סימון בר תדא.

הניחו בארץ אסור לטלטלו
בארחות חיים ה' שבת סי' נ' כתוב „ולפי הירושלמי אם סלק בשבת מותר להחזירה אפי' הניחה ע"ג קרקע" עכ"ל. וזה ההפך מירושלמי דילן ועי' בברכי יוסף או"ח סי' רנ"ג מ"ש בשם הרשב"ץ.

11 **תלוי (תלאו) ביתד כו'**
בבבלי שבת ל"ב ע"ב „חניתו ע"ג מטה מהו תלאו בסקל מהו כעודן בידו דמי כו' תיקו", ובפי' ר"ח שם „הני כולהו איבעא ולא איפשטו ועלו בתיקו וקיי"ל כל תיקו דאיסורא לחומרא" עכ"ל ובירושלמי כאן מפורש אם היה מפוחם מותר ואם לאו אסור.

כג 9 **בין כך ובין כך תוחב בשפוד**
בבבלי שבת קכ"ג ע"א „תוחבין בכוש או בפרכר"

20 **והתנינן שביעית וכו'**
שם בר"ש הגירסא „והא תנינן שביעית אית לן למימר שביעית דר' שמעון פתר לה ר' שמעון מתיר בספיחי שביעית ואת אמרת כן אע"ג דר"ש מתיר בספיחי שביעית אית ליה משום קדושת שביעית אוף הכא אינו חושש לא משום שביעית ולא משום קדושת שביעית, פי' דרצה לדקדק דמתני' דלא כר"ש מדאיצטרך למיתני ולא משום שביעי' כו'" עכ"ל.

26 10 **על דעתין דרבנן דהתמן כו'**
הגירסא האמיתית כתי' רשב"א שבת ל"ט ע"ב ד"ה אמר „על דעתיהון דרבנן מתמן מעשה שעשו אנשי טבריא סלק, על דעתיהון דרבנן דהכא לא סלקת מתניהא כמעשה שעשו אנשי טבריא כלומר לא עלתה הלכה במעשה שעשו אנשי טבריא"

כד [illegible] **אין שואלין הלכות המרחץ והלכות הכסא**
[צ"ל אין שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ והלכות הכסא כו'] בע"ז פ"ג ה"ד „אשכח תני שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ והלכות בית הכסא בבית הכסא" והכוונה למס' דרך ארץ רבה פ"י

29 **אם ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט**
במרדכי ביצה פ"ב סי' רפ"א כתב ראבי"ה כי מעיינת בירושלמי דהכא משמע דוקא בהוחמו עיו"ט אבל בירושלמי ד"ה כיוה משמע אפי' הוחם מעיו"ט אסור כו'" עכ"ל ולפנינו מבואר ההיפך כזה, ובבבלי שבת מ' ע"א ליתא חמלות חמין שהוחמו ביו"ט. ולפלא שלא נזכר כאן בירושלמי מתוספתא ביצה פ"ב „אבל רוחץ הוא פניו ידיו ורגליו בחמין שהוחמו בע"ש בשבת ואצ"ל בחמין שהוחמו מעיו"ט".

14 1 **הא אם אינו גרוף לא**
ברשב"א שבת מ"א ע"א ד"ה מתני', „ובירושלמי פרכינן אמתני' דגרסינן התם הא אם אינו גרוף אין שותין ממנו פי' הרי פ"כי מקשו להו ממתני' דדוקא גרוף שותין ממנו אבל אינו גרוף לא אפי' חמין שהוחמו כל צרכן ותו קמום אמאי

עמוד | שורה

לא מהני בה דמתנן נרוף משמע גרוף אין קטום לא ופריך כו'". עכ"ל.

48 15 **לא שנו אלא לתוך הכוס**
בס' התרומה סי' רל"ב „אבל בכלי ראשון או כנגד המדורה אסור לפשר במקום שיכול לבא לידי כשול ואוסר שכך משמע בירושלמי שאסור לפשר נגד המדורה קרוב כל כך שיכול להתבשל אם ישהא שם אבל לא הבינותי זה הדבר היטב בירושלמי" עכ"ל. וכחי' הרמב"ן שבתש' ע"ב ד"ה ובלבד „ובס' התרומה מתבלבלין בדבר זה מן הירושלמי שיש בסתיא זו דברים סותרין נגרא שלט" עכ"ל.

14 **מותר להפשר במקום שהיד שולטת**
בפי' ר"ח שבת מ' ע"ב ושיעור שהיד סולדת בו פי' (בירושלמי) שהיד שולטת בו סולדת היא שולטת והוא כל כריסו של תינוק כו'" עכ"ל. ובר"ן שבת פ"ג סי' שלין „והכי אמרינן בירושלמי בפרקין א"ר זעירא כו' ואפילו במקום שהיד שולטת עד היכן כו'" עכ"ל.

כה 9 **מהו ליתן תבלין מלמטה כו'**
בתוס' זבחים צ"ה ע"ב ד"ה ע"ת „ובירושלמי משמע דעירוי בכלי ראשון דאמרינן עלה בגמרא מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלה ר' יונה אמר עירוי ככלי ראשון חיילית דר' יונה מן הרא וכל כלי חרס אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מנין ת"ל אשר תבושל בו ישבר מ"מ וכה אמר הכין אמר ר' יוסי תמן כלי חרס בליע תבלין אינו מבשל פי' כלי חרס בליע מפי משאר כלים איתיב ר' יוסי בר בון והתני אף בכלי נחשת בן אית לך למימר כלי נחשת כולע פי' וכי בולע יותר משאר כלים בתמיה כו'" עכ"ל

21 **עשה כן בשבת כו'**
בר"ן פ"ג דשבת סי' ש"ם הני' „עשה כן בשבת חייב משום מבשל עשה כי בנו"ת חייב משום מבשל אמר לית לא דאמר ר' זעירא כו'"

52 25 **מעשה היה וטלטלו פומט כו'**
בפי' רב נסים גאון בשבת מ"ד ע"ב „וכגמרא דבני מערבא גרסי' מעשה היה וטלטלו פמוט מתחת הנר בשבת מה אנן קיימין אי כר' מאיר אפי' פמוט יהא אסור כמו שאמר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בה באותה שבת וזה הפמוט הדליקו בו באותה שבת והרי הוא לר"מ אסור ואי כר"ש אפי' נר עצמו יהא מותר וכל שכן הפמוט שיהא מותר ואין אנו צריכים להודיענו זה ההיתר בפמוט על דעת ר"ש שהיה מתיר נר עצמו מותר, לטלטלו וכ"ש פמוט מתחתיו אלא כן אנן כר' יהודה דר' יהודה אומר נר מאוס פמוט אינו מאוס וכו' כי ראיתי מי שפירש אותו בטעם אחר וסבר שר' שמעון שהוא מתיר בנר אוסר בפמוט ולדבריהם בתלמוד א"י אי כר"ש אפי' נר עצמו יהא מותר נתבאר כבר שר"ש מתיר הנר עצמו וכ"ש הפמוט" עכ"ל.

29 **נר שהוא מונח ע"ג טבלא וכו' הנוח דעתך**
בראב"ש שבת פמ"ז סי' ח' הני' „תנוח דעתך שהנחת דעתי" ובאורחות חיים ה' שבת סי' י"ת „וכתב הר"מ ג"ע כשנפל נר או פתילה על השלחן בליל שבת התלמוד שלנו מתיר לנער השולחן ואם כבתה כבתה ואע"פ שהירושלמי אוסר [אם לא שכבתה כבר] אנן ס"ל כתלמודא דידן כו' עכ"ל. ובסמ"ק סי' רפ"א „ובירושלמי דקאמר שהוא אסור מיירי בנר שמלא שמן והלבדנו מידי בנר של שעה" עכ"ל והברייתא בבבלי שרמזו הראשונים הנ"ל היא בשבת קי"ב ע"ב שכתוב בה „ואם כבתה כבתה". ומקור הברייתא המובאה בירושלמי כאן הוא בתוספתא שבת פ"ג (הוצאת צוקערמאנדל) „נר הנתון ע"ג טבלא מטה את הטבלא והנר נופל ומחזיר את הטבלא למקומה" ולא נזכרה „ואם כבתה כבתה".

כז 6 **אם התנה עליו מותר**
נירסא מתוקנת ברמב"ן שבת מ"ה ע"ב מובא בר"ן ספ"ג דשבת סי' שס"ג „דגרסינן בירושלמי אם התנה עליו מותר כה אנן קיימינן אין כר"מ אפי' התנה אסור דקסברי התם דלדידיה כל המיוחד לאיסור אסור אי כר' יהודה נר מאוס הוא ואין אדם יכול להתנות על דבר מאוס שלא יהא מוקצה ואי כר' שמעון אפי' לא התנה יהא מותר כו'"

7 **אלא כן אנן קימין כר'**
בחי' הרמב"ן והרשב"א שם בשבת הני' „אלא כר' יהודה נר מאוס הוא" עכ"ל

16 **הוי כאן תנא אם התנה עליו מותר ר"ש**
בחי' הרשב"א שבת מ"ה ע"ב „הוי מאן דתנא אם התנה עליו יהא מותר ר' שמעון דתנא אבל כו'".

פרק רביעי

כח 16 **בנעורת של פשתן ובנסורת של הרשן דקה**
במשנה בבלי (שבת דף מ"ג ע"ב)„ובנסורת של חרשים ובנעורת של פשתן דקה ובנס' שם איבעיא להו ר' יהודה אנסורת של חרשין קאי או אנעורת של פשתן קאי.

58 20 **ר' ידה ור' יוחנן הדא דתימר בנתונין באפותיקי**
בבבלי שבת נ' ע"א לא נזכר זה בשם ר"י ור' יוחנן ותימה הלא תוספתא מפורשת היא שמובאת שם „גיזי צמר של הפתק (פי' ר"ח הפתק כל' ידי כגון אוצר המוטל לסחור) אין מטלטלין אותן ואם התקינן בעל הבית לתיות משתמש בהן מטלטלין אותן".

פרק חמישי

לא 16 **גרים הבאים מלובים**
בתוס' שבת נ"א ע"ב ד"ה חמרא ותי'פו „גרים הבאים מלוב" ובתו' בכורות ח' ע"ב ד"ה תשעים „חמרא לובאה פי' בערוך חמור מצרי בירושלמי גרים הבאים מפום ולה מהו להמתין ג' דורות"

17 **א"ר יונה בן צרויה**
בערוך ע' לבדקם הני' „א"ר יונה בוצריה" וי"ג בצוריה"

28 **אלא כר' שמעון דתניא**
בפי' הראב"ד בתמיד (פ"ד ד' ל"ב דפוס ווילנא) „לפיכך נ"ל דההיא דאיכא בירושלמי דקא פסיק הלכתא דדבר שאינו מתכוין אסור היינו מילתא דרב כו'" עכ"ל. וזה סותר למ"ש כאן.

62 9 **שמואל אמר בקשורה לו מערב שבת מ**
בראב"ש שבת פ"ה סי' ב' „ובירושלמי משמע דקאמר שמואל ובלבד שתהא קשורה לו כמ"ש משמע דאסור לקשור מרדעת בשבת משום דמשתמש בבעלי חיים ותרסינן התם שמואל אמר בקשורה בו מע"ש חנון מנופתיה אמר קמיה דשמואל רב חייא בר אשי לא נהיג כן א"ל נהיג רב בטרסקלין פי' וודאי בדבר זה היה מקיל רב שהיה מתיר לתת טרסקל בפיה בשבת אבל לא לקשור מרדעת בשבת.

[illegible] **ר' חייא בר אשי לא נהיג כן**
בבבלי שבת נ"ג ע"א „אמר רב חייא בר אשי אמר רב תולין טרסקל לבהמה בשבת"

[illegible] **ריב"ב אומר בין ליבש בין לחלב אסור**
בראב"ש שבת פ"ה סי' ה' „והר' ר' יונה כתב דבירושל' מוכח דריב"ב מפרש דברי ת"ק דגרים התם יאות א"ר יהודה מה טעמא דרבנן פי' טעמא דרבנן דאמרי לחלב אסור ליבש מותר והלא אין מכירין אותו מדקאמר מאי טעמא דרבנן שמעינן מינה הן הן דברי רבנן הן הן דברי ר' יהודה ולא בא ר' יהודה אלא לפרש דברי חכמים".

שו"א **יאות א"ר יהודה ב"ב ומה טעמון**
בתפארת שמואל בראב"ש שם „יאות אמר ריב"ב מ"ט דרבנן עכ"ל והנה מ"מ דרבנן דקאמר ע"כ אדרבנן דמתני' קאי וכו'"

לב 13 **אסי אומר לכלאים נצרכה**
בבבלי שבת נ"ד ע"א אמר רב שנו לא אשי אלא לענין כלאים" ובדקדוקי סופרים שם אות נ' „בכ"י אמר רב אסי וכ"ה ברי"ף כ"י"

64 32 **ר' בא ור' שמואל תרידהן אמרין כו'**
בפי' ר"ח ביצה כ"ג ע"א „ירושלמי רב ושמואל דאמרי תרוייהו אפי' להמשיך בה חכמים איסרין"

- 42 **נעיבה אמר הלכה היא היה מלמד ובא**
בר"ן ביצה שם „תרסינן בירושלמי נניבא אמר הלכה היה מלמד ובא ר' יונה במוריה בעי אם הלכה היה מלמד ובא הדא היא דתנינן שלא כרצון הכמים".

לגן 2 **א"ר אידי דחוטריה**
דחוטריה, מעיר חוטרא, והעיר הזאת נזכרת בירושלמי לעיל פ"א ה"ח „כגון מן חוטרה לנהרדעא" ור' אידי דחוטריה נזכר גם בשקלים פ"ב ה"ו ובמו"ק פ"א ה"ב ובשביעית פ"ג ה"ב.

פרק ששי

21 **יוהל של תמרים קולע**
י"ג קורע ובפי' רב האי גאון כלים פמ"ז מ"ח ובר"ש שם „פטליא פי' כמין קופה לנרותרות כו' כדוגיא חותל של תמרה ופטלא של גרונדות קטע ואוכלי" עכ"ל.

[illegible] 1 **נימא אחת חוצצת כו'**
בנדה. ס"ז ע"ב „א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא אחת" ובירושלמי כאן אין זכר מדעת ר' יוחנן בזה.

6 **לעוברה וסמיך עלה**
הגי' באו"ז ח"א סי' שס"ג „לעוברה וסמך עלוי פי' הלכה למעשה דבר וסמכו עליו"

34 **תכשיטין למה הן אסורין כו'**
בספר התרומה סי' ר"ם „ובירושלמי נמי אמרינן תכשיטין למה אסורין א"ר אבא ע"י שהנשים צחצניות הן מתירתן להראות לחברתן ומהלכת בת ד' אמות משמע אבל אנשים אינן צהצנין ומותר דהא ליכא למגזר בהו מידי כו'"

עמוד	שורה	

לד 18 **יא (צ"ל ג') דברים התירו לבית רבי כו' ושיהו מלמדין את בניהן יוונית שהיו זקוקין למלכות**
יש מהראשונים שגורסין „ושלמדו לבניהם חכמת יונית שהם זקוקין למלכות". וי"ג „לשון יונית מפני שהם זקוקין למלכות".

31 **פרוש מק מקלין.**
באו"ז ח"ב סי' פ"ד אות ד' תני' „פרוכמוק מקלין" ובערוך ע' פרכמקולין „ירושלמי פ' במה אשה פי' עיר של זהב פרכמקלין ס"א פרוכמוקטולין"

37 **יוצאה אש בעיר של זהב**
כר"ו תני' „יוצאת אשה בעיר של זהב ומפריחי יונים פסולי' מן העדות

68 7 **בתניתא אמרה כן כו'**
בחי' הרמב"ן שבת נ"ז ע"א „מתניתא אמרה כן ובפיאה נכרית לחצר פי' וה"ה לשאר השנוין במשנה שאם יוצאה אינה חייבת חטאת כו'".

[illegible] **והאיש ע"י שאינו שחץ מותר**
במאירי שבת נ"ז ע"א „אבל הירושלמי מסייעא לסברא זו שאמרו תכשיטין למה נאסרו כו' אלמא כל שהוא תכשיט לאיש מותר לו לכתחילה, ומ"מ יש חולקים מסה שסיימו בירושלמי וישמעינה מן הדא כלומר זה שאתה אומר שהאיש ע"י שאינו שוחץ מותר מעשה כר"ג ברבי שירד לטייל בתוך הצירו בשבת כו' ולא שהיו קורין ענין האיש בלשון שאלה כלומר והאיש ע"י שאינו שחץ מותר בתמיה וישמעינה מן הדא תני" עכ"ל

11 **רבן גמליאל ברבי**
בכמה ראשונים ליתא המלה „ברבי".

15 **הדא אמרה עשוי לכך ולכך**
ברמב"ן שבת שם ה"א „העשוי לכך ולכך אסור ובמאור פ"ו דשבת „העשוי לתכשיט אסור העשוי לכך ולכך מותר" ועי' כתי' הרשב"א שבת נ"ט ע"ב.

אחד האיש ואחד האשה
בהג"מ ה' שבת פי"ט ה"ו „ומה שאסרו עלה בירושלמי בגמרא אחד האיש ואחד האשה אסורין שמא מפתח של זהב שאני שיש בם תכשיטות גדול ע"כ" עכ"ל.

32 **לא עמד ב"ד וביטל**
בתשו' מהר"ם ברבי ברוך סי' ל"א מביא הירושלמי ומסיים „מכן יש ללמוד כל דבר שגזרו עליו חכמים משום דבר אחד אע"פ שבטל אותו דבר דאגביו גזרו אפי' הכי הגזירה עומדת על מקומה עד שיעמוד ב"ד ויבטל" עכ"ל, אבל עי' בירושלמי יבמות פ"א ה"א „בטל הגורם בטל האיסור" ועי' לעיל פ"ב ה"א

לה 21 **אין סכין מנעלין וסנדלין**
בתוספתא שבת פ"ד (הוצאת צו"מ) אין סכין לא מנעלים חדשים ולא סנדלים חדשים"

[illegible] **סך שמן ומתעגל**
בתוספתא שבת „סך אדם את עצמו שמן" ועי' תוספתא תרומות פ"י.

27 **אין לבשן מנעלין**
פי' קה"ע „גשים", אבל בסנהדרין פ"י ה"א „לא ילבש אדם מנעלים וסנדלים חדשים כו'".

37 **רוב מכפיו טמא**
ביבמות פי"ב ה"ב „רוב כפיו טמא".

42 **כשם שהם חלוקין בשבת כך הן חלוקין בטומאה**
ביבמות שם „כשם שהן חלוקין בטומאה כך הן חלוקין בשבת"

לו 3 **נאמן הרופא לומר כו'**
בפי' ר"ח בשבת ס"א ע"ב הני' „ירושלמי נאמן אדם לומר קמיע זו רפאתי בה ב' וג' פעמים" עכ"ל, ובמרדכי שבת סי' שס"ט „מצאתי בירושלמי נאמן אדם לומר קמיע זה רפאתי בו שלשה בני אדם ג' פעמים" עכ"ל.

12 **מהו מפיק בההוא מומייקה כו'**
בסמ"ג לאוין ס"ה „(בירושלמי) בעון קומי ר' יוחנן מהו מפיק בהדין מונייקא פי' רביד זהב אמר לו אסור משום תכשיט ומקשינן אי משום תכשיט הוה ליה לדניאל להיות אסור דכתיב והלבישו לא דדהבא על צואריה ואי משום משום בשבת כו'" עכ"ל.

24 **אין קורין פסוק ע"ג מכה בשב**
בעירובין פ"י ה"א „ע"ג מכה בשבת" והמלה בשבת ליתא בירושלמי המובא בכ"מ ה' ע"ז פי"א הי"ב.

[illegible] [illegible] **בחמשה עשר כיתי זיין**
בילקוט עה"ת ר' רכ"ז הני' „בחמשה מיני זיין" וראה במכילתא שם.

לז 24 **ובכסבוטין כרבחצר ובמוך שבאזנה כו' ובנתר מלח כו'**
במשנה בבלית (שבת ס"ד ע"ב) „ובכרכביטין ס לחצר במוך שבאזנה כו' ובגלגל מלח" וע"ש בגמ'.

34 **אפי' כרוך על צווארה**
פי' „ואע"פ שאין דומין והו"ל כילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה" עכ"ל הרמב"ן שבת ס"ה ע"א ובאו"ז ח"ב סי' פ"ד אות א' פי' „וטסתבא אותן חוטין של זקנה דאין לבת שהיא קטנה כל כך חוטין גדולים שתגדל בהם שערה והתנא רתנן בר אמי אגידול שער איתאמרה כדמוכחא גמרא דידך" עכ"ל.

32 **אפי' שאינה יכולה להביא חוטמה לשערה**
ברמב"ן שם „ופריק תמן שאינה יכולה להביא חוט שאינו דומה לשערה היא יוצאה בהם הכא בלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה" עכ"ל.

74 [illegible] **מימר לנגרא עבד לי חורי**
בר"ן פ"ו דשבת „ובירושלמי משמע דשן תותבת היא של עץ כו'" וכ"כ המאירי שבת ס"ד ע"ב וכתב „וכן נ"ל כלשון תלמוד המערב".

35 **הבנות יוצאות בחוטין**
במשנה בגמרא בבלי תני' „הבנות קטנות יוצאות בחוטין" ועי' בפרש"י ולעיל בזה הפרק ה"ה.

לח 4 **אבא בר בא מפקד לשמואל בריה כו'**
בריטב"א שבת ס"ה ע"א בשם הרשב"א „אשכחן בגמ' דבני מערבא דגרסינן אבא בר ממל מפקיד לשמואל ברית לא תקבל עלך מיתני אלא אבל לא בקיסמין שבאוניהם"

10 **תני רשב"ג אומר**
באו"ז ח"ב סי' פ"ד אות כ' ירושלמי מדיות יוצאות כרופות תני רשב"ג כו'" ע"ש.

17 **הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר' יוסי ור"מ אוסר**
במשנה כגמ' בבלית (שבת ס"ו ע"א) הני' „הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר ור' יוסי אוסר ובגמ' שם וסימנא סמך סמך וכפי' רבינו חננאל שם כלומר ר' יוסי אוסר" וע"ש מהלוקת אמוראי בבל בגירסת המשנה"

21 **כסא סמוכות שלו כו' אנקטמין טהורין**
במשנה בבלית שם „כסא וסמוכות שלו לוקטמין טהורין" וע"ש בגמרא.

23 **אנקטמין טהורין**
בראב"ן (דף קס"ה ע"ב ד' פראג) „וקשיא ליה דבתוספתא דשבת קתני אנקטמין טמאין אני בדקתי בתוספתא שלנו כתוב בהו נודמין טמאין אבל אנקטמין לא כתוב ביהו ואי נמי גרסינן כדבריו הרי גם אני הרבה ברייתות מצאתי בתוספתא שמכחישות משניות ובריתות שלנו ואלו הוזכרו בבית המדרש בסדרו את התלמוד הוו בקשין מהן אבל ברייתות אין בקיאין בהן כו'" עכ"ל.

שמואל אמר יוצאין בו משום סנדל
בבבלי שבת שם לא נזכר זה בשם שמואל וג"ש מאן תנא אמר שמואל כו'".

76 9 **יוצאין בביצת החרגול כו' דברי ר' יוסי ור' מאיר אוסר אף בחול**
במשנה בגמרא בבלית ס"ז ע"א הני' „דברי ר' מאיר וחכמים אוסרין. ועי' ברמב"ם פי"ט מה' שבת הי"ח

12 **בקשרי פיאה וכו' ר' זעירא אמר בזוגין שבצוארה**
בתוס' שבת דף ס"ז ע"א ד"ה בני הני' משונה וז"ל „והכי איתא בירושלמי ר' זעירא אומר בזוג שבצוארו ומהו כל אדם דקתני במתני' בין קטנים עשירים בין קטנים עניים במתני' פליגא עליה דר' זעירא ולא בזוג שבצוארו כאן בגדולים כאן בקטנים פירוש ההוא דלא יצא בזוג שבצוארו בגדולים דלמא מפסיק ואתי לאתויי והא דשרי הכא בקטנים דליכא למיחש כו'".

23 **ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' יוחנן כמתני'**
כ"ה נדפס בטעות וצריך למחוק

פרק שביעי

78 ש"א **חייב על כל מלאכה ומלאכה**
במשנה שבת בגמ' בבלית תני' „חייב על כל אב מלאכה ומלאכה" וע"ש בפרש"י „אב מלאכה דנקט לאו למעוטי כו'" ובחי' הרמב"ן בשבת דף ע"ה ע"ב „ובנוסחאות מדוקדקות לא גרסינן במתני' חייב על כל אב מלאכה אלא חייב על כל מלאכה ומלאכה" עכ"ל.

ב' 23 **הא א"ר יוחנן כל שאינו יודע עיקר שבת כו' הדא אמרה הוא הדא הוא הדא**
ובבבלי שבת ס"ח ע"ב נאמר שר' יוחנן ורשב"ל דאמרי תרווייהו דוקא הביר ולבסוף שכח כו' ע"ש. וכבר העירו התוס' בכתובות ק"ב ע"א ד"ה אליבא וז"ל „ואע"ג שלפי הירושלמי קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן אין לחוש דבכמה דוכתי פליג אגמרא שלנו" עכ"ל.

80 7 **תני ר' זכייה קמי ר' יוחנן ס' חייב על כל אחת ואחת**
לקמן פרק זה ה"ב ונזיר פ"ו ה"א ובסנהדרין כ"ב ע"ב מובא זה להפך שתנא קמיה דר' יוחנן שאינו חייב אלא

עמוד	שורה	
		אחת. וכסנהדרין פ"ז ה"י „אע"ג דר' ליעזר כי ר' שמעון אמר זובח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת כו'" ע"ש.
כא	23	**תמן אמרין חושש לכל הימים ועושה כדי קיום הנפש** באו"ז ח"ב סי' ט"ז הביא הירושלמי ונורס „ככל יום ויום עושה כדי קיום הנפש דהיינו כל דהו היינו להשיב הנפש וכו'"
כג	25	**קצר חצי גרוגרות בזהן שבת כו'** צ"ל „קצר חצי גרוגרת בשחרית כו'"
86	17	**הזורע והחורש** כבבלי כשבת ע"ג ע"ב „ליתני חורש והדר ליתני זורע תנא בארץ ישראל דזרעי ברישא והדר כרבי"
	29	**לא כתמעתן רבנן חושש בין ה' לח'** בחידושי הרשב"א ברכות ל"ה ע"א ד"ה הא בשם הראב"ד פי' „לא שנחליף את האותיות ונעשה הלולים כמו חלולים אלא פירושא בעלמא הוא כו'" ע"ש.
88	5	**שאם עשאן כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת** בבלי שבת ו' ע"ב (וש"נ) „מצאתי מגלת סתרים בי ר' חייא וכתוב בה איסי בן יהודה אומר אבות מלאכות מ' חסר אחת ואינו חייב אלא אחת כו' וא"ר יוחנן שאם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת" וכן מפורש בתוספתא שבת פ"ט (הוצאת צוקערמאנדל) „כל אבות מלאכות שבתורה שעשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת".
	26	**זובח לאלהים יחרם** בנזיר פ"ו ה"א (בדפוס ויניציאה) ליתא ג' מלות אלו וכן נכון.
	28	**כיון שאת למד מצדו אפי' כלל במקום אחד את למד** הגי' הנכונה בנזיר שם (בד"ו) „כיון שאין את למד מצדו אפי' במקום אחר אי את למד" פי' [מכיון שא"א ללמוד מכלל ופרט הכתובים במקום אחד לא תוכל ללמוד דבר זה מפרט אחר הכתוב במקום אחר.
90	21	**הואיל ואין חייבין עליה משם טומאה** הגי' הנכונה בסנהדרין פ"ז ה"ה (בד"ו) „שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאת ערוה לא נעשה בה את הבערה כגומר לפום כן צריך מימר כו'"
מ	4	**אף דודתו שנאמר להלן כו'** לנכון בסנהדרין שם (בד"ו) „אף דודתו שנאמר כאן באשת אחי אביו הכתוב מדבר".
	26	**ויחלק לאוין על כל הקדשים לטמאה** בסנהדרין פ"ז ה"ד (בד"ו) „ויחלק על כל הקדשים בטומאה"
	27	**למעט את קדשי בדק הבית ומעילה** בסנהדרין שם „למעט קדשי בדק הבית שאין חייבין עליהן כו'"
	31	**מה שאין כן בקדש בדק הבית** במשנה פ"ד דמעילה (דף ט"ו ע"א) קדשי בדק הבית מצטרפין זע"ז אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית מצטרפין זה עם זה למעילה" וע"ש בפי' רגמ"ה ובפרק"י ותוכ' שם
92	24	**כלל. ל"ת שהוא בא מכח עשה הוא עובר בעשה** בסנהדרין פ"ז ה"ח (בד"ו) „כל ל"ת שהוא בא מכח עשה עשה הוא ועובר בעשה" ועי' בכורים כפ"ב.
	29	**יכול יהו לוקין על התוספות וכו'** כבפ"ק ג' ע"ב „יכול ילקה על התוספות כו' ומאי תוספות ר' אליעזר אמר חרישת וכו' ר' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים כו'" ולפנינו כאן הוא בהפך שר' יוחנן פהר מתניתא (הנאבדת ממנו) יכול יהו לוקין ע"י חרישה וכו'.
כז	20	**נגיפה ודחיפה אב תני ר"ח נשך רבץ כו'** בב"ק פ"א ה"א הגי' „תולדות הקרן נגיחה ונגיפה נשיכה רביצה בעיטה דהיה ר"י מקשי נגיחה נגיפה עיקר הן ואנו עביד לון תולדות כו'".
	27	**אוכלין ומשקין וכלי אינן נעשין אב הטומאה לטמא זיבה** בערוך ערך אב (בערוך השלם בכ"ו) הגי' „אוכלין ומשקין וכלי חרש אינן נעשין אב טומאה לטמא" והמלה כזיבה שלפנינו ליתא בערוך וכן נכון.
	32	**שהיו חודשין ליטן סממנין** בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 45 „וסממנין אלו הם של קטורת ויש באת חרישה וזריעה וקצירה"
		כמה יחרוש ויהא חייב כו' באו"ז ח"ב סי' נ"ה קא ביתסה „מאי קא מיבעיא ליה הא מתניתין פרק הבונה החורש כל שהוא ונראה בעיני דקא מבעיא ליה כמה כל שהוא כו'"
	34	**זכרותה של חוטן** עי' בכורים פ"ד ע"א „הר הר וירדנא כו' זכרותא דדבא.
		וכו'" ופי' רבינו גרשום ורש"י „זכרותיה עיקרו של ירדן".
94	3	**לכל דבר שהוא להניית קרקע** בפי' ר"ח בשבת ע"ג ע"ב „וכל דבר שהוא להנאת קרקע חייב משום חורש כך הוא מפורש בירושלמי", וב"ח בתקת סי' נ"ו וכא"ז סי' נ"ח.
	4	**המדייר המעדר כו'** כבאירי שבת ע"ג ע"ב „בירושלמי מצינו המדייר והמעדר והמכבד עד ששה גומות המפעפע :המסקל והמכלא נקעים שתחת הזיתים והעושה עוניות לנפנים והמצית אור באגם והמתקן אמת המים והמכשיר צדדיה לוריעה וכל שהוא להנאת קרקע חייב משום חורש כו'". ולפנינו המאמר משובש וע"ש בפי' ר"ח הנ"ל ובאו"ז שם „המסיא את הבקעים שתחת הזיתים וכו'".
	6	**המצית את האור בחישת קנים ובאגד תמרים וכרבי זעירא** באו"ז ח"ב סי' נ"ה גורס כאן „המוצית את האור באושת קנים ובאגם תמרים וכל זריעה" עכ"ל.
מה	13	**דג שסרטו אם לנטו ה"ז פטור** באו"ז ח"ב סי' נ"ח „ואני המחבר מצאתי בירושלמי פרק כלל גדול ר' חייא בשם ר' יוחנן דג שסחטו אם לנוטו ה"ז פטור כו' ואח"כ מסיק באותה הלכה ר"ח בשם ר' יוחנן דגים שסחטן אם לנופן מותר אם למימיהן אסור שמואל אומר אחד כבשים ואחד שלקות בין לנופן בין למימיהן אסור, אר"ח הדא דרב פלינא אדר' יוחנן א"ל ר"ם למה דההן אמר אסור ומותר וההן אמר חייב ופטור וזאת סוגיא דירושלמי פלינא אסוגיא דירושלמי דלעיל כדפרישית ופליגא אסוגיא דידן מיהו לענין הלכה למעשה אסוגיא דידן סמכינן ולא אסוגיא דירושלמי" עכ"ל, ועי' ביצה פ"א ה"ג.
	16	**וכל דבר שהוא מבחיל כו'** בפי' ר"ח בשבת ע"ג ע"ב „ירושלמי כל דבר שהוא משביח הפרי חייב משום זורע" ובתוקה סי' נ"ז „כל דבר שמבחיל הפרי חייב משום נוטע"
	19	**המפסל... המפרק... הקוטע...** ברוקח שם „הפסל והמפרק הקוטם" וכן בר"ח שם ובמאירי שבת ע"ג ע"א „בתלמוד המערב מצינו כל שהוא מבחיל את הפירות וכו' והמפצל כו' והקוטם כו' והעושה לו בתים כו'" עכ"ל.
96	4	**לא הזומר כהנוטע** בסנהדרין פ"ז ה"ח „אלא זומר כנוטע דילמא נוטע כזומר הכל היה וכו'"
	21	**ההן דצייד כורא וכל דבר שאתה מבדילו מחותו חייב מישם קוצר** כן הוא בסמ"ג לאווין ס"ה ובסמ"ק סי' רפ"א, אבל ברשב"א שבת נ"ז ע"ב „כתב על זה דלא אתי בשיטת גמרא דילן" וכ"ה בחי' הרמב"ן בשבת שם. ועי' בשבת בקרבן נתנאל פ"נ סי' נ' אות נ'.
מ	1	**ההן דשחק תומא כד מפריך ברישיא** (וי"ג בפרק ברישא).. **כד מבחר** (וי"ג „כד מנבר דקליפייתא פי' שנוטל איתם מן הקליפה")... **כד יהיב משקן משום דש** (וי"ג בשום לש)
	5	**ההן סיקורה כד סבור כו'** בביצה פ"ד ה"ה „הרא אסירה חדין סיקורת אסור מיעבד כא"ם דהוא מקטע בגוביה"
	11	**דגים שסחטן אם לנופן פטור** באו"ז ח"ב סי' נ"ח „ואמרינן בירושלמי פרק כ"נ ר' חייא בשם ר"י דגים שסחטן אם לנופן מותר ואם למימיהן אסור מסמך איסירא בעלמא כדהכנן מיהו לעיל כו'" ע"ש
	12	**רבא אמר כבשים שסחטן אם לנופן מותר ואם למימיהן אסור שלקות בין לנופן בין למימיהן אסור** צ"ל רב אמר כדלקמן ובבבלי שבת קמ"ה ע"א „נאמר כשם רב לנופן מותר למימיהן פטור אבל אסור ושלקות בין לנופן בין למימיהן מותר"
	14	**שמואל אמר אחד כבשים אחד שלקות... אסור** ובבבלי שבת שם „ושמואל אמר אחד זה ואחד זה לנופן מותר למימיהן פטור אבל אסור"
	34	**כלי מבית האומן... נסתבכו בגדיו בקוצים ה"ז מפשטן במקום צינעה.** במאירי שבת ע"ג ע"ב „באו לו כלים מבית האומן... נהסתבכו בקוצים מפשטן בצנעא"
98	14	**מתניתא פליגי על חזקיה דאמר בורר ואוכל כו'** המקיר את נפהא שבת פי"ז אבל שם כתיב נתערב לו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ... עי' השלחן ועי' ברמב"ן שבת קמ"נ ע"ב.
נו	10	**מיתר לטרון ואסור לבור** בפי' ר"ח ביצה י"ד ע"ב מותר לשחוק ואסור לבור.

עמוד	שורה

נח 14 **כל מלאכה לא יעשה בהם עד ושמרתם את המצוה**

בעמור ליתא מלת עד ובחדושי הרשב"א ובר"ן פ"ג דביצה פי' תתצ"ג ובמלחמות להרמב"ן פ"ג דמצה הגי' „כן; ושמרתם את המצות כלומר מלישה ואילך למעט טחינה והרקדה וכ"ש חרישה וקצירה" עכ"ל. ועי' בעיטור שם. וכהו' ביצה נ' ע"א ד"ה נזירה על כן פי' רבינו נתנאל „קינו"; דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש ובמיך ליה ושמרתם את המצות אותם מלאכות שבשימור ואילך הם מותרות מתיני מלישה ואילך אבל שאר מלאכות דמקודם לכן אסורות" עכ"ל. ובתשנות הראב"ד ה' יו"ט פ"א ה"ח „והירושלמי סומך על אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וסמיך ליה ושמרתם את המצות שהוא מלאכת בתלוש" עכ"ל והנה הגי' בדפוסנו „כל מלאכה לא יעשה בהם עד ושמרתם כו' ובירושלמי כ"י לידען יש על המלה „עד" שני קוים לחורות שהמעתיק קיצר כאן הפסוקים ששת י"ב מ"ז כי היה כתוב כאן „כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושמרתם וגו' והמעתיק קיצר כפסוק כל מלאכה לא יעשה בהם עד ושמרתם והציג קוים על המלה עד לחורות שהוא כמו וכו'. ובדפוס ושיטאמיר ופיעטורקוב הסירו את הקוים מהמלה עד מבלי דעת תוכנו.

20 **ולא לטחין**

בראי"ש ביצה פ"ג סי' א' לא גרס המלות „ולא לטחון" וגרים אך הוא לבדו"

26 **ומה המרקד קמח מלמטן וסולת מלמעלן**

אולי צ"ל „ופסולת מלמעלן" וכמ"ש לקמן בסוף הלכה זו הבורר וכו' משום מעביר פסולת, אבל עי' ברכות פ"ו ה"ה אהן דאכל סולת" וע"ש.

100 6 **התן רשחק מלח חסף פלפלין חייב משום טוחן**

בשבלי הלקט השלם סי' ל"ב „והא דגרסי' בירושלמי הדין דשחיק מלח תכף ופלפלין חייב משום טוחן" עכ"ל. ובכנדל עוז (ה' שבת פ"ט ה"ד) גי' אחרת וז"ל „וכן מצאתי בירושלמי דגריס האי מאן דשחין חסף חייב משום מבשל" פי' דשחין שמתמם כלי חרס מלשון שחין וגם ר"ח ז"ל כן פירש כו'" ע"ש.

29 **אם לבשל כדי לבשל ביצה קלה**

באו"ז ח"ב כי' ס"ב „אם לבשל כו' אם לתכל. כדי לתכל ביצה קלה" שש מלות אחרונות ליתא לפנינו

נא 7 **המורט והקטמא חייב משום שלש**

בראי"ש בטירות פ"ג סי' נ' הגי' „חייב משום תולש, ובר"ן ליתא המלות „חייב משום שלש".

14 **ההן דמנפר עאל מני כו'**

צ"ל „ההן דמנפר עא לסני נהבלין כו'"

15 **הדא אתתא דשרקא אפה דשרקא מעילה**

ברוקח סי' ס"ת „ירושלמי הדא איתתא דשרקא מעילא חייבת משום ליבון". ובערוך השלם ע' מעילא פי' מטה.

17 **הייכנטן חייב משום מלבן**

עי' מדרש חזית פ"ד פסוק י"א „צא ולמד מן אמיינטון הזה שאינו מתגהץ אלא כאור" וע"ש מפרשים.

0 **מה צביעה היתה במשכן כו'**

בסמ"ג לאווין ס"ה „וגרסינן בירושלמי מה צביעה היתה במשכן שהיו משרביטין בשרבים בעורות האילים והדם נצרר שם ונצבע" עכ"ל

22 **ונצרר בה דם חייב**

בחידושי הרשב"א שבת ק"ז ע"א גרס „העושה חבורה ונצרר הדם חייב משום צובע (וכ"ה בחידושי הרמב"ן שבת שם) המאדים אדם בשפה חייב והמוציא את הדם חייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום" עכ"ל ובתג"ם פי"א ה"א „ואמרינן בירושלמי שעל כל הוצאת דם חייב משום נטילה נשמה" עכ"ל וכפי' עמר נקי להרע"ב (שמות כ"ה ה') ובירו' כתוב שהם משרבטין האילים ומכין אותן בשרביטין בעודב קטנים והדם נצרר בהכאתן ואח"כ שוחטין אותן"

102 3 **כד מקטע משום מחתך**

ברוקח סי' פ"ד „ההוא דעביד ערסן כד מקטע חייב משום מחתך".

4 **שני נירין כו'**

ברוקח סי' ע"ב „העושה שני בתי נירין בנירין ובקירוס ובנפה ובכברה ובסל חייב"

6 **מה קשירה היתה במשכן כו'**

באו"ז ח"ב פי' ס"ז „ירושלמי מה קשירה היתה במשכן שהן קושרין את המיתרין ולא לשעה היתה א"ר יוסה מכיון שהיו חונין ונוסעין ע"פ הדיבור כמי שהיא לשעה. כמדומה בעיני דטעות סופר הוא וכך יש להיות כמי שאינה לשעה כלומר הואיל דלא הות בדעתם להתיר עד שיאמר הקב"ה הרי היא כמו שיבטלו שם לעולם א"ר יוסי בר בון מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לא"צ כמו שהוא שם לעולם" עכ"ל.

102 21 **רוסל של תמרים ופסליא של תמרים קרע ומחד**

בערוך ערך פסיליא בירושלמי חותל של תמרים בקמע ואוכל" ע"ל וברוקח סי' רנ"ד „פתילה" כלי שמתקנין בו כו' בירוש' דכלל גדול פתילה של תמרים"

נב 5 **המתח צדדיו בשבת חייב**

בהי' הר"ן שבת ע"ה ע"א „וכן נראה מן הירושלמי דגרסינן התם המותח חוט של צדרין חייב כו'"

23 **ולמה לא הניתה עמהן כו'**

ברמב"ן שבת ק"ו ע"ב הגי' „ולמה תנינן עמהן פר דתני שוחט בין האבות משום סדר סעודה תני עמהן פר סדר סעודה הגי אופה חורש תני נ"כ שוחט וה"ל למיתני הובל".

29 **שהיו עפין את העור ע"ג העמוד**

באו"ז ה"ב סי' ע"ד הגי' „שהיו כופין את העירית ע"ג העמוד".

31 **מה הוא חייב .. משום מוחק**

בפי' ר"ח שבת קמ"ט ע"א „דשף בין העמודים משום מוחק שדומה למוחק כתב" „וכריטב"א שבת ע"ה ע"ב הכי איתא בירושלמי השף את העור בין העמודים כדי להלקו חייב משום מוחק שכן דרך הרצענים להחליקו ולרכבו בכך וכו'"

104 11 **שהמוחק ע"מ להקן חייב**

בתוספתא שבת פי"ב הגי' „שהכותב לקלקל חייב והמוחק לקיקד פטור".

12 **יש שהוא כותב נקודה אחת כו'**

באו"ז ח"ב סי' ע"ו „יש שהוא כותב נקודה אחת מלמעלה וחייב עליה משום כותב ומשום מוחק ויש שהוא מוחק נקודה אחת מלמעלה וחייב עליה משום כותב ומשום מוחק".

21 **שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה**

במאירי שבת ק"ב ע"ב הגי' „כמי שהוא לעולם"

25 **אדנים בקרקע הן**

במאירי הנ"ל „הדא אמרה אפי' אדנים בקרקע הן" וכ"ה באו"ז שם „הדא אמרה בנין אדנים בקרקע בנין"

37 **יש דברים קרובים ורחוקים**

חסר: „ויש דברים רחוקים וקרובים"

פרק שמיני

נג 4 **כמה שיעורן של כוסות כו'**

באו"ז סי' רכ"ו „ובענין זה איתא בירושלמי פ' ע"פ תמן תנינן המוציא יין כדי מזיגת הכוס ר' זעירא בעי קומי ר' יאשיה כמה הוא שיעורן של כוסות א"ל נלמוד סתום מן המפורש דתני ר' חייא ארבע כוסות שאמרו חכמים ישנו רביעית יין האיטלקי וכמה הוא רביעית האיטלקי לוג וכמה הוא לוג שיהא ביעין רביעית לוג ביעא ופלגא וכד את בעי משערין ללתין את נסיב שיתא ביעין לא רבא ולא זעירין אלא מיצעין ואת נסב קדירה או כל מאן והוא מלא מים ומלא ליה ויהיב מלרע מנא חורן וקביל מיא ויהיב שית ביעין ואלין מיא דנפלין בכנא אריעא הוא יהיב שיעורא דלוגא כזה הוא שעורו של כוס" עכ"ל האו"ז.

14 **מים כד גמייה כו'**

בתוספתא שבת פ"ט „מים כדי גמיעה ר' אלעזר אומר כדי לשרף בהן את הקילור" ובמאירי שבת ע"ו ע"ב „ובירושלמי פירשו מים כדי לרחוץ בהם פני המדורה כו'" ע"ש ולפנינו ליתא זה.

21 **מהו לשתותן מפוסקין**

ברוקח סי' רפ"ג „כתו' (צ"ל בירושלמי) שתאן בפוסקין לא יצא פי' שפסק שעה גדולה ביניהם" עכ"ל. ויש מפרשים פוסקין שם לכלי גדול כמו שמפורש במדרש אבא גוריון פסוק אין אונס מכסים של אנשי פרס היו משקין בכוס גדול פי' ונקרא פתקא, ובילקוט שם הגי' פיסקא, ועי' בערוך ע' פתק ובמדרש אסתר פ"ב פסוק והשתיה אין אונס דפקתא ועי' בפי' מהרז"ו.

108 2? **רבנן דקיסרין בשם ר' יוסה בי רבי בון בשם ר' יוחנן אתיא דר' נתן כר' שמעון כמה דרוש אומר ברביעית כר**

כ"ה בפסחים פ"י סה"א ובשקלים פ"ג ה"ב ובפ"ח ה"א ובפי' תקלין חדתין בשקלים פ"ג שם כתב: ה"ג אתיא דר' נתן כר' יוסי ב"ר יהודה כו' והיא ברייתא מובא' בבבלי שבת ע"ז ע"א דר' נתן ור' יוסי ברבי יהודה אמרו דבר אחד דתני התם דם נבילה ב"ש מטהרין כו' ובהגהות הגר"א שם צ"ל אתיא כר' יוסי ב"ר יהודה כו' והא ברייתא מובאה בבבלי שבת כו'" עכ"ל. אבל הגהתם כאן ללא צורך כי הם הגיהו הירושלמי ע"פ הבבלי (כדרך הגר"א בכל מקום) והעיקר חסר מן הספר בירושלמי כאן כי לא נזכרה כאן התוספתא דעדיות פ"ב המובאה בבבלי שבת שם ממאמר ר' יוסי ב"ר יהודה ובאמת הירושלמי ביון כאן רק שרי' נתן שתנא יבש כוית ור' שמעון שאמר במשנתנו כולן ברביעית אמרו דבר אחד. ועי' בפ"ח שבת ע"ז ע"א ד"ה א"ר יוסף ר' נתן ור'

עמוד	שורה	

יוסי בר׳ יהודה ס׳.

108 43 **ואנא סמוך לפלמירא**
בבנין אבות להרשב״ץ דף ס״ו „וכן פלטר שבגמרא בבלית עושה פת שנמכר בפלמיא וכל נמכר בשוק המוכרו נקרא פלטר כו׳״ עכ״ל׳

נה 17 **בתפנה מביה לבית**
צ״ל „בכפנה״

21 **מצטרפין בכותבת**
בתוס׳ רי״ד שבת ע״ח ע״א תני׳ „מצטרפין לגרוגרות״ עי׳ לעיל פ״ז ה״ד במשנה „המוציא אוכלין כגרוגרות חייב״ במשנה יומא פ״ח מ״ב „כל האוכלין מצטרפין לככותבת״ וע״ש בגמ״א.

110 12 **כמה הוא מלא פיו אחת כו׳**
זהו מתוספתא שבת פ״ח (הוצאת צ״מ) אחרים אומרים לחשבון חמש אבל בבבלי שבת צ׳ ע״ב מובא התוספתא בני׳ אחרת: „אם להשבון שתים אחרים אומרים חמש״.

40 **אם בבלי צריך יותר**
מכאן המקור למ״ש הרמב״ם פי״ח ה׳ שבת ה״ט במהרי״ק שורש ק׳ „והוא דבר ידוע שרבינו משה רגיל לפסוק על פי הירושלמי יותר מכל הפוסקים הידועים אצלנו ואפי׳ במקום שאין התלמוד מכיח כרברי הירושלמי לפעמים יפסוק כמותו״ עכ״ל.

נו 12 **בראש השבשבת**
במשנה בגמ׳ בבלית „בראש הפספס הרכית כדי ליה; על פי כור״

18 **לעישה אנדיפי**
במשנה בבלית „למיד אנדיפי״

112 17 **צחור וקירול כזית**
בכ־ינ (דף ק״דע״א ד׳ ברלין) „ירושלמי פ׳ כלל גדול אמר למשקל אבנים שהן בקורזלית לבית הכבא ברה״ר אבל בכרמלית מותר״ עכ״ל ולפנינו ליתא זה בכל הגמרא שבה ירושלמית ועי׳ בבלי שבת דף פ״א ע״ב ובתוס׳ פסחים ס״ז ע״ב ד״ה באבנים.

פרק התשיעי

נז 32 **מה השרץ מטמא בהיסט אף עכו״ם מטמא בהיסט**
הבפרש ב תסהו ע״ז דהלא כי שאינו מטמא במשא אינו מטמא בהיסט ושרץ כיון דאינו מטמא במשא אינו מטמא בהיסט. והנוסחא האמיתית נמצא בהי׳ המאירי לשבת פ״ג ע״א וז״ל „יש בתלמוד המערב קצת דברים הלוקים בסוגיא זו עם תלמוד שלנו כו׳ והוא שאמרו שם כתיב תועבה בשרץ כו׳ מה שרץ אין מטמא בהיסט אף ע״ז אינה מטמאה בהיסט״ עכ״ל

40 **אף עכו״ם עד שיבנים ראשו ורובו**
במאירי הנ״ל גרס אה״ב „כנאמר צא תאמר לו אין אומרים צא אלא לכי שהבנים ראשו ורובו״

7 **ונאפק היה**
בע״ז שם תני׳ „וכאפק היה (פי׳ קטן כגרעין של אפונים) וכה טעם וישימו להם וגו׳״

114 15 **פני מלך**
בע״ז שם „שקורין אותו פני אלוה״

21 **המן צוחין לפעלא מבא עמרה**
ברמב״ן פ׳ תצא פסוק י״ד „ורש״י כתב כו׳ בלשון פרסי קורין לעבודה ושימוש עמירה כו׳ וזה אמת שכן ראיתי בירושלמי תמן צוחין לפעלא מבא עמירא בפ׳ אמר ר״ע וכפ׳ כל הצלמים״ עכ״ל.

30 **אלא במשמשין**
כמאירי שבת שם תני׳ „אלא במשמשיה״.

נח 1 **תיפתר שהשתחוה לבית**
בריטב״א שבת פ״ב ע״ב „הכי איתא בירושלמי וע״א כנדה תפתר דמשתחוה לבית עצמו ואם תאמר אי הכי הבית נופיה נעבד ותנן דנרון סותה על סותה כלומר דמקצה אבנים מותרין ומקצתן אסורין תקפי לר״ל דאמר בריש פרק כי הצלמים דע״ז שנישתברה מאליה מותרת כבר הקשו בו בירושלמי ופירשוה כגון שהשתחוה לכל אבן ואבן ואח״כ בנאה״ עכ״ל ולפנינו אין כבואר זה פה.

5 **המקריש את הבית מועלין בו**
בע״ז פ״ג ה״ח לגבן „אין מועלין בו״

9 **השוקה שבסלע אין ממלאין בה כו׳**
בע״ז שם „השוקת שבסלע אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה היתה כלי והבר־ בסיד וכו׳ עד פוסל את המקוה״ וזה שקיצר הכותב את המשנה פרק ה׳ משנה ו׳.

116 1 **תפתר שהשתחוה לכל אבן ואבן**
בתוס׳ שבת פ״ב ע״ב ד״ה אבניו „הא מוקי לה בירושלמי כגון שהשתחוה לכל אבן ואבן ולכל עץ ועץ ולכל עפר ועפר דהוי ע״ז שליבה״.

28 **מיעוט זרועה שנים**
בר״ש כלאים פ״ג מ״א „ובירושלמי דריש זרועית: מעוט זרועיס שנים

30 **משנים את נותן**
בר״ש כלאים ובראש שם „שנים את נותן״

32 **אפשר שלא יהא שם נקב אחד.**
בר״ש ובראש כלאים שם „אי אפשר שלא יהא

נט 4 **כל ההן דאנא משבח לה אנא מחיק לה**
בר״ש שם „כל הדין דאשבחן לה וין אנא סחיק ליה״

8 **א״ר תנחום בוצריה וכיני כו׳**
בפי׳ מהר״י בן מלכי צדק בכלאים שם „ותירצו א״ר תנחום תגדאה בין הערוגות היא מתניתא פי׳ דאין לה מקום קרנות בפני עצמה כו׳״.

118 29 **א״ר יותנן זו דברי ראב״ע כו׳**
בפי׳ ר״ח שבת פ״ו ע״א א״ר חייא בר אבא א״ר יותנן זו דברי ר׳ ישמעאל ור״ע אבל חכמים אומרים ג׳ עונות שלימות בעינן וכן הלכה״.

ס 5 **שמזלפין המים** צ״ל המים.

22 **בראשונה היו קושרין אותן בחלונותיהם כו׳**
במאירי שבת פ״ח ע״ב כתב „ובתלמוד המערב אמרו בתחלה היה כא״וא קושר בחלונו והיו מתביישים זה מזה התקינו שלא יהו קושרים אותו אלא כאיל ועדיין היו כל ישראל מתביישים כשלא היה מלבין התקינו שיהו קושרין אותו בהיכל ועדיין היו מתביישים התקינו שיהו קושרין אותו בראש שעיר המשתלח״.

120 22 **כגר קטן כשבכה**
במשנה בבלית „פי שבכה״ וע״ש בגמרא.

26 **תמ, הנינן שיעור המלב, והנפס והצובע והשוה**
צ״ל והשווה וכו׳ ונתקצרה כאן המשנה לקמן פ״ג ה״ד ששם מפורש השיעור בסיפא

סא 8 **תנב חי כל שהוא**
במשנה בגמ׳ בבלית „הצב חי מהור כל שהוא״ וע״ש בגמרא.

12 **וקשיא אלו הציא והציא בהעלם אחת כו׳**
ברמב״ן שבת צ׳ ע״ב מביא הירושלמי ובפרשו: פי׳ לר״א דאמר במסכת כריתות פ׳ אמרו לו חייב על כל אחת ואחת מפני שגופין מחולקין ומחייב נמי התם אתולדה במקום אב כו׳״ ע״ש.

פרק עשירי

סב 5 **ונתונה על האסקופה**
במשנה בבלית „ונתנה״

124 11 **לאחר ידו... ופיו... ובאפונדתו... בין אפונדתו... ובהפת הליכו**
במשנה בגמ׳ בבלית „כיאחר ידו... ופיו... בין פונדתו... ובשפת חלוקו״ ובעיון כגי׳ הירושלמי.

17 **שמן המאור וקטורת הסמים**
ברש״י שבת צ״ב ע״א ד״ה שכן „ובשם רבינו יצחק ב״ר יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי שמפורש בהש״ב ירושלמי ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה אחד בימין אחד בשמאל והקטורת בחיקו והחביתין בכתף״ עכ״ל. ובפי׳ ר״ח שבת דף צ״ג ע״א ואשכחינן בתלמוד א״י שמן המאור בימינו וקטורת הסמים בשמאלו ומנחת התמיד תלויה בזרועו ושמן המשחה ר׳ אבין בשם ר״א כמין צלוחה קטנה היתה תלויה באפונדתו״ עכ״ל ומבאור בפרקין וכתי׳ הר״ן בשבת שם „ופי׳ בירושלמי כו׳ שמן המאור בימיני המשחה שהוא מועט בשמאלו וקטורת הסמים בחיקו ומנחת התמיד בכתפו״ עכ״ל.

סג 13 **כל מקום שישנו באמת הלמ״מ**
צ״ל כ״מ ששנו באמת. ובכ׳ חישר לר״ת סי׳ רי״ד „פרק המצניע אמר ר״א רדא אמרה כל באמת הלכה היא אמר לי ר׳ יא אמרה על משנה זו אלא על משנה שסבור הדבר כו׳״ עכ״ל.

126 19 **את המת במטה חייב דברי הכל לא כן כו׳**
פי׳ רב נסים גאון בשבת י״ב ע״א „ובגמ׳ דבני מערבא אמרו אף המת במטה חייב דברי הכל ולא כן תאני אף ר״ה רע כל שהוא ואמר ר׳ לא ור׳ שמעון מודה ליה כו׳ והתנאי שהזכרתי על דברי ר׳ שמעון שאם יהיה ריח רע והוציאו חייב חטאת כך מצאתי בפי׳ אדוננו האי ואלו דבריו ומדקדקי רבנן בהאי דקא מיפטר את המת הני מילי דלית ליה ריחי דאי אית ליה ריחא נמצאת הוצאתו מלאכה שצריכה לו ותניא בפ׳ אמר ר״עבסופיה דמוציא ריח רע כל שהוא

עמוד | שורה

ג להא מילתא כייעתא בתלמוד א"י ומילתא מוכחא היא. עד חנה דברי גאון נ"ע ואני עיינתי בתלמוד א"י וכתבתי ממנו ההלכה שהוקדם זכרת ובכפשוטן של דברים יראה סיוע גדול לאותו הפרט שפרשתי אבל כשתעיין בסוף הדברים שנאמרו לשם מודה ר' שמעון כו' לא הוי סייעתא אבל סמכתי על דברי אותם הגאונים ז"ל" עכ"ל רנ"ג, ובמאירי שבת צ"ג ע"ב „אלא שממה שראיתי באותה שמועה בירושלמי נראה לי שזה שהעמידוהו כגוי הוא מצד היתר הנאה וכן המוציאו לריח רע שאינה צריכה לגופה והוא שראיתי שם את החי כמטה לא כן תניא ריח רע כל שהוא מאמר ר' פלוני אף ר' שמעון מודה כלומר ויהא חייב משום ריח רע ומודה ר' שמעון באיסורי הנאה ר"ל בתמיהא (א"ה המפרשים שנו בפי' הדברים ודברי המאירי מאירים) תפתר במת גוי כלומר מה שר"ש מודה בה הוא כמת גוי שאין בו איסור הנאה ומוציאו לכלבו כו'" עכ"ל

128 ב הפוקעת חייבת : שם צובעה

בסמ"ג לאוין ס"ה „פירוש כמו בצק מדבקת בפנים וכשנוטלתו מאדים" ומובא בב"י סי' ש"ד.

פרק יא

סה 11 אית תניי תני כיצד כו'

בריטב"א שבת צ"ז ע"ב „ומיהו בירושלמי מוכח דאליבא דר"א דסבר הכי דלמעלה מעשרה ד"ה פטור לא גרסינן במתניתין כיצד דגרסי התם עלה דמתניתין שמואל אמר לא שנו אלא למטה מעשרה טפחים הא למעלה אסור כלומר הא לא אבל לא חייב אלא פטור אבל אסור מילתת דר"א אמרה אפי' למעלה מעשרה מותר ונראה דהאי מותר טעותא אלא דהכי קאמר אפי' למעלה מעשרה פליגי ולר"ע חייב דהכי נמי אמר ר"א בגמרין מחייב היה ר"א אפילו למעלה מעשרה וגרסינן תו התם כיצד גיוזטראות אית תניי תני כיצד ואית תני דלא קתני כיצד על דעתיה דר"א אית כאן כיצד על דעתה דשמואל לית כאן כיצד" עכ"ל (ובעל קה"ע יא ראה מ"ש הרימב"א הנ"ל).

זג 21 א"ר אבין ולמה מתוכה לים מותר מפני סכנה

כפי' ר"ח שבת ק"ג ע"א הני' „ירושלמי א"ר אבין למה מן הים לתוכה אסור מפני הסכנה" עכ"ל, ובמאירי שבת ק' ע"ב „א"ר בון מתוכה לים מותר מפני הסכנה"

פרק יב

סח 21 אורך מביא את האבן כו'

חברייתא סקורה כתוספתא שבת פי"ב אבל שם לא נזכר שום מחלוקת ר' יוסי ורבנן וזה לשון התוספתא (הוצאת צו"מ) „ר' יוסי אומר אחד נותן את האבן ואחד נותן את הטיט הנותן את הטיט חייב נטל את האבן תתנה על גבי דימוס והתקינה לבנין אעפ"י שלא נתן עליה את הטיט ה"ז חייב" וכן היתה תני' לפני הרמב"ן בחי' לשבת ק"ב ועי' בבבלי שם ובהגהת הגר"א שם.

23 אבן בלא טיט בנין

ברמב"ן שם „אבן בלא בנין"

26 בראש הדימוס

ברמב"ן שם „ע"ג הדימוס"

27 והדן דעבד דפין דעבד מפיין

צ"ל והדן דעבד כפיין

סט 29 מהו בבל לשון אפי' אלף אלפא

באו"ז ח"ב סי' ע"ז „דגרסינן בירושלמי מהו בבל לשון אלף אלפא ביתא ביטא והוא לשון יוני ומשמע או בגופן שלנו או בגופו יונית וכו'"

ע 13 [illegible]

במשנה בגמ' בבלית הני' „וחכמים פוטרים"

17 על דבר של קומא

באו"ז שם ובמאירי שבת ק"ד ע"א „על דבר שאינו של קיימא"

19 בשם ר' אליעזר

צ"ל „בשם ר' אלעזר"

21 א"ר בא בר ממל בסדרה

כבגיד משנה ה' שבת פי"א ה"ב „ואפשר שזהו פי' הירושלמי שאמרו בתירוץ של קושיא זו תפתר בסיד רק פי' שהסגלות הם בסיד דק ואדם יכול לכרכן ולקרב האותיות שבאמצעיתן יפה עכ"ל ובס' מעשה רוקח ה' שבת הביא דברי הר"מ הנ"ל וכתב ע"ז אף שלא מצאתי לשון זה בנוסחאות שלפני לא בפרקין :לא ר"פ האורג" עכ"ל

29 הקורע על העור בתבנית כתב חייב

כמירסתנו כן כתב הרמב"ם ה' שבת פי"א הט"ז ועי' כמגיד משנה שם „בקצת נוסחי התוספתא נמצא הפך מדברי רבנו שהקורע פטור והרושם חייב ועיקר הנוסחא כך היא כדברי רבינו לחייב הקורע ולפטור הרושם וכדברי הירושלמי" עכ"ל ובריטב"א שבת ק"ג ע"ב „ובקורע ורושם על העור דבר של קיימא מצאתי חילוף בין התוספתא והירושלמי, כאן בגמרא ובתוספתא קורע פטור ורושם חייב ובירושלמי קורע חייב ורושם פטור" עכ"ל.

ע 30 בתבנית כתב חייב

בנימין ט' ע"ב „הקורע על העור כתבנית כתב כשר הרושם על העור כתבנית כתב פסול ובחי' הרשב"א שם ד"ה לבעוטי וכן מצאתי בירוש' דגרסי' התם המקרע על העור כעין כתב כשר הרושם על העור כו' ושם בהי' ד"כ ע"א ד"ה כדינרי יתיב גרסינן בירושלמי הקורע על העור כו' ובתוספ' נאמ"ו דברים בהפך הקורע פסול כו' אלא שמצאתי כן בתוספתא שבת פרק הבונה כמו שהיא שנויה כאן; ומן התימה שהרמב"ם ז"ל כתב וערכן שניהם כו'" עכ"ל.

140 12 מיילה כמטריקן

באו"ז ח"ב סי' ע"ז תני' „מלה דמיסטירון" ובס' יראים (הנדפס מכי' דף רט"ז) „כד בעי למישלת מסטרן„

14 והוא קולט

ברמב"ן גיטין שם „והוא פולט" ועי' בר"ח שם

עשה כן בשבת מהו

כנ טין שם כר"א „עשה כן בשבת מהו תמן תנינן כתב ע"ג כתב פטור ר"י ורשב"ל כו'"

20 כמי משקין

במשנה בבלית „כתב במשקין"

ושכח ולא כתב דלת

באו"ז ח"א ס"א סי' תקנ"ו „ונתכוין לכתוב יהודה ולא נתן בו דלת מוחקו וכותב את השם ר' יהודה אומר יחזור עליו קולמוס ויקדשנו אמרו לו אין זה מן המובחר... ומיהו אין הלכה כת"ק דר"י" עכ"ל.

33 מתהפכה שיטתיה דר"י

ברשב"א שבת ק"ר ע"ב ד"ה וחכמים אומרים אין זה השם מן המובחר פי' לרידהו אינו כתב כלל דהא הנן כתב ע"ג כתב פטור אלא לטעמיה דר"י קאמרי ליה כלומר אפי' לדידך דהוי כתב כו'" ומזה נראה שהיה להרשב"א תני' כאן; „מחלפה שיטתיה דרבנן".

עא 1 בשיטתך שאת אומר כתב הוא אינו מן המובחר

ברשב"א גיטין כ' ע"ב „בשיטתך שאתה אומר כתב הוא אף הוא אינו מן המובחר"

פרק שלשה עשר

שו"א כרם הבא פחות מיכן מסתתר הוא

כפי' ר"י בן מלכי צדק בכלאים פ"ט מ"י „כרם הבא פחות מכאן לא מסתתר כלומר ואפי' ר"א מודה הכא שאם עשת ב' ראשיה לצד אחד כו'

142 1 אשכחת אמר על דר"א כו'

בחי' הרשב"א שבת ק"ה ע"א „פלוגתא הוא בירושלמי דגרסינן התם אשכחת על דר"א פעמים שלשה בתחלה פעמים שנים ע"ג אחד ארוג מאתמול פעמים אחד ע"ג שנים ארוגים מאתמול רבנן דקסרין בעיין מהו אחד על הארוג אחד ע"ג שלשה רבנן דהכא אמרין אחד ע"ג שנים" עכ"ל.

24 כתב אית אחת בשבת זו כו'

נוסח משנה במאירי שבת סוף פ"ב וז"ל „בתלמוד המערב אמרו שאם כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת בהעלמה אחת פטור שימי החול מחלקים הא בשבת אחת חייב כו'" עכ"ל ולפנינו בתוספתא שבת פי"ב (הוצאת צו"מ) „ומודה רבי להכמים שאם כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת אות אחת בשבת אות אחת ביו"ט אות אחת בשבת ואות אחת ביוה"כ שהוא פטור שאין שני ימים מצטרפין למלאכה אחת"

144 3 הוציא מצה מרה"י לרה"ר אינו יוצא בה י"ח בפסח

בתורת האדם להרמב"ן שער הקריעה צד 31 הני' „הוציא מצה מרה"י לר"ה יוצא בה י"ח בפסח

10 אם עשיתן כמצות

י"ג „אם עשייתן כמצותן הרי הן כצ"ו

146 13 היה צבי רץ

בריטב"א שבת ק"ו ע"ב „והרשב"א ז"ל כתב בלשון הזה ובירושלמי נראה שהתירו לכתחלה לנעול ביתו לשמור ביתו אע"פ שע"י כך ניצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכוין לשמור הצבי בלבד דהת"נ בירושלמי בפרקין ר"ש בר בון בשם ר' חנינא היה צבי כו' ודבריו תמוהים בלתי הבנה האיך אפשר שאפילו במתכוין לנעול בעדו ובעד הצבי יהא מותר כו' וזה שאמר בירושלמי ענין אחר הוא לומר שאם נתכוין כו' ששנו את הלשון בירושלמי תני צבי אמרו

עמ״ד | שורה

ונתכוין לנעול בעדו ונעל בעדו ובעד הצבי ולא אמרו ונתכוין לנעול בעדו ובעד הצבי תכי תיתוק אמרו ונתכוין ־העלותו ולעלות כו׳ עכ״ל הריטב״א.

עד 13 **ר׳ זריק בשם ר׳ יוחנן אימי איתפלגון**
אולי צ״ל ר׳ זריקן בשם ר׳ אימי איתפלגון ר׳ יוחנן ורשב״ל. ועי׳ פסחים פ״ו ה״ו ר׳ זריקן ר׳ אימי כו׳ וכן בכ״מ.

19 **ר׳ יוחנן אמר לא שנו אלא לאיסור ולטומאה**
בתוס׳ לחולין ע״ז ע״א ד״ה אל „א״ר יוחנן לא שנו אלא לטומאה אבל ללקות לא ור״ל אמר משנה שלימה תיא זו בין לטומאת ובין ללקות כו׳״.

32 **הצד זיזין זבובין הגדין יתושין חייב**
בתוספתא שבת פי״ג (הוצאת צו״ם) „הצד זבובין ויתושין חייב ור״י פוטר״ ובתרומות פ״ח ת״א שקץ שבזיזין ובזבוזין ובהגיזין כו׳.

148 2 **דו קמץ חדא**
ברוקח סי׳ ע״ח דקמץ חדא ופתח חדא אמר ר׳ ינאי ־הרוג צרעה בשבת.

1 **חמשה נהרגין בשבת**
בבבלי שבת קכ״א ע״ב מקשה רב יוסף מברייתא ור׳ ירמיה אומר ע״ז ומאן נימא לן דהא מתרצתא היא דלמא משבשתא היא א״ר יוסף אנא מתנינא לה ואיתיבנא לה ואנא מתרצינה לה ברצו אחריו ודברי הכל וכאן בירושלמי תירצו ג״כ כמו שתירצו בבבלי, ועי״ש בתוס׳ ד״ה ברצין. ובתוספתא לפני ליתא להא ברייתא.

6 **ועקרב שבהדיות**
בבבלי שבת קכ״א ע״ב הגי׳ „ועקרב שבהדיב״ עי׳ דקדוקי סופרים שם. הדיב נוגע ששם היו הילני המלכה ובנה מונבז וגם איזה אמוראים משם נזכרו בתלמוד בבלי.

9 **פתר לה בבאין להזיק**
בחי׳ הרמב״ן שבת קכ״א ע״א „אבת הדבר שבירושלמי העמידוה לברייתא זו בבאין להזיק אבל גמרא דילן לא אתיא הכי ודרך אחרת יש להן בירושלמי במזיקין הללו״ עכ״ל ועי׳ בתוס׳ שבת שם ד״ה ברצין.

עה 22 **מה ניתני דקרין דקלין כו׳**
בפי׳ רב נסים גאון שבת ק״י ע״א הגי׳ „מה ניתני דקלין אודקרין... א״י יונה לא מסתברא אלא דקלין שהן יוצאין מבין שני דקלין״ עכ״ל ושם בבבלי תרתי תלאי איכא במערבא ונפקא עינא דמיא מבינייהו.

150 8 **לוחשין לעין מ׳**
בתשב״ץ (מנהגי מהר״ם מרוטנבורג) סי׳ מ״ה „ומשום לחישה ליכא איסור כדאיתא בירושלמי במס׳ שבת שמותר ללחוש בשבת כו׳ ובירושלמי יש לוחשין לעקרבין יתולעי׳ שבבעיים ולעין בשבת״ עכ״ל. ובמרדכי שבת פי״ד סי׳ שנ״ה „וראי׳ בירושלמי פ׳ שמונה שרצים דקאמר לוחשים לנחשים ולעקרבים ולמעים ולעין בשבת כו׳ והר׳ יחיאל מפאריז דחה הירושלמי ופי׳ דהתם מיירי בעין הרע וכו׳ ובתשובות מהר״ם ברבי בערוך סי׳ קע״ה והביא ראיה מירושל׳ דפ׳ ח׳ שרצים דקאמר התם לוחשים לעין ולמעיים בשבת ונראה דכמו שבמעיים אבר גם העין אבר דהיינו עין ממש כו׳״ עכ״ל, ועי׳ בסנהדרין ק״א ע״א.

9 **ולנחשים ולעקרבים**
נכ״ם ה׳ ע״ז פי״א הי״א ובהג״מ שם „לוחשים לחישת נחשים ועקרבים בשבת ואיתא בירושלמי פ׳ שמונה שרצים״.

ומעבירין על העין בשבת
בבאורי מהרש״ל לסמ״ג דף פ״ז סביא תשובת מהר״ם הנ״ל וגורס ומעבירין כלים על גבי העין כו׳ שאחזתו חולי העין״.

30 **א״ר שמואל בן אלעזר**
בברכות פ״א ה״א הגי׳ לנתן „א״ר ר׳ שמעון בן אלעזר״ וכ״ה במקור בתוספתא שבת פי״ג ובבבלי שבת קי״ד ע״א.

עו 39 **הדא נמרתא סכנה א״ר ירמיה נותנין עליה חמץ בפס־**
בפ׳ ר״ח בע״ז כ״ח ע״א הגי׳ הדא נומרתא סכנה ונותנין עליה חומץ בשבת״.

פרק יד

152 23 **כשאמר לו הביא לי עצים מע״ז**
הגי׳ משונה בספרי הראשונים: בתוס׳ ע״ז כ״ז ע״ב ד״ה שאני „הכי איתא בירושלמי ר״פ ח׳ שרצים בכל מתרפאין חוץ מע״ז עד שאמר לו הב לי עלין מע״ז אבל אמר הב לי עלין סתם מביא לו עלין של ע״ז כו׳״ עכ״ל, ובר״ן פ״ב דע״ז סי׳ אלף רכ״ו „אבל בירושלמי בפרקין לא משמע הכי דהתם אמרינן בהדיא אמרו לו הבא עלין סתם והביא לו מעצי אשירה ימות ואל יתרפא מהן כו׳. ובחדושי אנשי השם שם כתב: תמוה הוא שהרי בתוס׳ הביאו הירושלמי בפרק ח שרצים דאיתא בהדיא עד שיאמר לא הב לי עלין של ע״ז אבל בסתם אפי׳ אינו מוצא דבר זה אלא מע״ז מותר, וכן פסקו האשר״י והמרדכי״ עכ״ל. ובר״ן פ״ב בפסחים סי׳ תש״י „ולפיכך צריכין אנו לומר דבן דמה היה רוצה יעקב איש כפר סכניא לרפאותו בשם ע״ז וחכי מוכח בירושלמי בפ׳ ח׳ שרצים כו׳ אבל בירושלמי פרק אין מעמידין לא משמע הכי דהתם אמרינן בהדיא שאפי׳ אמרו לו הבא עלין סתם והביא מעצ אשירה ימות ואל יתרפא מהן כו׳״ עכ״ל.

152 29 **ותניא כן לפיכך הותר מכלל שבת כו׳**
עי׳ מתוקנת בתורת האדם לחרמב״ן שער הסכנה צד 14 וז״ל „וזו היא ששנויה בספרא פ׳ ויקרא שבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה ופירשו עלה בירושלמי זאת אומרת שאין מתרפאין; פנ״ע שבת הותרה מכללה לאו להתרפאות דכותה נערה המאורסה לא הותרה מכללה אפי׳ל להתרפאות ומדקדתני לא הותרה מכללה אף להנאת עצם במשמע כו׳״ עכ״ל. וכגי׳ הרמב״ן כך היא בע״ז שם.

עז 7 **תני עכו״ם בישראל אסור כו׳**
בע״ז שם „נכרי בנכרי נכרי בישראל חייב״ ע״ש ובתרומות פ״ח ה״א.

14 **ובא יעקב איש כפר סמא**
בספר התרומה סי׳ קנ״ג גרס בירושלמי „מעשה בר׳ אלעזר בן דמה בן אחותו של ר׳ ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא משמו של יב״פ״ והרמב״ן בחידושיו בע״ז כ״ז ע״ב ובתורת האדם שער הסכנה ד״ה ע״ב וביוחסין קראקא שמ״א דף מ׳ ע״ב מזכירין זה המעשה בר׳ יהושע כ״ד שנשכו נחש כו׳ ובר״ן ע״ז פ״ב סי׳ אלף רכ״ו הגי׳ „ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו בשם רבו״.

18 **חוטי סבכה של פסיקיא**
במשנה בבלית „ושל פסקיא״.

עח 17 **חלבי שבת קרבין ליוה״כ**
במשנה בבלית „קריבין ביוה״כ אבל לא של יוה״כ בשבת״ ועי״ש בגמרא.

25 **שהפה זה מריח**
י״נ „מריח״ ובשבלי הלקט השלם ס״ צ״ו תני׳ „שהפה זה מריח״.

31 **וכתוב אחד אומר עצרת לה׳ אלהיך**
במנהיג (דף ל״ב ד׳ ברלין) כתוב „אחד אומר עצרת לה׳ וכתיב שבת היא לכם הא כיצד תיחלק חלק לכם וחלק בתורה וכן אמר ר׳ אבהו״ עכ״ל.

32 **תן חלק לת״ת**
במאירי שבת קי״ח ע״א „בירושלמי אמרו במה מענגי מר אומר בשינה ומר אמר בת״ת ולא פליגי כאן בתלמיד כאן בבעל הבית ופירשו בה רבותי שהתלמיד מענגו בת״ת ובעל הבית בשינה ואני אומר הפך כו׳ והוא שראיתי שם לא ניתנו יו״ט ושבתות אלא לעסוק בתורה ע״י שהפה מריח בחול כו׳... ובאו״ז שם לא נתנו יו״ט ושבתות אלא לעסוק בהם בד״ת וכחול ע״י שהוא טריח ואין פנאי לעסוק בהם בד״ת נתנו לו שבתות ויו״ט לעסוק בהם בד״ת.

[illegible] **וראה שם פרצה אחת וחשב לגודרה במוצאי שבת**
בבבלי שבת ק״נ ע״ב הגי׳ תמוה „ונמלך עליה לגודרה ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה וכו׳״ ובויק״ר פל״ד הגי׳ כבירושלמי כאן ועי׳ בב״ר שם.

153 5 **אימא שבתא היא**
במנהיג צד 30 מוסיף „וחיא שתקה״ וכן בויק״ר שם.

6 **אסור לתבוע צרכיו בשבת**
בר״ן שם „אסור לשאול צרכיו בשבת״.

8 **טופס ברכות כך הן**
באו״ז ח״ב סי׳ פ״ט ה״ז „מהו מימר רענו פרנסנו א״ל טופס ברכות כך הוא וע״ז אנו סומכים שאנו מתפללין בשבת אלהי נצור לשוני מרע הא נמי טופס תפלה כן הוא״, וברוקח סי׳ של״ז „אבינו מלכנו רוענו זוננו פרנסנו וכלכלנו בויקרא רבא טופס של ברכה היא ואומרה אפי׳ בשבת״ ועי״ש צד 300.

19 **כלום הוא מבדיל כו׳**
בחי׳ הר״ן שבת קי״ד ע״ב „בירושלמי מקשו לה ופריק׳ התם דאין מבדילין אלא ע״י דבר שאבור לבו ביום ומותר למוצאי שבת משא״כ בחלבי שבת שמותרין ביוה״כ ומותרין לבו ביום של שבת עצמו״ עכ״ל.

22 **שכך הוא מתיר להדיח כבשם ושלקות**
בשלטי הגבורים סביב הרי״ף שם „והרמב״ן והרשב״א פירשו דקניבת ירק דלית בה אלא משום שבות היינו הדחת ירק והביאו ראיה לזה מן הירושלמי״ עכ״ל וברמב״ן שבת קי״ד ע״ב „ומזה הירושלמי נתברר לך קניבת ירק שאסר כאן שהיא הדחה בעלמא וכן שנינו בתוספתא״ עכ״ל. והתוספתא היא בשבת פי״ב ע״ש.

עמוד	שורה

פרק טו

עס 18 **מתניתא דר' שמעון**
ברשב"א שבת קט"ו ע"א „ובירושלמי אמרו שאם אינו יכול להציל אלא בכבוי מציל לר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ואע"ג דמשום שבות איכא אין לך דבר של שבות עומד בפני כתבי הקודש" עכ"ל.

28 **ערב תשעה באב שחל להיות בשבת**
בויק"ר פט"ו הני' „ערב שבת עם חשיכה" וכס' המכריע לריי"ד סי' ל"א מובא הירושלמי ושם ליתא המלות מן המנחה ולמעלה".

30 **למה אנו באין צ"ל למחר אנו באין.**

158 18 **ברכות שכתוב בהן ענייות הרבה**
בתוספתא שבת פי"ד (הוצאת צו"מ) ברכות אע"פ שיש בהם השם ומענינות הרבה שבתורה כו'".

פרק טז

26 **הדורשה**
בפי' ר"ח שבת קט"ז ע"ב וכן בשו"ת רדב"ז סי' אלף ש"נ הני' „והדורשה".

27 **מתחרך** י"נ „מהברך".
אמר ריב"ל אנא בפר"ח הנ"ל ליתא כ"ז.

30 **מאה ושבעים וחמש פרשות**
במדבר רבה פי"ת, רע"ה פרשיות וע"ש במפרשים ובמדרש תלים מזמור כ"ב י"ט.

34 **מלמד שכל קלוסין כו'**
בפ' ר"ה שם „ללמד שכל קילוסין שישראל עושין הללויה מקלסין להקב"ה כו' ואפי' כן הוינא מיבעיא בליליא".

36 **כנגד שנותיו של אהרן**
בעטור ח' הלל צד 188 גרס „כנגד שנותיו של אהרן הללויה הללו אל בקדשו לקדושו זה אהרן קדוש.

37 **אפי' כן אנא מיתבעיא בליליא**
כעין זה בפסקתא דף קפ"ז (הוצא' רמא"ש) „כד לית אנא מצלי רומשא אני מתבהל". ובגיטין ס"ה סע"ב „ואפ"ה הוה ליה בעותא מיניה" וכו'.

41 **קורא אוכרותיהן ושורפן**
צ"ל „קורע אוכרותיהן ושורפן".

[illegible] 19 **דיסקיא שיש בתוכו מעות כו'**
נירסת הראשונים „דיסקיא מלאה מעות נותן עליה ככר או תינוק ומטלטלה מפני הדליקה" ולפנינו ליתא „מפני הדליקה" ועי' ברמב"ם ה' שבת פכ"ו הכ"א „ולא התירו לטלטל בככר או תינוק אלא למת בלבד כו'" ובהג"מ שם דלא כהירושלמי כו'" וכתב בס' המצוה דשמא בדליקה מודה תלמוד שלנו להירושלמי" עכ"ל, ובספר הזכרון (שבת פט"ז) „והירושלמי מתיר להציל כיס מעות ע"י תינוק או ככר מפני הדליקה או מפני יראת אנס" עכ"ל, ובב"י סי' של"ר כתב בשם המרדכי „ומיהו בירושלמי יש דסקיא מלאה פירות כו'" ולפנינו ליתא זה רק שיש בתוכו מעות".

39 **דרבי הונדקס**
בס' יחוסי התנאים והאמוראים כתב „ובמדרש שה"ש קורא לר' חדקא הונדקה".

160 4 **מצילין לחולה ולקטן בבינונית ולרעבתן כדי מזונו**
ברשב"א שב. קי"ז ע"א הני' „מצילין לחולה ולזקן בבינוני ולרעבתן בבינוני".

פא 29 **בשעשה מחיצה של כליו**
ברמב"ן שבת קי"ח ע"א הני' „כשעשה לה מחיצה של כלים אבל אם עשה לה מחיצה של בים לא".

43 **אין אומרים יעשו דברים הללו בנשים ובקטנים**
ביומא פ"ת ה"ה (כד"א) „אפי' בגדולי ישראל ובאו"ז ה"ב סי' ל"ה „אין אומרים יעשו דברים הללו ע"י נכרים ע"י קטנים אלא אפי' בגדולי ישראל".

162 17 **הפותר באילן רכיכה**
בחי' הרשב"א ד' קכ"א „תפתר באילן רכיכא שלא יבא לידי סרוח".

20 **ר' עולא אמר י"ח שנין כו'**
נ' במתוקנת בפי' רב נסים גאון בשבת פ"ו ע"ב „ובגמ' גרסינן אמר עולא י"ח שנין עבד ר"י בן זכאי יהיב בהדא ערב ולא אתא קומוי אלא אילין תרתין עובדיה אמר גליל גליל שנאת את התורה סופך להעשות כמציקין".

32 **שמואל איקבל גבי חד פרסי כו'**
במא"ח סי' רע"ז בב"י „ובס' התרומה סי' רמ"ם כתוב דבר הנעשה בשביל ישראל ובשביל הנכרי אסור סי' וכן משמע בירושלמי פרק כ"ב בעובדא דאיקלע שמואל בביתא דנכרי כו' הדא אמרה בשביל נכרי ובשביל ישראל מותר וקאמר דלמא משום דאין מטריחין לצאת האדם מביתו

אבל בעלמא אסור (ולפנינו הני' משובשת) אע"ג דיש בספר ירושלמי כתוב הדא אמרה אסור נראה דס"ס הוא ומותר גרסי' כו' ע"ש" ובמרדכי שבת פ"ט סי' ת"י בירושלמי מכיים עלה הדא אמרה נעשה בשביל נכרי וישראל מותר וקאמר דילמא משום דאין מחייבין אותו לצאת מבית אבל בעלמא אסור.

פרק יז

164 5 **כל שניטל בשנים כו'**
בחי' הרמב"ן שבת קכ"א ע"ב „ובירושלמי נחלקו בשלשה דאמר התם כלי שניטל בשנים מטלטלין אותה, בג' (לפנינו בטעות „בשנים") בד' ובה' אין מטלטלין אותה אר"ז מכיון דאת אמר בג' מותר מעתה אפי' ד' וה'" עכ"ל ועי' באורי הגר"א או"ח סי' ש"ח.

28 **מפני שאין מטלטלין**
בבבלי שבת קי"ג ע"א „מפני שאין נטלין" וע"ש בפרש"י.

40 **בזיירא זו עצר ביה**
באלפס שבת פי"ז סי' תס"ד „ירושלמי זיירא דעצר בהו מזורי דחכים בהו ומיכי הן יתידות" עכ"ל. ובערוך ע' זיירי „ובתלמוד א"י בוירא כו' ברוכנא די כתיש ביה" עכ"ל ועי' בפי' ר"נ גאון בשבת שם וברא"ש ביצה פ"א סי' ס"ז הני' וכוכנא דכתיש ביה" ובעיטור „בי זירא דו פציר ביה".

פג 15 **אלא להיות שולה בו הזיתים**
בפי' ר"ח שם „כלומר יש בו בית קבול" ובפי' רנ"ג שבת קכ"ג ע"ב „ומש"ה אמרי' דמקבל טומאה והואיל וככלי קיבול דמי".

פו 6 **הדא אמרה לא בכל הדברים חלוק ר"א**
הסרות כאן י"א מלות אלה „אמר ר"ש בר רב יצחק בכל הדברים חלוק ר"א" וכד"ו איתניהו.

172 18 **שאל לר' סימון ושרא כו'**
בתוס' ע"ז ויו ע"א ד"ה הנשאל „והא דאמרינן בירוש' בפ' ר"א דמילה ר' סימון שרא ור' אמי אסר ואיקפד ר' סימון ולא כן תני הנשאל לחכם והתיר לא ישאל לחכם שמא יאסור כו' הכי פירושו התם אמאי איקפד ר' סימון ולא כן תני כלומר הלא אינו שנוי בשום מקום הנשאל לחכם כו' דלא אסרו חכמים אלא להתיר אחר איסור, ומסיק אמר ר' יודן להפך היה שאל לר' אמי אסר לר' סימון ושרא ואיקפד ר' אמי כו'" עכ"ל וכן הוא בסמ"ג עשין קי"א ומסיים ונראה דלא כן תני קושיא היא למה כעס ר' סימון והלא לא שנינו בשום מקום נשאל וכו' ומפני כך מתרץ שלהפך היה כו'" עכ"ל ובשו"ת רדב"ז סי' שכ"ב כתב על זה הפירוש „וכ"ז לפי הני' שמצאו הם בירושלמי אבל בספרים שלנו גרסינן ולא כן תני נשאל לחכם והתיר ישאל לחכם אחר שמא יאסור וא"כ אמאי איקפד ר' סימון דשרא וגירסא זו מסכמת לתלמוד שלנו כו' עכ"ל ובאו"ז ה"ד סי' קי"ג בגירסא אחרת והא דאמרינן בירושלמי חכם שטיהר אין חבירו רשאי לטמא התיר אין חבירו רשאי לאסור היינו כגון דליכא טעות כו' עכ"ל. וכן הוא בכפתור ופרח פי"ב, ובאגודה ה' ע"ז סי' נ' „בירושלמי ת"ת שהתיר אין חבירו רשאי לאסור ומפרש ר"י דמיירי במילתא דתליא בסברא כו'" עכ"ל.

21 **שאל לר' אמי ואסר.** פי' רדב"ז „דקסבר לדעת אסור".

32 **ששעה בריה**
בעיטור ה' מילה הני' „רב ששנא" ובשבלי הלקט השלם ה' מילה סי' ב' „רב ששנא בריה".

36 **מישדוק קונדיטון** בעיטור „משתי קונדיטון".

פז 6 **נתלה עליה** באו"ז ה"ב סי' רב"ת „נתלה בזנבה".

11 **יתירו להן ע"י חולה**
באו"ז שם „ויתיר להם ע"י חולה דאמר כר' אמי ואפי' תימא כר' סימון".

[illegible] **מין מזבח ראוי לכנות**
נשמט אח"ז „חגע עצמך שנולדה לו יבולת הרי אינה ראוי לחותכה בשבת מין יבולת ראויה ליהתך מאתסול" וכר"ו נמצא כ"ז לנכון.

174 20 **וכי היכן מצינו שמילה כו'**
בתוספתא ע"ז פ"ג תני' „היכן מצינו מילה בתורה שאינה של ברית".

22 **המשך לא ימול שלא כו'**
בעיטור ה' מילה דף נ"ב „בראשית רבה תני המשך צריך לימול ר"א לא ימול מפני שהיא ערלה כבושה אמרו לפני ר"י והלא הרבה היו בימי בן כוזיבא וההוא דכתיב המול ימול אפי' ד' וה' פעמים" עכ"ל. ועי' ב"ר שם וביבמות ע"ב ע"א ותוספתא שבת פט"ז.

34 **הלכה כדברי התלמיד**
באשכול ה"ב צד 128 „ובירושלמי הכי איתמר הלכתא

עמוד	שורה	
		הכין דגרסינן המשוך והנולד מהול כו' תני רשב"א אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה כו' ר"א בנו של ר' אלעזר הקפר אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה ועל זה שצריך להטיף דם ברית על מה נחלקו על נולד מהול בשבת שב"א צריך להטיף בשבת דם ברית וב"ה א"א צריך ר"י בר נחמן אמר בשם ר"ה הלכה כדברי התלמיד כו' וע"ש בנחל אשכול.
174	37	קשי' רב ימר מן דתנינן. בעיטור „קושי רבי ואמר".
	41	בריית שפכה נעשה תתענה ומת
		ביבמות פ"ה ה"א „והתענה עליו שיסות".
פח	3	**ר' אבהו בשם ר' יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחצין את המילה.**
		זה המאמר נרפס בטעות ולא נמצא בר"ו והוא כותר למאמר שאחריו „ר' אבהו בשם ר"י הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את הקטן".
	18	**כל ׳׳ קיין דעבדין לחולה**
		בכהנות כהונה בב"ר פ' פ' „הכי גרסינן בירושלמי שאתון עבדין בחולא כו' פי' שאתם „עושין בחול עשו ג"כ ביום השלישי שחל להיות בשבת".
	25	**לית כאן אלא מותר**
		במדרש שם „לית כאן אסור אלא מותר".
	39	**אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת שכח ומל את של ע"ש בשבת חייב אחד למול אחר שבת כו'**
		במשנה בבלית שבת דף קל"ז ע"א הגירסא מהופכת, אחר למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת כו' והרמב"ם בפי' המשנה הי' לו הגי' בהמשנה כגי' הירושלמי ח"ל „ומה שפטר אותו ר' יהושע לפי שהוא מי האחר שהיה חייב להמול בשבת ברשות ואמר הואיל ונתנה שבת לדחות לזה האדם ויש לו למול האחד מן הכנים לא יתחייב על האחר והחלק הראשון שהודה בו ר' יהושע שהוא חייב חטאת זה אצלו אינו חייב אלא שקדם ומל בע"ש אותו שהוא חייב להמול בשבת כו' עכ"ל.
צ	1	**יש קטן נימול לזמן**
		בתוס' יבמות ד' ע' ע"א ד"ה הערל „ובהדיא חולק בירושלמי בין ערלות שלא בזמנה ובין שהגיע זמנו למול אלא שסכנה היא לו אלא שבזה חולק על הש"ס שלנו דתתב פשיטא לו דערלות שלא בזמנה לא הויא ערלות ואכיל בתרומה ובש"ס שלנו בעיא היא בגמרא ולא איפשטא" עכ"ל.
	7	**שמואל אמר אחותו חמה ממתינין לו ׳ לשים יום**
		ג"י משונה בראשונים בס' יראים מציה קנ"ו ובס' יראים שנדפס מכ"י סי' נ"ז „וראי' לדברי בשבת ירושלמי בפ' ר"א דמילה שמואל אמר אחותו המה נותנין לו שלשים יום אותן ל' יום מהו לסוכו שמן של תרומה נשמעינה מן חדא הערל וכל הטמאין לא יאכלו בתרומה והאי ערל הוא רבי אחי בשם ר' תנחום בר חייא אמר אין ערלה אלא מיום השמיני ולהלן" עכ"ל. ובתוס' הרא"ש ביבמות דף ע' ע"א ד"ה פתניתין וז"ל וכן משמע בירושלמי דשבת פרק אם לא הביא דאמרינן אחותו המה שעה אחת ממתינין לו לסוף ז' ימים (וכן הגי' בש"ס בבלי) ואותם ימים מהו להאכיל חליבה של תרומה ומהו לסוט בשמן של תרומה נשמעינה כו'.
	12	**ותני כן כל שלשים יום אסור להאכילו חלב תרומה**
		בתוס' הרא"ש שם ותני כל ז' ימים אסור לסוכו בשמן של תרומה כו'.
	■	**כל ז' הימים מותר להאכילו כו'**
		ס' יראים שם „וכל ז' ימים מותר לסוכו שמן של תרומה כו'" עכ"ל. ובתוס' יבמות ע' ע"א ד"ה הערל „ובירושלמי מייתי ראיה ממתני' דאחותו חמה דממתינין לו למול שלשים יום דאסור בתרומה משבע דמתני' איירי בערל שמתו אחיו מחמת מילה כו'" עכ"ל. ובתוס' הרא"ש שם ותני כל ח' ימים מותר להאכילו חליבה של תרומה כו' עכ"ל.
	25	**ר' יוסי בן תינא אומר בתפה רוב נכה עמידה**
		ביבמות שם ר' יוסי בן יוסי אמר בתופה רוב נה של עמידה
צ	30	**כשאין בו כדי למרק אבל אם יש בו כדי למרק**
		ביבמות שם „הדא דתימר כשאין ביום כדי לפרק אבל אם יש ביום כדי למרק מפרק ואינו חושש". ובאשכול ח"ב צד 121 „והכי אתמר בירושלמי מל ולא פרע כאלו לא מל ועניש כרת ר"א הדא דתימר כשאין בו ביום כדי לפרק פי' לגמור כולו ולעשות הפריעה אבל אם יש עוד ביום כדי לפיק מפרק ואינו חושש.

פרק כ

עמוד	שורה	
180	18	**תני לא נחלקו ר"א וחכמים שטוטין אהלים כו'**
		כל המאמר משובש, ובתוספתא פ"א דסוכה (הוצאת צו"מ) הגירסא מתוקנת וז"ל „ומודים חכמים לר"א שאין עושין אוהלים בתחלה ביו"ט ואצ"ל בשבת ועל מה נחלקו על מוסיפין שר"א אומר אין מוסיפין ביו"ט ואצ"ל בשבת וחכ"א מוסיפין בשבת ואצ"ל ביו"ט" וראה בתוספתא שבת פי"ג.
צא	10	**בעיא דא מילתא**
		בפרש"י תמורה י"ג סע"ב „תיבעי לשון ירושלמי כמו תיקו בלשון בבלי" עכ"ל. ובשיטה מקובצת שם „והוא לשון הירושלמי כאלו אמר תתעורר לשאול לחכמים רבים אשר תעמיד בו על האמת כו'" עכ"ל.
	14	**ובקפיפה מצרית... ועושין יינומלין בשבת**
		במשנה בבלית „ובכפיפה מצרית... אנומלין בשבת"
	34	**אבל נותן הוא לתוך הקערה... לא יתננה ממקום גבוה**
		במשנה בבלית אבל נותן לתוך הכברה... ולא יתננו ע"ג מקום גבוה כו'" וע"ש בגמרא.
84	1	**על תנם יענו**
		בבבלי שבת ק"ם ע"א מצינו שאמר ר' ינאי לר' יוחנן א"ב מה כין לי ולך. וכן אמר ר' יוחנן לתלמידו הולין קל"ז ע"א

פרק כא

במשנה **ב"ה אומרים מעבירים מעל השלחן עצמות וקליפין וב"ש מסלק את הטבלה כולה ונוערה.**

במשנה בבלית שבת קמ"ג ע"א „ב"ש אומרים מעבירין מעל השולחן עצמות וקליפין וב"א מסלק כו' ובגמ' שם א"ר נחמן אנו אין לנו אלא ב"ש כר' יהודה וב"ה כר' שמעון וע"ש בתוספות. ופי' ר"ח שם גרס במשנה כגי' הירושלמי וכגי' הירושלמי ב"ה גם בתוספתא שבת פי"ז (הוצאת צו"מ).

פרק כב

במשנה **ר' יוסי אומר מתר**

במשנה בבלית „וחכמים מתירין" וע"ש בגמרא

מי שנשרו כליו בדרך

במשנה בבלית „מי שנשרו כליו בדרך בכים" וע"ש בירושלמי

אין מאמצין את המת בשבת וכל המאמץ עם יציאת הנפש כו'

במשנה בבלית הגי' „אין מעצמין כו' והמעצים כו' והר"ח והערוך גרסי כגי' הירושלמי.

וא"ה דברי הנ"מ דו"ב ראטנער ז"ל בספרו אהבת ציון וירושלים בסוף מס' שבת בהתקנים: עי' מ"ש בספרי אהבת ציון ברכות צד 186 „וכבר בררתי הדבר הזה (שהבבלי לא ראה פעמים רבות את הירושלמי) במה"ע המליץ משנת תרנ"ט במאמר „טעה סופרים" ובשנת תר"ם במאמר „התגרגין תופסין אותי על כך" להשיב על בעל ספר דורות הראשונים שכתב בחלק ג' (דף ס"ד), וממש כמו כן עשו עם הירושלמי בימי רב אשי שכבר היה לפניהם כל סדר תלמוד של בני מערבא וכו'" אבל כל מי שלומד בשום שכל בהירושלמי יוכל להוכיח אמתת דעתי כמעט מכל דף ודף שהבבלי לא ראה תמיד את הירושלמי" עכ"ל.

השמטות מתלמוד ירושלמי

מסכת שבת עירובין ופסחים

שבת פרק ראשון

הלכה ד (דף ו' ע"א) ויוצאין בו משום עירובי תבשילין. בחדושי הרמב"ן (ע"ז ל"ז ע"ג) "וככר נתברר לנו מן הירושלמי ומן התוספתא שאין עירובי תבשילין צריכין פת אלא תבשיל" עכ"ל. ובאור זרוע ח"ב (סי' שמ"ז) ובהגמיי' הל' יו"ט (פ"ו ה"ב) ועוד בראשונים מייתי דהכי גרסינן בירושלמי "עירובי תבשילין כך הוא נוטל פת כביצה ותבשיל כזית ואוסר באקבו"צ על מצות עירוב ומתנה ואומר כדין יהא שרא לנו לאפויי ולבשולי מיומא טבא לחבריה ומיו"ט לשבת ולמי שסומכין על עירוב זה עד מוצאי יו"ט האחרון כו'"

ה"ח (דף כ"ג) שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת כו'. באו"ז ח"ב (סי' פ"ט) דתניא בסדר עולם ואיתא נמי בירושלמי פרק במה כדליקין (צ"ל יציאות השבת) בכ"ח בניסן נפלה חומת יריחו (וכן) [וכו] ביום שבת" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי ליתא זה שהיה בכ"ח בניסן:

בילקוט יהושע (רמז ט"ו) בשם ירושלמי שבת "כתיב (תהלים ס') אפרים מעוז ראשי אם יאמר לך אדם לבה חלל יהושע את השבת אמור לו הקב"ה אמר לו שנאמר וסבותם את העיר וגו' כה תעשה ששת ימים וגו' וביום השביעי תסבו את העיר שבע פעמים וגו' ואין שביעי בלא שבת". וכן מובא הירושלמי הזה בחדושי אגדות בהרש"א (ע"ז דף כ"ט ע"א):

פרק שני

באו"ז ח"ב (סי' ל') "דאמר בירושלמי ככה ליל ראשון מוסיף עליו שמן בליל שני ומדליקו. וכן כל הימים. ככה ליל שמיני עושה עליו מדורה ושורפו מפני שהקצהו למצוה" עכ"ל:

במחזור ויטרי (סי' קצ"א) תנא כל חטועם תבשילו בע"ש מאריכין לו ימיו ושנותיו. ובירושלמי מפרש טעמא שלא יכעוס על בני ביתו מפני הקדחת תבשילו. ובס' מטה משה (סי' ת"ח) "וכן מצאתי בשם הירושלמי מעשיה חיים זכו מצוה לטעום קודם שבת מעם תבשילי שבת לכבודה" עכ"ל:

במנהיג הל' שבת (סי' י"ז) "בירושלמי ובב"ר [פי"א אות ב'] ויברך אלהים את יום השביעי רבי אליעזר אומר ברכו בנר פעם אחת הדלקתי את הנר בערב שבת ובמוצאי שבת מצאתיו דולק ולא חסר כלום" עכ"ל:

פרק שמיני

במנהיג הל' שבת (סי' ק"כ צד 92) בירושלמי ובב"ר [פ"ז אות ט'] ויכל אלהים ביום השביעי מה היה העולם חסר מנוחה. באת שבת באת מנוחה אמר הקב"ה בואו ואמרו שירה פנים חדשות באו לכאן. וזהו מזמור שיר ליום השבת" עכ"ל:

ה"א (דף נ"ב ע"א) מים כדי גמייה רבי יהודה אומר כדי מזיגת הכוס. במאירי שבת (ע"ז ע"ב) ובירושלמי פירשו מים כדי לרחוץ בהם פני המדוכה כו' עיי"ש:

ה"ז (דף נ"ו ע"ב) צרור מקורזל כזית. במנחת (חל' שבת סי' קס"ו) "בשם ירושלמי פ' כלל גדול אסור לשקל אבנים שהן מקורזלות לבית הכסא ברשות הרבים אבל בכרמלית מותר" עכ"ל:

במגדל עוז הל' שבת (פ"ט) "חהן דשחין חסף חייב משום מבשל" (עי' ירושלמי שבת פ"ז ה"ב אצל מלאכת האופה ההן דאגין טרקפרסין):

פרק חמשה עשר

ה"ג (דף פ"ח) תן חלק לת"ת וחלק לאכול ולשתות. במאירי שבת (קי"ח ע"א) בשם ירושלמי "במה מינגנו מר אימר בשינה ומר אמר בת"ת. ולא פליגי כאן בתלמיד כאן בבעל תבית". בשבלי הלקט (סי' צ"ו) מפרש בשם מדרש תנחומא מאן דאמר בתלמוד תורה אלו הפועלים שהן עסוקין במלאכתן כל ימות השבת ובשבת הן באין ומתעסקין בת"ת. ומ"ד לתענוג אלו תלמידי חכמים שהן יגעין בתורה כל ימות השבת ובשבת הן מתענגין" עכ"ל:

במנהיג (דף ל"א דפוס ברלין) וכן הובא באבודרהם (סדר ברהמ"ז דף ק"ב דפוס פראג) "בשבת בירושלמי א"ר אליעזר בן יעקב מה הלשון הזה *) ישמיט יזיין ישזיב יניח. ישמיט וחלצה נעלו מעל רגלו. וחלצו האבנים וישלפון. יחלץ עני בעניו. בשכר עניו יחלצו שנאמר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם מדינה של גיהנם. יזיין אתם תעברו חלוצים מזויינים. ישזיב חלצני ה' מאדם רע. יניח ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה. ואמר רבי אליעזר בן יעקב זו מעולה שבברכות זרוזי גרמי. מכאן סמך לרצה והחליצנו בשבת כו'" עכ"ל:

בנמוקי יוסף (ב"מ פ"ז סי' ת"ק) "ושמעינן נמי מהכא דאפילו לומר לעכו"ם [בחול] שיעשה מלאכה בשבת אסור משום אמירה לעכו"ם דומיא דחסום פרתי ודוש בה שאומר לו כן קודם דישה. כ"כ הרשב"א ז"ל. ורבינו נסים ב"ר ראובן (הר"ן) ז"ל הביא ראיה אחרת מדאצטריך היתרא למי שהחשיך לו בדרך ליתן כיסו לנכרי לפי שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו כדאיתא בירושלמי בריש מי שהחשיך כו' עכ"ל. ולפנינו ליתא כלל ירושלמי על הפרק מי שהחשיך.

בסמ"ג עשין קכ"ב "גרסינן בירושלמי שבת בשם שמואל אומר לא הותרו ביפת תואר כל י"ד שנה שכיבשו ושבע שחילקו"

בשו"ת הרשב"א (ח"א אל"ף קי"ט) ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סי' יו"ד) וכן באו"ז ח"ב הל' מוצ"ש (ספ"ה) בשם ר"ת דאמר בירושלמי "מעשה באחד ששתה מים בין מנחה למעריב (פי' במוש"ק) ובא מלאך המות והרגו מפני שמתים שותים ונמצא גוזל מתים" עכ"ל:

עירובין פרק ראשון

ה"א (דף ב' ע"ב) דרב אמר שחיטת מחצה למחצה כשירה ולמה אמר פסולה מפני מראית העין. ובאור זרוע ה"א סי' ש"ע רגירסא משונה וז"ל "ירושלמי פ"ק דעירובין רב אמר מחצה על מחצה כשירה ומפני מה אמרינן עד שישחוט רובו שאם אתה אומר שישחוט מחצה על מחצה אף הוא שוחט פחות ממחצה ואם אתה אומר שישחוט רובו אינו בא לשחוט פחות ממחצה" עכ"ל:

בריטב"א עירובין (דף י"ו ע"ב) ד"ה שבונה נראים כשנים עשר כו' "ויש מהם שפירשו דכיון דלא קתני תנא שיעורא אין להם שום שיעור ברחב ובמשהו סגי להו. וכן אמרו בירושלמי פסין אין להם שיעור" עכ"ל:

פסחים פרק חמישי

ה"י (דף ל"ח ע"ב) אפילו למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה. בפי' המיוחס (בטעות) להראב"ד בתמיד פ"א "מהא בירושלמי משמע שכהן גדול נמי יש לו ישיבה בעזרה כו' ומביא ראיה מעלי דכתיב ועלי הכהן יושב וגו'" עכ"ל:

פרק עשירי

ה"א (דף ס"ח ע"ב) פורש מפה ומקדש. בראב"ש פ' ערבי פסחים (פ"י ס"ג) ובטוא"ח (סי' רע"א) "ובירושלמי דקאמר דפורסין מפה כדי שלא יראה הפת בושתו פי' שהוא מוקדם בפסוק והיה ראוי להקדימו בברכה ומקדימין בברכת היין" עכ"ל:

שם כנגד ארבע גאולות. בס' ארחות חיים (ליל הפסח סי' י"ג) "והראב"ד ז"ל כתב גרסינן בירושלמי ד' כוסות הללו כנגד ד' גאולות שנאמרו במצרים והוצאתי וכו' ור' טרפון היה מביא חמישי כנגד והבאתי" עכ"ל. ולפנינו ליתא המאמר של ר' טרפון:

בס' העתים (עמוד 212) ובשערי תשובה (סי' ק"ט) "ונשאל מפר רב האי הא דגרסינן (בבלי פסחים קי"ב ע"א) רב חיננא וכו' דהכי אמר רב כשם שהשבת קובעת לענין מעשר כך קובעת לענין קידוש ילמדנו אדוננו אנה אמר רב שמועה זו והאיך פירשה שמצאנו בתלמוד א"י ביאור כמעט ולא נתברר לנו וכו'" עכ"ל. ובהגהות איי תם כתב שם שהירושלמי הוא בריש ערבי פסחים ולפנינו ליתא זה בירושלמי:

באו"ז ח"ב (סי' רנ"ב) "דאמרינן בירושלמי בפ' ע"פ תני איזי היא ברכת מצה מניח פרוסה ע"ג שלימה ופורס מן הפרוסה ומברך בא"י אמ"ה המוציא לחם מן הארץ וממשמש במלחא ולא אכיל עד דמברך על ההיא אומצא דהמוציא אקבו"צ על אכילת מצה" עכ"ל. ובהגמיי' הלכות חמץ ומצה (פ"ח ה"ו) "ועל הפרוסה מברך המוציא תם מברך על אכילת מצה". וכן ת"א בפירוש בירושלמי דפרקין (ער"פ) ובפ' הרואה מצה בלילי פסח כשהוא בוצע מברך המוציא הא לאוכלת מברך על אכילת מצה". וזה אינו בכל הירושלמי דמברך המוציא על הפרוסה:

באור זרוע ח"ב (סי' רנ"ו דף נ"ט ע"ב) "ובירושלמי איתא דטיבול הראשי טובל במלח" עכ"ל. ובס' לקט ישר (הוצאת מק"נ עמוד 85) או"ח תע"ה "וכן הוא לשון הירושלמי וממשיש ליה במלחא וכו'" עכ"ל: בבל

---

*) עיין תנחומא במדרש ויקרא רבה פי' ל"ד סימן פ"ז, ובילקוט ישעיה רמז תפ"ח.

בכל בו (סי' ז') סובא בכ"י או"ח סי' תע"ג ובארחות חיים (סי' י"ב) ובאבודרהם סדר הגדה (דף נ"ח ע"ב, ווארשא תרל"ח) „אמרינן בירושלמי שלכך לוקחין ביעא ודרעא כלומר בעא רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרממא" עכ"ל:

בס' האורה (סי' צ' צד 106) וכן באבודרהם סדר הגדה (דף ס"א ע"ג ד' סל"ע). ובכל בו (סי' נ"א) „ירושלמי דצריך ער"ש כאח"ב שכך היו כתובות בכתה האלהים" עכ"ל:

ברוקח (סי' רפ"ג) „ירושלמי כפ' ע"פ אפילו יחיד כי מקדש לחודיה צריך לומר אשר בחר בנו כלשון רבים דאמר מר לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל" עכ"ל:

שם (סימן רצ"ח) „ירושלמי דערבי פסחים עושה עמו חשבון לאחר יו"ט" עכ"ל:

בס' יבין שמועה להרשב"ץ (דף נ"ט ע"א) „יברך ברכה אחרונה מעין שלש וכו' ויזכיר בה מעין המאורע כמ"ש בירושלמי" עכ"ל:

באו"ז ח"ד פסקי ע"ז (סי' רע"ב) „תכי כוסות דפסח דכום היינו רביעית הלוג אמר בירושלמי בפרק ערבי פסחים וכד את רעי בשערה ללוגא. את נסיב שיתא ביעין לא רבין ולא זעירין אלא מיצעין ואת נסיב קדירה או כל מה דמלי מיא ומלו לה ויהיה מלרע מניא כלים תהין וקביל מיא ויהיב שית ביעין ואזלין מיא. וכיא דנפלין בסנין אריעיא הוא יהיב שיעורא דלוגא" עכ"ל:

בס' האורה (עמוד 101) ובפרדס (סי' קל"ז) „ירושלמי ת"ר חששו גומרין עליו את ההלל דברי ר' טרפון ור"א ה' רועי לא אחסר (הכליב ג"נ ע"ז):

בהגהות מיי' הל' חמץ (פ"ח אות ז') „אבל האומר שמיבו' זה משום קפא ליתא דהא אמרו בירושלמי כל דאית ביה נהמא לית בית משום קפא וכו'" עכ"ל:

שם מיי' שם (אות ה') „וכן בירושלמי דפרקין משמע שצריך לברך שתי פעמים אחת בתחלת הסעודת בהתחלת הלל ואחת לאחר הסעודה כלא לנו וכו'" עכ"ד:

בראי"ש פסחים (פ"י סי' ב') „וכן משמע בירושלמי דקאמר פבה מצה ופחר אוכלין בבת אחת ובאיםתי אוכלן משתחשך" עכ"ל:

פרק עשירי

הה"ג (דף פ') צריכה שתהא עבה. ברוקח (סי' רפ"ג) ובמרדכי פסחים (פ"י) „בירושלמי דערבי פסחים למה נקרא שמו חרוסת זכר ללבינה שהיא מעשה תרסין":

באו"ז ח"ב (סי' רנ"ז, דף ס') „דאמרינן בירושלמי חרוסת חד אמר צריך לעשותו צלול זכר למים וחד אמר עב זכר לתפוח אמר ר' מנא צריכים אנו ליתחם לתרוויהון". ולפנינו בירושלמי ליתא מן זכר לתפוח עד סוף המאמר. ובמרדכי הנ"ל „וכ"כ בירושלמי חרוסת זכר למים והלבנים והתבלין זכר להבן שעשו במצרים":

הה"ה (דף פ' פ"ג) תנא אין אומרים זמן אלא בשלש רגיים בלבד. בשבלי הלקט (סי' רפ"ה) בשם ירושלמי פ' ראוהו ב"ד „אומר זמן על הכוס ברה"ש מדברי סופרים בש"פ מדברי תורה" עכ"ל:

יומא פרק ראשון

הה"א (דף ד' פ"ג) בראשון... שיכשו בו שמונה עשר כהנים. בפי' המיוחס לרש"י על דה"י א' (ה' ל"ו). על הכתוב ויוחנן הוליד את עזריה הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה בירושלים. כתב רש"י „מפורש בספרי ירושלמי כך, וכי הוא לבדו כהן ובימי שלמה כהן והלא גם שאר כהנים כמו כן כהנו אלא לפי שמסר נפשו על קדושת הבית שלא הניח את עוזיהו להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה כו'" עכ"ל:

שם ומהם שימשו שמעון הצדיק ארבעים שנה. ובמתנות כהונה ויק"ר (פכ"א ד' שאלוניקי) כתוב „ובירושלמי פ"ג דיומא כסיים „ויוחנן כ"ג שמונים שנה" עכ"ל:

שם ר' יוחנן בר תורתא ריטב"א בחידושיו (יומא פ' פ"א) בשם ירושלמי „דמפני זה נקרא שמו ר' יוחנן בן תורתא ע"ש שמכר פרתו לנכרי ולא רצתה לחרוש בשבת עד שהלך ולחש לה באזנה" עכ"ל:

שם (דף פ' פ"א) ואין מושחין שנים אר"י יוחנן מפני איבה. כפי' ר"ש משאנץ בתו"כ פ' צו (פ"נ) „בירושלמי דיומא קאמר מעמא משום איבה. והא דכתיב (ש"א כ"ב י"ח) ויפגע הוא בכהנים... נושאים אפוד בד התם מפרש בלמד שהיו ראויים כלם לכהונה גדולה. ולפנינו ליתא זה בירושלמי יומא. רק נמצא בירושלמי סנהדרין פרק חלק הל"ב (ולפני הר"ש נמצא גם בירושלמי יומא):

פרק שלישי

הה"ז (דף י"ח פ"ג) עשרה פעמים היה כהן גדול מזכיר את השם ביוה"כ. בתו"י יומא (ל"ט פ"ג) מזכיר כה"ג את השם וכו' היינו בשם המפורש וכו' וכן מפרש נמי בירושלמי. וכ"כ הריטב"א יומא (ל"ט פ"ג) שכן מפורש בירושלמי. ולפנינו ליתא זה מפורש:

בס' עבודת ישראל (דף קי"ח פ"ג) וראיתי במוהר"ם גירון ז"ל שכתב משם ירושלמי כפ' אמר להם הממונה „שירתו היו שומעין קול מתן גדול ביוה"כ בשעה שהוא מזכיר את השם ביוה"כ וכו' וכן כתב הריטב"א (יומא ל"ט פ"ג) שכן מפורש בירושלמי. ולפנינו ליתא זה כאן ביומא (רק בירושלמי סוכה פ"ה ה"ג) ומוכח שלפניהם היה זה גם בירושלמי כאן:

פרק רביעי

הה"ה (דף כ"נ פ"א) חיסר בה אחת מסממניה או שנתן בה מעט רבש היתה פסולה. בתו"י ביומא (נ"נ פ"א) ד"ה ותיפוק „ברייתא שנויה בירושלמי חיסר מכל סימן וסימן או שלא נתן לתוכה מעלה עשן או שחיסרו חייב מיתה" עכ"ל. ובסמ"ג לאוין (ש"נ) „אומר רבינו יצחק דתניא בירושלמי ומביאה כפטום הקטורת חסר מכל סימן וסימן או שלא נתן לתוכה מעלה עשן כל שהוא או שחסר אחת מכל סמנית חייב מיתה" עכ"ל.

פרק שביעי

הה"א כמשנה (דף נ"ז פ"כ) ומברך עליה ח' ברכות וכו'. במשנה בבלית ועל ירושלים בפני עצמה וכו' וברש"י סוטה (דף מ' פ"ב) וכן על ירושלים ובמס' סוטה ירושלמית מפרש לה" עכ"ל:

שם ומברך עליה ח' ברכות. בתשלום לאבודרהם (עמוד 64) „אלו השמנה ברכות לא נתפרשו בתלמוד שלנו אבל הם מפורשים בירושלמי בפרק בא לו" עכ"ל. ונראה כי היו לפניו נוסחות משונות מאד מאשר לפנינו. הנה בירושלמי שלפנינו איתא „על התורה הבוחר בתורה" וכ"ה בפי' רבינו חננאל ביומא (דף פ' פ"א) אבל בתשלום לאבודרהם הנ"ל (היצאת בק"נ) על התורה כמו שאנו מברכין בקריאת התורה בצבור אשר נתן לנו תורת אמת וכו'" (וברמב"ם הל' עבודת יוה"כ פ"ג הי"א בעת שקורא מברך לפניה ולאחריה כדרך שמברכין בכתב"ג עכ"ל). וכ"ה בסמ"ג עשין ר"ם:

בירושלמי שלפנינו (דף נ"ז פ"א) על העבודה שאיתך ניראה ונעבוד וכ"ה בפי' ר"ח הנ"ל. ובירושלמי סוטה (פ"ז ה"ו) שאותך לבדך ביראה נעבוד. וכ"ה בערוך (ע' שם) בשם הירושלמי. ובתשלום אבודרהם הנ"ל על העבודה רצה ה' אלהינו בעמך ישראל ותפלתם תקבל ברצון בא"י המקבל עבודת עמו ישראל ברצון" עכ"ל:

שם על ההודיה הטוב לך להודות (וכ"ה בפי' ר"ח הנ"ל ובערוך הנ"ל) ובתשלום אבודרהם הנ"ל על ההודאה מודים אנחנו לך ועד תשלום הברכה (ותוכן הברכה ליתא) וכ"ה במאירי [illegible] סוטה (דף מ' כ"ג):

שם על מחילת העון מוחל עונות עמו ישראל ברחמים (וכן הוא בפירוש רבינו חננאל הנ"ל וברמב"ם הנ"ל) ובחידושי הריטב"א ביומא (דף ע') אבל בירושלמי פירשה שאומר רצה ומודים וכלה לנו אבינו כתקנם וכו' וכ"ה בסמ"ג עשין ר"ם. ובתשלום אבודרהם הנ"ל על מחילת העון מחול לעונותינו ביוה"כ הזה וכו':

שם על המקדש הבוחר במקדש וכן הוא בפירוש רבינו חננאל הנ"ל. ובמאירי יומא (דף ס"נ) ונתבאר בתלמוד המערב שהוא חותם בה השוכן בציון. ובמאירי בסוטה הנ"ל ומברך חמישית על המקדש. ענינה שיעמידהו האל על מכונו וחותם בה בא"י השוכן בציון עכ"ל. ובתשלום אבודרהם הנ"ל על המקדש ענינה שיעמוד המקדש ותהיה שכינה בתוכו וחותם בא"י הבוחר במקדש. ובסמ"ג עשין ר"מ וכן בריטב"א הנ"ל ומסיך על המקדש ברכה בפני עצמה שהיא ענינה שיעמוד בהמ"ק ושכינה בתוכו וחותם בא"י שוכן בציון:

שם (דף נ"ז ע"א) על ישראל הבוחר בישראל. ובתשלום אבודרהם הנ"ל על ישראל שיושיע השם את ישראל ולא יסור מהם מלך. וחותם בא"י הבוחר בישראל (וכ"ה ברמב"ם הנ"ל ובריטב"א הנ"ל) ובסמ"ג עשין ר"מ ומברך על ישראל ברכה בפ"ע שהיא ענינה שיברך הקב"ה את ישראל ויושיעם וכו'. ואלו שתי ברכות אין נזכר מטבע שלהן בתלמוד אלא בירושלמי אומר שכך היה הענין. וכן מפורשות כלם בירושלמי:

שם על הכהנים הבוחר בכהנים. במאירי יומא הנ"ל „והתבאר בתלמוד המערב שחותם בה מקדש הכהנים" עכ"ל. וכן בסמ"ג עשין ר"מ. ובתשלום אבודרהם הנ"ל „ועל הכהנים ענינה שירצה ה' מעשיהם ועבודתם ויברכם וחותם בא"י הבוחר בזרעו של אהרן" עכ"ל. וכן ברמב"ם ובחי' הריטב"א הנ"ל וחותם בא"י מברך הכהנים" עכ"ל:

שם על שאר תפלת ותחנה ובקשה שעמך ישראל צריכין להושע לפניך בא"י שומע תפלה. במאירי בסוטה (דף מ' פ"ג) ומברך שמינית דרך תפלה ובקשה על כלל השלם וכפרם על ישראל. והותם שומע תפלה. וכן נתפרשו התימות אלו בתלמוד המערב" עכ"ל:

פרק שמיני

הה"ב (דף נ"ס פ"נ) תני מלא לוגמיו סח ופליג. בחי' הריטב"א ביומא (דף פ"ג) „ירושלמי תני מלא לוגמיו כל חד וחד בדידיה. דבדידיה מיתבא דעתיה בלאו דידיה לא מיתבא דעתיה. תמן תנינן (כלים פי"ז משנה י"א ולפנינו בשנוים) הכל כפי מה שהוא אדם מלא קומצו מנחה מלא חפניו קטורת. מלא לוגמיו ביוה"כ" עכ"ל. ולפנינו ליתא מן כל חד וחד עד סוף המאמר:

הה"ט (דף מ"כ פ"נ) התן דתמא על חבריה כו' יעשה שורה של אנשים כו' ויאמר חטאתי כו'. לפני רבים מהראשונים היתה הגירסא כאן ביומא „הדא דתימא שלא הוציא עליו שם רע אבל הוציא עליו ש"ר אין

אין לו מחילה עולמית (עי' במרדכי יומא תשכ"ג ובאו"ז ח"ב סי' רע"ז. ובתשובות הגאונים שערי תשובה (סי' מ"ש) ועוד). וכל זה ליתא לפנינו בירושלמי יומא רק בירושלמי ב"ק פ"ח ה"י:

בילקוט שמואל ב' (רמז קכ"ד) עגלת בקר תקח בידך אמר רבי נתן מצוה לשנות בדבר שלום שנא' ואמרת לזבוח לה' באתי. וציין ירושלמי דיומא פ' ששי:

במנהיג הל' שבת (סי' מ"ד) בשם ירושלמי סוף יומא כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שאין מזונותיו נחסרין עכ"ל. ובתשב"ץ (תלמיד מהר"ם מרוטנבורג סי' רנ"ו) ירושלמי כל האומר פ' המן בכל יום מובטח הוא שלא יתמעטו מזונותיו ואני ערב עכ"ל. ונזכר הירושלמי הזה עוד בספרי הראשונים:

בראש סוף יומא (סי' כ"ב) וכן נהגו להרבות בסעודה ערב יוה"כ כדאמרינן בחולין (פ"ג ע"א) ואמרינן נמי בירושלמי מעשה בחייט אחד שקנה דג בעיה"כ בדמים מרובים עכ"ל:

בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' קפ"ד) והרב ר' אברהם בר עזריאל ז"ל כתב בס' ערוגת הבושם שיש בירושלמי שצריך להוסיף (תוספת שבת ויוה"כ) שתי שעות דהיינו אחד מי"ב חלקים דכ"ד שעות וכו' עיי"ש. ולפנינו בירושלמי ליתא (רק בברכות פ"ד ה"א איתא שצריך להוסיף מחול על הקודש):

בהגמיי' בסוף הל' שביתת עשור „ונוהגין בני אדם לישן בבהכ"נ כו' ואין כאן חשש איסור כו'. ובכמה מקומות אשכחן שיש דירה לחזן בבהכ"נ. בירושלמי בפ' כיצד מעברין ובפ"ק דיומא הוא הדין ביוה"כ לכל אדם" עכ"ל. ולפנינו ליתא בשני המקומות:

בלקוטים מהלכות אמרכל (בספר המשה קונטרסים דף כ"ג ע"ב) „ומוכח מן הירושלמי שאסור לאכול במוצאי יוה"כ בנרות שהדליקו ביוה"כ" עכ"ל:

שקלים פרק שלישי

ה"ב (דף י"ג פ"ב) והיו תיך תלואים לך מנגד זה שלוקח חטים לשנה. בדרשות אבן שועיב עה"ת (נ"ט פ"ג) „ואמרו עוד במנחות (ק"ג ע"ב) זה הקונה תבואה מערב שבת לערב שבת וכו' ואמרו בירושלמי על זה המדרש דהא מיתה ודאי היא ואינה חיים כלל אלא והיו חייך תלואים לך זה הקונה תבואה מג' שנים לג' שנים. ולא תאמין בחייך זה הקונה לשתי שנים. אבל הסומך על הפלטר מיתה היא בחיים" עכ"ל:

פרק ששי

ה"ב (דף כ"ט פ"ב) במשנת שער נקנור. בפי' הרא"ש במדות (פ"א מ"ד) „ובשקלים בירושלמי כשצרו יוונים על חשמונאים היה שם איש אחד מגדולי יוונים ושמו נקנור והיה מחרף ומגדף כל שעה וכשנכרת יד החשמונאים קצצו ראשו וידיו ורגליו ותלאו בשער המזרחי" עכ"ל:

בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' פ"ר) בשם רב האי גאון ז"ל „גרסינן בשקלים תבוא מאירה לאשה שיש לה בעל ואינה מתקשטת ותבוא מאירה לאשה שאין לה בעל ומתקשטת ותבוא מאירה לצורבא מרבנן דלא מתקשט כבכורה של תורה" עכ"ל:

ראש השנה פרק שלישי

ה"ז (דף י"ח פ"ב) ר' חייא בשם ר' יוחנן כיני מתני' אם היה מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר. בריטב"א ר"ה (כ"ח ע"ב) א"ר חייא בר אבא בשם רבי יוחנן כיני מתניתא אם מעכב את התקיעה קודם סתימת פסול אע"פ שתוקע יפה יפה (כלומר שאינו מעכב עכשיו) רבי נתן אומר כיון דסתמו יפה יפה בפינו שאינו מעכב עכשיו כשר. ולפנינו ליתא מן המלה „קודם סתימה" עד „כשר". וכן בתוס' שם ד"ה ניקב „ובירושלמי גרס בהדיא אם היה מעכב קודם שסתמו פסול כשסתמו" ולפנינו ליתא. וכ"ה בעיטור הל' שופר. ובסמ"ג עשין מ"ב „אבנם בירושלמי מפרש מעכב את התקיעה קודם שנסתם ינקב והולך פסול עכשיו שסתמו. לפי שעתה חזר הקול לאיתנו ע"י הסתימה ואין זה קול השופר אלא קול הסתימה" עכ"ל. וכ"ה בהגמ"י הל' שופר פ"א ס"ו (ועי' בס' אהבת ציון וירושלים למסכת ר"ה עמוד 39 שהביא כל זה והאריך בזה):

ה"ז (דף כ"ל) הפכו מהו וכו' הפכו פסול וכו' זה ביטל חללו וכו'. בריטב"א שם „וכן אמר בירושלמי הפכו פסול לפי שבטל חללו. ושם אמר „שהרחיב הקצר וקצר הרחב פסול משום דבעינן דרך העברתו" עכ"ל. ולפנינו ליתא מן שהרחיב עד סוף (ואיתא בבבלי ר"ה כ"ז ע"ב) ובחי' הר"ן (שם ד"ה אלא) „בירושלמי משמע אפילו לא הרחיב את הקצר וקצר את הרחב אלא שתקע בצד הרחב יא יצא והנא יהיב סימנא מן המצר קראתי יה" עכ"ל. וכ"ז ליתא לפנינו (ועי' אצוי"ר שם):

בראש פ"ג דר"ה (סי' ד') וכן בר"ן „ירושלמי ותוקע מצר הקצר שנאמר (תהלים קי"ח) מן המצר קראתי יה".

באו"ז ח"ב (סי' רע"ד) „וירושלמי פ' ראוהו ב"ד כמה יהא שופר פי' רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן היינו טפח וכו'" עכ"ל:

שם (סי' רס"ה) מתני' (דף ג"כ פ"ב) „אם רצה יתן בתוכו מים או יין יתן. ירושלמי דא אמרה ששטיפת כלים מותר במועד. ומים צוננין ויין חריף מצחצחין את השופר" עכ"ל:

בבלי ר"ה (כ"ח ע"א) תור"ת ז"ל בשם ירושלמי „בשם שתוקעין בימנה כך תוקעין בעין טב" (משמע שהיה שם ב"ד קבוע דוביא דיבנה):

באו"ז ח"ב הל' שופר (סי' רע"א) ומברך לשמוע בקול שופר כדאיתא בירושלמי דמכילתין ס"פ ראוהו ב"ד „התוקע בשופר צריך לברך אקב"ו לשמוע בקול שופר ושהחיינו ואח"כ תוקע כו'" וכן ברא"ש ר"ה פ"ד סי' יו"ד בשם ראבי"ה. ולפנינו ליתא בירושלמי. והרמב"ן והמאור מחולקים אם ברכת שופר היא מתקנת הגאונים. ומוכח אפוא שגם לפניהם לא היה הירושלמי:

בראש פ"ג דר"ה (סי' י"א) על המשנה היה עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול שופר. הביא בשם הירושלמי „הדא אמר מצות צריכות כוונה":

בפרדס (סי' קע"א) בענין תקיעות כדאמר בירושלמי „מיבעי להון למיתהוי עשרה":

בדרכי משה וברמ"א הלכות ר"ה (סימן תקפ"ג אות ב') מבא בשם ירושלמי דר"ה. „האי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה". ובדרשות אבן שועיב סוכא „כתב הרמב"ם שבתקיעת שופר יש רמז וכו' כמש"נ אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו. מכאן כתוב בירושלמי שאסור לאדם לישן בר"ת כדאמר התם איך בר נש דמיך בריש שתא ועוסקים בדיניה" עכ"ל:

בערוך (ע' ערב א') „כתב בירושלמי בלע המות לנצח (ישעיה כ"ה ח') וכתיב (שם כ"ז י"ג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'.. וכי שמע שטן קל שופרא זימנא הדא בהיל ולא בהיל וכד תניין ליה אמר ודאי ההוא שופר דיתקע בשופר הגדול מטא זימנא למתבלע ומרתיע ומתבלבל ולית ליה פנאי למיעבד קטגוריא" עכ"ל. ובטוא"ח (סי' תקפ"ה) מובא הירושלמי הזה בקצת שנוים. וכן מובא הירושלמי בשם הערוך בתוס' ר"ה (ט"ז ע"ב) ד"ה כדי לערבב. וכן מובא בפרדס (סי' קע"א). ובשבלי הלקט ס"ס ש"א הובא. בשם הגאונים תרסינן בירושלמי כנ"ל. וכן מובא בר"ן ובריטב"א בחי' ר"ה או"ז סי' ר"ע סמ"ג רוקח ובריטב"א ובאבודרהם ועוד בכמה ראשונים באיזה שנוים בלשון:

בפרדס לרש"י (סימן קע"א) „ותו בהדיא גרסינן בירושלמי חלין דמתמירין ועבדין שיתים כר יתבין ושלשים על הסדר ושלשים כלהש כנגד ק' פעיות שפעתא אימא דסיסרא וכו'". וכ"ה בערוך ע' ערב ובכמה ראשונים:

בחדושי הריטב"א (ר"ה ט"ז ע"ב) ד"ה כדי בהגדה „בירושלמי שלש תקיעות עתיד הקב"ה לתקוע ואחת מהן כדי לערבב את השטן" עכ"ל:

בשבלי הלקט (סי' ר"צ) „מה שלא נהגו להזכיר של ר"ח בר"ה כומכין על הירושלמי דגרסינן התם יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על (החייב) [הזכאי]" עכ"ל. (ועי' תוס' ר"ה ח' פ"ב ד"ה בכתדם. ופי' שם דכהוא דר"ה קרוי חי... זוב דאמרינן (חולין ס' פ"ב) אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי הירח):

פרק רביעי

בראש פ"ד דר"ה (סי' י"ד) „והכי איתא בירוש מי רב מפקד לתלמידוי לאדכורי מוספין ועולת החודש ומנחתה ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתן" עכ"ל:

שם (סי' ג') „בירושלמי גרסינן בפ' בתרא דמכילתין בעין קושי רבנן מהו להזכיר של ר"ח בר"ה. אמר ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה א"צ להזכיר של ר"ח ואתיא כרב חסדא דאמר (עירובין מ' פ"ב) זכרון אחד עולה לכאן ולכאן מעתה יבטל ר"ח בתפלה. כיון שאמר בסוף שיפרות וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם יצא" עכ"ל. וכתב מהר"צ חיות ז"ל ובעל קרבן נתנאל הערה ע"ז שלא מצא בירושלמי שלנו. „והראני חכם אחד שקצת דברי ירושלמי אלו בפ"ק דשבועות. ואנכי מצאתי נ"כ בפ"ג דעירובין. ואולם הנין מזה דהרא"ש כותב בפירוש „בירושלמי פרק בתרא דמכילתין" הנה נוסף ע"ז חך דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן שלא נמצא בירושלמי רק בבבלי (עירובין מ' פ"ב) ומן „מעתה יבטל ר"ח בתפלה" עד סופו לא נמצא נ"כ אצלנו לא בירושלמי שבועות ולא בירושלמי עירובין:

סוכה פרק ראשון

ה"ב (דף ד' פ"ב) אף במצה כן. באור זרוע ה"ב (סי' רנ"ו דף נ"ט) „ועוד הביא רבינו יצחק בר אברהם ראיה מירושלמי דגרסינן התם (סוכה פ"ק כ"ג) סוכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין א"ר מנא בי היכי דפליגי בסוכה ישנה פליגי נמי במצה ישנה ור' בון אמר במצה כ"ע לא פליגי להיתר דתני התם (תוספתא נב"י"ג) ואופה מצתו כדי לאכול למחר" ולפנינו ליתא כלל המחלוקת של ר' מנא ור' בון.

פרק שלישי

ה"ך (דף ס"ז) כל הפסולין אינן פוסלין אלא ביו"ט הראשון בלבד. ברוקח (סי' ר"כ) „ירושלמי כל הפסולין כו' דכתיב ביום הראשון פרי עץ הדר" (ולפנינו ליתא מן דכתיב עד סוף). ובמרדכי סוכה (סי' תשנ"ג) וראבי"ה כתב דאתרוג שנקבו וכו' גרסינן בירושלמי כל הפסולין וכו' מאי טעמא ולקחתם שתהא לקיחה תמה ביום ראשון" עכ"ל. ולפנינו ליתא מן מ"ט עד הסוף:

במוסף הערוך ובכתר כהונה (לר׳ דוד די לארא) ערך זרזיר ,תענית ירושלמי פ״ק בנותן שבעולם זה מבקש לנאח זרזירו וכו״ עכ״ל. ולפנינו ליתא בתענית. ואיתא בר״ה פ״ק:

בס׳ זבחן תורת משה (דף ו׳ פ״ג) ,ירושלמי תענית האומרים עוז עוד עד היסוד מה ללמדך שכל דור שאינו נבנה בהמ״ק בימיו מעלין עליו כאלו הוא החריבו וכו׳״ עכ״ל. וכ״ה בירושלמי יומא פ״א סוף ה״א. אבל בירושלמי תענית ליתא:

בפרקא דרבינו הקדוש (אות ג׳ סימן ט׳) שרשה מעין עוה״ב וכו׳ וציין ע״ז ירושלמי תענית. וכן שם (סי׳ צ׳) שלשה דברים מרחיבין לבו כו׳ וציין שם ג״כ ירושלמי תענית פ״א. ולפנינו ליתא:

בתוספות תענית (כ״ט פ״ס) ד״ה וישב עליהם את אונם כו׳ אע״ג דאין אותו פסוק בכלל במזמור של מוצ״ש (כשאמרו שירה בחורבן הראשון) אירע להם כך שאמרו אותו פסוק. ובירושלמי מפרש אליא נקם. פי׳ אליא חוי כמו אלי כבתולה דהוי לשון קינה (כלומר שנפל אז בפיהם פסוק זה של קינה) [ופי׳ גלי זרחין י״ג פ״ג (המאסף)]:

מגילה פרק ראשון

ה״ט (דף י״ט פ״ג) פתוחה מראשה כתומה פתוחה מסופה פתוחה. בס׳ הפרדס לרש״י (סימן רפ״ח) ,ובירושלמי פ״ק דמגילה אי זו היא פרשה פתוחה כל שהניח בראש תיבה כשיעור ג׳ אותיות. וסתומה כל שהניח בסוף שיטה״ עכ״ל:

שם (דף י״ב פ״א) חציו על עור בהמה טהורה כו׳. בספר אדם וחוה (נתיב כ׳ ח״ב) אבל עושה חציו גויל וחציו צבאים ואע״פ שאינו מן המובחר. כך פשוט בירושלמי פ״ק דמגילה״ עכ״ל:

בפי׳ רבינו חננאל בע״ז (פ׳ פ״ג) ,דתני בתלמוד א״י במגילה סוף פ״א משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים אלפים ותמ״ח שנים״ עכ״ל. ולפנינו בספ״א דמגילה חסר זה:

ברמב״ם הל׳ תפלין (פ״א הט״ו) אבל במזוזה ותפלין אין תולין בהן אפי׳ אות אחת. בכסף משנה ובהגמי״י שם כירושלמי דמגילה מפרש טעמא משום דלא הוי כסדרן ואמרינן במגילתין בתכן שלא כסדרן יגנזו כו״ עכ״ל. והטעם הזה חסר במגילה פ״א ה״א:

שם הל׳ תפלין (פ״ג ה״ז) ,כשהוא גולל הפרשיות בין של ראש בין של יד גולל אותן מסופן לתחלתן וכו״. ובהגמי״י שם אות ד׳ ,הכי איתא בירושלמי דפרק קמא דמגילה וכו״. ולפנינו ליתא זה על פרשיות התפלין:

במחזור ויטרי (עמוד 524) ,ובירושלמי דמגילה אמרינן לא ישב אדם על ספסל שס״ת נתון עליו וכו׳ ועוד מצינו במגילת ירושלמי דסקיא שהיא מלאה כפרים או שהיו בתוכה עצמות המת הרי אלו מפשילן לאחוריו ורוכב״. וע״ש בהערות וכ״ז ליתא לפנינו בירושלמי מגילה (וראיתי לסמא בירושלמי מגילה פ״א ה״א בין דיני ס״ת שנזכרו שם):

במורד סי׳ רע״א ,הירעה שבלתה לא ימול שתים ומי׳. ובכ״י שם בסי׳ ד׳ כתב שהוא ירושלמי. ולפנינו במגילה (פ״א ה״א) בין דיני ס״ת ליתא:

פרק שני

ה״ד (דף ל׳ פ״ג) עתיד הקב״ה להעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא כו׳. בילקוט ישעיה (רמז תכ״ז) מביא מירושלמי מגילה פ״ב ,רבי ראובן בשם רבי חנינא אמר עתיד הקב״ה לבנות לו ישיבה של זקנים משלו. הה״ד (ישעיה כ״ד כ״ג) כי מלך ה׳ צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. אמר שלמה המיתה מצומצם בינידם. הדא הוא דכתיב (משלי ל״א) נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ כו׳ עכ״ל:

פרק שלישי

ה״ז (דף ל״ז פ״ג) לוי בר פמטי שאל לרב הונא. בארחות חיים (הל׳ קריאת ס״ת ס״ז) בשם הירושלמי ,לוי בר פנטאי קרא קדם רב הונא ומגמגם. א״ל השמע קולך דלית אינון קללות תוכחות אינון מוסר ה׳ בני אל תמאס״ עכ״ל:

שם (דף ל״ז פ״ס) צריך לומר ארור המן ארורים בניו. בתוס׳ מגילה (ז׳ פ״ב) ד״ה דלא ידע ,בירושלמי מוסיף ארורה זרש ארורים המן ובניו וגם חרבונה זכור לטוב״. ולפנינו בירושלמי ליתא רק ארור המן ארורים בניו:

פרק רביעי

ה״א (דף ל״ז פ״ג) ר׳ שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד בר נש קאים מתרגם סמוך לעמודא. א״ל אסור לך כשם שניתנה באימה וביראה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה וביראה. במרדכי פ״ק דברכות (סי׳ ס״ז) וכן בכ״י טוא״ח (ריש סי׳ קמ״א) מביאים בשם הירושלמי ,ר׳ יוחנן איקלע להוא אתרא חזא גברא דהוה קרי בסמיכה א״ל אסור לך שנאמר ואתה פה עמד עמדי. א״ל בעל בשר אני והתיר לו״ עכ״ל. ואצלנו לא נמצא הא דר׳ יוחנן ולא מהיתרא דבעל בשר:

שם (דף ל״ח פ״ג) כתוב בתורה ברכה לפניה כו׳ וכתוב במזון ברכה לאחריה כו׳. בשלחן ארבע לרבינו בחיי (סס׳ כד הקמח) ,אמרו בירושלמי שלש מלכיות ושלש הטבות ושלש גמולות שלש מלכיות. מלך העולם. האל אבינו מלכנו. המלך הטוב. שלש הטבות המלך הטוב. והמטיב. הוא מטיב. שלש גמולות הוא גמלנו. הוא גומלנו. הוא יגמלנו״ עכ״ל:

ה״ב (דף כ״ט פ״ג) הרי פרשת עמלק א״ל שנייא היא שהיא כדורות של יום. ובארחות חיים (הלכות קה״ת סי׳ י״ג) מובא בכ״י או״ח (סי׳ קל״ז) מייתי ,ירושלמי הרי פרשת עמלק דליכא אלא תשעה. הוא עשה מעשה קטוע לפיכך פרשתו קטועה״ עכ״ל:

בכל בו (סימן ג׳) ובארחות חיים (בה״כ סימן י״ד) ,ועוד דאמרינן בירושלמי כל הקורא בתורה ולא אמרו לו קרא דומה לאדם שיש לו בת בוגרת שכל הרוצה לקחתה לוקחה״ עכ״ל:

בארחות חיים (בה״כ סימן י״ט) ,ואמרינן בירושלמי בטוב הזה באו מדבר סיני אל יהיו ד״ת בעיניך כדיוטגמא ישנה שהכל רשים בה אלא כדיוטגמא חדשה שהכל מצפים לראותה״ עכ״ל:

שם (שם) (מובא בכ״י או״ח סימן קל״ט) ,ירושלמי א״ר יוסי בר בון כד סלקין לדוכנא לכהוכי האי מאן דמברך נקט עמודא דאורית בידיה שנאמר לקוח את ספר התורה הזה״ עכ״ל:

ה״ה (דף ל״ט פ״ג) אפי׳ טעה בין אם לראם מחזירין אותו. בארחות חיים הל׳ קריאת ס״ת (סי׳ י״ח) ,קרא וטעה אפי׳ באות אחת מחזירין אותו וכו׳. והני מילי הקורא שבידך צריך לקרות בדקדוק אבל החזן אין להקפיד על כך שיקרא בדקדוק. וכ״ב בירושלמי כגון החזן בהכ״נ שאמר על משה משה ועל אהרן אהרן שאין משיבין אותו שנא׳ ודגלו עלי אהבה לגלגו עלי אהבה. פי׳ חזן הכנסת ש״צ״ עכ״ל:

שם רב אמר כגון הוי רב את יוצרו. בילקוט המכירי (ישעיה מ״ה אות פ׳) שגיון לדוד. אמר שלמה שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו וכן הוא אומר אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר וגו׳ מגלת ירושלמי עכ״ל:

סוף המסכת בפי׳ רבנו נסים גאון (עירובין י״ז פ״א) ,עשרה דברים התנה יהושע. תמצא פירוש כולן בב״ק בפ׳ מרובה ובגמרא דמגילה דבני מערבא״ עכ״ל. ולפנינו במגילה אין רמז מזה. ולפה״נ שהעשרה דברים שהתנה יהושע היו כתובים בירושלמי מגילה פ״ד סוף פ״א ביחד עם העשרה תקנות שתקן עזרא השנויים שם. כמו בבבלי ב״ק דף פ״א ופ״ב (עי׳ ס׳ אצוי״ר מגילה עמוד 104):

ברמב״ם הל׳ תפלה (פי״ג הי״א) ,ואין הקורא רשאי לסייע לתורגמן שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. ובכסף משנה שם ואין הקורא רשאי לסייע וכו׳. ירושלמי אמר עולא מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע לתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה״ עכ״ל: ולפנינו בירושלמי מגילה ליתא (ואיתא בבבלי מגילה ל״ב ע״א):

רש״י ותוספות מגילה (דף י״ג פ״ג) ד״ה שפרחה על הא שמובא שם בגמ׳ אר״י ב״ח מלמד שפרחה בה (כושתי) צרעת. ,בירושלמי מפרש דילפינן גזר דכתיב גבי ושתי מגזור דכתיב גבי עוזיהו כשנצטרע דכתיב ביה (דה״ב כ״ו) נגזר מבית ה׳״ עכ״ל:

באו״ז ח״ב (סי׳ שפ״א) ,ירושלמי בחוש״מ קורין ארבעה כנגד כהנים לוים וישראלים וגרי צדק. ביו״ט חמשה כנגד חמשה חומשי תורה. ביוה״כ ששה כנגד ששה סדרי משנה. בשבת שבעה כנגד התלמיד שהוא מוסף עליהם״ עכ״ל. ולפנינו בירושלמי מגילה פ״ד ה״ג בגמרא המפרשת המשנה ביוה״כ ששה וכו׳ מ״ד ששה מפני התפלה וכו׳ ומכל מה שהביא האו״ז הנ״ל אין זכר לפנינו בירושלמי:

בכל בו (סי׳ מ״ג) בשם ירושלמי בענין יחיד שהתחיל לומר הלל בימים שאין יחיד גומר את ההלל ,גומר בלא ברכה״ עכ״ל:

במאירי למגילה (פ״ז פ״ס) ,מגילה צריכה שירטוט כאמתה של תורת כגופה של תורה עצמה. אע״פ שעיקרה דברי נשים. וזהו שאמרו בתלמוד המערב משה ואלעזר נשיאים ועדה״ עכ״ל. ובקרית ספר להמאירי (דף י״ד פ״א) ,ואף בירושלמי אמרו עליה במקום אחר כאמתה של תורה משה ואלעזר נשיאים ועדה. ופירושו שאע״פ שמגילה באה ע״י נשים הרי באו קצת גופי תורה ע״י בנות צלפחד ונתעכבו בעניגם משה ואלעזר והנשיאים והעדה כדכתיב ותעמודנה וגו׳ וכן הדברים ברורים. וכן מובא בתשו׳ הגאונים (שערי תשובה סי׳ ר״נ) בשם שר שלום ז״ל וכן נזכר זה בעיטור הלכות מגילה:

בק״ית ספר להמאירי (דף י״ד פ״ג) וממ״ש בתלמוד המערב כראשון של מגילה ובשני של ברכות שהפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. וכמ״ש שם ר׳ שמואל בר רב יצחק הוה אכיל שמע קל צלותא קם לצלויי וכו״ עכ״ל. ובמגילה ליתא זה:

במרדכי מגילה (סימן תתל״א) ,וראבי״ה הביא ראיה מן הירושלמי וכו׳ ומפטיר קורא במוספין וכו׳. ובכסף משנה הל׳ תפלה (פי״ג הי״ד) ,ובמרדכי כתב דאמרינן בירושלמי ומפטיר קורא במוספין״ עכ״ל. ולפנינו בירושלמי מגילה פ״ד בענין המפטיר בנביא לא נזכר מזה כלל:

בארחות חיים הל׳ מגילה (סי׳ ז׳) ובכל בו (סי׳ מ״ה) הרב את ריבנו וכו׳ ,ירושלמי לא אמרו ברכה לאחריה א״א בצבור. ובכ״י בטוא״ח (סי׳ תרצ״ב) ,וכתב (הארחות חיים) ע״ש ירושלמי לא אמרו ברכה לאחריה אלא בצבור״ עכ״ל:

באבודרהם (סדר תפלת פורים דף פ״ג ע״ב) ,וי״ד דויזתא בעי למסתהא בזקיפה מ״ט וכו׳ (בבלי מגילה ס״ז פ״ג) יש מפרשים מותח בקריאתה וכו׳ והיא כא״ב של אותיות הגדולות. והכי איתא בירושלמי״ ע״כ:

בהגמיי' (הלכות תפלה פי"א אות ה') „בירושלמי דמגילה ובירושלמי דפסחים גרסינן בתי כנסיות צריכין בדיקה וכו'. וכן בהגמיי' שם אות וי"ו כדאמרינן בירושלמי דמגילה ופסחים וכו'" עכ"ל:

במנהיג (דף ק"ו ד' גרלין) „ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ. פי' רב יהודאי גאון וכן פי' ר"י. מצאתי כתוב שבכל אותיות שבתורה אלו צריכין ג' זיונין כדי שיראה לג' רוחות לימין ולשמאל ולמעלה וכו' וכן מצינו בירושלמי דמגילה" עכ"ל:

שם בהלכות גט כי' ק"א בשם ירושלמי גיטין „כתיב הכא (גבי אשה) וכתב לה ספר כריתות וכתיב התם (בתורה) וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מה להלן צריך לזיין כזיוני שעטנ"ז ג"ץ שבתורה אף הכא בגט אשה צריך לזיין" עכ"ל:

בשו"ת מהר"י ברונא (סימן ס"ו) ובענין ברכת מגילה כבר נכתב ונחתם שחייבין אנו לברך שנאמר נזכרים ונעשים וכו' והאיך לא נברך עליה. ועוד בירושלמי כתב בהדיא דמגילת קינות רות ושיר השירים מברכין. והכי נמי בכי"מוני. אבל קהלת לא הוזכר מטעמא חטעם דאמרינן בפרק במה מדליקין שבקשו לגנוז ספר קהלת א"כ ע"כ לאו ברוח הקודש נאמר כו'. אמו מי גרע נס דפורים מנס דחנוכה. דמברכין על הנרות לפרסומי מילתא דניסא כ"ש נס דמגילה דהיא פרסומי ניסא כמו נרות דחנוכה":

בס' יד מלאכי (סי' ס"ט) „וכלל זה נמי אישתמיט מיניה ירושלמי רפ' אין עומדין (ה"א) ופ"ב דמגילה דבהדיא איתא התם תני היה כותב ב' או ג' שמות כגון אל אלהים ה' הרי זה גומר את אחד מהן. ומשיב שלום. ע"כ בירושלמי וכו'. ובספר ברכי יוסף להרחיד"א ז"ל (ביו"ד סי' רע"ו) מביא ג"כ כ"ז מירושלמי מגילה:

מועד קטן פרק ראשון

ה"ה (דף ס' פ"א) כספר אדם וחוה (נתיב כ"ח ה"ג) „וכתב בירושלמי בראשונה היו קוברין אותו במהמורות וכו' אמר רבי אלעזר ב"ר צדוק כך אמר לי אבא בשעת פטירתו בתחלה קברני בבקעה ולבסוף לקט עצמותי ותנם בארזים ולא תלקט אתה בידך שלא יהו בזיין בעיניך וכן עשיתי לו. נכנס ר' יוחנן ללקטן ופירש עליהם אפרכל ונכנסתי אני וקרעתי עליהם ופירשתי עליהם את הסדין ונתתי עליהם אפורין יבשים „פירוש מיני עשבים" ע"כ בירושלמי" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי מו"ק פ"א ה"ה (דף כ' פ"א) נמצא רק המאמר בראשונה וכו' אבל מאמר ר"א ב"ר צדוק עד סופו ליתא בהירושלמי:

[פרק] שלישי

ה"ה (דף י"ג פ"א) נוזרת שלשים. ברמב"ם (הל' אבל פ"ז ה"א) שיהיה האבל נוהג במקצת דברי אבילות כל שלשים יום. ומנין סמכו חכמים לשלשים יום שנאמר ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים מכלל שהאבל מצטער כל' שלשים יום. ובמגדל עוז שם „בירושלמי מסכת מקרא דובכתת את אביה וגו' מכלל דלצערה שלשים יום חוי. ולפנינו בירושלמי כאן ליתא הראיה מקרא:

שם (דף ס"ו פ"ג) הדא דאת אמר ברחיצה שהיא של תענוג וכו' שמואל בר אבא עלו בו הטטין וכו'. במאירי (נדרים ס"ו ע"ג) „ובתלמוד המערב וכו' אמרו שמואל בר אבא עלו בו חטטין שאלו לרבי אבא (לר' יסא) מהו דסחי אמר להו יסח. מה נן קיימין אם בשל סכנה אף ביוה"כ אלא בשאינה של סכנה והואיל ולצורך היא מותרת" עכ"ל. ולפנינו ליתא בירושלמי לבן מה אנן קיימין עד הסוף:

ה"ח (דף י"ח פ"א) מת לו מת קורע מת לו מת אחר מוסיף על הקרע וקורע. כתב בסמ"ג הל' אבילות „בירושלמי מי שמת לו מת וקרע עליו ואח"כ מת לו מת אחר אם בתוך שבעה קורע קרע אחר (כלומר די לו בראשון) ואם לאחר שבעה מוסיף על הקרע הראשון כל שהוא מת לו מת שלישי אחר שבעה של שני מוסיף כל שהוא וכן מוסיף והולך עד טיבורו. הגיע לטיבורו מרחיק שלש אצבעות וקורע נתמלא מלפניו מחזירו מלאחריו" עכ"ל. וכ"ה בשם הירושלמי במרדכי מו"ק (סימן תתקכ"א):

שם (דף י"ס פ"א) עד שינערו בו חבריו. בב"י (טוי"ד סי' ש"ץ) והגמיי' כתבו בפי' בשם סמ"ק אם עברו שלשים יום קודם הרגל הרגל מפסיק וא"צ להמתין עד שינערו בו חבריו. וטעמא משום דאמרינן בירושלמי שיעור נערה שלשים יום":

באגודה (ל"ח) „ובאביו ובאמו עד שינערו בו חבריו. מפרש בירושלמי שלשים אחר שלשים אבן נהגו ג' חדשים":

בהלכות אבל לרי"צ אבן גיאות (נ"ח) ת"ר ההולך לבי ג האבל אם היה לבו גס בו יברהו על מטות כפויות ואם לאו יברהו על מטות זקופות. בירושלמי פי' מושיבין אותו על מטה זקופה כדי לכבדו ואם לבו גס בו וכו'" עכ"ל:

בפרש"י לבראשית רבה (פי"ז) מפני מה נשים מהלכות אצל המת תחלה מפני שהן גרמו לבך מהלכות לפני המטה הדא הוא דכתיב ואחריו כל אדם ימשוך (איוב כ"א) לומר שאותן שהולכין אחריו כולן יומשכו אחר המת ולפניו [איוב שם „ולפניו אין מספר"] נשים הולכות לפניו אין מספר. במשקין ירושלמי פ"א" עכ"ל. ולפנינו במו"ק ירושלמי ליתא זה. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד אית תניי תני הנשים מהלכות תחלה והאנשים אחריהם ואית תניי תני אנשים תחלה וכו'. ובתורת האדם להרמב"ן שער ההוצאה מובא הירושלמי בשנויים:

במגדל עוז הל' אבל (פ"ב ה"ה) „אבל אין מניחין מטת האשה ברחוב וכו'. פרק א"מ ובאבל רבתי ובירושלמי" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי לא נזכר מזה:

במרדכי מו"ק (סימן תתקכ"ב) „ובירושלמי אמרינן הרוגי מלכות מתחילין להתאבל עליהם משנתיאשו לקוברו, ומטים וכלבד שלא יהא נגב. ולכן אין מתאבלין על גנב. וקאמר התם כל הפורש מדרכי צבור אין מתאבלין עליו" עכ"ל. וכן הוא בהלכות פסוקות לתלמידי ר' יהודאי גאון ובכה"ג הל' אבל". ולפנינו בירושלמי מו"ק ליתא זה:

ברמב"ם הל' אבל (פי"ד הכ"ד) „מלבדין את האדם שלא יהא חבלן ולא יפחיד וכו' ובררב"ז שם הכי איתא בירושלמי. וכן במגדל עוז שם „מלבדין את האדם וכו' עד משום בל תשחית. ירושלמי" עד כאן לשונו:

במרדכי פ"ג דמו"ק (סימן תתצ"א) והובא בב"י (יו"ד הל' אבילות) „ובירושלמי יש אם היתה חבורה של מצוה או קידוש החודש מותר לאבל ליכנס שם":

בריטב"א מו"ק (י"ז ע"ב) „אע"פ שלגבי שער אמרו בירושלמי שהיא מותרת לאחר ז' מפני שניוול הוא לה" עכ"ל. ובנמוקי יוסף במו"ק (סימן אל"ף קצ"ג) „והכי איתא בירושלמי אע"פ שכל שאר שער וכו' והאשה מותרת וכו'" עכ"ל:

שם מו"ק (כ"ב ע"ב) והא דאמרינן שולל לאחר למ"ד רשות היא ואם רוצה שלא לשלול הרי זה משובח. וכן בירושלמי":

בכל בו (סי' קי"ד) „ירושלמי כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן. וי"א מפני שאינו יודע":

חגיגה פרק ראשון

ה"ח (דף ז' פ"א) אין לית רב חונה ראשי מטות מאן אינון ראשי מטות. בכפתור ופרח (פמ"ד) „ואותם שהיו חכמים לא היו רוצים שיקראום רב. ואמרינן בירושלמי לחונא תוו קרו ליה רב חונא א"ל תורת חברות מי אין ואתון קרון לי רבי כו'" עכ"ל:

פרק שני

ה"א (דף י"ד פ"ב) אומרין לבי"ת מי בראך וכו'. כפי' הרא"ש הלכות ס"ת (סימן רל"ג). ובהגמיי' הלכות תפלין (פ"א ה"ט) „אומר בירושלמי דחגיגה ובב"ר (פ"א) למה מתחלת התורה בבי"ת מה בי"ת יש לה ב' עוקצין אחת למעלה ואחת מאחוריו אומר לבי"ת מי בראך ומראה להם בעוקצו של מעלה זה שלמעלה בראני. ומה שמו ומראה להם בעוקצו של אחריו והוא אומר ה' שמו. פירוש לפי שהבי"ת סמוכה בסדר לאל"ף והוא אחד וכו'" עכ"ל. ולפנינו בירושלמי הגי' משונה הרבה:

פרק שלישי

ה"ו (דף כ"ח פ"א) ובירושלים נאמנין על הקודש. בפי' רש"י חגיגה (כ"ו פ"א) „ובהדיא תנא בירושלמי נאמנין על טהרת כל הכלים לקודש":

בבבלי חגיגה (י"ג פ"ב) אשר קומטו ולא עת וגו' (איוב כ"ב) תניא אמר ר' שמעון החסיד אלו תתקע"ד דורות שקומטו להבריאת קודם שנברא העולם ולא נבראו עמד הקב"ה ושתלן בכל דור והן הן עזי פנים שבדור. ושם (י"ד פ"א) בתוס' ד"ה ומרקן ואיכא למ"ד ושתלן. פרש"י לפי לשון ראשון נתן נכמתן בגיהנם ולא נבראו וכו' ושני הלשונות בירושלמי שוה אך הלשון בשונה כו'":

שערי ירושלמי למסכת שבת.

מהנ"ם **דובערוש אשכנזי** ז"ל (בעה"מ גודע בשערים).

ב' ע"א **במה** דר' יוסי מדמה רשות להשלמות לספור כך מדמה רשות להשלמות לחוב שלא הוציא גרוגרות בפתח זה וגרוגרות בפתח זה בהעלם אחד חייב שתים אמר ר' יוחנן ר"י מדמה רשות לאכילת פרסים ט'. פי' דאכילה פרס מחלק לפטור ולהפסי"ל היינו מחלק לחוב וקשה מהא דהמתין מחלקן אליבי' דר' יהושע לחוב ועמין לפטור מיבעי לי' בכריתות דף י"ב ע"ב וכן הובא בשבת פ"ק כלל גדול וקשה דשפחה דהם מחלק לחומרא דחייב שתים תכ"ש דמחלק לקולא דהא כ"ב מהלכה פרס דמחלק לקולא אף דהיינו מחלק לחומרא, והנה מלאתי בשמחת בירושלמי פרק כלל גדול דף כ"ב ר' ירמי' בעא קומי ר' זעירא קלר אלי גרוגרת בשבת זו בזהן שבה ובשבת מלאכת ואלי גרוגרת בשבת זו בשנים שבה חזון מלאכות בנגות שבו מה בילמרפי אסבר לומר שבהות מחלקות שבתה מלטרפין. פי' כיון דשבתות מחלקות לחטאות אינה מלטרפים ופריך והרי המתין הולקן והמתין מלטרפין אמר לי' אינו ידוע פנים החזרי. הרי דהירושלמי נשאל דאין במחמה דהוון לאסבר לעמי המתין ילטרפין:

ב' ע"ב **במה** דר' יהודה מגיד המהלך כמניח לחוב. עיין בבלי דף ה' דהבא אחר ג"כ אם המגביר הדק עלי' חייב ומוקי לה בתוך שלשה וא"כ גם לר' יהודה יש לומר דמיירי בתוך שלשה ובכה"ג הוי מהלך כמניח וא"כ לא שכח כלל וד"י ס"ל כבן עזאי: **תמן** תנינן ר"מ אומר אף היובא שבת וחולית אמרו לו אינו הבא שוב חייב משום מהלך וזה חייב משום מרית מנו אמרו לי' ר"י מתלמידי ביתתי' ור"י פי' הדר' ר' יוחן היתמר בפרי מוטל על האסקופה ט' יפו"ב. עיין בביאורי קרבן בהמה אמ"ב פרוש' בפ"ס בזרק בר"ה והולין חייב סלקו בהדי כחדי קלהו ודליפתו הוי הגיה לפפי' במהלך ואפי' מ"מ לא פסרינן דבליפתו טינו יאכתו וי"ל דמתי' כתבו כך לר"מ ור"י פליג. וך קשה לוך כהנו דמתמיהן מיירי כמהלך לא מוקמיק לה בעומד ומעל א ובירושלמי ר' יוחן עכ"ל. והנה מה דהבמע מדבריו הגם אליבי' דר"מ מיירי במוטל על האסקופה דבריו תמוהים דאליבי' דר"מ הלא ס"ל כבן עזאי וס"ל דבליפתו שוי המתה מה"ב כהוס' אליבי' דר"מ א"ל לאוקמי' במוטל על האסקופה רק במהלך ובא כאחד בשפח בליפתו רק הר"י וס"ל דמהלך כמניח והזה דברי ר"מ דאינו מן הבש שוב חייב שבוב מהלך וזה חייב משום מרית. וקשה אליבי' דר"י דהא היותו בא קודם תיכף בשמה שטולח לאין וס"ח פשוי דבלמא בכה"ג לר"י אינו מן הבש הוי שהולח ואינו מוטל על האסקופה דהוצאה השבת בא קודם יותא דאכילה דהא ר"י ס"ל דמהלך כעומד רק הא דהזר ר"י דאינו מן הבש משום דאכפי הוי מלי לאסמותי טונה דבא כאחד הוי שמוטל על האסקופה דבכה"ג אדל לי' קך סברא דמהלך כעומד ואי שוי ס"ל כר"מ דבליפתו שוי יגאה הוי בא כאחד וע"ז בשיב ר"י שוב חייב משום מהלך וזה משום מרית דבליפתו לא הוי סברה עד ביורה שאך מימיו ומ"ל הלכתו חייב משפת בליפה חה בריה. וך היב ליהקות נחי בכרתרי התוס' פרק הזרק יש לפרש יאל בכרתו דבליפתו הוי הנחתו אליבי' דר"מ וך הא בפוי' מהנו כן בפ"ך נבי לא יעמוד דרב בר"ה ויבתב ברבי'. והם הולית דאשו ורוטו לפקם שהוא פורה מותר שהני שמה לפסק הלכה וך סברא דבליפתו הוי כמחה. וקשה דהא ר"מ הוא אבל הר"ב פליגי פלי' ובפרס לפי נמרא בבלי שבת דף ס' שהבאתי לעיל אינו מוכח דר' יהודה ס"ל מהלך כעומד וא"כ אף בא"י מוטל על האסקופה פ"כ אינו מן הבש משפט דבליפתו לא שוי הגחתו והזי"ק. אמר ר"י בלע חלי זית והקיאו וחזר ובלעו עיין בק"ס אפי' שבקיא לחלי זית זו ובלע חלי זית אחר. וך לפי מה דלמרק שפשא והרי גרוגרת ...ה גרוגרת מכים אף באם בלע חלי זית זו כמבואר בבלי סוף פרק ג"ה יעוי"ש היטב:

ג' ע"א **אמר** ר"י פעמים שהוא מתעסק בגרוגרת שלימה והוא פטור יהן עבודה שולא חלי גרוגרת והניחה וחזר והוליא חלי גרוגרת ולא הספיק להניחה עד שנשרפה הראשונה והרי נתעסק בגרוגרת שלימה והוא פטור בגין שגמריתה נאלבן והוא מגיד לן פי' בגין דהי' סברא לדמות שבת לאלבן ומפרש כי ברבה חלוק בין שבת לאלב דתנא דאף בבלע חצי חלי זית פלמו שבקיא וא"כ מפוטם לא ס"ל כלן זית אלם ולפס"ל חייב ובשבת לא מיבעי בלא נתעסק רק בחלי זית דוחלי פטור דך לפטייס אף בנתעסק בגרוגרת שלימה פטור. והק"ס פי' הוה"ל והוא יודעה בשיעור שבת ואינול הגב הוה אייר דין זה ונס בחלב דין כן אם כבר הבטל חלי זית הראשון ... פטור על הבא ...ו בפת"כ דברי תימה דלא נרע מקיאת חלי זית ראשון דהוי כאילו נשרפה דהא נאמין שבת נם באבני נ... זית ראשון הוי כאו נשרפה כמבואר בבלי דף ס' ולפס"ה חייב וגם בלא"כ שיעור מיטל הוא לאחר כא"ם וא"כ בלא"ה אינו מלטרף הלא ברור כמו שכת':

ג' ע"ב **והא** הביאו קרבן הרי שהיתה שבת ואליהו ואמרו לו אינו הבש שוב חייב משום מהלך וזה חייב משום מרית עיד דר"ה דלא כב"ש פ"ה הרב יהודה הלא כבן עזאי והלא כרבי ...ת מנו אמרו לו תכמים בהם בביאת ב"ע. עיין במפרש שפי' ומיירי במוטל על האסקופה כמו דהיאת לעיל וך לפי הירושלמי לא משמע כפי' דבמוטל על האסקופה לא שייך כלל סוגיא דב"ע וכמה הלא דהא אמרי לי' הולכין בביאת ב"ע. ונראה דר"מ ס"ל הלא קך השיבו תכמים מזה משום מהלך וזה משום מרית דבליפתו הייט הגחתו רק דהשיבו דהינו מן הבש משוב הס"ל כביאת ב"ע דמהלך כעומד דמי וחייב היכף כשהוליא בפיו קודם שבלע ונמלא שהושר הוליאה בא קודם והוא כמו שיסת

בבבלי דהינו מפוים בזה משום מהלך. ונמלא לפי"ז דר"מ סברים דבליעתו הויי הנחתו דזה נפוי פלוגתא בזה בין ר"מ לחכמים ונתיישבו דברי התוס' שהבאתי לעיל: ר"י בעי פי' עומד ברה"י וזרק וקדם וקלטה מהו ולא יתגייתן היא קלטה אחר קלטה כלב אי שנשרפה פטור ר"ש בכם ר' זעירא באוסף כן הא רב קטן חייב מה בין זה לאין נותה לתוך ידו חמן לתה הוא חייב המן הוא זרק והחר קיבל ברם הוא זרק הוא קיבל ותהא פשיטא לי' שבות פטור אלו זרק בימין והוליא וקלט בשמאל במה אינו חייב מן הדין פיו ופיו לאו כלאחר יד הוא וכה שמאל כלאחר יד הא אמר ר' יהן פשיטא לי' לר"י שזרק בימין וקלט בשמאל שבות חייב ומה לריכה לי' שזורק בימין וקלט בימין דבק דקיסרין כו' אפי' זרק בימין וקלט בשמאל לריכה לי' אי חייב אין הימר פיו. פיו כיון שאוכלה כלאחר הוא ברם בכה יהו כלאחר הוא ויבעמי מטא לבאר דברי הירושלמי דר"י בעי בזרק וקדם וקלטה ופריך דמתניתין טוא היך בקלם אחר פטור ומשני דר"ש בשם ר"א דזוקא באוסף אחר חייב אבל אם עומד במקומו וקלט חייב דכוי כנותה לארץ ור"ש בעי בקידם הוא עלמו וקלט ולא חטף ופריך דלם מיירי בקלט ולא באוסף א"כ המן למה שאה חייב משום דהוי כנח לארץ א"כ גם בקודם הוא עלמו וקלט יש לנו להיות חייב ומשני המן שאה זורק ואחר קיבל א"כ הוי עקירה מהמקום זה והנחה במקום אחר ברם הכא הוא זרק והוא קיבל. ופריך והתא פשיטא לי' שבות פטור אלו זרק בימין והוליא. פי' שהוליא התוך לר"כ וקלט בשמאל פי' בקידם עלמו לר"כ במה אינו חייב. פי' דבכה"ג בודאי חייב מן הדין פיו. פי' במה דאמרינן במשנה דהם שפה שבת והוליא בפיו חייב משום דכיון דבולע את"כ יגח במקום חדש דהיינו בבית הבליעה כלאחר הוא וכה שמאל כלאחר הוא פ"ז אמר ר' יוחן הזרק בימין וקלט בשמאל פשיטא לי' לר"י שחייב ורבק דקיסרין ס"ל דאף בזרק בימין וקלט בשמאל מיבעי לי' דפיו שאני פיו שהכלה כלאחר שאה אבל ימין ושמאל חדא הוא. זה תורף דברי הירושלמי:

והנה לפום מה דתבינא סרושלמי דלא' מפיו והם מיירי בעקר נופו עם החולל והוליא לחוץ. ומתה מהמא נמי דהר"מ לא מיירי במוטל על האסקופה דאל"כ לא תיכח מידי וזה דלא' לר"ש לעיל). ולפי דברי הירושלמי הלא דמיבעי לי' הבים וזהו דומה לפס משום דפשטה אינה כזה ממקום עקירה כמו שבארתי לעיל והנה לרבי דס"ל דהי' פשוט אוכלין והבקן דעקירת גופו כעקירת חפץ ומעילא כמה נופו כהנחת חפץ ותשמע לף שלא ... מקום הנחה החפץ רק פשוט בלוהם מקום בעקר שפי לילך לר"ה חייב וא"כ ונפשט כבפי' הר"י ... בזרק בימין וקלט בימין חייב. והנה כדבריו מבואר לקמן בירושלמי דף נ'. רב פ"ל ערבי נתן לי אחר תאילה פל כתיפו כו' אתי לי' חייב ולהו דחמה לזהו ומתרינן שם פ"ד ודרבי שם פ' ... ברי"ה חרק וקדם וקלטה מהו: והן וקלטה מרתה דלא מיירי בקלט פ"י הסיבה דבכה"ג לפי סברת הירושלמי הלא פטור משום דלא עקיף ... ... עקין זה נקך ורתי דבחטף פטור משום אחר מטעם דלא ... וך המסיק כם בירושלמי אשכח הגי כבי ספר עד שהות וצריך לתלך לפי מה ... דכשי"ך ... קרקע במקום שעמד ואח"כ כבעטו נח במקום אחר עם החפץ הוי כנח הראשון במקום אחר עמד שם ע"ג קרקע אחר אבל בזרק חפץ וגופו לא נעקר א"כ הוי עקירה חפץ מיהו כיון שלא הי' עקירה כלל מע"ג קרקע לא עקירת חפץ ונח פקרם נופו ול"כ כיון שעקירה הוי נמה שנעקר מתוך ידו לא השיבה הגיחה כפה שגופו נחתו יה נופו למקום הגיח כליט נח ע"ג קרקע כיון דבלוט שבה לא נח התוף ע"ג קרקע חה ברור והו"ק. ולפי"ז גם בפיו לאן רלוי' ונם בזרק בימין וקלט בשמאל לריכה לי'. לפי סוגית הירושלמי דף נ' אף בלי זך סברא ופיו כיון שאוכלה כלאחר הוא הל"ז לפי ס"ד דירושלמי ול"ש דברי רבינו שפסק בזך אבעיי לקולא כי הוא כמו מסקנת ירושלמי שבגיא בריתא דבני פוטר עד שהגיח:

ואחר שבארם כל זה נבוא לבאר ש"ס בבלי דהתם שם אמרים אומרים עמד במקומו וקיבל חייב עקר ממקומו וקיבל פטור בעי ר"י זרק ואפך ועקר הוא ממקומו וחזר וקיבלה מהו מאי קמיבעי לי' אמר רב אחא בר אהבה שני כיחם באחד קמבעי לי' יעו"ש. והנה לפי שיטת רש"י שם האבעיי הוא באוסף דבהם אחר ודאי פטור מ"מ בהוא עלמו מיבעי לי' וזה הוא נגד שיטת ירושלמי דבאוסף פשיטא דפטור דהוא עלמו והלא לא עדיף עפי מאחר רק דהאבעיי הוא בקיט בלי הגיבה רק לאחר שנפקר וקודם לפוטו מקום עמד במקומו וקיבל דבהם אחר חייב ובהיא פלמו מיבעי לי' וזה נוטה לפי' הר"ה בביאת התוס' ומ"ש התוס' אי דבהם בקלם בעלמו פטור משום דהוי כנותן מימין לשמאל שינו בנותן מימין לשמאל יעניש עומד במקום אחר דודאי פטור אבל בעקר ממקומו וקיבל בשמאל זה הוא אבעיי ופשיטא דלא עדיף קיבל בשמאל ממה שקיבל בימין ואיך יתנו התוס' הגיא בלי תניא והק"ע במדיכ נטה ספסם דברי התוס' חה ברור דכוונת התוס' אי דלמא אף דנתחה מלב נופו כך שפת עקירה לשפת הנחה מ"מ הוי כנותן מימין לשמאל ונופו עומד במקום אחד חודאי מחבב הכל כמקום א' משום השמי יהיו בגר נופא גריד הל"ע הוי הנחה ועקירה מקום אחד, וח"ק:

הגהות והערות מהנ"ם **יחיאל מיכל גאלדשלאק** ז"ל אבד"ק שעפס.

שבת (פ"א סוף ס"ז) חמש חטאות מתות וכו' בקרבן עדה ברה חמש וכו' ומלגזה ומפלגה בעל מום, נ"ב תיבה בעל מום מיותרות הן, כנ"ל.

שם (פ"ב ס"ז) ואחיל ביטה נ"ב ברבה איתא וכן כתית לי':

שם (פ"ג כ"ד) תרגם עקילס. בקרבן עדה פי' הוא אונקלס, נ"ב אינו כן כמבואר בכמ"ק [אמר נט יחיד יעוין סה"ד סדר הגו"א ערך עקילס, כמ"ש קאמפער שלים"ח].

שם (פ"ו ס"ט) וסימנן וכן הוים לי', נ"ב בבלי חולין, ולא שלא אלא כדי דלא ליטרח ר"י:

שם (שם) אי"ר אחא כ"ז כל מי שאינו מנחם. מחלתו לפנים ממה"ש וכו' נ"ב יי"ל ע"פ מבה"ל (תולין פ"א) כבפים שמכחשין פמליא ש"מ היינו בזה לעומת זה פמליא וכו' וכחם נגד מלאכים, ומי שאינו מלחם שהוא דבק בלשונת עליון למעלה מעולם המלאכים ושם אין מגע כשפים שולטים.

שם (שם) אמר רלובן בלוחה שבה יורד מילך וסמרו וכו' א"ל תקון מילך וכו'. נ"ב לפי שישראל נקראו בנים, והגו"ים נקראים ממה"מ, ולאו רשע לא הביא זאת שיטלים לתיות גדולים ממה"מ לכ הזר דמי יבך כו' ... והם ... ולכן א"ל תקן מילך, די בלא מלאכים, שהמלך מממש לנדיקים להולכ:

שם (פי"ד סוף כ"ד) לא סוף דבר בנאמר לו הרוג וכו' אלא אפי' חמום וכו' נ"ב ראיתי מי שפירש חמום וכו' ואם לא תתמסן, דבודאי אינו ביהוח"ע לעניין הספר ממון יתירו, ולספרת"ע דאל להיה בר"מ דס"ל הם נגל ביהוח"ע כדאי' בכתובות (דף י"ם) פ"ם בריטב"א שבביא שמפירש כן בתוספתא דר"מ סיבר כן.